T.C.

GİRESUN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ESNTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANABİLİM DALI

HAYRETTİN GÜNAY ve HALK BİLİMİ ÇALIŞMALARI

HAYRETTİN GÜNAY and FOLKLORE STUDİES

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

İLKYAZ YILDIZ

TEZ DANIŞMANI

Dr. Öğr. Üyesi ABONOZ KÜÇÜK

GİRESUN

2021

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün ..... tarihli toplantısında oluşturulan jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi İlkyaz Yıldız'ın, "Hayrettin Günay ve Halk Bilimi Çalışmaları" başlıklı tezini incelemiş olup aday ... tarihinde, saat... da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Aday çalışma, sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmzası
Üye (Başkan)	Prof. Dr. Hakan ÖZDEMIR	
Üye	Doç. Dr. Ahmet KESKIN	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Abonoz KÜÇÜK	
Üye		
Üye		

ONAY

...../..../2021

Prof. Dr. Güven ÖZDEM

Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum "Hayrettin Günay ve Halk Blimi Çalışmaları" adlı çalışmamın, tarafimdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

28/05/2021

İlkyaz Yıldız

ÖN SÖZ

Ünlü filozof Herakleitos'un söylediği gibi "Değişmeyen tek şey değişimin kendisidir." Hayatın, bilimin, teknolojinin, sanatın pek çok anında doğruluğunu ispatlayan bu durum halk bilimi bağlamında da kendisini göstermektedir. Toplumun kimliğini oluşturan âdet, inanış, gelenek, görenek, pratik ve uygulamalar ile edebî zevklerin yansıtıcısı olan türkü, efsane, masal, ninni, mani, hikâye, bilmece, tekerleme gibi türler zaman içerisinde değişim, dönüşüm yaşamakta hatta kaybolabildikleri görülmektedir. Bu durumun farkına varan bazı yerel araştırmacıların, sözünü ettiğimiz halk bilimi ürünlerini derleyerek kayıt altına aldıkları bilinmektedir. Bu çalışmada, gönüllü halk bilimi araştırmacılarından birisi olan ve Giresun ili özellikle Görele ilçesi merkezli araştırmalar yapan Hayrettin Günay'ın halk bilimi alanında gerçekleştirmiş olduğu çalışmalar incelenmiştir. Böylece ile elli yıldan uzun süredir çeşitli yayın organlarında, ağırlıklı olarak halk bilimi içerikli yazılar kaleme alan Hayrettin Günay'ın literatüre kazandırılması, çeşitli yayın organlarında bulunan halk bilimi çalışmalarının bir araya getirilerek incelenmesi, araştırmacının alana katkılarının ortaya konulması amaçlanmıştır. Çalışmada Hayrettin Günay'ın çok çeşitli konularda kaleme aldığı yazılar arasından sadece halk bilimine dair olanlar değerlendirilmiştir.

Sözü edilen amaçlarla oluşturulan "Hayrettin Günay ve Halk Bilimi Çalışmaları" başlıklı bu tez "Giriş", "Sonuç ve Öneriler" başlıklı kısımların dışında dört ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, sınırlılıkları, varsayımları hakkında bilgi verilmiştir. Kuramsal çerçeveyi oluşturan kısaltmalar da bu bölümde ele alınmıştır. İkinci bölümde yer alan "İlgili Araştırmalar" kısmında, "Hayrettin Günay ve Halk Bilimi Çalışmaları" isimli bu araştırmanın konusuyla ilişkili olarak gönüllü halk bilimi araştırmacıları hakkında hazırlanmış tezler incelenmiştir. Üçüncü bölümde araştırmanın yöntemi hakkında detaylı bilgi verilmiştir. "Araştırma Modeli", "Evren ve Örneklem", "Veri Toplama Teknikleri", "Verilerin Analizi" gibi başlıklar altında yöntem kısmı açıklanmıştır. Dördüncü bölüm, bulgular ve yorum kısmından

oluşmaktadır. Bu bölümde yer alan Hayrettin Günay'ın ailesi, doğup büyüdüğü Çürükeynesil köyünün araştırmacı üzerinde etkileri, eğitim hayatı, meslek hayatı, sosyal ve kültürel faaliyetleri, etkilendiği isimler, halk bilimi çalışmalarına başlama süreci, Hayrettin Günay'ın yayın hayatı ve halk bilimine katkıları, Hayrettin Günay'ın yaşam öyküsüne yer veren çalışmalar gibi konular üzerinden çalışmanın merkezindeki Hayrettin Günay'ın yaşam öyküsüne dair detaylı bilgi verilmiştir. Daha sonra araştırmacının çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanmış, sempozyumlarda yer almış halk bilimi çalışmaları kronolojik olarak sıralanmıştır. Hayrettin Günay'ın halk edebiyatı, halk şiiri, halk bilimi konulu çalışmaları ve geleneksel halk şiiri tarzında ürün veren şair ve yazarlar üzerine çalışmaları, eleştiri yazıları, gezi yazıları, kitap tanıtımları, halk bilimine katkıda bulunan isimler üzerine çalışmaları, halk bilimi merkezli olarak gerçekleştirilen etkinlikler hakkındaki çalışmaları tek tek ele alınmış, yayımlanan çalışmalara dair açıklamalar yapılmıştır. Beşinci bölümde ise araştırma boyunca elde edilen verilerden hareketle konuya dair sonuç ve öneriler sunulmuştur. Sıraladığımız bu asıl bölümler haricinde çalışmanın sonunda çalışma boyunca yararlanılan kaynaklar, elde edilmiş fotoğraflar, yazara ait metinlerin asıl hallerinin yer aldığı ekler kısmı, yazarın incelenen metinlerinde geçen yerel sözcüklerin açıklandığı bir sözlük ve öz geçmiş kısımları yer almıştır.

Bu çalışmanın, Hayrettin Günay tarafından Giresun ili Görele ilçesinde yapılan halk bilimi araştırmalarının, çeşitli derlemelerin, incelemelerin tespit edilmesi, bir araya getirilmesi ve değerlendirilmesi bakımından önemli olduğu düşünülmektedir. Çalışma ile yıllarını halk bilimi araştırmalarına adamış Hayrettin Günay'ın literatüre kazandırılacağı, daha sonra yapılacak çalışmalara kaynaklık edileceği öngörülmektedir.

Çalışma konusunun belirlenmesinde ve ilerleyişinde yardımlarını esirgemeyen, yoluma ışık olan ve "Aşk sultanı Tabduk durur/ Yûnus gedâ bu kapuda" diyerek her kapısına gidişimde bilgilerini benimle paylaşan, içten muhabbet beslediğim danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Abonoz KÜÇÜK'e bana kattığı her şey için teşekkürü borç bilirim. Araştırmanın etrafında şekillendiği isim olması dolayısıyla her görüşmemizde beni güler yüzle karşılayan, bilgilerini paylaşan, sorduğum sorulara saatlerce açıklamalar yapan, hayatım boyunca saygı duyacağım, araştırma

konusundan öte hocam olarak gördüğüm Hayrettin GÜNAY'a ve güzel eşi Rafet GÜNAY'a teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca arşiv taramaları sırasında günlerce bana yardımcı olan, kaynak sunan Giresun İl Halk Kütüphanesi idaresine ve çalışanlarına teşekkür ederim. Çalışmalarım sırasında elinden gelenin fazlasını ortaya koyarak bana manevi destek veren, yanımda olduklarını hissettiren, her koşulda destek olan, kahrımı çeken aileme minnettarım.

İlkyaz YILDIZ

GİRESUN, 2021

ÖZET

YILDIZ, İlkyaz. "Hayrettin Günay ve Halk Bilimi Çalışmaları", Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Giresun 2021, s. 1943.

Halk bilimi çalışmaları uzman araştırmacıların yanı sıra gönüllü olarak ilgilenen, yerel araştırmacılar tarafından da gerçekleştirilmiştir. Bu sayede uzmanların ulaşamadığı, tespit edemediği pek çok ürün gönüllü araştırmacılar tarafından derlenerek kayıt altına alınmıştır. Bu çalışmada, Giresun-Görele doğumlu olan ve hayatının büyük çoğunluğunu burada geçiren emekli Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni, gönüllü halk bilimi araştırmacısı Hayrettin Günay'ın halk bilimi çalışmalarını bir araya toplamak ve bu çalışmaları analiz etmek amaçlanmıştır. Öncelikle yapılan görüşmeler doğrultusunda Hayrettin Günay'ın hayatına dair bilgiler verilmiş daha sonra gönüllü bir araştırmacı olan Günay'ın halk bilimi çalışmaları kronolojik olarak sıralanıp tahlil edilmiştir.

Çalışmanın biyografi kısmında görüşme yöntemi kullanılmış, ses kayıtlarından elde edilen veriler deşifre çalışmaları ile yazıya aktarılmıştır. Çalışmaların incelenmesi kısmında ise arşiv araştırması ve doküman inceleme yöntemleri kullanılmıştır. Bir kısmı yazarın kendisinden, büyük bir kısmı ise yayın organlarının arşivinden elde edilen belgelerin yayın bilgileri tek tek tespit edilmiş, kronolojik olarak sıralanmış, bütün çalışmalar arasından halk bilimi çalışmaları seçilerek tahlil edilmiştir. Belgeler incelendikten sonra fişlemeler yapılmış ve veriler konularına göre sınıflandırılmıştır. Malzemelerin sınıflandırılışı sırasında ilgili literatürden faydalanılmıştır. Çalışmada Hayrettin Günay'ın halk edebiyatı, halk müziği, kemençecilik geleneği, halk oyunları, geçiş dönemleri, geleneksel avcılık, şenlik ve festivaller, çocuk oyunları, halk dili, halk botaniği, el sanatları gibi çeşitli konularda kaleme aldığı halk bilimi çalışmaları değerlendirilmiştir.

Bu çalışma ile Hayrettin Günay'ın yöreye ait halk bilimi ürünlerini derleyerek 500'e yakın halk bilimi yazısı yazdığı tespit edilmiştir. Hayrettin Günay'ın halk

bilimi derlemelerine dayalı olarak yazdığı çalışmaları incelenerek Görele yöresinin halk bilimi açısından önemli bir zenginliğe sahip olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Giresun, Görele, Hayrettin Günay, Halk Bilimi, Halk Edebiyatı.

ABSTRACT

YILDIZ, İlkyaz. "Hayrettin Günay and Folklore Studies", Giresun University Institute of Social Sciences, Department of Turkish Language and Literature, Master's Thesis, Giresun 2020, p 1943.

The folklore studies has been carried out by specialist researchers as well as local researchers who are voluntarily interested. In this way, many products that the experts could not reach or detect were compiled and recorded by volunteer researchers. The aim of this study was to gather and analyze the manuscripts of the folklore study by Hayrettin Günay, a retired Turkish Language and Literature teacher, who was born in Giresun-Görele and spent most of his life here, and a volunteer folklore researcher. First of all, information about the life of Hayrettin Gunay was given in line with the interviews, and then the folklore writings of Gunay, who was a volunteer researcher, were sorted and analyzed chronologically.

In the biography part of the study, the method of interview was used, and the data obtained from the audio recordings were transcribed with deciphering. In the examination of the studies, archive research and document review methods were used. The publication information of the documents, some of which were obtained from the author himself, and most of them from the archives of the publishing organs, were determined one by one, sorted chronologically, and folklore articles were selected and analyzed among all studies. After the documents were examined, they were recorded and the data were classified according to their subjects. Relevant literature was used during the classification of materials. In the study, folklore articles written by Hayrettin Günay on various subjects such as folk literature, folk music, fiddle tradition, folk dances, transition periods, traditional hunting, carnivals and festivals, children's games, folk language, folk botanic and handicrafts were evaluated.

With this study, it was determined that Hayrettin Gunay compiled the folklore products of the region and wrote nearly 500 folklore articles. It was seen that Görele

region has an important wealth in terms of folklore by examining Hayrettin Günay's writings based on folklore compilations.

Key Words: Giresun, Görele, Hayrettin Günay, Folklore, Folk Literature.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ i

ÖZET iv

ABSTRACT vi

İÇİNDEKİLER viii

KISALTMALAR 1

BİRİNCİ BÖLÜM 2

1. GİRİŞ 2

1.1.Problem Durumu 2

1.2.Araştırmanın Amacı 3

1.3.Araştırmanın Önemi 3

1.4.Araştırmanın Sınırlılıkları 4

1.5.Varsayımlar 5

İKİNCİ BÖLÜM 6

2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR 6

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 14

3. YÖNTEM 14

3.1. Araştırma Modeli 14

3.2. Evren ve Örneklem 14

3.3. Verileri Toplama Teknikleri 15

3.4. Verilerin Analizi 16

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM 17

4. BULGULAR ve YORUM 17

4.1. HAYRETTİN GÜNAY'IN YAŞAM ÖYKÜSÜ 17

4.1.1. Doğumu ve Ailesi 17

4.1.2. Çürükeynesil Köyü 20
4.1.3. Eğitim Hayatı 23
4.1.4. Meslek Hayatı 28
4.1.5. Sosyal ve Kültürel Faaliyetleri 30
4.1.6. Etkilendiği İsimler 41
4.1.7. Halk Bilimi Çalışmalarına Başlama Süreci 49
4.1.8. Hayrettin Günay'ın Yayın Hayatı ve Halk Bilimine Katkıları 52
4.1.9. Hayrettin Günay'ın Yaşam Öyküsüne Yer Veren Çalışmalar 124
4.2. HAYRETTİN GÜNAY'IN YAYIMLANMIŞ ÇALIŞMALARI 126
4.2.1. Yeşilgiresun Gazetesinde Yayımlanan Çalışmaların Künyesi 126
4.2.2. Görele Lisesi Dergisi'nde Yayımlanan Çalışmaların Künyesi 205
4.2.3. Sempozyum Bildirilerinin Künyesi 211
4.2.4. Yayımlanmış Şiirlerinin Künyesi 212
4.3. HALK EDEBİYATI KONULU ÇALIŞMALARININ İNCELENMESİ 213
4.3.1. ANONİM HALK EDEBİYATI 213
4.3.1.1. Hayrettin Günay'ın Türkü Konulu Çalışmaları Hakkında 213
4.3.1.2. Hayrettin Günay'ın Türkü Konulu Çalışmalarının Bibliyografyası ... 223
4.3.1.3. Hayrettin Günay'ın Mâni Konulu Çalışmaları Hakkında 238
4.3.1.4. Hayrettin Günay'ın Mâni Konulu Çalışmalarının Bibliyografyası 242
4.3.1.5. Hayrettin Günay'ın Destan Konulu Çalışmaları Hakkında 248
4.3.1.6.Hayrettin Günay'ın Destan Konulu Çalışmalarının Bibliyografyası ... 251
4.3.1.7. Hayrettin Günay'ın Bilmece Konulu Çalışmaları Hakkında 252
4.3.1.8.Hayrettin Günay'ın Bilmece Konulu Çalışmalarının Bibliyografyası .. 257
4.3.1.9. Hayrettin Günay'ın Atasözleri Konulu Çalışmaları Hakkında 260
4.3.1.10.Hayrettin Günay'ın Atasözleri Konulu Çalışmalarının Bibliyografyası 264

4.3.2. ÂŞIK EDEBİYATI VE HALK ŞİİRİ KONULU ÇALIŞMALARININ İNCELENMESİ.....266

4.3.2.1.Âşık Edebiyatı ve Halk Şiiri Konulu Çalışmalarının Bibliyografyası.....268

4.3.3.KEMENÇECİLİK GELENEĞİ KONULU ÇALIŞMALARININ İNCELENMESİ.....284

4.3.3.1. Kemençecilik Geleneği Konulu Çalışmalarının Bibliyografyası 287

4.4. HALK BİLİMİ KONULU ÇALIŞMALARININ İNCELENMESİ.....300

4.4.1.Geleneksel Avcılık ve Araç-Gereçleri Konulu Çalışmaları Hakkında....300

4.4.2.Geleneksel Avcılık ve Araç-Gereçleri Konulu Çalışmalarının Bibliyografyası.....302

4.4.3.Gelenek, Adet ve İnanışlar Konulu Çalışmaları Hakkında.....309

4.4.4.Gelenek, Adet ve İnanışlar Konulu Çalışmalarının Bibliyografyası.....311

4.4.5.Dinî ve Geleneksel Gün ve Bayramlarla İlgili İnanışlar Konulu Çalışmaları Hakkında.....316

4.4.6.Dinî ve Geleneksel Gün ve Bayramlarla İlgili İnanışlar Konulu Çalışmalarının Bibliyografyası.....317

4.4.7. El Sanatları Konulu Çalışmaları Hakkında.....318

4.4.8. El Sanatları Konulu Çalışmalarının Bibliyografyası.....321

4.4.9. Halk Botaniği-Halk Zoolojisi Konulu Çalışmaları Hakkında.....322

4.4.10.Halk Botaniği-Halk Zoolojisi Konulu Çalışmalarının Bibliyografyası.....323

4.4.11. Halk Müziği Konulu Çalışmaları Hakkında.....327

4.4.12. Halk Müziği Konulu Çalışmalarının Bibliyografyası.....330

4.4.13. Halk Çalgıları Konulu Çalışmaları Hakkında 342

4.4.14. Halk Çalgıları Konulu Çalışmalarının Bibliyografyası 347

4.4.15. Halk Oyunları Konulu Çalışmaları Hakkında 349

4.4.16. Halk Oyunları Konulu Çalışmalarının Bibliyografyası 352

4.4.17. Şenlik ve Festivaller Konulu Çalışmaları 364

4.4.18. Şenlik ve Festivaller Konulu Çalışmalarının Bibliyografyası.....366

4.4.19. Çocuk Oyunları Konulu Çalışmaları 370

4.4.20. Çocuk Oyunları Konulu Çalışmalarının Bibliyografyası 375

4.4.21. Halk Dili Konulu Çalışmaları Hakkında.....378

4.4.22. Halk Dili Konulu Çalışmalarının Bibliyografyası 379

4.5. GELENEKSEL HALK EDEBİYATI ETKİSİNDE ÜRÜNLER VEREN ŞAİR VE YAZARLAR KONULU ÇALIŞMALARININ İNCELENMESİ.....381

4.5.1. Geleneksel Halk Edebiyatı Etkisinde Ürünler Veren Şair ve Yazarlar Konulu Çalışmalarının Bibliyografyası.....383

4.6. ELEŞTİRİ KONULU ÇALIŞMALARININ İNCELENMESİ 409

4.6.1. Eleştiri Konulu Çalışmalarının Bibliyografyası 410

4.7. GEZİ YAZILARININ İNCELENMESİ.....413

4.8. KİTAP TANITIMLARININ İNCELENMESİ 424

4.9. HALK BİLİMİNE KATKIDA BULUNAN İSİMLER ÜZERİNE ÇALIŞMALARININ İNCELENMESİ.....433

4.10. HALK BİLİMİ MERKEZLİ ETKİNLİKLERE DAİR ÇALIŞMALARININ İNCELENMESİ.....436

4.11. DİĞER ÇALIŞMALARININ İNCELENMESİ.....446

BEŞİNCİ BÖLÜM 451

SONUÇ ve ÖNERİLER.....451

KAYNAK KİŞİLER LİSTESİ.....454

KAYNAKÇA 455

SÖZLÜK 462

EKLER.....477

FOTOĞRAFLAR 1935

ÖZ GEÇMİŞ.....1943

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
C.	: Cilt
CD	: Compact Disc
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
ÇOMÜ	: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
D.	: Doğum tarihi
Doç.	: Doçent
Dr.	: Doktor
İTÜ	: İstanbul Teknik Üniversitesi
M. S.	: Milattan sonra
M.Ö.	: Milattan önce
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MESAM	: Türkiye Musiki Eseri Sahipleri Meslek Birliği
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı
Prof.	: Profesör
s.	: Sayfa
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TDK	: Türk Dil Kurumu
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TV	: Televizyon
vd.	: ve diğerleri
yy.	: Yüzyıl

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

1.1.Problem Durumu

Türk halk bilimi ürünleri tarih boyunca siyasi, sosyal, iktisadi pek çok sebebe bağlı olarak değişmiş, dönüşmüş hatta bazen unutulmuştur. Bu kayıpların önüne geçmek amacıyla yurtdışında William John Thoms, Johann Felix Knaffel, Wilhelm Heinrich Riehl, İgnacz Kunos, yurtiçinde ise Ziya Gökalp, Rıza Tevfik Bölükbaşı, Mehmet Fuat Köprülü, Pertev Naili Boratav, Sedat Veyis Örnek, Saim Sakaoğlu, Dursun Yıldırım, Öcal Oğuz gibi birçok uzman araştırmacı halk bilimi ürünlerini kayıt altına almış, önemli halk bilimi araştırmaları yapmışlardır. Uzman araştırmacıların dışında halk bilimi araştırmalarına ilgi duyan, gönüllü incelemeler yapan yerel halk bilimi araştırmacıları da vardır. İlgili literatür tarandığı zaman uzman araştırmacılar hakkında çeşitli kitaplara, tezlere, makalelere, bildirilere rastlamak mümkündür. Ancak yerel halk bilimi araştırmacıları hakkında yapılan çalışmalar ne yazık ki yok denecek kadar azdır. Öyle ki tespit edebildiğimiz yedi yüksek lisans tezi haricinde gönüllü halk bilimi araştırmacıları üzerine yapılmış çalışma bulunmamaktadır. Bu nedenle halk bilimi çalışmalarına yıllarını veren, derleme çalışmaları yapan, kültürel incelemelerde bulunan pek çok araştırmacı vefatının ardından unutulmakta, çalışmaları kaybolmaktadır.

Bu çalışmada, önemli yerel folklor araştırmacılarından birisi olan Hayrettin Günay'ın yaşamı ve halk bilimi alanında gerçekleştirmiş olduğu çalışmalar üzerinde kapsamlı bir şekilde durulmuştur. Bu doğrultuda; tezin problemi, mahalli bir folklor araştırmacısı olan Hayrettin Günay'ın halk bilimi çalışmalarını sunmak, bu çalışmaları incelemek ve böylece araştırmacının Türk Halk Bilimi'ne katkısını gözler önüne sererek literatüre kazandırmaktır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Halk bilimine gönül vermiş mahalli araştırmacıların yapmış olduğu çalışmalar Türk halk bilimi için oldukça önemlidir. Popüler kültürün etkisiyle unutulmaya yüz tutmuş, eski bağlamını kaybetmiş gelenek ve görenekler, halk oyunları, inanışlar ve halk edebiyatı ürünleri gibi pek çok unsur mahalli araştırmacılar sayesinde kayıt altına alınmış, incelenmiş ve böylece yok olmadan geleceğe aktarımı sağlanmıştır. "Hayrettin Günay ve Halk Bilimi Çalışmaları" başlıklı bu araştırmanın başlıca üç amacı vardır. Bunlardan ilki elli yılı aşkın süredir pek çok alanda yazılar kaleme alan Hayrettin Günay'ın halk bilimi çalışmalarını tespit etmektir. Bir diğer amacımız yazılara erişmek isteyen, bu alanda çalışmalar yapmak isteyen araştırmacılara ve ilgililere yazıların yayın bilgileri ile ekler kısmında metinlerin tam hallerini sunmaktır. Üçüncü amacımız alana bu kadar katkısı olan, gerek Görele gerek Türkiye'nin pek çok ili ve ilçesi hakkında halk bilimi yazıları yazan kıymetli araştırmacı Hayrettin Günay'ın literatüre kazandırılmasıdır.

1.3.Araştırmanın Önemi

Giresun ili Görele ilçesi nüfusuna kayıtlı olan Hayrettin Günay, 1976'dan günümüze kadar öğretmenliğin, şairliğin, halk oyunları eğitmenliğinin yanı sıra gönüllü olarak halk bilimine dair araştırmalar ve derlemeler yapmış, bu konuda çeşitli yazılar kaleme almış ve günden güne kendisini geliştirmiştir. Ortaokul yıllarından itibaren yaptığı çalışmalar Hayrettin Günay'ın halk bilimi ürünlerine karşı farkındalığını arttırmış, onu derlemeler yapmaya ve elde ettiği malzemeler üzerine düşünmeye sevk etmiştir. Üniversitede bitirme tezi olarak hazırladığı "Görele Manileri" isimli çalışma ile derleme çalışmalarına başlamış, daha sonra karşılaştığı bütün halk bilimi ürünlerini defterine not etmiştir. Çeşitli gazete ve dergilerde yayımladığı halk bilimi yazıları aracılığıyla defterinde yer alan derlemeleri

okuyucuya sunmuştur. Hayrettin Günay'ın türküler, mâniler, destanlar, bilmeceler, atasözleri gibi türlerin yanı sıra âşık edebiyatı, tekke-tasavvuf edebiyatı, kemençecilik geleneği, geleneksel avcılık, dinî ve geleneksel günler, el sanatları, halk botaniği, halk müziği, halk çalgıları, halk oyunları, şenlik ve festivaller, çocuk oyunları, halk dili, geleneksel halk şiiri etkisinde ürünler veren şair ve yazarlar, halk bilimi odaklı eleştiri yazıları, halk bilimi odaklı gezi yazıları, halk bilimine katkısı bulunan isimler, halk bilimi merkezli olarak gerçekleştirilen etkinlikler, halk bilimi konulu kitapların tanıtımı gibi konularda pek çok çalışması bulunmaktadır. Bu durum çalışmaya konu edinilen Hayrettin Günay'ın ve onun kaleme aldığı halk bilimi yazılarının bir kaynakta toplanarak incelenmesini gerekli kılmaktadır. Halk biliminin hemen her türü ve çalışma alanı hakkında araştırmalar ve çalışmalar yaptığı görülen Hayrettin Günay ve çalışmaları üzerine henüz bilimsel bir araştırmanın gerçekleştirilmemiş olması, Günay'ın söz konusu araştırma ve çalışmalarının bir araya getirilerek literatüre kazandırılmasını hedefleyen bu çalışmanın önemine işaret etmektedir. Hayrettin Günay'ın ve çalışmalarının literatüre kazandırılması, Türk halk bilimi çalışmaları için bir gereklilik olarak görülmüştür.

1.4.Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmanın sınırlılıkları Hayrettin Günay'ın halk bilimi çalışmaları ve bu çalışmaların incelenmesi olarak belirlenmiştir. "Hayrettin Günay ve Halk Bilimi Çalışmaları" adlı tezde, araştırmacının lise yıllarından itibaren kaleme aldığı halk bilimi konulu yazılar üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda Hayrettin Günay'ın *Görele Lisesi, Giresun, Alkım, Kıyı, Akbaba, Av Dünyası, Milli Eğitim Dergisi* gibi dergilerde ve *Yeşilgiresun* gazetesi başta olmak üzere *Gün, Hürses, Son Haber, Görele Haber* gibi çeşitli gazetelerde, sempozyum bildiri kitaplarında yer alan araştırmaları taranmıştır. Daha sonra bütün çalışmalar içinden halk bilimi konulu olanlar tespit edilmiştir. Tespit edilen yazılar konularına göre sınıflandırılarak sekiz başlık altında sıralanmış ve araştırmada toplam 500 civarı yazıya yer verilmiştir.

1.5.Varsayımlar

Mahalli bir halk bilimi araştırmacısı olan Hayrettin Günay üzerine hazırlanan bu tezle birlikte araştırmacının özelde Giresun halk bilimi, genelde ise Türk halk bilimi ürünleri hakkında yaptığı çalışmaların literatüre kazandırılacağı, Hayrettin Günay'ın tanıtılacağı ve Giresun ili Görele ilçesinin halk bilimsel özellikleri ile ilgili önemli konuların gözler önüne serileceği varsayılmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Çalışmanın bu bölümünde, tez konusu ile ilgili yapılmış olan tezler kronolojik olarak aktarılacaktır. Bu bağlamda araştırmanın konusu olarak gönüllü halk bilimi araştırmacılarının seçildiği halk bilimi araştırmaları ve mahalli araştırmacıların ele alındığı halk bilimi çalışmaları hakkında bilgi verilecektir.

1. KARABACAK, Mestan. **"Konyalı Bir Folklor Araştırmacısı Dr. Mehmet Önder"** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1993. Danışman: Saim Sakaoğlu.

Bu çalışmaya Mehmet Önder'in yaşam öyküsü ve yarım asırlık folklor araştırmaları konu edilmiştir. Sekiz bölümden oluşan çalışmanın ilk kısmında Mehmet Önder'in doğumu, ailesi, eğitimi, meslek hayatı, başarıları, yazıları, şairliği gibi konulara değinilmiş, araştırmacının hayatı hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde yazarın çalışma sahaları üzerinde durulmuş, eserleri tanıtılmıştır. Halk bilimi çalışmalarına başladığı tarihten itibaren sahalarda yaptığı çalışmaların dökümleri aktarılmıştır. Araştırmacının çalışma sahaları "folklor", "müzecilik ve sanat", "tarih ve mahalli tarih", "Mevlana", "Atatürk", "etnografya, Türk kültürü ve edebiyatı ile kültürün diğer sahaları" ile ilgili olanlar şeklinde konularına göre gruplandırılmıştır. Mehmet Önder'in eserleri yine aynı konulara "şiir kitapları", "yabancı dillerdeki kitaplar" bölümleri eklenerek verilmiştir. Üçüncü bölümde Mehmet Önder'in folklor araştırmaları incelenmiş ve "Gazetelerde Yayımlananlar", "Dergilerde Yayımlananlar", "Bilimsel Toplantılarda Sunulanlar" başlıkları altında sunulmuştur. Dördüncü kısımda ise araştırmacının folklor konulu kitapları tek tek ele alınmış, detaylı bir şekilde tanıtılmıştır. Bu kısımda ele alınan eserler "Konya Efsaneleri", "Güldüren Gerçek", "Anadolu Efsaneleri", "Efsane ve Hikâyelerde Anadolu Şehir Adları", "Anadolu Fetih Destanları", "Bitmez Tükenmez Anadolu",

"Nasrettin Hoca", "Şehirden Şehire", "Aldı Sözü Anadolu", "Anadolu Kentleri" isimli kitaplardır.

Beşinci bölümde araştırmacının folklorla ilgili yazıları "Mahalli Folklor İncelemeleri Hakkında Olanlar", "Gelenek ve Görenekle İlgili Olanlar", "Halk Şairleri ve Şiirleriyle İlgili Olanlar", "Halk Sanatlarıyla İlgili Olanlar", "Fıkra ve Fıkra Tipleriyle İlgili Olanlar", "Efsanelerle İlgili Olanlar", "Atasözü, Bilmece, Mâni, Türkü vb. Türlerle İlgili Olanlar", "Diğerleri" şeklinde konularına göre tasnif edilmiştir. Burada verilen çalışmalar kaynakça bilgileriyle kronolojik olarak sıralanmıştır. Altıncı kısımda Mehmet Önder'in Türk folklor incelemeleri üzerine görüşleri verilmiştir. Ayrıca araştırmacının Türk folkloruna katkıları, bu alanda yaptığı hizmetler üzerinde durulmuştur. Yedinci bölümde Mehmet Önder hakkında yazılan kitaplar ve yazılar, eserleri hakkında yazılanlar, kendisiyle yapılan röportajlar aktarılmıştır. Bu kısımda sözü edilen yazılan kaynakçaları verilmekle beraber bazı örnekler de sunulmuştur. Son bölümde ise Mehmet Önder'in folklor konulu bazı yazıları yer almıştır. Seçilen yazılar zor bulunabilecek yayınlardan seçilmiştir.

2. AYDOĞDU, Betül. "**Fahri Bilge'nin Kayseri Yöresi Türk Halk Bilimi Çalışmaları"** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2005. Danışman: İsmail Görkem.

Bu çalışmada Fahri Bilge'nin 1937-1950 yılları arasında Kayseri'de Ziraat Bankası Şube Müdürü olarak çalıştığı dönemde Afşarlar arasında yaptığı derlemeler üzerinde durulmuştur. Fahri Bilge'ye ait derlemelerin yer aldığı defterler 1976'da Bakanlar Kurulu kararıyla Millî Kütüphane'ye alınmıştır. Defterler şu anda Millî Kütüphane'nin İbni Sina Yazmaları bölümünde kayıtlıdır. Bu çalışmada Fahri Bilge defterlerinden FB 430 "Halk Bilim Derlemeleri ve Biyografiler", FB 513 "Avşar Âdetleri" ve FB 582 "Avşar Boyunun Beyânındadır" adlı defterleri incelenmiştir. Fahri Bilge tarafından derlenen ve yazıya geçirilen Arap harfli bu defterlerin Latin harflerine aktarılması ile Afşar sözlü tarihi, Afşar gelenek, görenekleri, âdetleri, dinî inanışları hakkında yapılmış çalışmaların literatüre kazandırılması açısından hazırlanan bu tez son derece kıymetlidir.

Çalışmada öncelikle Fahri Bilge ve onun derleyici kimliğinden bahsedilmiştir. Daha sonra ise Prof. Dr. Dursun Yıldırım'ın köy, kasaba, kent monografisi çalışma planından yararlanarak, Fahri Bilge'nin derlemeleri tasnif edilip incelenmiştir. Bu defterlerdeki derlemeler genel olarak Afşarlarla ilgilidir. Defterlerdeki konuşma ve şiirlerin transliterasyonu yapılmıştır. Çalışmanın önemli yönlerinden bir diğeri de Fahri Bilge'nin yaptığı derlemeleri oldukça profesyonel bir şekilde ve derlemeleri geleneğin hâlen yaşatıldığı yerlerde yapmasıdır. Metinlerin içinde Afşar sözlü tarihinin yer alması ise dikkat çekici noktalardan biridir.

Çalışmanın ilk kısmında Afşar tarihi, Fahri Bilge'nin yaşam öyküsü ve derleyici kimliği gibi genel konular üzerinde durulmuştur. İkinci kısım Fahri Bilge'den derlenen sözlü tarih metinlerine ayrılmıştır. Burada verilen metinler "Avşar Adetleri" ve "Avşar Boyu" olarak iki grupta aktarılmıştır. Üçüncü kısımda Fahri Bilge'nin Afşar sözlü edebiyatı ile ilgili derlemeleri sıralanmıştır. Derlemeler "Konuşmalık Türler" başlığı altında ağız özellikleri, lakaplar, atasözleri ve deyimler, bilmeceler, alkışlar ve kargışlar; "Söylemelik Türler" başlığı altında mâni, türkü; "Anlatmalık Türler" başlığı altında masallar, fıkralar ile "Konuşmacılar, Söyleyiciler, Anlatıcılar, Oynayıcılar" başlığı şeklinde fişlenmiştir. Araştırmanın dördüncü bölümünde Fahri Bilge'nin defterinde yer alan sosyo-kültürel hayata dair bulgular aktarılmıştır. Bu tespitler "Beşeri ve Ekonomik Yapı", "Sosyal Yapı", "Aile Yapısı", "Dinî Yaşayış", "Gündelik Hayat", "Geçiş Törenleri", "Halk Hekimliği", "Eğlence Kültürü" başlıkları altında yer verilmiştir. Çalışmanın son kısmında araştırmacının halk bilim derlemeleri ile biyografi yazıları, Afşar adetleri ve Afşar boyu konulu yazıları tam metin olarak aktarılmıştır.

3. YEMİŞ, Mustafa. **"Feyzi Halıcı'nın Hayatı ve Halk Edebiyatına Katkıları"** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa, 2010. Danışman: Bekir Sami Özsoy.

Bu çalışmada şair, ozan, yazar, antolog, folklorcu, senatör gibi birçok özelliği kendisinde barındıran Feyzi Halıcı'nın hayatı, edebî şahsiyeti ve Türk halk edebiyatına katkıları değişik kaynaklardan taranarak ve kendisi ile görüşülerek ele

alınıp değerlendirilmiştir. Yedi ana bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde Feyzi Halıcı'nın hayatı hakkında bilgi verilmiş ve hayatının bugüne kadar bilinmeyen çeşitli safhaları ana hatlarıyla sunulmuştur. "Edebî Şahsiyeti" başlığını taşıyan ikinci bölümde, şairin şiirlerinden yola çıkarak Türk edebiyatındaki yerini üzerinde durulmuş ve şiirleri mısra sayısına göre gruplandırılarak örneklendirilmiştir. Halıcı'nın çalışmanın yapıldığı 2010 yılına kadar yayımladığı kitapları sınıflandırılmış ve bibliyografik künyeleriyle birlikte "Eserleri" başlığı altında üçüncü bölümde verilmiştir. Dördüncü bölümde, Feyzi Halıcı'nın Konya'da başlattığı, sonra yurt ölçüsüne yaydığı, daha sonra da uluslararası boyutlara taşıdığı sosyal, kültürel, edebî hizmet ve faaliyetleri "Mevlana Anma Törenleri", "Âşıklar Bayramı", "Gül Bayramı", "Yemek Yarışmaları", "Güvercin Güzellik Yarışması", "Cirit Oyunları ve Rahvan At Yarışları", "Çağrı Dergisi" gibi başlıklar altında incelenmiştir. Beşinci bölümde, Feyzi Halıcı'nın halk edebiyatına katkılarını sıralanarak verilmiş, sonuna da bir "Feyzi Halıcı Folklor ve Halk Edebiyatı Bibliyografyası" koyulmuştur. Bu bölümde araştırmacının halk bilimi ve halk edebiyatı konulu 54 yazısı kronolojik olarak sıralanmıştır. Altıncı bölümde ise, Halıcı'nın bugüne kadar "Fezai" mahlasıyla yazmış olduğu âşık tarzındaki şiirlerine örnekler verilmiştir. Yedinci bölümde ise halk âşıklarının Feyzi Halıcı'ya gönül diliyle söyleyip yazdıkları şiirler aktarılmıştır.

4. ÖZTÜRK, Alev. **"Türk Halkbilimi Araştırmacısı Cahit Beğenç'in Eserleri Üzerine Bir İnceleme"**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla, 2012. Danışman: Ümral Deveci.

Bu çalışmada, Muğla'da yetişen ve sosyolog, gazeteci, araştırmacı yönleriyle dikkat çeken Cahit Beğenç'in Türk halk bilimine ve halk kültürüne yaptığı katkılar hakkında bilgi verilmiştir. Gazetecilik mesleğinin de katkısıyla gezip gördüğü yerlerdeki izlenimlerini halk bilimi unsurlarıyla zenginleştirerek derleyen Cahit Beğenç'in Türk halk bilimine katkıları bu çalışma ile gün yüzüne çıkarılmıştır. Çalışma Cahit Beğen'in vefatından sonra hazırlandığı için doğup büyüdüğü yöreden, akrabalarından, arkadaşlarından, kendi yayınlarından elde edilen bilgiler kaynak

olarak kullanılmıştır. Araştırmacının gazeteci, yazar, sosyolog yönleri dışında halk bilimi araştırmacısı kimliğinin kayboluşu önlenmiştir.

Çalışmanın "Giriş" bölümünde Cahit Beğenç'in yaşam öyküsü, edebî kişiliği ve eserleri üzerinde durulmuştur. Birinci bölümde Cahit Beğenç'in Türk halk bilimi konulu kitapları, süreli yayınlardaki yazıları hakkında bilgi verilmiştir. Bu bölümde aktarılan çalışmalara göre araştırmacının mitoloji, monografi, halk inanışları, halk botaniği, halk zoolojisi gibi konularda yoğunlaştığı dikkat çekmektedir. Yine bu bölümde Cahit Beğenç'in manzum ve mensur derleme çalışmaları sırasında kullandığı halk bilimi yöntemleri incelenmiştir.

Araştırmanın ikinci bölümde ise yazarın kurmaca eserleri "Roman", "Hikâye", "Masal" ve "Destan" başlığı altında değerlendirilmiş, bu eserlerin yapı ve içerik açısından incelemesi gerçekleştirilmiştir. Yine bu bölümde, yazarın kurmaca metinlerinde yer alan ağız özellikleri, lakaplar, deyimler ve atasözleri, alkış ve kargışlar, argo ifadeler, batıl inanmalar, halk hekimliği, halk matematiği, halk takvimi, geçiş dönemleri gibi halk bilimi ürünleri ile hayvanlar, meslekler ve akrabalık hususları üzerinde durulmuştur.

5. İŞİN, Ethem. **"Dr. Özgen Keskin'in Hayatı-Eserleri-Edebi Şahsiyeti ve Halk Edebiyatına Katkıları"** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa, 2012. Danışman: Bekir Sami Özsoy.

Bu çalışmada, eğitimci, yazar, bürokrat, siyaset adamı gibi yönlerinin yanı sıra araştırmalarıyla Türk halk edebiyatına ve Türk kültürüne büyük katkıları olan Özgen Keskin'in yaşam öyküsü, eserleri ve halk edebiyatı merkezli çalışmaları incelenmiştir. Yedi bölümden oluşan çalışmanın ilk kısmında Özgen Keskin'in doğumu, çocukluğu, ailesi, eğitim ve meslek hayatı gibi konular hakkında bilgi verilerek araştırmacının kimliği ortaya koyulmuştur. İkinci bölümde araştırmacı romanları, hikâyeleri, tiyatroları, şiirleri, araştırmaları, aldığı ödüller bağlamından incelenerek edebî kişiliği göz önüne serilmiştir. "Yeşil Tutku", "Göçmen Gözler", "Alperenler Ocağı", "Yunus Emre Var Yarına", "Mühür", "İki Cihan Bir Güneş" isimli romanlar; "Bir El Ateş", "Sabaha Düğün", "Öğretmenim" isimli hikâyeler;

"Vakıflarımız", "Kimliğimi Arıyorum", "Selçuk Hatun", "Kutlu Yürekler" isimli tiyatrolar bu bölümde incelenen eserlerdendir. Çalışmanın en önemli kısmı olan üçüncü bölümde Özgen Keskin'in Türk halk edebiyatına katkıları, bu doğrultuda yaptığı çalışmalar sıralanmıştır. Özellikle Anadolu Üniversitesi'nde mezuniyet tezi olarak sunduğu "Türk Saz Şairliği ve Ardanuçlu Âşık Efkâri" isimli eser hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Ayrıca Türk halk edebiyatına katkıları arasında Feyzi Halıcı'nın 1965 yılında Konya'da başlattığı Türkiye Âşıklar Bayramı'nı Bursa'da devam ettirmek amacıyla yaptığı çalışma ve bu bayramı devralarak devam ettirmesi de gösterilmiştir.

Çalışmanın dördüncü kısmında Özgen Keskin'in siyasi hayatı, hakkında söylenenler ve hizmetlerine yapılan yorumlar tam metin olarak aktarılmıştır. Bu bölümde Feyzi Halıcı, Abdurrahman Güzel, Ali Berat Alptekin, Mehmet Çelik, Mehmet Nuri Parmaksız, Doğan Kaya, Oğuzhan Aydın, Oraz Yağmur, Bekir Salim gibi önemli isimlerin Özgen Keskin hakkındaki görüş ve düşünceleri aktarılmıştır. Beşinci kısımda mahalli ve ulusal basında hakkında çıkan haberler basın-yayın organlarından seçilerek verilmiştir.

6. SELİMOĞLU, Selim. **"Cemaleddin Server Revnakoğlu'nun Hayatı, Eserleri ve Folklor Çalışmaları"** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2015. Danışman: Ahmet Özgür Güvenç.

Bu çalışmada, Cumhuriyet döneminin önemli kültür araştırmacısı ve yazarı olan Cemalettin Server Revnakoğlu'nun yaşam öyküsü, çalışmaları, folklor ilmine katkıları üzerinde durulmuştur. On bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde Revnakoğlu'nun hayatı, değişik kaynakların yardımıyla etraflı bir şekilde aktarılmıştır. Çocukluğundan gençliğine, eğitiminden çalışma ve yayın hayatına kadar çok önemli bilgiler sunulmuştur. İkinci bölümde yazardın dil hassasiyeti, çalışma üslubu, azim ve gayreti, folklorcu yönü, araştırmacılığı ve tiyatroculuğu gibi kişiliğinin önemli noktaları üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde Cemalettin Server Revnakoğlu'nun kitapları başta olmak üzere yazı ve makaleleri ile yayımlanmamış çalışmaların kaynakçası aktarılmıştır. Ayrıca yazarın Süleymaniye

Devlet Kütüphanesi'ndeki zengin arşivi sunulmuştur. Çalışmanın dördüncü bölümünde yazarın tarikat ve folklorla alakalı görüşleri özetlenmiştir. Revnakoğlu'nun hem tarikatların toplum adına önemini hem de folklorla münasebet noktalarını içeren önemli tespitleri bu bölümde verilmiştir.

Beşinci bölümde, çalışma boyunca en çok üzerinde durulan konu olan Revnakoğlu'nun tarikat folkloruna yönelik araştırmalarından söz edilmiştir. Bu bölümde tarikatlarla alakalı oldukça renkli ve zengin bir malumat söz konusudur. Tarikat erbabının giyim kuşamından günlük ve planlanmış zamanlardaki kültürel uygulamalarına dair önemli derlemeler aktarılmıştır. Altıncı bölümde tarikat folkloru dışındaki folklor çalışmalarına yer verilmiştir. Osmanlı toplumunun Ramazan gelenekleri, nikâh ve düğün adetleri, bahar kutlamaları gibi dikkat çekici derlemeler sunulmuştur. Yedinci bölümde Revnakoğlu'nun herhangi bir başlık altında anlatmadığı fakat yazılarında özellikle dipnotlarında yer verdiği farklı folklorik malumat verilmiştir. Sekizinci bölüm, Revnakoğlu'nun birer halk kahramanı olarak gördüğü ve kültürü en iyi şekilde temsil ettiğine inandığı kişileri tanıttığı yazılar özetlenmiştir. Dokuzuncu bölümde Revnakoğlu'ndan yararlanan akademik kaynaklar, ansiklopediler, kitap çalışmaları sıralanmıştır. Böylece onun akademik anlamda nasıl önemli bir kaynak olduğu gösterilmeye çalışılmıştır. Yine onun hakkında yazılan anma yazılarına, diğer bazı farklı kaynaklardaki referans noktalarına değinilmiştir. Onuncu bölümde ise Revnakoğlu'nun farklı konulardan seçilen çeşitli yazılarına yer verilmiştir. Böylece araştırmacının duygu, düşünce ve üslup dünyası tanıtılmıştır. Bu tez, ömrünün büyük bir kısmını araştırmalara adamış, eski eser uzmanı olarak arşivler, eski eserler, mezar kitabeleri gibi önemli malzemeleri inceleyerek elde ettiği sonuçları makaleleriyle okuyucuya sunmuş, değerli halk bilimi ve kültür çalışmaları kaleme almış bir yazarın unutuluşunun önüne geçilmesi bakımından son derece önemli bir çalışma olmuştur.

7. DEMİRYÜREK, Mevlüt. **"Cihan Emel Demiryürek ve Türk Halk Edebiyatı Çalışmaları"** Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun, 2019. Danışman: Abonoz Küçük.

Bu çalışma, Cihan Emel Demiryürek'in Aksaray ili ve özellikle Ortaköy ilçesinde yaptığı derleme çalışmalarının literatüre kazandırılması, incelenmesi ve gönüllü bir halk bilimi araştırmacısının tanıtılması amacıyla oluşturulmuştur. Bu amaçla 1970 yılından itibaren Cihan Emel Demiryürek tarafından derlenen mâniler, türküler, fıkralar, atasözleri, deyimler, alkışlar, kargışlar, mahalli sözcükler gibi bütün malzeme tasnif edilerek değerlendirilmiştir. Ayrıca bu ögeler, metin olarak da bulgular kısmında aktarılmıştır. Cihan Emel Demiryürek'in öncelikle yakın çevresinden sonra da köy köy, düğün düğün gezerek uzak çevreden derlediği ürünler başarılı bir şekilde incelenmiştir. Derlenen mâniler şekil ve yapı özelliklerine göre "Hece Sayısına Göre Mâniler", "Uyak Yapısına Göre Mâniler", "Mânilerde Uyak ve Redif", "Mânilerde Durak", "Konularına Göre Mâniler" şeklinde gruplandırılmıştır. Türkülerde ise "ölçü", "bent ve bağlantı", "konu", "işlev" odaklı fişleme yapılmıştır. Çalışmada aktarılan derlemelerin 330 tanesi mâni, 47 tanesi türkü, 118 tanesi deyim ve atasözü, 10'u fıkra, 41'i alkış ve kargış, 355'i de mahalli sözcüktür. Cihan Emel Demiryürek'in arşivindeki halk bilimi ögelerinin şekil, tür ve içerik açısından çok yönlü bir şekilde incelendiği bu çalışmayla birlikte, bahsi geçen folklor araştırmacısının derleme kayıtları çok yönlü bir biçimde incelenerek literatüre kazandırılmıştır. Ayrıca bu çalışmayla birlikte Cihan Emel Demiryürek'in derlemelerini yürüttüğü Aksaray/Ortaköy yöresinin folklorik ögeler bağlamındaki zenginliği de ortaya konulmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

3.1.Araştırma Modeli

Bu çalışmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş, görüşme (mülakat) ve doküman analizi yöntemleri kullanılmıştır. Nitel araştırma yaklaşımları, sosyal ve psikolojik olaylara yönelik nicel araştırma yaklaşımlarına göre çok daha derinlemesine bilgi edinmeye olanak verir (Büyüköztürk vd., 2012: 234). İnsanların ortak geçmişinden ve birikiminden ortaya çıkan halk bilimi ögeleri de psikolojik ve sosyal katmanlara sahiptir. Yaptığımız çalışmada halk bilimi ve halk edebiyatı ürünleri tespit edilmesi hedeflendiğinden dolayı nitel araştırma yaklaşımının bu çalışmaya daha uygun olacağı düşünülmüştür.

Çalışmamızda nitel araştırma desenlerinden doküman incelemesi/analizi yöntemi kullanılmıştır. Belgesel tarama, doküman metodu, kitaplık araştırması gibi farklı şekillerde de adlandırılan doküman incelemesi; resim, film, ses ve resim kayıtlı bantlar, araç-gereç, mektup, rapor, kitap, ansiklopedi, resmi ve özel yazı ve istatistikler, tutanak, anı, yaşam öyküsü, vb. belgeleri kapsar (Cansız Aktaş, 2015: 363; Karasar, 2012: 183). Yapılan çalışma ile mevcut kayıt ve belgeler toplanıp belirli bir sisteme göre kodlanıp incelenir (Çepni, 2010: 106). Bu çalışmamızda öncelikle literatür taraması yapılarak gönüllü halk bilimi araştırmacıları hakkında daha önce yapılan çalışmalar toplanarak incelenmiştir. Daha sonra Hayrettin Günay'ın gazete ve dergilerde yayımlanmış yazıları taranarak halk bilimi konulu olanlar tasnifli bir şekilde incelenmeye çalışılmıştır.

3.2.Evren ve Örneklem

Bu çalışmada evren olarak Türk halk bilimi araştırmacıları belirlenmiştir. Örneklem ise gönüllü bir halk bilimi araştırmacısı olan Hayrettin Günay'dır. Hayrettin Günay, Giresun yöresine ait türküler, mâniler, bilmeceler, atasözleri, halk şiiri, âşıklık geleneği, kemençecilik geleneği, halk oyunları, halk çalgıları, çocuk oyunları, halk botaniği, şenlik ve festivaller, yörenin dil ve ağız özellikleri gibi çeşitli konularda halk bilimi ürünlerini derleyerek incelemiştir. Kitlelere ulaşmanın en hızlı ve en kolay yolunun gazete, dergi, televizyon gibi yayın organları olduğunun bilincinde olan Hayrettin Günay, halk bilimi incelemelerini bu vasıtalarla sunarak kalıcılığı yakalamış önemli bir araştırmacıdır. Evreni Türk halk bilimi, örneklemi ise literatüre önemli katkılar sağlayan Hayrettin Günay olan bu araştırmada mahalli folklor araştırmacısı, onun folklor araştırmaları ve yayımladığı çalışmalar ele alınmıştır.

3.3.Verileri Toplama Teknikleri

Bu çalışmada verilerinin toplanışı sırasında yazılı kaynaklardan yararlanma ve alan araştırması yöntemi kullanılmıştır. Hayrettin Günay ile yapılan görüşmeler sırasında alan araştırması yönteminin mülakat tekniğine başvurulmuştur. Araştırmacının hayatı, çalışmaları ve yayımları ile ilgili sorular Hayrettin Günay'a yöneltilerek sohbet havası içerisinde cevaplanmıştır. Karşılıklı yapılan görüşmeler, ses kayıt cihazıyla kayda alınmış, daha sonra deşifre edilerek yazıya geçirilmiştir. Hayrettin Günay'ın yayımladığı çalışmaların bir kısmı kendisinden büyük bölümü ise yayın organlarının arşivlerinde gerçekleştirilen tarama çalışmalarından elde edilmiştir. Bu bağlamda Yeşilgiresun gazetesinin 1996-2020 yılları arasında yayımlanan bütün sayıları, Görele Lisesi dergisinin tüm sayıları, Alkım, Kıyı, Giresun, Akbaba, Milli Eğitim gibi dergiler ve Son Haber, Görele Haber, Gün, Hürses gibi yerel gazeteler taranmış ve Hayrettin Günay'a ait olan yazılar tespit edilmiştir. Ayrıca yazarın bildiri kitaplarında yer alan yazıları da çalışma kapsamına dâhil edilmiştir. Bu çalışmada Hayrettin Günay'ın bütün yazılarına ait kaynakça

bilgisi verilmekle beraber Türk halk bilimi konulu olanlar dikkatlice okunmuş, yazılara dair açıklamalarda bulunulmuş, metinlerin özgün haline "Ekler" kısmında yer verilmiştir. Halk bilimi yazılarının incelenişi sırasında kronolojik, "Ekler" kısmında metinlerin özgün hali aktarılırken alfabetik sıralama izlenmiştir.

3.4.Verilerin Analizi

Verilerin analiz sürecinde öncelikle görüşme tekniği ve ses kayıt cihazı yardımıyla kaydedilen verilerden hareketle araştırmacının hayatı ve çalışmaları hakkında bilgi edinilmiştir. Ardından arşiv taramaları sonucunda elde edilen malzeme analiz edilmiş ve incelemelerde bulunulmuştur. Araştırmanın ilk kısmında Hayrettin Günay'ın hayatı hakkında elde edilen veriler analiz edilerek aktarılmıştır. Hayrettin Günay'ın hayatına dair ses kayıtlarından yapılan deşifrelerde araştırmacının yerel söylemlerine, görüşlerine, iddialarına dokunulmamış ve olduğu gibi yazıya geçirilmiştir. İkinci kısımda ise araştırmacının tespit edilen yazıları "Halk Edebiyatı Konulu Yazıları" ve "Halk Bilimi Konulu Yazıları" isimli iki ana başlık altında incelenmiş, bu kısımda konulara ve içeriklerine göre çeşitli alt başlıklar halinde kronolojik olarak tasnif edilmiştir.

Hayrettin Günay tarafından verilen ve arşiv taramaları sırasında tespit edilen halk bilimi konulu 500 civarı yazı dikkatli şekilde okunmuş, tek tek elektronik ortama aktarılmış, sözü edilen yazıların içeriğine dair incelemeler yapılmış ve konularına göre tasnif edilerek değerlendirilmiştir.

Yapılan bu analiz çalışmaları ile yerel folklor araştırmacıları üzerine yapılan çalışmalar, Hayrettin Günay'ın biyografisi, folklor çalışmalarına katkıları, derlemeleri ve halk bilimi yazıları hakkında detaylı açıklamalar yapılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR ve YORUM

4.1. HAYRETTİN GÜNAY'IN YAŞAM ÖYKÜSÜ

4.1.1. Doğumu ve Ailesi

Hayrettin Günay, Görele ilçesinin, eski adı Çürükeynesil olan Sağlık köyünde 22 Haziran 1954 yılında dünyaya gelmiştir. Annesi, Görele'nin eski adı Hebüllü olan, günümüzde Tepebaşı ismiyle bilinen mahallesinde, 1928 yılında dünyaya gelen Rabia Günay'dır. Babası ise yine Görele'nin, eski adı Çürükeynesil olan, günümüzde "Cillioğlu" adıyla bilinen mahallesinde, 1915 yılında doğan Haşim Günay'dır. Hayrettin Günay, anne ve babasının üzerine türküler yakılan kaçışına, evliliğine dair şunları anlatmaktadır:

"Babam, annemden önce Sarı Kız olarak bilinen birini seviyor ama onunla evlenemiyor. Bunun üzerine türkü bile yakıyor. Aradan zaman geçtikten sonra anneme âşık oluyor. O zamanlar annem 15-16, babam 28-29 yaşlarında. Babam, aradaki yaş farkından dolayı ailesinin evlenmelerine müsaade etmeyeceğini düşünerek annemi kaçırıyor. Annemin yaşı küçük olduğu için köyü jandarmalar basıyor, herkesi sıra dayağından geçiriyorlar, babamı soruyorlar. Durum böyle olunca babam teslim oluyor, annemi de ailesinin evine gönderiyorlar. Anneme evde çok baskı yapmaya başlıyorlar, dışarı çıkmasını yasaklıyorlar. Annemin de babamda gönlü olduğu için engellemeye çalışıyorlar. Buna rağmen annemle babam aracılar yardımıyla gizli gizli haberleşiyor. Tekrar kaçmayı planlıyorlar ve annem de istekli olduğu için babama yardımcı oluyor. Evdeki su gufasını alarak çeşmeye gideceğini söylüyor. Buralarda kovaya gufa derler. Çam ağacından yapılır. Sırta sarılarak çeşmeden su tanışır. Evin arka tarafında, Avni'nin yeri dedikleri yerde bir çeşme var. Ev ile arası 300-400 metre civarı. O çeşme, bugün hâlâ duruyor. Babamlar da köyün delikanlıları ile beraber gelip çeşmenin etrafında bekliyorlar. Annem gufayı

çeşmenin başında bırakıp babam ile beraber tekrar Cillioğlu'na kaçıyor. Sonradan öğrendiğime göre bu olay üzerine, son iki dizesi 'Su kapısında kaldı/ Rabia'nın gufası' olan bir türkü de yakılmış. Yedili hece ölçüsü ile mani tarzında yazılmış bir türkü bu. Böylece 1940'lı yıllarda evlenmiş oluyorlar." (KK-1)

Hayrettin Günay, anne ve babasının evliliğinden 7-8 sene sonra dünyaya gelir. Uzun süre beklendiği için onun doğumu köyde büyük coşkuyla kutlanır, silahlar atılır, türküler söylenir, davullar çalınır. Kendisinden sonra 1957 yılında Selahattin Günay, 1960 yılında ise Halil Günay isimli iki erkek kardeşi daha olur.

1970 yılında annesi Rabia Günay'ın vefat etmesi üzerine Hayrettin Günay'ın evlendirilmesi gündeme gelir. Bütün köyün seferber olduğu, farklı gelin adaylarının dile getirildiği evlendirme çalışmalarında Günay yine kendisi gibi kültürel açıdan donanımlı, modern görüşlü, yetenekli Rafet Günay'a onay verir.

"Annemin vefatından sonra babam evlenmedi. Babam evlenmeyince bana baskı yapmaya başladılar. Bunlar ne olacak çamaşırlarını kim yıkayacak, yemeklerini kim yapacak falan derken gitgide evlenme olayı benim üzerime yıkıldı. Aile baskısı, mahalle baskısı derken bütün millet bizim için birlik oldu. Çok da sıcaktan yardım eden yok ama herkes öyle olsun istiyor. İmecide, şurada burada, her toplantıda biz konuşuluyoruz. Herkes kurtuluşumuzu benim evlenmemde gördü. O dönemde de bir sohbet sırasında gene bizi konuşuyorlarmış işte. Oradan birisi onları kim alacak demiş, oğlan öğrenci zaten demiş. Ana yok demiş. Rafet de ağzından bir cümle çıkmış mecliste, bize de biraz acıdığı için. Niye demiş, nesi var onların demiş. Haşim amca da Hayrettin de iyi, ben alırım onu demiş. İçinden gelmiş, düşünerek değil. Biraz da kızdığı için, refleks olarak. Yanındaki kadın hemen babama söylemiş. Rafet, Hayrettin'le evlenmek istiyor demiş. Babam da sevinmiş. Bana daha önce bir iki kız dediler ama ben istemedim, herkeste bir kusur buldum. Rafet tabi köyde parmakla gösterilen bir genç kızdı. Çalışkan, her türlü yemeği yapabilen birisi. Düğünlerde, imecilerde yemek yapıyordu. Giyinmesini, kuşanmasını bilen birisi. Ahmet Kaçar'ın da yeğeni. Modern, çevresinde iyi insanlar var. Kitap da okuyordu, ilkokulu bitirmemiş ama okuma yazma biliyordu. Ahmet amcanın kütüphanesinden kitaplar okuyordu, gazete, dergi okuyordu. Rafet, Akbaba dergisini falan okumuştur yani. Bir de Rafet alırım dediği için ben onu küçük duruma düşürmek istemedim. Sonradan

Rafet bana özel haber de gönderdi. Benim ağzımdan öyle çıktı ama zorla olmasın, istemiyorsan mühim değil dedi. Ben bırakabilir miyim şimdi öyle diyen birisini? Mümkün değil bırakmam. O yüzden de Rafet'e çok şey borçlu olduğumu söylüyorum her zaman. İşte lise ikide biz nişanlandık, lise üçte ben bitirdim düğün yaptık. Düğünler hep iki gün oluyordu, biz tek gün düğün yaptık köyde. Gece bizim evde oldu, gündüz ise Rafetlerin evinin olduğu yer çok güzeldir, bir tepedir, harman dediğimiz yer. Gündüz orada yapıldı, çok güzeldi. Aşağı yukarı bizim düğün için köyün son düğünü diyebiliriz. Ondan sonra araba yolları ve araçlar çoğaldığı için düğünler Görele'de yapıldı. Öyle evlendik işte. Lise ikide nişanlanmıştık, bir sene sonra da evlendik." (KK-1)

Hayrettin Günay ile Rafet Günay'ın 1974 yılında Özgür, 1978 yılında Çağdaş isimli iki çocukları olmuştur.

4.1.2. Çürükeynesil Köyü

Hayrettin Günay'ın 1954 yılında dünyaya geldiği Çürükeynesil köyü, halk bilimi çalışmaları bağlamında Görele ilçesinin en kıymetli köylerinden birisidir. İlçe merkezine 5 km mesafede olan bu köyün eski adı "Çürükeynesil" iken, yöre halkının tepkileri sonucunda "Sağlık Köyü" olarak değiştirilmiştir. (Bilir, 2007: 106-107). Hayrettin Günay, Sağlık köyünün coğrafi konumu ve kültürel durumu ile ilgili şunları belirtmektedir:

"Sağlık köyü aslında Görele'nin deniz kıyısından başlayan bir köy. Görele deresinin karşısında kalıyor. En yüksek tepesi kıyıdan 12 kilometreye uzanıyor. Sağlı sollu olarak devam ediyor. İçerisinde iki tane dere var. Birisi Kuyu Deresi diğeri Çalış Deresi. Köyün bir ucu denize yakın diğer ucu yaylaya. Böylece hem deniz kıyımız var hem de sırtlara sahibiz. Bizim köyden 1944 yılında Maksutlu köyü çıkarak ayrı bir köy oluyor. Maksutlu köyü, şu anda halk bilimsel açıdan da önemli köylerden birisidir. Hemen Sağlık köyünün bitişiğinde Haydarlı köyü var. Bunlar hep önemli köyler. Bu iki köyden de çok önemli isimler çıkmış. Kemençeciler, davulcular, zurnacılar, kadınlı erkekli horancılar falan. Bu bakımdan çok önemli köyler. Bizim evimiz sahile çok yakındı. Hep oradan köy diye bahsediyoruz ama şu anda Cillioğlu Mahallesi oldu ve belediyeye dâhil edildi. Ancak biz eski alışkanlıktan dolayı köy diyoruz. Evimizin sahile yakın oluşu sayesinde yazları hemen her gün denize inerdik. Böylece deniz kültürünü de öğrenmiş olduk. Köydeki derelerden de dere kültürünü edindik." (KK-1)

Doğup büyüdüğü, enstitüye başlayana kadar içinde yaşadığı, bugün hâlâ sık sık ziyaret ettiği Çürükeynesil, Hayrettin Günay'da kültürel bilincin zeminini hazırlar. Çocukluğundan itibaren köyde duyduğu, gördüğü, hissettiği hatta kokladığı her şey onun zihin dünyasını oluşturur. Günay, çeşitli yazılarında da anlattığı Çürükeynesil köyünün yoğun kültürel ortamı hakkında şunları aktarmaktadır:

"Babam da dâhil olmak üzere Çürükeynesil köyünde kim varsa mutlaka çalgı çalardı. Köyde çalgı çalınmayan ev yoktu. Davul, zurna, kemençe, bağlama, kaval dedikleri düdük... Bunlardan mutlaka birisi vardı. Hatta bazen aynı evin içerisinde

birden fazla çalgı çalındığı oluyordu. Ayrıca her evde türkü söyleniyordu. İmeciler söylüyordu, bahçede inek yayarken söyleniyordu. Eğer avcılık yapan varsa av sırasında dahi türkü söylenirdi. Mesela biz karlı, soğuk havalarda ava giderdik. Omuzumuzda tüfekle beraber ördek beklerdik. O soğuk havalarda beklerken ayağımız donmasın diye türkü mırıldanır, olduğumuz yerde horan oynardık. Çürükeynesil'den 70'e yakın kemençeci çıkmış. Gelmiş geçmiş en büyük kemençeci olan Karaman'ın yanı sıra Hacıali Özdemir, Sabri Özdemir, Nazmi Özdemir, Hüseyin Özdemir, Sami Günay, Burhan Caba gibi önemli isimler o bölgede yetişmiş. Bunların dışında eski kuşaklardan da çok önemli isimler var. İz bırakamadan gitmişler ama etkisi sonraki kuşaklarda görülmüş. Bizim ev biraz alçak kalıyordu ama Ahmet amcamların (Ahmet Kaçar) evinin olduğu tepeye çıkınca her taraftan farklı sesler geliyordu. Kuş sesleri, dere sesi, rüzgâr sesi, düdük sesi, inek sesi, davullar, zurnalar. Ayrıca manzarası çok güzel, doğa kokuyor. İnsanlar öyle bir ortamda keyfinden sürekli çalar söylerlerdi. Evlerinin kapısına oturur davul, zurna, düdük çalarlardı. Çepniliğin, müziğin, çalgı ortamının en iyi yaşandığı köylerden birisiydi. Hep öyle yetişmişti büyüklerimiz. Bizi de öyle yetiştirdiler ve o köyden geldiğimiz için hep kulağımızda o sesler vardı. Yani doğaçlama olarak kulaklarımızda kalanları, öğrendiklerimizi, alışkanlık olarak edindiğimiz şeyleri okulun katkısıyla biraz daha geliştirdik. Ama aslında çocukluktan itibaren aşina olduğum şeyler." (KK-1)

Hayrettin Günay'ın Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Enstitüsü'nden mezun olurken hazırladığı bitirme çalışması, köyüne gösterdiği sadakatin bir örneğidir. Bu çalışmada, Çürükeynesil köyünden derlediği maniler üzerine incelemelerde bulunmuştur. Çocukluk dönemlerinden itibaren kültürel gelişimine büyük katkısı olan köyüne kendisini daima borçlu hissetmiş, yaptığı çalışmalar ile bu borcu ödemeye çalışmıştır. Bu konuda, kendisine ait şu ifadeleri de burada aktarmak yerinde olacaktır:

"Ben de Çürükeynesil'in bir bireyiyim. Burada doğdum, büyüdüm. Kendimi buraya borçlu hissettim. Bu çalışmalar keşke benden önce yapılsaydı ama maalesef yapılmamış. Eğer ben de çalışmasaydım yok olup gidecekti. Gitmesin diye bulabildiklerimi veya bilebildiklerimi yazıya dökerek kalıcı olmasını sağladım.

Kendimi arada bir köprü gibi düşünerek gelecek kuşaklara, sizin gibi değerli araştırmacılara basit de olsa aktarım yapıyorum. Geleceğe küçük bir taban hazırlıyorum. Benim tek amacım bu." (KK-1)

4.1.3. Eğitim Hayatı

Hayrettin Günay, ilkokulu doğduğu köyde, Sağlık Köyü İlkokulu'nda okur. İlkokula günümüzde köy konağı olarak kullanılan binada başlamadan önce bir sene boyunca Cillioğlu Camisi'nde medresede okur. Daha sonra okul binası tamamlanınca, 1961 yılında Sağlık Köyü İlkokulu'na geçer. 1964-1965 döneminde ilkokulu bitirir. Günay, ilkokul öğretmenleri hakkında şunları söylemektedir:

"İlkokul öğretmenlerimiz, iyi eğitimcilerdi. Çünkü onların kendi öğretmenleri, Atatürk döneminin, eğitim hamlelerinin gerçekleştiği dönemlerin öğretmenleriydi. Onlar ikinci, üçüncü kuşak oluyorlar. Bu yüzden hem modern eğitim veriyorlardı hem de çok yönlü öğretmenlerdi. Köy enstitüsü tarzında yetişmişlerdi. Kendim köy enstitüsü çıkışlı okuyamadım ama ilkokul öğretmenlerim enstitülere benzer okullarda okumuşlardı. Köy enstitüleri kapatıldığı zaman üç yıllık öğretmen okullarına dönüştürülmüş. Ortaokulu bitirdikten sonra üç yıl okunuyor, öğretmen olunuyordu. Ama tıpkı köy enstitüleri gibi öğretmen okullarını okuyanlar da kendilerini birçok açıdan geliştiriyordu. Kesinlikle en az bir müzik aleti, mandolin falan çalıyorlardı. O yüzden öğretmenlerimiz iyi niyetli, çok şey öğretmeye çalışan, örnek olmaya çalışan, kişilik olarak da kuvvetli, karakterli kişilerdi." (KK-1)

Hayrettin Günay, iyi bir eğitimle Sağlık Köyü İlkokulu'nu bitirdikten sonra Hasan Ali Yücel tarafından 1944 yılında yaptırılan Görele Ortaokulu'na kayıt olur. İlkokulda pekiyi derecesinde bir öğrenciyken ortaokulda orta-iyi arasına düşer. Bunun nedenini ilkokulda iyi öğrenci olmanın verdiği rahatlıkla birlikte ortaokulda pek fazla çalışmamasına bağlar. Ancak buna rağmen ortaokulu da kayıpsız bitirir.

Ortaokulun ardından 1966 yılında açılan Görele Lisesi'ne başlar. O dönemler, Görele Ortaokulu ile Görele Lisesi aynı binadadır. Öğleye kadar ortaokul, öğleden sonra lise eğitimi verilir. Hayrettin Günay, lisenin durumu ile ilgili şunları söylemektedir:

"Görele Lisesi'nin açılması bizim için çok iyi oldu. Benim kuşağımdan öncekiler eğer imkânı varsa lise eğitimi için Giresun'a, Trabzon'a, Rize'ye, Sivas'a gidiyorlardı. Hatta onlardan daha önceki kuşaklar için Giresun'da da lise yoktu.

Giresun Lisesi sonradan açıldı. Durum böyle olunca lise eğitimi için ya şehir merkezine ya da başka şehirlere gidiyorlardı. Eğer Görele'ye lise açılmasaydı belki ben eğitimimi tamamlayamazdım. Çünkü Giresun'a veya başka şehirlere gitmek için imkânımız yoktu. Bu imkânı sağladığı için bile Hasan Ali Yücel benim için çok önemlidir. Okulu yaptırmasaydı büyük ihtimalle okuyamazdım." (KK-1)

Liseye başladığı ilk sene hayatının en sıkıntılı dönemini yaşar. 1967 yılında annesi Rabia Günay'a siroz teşhisi konulur. Bu durum hem Hayrettin Günay'ı hem de ailenin diğer bireylerini çok etkiler. Annesinin hastalığından vefatına kadar olan süreçte 13-16 yaş aralığında olan Hayrettin Günay, o dönemi şöyle anlatmaktadır:

"Annemin okuması yazması yoktu ama çok iyi bir anneydi. Çok güzeldi, çok düzgündü. Bütün anneler iyidir tabi ama benim annem iyiden de iyiydi diyebilirim. (Gülüyor.) Siroz teşhisi konulduğu dönemler ben lise bire gidiyordum. Okumam yazmam da var tabi. Kitaplardan sirozu araştırdım, hastalık hakkında yazılar okudum. Sonuçta o yıllarda tedavisi olmadığını öğrendim. Üç bayram boyunca anneme yalan söylemek zorunda kaldım. Hastalığını merak ederdi, benim okuduğumu bildiği için bana sorardı. Ben hastalığın seyrini anlatıyordum. Zayıflamaya başlamıştı, karın bölgesi su toplamaya başlamıştı. Bunları ben de söylüyordum ona. Durumun normal olduğunu, okuduğum yazılarda da öyle yazdığını ama sonradan iyileşeceğini söylerdim. Annem de inanırdı, sevinirdi, iyileşmeyi beklerdi, ümit ederdi. Böyle üç bayram geçirdik. Eski bayramlara dair bir yazımda da bunu anlattım ama ben değil de başka birisiymiş gibi aktardım. Babam da çok üzülmüştü bu duruma. Bir bahçemizi satıp, annemi doktorlara götürmüştü. İstanbul'a, Trabzon'a falan götürdük ama olmadı. Önce komaya girdi daha sonra 1970'de annem vefat etti." (KK-1)

Annesinin vefatından oldukça etkilenen Günay, derslerin de ağırlaşmasıyla beraber lisenin birinci sınıfında iki kere tekrara kalır. Durum böyle olunca dönemin eğitim sistemine göre bir sene açıkta bekleyerek tekrar sınava hazırlanması gerekir. Ancak Hayrettin Günay bu bir senelik boşluğu oldukça iyi değerlendirir. Babasına yardım eder, köy işleri ile ilgilenir. Bunun yanı sıra sürekli kitap ve dergi okuyarak kendisini geliştirir, yerel gazetelerde şiirler yayımlar. Bir sene ara verdikten sonra tekrar belge kurtarma sınavına girerek lise ikiden devam eder. Ancak beraber liseye

başladığı arkadaşları, o dönem fakülteye gitmektedir. Hayrettin Günay, sınıfta kendi döneminden kalan kimse olmayınca oldukça yabancı hisseder. Bu durumun üstesinden edebiyata olan merakı ile gelir ve çeşitli edebiyat dergilerini takip etmeye başlar. Özellikle Hürriyet gazetesinin "Yıldırım Servis" isimli hizmeti ile Hisar, Yeni Ufuklar, Soyut, Yeni A, Yansıma, Hareket, Varlık gibi önemli dergilerin adreslerini alarak bu dergilerden tanıtım sayıları ister. Böylece hem dergi okuyuculuğu gelişir hem de yazarlık süreci başlar. Hayrettin Günay, yerel gazetelerde yazarlığa başlaması, dergi ve gazetelere ne şekilde ulaştığı, incelediği dergilerden nasıl etkilendiği hakkında şunları söyler:

"Tam olarak yazılar yayınlamaya 1969 senesinde, lise birde başladım. Annemin hastalığı, derslerin zorluğu gibi sorunlar olunca kendimi böyle oyalıyordum. Nerede fırsat bulursam orada yayınlıyordum. Örneğin Kırklareli'nde çıkan bir gazetede beş on tane yazım yayınlanmış. Ben bu gazetelere, reklamlar aracılığıyla ulaşıyordum. Edebiyat dergilerine ise çeşitli şekillerde ulaşabiliyordum. O dönemler Hürriyet gazetesinin 'Yıldırım Servis' isimli okuyucu hizmeti vardı. Buraya yazarak herhangi bir kişinin, kurumun adresini isterdiniz. Çoğu kişi yazar, şarkıcı, artist adresi isterdi. Ben hep edebiyat dergilerinin adresini isterdim. Adres istediğimde gönderdikleri mektup hâlâ duruyor. Bana başta Varlık olmak üzere, Soyut, Yansıma gibi beş altı derginin adresini vermişlerdi. Ben de o dergilerin adreslerine mektuplar yazdım. Kendimi 'edebiyat meraklısı bir genç' olarak tanıtıp, dergilerden tanıtım sayıları istedim. Böylece gönderenlerin dergisini izlemeye başladım. Neler yazdıklarını, nasıl yazdıklarını inceledim. O dergilerden daha önce hiç duymadığım yazarları öğrendim. Bu sayede hem edebiyat birikimim gelişti hem de izlenimlerim doğrultusunda kalemim güçlendi." (KK-1)

Böylece Hayrettin Günay'ın dergi okuyuculuğu ve yazarlığı tam anlamıyla başlar. Yazı hayatının ilk dönemlerinde şiir türüne ağırlık verir. Çeşitli dergilerde şiirler yayımlar. Dergi okuyuculuğu ile beraber nitelikli kitapları okumaya başlar. Dergilerde tanıtımlarını gördüğü, ismini duyduğu, eleştirilerini incelediği kitapları okur. Kendi döneminde üç yıl olan liseyi beş yılda tamamlar. Ancak bu tekrar yıllarında Tanzimat Dönemi'nden başlayarak Türk yazarların neredeyse tamamını okur. Ömer Seyfettin'in bütün eserleri, dünya klasikleri gibi pek çok önemli yapıtı bu

süreçte inceler. Ayrıca lise bir döneminde, edebiyatımıza önemli eserler kazandıran Varlık Yayınları'nı keşfeder. Hayrettin Günay, çeşitli edebiyat dergileri ile yerli ve yabancı pek çok eserin yanında gazete okuyuculuğuna da bu dönemlerde başlar.

"Burada küçük bir gazete bayisi vardı. Görele'de tek bayiydi o zamanlar. Ben de sürekli oradan gazete alırdım, günlük gazete alışkanlığı bende hep vardı. Zamanla gazeteleri eleyerek bana edebiyatta katkısı olan gazeteleri almaya başladım. Böylece Cumhuriyet Gazetesi'nde karar kıldım. Çünkü Cumhuriyet Gazetesi'nin o yıllarda haftanın bir günü, tam sayfa olarak verdiği edebiyat sayfası vardı. Şimdi de aynı uygulama devam ediyor. Ancak o dönemler daha farklıydı. Bu sayfanın yöneticiliğini Rauf Mutluay yapıyordu. Melih Cevdet Anday, Oktay Akbal, Rauf Mutluay gibi önemli isimler bu edebiyat sayfasında yazıyordu. Bu nedenle Cumhuriyet Gazetesi bana çok şey kattı diyebilirim. Zaman zaman eleştirdiğim noktalar olsa bile edebî değeri nedeniyle Cumhuriyet Gazetesi'ni hiç terk etmedim. Ayrıca bir dönem gazetenin yanında yeni çıkan kitaplarla ilgili bir dergi de veriyordu. Sonradan o kitap ekinde, benim de okuduğum kitapların eleştirileri, kitap tanıtımları gibi birkaç yazım çıktı. Bütün bunlar sayesinde lise yıllarında fena sayılamayacak bir okur oldum." (KK-1)

Hayrettin Günay gazete, kitap, dergi okuyarak, çeşitli yerel gazetelerde yazılar yayımlayarak liseyi bitirir. Daha sonra Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Enstitüsü'nün Türkçe Bölümünü kazanır. Sorunsuz ve oldukça başarılı geçen eğitim sürecinin ardından bitirme tezi olarak doğup büyüdüğü Çürükeynesil köyünün mânilerini inceler. Giriş bölümünde mâniler üzerine genel değerlendirmeler yapar. Esas kısımda ise köyünden derlediği mânilere yer verir. Yine bu bölümde mâniler üzerinden toplumsal yorumlar yapar. Tezin sonunda ise yöresel kelimeler üzerine bir sözlük kısmı bulunur. Bu tez biçimsel olarak küçük ve ayrıntısız olmasına rağmen, içerik olarak yörenin kültürel unsurlarını, dil ve ağız özelliklerini, inanç ve pratiklerini, toplumun düşünce yapısını yansıtan mânileri incelemesi bakımından oldukça önemlidir.

Hayrettin Günay'ın enstitüde okuduğu dönemlerde Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Enstitüsü üç yıllık eğitim vermektedir. Hayrettin Günay ve arkadaşları, burada verilen eğitimin dört yıla çıkması, enstitünün fakülte veya

akademiye dönüştürülmesi amacıyla çeşitli eylemler yaparlar. Ancak Günay'ın okuduğu dönemlerde amaçlarına ulaşamazlar. Sonuç olarak 20 Eylül 1976 yılında, üç yıl eğitim gördüğü enstitüden mezun olur. Mezun olduktan yıllar sonra, değişen sistem ile beraber bir yıl daha okuyup yüksekokul öğrenimini dört yıla tamamlar. Bu nedenle diplomasının ilk halinde "Türkçe Öğretmeni", dört yıla tamamladıktan sonraki halinde ise "Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni" ibaresi yer alır. Hayrettin Günay, Trabzon'da geçirdiği üniversite yıllarını ise şu şekilde anlatmaktadır:

"Enstitüde de iyi bir öğrenciydim. Orası üç yıllıktı zaten. Bir sene yurtta kaldım ama çok rahatsız olunca kalan iki sene boyunca arkadaşlarla evde yaşadık. Çünkü daima öğrenci olayları oluyordu. Sağ-sol çatışmaları had safhadaydı. Can güvenliği yoktu. Tanıdığım öğrenci arkadaşlar arasından ölenler bile oluyordu. Hele yurt daha da olaylı geçiyordu. Biz de dayanamadık eve çıktık. Bizim sınıfta otuz öğrenci vardı. Ama herkesin siyasi görüşü farklı farklıydı. Yalnız bu durum arkadaşlık etmemize engel olmuyordu. Her görüşten, her kesimden arkadaşım oldu benim. Sağcı, solcu, ülkücü, sosyalist, akıncı, Marksist çeşitli görüşlerden insanlar vardı. Ama ben hem çok okuduğum, bilinçli olduğum için hem de üniversiteye gitmeden evlendiğim, aile sorumluluğum olduğu için bu meselelere karışmadım. Hiçbir derneğe üye olmadım. Bana da halkçı diyorlardı arkadaşlar. Halkı düşünüyor, idealist, emekçi derlerdi." (KK-1)

Görüldüğü gibi, Hayrettin Günay eğitim ve aile hayatında yaşadığı zorluklara rağmen kendisini günden güne geliştirmiş, araştırmacı ruhunu hiç kaybetmemiştir. Kriz durumlarını dahi fırsata çevirerek okumalar yapmaya, öğrenmeye, yazmaya devam etmiştir. Eğitim hayatı boyunca karşılaştığı her isim ona önemli katkılarda bulunmuştur. Çürükeynesil köyünde çocukluktan itibaren yetiştiği ortamın, aile üyelerinin, öğretmenlerinin etkisiyle halk bilimi ürünlerine karşı büyük farkındalık kazanmış ve meslek hayatında da bu farkındalığı devam ettirmiştir.

4.1.4. Meslek Hayatı

Hayrettin Günay, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Enstitüsü'nün Türkçe Bölümünden mezun olduktan sonra Kars ilinin Posof ilçesine Türkçe öğretmeni olarak atanır. Böylece 1976 yılında Kars Posof Lisesi'nde öğretmenlik görevine başlar. Günay, atama süreci ile ilgili şunları aktarmaktadır:

"Enstitüde bize 'çıkma' denilen bir belge veriyorlardı. Biz de o belgeyle beraber bakanlığa dilekçe yazıyorduk. Böylece hiç boşta beklemeden atamamız gerçekleştiriliyordu. Biz de belgemizi aldık, dilekçeleri yazdık. Bizi kura çekimi için Ankara'ya çağırdılar. Arkadaşlarla beraber toplanıp gittik. Orada kura çekenler ve öğrenciler arasında ciddi bir adam kayırma gördüm. Daha önce bu tarz durumları okuyordum, dinliyordum. Ama orada bunu gözlerimle gördüm. Bazı derneklere kayıtlı olan öğrencilerin ayrı bir torbadan kura çektiğine şahit oldum. O isimler hep en güzel yerlere, öğretmen okullarına falan yerleştirildiler. Meslek hayatında karşılaştığım ilk acı tablo, ilk haksızlık bu oldu. Ben de kurada Kars'ın Posof ilçesinde bulunan Posof Lisesi'ni çektim. Böylece ilk görev yerim orası oldu." (KK-1)

İlk görev yeri olarak Kars'a giden Günay, burada iki sene boyunca öğretmenlik yapar. Ayrıca Posof'ta halk bilimi açısından çeşitli derlemeler yapar, bunları kayıt altına alır. Kars'ta geçirdiği iki sene boyunca kendini geliştirmeye, öğrenmeye, yazmaya devam eder. Hatta burada derlediği halk bilimi ürünlerini 2016 yılında Yeşilgiresun'da yayımlanan "Posof Derlemeleri" başlıklı yazı dizisinde okuyucuya aktarır.

Hayrettin Günay, Posof'ta yaptığı iki senelik görevin ardından 1979 yılında bir yıl süreyle Giresun ili Eynesil ilçesinde gelir. Burada Eynesil Lisesi'nde öğretmenlik görevine devam eder. 1980 yılında Görele'ye dönerek beş sene boyunca Görele Ortaokulu'nda Türkçe öğretmenliği yapar. Görele Ortaokulu'nda öğretmenken, 1983 yılında Manisa Kırkağaç'ta jandarma olarak 4 ay askerlik vazifesini de yerine getirir. Görele'de öğretmenlik yaptığı süreç içerisinde idealist oluşu, haksızlık karşısında dik duruşu, doğruluktan ayrılmayışı gibi nedenlerden

dolayı birkaç soruşturma geçirir. Bu konudaki şu ifadelerini de burada aktarmak gerekmektedir:

"26 yaşlarında, Görele Ortaokulu'nda Türkçe öğretmenliği yaptığım dönemlerdi. Kitap dağıtımcısı olan bir arkadaşım vardı. Taksitle kitap satıyordu. Bana da okulun kütüphanesine koymam için dünya klasiklerini verdi. Bunun üzerine birisi beni şikâyet etmiş. Milli eğitime dilekçe yazarak okula yasak yayın soktuğumu söylemiş. Milli eğitimden başmüfettiş geldi. İki gün boyunca kütüphanede çalışma yaparak başmüfettiş ile beraber bütün kitapları gözden geçirdik. Tabi öyle yasak yayın falan bulunmadı. Müfettiş okula kazandırdığım kitaplardan dolayı bana teşekkür etti. Yalan ihbar yapılmasına çok kızdı. Dilekçeyi kimin yazdığını çok aradık ama bulamadık. Müfettiş beni tebrik etti. 'Evladım, sen bildiğin gibi çalış. Bize senin gibi Türkçe öğretmenleri lazım.' dedi." (KK-1)

İnandığı, doğru bildiği fikirler uğruna bütün zorlukları göze alan, ilkelerinden vazgeçmeyen, yolunda gitmeye devam eden Hayrettin Günay, başından geçen bir diğer soruşturmayı şöyle anlatmaktadır:

"Geçirdiğim bir başka soruşturma Hasan Ali Yücel dolayısıyla oldu. Hasan Ali Yücel, 1950 yılından sonra komünist ilan edildi. Hâlbuki Yücel, Mevlevi bir insandı. Bir gün okula Giresun'dan, Giresun Halk Eğitim Müdürü Cafer Köymen geldi. Müdür de benim liseden öğretmenimdi. Bana Eğitsel Çalışma derslerinde Hasan Ali Yücel'den bahsetmem nedeniyle soruşturma açılmış. Hasan Ali Yücel, Göreleli bir isim. Görele'de kendi adıyla anılan bir okul var, yine Görele'de kendi adıyla anılan bir caddesi var. Hem aydın hem çok önemli bir adam hem de edebiyatçı. Cafer Köymen, durumu bana utanarak açıkladı. Kendisini Milli Eğitim göndermiş. Ön soruşturma yaptılar. İlk sorduğu soru 'Hasan Ali Yücel'i hangi düşüncelerle sınıfta andınız?' oldu. Ben asla yalan söyleyemem. Anlattığım bir şeyi anlatmadım diyemem. Eğer bunu yaparsam kendime, ilkelerime ters düşerim. Hasan Ali Yücel hakkında neler söylediğimi, nasıl bahsettiğimi anlattım. Hasan Ali Yücel'i anmanın bir sakıncası olamayacağını açıkladım. İnkâr etmedim hatta Yücel'i savundum bile. Açıkçası hiç korkmadım, çekinmedim. En azından bir öğretmen, eğitimci, aydın sorumluluğu olarak bu durum bana zül geldi. Ben dürüstçe neden anlattığımı rapora yazdım. Bu tip olaylarda soruşturma sonuçlanınca maaş kesimi,

ihtarname gibi cezalar verilirdi. Bana hiçbir ceza gelmedi. Ancak soruşturma kapandıktan iki ay sonra Aralık ayının ortasında kararname geldi. O dönem valilere, Kenan Evren döneminden kalma bir yetki verilmişti. Vali istediği öğretmeni yerinden alıp başka bir okula sürebiliyordu. Bu kararname ile beraber Alucra'ya tayinim çıktı. Ben de soruşturmanın iki ay sonrasında geldiği için tayinin nedenini soruşturmaya bağladım. Ancak sonradan öğrendiğime göre bir tek ben değilmişim. Giresun'da içinde hemşireler, sağlık memurları, müfettişler, öğretmenler olmak üzere 75 kişi Alucra ve Dereli gibi ilçelere sürülmüş." (KK-1)

Böylece Hayrettin Günay, Alucra ilçesinin Aktepe Ortaokulu'na tayin edilir. İki sene boyunca burada öğretmenlik yapar. Alucra'da geçirdiği zamanları derlemeler yaparak değerlendirir. Alucra'yı malzeme toplayabileceği bir saha olarak görür. Alucra yöresinde yaylacılık geleneğine, kemençeye, farklı horan türlerine, türkülere, efsanelere, defineciliğe, yemek kültürüne, giyim kuşam kültürüne, dil ve ağız farklılıklarına dair pek çok bilgiye ulaşır. Günay, Yeşilgiresun gazetesinde 2009 yılında yayımladığı "Giresun Türküleri", 2010 yılında yayımladığı "Bir Alucra Türküsünün Derleniş Öyküsü", 2013 yılında yayımladığı "Giresun Müziğinde Etkileşim", 2019 yılında yayımladığı "Avcılık Ekini" gibi pek çok yazısında Alucra'da öğretmenlik yaptığı yıllarda kayıt altına aldığı halk bilimi ürünlerinden yayımlanmıştır. Aynı şekilde "Giresun Türküleri ve Oyun Havaları: Giresun Üstünde Vapur Bağırıyor" (Turhan ve Altınkaynak, 2009: 170) isimli eserde yer alan "Harmanın O Yanına" başlıklı türkü metnini de Alucra'da öğretmenlik yaptığı dönemlerde derlemiştir.

İki sene boyunca Alucra Aktepe Ortaokulu'nda görev yaptıktan sonra Görele Lisesi'ne atanır. Burada on dört sene daha öğretmenlik yapar. Meslek hayatında yirmi altı yılı tamamladıktan sonra Görele Lisesi'nden emekli olur. Emekliliğinin ardından Görele'de Açı Dershanesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı öğretmenliği yapmaya devam eder. Öğretmenlik hayatı boyunca pek çok takdir, teşekkür ve ödül alır. Halen Görele Özel Açı Okulları'nda öğretmenlik yapmakta, sosyal ve kültürel faaliyetlerine devam etmektedir.

4.1.5. Sosyal ve Kültürel Faaliyetleri

Hayrettin Günay şairlik, yazarlık, folklor araştırmacılığı gibi becerilerin yanı sıra sosyal ve kültürel pek çok çalışmada, araştırmada, izlencede yer almıştır. Halk oyunu ekipleri yetiştirmiş ve yetiştirdiği halk oyunu ekibi ile beraber Giresun birinciliği elde etmiş, Ordu, Trabzon, Kastamonu, Ankara gibi çeşitli illerde yarışmalara katılmışlardır. 1990'lı yıllardan itibaren Milli Eğitim Bakanlığı Halk Oyunları ve Halk Müziği Jüri Üyeliği'nde görev almıştır. Hâlâ halk oyunu yarışmalarında seçici olarak görev yapmaktadır. Bunun yanı sıra Görele Kemençe Horan ve Güzel Sanatları Yaşatma Derneği ile Şairler ve Yazarlar Derneğinin kurucu üyelerinden olarak Görele'de gerçekleştirilen kültürel etkinliklere destek vermiş, özellikle kemençecilik geleneğinin genç kuşaklara aktarımında önemli rol oynamıştır.

Hayrettin Günay'ın Görele Lisesi'nde öğretmenlik yaptığı 1988 yılında kaleme aldığı "Dursun Çavuş" isimli kısa bir tiyatro oyunu da bulunmaktadır. 1990 ve 1997 yıllarında kendi öğrencilerini hazırlayarak bu kısa oyunu birkaç defa sergiletmiştir. Büyük beğeni ile alkışlanan oyun Görele Dernekler Birliği tarafından 13 Şubat Görele'nin kurtuluş yıl dönümü dolayısıyla İstanbul'da sahnelenmiştir. Bu kısa oyunda, Birinci Dünya Savaşı yıllarında Görele ilçesinin Ruslar tarafından işgal edilmesi üzerine Gülüşan Maksutoğlu'nun canını, malını, onurunu korumak için Dursun Çavuş'a dönüşmesi, Rus askerlerini tutsak etmesi, askere gitmesi, korkusuzluğu, düzensizliğe başkaldırışı kısaca kahramanlığı işlenmiştir. Böylece Dursun Çavuş'un unutulmaya yüz tutmuş yaşam öyküsü yeniden gündeme gelmiş, akademik çalışmalarda kendisine yer verilmiş, anıt mezarın yapılması sağlanmıştır. Hayrettin Günay'ın Dursun Çavuş üzerine kaleme aldığı şiir ise mezar taşına yazılmıştır.

2002 yılında Görele Lisesi dergisinde yayımladığı "Haburası Görele Kemneçenin Beşiği" isimli yirmi dokuz mâninin bir araya gelmesiyle oluşan şiirini ise Görele fotoğrafları altına yazılabilecek dörtlükler şeklinde düşünüp kaleme almıştır. Söz konusu şiiri de burada aktarmak yerinde olacaktır:

“Şakacı insanları
Bin cennettir doğası
İğne ilaç gibidir
Görele’nin havası

Oy Görele Görele
Her an seni anarım
Resimlere baktıkça
Gidenlere yanarım

Yonar da çubukları
Büker şelek özünü
Ortalık ışımadan
Tutar Konakdüzü’nü

Yarın salı günüdür
Çarşıya gideceğim
Varıp Konakdüzü’ne
Keyfimce gezeceğim

Davul zurna kemençe
Sesine gel sesine
Uğramadan olur mu?
Çubuk’un kahvesine

İskele başlarında
Dalıp giderim bazen
Serilmiş kıyılara

Göynek olacak keten

Pazar günü Görele
Ortaçay'a akacak
Uşaklar gol atınca
Şapka fırlatılacak

Bir fındığın içini
Bölüşür insanları
Coşkuludur yüreği
Fıkır fıkır kanları

Her yaşta delikanlı
Kaynar durur kanları
Kızsa da gene sever
Görele insanları

Yaylaya gideceğim
Tam da yayla sırası
Çal bakalım uşağım
Tuzcuoğlu havası

Ey gidi Tuzcuoğlu
Zaman bizi aşıyor
Mezarın yoktur ama
Ezgilerin yaşıyor

O sarı saçlarınla
As beni öldür beni
Dünyalara duyurdun
Karaman kemençeni

Köyde düğün kurulmuş
Sıra sıra konaklar
İnce oyuna çıkmış
Bal damlası yanaklar

İnce oyuna kalkmış
Fır fır döner etekler
Gözleri baygın baygın
Karaman'ını bekler

Sevdalıyım sevdalı
Denizler kadar acım
Karaman çalacaksa
Olur benim ilacım

Karaman orta yerde
Hasbal çalıyu Hasbal
Kemençe konuşur mu
Tellerden damlıyu bal

Güneş vuruyu güneş
Daylı'nın başlarına
Picoğlu dayanır mı

O kara kaşlarına

Kim duysa vurulurdu
Picoğlu'nun sesine
Neler ettiler neler
Onun Fadime'sine

Yaşmağının pulları
Bir sıraya dizili
Sevip alamayanlar
Yürekleri sızılı

Gemi demir atar mı
Zonguldak'ın başına
Picoğlu öldü uşak
Selam durun taşına

Gözlerinin içleri
Cennet gibidir cennet
Picoğlu da ölünce
Türkü kime emanet

Vargitler çiçek açtı
Yaylalardan gidelim
Zalim sevdalıkları
Görele'de edelim

Gece vurdum yollara
Yıldızı saya saya
Yay atışından belli
Kemençeci Durkaya

Hasan dayı ölünce
Komşuları bağırdı
Durkaya kemençeyle
Cenazeyi çağırdı

Sıyır sevdiğim sıyır
Fındık gazellerini
Hep Durkaya oynatır
Köyün güzellerini

Gelin olmuş gidersin
Atlar mısın eşiği
Haburası Görele
Kemençenin beşiği

Kemençe çalanları
Ordu gibidir ordu
Memleketim Görele
Bura kemençe yurdu

Bu benim türkülerim
Mektup olsun, pul olsun
Takılsın kemençeye

Ateş alev gül olsun

Günay'ın türküleri

Yüreklere kar olsun

Ölümsüz sanatçılar

Örnek olsun var olsun. (KK-1)

1995 yılında Görele Lisesi'nde öğretmenlik yaparken kaleme aldığı "Kümbet'e Çağrı" isimli şiiri ile Kümbet Şenliği Şiir Yarışması'nda birincilik kazanmıştır. On birli hece ölçüsü ile yazılan bu şiir Temmuz aylarında Kümbet yaylasının güzelliği, şenliklerde oynanan horanın ve kemençenin coşkusu gibi durumları yansıtmaktadır. Hayrettin Günay'ın yazdığı şiirlerde araştırmalarının, derlemelerinin etkisinde kaldığı ve geleneksel halk şiiri tarzında, yerel kültürden beslenerek ürünler verdiği görülmektedir. Bu doğrultuda dikkat çeken "Kümbet'e Çağrı" başlıklı şiir aşağıda aktarılmıştır:

"Mavi denizimiz, yeşil yaylamız
Tertemiz nefestir medeniyete
Herkese açıktır gönül soframız
Temmuz aylarında uğra Kümbet'e

Dereli yön verir can şenliklere
Güzellikler katar güzelliklere
İstersen türküler söyle göklere
Temmuz aylarında uğra Kümbet'e

Cennet çamlıklara çadır kurulur
Oba evlerinde yatıp kalkılır
Yenilir içilir, davul çalınır
Temmuz aylarında uğra Kümbet'e

Eynesil, Görele, Espiye gelir
Tirebolu, Keşap yola koyulur
Giresun, Bulancak selamlaşılır
Temmuz aylarında uğra Kümbet'e

Şebinkarahisar pestille pekmez
Alucra'nın balı insanı tutmaz
Çamoluk cicimdir vefasız olmaz
Temmuz aylarında uğra Kümbet'e

Çanakçı Sis'inden haber getirir
Doğankent Harşıt'tan sular getirir
Güce yaylalardan neler getirir
Temmuz aylarında uğra Kümbet'e

Giresun, Piraziz Bektaş'ı da var
Kazıkbeli gibi kardaşı da var
Sisdağı obası sırdaşı da var
Temmuz aylarında uğra Kümbet'e

Kemençe çalınır horan oynanır
Karşılamalara can mı dayanır
Çandır'la atalar ruhu canlanır
Temmuz aylarında uğra Kümbet'e

Öncelikle Türkiye'ye çağrımız
Yurtdışından dostlara da açığız
Çağdaş uygarlığa otçu göçüyüz
Temmuz aylarında uğra Kümbet'e

Çam kokularını çek ciğerine
Kentlerdeki kirli hava yerine

Mutluluk karışsın alın terine
Temmuz aylarında uğra Kümbet'e

Bulutu elinden tutmak istersen
Buz gibi sulardan içmek istersen
Ömrüne üç beş yıl katmak istersen
Temmuz aylarında uğra Kümbet'e" (KK-1)

Hayrettin Günay, 2010 yılında TRT'nin kayıt altına aldığı "Yüreğimde Türküler" isimli belgeselin Giresun bölümünde kaynak kişi olarak yer almış ve Halil Kodalak (Karaman), Osman Gökçe (Picoğlu) gibi kemençeciler ile Eşref Bey türküsünün hikâyesinden, derleme bilgilerinden söz etmiştir. Yine 2010 yılında Yeşilgiresun gazetesinde yayımlanan "Yüreğimizde Türküler" başlıklı yazısında bu belgeselin çekim süreci, yararlanılan kaynak kişiler, ele alınan konular gibi meseleler üzerinde durulmuştur.

TRT tarafından çekimi gerçekleştirilen "Anadolu'nun Sıcak Yüzleri" isimli izlencenin 2012 yılında yayımlanan 104. bölümünde Hayrettin Günay'ın biyografisi ve çalışmaları hakkında bilgi verilmiştir. Hayrettin Günay da belgesele bizzat dâhil olmuş, Alucra yöresinden kendisinin derlediği "Harmanın O Yanına" isimli türküyü ve "Oy Asiye" türküsünü seslendirmiştir. Ayrıca izlencede Hayrettin Günay'ın, kemençeci Ziya Patan (Şadi)'dan "Timiye" türküsünü derleyiş görüntülerine de yer verilmiştir. Hayrettin Günay, 2012 yılında Yeşilgiresun gazetesinde yayımlanan "Görele'deki TRT Çekimleri" başlıklı yazısında bu izlencenin çekim sürecinden söz etmiştir.

TRT Belgesel tarafından 2014 yılında yayımlanan "Çat Kapı" isimli programda kaynak kişi olarak yer almış ve kemençecilik geleneği hakkında açıklamalarda bulunmuştur. Yine 2014 yılında Harun Yöndem tarafından çekimi gerçekleştirilen ve 2015 yılında TRT Belgesel'de yayımlanan sekiz bölümlük "Sazların İzinde/Kemençe" isimli belgeselin bölüm sonlarında aktarılan tanıtım yazısında "araştırma" ve "danışman" başlığı altında Hayrettin Günay'ın adı yer almaktadır. Çekimler sırasında kaynak kişilerin ve onlara yöneltilecek soruların belirlenmesi,

çekim planlarının oluşturulması, ilgili yöneticilerle yapılan görüşmeler gibi belgelesin planlanışından tamamlanışına kadar olan süreçte yapıma katkı sağlamıştır. Hayrettin Günay, 2014 yılında Yeşilgiresun gazetesinde yayımlanan "Belgesel Notları" isimli yazı dizisinde ve "Sazların İzinde/Kemençe" başlıklı çalışmasında bu belgesel hakkında bilgi vermiştir.

Hayrettin Günay sadece belgesellere, izlencelere değil çeşitli kitapların hazırlanışına da katkıda bulunmuştur. Göreleli şair, bestekâr Ahmet Kaçar'ın şiirlerinin yer aldığı "Yıllar" isimli kitapta yer alan şiirlerin düzenlemesini yapmış, özellikle kitabın sonunda yer alan "Rubailer" kısmını hazırlamıştır. Ayrıca bu kitapta Hayrettin Günay'ın 2002 yılında Kıyı dergisinde yayımlanan "Yaşamını Şiire, Müziğe, Çiçeklere Adayan Ozan: Ahmet Kaçar" isimli çalışmasına da yer verilmiştir (Kaçar, 2012: 408-418). Giresun Valiliği tarafından yayımlanan "Şiire Adanmış Bir Ömür: Ahmet Kaçar" isimli kitabın "Ahmet Kaçar'ın Sunuşu" kısmını da Hayrettin Günay hazırlamıştır (Demir, 2015: 5-6).

Tüm bunlardan anlaşılacağı üzere Hayrettin Günay, derlemeci ve yazar kimliğinin yanı sıra halk oyunu ekipleri yetiştirmesi, Giresun yöresi merkezli olarak yapılmış sanat belgesellerine ve kitaplara kaynaklık etmesi bakımından son derece önemli bir isimdir. Hayrettin Günay, halen halk bilimi çalışmaları ile birlikle sosyal ve kültürel faaliyetlerine devam etmektedir.

4.1.6. Etkilendiği İsimler

Hayrettin Günay'ın çocukluk yıllarından itibaren etkilendiği ilk isim babası Haşim Günay'dır. O, kasaplık, sepetçilik gibi meziyetlere sahip olan, kaval çalan, türküler söyleyen hatta kendisine ait türkü icra edebilen donanımlı bir babadır. Öyle ki Haşim Günay, 36 ay süren askerlik dönemi boyunca mektuplarının tümünü türkü biçiminde yazmıştır. Rabia Günay ile evlenmeden önce sevdiği Sarı Kız için yaktığı türkü Çürükeynesil köyünde bir hayli ünlenmiştir. Dörtlüklerle oluşturulmuş bu altı hanelik türkü yedili hece ölçüsü ile söylenmiştir. Bu bağlamda Haşim Günay'ın, oğlu Hayrettin Günay'ın kültürel gelişiminde etkili olduğunu yadsınamaz bir gerçektir.

"Geddim de binbaşıya

Üç gün izin istedim

Sen nerelisin dedi

Görele'yi gösterdim

Sarı gızın evleri

Gaşudadur gaşuda

Aradım bulamadım

Salı günü çaşuda

Ağacın depesinde

Bak üzüme üzüme

Dulanayım sarı gız

Hau çakır gözüne

Evlerinin önünde

Bi ufacuk çidi var

Gidiceğem yanına

Bi alaca iti var

Endim derede hana

Su içdim gana gana

Besbelli öleceğim

Ben sana yana yana

Ey gidi türkülerim

Hep cebimde saklısın

Söle Haşim'im söle

Her ne desen haglısın" (KK-1)

Haşim Günay, eşi Rabia Günay'ın vefatından sonra bir baba olarak yapmaya çalıştıklarının yanı sıra Hayrettin Günay'ın halk müziğine, halk oyunlarına, halk çalgılarına olan ilgisinin gelişmesinde ve kültür çevresini, duyduklarını, gördüklerini değerlendirmesinde yardımcı olmuştur. Hayretin Günay, çocukluk yıllarından itibaren babasından dinlediği ezgilerin, türkülerin etkisinde kalmış ve bunların değerli ürünler olduğunun farkına varmıştır. Aile içerisinde aldığı bu ilk kültürel eğitim daha sonraki araştırmalarına, derlemelerine hatta kendi ürünlerini oluşturmasına katkı sağlamıştır. Hayrettin Günay, bu konuda hakkında şunları ifade etmektedir:

"Kültürel anlamda en yakınımda babam var. Çok becerikli bir adamdı. Annemin vefatından sonra arazimizi babam ekip dikerdi. Tirebolu'da Halkova denilen yerde

eskiden cumartesi günleri kır pazarı kurulurdu. Babam da orada et keserdi. Ayrıca düdük yani kaval çalardı. Keyiflendiği zamanlarda türkü söylerdi. Söylediği türküler dörtlük, mâni biçimindeydi. Atma türkü veya kesme türkü denilen kemençe türküleri söylüyordu. Muhtemelen söylediği dörtlükler de kendisine aitti. Başkasına ait olan türküleri söylemiyordu. Tabi ben bu durumu sonradan fark ettim. Sonraki yıllarda babamdan bir iki türkü derledim. Mesela Mehmet Çavuş türküsü ile Sarı Kız türküsünü babamdan derlemiştim. Ayrıca babam şelek yapardı. Çok güzel ustaydı. Şeleği yapıp bitirdiği zaman onu karşısına koyup bakardı. Güzel olursa, hoşuna giderse türkü söylerdi." (KK-1)

Günay'ın kültürel gelişimine Görele'nin "folklor madeni" sayılabilecek Çürükeynesil köyünün önemli isimleri de katkı sağlamıştır. Örneğin Günay, kemençenin üstadı olarak kabul edilen Karaman'ı, tanıma imkânı bulmuş, Görele halk müziği açısından oldukça önemli bir isim olan Durkaya'nın icralarını dinleyebilmiştir.

"Yaşlılık dönemlerine denk gelsem de Karaman'ı hatırlıyorum. Hem türkücü, kemençeci hem de hikâye anlatıcısıydı. Durkaya yine aynı şekilde hikâye anlatıcısıydı. Durkaya'nın mesela 'Cenaze Çağırma Türküsü' ve 'Hovardalık Türküsü' müthiştir. Aslında yapısal olarak incelersen destan bunlar. Çünkü dörtlük sayısı kırka yakın. Bir hikâyeyi türküye dönüştürerek söylüyorlar. Yani destan söyleme geleneği. Bu ortamlarda yetiştim ben. Çocuk olsam da gördüklerim, onlar hakkında dinlediklerim etkiledi beni." (KK-1)

Hayrettin Günay, Karaman ve Durkaya'nın yanı sıra Görele halk müziğinin gelen diğer isimlerini de bilmektedir. Hacıali Özdemir, Kazım Özdemir, Hüseyin Özdemir, Temel Özdemir, Hasan Özdemir, Velet Özdemir gibi Çürükeynesil çevresinin önemli sanatçılarından etkilenmiştir. Kemençe, davul, zurna gibi çalgıları çalan, halk oyunlarında usta olan bu isimler hakkında bazen anlatılanları dinlemiş bazen de bizzat tanıma imkânı bulmuştur. Günay, Çürükeynesil çevresinde çalgıları ile ünlenen Özdemir ailesi hakkında şunları anlatmaktadır:

"Hacıali Özdemir mesela 1912 doğumlu falan. Çok muazzam bir kemençecidir. Aynı köyden olan Karaman ile yarışacak derecededir. Karaman, Özdemir'den

büyüktü ancak aralarında rekabet vardı. Düğünlere gidiyorlar ve böyle para kazanıyorlar. Karaman, ekmeğime engel oluyor diye Hacıali Özdemir'e kaç kere sitem etmiş. Yani Hacıali amca da Karaman kadar iyi kemençeciydi. Hacıali amcanın kardeşi Kazım Özdemir de çok iyi zurnacıydı. Kazım Özdemir de çok güzel şelek yapardı. Şeleği yaptıktan sonra aynı babam gibi karşısına koyup eğer hoşuna giderse zurna ile hava çalıyormuş. Üvey iki kardeşleri daha vardı. Birisinin lakabı 'İt Hasan' yani Hasan Özdemir, diğerinin lakabı ise 'Velet' yani Velet Özdemir. Bu iki kardeş de davul, zurna çalıyordu. Ben çocukken dinlemiştim. O yüzden onların davulunu çok ölçecek düzeyde değildim. Ancak Ahmet (Kaçar) amcam bu işleri çok iyi biliyordu. Ahmet amcamın müzisyen yönü de vardı. Ayrıca besteciydi zaten. Onların davulunun üstüne yok derdi. Zurnacı Kazım Özdemir'in, Hüseyin adında bir oğlu vardı. Hüseyin Özdemir de öğretmendi. İlkokuldan emekli oldu. Yıllarca Giresun'da halk oyunu ekipleri yetiştirdi. Dünyada gitmediği ülke kalmadı. Akçabat Horan Ekibi'ne yıllarca zurna çaldı. Onlarla Japonya'ya kadar gitti, festivallere katıldı. Şu an sadece kendisi için çalıyor. Onun Temel Özdemir diye bir abisi vardı. Lise birdeyken kısa süre bizim biyoloji derslerimize girmişti. Biyoloji öğretmeni olmasına rağmen iyi kemençe çalardı. Biz lise birdeyken askere gitti ve orada şehit oldu. Temel hoca öldüğü zaman babası Hacıali Özdemir, evin karşısındaki mezarlığa bakarak zurna çalarmış. Oğlunu o mezarlığa gömmüşler. Hem zurna çalar hem ağlarmış. İşte oradaki zurnayı kaydetmeyi başarabilsen çok farklı bir ağıt elde ediyorsun. Çünkü bilinen bir ezgi çalmıyorlar, o anda doğaçlanıyor. Çalgı diyerek basit görmemek gerek, hepsinin toplumsal işlevi farklı. Yani bu Özdemirlerden çalmayan yok. Şu anki kuşak da aynı şekilde, davul, zurna, kemençe gibi çalgılardan birini mutlaka çalıyor. Hüseyin Özdemir'in oğlu Mustafa Özdemir şu an İstanbul'da sahneye çıkıyor. Özden Özdemir hem bankada çalışıyor hem İstanbul'da kemençe, davul, zurna kursları veriyor. Tabi ben de hepsinden biraz etkilendim." (KK-1)

Bu isimlerin dışında eşi Rafet Kaçar'ın amcası olan ünlü şair ve bestekâr Ahmet Kaçar, Hayrettin Günay'ın çocukluk yıllarından itibaren etkilendiği kişiler arasındadır. Hayrettin Günay, Rafet Hanım ile evlenmeden önce de oldukça yakın olduğu Ahmet Kaçar'ın kitaplığından, kültürel birikiminden, fikir dünyasından, müzik bilgisinden faydalanmıştır. Lise dönemlerinde, açıkta beklediği bir sene içerisinde Ömer Seyfettin'in bütün eserlerini ve başka pek çok kitabı Ahmet Kaçar'ın

kitaplığından alarak okumuştur. Günay'ın, Ahmet Kaçar üzerine çeşitli dergi ve gazetede yazılar yayımlaması, kendisinde bıraktığı etkinin boyutunu gözler önüne sermektedir. Yeşilgiresun gazetesinde yayımlanan "Ahmet Kaçar'da Yergi", "Ahmet Kaçar Şiirlerinde Biçim", "Ahmet Kaçar Üstüne Yazanlar", "Ahmet Kaçar Şiirinde Biçim", "Ahmet Kaçar'a Saygı Gecesi", "Ahmet Kaçar'ın Ardından" yazıları, Yeşilgiresun gazetesi ile beraber Kıyı dergisinde de yayımlanan "Yaşamını Şiire, Müziğe, Çiçeklere Adayan Ozan: Ahmet Kaçar" ve Görele Lisesi dergisinde yayımlanan "Ahmet Kaçar" isimli çalışmalar Günay'ın vefa borcunu ödeme şeklidir.

Eğitim hayatının başlamasıyla beraber öğretmenleri de Hayrettin Günay'ın yazı ve fikir hayatının şekillenmesinde etkili olur. İlköğretimi tamamladığı Sağlık Köyü İlkokulu öğretmenleri köy enstitüsü tarzında eğitim veren, donanımlı öğretmenlerdir. Atatürk döneminin reformlarından etkilenmiş, ilkeleri olan, çok yönlü eğitimcilerdir. Bu bağlamda Günay'ın, eğitim hayatının temelleri oldukça sağlam atılmıştır.

Hayrettin Günay'ın, Görele Lisesi'ndeki öğrencilik yılları kültürel birikim kazanmaya başladığı dönemlerdir. Örneğin Göreleli ünlü ressam Burhan Temel lise dönemlerinde Günay'ın Sanat Tarihi derslerine girer. İlerleyen yıllarda kendisi ile samimiyetleri artarak, arkadaş olurlar. Görele folkloru açısından oldukça önemli olan bir başka isim besteci, şair ve yazar Fethi Karamahmutoğlu'dur. Karamahmutoğlu, Günay'ın Görele Lisesi'nde okuduğu dönemlerde edebiyat öğretmenliği de yapmıştır. Günay'ın şiirler kaleme alarak başladığı yazarlık sürecinde oldukça etkili bir isimdir. Hayrettin Günay, Fethi Karamahmutoğlu ile ilgili şunları söylemektedir:

"Görele'nin ünlü isimlerinden Fethi Karamahmutoğlu, lise birde benim edebiyat öğretmenimdi. Onun çalamadığı hiçbir çalgı yoktu. Mesela ben ondan edebiyatı öğrenmedim. Çünkü derslerde biraz ezberciydi. Ancak edebiyat dersleri için bize bir şiir defteri aldırmıştı. O dönemler haftada beş saat edebiyat dersi, iki saat kompozisyon dersi vardı. Kompozisyon derslerinde illa bize yazı yazdırırdı. Öykü, deneme, şiir ne olursa. İşte bunlar bize çok şey kazandırdı. Beş dersin dördünü edebiyat yapardı. Birinde de aldırdığı şiir defterine, kendisin sevdiği şiirleri yazdırırdı. Birçok şiiri onun sayesinde öğrendim ben. Şiir tutkusunu gelişirdi ve yazma hevesini arttırdı. Ben de onun sayesinde yazarlığa ilk olarak şiir yazmakla

başladım. Necip Fazıl'ın duygusal şiirlerinden, Ömer Bedrettin'den, Faruk Nafiz Çamlıbel'den içimizi ürpertecek şiirler yazdırıyordu." (KK-1)

Fethi Karamahmutoğlu'nun İstanbul'a gidişi ile beraber Muzaffer Satıroğlu, Görele Lisesi'nde edebiyat derslerine girmeye başlamıştır. Hayrettin Günay'ın şiir dünyasının, edebî hassasiyetlerinin gelişmesinde Fethi Karamahmutoğlu, fikri yönünün kuvvetlenmesinde, bakış açısının belirlenmesinde, yaratıcı insana dönüşmesinde ise Muzaffer Satıroğlu etkili olmuştur. Bugün hâlâ kaleme almaya devam ettiği eleştiri yazılarının temelleri Muzaffer Satıroğlu ile atılmıştır. Okul haricinde de beraber faaliyetlerde bulunmaları, hoca-öğrenci ilişkisinin dışında arkadaşlık kurmaları fikir alışverişi yapmalarına imkân sağlamıştır. Hayrettin Günay, Muzaffer Satıroğlu ile ilgili şunları söylemektedir:

"Muzaffer Satıroğlu, toplumculuğu savunan, toplumcu edebiyatı destekleyen bir öğretmendi. Onun gelmesi bana daha çok katkı sağladı. Fethi hoca şiir anlamında katkı sağladı. Muzaffer Hoca ise fikir yönünden beni geliştirdi. Özellikle metin üzerinden soru sorar ve yorum isterdi. Ben de bayılıyorum öyle işlere. Bana bir beyit verilsin, ben onu yorumlayayım. Böylece orada bir metnin nasıl incelendiğini, bunun nasıl yazıya döküldüğünü öğrendim. Gönüllü olarak ödev almıştım Muzaffer hocadan lise ikinci sınıfta. Orhan Veli'nin bütün şiirlerini incelemiştim. O zamanlar Muzaffer hoca ile arkadaş gibiydik. Beraber pikniklere giderdik. Fakültelerdeki asistanlar gibiydim. Beni rahatlıkla yanına alırdı." (KK-1)

Hayrettin Günay'ın Görele Lisesi'nde son sınıf öğrenci olduğu dönemlerde felsefe öğretmeni Abdullah Cesur'dur. Cesur, anlatım biçimi ve söz ettiği konular ile Günay'ın etkilendiği isimler arasındadır.

"Felsefe öğretmenimiz Abdullah Cesur vardı. Son sınıfta katkıları çok oldu. Tiyatro oyunculuğu falan yapmıştı. Son sene geldi ama onu da çok övgüyle anıyorum. Felsefe pek sevilmez ama onun sayesinde felsefe bağımlısı oldum. Ön sıraya abanarak felsefi ekolleri, tartışmaları anlatırdı. Güncel meselelerden bahsederdi. O kadar ilgimizi geçerdi ki. Sınıfta diğerlerine göre belki ben biraz daha fazla ilgilenirdim. Bazen bize şiirler okurdu. Mesela Behçet Necatigil'in 'Hani bir sevgilin vardı/ Yedi sekiz sene önce/ Dün yolda rastladım/ Sevindi beni görünce/

Sokakta ayaküstü/ Konuştuk ordan burdan/ Evlenmiş çocukları olmuş/ Bir kız bir oğlan/ Seni sordu/ Hiç değişmedi dedim/ Bildiğin gibi/ Anlıyordu/ Mesutmuş Kocasını seviyormuş/ Kendilerininmiş evleri/ Bir suçlu gibi ezik/ Sana selam söyledi' şiirini bize Abdullah Cesur okumuştu. Ben de o zamanlar ezberlemiştim bu şiiri. Çok etkileyici okumuştu. İşte o isimler hep farkında olmadan katkı sağladı bana." (KK-1)

Hayrettin Günay'ın eğitim hayatını, kültür dünyasını, müzik bilgisini, mesleki donanımını etkileyen yukarıda bahsettiğimiz sanatçılar ve öğretmenler haricinde fikirlerini, ilkelerini, çizgisini belirleyen önemli şahıslardan da söz etmek gerekmektedir. Örneğin Hasan Ali Yücel, Hayrettin Günay'ın fikir dünyasının gelişmesinde oldukça etkili olmuştur. Hayrettin Günay, ortaokul eğitimini tamamladığı Görele Ortaokulu'nun kurucusu olan Yücel'den, derslerinde söz etmesi dolayısıyla soruşturma dahi geçirmiştir. Ancak Hasan Ali Yücel'in ilkelerini benimsemekten, eğitimci yönünü kendine örnek almaktan, onu anlatmaktan, genç kuşaklara aktarmaktan vazgeçmemiştir.

"Türkiye'nin gelmiş geçmiş en iyi eğitimcisi Hasan Ali Yücel'dir. 1944 yılında Görele Ortaokulu'nu açmıştır. Hasan Ali Yücel'in dede toprağı Görele'nin Daylı Köyü'dür. Yani kökeni orasıdır. Kendisi İstanbul doğumlu ama dedesi o köylü. İmamoğulları derler onlara. Trabzon'da da var bir kolları. Burada şu an hâlâ varlar. Hasan Ali Yücel'e soyadını Atatürk vermiş. O yüzden ailesi İmamoğlu, kendisi Yücel olmuş. Görele için çok önemli bir isim. Fikirleri, doğruları, savunduğu şeyler beni de ekilemiştir. Aynı çizgiden, aynı yoldan gidiyorum ben de." (KK-1)

Hayrettin Günay'ın kendisine önder edindiği, hayatı boyunca her an savunduğu, ilke ve inkılaplarını temel aldığı en baş isim Mustafa Kemal Atatürk'tür. Bu örnek alma durumu bilinçsizce ve salt hayranlıkla değil hakkında yazılmış eserleri okuyarak, fikirlerini tahlil ederek, çalışmalarının farkına vararak gerçekleşmiştir.

"Ben, düşünce olarak Atatürkçü, Cumhuriyetçi bir insanım. Kesinlikle emekten yanayım. Özellikle Atatürk konusunda hiç ödün vermem. Çok duyarlı ve çok da bilinçliyim. Atatürk ile ilgili çok sayıda kitap okumuşumdur. Muazzam bir liderdi. Benim de yönüm odur. Hep cumhuriyetçi, laik biri olmaya çalıştım. Atatürk çok

büyük bir isimdi. Halk biliminin öneminin de farkındaydı. 1929 yılında Karadeniz'e üç kişilik ekip göndermiş. Gelenler Giresun, Trabzon, Rize, Erzincan gibi yerlerden 200-300 arası türkü derlemiş. Ancak şu an derlemelerin kayıtları yok. Bozulmuş o kayıtlar. Adları var sadece. Atatürk, onca meselenin arasında bunun da önemli olduğuna inanmış. Türk devletinin kökenlerini aramış. Çok önemli çalışmalarda bulunmuş." (KK-1)

Görüldüğü üzere Hayrettin Günay, babası Haşim Günay, Durkaya ve Karaman gibi yöredeki önemli kemençe sanatçıları, davulcular, zurnacılar, aynı zamanda öğretmeni olan Ahmet Kaçar ve Fethi Karamahmutoğlu gibi şairler ile ressam Burhan Temel gibi sanatçılar, yukarıda adını saydığımız diğer öğretmenler, Hasan Ali Yücel ve Mustafa Kemal Atatürk gibi önemli isimlerin etkisinde kalmıştır. Bu durum onun çok yönlü okumalar yapmasına ve çalışmalarını fikir, edebiyat, sanat bağlamında oluşturmasına imkân sağlamıştır. Sanatın, kültürün her alanına hâkim olan Günay, sözünü ettiğimiz isimlerin de etkisiyle çok önemli çalışmalar ortaya koymuştur.

4.1.7. Halk Bilimi Çalışmalarına Başlama Süreci

Hayrettin Günay, doğduğu andan itibaren halk bilimi ürünleriyle iç içe büyümüştür. Özellikle çocukluktan erişkinliğe kadar yaşadığı Çürükeynesil Köyü'nün halk müziği, halk oyunları, halk çalgıları bakımdan gelişmiş olması ve aile fertlerindeki yatkınlığın kültürel kodlarla kendisine aktarılması gibi durumlar Günay'ı etkilemiştir. Bu bilinçaltı unsurlarının dışa vurumu onun yazı dünyasını oluşturur. Gerek babası Haşim Günay'ın, gerek eğitim hayatı boyunca öğretmenlerinin, gerekse etkilendiği sanatçı isimlerin tavsiyeleri sayesinde karşılaştığı malzemeleri derlemenin gerekliliğinden, bunların kıymetinden, zamanla unutulduğundan hatta yok olduğundan haberdar olmuştur. Bu bağlamda Hayrettin Günay'ın halk bilimi ürünlerine karşı her zaman bilinçli yaklaştığı söylenebilir. Bu farkındalığın ilk ciddi çalışması Görele Mânileri isimli bitirme tezidir.

"Bitirme tezi olarak küçük bir çalışma da olsa Çürükeynesil Köyü'nden mâniler derlemiştim. Mânilerden örnekler vermiş, onlar üzerinden toplumsal yorumlar yapmıştım. En sonunda da sözlük kısmı vardı. Bizim okulda bir derlemecinin çalışma yöntemlerinin nasıl olduğunu hocalar anlatmıştı. Bizi hep birer araştırmacı gibi yetiştirdiler. Gittiğiniz bölgelerde araştırmalar yapın dediler. Bizim zamanımızda öyleydi. Enstitülerde falan özellikle bunu vurguluyorlardı. Özellikle hocalarımız, Atatürk döneminin köy enstitülerinden geliyordu. Bu hocalar halkın farkındadır. Sözcükleri onlar yaratıyorlar. Dil açısından olduğu gibi yemek kültürü, giyim kuşam kültürü, ölüm âdetleri, doğum âdetleri, ad verme gibi kültürel unsurların farkındadırlar. Ben de bunların önemli olduğunu düşündüm. Bizim bölge de bu alanda araştırılmamış. Bir de ağırlıklı olarak Çepni burası. Çepni Türküyüz. Dilin Oğuzca olmasından da anlaşılıyor bu. Ben de burada doğup büyüdüğüm için kendimi borçlu hissettim hep. Yok olup gitmesin diye yazıya aktarıyorum. Bunu maalesef benden önce kimse yapmamış. Keşke yapanlar olsaymış. Ben tıpkı bir köprü gibi gelecek kuşaklara, araştırmacılara aktarmaya çalışıyorum." (KK-1)

Hayrettin Günay, çocukluğundan itibaren dergi, gazete, roman, hikâye, şiir, anı, deneme gibi çeşitli türleri okumuştur. Bu okuyuş süreci hem Türk Dili ve

Edebiyatı öğretmeni olması dolayısıyla edebî birikimini hem de çalışmalarında kendisini gösteren yazarlık yeteneğini olumlu yönde etkilemiştir.

"Ben edebiyatın hep içerisindeydim. Çok okurum, merak ettiğim her şeyi incelerim. Bu da dergi okurluğunun bir sonucu olarak geliyor. Dergi ve yapıt okurluğu bana çok şey kattı. Örneğin Orhan Kemal'i ben edebiyat tarihinden değil, onun romanlarını okuyarak iyi bir şekilde tanırım. Varlık yayınlarından okudum hep. Kemal Tahir'i aynı şekilde eserlerinden okuyarak öğrendim. Hasan İzzettin Dinamo mesela müthiş bir romancı ve belgeselcidir. Hep yapıtlarından okuyarak öğrendim ben onları. Öyle kendimi yetiştirdim. Elbette fakülte, yüksekokul insana bir şeyler katıyor. Ancak kattığı şeyler sınırlıdır. Kendin biraz araştırmacı olmalısın. Öğretmenim demeyerek hâlâ öğrenci gibi araştıracaksın. Bu şekilde okuyarak hem birikimin artar hem de zevk alırsın. Edebiyat böyle bir şey. Ben de böylece birikim edindim. Aslında birikim amacıyla değil de zevk aldığım için okuyordum. Ancak katkıları oldu tabi. Hâlâ Faruk Duman gibi en genç yazarları dahi okuyorum. Halk bilimi ile ilgili de nerede bir şey çıkarsa mutlaka okuyorum. Özellikle türkü üzerinde duruyorum. Kitaplar hakkında değerlendirme yazılarını zevk alarak yazıyorum. Bu çok hoşuma gidiyor. Genelde not alarak, üzerini çizerek çalışırım. Eleştirel okumaya çalışırım." (KK-1)

Bu cümlelerden hareketle Hayrettin Günay'ın, edebiyat zümresinde bulunan, büyük küçük pek çok ismini okuduğunu söyleyebiliriz. Ancak bu isimlerin yanı sıra Halk Bilimi alanında ön plana çıkmış, kıymetli araştırmacıları da okumuştur. Bu sayede derleme yöntemleri, yazıya geçiriliş süreci, malzemenin değeri gibi konularda bilgi edinmiş, zamanla kendi çizgisini oluşturmuştur. Böylece ilk görev yeri olan Kars/Posof ilçesinde derleme çalışmalarında bulunmuş, sahanın kıymetinin farkına varmış, karşılaştığı halk bilimi ürünlerine ilgisiz kalmamıştır.

"Büyük halk bilimciler var. Onların çalışma yöntemlerini hep okuyarak öğrendim. Mesela Cahit Öztelli, Pertev Naili Boratav gibi isimlerin nasıl çalıştığını inceledim. Onların kitaplarını da okudum. Derledikleri malzemelerden hangilerini kullandıklarına dikkat ettim. Çünkü pek çok şey derlemişler ama hepsini kullanmamışlar. Nasıl ayırmışlar, elemişler bunlara baktım. Onlardan yola çıktım. Onları kendime örnek aldım. Mesela Boratav gerçekten çok önemli bir isim.

Ölümünden sonra bile doksan bin sayfa kaldı geriye. Hâlâ yayımlanmayan, koca bir arşiv bıraktı." (KK-1)

Görüldüğü üzere, Hayrettin Günay, gelecek kuşaklara aktarma amacıyla daha ortaokul çağlarında "derleme defterine" kaydettiği ürünleri üniversite yıllarından itibaren çalışmaları ile gün yüzüne çıkarmıştır. Yayın hayatına başlamadan önce özellikle halk bilimi merkezli olarak yaptığı okumalar onun çalışma şeklini, bakış açısını, araştırma etiğini geliştirmiştir.

4.1.8. Hayrettin Günay'ın Yayın Hayatı ve Halk Bilimine Katkıları

İlk şiirini 1969 yılında yayımlayarak yazın dünyasına adım atan Hayrettin Günay, 50 yılı aşkın süredir çeşitli gazete ve dergilerde çalışmalarıyla yer almıştır. Sadece halk bilimi değil dil, edebiyat, sanat, spor, tarih, kitap tanıtımı, eleştiri, gezi yazısı, anı, inceleme gibi pek çok alanda yazılar yazmıştır. Bahsi geçen bu çalışmalar Görele Lisesi, Giresun, Alkım, Kıyı, Akbaba, Milli Eğitim gibi dergilerde ve Yeşilgiresun gazetesi başta olmak üzere Son Haber, Görele Haber, Gün, Hürses gibi çeşitli yerel gazetelerde yayımlanmıştır. Özellikle Yeşilgiresun gazetesinde, 1997 yılından itibaren düzenli olarak "Edebî Sohbetler" başlığı altında çeşitli konularda yazılar kaleme almıştır. Gazete sahibi Hasan Öğütçü tarafından kendisine verilen ikinci sayfanın üst köşesinde genellikle cumartesi günleri yazmakla beraber ihale ilanı, tebrik ve cenaze mesajları, özel haberler, reklamlar gibi nedenlerle yazılarının üçüncü sayfada yer aldığı da ya da yayın gününün değiştiği tespit edilmiştir. Günay'ın, bazı durumlarda haftada birkaç yazı yayımlandığı bazen de yayına bir süre ara verildiği belirlenmiştir.

Hayrettin Günay, yazılarını kaleme alırken öz Türkçe kelimeler kullanmaya gayret etmiştir. Bu amaç doğrultusunda huzur yerine "erinç", hastalık yerine "sayrılık", tedavi yerine "sağaltım", daktilo yerine "yazı aracı", hazırlamak yerine "kotarmak", zenginlik yerine "varsıllık", iddia etmek yerine "savlamak", kaset yerine "kutucuk", kültür yerine "ekin", ahlaksal yerine "sağtöresel", edebî yerine "yazınsal", teknik yerine "bulunç", fotokopi yerine "tıpkıçekim", ses kayıt cihazı yerine "sesalır", sempozyum yerine "sunuşma", baskın yerine "başat", arşiv yerine "belgelik" gibi kelimeleri tercih etmiştir.

Hayrettin Günay, Görele'de unutulmaya yüz tutmuş, tarihi süreç içerisinde kaybolmuş pek çok meseleyi gün yüzüne çıkarmıştır. Örneğin 2008 yılında Yeşilgiresun gazetesinde yayımlanan "Bilmecelerimiz" başlıklı yazı dizisi ile Görele yöresi bilmecelerine temas eden ilk ve tek isim olmuştur. Giresun yöresinde kemençecilik geleneği bağlamında oldukça önemli bir isim olan Durkaya (Kemal İpşir)'ya dair ilk yazı 1999 yılında yine Hayrettin Günay tarafından yazılmış ve Görele Lisesi dergisinde yayımlanmıştır. Günay, özellikle kemençecilik geleneği ve

halk oyunları üzerine araştırmalar yapmış, çeşitli yazılar kaleme almıştır. Bunun yanı sıra halk oyunu ekipleri yetiştirmiş, halk oyunu yarışmalarında dereceler elde etmiş, derlediği türkülerle de yöre kültürüne hizmet etmiştir. Günay, söz konusu bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

"Ağırlık olarak baştan kemençe ile horana ağırlık verdim ben. Çünkü kemençe ile horan sanattır. Hem yapılış sanat hem de müzik sanatı. Birçok yönü var. Horan o da sanat. Beden sanatı, vücut dili, yaratıcılık o. Erkek veya kadın vücudun bütün uzuvlarını kullanıyor horan sırasında. Bu bir sanat, estetik, yaratıcılık. Buna bağlı olarak kemençeler ve türküler insanları kaynaştırıyor. Hem müzik hem de edebiyat, dil. O yüzden çok önemli. Yörenin insan yapısı açısından önemli. Mesela bizim bu yöreden kemençeyi, horanları, karşılamaları, türküleri çıkar. Hayat çok ilkel olur. Sanat insanı daha çok çalışmaya, daha çok üretmeye, heyecan duymaya, yaşamdan zevk almaya, mutlu olmaya yönlendiriyor. Onlar olmadan hayatın çok anlamı olmuyor. Biz mesela karlı, soğuk havalarda avlanmak için ördek bekliyorduk. Omuzumuzda tüfek, saklandık ama ayağımız donmak üzere. Donmasın diye mırıldanarak horan oynardım olduğum yerde. İşte her yönden işlevi var. Hem de kendi insanımızın değerlerini yansıtıyoruz bu şekilde. Dede Korkut'ta kopuz nasıl kutsal, kemençe de benim için öyle kutsal gibi." (KK-1)

Hayrettin Günay, üzerinde tartışmalar bulunan, tartışmalı konulara da açıklık getirmiştir. Giresun Valiliği tarafından, kolbastı oyununun hangi yöreye ait olduğuyla ilgili Giresun ile Trabzon arasında çıkan kalem kavgasında rapor hazırlamak üzere görevlendirilmiştir. Bu raporda; Kolbastı müziğinin Dere Boyu Kavaklar, Sokakbaşı Meyhane, Yaylanın Çimenine Kuzu Yayılır gibi Giresun türküleri ile oluşturulduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Türk Halk Müziği ve Türk Halk Bilimi alanında önde gelen araştırmacılardan yaptığı alıntı ve örneklerle raporunu kuvvetlendirmiştir. Hayrettin Günay'ın bu raporu Giresun Valiliği'ne ait resmî siteye yüklenince Trabzon Valiliği tarafından da aynı minvalde bir rapor hazırlanmıştır. Bu durum çeşitli gazetelerde haber konusu olmuştur. Polemiklerin sürdüğü dönemlerde, Giresun ili Bulancak-Kuzköy muhtarı araştırmalarından dolayı Günay'a teşekkür ettiği bir metin yayımlamıştır. Görüldüğü üzere Günay, iki şehir arasında kalem

kavgasına neden olan bir konuda bilimsel gerçeklikten faydalanarak, alanın önde gelen isimlerini kaynak göstererek, ispatlarla açıklamalar yapmıştır.

Hayrettin Günay, Görele'de mâniler, bilmeceler, halk müziği, halk çalgıları, yörenin önde gelen kültür ve sanat yüzleri, avcılık geleneği, Çepni kültürü, kemençecilik geleneği, ramazan davulu geleneği, yörenin dil ve ağız özellikleri, âşıklık geleneği, halk oyunları, kültürel etkinlikler, kuşdili, yöre mutfağı, çocuk oyunları gibi pek çok konuda yazılar yayımlamıştır. Bu bağlamda yöreye ait halk bilimi ürünlerinin kayda geçirilmesi, unutuluşunun engellenmesi, gelecek kuşaklara aktarılması bakımından Günay'ın oldukça önemli bir rolü olduğu söylenebilir.

Hayrettin Günay'ın kaleme aldığı gezi yazıları da şehrin halk müziği, halk çalgıları, halk oyunları, halk edebiyatı, halk mutfağı, el sanatları gibi konularda bilgiler içermesi bakımından il monografisi niteliği taşımaktadır. Böylece sadece Görele yöresiyle sınırlı kalmamış, diğer illerin halk bilimi ile ilgilenmiş, yöreler arasındaki benzer ve farklı yönleri ortaya koymuştur. Bu bağlamda Kars, Ordu, Trabzon, Çanakkale, Artvin, Erzurum illeri hakkındaki gezi yazıları, bu yörelerin halk bilimine dair unsurlar barındırması açısından oldukça önemlidir. Kişisel gezilerin haricinde Trabzon'da, Çanakkale'de, Ordu'da, Kars'ta düzenlenen kültürel etkinliklere katılmış ve buralarda gördüklerini, duyduklarını, öğrendiklerini kayıt altına alarak okuyuculara aktarmıştır.

"Ben Trabzonluların yaptığı etkinliklere de gidiyorum. Mesela Kadırga Şenliği'ne gidiyorum. Gittiğim yerleri de yazıyorum. Hem folklor yazısı olsun diye hem de oradaki isimler kayda geçsin diye. Öyle horanlar oluyor ki orada müthiş. 200-300 kişi horan oynuyor. Akçabat Düzköy'ün bir Honofter yaylası var. Oradaki şenliklere Görele'den bir arkadaş grubumuzla iki üç senedir gidiyoruz. Bir horan kuruluyor orada görsen. Acayip kalabalık ve herkes oynuyor. Tamamen yeni figürler buluyorlar. O an ne yaptıklarını hatırlamıyorlar, bir trans hali var. Bir iç coşkusu yani bu. Hepsi öyle, müzik de öyle. Şamanlara bile bağlanabilecek bir trans hali. Bunlar unutulmasın, kaybolmasın diye gittiğim yerlerde gördüklerimi yazıyorum." (KK-1)

04 Mayıs 2013 tarihinde, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nde, ÇOMÜ Kültürel Değeleri Tanıtm ve Yaşatma Topluluğu tarafından düzenlenen

"Karadeniz'de Çepni Kültürü ve Müziği" isimli panele konuşmacı olarak katılmıştır. Panelde, Görele yöresinde türkü kültürünün oluşumu hakkında bilgi vermiş ve Rize, Trabzon, Giresun, Ordu yöreleriyle halk müziği ve halk oyunları bağlamında yaşanan kültürel etkileşimden söz etmiştir. 21 Temmuz 2015 tarihinde, Görele Belediyesi tarafından düzenlenen "Çepni Tarihi ve Çepni Dili" isimli panelde ise Çepnilerin dil ve ağız özellikleri hakkında bilgiler vermiştir. Hayrettin Günay, sözü edilen iki panelde de doğaçlama olarak konuşmuştur ve yazılı metni bulunmamaktadır. Karadeniz Üniversitesi Devlet Konservatuvarı tarafından, 13-15 Nisan 2015 tarihleri arasında, Trabzon'da gerçekleştirilen "Doğu Karadeniz Geleneksel Müzik ve Dans Günleri" isimli etkinlikte yer alan Hayrettin Günay, "Görele Örnekleminde Giresun Müziğinde Etkileşim" konusuna dair açıklamalarda bulunmuştur.

Hayrettin Günay'ın Türk halk bilimine katkıları değerlendirildiğinde özellikle türkü derlemeleri ile pek çok ürünü gün yüzüne çıkardığı görülmektedir. Bu derlemelerde bilinen türkülerin farklı versiyonlarının yanı sıra daha önce belgeliklere girmemiş, saklı örnekler de bulunmaktadır. Günay'ın derlediği türküler şu şekilde sıralanabilir:

KARAÇOMAK TÜRKÜSÜ

Kaynak Kişi: Nazmi Özdemir

Duman geliyu duman

Karaçomak'tan beri

Hiç unutamıyorum

Seviştiğimiz yeri

Karaçomak'tan beri

Geri gidelim geri

Kitaba yazacağım

Konuştuğumuz yeri

Karaçomak deresi

İnce akıyu ince

Aklım başımdan gitti

Sevdiğimi görünce

Görele'den görünür

İskefiye dağları

Sevdalıktan eridi

Yüreğimin yağları

Eynesil'in yolları

İskefiye'ye gider

Bu benim sevdalığım

Ancak ölürsem biter

Kümbet çiçeksiz olmaz

Solmaz çimeni solmaz

Kocamıyu sevenin

Günahları arolmaz

KÜMBET TÜRKÜSÜ

Kaynak Kişi: Ahmet Kaçar

Dereli'den salon çayır

Esen tepe karlı bayır

Geç mi kaldık canım hayır

Vursun davul Kümbet Kümbet

Ağam burası neresi

Duroğlu Aksu deresi

Bizim uşakların sesi

Vursun davul Kümbet Kümbet

Yollar yürüsün bir hele

Dağlar köprü kursun sele

Erimez'den Eğribel'e

Vursun davul Kümbet Kümbet

Aymaç'ta gör manzarayı

Sivas, Suşehri, Zara'yı

Sazlar çalsın Tamzara'yı

Vursun davul Kümbet Kümbet

Çınarlar deresi bu ay

Taşar geçit vermez kolay

Sokakbaşı, oy Miralay

Vursun davul Kümbet Kümbet

Al tavandan güz belini

Belle baharın belini

Gelinkaya'nın gelini

Vursun davul Kümbet Kümbet

Fındık dalda oldu kile

Toplayalım gel de bile

Halilbeyoğlu Halil'e

Vursun davul Kümbet Kümbet

HARMANIN O YANINA

Kayna Kişi: Alucra Aktepe Ortaokulu Öğrencileri

Harmanın o yanına

Dolan gel bu yanına

Kadınlar horanına

Girelim gollarına

Gel gel gel sevdiğim

Gel gel gel aman

Ufacık et doğradım

Galaylı tencereye

Ben gapıdan geçerken

O çıktı pencereye

Gel gel gel sevdiğim

Gel gel gel aman

Çini tabağım çini

Yerim ağzın içini

Dün gece neredeydin

Göynümün güvercini

Gel gel gel sevdiğim

Gel gel gel aman

KETEN TÜRKÜSÜ

Kaynak Kişi: Ayşe Usta

Ketenim var tarakta

Bir yârim var ırakta

Allah bizi kavuştur

Kirez ile orakta

Elimde büküm ercek

Kiril kiril dönecek

Ben söyledim teyzeme

Gızı bana verecek

Anca ıydım keteni

Ben dokudum dokudum

Gönderdiğin mektubu

Gözyaşıyle okudum

İplik ile masura

Varamam Manasur'a

Goyun olsam yayılsam

Yarimin ardı sıra

Çite ıydım dastarı

Seren vurmadım seren

Cennete nasip olsun

Bu işimizi gören

KEREM TÜRKÜSÜ

Kaynak Kişi: Haşim Günay

Bir han köşesinde kalmışım hasta

Gözlerim kapıda kulağım seste

Kendim gurbet elde gönlüm sılada

Gelme ecel gelme üç gün ara ver

Al benim sevdamı götür yare ver

Erzurum Dağları duman dildedir

Başım yastıktadır gözüm yoldadır

Aslı hayın yardır adam aldatır

Gelme ecel gelme üç gün ara ver

Al benim sevdamı götür yare ver

Erzurum Dağları kardır geçilmez

Her adama sevda sırdır açılmaz

Ayrılık şerbeti zehir içilmez

Gelme ecel gelme üç gün ara ver

Al benim sevdamı götür yare ver

Felek sen mi kaldın bana gülecek

Kanlı yaşlarımı kimler silecek

Dediler Kerem'e Aslı'n gelecek

Gelme ecel gelme üç gün ara ver

Al benim sevdamı götür yare ver

SARIKIZ TÜRKÜSÜ

Kaynak Kişi: Haşim Günay

Geddim de binbaşıya

Üç gün izin istedim

Sen nerelisin dedi

Görele'yi gösderdim

Sarı gızın evleri

Gaşudadur gaşuda

Aradım bulamadım

Salı günü çaşuda

Evlerinin önünde

Bi ufacug çidi var

Gidiceğem yanına

Bi alaca iti var

Ağacın depesinde

Bag üzüme üzüme

Dulaniyim saru gız

Hau çakır gözüne

Garabdal'ın düzünde

Bag üzüme üzüme

Dulaniyim saru giz

Hau çakır gözüne

Saru giz yavan idin

Kimden aldın yoğurdu

Dedi saru gız bana

Bizim ineg doğurdu

Sis Dağı'nın başları

Dumanludur dumanlu

Gelinlere bakarsan

Gızlar daha imanlu

Başındaki çemberin

Ben puluyum puluyum

Gaç al beni saru gız

Ben de Allah guluyum

Dere akıyu dere

O da nafile yere

Gız seni balamışlar

İsdemedüğün yere

Endim derede hana

Su içdim gana gana

Besbellü öleceğim

Ben sana yana yana

Ey gidi türkülerim

Heb cebimde saglusun

Söle Haşim'im söle

Her ne desen haglusun

GÖRELE'DEN YUKARI

Kaynak Kişi: İbrahim Kavraz

Görele'den yukarı

Gidelim Çanakçı'ya

Dayanmıyu yüreğim

Bu tükenmez acıya

Duydum gidiyormuşsun

Güzelim yabancıya

Ölüyorum derdinden

Bana kimler acıya

Giydin gelinlikleri

Saçların top top olmuş

Tanıyamadım seni

Sandım yârim el olmuş

Boyamışlar gözünü

Kapatmışlar yüzünü
Yandı yüreğim yandı
Orda duydum hüzünü

Darılmaz yârim bana
Yemedim ben sözümü
Dünyaları verseler
Değişmezdi gönlümü

Kimse melhem olmadı
Bu yaralarımıza
Kara kediler girdi
Girdiler aramıza

Son arzun ne deseler
İsterdim ben ölümü
Çıkardılar bir yerden
Yanmış bitmiş külümü

Örtmüşler yüzlerine
Gelinlik duvağını
Yüklemiş gidiyorlar
Çeyiz sandıcağını

Gittin elin evine
Donattın tereğini

Ha bu garip uşağın

Yaktılar yüreğini

Çektim dalın ucundan

Aş aşladım aşladım

Yavrum senin yüzünden

Beyazladı saçlarım

Ver benim olsun artık

Gız senin günahların

Benim de oldu şimdi

Başı karlı dağlarım

Gız seni biliyudum

Başımda bir tacımsın

Şimdi ellerin oldun

Artık benim bacımsın

AĞASAR'IN BALINI

Kaynak Kişi: Nazmi Özdemir

Ağasar'ın balını da

Gel salını salını

Adam cebinde taşır

Senin gibi gelini

Adam cebinde taşır da

Senin gibi gelini

Oy Nazim'im oy oy

-Nakarat-

Oy Asiye Asiye

Tütün koydum kesiye

Anan seni verecek de

Bir bağa pırasiye

Oy Nazim'im oy oy

Sis dağının başları da

Kesme kesme taşları

Adamı öldürüyor

Nazlı yârin kaşları

Adamı öldürüyor da

Nazlı yârin kaşları

Oy Nazim'im oy oy

-Nakarat-

Oy Asiye Asiye

Tütün koydum kesiye

Anan seni verecek de

Bir bağa pırasiye

Oy Nazim'im oy oy

Sis dağının başları da

Püfür püfür esiyu

Baban bu yıl kurbanı

Çifter çifter kesiyu

Baban bu yıl kurbanı da

Çifter çifter kesiyu

Oy Nazim'im oy oy

-Nakarat-

Oy Asiye Asiye

Tütün koydum kesiye

Anan seni verecek de

Bir bağa pırasiye

Oy Nazim'im oy oy

TAMZARA'NIN ÜZÜMÜ

Kaynak Kişi: Piçoğlu Osman Gökçe

Oy Tamzara'nın üzümü

Dinle benim sözümü ey ey

Vallahi bırakırsam ey ey

Göremezsin yüzümü

Billahi terk edersem şeker yârim

Göremezsin yüzümü

Oy Tamzara'ya vardın mı

Kama bıçak aldın mı ey ey

Saldırmayı yedikçe ey ey

Annem annem dedin mi

Saldırmayı yedikçe şeker yârim

Annem annem dedin mi

Oy Giresun'un gızları

Fistan geyinir fistan ey ey

Olmadı çıkamadım ey ey

Şu şerefli hapisten

Olmadı çıkamadım ey ey

Şu şerefli hapisten

Tamzara'nın yolları

Dönümlüdür dönümlü ey ey

Kalk gidelim sevdiğim ey ey

Yalan dünya ölümlü

Kalk gidelim sevdiğim ey ey

Yalan dünya ölümlü

ELİNDE AYNA

Kaynak Kişi: Sami Günay

Elinde ayna

Gum gibi gayna

Urum Ermeni gızı

Sen benimle oyna

Sevdiğimi alayım

Ona keman çalayım

Seni gâvurun gızı

Seni nerde bulayım

Geldim gapılarına

Baktım yapılarına

Dulanurum adamın

Ufak yapılarına

Elimdeki sazımsın

Dilimdeki sözümsün

Nereye gidersen git

Benim alın yazımsın

TÖMBELEK TÜRKÜSÜ

Kaynak Kişi: Sağlık Köyü Tömbelekçileri

İşte geldim kapınıza

Selam verdim hepinize

Selamımı almazsanız

O da sizin keyfinize

İşte geldim ekin büküm

Davulum sırtımda yüküm

İki gözüm beyefendi

Sifte Selamünaleyküm

Davulumun ipi tekir

Benim adım Molla Bekir

Baklavayı bütün getir

Yiyemezsem geri götür

Davulumun ipi gevşek
İçi dolu örtü döşek
Arkadaşımı sorarsan
Dik kulaklı bir boz eşek

Eski cami direk ister
Söylemeye yürek ister
Benim karnım toktur emme
Arkadaşım börek ister

Şekerim var ezilecek
İnce elekten süzülecek
Bekletmeyin beyefendi
Çok yerim var gezilecek

Ramazanın ibtidası
Kuruldu cennet binası
Bu ayda ibadet edenin
Cennette olur sefası

Ramazan geldi gidiyor
Yüreğime dert ediyor
On iki ayın çiçeği
Bayrağı çekmiş gidiyor

Davulumun ipi kırmızı

Ben yemem kavun karpuzu

İki gözüm beyefendi

Öttürdük goca horozu

Bahşişi aldıktan sonra

Bahşişimi aldım senden

Sol cebime koydum benden

İki gözüm beyefendi

Allah razı olsun senden

Eski çaruk yeni çaruk

Bahşişimi verin çabuk

Bahşişimi vermezseniz

Kapınıza ..... (Hane sahibinin adı)

HORAN HAVASI

Kaynak Kişi: Kâtip Şadi

Sabahtan güneş çavar da

Alacanlı düzüne

Gurban olayım yârim

O gınalı gözüne

Gurban olayım yârim

Mavi boncuk gözüne

Bıçağı çettim gıdan da

Ete vururum ete

Bayanıla beraber

Vardık çıktık gurbete

Bayanıla beraber

Gidiyoruz gurbete

Elevi deresine

Mintan giyer tersine

Dulanurum adamın

Yola yürümesine

Adamın dulanurum

Yola yürümesine

Goynundaki memeler

Ne yuvallak yuvallak

Götürüp gideceğim

Birine bana bırak

Alıp da gideceğim

Bana birini bırak

Adına dulanduğum

Senin ile nideli

Gel birlikte sevgilim

Trabzon'a gideli

İkimiz bir sevgilim

Trabzon'a gideli

Kemençemin telini

Ben ekliyim ekliyim

Salı günü ah gülüm

Seni nerede bekliyim

Salı günü ah gülüm

Görele'de bekliyim

OY EMİNE FADİME

Kaynak Kişi: Kâtip Şadi

Oy Emine Fadime

Yiyeyim o dilleri

Anan ocak başında oğul oğul Emine

Karıştırır külleri

Akşamın serinine

Gölde oynar balıklar

Aklıma geldi gülüm

Çektiğim sevdalıklar

Aklıma geldi gülüm

Çektiğim sevdalıklar

Derenin balıkları

Duttu ortalıkları

O benim sevdiceğim

Çeker sevdalıkları

O benim sevdiceğim

Çeker sevdalıkları

Dolgu şişeği gibi

Doldurdu gucağımı

Bu ne kadar yosmalık oğul oğul sevdiğim

Yaktına ocağımı

O gınalı yüzüne

Bile sarıyu bile

Aştı aştı geliyu

Yüzüme güle güle

Aştı aştı geliyu

Güle yüzüme güle

Haburanın yolları

Ne darımış darımış

Nişanlı biliyudum

Sevdiğim bekarımış

Biliyudum nişanlı

Güzelim bekarımış

Ağacın tepesinde oğul oğul Fadime

Kara civek üzümü

Fistanın eteğine

Süpüreyim yüzümü

Fistanın eteğine

Süpüreyim yüzümü

Bahçenin düzlerinde

Oy ham dutlar ham dutlar

Ağar ağar belalım

Kesiliyu umutlar

Belalım ağar ağar

Kesiliyu umutlar

Ayağındaki mesler

Yere vurmadan sesler

Koynundaku memeler

Biri birini besler

Koynundaki memeler

Biri birini besler

Kır atın beli yağar

Ağar gidiyu ağar

Bilmiyusan adımı

Sevgilim diye çağar

Adımı bilmiyusan

Sevgilim diye çağar

Usta girdi dükana

Bakır dövüyu bakır

Güzelliği ne güzel

Olsa gözleri çakır

Bu ne kadar güzellik

Gözleri olsa çakır

HORAN HAVASI

Kaynak Kişi: Kâtip Şadi

Sigaramı yandırdım

Penceriye kondurdum

O ellerin yârini

Öptüm de uyandırdım

Bir sigara ver bana

Bakayım içimini

Terzi ne hoş düşürmüş

Mintanın biçimini

Mintanım iki yaka

Usandım baka baka

Geldi geçti yanımdan

Yaka canımı yaka

Yağmur yağıyu yağmur

Otlara yapraklara

Dulanayım sevdiğim

Bastığın topraklara

Ey kavaklar kavaklar

Biri bir adam saklar

Alamasam giz seni

Beni bir gurşun paklar

Gız babağın evinde

Oğul olursun oğul

Almadın beni gülüm

Derin göllerde boğul

Haydi gidelim dağa

Edelim yükümüzü

Belimdeki tabanca

Kurtarmaz ikimizi

KUŞ KONUYU KONUYU

Kaynak Kişi: Kâtip Şadi

Kuş gonuyu gonuyu

Telefon direğine

Adam sevda guyar mı

Sabinin yüreğine

Çivi çaktım çatiye

Armam asılsın diye

Goydun beni sevdiye

Adım duyulsun diye

Ayağımı yoruyu
Yeni yolun taşları
Çok hoşuma gidiyu
Yârin sarı saçları

Yeni yoldan geçerken
Sardı beni gancıklar
Mırın kırın ediyu
Gerdanında boncuklar

Ayağında çorabın
Gapkara zeytin gibi
Alır giderler seni
Ağlarsın yetim gibi

Kestim kara danayı
Bak etine etine
Alırlar giderler seni
Eller memleketine

Daramış saçlarını
Ayırmış çilesini
Gelin sarmış başına
Elin nafilesini

Dere akıyu dere

İki taştan bir yere

Bağlamışlar başını

İstemediğin yere

Oy yaylacık yaylacık

Açık üzerin açık

Ne oldu gülüm sana

Biraz keyflerin kaçık

SİS DAĞI'NIN BAŞINDA

Kaynak Kişi: Sami Günay

Sis dağının başında

Açsam ganatlarımı

Gelsek omuz omuza

Öpsem yanaklarını

Oy Sis dağı sis dağı

Dumanın benim ile

Canım ayrı çıkıyu

Uruhum senin ile

Sis dağı yayla değil

Mezeredir mezere

Yârim ile ikimizi

Koysalar bir mezere

Sis dağının başında
Evim olsa dururum
Olsa benim tabancam
Kız kocanı vururum

A kız koca mı aldın
Yoksa hoca mı aldın
Kör müyüdü gözlerin
Onu gece mi aldın

YAĞMUR YAĞAYU YAĞMUR

Kaynak Kişi: Haşim Günay

Yağmur yağayu yağmur
Otlara yapraklara
Kurban olayım yavrum
Bastığın topraklara

Kar yağayu yağayu
Evin gaburgasına
Diyeceğim yarimi
Gelin abılasına

Kar yağar ıslanursun
Ağaca yaslanursun

O yâr beni severdi

Şimdi neme darılsın

Kar yağayu yağayu

Kalmadı yer garası

Dizeceğim boynuna

Cumhuriyet lirası

Birazcık dar oldu

Zıpkamın bacakları

Bize sebep olanın

Yıkılsın ocakları

BELİMDEKİ BIÇAĞIM

Kaynak Kişi: Haşim Günay

Belimdeki bıçağım

Saldırmadır saldırma

Benim yari alana

Allah murad aldırma

Bıçağımı akıttım

Dere gazellerine

Ben aklımı aldırdım

Köyün güzellerine

Belimdeki bıçağım

Bıçaklıyayım seni

Aç da gel kollarını

Kucaklıyayım seni

Elimde çakı bıçak

Açılıp yumulacak

Ha bu benim hallerim

Acaba ne olacak

Ufak bıçağımıla

Üşmem çimeni üşmem

Müşterilerin artmış

Daha peşine düşmem

KETEN TÜRKÜSÜ

Kaynak Kişi: Ayşe Usta

Ketenim var darakta

Bir yârim var ırakta

Allah bizi kavuştur

Kirez ile orakta

Elimde büküm ercek

Kiril kiril dönecek

Ben söyledim teyzeme

Gızı bana verecek

Anca ıydım keteni

Ben dokudum dokudum

Gönderdiğin mektubu

Göz yaşıyla okudum

İplik ile masuna

Varamam Manasur'a

Goyun olsam yayılsam

Yârimin ardı sıra

Çite ıydım dastarı

Seren vurmadım seren

Cennete nasip olsun

Bu işimizi gören

YAYLA TÜRKÜSÜ

Kaynak Kişi: Haşim Günay

Yaylaya gideceğim

Yollara kona kona

Bilezikli golları

Yavrum boynuma dola

Yaylanın çiçeğini

Elimde guruturum

Ey gız senin işini

Ölürsem unuturum

Yaylanın soğuk suyu

Damar akıyu damar

Dutmadı sözlerimi

Atdı bana bir şamar

Yaylanın soğuk suyu

Deldi bağrımı deldi

Söz verdi gitti bana

Gelcem dedi gelmedi

UTANDIM SORAMADIM

Kaynak Kişi: Mehmet Karadeniz

Saat kaçıdı bilmem

Babağan yana vardım

Nazlı yâr nerde diye

Sıkıldım soramadım

Kitabın ortasında

Mumu okudum mumu

Eğer baban vermezse

Allah alacak onu

Trabzun üstü yazdır

Gelin memen beyazdır

Beyaz memen üstüne

Memed ismini yazdır

Çağır Memed'im diye
Niredesin bileyim
Alamasam gız seni
Vurdur beni öleyim

Geliyurum yoluna
Ben yorula yorula
Kör olasıca baban
Verdi seni zorula

Belimdeki tabancam
Yağlamadım ki silsem
Adam elin gızına
Nasıl yanıyu bilsen

Elindeki mendili
Yıka da ser güneşe
Yedi tane yâr sevdim
En tatlısı Ayişe

Gül yağı şişelerde
Duruyu köşelerde
Doyamadım tadına
Ne var Ayişelerde

GÖRELE SALLAMASI

Kaynak Kişi: M. Sırrı Öztürk

Oğuz ile Ören'in
Vardır yayla davası
Ben Ayşe'me çalıcam
Hobba hobba havası

Bir su içesim geldi
Geyikdibi'nden idi
Bu benim çektiklerim
Ayşem yüzünden idi

Ayşem Ayşem aş da gel
Dağları dolaş da gel
Anan seni vermese
Pencereden gaç da gel

Akan dereler gibi
Ben duruldum duruldum
Bundan yedi ay evvel
Ben Ayşe'ye vuruldum

Haburdan görünür
Görele ışıkları
Adamı öldürüyu

Kibar konuşukları

Sırtındaki gömleğin
Üç endendir üç enden
Uzak düştü aramız
Ya sendendir ya benden

Terledim koltuğumdan
Gömleksiz olduğumdan
Almıyu gızlar beni
İbbalsiz olduğumdan

Güvercin özü ile
Kim görmüş gözü ile
Adam kızar mı bana
Ellerin sözü ile

GELİN KAYNANA

Kaynak Kişi: Kemal Yılmaz

Geldi fındık harmana
Bekler gelin kaynana
Donatmışlar yavrumu
Getirdiler meydana
Zavallu gelinini
İstemiyur gaynana

Kimbilir kim yiyecek

Babağan parasını

Ne desin de kandırsın

Gelin kaynanasını

Zavallı gelinini

İstemiyur kaynana

Gün olur gelinlerin

İşi bitmez elinden

Yine de kurtulamaz

Kaynananın dilinden

-NAKARAT-

Kaynananın ağzına

Dayanamıyu dağ taş

Dünyada gelinlerin

Çektiği ne arkadaş

-NAKARAT-

Hayırlı anaların

Gıymetini bilelim

Her kaynana bir olmaz

Sizden özür dilerim

KADIRGA SALLAMASI

Kaynak Kişi: Ziya Şadi-İsmet Şadi

Neriye gidiyusun

Uy benim sevdiceğim

Garabdal'dan yukarı

Bekle ben geleceğim

Buluşalım sevgilim

Ot göçüne gidelim

Çıkalım yaylalara

Soğuk sular içelim

İçelim soğuk sular

Benim dertlerim azar

Buluşalım sevgilim

Gezelim pazar pazar

Kadırga Sis Savaca

Güvende'ye gidelim

Gümüşlü oluğundan

Soğuk sular içelim

İçelim soğuk sular

Sevgilim kana kana

Doruk çam kokuları

Neşe verir insana

YAYLALAR

Kaynak Kişi: Kemal Yılmaz

Geldi bir kara duman

Sardı dört yanımızı
Yavrum habu sevdalık
Alacak canımızı

Sevda ederim sevda
Sevda bilenlerile
Kaldı başım beliye
Yüze gülenler ile

Sevdalık ede ede
Canıma yeter oldu
Kız senin sevdaların
Ölümden beter oldu

Gidiyum gidemiyum
Az doldur içemiyum
Geçtin ama sen benden
Ben senden geçemiyum

Şişenin dolusunu
Beni içti mi sandın
Dalgın dalgın bakarken
Benden geçti mi sandın

Şişenin dolusunu
Ben içerim içemem

Ne derse desin eller

Ben yârimden geçemem

Ateş verdim gürgene

Yanma gürgenim yanma

Vallahi seviyorum

Dalga geçiyu sanma

Alçak ceviz dalları

Sıvar beyaz kolları

Ben de geliyum aha

Bekle yavrum yolları

Gel otur yanlarıma

Edeyim seni nenni

Ne edeli sevdiğim

Bu da Allah'ın emri

Kemençemin başına

Boya vururum boya

O orta boylarına

Sarılsam doya doya

Kemençemin başına

Vururum boyasını

Ya al gidelim beni

Düşünme sonrasını

EKİN HAVASI

Kaynak Kişi: Ziya Şadi

Ebedî dertli olur

Aşk uğruna yananlar

Ölmez ama çok çeker

Sevip alamayanlar

Ohh kurutulmuş gül gibi

Hep sararıp solarlar

Ahrette buluşurlar

Sevip alamayanlar

Ohh sevip alamayanlar

Ömrü ah ile geçer

Sen evlisin ben evli

Şimdi kaç para eder

Ohh enterin biçim biçim

Ölürüm senin için

Bilmem yanıyu musun

O eski günler için

Ohh ben yürekten yanarım

Kimseler bilmez beni

Kurbanlar adamıştım

Eğer alsaydım seni

Ohh Ziya'nın bağrı yanık

Hep böyle dertli söyler

Bir gün karşılaşırsak

Yine gözlerin güler

SALLAMA HAVASI

Kaynak Kişi: M. Sırrı Öztürk

Dağı duman bürüdü

Üstümüze yürüdü

Baban Müslüman olsa

Seni bana verüdü

Gız nasıl gidiyusun

Ben de gelecek miyim

Bana gelme diyusun

Ben de ölecek miyim

Gelme peşime dedin

Derim seni babama

Görele'nin kurtları

Paça vermez adama

Gemi geliyu gemi

Yanı direk üstüne

Alacağım kız seni

Kuma kuma üstüne

Atma beni vurusun

Gız kolların kurusun

Ben aha gidiyorum

Arar beni bulursun

Oy Görele Bulancak

Bu iş nasıl olacak

Bu bizim kavurmamız

Kıyamete kalacak

Duman geliyu duman

Duman benim düşmanım

Alamadım gız seni

Halen daha pişmanım

Ufak ufak taksinin

Altında tekeri var

Ben yürekten yanıyum

Yârin ne haberi var

GEL ÇIKALIM ÇARŞIYA

Kaynak Kişi: Ziya Şadi

Manzaralı görünür
Görele kıyıları
Ne kadar güzel olur
Peştemallı gızları

Gel çıkalım çarşıya
Bugün günlerden salı
Öyle güzel sararlar
Bellere peştemalı

Peştemalı bağlarlar
Her yanına yörene
Bu ne kadar güzellik
Hoş görünür gözüne

Yakışıyu peştemal
Genç kızların beline
Sevdalandım ölürüm
Salınıp gidişine

Dalgalar çılgın gelir
Denizin kıyısına
İşlemeli tor çekmiş
Yaşmağın yarısına

Benim yârim bu değil

Öbürüdür öbürü

Pullu yaşmak altından

Gözlerini süpürü

Duman geliyu duman

Şu Görele üstüne

Yâr sarmış peştemalı

Mini etek üstüne

Vuruldum ölüyorum

Sallanıp gidişine

Vuruldum ölüyorum

Sallanıp gidişine

MEMET ÇAVUŞ TÜRKÜSÜ

Kaynak Kişi: Haşim Günay

Gaçman Kürtler gaçman sizi dutarım

Elimile mapuslara atarım

Tüfeğimi yad ellere satarım

Gelin teslim olun der Memed Çavuş

Kürdoğulu der ki teslim olamam

Göre göre mapuslara giremem

Tüfeğimi yad ellere verememe

Yakarım canını geç Memed Çavuş

Memed Çavuş der ki ıraktan baktım
Seksen atlı ile tagibe gaktım
Nice senin gibi eşkıya duttum
Gelin teslim olun der Memed Çavuş

Kürdoğulu der ki yiğitlik gadim
Dersim dağlarında söylenir adım
Nice senin gibi çok çavuş yedim
Eylenme yolumda dön Memed Çavuş

Memed Çavuş der ki açıldı perde
Canım kurban olsun merdoğlu merde
Refaya düzünde bütün her yerde
Söylenmiştir şanım der Memed Çavuş

Kürdoğulu der ki açıldı perde
Canım kurban olsun merdoğlu merde
Dersim dağlarında bütün her yerde
Söylenmiştir şanım geç Memed Çavuş

Memed Çavuş der ki yüreğim çatal
Omzumda tüfeğim tam yedi gater
Bir arma fişeğim kırk Kürde yeter
Gelin teslim olun der Memed Çavuş

Kürdoğulu der ki yüreğim çatal

Omzumda tüfeğim tam yedi gater
Uçan guş osan da gır atım dutar
Eylenme yolumda geç Memed Çavuş

Memed Çavuş der ki sıralar doldu
Sıladan çıkalı yedi yıl oldu
Gölpe kuzularım yetime galdı
Gelin teslim olun der Memed Çavuş

Kürdoğulu der ki sözlerim peşin
Peşime düşersin hem yazın gışın
Üçüncü düğmeden al sana gurşun
Yakarım canını geç Memed Çavuş

Aşamadım şu depenin düzünü
Göremedim kanlı yürdün yüzünü
Dinlemedim nazlı yârin sözünü
Gelin teslim olun der Memed Çavuş

Vuruldum arkadaşlar sipere yatın
Enin düz ovada silahlar çatın
Misafirim olun hanemde yatın
Yansın ateşlerim Zekiye Hanım

Kürdoğulu der ki oturdum taşa
Atarım gurşunu heç vermem boşa

Şimidi gunguzlarım düşsün ileşe

Aldın mı payını yat Memed Çavuş

EVLERİNİN ÖNÜ

Kaynak Kişi: Haşim Günay

Evlerinin önünde

Atladım darılığa

Gız ben senin yüzünden

Kaldıma sarılığa

Evlerinin önünden

Kerem geçiyu kerem

Baban cennete gider

Öpsem seni bir kerem

Evlerinin önünde

Fırın karıştırırdum

Almayacaktın beni

Niye alıştırırdın

Evlerinin önünde

Bir yamada çiti var

Her gece geleceğim

Gapısında iti var

Evlerinin önünde

Çıtıruk fidesi var

Haydi gidelim desem

Benimle gidesi var

EKİN TÜRKÜSÜ

Kaynak Kişi: Haşim Günay

İmeciye gidenler

Hep gazmalı gazmalı

Bu benim sevdiceğim

Başı beyaz yazmalı

Gazmayı gaza gaza

Önleri vurdum saza

Yenge gurban olayım

Yanında gazan gıza

Galdur gazmayı galdur

Galdır boyundan aşur

Sana sebeb olanı

Mevlan yolundan şaşur

Oy imeci imeci

İki goyun bir geçi

İmecinin içinde

Ben olsam kemençeci

GÖRELE PAZARINDA

Kaynak Kişi: Haşim Günay

Görele pazarında
Çanak yaparım çanak
Ey gidi arkadaşım
Gel olalım bacanak

Görele pazarında
İye satarım iye
Sarıldı boğazıma
Al da git beni diye

Başındaki beyazı
Akşamdan mı yumuşun
Çoktan beri görmedim
Sen ne güzel olmuşun

Başındaki çemberin
Uçları torlu torlu
Büyüğü duradursun
Küçüğü daha zorlu

Çitten aldım çangalı
Dayadım penceriye
Pencereden okarı
Al beni içeriye

Ne işin var içerde

Ben bilirim işimi

Gırmızı yanağına

Gondurayım dişimi

KIZLAR KARŞILAMASI

Kaynak Kişi: Ziya Şadi

Başıma koyamam

Şal yeşil kavukları

Yine peşime düştü

Peygamber tavukları

Ninna aslanım ninna da

Ninna güzelim ninna

Ninna güzelim ninna

Ninna şekerim ninna

Oh oh yaşa var ol

Ustam nasıl kondurdun

Taş üstüne binayı

Zindan ettin başıma

İki günlük dünyayı

-Nakarat –

Bahçeler çayır çiçek

Bekar gızlar gezecek

Bir çift çeşme yaptırdım

Bekarlar su içecek

-Nakarat –

Kaşların karasına

Gül koydum arasına

Bekar gızlar merhemdir

Bekarlar yarasına

-Nakarat-

GÖRELE YOL HAVASI

Kaynak Kişi: M. Sırrı Öztürk

Evlerinin önünde

Atladım avuluğa

Alacagım gız seni

Bir ağa bulutluğa

Sis dağının başında

Kar misin duman mısın

Alacağım gız seni

On yedide var mısın

Oy oy oy oy

Gel gideli gideli

Sis'in bazarlığına

Ölürsem goyun beni
Gızlar mezarlığına

Sis dağı yama değil
Madaradır madara
Seninle ikimizi
Guysalar bir mezara

Omuzunda tüfeğim
Alamandır alaman
Seni var diye gülüm
Belalara kalamam

Asker ettiler beni
Van'a diyular Van'a
Olsaydı benim yârim
Ağlardı yana yana
Oy oy oy oy

Asker ettiler beni
Erzurum'a mayına
Gız ben seni almanın
Bakıcam kolayına

Asker olacağımı
Tirebolu'da duydum

Yanmış yüreklerime

Soğuk suları koydum

Oy oy oy oy

OY TİMİYE

Kaynak Kişi: Ziya Şadi

Oy derenin balıkları

Oy duttu ortalıkları

Oy o benim sevdiceğim

Oy yapar sevdalıkları

Oy Timiye vay Timiye

Oy geldim seni görmiye

Oy üç günlük yoldan geldim

Oy Timiye'mi görmiye

Oy Sabriye oy Sabriye

Oy derenin balıkları

Oy ine giriyu ine

Oy sevdiğimin gözleri

Oy benziyur benlerine

-Nakarat-

Oy bu dere büyük dere

Oy akayu serpe serpe

Oy Timiye'mi götürsem

Oy gözünden öpe öpe

-Nakarat-

KARADENİZ SAHİLDİR

Kaynak Kişi: Ziya Şadi

Of of Karadeniz sahili

Baştan başa gezeyim

Hopa Arhavi Rize de

Trabzon'da ineyim

Akçabat Beşikdüzü

Eynesil'de eylendim

Görele'ye gelende

Geri döneyim dedim

Maçka Gigana Torul

Geçelim yaylalara

Ara sıra rasladım

Goyun yayan gızlara

Harşıt içi Doğankent

Tirebolu'ya geldim

Orta boylu Sadetim

Yanık kalbimi deldin

Ordan sahil yoluyla

Espiye'den Giresun
Bulancak Ordu derken
Samsun'da biraz kaldım

Ordu Ankara üstü
Sakarya'ya yollandık
Düzce Hendek Akyazı
Kötü sevdalık çeker
Buyur ellerin kızı

Vuruyu yüreğime
Sevdalık sızıları
Ne kadar güzel olur
Adapazar kızları

Ordan çıkalım yola
Ereğli'ye geçelim
Kemençe çala çala
Zonguldak'a inelim

Eğninde mavi gömlek
Dardır yakası dardır
İnelim Zonguldak'a
Orda sevdiğim vardır

Zonguldak'ı dolaştım

Bulamadım yar seni

Senin sevdalıkların

Ne hale goydu beni

Böyle talih mi olur

Benim bahtım karaymış

Sordum komşularına

Yârim Almanya'daymış

ENİŞ DİBİ YOLLARI

Kaynak Kişi: Kâtip Şadi

Ne dönümlü dönümlü

Enişdibi yolları

Yavrum boynuma dola

Bilezikli kolları

Sis dağı pazarına

Gel beraber gideli

Kestiler hep yolları

Yârim nasıl edeli

Ne işlerin var idi

Sis dağı başlarında

Nedir başına gelen

Şu küçük yaşlarında

Bakmayusun ağzıma
Seni yola döndürem
Daha yaşın on altı
Nedir başına gelen

Ey gidi benim sevdam
Dabancan mı varıdı
Böyle olmaz yerlerde
Ne işlerin var ıdı

Demedim miyim sana
Gitmeyelim biz dağa
Muradına ermeden
Girdin kara toprağa

Habu benim gır atım
Arpa yemiyu arpa
Zavallı kız can verdi
Kolları çırpa çırpa

Yola doğru giderken
Sararlar dört yanımı
Söyleyin kardeşime
Alsın benim kanımı

Kemençemin üstüne

Sene yazarım sene

Sol taraftan vuruldum

Aksın kanım çimene

GÖLBAŞI

Kaynak Kişi: Kâtip Şadi

Açtı yeşil çiçekler

Görünmüyu gölbaşı

Ayrıyım sevgilimden

Dinmez gözümün yaşı

Gemi geliyu gemi

Açtı beyaz yelkeni

Orta boylu sevgilim

Unutamıyum seni

Orta boylu sevgilim

İnce bellerin ince

Uyuyum uyanıyum

Aklımdasın her gece

Yeşil ipek sararım

Böyle benim kararım

Zannetme ki unuttum

Her gün her an sorarım

Yeşil ipek dokudum
Sen yanımda yokudun
Gönderdiğin mektubu
Gözyaşıyla okudum

Oy benim emeklerim
Düşüncem derin derin
Ara sıra Sebahat
Mektubunu beklerim

Gönderdiği mektubu
Söyle yârim pullasın
Aramız uzak düştü
Mektup bari yollasın

Penceresi tül perde
Sen koydun beni derde
Ayırdı felek bizi
Her birimiz bir yerde

Çektiğim ayrılıklar
Yetti canıma yetti
Ağlıyarak sevgilim
Geldi beni yol etti

Ayrılık saatinde

Bavulları bağladık

Ayrılırken yârimden

İkimiz de ağladık

KADIRGA YOL HAVASI

Kaynak Kişi: Ziya Şadi-İsmet Şadi

Keseyim bir püsküllük

Saçının tellerini

Hatırlar mısın yârim

Eski geçen günleri

Gelin ettiler seni

Saçlarına gül bağla

Geçen günlerimizi de

Hatırladıkça ağla

Niçin geldik buraya

Bilmiyorum ne için

Ağla sevdiğim ağla

Ziya'nın canı için

Aşkım çok maceralı da

İçimi döksem durmaz

İlk sevda göz ağrısı

Ebedi unutulmaz

İnan ki ey sevgilim
Ben sana yanıyorum
Yıllar sonra da görsem
Seni hatırlıyorum

Senin için çok yandım
Sanki içimde bir kor
Unutmak istiyorum
Unutmak ne kadar zor

Karşıda duramasın
Beni unutamasın
Verme dedim ellere
Görür dayanamasın

Evlerinin önünde
Ey çınarım çınarım
Alamadım yârimi
Ahrette de yanarım

Düşündüm derin derin
Oy benim emeklerim
Sevgilimi andıkça
Yanıyu yüreklerim

Ayrı düştüm yârimden

Yanarım sevgilime

Ateşten köz doldurdun

Sevgilim yüreğime

YOL HAVASI

Kaynak Kişi: Sırrı Öztürk

Evin üstü hartama

Tekininki kiremit

Gız babağın evine

Atacağım dinemit

Kar yağıyu yağıyu

Kapıya çıkılmıyu

Güzellikten Ayişe'm

Yüzüne bakılmıyu

Kemençemin üstüne

Süreceğim reçine

Yaz ayları gelende

Benzersin güvercine

İki balta bir ettim

Dağa oduna gittim

Gülüm seni var diye

Evi barkı terk ettim

Ağasar dere içi

Yayılır koyun geçi

Yapma şekere benzer

Yârim ağzığın içi

Ey Sis dağı Sis dağı

Dumanın benim ile

Canım ayrı geçiyu

Uruhum seninile

Haburanın yokuşu

Dizlerime dokuşu

Al da gidelim beni

Olalım cennet kuşu

Adamın dulanırım

Ekten sekten koluna

Babamdan kalan malı

Goyacağım yoluna

Yayla yolu çiseler

Yar geliyu deseler

Kuş kadarcık canım var

Müjdeciye verseler

Barabelli tabancam

Tak beline süs için

Alacağım gız seni

Köylüye inat için

DÜĞÜNE GELENLERİ KARŞILAMA –BAHŞİŞ İSTEME-TÜRKÜLERİ

Kaynak Kişi: Zeki Yılmaz

Niye gonuşmuyusun

Guş mu yedi dilini

Acap nerden çıkacak

Bu horanın başişi

Derin derin göllerin

Dibine dalacağım

Horanın bahşişini

Ben senden alacağım

Elimdeki yayımı

Dutup da çalamıyum

Horanda ilk başişi

Damat beyden istiyum

Yaylalardan aşağa

Yavrum geliyu musun

Söyle damat efendi

Bizi görüyu musun

Gülme arkadaş gülme

Gözüm seni görüyu

Horanın ilk başişi

Damat beyden geliyu

Damat beyden sonra

Sıra sana geliyu

Yaylanın düzlerinde

Yaracağım kütüğü

Ey gidi arkadaşım

Göstersene yüzlüğü

Sürü geliyu sürü

Sahibinin peşine

Teşekkürler ederim

Verdiceğin başişe

Etme acele etme

Ben oraya gelirim

Başiş vercek kişiyi

Ben gözünden bilirim

Gaçma arkadaş gaçma

Sen burdan çıkamasın

Damat babasına de

Başişimi yollasın

Duman tütüyu duman
Şu dağların başında
Başiş verme sırası
Damadın dayısında

Haburadan o yana
Yandan giderim yandan
Çok başiş alacağım
Damadın anasından

Kemençe çala çala
Bileklerin yoruldu
Damat beyin teyzesi
Nerelere gayboldu

Güneş çalıyu güneş
Boyalı gonaklara
Bahşiş sırası geldi
Gelinin tarafına

Bağla güzelim bağla
Başındaki beyazı
Gözüm yeni görüyu
Gelinin babasını

Ben yârimi tanırım
Gırmızı yanağından
Hiç başiş çıkmaz oldu
Gelinin babasından

Gorkma beyfendi gorkma
Göğük güllemesinden
Zorula başiş olmaz
Bırak istemem senden

Heyledim goyunumu
Yaydım yeşil çimende
Başiş verme sırası
Gelinin emisinde

Nara benziyu nara
On beşlimin yanağı
Niye inat oluyu
Bu gelinin tarafı

Kemençemin üstüne
Telleri takamadım
Gelinin tarafından
Hiç bahşiş alamadım

Ey gidi arkadaşlar

Buralardan gidelim

Başişimi verene

Çok teşekkür ederim

Bu arada damadın

Mutlulunu dilerim

DORUK GELİŞ –YENİ HAVA-

Kaynak Kişi: Kâtip Şadi

Bahçenin kenarına

Taş diktim birem birem

Alamasam gız geni

Verem olurum verem

Oy oy oy ninem oy

Ya Allah nidecegim

Ben veremden veremden

Bilsem gucaklarıdım

Ayrılırken benimlen

Taş diktim birem birem

Bahçenin kenarına

Gecenin yarısında

Geldi çıktı yanıma

Gurban olayım yavrum

O belalı canına

Adına dulaniyim

Adilesin Adile

Hükümet konağına

Benden de selam söyle

Hükümet de askeri

Alıyu kura kura

Babağan evlerinde

Gocanla dura dura

Oy oy oy ninem oy

Çok sevdalıklar çektim

Senin gibi gâvura

Ben atımı bağladım

Acından ölesiye

Gavli karar bağladım

Askerden gelesiye

Gurbetten gelesiye

Oy oy oy nenem oy

Bıçağı çektim kından

Ete vururum ete

Yar ile karar ettik

Vardık çıktık gurbete

Yar ile karar ettik

Vardık çıktık gurbete

Oy oy oy ninem oy

Irmağın kenarında

Paşa oturur paşa

Yavrum adını yazdım

Oturduğumuz taşa

Daha neler diyeyim

Durağım Kasımpaşa

Durağım Kasımpaşa oy oy

YENİ HORAN

Kaynak Kişi: Kâtip Şadi

Yer koydum yatağıma

Gel yanıma yanıma

Karanlıktan yukarı

Geldi çıktı yanıma

Dulanırım adamın

O belalı canına

Enindeki mintanı

Enden diyular enden

Güldü söyledi yavrum

Ayrılıyurum senden

Gel oğlum

Al al yaşa yaşa

Hoppa hoppa

Kemençemin üstüne

Meni vururum meni

Ağladı da dede ki

Gönderme yavrum beni

-Nakarat-

Kemençemin üstüne

Boya vururum boya

Geldi yavrum yanıma

Konuştuk doya doya

-Nakarat-

Verdiceğim şekeri

Yedin güzelim yedin

Olur olmaz şeyleri

Niçin annene dedin

Irmak donsuz olur mu

Göl balıksız olur mu

Danışalım müftüye

Yiğit yarsız olur mu

-Nakarat -

4.1.9. Hayrettin Günay'ın Yaşam Öyküsüne Yer Veren Çalışmalar

Hayrettin Günay şairliği, yazarlığı, halk bilimi araştırmacılığı, türkü okuyuculuğu gibi birçok yönüyle çeşitli araştırmalara konu olmuştur. Ali Bilir, 2001 yılında yayımlanan "Geçmişten Günümüze Tüm Yönleriyle Görele" isimli çalışmasında Hayrettin Günay'ın yaşam öyküsüne "Göreleli Şairler" başlığı altında yer verir (Bilir, 2001: 162-163). Bu çalışmada araştırmacının eğitimi, okuma disiplini, avcılık merakı gibi hususların yanı sıra şiirlerinin ve yazılarının yayımlandığı gazetelerden, dergilerden söz edilmiştir.

Ali Bilir'in 2007 yılında yayımlanan "Geçmişten Günümüze Görele" isimli çalışmasında ise altıncı bölümde yer alan "Kültürel Hayat" başlığı altında Hayrettin Günay'a yer verilmiştir (Bilir, 2007: 206). Görele folkloru ile ilgili türkü, kemençe, mâni araştırmaları ve kendi yazdığı Dursun Çavuş isimli tiyatrosundan söz edilmiştir. Burada daha önceki çalışma gibi şair yönüyle değil yöre kültürüyle ilgili çalışmalar yapan kimliğiyle yer alması dikkate değer bir durumdur. Arada geçen altı yılda Günay'ın kültürel çalışmalarının değer kazandığı, şairlik ve yazarlık gibi yönlerin yanı sıra halk bilimi araştırmacısı olarak da ünlendiği açıkça görülmektedir.

Hayrettin Günay, TRT tarafından gerçekleştirilen "Sazların İçinde Kemençe", "Yüreğimde Türküler", "Ahmet Kaçar" gibi pek çok belgeselde kaynak kişi olarak yer alışının yanı sıra kendi yaşam öyküsü ve çalışmalarıyla 2012 yılında çekimi yapılan "Anadolu'nun Sıcak Yüzleri" isimli belgeselin 104. bölümünde yer almıştır. Bu belgeselde halk bilimi araştırmacısı yönüyle öne çıkarılan Hayrettin Günay, 1987 yılında Alucra Aktepe Ortaokulu öğrencilerinden derlediği "Harmanın O Yanına" ve "Oy Asiye" isimli türküleri seslendirmiştir. Ayrıca belgeselde Hayrettin Günay'ın, Göreleli ünlü kemençe icracısı ve üreticisi Ziya Patan'dan (Ziya Şadi) "Timiye" isimli türküyü derleyiş anları da kayıt altına alınmıştır.

Meftun Şengün tarafından kurulan ve gönüllü bir oluşum olarak 2006 yılında kurulan, Karadeniz kültürü hakkında önemli araştırmaların, çeşitli görüşmelerin, halk bilimi çalışmalarının yer aldığı dijital bir ortam olan "serander.net" isimli internet

sitesinde de Hayrettin Günay ile yapılmış bir görüşmeye yer verilmiştir (URL-1). Bu görüşmeden hareketle Günay'ın yaşam öyküsüne dair bilgiler verilmiştir. Günay'ın, Giresun yöresi kültür hayatı ve özellikle de yörenin baş çalgısı kemençe üzerine çalışmaları ile ünlendiği belirtilmiş, araştırmacıya bu doğrultuda sorulan sorulara verdiği cevaplar aktarılmıştır.

Hayrettin Günay hakkında yapılmış çalışmalar incelendiğinde, araştırmacının yaşam öyküsüne ve çalışmalarına kapsamlı bir şekilde yer veren çalışmaların elektronik ortam ürünleri olan belgeseller veya internet siteleri olduğu görülmektedir. Giresun yöresi hakkında çok önemli çalışmalar yapmış, Çepni kültürüne ışık tutmuş, Hayrettin Günay ve araştırmaları hakkında yazılı kaynaklarda henüz yeterli bilgi bulunmamaktadır. Bu durum, gerçekleştirdiğimiz bu çalışmanın gereğini ve önemini ortaya koymaktadır.

4.2. HAYRETTİN GÜNAY'IN YAYIMLANMIŞ ÇALIŞMALARI

4.2.1. Yeşilgiresun Gazetesinde Yayımlanan Çalışmaların Künyesi

1997

GÜNAY, Hayrettin, "Ayranı Yok İçmeye", **Yeşilgiresun**, 11 Kasım 1997, 6692, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresunlu Şairler Üstüne", **Yeşilgiresun**, 18 Kasım 1997, 6698, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Karadeniz'in Güzelliği", **Yeşilgiresun**, 22 Kasım 1997, 6702, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar'da Yergi", **Yeşilgiresun**, 29 Kasım 1997, 6708, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Külebi'nin Ardından", **Yeşilgiresun**, 30 Kasım 1997, 6682, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Bir Türkü", **Yeşilgiresun**, 6 Aralık 1997, 6714, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Türküden Şiire", **Yeşilgiresun**, 13 Aralık 1997, 6720, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Geçmişten Ders Almak", **Yeşilgiresun**, 20 Aralık 1997, 6726, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Yücel Yılı", **Yeşilgiresun**, 27 Aralık 1997, 6732, Giresun, s.3.

1998

GÜNAY, Hayrettin, "Büyük Oğul", **Yeşilgiresun**, 3 Ocak 1998, 6738, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "97 Notları", **Yeşilgiresun**, 14 Ocak 1998, 6747, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Dostlar", **Yeşilgiresun**, 17 Ocak 1998, 6750, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Aynaya Bakmak", **Yeşilgiresun**, 27 Ocak 1998, 6757, Giresun, s. 3.

GÜNAY, Hayrettin, "Burhan Temel Üstüne", **Yeşilgiresun**, 9 Şubat 1998, 6765, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'nin Kurtuluşu Üstüne", **Yeşilgiresun**, 13 Şubat 1998, 6769, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Viran Dağlar Üstüne", **Yeşilgiresun**, 14 Şubat 1998, 6770, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Akengin'de Yerellik", **Yeşilgiresun**, 21 Şubat 1998, 6776, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Cemil Sabri Üstüne", **Yeşilgiresun**, 28 Şubat 1998, 6782, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Karahacıoğlu'nda Yergi", **Yeşilgiresun**, 14 Mart 1998, 6794, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Yakup Kadri'ye Göre Atatürk", **Yeşilgiresun**, 21 Mart 1998, 6800, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Kardeş Mektupları", **Yeşilgiresun**, 28 Mart 1998, 6806, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Şıma ile Kaynama", **Yeşilgiresun**, 3 Nisan 1998, 6811, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Boratav'ın Ardından", **Yeşilgiresun**, 13 Nisan 1998, 6815, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Gül Çiçek", **Yeşilgiresun**, 22 Nisan 1998, 6823, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Yücel Kitabı", **Yeşilgiresun**, 23 Nisan 1998, 6826, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kitabın Yalnızlığı", **Yeşilgiresun**, 2 Mayıs 1998, 6832, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Halk Oyunları Üstüne", **Yeşilgiresun**, 9 Mayıs 1998, 6838, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Analarımız", **Yeşilgiresun**, 30 Mayıs 1998, 6856, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Âşık Abbas Üstüne", **Yeşilgiresun**, 6 Haziran 1998, 6862, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kopya Çekmek", **Yeşilgiresun**, 20 Haziran 1998, 6874, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Kültür Sempozyumu", **Yeşilgiresun**, 24 Haziran 1998, 6877, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Sempozyum Bildirileri Üstüne", **Yeşilgiresun**, 27 Haziran 1998, 6880, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Güzel Yurdum", **Yeşilgiresun**, 4 Temmuz 1998, 6886, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kötülük Çiçekleri", **Yeşilgiresun**, 18 Temmuz 1998, 6898, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ilgaz Anılıyor", **Yeşilgiresun**, 25 Temmuz 1998, 6904, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "İstiklal Mahkemesi", **Yeşilgiresun**, 1 Ağustos 1998, 6912, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Siyasi Zafer: Lozan", **Yeşilgiresun**, 5 Ağustos 1998, 6915, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Edebiyatımızda Köy", **Yeşilgiresun**, 26 Eylül 1998, 6954, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Çeviri Güzellikleri", **Yeşilgiresun**, 5 Ekim 1998, 6961, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Sis Dağı Beri Bakar", **Yeşilgiresun**, 10 Ekim 1998, 6966, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "75. Yılda Öykücülüğümüz", **Yeşilgiresun**, 17 Ekim 1998, 6972, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "75. Yılda Romancılığımız", **Yeşilgiresun**, 24 Ekim 1998, 6978, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "75. Yıl Sevinci", **Yeşilgiresun**, 4 Kasım 1998, 6987, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Fethi Naci Üstüne", **Yeşilgiresun**, 14 Kasım 1998, 6996, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Suat Yalaz ve Topal Osman Ağa Üstüne", **Yeşilgiresun**, 18 Kasım 1998, 6999, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Öykü-Roman Notları", **Yeşilgiresun**, 21 Kasım 1998, 7002, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Öğretmenim", **Yeşilgiresun**, 28 Kasım 1998, 7007, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "İnsancılık ve Yunus Emre", **Yeşilgiresun**, 12 Aralık 1998, 7019, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Gözyaşından Gülmeceye", **Yeşilgiresun**, 26 Aralık 1998, 7031, Giresun, s.2.

1999

GÜNAY, Hayrettin, "Ayın Ucunda", **Yeşilgiresun**, 9 Ocak 1999, 7043, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Türkü Yılı", **Yeşilgiresun**, 16 Ocak 1999, 7049, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Gürpınar Yaşıyor", **Yeşilgiresun**, 23 Ocak 1999, 7052, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "İlkgöz Ağrısı", **Yeşilgiresun**, 30 Ocak 1999, 7057, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ali Haydar Karahacıoğu", **Yeşilgiresun**, 13 Şubat 1999, 7068, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "O ve Ben", **Yeşilgiresun**, 20 Şubat 1999, 7074, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Türkiye'nin Gücü", **Yeşilgiresun**, 27 Şubat 1999, 7080, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Son Yaprak", **Yeşilgiresun**, 20 Mart 1999, 7097, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Bayram Üstüne", **Yeşilgiresun**, 27 Mart 1999, 7103, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Edebiyatımızda Köy Enstitüsü", **Yeşilgiresun**, 17 Nisan 1999, 7118, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ünlü Kemençeci (Durkaya)", **Yeşilgiresun**, 24 Nisan 1999, 7124, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ünlü Kemençeci (Durkaya)-2", **Yeşilgiresun**, 1 Mayıs 1999, 7130, Giresun, s. 2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ünlü Kemençeci (Durkaya)-3", **Yeşilgiresun**, 8 Mayıs 1999, 7136, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Yazıları Kitaba Dönüştürmek", **Yeşilgiresun**, 29 Mayıs 1999, 7154, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Hüseyin Avni Bey'de (Tirebolulu Alparslan) Türkçe Bilinci", **Yeşilgiresun**, 5 Haziran 1999, 7160, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ben Sana Mecburum", **Yeşilgiresun**, 12 Haziran 1999, 7166, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Haç Dağı'nda", **Yeşilgiresun**, 19 Haziran 1999, 7172, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Cumhuriyet Dönemi Halk Şiiri", **Yeşilgiresun**, 26 Haziran 1999, 7178, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Bir Deli Daha", **Yeşilgiresun**, 3 Temmuz 1999, 7184, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Gezi Notları", **Yeşilgiresun**, 10 Temmuz 1999, 7190, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Dante'nin Ülkesi", **Yeşilgiresun**, 17 Temmuz 1999, 7196, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Deniz Çağrışımları", **Yeşilgiresun**, 31 Temmuz 1999, 7208, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Depremden Depreme", **Yeşilgiresun**, 6 Eylül 1999, 7238, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Dokuzgöz Yayla Şenliği", **Yeşilgiresun**, 18 Eylül 1999, 7247, Giresun, s.2

GÜNAY, Hayrettin, "Hayatta Ben En Çok Babamı Sevdim", **Yeşilgiresun**, 25 Eylül 1999, 7255, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Avni'nin Ardından", **Yeşilgiresun**, 23 Ekim 1999, 7279, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Fethi Karamahmutoğlu", **Yeşilgiresun**, 30 Ekim 1999, 7285, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Milli Mücadele'de Giresun", **Yeşilgiresun**, 6 Kasım 1999, 7291, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Baykurt Üstüne", **Yeşilgiresun**, 6 Kasım 1999, 7303, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Dede Korkut Üstüne", **Yeşilgiresun**, 11 Aralık 1999, 7321, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Batılı Olmak", **Yeşilgiresun**, 18 Aralık 1999, 7327, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Çocukluk", **Yeşilgiresun**, 25 Aralık 1999, 7333, Giresun, s.2.

2000

GÜNAY, Hayrettin, "Edebiyatımızın Bin Yılı", **Yeşilgiresun**, 1 Ocak 2000, 7339, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Hatırlamak Yaşamak Kadar Tatlıdır", **Yeşilgiresun**, 15 Ocak 2000, 7549, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "1999'da Edebiyat", **Yeşilgiresun**, 29 Ocak 2000, 7361, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Evlerinin Önü", **Yeşilgiresun**, 19 Şubat 2000, 7379, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Avcı Nuri", **Yeşilgiresun**, 26 Şubat 2000, 7385, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Halkoyunları Yarışmaları", **Yeşilgiresun**, 4 Mart 2000, 7391, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Gibi Yapmak", **Yeşilgiresun**, 25 Mart 2000, 7406, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Veysel Anılıyor", **Yeşilgiresun**, 1 Nisan 2000, 7412, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Şadi Cındık Üstüne", **Yeşilgiresun**, 8 Nisan 2000, 7418, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Kültür-Sanat Bayramı", **Yeşilgiresun**, 15 Nisan 2000, 7424, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Sözcükler", **Yeşilgiresun**, 22 Nisan 2000, 7430, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Nisan Haritası", **Yeşilgiresun**, 29 Nisan 2000, 7436, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "İnsanlık Üstüne", **Yeşilgiresun**, 6 Mayıs 2000, 7442, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Huzur Üstüne-1", **Yeşilgiresun**, 13 Mayıs 2000, 7448, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Huzur Üstüne-2", **Yeşilgiresun**, 20 Mayıs 2000, 7454, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Türkülerimizdeki Cansuyu", **Yeşilgiresun**, 27 Mayıs 2000, 7460, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "N. F. Kısakürek Üstüne", **Yeşilgiresun**, 2 Haziran 2000, 7466, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Dokundurmalar", **Yeşilgiresun**, 10 Haziran 2000, 7472, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kitap Dostluğu", **Yeşilgiresun**, 17 Haziran 2000, 7478, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ziya Paşa'yı Anlamak", **Yeşilgiresun**, 24 Haziran 2000, 7484, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ah Neyleyim Gönül", **Yeşilgiresun**, 1 Temmuz 2000, 7490, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Keloğlan'dan Sunal'a", **Yeşilgiresun**, 8 Temmuz 2000, 7496, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Gönül Sohbetleri", **Yeşilgiresun**, 22 Temmuz 2000, 7508, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Olaylı Türküler", **Yeşilgiresun**, 29 Temmuz 2000, 7514, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ağustoslarda", **Yeşilgiresun**, 9 Eylül 2000, 7550, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bir Göz Yumup Açmış Gibi", **Yeşilgiresun**, 16 Eylül 2000, 7556, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ağlatan Türküler", **Yeşilgiresun**, 7 Ekim 2000, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Nazmi Özdemir Üstüne", **Yeşilgiresun**, 14 Ekim 2000, 7579, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Türkülerimiz", **Yeşilgiresun**, 21 Ekim 2000, 7585, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Tuzcuoğlu Üstüne", **Yeşilgiresun**, 28 Ekim 2000, 7591, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Karaman Üstüne", **Yeşilgiresun**, 4 Kasım 2000, 7597, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Hasta Sonbahar", **Yeşilgiresun**, 11 Kasım 2000, 7603, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Karaman Üstüne", **Yeşilgiresun**, 18 Kasım 2000, 7609, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Bahşiş Geleneği", **Yeşilgiresun**, 25 Kasım 2000, 7615, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Yaşayan Orhan Veli", **Yeşilgiresun**, 2 Aralık 2000, 7621, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Necatigil'e Göre Akengin" **Yeşilgiresun**, 9 Aralık 2000, 7627, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Oğuzcan'ın Yergileri", **Yeşilgiresun**, 16 Aralık 2000, 7633, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de İmeci Geleneği", **Yeşilgiresun**, 23 Aralık 2000, 7639, Giresun, s.2.

2001

GÜNAY, Hayrettin, "Yaşayan Karacaoğlan", **Yeşilgiresun**, 6 Ocak 2001, 7647, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Göreleli Ozanlarda Yergi", **Yeşilgiresun**, 13 Ocak 2001, 7653, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Necati Cumalı Üzerine", **Yeşilgiresun**, 20 Ocak 2001, 7653, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Yarım Soluk Yaşamak", **Yeşilgiresun**, 27 Ocak 2001, 7665, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "İki Romancımız Üstüne", **Yeşilgiresun**, 3 Şubat 2001, 7670, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Vurun Antepliler", **Yeşilgiresun**, 10 Şubat 2001, 7676, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kaçar'ın Kümbet Türküsü", **Yeşilgiresun**, 17 Şubat 2001, 7682, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Hasan Ali Yücel Paneli", **Yeşilgiresun**, 24 Şubat 2001, 7688, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bayrağım Ayla Yıldız", **Yeşilgiresun**, 3 Mart 2001, 7694, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kağnı", **Yeşilgiresun**, 10 Mart 2001, 7696, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Batıdan Etkilenme", **Yeşilgiresun**, 17 Mart 2001, 7792, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bayram İzdüşümleri", **Yeşilgiresun**, 24 Mart 2001, 7708, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Asılsız Ermeni İddiaları", **Yeşilgiresun**, 31 Mart 2001, 7715, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Dünya Şiir Günü", **Yeşilgiresun**, 7 Nisan 2001, 7721, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Garip Şiirler", **Yeşilgiresun**, 14 Nisan 2001, 7726, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Esendal Üstüne", **Yeşilgiresun**, 21 Nisan 2001, 7732, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Türkü Büyüklerimiz", **Yeşilgiresun**, 28 Nisan 2001, 7728, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ermeni Katliam Belgeleri", **Yeşilgiresun**, 5 Mayıs 2001, 7744, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Gurbet Ellerde", **Yeşilgiresun**, 12 Mayıs 2001, 7750, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Manilerdeki Yaşam", **Yeşilgiresun**, 19 Mayıs 2001, 7756, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Sonradan Görmeler", **Yeşilgiresun**, 26 Mayıs 2001, 7762, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Z. Osman Saba Üstüne", **Yeşilgiresun**, 2 Haziran 2001, 7768, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Üstünde", **Yeşilgiresun**, 9 Haziran 2001, 7774, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Âşık Abbas", **Yeşilgiresun**, 26 Haziran 2001, 7780, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Asker Yolu Beklerim", **Yeşilgiresun**, 23 Haziran 2001, 7786, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Destan", **Yeşilgiresun**, 30 Haziran 2001, 7792, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Koryürek Üstüne", **Yeşilgiresun**, 14 Temmuz 2001, 7804, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Olucak Obası", **Yeşilgiresun**, 28 Temmuz 2001, 7816, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "İnsanlık Onuru", **Yeşilgiresun**, 11 Ağustos 2001, 7828, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Denize Ayna Tutmak", **Yeşilgiresun**, 25 Ağustos 2001, 7840, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ağustos'ta", **Yeşilgiresun**, 1 Eylül 2001, 7845, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Orhan Kemal Üstüne", **Yeşilgiresun**, 8 Eylül 2001, 7851, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ateşin Düştüğü Yer", **Yeşilgiresun**, 22 Eylül 2001, 7868, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Trabzon 2000", **Yeşilgiresun**, 29 Eylül 2001, 7868, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Savaş Romanları", **Yeşilgiresun**, 13 Ekim 2001, 7880, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "İyi Karşılanmayan Konuk", **Yeşilgiresun**, 3 Kasım 2001, 7898, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "İhtiyar Çilingir", **Yeşilgiresun**, 10 Kasım 2001, 7904, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "63. Yılda", **Yeşilgiresun**, 17 Kasım 2001, 7910, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Edebiyat Dostları", **Yeşilgiresun**, 24 Kasım 2001, 7916, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Tömbelek Türküsü", **Yeşilgiresun**, 1 Aralık 2001, 7922, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Garibin Ölümsüzlüğü", **Yeşilgiresun**, 8 Aralık 2001, 7928, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Acının Uçları", **Yeşilgiresun**, 15 Aralık 2001, 7933, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Garibin Türküleri", **Yeşilgiresun**, 22 Aralık 2001, 7937, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Türkü Yazmak", **Yeşilgiresun**, 29 Aralık 2001, 7943, Giresun, s.2.

2002

GÜNAY, Hayrettin, "Kesme-Ayraç", **Yeşilgiresun**, 12 Ocak 2002, 7954, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kolay Köyünde", **Yeşilgiresun**, 19 Ocak 2002, 7960, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Halk Oyunları-1", **Yeşilgiresun**, 26 Ocak 2002, 7966, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Halk Oyunları-2", **Yeşilgiresun**, 2 Şubat 2002, 7972, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Halk Oyunları-3", **Yeşilgiresun**, 9 Şubat 2002, 7978, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Halk Oyunları-4", **Yeşilgiresun**, 16 Şubat 2002, 7984, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Halk Oyunları-5", **Yeşilgiresun**, 2 Mart 2002, 7993, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Valilik Kupası Halk Oyunları Üstüne", **Yeşilgiresun**, 9 Mart 2002, 7999, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Halk Oyunları-6", **Yeşilgiresun**, 16 Mart 2002, 8005, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Halk Oyunları-7", **Yeşilgiresun**, 23 Mart 2002, 8011, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Halk Oyunları Grup Birinciliği", **Yeşilgiresun**, 30 Mart 2002, 8017, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Halk Oyunları-8", **Yeşilgiresun**, 8 Nisan 2002, 8024, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Halk Oyunları-9", **Yeşilgiresun**, 20 Nisan 2002, 8035, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Halk Oyunları-10", **Yeşilgiresun**, 27 Nisan 2002, 8041, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Sözümüz Vardı", **Yeşilgiresun**, 4 Mayıs 2002, 8047, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bu Bir Çağrıdır", **Yeşilgiresun**, 11 Mayıs 2002, 8053, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Cephelerden Kurtuluş Savaşına Türk Ordusu", **Yeşilgiresun**, 18 Mayıs 2002, 8059, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "İşte Gidiyorum Çeşmi Siyahım", **Yeşilgiresun**, 25 Mayıs 2002, 8065, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Köy Enstitüleri Üstüne", **Yeşilgiresun**, 1 Haziran 2002, 8071, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Mahzuni'nin Gücü", **Yeşilgiresun**, 8 Haziran 2002, 8077, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun'da İki Önemli Gün", **Yeşilgiresun**, 15 Haziran 2002, 8083, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Tarihi Yazıları", **Yeşilgiresun**, 22 Haziran 2002, 8088, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Yaşamını Şiire, Müziğe, Çiçeklere Adayan Ozan: Ahmet Kaçar-1", **Yeşilgiresun**, 25 Haziran 2002, 8091, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Yaşamını Şiire, Müziğe, Çiçeklere Adayan Ozan: Ahmet Kaçar-2", **Yeşilgiresun**, 26 Haziran 2002, 8092, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Yaşamını Şiire, Müziğe, Çiçeklere Adayan Ozan: Ahmet Kaçar-3", **Yeşilgiresun**, 27 Haziran 2002, 8093, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Yaşamını Şiire, Müziğe, Çiçeklere Adayan Ozan: Ahmet Kaçar-4", **Yeşilgiresun**, 28 Haziran 2002, 8094, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Yaşamını Şiire, Müziğe, Çiçeklere Adayan Ozan: Ahmet Kaçar-5", **Yeşilgiresun**, 29 Haziran 2002, 8095, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Âşık Biçimi Şiir Geleneği-1", **Yeşilgiresun**, 6 Temmuz 2002, 8101, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Âşık Biçimi Şiir Geleneği-2", **Yeşilgiresun**, 13 Temmuz 2002, 8106, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Âşık Biçimi Şiir Geleneği-3", **Yeşilgiresun**, 20 Temmuz 2002, 8112, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Âşık Biçimi Şiir Geleneği-4", **Yeşilgiresun**, 3 Ağustos 2002, 8124, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Âşık Biçimi Şiir Geleneği-5", **Yeşilgiresun**, 10 Ağustos 2002, 8130, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Âşık Biçimi Şiir Geleneği-6", **Yeşilgiresun**, 24 Ağustos 2002, 8142, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Âşık Biçimi Şiir Geleneği-7", **Yeşilgiresun**, 31 Ağustos 2002, 8148, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Âşık Biçimi Şiir Geleneği-8", **Yeşilgiresun**, 7 Eylül 2002, 8154, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ozan Olmak", **Yeşilgiresun**, 14 Eylül 2002, 8160, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bizim Obalar", **Yeşilgiresun**, 21 Eylül 2002, 8166, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ömer Kayaoğlu Üstüne", **Yeşilgiresun**, 28 Eylül 2002, 8172, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Türkçe Bilinci", **Yeşilgiresun**, 12 Ekim 2002, 8184, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Dille Özleşme", **Yeşilgiresun**, 19 Ekim 2002, 8190, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Balıkçı Üstüne", **Yeşilgiresun**, 26 Ekim 2002, 8196, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Türk Dili Özel Sayıları-1", **Yeşilgiresun**, 2 Kasım 2002, 8202, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Türk Dili Özel Sayıları-2", **Yeşilgiresun**, 9 Kasım 2002, 8208, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Orhan Veli Üstüne", **Yeşilgiresun**, 23 Kasım 2002, 8221, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Orhan Veli'nin Kişileri", **Yeşilgiresun**, 30 Kasım 2002, 8227, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Anday'ın Ardından", **Yeşilgiresun**, 14 Aralık 2002, 8236, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Baysal'ın Ardından", **Yeşilgiresun**, 21 Aralık 2002, 8242, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Tarihi Yazılarının İçeriği", **Yeşilgiresun**, 28 Aralık 2002, 8248, Giresun, s.2.

2003

GÜNAY, Hayrettin, "Seviyorum", **Yeşilgiresun**, 4 Ocak 2003, 8254, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Erdem Dülger Üstüne", **Yeşilgiresun**, 11 Ocak 2003, 8260, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Halk Ozanı Mecburi Üstüne", **Yeşilgiresun**, 18 Ocak 2003, 8266, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Baki Algül Üstüne", **Yeşilgiresun**, 25 Ocak 2003, 8272, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bahtiyar Dayımoğlu", **Yeşilgiresun**, 1 Şubat 2003, 8278, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Harry Potter Gerçeği", **Yeşilgiresun**, 8 Şubat 2003, 8284, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'nin Kurtuluşu", **Yeşilgiresun**, 22 Şubat 2003, 8291, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Yazı Özensizlikleri", **Yeşilgiresun**, 1 Mart 2003, 8297, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Yeni Şiirde Gazel", **Yeşilgiresun**, 8 Mart 2003, 8303, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "İmparatorluktan Küreselleşmeye", **Yeşilgiresun**, 15 Mart 2003, 8309, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ulusal Bilinç", **Yeşilgiresun**, 22 Mart 2003, 8315, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Savaşın Kirli Yüzü", **Yeşilgiresun**, 29 Mart 2003, 8321, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Türkü Geleneği-1", **Yeşilgiresun**, 5 Nisan 2003, 8328, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Türkü Geleneği-2", **Yeşilgiresun**, 12 Nisan 2003, 8333, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Türkü Geleneği-3", **Yeşilgiresun**, 26 Nisan 2003, 8345, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Türkü Geleneği-4", **Yeşilgiresun**, 3 Mayıs 2003, 8351, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Türkü Geleneği-5", **Yeşilgiresun**, 10 Mayıs 2003, 8358, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Sultan Hamit Düşerken", **Yeşilgiresun**, 17 Mayıs 2003, 8364, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Sonsuza Dek Mayıslarla", **Yeşilgiresun**, 24 Mayıs 2003, 8370, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Orhan Kemal", **Yeşilgiresun**, 31 Mayıs 2003, 8376, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Mutluay'ı Anımsamak", **Yeşilgiresun**, 14 Haziran 2003, 8388, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kadın Romancılarımız", **Yeşilgiresun**, 21 Haziran 2003, 8393, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Edebiyat Öğretmeninin İşlevi", **Yeşilgiresun**, 28 Haziran 2003, 8399, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Koca Şair", **Yeşilgiresun**, 12 Temmuz 2003, 8411, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Tiyatro Edebiyatımızda Bir Doruk: Musahipzade Celâl", **Yeşilgiresun**, 19 Temmuz 2003, 8417, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Varlık 70 Yaşında", **Yeşilgiresun**, 2 Ağustos 2003, 8429, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Varlık Yayınları", **Yeşilgiresun**, 9 Ağustos 2003, 8435, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Attım Harmana-1", **Yeşilgiresun**, 16 Ağustos 2003, 8441, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Attım Harmana-2", **Yeşilgiresun**, 23 Ağustos 2003, 8446, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Attım Harmana-3", **Yeşilgiresun**, 30 Ağustos 2003, 8451, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Attım Harmana-4", **Yeşilgiresun**, 8 Eylül 2003, 8458, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Afyon Giresun Şehitliğinde-1", **Yeşilgiresun**, 13 Eylül 2003, 8463, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Afyon Giresun Şehitliğinde-2", **Yeşilgiresun**, 15 Eylül 2003, 8464, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Attım Harmana-5", **Yeşilgiresun**, 20 Eylül 2003, 8469, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Attım Harmana-6", **Yeşilgiresun**, 27 Eylül 2003, 8474, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Attım Harmana-7", **Yeşilgiresun**, 4 Ekim 2003, 8480, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Attım Harmana-8", **Yeşilgiresun**, 11 Ekim 2003, 8485, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Attım Harmana-9", **Yeşilgiresun**, 18 Ekim 2003, 8489, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Attım Harmana-10", **Yeşilgiresun**, 25 Ekim 2003, 8494, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Attım Harmana-11", **Yeşilgiresun**, 8 Kasım 2003, 8508, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Attım Harmana-12", **Yeşilgiresun**, 15 Kasım 2003, 8513, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Attım Harmana-13", **Yeşilgiresun**, 28 Kasım 2003, 8522, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Attım Harmana-14", **Yeşilgiresun**, 29 Kasım 2003, 8523, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "İsmet Zeki Eyüboğlu'nun Ardından", **Yeşilgiresun**, 6 Aralık 2003, 8529, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Vergi Geleneği", **Yeşilgiresun**, 13 Aralık 2003, 8534, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Dost Mektuplar", **Yeşilgiresun**, 20 Aralık 2003, 8540, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Halk Kültüründen Beslenme", **Yeşilgiresun**, 27 Aralık 2003, 8546, Giresun, s.2.

2004

GÜNAY, Hayrettin, "Günümüz Şiirinden Örnekler", **Yeşilgiresun**, 3 Ocak 2004, 8551, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Roman Ustalarımız", **Yeşilgiresun**, 10 Ocak 2004, 8556, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Sona Doğru", **Yeşilgiresun**, 7 Şubat 2004, 8575, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Güneş Delisi", **Yeşilgiresun**, 14 Şubat 2004, 8581, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "İşleyiş", **Yeşilgiresun**, 21 Şubat 2004, 8587, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Cemil Sabri'nin Evinde", **Yeşilgiresun**, 28 Şubat 2004, 8593, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Sevgi Çiçeği", **Yeşilgiresun**, 6 Mart 2004, 8599, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Haldun Taner Üstüne", **Yeşilgiresun**, 13 Mart 2004, 8605, Giresun, s.4.

GÜNAY, Hayrettin, "Eskiden Yeniye Yansıyanlar-1", **Yeşilgiresun**, 20 Mart 2004, 8611, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Eskiden Yeniye Yansıyanlar-2", **Yeşilgiresun**, 27 Mart 2004, 8617, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Eskiden Yeniye Yansıyanlar-3", **Yeşilgiresun**, 3 Nisan 2004, 8623, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Eskiden Yeniye Yansıyanlar-4", **Yeşilgiresun**, 10 Nisan 2004, 8629, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Eskiden Yeniye Yansıyanlar-5", **Yeşilgiresun**, 24 Nisan 2004, 8641, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Eskiden Yeniye Yansıyanlar-6", **Yeşilgiresun**,1 Mayıs 2004, 8647, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Eskiden Yeniye Yansıyanlar-7", **Yeşilgiresun**, 8 Mayıs 2004, 8653, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Eskiden Yeniye Yansıyanlar-8", **Yeşilgiresun**, 15 Mayıs 2004, 8659, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Karadeniz Sevdası", **Yeşilgiresun**, 22 Mayıs 2004, 8665, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Cezayir Havası", **Yeşilgiresun**, 29 Mayıs 2004, 8671, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Anılar", **Yeşilgiresun**, 5 Haziran 2004, 8677, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ağasar'ın Balını", **Yeşilgiresun**, 12 Haziran 2004, 8683, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Burhan Temel Üstüne-1", **Yeşilgiresun**, 26 Haziran 2004, 8695, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Burhan Temel Üstüne-2", **Yeşilgiresun**, 3 Temmuz 2004, 8701, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Kına Havaları", **Yeşilgiresun**, 10 Temmuz 2004, 8707, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Burhan Temel Üstüne-3", **Yeşilgiresun**, 17 Temmuz 2004, 8713, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Burhan Temel Üstüne-4", **Yeşilgiresun**, 24 Temmuz 2004, 8719, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Suç ve Ceza", **Yeşilgiresun**, 31 Temmuz 2004, 8725, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Burhan Temel Üstüne-5", **Yeşilgiresun**, 7 Ağustos 2004, 8731, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Vedat Günyol Üstüne", **Yeşilgiresun**, 14 Ağustos 2004, 8737, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Böğürtlen-İnçayırı Yaylası", **Yeşilgiresun**, 21 Ağustos 2004, 8743, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Cemil Sabri'den Notlar", **Yeşilgiresun**, 28 Ağustos 2004, 8749, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "30 Ağustoslarda", **Yeşilgiresun**, 4 Eylül 2004, 8755, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Tirebolulu Memurlar", **Yeşilgiresun**, 11 Eylül 2004, 8761, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Yitik Düşler", **Yeşilgiresun**, 18 Eylül 2004, 8761, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Çağdaş Öykücülüğümüz", **Yeşilgiresun**, 2 Ekim 2004, 8779, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Maksutlu Şehitliği", **Yeşilgiresun**, 4 Ekim 2004, 8785, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bülent Oran Üstüne", **Yeşilgiresun**, 16 Ekim 2004, 8791, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Gülten Akın Üstüne", **Yeşilgiresun**, 23 Ekim 2004, 8797, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Kültürü", **Yeşilgiresun**, 6 Kasım 2004, 8809, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Atatürk Ölümsüz", **Yeşilgiresun**, 13 Kasım 2004, 8815, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Şiirle Yaşayanlar", **Yeşilgiresun**, 20 Kasım 2004, 8819, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ozanın Yalnızlığı", **Yeşilgiresun**, 27 Kasım 2004, 8825, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ölümsüz Ses", **Yeşilgiresun**, 4 Aralık 2004, 8831, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "İnsan Hakları Gününde", **Yeşilgiresun**, 11 Aralık 2004, 8837, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Şükran Kurdakul", **Yeşilgiresun**, 18 Aralık 2004, 8843, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun'un İçinde", **Yeşilgiresun**, 25 Aralık 2004, 8849, Giresun, s.2.

2005

GÜNAY, Hayrettin, "Âşıklık Geleneğimizde Kemençeci", **Yeşilgiresun**, 8 Ocak 2005, 8861, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Toplumsal Yaşamda Kemençecinin Yeri", **Yeşilgiresun**, 15 Ocak 2005, 8867, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Özkırımlı'nın Ardından", **Yeşilgiresun**, 29 Ocak 2005, 8876, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Salı Günü Çarşıda-1", **Yeşilgiresun**, 5 Şubat 2005, 8882, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Salı Günü Çarşıda-2", **Yeşilgiresun**, 12 Şubat 2005, 8888, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Salı Günü Çarşıda-3", **Yeşilgiresun**, 19 Şubat 2005, 8894, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun'un İçinde", **Yeşilgiresun**, 22 Şubat 2005, 8896, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Salı Günü Çarşıda-4", **Yeşilgiresun**, 26 Şubat 2005, 8900, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Salı Günü Çarşıda-5", **Yeşilgiresun**, 5 Mart 2005, 8906, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Tazlar Köyünden Borusan'a", **Yeşilgiresun**, 12 Mart 2005, 8912, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Orhan Pamuk Üstüne", **Yeşilgiresun**, 19 Mart 2005, 8918, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bayrak Milletin Şerefidir", **Yeşilgiresun**, 26 Mart 2005, 8924, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ağasar'ın Balını Üstüne", **Yeşilgiresun**, 2 Nisan 2005, 8930, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ağasar'ın Balını Üstüne-2", **Yeşilgiresun**, 9 Nisan 2005, 8936, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Mecburi Üstüne", **Yeşilgiresun**, 16 Nisan 2005, 8942, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Çobanoğlu Üstüne", **Yeşilgiresun**, 23 Nisan 2005, 8948, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Söylev (Nutuk)'den", **Yeşilgiresun**, 30 Nisan 2005, 8952, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Dursun Çavuş Üstüne-1", **Yeşilgiresun**, 7 Mayıs 2005, 8958, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Dursun Çavuş Üstüne-2", **Yeşilgiresun**, 14 Mayıs 2005, 8964, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Dursun Çavuş Üstüne-3", **Yeşilgiresun**, 21 Mayıs 2005, 8970, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Dursun Çavuş Üstüne-4", **Yeşilgiresun**, 28 Mayıs 2005, 8976, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Şu Çılgın Türkler", **Yeşilgiresun**, 4 Haziran 2005, 8982, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Mecburi Üstüne", **Yeşilgiresun**, 11 Haziran 2005, 8988, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Yazınımızın Gidişi", **Yeşilgiresun**, 18 Haziran 2005, 8994, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Karadeniz Sevdası", **Yeşilgiresun**, 25 Haziran 2005, 9000, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Gülmecemizde İzgü", **Yeşilgiresun**, 2 Temmuz 2005, 9006, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Şebinkarahisar'a Doğru", **Yeşilgiresun**, 9 Temmuz 2005, 9012, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Şiir Dolusu", **Yeşilgiresun**, 16 Temmuz 2005, 9018, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Şu Çılgın Türkler-2", **Yeşilgiresun**, 23 Temmuz 2005, 9024, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Karadenizli", **Yeşilgiresun**, 30 Temmuz 2005, 9030, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Son Yaprak'tan Yaprak'a", **Yeşilgiresun**, 6 Ağustos 2005, 9036, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Coğrafya", **Yeşilgiresun**, 13 Ağustos 2005, 9042, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Süslü Ev Köpekleri", **Yeşilgiresun**, 20 Ağustos 2005, 9048, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Doğan Aksan'ın Yapıtları", **Yeşilgiresun**, 27 Ağustos 2005, 9054, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Esendal'ın Yapıtları", **Yeşilgiresun**, 3 Eylül 2005, 9060, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Esendal'a Göre Atatürk", **Yeşilgiresun**, 10 Eylül 2005, 9066, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Türk Şiiri Üstüne", **Yeşilgiresun**, 17 Eylül 2005, 9072, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Picoğlu mu Bicioğlu mu?", **Yeşilgiresun**, 24 Eylül 2005, 9078, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Keten Türküsü", **Yeşilgiresun**, 1 Ekim 2005, 9084, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Karadeniz Sahildir", **Yeşilgiresun**, 8 Ekim 2005, 9090, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ben Sana Mecburum", **Yeşilgiresun**, 15 Ekim 2005, 9096, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Evlerinin Önü", **Yeşilgiresun**, 22 Ekim 2005, 9102, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Avni Efendi Üstüne", **Yeşilgiresun**, 12 Kasım 2005, 9117, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Yol Havası", **Yeşilgiresun**, 17 Kasım 2005, 9121, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bir Millet Uyanıyor", **Yeşilgiresun**, 19 Kasım 2005, 9123, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Dumlupınar'daki Giresunlular-1", **Yeşilgiresun**, 26 Kasım 2005, 9129, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Dumlupınar'daki Giresunlular-2", **Yeşilgiresun**, 3 Aralık 2005, 9135, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Dumlupınar'daki Giresunlular-3", **Yeşilgiresun**, 10 Aralık 2005, 9141, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Dumlupınar'daki Giresunlular-4", **Yeşilgiresun**, 17 Aralık 2005, 9147, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ölüm Son Değil", **Yeşilgiresun**, 24 Aralık 2005, 9153, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ophelia", **Yeşilgiresun**, 31 Aralık 2005, 9159, Giresun, s.2.

2006

GÜNAY, Hayrettin, "2005'in Olayları", **Yeşilgiresun**, 7 Ocak 2006, 9165, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kaçar'ın Şiir Uçları", **Yeşilgiresun**, 21 Ocak 2006, 9171, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Tavcan", **Yeşilgiresun**, 28 Ocak 2006, 9178, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kemençemin Üstüne", **Yeşilgiresun**, 4 Şubat 2006, 9184, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Halk Oyunu Yarışmaları", **Yeşilgiresun**, 11 Şubat 2006, 9190, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Sende mi France?", **Yeşilgiresun**, 18 Şubat 2006, 9196, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kaptandan Manzumeler", **Yeşilgiresun**, 11 Mart 2006, 9214, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kuş Dili", **Yeşilgiresun**, 18 Mart 2006, 9220, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Cumhuriyet Ozanı", **Yeşilgiresun**, 25 Mart 2006, 9226, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Karadeniz Hikâyeleri", **Yeşilgiresun**, 1 Nisan 2006, 9232, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet'in Kuzuları", **Yeşilgiresun**, 8 Nisan 2006, 9238, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ataman'ın Giresun Anıları-1", **Yeşilgiresun**, 15 Nisan 2006, 9244, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ataman'ın Giresun Anıları-2", **Yeşilgiresun**, 22 Nisan 2006, 9250, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Zıpçık", Yeşilgiresun, 29 Nisan 2006, 9256, **Giresun**, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Mektup Selâm Söyle", **Yeşilgiresun**, 6 Mayıs 2006, 9262, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Halk Ozanı Mecburi-1", **Yeşilgiresun**, 13 Mayıs 2006, 9268, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Halk Ozanı Mecburi-2", **Yeşilgiresun**, 20 Mayıs 2006, 9274, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bu Tebeşirde İş Var", **Yeşilgiresun**, 26 Mayıs 2006, 9279, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Ersöz Üstüne", **Yeşilgiresun**, 1 Temmuz 2006, 9310, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Şiirimizde Dedim-Dedi-1", **Yeşilgiresun**, 8 Temmuz 2006, 9316, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Şiirimizde Dedim-Dedi-2", **Yeşilgiresun**, 15 Temmuz 2006, 9322, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Şiirimizde Dedim-Dedi-3", **Yeşilgiresun**, 22 Temmuz 2006, 9328, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Şiirimizde Dedim-Dedi-4", **Yeşilgiresun**, 29 Temmuz 2006, 9328, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Şiirimizde Dedim-Dedi-5", **Yeşilgiresun**, 5 Ağustos 2006, 9340, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Şiirimizde Dedim-Dedi-6", **Yeşilgiresun**, 12 Ağustos 2006, 9346, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Şiirimizde Dedim-Dedi-7", **Yeşilgiresun**, 19 Ağustos 2006, 9352, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Şiirimizde Dedim-Dedi-8", **Yeşilgiresun**, 26 Ağustos 2006, 9358, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Doğanlar Düzündeki Horan", **Yeşilgiresun**, 2 Eylül 2006, 9364, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Şiirimizde Dedim-Dedi-9", **Yeşilgiresun**, 9 Eylül 2006, 9370, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Şiirimizde Dedim-Dedi-10", **Yeşilgiresun**, 16 Eylül 2006, 9376, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Şiirimizde Dedim-Dedi-11", **Yeşilgiresun**, 23 Eylül 2006, 9382, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Şiirimizde Dedim-Dedi-12", **Yeşilgiresun**, 30 Eylül 2006, 9388, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Şiirimizde Dedim-Dedi-13", **Yeşilgiresun**, 7 Ekim 2006, 9394, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Şiirimizde Dedim-Dedi-14", **Yeşilgiresun**, 14 Ekim 2006, 9400, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Orhan Pamuk'un Nobeli", **Yeşilgiresun**, 21 Ekim 2006, 9406, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Picoğlu Üstüne", **Yeşilgiresun**, 28 Ekim 2006, 9409, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Dünden Bugüne", **Yeşilgiresun**, 4 Kasım 2006, 9415, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Karaoğlan Üstüne", **Yeşilgiresun**, 11 Kasım 2006, 9421, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Dayımoğlu Onur Gecesi", **Yeşilgiresun**, 18 Kasım 2006, 9427, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Doğu Karadeniz Bölgesi Eşkıya ve Kabadayıları Üstüne", **Yeşilgiresun**, 25 Kasım 2006, 9433, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Türkiye Sevdası Şiirleri", **Yeşilgiresun**, 2 Aralık 2006, 9439, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "İmzalı Kitaplar", **Yeşilgiresun**, 9 Aralık 2006, 9445, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Yazım Klavuzu", **Yeşilgiresun**, 16 Aralık 2006, 9451, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun 42. Gönüllü Alayında Bir Gazinin Anıları-1", **Yeşilgiresun**, 23 Aralık 2006, 9457, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun 42. Gönüllü Alayında Bir Gazinin Anıları-2", **Yeşilgiresun**, 30 Aralık 2006, 9463, Giresun, s.2.

2007

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun 42. Gönüllü Alayında Bir Gazinin Anıları-3", **Yeşilgiresun**, 6 Ocak 2007, 9466, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun 42. Gönüllü Alayında Bir Gazinin Anıları-4", **Yeşilgiresun**, 13 Ocak 2007, 9472, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun 42. Gönüllü Alayında Bir Gazinin Anıları-5", **Yeşilgiresun**, 20 Ocak 2007, 9478, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun 42. Gönüllü Alayında Bir Gazinin Anıları-6", **Yeşilgiresun**, 27 Ocak 2007, 9484, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun 42. Gönüllü Alayında Bir Gazinin Anıları-7", **Yeşilgiresun**, 3 Şubat 2007, 9490, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun 42. Gönüllü Alayında Bir Gazinin Anıları-8", **Yeşilgiresun**,10 Şubat 2007, 9496, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun 42. Gönüllü Alayında Bir Gazinin Anıları-9", **Yeşilgiresun**, 17 Şubat 2007, 9502, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ali Gülertekin Üstüne", **Yeşilgiresun**, 24 Şubat 2007, 9508, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun 42. Gönüllü Alayında Bir Gazinin Anıları-10", **Yeşilgiresun**, 3 Mar 2007, 9514, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun 42. Gönüllü Alayında Bir Gazinin Anıları-11", **Yeşilgiresun**, 10 Mart 2007, 9520, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "İstiklal Marşı'nın Öyküsü", **Yeşilgiresun**, 17 Mart 2007, 9526, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Değinmeler", **Yeşilgiresun**, 31 Mart 2007, 9538, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Türkiye Sevdası Şiirleri", **Yeşilgiresun**, 7 Nisan 2007, 9544, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Reyhani Üstüne", **Yeşilgiresun**, 14 Nisan 2007, 9550, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bir Garip Ölmüş Diyeler", **Yeşilgiresun**, 21 Nisan 9556, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Gemilerde Talim Var", **Yeşilgiresun**, 28 Nisan 2007, 9563, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Cumhuriyete Giden Yol", **Yeşilgiresun**, 5 Mayıs 2007, 9568, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Necati Cinel Üstüne", **Yeşilgiresun**, 12 Mayıs 2007, 9574, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Gazi Paşa", **Yeşilgiresun**, 19 Mayıs 2007, 9580, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Samsun", **Yeşilgiresun**, 26 Mayıs 2007, 9586, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Değinmeler", **Yeşilgiresun**, 2 Haziran 2007, 9592, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Özlenen Yer", **Yeşilgiresun**, 9 Haziran 2007, 9598, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Sosyal Şizofreni ve Yaratıcı Düşünce", **Yeşilgiresun**, 16 Haziran 2007, 9604, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Değinmeler", **Yeşilgiresun**, 23 Haziran 2007, 9610, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresunlu Divan Ozanları-1", **Yeşilgiresun**, 30 Haziran 2007, 9616, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresunlu Divan Ozanları-2", **Yeşilgiresun**, 7 Temmuz 2007, 9622, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresunlu Divan Ozanları-3", **Yeşilgiresun**, 14 Temmuz 2007, 9628, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresunlu Divan Ozanları-4", **Yeşilgiresun**, 21 Temmuz 2007, 9634, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresunlu Divan Ozanları-5", **Yeşilgiresun**, 28 Temmuz 2007, 9640, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresunlu Divan Ozanları-6", **Yeşilgiresun**, 4 Ağustos 2007, 9646, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bahtiyar Dayımoğlu'nun Şiiri-1", **Yeşilgiresun**, 11 Ağustos 2007, 9652, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bahtiyar Dayımoğlu'nun Şiiri-2", **Yeşilgiresun**, 18 Ağustos 2007, 9658, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bahtiyar Dayımoğlu'nun Şiiri-3", **Yeşilgiresun**, 25 Ağustos 2007, 9664, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bahtiyar Dayımoğlu'nun Şiiri-4", **Yeşilgiresun**, 1 Eylül 2007, 9679, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bahtiyar Dayımoğlu'nun Şiiri-5", **Yeşilgiresun**, 8 Eylül 2007, 9676, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Halk Şiiri Geleneğinden Bir Yaprak", **Yeşilgiresun**, 15 Eylül 2007, 9682, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ateş Yılları", **Yeşilgiresun**, 22 Eylül 2007, 9688, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Teneke", **Yeşilgiresun**, 29 Eylül 2007, 9694, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Telefonda Dizeler", **Yeşilgiresun**, 6 Ekim 2007, 9700, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Değinmeler", **Yeşilgiresun**, 27 Ekim 2007, 9716, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Türkülerimiz Üstüne", **Yeşilgiresun**, 3 Kasım 2007, 9722, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "İstanbul'u Bilmek", **Yeşilgiresun**, 10 Kasım 2007, 9728, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Memleket İsterim", **Yeşilgiresun**, 17 Kasım 2007, 9734, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Öğretmen Yazarlar, Ozanlar", **Yeşilgiresun**, 24 Kasım 2007, 9740, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "1910'lu Yıllar-1", **Yeşilgiresun**, 1 Aralık 2007, 9746, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "1910'lu Yıllar-2", **Yeşilgiresun**, 10 Aralık 2007, 9753, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bayram Olsun", **Yeşilgiresun**, 28 Aralık 2007, 9766, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Değinmeler", **Yeşilgiresun**, 29 Aralık 2007, 9767, Giresun, s.2.

2008

GÜNAY, Hayrettin, "Sözlüklerdeki Giresunlular", **Yeşilgiresun**, 5 Ocak 2008, 9773, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Sevinmelik (Bahşiş) Geleneği-1", **Yeşilgiresun**, 12 Ocak 2008, 9779, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Sevinmelik (Bahşiş) Geleneği-2", **Yeşilgiresun**, 19 Ocak 2008, 9785, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Sevinmelik (Bahşiş) Geleneği-3", **Yeşilgiresun**, 26 Ocak 2008, 9791, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Romandan Diziye", **Yeşilgiresun**, 2 Şubat 2008, 9797, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar Şiirlerinde Biçim", **Yeşilgiresun**, 9 Şubat 2008, 9803, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Toplumu Yansıtmak", **Yeşilgiresun**, 16 Şubat 2008, 9809, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Yorgo Seferis'in Şiirleri", **Yeşilgiresun**, 23 Şubat 2008, 9815, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Yücel'den Dizeler", **Yeşilgiresun**, 1 Mart 2008, 9821, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bilmecelerimiz-1", **Yeşilgiresun**, 8 Mart 2008, 9827, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bilmecelerimiz-2", **Yeşilgiresun**, 15 Mart 2008, 9833, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bilmecelerimiz-3", **Yeşilgiresun**, 22 Mart 2008, 9839, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bilmecelerimiz-4", **Yeşilgiresun**, 29 Mart 2008, 9845, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bilmecelerimiz-5", **Yeşilgiresun**, 5 Nisan 2008, 9851, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bilmecelerimiz-6", **Yeşilgiresun**, 12 Nisan 2008, 9857, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bilmecelerimiz-7", **Yeşilgiresun**, 19 Nisan 2008, 9863, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bilmecelerimiz-8", **Yeşilgiresun**, 26 Nisan 2008, 9869, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bilmecelerimiz-9", **Yeşilgiresun**, 2 Mayıs 2008, 9874, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bilmecelerimiz-10", **Yeşilgiresun**, 10 Mayıs 2008, 9881, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Onlar da Çılgındı", **Yeşilgiresun**, 17 Mayıs 2008, 9887, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Can'ımızı Anıyoruz", **Yeşilgiresun**, 24 Mayıs 2008, 9893, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Değinmeler", **Yeşilgiresun**, 31 Mayıs 2008, 9899, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Değinmeler", **Yeşilgiresun**, 7 Haziran 2008, 9905, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Aytmatov İçin Notlar-1", **Yeşilgiresun**, 14 Haziran 2008, 9911, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Aytmatov İçin Notlar-2", **Yeşilgiresun**, 21 Haziran 2008, 9917, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Tirebolu Yazıları", **Yeşilgiresun**, 28 Haziran 2008, 9923, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Vardım ki Yurduma-1", **Yeşilgiresun**, 5 Temmuz 2008, 9929, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Vardım ki Yurduma-2", **Yeşilgiresun**, 12 Temmuz 2008, 9935, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Vardım ki Yurduma-3", **Yeşilgiresun**, 19 Temmuz 2008, 9941, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Fethi Naci Üzerine-1", **Yeşilgiresun**, 26 Temmuz 2008, 9947, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Fethi Naci Üzerine-2", **Yeşilgiresun**, 2 Ağustos 2008, 9953, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Değinmeler", **Yeşilgiresun**, 9 Ağustos 2008, 9959, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Diriliş Üzerine Notlar", **Yeşilgiresun**, 16 Ağustos 2008, 9965, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Güzel Sanatlar Fakültesi", **Yeşilgiresun**, 23 Ağustos 2008, 9971, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "30 Ağustos", **Yeşilgiresun**, 30 Ağustos 2008, 9977, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "İlhan Berk Üstüne", **Yeşilgiresun**, 6 Eylül 2008, 9983, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kafkasya", **Yeşilgiresun**, 13 Eylül 2008, 9989, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Hikâye", **Yeşilgiresun**, 20 Eylül 2008, 9995, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Hüseyin Çınar Üstüne", **Yeşilgiresun**, 29 Eylül 2008, 10002, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Rektörümüz Kaçar'ın Evinde", **Yeşilgiresun**, 4 Eylül 2008, 10004, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Metin And Üstüne", **Yeşilgiresun**, 11 Eylül 2008, 10010, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Dağlarca Üstüne", **Yeşilgiresun**, 18 Ekim 2008, 10016, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Dağlarca Üstüne-2", **Yeşilgiresun**, 25 Ekim 2008, 10022, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Sanat", **Yeşilgiresun**, 1 Kasım 2008, 10028, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kara Toprak", **Yeşilgiresun**, 8 Kasım 2008, 10034, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Geometri", **Yeşilgiresun**, 15 Kasım 2008, 10040, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Solgun Bir Gül", **Yeşilgiresun**, 22 Kasım 2008, 10046, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Öğretmen", **Yeşilgiresun**, 29 Kasım 2008, 10052, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bayram", **Yeşilgiresun**, 6 Aralık 2008, 10059, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Güzel Sanatlar Fakültesi", **Yeşilgiresun**, 20 Aralık 2008, 10065, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kolbastı Havaları", **Yeşilgiresun**, 27 Aralık 2008, 10071, Giresun, s.2.

2009

GÜNAY, Hayrettin, "Kolbastı Havaları-2", **Yeşilgiresun**, 3 Ocak 2009, 10077, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "2008'in Götürdükleri", **Yeşilgiresun**, 10 Ocak 2009, 10083, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Türküleri", **Yeşilgiresun**, 17 Ocak 2009, 10089, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Gurbet Kuşları", **Yeşilgiresun**, 24 Ocak 2009, 10095, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Yılanların Öcü", **Yeşilgiresun**, 31 Ocak 2009, 10101, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Türküleri-1", **Yeşilgiresun**, 7 Şubat 2009, 10107, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Türküleri-2", **Yeşilgiresun**, 14 Şubat 2009, 10113, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Türküleri-3", **Yeşilgiresun**, 21 Şubat 2009, 10119, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Olimpiyattaki Göreleli-1", **Yeşilgiresun**, 28 Şubat 2009, 10125, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Olimpiyattaki Göreleli-2", **Yeşilgiresun**, 9 Mart 2009, 10132, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Olimpiyattaki Göreleli-3", **Yeşilgiresun**, 14 Mart 2009, 10137, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Maviciler", **Yeşilgiresun**, 28 Mart 2009, 10149, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Cemile", **Yeşilgiresun**, 4 Nisan 2009, 10155, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kır Uğusu Sevgisi", **Yeşilgiresun**, 11 Nisan 2009, 10161, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Nisan Bereketi", **Yeşilgiresun**, 18 Nisan 2009, 10167, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Türküleri ve Oyun Havaları", **Yeşilgiresun**, 25 Nisan 2009, 10171, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Ağızları'ndaki Tanımlar-1", **Yeşilgiresun**, 2 Mayıs 2009, 10177, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Ağızları'ndaki Tanımlar-2", **Yeşilgiresun**, 9 Mayıs 2009, 10183, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Ağızları'ndaki Tanımlar-3", **Yeşilgiresun**, 16 Mayıs 2009, 10189, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Ağızları'ndaki Tanımlar-4", **Yeşilgiresun**, 23 Mayıs 2009, 10195, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Düşkünname", **Yeşilgiresun**, 30 Mayıs 2009, 10201, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Naim Tirali Üstüne", **Yeşilgiresun**, 6 Haziran 2009, 10207, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ordu'da Türkü Dinletisi", **Yeşilgiresun**, 13 Haziran 2009, 10313, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Burhan Caba Üstüne", **Yeşilgiresun**, 20 Haziran 2009, 10219, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'den Derlenen Atasözleri-1", **Yeşilgiresun**, 11 Temmuz 2009, 10237, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'den Derlenen Atasözleri-2", **Yeşilgiresun**, 18 Temmuz 2009, 10243, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'den Derlenen Atasözleri-3", **Yeşilgiresun**, 25 Temmuz 2009, 10249, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'den Derlenen Atasözleri-4", **Yeşilgiresun**, 1 Ağustos 2009, 10255, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'den Derlenen Atasözleri-5", **Yeşilgiresun**, 8 Ağustos 2009, 10261, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'den Derlenen Atasözleri-6", **Yeşilgiresun**, 15 Ağustos 2009, 10267, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'den Derlenen Atasözleri-7", **Yeşilgiresun**, 29 Ağustos 2009, 10279, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'den Derlenen Atasözleri-8", **Yeşilgiresun**, 5 Eylül 2009, 10285, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'den Derlenen Atasözleri-9", **Yeşilgiresun**, 12 Eylül 2009, 10291, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'den Derlenen Atasözleri-10", **Yeşilgiresun**, 19 Eylül 2009, 10297, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'den Derlenen Atasözleri-11", **Yeşilgiresun**, 26 Eylül 2009, 10301, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'den Derlenen Atasözleri-12", **Yeşilgiresun**, 3 Ekim 2009, 10307, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'den Derlenen Atasözleri-13", **Yeşilgiresun**, 10 Ekim 2009, 10313, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'den Derlenen Atasözleri-14", **Yeşilgiresun**, 17 Ekim 2009, 10319, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Değinmeler", **Yeşilgiresun**, 24 Ekim 2009, 10325, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Orhan Kemal'in Irmak Romanları-1", **Yeşilgiresun**, 31 Ekim 2009, 10331, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Orhan Kemal'in Irmak Romanları-2", **Yeşilgiresun**, 7 Kasım 2009, 10337, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Orhan Kemal'in Irmak Romanları-3", **Yeşilgiresun**, 14 Kasım 2009, 10343, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Güre'de Halk Müziği Dinletisi", **Yeşilgiresun**, 21 Kasım 2009, 10349, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Mektup Selam Söyle", **Yeşilgiresun**, 5 Aralık 2009, 10358, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Değinmeler", **Yeşilgiresun**, 12 Aralık 2009, 10364, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Erol Uzunömeroğlu'nun Ardından", **Yeşilgiresun**, 19 Aralık 2009, 10370, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Mehmet Karadeniz", **Yeşilgiresun**, 26 Aralık 2009, 10376, Giresun, s.2.

2010

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar Üstüne Yazanlar", **Yeşilgiresun**, 2 Ocak 2010, 10382, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "2009'un Ardından", **Yeşilgiresun**, 9 Ocak 2010, 10388, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Yaşar Çakır'ın Mumevi", **Yeşilgiresun**, 16 Ocak 2010, 10394, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Mustafa Coşturoğlu'nun Ardından", **Yeşilgiresun**, 23 Ocak 2010, 10400, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Okuma Başlangıçları-1", **Yeşilgiresun**, 30 Ocak 2010, 10406, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Okuma Uyanışları-2", **Yeşilgiresun**, 6 Şubat 2010, 10412, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Yapıt Arayışları-3", **Yeşilgiresun**, 13 Şubat 2010, 10418, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Yazar Arayışları-4", **Yeşilgiresun**, 20 Şubat 2010, 10424, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Yazı Uçuverişleri-5", **Yeşilgiresun**, 27 Şubat 2010, 10430, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'nin Kurtuluş Etkinlikleri", **Yeşilgiresun**, 6 Mart 2010, 10436, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Tevfik Küflü'nün Ardından", **Yeşilgiresun**, 13 Mart 2010, 10442, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "55 Nokta Kuzey", **Yeşilgiresun**, 20 Mart 2010, 10448, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Türkü mü Parça mı?", **Yeşilgiresun**, 27 Mart 2010, 10448, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Turhan Selçuk-Abdülcanbaz", **Yeşilgiresun**, 3 Nisan 2010, 10460, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Valimizin Kaçar'la Görüşmesi", **Yeşilgiresun**, 10 Nisan 2010, 10466, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Resimlerler Elli Yıl", **Yeşilgiresun**, 17 Nisan 2010, 10472, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Tömbelek", **Yeşilgiresun**, 24 Nisan 2010, 10478, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Tömbelek-2", **Yeşilgiresun**, 1 Mayıs 2010, 10448, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Tömbelek-3", **Yeşilgiresun**, 8 Mayıs 2010, 10490, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Tömbelek-4", **Yeşilgiresun**, 15 Mayıs 2010, 10496, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Doğan Aksan'ın Ardından", **Yeşilgiresun**, 22 Mayıs 2010, 10502, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Güz Günleri", **Yeşilgiresun**, 29 Mayıs 2010, 10508, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun'un Çınarları", **Yeşilgiresun**, 5 Haziran 2010, 10514, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Timiye", **Yeşilgiresun**, 12 Haziran 2010, 10520, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele İmeci Havaları", **Yeşilgiresun**, 19 Haziran 2010, 10526, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "İmeci Dili-1", **Yeşilgiresun**, 26 Haziran 2010, 10532, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "İmeci Dili-2", **Yeşilgiresun**, 3 Temmuz 2010, 10538, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "İmeci Dili-3", **Yeşilgiresun**, 10 Temmuz 2010, 10544, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "İmeci Dili-4", **Yeşilgiresun**, 17 Temmuz 2010, 10550, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "İmeci Dili-5", **Yeşilgiresun**, 24 Temmuz 2010, 10556, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ölümler", **Yeşilgiresun**, 31 Temmuz 2010, 10562, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Keten Türküsü", **Yeşilgiresun**, 7 Ağustos 2010, 10568, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Trabzonlu Dört Yazarın Yanlışı", **Yeşilgiresun**, 14 Ağustos 2010, 10574, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bir Alucra Türküsünün Derleniş Öyküsü", **Yeşilgiresun**, 21 Ağustos 2010, 10580, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Sarugız Türküsü", **Yeşilgiresun**, 4 Eylül 2010, 10592, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Osmanlıca Düşkünlüğü", **Yeşilgiresun**, 18 Eylül 2010, 10601, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Yedi Meşale Üstüne", **Yeşilgiresun**, 25 Eylül 2010, 10607, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'den İlk Profesyonel: Rıfat Usta", **Yeşilgiresun**, 2 Ekim 2010, 10613, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Dil Devrimi Üstüne", **Yeşilgiresun**, 9 Ekim 2010, 10619, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bu Ülkeyi Sokakta Bulmadık", **Yeşilgiresun**, 16 Ekim 2010, 10625, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Yüreğimizde Türküler", **Yeşilgiresun**, 23 Ekim 2010, 10631, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Hüseyin Özdemir Üstüne", **Yeşilgiresun**, 30 Ekim 2010, 10637, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Maksutlu Şehitliğinde Kazı", **Yeşilgiresun**, 6 Kasım 2010, 10643, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "İlhami Bekir Tez Üstüne", **Yeşilgiresun**, 13 Kasım 2010, 10649, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kiraz Çiçekleri", **Yeşilgiresun**, 27 Kasım 2010, 10656, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Hüseyin Avni Alparslan (Ayrılık Davulu)", **Yeşilgiresun**, 4 Aralık 2010, 10662, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Büyük Ozanların Dili", **Yeşilgiresun**, 11 Aralık 2010, 10668, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kerkük Türkülerinin Babası", **Yeşilgiresun**, 18 Aralık 2010, 10674, Giresun, s.2.

2011

GÜNAY, Hayrettin, "Türkçe Karşılaştırmaları", **Yeşilgiresun**, 1 Ocak 2011, 10686, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Cumhuriyet", **Yeşilgiresun**, 8 Ocak 2011, 10692, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Baburname", **Yeşilgiresun**, 22 Ocak 2011, 10704, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kerem Türküsü", **Yeşilgiresun**, 29 Ocak 2011, 10709, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Topal Osman", **Yeşilgiresun**, 5 Şubat 2011, 10715, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Aksu", **Yeşilgiresun**, 13 Şubat 2011, 10721, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Yol Havası", **Yeşilgiresun**, 19 Şubat 2011, 10727, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Büyük İnsanlık", **Yeşilgiresun**, 26 Şubat 2011, 10733, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ateş Yılları", **Yeşilgiresun**, 5 Mart 2011, 10739, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Hasan Ali Yücel Bedri Rahmi Eyüboğlu Etkinlikleri", **Yeşilgiresun**, 12 Mart 2011, 10745, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bedri Rahmi Eyüboğlu Etkinlikleri-2", **Yeşilgiresun**, 10751, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de El Sanatları", **Yeşilgiresun**, 26 Mart 2011, 10757, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bilinmeyen", **Yeşilgiresun**, 9 Nisan 2011, 10769, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Rasim Şimşek Üstüne", **Yeşilgiresun**, 16 Nisan 2011, 10775, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Okumadığım Roman Üstüne", **Yeşilgiresun**, 23 Nisan 2011, 10781, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Demiraslan Üstüne", **Yeşilgiresun**, 30 Nisan 2011, 10787, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar Şiirinde Biçim", **Yeşilgiresun**, 7 Mayıs 2011, 10793, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Sözlüklerdeki Giresunlular", **Yeşilgiresun**, 14 Mayıs 2011, 10799, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Tirebolu Şiirleri-1", **Yeşilgiresun**, 28 Mayıs 2011, 10811, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Tirebolu Şiirleri-2", **Yeşilgiresun**, 4 Haziran 2011, 10817, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Tirebolu Şiirleri-3", **Yeşilgiresun**, 11 Haziran 2011, 10823, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Türk Müziği Konseri", **Yeşilgiresun**, 18 Haziran 2011, 10829, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Şiir Yıllığı 2010", **Yeşilgiresun**, 25 Haziran 2011, 10835, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Hartama Türküsü", **Yeşilgiresun**, 2 Temmuz 2011, 10841, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Tarık Dursun'a Göre Naim Tirali", **Yeşilgiresun**, 9 Temmuz 2011, 10847, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Evlerinin Önünde-1", **Yeşilgiresun**, 16 Temmuz 2011, 10853, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar'a Saygı Gecesi", **Yeşilgiresun**, 23 Temmuz 2011, 10859, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Evlerinin Önünde-2", **Yeşilgiresun**, 30 Temmuz 2011, 10865, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Evlerinin Önünde-3", **Yeşilgiresun**, 6 Ağustos 2011, 10871, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Evlerinin Önünde-4", **Yeşilgiresun**, 13 Ağustos 2011, 10877, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Yarım Elma", **Yeşilgiresun**, 20 Ağustos 2011, 10883, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Sadullah Deniz'in Önemi", **Yeşilgiresun**, 27 Ağustos 2011, 10889, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kemençemin Üstüne-1", **Yeşilgiresun**, 10 Eylül 2011, 10897, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kemençemin Üstüne-2", **Yeşilgiresun**, 17 Eylül 2011, 10903, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kemençemin Üstüne-3", **Yeşilgiresun**, 24 Eylül 2011, 10909, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Cengiz Dağcı'nın Ardından", **Yeşilgiresun**, 1 Ekim 2011, 10915, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Bahçelerinde-1", **Yeşilgiresun**, 15 Ekim 2011, 10927, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Bahçelerinde-2", **Yeşilgiresun**, 22 Ekim 2011, 10933, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Bahçelerinde-3", **Yeşilgiresun**, 5 Kasım 2011, 10945, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Bahçelerinde-4", **Yeşilgiresun**, 12 Kasım 2011, 10948, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Bahçelerinde-5", **Yeşilgiresun**, 19 Kasım 2011, 10954, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Bahçelerinde-6", **Yeşilgiresun**, 26 Kasım 2011, 10960, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Bahçelerinde-7", **Yeşilgiresun**, 3 Aralık 2011, 10966, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Bahçelerinde-8", **Yeşilgiresun**, 10 Aralık 2011, 10972, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Baksı Müzesi", **Yeşilgiresun**, 17 Aralık 2011, 10978, Giresun, s.2.

2012

GÜNAY, Hayrettin, "Kıyı 50. Yılında", **Yeşilgiresun**, 7 Ocak 2012, 10996, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "2011'de Ölümler Ödüller", **Yeşilgiresun**, 14 Ocak 2012, 11002, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Haldun Taner'in Keşanlısı", **Yeşilgiresun**, 21 Ocak 2012, 11007, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Vedat Günyol'un Yapıtları", **Yeşilgiresun**, 28 Ocak 2012, 11013, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Mehmet Seyda Üstüne", **Yeşilgiresun**, 4 Şubat 2012, 11019, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Cemal Süreya'dan Örnekler", **Yeşilgiresun**, 11 Şubat 2012, 11025, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kemençe ve Güzel Sanatları Yaşatma Derneği", **Yeşilgiresun**, 18 Şubat 2012, 11031, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Türküler Söyledim", **Yeşilgiresun**, 25 Şubat 2012, 11037, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Valisinin Ziyareti", **Yeşilgiresun**, 3 Mart 2012, 11043, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kurt Kanunu Kemal Tahir Tarihimiz", **Yeşilgiresun**, 10 Mart 2012, 11049, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Horan Ekibi", **Yeşilgiresun**, 17 Mart 2012, 11055, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Orhan Veli'nin Sesinden Şiirler", **Yeşilgiresun**, 24 Mart 2012, 11061, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kemençemin Üstüne Değinmeler", **Yeşilgiresun**, 31 Mart 2012, 11067, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Cezayir Ezgisi", **Yeşilgiresun**, 7 Nisan 2012, 11073, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Sırrı Öztürk'ün Evinde", **Yeşilgiresun**, 21 Nisan 2012, 11085, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ayrılık Yazıları", **Yeşilgiresun**, 28 Nisan 2011, 11091, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'den Bir Aile Tarihi", **Yeşilgiresun**, 5 Mayıs 2012, 11097, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Yönetici-Sanat İlişkisi Üstüne Değinmeler", **Yeşilgiresun**, 12 Mayıs 2012, 11103, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Haydar Haydar", **Yeşilgiresun**, 19 Mayıs 2012, 11109, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Cemil Sabri'nin Ardından", **Yeşilgiresun**, 26 Mayıs 2012, 11115, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Güreşmek", **Yeşilgiresun**, 2 Haziran 2012, 11121, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ayhan Can Üstüne", **Yeşilgiresun**, 9 Haziran 2012, 11127, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kâtip Şadi'ye Doktora", **Yeşilgiresun**, 23 Haziran 2012, 11139, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'deki TRT Çekimleri", **Yeşilgiresun**, 7 Temmuz 2012, 11151, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Güngör Dilmen'in Ardından", **Yeşilgiresun**, 21 Temmuz 2012, 11163, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Kemençe ve Horan Günleri", **Yeşilgiresun**, 28 Temmuz 2012, 11169, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kötü Yol", **Yeşilgiresun**, 4 Ağustos 2012, 11175, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Deniz Meltemi" **Yeşilgiresun**, 17 Ağustos 2012, 11181, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Şırıp Havası", **Yeşilgiresun**, 8 Eylül 2012, 11201, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Orhan Kemal'e Yöneliş", **Yeşilgiresun**, 22 Eylül 2012, 11213, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Manilerimizdeki Yerel Sözcükler-1", **Yeşilgiresun**, 6 Ekim 2012, 11223, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Manilerimizdeki Yerel Sözcükler-2", **Yeşilgiresun**, 13 Ekim 2012, 11228, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Manilerimizdeki Yerel Sözcükler-3", **Yeşilgiresun**, 20 Ekim 2012, 11233, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Şapka Sorunu", **Yeşilgiresun**, 3 Kasım 2012, 11241, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Türkü Defterimdeki Neşet Ertaş-1", **Yeşilgiresun**, 10 Kasım 2012, 11247, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Türkü Defterimdeki Neşet Ertaş-2", **Yeşilgiresun**, 17 Kasım 2012, 11253, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Türkü Defterimdeki Neşet Ertaş-3", **Yeşilgiresun**, 24 Kasım 2012, 11259, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Türkü Defterimdeki Neşet Ertaş-4", **Yeşilgiresun**, 1 Aralık 2012, 11265, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Türkü Defterimdeki Neşet Ertaş-5", **Yeşilgiresun**, 8 Aralık 2012, 11271, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Türkü Defterimdeki Neşet Ertaş-6", **Yeşilgiresun**, 15 Aralık 2012, 11277, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ovit'e Doğru", **Yeşilgiresun**, 22 Aralık 2012, 11283, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Baki Akgül'e Saygı", **Yeşilgiresun**, 29 Aralık 2012, 11289, Giresun, s.2.

2013

GÜNAY, Hayrettin, "2012'nin Ardından", **Yeşilgiresun**, 5 Ocak 2013, 11295, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Sanatçılarla Konuşmalar", **Yeşilgiresun**, 12 Ocak 2013, 11301, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Sakıncalı Yapıtlar", **Yeşilgiresun**, 19 Ocak 2013, 11307, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Halk Şiirinden Bir Yaprak", **Yeşilgiresun**, 26 Ocak 2013, 11313, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Gar Yağayu Yağayu", **Yeşilgiresun**, 2 Şubat 2013, 11319, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kemençe ve Horan (Ali Karadeniz)", **Yeşilgiresun**, 9 Şubat 2013, 11325, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Dayımoğlu'nun Evinde", **Yeşilgiresun**, 16 Şubat 2013, 11331, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Uzun Havalarımız-1", **Yeşilgiresun**, 23 Şubat 2013, 11337, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Uzun Havalarımız-2", **Yeşilgiresun**, 9 Mart 2013, 11348, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Uzun Havalarımız-3", **Yeşilgiresun**, 16 Mart 2013, 11354, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Uzun Havalarımız-4", **Yeşilgiresun**, 23 Mart 2013, 11360, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Uzun Havalarımız-5", **Yeşilgiresun**, 30 Mart 2013, 11366, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Uzun Havalarımız-6", **Yeşilgiresun**, 6 Nisan 2013, 11372, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Uzun Havalarımız-7", **Yeşilgiresun**, 13 Nisan 2013, 11378, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Orhan Veli Notları", **Yeşilgiresun**, 20 Nisan 2013, 11384, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Necatigil'in Atatürk Şiirleri", **Yeşilgiresun**, 27 Nisan 2013, 11390, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Hikmet Birant Üstüne-1", **Yeşilgiresun**, 4 Mayıs 2013, 11396, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Hikmet Birant Üstüne-2", **Yeşilgiresun**, 11 Mayıs 2013, 11402, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Hikmet Birant Üstüne-3", **Yeşilgiresun**, 18 Mayıs 2013, 11408, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Çepni Kültürü ve Müzik Paneli" **Yeşilgiresun**, 25 Mayıs 2013, 11414, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Sağlık Köyü Konağı Açılış Töreni", **Yeşilgiresun**, 1 Haziran 2013, 11419, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Müziğinde Etkileşim-1", **Yeşilgiresun**, 8 Haziran 2013, 11425, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Müziğinde Etkileşim-2", **Yeşilgiresun**, 15 Haziran 2013, 11431, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Müziğinde Etkileşim-3", **Yeşilgiresun**, 22 Haziran 2013, 11437, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Müziğinde Etkileşim-4", **Yeşilgiresun**, 29 Haziran 2013, 11343, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Müziğinde Etkileşim-5", **Yeşilgiresun**, 6 Temmuz 2013, 11449, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Müziğinde Etkileşim-6", **Yeşilgiresun**, 13 Temmuz 2013, 11455, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Müziğinde Etkileşim-7", **Yeşilgiresun**, 20 Temmuz 2013, 11461, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Müziğinde Etkileşim-8", **Yeşilgiresun**, 27 Temmuz 2013, 11467, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Müziğinde Etkileşim-9", **Yeşilgiresun**, 3 Ağustos 2013, 11473, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Müziğinde Etkileşim-10", **Yeşilgiresun**, 17 Ağustos 2013, 11482, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Müziğinde Etkileşim-11", **Yeşilgiresun**, 24 Ağustos 2013, 11488, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Müziğinde Etkileşim-12", **Yeşilgiresun**, 31 Ağustos 2013, 11494, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Müziğinde Etkileşim-13", **Yeşilgiresun**, 7 Eylül 2013, 11500, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun-Şebinkarahisar", **Yeşilgiresun**, 28 Eylül 2013, 11518, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Çepniler ve Müzik", **Yeşilgiresun**, 5 Ekim 2013, 11522, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Orhan Kemal 100 Yaşında", **Yeşilgiresun**, 26 Ekim 2013, 11534, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Turgut Özakman'ın Ardından", **Yeşilgiresun**, 2 Kasım 2013, 11540, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Sait Faik'in Şiirleri", **Yeşilgiresun**, 9 Kasım 2013, 11546, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ah Görele Görele-1", **Yeşilgiresun**, 16 Kasım 2013, 11552, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ah Görele Görele-2", **Yeşilgiresun**, 23 Kasım 2013, 11558, Giresun, s.4.

GÜNAY, Hayrettin, "Ah Görele Görele-3", **Yeşilgiresun**, 30 Kasım 2013, 11564, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ah Görele Görele-4", **Yeşilgiresun**, 7 Aralık 2013, 11570, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ah Görele Görele-5", **Yeşilgiresun**, 12 Aralık 2013, 11574, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ah Görele Görele-6", **Yeşilgiresun**, 13 Aralık 2013, 11575, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Dizelerden Yola Çıkmak", **Yeşilgiresun**, 14 Aralık 2013, 11576, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kaza Okları", **Yeşilgiresun**, 21 Aralık 2013, 11582, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ah Görele Görele-7", **Yeşilgiresun**, 28 Aralık 2013, 11588, Giresun, s.2.

2014

GÜNAY, Hayrettin, "Seyrani Gafilin Ahmaklığı", **Yeşilgiresun**, 4 Ocak 2014, 11594, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Akbaba 1977", **Yeşilgiresun**, 11 Ocak 2014, 11600, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Türkçe Kavgası", **Yeşilgiresun**, 18 Ocak 2014, 11606, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "2013'te Yitirdiklerimiz", **Yeşilgiresun**, 25 Ocak 2014, 11612, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Hasan Ali Edizler", **Yeşilgiresun**, 1 Şubat 2014, 11618, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Değinmeler", **Yeşilgiresun**, 8 Şubat 2014, 11624, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kemal Bekir", **Yeşilgiresun**, 15 Şubat 2014, 11630, Giresun, s.2

GÜNAY, Hayrettin, "Gelin Taşı", **Yeşilgiresun**, 22 Şubat 2014, 11636, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Sazların İzinde/Kemençe", **Yeşilgiresun**, 1 Mart 2014, 11642, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Şehitliği", **Yeşilgiresun**, 8 Mart 2014, 11648, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bahtiyar Ağabey", **Yeşilgiresun**, 15 Mart 2014, 11654, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Dayımoğlu Anıları", **Yeşilgiresun**, 22 Mart 2014, 11660, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Dergilere Yolculuk", **Yeşilgiresun**, 29 Mart 2014, 11666, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Değinmeler", **Yeşilgiresun**, 5 Nisan 2014, 11672, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Drina Irmağı", **Yeşilgiresun**, 12 Nisan 2014, 11678, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Belgesel Notları-1", **Yeşilgiresun**, 19 Nisan 2014, 11684, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Belgesel Notları-2", **Yeşilgiresun**, 26 Nisan 2014, 11690, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Belgesel Notları-3", **Yeşilgiresun**, 3 Mayıs 2014, 11696, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Belgesel Notları-4", **Yeşilgiresun**, 10 Mayıs 2014, 11702, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Belgesel Notları-5", **Yeşilgiresun**, 17 Nisan 2014, 11708, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Belgesel Notları-6", **Yeşilgiresun**, 24 Mayıs 2014, 11714, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Belgesel Notları-7", **Yeşilgiresun**, 31 Mayıs 2014, 11720, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Belgesel Notları-8", **Yeşilgiresun**, 7 Haziran 2014, 11726, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Tohum Yeşerince", **Yeşilgiresun**, 21 Haziran 2014, 11738, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Değinmeler", **Yeşilgiresun**, 28 Haziran 2014, 11744, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "12 Eylül", **Yeşilgiresun**, 5 Temmuz 2014, 11750, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Erdoğan Alkan Üstüne", **Yeşilgiresun**, 19 Temmuz 2014, 11762, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Osmanoflar", **Yeşilgiresun**, 26 Temmuz 2014, 11785, Giresun, s.5.

GÜNAY, Hayrettin, "Tutanaklar", **Yeşilgiresun**, 6 Eylül 2014, 11801, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Unutulmuş Bir Ozan", **Yeşilgiresun**, 13 Eylül 2014, 11807, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Işık Öğretmen", **Yeşilgiresun**, 20 Eylül 2014, 11813, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Doğu Karadeniz'de Bir Kıyı Kasabası Keşap", **Yeşilgiresun**, 9 Ağustos 2014, 11777, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Belgesel Notları-9", **Yeşilgiresun** 23 Ağustos 2014, 11789, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bekir Sıtkı Erdoğan Üstüne", **Yeşilgiresun**, 30 Ağustos 2014, 11795, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Şeref Taşlıova", **Yeşilgiresun**, 3 Ekim 2014, 11824, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Apaydın'ın Ardından", **Yeşilgiresun**, 11 Ekim 2014, 11828, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Üstünde Vapur Bağırıyor", **Yeşilgiresun**, 25 Ekim 2014, 11840, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Üstünde Vapur Bağırıyor-2", **Yeşilgiresun**, 1 Kasım 2014, 11846, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Üstünde Vapur Bağırıyor-3", **Yeşilgiresun**, 8 Kasım 2014, 11852, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Cumhuriyetimiz 91. Yaşında", **Yeşilgiresun**, 15 Kasım 2014, 11858, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Picoğlu Osman Efendi", **Yeşilgiresun**, 22 Kasım 2014, 11863, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Trabzonlu Delikanlı", **Yeşilgiresun**, 29 Kasım 2014, 11869, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'deki Oyunlar-1", **Yeşilgiresun**, 6 Aralık 2014, 11875, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'deki Oyunlar-2", **Yeşilgiresun**, 13 Aralık 2014, 11881, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'deki Oyunlar-3", **Yeşilgiresun**, 20 Aralık 2014, 11888, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'deki Oyunlar-4", **Yeşilgiresun**, 27 Aralık 2014, 11894, Giresun, s.2.

2015

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'deki Oyunlar-5", **Yeşilgiresun**, 10 Ocak 2015, 11906, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'deki Oyunlar-6", **Yeşilgiresun**, 17 Ocak 2015, 11912, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'deki Oyunlar-7-8", **Yeşilgiresun**, 31 Ocak 2015, 11924, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'deki Oyunlar-9", **Yeşilgiresun**, 7 Şubat 2015, 11936, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'deki Oyunlar-10", **Yeşilgiresun**, 14 Şubat 2015, 11936, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'deki Oyunlar-11", **Yeşilgiresun**, 21 Şubat 2015, 11942, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'deki Oyunlar-12", **Yeşilgiresun**, 28 Şubat 2015, 11948, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'deki Oyunlar-13", **Yeşilgiresun**, 7 Mart 2015, 11954, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Yaşar Kemal İçin Değinmeler", **Yeşilgiresun**, 14 Mart 2015, 11960, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'deki Oyunlar-14", **Yeşilgiresun**, 21 Mart 2015, 11966, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Çanakkale İçinde", **Yeşilgiresun**, 28 Mart 2015, 11972, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Zamanlar mı Tükendi?", **Yeşilgiresun**, 4 Nisan 2015, 11978, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Eleştiri", **Yeşilgiresun**, 11 Nisan 2015, 11984, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Mektup Özel Sayıları", **Yeşilgiresun**, 18 Nisan 2015, 11990, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Doğu Karadeniz Geleneksel Müzik ve Dans Günleri-1", **Yeşilgiresun**, 2 Mayıs 2015, 12002, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Doğu Karadeniz Geleneksel Müzik ve Dans Günleri-2", **Yeşilgiresun**, 9 Mayıs 2015, 12008, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Doğu Karadeniz Geleneksel Müzik ve Dans Günleri-3", **Yeşilgiresun**, 16 Mayıs 2015, 12014, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Doğu Karadeniz Geleneksel Müzik ve Dans Günleri-4", **Yeşilgiresun**, 23 Mayıs 2015, 12020, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Doğu Karadeniz Geleneksel Müzik ve Dans Günleri-5", **Yeşilgiresun**, 30 Mayıs 2015, 12026, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Doğu Karadeniz Geleneksel Müzik ve Dans Günleri-6", **Yeşilgiresun**, 6 Haziran 2015, 12032, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Doğu Karadeniz Geleneksel Müzik ve Dans Günleri-7", **Yeşilgiresun**, 13 Haziran 2015, 12038, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Hasan Ağabey", **Yeşilgiresun**, 27 Haziran 2015, 12050, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Kazası Nüfus Defteri", **Yeşilgiresun**, 4 Temmuz 2015, 12056, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Artvin-Erzurum Gezisi", **Yeşilgiresun**, 11 Temmuz 2015, 12062, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Artvin-Erzurum Gezisi-2", **Yeşilgiresun**, 25 Temmuz 2015, 12072, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Artvin-Erzurum Gezisi-3", **Yeşilgiresun**, 1 Ağustos 2015, 12078, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Artvin-Erzurum Gezisi-4", **Yeşilgiresun**, 8 Ağustos 2015, 12084, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Değinmeler-1", **Yeşilgiresun**, 22 Ağustos 2015, 12096, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Değinmeler-2", **Yeşilgiresun**, 29 Ağustos 2015, 12102, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Değinmeler-3", **Yeşilgiresun**, 5 Eylül 2015, 12108, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Değinmeler-4", **Yeşilgiresun**, 12 Eylül 2015, 12114, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Şebinkarahisar-Koyulhisar-Mesudiye-1", **Yeşilgiresun**, 3 Ekim 2015, 12127, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Şebinkarahisar-Koyulhisar-Mesudiye-2", **Yeşilgiresun**, 10 Ekim 2015, 12133, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kitap İçin", **Yeşilgiresun**, 17 Ekim 2015, 12139, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Yaşlanmaz Şair Çocuk", **Yeşilgiresun**, 24 Ekim 2015, 12145, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Cumhuriyet", **Yeşilgiresun**, 31 Ekim 2015, 12151, Giresun, s.4.

GÜNAY, Hayrettin, "Göl İnsanları", **Yeşilgiresun**, 7 Kasım 2015, 12157, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Çetin Altan Üstüne", **Yeşilgiresun**, 14 Kasım 2015, 12163, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Gülten Akın", **Yeşilgiresun**, 21 Kasım 2015, 12169, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Çocuk ve Allah", **Yeşilgiresun**, 28 Kasım 2015, 12175, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Darıdan Horana-1", **Yeşilgiresun**, 5 Aralık 2015, 12181, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Unutulmayan Öğretmenler", **Yeşilgiresun**, 12 Aralık 2015, 12186, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Darıdan Horana-3", **Yeşilgiresun**, 19 Aralık 2015, 12192, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Darıdan Horana-2", **Yeşilgiresun**, 26 Aralık 2015, 12198, Giresun, s.2.

2016

GÜNAY, Hayrettin, "Darıdan Horana-4", **Yeşilgiresun**, 2 Ocak 2016, 12204, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Darıdan Horana-5", **Yeşilgiresun**, 9 Ocak 2016, 12210, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Darıdan Horana-6", **Yeşilgiresun**, 16 Ocak 2016, 12216, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Darıdan Horana-7", **Yeşilgiresun**, 23 Ocak 2016, 12222, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Tahsin Yücel Üstüne", **Yeşilgiresun**, 6 Şubat 2016, 12234, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Taflan", **Yeşilgiresun**, 13 Şubat 2016, 12240, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Hatice Korkmaz Resim Sergisi", **Yeşilgiresun**, 20 Şubat 2016, 12246, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Eco Üstüne Notlar", **Yeşilgiresun**, 27 Şubat 2016, 12252, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Büyük Balıklar", **Yeşilgiresun**, 5 Mart 2016, 12258, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Çanakkale Halk Ezgileri", **Yeşilgiresun**, 12 Mart 2016, 12264, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bahtiyar Dayımoğlu Gecesi", **Yeşilgiresun**, 19 Mart 2016, 12270, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Gölgeleri Kullanmak", **Yeşilgiresun**, 26 Mart 2016, 12276, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Dünya Tiyatrolar Günü", **Yeşilgiresun**, 2 Nisan 2016, 12282, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Mahkeme Sicili", **Yeşilgiresun**, 9 Nisan 2016, 12288, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Yaşar Serin Üstüne", **Yeşilgiresun**, 16 Nisan 2016, 12294, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bozkırdaki Çekirdek", **Yeşilgiresun**, 23 Nisan 2016, 12300, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ata Terzibaşı Üstüne", **Yeşilgiresun**, 30 Nisan 2016, 12306, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Erden Menteşeoğlu Üstüne", **Yeşilgiresun**, 7 Mayıs 2016, 12312, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Anday'ın Denemeleri", **Yeşilgiresun**, 21 Mayıs 2016, 12324, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kars'a Giderim Kars'a-1", **Yeşilgiresun**, 4 Haziran 2016, 12336, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kars'a Giderim Kars'a-2", **Yeşilgiresun**, 11 Haziran 2016, 12342, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kars'a Giderim Kars'a-3", **Yeşilgiresun**, 18 Haziran 2016, 12348, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kars'a Giderim Kars'a-4", **Yeşilgiresun**, 25 Haziran 2016, 12354, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kars'a Giderim Kars'a-5", **Yeşilgiresun**, 2 Temmuz 2016, 12360, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Okur Arayışları", **Yeşilgiresun**, 16 Temmuz 2016, 12366, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Değinmeler", **Yeşilgiresun**, 23 Temmuz 2016, 12372, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Tonya Kadırga Otçusu", **Yeşilgiresun**, 30 Temmuz 2016, 12378, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Fethi Naci'nin Yayınları", **Yeşilgiresun**, 6 Ağustos 2016, 12384, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Yazınımızda Kalkışma", **Yeşilgiresun**, 13 Ağustos 2016, 12390, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Varlık Yıllığı", **Yeşilgiresun**, 20 Ağustos 2016, 12396, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Honefter Yaylası", **Yeşilgiresun**, 3 Eylül 2016, 12408, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Vedat Türkali Üstüne", **Yeşilgiresun**, 10 Eylül 2016, 12414, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Değinmeler", **Yeşilgiresun**, 24 Eylül 2016, 12419, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Tarık Akan Üstüne", **Yeşilgiresun**, 1 Ekim 2016, 12425, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Posof Derlemeleri-1", **Yeşilgiresun**, 8 Ekim 2016, 12431, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Posof Derlemeleri-2", **Yeşilgiresun**, 15 Ekim 2016, 12437, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Yusuf Kurt'un Giresun Çalışmaları", **Yeşilgiresun**, 29 Ekim 2016, 12449, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Posof Derlemeleri-3", **Yeşilgiresun**, 5 Kasım 2016, 12455, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Posof Derlemeleri-4", **Yeşilgiresun**, 12 Kasım 2016, 12461, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Posof Derlemeleri-5", **Yeşilgiresun**, 19 Kasım 2016, 12467, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Posof Derlemeleri-6", **Yeşilgiresun**, 26 Kasım 2016, 12473, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Posof Derlemeleri-7", **Yeşilgiresun**, 3 Aralık 2016, 12479, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Posof Derlemeleri-8", **Yeşilgiresun**, 10 Aralık 2016, 12485, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Posof Derlemeleri-9", **Yeşilgiresun**, 17 Aralık 2016, 12492, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kuşlar Yasına Gider", **Yeşilgiresun**, 31 Aralık 2016, 12504, Giresun, s.2.

2017

GÜNAY, Hayrettin, "Neşter ve Madalya/ Ya Madalya Ya Ölüm", **Yeşilgiresun**, 7 Ocak 2017, 12510, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Sırrı Öztürk Üstüne-1", **Yeşilgiresun**, 14 Ocak 2017, 12516, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Sırrı Öztürk Üstüne-2", **Yeşilgiresun**, 21 Ocak 2017, 12522, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Sırrı Öztürk Üstüne-3", **Yeşilgiresun**, 28 Ocak 2017, 12528, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Sırrı Öztürk Üstüne-4", **Yeşilgiresun**, 4 Şubat 2017, 12534, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Sırrı Öztürk Üstüne-5", **Yeşilgiresun**, 11 Şubat 2017, 12540, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Çağlayan Yayınevi", **Yeşilgiresun**, 18 Şubat 2017, 12546, Giresun, s.2

GÜNAY, Hayrettin, "Tirebolu'yu Özlemek", **Yeşilgiresun**, 25 Şubat 2017, 12552, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Değinmeler", **Yeşilgiresun**, 4 Mart 2017, 12558, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Çağdaş Türk Dili'nden", **Yeşilgiresun**, 11 Mart 2017, 12564, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Sığırtmaç Türküleri", **Yeşilgiresun**, 18 Mart 2017, 12570, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Çıkrıklar Durunca", **Yeşilgiresun**, 1 Nisan 2017, 12582, Giresun, s.4.

GÜNAY, Hayrettin, "Deli Manda", **Yeşilgiresun**, 8 Nisan 2017, 12588, Giresun, s.4.

GÜNAY, Hayrettin, "Gösteri", **Yeşilgiresun**, 15 Nisan 2017, 12594, Giresun, s.4.

GÜNAY, Hayrettin, "Zeki Kuruca'nın Künyesi", **Yeşilgiresun**, 22 Nisan 2017, 12600, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "N. Osman Apaydın Üstüne", **Yeşilgiresun**, 29 Nisan 2017, 12606, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Fosforlu Cevriye", **Yeşilgiresun**, 20 Mayıs 2017, 12624, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bir Gün", **Yeşilgiresun**, 27 Mayıs 2017, 12630, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Neşet Ertaş'ın Mezarında-1", **Yeşilgiresun**, 3 Haziran 2017, 12636, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Neşet Ertaş'ın Mezarında-2", **Yeşilgiresun**, 10 Haziran 2017, 12642, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Neşet Ertaş'ın Mezarında-3", **Yeşilgiresun**, 17 Haziran 2017, 12648, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Neşet Ertaş'ın Mezarında-4", **Yeşilgiresun**, 24 Haziran 2017, 12654, Giresun, s. 2.

GÜNAY, Hayrettin, "Neşet Ertaş'ın Mezarında-5", **Yeşilgiresun**, 1 Temmuz 2017, 12658, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Cemal Süreya'da Özel Adlar", **Yeşilgiresun**, 8 Temmuz 2017, 12664, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Kemençe Horan Sempozyumu", **Yeşilgiresun**, 15 Temmuz 2017, 12670, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Kemençe Horan-1", **Yeşilgiresun,** 29 Temmuz 2017, 12682, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Kemençe Horan-2", **Yeşilgiresun**, 5 Ağustos 2017, 12688, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Kemençe Horan-3", **Yeşilgiresun**, 12 Ağustos 2017, 12693, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Kemençe Horan-4", **Yeşilgiresun**, 19 Ağustos 2017, 12700, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Kemençe Horan-5", **Yeşilgiresun**, 26 Ağustos 2017, 12706, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Kemençe Horan-6", **Yeşilgiresun**, 9 Eylül 2017, 12715, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Kemençe Horan-7", **Yeşilgiresun**, 16 Eylül 2017, 12721, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Kemençe Horan-8", **Yeşilgiresun**, 30 Eylül 2017, 12733, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Kemençe Horan-9", **Yeşilgiresun**, 7 Ekim 2017, 12739, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Değinmeler", **Yeşilgiresun**, 14 Ekim 2017, 12745, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kısaca", **Yeşilgiresun**, 21 Ekim 2017, 12751, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kadırga'da Honofter'de Horanda", **Yeşilgiresun**, 28 Ekim 2017, 12757, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ceza Sömürgesi", **Yeşilgiresun**, 3 Kasım 2017, 12763, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Cumhuriyetimiz 94 Yaşında", **Yeşilgiresun**, 11 Kasım 2017, 12769, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Şükrü Usta-İlhan Demirarslan Dostluğu", **Yeşilgiresun**, 18 Kasım 2017, 12775, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Sami Günay Üstüne-1", **Yeşilgiresun**, 25 Kasım 2017, 12781, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Sami Günay Üstüne-2", **Yeşilgiresun**, 2 Aralık 2017, 12787, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Sami Günay Üstüne-3", **Yeşilgiresun**, 9 Aralık 2017, 12793, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Sami Günay Üstüne-4", **Yeşilgiresun**, 16 Aralık 2017, 12799, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Sami Günay Üstüne-5", **Yeşilgiresun**, 23 Aralık 2017, 12805, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ali Kızıltuğ Üstüne", **Yeşilgiresun**, 30 Aralık 2017, 12811, Giresun, s.2.

2018

GÜNAY, Hayrettin, "Ardıç Ağacının Altında", **Yeşilgiresun**, 6 Ocak 2018, 12817, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kuşdili Kültür Paneli", **Yeşilgiresun**, 13 Ocak 2018, 12823, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Değinmeler", **Yeşilgiresun**, 20 Ocak 2018, 12829, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bütün Yapıtları", **Yeşilgiresun**, 27 Ocak 2018, 12835, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Arif Sağ'a Ödül", **Yeşilgiresun**, 3 Şubat 2018, 12841, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Sonrası", **Yeşilgiresun**, 10 Şubat 2018, 12847, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Tarihe Tutulan Ayna", **Yeşilgiresun**, 10 Şubat 2018, 12853, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Şiir Yarışması", **Yeşilgiresun**, 24 Şubat 2018, 12859, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Üniversite Etkinliği", **Yeşilgiresun**, 3 Mart 2018, 12865, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Şeker Fabrikasındaki Doktor", **Yeşilgiresun**, 24 Mart 2018, 12883, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Karadeniz Kitap Fuarı", **Yeşilgiresun**, 31 Mart 2018, 12889, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ne Yapsın", **Yeşilgiresun**, 7 Nisan 2018, 12895, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Üretken Yazarımız", **Yeşilgiresun**, 14 Nisan 2018, 12901, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ülkü Tamer Üstüne", **Yeşilgiresun**, 21 Nisan 2018, 12907, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kaplumbağalar", **Yeşilgiresun**, 28 Nisan 2018, 12913, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Oğuz Atay'ın Evi-1", **Yeşilgiresun**, 5 Mayıs 2018, 12919, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Oğuz Atay'ın Evi-2", **Yeşilgiresun**, 26 Mayıs 2018, 12937, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Oğuz Atay'ın Evi-3", **Yeşilgiresun**, 2 Haziran 2018, 12943, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Oğuz Atay'ın Evi-4", **Yeşilgiresun**, 9 Haziran 2018, 12949, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Oğuz Atay'ın Evi-5", **Yeşilgiresun**, 23 Haziran 2018, 12959, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar'ın Ardından-1", **Yeşilgiresun**, 30 Haziran 2018, 12965, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar'ın Ardından-2", **Yeşilgiresun**, 7 Temmuz 2018, 12971, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar'ın Ardından-3", **Yeşilgiresun**, 14 Temmuz 2018, 12977, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar'ın Ardından-4", **Yeşilgiresun**, 21 Temmuz 2018, 12983, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar'ın Ardından-5", **Yeşilgiresun**, 28 Temmuz 2018, 12989, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar'ın Ardından-6", **Yeşilgiresun**, 4 Ağustos 2018, 12995, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar'ın Ardından-7", **Yeşilgiresun**, 11 Ağustos 2018, 13001, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar'ın Ardından-8", **Yeşilgiresun**, 18 Ağustos 2018, 13007, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar'ın Ardından-9", **Yeşilgiresun**, 25 Ağustos 2018, 13009, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar'ın Ardından-10", **Yeşilgiresun**, 1 Eylül 2018, 13015, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar'ın Ardından-11", **Yeşilgiresun**, 8 Eylül 2018, 13021, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar'ın Ardından-12", **Yeşilgiresun**, 15 Eylül 2018, 13027, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar'ın Ardından-13", **Yeşilgiresun**, 22 Eylül 2018, 13033, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar'ın Ardından-14", **Yeşilgiresun**, 29 Eylül 2018, 13039, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar'ın Ardından-15", **Yeşilgiresun**, 6 Ekim 2018, 13045, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar'ın Ardından-16", **Yeşilgiresun**, 20 Ekim 2018, 13057, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar'ın Ardından-17", **Yeşilgiresun**, 27 Ekim 2018, 13063, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar'ın Ardından-18", **Yeşilgiresun**, 3 Kasım 2018, 13069, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar'ın Ardından-19", **Yeşilgiresun**, 10 Kasım 2018, 13075, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar'ın Ardından-20", **Yeşilgiresun**, 17 Kasım 2018, 13087, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bizim Köy", **Yeşilgiresun**, 24 Kasım 2018, 13087, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Amasya'nın Elması", **Yeşilgiresun**, 1 Aralık 2018, 13093, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Refik Durbaş Üstüne", **Yeşilgiresun**, 15 Aralık 2018, 13105, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Adnan Binyazar'da Yaşam Öyküsü", **Yeşilgiresun**, 22 Aralık 2018, 13111, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Milliyet Sanat Üstüne", **Yeşilgiresun**, 29 Aralık 2018, 13117, Giresun, s.2.

2019

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun'da", **Yeşilgiresun**, 5 Ocak 2019, 13123, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "1978'lerde Demiraslan", **Yeşilgiresun**, 12 Ocak 2019, 13129, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Avcılık Ekini-2", **Yeşilgiresun**, 19 Ocak 2019, 13135, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Avcılık Ekini-1", **Yeşilgiresun**, 26 Ocak 2019, 13141, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Avcılık Ekini-3", **Yeşilgiresun**, 2 Şubat 2019, 13147, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Avcılık Ekini-4", **Yeşilgiresun**, 9 Şubat 2019, 13153, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Avcılık Ekini-5", **Yeşilgiresun**, 16 Şubat 2019, 13159, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Avcılık Ekini-6", **Yeşilgiresun**, 23 Şubat 2019, 13165, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Avcılık Ekini-7", **Yeşilgiresun**, 2 Mart 2019, 13171, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Avcılık Ekini-8", **Yeşilgiresun**, 9 Mart 2019, 13177, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Avcılık Ekini-9", **Yeşilgiresun**, 16 Mart 2019, 13183, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Avcılık Ekini-10", **Yeşilgiresun**, 23 Mart 2019, 13189, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Avcılık Ekini-11", **Yeşilgiresun**, 6 Nisan 2019, 13201, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Avcılık Ekini-12", **Yeşilgiresun**, 13 Nisan 2019, 13207, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Avcılık Ekini-13", **Yeşilgiresun**, 20 Nisan 2019, 13213, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Avcılık Ekini-14", **Yeşilgiresun**, 27 Nisan 2019, 13219, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Avcılık Ekini-15", **Yeşilgiresun**, 4 Mayıs 2019, 13225, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Avcılık Ekini-16", **Yeşilgiresun**, 11 Mayıs 2019, 13231, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Tekin Sönmez Üstüne", **Yeşilgiresun**, 18 Mayıs 2019, 13237, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bir Yıl Önce", **Yeşilgiresun**, 25 Mayıs 2019, 13243, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Göbeklitepe-1", **Yeşilgiresun**, 1 Haziran 2019, 13249, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Göbeklitepe-2", **Yeşilgiresun**, 15 Haziran 2019, 13258, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Göbeklitepe-3", **Yeşilgiresun**, 22 Haziran 2019, 13264, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Göbeklitepe-4", **Yeşilgiresun**, 29 Haziran 2019, 13270, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Göbeklitepe-5", **Yeşilgiresun**, 6 Temmuz 2019, 13276, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Göbeklitepe-6", **Yeşilgiresun**, 13 Temmuz 2019, 13282, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Göbeklitepe-7", **Yeşilgiresun**, 20 Temmuz 2019, 13288, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Göbeklitepe-8", **Yeşilgiresun**, 27 Temmuz 2019, 13294, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Göbeklitepe-9", **Yeşilgiresun**, 3 Ağustos 2019, 13300, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Göbeklitepe-10", **Yeşilgiresun**, 10 Ağustos 2019, 13306, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Göbeklitepe-11", **Yeşilgiresun**, 17 Ağustos 2019, 13309, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Kemençe Horan Günleri-1", **Yeşilgiresun**, 7 Eylül 2019, 13327, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Kemençe Horan Günleri-2", **Yeşilgiresun**, 14 Eylül 2019, 13333, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Değinmeler", **Yeşilgiresun**, 28 Eylül 2019, 13345, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Test Özensizlikleri-1", **Yeşilgiresun**, 5 Ekim 2019, 13351, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Test Özensizlikleri-2", **Yeşilgiresun**, 2 Kasım 2019, 13375, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Faruk Duman Üstüne", **Yeşilgiresun**, 9 Kasım 2019, 13381, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ünlü Daralması", **Yeşilgiresun**, 16 Kasım 2019, 13387, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun'da-1", **Yeşilgiresun**, 23 Kasım 2019, 13393, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun'da-2", **Yeşilgiresun**, 30 Kasım 2019, 13399, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun'da-3", **Yeşilgiresun**, 7 Aralık 2019, 13405, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun'da-4", **Yeşilgiresun**, 14 Aralık 2019, 13411, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun'da-5", **Yeşilgiresun**, 21 Aralık 2019, 13417, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun'da-6", **Yeşilgiresun**, 28 Aralık 2019, 13423, Giresun, s.2.

2020

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun'da-7", **Yeşilgiresun**, 4 Ocak 2020, 13429, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun'da-8", **Yeşilgiresun**, 11 Ocak 2020, 13435, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun'da-9", **Yeşilgiresun**, 18 Ocak 2020, 13441, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Sarıkamış'ta-1", **Yeşilgiresun**, 25 Ocak 2020, 13447, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Sarıkamış'ta-2", **Yeşilgiresun**, 1 Şubat 2020, 13453, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Batak", **Yeşilgiresun**, 8 Şubat 2020, 13459, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Amerikan Sargısı", **Yeşilgiresun**, 15 Şubat 2020, 13465, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Değinmeler-1", **Yeşilgiresun**, 22 Şubat 2020, 13471, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Değinmeler-2", **Yeşilgiresun**, 29 Şubat 2020, 13477, Giresun, s.2.

4.2.2. Görele Lisesi Dergisi'nde Yayımlanan Çalışmaların Künyesi

GÜNAY, Hayrettin, "Dergi Üstüne", **Görele Lisesi**, Yıl 1, Sayı 1, Giresun 1993, s.17.

GÜNAY, Hayrettin, "Şiirlerde Atatürk", **Görele Lisesi**, Yıl 1, Sayı 2, Giresun 1993, s. 4-5.

GÜNAY, Hayrettin, "Şiir Üstüne", **Görele Lisesi**, Yıl 1, Sayı 3, Giresun 1993, s. 3.

GÜNAY, Hayrettin, "Alıntılar", **Görele Lisesi**, Yıl 1, Sayı 4, Giresun 1993, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar", **Görele Lisesi**, Yıl 2, Sayı 1, Giresun 1994, s.6.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Düğünleri", **Görele Lisesi**, Yıl 2, Sayı 1, Giresun 1994, s. 8-9.

GÜNAY, Hayrettin, "Ali Haydar Karahacıoğlu", **Görele Lisesi**, Yıl 2, Sayı 2, Giresun 1994, s. 5-6.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Türküleri", **Görele Lisesi**, Yıl 2, Sayı 2, Giresun 1994, s. 14-18.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele İmecileri", **Görele Lisesi**, Yıl 2, Sayı 3, Giresun Mayıs 1995, s. 12-13.

GÜNAY, Hayrettin, "Türkü Söylemek", **Görele Lisesi**, Yıl 3, Sayı 1, Giresun Kasım 1995, s. 4-6.

GÜNAY, Hayrettin, "Cemil Sabri Uzunömeroğlu", **Görele Lisesi**, Yıl 3, Sayı 1, Giresun Kasım 1995, s. 16.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele İnanışları", **Görele Lisesi**, Yıl 3, Sayı 2, Giresun Mart 1996, s. 7-8.

GÜNAY, Hayrettin, "Eskiden Yeniye Yansıyanlar", **Görele Lisesi**, Yıl 3, Sayı 10, Giresun Mayıs 1996, s. 3-5.

GÜNAY, Hayrettin, "Geçmişten Ders Almak", **Görele Lisesi**, Yıl 4, Sayı 11, Giresun Ekim 1996, s.4.

GÜNAY, Hayrettin, "Cahit Külebi'yi Okumak", **Görele Lisesi**, Yıl 4, Sayı 12, Giresun Aralık 1996, s.6-8.

GÜNAY, Hayrettin, "Cemil Sabri Uzunömeroğlu'ndan Seçmeler", **Görele Lisesi**, Yıl 4, Sayı 12, Giresun Aralık 1996, s. 25.

GÜNAY, Hayrettin, "Lisemizden Biri", **Görele Lisesi**, Yıl 4, Sayı 12, Giresun Aralık 1996, s. 33.

GÜNAY, Hayrettin, "Denizlerin Kralı", **Görele Lisesi**, Yıl 4, Sayı 13, Giresun Mart 1997, s. 8-10.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Dalda Tekleme", **Görele Lisesi**, Yıl 4, Sayı 14, Giresun Temmuz 1997, s. 3-6.

GÜNAY, Hayrettin, "Kemençemin Üstüne", **Görele Lisesi**, Yıl 4, Sayı 15, Giresun Eylül-Ekim-Kasım 1997, s. 7-10.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresunlu Şairler Üstüne", **Görele Lisesi**, Yıl 4, Sayı 15, Giresun Eylül-Ekim-Kasım 1997, s. 21.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'nin Kurtuluşu Üstüne", **Görele Lisesi**, Yıl 5, Sayı 16, Giresun Ocak-Şubat-Mart 1998, s. 14.

GÜNAY, Hayrettin, "Dursun Çavuş", **Görele Lisesi**, Yıl 5, Sayı 16, Giresun Ocak-Şubat-Mart 1998, s. 15-18.

GÜNAY, Hayrettin, "Yücel Yılı", **Görele Lisesi**, Yıl 5, Sayı 16, Giresun Ocak-Şubat-Mart 1998, s. 38.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Oyunları", **Görele Lisesi**, Yıl 5, Sayı 17, Giresun Nisan-Mayıs 1998, s. 5-6.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Kültür Sempozyumu", **Görele Lisesi**, Yıl 5, Sayı 18, Giresun Haziran-Temmuz-Ağustos 1998, s. 10.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Manileri", **Görele Lisesi**, Yıl 5, Sayı 18, Giresun Haziran-Temmuz-Ağustos 1998, s. 17-20.

GÜNAY, Hayrettin, "Viran Dağlar Üstüne", **Görele Lisesi**, Yıl 5, Sayı 18, Giresun Haziran-Temmuz-Ağustos 1998, s. 41.

GÜNAY, Hayrettin, "Analarımız", **Görele Lisesi**, Yıl 5, Sayı 18, Giresun Haziran-Temmuz-Ağustos 1998, s. 44.

GÜNAY, Hayrettin, "Cumhuriyet Döneminde Öykü ve Roman", **Görele Lisesi**, Yıl 6, Sayı 19, Giresun Eylül-Ekim 1998, s. 20-24.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Sevgisi", **Görele Lisesi**, Yıl 6, Sayı 20, Giresun Kasım-Aralık 1998/Ocak 1999, s. 3-5.

GÜNAY, Hayrettin, "Laiklik ve Din İlişkisi", **Görele Lisesi**, Yıl 6, Sayı 21, Giresun Şubat-Mart-Nisan 1999, s. 8-10.

GÜNAY, Hayrettin, "Cemil Sabri Üstüne", **Görele Lisesi**, Yıl 6, Sayı 22, Giresun Mayıs-Haziran-Temmuz 1999, s. 23-24.

GÜNAY, Hayrettin, "Durkaya (Kemal İpşir)", **Görele Lisesi**, Yıl 6, Sayı 22, Giresun Mayıs-Haziran-Temmuz 1999, s. 28-30.

GÜNAY, Hayrettin, "Fethi Karamahmutoğlu", **Görele Lisesi**, Yıl 7, Sayı 23, Giresun Eylül-Ekim-Kasım 1999, s. 5.

GÜNAY, Hayrettin, "Dokuzgöz Yayla Şenliği", **Görele Lisesi**, Yıl 7, Sayı 23, Giresun Eylül-Ekim-Kasım 1999, s. 20.

GÜNAY, Hayrettin, "Kurtuluş Savaşı Romanları", **Görele Lisesi**, Yıl 7, Sayı 23, Giresun Eylül-Ekim-Kasım 1999, s. 43.

GÜNAY, Hayrettin, "Dede Korkut Üstüne", **Görele Lisesi**, Yıl 7, Sayı 24, Giresun Aralık 1999/Ocak-Şubat 2000, s. 4-5.

GÜNAY, Hayrettin, "Deniz Çağrışımları", **Görele Lisesi**, Yıl 7, Sayı 24, Giresun Aralık 1999/Ocak-Şubat 2000, s. 38.

GÜNAY, Hayrettin, "Batılı Olmak", **Görele Lisesi**, Yıl 7, Sayı 24, Giresun Aralık 1999/Ocak-Şubat 2000, s. 41.

GÜNAY, Hayrettin, "Salı Günü Çarşıda", **Görele Lisesi**, Yıl 7, Sayı 25, Giresun Mart-Nisan-Mayıs 2000 s. 14-15.

GÜNAY, Hayrettin, "Veysel Anılıyor", **Görele Lisesi**, Yıl 7, Sayı 25, Giresun Mart-Nisan-Mayıs 2000 s. 33.

GÜNAY, Hayrettin, "Huzur Üstüne", **Görele Lisesi**, Yıl 7, Sayı 26, Giresun Haziran-Temmuz-Ağustos 2000 s. 5-6.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele İş Yerleri Adları Üstüne", **Görele Lisesi**, Yıl 7, Sayı 26, Giresun Haziran-Temmuz-Ağustos 2000 s. 23-24.

GÜNAY, Hayrettin, "Türkülerimizdeki Cansuyu", **Görele Lisesi**, Yıl 7, Sayı 26, Giresun Haziran-Temmuz-Ağustos 2000 s. 42.

GÜNAY, Hayrettin, "Kemençeyle Cenazeye Çağırılmış Türkü Yöresi: Görele", **Görele Lisesi**, Yıl 8, Sayı 27, Giresun Eylül-Ekim-Kasım 2000 s. 7-8.

GÜNAY, Hayrettin, "Tuzcuoğlu Üstüne", **Görele Lisesi**, Yıl 8, Sayı 27, Giresun Eylül-Ekim-Kasım 2000 s. 27.

GÜNAY, Hayrettin, "Nazmi Özdemir Üstüne", **Görele Lisesi**, Yıl 8, Sayı 27, Giresun Eylül-Ekim-Kasım 2000 s. 31.

GÜNAY, Hayrettin, "Karaman Üstüne", **Görele Lisesi**, Yıl 8, Sayı 28, Giresun Aralık 2000/Ocak-Şubat 2001, s. 3-4.

GÜNAY, Hayrettin, "Hicaz Su Yolları Onarımı İçin Görele'den Toplanan Yardımlar", **Görele Lisesi**, Yıl 8, Sayı 28, Giresun Aralık 2000/Ocak-Şubat 2001, s. 16-17.

GÜNAY, Hayrettin, "Bayrağım Ayla Yıldız", **Görele Lisesi**, Yıl 8, Sayı 29, Giresun Mart-Nisan-Mayıs 2001, s. 7.

GÜNAY, Hayrettin, "Necati Cumalı Üstüne", **Görele Lisesi**, Yıl 8, Sayı 29, Giresun Mart-Nisan-Mayıs 2001, s. 14.

GÜNAY, Hayrettin, "Hasan Ali Yücel Paneli", **Görele Lisesi**, Yıl 8, Sayı 29, Giresun Mart-Nisan-Mayıs 2001, s. 26

GÜNAY, Hayrettin, "Hacı Dağında", **Görele Lisesi**, Yıl 9, Sayı 30, Giresun Eylül-Ekim-Kasım 2001, s. 17.

. GÜNAY, Hayrettin, "Denize Ayna Tutmak", **Görele Lisesi**, Yıl 9, Sayı 30, Giresun Eylül-Ekim-Kasım 2001, s. 28.

GÜNAY, Hayrettin, "Dokundurmalar", **Görele Lisesi**, Yıl 9, Sayı 30, Giresun Eylül-Ekim-Kasım 2001, s. 43-44.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Âşık Biçimi Şiir Geleneği", **Görele Lisesi**, Yıl 9, Sayı 31, Mart-Nisan-Mayıs 2002, s. 12-15.

GÜNAY, Hayrettin, "Bu Bir Çağrıdır", **Görele Lisesi**, Yıl 9, Sayı 31, Mart-Nisan-Mayıs 2002, s. 31.

GÜNAY, Hayrettin, "Haburası Görele Kemençenin Beşiği", **Görele Lisesi**, Yıl 9, Sayı 31, Mart-Nisan-Mayıs 2002, s. 37.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Türkü Geleneği", **Görele Lisesi**, Yıl 10, Sayı 32, Kasım-Aralık 2002/Ocak 2003, s. 5-6.

GÜNAY, Hayrettin, "Erdem Dülger Üstüne", **Görele Lisesi**, Yıl 10, Sayı 32, Kasım-Aralık 2002/Ocak 2003, s. 33.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Türkü Geleneği-2", **Görele Lisesi**, Yıl 10, Sayı 33, Şubat-Mart-Nisan 2003, s. 16-17.

4.2.3. Sempozyum Bildirilerinin Künyesi

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Yöresinde Bazı İnanışlar", **Giresun Kültür Sempozyumu 30- 31 Mayıs 1998 Bildiriler**, Giresun Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 1998, s. 431-436.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Kemençe ve Kemençeciler", **Giresun Kültür Sempozyumu 30-31 Mayıs 1998 Bildiriler**, Giresun Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 1998, s. 471-478.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Sözlü ve Sözsüz Halk Musikisi", **Cumhuriyetin 80. Yılında Görele Kültür Sanat Sempozyumu 20 Aralık 2003 Bildiriler**, Melisa Matbaacılık, İstanbul 2005, s. 79-88

4.2.4. Yayımlanmış Şiirlerinin Künyesi

GÜNAY, Hayrettin, "Sayılı Günler", **HÜRSES**, 7 Ağustos 1971, 737, Kırklareli, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Oynak Serçe", **HÜRSES**, 13 Ekim 1971, 756, Kırklareli, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Sahte Güzel", **GÜN**, 13 Eylül 1972, 245, İstanbul, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Martılar", **Alkım Sanat Bilim ve Eğitim Dergisi**, Yıl 7, Sayı 57, Bursa 1975, s. 16.

4.3. HALK EDEBİYATI KONULU ÇALIŞMALARININ İNCELENMESİ

4.3.1. ANONİM HALK EDEBİYATI

4.3.1.1. Hayrettin Günay'ın Türkü Konulu Çalışmaları Hakkında

Duygu, düşünce, hayâl ve birey ya da toplum olarak doğumdan ölüme kadar yaşanan, insan ve toplumda iz bırakan bütün olayları dile getiren, sevinçli ya da üzüntülü zamanlardaki coşku ve heyecanı yansıtan, kaynakları genellikle ozan, türkü yakıcı ve söyleyici kişilerden oluşan, hangi edebiyat şubesine ait ya da hangi biçim ve türde ortaya çıkmış olursa olsun halka mal edilerek anonimleşen, şölende, düğünde, toplantıda ve her türlü icra ortamında dillerden düşürülmeyen, icracısı, icra ortamı ve konusuna göre kendine has bir ezgiyle söylenen manzum ürünlere "türkü" denir (Yakıcı, 2007: 44). Türküler, belli bir nazım biçimine sahip olmayan, hece ölçüsüyle meydana getirilmiş anonim ürünlerdir. Yani, hem koşma, hem mani nazım şekilleriyle söylenebildikleri gibi iki, üç, beş dizeden oluşan bentlerle de söylenebilmektedir. Türküler hece ölçüsünün hemen her çeşidiyle meydana getirilebilmiştir (Albayrak, 2009: 142-159). Türkülerin içerik özelliklerine dayalı yapılan tespitlerde genellikle işlenen konular esas alınır. Türküler, toplumun ve o topluma mensup türkü icracısının içinde bulunduğu sosyal, kültürel, siyasi, ekonomik, vd. şartlar esasında ortaya çıkan hissî durumları yansıtırlar. Anılan şartlar altında ortaya çıkan bireysel ya da toplumsal duygu dünyası yansımasını türkülerde bulur (Küçük, 2015a, 201)

Yıldırım, folklorun özelliklerini "1. Sözlü olma, 2. Geleneğe bağlılık, 3. Çeşitlenme, 4. Anonimlik, 5. Kalıplaşma" olmak üzere beş madde halinde sıralar (Yıldırım 1998: 68-69). Türkülerin de folklor ürünü olduğu göz önüne alındığında bu özelliklerin türkülerle de bulunması son derece olağandır. Hatta türkülerin diğer folklor ürünlerinden farklı yönleri düşünüldüğünde türkülerin özelliklerini "1.

Anonim olması, 2. Sözlü olması, 3. Varyantlaşma özelliği, 4. Geleneksel oluşu, 5. Kalıplaşma özelliği, 6. Ezgi ile söylenmesi, 7. İrticalen söylenmesi" şeklinde (Güzel-Torun 2012: 111) sıralamak mümkündür.

Hayrettin Günay'ın türkü konulu çalışmaları Türk halk bilimi araştırmaları için son derece önemlidir. Artık türkülerin şehirlerde yasayan, okumuş yazmış, mürekkep yalamış, modern hayat tarzının içinden gelen, çağdaş sanat akımlarını yakından takip eden insanlar tarafından da üretilen ve tüketilen bir kültürel değer olduğunun farkına varmamız gerekiyor (Tokel, 2002: 127). Söylenilen bütün ölçütlere uyan, kaliteli bir eğitimin yanı sıra kendi okuma ve araştırmalarıyla da bilimsel farkındalığını arttıran, sanatın hemen her alanında güncel gelişmeleri takip eden Hayrettin Günay'ın halk bilimi çalışmaları incelendiğinde üzerinde sıklıkla ve titizlikle durduğu iki konu göze çarpmaktadır: Türkü ve halk oyunları. Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde kayıt altına alınan, icra edilen türküleri inceleyen Günay, özellikle Giresun-Görele yöresi türkülerini araştırmalarına konu edinmiştir. Çalışmalarında türküleri "Ezgilerine Göre Türküler", "Konularına Göre Türküler", "Biçimlerine Göre Türküler" başlıkları altında değerlendirilmiştir. Türkü konulu çalışmalarında, ezgilerine göre usullü ve usulsüz türküleri; konularına göre ise aşk türküleri, doğa türküleri, kahramanlık türküleri, askerlik türküleri, tören türküleri, iş türküleri, eşkıya türküleri, acıklı olaylarla ilgili türküler, oyun türküleri, ölüm türküleri gibi türküleri incelemiştir. Biçimlerine göre türkülerin ise "fındık havası", "ekin havası", "imece havası", "gelin ağlatma havası", "yol havası", "yayla havası", "karşılama havası", "Tuzcuoğlu havası", "Ağasar havası", "Tamzara havası", "Hasbal havası", "sıksara havası", "tarla havası", "Horopçun havası", "Timiye havası", "bıçak havası", "kına havası", "kesme türkü havaları" başlıkları altında verilmesi dikkat çekicidir. Sözü edilen türkülerden Tuzcuoğlu havası, Timiye havası, Sıksara havası, horopçun havası gibi birçok türkü Giresun yöresi menşeli ezgilerdir.

Hayrettin Günay türkü geleneği içerisinde dört ayaktan söz etmenin doğru olacağını belirtmektedir. Türkülerin çıkış yerine, kaynağına uygun biçimde, doğallığıyla okunduğu birinci ayak içerisinde Neşet Ertaş, Hacı Taşan, Nida Tüfekçi, Muharrem Ertaş, Mahzuni Şerif; ezgileri, türküleri Batı tekniği ile kaynaştırarak çoksesli yapıda seslendiren ikinci ayak içerisinde Ahmet Adnan Saygun, Necil

Kazım Akses; halk türkülerinin şan tekniğinden yararlanarak icra edildiği üçüncü ayak içerisinde Ruhi Su; daha modern söylemlerde bulunan dördüncü ayak içerisinde ise Cem Karaca, Barış Manço, Edip Akbayram, Modern Folk Üçlüsü, Üç Hürel gibi önemli isimlere yer vermektedir.

Hayrettin Günay'ın "Olaylı Türküler" isimli araştırması Giresun yöresi türkü araştırmalarına farklı bir bakış kazandırmaktadır. Göreleli ünlü kemençeci Piçoğlu Osman'ın bir cinayet üzerine söylemiş olduğu "Eşref" türküsü ile eşi Fadime'nin kayboluşunun ardından yakmış olduğu "Fadime" türküleriyle Trabzon iskele kâhyası Yahya'nın öldürülmesi üzerine yaktığı "Kahya" türkülerinin ve Durkaya'nın "Cenaze Çağırma" türkülerinin ortaya çıkışına sebep olan olayları aktarmıştır. Yerel folklar araştırmacısı olan Günay'ın bu konulara yönelerek kayıt altına alması ve Yeşilgiresun gazetesinde yayımlayarak okuyucuya sunması son derece önemlidir. Çünkü Hayrettin Günay'ın çalışmalarından önce yöre türkülerinin ortaya çıkışına sebep olan hikâyeler hakkında yeterince çalışma yapılmamıştır. Türküler halkın malı, sevilmiş beğenilmiş ve ağızdan ağza dolaşan kültür ürünleri olduklarına göre yayılmaları pek tabiidir. Sosyal bir temele, yüklü bir duyguya, kuvvetli bir müziğe dayanan türküler, asker ocaklarında, düğün-dernek ve kır eğlencelerinde, okullarda, halk sanatçıları, öğretmenler, askerler, köçekler ve çalgıcılar aracılığıyla daha geniş çevrelere yayılırlar (Özbek, 1994: 64). Türküler bu karar geniş bir coğrafyaya yayılırken Hayrettin Günay'ın türkü merkezli çalışmalarında sadece Giresun yöresi türkülerini incelemiş olması mümkün değildir. Bu nedenle Günay'ın türkü çalışmalarında Giresun'un yanı sıra Kars, Ordu, Trabzon, Erzurum, Eskişehir, Çanakkale, Erzincan gibi çeşitli yörelere ait türkülerin biçim ve içerik bakımdan incelendiğine rastlanmaktadır. Günay'ın Giresun'dan ve Türkiye'nin farklı yörelerinden seçerek bir kısmının derleme kayıtlarını aktardığı, bir kısmının sözlerini ve notalarını verdiği, bir kısmının biçim ve içerik olarak incelendiği türkü konulu çalışmalarında ele aldığı türküler şunlardır:

1. Ağasar'ın Balını
2. Ah Bir Ataş Ver
3. Aksu Derler Adına
4. Al Eline Feneri

5. Al Perde Yeşil Perde
6. Al Tavandan Belleri
7. Asker Ettiler Beni
8. At Benim Atım İdi
9. Atmacayı Vurdular
10. Ay mısın Güneş misin?
11. Ayağında Çorabı
12. Bağlamam Perde Perde
13. Ben Geçiye Gidemem
14. Ben Nasıl Çıkacağım
15. Beyoğlu Horan Havası
16. Bir Fındığın İçini
17. Biz Hepimiz Üç Kardaş
18. Cezayir Havası
19. Çanakkale İçinde
20. Çavuşlu Diye Diye
21. Çitten Söktüm Çangalı
22. Daldım Göllere Daldım
23. Dut Dibi Horan Havası
24. Elinde Ayna
25. Erzincan'a Vardım
26. Erzurum Dağları Kar ile Boran
27. Eşref
28. Evlerinin Önünde Kara Üzüm Asması
29. Ezo Gelin
30. Fadime
31. Fındık Attım Harmana
32. Gelin Ağlatma Türküsü
33. Gemilerde Talim Var
34. Giresun Karşılaması
35. Giresun Kayıkları
36. Görele Çiftetellisi (İnce Oyun)

37. Görele Horan Havası
38. Görele'den O Yanı
39. Görele'nin İçinde
40. Harmanın O Yanına
41. Hayde Gidelim
42. Hele Hele Leosi
43. İki Büyük Nimetim Var
44. İlimun Egdim Daşa
45. Kahya Türküsü
46. Kar mı Yağmış Yüce Dağlar Başına
47. Karaçomak Türküsü
48. Karadeniz Sahildir
49. Karadır Kaşların
50. Karakolda Ayna Var
51. Kaymakam
52. Kerem
53. Kışlanın Önünde Redif Sesi Var
54. Kıtırik Horan Havası
55. Koyunum Kuzuladı
56. Küçükten Görmedim Ana Kucağı
57. Kümbet
58. Küstürdüm Gönülü Güldüremedim
59. Mektup Yazdım Acele
60. Memed Çavuş
61. Memleketim Görele
62. Mican
63. Miralay
64. Murat Reis
65. Oy Gemici
66. Oy Timiye
67. Pencerenin Üstüne Boya Sürerim Boya
68. Püsküllüdür Ala Gürgen

69. Sarı Kızın Ayağında Yemeni
70. Sarıkız Türküsü
71. Saz Yerlere Ev Yapmayın
72. Şad Olup Gülmedim
73. Şahin Bey Ağıtı
74. Tamzara'nın Üzümü
75. Tanrıdan Diledim Bu Kadar Dilek
76. Tarlalar Salkım Salkım
77. Tarlanın O Yanına
78. Timiye
79. Tuzcuoğlu-Hasbal-Hamzabaş
80. Yalı Boyu Kavaklar
81. Yayla Çimeni Budur
82. Yaylanın Soğuk Suyu
83. Yemen Bizim Neyimize
84. Yine Yeşerdi Fındık Dalları
85. Yol Havası
86. Zahidem

Hayrettin Günay çalışmalarında daha önce uzman araştırmacılar tarafından derlenmiş türkülerin yanı sıra kendi derlemelerine de yer vermiştir. Bu derlemelerin bir kısmı ilk defa Hayrettin Günay tarafından kayda alınırken bir kısmında ise ezgi farklılığı olan -daha önce derlenenlerden- türkülere yer verilmiştir. Bu bakımından Günay'ın derlemeleri ve derlediği ürünleri incelediği araştırma yazıları halk bilimi çalışmaları için önemli birer kaynaktır. Amcası Mehmet Günay'dan, babası Haşim Günay'dan, Sağlık köyünden, görev yaptığı ya da gezi amaçlı gittiği il ve ilçelerden derleyip kayıt altına aldığı türkülerin haricinde Hayrettin Günay'ın kendisine ait türküler de çalışmalarında yer almıştır. Türkü, Türk kelimesinden doğmuştur ve "Türklere mahsus ezgi (melodi)" anlamına gelmektedir. "Türkü yakmak" deyimi de türkü kelimesinden türemiştir ve icat etmek anlamındadır (Elçin, 1986:195). Hayrettin Günay da annesi Rabia Günay'ın vefatının ardından "Evimizin bir direği/ Vardı gitti vardı gitti/ Dört kişinin bir meleği/ Vardı gitti vardı gitti/ Yıllar yılı çile çekti/ Hasta hasta ekti biçti/ Apacı bir şerbet içti/ Vardı gitti vardı gitti" dizelerine

sahip bir türkü yakmıştır. Bu türkü Günay'ın kendi yaratılarına bir örnektir. Hayrettin Günay'ın bir kısmı "Giresun Türküleri ev Oyun Havaları-Giresun Üstünde Vapur Bağırıyor" gibi araştırmalarla kayıt altına alınarak notalanmıştır (Turhan ve Altınkaynak, 2009). Bir kısmı ise henüz gün yüzüne çıkmamıştır. Günay'ın türkü derlemelerini "Hayrettin Günay'ın Yayın Hayatı ve Halk Bilimine Katkıları" başlıklı bölümde metinlerle birlikte vermiştik. Burada da Hayrettin Günay'ın derlediği türküleri ve kaynak kişileri kısaca listelemek yerinde olacaktır:

1. Ahmet Kaçar- "Kümbet Türküsü"
2. Alucra Aktepe Ortaokulu öğrencileri- "Harmanın O Yanına (Alusra Kadon Horanı)"
3. Ayşe Usta- "Keten Türküsü"
4. Haşim Günay- "Belimdeki Bıçağım"
5. Haşim Günay- "Ekin Türküsü"
6. Haşim Günay- "Evlerinin Önü"
7. Haşim Günay- "Görele Pazarında"
8. Haşim Günay- "Kerem Türküsü"
9. Haşim Günay- "Mehmet Çavuş Türküsü"
10. Haşim Günay- "Sarıkız Türküsü"
11. Haşim Günay- "Yağmur Yağayu Yağmur"
12. Haşim Günay- "Yayla Türküsü"
13. İbrahim Kavraz- "Görele'den Yukarı"
14. Kâtip Şadi- "Doruk Geliş (Yeni Hava)"
15. Kâtip Şadi- "Eniş Dibi Yolları"
16. Kâtip Şadi- "Gölbaşı"
17. Kâtip Şadi- "Horan Havası (Sigaramı yandırdım)"
18. Kâtip Şadi- "Horan Havası"
19. Kâtip Şadi- "Kuş Konuyu Konuyu"
20. Kâtip Şadi- "Oy Emine Fadime"
21. Kâtip Şadi- "Yeni Horan"
22. Kemal Yılmaz- "Gelin Kaynana"
23. Kemal Yılmaz, "Yaylalar"
24. Mehmet Günay- "Bir Han Köşesinde Kalmışım Hasta"

25. Mehmet Karadeniz- "Utandım Soramadım"
26. Nazmi Özdemir- "Ağasar'ın Balını"
27. Nazmi Özdemir- "Duman Geliyu Duman (Karaçomak Türküsü)"
28. Piçoğlu Osman Gökçe- "Tamzara'nın Üzümü"
29. Sağlık Köyü- "Tömbelek Türküleri"
30. Sami Günay- "Elinde Ayna"
31. Sami Günay- "Sis Dağının Başında"
32. Sırrı Öztürk- "Görele Sallaması"
33. Sırrı Öztürk- "Görele Yol Havası"
34. Sırrı Öztürk- "Sallama Havası"
35. Sırrı Öztürk- "Yol Havası"
36. Zeki Yılmaz- "Bahşiş İsteme Türküsü"
37. Ziya Şadi- "Ekin Havası"
38. Ziya Şadi- "Gel Çıkalım Çarşıya"
39. Ziya Şadi- "Karadeniz Sahildir"
40. Ziya Şadi- "Kızlar Karşılaması"
41. Ziya Şadi- "Oy Timiye"
42. Ziya Şadi ve İsmet Şadi- "Kadırga Sallaması"
43. Ziya Şadi ve İsmet Şadi- "Kadırga Yol Havası"

Hayrettin Günay'ın türkü çalışmalarında yaptığı eleştirilerin de dikkate alınması gerekmektedir. Belirli bir yöreye ait türkünün, farklı yörelerin ağız özellikleriyle okuması ve türkülerin esas sözlerinin değiştirilmesi Günay'ın eleştirdiği iki ana konudur. Bu yanlışa örnek olarak "Ağasarın Balı" türküsü birçok çalışmada gösterilmiştir. Görele yöresine ait türkünün Trabzon ağız özellikleriyle okunması üzerinde durulmuştur. Bu noktada Hayrettin Günay'ın geleneği kuşaklar arası aktarıcı yönü de dikkat çekmektedir. Çünkü yapılan yanlış okumanın en çok gençleri etkilediği, genç icracılar arasında da türkülerin sözleri ve ağız özellikleri değiştirilerek icraların yapıldığı belirtilmiştir.

Hayrettin Günay'ın Görele yöresi türkülerine dair tespitlerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Yöredeki türküler çoğunlukla 2/4, 3/4, 4/4'lük veya 5/8, 7/8, 9/8, 16/8'lik ezgilerle oluşturulmuştur.
2. Giresun türkülerinin çoğunluğunun mâni tarzında yazılmıştır. Genel mâni uyak örgüsü olan "a a b a" yanında Görele türkülerinde "a b c b" örgüsü de yaygın olarak kullanılır. Bu özelliği bilmeyenler türkülerimizin sözlerini yazarken yanlışa düşerler, Görele'ye, Karadeniz'e özgü "a b c b" biçimini dörtlük yerine ikilik olarak yazarlar.
3. Doğuda Görele, batıda Giresun-Merkez, içeride de Alucra-Şebinkarahisar yörelerinde kayıt altına alınmış, belgeliklere girmiş türkülerin diğer ilçelere oranla notaya alınma, yaygınlaşma bakımından daha fazladır.
4. Görele'de kırık havaların yaygınlığına karşı Giresun'da kırık havaların yanında uzun hava çeşitliliği de göze çarpmaktadır.
5. Giresun'un türküleri ile ilgili olarak "tüm türkülerin derlenerek bir yapıta dönüştürülememesi", "Giresun türkülerinin Trabzon, Rize gibi farklı yörelerin ağız özelliklerine göre okunması", "türkülerin yağmalanması" gibi sorunlarla karşılaşılmaktadır.
6. Türkücülerin, bestecilerin halk müziği terimleri yerine bilinçsizce "parça" kavramını kullanması son derece yanlıştır. "Türkü, şarkı, beste bütündür. Parça değildir." diyen Hayrettin Günay, "parça" kavramı kullanıldığı zaman "türkü, şarkı, beste, ezgi, uzun hava, oyun havası, ağıt, ninni, bozlak, koşma, deyiş, deme, gazel, kerem, barak, zeybek, oturak, kına, gelin ağlatma, karşılama, Cezayir, Tuzcuoğlu, kolbastı, kırık, müstezat, maya, gurbet divan, nefes, semah, konçerto, oda, marş" gibi pek çok terimin yok edildiğini belirtmiştir.
7. 1929, 1937, 1943 yıllarında Giresun, Trabzon, Rize, Gümüşhane, Bayburt, Erzincan, Erzurum, Sinop illerinde türkü derleme çalışmaları yapılmıştır. Bu derleme çalışmaları ile birlikte pek çok Giresun türküsü kayıt altına alınmış, belgeliklere girmiş ve notalandırılmıştır.
8. Giresun türkülerinin derlenişi sırasında Osman Kalyoncu, Cemal Uzel, İsmail Doğan, Kadir Üstündağ, Halim Giresunluoğlu, Piçoğlu Osman, Nejat Buhara, Ömer Akpınar, Küçük Hüseyin, Ünal Özel, Tuncer

Kalyoncu, Aytekin Özdemir, Ahmet Başaran, Sadullah Sarırecep, Ali Rıza Gündoğdu, Kâtip Şadi, Göreleli İsmail, Mehmet Maksutoğlu, Mustafa Tahmaz, Ahmet Ergin, Zafer Tahmaz, Aziz Şeker, Ahmet Küçük, Selahattin Erdal, Rüştü Tuncalı, Vonalı Ahmet, Hasan Karakoç, Hidayet Çalbudak, Rüştü Kozak, Aziz Şeker gibi isimleri kaynak kişi olarak yer almıştır.

9. Ahmet Yamacı, Ümit Tokcan, Muzaffer Sarısözen, Tuncer İnan, Yücel Paşmakçı, Emin Aldemir, Nurettin Çamlıdağ, İbrahim Can, Aziz Gürses, Ümit Bekizağa, Nida Tüfekçi, Ali Rıza Gündoğdu, Ömer Akpınar, Zafer Tahmaz, Hüseyin Akpınar, Ahmet Yamacı gibi isimlerin Giresun yöresi türkülerinin derlemecisi olarak yer almıştır.
10. Derlenen türkülerin notaya alınışında ise Ahmet Yamacı, Ateş Köyoğlu, Muzaffer Sarısözen, Hüseyin Akpınar, Ali Rıza Gündoğdu, Zafer Tahmaz, Şenel Önaldı, Yücel Paşmakçı, Cemile Cevher, Nida Tüfekçi, Ümit Bekizağa, İbrahim Can, Adnan Ataman, Aziz Gürses, Tuncer İnan, Nurettin Çamlıdağ, Saadettin Gürhan, Nejat Buhara, Salih Turhan gibi isimlerin önemli katkıları olmuştur.

4.3.1.2. Hayrettin Günay'ın Türkü Konulu Çalışmalarının Bibliyografyası

GÜNAY, Hayrettin, "Türkü Söylemek", **Görele Lisesi**, Yıl 3, Sayı 1, Giresun Kasım 1995, s. 4-6.

Yukarıda künyesi verilen çalışmada, Görele yöresinin yetiştirmiş olduğu önemli sanatçılar hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmada Bedri Rahmi Eyüboğlu, Ahmet Kaçar, Ali Haydar Karahacıoğlu, Hasan Ali Yücel, Ahmet Dural, Cemil Sabri Uzunömeroğlu, Fethi Karamahmutoğlu, İlhan Demiraslan, Âşık Abbas İncehasanoğlu, Mustafa Coşturoğlu, Hamit Görele, Kemal Gürses, Turgut Uzunömeroğlu, Cem Karaahmetoğlu, Ayhan Can, Can Yücel, Halil Yüksel, Necati Yazgan, Şadi Cındık, Nihat Çelik, Hasan Usta, Ömer Şen, Özcan Temel, Mustafa Aslan, Seyfullah Çiçek, Karaman, Picoğlu, Tuzcuoğlu, Velet Özdemir, Haceli Özdemir, Kazım Özdemir, Esat Somuncu, Mehmet Odabaş, Kemal Caba, Sami Günay, Sırrı Öztürk, Kâtip Şadi, Şenel Dandin, Mehmet Maksutoğlu, M. Naci Keskin gibi isimler üzerine açıklamalar yapılmıştır. Adı geçen ozanların şiirlerinden aktarımlar yapılmış, yazarların eserleri üzerinde durulmuş ve ressamların, kemençecilerin, davulcuların, zurnacıların icralarından söz edilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Türküleri", **Görele Lisesi**, Yıl 2, Sayı 2, Giresun 1994, s. 14-18.

Bu çalışmada Görele yöresi türküleri hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Araştırma sahası olarak Görele seçilmesine rağmen yapılan tespitler Türkiye'nin pek çok bölgesi ile benzerlik göstermektedir. Öncelikle türkü terimi, türkülerin beslendiği kaynaklar, türkülerin konusu gibi hususlara değinilmiştir. Türküler "Ezgilerine Göre Türküler", "Konularına Göre Türküler", "Biçimlerine Göre Türküler" başlığı altında değerlendirilmiştir. "Ezgilerine Göre Türküler" kısmında usullü ve usulsüz ezgiler ele alınmış, Görele yöresinde usullü havalardan biri olan kırık havaların egemen olduğu ifade edilmiştir. Uzun havaların yaygın olmadığı belirtilmiş, bunlara örnek olarak yürüyerek yaylalara gidişler sırasında icra edilen yol havası ve gelinin baba evinden çıkarılışı sırasında icra edilen "Gelin Ağlatma Havası" söylenmiştir.

Çalışmanın ikinci kısmını oluşturan "Konularına Göre Türküler" başlığı altında Pertev Naili Boratav ile Cahit Öztelli'nin araştırmalarından yararlanılarak "Aşk Türküleri", "Ninniler ve Çocuk Türküleri", "Doğa Türküleri", "Kahramanlık Türküleri", "Askerlik Türküleri", "Tören Türküleri", "İş türküleri", "Eşkıya Türküleri", "Acıklı Olaylarla İlgili Türküler", "Güldürücü Türküler", "Karşılıklı Konuşmalı Türküler", "Oyun Türküleri", "Ölüm Türküleri (Ağıtlar)" isimli on üç başlık verilmiştir. Aşk türkülerine "Yaylanın Soğuk Suyu", iş türkülerine "İmece Havası", acıklı olaylarla ilgili türkülere "Kahya Türküsü" örnek olarak verilmiştir.

"Biçimlerine Göre Türküler" başlığı altında Görele türkülerinin hecenin her ölçüsüyle ve mani biçimde söylendiği ifade edilmiştir. Bentlerden ve kavuştaklardan oluşan türkülerin bir araya geliş biçimleri hakkında açıklamalar yapılmıştır. Son olarak "Görele Havaları" kısmında iş havaları, düğün havaları hakkında detaylı bilgi verilmiş, yöredeki türkülerin usulleri üzerinde durulmuştur. Bu kısımda Görele havaları, "Fındık Havası", "Ekin Havası", "Yol Havası", "Yayla Havası", "Karşılama Havası", "Tuzcuoğlu Havası", "Ağasar Havası", "Tamzara Havası", "Hasbal Havası", "Sıksara Havası", "Tarla Havası", "Horopçun Havası", "Timiye Havası", "Bıçak Havası", "Kına Havası", "Kesme Türkü Havaları" isimli on altı başlık altında toplanmıştır. Adı geçen bu havaların sadece Görele'de değil Giresun'un diğer ilçelerinde, Trabzon'da, Ordu'da da icra edildiği ve bir bölümünün yol havası, bir bölümünün oyun havası, bir bölümünün de imece havası olduğu söylenmiştir. Çalışmanın son kısmında "Batak Yere Ev Yapmayın", "Yaylanın Soğuk Suyu", "Ay mısın Güneş misin?", "Eşref", "Oy Timiye" isimli Görele türküleri biçim ve içerik yönlerinden incelenmiş, "Gelin Ağlatma Türküsü" isimli türkünün sözleri okuyucuya sunulmuştur.

GÜNAY, Hayrettin, "Türkü Yılı", **Yeşilgiresun**, 16 Ocak 1999, 7049, Giresun, s.2.

İsmet Zeki Eyuboğlu'nun "Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü" isimli eserinde yer alan türkü tanımının alıntılanması ile başlayan çalışmada Cumhuriyet öncesinde ve Cumhuriyet döneminde halk müziğinin, halk şiirinin toplumsal konumundan söz edilmiştir. Cumhuriyet öncesinde aydınlar ve saray zümresi arasında rağbet görmeyen halk şiirinin, 1800'lü yıllarda Ziya Gökalp, Rıza Tevfik Bölükbaşı, Mehmet Fuat Köprülü tarafından gerçekleştirilen halk bilimi çalışmaları ile değer

kazandığı belirtilmiştir. Türkülerin okunmasında, yorumlanmasında görülen farklı eğilimlerin, yorumlayışların üzerinde durulmuştur. Türkülerin çıkış yerine, kaynağına uygun biçimde, doğallığıyla okunduğu birinci ayak içerisinde Neşet Ertaş, Hacı Taşan, Nida Tüfekçi, Muharrem Ertaş, Mahzuni Şerif; ezgileri, türküleri Batı tekniği ile kaynaştırarak çoksesli yapıda seslendiren ikinci ayak içerisinde Ahmet Adnan Saygun, Necil Kazım Akses; halk türkülerinin şan tekniğinden yararlanarak icra edildiği üçüncü ayak içerisinde Ruhi Su; daha modern söylemlerde bulunan dördüncü ayak içerisinde ise Cem Karaca, Barış Manço, Edip Akbayram, Modern Folk Üçlüsü, Üç Hürel değerlendirilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Türkülerimizdeki Cansuyu", **Yeşilgiresun**, 27 Mayıs 2000, 7460, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Türkülerimizdeki Cansuyu", **Görele Lisesi**, Yıl 7, Sayı 26, Giresun Haziran-Temmuz-Ağustos 2000 s. 42.

Yukarıda künyesi verilen ve hem Görele Lisesi dergisinde hem de Yeşilgiresun gazetesinde yayımlanan çalışmada; türkülerin etkileyiciliği, kaynağı, içtenliği, gücü hususunda açıklamalarda bulunulmuştur. Yörelere göre türkülerin adlandırılışı, ezgileri, biçimleri değişse de her birinin ayrı derinliğe sahip olduğu vurgulanmıştır. "Giresun Kayıkları", "Aksu Derler Adına", "Bir Fındığın İçini", "Al Perde Yeşil Perde", "Miralay", "Yine Yeşerdi Fındık Dalları", "Karadır Kaşların", "Mican", "Yalı Boyu Kavaklar", "Tamzara'nın Üzümü", "Tarlanın O Yanına", "Yaylanın Soğuk Suyu" isimli Giresun türkülerinden alıntılar yapılarak, türkülerin etkileyiciliği üzerinde durulmuştur.

GÜNAY, Hayrettin, "Olaylı Türküler", **Yeşilgiresun**, 29 Temmuz 2000, 7514, Giresun, s.2.

Bu çalışma, Cahit Öztelli'nin "Evlerinin Önü-Halk Türküleri" isimli eserinde, bir olay etrafından şekillenen türkülere dair söylediklerinin alıntılanması ile başlamıştır. Daha özele inilerek Görele yöresinde öne çıkmış, yaşanan bir olay üzerine oluşturulmuş türkülerden söz edilmiştir. Göreleli kemençeci Picoğlu'nun bir cinayet üzerine yakılmış "Eşref" türküsünü seslendirerek, plağa okuyarak Türkiye'ye tanıttığı belirtilmiştir. Yine Picoğlu'nun 1925 yılında evlendiği eşi Fadime'nin

kayboluşu üzerine söylediği "Fadime" ve Trabzon iskele kâhyası Yahya'nın öldürülmesi üzerine yaktığı "Kahya" türkülerinin ve Durkaya'nın "Cenaze Çağırma" türküsünün olayları, oluşumu hakkında bilgi verilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Ağlatan Türküler", **Yeşilgiresun**, 7 Ekim 2000, Giresun, s.2.

Bu çalışmada, "Çanakkale İçinde", "Şahin Bey Ağıtı", "Yemen Bizim Neyimize", "Kışlanın Önünde Redif Sesi Var", "Erzurum Dağları Kar ile Boran", "Mican", "Ezo Gelin", "Zahidem", "İki Büyük Nimetim Var", "Küçükten Görmedim Ana Kucağı", "Tanrıdan Diledim Bu Kadar Dilek", "Kar mı Yağmış Yüce Dağlar Başına", "Küstürdüm Gönülü Güldüremedim", "Tamzara", "Şad Olup Gülmedim" isimli türkülerden hareketle, türkülerin dinleyicide çağrıştırdığı duygular üzerinde durulmuştur. Sözü edilen türkülerin sevgi, özlem, ayrılık acısı, pişmanlık, yiğitlik gibi hisleri uyandırdığı belirtilmiştir. Çalışma, türkülerin toplum tarafından benimsenme ve biçim olarak icracılar tarafından sıklıkla tercih edilme nedenlerini duygularla bağdaştırarak açıklaması bakımından önemlidir.

GÜNAY, Hayrettin, "Türkülerimiz", **Yeşilgiresun**, 21 Ekim 2000, 7585, Giresun, s.2.

Bu çalışmada Giresun-Görele yöresi türküleri hakkında genel bilgiler verilmiştir. Yöredeki türkülerin çoğunlukla 2/4, 3/4, 4/4'lük veya 5/8, 7/8, 9/8, 16/8'lik ezgilerle oluşturulduğu belirtilmiştir. Giresun-Merkez, Şebinkarahisar, Görele yöresinde kayıt altına alınmış, belgeliklere girmiş türkülerin diğer ilçelere oranla notaya alınma, yaygınlaşma bakımından daha fazla olduğu söylenmiştir. Görele'den çıkarak Türkiye'ye yayılan türkülerden, bunlara kaynaklık etmiş önemli isimlerden, yörede türkülerin icra edildiği ortamlardan, türküler kadar kemençecilik geleneğinin de ön plana çıktığından söz edilmiştir. Kemençeye gönül vermiş, türküler yakmış isimler sıralanmıştır. Türkülerin korunması, yaşatılması ve bozulmasına, çalınmasına, para hırsı uğruna yağmalanmasına göz yumulmaması gerektiği vurgulanarak çalışma sonlandırılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Kaçar'ın Kümbet Türküsü", **Yeşilgiresun**, 17 Şubat 2001, 7682, s.2.

Bu çalışmada; Giresunlu şair, ozan, besteci Ahmet Kaçar'ın "Ankara'dan Geliyorum" isimli taşlaması ve "Kümbet Türküsü" üzerinde durulmuştur. Yüz altmış dörtlükten oluşan, toplumsal aksaklıkları dile getiren "Ankara'dan Geliyorum" isimli şiirden iki dörtlük aktarılmıştır. Daha sonra "Kümbet Türküsü" hakkında bilgi verilmiş, şiirin tamamı dörtlük dörtlük incelenmiş, şiirde yer alan çağrışımlara değinilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Bayrağım Ayla Yıldız", **Yeşilgiresun**, 3 Mart 2001, 7694, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bayrağım Ayla Yıldız", **Görele Lisesi**, Yıl 8, Sayı 29, Giresun Mart-Nisan-Mayıs 2001, s. 7.

Hem Yeşilgiresun gazetesinde hem de Görele Lisesi dergisinde yayımlanan bu çalışmada, Göreleli besteci Ahmet Kaçar'ın üretmiş olduğu bir Görele türküsünün derleniş süreci üzerinde durulmuştur. Altışar dizeli iki haneden ve dört dizeli iki nakarattan oluşan türkünün sözleri çalışmada aktarılmakla beraber kullanılan biçim, ölçü, türküde yer alan imgeler, türkünün ezgisi hakkında açıklamalarda bulunulmuştur.

GÜNAY, Hayrettin, "Asker Yolu Beklerim", **Yeşilgiresun**, 23 Haziran 2001, 7786, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay, oğlu Özgür Günay ile Çağdaş Günay'ın askerde olduğu dönemlerde kaleme aldığı bu yazısında, askerlik konulu türkülerden örnekler vererek türkülerin etkileyiciliği, içliliği üzerinde durmuştur. İnsanın içerisinde bulunduğu duygu durumuna göre aşk, iş, doğa, askerlik, ölüm, mahpus, yiğitlik, oyun, esnaf, savaş gibi çeşitli konuları işleyen türkülerin etkileyiciliğinin arttığı vurgulanmıştır. Özellikle "Mızıka çalındı düğün mü sandın", "Kara çadır is mi tutar", "Yemen bizim neyimize", "Şu dağın ardında redif sesi var" dizeleri ile başlayan Yemen türkülerinin, Çanakkale türküsünün, "Kışlalar doldu bugün" türküsünün sözleri okuyucuya aktarılarak konuya dair açıklamalarda bulunulmuştur. "Yaşam vardır türkülerde. İnsan vardır. İnsan olduğu için de tarih vardır." diyen Günay, "Asker yolu beklerim/ Günü güne eklerim" dizeleri ile çalışmayı sonlandırmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Türkü Geleneği-1", **Görele Lisesi**, Yıl 10, Sayı 32, Kasım-Aralık 2002/Ocak 2003, s. 5-6.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Türkü Geleneği-2", **Görele Lisesi**, Yıl 10, Sayı 33, Şubat-Mart-Nisan 2003, s. 16-17.

Yukarıda künyesi verilen yazı dizisininin ilk sayısında Türkülerin işlevlerinden, doğdukları ortamlardan söz edilmiştir. Daha sonra belgeliğe girmiş, notalandırılmış türküler sıralanmıştır. Bu aşamada "Saz Yerlere Ev Yapmayın", "Atmacayı Vurdular", "Görele'den O Yanı", "Biz Hepimiz Üç Kardaş", "Yaylanın Soğuk Suyu", "Fındık Attım Harmana", "Evlerinin Önünde Kara Üzüm Asması", "Yayla Çimeni Budur", "Püsküllüdür Ala Gürgen", "Hayde Gidelim", "Çavuşlu Diye Diye", "Ağasar'ın Balını", "Çitten Söktüm Çangalı", "Bağlamam Perde Perde", "Fadime", "Kahya Türküsü", "Tarlalar Salkım Salkım", "Ayağında Çorabı", Görele'nin İçinde", "Eşref", "Giresun Karşılaması" isimli türkülerin yöresi, derleyici kişi, kaynak kişi, derleme tarihi, notaya alan gibi derleme bilgileri verilmiştir. Çalışmanın son kısmında, son yıllarda türkülerin icrası bağlamında yapılan yanlışlara, olumsuz durumlara değinilmiştir.

Araştırmanın ikinci sayısında ise "Al Eline Feneri", "Koyunum Kuzuladı", "Mektup Yazdım Acele", "Pencerenin Üstüne Boya Sürerim Boya", "Al Tavan Belleri", "At Benim Atım İdi", "Ben Geçiye Gidemem", "Daldım Göllere Daldım", "Görele'den O Yana Çavuşlu'dur Çavuşlu", "Sarı Kızın Ayağında Yemeni" isimli türkülerin derleme bilgileri aktarılmıştır. Çalışma, 1975 yılında kemençeci Zeki Yılmaz'dan derlenen "Bahşiş İsteme Türküsü" ile sonlandırılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Türkü Geleneği-1", **Yeşilgiresun**, 5 Nisan 2003, 8328, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Türkü Geleneği-2", **Yeşilgiresun**, 12 Nisan 2003, 8333, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Türkü Geleneği-3", **Yeşilgiresun**, 26 Nisan 2003, 8345, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Türkü Geleneği-4", **Yeşilgiresun**, 3 Mayıs 2003, 8351, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Türkü Geleneği-5", **Yeşilgiresun**, 10 Mayıs 2003, 8358, Giresun, s.2.

"Görele'de Türkü Geleneği" isimli beş hafta süren yazı dizisi boyunca belgeliklerde yer almış, notalanmış Görele ezgilerinin yöresi, kaynak kişileri, derleyicisi, notaya alanı, inceleme tarihleri, TRT müzik repertuvarında sıra numarası hakkında bilgi verilmiştir. Yazı dizisinin ilk sayısında türkülerin kaynağı, türkülerin işlevleri, ezgilerine göre türkü çeşitleri, Görele'de kültürel ortam gibi hususlarda açıklamalar yapılarak esas konuya giriş sağlanmıştır. Yazı dizisinin ikinci ve dördüncü sayıları arasında; "Saz Yerlere Ev Yapmayın (Batak Yere Ev Yapmayın)", "Atmacayı Vurdular", "Görele'den O Yanı", "Biz Hepimiz Üç Kardaş", "Yaylanın Soğuk Suyu", "Fındık Attım Harmana", "Evlerinin Önünde Kara Üzüm Asması", "Yayla Çimeni Budur", "Püsküllüdür Ala Gürgen (Püsküllüdür Püsküllü Ala Gürgenin Dalı)", "Hayde Gidelim", "Çavuşlu Diye Diye", "Ağasar'ın Balını", "Çitten Söktüm Çangalı", "Fadime", "Tarlalar Salkım Saçak", "Ayağında Çorabın", "Görele'nin İçinde", "Al Eline Feneri", "Koyunum Kuzuladı", "Mektup Yazdım Acele", "Pencerenin Üstüne Boya Sürerim Boya", "Al Tavandan Belleri", "At Benim Atım İdi", "Ben Geçiye Gidemem", "Daldım Göllere Daldım", "Görele'den O Yana Çavuşlu'dur Çavuşlu", "Sarı Kızın Ayağında Yemeni", "Tuzcuoğlu-Hasbal-Hamzabaş", "Kıtırık Horan Havası", "Beyoğlu Horan Havası", "Görele Horan Havası", "Dut Dibi Horan Havası", "Cezayir Havası", "Görele Çiftetellisi (İnce Oyun)", "Kaymakam", "Elinde Ayna", "Yol Havası", "Gelin Ağlatma Havası", "Kümbet", "Memleketim Görele", "Hele Hele Leosi", "Karaçomak Türküsü" isimli türkülerin derleme bilgilerine yer verilmiştir. Ayrıca çalışmanın dördüncü sayısında pek çok türkünün kaynak kişisi olarak ismi geçen Sami Günay'ın hayatına değinilmiştir. Türkülerin yöresel söylemleri korunarak, doğru biçimde okunması gerektiği vurgulanmıştır. Çalışmanın son sayısında ise türkülerin yağmalandığı söylenmiştir. Giresun, Görele ezgilerinin, türkülerinin değiştirilerek yeni bir türkü gibi sunulması eleştirilmiştir. Kemençe icracısı olmak isteyen gençlere tavsiyelerde

bulunulmuştur. "Biz Hepimiz Üç Kardaş" türküsünün notaları aktarılarak çalışma sonlandırılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Ağasar'ın Balını Üstüne", **Yeşilgiresun**, 2 Nisan 2005, 8930, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay bu yazısında Giresun'un Görele yöresine ait olan "Ağasar'ın Balını" türküsünü ele almıştır. Türkünün Giresun ağzıyla değil de çoğunlukla Trabzon ağzıyla okunmasını eleştirmiş, bu durumun genç kuşakları etkilediğini, Göreleli gençlerin kendi türkülerini başka bir yörenin ağzıyla okuduğunu belirtmiştir. Hayrettin Günay yazısında "Ağasar'ın Balını" türküsünü Göreleli müzik öğretmeni, icracı Nazmi Özdemir'den dinleyerek derlediğini söylemiş, türkü üzerine aralarında geçen konuşmaları aktarmıştır. Türkünün kavuştak kısmının son dizesinde görülen "Oğul Mehmed'im ol" ve "Oğul Nazım'ım ol" farklılıklarının sebebi hakkında bilgi vermiştir. İstanbul Radyosu'nda keman sanatçısı olan Kemal Caba'dan türkünün notalarını temin eden Hayrettin Günay, derleme esaslarına uygun bir biçimde "yöre adı, kaynak kişi, derleme tarihi, derleyen, notaya alan" gibi kimlik bilgilerinin notada bulunmama sebeplerinin ne olabileceğini okuyucuya sormuştur. Türkülerin önemi, korunması ve kayıt altına alınması gerektiği gibi hususlara değinilerek çalışma sonlandırılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Ağasar'ın Balını Üstüne-2", **Yeşilgiresun**, 9 Nisan 2005, 8936, Giresun, s.2.

2 Nisan 2005 tarihinde Yeşilgiresun gazetesinde yayımlanan "Ağasar'ın Balını Üstüne" başlıklı çalışmasında "Ağasar'ın Balını" türküsünün derleme süreci, notaya aktarılışı gibi hususlarda bilgi veren Hayrettin Günay, bu yazısında türküyü biçim ve içerik olarak incelemiştir. Öncelikle türkünün birimleri, şekli, uyak yapısı, kavuştak hanesi, söz yapısı gibi biçimsel özellikler ele alınmıştır. İçerik olarak incelendiğinde ise türküde yöresel sözcüklere ve söz gruplarına yer verildiği, anlatım gücü açısından oldukça kuvvetli olduğu belirtilmiştir. Ayrıca bu çalışmada türkünün yakılış hikâyesine de kısaca değinilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Keten Türküsü", **Yeşilgiresun**, 1 Ekim 2005, 9084, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay yukarıda künyesi verilen bu çalışmada, doğup büyüdüğü Görele-Çürükeynesil köyünün kültürel zenginliği hakkında bilgi vermiştir. Halk çalgıları, halk oyunları, imece geleneği, yayla göçleri, ekinler, gelenekler, yaşam biçimleri bağlamında yörede pek çok malzemenin bulunduğunu belirtmiştir. 1960'lı, 1970'li yıllarda yörede keten, kendir yetiştirildiğini daha sonra bunların uygun şekilde dokunarak, dikilerek giyim eşyasına dönüştürüldüğünü söylemiştir. Konu bağlamında derlediği Keten Türküsü'nü çalışmanın son kısmında okuyucuya sunmuştur.

GÜNAY, Hayrettin, "Karadeniz Sahildir", **Yeşilgiresun**, 8 Ekim 2005, 9090, Giresun, s.2.

Yukarıda künyesi verilen çalışmada esas olarak Göreleli kemençe icracısı Ziya Şadi'nin "Karadeniz Sahildir" isimli türküsü üzerinde durulmuştur. 1960'lı yıllarda Göreleli kemençe sanatçılarının eserlerini radyolarda çalıp söylediği, plaklara kaydettiği belirtilmiştir. Yine o yıllarda Karadeniz bölgesinden yurtiçine ve yurtdışına işçi göçü yaşandığı, bu durumun türkülere konu olduğu söylenmiştir. Ziya Şadi'nin aynı konuyu ele alan, üstü kapalı bir biçimde "gurbet" temasını işleyen ve on bir dörtlükten oluşan türküsünün sözleri okuyucuya sunulmuştur.

GÜNAY, Hayrettin, "Gemilerde Talim Var", **Yeşilgiresun**, 28 Nisan 2007, 9563, Giresun, s.2.

Yukarıda künyesi verilen çalışmada esas olarak "gemi" kavramı bağlamında oluşmuş edebî ürünlerden örnekler aktarılmıştır. Öncelikle "gemi" kavramının tanımına, kökenine dair bilgiler verilmiştir. Daha sonra "gemi" ve "gemicilik" ile alakalı sözcükler sıralanmıştır. "Gemi" içerikli mânilerin yanı sıra aynı konu etrafında şekillenen "Ah Bir Ataş Ver", "Murat Reis", "Oy Gemici", "Ben Nasıl Çıkacağım", "Asker Ettiler Beni" isimli türkülerden alıntılar yapılmıştır. Daha sonra yolu denizle, denizcilikle, gemilerle kesişen "Pierre Loti, Jack London, Claude Farrere, Miguel de Cervantes, Cevat Şakir Kabaağaçlı, Yaman Koray" gibi Türk ve dünya edebiyatının önemli isimleri üzerinde durulmuştur. Bandırma ve Dumlupınar gemilerinde yer almış Giresunlu denizciler hakkında bilgi verilmiştir. "Denizci uluslardanız. Gemisiz günümüz yok gibidir. Konu hep günceldir." diyen Hayrettin

Günay, "Gemilerde Talim Var" türküsünün sözleri ve türkünün kahramanı olan Göreleli Recep Çavuş'un hikâyesi ile çalışmayı sonlandırmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Bayram Olsun", **Yeşilgiresun**, 28 Aralık 2007, 9766, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay resmî ve dinî çeşitli bayram günlerinden söz ettiği bu çalışmasında, olayları başka birinin başından geçmiş gibi anlatmıştır. Ancak yaptığımız görüşmelerde bu yazıda anlatılan olayları kendisinin yaşadığını, çocukluğuna dair anılarını aktardığını belirtmiştir. 1960'lı yıllarının bayram kutlamalarından, bayram eğlencelerinden, adetlerden söz etmiştir. Ancak çalışmada üzerinde durulan esas konu Hayrettin Günay'ın annesi Rabia Günay'dır. Annesine konulan "siroz" teşhisini, hastalığının ilerleyişini, zorluk içerisinde geçen yılları, iyileşeceği yönünde söylediği yalanları ve annesini kaybedişini anlatmıştır. Çalışmada annesinin ardından söylediği türkülere, ağıtlara da yer verilmiştir. "Evimizin bir direği/ Vardı gitti vardı gitti/ Dört kişinin bir meleği/ Vardı gitti vardı gitti/ Yıllar yılı çile çekti/ Hasta hasta ekti biçti/ Apacı bir şerbet içti/ Vardı gitti vardı gitti" dizleri "türkü" formundadır. Sekizli hece ölçüsü ile söylenmiş iki haneden oluşan ve "a b a b/ c c c b" şeklinde uyağa, 4+4 durak yapısına sahip olan bu şiir Hayrettin Günay tarafından annesinin ölümü üzerine doğaçlama olarak yakılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Türküleri-1", **Yeşilgiresun**, 7 Şubat 2009, 10107, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Türküleri-2", **Yeşilgiresun**, 14 Şubat 2009, 10113, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Türküleri-3", **Yeşilgiresun**, 21 Şubat 2009, 10119, Giresun, s.2.

"Giresun Türküleri" başlıklı yazı dizisinin birinci sayısında ele alınan esas konu Giresun türkülerinin yoğunlaştığı "Görele-Giresun-Alucra/Şebinkarahisar" yöreleridir. Çalışmada öncellikle Giresun'un coğrafi durumu hakkında bilgi verilmiştir. Türkülerin oluşumuna zemin hazırlayan kültürel, sosyal ve bireysel hadiselerden söz edilmiştir. Giresun türkülerinin yoğunlaştığı "Görele" yöresi

incelenmiştir. Yörenin kapsadığı bölgeler, kemençecilik geleneği, türküler üzerine açıklamalar yapılmıştır. Yazı dizisinin ikinci sayısında Görele yöresinde çalgı çalmanın ve mânilerden oluşan türkülerin yaygın olduğu belirtilmiştir. Türkü sözlerinin kayıt altına alınışı sırasında yapılan yanlışlıklar, yörede gerçekleştirilen derleme çalışmaları gibi pek çok konuda bilgi vermiştir. Görele'den sonra "Giresun" yöresi kapsamlı olarak ele alınmıştır. Giresun türkülerinin derlenişinden, kayıt altına alınışından, bağlama geleneğinden, yörede türkülerin oluşumunda etkili olan faktörlerden söz etmiştir. Yazı dizisinin üçüncü sayısında ise öncelikle Giresun yöresinde görülen uzun havalardan, TRT repertuvarında yer alan Giresun türkülerinin derlemecilerinden, kaynak kişilerinden, türküleri notaya alan isimlerden söz edilmiştir. "Alucra-Şebinkarahisar" yöresi incelemesinde ise Şebinkarahisar'dan derlenen türkülerin isimlerine değinilmiştir. Hayrettin Günay, çalışmanın son kısmında Giresun'un türkülerinin "tüm türkülerin derlenerek bir yapıta dönüştürülmemesi", "Giresun türkülerinin Trabzon, Rize gibi farklı yörelerin ağız özelliklerine göre okunması", "türkülerin yağmalanması" gibi sorunlarla karşılaştığını ifade etmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Türkü mü Parça mı?", **Yeşilgiresun**, 27 Mart 2010, 10448, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay bu çalışmada çeşitli sunucuların, türkücülerin, bestecilerin halk müziği terimleri yerine bilinçsizce "parça" kavramını kullanmasını eleştirmiştir. Öncelikle müzik ve edebiyat alanlarında hazırlanmış önemli eserlerden alıntılarla "parça" kavramına açıklık getirilmeye çalışılmış, halk müziğine dair araştırmalarda "parça" sözcüğünün kullanılmadığına dikkat çekilmiştir. "Türkü, şarkı, beste bütündür. Parça değildir." diyen Hayrettin Günay, "parça" kavramı kullanıldığı zaman "türkü, şarkı, beste, ezgi, uzun hava, oyun havası, ağıt, ninni, bozlak, koşma, deyiş, deme, gazel, kerem, barak, zeybek, oturak, kına, gelin ağlatma, karşılama, Cezayir, Tuzcuoğlu, kolbastı, kırık, müstezat, maya, gurbet divan, nefes, semah, konçerto, oda, marş" gibi pek çok terimin yok edildiğini belirtmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Timiye", **Yeşilgiresun**, 12 Haziran 2010, 10520, Giresun, s.2.

Bu çalışmada, Görele yöresinde çok eski yıllarda dahi söylenen "Timiye" türküsü hakkında bilgi verilmiştir. Göreleli kemençe sanatçısı ve yapımcısı Ziya Şadi'nin 1970'li yıllarda Harika plağa "Timiye" türküsünü okuduğu belirtilmiştir. Ziya Şadi'nin türküyü Karaman'dan, Durkaya'dan dinlediği belirtilmiş, günümüzde ise yaylalara yakın köylere çekilmiş olan kesimin ekin imecilerinde bu türküyü söylediği ifade edilmiştir. Sekizli hece ölçüsü ile mâni biçiminde söylenmiş olup her dizenin başında "oy" sözcüğünün yenilendiği türkünün sözleri çalışmada aktarılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Bir Alucra Türküsünün Derleniş Öyküsü", **Yeşilgiresun**, 21 Ağustos 2010, 10580, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay bu çalışmasında, Alucra'da öğretmenlik yaptığı dönemlerde kayıt altına aldığı "Harmanın O Yanına" isimli türkünün derleniş süreci hakkında bilgi vermiştir. 12 Eylül dönemlerinden, Hasan Ali Yücel dolayısıyla geçirdiği soruşturmadan, 1986 yılında Görele Ortaokulu'ndan Alucra Aktepe Ortaokulu'na tayininin verilişinden, burada gerçekleştirdiği çalışmalardan söz etmiştir. Alucra'da öğretmenlik yaptığı dönemlerde öğrencilerinden derlediği "Harmanın O Yanında" isimli türkünün sözlerini aktarmıştır. Ayrıca çalışmanın son kısmında türkünün Salih Turhan tarafından notaya alınışına, "Giresun Türküleri ve Oyun Havaları" isimli eserde yer alışına, türkünün yayımlanmasını önemli kılan sebeplere değinilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Sarugız Türküsü", **Yeşilgiresun**, 4 Eylül 2010, 10592, Giresun, s.2.

Bu çalışmada, 1930'lu yılların sonları ile 1940'ın başlarında Görele-Çürükeynesil köyünde oluşturulan "Sarıkız Türküsü" hakkında bilgi verilmiş, türkünün tamamı okuyucuya sunulmuştur. 11 haneden oluşan türkünün çağrıştırdıkları, türküde yer alan imgeler, konusu, ölçüsü, uyak yapısı, kaynak kişisi, yöredeki diğer türkülerden farklı olan yönleri gibi hususlar üzerinde durulmuştur. Hayrettin Günay, türküyü babası Haşim Günay'dan derlediğini belirtmiştir. Türkünün son dörtlüğünde "Haşim" adının geçmesi dolayısıyla yöredeki diğer türkülerden ayrıldığı ifade edilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Kerem Türküsü", **Yeşilgiresun**, 29 Ocak 2011, 10709, Giresun, s.2.

Bu çalışmada "Kerem ile Aslı" isimli halk hikâyesinin olay örgüsünden kısaca söz edildikten sonra bu öyküden doğan "Kerem" türküleri hakkında bilgi verilmiştir. Bu türkülerinin "Yahyalı Kerem", "Düz Kerem", "Kandilli Kerem" olarak isimlendirilen ve yöreye göre değişen çeşitli ezgilere sahip olduğu belirtilmiştir. Çalışmanın son kısmında Hayrettin Günay, amcası Mehmet Günay'dan dinlediği Kerem türküsünde ezgi farklılığı bulunduğunu ifade etmiştir. Kerem türküleri arasında en bilinenlerinden biri olan ve "Bir han köşesinde kalmışım hasta/ Gözlerim kapalı kulağım seste" dizeleri ile başlayan türkünün sözleri de çalışmada aktarılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Hartama Türküsü", **Yeşilgiresun**, 2 Temmuz 2011, 10841, Giresun, s.2.

Bu çalışmada; Türk Dil Kurumunun Derleme Sözlüğü'nden hareketle "hartama" sözcüğünün kullanıldığı yörelerden, sözcüğün söyleniş biçimlerinden, kelimenin çeşitli yörelerde tespit edilen anlamlarından, hartamanın kullanım alanlarından, yapılışından, yasal olmadığından dolayı kaçak olarak üretildiğinden, "hartama" merkezli olarak türkü ve mânilerin oluştuğundan söz edilmiştir. Çalışmanın son kısmında 9 haneden oluşan bir "hartama türküsü" okuyucuya aktarılmıştır. Yedili hece ölçüsü ile söylenmiş olan türkünün ikinci ve dördüncü dizeleri birbiriyle, birinci ve üçüncü dizeler ise diğerlerinden bağımsız şekilde kafiyelenmiştir. Türküde hartamaların taşınma biçimine, üretildiği yerlere dair bilgiler verilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Değinmeler", **Yeşilgiresun**, 8 Şubat 2014, 11624, Giresun, s.2.

İki kısımdan oluşan bu çalışmanın birinci bölümünde "2013'te Yitirdiklerimiz" başlıklı çalışmasında yaptığı bir yanlışı düzeltmiştir. Sözü geçen çalışmada aktardığı "Vardım Hint Eline Kumaş Getirdim" isimli türküyü "Vardım Hint Eline Destan Getirdim" şeklinde yazdığı için kendisini eleştirmiştir. "Düşüncede yanılma, yanlış olabilir ama yazı yanılgıyı, yanlışı bağışlamaz." diyerek

yazı yazarken bilginin kaynaklar ile doğrulanması gerektiğini vurgulamıştır. Bu kısımda Erzincan yöresine ait olan "Vardım Hint Eline Kumaş Getirdim" türküsünün sözlerine yer verilmesi bakımından önemlidir. Çalışmanın ikinci kısmında ise Ziya Osman Saba'nın şiirlerinden alıntılar yapılmıştır.

Çalışma halk bilimi açısından değerlendirildiğinde "Vardım Hint Eline Kumaş Getirdim" isimli türkü hakkında bilgi verilmesi bakımından oldukça önemlidir. Sözü edilen türkünün 1970 yılında, Yücel Paşmakçı tarafından Turan Engin'den derlendiği, türkünün Erzincan yöresine ait olduğu ifade edilmiştir. Çalışmada türkünün sözleri de aktarılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Üstünde Vapur Bağırıyor-1", **Yeşilgiresun**, 25 Ekim 2014, 11840, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Üstünde Vapur Bağırıyor-2", **Yeşilgiresun**, 1 Kasım 2014, 11846, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Üstünde Vapur Bağırıyor-3", **Yeşilgiresun**, 8 Kasım 2014, 11852, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay, "Giresun Üstünde Vapur Bağırıyor" isimli yazı dizisinin ilk sayısında; beş altı yaşlarından itibaren babası Haşim Günay'dan, amcaları Mehmet Günay ve Yusuf Günay'dan dinlediği "Saru Gız", "Erzincan'a Vardım", "İlimun Egdim Daşa", "Memed Çavuş", "Kerem", "Bir Han Köşesinde Kalmışım Hasta", "Erzurum Dağları Kar ile Boran", "Giresun Üstünde Vapur Bağırıyor" isimli türkülerden söz etmiştir. Özellikle amcası Yusuf Günay'dan dinlediği "Giresun Üstünde Vapur Bağırıyor" türküsü üzerinde durmuştur. Yıllardır pek çok sanatçı tarafından icra edilen türküde "Abdal Beylerine" sözü yerine "Giresun Beylerine" kullanımının yaygınlaşması durumunun araştırılması gerektiğini belirtmiştir.

Yazı dizisinin ikinci sayısında Hayrettin Günay, Naim Tirali'den yapılan alıntı üzerinden "Giresun Üstünde Vapur Bağırıyor" türküsünün Eşref Gedikali ve Hakkı Özalp arasında geçen hikâyesine, Gedikaliler ve Tiraliler bağlamında türkünün icrası sırasında yapılan söylem yanlışlarına değinmiştir. Ümit Tokcan gibi

bazı sanatçıların "Abdal Beylerine düşman olursun" dizesini "Giresun Beylerine düşman olursun" şeklinde icra edişindeki yanlışlığın nedenlerinden söz edilmiştir.

Araştırmanın üçüncü sayısında yine Naim Tirali'nin aktardığı bir anı üzerinden "Al Tavandan Belleri" türküsündeki "Serendiler yaptırdım/ altı direk üstüne" dizesinin "Serendiler yaptırdım/ dört direk üstüne" şeklinde değiştirilerek icra edildiğinden söz etmiştir. Ayrıca bu sayıda Naim Tirali'nin çalışmaları, Türk diline ve kültürüne katkıları hakkında bilgi verilmiştir. Türkülerin, havaların, oyunların değiştirilerek yöresinden, özünden koparılması, tarihinden uzaklaştırılması eleştirilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Fosforlu Cevriye", **Yeşilgiresun**, 20 Mayıs 2017, 12624, Giresun, s.2.

"Fosforlu Cevriye" türküsü ile başlayan bu çalışma, yazar Suat Derviş'in biyografisi niteliğindedir. Yazarın eğitim hayatı, yazarlık süreci, yapıtlarının yer aldığı yayın organları, romanları, hakkında yazılanlar Hayrettin Günay'ın ele aldığı konulardandır. Özellikle, Suat Derviş'in ilk romanı olan "Fosforlu Cevriye" üzerinde durulmuştur. Romanın çeşitli baskıları, romanda işlenen konular, Ahmet Mithat Efendi'nin "Henüz 17 Yaşında" ve Orhan Kemal'in "Sokaklardan Bir Kız" romanları ile benzer ve farklı yönleri, romanın ana kahramanı olan "Fosforlu Cevriye", kısa olay örgüsü gibi hususlarda bilgi verilmiştir. Çalışma, Suat Derviş hakkında hazırlanmış olan, Liz Behmoaras'ın "Suat Derviş Efsane Bir Kadın ve Dönemi" isimli eserinden söz edilerek bitirilmiştir. Halk bilimi açısından bakıldığında çalışmada "Karakolda Ayna Var" olarak bilinen "Fosforlu Cevriye" türküsünün sözlerine, bu türkünün doğuşuna neden olan esere yer verilmesi bakımından önemlidir.

4.3.1.3. Hayrettin Günay'ın Mâni Konulu Çalışmaları Hakkında

Halk şiirinde mani ve koşma tipi olarak iki ana biçim vardır. Aslında az sayıda olan öteki biçimler, bu iki ana biçimden çıkmıştır. Dizelerin kümelenişi, dizelerin hece sayısı ve uyak düzeni bakımından özellik gösterenler biçim; biçimi ne olursa olsun konu bakımından benzerliklerinden ayrılanlar da tür adı altında toplanmıştır (Dilçin, 2005: 279). Halk şiirinde "şekil" dışarıdan görülebilir özellikleri içine almalıdır. Bu özellikler ise kafiye örgüsü, nazım birimi, vezin ve şiirin hacmi (mısra, beyit veya dörtlük sayısının azlığı veya çokluğu) olabilir. Bu unsurları değerlendirdiğimiz zaman karşımıza çıkan belirgin ve kurallara bağlanabilen ayrıcalıkları bir 'şekil' adına bağlamak mümkün olabilir (Oğuz, 2001: 15). Burada araştırmacılar arasında görüş ayrılıklarına sebep olan konu mânilerin tür mü yoksa şekil mi olduğu meselesidir. Pertev Naili Boratav mânileri bir tür olarak kabul ederek şu şekilde tanımlamıştır:

"Mani genellikle yedi heceden oluşan dört dizelik bir türdür. Bir tek dörtlük içinde bir anlam bütünlüğü gösterir. Genellikle anlamın ağırlığı üçüncü ve dördüncü dizelerdedir. Manilerde anlamın dört dizeye yayılması, ilk iki dizede çizilen tablo, maniyi estetik bir yapıya kavuşturur. İlk iki dize maninin dış dünyayla bağıdır. Üçüncü ve dördüncü dizede duygu ve düşünce ortaya konur. Manilerin doğaçlama söylenmesi maniyi iki bölüme ayırır. Birinci bölüm genellikle hazırlıktır ve maniciye kafiye, söz için zaman kazandırır. Manici için birinci bölüm çağrışım, duygu ve düşünce için hareket noktasıdır" (Boratav, 2000: 208-209).

Öcal Oğuz ise mâniyi bir tür olarak kabul etmesinin yanı sıra "mani kafiye örgüsü ve hacmi itibariyle diğer şiirlerden ayrılmaktadır. Bu hacimde ve bu kafiye örgüsünde başka bir halk şiiri yoktur. Öyleyse mani için nazım şekli dememizin bir sakıncası olamaz" (Oğuz, 2001; 15) sözleri ile mâninin bir nazım şekli de olduğunu açıkça belirtmiştir. Bu durumda halk şiirinde türlerin ve şekillerin sınıflandırılışı şu şekilde olmalıdır:

A. Nazım Şekilleri (Mani, Koşma, Destan)

B. Nazım Türleri

1. Ezgi Ağırlıklı Türler (Türkü, Varsağı, Semai, Koşma)

2. Konu Ağırlıklı Türler (Koçaklama, Taşlama, Güzelleme, Destan, İlahi, Devriye, Nutuk, Şathiye)

3. Ezgi ve Konu Ağırlığı Aynı Yoğunlukta Olan Türler (Ninni, Ağıt, Mani) (Oğuz, 2001, 18-20).

Anadolu insanının düşünce yapısının, beğenisinin, dertlerinin, özlemlerinin, sevgilerinin, kıskançlıklarının, hâsılı ortak kültürünün sergilenişinin görüldüğü mâniler; yüzyılların deneyimlerinden süzülerek biçimlenmiş, belirli kuralları olan kuşaktan kuşağa bir gelenek içinde aktarılan anonim edebiyatın en çok icra edilen şiir türlerinden biridir (Artun 2004: 111). Bu nedenle mâniler çok geniş coğrafyalara yayılmıştır. Hayrettin Günay'ın mâni konulu çalışmaları ise türkü çalışmalarının aksine sadece Giresun yöresi mânileriyle sınırlı kalmıştır. KTÜ Fatih Eğitim Enstitüsü'nden mezun olurken hazırladığı Çürükeynesil köyü mânileriyle ilgili bitirme tezi Hayrettin Günay'ın mâni konulu çalışmalarına da kaynaklık etmiştir.

Öğrencilik yıllarında sadece derlediği ürünleri sıralayarak yaptığı çalışmayı bilgi birikiminin artması, halk bilimi ürünlerine karşı daha bilinçli yaklaşması, yayın hayatına başlaması gibi basamaklardan sonra daha da geliştirmiştir. Özellikle Yeşilgiresun gazetesinde ve Görele Lisesi Dergisi'nde yayımlanan çalışmalarında sadece mânileri aktarmakla kalmamış, topladığı ürünleri biçim ve içerik yönüyle de analiz etmiştir. Günay'ın mâni konulu çalışmalarının tamamında 700 civarı mâniye yer verilmiştir. Düğünlerde, kadın topluluklarında, iş yerlerinde, tarlalar vb. yerlerde söylenen mâniler umumiyetle hece vezninin 7 veya 8'lisi ile meydana gelen tek dörtlükten oluşan manzumelerden meydana gelmektedir (Elçin 1988: 334). Hayrettin Günay'ın derlediği mâniler de daha çok ekin imecilerinde, tarlalarda söylenmektedir. Bu nedenle Günay'ın mâni konulu çalışmalarında yer alan mânilerin neredeyse tamamı yedili hece ölçüsüyle söylenmiş düz mâni olup "a b c b", "a b a b", "a a b a" "a a a a", "a b b b", "a b c b" şekillerinde kafiyelenmiştir. 700 civarı mâni içerisinde sadece bir yedekli mâni örneği olmakla birlikte "a b c b d b" şeklinde kafiyelenmiştir.

Manilerin konuları her türlü hayat hadiseleridir. Köy, kasaba veya şehirlerimizde okumamış, okumuş kimselerin ve hususiyle kadınların irticalen yarattıkları eserlerdir. Bir kısmı lirik olan ve usta şairlerin bile kolay kolay söyleyemeyeceği güzellikteki bu eserciklerin ilk iki mısraı duygu düşünce ve hayalin adeta girişi sayılır. Asıl konu son mısralarda karşımıza çıkar (Elçin, 1990: 7). Hayrettin Günay'ın derlediği ve incelediği mânilerde ise "sevgi, ayrılık, yakınma, ölüm, geçimsizlik, tabiat, hasret, kıskançlık, gurbet, yaşam koşulları, insan ilişkileri, üretim biçimleri, toplum yapısı" gibi temalar göze çarpmaktadır. Ayrıca temanın yanı sıra biçim olarak; yörede yaygın olarak görülen uyak düzenlerine, çeşitli durak biçimlerine, düz mâniye, uyak olmadan sadece redifle ahenk sağlanan mânilere de örnekler verilmiştir.

Hem derlenen mânilerin belgeliklere girmesi ve okuyucuyla buluşturulması hem de Giresun mânilerinin farklı açılardan incelemesi açısından bu çalışmalar oldukça önemlidir. Hayrettin Günay'ın çalışmalarında incelediği mânileri şu şekilde sınıflandırmak mümkündür:

1. "Evlerinin önü", "evlerinin önünde", "ev yaptırdım", "evleri", "evin üstü", "evlerinin arkası" gibi kalıp sözlerin yer aldığı ev konulu mâniler.
2. "Kemençe" ve "kemençecilik" konulu mâniler.
3. "Fındık" konulu mâniler.
4. "Gar yağayu yağayu" kalıbının yer aldığı mâniler.
5. "Görele", "Çaşu (Çarşı)", "Yalu (Yalı), "Elevü (Elegü)" gibi isimlerin yer aldığı Görele konulu mâniler.

Hayrettin Günay, mânilerle ilgili çalışmalarında özellikle yöresel söylemler üzerinde durmuştur. Mânilerde geçen "yal, aba, kelem, doran, hedüg, cıdık, çölük, andır, felce, tıpızlıg, yavuncamak, saçma, yamalıgcı, gonuşug, gürüm, düve, öklenmek, zeklenmek, andal, gegeg, cımbış, dozildik, gezente, degmüg, çöten, odduk, şelek, çangal, okarı, feşel, anışug, alartu, cırbıt, kiddig, semeleg, üşmek, çıtıl, gatavuz, fide, paldır, itgülü, fisdan, harman, obuz, çeç, harar, girebi, baldıran, ışgın, çort, afur, ayeser, çöğür, üğüm, tevek, davun, şalabuk" gibi yöresel söylemlerle "andır galsın", "Allah almasın", "horanın belini kırmak", "adı batası", "değneğe

gatmak", "işmar etmek" gibi deyimlere dikkat çekilmiştir. Ayrıca mânilerde yöre mutfağı, gelenek ve görenekler, bayramlar, özel günler, adet ve inanışlar, yöresel meslekler gibi sosyal ve kültürel unsurlara da ulaşmak mümkündür.

4.3.1.4. Hayrettin Günay'ın Mâni Konulu Çalışmalarının Bibliyografyası

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Manileri", **Görele Lisesi**, Yıl 5, Sayı 18, Giresun Haziran-Temmuz-Ağustos 1998, s. 17-20.

Hayrettin Günay bu çalışmasında, çeşitli yönleriyle Görele'de bilinen, söylenen mânileri incelemiştir. Öncelikle "mâni" sözcüğü üzerinde durmuştur. Şemsettin Sami'nin, Hüseyin Kazım Kadri'nin, Hikmet Dizdaroğlu'nun, İsmet Zeki Eyüboğlu'nun, Mehmet Salihoğlu'nun yapıtlarından alıntılar yaparak kavrama açıklık getirmiştir. Daha sonra Görele mânilerini "aşk", "yergi, alay, eğlenme", "küskünlük", "askerlik", "gurbet", "çocukluk özlemi", "kuma", "kader, felek", "imeci geleneği", "Ramazan", "Salı pazarı" gibi temalar altında örneklemiştir. Ayrıca temanın yanı sıra biçim olarak; yörede yaygın olarak görülen uyak düzenlerine, çeşitli durak biçimlerine, düz mâniye, uyak olmadan sadece redifle ahenk sağlanan mânilere örnekler verilmiştir. Çalışmada Görele yöresine ait 40 mâni aktarılmıştır. Araştırmanın son kısmında verilen "Sözlük" kısmı ile mânilerde yer alan yöresel kelimeler tanımlanmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Manilerdeki Yaşam", **Yeşilgiresun**, 19 Mayıs 2001, 7756, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay, babası Haşim Günay'ın söylemiş olduğu mânilere yer verdiği bu çalışmasında esas olarak türkülerin ve mânilerin yakıcısının yaşamından izler barındırdığını vurgulamıştır. Manilerin Haşim Günay'a ait olduğu açıkça belirtilmemekle birlikle Hayrettin Günay'ın yaşamöyküsünden hareketle bu sonuca ulaşılmaktadır. Çalışmada on bir mâni yakılış hikâyelerine değinilerek okuyucuya aktarılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Evlerinin Önünde-1", **Yeşilgiresun**, 16 Temmuz 2011, 10853, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Evlerinin Önünde-2", **Yeşilgiresun**, 30 Temmuz 2011, 10865, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Evlerinin Önünde-3", **Yeşilgiresun**, 6 Ağustos 2011, 10871, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Evlerinin Önünde-4", **Yeşilgiresun**, 13 Ağustos 2011, 10877, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay, "Evlerinin Önünde" başlıklı yazı dizisinde; 1970 yılından itibaren Görele yöresinden derlediği ve "evlerinin önü, evlerinin önünde, ev yaptırdım, evleri, evin üstü, evlerinin arkası" gibi kalıplarla başlayan mânileri aktarmıştır. Hayrettin Günay, "sevi, ayrılık, özlem, yakınma, sitem" gibi konuların işlendiği bu mânileri yakın çevresinden, kaynak olarak belirlediği kişilerden, öğrencilerinin ödevlerinden derlediğini ifade etmiştir. Yazı dizisinin ilk sayısında 16, ikinci sayısında 24, üçüncü sayısında 23, son sayısında ise 24 mâniye yer verilmiştir.

Dört hafta süren bu yazı dizisinde toplam 87 mâniye yer verilmiştir. Bu mânilerin tamamı yedili hece ölçücü ile söylenmiş olup, " a b c b", "a b a b", "a a b a" şeklinde kafiyelenmiştir. Bazı araştırmacılar tarafından "a b c b" uyak düzeninin ağırlıklı olarak Anadolu'nun kuzeydoğu yörelerinde, Karadeniz kıyılarında, İstanbul meydan kahvelerinde söylenen mânilerde görüldüğü ve tarih olarak da daha eski olduğu belirtilmektedir (Eset, 1944: 245-246). Hayrettin Günay'ın "Evlerinin Önünde" başlıklı çalışmasında da "a b c b" uyak düzenine uygun mâniler oldukça fazladır. Mâniler genel olarak aşk, kıskançlık, özlem, sevgiliye sitem gibi konuları işlemektedir. Ayrıca mânilerde "çıtıruk, pur, hark, merek, yalı, kenef, hartama, kendir, dasdar, harar" gibi yöresel kelimelere, "merevulcan, taflan, ayva, kiraz, kızılcık, bezelye, fındık, kestane, yarma, darı" gibi yöre mutfağına, yörede üretimi yapılan tarım ürünlerine dair bilgiler de bulunmaktadır. Mâniler daha detaylı incelendiğinde yöre halkı için fındığın önemli bir geçim kaynağı olduğu, düğün gibi önemli hadiseler için fındık sezonunun beklendiği; aşığın sevdiğine mendil hediye ederek duygularını belli ettiği; verem, sarılık gibi hastalıkların oldukça tehlikeli görüldüğü; sepetçilik gibi yöresel mesleklerin yapıldığı gibi sosyal ve kültürel hususlar da ortaya çıkmaktadır.

GÜNAY, Hayrettin, "Kemençemin Üstüne-1", **Yeşilgiresun**, 10 Eylül 2011, 10897, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kemençemin Üstüne-2", **Yeşilgiresun**, 17 Eylül 2011, 10903, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kemençemin Üstüne-3", **Yeşilgiresun**, 24 Eylül 2011, 10909, Giresun, s.2.

"Hayrettin Günay, üç hafta süren "Kemençemin Üstüne" başlıklı yazı dizisinde "kemençe" sözcüğünün yer aldığı mâniler okuyucuya sunulmuştur. Yazı dizisinin ilk sayısında kemençenin kökenine, Görele yöresinde kemençecilik geleneğine, bu bağlamda öne çıkan isimlere dair bilgiler verilmiştir. Çalışma boyunca aktarılan mânilerin tür, biçim, içerik özellikleri hakkında açıklamalarda bulunulmuştur. Çalışma boyunca içerisinde "kemençe" sözcüğü yer alan toplam 56 mâni aktarılmıştır. Yedili hece ölçüsü ile söylenen bu maniler "a b a b", "a a a a", "a b c b", "a b b b", "a a b a" şeklinde kafiyelenmiştir. Ayrıca mânilerde "hartama, gapaklamak, cazu, aca, yumug, darı polu, arı oğulu, çit, savag, gıran" gibi yöresel sözcüklere yer verilmiştir. Kemençelerin aktarımı sırasında Görele yöresinin dil ve ağız özelliklerine sadık kalınmış, yörede söylendiği gibi yazıya geçirilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Bahçelerinde-1", **Yeşilgiresun**, 15 Ekim 2011, 10927, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Bahçelerinde-2", **Yeşilgiresun**, 22 Ekim 2011, 10933, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Bahçelerinde-3", **Yeşilgiresun**, 5 Kasım 2011, 10945, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Bahçelerinde-4", **Yeşilgiresun**, 12 Kasım 2011, 10948, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Bahçelerinde-5", **Yeşilgiresun**, 19 Kasım 2011, 10954, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Bahçelerinde-6", **Yeşilgiresun**, 26 Kasım 2011, 10960, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Bahçelerinde-7", **Yeşilgiresun**, 3 Aralık 2011, 10966, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Bahçelerinde-8", **Yeşilgiresun**, 10 Aralık 2011, 10972, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay, sekiz hafta süren "Fındık Bahçelerinde" isimli yazı dizisi boyunca derleme çalışmaları sonucunda elde ettiği, içerisinde "fındık" geçen mânilerden örnekler aktarmıştır. Çalışmanın ilk sayısında Görele'de fındık kültürü, "fındık" temalı yazılar, konuyu işleyen yazarlar hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca Hayrettin Günay, fındık kültürü bağlamında oluşturduğu ve daha önce yayımladığı yazılardan da söz etmiştir. Çalışma boyunca 183 mâni aktarılmıştır. Mânilerin tamamı yedili hece ölçüsü ile söylenmiş olup "a b c b", "a b a b", "a a b a" şekillerinde uyaklanmıştır. Mâniler aktarılırken yörenin ağız ve dil özelliklerine bağlı kalınmıştır. Mânilerde "fide, paldır, itgülü, fisdan, harman, obuz, çeç, harar, girebi, baldıran, ışgın, çort, afur, ayeser, çört, üğüm, tevek, davun, şalabuk" gibi yöreye ait kavramlara yer almakla beraber üretildikleri bölgenin sosyal ve kültürel durumunu yansıttığı gözlemlenmektedir.

GÜNAY, Hayrettin, "Manilerimizdeki Yerel Sözcükler-1", **Yeşilgiresun**, 6 Ekim 2012, 11223, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Manilerimizdeki Yerel Sözcükler-2", **Yeşilgiresun**, 13 Ekim 2012, 11228, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Manilerimizdeki Yerel Sözcükler-3", **Yeşilgiresun**, 20 Ekim 2012, 11233, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay, "Mânilerimizde Yerel Sözcükler" isimli yazı dizisinde Görele yöresinden derlediği mâniler arasından yörenin dil özelliklerini yansıtanları, yerel sözcükleri içerenleri aktarmıştır. Üç hafta süren olan yazı dizisinin ilk sayısında 20, ikinci sayıda 24, son sayıda ise 25 mâniye yer verilmiştir. Çalışma boyunca toplam 69 mâni okuyucuya sunulmuştur. Sözü edilen mânilerin "a b c b", "a a b a" ve "a b a b" şekillerinde kafiyelendiği görülmektedir. Ayrıca mânilerde geçen "felce, tıpızlıg, yavuncamak, saçma, yamalıgcı, gonuşug, gürüm, düve, öklenmek,

zeklenmek, andır galsın, andal, gegeg, cımbış, bozildik, gezente, degmüg, çöten, odduk, şelek, çangal, okarı, feşel, anışug, alartu, cırbıtın, kiddig, semeleg, adı batası, üşmek, çıtıl, gatavuz" gibi yerel sözcükler ve deyimler büyük harflerle yazılmıştır. "Aşk, gurbet, yergi, alaya alma, doğa" gibi pek çok temanın örneği çalışmada bulunmaktadır.

GÜNAY, Hayrettin, "Gar Yağayu Yağayu", **Yeşilgiresun**, 2 Şubat 2013, 11319, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay bu çalışmasında "gar yağayu yağayu" kalıbı ile başlayan mânileri aktarmıştır. Çalışmanın ilk kısmında mânilerin derleniş süreci, yararlandığı kaynaklar gibi hususlarda bilgi verilmiştir. İkinci kısımda ise 26 mâni okuyucuya sunulmuştur. Çalışmada yer alan mâniler "a a b a", "a b c b", "a b a b" şekillerinde kafilenmiş olup tamamı yedili hece ölçüsü ile söylenmiştir. Mâniler tespit edildikleri yörenin dil ve ağız özellikleri korunarak aktarılmıştır. Ayrıca "yal, aba, kelem, doran, hedüg, cıdık, çölük, andır" gibi yöresel kelimeler de mânilerde yer almaktadır.

GÜNAY, Hayrettin, "Ah Görele Ah-1", **Yeşilgiresun**, 16 Kasım 2013, 11552, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ah Görele Görele-2", **Yeşilgiresun**, 23 Kasım 2013, 11558, Giresun, s.4.

GÜNAY, Hayrettin, "Ah Görele Görele-3", **Yeşilgiresun**, 30 Kasım 2013, 11564, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ah Görele Görele-4", **Yeşilgiresun**, 7 Aralık 2013, 11570, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ah Görele Görele-5", **Yeşilgiresun**, 12 Aralık 2013, 11574, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ah Görele Görele-6", **Yeşilgiresun**, 13 Aralık 2013, 11575, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ah Görele Görele-7", **Yeşilgiresun**, 28 Aralık 2013, 11588, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay, yedi sayı olarak yayımlanan "Ah Görele Görele" başlıklı yazı dizisinde, içerisinde "Görele" kelimesi geçen mânileri bir araya toplamıştır. Günay'ın uzun yıllar boyunca sürdürdüğü derleme çalışmalarının sonucunda elde ettiği bu mânilerin arasında sadece "Görele" değil yörenin eski adlandırmalarından olan "Çaşu (Çarşı), Yalu (Yalı), Elevü (Elegü)" kelimeleri geçen mâniler de bulunmaktadır. Yazı dizisinin ilk sayısında 22, ikinci sayıda 26, üçüncü sayıda 30, dördüncü sayıda 30, beşinci sayıda 39, altıncı sayıda 39, yedinci sayıda ise 36 mâniye yer verilmiştir.

Yedi hafta boyunca devam eden "Ah Görele Görele" yazı dizisinde toplam 222 mâni aktarılmıştır. Bu çalışmalarda verilen mâniler biçim olarak incelendiğinde çoğunlukla yedili hece ölçüsü ile söylenmiş olup "a a b a" veya "a b c b" şeklinde uyak örgüsüne sahip düz mânilerdir. 222 mâni arasından sadece "Görele'de dikilmiş/ Gabgaradur abası/ Bahçada gonuşuken/ Çığdı geldi abası/ Yakında bi gan akar/ Çog gaddardur babası" mânisi iki dize artık olduğu için yedekli mâni olup "a b c b d b" şeklinde uyak düzenine sahiptir. İçerik olarak bakıldığında verilen mânilerde "sevgi, ayrılık, yakınma, ölüm, geçimsizlik, tabiat, hasret, kıskançlık, gurbet, yaşam koşulları, insan ilişkileri, üretim biçimleri, toplum yapısı" gibi duyguların aktarıldığı görülmektedir. Ayrıca "Allah almasın", "andır galsın", "horanın belini kırmak", "değneğe gatmak", "işmar etmek" gibi yöresel söylemler de mânilerde yer almaktadır. Bunun yanı sıra mânilerde pek çok toplumsal hadiseye değinilmiştir. "Mayıs Yedisi" törenleri ve yörede meşhur olan "Görele Salı Pazarı" aktarılan mânilerde sıklıkla yer almıştır. "Görele'de evimiz/ Bi afur bi de oda/ Mini giyiyu gızlar/ Buna diyular moda" örneğinde görüldüğü gibi mânilerde toplumsal eleştiriler de yapılmıştır.

4.3.1.5. Hayrettin Günay'ın Destan Konulu Çalışmaları Hakkında

Destan, çeşitli konuların hikâye edildiği, daha çok koşma biçiminde yazılan/söylenen uzun şiir katarlarına verilen isimdir. Halk arasında, Anadolu'da tarihî ve mitolojik nitelikli destanlardan çok, yakın geçmişte olan ve toplum vicdanında iz bırakmış olaylar üzerine yazılmış/söylenmiş destanlar yaygındır. Hemen her türlü doğal ve sosyal olayı konu edinen destanlara halk edebiyatı ve müziğinde rastlanabilir. Şiir katarlarından oluşan destanlar ezgiyle veya sadece dilden söylenebilir (Duygulu, 2014: 143). Doğu Karadeniz Bölgesinde 1970'lere kadar çarşı pazar dolaşarak yüksek sesle okuya okuya destan satan destancılar vardı. Onlara "destancı" denirdi. Her destancının kendine özgü bir destan okuma ezgisi olurdu. Bu ezgilerin kimileri zamanla anonimleşir, başka destancılarca da benimsenirdi. Başlangıçta çıplak sesle okunarak satılan destanlar, megafonlar çıkınca megafonlar, kasetli ses alıcıları yaygınlaşınca da ses düğmesi sonuna kadar açılan teypler aracılığıyla satılmaya başlandı. Destancılar ya kendilerinin ya da başkalarının ürettiği tek yapraklı destan kâğıtlarını boyunlarına astıkları çantaya tomar tomar doldurup, haftanın her günü ayrı ayrı kurulan pazar yerlerinde satarak geçimlerini sağlamaya çalışırlardı. İletişim araçlarının gelişmesi, destancıların da destanların da sonunu getirdi (Gedikoğlu, 2008: 170).

Çocukluk yıllarına dair hatıralarını aktarırken destancılara da değinen Hayrettin Günay da destan türüne ve destancılık geleneğine ilgi duymuş, diğer araştırma alanları gibi bu konuyla da alakalı okumalar yapmıştır. Bu okumalar yazma becerisinin gelişmesi ve yayın için uygun ortam bulunmasıyla birlikte konu ile ilgili üretim yapmaya dönüşmüştür. Hayrettin Günay'ın destan konulu çalışmaları sayıca az olmasına rağmen içerik olarak oldukça önemli bilgiler barındırmaktadır. Günay'ın destan konulu çalışmalarından birisi "Dede Korkut Üstüne", diğeri ise "Destan" isimli araştırmasıdır.

Dede Korkut Hikâyeleri bize eğitim ve öğretimde, doğru kişilik geliştirmede bilgi ve hüner kadar duygusallık kazanmanın da gerekli ve önemli olduğunu anlatmaktadır. Hikâyeler hem bireysel psikoloji hem de sosyal psikoloji açısından önemli ipuçları veren fevkalade dikkat çekici örneklerdir (Günay, 2000: 202). Bu

nedenle, halk biliminin hemen her alanında 500'e yakın yazısı bulunan aynı zamanda eğitimci de olan Hayrettin Günay'ın böyle kıymetli bir eser üzerinde durmaması imkânsızdır. Çünkü Mehmet Fuat Köprülü'nün de belirttiği gibi "Bütün Türk Edebiyatını terazinin bir gözüne, Dede Korkut'u öbür gözüne koysanız yine Dede Korkut ağır basar" (Ergin, 1971: 5). Yine halk biliminin öncü araştırmacılarından Saim Sakaoğlu da "Dede Korkut kitabı bir okyanustur, bitmek tükenmek bilmeyen bir hazinedir" (Sakaoğlu, 1998: 2) ifadelerinin yanı sıra Dede Korkut anlatmalarını "Türk destanlarının tacı" olarak nitelendirir. Burada açıklanması gereken nokta Dede Korkut anlatmalarını neden "destan" türü içerisinde değerlendirdiğimizdir.

Bu noktada Dede Korkut anlatıları hakkında kapsamlı çalışmalar yapan Muharrem Ergin'in ve Saim Sakaoğlu'nun tespitlerine yer vermek faydalı olacaktır:

"Hikâyelere ayrı ayrı geniş anlamı ile destan demek de mümkün değildir. Çünkü hikâyeler küçüktür. En uzunları olan Beyrek bile epope dediğimiz büyük kahramanlık menkıbesinin ancak küçük bir parçası olabilecek büyüklüktedir. Fakat hikâyelerin esas karakteri destanîdir, epiktir. Bu bakımdan onları birer destan parçası saymak ve bunun için onlara dar anlamda destan demek mümkündür. Fakat bu hususta kullanılacak en uygun tabir 'destanî hikâye'dir." (Ergin, 2011: 29).

Saim Sakaoğlu ise Muharrem Ergin'in görüşlerine katılmakla birlikte Dede Korkut anlatıları hakkında yapılan çalışmalara verilen isimleri örneklendirmiştir. Dede Korkut Kitabı'nda yer alan metinlerin destan mı, yoksa halk hikâyesi mi olduğu konusunda çeşitli fikirlerin mevcut olduğu görülür. Basri Gocul, nazma çektiği metinlerin yer aldığı kitabına, Türk Milli Destanı/ Oğuzlama derken Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu da, Dede Korkut'tan/ Salur Kazan Destanı ve Boğaç Han Destanı adlarıyla kitaplar yayımlıyordu. Gerçekten de, özellikle son iki eser adeta birer destan şaheseri olarak ortaya konulmuştu. Evner Behnan Şapolyo da, Türk tarihinin değişik dönemleriyle ilgili olarak ortak bir üslupla kaleme aldığı ürünlerden oluşan Türk Efsaneleri adlı kitabında Dede Korkut Hikâyeleri'nden de dört parçaya yer vermişti. Ancak bunlar kitaptan alınmamıştı. Bu arada onun bir başka kitabında kullandığı terim dikkati çekiyordu: Dede Korkut Masalları. Görüleceği üzere, yazar ve şairler işlemlerine göre Dede Korkut Kitabı'ndaki metinlere uygun adlar vermişlerdir. Ancak, Dresden ve Vatikan yazmalarındaki metinlere verilecek en

uygun ad hocam Prof. Dr. Muharrem Ergin'in de ifade ettiği gibi 'Destanî Hikâye' olmalıdır (Sakaoğlu, 2009: 738-739).

Bu anlatılar Dede Korkut merkezli araştırmalarda "masal, hikâye, destan" gibi çeşitli türler içerisine dâhil edilmiştir. Ancak anlatmalar biçim ve içerik olarak incelendiğinde mitolojik anlatılara, halk hikâyelerine, destanlara, masallara dair ipuçları bulmak mümkündür. Özellikle Türklerin konar-göçer yaşam tarzından yerleşik hayata, Gök Tanrı inancından Müslümanlığa geçiş sürecinde kayda geçirildiğinin düşünülmesinden dolayı "geçiş dönemi ürünü" olarak adlandırılan bu anlatılarda destandan halk hikâyesine geçişin de izlerine rastlanmaktadır. Bu nedenle anlatıları tek bir başlık altında toplamak olanaksızdır. Ancak Dede Korkut anlatılarının diğer türlere kıyasla destan türüne daha fazla yakınlık göstermesi nedeniyle Hayrettin Günay'ın Dede Kokut anlatılarını biçim ve içerik yönlerinden incelediği çalışması destan başlığı altında değerlendirilmiştir. Bu çalışmada metinler arasılıktan faydalanılarak Dede Korkut'un dünya edebiyatının önemli eserleriyle benzer ve farklı yönlerinin ortaya konulması, Hayrettin Günay'ın çalışmalarının niteliğine işaret etmektedir.

4.3.1.6. Hayrettin Günay'ın Destan Konulu Çalışmalarının Bibliyografyası

GÜNAY, Hayrettin, "Dede Korkut Üstüne", **Yeşilgiresun**, 11 Aralık 1999, 7321, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Dede Korkut Üstüne", **Görele Lisesi**, Yıl 7, Sayı 24, Giresun Aralık 1999/Ocak-Şubat 2000, s. 4-5.

Hem Yeşilgiresun gazetesinde hem de Görele Lisesi dergisinde yayımlanan bu çalışmada Dede Korkut yazmaları hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Hikâyelerin oluşumu, yazıya geçirilişi, Dede Korkut'un kimliği, yapıtın nüshaları, çeşitli araştırmacıların eser ile ilgili çalışmaları, Dresden nüshasında yer alan boyların isimleri gibi hususlara değinilmiştir. Ayrıca sözü edilen hikâyeler biçim ve içerik bakımından incelenmiştir. Boccacio'nun Decameron, Euripides'in Alkestis, Homeros'un Odyssesia, Kemal Tahir'in Devlet Ana, Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun Karadut, Güngör Dilmen'in Deli Dumrul isimli eserlerinde Dede Korkut ile benzerliklerin bulunduğu, Dede Korkut'tan beslendiği belirtilmiştir. Çalışma, Dede Korkut hikâyelerinde geçen çeşitli söyleyişler ile sonlandırılmıştır. Hayrettin Günay'ın bu çalışmasını "Destanlar Üzerine Yazılar" başlığı altında değerlendirmemizin nedeni Dede Korkut'un hem halk hikâyesi hem de destan özelliği göstermesine rağmen ağırlıklı olarak destan niteliği taşımasıdır.

GÜNAY, Hayrettin, "Destan", **Yeşilgiresun**, 30 Haziran 2001, 7792, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay bu çalışmada öncelikle halk şiiri geleneğinde önemli nazım biçimlerinden biri olan destan hakkında bilgi vermiştir. Destan nazım biçiminin ölçüsü, işlenen konular, destanlarda mahlas kullanımı gibi meseleler üzerinde durulduktan sonra Kastamonulu ozan Mestî'nin ve Lale Devri halk şairlerinden Levnî'nin destanlarından bazı bölümler alıntılanmıştır.

4.3.1.7. Hayrettin Günay'ın Bilmece Konulu Çalışmaları Hakkında

Bilmeceler, tabiat unsurlarıyla bu unsurlara bağlı hadiseleri; insan, hayvan ve bitki gibi canlıları; eşyayı, akıl, zekâ veya güzellik nev'inden mücerret kavramlarla dinî konu ve motifleri vb. kapalı bir şekilde yakın-uzak münasebetler ve çağrışımlarla düşünce, muhakeme ve dikkatimize aksettirerek bulmayı hedef tutan kalıplaşmış sözlerdir (Elçin, 1898: 1). Dünya edebiyatı ve folklorunun önemli bir türü olan bilmeceler insanlığın ortaya koyduğu ilk sözlü eserlerden biridir. Masallarda, atasözlerinde ve manilerde olduğu gibi bilmecelerde de söyleyen belli değildir. İnsanlar bilinmeyen zamanlarda ve bilinmeyen yerlerde bilmeceler uydurmuş; bunlar herkes tarafından beğenilmiş, dilden dile ve nesilden nesle geçerek halka mal olmuştur. Tarihi kaynaklara göre milletler, ilk dönemlerinden beri bilmecelere sahip olmuşlardır. Bu yüzden bilmeceler, bütün kültürlerde en eski halk edebiyatı türlerinden biridir (Alperen, 1996: 117). Bu bakımdan, Hayrettin Günay'ın derlediği 106 bilmeceyi bütün olarak aktardığı yazı dizisi, Görele yöresi bilmecelerini ele alan ilk araştırma oluşu bakımından son derece önemlidir.

Bilmecelerin konusuna insan hayatının her alanı girmektedir. Örneğin uygarlığımızı oluşturan maddi eşyalar, insanlar, hayvanlar, yiyecek ve içecek maddeleri, çeşitli maddi varlıklar, dinî inançlar ve sosyal olaylar bilmecelerde ele alınmaktadır. İşte bundan dolayı bilmeceler bir halkın maddi ve manevi kültürünü yansıtmaktadır. Folklor dünyasının özel bir kolu sayılan bilmeceler, halk zekâsının bir ürünü olarak doğmuşlardır (Alperen, 1996: 117). Türk edebiyatında bilmeceler yapılarına, ölçülerine, konularına, söylenişlerine, yaratılış tarzına, mısra sayılarına, edebî sanatlara, cevaplarına göre çeşitli şekillerde sınıflandırılmıştır. Örneğin Doğan Kaya bilmeceleri konularına göre şu şekilde sınıflandırmıştır:

A. İnsanlar ve Onun Uzuvlarıyla İlgili Bilmeceler

B. Hayvanlar ve Onun Uzuvlarıyla İlgili Bilmeceler

C. Bitkiler ve Onun Uzuvlarıyla İlgili Bilmeceler

Ç. Eşyalarla İlgili Bilmeceler

D. Tabiat ve Tabiat Hadiseleriyle İlgili Bilmeceler

E. Dinî Manevî ve Metafizik Konularla İlgili Bilmeceler

F. Giyim-Kuşamla İlgili Bilmeceler

G. Yiyecek ve İçeceklerle İlgili Bilmeceler

H. Muhtelif Bilmeceler

1. Dudakların Hareketine Dayalı Bilmeceler

2. Noktalarla İlgili Bilmeceler

3. Harflerle İlgili Bilmeceler

4. Karşılığı Metnin Kendisi Olan Bilmeceler

5. Yanıltmaçlar (Kaya, 1999: 476).

Bilmecelerin yapılarına göre sınıflandırılışı ise şu şekildedir:

1. Mensur Bilmeceler

2. Manzum Bilmeceler

a. Ölçülü Bilmeceler

(1.) Beyitlerden Kurulu Bilmeceler

(a.) Üç heceli bilmeceler

(b.) Dört heceli bilmeceler

(c.) Beş heceli bilmeceler

(d.) Altı heceli bilmeceler

(e.) Yedi heceli bilmeceler

(f.) Sekiz heceli bilmeceler

(2.) Üçlüklerden Kurulu Bilmeceler

(a.) Üç heceli bilmeceler

(b.) Dört heceli bilmeceler

(c.) Beş heceli bilmeceler

(d.) Altı heceli bilmeceler

(e.) Yedi heceli bilmeceler

(f.) Sekiz heceli bilmeceler

(g.) On bir heceli bilmeceler

(3.) Dörtlüklerden Kurulu Bilmeceler

(a.) Üç heceli bilmeceler

(b.) Dört heceli bilmeceler

(c.) Beş heceli bilmeceler

(d.) Altı heceli bilmeceler

(e.) Yedi heceli bilmeceler

(f.) Sekiz heceli bilmeceler

(g.) On bir heceli bilmeceler

(h.) On beş heceli bilmeceler

(4.) Mısra Sayısı Dörtlüklerden Fazla Olan Bilmeceler

(a.) Beş mısralı bilmeceler

(b.) Altı mısralı bilmeceler

(c.) Yedi mısralı bilmeceler

(d.) Sekiz mısralı bilmeceler

(e.) On üç mısralı bilmeceler

(f.) On yedi mısralı bilmeceler

(g.) Yirmi üç mısralı bilmeceler

(h.) Yirmi beş mısralı bilmeceler

b. Ölçüsüz Bilmeceler

(1.) Heceleri 3-5 arasında değişen bilmeceler

(2.) Heceleri 5-8 arasında değişen bilmeceler

(3.) Heceleri 7 veya daha fazla heceli olan bilmeceler (Kaya 1999: 475-476).

Bu bakımdan Hayrettin Günay'ın Görele yöresinden derleyerek incelediği bilmeceler arasında konularına göre "insanlar ve onun uzuvlarıyla ilgili bilmeceler", "hayvanlar ve onun uzuvlarıyla ilgili bilmeceler", "eşyalarla ilgili bilmeceler", "tabiat ve tabiat hadiseleriyle ilgili bilmeceler", "Giyim-kuşamla ilgili bilmeceler", "yiyecek ve içeceklerle ilgili bilmeceler", "dinî manevi ve metafizik konularla ilgili bilmeceler" sınıfları içerisinde değerlendirilebilecek örnekler bulunmaktadır. Günay'ın bilmeceleri yapılarına göre incelendiğinde ise "beyitlerle kurulu bilmeceler", "üçlüklerden kurulu bilmeceler", "dörtlüklerden kurulu bilmeceler", "mısra sayısı dörtlükten fazla olan bilmeceler" ve "ölçüsüz bilmeceler" için örnekler vardır. Günay'ın derlediği bilmeceler arasında hece sayısına göre dört, beş, altı, yedi, sekiz, dokuz, heceli bilmeceler bulunmaktadır. Ayrıca hece sayısı 3-5, 5-8, 7-üzeri olan ölçüsüz bilmeceler de Günay'ın derlemeleriyle kayıt altına alınmıştır. Bu durumda Hayrettin Günay'ın bilmecelerin neredeyse her konusuna ve biçimine uygun örnekleri Görele yöresinden toplayarak bir araya getirdiğini söylemek mümkündür.

Toplumların her anlamda değişmeye başlamasıyla beraber gerek işlev bakımından gerekse takvime bağlı olarak anlamını giderek yitiren bilmeceler, günümüzde sadece eğlenme ve hoş vakit geçirme amacıyla özellikle kapalı toplumlarda muhafaza edilmiştir. Bilhassa kitle iletişim araçlarının olmadığı dönemlerde bilmecelerin büyükler tarafından bir kurala bağlı kalarak, sorulduğu ve

yine belli kurallar çerçevesinde cevaplandırıldığı bilinmektedir (Türkyılmaz, 2009: 46).

Bilmece sorma; çağlar boyu halk kültürünün deneyimleri sonucu biçimlenerek günümüzdeki şeklini almış, belirli kuralları olan, kuşaktan kuşağa aktarılarak günümüze gelmiş bir gelenektir. Bilmecelerde toplumun düşünce yapısını, ortak beğeni ve kültürünün yansımasını görüyoruz. Bilmeceler, kendilerine özgü bir usul ve gelenek içinde sorulur. Diğer halk kültürü ürünleri gibi toplumun, temel taşlarından olan değerleri, dinamikleri belirlemekte önemli rol oynar. Ayrıca bilmecelerde sorulduğu yöre insanının dünyaya bakışı ve estetik modelleri görülür. Bilmece sorma geleneğinin oluşmasında, şekillenmesinde geçmişten günümüze gelen tarihî ve kültürel miras belirleyicidir. Her geçen gün unutulmaya, kültür alışverişiyle gelenek dışı biçim almaya başlayan bilmece sorma geleneği halkın belleğinden silinmeden her yörede derlenerek bir kültür varlığı olarak gelecek kuşaklara aktarılmalıdır (Artun, 2006: 35). Hayrettin Günay'ın genç kuşaklara kültürel değerlerin ve ürünlerin miras bırakılması sürecinde bir aktarıcı olarak görev yaptığı düşünüldüğünde bilmecelerin aktarımını konusunda da büyük çaba göstermesi gayet olağandır. Yapılan çalışmanın, özellikle araştırmanın sahası düşünüldüğünde biricik olduğuna dikkat edilmelidir.

4.3.1.8. Hayrettin Günay'ın Bilmece Konulu Çalışmalarının Bibliyografyası

GÜNAY, Hayrettin, "Bilmecelerimiz-1", **Yeşilgiresun**, 8 Mart 2008, 9827, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bilmecelerimiz-2", **Yeşilgiresun**, 15 Mart 2008, 9833, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bilmecelerimiz-3", **Yeşilgiresun**, 22 Mart 2008, 9839, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bilmecelerimiz-4", **Yeşilgiresun**, 29 Mart 2008, 9845, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bilmecelerimiz-5", **Yeşilgiresun**, 5 Nisan 2008, 9851, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bilmecelerimiz-6", **Yeşilgiresun**, 12 Nisan 2008, 9857, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bilmecelerimiz-7", **Yeşilgiresun**, 19 Nisan 2008, 9863, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bilmecelerimiz-8", **Yeşilgiresun**, 26 Nisan 2008, 9869, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bilmecelerimiz-9", **Yeşilgiresun**, 2 Mayıs 2008, 9874, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bilmecelerimiz-10", **Yeşilgiresun**, 10 Mayıs 2008, 9881, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay, Giresun yöresi bilmecelerini derlediği "Bilmecelerimiz" başlıklı yazı dizisinin ilk sayısında, TDK'nın farklı yıllarda yayımladığı "Türkçe Sözlük", "Yazın Terimleri Sözlüğü", Lütfullah Sami Akalın'ın "Edebiyat Terimleri Sözlüğü", Mustafa Nihat Özön'ün "Edebiyat ve Tenkit Sözlüğü", Seyit Kemal

Karaalioğlu'nun "Edebiyat Terimleri Kılavuzu" isimli eserlerinden alıntılar yaparak "bilmece" kavramına açıklık getirmiştir. Yaptığı alıntılarla bilmecelerin biçim ve içerik özelliklerine dair bilgiler vermiştir. Böylece; derleme çalışmalarından elde ettiği bilmeceleri aktarmadan önce kelimenin terim anlamlarını, farklı bakış açılarıyla ele alarak çok yönlü bir şekilde okuyucuya sunmuştur.

"Bilmecelerimiz" yazı dizisinin ilk sayısında "bilmece" kavramının tanımı, nitelikleri, özellikleri konusunda çeşitli kaynaklardan alıntılar yapan Hayrettin Günay, ikinci sayıda da konu ile ilgili çeşitli eserlere değinmiştir. Sait Evliyaoğlu ve Şerif Başkurt'un ortak çalışması olan "Türk Halkbilimi", Sedat Veyis Örnek'in "Türk Halkbilimi", Pertev Naili Boratav'ın "Türk Halk Edebiyatı" isimli eserlerinden Türk edebiyatında bilmecenin yerine, önemine dair alıntılarda bulunmuştur. Boratav'ın bilmeceleri biçim bakımından ve konularına göre tasnifi, bilmecelerin oluşum sürecine saptamaları da Hayrettin Günay'ın çalışmada yer almıştır. Hayrettin Günay yazı dizisinin üçüncü sayısında, Şükrü Elçin'in "Halk Edebiyatına Giriş" isimli eserinde yer alan bilmece bölümü üzerinde durmuştur. Türkçe konuşulan coğrafyalarda "bilmece" ile eş anlamlı olarak kullanılan kelimelere, bilmecelerin tasnifine dair Şükrü Elçin'den alıntılar yapılmış ve Elçin'in çalışmasında verdiği bilmecelerden örnekler aktarılmıştır. Dördüncü sayıda, Sadi Yaver Ataman'ın "İstanbul" konulu halk bilimi çalışmalarının toplandığı "Türk İstanbul" isimli eserinden, eserde bilmece türüne dair verilen bilgilerden söz edilmiş, Ataman'ın çalışmasında yer alan bilmecelerden örnekler aktarılmıştır. Ayrıca çalışmanın son kısmında Giresun-Görele yöresinde bilmece geleneğine dair açıklamalarda bulunulmuştur. Yörede bilmecelerin sorulduğu, icra edildiği ortamlar üzerinde durulmuş, "Darı Soyma İmecileri" ve "Çul Oyunu" gibi kültürel unsurlara değinilmiştir.

Beşinci sayıda, bilmecelerin icraları için oldukça uygun ortamlardan olan çocuk oyunları hakkında bilgi verilmiş, bilmecelerin oluşması için gerekli olan koşullardan söz edilmiştir. Bilmecelerde genel olarak görülen biçim özellikleri, söz sanatları, ses olayları gibi durumlara değinilmiştir. Hayrettin Günay bu sayıdan itibaren Görele yöresinden derlediği bilmeceleri aktarmaya başlamıştır. Araştırmanın beşinci sayısında 7, altıncı sayısında 22, yedinci sayısında 21, sekizinci sayısında 20,

dokuzuncu sayısında 19, onuncu sayısında ise 17 bilmeceye yer verilmiştir. Çalışmada verilen bilmeceler soyut kavramlar, eşyalar, yiyecekler, insanlar, hayvanlar, tabiat ve tabii hadiseler ile ilgilidir.

Hayrettin Günay, Görele yöresinden derlediği bilmeceleri "Bilmecelerimiz" başlıklı yazı dizisi ile okuyucuya sunmuştur. Edebiyat terimi olarak "bilmece" türü hakkında pek çok önemli kaynaktan verdiği bilgilerin yanı sıra derleme faaliyetleri sonucunda elde etmiş olduğu toplam 106 bilmeceyi aktarmıştır. Bilmecelerde "garannuk, böğürmek" vb. halk ağzında kullanılan kelimelere yer verilmiştir. Bilmeceler aktarılırken yöreye ait ses olayları değiştirilmemiş, olduğu gibi aktarılmıştır. Örneğin "karanlık" kelimesi bilmecelerde "garannuk" olarak yöresel söylemi ile kullanılmıştır. Ayrıca verilen bilmeceler, "yayık, şırana, ilistir, saciyek, çarık" gibi yöresel eşyalardan söz edilmesi bakımından yöreye ait kültürel izler taşımaktadır. Bilmeceler incelendiğinde tabiata ve tabiat olaylarına, insana, hayvanlara, eşyalara, soyut kavramlara, bitkilere, dinî unsurlara dair pek çok konuda bilmeceler söylendiği görülmektedir.

4.3.1.9. Hayrettin Günay'ın Atasözleri Konulu Çalışmaları Hakkında

Atasözleri, atalardan gelen ve onların yüzyıllar içindeki deneyim ve gözlemlerine dayalı düşüncelerini değişmez kalıp ve klişeleşmiş özlü sözlerle öğüt ve hüküm içerecek biçimde yansıtan, lafzı ve anlamı beğenilerek nesilden nesile aktarılan, çoğunlukla aslî durumuna benzeyen halleri açıklamak ve örneklemek amacıyla kullanılan anonim mahiyetteki özdeyiştir (Durmuş, 2004: 293-297). Atalarımızın, uzun denemelere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaştıran ve kalıplaşmış biçimleri bulunan, kamuca benimsenmiş özsözler (Aksoy, 1988a: 37) olarak tanımlanmıştır. Asırlardır toplumun ortak hafızası ve kültürel birikimin en önemli parçası olan atasözlerine dünyanın her yerinde, bütün toplumlarda rastlanmaktadır. Yeryüzündeki bütün milletlerin atalarından kalmış, yol, yöntem gösteren, öğüt veren sözleri vardır (Çobanoğlu, 2004:1).

Bir dilin söz varlığı içinde yer alan atasözleri bir toplumun bilgeliğini, tecrübelerini, dünya görüşünü ve anlatım gücünü yansıtan, yüzyıllarca yaşayabilen sözlerdir. Tıpkı deyimlerde olduğu gibi atasözleri de aynı dilin değişik lehçelerinde varlığını sürdürmekte; böylece bir milletin, değişik lehçeleriyle aynı dilin öz malı olduğunu göstermektedir. Bir kültür hazinesi olan atasözleri toplumun bilgeliğinin ürünleridir. Her milletin dünyayı algılama ve olayları yorumlama şekli kendine özgüdür. İnsan ilişkileri ve bu ilişkilerin ortaya çıkardığı tesirleri ifade eden atasözlerimizden hareketle, toplumumuzun sosyal durumu hakkında bilgi sahibi olmak mümkündür (Ünalan, 2012: 121). Her ulusun atasözleri kendi varlığının ve benliğinin aynasıdır. Atasözlerinde bir ulusun düşünceleri, yaşayışları, inanışları, gelenekleri görülür. Atasözleri, ulusların zekâlarındaki keskinliğin, hayallerindeki genişliğin, duygulardaki inceliğin de en tipik örnekleridir. Bu sözler, kuvvetli felsefelerden başka güzel buluşlarla, parlak nüktelerle, zarif alaylarla, şiddetli taşlamalarla doludur. Böylece her atasözü, kendi ulusunun damgasını taşır (Aksoy, 1962: 137).

Şükrü Elçin, atasözlerini konularına göre şu şekilde sınıflandırmıştır:

I. İnsan ve Değerler

A. Yüceltilen Değerler: a. Dostluk, b. İyilik, c. Sabır, d. Sebat, azim, e. Bağışlama, f. Fedakârlık, g. Aşk, sevgi, h. Temkin, ihtiyat, ı. Digergâmlık, i. Hayata bağlılık.

B. Yerilen Değerler: a. Cimrilik, b. Yalancılık, c. Suçu yüklenmeyiş, d. Tenkide tahammülsüzlük, e. İhtiyatsızlık, f. Öfke, g. Nankörlük.

C. İnsan Karakteri ve Kişilik

II. İnsan-Cemiyet: a. Sosyal işbirliği, dayanışma, b. Sosyal hiciv, c. Mevkiye rağbet, d. Yöneticilik, e. Kanun fikri, f Mülkiyet, g. Ekonomi, h. Eğitim, ı. İş ve zamanın değerlendirilmesi, i. Kabiliyetlerin değerlendirilmesi, j. Düşmana karşı uyanık olma.

III. Bilgi ve Hakikat

IV. Dünya Görüşü

A. a. Kader fikri, b. Nasip, c. Tanrı,

B. Determinizm (sebep-netice münâsebeti)

C. Değerlerin Değişmesi (Elçin, 1986: 626-632).

Atasözleri hakkında yapılan tanımlamalardan, sınıflandırmalardan hareketle atasözlerinin biçim ve kavram özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

A. Biçim Özellikleri

1. Atasözleri kalıplaşmış (klişe durumuna gelmiş) sözlerdir. Her atasözü, belirli bir kalıp içinde, belli sözcüklerle söylenmiş olan donmuş biçimdir.

2. Atasözleri kısa ve özlüdür. Az sözcükle çok şey anlatır.

3. Atasözlerinin çoğu, bir, iki cümledir. Daha uzun olanlar azdır.

B. Kavram Özellikleri

1. Sosyal olayların nasıl olageldiklerini -uzun bir gözlem ve deneme sonucu olarak- yansızca bildiren atasözleri vardır.

2. Doğa olaylarının nasıl olageldiklerini -uzun bir gözlem sonucu olarak- belirten atasözleri vardır.

3. Toplumsal olayların nasıl olageldiklerini uzun bir gözlem ve deneme sonucu olarak bildirirken bundan ders almamızı (açıkça söylemeyip dolayısıyla) hatırlatan atasözleri vardır.

4. Denemelere ya da mantığa dayanarak doğrudan doğruya ahlak dersi ve öğüt veren atasözleri vardır.

5. Birtakım gerçekler, felsefeler, bilgece düşünceler bildirerek (dolayısıyla) yol gösteren atasözleri vardır.

6. Töre ve gelenekleri bildiren atasözleri vardır.

7. Kimi inanışları bildiren atasözleri vardır (Aksoy, 1988: 15-19).

Atalarımızın öğüt ve düşüncelerini, kısa ve özlü bir anlatımla ifade eden atasözleri, folklorumuzun ve kültürümüzün en önemli ürünlerindendir. Atasözleri, yüzyıllarca süren denemeler, gözlemler ve hayat okulundan kazanılan öğrenimlerden elde edilmiştir. Çocukluğumuzun anılarını büyüklerimizden dinlediğimiz masalların yanı sıra atasözleri de süslemektedir. Masallara ilgimiz çocukluk dönemini atladıktan sonra bitebilir ancak atasözleri hayatımız boyunca bizi bırakmaz (Oy, 1972: 9). Bir ulusu oluşturan insanların, halkın ortak yaratımıdır, ortak ürünüdür. Onların ortak deneyimlerinden süzülüp ortaya konulmuş, her yönden onları yansıtan söz değerleridir. Atasözlerinde toplumsal ve doğal olaylar, kurallar, gerçekler, inanışlar dile getirilir. Toplumun töre ve geleneklerini, felsefesini onlarda buluruz (Psüküllüoğlu, 2020: 5). Türk milletinin her ferdi, karşılaştığı olumlu veya olumsuz olay ve durumlarda milli hayat bilgisinin yadigârı olan atasözlerinin ve deyimlerin yol göstericiliğinden yararlanmış ve geleceklerini bu doğrultuda düzenlemişlerdir (Özkan, 2017: 547). Bu durumda ülkelerden şehirlere, şehirlerden köylere büyük küçük her toplumun atasözlerine sahip olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Atasözlerinin büyük çoğunluğu ulusal nitelikteyken ağız ve dil özellikleri, kullanılan

sözcükler, işlenen konular, yansıtılan inanışlar bakımından yerel atasözleri de bulunmaktadır. Hayrettin Günay'ın Görele yöresinden derlediği atasözleri arasında da ulusal ve yerel nitelikte ürünlere rastlamak mümkündür.

4.3.1.10. Hayrettin Günay'ın Atasözleri Konulu Çalışmalarının Bibliyografyası

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'den Derlenen Atasözleri-1", **Yeşilgiresun**, 11 Temmuz 2009, 10237, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'den Derlenen Atasözleri-2", **Yeşilgiresun**, 18 Temmuz 2009, 10243, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'den Derlenen Atasözleri-3", **Yeşilgiresun**, 25 Temmuz 2009, 10249, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'den Derlenen Atasözleri-4", **Yeşilgiresun**, 1 Ağustos 2009, 10255, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'den Derlenen Atasözleri-5", **Yeşilgiresun**, 8 Ağustos 2009, 10261, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'den Derlenen Atasözleri-6", **Yeşilgiresun**, 15 Ağustos 2009, 10267, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'den Derlenen Atasözleri-7", **Yeşilgiresun**, 29 Ağustos 2009, 10279, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'den Derlenen Atasözleri-8", **Yeşilgiresun**, 5 Eylül 2009, 10285, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'den Derlenen Atasözleri-9", **Yeşilgiresun**, 12 Eylül 2009, 10291, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'den Derlenen Atasözleri-10", **Yeşilgiresun**, 19 Eylül 2009, 10297, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'den Derlenen Atasözleri-11", **Yeşilgiresun**, 26 Eylül 2009, 10301, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'den Derlenen Atasözleri-12", **Yeşilgiresun**, 3 Ekim 2009, 10307, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'den Derlenen Atasözleri-13", **Yeşilgiresun**, 10 Ekim 2009, 10313, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'den Derlenen Atasözleri-14", **Yeşilgiresun**, 17 Ekim 2009, 10319, Giresun, s.2.

"Görele'den Derlenen Atasözleri" başlıklı, on dört hafta süren yazı dizisinin ilk sayısında "atasözü" kavramının kelime anlamı, atasözlerinin işlevleri, atasözlerini derleme çalışmaları, atasözlerinin nitelikleri gibi konularda detaylı bilgi verilmiştir. Bu kısım, Hayrettin Günay'ın aktaracak olduğu "Görele'den Derlenen Atasözleri" çalışmasının "giriş" bölümüdür. Hayrettin Günay, ikinci sayı ile on dördüncü sayı arasında Giresun ilinin Görele yöresinde yaptığı derleme çalışmalarından ve Cengiz Gökşen'in 1929 yılında Görele'den derlenerek Yeşilgiresun gazetesinde yayımlanan 199 atasözünden elde ettiği ortak malzemeleri aktarmıştır. Araştırmada toplam 659 atasözü abecesel olarak sıralanmıştır. Hayrettin Günay, çalışmada kendi derlemelerini ve Cengiz Gökşen'den alıntıladığı kısımları açık bir biçimde belirtmiştir. Çalışmada "Arslan yatağından belli olur", "Aç ayı oynamaz", "Can çıkar huy çıkmaz", "Dağ yürümezse abdal yürür", "Ev alma komşu al" gibi çok bilinen atasözlerinin yanında "Ah, senin çaldığın Tuzcuoğlu havası, şimdi de onu oynayan yok", "Düşmüş harga, ister kuzgun yesin ister karga", "Kork abrulun beşinden, öküzü ayırır eşinden", "Görelelinin yanında kemençe çalıyorum, Ağasarlının yanında söylüyorum, Tonyalının yanında horan oynuyorum deme" gibi yöreye özgü atasözleri de yer almıştır.

4.3.2. ÂŞIK EDEBİYATI VE HALK ŞİİRİ KONULU ÇALIŞMALARININ İNCELENMESİ

Hayrettin Günay'ın âşık edebiyatı ve halk şiiri konulu çalışmaları incelendiğinde yalnızca Anadolu sahasının değil Türk dünyasının farklı bölgelerinde yaşayan Türk topluluklarının halk şiiriyle, âşıklık geleneğiyle ilgilendiği görülmektedir. Ayrıca Günay'ın, hakkında hiçbir akademik çalışma yapılmamış, unutulmaya yüz tutmuş Göreleli kıymetli ozanları, geleneksel halk şiiri çerçevesinde ürünler veren şairleri konu edinerek ve sözünü ettiğimiz şairlerden derlediği şiirleri okuyucuya sunarak literatüre kazandırdığını ifade etmekte fayda vardır. Günay'ın hayatlarına ve âşıklığa geçiş süreçlerine değindiği, eserlerinden örnekler verdiği, eserlerini dil ve üslup bakımından incelediği Türk dünyası âşıklarını alfabetik olarak şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Abdurrahman Kızılay
2. Ali İzzet Özkan
3. Ali Kızıltuğ
4. Âşık Daimi
5. Âşık Ferrahi
6. Âşık Ferrahi
7. Âşık Garip
8. Âşık Hasan
9. Âşık Mahzuni Şerif
10. Âşık Ömer
11. Âşık Veysel
12. Dadaloğlu
13. Ercişli Emrah
14. Feryadi Çığıran
15. Hüseyin Çırakman
16. Karacaoğlan
17. Köroğlu
18. Kul Nesimi

19. Murat Çobanoğlu
20. Neşet Ertaş
21. Pir Sultan Abdal
22. Reyhani
23. Ruhsati
24. Şeref Taşlıova
25. Yunus Emre

Hayrettin Günay'ın âşıklık geleneği ve halk şiiri geleneği ile ilgili çalışmaları Giresun yöresi bağlamında değerlendirildiğinde ise şu isimler üzerinde durduğu görülmektedir:

1. Ahmet Kaçar
2. Ali Haydar Karahacıoğlu
3. Âşık Abbas İncehasanoğlu
4. Cemil Sabri Uzunömeroğlu
5. Fethi Karamahmutoğlu
6. Nihat Öztürk
7. Ozan Arif
8. Ömer Şen
9. Salih Kaya (Mecburi)
10. Şadi Cındık

Hayrettin Günay'ın çalışmaları genel olarak değerlendirildiğinde üzerinde dikkatle durduğu, bir değil birkaç çalışmada konu edindiği dört önemli isim dikkat çekmektedir: Âşık Veysel, Âşık Abbas İncehasanoğlu, Mahzuni ve Mecburi. Ayrıca âşıklık geleneği içerisinde önemli bir yeri olan destan söyleme geleneği, mizahi destanlar ve karşılıklı şiirlerin söylendiği dedim-dedi geleneği de Hayrettin Günay'ın çalışmalarında ele aldığı konular arasında yer almaktadır.

4.3.2.1. Âşık Edebiyatı ve Halk Şiiri Konulu Çalışmalarının Bibliyografyası

GÜNAY, Hayrettin, "Gül Çiçek", **Yeşilgiresun**, 22 Nisan 1998, 6823, Giresun, s.2.

"Bayram" kavramının tanımı yapılarak başlayan bu çalışmada, bayramların işlevlerine değinilmesinin yanı sıra ağırlıklı olarak "bayram" temasının edebiyatımızdaki yeri üzerinde durulmuştur. Toplumu, insanı ilgilendiren bayramların doğal olarak edebiyatta da yansıdığı belirtilmiştir. Bayramlarda sunulan kasidelerden, bayram kavramının halk dilinde "bayram etmek", "bayramlık giymek", "deliye her gün bayram" biçimlerinde kullanıldığından ve halk şiirinde kendisine yer edindiğinden söz edilmiştir. Divan edebiyatının önemli isimlerinden olan Hayalî'nin ıydiyesinden, "Bayram Gelmiş Neyime", "Bayram Gelip Elime Elimize" isimli halk türkülerinden alıntılanan dizeler ile çalışma örneklendirilmiştir. Halk şiirinin üç büyüğü arasında sayılan Karacaoğlan'ın şiirlerinde de bayram imgesine rastlandığı "Çukurova bayramlığını giyerken" dizesi üzerinden belirtilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Âşık Abbas Üstüne", **Yeşilgiresun**, 6 Haziran 1998, 6862, Giresun, s.2.

Yukarıda künyesi verilen çalışmada, Göreleli Âşık Abbas İncehasanoğlu'nun hayatı ve icraları hakkında bilgi verilmiştir. Öncelikle ozanın çocukluk ve gençlik yıllarında yaşadığı zorluklardan söz edilmiş ve eğitimi, ailesi hakkında kısa açıklamalarda bulunulmuştur. Daha sonra âşığın şiirlerinde görülen biçim özelliklerinden, işlediği temalardan söz edilmiştir. Âşıklık geleneğinin diğer icracılarından farklı olarak Âşık Abbas'ın saz çalmadığı belirtilmiştir. Ozanın söz ve ezgi bütünlüğüne dikkat ettiği, irticalen ürünler meydana getirdiği, sekizli ve on birli hece ölçüsünü kullandığı, şiirlerinde "ayrılık, gurbet, doğa" gibi çeşitli temalara yer verdiği söylenmiştir. Çalışma boyunca Âşık Abbas'ın pek çok şiirinden örnek dizeler aktarılmıştır. Ayrıca ozanın "Fare Destanı" isimli güldürücü destanından da alıntı yapılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "İnsancılık ve Yunus Emre", **Yeşilgiresun**, 12 Aralık 1998, 7019, Giresun, s.3.

Bu çalışmada, Yunus Emre "insancılık" kavramı bağlamında değerlendirilmiş, Yunus'un şiirlerinde ön plana çıkan temalar hakkında bilgi verilmiştir. Öncelikle insanı yücelten felsefi düşüncelerin kaynağından, Yunan felsefesi içerisinde "insancılık" yaklaşımını benimsemiş "Protagoras, Sokrates, Platon" gibi önemli isimlerden, dünya edebiyatında aynı görüşlerle eserler meydana getirmiş şair ve yazarlardan söz edilmiştir. Daha sonra insancılık düşüncesini en etkin ve en güzel biçimde seslendirdiği düşünülen Yunus Emre üzerinde durulmuştur. Yunus Emre'nin insan sevgisinin ve dünya görüşünün özünde "aşk, dostluk, sevgi" olduğu belirtilmiş, ozanın şiirlerinden konu ile ilgili pek çok alıntı yapılmıştır. "Yunus'u bizim yapmak, Yunus reklamı yapmak değil Yunus gibi olmaktır. Yunus'u özümsemek, ondan ders almaktır." sözleri ile çalışma sonlandırılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Cumhuriyet Dönemi Halk Şiiri", **Yeşilgiresun**, 26 Haziran 1999, 7178, Giresun, s.3.

Yukarıda künyesi verilen çalışmada Âşık Veysel, Ali İzzet Özkan, Âşık Daimi, Feryadi Çığıran, Çırakman, Ferrahi, Âşık Mahzuni Şerif gibi ozanlardan hareketle Cumhuriyet dönemi halk şiiri hakkında bilgi verilmiştir. Âşık Veysel dönemin ilk öncü ozanı olarak sayılmış ve "cumhuriyet, Atatürk, sevgi, hoşgörü, laiklik, toprak, aşk" ozanı olduğu söylenmiştir. Âşık Daimi'nin söz ve ezgi güzelliğini yakaladığı, saz tekniğinin de çok başarılı olduğu belirtilmiştir. Çalışma boyunca sözü edilen ozanların türkülerinden dizeler aktarılmış, şiirlerinde işledikleri temalar üzerinde durulmuştur. Halk şiiri geleneğinin yenilenerek sürdüğü, yeni temsilcilerle devam ettiği vurgulanarak çalışma sonlandırılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Veysel Anılıyor", **Yeşilgiresun**, 1 Nisan 2000, 7412, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Veysel Anılıyor", **Görele Lisesi**, Yıl 7, Sayı 25, Giresun Mart-Nisan-Mayıs 2000 s. 33.

Hayrettin Günay, hem Görele Lisesi dergisinde hem de Yeşilgiresun gazetesinde yayımlanan ve 16 Mart 2000 tarihinde Cumhuriyet Gazetesi yayımlanan "Âşık Veysel Anılıyor" başlıklı haber metninden hareketle kaleme aldığı bu çalışmasında "Veysel'in ölümsüzlüğü" üzerinde durmuştur. Ozana ait şiirlerin üstü kapalı bir biçimde başka sanatçılar tarafından kullanılması, hayatta olduğu dönemlerde yeterince değer görmemesi, sanatçıya ölümünün ardından kıymet verilmesi eleştirmiştir. Veysel'in ve diğer halk ozanlarının şiirlerinde "anlaşılır dil, özlü deyiş, lirik söyleyiş, içtenlik, sevgi, aşk, güzellik, doğa, memleket sevgisi, dürüstlük, iyi insan olma, dostluk, ezgi, yaratmada ustalık, taşlama" gibi ortak özelliklerin bulunduğundan söz edilmiştir. Ozanın tıpkı Yunus Emre, Karacaoğlan, Pir Sultan Abdal gibi ölümsüzlüğü yakalamayı başardığı ve şiirleri sayesinde daima söyleneceği, okunacağı, anlatılacağı belirtilmiş ve bu ölümsüz şiirlerinden çeşitli dizeler aktarılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Ah Neyleyim Gönül", **Yeşilgiresun**, 1 Temmuz 2000, 7490, Giresun, s.2.

Yukarıda künyesi verilen çalışmada Hayrettin Günay, Ceyhanlı Âşık Ferrahi'nin yaşamına, sanatına, hakkında yapılmış araştırmalara dair bilgiler aktarmıştır. Ferrahi'nin "Ah Neyleyim Gönül" ve "Ela Gözlü Nazlı Yâri" isimli türkülerinin sözleri ile başlayan çalışmada, ozanın ailesi, eğitimi, yaptığı meslekler, çocukluk ve gençlik yılları, Emine'ye olan aşkı, evliliği, kızı ile arasındaki ilişki, yaşadığı zorluklar, saz çalışı, hastalanışı, vefatı hakkında açıklamalarda bulunmuştur. Çalışmada, Halil Atılgan'ın "Ceyhanlı Âşık Ferrahi" isimli eser de biçim ve içerik olarak incelenmiştir. 1997 yılında Kültür Bakanlığı Yayınları tarafından yayımlanan eserin, Âşık Ferrahi'yi genişçe ve eksiksiz olarak anlattığı belirtilmiştir. Ferrahi'ye ait türkülerin notaya alınarak sözü edilen eser aracılığıyla yayımlandığı, eserde bulunan "Ölümünden Sonra" başlığı altında ozanla ilgili fotoğraflara ve belgelere yer verildiği, ek olarak ozanla ilgili makalelerin de esere yerleştirildiği söylenmiştir. Ferrahi'nin şiirlerinde görülen ana temalara değinilerek çalışma sonlandırılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Yaşayan Karacaoğlan", **Yeşilgiresun**, 6 Ocak 2001, 7647, Giresun, s.2.

Cahit Külebi'nin Karacaoğlan için yazmış olduğu ve "Rüzgâr" adlı eserinde yer verdiği şiirden alıntılarla başlayan bu çalışmada, esas olarak halk ozanı Karacaoğlan üzerinde durulmuştur. Yunus Emre ve Pir Sultan Abdal ile birlikle "halk şiirinin üç büyükleri" arasında sayılan Karacaoğlan'ın şiirlerinde öne çıkan konulardan, adı geçen güzellerden, sıklıkla kullandığı türlerden söz edilmiştir. Ozanın, hangi yüzyılda yaşadığına dair belirsizlikler olduğu, daha sonra yapılan araştırmalarla kesinliğe ulaşıldığı belirtilmiştir. Müjgan Cunbur'un, 1973 yılında yayımlanan "Karacaoğlan" isimli araştırmasından hareketle, ozanın şiirlerinden örnekler aktarılmıştır. Çalışma "Yaşayan Karacaoğlan, şiirlerini okuyanları, türkülerini çağıranları, türkülerini dinleyenleri de yaşatıyor." sözleri ile sonlandırılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Göreleli Ozanlarda Yergi", **Yeşilgiresun**, 13 Ocak 2001, 7653, Giresun, s.2.

Bu çalışmada, Göreleli şairlerin, ozanların şiirlerinde "yergi" teması incelenmiştir. Ahmet Kaçar'ın sadece şiirlerinde değil günlük yaşantısında, insan ilişkilerinde de yergiye, şakaya, nükteye yer verdiği söylenmiştir. Kaçar'ın sanatçılığında beste, söz, şiir kadar yerginin de önemli olduğu vurgulanmıştır. Ali Haydar Karahacıoğlu'nun her şiir kitabında bir bölümü mutlaka yergiye ayırdığı, genel olarak dörtlüklerden oluşan yergiler kaleme aldığı ifade edilmiştir. Ahmet Kaçar'ın, Ali Haydar Karahacıoğlu'nun, Şadi Cındık'ın ve Âşık Abbas İncehasanoğlu'nun taşlamalarından alıntılar yapılmıştır. Sözü geçen şairlerin, yergiyi şiirlerine ustalıkla yerleştirdikleri belirtilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Âşık Abbas", **Yeşilgiresun**, 26 Haziran 2001, 7780, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay, Göreleli Âşık Abbas İncehasanoğlu'nu tanıttığı bu yazısında ozanın doğumu, eğitim hayatı gibi yaşamöyküsüne dair bilgiler vermesinin yanı sıra çocukluk yıllarından itibaren türkü, mâni söylediğinden, doğaçlama gücünden, taşlamalarının kuvvetinden, yerel yayımlarda şiirlerinin yer aldığından ancak saz çalamadığından söz etmiştir. Ayrıca çalışmada Âşık Abbas'ın üç şiirine yer verilmiştir. Şiirler incelendiğinde yedili veya sekizli hece ölçüsüyle yazıldığı, "a

b a b/ c c c b/ d d d b/ e e e b/ f f f b…" şeklinde uyak yapısına sahip olduğu, 5-6 haneden oluştuğu görülmektedir.

GÜNAY, Hayrettin, "Garibin Ölümsüzlüğü", **Yeşilgiresun**, 8 Aralık 2001, 7928, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay bu çalışmasında, Cumhuriyet dönemi halk şiirinin üç büyüğü olarak söz ettiği "Neşet Ertaş, Âşık Veysel Şatıroğlu, Âşık Mahzuni Şerif" isimli ozanlar arasından Neşet Ertaş üzerinde durmuştur. Çalışmanın yayımlandığı 2001 yılına kadar Neşet Ertaş hakkında çok fazla araştırma yapılmamış olmasını eleştirmiştir. Ozanın bağlama çalış tekniğinden, sesinin güzelliğinden, arı Türkçe kullanışından, diğer ozanlardan ayrılan özelliklerinden, alçakgönüllülüğünden söz edilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Garibin Türküleri", **Yeşilgiresun**, 22 Aralık 2001, 7937, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay, yukarıda künyesi verilen çalışmada "cumhuriyet dönemi halk şiirinin üç büyüğünden biri" olarak söz ettiği Neşet Ertaş'ın türkülerinin hissettirdiği duygular üzerinde durmuştur. Şiirlerinde "Garip" mahlasını kullanan ozanın; "Köprüden Geçti Gelin", "Dağlar Dağladı Beni", "Zahidem", "Mapushanelere Güneş Doğmuyor", "Karadır Bu Bahtım Kara", "Gel Kaçma Gel", "Dağlar Başı Karlı Olur", "Küstürdün Gönlümü", "Anam Ağlar Başucumda Oturur", "İki Büyük Nimetim Var" isimli türkülerinden alıntılar yapılarak söz ve ezgi güzelliğinin bireyde uyandırdığı hisler hakkında bilgi verilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "İşte Gidiyorum Çeşmi Siyahım", **Yeşilgiresun**, 25 Mayıs 2002, 8065, Giresun, s.2.

Yukarıda künyesi verilen bu çalışmada, Süleyman Zaman'ın 1997 yılında yayımladığı "Mahzuni Şerif Yaşamı-Dünya Görüşü-Şiirleri" isimli eserden hareketle Âşık Mahzuni'nin yaşamına, yetiştiği geleneğe, icra gücüne, eserlerine dair bilgi verilmiştir. Özellikle "İşte gidiyorum çeşmi siyahım" dizesi ile başlayan türkünün sözleri okuyucuya aktarılmış, türkünün söz ve ezgi bütünlüğü, etkileyiciliği üzerinde durulmuştur. Âşık Mahzuni Şerif'in, Karacaoğlan-Pir Sultan Abdal çizgisinin en

büyüğü, cumhuriyet dönemi halk şiirinin de Âşık Veysel ve Neşet Ertaş ile beraber üç önemli isminden biri olduğu belirtilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Mahzuni'nin Gücü", **Yeşilgiresun**, 8 Haziran 2002, 8077, Giresun, s.2.

Âşık Mahzuni Şerif'in 17 Mayıs 2002 tarihinde vefat edişi üzerine kaleme alınan bu çalışmada, şairin hayatına ve şiirlerine dair bilgiler verilmiştir. Ozanın işlediği konulara göre şiirlerinde görülen üç dönemden söz edilmiştir. "Ben Kimim", "Bir Kurultayda", "İnsan Deryasında", "Yazık Dünyaya" isimli şiirleri aktarılmıştır. Mahzuni'nin evrenselliği, tüm insanları kucaklayışı üzerinde durulmuştur. Bırakmış olduğu kalıcı eserlerle ölümsüzlüğü yakaladığı belirtilerek çalışma sonlandırılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Âşık Biçimi Şiir Geleneği", **Görele Lisesi**, Yıl 9, Sayı 31, Mart-Nisan-Mayıs 2002, s. 12-15.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Âşık Biçimi Şiir Geleneği-1", **Yeşilgiresun**, 6 Temmuz 2002, 8101, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Âşık Biçimi Şiir Geleneği-2", **Yeşilgiresun**, 13 Temmuz 2002, 8106, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Âşık Biçimi Şiir Geleneği-3", **Yeşilgiresun**, 20 Temmuz 2002, 8112, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Âşık Biçimi Şiir Geleneği-4", **Yeşilgiresun**, 3 Ağustos 2002, 8124, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Âşık Biçimi Şiir Geleneği-5", **Yeşilgiresun**, 10 Ağustos 2002, 8130, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Âşık Biçimi Şiir Geleneği-6", **Yeşilgiresun**, 24 Ağustos 2002, 8142, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Âşık Biçimi Şiir Geleneği-7", **Yeşilgiresun**, 31 Ağustos 2002, 8148, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Âşık Biçimi Şiir Geleneği-8", **Yeşilgiresun**, 7 Eylül 2002, 8154, Giresun, s.2.

Görele Lisesi dergisinde tek sayı, Yeşilgiresun gazetesinde ise sekiz sayı olarak yayımlanan "Görele'de Âşık Biçimi Şiir Geleneği" başlıklı bu çalışmanın ilk sayısında âşıklık geleneğinin gelişimi hakkında genel bilgi verilmiş, Aprın Çur Tigin'den başlatılarak gelenek bağlamında öne çıkan isimlerden söz edilmiştir. Görele'de âşıklık geleneğinin, kemençecilik geleneği kadar belirgin olmadığı; Sivas, Erzurum, Kars, Artvin, Tokat, Maraş, Çorum, Adana, Kırşehir gibi yörelere kıyasla daha az olmakla beraber yine de önemli âşıklar bulunduğu aktarılmıştır. Daha sonra gelenek Görele özelinde incelenmeye başlanmıştır. Yörede âşıklık geleneği bağlamında icralarda bulunan ozanlara yer vermeden önce ikinci ve üçüncü sayılarda Tuzcuoğlu, Karaman, Picoğlu Osman, Durkaya, Kâtip Şadi gibi önemli kemençeciler üzerinde durmuş, icralarından örnekler vermiştir. Dördüncü sayıdan itibaren Görele'de âşıklık geleneği dâhilinde ürünler ortaya koyan Ahmet Kaçar, Cemil Sabri Uzunömeroğlu, Ali Haydar Karahacıoğlu, Âşık Abbas İncehasanoğlu, Salih Kaya, Fethi Karamahmutoğlu, Ömer Şen, Nihat Öztürk gibi isimler üzerinde durmuştur. Ozanlar hakkında kısaca bilgi verilmiş, şiirlerinden örnekler aktarılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Halk Ozanı Mecburi Üstüne", **Yeşilgiresun**, 18 Ocak 2003, 8266, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay bu çalışmasında, Göreleli halk ozanı Mecburî (Salih Kaya) hakkında bilgiler vermiştir. Ozanın doğumu, büyüdüğü köy, şiirlerinde görülen biçim özellikleri gibi konularda detaylı açıklamalarda bulunulmuştur. Seyfullah Çiçek ve Sadi Kaya'nın "Tüm Yönleriyle Görele Kuşçulu Köyü" adlı eserinde Mecburî'nin kendisi hakkında anlattıkları da çalışmada aktarılmıştır. Ayrıca "Benim Canım Kuşçulu'm", "Mezar Ölümün Kasası" başta olmak üzere bazı şiirlerinden parçalar verilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Mecburi Üstüne", **Yeşilgiresun**, 16 Nisan 2005, 8942, Giresun, s.2.

Bu çalışmada, Mecburî adıyla bilinen Göreli ozan Salih Kaya hakkında bilgiler verilmiştir. Görele'nin Kuşçulu köyünde dünyaya gelen ozanın çok küçük

yaşlardan itibaren saz çalmaya başladığından, emek ürünü olan şiirler meydana getirdiğinden söz edilmiştir. Pek çok türküsü, derlemesi, şiiri olmasına rağmen ozanın yeterli ilgiyi görmeyişi eleştirilmiştir. Mecburi'nin "türkü işçisi" olarak nitelendirildiği çalışmanın son kısmında ozana ait "Seni Görele Kızı" isimli türkünün sözleri aktarılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Çobanoğlu Üstüne", **Yeşilgiresun**, 23 Nisan 2005, 8948, Giresun, s.2.

Karslı Âşık Murat Çobanoğlu'nun 26 Mart 2005'te hayatını kaybetmesi üzerine kaleme alınan bu yazıda öncelikle Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2005 yılında yayımlanan "Türk Dili ve Edebiyatı 3" isimli ders kitabında yer alan bilgilerden hareketle Çobanoğlu'nun hayatı ve şiirleri hakkında bilgi verilmiştir. Ders kitabında yer alan, ozana ait "İlimsiz İnsan" başlıklı şiir aktarılmıştır. Âşık Murat Çobanoğlu'nun şiirlerinin didaktik özellikler barındırdığından, çok sayıda âşık yetiştirdiğinden, ulusal konuları ve öz değerleri işlediğinden, şiirlerinin çeşitli dergilerde yayımlandığından, çeşitli yarışmalarda dereceler kazandığından söz edilmiştir. Daha sonra âşığın hikâye anlatma geleneği içerisindeki yeri üzerinde durulmuştur. Köroğlu kollarından bazı hikâyeleri derleyerek, yorumlayarak halk hikâyesi şeklinde anlattığı söylenmiştir. Özellikle Köroğlu ile Kiziroğlu Mustafa Bey arasında geçen kavgayı yansıtan türküyü kendine özgü söyleyiş ile icra ederek tanındığı ifade edilmiştir. Çalışmanın son kısmında Murat Çobanoğlu'nun dudakdeğmez biçiminde de usta olduğu, bu atışmalarda "Çobanoğlu" mahlasını kullanamadığı, bunu yerine "Âşık" dediği belirtilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Mecburi Üstüne", **Yeşilgiresun**, 11 Haziran 2005, 8988, Giresun, s.2.

Bu çalışmada Hayrettin Günay, 16 Nisan 2005'te, Yeşilgiresun gazetesinde yayımlanan "Mecburi Üstüne" başlıklı yazısında yapmış olduğu bir yanlışlığı dile getirmiştir. Sözü edilen yazıda Göreleli ozan Mecburî (Salih Kaya)'nin "Seni Görele Kızı" başlıklı türküsünün sözlerine yer veren Günay, türkünün ilk dizesini "Çanakçı dersinden" olarak aktarmıştır. Daha sonra durumu fark ederek ilk mısraının "Çömlekçi deresinden" olması gerektiğini bu yazısında belirtmiştir. Mecburî için

Çömlekçi deresinin önemli oluşunun nedenlerinden söz etmiştir. Çalışmanın son kısmında "Seni Görele Kızı" türküsü düzeltilerek tekrar okuyucuya sunulmuştur.

GÜNAY, Hayrettin, "Cumhuriyet Ozanı", **Yeşilgiresun**, 25 Mart 2006, 9226, Giresun, s.2.

Yukarıda künyesi verilen bu çalışmada, "Cumhuriyet ozanı" adlandırması ile Âşık Veysel Şatıroğlu'nun hayatına, sanatına dair bilgiler verilmiştir. Çocukluk ve gençlik yıllarında yaşadığı sıkıntılar, Ahmet Kutsi Tecer ile tanışıp ün kazanışı, köy enstitülerinde öğretmenlik yapışı, işlediği konular üzerinde durulmuştur. Ayrıca çalışmada ozanın "Aldanma cahilin kuru lafına" dizesi ile başlayan şiiri okuyucuya aktarılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Halk Ozanı Mecburi-1", **Yeşilgiresun**, 13 Mayıs 2006, 9268, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Halk Ozanı Mecburi-2", **Yeşilgiresun**, 20 Mayıs 2006, 9274, Giresun, s.2.

Yukarıda künyesi verilen çalışmanın ilk sayısında, ozanlık geleneğinin Giresun'da temsilcilerinden olan Mecburî (Salih Kaya) hakkında bilgi verilmiştir. Ozanın doğumu, çocukluk yılları, icraları, kişilik özellikleri gibi konularda açıklamalar yapılmıştır. Son yıllarda basın imkânlarının yanlış kullanılması nedeniyle yozlaşan toplumsal değerler arasında Mecburî gibi ozanların yitip gitmesini eleştirmiştir. Ayrıca çalışmanın son kısmında ozanın "Sevdamsın Karadeniz" isimli güzellemesinden beş hane aktarılmıştır. Yazı dizisinin ikinci sayısında ise Göreleli ozan Mecburî'nin ilk sayıda aktarmaya başlanan "Sevdamsın Karadeniz" isimli şiiri devam ettirilmiştir. Yine bu sayıda Görele için oldukça önemli bir isim olan Mecburî'nin herkesçe bilinmesi ve şenliklere, çekimlere davet edilerek tanıtılması gerektiği belirtilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Şiirimizde Dedim-Dedi-1", **Yeşilgiresun**, 8 Temmuz 2006, 9316, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Şiirimizde Dedim-Dedi-2", **Yeşilgiresun**, 15 Temmuz 2006, 9322, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Şiirimizde Dedim-Dedi-3", **Yeşilgiresun**, 22 Temmuz 2006, 9328, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Şiirimizde Dedim-Dedi-4", **Yeşilgiresun**, 29 Temmuz 2006, 9328, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Şiirimizde Dedim-Dedi-5", **Yeşilgiresun**, 5 Ağustos 2006, 9340, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Şiirimizde Dedim-Dedi-6", **Yeşilgiresun**, 12 Ağustos 2006, 9346, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Şiirimizde Dedim-Dedi-7", **Yeşilgiresun**, 19 Ağustos 2006, 9352, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Şiirimizde Dedim-Dedi-8", **Yeşilgiresun**, 26 Ağustos 2006, 9358, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Şiirimizde Dedim-Dedi-9", **Yeşilgiresun**, 9 Eylül 2006, 9370, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Şiirimizde Dedim-Dedi-10", **Yeşilgiresun**, 16 Eylül 2006, 9376, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Şiirimizde Dedim-Dedi-11", **Yeşilgiresun**, 23 Eylül 2006, 9382, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Şiirimizde Dedim-Dedi-12", **Yeşilgiresun**, 30 Eylül 2006, 9388, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Şiirimizde Dedim-Dedi-13", **Yeşilgiresun**, 7 Ekim 2006, 9394, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Şiirimizde Dedim-Dedi-14", **Yeşilgiresun**, 14 Ekim 2006, 9400, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay, on dört hafta süren "Şiirimizde Dedim-Dedi" başlıklı yazı dizisinde Türk edebiyatında "karşılıklı" söylenmiş şiirlerden örnekler vermiştir.

Öncelikle bu şekilde karşılıklı oluşturulmuş şiirler için "dedim-dedi", "aydım-aydı", "karşı-beri", "atışma", "kovalama", "mürâcaa", "kovalama", "soylama", "söyleşme" gibi çeşitli adlandırmalarda bulunulduğu belirtilmiştir. "Dedim-dedi" geleneğinin ilk örneklerinden ve günümüzdeki durumundan söz edilmiştir. Özellikle âşıklık geleneği bağlamında bu karşılaşmaların sınav niteliğinde olduğu, beceri gerektirdiği vurgulanmıştır. Çalışma boyunca Yunus Emre'den, Karacaoğlan'dan, Pir Sultan Abdal'dan, Âşık Garip'ten, Âşık Ömer'den, Ercişli Emrah'tan, Kul Nesimi'den, Âşık Hasan'dan, Köroğlu'ndan, Dadaloğlu'ndan, Ruhsati'den, Murat Çobanoğlu ile Yaşar Reyhani'den pek çok "dedim-dedi" örneği verilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Reyhani Üstüne", **Yeşilgiresun**, 14 Nisan 2007, 9550, Giresun, s.2.

Yukarıda künyesi verilen bu çalışmada Erzurum'un Hasankale ilçesinde, Alvar köyünde dünyaya gelen Yaşar Yılmaz'ın hayatına ve ozanlığına dair çeşitli bilgiler verilmiştir. Ozanın doğumu, etkisi altında kaldığı isimler, katıldığı âşık toplantıları, gördüğü rüyalar, kullandığı mahlaslar, saz çalışı, icra ettiği türler, öykü anlatıcılığı, eserleri, çeşitli yayın organları ile dinleyicilere ulaşması hakkında detaylı açıklamalarda bulunulmuştur. Bir dönem "Dertli" daha sonra "Reyhani" mahlasını kullanan Yaşar Yılmaz'ın ozan olma sürecinde de rastladığımız, âşıklık geleneğinde önemli bir motif olan rüya görme ve bade içme hadisesi üzerinde ağırlıklı olarak durulmuştur. Umay Günay'ın "Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi" isimli eserden hareketle ozanın rüya görüşü, erenlerle karşılaşması, rüyasında gördüğü kıza âşık olması çalışmada özellikle ele alınan konulardır. Reyhani'nin 1990'lı yıllarda yayımlanmış lise son sınıf edebiyat kitaplarında yer alan "Erzurumlu Gelin" türküsünden bir bölüm çalışmanın son kısmında aktarılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Bir Garip Ölmüş Diyeler", **Yeşilgiresun**, 21 Nisan 2007, 9556, Giresun, s.2.

Göreleli Âşık Abbas İncehasanoğlu'nun ölümü üzerine kaleme alınan bu çalışmada Hayrettin Günay ozan ile tanışma sürecinden, ozanın fiziksel özelliklerinden, şiirlerinden, yaşamındaki zorluklardan, hakkında bilgi verilen eserlerden söz edilmiştir. Görele yöresi halk şiiri geleneği bağlamında oldukça

önemli bir isim olduğu, ardında bıraktığı şiirlerin incelenerek kayıt altına alınması gerektiği belirtilmiştir. Çalışmanın son kısmında Âşık Abbas'ın yazmış olduğu "Mezarım Başında Hayrettin Hoca" başlıklı şiirden bir bölüm aktarılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Halk Şiiri Geleneğinden Bir Yaprak", **Yeşilgiresun**, 15 Eylül 2007, 9682, Giresun, s.2.

Bu çalışmada, Göreleli Âşık Abbas İncehasanoğlu'nun yaşamı ve şiirleri hakkında bilgi verilmiştir. Öncelikle Çukurova, Sivas, Kırşehir, Erzurum, Kars, Artvin illerine göre Giresun yöresinde ozanlık geleneğinin zayıf olduğu belirtilmiştir. Giresun'da bazı ozanların âşıklık geleneğini tam anlamıyla yaşamasına karşın bazılarının tümüyle geleneğin içerisinde olmadığı vurgulanmıştır. İki duruma da uygun isimler çalışmada sıralanmıştır. Daha sonra özele inilerek ozanlık geleneği içerisinde adını duyurmuş Âşık Abbas İncehasanoğlu'nun çocukluk yıllarından itibaren yaşadığı sıkıntılara, söyleyiş tarzına dair açıklamalar yapılmıştır. "Kıraç bir alanda, çalı çırpı içinde kendiliğinden gelişen bir ceviz fidesinin büyüyerek meyveye durması gibiydi Âşık Abbas'ın ozanlığı." diyen Hayrettin Günay, ozanın "Kurbağalar" ve "Neme Gerek" isimli şiirleri ile çalışmasını sonlandırmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Vardım ki Yurduma-1", **Yeşilgiresun**, 5 Temmuz 2008, 9929, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Vardım ki Yurduma-2", **Yeşilgiresun**, 12 Temmuz 2008, 9935, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Vardım ki Yurduma-3", **Yeşilgiresun**, 19 Temmuz 2008, 9941, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay, üç hafta süren "Vardım Ki Yurduma" başlıklı yazı dizisi boyunca Giresun-Göreleli ozan Cemil Sabri Uzunömeroğlu'nun şiirlerini biçim ve içerik bakımından incelemiştir. Uzunömeroğlu'nun eserlerini bizzat gönderdiği Hayrettin Günay; ozanın şiirlerini titizlikle oluşturduğundan, sözcükler arasında ses uyumunu, anlam bütünlüğünü, çağrışımlarda güzelliği, ölçü-uyak sağlamlığını yakalayabilmek için aylarca çalıştığından söz etmiştir. Ozanın hem halk şiiri geleneği içerisinde hem de divan şiiri tarzında eserler oluşturduğu belirtmiştir. Ayrıca bazen

açıkça bazen örtülü bir şekilde eserlerinde tasavvufa dair imgelerin yer aldığını söylemiştir. Çalışma boyunca "Vardım Ki Yurduma", "Son Arzum", "Ölüler", "Dün-Bugün", "Bir Tedarik Gazeli", "Bir Bahar Gazeli" isimli şiirlerin konuları, nazım şekilleri, ölçüleri, nazım birimleri, hane sayıları, uyak düzenleri hakkında detaylı bilgi verilmiş, sözü edilen şiirlerin dizeleri okuyucuya aktarılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Kerkük Türkülerinin Babası", **Yeşilgiresun**, 18 Aralık 2010, 10674, Giresun, s.2.

Bu çalışma Kerküklü ozan, besteci Abdurrahman Kızılay'ın 12 Aralık 2010 tarihinde vefat etmesi üzerine kaleme alınmıştır. Hayrettin Günay, Abdurrahman Kızılay'ın eserleri ile tanışma sürecinden söz ettikten sonra ozanın hayatına dair bilgiler vermiştir. Doğumu, eğitim hayatı, söz yazarı veya bestecisi olduğu eserler, kasetleri gibi konulara değinilmiştir. Abdurrahman Kızılay'ın ses sanatçılığının, besteciliğinin, derleme çalışmalarının yanı sıra pek çok araştırmaya da kaynak kişi olarak yardımcı olduğu belirtilmiştir. Ayrıca çalışmada Mehmet Özbek ile Abdurrahman Kızılay'ın ortak hazırladığı "Mum Kimin Yanan Kerkük Türküleri" isimli kasette yer alan "Muhlif Hoyrat" ve "Aman Tabur" isimli türkülerinin sözlerine yer verilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Türkü Defterimdeki Neşet Ertaş-1", **Yeşilgiresun**, 10 Kasım 2012, 11247, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Türkü Defterimdeki Neşet Ertaş-2", **Yeşilgiresun**, 17 Kasım 2012, 11253, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Türkü Defterimdeki Neşet Ertaş-3", **Yeşilgiresun**, 24 Kasım 2012, 11259, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Türkü Defterimdeki Neşet Ertaş-4", **Yeşilgiresun**, 1 Aralık 2012, 11265, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Türkü Defterimdeki Neşet Ertaş-5", **Yeşilgiresun**, 8 Aralık 2012, 11271, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Türkü Defterimdeki Neşet Ertaş-6", **Yeşilgiresun**, 15 Aralık 2012, 11277, Giresun, s.2.

Bu çalışma çok değerli halk ozanı Neşet Ertaş'ın 25 Eylül 2012 tarihinde vefat etmesi üzerine kaleme alınmıştır. "Türkü Defterimdeki Neşet Ertaş" başlıklı yazı dizisinin ilk sayısında Kırşehirli ozanın çıkardığı ilk plaktan, gazinoda çalıp söylemeye başlamasından, ilerleyen zamanlarda Yurttan Sesler'e çıkışından, 1960'lı yıllarda iyiden iyiye tanınmış ve sevilmiş olduğundan söz edilmiştir. Hayrettin Günay, lise yıllarında etkilendiği türküleri kayıt altına aldığı belirtmiş ve "Sevdiğim Türküler 1969" başlıklı iki yüz elliye yakın metinin yer aldığı defterinde bulunan Neşet Ertaş türküleri üzerinde durmuştur. Yine ilk sayıda Ertaş'ın "Seher Vakti Çaldım Yârin Kapısını", "Sevdan Gitmiyor Serde" ve "Kar mı Yağmış Yüce Dağlar Başına" başlıklı türkülerden bazı bölümler aktarılmıştır. İkinci sayıda Ertaş'ın "Kar mı Yağmış Dağlar Başına", "Aldın Aklım Bir Bakışta", "Dağlar Dağladı Beni", "Köprüden Geçti Gelin" isimli türkülerinden parçalar verilmiştir. Üçüncü sayı bir önceki çalışmada aktarılan ve kaynak kişisi Neşet Ertaş olan "Köprüden Geçti Gelin" isimli türkünün kalan kısmı ile başlamıştır. Türkü defterindeki Neşet Ertaş yoğunluğundan söz eden Hayrettin Günay, "Yanarım Senin Aşkın" isimli türkünün sözlerini de çalışmada okuyucuya sunmuştur. Araştırmanın son kısmında köy romanlarından ve öykülerinden söz edilmiştir.

Dördüncü sayı Neşet Ertaş'ın "Yare Gidem" isimli türküsü ile başlamıştır. Ayrıca çalışmada Neşet Ertaş'ın şiirlerinde ele aldığı temalara, dil ve biçem özelliklerine dair bilgi verilmiştir. Defterinde yer alan diğer türkülerden de söz eden Günay, Neşet Ertaş'ın "Karadır Bu Bahtım Kara" isimli türküsünden bir bölüm aktararak çalışmayı sonlandırmıştır. Beşinci sayı Hayrettin Günay'ın türkü defterinde yer alan eserlerin sıralanışı ile başlamıştır. Günay, annesinin ölümü ardından yaşadığı bir anı üzerinden Neşet Ertaş'ın "Küstürdüm Gönlünü Güldüremedim" isimli türküsü aktarılmıştır. Çalışmanın son kısmında Ertaş'ın "Sanki Sam Yelisin" başlıklı türküsünün dizeleri okuyucuya sunulmuştur. Yazı dizisinin altıncı sayısında Hayrettin Günay'ın etkilendiği türküleri bir araya topladığı defterinde yer alan Neşet Ertaş'a ait türkülerin isimleri sıralandıktan sonra "İki Büyük Nimetim Var" başlıklı türkünün dizelerini aktarmıştır. Çalışmanın son kısmında Neşet Ertaş üzerine

oluşturulmuş "Neşet Ertaş Kitabı", "Neşet Ertaş Yaşamı ve Bütün Türküleri", "Neşet Ertaş Kitabı-Gönül Dağında Bir Garip" isimli eserlerin künyesi verilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Halk Şiirinden Bir Yaprak", **Yeşilgiresun**, 26 Ocak 2013, 11313, Giresun, s.2.

Bu çalışmada Göreleli Âşık Abbas İncehasanoğlu hakkında bilgi verilmiştir. Öncelikle Giresun ilinde halk ozanlığı üzerinde durulmuş, "Çukurova, Sivas, Kars, Erzurum, Artvin, Kırşehir" gibi illere kıyasla yörenin nitelik ve nicelik olarak verimli bir saha olmadığı belirtilmiştir. Alucralı Ozan Arif, Göreleli Ozan Mecburi gibi Göreleli Âşık Abbas İncehasanoğlu'nun da halk şiiri çerçevesinde ürünler verdiği ifade edilmiştir. Ozanın biyografisine, çocukluk yıllarından itibaren yaşadığı zorluklara, yeteneğine, icra ettiği ürünlere değinilmiştir. Ozanın ürünlerini irticalen vücuda getirdiği, doğuştan gelen yeteneği ile türküler, güzellemeler, taşlamalar, koşmalar oluşturduğu söylenmiştir. Ayrıca çalışmada ozanın iki şiiri aktarılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Şeref Taşlıova", **Yeşilgiresun**, 3 Ekim 2014, 11824, Giresun, s.2.

Yukarıda künyesi verilen bu çalışma Kars-Ardahan yöresi âşıklık geleneği bağlamından oldukça önemli bir ozan olan, Çıldır doğumlu Şeref Taşlıova'nın 20 Eylül 2014 tarihinde vefat etmesi üzerine kaleme alınmıştır. Taşlıova'nın hayatına dair verilen bilgilerin yanında usta-çırak ilişkisi içerisinde yetişen âşığın ustalarından, 2008 yılında UNESCO tarafından "Yaşayan İnsan Hazinesi" listesine alınışından, halk hikâyesi anlatıcılığından, yarattığı ürünlerde "özlem, sevgi, doğa, toplum" gibi temaları işlediğinden, cenaze töreninden söz edilmiştir. Ozanın ders kitaplarında yer alan "Olduğum" başlıklı şiiri aktarılarak içten, doğal, ayaklarda zorlama olmayan söyleyişe sahip olduğu söylenmiştir. Ozanlığının yanı sıra oldukça başarılı bir halk hikâyesi anlatıcısı olduğu, Şeref Taşlıova'dan derlenen halk hikâyelerinin TDK tarafından bir araya toplanarak "Âşık Şeref Taşlıova'dan Derlenen Halk Hikâyeleri" adıyla yayımlandığı belirtilmiştir. Ayrıca dergi ve gazetelerde şiirleri haricinde halk bilimi yazılarının da yayımlandığı ifade edilmiştir. Çalışmada Şeref Taşlıova'nın "Gönül Bahçesi" isimli şiir kitabından alınan "Yeşil

Olur" ile lise ders kitaplarında bulunan "Olduğum" isimli şiirinin sözlerine yer verilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Ali Kızıltuğ Üstüne", **Yeşilgiresun**, 30 Aralık 2017, 12811, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay bu çalışmasını, büyük Türk halk ozanlarından Ali Kızıltuğ'un vefatı üzerine kaleme almıştır. "Dam Üstünde Çul Serer", "Bir Zaman Günleri Saydım", "Benim O Köyümden Alacağım Var", "Sen Gel Diyorsun", "Geri Ver", "Kapıcılar" gibi oldukça bilinen türkülerin sahibi Ali Kızıltuğ'un vefat haberine yeren veren gazetelerden, televizyon kanallarından, haberlerin içeriklerinden söz etmiştir. 1969 yılında çıkardığı "Asrı Gurbet Harap Etmiş Koyumu" isimli plağından, yüzlerce türkünün icracısı olduğundan, onlarca kaset çıkardığından, doğaçlamaları ve atışmaları ile ünlendiğinden, pek çok ödül aldığından söz etmiştir. Ayrıca Hayrettin Günay bu yazısında, Ali Kızıltuğ'un Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif etkisinde kaldığını belirtmiştir. "Âşıklar Şehri" Sivas'ın önemli ozanlarından Ali Kızıltuğ'un "Asr-ı Gurbet" ve "Dam Üstünde Çul Serer" türkülerine yer vermiştir.

4.3.3. KEMENÇECİLİK GELENEĞİ KONULU ÇALIŞMALARININ İNCELENMESİ

Giresun yöresinde ortaya çıkan toplumsal törenlerin hemen hepsinde kemençecilik geleneği karşımıza çıkar. Toplumsal törenlerin en büyük destekçisi, kemençecilik geleneğidir. Giresun yöresinde nişan, kına ve düğün törenleri kemençecilik geleneğinin en önemli icra ortamlarındandır. Kemençeci bu tip törenlerde icracılığının yanı sıra yönetici mahiyeti de gösterir. Bu törenlerin en önemli unsuru olan eğlencenin tam anlamıyla ve düzenli bir şekilde gerçekleşmesi noktasında kemençeci önemli bir işleve sahiptir. Düğünlerde kemençeciler çaldıkları horan havalarıyla, insanlara horan oynatmakta ve onları eğlendirmektedirler (Küçük, 2105b: 1157).

Hayrettin Günay'ın kemençecilik geleneğine dair çalışmalarında hayatı, içerisinde yetiştiği kültürel ortam, etkilendiği isimler, kemençe ile tanışma süreci, kemençecilik geleneği içeresindeki yeri, icraları, teknikleri gibi bilgiler verdiği Giresunlu önemli icracıları şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Ali Kam
2. Burhan Caba
3. Hacı Ali Özdemir
4. Halil Kodalak (Karaman)
5. Hüseyin Özdemir
6. Kâtip Şadi
7. Kemal İpşir (Durkaya)
8. Kemal Yılmaz
9. Mehmet Karadeniz
10. Mehmet Maksutoğlu
11. Naci Keskin
12. Nazmi Özdemir
13. Osman Gökçe (Piçoğlu)
14. Sami Günay
15. Sırrı Öztürk

16. Şenel Dandin
17. Tuzcuoğlu
18. Ziya Şadi

Giresun yöresi kemençecilik geleneğinde kolların (ekollerin) oluşumunda sözlü kültürün değişim ve dönüşüme açık yapısının yanında, sanatçının kabiliyeti de etkilidir. Yöre kemençecileri, nitelik açısından kemençe çalış tarzlarına ve türkü söyleyişlerine göre değerlendirilirler (Küçük, 2015a: 74). Günay'ın çalışmalarından ve yapılan görüşmelerden elde edilen sonuçlara göre kemençecilik geleneği içerisinde usta-çırak ilişkisi sonucu oluşan kuşaklar şu şekildedir:

A. Birinci Kuşak (1800): Ali Kam.

B. İkinci Kuşak (1880): Tuzcuoğlu, Karaman, Kuyucuoğlu.

C. Üçüncü Kuşak (1900): Picoğlu, Durkaya, Recep, Mehmet Odabaş, Mehmet Civelek (Hallâ), Hacı Ali Özdemir, Hamza Şahin.

D. Dördüncü Kuşak (1920-1940): Ahmet Caba, Ahmet Ala, Sırrı Öztürk, Sami Günay, Kâtip Şadi, Ziya Şadi, Şenel Dandin, Kemal Yılmaz, Nazmi Özdemir, Sabri Özdemir, Temel Usta.

E. Beşinci Kuşak (1950-1960): Hüseyin Özdemir, Burhan Caba, Mehmet Maksutoğlu, Mehmet Karadeniz, Zeki Yılmaz, Naci Keskin.

F. Günümüz Kuşağı: Haşim Torun, Uğur Keskin, Emre Sarıcı, İbrahim Gülpınar, İbrahim Kavraz, Mehmet Gündoğdu, Hüseyin Çınar.

Günay'ın kemençecilik geleneği ile ilgili çalışmalarında söz ettiği ezgi ve havalar ise şunlardır:

1. Beyoğlu
2. Cemo
3. Cezayir
4. Dutdibi
5. Elinde Ayna
6. Fadime

7. Gelin Ağlatma
8. Giresun Karşılaması
9. Görele Cezayir Havası
10. Görele İnce Oyun
11. Hamzabaş
12. Hasbal
13. İnceoyun
14. Karşılama
15. Kıtırik
16. Sıksara
17. Şırıp Şırıp Havası
18. Taksim
19. Tuzcuoğlu
20. Yol Havaları
21. Zurna Havası

Görüldüğü üzere Hayrettin Günay'ın kemençecilik geleneği ile ilgili çalışmalarında Görele yöresinden 18 icracı ve bu icracıların yaşadığı dönemlere göre hangi kuşağa ait olduğu, icracıların ortaya koyduğu ürünlerin, bu icralardan doğan 21 ezgi ve hava gibi konular ele alınmıştır. Bu çalışmalar özelde Giresun yöresi müziği, genelde ise Türk halk bilimi için önemli konuların işlendiği, halk müziği ile ilgili sorunlara farklı bakış açılarının geliştirildiği son derece elzem çalışmalardır.

4.3.3.1. Kemençecilik Geleneği Konulu Çalışmalarının Bibliyografyası

GÜNAY, Hayrettin, "Durkaya (Kemal İpşir)", **Görele Lisesi**, Yıl 6, Sayı 22, Giresun Mayıs-Haziran-Temmuz 1999, s. 28-30.

Çalışmada, Görele yöresi kemençecilik geleneği bağlamında oldukça önemli bir isim olan "Durkaya" olarak bilinen Kemal İpşir hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Ozanın doğumu, "Durkaya" ismini alışı, yetiştiği kültürel ortam, kemençe ile tanışması, yörenin diğer önemli kemençecileri ile olan ilişkileri, kişilik özellikleri, icraları, üslubu, diğer kemençecilerden ayrılan nitelikleri gibi hususlarda açıklamalarda bulunulmuştur. Durkaya hakkında yörede anlatılan anılardan söz edilmiştir. Başından geçenleri türküye dönüştürerek "hikâyeli türkü" oluşturan Durkaya'nın, sevdiği kız ile buluştuğu sırada kızın abisine yakalanışı üzerine icra ettiği türkünün sözlerine yer verilmiştir. Ayrıca Giresun yöresinde türkü olarak söylenen "kemençe ile cenazeye çağırma" hikâyesi de Durkaya'nın ağzından aktarılmıştır. Çalışmanın sonunda, bir halkoyunu yarışması sırasında Tonya Horan Ekibi yöneticisi M. Arif Altunbaş ve Yunan halk ekibi sorumlusu Constantin arasında geçen konuşmaya değinilerek, Görele'nin kemençenin menşei olduğu vurgulanmıştır. Çalışma; özelde Giresun, genelde ise Türk halk müziği için, kemençecilik geleneği için oldukça önemli bir isim olan Durkaya hakkında bilgi verilmesi bakımından oldukça önemli bir çalışmadır. Çalışmada, sadece Durkaya'nın biyografisine değil, icralarına, kemençecilik geleneğindeki kuşaklara, yöredeki önemli icra ortamlarına değinilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Ünlü Kemençeci (Durkaya)", **Yeşilgiresun**, 24 Nisan 1999, 7124, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ünlü Kemençeci (Durkaya)-2", **Yeşilgiresun**, 1 Mayıs 1999, 7130, Giresun, s. 2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ünlü Kemençeci (Durkaya)-3", **Yeşilgiresun**, 8 Mayıs 1999, 7136, Giresun, s.3.

Çalışmada, Görele yöresi kemençecilik geleneği bağlamında oldukça önemli bir isim olan "Durkaya" olarak bilinen Kemal İpşir hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Ozanın doğumu, "Durkaya" ismini alışı, yetiştiği kültürel ortam, kemençe ile tanışması, yörenin diğer önemli kemençecileri ile olan ilişkileri, kişilik özellikleri, icraları, üslubu, diğer kemençecilerden ayrılan nitelikleri gibi hususlarda açıklamalarda bulunulmuştur. Durkaya hakkında yörede anlatılan anılardan söz edilmiştir. Başından geçenleri türküye dönüştürerek "hikâyeli türkü" oluşturan Durkaya'nın, sevdiği kız ile buluştuğu sırada kızın abisine yakalanışı üzerine icra ettiği türkünün sözlerine yer verilmiştir. Ayrıca Giresun yöresinde türkü olarak söylenen "kemençe ile cenazeye çağırma" hikâyesi de Durkaya'nın ağzından aktarılmıştır. Çalışmanın sonunda, bir halkoyunu yarışması sırasında Tonya Horan Ekibi yöneticisi M. Arif Altunbaş ve Yunan halk ekibi sorumlusu Constantin arasında geçen konuşmaya değinilerek, Görele'nin kemençenin menşei olduğu vurgulanmıştır. Çalışma; özelde Giresun, genelde ise Türk halk müziği için, kemençecilik geleneği için oldukça önemli bir isim olan Durkaya hakkında bilgi verilmesi bakımından oldukça önemli bir çalışmadır. Çalışmada, sadece Durkaya'nın biyografisine değil, icralarına, kemençecilik geleneğindeki kuşaklara, yöredeki önemli icra ortamlarına değinilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Kültür-Sanat Bayramı", **Yeşilgiresun**, 15 Nisan 2000, 7424, Giresun, s.2.

Bu çalışmada esas olarak kültür, sanat, edebiyat alanında adını duyurmuş Göreleli sanatçılardan söz edilmiştir. Öncelikle Görele ve civarında yurt edinmiş boylar, göçler sırasında yörede yaşanan kültürel etkileşimler hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra Tuzcuoğlu, Karaman, Picoğlu, Durkaya, Sırrı Öztürk, Kâtip Şadi, Sami Günay, Şenel Dandin, Hüseyin Özdemir, Ziya Şadi, Kemal Yılmaz, Mehmet Maksutoğlu, Naci Keskin isimli kemençe sanatçıları; Kemal Gürses, Fethi Karamahmutoğlu, Ahmet Kaçar, Erol Uzunöner isimli besteciler; Sabri Özdemir, Nazmi Özdemir, Kemal Caba isimli kemancılar; Hamit Görele, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Burhan Temel, Cem Karaahmetoğlu, Şenol Yoruzlu isimli ressamlar; Avni Efendi, Hasan Ali Yücel, Bedri Rahmi Eyupoğlu, Ahmet Kaçar, Cemil Uzunömeroğlu, Ali Haydar Karahacıoğlu, Ayhan Can, Şadi Cındık, Mehmet Yılmaz,

Âşık Abbas İncehasanoğlu, Ahmet Demirel, Emin Demirel, Yücel Demirel, Seyfullah Çiçek, H. Günay, Özcan Temel isimli şair ve yazarlar sıralanmıştır. Bu çalışma ile Görele yöresinin Türk müziğine, Türk edebiyatına katkıları, kültür zenginliği gözler önüne serilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Kemençeyle Cenazeye Çağırılmış Türkü Yöresi: Görele", **Görele Lisesi**, Yıl 8, Sayı 27, Giresun Eylül-Ekim-Kasım 2000 s. 7-8.

Yukarıda künyesi verilen bu çalışmada esas üzerinde durulan konu Görele yöresinin kemençecilik geleneğinde merkez oluşudur. Öncelikle Orta Asya'da yaşayan Çepnilerin yörelerinde çaldıkları ıklığı, kopuzu Anadolu topraklarına taşıyarak bağlamaya, kemençeye dönüştürmesi hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra Görele'de kemençecilik geleneğinden, yörede gelenek bağlamında adını duyurmuş önemli isimlerden söz edilmiştir. Özellikle yörenin en önemli kemençecilerinden olan Durkaya'nın kemençe çalarak insanları cenazeye çağırması olayı aktarılarak, bu sırada icra ettiği türkünün sözlerine çalışmada yer verilmiştir. Çeşitli belgeliklerde yer alan Görele türküleri, bu türkülerin doğuşuna zemin hazırlayan kültürel ortamlar üzerine açıklamalar yapılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Nazmi Özdemir Üstüne", **Yeşilgiresun**, 14 Ekim 2000, 7579, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Nazmi Özdemir Üstüne", **Görele Lisesi**, Yıl 8, Sayı 27, Giresun Eylül-Ekim-Kasım 2000 s. 31.

Hem Görele Lisesi dergisinde hem de Yeşilgiresun gazetesinde yayımlanan bu çalışma; Göreleli kemençe icracısı Nazmi Özdemir'in vefatı üzerine kaleme alınmış ve sanatçının ailesi, eğitimi, çalışma hayatı, doğup büyüdüğü ortam, etkilendiği isimler, eserleri, icraları gibi hususlar üzerinde durulmuştur. Sanatçının ud ve keman üretimi yaptığı, yöre kültürü için önemli bir kaynak kişi olduğu, özgün eserler meydana getirdiği belirtilmiştir. Halk kültürünü, halk müziğini, halk oyunlarını çocukluk yıllarından itibaren benimsediği, gelenek içerisinde yetiştiği vurgulanmıştır. Vedat Çetinkaya'nın, Hayri Pekşen'in, Muazzez Abacı'nın, Abdullah Yüce'nin ve daha pek çok ismin orkestrasında çaldığı söylenmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Tuzcuoğlu Üstüne", **Yeşilgiresun**, 28 Ekim 2000, 7591, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Tuzcuoğlu Üstüne", **Görele Lisesi**, Yıl 8, Sayı 27, Giresun Eylül-Ekim-Kasım 2000 s. 27.

Hem Görele Lisesi dergisinde hem de Yeşilgiresun gazetesinde yayımlanan bu çalışmada; Görele ilçesinin kemençecilik geleneği içerisindeki yerinden, öneminden kısaca söz edilerek başlanan bu çalışmada esas olarak yörenin en eski ve en önemli isimlerinden Tuzcuoğlu üzerinde durulmuştur. Kemençenin ve kemençecilik geleneğinin en büyük temsilcisi sayılan Karaman'ın öğreticisi olan Tuzcuoğlu hakkında çok fazla belgeye, veriye ulaşılamadığı belirtilmiştir. Kemençecilik geleneğinin ilk kuşak icracılarından birisi olduğu, Karaman'ı yetiştirdiği, adıyla anılan bir ezgi ve horan yaratması bulunduğu, 7/8'lik usulle çaldığı gibi kısıtlı bilgilere sahip olunduğu söylenmiştir. Tuzcuoğlu havasının Görele yöresinde çalınması en zor, en özgün, en ulaşılmaz havası kabul edildiği, birbirinden farklı seslerin bir araya gelmesiyle oluşmuş dört bölümlük senfoniyi andırdığı ifade edilmiştir. Giresun, Trabzon, Rize tarihinde de "Tuzcuoğlu" adının geçtiği belirtilmiştir. Ayrıca çalışmanın son kısmında Giresun yöresinde Tuzcuoğlu ezgisini aynı usulle çalabilen sanatçılar anılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Karaman Üstüne", **Yeşilgiresun**, 4 Kasım 2000, 7597, Giresun, s.2.

Yukarıda künyesi verilen bu çalışmada, Görele yöresinde "kemençe virtüözü" olarak bilinen, Karaman ismiyle anılan Halil Kodalak'ın yaşam öyküsüne yer verilmiştir. Karaman'ın aile bilgilerine, doğumuna, kemençe ile tanışmasına, kişilik özelliklerine, icralarına, etkilendiği isimlere, ustalarına, yetişmesinde Karaman'ın eğiticilik yaptığı yörenin diğer kemençecilerine dair detaylı bilgiler aktarılmıştır. Karaman'ın yaratıcısı olduğu "Hasbal Havası", "Şırıp Şırıp Havası", "Görele Cezayir Havası" hakkında bilgi verilmiş, başka yörelerden de görülen Cezayir havasını farklı bir işlevle yöreye taşıdığından söz edilmiştir. Çalışmanın son kısmında Karaman'ın etkisinde çalan kemençe sanatçıları sıralanmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Karaman Üstüne", **Yeşilgiresun**, 18 Kasım 2000, 7609, Giresun, s.2.

Bu çalışmada Karaman olarak bilinen Göreleli kemençeci Halil Kodalak'ın yaşamıyla ilgili ilginç anlatılara yer verilmiştir. Ünlü kemençecinin içkiye düşkün olduğu ve Picoğlu, Hacıali Özdemir, Sami Günay gibi önemli sanatçıların yetişmesine katkıda bulunduğu belirtilmiştir. Padişaha, saray çevresine, İsmet İnönü'ye de kemençe çaldığı hayatına dair anlatılanlar üzerinden ifade edilmiştir. Anlatılanlar ile Karaman'ın önemli bir kemençe icrası olduğu, pek çok icra ortamında bulunduğu, zamanla aranılan isim haline geldiği gözler önüne serilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Karaman Üstüne", **Görele Lisesi**, Yıl 8, Sayı 28, Giresun Aralık 2000/Ocak-Şubat 2001, s. 3-4.

Yukarıda künyesi verilen bu çalışmada, Görele yöresinde "kemençe virtüözü" olarak bilinen, Karaman ismiyle anılan Halil Kodalak'ın yaşam öyküsüne yer verilmiştir. Karaman'ın aile bilgilerine, doğumuna, kemençe ile tanışmasına, kişilik özelliklerine, icralarına, etkilendiği isimlere, ustalarına, yetişmesinde Karaman'ın eğiticilik yaptığı yörenin diğer kemençecilerine dair detaylı bilgiler aktarılmıştır. Karaman'ın yaratıcısı olduğu "Hasbal Havası", "Şırıp Şırıp Havası", "Görele Cezayir Havası" hakkında bilgi verilmiş, başka yörelerden de görülen Cezayir havasını farklı bir işlevle yöreye taşıdığından söz edilmiştir. Karaman'ın hayatına dair ilginç notlar, anılar aktarılmıştır. İcralarında Karaman'ın etkisi görülen yörenin diğer önemli isimlerinden söz edilerek çalışma sonlandırılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Âşıklık Geleneğimizde Kemençeci", **Yeşilgiresun**, 8 Ocak 2005, 8861, Giresun, s.2.

Âşıklık geleneği hakkında genel bilgi verilerek başlanan bu çalışmada esas olarak Görele kemençecilerinin âşıklık geleneği içerisindeki yeri üzerinde durulmuştur. Tuzcuoğlu, Karaman, Picoğlu, Durkaya, Kâtip Şadi, Şenel Dandin, Sami Günay gibi kemençecilerin âşıklık geleneği ile iç içe olduğu belirtilmiştir. Âşıklık geleneği içerisinde görülen saza bağlılığın kemençecilik geleneğinde kemençeye bağlılık şeklinde; âşıklık geleneğinde görülen gurbete düşmenin kemençecilik geleneğinde düğünlere, toplantılara katılmak için köyünden

uzaklaşmak şeklinde; âşıklık geleneği içerisinde âşık eksininde oluşturulan halk hikâyelerinin, kemençecilik geleneğinde kemençecilerin yaşadıklarını öyküleştirmesi şeklinde görüldüğü; âşıklık geleneğinde şiirlere, türkülere isim yazmanın kemençecilik geleneğinde de yaygın olamamakla beraber uygulandığı vurgulanmıştır. Sözü edilen benzerlikler nedeniyle kemençeciler, âşıklık geleneği içerisinde, geleneksel yapısı yansıtan halk ozanları olarak değerlendirilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Toplumsal Yaşamda Kemençecinin Yeri", **Yeşilgiresun**, 15 Ocak 2005, 8867, Giresun, s.2.

Bu çalışmada, Görele yöresinde kemençenin toplumsal yaşam içerisinde yeri, önemi hakkında bilgi verilmiştir. Kemençecilerin, geçmişte ve günümüzde günlük yaşam içerisinde, insanların birbirleriyle ilişkilerinde, imecelerde, dayanışmalarda, ulusal günlerde, bayramlarda, söyleşi toplantılarında, asker uğurlama gecelerinde, şenliklerde, eğlence yerlerinde, düğünlerde, salaş içki yerlerinde, içkili aşevlerinde, kahvelerde, yazları yaylalarda mutlaka bulunduğu belirtilmiştir. Kemençeye ek olarak davul, zurna, düdük, bağlama icrasının da Görele yöresinde yaygın olduğu söylenmiştir. Görele'de çalgının bu denli yaygınlığı yöre insanının hoşgörüsüne, yeniliklere açık oluşuna, yaşama sevincine, enerjisine, coşkusuna bağlanmıştır. "Görele yaşamında kemençe olmazsa olmazlardandır. Ne Görele kemençeden vazgeçebilir ne de kemençe Görele'den." sözleri ile çalışma sonlandırılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Picoğlu mu Bicioğlu mu?", **Yeşilgiresun**, 24 Eylül 2005, 9078, Giresun, s.2.

Bu çalışmada, Göreleli ünlü kemençeci Osman Gökçe'nin lakabı hakkında yapılan yorumlar değerlendirilmiştir. Sanatçının kendisinin plaklarında onayladığı "Picoğlu" lakabının değiştirilerek Sadi Yaver Ataman ve Muharrem Ulusoy tarafından "Bicioğlu" şeklinde aktarılması eleştirilmiştir. Seyfullah Çiçek'in "Kemençenin Ordinaryüsü Picoğlu Osman", Şadi Cındık'ın "Picoğlu Osman Üzerine" başlıklı çalışmalarında lakabın doğru şekilde kullanıldığı belirtilmiştir. Şadı Cındık'ın mektubundan hareketle "Picoğlu" lakabının veriliş hikâyesi okuyucuya aktarılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Kemençe ve Kemençeciler", **Giresun Kültür Sempozyumu 30-31 Mayıs 1998 Bildiriler**, Giresun Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 1998, s. 471-478.

GÜNAY, Hayrettin, "Kemençemin Üstüne", **Yeşilgiresun**, 4 Şubat 2006, 9184, Giresun, s.2.

Yukarıda künyesi verilen çalışma "Görele'de Kemençe ve Kemençeciler" başlığı ile 1998 yılında Görele Kültür Sempozyumu'nda sunulmuş daha sonra küçük bir geliştirmeyle Görele Lisesi dergisinde yayımlanmıştır. Çalışmada kemençenin kökenine, Görele yöresinde kemençecilik geleneğine dair bilgiler verilmiştir. Tonyalı halk bilimci, halk oyunları ekibi eğitmeni M. Arif Altunbaş'ın bir anısı üzerinden kemençenin Görele yöresine ait olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca çalışmada; yörede bilinen en eski kemençecilerden, kemençeci kuşaklarından, davulculardan, zurnacılardan söz edilmiştir. Kemençeci kuşakları "1880 kuşağı", "1900 kuşağı", "1920-1930 kuşağı", "1950-1960 kuşağı" olmak üzere dört bölümde ele alınmıştır. Kemencecilik kuşağı haricinde "davul, zurna" kuşağının temsilcileri de çalışmada sıralanmıştır. Çalışmanın son kısmında Görele yöresinde halk müziği geleneği, bu gelenek bağlamında öne çıkan önemli isimler, icraları, yetişme biçimleri gibi konular ile ilgili kapsamlı bir çalışma yapılması gerektiği belirtilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Hüseyin Çınar Üstüne", **Yeşilgiresun**, 29 Eylül 2008, 10002, Giresun, s.2.

Bu çalışmada, Görele yöresinin üçüncü kuşak kemençe icracılarından olan Hüseyin Çınar hakkında bilgi verilmiştir. Kemençe ile tanışması, icraları, etkilendiği isimler, yer aldığı yayınlar gibi konularda detaylı açıklamalarda bulunulmuştur. Hüseyin Çınar'a ait "Çanakçı'dan Aşağı" ve "İstanbul Büyük Şehir" isimli türkülerin sözleri aktarılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Burhan Caba Üstüne", **Yeşilgiresun**, 20 Haziran 2009, 10219, Giresun, s.2.

Giresun-Görele yöresinde, "kemençecilik geleneği" bağlamında oldukça önemli bir isim olan Burhan Caba'nın ele alındığı bu çalışmada öncelikle yöredeki

önemli kemençecilerden, kemençenin üç neslinden söz edilmiştir. Daha sonra Burhan Caba'nın hayatı, içerisinde yetiştiği kültürel ortam, etkilendiği isimler, kemençe ile tanışma süreci, yeteneğini ispatladığı ilk icraları, diğer sanatçılardan farklı kılan kendine has tekniği gibi pek çok konu üzerinde durulmuştur. Çalışma yörede yetişmiş önemli kemençeciler ve icraları, kemençecilik geleneği hakkında detaylı bilgi vermesi bakımından oldukça önemlidir.

GÜNAY, Hayrettin, "Mehmet Karadeniz", **Yeşilgiresun**, 26 Aralık 2009, 10376, Giresun, s.2.

Yukarıda künyesi verilen bu çalışmada Görele'de yetişen ünlü kemençeci Mehmet Karadeniz hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Ailesi, doğumu, kemençe ile tanışması, Kâtip Şadi ile arasında görülen usta-çırak ilişkisi, kemençe çaldığı ilk düğünler, ilk plağı, kaynak kişisi olduğu türküler, kemençecilik geleneği içerisinde eleştirdiği durumlar, çaldığı havalar gibi konularda detaylı açıklamalar yapılmıştır. Ayrıca çalışmada, Mehmet Karadeniz'in Yurdun Sesi'ne yaptığı plakta yer alan bir türkünün kimi dörtlükleri aktarılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Hüseyin Özdemir Üstüne", **Yeşilgiresun**, 30 Ekim 2010, 10637, Giresun, s.2.

Yukarıda künyesi verilen bu çalışmada Göreleli kemençeci, zurnacı, halk oyunları eğitmeni, halk ozanı Hüseyin Özdemir hakkında bilgi verilmiştir. Özdemir'in eğitim hayatı, icraları, eğitimci yanı, halk oyunlarına dair çalışmaları, kişilik özellikleri üzerine detaylı açıklamalarda bulunulmuştur. Hüseyin Özdemir'in halk müziği ve halk oyunları bağlamında çok sayıda sanatçının yetiştiği bir aileden geldiği belirtilmiştir. Sanatçının 1983 yılında Akçaabat Halk Oyunları Derneğinde çalıştığından ve yetiştirdiği ekip ile önemli başarılara imza atığından söz edilmiştir. Düğünlerin, yayla şenliklerinin, dernek gecelerinin, çeşitli etkinliklerin aranan isimi olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca Hüseyin Özdemir'in pek çok derleme çalışmasına, araştırmaya kaynaklık ettiği de ifade edilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Sırrı Öztürk'ün Evinde", **Yeşilgiresun**, 21 Nisan 2012, 11085, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay bu çalışmasında; Göreleli kemençe sanatçısı Mehmet Sırrı Öztürk'ün rahatsızlanması üzerine, Görele Kemençe ve Güzel Sanatları Yaşatma Derneği adına "geçmiş olsun" demek amacıyla gerçekleştirdikleri ziyaretten söz edilmiştir. Bir dönem TRT radyo dinletilerinde türkü sunumlarına Sırrı Öztürk'ün kemençe icrası ile başlatıldığı belirtilmiştir. Kemençe tutkunları, halk oyunu ekipleri, Göreleli kemençeciler, İTÜ Türk Müziği Devlet Konservatuvarı öğrencileri gibi pek çok insanı etkilediği, geliştirdiği ifade edilmiştir. Sanatçı hakkında pek çok derleme çalışması yapıldığından, çekimlere konu olduğundan, belgeliklere alındığından söz edilmiştir. Bu çalışma halk bilimi çerçevesinde incelendiğinde; Görele yöresi kemençecilik geleneği içerisinde oldukça önemli bir isim olan Sırrı Öztürk'ün hayatına dair bilgiler içermesi, icralarından söz edilmesi bakımından önemlidir.

GÜNAY, Hayrettin, "Kâtip Şadi'ye Doktora", **Yeşilgiresun**, 23 Haziran 2012, 11139, Giresun, s.2.

Bu çalışmada 2012 yılında, Giresun Üniversitesi tarafından Göreleli kemençe sanatçısı Kâtip Şadi'ye "Onursal Doktora" belgesi verilişinden söz edilmiştir. Belgenin veriliş sürecinde emeği geçenleri kutlayan Günay, Trabzon yöresindeki önemli ozanların, kemençecilerin aynı değeri görmemesinden yakınmıştır. Katşp Şadi'nin, Durkaya ekolünün en önemli kemençecisi olduğu ifade edilmiştir. 1960'lı yıllardan itibaren düğünlerin ve eğlencelerin aranan ismi olduğundan, çok sayıda plak, CD, kaset çıkardığından, birçok araştırmanın kaynak kişisi olduğundan söz edilmiştir. Hayrettin Günay, TRT repertuvarından, Trabzonlu araştırmacıların belgeliğinden, Giresun Türküleri ve Oyun Havaları isimli eserden, kendisinde yer alan kasetlerden hareketle Kâtip Şadi'nin türkülerini notaya alan, derleyen gibi bilgileri de aktararak sıralamıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Sırrı Öztürk Üstüne-1", **Yeşilgiresun**, 14 Ocak 2017, 12516, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Sırrı Öztürk Üstüne-2", **Yeşilgiresun**, 21 Ocak 2017, 12522, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Sırrı Öztürk Üstüne-3", **Yeşilgiresun**, 28 Ocak 2017, 12528, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Sırrı Öztürk Üstüne-4", **Yeşilgiresun**, 4 Şubat 2017, 12534, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Sırrı Öztürk Üstüne-5", **Yeşilgiresun**, 11 Şubat 2017, 12540, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay, beş hafta süren "Sırrı Öztürk Üstüne" başlıklı çalışmayı Göreleli kemençe sanatçısı Mehmet Sırrı Öztürk'ün 26 Aralık 2016 tarihinde vefatı üzerine kaleme alınmıştır. Hayrettin Günay yazı dizisinin ilk sayısında 28 Aralık 2016'da Sırrı Öztürk için Görele'de düzenlenen cenaze töreninden, törene katılanlardan, yapılan konuşmalardan söz etmiş, kendisinin de cenaze töreninde konuşmacı olduğunu belirtmiştir. "Onu tanıyan herkesin bir Mehmet Sırrı Öztürk tanımı vardır." diyen Hayrettin Günay, ünlü kemençecinin kendisi için ne ifade ettiğini açıklamıştır. Sanatçının Görele yöresinde kemençecilik geleneği ve halk bilimi çalışmaları bağlamında öneminden, aralarındaki konuşmalardan bahsetmiştir. Sırrı Öztürk'ü "değerlendirmek, bir döneme yerleştirmek, özelliklerini saptamak, gelecek kuşaklara yararlanması için yazarak ölümsüzleştirmek" gerektiği belirtilerek çalışma sonlandırılmıştır.

İkinci sayıda öncelikle 1930'lu, 1940'lı yıllarda Görele yöresinde kemençecilik geleneği bağlamında ön plana çıkmış isimlerden, bu isimlerin etkilendiği daha önceki kuşak sanatçılarından söz edilmiştir. Daha sonra çalışmanın da esas konusu olan Sırrı Öztürk'ün doğumundan, ailesinden, doğup büyüdüğü Daylı köyünün sosyal ve kültürel durumundan, çocukluk yıllarından itibaren etkisi altında kaldığı halk müziği ve halk oyunları bağlamında icralarda bulunan sanatçılardan, kemençe çalmaya başlamasından söz edilmiştir. Sırrın Öztürk'ün Tuzcuoğlu, Hacıali Özdemir, Picoğlu Osman, Durkaya (Kemal İpşir) gibi kemençe sanatçılarından etkilendiği belirtilmiş, altı yaşında çalmaya başladığı kemençe ile yolculuğunda ailesi tarafından her zaman desteklendiği söylenmiştir.

Araştırmanın üçüncü sayısında sanatçının çocuk yaşlarda çalmaya çalıştığı çöğür kemençeden, Picoğlu Osman ustalığında öğrendiği Görele kemençesine geçiş süreci hakkında bilgi verilmiştir. Sırrı Öztürk'ün sekiz yaşına kadar komşusu olan Picoğlu Osman'ı dinlediği, düğünlerde dikkatle icralarını izlediği, ilk yıllarında

Picoğlu'na öykünerek zamanla kendi biçemini oluşturduğu belirtilmiştir. Sırrı Öztürk'ün ilk sınavından, kemençeci olarak ilk düğüne çağrılışından söz edilmiştir. Çalışmanın son kısmında Sırrı Öztürk'ün ilk sınavında icra ettiği Giresun karşılamasını Picoğlu'nun etkisiyle çalıp söylediği, onu anımsattığı söylenerek "Altını Bozdurayım" isimli karşılamanın sözleri aktarılmıştır.

Dördüncü sayıda Sırrı Öztürk'ün Picoğlu Osman etkisinde ilk sınavını verdikten sonra "kemençeci Sırrı"ya dönüşümü; düğünlerde, göçlerde, imecilerde çalıp söylemesi, kısaca en verimli dönemleri üzerinde durulmuştur. Sırrı Öztürk'ün, 18 yaşında Hava Kuvvetleri Bandosu'na katılarak gerçekleştirdiği askerlik görevi sırasında müzik disiplini açısından daha da geliştiği belirtilmiştir. Böylece kendi biçemini oluşturduğu, özgün kemençeci kimliğine sahip olduğu aktarılmıştır. Ayrıca çalışmada Sırrı Öztürk'ün Havva Hanım ile evlenişinden, çocuklarından, Ankara ve İstanbul radyolarında bant yapışından, her radyo programının başlangıcında "Sıksara" çalışından, yaptığı on iki plaktan söz edilmiştir. Çalışmanın son kısmında "Görele Yol Havası"nın sözleri okuyucuya sunulmuştur.

"Sırrı Öztürk Üstüne" başlıklı araştırmanın son sayısında Sırrı Öztürk'ün İstanbul'a gidişi, halk müziğinde usta isimlerle bir arada bulunuşu, yurt içinde ve yurt dışında adını duyuruşu hakkında bilgi verilmiştir. İstanbul Teknik Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuarı'na 1976-2013 yılları arasında yetiştirdiği öğrencilerden, Türk halk müziği alanında tanıştığı önemli isimlerden söz edilmiştir. Ayrıca Sırrı Öztürk'ün "kaynak kişi" olarak yer aldığı çeşitli araştırmalar, derlemeler üzerinde durulmuştur. Görele'de düzenlenen "Kemençe ve Horan Günleri" adıyla düzenlenen etkinliklere katıldığı, "Ali Kam, Tuzcuoğlu, Karaman, Haceli, Durkaya, Picoğlu" gibi isimleri andığı, "Tuzcuoğlu, Sıksara, Hasbal, Hamzabaş, Beyoğlu, Dutdibi, Cezayir, Gelin Ağlatma, Görele İnce Oyun, Giresun Karşılaması" çaldığı söylenmiştir. İbrahim Can'ın Sırrı Öztürk'ten derlediği "Fındık Toplayan Gelin" türküsünün sözleri verilerek çalışma sonlandırılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Sami Günay Üstüne-1", **Yeşilgiresun**, 25 Kasım 2017, 12781, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Sami Günay Üstüne-2", **Yeşilgiresun**, 2 Aralık 2017, 12787, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Sami Günay Üstüne-3", **Yeşilgiresun**, 9 Aralık 2017, 12793, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Sami Günay Üstüne-4", **Yeşilgiresun**, 16 Aralık 2017, 12799, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Sami Günay Üstüne-5", **Yeşilgiresun**, 23 Aralık 2017, 12805, Giresun, s.2.

Bu çalışma, Göreleli kemençe sanatçısı Sami Günay'ın 9 Kasım 2017 tarihinde vefatı üzerine kaleme alınmıştır. Beş hafta süren yazı dizisinin ilk sayısında Sami Günay için 11 Kasım 2017 tarihinde, Görele Cumhuriyet Alanı'nda yapılan törenden, törene katılanlardan, yapılan konuşmalardan söz edilmiştir. Daha sonra Sami Günay'ın hayatına dair bilgiler verilmiştir. Çocukluk yılları, yaşadığı sıkıntılar, eğitim hayatı, doğup büyüdüğü Çürükeynesil köyünün Sami Günay üzerinde bıraktığı etki, içinde bulunduğu kültürel ortam, halk müziği ve halk oyunları bağlamında tanıdığı önemli isimler gibi konular üzerinde durulmuştur. Ayrıca çalışmada; Çürükeynesil köyünde imeci geleneğine, çocuk oyunlarına, yaylacılık geleneğine, kemençecilik geleneğine, yörenin önemli icracılarına dair bilgiler de verilmiştir

Araştırmanın ikinci sayısında esas olarak Sami Günay'ın "sanat yolculuğu" üzerinde durulmuştur. Oyuncak kemençeden babasının aldığı gerçek kemençeye geçişi, yoluna çıkan engellere rağmen kemençe çalmaktan vazgeçmeyişi, Görele yöresinde kemençenin en önemli isimlerinden olan Karaman'ın Sami Günay'ı ilk dinleyişi üzerinde durulmuştur. Karaman'dan, Hacıali Özdemir'den, Kemal Caba'dan etkilenişi; ekin imecilerinde ve düğünlerde çalmaya başlaması; Sırrı Öztürk, Kâtip Şadi, Şenel Dandin ile arkadaş oluşu gibi konularda detaylı bilgi verilmiştir.

Üçüncü sayıda Sami Günay'ın Görele dışında kemence çaldığı ilk düğün hakkında detaylı açıklamalar yapılmıştır. Ören'de gerçekleşen bu düğünde kendisini

toy gören dinleyicilere rağmen ustası Karaman'dan öğrendiği Tuzcuoğlu havasını büyük bir yatkınlıkla icra edişi çalışmada anlatılmıştır. Böylece düğünlerde aranan isim olmaya başladığından, "horan, inceoyun, karşılama, Cemo, averemu" çaldığından söz edilmiştir. Ayrıca Sami Günay'ın; Elmas Günay ile evlenişine, askerliğine, işçi olarak İstanbul'a ve Almanya'ya gidişlerine değinilmiştir.

Araştırmanın dördüncü sayısında Göreleli kemençe sanatçısı Sami Günay'ın etkilediği isimlere dair açıklamalarda bulunulmuştur. 1964 yılında işçi olarak Almanya'ya gittiği, burada Trabzon yöresi kemençe, davul, zurna sanatçılarıyla buluşarak icralarda bulunduğu belirtilmiştir. Böylece kendisi ile aynı dönemlerde Almanya'da işçi olarak bulunan Trabzonlu davul sanatçısı Osman Afyon'u, Necati Cinel'i, Almanya'da işçi olan Yunanistanlı kemençecileri etkilediği söylenmiştir. Ayrıca kendi çocuklarını ve kardeşi Ahmet Günay'ın oğullarını da halk müziği bağlamında etkilediğini ifade edilmiştir.

"Sami Günay Üstüne" başlıklı yazı dizisinin son sayısında Sami Günay'ın sohbetlerinden, arkadaşlık ilişkilerinden, çaldığı havalardan, kaynak kişi olarak yer aldığı yayınlardan ve yapıtlardan söz edilmiştir. Hayrettin Günay, "Taksim", "Tuzcuoğlu", "Hasbal", "Hamzabaş", "Kıtırik", "Beyoğlu", "Dutdibi", "Fadime", "Cezayir", "İnceoyun", "Karşılama", "Cemo", "Yol Havaları", "Gelin Ağlatma", "Leosi", "Çürükeynesil Kadın Horanı", "Zurna Havası", "Elinde Ayna" gibi ezgi ve havaları Sami Günay'dan derlediğini belirtmiştir. Ayrıca Sami Günay'ın "Yüreğimde Türküler", "Sazların İzinde Kemençe", "Anadolu'nun Sıcak Yüzleri" gibi TRT çekimlerinde kemençe icracısı ve kaynak kişi olarak yer aldığı söylenmiştir. Ayrıca çalışmada Hayrettin Günay'ın 1987 yılında Alucra'dan derlediği, Sami Günay'ın kemençe ile çaldığı "Harmanın O Yanına" ve Görele türküsü olan "Elinde Ayna" isimli türkülerin sözlerine yer verilmiştir.

4.4. HALK BİLİMİ KONULU ÇALIŞMALARININ İNCELENMESİ

Bu kısımda, bir önceki bölümde ele alınan Hayrettin Günay'ın türkü, mâni, destan, atasözü, bilmece gibi sözlü kültür ürünlerinden veya âşıklık ve kemençecilik geleneklerinden ziyade halk biliminin uygulama, inanış ve geleneklere dayanan ürünleri ile ilgili yaptığı çalışmalar analiz edilmiştir. Bu amaçla geleneksel avcılık, dinî ve geleneksel gün ve bayramlar, el sanatları, halk botaniği, halk müziği, halk çalgıları, halk oyunları, şenlik ve festivaller, çocuk oyunları, halk dili gibi konularda yapılmış çalışmalar ele alınmıştır.

4.4.1. Geleneksel Avcılık ve Araç-Gereçleri Konulu Çalışmaları Hakkında

Türklerde avcılık en eski dönemlerden bugünlere kadar devam etmiş, son derece önemli beslenme ve geçim kaynağı, eğlence aracı, spor türü olmuştur. Önceleri daha çok bitkisel besinleri toplamakla yaşamını sürdüren ilk insanlar, alet yapmaya ve kullanmaya başladıktan sonra hayvansal besinlerden de geniş ölçüde faydalanmaya başlamıştır (Üçbaş, 1999: 21). Avcılık eyleminin uygulama süresi içinde ortaya çıkan işbirliği, iş bölümü, topluluk içindeki bireyler arasında sorumlulukların dağıtılması, verilen görevlerin zamanında yerine getirilmesi zaman zaman da olsa düzenli besin elde edilememesi hallerinde, birlikte tüketim durumu, grup dayanışmasını ve grup psikolojisini ortaya çıkaran nesnel temellerdir. (Orman Bakanlığı Milli Parklar ve Av-Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü, 2001: 29).

Hayrettin Günay, avcılık konulu on altı hafta süren yazı dizisinde av ve avcılık kavramlarının tanımı, av sözcüğünün etimolojisi, Dede Korkut'tan Cumhuriyet dönemine kadar yazılmış avcılık konulu eserler, avcılıkla ilgili teorik kitaplar, avcılık terimleri, avcılık yöntemleri, Görele yöresinde bulunan av hayvanları, Görele'nin önemli av mekânları, gerçek avcıların nitelikleri ve avcılıkla

ilgili güncel sorunlar gibi konular üzerinde durmuştur. Çalışmada hem kara avcılığı hem de dere, göl, deniz gibi su avcılığı detaylı olarak ele alınmıştır. Araştırma, Görele yöresinde avcılık geleneğinin incelenmiş olması bakımından son derece özgün ve tektir. Bu noktada Hayrettin Günay'ın derlemeler yaparak, derlediği verileri analiz edip okuyucuya sunarak genelde Türk halk bilimine, özelde ise yöre kültürüne büyük katkı sağladığı tartışmasız bir gerçektir.

4.4.2. Geleneksel Avcılık ve Araç-Gereçleri Konulu Çalışmalarının Bibliyografyası

GÜNAY, Hayrettin, "Avcılık Ekini-2", **Yeşilgiresun**, 19 Ocak 2019, 13135, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Avcılık Ekini-1", **Yeşilgiresun**, 26 Ocak 2019, 13141, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Avcılık Ekini-3", **Yeşilgiresun**, 2 Şubat 2019, 13147, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Avcılık Ekini-4", **Yeşilgiresun**, 9 Şubat 2019, 13153, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Avcılık Ekini-5", **Yeşilgiresun**, 16 Şubat 2019, 13159, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Avcılık Ekini-6", **Yeşilgiresun**, 23 Şubat 2019, 13165, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Avcılık Ekini-7", **Yeşilgiresun**, 2 Mart 2019, 13171, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Avcılık Ekini-8", **Yeşilgiresun**, 9 Mart 2019, 13177, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Avcılık Ekini-9", **Yeşilgiresun**, 16 Mart 2019, 13183, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Avcılık Ekini-10", **Yeşilgiresun**, 23 Mart 2019, 13189, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Avcılık Ekini-11", **Yeşilgiresun**, 6 Nisan 2019, 13201, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Avcılık Ekini-12", **Yeşilgiresun**, 13 Nisan 2019, 13207, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Avcılık Ekini-13", **Yeşilgiresun**, 20 Nisan 2019, 13213, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Avcılık Ekini-14", **Yeşilgiresun**, 27 Nisan 2019, 13219, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Avcılık Ekini-15", **Yeşilgiresun**, 4 Mayıs 2019, 13225, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Avcılık Ekini-16", **Yeşilgiresun**, 11 Mayıs 2019, 13231, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay, 16 sayı halinde yayımlanan bu yazı dizisinde geleneksel av ve avcılık kültürü üzerinde durmuştur. Yazı dizisinin ilk sayısında "av" sözcüğünü etimolojik olarak incelemiştir. Kaşgarlı Mahmut'un "Divân-ü Lûgâti't Türk" ve Yûsuf Has Hâcib'in "Kutadgu Bilig" isimli eserlerinden hareketle "av" kavramına açıklık getirmiştir. "Av" ve "avcılık" kavramlarından türeyen gerçek anlamda, yan anlamda, terim anlamda kullanılan kelimelere, atasözü ve deyimlere örnekler vermiştir. T.C. Orman Bakanlığı Milli Parklar ve Av-Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü Yayını olarak çıkarılan, editörlüğünü Mehmet Emin Bora'nın yaptığı "Sürdürülebilir Avcılık İçin Temel Eğitim Kitabı" isimli eser üzerinden avcılığın kısa tarihi hakkında açıklamalarda bulunmuştur. Avcılığın, insan hayatında meydana getirdiği değişikliklere değinen Günay, özellikle bugünkü toplumsal yaşamın, geçmişteki avcılığa bağlı düzenin evrimleşmiş şekli olduğunu belirtmiştir.

Hayrettin Günay ikinci sayıda; avcılıktan çiftçiliğe, üreticiliğe, tarım toplumuna geçen kişioğlunun evrimleşme sürecini anlatmıştır. Avcılık faaliyetlerinin altında yatan yapısal ve kalıtsal sebeplere, gerçek avcının özelliklerine değinmiştir. "Oğuz Kağan Destanı"nda yer alan av ile ilgili bölümlere ve günümüz Türkçesine yer vermiştir. Ayrıca Mustafa Miyasoğlu tarafından hazırlanmış olan "Günümüz Türkçesiyle Dede Korkut Kitabı" isimli eserden alıntıladığı, başlı başına av teması etrafında şekillenmiş olan "Dirse Han Oğlu Boğaç Han Destanı"ndan pek çok bölüm

aktarılmıştır. Hayrettin Günay, sözü edilen eserlerden sadece alıntı yapmakla kalmayıp Oğuz toplumlarında av kültürü ile ilgili çeşitli çıkarımda bulunmuştur. Ayrıca Bâbür Şah'ın "Bâbürnâme" isimli eserinde de avcılık çeşitlerine, av betimlemelerine, ava dair uygulamalara yer verdiğini belirtmiştir.

Üçüncü sayıda; "av", "avcı", "avcılık" üzerine yazılmış olan yapıtlardan örnekler verilmiştir. Ahmet Mithat Efendi'nin "Sayyanede Bir Cevelan"; Sait Faik Abasıyanık'ın "Son Kuşlar"; Ayhan Sarıismailoğlu'nun "Baba Lüferle Balıkçı"; Cevat Şakir Kabaağaçlı'nın "Deniz Gurbetçileri", "Merhaba Akdeniz", "Gündüzünü Kaybeden Kuş", "Aganta Burina Burinata"; Tarık Dursun K'nın "Denizin Kanı"; Necati Cumalı'nın "Derya Gülü"; Yaman Koray'ın "Gelin Taşı", "Deniz Ağacı", "Büyük Orfoz"; Rıfat Ilgaz'ın "Karadeniz'in Kıyıcığında"; Tolstoy'un "Savaş ve Barış"; Hemingway'in "İhtiyar Balıkçı"; Herman Melville'nin "Moby Dick"; Panait Istrati'nin "Sünger Avcısı" eserleri hakkında bilgi vererek, avcılık konulu yapıtlara örnek saymıştır. Ayrıca Hayrettin Günay çalışmanın sonunda en bilinen av hayvanlarından olan "keklik" üzerine söylenmiş "Keklik İdim Vurdular", "Karşı Bağda Sıra Sıra Bademler", "Keklik Olsam Yuva Yapsam", "Keklik Öter Kendi Dinler Sesini" isimli dört farklı türküden parçalar vermiştir.

Hayrettin Günay, bir önceki yazısında "keklik" bağlamında verdiği türkü örneklerine dördüncü sayıda da devam etmiştir. "Keklik Öter Durak Durak", "Dağda Keklik Avlarım", "İki Keklik", "Keklik Dağlarda Çağıldar", "Keklik miydin Taştan Taşa Sekecek" türkülerinden parçalar vermiştir. Şiirlerde "keklik" imgesinin kullanılma nedenlerinden, mecazlarından söz etmiştir. Ayrıca Günay çalışmada, sevdiği türküleri topladığı defterinde yer alan "Eşimden Ayrıldım Gözyaşım Durmaz" türküsünün sözlerine de yer vermiştir. Avcılık kültürünün halk bilimi içerisinde değerlendirilmesinin sebeplerini açıklamış, Necmettin Giritoğlu'nun, Türk Folklor Araştırmaları'nda 1950'li yıllarda yayınlanan "Karadeniz'de Avcılık ve Av Aletleri" isimli makalesi üzerinde durmuştur. Günay, sözü edilen çalışmanın, yörede avcılık üzerine yapılan ilk araştırma olduğunu da belirtmiştir.

Hayrettin Günay, beşinci sayıda da "av, doğa, çevre" konulu yayınlardan bahsetmeye devam etmiştir. Bir önceki yazısında "av edebiyatı" üzerinde duran Günay, bu çalışmada Raif Erten ve Ufuk Güldemir'in Cumhuriyet gazetesinde

1970'li yıllarda çıkan avcılık konulu köşe yazılarına değinmiştir. Yaban TV, Av TV gibi av ve avcılık bağlamında yayın yapan kuruluşlardan söz etmiştir. Hilmi Önal'ın, 1943 yılında Remzi Kitabevi tarafından yayınlanan "Avcılara Kolaylık" isimli kitabı hakkında detaylı bilgi vermiştir. Avcılığın belirli kuralları olduğu, bu kararların T.C. Orman Bakanlığı Milli Parklar ve Av-Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü tarafından alındığı, gerçek avcıların bu kurallara uyması gerektiği gibi meseleler, Hayrettin Günay'ın bu çalışmada ele aldığı diğer konulardandır. Ayrıca Günay, T.C. Orman Bakanlığı Milli Parklar ve Av-Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü ve T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü iş birliği ile açılan "Avcı Eğitim Kursları" hakkında da açıklamalarda bulunmuştur. Bunlara ek olarak Orman Bakanlığı tarafından yayımlanan, avcılık konusundan yetkili, deneyimli yazarlarla yapılan kolektif bir çalışmanın ürünü olan "Sürdürülebilir Avcılık İçin Temel Eğitim Kitabı" ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun "Güvercin Avı" kitapları üzerinde durmuştur. Çalışma "Aman Avcı Vurma Beni" isimli, Iğdır yöresine ait bir türkünden verilen dörtlük ile sonlandırılmıştır.

Daha önceki çalışmalarında "av, avcılık, av hayvanları" gibi hususlarda genel bilgiler veren, bu alanda yazılmış edebî eserlerden ve kaynak kitaplardan, açılan kurslardan, "keklik" bağlamında oluşturulmuş türkülerden söz eden Hayrettin Günay, altıncı yazıda doğup büyüdüğü Çürükeynesil özeline inerek, köyünde yapılan avcılık faaliyetleri üzerinde durmuştur. Köyde avcılığın büyükten küçüğe, ustadan çırağa geçtiğini belirtmiş, yerine ve mevsimine göre avlanılan hayvanlardan örnekler vermiştir. Köyde uygulanan "tüfek", "sapan", "sokma", "kapan", "cıdık" gibi av yöntemleri hakkında detaylı bilgi vermiştir. Sözü edilen yöntemler sırasında kullanılan av aletlerinin yapımını, bu yöntemlerle avlanılabilen hayvanları, ava hazırlık ve av sonrası gibi süreçleri detaylı olarak anlatmıştır.

Araştırmanın yedinci sayısında Hayrettin Günay, çocukluk anılarından hareketle Görele-Çürükeynesil köyünde yapılan avcılık faaliyetlerini anlatmaya devam etmiştir. Babası Haşim Günay'dan öğrendiği "cıdık" yöntemi ile avcılığı detaylarıyla anlatmıştır. "Tel sıçan tuzağı" da "tuzağın kurulumu, avın çeşitleri, avın tuzak karşısında sergilediği davranışlar, av sonrasından yapılanlar" gibi aşamalarla derinlemesine anlatılmıştır. Hayrettin Günay'ın ilkokul yıllarında yaptığı avcılıklar,

babasından öğrendiği tüfek atma eylemi, ilk tüfek avı deneyimi anılar üzerinden, kuvvetli bir betimleme ile aktarılmıştır.

Hayrettin Günay sekizinci sayıya kendisini babasına ispatladığı, tüfekle "karatavuk" vurarak gerçekleştirdiği ilk avı anlatarak başlatmıştır. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında "sarısandal", "üveyik", "bıldırcın", "yaban ördeği", "yaban kazı" gibi kuşların avından da söz etmiştir. Beraber avcılık yaptığı "Nuri Kaçar, Avni Yavan, İsmet Melikoğlu, Mehmet Melikoğlu, Hadi Yavan, Burhan Caba, Ahmet Tiryaki" gibi isimlerden, yörede avcılık ile ön plana çıkan "Kumyalı, ortaokul çevresi, dereboyu, andal çevresi, Kuyu Deresi, Görele Deresi" gibi mekânlardan söz etmiştir.

Dokuzuncu sayıda Hayrettin Günay, babası Haşim Günay'ın avlarından, çocukluk anılarından söz etmiştir. 1960'lı yılların sonlarına kadar Kumyalı'da, dere kıyılarında, Andal çevresinde, Dutluk'ta, Kuyu Deresi boylarında, Çömlekçi Deresi'nde yaptıkları ördek, kaz, çulluk avlarını anlatmıştır. "Yaban ördeği" ile tanışmasından, babasının avlarından bahsetmiştir. Ayrıca çalışmada babası Haşim Günay'ın av sırasında söylediği bir "atma türkü" de verilmiştir. Çalışmanın sonunda Görele Ortaokulu'nda öğretmen olduğu yıllarda yaptığı ördek avını anlatmıştır.

Onuncu sayıda; 1980'li yıllarda, Görele Ortaokulu'nda öğretmenken yapmış olduğu bir kaz avını, tasvir gücünü ortaya koyarak anlatmıştır. Tayyar Akkoyunlu ve Yaşar Demirel ile ayrı ayrı zamanlarda gerçekleştirdiği avlardan, çocukları Özgür Günay ve Çağdaş Günay ile çıktıları avlardan hatırında kalanları aktarmıştır.

Hayrettin Günay, yazı dizisinin on birinci sayısında yaptığı "çulluk" avlarından bazılarını bütün detaylarıyla betimlemiştir. Çürükeynesil köyünde yaygın olarak gerçekleştirilen çulluk avının babadan oğula bir gelenek şeklinde aktarıldığını söylemiştir. Karatavuk avı için oldukça uygun olan sarmaşıkların, yöredeki adıyla gercelerin, köyde yetiştiği yerlerden örnekler vermiştir. Rıfat Ilgaz'ın "Yıldız Karayel" romanında "av" temasının işleniş biçimine değinmiştir.

On ikinci sayı, "İncir Tarihi" romanı ile Yunus Nadi Roman Armağanı kazanan Faruk Duman'ın Kasım 2018 yılında çıkardığı "Sus Barbatus" isimli yapıtından söz edilerek başlamıştır. Romanının biçim ve içerik özelliklerine dair

bilgiler verilmiştir. Günay, sözü edilen yapıtın "tam bir av romanı" olduğunu söylemiştir. "Keklik", "tavşan" avını ilk öğrenişinden, Çürükeynesil köyünde yapılan "dere, deniz, göl" avcılığı üzerinde durmuştur. Derelerde "olta kullanma, balık otu kullanma, savak savma, acılama, kireçleme, dinamit, saçma" gibi yöntemlerle balık avlandığından bahsetmiştir. Yöntemleri tek tek ele almış, konu ile alakalı anılarını aktarmıştır.

Hayrettin Günay on üçüncü sayıda; dere kültürünü, el avcılığını öğrenmesinde etkili olan sebeplerden söz etmiştir. "Karabalık", "bıyıklı" gibi balıkların bulundukları yerlerden, avlama tekniklerinden örnekler vermiştir. Ayrıca bu çalışmada Giresun'da anlatılmakta olan "Deliklitaş Efsanesi" hakkında açıklamalarda bulunmuştur. Çürükeynesil köyünde dere ve deniz avı için uygun olan yerler, buralarda görülebilecek türler, bu türlerin avlanışında kullanılan yöntemler gibi hususlar üzerinde durmuştur.

On dördüncü yazıda Giresun-Görele ilçesinde bulunan "Büyük Kısırık" isimli gölün betimlemesi ile başlamıştır. Göl özellikle balık avı merkezli olarak incelenmiştir. Burada yaptığı avı bütün heyecanıyla, kesik kesik kullanılan kelimeler sayesinde okuyucuya hissettirerek aktarılmıştır. Bu bakımdan çalışma, Hayrettin Günay'ın yazış gücünü ortaya koyduğu çalışmalardan birisidir. Yazıda "el avı" ile ilgili bilgiler de bulunmaktadır. Ayrıca çalışmanın sonunda Hayrettin Günay'ın türkü defterinde bulunan "Neşet Ertaş, Ali Ekber Çiçek, Hacı Taşan, Mahzuni, Nida Tüfekçi, Aynur Gürkan, Yıldız Ayhan, Yıldıray Çınar, Halit Arapoğlu, Mehmet Bozdoğan, Bedia Akartürk, Selahattin Erorhan, Nezahat Bayram, Aliye Akkılıç, Zekeriya Bozdağ, Muazzez Türüng" gibi önemli isimlere değinilmiştir.

Hayrettin Günay yazı dizisinin on beşinci sayısında, "el avı" için uygun olan yerlerden söz etmeye devam etmiştir. Bunun yanı sıra Günay, avcılıkta yaptıkları yanlışları da göz önüne sererek tarafsızlığını korumuştur. Salt coşkun bir av heyecanı içinde olmamış "kireç, domuz ağırşağı, acımuk, dinamit" gibi kullanılan yanlış yöntemlerin canlılara, doğaya hatta avcının kendisine zarar verdiğini belirtmiştir. Aydın Boysan'ın "Yüzler ve Yürekler" isimli kitabında yer alan dinamit avcılığına dair bölümü de alıntılamıştır. Son yıllarda yapılan levrek avcılığı Günay'ın ele aldığı bir başka konudur. Deniz avcılığı ve Çürükeynesil Köyü'nde öne çıkan üç önemli

deniz avcısı hakkında bilgiler vermiştir. Hayrettin Günay, Giresun'da bir dönem oldukça yaygın olan yunus avcılığı için "korkunç" kavramını kullanmış, Yaşar Kemal'in bir romanında da bu avcılığın anlatıldığını belirtmiştir. Çalışma "Derede tutdum balık/ Okkalıktır okkalık/ Gız seğen anan baban/ Çekmedi mi sevdalık" dizeleri ile sonlandırılmıştır.

Hayrettin Günay'ın, "Avcılık Ekini" yazı dizisinin son sayısında "gerçek avcıların nitelikleri" ve "toplumsal evrim sonucu meydan gelen canlı çeşitliliğindeki azalma" üzerinde durduğu iki temel konudur. Günay, avcıların genellikle "konuşkanlık, öykü anlatıcılığı, anılarla mutlu olma, alaycılık, şakacılık, kendisiyle dalga geçebilme, güler yüzlülük, paylaşma, bölüşme, birlikte yeme içme, gözlemcilik, iklimsel olayları kestirebilme, el becerisi, araç-gereç yapabilme, duyuları aynı anda kullanabilme, türkü çağırma, halk oyunları oynama, oldukça iyi düzeyde yemek yapma, yeni avcılar yetiştirme, doğa koşullarına karşı dayanıklı olma" gibi pek çok özelliğe sahip olduğunu belirtmiştir. Çalışmada, giderek doğanın bozulduğunu söyleyen Günay, artık oldukça nadir görülen veya hiç görülmeyen av hayvanlarından örnekler vermiştir. Çalışmayı gelecek kuşakların da aynı hislerle, aynı heyecan ile avcılık yapabilmesi için dileklerle, bazı önerilerle sonlandırmıştır.

Hayrettin Günay'ın "Avcılık Ekini" başlıklı 16 hafta boyunca devam eden yazı dizisi, halk bilimi bağlamında değerlendirildiğinde sadece av ve avcılık kültürü hakkında bilgi vermesi bakımından değil, yöreye özgü dil ve ağız özelliklerinin, isim ve lakapların, türkülerin, manilerin aktarılması bakımından da oldukça önemlidir. Ayrıca çalışmaların çoğunda Hayrettin Günay'ın çocukluk ve gençlik anılarının yer alması dolayısıyla geçmiş ile bugün arasında kültürel benzerlik ve farklılıkların ortaya konulması sağlanmıştır. Örneğin çalışmalarda da yer alan, geçmişte sıklıkla yapılan "yunus avcılığı" bugün yasaklanan hatta halk arasında bu avı gerçekleştirenlerin "kargınmış" olarak kabul edildiği bir uygulamadır.

4.4.3. Gelenek, Adet ve İnanışlar Konulu Çalışmaları Hakkında

Gelenek, geniş anlamıyla bir nesilden ötekine geçirilebilen bilgi, tasarım, inanç, hayat tarzı, dünya görüsü, davranış kalıpları ve maddî yönü olmayan kültürdür (Seyyar, 2007: 336). Gelenek nakletmeyi, bilgiyi uygulamayı, teknikleri, hukukları, şekilleri, sözlü ve yazılı birçok özelliği kapsar. Bu bakımdan yaşayan bir varlık gibidir. Onun naklettikleri kâğıt üzerine yazılmış kelimeler gibi görülebilir. Ama gelenek insanların ruhlarına kazınmış gerçeklerdir. Bu çerçevede belirli davranış, norm ve değerleri benimseyip aşılayan, gerçek veya hayali bir geçmişle süreklilik gösteren ve genellikle yaygın biçimde benimsenen ritüeller ya da başka sembolik davranış biçimleriyle ilişkili toplumsal pratikler kümesidir (Kaya-Tatar, 2008: 37). Bir toplumda kuşaktan kuşağa geçen kültür kalıtlar (mirasları), alışkanlıklar, bilgiler, beceriler, davranışlar vb. gelenekler içerisinde yer alırlar (Örnek, 2000: 126). Geleneğin bilgi dünyası aynı zamanda binlerce yıllık tecrübe ile oluşan toplumsal hafızanın da kendisidir (Uğurlu, 2009: 5).

İnanışlar, tarihi vesikaların bilmediği çağlardan çok uzak coğrafyalardan, unuttuğumuz törelerden, adını dahi hatırlamadığımız eski din ve inanç sistemlerimizden toplumun ortak psikolojisinden yaşamaya devam etmiş ve edecek olan olgulardır (Köksel, 2001: 496).

Hayrettin Günay, Görele yöresinde imeci geleneği, tömbelek ve tömbelekçilik geleneği, bahşiş verme geleneği gibi hususlarda son derece önemli çalışmalar kaleme almıştır. Ayrıca geçiş dönemleri olarak bilinen "doğum, evlilik ve ölüm", günlük hayat, doğa ve doğa olayları, doğaüstü varlıklar, hayvanlar, bereket ve uğur, dinî ve geleneksel günler, nazar, insan organları ile ilgili Görele inanışlarına yer verdiği çalışması da bu başlık altında değerlendirilmiştir. Bu çalışmalar araştırma sahası bakımından oldukça küçük bir bölge üzerine yoğunlaşılması bakımından dikkate değerdir. Görele yöresinde unutulmaya yüz tutmuş gelenek ve âdetlerin geç kuşaklara aktarılması ve kültürün devamlılığının amaçlandığından yazılar Görele Lisesi dergisinde de yayımlanmıştır.

Hayrettin Günay'ın çalışmalarında Görele yöresi imece geleneği büyük yer tutmaktadır. "Büyük imeceler" ve "günlük imeceler" olarak ayrılan imecelerin hazırlık aşaması, katılımcılar, yapılış şekilleri, imeceler sırasında oynanan oyunlar, söylenen türküler, çalınan çalgılar hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Hayrettin Günay'ın çalışmalarında konu edindiği imeceler şunlardır:

A. Günlük İmeceler

1. Fındık bahçesi temizleme imecesi
2. Odun etme imecesi
3. Elma toplama-taşıma imecesi
4. Darı biçme imecesi
5. Darı (sık) sökme imecesi
6. Açkı açma imecesi

B. Büyük İmeceler

1. Fındık toplama imecesi
2. Fındık soyma imecesi
3. Ekin kazma imecesi

4.4.4. Gelenek, Adet ve İnanışlar Konulu Çalışmalarının Bibliyografyası

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Düğünleri", **Görele Lisesi**, Yıl 2, Sayı 1, Giresun 1994, s. 8-9.

Bu çalışmada Görele yöresinde gerçekleştirilen geleneksel düğünler hakkında bilgi verilmiştir. Öncelikle düğün hazırlıklarının yapılması, davetlilerin düğüne çağırılması, düğünden önce kız evine çeyiz asılması gibi süreçlerden söz edilmiştir. Daha sonra Görele'de yöresinde iki gün iki gece süren düğünler, kız evinde ilk gece "komşu gecesi", ikinci gece "kına gecesi" adıyla düzenlenen eğlenceler, yapılan uygulamalar, gelenekler üzerinde durulmuştur. Erkek evinde yapılan hazırlıklar, düğüne gelenlerin karşılanması, gelinin evden çıkarılması, "gelinçi" geleneğinin yerine getirilmesi gibi hususlara değinilmiştir. Ayrıca gelinin evden çıkarılışı sırasında söylenen "Gelin Ağlatma Havası"nın sözleri çalışmada aktarılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele İmecileri", **Görele Lisesi**, Yıl 2, Sayı 3, Giresun Mayıs 1995, s. 12-13.

"İmece" kavramının açıklanması ile başlayan bu çalışmada, Görele yöresinde imeceler, imece ortamları, bu geleneğin geçmişte ve günümüzde durumu gibi hususlar üzerinde durulmuştur. Çalışmada imeceler "günlük imeceler" ve "büyük imeceler" olarak iki başlık altında incelenmiştir. Günlük imeceler başlığı altında; "fındık bahçesi temizleme imecesi, odun etme imecesi, elma toplama-taşıma imecesi, darı biçme imecesi, darı sökme imecesi, açkı açma imecesi" ele alınmış, detaylı olarak bilgi verilmiştir. Büyük imeceler kısmında ise "fındık toplama imecesi, fındık soyma imecesi, ekin kazma imecesi" üzerine açıklamalara bulunulmuştur. İmeceler sırasında oynanan oyunlarda, söylenen türkülerden söz edilmiştir. Ekin kazma imeceleri sırasında söylenen türkülerden parçalar verilmiştir. Çalışmanın son kısmında Haşim Günay'dan yapılan eski imecelere dair derleme aktarılmıştır. İmecelerin daha yakın zamanlardaki durumuna değinilerek çalışma sonlandırılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele İnanışları", **Görele Lisesi**, Yıl 3, Sayı 2, Giresun Mart 1996, s. 7-8.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Yöresinde Bazı İnanışlar", **Giresun Kültür Sempozyumu 30- 31 Mayıs 1998 Bildiriler**, Giresun Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 1998, s. 431-436.

Hem Görele Lisesi dergisinde yayımlanan hem de 1998 yılında gerçekleştirilen Giresun Kültür Sempozyumu'nda sunulun bu çalışmada Görele yöresinde görülen halk inanışlarını aktarmıştır. Batıl inanışların nitelikleri, tarihi süreci, çeşitli dillerde karşılıkları, ortaya çıkışına neden olan durumlar gibi meselelerden söz edildikten sonra Görele yöresinde bilinen 93 halk inancı sıralanmıştır. İnançların; geçiş dönemleri olarak bilinen "doğum, evlilik ve ölüm", günlük hayat, doğa ve doğa olayları, doğaüstü varlıklar, hayvanlar, bereket ve uğur, dinî ve geleneksel günler, nazar, insan organları gibi bağlamlarda oluştuğu görülmektedir. Ayrıca çalışmada aktarılan "Yanıklara, yaralara tütün basılır.", "Cuhar hastası olanlara solucan suyu içirilir.", "Bazı yaralar için, bazı kaşıntılar için sülük kullanılır.", "Mide ağrısını suda eritilmiş karbonat geçirir.", "Kulak ağrıdığı zaman bir ibrikte su kaynatılarak ağzına bez bağlanır. Kulak sıcak su buharına tutulur." gibi bazı inanışlar "halk hekimliği" içerisinde değerlendirilebilmektedir. Çalışmada sadece Görele'de değil, Türkiye'de çeşitli yörelerde ortak olarak görülen "Mezarı parmakla göstermek iyi sayılmaz.", "Evlenmemiş kızlar, düğünde gelinin ayakkabısının altına kendi adlarını yazarlarsa çabucak evleneceklerine inanılır.", "Gece aynaya bakmak iyi sayılmaz.", "Gece tırnak kesenin ömrünü kısalttığına inanılır." gibi inanışlar da aktarılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Evlerinin Önü", **Yeşilgiresun**, 19 Şubat 2000, 7379, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay, yukarıda künyesi verilen çalışmada bir gençlik anısından hareketle Görele yöresinde tömbelekçilik hakkında bilgi vermiştir. Ramazan gecelerinde insanları sahura kaldırmak için sokak sokak dolaşarak davul çalan, türküler söyleyen tömbelekçilerden söz edilmiş, söylenilen türkülerden örnekler aktarılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Bahşiş Geleneği", **Yeşilgiresun**, 25 Kasım 2000, 7615, Giresun, s.2.

Yukarıda künyesi verilen bu çalışmada, Görele yöresinde bahşiş verme/alma geleneği hakkında açıklamalar yapılmıştır. Bahşiş geleneği "sevindirici haber verme", "dinsel bayramlar", "Ramazan geceleri", "çalışma", "düğün" gibi icra ortamları içerisinde değerlendirilmiştir. Düğünde çalgıcılara verilen bahşişe, gelinin baba evinden çıkarılması sırasında verilen bahşişe, yol kesme geleneği sırasında verilen bahşişe, evliliğin yedinci günü verilen bahşişe, horan oyunu sırasında kemençeciye verilen bahşişe dair bilgiler verilmiştir. Ramazan gecelerinde davulla dolaşarak insanları uyandıran tömbelekçilerin bahşiş almak için söylediği mâniler veya gelinin evden çıkışı sırasında "gelin ağlatma havası" çalan çalgıcıların söylediği türkü oyucuya sunulmuştur. Çalışma Hayrettin Günay'ın, Göreleli kemençeci Zeki Yılmaz'dan derlediği bahşiş isteme türküsünden dizeler aktarılarak sonlandırılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de İmeci Geleneği", **Yeşilgiresun**, 23 Aralık 2000, 7639, Giresun, s.2.

Yukarıda künyesi verilen çalışmada, Görele yöresinde "imece geleneği" hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Öncelikle imeceliğin ne olduğu açıklanmış, toplum içerisindeki yerinden, işlevlerinden söz edilmiştir. Daha sonra Görele yöresinde gerçekleştirilen büyük küçük imece çeşitleri sıralanmıştır. Özellikle ekin kazma imecesi üzerinde durulmuş, bu imecede yer alan kişi sayısı, yapılış şekli, gerçekleştirildiği vakit, çalgının etkinliğe katkısı gibi hususlar detaylı olarak açıklanmıştır. Günümüzde ekin imecesinin eskisi kadar yapılmamasına rağmen ekin imecesi sırasında icra edilen türkünün hâlâ yaşadığı belirtilerek, bu türküden alıntı yapılarak çalışma sonlandırılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Tömbelek Türküsü", **Yeşilgiresun**, 1 Aralık 2001, 7922, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay, bu çalışmada çocukluk anılarından yola çıkarak Giresun'da bir gelenek olan "tömbelek ve tömbelekçilik" hakkında bilgi vermiştir. Öncelikle tömbelekçiliğin Ramazan gecelerinde çocuklardan veya gençlerden oluşan bir grubun maniler söyleyerek dolaşıp, hane sahiplerinden bahşişler alması olduğu belirtilmiştir. Bahşiş olarak börek, helva, armut, elma, töngel gibi yiyecekler veya bozuk para verildiği söylenmiştir. "Tömbelek Türküsü Söylemenin Usulü" başlığı

altında ise bahşiş almadan ve aldıktan sonra ya da bahşiş verilmemesi durumunda söylenen tömbelek türküleri aktarılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Sevinmelik (Bahşiş) Geleneği-1", **Yeşilgiresun**, 12 Ocak 2008, 9779, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Sevinmelik (Bahşiş) Geleneği-2", **Yeşilgiresun**, 19 Ocak 2008, 9785, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Sevinmelik (Bahşiş) Geleneği-3", **Yeşilgiresun**, 26 Ocak 2008, 9791, Giresun, s.2.

"Bahşiş" kavramının açıklanışı, köken olarak incelenişi ile başlayan bu çalışmada, Görele yöresi düğünlerinde çalan kemençecilere, ramazan gecelerinde davulculara icralarda verilen sevinmelik (bahşiş) geleneğinden söz edilmiştir. Üç hafta süren yazı dizisinin ilk sayısında kemençecilerin sevinmelik isterken söyledikleri bir türkünün sözleri aktarılmıştır. İkinci ve üçüncü çalışmada ise yörenin en önemli kemençecilerinden olan Tuzcuoğlu ve Karaman'a dair bir anı üzerinden kemençecilik geleneği içerisinde sevinmeliklerin yerine değindikten sonra ramazan gecelerinde tömbelek çalarak sevinmelik toplayanlardan, bu sırada söylenen mânilerden ve alınan müjdeli haberler karşılığında verilen sevinmeliklerden söz edilmiştir. Sevinmeliğin niteliklerine, çeşitlerine değinilerek ve sevinmelik isteme türkülerinden bir örnek verilerek, geleneğin günümüzdeki durumuna dair açıklamalarda bulunularak çalışma sonlandırılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Tömbelek-1", **Yeşilgiresun**, 24 Nisan 2010, 10478, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Tömbelek-2", **Yeşilgiresun**, 1 Mayıs 2010, 10448, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Tömbelek-3", **Yeşilgiresun**, 8 Mayıs 2010, 10490, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Tömbelek-4", **Yeşilgiresun**, 15 Mayıs 2010, 10496, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay, dört hafta süren "Tömbelek" başlıklı yazı dizisi boyunca Giresun-Görele yöresinde ramazan gecelerinde çalınan tömbelekten, bu sırada söylenen mânilerden, mânilerin diğer yörelerden ayrılan özelliklerinden söz edilmiştir. Çalışmanın ilk sayısında "tömbelek" ve "tömbelekçi" kavramlarına açıklık getirilmiş, bunların işlevleri, davulcu manileri ve öteki mânilerden farkları, yayılma şekilleri gibi meseleler üzerinde durulmuştur. Yazı dizisinin ikinci ve üçüncü sayısında Hayrettin Günay, Görele-Sağlık Köyü'nden derlediği tömbelek mânilerini şekil ve içerik olarak incelemiş, bazı örnekler aktarmıştır. Çalışmanın son sayısında ise "tömbelek" sözcüğü hakkında etimolojik bilgi verildikten sonra araştırma boyunca yararlanılan kaynaklar hakkında açıklamalarda bulunulmuştur. Yazı dizisi boyunca tömbelekçilik geleneğine dair verilen bilgilerin yanı sıra 18 tömbelek mânisi okuyucuya sunulmuştur.

4.4.5. Dinî ve Geleneksel Gün ve Bayramlarla İlgili İnanışlar Konulu Çalışmaları Hakkında

Hayrettin Günay'ın Görele yöresinde geleneksel günler ile ilgili tek çalışması bulunmakla beraber içerik olarak oldukça özgün ve kıymetlidir. Bu çalışmada, Görele'de Salı günleri kurulan ve Giresun'un bütün ilçelerinden, hatta Trabzon, Gümüşhane gibi komşu illerden gelenlerin katılımıyla şenlenen "Salı pazarları" üzerinde durulmuştur. Bu pazarlarda süt ve süt ürünleri, yöreye özgü yenilebilir çeşitli bitkiler, sebze ve meyveler, baklagiller, et ve et ürünleri gibi çeşitli yiyeceklerin yanı sıra yün, tahta mutfak gereçleri, kolon, yayık, beşik, çıra gibi eşyalar ve çorap, kuşak, peştamal, keşan, yazma gibi ürünlerin satıldığı bilinmektedir. Son derece kalabalık olan ve sayısız ürünün satıldığı bu pazarlar, ürünlere göre "çıra pazarı", "elma pazarı", "yoğurt pazarı", "şelek pazarı", "balık pazarı", "un pazarı", "tavuk pazarı", "sebze pazarı" gibi isimlerle anılan bölümlere ayrılmıştır. Yöre insanı için hem ticaret, hem eğlence, hem de muhabbet ortamı olan pazarlar, söylenen türkülerle, mânilerle tıpkı köy kahveleri gibi halk biliminin önemli icra alanlarından birisidir. Bu nedenle yörece söylenen pek çok türküde ve mânide, halk anlatılarında "Salı pazarı" motifine rastlamak mümkündür.

4.4.6. Dinî ve Geleneksel Gün ve Bayramlarla İlgili İnanışlar Konulu Çalışmalarının Bibliyografyası

GÜNAY, Hayrettin, "Salı Günü Çarşıda-1", **Yeşilgiresun**, 5 Şubat 2005, 8882, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Salı Günü Çarşıda-2", **Yeşilgiresun**, 12 Şubat 2005, 8888, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Salı Günü Çarşıda-3", **Yeşilgiresun**, 19 Şubat 2005, 8894, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Salı Günü Çarşıda-4", **Yeşilgiresun**, 26 Şubat 2005, 8900, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Salı Günü Çarşıda-5", **Yeşilgiresun**, 5 Mart 2005, 8906, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Salı Günü Çarşıda", **Görele Lisesi**, Yıl 7, Sayı 25, Giresun Mart-Nisan-Mayıs 2000 s. 14-15.

Görele Lisesi dergisinde tek sayı, Yeşilgiresun gazetesinde ise beş sayı şeklinde yayımlanan bu çalışmada, Görele'de Salı günleri kurulan pazarların sosyal ve kültürel açıdan önemi üzerinde durulmuştur. "Sarı kızın evleri/ Karşıdadır karşıda/ Aradım bulamadım/ Salı günü çarşıda" mânisi ile başlayan çalışmada Salı günü kurulan çarşı bağlamında oluşan "Yalıya gitmek" ve "uğur ola" deyimlerden, yöre insanı için bu pazarın işlevlerinden, özellikle hayvan pazarlığından söz edilmiştir. Çanakçı, Eynesil, Beşikdüzü, Vakfıkebir, İskefye, Tirebolu, Harşıt, Kürtün, Eynesil gibi farklı yörelerden insanların Salı pazarında buluştuğu, kültürel etkileşim yaşandığı ifade edilmiştir. Ayrıca Salı pazarında "yün çorap, eğerecek, yayık, çıra, paldır, çökelek, harç ekmeği, kaşık, ip" gibi yöresel ürünlerin de satıldığı belirtilmiştir. Salı günü pazaryerinde kurulan hayvan pazarı, çıra pazarı, elma pazarı, balık pazarı hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Bu çalışma, Görele yöresinde geleneksel gün haline gelmiş Salı pazarlarına dair açıklamalar yapılması bakımından önemli bir araştırmadır.

4.4.7. El Sanatları Konulu Çalışmaları Hakkında

El sanatı, belli bir geçmişi, orijini olan, kuşaktan kuşağa öğrenilerek günümüze gelen, günümüzde eğitimi verilen, görsel ve sanatsal değere sahip, el ile belli bir üretim tekniği kullanılarak ya da sermaye ve tesis gerektiren, ticari ya da bireysel amaçlı, turistik ve otantik, kullanım ve hatıra eşyası üretimine dayalı uğraşıların ortak adıdır (Ölmez ve Etikan, 2008: 381). Maddî kültürümüzün en güzel örnekleri olan el sanatları, Türk folklorunu karakterize edilebilmesi, geçmişinin çok eskilere dayanması çeşitliliği ve sanat değeri taşıması nedenlerinden dolayı dünya el sanatları, içinde aranan seçkin bir yere sahiptir (Onuk vd., 1998: 13). El sanatları, bir milletin yüzyıllar boyu süregelen yaşamı boyunca oluşan ve yüzyıllar boyunca oluşan ve kuşaktan kuşağa aktarılan en önemli kültür varlıklarıdır (Ender, 2015: 40).

Hayrettin Günay'ın el sanatları konulu çalışmasında verilen bilgilere göre el sanatlarını şu başlıklar altında sınıflandırmak olasıdır:

A. Ağaç İşleri
   1. Kaşık, kepçe, hamur teknesi, oklava, sofra gibi mutfak aletleri.
   2. Zurna, davul, kemençe gibi müzik aletleri.
   3. Şelek, sepet, beşik, çamaşır teknesi, çıkrık, çöte, harar, got,
   4. Çöten, değirmen, ev, kayık, ahır gibi ahşap yapılar.

B. Dokumacılık
   1. Keten gömlek, don, işlik, peşkir, dastar, çorap, çember, peştamal, kuşak, namazlık, keşan, çarık, patik gibi giyim-kuşam ürünleri.
   2. Kilim, halı, oya, iğne-tığ işleri, ilif, mendil, kolan gibi işleme ürünleri.

C. El Yazmaları
   1. 18 yüzyıldan kalma her çeşit yazmalar.
   2. Cönkler, mecmualar.

D. Seramik İşleri
   1. Çanak, çömlek, küp gibi ürünler.

E. Metal İşleri

1. Balta, girebi, orak, nacak, kazma, bel demiri, meğel gibi tarım aletleri.
2. Kazan, tencere, yağ tavası, kızartma tavası, pekmez tavası, sahan, tepsi, sini, bıçak, satır, eşün, saciyek, çalpara gibi mutfak aletleri.
3. Hızar, keser, destere gibi ormancılık aletleri.
4. Av tüfeği gibi av aletleri yapım gereçleri.

F. Taş İşçiliği

1. Fırın, eşik, kemer, şırana, el değirmeni, değirmen taşı, dibek taşı, mezar taşları gibi taş ürünler.
2. Ev, duvar, cami yapımında kullanılan taşlar.
3. Köprü, cami, çeşme işçiliği.
4. Evlerin taş bölümleri.

El sanatları, her ülkenin kültür yapısının ve kültür seviyesinin bir aynası olup, kültürel kişiliğinin canlı belgeleridir (Erguvanlı, 1997: 89). Kültürel ve yöresel bir faaliyet olarak görülen el sanatlarının üretilmesi, çoğu yönden geri kalmış yöre insanının, özellikle kırsalda yaşayanların ekonomik olarak bir nefes alması açısından da önemlidir (Oğuz, 2002: 7). Geleneksel Türk el sanatları, toplumun gelenek ve görenekleri çerçevesinde sahip olduğu kültür ve sanat düzeyinin bir yansımasıdır. Yani toplumların ortak tarih anlayışlarını, kültürel ve sanatsal birikimlerini, estetik bilinçlerini, yaşam biçimlerini, duygu ve düşüncelerini yansıtan birer ayna vazifesi görür. Bu durumda geleneksel sanatlarımızın kaybolma nedenlerini araştırmalı, kaybolanları tekrar gün yüzüne çıkarmalı, devamını sağlamak adına bir takım tedbirler alınmalıdır (Altıntaş, 2016: 159).

Günay'ın el sanatları ile ilgili en fazla vurgu yaptığı nokta bıçakçılık, sepetçilik, kolan gibi gelenek haline gelmiş sanatların kent yaşamının gelişen ve dönüşen düzeni içerisinde unutulmasıdır. Bu ürünlerin yerini alan yeni araç-gereçler, yeni uygulamalarla geleneksel olanın, yöre ürünlerinin yitirilmesi hatta hafızalardan silinmesi eleştirilen noktadır. Özellikle genç kuşaklara el sanatlarının yanı sıra bütün halk bilimi ürünlerinin aktarımını kendisine amaç edinen Hayrettin Günay, bu

durumun önüne geçmek için ürünlerin derlenerek, korunarak, incelenerek budun bilimi müzelerinde sergilenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Sadece Hayrettin Günay'ın Giresun yöresi halkbilimi ile ilgili yüzlerce çalışması olduğu düşünülürse, yörenin Türk halk bilimi için maden yatağı niteliğinde olduğu çok açıktır. Ancak bir kuşaktan diğerine geçişin yaşandığı her dönemde kültürün önemli parçaları eksilmekte, unutulmakta, yok olmaktadır. Bu nedenle Giresun yöresinde budun bilimi müzesi, açık hava müzesi, uygulamalı halk bilimi müzesi, müzik müzesi, ekomüze gibi müzecilik faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi ve var olan müzelerin geliştirilmesi mecburidir.

4.4.8. El Sanatları Konulu Çalışmalarının Bibliyografyası

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de El Sanatları", **Yeşilgiresun**, 26 Mart 2011, 10757, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay, "sanat" kavramının tanımını yaparak başlattığı bu yazısında; özel olarak Görele'nin genel anlamda ise Giresun'un el sanatları hakkında bilgi vermiştir. Çalışmada öncelikle el sanatlarına ait ürünlerin halk bilimi içerisindeki yerinden, işlevlerinden söz edilmiştir. Daha sonra bu ürünler "ağaç işleri", "dokumacılık", "el yazmaları", "metal işleri", "seramik", "taş işçiliği" gibi başlıklar altında toplanarak örneklendirilmiştir. Günümüzde özellikle el sanatları bağlamında sıklıkla karşılaşılan bir sorun olan "geleneğin yenilikler karşısındaki değişimi" üzerinde durulduktan sonra bu kaçınılmaz gerçek karşısında alınabilecek önlemlerden, yapılması gerekenlerden söz edilmiştir.

4.4.9. Halk Botaniği-Halk Zoolojisi Konulu Çalışmaları Hakkında

Halkın bitkilere verdiği adlar, bitkileri sınıflandırmada izlediği ölçütler, bitkilerden yararlanma yollarına dair bitkiler, inanışlar ve uygulamalar, halk botaniği araştırmaları içinde yer alır. Halk botaniği araştırmalarında, gerek evlerde ve gerekse kırlarda yetişen çiçekler, meyveler ve sebzelerle kısaca bütün bitkiler, araştırma kapsamındadır (Açа, 2019: 458). Hayrettin Günay'da Giresun yöresinde fındık (Corylus L) ve taflan (Prunus laurocerasus) bitkilerinin tüketimi üzerinde durmuştur. Bu ürünlerin yetiştiği bölgeler, türleri, ağacının özellikleri, yetişmesi için uygun koşullar, ilaçlanma süreçleri, daha verimli olması için yapılması gerekenler gibi kısımların yanı sıra halk hekimliğinden bu ürünlerin kullanılışı, fındık ve taflan ile ilgili inanışlar, halk şiirinde fındığın ve taflanın yeri gibi hususlara değinmiştir. Bu ürünlerin halk bilimi çerçevesinden de değerlendirilmiş olması bakımından Hayrettin Günay'ın çalışmaları önemlidir.

Halk biliminin, halkın hayvan dünyasıyla ilgili bilgi ve uygulamalarını derleyip değerlendiren dalına, halk zoolojisi adı verilir. Halkın hayvanlara verdiği adlar, hayvanları sınıflamada izlediği ölçütler, hayvanlardan yararlanma yollarına dair bilgiler, inanışlar ve uygulamaları halk zoolojisi araştırmaları içinde yer alır. (Açа, 2019: 459). Hayrettin Günay'ın halk bilimi çalışmaları arasında halk zooloji başlığı altında inceleyebileceğimiz tek örnek hamsi (Engraulis encrasicolus) ile ilgilidir. Hamsinin familyası, fiziksel özellikleri, üreme şekilleri, bulunduğu sular gibi tür bilgilerinin yanında içerisinde hamsi geçen deyimlere, atasözlerine, fıkralara, lakaplara hatta balıkçılık mesleğinin folkloruna, hamsi etrafında şekillenmiş yöresel mutfak kültürüne dair bilgiler verilmiştir.

4.4.10. Halk Botaniği-Halk Zoolojisi Konulu Çalışmalarının Bibliyografyası

GÜNAY, Hayrettin, "Denizlerin Kralı", **Görele Lisesi**, Yıl 4, Sayı 13, Giresun Mart 1997, s. 8-10.

Bu çalışmada bir balık türü olan "hamsi" pek çok yönüyle alınmıştır. Türün familyası, fiziksel özellikleri, üreme şekilleri, bulunduğu sular gibi hususlarda bilgiler verilmiştir. Özellikle Karadeniz hamsisi çalışmada ele alınmıştır. Mehmet Ziver Efendi'nin, Ömer Turan Eyuboğlu'nun ve Salim Öğütçen'in "hamsi" konulu manzumelerine çalışmada aktarılmıştır. Hamamizade İhsan'ın "Hamsiname" ve Evliya Çelebi'nin "Seyahatname" isimli eserlerine değinilmiştir. Ayrıca çalışmada "hamsi" merkezli olarak oluşturulan deyimlere, atasözlerine, fıkralara, lakaplara yer verilmiştir. Bunların yanı sıra çalışma balıkçılık mesleğinin folkloruna, hamsi etrafında şekillenmiş yöresel mutfak kültürüne dair bilgiler içermektedir.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Dalda Tekleme", **Görele Lisesi**, Yıl 4, Sayı 14, Giresun Temmuz 1997, s. 3-6.

Hayrettin Günay bu yazısında "fındık" mahsulünü çeşitli açılardan incelemiştir. Öncelikle fındığın yetiştiği bölgeler, türleri, ağacının özellikleri, yetişmesi için uygun koşullar, ilaçlamalar, daha fazla verim alınması için gerekli olan durumlar gibi konularda bilgi verilmiştir. "Fındık Fıstık Parası" başlığı altında; "fındık" etimolojik olarak ele alınmıştır. Çeşitli dillerde "fındık" anlamına gelen kelimeler, fındıkla ilgili sözcükler, atasözleri, deyimler tanımlarıyla beraber, sözlük biçiminde aktarılmıştır. Çalışmanın "Burnu Fındık" başlıklı kısmında; Görele yöresinde fındık üzerine söylenen 8 mâni, Neşet Ertaş'ın "Acem Kızı" isimli türküsünün içerisinde "fındık" sözcüğü geçen dörtlüğü, Giresun'un "Bir Fındığın İçini" başlıklı türküsü ve Ordu yöresinin "Yine Yeşillendi Fındık Dalları" isimli türküleri çalışmada verilmiştir. "Bir Avuç Fındık" başlıklı bölümde; TÜBİTAK ve Fiskobirlik'in 1990 yılında yaptığı panelden ve çeşitli araştırmalardan hareketle fındığın besin değeri, insan sağlığına faydaları gözler önüne serilmiştir. "Fındık Çağrışımları" başlıklı son kısımda ise fındık ile uğraşan bireylerde görülen ortak

özelliklere, fındığın anımsattığı hususlara, fındığın bakımından toplanışına kadar geçen süreç içerisinde yaşananlara değinilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Attım Harmana-1", **Yeşilgiresun**, 16 Ağustos 2003, 8441, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Attım Harmana-2", **Yeşilgiresun**, 23 Ağustos 2003, 8446, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Attım Harmana-3", **Yeşilgiresun**, 30 Ağustos 2003, 8451, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Attım Harmana-4", **Yeşilgiresun**, 8 Eylül 2003, 8458, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Attım Harmana-5", **Yeşilgiresun**, 20 Eylül 2003, 8469, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Attım Harmana-6", **Yeşilgiresun**, 27 Eylül 2003, 8474, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Attım Harmana-7", **Yeşilgiresun**, 4 Ekim 2003, 8480, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Attım Harmana-8", **Yeşilgiresun**, 11 Ekim 2003, 8485, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Attım Harmana-9", **Yeşilgiresun**, 18 Ekim 2003, 8489, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Attım Harmana-10", **Yeşilgiresun**, 25 Ekim 2003, 8494, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Attım Harmana-11", **Yeşilgiresun**, 8 Kasım 2003, 8508, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Attım Harmana-12", **Yeşilgiresun**, 15 Kasım 2003, 8513, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Attım Harmana-13", **Yeşilgiresun**, 28 Kasım 2003, 8522, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Attım Harmana-14", **Yeşilgiresun**, 29 Kasım 2003, 8523, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay, 14 hafta süren "Fındık Attım Harmana" başlıklı yazı dizisi boyunca Giresun yöresinin önemli tarım ürünlerinden biri olan fındığı çeşitli yönlerden incelemiştir. Bu çalışma 1997 yılında Görele Lisesi dergisinde yayımlanan "Fındık Dalda Tekleme" isimli araştırmanın genişletilmiş şeklidir. Yazı dizisinin ilk iki sayısında fındık tür olarak ele alınıp yetiştiği bölgeler, kökeni, yapısal özellikleri, yetişme koşulları, yetiştirilmesi sırasında yapılan yanlış uygulamalar hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü sayı ile altıncı sayının ilk kısmı arasında "Fındık Fıstık Parası" başlığı altında Türk Dil Kurumunun 1992 yılında yayımlanmış olduğu "Türkçe Sözlük" kaynak alınarak fındık ile ilgili pek çok kelime ve kelime grubunun açıklaması yapılmıştır. Altıncı sayıda "Burnu Fındık" başlığı altında fındık ile ilgili 12 mâni verilmiştir. Yedinci ve sekizinci sayıda ise "Çırpınıp da Şan Ovaya Çıkınca", "Bir Fındığın İçini", "Yine Yeşillendi Fındık Dalları", "Fındık Attım Harmana", "Sarı Kurdelam Sarı" isimli türkülerden fındıkla ilgili alıntılar yapılmıştır. Sekizinci sayının son kısmından on üçüncü sayının başlarına kadar Rahmi Korkut Öğütçü, Bahtiyar Dayımoğlu, Ali Avni Öneş, Mehmet Yılmaz Karaibrahimoğlu, Halil Kütük gibi Giresunlu şairlerin, İlhan Demiraslan, Arif Hikmet Par gibi isimlerin fındık imgesi içeren şiirlerinden bazı kısımlar aktarılmıştır. Yazı dizisinin on üçüncü sayısında ise 1990 yılında TÜBİTAK ve FİSKOBİRLİK'in katkılarıyla düzenlenen bir panelden hareketle fındığın besin değeri, sağlıklı beslenmedeki yeri ve önemi üzerinde durulmuştur. "Toprakla uğraşanlar ürettikleri ürünler ile özdeşleşirler." diyen Hayrettin Günay, on üçüncü sayının sonlarından itibaren Giresun insanı için fındığın anlamından, fındığın toplanma sürecinde yaşanan güzel anlardan söz edilmiştir. Çalışmanın son kısmında ise 10 Kasım 1952 tarihinde piyasaya çıkarılan 5 Türk lirası banknotunun arka yüzünde bulunan fındık toplayan kızlar ile ilgili bilgi verilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Taflan", **Yeşilgiresun**, 13 Şubat 2016, 12240, Giresun, s.2.

Yukarıda künyesi verilen bu çalışmada Giresun yöresinde de fazlaca görülen "taflan" hakkında bilgi verilmiştir. Öncelikle bitki türüne dair tanımlama yapılmış daha sonra meyvesinin, ağacının, yapraklarının özelliklerinden söz edilmiştir. Taflanın, zeytine benzer bir meyvesinin olduğu; olgunlaştıkça kararan veya kızaran türlerinin bulunduğu; kimi yörelerde "gara taflan", "ağ taflan", "gara yemiş" şekillerinde adlandırıldığı belirtilmiştir. Görele yöresinde bir gelenek olarak evlerin civarına kuvvetli rüzgârları kesmek amacıyla taflan ağaçları dikildiği ifade edilmiştir. Ayrıca taflan suyunun halk hekimliğinde yatıştırıcı, öksürük kesici, bulantı giderici, karın ağrısı kesici olarak kullanıldığı ve yüksek ateşli baş ağrılarında alın kısmına sarılırsa ağrı kesici, ateş düşürücü etkisi görüldüğü söylenmiştir.

Halk mutfağında da bileki ekmeği yapılırken bilekiye yerleştirilen ekmek hamurunun etrafına taflan yaprakları dizildiği, meyve veya pekmez olarak tüketildiği, tuzlanarak yendiği, kavrularak yemeği yapıldığı belirtilmiştir.

Hilmi Yavuz'un "Taflan" başlıklı şiiri üzerinden Türk edebiyatında "taflan" imgesinin kullanımını örneklendirmiş, Doğan Aksan'ın "Cumhuriyet Döneminden Bugüne Örneklerle Şiir Çözümlemeleri" isimli yapıtında sözü edilen şiiri yorumlamasına değinilmiştir. Hayrettin Günay, Hilmi Yavuz'un şiirinde yer alan "taflan" imgesi hakkında Doğan Aksan'dan farklı düşündüğünü belirterek nedenlerini açıklamıştır. Çalışmada, halk hekimliğinde taflanın kullanımı, halk mutfağı içerisindeki yeri üzerine bilgiler bulunması bakımından halk bilimi açısından oldukça önemlidir.

4.4.11. Halk Müziği Konulu Çalışmaları Hakkında

Türk Halk Müziği en geniş mana ve mefhumuyla denilebilir ki, dünyanın en geniş sahalarına yayılmış en eski, en fazla tesirli olmuş bir halk sanatıdır (Öztuna, 2006: 327). Türk Halk Müziği yeryüzünde ne kadar doğal ve sosyal olay varsa, onları konusu içine almıştır. İnsan- insan, insan-tabiat, insan-diğer canlılarla ilişkileri, özellikle sözlü müzikte enine boyuna işlenmiştir. Estetik yönünden bir elemi, bir sevinci ifade eden ve çeşitli olayları canlandıran ezgilerin en ince örneklerini halk müziğinde bulmak mümkündür. Aşk, sevda türküleri oyun havaları, esnaf türküleri, zanaat havaları, sosyal olayları işleyenler, kahramanlık türküleri, serhat türküleri, çiftçilikle ilgili; ekin, harman türküleri, sohbet havaları, maniler, koşmalar, hoyratlar, düğün havaları, kına havaları, gelin güvey türküleri, yiğitlemeler, koçaklamalar, destanlar, öğütler, ağıtlar, övgüler, taşlamalar, beddualar, ninniler, iş ve meslek türküleri, askerlik ve seferberlik türküleri, güldürücü türküler, imece türküleri vb. konularda halk müziği çok geniş bir repertuvara sahiptir. (Emnalar, 1998: 28)

Hayrettin Günay, Giresun yöresi halk müziği çalışmalarında yöreyi "Giresun Merkezi", "Görele", "Şebinkarahisar-Alucra" olmak üzere üç bölgede ele almıştır. Bu bağlamda Giresun merkezi ile Görele'nin bile birbirinden farklı yapılara sahip olduğunu, halk müziği ve halk oyunları konusunda birbirlerini karşılıklı olarak etkilediğini ifade etmiştir. Giresun yöresinin sadece kendi içerisinde değil Ege, Ordu, Trabzon, Orta Anadolu, Konya, Hindistan, Erzincan, Kelkit, Gümüşhane, Torul, Harşıt yörelerinin halk müziğinden etkilendiği belirtilmiştir. Hayrettin Günay'ın çalışmalarından hareketle Giresun müziğinin etkileşim içinde olduğu yöreleri "Etkileyen", "Etkilenen" ve etkileşimin yansıdığı "Örnekler" başlıkları altında şu şekilde ifade etmek mümkündür:

ETKİLEYEN	ETKİLENEN	ÖRNEKLER
Ege Yöresi Zeybek Havaları	Giresun	Mican Çatak Altında
İstanbul	Görele	Çiftetelli (Görele İnce Oyun)

Orta Anadolu Konya		Konyalı
Hindistan	Görele	Avaremu
Cezayir	Görele	Cezayir Ezgisi
Erzincan Gümüşhane Torul Harşıt Kelkit Elazığ	Görele	Cemo
Görele	Sivas	Sarardım Ben Sarardım
Görele	Trabzon Rize Giresun Merkezi Ordu	Tuzcuoğlu Havası Hasbal Hamzabaşı Beyoğlu Tengu Sıksara Şırıp Şırıp ve diğer horan havaları.
Giresun	Trabzon	Trabzon Kolbastısı

Tabloda görüldüğü gibi Trabzon kolbastısının oluşumunda Giresun yöresinden etkilenildiği düşünülmektedir. Bu noktada Giresun-Trabzon arasında yaşanan "kolbastı tartışması" dikkat çekicidir. Hayrettin Günay, Trabzon kolbastısı olarak bilinen dansın Giresun'un "Dere Boyu Kavaklar" ve "Sokakbaşı Meyhane" isimli türkülerinin müziğiyle oluştuğunu ifade etmektedir. Bu konuda Giresun ve Trabzon valilikleri araştırmacılara çeşitli raporlar hazırlatmışlardır. Bu raporlar tartışmaların devam ettiği süreç içerisinde valiliklerin resmî sitelerinde yayımlanmıştır. Ancak günümüzde tartışmalar sonuçlanmamakla beraber dönemin

raporlarına da erişim sağlanamamaktadır. Sözü edilen tartışmalar, çalışmamızın "fotoğraflar" kısmında da örnekleri görüleceği gibi dönemin gazete haberlerinde de konu edilmiştir.

Hayrettin Günay, Görele yöresinde kına havalarının, Cezayir havalarının, yol havalarının, kolbastı havalarının, imeci havalarının, şırıp havalarının yaygın olduğunu ve diğerlerine oranla sayıca az olmakla beraber uzun hava örneklerine de rastlandığını belirtmiştir. Yörede tespit edilen uzun havalar ve önde gelen icracıları ise şöyledir:

1. Ben Bir Garip Bülbül İdim Sarpa Tünedim- Durkaya
2. Bir Han Köşesinde Kalmışım Hasta- Mehmet Günay
3. Huma Kuşu
4. Mehmet Çavuş Türküsü- Haşim Günay
5. Saz Yerlere Ev Yapmayın (Batak Yerlere Ev Yapmayın)
6. Tamzara- Piçoğlu Osman
7. Yayla Yollarında Çifte Doruklar- Kâtip Şadi

Ele alınan bir diğer konu ise kına havalarıdır. Görele'de gelinin baba evinden çıkışı veya geline kına yakılışı sırasında icra edilen yalnızca iki kına havası tespit edilmiştir: Gelin Ağlatma Havası ve Hacı Ali Özdemir'in Kına Havası.

4.4.12. Halk Müziği Konulu Çalışmalarının Bibliyografyası

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Cezayir Havası", **Yeşilgiresun**, 29 Mayıs 2004, 8671, Giresun, s.2.

Yukarıda künyesi verilen çalışmada, Cezayir'in uzun yıllar boyunca Türklerin egemenliğinde kalmış olması ve kültürel etkileşim yaşanması sonucu ortaya çıkan Cezayir havaları üzerinde durulmuştur. TRT Sanatçısı Niyazi Yılmaz'ın "5. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyum Bildirileri" kitabında yer alan makalesinin Cezayir havaları ile ilgili kapsamlı bir araştırma olduğu söylenmiştir. Musa Eroğlu ile Arif Sağ'ın ortak çalışması olan "Bağlama Resitali" ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı'nın yayınladığı "Akma Turna Geliri Akma" isimli CD'lerde Cezayir ezgilerine yer verildiği belirtilmiştir. Balıkesir'den, Çankırı'dan, Konya'dan, Kastamonu'dan, Antalya'dan, Isparta'dan, Erzurum'dan farklı olarak Görele yöresinde Cezayir havalarının düğüne gelen erkekleri karşılamak amacıyla icra edildiği belirtilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Kına Havaları", **Yeşilgiresun**, 10 Temmuz 2004, 8707, Giresun, s.2.

Yukarıda künyesi verilen çalışmada Görele yöresinde kına havalarının iki örneği olarak görülen "Gelin Ağlatma Havası" ve "Hacıali Özdemir'in Kına Havası" üzerinde durulmuştur. İki havanın da işlevleri, sözleri ve icracıları hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Gelin ağlatma havasının gelinin baba evinden çıkarılışı sırasında icra edildiği, Görele'de tek uzun hava örneği olduğu, kemençe ve zurna sanatçısı Hüseyin Özdemir'den derlendiği belirtilmiştir. Hacıali Özdemir'e ait kına havasının da gelin evden çıkarılırken veya geline kına yakılırken çalınıp söylendiği ifade edilmiştir. Çalışmada her iki havanın da sözleri aktarılmıştır. Araştırmanın son kısmında köy düğünlerinin ve bu ortamlarda yaratılan türkülerin giderek unutulduğu, derlenerek kalıcı hale getirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Yol Havası", **Yeşilgiresun**, 17 Kasım 2005, 9121, Giresun, s.2.

Bu çalışmada, Görele yöresinde bir yerden bir yere giderken, yolculuk yaparken söylenen yol havalarından, bunların işlevlerinden, söz ve ezgi boyutundan, Görele kemençeciliğinin önemli isimlerinden olan Mehmet Sırrı Öztürk'ün icralarından söz edilmiştir. Öztürk'ün plaklarından birinde yer alan yol havasının sözleri aktarılarak çalışma sonlandırılmıştır. Okuyucuya sunulan yedili hece ölçüsüne sahip yol havası dörtlüklerle kurulmuş on haneden oluşmaktadır. Uyak yapısı olarak incelendiğinde, "abab/ cccd/ eeef/ gggh…" şeklinde kafiyelendiği görülmektedir.

GÜNAY, Hayrettin, "Mektup Selâm Söyle", **Yeşilgiresun**, 6 Mayıs 2006, 9262, Giresun, s.2.

Bu çalışma; halk müziği sanatçısı, bağlama ustası Ali Ekber Çiçek'in 26 Nisan 2006 yılında hayatını kaybedişi üzerine kaleme alınmıştır. Hayrettin Günay çalışmada, 1970'li yıllardan itibaren kayıt altına almış olduğu türkülerden oluşan defterinde yer verdiği, Ali Ekber Çiçek'ten dinlediği "Yolumuz Gurbete Düştü", "Şu Yüce Dağları Duman Kaplamış", "Başı Pare Pare Dumanlı Dağlar", "Nasıl Yar Diyeyim Ben Böyle Yare", "Gönül Gel Seninle Muhabbet Edelim", "Yitirdim Yavruyu Ben Bulamadım", "Mektup Selam Söyle Benden Sılaya" türkülerinden, uzun havalardan söz etmiştir. Ayrıca çalışmada ozanın hayatına dair kısa bilgiler de verilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Kolbastı Havaları", **Yeşilgiresun**, 27 Aralık 2008, 10071, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kolbastı Havaları-2", **Yeşilgiresun**, 3 Ocak 2009, 10077, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay yukarıda künyesi verilen bu çalışmada Giresun-Trabzon illeri arasında yaşanan "kolbastı tartışması" üzerinde durmuştur. Yazı dizisinin ilk sayısında; Trabzon'da yaygınlaşan "Trabzon Kolbastı" oyununun, Giresun'nun "Dere Boyu Kavaklar" ve "Sokakbaşı Meyhane" isimli türkülerinin müziğiyle oluştuğu belirtilmiştir. Mahmut Ragıp Gazimihal'in "Türk Halk Oyunları Kataloğu" isimli eserinden hareketle kolbastı oyununun doğuşuna dair açıklamalarda bulunulmuştur. Ayrıca Metin And'ın "Oyun ve Bügü", Trabzon Valiliği İl Kültür Müdürlüğü'nün yayımladığı "Trabzon ve Çevresi Uluslararası Tarih Dil Edebiyat

Sempozyumu 3-5 Mayıs 2011", TRT'nin yayımladığı "Türk Halk Müziği Repertuarı" isimli eserlerden alıntılarda bulunularak sözü edilen kolbastı havalarının Giresun'a ait olduğu ispatlanmıştır. Bu alanda yeterli bilgisi olan araştırmacıların bilimsel çalışmalar yapması gerektiğini, sadece Giresun'da değil Trabzon'da da bu konuda söz söyleyebilecek yeterlilikte isimler olduğunu belirtilmiştir. Ayrıca Giresun olarak kendimize ait değerlere sahip çıkmamızın önemli olduğu, farklı yörelerden toplanan araştırmacılar ile bir kurul oluşturularak türkülerimiz, ezgilerimiz üzerine çalışılması önerilerek çalışma sonlandırılmıştır. İkinci sayıda ise Türkiye'de bilimsel düzlemde gerçekleştirilen halk müziği araştırmalarının tarihi hakkında bilgi verilmiştir. Türk Folklor Araştırmaları dergisinin Ekim 1973'te yayımlanan sayısında yer alan, Refik Ünal'a ait "Türkiye'de Halk Musikisi Çalışmaları" başlıklı yazıdan hareketle bu çalışmaların tarihinden söz edilmiştir. 1926, 1927, 1928, 1937, 1943 tarihlerinde gerçekleştirilen çalışmalar hakkında detaylı açıklamalarda bulunulmuştur. Hayrettin Günay yazısında kolbastı oyunlarının ortaya çıkışına zemin hazırlayan eğlencelere, bu değerli oyun hakkında yapılan çalışmalara da değinilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Erol Uzunömeroğlu'nun Ardından", **Yeşilgiresun**, 19 Aralık 2009, 10370, Giresun, s.2.

Göreleli besteci Erol Uzunömeroğlu'nun vefatı üzerine kaleme alınan bu çalışmada; sanatçının doğumu, ailesi, eğitim hayatı, etkilendiği isimler, çalışmaları, şiirlerinin yer adlığı yayın organları gibi bilgilerinin yanı sıra cenaze törenine dair hususlara da yer verilmiştir. Uzunömeroğlu'nun kırkın üzerinde bestesi olduğu, bunların büyük kısmının da TRT repertuvarında yer adlığı belirtilmiştir. Bestelediği, şarkıya dönüştürdüğü şiirlerden söz edilmiştir. Bestesi Fethi Karamahmutoğlu'na, sözleri Erol Uzunömeroğlu'na ait olan "Adın Bahar Olsun" isimli şiirin sözleri çalışmada aktarılmıştır. Çalışmanın son kısmında bestecilerin "Bir Zamanlar" başlıklı şiiri de verilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele İmeci Havaları", **Yeşilgiresun**, 19 Haziran 2010, 10526, Giresun, s.2.

Bu çalışmada Görele'de "imeci" geleneğinden, ekin imecilerinden söz edilmiştir. Nurettin Ercan ve Kemal Ercan'ın 1969 yılında yayımladığı "Dün ve Bugünkü Durumuyla Giresun" isimli eserde yer alan Görele'ye ait imece türküsünün sözleri aktarılmıştır. Hayrettin Günay, babası Haşim Günay'dan derlediği imece türkülerini ve Ömer Akpınar'ın derlediği, Yücel Paşmakçı'nın notaladığı "Al Tavandan Belleri" isimli türküyüde çalışmada okuyucuya sunmuştur. Ayrıca imece havalarının ezgilerinden söz edilmiş, son yıllarda Görele imeci ezgilerinin yeni bir türkü gibi pazarlanışı eleştirilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Cezayir Ezgisi", **Yeşilgiresun**, 7 Nisan 2012, 11073, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay bu çalışmasında, "Cezayir havaları" hakkında bilgi vermiştir. Öncelikle Cezayir ile Türkiye arasında kültürel etkileşimin oluşmasını sağlayan nedenlerden söz edilmiştir. Daha sonra TRT sanatçısı Niyazi Yılmaz'ın "5.Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyum Bildirileri" eserinde bulunan ve Cezayir ezgilerini ele alan makalesine, Musa Eroğlu ile Arif Sağ'ın ortak çalışması olan Bağlama Resitali isimli CD'ye, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı'nın hazırladığı "Havada Bulut Yok" ve "Akma Turna Akma" isimli CD'ye dair açıklamalar yapılmıştır. Çalışmada "Koç Yiğidin Vatanı" ve "Cezayir'in Harmanları Savrulur" isimli Cezayir türkülerinin sözleri aktarılmıştır. Daha sonra sözlere sahip olmayan, sadece ezgiden oluşan Görele Cezayir havalarına dair bilgi verilmiştir. Bu havaların etkileyiciliği, düğünlerdeki işlevi, Göreleli kemençe sanatçısı Sami Günay'ın icrası gibi hususlarda açıklamalarda bulunulmuştur. Çalışmanın son kısmında Görele yöresinde icra edilen özgün ezgilerin isimleri sıralanmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Şırıp Havası", **Yeşilgiresun**, 8 Eylül 2012, 11201, Giresun, s.2.

Bu çalışmada Giresun-Görele yöresi için önemli havalardan olan "Görele Şırıp Havası" hakkında bilgi verilmiştir. 1943 yılında, Ankara Devlet Konservatuarı tarafından Şırıp havasının kurucusu olarak kabul edilen Karaman'dan yapılan derlemelere dair açıklamalarda bulunulmuştur. Karaman'ın, Durkaya'nın, Kâtip

Şadi'nin, Sami Günay'ın, Mehmet Gündoğdu'nun, Mustafa Şafak'ın Şırıp havası icralarından söz edilmiştir. Çalışmada, Şırıp havasını çalmanın zorluğu, ustalık gerektirdiği de vurgulanmıştır. Mustafa Şafak'ın söylediği, Mehmet Gündoğdu'nun çaldığı "Şırıp Havası" isimli görüntülemede Görele türküsünün Trabzon ağzıyla söylenişi, sözlerinin değiştirilişi, kaynak kişinin aktarılmayışı gibi yanlışlar yapıldığı belirtilmiştir. Çalışmada Kâtip Şadi'nin ve Durkaya'nın çalıp söylediği Şırıp havasının sözleri aktarılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Uzun Havalarımız-1", **Yeşilgiresun**, 23 Şubat 2013, 11337, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Uzun Havalarımız-2", **Yeşilgiresun**, 9 Mart 2013, 11348, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Uzun Havalarımız-3", **Yeşilgiresun**, 16 Mart 2013, 11354, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Uzun Havalarımız-4", **Yeşilgiresun**, 23 Mart 2013, 11360, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Uzun Havalarımız-5", **Yeşilgiresun**, 30 Mart 2013, 11366, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Uzun Havalarımız-6", **Yeşilgiresun**, 6 Nisan 2013, 11372, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Uzun Havalarımız-7", **Yeşilgiresun**, 13 Nisan 2013, 11378, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay, "Uzun Havalarımız" başlıklı yedi hafta süren yazı dizisi boyunca Giresun yöresinde özellikle Şebinkarahisar, Alucra, Görele civarında söylenen uzun havalar hakkında bilgi vermiştir. Çalışmanın ilk sayısında "Türk Halk Müziği", "Geleneksel Türk Halk Müziği" gibi kavramlara açıklık getirilmiştir. Onur Akdoğdu'nun "Kutsal Hazinemiz Türk Halk Müziği" ve Cahit Öztelli'nin "Halk Türküleri-Evlerinin Önü" isimli eserlerinden hareketle türkü türüne dair açıklamalar yapılmıştır. Daha sonra geleneksel Türk halk müziğinin usullerinden biri olan uzun

havaların biçim, ezgi, içerik özelliklerinden söz edilmiştir. Uzun havaların "bozlak, maya, garip, kerem, hoyrat, divan, keşik, yanık, müstezat, aydos, eğin, Türkmeni" gibi adlandırılışları bulunduğu ifade edilmiştir. Giresun yöresinde diğer yörelere oranla uzun havaların daha az görüldüğü belirtilmiştir. Çalışma boyunca "Ben Bir Garip Bülbül İdim Sarpa Tünedim", "Tamzara'nın Üzümü", "Tamzara", "Yayla Yollarında Çifte Doruklar", "Eyvah Eyvah Ben Gelin Oldum", "Bir Han Köşesinde Kalmışım Hasta", "Mehmet Çavuş Türküsü" gibi uzun hava örnekleri okuyucuya sunulmuştur. Ayrıca sözü edilen türküleri icra eden halk müziği sanatçılarına, derleme bilgilerine değinilmiştir. Çalışma, uzun havalara yakınlığı ile bilinen gazellerden, gazellerin planlara alınışından, 1900-1930 arasında öne çıkan gazelhanlardan, Görele kemençesinde taksimlerden, Göreleli kemençecilerden söz edilerek sonlandırılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Müziğinde Etkileşim-1", **Yeşilgiresun**, 8 Haziran 2013, 11425, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Müziğinde Etkileşim-2", **Yeşilgiresun**, 15 Haziran 2013, 11431, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Müziğinde Etkileşim-3", **Yeşilgiresun**, 22 Haziran 2013, 11437, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Müziğinde Etkileşim-4", **Yeşilgiresun**, 29 Haziran 2013, 11343, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Müziğinde Etkileşim-5", **Yeşilgiresun**, 6 Temmuz 2013, 11449, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Müziğinde Etkileşim-6", **Yeşilgiresun**, 13 Temmuz 2013, 11455, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Müziğinde Etkileşim-7", **Yeşilgiresun**, 20 Temmuz 2013, 11461, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Müziğinde Etkileşim-8", **Yeşilgiresun**, 27 Temmuz 2013, 11467, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Müziğinde Etkileşim-9", **Yeşilgiresun**, 3 Ağustos 2013, 11473, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Müziğinde Etkileşim-10", **Yeşilgiresun**, 17 Ağustos 2013, 11482, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Müziğinde Etkileşim-11", **Yeşilgiresun**, 24 Ağustos 2013, 11488, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Müziğinde Etkileşim-12", **Yeşilgiresun**, 31 Ağustos 2013, 11494, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Müziğinde Etkileşim-13", **Yeşilgiresun**, 7 Eylül 2013, 11500, Giresun, s.2.

"Giresun Müziğinde Etkileşim" başlıklı, on dört hafta süren bu çalışmada Giresun halk müziği "Giresun, Görele, Şebinkarahisar-Alucra" olmak üzere üç bölge şeklinde ele alınarak bu yörelerin halk müziği bağlamında birbirleri ile olan ilişkisi incelenmiştir. Yazı dizisinin ilk sayısında çalışma boyunca yararlanılan kaynaklardan söz edilmiştir. Etkileşimin gerçekleştiği yöreler, etkileşime neden olan "gurbetçilik, askerlik, iç göç, memurluk atamaları, iletişim-sanat olayları" gibi hususlar üzerinde durulmuştur. Sadi Yaver Ataman tarafından kaleme alınarak Türk Folklor Araştırmaları dergisinde yayımlanan "Giresun'a Ait İki Türkü ve Anılar" isimli çalışmadan alıntılar yapılmıştır. Giresun'un yöresinin "Mican" ve "Çatak Altında" isimli türküleri ile Ege yöresinin "Zeybek" biçemi arasında 9/8lik ölçü bakımından etkileşim olduğu vurgulanmış, "Çatak Altında" türküsünün sözlerine yer verilmiştir.

Çalışmanın ikinci sayısında yine Sadi Yaver Ataman'ın "Giresun'a Ait İki Türkü ve Anılar" isimli makalesi üzerinden "Mican" türküsüne dair bilgiler vermiştir. Zeybek karakteri taşıyan "Mican" türküsünün kahramanı Micanoğlu Hüseyin'in yaşam öyküsüne değinilmiştir. "Micanoğlu" ve "Mican türküsü" hakkında açıklamalarda bulunulan çalışmalardan söz edilmiştir. Micanoğlu türküsü "Rakı Koydum Fincana" adıyla Ahmet Yamacı tarafından Halim Giresunlu'dan derlenmiş ve bu derlemenin sözleri çalışmada aktarılmıştır.

Üçüncü sayıda genel olarak "karşılama", özel olarak "Giresun Karşılaması" üzerinde durulmuştur. Mahmut Ragıp Gazimihal'in "Türk Halk Oyunları Kataloğu" isimli eserinden hareketle, halk oyunlarının bir türü olan karşılamanın oynandığı yörelerden söz edilmiştir. Ayrıca Metin And'ın "Oyun ve Bügü" ile Adnan Ataman'ın "Bu Toprağın Sesi" isimli eserlerinde de konuya dair bilgiler verildiği söylenmiştir. Giresun yöresinde geçmiş yıllarda oynanan karşılama ile çalışmanın kaleme alındığı dönemler arasında kıyaslama yapılmıştır. Giresun'dan alınan karşılamanın Ordu yöresinde kendine özgü bir biçemle icra edildiği belirtilmiştir. Giresun'da karşılama oyunları sırasında icra edilen türkülerden bahsedilmiştir. Ayrıca Giresun yöresinde "karşılama türküsü" olarak söylenen "Altını Bozdurayım" isimli türkünün sözleri çalışmada aktarılmıştır.

Yazı dizisinin dördüncü sayısında, üçüncü sayıda aktarılan "Altını Bozdurayım" türküsünün derlenişi, notaya alınışı gibi hususlarda bilgi vermiştir. "Giresun Karşılaması" kullanımının bir karşılama türü olması dolayısıyla halk bilimi terimi olduğu ifade edilmiştir. Bu kullanım yerine "... bel kırması" biçimindeki adlandırmaların hem yerleşmiş, kalıplaşmış, bilimselleşmiş bir terimin yok sayılması hem de var olan Giresun Karşılaması ezgisine yeni sözler yazılarak özgün bir eser gibi sunulması nedenleriyle oldukça yanlış olduğu vurgulanmıştır. Giresun müziğinde, Giresun'un doğusunu ve batısını etkilemiş olan "kolbastı havaları" da bu çalışmada ele alınan konulardandır. Kolbastı oyununun ortaya çıkışı, olgunlaşma süreci, icra ortamları, oynandığı yöreler gibi hususlara dair açıklamalar yapılmıştır. Mehmet Şakir Sarıbayraktaroğlu'nun "Osman Ağa ve Giresun Uşakları Konuşuyor" isimli eserinden yapılan, Osman Ağa'ya dair bir alıntı ile yörede davulun, zurnanın, kemençenin, kolbastının, horanın, önemi üzerinde durulmuştur. "Giresun Kolbastı Havası" olarak bilinen "Dere Boyu Kavaklar" türküsü hakkında açıklamalar yapılmıştır. Cemil Uzal'ın tarafından derlenen bu türkünün TRT izlencelerinde yer aldığı, halk müziği ve pop müziği sanatçıları tarafından söylendiği, CD'lere, kasetlere, plaklara kaydedildiği ifade edilmiştir.

Beşinci sayıda "Dere Boyu Kavaklar" türküsünün sözlerini aktarmıştır. Giresun-Bulancak'tan doğan bu havanın Giresun'un batısını özellikle Trabzon yöresini etkilediğini belirtmiştir. Trabzon yöresi halk müziği icracılarının; Giresun'a

ait "Dere Boyu Kavaklar" türküsünün sözlerini değiştirip ezgisini koruyarak "Yaylanın Çimenine Kuzu Yayılır Kuzu" ismiyle Trabzon türküsüne dönüştürdüğünü söylemiştir. Derleme yanlışlıkları sonucunda bu yanlışın yaygınlaştığına, gerçek kolbastı olan "Dere Boyu Kavaklar" yerine "Yaylanın Çimene Kuzu Yayılır Kuzu" türküsünün sıklıkla söylendiğine değinilmiştir. Bu yanlışın nedenlerinden, doğurduğu sonuçlardan, önlemek için yapılması gerekenlerden söz edilmiştir. Çalışmanın son kısmında Giresun-Görele yöresine özgü bir çeşit olan "ekin havaları" ve bu havalarının Alucra halk müziğinin ezgilerini, türkülerini etkileyerek "kadın horanu" şekline dönüşmesi üzerinde durulmuştur.

Altıncı sayıda, "Harmanın O Yanına" isimli türkünün sözlerine ve derleme süreci hakkında bilgilere yer verilmiştir. Ekin havaların doğan Görele türküleri anılarak özellikle "Hava'm Havalanırsın" türküsü hakkında çeşitli açıklamalar yapılmıştır. Görele'de görülen ekin havalarının Trabzon halk müziğini etkilediği, çeşitlenerek başka türkülere dönüştüğü çalışmanın son kısmında belirtilmiştir. Görele ekin havalarından doğan Trabzon türkülerinin isimleri sıralanmıştır.

Çalışmanın yedinci sayısında ele alınan esas konu Doğu Karadeniz yöresindeki horan çeşitlerine ait müziklerin Görele yöresinden çıkışıdır. Çalışmada; horan müziklerinin, horan türkülerinin Görele yöresinden yayıldığı vurgulanmıştır. Yörede kemençecilik geleneğinin gelişmesinde ve bu geleneğin yayılışında etkili olan kemençecilere değinilmiştir. Özellikle Göreleli kemençeci Tuzcuoğlu'nun ürettiği "Tuzcuoğlu Havası"; bu havanın Trabzon'u, Rize'yi, Giresun'un merkezini ve Ordu'yu etkileyişi; benzer şekilde Görele'den yayılan "Tuzcuoğlu", "Hasbal", "Hamzabaşı", "Beyoğlu", "Tengu", "Sıksara", "Şırıp Şırıp" horan havaları gibi hususlardan söz edilmiştir. Tuzcuoğlu horan havasının Görele'den Trabzon'a yayılması hadisesi, Abdullah Akat'ın "Doğu Karadeniz Bölgesinde Çepniler ve Müzik" isimli yapıtından alıntılanan bir bölüm ile bilimsel temellere dayandırılmıştır. Görele yöresinde icra edilen horan türkülerinin mâni biçiminde olduğu belirtilerek, içerisinde "Görele" ve aynı anlama gelen "Çarşı, Elevü, Yalı" kavramları geçen 12 mâni aktarılmıştır.

Yazı dizisinin sekizinci sayısında "Görele Şırıp Havası" ele alınmıştır. Göreleli kemençe ustası Karaman'dan derlenen Şırıp Havası'nın Trabzon yöresini

etkilediği; özellikle Ağasar, Tonya gibi ilçelerde kemençe icracıları tarafından öykünülerek icra edildiği belirtilmiştir. Durkaya olarak bilinen Kemal İpşir'in ve Kâtip Şadi'nin icra ettiği "Şırıp Horan Havası" çalışmada aktarılmıştır. Ayrıca Görele'de 1920'li, 1930'lu dönemlerde çeşitli eğlence ortamlarında söylenen ve "kolbastı havası" olarak bilinen bir türkünün; daha ileri bir dönemde, 1937 yılında Trabzonlu Şevket Bilgin'den "Giresun Kolbastı Havası" olarak derlenen sözleri verilmiştir.

Dokuzuncu sayıda "Giresun Kolbastı Havası" ve yine Şevket Bilgin'den derlenen "Uy Dedin Urdun Beni" isimli türkülerin farklı kavuştaklara sahip varyantları olduğunu belirtmiştir. 1930'lu, 1940'lı, 1960'lı yıllarda Görele halk müziği ve halk oyunları üzerinde İstanbul, Orta Anadolu, Konya gibi yörelerin de etkisi olduğunu; "Çiftetelli" ve "Konyalı" isimli oyun ezgilerinde bu durumun görüldüğünü söylemiştir. Çürükeynesil köyünde gerçekleştirilen düğünlere, bu icra ortamlarında oynanan halk oyunlarına, horan yöneticilerine, dair bilgiler vermiştir. Özellikle Halil Kahveci'nin Çürükeynesil düğünlerinde gerçekleştirdiği "Konyalı" ve "Çiftetelli" oyunları detaylı olarak anlatılmıştır. Ayrıca çalışmada "Konyalı" türküsünün sözleri de aktarılmıştır.

Yazı dizisinin onuncu sayısında "Bahriye Çiftetellisi" oyununu ve 1951 yılında çıkan "Avare" isimli Hint filminin "Avaremu" adlı şarkısını ele almıştır. Bahriye Çiftetellesi'nin sözleri Halil Kodalak'tan aktarılmıştır. "Avaremu" isimli film müziğinin Görele'de oyun havasına dönüşüm süreci, yöre insanını etkileyişi üzerinde durmuştur. Hint coğrafyasına ait bir müziğin Görele yöresindeki oyunlarda, ezgilerde yer alışı üzerinden "kültürel etkileşim" örneklenmiştir.

On birinci sayıda, Görele düğünlerinde icra edilen "Cezayir Havası" hakkında bilgiler verilmiştir. Sözü edilen havaların tarihi, çeşitleri, yaygın olduğu yöreler, bu yörelerde görülen işlevleri gibi hususlara değinilmiştir. Ayrıca çalışmada Cezayir havalarının Görele'de gelenekselleşmesi, düğüne gelenleri karşılama havasına dönüşmesi süreci hakkında tartışılması ve açıklanması gereken konulardan söz edilmiştir. Görele yöresinde icra edilen Cezayir havasının sözleri olmayışı nedeniyle çalışmanın son kısmında Antalya'da görülen Cezayir türküsü aktarılmıştır.

Araştırmanın on ikinci sayısında, Görele yöresinde 1910'lu, 1930'lu yıllarda yaygın olarak çalınıp söylenen "Cemo" türküsü üzerinde durulmuştur. Bu türkünün Görele'ye Elazığ, Erzincan, Kelkit, Gümüşhane, Torul, Harşıt gibi yörelerden gelmiş olabileceği belirtilmiştir. Etkileşim sonucunda çeşitli değişikliklere uğramış olmakla beraber yörede uzun yıllar icra edildiği ancak 1970'den sonra tamamen unutulduğu söylenmiştir. Çalışmada Şebinkarahisar, Çamoluk, Alucra gibi yörelerin türkülerinde, oyunlarında etkisi olan başka yörelerden; bu etkinin gerçekleşme şekillerinden söz edilmiştir. Türkülerin yöresinin tespiti konusunda önemli bir ölçüt olan "ağız" meselesi ele alınmıştır. "Atasözleriyle, söylencelerle, fıkralarla, esprilerle, atma türkülerle, türkülerle, masallarla, alkışlarla, kargışlarla, deyimlerle, bilmecelerle" Türkçe'nin güçlenerek günümüze ulaştığı vurgulanmıştır. Çalışmanın son kısmında "Yaylanın Soğuk Suyu" isimli Giresun-Görele türküsü söyleniş farklılıkları ortaya koyularak aktarılmıştır.

"Giresun Müziğinde Etkileşim" başlıklı yazı dizisinin son sayısında öncelikle Görele yöresi kemençecileri üzerinde "İstanbul-saray-kent" kültürünün etkisi ele alınmıştır. Sivas yöresinde Görele'ye olan özlemle yakılmış "Sarardım Ben Sarardım" isimli türkünün sözlerine yer verilmiş, hikâyesi aktarılmıştır. Ayrıca Görele yöresinde "Durkaya türküsü" olarak bilinen ve icra edilen uzun havaya dair bilgiler verilmiştir.

Hayrettin Günay'ın "Giresun Müziğinde Etkileşim" başlıklı on üç hafta süren yazı dizisi halk bilimi açısından incelendiğinden yörenin halk müziğine dair önemli bilgiler içerdiği görülmektedir. Giresun'un "Mican", "Çatak Altında", "Dere Boyu Kavaklar", "Yaylanın Çimenine Kuzu Yayılır Kuzu", "Altını Bozdurayım", "Harmanın O yanına", "Hava'm Havalanırsın", "Cemo", "Yaylanın Soğuk Suyu" gibi türküleri çalışmada aktarılmıştır. "Tuzcuoğlu Havası", "Görele Şırıp Havası", "Giresun Kolbastı Havası", "Giresun Karşılaması", "Ekin Havaları", "Cezayir Havası" gibi hususlarda bilgi verilmiştir. Ege, Ordu, Trabzon, Orta Anadolu, Konya, Hindistan, Elazığ, Erzincan, Kelkit, Gümüşhane, Torul, Harşıt yörelerinin Giresun müziği ile karşılıklı etkileşim halinde olduğu belirtilmiştir. Gerek Giresun müziği ve oyunları sözü edilen yörelerden gerekse yörelerin Giresun müzik ve dans kültüründen etkilenişi örnekler üzerinden açıklanmıştır. "Çarşı, Elevü, Yalı, Görele"

kelimeleri geçen mâniler okuyucuya sunulmuş, "Çitfetelli", "Konyalı", "Bahriye Çiftetellisi" isimli halk oyunları hakkında detaylı bilgi verilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Arif Sağ'a Ödül", **Yeşilgiresun**, 3 Şubat 2018, 12841, Giresun, s.2.

Bu çalışma, Aydın Doğan Vakfı tarafından Arif Sağ'a 2018 yılında verilen ödül üzerine kaleme alınmıştır. "Türk Halk Müziği" alanında ödül alan Arif Sağ'ın nelerden dolayı ödüllendirildiği çalışmada aktarılmıştır. Ozanın doğumu, aile ortamı, eğitimi, çalışma hayatı gibi hususların yanında bağlama çalmayı öğreniş süreci, çaldığı ilk türkü, kültürel birikimi, etkilendiği isimler, milletvekilliği yapan ilk halk müziği sanatçısı oluşu, Aksaray Musiki Cemiyeti'nde Nida Tüfekçi'nin öğrencisi olarak yetişmesi, icra ettiği türküler hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmada Arif Sağ tarafından seslendirilmiş olan "Başı Duman Pare Pare" türküsünün sözleri de aktarılmıştır. Musa Eroğlu ve Arif Sağ tarafından hazırlanan "Bağlama Resitali" isimli, on ezgiden oluşan albüm hakkında açıklamalarda bulunulmuştur. Ayrıca Arif Sağ, Musa Eroğlu, Yavuz Top, Muhlis Akarsu gibi büyük halk ozanlarının "Muhabbet" isimli plak serisine değinilmiştir. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları tarafından çıkarılan Arif Sağ'ın hayatını, müzik arayışlarını, icralarını anlatan "Muhalif Bağlama" isimli eserden de söz edilerek çalışma sonlandırılmıştır.

4.4.13. Halk Çalgıları Konulu Çalışmaları Hakkında

Bütün güzel sanatlar gibi müzik, ne kadar geri olurlarsa olsunlar en iptidai toplumlarda bile mevcuttur (Öztuna, 2006: 69). Müziğin icrası için gerekli başat unsurlardan birisi çalgılardır. Çalgılar sınıflandırılırken çalgının yapımında kullanılan maddenin türü, gerilme, titreşim, bükülgenlik gibi özellikleri göz önünde bulundurulur. Çalgılar bilimsel tasnife göre üçe ayrılır:

1. Vurmalı Çalgılar
2. Üflemeli Çalgılar
3. Telli Çalgılar (Yayıngöl, 1988: 5)

Görele yöresinde icra edilen çalgılar incelendiğinde verilen sınıfların tamamına uygun örnekler görmek mümkündür. Hayrettin Günay'ın ve yöre müziği üzerine çalışmalar yapan diğer araştırmacıların sıklıkla kemençe üzerinde durması dikkat çekmektedir. Ancak Görele yöresinde kemençenin yanı sıra davul, zurna, düdük (kaval), bağlama gibi çalgılar da düğünlerde, eğlencelerde, günlük yaşamın kimi bölümlerinde yer almıştır. Kemençe konulu çeşitli çalışmaları olan Hayrettin Günay'ın diğer çalgılarla ilgili müstakil bir çalışması henüz bulunmamaktadır. Ancak halk müziği konulu çalışmaları içerisinde yörede davul, zurna, düdük, bağlama gibi çalgıların da bulunduğunu zaman zaman ifade etmiştir. Bu doğrultuda Hayrettin Günay'ın tespitleri doğrultusunda Görele'de kemençe, davul, zurna icraları ile öne çıkan isimler şu şekildedir:

A. Kemençe
    1. Abdi Aktaş
    2. Ahmet Ala
    3. Ahmet Caba
    4. Ahmet Keskin
    5. Ahmet Torun
    6. Ahmet Usta
    7. Ali Garaman
    8. Ali Tetik

9. Aslan İpşir
10. Aziz Şengün
11. Bayram Kavcı
12. Canay Günay
13. Emre Sarıcı
14. Enver Topal
15. Erol Dandin
16. Esat Somuncu
17. Hamdi Ünal
18. Hamza Şahin
19. Haşim Torun
20. Hikmet Gök
21. Hüseyin Avcı
22. Hüseyin Caba
23. İbrahim Gülpınar
24. İbrahim Kavraz
25. İsmail Uzunöner
26. Kamis Şengün
27. Kavasu Mustafa
28. Kemal Caba
29. Kemal Tonyalı
30. Kemal Yılmaz
31. Kemençeci Halil
32. Kemençeci Hamit
33. Mahmut Uzunöner
34. Mehmet Günay
35. Mehmet Gündoğdu
36. Mehmet Namazcı (Tornicoğlu)
37. Mehmet Odabaş
38. Mustafa Çınar
39. Mustafa Keskin
40. Mustafa Kırcı

41. Mustafa Özdemir
42. Naci Keskin
43. Nazmi Özdemir
44. Necmi Yayla
45. Niyazi Alaca
46. Özden Özdemir
47. Sabri Özdemir
48. Salih Avcı
49. Salih Erbaş
50. Salih Kılıç (Sarı Salih)
51. Selçuk İpek
52. Şenel Dandin
53. Şevki Özdemir
54. Temel Usta
55. Uğur Keskin
56. Ulvi Günay
57. Ümit Çatalbaş
58. Zeki Yılmaz

B. Davul

1. Esat Somuncu
2. Hasan Özdemir
3. Hüseyin Özdemir
4. İsak (Velet) Özdemir
5. İsmet Şadi
6. Mehmet Durkaya
7. Mustafa Çakır
8. Mustafa Emanetoğlu
9. Temel Özdemir
10. Temel Usta
11. Uğur Keskin
12. Ziya Şadi

C. Zurna

1. Beytullah Tahmaz
2. Esat Somuncu
3. Hacı Ali Özdemir
4. Hüseyin Özdemir
5. İbrahim İpşir (İpşuru)
6. Kazım Özdemir
7. Kemal Usta
8. Mehmet Barutçu
9. Mehmet Gündoğdu
10. Mustafa Emanetoğlu
11. Mustafa Somuncuoğlu
12. Selahattin Tahmaz
13. Tayip Kahveci
14. Temel Özdemir
15. Uğur Keskin
16. Ziya Şadi

D. Düdük

1. Ahmet Kaçar
2. Haşim Günay
3. Mehmet Yayla
4. Sabri Kahveci
5. Yunus Akgün

E. Bağlama

1. Hasan Kahveci
2. Osman Kaptanoğlu
3. Selçuk İpek

Hayrettin Günay'ın halk çalgıları konulu çalışmalarında ele aldığı önemli konulardan bir diğeri ise 30 Ocak 1923 tarihinde Türkiye ile Yunanistan arasında

imzalanan "Türk-Yunan Nüfus Mübadelesine ilişkin Sözleşme ve Protokol" sonrasında Görele-Giresun yöresinden Yunanistan'a dönenler tarafından Yunanistan'da kemençe icralarının başlaması hadisesidir. Mübadeleden önce Yunan tarihinde kemençe olmaması ve Görele kemençesinin diğer kemençelerden yapı ve biçim olarak ayrılabilir nitelikte olması bu düşünceyi doğrulamak için önemli delillerdir. Bu nedenle Hayrettin Günay'ın ve bizim düşüncelerimize göre Çepni Türklerinin geleneğinden, yaşam biçiminden, inancından gelen Görele kemençesine "Rum çalgısı" denilmesi son derece yanlıştır. Bizim olan kemençeyi korumak, tanıtmak, geliştirmek, genç kuşaklara aktarmak esas vazife olmalıdır.

4.4.14. Halk Çalgıları Konulu Çalışmalarının Bibliyografyası

GÜNAY, Hayrettin, "Kemençemin Üstüne", **Görele Lisesi**, Yıl 4, Sayı 15, Giresun Eylül-Ekim-Kasım 1997, s. 7-10.

Hayrettin Günay, yukarıda künyesi verilen çalışmada Türk çalgısı olan "kemençe" hakkında detaylı bilgi vermiştir. Öncelikle "kemençe" kelimesini etimolojik olarak incelemiş, söyleyiş farklılıklarının üzerinde durmuştur. İç Asya'dan gelerek çeşitli topluluklar arasında yayılışına dair açıklamalar yapılmıştır. Türkiye'de "klasik kemençe", "Türkmen kemençesi" ve "Doğu Karadeniz kemençesi" isimleriyle anılan üç çeşit kemençe ile ilgili okuyucuya önemli bilgiler sunmuştur. Özellikle Görele kemençesini bütün yönleriyle incelemiş; çalınma şekli, biçim özellikleri, icra ortamları, diğer kemençelerden farkları, işlevleri gibi konularda detaylı açıklamalar yapılmıştır. Tuzcuoğlu, Karaman (Halil Kodalak), Picoğlu (Osman Gökçe), Durkaya (Kemal İpşir) gibi Görele kemençesinin usta isimlerinden söz edilmiştir. Kemençe için yakılmış 6 adet mâni verilmiştir. Horan kelimesinin kökeninden, bazı horan isimlerinden, 1940'lı yıllarda Giresun'da gerçekleştirilen devinimli bir horandan bahsedilerek çalışma sonlandırılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Kemençemin Üstüne Değinmeler", **Yeşilgiresun**, 31 Mart 2012, 11067, Giresun, s.2.

Bu çalışmada Türk çalgısı olan kemençenin kökenine, ilk biçimlerine, farklı coğrafyalarda adlandırılışına dair bilgiler verilmiştir. Kemençe haricinde Anadolu'da "gıygıy, yay, argul, zıhzın, zımzım, eyit, dağlı, ıklığ, ıklık, kabak, yelteme, kemen, kemençe, kemane, çöğür, çoğur, gavuz, kopuz, kupaz, bulgare, mamaz, dımbıra, tambura, ney, kanun, zurna, nakkare, daire, zil, bağlama, nefir, davul, kös" gibi farklı çalgıların saptandığı ifade edilmiştir. Orta Asya Türkleri arasında tıpkı ağaç kültü gibi kopuzun da kutsal olduğu ve ozanların, şamanların, baksıların tören çalgısı olduğu söylenmiştir. Bu kopuzun Anadolu'ya gelerek bağlamaya, Orta Asya'da bir diğer çalgı olan ıklığın ise kemençeye dönüştüğü belirtilmiştir. Kemençe ile "ağaç kültü", "şamanlık", "ozanlık", "Türk-at ilişkisi" arasında bağlantı kurulmuştur. Çepni Türkleri, kemençenin Karadeniz'de yayılış süreci, Görele topraklarına yerleşen

kemençenin Yunanistan'a gidişi, kemençe hakkında yanlış bilinenler gibi meselelerde açıklamalarda bulunulmuştur. Ayrıca Dertli'nin "Şeytan Bunun Neresinde" isimli şiirinin sözlerine yer verilmiştir. Kemençenin korunması, hakkında gerçeklerin öğrenilmesi ve öğretilmesi gerektiği belirtilerek çalışma sonlandırılmıştır.

4.4.15. Halk Oyunları Konulu Çalışmaları Hakkında

Hayrettin Günay'ın Giresun yöresi halk bilimi çalışmaları arasında halk oyunları konulu olanların hem nicelik hem de nitelik olarak büyük yeri vardır. Günay, Giresun'da üç çeşit halk dansı olduğunu belirtmektedir. Bunlardan ilki Görele ile Görele'ye yakın ilçelerde yaygın olarak görülen horandır; ikincisi Giresun merkezi ile yakın ilçelerde yaygın olarak görülen karşılamadır; üçüncüsü ise Alucra ve Şebinkarahisar gibi iç kesimlerde yaygın olarak görülen karma oyunlardır. Karma oyunlar horan ve karşılama ile Erzincan, Sivas yörelerinin halk oyunlarının bileşimidir. Öncelikle Günay'ın çalışmalarında yer verdiği Giresun halk oyunlarını oluşum biçimlerine göre sınıflandırmak yerinde olacaktır:

1. Horan
    a) Atalık Horanı
    b) Beyoğlu Horanı
    c) Bıçak Oyunu
    d) Çalış Horanı
    e) Çürükeynesil Alaşağısı
    f) Çürükeynesil Horanı
    g) Daylı Horanı
    h) Dik Horan
    i) Dutdibi Horanı
    j) Eşkıya Horanı
    k) Fadime'm Horanı
    l) Gangallama Horanı
    m) Gelinçi Horan
    n) Hamzabaş Hocanı
    o) Hasbal Horanı
    p) Horopçun Horanı
    q) Kadın Horanı
    r) Kıtırik Horanı
    s) Sıksara

t) Şırıp Şırıp Horanı
u) Tuzcuoğlu Horanı

2. Karşılama
   a) Giresun Karşılaması
3. Karma Oyunlar
   a) Avaremu Oyunu
   b) Konyalı Oyunu

Bu danslardan en çok "horan" üzerinde durulmuştur. Öncelikle "horan" ve "horan" kavramları hakkında açıklama yapmakta yarar vardır. Hayrettin Günay, Giresun halk oyunlarının ve halk müziklerinin kökeninde "ekin kazma imecileri" bulunduğunu ifade etmiştir. Özellikle darı (mısır) kazma imecileri sırasında görülen devinimlerin hız, ezgi ve süre bağlamında yeniden şekillenip ekin havalarını; ekin havalarının da zaman içinde farklı türküleri, müzikleri yaratmıştır. Darı-imece bütünleşmesi sırasında çeşitli türküler, ezgiler, danslar ortaya çıkmıştır. Ekin imecileri kök kabul edilip bunlardan yola çıkarak "aşk, ayrılık, özlem, hastalık, yokluk, ölüm, askerlik" temalı türkülere ulaşılmıştır. Başlangıçta oldukça ilkel olan bu imeci havalarını zaman içerisinde kemençenin dâhil oluşuyla zenginleşmiş, yeni ezgilerin, sözlerin, kemençe çalış biçimlerinin ortaya çıkması ile imeci havalarını da değişmiştir. Mısırların yeterince olgunlaştıktan sonra yapraklarının duruş şekli, salınması, titremesi gibi hareketler ise horan dans figürleri ile benzerdir ve bu nedenle horanın kaynağının mısır bitkisi olduğu söylenebilir.

Hayrettin Günay, horan danslarının kökeninin Trabzon ve Rize gibi yörelerde biçilmiş mısır saplarının oluşturduğu "horom" isimli yığınlarla ilişkilendirildiğini söylemiş ancak bu öykünmenin son derece yanlış olduğu belirtmiştir. Çünkü biçilmiş, ölmüş, cansız, devinimsiz saplardan hareketle son derece coşkulu, devinimli, kıvrak bir dansın ortaya çıkması mümkün değildir. Bu nedenle horan erginleşmiş, bütün kökleriyle toprağa tutunmuş darının rüzgârda salınımı, yapraklarının göğe yükselmesi, sağa sola salınması ve zaman zaman insan dirsekleri gibi aşağı bükülmesi horan figürlerinin temelidir. Horanın kökenini erginleşmiş darıya bağladıktan sonra etimolojik açıdan da incelenmiştir. Oyunun ortaya çıkışı ile ilişkilendirilerek kelimenin kökeni darı anlamına gelen "doran/toran" kavramlarıyla

ilişkilendirilmiştir. Türkçe olan "dor/tor" köküne "-an" eki getirilerek sözcüğün türetildiği düşünülmektedir. "Tor-an > dor-an > hor-an" şeklinde dönüşümün hem oyunun ortaya çıkış kaynağına, hem Çepni ağız özelliklerine hem de Türkçe sözcük türetme kurallarına uygunluğu dikkat çekicidir. Oyunun yayılışı sırasında gerçekleşen ve Oğuz dil kurallarına aykırı olan "a" sesinin "o" sesine dönüşmesi olayı ile "horan" kelimesi halini almıştır.

Giresun halk oyunlarının en önemlisi sayılan horanın etkileşimle nasıl civar yörelere yayıldığı da Hayrettin Günay'ın ele aldığı konular arasındadır. "Tıpkı durgun göle atılan taşın halkaları gibi" horanın da Çürükeynesil'den Görele'ye, Beşikdüzü'ne, Şalpazarı'na, Tonya'ya, Fol Deresi'nin doğusuna, Tirebolu'ya, Kürtün'e, Espiye'ye yayıldığını horan konulu her çalışmasında vurgulamıştır.

Hayrettin Günay'ın halk oyunları konulu çalışmalarının önemli noktalarından birisi de 1930'lu, 1940'lı yıllara Çürükeynesil köyü merkezli olarak kurulan "Görele Horan Ekibi" hakkında bilgi verilmesidir. Görele yöresi halk oyunlarının gelişimi ve yayılımı için son derece kıymetli olan bu ekibin yeniden gün yüzüne çıkarılışı Günay'ın çalışmaları ile gerçekleşmiştir. Ayrıca Hayrettin Günay, çalışmalarınsa sadece Görele yöresi ile sınırlı kalmamış Avustralya yerlileri arasında görülen "Canoe" ve Kuzey Missouri'deki Mandan Kızılderililerinin gerçekleştirdiği "Buffalo Gel" dansları ile Azteklerin, Kızılderililerin, İspanyolların "ateş dansı"; Tatarların, Afrikalı zencilerin, Baskların "savaş dansı"; Orta Avrupa'ya, Fransa'ya özgü "hasat dansı"; Peru'ya özgü "düğün dansı" gibi hususlara değinmiştir. Bu durum onun geniş kapsamlı araştırmalar yaptığını, farklı toplulukların da kültürleriyle ilgilendiğini açıkça göstermektedir. Uzun yıllar boyunca Halk Oyunu Yarışmacıları Seçici Kurul Üyesi olarak görev yapan, aynı zamanda halk oyunu ekipleri de yetiştiren Günay, halk oyunlarına eleştirel bakış açısıyla, bilimsel kaynaklara dayandırarak yaklaşmıştır.

4.4.16. Halk Oyunları Konulu Çalışmalarının Bibliyografyası

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Oyunları", **Görele Lisesi**, Yıl 5, Sayı 17, Giresun Nisan-Mayıs 1998, s. 5-6.

Bu çalışmada, Görele yöresi halk oyunları hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Öncelikle Metin And'ın "Oyun ve Bügü" isimli eserinden hareketle oyun kavramının kökenine, tarihine, etimolojisine dair açıklamalar yapılmıştır. Daha sonra Görele yöresi halk oyunlarından "Horan", "Sıksara", "Karşılama", "Tarlalar Salkım Saçak", "İnce Oyun (Görele Çiftetellisi)", "Konyalı", "Avaremu" oyunları hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Adı geçen oyunlarla ilgili açıklamalar yapılırken yine "Oyun ve Bügü" isimli eserlerden yararlanılmıştır. "Horan" başlığı altında horanın genel tanımına, oynanış şekline, ritim ve figür özelliklerine değinilmiş daha sonra özel olarak Görele horanı incelenmiştir. Görele'de horan oynanırken giyilen geleneksel kıyafetlerle günümüz icralarında görülen giysiler arasında kıyaslamalar yapılmıştır. Yörede icra edilen horan "düz-yavaş bölümler", "alaşağı bölümü", "sert oynanan bölümler" olmak üzere üç bölüm halinde ele alınmıştır. Yine bu kısımda horan çeşitlerinden "Karma Horanlar", "Atalık Horanı", "Bıçak Oyunu", "Hasbal Horanı" üzerinde durulmuştur. Bu çeşitlerin yöreleri, oyuncuları, ritimleri, figürleri, oyun araç-gereçleri hakkında bilgi verilmiştir.

"Tuzcuoğlu" başlığı altında Görele yöresi kemençecilik geleneğinin önemli isimlerinden Tuzcuoğlu Mehmet Ali'nin yarattığı oyundan ve doğadaki seslerin kemençeyle senfoniye dönüştürüldüğü çok sesli ezgiden; "Sıksara" başlığı altında çok hareketli bir oyun olan oyunun ortaya çıkışı ve kelimenin etimolojik kökeni ile ilgili düşüncelerinden; "Karşılama" başlığı altında Görele yöresinde genelde kadınların oynadığı karşılamanın oynanış biçiminden ve usullerinden; "Tarlalar Salkım Saçak", "Görele Çiftetellisi", "Konyalı" ve "Avaremu" başlığı altında ise bu oyunların oynanışından, ritminden, oyuncuların özelliklerinden söz edilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Halk Oyunları Üstüne", **Yeşilgiresun**, 9 Mayıs 1998, 6838, Giresun, s.2.

"Oyun" kavramının tanımı, kapsamı, işlevleri hakkında bilgi verilerek başlayan bu çalışmada esas olarak Türk halk oyunları üzerinde durulmuştur. Halk

oyunları ile bölgeler arasında ilişki kurulmuştur. Ege ve Batı Anadolu'nun zeybek bölgesi, Doğu Karadeniz'in horan bölgesi, İç Anadolu'nun halay bölgesi, Trakya'nın sirto ve hora bölgesi, Doğu Anadolu'nun bar bölgesi olduğu belirtilmiştir. Çalışmanın ikinci kısmında özele inilerek, Giresun yöresi halk oyunları hakkında bilgi verilmiştir. Giresun yöresindeki halk oyunları oluşum biçimlerine göre "horan", "karşılama" ve "karma oyunlar" şeklinde üçe ayrılmıştır. Görele ile Görele'ye yakın ilçelerde horanun, Giresun'un merkezi ile yakın ilçelerde karşılamanın, Alucra ve Şebinkarahisar gibi iç kesimde bulunan yörelerde ise karma oyunların yaygın olduğu söylenmiştir. Karma oyunların horan, karşılama ve Erzincan, Sivas oyunlarından meydana geldiği ifade edilmiştir. Görele'nin horan ve kemençe merkezi olarak bilinmesinin sebepleri açıklanmış, Görele'ye özgü "Tuzcuoğlu", "Hasbal", "İnceoyun" havalarından söz edilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Halk Oyunları-1", **Yeşilgiresun**, 26 Ocak 2002, 7966, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Halk Oyunları-2", **Yeşilgiresun**, 2 Şubat 2002, 7972, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Halk Oyunları-3", **Yeşilgiresun**, 9 Şubat 2002, 7978, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Halk Oyunları-4", **Yeşilgiresun**, 16 Şubat 2002, 7984, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Halk Oyunları-5", **Yeşilgiresun**, 2 Mart 2002, 7993, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Halk Oyunları-6", **Yeşilgiresun**, 16 Mart 2002, 8005, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Halk Oyunları-7", **Yeşilgiresun**, 23 Mart 2002, 8011, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Halk Oyunları-8", **Yeşilgiresun**, 8 Nisan 2002, 8024, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Halk Oyunları-9", **Yeşilgiresun**, 20 Nisan 2002, 8035, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Halk Oyunları-10", **Yeşilgiresun**, 27 Nisan 2002, 8041, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay, on hafta süren "Görele Halk Oyunları" başlıklı yazı dizisinin ilk sayısında Metin And'ın "Oyun ve Bügü" isimli yapıtından hareketle oyun kavramının etimolojisine, kavramın farklı coğrafyalarda kullanım şekillerine açıklık getirmiştir. Çalışmanın ikinci sayısı ile sekizinci sayısı arasında halk oyunlarından "horan" bütün detaylarıyla ele alınmıştır. İkinci sayıda Mahmut Ragıp Gazimihal'in, Metin And'ın, İsmet Zeki Eyuboğlu'nun horan sözcüğünün kökenine dair düşünceleri aktarılmıştır. Üçüncü kısımda horanun oynanış biçimi, bölümleri, horanda yer alan figürlerin esin kaynakları, horanun icra edildiği ortamlar, horanun kemençe ile ilişkisi, Görele yöresinin önemli halk çalgıcıları hakkında bilgi verilmiştir. Dördüncü sayıda horanun oynanışına dair yapılan açıklamalara devam edilmiştir. Beşinci ve altıncı bölümlerde ise horan, Görele özeline inilerek oynanış şekli, yörede horan oynayışı bakımından önde gelen isimler, horan oynanışı sırasında giyilen giysilerin geçmişte ve günümüzde durumu, horanun kısımları incelenmiştir.

Çalışmanın yedinci bölümünde yine Metin And'ın "Oyun ve Bügü" isimli yapıtından hareketle Türkiye'nin farklı bölgelerinde, değişik biçimlerde oynanan horanlara verilen adlar üzerinde durulmuştur. Bu sayının son kısmında horan sırasında kemençecinin söylediği atma türkü örnekleri okuyucuya sunulmuştur. Sekizinci kısımda "Karma Horanlar", "Atalık Horanı", "Bıçak Oyunu", "Hasbal Horanı", "Tuzcuoğlu Horanı", "Sıksara", "Karşılama" başlıkları altında ismi verilen oyunların ortaya çıkışı, oynanışı, çalınış usulleri gibi hususlara değinilmiştir. Dokuzuncu sayıda ise "Tarlalar Salkım Saçak", "İnce Oyun (Görele Çiftetellisi)", "Konyalı", "Avaremu" başlıkları altında bu oyunların niteliklerinden söz edilmiştir. Özellikle "Tarlalar Salkım Saçak" ve "İnce Oyun (Görele Çiftetellisi)" isimli oyunların türküleri aktarılmıştır. Çalışmanın son sayısında Mahmut Ragıp Gazimihal'in Doğu Karadeniz bölgesinde oyunun anlamına, önemine, bölgelere göre rastlanılan farklılıklara dair verdiği bilgiler alıntılanmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Doğanlar Düzündeki Horan", **Yeşilgiresun**, 2 Eylül 2006, 9364, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay bu çalışmasında Afyon ilinin İncehisar ilçesinde Doğanlar Köyü'nde bulunan Giresun Şehitliği'nde düzenlenen anma töreni sonrasında kurulan "horan" hakkında bilgi vermiştir. Giresunlular ile Afyonluların kaynaşması, buluşması niteliğindeki bu horanın her deviniminde, her dalgalanışında, her seslenişinde "o korkunç ve kutsal günleri" hatırladıkları; oyunlarına o günleri yansıttıklarını belirtmiştir. Halk oyunlarının icra edildiği ortamların devingenliğini, coşkusunu tasvir etmesi bakımında oldukça önemlidir.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Horan Ekibi", **Yeşilgiresun**, 17 Mart 2012, 11055, Giresun, s.2.

Yukarıda künyesi verilen çalışmada, Doğu Karadeniz yöresinde kurulan çeşitli halk oyunu ekipleri hakkında bilgiler verilmiştir. Kemençecilik geleneği bağlamında Giresun yöresinin önemli isimlerinden olan Karaman ve Tuzcuoğlu hakkında açıklamalarda bulunulduktan sonra 1930'lu, 1940'lı yıllara Çürükeynesil köyü merkezli olarak kurulan "Görele Horan Ekibi" üzerinde durulmuştur. Sözü edilen ekibin ardından 1950-1960 yılları arasında yükselişe geçtiği belirtilen "Tonya Horan Ekibi" ve sonrasında oluşan "Akçabat Horan Ekibi" ele alınmıştır. Bu ekiplerin kurucuları, çalışmaları, başarıları ayrıntılı olarak anlatılmıştır. 1980 yılı ile yazının yayımlandığı 2012 yılı arasında Görele'de halk oyunu ekipleri bağlamında yapılan çalışmalar, bu çalışmalara destek olan kişi ve kurumlar hakkında açıklamalar yapılmıştır. Hayrettin Günay'ın Görele Lisesi'nde görev yaptığı sıralarda oluşturduğu halk oyunu ekibi, çalışmaları, katıldıkları yarışmalar gibi meselelere değinilmiştir. Ayrıca Halk Oyunu Yarışmacıları Seçici Kurul Üyesi olarak bulunduğu görevlerden, bu görevler sırasında yaptığı derleme çalışmalarından söz edilmiştir. Çalışmada esas üzerinde durulan nokta yazının kaleme alındığı 2012 yılında, Görele'de yeniden kurulmaya başlanan "Görele Horan Ekibi" olmuştur. Ekibin kurucuları, tasarlanan çalışmalar, katkısı olanlar, ekibin tanıtımı için gerçekleştirilen yayınlar detaylı olarak aktarılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Darıdan Horana-1", **Yeşilgiresun**, 5 Aralık 2015, 12181, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Darıdan Horana-3", **Yeşilgiresun**, 19 Aralık 2015, 12192, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Darıdan Horana-2", **Yeşilgiresun**, 26 Aralık 2015, 12198, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Darıdan Horana-4", **Yeşilgiresun**, 2 Ocak 2016, 12204, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Darıdan Horana-5", **Yeşilgiresun**, 9 Ocak 2016, 12210, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Darıdan Horana-6", **Yeşilgiresun**, 16 Ocak 2016, 12216, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Darıdan Horana-7", **Yeşilgiresun**, 23 Ocak 2016, 12222, Giresun, s.2.

Yukarıda künyesi verilen "Darıdan Horana" başlıklı yazı dizisinde "horan" oyununun kaynağına, doğuşuna dair açıklamalarda bulunulmuştur. Yazı dizisinin ilk sayısında "darı" sözcüğünü etimolojik olarak ele alınmıştır. Konuya giriş niteliğinde olan ilk sayıda; genel olarak "darı" kelimesinin kökenine, aynı kökten türeyen kelimelere; özel olarak da Görele-Çürükeynesil köyünde darı merkezli olarak kullanılan kelime ve kelime gruplarına dair bilgiler verilmiştir. Çalışmada bireysellikten toplumsallığa, "imece" anlayışına geçiş üzerinde durulmuş, kültürel evrimleşme "darı tarlalarının açılması, eşilmesi, bellenmesi, kazılması; ot kazımı, sık sökme, tarla biçme, sıra yapma, sıra verme, sıraya gitme" gibi birliktelik gerektiren eylemler üzerinden örneklendirilmiştir. Üretimde, araç-gereçte, günlük yaşamda, doğa koşulları karşısında hatta ezgilerde, türkülerde, oyunlarda çeşitli evrimleşmeler yaşandığı, zamanla bireysellikten uzak kolektif bilincin doğduğu belirtilmiştir.

Görele yöresi insanlarında görülen ve Çepni kültürünün izlerini barındıran özelliklerin sıralanması ile başlayan ikinci sayıda, "darıdan horana" gerçekleşen

evrim üzerinde durulmuştur. Bu evrimde müziğin, türkülerin, ninnilerin, ağıtların, halk oyunlarının birlikte değerlendirildiği ifade edilmiştir. Darıdan horana evrimin temelinde ise Kıpçak ve Çepni kültürü; ozan, kam, şaman izleri olduğu görüşü savunulmuştur. Geçmişten günümüze gelen Görele oyunlarında, müziklerinde, çalgılarında yöredeki Çepni yerleşiminin etkisi görüldüğü söylenmiştir. Yörenin en önemli oyunlarından olan horanda da "darı imecilerinin, darı kazma imecilerinin" etkisi olduğu belirtilmiştir. Hayrettin Günay bölgedeki Çepni kültürü yaratmalarından en belirgin örneğinin "imece" olduğunu, darı-imece bütünleşmesi sırasında da pek çok türkünün, ezginin, horanun ortaya çıktığını söylemiştir. Darı imecileri veya ekin kazma imecileri hakkında detaylı bilgi verilmiş, tarla kazan imecilerin tasviri yapılmıştır.

Hayrettin Günay, yazı dizisinin üçüncü sayısında; ekin imecilerine önderlik yapanlar ile geçmişte toplum önderi vasfı da olan şamanlar arasında bağlantı kurmuş, "ekin kazma" aşamalarını anlatmıştır. Ayrıca üretim coşkusu içerisinde, yedili hece ölçüsü ile söylenmiş "imece türküsü" örneğine ve bu örnekten türeyen ancak başka bir konuyu işleyen türküye çalışmada yer verilmiştir.

Dördüncü sayıda; müziğin esin kaynağının, başlangıcının ekin imecileri olduğunu, tarlalardaki imecilerin çalışma sırasındaki devinimlerinden "müziği" doğduğunu belirtilmiştir. Ekin imecileri "kök" olarak kabul edilip onlardan yola çıkılarak "aşk, ayrılık, özlem, hastalık, yokluk, ölüm, askerlik" temalı türkülere ulaşıldığı savunulmuştur. Başlangıçta oldukça ilkel olan bu imeci havalarının zaman içerisinde kemençenin dâhil oluşuyla zenginleştiğini, yeni ezgilerin, sözlerin, kemençe çalış biçimlerinin ortaya çıkması ile imeci havalarının da değiştiğini söylenmiştir. Tarlanın işlenişi sırasında imecilerin devinimlerine bağlı olarak ekin havasının coşkusunda da meydana gelen ritimik değişiklik örnek üzerinden aktarılmıştır. Çalışmanın son kısmında türkülerin, ezgilerin temelinde darı imecilerinin bulunduğu vurgulanmış, sadece bu imecilerde birbirinden farklı sekiz ezgi, türkü oluştuğu belirtilmiştir. Zamanla bu ezgilerin yerleşerek, gelişerek horan havalarına dönüştüğü söylemiştir.

"Darıdan Horana" başlıklı yazı dizisinin beşinci sayısında; halk oyunlarının da başlangıçta "üretim, iş, ekin" eylemlerinden öykünülerek meydana geldiği

söylenmiştir. İlkel insanın başlangıçta doğa olaylarından ve "yalvarma, bağışlanma, kurban, av, savaş, büyü" gibi ortak davranışlardan esinlenerek bunları oyunlaştırdığını, böylece dansların meydana geldiğini vurgulamıştır. Avustralya yerlileri arasında görülen "Canoe" ve Kuzey Missouri'deki Mandan Kızılderililerinin gerçekleştirdiği "Buffalo Gel" dansları hakkında açıklamalar yaparak öne sürdüğü fikirleri bu danslarla örneklendirmiştir.

Hayrettin Günay altıncı sayıda "horan" ve "horan" kullanımlarındaki farklılığın nedenlerine değinmiştir. Çalışmanın başlangıcında halk oyunlarının özelliklerine, araştırmacıların oyunlara dair genel saptamalarına yer vermiştir. En eski oyunların; Azteklerin, Kızılderililerin, İspanyolların "ateş dansı"; Tatarların, Afrikalı zencilerin, Baskların "savaş dansı"; Orta Avrupa'ya, Fransa'ya özgü "hasat dansı"; Peru'ya özgü "düğün dansı" gibi kaynaklara dayandığından söz edilmiş, "horan"ın da Görele-Çürükeynesil köyünden etrafa yayıldığını belirtmiştir. "Tıpkı durgun göle atılan taşın halkaları gibi" horanın da Çürükeynesil'den Görele'ye, Beşikdüzü'ne, Şalpazarı'na, Tonya'ya, Fol Deresi'nin doğusuna, Tirebolu'ya, Kürtün'e, Espiye'ye yayıldığı ifade edilmiştir. Günay, ilk adlandırmanın "horan" olduğunu ve günümüzde de Görele yöresinde aynı kullanımın devam ettiğini çeşitli kullanımlar üzerinden örneklendirmiş; oyunun yayılışı sırasında gerçekleşen ve Oğuz-Çepni-Türkçe dil kurallarına aykırı olan "a" sesinin "o" sesine dönüşmesi olayı ile "horan" kelimesine dönüştüğünü söylemiştir. Çalışma horana dair yapılan tanım ile sonlandırılmıştır.

Yazı dizisinin son sayısında ele alınan konu ise horanın kaynağıdır. Horanın temelinde iş kuramının, ortak çalışmanın, imecenin olduğunu tekrar hatırlatmış, horanın kaynağının "deniz, dalgalar, ağdaki balık çırpınışların" olduğunu söyleyen araştırmaların yanlışlığını nedenleriyle belirtmiştir. Hayrettin Günay horanın kaynağının "mısır bitkisi" olduğunu, horancıların ele ele tutuşarak kollarını yukarıda tutma eyleminde mısırın büyüdükten sonraki yaprakların duruşu, salınması, titremesi gibi hareketlerden esinlenildiğini vurgulamıştır. "Dizilişler, devinimler, çalgılar, yöneten" gibi unsurlar bakımından horan oyunu ile darı imecisi arasında benzer yönler olduğunu söylemiştir.

"Darıdan Horana" başlıklı bu yazı dizisi halk bilimi açısından incelendiğinde "horan" oyununun kökenine, kültürel evrimine dair bilgiler vermesi bakımından oldukça önemlidir. Konuyla ilgili kaynaklardan alıntılar yapılmış, evrensel örnekler verilmiştir. Önermeler arasında tutarlılık olmakla beraber, konuyla ilgili öne sürülen düşünceler çeşitli şekillerde ispatlanmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Kemençe Horan-1", **Yeşilgiresun,** 29 Temmuz 2017, 12682, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Kemençe Horan-2", **Yeşilgiresun**, 5 Ağustos 2017, 12688, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Kemençe Horan-3", **Yeşilgiresun**, 12 Ağustos 2017, 12693, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Kemençe Horan-4", **Yeşilgiresun**, 19 Ağustos 2017, 12700, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Kemençe Horan-5", **Yeşilgiresun**, 26 Ağustos 2017, 12706, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Kemençe Horan-6", **Yeşilgiresun**, 9 Eylül 2017, 12715, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Kemençe Horan-7", **Yeşilgiresun**, 16 Eylül 2017, 12721, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Kemençe Horan-8", **Yeşilgiresun**, 30 Eylül 2017, 12733, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'de Kemençe Horan-9", **Yeşilgiresun**, 7 Ekim 2017, 12739, Giresun, s.2.

Yazı dizisinin ilk sayısında çalgıların özellikle "kemençenin" işlevlerine, toplum için önemine, Görele yöresinde tarihsel sürecine, kemençecilik geleneğine değinilmiştir. Çalgıların kökeni iki bin yıl öncesine, Orta Asya'ya dayandırılmıştır. Çalgılar sayesinde "sevgi, mutluluk, ayrılık, acı, yıkım, yiğitlik, umut dilekleri,

yakınma, alkış, kargış, Tanrı'ya yakarış" gibi hislerin dillendirildiği belirtilmiştir. Çalgıların, sazların "acı ve sevinç gibi toplumsal duyguları sese dönüştürme", "belleklere yerleşen olayları kuşaktan kuşağa aktarma", "benzer duyguların etkisiyle toplumsal dayanışmayı sağlama", "Tanrı'ya yakarma ve tapınma", "eğlendirme" gibi pek çok işleve sahip olduğu ifade edilmiştir. Daha sonra Görele özeline inilerek yörenin en önemli çalgısı kemençenin adlandırılışlarından, farklı coğrafyalara yayılışından söz edilmiştir. Bilinen en eski kemençecilerin Görele yöresinde yetişmiş Tuzcuoğlu, Karaman, Picoğlu olduğu hatta bu isimlerin Trabzon, Rize, Ordu gibi illerin birinci kuşak kemençecileri tarafından "ulaşılmaz usta" olarak anıldığı belirtilmiştir.

Araştırmanın ikinci sayısında günümüzde kullanılan "Görele kemençesinin" doğuşu, zaman içerisinde değişimi ve Görele yöresini yurt edinişi hakkında bilgiler verilmiştir. Kemençenin oluşum yeri, kökeni olan Görele'den doğuya ve batıya yayıldığı görüşü savunularak, konuya bilimsel kaynaklardan yapılan alıntılar ile açıklık getirilmiştir. Görele kemençesinin, özellikle Yunanistan'a 1923 mübadelesi sonucunda gittiği belirtilerek, halk bilimi araştırmacısı M. Arif Altunbaş ile Yunan halk oyunu ekibi yöneticisi Constantin arasında konuyla alakalı olarak geçenler aktarılmıştır. Böylece kemençenin menşesinin Görele olduğu, bunun bütün toplumlar tarafından kabul edilmesi gerektiği hatta edildiği vurgulanmıştır.

Üçüncü sayıda toplumun tarihini, kimliğini, kültürünü yansıtan kemençelerin yayılış sürecinden söz edilmiştir. Görele merkez alınarak doğuya ve batıya yayıldığı vurgulanmıştır. Özellikle göç, eğitim, çalışma gibi nedenlerle başka yörelere giden kemençecilerin geleneğin yayılmasında etkili olduğu belirtilmiştir. Aynı sebeplerle Almanya'ya giden kemençeci Necati Cinel ve Sami Günay gibi önemli isimlerle kemençenin yurtdışına taşındığı ifade edilmiştir. Kemençenin Orta Asya'dan yapılan göçlerle Görele'ye; oradan da Göreleli kemençecilerin gerçekleştirdiği göçler, düğünler, otçular, eğlenceler sayesinde Trabzon'a, Rize'ye, Görele'nin batısına ve doğusuna hatta Rumlara, Yunanistan'a yayıldığı belirtilmiştir. Zamanla bireysel dokunuşlar ve yöresel ses beğenileri ile Görele'den, Göreleli kemençecilerden öğrenilenlere yerel unsurların eklendiği böylece Sürmene'de, Maçka'da, Rize'de, Akçaabat'ta yöreye özgü çalış, söyleyiş, söz, ezgi oluştuğu vurgulanmıştır.

Araştırmanın dördüncü sayısı Görele'de kemençe ile icra edilen "ekin" türküsü ile başlatılmıştır. Daha sonra Görele yöresinde kemençenin bilinen ilk icracısı olan 1700'lü yılların ilk yarısında doğmuş Ali Kam'dan ve onun ardından gelen 1800'lü yılların ortalarında doğmuş Tuzcuoğlu'ndan, aynı dönemlerde yaşayan Kuyucuoğlu'ndan söz edilmiştir. İki usta ismin çalıp söylediği yıllarda Görele civarında herhangi bir kemençe icracısının tespit edilmediği belirtilmiştir. Daha sonra sözü edilen isimlerin ardından yetişen, Görele dışına çıkmış ilk kemençeci olan ve "Görele Cezayir havası, Şırıp şırıp havası, Hasbal, Sıksara" gibi ezgilerin sahibi Karaman üzerinde durulmuştur. Görele'nin doğusunda yetişen ilk kemençeci Rizeli Sadık Aynacı'nın Karaman'dan on yaş küçük olduğu, Karaman'ı usta olarak andığı, kemençeye Karama etkisiyle başladığı ifade edilmiştir.

Bir önceki çalışmanın son kısmında Görele yöresinde pek çok horan ezgisi oluşturan, ürünlerin yayılımına katkı sağlayan "Karaman" üzerinde duran Hayrettin Günay, altıncı sayıya yine Karaman'dan söz ederek başlamıştır. Daha sonra kemençenin bilinen ikinci biçemini, kuşağını oluşturan, Karaman'ın öğrencisi olan Piçoğlu Osman hakkında bilgi verilmiştir. Rize, Trabzon, Giresun, Şebinkarahisar, Ordu gibi yörelerde gerçekleştirilen düğünlerde, otçu göçlerinde, oturaklarda kemençe çalan Piçoğlu'nun geleneğin, türkülerin, çalış tekniğinin yayılmasına zemin hazırladığı belirtilmiştir. Piçoğlu Osman'dan sonra gelerek Görele kemençesinin yöre dışına taşınmasına katkı sağlayan Hacıali Özdemir ve Durkaya hakkında açıklamalarda bulunulmuştur.

Altıncı sayıda ise kemençecilik geleneğinde üçüncü kuşak sayılabilecek Ahmet Ala, Kemal Caba, Kâtip Şadi, Sırrı Öztürk, Sami Günay, Nazmi Özdemir, Şenel Dandin, Kemal Yılmaz, Esat Somuncu gibi isimler hakkında kısaca bilgi verilmiş, icraları üzerinde durulmuştur. Günümüzde kemençecilik geleneğine, kemençeyi yaymaya devam eden Haşim Torun, Uğur Keskin, Emre Sarıcı çalışmanın son kısmında anılmıştır.

Hayrettin Günay, yazı dizisinin yedinci sayısında "horan" kavramı üzerinde durmuştur. "Horan" kavramı ile alakalı olarak yapılan çalışmalardan söz etmiştir. 1986 yılında yayımlanan Büyük Larousse, 1974 baskısı TDK Türkçe Sözlüğü, 1992 baskısı TDK Türkçe Sözlüğü, İsmail Zeki Eyuboğlu'nun Türk Dilinin Etimoloji

Sözlüğü, Metin And'ın Oyun ve Bügü, Selim Cihanoğlu'nun Trabzon'da Oynanan Horanlar, Murat Tekin'in Trabzon'da Oyunlar ve A'dat, Mahmut Ragıp Gazimihal'in Darülelhan Trabzon Bölgesi Derleme Notları gibi yapıtlarda yer alan horan tanımları, horan kavramının kökenine dair görüşler üzerinde durmuştur.

Bir önceki yazıda horan kavramının tanımına, kökenine dair açıklamalar yapmış eserlerden söz eden Günay, bu çalışmada adı geçen eserlerde öne sürülen görüşlerin yanlışlıkları üzerinde durmuştur. "Horan" kelimesinin Türkçe olmasına rağmen bu eserlerde ısrarla Yunanca olan "horan" kavramının kullanılmasını eleştirmiştir. Yedinci sayıda yer verilen eserlerden yalnızca 1974 yılında TDK tarafından basımı gerçekleştirilen Türkçe Sözlük'te oyunun "horan" şeklinde doğru yazıldığı ve köken olarak da Türkçe sayıldığı belirtilerek bu yaklaşımın doğruluğu savunulmuştur.

"Görele'de Kemençe Horan" başlıklı yazı dizisinin son sayısında, "horan" sözcüğünün doğuşu ve kökeni üzerinde durmuştur. Sözcüğün Yunanca değil Türkçe olduğu, "horan" oyununun Cenevizlilerden kalmış olabileceğini söyleyen Mahmut Ragıp Gazimihal'e katılmadığını belirtmiştir. "Kemençe ve horan Görele yöresine ait ise adını da biz koymuş olmalıyız." düşüncesinden yola çıkan Günay, kelimenin köklerini Görele'de hatta Çürükeynesil köyünde aramak gerektiğini söylemiştir. Kemençenin de horanın da meşesini dışarıda aramak, bunların kaynağı olan Görele'de değil sonradan yayılan alanlarla araştırmak yapılan etimolojik yanlışların sebebi olarak sunulmuştur. "Horan" yerine "horan" kullanımındaki yanlışlığın bir diğer nedenini oyunun ilk çıkışına zemin hazırlayan unsurun yanlış saptanması olduğu söylenmiştir. Trabzon ve Rize'de biçilmiş mısır saplarından oluşan yığınlara "horom" denildiğini ancak oyunun kökeni bu öykünmede aramanın yanlışlığını belirtmiştir. Hayrettin Günay biçilmiş, ölmüş, devinimsiz kalmış saplardan esinlenilerek bu kadar coşku dolu, devinimli, kıvrak bir dansın ortaya çıkamayacağını vurgulamıştır. Bu nedenle horan yeterince gelişmiş, toprağa sıkı sıkı tutunmuş darının (mısır) rüzgârda salınımı, yapraklarıyla göğe yükselişi gibi eylemlere öykünülmesi sonucunda doğmuş olduğu savunulmuştur. Bu eylemlerin horan oyununa sağa sola gidiş veya kolları havaya kaldırış şeklinde yansıdığı görülmektedir.

Horan oyununun kökenine dair yapılan açıklamalardan sonra kavram etimolojik olarak incelenmiştir. Oyunun ortaya çıkışı ile ilişkilendirilerek kelimenin kökeni "darı" anlamına gelen "doran/toran" kavramında aranmıştır. Türkçe olan "dor/tor" köküne "-an" eki getirilerek sözcüğün türetildiği ifade edilmiştir. "Tor-an > dor-an > hor-an" şeklinde dönüşümün hem oyunun ortaya çıkış kaynağına, hem Çepni ağız özelliklerine hem de Türkçe sözcük türetme kurallarına uygunluğu belirtilmiştir.

4.4.17. Şenlik ve Festivaller Konulu Çalışmaları

Şenlikler; bir toplumun kendini her türlü dış ve iç etkilerden korumak, bol ürün elde etmek, barış ve güvence içinde yaşamak amacıyla, bir mevsimden ötekine, bir yaşam çağından sonrakine ve toplumsal yaşantıdan başka bir yaşantıya geçme ya da tarihsel, dinsel, söylensel olay, kişi, varlıkları ve yüce varlıkları anma sırasında topluca yemek yiyerek, oynayarak, bağırarak, iş görerek yaptığı geleneksel eğlencenin türü (Acıpayamlı, 1978: 78) şeklinde tanımlanırlar. Müzik, dans, drama gibi etkinlikleri içeren, aynı anda birden çok etkinliğin aynı alanda ve genelde açık, kamusal bir mekânda, bir arada var olduğu, kendine has ritüelleri ve çoğunlukla kendine has yemekleri ve kostümleri olan, karmaşık, düzensiz görünen ama kendi içinde bu düzensizliği yaratan ve sürdüren bir düzeni olan, herkesin katılabileceği etkinliklerdir (Yurdakul, 2006: 8).

Festivaller ise bir toplumun kültürünü ve dünya görüşünü temsil eden, doğrudan veya dolaylı toplumun tüm bireylerini etkileyen, kutlama etkinliklerinde merkezlenen, ritüel form ve olaylardan oluşan, genellikle evrensel, sosyal ve nüfusa nüfuz eden sembolleri ile halka ait, belirli bir grup tarafından ve/veya dinî ve resmi kuruluşlarca desteklenen bir gün veya günlerin yinelenmesinden oluşan dönem (İmirgi, 2005: 31) olarak açıklanmaktadır. Sanat ya da kültür odaklı belirli temalarda gerçekleştirilen ve özellikle gerçekleştirildiği alanda popüler isimlerle hedef kitleyi buluşturan genellikle her yıl tekrarlanacak şekilde bir periyodik düzene sahip kültür, sanat etkinlikleri olarak bilinmektedir. Festivaller, genellikle düzenlendiği yerin, kurumun doğrudan adı ile ya da akılda kalıcılığı sağlaması amacıyla düzenlendiği yere ya da yöreye ait özel bir olgu adı ile gerçekleştirilmektedirler. Ulusal ya da uluslararası alanda sinema, müzik, tiyatro festivalleri ile birlikte yerel ya da bölgesel düzeyde gerçekleştirilen kültür-sanat festivalleri de düzenlenebilmektedir. Burada da bir bölgeye ait kültürel, tarihsel bir özellik de festivale konu olabilmektedir (Özkan, 2011: 45-46).

Dünyadaki toplulukların hepsi olmasa bile çoğu, kutlamalar için belirli aralıklarla zamanlar ayırmışlardır. Bu zamanlar bir grubun ya da topluluğun değerli anlarıdır. Bir mevsimden diğerine ya da hayatın bir döneminden diğerine geçiş

zamanları olabilir; tarihi olayların yıl dönümleri, bir kahramanın ya da tanrının doğum ya da ölümünün efsanevi günü, bir din liderinin ya da toplumun kurucusunun sembolik olarak sahneye konması olabilir. Yaşayan bir kişi ya da grubu ya da toplumsal bir olayı şölen ve eğlence katarak kutlamak da olabilir. Kutlamalar içeren, özel bir öneme sahip bu tekrar eden anlara festival denmektedir (Smith, 2009: 341). Hayrettin Günay'ın çalışmalarında üzerinde durduğu şenlikler ve festivaller ise şunlardır:

1. Dokuzgöz Yayla Şenliği
2. Görele Kemençe ve Horan Günleri
3. Honefter Yayla Şenlikleri
4. Tonya Kadırga Otçusu

Festivaller, takvimsel olarak düzenlenmiş aralıklarla meydana gelirler, ulusaldırlar, halk katılır, yapıca karmaşıktır ve ses, görüntü ve amaç bakımından çok yönlüdürler (Stoeltje, 2005: 160). Tanıma uygun bir şekilde yılın belirli zamanlarında, civar yörelerden yüksek katılımla gerçekleştirilen yayla şenliklerine, horan günlerine, şehir merkezlerinden ve köylerden yaylalara göçün kutlandığı otçulara katılan Hayrettin Günay, bu özel kutlamaları halk müziği, halk oyunları, inanış ve gelenekler bağlamında çok yönlü olarak incelemiştir. Bu kutlamalar birer tören niteliği göstermektedir ve tören, geçmişe bağlı kalmak, topluluğun manevi kişiliğini korumak için yapılmaktadır (Durkheim, 2010: 509). Hayrettin Günay, bu kutlamalara her sene katılarak geleneğin dönüşümünü, korunan ve yitirilen değerleri, şenliklerde kültürel aktarımın nasıl gerçekleştiğini, kutlamaların eksik yanlarını kayıt altına almış, festivaller odaklı çalışmalarıyla yetkililiklerin ve ilgililerin dikkatini çekmeyi amaçlamıştır.

4.4.18. Şenlik ve Festivaller Konulu Çalışmalarının Bibliyografyası

GÜNAY, Hayrettin, "Dokuzgöz Yayla Şenliği", **Yeşilgiresun**, 18 Eylül 1999, 7247, Giresun, s.2

GÜNAY, Hayrettin, "Dokuzgöz Yayla Şenliği", **Görele Lisesi**, Yıl 7, Sayı 23, Giresun Eylül-Ekim-Kasım 1999, s. 20.

Hem Görele Lisesi dergisinde hem de Yeşilgiresun gazetesinde yayımladan bu çalışma, 24-25 Temmuz 1999'da Görele'nin Dokuzgöz Yaylası'nda ilk kez düzenlenen şenlik üzerine kaleme alınmıştır. Öncelikle Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde gerçekleştirilen festivallerin, şenliklerin işlevlerinden söz edilmiştir. Daha sonra özele inilerek Giresun'da düzenlenen Aksu Festivali, Kümbet Yayla Şenliği, Karaovacık Yayla Şenliği, Tirebolu Fındık Festivali, Alucra Ekin Şenliği, Çamoluk Bal Festivali gibi şenlikler sıralanmıştır. Dokuzgöz Yayla Şenliği'nin 24 Temmuz 1999 tarihinde Görele Parkı'nda başladığı andan 25 Temmuz'da Dokuzgöz yaylasında sonlandırılışına kadar katkısı olan isimler, kemençeciler, halk oyuncular hakkında detaylı açıklamalar yapılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Kemençe ve Horan Günleri", **Yeşilgiresun**, 28 Temmuz 2012, 11169, Giresun, s.2.

Bu çalışmada, 13-15 Temmuz 2012 tarihleri arasında sekizincisi gerçekleştirilen "Görele Kemençe ve Horan Günleri" hakkında bilgi verilmiştir. Etkinliğin işlevlerinden, yapılan konuşmalardan, etkinlikte yer alan isimlerden, kemençe icralarından, oynanan horanlardan detaylı olarak söz edilmiştir. Etkinliğin "Görele kemençesi ile horanını gündeme getirmek, her yaştan Göreleliyi kemençede ve horanda bütünleştirmek, yerel kültür öğelerini gençlere ve gelecek kuşaklara aktarmak" amaçlarıyla gerçekleştirildiği ifade edilmiştir. Etkinliklerde Kâtip Şadi, Sami Günay, Hikmet Gök, Hüseyin Çınar, Mustafa Çınar, İbrahim Gürpınar, Mustafa Naci Keskin, Mehmet Gündoğdu, Rıza Can Özel, gibi önemli kemençe sanatçılarının icralarda bulunduğu belirtilmiştir. Hayrettin Günay etkinliği oldukça başarılı ve faydalı bulduğunu belirterek, gelecek etkinlikler için önerilerde bulunarak çalışmayı sonlandırmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Tonya Kadırga Otçusu", **Yeşilgiresun**, 30 Temmuz 2016, 12378, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay yukarıda künyesi verilen bu çalışmada, 15 Temmuz 2016 tarihinde arkadaşlarıyla beraber katıldığı "Tonya Kadırga Ot Göçü" hakkında detaylı açıklamalarda bulunmuştur. Çalışmada öncelikle içerisinde "Gadırga (Kadırga)" geçen altı mâni aktarılmıştır. Daha sonra otçu göçüne beraber katıldığı Ahmet Torun'dan, Mehmet Demiral'dan, Kenan Hoşul'dan söz etmiştir. Oğuz-Çepni Türklerinin yürüyerek, türküler söyleyerek, naralar atarak, horan oynayarak, silah patlatarak yaylalara gidişinin tekrar canlandırıldığı "Otçu Göçü" üzerine açıklamalar yapılmıştır. Kadırga Yaylası'na çıkışları sırasında yaşadıkları, şenliklerde çalınan kemençeler, oynanan devinimli ve coşkulu horanlar hakkında bilgi verilmiştir. Kürtün ve Tonya'nın beraber yaptığı Kadırga Otçusu'na başka ilçelerden de katılım olduğu ifade edilmiştir. Çalışmada yapılan canlı betimlemeler otçu göçünün heyecanını okuyucuya hissettirmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Honefter Yaylası", **Yeşilgiresun**, 3 Eylül 2016, 12408, Giresun, s.2.

Bu çalışmada Hayrettin Günay, Trabzon-Düzköy ilçesinin Honefter Yaylası'nda, 2016 yılında katıldığı otçu şenlikleri sırasındaki izlenimlerini aktarmıştır. Tonya'dan Honefter'e kadar olan yolculuklarından, Honefter'in coğrafi yapısından, katılımcılardan, halk oyunlarından, ezgilerden söz etmiştir. Trabzon'da düzenlenen bazı şenliklerin isimlerini aktarmıştır. Şenliklerde yer alan kemençeciler, davulcular, zurnacılar hakkında eleştirilerde bulunmuştur. Kendini kaybederek oynayan horancular ile şamalar arasında bağlantı kurmuştur. Burada yaptığı görüşmelerden, dinlediklerinden bahsetmiştir. Düğün, imeci, gelinçi, otçu, türkü, kemençe, davul, zurna, şenlik, konak, fıkra, bilmece, atasözü, deyim gibi halk kültürüne ait unsurları geleneğin içinde yer alarak, yapaylıktan uzak kalarak yazmanın daha doğru olduğunu vurgulamıştır. Yazının başlangıcından itibaren kuvvetli bir betimleme yeteneği görülmektedir. Şenliğe gidiş aşamasından, şenlik sonunda yapılan sohbetlere kadar işitilen bütün sesler, görülenler, hissedilenler hatta tadılan yiyecekler net bir şekilde aktarılmıştır. Bu durum Hayrettin Günay'ın tasvir yeteneğini gözler önüne sermektedir. Bu çalışma halk bilimi açısından bakıldığında

en kuvvetli icra ortamlarından birisi olan şenlikler, halk çalgıları (kemençe, davul, zurna), horan, icracılar gibi meseleler hakkında bilgi vermesi bakımından önemlidir.

GÜNAY, Hayrettin, "Kadırga'da Honofter'de Horanda", **Yeşilgiresun**, 28 Ekim 2017, 12757, Giresun, s.2.

Yukarıda künyesi verilen çalışmada, 21 Temmuz 2017 tarihinde gerçekleştirilen "Kadırga Otçusu" hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Hayrettin Günay, halk bilimi araştırması Yusuf Kurt'un önderliğinde gerçekleşen şenlikte yaşadıklarını, gördüklerini, duyduklarını aktarmıştır. Özellikle otçuya katılanların kemençe çalışları, horan oynayışları, yaşanan coşku ve devinim bütün ayrıntılarıyla betimlenmiştir. Etkinlikte Uğur Keskin ve Emre Sarıcı'nın kemençe çaldığı; Fevzi Külah, Cavit Şentürk, Yusuf Kurt ve Ahmet Torun'un horan oynadığı; Osman Afyon'un davul çaldığı belirtilmiştir. Otçu şenliklerine Görele'den, Giresun'dan, Tirebolu'dan, Kürtün'den, Gümüşhane'den, Torul'dan, Beşikdüzü'nden, Vakfikebir'den, Şalpazarı'ndan, Tonya'dan, Çarşıbaşı'ndan, Akçaabat'tan, Trabzon'dan, Düzköy'den hatta yurtdışından katılanların olduğu ve şenliklerin bir olma, bütünleşme duygularını harekete geçirdiği ifade edilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Kemençe Horan Günleri-1", **Yeşilgiresun**, 7 Eylül 2019, 13327, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Kemençe Horan Günleri-2", **Yeşilgiresun**, 14 Eylül 2019, 13333, Giresun, s.2.

Yukarıda künyesi verilen çalışma, 19-20-21 Temmuz 2019 tarihinde gerçekleştirilen "12. Görele Kemençe ve Horan Günleri" üzerine kaleme alınmıştır. Etkinliklerin düzenlendiği ilk yıllardan itibaren yaşanan gelişmelerden söz edilmiş, Görele'de kemençecilik geleneği, horanları, türküleri, kültürel anlamda önemli isimleri gibi konularda yapılan çalışmaların arttığı belirtilmiştir. 12 yıldaki değişimin, gelişimin, evrimlerin değerlendirmesi yapılmıştır. Artan çalışmalardan ve konulara duyulan ilgiden memnun olduğunu ifade eden Hayrettin Günay, etkinliklere katkısı olan isimlere teşekkür ederek çalışmayı sonlandırmıştır.

Yazı dizisinin ikinci ve son sayısında; her yıl düzenlenen "Görele Kemençe ve Horan Günleri"nde ilk yıllardan itibaren yaşanan gelişmeden, bu etkinliklerin işlevlerinden, yer alan önemli isimlerden, genç kuşaklara faydalarından, etkinliklerin pek çoğunun TRT'de yayımlandığından söz edilmiştir. Sadece 2019 yılında düzenlenenden değil geçmişten günümüze gerçekleştirilen bütün "Görele Kemençe ve Horan Günleri" hakkında açıklamalarda bulunulmuştur.

4.4.19. Çocuk Oyunları Konulu Çalışmaları

Oyunlar, büyük küçük bütün insanların en eski eğlencelerindendir. Eski Türkçe Sözlük'te "oyun" kelimesinin oy-oynamak, neşelenmek, oyug (üst nokta) oyun, çalgı, çalma, kumar, raks, musiki, eğlence anlamlarında kullanıldığı görülmektedir (Bayat ve Aliyeva, 2008: 167). Daha genel bir anlamda ise oyun, belli bir amaca yönelik olan ve olmayan, kurallı ya da kuralsız olarak gerçekleştirilen, her durumda çocuğun isteyerek ve hoşlanarak yer aldığı, fiziksel, bilişsel, dil, duygusal ve sosyal gelişimin temeli olan, gerçek hayatın bir parçası ve çocuk için en etkin öğrenme süreci şeklinde tanımlanır (Aral vd., 2000: 9).

Hayrettin Günay'ın çalışmalarında da yer alan çocuk oyunları ise; çocukların ve az ölçüde büyüklerin -günlük geçim didinmelerinden ayırabildikleri boş zamanlarda- herhangi bir üretim çabasını ya da başka çeşitten bir hizmeti zorunlu kılmadan, sadece eğlenme yolu ile dinlenmelerini sağlayan eylemlerdir (Boratav 2016: 267). Çocuklar arasında ortak bir anlaşma yolu sağlayan, fiziksel ve zihinsel yapısını geliştiren, nesneler dünyası ile ilişki kurmasını, özgürlük ve bireysellik kazanmasını sağlayan ve sonra da toplumsallaşmasına büyük ölçüde yardımcı olan çok önemli bir etkinliktir (Gürün, 1984: 102-121). Oyun, çocuğun kendini ifade edebildiği, yeteneklerini keşfettiği, yaratıcılığını kullanabildiği, zihin, sosyal, duygusal ve motor becerilerini geliştirebileceği önemli bir fırsattır (Mangır-Silleli, 1987: 1).

Oyunların temel nitelikleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Oyun; isteğe bağlı, özgür ve gönüllü olarak gerçekleştirilen bir eylemdir.
2. Oyun; gerçek yaşamın dışına çıkma, dinlenme, kendi hayal dünyasını oluşturma çabasıdır.
3. Oyun içindeki zaman ve mekân, günlük yaşantıdaki zaman ve mekân kavramının dışındadır, tekrarlanabilir.
4. Oyunda belli bir sonuca ulaşma, başarma gayreti, mücadele içerdiği için gerilim içermektedir ve büyüleyici bir etkisi vardır.

5. Oyun, güzele doğru bir eğilim ve estetik algılama yeteneğinin unsurlarını meydana getiren ritm ve armoni içerir.
6. Her oyuna ait kurallar vardır ve kurallar olmadan oyun oynanamaz, tüm oyuncular kurallara uymak durumundadır.
7. Giyim, kuşam gibi kılık değiştirmeler oyunun dış dünyadan ayrılmasını sağlar (Huizinga 1995: 20-34).

Pertev Naili Boratav, oyunları şu şekilde sınıflandırmışır:

1. Sadece Çocuklara Özgü Oyunlar
   a. Büyüklerin küçükler için çıkardığı oyunlar.
   b. Çocukların söz oyunları.
   c. Takım halinde, danslı, türkülü oyunlar ve basit taklit oyunları.

2. Talih, Kumar, Fal, Niyet, Büyülük ve Törelik Oyunlar
   a. Talih oyunları.
   b. Kumar oyunları.
   c. Niyet ve fal oyunları.
   d. Törelik ve büyülük oyunları.

3. Beceri ve Güç Oyunları
   a. Asıl beceri oyunları.
   b. Utmalı beceri oyunları.
   c. Jimnastikli ve ritmik oyunları.
   d. Asıl güç oyunları.
   e. Güç ve beceri karmaşıklı oyunlar.

4. Zekâ Oyunları
   a. Aldatmaca, yutturmaca oyunları.
   b. Bellek gücü, düşünme çevikliği, sezinleme oyunları.
   c. Saklamaca ve saklambaç oyunları.
   d. Çizgili oyunlar.
   e. Taşlı oyunlar.

f. Başkaca zekâ oyunları. Bu bölüme giren oyuncaklar.

5. Katışımlı Oyunlar
   a. Katışımlı oyunlar.
   b. Oyuncaklar (Boratav, 2016: 272-273).

Mevlüt Özhan ise oyunları kullanılan araçlar ve oynanma şekillerini dikkate alarak şu şekilde sınıflandırmıştır:

A. Âşık oyunları
B. Atlama sıçrama sekme oyunları
C. Değnek oyunları
D. Dilsiz şaşırtma oyunları
E. Dramatik oyunlar
F. Ezgili oyunlar
G. Koşma, kovalama kapma oyunları
H. Saklama ve saklanma oyunları
İ. Taş oyunları
J. Top oyunları (Özhan, 1990: 9).

Belirli bir geleneğin yaratması ve taşıyıcısı olan çocuk oyunu, aynı zamanda iletişimin kültürel biçimlerinden biridir. Bu kültürel iletişim ortamında sözlü ve sözsüz iletişim söz konusudur. Bu nedenle çocuk oyunları, donmuş ve belirli bir dönemin kalıntısı olan ürünler değil, canlı, zamana ve mekâna göre sürekli değişen ve gelişen yaratmalardır. Bu iletişim ortamında kültürel birikim tanınır, denenir ve benimsenir (Özdemir, 2006: 453). Görele yöresi çocuk oyunları geleneğin ve günümüzün birleşimi durumundadır. Hayrettin Günay, öğretmenlik mesleğinin de etkisiyle gözlemlerinden, kendi çocukluğundan, büyüklerin aktardıklarından, derlemelerinden hareketle değişen ve gelişen çocuk oyunlarını kayıt altına almıştır. Günay'ın Görele yöresinden derlediği ve oyuncular, oyuncu sayısı, oyuncuların yaşı ve rolü, oyunun sahası, oyun aracı, oyunun zamanı ve süresi, oyunun kuralları, oyunların nitelik ve işlevleri, oyun sırasında söylenen sayışmacalar gibi açılardan incelediği oyunlar şunlardır:

1. Araba/Arabacılık
2. Atlama
3. Beştaş
4. Birdirbir
5. Çark
6. Çelig
7. Çember
8. Çıkırug Oyunu
9. Çizgi Oyunu
10. Demen Oyunu
11. Dozildik
12. El Topu
13. Emen Almaca
14. Esir/ Yesir Almaca/Yakalamaca
15. Harita Oyunu
16. İp Atlama
17. İsim, Şehir, Hayvan, Bitki
18. Kardan Adam
19. Kartopu
20. Kayık Oyunu
21. Kayma
22. Kolçak
23. Komen
24. Körebe
25. Kuş Lastiği
26. Mendil Kapmaca
27. Mile Oyunu
28. Ok
29. Patlaguç
30. Sallancak
31. Sinmece
32. Suda El Topu

33. Şut Çekme
34. Takildik
35. Takla/Güvercin Taklası
36. Top Oyunu
37. Top Sektirme
38. Topaç
39. Uçurtma
40. Uzuneşek
41. Yağ Satarım Bal Satarım
42. Yakan Top
43. Yüzme
44. Yüzme
45. Zıpçık

Hayrettin Günay'ın çalışmalarında müstakil olarak üzerinde durduğu tek oyun "zıpçık"tır. Oyun aracı, "oyuncak ve oyun arasında bir ayrım yapmadan, tek başına oyun sağlayan nesne" olarak tanımlar (Boratav, 2016: 283). Zıpçık adı verilen ve kızılağaç sürgününden yapılan düdük benzeri nesne de bu oyunu tek başına oluşturan araçtır. Zığçığın yapılış şekli, kendisine has tekerlemesi, Görele çocuk oyunlarının en bilinen ve en çok oynanan oyun olması bakımından yörenin önemli bir kültür üründür.

4.4.20. Çocuk Oyunları Konulu Çalışmalarının Bibliyografyası

GÜNAY, Hayrettin, "Zıpçık", Yeşilgiresun, 29 Nisan 2006, 9256, **Giresun**, s.2.

Yukarıda künyesi verilen bu çalışmada Hayrettin Günay, çocukluk yıllarında babasından öğrendiği "zıpçık" oyunundan, zıpçığın yapılışından, kızılağaç sürgününden zıpçık çıkarılırken söylenen tekerlemeden, o yıllarda zıpçığın köydeki çocuklar arasında büyük bir eğlence kaynağı olduğundan, zıpçığın kendisinde oluşturduğu çağrışımlardan söz etmiştir. Çalışma halk bilimi açısından incelendiğinde; bir çocuk oyunu ola zıpçığın yapılışına, yaparken söylenen tekerlemeye, oynanışına dair bilgi verilmesi bakımından oldukça önemlidir.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'deki Oyunlar-1", **Yeşilgiresun**, 6 Aralık 2014, 11875, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'deki Oyunlar-2", **Yeşilgiresun**, 13 Aralık 2014, 11881, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'deki Oyunlar-3", **Yeşilgiresun**, 20 Aralık 2014, 11888, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'deki Oyunlar-4", **Yeşilgiresun**, 27 Aralık 2014, 11894, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'deki Oyunlar-5", **Yeşilgiresun**, 10 Ocak 2015, 11906, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'deki Oyunlar-6", **Yeşilgiresun**, 17 Ocak 2015, 11912, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'deki Oyunlar-7-8", **Yeşilgiresun**, 31 Ocak 2015, 11924, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'deki Oyunlar-9", **Yeşilgiresun**, 7 Şubat 2015, 11936, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'deki Oyunlar-10", **Yeşilgiresun**, 14 Şubat 2015, 11936, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'deki Oyunlar-11", **Yeşilgiresun**, 21 Şubat 2015, 11942, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'deki Oyunlar-12", **Yeşilgiresun**, 28 Şubat 2015, 11948, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'deki Oyunlar-13", **Yeşilgiresun**, 7 Mart 2015, 11954, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'deki Oyunlar-14", **Yeşilgiresun**, 21 Mart 2015, 11966, Giresun, s.2.

"Görele'deki Oyunlar" başlıklı on dört hafta süren yazı dizisinin ilk sayısında "oyun" kavramının etimolojisine; İsmet Zeki Eyuboğlu'nun Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü, Kaşgarlı Mahmut'un Dîvân-u Lugâti't Türk isimli eserlerinde yer alan oyuna dair tanımlara, aynı kökten türeyen kelimelere, konuyla ilgili yapıtlara dair açıklamalar yapılmıştır. Bu ilk sayı, esas konu olan Görele yöresi çocuk oyunlarına giriş niteliğindedir. Görele yöresindeki çocuk oyunlarının 2015 yılından önce derleme çalışmalarına konu olmayışı, incelenmeyişi nedeniyle bu çalışmaya gerek duyulmuştur. Genel olarak Görele yöresinden söz edilse de aslında derleme çalışmalarının Çürükeynesil Köyü üzerinde yoğunlaştığı söylenmiştir. Çocukların, gençlerin hatta yaşlıların, kimi zaman kızların kimi zaman erkeklerin oynadığı; bireysel veya arkadaş topluluğuyla, bazense izleyiciler önünde oynanan bu oyunların kişisel beceriyi geliştirdiği ya da yarışma niteliğinde olduğu ifade edilmiştir. Oyunlar sayesinde çocukların sorumluluğu, yenilgiyi, yengiyi; yanlış yapsa da doğruyu; arkadaşlığı, kardeşliği; kendini sınamayı, kendini tanımayı; ben duygusunun yanı sıra biz duygusunu; yeteneklerini, becerilerini, güçsüz yanlarını; sevmeyi, saymayı, hoşgörüyü öğrendiği vurgulanmıştır.

Yazı dizisinin ikinci sayısında "araba/arabacılık", "esir/ yesir almaca/yakalamaca", "çelig" oyunları; üçüncü sayıda "beştaş" ve "demen oyunu"; dördüncü sayıda "çıkırug oyunu", "patlaguç", "kayık oyunu" ve "çember" oyunları;

beşinci sayıda "zıpçık" oyunu; altıncı sayıda "kartopu" ve "kuş lastiği" oyunları; birlikte yayımlanan yedinci ve sekizinci sayıda "kayma", "çark", "dozildik", "sinmece" ve "çizgi oyunu"; dokuzuncu sayıda "kardan adam", "komen", "atlama" ve "yüzme" oyunları; onuncu sayıda "yüzme", "körebe", "yağ satarım bal satarım" oyunları; on birinci sayıda "birdirbir", "uzuneşek", "takla/güvercin taklası", "uçurtma" ve "sallancak" oyunları; on ikinci sayıda "top oyunu", "yakan top", "top sektirme", "şut çekme", "el topu", "suda el topu", "mile oyunu"; on üçüncü "kolçak", "topaç", "ok", "ip atlama", "mendil kapmaca" oyunları; on dördüncü sayıda ise "emen almaca", "takildik", "isim, şehir, hayvan, bitki", "harita oyunu" hakkında bilgiler verilmiştir.

Yapılan derleme çalışmalarından, kaynak kişilerin aktardıklarından hareketle adı geçen oyunlar için gerekli malzemeler, oynanış şekilleri, kuralları, oyuncu sayıları, oyunculara kazandırdığı nitelikler, işlevleri, oynandığı yerler gibi çeşitli konularda bilgiler verilmiştir. Çalışma boyunca kaynak kişilerden yapılan derlemeler yörenin dil ve ağız özelliklerine bağlı kalınarak aktarılmıştır. Ayrıca çalışmada pek çok sözcüğün anlamdaşı verilmiş, dil varsıllığı ortaya konulmuştur. "Çelik", "çıkrık", "pat", "zıpçık" kavramlarının etimolojisine, aynı kökten türeyen sözcüklere de çalışmada değinilmiştir. Araştırmada "zıpçık" oyunu için kızılağaç sürgünlerinden zıpçığın çıkarılması, "yağ satarım bal satarım" oyunu, "uzuneşek" oyunu sırasında söylenen üç tekerleme ve içerisinde "zıbcug", "mile" geçen iki mâni aktarılmıştır.

4.4.21. Halk Dili Konulu Çalışmaları Hakkında

Halk dili terimi Türkçe Sözlük'te "belirli bir bölgede veya çevrede yaşayanlar tarafından kullanılan ortak dil" olarak tanımlanmaktadır (TS, 2011: 1034). Halk dilinin kendine has fonetik ve morfolojik özellikleri bağlamında günlük konuşma dilinin dışında halkın düşünce dünyasını, yaşayış tarzını, dünya görüşünü vd. hususiyetleri ifade ettiği argo ve jargon olarak adlandırılan söz sanatlarını ürettiği görülmektedir (Küçük, 2019: 520).

Halk kültürü, gelecek kuşaklara dil aracılığıyla aktarılır. Özellikle yöreye özgü söylemler, atasözleri ve deyimler, yerel dil ve ağız özellikleri muhafaza edilerek yok olmanın önüne geçilmelidir. Günümüzde kır yaşamının azalması, elektronik kültür ortamının gelişmesiyle birlikte emojilerden, kısaltmalardan, birkaç dilin bir araya gelmesiyle oluşan karma kelimelerden, alışılmamış imgelerden meydana gelen yeni bir ifade dilinin ortaya çıkması geleneksel halk dilinin yok oluşunu hızlandırmaktadır. Bu bakımdan Hayrettin Günay'ın Giresun yöresi ağızları ile ilgili çalışmaları oldukça önemlidir. "Ekmeden ekmeğe giden bu süreçte yüzden çok sözcük (dil) oluşturulmuş" sözünden hareketle özellikle ekin imecilerinden doğan sözcüklerin aktarılması, geleneği oluşturan en önemli öğelerden dilin tamamen kaybolmadan kayıt altına alınması için büyük bir atılımdır. 2017 yılında UNESCO tarafın "UNESCO Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'ne alınan ve çoğunluk Görele-Kuşköy civarında kullanılan Kuş Dili'nin çalışmalara konu edilmesi de aynı amacın gereğidir.

4.4.22. Halk Dili Konulu Çalışmalarının Bibliyografyası

GÜNAY, Hayrettin, "İmeci Dili-1", **Yeşilgiresun**, 26 Haziran 2010, 10532, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "İmeci Dili-2", **Yeşilgiresun**, 3 Temmuz 2010, 10538, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "İmeci Dili-3", **Yeşilgiresun**, 10 Temmuz 2010, 10544, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "İmeci Dili-4", **Yeşilgiresun**, 17 Temmuz 2010, 10550, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "İmeci Dili-5", **Yeşilgiresun**, 24 Temmuz 2010, 10556, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay beş hafta süren "İmece Dili" başlıklı yazı dizisi; daha önce yayımladığı "Görele İmeci Havaları" isimli yazısında iş, üretim, ekin, imeci eylemlerinin dilimize kazandırmış olduğu zenginlik bu yazı dizisi ile gözler önüne serilmiştir. Çalışma boyunca ekin-üretim bağlamında oluşmuş pek çok yerel sözcüğün açıklaması yapılmıştır. Ayrıca "ekine inek girmek, el demeni, eşün ağızlu gene, fırın garuşdurmak, güdüne, gılig, mayası gelmemiş, ot imecisi, dişemeg" gibi yöreye özgü deyim ve sözcüklerin açıklanışı sırasında bu sözcüklerin yer aldığı bir mâni aktarılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Kuşdili Kültür Paneli", **Yeşilgiresun**, 13 Ocak 2018, 12823, Giresun, s.2.

Bu çalışmada Hayrettin Günay, 2 Ocak 2018 tarihinde Giresun Üniversitesi Karadeniz Kültür ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü (KARAKUM) tarafından düzenlenen, Görele Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu salonunda gerçekleştirilen "Kuşdili Kültürü" adlı panel üzerinde durmuştur. Hayrettin Günay, panele dair bir haber yazısı olan bu çalışmada kendisini soyutlayarak yazmıştır. "Halk bilimi araştırmacısı, yazar" olarak panele katılan Günay, kendisinden çalışma boyunca

"Hayrettin Günay" olarak bahsetmiş, "birinci şahıs anlatıcı" kullanmamıştır. Panele ve katılımcıların konuşmalarına dair detaylı bilgi vermiştir. UNESCO tarafın "UNESCO Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'ne alınışından söz etmiştir. Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olan Hayrettin Günay, "Kuşdili" sözcüğünün yapısal özellikleri hakkında açıklamalarda bulunmuştur. Kuşdilinin ortaya çıkışı, kullanıldığı yöre gibi meselelere temas etmiştir. Bu bağlamda Kuşdilinin yaygın bir şekilde kullanıldığı Görele-Kuşköy'ün diğer yörelerden farkına değinmiştir. Kuşdili üzerine geçmişte çalışmalarda bulunmuş Doğan Aksan, Özcan Başkan gibi önemli dilbilimcileri unutmamış, onlara teşekkürlerini sunmuştur. Yöreye katkısı olacak bu tarz çalışmaların beklentisiyle yazısını sonlandırmıştır.

4.5. GELENEKSEL HALK EDEBİYATI ETKİSİNDE ÜRÜNLER VEREN ŞAİR VE YAZARLAR KONULU ÇALIŞMALARININ İNCELENMESİ

Hayrettin Günay, Türk edebiyatında ve özel olarak Görele yöresinde halk edebiyatından, geleneksel halk şiirinden etkilenerek ürünler veren şair ve yazarlar üzerinde durmuştur. Türk halk şiiri, divan şiiri, Cumhuriyet öncesi ve sonrası Türk şiiri, modern Türk şiiri tıpkı bir akarsuyun kolları gibi aynı kaynaktan beslenip farklı kollarda ilerleyen oluşumlardır. Bu minvalde ele alınan, eserlerinde geleneğin izlerine rastlanan, halk kültüründen beslenen sanatçılar şunlardır:

A. Göreleli Sanatçılar
   1. Ahmet Ersöz
   2. Ahmet Kaçar
   3. Ali Haydar Karahacıoğlu
   4. Ayhan Can
   5. Bahtiyar Öztürk
   6. Bekir Sıtkı Erdoğan
   7. Can Akengin
   8. Cemil Sabri Uzunömeroğlu
   9. Erdoğan Alkan
   10. Hasan Öğütçü

B. Türk Edebiyatı'nın Önemli Sanatçıları
   1. Ahmet Kutsi Tecer
   2. Ahmet Muhip Dıranas
   3. Attila İlhan
   4. Bedri Rahmi Eyüboğlu
   5. Cahit Külebi
   6. Cahit Sıtkı Tarancı
   7. Gülten Akın
   8. Hasan Hüseyin Korkmazgil

9. Hüseyin Yurttaş
10. Necati Cumalı
11. Orhan Kemal
12. Orhan Veli Kanık
13. Ömer Kayaoğlu
14. Sabahattin Eyüboğlu
15. Sait Faik Abasıyanık
16. Turgut Uyar
17. Ümit Yaşar Oğuzcan
18. Yaşar Kemal
19. Yaşar Miraç

Hayrettin Günay, yöre sanatçılarından özellikle Ahmet Kaçar ve Bahtiyar Dayımoğlu üzerinde durmuş, eserleri biçim ve içerik olarak incelemiş, halk şiiri geleneği içerisinde yazılmış bazı şiirlerini okuyucuya aktarmıştır. Eşi Rafet Günay'ın amcası aynı zamanda sohbetlerde bulunduğu dostu ve çocukluk yıllarında kütüphanesindeki kitaplardan, kültürel birikiminden, fikir dünyasından etkilenerek yetiştiği yol göstericisi Ahmet Kaçar'ın her şiirinde farklı bir his içerisine bürünmüş, çalışmaların büyük çoğunluğunda kendisinden söz ederek vefa borcunu yerine getirmiştir.

4.5.1. Geleneksel Halk Edebiyatı Etkisinde Ürünler Veren Şair ve Yazarlar Konulu Çalışmalarının Bibliyografyası

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar", **Görele Lisesi**, Yıl 2, Sayı 1, Giresun, s.6.

Bu çalışmada, küçük yaşlardan itibaren geleneksel halk şiiri çerçevesinde şiirler yazan Göreleli şair Ahmet Kaçar'ın hayatına, sanatına, eserlerine dair bilgiler verilmiştir. "Unut Beni", "İlk Göz Ağrısı", "Anar Ömrünce Gönül" gibi çok bilinen eserlerin söz yazarı olduğu belirtilmiştir. Ahmet Kaçar'ın şiirlerinin bir bölümünü "Kim Bilir" ismiyle 1963'te, bir kısmını da "Yalancı" adıyla 1984'te kitaplaştırdığı söylemiştir. Esas olarak dörtlüklerle oluşturduğu taşlamaları ile ün kazandığı ifade edilmiştir. Şairin eserlerinin yanı sıra esprili, hazırcevap, nüktedan, yardımsever, insan sever oluşu gibi kişilik özelliklerine de çalışmada yer verilmiştir. Araştırmanın son kısmında şairin "Çağrı" isimli şiirine yer verilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Ali Haydar Karahacıoğlu", **Görele Lisesi**, Yıl 2, Sayı 2, Giresun 1994, s. 5-6.

Bu çalışmada, Göreleli şair Ali Haydar Karahacıoğlu'nun hayatı, sanatı, eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Şairin eğitim ve meslek hayatında dair detaylı açıklamalar yapıldıktan sonra şiirlerinden söz edilmiştir. İlkokul yıllarında şiir yazmaya başladığı belirtilmiş, şairin şiire başlama süreci ile ilgili anlattıkları aktarılmıştır. Şiirlerinin yanı sıra makalelerinin, hikâyelerinin, hukukla ilgili kitaplarının da olduğu ifade edilmiştir. Yazarın "Çile", "Düşlerim", "Damlalar", "Kuzey Rüzgârları Bakışların", "Çağların Yorgun Adamı", "Kuyruk", "Dalkavuk", "Tomurcuk Güller", "Güller ve Dikenler" isimli şiir kitapları yayımladığı söylenmiştir. Çalışmanın son kısmında Ali Haydar Karahacıoğlu'nun on birli hece ölçüsüyle kaleme aldığı "Güzel Görelem", "Sevmesen Bile", "Gerçek" isimli şiirleri aktarılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Cemil Sabri Uzunömeroğlu", **Görele Lisesi**, Yıl 3, Sayı 1, Giresun Kasım 1995, s. 16.

Bu çalışmada Göreleli şair Cemil Sabri Uzunömeroğlu'nun hayatı, sanatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Şairin eğitim hayatına dair açıklamalar yapıldıktan sonra Türk, Batı ve Doğu edebiyatlarına ilgi duyduğu, felsefe ve tasavvuf alanlarında kendisini yetiştirdiği ifade edilmiştir. Şiirlerinin de okuduğu, araştırdığı alanların izlerini barındırdığı vurgulanmıştır. Şairin şiirlerinde sevgi, yaşam, ölüm, madde, ruh, zaman, sosyal konular gibi temalara yer verdiği belirtilmiştir. Ayrıca çalışmada Cemil Sabri Uzunömeroğlu'nun "Açık Denizde Akşam", "Davet", "Limon Kabuklarında", "Noktalar" isimli şiirleri aktarılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Eskiden Yeniye Yansıyanlar", **Görele Lisesi**, Yıl 3, Sayı 10, Giresun Mayıs 1996, s. 3-5.

Bu çalışmada Türk şiirinin dönemleri hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Çalışmada; sözlü gelenek içerisinde şamanların, kamların, oyunların, baksıların, ozanların yarattığı yırlar Türk şiirinin ilk dönemlerine örnek olarak verilmiştir. M.S. 8-13. yüzyıllar arasında din, doğa ve toplum konularının yanı sıra bireysel odaklı şiirlerin oluşturulduğu ifade edilmiştir. Bu dönemden üçü ilahi, ikisi övgü, bir ölüm, bir cehennem, bir sevgi konulu olmak üzere sekiz şiirin tespit edildiği belirtilmiştir. Bu şiirlerin biçim özellikleri hakkında bilgi verilmiş, Türk şiirinin en eski örneği olarak kabul edilen ve Aprın Çor Tigin'e ait olan şiirin günümüz Türkçesi ile aktarımı yapılmıştır.

Daha sonra İslamiyet etkisiyle değişen Türk şiiri üzerinde durulmuştur. Bu dönemde aydınlar arasında Divan şiirinin, Anadolu köylüsü arasında ise halk şiirinin geliştiği söylenmiştir. Halk ozanları ve Divan şairleri arasında kullandıkları dil bakımından karşılaştırmalar yapılmıştır. Bu dönem halk şiirinin önemli temsilcilerinden olan Yunus Emre'den, Karacaoğlan'dan, Pir Sultan Abdal'dan aktarımlar yapılmıştır. Divan şiirine dair örnekler ise Nedim, Nef'i, Bakî, Şeyh Gâlip, Şeyhülislam Yahya, Nabî, Enderunlu Vâsıf, Hayalî, Şinas-î Kadim, Nahîfî gibi şairlerden alınmıştır.

Divan şiirinin ve halk şiirinin eski gücünü kaybetmesinin ardından Türk şiirinde yeni bir döneme geçildiği belirtilmiştir. Cumhuriyet dönemi olarak adlandırılan bu dönem şairlerinden Cahit Külebi'nin, Cahit Sıktı Tarancı'nın, Turgut

Uyar'ın, Attila İlhan'ın, Necati Cumalı'nın, Ahmet Muhip Dıranas'ın, Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun şiirlerinden örnekler aktarılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Cemil Sabri Uzunömeroğlu'ndan Seçmeler", **Görele Lisesi**, Yıl 4, Sayı 12, Giresun Aralık 1996, s. 25.

Hayrettin Günay'ın derlemesi olan bu çalışmada Göreleli şair Cemil Sabri Uzunömeroğlu'nun söylemlerine yer verilmiştir. Şairin hayatına, yazım sürecine, şiirlerine dair söyledikleri, eleştirileri, tavsiyeleri kendi ağzından aktarılmıştır. Ayrıca çalışmada ozanın "İlk Hecem" ve "Dümbelek" isimli şiirlerine yer verilmiştir. Bu çalışma; halk şiiri etkisinde eserler veren, şiirlerinde yerel imgeleri ve hece ölçüsünü kullanan şair Cemil Sabri Uzunömeroğlu'nun söylemlerine yer verilmesi bakımından önemlidir.

GÜNAY, Hayrettin, "Türküden Şiire", **Yeşilgiresun**, 13 Aralık 1997, 6720, Giresun, s.2.

Bu çalışmada, halk kültüründen, halk şiirinden yararlanarak eserler meydana getiren şair ve yazarlar hakkında bilgi verilmiştir. Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun "Delifişek"; Orhan Veli'nin "Yol Türküleri", "Destan Gibi", "Kitabe-i Seng-i Mezar"; Cahit Külebi'nin "Tokat'a Doğru"; Attila İlhan'ın "Duvar"; Gülten Akın'ın "Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı" isimli eserlerinde ve Hasan Hüseyin Korkmazgil'in, Yaşar Miraç'ın şiirlerinde halk kültüründen, türkülerden yararlandığı belirtilmiştir. Sözü edilen eserlerden alıntılar yapılarak anlatım güçlendirilmiştir. "Sanat en eskiden en yeniye doğru süreklilik gösterir. Bu süreklilik geçmişteki birikimden yararlanma, yerelden evrensele ulaşma, en özgün söyleyişe, biçime, çizgiye, renge, sese kavuşma çabaları içinde sürüp gider." düşüncesi bu çalışmada örneklerle sunulmuştur.

GÜNAY, Hayrettin, "Akengin'de Yerellik", **Yeşilgiresun**, 21 Şubat 1998, 6776, Giresun, s.3.

Yukarıda künyesi verilen çalışmada, "Giresunlu Şair" olarak ünlenmiş olan Can Akengin'in şiirlerinde göze çarpan yerellik üzerinde durulmuştur. Akengin'in şiirlerinde Giresun'un insanının eğlencelerine, inançlarına, yaşayışlarına, dil ve ağız özelliklerine, yörenin coğrafyasına dair izler bulmanın mümkün olduğu belirtilmiştir. Şairin şiirlerinde "zeklenmek, düdeklenmek, geymek, ürsetmek, cıdık, buymak,

garıldamak, çotanak, cenik, heş, godkile, sef, bıldır, tomşak dudak, çeç, eyeslenmek, yaylım, çit, tünek, çelmek" gibi yerel kelimelerin ve yöre insanı için ortak değer haline dönüşmüş "Çerkez, Lonca, Burunucu, Tamzara, Bayır, Dikmen Dağı, Melikli, Gedikkaya, Saytaş, Kumyalı, Tabaklar Deresi, Çaldibi, Biroğul, Avutmuş, Ayvasıl, Karagöl, Batlama, Yürücek, Kale, Dıngırlı, Cenik, Aksu" gibi yerlerin yer aldığı söylenmiştir. Ayrıca Can Akengin'in şiirlerinde söyleniş ustalığını yakaladığından, soyut duyguları somutlaştırarak, benzetmelerle, mecazlarla, eğretilemelerle yansıttığından söz edilmiştir. Şiirlerinin birçoğunda biçim olarak mânilerden yararlanıldığı belirtilmiş ve şairin şiirlerinden alıntılar yapılmıştır. Behçet Necatigil'in "Bile/Yazdı-Yazılar" isimli eserinde yer alan "Can Akengin ve Eseri Hakkında Düşünceler" başlıklı bölümden yapılan, Akengin'in şiirlerine dair bir alıntı ile çalışma sonlandırılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Cemil Sabri Üstüne", **Yeşilgiresun**, 28 Şubat 1998, 6782, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Cemil Sabri Üstüne", **Görele Lisesi**, Yıl 6, Sayı 22, Giresun Mayıs-Haziran-Temmuz 1999, s. 23-24.

Hem Görele Lisesi dergisinde hem de Yeşilgiresun gazetesinde yayımlanan bu çalışmada, öncelikle hece ölçüsüyle şiirler yazan Göreleli şair Cemil Sabri Uzunömeroğlu'nun biyografisine dair bilgiler verilmiştir. Daha sonra "sanatçı, şair, söz ve düşünce ustası" olarak nitelenen yazarın okuma tutkusu, bilgi birikimi, şiirlerinde ele aldığı konular üzerinde durulmuştur. Bilinçli, düzenli ve düzeyli bir okuyucu olduğu belirtilmiş, felsefeye, tarihe, Türk ve dünya edebiyatına dair pek çok konu hakkında birikimi olduğu söylenmiştir. Şiirlerinde "insana" yer verdiği, bunu yaparken insanı Yunus Emre çizgisinde ele aldığı, kimi zaman lirizm ile felsefi çağrışımları birleştirdiği vurgulanmıştır. Ayrıca çalışmada şairin hece ölçüsüyle yazdığı şiirlerinden bazı bölümler de aktarılmıştır. Çalışma, halk şiirinin şekil ve içerik özelliklerinden yararlanarak ürünler meydana getirmiş Cemil Sabri Uzunömeroğlu'nun biyografisine ve sanatına dair bilgiler içermesi bakımından önemlidir.

GÜNAY, Hayrettin, "Karahacıoğlu'nda Yergi", **Yeşilgiresun**, 14 Mart 1998, 6794, Giresun, s.2.

Yukarıda künyesi verilen çalışmada, Göreleli şair, hukukçu Ali Haydar Karahacıoğlu'nun şiirlerinde ön plana çıkan "yergi" teması üzerinde durulmuştur. Şairin halk şiiri geleneğinden beslendiği, hece ölçüsü ve serbest şiir anlayışı ile eserler meydana getirdiği, "mizah-taşlama" türünde ürünler verdiği belirtilmiştir. Şairin 1968'de yayımlanan "Çile", 1973'de yayımlanan "Kuzey Rüzgârları Bakışların", 1980'de yayımlanan "Kuyruk" ve 1983 yılında yayımlanan "Dalkavuk" isimli eserleri hakkında açıklamalar yapılmış, sözü edilen eserlerde yer alan şiirlerden örnekler aktarılmıştır. Şairin toplumsal aksaklıkları, çirkin davranışları, hoş karşılanmayan durumları ince mizah ile eleştirdiği söylenmiştir. Çalışmanın son kısmında Ali Haydar Karahacıoğlu'nun daha önce yayımlanmamış şiirinden bir dörtlük okuyucuya sunulmuştur.

GÜNAY, Hayrettin, "Yaşamını Şiire, Müziğe, Çiçeklere Adayan Ozan: Ahmet Kaçar-1", **Yeşilgiresun**, 25 Haziran 2002, 8091, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Yaşamını Şiire, Müziğe, Çiçeklere Adayan Ozan: Ahmet Kaçar-2", **Yeşilgiresun**, 26 Haziran 2002, 8092, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Yaşamını Şiire, Müziğe, Çiçeklere Adayan Ozan: Ahmet Kaçar-3", **Yeşilgiresun**, 27 Haziran 2002, 8093, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Yaşamını Şiire, Müziğe, Çiçeklere Adayan Ozan: Ahmet Kaçar-4", **Yeşilgiresun**, 28 Haziran 2002, 8094, Giresun, s.3.

GÜNAY, Hayrettin, "Yaşamını Şiire, Müziğe, Çiçeklere Adayan Ozan: Ahmet Kaçar-5", **Yeşilgiresun**, 29 Haziran 2002, 8095, Giresun, s.3.

Hayrettin Günay, beş hafta süren "Yaşamını Şiire, Müziğe, Çiçeklere Adayan Ozan: Ahmet Kaçar" başlıklı yazı dizisi boyunca Göreleli ozan Ahmet Kaçar ile yaptığı görüşmeyi okuyucuya sunmuştur. Yazı dizisinin ilk sayısında, şairin şiirlerinin çok geniş bir coğrafyaya yayılmamasına rağmen "İlk Göz Ağrısı", "Unut Beni", "Anar Ömrünce Gönül", "Dinecek Sanma Bir Gün Kalbindeki Yaralar", "Nasıl Başlarsa Hayat Öyle Bitermiş Yine", "İçimde Her Uyanış", "Dinmez Hicran

Yarasının Yaktığı Yerler Kanıyor", "Hayal Dolu Bir Gençlik", "Ruhumda Derin Yaralar" gibi güfteleriyle ünlendiği ifade edilmiştir. Daha sonra Hayrettin Günay'ın soruları ve Ahmet Kaçar'ın cevapları aktarılmıştır. İlk sayıda şairin şiir yazmaya nasıl başladığı, ilkokul yılları, şairlik yeteneğinin keşfi gibi hususlara değinilmiştir. Yazı dizisinin ikinci ve üçüncü sayısında şairin kültürel gelişimi, müziğe ve çalgıya ilgi duymaya başlaması, şiirlerinin keşfedilişi, güftelerinin önemli sanatçılar tarafından bestelenip okunuşu gibi süreçler işlenmiştir. Dördüncü sayıda Ahmet Kaçar'ın Hakkı Derman, Zeki Müren, Şerif İçli, Haydar Tatlıyay, Ahmet Yatman, Perihan Sözeri, Ahmet Üstün, Abdullah Yüce, Hamiyet Yüceses, Müzeyyen Senar, Selahattin Pınar gibi önemli sanatçılarla dostluğu ve sözü edilen isimlerle birlikte gerçekleştirdiği gösterilerden söz edilmiştir. Ayrıca şairin yayımlanan kitapları, şiirlerinde görülen karşıtlıklar gibi konulara değinilmiştir. Çalışmanın son sayısında ise Ahmet Kaçar'ın, Göreleli ressam Burhan Temel, keman sanatçısı Sabri Özdemir ve Nazmi Özdemir, ressam Turgut Uzunömeroğlu, besteci Fethi Karamahmutoğlu, şair İlhan Demiraslan gibi önemli isimlerle gerçekleştirdiği sanat sohbetleri, toplantıları, dostlukları üzerinde durulmuştur. Ayrıca Ahmet Kaçar'ın taşlama türünde oldukça başarılı ürünler verdiği belirtilmiştir.

Çalışma geleneksel halk şiiri çerçevesinde ürünler veren, hece ölçüsünü ve yerel imgeleri kullanan, şairliğin yanı sıra besteler da yapan Ahmet Kaçar'ın hayatına, sanatına ve eserlerine dair birinci ağızdan bilgi verilmesi bakımından oldukça önemlidir.

GÜNAY, Hayrettin, "Ömer Kayaoğlu Üstüne", **Yeşilgiresun**, 28 Eylül 2002, 8172, Giresun, s.2.

Bu çalışmada, Trabzonlu şair Ömer Kayaoğlu'nun hayatı ve eserleri hakkında açıklamalar yapılmıştır. Öncelikle eğitimi, mesleği, şiirlerinin yayınlandığı dergi ve yıllıklar, aldığı ödüller hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra "Trabzonlu Kemençeden" ve "Maçka'yı Ettim Türkü" isimli iki şiir kitabından hareketle şairin şiirlerinde öne çıkmış temalardan, kullandığı imgelerden söz edilmiştir. Çalışma boyunca şairin 7'li, 8'li, 14'lü hece ölçüsü ile yazılmış şiirlerinden alıntı yapılmıştır. Bu çalışma, halk şiirinin geleneksel ölçü ve biçimleri ile ürünler veren, yerel imgeleri

kullanan Ömer Kayaoğlu hakkında bilgi verilmesi bakımından önemli bir araştırmadır.

GÜNAY, Hayrettin, "Bahtiyar Dayımoğlu", **Yeşilgiresun**, 1 Şubat 2003, 8278, Giresun, s.2.

Yukarıda künyesi verilen çalışmada, Giresunlu şair Bahtiyar Öztürk (Bahtiyar Dayımoğlu)'ün hayatı, sanatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Şairin "Tanım", "Bahar Dalları" isimli şiirlerinden ve diğer eserlerinden alıntılar yapılmıştır. Şairin açık, nükteli, söyleşir gibi ancak sıradanlığa düşmeden şiirler oluşturduğu ifade edilmiştir. Bu yazı; halk şiiri geleneği içerisinde, hece ölçüsüyle şiir örnekleri vermiş olan Bahtiyar Dayımoğlu'nun hayatı ve eserleri üzerine açıklamalar yapılması bakımından önemli bir çalışmadır.

GÜNAY, Hayrettin, "Halk Kültüründen Beslenme", **Yeşilgiresun**, 27 Aralık 2003, 8546, Giresun, s.2.

Yukarıda künyesi verilen çalışmada, halk kültüründen ve yöresel imgelerden yararlanarak eserler oluşturan şairler ve yazarlar hakkında bilgi verilmiştir. Orhan Kemal'in Adana'yı; Yaşar Kemal'in Çukurova'yı; Necati Cumalı'nın Ege'yi, Urla'yı, Balkanları; Yahya Kemal'in Balkanları ve İstanbul'u; Sait Faik'in Adapazarı'nı, Bursa'yı, İstanbul'u; Ahmet Kaçar'ın Görele'yi; Bahtiyar Dayımoğlu'nun Giresun'u; Âşık Veysel'in Sivas'ı; Neşet Ertaş'ın Kırşehir'i; Yaşar Miraç'ın Trabzon'u ve bu şehirlerin halk bilimi unsurlarını eserlerinde yansıttığı ifade edilmiştir. Şair ve yazarların çocukluk yıllarını, gençlik yıllarını geçirdikleri yörelerin türkülerini, mânilerini, atasözlerini, deyimlerini yansıtması doğal, gerçekçi ve kaçınılmaz bir durum olarak görülmüştür. Ancak halk kültüründen, halk bilimi ürünlerinden beslenmekle birlikte daha önce yazılmış, üretilmiş olanlara benzemeyen yeni ürünler ortaya koymak gerektiği belirtilmiştir. Çalışmanın son kısmında Trabzonlu ozan Yaşar Miraç'ın geleneksel mânilerden ve yöresel imgelerden yararlanarak oluşturduğu bir şiiri örnek olarak aktarılmıştır. Çalışma Türk edebiyatının her döneminde halk bilimi, halk edebiyatı ürünlerinden faydalanıldığını, şair ve yazarların eserlerinde yerel kaynaklardan beslendiğini ortaya koyması bakımından oldukça önemlidir.

GÜNAY, Hayrettin, "Eskiden Yeniye Yansıyanlar-1", **Yeşilgiresun**, 20 Mart 2004, 8611, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Eskiden Yeniye Yansıyanlar-2", **Yeşilgiresun**, 27 Mart 2004, 8617, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Eskiden Yeniye Yansıyanlar-3", **Yeşilgiresun**, 3 Nisan 2004, 8623, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Eskiden Yeniye Yansıyanlar-4", **Yeşilgiresun**, 10 Nisan 2004, 8629, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Eskiden Yeniye Yansıyanlar-5", **Yeşilgiresun**, 24 Nisan 2004, 8641, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Eskiden Yeniye Yansıyanlar-6", **Yeşilgiresun**,1 Mayıs 2004, 8647, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Eskiden Yeniye Yansıyanlar-7", **Yeşilgiresun**, 8 Mayıs 2004, 8653, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Eskiden Yeniye Yansıyanlar-8", **Yeşilgiresun**, 15 Mayıs 2004, 8659, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay, "Eskiden Yeniye Yansıyanlar" başlıklı, yedi hafta süren yazı dizisi boyunca Türk edebiyatının en eski dönemlerinden itibaren özellikle şiir türünde yaşanan etkileşimi, ortaya koyulan eserler arasındaki benzer noktaları incelemiştir. Yazı dizisine şiirin anlamına, niteliklerine dair Voltaire ve Goethe'den alıntılar yaparak başlamıştır. Şiirin tarihsel gelişimi ile insanlık tarihi arasında paralel bir ilerleme olduğunu söyleyen Günay, milattan sonra sekizinci ile on üçüncü yüzyıllar arasında var olan Türk şiirinin ilk örneklerinde görülen biçim ve içerik özellikleri hakkında bilgi vermiştir. Bu dönemden bir örnek olarak Aprin Çor Tigin'in lirik şiiri günümüz Türkçesi ile çalışmanın ikinci sayısında aktarılmıştır. Ayrıca Türk şiirinin en eski dönemlerinde rastladığımız ozan tiplerinin özelliklerinden, üstün yeteneklerinden söz edilmiştir. Çalışmanın üçüncü sayısından itibaren halk şiiri üzerinde durularak Pir Sultan Abdal'a, Karacaoğlan'a, Yunus

Emre'ye değinilmiştir. Üçüncü sayıda Yunus Emre'den, dördüncü sayıda Pir Sultan'dan örnekler verilmiştir. Dördüncü sayının son kısmında, "halk şiirinin üç çınarı" olarak bahsedilen Pir Sultan'ın, Yunus Emre'nin, Karacaoğlan'ın izinde giden, onlardan etkilenen yakın dönem Anadolu ozanlarının isimleri anılmıştır. Beşinci sayıda ise divan şiirinin öne çıkan isimlerinden örnek dizeleri okuyucuya sunmuştur. Divan şiirinden sonra gelen yeni şiir arayışlarının, Tanzimat, Edebiyat-ı Cedide gibi yönelişlerin büyük oranda eski şiirin etkisinde oluştuğu, biçim, imge veya söyleyiş olarak halk şiirinden, divan şiirinden etkilenildiği belirtilmiştir. Bu bağlamda çalışmanın beşinci ve altıncı sayısında Cahit Sıtkı Tarancı'dan, Turgut Uyar'dan, Attila İlhan'dan, Hüseyin Yurttaş'tan, Necati Cumalı'dan, Ahmet Muhip Dıranas'dan, Bedri Rahmi Eyüboğlu'ndan halk şiiri veya divan şiiri etkisinde yazılmış şiir örnekleri aktarılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Kaçar'ın Şiir Uçları", **Yeşilgiresun**, 21 Ocak 2006, 9171, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay bu çalışmasında, bayram ziyaretinde bulunduğu Göreleli ozan, söz yazarı, besteci Ahmet Kaçar'ın şiirlerinden söz etmiştir. Aralarında geçen söyleşileri aktardıktan sonra dörtlüklerden, ikiliklerden, dizelerden oluşan "şiir uçları" hakkında bilgi verilmiştir. Kaçar'ın şiirlerinde, taşlamalarında yer verdiği konulara değinilmiştir. Çalışmanın son kısmında Ahmet Kaçar'ın yazdığı, altı dörtlükten oluşan bir taşlama okuyucuya sunulmuştur.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Ersöz Üstüne", **Yeşilgiresun**, 1 Temmuz 2006, 9310, Giresun, s.2.

Yukarıda künyesi verilen çalışma, Giresun'un çok yönlü isimlerinden birisi olan, hâkimlik, avukatlık, baro başkanlığı, gazete sahipliği, yazı işleri müdürlüğü, il parti başkanlığı gibi çeşitli görevler yapmış olan Ahmet Ersöz'ün vefatı üzerine kaleme alınmıştır. Ersöz'ün daha çok yazar yönü incelenmiş, yazdığı gülmecelerle ön plana çıktığı, hece ölçüsü ile şiirler oluşturduğu belirtilmiştir. Yazarın eserleri, dili, güçlü mizahı hakkında bilgi verilmiştir. Şairin, "Danışmak Gibi Olmasın", "İskele Babası", "Ayranı Yok İçmeye" isimli eserlerinin bulunduğu, fıkra ve taşlamada usta olduğu söylenmiştir. Çalışma, Ahmet Ersöz'ün on dörtlü hece ölçüsü

ile kaleme aldığı, iki dizeli hanelerden oluşan "Kentimize Destan" isimli taşlaması ile sonlandırılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Bahtiyar Dayımoğlu'nun Şiiri-1", **Yeşilgiresun**, 11 Ağustos 2007, 9652, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bahtiyar Dayımoğlu'nun Şiiri-2", **Yeşilgiresun**, 18 Ağustos 2007, 9658, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bahtiyar Dayımoğlu'nun Şiiri-3", **Yeşilgiresun**, 25 Ağustos 2007, 9664, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bahtiyar Dayımoğlu'nun Şiiri-4", **Yeşilgiresun**, 1 Eylül 2007, 9679, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Bahtiyar Dayımoğlu'nun Şiiri-5", **Yeşilgiresun**, 8 Eylül 2007, 9676, Giresun, s.2.

Giresun'un Keşap ilçesinde doğan şair Bahtiyar Dayımoğlu'nun edebî kişiliği, eserleri, diğer şair ve yazarlarla olan arkadaşlıkları hakkında bilgi verilen "Bahtiyar Dayımoğlu'nun Şiiri" başlıklı yazı dizisi beş hafta sürmüştür. Çalışmanın ilk sayısında Dayımoğlu'nun ilkokul ve ortaokul yıllarından, okuduğu eserlerden, edebî birikiminden, Cumhuriyet döneminde hece ile yazan şairlerden etkilenmiş olduğundan söz edilmiştir. Ayrıca bu çalışmada şairin on birli hece ölçüsü ile kaleme almış olduğu, Giresun Halkevi'nin yayın organı olan Aksu dergisinde yayımlanmış bir şiiri okuyucuya sunulmuştur. Çalışmanın ilerleyen sayılarında Bahtiyar Dayımoğlu'nun şiirlerinde ölçü, uyak merkezli olarak değişiklikler olduğu, Garip akımının şiir biçemini benimsediği ancak konu olarak toplumcu çizgiye yakın durduğu belirtilmiştir. Ozanın ele aldığı konular, etkilendiği isimler ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Çalışma boyunca yazarın şiirlerinden pek çok alıntı yapılmıştır. Yazı dizisinin son kısmında Bahtiyar Dayımoğlu'nun, edebiyatımızın önemli isimlerinden Abbas Sayar'la, Yaşar Kemal'le, Aziz Nesin'le, Samim Kocagöz'le olan dostlukları, bu dostluğun çeşitli eserlere yansıyışı üzerinde durulmuştur. Çalışma halk şiiri geleneği içerisinde de eserler veren Bahtiyar Dayımoğlu hakkında açıklamalar yapılması bakımından oldukça önemlidir.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar Şiirlerinde Biçim", **Yeşilgiresun**, 9 Şubat 2008, 9803, Giresun, s.2.

Yukarıda künyesi verilen çalışmada; Giresun'lu ozan, besteci, söz yazarı Ahmet Kaçar'ın şiirlerinde görülen biçim ve içerik özellikleri üzerinde durulmuştur. Kaçar'ın hece ozanı olduğu, şiirlerinin pek çoğunda hece ölçücünü kullandığı, ağırlıklı olarak on birli ölçü ile beraber diğer ölçülere (yedili, sekizli, on dörtlü) de yer verdiği, dörtlük nazım biçimi ile koşma tarzında ve ikiliklerle oluşturulmuş gazel tarzında şiirlerinin olduğu, tam ve zengin uyaklara yer verdiği, neredeyse bütün şiirlerinde redif bulunduğu belirtilmiştir. Ahmet Kaçar şiirlerinin çeşitli bakımlardan koşmaları, gazelleri anımsatmasına rağmen içerik, dörtlük sayısı, konu bütünlüğü, dil ve uyak özeni gibi bazı yönlerle alışılmışın dışında olduğu vurgulanmıştır. Biçim ve içerik bakımından yapılan incelemeler Kaçar'ın şiirlerinden yapılan alıntılarla örneklendirilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun'un Çınarları", **Yeşilgiresun**, 5 Haziran 2010, 10514, Giresun, s.2.

Bu çalışmada, Hayrettin Günay'ın "Giresun'un Çınarları" olarak isimlendirdiği Bahtiyar Dayımoğlu, Ahmet Kaçar ve Hasan Öğütçü'nün yaşam öyküsüne yer verilmiştir. Öncellikle Giresunlu şair Bahtiyar Dayımoğlu'nun aile ve eğitim hayatı, şiirlerinin yer aldığı yayın organları, işlediği konular gibi hususlardan söz edilmiş, bir şiiri aktarılmıştır. Daha sonra Göreleli şair, söz yazarı Ahmet Kaçar'ın hayatına dair bilgiler vermiştir. Şiir, müzik, nükte, halk oyunu bağlamında yazarın niteliklerinden, "sanat adamı" oluşundan söz edilmiştir. Ayrıca sanatçının bir şiiri de çalışmada verilmiştir. Çalışmanın son kısmında ise yazar Hasan Öğütçü'nün biyografisi, çalışmaları, ele aldığı konular, yazılarında görülen özellikler gibi konulara değinilmiştir. Bu çalışma, halk şiiri çerçevesinde şiirler veren üç önemli ismin hayatına, sanatına, eserlerine dair bilgi verilmesi bakımından önemli bir araştırmadır.

GÜNAY, Hayrettin, "Cemil Sabri'nin Ardından", **Yeşilgiresun**, 26 Mayıs 2012, 11115, Giresun, s.2.

Bu çalışmada Göreleli şair Cemil Sabri Uzunömeroğlu'nun vefatı üzerinde kaleme alınmış ve şairin hayatı, sanatı, eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Öncelikle şairin hayatını kaybedişinden, cenaze töreninden söz edilmiştir. Daha sonra eğitim ve meslek hayatı üzerinde durulmuştur. Şairin şiirlerini oluştururken beslendiği kaynaklar, etkilendiği isimler gibi konulara değinilmiştir. Hayrettin Günay çalışmanın son kısmında, Cemil Sabri Uzunömeroğlu'nun arkadaşlığını, sohbetlerini, anılarını aktarmıştır. Çalışma; halk şiiri geleneği çerçevesinde ürünler veren, hece ölçüsüyle şiirler yazan, eserlerinin bir kısmında halk şiirinin üç büyüğünden biri olan Yunus Emre'den etkilenen Cemil Sabri Uzunömeroğlu hakkında açıklamalar yapılması bakımından önemlidir.

GÜNAY, Hayrettin, "Ayhan Can Üstüne", **Yeşilgiresun**, 9 Haziran 2012, 11127, Giresun, s.2.

Giresun-Göreleli şair Ayhan Can'ın vefatı üzerine kaleme alınan bu çalışma, yazar Ahmet Özer'in Ayhan Can'a dair düşünceleri ile başlamıştır. Hayrettin Günay çalışmada, Ayhan Can'ın doğumu, eğitim ve meslek hayatı, yazarlığı, eserlerinin yer aldığı yayın organları, ödülleri, hakkında yapılmış araştırmalar gibi hususlarda bilgi vermiştir. Şairin, "Gül Devrimi", "Umut Şarkıları", "Sevdanı Anlat", "Dilara", "Yağmur Taşır Saçların" isimli yayımlanmış şiir kitapları olduğu belirtilmiş, çalışmanın son kısmında yazarın "Sana Gökilen Geldim" şiirinin sözleri aktarılmıştır. Halk bilimi açısından bakıldığında, hece ölçüsünü kullanarak halk şiiri çerçevesinde ürünler veren, kemençe icracılığı yapan Ayhan Can'ın biyografisine ve eserlerine dair bilgiler içermesi bağlamınca çalışma oldukça değerlidir.

GÜNAY, Hayrettin, "Dayımoğlu'nun Evinde", **Yeşilgiresun**, 16 Şubat 2013, 11331, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay bu çalışmasında, "Giresun'un üç çınarı" olarak nitelendirdiği "Bahtiyar Dayımoğlu, Ahmet Kaçar, Hasan Öğütçü" hakkında bilgi vermekle beraber ozan Bahtiyar Dayımoğlu üzerinde fazlaca durmuştur. Bahtiyar Dayımoğlu'nun rahatsızlanması üzerine gerçekleştirdiği ziyareti aktaran Günay, çalışmada Dayımoğlu'nun on birli hece ölçüsü ile yazdığı "Irgat Türküsü" isimli şiirine de yer vermiştir. Çalışma, Giresun yöresinde halk şiiri çerçevesinde ürünler

veren, hece ölçüsünü benimseyen, geleneksel imgeleri ve yerel söylemleri kullanan Bahtiyar Dayımoğlu'na dair bilgi verilmesi bakımından önemlidir.

GÜNAY, Hayrettin, "Bahtiyar Ağabey", **Yeşilgiresun**, 15 Mart 2014, 11654, Giresun, s.2.

Bu çalışma, Giresun'un önemli yazarlarından Bahtiyar Dayımoğlu'nun vefatı üzerine kaleme alınmıştır. Bahtiyar Dayımoğlu'nu, fındık toplayan kızları anlattığı, hece ölçüsüyle yazılmış şiirinin yer aldığı bir dergi ile tanıyan Günay, beraber geçirdikleri vakitlerden, anılarından söz etmiştir. "Giresun'un Çınarları" olarak nitelendirdiği Bahtiyar Dayımoğlu, Hasan Öğütçü, Ahmet Kaçar gibi isimlerle olan anılarına değinmiştir. Ayrıca Hayrettin Günay bu çalışmasında; 2007 yılında, Yeşilgiresun gazetesinde yayımladığı "Dayımoğlu'nun Şiiri" başlıklı yazı dizisinin kaleme alınış süreci hakkında da bilgi vermiştir. Dayımoğlu için düzenlenen cenaze töreninden de kısaca söz edilerek çalışma sonlandırılmıştır. Çalışma, Giresun yöresinde halk şiiri çerçevesinde ürünler veren, hece ölçüsünü benimseyen, geleneksel imgeleri ve yerel söylemleri kullanan Bahtiyar Dayımoğlu'na dair bilgi verilmesi bakımından önemlidir.

GÜNAY, Hayrettin, "Dayımoğlu Anıları", **Yeşilgiresun**, 22 Mart 2014, 11660, Giresun, s.2.

Doğu Karadeniz Bölgesi'nin çeşitli yörelerinde 14 Mart tarihinde (halk takviminde 1 Mart) gerçekleştirilen "Mart Bozumu, Mart Kırma" geleneği hakkında kısa bilgiler içeren bu çalışma, esas olarak Giresunlu ozan Bahtiyar Dayımoğlu üzerine kaleme alınmıştır. Halk bilimi çalışmalarına kaynaklık etmesi bakımından Bahtiyar Dayımoğlu'nun çok önemli olduğunu belirten Hayrettin Günay, "Mart bozumu, gelenekler, görenekler, düğünler, müzikler, eğlence biçimleri, halk sağlığı, kemençecilik geleneğinde öne çıkmış isimler" gibi konularda kendisinden pek çok şey derlediğini söylemiştir. Bahtiyar Dayımoğlu'nun "Irgat Türküsü" ve "Sevdim" başlıklı iki şiirini aktarılmıştır. On birli hece ölçücü ile yazılmış ve "a b a b", "c c c b", "d d d b", "e e e b", "f b f b", "g g g b", "h h h b" şeklinde kafiyelenmiş; dörtlüklerden oluşan yedi haneden meydana gelen "Irgat Türküsü" isimli şiirde yöresel söylemlere ve imgelere sıklıkla yer verilmiştir. Serbest ölçü ile yazılan

"Sevdim" şiirinde de Giresun yöresi ele alınmıştır. Geride bıraktığı anıları, sesi ve şiirleri ile ozanın daima yaşayacağı, genç kuşaklara aktarılacağı belirtilerek çalışma sonlandırılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Erdoğan Alkan Üstüne", **Yeşilgiresun**, 19 Temmuz 2014, 11762, Giresun, s.2.

Bu çalışma şair, yazar Erdoğan Alkan'ın vefatı üzerine kaleme alınmıştır. Yazarın ailesi, eğitim ve meslek hayatı, etkilendiği isimler, yapıtları hakkında detaylı bilgi verilmiştir. 1958 yılında yayımlanan "Güneş Tozları" isimli yapıtında halk şiiri geleneği içerisinde değerlendirilebilecek ürünlerin yer aldığı ifade edilmiştir. Erdoğan Alkan'ın şiirlerinde "Anadolu-bozkır-Sivas toprağı" ve "deniz kenti Samsun" olmak üzere iki çizginin görüldüğü belirtilmiştir. Anadolu-bozkır çizgisinde Kul Himmet, Seyrânî, Meslekî, Ruhsâtî, Serdârî, Feryâdî, Ali İzzet, Âşık Veysel gibi halk ozanlarının etkisine rastlandığı söylenmiştir. Ayrıca Erdoğan Alkan'ın müzik etkinliklerine katıldığı, saz çaldığı da aktarılmıştır. Yazarın şiir kitapları, çevirileri, araştırmaları sıralanmıştır. Çalışma halk şiiri çerçevesinde ürünler veren, hece ölçüsünü kullanan, önemli halk ozanlarından etkilenen, saz icracısı olan Erdoğan Alkan'ın biyografisine ve eserlerine dair bilgilere yer vermesi bakımından oldukça önemlidir.

GÜNAY, Hayrettin, "Bekir Sıtkı Erdoğan Üstüne", **Yeşilgiresun**, 30 Ağustos 2014, 11795, Giresun, s.2.

Bu çalışma, şair Bekir Sıtkı Erdoğan'ın vefatı üzerine kaleme alınmıştır. Şiirlerini ağırlıklı olarak hece ölçüsüyle yazan Sıtkı Erdoğan'ın doğumuna, eğitim hayatına, eğitimci yönüne, eserlerine, etkilendiği isimlere, şiirlerinin yer aldığı yayın organlarına, cenaze törenine dair bilgiler verilmiştir. Ayrıca çalışmada şairin "Hancı", "Yabancı" ve "Kışlada Bahar" isimli şiirleri aktarılmıştır. Sıtkı Erdoğan'ın, çalışmada verilen "Hancı" ve "Kışlada Bahar" şiirlerinde on birli hece ölçüsünü kullanırken, "Yabancı" başlıklı şiirini özgür koşuk olarak kaleme aldığı görülmektedir. Hece ölçücü ile yazılan şiirlerin "a b a b/ c c c b/ d d d b…" şeklinde uyak yapısına, "Hancı" şiirinin "6+5", "Kışlada Bahar" şiirinin ise "4+4+3" şeklinde

duraklara olduğu görülmektedir. Çalışmada şiirlerin tamamına yer verilmediği için kafiye, redif, birim sayısı gibi unsurların tespiti yapılamamıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Bir Gün", **Yeşilgiresun**, 27 Mayıs 2017, 12630, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay bu yazısına, çalışmaya da adını veren Ümit Yaşar Oğuzcan'ın "Bir Gün" isimli şiiri ile başlamıştır. Çalışmanın esas konusu Ümit Yaşar Oğuzcan'ın edebî kimliğidir. Hayrettin Günay çalışmada, edebiyat araştırmacıları tarafından tartışıla gelen "Ümit Yaşar Oğuzcan ozan mıdır?" sorusuna kendi düşünceleri doğrultusunda cevap vermiştir. Oğuzcan'ın "ozan" olduğunu söyleyerek, şiirlerinin yer aldığı yayın organlarından örnekler aktarmıştır. Oğuzcan'ın 1940 sonrası dönemde taşlamaları, yergileri ile öne çıkan güçlü yazarlardan biri olduğunu hatta yazılarının gücü bakımından Aziz Nesin ile denk olabileceğini belirtmiştir. Ahmet Kutsi Tecer ve Sabahattin Eyüboğlu'ndan sonra Âşık Veysel üzerine çalışan en önemli ismin Ümit Yaşar Oğuzcan olduğunu ifade etmiş, Oğuzcan'ın Âşık Veysel'in bütün şiirlerini bir araya toplayarak yayınladığı "Dostlar Beni Hatırlasın" isimli yapıtını bu iddiasına delil olarak sunulmuştur. Ayrıca Oğuzcan'ın 1960 sonrası seçki şiirlerinden oluşturduğu "Garip Şiirler Antolojisi", Tarık Dursun K. ile Ümit Yaşar Oğuzcan tarafından hazırlanan altı ciltlik "Yirminci Yüzyıl Türk Şiiri Antolojisi", pek çok şairin seçme şiirlerinden oluşan "Şairlerin Seçtikleri" isimli yapıtlar hakkında bilgi verilmiştir. Oğuzcan'ın pek çok şiirinin bestelenmesi, şiir plaklarının da çıkmış olması çalışmada ele alınan meselelerdendir. Çalışma, Oğuzcan'ın "Murat" ve "Ağır İşçi" isimli üç dizeden oluşan iki şiiri ile sonlandırılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar'ın Ardından-1", **Yeşilgiresun**, 30 Haziran 2018, 12965, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar'ın Ardından-2", **Yeşilgiresun**, 7 Temmuz 2018, 12971, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar'ın Ardından-3", **Yeşilgiresun**, 14 Temmuz 2018, 12977, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar'ın Ardından-4", **Yeşilgiresun**, 21 Temmuz 2018, 12983, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar'ın Ardından-5", **Yeşilgiresun**, 28 Temmuz 2018, 12989, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar'ın Ardından-6", **Yeşilgiresun**, 4 Ağustos 2018, 12995, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar'ın Ardından-7", **Yeşilgiresun**, 11 Ağustos 2018, 13001, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar'ın Ardından-8", **Yeşilgiresun**, 18 Ağustos 2018, 13007, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar'ın Ardından-9", **Yeşilgiresun**, 25 Ağustos 2018, 13009, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar'ın Ardından-10", **Yeşilgiresun**, 1 Eylül 2018, 13015, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar'ın Ardından-11", **Yeşilgiresun**, 8 Eylül 2018, 13021, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar'ın Ardından-12", **Yeşilgiresun**, 15 Eylül 2018, 13027, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar'ın Ardından-13", **Yeşilgiresun**, 22 Eylül 2018, 13033, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar'ın Ardından-14", **Yeşilgiresun**, 29 Eylül 2018, 13039, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar'ın Ardından-15", **Yeşilgiresun**, 6 Ekim 2018, 13045, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar'ın Ardından-16", **Yeşilgiresun**, 20 Ekim 2018, 13057, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar'ın Ardından-17", **Yeşilgiresun**, 27 Ekim 2018, 13063, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar'ın Ardından-18", **Yeşilgiresun**, 3 Kasım 2018, 13069, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar'ın Ardından-19", **Yeşilgiresun**, 10 Kasım 2018, 13075, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ahmet Kaçar'ın Ardından-20", **Yeşilgiresun**, 17 Kasım 2018, 13087, Giresun, s.2.

Yirmi sayı olarak yayımlanan bu yazı, Giresun'un önemli isimlerinden olan, ozan, besteci, söz yazarı Ahmet Kaçar'ın vefatı üzerine kaleme alınmıştır. Yazı dizisinin ilk sayısında; Ahmet Kaçar'ın ölümünden önce vasiyet ettiği "arkamdan tören yapılmasın" sözü üzerine gerçekleşen "tören olmalı-olmamalı" tartışmalara değinilmiştir. Hayrettin Günay, kendisi gibi Görele-Çürükeynesil Köyü'nden olan Ahmet Kaçar'ın cenaze töreni, katılımcılar, konuşmalar hakkında detaylı bilgi vermiştir. Kaçar'ın ölüm haberine yer veren yerel ve ulusal basından söz etmiştir. Hayrettin Günay, çalışmanın son kısmında vefatından önce Ahmet Kaçar hakkında oluşturduğu çalışmalarının yayın organlarından, yazış şeklinden, Kaçar'ın ardından duyduğu derin üzüntüden bahsetmiştir. 20 hafta sürecek olan bu yazı dizisinde Ahmet Kaçar'ı daha önce anlatmadığı farklı yönleriyle, özgün bir biçimde aktarmak temennisi ile yazısını sonlandırır. Çalışmamız bağlamında, halk bilimi açısından bakıldığında bu yazı, pek çok ünlü isme söz yazarlığı yapan, TRT repertuvarında birçok eseri olan Ahmet Kaçar'ı anması bakımından oldukça önemlidir.

Hayrettin Günay, araştırmanın ikinci sayısına Ahmet Kaçar'ın doğup büyüdüğü Çürükeynesil köyünden söz ederek başlamıştır. Köyün coğrafi yapısı, yöre halkının yaşam biçimi, kültürel birikimi hakkında detaylı bilgi vererek, bu durumun Ahmet Kaçar üzerindeki etkisinden söz etmiştir. Özelde Ahmet Kaçar'ın genelde ise Kaçarların (Gacaruların) kökenine dair bilgiler "Büyük Larousse", "Türkmen Aşiretleri", "Cenupta Türkmen Oymakları" gibi eserleri kaynak gösterilerek verilmiştir. Günümüzde Giresun-Görele ilçesi dışında var oldukları coğrafyalardan bahsedilmiştir. Kaçarların soyuna dair verilen genel bilgilerin ardından özele inerek

Ahmet Kaçar'ın annesinden, babasından, kardeşlerinden, doğumundan söz edilmiştir. Ancak yazıda vurgulanmak istenen esas nokta Çürükeynesil köyüdür. Ahmet Kaçar'ın, kültürel anlamda oldukça gelişmiş olan ve çeşitlilik içeren bu ortamdan çocukluk yıllarından itibaren etkilendiği vurgulanmıştır. Ayrıca Sabri Kahveci ve Hayrettin Günay'ın babası Haşim Günay gibi isimlerin Ahmet Kaçar üzerindeki etkileri göz önüne serilmiştir. Yazı, Kaçar'ın karşılama oynarken kendisiyle dalga geçen birisine söylediği "Yârimin adı melek/ Yârim giyiyor yelek/ Seyredeceksen seyret/ Rezillik nene gerek" mânisi ile sonlandırılmıştır. Halk bilimi açısından bu çalışma ile kültür sahasında aktif olarak bulunan bir isim üzerinde, icra ortamlarının, icracılarının ne denli etkili olduğu ispatlanmıştır.

Üçüncü sayıda ise Ahmet Kaçar'ın halk müziği kimliğinin oluşum sürecine değinilmiştir. Ahmet Kaçar'ın, şiire ve müziğe yönelişinde oldukça etkili olan Karaman, Hacıali Özdemir, Kazım Özdemir, Sabri Özdemir, Mehmet Karadeniz, Haşim Günay, Halil Günay, Hasan Özdemir, Velet Özdemir gibi isimleri sık sık andığından söz edilmiştir. Hastalığının son anlarında dahi Hayrettin Günay'ın babası Haşim Günay'dan, Haşim Günay'ın atma türküsünden bahsettiğini belirtilmiştir. Ahmet Kaçar'ın baba, dede toprağı olan "Gacaru Mahallesi" üzerinde durulmuştur. Mahallenin coğrafi konumu, yörede işitilen sesler, manzaralar bağlamında Ahmet Kaçar'ın çocukluğuna değinilmiştir.

Hayrettin Günay, dördüncü yazıya Ahmet Kaçar'ın doğduğu Çürükeynesil Köyü'nde duyulan koyun, kuzu, inek, keçi sesleri, at kişnemeleri, düdük, zurna, kemençe, davul sesleri, çeşitli kuş sesleri, dere sesleri, rüzgârlar, uğultular gibi onun ses yeteneğini besleyen unsurlardan söz ederek başlamıştır. Bu seslerin, "Ahmet Kaçar Şarkıları" için ilk ışıltılar olduğunu belirtmiştir. Kaçar'ın köyüne, toprağına olan bağlılığı üzerinde durmuştur. Ahmet Kaçar'ın şiir, taşlama, rubai, şarkı yazarken köyünden ilham aldığını, buradan esinlendiğini söylemiştir. Ahmet Kaçar'ın, 1990'lı yıllarda TRT çekimi sırasında kendisiyle söyleşen Avni Anıl'la aralarında geçen diyaloğu aktarmıştır. Kendisini İstanbul'a davet eden Avni Anıl'a söylediği "Buralar gördüğün gibi değil. Buralar çok zengin, buralar çok büyük. Şu gelen seslere bak. Derelere, tepelere, ağaçlara, hışırtılara, uğultulara... Duyabiliyor musun? Tümü birer makam. Saba, hicaz, çargâh, buselik, hüseyni, rast, neva,

karcığar... Bunlarla iç içeyim. Bunlar İstanbul'da yok ki." sözleri ile köyünün üzerinde bıraktığı tesiri gözler önüne sermiştir. Hayrettin Günay, yazının ilerleyen kısımlarında Ahmet Kaçar'ın yeteneklerinin üzerine yenilerini eklediği eğitim hayatından bahsetmiştir. İyi bir okurluktan yazarlığa geçiş süreci üzerinde durmuştur. Ahmet Kaçar'ın kendi imkânları doğrultusunda köy evinde oluşturduğu kitaplıkta yer alan yapıtlardan, okuduğu eserlerden örnekler vermiştir. Hayrettin Günay, Ahmet Kaçar'ın ozan, besteci kimliğinin oluşumunda çevresinin, etkilendiği kişilerin, köy ortamının etkisi var iken gelişmesinde ise okuduklarının önemli bir yere sahip olduğunu belirterek yazısını sonlandırır.

"Ahmet Kaçar'ın Ardından" başlıklı yazı dizisinin önceki sayılarında Çürükeynesil Köyü'nün, çevresindeki önemli isimlerin, okuduklarının, eğitim hayatının Ahmet Kaçar üzerindeki etkilerinden söz eden Hayrettin Günay, yazı dizisinin beşinci sayısı ile beraber Kaçar'ın ozan, besteci, söz yazarı oluş sürecini aktarmaya başlamıştır. Kaçar'ın çaldığı ilk çalgı olan düdük ile nasıl tanıştığı, kimlerden öğrendiği gibi hususlara değinmiştir. Hayrettin Günay bu yazısında, 2002 yılında Ahmet Kaçar ile arasında geçen bir konuşmaya da yer vermiştir. Ahmet Kaçar'ın kendisindeki şiir, müzik tutkusunun başlangıcını, bu tutkunun oluşmasında köyün etkisini, köyün kültürel ortamının anlattığı bu söyleşi Trabzon'da yayınlanan Kıyı dergisinin Mart 2002 tarihli 193. sayısında yer almıştır. Çalışmanın sonlarında Ahmet Kaçar'ın Görele Merkez İlkokulu'na başlayışından söz etmiştir. Kaçar'ın Gacaru Mahallesinden çıkıp Görele merkezine yayan olarak giderken yolda karşılaştığı sesler, görüntüler detaylı olarak verilmiştir. Hayrettin Günay'ın, Ahmet Kaçar'ın 1950'li yıllardan besteler oluşturmasına destek olan bu yolculuğunu tasvir kuvveti, kaleminin gücünü gözler önüne sermektedir.

Altıncı sayıda, Göreleli Ahmet Kaçar'ın ozan, besteci, söz yazarı gibi özelliklerinin yanı sıra nüktedan oluşu üzerinde durulmuştur. Daha önceki çalışmalarında Ahmet Kaçar'ın kültürel kimliğinin oluşmasında Çürükeynesil'in büyük payı olduğunu söyleyen Günay, onun nüktedanlığını da aynı temel üzerine oturtmuştur. Öncelikle Oğuz, Türkmen, Çepni topluluğu olan Çürükeynesil Köyü'nde söyleşmeler, gülünç öyküler ve bunların anlatılışı gibi hususlara değinmiştir. Köyde gülmecelerin ortay çıkış sürecinden, bu öykülerin kalıp

sözlerinden, anlatıcılardan söz etmiştir. Daha sonra Kaçarlar özeline inerek Ahmet Kaçar'ın dedesinin, amcalarının, babasının, kardeşlerinin, yeğenlerinin nüktedanlığından bahsetmiştir. Ahmet Kaçar'ın tıpkı ozanlığı gibi nüktedanlığı konusunda da çevresinden, köyünden, ailesinden etkilendiğini dile getirmiştir. Ayrıca bu çalışmada Ahmet Kaçar'ın anlattığı bir anı üzerinden ilkokul yıllarında yazdığı ilk şiirine, çıkardığı duvar gazetesine, "Çocuk Dergisi" isimli yayımda çıkan şiirine dair bilgiler aktarılmıştır. Görele Ortaokulu'na başlaması ile beraber daha da artan okuma hevesine Halkevlerinin katkıları, takip ettiği gazeteler üzerinde durulmuştur.

Ahmet Kaçar'ın biyografisinin ortaya konulduğu yazı dizisinin yedinci ve sekizinci sayısında, eğitim hayatı üzerinde durulmuştur. Giresun Ortaokulu'na başlama süreci, okul yıllarında yaşadığı zorluklar, Giresun'un kendisi için önemi detaylı olarak verilmiştir. Ahmet Kaçar'ın ortaokul ve lise yıllarında kendisini oldukça etkileyen öğretmenlerine dair anlattığı anılar aktarılmıştır. Yıllarca birinci sayfasında, başköşede, çerçeveli olarak şiirleri yayımlanacak olan Yeşilgiresun gazetesi için ortaokula giden bir öğrenciyken nasıl iç geçirdiği kendi anlatımıyla ifade edilmiştir. Ahmet Kaçar'ın Trabzon Lisesi'nde geçirdiği bir yıllık eğitimi ve okulunu yarıda bırakış süreci hakkında bilgi verilmiştir.

Dokuzuncu sayıda Ahmet Kaçar'ın şiirleri, biçim ve içerik özellikleri bakımından değerlendirilmiştir. Meçhul İklim'de yayınlanan ilk şiirlerinin ikilik, ilerleyen dönemlerde yazdığı şiirlerin ise dörtlük oluşunun nedenleri üzerinde durulmuştur. Ahmet Kaçar'ın yazar olarak kendini buluş sürecini, çalışma biçimini anlatmıştır. Yahya Kemal Beyatlı etkisinde kalarak yazdığı, dörtlük tarzında yazdığı şiirlerin isimlerinden örnekler verilmiştir. Cumhuriyet Dönemi'nde hece vezni ile koşma tarzında yazılan "Ayşe, Fatma, Ali" başlıklı şiirlerden birisi olan Ahmet Kaçar'ın "Ayşe" başlıklı şiirine yer verilmiştir. Bu şiir üzerinden Ahmet Kaçar'da görülen geleneksel nazım biçiminin yanı sıra imgesel yenilikler vurgulanmıştır. Çalışmanın sonunda Ahmet Kaçar'ın oldukça iyi bir okuyucu oluşu, şiirle bütünleşmesi, yeteneği, çalışkanlığı hatırlatılarak kendisini değerlendirmek için en az onun düzeyinde olunması gerektiği söylenmiştir.

Onuncu sayıda ise Ahmet Kaçar'ın Trabzon Lisesi'nde aldığı eğitimi yarıda bırakarak Çürükeynesil'e dönüşü sonrasında yaşadıkları anlatılmıştır. Burada

geçirdiği üç sene boyunca kendisini türkü, horan, karşılama, şiir, düdük, nükte bağlamında nasıl geliştirdiğinden söz edilmiştir. İlk kez il dışına çıkışı, askerlik dönemleri gibi meselelere değinilmiştir. Askerlik döneminin müzik tekniğini, sanat bilgisini olumlu yönde etkilediği söylenmiştir. Tapu Sicil Memuru olarak Giresun-Eynesil'e atanışı, burada geçirdiği on yılı değerlendirme şekli aktarılır. Ancak çalışmada esas üzerinde durulan nokta şiirlerinin şarkılara dönüşme sürecidir. 1953 yıllında amcasının oğlu Selahattin Gürses'in yardımıyla bestelenen "Hayal Dolu Bir Gençlik" isimli şiire yer verilmiş, şiirin bestelenişi sırasında yaşananlar kendi ağzından anlatılmıştır.

Hayrettin Günay yazı dizisinin on birinci sayısında Ahmet Kaçar'ın, Karadeniz turnesi için Trabzon'a gelen Perihan Altındağ'ın saz takımından Şükrü Tunar ile tanışması, uzun çalışmalar sonucunda "Anar Ömrümce Gönül", "Unut Beni", "Dinmez Hicran Yarasının Yaktığı Yerler Kanıyor" yapıtlarının ortaya çıkarılması gibi süreçleri anlatmıştır. Kimseden söz istemeyen Şükrü Tunar'a karşı Ahmet Kaçar'ın kazandığı zaferi küçük şehrin büyük şehre, eğitimin yeteneğe karşı kazandığı bir zafer olarak görmüştür. Böylece Ahmet Kaçar'a ait şarkı sözlerinin çoğaldığını söylemiştir. Ahmet Kaçar'ın bir kadını sevmesi üzerine yazdığı, yayınlanmamış şiirinden bir kısmı aktararak, bu şiirin hikâyesinden kısaca söz etmiştir. Ayrıca Günay, bu yazısında Ahmet Kaçar üzerine çalışmalar yapan araştırmacılara, hakkında yazanlara sitemde bulunmuştur. Ahmet Kaçar'a dair bilgileri, yaptığı röportajlar doğrultusunda, Kıyı dergisinde, 2002 yılında ilk kez kendisinin yazdığını belirterek buradaki bilgileri olduğu gibi alan araştırmacıların yayını kaynak göstermeyişini eleştirmiştir.

On ikinci sayıda Ahmet Kaçar'ın hayatı, iki farklı dönem üzerinden ele alınmıştır. Bunlardan birincisi Trabzon Lisesi'nden ayrılıp askere gidişine dek süren, asi, sorumsuz, başıboş, alaycı olarak geçirdiği dönemdir. Ancak bu dönem hakkında bilgi verilirken kültürel faaliyetlere, halk oyunlarına, icra ortamlarına katılma oranındaki fazlalık da belirtilmiştir. Ruhsal durum olarak olumsuz sayılabilecek bu dönemin, kültürel gelişim anlamında dolu dolu geçtiği vurgulanmıştır. Ahmet Kaçar'ın hayatında etkisini belirgin bir şekilde hissettiren ikinci dönemin ise askerden dönüşü, memurluğa başlayışı, şiirlerinin bestelenerek radyolarda okunması

süreci ile başladığı söylenmiştir. Hayrettin Günay, Ahmet Kaçar'ın 1950-1970 arası bu dönemini "verimli yıllar" olarak nitelendirmiştir. Artık ismini duyurduğu, çeşitli konularda ve toplumun her kesiminden insanlarla söyleşiler yaptığı, itibar gördüğü dönemlerden söz edilmiştir. Ozan, şair, besteci, söz yazarı, nükteci kişiliğinin yanı sıra toplumsal örgütlenmelerde, dayanışmalarda bulunuşu da "Görele Gençlik Kulübü", "Yeşilyalı Gençlik ve Spor Kulübü" kongrelerine dair tarihî belgelerle göz önüne serilmiştir. Ayrıca bu çalışmada, Ahmet Kaçar'ın yayımlanan ilk kitabı "Kim Bilir" ve kurulmasına öncülük ettiği "Görele Sanatseverler Derneği" gibi meselelere de değinilmiştir. Çalışma, Kaçar'ın bir taşlamasından verilen dörtlük ile sonlandırılmıştır.

On üçüncü sayıda, Ahmet Kaçar'ın hayatını 1960 sonrası dönemleriyle ele almıştır. Ahmet Kaçar'ın dâhil olduğu kültürel ortamlardan söz etmiştir. Görele'de Ahmet Kaçar'ın başkanlığında kurulan "Görele Güzel Sanatlar Cemiyeti", cemiyete üye olan isimler gibi meseleler hakkında Görele'li ressam Burhan Temel'in Görele Kültür Sanat Sempozyumu'nda sunduğu "Görele'de Kültür ve Sanat Hareketleri" bildirisi kaynaklığında açıklamalarda bulunmuştur. Sözü edilen dernek sonrası Ahmet Kaçar'ın bireysel şiirlerinin toplumcu taşlamalara, düşünsel rubailere dönüştüğünü belirtmiştir. Şiirlerindeki bu olgunlaşmayı, kişilik olarak da olgunlaştığı dönem ile ilişkilendirmiştir. Ahmet Kaçar'ın Görele'de yaşadığı küçük bekâr evinin Burhan Temel, Sabri Özdemir, Turgut Uzunömeroğlu başta olmak üzere resim, şiir, musiki alanından çeşitli isimlerin uğrak yeri olan bir sanat atölyesine dönüşümü üzerinde durmuştur. Atölyeye dönüşen bu evde yapılan sanat faaliyetlerinden söz etmiş, Ahmet Kaçar'ın sözleri ile Sabri Özdemir'in bestesi sonucu bu bekâr evinde meydana gelen "Boş Gelin Odası" başlıklı şarkıya yer vermiştir. Ayrıca Hayrettin Günay, Ahmet Kaçar'ın son yıllarında bestelenen "Bayrağım Ayla Yıldız" ve "Dereli'de Salon Çayır" isimli türkülere de değinmiştir.

Ahmet Kaçar'ı bizzat tanıma imkânı bulmuş olan Hayrettin Günay, on dördüncü sayıda ağırlıklı olarak Kaçar'ın aile hayatından söz etmiştir. Ancak öncelikle Sami Günay, Hacıali Özdemir, Kazım Özdemir, Sabri Özdemir, Nazmi Özdemir, Burhan Temel, Basri Bayram, Sabahattin Karaahmetoğlu, Şükrü Usta, Fethi Karamahmutoğlu gibi sanatçı isimlerle olan arkadaşlığından, kültür

ilişkilerinden bahsetmiştir. Özellikle Fethi Karamahmutoğlu ile olan yakınlığı üzerinde durmuştur. Karamahmutoğlu'nun, Ahmet Kaçar hakkında TRT'ye hazırlattığı belgesele, kendisinin 400 civarında şiirini besteleyerek TRT belleğine dâhil etmesi gibi meselelere temas etmiştir. Fethi Karamahmutoğlu'nun bestelediği şiirlerin aksine Ahmet Kaçar'ın hiçbir bestesinin TRT belliğinde yer almadığını belirtmiştir. Yukarıda da söylediğimiz gibi bu çalışmada Ahmet Kaçar sanatçı kimliğinin dışında evlat, kardeş, amca yönleriyle, bir aile ferdi olarak ele alınmıştır. Aile hayatından, annesinden, abisinden, yengesinden, yeğenlerinden detaylı olarak söz edilmiştir.

On beşinci sayıda, Ahmet Kaçar'ın sanat işliğine dönüşen bekâr evinden ayrılıp Hayrettin Günay'ın yanına yerleştiği dönemler, deniz manzaralı balkonda kalabalık bir aile olarak yenilen akşam yemekleri özlemle hatırlanmıştır. Hayrettin Günay'ın, telif alabilmesi amacıyla Ahmet Kaçar'ı 1986 yılında kurulan MESAM (Türkiye Musiki Eseri Sahipleri Meslek Birliği) üyesi yapmak için verdiği zorlu mücadeleden söz edilmiştir. Hakkını aramayı bilmeyen, olmadık durumlarda inatçılık yapan, tersleyen Ahmet Kaçar'ın olaylar karşısındaki tuhaf tepkileri üzerinde durulmuştur. Bu duruma 2012 yılında, Giresun Valiliği Yayınları tarafından çıkarılan "Yıllar" isimli yapıt üzerinden örnek verilmiştir.

On altıncı sayıdan itibaren Ahmet Kaçar'ın sayrılık dönemlerine, yaşadığı zor günlere yer verilmiştir. Ahmet Kaçar'ın ölümünden dört yıl öncesinin anlatıldığı yazıda, bu zorlu süreç içerisinde yanında olan Erdem Dülger, Burhan Temel, Şükrü Usta, Sabahattin Karaahmetoğlu, Cem Karaahmetoğlu, Mehmet Kaçar, Gülser Kaçar, Ahmet Tuna Kaçar, Halil Faruk Kaçar, Dr. Sefa Kaçar, Halil Kaçar, Emine Kaçar, Rafet Günay, Mehmet Kaçar, Hayrettin Günay, Yaşar Çakır gibi isimlerden, desteklerini esirgemeyenlerden söz edilmiştir. Son yıllarında öykü ve anı yazmak, besteler yapmak isteyişi gibi hususlara değinilmiştir. Şah İsmail Hâtâyi'ye ait olan "Gönül Ne Gezersin Seyran Yerinde" şiirine yer verilmiş, Ahmet Kaçar'ın bu şiiri bestelemiş olabileceği aktarılmıştır. Hayrettin Günay'ın, bestelemesi amacıyla Ahmet Kaçar'a verdiği, ünlü halk ozanlarına ait şiirler bu yazıda listelenmeye başlanmıştır.

Hayrettin Günay, bir önceki sayıda sözünü ettiği, bestelemesi amacıyla Ahmet Kaçar'a verdiği şiirlerin listesine on yedinci sayıda da devam eder. Ancak bu çalışmada ağırlıklı olarak Giresun-Ahmet Kaçar ilişkisi üzerinde durmuştur. Giresun'un Ahmet Kaçar'a, Kaçar'ın da Giresun'a katkıları olduğunu belirtmiştir. Giresun valilerinin, Giresun Üniversitesi eski rektörü Osman Metin Öztürk'ün Ahmet Kaçar'ı ziyaretlerinden söz etmiştir. Fiskobirlik Entegre Tesisi'nde Ahmet Kaçar için yapılan saygı gecesi, Rotary Kulübü tarafından kendisine verilen şilt ve bunun hakkında yapılan ulusal haberler, Giresun Musiki Cemiyeti tarafından gerçekleştirilen "70. Sanat Yılında Ahmet Kaçar Gecesi", geceye katılanlar, konuşmacılar gibi hususlarda bilgi vermiştir. Hayrettin Günay, bu yazısını Ahmet Kaçar, Hasan Öğütçü ve Bahtiyar Dayımoğlu gibi isimlerin Giresun için önemini, "Giresun'un üç çınarı" olduklarını söyleyerek sonlandırmıştır.

Daha önceki yazılarda bahsedilen Ahmet Kaçar'ın bekâr evi gibi Yeşilgiresun gazetesindeki Hasan Öğütçü'ye ait oda da bir sanat atölyesi haline gelmiştir. Hayrettin Günay on sekizinci sayıda, bu odada bulunanlardan söz etmiştir. Bahtiyar Dayımoğlu'nun, Ahmet Kaçar'ın hatta kendisinin yanı sıra Ali Gülertekin, Naim Tirali, Erden Menteşeoğlu, Yaşar Çakır gibi isimlerin bu odada toplandığına, çeşitli sohbetlerde bulunduklarına değinmiştir. "70. Sanat Yılında Ahmet Kaçar Gecesi" için emek veren Süleyman Livanelioğlu, Uğur Karaibrahimoğlu ile Ahmet Kaçar'ın ilişkisinden bahsetmiştir. Yine Giresun Üniversitesi'nden, Gazi Üniversitesi'nden gelen Erdoğan Altınkaynak, Alaattin Pahsa, Abbas Karaağaçlı, Feyzullah Ahmetoğlu, Necati Demir gibi araştırmacıları, Ahmet Kaçar üzerine tez çalışması yapan Ümran Haliloğlu Turgut, Okan Taşdemir, Anıl Devge gibi isimleri anmıştır. Kısaca söylemek gerekirse bu yazı, Ahmet Kaçar'ın kültür hayatında iz bırakanların ele alındığı bir yazıdır. Çalışmada özellikle Ahmet Kaçar ile Yaşar Çakır ilişkisi vurgulanmıştır. Hayrettin Günay, Yaşar Çakır için "Ahmet Kaçar uzmanı" tanımlamasını kullanmıştır. Yaşar Çakır ile Ahmet Kaçar'ın ortak yürüttüğü çalışmalar, anılar hakkında bilgi vermiştir. Çalışma, Ahmet Kaçar'ın Giresun için bestelediği bir şiirin sözleri ile sonlandırılmıştır.

On dokuzuncu sayı Ahmet Kaçar'ın Giresun'dan, Kümbet'ten, Yaşar Çakır ile gezdikleri yaylalardan ilham alarak yazıp bestelediği "Dereli'de Salon Çayır

(Kümbet)" türküsü ile başlamıştır. Ayrıca çalışmada, Görele için bestelediği "Bayrağım Ayla Yıldız" isimli türküye de değinilmiştir. Bu iki türkünün de Sami Günay kemençesi ile daha canlı bir hal aldığı, Salih Turhan'ın notaladığı, "Giresun Üstünde Vapur Bağırıyor: Giresun Türküleri ve Oyun Havaları" isimli eserde yayınlandığı belirtilmiştir. Ayrıca sözü edilen yapıt için Salih Turhan ve Erdoğan Altınkaynak'ın Giresun'da yaptığı çalışmalar hakkında kısaca bilgi verilmiştir.

"Ahmet Kaçar'ın Ardından" yazı dizisinin son çalışması olan yirminci sayıda Ahmet Kaçar'ın Samsun, Ordu, Trabzon seyahatlerinden söz edilmiş, müzik ve sanat çevresi üzerinde durulmuştur. Özellikle gençliğinde lise okumak amacıyla kısa süre de olsa bulunduğu Trabzon'a, ilerleyen yıllarda gidişlerine yaptığı faaliyetler, görüştüğü insanlar detaylı olarak verilmiştir. Daha sonra doğumundan ölümüne kadar yurt bildiği Görele'de Cem Karaahmatoğlu, Selahattin Karaahmetoğlu, Özgür Yetkin Günay, Çağdaş Günay, Foto Fikret Ak, Pastacı Şükrü Usta, Ozan Dr. İlhan Demiraslan gibi arkadaşları ile olan ilişkilerinden söz edilmiştir. Özellikle Şükrü Usta ve İlhan Demirarslan ile yaptıkları edebî tartışmalar, şiir, roman, musiki, oyun gibi sanatın çeşitli alanlarına dair sohbetler ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Ahmet Kaçar'ı tanıma imkânı bulduğu için, aynı köyden oldukları için, aralarındaki yakınlık için onur duyduğunu belirten Günay, iyi dilekleri ile çalışmasını sonlandırmıştır.

Bu yazı dizisi Çürükeynesil'in, Görele'nin, Giresun'un, Türk Halk Müziği'nin önemli bir ismi olan Ahmet Kaçar'ın içinde yetiştiği çevreyi, eğitim hayatını, kişilik özelliklerini, ailesini, etkilendiği isimleri, sanatçı kimliğinin oluşum sürecini vb. yansıtması bakımıyla oldukça önemlidir. Ahmet Kaçar'ın en yakınında bulunan isimlerden olan Günay, Kaçar'ı olumlu-olumsuz pek çok yönüyle kaleme almıştır. Böylece ozan, şair, söz yazarı, besteci Ahmet Kaçar'ın Türk folkloruna katkıları göz önüne serilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Bir Yıl Önce", **Yeşilgiresun**, 25 Mayıs 2019, 13243, Giresun, s.2.

Bu çalışma, Ahmet Kaçar'ın vefatının birinci yılı nedeniyle kaleme alınmıştır. Ahmet Kaçar'ın, ozan, besteci, söz yazarı yönleriyle Giresun'un önemli bir değeri oluşunun yanında Hayrettin Günay'ın hayatındaki yeri de göz ardı edilemez.

Günay'ın çocukluk yıllarından itibaren amcası gibi sevdiği, gelişiminde büyük katkıları olan Ahmet Kaçar'a vefa borcu bulunmaktadır. Bu yazı Ahmet Kaçar'ın vefatının birinci yılında Nihat Öztürk, Bekir Öztürk, Şükrü Çoban, Mehmet Çolak, Hayrettin Günay, Mehmet Usta, Görele Şairler ve Yazarlar Derneği tarafından yapılan mezar ziyareti ile başlamıştır. Ahmet Kaçar hatırlanmış, anılar aktarılmıştır. Ayrıca ozanın Hayretin Günay'a söyleyerek kayıt ettirdiği, daha önce hakkında yapılan çalışmalarda yer almamış bir şiiri de bu yazıda verilmiştir. Ahmet Kaçar'ı daima andıkları ve yazdıkları, söyledikleri, anlattıkları, şiirleri, şarkıları ile hâlâ yaşadığı belirtilerek çalışma sonlandırılmıştır.

4.6. ELEŞTİRİ KONULU ÇALIŞMALARININ İNCELENMESİ

Hayrettin Günay'ın eleştiri konulu yazılarının neredeyse tamamı türkülerin derlenmesi ve icrası sırasında yapılan yanlışlıklar ile ilgilidir. Günay'ın bu konudaki eleştirileri şu şekilde sıralanabilir:

1. Sanatçıların yöresel türkülerin sözlerini ve ezgilerini değiştirerek icra etmesi ve bu şekilde arşivlere kaydedilmesi.
2. Sanatçıların icra ettikleri türkülerin yörelerini, yaratıcılarını kayıt altına alması gerekirken aksine türkülerin ezgisini ve sözlerine kendilerine mâl etmesi.
3. Yöresel türkülerin ait olduğu yörelerin ağız ve dil özelliklerine göre değil farklı yöre ağızlarıyla söylenmesi.
4. Radyo ve televizyonlarda topluma katkısı olacak kültür, sanat, bilim, doğa, tarih konulu programların yerine toplumu yozlaştıran, kültür ve ahlak bakımından toplumu aşağı çeken yapımların yayımlanması.
5. Kültürel değerlerimizin, geleneksel ürünlerimizin başkaları tarafından yağmalanması, bize ait olana sahip çıkmadığımız için bunların başkalarına aitmiş gibi yansıtılması.

4.6.1. Eleştiri Konulu Çalışmalarının Bibliyografyası

GÜNAY, Hayrettin, "Türkü Yazmak", **Yeşilgiresun**, 29 Aralık 2001, 7943, Giresun, s.2.

Bu çalışmada bazı sanatçıların, yöresel türkülerin sözlerini ve ezgilerini değiştirerek kasetlere, CD'lere kaydetmesi eleştirilmiştir. Topluma ait ortak değerlerini zaman içerisinde olgunlaştığı, arındığı ve türküye dönüştüğü söylenmiştir. Vaktiyle plak çıkarma imkânı bulan sanatçıların, icra ettikleri türkülerin yöresini, yaratıcısını bir şekilde kayıt altına aldığı ancak günümüz sanatçılarının sözü ve müziği kendisine mâl ettiği belirtilmiştir. Hayrettin Günay, "yağma" olarak değerlendirdiği bu durum karşısında yapılması gerekenlerden söz etmiş, yüzlerce yıllık kültür birikiminin korsanlanmaması için uyarılarda bulunmuştur.

GÜNAY, Hayrettin, "Ağasar'ın Balını', **Yeşilgiresun**, 12 Haziran 2004, 8683, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay'ın halk müziği icralarında görülen yanlışlıklara değindiği bu çalışma eleştiri niteliği taşımaktadır. Günay, müzik piyasasında 1980'li yıllardan itibaren görülen "türküye yöneliş" hareketinin bilinçsizce, ticari amaçlı, gelişi güzel yapıldığını ifade etmiştir. Belirli bir yöreye ait türküleri farklı yörelerin ağız özellikleriyle seslendirmenin bu bilinçsizliğin en önemli işareti olduğunu dile getirmiştir. "Yaylanın Soğuk Suyu", "Ağasar'ın Balını" gibi türkülerin yanlış söylenişlerine dair örnekler vererek durumu açıklamıştır. Görele yöresine ait bu türkülerin, Trabzon-Rize ağzıyla söylendiğini hatta bazı dizelerin değiştirilerek anlam kaybettiğini belirtmiştir. "Türkücülerin, söyleyecekleri türkülerle ilgili araştırma yapması, türkünün nereye ait olduğunu bilmesi, sözlerini doğru olarak söylemesi, ağız özelliğine özen göstermesi gerekmez mi?" diyen Günay, "Ağasar'ın Balını" türküsünün Görele yöresi ağız özelliklerine uygun olan sözleri ile çalışmayı sonlandırmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun'un İçinde", **Yeşilgiresun**, 22 Şubat 2005, 8896, Giresun, s.3.

Taşıtlar, bilgisayarlar, gazeteler, televizyonlar gibi kimi teknolojik gelişmelerin, buluşların zaman içerisinde insanlık ve toplum için sakıncalı, zararlı hale dönüştüğünden söz edilerek başlayan bu çalışmada, toplumun ilerleyişini sağlayacak "kültür, sanat, bilim, doğa, tarih" merkezli çalışmalar yerine toplumu yozlaştıran, kültürel ve ahlaksal seviyeyi aşağıya çeken yapımların yayınlanmasına karşı çıkılmıştır. 2004 yılında, ATV'de yayınlanan "Anadolu Ateşi" isimli türkü yarışması üzerinde durulmuş, izlencede yapılan yanlışlardan söz edilmiştir. Yapımda hem jüri hem de müzik direktörü olarak görev yapan ozan Arif Sağ'ın "Çarşamba'yı Sel Aldı" isimli türküyü esas halinden farklı bir şekilde çaldırmasını ve "Giresun'un İçinde" isimli Giresun türküsünü Trabzon ağzıyla söyletmesini eleştirmiştir. Türkülerin kimlik özlüğünde olduğu, onlara sahip çıkılması, korunması gerektiği vurgulanarak çalışma sonlandırılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Kuş Dili", **Yeşilgiresun**, 18 Mart 2006, 9220, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay yukarıda künyesi verilen bu çalışmada esas olarak değerlerimize sahip çıkmayışımızı, kültürel değerlerimizin başkaları tarafından yağmalanışına ses çıkarmayışımızı eleştirmiştir. 2006 yılında yayımlanan "Aşkın Dili Kuş Dili" isimli dizide kuşdilinden, Kuş Köy'den daha fazla Trabzon'un, Uzungöl'ün yansıtılmasının, izleyicinin farklı yönlendirilmesinin yanlışlığını belirtmiştir. Yapımcıların, Giresun ilinin Çanakçı ilçesine bağlı Kuş Köy'de konuşulan kuşdilinin sanki Trabzonlulara aitmiş gibi gösterilmesinin üzerinde durmuştur. Daha önce pek çok kez aynı hatayı yaptığımızı belirterek "kültür yağlaması" karşısında önlem almamız gerektiğinin üzerinde durmuştur.

GÜNAY, Hayrettin, "Türkülerimiz Üstüne", **Yeşilgiresun**, 3 Kasım 2007, 9722, Giresun, s.2.

Bu çalışmada ele alınan konu; Giresun yöresine ait türkülerin, çeşitli türkücüler tarafından değiştirilerek, çarpıtılarak, kendine mâl edilerek veya başka yörelerin ağız özelliklerine uyularak okunmasıdır. Özellikle Görele yöresi türkülerinin Trabzon, Rize ağzıyla söylenmesi eleştirilmiştir. Giresun türkülerine, müziği aynı kalmak koşuluyla yeni sözler yazılarak farklı bir türküymüş gibi

sunulduğu belirtilmiştir. "Asiye", "Eşref", "Çavuşlu Diye Diye" gibi türküler üzerinden sözü edilen yanlışlar örneklendirilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Güreşmek", **Yeşilgiresun**, 2 Haziran 2012, 11121, Giresun, s.2.

Bu çalışma, esas olarak 2012 yılının Mayıs ayında gerçekleşen bir tartışmayı konu almaktadır. 19 Mayıs kutlamaları sırasında Samsun'da Güreş Antrenörlüğü ikinci sınıf öğrencisi Nurcan Kılıç'ın güreşeceği sporcu gelmeyince lise öğrencisi Kamil Özkıvanç ile güreşe tutuşması sonucunda oluşan tartışmaya karşı bir eleştiri yazısıdır. Ayrıca çalışma içerisinde Türklerin ata sporu olarak bilinen güreşe, güreşin çeşitlerine, önde gelen isimlere, güreş üzerine yazılan eserlere dair ayrıntılı bilgi verilmiştir. Çalışmanın son kısmında Dede Korkut Kitabı'nın farklı yayımlarından söz edilmiş, Mustafa Miyasoğlu'nun "Dede Korkut Kitabı" isimli eserinden alıntılanarak "Kam Püre Oğlu Bamsı Beyrek" boyundan Banı Çiçek ile Beyrek'in güreştiği kısım aktarılmıştır.

4.7. GEZİ YAZILARININ İNCELENMESİ

GÜNAY, Hayrettin, "Artvin-Erzurum Gezisi-1", **Yeşilgiresun**, 11 Temmuz 2015, 12062, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Artvin-Erzurum Gezisi-2", **Yeşilgiresun**, 25 Temmuz 2015, 12072, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Artvin-Erzurum Gezisi-3", **Yeşilgiresun**, 1 Ağustos 2015, 12078, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Artvin-Erzurum Gezisi-4", **Yeşilgiresun**, 8 Ağustos 2015, 12084, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay dört hafta süren "Artvin-Erzurum Gezisi" başlıklı yazı dizisinde arkadaşları Bekir Öztürk, Nihat Öztürk ve Mehmet Çolak ile beraber gerçekleştirdiği Artvin ve Erzurum gezisine dair bilgiler vermiştir. Yazı dizisinin ilk sayısında Artvin yolunda yaşadıkları, karşılaştıkları manzaralar, arkadaşları ile arasında geçen konuşmalar gibi hususlara değinmiştir. Halk bilimi açısından incelendiğinde çalışmada sözü edilen "Artvin Barı", "Artvin Timurağası", "Delihoran", "Develi", "Kobak", "Tamara", "Tamaşa" gibi halk oyunları oldukça önemlidir. Bunun yanı sıra Artvin topraklarında yetişmiş "Mahirî, Firakî, İznî, Huzûrî, Zuhurî, Abdülmecit Tokdemir, Efkârî, Hatipoğlu, Sefilî, Yangûnî, Merakî, İbrahim Kara, Gülpaşa, Deryâmî, Pervanî, Özerî, Sıtkî, Şöhretî, Cesimî, Keşfî, İzhârî" gibi ozanların anılması bakımından çalışma halk bilimi bağlamında değerlendirilebilir.

Gezi yazısının ikinci sayısında Artvin'in sokaklarına, caddelerine, mesire alanlarına, doğasına, ormanlık alanlarına, yaylalarına, boğa güreşlerinin yapıldığı arenaya, kısacası her yönüyle Artvin'e dair bilgi vermiştir. Üçüncü sayıda Erzurum'a gidişleri, yolda karşılaştığı manzaralar, karşılaştığı köylerin durumları, vadiler, meyve ağaçları, iklimi, gölleri, meydanları gibi hususlar betimlenerek anlatmıştır. Hayrettin Günay'ın Gelinkayalar Geçidi'nde vadilere, tepelere bakarak söylediği "Kırmızı Gül Demet Demet" türküsünün sözlerine de çalışmada yer

verilmiştir. Son sayıda ise Erzurum'da karşılaştıklarını aktarmıştır. Çifte Minareli Medrese, Erzurum Kalesi, Rüstem Paşa Bedesteni (Taşhan), Erzurum Lisesi gibi tarihî ve kültürel yapılar hakkında detaylı bilgi vermiştir.

Halk bilimi açısından incelendiğinde "Artvin-Erzurum Gezisi" başlıklı yazı dizisinde yöreye ait türkülere, halk ozanlarına yer verilmesinin yanı sıra Erzurum'un cağ kebabı, Gümüşhane'nin pestili gibi yörelerin mutfak kültürüne de değinilmiş olması bakımından önemlidir.

GÜNAY, Hayrettin, "Kars'a Giderim Kars'a-1", **Yeşilgiresun**, 4 Haziran 2016, 12336, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kars'a Giderim Kars'a-2", **Yeşilgiresun**, 11 Haziran 2016, 12342, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kars'a Giderim Kars'a-3", **Yeşilgiresun**, 18 Haziran 2016, 12348, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kars'a Giderim Kars'a-4", **Yeşilgiresun**, 25 Haziran 2016, 12354, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Kars'a Giderim Kars'a-5", **Yeşilgiresun**, 2 Temmuz 2016, 12360, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay beş hafta süren yazı dizisi boyunca gazeteci Nihat Öztürk, gazeteci Bekir Öztürk ve Mehmet Çolak ile beraber gerçekleştirdiği Kars gezisi hakkında bilgi verilmiştir. Araştırmanın ilk sayısında Gümüşhane-Erzurum yolu arasında yaşadıklarını, gördüklerini okuyucuya aktarmıştır. Ayrıca çalışmada "Kars'a Giderim Kars'a" türküsünün sözleri de aktarılmıştır.

İkinci sayıda Erzurum'un Köprüköy ilçesinde bulunan Çoban Dede Köprüsü'nün efsanesi aktarılmış, "Baharın Gülşen Çağında" isimli Kars türküsünün sözlerine yer verilmiştir. Ayrıca çalışmanın son kısmında Sarıkamış'ın bitki örtüsünden, Enver Paşa'nın emriyle gerçekleştirilen Sarıkamış Harekatı'ndan söz edilmiştir. Üçüncü sayıda yine geziye dair bilgiler verilmekle beraber Cemal Süreya'nın "Göçebe" başlıklı şiiri aktarılmıştır. Ayrıca Kars yöresinde yetişmiş,

icralarda bulunmuş ozanların isimleri sıralanmıştır. Çalışmanın son kısmında Çobanoğlu Halk Ozanları Kahvesi'nden ve Neşet Ertaş ile ünlenmekle beraber Karslı ozan Gülistan Çobanoğlu'na ait "Acem Kızı" türküsünden söz edilmiştir. Dördüncü sayıda öncelikle Kars topraklarının konu edildiği romanlardan, öykülerden söz etmiştir. Kazım Karabekir Anıtı'na, Fethiye Camisi'ne, Kümbet Camisi'ne, Taş Köprü'ye, İlbeyioğlu Hamamı'na, Mazlumağa Hamamı'na, Beylerbeyi Sarayı'na, Abdüllatif Paşa Konağı'na, Kars Kalesi'ne, yörede sıklıkla görülen taş yapılara dair açıklamalarda bulunulmuştur. Ayrıca çalışmanın son kısmında "Madımak Oylum Oylum" isimli Sivas türküsünün sözlerinden bir bölüme yer verilmiş, türkünün işlevine değinilmiştir. Araştırmanın son sayısında; Hasköy'de, Hanak'ta, Damal'da, Ulgar Geçidi'nde, Posof'ta, Çıldır'da, Ardahan'da, Artvin'de gördükleri, yaşadıkları bütün detaylarıyla betimlenerek aktarılmıştır.

Bu çalışma bir gezi yazısı olmasının ötesinde Erzurum-Kars yöresi ozanlarına, türkülerine, efsanelerine, halk mimarisinden örneklere yer vermesi bakımından halk bilimi bağlamında önemlidir.

GÜNAY, Hayrettin, "Posof Derlemeleri-1", **Yeşilgiresun**, 8 Ekim 2016, 12431, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Posof Derlemeleri-2", **Yeşilgiresun**, 15 Ekim 2016, 12437, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Posof Derlemeleri-3", **Yeşilgiresun**, 5 Kasım 2016, 12455, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Posof Derlemeleri-4", **Yeşilgiresun**, 12 Kasım 2016, 12461, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Posof Derlemeleri-5", **Yeşilgiresun**, 19 Kasım 2016, 12467, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Posof Derlemeleri-6", **Yeşilgiresun**, 26 Kasım 2016, 12473, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Posof Derlemeleri-7", **Yeşilgiresun**, 3 Aralık 2016, 12479, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Posof Derlemeleri-8", **Yeşilgiresun**, 10 Aralık 2016, 12485, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Posof Derlemeleri-9", **Yeşilgiresun**, 17 Aralık 2016, 12492, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay, dokuz hafta süren "Posof Derlemeleri" başlıklı yazı dizisi boyunca Kars'ın Posof ilçesinde öğretmenlik yaptığı yıllarda kayıt altına aldığı halk bilimi ürünlerini aktarmıştır.

Yazı dizisinin ilk sayısında Trabzon Fatih Eğitim Enstitüsü'nden mezun olduktan sonra 1976 yılında gerçekleştirilen atama kuralarının çekimi sırasında yapılan haksızlıklar, Kars Posof Lisesi'nde göreve başlayışı, eşi ve çocuğuyla beraber Kars'a yerleşmesi, burada kurduğu dostluklar, Posof yöresinde gerçekleştirdiği derleme çalışmaları gibi konularda bilgi verilmiştir. Çalışmanın son kısmında 1877 yılında Posof'ta söylendiği rivayet edilen "Badele'nin Güzelleri" türküsü aktarılmıştır. 8'li hece ölçüsü ile söylenen güzelleme (4+4) durak yapısına sahiptir. Ayrıca 4 birimden oluşmakla beraber "a a b a" şeklinde kafiyelenmiştir. İkinci sayıda Arif Nihat Asya'nın "Alparslan Marşı" isimli şiiri ve Kars'ın Türkgözü köyünde doğan ozan Bilal Sıtkı'nın, on birli hece ölçüsüyle yazdığı Türkgözü'ne dair bir şiir aktarılmıştır.

"Posof Derlemeleri" başlıklı yazı dizisinin üçüncü sayısında Kars yöresi eğlencelerinden, düğünlerinden, bayramlarından, kutlamalardan, törenlerden söz edilmiştir. Yörede oynanan "Karabağ", "tavuk barı", "tek oyun", "çiftetelli", "hançer barı", "Temir Ağa", "ağır bar", "halay barı", "atabarı", "Kürt kızı", "Laz oyunu", "Ecem oyunu", "Erzurum barı", "bel kırma oyunu", "sarıçiçek", "Iğdır barı", "Şeyh Şamil", "Koçero" isimli halk oyunları hakkında açıklamalar yapılmıştır. Bunun yanı sıra "yüzük-papuş oyunları", "tarla oyunları", "birim bir", "uzuneşek", "atlatma", "kız tuğlası", "saklambaç", "teke oyunu", "yumurta koşusu", "teke güreşi", "kurbağa koşusu", "iplik iğne koşusu", "yumurta oyunu", "güreş", "voleybol", "futbol" gibi

çocuk oyunlarına değinilmiştir. Çalışmanın son kısmında kızların oyun oynarken söylediği bir türkünün sözleri aktarılmıştır.

Dördüncü sayıda Kars yöresine ait 25 bilmeceye yer verilmiştir. Bilmecelerin bazıları dörtlük biçimindeyken bazıları bir, iki veya üç mısrada dizeden gelmiştir. Hayrettin Günay Kars yöresinde yaptığı derleme çalışmalarından ele ettiği malzemeleri okuyucuya sunduğu "Posof Derlemeleri" başlıklı yazı dizisinin beşinci sayısında bir masala ve nükteli üç kısa anlatıya yer verilmiştir. Altıncı sayıda ise öncelikle Kars yöresi düğün geleneklerinden söz edilmiştir. Kız isteme, nişan, düğün hazırlıkları, düğün sırasında ve sonrasında gerçekleştirilen âdetler hakkında kaynak kişilerin anlattıkları üzerinden bilgi verilmiştir. Yine kaynak kişilerin aktardıkları üzerinden geçiş dönemlerinin başlangıcı olarak kabul edilen doğum geleneklerinden, doğum zamanının hesaplanışından, doğumla ilgili uygulamalardan söz edilmiştir. Çalışmanın son kısmında Kars yöresine ait kelimelere ve takma adlara örnekler verilmiştir. Yedinci sayıda Kars yöresinden derlenmiş 32 tane mâni okuyucuya sunulmuştur. Mâniler "a a b a" şeklinde uyak yapısına sahip olup yedili hece ölçüsü ile söylenmiştir. Mânilerin 31 tanesi dörtlük biçimindeyken 1 tanesi altı mısradan oluşan "yedekli mâni" örneğidir. Ayrıca çalışmada verilen ilk iki mâni "deyiş" özelliği göstermektedir. Sözü edilen ilk iki mâninin karşılıklı söylendiği net bir şekilde anlaşılmaktadır. Araştırmanın sekizinci sayısında Kars-Posof yöresinde çocukların gerçekleştirdiği yağmur duasından, köylerde yaygın olan hastalıklardan ve yöreye ait sağaltım yöntemlerinden söz edilmiştir. Kaynak kişilerin anlattıkları üzerinden her biri hakkında açıklamalarda bulunulmuştur. Yazı dizisinin son sayısında ise Posof yöresinin tekerlemelerinden, ekinlerinden, önemli günlerinden, halk mutfağından örnekler okuyucuya sunulmuştur. Özellikle bayramlarda, belirli gün ve gecelerde gerçekleştirilen uygulamalara, inançlara dair detaylı açıklamalarda bulunulmuştur.

Hayrettin Günay, "Posof Derlemeleri" başlıklı dokuz hafta devam eden yazı dizisiyle Kars ilinin Posof yöresine ait pek çok kültürel unsuru aktarmıştır. İlk görev yeri olan Posof'ta yaptığı derlemeleri böylece okuyucularla buluşturmuştur. Yöreye dair türküler, masallar, tekerlemeler, yöresel kelimeler, takma isimler, halk oyunları, çocuk oyunları, inanışlar, gelenekler, doğuma ve evliliğe dair uygulamalar, tedavi

şekilleri, halk botaniği, mutfak kültürü gibi çeşitli konularda kaynak kişilerden edindiği bilgileri yörenin dil ve ağız özelliklerine bağlı kalarak aktarmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Neşet Ertaş'ın Mezarında-1", **Yeşilgiresun**, 3 Haziran 2017, 12636, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Neşet Ertaş'ın Mezarında-2", **Yeşilgiresun**, 10 Haziran 2017, 12642, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Neşet Ertaş'ın Mezarında-3", **Yeşilgiresun**, 17 Haziran 2017, 12648, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Neşet Ertaş'ın Mezarında-4", **Yeşilgiresun**, 24 Haziran 2017, 12654, Giresun, s. 2.

GÜNAY, Hayrettin, "Neşet Ertaş'ın Mezarında-5", **Yeşilgiresun**, 1 Temmuz 2017, 12658, Giresun, s.2.

"Neşet Ertaş'ın Mezarında" başlıklı bu yazı dizisinde Hayrettin Günay ve arkadaşları Nihat Öztürk, Bekir Öztürk, Mehmet Çolak ile beraber gerçekleştirdikleri kültür, sanat, tarih gezisi hakkında bilgi verilecektir. Yazı dizisinin ilk sayısında durak yerleri olan Sivas'tan, yörede yetişmiş ozanlardan, yazarlardan söz edilmiştir. Ayrıca Mesleki'nin "Yavaşça", Âşık Talibî'nin "Güneş Gibi Şahsım Olsa", Musa Merdanoğlu'nun "Atatürk Var İyi Bak" ve Muhlis Akarsu'nun "Ey Sevdiğim Sana Şikâyet Var" isimli yapıtlarının sözlerine yer verilmiştir.

İkinci sayıda Sivas-Kayseri-Aksaray yolu üzerinde yaşadıkları, gördükleri hakkında bilgi vermiştir. Yol üzerinde gördüğü köy isimlerinden bir kısmının Türkçe oluşunu dile getirmiş, bu adlandırmalarla gönendiğini belirtmiştir. Çalışma halk bilimi bağlamında incelendiğinde; Avanos'un çömleklerinden, Taşpınar halılarından, Aksaray'da halk şiiri geleneğinin önde gelen isimlerinden, halk oyunları sırasında söylenen türkülerden, halk oyunlarından, Taptuk Emre'den söz edilmesi bakımından oldukça önemlidir.

Üçüncü sayıda Ürgüp, Göreme, Avanos, Ihlara, Kapadokya gezisine dair notların aktarılmıştır. Daha sonra Kırşehir'deki izlenimlerini okuyucuya sunmuş ve

Caca Bey Medresesi'nden, Hoca Ahmet Yesevi Camisi'nden, Neşet Ertaş'tan, Muharrem Ertaş'tan, Şemsi Yastıman'dan söz etmiştir. Araştırmanın dördüncü sayısında Hayrettin Günay ve arkadaşlarının Kırşehir'de bulunan Neşet Ertaş Anıt Mezarı'na gerçekleştirdikleri ziyaret üzerinde durulmuştur. Anıt mezarın taşında yazan dizeler ve Ertaş'ın "Karadır Bu Bahtım Kara" isimli türküsünün sözleri aktarılmıştır. Ayrıca çalışmada, Ertaş'a ait pek çok türkünün isimi sıralanmıştır. Araştırmanın son sayısında ise Neşet Ertaş'ın babası Muharrem Ertaş'ın mezar taşında bulunan dizeleri, aynı mezarlık içerisinde bulunan Çekiç Ali'nin mezar taşında bulunan dizeleri aktarmıştır. Kırşehir'in ardından Yozgat'a yol aldıklarını belirten Hayrettin Günay, "Sürmeli" türkülerinden, Nida Tüfekçi'nin söylediği "Çamlığın Başında Tüter Bir Tütün" isimli türküsünden, dönüş yolunda geçilecek yerlerden söz edilerek çalışma sonlandırılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Amasya'nın Elması", **Yeşilgiresun**, 1 Aralık 2018, 13093, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay bu yazısında, arkadaşları Bekir Öztürk, Nihat Öztürk, Şükrü Çoban, Hayri Palak ile yaptığı Amasya gezisini anlatmıştır. Görele'den yola çıkış aşamasından itibaren Amasya Kalesi'ni, kent meydanını, pazar yerini, Amasya Genelgesi'nin imzalandığı Saraydüzü Kışla Binası'nı, Yeşilırmak boylarını, köprüleri, yolları gezişlerine kadar olan süreç ayrıntılı bir şekilde aktarılmıştır. Bu çalışma halk edebiyatı bağlamında incelendiğinde Amasya'da yaşadığı söylenen Ferhat ile Şirin'e; Amasya doğumlu, halk müziği sanatçısı Sadık Gürbüz'e; Âşık Sümmânî, Seyrânî, Dertli, Dadaloğlu, Köroğlu gibi halk edebiyatının büyük isimleri hakkında araştırmalar, derlemeler yapan Haşim Nezihi Okay'a; Âşık Özlemî mahlası ile halk şiiri tarzında icralarda bulunan, "Değme Felek" isimli ünlü türkünün yazarı Muammer Badem'e değinilmesi bakımından önemlidir.

GÜNAY, Hayrettin, "Göbeklitepe-1", **Yeşilgiresun**, 1 Haziran 2019, 13249, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Göbeklitepe-2", **Yeşilgiresun**, 15 Haziran 2019, 13258, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Göbeklitepe-3", **Yeşilgiresun**, 22 Haziran 2019, 13264, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Göbeklitepe-4", **Yeşilgiresun**, 29 Haziran 2019, 13270, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Göbeklitepe-5", **Yeşilgiresun**, 6 Temmuz 2019, 13276, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Göbeklitepe-6", **Yeşilgiresun**, 13 Temmuz 2019, 13282, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Göbeklitepe-7", **Yeşilgiresun**, 20 Temmuz 2019, 13288, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Göbeklitepe-8", **Yeşilgiresun**, 27 Temmuz 2019, 13294, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Göbeklitepe-9", **Yeşilgiresun**, 3 Ağustos 2019, 13300, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Göbeklitepe-10", **Yeşilgiresun**, 10 Ağustos 2019, 13306, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Göbeklitepe-11", **Yeşilgiresun**, 17 Ağustos 2019, 13309, Giresun, s.2.

"Göbeklitepe" başlıklı yazı dizinde Hayrettin Günay'ın arkadaşları Nihat Öztürk, Bekir Öztürk ve Mehmet Çolak ile gerçekleştirdiği gerçekleştirdikleri gezi ele alınmıştır. Yazı dizisinin ilk sayıda Dereli-Şebinkarahisar arasında gördükleri, yaşadıkları bütün ayrıntılarıyla betimlenmiştir. Eğribel'de, Şebinkarahisar'da, Suşehir-Zara yolu üzerinde, Zara'da yaşadıkları, gördükleri, duydukları aktarılmıştır. Ayrıca çalışmada, Ahmet Kaçar'ın bestelediği, Sami Günay'ın çalıp söylediği "Dereli'de Salon Çayır" başlıklı türküden bir dörtlük verilmiştir.

İkinci sayısında Zaralı Halil olarak bilinen Türk halk müziği sanatçısı Halil Söyler'in türkülerinden söz etmiştir. Özellikle "Karlı Dağlar Karanlığın Bastı mı"

türküsü üzerinde durmuş, yapıtın dizelerini okuyucuya aktarmıştır. Ayrıca türkünün kendisinde çağrıştırdığı hadiselerden de söz etmiştir. Üçüncü sayısında Malatya yöresinde kayısıcılık üzerinde durulmuştur. Fiskobirlik'in ve Malatya-Akçadağ'da kurulan Akçadağ Köy Enstitüsü'nün kuruluş sürecine dair bilgiler verilmiştir. Enstitü'nün öğrencileri, çalışmaları, işlevi hakkında detaylı açıklamalarda bulunulmuştur. Çalışmanın son kısmında Hekimhan'da verdikleri duraklamadan söz edilmiştir.

Dördüncü sayıda öncelikle Malatya ilinin Arguvan ilçesinde doğmuş türküler hakkında bilgi verilmiştir. Türkülerin isimlerini sıraladıktan sonra türkülerin, horanların, oyunların, çalgıların toplum için ne kadar önemli olduğu vurgulanmıştır. Yolculuğun ilk gecesini Adıyaman'da geçiren gezginlerin öğretmenevine yerleşmeleri, akşam yemeği ve sabah kahvaltısı sırasında yaşadıkları detaylı olarak anlatılmıştır.

Hayrettin Günay ve arkadaşlarının gezisine dair bilgi içeren çalışmanın beşinci sayısında Adıyaman'dan Urfa'ya olan yolculukları, Urfa'da görülenler, tadılanlar üzerinde durulmuştur. Adıyaman'ın halk oyunları, müzik kültürü gibi hususlara değinildikten sonra Urfa'nın coğrafyası, tarihi, nüfusu, Balıklı Göl, "İbrahim Peygamber" ve "Nemrut" söylencesi, "Peygamberler kenti" oluşu gibi hususlardan söz edilmiştir.

Altıncı sayıda Urfa'nın kültürel yapısı hakkında bilgi vermiştir. Şanlıurfa doğumlu yazarlardan, ozanlardan, araştırmacılardan söz etmiştir. Şanlıurfa kökenli pek çok türkünün adını sıralamış, "Dağıdır Yar Dağıdır" türküsünün sözlerini aktarmıştır.

Yedinci sayıda esas konu çalışmaya da adını veren Göbeklitepe'dir. Göbekletepe'nin konumuna, oraya ulaşana kadar başlarından geçen olaylara, arkeolojik alanın bulunuşuna, yapılan kazılara, tarihine, önemine dair bilgiler verilmiştir. Urfa'dan Diyarbakır'a giderken karşılaştıkları, gördükleri de çalışmanın son kısmında aktarılmıştır.

Hayrettin Günay, kaleme aldığı gezi yazısının sekizinci sayısında Diyarbakır-Ergari'de ve Elazığ'da gördükleri hakkında bilgi vermiştir. Hazar Gölü, Elazığ

meydanı, Harput gibi yörelerde karşılaştıklarını aktarmışlardır. Elazığ türkülerinin isimleri sıralanmış, çalışmanın son kısmında "Esmerim Kıyma Bana" türküsünün sözlerine yer verilmiştir.

Dokuzuncu sayı, bir önceki yazıda verilen "Esmerim Kıyma Bana" isimli türkünün devamı ile başlamıştır. Salih Turhan, Abuzer Akbıyık, Mehmet Kurdoğlu ve Şemsettin Küzeci tarafından hazırlanan "Müziğin İzinde Üç Kardeş Şehir Harput/Elazığ-Şanlıurfa-Kerkük" başlıklı yapıttan söz edilmiştir. Hayrettin Günay, çalışma içerisinde "çakı" ilgisinden bahsederken, "yılandilli Görele bıçağı" hakkında da bilgi verilmiştir. Çalışmanın son kısmında Elazığ'dan Tunceli'ye gidiş yolunda gördükleri, yaşadıkları aktarılmıştır.

Onuncu sayıda öncelikle Tunceli'nin tarihî gelişimine, kültürel durumuna, Tuncer Gülensoy ve Ahmet Buran tarafından hazırlanmış "Tunceli Ağızlarından Derlemeler" isimli yapıta dair bilgiler verilmiştir. Munzur Çayı'na koşut olarak yaptıkları yolculuktan, Erzincan'da geçirdikleri zamandan, babası Haşim Günay'ın askerlik yaptığı Erzincan ve 1939 Erzincan Depremi ile ilgili anlattıklarından söz edilmiştir. Çalışmanın son kısmında Erzincan yöresinin ünlü isimlerine değinilmiştir.

"Göbeklitepe" başlıklı yazı dizisinin son sayısı Erzincalı halk müziği sanatçısı Ali Ekber Çiçek'in "Gönül Gel Seninle Muhabbet Edelim" isimli türküsü ile başlamıştır. Ayrıca Daimi, Sulari, Çiçek gibi yörenin diğer ozanlarına da değinilmiştir. Görele'ye dönüş sırasında Kelkit yolu üzerinde yaşadıkları, aralarında konuştukları hakkında bilgiler verilmiştir. Çalışmada "Suzan Suzi" türküsünden bir dörtlük aktarılmış, Görele mânisi ile çalışma sonlandırılmıştır.

Hayrettin Günay'ın arkadaşları Nihat Öztürk, Bekir Öztürk, Mehmet Çolak eşliğinde sırasıyla Sivas, Malatya, Adıyaman, Şanlıurfa, Diyarbakır, Elazığ, Tunceli, Erzincan, Gümüşhane illerine yaptıkları geziyi anlattığı "Göbeklitepe" yazı dizisi halk bilimi açısından oldukça önemlidir. On bir hafta süren yazı dizisinde yukarıda sıralanan illerin müzik kültürüne dair bilgiler verilmiştir. "Karlı Dağlar Karanlığın Bastı mı", "Dağıdır Yar Dağıdır", "Esmerim Kıyma Bana" isimli türküler aktarılmıştır. Yörelerin ozanları, çalgıları, halk oyunları gibi hususlarda açıklamalar yapılmıştır. Çalışma boyunca kullanılan kesik, kısa cümleler ile gezinin devinimi, heyecanı

okuyucuya yansıtılmıştır. Bu yönüyle Hayrettin Günay'ın betimleme gücünü ortaya koyduğu çalışmalardan birisidir.

4.8. KİTAP TANITIMLARININ İNCELENMESİ

GÜNAY, Hayrettin, "Ayranı Yok İçmeye", **Yeşilgiresun**, 11 Kasım 1997, 6692, Giresun, s.3.

Bu çalışma, Giresunlu yazar Ahmet Ersöz'ün 1991 yılında yayımladığı "Ayranı Yok İçmeye" başlıklı eserin incelemesidir. Eserde, "Taşlama ve Haşlamalar" başlığı altında akıcı, yumuşak, başarılı söyleyişe sahip taşlamaların bulunduğu belirtilmiştir. "Ozanlardan Esinlenmeler" başlıklı ikinci bölümde Türk edebiyatının ünlü şiirlerinden yola çıkılarak, "Nağmelerden Demet" bölümünde ise şarkılardan esinlenerek oluşturulmuş yeni şiirlerin yer aldığı söylenmiştir. "Yaşanmış Öyküler" isimli son kısımda Ahmet Ersöz'ün tanıdığı simalar hakkında yazdığı şiirlerin bulunduğu ifade edilmiştir. Hayrettin Günay, çalışma boyunca eserde yer alan şiirlerden örnekler aktarılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Karadeniz Sevdası", **Yeşilgiresun**, 22 Mayıs 2004, 8665, Giresun, s.2.

Bu çalışmada; Giresunlu yazar, şair, gazeteci Hikmet Okuyar'ın 2004 yılında yayımladığı "Karadeniz Sevdası" isimli eser incelenmiştir. Artvin, Rize, Bayburt, Trabzon, Gümüşhane, Giresun, Ordu, Tokat, Samsun, Amasya, Sinop, Çorum, Kastamonu, Karabük, Bartın, Zonguldak, Bolu, Düzce illerini konu alan, hece ölçüsü ile yazılmış şiirlerin toplandığı bu eserin biçim ve içerik özellikleri üzerinde durulmuştur. Eserin bölümlerine, içerisinde yer alan şiirlere dair açıklamalarda bulunulmuştur.

GÜNAY, Hayrettin, "Fındık Kültürü", **Yeşilgiresun**, 6 Kasım 2004, 8809, Giresun, s.2.

Bu çalışmada, Göreleli eğitimci, araştırmacı Ali Göreci'nin hazırladığı ve Giresun Valiliği tarafından yayımlanan "Fındık Kültürü" isimli eser tanıtılmıştır. Eserin biçim ve içerik özellikleri hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Çalışmanın "Türklerde Fındık Kültürü", "Atatürk ve Fındık", "Fındık Sözcüğünün Kökeni", "Halk İnanmalarında Fındık", "Halk Türkülerinde Fındık", "Atasözlerinde Fındık",

"Deyimlerde Fındık", "Halk İnanmalarında Fındık", "Halk Mutfağında Fındık", "Halk Hekimliğinde Fındık", "Rüyada Fındık Görmek", "Fındık Çeşitleri", "Fındık Kırıcılığı", "Fındık Kabuğunun Öyküsü", "Fındık Bayramı" gibi çeşitli başlıklardan oluştuğu belirtilmiştir. Eserin hazırlanışı sırasında ulaşılan bütün kaynakların tarandığı, daha önce yapılmış çalışmalarla karşılaştırmalar yapılarak sağlıklı değerlendirmelere ulaşıldığı söylenmiştir. Ayrıca eserde tespit edilen eksikler belirtilmiş, yeni baskılara dair tavsiyelerde bulunulmuştur.

GÜNAY, Hayrettin, "Kaptandan Manzumeler", **Yeşilgiresun**, 11 Mart 2006, 9214, Giresun, s.2.

Bu çalışma, Tirebolulu şair Kemal Hekim'in 2006 yılında yayımlamış olduğu "Kaptan Kemal Hekimden Şiirler" başlıklı eserinin incelemesidir. Kemal Hekim'in 1976 yılından itibaren yazmış olduğu şiirleri kronolojik olarak sıraladığı bu eserin biçim ve içerik özelliklerine dair bilgiler verilmiştir. Yedili, sekizli ve on birli hece ölçüsüyle halk şiiri çizgisinde ürünler veren Kemal Hekim'in ilk şiirlerinden itibaren işlediği konular, yansıttığı duygular üzerinde durulmuş, şairin şiirlerinden örnekler aktarılmıştır. Ayrıca şairin 1990'lı yıllarda "atma türkü" biçimini benimsediğinden söz edilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Picoğlu Üstüne", **Yeşilgiresun**, 28 Ekim 2006, 9409, Giresun, s.2.

Bu çalışma, Seyfullah Çiçek'in 2006 yılında yayımladığı "Kemençenin Ordinaryüsü Picoğlu Osman" adlı eserin incelemesidir. Eserin ilk kez bir kemençecinin yaşamını, özelliklerini, ürettiklerini belgeleyerek kitaplaştırması bakımından Picoğlu Osman hakkında yazılmış diğer eserlerden ayrıldığı belirtilmiştir. Eserin bölümlerinden, işlenen konulardan, eser oluşturulurken yararlanılan sözlü ve yazılı kaynaklardan söz edilmiştir. Çalışmanın, Picoğlu ile ilgili yazılmış en kapsamlı eser olduğu belirtilmiştir. Halk bilimine kazandırdığı bu eser için Seyfullah Çiçek tebrik edilerek çalışma sonlandırmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Doğu Karadeniz Bölgesi Eşkıya ve Kabadayıları Üstüne", **Yeşilgiresun**, 25 Kasım 2006, 9433, Giresun, s.2.

Bu çalışma, 2006 yılında Serander Yayıncılık tarafından çıkarılan Yaşar Küçük'ün "Doğu Karadeniz Bölgesi Eşkıya ve Kabadayıları" isimli eserinin biçim ve içerik yönlerinden incelemesidir. Hayrettin Günay yazısında, yüksek lisans tezi olarak hazırlanan çalışmanın kitaplaşma süreci, bölümleri, içerdiği örnekler, eser oluşturulurken yararlanılan kaynaklar hakkında açıklamalarda bulunmuştur. Ayrıca eserin dilinin ağırlığı, yapılan yanlış aktarımlar, eksik verilen bilgiler noktasında çeşitli eleştiriler yapılmış, tavsiyeler verilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Tirebolu Yazıları", **Yeşilgiresun**, 28 Haziran 2008, 9923, Giresun, s.2.

Bu çalışmada Ayhan Yüksel'in yazdığı, 2008 yılında Arı Sanat Yayınevi tarafından yayımlanan "Tirebolu Tarih-Kültür-Spor Yazıları" isimli yapıtı incelenmiştir. Çalışmanın bölümlerinden, yapıtta incelenen konulardan söz edilmiştir. Yapıtta, Tirebolu yöresinin coğrafi özelliklerine, 1869 ile 1976 yılları arası belediye teşkilatına, Milli Mücadele yıllarına, kültürüne, evlenme ve düğün adetlerine, kullanılan mahalli kelimelere, verilen lakaplara, yöre türkülerine, spor tarihine dair önemli bilgiler aktarıldığı belirtilmiştir. Çalışmanın son kısmına eklenen albüm ile araştırmanın kuvvetlendirildiği söylenmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Türküleri", **Yeşilgiresun**, 17 Ocak 2009, 10089, Giresun, s.2.

Yukarıda künyesi verilen çalışma; Türk halk müziği üzerine araştırmalarda bulunmuş Salih Turhan ile Erdoğan Altınkaynak'ın, 2009 yılında yayımladığı "Giresun Türküleri ve Oyun Havaları" isimli eserin tanıtımıdır. Sözü edilen eser oluşturulmadan önce Giresun Valiliği tarafından düzenlenen toplantıdan, hazırlanması beklenen eserin niteliklerinden, toplantı sırasında yapılan konuşmalardan söz edilmiştir. Giresun, Alucra, Şebinkarahisar, Görele gibi yörelerin halkoyunları, türküler ve ezgiler bakımından büyük zenginliğe sahip olduğu belirtilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Türküleri ve Oyun Havaları", **Yeşilgiresun**, 25 Nisan 2009, 10171, Giresun, s.2.

Bu yazıda Salih Tuhan ve Erdoğan Altınkaynak'ın ortak çalışmaları ile hazırlanıp, Giresun Valiliği tarafından 2009 yılında yayımlanan "Giresun Türküleri ve Oyun Havaları" isimli eser incelenmiştir. Öncelikle Salih Turhan ve Erdoğan Altınkaynak'ın daha önceki çalışmalarından, Türk halk müziğine katkılarından, eserin oluşumu sırasından gösterdikleri çabadan söz edilmiştir. Daha sonra sözü edilen eserin içeriğine dair bilgi verilmiştir. Hayrettin Günay, yazının son kısmında oldukça değerli gördüğü bu esere dair etkin ve yapıcı eleştirilerde bulunmuştur. Daha sonraki baskılarda düzeltilmesi amacıyla araştırmada tespit etmiş olduğu birtakım yanlışlıkları açıklamalarla aktarmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Ağızları'ndaki Tanımlar-1", **Yeşilgiresun**, 2 Mayıs 2009, 10177, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Ağızları'ndaki Tanımlar-2", **Yeşilgiresun**, 9 Mayıs 2009, 10183, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Ağızları'ndaki Tanımlar-3", **Yeşilgiresun**, 16 Mayıs 2009, 10189, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Giresun Ağızları'ndaki Tanımlar-4", **Yeşilgiresun**, 23 Mayıs 2009, 10195, Giresun, s.2.

Bu çalışmada; 2009 yılında Giresun Valiliği tarafından yayımlanan, Necati Demir ve Özkan Aydoğdu'nun ortak araştırması olan "Giresun İli ve Yöresi Ağızları" isimli eserin biçim ve içerik olarak incelemesidir. Dört hafta süren bu yazı dizisinin ilk iki sayısında, sözü edilen eserin bölümlerinden biri olan "Sözlük" üzerinde durulmuştur. Bu bölümde yer alan bazı sözcüklerin tanımlanmasında, açıklanmasında ve örneklendirilmesinde eksiklikler bulunduğu belirtilmiştir. Esere katkı sağlanması, daha sonra yapılacak olan baskılarda bu eksikliklerin giderilmesi amacıyla detaylı açıklamalarda bulunulmuştur. Eserde yer alan "acımuk, aşgı, ağızlık, alaf, alarmak, anuk, baldıran, bazlama, bileki, cırıkta, çakal düğünü, çâman, çotanak, dadandırmak, davul, debertmek, dolma, döşeme" gibi kavramların tanımlarına çeşitli eklemeler önerilmiş, eksiklikler ve hatalar gözler önüne serilmiştir. İlk sayıda özellikle "anuk" tanımının yanlışlığı eleştirilmiş, içerisinde bu kavramın yer aldığı mânilerden örnekler verilmiştir.

Yazı dizisinin üçüncü sayısında "dolma" ile "sarma" adlandırmalarındaki farklılık dilbilimsel olarak açıklanmış, sözcüklerin kökeni ile anlamları arasında ilişki kurulmuştur. "Dutalık, fırıldak, fide, gayda, gevük, golarmak, göt, güdüne, heş, kakışmak, karamuk, keşan, konak" kavramları tanımlanırken yapılan eksiklikler de yine bu sayıda belirtilmiştir. "Güdüne" ve "keşan" kavramlarının yer aldığı mânilerden örnekler verilmiştir. Yazı dizisinin son sayısında ise "koruk, kökenlemek, kulaklı, otluk, pancar dolması, pezük, savmak, seğirtmek, zıbçık" kavramlarının tanımları üzerinde durulmuştur. Özellikle "zıbçık" tanımı eleştirilmiş, zıpçığın yörede çocukların oyun oynarken kullandığı bir çeşit düdük olduğu belirtilmiştir. Zıpçığın çıkarılması sırasında çocuklar tarafından söylenen tekerleme de çalışmada aktarılmıştır. Hayrettin Günay, yine bu sayıda "Giresun İli ve Yöresi Ağızları" isimli eserin incelenmesi sonucunda eserin hazırlanışına, eksik ve hatalı noktalara dair elde etmiş olduğu bulguları altı madde halinde sıralamıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Kemençe ve Horan (Ali Karadeniz)", **Yeşilgiresun**, 9 Şubat 2013, 11325, Giresun, s.2.

Yukarıda künyesi verilen bu çalışmada Ali Karadeniz'in, 2012 yılında Berikan Yayınevi tarafından yayımlanan, "Pontus Euxinos Kemençe ve Horan" başlıklı eseri hakkında bilgi verilmiştir. Sözü edilen eser biçim ve içerik yönünden incelenmiştir. Ali Karadeniz'in horana ilişkin duygularını, düşüncelerini, birikimlerini, araştırmalarını bu eser ile bir araya topladığı ifade edilmiştir. Araştırmanın "bilimsel-belgesel", "deneme" ve "şiirsel" yönleri üzerine açıklamalar yapılmıştır. Çalışmanın kemençe ile ilgili 2012 yılına kadar yapılmış araştırmalara yanıt niteliğinde olduğu söylenmiştir. Hayrettin Günay yazısında, Ali Karadeniz'e ait çalışmadan hareketle "kemençe" üzerine söylenenleri, yazılanları, farklı görüşleri dokuz başlık altında sıralamıştır. Kemençecilerin büyük bir kısmının çaldıkları Türk çalgısının tarihini bilmediği veya çok yetersiz bilgiye sahip olduklarını, bazı kemençecilerin çalgının tarihini yanlış bildikleri, Yunanistan'da kemençenin kendi kimliklerinin göstergesi olarak yansıtıldığı, Türkiye'de biri kesimin kemençeyi Türk çalgısı olarak kabul etmediği ve bu durumun çeşitli ortamlarda tartışıldığı, bir kesimin ise kemençeyi dinen sakıncalı kabul ettiği, bazı araştırmacılarınsa Türk çalgısı kemençeye dair nitelikli çalışmalar yaptığı tespit edilmiştir. Oldukça önemli

bulduğu çalışma dolayısıyla Ali Karadeniz'e teşekkürlerini sunarak çalışmayı sonlandırmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Çepniler ve Müzik", **Yeşilgiresun**, 5 Ekim 2013, 11522, Giresun, s.2.

Bu çalışma, Abdullah Akat tarafından hazırlanan ve 2012 yılında yayımlanan "Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Çepniler ve Müzik" başlıklı eserin tanıtımıdır. Öncelikle Abdullah Akat'ın biyografisi hakkında bilgi verilmiş, adı geçen çalışmanın hazırlık sürecinden, katkısı olan isimlerden, araştırma yapılan sahalardan söz edilmiştir. Eserin bölümleri üzerine detaylı açıklamalar yapılmıştır. Birinci bölümde Doğu Karadeniz'in etnik kimliği, Kıpçaklar ve Kıpçakların bölge ile ilişkisi; ikinci bölümde Çepniler'in kimliği, Anadolu'ya yerleşimi, siyasal oluşumları, yaşam biçimleri, inanışları; üçüncü bölümde ise Çepni müziği üzerinde durulduğu söylenmiştir. Eserde yaylacılık kültürünün müzik ile ilişkisi, Çepni müziğinde kıyı kesimle iç kesimin özellikleri ve farkları, Çepni müziğinin yapısal özellikleri, Çepni müziğinin Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki yeri, Çepni müziğinde kullanılan çalgılar, Çepni müziğinde tanınmış kemençeciler gibi konularda açık, kısa ve tanıklara dayalı olarak bilgiler verildiği ifade edilmiştir.

Abdullah Akat tarafından eserin üçüncü bölümünde yapılan saptamalar alıntılanarak okuyucuya sunulmuştur. Çalışmanın Çepni yöresi halk müziği bağlamında önemli olduğu belirtilerek, Abdullah Akat tebrik edilerek sonlandırılmıştır. Halk bilimi açısından değerlendirildiğinde, Çepni topluluklarında müzik geleneği, kullanılan çalgılar, öne çıkan isimler gibi mevzulara dair önemli bilgiler veren "Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Çepniler ve Müzik" isimli eserin tanıtılması bakımından bu çalışma oldukça önemlidir.

GÜNAY, Hayrettin, "Doğu Karadeniz'de Bir Kıyı Kasabası Keşap", **Yeşilgiresun**, 9 Ağustos 2014, 11777, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay bu çalışmasında, Giresun-Tirebolu doğumlu araştırmacı, tarihçi, yazar Ayhan Yüksel'in "Doğu Karadeniz'de Bir Kıyı Kasabası Keşap" isimli eserini incelemiştir. Ayhan Yüksel'in diğer eserlerinden söz ettikten sonra yazarın "araştırma-yazma-yayımlama" süreci içerisinde öne çıkan "çalışma yapacağı alanla

ilgili kaynak taraması, özgün belgelere ulaşması, eski kayıtlardan aktararak arşiv taraması, dipnotlara önem vermesi, kaynak kişileri, kaynak yapıtları anarak önceki çalışmaları unutmaması" gibi özelliklerine temas edilmiştir. Yüksel'in "Doğu Karadeniz'de Bir Kıyı Kasabası Keşap" başlıklı eseri biçim ve içerik olarak kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. Yapıtın bölümleri hakkında açıklamalarda bulunmuştur. Eserin "Önsöz", "Kısaltmalar", "Giriş", "Ekler" haricinde yedi bölümden oluştuğu ifade edilmiştir. "Coğrafya ile Tarih" başlıklı birinci bölümde Keşap kasabasının ortaya çıkışı, konumu, adı üzerine; ikinci bölümde 1914-1922 yıllarına denk gelen savaş dönemi üzerine; üçüncü bölümde eşkıyalık, adına türkü yakılan Micanoğlu ve isyan niteliğindeki Mehdi meselesi üzerine; dördüncü bölümde Keşap'ın idari ve sosyal yapısı üzerine; beşinci bölümde 15-20. yüzyıllarda köylerin özellikleri, köylerin tanınmış aileleri, insan-yerleşim yapısı üzerine; altıncı bölümde Cumhuriyet Dönemi'nde toplumsal yaşantı üzerine; yedinci bölümde ise Keşap'ın tarihî şahsiyetlerinin yaşam öyküleri üzerine bilgiler verildiği söylenmiştir.

Halk bilimi açısından, Giresun ili Keşap yöresinin tarihi, sosyal ve kültürel durumu hakkında bilgi veren, üzerine türküler yakılan "Micanoğlu" hadisesine dair açıklamalarda bulunan "Doğu Karadeniz'de Bir Kıyı Kasabası Keşap" isimli yapıtı tanıtması bakımından bu çalışma oldukça önemlidir.

GÜNAY, Hayrettin, "Picoğlu Osman Efendi", **Yeşilgiresun**, 22 Kasım 2014, 11863, Giresun, s.2.

Yukarıda künyesi verilen bu çalışmada Mehmet Gündoğdu'nun Arı Sanat Yayınları tarafından yayımlanan "Mihri Kemençevi Piçoğlu Osman Efendi" isimli yapıtı hakkında bilgi verilmiştir. Görele yöresinde kemençecilik geleneği bağlamında oldukça önemli bir isim olan, kendi biçemini oluşturan, Görele kemençesinin uluslararası anlamda tanınmasını sağlayan Picoğlu Osman merkezli olarak hazırlanmış bu yapıtı biçim ve içerik yönleriyle incelemiştir. Çalışmanın dokuz ayrı bölümü, daha önce yapılmış çalışmalardan farkı, çalışma sırasında kullanılan yöntemler gibi konularda detaylı açıklamalar yapılmıştır. Picoğlu'nun köyü, çocukluğu, eğitimi, kemençeye başlaması, gençliği, ustası, Picoğlu lakabının ortaya çıkışı, evlilikleri, çocukları, askerliği, icraları, hastalığı ve ölümü gibi bilgilerin "Karadeniz Kemençesine Genel Bakış" isimli ilk bölümde verildiği belirtilmiştir.

Sanatçının kemençe çalışındaki özgün teknikler, Picoğlu'nu diğer kemençecilerden ayıran özellikler gibi meselelere "Karadeniz Kemençesinde Picoğlu Osman Üslubu" başlığı altında yer verildiği söylenmiştir. Dördüncü bölümde Picoğlu'nun söylediği atma türkülerin biçim özellikleri üzerine; beşinci bölümde Picoğlu'nun kullandığı kemençenin tınısal ve yapısal özellikleri üzerine; altıncı bölümde sanatçının taş plakları ve diğer eserleri üzerine; yedinci bölümde Picoğlu'na ait altı türkünün hikâyeleri üzerine; sekizinci bölümde daha çeşitli türküler üzerine; dokuzuncu bölümde sanatçıyla ilgili anılar üzerine; onuncu bölümde ise Picoğlu'nun gittiği üç günlük bir düğün üzerine bilgi verildiği söylenmiştir. Ayrıca çalışmada sanatçının Karadeniz'e etkileri, çırakları gibi konular üzerinde durulduğu, notalar ve fotoğraflarla zenginleştirildiği belirtilmiştir.

Mehmet Gündoğdu'nun Picoğlu üzerine daha önce yazılmamış, incelenmemiş konuları ele aldığı söylenmiştir. Ayrıca Picoğlu'nun ilk kez müzik tekniği ile incelendiği, derleyip toparlayarak, notaya alarak ilk kez yazıldığı, Picoğlu'na ait bazı tekniklerin ilk kez ortaya konulduğu ifade edilmiştir. Bu nedenle eserin son derece özgün olduğu, benzerlerinden ayrıldığı vurgulanmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Zamanlar mı Tükendi?", **Yeşilgiresun**, 4 Nisan 2015, 11978, Giresun, s.2.

Yukarıda künyesi verilen çalışmada Giresun-Göreleli halk ozanı Mecburi'nin 107 şiirini topladığı "Zamanlar mı Tükendi Yoksa..?" isimli eseri hakkında bilgi verilmiştir. Mecburi'nin 2'li, 8'li, 7'li ve 14'lü hece ölçüsü ile yazdığı şiirlerinde koşma, semai, destan gibi şekil ve türleri benimsediği ifade edilmiştir. Ozanın "A Beyler" isimli taşlamasının toplumsal duyarlılık ile kaleme alınmış "Türkiye fotoğrafı" niteliğinde olduğu söylenmiştir. Mecburi'nin şiirlerinde "ayrılık, özlem, sevgi, toplumsal meseleler, doğa güzellikleri" gibi konuların işlendiği ve yerel sözcükleri kullandığı belirtilmiştir. Ayrıca çalışmada, hem saz çalan hem de halk şiiri geleneği içerisinde ürünler veren Mecburi'nin "Zamanlar mı Tükendi..?" isimli eserinde yer alan şiirlerinden alıntılar yapılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Çanakkale Halk Ezgileri", **Yeşilgiresun**, 12 Mart 2016, 12264, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay, bu yazıda Alaattin Canbay ile Ömer Can Satır'ın ortak çalışması olan, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Yayınları tarafından 2014 yılında çıkarılan Çanakkale Halk Ezgileri isimli esere olumlu yönde eleştirilerde bulunmuştur. Eser sayfa sayısı, kapak tasarımı, boyutu gibi biçimsel özelliklerinin yanı sıra bölümleri, içeriği gibi unsurlar bakımından değerlendirmiştir. Kitabın bölümlerine dair derinlemesine açıklamalar yapmıştır. Eserin; "Sunuş", "Önsöz" ve "Giriş" bölümleri haricinde "Çanakkale Halk Kültürü", "Çanakkale Halk Oyunları ve Oyun Müzikleri", "Halk Ezgileri ve Türküler", "Çanakkale Müzik Kültürü", "Çanakkale Halk Müziği Kültürünü Oluşturan Türler", "Çanakkale Halk Müziğinin Makamsal Yapısı", "Çanakkale Halk Müziğinin Ritmik Yapısı", "Çanakkale Türküsü", "Çanakkale İçinde Aynalı Çarşı", "Çanakkale Halk Müziği Kültüründe Çalgılar" gibi bölümlerden oluştuğu ifade edilmiştir.

Çalışmada altmış dört türkünün notaları ile beraber verildiği ve yöre türküleri ile ilgili bazı makalelerin araştırmanın sonunda aktarıldığı belirtilmiştir. Bir derleme çalışması olan bu kitabın içerisinde yer alan hususlardan, türkü metinlerinden, notalardan, tartışmalardan söz edilmiştir. Günay, yöre müziğinin kapsamlı bir şekilde ilk kez bu yapıt ile okuyucuya sunulduğunu vurgulamıştır. Halk ezgileri dağarcığını geliştirmesi dolayısıyla çok önemli gördüğü çalışmayı hazırlayanlara teşekkür ederek yazısını sonlandırır.

Yeşilgiresun gazetesinde yayımlanan bu yazı, bir eleştiri oluşunun yanı sıra aynı zamanda tanıtım yazısıdır. "Çanakkale Halk Ezgileri" isimli eserin Türk Halk Müziği'ne olan katkıları göz önüne serilerek tanıtılmıştır. Eserin Çanakkale yöresinin türkülerine, ezgilerine dair önemli bilgiler içerdiği, tartışmalı konulara kanıtlarla, belgelerle, tanıklarla açıklık getirdiği belirtilmiştir. Bu bağlamda halk bilimi açısından önemli bir yazıdır.

4.9. HALK BİLİMİNE KATKIDA BULUNAN İSİMLER ÜZERİNE ÇALIŞMALARININ İNCELENMESİ

GÜNAY, Hayrettin, "Boratav'ın Ardından", **Yeşilgiresun**, 13 Nisan 1998, 6815, Giresun, s.3.

"Halkbilim" kavramının tanımı ile başlayan bu çalışmada, öncelikle halk biliminin kapsamı, ortaya çıkışı üzerinde durulmuştur. William J. Thomas tarafından "folklore", Ziya Gökalp tarafından "halkiyat" şeklinde adlandırıldığı belirtilmiş, alanda öne çıkan yerli ve yabancı isimlerin anılmıştır. Daha sonra çalışmanın esas konusu olan ve 16 Mart 1998'de vefat eden, Türk halk biliminin kurucularından sayılan Pertev Naili Boratav'ın eğitim hayatından, meslek hayatından, yayımlanmış yapıtlarından söz edilmiştir. Halk bilimine katkıları bakımından gerek yurt dışında gerekse yurt içinde geniş ün yapmış Boratav'ın vefatı üzerine hazırlanan bu çalışma, araştırmacının hayatına ve eserlerine dair bilgi verilmesi bakımından oldukça önemlidir.

GÜNAY, Hayrettin, "Ataman'ın Giresun Anıları-1", **Yeşilgiresun**, 15 Nisan 2006, 9244, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Ataman'ın Giresun Anıları-2", **Yeşilgiresun**, 22 Nisan 2006, 9250, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay, "Ataman'ın Giresun Anıları" başlıklı yazı dizisinin ilk sayısında Türkiye'de halk bilimi araştırmalarının yayımlandığı önemli bir yayın organı olan "Türk Folklor Araştırmaları" dergisinin Ekim 1965 tarihli 195. sayısında Sadi Yaver Ataman tarafından yazılmış olan "Giresun'a Ait İki Türkü ve Anılar" isimli makale ele alınmıştır. Makaleye dair bilgi verilmiş, makalede yer alan "Çatak Altında" ve "Yar Yar Horanı" isimli türkülerinin sözlerini aktarmıştır. Araştırmanın ikinci sayısında ise, Sadi Yaver Ataman'ın "Giresun'a Ait İki Türkü ve Anılar" isimli yazıda, Göreleli kemençeci "Picoğlu Osman" için "Bicoğlu", "Bicioğlu" sözcüklerini kullanmasını ve bu kullanışı savunmasını eleştirmiştir. Ataman'ın konu ile ilgili olarak makalede verdiği dipnotu aktarmış, yanlış bilgileri düzeltmiştir. Ayrıca Günay, neden "Picoğlu" olması gerektiğine dair açıklamaların "Kemençemin

Üstüne" ve "Picoğlu mu Bicoğlu mu?" başlıklı yazılarında bulunduğunu belirtmiştir. Sadi Yaver Ataman'ın sözü edilen yazısının yanlışları olmaklar beraber Topal Osman, Can Akengin, Picoğlu Osman gibi Giresun için önemli isimlerine yer vermesi bakımından önemli olduğu vurgulanmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Ata Terzibaşı Üstüne", **Yeşilgiresun**, 30 Nisan 2016, 12306, Giresun, s.2.

Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olan Hayrettin Günay, yalnız Türkiye Türklerinin değil aynı zamanda diğer Türk topluluklarının da edebî faaliyetlerini, yazarlarını, yayın organlarını daima takip etmeye çalışmıştır. Bu yazıda, Irak Türkmen edebiyatı için halk bilim araştırmaları bağlamında önemli bir yere sahip olan, Kerkük-Türkmen sahasının ilk halk bilimi araştırmacısı Ata Terzibaşı üzerinde durulmuştur. Irak Türkmen edebiyatında öne çıkan isimlerden, edebî türlerde görülen farklılıklardan söz edildikten sonra Ata Terzibaşı'nın biyografisine yer verilmiştir. Doğumu, eğitim hayatı, edebî faaliyetleri, eserleri hakkında bilgi verdikten sonra Ata Terzibaşı'nın kendisini nasıl etkilediği belirtilmiştir.

Ata Terzibaşı'nın "Kerkük Hoyrat ve Manileri", "Kerkük Şairleri", "Kerkük Havaları", "Kerkük Eskiler Sözü", "Kerkük Ağzı", "Türkmen Sözlüğü", "Erbil Şairleri", "Kerkük Matbuat Tarihi", "Arzı-Kanber Kerkük Ağzı" isimli eserlerle halk bilimi çalışmalarına katkıda bulunduğu ifade edilmiştir. Ayrıca çalışmada Ata Terzibaşı'nın derlediği ninnilerden, atışmalardan, mânilerden örnekler verilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Erden Menteşeoğlu Üstüne", **Yeşilgiresun**, 7 Mayıs 2016, 12312, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay bu çalışmasını, Giresunlu eğitimci, tarihçi, yazar Erden Menteşeoğlu'nun vefatı üzerine kaleme almıştır. Günay, yazısında Erden Menteşeoğlu'nun manevi ve ruhsal niteliklerinden, çalışmalarından, yazarlık sürecinden, amaçladıklarından söz etmiştir. Çok sevdiği, tanıyor olmaktan onur duyduğu Menteşeoğlu ile ilgili anılarını aktarmıştır. Yazarın "Yakın Tarihimizde Osman Ağa ve Giresunlular" ve "Giresunlu Fedailerle Konuştum Onlar da Çılgındı" kitapları hakkında bilgi vermiştir. Ayrıca Menteşeoğlu'nun halk bilimi araştırmacısı

olduğu, bu alanda titizlikle çalıştığı, Giresun'a dair derlemeler yaparak bunlara eserlerinde yer verdiği vurgulanmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Yusuf Kurt'un Giresun Çalışmaları", **Yeşilgiresun**, 29 Ekim 2016, 12449, Giresun, s.2.

Yukarıda künyesi verilen bu çalışmada Trabzon'un Tonya ilçesinde doğan ve Giresun Üniversitesi Devlet Konservatuarı'nda öğretim görevlisi olarak görev yapan Yusuf Kurt'un çalışmaları hakkında bilgi verilmiştir. Eğitim hayatına dair açıklamalardan sonra Yusuf Kurt'un halk bilimi, halk oyunları, halk müziği bağlamında önemli çalışmalarda bulunduğundan, yetiştirdiği halk oyunları topluluğu ile önemli başarılara ulaştıklarından söz edilmiştir.

4.10. HALK BİLİMİ MERKEZLİ ETKİNLİKLERE DAİR ÇALIŞMALARININ İNCELENMESİ

GÜNAY, Hayrettin, "Yüreğimizde Türküler", **Yeşilgiresun**, 23 Ekim 2010, 10631, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay yukarıda künyesi verilen bu çalışmada, TRT Müzik tarafından hazırlanan "Yüreğimde Türküler" isimli belgeselin Görele'de gerçekleştirilen çekimlerden söz edilmiştir. İzlence hakkında genel bilgi verildikten sonra Hayrettin Günay'ın da yardımcı olduğu Görele çekimlerinde ele alınan konular hakkında açıklamalar yapılmıştır. Çalışma; Tuzcuoğlu, Karaman, Ahmet Ala, Sami Günay, Ziya Şadi, Mahmut Uzunömeroğlu, Picoğlu Osman gibi Görele yöresinin önemli kemençecilerine değinilmesi, kısa bilgiler verilmesi bakımından önemli bir araştırmadır.

GÜNAY, Hayrettin, "Kiraz Çiçekleri", **Yeşilgiresun**, 27 Kasım 2010, 10656, Giresun, s.2.

Bu çalışmada, Giresun Folklor Kültür Sanat Derneği Gençlik ve Spor Kulübü (GİFSAD) tarafından, 2010 yılında hazırlanan "Kiraz Çiçekleri" isimli CD hakkında bilgi verilmiştir. On dört Giresun türküsünün seslendirilerek bir araya getirildiği çalışmanın hazırlanış aşamasında emeği geçenler, çalgılarıyla ve seslendirmeleriyle çalışmaya dâhil olanlar anılmıştır. Çalışmada seslendirilen Giresun türküleri "Giresun Üstünde (Eşref), Çatlak Altı, Karahisar Kalesi, Çınarların Söğüdü, Giresun'un Evleri, Merekte Sarı Saman, Çavuşlu Diye Diye, Oy Asiye (Ağasar'ın Balını), Bulut Bulutun Üstüne, Ova Garibi (Aman Ben Bir Garip Bülbül İdim), Mican, Sokak Başı Meyhane, Dere Boyu Kavaklar (Kol Havası), Karşılama (Oy Miralay-Altın Yüzük)" şeklinde sıralanmıştır. Ayrıca sözü edilen türküleri Gonca Ceylan Karadeniz, Ata Bahri Çağlayan, Gizem Şahin, İbrahim Öztürk, Osman Topatan, Hasibe Özyazıcı, Ahmet Başaran, Tan Türker, Halim Çalcalı, Tevfik Güney gibi sanatçılar tarafından seslendirildiği ifade edilmiştir. Daha önceki çalışmalarda yapılan türkülerin yanlış ağızlarla okunuşu, sözlerinin değiştirilişi gibi hataların bu çalışmada yapılmadığı belirtilmiş, bu nedenle "Kiraz Çiçekleri" oldukça önemli ve

faydalı görülmüştür. Türküleri doğru bir şekilde okuyan isimler tek tek tebrik edilmiş, yeni çalışmaların yapılması dileğiyle yazı sonlandırılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Kemençe ve Güzel Sanatları Yaşatma Derneği", **Yeşilgiresun**, 18 Şubat 2012, 11031, Giresun, s.2.

Yukarıda künyesi verilen bu çalışmada, Giresun ili Görele ilçesinde 2015 yılında kurulan "Kemençe ve Güzel Sanatları Yaşatma Derneği" hakkında bilgi verilmiştir. Hayrettin Günay'ın da yönetim kurulunda yer aldığı derneğin kuruluş aşamasında yaşananlar, dernek yöneticilerinin dönemin Giresun valisini Dursun Ali Şahin'i ziyaretleri, derneğin amaçları gibi konulardan söz edilmiştir. Kültür, sanat faaliyetleri ve kemençecilik geleneği bağlamında Görele yöresinin önemi, bu alanda yapılan çalışmalar, Görele'de kemençe, türkü, halk oyunları gibi alanlarda öne çıkan isimler üzerinde durulmuştur. Derneğin amaçları "Giresun kültürüne dair araştırmaları kitaplaştırmak, Görele ve Giresun yöresini kültürel anlamda tanıtmak, yaratılan değerleri gelecek kuşaklara aktarmak, kalıcı değerlerin yolundan giderek yeni değerler yaratmaya ortam hazırlamak" şeklinde sıralanmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele'deki TRT Çekimleri", **Yeşilgiresun**, 7 Temmuz 2012, 11151, Giresun, s.2.

Yukarıda künyesi verilen çalışmada, 24-25-26 Haziran 2012 tarihinde TRT tarafından Görele'de gerçekleştirilen iki çekim hakkında bilgi verilmiştir. Halk bilimi araştırmaları ile Görele yöresinde ön plana çıkan Hayrettin Günay'ın da kayıt altına alındığı "Anadolu'nun Sıcak Yüzleri" isimli ve "Ahmet Kaçar" isimli iki belgesel için yapılan çalışmalar, çekimler, belgesellere katkısı olanlar, çekimlere destek verenler gibi konularda açıklamalarda bulunulmuştur. Ayrıca sözü edilen belgesellerin yayın bilgileri de çalışmada aktarılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Çepni Kültürü ve Müzik Paneli" **Yeşilgiresun**, 25 Mayıs 2013, 11414, Giresun, s.2.

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Kültürel Değerleri Tanıtma ve Yaşatma Topluluğu tarafından, 04 Mayıs 2013 tarihinde düzenlenen, "Karadeniz'de Çepni Kültürü ve Müziği" konulu panelde konuşmacı olan Hayrettin Günay bu

çalışmasında, Çanakkale'ye gidişinden dönüşüne kadar olan süreci anlaşmıştır. Çanakkale'de önemli isimlerle yapılan görüşmeler belirtildikten sonra özellikle Boğaz'ın tasviri yapılmış, Nusret Mayın Gemisi'ne ve Kale'ye gerçekleştirilen ziyaret hakkında bilgi verilmiştir. Hayrettin Günay çalışmanın son kısmında, Karadeniz Bölgesi'nde türkü kültürünün oluşumuna dair açıklamalarda bulunduğu panel üzerinde durmuştur. Panel sonrası gerçekleştirilen türkü gecesinden söz etmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Sazların İzinde/Kemençe", **Yeşilgiresun**, 1 Mart 2014, 11642, Giresun, s.2.

Bu çalışmada TRT tarafından çekimleri gerçekleştirilen "Sazların İzinde/Kemençe" isimli belgeselin konusu, amacı, yayımlanacak belgesellerin süresi ve bölüm sayısı, yayın kanalları, yurt içinde ve yurt dışında çekimlerin gerçekleştirileceği yerler, danışmanlar, yapımcı, yönetmen, metin yazarı, çekimde yansıtılacak unsurlar hakkında bilgi verilmiştir. 6-13 Nisan 2014 tarihinde gerçekleştirilmesi beklenen çekimlere dair ön açıklamalar yapılmıştır. Çalışmanın sekiz bölümünde işlenecek konular üzerine ayrı ayrı açıklamalarda bulunulmuş, belgeselin tasarısı bölüm bölüm anlatılmıştır. İlk bölümde kemençenin doğuşundan, günümüzdeki kemençeye dönüşüm öyküsünden, kemençe çalınan ülkelerden ve coğrafyalardan; ikinci bölümde kemençenin yapımından, kemençe yapım ustalarının çalışmalarından, kemençe çeşitlerinden; üçüncü bölümde kemençe ve toplum hayatından, yayla göçünden, otçu göçünden, yayla şenliklerinden; dördüncü bölümde imecelerde kemençenin yerinden, ekin kazmadan, düğünlerden, asker uğurlamalarından; beşinci bölümde aynı bölgelerde kemençeye benzeyen sazlardan; altıncı bölümde yaygın kemençe havalarından; yedinci bölümde Görele, Trabzon, Rize, Ordu yöresinde geçmişte yaşamış ünlü kemençecilerden; sekizinci bölümde ise yakın dönem kemençecilerinden, bölge müziği dışındaki besteleri de çalabilen kemençecilerden, kemençe kurslarından ve derneklerinden, kemençenin geleceğinden söz edileceği belirtilmiştir. Belgeselin oluşmasında emeği geçenlere, katkısı olanlara teşekkür edilerek çalışma sonlandırılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Belgesel Notları-1", **Yeşilgiresun**, 19 Nisan 2014, 11684, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Belgesel Notları-2", **Yeşilgiresun**, 26 Nisan 2014, 11690, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Belgesel Notları-3", **Yeşilgiresun**, 3 Mayıs 2014, 11696, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Belgesel Notları-4", **Yeşilgiresun**, 10 Mayıs 2014, 11702, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Belgesel Notları-5", **Yeşilgiresun**, 17 Nisan 2014, 11708, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Belgesel Notları-6", **Yeşilgiresun**, 24 Mayıs 2014, 11714, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Belgesel Notları-7", **Yeşilgiresun**, 31 Mayıs 2014, 11720, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Belgesel Notları-8", **Yeşilgiresun**, 7 Haziran 2014, 11726, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Belgesel Notları-9", **Yeşilgiresun** 23 Ağustos 2014, 11789, Giresun, s.2.

Bu çalışma, yapımcılığını Harun Yöndem'in üstlendiği "Sazların İzinde/Kemençe" isimli belgeselin çekim sürecini ele almaktadır. 6 Nisan 2014 tarihinde çekimlerine başlanan belgeselin planlanışından tamamlanışına kadar her aşamasında büyük emeği olan Hayrettin Günay, yapılan çalışmalardan gün gün söz etmiştir. "Belgesel Notları" başlıklı yazı dizisinin ilk sayısında, "Sazların İzinde/Kemençe" isimli belgeselin ilk bölümü için çekilenler, üzerinde durulanlar aktarılmıştır. Kemençenin yapım aşamasının çekildiği ilk bölümde, kemençe zanaatçısı Göreleli Ziya Şadi'nin ve Trabzon-Sürmeneli Hasan Sancak'ın kemençe yapım atölyeleri, anlattıkları, çekimler sırasında yaşananlar gibi hususlarda detaylı bilgi verilmiştir. Ayrıca çalışmanın son kısmında Sürmene için önemli bir isim olan, kemençe icracısı Ali Rıza Temelli'nin biyografisine, icralarına, halk oyunlarına olan yatkınlığına, söylediği türkülerin konularına değinilmiştir.

İkinci sayı, Trabzon-Sürmeneli kemençe icracısı, türkücü Ali Rıza Temelli'nin, "Sazların İzinde/Kemençe" belgeseli çekimleri sırasında, "hamsi" üzerine söylemiş olduğu bir türkünün sözleri ile başlamıştır. Çalışmada belgeselin Ali Rıza Temelli bağlamında çekilen kısmı hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca icracının söylediği Sürmene türküsünün sözleri aktarılmıştır. Sürmene ile Görele türkülerinde ortak görülen "salı günü" temasının nedenini açıklamıştır. Belgeselin ikinci kısmında yansıtılacak olan "asker uğurlama törenleri" için yapılan planlamadan söz edilmiştir.

Yazı dizisinin üçüncü sayısında asker uğurlama töreni çekimleri üzerinde durmuştur. Çalışmanın başlangıcında, Görele Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bölümü Başkanı Meyser Kaya ile yapılan çekimden söz etmiştir. Daha sonra kemençe, davul, zurna ile büyük bir coşku içerisinde, horan oynanarak gerçekleştirilen "asker uğurlama yürüyüşü" hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Tören sırasında icra edilen bir asker türküsünün sözleri de çalışmada yer almaktadır. Hayrettin Günay'ın babasından dinlediği bir iki maniyi aktararak, asker uğurlamanın niteliklerinden söz ederek çekimlere dâhil olduğu da belirtilmiştir. Çalışmanın son kısmında Karadeniz Teknik Üniversitesi Müzikoloji Bölüm Başkanı Abdullah Akat hakkında açıklamalarda bulunulmuş, belgeselde kemençenin tarihini, yayılışını, coğrafyasını, bölgemizdeki yerleşimini, dağılımını bilimsel olarak anlattığı belirtilmiştir.

Hayrettin Günay, belgesel çekimleri sırasında yaşanan aksaklıklardan söz ederek başladığı dördüncü sayıda, belgeselin Göreleli kemençe icracısı Hüseyin Çınar, Mehmet Sırrı Öztürk ve Sami Günay merkezli olarak gerçekleştirilen kısmı üzerinde durmuştur. Özellikle Sırrı Öztürk ve Sami Günay ile gerçekleştirilen görüşme, anlatılanlar, çekim sırasında yaşananlar, konuşulanlar bütün detaylarıyla çalışmada aktarılmıştır. Sami Günay'ın çekimler sırasında icra ettiği "Görele İnce Oyun" türküsünün sözlerine çalışmada yer verilmiştir. Ayrıca belgesel çekimlerine dair verilen bilgilerden bağımsız olarak Hayrettin Günay bu çalışmada, "Görele İnce Oyun" hakkında detaylı açıklamalarda bulunmuş, 1960'lı, 1970'li yıllarda daha ustaca oynanan bu oyundaki estetik yönü kuvvetli betimlemelerle aktarmıştır.

"Sazların İzinde/Kemençe" belgeselinin çekim aşamalarını anlatan "Belgesel Notları" yazı dizisinin beşinci sayısında, belgeselin "Görele-Çürükeynesil Köy Düğünü" kısmının çekilme süreci hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın başlangıcında Burhan Caba ile yapılan görüşmelerden, Caba'nın Görele'de kemençecilik geleneği bağlamında oldukça önemli bir isim olmasının nedenlerinden söz edilmiştir. Çekim için düğün ortamının hazırlanışından, çekim için ayarlanan gelin ve damattan, gelin almaya gidilirken çalınan çalgılardan, oynanan oyunlardan söz edilmiştir.

Araştırmanın altıncı sayısında Görele'de köy düğünlerinde görülen âdetlerin, "atalık horanu", "yayla göçü", "ekin imecisi" gibi kültürel unsurların belgesel için kayıt altına alınış süreci aktarılmıştır. Çekimler sırasında Göreleli ünlü kemençeci Sami Günay'ın çalıp söylediği "Gelin Ağlatma Havası"nın sözlerine yer verilmiştir. Düğün alanında bulunan herkesin katılımıyla, eski ustaların oyunlarını hatırlatan büyük "atalık horanu" hakkında detaylı tasvir yapılmıştır. Çalışmanın son kısmında "ekin imecisi" çekimi hakkında bilgi verilmiş, ekin imecisinin niteliklerinden söz edilmiştir.

Belgeselin "ekin imecisi" kısmı hakkında verilen ek bilgilerle başlayan yedinci sayıda, Görele için oldukça önemli olan "Şırıp Havası" çekimleri ve Akçabat, Şalpazarı yörelerinde gerçekleştirilen çekimler detaylı olarak anlatılmıştır. Ayrıca Giresun'un genç kemençecilerden Haşim Torun, Osman Ergin gibi isimlerin çekimlerinden söz edilmiştir. Özellikle Haşim Torun'un icra ettiği "Şırıp Şırıp" isimli Şırıp havasına dair açıklamalarda bulunulmuş, havanın sözlerine yer verilmiştir. Trabzon'un Şalpazarı ilçesinde gerçekleştirilen çekimlerde, yöre temsilcisi olarak yer alan Şemsettin Gülbahar'ın ve Akçabat'ın temsilcisi olan Abdurrahman Değirmenci'nin kişilik özelliklerine, icralarına, çekimlere değinilmiştir.

Sekizinci sayıda, "Sazların İzinde/Kemençe" belgeseli için gerçekleştirilen "Aksu Şenlikleri/Mayıs Yedisi" çekimleri detaylı olarak aktarılmıştır. 13 Mayıs 2014 tarihinde yaşanan "Soma Faciası" nedeniyle yapılmayan şenliklerin, çekim amacıyla canlandırıldığı belirtilmiştir. Bu organizasyonun gerçekleştirilmesinde emeği geçenlerden bahsedilmiş, "Aksu Deresi" üzerine yakılmış bir türkünün sözlerine yer

verilmiştir. Aksu deresinin ve "Mayıs Yedisi" geleneğinin Giresun yöresi için önemine, bu kutsallığın nedenlerine, Aksu'da gerçekleştirilen belgesel çekimleri sırasında çalınan kemençelere, oynanan oyunlara değinilmiştir. Ayrıca çalışmanın sonunda, Giresun yaylarında doğa çekimleri gerçekleştirildiği söylenmiştir.

Son sayıda ise "Sis Dağı Şenlikleri" üzerine yapılan çekimler ele alınmıştır. Şenlik sırasında karşılaşılanlar, görülenler, işitilenler net bir şekilde okuyucuya aktarılmıştır. Özellikle şenlikte gerçekleştirilen kadın, erkek, büyük, küçük herkesin toplanmasıyla oluşturulan coşkulu horan bütün detaylarıyla tasvir edilmiştir.

"Belgesel Notları" başlıklı yazı dizisi halk bilimi açısından değerlendirildiğinde, pek çok kültürel meseleye temas ettiği görülmektedir. Yapımcı Harun Yöndem'in TRT Belgesel'de yayımlanmak üzere çektiği "Sazların İçinde/ Kemençe" belgeseli hakkında verdiği bilgilerin yanında Giresun-Trabzon yöresine ait halk bilimi unsurlarını bünyesinde barındırmaktadır. Çalışmada; kemençe zanaatkârları, icracıları, köy düğünleri, asker uğurlama törenleri, ekin imecisi, yöre türküleri, "Mayıs Yedisi" geleneği, "Sis Dağı Şenlikleri" gibi pek çok kültürel meseleye temas edilmiştir. Hayrettin Günay'ın çekimlerde görüşülen kişilere sorulan soruların belirlemesi, planların oluşturuluşu, ilgili yöneticilerle yapılan görüşmeler, konu ile ilgili öne çıkan isimlerin tespit edilmesi gibi planlanışından tamamlanışına kadar birçok durumda belgesele katkısı olmuştur.

GÜNAY, Hayrettin, "Doğu Karadeniz Geleneksel Müzik ve Dans Günleri-1", **Yeşilgiresun**, 2 Mayıs 2015, 12002, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Doğu Karadeniz Geleneksel Müzik ve Dans Günleri-2", **Yeşilgiresun**, 9 Mayıs 2015, 12008, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Doğu Karadeniz Geleneksel Müzik ve Dans Günleri-3", **Yeşilgiresun**, 16 Mayıs 2015, 12014, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Doğu Karadeniz Geleneksel Müzik ve Dans Günleri-4", **Yeşilgiresun**, 23 Mayıs 2015, 12020, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Doğu Karadeniz Geleneksel Müzik ve Dans Günleri-5", **Yeşilgiresun**, 30 Mayıs 2015, 12026, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Doğu Karadeniz Geleneksel Müzik ve Dans Günleri-6", **Yeşilgiresun**, 6 Haziran 2015, 12032, Giresun, s.2.

GÜNAY, Hayrettin, "Doğu Karadeniz Geleneksel Müzik ve Dans Günleri-7", **Yeşilgiresun**, 13 Haziran 2015, 12038, Giresun, s.2.

Bu çalışmada, Karadeniz Üniversitesi Devlet Konservatuvarı tarafından 13-15 Nisan 2015 tarihleri arasında düzenlenen "Doğu Karadeniz Geleneksel Müzik ve Dans Günleri" isimli etkinlik hakkında bilgi verilmiştir. Etkinliğin amacı, gerekçesi, etkinlik kapsamında değerlendirilen konu başlıkları, etkinlik için oluşturulan kurullar gibi hususlarda detaylı bilgi verilmiştir. Prof. Dr. Abdullah Akat'ın daveti ile etkinlikte yer alan Hayrettin Günay, "Görele Örnekleminde Giresun Müziğinde Etkileşim" konusuna dair açıklamalarda bulunduğunu belirtmiştir.

Yazı dizisinin ikinci sayısında etkinliğin ilk günü, konuşmacılar, ele alınan konular hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Hayrettin Günay'ın Trabzon'a gidişi, etkinlik haricinde gerçekleştirdikleri, görüşmeleri gibi meselelere de değinmesi bakımından çalışma "anı" niteliği de taşımaktadır. Etkinliğin sunucusu Kemal Yılmaz'ın ve konuşmacılardan Ahmet Turan Demirbağ'ın, Cavit Şentürk'ün, Orhan Durgun'un dinleyicilere aktardıkları üzerinde durulmuştur.

Üçüncü sayıda da "Doğu Karadeniz Geleneksel Müzik ve Dans Günleri" isimli etkinliğin ilk gününde gerçekleştirilen konuşmalara değinmiştir. Hüseyin Tahmaz'ın, Ahmet Çilingir'in, Selim Cihanoğlu'nun, Yusuf Kurt'un Sebahattin Şentürk'ün konuşmaları hakkında açıklamalarda bulunmuştur. Ayrıca sözü edilen isimler hakkında, etkinlik sırasında gerçekleştirdikleri konuşmaların haricinde de bilgiler verilmiştir. Çalışmanın son kısmında; ilk günün sonunda, Mehmet Gündoğdu'nun kemençesi eşliğinde, konuşmacılar tarafından gerçekleştirilen horanun güzelliğinden söz edilmiştir.

Dördüncü sayıda etkinliğin ilk gününün sonunda gerçekleştirilen "Ustalara Saygı" konseri üzerinde durmuştur. Konserde yer alan Kâtip Şadi, Remzi Bekar, Saffet Genç, İhsan Eyüboğlu, Yusuf Cemal Keskin gibi önemli isimlerin icraları, konuşmaları hakkında bilgi vermiştir. Ayrıca Saffet Genç'in "Ah Kemençem Kemençem" türküsünün sözlerini de çalışmada aktarılmıştır.

Altıncı sayının bu çalışmanın başlangıcında da "Ustalara Saygı" gecesinde yer alan Yusuf Cemal Keskin'in icrası hakkında bilgiler vermiştir. Çalışmada, "Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki Üniversitelerin Müzik ve Dans Alanlarındaki Eğitim-Öğretim Faaliyetleri" konulu panel üzerinde de durulmuştur. Sabri Yener'in ve diğer araştırmacıların, konu bağlamında yaptığı açıklamalar aktarılmıştır. Tekin Kumaş'ın "Örneklerle Karadeniz Müziğinin Değişim Süreci ve Nedenleri" isimli oturumuna da değinilmiştir. Mehmet Gündoğdu'nun "Picoğlu Osman Efendi'nin Karadeniz Kemençe Kültürüne Etkileri" başlıklı konuşmasına, Picoğlu Osman'a dair araştırmalarına, çalışmalarına, icrasına dair açıklamalarda bulunulmuştur.

Yedinci sayıda etkinliğin ikinci gününe dair açıklamalarda bulunulmuştur. "Görele Örnekleminde Giresun Müziğinin Etkileşimi" başlıklı bildirisi ile etkinliğe katılan Hayrettin Günay, kendisini çalışmanın dışında tutarak gözlemci bakış açısıyla bildiri hakkında bilgi vermiştir. Ayrıca çalışmada, Meyser Kaya'nın "Karadeniz Bölgesi'nde Görele Kemençesinin Gelişim Süreci", Oğuz Kahveci'nin "Trabzon Yöresinde Kullanılan Cura Zurnanın Yapısal Özellikleri ve İcra Teknikleri", Ahmet Serdar Yener'in "Ordu İli Altınordu İlçesinde şehir Müzik Kültürü", Emrah Kaya'nın "Nefesli Sazlar Çerçevesinde Ordu ve Giresun Havalisindeki Müzik Kültürü" ve Rıza Can Özel'in "Ordu Sarhoş Karşılaması, Gürcü Horanı ve Perşembe Horanının Oyun ve Müzikleri" başlıklı konuşmaları üzerine açıklamalar yapılmıştır.

Yedinci sayının ilk kısmında, düzenlenen etkinliğin ikinci gününe dair bilgiler vermeye devam edilmiştir. İberya Özkan Melaşvili tarafından etkinliğin ikinci gününün sonlarında gerçekleştirilen "Geleneksel Polifonik Gürcü Müziği" isimli atölye çalışması üzerinde durulmuştur. Çalışmanın "anı" niteliği bulunduğunu daha önce ifade etmiştik. Yazı dizisinin bu sayısında da Hayrettin Günay Trabzon'da geçirdiği günler hakkında bilgi vermiş, üniversite dönemlerinde gördüğü Trabzon ile etkinlik amacıyla gittiği 2015 yılı Trabzon'u arasında kıyaslamalar yapmıştır. C. Yunus Özkurt'un "Türküleriyle Koryanalı Hüseyin: Hüseyin Köse", Yakup Aksoy'un "Karadeniz Kültürüyle Günlük Hayatta Girişim Marka ve Pazarlama Faaliyetlerinin Önemi", Ayhan Yüksel'in "Kolbastı ve Metelik Kavramı Üzerine Bazı Mülahazalar", Engin Erşen'in "Yeni Yüzyılın Dansı: Kolbastı, Faroz Kesmesi, Hoptek", Remzi Bekar'ın "Hemşin Yöresinde Tulum ve Horan", Cem Tarım'ın

"Karadeniz Bağlaması ve İcra Örnekleri", İlknur Yakupoğlu'nun "Karadeniz Müziğinde Kadın ve Kemençe" isimli konuşmaları hakkında detaylı açıklamalarda bulunulmuştur. Ayrıca Refika Kadıoğlu ve Mecit Çeliktaş tarafından gerçekleştirilen "Saklı Ezgiler, Kizirnos Hikâyesi & Laz Horanı" başlıklı atölye çalışmasına da değinilmiştir. Etkinliklerin sonunda Batum Sanat Eğitimi Üniversitesi Müzik Topluluğu tarafından gerçekleştirilen "klasik müzik dinletisi" ve Hüseyin Tahmaz'ın yönetiminde olan İmece Gençlik Spor Kulübü'nün "horan gösterisi" Hayrettin Günay'ın temas ettiği konular arasındadır. Çalışma, başta Abdullah Akat olmak üzere etkinlikte emeği geçen herkese teşekkür edilerek sonlandırılmıştır.

Hayrettin Günay'ın yedi hafta süren "Doğu Karadeniz Geleneksel Müzik ve Dans Günleri" isimli yazı dizisi halk bilimi açısından incelendiğinde, Doğu Karadeniz Bölgesi'nin yöresel dansları ve oyun havaları hakkında bilimsel araştırmaların aktarıldığı etkinliğe dair detaylı açıklamalarda bulunması bakımından oldukça önemlidir. Günay, etkinlikle ele alınan konulara, tartışmalara, eksik kısımlara, önemli meselelere tarafsızca yaklaşarak okuyucuya sunmuştur.

GÜNAY, Hayrettin, "Görele Kemençe Horan Sempozyumu", **Yeşilgiresun**, 15 Temmuz 2017, 12670, Giresun, s.2.

Bu çalışma 7-9 Temmuz 2017 tarihleri arasında gerçekleştirilen "Görele Kemençe Horan Günleri" üzerine kaleme alınmıştır. Özellikle etkinlikler sırasında gerçekleştirilen sempozyum üzerinde durulmuştur. Abdullah Akat'ın, Hayrettin Günay'ın, Seyfullah Çiçek'in, Ahmet Torun'un Yusuf Kurt'un, Rıza Can Özel'in bilgi şöleni sırasında yaptıkları konuşmalar hakkında detaylı olarak bilgi verilmiştir. Bilimsel sunum sırasında; Görele kemençesinin tarihsel gelişimine, "horan" kavramının kökenine, Giresun'da kemençecilik geleneği bağlamında oluşan kuşaklara, Çürükeynesil yöresi kemençeci ve horan oyuncularına, Giresun'un yöresinde gelişen kemençecilik geleneğinin diğer yöreler üzerinde etkilerine dair açıklamalar yapıldığı belirtilmiştir.

4.11. DİĞER ÇALIŞMALARININ İNCELENMESİ

GÜNAY, Hayrettin, "Keloğlan'dan Sunal'a", **Yeşilgiresun**, 8 Temmuz 2000, 7496, Giresun, s.2.

Televizyon, sinema, tiyatro oyuncusu Kemal Sunal'ın 3 Temmuz 2000 tarihinde vefat etmesi üzerine kaleme alınan bu çalışmada Sunal, "Karagöz", "Nasrettin Hoca", "Ortaoyunu", "Meddahlık", "Keloğlan" ve "halk fıkraları" çizgisinde değerlendirilmiştir. "Karagöz, Hacivat, Kavuklu, Pişekâr, Keloğlan, İncili Çavuş, Bekri Mustafa, Temel, Nasrettin Hoca" gibi Türk mizahının başlıca tipleri ile 1972-1999 yılları arasında yayınlanan komedi filmleri ile ön plana çıkan Kemal Sunal arasında benzerlikler olduğu söylenmiştir. Kemal Sunal'ın da tıpkı diğer tipler gibi artıları ve eksileriyle halk kültürünü yansıttığı, geleneksel çizgi doğrultusunda eğlence ihtiyacını karşıladığı belirtilmiştir. Yazıcılığında, anlatıcılığında, hiciv gücünde Kemal Sunal'la benzerlikler görülen, halk kültüründen beslenen yazarlara değinilerek çalışma sonlandırılmıştır.

GÜNAY, Hayrettin, "Sadullah Deniz'in Önemi", **Yeşilgiresun**, 27 Ağustos 2011, 10889, Giresun, s.2.

Giresunlu iş adamı, yatırımcı, fabrika sahibi Sadullah Deniz'in kurduğu müze ile yöre kültürüne, sanatına hizmetleri hakkında bilgi verilmiştir. Sadullah Deniz'in 100-150 yıl öncesinin ağaçtan, metalden, taşlardan üretilmiş el sanatları öğelerini toplayıp biriktirerek kurduğu müze sayesinde bölgenin geçmişine ışık tuttuğu, yörenin kültür, sanat, halk bilimi değerlerine gönüllü olarak yatırım yaptığı vurgulanmıştır. Giresun yöresinde ağaç, metal ve taş kullanılarak yapılan ürünler de çalışmada sıralanmış, örneklendirilmiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Değinmeler", **Yeşilgiresun**, 28 Haziran 2014, 11744, Giresun, s.2.

İki bölümden oluşan "Değinmeler" yazısının birinci kısmında şair, yazar Oktay Rıfat üzerinde durulmuştur. Yazarın biyografisine, şiirlerine dair bilgiler verdikten sonra kendisiyle ilgili yapılan bir yanlışı dile getirmiştir. Lise kitaplarında

yer alan, öğrencilere okutulan Oktay Rıfat'ın soyadının "Horozcu" olmadığını ve yapıtlarında, kimlik bilgilerinde adının Ali Oktay, soyadının ise Rıfat olarak kaydedildiğini söylemiştir. Ayrıca Oktay Rıfat'ın on üçlü hece ölçüsü ile yazılmış "Uludağ Sokak Satıcıları" isimli şiiri de çalışmada verilmiştir. "Değinmeler"in ikinci kısmında ise Türk, Altay ve Moğol halk kültürü içerisinde "bilgin, öğretmen, din adımı, hekim, büyücü, saz şairi, toplum önderi" gibi çok yönlü olan "baksı"lara değinilmiştir. "Baksı" ile "ozan, bahşı, kam, şaman" kavramlarının eş anlamlı olduğu belirtilmiş, Bayburt'un Bayraktar Köyü'nün de eski adının Baksı Köyü olduğunu söylemiştir. Ressam Prof. Hüsamettin Koçan tarafından kurulan "Baksı Müzesi" hakkında bilgi vermiştir.

GÜNAY, Hayrettin, "Çanakkale İçinde", **Yeşilgiresun**, 28 Mart 2015, 11972, Giresun, s.2.

Bu çalışmada, Çanakkale ilinin coğrafi ve kültürel durumu hakkında bilgi verilmiştir. Yörenin coğrafi konumu, komşu iller, tabiatı, tarihi, parkları, kaleleri, anıtları, mesire alanları, Boğaz'ı, Çanakkale Savaşı, yörede yetişmiş aydınlar gibi hususların yanı sıra halk bilimi bağlamında pek çok meseleye temas edilmiştir. Çanakkale'nin yöresel mesleklerinden olan "çömlekçilik", İlyada ve Odysseia destanlarının derleyicisi "Homeros", mitolojik unsurları bünyesinde barındıran "Truva", "zeybek, halay, şama, çiftleme, süzmen, bengi, harmandalı, karadere" gibi halk oyunları, "davul, tef, zil, dilli kaval" gibi çalgıları üzerinde durulmuştur. Çanakkale Giresun Derneği tarafından düzenlenen Giresun Gecesi'ne ve Giresun'un kültürü üzerine düzenlenen bir panele katılan Hayrettin Günay, gerçekleştirilen kültür eğlence gecesine, ardından gerçekleştirilen panele, konuşmacılara dair detaylı bilgi vermiştir. Çalışma Çanakkale yöresinin halk müziğine, halk oyunlarına, halk çalgılarına değinilmesi bakımından önemli bir araştırmadır.

GÜNAY, Hayrettin, "Değinmeler", **Yeşilgiresun**, 14 Ekim 2017, 12745, Giresun, s.2.

Hayrettin Günay, bu çalışmasında farklı farklı konulara kısaca değinmiştir. Üç bölümden oluşan çalışmanın birinci kısmında Ataol Behramoğlu'na, Romen yazar Mihai Eminescu'nun adını taşıyan uluslararası akademiye onur üyeliği

verilişinden söz edilmiştir. Behramoğlu'nun törende yaptığı konuşmaya dair kısa bilgiler ve Hayrettin Günay'ın Behramoğlu hakkında düşünceleri yine bu kısımda aktarılmıştır.

İkinci bölümde ise büyük halk ozanlarından Neşet Ertaş'ın vefatının beşinci yılı nedeniyle törenler yapıldığı belirtilmiştir. Hayrettin Günay'ın "türkü sever, türkü söyler" oluşunda Neşet Ertaş'ın etkili olduğu vurgulanmış ve ozana ait "Yare Gidem" türküsünün sözlerine yer verilmiştir.

Üçüncü ve son kısımda ise dilbilimci, edebiyat araştırmacısı Emin Özdemir üzerinde durulmuştur. Emin Özdemir'in eğitim hayatı, Türkçe'nin doğru kullanımı için verdiği mücadele, eğitimci yönü, benimsediği ilkeleri hakkında bilgiler verilmiştir. 1970'li dönemlerde Türk Dil Kurumu tarafından gerçekleştirilen dilde sadeleşmeye yönelik çalışmaların, yabancı dillerden alınan kelimeler yerine Türkçe kelime önerilerinde bulunmaların karşısında duran, aşağılamak amacıyla sanki Türk Dil Kurumu önermiş gibi anlamsız tamlamalar uyduran kişi ve kurumların eleştirisi yine bu bölümde yapılmıştır. Emin Özdemir'in eleştirilen bu yazarların yayımlarında yer alan dil yanlışlarını, anlatım bozukluklarını, uydurmaları ele alarak yazdığı, 1973 yılında Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanan "Dil ve Yazar" başlıklı yapıtından söz edilmiştir. Türk dilini öğrenmek için Tahir Nejat Goncan'ın "Dilbilgisi" ve Emin Özdemir'in yapıtlarının yeterli olabilecek kadar nitelikli olduğu belirtilerek çalışma sonlandırılmıştır.

Bu yazı, halk bilimi açısından bakıldığında halk ozan Neşet Ertaş'a yer vermesi nedeniyle oldukça önemlidir. Yaşar Kemal'in Neşet Ertaş için "bozkırın tezenesi" dediğine, yazının yayımlandığı 2017 yılının Neşet Ertaş'ın vefatının beşinci senesi olduğuna, radyolarda ozanın türkülerinin yayınlandığına, ozanın "Yare Gidem" türküsünün sözlerine dair bilgiler verilmesi bakımından önemlidir.

GÜNAY, Hayrettin, "Kısaca", **Yeşilgiresun**, 21 Ekim 2017, 12751, Giresun, s.2.

Yukarıda künyesi verilen çalışmada Hayrettin Günay, üç farklı konuya kısa kısa değinmiştir. İlk kısımda Muzaffer İzgü'nün hayatından, yapıtlarından söz edilmiş, yapıtlarının isimleri sıralanmıştır.

İkinci kısımda ise Hayrettin Günay'ın 1969 yılında Mahmut Erdal ve İsmail Daimi'den dinleyerek sevdiği türküleri kayıt altına aldığı defterine eklediği "Yârim Senden Ayrılalı" isimli türkünün sözleri aktarılmıştır. Ayrıca sözü edilen türkünün sahibi Kul Âşık üzerine durulmuştur. Ozanın 4. Murat döneminde boğdurulan musahip Musa Çelebi için yazdığı şiirlerden hareketle 17. yüzyılda yaşadığı, eserlerinde divan şiiri etkisinin pek görülmediği ve Kuloğlu, Âşık Ömer, Gevheri gibi ozanları etkileyecek kadar güçlü ürünler verdiği belirtilmiştir.

Üçüncü kısımda ise öğrencilerinden olan İlhan Gül'ün yazdığı şiirleri bir araya getirerek çıkardığı "Fuzuli Şair Daha Çok Yaşamak Adına" isimli yapıt üzerinde durmuştur. Çalışma, 17. yüzyıl halk ozanı Kul Âşık'ın hayatına ve eserlerine dair bilgi verilmesi bakımından önemlidir.

GÜNAY, Hayrettin, "Değinmeler", **Yeşilgiresun**, 20 Ocak 2018, 12829, Giresun, s.2.

8 paragraflık "değinmeler" ile oluşturulan bu çalışmada esas konu Münir Özkul ve Aydın Boysan'dır. Birinci kısımda, iki ismin ölümü üzerine, Cumhuriyet gazetesinde "Bir Dönemin Sonu" başlığıyla çıkan haber hakkında bilgi verilmiştir. İkinci kısımda, Münir Özkul'un halkevlerinde çok yönlü olarak, pek çok erdeme ulaşarak yetiştiği vurgulanmıştır. Üçüncü bölümde, orta oyununa, bu oyunun usta-çırak ilişkisi ile öğrenildiğine, bireye kazandırdığı niteliklere değinilmiştir. Dördüncü bölümde, orta oyununun simgesi olan kavuk, kavuk devir törenleri, simgesel kavuğa sahiplik eden isimler kısaca anlatılmıştır. Geleneksel ortaoyunu ile Münir Özkul arasında ilişki kurulmuş, ortaoyunun simgesi olan kavuğun Kel Hasan'dan İsmail Hakkı Dümbüllü'ye, İsmail Hakkı Dümbüllü'den Münir Özkul'a, Münir Özkul'dan da Ferhan Şensoy'a devredilişi vurgulanmıştır. Bu bağlamda Münir Özkul, geleneksel ortaoyununun modern temsilcileri arasında gösterilmiştir. Beşinci paragrafta, Münir Özkul'un yer aldığı tiyatro oyunlarından ve sinema filmlerinden örnekler, altıncı kısımda ise farklı yıllarda aldığı ödüller aktarılmıştır. Yedinci ve kısım ise Münir Özkul ile aynı gün vefat eden mimar, yazar Aydın Boysan hakkındadır.

Halk bilimi bağlamında incelendiğinde bu yazı orta oyununa dair bilgiler içermesi bakımından önemlidir. Orta oyununun bireye kazandırdığı nitelikler, utsa-çırak ilişkisi, oyunun simgesi olan kavuk gibi hususlara değinilmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmada da görüldüğü üzere kültürel değerlerin kayda geçirilmesinde, halk bilimi ürünlerinin yok oluşunun önüne geçilmesinde uzman ya da yöresel halkbilimi araştırmacıları tarafından gerçekleştirilen çalışmaların önemli bir yeri vardır. Bu çalışma boyunca yapılan değerlendirmelerden de anlaşılacağı gibi geçmiş ile gelecek arasında köprü görevi üstlenen Hayrettin Günay gibi halk bilimi araştırmacılarının çalışmaları hiç zaman kaybedilmeden literatüre kazandırılmalıdır. Çünkü kaynak kişilerin, gönüllü derlemecilerin yitirilmesiyle, şehirleşmenin hızlanmasıyla, işlevini yitiren geleneksellerin yerine modern olanların konulmasıyla Türk kültürüne ait dil, gelenek, görenek, sanat, dünya görüşü, tarih gibi kültür unsurları yok olmaktadır. Hayrettin Günay gibi gönüllü halk bilimi araştırmacıları ise bu unsurları kayıt altına alarak, bu bağlamda araştırmalar yaparak kültürün devamlılığını sağlamaktadır. Bu nedenle Hayrettin Günay, sadece Görele yöresi için değil Türk halk bilimi araştırmaları için de son derece önemli bir isimdir.

Hazırladığımız bu çalışma, Hayrettin Günay'ın çeşitli gazete ve dergilerde yayımlamış olduğu halk bilimi araştırmalarını kapsamaktadır. Günay, üniversite yıllarından itibaren Türk halk bilimi odaklı araştırmalarda bulunmuş, derlemeler yapmış, Türk dili ve edebiyatı öğretmeni oluşunun ve yaptığı okumaların da katkısıyla derlediği ürünleri yayımladığı çalışmalarında analiz etmiştir. Bu araştırmaların genelde Türk coğrafyası, özelde ise Görele yöresinde üzerinde yoğunlaştığı fark edilmiştir. Türküler, mâniler, bilmeceler, atasözleri, destanlar gibi anonim halk edebiyatı ürünlerinin yanı sıra âşık edebiyatı ve halk şiiri ile Görele yöresi için önemli bir gelenek olan kemençecilik geleneğinin araştırmalara konu edildiği görülmüştür. Ayrıca geleneksel avcılık, dinî ve geleneksel günler, el sanatları, halk botaniği, halk müziği, halk oyunları, şenlik ve festivaller, çocuk oyunları, halk dili gibi önemli halk bilimi unsurlarının da çalışmalarda ele alındığı dikkat çekmektedir. Hayrettin Günay'ın doğrudan bir ürün odaklı olmasa da halk bilimi araştırmaları için son derece önemli olan farklı çalışmaları da bulunmaktadır.

Bunlar arasında geleneksel halk şiiri etkisinde ürün veren şair ve yazarlar ile ilgili olanlar, halk bilimi merkezli eleştiriler ve gezi yazıları, kültürel kitap tanıtımları, halk bilimine katkıda bulunan önemli isimler ile ilgili olanlar, halk bilimi merkezli olarak gerçekleştirilen etkinlikler ile ilgili olanlar sıralanabilir.

Hayrettin Günay'ın çalışmalarından 39'u türkü, 28'i mâni, 3'ü destan, 10'u bilmece, 14'ü atasözü konuludur. Sayısal verilerden hareketle anonim halk edebiyatı ürünlerinden en fazla türkü ve mâni türü üzerinde durulduğu görülmektedir. Günay'ın çalışmaları arasında âşık edebiyatı ve halk şiir geleneği ile ilgili 60, kemençecilik geleneği ile ilgili ise 33 araştırma bulunmaktadır. Araştırmalara halk bilimi ürünleri kapsamında bakıldığında ise avcılık geleneği ile ilgili 16; gelenek, görenek, âdet ve inanışlarla ilgili 14, dinî ve geleneksel günlerle ilgili 5, el sanatları ile ilgili 1, halk botaniği ile ilgili 17, halk müziği ile ilgili 30, halk çalgıları ile ilgili 2, halk oyunları ile ilgili 30, şenlik ve festivaller ile ilgili 8, çocuk oyunları ile ilgili 15, halk dili ile ilgili 6 araştırma bulunduğu görülmüştür. Geleneksel halk edebiyatı etkisinde ürünler veren şair ve yazarlarla ilgili 63 araştırma yapılmış olması dikkate değerdir. Halk bilimi konulu eleştiri ve gezi yazıları 6, kitap tanıtımları 19 tanedir. Halk bilimine katkıda bulunmuş, önemli çalışmalar yapmış bilim insanları hakkında 6 araştırma bulunmaktadır. Halk bilimi odaklı etkinliklerin, sempozyumların, belgesellerin konu edildiği 23 vardır. "Diğer" başlığı altında değerlendirdiğimiz ve Türk halk bilimi ile bağlantılı araştırmalar ise 7 tanedir. Verilen sayılardan hareketle Görele türküleri, halk müziği ve halk oyunları gibi konular üzerinde yoğunlaşıldığını söylemek yanlış olamayacaktır. Tüm bu konular dâhilinde çalışmada Hayrettin Günay'a ait toplam 455 araştırma incelenmiştir.

Sadece araştırmalarında ele aldığı konulara bakıldığında bile Hayrettin Günay'ın Türk halk bilimi için çok önemli meselelere temas ettiği görülmektedir. Araştırmalarında Kars, Rize, Trabzon, Ordu, Çanakkale, Erzurum, Sivas gibi çeşitli yörelerin halk bilimi ürünlerini incelemekle beraber en fazla Giresun-Görele yöresi üzerinde durulmuştur. Özellikle Görele yöresi bağlamında kayıt altına alınmamış, belgeliklere girmemiş çok kıymetli ürünlerin bilimsel araştırmalarda yer almasını sağlamış, kaynak kişi olarak birçok araştırmaya destek olmuş, kendi çalışmalarına da bu ürünleri konu edinmiştir. Bir "halk bilimi madeni" niteliğindeki Görele yöresine

ışık tutmuştur. Horan oyununun kökeni, Giresun yöresinin halk müziği ve halk oyunları noktasında diğer yörelerle etkileşimi gibi konularda özgün tespitlerde bulunmuştur. Hayrettin Günay'ın halk bilimi araştırmaları bağlamında "derleyici", "araştırmacı" ve "yazar" olmak üzere üç farklı kimliğe sahip olduğu ifade edilebilir. Hayrettin Günay'ın araştırmalarını kaleme alırken gösterdiği Türkçe sözcük kullanma hassasiyeti de dikkat çeken başka bir yönüdür. Şüphesiz ki Günay'ın başarısının ardında halk biliminin geniş kaynaklarından beslenmesi, geleneğin aktarımını kendine vazife edinmesi ve canla başla bu yolda çalışması, araştırmalarını bilimsel kaynaklarla desteklemesi yatmaktadır. Uçsuz bucaksız bir merak ve köklerine karşı hissettiği vefa borcu çok okumak, çok araştırmak sonucu ortaya çıkan yazma dürtüsünü uyandırmıştır. Bu sayede Hayrettin Günay'ın halk bilimi konulu nicelik olarak yüzlerce, nitelik olarak ise son derece güçlü çalışmaları doğmuştur.

Görüldüğü üzere bugün dijital kültür araştırmalarının ağırlık kazanmasıyla birlikte saha araştırmaları, derleme çalışmaları halen önemini korumaktadır. Hayrettin Günay gibi gönüllü araştırmacıların kendi imkânlarıyla yaptıkları bu derlemelerin ve çalışmaların kayda geçirilmesi oldukça önemlidir. Gönüllü halk bilimcilerin yaptıkları araştırmalar, pek çok akademik çalışmaya kaynaklık edebilecek niteliktedir. Bu çalışma ile birlikte Hayrettin Günay gibi gönüllü halk bilimi araştırmacılarının, yapılacak farklı araştırmalarda konu olarak seçilip önemlerinin fark edilmesi sağlanmaya çalışılmıştır. İlgili literatür araştırması sırasında gönüllü halk bilimi araştırmacıları hakkında yazılmış yedi tezin haricinde hiçbir çalışma bulunamamıştır. Alana çok önemli katkıları olan halk bilimi araştırmacıların çalışmalarının büyük kısmının kaybolduğu, erişimin güçleştiği farkedilmiştir. Bu nedenle Hayrettin Günay'ın halk bilimi araştırmalarının tamamına ve özgün hallerine ekler kısmında yer verilmiştir. Araştırma boyunca daha çok gönüllü araştırmacının literatüre kazandırılması, yapılacak yeni araştırmaların önünün açılması, kaynaklık edilmesi, verilere erişimi kolaylaştırılması önerilmiştir.

KAYNAK KİŞİLER LİSTESİ

KK-1: Adı: Hayrettin

Soyadı: Günay

Doğum Tarihi: 1954

Doğum Yeri: Görele

Tahsili: Üniversite

Mesleği: Emekli Öğretmen

Görüşme Tarihi: 20 Haziran 2019/ 13 Ekim 2019/ 13 Temmuz 2020

KAYNAKÇA

ACIPAYAMLI, Orhan, **Halkbilim Terimleri Sözlüğü**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1978.

AÇA, Mustafa, **Halk Bilgisinin Takvim, Mevsim/İklim, Çevre, Sağaltma, Ölçme ve Hukuka Dönük Temsilleri**, Mustafa Açа (Ed.), Halk Bilimi El Kitabı, s. 441-469, Nobel Yayınları, Ankara 2019.

AKSOY, Ömer Asım, "Atasözleri Deyimler", **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten-1962**, Cilt 10, s. 132-164, 1962.

AKSOY, Ömer Asım, **Atasözleri Sözlüğü**, İnkılap Kitapevi, İstanbul 1988a.

ALBAYRAK, Nurettin, "Türk Halk Şiirinde Biçim ve Tür Sorunu", **Motif Akademi Halkbilimi Dergisi**, Cilt 2, Sayı 3-4, s. 133-186, 2009.

ALPEREN, Altan, "Folklor ve Edebiyatın Unutulan Unsuru: Bilmeceler", **Milli Folklor**, Cilt 4, Sayı 31-32, s. 117-125, 1996.

ALTINKAYNAK, Erdoğan vd., **Giresun Kent Kültürü**, Giresun Valiliği Yayınları, Ankara 2008.

ALTINTAŞ, Kadir Murat, "Kaybolmaya Yüz Tutmuş Geleneksel Türk El Sanatkârlarının Karşı Karşıya Bulunduğu Ticari Sorunların Analizi", **Bilig Dergisi**, Sayı 77, s. 157-182, 2016.

AND, Metin, **Oyun ve Bügü**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2016.

ARAL, Neriman vd., **Okul Öncesi Eğitiminde Oyun**, Ya-Pa Yayınları, İstanbul 2000.

ARTUN, Erman, **Adana Halk Kültürü**, Altın Koza Yayınları, Adana 2006.

ARTUN, Erman, **Türk Halk Edebiyatına Giriş**, Kitabevi Yayınları. İstanbul 2004.

AYDOĞDU, Betül, **Fahri Bilge'nin Kayseri Yöresi Türk Halk Bilimi Çalışmaları**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2005.

BAYAT, Fuzuli-ALİYEVA, Minara Esen, **Eski Türkçe Sözlük**, Yalın Yayıncılık, İstanbul 2008.

BİLİR, Ali, **Geçmişten Günümüze Tüm Yönleriyle Görele**, Simurg Yayınları, İstanbul 2001.

Bilir, Ali, **Geçmişten Günümüze Görele**, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2007.

BORATAV, Pertev Naili, **100 Soruda Türk Folkloru**, BilgeSu Yayıncılık, Ankara 2016.

BORATAV, Pertev Naili, **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**, Gerçek Yayınevi, İstanbul 2000.

BÜYÜKÖZTÜRK, Şener vd., **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Pegem Akademi Yayınları, Ankara 2012.

CANSIZ AKTAŞ, Meral, **Nitel Veri Toplama Araçları**, Mustafa Metin (Ed.). Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri, s. 337-371, Pegem Akademi, Ankara 2015.

ÇEPNİ, Salih, **Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş**, Pegem Akademi, Trabzon 2010.

ÇOBANOĞLU, Özkul, **Türk Dünyası Ortak Atasözleri Sözlüğü**, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2004.

DEMİR, Necati, **Şiire Adanmış Bir Ömür Ahmet Kaçar: Bütün Şiirleri, Hayatı ve Sanatı**, Giresun Valiliği, Ankara 2015.

DEMİRYÜREK, Mevlüt, **Emel Demiryürek ve Türk Halk Edebiyatı Çalışmaları**, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Ensitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Giresun 2019.

DİLÇİN, Cem, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, TDK Yayınları, Ankara 2005.

DURKHEİM, Emile, **Dinsel Yaşamın İlk Biçimleri**, (Çev. Özer Ozankaya), Cem Yayınevi, İstanbul 2010.

Durmuş, İsmail, "Mesel Maddesi", **İslam Ansiklopedisi**, 2004.

DUYGULU, Melih, **Türk Halk Müziği Sözlüğü**, Pan Yayıncılık, İstanbul 2014.

ELÇİN, Şükrü, "Maniler Üzerine", Halk Edebiyatı Araştırmaları I, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, s. 334-339, Ankara 1988.

ELÇİN, Şükrü, **Halk Edebiyatına Giriş**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1986.

ELÇİN, Şükrü, **Türk Bilmeceleri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989.

ELÇİN, Şükrü, **Türkiye Türkçesinde Maniler**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1990.

EMNALAR, Atınç, **Tüm Yönleri ile Türk Halk Müziği Nazariyatı**, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir 1998.

ENDER, Bilal, "Geleneksel El Sanatlarımız: Süpürgecilik", **Algist Dergisi**, Sayı 4, s. 40-42, İstanbul 2015.

ERGİN, Muharrem, **Dede Korkut Kitabı**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1971.

ERGİN, Muharrem, **Dede Korkut Kitabı-I**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011.

ERGUVANLI, İnci, "Sanat ve Toplum", **Türkiye'de El Sanatları Geleneği ve Çağdaş Sanatlar İçindeki Yeri Sempozyumu Bildirileri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997, s.

ESET, Niyazi, **Mukayeseli ve Neşredilmemiş Maniler**, Zerbamat Basımevi, Ankara 1944.

GEDİKOĞLU, Haydar, **Doğu Karadeniz Masallar Öyküler Söylenceler Destanlar**, Serender Yayınları, Trabzon 2008.

GÜNAY, Umay, "Dede Korkut Kitabı ve Toplumsal Değerlerin Tahlili", **Uluslararası Dede Korkut Bilgi Şöleni,** Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, s.191-202, Ankara 2000.

GÜRÜN, O. A. , **Çocuğumuzu Tanıyalım**, İnkılap Yayınevi, İstanbul 1984.

GÜZEL, Abdurrahman-TORUN, Ali, **Halk Edebiyatı El Kitabı**, Akçağ Yayınları, Ankara 2012.

HUİZİNGA, Johan, **Homo Ludens-Oyunun Toplumsal İşlevi Üzerine Bir Deneme**, (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay) Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1995.

İMİRGİ Aysun, **Festivaller: Ankara'da T.C. ve ABD Uyrukluların Yeni Yıl Kutlamalarının Halkbilimi Açısından İncelenmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2003.

KAÇAR, Ahmet, **Şiire Adanmış Bir Ömür: Ahmet Kaçar**, (Hazırlayan: Necati Demir), Giresun Valiliği Yayınları, Ankara 2015.

KAÇAR, Ahmet, **Yıllar**, Görele Kaymakamlığı Yayınları, İstanbul 2012.

KARABACAK, Mestan, **Konyalı Bir Folklor Araştırmacısı Dr. Mehmet Önder**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1993.

KARASAR, Niyazi, **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Nobel Yayınları, Ankara 2012.

KAYA, Doğan, **Anonim Halk Şiiri**, Akçağ Yayınları, Ankara 1999.

KAYA, Yaşar-TATAR, Taner, **Gelenekten Modernliğe Kalıplaşan Yenilik**, Doğu Kütüphanesi, İstanbul 2008.

KÖKSEL, Behiye, "Gaziantep Yöresel Halk İnanışlarında Şamanist Etkiler", **Uluslararası Anadolu İnançları Kongresi Bildirileri**, Evrak Yayınları, Ankara 2001.

KÜÇÜK, Abonoz, "Giresun Yöresi Kemençecilik Geleneği ve Bu Bağlamda Ortaya Çıkan Türkülerin İşlevleri", **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi**, Cilt 4, Sayı 3, s. 1149-1165, 2015b.

KÜÇÜK, Abonoz, **Giresun Yöresi Kemençecilik Geleneği Üzerine Bir Araştırma**, Yayımlanmış Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir 2015a.

KÜÇÜK, Abonoz, **Halk Bilgisinin Eğlence, Gizli Dil ve Argoya Dönük Temsilleri**, Mustafa Açа (Ed.), Halk Bilimi El Kitabı, s. 505-535. Nobel Yayınları, Ankara 2019.

MANGIR, Mine-SİLLELİ, F. Nurdan, **Çocuk ve Oyun**, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Ankara 1987.

OĞUZ, M. Öcal, "Ulusal Katılım Küreselleştirilmesi ve Türk El Sanatları", **Milli Folklor Dergisi**, Sayı 54, s. 5-10, 2002.

OĞUZ, M. Öcal, **Halk Şiirinde Tür, Şekil ve Makam**, Akçağ Yayınları, Ankara 2001.

ONUK, Taciser vd., **İçel El Sanatları**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1997.

OY, Aydın, **Tarih Boyunca Türk Atasözleri**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1972.

ÖLMEZ, N. Filiz-ETİKAN, Sema, "Kavramsal Açıdan El Sanatları Sorunsalı", **I. Ulusal El Sanatları Sempozyumu**, Gazi Üniversitesi Türk El Sanatları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları-1, s. 369-383, Ankara 2008.

ÖRNEK, Sedat Veyis, **Türk Halk Bilimi**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000.

ÖZBEK, Mehmet, **Folklor ve Türkülerimiz**, Ötüken Yayınları, İstanbul 1994.

ÖZDEMİR, Nebi, **Türk Çocuk Oyunları I-II**, Akçağ Yayınları, Ankara 2006.

ÖZHAN, Mevlüt, **Çocuk Oyunlarımız**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.

ÖZKAN, Enbiya, **Türkiye'nin Uluslararası Tanıtımında Kültür Sanat Etkinliklerinin Rolü ve Önemi**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2011.

ÖZKAN, Fatma-ÖZKAN, İsa, "Karapapak Terekeme Türklerinin Atasözleri ve Deyimleri", **21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 6, Sayı 17, s. 547-562, 2017.

ÖZTUNA, Yılmaz, **Türk Musikisi Ansiklopedik Sözlüğü**, Orient Yayınları, Ankara 2006.

ÖZTÜRK, Alev, **Türk Halk bilimi Araştırmacısı Cahit Beğenç'in Eserleri Üzerine Bir İnceleme**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla 2012.

PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali, **Türk Atasözleri Sözlüğü**, Arkadaş Yayınevi, Ankara 2002.

SAKAOĞLU, Saim, "Dede Korkut Kitabı'nın Giriş Bölümü Üzerine Bazı Görüşler", **Türk Dili**, Cilt XCVII, Sayı 696, s. 737-748, 2009.

SAKAOĞLU, Saim, **Dede Korkut Kitabı I-II (İncelemeler-Derlemeler-Aktarmalar)**, Selün Yayınları, Konya 1998.

SELİMOĞLU, Selim, **Cemaleddin Server Revnakoğlu'nun Hayatı, Eserleri ve Folklor Çalışmaları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2015.

SEYYAR, Ali, **İnsan ve Toplum Bilimleri Terimleri Ansiklopedik Sosyal Bilimler Sözlüğü**, Değişim Yayınları, İstanbul 2007.

SMİTH, Robert Jerome, **Festival ve Kutlamalar** (Çev. Sibel Keskin), Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 3 (Haz. Öcal Oğuz vd.), s. 341-350, Geleneksel Yayıncılık, Ankara 2009.

STOELTJE, Beverly. J., "Festival", (Çev. Petek Ersoy), **Milli Folklor**, Yıl 17, Sayı 67, s. 160-164, 2005.

Sürdürülebilir Avcılık İçin Temel Eğitim Kitabı, T.C. Orman Bakanlığı Milli Parklar ve Av-Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü, Ankara 2001.

TOKEL, Bayram Bilge, **Bağımıza Gazel Düştü**, Akçağ Yayınları, Ankara 2002.

TURHAN, Salih-ALTINKAYNAK, Erdoğan, **Giresun Türküleri ve Oyun Havaları: Giresun Üstünde Vapur Bağırıyor**, Giresun Valiliği Yayınları, Ankara 2009.

Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, Ankara 2011.

TÜRKYILMAZ, Dilek, "Ortak Sır Kalıplarımız: Türk Dünyası Bilmeceleri Üzerine", **Milli Folklor**, Yıl 21, Sayı 81. s. 40-53, 2009.

UĞURLU, Serdar, "Geleneğin İnşa Süreci", **IX. Uluslararası Dil-Yazın-Deyişbilim Sempozyumu Bildirileri**, Sakarya 2009.

ÜÇBAŞ, Kamil, **Avcının Temel Eğitim Kitabı**, 4 Renk Yayınları, Ankara 1999.

ÜNALAN, Şükrü, **Dil ve Kültür**, Eskiyeni Yayınları, Ankara 2012.

YAKICI, Ali, **Halk Şiirinde Türkü**, Akçağ Yayınları, Ankara 2007.

YAYINGÖL, Hasan Sami, **Müziğin Gelişimi ve Biçemleri**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 1988.

YILDIRIM, Dursun, **Türk Bitiği**, Akçağ Yayınları, Ankara 1998.

YURDAKUL, Selin, **Bir Ürün ve Toplumsal Bütünleşme Aracı Olarak Modern Kent Karnavalları ve Türkiye'deki Örneklerde Görülen Uygulama Farklılıkları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2006.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR:

URL-1:

http://www.serander.net/roportajlar/818-halkbilimci-hayrettin-gunay-ile-soylesi.html (Erişim Tarihi: 17.07.2020)

SÖZLÜK

— A —

Aca: Acaba.

Acumuk: Çok sık dallı, acı ve fena kokulu bir yaban otu.

Aç arug: Çok aç.

Adı batası: "Yok olası" anlamında bir beddua.

Afur: Ahır.

Ağdarı: Beyaz renk bir mısır çeşidi.

Akıllıguş: Saka cinsinde bir kuş.

Alabaş: İşe yaramaz veya aklı ermez çocuklar için kullanılan bir söz.

Alamug: Bulutlu, bunaltıcı, nemli bir hava.

Alaşa: Horan oyunundaki bir figür.

Alavuz: Kurnaz, dedikoducu, aldatıcı insan.

Aldaş: Şaka amaçlı aldatma, oyunlarda kandırmaca.

Alihoruzu: Çavuş kuşu.

Allah baynidmiyesi: "Allah büyütmesin", "Allah mutlu etmesin", "hep dertli kal" anlamlarında bir beddua.

Anaklamak: Bakmak.

Andal: Bataklık.

Andırgalsın: "Olmaz olsun" anlamında bir beddua.

Anışug: Aralık.

Arduc: Ardıç ağacı.

Arkuru: Yan, yatay yol veya arazi.

Avu: Yabani orman gülü.

Ayama: 1.Bahçede otların arasında yetişen küçük fidanların temizlenerek korunması. 2.Takma anlamında "ayama ad".

Ayeser: Bir fırtına çeşidi.

Ayı götü: Köy mimarisinde bir çatı yapım şekli.

— B —

Bahçe atlama: Fındık ocaklarının, köklerinin otlardan ayıklanması, temizlenmesi.

Bakır kuşana: Bakırdan küçük tencere.

Bakraç: Yoğurt, süt vb. ürünlerin taşındığı kulplu tencere.

Barabat: Kıyıdaki balıkları yakalamakta kullanılan bir ağ çeşidi.

Basma: Kumaş çeşidi.

Basug: Yeni doğum yapmış ancak hastalanmış kadınlar.

Başak: Fındık toplandıktan sonra bahçe sahiplerinin kalan tek tük fındıkların alması için bahçeyi başkalarına bırakması.

Bek: Bir yerde uygun yer yaparak avı beklemek, avcılık terimi.

Bel: Tarla kazmak için kullanılan araç.

Bellemek: Bel demiriyle tarlayı bellemek, kazılacak duruma getirmek.

Besbelli: Apaçık, ortada.

Bıldır: Geçen sene.

Bidoğma: Çok küçük.

Bitik: Bitmiş, tükenmiş.

Boyna: Sürekli.

Bucaglık: Mutfak.

Budak: Ağacın dalları kesildikten sonra ağaçta kalan bir iki karışlık parçaları.

Buymak: Üşümek.

— **C** —

Camadan: Kıldan örülen, sırta giyilen bir torba.

Cecim: Bir çeşit kilim.

Ceddemük: Çok küçük, boncuk gibi meyvesi olan bir ağaç.

Cemek: Geceleri lambayla balık avlamada kullanılan bir araç.

Cenik: Sahil kısmı.

Cıbartma: Yakacağa dönüştürülmek amacıyla kesilen dalları işe yaramaz yapraklarından ayırmak.

Cıbban: Alkışlamak.

Cıdık: Ağaç dalından yapılan bir avlanma aracı.

Cılkava kürk: Kurt derisinden yapılan başlık veya kürk.

Cımbış: Eğlence, cümbüş.

Cırttik: Kızılgöğüs denen, serçe boyutunda bir kuş.

Cicim: Dastar, kilim, hasır gibi odalara serilen veya duvarlara asılan bir örgü çeşidi.

Ciscimit: Çok ıslak.

Civcan fındık: Toprağa düşüp kendiliğinden yeşermiş, fidan olmaya yüz tutmuş küçük fındık.

Civek üzüm: Çok küçük taneli, simsiyah, acımsı ve kışa yakın olgunlaşan bir üzüm türü.

Cöbre: Pekmez yapılırken kaynayan ve süzülen pekmezden arta kalan işe yaramaz posa.

Curnata: Göçmen kuşların bir yere sürü halinde inmesi, kuşların bir bölgede çok olması durumu.

— Ç —

Çangal: Sırık.

Çarık: Ayakkabı.

Çaşu: 1. Şehir merkezi. 2. Görele

Çatma: Ahşap köy evlerinde dikey olarak hazırlanmış tahta döşeme, ahşap duvar.

Çavun: Karda bırakılan iz.

Çec fındık: Tane fındık.

Çeldirme: 1. Kaydırmak. 2. Düşüncelerini değiştirmek. 3. Yönünü değiştirmek.

Çevirge: Bir şeyin etrafını çevirmek.

Çın atmak: Kiraz toplarken sepeti bekleyen kişinin yemesi için koparılıp verilen, içerisinde 15-20 kiraz bulunduran küçük dal.

Çıtıl: Karışık, dolaşık.

Çıtıruk: Bir ağaç cinsi.

Çili fındık: Yeni bitmiş, sürgünü küçük, tam kökleşmemiş fındık.

Çintir: Kesilen büyükbaş hayvanın yağlarını doğranıp tencerede kaynatılarak sıvı hale getirilir. Daha sonra bir bakır tabağa aktarılır. Tabakta donarak biçim alan yağlar ters çevrilip çıkarılarak saklanır. Bu şekilde bozulmadan kışa saklanır. Bu yönteme çintir denir.

Çitçubuk: Tarla, bahçe.

Çort: Dikenlik.

Çortkuşu: Dikenlerde yaşayan çok küçük bir kuş.

Çotanak: Üzerinde birçok fındık bulunan dal.

Çökelik: Yağı alınmış süt veya yoğurdun kaynatılmasıyla elde edilen bir peynir türü.

Çöpür: Keçi kılından yapılan bir çorap.

Çul: Mısır soyarken oynanan bir çeşit oyun. Sayı anlamında da kullanılır.

Çul çaput: İşe yaramaz giysi.

— D—

Daddug: Tatlı.

Darı ayı: Ekim ayı.

Darı çöğürü: Darıların belli bir boyda kesildikten sonra toprakta kalan köklü kısmı.

Darı çöteni: Darıları kuruttuktan sonra saklamak için ağaç çubuklarından bahçeye yapılan kapaklı ambar.

Darı kuşu: Serçe.

Darı pürçeği: Darının en tepesinde bulunan erkek organı.

Darı sapı otluğu: Darı biçildikten sonra geriye hayvanların yemesi için kalan işe yaramaz yaprakların 5-10 tanesi bağlanarak bağ yapılır. Tarladan çıkan yüzlerce darı sapı bağının üst üste konulmasıyla oluşan, ortasında sağlam bir kazık bulunan piramit şeklindeki yapı.

Darı yarması: Gelişigüzel kırılmış, dövülmüş mısır.

Darı: Mısır.

Dasdar: 1. Yünden dokunmuş ince, küçük kilim. 2. Kalın kumaş.

Davun: Veba.

Degmüg: Tekme.

Değneğe gatmak: Değnekle dövmek.

Didmek: Didiklemek.

Dişmer: Dişi çok belirgin anlamında "dişmer ağızlı gene" şeklinde söylenilen beğenmeme, hakaret sözü.

Dobuç: Asık suratlı anlamında "dobuç ağazlı gene" şeklinde kullanılan beğenmeme, hakaret sözü.

Domuz ağırşağı: Menekşe. Suya bırakıldığında zehirli bir sıvı salgıladığı için balık avında da kullanılır.

Dongura: Kir, ölü deri.

Doran: Darının en tepesinde bulunan ve en olgun zamanında görülen erkek organı.

Dozildik: Ağaçta yapılan, ip takılan, kanatlı bir çocuk oyuncağı.

Döke: Ağaçtan yere dökülmüş meyve.

Düdek ağız: Beğenmeme, hakaret sözü.

Düdek: Olgunlaşmamış elma, armut, kiraz.

Düdük: Bir çeşit kaval.

Düve: 2 yaşına gelmemiş dana.

— **E** —

Ecünnü: Cin, peri.

Ekin meğeli: Ekin kazmada kullanılan bir çeşit kazma.

Erinmek: Üşenmek.

Esüg: Rüzgâr.

Eşün: Saçta pişirilen ekmeği, devürmeyi çevirmek için kullanılan mutfak aracı.

Eyeslenmek: Heveslenmek, gözü kalmak.

— **F** —

Felce: Atmaca cinsi bir kuş.

Feşel: Yaramaz.

Fırma: Küçük hurma.

Fışgı: Dışkı.

— **G** —

Galug: Evde kalmış, evlenememiş.

Gancık: Dişi köpek.

Garagış: Ocak ayı.

Gargiyen: Bir çeşit meşe ağacı.

Garıldamak: Guruldamak, ses çıkarmak.

Gasnak: Bir çeşit tatlı su kefali.

Gaş dibi: Uçurum dibi.

Gatavuz: Dedikoducu, yaramaz.

Gatmak: Ara bozmak.

Gavle: Şelek yapımından kullanılan şimşirden yapılmış sopa.

Gaybana: Olmaz olsun.

Gayda uydurmak: Ezgi uydurmak.

Gazel tamı: Fındık bahçelerinde dökülmüş yaprakların sonbaharda sıyrılıp toplanarak ahırdaki hayvana yatak yapılması amacıyla depolara doldurulması.

Gazel: Kurumuş ağaç yaprağı.

Gegek: Gaga.

Gelinçi: Gelini baba evinden almaya giden düğün alayı.

Gene: Yine.

Gerce: Bir sarmaşık türü.

Geymek: Giymek.

Gezente it: Başı boş, sürekli dolaşan köpek.

Gezgiç: Çok gezen.

Gındıra: Örgü yapımında kullanılan bir çeşit ot.

Gızmıtmak: İyice coşmak, hızını almak.

Girebi: Küçük otsu bitkileri kesmeye yarayan ucu kanca gibi bir çeşit küçük balta.

Goç: Aralık ayı.

God: Beş buçuk kiloluk, kestane tahtasından yapılan bir ölçü aleti.

Golçak: Keten liflerinden yapılan, kamçı benzeri bir aletle oynanan çocuk oyunu.

Gomit: Kaya balığı.

Gonuşug: 1. Laf etmek. 2. Âşıkların birbirine söz vermesi.

Gonuz: Dolma seviyesine gelmiş, %70 dolu kap.

Gor: Yaylaya çıkan sürünün en önündeki hayvanın boynuna takılan, sepet kadar büyük, çok sesli zil.

Gufa: Çam ağacından yapılmış, su taşımaya yarayan kova.

Gücüg: Şubat ayı.

Gürüm: Tarlada tamamen olgunlaşan ve artık ürün vermeyecek olan, artık bitki.

— H —

Hap hap olmak: Ansızın karşı karşıya gelmek.

Harar: En büyük sepet.

Hartama: Çam ağaçlarından, yarma usulü ile yapılan ve ev yapımında kullanılan küçük tahta.

Hasır: Saz, kabuk, yaprak vb. bir bitki maddesiyle örülmüş taban veya tavan örtüsü.

Hedik: Karda yürüme aracı.

Hemencek: Hızlı.

Hendek: Su yolu.

Heş: İneğe söylenen "git" anlamında söz.

Hışanmak: Kavga çıkarmaya, saldırmaya hazır olmak.

Hicikmek: İçini çeke çeke ağlamak.

Hopal: Yabani güvercinlerin en irisi.

Horan gızmıtmak: Horanın en coşkulu, en hareketli zamanı.

Horanın belini kırmak: Horanı çok oynamak, çok iyi oynamak.

Hoşmak: Kuru fasulye ve sarımsakla yapılan yemek.

Hoşuran: Tarlalarda kendiliğinden büyüyen, yemeklerde kullanılan yabani bitki.

— **I** —

Işgın: Çubuk.

Işıldig: Ağaçtan yapılan bir çeşit düdük.

Işıtma: Aydınlatmak.

Iymak: İp yapmak veya ip dokumak için ipleri belli bir düzende yerleştirmek.

— **İ** —

İbrik: Su koymaya yarayan kulplu kap.

İlenç: Beddua.

İlistir: Süzgeç.

İllet etmek: Sinirlendirmek.

İmeci: Topluca iş yapma, topluca ekin kazma.

İsdavrit ayı: Eylül-Ekim ayları.

İşmar etmek: Hovardalıkta göz etmek, laf atmak, "gel" demek.

İtgülü: Yabani gül.

— **K** —

Karaavu: Orman gülü.

Karamuk: Ufak meyvesi olan, yabani işe yaramaz bir ot.

Kelek: 1. İşe yaramaz. 2. Zilden ve çandan büyük, kordan küçük, keçilere takılan zil.

Kelem: Pezik veya karalahana dallarının köke yakın yenilebilir kısmı.

Keme: Büyük fare.

Kemre: Gübre, tezek.

Kerenti: Diken gibi küçük bitkileri kesmek için kullanılan bir çeşit kesici alet.

Kesek: Küçük çubuk.

Kınnap: Küçük ip.

Kırımkargası: Kırım yöresinden göçen, güvercin büyüklüğünde, mavimsi bir av kuşu.

Kırla gitmek: Çok olmak, bol olmak.

Kızılağaç: Yaykın ağacı.

Kızılgagak: Erkek karatavuk kuşu.

Kiddig: Kullanılmış sabunun iyice küçülmüş hali.

Kile: 1. Kilo. 2. Torba.

Kirez ayı: Haziran.

Konak: 1. Deniz kıyısındaki görkemli ev. 2. Düğünlerde içki içilen ev.

Kopuk: Serseri.

Koyak: Dağların eteği, korunaklı yerleri.

Kör karavucan: Bir kuş çeşidir.

Kösmüg: İzmarit.

Köstüre: Bileme aracı.

Kuzbahçe: Kuzeydeki, güneş görmeyen bahçe.

— L —

Laklaki: Karatavuk büyüklüğünde av kuşu.

— M —

Mal: Büyükbaş hayvan.

Malozma: Mezgit ve barbun yakalanan av çeşidi.

Manyat: Barbun avlamakta kullanılan ağ.

Maşraba: Metal, toprak, plastik gibi maddelerden yapılmış, ağzı açık, kulplu, bardağa benzeyen, küçük kap.

Mauruşgil: İrice bir kaya balığı.

Meğel: Küçük kazma, çapa.

Merevcan: Dikenucu olarak bilinen, yemeği yapılan bir ot.

Mıras: Bilye, misket.

Namazlık: Kadınların namaz kılarken başörtüsü olarak kullandığı koyu renkli eşarp.

— O —

Obuz: Akarsulardan oluşan küçük derecikler.

Okarı: Yukarı.

Olak: Oğlak.

Orak ayı: Eylül ayı.

Otçu: Yaylacı, yazın yaylalara çıkan kimse.

Otluk: 1. Otların çok olduğu alan. 2. Çeşitli otların karıştırılmasıyla yapılan bir yemek.

Oyrak: Vadi.

— Ö —

Öklemek: Bağlamak.

Örüzger: Rüzgâr.

— P —

Paçka: Değersiz, kıymetsiz, çul çaput.

Paldır: Hayvanlara yedirilen ot ve yapraklar.

Pancar: Ispanakgillerden, vitamince zengin bir bitki, karalahana.

Pazubent: Bağ, kuşak, atkı.

Peştemal: Başa ve omuzlara örtülen dokuma.

Pezük: Pancar, karalahana.

Pıddak darısı: Patlayan mısır.

Pineklig: Tavukların gece uyuma, tünekleme yeri.

Poğul: Mısır.

Pur: Aşırı sert, toprakla taş arası, kayalığa dönüşmüş sert zemin.

— **S** —

Sacayak: Üzerine tencere, tava vb. koymaya yarayan, ateş üzerine oturtulan, üç ayaklı çember veya üçgen biçiminde demir destek.

Sakarca: Çiğdem otu.

Sal: Ağaç merdivene benzer, yaralı ve ölü taşımaya yarayan alet.

Sargan: Zargana balığı.

Sarıavu: Yabani orman gülünün sarı açan çeşidi.

Sef: Yanlış.

Sifte: Başlangıç, oyunda birinci başlayan kişi.

Sinmecek: Saklambaç.

Susak: Su kabağından yapılmış veya ağaçtan oyulmuş maşrapa.

— **Ş** —

Şalabuk: Salak, dolaşık.

Şarba: Eşarp.

Şayak: Kurt derisinden yapılmış kalpak cinsi.

Şelek: Sırtta taşınan yük.

Şıra: Üzüm suyu.

Şırana: Üzümün sıkıldığı, karataştan yapılma özel bir yer.

— **T** —

Tam: Merek, ahır.

Taran: Balıkların girdiği dar yer.

Tarla çalkalamak: Darı tarlası imeci ile kazıldıktan sonra tekrar düzelemek amacıyla, üzeri kapanmamış tohumların üzerini kapatmak için geri geri gitmek.

Tembih: Öğüt, nasihat.

Tene torbası: Tarla ekilirken tohumların, tanelerin yer aldığı torba.

Tenteş: Denk, yaştaş.

Tıpızlık: Dikenli, yürünmesi zor alan, orman içi.

Tivsi: Çok küçük balık yavrusu.

Tomşak dudak: Kabarık dudaklı, çirkince.

Tosarıb durmak: Somurtmak.

Türkü yakmak: Türkü söylemek.

— **U** —

Unnar: Onlar.

Uzatma: Çok açık denizlere kurulan, içerisine giren balıkları yakalamaya yarayan ağ.

— **Ü** —

Üğüm: Fındık ağacı.

Ürmek: Havlamak.

Üşmek: Oymak.

— **Y** —

Yal: İnek veya köpek için pişirilen yemek.

Yamalıgcı: Giyim kuşama çok meraklı kişi.

Yamalık: Bez parçası, kumaş.

Yaniç: Sularda yan yana yürüyen, örümcek kadar küçük bir su canlısı.

Yarmaça: Odunun ilk yarılmış hali.

Yaşmak: Beyaz, kenarları pullarla yapılmış, özel zamanlarda sarılan çember.

Yavşu: Yemeklerde kullanılan yabani bir ot çeşidi.

Yavuncamak: Heves etmek, iç geçirmek, gözü kalmak.

Yaymak: Otlamak.

Yılışmak: Kur yapmak veya yağcılık yapmak.

Yısmak: Ağaç dallarının ağırlıktan eğilmesi.

Yuka: Yufka.

Yüğlemek: Balta, bıçak, çubuk gibi aletlerin ucunu sivriltmek, keskinleştirmek.

Yüreği bulanmak: Mide bulantısı.

— Z —

Zeklenmek: Alay etmek.

Zemeri ayı: Aralık ve Ocak ayları arası, kara kış.

Zıpka: Horan giysisi.

EKLER

AĞASAR'IN BALINI ÜSTÜNE

Özellikle, çok izlenen bir dizi filmde okunmasından sonra, dilden dile dolaşmaya başladı "Ağasar'ın Balını" türküsü. Görele türküsü olan ürünü, TRT sanatçıları dışında söyleyenlerin tümü Görele-Giresun ağzıyla değil de Trabzon ağzıyla okuyor. Öyle ki bu yanlış söyleyiş Göreleli gençleri bile etkiliyor. Onlar da kendi türkülerini başka yöre ağzıyla söylüyorlar. Bizde salt türküde şarkı da değil; edebiyatta, sanatta, tarihte kısası nerdeyse her konuda kulaktan dolma bilgilerle yetinmek anlayışı en belirgin özelliklerimizden.

Ağasar'ın Balını türküsünü yıllar önce Görele'nin önemli sanatçılarından müzik öğretmeni Nazmi Özdemir'den dinlemiş, sözlerini de yazmıştım. "Görele Türküleri" dosyama yerleştirmiştim. Nazmi Özdemir (1937-2000) türküyü kemençe çalarak söylemişti.

Ağasar'ın Balını üstüne söyleşmiştik Nazmi Özdemir'le. Türkünün oluşum öyküsünü anlatmıştı çalıp söyleyerek:

Bir köyden düğünden gelirken duymuştu türküyü. Bir çoban söylüyormuş. Oturup dinlemiş Nazmi Özdemir. Çok etkilenmiş. Yüreğine beynine yerleştirmiş türküyü. Çalmış söylemiş günlerce. Sonra da öğrencisi olan TRT sanatçılarından birine vermiş okusun diye.

O sanatçı da okumuş türküyü:

"Ağasar'ın balını da

Gel salını salını

Adam cebinde daşır

Senin gibi gelini" girişinden sonra yinelenen, kavuştak olarak kullanılan üçüncü dördüncü dizelere eklenen "Oğul Memed'im ol" dizesini, türküyü kendisine veren öğretmeni Nazmi Özdemir'e adayarak, "Oğul Nazım'ım ol" biçiminde dönüştürerek.

Nazmi Özdemir'in anlatımıyla doğrusu, özgünü "Oğul Memed'im ol" olan biçim, "Oğul Nazım'ım ol"a dönüşmüş.

Türkünün notasını da İstanbul Radyosu keman sanatçısı Kemal Caba'dan rica etmiştim. Sağ olsun, notanın fotokopisini gönderdi. Nazmi Özdemir'den yazdığım sözlerle, Kemal Caba'nın gönderdiği "TRT Müzik Dairesi Yayımları: 2053" başlıklı notadaki sözler aynı.

Nota fotokopisinde anlayamadığım, öğrenmek için ısrar ettiğim bir şey var: Yanılmıyorsam türkü notalarında yöre adı, kimden alındığı (kaynak kişi), derleme tarihi, derleyen, notayı alan gibi bilgilerin yazılması gerekli. Örneğin, "Biz Hepimiz Üç Kardaş, Görele'den O Yanı, Yaylanın Soğuk Suyu, Fındık Attım Harmana, Püsküllüdür Ala Gürgen, Atmacayı Vurdular, Çavuşlu Diye Diye" gibi Görele türkülerinde bu kurala uyulmuş. Bu tür bilgilerin zorunluluğu "derleme yöntemiyle" ilgili. Ağasar'ın Balını türküsünde, bendeki fotokopiye göre bu zorunlu bilgiler yok. Salt, el yazısı, büyük harflerle: "Giresun-Görele, Ömer Akpınar-Ağasar'ın Balını" yazılı. Düşündürücü... Bu konuda bilgisi olanlarla tanışarak yazışabilirsek sevineceğim.

Türkülerin konuları, çıkış kıvılcımları, öyküleri var. Şiirle (söz) müziğin kaynaştığı, adının ulusumuzdan alan, bizi yansıtan, kimliğimiz olan türkülerimizi öğrenmeliyiz, söylemeliyiz, baş tacı etmeliyiz. Korumalıyız onları. Türkçemizin, düş gücümüzün, beyin gücümüzün, dünya görüşümüzün, yaşantımızın, tarihimizin ışıltılı bellekleri onlar...

AĞASAR'IN BALINI ÜSTÜNE-2

TRT'de, "Giresun Görele, Ömer Akpınar, Ağasar'ın Balını" başlığıyla notalanarak belgeliğe alınmış türkümüzün "derleme aşamasıyla" ilgili kimi düşünceleri aktarmıştım. Şimdi türkünün biçim, içerik özelliklerini, söyleyişi konu yapacağız.

Türkünün haneleri manilerden oluşmuş: "Ağasar'ın balını/ Gel salını salını/ Adam cebinde daşır/ Senin gibi gelini/ Sis dağının başları/ Kesme kesme daşları/ Adamı öldürüyu/ Nazlı yârin gaşları/ O Asiye Asiye/ Tütün koydum kesiye/ Anan seni verecek/ Bir bağ pırasiye/ Sis dağının başları/ Püfür püfür esiyu/ Baban bu yıl gurbanı/ Çifer çifer kesiyu..."

İlk dörtlük AABA; ikinci dörtlük AABA; türküye adını veren üçüncü dörtlük AABA biçiminde uyaklanmış. Bu uyaklanış bizim yöreye, Doğu Karadeniz yöresine uygun, bu yöreye özgü mani uyaklanış biçimidir.

Görele'de, Giresun'da, Trabzon'da, Rize'de mani biçimi iki çeşittir. Biri geleneksel (klasik) biçim (AABA), öteki yöreye özgü biçim (ABCB).

Ağasar'ın Balını türküsünde iki biçimde yer almış.

Türküler için kalıplaşmış kavuştak (nakarat) da bu türkümüzde dörtlükten oluşuyor. Her hanenin son iki dizesi yinelenerek, bu yineleyişe "Ol Nazim'im ol" söyleyişi de eklenerek oluşturuluyor nakarat.

Türkünün sözcük dizilişine, uyaklarına baktığımızda doğal bir söyleyiş görülüyor. Bu söyleyişte zorlama sözcükler, uyak yapmayı kolaylaştıracak doldurma dizeler yok. Bilindiği gibi manilerin çoğunda ilk iki dize asıl söylenmek istenenin aktarıldığı üçüncü dördüncü dizeyi oluşturmak için, özellikle uyağı oluşturmada yardımcı, doldurma dizelerdir. Şiir güzelliğini yakalamış, sanat katına çıkmış manilerde ilk iki dizenin doldurma olmadığı; ilk iki dizeyle son iki dize arasında alttan alta bağ olduğu bilinir. Ağasar'ın Balını türküsünün manilerden oluşan dörtlüklerinde de bu özellik görülmekte. Şiir tadını yakalamış türküyü yakan. Aktarmak istediği olayla, duygularla sözler (dizeler) arasında söyleyiş güzelliğine dayanan uyum sağlanmış.

Türküde Görele ağzının yansıtıldığı, sözcük seçiminde de olay duyguya dönüştürülürken çevreyle ilgili öğelerin kullanıldığı görülüyor: "Ağasar'ın balı, cebinde daşımak, çifer çifer kurban kesmek, Sis dağı adamı öldürüyu (çok sevmek anlamında), keseye tütün koymak, bir bağ pırasa (ya vermek)"

Dil yönünden, anlatım yönünden düzgün, etkileyici Ağasar'ın Balını.

İçeriğe gelince. İçeriğin biçimi oluşturduğu söylenir. Şiir katına ulaşmış olağanüstü güzelliklere erişmiş türkülerde özle biçimin, bu öğelerle anlatımın kaynaştığı, bütünleştiği vurgulanır. Bu türkü içinde geçerlidir bu yargılar.

Üç kişiye odaklı bu türkü: Asiye, Nazim (Nazmi-Mehmet), Nazmi'nin (Mehmet'in) anası... Türküyü yakan Nazmi'nin anası. Oğlunun ölesiye sevdiği Asiye gelin olmuştur, başkasına verilmiştir (gitmektedir). Türküdeki insanı saran hüzün bu ayrılıktan gelmektedir. "Bir bağa pırasiye" verilmekteki "alayı" da ekleyerek yorumlayan artık kendinize göre türküyü...

Ama Görele-Giresun ağzıyla söylemek koşuluyla...

AĞASAR'IN BALINI

Son yıllarda müzik piyasası türküye yöneldi iyice. Buna türküye dönüş de denebilir. 1980 sonrasında hızla değişen çok çeşitli yönelişlere yelken açan, iyice eğlenceye yönelen piyasa giderek tıkanınca soluklanmak için binlerce yıllık geçmişi olan türküyü, kurtarıcı olarak gördü.

Önce, söyledikleriyle belli bir düzeyi yakalayan şarkıcılar, kendilerine özgü parçaların yanına bir iki türkü ekleyerek başlattılar türküye yönelişi. Bu olumlu karşılanınca iş her önüne gelenin türkü söylemesine dönüştü. Günümüzdeki durum bu. Türkü satıyor. Sattığı içinde herkes türkü okuyor.

Türküler vardı hep. Ona uzak duruş bilinçsizliğin, belki de yozlaşması sonucuydu. Böyle bakınca, neredeyse herkesin türkü söylemesini olumlu görmek gerekir. Ancak türkü söyleyenlerin birçoğunun türkü söylemekten çok, türküyü kullanmak, türküden yararlanmak anlayışında olmaları da yozlaşma örneğidir.

"Sanatçı" olarak anılan türkücülerin, şarkıcıların öncelikle türkülere saygılı olmaları gerekir. Yıllardır söylenen, yıllardır bilinen, yıllardır bir bölgeyle, bir kentle, bir ilçeyle, bir yöreyle özdeşmiş türküleri gelişi güzel okumak türkü sevgisizliği, türkü saygısızlığı, türkü bilgisizliği değil de nedir?

Bizim türkülerimiz de alıyor payını bu saygısızlıktan, bu bilgisizlikten. Örneğin, Görele türküsü "Yaylanın Soğuk Suyu" yıllardır kimilerince hep "Haburadan görünür/ Görele ışıkları" yerine "Haburadan görünür/ Rizenun ışıklaru" biçiminde söylendi.

Bugünlerde dillerden düşmeyen bir türkümüz var: "Ağasar'ın Balını." Bu gerçekten güzel türkümüz kimi dizilerde de seslendirildi. Genç bir bayan türkücünün seslendirdiği "Ağasar'ın Balını" şimdi yaygınlaştı iyice. İlk bakışta insanı sevindiren bir durum, türkümüzün dillerden düşmemesi. Ama öyle değil kazın ayağı. Türkü, Görele türküsü, Görele'de yakılmış, Görele ağzıyla yakılmış. Bu sesi de güzel türkücü (Yanılmıyorsam Sibel Pamuk) Görele türküsünü (Görele-Giresun), Trabzon-Rize ağzıyla okuyor. "Pırasa"ya "Pirasa", "Öldürüyu"ya "Öldiriyi" diyor. Sonra türkünün özgünlüğünü bozarak, "Oğul Nazim'im oğul" dizesini, "Oğul sevdiğim, oğul" yapıyor. Ne hakla?

Türkücülerin, söyleyecekleri türkülerle ilgili araştırma yapması türkünün nereye ait olduğunu bilmesi, sözlerini doğru olarak söylemesi, ağız özelliğine özen göstermesi gerekmez mi? Toplumun ortak emeğiyle oluşan özgün sanat ürünü türkülere saygı, topluma saygı, emeğe, sanata saygı değil midir?

"Ağasar'ın Balını", TRT Müzik Dairesi Yayınları'na 2053 numarasıyla kayıtlıdır. Kayıtta "Giresun-Görele, Ömer Akpınar" vardır. Türkümüzün doğrusu şudur:

Ağasar'ın balını da
Gel salını salını
Adam cebinde daşır
Senin gibi gelini
Adam cebinde daşır da
Senin gibi gelini
Oğul Nazim'im ol ol ol ol

Sis dağların başları da
Kesme kesme daşları
Adamı öldürüyu
Nazlı yârin gaşları

Oy Asiye Asiye
Tütün goydum kesiye
Anan seni verecek de
Bi elmek pırasiye
Oğul Nazim'im ol ol ol ol

AĞLATAN TÜRKÜLER

Sevgi doludur, sevda doludur, özlem, ayrılık acı doludur kimi türkülerimiz. Bu duygular yaşamın gerçeği olduğu için, az ya da çok bizimle kesiştiği için "ağlatan türkülerimiz" vardır.

"Çanakkale İçinde", salt bir tarihsel destanın iç kanatıcı çığlıkları değil memleketimizin her köşesinden gelen insanlarımızın bireysel acılarının da yansımasıdır. Duyarak, yaşamaya çalışarak, düşleyerek, kendinden geçercesine dinlenirse, söylenirse gözyaşlarınızın ılıklığını duyacağınız kesindir. O ılık gözyaşlarında insan olmanın göstergesi yok mudur? "Çanakkale İçinde" türküsünü dinlerken, söylemeye çalışırken, yıllar öncesinden farklı olarak şehitlik gelir gözümün önüne. Yurdun dört bir yanından gelmiş delikanlıların künyeleri. Bir an gözünüzü yumarak düşünürsünüz, dalar gidersiniz. Gözlerinizden damlalar dökülür. Sonra ilgiyle, sevgiyle içiniz burkularak okumaya çalışırsınız. Kendinize, yaşadığınız çevreye yakın bir ad bulursunuz kesinlikle. Giresun-Görele, Yusufoğlu Mahir, D. 1895, 20 yaşında... Türkü, türkü olmaktan çıkar artık. Yusufoğlu Mahir'in yaşamı olur damla damla yaşlarla, buğulu görüntülerle...

"Atına binmiş de elinde dizgin/ Girdiği cephede hiç vermez bozgun" Kurtuluş Savaşı'nda Antep savunmasının yiğitlerinin sesidir. "Yemen Bizim Neyimize", "Kışlanın Önünde Redif Sesi Var" Birinci Dünya Savaşı'ndaki insanlarımızın yaşantılarıdır. Tümünde binlerce insanın acıklı öyküsü vardır. Dinlerken, söylerken bu çığlıkları, gözlerimizin yaşaması boşuna mıdır?

"Erzurum dağları kar ile boran / Yaktı ciğerimi de dert ile verem" ayrılığın, özlemin, onulmaz hastalığın çığlığıysa; "Mican" zamansız gidişin, pişmanlıkları sonradan gelecek birbirine kıyışın çığlığıysa; "Ezo Gelin" zorla gidişlerin, gözü arkada kalarak gidişlerin, yüz yüze açmış iki çiçeğin boyun büküşlerinin özlemin, sıla özleminin çığlığıysa; "Zahidem" sevdanın, insan sıcaklığının göz göre göre önlenemez biçimde kırılışıysa, bunları yutkunarak, gözyaşlarınızı içinize akıtarak dinlemek-söylemek olası mı?

Neşet Ertaş'ın, "İki büyük nimetim var/ Biri anam biri yârim/ İkisine de hürmetim var/ Biri anam biri yârim/ Anam anam anam anam/ Bu derdimi kime

yanam" türküsü, yaşınız kaç olursa olsun ana özlemi çekiyorsanız, insanlık örneği annenizi çaresiz dertlerin pençesinden günden güne erirken anımsıyorsanız, anne sözcüğünü yıllar yılı, hiç bir zaman, kullanmıyorsanız ağlamadan nasıl dinlenir, söylenir?

"Küçükten Görmedim Ana Kucağı", "Tanrıdan Diledim Bu Kadar Dilek", "Kar mı yağmış yüce dağlar başına/ Merhamet eylemez gözlerimin yaşına/ Daha değmemiştim on beş yaşına/ Vurdu felek kırdı kollarımı dalımdan/ Nerelere gidem arzedem bu halimden", "Küstürdün gönülü güldüremedin/ Baharım güz oldu yazım kış oldu", "Tamzara", "Şad Olup Gülmedim" türküleri gözleri yaşartmıyorsa anlaşılmamış demektir. Bir çaba daha gösterilmelidir anlamak için.

Uzun havalar, bozlaklar, baraklar, ağıtlar ağlatan türkülerdir. Gidişi, yitişi, ayrılışı, özleyişi, acıyla ölümsüzleştirir. İnsanın, canlının olduğu yerde acı da vardır, ayrılık da, ölüm de. Bunlar var olacağına göre ağlatan türküler de var olacaktır. İnsan ağlar. Ağlatan türküler insanı anlatır. Sizin ağlatan türküleriniz hangileridir?

AH GÖRELE AH

Yıllardır derlediğimiz manilerin bir bölümünün içinde "Görele" sözcüğü geçmektedir. Binlerce yıl öncenin "Kor-uva-la, Koralla, Görele" (Bilge Umar) izini taşıyan bu ad Çepni kültür-türkü-sanat anlayışının öne çıkan ilçesidir.

Görele'ye geçmişin kimi dönemlerinde Çaşu (Çarşı), Yalu (Yalı), Elevü (Elegü) adları da verilmiştir. Yayımlayacağımız manilerde geçen bu tür adlar da Görele anlamındadır.

Görele sözcüğü geçen manilerde sevgi, sevi, ayrılık, yakınma, ölüm, geçimsizlik, doğa, yaşam koşulları, insan ilişkileri, üretim biçimleri, toplum yapısı gibi temaların öne çıktığı görülüyor. Göreleli manilerden seçtiklerimiz:

Görele'nin dağları
Macir üzüm bağları
Çaşu'nun güzelleri
Hasda eder sağları

Görele'nin feneri
Yağsın ışığı yağsın
Bakarsam başgasına
Gözüm önüme ağsın

Elevü'nin işini
Azıcuğ sezsen yârim
Yazum sağa yazılsa
Aç arug gezsem yârim

Ah Görele Deresi
Denizlere dolmasa
Gülümle gonuşsam da

Kırk gün sabah olmasa

Çaşulu sazdan gelür
Yangusu közden gelür
Uşaglar hasda olmuş
Çaresi gızdan gelür

Yalu'nun Dereleri
Döne döne akarı
Kapı önünden geçdim
Demedin çık okarı

Çaşularda ağatçı
Garaları balasın
Guram Yemen'e çığdı
Yüregleri dalaşın

Yalu'ya cıvan gider
Gurulu divan gider
Gurbet elde ölenin
Evine figan gider

Yalu kirezi açmış
Hayran oldum rengine
Gece gündüz yan gönlüm
Düşemedin dengine?

Görele sivrisinek
Çog gezme gaşunusun
İnce ince düşünme
Çok çabuk aşunusun

Görele'nin çalgusu
Çalguların teliyim
Aglım başımda sanma
Gene esgi deliyim

Yalu'da çalışarak
Gazanuyum aşımu
Vazgeçemem gülümden
Uçusalar başımu

Görele'nin denizi
Denizlerde duz olsam
Yar gapıdan geçerken
Evde yalunuz olsam

Görele'den Batum'a
Gaza giderim gaza
Beğem olacag gülüm
Önümüzdeki yaza

Yalu'dan bağa yârim
Çıkalım dağa yârim
Candan daddug ne var ki

Can feda sağa yârim

Görele'de Soğugsu
Üşürsün içme yârim
Aglımı başdan aldın
Gararıp geçme yârim

Görele'nin evleri
Hardamalu saçaglu
Öyle bi yar sevdim ki
Beli çifde bıçaglu

Görele'den çıg yola
Anana görün de gel
Bilmesin kimse seni
Çaşafa bürün de gel

Görele'de dereyim
Akıb da dolamadım
Gusların yuvası var
Guş gadar olamadım

Görele'nin içinde
Bakır döveller bakır
Yiyince guşunları
Gan geldi hakır hakır

Görele'nin gençleri
Yan guyuyu şakağı
Andır galsın abiyin
Donguralı ayağı

Görele Gonagdüzü
Sevgülüler yarışsın
Vursunlar ikimizi
Ganlarımız garışsın

AH GÖRELE GÖRELE-2

Dağlarda garı gördüm
Yalu'da darı gördüm
Kör olsaydı gözlerim
Yüzünü sarı gördüm

Yalu'da ozana bag
Mezarım gazana bag
Ezrailin suçu ne
Yazuyu yazana bag

Sineg evi yıkarsa
Yolu köye çıkarsa
Alıcağam ben seni
Su okarı akarsa

Görele'nin yeşili
Kim bulmuş ki eşini
Gülüm desem ağlasam
Keserler mi başımı

Elevü'nün üzümü
Ağaçdadur teveği
Sen duvag dakamadın
Ben de olmam güveyi

Yalu'ya düşdü yolum
Arıdan dudmaz golum

Güzeller bin yaşasın
Çirkine gelsin ölüm

Görele'den buriye
Köprüsü yog geçmeye
Gabadayılıg taslar
Kösmüg toplar içmeye

Ben sağa yangunudum
Sen varmadın farkına
Böle sevdalugların
Tüküreyim çarkına

Uzağım Göreli'ye
Gideceğim bu güzde
Aldı başını geddi
Bıragdı bizi düzde

Yan balu peşdemalı
Gidiyu Göreli'ye
Dönüp dönüp bakıyu
Kim dönmez ki deliye

Yeni ısladug yeni
Çaruğun balarını
Gezerim gülüm için
Görele dalarını

Ateş böcügü yârim
Gözüm merceği yârim
Yalu'da bi denesin
Kekük çiçeği yârim

Görele'de posdane
Bi megdup atmaz mıyım
Seğen gibi uşağı
Değneğe gatmaz mıyım

Görele'nin içinde
Söylen ileri geri
Ben aha gidiyorum
İki gemüg bi deri

Yalu'dan geçme gülüm
Suyundan içme gülüm
Sağa yalvarıyurum
Benden vazgeçme gülüm

Somun almış Yalu'dan
Geliyu dide dide
Aramızı gatanlar
Yalu guşundan gide

Ah Görele Görele
Ne söyledim ne dedim
Delü delü gezerim

Gülümden vurgun yedim

Gurdağı'nın önünde
Balıg dutarım balıg
Galg gidelim köylere
Çaşular galabalıg

Yarayı dağlasınlar
Çaşu'da ağlasınlar
Gülümün çemberiyle
Salımı bağlasınlar

Ağacın dalına bag
Peteğin balına bag
Ben ağlına geldügce
Yalu'nun yoluna bag

Elevü esüg boran
Habu yağan gar mıdır
Bin bir çeşit meyvenin
En daddusu yar mıdır

Görele guru kirez
Kirez var demedime
Ne olmuş bagdımısa
Gızını yemedime

Görele bucağında
Bereket ocağında
Uyusam uyanmasam
Gülümün gucağında

Görele Çeşmebaşı
Daşı sevdiğim daşı
Ne senden haber geldi
Ne dindi gözüm yaşı

Yalu'ya endim eniş
Yalu yolları geniş
Yare mendil yolladım
Gendüsü gelsin demiş

Görele'den nar gönder
Yandı yüreg gar gönder
Salımı baluyular
Saçlarını sar gönder

AH GÖRELE GÖRELE-3

Elevi bucağında
Od yanar ocağında
Uyusam uyanmasam
Nazlımın gucağında

Yerim yurdum bellüdür
Elevü'nün canıyım
Ne derdim var ne tasam
Gönlümün sultanıyım

Görele Gonagdüzü
Doldu adamla doldu
Yaslu gene duruyun
Gocan esger mi oldu

Yalu'nun imecisi
Darı soyuyu darı
Geberiyu acından
Peşinde iki garı

Arı verü balını
Fındık eğer dalını
Görele'den gız alan
Netsin dünya malını

Çaşuya varmag gereg
Gınaya barmag gereg

Gülüm canımın içi
Sarılıb sarmag gereg

Yalu yolu ekindir
Güvenlidir tekindir
Sevip de alamamag
Ölümden de çetindir

Elevü'nün düzünde
Yalan var mı sözümde
Gülüm geddi ya burdan
Aşgı galdı gözümde

Görele'de çiseler
İliglerine işler
Yârin öldü deseler
Evlendi demeseler

Elevü'nün bügleri
Ekini ekmedin mi
Beni gınama ana
Sevdalıg çekmedin mi

Görele'den geliyu
Geymiş aba zıbgayı
Bi hayırsız yüzünden
Gahır edmiş dünyayı

Görele'ye gidiyu
Çöpür çorabı çöpür
Benden sağa fayda yog
Akşama gadar köpür

Görele'nin gençleri
Adamlığı dartıyu
İsdanbul'dan gelib de
Bize çalım satıyu

Görele'nin nesine
Çarugeynesine
Dulanurum gülümün
Cenned guşu sesine

Enelim Göreli'ye
Hökümete varalım
İzinneme işini
Aradan çıkaralım

Beğem yeşil Görele'm
Giresun seğen ilin
Bi kere gonuşsag da
Kiddense azım dilim

Geceleyin buz dudmuş
Evlerinin saçağı
Elevü'den mi aldın

Yılan dilli bıçağı

Yalu'dan çıkmış yola
Omuzunda beşlisi
Nece güzeller gördüm
Habudur en dişlisi

Çaşuda Gonagdüzü
Guru kirezin dibi
Bi su verenim de yog
Kim var ki benim gibi

Ah kirez gara kirez
Beni de dinle biraz
Cehennemin çilesi
Benim çegdiğimden az

Elegü'de böyüg düz
Gır horanın belini
Geddi emeğim boşa
Oldun elin gelini

Görele çaşu yanı
Vardır Yusuf bahçesi
Canıma can gatıyu
Nazlı yârimin sesi

Geçinib gidiyurum
Yalu bereketiyle
U beğem olsayıdı
Beslerdim guş etiyle

Görele Gemidaşı
Ver edelim golçağı
Bunca adam tanıdım
Yog sen gibi alçağı

Görele çaşu çiçeg
Ezme güzelim ezme
Alıb getmesen beni
Adamım diye gezme

Baban Yulu'dan almış
Bi sarug bi abani
İnkar etme civanım
Yabanisin yabani

Görele'de digdümüş
Cılgavadan kürkünü
Son nefesimi vermem
Dinlemeden türkünü

Görele'den aş da gel
Çıg dağın doruğuna
Gurban olayım gurban

Dolaşug saruğuna

Görele yalusunda
Manyat çekerim manyat
Dudmazsam sözlerimi
Beni ateşlere at

Görele gıyısında
Manyat çekerim manyat
Bunca çiçeg gopardım
Hebsinde bi başga tat

AH GÖRELE GÖRELE-4

Görele çaşusunda
Basma keser dikerim
O yar sağen olusa
İt olu da ürerim

Görele bazarından
Alıcağım reçine
Bi düşen çıkamıyu
Gözleriğin içine

Darı vermiş doranı
Yog arayıb soranı
Yalu kemençesine
Yakışıyu horanı

Demür admış Yalu'ya
Gemi yolcu alıyu
Gidenlerin ardından
Gözceğezim dalıyu

Görele esüg püsüg
Tipi yağayu tipi
Heç aglımdan çıgmıyu
Guru kirezin dibi

Elevü'den geliyu
Yolun sonu Zantara

Beni rezil eddine
Oy adın badsın para

Görele Mayıs Yedi
Eninde yeşil fisdan
Dile düşdü sevdamız
Oldu Palu'ya desdan

Gabaralu çapula
Görele yapusu mu
İzinneme kağadı
Cennedin tapusu mu

Uy anam hamsi çıkmış
Sebed al ged Yalı'ya
Ben sabredemem anam
Altı gün var salıya

Görele gave önü
Çiçeklüdür balkonu
Bagsana gaşa göze
Allah almasın onu

Görele'de kesdene
Galag yapılu galag
Yoluma çıkıcagmış
Oşt get oşt get gamalag

Elevü'den geliyü
Başında yeni şayag
Havasına bagsana
Sanki yememiş dayag

Yalu işi değildi
Yeni püsküllü fesi
Basgın yedi demende
Artıg gısıldı sesi

Görele mal bazarı
Gez bozarı bozarı
Yenig düşdün hırsına
Kime eddin zararı

Elevü terzileri
Diker kilut pontulun
Gırgarısı oynadan
Bilmez evinin yolun

Gırda garı oynatu
Görele gopugları
Biri döner Allah'ım
Öpülü topugları

Yalu'daki boş evde
Ecünnü düğünü var
Dile gelse annadsa

Odalarda daş duvar

Nara admayın uşag
Elevü'nün golü var
Şen olsun muhabbadler
Her işin bi yolu var

Görele'de isgele
İsgele gelse dile
Fır fır döner etegler
Gadehler elden ele

Görele'nin büküne
Darı ekerim darı
Çıkardı beni başdan
Çakır göz saçı sarı

Gar yağayu yağayu
Allah ne edeceğim
Görele dargun bize
Gurbete gideceğim

Oy Görele Görele
Garlu dağ bildim seni
Bagmadın yüzlerime
Yağdın yandudun beni

Yeşil başlu ördeğem
Gölemece dal da gel
Hamsi vurdu garaya
Sebedini al da gel

Barabad çekiliyu
Bu sargan berekedi
Dolsun gayıglar dolsun
Doyursun memlekedi

Görele'de Ortaçay
Ata binerim ata
Her yanım çürüdü ya
Hapısda yata yata

Görele'nin evleri
Dışa bakar avlusu
Gülüm aşdı geliyu
Sarusandal yavrusu

Görele uşagları
Türkü söyler yüregden
Kokuların yayılu
Yeni açan çiçegden

Gırgarısı oynadu
Görele gopugları
Golcu basgına çıgmış

Yavaş vur topugları

Garanlugda şaşudum
Görele yollarını
Duddum da öpüverdim
Boncuglu gollarını

Görele Deregözü
Eg ekinler böyüsün
Dağdaki garlar gibi
Erir de tükenüsün

AH GÖRELE GÖRELE-5

Yaşmacuğum söküldü
Pulu yere döküldü
Yalu Yalu dendükce
Beğem boynum büküldü

Görele'nin guzları
Salkum salkum buzları
Uşaglar gezünüken
Arı dutar gızları

Gezersin Görele'de
Hep gerine gerine
Gördün mü nası düşdün
Kepedu'nun diline

Görele gopugları
Gene düşdü dillere
Naşı geldüg Allah'ım
Habu gara günlere

Görele Tirebolu
Giresun'da gayıglar
Gocası misgin olan
Aşamüsdü sayıglar

Görele'den gaç da gel
Ura cehennem sağa

Taflanın arkasından
Yuvallan da gel bağa

Yayladan Göreli'ye
Eniş enerim eniş
Habu nalet sevdalıg
Bağa edeceg bi iş

Görele'de gazanlar
Fokur fokur gaynıyu
Ne çalımlı yörürsün
Her yanların oynuyu

Görele'nin bıçağı
Islansa paslanu mu
Görele uşağına
Yiğitlig taslanu mu

Görele'nin bekmezi
Yenülü banım banım
Bi gara gız yüzünden
Çıkıyu habu canım

Görelenin bekmezi
Yenülü banım banım
Bigün beğem olsun da
Agsın toprağa ganım

Görele deniz gıyı
Keteni gurudurum
Gülüm seğenim dedi
Ölürsem unudurum

Görele bıçağının
Yaldır yaldır gümüşü
Bi sen sarıl bi de ben
Bitürelim şu işi

Görele bazarında
Kiraz satulu kiraz
İgbal satulu olsa
Ben de aludum biraz

Gurud Allah'ım gurud
Görele çayırını
Çıkar mısın güzelim
İmadlu bayırını

Görele dere gıyı
Goyun yayallar goyun
Paldırın arasında
Soyun güzelim soyun

Görele Gonagdüzü
Böle gezerim böle
Al beni gucağına

Nası bilüsen öle

Görele elma bazar
Satılu azar azar
Çözme cemberi gülüm
Nazar olusun nazar

Görele sağar dilsiz
Geçmez kimseye nazım
Peşinde gezer miydim
Böyle yazılmış yazım

Görele gonagları
Yeni yapulu yeni
Kör olsun bu gözlerim
Niye gördü ki seni

Görele'den gidiyu
Canımın içi gülüm
Açmışlar duvağını
Ölüm nerdesin ölüm

Görele'de düğün var
Sayılmaz gonagları
Emiyu gözyaşını
Bembeyaz dudagları

Görele'de gayıglar

Ağlarını ayıglar
Sevdüğünü el alan
Ölüm diye sayıglar

Görele'nin imamı
Sela veriyu sela
Düşünsün sözlerimi
Yoğsara çıkıcag bela

Görele'de sevdalım
Dalım gırıldı dalım
Bana nasib değilmiş
Bari bi dudsun salım

Görele'de düğün var
Sıra sıra gonaglar
Alacag canlarımı
Gırmızı gül yanaglar

Görele Demen Düzü
Demenin daşlarına
Dokunsam ellerimle
U saru saçlarına

U saru saçlarına
Gözümde yaşlarıma
Artug çıkamaz oldum
Görele başlarına

Görele'nin bazarı
Kim eyledi nazarı
Yanagları gül olmuş
Gız gızarı gızarı

Eleri açıg yârim
Akıldan gaçıg yârim
Gel gizli buluşalım
Görele güçüg yârim

Görele'nin gızları
İnce oyun oynuyu
Şakır şakır parmaglar
Gözler atiş yanıyu

Görele'de minare
Çıkdu hoca selaya
Bi çakır göz yüzünden
Galdı başım belaya

Sis Dağının başını
Boran gapladı boran
Görele'de bayram var
Guruldu böyüg horan

Burası mal bazarı
Heb kesdiler goyunu

Ölümüne seyiyun

Napıcan soyunu

Burası mal bazarı

Kesiyular goyunu

Görele uşagları

Oynar bıçağ oyunu

Görele Gonagdüzü

Guruldu böyüg horan

Garaman kemençeci

Dayanu mu buna can

Sıra sıra kirezler

Zıpcuğunu yemezler

Görele'nin gızları

Heç mi türkü bilmezler

Görele casusunu

Gezeyim uçdan uca

Beğem gibi gadersiz

Var mı dünyada aca

Görele'nin davulu

Uzagdan gelü sesi

Admasına inanıb

Adam sandım herkesi

AH GÖRELE GÖRELE-6

Görele'nin zunnası
Yakışıyu davula
Sevib de alamıyan
Yola saçını yola

Görele'de düğün var
Gara yaslıyım bugün
Ayırdın bizi zalim
Övün işinde övün

Görele gıydı bize
İnan güzelim inan
Açıcag duvağını
Çarug ağazlu oğlan

Görele'nin çeşmesi
Agsın yollara ağsın
Sözümde durmaz isem
Canım urganda çığsın

Görele'de horan var
Vur topuğu topuğu
Kimselere benzemez
Buraların gopuğu

Hamları aşlayalım
Yanmışı daşlayalım
Görele düğün dernek
Horana başlayalım

Yamyamlar yanıb söner
Derenin düzlerinde
Dönüb durur garılar
Atiş var gözlerinde

Andalların sazları
Ördegleri gazları
Gelmiyu heç insafa
Görele'nin gızları

Suyun altında gufa
Ha doldu ha dolacag
Görele'nin gızları
Yaman gelin olacag

Görele'de dud dibi
Dudlarını yiyesi
Beni aldadı geddi
Allah baynıdmiyesi

Görele bazarında
Satıyular hararı
El sözüne gandın da

Kime eddin zararı

Görele'de düğün var
Yakılıyu gınası
Kimseye bi sözüm yog
Cehennemlig anası

Çığdı yola gidiyu
Görele'den gelinçi
Yanıyu atiş alev
Garib Memed'in içi

Geddiler Görele'den
Bilemiyum yerini
Goynunda sagla gülüm
Kirez küpelerini

Görele köprüsünde
Dönüb dönüb bakarsın
Yanına varcag olsam
Canlarımı yakarsın

Görele posdanesi
Hani bağa megdubun
Düşenin dosdu olmaz
Vurun garibe vurun

Beter oynar horanı
Elevü'nün uşağı
Atıverir çatmaya
Yılandili bıçağı

Onmaz bi derde düşdüm
Sıkıl canlarım sıkıl
Ben sevdim eller aldı
Yıkıl Görele yıkıl

Gücüg ayı gelince
İlkbaharın seline
Düşdüge genç yaşlarda
Görele'nin diline

Boş taslarım dolmadı
Dileglerim olmadı
Seni Görele seni
Gılın gıbırdamadı

Görele'nin salisi
Al somunu lavaşı
Bi hayırsız yüzünden
Gayıbeddüg savaşı

Görele köylerinde
Dokuyular keteni
Aldı soğug topraglar

Gülden nezüg bedeni

Sis Dağı'nın başında
Borana bag borana
Görele Gonagdüzü
Horana bag horana

Çavuyu Görele'ye
Nisan güneşi nisan
Ayırmadı Allah'ım
Bizi ayıran insan

Yalu'ya gider misin
Yalu'da gezer misin
Yolunda gazel olsam
Çineyib ezer misin

Almış Yalu'dan biled
Isdanbul'a gidiyu
Sankim bi kör bıçagla
Ceğerimi didiyu

Görele meydanında
Dutulmuşum sanağa
Bıragsa kör talihim
Gelseg yanag yanağa

Görele Çeşmebaşı
Su doldurur çanağa
Dokunsam yanar elim
Gan gırmızı yanağa

Yalu'ya indüg yârim
Hevliye gandug yârim
Sağa ne diyim daha
Gavrulmuş fındıg yârim

Giderken Göreli'ye
Göynegleri geyine
Anca böyüyun daha
Sevda senin neyine

Geldi sali günleri
Yalu'ya gider misin
İçerken dondurmayı
Bağa el eder misin

Elevü'nün deresi
Gabarmış da akıyu
Cenberinin altından
Alıyarag bakıyu

Sen gülümsün canımsın
Gözümün içi yârim
Sağa laf mı atıyu

Ellerin piçi yârim

Böğün Mayısyedisi
Yalı gidelim Yalı
Görele güzelleri
Yan balar peşdemalı

Ördeg iner andala
Ava giderim ava
Ağlımı garuşdudu
Çog serd esiyu hava

Görele'de oturu
Çıg gapıya göreyim
U saru saçlarını
Örüg örüg öreyim

Duydu Görele bizi
Herkes bizden söz eder
Yaşmağanın altından
Işmar eder göz eder

Görele andalında
Sazana bag sazana
Bakıb bakıb duruyu
Uşaglar boş gazana

Görele'den görünü

Çavuşlu'nun evleri

Bu da gelib geçiceg

Ben addaddım neleri

AH GÖRELE GÖRELE-7

Görele'ye gidiyu
Sırtında yarmaçası
Artug yama dudmuyu
Dökülüyu paçası

Bubba diye seslenü
Beşigde ay parçası
Berinner geceleri
Gurbeddedür gocası

Görele'de dikilmiş
Gabgaradur abası
Bahçada gonuşuken
Çığdı geldi abası
Yakında bi gan akar
Çog gaddardur babası

Görele yapusudur
Parıldar garagulag
Gan fışgıru göglere
Serildi yere dalag

Görele'den çıg yola
Ver elini Gaynar'a
On buğazın derdini
Ara ha bubam ara

Erken çıg Görele'den
Işımadan düş yola
Mallar nası bekliyu
Berekedlü Halkova

Seğenle Yalularda
Bi adım addug yârim
Fındıg üzüm gurusu
Ballardan daddug yârim

Görele yağdı beni
Biçildim ekin ekin
El gızına güvenme
Tekin değildir tekin

Görele yapuları
Var hebsinde emeğim
İnsanlar sağır dilsiz
Olmuyu bi dileğim

Görele'de bahçalar
Mandalin ağaçları
Kırk yıl geçdi aradan
Ah Çalış yamaçları

Çığdı gelinçi yola
Göreli'ye ineceg
İçimdeki sızılar

Topragda mı dineceg

Görele'den üsdüme
Guma getüdü guma
Hayırsıza söleyin
El adsın tabutuma

Çaşu çog galabalıg
Ben yalağuz insanım
Eller gülüb sölerken
Canım çıkıyu canım

Bu sene Görele'de
Ben döşüdüm kirazı
Olum gelse ne çıkar
Unutamam bu yazı

Yaşardı Görele'de
Çagmag çagmag gözleri
Bütün gani çekilmiş
Kireç gibi yüzleri

Aynanın gapağına
Yazı yazarım yazı
Gülüm ile geçüdüg
Görele'de bu yazı

İşim var Görele'de
Yola çıkıyum bögün
Bağa eddüglerinle
Öğün güzelim öğün

Görele duymaz bizi
Sağır oldular sağır
Çıg gapıya sevdiğim
Haşim'im diye bağır

Görele lokantası
Silme doldurur tası
Köyden geliyu yârim
Omzunda filintası

Elevü'den alınma
Tozluglu ayaggabı
Yel esse uçuracag
Boyu sabliye sabi

Evlerinin perdesi
Gül dalı işlemelü
Öpme ile ganılmaz
Azıcug dişlemelü

Yarın salı günüdür
Göreli'ye gideceg
Azıcug gezib tozub

İki adam görüceg

Görele'den geliyu
Dudmuş Daş Boğazı'nı
İki türkü atınca
Nası duddum azını

Yalu yolu bozduma
Gopar yi gıynağından
Opüversem gan damlar
Nar içi yanağından

Görele Meydanı'nda
Mutur gibi atıyu
Evleri gazel tamı
Çul çabudda yatıyu

Görele'den al da gel
Bakır ilistirini
Nerden buldun da aldın
Elin külüstürünü

Elevü'nün yanından
Dere geçiyu dere
Yagdına canlarımı
Allah belanı vere

Görele'den okarı
Doğdur geliyu doğdur
Ben yanuyum burada
Seğen haberin yoğdur

Çaşu gıyılarında
Gene mi içiyusun
Güzelim beğem ile
Dalga mı geçiyusun

Görele'den gelüken
Sardı beni gancıglar
Buğazığın altında
Dulam dulam boncuglar

Görele gaşusunda
Oturu çaşusunda
Adam böle eder mi
Bi garib gomşusuna

Gurud Allah'ım gurud
Görele çayırını
Çıkamasın sevdiğim
İmaddu Bayırı'nı

Çaşuya gidiceğem
Duzum tükendi duzum
Hani yârin dellerse

Salıget beni guzum

Ayvanın sarısına
Çötende darısına
Elevü'nün dilinde
Dönmüş al garısına

Görele'de evimiz
Bi afur bi de oda
Mini giyiyu gızlar
Buna diyular moda

Çaşu'nun güzelleri
Deldi barımı deldi
Öbdüm yanaglarından
Gözlerinden yaş geldi

AH NEYLEYİM GÖNÜL

Türkü dinleyenlerin, türkü söyleyenlerin unutamayacağı bir ezgi vardı yetmişli yıllarda. Düşmezdi dillerden: "Ah neyleyeyim gönül senin elinden/ Her zaman ağlarım gülemem gayrı/ Ben bıktım usandım elin dilinden/ Terk ettim sılayı dönemem gayrı/ Der Ferrahi yare haber salarken/ Gayrı ağlar oldum ben de gülerken/ Yar aşkından dertli dertli çalarken/ Sazım düzen tutmaz çalamam gayrı…" Ceyhanlı Âşık Ferrahi'nin dillerden düşmeyen, ölümsüz ürünüydü bu. Öyle ürünler vardır ki yaratıcısından daha ünlüdür. Bu türkü abartmasız yurdumuzun dört köşesinde çalınırken, söylenirken, Ferrahi adını kaç kişi merak ederdi kim bilir.

Ferrahi'nin çok sevilen bir türküsü daha vardı o yıllarda: "Ela gözlü nazlı yâri/ Görem dedim göremedim/ Boş kalmıştır kavil yeri/ Varam dedim varamadım…/ Gönlümün gülü nerede/ Engeller durmaz arada/Emine'yle ben murada/ Erem dedim eremedim." Sanatçının en ünlü iki türküsünde de acının, ayrılığın dile getirildiği değil haykırıldığı görülür. Bu denli içtenlik, bu denli yalınlık ancak acıyı yaşayarak yakalanabilir. Bu geçeği kanıtlarcasına kısacık yaşamın bin bir acıyı sığdırmış Ferrahi…

Asıl adı Mehmet Ali olan âşık, Ceyhan'ın Kıvrık köyünde doğar. Anasız babasız kalır küçük yaşta. Eğitim görmez. Azaplık mı yapmaz, tutmalık mı yapmaz doyurmak için karnını. El kapılarında geçer çocukluğu, gençliği. Gençlik bu, gönül bu, yürek bu, coşmadan, çarpmadan, ısınmadan, bir yana akmadan nasıl dursun? Yazgı mı dense, şans mı dense, rastlantı mı dense daha uygundur bilemem. Kısası Emine'ye tutulur 1934 doğumlu Ferrahi. Yoksulun, yetimin, öksüzün, garibin biriysen Emine'yle erebilir misin murada? Yıkım bundan sonra gelir. Dert bundan sonra gelir. Acı bundan sonra gelir. Açlık, işsizlik, hastalık bundan sonra gelir. Ama ozan yüreğidir, âşık yüreğidir onunki. İçini can yoldaşına, sırdaşına sazına döker. Çalar, çağırır, gezer dolaşır. Sazıyla, sesiyle, ezgileriyle, sözüyle tanınır ülkemizde. Başkasıyla evlendiyse de, kızının adını Emine koyduysa da içindeki o ilk ateş sönmedi ki. Kızı Emine'yi beş yaşından başlayarak gezdirdi yanında. İçindekileri dillendirdi. Üç beş kuruş verildiyse karnını doyurdu. İçinizden, "Çilesi dolmadı mı?" derseniz de boşuna. 1964 yılında otuz yaşında buz gibi delikanlıyken felç geldi ses

tellerine, yitirdi sesini. 1969'da da çekip gitti güzelim dünyadan. Kızını, şiirlerini, türkülerini bırakarak…

Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları Halk Edebiyatı Dizisi'nde yayımlandı Ceyhanlı Âşık Ferrahi (Ankara-1997). Eğitimci, halkbilimci Halil Atılgan'ın yapıtı Cumhuriyet döneminin önemli halk ozanı Ferrahi'yi genişçe, eksiksiz anlatmaktadır. Büyük boy, 288 sayfalık kitabın en ilginç bölümlerinden biri de yazarın, Ferrahi türkülerini notalayarak yayımladığı sayfalardır. Ayrıca "Ölümünden Sonra" bölümünde ozanla ilgili belgelerin, fotoğrafların yer alması da yapıtı güzelleştirmiş. Bilim adamlarının ozanla ilgili makalelerine de yer verilmiş kitapta.

Aşk, ayrılık, acı, çile, sıkıntı temalı şiirlerinden başka, ozanın gurbet, memleket, sıla, yurt güzellikleri, öğüt, kahramanlık, dinsel konular (tasavvuf), Atatürk gibi ozanlarımızca ortak duyarlılıklara da yer verdiği görülüyor. Aynı bölgenin ozanı koca çınar Karacaoğlan'ın şiirlerinde yirmiden çok bayan adı geçer. Ferrahi'de de bayan adının çokluğu dikkat çekici.

Çok sevdiğim "Ah Neyleyeyim" türküsünde kitabı okuduktan sonra yeni acılar, yeni güzellikler buldum. Ah neyleyim gönül senin elinden…

AHMET ERSÖZ ÜSTÜNE

Genelde öğleden sonra satışa sunuluyor Yeşilgiresun gazetesi Görele'de.

15 Haziran 2006 tarihli gazeteyi de bir öğle sonrası aldım Üniversite Kitabevi'nden. Her zaman yaptığım gibi ilk sayfaya baktım. Sayfanın tümü değerli yazar, hukukçu Ahmet Ersöz'e ayrılmış.

Yeşilgiresun için, Giresun'daki öteki gazeteler için Ahmet Ersöz'e bir sayfa ayırmaktan daha doğal bir şey yok ama bu öyle olağan durumlardan değil.

Yazı ustası, fıkra ustası, taşlama ustası Ahmet Ersöz yaşamını yitirdiği, toprağa verildiği için tam sayfa habere konu olmuş.

"Danışmak Gibi Olmasın", "İskele Babası", "Ayranı Yok İçmeye" yapıtlarıyla, öteki yazdıklarıyla Giresunlu yazarlar içinde, kalıcı bir değer Ahmet Ersöz.

Duyarlı, sorumlu, bilinçli, aydın, insan yanını; duygularına, düşüncelerine, gözlemlerine ekleyerek yazıya, sanata dönüştürdü. Doğrunun, gerçeğin, acı çekenin, haksızlığa uğrayanın yanında oldu yazdıklarıyla.

Buralarda kimse kalamayacağına göre o, "kalacak bir türkü" söyledi gitti…

Cenazesinde bulunmak isterdim. Dostların aklına bana telefon etmek gelmedi.

Ersöz'ün güçlü bir gülmecesi vardı. Düzyazılarında, satır aralarında, taşlamalarında abartıya yaslanmadan, karikatürize etmeden ulaşırdı sanatın bu güç alanına.

Yazılarında dil devrimiyle oluşturulan sözcükleri de kullanırdı yeri geldiğinde.

Damla damla ulaşırdı dil ustalığına…

Bu yazı ölümün ardından gelen değil yaşamın, kalıcı olanın ardından gelen bir yazı olarak algılanmalı.

Doksanlı yıllarda çıkan, "Ayranı Yok İçmeye"nin ardından da yazdığımı anımsıyorum.

Yeşilgiresun'da yazmak çok önemli Hayrettin Günay için... Bu köşede yazmaya başladıktan sonra nice dostlar edindim, nice büyüklerle tanıştım. Ahmet Ersöz onlardandı.

Bu yazıyı "Kentimize Destan"la noktalayalım:

Nesinden başlamalı koca destanımız var,
Karadeniz boyunca bilinmez şanımız var.

İmar nasıl yapılır engebeli her taraf,
Bir hilkat garibesi şehir planımız var.

Gülistandı bir vakit bizim şu şehir parkı,
Oysa şimdi o yerde yalnız bostanımız var.

Peşpeşine gelirdi önceleri gemiler,
Artık uğrak olmayan metruk limanımız var.

İçki tüketiminde Antep bizi geçince,
Kentimizde üç öğün rakı atanımız var.

Fındıkla çay yetersiz yardımcı ürün gerek,
Kurtarıcı bitkimiz bir tek sırganımız var.
.....
Tüccar fındık satarken tavandadır piyasa,
Fakat köylü satınca bu kez "Tabanımız" var.

Yeşil beyaz formaya yürekten gönül verip,

Yardım anı geldi mi çalım yapanımız var.

Bunları yazdık diye kızan olur mu bilmem,

Oysa ne yanlışımız ne de yalanımız var.

AHMET KAÇAR

1926'da Cürükeynesil Köyü'nde (Sağlık Köyü), Çillioğlu Mahallesi'nde doğan Ahmet Kaçar, şiire küçük yaşlarda başlar. Bir yanıyla geleneksel halk şiirinin, bir yanıyla da "türkü yakma" geleneğinin izleri vardır ilk şiirlerinde. Kaçar, çok okuyarak, zengin olan duygu dünyasını; giderek gelişen kendini yenileyen bir anlayışla şiire dönüştürür. İkinci Dünya Savaşı'nın yokluk yıllarında lise eğitimi yarıda kalan Kaçar kendini şiire, müziğe verir. "Unut Beni", "İlk Göz Ağrısı", "Anar Ömrünce Gönül" gibi klasik şarkılara söz yazarı olarak atar imzasını. Şiirlerinin bir bölümü "Kim Bilir" adıyla 1963'te bir bölümü de "Yalancı" adıyla 1984'te kitaplaşır. Esprileri, hazırcevaplığı, şakacılığı, çiçeklere düşkünlüğü, insan sevgisi, yardımseverliği, düşündüğü gibi yaşama ilkesi en belirgin yönlerindendir. "Dörtlük" olarak yazdığı çok sayıda taşlaması da ünlüdür. Eynesil Tapu Sicil memurluğundan emekli olan sanatçı, yazmayı sürdürmekte ayrıca beste de yapmaktadır. Hazırlanmakta olan yeni şiir kitabına alınacak şiirlerden bir örnek sunuyoruz:

ÇAĞRI
Doğuyor yeni bir çağın güneşi
Şafakla yollara bir çıkalım hey!
Sönsün yıkanların nifak güneşi
Kara zindanları bir yıkalım hey!

İlâhi bir sestir mavi derinde
Bindallı bürünmüş güzellerinde
Şölenler kurulur harman yerinde
Atar meydanlarda yiğit çalım hey!

Emsalsiz bir vatan Anadolumuz
Heykel taşlarımız ipek yolumuz
Açılır göğsümüz sarar kolumuz
Çelik barajları bir yapalım hey!

Saklamasın sisler günün gözünü

Yeşeren tohumlar suyun özünü
Ana babaların öpüp gözünü
Gençlerin elini bir sıkalım hey!

Bozkırın bağrına getirdik suyu
Bir kara elmastır fışkıran kuyu
Tarihin beşiği Anadolu'yu
Yaşasın sonsuza yaratalım hey!

O sensin yurttaşım, incim, samurum,
Soluğum, nefesim, mayam, hamurum...
Gölgene basana düşman olurum
Düşüp kırılmasın bir tek dalım hey!

AHMET KAÇAR ŞİİRİNDE BİÇİM

İlk ürününü 1940'lı yıllarda veren, 1950'li yıllarda yazdığı şarkı sözleriyle adını sanat müziğiyle ilgilenenlere duyuran, yaşamıyla "Giresunlu Ozan" kimliğini taşıyan Ahmet Kaçar'ın şiirine biçim yönünden köşe yazısı olanağıyla değinmek amacımız.

İncelemeyi oluştururken Cem F. Karaahmetoğlu'nun emeğiyle 1995'te yayımlanan Kaçar'ın "Son Ufuklar" yapıtını kaynak aldık.

Kaçar, öncelikle hece ozanı. Duygusal şiirlerinde, şarkı sözlerinde, taşlamalarında, rubailerinde, öteki ürünlerinde hece ölçüsü egemen. On birli, 6+5'li hece kullanımına daha yatkın görünüyor: "Otlara yapışır tenin yatakta/ Bir han köşesinde dipte bucakta/ Elini uzatsan söner ocakta/ Alev garip garip kül garip garip"

Dörtlük nazım birimiyle yazdığı bu tür şiirler koşmayı anımsatıyor. Ne ki içeriğiyle, dörtlük sayısıyla, konu bütünlüğüyle; dil, uyak özeniyle halk şiirimizin en yaygın biçimlerinden biri olan koşmalardan farklı Ahmet Kaçar'ın ürünleri.

Kaçar; on dörtlü hece ölçüsünü de seviyor, kendine özgü dize uyumuna yatkın buluyor. Bu tür ürünlerde de 7+7 duraklanışa yatkın gözüküyor: "Çam dallarına doğru yorulursun git gide/ Gözyaşları gibidir taşın beyaz rengi de/ Çeşmede su bekleyen çamurlu bir testide/ lslak defne dalları yakar ellerinizi"

Sekizli hece ölçüsü, bu ölçüye yakışan 4+4 ya da daha değişik duraklarla kotarılmış şiirler de var Ahmet Kaçar'da "Paylaşıyor yollar izi/ Bir yabancı gibi bizi/ Çağırmadan sesimizi/ Alan başka birisi var"

Geleneksel mani biçimlerinden olan yedili heceyi alışılagelmiş 4+3 durağıyla değil de yer yer 2+5, 3+4 duraklarla yansıtan ürünleri de var ozanın. "Bağı boz edeceğim/ Seni toz edeceğim/ Bir kağıt daha çekip/ Altı koz edeceğim.

On dörtlü, on birli, sekizli, yedili heceyle kurulan şiirlerde koşma uyak düzeni uygulanmış. Şiirlerin dörtlük sayısı ise değişkenlik gösteriyor; İki, üç, dört, beş dörtlükten oluşan şiirler olduğu gibi dörtlük sayısı sekiz, dokuz, on olanlar da var.

Kaçar genelde tam, zengin uyaklara düşkün. Neredeyse tüm şiirlerinde redif bulma olası. Bu ses benzerliklerini; yerinde, doğal, aşınmamış sözcüklerle yaratıyor. Bu da şiirinin güçlü, özgün yanlarından: "Mevsimi geçen bir kesilmiş narda/ Serapsız bir çölün suyu akar da/ Sağır bir uğultu sesten yukarda/ Koyulur en uzun yola bakarsın"

Lirizmi iç titreten; duygu, hüzün, taşlama ozanı Kaçar'ın zaman zaman özgür koşuğa yönelmesi söz konusudur. Daha çok gençlik ürünlerinde görülür bu biçim: "Ne mesut senin avuçlarına/ Düşen damlalar/ Kırmızı kiremitlerden/ Yeşil ipek/ Tüllerin arkasında/ Şimdi uzaklarda/ Karlar altında bıraktığımız/ Fakir kulübeler/ Sisler içinde/Zehra'nın mezarına da yağmurlar yağar"

Görele'nin, Giresun'un övünç kaynağı Ahmet Kaçar hece şiirlerinin kiminde nazım birimi olarak ikiliği yeğliyor. "İlk yolculuğun akşamı anlar ki giden/ O artık hiçbir zaman olmayacaktır bizden", "Yalnız diğer mevsimler gibi değildir zaman/ Son bir yaprak dökümü sürüp gider her zaman", "Gel bir lisanı gazelle edelim sohbet, gardaşım/ Yazması bir başka ozan böyle muhabbet gardaşım/...Diyorlar ki piyasaya sahte para süren varan/ Fakirlerin iftirası bu kadar dehşet gardaşım/...Eski Pazar yerlerinde ümitle gelerek evden/Boş zembille dolaşması sana da zahmet gardaşım"

Ayrı şiirlerinden alıntıladığımız örneklerde hecenin değişik ürünleri verilse de nazım birimi ikiliktir.

Kaçar bu tür şiirlerde divan şiirindeki gazelden yola çıkar Aruz ölçüsüne yüz vermez ama o ölçünün uyum-ses güzelliğini kendine özgü duraklarla yakalamaya çalışır.

Kimi örneklerde de şiirine başlık koymayarak "Gazel" der yalnızca. Bu yönüyle bütünleşir Nedimlerle.

Eski şiirimizin en sevilen biçimi bilindiği gibi kimi çağdaş ozanlarımızca da yeni olanaklarla kullanılmıştır. Turgut Uyar'ın Divan'ında, Attila İlhan'ın Tutuklunun Günlüğü'nde, Hüseyin Yurttaş'ın Kirli Tarih'inde İlhan Demiraslan'ın Acının Uçları'nda çok başarılı örnekleri vardır gazel biçiminin. Bu başarılı

örneklerden gazelin özü olan "aa/ ba/ ca/ da/ ea…" uyak düzenine uyulmuştur. Bu ozanlarda olduğu gibi Ahmet Kaçar da gazel biçimini özümsemiştir. Örneğin "aa/ bb/ cc/ dd…" biçiminde yazmamıştır. Bu da Kaçar'ın kullandığı biçim teriminin ne anlama geldiğini bildiğini gösteriyor.

Ozanın "Taş" adlı şiirindeyse daha başka biçim görülür. Şiir yedili dörtlükle başlar, on dört heceli on bir ikilikle biter.

Kaçar'ın ünlü dörtlükleriyse taşlama, rubai özelliğindedir.

AHMET KAÇAR'IN ARDINDAN-1

Göreleli ozan, söz yazarı, besteci Ahmet Kaçar Görele Devlet Hastanesi yoğun bakımında 11 Mayıs 2018 gecesi saat 22.30'da yaşamını yitirdi.

Ahmet Kaçar, 92 yaşındaydı.

Toprağa 12 Mayıs'ta verildi Ahmet Kaçar. Kaçar'ın cenaze namazı Cumartesi ikindi namazı sonrası Hasan Ağa Camisi'nde kılındı.

Şakacı, nükteci, güler yüzlü, sürekli yardımsever kişiliğiyle çevresinde çok sevilen Ahmet Kaçar'ın cenazesine çok yoğun katılım oldu. Giresun'dan, Tirebolu'dan, Eynesil'den, Beşikdüzü'nden arkadaşları, dostları, sevenleri onu bu son yolculuğunda yalnız bırakmadılar. Göreleliler, köylüleri Çürükeynesilliler tümden katılmıştı bu dönüşsüz gidişe.

Namazın ardından Görele Cumhuriyet Alanı'nda (Konakdüzü'nde) Ahmet Kaçar'ın sanatçı kişiliğiyle örtüşen bir tören düzenlendi.

Görele Belediye Başkanı Tolga Erener tören için gerekenleri yaparak bekleyişe geçmişti. Çünkü Ahmet Kaçar aylarca yanında kaldığı, güç, sayrılı günlerinde en iyi biçimde bakıldığı yeğeni Mehmet Kaçar'a (Ahmet Kaçar'ın ağabeyinin oğlu) "Ardımdan tören yapılmasın" demişti. Gerekçe göstermemişti. Sağlığında da törenleri yapmacık bulurdu. Belki de böyle bir kişiliğin yansımasıydı.

Görele Belediye Başkanı Tolga Erener'in bekleyişe geçmesinin nedeni buydu. Öte yandan Ahmet Kaçar'ın sevenleri de tören istiyordu. Namaz öncesine dek "tören" konusunda ikilem yaşadık.

Mehmet Kaçar'la (kayınım) tören konusunu bir iki kez konuştuk. Tören isteği yoğunlaştı. Ahmet Kaçar'ın "yapılmasın" sözüne karşın törende karar kılındı. Yapılmasa da büyük olasılıkla olumsuz yorumlarla karşı karşıya kalınacaktı.

Yoğun kalabalık tören alanında da yalnız bırakmadı sanatçı Ahmet Kaçar'ı.

Görele Kaymakamı Erdoğan Turan Ermiş, Görele Belediye Başkanı Tolga Erenel, Hayrettin Günay, Özcan Temel, Ahmet Kaçar'ın sanatçı özelliklerini vurgulayan konuşmalarla Kaçar'ın son yolculuğunda, son törenine katkı sundular.

Ahmet Kaçar, Çürükeynesil (Sağlık köyü, Cillioğlu Mah.) mezarlığında, mezarlığın "Kacaruları" bölümünde toprağa verildi.

Görele Kaymakamı Erdoğan Turan Ermiş, Görele Belediye Başkanı Tolga Erener, Görele Güzel Sanatlar Fakültesi öğretim üyeleri Yaşar Serin, Meyser Kaya, Kaçar'ın mezarı kapatılırken kürekle toprak atanlardan.

Kaçar'ın ölümü yerel, ulusal basında yer aldı. Başta Cumhuriyet gazetesi olmak üzere birçok ulusal gazete Ahmet Kaçar'ın ölümünü kültür sayfalarında duyurdu. İlimizin, ülkemizin en eski iki üç gazetesinden biri olan Yeşilgiresun gazetesi haber yaptı Ahmet Kaçar'ın ölümünü. Ahmet Kaçar, Yeşilgiresun'un her şeyi Hasan Öğütçü ağabeyin de ortaokuldan dönem arkadaşı, dostuydu.

Kayınım Mehmet Kaçar ile eşi Gülser Kaçar Yeşilgiresun'da, "11 Mayıs 2018 tarihinde vefat eden amcamız Ahmet Kaçar'ın cenaze töreninde bizleri yalnız bırakmayan, taziyelerini bildiren tüm dost, akraba ve sevenlerine sonsuz minnet ve şükranlarımızı sunar teşekkür ederiz." cümlesiyle vefat ve teşekkür yayımladılar.

Ahmet Kaçar'ın sağlığında onunla ilgili onlarca yazı yazdım. Yazdıklarım Görele Lisesi dergisinde, yıllar önce Görele'de yayımlanan gazetelerde, Yeşilgiresun gazetesinde, Giresun Dergisi'nde, Trabzon Kıyı'da çıktı. Giresun valiliğinin yayımladığı Ahmet Kaçar yapıtının "Ahmet Kaçar'ın ağzından teşekkür" yazısı da benimdi. 2012'de Görele Kaymakamı (şimdi vali) Aykut Pekmez'in "Görele Kaymakamlığı Yayını" olarak bastırdığı "Yıllar"ın da kısa Ahmet Kaçar yaşam öyküsü benimdi.

Onları emek vererek ama hiç zorlanmadan yazmıştım. Bu yazı başka. Bu yazı değerlendirme içeren bir "ardından" yazısı. Belki de ilk kez "son" sözcükleriyle anlam bulacak bir yazı.

Bunu zorlanarak yazıyorum. Sözcüklerde, tümcelerde onunla ilgili yüzlerce anı baskılıyor beni.

Tümü de saygın, değerli. Onu anlatmaya nasıl başlamalı?

Onu başka başka yönleriyle anlattım onlarca yazıda. Bu da başka, özgün olmalı. Yazılmışları yineleme ne bana yakışır ne de Ahmet Kaçar'a.

AHMET KAÇAR'IN ARDINDAN-2

Ahmet Kaçar Görele'nin Çürükeynesil Köyünden. Bu köy ilçenin büyük köylerinden. Deniz kıyısından başlayarak, Kuyu Deresi'ni çevreleyen toprakları kapsayarak neredeyse 10 kilometre içerilere, tepelere ulaşan bir köy.

Ayhan Yüksel'le Feridun Emecan'ın yayımladığı "Görele Kazası Nüfus Defteri (1251/1835)" yapıtında yer alan (Görele, Eynesil, Çanakçı) 25 köyden biri.

Çürükeynesil kendine özgü yaşam biçimiyle Görele'nin çok önemli köyü. Eski bir yerleşim yeri. Türkmen-Çepni yerleşimini, gelişimini, evrimini, ekinini, dilini, kemençesini, bağlamasını, düdüğünü, davulunu, zurnasını, horanını, türkülerini, geleneklerini, göreneklerini bu coğrafyada yüzlerce yıl önceden günümüze köyü kaynak alarak adım adım izlemek, saptamak olası.

Köyde yaşayanlar geçmişten günümüze büyük dedeleriyle, soyadlarıyla anılıyor: Gacaruları, Amaduları, Sayduları, Ustuları, Torunuları.

Ahmet Kaçar, Gacaruları'ndan. Gacaruları, Kaçarlar önemli bir Türkmen boyu. 1779 sonrasına İran'da hüküm süren hanedan. Büyük Larousse'un verdiği bilgiye göre: "14. yüzyıl ortalarında Mugan steplerinden Suriye'ye göç etmişler. Timur'la geri dönmüşler. Şah İsmail Safevi, Akkoyunlu Ahmet'i yendiği zaman (1501) Kaçarlar da Şah İsmail'in yanında bulunuyorlardı."

1501 sonrasında Kaçarlar Anadolu'ya yerleşmeye başlıyorlar. İran'da egemenliklerine son verilince tümden Anadolu'ya yerleşiyorlar. Kaçarlarla, "Gacarularıyla" ilgili önemli bilgiler başta "Türkmen Aşiretleri" (Doktor Frayliç ve Mühendis Raulig, Türkçeye çeviren: Habil Âdem, Hazırlayanlar: Hasan Babacan-Servet Avşar), "Cenupta Türkmen Oymakları" (Ali Rıza Yalman-Yalgın) olmak üzere yayımlanmış eski-yeni kaynaklarda, ansiklopedilerde yer almakta.

Bu yapıtlardan yola çıkarak, ilgi alanımıza giren araştırmaları, tanışmaları da göz önüne alarak Kaçarların günümüzde Görele Çürükeynesil'de (Sağlık Köyü-Cillioğlu Mahallesi), Bulancak'ta, Ordu'da, Antalya'da, Van'da, Diyarbakır'da, Malatya'da, Musul'da, Bağdat'ta var olduklarını biliyoruz. Ahmet Kaçar'ın aile

kökenleri kısaca böyle. Babası Gacaru Hasan, anası Ustalu, Ustularından İpek Fadime (Fatma).

Ahmet Kaçar, Hasan'la İpek Fadime'nin ikinci çocuğu. İlk çocuk Kurtuluş Savaşı'nın başlarında doğan Halil İbrahim (Ahmet Kaçar'ın ağabeyi, kaynatam). Ahmet Kaçar "cumhuriyet" çocuğu. Cumhuriyet üç yaşındayken, 1926'da doğuyor. Sonraki yıllarda iki de kardeşi doğacak: Bahri Kaçar, Ayşe Kaçar (Usta).

Ahmet Kaçar çocukluk yıllarında kendine özgü yaşam biçimi, ekini, imecisi, kemençesi, düdüğü, bağlaması, davulu, zurnası, horanları, horancıları, Nasrettin Hocaları, düğünleri, eğlenceleri, dövüşleri, kavgaları, türküleri, atma türküleri, oyunları, bayramları seyranları, bıçakları, tüfekleri, tabancaları olan Çürükeynesil ortamında bu üretim, yaratıcılık, eğlenceler eğitiminden pay alıyor, etkileniyor.

Büyüklerinden, ağabeyinden, ağabey yaşındakilerden etkileniyor. Türkü söylüyor, düğünlerde horan, karşılama oynuyor bıkmamacasına. Köyde çoklarının çaldığı gibi düdük çalmayı öğreniyor. En yakınında 1900'ün başlarında doğan, Ahmet Kaçar'ın, sanatçı Ahmet Kaçar'ın yargısıyla "düdük virtüözü" saydığı Sabri Kahveci var. 1915 doğumlu Haşim Günay var. O da Sabri Kahveci gibi. Düdük çalıyor, türkü söylüyor, türkü yakıyor, 36 aylık askerliğinde yazdığı mektupların tümünü "türkü" biçiminde yazıyor.

Ahmet Kaçar'ın çocukluğundan başlayarak belleğinde, kulaklarında sesler, dizeler, türküler birikiyor. O da bu yolda ilk gençliğine doğru kendine özgü kişilik oluşturuyor.

Hiç sevmiyor köy işlerini. Fındık mındık, odun modun, tarla tapan onun işi değil. Hiç yanaşmıyor onlara. İşi gücü şaka gırgır, işi gücü türkü, dizeler, işi gücü düğünde oynamalar, horanlar, karşılamalar.

"Yârimin adı melek

Yârim giyiyor yelek

Seyredeceksen seyret

Rezillik nene gerek" türküsünü atıyor bir karşılama oynarken kendisiyle dalga geçen birine.

AHMET KAÇAR'IN ARDINDAN -3

Çocukluk, ilk gençlik yıllarında düğünlerde, imecilerde, fındık bahçelerinde büyüklerin yanık sesleriyle söyledikleri yüzlerce türkü birikir Ahmet Kaçar'ın belleğinde.

O da onlar gibi türkü atmaya, türkü söylemeye başlar. Müziğe, şiire gidilecek yolda ilk doğal dışavurumlardır bunlar. Özündeki duygusallıkla, yetenekle çevresinden aldıklarını kaynaştırarak ileride "Ahmet Kaçar şiiri, Ahmet Kaçar şarkısı" olacak ürünlerin kökleri yeşermeye başlar.

Hangi yaşta olursa olsun onu etkileyerek şiire, müziğe yönlendiren köyünü, çevresini köyünden etkilendiklerini belleğinde uyanık tutar. Yeri geldiğince şiir, müzik başlangıçlarıyla ilgili yetenekleri, büyükleri anar. Karaman, Hacıali, Kazım, Sabri, Mehmet, Haşim, Halil, Hasan, Velet bu konuda söz açıldığında öncelikle saydığı adlardandır.

Ahmet Kaçar (Ahmet amca) son günlerinde, son saatlerinde bile onları anımsar. Görele Devlet Hastanesi'ndeki bir iki dakikalık son konuşmamızda Haşim Günay'ı (babamı) andı. "Haşim'in türküsü... Evlerinin önünde..." dedi:

"Geddim de binbaşıya
Üç gün izin istedim
Sen nerelisin dedi
Görele'yi gösterdim

Sarı gızın evleri
Gaşudadur gaşuda
Aradım bulamadım
Salı günü çaşuda

Ağacın depesinde

Bak üzüme üzüme
Sulanayım sarı gız
Hau çakır gözüne

Evlerinin önünde
Bi ufacuk çidi var
Gidiceğem yanına
Bi alaca iti var

Endim derede hana
Su içdim gana gana
Besbelli öleceğim
Ben sana yana yana

Ey gidi türkülerim
Hep cebimde saklısın
Söle Haşim'im söle
Her ne desen haglısın"

Büyük bir yerleşim olan Çürükeynesil'in birçok mahalesi vardır: Yabca mahallesi, Sayıt mahallesi, Kacaru mahallesi, Kıran (Mahalle, Düğer mahallesi, Torunu mahallesi, Çolaklı mahallesi, Camiyanı (köyün merkezi), Maksutlu mahallesi, Şıhlı mahallesi...

Ahmet Kaçar'ın dedeleri Görele'den iki kilometre çeken Kacaru mahallesine yerleşmişler. Gacaru mahallesinde, Gacaru tepesinde Ahmet Kaçar'ın dede, baba evleri.

Çevreye egemen topraklarda. Görele Kumyalı, Eynesil, Karadeniz, batıda Bohçalu, doğuda Mebüllü, Devge, ta uzaklarda Daylı sırtları, Dekuzgöz, en uzaklarda Sis Dağı, güneyde Devge, Çürükeynesil sırtları Gacaru tepesinden görülmekte. Doğuda Kuyuderesi, batıda Çalış deresi köyün sınırları içinde.

Tepeler, tepeler, iki tepe araları, oyraklar...

Geniş darı tarlaları, fındık bahçeleri, tepelerde kestane, yaykın, pelit, gargiyen, çıtıruk ormanları...

Günün ışımasıyla kararması arasında hangi saatte olursa olsun yakından, uzaktan gelen koyun, kuzu, inek, keçi sesleri, at kişnemeleri... Dört bir yandan yankılanan düdük zurna, kemençe, davul sesleri... Kimilerde fıkır fıkır kaynayan, kimilerde yaşın yaşın seseri...

Ahmet Kaçar'ın çocukluğunu kucaklayan Çürükeynesil...

AHMET KAÇAR'IN ARDINDAN-4

Bu seslere Çürükeynesil'in Gacaru Tepesinde yaşayan Ahmet Kaçar'ın duyacağı üveyik, guguk, alakarga, karatavuk, sarısandal, incir kuşu, serçe, göğsü kızıl, çortkuşu, atmaca, doğan, karga sesleri eklenecek, tepelerden, aşağıdaki derelerden gelen sesler, ayrı ayrı tonlarda yel uğultuları eşlik edecektir. Çiçeğin, dalların, darı tarlalarının görkemli dut ağaçlarının, evlere büyük yellerde korunak olan taflanların, çınarların, ulu gürgenlerin, kestanelerin, göğü tutacakmış gibi yükselen kirazların sesi olur mu? Olur. Bu sesler Ahmet Kaçar'ın ses yeteneğini besleyecek gitgide Ahmet Kaçar Şarkıları'nın ilk ışıltıları olacaktır.

Doğduğu, tüm yaşamını geçirdiği bu mahalleyi, bu tepeyi çok sever. Buradan çok kısa aralıklarla ayrıldığı olur. Dönüşlerinde mutluluktan uçar. Sevdiği, severek yaşadığı çevresine döndüğü için mutludur. Burada yer içer, burada yatar kalkar, burada aile ortamında "laf etmelerin", "söyleşilerin" tadıyla dolar. Burada çiçeklere, çok sevdiği güllere emek verir. Burada esinlenilir şiirlere, şarkılara, taşlamalara, rubailere... Bu çevre yapmıştır onu Ahmet Kaçar. Çok bağlıdır buraya. Burasız yaşamın anlamı yoktur onun için.

1990'larda bir TRT çekiminde kendisiyle söyleşirken bu orman içinin, bu dar çevrenin sanatçı duyarlılığını verimsizleştireceğini söyleyen, kendisini en büyük kentimize sanat kentimize yaşamaya çağıran Avni Anıl'a şunları söyleyecektir: "Buralar gördüğün gibi değil. Buralar çok zengin, buralar çok büyük. Şu gelen seslere bak. Derelere, tepelere, ağaçlara, hışırtılara, uğultulara... Duyabiliyor musun? Tümü birer makam. Saba, hicaz, çargâh, buselik, hüseyni, rast, neva, karcığar... Bunlarla iç içeyim. Bunlar İstanbul'da yok ki."

Ahmet Kaçar çevresiyle, çevresinden aldıklarıyla var eder adım adım kendini. Yeteneklerini, ilgisini geliştirecek araçlardan yararlanmasını öğrenmiştir doğal yaşamı, okul yaşamı içinde. İlkokuldaki, Giresun Ortaokulundaki öğretmenlerinden yararlanmıştır kendince. Okuma, Türkçe kitabındaki bir iki şiir, bir iki öykü, masal, fıkra, roman alıntıları onda okuma alışkanlığı yaratacak, beğendiği şiirler gibi şiir yazmaya yönelecektir.

Eline geçenleri okuma alışkanlığı bilgi yanını geliştirdiği gibi sağlam ekin birikimlerine ulaştıracaktır onu. Okul kitaplıklarının, Halkevlerinin katkısını yaşam boyu unutmayacaktır. Gazete, dergi, kitap okurluğuyla ozanlığının gelişimini sağlama alacaktır. Salt okur olarak kalmayacak, yazmaya yönelecektir. Dahası ozanlığın, sanatçılığın, aydınlığın olmazsa olmazı evinde, köy evinde kitaplık oluşturacaktır.
Ahmet Halit'ten, Remzi'den, MEB'den, Varlık'tan nice yapıtları okuyacak, kitaplığında biriktirecektir. Şiirler, çeviri şiirler, romanlar, Kimi toplumsal-düşünsel yapıtlar çoğunca başucunda olacaktır.

Cumhuriyet, Akbaba, Hürriyet öncelikle okuduğu yayın organlarıdır. Bulabildiğini okuma yıllarında Yusuf Ziya Ortaç, Enis Behiç Koryürek, Faruk Nafiz Çamlıbel, Ahmet Kutsi Tecer, Aziz Nesin, Kemalettin Kamu, Ömer Bedrettin Uşaklı, Refik Halit Karay, Ömer Seyfettin, Ulunay, Beyami Gafa, Sabahattin Ali, Reşat Nuri Güntekin, Peyami Safa, Mahmut Yesari, J. Verne, Steinbeck, Gorki, Hemingvey, Çehov, Tolstoy, Dostoyevski, B. Buck, Nurullah Ataç, B. Istrati, Balzac, Geothe, Laclos, A. Gide, Homeros, Aristofenes, Eflatun, Dante, Cervantes, Moliere, La Bruyere, Voltaire, J.J.Rausseau, Hugo, Stendhal, Flaubert, Maupassant, Shakespeare, D. Defoe, Gogol, Toe, Henry, J. London okunmuştur.

Bu adlar iyi okur olmanın da yazarlarıdır. Ahmet Kaçar çevresinden getirdikleriyle okuması gerekenleri okuyarak yazmaya yönelmiştir. Yazı yeteneği olanların çoğu bu doğru yolu kendisi bulur. Ahmet Kaçar'ın düşünsel birikiminde böylea dlar vardır. O, bu adlarla tanışmadan kaleme, yazı makinesine, bilgisayara el atmanın güldürücülüğünü bilenlerdendir. Onu ozan, besteci yapan çevresidir ama okudukları da gelişmesini, Ahmet Kaçar olmasını sağlar.

NOT: İlk yazının Üçüncü tümcesindeki "öğle namazı" tamlaması, "ikindi namazı" olacaktır. Düzeltirim.

AHMET KAÇAR'IN ARDINDAN-5

Ahmet Kaçar'ı tanıyanlar onun ozan, söz yazarı, besteci yönü yanında nükteci yanını da bilirler. Çokları Ahmet Kaçar'ın düdük, klarnet, ud çaldığını da bilir. İlk çalgısı düdüktür. Çürükeynesil köy kültüründe çok yaygın çalgıdır düdük. İnek otlatırken, koyun yayarken çevredeki çalanlardan etkilenilerek öğrenilir. Ahmet Kaçar'ın çevresinde düdükte çok iyi olanlar vardır. Bunlar darı tarlalarını kazdıran, ekin imecilerinde düdük çalan çalgıcılardır. Gavacu Sabri, Çakır Amed'in Memed, Temelu, Karasanu bunlardandır. Yörenin tüm havaları bunların düdüklerinin sesiyle dolar kulaklara.

Ahmet Kaçar ilkokula başlamadan düdüğe başlar. Defterli, kitaplı ilk yıllarında elinde, çantasında, torbasında düdük de vardır. Yıllar yıllar sonra, 2002 Martında Hayrettin Günay'a şunları söyleyecektir:

"Bendeki şiir, müzik tutkusunun başlangıcını çocukluğumda, köyümüzde aramalısın. Bunun başlangıcı kafiyeli söz söyleme. Bir de 'gıv, gıv, gıv' gayda uydurma geleneği var ya köyümüzde, çevremizde. Bunların etkisi. Türkü yakma geleneğinin. Eskiden ekin imecileri olurdu. Ezgilerle, türkülerle, kemençeyle, düdükle, kavalla kazdırılırdı tarlalar. Türkü atılırdı, laf atılırdı. Bizim köyünküler çok değişikti. Bunların tümü de usta işiydi. Söz uygun olacaktı, akılda kalacaktı, etkili olacaktı, nükteli olacaktı.

Bir çeşit yarış... Laf kafiyeli atılacak. Sonra kulağımızda ezgiler var gece gündüz. Neredeyse rüyalarda bile tekrar ediyoruz. İçimize, ruhumuza işlemiş. Birazcuk yetenekli olanlar bunları değiştirir, yeniler, geliştirirdi. Çeşitlendirirdi. Çocuklumun, ilk gençliğin müzik, şiir, duygu yansıtma alıştırmaları. Bizim bu köy, Çürükeynesil yaman. Türkü söylenmeyen, düdük, kaval, bağlama, kemençe, davul, zurna çalınmayan gün yok. Her evde bu çalgılardan en az birini çalan var. Böyle köyde içinde de belli kıpırtılar varsa şiire, müziğe yönelmesen el adama deli der. Sonra delilerimiz bile düğünlerde sabahtan akşama kadar horan oynardı.

Ben de çocukluğumda çokları gibi düdükle başladım müziğe. 'Müzik' sözcüğünü öğrenmeden düdük çalmayı öğrendim. O yıllarda düdük çalardım hem de üst düzeyde. Oyun havalarının, horan havalarının tümünü çalardım düdükle.

Türküleri, uzun havaları, gazelleri çalardım." (Bant kaydı: Kıyı, Mart 2002, sayı: 193)

Gacaru Mahallesiyle Görele (Merkez) arası aşağı yukarı 1500 metredir. Taş döşeli köy yolu artık sabah akşam geçilecektir. İlkokula, Görele Merkez İlkokuluna yazılmıştır. Askılı çanta boyunda, içinde defter, kitap, kurşun kalem, darı ekmeği... Baba evinden çıkılır. On beş adım sonra büyük çınarın, ceddemüğün yanından sola, aşağıya dönülür. Altı kaş, duvarın üstü darı tarlasıdır. Doğuya bakan kaşlarda ulu gargiyen ağaçları, kestaneler, çıtırıklar vardır. Dar yolda yürünür, az ilerisi fındıklıktır. Suyun, çeşmenin yanından yeniden aşağıya dönülür. Yirmi adım sonra çakal erikli, gargiyenli, üzüm tevekli ulu ağacın kıyısından sola, aşağıya dönülür. Dik gidilirse Daşboğazı'na, sola dönük gidilirse çeşmeye, Gacaru çeşmesine inilir. Ahmet Kaçar okula gitmektedir. Taş döşeli köy yolundadır. Bir arkadaşıma, demene giden birine, çarşıya gaz, tuz almaya giden birine, bir yük yarmaçayı samaya giden birine, katırıyla yüke giden birine, Karadere sırtlarından aşarak, Godalak Gıranını çiğneyerek gelen yamyamını yukarılarda söndürerek bir cortun içine saklayan Karakeşliyle, Cimideliyle "uğurlar ola"yla yakınlık oluşturulur. Çarşıya dek yoldaşlık Sayit Mahallesi'ne sapan yolu geride bırakarak ulu dut ağaçlı, dönemeçli, az hayırlı yolda ilerler. Sayidularının evlerinin az aşağısındaki yoldadır. Yolun altındaki ağaçlar da bozdurma, civek üzümler albenilidir. Üzümlere takılır gözü. Dönüşe saklar tatmayı. Demen yanına inmiştir. Kemer köprüden geçilir. Dönemeç aşılır, oyraklara dönülmüştür. Düzleşir yol, Alacanlı'ya ulaşmadan bir obuz, bir çanaklı çeşme geçilir. Alacanlı'ya çıkılır. Uçları göklere değecekmiş gibi duran kavağın dibinde üç beş dakika oturulur, dinlenilir. Burada neredeyse her saatte bir oturan, bir dinlenen, bir iki laf eden köylüler vardır.

Alacanlı'da düzleşmiştir yol. Yapca sapağı solda bırakılır. Sağı solu mebusun (İlk Meclis'te milletvekili, Şevket Çolak) yeri olan köy yolundan aşağıya gidilir. Çanakçı yoluna yakın çeşmede, Korkmaz'da durulur, el yüz yıkanır, su içilir. Çarşıya, Görele'ye az kalmıştır. Ahmet Kaçar bu yolu öğrenciliğinde, memurluğunda, emekliliğinde yıllar yılı yayan yürür. 1950 sonrasındaki yürüyüşlerinde yalnızken sürekli mırıldanır, gayda, hava, müzik bulmaya çalışır. Ahmet Kaçar bestelerinin çoğu bu gidiş gelişlerde oluşacaktır.

AHMET KAÇAR'IN ARDINDAN-6

Ahmet Kaçar'ın nükteciliğiyle yaşadığı çevre ilişkisi "Ahmet Kaçar" yazılarına yansımamıştır. Onun ozanlığı, müzik ilgisi köklerini yaşadığı çevreden, köyünden nasıl almışsa alaycılığı, şakacılığı, nükteciliği de aynı kaynaktan gelmektedir.

Ozanlık, çalgıcılık, türkücülük gibi yüzlerce yıllık bir yaşam biçimi de Oğuzların, Türkmenlerin, Çepnilerin günün belli saatlerinde bir araya çıkarak laf etmeleri, söyleşmeleridir.

Bu söyleşmeler günlük yaşam biçimi, üretim ilişkileri, düğün dernek, imeci etkinliklerinde yaygınlaşır. Kişilerden yola çıkılır, kişi davranışlarından konu bulunur, birinin konuşması, davranışı, yaptığı yanlış abartılarak küçük öykülere dönüştürülür.

Ağzı laf yapanlar kendi yanlışları da olmak üzere, bu tür gerçek yaşam parçalarını gülünçleştirerek anlatır. Küçük öyküler yaratır. Bu öyküler dinleyeni güldürecek biçimde kurgulanır. Yeri geldiğinde bir öykü anlatıcısı gibi dillendirilir. Köydekilerin çoğu bu tür anlatımlarda birer "Nasrettin Hoca" kimliğiyle yıllar yılı konuşulur.

En ussal, en ağırbaşlı, en gerçek davranıştan bile bir "gülmece" yaratılır. Askerlik, gurbet, avcılık, alışveriş, günlük tarla bahçe işleri, kavga-dövüş, bayram, seyran konulu her dinleyişte gelişen, geliştirilen gülünç öyküler, alaylar, nükteler üretilir.

Bunlar uygun ortamlarda "Kebedu bir gün, Yusuf emim bir gün, Ömer bir gün, Haşim emim bir gün, babam bir gün, Memed bir gün, Gavacu bir gün, Ömer emim bir gün, Sabri dayı bir gün, Hasan emim bir gün, Gacaru bir gün, İsin emim bir gün, Nuri bir gün, Topbaş bir gün, Avni emim bir gün, Saydin Ali bir gün, Saydin İbram bir gün, Hallu bir gün, Gondalu bir gün, Seyit bir gün, Ali bir gün, Hüseyin bir gün, Hasan bir gün" kalıp sözleriyle başlayan gülmeceli öykülere dönüştürülerek anlatılır.

Köyde kuşaktan kuşağa aktarılan özelliktir alaycılık, şakacılık, nüktecilik. Bu yaşam biçiminde kimse kimseye darılmaz, kızmaz. "Şaka, gırgır, dalga, alay, cımbış, nükte" yaşamın parçası olmuştur. Salt başkasıyla değil yeri geldiğinde kendini de alay, gırgır konusu yapar Çürükeynesilliler.

Kimi soylar, örneklediğim özellikleriyle öne çıkarlar. Kaçarlar da böyledir. Yalnız sanatçı Ahmet Kaçar değil Kaçarların tümünde vurguladığım özellikler vardır. Ahmet amcanın dedesinin, amcalarının, babasının "gırgırları" anlatılagelir. Ahmet Kaçar'ın kardeşleri, yeğenleri, tüm yakınları da alaycı, şakacı, nüktecidir.

Sanatçı Ahmet Kaçar'ın ozanlığı, besteciliği gibi nükteciliği de köklerini çevresinden, ailesinden almaktadır.

İlkokula başlanır. Görele Merkez İlkokulu'na. Kurtuluş Savaşı'ndan gelen, Cumhuriyet, Atatürk, bilim, yurtseverlik, laiklik, çağdaşlık, uygarlık, ulus, birlik, bütünlük değerlerine inanmış öğretmenler elindedir. "Okuma, yazma, yetenek geliştirme" öğretmenlerin ilk işleridir.

O yıllardan bir anı: "Türkçe dersini hatırlıyorum. Burhan Bey gelirdi. Bir derste yazı ya da şiir yazan olup olmadığını sormuştu. Sınıftaki arkadaşların tümü de beni göstermişti. Sonraları duvar gazetesi çıkarmaya başladım. Gazetedeki yazıların tümünü ben yazardım. Resimlerini de yapardım. Burhan Bey benden deniz konulu bir şiir istemişti. Yazdım. Ama çoktan unuttum o şiiri.

Beşinci sınıftayken Çocuk Dergisi adlı bir dergiyi okumaya başladım. 1938 yılıydı. Sonbahar adlı bir şiir gönderdim dergiye. Şiir çıktı dergide. İlk yayımlanan şiirim. Köyde hafta sonunda inek yayarken dergideki şiirimi sabahtan akşama kadar okudum. Ahmet Kaçar, Görele Merkez İlkokulu, No: 611."

Çocukluğundan beri nice dizeler kurur. Nice şiirler söyler, yazar. İlk gençlik yıllarında da öyle. Düdük çalar, türkü söyler, türkü yakar. Bunlar kâğıda geçirilmez. Bellekte biriktirilir. Giderek bellekteki sislerin ardında kalır.

Öğrencilik artık yeteneğini kurallara, sıkıdüzene, yola yordama bağlar. Geldiği halk kültüründen beslenir ama okuduklarına, beğendiklerine benzeme, onlardan yola çıkarak yazma aşamasındadır. Giresun Ortaokuluna yazılır. Şiir

dünyası da okuma dünyası da genişler, niteliklileşir. Yazdıklarını, yarattıklarını kimselere açmasa da Halkevi onun okuma, öğrenme, kendini geliştirme yuvası olur.

Parayla gazete, kitap alacak olanağı yoktur. Halkevi onun için en büyük olanaktır. Kitapçı vitrinlerindeki yapıtlarda gözü kalır. Hemşehri, Köroğlu gibi gazeteleri seyreder. İleride arkadaşı, dostu olacak Giresunlu ozanlarla, yazarlarla örneğin Hasan Öğütçü, Bahtiyar Dayımoğlu (Öztürk) ile tanışmamıştır daha.

AHMET KAÇAR'IN ARDINDAN-7

Görele'de ortaokul yoktur. Ahmet Kaçar, Giresun Ortaokulu'na yazılır. Bu çok önemli bir olanaktır onun için. Yaştaşlarının çoğu bulamaz bu olanağı. Onlar ya Çürükeynesil, Görele koşullarında bir uğraş edinerek sürdüreceklerdir yaşamlarını ya da bir yolunu bularak İstanbul'un, Zonguldak'ın yolunu tutacaktır.

Giresun Ortaokulu... Giresun... Ahmet Kaçar için doğduğu ilçesinin bağlı olduğu il olmaktan öte yaşamının önemli yanlarını sarmalayan, yaşamı boyunca nice arkadaşlar, dostlar edineceği, nice mutlu günler geçireceği kent olacaktır. O Giresun'u, Giresun da onu anımsatacaktır. Şarkı da türkü de besteleyecektir Giresun için.

Çok güç koşullarda geçer ortaokul yılları. Ortaokul öğrencisi değil, yetişkin biri gibi davranış edinir.

Giresun'dan yürüyerek geldiği de olur. Armelitlerde gece düşünü verilir. Kahvelerde gecelenir. Denk gelirse Karaman da Picoğlu da bu gecelerde dinlenir.

Giresun Ortaokulu'nda çok güzel şiir okuyanlar, yazanlar vardır. Susar Ahmet Kaçar, şiir okuyacak, şiirini okuyacak güveni yoktur.

"Çok güzel şiir okuyanlar vardı. Saffet Tunaya adında Türkçe öğretmeni vardı. Çok güzel şiir okurdu. Kendi de şiir yazıyordu sanırım. Kim bilir okuduğu şiirler belki de yazdıklarıydı. Çekingendim. Yazdıklarımı saklıyordum. Ona şiir yazdığımı söyleyemedim. Hiç unutmam, 'İhtiyarların Şarkısı' diye bir şiir okumuştu. Tutulmuştum, vurulmuştum."

İlimizin en önemli gazetesi Yeşilgiresun o yıllarda da önemlidir. "Yeşilgiresun Gazetesi'nin önünden geçerdik. Vitrine bakar bakar heves ederdim. Yeşilgiresun Gazetesi'nde şiirimin çıkması ulaşılmaz bir şeydi. Şiir, yazı verme yürekliliğim yoktu. Boyuna vitrini seyrederdim."

Bu vitrini seyredişler olağanüstü zevk verir ortaokul öğrencisi Ahmet Kaçar'a. Belki de içerden birisinin ona gel demesini beklemektedir. Gel, diyen olmaz. Yıllar yıllar sonra Ahmet Kaçar'ın gazetesi olacaktır Yeşilgiresun. Gazetenin başyazarı Hasan Öğütçü de arkadaşı, dostu olacaktır. Hasan Öğütçü ağabey yıllar yılı

Ahmet Kaçar arkadaşının, dostunun dörtlüklerini, taşlamalarını, rubailerini gazetenin birinci sayfasında, sağ köşede çerçeveli olarak yayımlayacaktır.

İkinci paylaşım savaşının getirdiği olumsuzluklar ülkeyi, bölgemizi de sarsar. Bunlar halka geçim sıkıntısı, kıtlık olarak yansır. Kaçar ailesi de alır payını kıtlıklardan. Geçimini fındığa, darıya, ineğe, fasulyeye, elmaya bağlayan kapalı üretim ilişkisi koşullarında var olmaya çalışan aile, komşuları gibi iyice darlık çeker. Bir yıl dişlerini sıksalar da darlık boyunlarını büker iyice. Ünlü Trabzon Lisesi öğrencisi, şiirler yazan, türküler yakan, düdük çalan Ahmet Kaçar bir yıl öğrencisi olur okulun. Kültür, sanat bilim havası vardır okulda. Yazanların, çizenlerin kendilerine özgü toplulukları, arkadaşlıkları vardır. Onlarla iletişim kuramaz. 1943'te de bırakmak, zorunda kalır ünlü Trabzon Lisesi'ni.

"Lisedeyken, Trabzon'da Sırrı Bilge adlı öğretmenim bir derste bana göre çok önemli, çok büyük şeyler söyledi. Bir ders... Çok etkiledi beni... Şiir söyleme duygularıma, çabalarıma yeni şeyler kattı. Örnekler verdi, şiirler okudu. Doldurdu kulağımı, duygularımı. Kimilerini ezgisiyle okudu. Çok etkileyiciydi. 'Dün gece yar hanesinde', 'Mevla görelim neyler/ Neylerse güzel eyler.' Çok etkilendim. Çok... Taşlamalar okudu. Bağdatlı Ruhi'den. Bir derste çok şey öğrendim. Bir yıllık öğretime bedel. Sonra şöyle bir şey okudu 'Tanıyorum seni ben/ Haşmetle geçen kadın/ Dışın ipek örgüdür/ İçin kirli bir paspas/ Ne kadar benziyorsun/ Şu geçtiğin caddeye/ Onun da altı lağım/ Üstü renk renk ihtiras.' Arkadaşlar kimin olduğunu sordular. "Şair Sıtkı'nın" dedi ilk şiir etkilenmelerimde okuldan aldıklarım bunlar."

AHMET KAÇAR'IN ARDINDAN-8

İşini iyi bilen, iyi yapan eğitimci, yazın öğretmeni çevresinden aldıklarıyla içi kıpır kıpır şiir, ezgi, yaratıcılık dolu öğrencisini bir derste bile etkileyerek kendi yolunu bulmasını sağlar. Ahmet Kaçar'ın anlattıkları Trabzon Lisesi yazın öğretmeni Sırrı Bilge'nin bu tür yazın öğretmenlerinden olduğunu gösteriyor. Kaçar, onun adını andığı için yıllar yıllar sonra da "şiir yolunda" etkilendiklerine sevgi bağlılığını sürdürüyor. Ahmet Kaçar'ın sevgi bağlılığıyla andığı Sırrı (Sıtkı) Bilge adını Kaçar'dan dört beş yaş küçüklerin döneminde Erzurum Lisesi'nde de iz bıraktığını kimi yazılardan biliyoruz.

Derme çatma bir odada, ekmek sıkıntılı, soğanlı, unnamalı ortamda Trabzon Lisesi'ne bir yıl gidilebilir. Oysa yazın dersi yanında resim, matematik de çekmektedir Ahmet Kaçar'ı. İyi koşullardaki Trabzonlu arkadaşlarının çözemediği matematik ödev sorularını onların evlerinde küçük sunumlarla yapıverir.

Babası Gacaru Hasan çok çok iyi niyetli, kötülüğü, kurnazlığı bilmeyen, kimi davranışlarıyla "nükteler yaratan", günlük işlerde de çok becerikli olmayan kişiliktedir. O yokluk yıllarında köy üretimi geçimi karşılamadığı için gurbete çıkar. İstanbullara, Zonguldaklara değil, daha yakına Termelere, Samsunlara... Üç beş kuruş biriktirirse çocuklarının olanağını artıracaktır. Gidiş o gidiş. Bir daha geri dönmez. 1990'lı yıllara dek "yitik"tir. O yıllarda çıkarılır ölüm kaydı...

Düğünlerin başoyuncusu, gırgırın, şakanın, alayın, güler yüzün delikanlısı Ahmet Kaçar, belki de yıllar yılı baba yitikliğini içinde kaçış, durgunluk, çekingenlik, hüzün olarak büyütecektir. Kaçar şiirinin karşıt imgelerinin bir nedeni de bu olmalıdır.

Lise bırakıldıktan 1946'ya, askere gidişe dek yüzlerce şiir yazar. Bulduklarını okur Görele Çürükeynesil yaşam biçiminden okumuşluğun, yazmışlığın "aydın" kişiliğine geçişin adımları atılır. Düşündüğü, soru sorduğu, yorum yaptığı dolu dolu üç yıldır bu yıllar. Boş gezdiği için babasının karşıtı olan çok düzenli, akıllı, mantıklı anası İpek Fadime'nin öğütlerini "eleştiri, yargılama, sorgulama" gibi anlar. Sık sık darılır, küser; başıboş, uçsuz bucaksız özgürlük duygularıyla dolar taşar. Başkaldırma duyguları pekişir.

Bu yıllarda yazdıklarını biriktirmez. Kimi yazdıklarında da şiirimizin önemli adlarından etkilenmeler vardır. Okuduklarıyla oluşturduğu düşünsel birikimi,

felsefeyi çağrıştıran imgelerle yaşam, yaşlılık, ölüm ipuçlarıyla Yahya Kemal'i anımsatan dizelerle şiirleştirir. Meçhul İklim, bu yıllardan yapıtlarına giren şiirlerdendir:

Hissettikçe o meçhul iklim rüzgârlarını
Anlarız o beldenin bir başkadır yarını

Duyurmak için bize kimsesizliği gerçek
Belki budur gitmenin sebebi yalnız ve tek

Önce tam bir tefekkür sonra korkunç bir yokluk
Asırlar süren hayat burada bir an çocukluk

Şu var ki saçların ak görmez yüzün kırışmaz
Geceden çekinmezsin zaten gündüz ışımaz

Kısa bir an içinde görünür birkaç asır
Zonklar beyin tasında ebedi sandığın sır

Dolar korkunç hayaller şüphe hudutlarında
Karanlık bir geceden bilinmez bir yarına

Geçen zamanla başlar insanlığın korkusu
Ne baş düşüncesidir artık ne kalp duygusu

Bırakır kendisini bir tükenmez bahara
Muhtaç değildir çünkü beşer bu son bahara

AHMET KAÇAR'IN ARDINDAN-9

Ahmet Kaçar'ın ilk şiirlerinden Meçhul İklim'de olanların koşuk birimi ikilik, uyak düzeni düz uyak (mesnevi) şiirin biçimsel yapısını oluşturuyor. İleride yazacağı şiirlerin de ipuçlarıdır bunlar. Kaçar şiirinin çoğu halk şiirinden gelen dörtlüğe, kimileri de Meçhul İklim'le başlayan ikiliğe yaslanacaktır. 1930 sonrasında gelişen özgür koşuklu örnekler bu ikisine göre sayıca azdır.

Ahmet Kaçar ilk şiirlerinden başlayarak şiirimizdeki biçimsel eğilimleri görmüş, özümsemiş, kendi şiirini oluştururken şiirin duygusuna, imgesine, söylem derinliğine hangi biçim yakışıyorsa onu kullanmıştır. Onun hiçbir şiirinin gelişigüzel oluştuğunu düşünmüyorum. Dize, dizeler, şiir üstüne çok çalışmış, "yazma, bozma, atma, silme, karalama, üstünü çizme, bekletme" gibi dirençli, düşünsel işçilikten sonra aradığı şiire ulaşmıştır. Ahmet Kaçar üstüne yazı yazanların, söz söyleyenlerin çoğu gerçek ozanlardaki bu çalışma özenini bilmezler, düşünemezler.

Meçhul İklim, örneğinde olduğu gibi "O Diyar", "Akşam", "İlk Yolculuğun Akşamı", "Bilinmeyen Yaprak Dökümü", "Hudutsuz Ülke", "Kalır" gibi şiirler Yahya Kemal izleri taşır. Genç Kaçar'ın bu ilk şiirlerde Yahya Kemal Beyatlı'dan etkilendiğini söyleyebiliriz. Bu etkilenme kesinlikle bir öykünme değildir. Bu şiirlerde de ileride yazacağı şiirlere evrilecek "Ahmet Kaçar" biçemi görülüyor. Bu tür şiirler Ahmet Kaçar'ın çok sevdiği dörtlüklerin de başlangıç araştırması sayılabilir. Duygusal, düşünsel olarak yazacağı bu tür dörtlüklerini Görele Kaymakamı Aykut Pekmez'in Kaymakamlık Yayını olarak çıkardığı Yıllar'da "Rubai" başlığı altında toplamıştım.

Kaçar'ın ilk dönen şiirlerinde Faruk Nafiz Çamlıbel'i anımsatan örnekler de vardır.

Beş Hececiler, Cumhuriyet Dönemi'ndeki hececiler bir ara Anadolu'ya özgü "Ayşe", "Fatma", "Ali" başlıklı koşma biçimli şiirler yazmışlardı. Bunların içinde çok düzeyli olanar da vardı.

Ahmet Kaçar'ın "Ayşe"si de bunlardandır:

"Gördün mü seninle dargın resimler
Suçunu yüzüne vurmadı Ayşe
Çok yalan söyledi bana resimler
Seneler sözünde durmadı Ayşe

Alevler bıraktı açtığı yerde
Kınalı çiçekler avizelerde
Muson yağmurları alizelerde
Alnıma bir damla vurmadı Ayşe

Hep baharda yağdı karlar düşüne
Beyaz bir uykuda son gülüşüne
Gece gün tam şafak görünüşüne
Sarılmış göründü sarmadı Ayşe

Varılmaz viran bir yerdi ötesi
Yol kesen dağların sisli tepesi
Yıllara bölünmüş suların sesi
Aktığı çaylara varmadı Ayşe

Bunalmış sıcaktan bağdaki kuyu
Susamış topraklar içtikçe suyu
Bulunca aldanmış sırlar doğruyu
Sakladı hırsızı vermedi Ayşe."

Şiiri öncelikle biçimsel yapı olarak düşünenler Ahmet Kaçar şiirinin eski, kendini yenileyememiş şiir olduğunu savlarlar. Bu sakat görüşün nedeni şiirin ne tür sanat olduğunun bilinmeyişidir.

Biçim olarak yüzlerce yıldır yinelenen dizelerden oluşan Ayşe, özenle incelendiğinde onlarca yeni buluş, imge barındırıyor. Ahmet Kaçar'ın şiirlerinin başat özelliği budur. Yazdıkları biçim olarak koşma, destan, semai, rubai, gazel, özgür koşuk olsa da onda okuyucunun içini titreten ilginç, yeni, beklenmedik imgeler vardır. Ahmet Kaçar'ı değerlendirmek için Ahmet Kaçar denli kitap, gazete, dergi okumak, Ahmet Kaçar denli şiirle iç içe olmak, Ahmet Kaçar denli yetenekli, şiir çalışkanı olmak gerekir.

AHMET KAÇAR'IN ARDINDAN-10

1943'ün Mart'ında Trabzon Lisesi'ni bırakan, mavi düşlerle gittiği Trabzon'dan Görele'ye, Çürükeynesil'e dönen Ahmet Kaçar yarım kalan düşlerinin etkisinde üç yıl geçirir. Kendini düdüğe, türküye, horana, karşılamalara, şiire, "gırgıra" verir. Ekmeğin bile güç bulunduğu koşulları yaşayarak yeteneklerini, iç dünyasını varsıllaştırır. Ev ile de, "akıt küpü" anayla da tartıştığı, çıkmazlara düştüğü günlerin, ayların etkisiyle kişilik oluşturur.

Yaşamındaki önemli dönemeçlerden birine girer. 1946'da Görele'den, Giresun'dan ayrılır. İlk kez il dışına çıkmaktadır. Bir yılda yaşam boyu unutamayacağı anılar biriktirdiği Trabzon'a gelir. Oradan kamyonla Erzurum'a geçer.

Erzurum'da, Dumlu'da bando askeridir. Askerlik Ahmet Kaçar'ı kişilik olarak da müzik yönelişleri olarak da olgunlaştırır. Arkadaşlıklar, dostluklar, komutanlar eliyle müzik yeteneğine, yönelimlerine, müzik tekniği eklenir. Yetenek, yaratma özelliğine yeni bilgiler, görgüler, öğrenme alışkanlığı eklenir. Ahmet Kaçar için "kutsal yurt savunma görevi", "sanat görgüsünü, bilgisini geliştirme" olanağına dönüşür. Notalarla, bildiklerinden, söylediklerinden, dinlediklerinden çok ayrı seslerle karşılaşır.

Erinçli, istekli, sıkıntısız askerlik yılları geçirir. Bu yılları, yararlı yıllar olarak anımsayacak, anlatacaktır.

Ahmet Kaçar, sanatçı Ahmet Kaçar olma yolunda önemli dönemeçleri 1950'li yıllarda döner.

1953'te Tapu Sicil Memuru olarak Görele'nin nahiyesi Eynesil'e atanması onun işsizlik sıkıntılarını çözer. İşi dışındaki tüm saatlerini şiire, söze, müziğe, toplumsal yaşamın aydınca uğraşlarına ayırır.

Bu on yılda en güzel şiirler, şarkılar, uğraşlar ortaya çıkar.

İlk şiiri 1953'te şarkılaşır. Kemal Gürses etkili söz, şiir aramaktadır. Amcasının oğlu Selahattin Gürses, Ahmet Kaçar'ın yazdıklarına güvenmektedir.

Ahmet Kaçar, "Hayal Dolu Bir Gençlik" şiirini Selahattin Gürses eliyle ünlü besteci, şef Kemal Gürses'e gönderir:

"Hayal dolu bir gençlik / ümit dolu bir aşk bitti
Bülbül bile goncaları / hıçkırıkla terk etti
Çiler bülbül, gider bülbül, ayrılık

Sevda gizli bir çile / çekerim bile bile
Ayrılıyoruz artık / ey yolcu güle güle
Çiler bülbül, gider bülbül, ayrılık

Hayat esen bir rüzgâr / onun peşinde yıllar
Sürünürüz bilmeden / neden Allah'ım neden, ayrılık
Çiler bülbül, gider bülbül, ayrılık"

"Açıkçası bir beste de beklemiyordum. Öylesine gönderdim. Bir ay geçti geçmedi. Bir kıyamet radyoda. Her gün çalmıyor. Ankara Radyosu her gün çalardı. Behiye Aksoy Ankara'daydı. Eşiyle, Halil Aksoy'la İstanbul'a gitmişler. İstanbul'da Kemal'i (Gürses) göreceksin mutlak. Şarkıyı orada almışlar. O yıllarda güfte yazanların adını madını anmazlardı. Plaklara da besteciler yazılırdı çoğunluk. Selahattin gene geldi Görele'ye. Bir plak getirmiş, Sahibinin Sesi'nden. Perihan Altındağ okumuş. Beste Kemal Gürses. Sözle ilgili bir şey yok. O yıllarda öyleydi. Kime ne diyeceksin." (Yaşamını Şiire, Müziğe, Çiçeklere Adayan Ozan: Ahmet Kaçar, Kıyı, 2002, Hayrettin Günay).

O yıllarda İstanbul'a gider Ahmet Kaçar. "Türk Sanat Müziği" çevresiyle tanışır. O yıllarda Perihan Altındağ Trabzon turnesine de çıkar. Ahmet Kaçar'ın tanıştığı çevredendir ünlü sanatçı Perihan Altındağ.

O tanışmanın bir anısı da vardır Ahmet Kaçar'da. Ünlü sanatçı Ahmet Kaçar'a bir fotoğrafını imzalar.

Bu imzalı fotoğraf yıllar yılı Ahmet Kaçar'ın oturduğu evdeki pencerelerine manolya dalları, çiçekleri değen odanın çatmasında duracaktır.

AHMET KAÇAR'IN ARDINDAN-11

Kemal Gürses, Perihan Altındağ, radyoda sık sık okunan şarkı... Ahmet Kaçar adını İstanbul'a ulaştırır.

Perihan Altındağ, Karadeniz turnesindedir. Trabzon'a gelmişlerdir. Şükrü Tunar, Ahmet Yatman, Hasan Erkoç saz takımındadır. Kemal Gürses'in beste deneyimi Ahmet Kaçar'ı yüreklendirir. Şükrü Tunar'la tanışır, buluşur. Trabzon'da otelde. Tunar müziği bulmuş, müziğe uygun şiir, söz bulamamaktadır. Sabaha dek bir çeşit meşk yaparlar. Şükrü Tunar gibi çok önemli bir sanatçı bırakmaz Ahmet Kaçar'ı. O müziğe girince Ahmet Kaçar onun müziğine uygun dörtlükler kurar. Şükrü Tunar, İstanbullarda bulamadığı şiiri, sözü Karadeniz'de, Trabzon'da, Giresun'da, Görele'de bulmuştur. İstanbul'un, Türkiye'nin en büyüğü Çürükeynesilli, Küçücük Göreleli, Görele'ye bağlı Eynesil nahiyesinin tapu memuru genç Ahmet Kaçar'da bulmuştur. Bu, gerçek değerin, yeteneğin onaylanışıdır. Sanat kenti İstanbul'un, kültür, edebiyat kenti, üniversite kenti İstanbul'un bir köy, küçük ilçe yeteneği karşısında saygı duruşudur. Kimseden söz istemeyen Şükrü Tunar, Ahmet Kaçar'a mektup yazar, şarkı sözü ister Ahmet Kaçar'dan.

Günümüzde de "Türk soy yapıtı" olarak sıkça okunan, çalman, dinlenen "Anar Ömrümce Gönül", "Unut Beni", "Dinmez Hicran Yarasının Yaktığı Yerler Kanıyor" Şükrü Tunar-Ahmet Kaçar üstün verimliliğiyle çıkar ortaya.

Ahmet Kaçar sık sık İstanbul'a gider. O önemli çevreye yeteneğiyle, ozanlığıyla girer. Ondan başka besteciler de söz isterler, alırlar. "Ahmet Kaçar'lı şarkılar" çoğalır.

Bu yılları ilk kez Mart 2002'de Kültür Sanat Dergisi Kıyı'da röportaj yöntemiyle anlattım. Anlattıklarım, Ahmet Kaçar'la ilgili yazılarda, çekimlerde dergideki anlatımıyla aktarıldı. Dergi kaynak gösterilmedi hiç. Ahmet Kaçar'ı yazmaya uğraşanların böyle ilginç yanları da var. Ahmet Kaçar bu tür yazıcılara kıs kıs gülerdi. Kaçar, bir ozandı ama düzyazının da tüm ilkelerini, kurallarını bilirdi. Çünkü çok düzeyli bir okurdu. Yapmacık, yapıştırma, aşırma yazıları daha ilk tümcelerinde tanır, açığa çıkarırdı. Giderek de alaya alırdı.

İstanbul'a gidiş gelişlerde çok sayıda, çok önemli bestecilerle, şarkıcılarla, çalgıcılarla tanışır. Onun yaşamında, sanatında Şükrü Tunar'ın yeri başkadır. Manolyaya bakan odanın çatmasında imzalı bir fotoğraf daha vardır. Ahmet Kaçar'ın üstat saydığı, çok değer verdiği Şükrü Tunar'ın fotoğrafı.

Ahmet Kaçar'ın şiirini okuyanlar, inceleyenler kimi şiirlerin bilinmeyen bir sevgiliye yazıldığını düşünürler. Bir ayrılışın, bir kırılışın, bir yaşanmışlığın şiirini bulmaya çalışırlar. Ahmet Kaçar'ın yakın çevresindekilere böyle bir öykünün izlerini sorarlar.

Gençlikte kişioğlunun etkilendiği, içten içe bağlandığı sevgililer olmuştur. Kaçar da böyle yollarda yürümüştür. Yıllar yılı söyleşilerimizde gençlik yıllarıyla ilgili duygulanmalarını geçiştirirdi. İstanbul'a gidişlerinde bir güzelden etkilendiğini biliyoruz. Kaçar, önemli bir sanatçıydı, önemli bir utangaçtı, çekingendi. İçindekileri İstanbul'a açacak yürekliliği yoktu. Bunlar şiirine yansıdı mı, bilemiyoruz. Belki de karşısındakine değil, şiirine açılmıştır…

1970'li yıllarda karşısındakine açılmamak koşuluyla iç dünyasının karmakarışık olduğunun tanığıyız. "Olmayacak duaya âmin" gibi bir tutkudur onunkisi. İçten içe yanmıştır. Duygu selleriyle kızarıp bozarmıştır. Düş kırıklığı yaşamıştır bile bile...

Yayımlanmayan bir şiir bunun tanığıdır:

"Belki bir gün senden çok uzaklara
Etrafında beyaz mendiller uçan
Limanlardan gemiler kalkacak
Kıyılarına boş kayıklar çekilmiş
Islak mendillerde unuttuklarımız
Senelerce seni hatırlayacak"
***

Gerisi kalsın… Bildiğimiz bir öykünün imgeli dizelere dönüşü böyle. Bilinen gerçeğin yansıması mı? Yok… Şiir böyle, Ahmet Kaçar şiiri de böyle…

AHMET KAÇAR'IN ARDINDAN-12

Ahmet Kaçar'ın Trabzon Lisesi'nden ayrılmak zorunda kaldığı yılla askere gidişine dek geçen yıllar kişilik oluşumunun da "karmaşıklığı, karşıtlıkları" gün gün yaşadığı dönemidir. Düş kırıklıkları, yetkiye başkaldırış, içedönüklük, ataklık, alaycılık, duygunun usu yenişi, başıboşluğa, sorumsuzluğa yöneliş, ana öğütlerine sinirleniş bu yıllarda baskınlaşır.

Bu yıllar Çürükeynesil yaşam biçiminde, düğünde, imecilerde, eğlencelerde, Kıran'da çok çalgılı, davullu, zurnalı, kemençeli bayram eğlencelerinde en öndeki gençlerdendir. Bıkmamacasına horan oynar, karşılama oynar, türkü söyler. Sevdiğine açılma yürekliliği yoktur ama onun uğrunadır oynadığı horanlar, karşılamalar, söylediği türküler. Onun uğruna şiirler yazar bozar. Sonraki yıllarda bu yıllarda yazdıklarının çoğunu belleğinden bile silecektir.

Görele'nin nahiyesi Eynesil'de memur olarak işe başlaması yaşamına zorunlu olsa da "ilkelilik" getirir. Yazdıklarından kiminin bestelenerek radyolardan okunması da şiir açısından kendine güvenini pekiştirir.

Bu güvenle onun çok verimli yılları başlar. 1950-1970 arası bu açıdan en sevilen, en beğenilen ürünlerinin yazıldığı yıllardır.

Eynesil'e sabah gider, akşam Görele'ye döner. Çevresinde onu beğenen, onun söyleşilerini kaçırmamaya çalışan, onunla şiir, müzik, yazın, ekin, tarih, toplum bilim, felsefe konuşmaları, tartışmaları yapan esnaf, memur, öğretmen, yönetici, köylüler toplanır.

Bu söyleşilerde en belirgin yönü en ağırbaşlı, en sağlamı konuları bile alaya alarak yorumlamasıdır. Çok okuduğu yıllardır bu yıllar. Okuduklarını tartıştığı, çevresindekileri gazeteye, kitap okumaya, yeni yazarlar öğrenmeye yönelttiği yıllardır. Bunalımlı, aşırı duygusal, çekingen, sorumluluk almayan yıllar geride kalmış, Görele'de ozan, sanatçı, aydın olmanın gereklerine uyulmaya başlanmıştır.

Bu süreçte "Ahmet Kaçar" olarak toplumsal örgütlenmelerde, dayanışmalarda yer almaya başlar.

Görele Gençlik Kulübü'nün 2 Aralık 1959 tarihli kongresi:

"Başkan: Hasan Uzun

2. Başkan: Mustafa Şenol

Genel Kaptan: Muzaffer Dülger

Muhasip: Turgut Uzunöner

İdare Amiri: Sebahattin Karaahmetoğlu

Üye: Ahmet Kaçar

Üye: Mehmet Tokgöz"

Yaşar İmamoğlu'nun Görelespor Tarihi'nden aktardığımız bu adlarda iki sanatçı vardır: Ahmet Kaçar, ressam Turgut Uzunömer.

1960'da yapılan Yeşilyalı Gençlik ve Spor Kulübü Kongresi'ne göz atalım:

"Başkan: Hasan Uzun

Gen. Kaptan: Muzaffer Dülger

Muhasip: Özer Erkmen

Kâtip: Ahmet Kaçar

İdare Amiri: Mustafa Aydın

Üye: Vamık Bilge

Üye: Ahmet Çalık"

Ahmet Kaçar için bu yıllarda spor derneklerinde görev alma bir deneyim olacak bu kez bir derneğin kurulmasına öncülük edecektir: Görele Sanatseverler Derneği.

İlk kitabı da bu yıllarda çıkacaktır: Kim Bilir.

Duygusal şiirler yanında çok düzeyli taşlamalar da bu yıllarda gelir:

"İnsan kâmil oldu mu üstat mertebesinde

Ona madde üstünde bir değer vereceksin

Baktın tavrı değişti meclise gelmesinde

Çüş... deyip arkasına bir eyer vereceksin"

AHMET KAÇAR'IN ARDINDAN-13

1960 sonrasında Ahmet Kaçar, Görele'de sürekli gündemde olan addır. Artık ilçe olarak Görele'den ayrılan Eynesil'deki memurluğu emekli olana dek sürecektir. Söyleşilerin, şakaların, gırgırların, Türkiye'yle, dünyayla ilgili konuların, cumhuriyetin, demokrasinin, tarihin, ekinin konuşulduğu ortamlarda, dokundurmalı yaklaşımıyla aranan ad Ahmet Kaçar'dır.

Görele'de çevresinde sanatçılar, aydınlar toplanır. Onların bulunduğu ortama Görele dışından gelenler de vardır. Bu yıllarda Görele'de önemli bir dernek kurulur: Ahmet Kaçar başkanlığında Görele Güzel Sanatlar Cemiyeti. Gelişmiş demokrasilerin altyapısında dernekler, uğraşı örgütleri, sendikalar vardır.

Ahmet Kaçar bir aydın olarak bunu bildiği için arkadaşlarını da yönlendirerek dernekleşirler, yeni anayasanın özgürlükleri genişleten anlayışından yararlanarak küçük bir ilçede demokrasimize katkı sunarlar.

Ressam Burhan Temel'in, Görele Kültür Sanat Sempozyumu'ndaki bildirisine göre Ahmet Kaçar'ın başkanlığındaki dernekte önemli adlar üyedir: Turgut Uzunömeroğlu, Basri Bayram, Burhan Temel, Sabahattin Karaahmetoğlu, Sabrı Özdemir...

Dernektekilerin ortak yönlerinden biri de Cumhuriyetçi, Atatürkçü, Laik, Demokrat, Özgürlükçü olmalarıdır. Bu anlayıştakiler 1950 sonrasında ABD güdümündeki düzenlemelerle izlendikleri için kimi kesimlerce kuşkuyla anılırlar. Çoğunca da karalanırlar. NATO, Soğuk Savaş dönemi böyledir. Böyle olduğu için Ahmet Kaçar gibi aydınların kurduğu sanat derneğinin karşısına ABD yararına algı oluşturmak için "..... Mücadele" derneği kurulur.

Dernek sonrasında Ahmet Kaçar'ın yazdıkları, bireysel, kişisel şiirler yavaş yavaş yerini toplumcu taşlamalara, düşünsel rubailere bırakır. Bu örnekler onun olgunluk döneminin de yansımasıdır.

Ahmet Kaçar'ın Görele'deki küçücük bekâr dairesi sanatçıların hafta sonları uğrak, çalışma yeridir. Odanın birinde Burhan Temel resim yapar. Ahmet Kaçar'ın

yazdığı bir şiire Sabri Özdemir beste uğraşındadır. Ressam Turgut Uzunömeroğlu'nun da gelerek renkleri, ışıkları, gölgeleri resimleştirdiği olur.

Ahmet Kaçar'la Sabri Özdemir işbirliği günün birinde verir meyvesini:

BOŞ GELİN ODASI

Alnımda çizgiler saçımda aklar
Her sevinç bitmemiş bir acı saklar
Dokunsam titreşip ağlayacaklar
Boş gelin odası yaslı duvaklar

Söylemek isterim gelmez dilime
Saadet olacak tek bir kelime
Seneler bir alev düşer elime
Boş gelin odası yaslı duvaklar

Ahmet Kaçar'ın şiiri Sabri Özdemir'in ilk ve son bestesi olarak şarkılaşır. Bu şarkıyı Sabri Özdemir öğretmenimi, Fethi Karamahmutoglu öğretmenimi anmak için onların kayıtlarında kimilerde dinliyordum. Boş Gelin Odası'nı bundan sonra Ahmet Kaçar için de resim, şiir, beste çalışmasının yapıldığı, benim de birkaç kez çıktığım bekâr dairenin anısına dinleyeceğim.

Ahmet Kaçar son yıllarında "Bayrağım Ayla Yıldız" adıyla bir Görele türküsü, "Dereli'de Salon Çayır" adıyla bir Giresun türküsü besteledi. İki türküyü de bir gün akşama dek Cillioğlu'nda Ahmet Kaçar'ın evinde meşk ettik.

Üç kişiydik: Ahmet Kaçar, Sami Günay, Hayrettin Günay. Ahmet amca, Sami Günay'ın kemençesini çok beğenirdi. Onun çalışında Karaman'dan sesler bulurdu. Bu nedenle Sami ağabeyi yeğlemişti.

AHMET KAÇAR'IN ARDINDAN-14

O meşk gününün sonunda türküleri Sami Günay çaldı, söyledi. Ahmet Kaçar'ın onayıyla Sami ağabeyin kemençesinde, sesinde somutlaşan Kaçar'ın son bestelerini kasete aldık. Sami Günay o kayıttan sonra türküleri, çalıp söylediği ortamlarda seslendirdi. Görele Kemençe Horan Günleri'nde de dinleyicilere çaldı, söyledi.

"Giresun Türküleri ve Oyun Havaları" yapıtının ön çalışmalarında bu türküleri Sami ağabeyin çaldığı söylediği biçimiyle Ankara'ya Salih Turan'a gönderdim. Türküleri Salih Turhan notaladı. Türkülerin notası yapıtta yer aldı.

Ahmet Kaçar, Hacıali Özdemir'i, Kazım Özdemir'i yörenin çok önemli sanatçısı olarak sürekli anardı. Hacıali Özdemir'in ikizleri Sabri ile Nazmi'yi de sürekli bulunduğu ortamlarda överdi. Onlarla sonuna dek arkadaş, dost kaldı. Ressam Burhan Temel'le de öyle. Basri Bayram'la da, Sabahattin Karaahmetoğlu'yla, Şükrü Usta'yla da öyle...

Fethi Karamahmutoğlu'yla da çok yakınlığı vardı. Fethi Karamahmutoğlu ağabey bilirdi Ahmet Kaçar'ı, Kaçar'a öyle seslenirdi. Fethi Bey'in kimiler de Kaçar'dan yararlandığı oldu. Kitaplığından, şiir biçeminden. TRT'deyken ekip getirerek Ahmet Kaçar'ı ozan, söz yazarı, sanatçı kimlikleriyle çekerek TRT'de yayımlattı. Orhan Şener'ler, Avni Anıl'lar o yıllarda geldiler Görele'ye, Gacaru Tepesi''ne, harmana... Fethi hoca, Ahmet Kaçar'ın kimi şiirlerini de besteledi. Toplam 400'ye yakın bestelerle bunlar TRT belleğine girdi.

Ahmet Kaçar'ın kendi besteleri TRT'ye giremedi. Besteler geri döndü sürekli TRT'den. İnceleme kurulunu aşamadı. Ahmet amca, Fethi Karamahmutoğlu'nun TRT'de sanat müziğiyle ilgili önemli bir yere gelmesine sevinmişti. Besteledikleri nin kuruldan geçeceğini, şarkılarının gün yüzüne çıkarak seslendirileceğini ummuştu. Fethi Bey'in döneminde de olmadı. Fethi Bey'in 400'e yakın bestesi geçti kuruldan, Kaçar'ın bir bestesi bile geçemedi.

Görele'de başlanılan memurluk yeni ilçe olan Eynesil'de emekliliğe dek sürdü. Kaçar Cumartesi, Pazar köye çıkardı. Günleri, yılları Eynesil/Görele -bekâr evi -Çürükeynesil üçgeninde sürdü gitti. Kimi zaman çoğunca da zorunluluktan

İstanbul'a gittiğinde üçgen dörtgene dönüşürdü. Köyde, Ahmet Kaçar ağabeyi Halil Kaçar'la oturdu uzun yıllar. Baba evinde. Hafta sonları eve gelirdi. Eti çok sevdiğinden ille de butu, kuşbaşısı olmalıydı. Boş gelmezdi. Yerine göre ciğer, işkembe de olurdu.

1960'ların ortalarına dek baba evinde büyük aile olarak yaşam sürüldü. İpek ana, ağabey Halil Kaçar, Halil Kaçar'ın eşi Emine Kaçar. Halil amcayla Emine yengenin çocukları Hasan Kaçar, Rafet Kaçar, Güner Kaçar, Mehmet Kaçar, Sefa Kaçar, Hanife Kaçar. Halil amca, Emine yenge ona "Amed" derlerdi. Ahmet amca ağabeyine çoğunca "Haluk" derdi. Çocukların tümü de "emi, Amed emi, Ahmet amca" derlerdi.

Ağabey Halil amcanın yazısı çok düzgündü. Askerliğini Kırşehir'de yazıcı olarak tamamlamıştı. Ahmet Kaçar'ın memur olduğu yıllarda o da işe girmek istemişti. Ahmet amca istememişti. Onun köyde kalarak evi, tarlayı, bahçeyi yönetmesini istemişti. Ahmet Kaçar ayrıcalıklı gibiydi. Evlenmemişti. Halil amca yaşam boyunca kendini kardeşi Ahmet Kaçar'a, sanatçı Ahmet Kaçar'a yardımcı olmaya, hizmet etmeye adamış gibiydi. Emine yengem yemekleri yapardı. Rafet yemek yapmaya başlayınca annesinin yemek işini o almıştı. 1973'te Hayrettin Günay'la evlenene dek.

Ahmet Kaçar'ın annesi İpek ana, elinden her iş gelen, akıllı, zeki biriydi. Bir ev yapılmalıydı. Ailede konuşuldu, ev yapılması kararlaştırıldı. Evin yapılmasına tek karşı çıkan Ahmet Kaçar oldu. Onun böyle sanatçı delilikleri çoktu. Annesi çok kızdı ama evi de yaptırdı. Eve Ahmet Kaçar'ın bir kuruş katkısı olmadı. Üstelik ev ona yapılıyordu. Böyle yanları da vardı Ahmet Kaçar'ın. Aileyle ilgili düzenlemelerde, kararlarda sürekli muhalif olur, tutumuyla, davranışlarıyla da eve, aileye zarar verirdi. İpek ananın yaptırdığı ev, Ahmet Kaçar'ın ölümüne dek oturduğu evdir.

Ev yapıldıktan sonra İpek ana ile Ahmet Kaçar o evde oturdu. İki evde de yemek pişti. İpek ana öldükten sonra ilk evde pişti yemek çoğunca. Siniye konularak üstteki eve çıkarıldı. Ahmet Kaçar'ın masasına getirildi. Yemekleri çoğunca ağabey, yenge getirdi. Ailedekiler onun yazması, bestelemesi, çalması için "aile ortamı" oluşturdular.

AHMET KAÇAR'IN ARDINDAN-15

Kars Posof Lisesi'nden Eynesil Lisesi'ne gelmiştim. Ahmet amca da Eynesil'de sürdürüyordu memurluğunu. Öğle oldu mu çalıştığı yerden çıkar, caddenin sağındaki solundaki işyerleriyle selamlaşa selamlaşa Osman amcanın kapısının önüne gelir, zile basar, bize ikinci kata çıkardı. Öğle yemeğini birlikte yerdik. Bir yıl sonra Görele'ye geldim. Hamdi ağabeyin aracılığıyla Hüseyin Karadeniz ağabeyin kiracısı olduk. Hüseyin ağabeyin katları çok genişti. Soğuksu'da denize karşıydı. Denize bakan büyük balkonu vardı. Ahmet amca bekâr evinden çıktı. Bize yerleşti. Biz de gitti geldi Eynesil'e. Emekli olana dek.

Oturduğumuz katta Ahmet amcanın, Ziraat Bankası'nda çalışan baldızım Hanife'nin odaları, doktorluğa başlayan kayınım Sefa'nın bir odası vardı. Büyük aile olarak yaşadık bir-iki yıl. Uygun olduğunda akşam yemeklerini deniz görünümlü balkonda yerdik. Yemekler çoğunca Ahmet amcanın beğenisiyle oluşurdu. Mercimek, işkembe, paça, pancar, yayla severek yedikleriydi. Rafet'in yemek yeteneği, deneyimi çok iyiydi. Ahmet amca su böreğini, kıymalı, etli pancar sarmayı, burmalıyı, lokmayı, et yemeklerini, baklavayı çok severdi. Balkondaki akşam yemekleri kimi zamanlarda Mersin'den izne gelen, Gölcük'ten izne gelen kardeşlerim Halil'le Selahattin'in katılımıyla daha da kalabalıklaşırdı. "Nerde o günler?" denecek anılardı. Şaka, gırgır, dalga, şiir, şarkı baharatlı akşam yemekleriydi... Kayınım Mehmet de katılırdı yemeklere. Neredeyse tüm aile birlikteydi. Zaman zaman Sefa, Rafet, Mehmet bir araya geldiğimizde Hüseyin Karadeniz ağabeyin evindeki günlerimizi acıyla, mutlulukla anıyoruz. Aradan kaç yıl geçti. Gidenler oldu sonsuzluğa. Ahmet Kaçar, Halil Günay, Selahattin Günay, Emine Kaçar, Halil Kaçar, Hasan Kaçar, Haşim Günay... 12 Eylül olduğunda bizdeydi Ahmet amca. İlhan Demiraslan öldüğünde de. Cenazeye gitmişlerdi, sevgili arkadaşları İlhan Demiraslan'ın cenazesine, Ahmet amcamla Şükrü Usta ağabey.

1990'lı yıllardaki Avrupa birliği sürecine dek ülkemizde telif yasası karmakarışıktı. MESAM kuruldu. Sanatçılar, müzikle ilgisi olanlar, telif almaya başladı. Ben konuyu Cumhuriyet Gazetesi'nden öğreniyordum. Telif almak için MESAM'a üye olmak gerekiyordu. Ahmet amcaya da okuyordum kendini

ilgilendiren yazıları. Üye olmak için girişimde bulunmalıydı. Ahmet amca şiir, beste, taşlama, söz dışında tümden boş vermiş, düzen bilmeyen, kendi hakkını bile aramayan kişilikteydi. Aylarca ter döktüm. Telif alacağına inanmıyordu. Alanlar almaya başlamıştı oysa. MESAM İstanbul'daydı. Seyfullah Çiçek'e mektupla durumu bildirdim. Seyfullah Çiçek, 14 Eylül 1992 tarihli mektupla bana üyeliğe giriş belgelerini gönderdi. Ahmet amcanın aklı bir türlü yatmıyordu. Üye olmamak için bin dereden su getiriyordu. Böyle garip, kendi zararına huyları vardı. Üyelik başvurusu için 9 vesikalık fotoğraf gerekliydi. Haftanın bir iki günü Fikret Ak'ın yanında oturan Ahmet Kaçar bir türlü fotoğraf çektirmiyordu. Üç-dört ayda zorla fotoğraf çektirdik. Seyfullah'ın bendeki mektuplarında amcamın MESAM'a üye olması için uğraşılarımızın tanıklığı vardır.

Ufaktan ufaktan telifler gelmeye başlayınca keyiflenmişti Ahmet amca. Bir ara iyi bir telif geldiğinde "İyi ki MESAM'a üye olmuşum" diyerek bizleri güldürmüştü. Şiir, müzik dışında çok kıt becerileri olan Ahmet amcanın birçok us dışılıkları vardı.

2012'de Görele Kaymakamı Aykut Pekmez, Melisa Matbacılık'a İlhan Ergül'ün yardımıyla "Yıllar"ı bastırdı. Ahmet amcamdaki tüm şiirleri, yakınlarındaki tüm şiirleri, Yaşar Çakır'daki tüm şiirleri topladım. Tümünü Ahmet amcaya tek tek gösterdim. Kimilerini kitaba koymamı istemedi. Koymadık. "Doğru mu?"yu en sona koydurdu. Kitapta sanki unutulmuş, sonradan eklenmiş gibi duruyor. Ahmet amca öyle istedi. Kimilerini de kitaba koydurmadı, unutulmuş sanıldı. Onunla yakından çalışanlar bilir. Çok terslikleri vardı. Kimileri de terslikleri inatçılığı ile bütünleştirirdi. "Yıllar"a bestelerinin, sözlerinin listesini onun onayından geçtikten sonra koydum. "Rubai" bölümü benim düşüncemdi. Buna karşı çıkmadı. "Rubai"ler, Valilik Yayını "Ahmet Kaçar"da da korundu. Valilik Yayınındaki "Ahmet Kaçar"ın "Sunuş"u da Ahmet Kaçar'ın yazması değil, benim yazmamdır. Kendisi belki de eliyle veda, teşekkür yazmayı kim bilir kaç bin nedenle yazmadı. Benim yazdığımı onayladı.

"Sunuş"un yazılış sürecinde Yaşar Çakır'la az görüş alışverişinde bulunmadık.

AHMET KAÇAR'IN ARDINDAN-16

Ahmet Kaçar, çok yakını olsa da kendi kaldığı ev dışında yatmamaya çalışırdı. Sıkılgan mıydı, çekingen miydi, bilemiyorum. Kendi evi dışında erinçli olamazdı sanırım. Bu yüzden bizimle kaldığı yıllar, bizim için de önemlidir. Sayrılıklarında da kendi evi dışında kaldığı olmuştur. Görele'de Sami Günay'ın evinde oturduğum yıllarda Ahmet amcada dayanılmaz bir "bel-bacak ağrısı" görülmüştü. İlaç sağaltımı süresince bir aya yakın bizde yattı. Doktorun dediklerini aksatmadan uyguladık. Ağrılarını unutturmaya çalıştık. Erdem Dülger, Burhan Temel, Şükrü Usta, Sabahattin Karaahmetoğlu, Cem Karaahmetoğlu, Selahattin Karaahmetoğlu, bizim köylüler, daha niceleri "geçmiş olsun"a geldi.

Ölümünden dört yıl önce Samsun'da önemli bir ameliyat geçirdi. Bir yıla yakın Samsun'da Mehmet Kaçar'ın evinde kaldı. Çok güç süreçte Mehmet, Mehmet'in eşi Gülser, onların çocukları Ahmet Tuna, Halil Faruk çok ilgilendiler, en ağır bakım koşullarını saygıyla yerine getirdiler. Dr. Sefa Kaçar, amcasına alanıyla ilgili çok yardım etti. İlgilendi, doktor arkadaşlarının yardımlarını sağladı.

Ahmet Kaçar'a sanatını erinç içinde olgunlaştırması için ağabeyi Halil Kaçar, onun eşi Emine Kaçar kendileri ölene dek nasıl ilgi gösterdilerse onların çocukları Rafet, Güner, Mehmet, Sefa, Hanife de gerekli ilgiyi gösterdiler Kaçar'ın ölümüne dek... Hasan Kaçar da uzaklarda, İstanbul'da olmasa ilgilenirdi. Ahmet Kaçar'ı "baba" gibi görürlerdi. Sanırım Ahmet Kaçar için de onlar "evlat" gibiydi.

Ahmet Kaçar on-on beş yıldır öykü, anı yazmayı da tasarlıyordu. Ben özellikle anıların önemli olduğunu belirterek yazması gerektiğini söylüyordum. Bu düşüncesini benim dışımda kimi yakınlarıyla da paylaşıyordu. Sanırım onların da düşüncesini alıyordu. Giresun'daki dostlarının en önemlisi, kimiler de sırdaşı, Yaşar Çakır'a da bu tür düşüncelerini açardı.

Besteler de yapmak istedi son yıllarda. Sözleri halk ozanlarının olan besteler. Önce Şah İsmail Hâtâyi, üstünde çok durdu. En beğendiği, "Gönül Ne Gezersin Seyran Yerinde" şiiriydi. Şiiri istedi benden. Yazı aracında yazarak verdim:

"Gönül ne gezersin seyran yerinde
Âlemde her şeyin var olmayınca
Olura olmaza dost deyüp gezme
Bir ahdine bütün yar olmayanca

Yürü sofi yürü yolundan azma
İlin gıybetine kuyular kazma
Varup her dükkânda metâın çözme
Yanında mürşidin var olmayınca

Kalktı havalandı gönülün kuşu
Kavga gıybet etmek kötünün işi
Üstadın tanımaz bunda her kişi
Anın kim mürşidi er olmayınca

Varıp bir kötüye sen olma nöker
Çerhine değer de dolunu döker
Ne Hüda'dan korkar ne hicap çeker
Bir kötüde namus ar olmayınca

Şah Hatay'im edem bu sırrı beyan
Kâmil midir cahil sözüne uyan
Bir baştan ağlamak ömredir ziyan
İki baştan muhip yar olmayınca"

Üzerinde çalışıyordu. Sanırım besteledi de. Ses güzelliği yanında iletisi de, düşünsel derinliği de olan bu tür şiirleri severdi. Kendine, duygularına yakın bulurdu.

Onun kimi şiirlerinde de bu özellik vardır. Ahmet Kaçar'ı yazdıkları yanında okudukları sevdikleri, mırıldandıkları şiirlerle de, şarkılarla da değerlendirmek gerek. Gelecekte yapılacak çalışmalara katkısı olur düşüncesiyle halk ozanlarını tarayarak, "Ahmet Kaçar bestesi" olma tasarısıyla dosyalanarak ona verdiğim halk şiirleri:

Gam Elinden Benim Zülfü Siyahım (Pir Sultan Abdal)

Yükseklerden Alçaklara İndirdi (Pir Sultan Abdal)

AHMET KAÇAR'IN ARDINDAN-17

Üryan Geldim Gene Üryan Giderim (Karacaoğlan)

İneyim Gideyim Tozlu Yollara (Karacaoğlan)

Gam Çekme Halına Divane Gönül (Karacaoğlan)

Bülbül Havalanmış (Karacaoğlan)

Ataşım Yanmadan Tütünüm Tüter (Karacaoğlan)

Ala Gözlerini Göresim Geldi (Karacaoğlan)

Sözün Bilmez Bazı Nadan Elinden (Gevheri)

El Çek Tabip El Çek Yaram Üstünden (Erzurumlu Emrah)

Kınamayın Bizi Hakk'ı Sevenler (Sümmani)

Dünyalıktan Halim Sorar Bazısı (Sümmani)

Çekme Şu Dünyanın Endişesini (Sümmani)

Tövbekâr Ol Gönül (Sümmani)

Kalkın Verin Şu Âşıkın Sazını (Sümmani)

Ey Felek Bir Derde (Tokatlı Nuri)

İnkisar Eylemem (Tokatlı Nuri)

Yenile Bir Haber Geldi (Serdari)

Ne Diye Bağlattın Alnına Kara (Serdari)

Çıkıp Gurbet Ele Başa Dolaşma (Ferrahi)

Ona verdiğim bu şiirleri okuttu bana, dinledi. Kimilerini buldu belleğinin derinlerinde. Mırıldandı. "Çok güzel." dedi. Halk şiiri birikimi de çok iyiydi. İz sürecek okuyucular bu şiirleri bularak okurlarsa Ahmet Kaçar'ın sevdiği, beğendiği halk şiiri üstüne de düşünce üretebilirler. Bu şiirlerin Ahmet amcanın kimi şiirlerine duygu yakınlığı taşıdığı görülecektir.

Son besteleri olacaktı bunlar. Geç kaldı. Gitti. Olmadı...

Ahmet Kaçar için ilimiz, Giresun'umuz önemliydi. Ta ortaokul yıllarından başlayarak Giresun'la Ahmet Kaçar'ın yolları ölene dek kesişmişti. Giresun'un ona kattıkları vardı.

O da sanatçılığıyla Giresun adını yüceltmişti. "Giresun'un büyük oğulları"ndandı.

1990 sonrasında Giresun valileri Ahmet Kaçar'ı köyünde, mahallesinde onurlandırdılar.

Giresun Üniversitesi Rektörü Osman Metin Öztürk, Şaban Karakaya ve Yaşar Çakır yol göstericiliğinde Gacaru Tepesi'ne, harmana gelenlerden. Rektörümüz, görevi bıraktığında, Giresun'dan ayrılmadan önce Görele'ye geldi. Ayrılık buluşması: Ahmet Kaçar, Osman Metin Öztürk, Hayrettin Günay. Görele kıymalısı yendi.

Fiskobirlik Entegre Tesisleri'nde Ahmet Kaçar'a saygı gecesi yapıldı. Ahmet Kaçar'a Rotary Kulübü şilt verdi. Başkan Nihat Yanıkoğlu'ydu. Şilti sunan Fiskobirlik Genel Müdürü Sedat Tarhan'dı. Fotoğraflı haber Hürriyet Gazetesi'nde çıkmıştı. Haberi HHA'dan Mustafa Öztürk yapmıştı.

Giresun Musiki Cemiyeti öncülüğünde Giresun'a "70. Sanat Yılında Ahmet Kaçar Gecesi" yapıldı. Geceye Giresun'daki dernekler, Giresun valiliği destek verdi.

Süleyman Livanelioğlu, Uğur Karaibrahimoğlu, Yaşar Çakır, Erdoğan Altınkaynak, Şaban Karakaya, Hayrettin Günay, Cem Karaahmetoğlu gecenin oluşumu için birlikte çalıştılar, düşünce ürettiler. Giresun valisi Dursun Ali Şahin geceye katılarak konuşmasıyla, ödülüyle Kaçar'ı onurlandırdı. Görkemli, içi dolu bir gece oldu. Gecenin ayrıntısı Yeşilgiresun belgeliğinden görülebilir. (H.G. "Ahmet Kaçar'a Saygı Gecesi")

Gecede Hayrettin Günay bir düşünü gerçekleştirdi: Giresun'un "üç çınarı"nı önde birlikte oturttu. Bahtiyar Dayımoğlu, Hasan Öğütçü, Ahmet Kaçar.

Ahmet Kaçar için ilimiz, Giresun'umuz önemliydi. Burada arkadaşları, dostları, sevenleri, değerbilirleri, saygı duyanları, yazı konusu yapanları,

incelemecileri, okuyucuları, dinleyicileri vardı. Kimiler de o giderdi Giresun'a, kimilerde de Giresun ona gelirdi. Giresun'umuz, ilimiz Ahmet Kaçar için önemliydi.

Yeşilgiresun Gazetesi onun ortaokul yıllarında ulaşamadığı, düşlerini süsleyen gazeteydi. Kim bilir kaç kez düşüne girmiştir o yıllarda şiirinin basılı olduğu Yeşilgiresun.

Hasan Öğütçü orta okuldaşı, arkadaşı, kardaşı, dostuydu. Hasan ağabeyin odasında kimilerde kahkaha dolu, kimilerde de hüzün duraklı doyumsuz söyleşiler olurdu. Dayımoğlu, Bahtiyar ağabey de gelirdi üst caddeden aşağı ağır ağır… İçeri girerdi, buluşurdu "üç çınar", "üç cumhuriyet genci", "üç cumhuriyet aydını."

AHMET KAÇAR'IN ARDINDAN-18

Yeşilgiresun'da, Hasan ağabeyin odasındaki buluşanlarda kimiler de Bahtiyar Dayımoğlu'ndan başka Ali Gülertekin ağabeyin, önemli öykücümüz Naim Tirali'nin, Erden Menteşeoğlu'nun, Yaşar Çakır'ın, Hayrettin Günay'ın yer aldıkları olurdu. Gazeteye Ahmet Kaçar'ı aracıyla getiren Yaşar Çakır'dı.

Süleyman Livanelioğlu, Uğur Karaibrahimoğlu, önemli, büyük "70. Sanat Gecesi"nin mimarlarıydı. Livanelioğlu, eşiyle Ahmet Kaçar'ı birçok kez Kacaru Tepesi'nde ziyaret etti. Uğur ağabey de Kacaru Tepesi'ne gelenlerden. İlk gelişinde ben de vardım. Kaçar'ın ünlü "ot, çimen" şakası o güne denk düşmüştü.

Giresun Üniversitesi'nden gelenler olurdu Gacaru'na. Erdoğan Altınkaynak, Alaattin Pahsa, Abbas Karaağaçlı, Feyzullah Ahmetoğlu. Gazi'den Necati Demir, Giresun'dan gelenleri Yaşar Çakır getirirdi. Abbas Bey'le Feyzullah Bey'in yanında Behzat Barış Bey de olurdu. Ahmet Kaçar'ı içtenlikle önemserler, severlerdi, saygı duyarlardı Kaçar'a...

Ümran Haliloğlu Turgut, Okan Taşdemir, Anıl Devge, Ahmet Kaçar üstüne yüksek tez çalışması yaptılar.

Sözü Yaşar Çakır'a getirmenin tam sırası. Keşaplı Yaşar Çakır, bir ekin, şiir, müzik dostu. Bu alanlarda asıl uğraşı dışında çok birikimli. Ona "Ahmet Kaçar uzmanı" da demeliyim. Ahmet Kaçar'ın Giresun'da uğrayacağı dostları vardır ama önce Yaşar Çakır'a gidilir. Giresun gezme, söyleşi, yeme içme tasarısı Yaşar'da yapılır. Nereye gidilecekse Yaşar Çakır'la gidilir.

Giresun'da Ahmet Kaçar'la anısı olan çoktur. Çoğunu bir araya getirseniz Yaşar'ınkiler yanında devede kulaktır. Kaçar'ın şiir, müzik, Görele, Çürükeynesil, Trabzon, Giresun, İstanbul, beste, TRT, özel yaşam anıları, yayla anıları, iyi gün, kötü gün anıları, mutluluk, mutsuzluk anıları kimilerde de sırdaşlık yakınlığıyla Yaşar Çakır'ın belleğindedir. Bana Giresun'da "Ahmet Kaçar kaynakçası" sorsalar "Yaşar" derim, "Yaşar Çakır." Radyocu, televizyoncu, bilgisayarcı. Giresun'da Ahmet Kaçar araştırmacılarının ilk gideceği bulunak Yaşar Çakır'dır.

Giresun yaylalarını Kaçar'a gezdiren, sevdiren de odur. Giresun valilerinin Ahmet Kaçar ziyaretlerini kotaran da.

Yaşar, dostları Özel Kalem Müdürü Halil Cansız, Basın Müdürü Cahit Akdoğan yardımlarıyla atanan valilere dosya sunumuyla tanıtır Ahmet Kaçar'ı. Valilerden birine dostları aracılığıyla sunulacak dosyayı bana düzenletmişti. TRT'nin Ahmet Kaçar belgeseli de böyle bir çalışmanın sonucuydu. Ahmet amcanın çoğu şakaları, takılmaları, alayları Yaşar'ın masası çevresinde üretilir. Kimilerinin esini, öznesi de Yaşar'dır.

Yaşar'ın bu anı varsıllığını Yeşilgiresun'da dizi olarak yayımlayacağı yılı iple çekiyorum. Sevgili Yaşar'dan umutluyum.

Ahmet Kaçar'ın bestelerini, onun güvendikleri notalardı. Giresun Üniversitesi'nden Abdullah Önel'in de bir şarkıyı notaladığını Yaşar anımsattı bana.

Dostumuz, edebiyatçı, halk bilimci Erdoğan Altınkaynak önemserdi Ahmet Kaçar'ı. Şimdi Ardahan Üniversitesi'nde profesör olan Erdoğan, Giresun'dayken "pat" diye bir sınıfına atmıştı, öğrencilerinin karşısına çıkarmıştı Ahmet Kaçar'ı. Bir sınıfa da onun adını vermişti yanılmıyorsam.

Ahmet Kaçar yıllar önce Giresun sevgisini şarkı besteleyerek doruğa çıkardı:

"Bilirim şendeki gizlenen derdi
Kaç bahar giderken bana da verdi
Yankılar onu hiç unutma derdi
Giresun

Yaşamak istiyorsan ömrünce eğer
Kalede yıldızlar eline değer
Peşine takılır yeşil gölgeler
Giresun"

Yıllar sonra Giresun'a, Kümbet'e bir şarkı daha besteledi. Bu şarkının esininde Yaşar Çakır'ın onu gezdirdiği yaylalar vardır.

AHMET KAÇAR'IN ARDINDAN-19

"DERELİ'DE SALON ÇAYIR (KÜMBET)

Dereli'de Salon Çayır
Esen tepe karlı bayır
Geç mi kaldık canım hayır
Vursun davul Kümbet Kümbet

Ağam burası neresi
Duroğlu Aksu Deresi
Bizim uşakların sesi
Vursun davul Kümbet Kümbet

Yollar yürüsün bir hele
Dağlar köprü kursun sele
Erimez'den Eğribel'e
Vursun davul Kümbet Kümbet

Aymaç'ta gör manzarayı
Sivas Suşehri Zara'yı
Sazlar çalsın Tamzara'yı
Vursun davul Kümbet Kümbet

Çınarlar Deresi bu ay
Taşlar geçit vermez kolay
Sokakbaşı oy miralay
Vursun davul Kümbet Kümbet

Al tavandan güz belini
Belle baharın belini
Gelinkaya'nın gelini
Vursun davul Kümbet Kümbet

Fındık dalda oldu kile
Toplayalım gel de bile
Halilbeyoğlu Halil'e
Vursun davul Kümbet Kümbet"

"Yıllar sonra Giresun'a, Kümbet'e bir şarkı daha besteledi." cümlesinde kullandığım "şarkı" sözcüğü Ahmet Kaçar'ın Türk Sanat Müziği'ne katkısı için dillendirildi.

İçi kıpır kıpır Giresun, Kümbet, yayla kokan "Dereli'de Salon Çayır" şarkı değil kuşkusuz. Ahmet amca onu "türkü" olarak besteledi. Kendi deyişiyle de özellikle müziğinde "davul sesini" yansıttı. Bu türküyü bestelediği yıl Görele için de türkü olarak "Bayrağım Ayla Yıldız"ı besteledi.

Bu türkülerin ikisini de Ahmet amcanın onayıyla Sami Günay kemençesiyle çaldı söyledi. İkisi de Giresun Valiliği Yayını olan "Giresun Üstünde Vapur Bağırıyor: Giresun Türküleri ve Oyun Havaları" adlı yapıtta yer aldı. İkisini de notalanması için Ankara'ya Salih Turhan Bey'e gönderdim. Amcamın onayıyla. Yapıttaki nota değerli ses sanatçısı, araştırmacı, derlemeci Salih Turhan'ındır.

Salih Turhan adı geçen yapıt için Görele'ye de geldi. Erdoğan Altınkaynak'la...

Kâtip Şadi türkülerinin kimilerini de Ankara'ya götürdü, notaladı. Bu çalışmalar sırasında Ahmet Kaçar'la tanıştı.

AHMET KAÇAR'IN ARDINDAN-20

Ahmet Kaçar'ı şiirlerinden, şarkılarından Ordu'da da tanıyanlar vardı. Ozan Dursun Ali Akınet, Kacaru Tepesi'ne gelerek Ahmet Kaçar'la söyleşenlerdendi. Kayınım Dr. Sefa Kaçar, uzun yıllar Çarşamba'da, Samsun'da çalıştı. Kayınım Mehmet Kaçar, uzun yıllar Samsun'da Kredi Yurtlar Kurumu'nda çalıştı. İkisi de Samsun'da emekli oldular. Ahmet amca, sık sık yeğenlerinin yanına giderdi. Bu nedenle Samsun'da yazın, müzik, sanat çevreleriyle yakınlıklar kurdu. Taner Çağlayan başta olmak üzere oralardaki sanatçılardan ilgi gördü.

Trabzon'da önemlidir Ahmet Kaçar için. Oraya ilk gidişi lise öğrenimi içindi. Sonraki yıllarda çok gidildi Trabzon'a. Sinemaya, tiyatroya, sanat etkinliklerine, arkadaşlarla buluşmalara, doktorlara. Arslan Pulathaneli'yle tanışırlardı. Ozan İlhan Demiraslan, Trabzon'a yerleşince onun için de giderdi Trabzon'a. İki yere uğrardı çoğunca bu gidişlerde. Lezzet'e, Kalkanoğlu Pilav'a. Son yıllarda Trabzon'un en eski, geleneği olan bu aşevlerinden Meydan Park'ın kuzeybatısındaki Lezzet Lokantası'na uğrar, Moloz'daki Kalkanoğlu'na uğramazdı.

Tarihsel taş yapı olan bu aşevleri dededen toruna çoktan iki yüzyıla dönmüş aşevleriydi. Lezzet'in 1960'lardaki "tandırını" unutamazdı. Kısa lise öğrenciliği yıllarında buralara imrendiğinden, ayak basamadığından olsa gerek Trabzon'a gidişlerde Lezzet'in döneriyle iç burkan o yılların acısını çıkarırdı.

Görele, Ahmet Kaçar'ın yurdu. İlkokuldan ölümüne dek anılar denizinin oluşturulduğu yer. Görele yediden yetmişe tanırdı onu. O da Görele'yi tanırdı. Cem Karaahmatoğlu'nun matbaasına uğrar şiir, müzik, resim, yurt konuşmalarına katılırdı. Selahattin Karaahmetoğlu'nun eczanesine uğrar, azıcık oturur, bir iki şaka eder, oradan oğlum Özgün Yetkin Günay'la oğlum Çağdaş Günay'ın işyerlerine geçerdi. Orada da şaka gırgır... Hayrettin Günay başta olmak üzere Göreleli yazarlarla dalga geçilir, benim kimi panellere, bilgi şölenlerine katılışım, TRT çekimleri gündeme gelir, "Baban daha zapt olmuyu" diyerek Çağdaş'la dışarı çıkar, alışverişini yapar, aldıklarını işyerine bırakırdı. 16'ya doğru yeniden gelir, yiyeceklerini araca götürür, Çağdaş ya da Özgür'le, Cillioğlu'na, Kacaru Tepesi'ne çıkardı.

Özgür'le Çağdaş'tan sonra Fikret'e, Foto Fikret Ak'a uğrardı. Burada yağışlıysa içerde, güneşliyse dışarda otururdu. Çeşit çeşit şaka, gırgır, nükte, fıkra burada uç verirdi. Onu görenler çevresini sarardı. Ne şakalar, ne şakalar... Yazılacak gibi değil... Çokları onu konuşturmak için "kaşınırdı."

Ahmet amcanın Görele'de yeri dolmayacak iki dostuna getirelim sözü. Biri Pastacı Şükrü Usta öteki de Ozan Dr. İlhan Demiraslan. Şükrü ağabey özel bir kişiydi. "Görele Kesme Pasta" onundu. Ahmet Kaçar'la, Kaçar'ın annesinden dolayı yakınlığı vardı. İkisi de, neredeyse cumhuriyetle yaşıttı. Şükrü ağabey yaşça büyüktü Kaçar'dan. Birbirlerini çocukluktan beri tanırlardı. İkisi de Cumhuriyet'teki köşeleri noktasına, virgülüne dek okurdu. Okunsa gene iyi... Yazılar üstüne tartışılırdı. Yazıların dil, anlatım, düşünce yönünden olumlu, olumsuz yönleri gerekçelerle açıklanırdı. Kimiler de birbirlerine ters düştükleri de olurdu. Şükrü ağabey çok okurdu. Rus, Fransız, Alman, Amerikan klasikleri kim bilir kaç kez tartışılırdı. Kimiler de Vişne Bahçesi'nden bir tümce, kimiler de Tolstoy'dan, Gorki'den, Dostoyevski'den, J. Lon-don'dan, Steinbeck'ten bir karakter örneklenirdi. Şükrü ağabey, kimi konuşmalarımızda bana Ahmet Kaçar'dan yakınır, onu "az okumakla" suçlardı.

Bu söyleşilerin üç-dört yıl içinde oldu İlhan Demiraslan. O Şükrü ağabeyden de Ahmet amcadan da küçüktü. 1928'liydi. Gelibolu doğumluydu. 1954'te İstanbul Tıp'ı bitirmişti. 1950'li yılların siyasal baskılarını geride bırakmak için kendini Karadeniz'e bırakmıştı. Hasan Ali Yücel'in memleketine, Görele'ye sığınmıştı. İç sayrılıkları uzmanıydı. Ahmet Kaçar, Pastacı Şükrü Usta, Dr. İlhan Demiraslan üçü de özdeş düşüncelerde buluşan cumhuriyet aydınlarıydı. Şiir, roman, oyun, müzik, yönetim yolu üstüne konuşurlarken "aydınca soluklanırlardı."

Köyümüzden, ilçemizden adım adım çabalarla iyi şiire, iyi müziğe, iyi kişiliğe, iyi dünya görüşüne ulaşan, yerelden ulusala duygularımızı, içimizi, bizi yansıtan önemli ad Ahmet Kaçar'la yıllar yılı birlikte olmak, duygularını, düşüncelerini, okuduklarını, birikimlerini Yeşilgiresun'da Hasan ağabeyin gazetesinde paylaşan Hayrettin Günay için onur verici bir gerçek. İyi ki aynı köydeniz. İyi ki onunla yakınlığım var. Arkadaşlarınla, dostlarınla, sanattaşlarınla birliktesin artık... Işıklar içinde yat...

AKENGİN'DE YERELLİK

Edebiyat çevrelerinde, Giresunlu şair olarak ünlenen Can Akengin şiirinin kendine özgü özellikleri vardır: Coşku, yoğun duygu, içlilik, acı çekerek, hiç dönmeyecek sevgiliye ulaşma duygusu, doğa güzellikleriyle dolu köy yaşamını gerçek mutluluk olarak benimseme ilk göze çarpan özellikler.

"Giresunlu şair" adının ardında yerellik yatmaktadır. Akengin, Giresun folklorunu özümseyerek şiirine odak yapmıştır. Giresun eğlencelerini, Giresun inançlarını, Giresun yaşayışlarını, Giresun coğrafyasını, Giresun dil özelliklerini şiirlerinde yakalamak olasıdır. "Zeklenmek, düdeklenmek, geymek, ürsetmek, cıdık, buymak, garıldamak, çotanak, cenik, heş, godkile, sef, bıldır, tomşak dudak, çeç, eyeslenmek, yaylım, çit, tünek, çelmek" gibi sözcükler yerel dili yansıtmakta. Doğduğumuz yerleri, çocukluğumuzu geçirdiğimiz, oynadığımız yerleri, can dostlarla oturarak denizi dinlediğimizi, su başlarında oturarak doğanın sesine sesimizi kattığımız yerleri olası mı unutmak? Her Giresunluyu geçmişe götüren, tatlı bir hüznü yaşatan yüzlerce yer vardır. Ortak anıların uyandığı bu yerleri şiirlerinde sonsuzlaştırmış Akengin: "Çerkez, Lonca, Burunucu, Tamzara, Bayır, Dikmen Dağı, Melikli, Gedikkaya, Saytaş, Kumyalı, Tabaklar Deresi, Çaldibi, Biroğul, Avutmuş, Ayvasıl, Karagöl, Batlama, Yürücek, Kale, Dıngırlı, Cenik, Aksu…"

Şair, şiirlerin çoğunda söyleniş ustalığını yakalamış. Soyut duyguları somutlaştırarak, benzetmelerle, mecazlarla, eğretilemelerle yansıtması başarılı: "Bağrımda didiniyor sanki birçok imeci/ Ben sılayı özlerken herkes savurmuş çeci/ Vuslat kaderde yoksa acep bu hayat neci?/ Gurbet kadar zalimmiş meğer ölümün geçi…", "Bir takırtı gayet uzak/ Mutlak balıkçı olacak/ Kumyalı'da düşmüş suya/ Yıldızlardan bir çotanak." Özellikle gurbet temalı şiirlerde ağlama, inleme, sızlama, ayrılığın iç kırgınlıkları sezilmekte.

Akengin, şiirlerin birçoğunda biçim olarak da manilerden (atma türkü, kesme türkü, kemençe türküsü) yararlanmış: "Menendsiz güzelmişsin/ Ağlatır üzermişsin/ Seviyorum diyene/ Kız dudak bükermişsin… Gülme öyle kıvrak kız/ Beni olsun bırak kız/ Sanırdım ki bu Can'dan/ Sevda artık ırak kız…" Bu tekniği günümüz

şairlerinden Trabzon'lu Yaşar Miraç'ın değişik arayışlarla çok başarılı olarak kullandığını göz önüne alırsak Akengin'i öncü olarak vurgulamak gerek.

Gizli Sevda'nın, Evler'in, Solgun Bir Gül Dokununca'nın ozanı Behçet Necatigil'in Ağustos 1948'de Giresun Halkevi dergisi Aksu'da, 1983'te de Cem Yayınevi'nden çıkan Bile/Yazdı-Yazılar adlı yapıtında çıkan "Can Akengin ve Eseri Hakkında Düşünceler"den alıntıyla noktalanmalı yazımız: "Sanatkârın kendisini, şiirlerinde malum şekiller içine yeni bir ruh sokmuş ve nesirlerinde bir realite içinde yıllarca kaynaştıktan sonra ruhta kendiliğinden doğacak köşeleri göstermiş gördüm. Aşkın, yalnızlığın, tabiatın ve her şeyden önce elden kaçmış günlerin telkiniyle mustarip, fakat kuvvetlidir."

ALİ HAYDAR KARAHACIOĞLU

1931'de Vakfıkebir'de doğan sanatçının memleketi Görele'dir. 1939'da Ünye İlkokulu'na başlar. Tirebolu Dumlupınar İlkokulu'nu bitirir. Ortaokulu Ünye ve Görele'de liseyi Giresun'da okur. İstanbul Hukuk Fakültesi'ni 1954'de bitirir, aynı yıl Ankara Piyade Yedek Subay Okulu'na girer. 1955'te asteğmen olarak Çorlu'da askerliğini tamamlar. Sonra sırasıyla Ünye, Tutak, Göle, Araklı hâkimlikleriyle Ordu Tapılama hâkimliklerinde bulunur. 1973'te Yargıtay Tetkik Hâkimliği'ne atanır. 1974'te Genel Sekreter Yardımcısı olur. 1977'de Yargıtay Üyeliği'ne, 1988'de de Yargıtay 5. Hukuk Dairesi Başkanlığı'na seçilir. Bu görevi sürdüren Karahacıoğlu, evli ve dört çocuk babasıdır.

Şiire ilkokulda başlar. İlk şiiri Görele Ortaokulu öğrencisiyken okul dergisinde yayımlanır. "İlkokul üçüncü sınıfta Karadeniz'in mavi suları ile yeşillikleri beni şairliğe itti. Bir şeyler karalamaya başladım. Bir müddet ayrı kaldım şiirden. Şimdi ise şiir benim günlük yaşantım. Şiirde yenilik yaratma iddiasında değilim. Sanatın halk için olduğuna ve geçmişle ilgiyi kesmeyerek şiirin yazılmasına inanarak bir şeyler yazmaya çalıştım."

Çeşitli dergilerde şiirler, makaleleri, hikâyeleri yayımlanır. Hukukla ilgili ondan fazla kitabı vardır. Şiir kitapları da şunlardır: Çile (1968), Düşlerim, Damlalar, Kuzey Rüzgârları Bakışların (1973), Çağların Yorgun Adamı, Kuyruk (1980), Dalkavuk (1983), Tomurcuk Güller, Güller ve Dikenler (1993).

Hukuk alanındaki başarılarıyla, şairliğiyle, bitmez tükenmez memleket sevgisi dolu gerçek insan özellikleriyle Görele'mizin yetiştirdiği örnek kişiliklerden olan Karahacıoğlu'nun şiirlerinden üç örnek sunuyoruz:

GÜZEL GÖRELEM

Bir yeşil örtüye bürünür yüzün
Akan dereleri telidir sazın.
Kırmızı damları yanağı kızın,
Sanarım görünce güzel Görelem.

Yatağın yamaçlar, yastığın dağlar,
Güzeller beline peştemal bağlar.
Yeşil vadilerde suların çağlar,
İçmekle kanarım güzel Görelem.

Gündüz ağaçlarda kuşların öter,
Yazın bahçelerde çiçekler biter.
Aynı kalırsam gözümde tüter,
Hasretle anarım güzel Görelem.

Çocukluk yıllar vardır çok anım,
Yoluna fedadır biricik canım.
Şiirlere konu olan vatanım,
Aşkınla yanarım güzel Görelem.

SEVMESEN BİLE

Yılların içinde anılar saklı
Bir hatır soruver gelmesen bile.
Duygular insanı çıkarmaz haklı
Arkamdan konuşma sevmesen bile.

Taşlar yığılınca oluyor kale,
Geçmişi unutma, aldanma hale.
Kar yağdığında solar her lâle
Balını saklama vermesen bile.

Rüzgârı görünce coşar her deniz,
Eğer hasta ise sarıdır beniz.
Dün olduğu gibi bu gün de şeniz
Örtüyü alıver sermesen bile.

Akşam güneş batar geceler kara
Acı bakışların kalbimde yara.
Bir gün gider isem, ne sor ne ara
Bu yolun sonuna varmasan bile.

GERÇEK

Ağarmaz saçlarım dururdu zaman,
Senin gibi gamsız olabilseydim.
Başka telden çalmaz elimde keman
Gerçek aşkı ben de bulabilseydim.

Hep yağmur yağıyor ufuklar sisli
Önüm aydınlatmaz, lambalar isli.
Bakışlar öldürür, gönlüm hep hisli,
Bir dağın başında kalabilseydim.

Geçmişten kalanlar acı bir gerçek
Değeri düşükse büyütmez mercek.
Bir dost bulamadım ilaç verecek
Kendi dermanımı alabilseydim.

Atı bulabilen biner sırtına
Gelinin eline sürerler kına
Karada yağmur var, deniz fırtına
Dibini görürdüm, dalabilseydim.

Yolumuz belirsiz, sonuç belirsiz,
Hedefe ulaşmaz sürdüğümüz iz.
Bu yolun yolcusu ne son, ne ilkiz
Bir gölge bırakan olabilseydim.

A. Haydar KARAHACIOĞLU

ALİ KIZILTUĞ ÜSTÜNE

14 Aralık 2017'de düştü gazetelere halk ozanı Ali Kızıltuğ'un ölümü. Cumhuriyet'te, Sözcü'de görebildiğim bir iki gazetede yer almıştı ölüm haberi. Önemli ozanın fotoğrafı da kullanılmıştı haberlerde. Görebildiğim gazeteler içinde Ali Kızıltuğ'a en çok yer veren Cumhuriyet'ti. Gazetenin "Kültür" sayfasında, fotoğraflı, yarım sayfaya yakın, dört sütunu ozana ayırmışlardı. Cumhuriyet, gelenekleşmiş anlayışıyla kültüre, sanata, edebiyata en çok yer veren gazeteydi.

15 Aralık sabahı 4.30'da açtım TRT Telegün'ü. 360'taydı kültür sanat haberleri: "Halk Ozanı Ali Kızıltuğ'a Veda." "Ankara'da tedavi gördüğü hastanede hayatını kaybeden halk ozanı Ali Kızıltuğ'un cenazesi Sivas'ta toprağa verildi. Ali Kızıltuğ'un cenazesi Ankara'dan Sivas'ın Divriği ilçesine gönderildi. 73 yaşında hayata veda eden Kızıltuğ için Mursal köyünde tören düzenlendi. 2 bine yakın kişinin katıldığı törende Sivas Valisi Davut Gül, CHP Sivas Milletvekili Ali Akyıldız, Divriği Kaymakamı Tolga Özdemir ve Divriği Belediye Başkanı Hakan Gök de hazır bulundu. Ali Kızıltuğ'un naaşı vasiyeti üzerine Abaranın Kaşı mevkiinde defnedildi."

Ali Kızıltuğ'un doğduğu köy "Mursal" olarak yazılmış. Bu yer adı yöremizdeki yer adlarını da düşündürdü. İki kentte ortak köy adları var. Ali Kızıltuğ, şiirimizin güçlü köklerinden gelmekte. Hece, dörtlük, türkü, ozan, bağlama, Türkçe bu geleneğin yapı taşları. 1969'da çıkardığı "Asrı Gurbet Harap Etmiş Koyumu" plağıyla tanınmaya başlayan Ali Kızıltuğ'un yüzden çok plak, doksana yakın kutucuk çıkardığı biliniyor. Onun türkülerini TRT'ciler başta olmak üzere yüzlerce türkücü, şarkıcı okudu. Binlerce türkü okudu Kızıltuğ. Kaynak kişi olarak, türkü yakarak. Doğaçlaması güçlü ozanlardandı. Atışmalara katılırdı. Birçok ödülü vardı.

Çoğu köylülerimiz, çoğu ozanlarımız gibi geçim sıkıntısı nedeniyle 1973'te gurbete, Ankara'ya göç etmişti. Kızıltuğ, Âşık Veysel'le Âşık Mahzuni çizgilerinden etkilenen ozanlardandı.

Yıllardan beri sevdiğimiz, kimden duyduksa dinlediğimiz, kimilerde de söylemeye çalıştığımız unutulmaz türküsü, uzun havası:

"Asrı gurbet haram etmiş köyümü
Bülbül gitmiş baykuş konmuş gelele
Ben ağayım ben paşayım diyenler
Kapıları kitlemişler gelele

Bir ev burda bir ev karşıda kalmış
Sorun hele bizim komşular n'olmuş
Kırk senelik ağaç kurumuş kalmış
Bizim köye benzemiyor gelele

Saz elimde şu elleri gezerdim
Dertli idim bazı destan yazardım
Sen Ali'ysen niye saçın ağarttın
Kızıltuğ'a benzemiyor gelele"

Ali Kızıltuğ halk şiirimizin, türkülerimizin, bağlamamızın Cumhuriyet koşullarında, telefon, televizyon, bilgisayar olanaklarında Mursal'ın, Divriği'nin, Sivas'ın adını duyuran, bizim duygularımızı bağlamaya, türküye katan adlardandı. Türkçenin, türkülerin unutulmaz adlarındandı. Artık başka duygularla dinleyeceğiz, söyleyeceğiz "Dam Üstünde Çul Serer"i:

"Dam üstünde çul serer
Loylu da yar, leyli de yar, loy loy loy
Bilmem bu kimi sever
Halelim nenni de, kınalım nenni de
Belalım nenni de nenni
Bunun bir sevdiği var
Loylu da yar, leyli de yar, loy loy loy
Günde on çeşit giyer..."

AMASYA'NIN ELMASI

Amasya adını ilk kez fındık bahçemizdeki "Amasya elması"ndan duydum. Tatlı, çok iri olmayan, olduğu yıl dalları kırarcasına sık olan Amasya elmasından. Çocukluğumda bizim köyde çoğunun bahçesinde bulunurdu bu elma. Çocukluk belleğimde "elma" çağrışımından "kent" çağrışımına geçtiğini sanmıyorum bu adın. Kurtuluş Savaşı'nın başlatılma sürecinde bir kent olarak kazıldı belleğime Amasya. Sonraki yıllarda da güzel, önemli yurt toprağı olarak gelişti, pekişti. 1990'lı yıllarda gördüm, gezdim kenti Görele Lisesi'ndeki kimi arkadaşlarımla. Irmak kıyısındaki öğretmenevinde kalmıştık. Kayalıklardaki mezarları gezmiştik. Korunan tarihsel yapılarına övgüler düzmüştük. Bir iki fotoğraf kaldı o günlerden.

Geçen pazar günümüzü Amasya'da geçirelim dedik. Sözleştik. Araç tamam. Bekir Öztürk'e yakışır. Nihat Öztürk gidiş, geliş, uğrak yerleri, yemek yerleri tasarısından sorumlu. Eynesil'den öğretmen arkadaşlarımız Şükrü Çoban, Hayri Palak günübirlik gezimizde yoldaşımız. 4.30'da Nihat Öztürk arkadaşları aldı Eynesil'den. 5'te yola koyuluyoruz Görele'den. Nihat Öztürk'ün tasarısına göre 10'da Amasya'da olacağız, orada yapacağız kahvaltıyı. İki saat geçti geçmedi acıkmaya başladık. Sıcak bir pide almıştım. İdare ediyoruz onunla. Geçtiğimiz coğrafyalarla ilgili toplumsal, tarihsel, ekinsel söyleşiler bile unutturamıyor açlığımızı.

Çakallı'ya ulaşınca daha ileri gitmek olası değil. Arkadaş, eskinin kamyonlarının uğradığı "menemenciler" büyük yapılı menemenci, köfteci, kuzu pirzolacı olmuş. Gözümüz onlara kayıyor, midemiz "durun, durun" diyor.

İkisine kahvaltı soruyoruz. Yok. Tutturuyoruz üçüncüde. Usa gelebilecek çeşitlilikte bir kahvaltı. Kendimize geldik be... Sesimiz daha yüksek çıkıyor konuşmalarımızda.

Amasya yoluna girince bir iki tümce kurma sırasını kapıyorum. Yıllar önce Aralık ortalarında, ılık bir günde, akşama doğru yola çıkışımızı anlatıyorum. Havza'da yoğun kar yağışı. Tokat'a gidiyoruz. Halk oyunları seçici kurul toplantısı için, Necdet Beyazer'in aracıyla. Zincir alıyoruz Havza'dan. Necdet ilk kez zincir

takacak. Takıyoruz zinciri deneye deneye, vuruyoruz yola. Yoğun kar tipiye dönüşüyor. Bir kamyonu izleyerek gidiyoruz. Ne olduğunu anlamadan karşıdan gelen bir binek aracıyla az hasarlı çarpışıyoruz. Sonra Necdet ile öteki aracın sürücüsü "anlaşarak, haklarını helal ederek" yola yeniden koyuluyoruz.

Amasya'dayız. Benim kenti ikinci gezişim olacak. Arkadaşlar ilk kez gezecekler. Beş saat buradayız. Bekir Öztürk aracı kent içinde uygun bir yere çekiyor. Yürüyerek geziyoruz. Kale'den başlayalım diyoruz. Yürüyerek çıkamayız. Araçla yükseliyoruz. Kale yolu çok düzgün, taş döşeli. Bakımlı. Tepede kazı sürüyor. Bilgi veren yazıları okuyarak öğreniyoruz buraların tarihini. Tepeden kente bakıyoruz serin bir Amasya pazarında.

Kentin tümünü görmek olası değil. Yeşilırmak oyrağında kurulu kent. Derin bir boğazda.

Kentteyiz şimdi. Pazar yerine uğruyoruz. Kalabalık, devingen...

Amasya Genelgesi için toplanılan tarihsel yapı müze olmuş. Duygulanarak geziyoruz odalarını. Mustafa Kemal Paşa, öteki yurtseverler, Amasya müftüsü... Onun yurtseverlik çağrısına hayran oluyoruz.

İki ana caddesi var Amasya'nın. Ortadan akıyor koca Yeşilırmak... Irmak üzerinde köprüler var. Irmak kıyılar boydan boya yürüyenlere ayrılmış. Burası "şehzadeler kenti." Yol boyu onların büstleri, yaşamöyküleri... Bir de Ferhat'la Şirin...

Tarihsel yapılar korunmuş, gezginlere, halka yönelik işyerleri olmuş. Aşevleri, satış yerleri... Yazın yoğun gezgin yeriymiş buralar.

Tarihsel bir köprüden beri yana Tokat yolunun olduğu yana, geçiyoruz. Köprünün tam ortasında balık tutan avcı heykeli.

Aşağı doğru yürüyoruz. Bir genç olta atıyor takımıyla:

-Rast gele...

-Sağ ol...

-Neye atıyorsun?

-Ciğerle. Tavuk ciğeriyle.

-Yok, neye, hangi balığa atıyorsun?

-Pulluya.

-Sazana mı?

-Sazana.

-Yakaladın mı?

- Üç tane.

- Göremiyorum.

- Küçüktü, ırmağa attım.

On iki yaşımdan beri kara, deniz, dere avcılığım var. İlgim bundan. Dönüş yolundayız. On Petrol Otağ Restoran ilgimizi çekiyor. Çadır biçiminde ilginç bir yapı. Çorba, salata, sac kavurma… İyi geldi, doyduk. Yoldayız. Yol kıyısındaki soğancıdan onar kiloluk çuvallardan alıyoruz. Bu kış soğan da ateş pahası.

Amasya toprakları Âşıkpaşazâde'nin, Sermet Çağan'ın, İsmail Hâmi Dânişment'in, Sadık Gürbüz'ün, Alparslan Işıklı'nın, Haşim Nezihi Okay'ın, Muammer Badem'in yurdu.

Muammer Badem kim demeyin. O Âşık Özlemi...

Onun sesinden bir de Sabahat Akkiraz'ın sesinden "Bugün Benim Efkârım Var Zarım Var/ Değme Felek Değme Telime Benim/ Gül Yüzlü Cananı Elden Aldırdım/ Ecel Oku Değdi Gülüme Benim" türküsünü dinleyin.

Türkünün yakılış öyküsünü de araştırın, öğrenin. Amasya için, "o ağacın altını" düşleyin. Ad yazılı oyalı mendili düşleyin...

ARİF SAĞ'A ÖDÜL

Aydın Doğan Vakfı, yıllardır ekin, sanat, yazın, bilim ödülü veriyor. Ödülün amacı yaratıcılıklarıyla alanlarında başarıya ulaşmışları onurlandırmak.

Ödülü bu yıl halk müziği sanatçısı Arif Sağ aldı. Bu yıl ödül alanı "Türk halk müziği" olarak belirlenmişti. Arif Sağ, "halk müziği, bağlama alanlarında özgün arayışlarını sürdürdüğü, Anadolu müziğini dünyaya tanıtmada çaba gösterdiği, eğitim çalışmalarıyla genç kuşaklara öğretmenlik yaptığı için" ödüllendirildi. Önemli bir sayrılığı yeni yeni atlatan Arif Sağ'a ödülü Nisan ayında düzenlenecek törende verilecek.

Arif Sağ 1945 doğumlu. Erzurumlu. Köy koşullarına göre durumu iyi olan bir ailede yetişme. Bağlamayı ağabeyinden öğreniyor. İlk çaldığı türkü Davut Suları'nın: "Kız senin derdinden derbeder oldum/ Derdi derunumu sor da sonra git / Hasretinden Mecnun misali oldum/ Ne hale düşmüşüm ey yar gör de sonra git/ Maşuk olan aşığın atar mı/ Gül yerinde kara çalı biter mi/ Aslan yatağında tilki yatar mı/ Gözle on ikiden vur da öyle git/ Ağrı Göl Dağı'ndan Gahmut Yaylası / Han gün inersin hoştur havası / Gel ey Dürgün'üm gel çektirme yası/ Sulari kuluna er de sonra git"

Arif Sağ'ın babası ozanlara, deyişlere, türkülere tutkun. Evde türküler dinleniyor sürekli. Diyarbakırlı Celal, Zaralı Halil, Erzincanlı Şerif, Hafız Salih, Nizipli Deli Mehmet, Antepli Hasan Hüseyin, Ürgüplü Refik Başaran başlangıçta ilk gençliğini süren Arif'e yavan gelse de kulak beğenisiyle telleri, sesini buluşturmada bu ustaların izleri olmalı.

Onun kulağı, beğenisi bağlama, zurna, ney, kavaldan yanadır. İleride bunlardan bağlamayla doruğa ulaşacak, zurnayı da radyoya yerleştirecektir. Erzincan'a yakındır köyleri. Kaç kez yürüyerek gitmiştir Erzincan'a... İlkokulu bitirir. Sonrakini yarıda bırakır. İstanbulları tutar... Matbaa işçiliğinden geçer. Sonraki yıllarda grevlerde, boykotlarda, yürüyüşlerde önde yürümesi belki de işçiliğinden gelmektedir.

Düşünsel bilinci onu "milletvekili olan ilk halk müziği sanatçısı" yapar.

Aksaray Musiki Cemiyeti'nde pişer. Nida Tüfekçi'nin öğrencisidir. Ondan öğrenir notayı, saygıyla anar Nida Tüfekçi'yi. Çocukluk yıllarının, Erzincan'ın Daimi'si, Davut Suları'sı, Ali Ekber Çiçek'i Tüfekçi öğretmenliğinde özgünleşen Arif Sağ bağlamasına dönüşecektir.

"Kız Senin Derdinden Derbeder Oldum", "Beni Görüp Yüzün Öte Döndürme" türküleriyle iyice söyleştiği bağlaması tüm yöreden türkü çiçekleriyle açacaktır. 1963'ten başlayarak plaklarla girecektir gönüllere. "Köprüden Geçti Gelin", "Yaylanın Çimenine", "Gafil Gezme Şaşkın Bir Gün Ölürsün" ilk unutulmazlarındandır. Kitap, dergi, yazı, türkü tutkunu yazarımızsa o yıllarda Köprüden Geçti Gelin'i Arif Sağ'dan değil Neşet Ertaş'tan dinlemektedir. Yazını, sanatı okuduklarımızla içselleştirir, biriktiririz. Okuduklarımızla doğru orantılıdır bildiklerimiz, öğrendiklerimiz. Müzikte de dinlediklerimizle, belki söylediklerimizle... Biz sürekli okuma dinleme yıllarımızda halk müziğinden Neşet Ertaş'ı, Hacı Taşan'ı, Daimi'yi, Çekiç Ali'yi, Nida Tüfekçi'yi, Yıldıray Çınar'ı, Ali Ekber Çiçek'i, Mahmut Erdal'ı aradık bulduk... Daha sonra da Arif Sağ'ı...

1990'lı yıllarda Arif Sağ'la sevdik Başı Duman Pare Pare'yi: "Başı duman pare pare/ Yol ver dağlar yol ver bana/ Gönül gitmek ister yare/ Yol ver dağlar yol ver bana/ Ömrümün uzun yolu/ Geçip gitsem yare doğru/ Gözlerim yaş dolu dolu/ Yol ver dağlar yol ver bana/ Âşık olmak benim karım/ Çok aradım nazlı yârim/ Dudu dillim sitemkarım/ Yol ver dağlar yol ver bana/ Karlı dağlardan esmedin/ Ben o yare hiç küsmedim/ Dağa umudum kesmedim/ Yol ver dağlar yol ver bana." Kaç kez dinlemişim, kaç kez söylemişim. Sami Günay ağabeyin kemençesine de…

Belgeliğimde Arif Sağ'lar var. Dinleniyor yeri gelince. Örneğin Musa Eroğlu'yla "Bağlama Resitali." İki önemli adın derlemeleri: On ezgi... Biri Cezayir. Yozgat'ta, Afyon'da, Antalya'da yaygın Cezayir... Görele'de sözsüz çalınan düğüne gelenleri karşılayan Cezayir...

Arif Sağ, Musa Eroğlu, Yavuz Top, Muhlis Akarsu... Muhabbetler...

Bağlamasını, söylediği türküleri, deyişleri, semahları dinleyelim Arif Sağ'ın. İş Bankası Kültür Yayınları'ndan çıkan "Muhalif Bağlama"yı da okuyalım.

ARTVİN-ERZURUM GEZİSİ-1

Uğraşı, iş, dinlence koşullarına göre dört arkadaşın belirlediği bu yılki ilk gezimiz Artvin'le Erzurum'u kapsıyor.

17 Mayıs'ta, 10.30'da çıkıyoruz Görele'den. Gazeteci arkadaşlarım Bekir Öztürk, Nihat Öztürk, ta çocukluğumuzdan beri güvenimizi, sevgimizi, saygımızı yitirmediğimiz Mehmet Çolak. Mehmet, Tepebaşı'ndan, anamın mahallesinden. Çocukluğumuza dek uzanan arkadaşlığımız oradan da geliyor. Dördümüz de bir arada olmanın sorumluluğunu, uyumunu taşıyacak yapıdayız, dördümüz de doğa, kültür, tarih gezilerini seviyoruz.

Gezi boyunca ağır yük Bekir Öztürk'ün: Binek aracımızı o kullanıyor.

Rize'ye dek yağış yok. Sonrası yağışlı. Hoşbeşimiz sürüyor. Genelde geçtiğimiz ilçeler, kentler üstüne. Trabzon yöresinde daha çok Mehmet Çolak'ın anlattıklarını dinliyoruz. Onun anıları çok. Trabzon'da başlamıştı Sümerbank'ta işe. Ara sıra biz de araya girerek onun anlattıklarının çağrıştırdıklarını bir iki tümceyle söylemiyor değiliz.

Hopa'da yemek yiyeceğiz. Hoca'nın Yeri'ndeyiz. Haşlama söylüyoruz Azıcık soluklandıktan sonra vuruyoruz Artvin yoluna. 1977'den beri sekiz on kez geçtiğim yollar. Yeni yapılar, yeni köprüler, yeni viyadükler dışında görünüm aynı. Güzel, doyurucu, tüm yaşamımızı kucaklayan Karadeniz doğası…

Geçit'te iniyoruz, aşağıları, tepeleri gözlemliyoruz. Ormanlı Viyadükü'nde fotoğraflar çekiliyor, kimilerinin görüntülerinde biz de varız. Sıkı bir yağmur olmasa daha iyi olacak.

Borçka Barajı'nda duruyoruz, fotoğraf için. Nihat Öztürk değişik görüntüler almak amacıyla Tütüncüler Köyü yoluna doğru gitti. Baraj gölünde balık vardır. Yukarıdan çakıllar atarak aşağıda balık devinimleri olup olmadığını anlamaya çalışıyorum. Kıyıya yakın bir yerde çok küçük bir devinim oluyor, küçük bir balık...

İlerliyoruz, uygun yerlerde duruyoruz, Bekir Öztürk'le Nihat Öztürk bol bol çekim yaparak daha kim bilir ne zaman göreceğimiz bu coğrafyaları anılarına katacaklar çekim araçlarıyla.

10 kilometre var Artvin'e. Durduk caminin altında. Yağmur sürüyor. Nihat Öztürk'le ben araçta kaldım. Bekir Öztürk'le Mehmet Çolak öğle namazının sünnetini kılmaya gittiler.

14.10'da Artvin'deyiz.

Kentler, konuklarına "bir şeyler" düşündürür. Artvin benim için öğretmenlik yaptığım Posof'a giderken ilk kez gördüğüm bu toprakları, Borçka'yı, Şavşat'ı, yaylaları, Efkâr Tepesi'ni düşündürdü ilkin. Sonraki yıllarda kimi yolculuklarda şöyle bir geçtiğim anları anımsadım. Görele'den gece 1.30'da otobüse binerek sabah indiğim, o gün Okullar Arası Halk Oyunu Yarışmaları'nda seçici kurul üyeliği yaptığım iki binli yılların başlarını andım. İsmail'i, bu toprakların çocuğunu, benim gibi halk oyunlarına emek veren arkadaşımı anımsadım.

Artvin Barı, Artvin Timurağası, Delihoran, Develi, Kobak, Tamara, Tamaşa geçti gözümün önünden, gözüm yaşardı. Atabarı çaldım mırıldanarak, atabarı söyledim duygulanarak, onur duyarak, Mustafa Kemal Atatürk'ü anarak.

Kişioğlunun belleğinde daha çok ilgi duyduğu izler, görüntüler, sözler, kişiler bulunur. Yazın, halk kültürü, ozanlık geleneği yaşamımı kucaklıyor yıllar yılı. Artvin'in de bu açıdan büyük oğulları var belleğimde: Mahiri, Firaki, İzni, Huzuri, Zuhuri, Abdülmecit Tokdemir, Efkari, Hatipoğlu, Sefili, Yanguni, Meraki, İbrahim Kara, Gülpaşa, Deryami, Pervani, Özeri, Sıtki, Şöhreti, Ceşimi, Keşfi, İzhari bu toprakların yetiştirdikleri. Onların sazına, dizelerine Karadeniz dalgalarından güneyin dik yamaçlarına, doğudan batıya gür ormanlarından binbir kokulu çiçeklerine, kıt toprakları elleriyle çeşit çeşit meyveye, berekete dönüştüren dirençli, çalışkan, sevecen Artvinlilerin yaratıcılığı, duyguları sızmış...

Tekin Erer, İlhan Baran, Selçuk Demirel, Özgen Seçkin, Öztürk Serengil yazın sanat sözlüklerinde Artvin adını çoğaltıyorlar.

Oyun yazınımıza katkısı yadsınamayan "Evler Evler", "403. Kilometre" yazarı İsmet Kuntay bu toprakların verimi.

"Çoruh", "Livane" bu toprakların geçmişteki adlarından. Müziğini severek alkışladığım, roman dilini göz ardı edemeyeceğim Zülfü Livaneli buralı.

ARTVİN-ERZURUM GEZİSİ-2

Kendine özgü doğası, Çoruh'u, gölü, ormanları, yaylaları, Kafkasör boğa güreşleri, türküleri, halkoyunları, ozanları olan Artvin'de geceleyeceğiz. Öztürkler, geldiğimizi bildiriyor bizi bekleyen Uzman İbrahim Öztürk'e. Yağmur yavaşlamaya başladı, ha kesildi ha kesilecek.

Az sonra geliyor İbrahim. Asker Gazinosuna giriyoruz 16.00'da.Çaylar içiliyor, azıcık dinleniliyor. Sonra yukarıya, Artvin kent merkezine yollanıyoruz. Yukarıya sözcüğünden sonrası size kalmış: Artvin, Çoruh'un kıyılarından kıvrıla kıvrıla yukarıya, hep yukarıya çıkılan bir kent. Aşağıdan bakınca yukarılarda hiç düzlük yokmuş duygusu uyandırıyor ama kente doğru çıkıldıkça caddeler, sokaklar, büyükçe kurum yapıları, çok katlı yapılar, uygun alanlar, küçük de olsa park, oturma, dinlenme yerleri var.

Sıtkı Kahvecioğlu Vakfı'nın yaptırdığı en büyük Atatürk heykelline gidiyoruz. Artvin'e çevreye tepeden bakan bir yerde anıt. Çeşitli heykelllerle, oturulacak, konaklanacak yerlerle çevre düzenlemesi yapılmış. Buradan Atatürk'ü anarak, ona saygı duyarak en yakından en uzağa çevre görünümünü doya doya izlemek mutlandırıyor bizi. Burayı binbir emekle böyle değerli bir uğrak yerine dönüştürenlere de alkış, alkış... Heykelin görkemine yakışır bayrak direğinde dalgalanan görkemli bayrağımız da dalgalanıyor burada. Burası ta aşağıdan, Artvin'e girişten de ilk görünen yer, başınızı yukarıya dikmek koşuluyla. Aşağıdan kolaylıkla görülüyor Mustafa Kemal'in Kocatepe'deki o görkemli, özenli yürüyüşü.

İbrahim Öztürk'ün yol göstericiliğiyle geziyoruz Artvin'i. Kenti dolaşıyoruz. Buraya gelmişken Kafkasör'e çıkmasak olur mu?

Aşağıdaki Çoruh'tan yukarılara dek kurulan kentin son evlerini geçince giriliyor Kafkasör'e. Kısa sürede orman içine giren yol bizi şenlik alanına, boğa güreşinin yapıldığı arenaya ulaştırıyor. Çok da asrafa girilmeden oluşturulmuş, oldukça yıpranmış bir yer arena. Doğa, orman, yayla güzelliği burası. Girişte ki sudan içiyoruz. Ta karşı tepelere dek her yeri, her güzel görünümü gösteriyoruz birbirimize. Anı fotoğrafları çektiriyoruz.

Burayı ikinci görüşüm. İlkinde yağışlı, sisli puslu bir hava vardı. Şenlik bitmek üzereyken ulaşmıştık öğretmen arkadaşlarla yıllar önce. Şimdi burada yalnız biz varız. Nihat Öztürk, Bekir Öztürk, Mehmet Çolak, İbrahim Öztürk, Hayrettin Günay. Bir de güneşli, pırıl pırıl bir Artvin-Kafkasör günü...

Akşam yemeğini söyleşerek, anılar, yöre güzellikleri anlatarak Gazinoda yiyoruz. Karşı köşede on beş kişilik bir topluluk. Çevreyi hiç rahatsız etmeden eğleniyorlar, gitar eşliğinde şarkı, türkü söylüyorlar, arada bir şiirler okuyorlar…

Yemek sonrası salondayız. Çay, kahve içiyoruz. İbrahim'in komutanları geliyor, tanışıyoruz. Hoşbeş ediyoruz. Çok sıcak bir ortam var burada. Çok iyi aile ortamı…

Nihat Öztürk'le Bekir Öztürk aynı odada, Mehmet Çolak'la ben aynı odada geceliyoruz.

Hangi ortamda, hangi saatte yatarsam yatayım güneşten önce uyanırım. Gene öyle oldu. Mehmet Çolak'ın uykusunu bozmadan kalktım. Traş oldum. Monopril'i yuttum. Bir iki not tuttum geziyle ilgili. Mehmet Çolak'a son yıllarda yazdığı manilerle ilgili not, yol yöntem önerileri karaladım.

Saat 10'a doğru Erzurum yoluna vuruyoruz. Sol yanda Şavşat'a, Ardahan'a, Posof'a giden yol ayrımı var…

Son geçtiğim Artvin-Erzurum yolu çok değişmiş. Çoruh barajlarla gölleştiriliyor. Yol eskiden Çoruh vadi boyu giderdi, şimdi öyle değil. Eski yolların kimileri diplerde, aşağılarda kalmış. Yollar tünellerle, viyadüklerle dopdolu, say sayabilirsen…

İlk kez göreceğim Yusufeli'ni. Yıllardır görmek istediğimiz ilçelerden biri. Zaman zaman basına konu oluyor, bu ilçemizin baraj gölü altında kalacağı.

12'de Yusufeli'ndeyiz.Yol boyu çoğunca Bekir Öztürk'ün seçimiyle CD'den nitelikli türküler, şarkılar dinliyoruz. Zaman zaman da biz katılıyoruz söyleyenlere. Kimilerde bir türküyü ikinci kez çaldırdığımız oluyor Bekir Öztürk'e.

Şirin, bereketli, verimli çekici bir ilçe Yusufeli. Her yan çeşit çeşit meyve ağaçlarıyla bezeli. İlçeyi ikiye bölüyor Çoruh'un Kaçkar'dan gelen kolu. Bugün biraz azgınca akıyor, yukarılarda karlar eriyor besbelli. Buraların Çukurova iklimi olduğunu anlatırlardı, doğruluyor bunu bitki örtüsü, ekilenler, dikilenler. Zeytin, pirinç, mandalina, dut, üzüm, ceviz… Bu dere kıyısı boyunca süren daracık topraklar bereket saçıyor dik tepelerin aşağılarında ki vadiye kurulu Yusufeli'ne.

ARTVİN-ERZURUM GEZİSİ-3

Gazetecinin Yeri'nde gazeteciyle epeyce söyleştik. İlçede geceleri işyerlerinin kapatılmadığını, Doğu'da elektrik parası vermeyenlerle ilgili ilk haberi onun yaptığını, büyük yayın kuruluşlarında çalıştığını, TRT'de de on yıla yakın çalıştığını ondan dinledik.

Şimdi Erzurum yoluna vurduk. Yol boyu dar vadiler, özlem çektirmeyecek yoğunlukta yeşillik. Ta tepelerden, uzaklardan Çoruh'a inen dereler... Kıyı boyu, dar alanlarda yerleşim emekleri, güzellikleri. Kıyı boyu çizgi çizgi bahçeler... Ceviz, dut, üzüm, zeytin, elma, incir, nar, erik, kayısı, töngel, şeftali... Tüm bölgeler bu vadilerde birer ikişer meyveyle boy gösteriyor. Pekmez, pestil buralarda da bal buralarda da başat ürünler.

Mehmet Çolak, Uzundere ilçesinden bir arkadaşıyla konuştu, bizi bekliyor arkadaşı.

Morkaya köyünde durduk. Bekir Öztürk, Mehmet Çolak camiye girdiler. Nihat'la biz; uzun boylu, kavuklu, kısa sakallı, eli değnekli bizden epeyce yaşlı biriyle konuşuyoruz. Göçmüş köyden herkes. Yalnız bir dede, bir nine kalmış. Onların da çoğu emekli, köyde eken biçen yok. Konuşurken yukarıları görmek için başımızı neredeyse tümden arkaya eğiyoruz. Başka türlü vadiden yukarılardaki tepeleri, kayalıkları, güneşi göremeyiz.

Uzundere'deyiz, Ahmet Akpınar'ın konuğuyuz kısa süreliğine. Caddeye bakan büyük bir yapıda oturuyor. Yapının girişi onun işyeri, yapı araç gereçleri satıyor. Yapının arkası emek verilerek oluşturulmuş meyve bahçesi. Dut ağacının altında masamız. Semaver demlenmiş. Bahçede tavuklar, petekler... Kimi meyveler oldu olacak. Civil peyniri, tandır, kete, bal, tereyağı, zeytin... Kendi ürünleri, doğal…

Erzurum'un ılıman iklimli ilçelerindenmiş Uzundere. 1000 metre yükseltisi. Bu yıl neredeyse kar düşmemiş. Şaşırıyoruz. Görele çarşısına 85 cm kar yağdığını anlatınca da Ahmet Akpınar şaşırıyor.

Evin tandırını inceliyoruz. Dört yanı dağlarla çevrili Uzundere'den geri döndük Ahmet Akpınar'a "allahaısmarladık" diyerek, gelirken atlamışız dalgınlıkla Tortum Şelalesi'ni göreceğiz.

Gelinkayalar Geçidi'nde durduk. Sırtımı Tortum Gölü'ne verdim galiba biraz da bağırarak sesimi saldım sulara, vadilere, yollara, tepeler, ta uzaktaki piknikçilere.

"Kırmızı gül demet demet
Sevda değil bir alamet
Gitti gelmez o muhannet
Son revanda balam kaldı
Yavrum kaldı gülüm kaldı."

Bekir Öztürk çekiyor...

15.10 Tortum Şelalesi'nin tam karşısındayız. Yukarılardan düşen suların buğuları yüzümüze vuruyor. Nihat Öztürk, Bekir Öztürk, Mehmet Çolak durduğumuz her yerde olduğu gibi buralarda da bol bol fotoğraf çekiyor.

Yukarıdaki düzlükte oturarak çay, su, ayran alıyoruz. Kimileriyle tanışarak onları konuşturuyoruz buraları, çevreyi öğrenmek için. Boyuna not alıyorum ama bunların çok çok azı girecek gezi yazısına.

Yedi Göller'deyiz. En büyüğü bizim Uzun Göl'ün küçüğü gibi. Öyle bir benzerlik kurduk. Balık havuzları olan "köfte, balık yeri" var. Buraya girmedik, tokuz.

17.15'te Tortum'dayız. Güler Çay Evi'nin önünde, sokakta oturduk ivedi gereksinimlerimizi giderdikten sonra. Kayısı aldık, yeni meyve, yıkadık, bu yılın ilk kayısısını yedik Tortum'da. Çay içildi. Özellikle Bekir Öztürk'ü dinlendirdik biraz. Aracı o kullanıyor, sormaya gerek yok, çok yoruldu. Tortum'un çevresi yüksek kayalarla kaplı...

18.30'da giriyoruz Doğu'nun büyük kenti, dört yana açılan kapı Erzurum'a. Kentin tersi sırtları görkemli Palandöken, ilk onu görüyoruz, hep o karşımızda... Doruklar silme apak, kar, kar.

Kent girişi derme çatmalıkla büyük yapıları iç içe barındırıyor. Öğretmenevi'ne geliyoruz, odalarımızı öğreniyoruz, Odalara koyuyoruz çantalarımızı, kimi gereksinimlerimizi gideriyoruz. Gece geziyoruz Erzurum'u. Cumhuriyet Caddesi devinimli, kalabalık, seçim öncesi olduğunu duyuran afişler, sesli parti şarkıları...

Metin Günay'la haphap oldum. Kucaklaştık. Bu yıl bitiriyor fakülteyi, amcamın torunu. Ayaküstü konuşuyoruz. Yakutiye Medresesi'nin tam arkasındayız. Metin'den öğrendiğimiz bir "cağcıya" gidiyoruz.

ARTVİN-ERZURUM GEZİSİ-4

Taşhanlar'ın yakınında, caddeye bakıyor cağcı; Ye Gör Cağ Kebap. Duvarlarda ki fotoğraflar Erzurum'a uğrayan ünlülerin "cağlarını" burada yediklerinin kanıtı. Lezzetli cağları. Bu lezzetin özel bir nedeni olduğunu sanmıyorum. Lezzetin gizi kuzu etinde...

Bildiğimiz dönerin yatay biçimde pişirilmesi, şişlere geçirilerek sunulması, yağlı kuzu eti... Kısası cağ kebap bu. Cağ geniş bir kesimde, halk dilinde "şiş" anlamına gelmekte. Derleme Sözlüğü'nde yaygın örnekleri verilmişmiş kebap yerine "cağ kebap" deniyor Erzurum'da. Aslında Tortum'da yaygınmış geçmişte. Son yıllarda Erzurum'la anılır olmuş.

Sabah beş buçukta uyandım. Erzurum sabahını gözlüyorum pencereden. Az sonra gösteriyor yüzünü güneş. Karşımda Erzurum Lisesi. Tanpınar'ı, Fethi Naci'yi anımsıyorum liseye bakarken. Uzaklarda çepeçevre dağlar... Sokaklarda tek tük gençler. Yolcu, ya asker ya öğrenci. Ağaçlarda kargalar, güne başlıyor. Tek tük de saksağan... Yükseklerde hızlı geçişle güvercinler. Çift gezen sekiz on kumru da yok değil. Yediden sonra kahvaltı yaparak gezeceğiz Erzurum denince ilk anımsanan tarihsel yapıları. Sonra da Bayburt-Gümüşhane ver elini Görele...

8.20'de Cumhuriyet Caddesi'ndeyiz...

Çifte Minareli Medrese onarımda. 13. yüzyıldan kalma görkemli bir yapı. Açık avlulu, dört eyvanlı, iki katlı medrese örneklerinden. Yanında da Ulu Cami var. Caddeden yukarıya doğru yürüyoruz. Halı, kilim satan bir işyerine giriyoruz. Buralar tümden tarih, tarihsel yapı...

Erzurum Kalesi, saat kulesi... Kaleye dört kapıdan giriliyor... Kale'de iyileştirme çalışmaları sürüyor. MÖ I. binden başlayarak oluşan önemli bir kale. Urartu'ya, Roma'ya, Bizansa, Sasanilere, Saltuklulara kucak açmış. Erzurum'un Anadolu'ya giriş yolu üzerinde kale. Bu yüzden geçmişte her dönemde saldırıya uğramış, yıkım görmüş, yeniden yapılmış...

Erzurum bir tarihsel cami kenti. Hemen hemen tümüne uğruyoruz.

Şimdi Rüstem Paşa Bedesteni'ndeyiz. Daha çok Taşhan olarak biliniyor. 1535 tarihli. Burası Erzurum'la anılan Oltu taşı işçiliğinin kotardığı ürünlerin satıldığı işyerleriyle dolu. Kimi illerdeki kuyumcular çarşısı gibi... Bir satış yerine giriyoruz. Torunum Rabiasu'ya kolye alıyorum.

Nihat Öztürk'ün bitirdiği liseyi geziyoruz. Tarihsel önemi olan bir yapı. Nihat'ın öğrencilik anıları uyanıyor.

Erzurum Lisesi önündeyiz. 1889'da yapılmış. Yapı başlı başına tarihsel yapıt. Ahmet Hamdi Tanpınar'ı anıyoruz, liseyle ilgili söyleşirken. Onun "Beş Şehir"ini, Erzurum'unu dillendiriyoz.

Erzurum Lisesi denince Fethi Naci'yi de anımsıyorum. Bu liseyi parasız yatılı okumuş. Onun anlattığına göre eleştirmen, yazın tarihçisi Asım Bezirci de burayı parasız yatılı okuyanlardan.

Fethi Naci'nin "Dünya Bir Gölgeliktir" adlı anı yapıtı Erzurum Lisesi anılarıyla başlar. 10. sınıfta eski yazı öğrenmeye başladığını anlatır. Kendinden yaşça büyük bir öğrenciden öğrenmiştir eski yazıyı.

Fethi Naci son sınıftayken iki sınıf varmış, birinde erkekler, birinde kızlar. Kızlardan birinden çok etkilenmiştir...

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın çok sevdiği Sıtkı Dursunoğlu girmektedir Fethi Naci'nin edebiyat dersine. Bir gün Fethi Naci'nin yazdığı şiiri okur, bunu bizim Halkevi dergisinde yayımlayalım der. Ahmet Hamdi etkisini de ekler.

Ahmet Kaçar da Trabzon Lisesi'ndeki edebiyat öğretmeni Sıtkı'dan söz eder çokça. Fethi Naci'nin söz ettiği Sıtkı öğretmenle Ahmet Kaçar'ın söz ettiği Sıtkı öğretmen aynı kişi olabilir mi?

Dönüş yolundayız. Aşkale'yi geçtik, Kop'a vurduk. Tırmanış, kıvrımlar, dönemeçler değişmemiş yıllar yılı. Tünel çalışması var... Kop geçitindeyiz: 2409. Burası Bayburt ile sınır. Kop Şehitliği'ne çıkıyoruz. Görele'nin de "işgal" edildiği yıllarda savaşılmış buralarda. 1963'e yapılmış şehitlik. Sonraki yıllarda geliştirilmiş. İlk yaptıran Kurmay Albay Bedrettin Demirel. Atatürk anıtı var şehitlikte, yazıt var.

"Bir Yolcuya"dan bir dörtlük.. 19 Mayıs bugün. Burada, Kop'ta kara da basıyoruz. Cahit Külebi'nin ünlü şiirinde, destanında andığı Kop Suyu'ndan içiyoruz.

Bayburt'ta yemek yiyoruz. Bayburt Kalesi'ne çıkıyoruz. Gümüşhane'yi geçince uğradığımız bir pestil-kömeciden köme alıyoruz.

Bekir Öztürk'ün seçimiyle CD'den türküler dinliyoruz. En çok dinlediğimiz Âşık Gülabi'nin "Dön Gel Bir Tanem Dön Gel." Neredeyse belledik türküyü...

Uyumlu, yararlı, öğretici, yurt güzelliklerini tanıyıcı, yorgunluğumuza değen bir gezi oldu Artvin-Erzurum.

ASKER YOLU BEKLERİM

Türkülerin en önemli özelliği duyguları yansıtmasıdır. Konusu, ezgisi, söz güzelliği, dili de önemlidir ancak tümünü sarıp sarmalayan, tümü bir bütünlük içinde insanın yüreğine yerleştiren duygu yoğunluğudur. Duygu yoğunluğunun olduğu yapıtlarda içlilik vardır. Türkülerimiz içlilik yönünden olağanüstü güzelliktedir.

Aşk türküsü, iş türküsü, doğa türküsü, olay türküsü, ölüm türküsü, mahpushane türküsü, yiğitlik türküsü, oyun türküsü, beşik türküsü, esnaf türküsü, askerlik türküsü… Sıralamaya başka sözcükler de ekleyebiliriz. Ama tümünün de insanı etkileyen yönü duygusallığıdır. Etkisiyle coştuğumuz hüzünlendiğimiz, etkisiyle gözlerimizi yaşarttığımız bu ürünlerin bizi bir yerlere alıp götürmesi duygu yoğunluğundandır.

Çocukluğumdan beri türkü söylerim, türkü dinlerim. Konusu, ezgisi, yöresi çok da önemli değildir sanki. Etkilenmediğim, duygulanmadığım, beğenmediğim, sevmediğim oldu mu bilmiyorum. Tümünün de başka başka güzellikleri vardır. Tümü de tamamlar birbirini. Birini ötekinden ayırıp üstün tutamazsınız. Bir elin parmaklarıdır tümü de. Bir ananın babanın çocuklarıdır onlar bizim için.

Türkülerimiz içinde "askerlik" konulu olanlar da çoktur. Tarihimize, kültür kaynaklarımıza az çok ilgisi olanların bildiği gibi Yemen türküleri, savaş türküleri, yiğitlik türküleri, Köroğlu türküleri bu dalda belki de en yaygın olanlarıdır.

"Mızıka çalındı düğün mü sandın/ Al yeşil bayrağı gelin mi sandın/ Yemen'e gideni gelir mi sandın/ Tez gel ağam tez gel dayanamirem/ Uygu gaflet basmış uyanamirem/ Ağam öldüğüne inanamirem…" ya da "Şu Yemen'de biter kamış/ Uzun olur vermez yemiş/ Şu Yemen'de iki kardeş/ Biri Mehmet, biri Memiş…" örnekleri bilinmeden tarihimizi tam tamına kavradığımızı söyleyebilir miyiz? "Yemen bizim neyimize/ Şivan düştü evimize/ Bak yavrular yetim kaldı/ Güvenmeyin beyinize" ya da "Şu dağın ardında redif sesi var/ Sorun çantasında acep nesi var/ Bir çift kundurası bir de fesi var/ Ah o Yemen'dir gülü çemendir/ Giden gelmiyor acep nedendir…" örneklerindeki insan duygularını kaç sayfalık kitaplarda bulabiliriz? Askerlik türkülerindeki içlilik, askerlik türkülerindeki duygu yoğunluğu hangi ozanın şiirinde, hangi yazarın öyküsünde, romanında vardır? Sanmıyorum.

Belki sinemada bulabiliriz ama orada da bu içliliği yakalatan bilin ki görüntüyü tamamlayan ezgidir, türküdür.

Neredeyse dünyanın savaştığı Çanakkale'yi hangi becerikli öğretmen anlatırsa anlatsın, sınıfta: "Çanakkale içinde vurdular beni/ Ölmeden mezara koydular beni/ Ah gençliğim eyvah/ Çanakkale içinde aynalı çarşı/ Ana ben gidiyom düşmana karşı/ Ah gençliğim eyvah/ Çanakkale içinde bir uzun selvi/ Kimimiz nişanlı kimimiz evli/ Ah gençliğim eyvah…" sözleriyle ezgilerini dinletemiyorsa öğrencilerine konuyu işlediğini söyleyebilir miyiz?

Yaşam vardır türkülerde. İnsan vardır. İnsan olduğu için de tarih vardır. Askerlik türküleri ister kırık hava olsun ister uzun hava olsun aynı duygu güzelliğinin, aynı içliliğin sonsuzluğunda kesişir, bütünleşir. "Kışlalar doldu bugün/ Doldu boşaldı bugün/ Gel gardaş görüşelim/ Ayrılık oldu bugün…" ile "İstanbul'dan Üsküdar'a yol gider/ Yol gider çavuş yol gider/ Hanımlara deste deste gül gider/ Gül gider çavuş gül gider…" aynı dalda açan iki güldür sanki.

Çocukluktan beri söylenmişse de zaman içinde içliliği artar türkülerin. Hele de anaysanız, babaysanız, iki oğlunuz da sevgiyle, sorumlulukla yerine getiriyorsa (aynı zamanda) kutsal görevini anlamı, tadı bir başka olur "Asker yolu beklerim/ Günü güne eklerim…" türküsünün.

ÂŞIK ABBAS ÜSTÜNE

Doğuştan gelen, yetenekle, yaşam koşullarının güçlükleri kimi kişilerde zeka pırıltılarıyla, duygu coşkunluklarını kaynaştırırsa ortaya saygı duyduğumuz, güzel dediğimiz ürünler çıkar. Adı türkü de olsa, mani de olsa, şiir de olsa tümünün de ortak özelliği yaratıcı, yetenekli, az sayıda insanın damgasını taşımasıdır. 1937 Görele doğumlu Âşık Abbas İncehasanoğlu da bu anlamda kendi içinde şiir kozasını örenlerdendir.

Yaşam öyküsünde halk ozanları geleneğinin izleri sezilir. Köy yaşamında dünyayı tanıması, çocukken babasını yitirmesi, çok güç koşullarda ancak ilkokulu bitirebilmesi, doğuştan gelen, duyarlı yapısına çevre koşullarının katkısı, İstanbul'a, gurbete bin bir umutlarla gidişi alabildiğine güç, alabildiğine acımasız gençlik günleri... Duygular ister istemez fışkıracaktır sözcük, dize dize. Bir boşalmadır bu, bir iç dökmedir. "Doğup büyüdüğüm Görele yurdum/ Sevmede sarmadı azarlar beni/ Eserli köyüne mekanı kurdum/ Huzurum kalmadı bozarlar beni." Küçük yaşta babasız kalınmışsa, küçük yaşta gurbete çıkılmışsa, bir gözden bir göze fayda yoksa "âşık" olup, taşlamaktan başka ne gelir elden? "Kötü komşulardan anam ağladı/ Gariplik içimi yaktı dağladı/ Sardı sarmaladı çekip bağladı/ Bilmem ki ne zaman çözerler beni/ Hüzünlü geçiyor her zaman günüm/ Şeytan ile dolu ardımla önüm/ Beş para etmiyor vallahi gönüm/ Canlı tilki gibi yüzerler beni..."

Âşık Abbas, âşıklık geleneğinde var olan sazla söyleme anlayışının dışındadır. Çocukluğunda saza ilgi duymuş, bir saz edinmişse de büyüklerinin baskısıyla bir daha eline almamaya söz vermiştir. Halk şiirinde sözle ezgi bütünlüğüne de yabancı değildir. Doğaçlama ustalığını kimi şiirlerinde ezgiyle de birleştirir, türkü yapar. Ya da bir ezgiden yola çıkarak doğaçlama bir şiir oluşturur. Ya sekizli ya da on birli heceyle söyler: "Giyinmiş kuşanmış açmış kolları/ Yaradan Mevla'ya bakar çiçekler/ Bağı bahçeleri süsler yolları/ Mevsimi gelince kokar çiçekler" dizeleriyle başlayan koşması ilkbaharda çiçeklerin güzelliğini yansıtan başarılı bir doğa şiiridir: "Yığılır üstüne zemheri buzu/ Ezilir bedeni sararır yüzü/ Şubat on beşinde arzular bizi/ Yılışıp meydana çıkar çiçekler... Mart ile nisanı özleyip bekler/ Balını gizlemez mumunu saklar/ Arılar incitir incitir dişleyip koklar/ Gücenir boynunu büker çiçekler..."

Âşık Abbas; ayrılık, gurbet temasını da yansıtır başarıyla. Üstelik gurbet altmışlı yıllardan beri Almanyalar olmuştur. Ozan yüreği bu, kendi yaşamasa da oralarda gördükleriyle, duyduklarıyla yeşertir şiirini. "Sarı saçlı uzun boylu kızları/ Boyalıdır tırnakları gözleri/ İri yarı anlaşılmaz sözleri/ Yaktı beni berbat etti Almanya/ Arkadaşlar birbirine bakıyor/ Kimi mektubunu açmış okuyor/ Domuz eti güvelenmiş kokuyor/ Yaktı beni berbat etti Almanya…"

Halk şiirinde güldürücü destanlar vardır. Prof. Dr. İlhan Başgöz'ün "İzahlı Türk Halk Edebiyatı" adlı yapıtında Kaygusuz Abdal'ın, Kazak Abdal'in, Dertli'nin, Ruhsati'nin, Konyalı Âşık Mehmet'in, Huzuri'nin, Derment Âşık'ın, Âşık Veysel'in bu tür şiirleri yayımlanmıştır. Âşık Abbas'ın "Fare Destanı" da bu örneklerle anılacak niteliktedir: "Yandım yüce Tanrım yandım/ Neler çektim şu fareden/ Bıktım canımdan usandım/ Neler çektim şu fareden/ Çuvalları delmiş/ Yağı yemiş sütü içmiş/ Her tarafı kesip biçmiş/ Neler çektim şu fareden/ Kedi ile olmuş gardaş/ Kötü ile edemem bab/ Bir nasihat ver arkadaş/ Neler çektim şu fareden…" Böyle dörtlüklerle uzun bir destan olan şiir güldürür bizi farenin öyküsünü anlatırken. Fareye sinirlensek de Âşık Abbas'ın, "Gardaş sana budur sözüm/ Helal kazan helalden ye/ İçim yanar sızlar özüm/ Helal kazan helalden ye/ Sen kimseyi görme hakir/ İçim zengin dışım fakir/ Aza çoğa eyle şükür/ Helal kazan helalden ye…" gibi beş dörtlükten oluşan şiirindeki öğütleri ozan dileği olarak kalmasa ne güzel olurdu. Âşıklar, deyişleri, dilekleri yerine getirilmese de söylemeyi sürdürecekler sonsuza dek, olur ya bir anlayan çıkar bakarsınız. "Yine de kimseden olmadı korkum/ Ben gerçek aşığım değişmez farkım/ Kıyamete kadar söylenir türküm/ Dinlesin güzeller çirkinler beni…"

ÂŞIK ABBAS

Köşemize Âşık Abbas İncehasanoğlu'nu konu ediyoruz bugün. 1937 Görele doğumlu Âşık. Yaşam koşullarının acımasızlığı okulla ilişkisini küçük yaşlarda kesmiş. Yaşamın kendisi okul olmuş onun için. İçindekileri, acıları, coşkun duyguları küçük yaşlarda başlamış maniye, türküye, şiire dökmeye. Bir ara eline saz aldıysa da, sazla dost olmaya karar verdiyse de koşulların bu dostluğa engel olduğunu söyler.

Geleneksel âşık öykülerindeki genel çizgiler geçerlidir onun için de. Doğaçlama yeteneğinden alır gücünü. Taşlamacılığının güçlü olduğu açıktır. Şiirleri yerel yayınlarda görülür zaman zaman. Tüm şiirlerinin derlenerek yayınlanması, şiiriyle ilgili geniş değerlendirmelerin yapılması gerekmektedir... Âşık Abbas'tan örnekler:

"Yanar özüm sızlar içim
Haçan yoktan var olmuşum
Ak sakallı beyaz saçım
İlkbaharda kar olmuşum

Boynu bükük sağda solda
Hep yürüdüm tozlu yolda
Yaprak açıp kuru dalda
Çiçek açıp nar olmuşum

Kör nefsimi ettim tımar
Her şeyini benden umar
Yiyip içer oynar kumar
Dört köşeli zar olmuşum

Özüm doğru sözüm haktır
Karnım açtır gözüm toktur
Sevgi yoktur saygı yoktur

Şu gençlere yar olmuşum

Deli dolu aklım kaçık
İşte yetmiş iki buçuk
Göğüs çıplak edep açık
Terbiye yok ar olmuşum

Abbas'm der geçer günüm
Yenmez etim mundar gönüm
Zayıf tenim kısa donum
El içinde hor olmuşum"

"Giyinmiş kuşanmış açmış kolları
Yaradan Mevlaya bakar çiçekler
Bağı bahçeleri süsler yolları
Mevsimi gelince kokar çiçekler

Yığılır üstüne zemheri buzu
Ezilir bedeni sararır yüzü
Şubat on beşinde arzular bizi
Yılışıp meydana çıkar çiçekler

Mart ile nisanı özleyip bekler
Balını gizlemez mumunu saklar
Arılar incitip dişleyip koklar
Gücenir boynunu büker çiçekler

Mayıs haziranda ne güzel açar
Temmuz ağustosta kokusun saçar
Eylülde ekimde mevsimi geçer
Solar yaprağını döker çiçekler

Kasım aralıkta sordum halını
Ocak ayı bükmüş kırmış dalını
Eğer yese idim çiçek balını
Arılar Abbas'ı sorar çiçekler"

"Gardaş sana budur sözüm
Helal kazan helaldan ye
İçim yanar sızlar özüm
Helal kazan helaldan ye

Sen kimseyi görme hakir
İçim zengin dışım fakir
Aza çoğa eyle şükür
Helal kazan helaldan ye

Gerçek söze yalan katma
Şeytan ile çula yatma
Ucuz alıp karlı satma
Helal kazan helaldan ye

Doğru çalış yapma hile
Ne dilersen Haktan dile
Servet gezer elden ele

Helal Kazan helalden ye

Mahşer günü beni ara

Dünya malı geçmez para

Abbas gibi yanma zara

Helal kazan helaldan ye”

ÂŞIKLIK GELENEĞİMİZDE KEMENÇECİ

Halk şiirimizde binlerce yıllık geçmişi vardır âşıklık geleneğinin. Alp Er Tunga ağıtını yakanlardan, ozanlardan, şamanlardan olan bu gelenek çok yönlü kültür sanat etkileşimiyle binlerce yıl olgunlaşmış, yaygınlaşmış, kendi kurallarını yaratarak halk şiirleri içinde, ozanı belli şiir, anlamını da içeren "âşık biçimi halk şiiri" adıyla anılmıştır.

Âşıklık geleneğinin oluşturduğu kültür içinde gelenekselleşen dini inançlara, kimi yaşam biçimine, kimi kullanılan araçlara değin kurallar, yollar vardır. Bunların önemlerini sıralayarak bölgelerimizdeki kemençecilerin âşıklık geleneğiyle ne denli iç içe olduklarını belirtelim.

Geleneğimizin en önemli ayaklarından biri "çalgı" öğesidir. Âşık (halk ozanı) bağlama genel adıyla adlandırılan çalgıyı taşır ömür boyu yanında. Bağlama ozanın arkadaşı, dostu, sırdaşı, anası, babası, kardeşi, sevgilisi kısacası her şeyidir. Nereye giderse, hangi toplulukta bulunursa yanında bağlaması da vardır. Onunla döker içini, onunla yansıtır duygularını. Bizim kemençecilerimiz de böyledir. Ta çocuklarından başlayarak son nefeslerini verene dek ayırmazlar yanlarından kemençelerini.

Âşıklık geleneğinde "şiiri" bağlamayla söyleme, üretme anlayışı vardır. Yunus'tan Karacaoğlan'a, Karacaoğlan'dan Dadaloğlu'na, Dadaloğlu'ndan Âşık Veysel'e, Âşık Veysel'den Âşık Mahzuni'ye, Neşet Ertaş'a durum böyledir hep. Yöremizin en önemli adları da bu anlayışı sürdürmüştür. Tuzcuoğlu da, Karaman da, Piçoğlu da, Durkaya da, Kâtip Şadi de, Şenel Dandin de, Sami Günay da türkü, mani yakarken kemençesinden almıştır gücünü.

Gelenekte, yoldaşıyla, sırdaşıyla, duygularını tellerinde yansıtacağı sazıyla köy köy, ilçe ilçe, bölge bölge gezmek, gurbetlere düşmek, sıla özlemiyle, şiirler, türküler, maniler üretmek vardır. Bölgemizdeki kemençelerde de bu denli yaygın olmasa da köyünden uzağa düşmek, düğünlere, toplantılara katılmak, gurbetlere çıkmak, bir iki gün, bir iki hafta, bir iki ay, bir iki yıl sıla özlemiyle yanıp tutuşmak çoğu kemençecinin yaşadıklarındandır. 1960'lı yıllar gurbet kavramını, İstanbul'la, Zonguldak'la sınırlandırmaz; Almanya'lara, Belçika'lara, Hollanda'lara ulaştırır.

Âşıklık geleneğinde "Âşık" ekseninde oluşturulan halk öyküleri yaygındır. Bu öyküler ortaklaşa kültürün katkılarını taşısa da asıl yaratıcılar, asıl yaygınlaştırıcılar, asıl anlatıcılar ozanlardır. Kemençelerimizde bunun yansıması görülür. Kendilerine özgü anlatımlarla yaşadıklarını öyküleştiren kemençecilerimiz vardır. Bunun da tipik örneği Görele'nin en ünlü kemençecilerinden biri olan Durkaya'nın anlattığı öykülerdir. Durkaya kasetlerinden derleyerek çeşitli gazetelerde, çeşitli dergilerde yayınladığım Durkaya öykülerinden "Kemençeyle cenaze çağırmayı" bölgede bilmeyen yoktur.

Geleneğin önemli bir başka ayağı da şiirlere, türkülere adını yazmaktır. Ozan söylediği şiirin, türkünün son dörtlüğünde kendi adını söyler. Kemençecilerimizde bu yaygın olmasa da uygulanmaktadır. Örneğin Durkaya'nın öykülü türkülerinin kiminde "Durkaya" adı geçer.

Sözü uzatmaya gerek yok. Kemençecilerimiz, âşıklık geleneği içinde, bölgemize özgü söyleşilerle ulusal kültürümüzün geleneksel yapısını da yansıtan halk ozanlarıdır.

ATA TERZİBAŞI ÜSTÜNE

Irak Türkmen edebiyatı, ortak Türk edebiyatının bir bölümüdür. 14. yüzyıllardan başlayarak gelişim gösterir. Adlarını çoğumuzun bildiği Nesîmî, Fuzûlî, Ruhî, Nevres-i Kadîm, Fazlî (Fuzûlî'nin oğlu), Ateşî gibi önemli ozanlar ya Bağdat'ta ya da Bağdat çevresinde yetişmişlerdir.

Bölge 1918 sonrası bizden ayrılır. Edebiyatın temel aracı olan dillerine, geleneksel kültür öğelerine bağlı kalarak yerel özellikleri de yitirmeyerek ürün vermeyi çağdaş anlatım olanaklarını da yakalayarak sürdürürler.

Geleneksel yapı yanında çağdaş gelişmeleri izleyenler, bizdeki 19. yüzyıl sonrası gelişmelere koşut örnekler verirler. Hicri Gede, Mehmet Badik, Ata Terzibaşı, Nesrin Erbil, Eşref Hürmüzlü, Salah Nevres bu yönleriyle ilk anımsadıklarımız.

Türkmen yazınında geleneksel yapıyı sürdüren ozanlar "mani", "hoyrat" biçimini öne çıkarırlar.

Ata Terzibaşı (1924-2016) önemli, değerli bir halkbilim araştırmacısıdır. Kerküklüdür. İlköğretim, ortaöğretim eğitimini Kerkük'te, yükseköğretimi Bağdat'ta yapar.

1950'de hukuku bitirir. Avukatlık yanında yazarlığı, derlemeciliği, araştırmacılığı doğduğu topraklara, bu toprakların yarattığı değerlere ilgiyle, saygıyla, sevgiyle görevin kanıtı olarak ölümüne dek sürdürür.

"Âfâk", "Beşir", "Kardaşlık" en çok yazısının yayımlandığı yayın organlarıdır. Bu organlar Türkçe'nin tadını Irak'ta yansıtan önemli kültür araçlarıdır. Ata Terzibaşı, ülkemizdeki yayın organlarında da yazdı.

İlerlemelerden, halkbilim incelemelerinden oluşan üç ciltlik "Kerkük Hoyratları ve Manileri", üç ciltlik "Kerkük Şairleri", Ata Terzibaşı adını öncelikle Türkçe'nin konuşulduğu, yazıldığı her yerde duyurdu.

Yazdıklarını 1960 sonrasında kitaplaştırdı. "Kerkük Hoyrat ve Manileri", "Kerkük Şairleri", "Kerkük Havaları", "Kerkük Eskiler Sözü", "Kerkük Ağzı",

"Türkmen Sözlüğü", "Erbil Şairleri", "Kerkük Matbuat Tarihi", "Arzı-Kanber Kerkük Ağzı" Ata Terzibaşı'nın yıllarını verdiği halkbilim araştırmalarının kimileri.

Yıllardır yazınımızı öğrenmeye çalışarak izlerim. Türkiye dışındaki yazınımızda en çok ilgimi çeken özellikle halkbilim ürünleriyle, en başta türküleriyle Kerkük-Türkmen, Azarbaycan, Trakya-Balkanlar, Kırım, Kırgız coğrafyalarıdır.

Türkmen halkbilimini Ata Terzibaşı'ndan öğrendim. Yazdıklarından, araştırmalarından, derlemelerinden birikimime katkı sunduğu için onu öğretmenim sayarım. Hoyratı, kanşar ve kanşar çağırmanı, kanşarın vermeği, nobatçı usulünü, iydele usulünü, muçıla usulünü, beşiri usulünü, tevriyeli hoyratı, dele usulünü, hoyratlardaki makam adlarını Ata Terzibaşı'nın çalışmaları olmasaydı öğrenemeyecektim. Kerkük türkülerini sözleriyle o getirdi belleğime. Ezgileriyle de Abdurrahman Kızılay, Salih Turhan.

Bizim "ninni"lerimiz Kerkük'te "leyle"dir. Ata Terzibaşı derlemelerinden: "Leylev edim yatasan/ Konca güle batasan/ Konca gül payıv ossır/ Kölgesinde yatasan/ Keylev edim yatınca/ Konca güle batınca/ Gözime şiş batıran/ Sen hasıla yetince/ Leylev ederem naçar/ Leylev derd öğin açar/ Kuduma çoh yalvarram/ Beke derdivnen geçer."

Ata Terzibaşı derlediklerini yapıta dönüştürdüğü yıllarda, akşamdan sabaha dek süren Mehmet Gülbay'la Reşit Küle Rıza'nın atışmalarını derler. "Nobatçı usulü"yle başlayan atışma "iydele usulü"yle, öteki usullerle gün ışımasını bulur. Atışmadan örnekler:

"Koy getsin hercayını/ Ne çekisen vayını/ Yarıv bed asıl ossa/ Uzaktan gör bayını", "Bir de men/ Bir sen çağır bir de men/ Şahsenem çobanıyam/ Koyun vermem kurda men." İlki Reşit Küle'nin, ikincisi Mehmet Gülboy'un.

"Kırmızı gül oyım oyım/ Yara beraber boyın/ Yağış yağar yer doymaz/ Men sennen nece doyım"

"Rızamı/ Tehsil eyle rızamı/ Gözlerivden mey içdim/ Lebiv ele mezemi"

"Gül tikane/ Sarmaşıp gül tikane/ Men sennen vaçgeçmerem/ Meğer ümrim tükene"

"Hazardan kazı geçdi/ Elinde sazı geçdi/ Gel felek ispat ele/ Kim sennen razı geçdi"

"Kırmızı gül perende/ Açıl dosta varanda/ Gavır Musılman olı/ Men sana yalvaranda"

Ata Terzibaşı, Kerkük-Türkmen halkbiliminin ilk araştırmacısı, derlemecisi. Binlerce ürünü derleyerek geleceğe ulaştırıcısı. İlgilenenlerin büyüğü, öğretmeni...

ATAMAN'IN GİRESUN ANILARI-1

Halkbilim ürünlerimizle ilgili derlemeleri, araştırmaları yayımlayan "Türk Folklor Araştırmaları" dergisini bilirsiniz.

İhsan Hınçer'in 1949 yılında çıkarmaya başladığı dergi, onun ölümünden sonra da halkbilime gönül verenlerce yayımlanmıştır. Dergi, ülkemizin "Varlık" gibi uzun süre yayımlanan yayın organlarındandır.

"Türk Folklor Araştırmaları"nın çoğu ciltleri var kitaplığımda.

Uzun aralıklarla ciltleri gözden geçirdiğim, kimi sayıların sararmış yaprakları arasında dinlendiğim, bilgilerimi yenilediğim olur. Özellikle bölgemizle ilgili araştırmalar bu tür okumaların en doyurucu yanıdır.

Geçenlerde ciltleri karıştırırken Ekim 1965'te yayımlanmış dergide karşıma çıktı Sadi Yaver Ataman'ın. "Giresun'a Ait İki Türkü ve Anılar" başlıklı yazısı.

"Daha evvel Giresun'da kaldığım yirmi gün içinde, Karadeniz'in bu inci şehrini tanımaya başlamıştım. Bu günlerde yanından, hiç ayrılmadığını söylediğim Küçük Hüseyin'den yazdığım türküleri, sonraları çeşitli vesilelerle İstanbul Radyosu'nda tanıtmaya çalışmıştım.

Bu türkülerin arasında 9/8 ölçülü zeybek karakteri taşıyan 'Mican' adlı türkünün notasını daha evvel vermiştim. Yine zeybek, karakteri taşıyan 'Çatak Altında' adlı türküyü veriyorum. Bu türkü Giresun halk musikisi toplantılarında başta gelen türkülerden biridir ve mahallî karakter taşımaktadır. Notasından arta kalan sözleri de veriyorum:

"Çatak altında sıra da sıra kayıklar
Deniz dalgalandı suda oynar balıklar
Rejinin katibi bizi de bizi ayıplar
Ateşlere yansın ..... (bağlantı)
.....
Elindedir kaması ....."

Reji katibinin bir Rum güzeli ile aşkını dile getiren bu türkü Anadolu'da emsali çok olan 'Düzme' örneklerindendir, daha evvel bir münasebetle bahsi geçmişti.

Bu arada 'Yar Yar Horanı' adlı bir türkünün de rotasını veriyorum. Radyolarımızda, 'Küçük Hüseyin'den alınmıştır.' kaydı ile değişik tarzda çalınıp söylenen bu türkünün Küçük Hüseyin'den alınan tarzı budur. Diğeri (Radyoda çalınıp söylenen şekli), yine bir Karadeniz, halk sanatçısı olan Kemençeci Bicoğlu Osman'dır. Nitekim Küçük Hüseyin de 'can ciğer arkadaşım, can yoldaşım' dediği Bicoğlu Osman'ın aynı türküyü değişik çaldığını bana söylemiş ve örneğini de vermişti. Fakat kendisinin çalıp çağırdığı tarzı beğendiğini ve savunduğu cihetle biz onun tarzını tercih etmiştik. Diğer sözlerini de veriyorum:

"Merekte sarı saman yar yar
Sallanalım bir zaman yar aman gelin aman
Kızlar almış koca aman yar aman
Besbelli ahır zaman yar aman gelin aman

Mayıs ayı gelende yar yar
Dağlarda kar olur mu yar yar aman gelin aman
Sevdim de alamadım yar yar
Böyle de yar olur mu yar aman gelin aman"

İki sayfa yazının ön yüzünde "Çatak Altında"nın arka yüzünde. "Yar Yar Horanı"nın notası var. Dip notta da Picoğlu Osman'la ilgili bilgi-yorum: "Bicoğlu" sözcüğünü savunma. Ünlü kemençecimizle ilgili değerli araştırmacının belge niteliğindeki yanlışı…

ATAMAN'IN GİRESUN ANILARI-2

Belge, niteliğindeki bu yanlışı Sadi Yaver Ataman makalenin dip notunda yapmış.

Dip notu şöyle yazının:

"(I) Bicoğlu Osman, Karadeniz kemençesinin usta sanatçılarından biri idi, hatta gelmiş geçmiş Kemençecilerin en ustasıdır diyenler de vardır. Halk ona, Picoğlu diyor, aslında Bicoğlu-Bicioğlu olması gerekir. Daha evvel yine dergimizde, Altaylı Türklerin musikilerinden bahsettiğimiz bir yazıda, Altaylı Türklerin oyun havalarına 'Bi' dediklerini 'Bico'nun da oyuncu anlamına geldiğini kaydetmiştik. Halen Safranbolu'da 'Bicioğulları' diye anılan bir aile de vardır."

Altaylı Türklerin oyun havalarına "Bi", oyunculara da "Bico" demeleri sözünü tartışmıyorum. Konuyla ilgili bilim adamlarını, Türkologları ilgilendiriyor işin o yanı.

Beni ilgilendiren Görele kemençesi, kemençe dendiğinde ilk anımsanan adın, Picoğlu'nun, ünlü araştırmacı tarafından "Bicioğlu"na , "Bicoğlu"na dönüştürülmesi.

Türk halkbilimine iç dünyamızın, toplumsal tarihimizin, sanat yaratıcılığımızın yansıması türkülerimize bu denli emeği geçen, yaşamını bu alanda tüketen Sadi Yaver Ataman'ın yanlışı: "Picoğlu" lakabının izini taa Orta Asyalarda sürmesi...

Giresun'da, Trabzon'da alan çalışması yaptığı 1950'li yıllarda Ataman, Görele'ye gelse, Picoğlu'nun köyü Daylı'ya çıksa ünlü kemençecimizin bu lakabı alış nedenini öğrenirdi.

Yanılmıyorsam, Ataman'ı alan araştırması sırasında derleyeceği türküler ilgilendirmiş. Kaynaklardan türkü derleyerek, notalamış... Picoğlu sözcüğünü de masa başında daha önceki yazdıklarıyla bütünleştirerek Bicoğlu'na çevirmiş. Oysa 1940'lı, 1950'li yıllarda Picoğlu lakabının gerçek öyküsünü bilenler Daylı köyünde yaşıyordu.

Bu köşede yayımlanan, "Picoğlu mu Bicoğlu mu?" başlıklı yazıda gerçek tanıklara dayalı bir araştırmadan alıntı yaparak "Picoğlu" lakabının öyküsünü yazdığım için yinelemiyorum o yazıda anlatılanları. Yayımlanma aşamasına gelen "Kemençemin Üstüne" adlı çalışmada konu ayrıntılı olarak aktarılmıştır.

Sadi Yaver Ataman; "Çatak Altında", "Yar Yar Horanı" adlı türkülerin notalarını da yayımladığı yazıda Giresun'un iki ünlüsünden de söz eder:

"Giresun'dan ayrılmadan evvel hatıraları yaşayan, iki kişiden bahsetmek istiyorum. Bunlardan biri Topal Osman, diğeri Can Akengin'dir. Topal Osman bilindiği gibi İstiklal Savaşı'mızda yararlılıkları ile tanınmış bir hizmet eridir. Giresunlular onun mezarını Kale dedikleri şehrin en yüksek yerine yapmışlar. Memlekete hizmet hissesini bir kitabe ile tescil ederek her fırsatta ziyarette bulunmaktadırlar."

Sonraki paragrafta onun maceralarını en yakın arkadaşlarından dinlediğini yazar Ataman.

"Can Ahengin, Giresun'un yetiştirdiği özlü bir şairdir. Sazı olmadığı için ona saz şairi denemez ama sözü ile, sohbeti ile, manası ve mevhumu ile, hatta yaşayışı ile gerçek bir âşıktır..." tümceleriyle başlayan Ataman, Akengin'i dört paragrafta anlatmış.

Ataman'ın, "Giresun'a Ait İki Türkü ve Anılar" yazısı ilimizin kültürü adına değerli bir belge. Belirttiğim yanlışına karşın…

AVCILIK EKİNİ-1

Türkçe "av" sözcüğü dilimizle ilgili eski kaynaklarda geçmektedir.

Kaşgarlı Mahmut'un yapıtında: "toplaşmak, üşüşmek, etrafını devirmek, avlamak" anlamındadır. "-çı" yapım ekiyle oluşturulan "avcı", "-la" yapım ekiyle oluşturulan "avla-" eylemi de yer alır ilk önemli sözlüğümüzde. Kaşgarlı, Türkçe'nin başka yörelerinde de sözcüğün anlam ortaklığıyla kullanıldığını saptar.

Kutadgu Bilig'de de karşımıza çıkar sözcük yirmiye yakın yerde. Balasagunlu Yusuf'un yapıtı üstüne yapılan Reşit Rahmeti Arat çalışmasının dizinine bakmak yeterlidir bu konuda.

Dilimizdeki nice sözcüğün geçmişten günümüze gelen varsıl evrimi vardır. Bu konuda ilk sözcükler diyebileceğimiz "avcı, avcılık" giderek yeni gerçek anlamlar, yan anlamlar, değişmeceli anlamlar, terim anlamlar, deyim anlamlar edinerek çeşitlenmiş, dilimizin sözcük dağarcığına katkı sunulmuştur.

Küçük, dil güzelliğiyle coşkulandıran bir tarama, karşılaşılanları sıralama, bir sözden nice sözcüklerin ortaya çıkışını kanıtlar:

"Av, avcı, avlanmak, ava gitmek, ava çıkmak, av iti, av aracı, av silahı, av giysisi, av alanı, av avlamak tav tavlamak, av yok etme öbeği, av bombardıman uçağı, av havacılığı, av pilotu, av uçağı, av düzenlemesi, avcılık işleri, av bekçisi, av bıçağı, av eti, av yemeği, av hayvanı, av kuşu, av işletmesi, av çiftliği, av kırımı, av koruma alanı, av günü, av mevsimi, av tüfeği, av üretme istasyonu, av kaldırmak, eneze avı, balık avı, bıldırcın avı, ördek avı, çulluk avı, kaz avı, üveyik avı, sarısandal avı, karatavuk avı, alakarga avı, mezgeldek avı, kocagöz avı, su çulluğu avı, kız kuşu avı, kervan çulluğu avı, keklik avı, kırım kargası avı, sülün avı, tavşan avı, tilki avı, kurt avı, domuz avı, keçi avı, geyik avı, sansar avı, porsuk avı, deniz av alanı, kıyı avı, av tezkeresi, av bedeli, av çantası, avcılık izni, Merkez Av Komisyonu, AV TV, kara avı, su ürünleri avı, av büyüsü, av uçakları, av önleme uçağı, av yasağı, avlanma yasağı, büyük av hayvanları, küçük av hayvanları, av süresi, avlanma günü, av turizmi, yivli av tüfekleri, yivsiz av tüfekleri, av avlandı, tav tavlandı (deli evlendi), avcı kediye kurnaz fare, ava gelmez kuş olmaz başa

gelmez iş olmaz, ava giden avlanır, av avlayanın kemer bağlayanın, avcı ne kadar al bilse ayı o kadar yol bilir, av köpeği avdan kalmaz, av vuranın değil alanın"

T.C. Orman Bakanlığı Milli Parklar ve Av-Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü Yayını "Sürdürülebilir Avcılık İçin Temel Eğitim Kitabı"ndan, Mehmet Emin Bora'nın makalesinden öğrenebiliriz avcılığın kısa tarihini:

"İnsanın tarihi avlanmanın da tarihidir. Doğa koşullarında yaşamaya çalışan insan, ayakta kalma savaşımını avcılık özellikleriyle yengiye dönüştürmüştür. Doğada insanlaşma süreci çevre koşullarıyla bağıntılıdır. İnsan düşünmeden önce özdeksel gereksinimlerini gidermeye çalıştı. Artan gereksinimleri gidermek işin araçlar kullandı. İnsanlığın tarihini en az üç milyar yıl geriye götürüyorlar. Avcılığın tarihi de insanlığın tarihiyle başlar. Biyolojik gelişimi içinde ayağa kalkan insan doğal olarak ilk avcılardır. 'Ayağa kalkan', 'dikilen insan' (Homo Erektus) avcılığı kümeler biçiminde 'iş' olarak yaptılar. 'Avcı ruhu' gelişti."

Avcılık bölgeciliği, iş bölümünü, konuşmayı, yeni üretim biçimini oluşturdu. Bunlar birey, topluluk anlayışını da geliştirdi. Avın her şeyinden yararlanma, yiyecek ekini yanında araç yapımını, giysi üretimini de geliştirdi.

İnsanlığın gelişimi "toplayıcılık/ avcılık/ tarım" olarak üç büyük aşama yaşadı. Günümüzdeki yaşam da bunların binlerce yıllık evriminden ayrı değildir.

Bugünkü toplumsal yaşama bakarak geçmişteki avcı, tarih öncesi avcı, "işbirliğine yatkın, duygulu, zeki, çok başarılı" bir insandı, evrim sonucu avcı olmuştu. İnsan etçil beslenmeye göre oluşmuştur. Sağlıklı gelişme, beyin yapısı için hayvansal protein zorunlu gereksinimdir. Toplayıcılık döneminden sonraki avcılık dönemi bu özelliği gerçekleştirmiştir. Çok uzak geçmişten günümüze "diş yapısı" olarak da her insanın birer avcı olduğunu anımsayalım.

İnsanı ava iten insan oluşudur. Öz yapısında hepçillik vardır. Süreç içinde etçil yanı gelişmiştir.

AVCILIK EKİNİ-2

Atalarımız avcılık aşamasından çok sonraları, on bin yıl önce, "avcılık" özelliklerinden öte önemli bir adım attılar. Toprağı ekmeye, tahıl yetiştirmeye başladılar. Bu, avcılıktan üreticiliğe, çiftçiliğe geçişti. Yani bir aşamaydı kişioğlu işin. Avcı atalarımız yeni kişioğlunun, üreten kişioğlunun, gölgesinde kalacaktı.

Kişioğlunun bu çok önemli aşaması yeni bir ekinsel birikimin oluşmasını sağlayacaktı. "Tarım toplumu" başlangıcıyla kişioğlu yeni toplumsallaşmalarla yaşadığı çevreyi, doğayı alt üst edecek, doğanın dengesi giderek bozulacaktı. Kişioğlu doğa, hayvan üstünde denetlenemez bir üstünlük yarattı. Tek gerçek vardı: "Gezegenimizi hayvan dostlarımızla ortak paylaşma zorunluluğu."

Sağtörel duygular, düşünceler, gelişen toplumun yasaları "yaşam hakkı" gerçeğiyle "insan hakkı" yanında "hayvan hakları" oluştu, gelişti. Avcılık bu çerçevede değerlendirilir, yapılır oldu.

Tüm dünyada "gerçek avcı" bu ilkeleri özümseyerek avlanıyor. Bilgi, bilinç, koruma, kurallara, yasalara uyma "gerçek avcı"nın özelliklerinden.

Avcılık kişiye coşku katan evrensel bir etkinlik. Bizi ava iten öz yapımız. Hepçiliz. Süreç işinde etçil yanımız öne çıkmış. Öğütücü dişlerimiz var, kesici, delici dişlerimiz var. Tüm etoburlar gibi gözlerimiz uzaklık belirlemek için yüzümüzün ön yanındadır. Düşünsel açıdan da doğal açıdan da avcıyız. "Saldırıya hazırız." Otoburların gözleri savunma amaçlı olduğundan yüzün iki yanındadır."Doğuştan savunmaya dönük."

"Av", "avcı", "avlanmak" sözcüklerinden yola çıkarak çok sayıda kavram, nesne, araç adlarıyla evrimleşen avcılık ekini, ekin aktarıcısı sözcüklerle, tümcelerle belgeye dönüşüyor.

Sözcük, tümce ekin oluşumunun dışavurumu, somutlanışı. Yazıysa bunların belgelenişi, ölümsüzlüğü yakalayışı.

Oğuz Kağan Destanı'nda, "yılkı-lar küde-ye durur irdi, adlarka mine durur irdi: kik av avlaya durur irdi… Oğuz Kağan bir iriz kakız kişi irdi. Bu kıyand(kat)-nı

avlamak diledi… Üçün-çü-sü-ge yulduz ad koydı-lar. K(e)ne bir kün Oğuz Kağan avga kitti. Bir köl ara-sında alın-dın bir ıgaş kördi... Demür çıdalar bol orman, av yirde yürüsün kulan...” avla ilgili sözlerdir.

Günümüz Türkçesine yakın söyleyişle “At sürüleri güdür, ata biner, av avlardı... Buraya gelen avlar, burada uçan kuşlar çoktu... Gene bir gün Oğuz Kağan ava gitti...”

Dede Korkut’un Dirse Han Oğlu Boğaç Han anlatımından: “Kalk Dirse Han. Senin oğlun yerinden doğruldu, göğsü güzel kaba dağa ava çıktı, sen varken av avladı, kuş kuşladı. Anasını yanına alıp geldi, al şarabın keskininden alıp içti, anası ile görüştü, babasını öldürmeyi kurdu, senin oğlun iyilikbilmez, güvenilmez çıktı, uğursuz çıktı...”

“Biz senin oğlunu nasıl getirelim? Senin oğlun bizim sözümüzü dinlemez, bizim sözümüzle gelmez. Kalkıp yerinden doğrul, yiğitlerini okşa yanına al, oğluna uğra, yanına alıp ava çık, av kuşunu uçur, av avla, o sırada oğlunu oklayıp öldürmeye bak...”

“Sabahın alaca karanlığında, Dirse Han yerinden doğruldu, oğlancığını yanına aldı, kırk yiğidini topladı, ava çıktı. Av avladılar, kuş kuşladılar...”

“Oğlan geyiği kovalarken babasının önünden gelip giderdi...”

“Dirse Han’ın Hanımı oğlancığın ilk avıdır diye, attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kestirdi...”

Temmuz 2011’de Bayburt Belediyesi Yayını “Günümüz Türkçesiyle Dede Korkut Kitabı”ndan alıntıladım. Ozan, yazar Mustafa Miyasoğlu öyküleştirmiş.

Alıntılardan çıkarımlar: Av çok önemli Oğuz atalarımızda. Ok-yayla avlanıyorlar. Gerektiğinde bıçak kullanıyorlar. Ellerini, dişlerini bile. Av kuşları var. Geyik avlıyorlar. Kuş avlıyorlar. “Uçar kaçar” avı yapıyorlar.

Oğlanların, yiğitlerin ilk avı önemli. Törensel önemi var. Çok önemli bir avsa, diyelim bir boğayı avladıysa, yendiyse “Ad almayı, ad konmayı” hak ediyor. “Boğaç” oluyor adı.

Bâbürnâme'yi bilirsiniz. 16. yüzyılda yaşayan Bâbür Şah'ın önemli yapıtı. Hint-Türk Devleti'ni kuran Bâbür Şah bu oylumlu yapıtında çocukluğundan başlayarak yaşamının son yıllarına dek geçen olayları, yaşadıklarını, anılarını bir ozan, yazar, devlet kurucusu olarak anlatır. İlk kez gençliğimde, ikinci kez de bir iki yıl önce okuduğum bu okunası yapıtta birçok av betimlemeleri, uygulayımları vardır. Kara avı yanında tatlı su avları, yöntemleri ilginçtir. Ortaokul, lise yıllarında göllere saldığımız çötenlerin, kurduğunuz çötenlerin benzerleri vardır Bâbürnâme'de.

AVCILIK EKİNİ-3

Anadolu'nun tüm köşelerinde üretilen öykücüklerde, söylencelerde, halk öykülerinde, masallarda "av", "avcı", "avcılık" anlatıları vardır. Bunların kimileri romanlara, oyunlara yansımıştır. "Alageyik" üstüne üretilenler en işlileridir.

Yazınımızda da av konusu işlenmiştir değişik açılardan. Ahmet Mithat Efendi, "Seyyadane Bir Cevelan" gezi yazısında Beykoz'dan başlayarak İzmit Körfezi'nde biten yolculuğunda Tavşancıl'ın ayak basılmamış tepelerinde düzenlenen avı anlatır.

Sait Faik Abasıyanık okurları daha iyi bilir. "Son Kuşlar", doğa çevre duyarlılığıyla yazılan olağanüstü bir öykü güzelliğidir.

Ayhan Sarıismailoğlu, "Baba Lüferle Balıkçı"da konumuza önemli bir örnek verir. Halikarnas Balıkçısı da kendine yazı adı olarak "balıkçılığı" seçecek denli av, deniz adamıdır. "Deniz Gurbetçileri"nde sünger avcılığı, "Merhaba Akdeniz"de kuş, keklik avcılığını, avcı iç dünyasının "öldürme", "ateş etme" dışavurumuyla yazınsallaştırır. "Gündüzünü Kaybeden Kuş"u, oradaki bir saçmayla iki gözü de akan martıyı ortaokul yıllarımdan beri unutamıyorum. Öyküyü okuyuşlarımda şiirsel duyarlılığını yeniden yeniden yaşıyorum. Balıkçı'nın "Aganta Burina Burinata" romanı da avcılara "rasgele" değil midir?

Tarık Dursun K'nın "Denizin Kanı" yapıtı da konunuzdan yola çıkarak romanlara ulaşacaklar için iyi bir örnektir.

Necati Cumalı'yı, onun öykülerini, romanlarını, oyunlarını sevenler için "Derya Gülü" de ipuçları verecektir.

En yaman balık avı anlatılarını ağız tadıyla okumak istiyorsanız şaşmayın Yaman Koray'dan. Yaman avcıdır kendisi. Romanlarındaki av betimlemelerinin belki de çoğunun avcısı, romancı Yaman Koray'dır.

Yaşadığı yerleri, kıyıları, avlayacağı balıkları düşlediği, amaçladığı için seçmiştir. Onun yaşadığı yerler, yerleştiği yerler, yurdu aradığı balığa göre değişir.

Bu değerli romancımız için "deniz, balık göçmeni" desek yanlış bir söz söylemiş olmayız.

Yaman Koray okurları bilir bilmesine ama ben gene de yineleyeyim: "Gelin Taşı" baştanbaşa insanı baştan çıkaracak avları sergiler sayfalarında. "Deniz Ağacı"nı, "Büyük Orfoz"u anımsamıyor olamazsınız.

Aransa, Rıfat Ilgaz'ın Batı Karadeniz kıyılarını anlattıklarında da dişe dokunur bir iki av tümceleri bulunur.

Koca Tolstoy'da, yeryüzünün en önemli romancılarından Rus Tolstoy'da, hiç unutulmayacak av çözümlemeleri insanı coşturur. Yanılmıyorsam "Savaş ve Barış"ta olacaktı.

Av, avcı, av iti... Çok iyi eğitilmiş bir av iti. Ava yoğun ilgisi olan avcı... Av... İt büyük beceriyle, mutlu olarak yapıyor görevini. Arıyor, arıyor, kokusunu alıyor. Yerini belirliyor. Duruyor. Duruşuyla gösteriyor avı avcıya. Kaldırıyor avı. Ateşliyor tüfeğini avcı. "Karavana... Karavana..." Kızıyor deneyimli it... İllet oluyor... Romancının başarısı "bir av itinin içsel çözümünü" yapması. Amerikan yazınında da çok ilginç, başarılı örnekleri vardır avın. "İhtiyar Balıkçı", "Moby Dick", "Sünger Avcısı" başlı başına bir başyapıttır bu konuda. Hemingvay, London, Steinbeck salt anlattıklarıyla değil yolu en az beş on kez avlaklara düşenlerdendir.

Türk'ün şiiriyle müziğini bütünleştiren, ölümsüzleştiren yüksek sanat ürünleridir türkülerimiz. Salt "keklik" konulu birçok türkü birikmiştir belleğimizde:

"Keklik idim vurdular
Kanadımı kırdılar
Daha ben ne idim ki
Anamdan ayırdılar"

"Keklik olsam çalı dibi eşerim
Zengin ölsem kız ardına düşerim"

“Keklik olsam yuva yapsam

Ben de bağlara bağlara

Ben yârimi alsam çıksam

Yüce dağlara dağlara”

“Keklik öter de kendi dinler sesini

Öksüz kızlar da kendi eder yasını”

AVCILIK EKİNİ-4

"Keklik öter durak durak
Duman çıkar direk direk
İsmet oğlum ölmüş derler
İstanbul yerleri ırak"

"Dağda keklik avlarım
Yüreğimi dağlarım
Ben aşkına düşeli
Gece gündüz ağlarım"

"İki keklik bir derede ötüyor
Ötme keklik benim derdim artıyor"

"Keklik dağlarda çağıldar
Yavrum diye diye ağlar
Günden güne yansa dağlar
Görenlerin bağrı yanar"

"Keklik miydin de daşdan daşa sekecek
Pek mi de yoruldun çalı dibine çökecek"

Güç avdır keklik avı. Kekliklerin özellikle "tek başına avlanan" avcıları illet ettiği çok görülmüştür. Öte yandan öyküsü bol, soy avlardandır keklik avı. Başarılı bir avın sonu ölümdür. Avlanan ölmüştür. Ölümse acıdır, ayrılıktır, yakıcıdır, iç kanatıcıdır... Bu yüzden olmalı örneklenen türkülerde "keklik" somut, şiirsel imgedir.

1969'dan kalma defterimden, "Sevdiğim Türküler"den biri, Aynur Gürkan'ın sesinden:

"Yaralı ceylanım avcılar vurmaz
Ağlarım ağlarım gözyaşım dinmez
O yârim insafsız yüzüme gülmez

Yar ayrı ben ayrı gurbet ellerde
Dertliyim ağlarım (söylerim) gözüm yollarda

Derdimi söylesem esen rüzgâra
Acep haber verir mi sevdiğim yara
Gayri tahammülüm yok intizara

Yar ayrı ben ayrı gurbet ellerde
Dertliyim ağlarım gözüm yollarda"

Avcılık ekini halkbilim içinde değerlendirilir. Kişioğlunun doğumundan ölümüne dek oluşturduğu bilgi, beceri, yetenek gerektiren yaşam biçimi öğelerindendir. Bu yüzden yazına, sanata, araştırmalara, derlemelere konu olur.

Elimdeki Türk Folklor Araştırmaları dergisini taradığımda yöremizle ilgili iki önemli yazıyla karşılaştım. 1950'li yıllarda Necmettin Giritlioğlu, "Doğu Karadeniz'de Avcılık ve Av Aletleri" adlı oylumlu, emek ürünü araştırmasında bölgemizdeki avcılığı belki de ilk kez yazı konusu yapmış. Özellikle tatlı su balık avlarını, deniz balıkları avlarını o günün koşulla-rına göre ayrıntılı incelemiş, betimlemiş. Bizim çocukluğumuzu içeren yıllardaki salt "hamsi avı" bile günümüzdeki aygıt, uygulayım açısından sorgulanacak, üzerinde düşünülecek türden. Konumuza bölgemizde sanırım ilk emek veren olduğu için araştırmayı yazan Necmettin Giritlioğlu'nu saygıyla anıyorum.

Türk Folklor Araştırmaları'nda 1990'lı yıllardan beri tanıştığım eğitimci, dadaşım Fikret Karadeniz'in (ölümü önemli yitik...) yazılarına da göz attım. Fikret Karadeniz de 1960'lı yıllarda değinmiş avcılığa.

AVCILIK EKİNİ-5

Av, doğa, çevre konulu yazılara 1970'li yıllardan beri okuru olduğum Cumhuriyet gazetesi sayfalarını açmıştır. Raif Erten'in köşesi de vardı gazetede. Çok sonraları Yaban TV'nin kurucusu Ufuk Güldemir'in kimi yazılarını anımsıyorum.

1990'lı yıllarda av, doğa dergileri, gazeteleri yayımlandı. İzmir'de çıkanlarda kimi sayılarda bana da yer verildi.

Yaban TV, Av TV konuyla ilgilenenler için düzeyli yayınlar yapıyor. Genç avcıların yanında bizim gibi "avcılığın son aşamasındakiler" bu yayın kuruluşlarının sürekli izleyicileri.

Kimi Batı ülkelerinde deneyimli avcıların yazdıkları yapıtların varlığını çoğunca dipnotlardan, kaynakçalardan biliyoruz.

Bizde avcılık konusunu yapıta ilk dönüştüren Hilmi İnal. 1943'te yayımlamış "Avcılara Kolaylık" el kitabını. Bu kitabı, bu yaşıma dek yolumun kesiştiği kitapçılarda, sahaflarda göremedim. Avcı, yazar Hilmi İnal 1969'da İzmir Karşıyaka'da kitapçığını yenileyerek, geliştirerek bitiriyor. O yılların en önemli yayınevi (günümüzde de önemli) Remzi Kitabevi yayını olarak çıkıyor "Avcılara Kolaylık."

Cumhuriyet Kitap Kulübü aracılığıyla edindim "Avcılara Kolaylık"ı. İlk olmasına karşın av, doğa tutkunları için günümüzde de önemli, yararlı bir çalışma Hilmi İnal'ın yapıtı.

Atıcılık, tüfek bilgisi, fişek bilgisi, tüfek kullanma, atış uygulayımları, usta avcılığa ulaşma yolları, keklik, tavşan, ördek, sülün, çulluk, bıldırcın, kaz, yaban güvercini, yaban domuzu, kısası yurdumuzda yapılan uçar kaçar avları çizimlerle Hilmi İnal'ın açık anlatımıyla ilgilenenlere sunuluyor yapıtta.

"Önsöz", "Sonsöz", "Kaynaklar (Yabancı)" var yapıtta. Hilmi İnal'ın sunumu: "Bilhassa uçar avcılığı bakımından öğretici önem taşıyan bu kitabı, bütün

iyi avcılara ve kitabın yazılmasında esas neden olan bütün acemi avcılara ithaf ediyorum."

Son sözden: "Avcılığa başladığım Konya'da 1924 senesinde, değerli fikir ve tavsiyeleriyle, bana ilk temel bilgileri veren ve böylece avcılık hevesini aşılayan merhum müfettiş Fuat Nahit Bey'i saygıyla anarım.

Dileğim, bu kitabın av sporu meraklılarına faydalı olmasıdır. Rast gele!"

Avcılık: belli kurallara, yasalara, tüzüklere, yönetmeliklere yer veren, kendi içinde de avcıyla avın "bulunç" sorumluluğunda buluştuğu etkinliktir, davranış biçimidir. Gerçek avcı "konmuş kurallar içinde", yasal av araçlarıyla, belli dönemlerde, belli sayıyı aşmamak koşuluyla avlanandır.

T.C. Orman Bakanlığı Milli Parklar ve Av-Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü avla, avcılıkla ilgili kararları alan, yürüten kuruluştur. Her yıl alınan kararlar kamuoyuna duyurulur. Gerçek avcılar bu kurallara uyar.

İlgili kurum, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü işbirliğiyle "Avcı Eğitim Kursları" açmakta, kursları bitirenlere "Avcı Eğitim Kurs Belgesi" vermektedir.

İlçemizde, Görele'de ilk kurs Görele Halk Eğitim Merkezince 2001'de açıldı. İlk kursta eğitmen, kurs öğrencisi olarak görev aldım. 01046 nolu belgemin tarihi 21.11.2001'dir.

Bu kurslarla yurdumuzda avcılık belli bir düzene girmeye, bilinçli, donanımlı gerçek avcılar yetişmeye başlamıştır.

Orman Bakanlığı bu kurslar için çok önemli bir yapıt yayımladı. Av, avcılık, çevre, doğa konusunda yetkili, bilgili, deneyimli yazarlarla, önemli bilim adamlarının yayını olan 640 sayfalık albenili baskılı yapıt konuyla ilgili "eşsiz eğitim yapıtı" niteliğindedir: "Sürdürülebilir Avcılık İçin Temel Eğitim Kitabı."

Başlığında "av" geçen ama avcılıkla ilgisi olmayan düşmanca öldürme öykülerinden biridir "Güvercin Avı." 1920'de yazılmıştır. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Varlık Yayını Milli Savaş Hikâyeleri yapıtındadır. "-Yoo,

güvercinlerime dokunmayınız; dedi" tümcesiyle başlar. Bulun, okuyun, işgalci Yunan subaylarının Kuşbaz Hüseyin Bey'e, güvercinlere ettiklerini.

Köyümden, ilçemden yola çıkarak avcılığı anlatmaya geldi sıra. Bir soluklanalım önce:

"Aman avcı vurma beni
Ben bu dağın maralıyam
Maralıyam hem yaralı
Avcı vurmuş yaralıyam"

AVCILIK EKİNİ-6

Kuyu Deresi'nin Karadeniz'e döküldüğü alandan başlayarak Ağanak yakalarına, Karadere arkalarına, Kandahur sırtlarına dek uzanan Çürükeynesil köyü topraklarında Kuyuderesi, Yabça değirmeni anasına dökülen Çalış Deresi yer alır.

Köy kemençeye, horana, düdüğe, bağlamaya, inceoyuna, imeciye, eğlenceye, el sanatlarına, türküye, atma türküye, şakaya, gırgıra, alaya, görkemli düğünlerde konaklı yemeli içmeli ışıtmalara, bıçak, tabanca, tüfek taşımalara düğünlerde, bayramlarda, eğlencelerde bıkmamacasına atışlara, genç ölüler toprağa verilirken atışlara ne denli ilgi duyuyorsa büyükten küçüğe geçen usta çırak yöntemiyle avcılığa da o denli ilgi duyar.

Köyümüzdekiler yerine, mevsimine göre "serçe, akıllıguş, saka, kör karavucan, cırttik, çillik, laklaki çilliği, karatavuk, alihoruzu, üveyik, bıldırcın, alagarga, kırımkargası, sarısandal, çulluk, kız kuşu, su çulluğu, kervançulluğu, kocagöz, yaban ördeği, yaban kazı, mezgeldek, hopal, keklik; tavşan, çakal, porsuk, domuz; karabalık, bıyıklı, gomit, gasnak, sazan, yassıhasan, hamsi, istavrit, izmarit, barbun, mezgit, kefal, levrek, sargan, mavruşgil, tirsi, kıreçe" avlar.

Tüfekle yapılan kuş, uçar avları ilkokulda öğrenilir. Tüfek öncesinde ilk av aracı kuş lastiğidir. Köyümüzde sapan yerine bu bileşik sözcük kullanılır. Özellikle karaavudan güzel bir çatal yapılır. Bu yaşlarda babadan, ağabeyden bıçakla çatal yapmayı öğreniriz. Önceleri avu çatalını yeğledimse de sonradan bulduğum kestane tahtalarından tutkunu olduğum çakılarımla çok güzel çatallar yapardım. Lastiği ya eski çizmedeki boğazda bulunan kauçuktan yapardık ya da satın alırdık Görele'deki satıcılardan. Meşin için eski bir ayakkabının dili en uygunuydu. Yaz kış kullanırdık kuş lastiğini. Çevremizdeki kuşlara yönlendirirdik. Serçeye, cırttiğe, alihoruzuna, kartavuğa, kör karavuçana, sakaya, pürçek kuşuna... Sinek kapmak için havada dönen, dalan, kıvrılan kırlangıçlara, çimenlerde dikenlerde yayılan, bir ağacın dallarına çökmüş ötüşen sığırcıklara da yönelirdik. Küçük kuşları avlamak olağandı yaştaşlarımız arasında. Karatavuk, çillik gibi biraz daha büyük olanları bir atışta düşürmek ayrıcalık kazandırırdı biz çocuklara. Yazın inek yaymaya giderken boğazımızda taşırdık kuş lastiğimizi. Kuş lastiğinde atmak için düzgün çakılları toplar biriktirirdik bir yerde.

Tüfek kullanmadan çocukken öğrendiğimiz sokma, kapan (hapan), cıdık yöntemleri ilginçti. Sokma gerceli bir ağaca yapılırdı. Kışın olgunlaşan gerce (sarmaşık) meyvelerini karatavuk, çillik yerdi. Kuşlar gerceli ağacın dallarına konar, sonra gerceli dalcıklara geçer, meyveleri yer karnını doyurarak gününü kurtarırdı. Kuşların bu özelliğini bilen büyüklerimiz bir kulaç uzunluğunda bir değnek yaparlar. Değneğin belli noktalarına atkuyruğundan kıllar alarak kopmayacak biçimde yerleştirirler. Kılın iki ucu değnekte yerleşik kalır, geriye kalan uzunca bölümle değneğin üzerine düğüm olacak biçimde ayarlanırdı. Gerceye meyve yemeye gelen karatavuk bu değneği ağaç (yaykın, kızılağaç) dalı sanır, buna konardı. Sonra değnek üzerinde yürüyerek gercenin tohumlarına yaklaşırdı. Bu yürüyüşte ayağı düğüme takılır, ayağından yakalanır, kurtulmak için çırpınır, dalda (değnekte) asılı kalırdı. İskeleyle çıkılır canlı yakalanan karatavuk sevinçle alınırdı. Sokmayı amcamın oğlu Enver ağabeyden öğrendim. Bizim evin yakınındaki gerceli ağaca yapmıştı. Enver ağabey bu avlanma yöntemini babamdan, amcamdan öğrenmişti.

Kapan çok kar yağdığında küçük kuşları yakalamak için kurulurdu. Büyük bir ilistire ip bağlanırdı. Her yan kar olduğu için kuşlar yiyecek bulmak için evin çevresine gelirdi. Onların bu durumundan yararlanılırdı. Kar iyice çiğnenirdi, ilistirden küçük bir alan oluşturulurdu. Buraya kuşların yönelmesi için kül, yem dökülürdü. İlistire bağlanan ip pencereden içeri alınırdı. İlistir, yemli alanın üstüne gelecek biçimde eğimli olarak ayarlanırdı, ilistiri bu durumda tutmak için bir çalıdan, kesekten yararlanılırdı. Kapanı kuran içerde ip elinde beklerdi. Kuşlar yemlenmek için ilistirin altındaki küçük alana girince ip çekilir, ilistir kuşların üzerine kapanırdı. Gidilir, ilistirin altına el sokularak yakalanan kuş kaçırılmamaya çalışılır, başarıyla alınırdı. Gerisi kesmeye, temizlemeye kalırdı. Akşama tereyağında soğanla kavrulacak kuşlar biriktirilirdi. Gıdık da canlı avlama yöntemiydi. Ustaca tarlada kuşların geleceği bir yere kurulurdu. Kar açıldıktan sonra toprağa çubuklarla, iplerle bir tuzak kurulurdu. Kuşu yakalayacak iplik sağlam olmalıydı. Yerdeki aygıta uzunca bir üzüm dalından ikinci bir yakalama düzeneği yapılırdı. Dalın bir ucu yere iyice sokulurdu. Sonra dalı yay biçiminde, yerdeki ipli, dilli, kuşu yemlenirken yakalayacak düzeneğe tuttururduk. Sokmadaki düğüme benzeyen… (Devamı var)

AVCILIK EKİNİ-7

...burası eşik adını alırdı. Kuş yemlenmeye çalışırken eşiğe basınca, eşik bozulur, kuş ayağından yakalanırdı. İpin ucu yay biçimindeki çubuğa bağlı olduğundan kuş yakalanır yakalanmaz çubuğun yay gerginliği boşalır, çubuk dikleşir, yakalanan kuş da çubuğun tepesinde çırpınır dururdu. Gıdıkla karatavuk, laklaki, alakarga yakaladığımı anımsıyorum. Cıdık kurmayı babam Haşim Günay öğretmişti.

Bu av düzeneklerine gereksinim olmadan da kuş avladık ilkokul yıllarımızda. Kış geldiğinde, kar yağdığında babam bize kuş avı için Görele'den "tel sıçan tuzağı" alırdı. Sayid mahallesindeki evimizin önü tarlaydı. Tarlada da kemre yığınları vardı. Kemre yığınlarından birinin üzerindeki karı açardım. Ortaya çıkardı kara kara kemre. Tuzağın yem yerleştirilecek yerine bir darı tanesi tuttururdum. Yayı gererek tuzağı kurar, eve gelir, camdan olacakları gözlerdim. Apak karların ortasında kapkara bir alan kuşları çekerdi yemlenmek için. Önce tuzağın ayrımına varırdı kuşlar. Sonra yavaş yavaş sokulurlardı. Kimiler de tuzakta yem olarak duran darıya bir birlerini iterlerdi, üstünde uçarlardı. Yakalanma içgüdüsünü gözlerdiniz. İçlerinden en dirençsizi, açı dalardı darıya yakalanırdı. Sevinçle kapıya fırlar, tuzağın yanında biterdim. Ölmüş olurdu av. Kimilerinde gagalarda kan olurdu. O an avın durumunu düşünecek durumda olmazdım. Utku, avlama, akşam yemeğinde doyumsuz soğanlı kavurma... O kadar.

Tel tuzakta ilk ağızda yakalanan cırttikti. Bir yerlerden gelir, kemreye konar, töm töm doğrudan tuzağa, duraklamadan darıyı ka… Yakalanırdı. Körkaravucan da ondan aşağı kalmazdı. Çort kuşu da... Akıllı kuş en güç yakalanandı. Bir süre yaklaşmazlar. Çevrede gezinirler, birbirlerini iterlerdi. Açlık giderilecek... Yakalanırdı. Bunlardan irileri karatavuk, çillik, alakarga bile akıllı kuş denli ikircilik göstermezdi. Çürükeynesil köyünde, evlerde türkü çağıran, horan oynayan, kemençe, düdük, bağlama gibi ata çalgılarımızdan en az birini çalan varsa çatmalarda asılı tüfek, sandıkta tabanca da vardı.

Babalar avcıydı, türkücüydü, horancıydı. Babadan oğula geçerdi av. Kim bilir avsız, tüfeksiz, türküsüz, horansız yaşam ne denli tekdüze, ne denli beceriksiz, ne denli soğuk, ne denli içe dönük, ne denli anısızdı.

Dördüncü sınıfa dek kuş lastiğimle avlandım. Kışın köyümüzdeki ilkokula giderken çantamda azıkların, kitapların yanında kuş lastiğim, cebimde bir iki kuş lastik taşı olurdu. Öğle azıklarımızı yer yemez az yukarıda, mezarlığın ötesindeki Cin Taşı'na çıkardık. Cin Taşı'ndan aşağıdaki bahçeye, altmış yetmiş santimlik karlara atlar, mezarlıktaki ağaçlara gelen kuşları avlamaya çalışırdık. Akşam gelirken de Hacı Hasan Kahveci'yle yol çevresinde karşılaştığımız akıllı kuşları, cillikleri, kör karavucanları, çort kuşlarını avlamaya çalışırdık. Başarısız olurduk çoğunca da. "Kuyruğuna değdi.", "Tüyünü uçurdu." gibi tümcelerle avunurduk. Yanımızda kardeşim Selahattin, amcamın torunları Mustafa ile Fahri de olurdu.

Beşinci sınıfta öğrendim tüfek atmayı. Babam dolma tüfeğin tüm özelliklerini bir bir öğretti bana. Namluyu, kundağı, çakmağı, kapsülü, kapsül gözünü. Nişan almayı, tüfeği doldurmayı, silmeyi, saçmayı, barutu... Kurşunları eriterek oyuklu tahtalarda çubuğa dönüştürmeyi, onları keserek sonra döşeme tahtasıyla tahta iskemle arasında yuvarlayarak saçmaya dönüştürmeyi.

Karlı bir cumartesi... Ben gözleyerek öğreniyorum. Tüfeğimizi doldurdu babam. Defterimden çıkma aldı. Kuzbahçeye çıktık. Otuz adım öteye bir dala astı çıkmayı. Tüfeği verdi elime. Nasıl atacağımı iyice anlattı. Doğrulttum tüfeği kâğıda. Sol gözümü yumdum. Babamın dediği gibi doğrulttum, kâğıdı gördüm. Kıpır kıpır yüreğim. Tetiği çektim. Bi gümleme, kara barut dumanı... Babam çıkmayı aldı getirdi. İnceledi. Saçma deliklerini saydı... "İyi, tamam." dedi. "Tüfek senin."

İçeri girdik. Babam gözcü. Tüfeği temizledim yamalıklarla. Barut, yamalık, sıkıştırma. Saçma, yamalık, sıkıştırma. Kapsül... "Böyle olacak." dedi babam. "Öğrendin. Git evin başındaki gerceli ağaca, bekle. Karatavuk dolu. At bakalım. Dikkatli ol!"

Çok yaklaştım ağaca. Kızılağaç. Bizim evin başında, Mehmet amcamların yerinde. Beklemeye başladım. Cırttik geldi, bir daha. Cilik geldi, ağacın en yükseğine, dalın ucuna kondu. Atmayı alamadım göze, uzak geldi bana. Karatavuk bekliyorum. Karatavuk olmalı, kızıl gagak...

AVCILIK EKİNİ-8

Bir yapıltı. "Cuk, cuk, cuk." Karatavuk. Alt dallardan birine kondu. "Cuk, cuk, cuk." Gerceye geçti. Gagasıyla takalayarak yemeye başladı gerce tohumlarını. Küt küt atıyor yüreğim. Doğrulttum dolma tüfeği. Çakmağı kaldırdım. Çok yakın karatavuk. Üç dört tüfek boyu. Dokundum tetiği soluk soluğa. "Güüüm." Barut kokusu… Dumana kesti ortalık, kara barut dumanına. Saçmalar karatavuğun olduğu alana sardı. Önüme düştü ateş ettiğim. Yengi duygusuyla aldım. Yarısı, kuyruk çevresi yok kuşun. Uçmuş. İç organları sarkıyor. Eve geldim. "Baba, baba, karatavuk vurdum." Tüfekle ilk avım. Biriktirdiğim nice av anılarının ilki. Tüfek benim artık. Kanıtladım babama kendimi.

Karatavuk, cillik avlana gelinmiş kuşlardan. Bağda bahçede, tarlada gerceli kızılağaçlarda avlanır gençlerce. Sarısandal, üveyik, çillik, bıldırcın gibi eti lezzetli kuşlardandır.

Sarısandal meyve göçmenidir yöremizde. Sonbaharda gelir. Dut, taflan, en çok da incir yer. Bunu bildiğimiz için büyük incir ağaçlarına gelen sarısandalları (sarıasma) bekleyerek avlarız. Kuş bolsa öğleye dek sekiz on sarısandalla eve dönmek hiç de güç değildir. Her yıl böyle değildir. Kimi yıllar uğramaz ya da tek tük uğrar göçmen sarısandallar. Bir tek bile avlamadığımız yıl olur. Hacı Hasan Kahveci'yle, Enver Günay ağabeyle Hüseyin Kaçar amcayla, Hacı Kaçar ağabeyle sarısandal bekleyerek avladığımız, anı biriktirdiğimiz oldu.

Ne güzel kuştur üveyik. Babamdan geçti üveyik avı. Yaz başları, son yaz olmak üzere iki kez uğrardı yöremize. O da göçmendi. Ot tohumları, küçük böceklerle beslenirdi. İlk gelişinde "duuuruuk, duurruk, duuurruk" ötüşüyle belli ederdi yerini. Ben de bire bir çıkarırdım onun sesini. Saptardım yerini. Kiraz, kestane gibi ağaçlara daha çok konardı. "Öte, öte" yaklaşırdım. Görmeye çalışırdım yaprakların arasından. Sesi aradığı için başı devinirdi sola sağa. Saçmaya dayanıksızdı. Tek saçma bile neresine gelirse gelsin, düşerdi. Tarla çevresindeki ağaçlarda avlanırdı kolayca. 1980'li yıllarda Kumyalı'da ortaokul çevresinde, dereboyunda, karşıda andal çevresinde, Kuyu Deresi çevresinde son yazda avlanırdık. Kimi yıllar bol geçerdi. Havada attığımız da olurdu. Son yaz avı kurallara, yasalara uygundu. İlk gençliğimizde, köylerde ilk yazda yaptığımız üveyik

avları yasalara uygun değildi. Yumurta, üreme, çiftleşme dönemiydi üveyiklerin. Babamlardan gördüğümüz gibi avlanırdık o yıllarda. Sonradan "gerçek avcılığa" adım attık. Görele, dere kıyısındaki avlaklarda kimlerle avlanmadık, kimlerle anılar biriktirmedik: Nuri Kaçar, Avni Yavan, İsmet Melikoğlu, Hüseyin Melikoğlu, Hadi Yavan, Burhan Caba, dayım Ahmet Tiryaki, Haşim amca, Haşim Usta. Kimi günlerde tüfeği sırtında motosikletli gelirdi. Öğretmen arkadaşım Ömer Şen. O da buralarda üveyik, ördek, kaz avlayanlardandı.

Bıldırcını da dere kıyılarında, tarlalarda, deniz kıyısında avlardık. Saydığım avcılar yanında ortaokuldan öğretmenimiz Hasan Çoban da gelirdi bıldırcına, ava. Uzun yıllar Adana'da öğretmenlik yapmış, emekli olmuş Daylılı İbrahim Hoca'da katıldı son yıllarında dere kıyısı avlarına. Hebüllü'den İlhan Çolak ağabey de bu avların içindeydi.

Ağustos'un ortalarından sonra başlardı bıldırcınların göçü. Sabah ışırken yönümüz denize doğru beklerdik. Karşıdan Karadeniz'i boydan boya geçen bıldırcınlar suyun yüzeyine çok yakın uçarak üstümüze gelirdi bir an önce karaya çıkmak için. Ateş ederdik, çoğunca kumların üstüne düşürürdük. Vurulmayanlar arkamıza tarlalara inerdi. Onları eğitimli av itiyle avlardı Huri Kaçar ağabey. Babamın yeğeni olurdu. Bana "dayıoğlu, dayımoğlu" derdi. Nerede karşılaşsak iki elini yukarı kaldırır kanat çırpınma devinimi yapar. Kuş, av çok demeye getirirdi.

Yaban ördeği, yaban kazı avlarını da dere kıyısında yapardık kışın. Andal çok elverişliydi. Çevresi tarlaydı. Ağaçlıktı. Kuyu Deresi'nin, Görele Deresi'nin ortasındaydı. Sabah akşam yaban ördeği eksik olmazdı. Fırtınalı havalarda denizde barınmayan ördekler andalın üzerinde döner, andala inmeye çalışırdı. Kanat kırdıklarında beklerden ateş ederdik. Saydığım kişiler olurdu beklerde 1970'li, 1980'li yıllarda. Kimi fırtınalı günlerde de yaban kazları inmeye çalışırdı, inerdi tarlalara, çimenlere, Görele Deresi içlerine.

Bek avı yapardık. Işımadan deredeki gölcükleri, andalı tarardım. Saydığım avcılardan en az biriyle karşılaşırdım. Hüseyin Kavcı da olurdu bu avlarda. Avcılık yaşamı dolu geçirmenin yollarından biri bence. Dolu geçen yaşamda anılar kalıyor belleğimizde.

AVCILIK EKİNİ-9

1960'li yılların sonuna dek av yaptık Kumyalı'da, dere kıyılarında, Andal çevresinde, Dutluk'ta, Kuyu Deresi boylarında, Çömlekçi Deresi ağızlarında, Çömlekçi Deresi boylarında. Kışın. Ördek, kaz, çulluk aradık.

Harşıt'a, Halkovalı çevresine, Harşıt içlerine giden arkadaşlar da vardı kaz, ördek için. Oranın avları daha boldu, kuşların ineceği, besleneceği, dinleneceği alanlar daha genişti.

Babamdan tanırım yaban ördeğini. Denizin fırtınalı olduğu, tipili kış günlerinde dere içlerine girer. Kuyu deresine girmişse, Şeref Gölü'ne, Yusuf'un değirmeninin altına, Kısırık Göllerine, Yusuf'un değirmeninin arasına, Kara Göle, Deliklitaş'a, Yılanlık'a, Kurt Gölü'ne, Kazan Gölü'ne, Çalış Deresi'nde, Cangirik'e, Çalış Gölü'ne, az yukarıdaki Çalış eteklerindeki gölcüklere uğradığı olur.

Bağlık Köyü İlkokulu'na yeni başladığım yıl olmalı. Kışın babam uygun olduğunda avlanıyor. Karatavuk, çillik, çulluk, ördek... Karatavuğu evimizin penceresinden atarak vurduğu olurdu. Tuzak, sokma da kuruyor. Çulluk için dereleri, obuzları tarıyor. Kuzbahçe'deki çeşmenin önünde, Çalış Deresi boylarında ilk kar indiğinde boş geldiği çok az.

Derelere giren ördekleri avladığını o yıl öğrendim. Bir gün erkence, baktım, az karlı bir gün. Çötenin üstünde iki iri kuş var. Karatavuka, cilliğe, çulluğa benzemiyor. Değişik renklerde kanatlar, tüyler, ilk kez gördüğüm genişçe gaga. "Ördek" dedi babam. "Civil ördek." Gün ışırken, ben uyurken arada, Yusuf'un Değirmeni'nin arasında vurmuş. Bir iki tane varmış. Birbirlerine yaklaşmasını beklemiş. Üstten, Küp Aligil'in yerinden ateş etmiş. İkisi kalmış. Babamdan tanırım yaban ördeğini, ilk kez o gün gördüm. İlk anımsadığım o.

Pencereden bakardık babamla derelere. Babam çıkıntı çıkarmaya, çubuk yontmaya ara vermiş olurdu. Deredeydi gözümüz. Delikli Taş'ı, Yılanlık'ı gözlerdik. Kimilerde güneyden kimilerde de kuzeyden, denizden gelirdi. Hangisiyse... Civil, sarı, yeşilbaş... Babam paçalarını yün çorabın içine atar, çorabı güzelce bağlar, dolma

tüfeği kapar, kara lastiği giyer evimizin önünden yola iner, oradan da bizim Dikme'den geçerek Deliklitaş'a yaklaşırdı. Gözüm camda, yüreğim küt küt. Önce bir duman yükselirdi. Sonra "gümm."

Bu gidişlerde babamın cebinde dolu için saçma, barut, kapsül (babam "evza" derdi) kutusu olurdu. Atılan tüfeği yeniden doldurmak gerekirdi.

"Ava gidiyum ava
Dolma tüfeğim dolma
Benim olsun döşekler
Sarı gız hasda olma

Ava gidiyum ava
Düşer yolum yabana
Bak cebime sarı gız
Fındık gavurdum sana

Derelerden geliyum
Yeni avlandım yeni
Sözünde dursayidin
Guşla beslerdim seni

Av çok olacak gibi
Bu gelen gara bulut
Daş basdım yüreğime
Sarı gız sen de unut"

Görele Ortaokulu'nda çalıştığım yıllar. Bizim köyün girişinde Hızarcıoğulları'nın evinde oturuyorum. Ezanla atardım kendimi dere ağzına. Ördek için.

Bir saat içinde avlakları gezer, dere içlerini tarardım. Boşa attığım olurdu, boş geldiğim olmazdı. O yıllar av bolluğu yıllarıydı. Görele Deresi'nin denizle buluştuğu geniş alanda ada vardı. Adanın iki yanında da göl. Oraya yanaştığımda ördekler olurdu. Seslerini dinlerdim. Seslerini yanıtlardım düdüğümle. Birinde öyle düşmüştü ki üçü birden kalmıştı avın. İki sarı, bir yeşilbaş. Tek atışta. 20'lik tek kırma Huğlu'yla. İlk ve son kez…

Birini bacanağım Şahin Kahvecilere bırakmış, ikisini eve getirmiştim.

AVCILIK EKİNİ-10

1980'li yılların başları. Cumartesiler, pazarlar dere kıyılarında geçiyor. Ortaokul öğretmeniyim, Görele Ortaokulu'nda. Soğuksu'da Hüseyin Karadeniz ağabeyin evinde oturuyorum. İkinci katta. Evdeysem gözüm denizde, özellikle fırtınalı günlerde. Kaz, ördek geçişlerini, iskeleye, önümüzdeki kıyılara inen hamsi ördeklerini gözlüyorum.

Yağışlı bir cuma. Gece iyice azıttı. Kasım. Gün ışırken evdekileri uyandırmadan çıktım, İskele, Kumyalı, ortaokulun güneyinden, darı tarlalarının içinden büyük yaykinlerin, dutların, çınarların olduğu alana geldim. Görele Deresi kara çağlan, iyice yükselmiş. Gözükmeyecek bir yere geçtim, gözüm ortaokul üstlerinde. Oradan geliyor kazlar genelde. Geliyor... Geldi, alçaldı, kanat kırdı, tarlayla Kuşuğu'nun evi arasındaki çimenliğe indi. Darıların arasından süzülüyorum. 20'lik huğlumla. Gördüm. İkisi kuzuları andırırcasına otluyor. Biri, daha irisi gözcülük ediyor. En yakını o. Ona attım. Kıvrıldı. Bir iki kanat çırpınışı. Ötekiler havalandı. Tek kırma. Fişek koydum. Yükseldiler. Gözlerini seçiyorum. Ateş mesafesi. Gitmiyorlar. Dönüyorlar havada. Çağırıyorlar, ağlıyorlar sanki. Dönüyorlar. Attım... Döne döne düştü biri. Bir iki kulaç yükseldi... Tek kaldı. Dönüyor, gözü aşağıda. Çağırıyor, çağırıyor... Ağlıyor, ağlıyor... Ona da... Saçma değdi... Alçala alçala Kuşuğu'nun evinin ilerisinden denize indi.

Kazların yaşam boyu "aile, eş" düzenini koruduğunu sonraki yıllarda öğrenecektim. Orada avcı kimliğimleydim. Bir radyo ya da televizyon yayınında sunucu Kurtuluş Odabaş'a anlatmıştım. "Bir ailenin yok oluşu" yorumları ağır basmış, yazın, sanat kimliğimle anlattığım avın "duygusal, düşünsel yanı" eleştirilmişti.

Pazar. Fırtınalı bir gün. Soğuk. Sel... Azgınlaşmış deniz... Kar sepeliyor. Göreleli avcılar dere kıyılarında. Akşam beki. Denizden ördek geliyor. Kuşuğu'nun evinin solundaki dutların eteğinde çorttayız. Tayyar Akkoyunlu'yla. Beş altı ördek döndü dereye. Uzaklığını, türünü ayırt edemiyoruz. Önce ben attım. Bir kanat kırıldı sanırım. Ta ortasına düştü derenin. Dere sel, deniz azgın... Hava iyice karardı. "Hayrettin" dedi, Tayyar ağabey "Ben bunu bulurum. Bunu deniz, Kuyu Deresi'ne, Dutluk'un aralara çakıllara atar." Ben eve geldim. Sabah giderken ortaokula,

Kumyalı'da karşılaştık Tayyar ağabeyle. "Ben buldum ördeği." dedi, "Karaymış, benim kısmetimmiş."

Çömlekçi'de geçireceğim pazarımı. Çantamda az çökelik, az ekmek, elma kurusu, bir iki zeytin, bir avuç civcan fındık.

Yaşar Demirel'le karşılaştım. Uğraştaşım, daldaşım... O da Çömlekçi'ye gidiyor. Ördek, kaz, çulluk...

Cezaevinin solundan köy yoluna girdik. Yüz adım gittik gitmedik. "Dur, yavaş." dedi Yaşar. Aşağıyı gösterdi. İlerde, altta, derenin kıyısında çöl çöp, ot, yeşillik yanında yeşilbaş, iki yeşilbaş. Fransız çiftesi var Yaşar'ın. Çömeldi. Çok özenli. "Tavvv..." İkisi de kaldı. Yaşar'ın belki de en kolay avı. Av böyle. Kimiler de bir gün gezersin, boş gelirsin, birçok dolun boşa gider. Kimilerde de daha ilk adımda önüne düşer.

Bir iki kez oğlum Çağdaş2ı götürdüm yanımda. Derekıyısı'nda Hızarcu'n evinde otururken. Yolu geçtik. Kahvenin solundaki daracık yoldan indik. Çizmeliyiz. Sulak. Andalın başları. Sazlığa yöneldik. Çağdaş arkamda. Bir civil kalktı. Attım, düştü. Çağdaş coşkulandı, sevindi. Av anısı oldu. Üveyik avına da götürdüm. Dere kıyılarında, Dutluk'larda.

Çürükeynesilliler çulluğu karlı kış günlerinde avlarlar. Obuzlarda, dere kıyılarında, kar tutmamış çeşme önlerinde. Çalış Deresi boyları, Kuyu Deresi boyları, tüm obuzlar, tüm çeşme önleri çulluk bulunabilecek av alanlarıdır. Çocuktum. Ömer amca, Ömer Günay (babamın amcasının oğlu) geldi bize. Yeni yağdı kar. Ama ne kar... "Haşim" dedi, babama. "Tüfeği bir günlüğüne bana ver. Perttek Köyü'nde obuzda bir çulluğum var, onu vurucam." Götürdü. Çulluğunu vurmuş.

Özgür'le Çağdaş asker. Pazar. İki buçuk üç karış kar var. Av giysilerimi giyindim. Fişeklik belimde, dolu. 4, 5, 7, 8, 10... Beş de domuz dolusu. Kuyu Deresi'nden girdim. Şeref Obuzu, az ilerisi sulak yerler. Boş. Bizim Oyrak'taki obuzlar boş. Karatavuk bile yok. Değirmen yanındayım. Karşıdan Hamsalifgilin çortluklarından karatavuk sesleri geliyor. Besbelli dörünüyorlar çortluklarda.

Köprünün solundan Devge-Karadere yolundan girdim. Obuzda, Mehmet amcamların yeri ile Mamutların yeri arasındaki obuzda, olabilir. İki adım atmadan kalktı çulluk. Yakın. Alttaki tetiği düşürdüm. "Taavvvv." Saçma değmedi. Yukarıya döndü kuş. Topbaşların gaşın ordaki çörtün önüne sulak yere indi. Hadi bakalım. Bu karda bata çıka tırman.

AVCILIK EKİNİ-11

Soluk soluğa ilerliyorum. Terden ciscimit oldum. Gözlüğüm buğulandı. Ara sıra soluk alarak gözlüğü siliyorum boyun bağımla. Yaklaştım, kalktı. Sola döndü, obuza doğru. "Taavv..." Sarsılmadı. İki yüz adım ötedeki obuza indi. İndiği yeri kestirdim. Karda bata çıka yaklaşıyorum. Mehmet amcamların büyük taşın önüne geldim. Alt yandaki gaşın altında. Orda olmalı. Obuz kıyısı, taş altı, otlar, çamur... Oraya indi. Üstten atacağım, kalkınca. Bilerek gösteriyorum kendimi, kalkması için. Fındık dallarının tümü eğilmiş, kar altında. Kalkınca apak kar. Bir de yalpalaya yalpalaya, savruk savruk uçan o olacak. Kalktı. "Tavvvv..." Düştü, Ustu Mamut'un yerine...

Emekliyim. Artık kar yağınca boş bir günde çıkıyorum ava. Bir kez... Oluşum'un öğretmeniyim. Cuma kar dinlencesi. Cumartesi erkenden yoldayım. Çavuşların çeşmenin ilerisinde kalktı. "Taavvv..." Değmedi. Çalış'a geçti. Bulamam, oraya geçemem bu karda. Dere boyu arıyorum. Karşıya geçtim, Ustu'ların obuzdan yukarı vurdum. Gaşdaki gerceden bir karatavuk aldım. Bitirdiğim ilkokulun, Sağlık Köyü İlkokulu'nun yanındayım. Yokuşu çıktım. Arka yoldan çeşme önlerini, sulak yerleri taraya taraya, obuzlara göz ata ata Haydarlı kemer köprüden karşıya geçerek Bozcaali yakasından Çalış'a inip, oralardan Mahmut'un değirmen yanına ineceğim. Kuyuderesi'nden Görele'ye, eve geleceğim. Bir günüm böyle geçecek.

Haydarlı yolundayım. Kar dizde. Kimse geçmemiş. Çulluk olasılığı yüksek. İleride nice yılların çeşmesi, onun önüne aşağı da obuz var. Çulluk yerleri. Tetikte gidiyorum. Çeşmenin önünden kalktı. İkisi birden. Davrandım. "Taavvv..." Öndeki kurtuldu. Düştü arkadaki. Yolun altına üğümün dibine, karların içine. Girmiş bir karış denli karın içine. Aldım, yaralı. Tepeye yakın gözleri ne de güzel. Bakıyor yalvarırcasına. Tek saçma değmiş sol kanadına. Tek saçma kırmış en güçlü yanlarından birini. Bakıyor öylece.

Köyümüzde yaygındır çulluk avı. Bize babadan, babalara da babalardan, dedelerden geçme. Kimi yıl göçerken çok düşer, curnata olur. Avcı başı beş on çulluk alınır. Kimi yıl bir de ikide kalır. Çulluksuz geçen kışlar da olmaz değil. Karatavuk yerli, bizim kuşumuz. Onun avı da dededen oğula, toruna...

Gercelerde, çortluklarda, gaş diplerinde avlanır karatavuk. Çortlarda, gazellerde, kemrelerde tavuk gibi eşindiği, böcekleri, solucanları bulduğu, yemlendiği için karatavuk demişiz ona. Erkeği kızılgagak.

Neredeyse herkesin bahçesinde, evin yakın bir yerinde bir kızılağaçta, bir çıtırukta, bir firmada gerce ayanır, büyütülür. Kışın gercenin meyvelerini yemeye gelir karatavuklar. Bekleyen avcılara av olurlar.

Derekıyısında Ustu bükündeki gerceler, Andal'ın yanındaki gerceler, Kamil'in gaşlardaki, gerceler, Şeref Obuzu'ndaki gerceler, Korkmaz çeşmesinin solundaki obuzun sağındaki, solundaki gerceler, Hebüllü'de Kahvecugilin yerlerindeki gerceler, Avni'nin yerindeki gerceler, Bayram bahçasındaki gerceler, Hamsalifgilin gaşlardaki gerceler, bizim oyrakdaki gerce, Melibahçesi'ndeki gerce, Topbaş'ın daşdaki gerceler, İlun gaşlardaki gerceler, Babam Haşim Günay'la amcamın oğlu Enver Günay'ın anlatmasına göre bizim evin önündeki 1940'lı yıllardaki gerce (Yapca malesinden Yapca'nın Yusuf, Yapca'nın Mısdafa bile bu gerceye gelirmiş avlanmak için), Gacaru tepesindeki, köy içindeki gerceler, Temelgilin, Hacı'nın Ali'nin taşdaki gerceler, Toklutamındaki gerceler, Micevez'in Daşdan'ın yerindeki gerceler, Cin Daşı'ndaki gerce, Ustu İsinnerin gerceler, Düğerdeki gerce, Daşbazı'ndaki, Kabadaş'daki gerceler, Tıkıcın Yusufların çit yanındaki gerce, Gacaru İsinlerin gerceler, Çelikgaşı'ndaki az ileride Çavuşların yerindeki, daha ilerdeki Amadu Memedlerin, Emiş'in Emine'nin Nurilerin, Saydin Ametlerini, Ömerlerin, Daşdanların gerceler, Sekü'deki, Hacıbaba'daki, Gerden'deki, Herttekköyü'ndeki, Gozmuğun ev yandaki gerceler. Kim bilir ne karatavuklara, elleri üşüye üşüye, yüzü pancar gibi olmuş ne avcılara tanık oldular.

Rıfat Ilgaz Cide yöresini, Batı Karadeniz insanlarını anlatır yarı köylü yarı denizci kişileriyle "Yıldız Karayel" romanında. Yıldız Karayel'de de av vardır. Barbun vardır, kefal vardır, kalkan vardır. Tavşan vardır, incir kuşları vardır, keklik vardır, karatavuk vardır. Bunların olduğu yerde av da vardır çulluk da. Avcı da vardır. Yıldız Karayel'in avcısı Şaduman Dağlı'dır. Çiftesi yanındadır nereye gidecekse. Yılda sekiz on çulluk da vurur, düşürebilirse uygun yerlerde bir iki de keklik. Bol incir kuşları. Bi de bizim karatavuk. Karatavuk demez onlar, "bakal" der, Rıfat Ilgaz'ın diliyle.

AVCILIK EKİNİ-12

"Sus Barbatus", "İncir Tarihi" ile Yunus Nadi Roman Armağanı kazanan Faruk Duman(1974)'ın yeni romanı. Kasım 2018'de yayımlandı. Roman gerçekçilikle düşsel anlatımın başarılı örneği. Kars, Ardahan, Çıldır yöresi... Kar... Kar... Buz, buz, buz... Soğuk, soğuk, soğuk... Masal, halk ozanlığı, halk öykücülüğü geleneğinin yaratıldığı Çıldır yöresi. Köyler, dağlar, ormanlar. Barbatus... Domuz. Domuz avı... Baştan sona sürüklüyor 563 sayfayı. 1980 öncesi. Roman tam bir "av romanı." "Av" sözcüğünü gerçek, çağrışım, imge, gönderme olarak anlayabilirsiniz.

Keklik tavşan avını iki yıl Aktape Ortaokulu'nda çalıştığım Alucra'da öğrendim. Kekliğin tek başınıza avlanıyorsanız ne yaman, ne kurnaz bir kuş olduğunu, avcıyla neredeyse "dalga geçen tek kuş" olduğunu özne olarak görebilirsiniz.

Görele Çürükeynesil uçar kaçar avı yanında dere, deniz, göl avcılığının da yaşam biçimsel olarak ilgiyle uygulana geldiği köylerdendir. Bir ayağı Karadeniz'dedir, bir ayağı derelerdedir köyün. Balık avcılığı da uçar kaçar avcılığı gibi büyükten küçüğe, kuşaktan kuşağa geçer.

Derelerimizde bıyıklı, karabalık, kayabalığı, kasnak bulunur. Kimi yıllarda da Andal'ı deniz basarsa, Andaldaki sazanların bir bölümü soldaki Kuyu Deresi'ne girer, Yapca'nın Yusuf'un değirmen yanına dek ulaşır.

Kuyu Deresi'nde, Çalış Deresi'nde kim gecelerde de cemek avına gidilir Çömlekçi'ye doğru.

Derelerde oltayla, balık otuyla, savak savarak, acılayarak, kireçleyerek çok az da dinamitle, saçmayla avlanılırdı. El avı da ilginçtir.

Oltayla karabalık, bıyıklı, kayabalığı avlardık. İri sinekleri yem olarak kullandığımızda iri kasnakları yakalardık. Balık otu çarşıdan satın alınır. Ekmek içiyle iyice yoğrulur, balıkların yutacağı küçüklükte yuvarlanır. Balığın yoğun olduğu göle atılırdı. Bunları yiyen balıklar bir süre sonra bayılır suyun yüzüne

vururdu. Toplardık onları karamuk dalına, ham teveğe dizerdik. Bir dizin, bir tava balığımız olurdu.

Savak çok yaygındı. Balığın olduğu alan uygun araçlar kullanılarak örneğin çul, dastar, hasır, tente, çevirgeye alınır, sonra da balığın olduğu alan ya kireçle, ya domuz ağırşağıyla iyice ezilerek ya da acımıkla iyice dövülerek avulanırdı. Yarım saat içinde ölen balıklar suyun yüzüne vururdu. Babamdan, Enver ağabeyden, Hamdi ağabeyden öğrendim savak savmayı. Babam Oyrak'ta inek yayarken bir iki saat içinde küçük bir yeri savar çoğunca da taşlarla, çamurla yaptığı küçük duvarla suyu başka yöne akıtır balıklı taşın olduğu yeri serper, kuruda kalan bıyıklıları, karabalıklıları, kayabalıklarını, gasnakları alır sonra da dizin yapardı. Belindeki bıçağıyla balıkları çektiği, yıkadığı da olurdu.

O zaman dizin yapamaz, yapraklardan büyük bir kavuk, torba örerek balığı ona doldururdu.

Enver ağabeyle, Hamdı ağabeyle ilk savağımız Kazan Gölü'ndeydi. Göle yukarıdan gelen suyu soba borularıyla göl dışına akıtmışla, ceviz, domuz ağırşağı döverek gölü avulamışlardı.

Ben de yıllarca Hacıhasan'la, Selahattin'le, Halil'le, Mustafa'yla, Fahri'yle savak savdım. Koskoca Deliklitaş'ı bile. Baş tarafına koca bir duvar çekmiştik suyu tutmak için. Hacıhasan çarşıdan on-on beş kilo kireç almaya gitmişti. Bıyıklı, karabalık, kayabalığı olmak üzere bir sepete yakın balık tutmuştuk.

Bi kez de Hacıhasan tek başına küçük Kısırık'ı acumukla savmıştı. Sabahtan başlamıştı. Derelerden kucak kucak acımuk toplamış, onları taşların üstünde eze eze göle akıtmıştı. Koca göl. İkindiye doğru avulanabilmişti balıklar. Olsun başarmıştı Hacıhasan.

Saçmayla avlanmadım. Cemekle bir iki kez avlandım. Daha yakına dek dururdu cemeğim eski evin tavanında, Halil'in üç dört yıl oynadığı çemberinin yanında.

Çomak avı gece yapılır. Işıkla. Üzerine ışık gelen balık kaçamaz, durgunlaşır. Bu sırada cemek balığın kafasına saplanır.

Kimilerde bizim Deliklitaş'a, Yılanlık'a, Büyük Kısırık'a dinamit atanlar oldu. Daha çok denizde kefal vurulurdu dinamitle.

El avı bizimle -Hayrettin Günay, Hacıhasan Kahveci- bitti sayılır. Bizden sonra yapan yok.

Yüzerek, soluk tutularak derelerdeki göllerde yapılırdı el avı. Balığın girdiği taran kovuk bulunur, özenle elle tutulurdu iri balıklar.

Balıkları yakaladığımız taranları, kovukları, cepleri Hacıhasan'la ben bilirdim.

AVCILIK EKİNİ-13

Bizim Dikme ile Oyrak adlı fındıklıklarımızın bir kıyısı Kuyu Deresi'yle kesişir. Yazları inek yayarken günümüzün çoğu derelerde geçer. Bu balık avcılığımızı günlük yaşamın parçası yapar.

Bizim mahallenin çocukları Kuyu Deresi boyunca avlanır. El avı da öyle. Yukarılardan Kazan Gölü'nden başlayarak aşağılara doğru, derenin denizle öpüştüğü Dutluk'a dek el avına çıkardık. Hacı Hasan'la ben. Yanımızda bizden küçük olan Selahattin, Mustafa, Fahri, Halil kimiler de Haydar, Hayri de olurdu.

Kazan Gölü'nde gölün güneyindeki büyük kayaların altıdır taran. Soluk tutularak dalınır, taran yuva bulunur. Ele gelen iri karabalıklar, bıyıklılar başlarından yakalamaya çalışılır. Güçtür. Kaygandır balık. Devinimlidir. Beceri gerektirir. Parmaklardan biri balığın solungaçlarından geçirilirse başarılır. Bunların on-on beş saniyede yapılması gerekir. Geri yüzerek sudan çıkılır. Balık kuma atılır. Yeniden dalınır.

Kacaru İsinlerin çeşmesinin aşağısından Kacaru Osmanların sınırla Ömer'in Mustafaların sınır arasından aşağıya dereye inilen ayak, inek, katır yolunun dereyle kesiştiği göl bereketlidir. Gölün doğusu boydan boya kayalık, kayalığın altı da kovuktur, tarandır. "Çakuru taranı" denmesi doğudaki toprakların onların yeri olmalarındandır. Bu taranlardan da çok bıyıklı, karabalık tutmuşumdur. El avıyla, savakla.

Az yukardaki Kurt Gölü balık kaynar. Doğusundaki Çakır Mehmetlerin yerinin altı ile batısındaki Kahvecu Ömerlerin yerinin altı el avına da uygundur.

Yılanlık'ın başındaki çok büyük kayanın altı, akarın altı, el avı yapılabilecek olanakları sunar. Gölün batısındaki kayalığın altıdır tüm balıkların saklandığı, kışı geçirdiği yer. Kayalığın altı tümden tarandır. Kol omuz başına dek tarana sokulduğunda karabalığa, kasnağa, bıyıklıya ulaşmamak olası değildir. Gölün ortasındaki büyük taşın altı da korunaktır balıklar için, yuvadır. Bu göl bizden önceki yıllarda neredeyse yılda bir iki kez savılır. Babam savar, Mehmet Emim savar, Micevez'in Daşdan savar, Tumba'nın İdris savar, Çavuşların Selami savar.

Yılanlık'tan aşağıda üç küçük yer vardır bol balıklı. Üçü de ele avlarımdan geçmiştir. Üçü de özellikle Micevez'in Daşdan'ın cevizinin altı ile bizim dikmenin altındaki taran, Ustuğun ananın altı. Babam buraları çok kısa sürelerde savar, balıkları derede bi güzel çeker ikindiye doğru de eve gelir, balıkları anacığıma verir sonra da namazını kılardı.

Deliklitaş, söylencesi olan göldür. Deliğinden zar zor geçirilenler derdini belasını atlatır, çocuksuz gelinse çocuğa kalır. Böyle bir göldür. Derindir. Çekicidir. Köyümüzün yetişenlerinden Deliklitaş'ta yüzmeyen, yüzme öğrenmeyen, ineğini yıkamayan, danasını yüzdürmeyen yoktur. Gölün çevresi doğa güzeli kayalıklarla çevrili. Oralardan az mı baş dalmadık, az mı çömlek patlatmadık. Derine attığımız tarakları soluk tutarak az mı bulmaya çalışmadık. Gölle akar arasında yüzlerce yıldır sıkışık duran kocaman taşın altından az mı geçmeye çalışmadık. Az mı savmadık Deliklitaş'ı, az mı dinamitlemedik.

Deliklitaş'ın yalnız Davud'un Ömerlerin yerinin altındaki kayalığın gölün kıyısına yakın yerinde el avı yapardım.

Aşağıda Çaykara'nın altı, Fehmi'nin Yusuf'un yerinin altı da yaman göldür üstelik Karagölle de bitişiktir. Tam balık yeridir. Gölün ortasındadır el avı yeri. Taş gölün içindedir. Altı tarandır. Gölün bıyıklı balıklarının sığınağıdır. Orayı ben buldum el avı için. Büyükler savak savardı. Benimse giz gibi el avı yerimdi. Taşın altına dalarak soluğumu kendimi zorlayarak, tutarak ne iri bıyıklılar aldım oradan. Karagöl'ün Fehmigil'in sert kayalıklarının dibe yakın yerlerinde de belki bir daha insan eli değmeyecek küçük cepleri, balık kovukları vardır. Gölde yüzülürken oralara doluşur karabalıklar, kasnaklar.

Ustuğu Mahmut'un değirmeninin alt yanlarında da küçük göller, taranlar vardır savak, el avı için. Gölcükler diz üstüne gelecek derinlikte olduğundan kolayca bir dizin yapılabilir yarım saatte. Aşağısı Yusuf'un değirmeninin anası karabalık, kasnak kaynar. Hem de "girebi saplığı" gibi. Daha yakına dek oralardan balık aldığım oldu sıcak yaz günlerinde.

Ananın altı Küçük Kısırık'tır. Silme kayaların ortasındadır göl. Savakla tutulur gölün balıkları ama gölün alt kıyısındaki yuvarlak taşların sağında solunda el avı yapılacaksa üç beş iri kasnağı dizinde bilin.

AVCILIK EKİNİ-14

Altmış adım aşağıda sayılı göllerden Büyük Kısırık durur binlerce yıldır. Elli altmış adım uzunluğundadır. Batısı, Yusuf'un değirmeninin altı, doğusu Şabanu Hasan'ın yerinin altı, boydan boya yüksek kayalıktır. Saydır. Gölün alt kıyısı kumluk, çakıllıktır. Baş yanı. Gölün baş yanı tüm balıkların yazın gölde yüzülürken gizlendiği, kışları kışladığı koskocaman taranla biter. Binlerce yıl önce derenin evriminde yerleşmiş değirmen taşı biçimli ama çok iri bir taş, taşın sağ, sol altında iki iri taş destek. Destekler suyun altında. Gölden oda gibi. Yukardan gelen suyun akarı üstteki büyük taşın kuzeyinden dökülüyor göle. Gölün canlıları burada. Savmaya da geliyor. Taşın gölle bağlantısını çulla, dastarla kestin mi bas kireci, döv domuz ağırşağını, ez acımuğu. Ardından saplık gibi kasnaklar.

Benden önce yapanlar var mıydı, bilemem, vardır, vardır. Yıllardır bu büyük taşın altına girdim soluk tutmamacasına. Ayak parmaklarım kaldı sudan dışarda. İki elimi ileri, ileri uzatarak. Balık yuvasını bularak. Gösterme parmağımı solungaca geçirerek. Soluksuzluğumu son ana dek sürdürerek. Dipte, en dipte yumuşak balçıkları duyumsayarak. Açıklanması çok güç duygularla dolarak, taşarak. Yer sarsıntısı olsa, taş çökse. Gittim. Gitmedim ama gölde oltayla balık tutanlara göstere göstere nice iri mi iri balıklar tuttum. Bir iki kez de anı olsun, unutmasınlar diye. Çocuklarıma gösterdim.

Üç yüz adım aşağısı Kısırık. Büyük Kısırık'a benziyor. Hamsalifgil'in yerinin altı.

Bu yan tümden say. Pentten değirmenin su kesimi. Dönmüyorsa değirmen üstten, saylardan aşağı değirmenin suyu akıyor. Burada oturulacak, güneşlenilenecek düzleşmiş kayalar. Oyuk, yaslanılacak kayalar. Yüzenler, yüzenler. Çoluk çocuk, genç, yaşlı... Değirmene gelenler, fındıklıklarda çalışanlar, inek yayanlar serinlemek için burada yüzüyorlar. Söyleşiyorlar. Kim bilir kaç bin yıldır. Söyleyen söyleyene... Türkü, ışildik, zıpçık, boru, borazan... Sesler, sesler... Bu kayaların altında üç cep, üç oyuk var. Onu buldum el avı arayışlarımda. Göl derin. Burada cebe ulaşmak için sayın altına giriyorum. Yüzerek. Soluğumu sonuna dek tutarak. Dışardakiler, izleyenler ayağımı da göremiyor. Ceplere giren dört beş iri. İri kasnaktan ellerimle sıkıştırdığım, yaşamı bitecek olanın solungacına geçirmeye çalışıyorum parmağımı.

Parmağımı. Tamam. Kıpkırmızı yüzle geri geri çıkarak. Boştaki sol elimle kayaları iterek. Geri alıyorum tenimi. İçimdeki tüm soluğu dışarı veriyorum irileşerek gözlerim. Kıyıya geliyorum yüzerek, saplık gibi kasnağı bırakıyorum. Dinlen. Dinleniyorum. Yeniden.

Göldeki suyun akarı çok iri taşlı, küçük gölle buluşur. Taşın altı el avına çok da uygun değil. Savak yeri yılda üç beş kez savılır savakçılarca. Aşağısı, otuz adım aşağısı bizim Oyrak'ın. Silme purluk. Batı kıyıda değirmen. Yapca'nın Yusuf'un değirmeni. Oluktan gelen, çarkı çeviren su, domuzluktan geçerek bu göle karışıyor. Değirmen kapısında dutlar. Oturak yerleri. Taşlardan. Ateş yakma yeri. Düzlük. Mıras oynama. Çubuk yontma, çıkıntı çıkarma yeri. Konuşma, kaynatma, dedikodu yeri. Nara atma, türkü çağırma yeri. Saydin Haşim'in Oyrak'ın altı, Yusuf'un değirmeninin altı iyi balık yapar. Oyrak'ın tündeki taran nedeniyle. Tüm balıklar buraya girer. Kurbağalar da. Kimi kimi su yılanları da...

Dört beş adım uzunluğu, yer yer bir iki adım derinliği vardır bizim taranın. Baş yanı bitişi bizim fındıklıktan gelen değirmen yolunun altıdır. Derin yeri de burasıdır taranın. Büyük kasnakları buraya, balçıkla kaygan çamurla, kurbağalarla sonlanan buraya sıkıştırırım. El avının doğasında iri balıklar vardır. Küçükleri kaçar. Büyükler sıkışır dibe. Kurtulamaz gösterme parmağından. O an solungaçları, belki de en güçlü organları ölüme götürür onları. El avcıyı da utkuya, sevince, anı biriktirmeye, mutluluğa.

İlyas ağabey, bu değirmende uzun yıllar "hakçılık" etti. Bi yıl gölü beslemiş iyice darı unlarıyla, yarmalarıyla. Beş altı gasnak geziyor ama. Geziyu mu gösteriş mi yapıyu. İlyas Usta ağabey de savacak bizim taranı. Öyle kurmuş. Savsın. Göl kasnak, uzun Hasan, gomit kaynıyu.

İnek yayıyorum oyrakta. Balıkları biliyorum. İlyas ağabey huyumu bilmiyor. Şakalaşıyoruz. Keyfim yerinde. On dakika önceye dek türkü defterimdeki nice Neşet Ertaşları, Ali Ekber Çiçekleri, Hacı Taşanları, Mahzunileri, Nida Tüfekçileri, Aynur Gürkanları, Yıldız Ayhanları, Yıldıray Çınarları, Mahmut Erdalları, Halit Araboğullarını, Mehmet Bozdoğanları, Bedia Akartürkleri, Selahattin Erorhanları, Nurettin Çamlıdağları, Çetük Alileri, Yıldız Tezcanları, Şükran Ayları, Nezahat

Bayramları, Daimileri, Turan Enginleri, Yüksel Özkasapları, Şemsi Yastımanları, Şenay Şensesleri, Fatma Türkanları, Ramazan Şensesleri, Hacer Buluşları, Aliye Akkılıçları, Zekeriya Bozdağları, Muazzez Türügleri çağırmışım. Duygulanmışım. Yenilenmişim. Yaşadığımın ayırdına varmışım. Bir kez daha adam olmuşum. Mutlanmışım. Umutlanmışım. Yeşile, doğaya, yaşama, kendini aşmaya odaklanmışım.

AVCILIK EKİNİ-15

Göle girdim. İlyas ağabey izliyor. Tüm balıklar tarana girdi. Ben de oraya yöneldim. İlyas ağabey bakıyor. Alışkın devinimlerle iri balıkların bulunduğu yere uzattım yan yatarak sağ kolumu. Büyükler. Büyük balıklar sıkıştı. Tek tek aldım dördünü. İlyas ağabey bakıyor. Göz göre göre gitti, bana geldi beslediği balıklar. "Hayrettin ben unu besliyuduma." dedi.

Aşağıda Mamugilin yerinin altı boydan boya taran. Çoğu yerlerine dirseklere dek ulaşıyor kolum. Karabalık. Kasnak, kasnak. 1970'in başlarındaki büyük selde Andal'a deniz girince bizim dereye okarı dağıldı sazanlar. Bu göle dek ulaştı. O yıl Hacıhasan'la Muhittinle bitirdik sazanları. Denizden buraya dek bi dene bile bırakmadık.

Şeref Gölü de el avına uygun. Taranı Bohçalu yakasında. Burası bacak gibi kasnakların salma balına gezindiği göllerden. Çok balığını yedik buranın da.

Bizim dere Ustugilin bükün batısından karışır denize. Tam da burası koskocaman göldü. Kıyı boyunca otlar, kamışlar... Aralarına sıkıştırırdık kasnakları, denizden buraya giren çeçeleri.

Dere avcılığımızın en olumsuz yönü kireç, domuz ağırşağı, acımuk kullanmamızdı. Bunlar küçük balıkları da, yavruları da, tivsileri de ağuluyordu.

Dinamit de öyle. Daha çok bizden önceki kuşağın işiydi dinamit atmak. Attığınız yerde ne varsa öldürüyordu. Atan içinse yaralama, ölüm olasılığı vardı. Bizim Çürükeynesil'de, Bohçalu'da, Haydarlı'da, Kuşçulu'da sayrılık derecesinde dinamitçiler vardı. Dördünü unutamam. Ellerinde... Ellerinde patlamıştı dinamit. Elleri kopmuştu. İlginç öyküleri vardı.

Yazar Aydın Boysan anılarını anlattığı "Yüzler ve Yürekler"de dinamit avcılığını da ele verir: "Binbaşı Salih Bey'le Komiser Ali Bey, ikisi de Beykozlu. Hâkim Kemal Bey Ankaralı. Balık diye can verecekler. Zap Suyu kenarına gittim. Su, çok deli deli akıyor. Dinamitle balık tutacağım. Eski Samatyalıyım, bilirim. Basıyorum dinamiti suyun gözüne gözüne. Patlar patlamaz suya atlıyorum ki akıntı, sersemleyip su yüzüne çıkan balıkları kaçırmasın diye."

Deniz avcılığımız da var. Uygun aylarda Kurdağ'da sargan, istavrit, barbun avlardık.

İstavride, barbuna gidiyorum şimdilerde de. 2012'de oğlum Çağdaş'la bir ikindi sonrası az dalgalı, çırpıntılı sularda Kuyu Deresi'nin doğusundaki kumlukta solucanla son yılların en bol avını yaptık. Doldurduk kovamızı barbunla. Üç tavalıktı. Biz de şaştık. Düşmüştü nasılsa.

Son yıllarda levrek çıkmaya başladı. Yılda bir iki yakalıyoruz. Görele Köprüsü'nün üstünden kamışla ilk levreği yakalamak benim kısmetim oldu. 4-5 kilo geldi. 74 santimdi. Torunum Rabiasu'yla fotoğrafını çektirdim Fikret Ak'a. "Böylesini tutamam." düşüncesiyle. Birkaç gün sonra bir arkadaş 8 kiloluğunu yakaladı. Bir ay sonra yerel gazetelerde çıktı Keşap'ta 13 kiloluğu yakalanmış.

Şimdi yerinde yeller esen Görele İskelesi'nde de avlanırdık. Barbun, kefal, sarıkulak, sargan, izmarit. Bir iki oltacının kancasına inanamayacaksınız saç balığı (kalkan) bile takıldı.

Çürükeynesil'den deniz avcısı üç kişi yetişti. Uzun yıllar barabatla sargan, manyatla barbun, uzatmayla iri istavrit, palamut, molozmayla mezgit. Büyük teknelerle, gırgırla yeşil izmarit, istavrit, hamsi avladılar. 1936, 1937, 1938 doğumlular. Enver Günay, Hamdi Günay, Ahmet Kahveci. Hamdi ağabey kayık ustasıydı da. Onlarca tekne yaptı, onlarca tekne onardı. Şimdi bol balıklı, verimli deniz anılarıyla mutlanıyorlar.

Yunus avcıları da vardı. Yıllar önce yapılırdı. Avlanan balıklar kaynatılarak yağları alınır, kullanılırdı. Yunus avcılığı korkunçtu. Avcılar mavzerle vururmuş. Kafasından. Yaralananların "bebek gibi", "çocuk gibi" ağladığını, çığırdığını anlatırlardı. Yaşar Kemal'in bir romanında var böyle bir korkunç av betimlemesi. Suyun yüzü kızıla kesiliyor.

Yaygın bir kesme türküde dere avını anımsatma, uyak olarak kullanıyor dörtlük yaratıcısı:

"Derede tutdum balık
Okkalıktır okkalık

Gız seğen anan baban

Çekmedi mi sevdalık”

Maninin yakıldığı yıllarda “bir okka çeken”, bir kilodan okkalı balıklar varmış derelerde. Kasnak, bıyıklı, karabalık, alabalık. Aradınsa bul. Ağular, torunları düşünmeden avlanmışlar, kirletilmiş dereler. Avın sürmesi için avı yaşatmak gerekiyor.

AVCILIK EKİNİ-16

Avcı kişiliğinde kimi özellikler öne çıkar. Konuşkanlık, öykü anlatıcılığı, anılarla mutlu olma, alaycılık, şakacılık, kendisiyle de dalga geçebilme, güleryüzlülük, paylaşma, bölüşme, birlikte yeme içme avcıların çoğunda gözlemlenir.

Gözlemcilik, çevreyi inceleme, çevreye özen, iklim koşullarını kestirebilme, yağış, fırtına, tipi çıkacağını sezme deneyimsel olarak avcıların özelliklerindendir.

El becerisi, fiziksel beceri, araç gereç yapabilme, kırsaldaki günlük işlerin tümüne yatkınlık avcıların çoğunda görülür.

Görme, duyma organlarıyla beyin bütünlüğü avcılarda çok gelişmiştir. Ses duyarlılığıyla kuşları tanır. Gözüyle uçarda yanılmasız uzaklık saptar avcı.

Avcının türkü çağırmayanı, şarkı söylemeyeni, horan oynamayanı var mıdır? Karlı günlerde, soğuklarda üşüyen ayaklarını ısıtmak için bek yerinde boyuna horan oynar, mırıldanır ağzıyla, ıslıkla kemençe çalar. Avurtlarını şişirerek davul... Davul çalar. Bizim yörenin çobanları da öyledir. Onlar da avcıdır bi çeşit.

Avcının yemek yapmayanını görmedim, tanımadım, duymadım.

Uçar avından geç saatlerde, karanlıkta eve gelindiğinde onca yorgunluğa karşın ördek kaz, çulluk yolunur. Hiç erinilmez. Ötelenir. Yıkanır. Karınlar yarılır. Güzelce yıkanır. Tüketim biçimine göre parçalanır. Tuzlanır. Ördekse, sazansa soğana yatırılır. Yarınki yemeğe ön başlangıç yapılmıştır. Yemeği de eş değil avcı yapar. 1973'den beri tüm av yemeklerini ben yaptım. Sevgili eşim bilir kişiliğimi, becerimi. Avlarım, yolarım, çekerim yıkarım, pişiririm. Mutlulukla. Yeriz. Kimilerde de konuklar olur. Onlarla...

Et, balık yemeklerinde deneyimlidir avcılar. Avlakta da pişirilir, yenir, güle, söyleye, eğlene...

Yaşam yolculuğunun mutlu anılarını biriktirme yollarından biridir avcılık.

"Avcılar iyi babadır, iyi arkadaştır, iyi insandır." sözünü kullanıyorum gönül güzelliğiyle.

Çocukluklarından başlayarak nice oyunlardan geçmiştir avcılar. Üç taş, beş taş, arabacılık, çelik, kolçak, birdirbir, sinmecek, top, ayaktopu… Doğa koşullarına dayanıklıdır tenleri. Devinimlidirler. İçlerinde ayaktopunu çok ileriye götürenler vardır.

İsmet Melikoğlu avcıdır ama iyi de top oynar. Görelespor'da, Giresunspor'da oynamıştır.

Ünal Dikbaş. Avcıdır. Hamdi Günay'ın (24.4.2019), Enver Günay'ın, Ahmet Kahveci'nin Kurdağ'da, Dutluk'ta kurulu çadırlarında barabat, manyat çekildikten sonra yorgunluk atmak için gençlik coşkusunun tüm devingenliğiyle ince oyun, karşılama oynar. Ünal Dikbaş. Giresunspor'un önemli, unutulmaz oyuncusu. Bir karşılaşma sonrası geçirdiği kazada yitirdi Görele, Giresun onu. Onu. En verimli yaşlarında...

Ablalarımızın, yengelerimizin avcılık ilgisi gelmektedir usunuza. Vardır. Cıdık, sokma, tuzak kurarlar. Kuş avlarlar. Horan. Horan. Horancıdırlar. İnce oyuncudurlar. Yaşı yetmişi geçenler tatlı, mutlu anılarla anarlar kimilerini. Aslı yengeyi, Temel'in Hanife'yi, Hallu'n Hava'yı.

Horancılar. Baş. Baş horancılar. Yarışırcasına. Saatlerce. Saatlerce oynarlar. Çok çok önemli horancılar. Başka köylerde yalnız erkeklerin oynadığı bıçak oyununu da... Bıçak horanını da... En iyisinden, coşkulusundan, görkemlisinden...

Av horandan, horan avdan uzak düşmez Çürükeynesil'de. Tabancayla, tüfekle de oynanır. Anlatılagelen önemli bir anı. Babamın düğününde babamın amcası Sayidin Ali amca neyle mi oynamış? Girebiyle. Girebiyle. Girebiyle...

Giderek doğa, çevre bozuluyor. Doğanın varsıllığı olan canlılar etkileniyor bu toplumsal evrimden. Yaşam biçimi de evriliyor. Kuşlar da balıklar da insanlar da. Avcılık da.

Cırtdik, körkarakaçan, karatavuk eskiye göre daha az. Cillik de. Kırım kargası yıllardır görmedim. Alihorozu arada bir. Sarısandal geliyor eskisi gibi. Üveyik. Üveyik. Beslenme, yaşam alanları yapılaştığı için Görele'ye uğramadan geçiyor sanırım. Kazlar da öyle. Ördek tek tük. Andal, o göl çok katlı yapılarla doldu. Burada

avlanıyorduk desek gülerler. Çulluk düşüyor gene, aratmıyor eskiyi. Kervançulluğu, mezgeldek, kocagöz gitti gider... Bıldırcın çıkıyor eylülde, gözlüyorum, ta karşıdan, denizden geliyorlar. Kimilerde çok katlı yapılara çarparak kara mı kara asfalta, beton yola düşüyorlar.

Barbun, sargan azaldı. Mezgit azaldı. İnce istavrit, kıreçe bir görünüp bir yitiyor.

Ağız tadıyla hamsi yiyemiyoruz beş on yıldır. Palamut kimi yıl iyi düşüyor. Çinekop, lüfer, kofana.

Gitti. İri istavrit gitti... Dönüyorlar yine. Karga. Bizim köyün kargaları çarşılı oldu. Çöplükleri yurt edindi. Bıyıklı, karabalık parmak boyu...

Andal'daki sazanlar. Bacak gibi. Sazanlar. Kurbağalar. Yılanlar. Andal'daki. Ağaçlar, kamışlar, üveyikler, ördekler, çivil, sarı, kara, yeşilbaş, macar, piç ördek, elmabaş, boz, fiyu, bıldırcın ördeği, çamurcun, kılkuyruk, kayıkgaga, yaz ördeği, patka, elmabaş, pasbaş, dikkuyruk, deniz ördeği, kadife, altıngöz… Gitti. Çokları...

Kaya güvercini, tahtalı uğramıyor nicedir. Kırlangıç sürdürüyor göçlerini çoğala çoğa. Üç yıl önce oturduğumuz, akşamları yemek yediğimiz, sık sık ızgara yaptığım, kitap okuduğum balkonumuza yuva kurdular. İlk denemede düştü güzelim çamurlar. Sonraki tuttu. Üç yumurta. Üç yavru. Büyüdüler bizimle. Büyüdüler. O gün büyükleri gelmedi, yem getirmedi. İkindiye doğru tek tek uçtular. Üçüncüsü ürkekti. Şaşkındı. Önce kanat çırptı. Salonumuza girdi şaşkın. Çıktı. Üçü döndüler balkonun önünde. Döndüler. "Gidiyoruz, hoşça kalın." der gibi. Gittiler. Göç yoluna...

Değişime, yeni gevre koşullarına uyum sağlayanlar da var. Altı yıldır. Görele'de. Kumyalı'da. Önce ikiydiler. Onları görünce sevindim. Gözlemeye başladım. Balkonlarda, sokaklarda yemleniyorlar. İlkyazda ötüyorlar sürekli. İkinci yıl üç oldu. Kışları korkuyorum. Ölecekler diye. İlkyaz yaşıyorlar. Yaşıyorlar. Dört oldu. Dört. Kumru. Dört seviniyorum. Görele'ye uyum sağladı diye. Yaşıyorlar. Bu kış göremedim bir ara. Göremedim. Birini gördüm. Güçsüz. Güçsüz... Üzüldüm... Bir iki hafta göremedim. Oturduğumuz yapı çevresinde. Bizim sokaklarda. Bir ay

önce... Bir ay önce. Dört beş katlı yapılar arasından indiler. Aşağıya. Yolun kıyısındalar. Pasta üretilen yapının önünde. Altı. Altı. Altı olmuş. Bende bir sevinç.

Bir sevinç. Bir...

Öğrenme basamağı. Sınırlara ulaşım basamağı. Trofe basamağı. Yöntem basamağı. Sportmenlik basamağı.

Son basamak. Deneyim aktarma. Gözleme... Gözleme. Tüm canlıları. Gözleme. Yaşatma. Yaşatma... Bizim yaştakiler deneyimini aktarmalı gelecek kuşaklara, yeni başlayanlara. Yaşatmayı öğretmeli önce. Yaşatmayı. Korumayı.

Sürdürülebilir avcılık. Sürdürülebilir avcılık için el ele vermeli. Güzelliği, mutluluğu, paylaşımı, güzel gün geçirmeyi... Gelecek kuşakların da yaşaması için... Yaşaması...

AYHAN CAN ÜSTÜNE

Ozan, yazar Ahmet Özer yıllar önce Ayhan Can'ı değerlendiren bir yazıda şöyle demişti: "Ayhan Can, Görele toprağının bir ürünü, tıpkı Bedri Rahmi gibi, tıpkı Hasan Ali Yücel ataları gibi. Bu coğrafyanın ikliminde boy veren bir taflan, İzmir-Kordon'dan aldığı Akdeniz güneşini, Fulda'nın halk türküleriyle harmanlayıp, aşktan, barıştan ve ezgilerden geçirerek bir işçi marşıyla, bir öğrencinin sıkılı yumruğuyla ve gurbetin acı yüzüyle, kemanlardan, güllerden ve resimlerden geçirerek hasretin bittiği yerde güz yağmurlarına dönüştürmektedir."

Ahmet Özer'in değerlendirmesinde Ayhan Can'ın yaşamöyküsüne, uğraşına, ozanlığına, dünya görüşüne değin ipuçları var.

1937 doğumlu Ayhan Can. Görele'nin İsmailbeyli köyünden. Devlet memuru bir babanın oğlu. Yaşamöyküsünde İkinci Dünya Savaşı'nın yokluk yılları, memur çocuğu olmasının gereği Görele, Akçaabat, Cide, Bulancak, Mudanya, Ayvacık, Mahyas, İvrindi, Çatalca, İzmir önemli olmuş.

Savaştepe Öğretmen Okulu, Çapa Öğretmen Okulu, resim-müzik tutkusunda müziğin üstünlüğü. Müzik öğretmeni olarak İzmir'e atanış...

Demokrat İzmir gazetesinde Attila İlhan'la tanışma... Öğleye değin öğretmen, sabaha değin gazeteci, hafta sonlarında da orkestralarda kemenci...

Türk Dili, Dost, Varlık, Yeditepe, Yelken, Yeni Gerçek, Yansıma, Forum gibi saygın yazın dergilerinde ozanlığının kanıtlanışı…

1970'te öğretmenliği bırakarak Almanya'ya gidiş,.. Nice çileli yaşam içinde yeniden uzak ülkede "gurbetçi çocuklarına yönelik eğitim" uğraşı...

Bu yıl yitirdiğimiz ozan Ayhan Can'ın yaşamöyküsünden bir iki yaprak.

Ayhan Can, 1970'de TRT yarışmasında "Gül Devrimi" yapıtıyla başarı ödülü alarak dergilerde duyurduğu adını pekiştirmişti bir armağanla, bir yapıtla.

Görele İsmailbeyli'den olmasına karşın Görele'de bir iki kişi dışında ozanı tanıyan yok. Şiirini okuyarak onun ozanlığıyla ilgilenen var mı bilemiyorum. Belki de Giresun'da onu okuyan, şiirini izleyen vardır, kim bilir?

Sevdiğim, şiirine inandığım ozanları izlemeye çalışırım. Çoğunca bu ya dergi ya da şiir yapıtlarıyla olur. Ayhan Can'ı da izliyordum. 1997'de Seyfullah Çiçek'in yayımladığı Giresunlu Şairler'de Ayhan Can'ın da yer almasını sağlamıştım.

Ayhan Can'ın ardından değerli ozan, yazar, dergici Ahmet Özer tam bir değerbilirlik örneği gösterdi. KIYI dergisinin Mayıs-Haziran 2012 sayısının "Atardamar" bölümünü ona ayırdı. Olağan kitap sayfası olarak yirmi-yirmi beş sayfalık bir oylumla Ayhan Can ilk kez bu denli kapsamlı bir inceleme-anma konusu yapıldı.

Değerlendirme, şiirler, yaşamöyküsü, anılar, ilk kez Ahmet Özer'e yazdığı mektuplar, içeriğini oluşturuyor Atardamar'daki "Yaşamını Şiirle Yoğuran Şair Ayhan Can'la 43 yıl"

Ayrıca yıllardır Ahmet Özer'in ilgisiyle yeni nice, ürünlerini de KIYI'da okumuştuk Ayhan Can'ın.

Onu tanımak isteyenlere özellikle KIYI'nın son sayısını öneriyorum. Yapıtlarına gelince. "Gül Devrimi", "Umut Şarkıları", "Sevdanı Anlat", "Dilara", "Yağmur Taşır Saçların" yayımlanmış şiir yapıtları.

Şiir, kitap avcıları için bulunmayacak yapıtlar değil.

Göreleli, Giresunlu bir ozanı daha yitirmenin acısı var içimde. Onun hangi şiirini aktaracağımı düşündüm epeyce. Eski şiirlerinden biri "Sana Gökilen Geldim" öne çıktı:

"ben doğmadan önce sevmişim seni
anam anlatırdı tek başıma dolaştığımı
önce kiremitler üstüne yazdım adını
kitabın kapağını ağaç kabuğundan yaptım
ben büyük acıyım içimde çalkalanır yazgım

sana gökilen geldim vurgun şafaklarda
eski gezginciler gibi türkü söyledim

kükreyerek geldim umutsuzluk çağından
her gelişte bulutları gözlerine indirdim

toprak çılgınca yapıyor bu senin şafağım
işte yalnız geliyorum aklıma seni taktım
adını şafakta yanan toprağa kazdım
elin elime değdi üveyik kuşu çok uçtu
sana gökilen geldim adını evrene yazdım”

AYRANI YOK İÇMEYE

İnsanın iç dünyasını renklendiren, dinlendiren güzel görüntüler vardır: Kimi zaman masmavi denizle birleşen cam gibi gökyüzü, kimi zaman yükseklerden geçen göçmen kuş sürüleri; kimi zaman yayla, dağ, dere, tepe görüntüleri, kimi zaman da ufukta kayan gemiler... Sıcacık odadan izlenen lapa lapa yağan kar görüntüleri de güzeldir. Daha nice olağanüstü görüntülerle içimizin ısındığı anlarımız vardır. Ziya Osman Saba, İstanbul'da dolaşırken doyumsuz güzellikleri, saatlerce fotoğrafçı vitrinlerine bakarak yakalarmış. 1952'de yayımlanan öykülerinin adı da yakalamaya çalıştığı mutluluklarla ilgilidir: Mesut İnsanları Fotoğrafhanesi... Doğa güzellikleri, insan güzellikleri, sanat güzellikleri beni de etkiler sürekli. Birde kitaplar, kitapçılar, kitapçı vitrinleri... Uğradığım kentlerde en doyumsuz güzellikleri kitapçılarda bulurum. Önce vitrinler karşılar beni, içeri buyur eder. Sonra raflar, raflar. Karıştırırım, araştırırım, alırım, bakarım, bırakırım, bir yana ayırırım... Artık çoğu insanların tadamadığı bir zenginlik, bir duygulanma yaşarım. Belki unuttuğum, belki de çoktandır aradığım bir tanıdıkla yüz yüze gelirim Bir öyküdür bu, bir şiirdir, bir romandır, bir incelemedir, bir anıdır. Kısası daha önceleri karşılaşamadığım bir yapıttır. Satın alırım sevinerek. En yakın, sakin bir yere atarım kapağı. Başlarım kitabı kıyıdan köşeden tanımaya, tanışmaya... Geçen hafta Giresun'da da böyle oldu. Ahmet Ersöz'ün "Ayranı Yok İçmeye" adlı yapıtıyla böyle karşılaştım.

1991'de yayımlanmış yapıt. "Taşlama ve Haşlamalar" alt başlığıyla sunulmuş okuyucuya. Yüz sayfalık yapıtta konu başlıkları da kullanılmış. İlk bölüm "Genel İçerikli Taşlamalar"dan oluşuyor. "Havalar iyi gitse tek firası olmasa... Karakışın geride hiç mirası olmasa/ Halkımız rutubetten, romatizmadan yılda/ Ne yapardı rakısı ve birası olmasa... Sağlıklı yaşam deyip eşofman giyenlerin/ Yüze iner kilosu pek darası olmasa... Yazları güneş azdır ancak bazılarının/ Yanması belli olmaz yüz karası olmasa... Düzelir bunlar bir gün fakat insan o zaman/ Akıl fikir işinin fukarası olmasa..."

Akıcı, yumuşak, başarılı bir söyleyiş göze çarpıyor taşlamalarda.

Ne güzeldir insanın başını sokacak evi olması. Ya yoksa? "Aylarca süründü perişan oldum/ Başım sokacak ev bulamadım/ Bizimkiler gitti babasıgile/ Bu yaşta

bekar kal doldur sen çile/ İstersen kezzap iç ister nargile/ Başımı sokacak ev bulamadım…"

İkinci bölüm "Ozanlardan Esinlemeler" başlığıyla sunulmuş. Edebiyatımızdaki kimi ünlü şiirlerden yola çıkılarak yeni güzellikler yaratılmış: "Dedim yaşam nedir, dedi sıkıntı/ Dedim ya geçinmek, dedi yıkıntı/ Dedim ağzındaki, dedi tıkıntı/ Dedim yaşam nedir, dedi sıkıntı/ Dedim ya geçindir, dedi ki puldur/ Dedim giydiğin ne, dedi ki çuldur/ Dedim ya hanımın, dedi ki duldur/ Dedim saçmaladın, söyledi yok yok…"

Yapıtın üçüncü bölümü yerel konulara ayrılmış. Yerel sorunlar, yerel güzelliklerimiz, çevre kirliliği, yakın dostlar, ağırlıklı işlenen konular. "Nesinden başlamalı koca destanımız var/ Karadeniz boyunca bilinmez şanımız var/ Peş peşine gelirdi önceleri gemiler/ Artık uğrak olmayan metruk limanımız var/ Deniz dibi kazındı balıkçı tiroluyla/ Ufak hamsi, kıraçe, az da kalkanımız var/ İşyerinden fazladır kahvelerin sayısı/ Çalışandan daha çok tavla atanımız var…" "Nağmelerden Demet" bölümünde şarkılardan esinlenilerek oluşturulmuş dizeler. Ahmet Ersöz, "Yaşanmış Öyküler" bölümünde de tanıdıklarını dökmüş dizelere. Kitap, daha önce yayınlanmış yapıtları için basında çıkan yankılarla tamamlanmış.

İnsan güzelliği, davranış güzelliği, insan olgunluğu, toplum güzelliğini, olgunluğunu doğuruyor. Güzelliğin yerini çirkinlikler, çiğlikler aldı mı taşlamaların işlevi başlıyor. Sanatçıların yüreklerindeki bin sevgiye bin sevgi de biz gönderirken taşlamaların daha az yazılacağı, giderek tükeneceği ortamın yaratılacağını umuyoruz.

BAHTİYAR AĞABEY

Bahtiyar Dayımoğlu adını yanılmıyorsam Fiskobirlik'in çıkardığı bir dergide görmüştüm. Fındık konulu bir incelemede yer alan şiirler içinde onun şiiriydi etkilendiğim. Anlatımı, betimlemesi, imgeleri yeniydi, sıcaktı. Fındık toplayan kızlar anlatılıyordu hece ölçüsüyle... Bakış açısı "emek-üretim-güzellik-sevgi" dörtgeninde bütünleşmişti...

Sonra genelde dergilerde, gazetelerde ulaşmaya çalıştım kimi şiirlerine.

Tanışmamızı sağlayan Hasan Öğütçü ağabeydir...

Hasan ağabeyin Yeşilgiresun'da bana açtığı "Edebi Sohbetler" köşesi yazı çalışmalarımın dönüm noktasıdır. Onun ilgisiyle, desteğiyle Yeşilgiresun'da yazmam çevremi genişletti, Giresun'da dostlar edindim. Böylece tanıştık Bahtiyar ağabeyle.

Yıllar önce Hasan ağabeyle söyleşiyoruz 1. kattaki odasında. Yukarıdan, caddeden ağır görkemli bir adam indi yavaş yavaş... Gazeteye yöneldi, içeri girdi. Fotoğraflardan tanıdığım yüz: Bahtiyar Dayımoğlu... Hasan ağabey tanıştırdı. Kırk yıllık dost gibiydik ilk tümcelerde bile. Yazılarımı ilgiyle okuduğunu söyledi. Ahmet Kaçar'ı sordu... "Edebiyat-sanat" söyleşimiz iyice kaynaştırdı bizi. Hasan ağabeyden, Ali ağabeyden, Ahmet Bey'den, Erden Bey'den sonra Yeşilgiresun'daki yazılarım bir dost daha eklemişti övünç adlarıma...

Bahtiyar ağabeyli çok anılar biriktirdim yıllar içinde... Birçok fotoğrafta birlikte olduk onunla... Onun üstüne yazdım kimi yazılarımı...

Bir pazar, odaları boyuyorum evde. Öğle saatleri. Boya bitti. Almaya gidiyorum. Caddeye çıktım, yürüyorum. Bir araç durdu yanımda. Yaklaştım, Yaşar Çakır, Bahtiyar Dayımoğlu, Uğur Karaibrahimoğlu. Ahmet Kaçar'a gidiyorlar... Haydi dediler. Atladık araca... O gün olağanüstü bir edebiyat, sanat, müzik, şiir, espri sağanağında yüzdük... Yaşar fotoğraflar çekti... O fotoğraflardan biri Giresun Kent Kültürü (Valilik Yayını, 2008)'ndedir: Ahmet Kaçar'ın çiçek bahçesi... Kaçar'la Dayımoğlu oturuyor. Kaçar'ın arkasında Uğur ağabey ayakta ellerini önde kavuşturmuş... Sağ başta Yaşar Çakır, makineyle çekim yapıyor. Ortada ben, ayaktayım, sağ elim Bahtiyar ağabeyin sol omuzunda... Ey gidi günler ey... Fotoğraf

ölümsüz, yaşayacak... Biz... Öyle bir fotoğraf çekilemeyecek artık... Bahtiyar ağabey, yok, gitti, sonsuzluğa...

Öğretim üyesi Erdoğan Altınkaynak bir öğrencisini görevlendirmişti. Bahtiyar ağabeyin şiirlerini toplamak, bilgisayarda yazıldıktan sonra çıktıları dosyalamak için. Şiirler kitap olacaktı.

Telefon konuşmalarımızda Dayımoğlu sık sık "Hayrettin, gel. Dosyayı kontrol et. Şiirleri gözden geçir. Yayına hazır duruma getir." derdi. Bir türlü gidemezdim, işten güçten alamazdım başımı... Gittim aylar sonra evine. İlk gidişim. Kitaplarını, dergilerini, ansiklopedilerini, fotoğraflarını gösterdi, konuştuk üzerinde saatlerce. Emine'sini tanıdım, aşk şiirleri, sevgi şiirleri, insanlık şiirleri yazdığı Emine'sini... Balkonlarında oturduk. Karşımız Karadeniz, solumuz Kale görünümlü... Her yan Emine yengenin çeşit çeşit çiçekleri... Şiirleri okudum tek tek, sorular sorarak Bahtiyar ağabeye. Notlar aldım. Tüm şiirlerini o balkonda okudum desem abartı olmaz. Geç saatlerde ayrıldık. O balkonda şarap ortaklığımız da oldu. Şiirlerin tümünü yanımda getirdim Görele'ye dönerken. Üzerinde çalıştım günlerce dosyanın. Bunun sonucuydu Yeşilgiresun'da yayımlanan "Bahtiyar Dayımoğlu'nun Şiiri (I, II, III...)" incelemem.

Bahtiyar Dayımoğlu'na görkemli bir sanat gecesi düzenlenmişti... Ben de çağrılıydım. Gittim. Önde birlikte oturduk: Dayımoğlu, sevgili eşi Emine'si, ben, tiyatro yazarı, yönetmeni Şaban Karakaya... Yenigiresun, tam sayfada haberleştirmişti geceyi... Dördümüzün fotoğrafı da kullanılmıştı... Belgeliklerde yaşayacak o fotoğraf. Ama Dayımoğlu yok artık... Gitti.

"Giresun'un Çınarları" yazıma sevinmişti... Üç çınarı anlatılmıştı yazıda: Bahtiyar Dayımoğlu, Hasan Öğütçü, Ahmet Kaçar... O yazıyı bulup okumalıyım bu ara. Dayımoğlu, o koca çınar devrildi, yıkıldı... Nasıl yıkıldı?

Giresun'da gerçekleştirilen Ahmet Kaçar Gecesi'nde bir düşümü geçirmiştim yaşama. Onları, üç çınarı buluşturarak ön sırada oturtmuştum yan yana. Ahmet Kaçar, Hasan Öğütçü, Bahtiyar Dayımoğlu...

Cumhuriyet'in, devrimlerin tanıklarıydı üçü de. Yaştaştılar, dosttular, arkadaştılar. Atatürk okullarından gelmişlerdi. Halkevlerinden geçmişlerdi. Atatürk aydınlığının gençleriydi, Türk Rönesans'ının Giresun çınarları olmuşlardı. Büyüklerimizdi, olumlu örneklerimizdi... Bahtiyar ağabeysiz kaldım... Hasan ağabey, Ahmet Kaçar "Bahtiyar'sız" kaldılar…

Sana yakışır oldu cenazen... Seni tanıyan herkes ordaydı Bahtiyar ağabey... Güle güle...

Güle güle...

BAHTİYAR DAYIMOĞLU

Bereketlidir Giresun toprağı sözden, sesten, ezgiden, renkten, düşünceden yana. Doğusundan batısına, kucaklaştığı Karadeniz'inden, soluklandığı yaylalarına dek kavala, kemençeye, bağlamaya, şiire, müziğe, öyküye, resme emek verenleri vardır. Kimileri esinini-gücünü doğaldan, kimileri iç çatışmalarından, kimileri yaşam zenginliğinden, kimileri emekten-alın terinden, kimileri ayrılıktan, kimileri mutluluktan alır. Ama tümü de sonuçta bizi söyler, bize söyler, bizimle bütünleşir, bizimle büyür. Böyledir sanat suyuyla yıkanmışların özelliği.

Söz güzelliğiyle, şiir ışıltılarıyla yıkanmışlardan çok önemli bir addır Bahtiyar Dayımoğlu. Köylüsünün, komşusunun, iş arkadaşlarının yanında Bahtiyar Öztürk'tür. Şiire, edebiyata az çok gülümseyenlerse Bahtiyar Dayımoğlu bilirler onu.

1925'te Keşap'ın Çamlıca'sında başlayan yaşam güzelliği 1942'de Merkez Ortaokulu'nu bitirdikten sonra şiir dolu, yürek dolu, insanlık dolu, sevgi dolu özellikleriyle Zonguldak'a, Yozgat'a uğrarsa da Giresun'da sürüp gider. 1946'da kimi şiirleri İstasyon'la çıkar gün ışığına.

"Tanım" adlı şiiri, Dayımoğlu'nun dünya görüşünü, bilincini, şiir anlayışını, kişiliğini yansıtan öneklerden biridir.

"1925 Giresun doğumluyum/ Keşap'ın Çamlıca köyünde/ Taşçı kızı Emine'den olma/ Kapitalist bir babanın/ Emekçi defterine yazılmış oğlu/ Bahtiyar Dayımoğluyum/ Çekmemişim babama kardeşlerime/ Dolu olacağıma para topu/ Sevgi doluyum silmece/ Dost dost diye belledıklerimden/ Gelmedik kalmadı başıma/ Asker oldum/ Sakıncalı er sayıldım/ Sürgün oldum Yozgat'a/ Babam iş yeri açtı mal verdi/ Bitirdim dağıta dağıta/ Ozansız yerde ozan olurum/ Şiirler söylerim kendimce/ Halk der/ Sevgi der/ Barış der/ Dost dost der dizelerim."

Güzel dediğimiz şiirlerde, şiir dediğimiz şiirlerde bizi etkileyen birçok özellik bulunur. Ancak çoklarında ortak bir yan vardır: Biçim güzelliği, içerik, ses güzelliği, söyleyiş güzelliği-akıcılık. Bu tür şiirler heceyle de, aruzla da, özgür koşukla da yazılabilir. Ama bu ortak özellikler gösterge olarak kalır hep. Belki farkında bile olmadan ezberleyiverdiğimiz şiirler böyledir. Dayımoğlu'nun yazdıkları da böyle soylu şiirlerdir. Orhan Veli'yle özdeşleşen anlayışın belki de binlerce şiir yazarı içinde az sayıdaki ozanlarındandır. İki üç dizeyle söyleyiverir söyleyeceğini. Sıcak,

açık, nükteli, söyleşir gibi. Ama sıradanlığa düşmeden: "Sofu ile kadehin/ Kedi ile farenin/ Dost olduğu bu şehirde/ Giresun'da/ Olmadı gitti/ Uyuşamıyorum bizimkilerle/ Notalarımız başka başka/ Havalarımız uymuyor bir birine."

Yeni bir büyük savaşın çıkarılmaya çalışıldığı bu günlerde, insanın insan gibi yaşaması için savaşım verilecek yerde; yer altı kaynaklarına, petrole egemen olma savaşının yeğlenmeye çalışıldığı bu günlerde koca ozan Bahtiyar Dayımoğlu'nun, Bahtiyar abinin "Bahar Dalları" şiiriyle karşı çıkmak gerekmez mi? "Adlarımız başka başka olsa da/ Dilimiz ayrı/ Dinimiz ayrı/Ayrı ayrı olsa da boylarımız/ İnsan kısmı/ Dost dost yaşamalı dünya da/ Birbirine saygılı/ …insan barışçı olmalı/ Omuzunda ak güvercin/ Elimizde zeytin dalı/ Dost dost el ele/ Yüreklerimizde birbirimize sevgi/ Sevgi çiçeklensin gönüllerimizde/ Bahar dalları gibi."

"Nasıl açmışsa kendi kendine/ kimseler olmadan farkında / Sessizce solar döker kendi kendine/ Karışır gider toprağa/ Adları geçmez" dese de Bahtiyar Dayımoğlu, adı yaşayacak ozandır. Ozandır çünkü gerçek şiirdir yazdıkları. Biz ödemiyorsak da borcumuzu gelecek öder…

BAHTİYAR DAYIMOĞLU'NUN ŞİİRİ-1

1925'te Keşap'ta doğan Bahtiyar Dayımoğlu'nun şiir, okuma ilgisi ilkokul yıllarında ortaokul yıllarında başlamıştır.

Dayımoğlu'nun okuma ilgisini özellikle Giresun'daki yerel yayınlar, ulaşabildiği ulusal yayınlar, Varlık Yayınları, Remzi Yayınları, Ahmet Halit Kitabevleri, halkevleri beslemiştir.

Özellikle Varlık'ın Cep Kitapları serisiyle Panait İstrati'nin Sokak Kızı'na, Arkadaş'ına, Kira Kiralina'sına, Kodin'ine, Aldatan Işık'ına, Baragan'ın Dikenleri'ne; John Steinbeck'in İnci'sine, Yukarı Mahalle'sine, Fareler ve İnsanlar'ına, Alev'ine, Cennet Çayırları'na, Al Midilli'sine, Sardalye Sokağı'na; Ernest Hemingway'in İhtiyar Balıkçı'sına, Kilimanjaro'nun Karları'na, 50.000 Dolar'ına, Afrika'nın Yeşil Tepeleri'ne, Güneş de Doğar'ına, Gorki'nin Ana'sına, Benim Üniversitelerim'ine, Stepte'sine, Serseriler'ine, Casus'una, Jack London'un Uçurum İnsanları'na, Demir Ökçe'sine, Demiryolu Sersemleri'ne, Adem'den Önce'sine, Yaşamak Hırsı'na ulaşır, bunları yutarcasına okur. Roman, öykü kişileriyle özdeşleşir, onların düşlerini, serüvenlerini yaşar.

Bununla da kalmaz: Dostoyevski'yi, Anton Çehov'u, O. Henry'i, Edgar A. Poe'yu, Gogol'u, Stewan Zweig'i, Tolstoy'u, Hugo'yu sever, okur, özümser.

Halkevi yayınlarını, halkevindeki yapıtları okur. Şiirimizin ustalarını okur, okur. Bahtiyar Dayımoğlu'nun dizeler oluşturmaya başladığı yıllarda şiirimiz önemli değişimler yaşamaktadır.

Aruz geleneği çökmüş, hece şiiri yeni olanaklarla varlığını sürdürmektedir: Faruk Nafiz Çamlıbel, Necip Fazıl Kısakürek, Kemalettin Kamu, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ahmet Kutsi Tecer, Ömer Bedrettin Uşaklı, Ahmet Muhip Dıranas, Cahit Sıtkı Tarancı, Ziya Osman Saba heceye yeni bakışlarla şiirimizin önemli köşe taşlarıdır.

Bahtiyar Dayımoğlu'nun ilk ürünlerinde bu ustaların izleri vardır.

Fındık çoksa bu yıl üğümler yerde,
Dal fındıklı bahçe, ne güzel Tanrım.
Gelin, kız uyanmış aydın seherde,
Paçkalarda gece ne güzel Tanrım.

Kızlar bahçelerin çiğil sümbülü,
Dağınık saçlarda ekinci gülü;
Çıktılar uykudan boyun bükülü,
Öndeki Hatice ne güzel Tanrım.

Sivri sepetleri süslü, boyalı,
Kararmış elleri uçtan kınalı,
Kızlar sırasına yakın durmalı,
Birer taçsız ece, ne güzel Tanrım.

Kimi buğday tenli kimi ham bakır,
Gözleri ya elâ ya da çamçakır,
Gülüşürler bazı dalı bırakır,
Gülmeler delice, ne güzel Tanrım.

II

Yarışa girdiler bacılaklar bir,
Yarışa girişler ne güzel Tanrım.
Delikanlılardan yardımlar gelir,
Bu yardım edişler ne güzel Tanrım.

Sundukça kızların gümüş kolları,
Kalkıyor üğümler yerden yukarı,

Terlemiş Ayşe'nin nar yanakları,
Ah bu terleyişler ne güzel Tanrım.

Boyalı sepetler doldu doluyor,
Ölçüsü gülmeler soldu soluyor,
Evvel sepet çözen sarhoş oluyor;
O göğüs gerişler ne güzel Tanrım.

BAHTİYAR DAYIMOĞLU'NUN ŞİİRİ-2

Aksu dergisinin 36. sayısında yayımlanan bu şiir, Bahtiyar Dayımoğlu'nun heceyi; duyguyu, düşünceyi, tümceyi sıkıntıya sokmadan kullandığını göstermektedir. 1940'lı yılların başlarında yayımlanan bu şiir Dayımoğlu'nun ustalaştığını, şiire ilgi duyan bir genç olmaktan öte ozan olduğunu gösteriyor.

Şiirimizdeki gelişimle, Dayımoğlu'nun şiirindeki gelişimi incelediğimizde; ozanın hece geleneğinden çabuk kurtulduğunu görüyoruz.

1940'lı yıllara dek şiirimize yön veren hececilerden başka toplumsallığı öne çıkaran, dize kırılmalarına yönelen; heceyi, aruzu dışlayan ozanlarımız da vardır. Nazım Hikmet ile İlhami Bekir Tez'in ilk adımlarını attığı bu anlayış giderek 1940'lı yılların önemli üç ozanını öne çıkaracaktır: Orhan Veli Kanık, Melih Cevdet Anday, Oktay Rıfat Horozcu.

Ölçüye, uyağa, ozansılığa, söz sanatlarına karşı çıkarak gündelik yaşamdaki insanların yaşamından, duygularından süssüz, dolaysız anlatımla, yer yer alaycı, nükteli söyleyişle, halk diliyle şiir üretme anlayışına dayalı bu akım, "Garip, Garipçiler, I. Yeni" biçiminde adlandırıldı.

Bu anlayış tutuldu, yaygınlaştı. Düşüncesi ne olursa olsun bu anlayışın etkilemediği ozan yok denecek denli azdı o yıllarda. Dayımoğlu'nun şiirindeki dönüşüm bu anlayışın etkisiyle gerçekleşir. Özellikle ölçüyü, uyağı dışlayan bu anlayışla Dayımoğlu'nun şiiri biçimsellikle çakışır.

"Taşıyamıyorum parayı
Besbelli tutup üzerimde
Onu sevmeyi beceremediğimden
Gözü dışarıda
Orospu

Kuş oluyor
Uçuyor elimden

Çevresi hizmetçi dolu

Patronların eline geçiyor

Giriyor kasaların koynuna

Orospu"

Garip şiirine yakın örneklerin sayısı hiç de az değil Dayımoğlu'nda. Ancak bu sakinlik daha çok biçimsel yakınlık. Özgür koşuk biçiminin doğurduğu duyguyu daha doğru yansıtma yönteminin biçimselliği... Dayımoğlu, Garipçiler'in biçimselliğine yakın ama toplumsallığı öne çıkaran bir ozan görünümünde. Bu görünüm 1940 sonrası gelişen toplumcu çizgiye daha yakın duruyor. Hasan İzzettin Dinamo, Rıfat Ilgaz, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Cahit Irgat, A. Kadir, Orhan Murat Arıburnu gibi ozanların şiirinde simgelenen toplumcu anlayışla içerik yönünden tam bir uyum içindedir Bahtiyar Dayımoğlu'nun şiiri:

"Varsıla bal düzen

Yoksula yal düzen

Ah bu düzen

Bu düzen

Bizi ayakta düzen

Bozuk düzen

Bozuk düzen"

Ozan toplumsallığı, "emek, sevgi, kardeşlik, çağdaşlık" kavramlarıyla bütünleştirirken Atatürk devrimlerinin aydınlık yüzüne de göndermelerde bulunur:

"Güneşten ışık aldım

Işıdım dost dost

Kucak kucak sevgi açtım

Emmi dayı

Gardaş bacı

Canların gelmesine

Döşedim donattım

Isıttım sevgi ile

Yüreğimi cemevi açtım

Açık alınlı

Emekten yana.”

BAHTİYAR DAYIMOĞLU'NUN ŞİİRİ-3

"İlerici gençlerin gelmesine
Işıttım ilim ile
Yüreğimi halkevi açtım"

Ozan, yerel konuları da yansıtsa, ulusal konuları da yansıtsa özellikle sevgi ekseninde evrenselleşiyor. Dayımoğlu'nun önemli bir özelliğidir bu:

"...
Dükkanım var
Canlar çarşısında
İncik boncuk değil sattığım
Silah milah değil
Dostlarla alışverişim
Selam alır selam veririm
Sevgi alır sevgi veririm"

Dayımoğlu'nun şiirinde "satmak" sözcüğünü kullandığına bakmayın. Onun parayla pulla ilgisi yoktur pek. Onun yaşamöyküsünü inceleyenlerin dudaklarını uçuklatacak bir çizgide gelmiştir bugünlere Bahtiyar Dayımoğlu:

"Varsa benim bu,
Bahtiyar Dayımoğlu
Kapitalist bir babanın

Sosyalist oğlu" demesi boşuna değildir. Ağa torunu, kendi deyimiyle kapitalist oğlu ozan; düşünsel gelişimini emeğin; işçinin temel yapıtlarını okuyarak değil; dedesini, babasını gözlemleyerek oluşturmuştur. Bir de Zonguldak kömür işçilerine karışmasıyla, Turhal'da Şeker Fabrikası'nda ki bilinçli ustalarla buluşmasıyla.

Ozanın sıkça kullandığı temalar; sevgi, dostluk, güzellik, Giresun, eşi emine Hanım'a duyduğu sevgi, Giresun doğası, emek, işçi sorunları, fındık, fındık insanının sorunları, yönetim bozuklukları, çağdaşlık, gericilik, güncel toplumsal konulardır:

"Tarihte kaldı
Taş devri
Tunç devri
Yaşadığımız devir şimdi
Lanetli Bush devri." (BUSH DEVRİ)

"Ana Giresun'dan gelirken bana
Unutma da
Sütlü fındık, süt elma
Sırgan da olsun pancarla
Az süt darı unu getir

Sarı çiçekli yaylalarını
Denizini, derelerini
Göresidim fındık bahçelerini
Koy gözlerinde ana
Bana yeşil Giresun'u getir." (MEKTUP)

"Ankara'ya yakın
Büyük patronların
Fındık alamaz etmeleri
Üretici birliğimizi
Pazara götürdüm fındığımızı
Yok pahasına çıkardım elimden
Göz göre
Mecburi

Fındığımızın toprağındaki emeğimiz

Dalların bakımındaki emeğimiz

Toplanıp hazırlanışındaki emeğimiz

Sağdıç emeği oldu

Onca emeğimiz üreticilerin

Kurumadı

Terimiz alnımızda kaldı

Boynumuz büküldü üreticilerin

Ellerimiz koynumuzda kaldı." (SAĞDIÇ EMEĞİ)

BAHTİYAR DAYIMOĞLU'NUN ŞİİRİ-4

Dayımoğlu, kimi şiirlerinde kendini, kimi özelliklerini konu eder. Bu konu edişte onun genel şiir özellikleri yansır:

"Ben de bir ozanım kendimce
Dost güller açar gönlümde
Burcu burcu sevgi kokarım
1925
Giresun doğumlu
Keşap'ın Çamlıca Köyü'nden
Demirci İmam Hüseyin'in arkadaşı
Gardaşlığı ırgat Çukurlu Mustafa'nın
Taşçı kızı ananın dağınık oğlu
Dayımoğlu Bahtiyar'ım
Beğenmeyenler beğenmesinler beni
Diz çökecek değilim karşılarına
Köylü desinler
İşçi desinler
Desinler...
Alışverişe
Girmem çarşılarına
Ben halkımdan algılanırım
Halkıma söylerim şiirlerimi
Yakınlarıma
Canlarıma
Sunarım dolu dolu sevgilerimi
İlle de dostlarıma" (BEN DE BİR OZANIM)

"Sofu ile kadehin
Kedi farenin
Dost olduğu bu şehirde
Giresun'da...
Olmadı gitti
Uyuşamıyorum bizimkilerle
Notalarımız başka başka
Havalarımız uymuyor birbirine" (ANLAŞMAZLIK)

Dayımoğlu şiirinin önemli temalarındandır eşi Emine Hanım. Ona "Emine ozanı" desek de yeridir.

"Çok çok Emine olmasına
Müslüman kadınlar arasında
Tek bir Emine'm var benim
Adlarımız yan yana yazılı
Giresun nüfusunda
Bu dört mevsim
Sevgi çiçeklemesi yanında
Yeri geldiğinde
Hanım olan bir Emine
Yeri geldiğinde
İşçi olan bir Emine
Benim sevgilim Emine" (BU EMİNE)

Bu tür şiirleri incelendiğinde; ozanın Emine hanıma salt "bir eş" olarak yaklaşmadığını, Emine Hanım ile insana, topluma bakış açısını bütünleştirdiğini görüyoruz. Benzer anlayışı; dostlarını, arkadaşlarını, tanıdıklarını konu edindiği şiirlerinde görmek olasıdır.

Bahtiyar Dayımoğlu; hece şiirlerinin özenli örneklerini üretme yanında, özgür koşuğun "tümden kuralsız, uyumsuz" bir şiir olmadığının ayrımındadır. Uyaklara

yüz vermese de, yeri geldiğinde belli belirsiz uyak kullansa da, şiirde konunun, biçimin yanında uyumun (müziğin) değerini bilenlerdendir.

BAHTİYAR DAYIMOĞLU'NUN ŞİİRİ-5

"Bir dünyam var benim de
İçimde apaydınlık
Elleri birbirlerinin omzunda
Dost dost yaşıyor halkları

Vurmaydı kırmaydı yakmaydı
Bilmiyorlar yıkımlığı
İşlerinde güçlerinde beraberler
Dinletilerinde eğlentilerinde beraberler
Yaşamlarından üreticisi mutlu
Emekçisi mutlu
Ev sofrasında ekmek gibi
Dost dost bölüşüyorlar aralarında
Mutluluklarını da" (BENİM DÜNYAM)

Dayımoğlu; Bedri Rahmi Eyüpoğlu, Ahmet Kaçar, Can Akengin gibi Giresun'un önemli ozanlarından. Naim Tirali'yle, Hasan Öğütçü'yle, A. Avni Öneş'le, Fethi Naci'yle, Ali Gülertekin'le can dost, arkadaş, kardeş... Aydınlanma dönemimizin, Cumhuriyetimizin ilk kuşağı, sayılır bu önemli adlar. Gençlerin, orta yaşlıların ağabeyleri, önderleri. Hasan Öğütçü ağabeyin Yeşilgiresun'u bu tür dostlukların, arkadaşlıkların buluşma yeri, köy odası, halkevi.

"Bir Naim Tirali
Bir Ahmet Kaçar
Bir Ali Gülertekin
Hasan Öğütçü ile
Ben/Bahtiyar Dayımoğlu bir de
Buluştuk ölüm kaçakları
Saklanıyoruz Yeşilgiresun gazetesinde

Azrail dolanıyor çevremizde

Bizi yakalamaya

Dikkatli olalım

Yaşayalım biraz daha" (ÖLÜM KAÇAĞI)

(Bahtiyar Dayımoğlu ağabey; sakin ha, düşmek yok. Bak Ali ağabey nasıl da boş bulundu, koyup gitti bizleri, o güzel yazıları, acıları bırakarak…)

Dayımoğlu edebiyatımızın, düşünce dünyamızın önemli adlarıyla da arkadaşlıkları, dostlukları olan; bu yakınlığın çok değeri -keşke yazılarak yayımlansa- anılarını barındıran bir addır.

Yılkı Atı'nın, Can Şenliği'nin yazarı Abbas Sayar'la yolları Yozgat'ta, Sayar'ın gazetesinde kesişir. Dayımoğlu'nun Yozgat'ta askerlik yaptığı yıllarda.

Romanımızın önemli adı Yaşar Kemal'le de eskidir dostluğu. Yaşar Kemal'in zaman zaman Giresun'a, koca ozan Dayımoğlu'nun yanına düştüğü olmuştur.

Ulusal edebiyatımızın yüz akı, dünya edebiyatının en büyük gülmece yazarı Azız Nesin ile dostluğu salt "hemşehrilik" yakınlığının çok ötesindedir.

Büyük usta Aziz Nesin, Dayımoğlu'nun başından geçen ilginç bir olayı, daha da ilginçleştirerek başarılı bir gülmece öyküsüne dönüştürmüştür. "Biz Adam Olamayız" adlı yapıtının dördüncü öyküsünün, "Alırsınız Cenneti"nin, önemli iki kişisinden biri Bahtiyar Dayımoğlu'dur. İlhan Berk, A. Emin Yalman yazılar yazmıştır onun için.

Giresun'da askerlik yapan ünlü yazarımız Samim Kocagöz'ün Karadeniz'i, Giresun'u anlattığı öyküleri vardır. "Sam Amca" adlı yapıtta örnekleri vardır bunların. Yapıtın son öyküsü, "Güverte Yolcuları"ndaki delikanlı Bahtiyar Dayımoğlu'dur. Kim bilir hangi umutlarla, Zonguldak'a düşecektir. Öykünün sonu şöyledir:

"…Bu sefer biletsiz binen delikanlı, yanlarındaki hasta kadının kızı ile konuşmaya girişti. Ambarın içinde artık koku ve duman, her şeyi bastırmıştı. Derin

bir sessizlik uykuyla beraber ortalığa çöküyordu. Genç kız basbayağı delikanlıya sokulmuş, gözlerini açа açа dinliyordu. Biletsiz binen genç adam, tok bir sesle kıza:

'Bir şiir yazacağım, öyle bir şiir ki hep birlikte yaşamak mutluluğundan söz etsin.' diyordu."

Bahtiyar ağabey, sevgili Dayımoğlu ta o günlerden beri yazıyor. İnsanların, ülkemizin mutluluğu için. Gelen geçen bir ilgiyle değil; kalıcı, tepeden tırnağa, her şeyiyle ozan olduğu için…

BAYRAĞIM AYLA YILDIZ

Yazılarımdan birinde Ahmet Kaçar'ın son çalışması, Kümbet türküsünden söz etmiştim. Kaçar bu sıralar yöremizle ilgili dizeler, ezgiler üretmeyi sürdürüyor. Görele'ye yaktığı türkü bunlardan biri.

Gene Kaçar'ın evindeyiz. Usta kemençeci, Sami Günay'la. Kümbet türküsünü nasıl öğrenmişsek öyle öğreneceğiz Görele türküsünü de. Şöyle çevreyi bir inceleme. Kısa bir hoşbeş. Şakalaşmalar. Sonra udla kemençenin ses uyumu için arayışlar. Onlar güzel ses birlikteliğini arayadursun, ben elimdeki kağıttan türkünün sözlerini inceliyorum, okuyorum artarda. Kaçar'la Sami Günay bulunca aradıkları sesleri yavaş yavaş ezgi de çıkmaya başlıyor ortaya. Çalıyor Kaçar, mırıldanıyor, öğretiyor. Biz de yineliyoruz. Kavrıyoruz yavaş yavaş. Türküyü çalışıyoruz, alıştırma yapıyoruz. Eskilerin meşk dedikleri bu olsa gerek.

Kaçar'ın Görele türküsü iki hane, iki nakarattan oluşmuş. Hanelerde altışar dize var. Dizeler geleneksel şiirimizdeki mani biçimini de anımsatıyor. Yedili hece ölçüsü kullanılmış. Nakaratlar da dört dizeli. İlk iki dizelerde altılı hece ölçüsü, ötekilerde de yedili hece ölçüsü kullanılmış.

İlk hane, "Bayrağım ayla yıldız/ Memleketim Görele" dizeleriyle başlıyor. Görele insanının yiğitliği, memleket sevgisi, bayrağına, ulusuna düşkünlüğü çağrıştırılıyor. Görele'nin, Tirebolu'nun, Giresun'un Kurtuluş Savaşımıza katkılarını düşünün bir. Dizeler iyi oturmuş. Sonrası şöyle: "Dağlar iskele sancak/ Yollar vira güzele." Bu dizelerde de yöreye özgü yiğitlenme belirtisi yansıyınca bir anlamda yükselen bir çizgiyle sürüyor övünme. Ben özellikle "güzele giden yollara" söyleyişini çok sevdim. "Yollar vira güzele…" Ne de uygun Görele'ye. Sanatçıları, güzele giden yolcular, güzeli arayan yolcular olarak düşünürsek daha da somutlaşıyor dizenin çağrıştırdıkları. Öyle ya nice ozanı, yazarı, ressamı, bestecisi, kemençecisi var, nice türküsü var Görele'nin. İlk hanenin ilk dört dizesi böyle. Son iki dizeyse bir şaşırtıyla tamamlanıyor. Beklenmedik bir son: "Çömlekçi deresinde/ Gidersin kuru sele…" Yukarı doğru çıkan övünme, yiğitlenme çizgisi gülümseten bir inişle, gülümseten bir nükteyle bitiyor. Bizde, bizim insanımızda, Karadeniz insanın da var olan, yaşayan, yaşayacak olan ince alayla. Kendi kendisiyle alay edebilişin yüceliği, olgunluğu, hoşgörüsü…

Görele türküsünün nakaratı da ilginç, incelikli, iddialı: "Eynesil Çavuşlu/ Çanakçı Görele/ Ağzına alacaksan/ Çek önce bir besmele…"

Türkünün ikinci hanesi yörenin yaşam biçimini, doğasını, halkbilimini çağrıştıran dizelerden oluşmakta: "Dokuzgöz yaylasından/ Hep böyle haber gele/ Çember başa bağlanır/ Peştembal ince bele/ Ben bir koyun olayım/ Sen kuzu bana mele…" Sonra nakarat…

Sözü de müziği de Ahmet Kaçar'ın olan türkü 3/8'lik. Ezgisi Görele ezgilerinin dokusunu taşıyor. Kaçar yöre müziğini çok iyi biliyor. Kümbet türküsünün ezgileri de Dereli-Giresun-Şebinkarahisar yörelerinin ezgi dokusunu çağrıştırıyordu. Türkülerin sözlerinde, ezgilerinde çevreye değin dokular, renkler kullanılmış. Bilinçli yaklaşım… Yereli iyi bilmenin, yereli ulusala dönüştürmenin göstergesi. Usta malı, Kaçar'ın ürünü olduğunu söyledikten sonra uzun söze gerek yok.

Ortaklaşa türküler yanında az da olsa bireysel türküler de vardır. Kimileri beste türkü diyor bunlara. Adı ne olursa olsun yaratıcıları bilinen bireysel türkülerde de çok güzelleri çıkıyor karşınıza. Ertaş'ınkiler, Musa Eroğlu'nunkiler, Kaçar'ın da bu türkü çalışmalarını başarıyla çoğaltacağına inanıyorum.

BAYRAM OLSUN

1959'un, 1960'ın bayramlarıyla ilgilidir ilk anımsadıkları. İlkokul öğretmeninin küçücük köy okulunun daracık odasında Cumhuriyet bayramına, ötekilere ilişkin anlattıkları. Köyden, düzgün giysileriyle, başlarında şapkalarıyla, "Bayrama gidiyoruz." diyen ya da arkadaşlarından "Bayrama gidiyorlar." denen imrendiği ortaokul öğrencileri.

Şeker bayramında yakın komşuları dolaşarak el öpmeler. "Ömrün uzun olsun"ların yanında tadını unutamayacağı helva topları. Kimilerde de cam şekerler, boyalı şekerler…

Köyde uygun alanlara kurulan arkuru salıncaklar. Gençlerin ikişerli binerek sallandıkları, eğlendikleri, gülüşerek şakalaştıkları salıncaklar. İlkin "abla" dediği genç kızın yardımıyla bir iki dakikalık salıncak sevinci...

Kurban bayramındaysa bunların yanında pek değişik olmazdı yaşamlarında. Kurban eti, kavurma, kebap, işkembe, kelle… Babası kasaptı. Salı günü Görele'de, perşembe Çanakçı'da, cumartesi Halkovalı'da keserdi danaları, inekleri. Para hırsı olan biri de değildi. Üç beşin yolunu buldu mu etin gerisini camadanına yerleştirir, tutardı evi yolunu. Eve getirilenleri yemeğe dönüştürme becerisi otuzuna yeni girmiş, beşikteki emzirdiğiyle, memeden yeni ayırdığı oğulları yanında; her sabah çantasına süt, yumurta, ekmek koyarak okula uğurladığı aramayla bulduğu ilk göz ağrısına çok düşkün güzel ananındı.

Baba on üç yaş büyüktü eşinden. O korkunç Erzincan depreminden sağ çıkmış, oradan trenle Trakya'ya gitmişler. Alman saldırganlığına karşı açlığa, soğuğa dayanarak ağır makinalının başında Alman uçaklarını beklemişlerdi. Üç yıllık izinsiz askerlik dönüşü köyündeydi. Günü gelince de sevdiğini kaçıracak, kuracaktı yuvasını.

"Bayram olsun bayram olsun/ Canım sana kurban olsun" güzelliğiyle; sevginin, saygının, üreterek, alın teriyle kazanarak yemenin anlayışıyla yaşayıp giderlerdi.

Mutlu günler, güzel bayramlar geçirirlerdi.

1965'te, 1966'da öteki bayram sevinçlerinin yanına Cumhuriyet Bayramı'na ortaokul öğrencisi olarak takım elbiseli, şapkalı katılışın sevinci de eklenmişti. Babasının, annesinin onu izlemek için çarşıya indiklerini unutamaz.

1967 bayramı, sonrakiler...

Acıydı, ağlamaklıydı, karamsardı. İçin için akıtılan gözyaşlarına doluydu: İlçenin tek uzman doktoru anneye "siroz" tanısını koymuştu...

Okumayı öğrendiğinden beri geliştirdiği "okuma" alışkanlığı, kitap ilgisi acı günlerin tek sığınağıydı. Bu sığınak korkunç gerçeği de öğretendi ona: Annesi ölecekti...

Üç bayram geçirdi annesiyle, yalan söyleyerek, "Anne kurtulacaksın." diyerek.

Üç korkunç bayram...

1970 Ocak'ın 20'sinde bir sabah tıpkı okuduklarında anlatıldığı gibi öldü annesi. Acı türküleri, ağıtları bırakarak.

"Bülbülüm/ Gülden/ Ayrılmış/ Goncayım/ Koparılmış" dizeleri o gün düştü belleğine.

"Evimizin bir direği/ Vardı gitti vardı gitti/ Dört kişinin bir meleği/ Vardı gitti vardı gitti/ Yıllar yılı çile çekti/ Hasta hasta ekti biçti/ Apacı bir şerbet içti/ Vardı gitti vardı gitti" dörtlükleri de o günlerde...

"Yoksun artık sen bizde/ Fotoğraf elimizde/ Soluk ama yüzlerin/ Soluk sönük gözlerin/ Fotoğraf cansız cansız/ Az çok benziyor sana/ Darıldın mı baksana/ İnsan öz evladına/ Kana kana bakmaz mı/ Gözlerimiz yaşlı ya/ Bu hal yürek yakmaz mı/ Gitmeden böyle miydin/ En çok bana bakardın/ Az bir yerim acısa/ Ortalığı yakardın/ Ne oldu şimdi sana/ Ellerin yana düşmüş/ Dudakların kararmış/ Artık hayata küsmüş/ Şu çocuk seslerini/ Tanımıyor musunuz/ Tanımıyor görmüyor/ İşitmiyor musunuz" çığlığı da o günlerden anımsanır.

O dönüm noktasından sonraki bayramlarda sevinç, coşku olsa da bir yerlerde hüzün vardır onun için. "Bayram gelmiş neyime/ Anam anam gariben/ Kan damlar yüreğime/ Anam anam garibem" türküsüne tutkunluğu bundan.

"Bayram gelir ilime ilinize" türküsündeki hüzün de bundan...

BEKİR SITKI ERDOĞAN ÜSTÜNE

Ortaokulu bitirdiğim yıl duydum "Hancı" şiiriyle Bekir Sıtkı Erdoğan'ın adını. Şiirin bestesi yurdumuzu sarmasaydı belki de bir iki yıl sonra duyacaktım ozanı. Sonradan Hancı'nın "Binbirinci Gece" olduğunu, şiirin "Şadırvan" dergisinin ilk sayısında (1 Nisan 1949) yayımlandığını, benden de dört yaş büyük olduğunu öğrenecektim. Öncelikle Hancı ozanı olarak tanıdık Erdoğan'ı: "Gurbetten gelmişim yorgunum hancı/ Şuraya bir yatak ser yavaş yavaş/ Aman karanlığı görmesin gözüm/ Beyaz perdeleri ger yavaş yavaş/ Sıla burcu burcu ille ocağım/ Çoluk çocuk hasretinde kucağım/ Sana her şeyimi anlatacağım/ Otur başucuma sor yavaş yavaş/ Güç bela bir bilet aldım gişeden/ Yolculuk başladı Haydarpaşa'dan/ Hancı n'olur elindeki şişeden/ Birkaç yudum daha ver yavaş yavaş/ Ben o gece hem ağladım hem içtim/ İki gün diyardan diyara uçtum/ Kayseri yolundan Niğde'yi geçtim/ Uzaktan göründü Bor yavaş yavaş/ Garibim her taraf bana yabancı/ Dertliyim çekinme doldur be hancı/ İlk önce kımıldar hafif bir sancı/ Ayrılık sonradan kor yavaş yavaş/ Bende bir resmi var yarısı yırtık/ On yıldır evimin kapısı örtük/ Garip bir de sarhoş oldu mu artık/ Bütün sırlarını der yavaş yavaş/ İşte hancı ben her zaman böyleyim/ Öteyi ne sen sor ne ben söyleyim/ Kaldır artık boş kadehi neyleyim/ Şu bizim hesabı gör yavaş yavaş."

Bekir Sıtkı Erdoğan şiiri çoğunca Faruk Nafiz Çamlıbel şiiriyle benzeşiyordu. Ağırlıklı olarak heceyi kullansa da kimilerde aruza, özgür koşuğa yöneldiği de oluyordu. Özgür koşuğu kendine özgü imgelerle başarılı kullandığını kanıtlar şu örnek: "Bunaldım bu şehrin havasından/ Kubbeler göğsüme dar geliyor/ Çiçekli bahçelere koşuyorum hep/ Gelin diyorum çocuklara/ Bütün çocuklar geliyor/ Neler bulmuyorum neler bilseniz/ Uzak iklimlerden yüzlerce insan/ Oysa aradığım yalnız ikisi/ İki yarım elma/ İki can/ Bir bakışta buluyorum ikisini de/ Saçları pırıl pırıl altın tozu/ Gözleri ışın ışın/ Daha bir sarışın/ İnsan kederinin bütün bahtına inat/ Gündüzlerin en aydını doğuyor içime/ Gecelerin en karasından/ Nasılsa seçiyorum onları bilsen/ Yüzlerce çocuğun arasından/ Beni af ediyorsun her akşamüstü/ Gülen gözlerinde şu masum kızın/ Bu masmavi bu saf bakışlar içinde/ Erimiş kaybolmuş bütün boyutları/ Bir ömre sığmayan maceramızın/ Bu akşamüzeri trenden önce/ Son defa okşuyorum onları/ Boncuk boncuk terleri siliyorum/ Siliyorum içimdeki anıları/

Dile gelmiş yerlerini siliyorum/ Başımı çevirsem orda biri var/ Ama sen değilsin o/ Biliyorum."

Bekir Sıtkı Erdoğan; Nazım Hikmet, Arif Nihat, Cemal Yeşil, Ahmet Kaçar örneği "rubai" biçimine de katkıda bulunmuştu.

Ahmet Kaçar gibi 1926 doğumluydu. Karaman'da doğmuş, ilkokulu, ortaokulu orada okumuştu. 1946'da Kuleli Askeri Lisesi'ni, 1948'de Harp Okulu'nu bitirmişti. On yıl kıta subaylığı yapmıştı. Ankara'da bulunduğu yıllarda (1953-1957) Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirmişti.

Bekir Sıtkı Erdoğan birçok ozanımız, yazarımız gibi öğretmenlik de yapmıştı. Heybeliada Deniz Lisesi'nde, İstanbul Alman Lisesi'nde, Marmara Koleji'nde "edebiyat" okutmuştu.

Şadırvan, Hisar, Çağrı ozanın çoğu şiirlerini yayımladığı dergiler. Uzun dönem Hisar'da yazdığı için onu "Hisarcılardan" saymak olası.

Yüzlerce şiirin katıldığı "Cumhuriyetin Ellinci Yıl Marşı" şiir yarışmasını o kazanmıştı. Şiirin Necil Kâzım Akses'ce bestelendiğini anımsatayım.

Bekir Sıtkı Erdoğan için "Hancı ozanı" demiştim. Hancı ölçüsünde ünlenen, yaygınlaşan bir şiiri daha var ozanın: "Kışlada Bahar."

"Kara gözlüm efkârlanma gül gayrı/ İbibikler öter ötmez ordayım/ Mektubunda diyorsun ki 'Gel gayrı' / Sütler kaymak tutar tutmaz ordayım/ Ah çekerim resmine her bakışta/ Bir mahzunluk var o boyun büküşte/ Emin ol ki her sigara yakışta/ Sanki duman tüter tütmez ordayım/ Mor dağlara karargâhlar kurulur/ Eteğinde bölük bölük durulur/ On dakika istirahat verilir/ Tüfekleri çatar çatmaz ordayım/ Dağlar taşlar bu hasretlik derdinde/ Sabır sebat etmez gönül yurdunda/ Akşam olur tepelerin ardında/ Daha güneş batar batmaz ordayım/ Aramıza dağlar girmiş koskoca/ Meraklanma gönlüm dağlardan yüce/ Bir gün değil beş gün değil her gece/ Yatağıma yatar yatmaz ordayım/ Bahar geldi koyun kuzu koklaştı/ İki âşık senelerdir bekleşti/ Karagözlüm düğün dernek yaklaştı/ Vatan borcu biter bitmez ordayım."

Gençliğimizin gönül telini titreten ozanlardandı Bekir Sıtkı Erdoğan. Son yıllarında ölüm, felsefe, tasavvuf imgeli şiirleriyle karşılaşıyordum. Bir söyleşisinde de bunlara değinmişti.

Gata'da öldü Erdoğan. Bugün (25 Ağustos 2014) Üsküdar Büyük Selimiye Camisi'nde kılınacak cenaze namazı ardından yurdu Karaman'a gönderilecek.

Güle güle şiirimizin düzeyli hece ozanı, Senin yerine "Hancı", "Kışlada Bahar", "Bayram Gecesi" yaşayacak...

BELGESEL NOTLARI-1

Sazların İzinde/Kemençe belgesel çekimi 6 Nisan pazar günü başladı. Yapımcı Harun Yöndem'in bildirdiği ilk çekimler için kişi, yer, zaman planlamalarını yapmıştık. Pazar sabahı uçakla Trabzon'a gelen çekim ekibini aracıyla Muharrem Geçir, oradan alarak çekim süresince kalacakları otele getirdi. Otele yerleşildi. Muharrem çekimler boyunca aracıyla ulaşımı da sağlayacaktı.

Çekim ekibi (Harun Yöndem: Yapımcı, Ekrem Ergüder: Yönetmen, Metin Canım: Kameraman, Ferit Yiğit: Kameraman, Güvenç Selekman: Yönetmen Yardımcısı, Uğur Bakırtaş: Sesçi) öğleden sonra yapacaktı ilk çekimi. Bu çekim Görele kemençesinin yapım aşamasını yansıtacaktı. Görele'de üç dört yerde yapılıyordu kemençe. Bence en uygunu Ziya Şadi'nin evindeki kemençe yapım yeriydi. Ziya Şadi, emekli olduktan sonra evinin altında kemençe üretiyordu ama o, kemence kültürü, yöre türküleri için de kaynaktı: 1970'li yıllarda Kâtip Şadi'nin kemençesine türküler söylemiş, birlikte plaklar çıkarmışlardı. Ziya ağabeyden Anadolu'nun Sıcak Yüzleri(104)'nde yansıtıldığı üzere Timiye'yi derlemiştim... Bir gün önceden görüştüm Ziya ağabeyle. Gerekenleri anlattım. Pazar günü öğleden sonra ekibi oraya yönlendirdim. Derslerim olduğu için bulunamadım çekimde. Dönüşte görüştük Harun Bey'le, Ekrem Bey'le. İstedikleri düzeyde çekim yapmışlar.

Pazartesi Sürmene'ye gideceğiz. Öncelikle Sürmene kemençesi yapımı için Hasan Sancak'ın kemençe yapım yeri belgelenecek. Sonra da yörenin önemli adı Ali Rıza Temelli çekilecek...

Sürmene çekimleri için gerekli telefonları Görele İlçe Milli Eğitim Müdürü Abdulkadir Küçükali'den aldım. Abdulkadir Bey'in çayını içerek gerekenleri anlattım. İlgilendi. Bir iki telefon görüşmesinden sonra Sürmene için gereken plan oluştu. Bir gün önce de Hasan Sancak'la yeniden görüştüm. 2'ye doğru orada olacağımızı bildirdim. Görele'den vurduk yola, ver elini Sürmene... Yol boyunca genelde belgeselin içeriğiyle ilgili söyleştik.

Hasan Sancak'ın kemençe yapım yeri belediyenin yanında. Küçük bir çalışma alanı. Duvarları Hasan Sancak'la ilgili gazete haberi kesikleriyle dolu. Ancak el emeği kemençede "marka" olmuş. Yurtdışından bile "müşterisi" olduğunu söylüyor. Duvarda yabancı dille yazılı bir de belge asılı. Köydeki evinin altında yıllardır

kuruyan uygun dutları, gülleri ardıçları, erikleri biçtikten sonra burada küçük araçlarıyla yapıyor ünlenmiş kemençesini. Tüm yaptıklarında aynı özeni gösteriyor. Usta kemençeciye sattığıyla yeni başlayana sattığı arasında fark yok. Benim sorularıma karşılık veriyormuş gibi yapıldı çekim. Konuşkan, en küçük ayrıntıları da nedeniyle anlatıyor. Kemençe yapacağı ağacın tüm özelliklerini deneyim yoluyla çözümlemiş, ders anlatırcasına yansıtıyor ustalığındaki titizliği "Kemençe çalamam ama akordu benim gibi değme kemençeci yapamaz." diyor. Ününü bildiğim Hasan Sancak, özeniyle, ustalığıyla, yaptığı işin tekniğini çözümleyişiyle, başarınca mutlu oluşuyla etkiledi beni, Harun Yöndem'i, Ekrem Ergüder'i, genç arkadaşları... Öğleden sonra da köye evine gittik, orası da belgelendi. Doğal yapısıyla, bitki örtüsüyle Görele köylerini anımsatsa da onun köyünde "eski köy evleri" neredeyse tümden duruyor. Yıkmamışlar evleri, yanına yenisini yapmışlar. Yukarıdan dereye bakıyoruz Hasan Sancak'la, Orman Seven Deresi'ne. Karşı köy Aksu. Derede balık tuttuğu ilk gençlik yıllarını anımsıyor, ben de öyle…

Dönüşte Ali Rıza Temelli'yle buluşacağız. Öğle yemeğini belediyenin solundaki aşevinde yiyoruz.

Ali Rıza Temelli'yi bir hafta önce koymuştum belgesel listesine. Sürmene için önemli bir ad. Bölge kemençecileri üstüne çalışırken yıllar önce çıkmıştı karşıma. 1930 doğumlu. Kardeşleri de kendisi gibi kemençeci, türkücü, halkoyuncu.1950 sonrasında büyük kentlerde göstermişler hünerlerini. Babası Temelli soyadını İsmet İnönü'yü çok sevdiği için almış. İlginç anıları var bıçak oyunu oynadığı gençlik yıllarına ilişkin. Bir de askerken bir kaza nedeniyle yargılanan Ömer İnönü duruşmasında görevliymiş...

Ali Rıza Temelli, türkü yakan biri. Çoğu konularda türkü yakmış: Trabzon'a, Keşan'a, fındığa, hamsiye, arabaya, çeşitli araçlara...

Hamsi bölgemizde kültür öğesi. Ötekiler balık, bu hamsi, ayrıcalıklı. Temelli, hamsiye şunu yakmış:

BELGESEL NOTLARI-2

"Uy hamsi güzel hamsi
Denizde eder dansi
Biz bugün hamsi yeduk
Kimin var böyle şansi

Trabzon Giresun
Şu hamsinin beşiği
Bol hamsi ye açılsın
Gözlerinin ışığı

Hamsi yerken arkadaş
Varsa bir baş soğani
Karadenizlinin bu
En büyük armağani

Kaç gün hamsi yemedim
Bu yüzden oldum hasta
Aldık çarşıdan hamsi
Yaptuk ondan komposta

O kadar leziz oldu
Kompostayı kim sevmez
Hamsiden yapılmışsa
Şeker dahi istemez"

Çekimde çaldı, söyledi türkülerini Ali Rıza Temelli. Giyimine özen gösteren, takım giysisiz izlenceye çıkmayan yönüyle; yaptığı işi önemseyen, dinleyicilere de saygısı olan gençlere örnek bir kemençeci, türkücü Temelli. O bu belgeselde

olmasaydı çalışma eksik olmuş denebilirdi, Harun Yöndem'in, Ekrem Ergüder'in görüşünü paylaşıyoruz.

Temelli'yi "kartpostallık" Memişoğlu konağının önünde çekecektik. Araç gürültüsü, elektrik aksaklığı engelledi yapımcı Harun Yöndem'in düşüncesini. Çekim "Kültür, Folklor" derneğinde yapıldı.

Dernekte yöneticilik yapan kemençeci Hasan Kurt (l956) da yer aldı belgeselde.

Gençliğinde Sürmene'de düğünler yapmış. Bir iş kazası sonucu parmaklarında hasar oluşmuş. Kemençe çalmamış uzun yıllar. Arkadaşları, çevresi çalabileceğini, başarabileceğini söylemişler, yönlendirmişler, desteklemişler. Yeniden başlamış kemençe çalmaya. Düzgün çalıyor. Düzgün okuyor. Leose'yi çaldı söyledi, sonra da bir Sürmene türküsü örnekledi:

"Sürmene çarsusuna
Gızlar oturur gızlar
Bilmiyenler zanneder
Gökten indi yıldızlar

Sürmene çarsısunda
Ben golcuyum golcuyum
Beni soruyusuna
Salı günü yolcuyum"

Sürmene'de de Görele gibi salı günü pazar kurulduğundan "salı günlü" dörtlükler ortak yanımız...

Geç saatlerde döndük Görele'ye. Muharrem'le ben Görele'deki evimize, Harun Beyler rahat ettikleri otellerine. Yarın önemli bir çekim var Görele'de: Asker uğurlayacağız.

Daha önceden Görele Kaymakamı Ünal Kılıçarslan'la, Görele Belediye Başkanı Tolga Erener'le görüşerek asker uğurlamayı ayrıntısıyla planlamıştık.

Kemençeyi Haşim Torun, zurnayı Kemal Usta, davulu Namık Kırtorun çalacaktı. Görele Ziraat Bankası önünde başlayacak çalgılı horanlı asker uğurlama yürüyüşü Cumhuriyet Meydanı'nda (Gonakdüzü'nde) bitecekti. Belediyeden bir iki duyuruyla halkın katılımı sağlanacaktı, salı günü kalabalığı ilgiyi artıracaktı.

Bizdeki asker uğurlamanın ilk aşaması asker evinde çalgılı, yemeli içmeli, eğlenceli düğün niteliğindedir. Evdeki son gece yapılır. Bizim çarşıda yapacağımız Görele'de araca binmeden önceki uğurlama olacaktı.

BELGESEL NOTLARI-3

Asker uğurlama çekimi l4:30'da başlayacak. Öğleden önceyi değerlendirecek bir çekimimiz var. Görele Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bölümü Başkanı Yard. Doç. Meyser Kaya'nın görüşlerini alacağız. Meyser Bey, akademisyen kimliğiyle kemençeyle ilgili izlenimlerini, kemençe ve benzeri sazlarla ilgili düşüncelerini, kemençenin geleceğiyle ilgili neler yapılabileceğini, kemençenin evrensel çalgı olma yolundaki çalışmaları aktaracak.

Meyser Bey'in çekimi 10.30'da başlayacak. Ben 10'da buluşuyorum onunla odasında. Belgeselle ilgili bilgi veriyorum çayımızı yudumlarken. Çekimle ilgili bilgi alışverişinde bulunuyoruz. Belgeselde yer alacağı için seviniyor, teşekkür ediyor Meyser Bey.

Harun Yöndem, Ekrem Ergüder, çekim ekibindeki arkadaşlar geliyor az sonra. Çaylar içilirken çekim yeri tartışılıyor. Ekrem Ergüder, çekimin bu odadan daha geniş bir yerde, örneğin fakülte kütüphanesinde yapılmasının uygun olacağını belirtiyor. Kütüphaneye geçiyoruz. Hazırlıklar yapılıyor, özenli yinelemelerle gerçekleşiyor Meyser Kaya'nın çekimi.

15'e doğru Görele Ziraat Bankası Şubesi'nin önünde toplandık. Davul zurnayla başladı asker uğurlama yürüyüşü. Kemençe de davul zurnayla bütünleşerek Haşim Torun'un yetenekli parmaklarıyla Görele horanına dönüşüyor. Daha çok kemençenin önde olduğu çekimlerle Konakdüzü'ne giriyoruz. Horan "gızmıttı." Halka büyüdü. Çekim sürüyor, bitse bile horanın duracağı yok. Herkes yüreğini katarak gösteriyor horan hünerini, özgürce oynayışlar alaşağıda tekleşiyor, bütünleşiyor. Kemençeye türküler eşlik ediyor:

"Asger eddiler beni
Guram çığdı Yemen'e
Sol tarafdan vuruldum
Ağsın ganım çöllere

Asger olacağımı
Tirebolu'da duydum
Yanmış yüreglerime
Soğug suları guydum

Asger eddiler beni
Gideceğim bu ayda
Gaç al beni saru gız
Yogdur babandan fayda

Asger eddiler beni
Görele bizim tabur
Sevdalıg çekenlere
Sen ver Allah'ım sabur

Asger eddiler beni
Erzincan alayına
Seni almanın gülüm
Bakarım golayına"

Ben de bir iki tümceyle Görele'de asker uğurlamaların niteliğini anlatıyorum kameranın önünde, babamdan dinlediğim bir iki maniyi ekleyerek.

Bu bölüm de bitti. Oyalanmadan doğru Trabzon'a, Doç. Dr. Abdullah Akat'la buluşacağız.

KTÜ Müzikoloji Bölüm Başkanlığı'ndayız. Abdullah Bey'in makamında. İçten, sıcak tümceler, çaylarımızı yudumlarken bir yandan da çekim düzenlemeleri gerçekleştiriliyor.

Abdullah Akat, çok önemli bir ad bizim için, kemençe, türkülerimiz için. Onunla belki de ilk kez kemençemiz, türkülerimiz bilimsel çalışmalarla

yayımlanacak, belgelenecek, korunacak, notalanacak. Bu çok önemli, Abdullah Bey'de, bunu yaşama geçirecek güç, bilgi, yetenek var. "Çepniler ve Müzik" yapıtı da bundan sonraki değerli, önemli çalışmalarının belirtisi. Bu belgeselde açıklamalarıyla yer almasının bizim için önemi büyük.

Abdullah Akat, açık, net tümcelerle kemençenin tarihini, yayılışını, coğrafyasını, bölgemizdeki yerleşimini, dağılımını bilim insanı bakışıyla yansıttı. 28 Nisan'da KTÜ Merkez Kampüsü'nde "müzik çalıştayı" yapılacağını söyledi söyleşimizde. "O gün boş olursam, gelirim." dedim.

Abdullah Bey'le vedalaştık. Aracımızdayız. Yoğun bir çalışma gününü bitirdik. Harun Bey, "Ekip iyi bir Akçaabat köftesini hak etti." diyor. Muharrem'le ad yapmış bir köftecide söz birliği ediyoruz. Yollanıyoruz oraya. Görele'ye ulaşmamız 23'ü bulacak.

BELGESEL NOTLARI-4

Çarşamba günü öğleden önce Hüseyin Çınar'ın çekimi yapılacak, köyünde. Çınar'la daha önceden bir iki kez görüştüm çekim için. O çekim ekibini bekliyor, dersim olduğu için yokum ben bugünkü çalışmalarda. Ders aralarında Harun Yöndem'le telefon aracılığıyla konuşuyorum. Çekim sırasında kamerada arıza olmuş. Çekim yok bugün. İstanbul'dan yeni aygıt gelecek, bir Görele otobüs kuruluşu aracılığıyla. Perşembe sabahı otobüsten alınacak kamera. Bugün öğleden sonrası boş gün ekip için. Harun Yöndem bunu ekibi Giresun'a götürerek değerlendiriyor. Oradaki dostlarıyla buluşacak. Perşembe günü yoğun bir çalışma var. Hüseyin Çınar'ın kemençesi, güzel türküleri, etkileyici köy görünümleriyle görüntüleniyor. Ben dersteyim, Görele'de.

Çekim sonrası buluşuyoruz. Mehmet Sırrı Öztürk ağabeye gideceğiz. Telefonla geleceğimizi söylüyorum. Eşi Hava Hanım, "Buyurun, bekliyoruz." diyor. Yola çıkıyoruz. Aşağıda, mahalle yolunda araçtan iniyoruz. Bakımlı, işlenmiş, emek verilmiş bir bahçeyle tarlanın ortasındaki yoldan yukarıya Sırrı Öztürk'ün evine tırmanıyoruz. Önce ben giriyorum Harun Yöndem'le. Kucaklaşıyoruz özlemle. Sırrı ağabey mutlu, gülüyor, arandığı, sorulduğu için. "Hayrettin Hoca, nerelerde galdın?" diyor. Hoşbeş ediyoruz. Bizim köyü, eski Çürükeynesil köyünü anlatıyor. Yüzlerce anısı var köyümüzle, düğünlerle, yediği içtiği, gecelediği, yattığı evlerle ilgili. "Beni çok severlerdi." diyor. Şimdi yaşamda olmayan köyün horancılarını, türkücülerini, içkicilerini anlatıyor. Gülüşüyoruz arada bir. "Ey gidi günler ey..." diyor.

Çekimi dışarıda yapıyor arkadaşlar, evin kapısında. Sırrı ağabey anılarını anlatıyor kameraya. Ne yazık ki kemençe çalamıyor şimdi. Geçirdiği hastalık sonrası hızla iyileşme yolunda. Ona kemençe çalacağı günler diliyoruz. İnsanların ilgisizliğinden yakınıyor. "Fikret Ak'la Hayrettin Günay'dan başka arayanımız soranımız yok." diyor. Ahmet amcamı soruyor. Plağa okuduğu çok eski bir türküden söz ediyorum. "O günler de varmış." diyor.

Saat 16'da önceden sözleştiğimiz gibi Sami Günay'ın evinde, bahçesindeyiz. O da Sırrı ağabeyle aynı kuşaktan. Kemençede önemli bir ad, kaynak. Çekim evin arka bahçesinde çiçeklenmiş kirazların, meyvelerin arasında yapılacak. Çekim için gerekli hazırlıklar yapılıyor. Sami Günay'dan önce "Tuzcuoğlu", "Hasbal",

"Hamzabaş" dinleyeceğiz. Görele'nin en eski, olmazsa olmaz havalarından. Sami ağabey; yaşayarak, kendinden geçerek, başka dünyalardaymışçasına, yüce bir duyuşla çalıyor. Bize de duyumsatıyor çaldığını, yaşatıyor.

Bir de türkü çekilecek Sami Günay'dan: "Görele İnce Oyun"

"Çaldığım kemençe
Sesi gayet ince
İnsan bi hoş oluyu
Sevdiğini görünce
Aygınım baygınım ince bellim
Ooooof ooooooof çifte tellim
...."

Sami Günay'dan derleyerek yıllar önce notalattığım önemli bir türkü, önemli bir oyun ezgisi bu. Genel dilde "çiftetelli" olarak geçen terimin Görele'ye yansıyış biçimi. Gerek ezgisiyle gerekse kadın oyunu olarak "oyun estetiğiyle" olağanüstü bir sanat ürünü bu. Belgeliğimde Sami Günay'dan başka Sırrı Öztürk'ün, Kâtip Şadi'nin, Şenel Dandin'in, Durkaya'nın, Burhan Caba'nın, Nazmi Özdemir'in çaldığı (yorumladığı) Görele İnceoyun örnekleri var. Zaman zaman saydığım adların usta parmaklarıyla, kimilerinin sesleriyle ölümsüzleştirdikleri bu havayı dinlerim tek başıma, gözlerimi kapayarak. Yoğun duygulara kapılırım. 1960'ların, 1970'lerin inceoyuncuları, ablaları, yengeler geçer gözümün önünden... Onların hafif dönüşleri, kıvrılışları, el çırpışları, eller başın üzerinde fıtık atışları... Çalgı, ezgi güzelliğine bedenlerini, bellerini, ellerini, parmaklarını, omuzlarını, ayaklarını, yüzlerini, gözlerini, jestlerini, mimiklerini katışlarını... Bir daha hiç ele geçmeyecek güzelliğin, "estetiğin" anılarıyla yeniden yaşarım. "İyi ki o günlerin zenginliğini görmüşüm, yaşamışım." derim. İnsan ruhunun incelişindeki müziği, şiiri, oyunu insan yaratıcılığının bu büyük, doğal sanat varsıllığını alkışlarım, anlamaya çalışırım. İnsan güzelliği doğa güzelliğiyle bütünleşerek simgeler, renkler, devinimler yoluyla dönüşüyor sanata; halkoyununa, dansa, türküye, ezgiye... Yöremizde bunları, içteki bu güzellikleri ortaya çıkaran da kemençe, bizim kemençemiz...

BELGESEL NOTLARI-5

Sami ağabeyin Alacanlı'daki konutundan, bahçesinden ayrılıyoruz, az aşağıda oturan Burhan Caba'ya uğrayarak yarın öğleden önceki çekim için sözleşeceğiz. Yapca Mahallesi'ni geçtik, dönemece gelmeden bir zamanlar dikenden, sarıavudan içine girilemeyen düzlükte kurulu soldaki mahalleye dönüyor Muharrem, Burhan'ın oturduğu konutun önünde duruyor. Aşağıdan sesleniyoruz: "Burrhaaan..." Balkona çıkıyor Burhan Caba. Muharrem, ben araçtan iniyoruz. Yarınki çekimi bildiriyorum Burhan'a. "Tamam." diyor. Kendisiyle haftalar öncesinde konuştum bir iki kez, belgeselin içeriğini, önemini biliyor.

Yönetmen Ekrem Ergüder, yapımcı Harun Yöndem denizde de bir çekimin uygun olacağını belirtmişlerdi. Teknede yapılacak çekim Burhan Caba'nınki olacak.

Bizim kemençemizde Burhan Caba da önemli bir ad, önemli bir kaynak. Kemençede tam da babasının oğlu sözü en çok da ona yakışır, onun tellere dokunuşunda, tellerde gezinişinde hiçbir eksik bulamazsınız. Doğru teknikle doğru seslere ulaşır, eskiyle yeniyi kaynaştırır Burhan. Bizim havalarımız dışında taksimi etkili, başka bölgelerin türküleriyle, sanat müziği yorumlayışı kemençecilerin çoğunda az bulunur bir özelliktir.

Burhan Caba, cuma öğleden önce konuşturacak kemençesini özgün yanlarıyla. Çekimde yokum, dersim var öğleye dek.

Öğleden sonra Çürükeynesil (Sağlık Köyü) köy düğünündeyiz. Düğünde gerekli masaları, sandalyeleri daha önceden konuştuğumuz üzere Görele Belediye Başkanı Tolga Erener sağladı. Düğün Alacanlı'da, Sami Günay'ın evinde. Kız evi orası. Oğlan evi de bizim Oyrak'ta amcamın torunu emekli astsubay Mustafa Günay'ın evi. Sağlık Köyü Muhtarı Ahmet Torun düğün çağırdı köye. Belediye Başkanı Tolga Erener de belediyeden duyurularla düğün çağırdı.

Damat Şenol Kurtal, Eynesilli. Dershaneden öğretmen arkadaşım, alanı dışında halk müziğine, halk oyunlarına ilgisi büyük. Bağlama çalıyor, türkü söylüyor, yeri gelince halk oyunları eğitmenliği yapıyor. Diyeceğim "horanı horan gibi oynuyor", damat için biçilmiş kaftan, az bulunur böyle damat.

Gelin Ebru Şener, Eynesil'e yakın bir ilçeden, Eynesil'de çalışıyor. Şener'in babası Görele'de memurluk yaptığı için çocukluğu, öğrenciliği ilçemizde geçmiş gelinimizin. Yarı Göreleli desek yeridir. O da her bakımdan Şenol'a ayak uyduracak kişilikte. Çürükeynesil gelini için kırk yıl arasak bu denli uygunu bulunamazdı.

Öğleye dek dershanedeyiz Şenol'la dersimiz var. Öğleyin gelinimiz Ebru gelecek izin alarak çalıştığı bankadan. Gelinlik giyecek, düğüne hazırlanacak. Gelinlik bulmada çok zorlanmadık sevgili torunum Rabiasu'nun annesi, gelinim Hatice Günay'ın gelinliği Ebru Şener'e tıpatıp uydu. Düğünümüzde kemençe yanında davul zurna da yar. Kemençeyi Sami Günay çalacak, davul zurna Namık Kırtorun-Kemal Usta. Kemençecilerin biri de Haşim Torun.

Telefonlaşarak Alacanlı'daki düğün ortamının gerçekleşmesi için uğraşıyorum. Öğlede Yapımcı Harun Yöndem, Yönetmen Ekrem Ergüder'le buluştum. Onları Sami ağabeylere, düğüne gönderdim. Ben de az sonra gelinle damadı alarak oraya geleceğim. Şenol, Ebru geldi. Ebru'nun arkadaşı da gelmiş, ona gelin olurken (Sami ağabeyin evinde, giyinirken) yardımcı olacak.

Alacanlı'ya çıktık. Düğün ortamı güzel. Komşulardan, mahalleden, köyden, ilgi duyanlardan epeyce insan var. Kadınlı erkekli, çoluklu çocuklu... Kemençeci Sami Günay Çürükeynesil düğününde geçerli bir uygulamayı yerine getirdi: Bizi, Görele Cezayir havasıyla karşıladı... Gelini evde bıraktık. Oğlan evine, Mustafa Günay'ın evine gittik. Damadı evden çıkararak kız evine getireceğiz. Oradan gelin alınacak. Mustafa ile benim ortamda damadı evden alarak yolda yürüye yürüye getiriyoruz. Çekim başladı. Çekim ekibi araçta, aracın arka kapısı açık, oradan yapılıyor devinimli çekim. Kemençeli, davullu-zurnalı ilerliyoruz. "Cıbbanlar", "teeeyyy teeyyler" eşliğinde.

Kız evinde, Sami Günay'ın kapısında önce şöyle güzel bir horan kuruluydu, kadınlı erkekli, Çürükeynesil horanı. Yapımcı arkadaşım Harun Yöndem'i de almak istiyorum horana ama o "Çürükeynesillilerin yanında horan oynayamam." diyerek girmiyor horana. Belgesel çekimi dışında da başta arkadaşımız Fikret Ak olmak üzere birçok kişi özel çekim yaparak belgeliyor bu köy düğününü. Onlar neredeyse 1970'lerden beri köy düğünü olmadığını bilincindeler.

BELGESEL NOTLARI-6

Gelin hazır. Onu baba evinden çıkaracağız. Kapı kilitli. Bu kilidi ancak sevinmelik (bahşiş) açar. Bizim düğünlerde gelin içerideyken kapının önünde "Gelin Ağlatma Havası" çalınır. Herkes dışarda gelinin çıkmasını bekliyor, bu ünlü, güzel havayı kemençeci Sami Günay çalıp söylüyor:

"Eyvah eyvah eyvah da yavrum aman aman
Ben gelin oldum
Küçük kız kardaşımı da yavrum aman aman
Yerime koydum

Batak yere ev yapma yavrum aman aman
O batar gider
Uzak yere kız verme yavrum aman aman
O yiter gider

Gitme durnam gitme de yavrum aman aman
Bu yıl kış olur
Durnamın basdığı yerler yavrum aman aman
Donar daş olur"

Kapı sevinmeliğini vererek açtırıyorum kapıyı, gelini alıyor damat koluna. Ortaya getiriyoruz onları. Bir batıl inancı anımsayarak masa çevresinde dönmemiz isteniyor köyün kadınlarınca. Karşı koymuyoruz. Belgesel çekimleri, özel çekimler sürüyor. Yer yer yinelemeler de yapılmıyor değil.

Atalık horanı çekilecek. Gelin, damat, onların çevreleri, kadınlı erkekli büyük bir horan kurulacak. Kemençeyi Haşim Torun çalıyor horanda. Sami Günay horana girdi çünkü. Komşu köylerden gelenler, Hasan Tiryaki, Mehmet Çolak, Fevzi Külah ağabey özel giysisiyle horanda. Bizim köy tarafını saymıyorum. Onları muhtarımız Ahmet Yorun katmış horana. Çekim mekim unutuldu, horan gızmıttı, gerçekten eski

Çürükeynesillilerin horanını anımsatan bir horan bu. Çalan da oynayan da mutlu. Damat horancıydı ama gelin de horancı. Bizim köyün kadınlarının kimilerinde "zor beğenirlik" vardır, adama "mana bulurlar." Gelinle damadın mana bulunacak bir yanı yok ki. Su gibi ikisi de... Birbirlerine çok yakışmışlar. Damat yakışıklı, gelin güzel. Bizim köyün o zor beğenir kadınları çok beğendiler gelini. Damadı, horanını da alkışladılar... Çekim ekibi de yaptığı işten memnun. Harun Yöndem, Ekrem Ergüder başarılı bir eski köy düğününü belgelendirmenin mutluluğunda. Horana bayıldılar... Ekrem Ergüder, ekibi birinci katın balkonuna çıkararak oradan da aşağıdaki horanı görüntüledi.

Bugün başarılı, yoğun bir çalışma günü oldu. Yarın sabah sekizde Daylı köyünden yayla göçü çekilecek. Cumartesi yoğun iş günüm, dersler çok, çekimde olamayacağım.

Daylı çekimini dayımın oğlu Hasan Tiryaki ile arkadaşım Mehmet Çolak yönlendirecek. Onlara daha önce anlattım durumu. Onlar da gerekenleri ayarladılar. Ben akşamdan Harun Yöndem'e gidilecek yeri söyledim. Ulaşımdaki Muharrem oraları avucunun içi gibi biliyor.

Dönüşte Harun Yöndem'le, Ekrem Ergüder'le buluştum. Başarılı bir çekim olmuş. Öğleden sonra Kelete'ye (Çanakçı Düzköy'e) gidilecek ekin kazma belgelenecek...

Daylı yayla göçü çekiminde Harun Bey'le daha önceden sözleştiğimiz gibi Picoğlu Osman'ın evini de görüntüledi arkadaşlar. Ayrıca Kemençeci Salih (Salih Avcı) de Picoğlu etkisindeki kemençecilerden olmak üzere görüntülendi.

Ekin imecisi çekimi için çok zorlanmadım. Bu konuda daha önce de TRT Haber Anadolu izlencesi için böyle bir çalışma yapmıştım. Köyden tanıdığım Deregözlü Aslan Özdemir sağ olsun köylüyü işin içine çekerek çekim için gerekenleri bir hafta önceden yaptı. Bu çekim için Aslan'la üç dört kez yüz yüze görüştüm.

Kemençeli türkülü ekin imecisi neredeyse kalmadı artık Görele'de. Çalgıyla kazılan ekin ortamından nice türküler üretildi. Öyle her kemençeci ekin imecisine

çalgı çalamaz. Hem imeci havasını hem de imeci (ekin) türkülerini bilmek gerekir. Aslan Özdemir'le bunu konuştum öncelikle. O da kemençeci Ali Genç'in ekin kazdırdığını, türküleri de doğal olarak çalıp söylediğini anlattı. Rahatladım. Onları çekim ekibiyle köye, Kelete'ye göndermeden önce Aslan'la, kemençeci Ali Genç'le buluştum.

BELGESEL NOTLARI-7

Bu buluşmada belgeselin özelliğini, kemençe belgeselinde Görele'de, çevresinde gelenekte çok önemli olan ekin kazmanın işlevini konuştuk yeniden. Kemençeci Ali Genç, yıllar önce derleyerek yayımladığım (Görele İmeci Türküleri, Ekin Dili, Yeşilgiresun gazetesi) ekin türkülerini biliyordu. Bu gelenekte de yer almıştı.

Derslerim nedeniyle bu çekimde bulunamadım. Dönüşte Harun Bey, Ekrem Bey imeci çekiminin başarılı olduğunu, eski görkemli imecileri yaşattığını söyledi. Kemençeci Ali Genç'in söylediği ekin türkülerinin imeciye (çekime) değer kattığını, ekindeki bir bayanın bu türkülere doğaçlama karşılık verdiğini, bunun çekimi zenginleştirdiğini söylediler.

Çekim sonrasındaki zamanı adını Şenol Kurtal'dan aldığım Eynesilli yeni yetme kemençeci Osman Ergin'e ayırdık. Osman, Şenol'un çalıştırdığı horan ekibine çalıyor. Gelecekte yetkin bir kemençeci olacağını düşündüğümüz için bu çekimde en genç kuşaktan biri olarak bulunması uygundu.

Bu çekimlerde Görele kemençesinin önemli genç adı Haşim Torun'u Bozcaali sırtlarından Görele'ye bakan bir konutun üstünden çektik. Haşim, Görele görünümlü çekimde önceden saptadığımız iki eski, önemli türkü çaldı söyledi. Söyleyeceği türkünün birinde seçimi ona bıraktım. Ötekinin Görele Şırıp Havası olmasını ben istedim.

Bu önemli türkü bölgemizde kemençenin gelmiş geçmiş en önemli adı Karaman'ın yadigârı. Türküyü geçtiğimiz yıllarda Yeşilgiresun'da bir araştırma yazısıyla belgeleyerek sözlerini yayımlamıştım. Giresun Müziğinde Etkileşimi (8) yazımızda da yer vermiştim Şırıp Şırıp'a. Haşim; düzgün, disiplinli tekniğiyle öyle çalıp söyledi ki beni de Harun Bey'i de ta çocukluğumuza götürdü:

"Oy tepe üstü tepe
Kulakta altın küpe heeeeeey...
Gucağında uyusam
Öpe yüzünden öpe şırıp şırıp...

Oy Giresin Giresin

Geldi seni göresim can can...

İpek mendil olasın

Cebimde guriyesin şırıp şırıp...”

1943’te Ankara Devlet Konservatuarı’nın Karaman(1878-1964)’dan derlediği bu türkü çok güzel, çok etkileyici, olağanüstü. Haşim’in kemençesinde, eline, parmaklarına, yayına, diline yakışıyor. Türkünün en etkileyici yanlarından biri sözler arasında kemençenin işlevi. Bu türkünün müziğinde kemençeyle öyle geç işler, arada girişler çıkışlar yapılıyor ki anlatılması güç. Haşim; Karaman’ı, Durkaya’yı, Kâtip Şadi’yi anımsattı açıkçası. Müziğimizi çok iyi bilen Harun Yöndem, yıllardır müzik dinlenceleri çeken yönetmen Ekrem Ergüder Haşim Torun’un çalışını, tekniğini çok üstün buldular.

Bu ilk çekim çalışmasının son gününü Şalpazarı’na, Akçaabat’a ayırdık.

Şalpazarı’yla bizim kültürümüzün ortak yanları çok. Çepni müziği, kemençesi bunlardan önemlisi. Kullandığımız sözcükler, tümceler, konuşma biçimimiz de ortak.

Aluu (Aloğlu) Kazım, Ağasarlı Süleyman, Ali Çankaya gibi önemli adlar yetişti kemençede buradan. Onları anımsatacak bir kemençeciyi çekmemiz gerek. Ön araştırmada aradıklarımın gurbette olduğunu öğreniyorum. Halk Eğitim Müdürlüğü’nden de yardım alarak Şemsettin Gülbahar’ın Şalpazarı’nı yansıtacak ad olduğunu kararlaştırıyoruz.

Şemsettin Gülbahar’ı ad olarak bilmemize karşın bu çekimde tanışacağız yakından. Müdürlükte buluşuyoruz. Aluu (Aloğlu) Kazım’ın torunlarından o. Bu önemli. Kendi türküleri var, izlencelere, sahnelere çıkmış, kaset çıkarmış. Alçakgönüllü, hoşgörülü, sevecen, güler yüzlü kendini anlatmaktan kaçınan kişiliği yansıyor konuşmalarına.

Bu değerli kemençecinin çekimini Şalpazarı’na az “okarısında” iki obuzun birleştiği “Cazugölü” yanında yapıyoruz. Burası çok küçük ama çamı, kirazı, avusu,

fındığı, kestanesi bir arada upufak bir dinlenme, kaçış yeri. Türkü söyleyesi, kemençe çalası gelen buraya kaçıyor besbelli.

Şemsettin Gülbahar düzgün çalışıyla kendine özgü söyleyişiyle bir yol havası, bir de kendi türküsünü armağan ediyor belgesele...

Öğle yemeğini Şalpazarı'ndaki bir lokantada yiyoruz. Akçaabat'a geçiyoruz. Burası Koryanalı Hüseyin'i (Hüseyin Köse), Şevket Köroğlu'nu yetiştirdi. Onları anımsatabilecek bir adda anlaşıyoruz: Abdurrahman Değirmenci'yi buluyoruz. O da birlikte izlencelere çıktığı Üzeyir Karaduman'ı çağırıyor. İkiliyi Akçaabat'ın olağanüstü tarihsel evleriyle ünlü Ortaköy'de, Timurcuoğlu Konağı'nda çekiyoruz. Yürek yakan bir türkü söylüyorlar. Akşam yemeği sonrası Harun Yöndem'i, Ekrem Ergüder'i, ekiptekileri uğurluyoruz havaalanından.

BELGESEL NOTLARI-8

Düzgün Türkçe inceliğimle yüreğindekileri birleştirerek nice türküler yakmış Giresun'umuzu yansıtacak belgeselde Harun Yöndem, Ekrem Ergüder...

İlk çekim yeri Aksu. 20 Mayıs'ı, Aksu Şenliği'ni uyarlayacağız Sazların İzinde/ Kemençe'ye.

19 Mayıs akşamı Gürcistan'da geldi arkadaşlar, Batum'daki çekimleri tamamlayarak. Geceyi daha önceki kaldıkları otelde geçirdiler. Önceden kararlaştırdığımız üzere Görele'den dokuzda çıktık Muharrem'le. On beş dakika sonra otelin önündeyiz. Çekim ekibi salonda, kahvaltılarını bitirmiş. Hoşbeş, birer çay... Çekim aygıtları yerleştiriliyor Muharrem'in arabasına, yola çıkıyoruz.

Aksu Şenlikleri için daha önce Giresun Belediyesi'nden bir ilgiliyle konuşmuştum. Ülkemizi yasa boğan Soma yıkımı nedeniyle şenlik yapılmayacak bu yıl. Biz belgeselimize uygun görüntüleri çekmek zorundayız. Belediye ilgilisinden Aksu Mahallesi Muhtarı Âdem Ünal'ın telefonunu alıyorum. Muhtarla bir iki görüşmeden sonra çekim için gerekli olanları aktarıyorum ona. İşi benimsiyor, ilgileniyor içtenlikle belgeselde Giresun'un yer almasına seviniyor Âdem Ünal.

Saat onda Aksu'dayız... Muhtar Âdem Ünal'la kucaklaşıyoruz. Âdem telefondaki gibi sıcak ilgili, içten. Çekim için gerekenleri yapmış. Harun, Ekrem Beyler'le tanıştırıyorum. Çekim öncesi çalışmalar sürerken ayaküstü konuşuyoruz çekimle ilgili. Yaşar geliyor o sıra, sevgili Yaşar Çakır. Elinde bir poşet sıcak Giresun simidi. Harun Bey'le Giresun'da yapılan Ahmet Kaçar Sanat Gecesi'nden tanışıyorlar. Yaşar Çakır, "Ahmet Kaçar uzmanı" olma yanında Giresun kültür-sanat gönüllüsü.

Aksu Deresi, Karagöl çevresinden gelen Kızıltaş'tan, Sarıyakup'tan, Pınarlar'dan, Güdül'den su toplaya toplaya büyüyen 60 kilometreye ulaşan mânilere, türkülere esin olmuş ilimizin simge derelerinden:

"Aksu derler adına (a canım mercanım)
Soğuktur inadına (bir tanem)
İçenler erer imiş (ah canım mercanım)

Hemencek muradına (bir tanem)

Atma da taşı sinelerim yareli yareli yareli

Denizin dibi kaya (ah canım mercanım)

Cemalin benzer aya (bir tanem)

Ben ömrümü geçirdim (ah canım mercanım)

Günleri saya saya (bir tanem)

Atma taşı sinelerim yareli yareli yareli

Ayağında yün bağı (ah canım mercanım)

Ben yemem koyun yağı (bir tanem)

Kızlar benden istiyor (ah canım mercanım)

Zilifine gül yağı (bir tanem)

Atma da taşı sinelerim yareli yareli yareli"

Yıllar önce Muzaffer Sarızözen'in derlediği, notaladığı bu türküyle, Ahmet Kaçar'ın yazdığı, bestelediği Aksu'yla (Seyit Vakkas'ı görünce sevincinden Dereli'de/ Köpük yapmış saçlarını duvağını takmış Aksu), mânilerle, şiirlerle onurlandırılmış, çağlara tanıklık eden Aksu.

Bölgemizdeki Mayıs Yedisi geleneğinin Giresun'daki simgesi Aksu. Türk kültüründeki suyun kutsallığının törelere, geleneklere, inançlara yansıması. Doğumu simgeleyen saçayaktan geçme, dere taşlama da "dertten, beladan kurtulma, uğursuzluğu savma"nın yansıması. Bunlar doğal olarak yansıtılıyor çekime. Su bolluk, bereket, yaşamın kaynağı. Yaşam, sudan karaya doğru başlamış. Su arılık, duruluk, temizlik, sağlık... Sığır yıkama da bunların simgelenişi.

Aksu Muhtarı Âdem Ünal'ın çekime katkısı çok. Her şeyi ayarlamış. Kemençeci Yılmaz Bekdemir işini biliyor, kemençesinin düzgün sesine türkülerini katarak horan oynatıyor. Giresun karşılaması oynatıyor. Oyunların unutulmazı Yağlıdere Akköy'den halk oyuncu İsmet Can.

Çekim sonrası Giresun Yaylalarına vuruyoruz araçlarımızla. Âdem Ünal da bizimle, yol göstericilik yapıyor. Yaşar Çakır binbir "tembihle" nereleri çekebileceğimizi, nerede yemek yiyeceğimizi anlatıyor bizi uğurlarken.

Yayla cenneti Giresun'un doğal görüntülerini yer yer duman kaplasa da insanı dinlendiren, coşkulandıran, insanın yaşama sevincini cıvıl cıvıl kuş sesleriyle dolduran, guguk sesleriyle duygulandıran doğal çekimler yapıldı. Giresun çekiminden Yapımcı Harun Yöndem, Yönetmen Ekrem Ergüder memnun.

Yarın Şebinkarahisar'a gidilecek. Halk Eğitim Müdürü Sabri Çamcı, telefon görüşmelerimizde çekim için gerekli hazırlıkları yaptığını söyledi. Özellikle Ali Yolcubal, Rasim Çatal bu çekimlerde kemençe, yöre kültürü, Şebinkarahisar türküleri konusunda kaynak kişi. Çekim sonrası gece Şebinkarahisar'da geçirilecek. Sonraki gün Gümüşhane görüntüleri alınacak. Torul Halk Eğitim Müdür Yardımcısı Mehmet Salih Turan'ın katkılarıyla yöreyi kemençede İnan Ayhan yansıtacak.

BELGESEL NOTLARI-9

6 Nisan Pazar günü başlayan Sazların İzinde/Kemençe belgeselinin bölgemizdeki son çekimleri Ağustosun birinde başladı, dokuzunda bitti.

Bu çekim sürecinde kimi konuşmalar, fındık toplayanlar, aya-coğrafyaya uygun doğa görüntüleri, Tonya'dan yaylaya çıkış, yerel sanat yansımaları, Görele kemençesinin yaşayan çok önemli adı Kâtip Şadi çekimleri yapıldı.

9 Ağustos Cumartesi, Sis Dağı Şenliği çekilecekti. Aylar önce almıştı yapımcı Harun Yöndem bu şenliğin çekimini belgesel izlencesine. Şalpazarı Belediyesi düzenliyordu bu yıl şenliği. Belediye yetkilileriyle telefon görüşmelerimiz sonucu öğrendik şenliğin içeriğini, akışını.

Sabah sekiz buçukta Görele Konakdüzü'nde buluştuk. Yapımcı Harun Yöndem, Harun Bey'in eşi, kameramanlar... Üç de konuğumuz var: Baldızım Hanife, bacanağım Özcan Temel, üçümüzün de çok eski arkadaşı Ayşe Devge. Özcan'la Ayşe, 195. Sis Dağı Şenliği'ne tanık olmayı Hanife'ye borçlular. Hanife'nin Harun Bey'e ricası sonucu bulunuyorlar böyle önemli bir çekimde, yayla şenliğinde.

Şalpazarı'na dek çevre görünümleri üstüne söyleşe söyleşe yol aldık. Bir ara nereden çıktıysa söyleşi "Amazonlara" geldi çattı. Harun Bey'le ta Ege mitolojisinden girip tarihsel kaynaklardan çıktık. Şalpazarı'nda durmasaydık belki de daha kurulacak tümcelerimiz vardı. Şalpazarı'nda daha önce çekim yapmıştık ama ilçenin yukarıdan, egemen bir tepeden görünümü çekilmemişti. O gerçekleştirildi.

Hanife'yle Ayşe'nin getirdiği su böreğiyle Şükrü Usta ağabeyin ünlü, özgün, tek kesmelerini çay eşliğinde yedik.

Sis'e yaklaştıkça araç sıklığına çevrenin insanı etkileyen vadi, koru, orman, oba görü-nümleri karışıyor. Sıkça uzandığım buralar her bakışımda erinç dolduruyor içime. İlk kez görenlerse daha da coşkulu.

Trabzon'un, Giresun'un ortak yaylası Sis'teyiz. Fındık toplama, iş zamanı olmasına karşın şenliğe ilgi yoğun. Şenlik alanına giden yol boyu kurulmuş Sis

pazarı: Giysiciler, dönerciler, köfteciler, ızgaracılar, kavurmacılar, dudiyeciler, takıcılar, meyveciler, oyuncakçılar, baloncular, yerel ürün satıcıları...

Bence en güzel, en ilginç, en çekici görüntü Şalpazarlı kız çocuklarının, kızların, gelinlerin, kadınların, analarının, ninelerin yerel giysileri. O renk cümbüşü bu yıl 195. yapılan şenliğin tarihsel dışavurumu, beğeni anlayışı, nineden toruna aktarılan dilin, türkünün, atma türkünün, deyimin, söylencenin, sevginin, kardeşliğin, sanat üretiminin, çalışkanlığın, teri eğlenceyle kurutabilmenin, yaşama bağlılığın, mutluluğun, hüzün paylaşımının simgesi.

Şenlik alanına doğru ilerliyoruz. Güneş bastırdı şimdilik. Yazın kullandığım şapka mı da unutmuşum. Harun Bey'in değerli eşi çözdü bu sorunu. Belediye yetkililerinden aldığı "Şalpazarı Belediyesi I95.Sis Dağı Şenliği" şapkasını dağıttı şapkasızlara.

Yukarıdan, tepeden davul zurna sesleri duyulmaya başladı. Çok büyük bir horan halkası tepeden iki kol olarak oynaya oynaya inecek alana, birleşecekler, büyük horan halkası olarak oynayacaklar kemençeler davul zurnalar eşliğinde.

Horanın ucu gözüktü. İniyorlar yamaçtan aşağı. Kameramanlar çekimde. Harun Bey'le eşi de sürekli çekiyorlar gördükleri güzellikleri.

Horanın iki ucu yolu yarıladı. Benim bulunduğum ortalara ulaştı. Davul zurna yıkıyor ortalığı, bir horan, bir horan, her yaştan erkekli kadınlı... İçim gitti. Duramadım yerimde sol uca girdim, yama aşağı oynamak zorsa da o andaki duygu ortaklığı, kardeşlik, dostluk, arkadaşlık, Oğuz-Çepni gelenek birlikteliğiyle ayaklarım kendiliğinden uymaya başladı davulun, zurnanın, kemençelerin ritmine... Omuzlarımda bir devinim, bir titremeler... Sol yanımdaki benden bi on yaş büyüktür, iyi oynuyor, hemen köyden, fındıktan çıkıp geldiği belli köy şapkası, hafif sakalı... Ona uyum sağladım, fena oynamıyoruz. Ara sıra nara da atsam yeridir. Sağ yanımdaki "evladım" lise yaşlarında bi genç kız. Bizim gibi değil, bizden çok güzel oynuyor. Ara sıra da fırçalıyor beni, "Amca bana uysana." diye.

Horan sonrası ara verildi. Samsun müftüsüymüş, bir konuşma yaptı. Kemençeye, horana "olur" dedi. "Bayanlarla erkeklerin oynaması, birbirlerini

izlemesi olmaz." dedi. Besbelli burada, Görele'de, Giresun'da, Oğuz-Çepni yurdunda birlikte oynayanların "bacı-gardaş" olduğu, bunların ekinde, düğünde, imecide, tarlada, bahçada, fındıkda, mısırda, çidde çubukda birlikte çalıştıkları, geleneğimizde erkekle kadının gardaşça yanyana bulunduğunu akıl edemedi. Hem de binlerce yıllık bacı-gardeşliği, kadının da erkek gibi söz hakkını unutuverdi. Olsun kusura bakmamalı. Yaşamla, coğrafyanın gerçeğiyle "kürsü konuşmaları" uyuşmaz çoğunca.

Güneşi de sisi de, çiseyi de yağmuru da yaşadık Sis'teki çekimlerde...

BİLMECELERİMİZ-1

TDK'nin 1974 (altıncı baskı) baskılı "Türkçe Sözlük"ünde şu tümceyle tanımlanmış bilmece: "Bir şeyin adını anmadan niteliklerini üstü kapalı söyleyerek o şeyin ne olduğunu bulmayı, dinleyene ya da okuyana bırakan eğlence, küçük ve hafif muamma."

Kurum sözlüğü tek tümcelik bu tanımı 1992 baskısında söyle yapmış: "Bir şeyin adını anmadan üstü kapalı söyleyerek o şeyin ne olduğunu bulmayı dinleyen ve okuyana bırakan, oyun, muamma."

Bu tanımı temel anlam olarak sunan sözlük, terimin benzetmeli (ikinci) anlamını da aktarmış: "Bilinmeyen şey, muamma."

İkinci anlamı örneklemek için iki de deyim vermiş: "bilmece çözmek, bilmece gibi konuşmak"

Yazın terimleri için yıllardır kaynak olarak kullanılan sözlüklerde bilmece terimiyle ilgili izlenen yol şöyle:

TDK'nın 1974 baskılı "Yazın Terimleri Sözlüğü", terimi açıklarken sözcüğün Fransızcasını (devinette), Eski Türkçe'sini (muamma) vermiş. Önce eski edebiyatımızdaki yerini tanımlamış: "Adları, kavramları, değişik söyleyişler anlatışlar içinde gizleyen divan çağı söz oyunu."

Tanımın ardından altı ikilikten oluşan IV. Murat'ın bilmecesini, altı ikilik tutarındaki çözümüyle örneklemiş.

"Yazın Terimleri Sözlüğü" bu açıklamadan sonra terimin öteki karşılığını da şöyle açıklamış: "Ortak halk yazını türlerinden biri olup, bir nesnenin adını anmadan niteliklerini üstü kapalı söyleyerek o nesnenin ne olduğunu, dinleyene bırakan bir söz dizini; küçük ve hafif muamma (uyaklı ve düzyazı biçimleri vardır)." Örnek:

Bir tas yoğurdum var; yarısı ak yarısı kara (Göz)

Sarı tavuk dalda yatar, dal kırılır yerde yatar (Ayva)

L. Sami Akalın'ın genişletilmiş üçüncü baskısı 1972'de çıkan "Edebiyat Terimleri Sözlüğü", terimi tanımlamaya, "Bütün uluslarda örnekleri görülen çok eski

bir sözlü halk edebiyatı türü." tümcesiyle başlamış. Ardından açıklamaya geçmiş: "Her toplumda hoşça vakit geçirme amacının doğurduğu yaygın bir zekâ ve söz oyunu. Türk bilmecelerinin çoğu ölçülü, kafiyeli, aliterasyonlu, cinaslı bir sanat yapısı gösterir. İç özellikleri bakımından da Türk toplumunun yakıştırma gücünü, değer yargılarını, dünya görüşünü, akıl seviyesinin üstünlüğünü, şakacı-nükteci yönünü, günlük yaşayışını yansıtırlar.

Aman benim yastığım

İçine un bastığım (İğde)

Bulunacak sözün harflerini çıtlatanlara harf bilmecesi, birkaç hecesini verip tamını buldurmaya çalışanlara hece bilmecesi denir."

Yazın tarihçisi, sözlükçü Mustafa Nihat Özön, "Edebiyat ve Tenkid Sözlüğü"nde bilmece terimine yer vermemiş. (İnkılâp ve Aka Kitabevleri, İstanbul,1954)

Yazın öğrencileri, öğretmenleri için yayımladığı kaynak yapıtlarla tanınan Seyit Kemal Karaalioğlu, "Edebiyat Terimleri Kılavuzu"nda bilmece terimine bir sayfaya yakın yer ayırmış.

Daha önce kimi çalışmalardan aktardığımız bilgileri kendi tümcesiyle yansıtan Karaalioğlu şu ayrıntıları da vermiş:

"Bilmeceler sözcük oyunlarına dayandığı gibi, 'bilmece bildirmece', 'metel metel', 'mesel mesel', 'ol nedir kim' gibi sözlerle de başlar. Çoğunca aa-aab-aaba tarzında yedili, sekizli hece örgüleri içerisinde sorulur. Türk halk edebiyatında bilmecelerin önemli bir yeri vardır. Masallarda, şiirlerde, hikâyelerde, menkıbelerde çok geçer. Bunların yaratıcıları bugün belli değildir. Halkımızın işgücünü artırmak, durgun yaşayışlarına bir canlılık katabilmek endişesinden doğan, yorgunluk alan, renkli bir kafa sporudur."

Karaalioğlu açıklamasını örneklerle bitirmiş. "Seyirttim tepeye yular taktım sıpaya (İğne-İplik)"

Üçü dörtlük olmak üzere on yedi örnek vermiş Karaalioğlu.

BİLMECELERİMİZ-2

Y. Doç. Dr. Sait Evliyaoğlu ile Şerif Baykurt'un Ankara'da 1988'de yayımladıkları (ikinci baskı) Türk Halkbilimi'nde halkbilim araştırmacıları için araştırma yöntemleriyle ilgili değerli bilgiler var. Yapıtın üçüncü bölümü, "Folklor ve Halk Edebiyatı" baslığını taşımakta. Bu bölümde, "mani, koşma, varsağı, destan, türkü, masal, efsane, atasözü, bilmece, tekerleme, halk öyküleri, koçaklama" tanımlanmış. Bilmece başlığında aktarılanlar: "Toplumların ilkel devirlerinden beri bilmecelere sahip olduklarını tarih kitapları kaydediyor."

Bilmeceler, henüz okuma yazma bilmeyen insanlar tarafından uydurulmuş, yaratılmıştır. Bilmecelerin yaratıcıları toplumlardır. Onlar halk zekâsının ürünleridir. Herkes tarafından beğenilerek dilden dile ve kuşaktan kuşağa geçerek ulusların malı olmuştur. Bilmecelerin de konularını, hayvanlardan yiyecek ve içeceklerden, doğa olaylarından ve dinsel inanışlardan sosyal olaylara kadar her çeşit olgulardan aldığı görülmektedir." Yazarlar bu açıklamayla yetinmişler. Konuyu örnekleme gereği duymamışlar.

Halkbilimci, oyun yazarı Sedat Veyis Örnek'in Kültür Bakanlığı Yayınları'nda 1995'te yayımlanan "Türk Halkbilimi" konuyla ilgili çalışacaklar için kaynak yapıt, ders kitabı niteliğinde. Sedat Veyis Örnek konuyu daha çok, "doğum, çocuk, sünnet, evlenme, ölüm" ekseninde örneklendirdiği için bilmece konusuna değinmemiş.

Türk Halkbilimi denince ilk anımsayacağımız Prof. Pertev Naili Boratav'dır.

16 Mart 1998'de, doksan bir yaşında aramızdan ayrılan Boratav geriye yüzlerce yapıt, binlerce makale, yüz bine yakın belgelik derleme bıraktı.

Dünyaca bilinen bilim adamımızın Gerçek Yayınevi'nce 1973'te yayımlanan "Türk Halk Edebiyatı" (ikinci baskı) bilmece konusuna on sayfa ayırmış.

Bilmecelerin, hangi nitelikleriyle halk edebiyatı türü değeri taşıdığı, bilmecelerin biçim bakımından çeşitleri, bilmecelerin içerikleri bakımından çeşitleri,

bilmecelerin bir eğlence aracı olmaktan başka anlamı olduğu, bilmecelerin oluşumu bu değerli yapıtta örneklerle açıklanıyor.

Boratav, bilmeceleri biçim bakımından şöyle kümelendiriyor:

"1. Başlangıçları kalıplaşmış olanlar:

a. 'Metel metel, mesel mesel, bilmece bildirmece, tap tapmaca' gibi türün adı anılarak başlayanlar,

b. 'Benim bir oğlum var; benim bir kızım var' sözleriyle başlayanlar,

c. 'Bir acayip nesne gördüm' diye başlayanlar,

d. 'Ol nedir kim?' sorusu ile başlayanlar

2. Soruları ses taklidine sınırlanan bilmeceler

3. Kelime oyunlarına dayanan bilmeceler

4. Aynı bir nesneyi olumlu ve olumsuz -çelişkili- önermeler ile tanımlayarak çözümü güçleştiren bilmeceler."

Yazar, "Bir bilmecenin içeriğinden onun konusunu yani bilmece ile sorulan sorunun çözümü olan nesneyi, olayı ya da kavramı anlıyoruz." girişiyle içerik açısından bilmecelere değiniyor. Sonra da konuyu kümelendiriyor:

"İnsan konulu olanlar, hayvan konulu olanlar, bitki konulu olanlar, cansız madde konulu olanlar, tabiat olayları konulu olanlar; akıl, uyku, rüya konulu olanlar."

Boratav, açıklamasını örneklerle pekiştirmiş. Bilmecelerin oluşumuyla ilgili düşüncelerini açıklayan yazarın saptamaları ilginçtir:

"Bilmecelerin oluşumunun ilk anını kesin olarak gözleyip saptamak güçtür; gerçeğe yaklaşan ihtimaller ileri sürülebilir ancak ve her bilmece için ayrı bir oluşum yolu izlenmesi gerektiğini unutmamalıdır. Aslında bilmece olmadığı halde, anlatımında ki özellik gereğince bilmece olarak da söylenebilecek bir metin, o amaca uygun düşünülüp söylendiği andan başlayarak 'bilmece' olmuştur. Örneğin: 'Karşıdan atlı geçti/ Nalı parlattı geçti/ İllere selam verdi/ Bizi ağlattı geçti' manisi çözümü 'ölü' (cenaze) olan bir bilmece olarak söylenmiştir."

BİLMECELERİMİZ-3

Prof. Dr. Şükrü Elçin'in oylumlu yapıtı Halk Edebiyatına Giriş (ikinci baskı, 1986) konuyu on altı sayfayla inceliyor. Elçin, öncelikle "bilmece" sözcüğünü irdelerken Türkçe konuşulan başka coğrafyalarda bilmece yerine, "tapmaca, tappaca, tapzuğ, tapkır, tavısak, tapcang-nımah, matal, cumbak, yumak" sözcüklerinin kullanıldığını belirtiyor.

Elçin'in verdiği bilgiye göre Bilecek'in Gölpazarı kasabasında bilmece için kullanılanlar da ilginçtir: "masal, mesel, hikâye, metel, bulmaca, söz, dele, fıcık, gazelleme."

Elçin önemli makalede bilmeceleri; "anonim mahsuller", "manzum bilmeceler", "mensur bilmeceler" olarak bölümlendirmiş. Sonraki bölümlerde konularına göre bilmece örnekleri sıralamış. Elçin'in örneklerinin kimileri:

Hurdan vurdum kılıcı
Halep'ten çıktı ucu (Şimşek)

Çıktım merdiven yarısına
Baktım ayın sarısına
Kuşlar içinde bir kuş var
Meme verir yavrusuna (Yarasa)

Ey bulutlar bulutlar
Yusuf'u yedi kurtlar
Ben bir şekil kuş gördüm
Tepesinde yumurtlar (Buğday)

Ufacık kırmızı bir ev
Ne kapısı var ne penceresi
İçinde yıldızdan bir yatak

Yatakta beş büyük yavrucak (Elma)

Biz altı kardeşiz

Altımızın da ayrı işi var

Derya yüzünde

Bir balık kardeşimiz var

Kim bilirse bu bilmeceyi

Yetmiş bin altın

Bir donanmış at müjdesi var (Sultan Ahmet Cami'nin minareleri, Kız Kulesi)

Karada bir gemi

Başındadır yelkeni

Nedir dümeni

Bil bunu göreyim seni (Akıl)

Hak Teâlâ hoş yaratmış beş yemiş

Beşi dahi birbirini görmemiş

İkisine gün dokuruz yaz kış

Üçü dahi gün yüzünü görmemiş (Namazlar)

Anası var

Babası yok (İsa Peygamber)

Al geti al var geti

El değmemiş ağaçtan

Koklanmamış gül geti (Gelin-Kerkük'ten)

Elçin; bilmecelerin soruluş biçimini, bilmecelerin çözülüşündeki yöntemleri, yaratıcıları bilinen bilmecelerin özelliklerini örnekleriyle açıklamış konuyu işlerken.

Yazısını bilmecelerin kaynaklarıyla ilgili görüşlerinden sonra bibliyografyayla bitirmiş Şükrü Elçin.

BİLMECELERİMİZ-4

Halkbilim araştırmacısı Sadi Yaver Ataman'ın "İstanbul" konulu yazılarını İstanbul Büyükşehir Belediyesi "Türk İstanbul" adıyla 2006'da yayımladı. Ataman'ın 100. yaşı için yayımlanan yapıtta bilmecelere on üç sayfa ayrılmış. Ataman, bilmecelerle ilgili genel bilgi yanında kimi örneklerle değişen yaşam biçiminin, kullanılan araç gereçlerin zaman içinde yeni ürünler doğurduğunu belgelemiş.

Yazıyı seçme bilmecelerle bitirmiş.

Ataman'dan İstanbul bilmece örnekleri:

"Kara koyun meler gider
Dağı taşı deler gider (Tren)

Bir kuyruksuz kedi
Miyav miyav dedi (Otomobil)

On paralık nişadır
Dünyayı ısıdır (Elektrik)

Hamamda kurna
Davulda zurna
Ben çalayım
Sen oyna (Gramofon)

Sesi var canı yok
Konuşur ağzı yok (Radyo)

El işler
Ağız söyler (Daktilo)

Tava değil kulpu var
Bekçi değil düdüğü var
Hanım değil göbeği var (Düdüklü Tencere)

Lamba düştü ıs dedi
Tava düştü tan dedi
Anam geldi bul dedi (İstanbul)

Küçücük kuşlar
Camiyi taşlar
Kendi yiyeceğini
Ele bağışlar (Arı)

Kara tazıyı nalladım
İstanbul'a yolladım (Mektup)

Bir derede bir değirmen
Kaldıramadım sindiremedim
Çarka vurup döndüremedim
Usta gelip kaldırsın da bindirsin de
Çarka vurup döndürsün (Saat)"

Yöremizde eskiden özellikle kış gecelerinde komşular bir evde toplanırlar, söyleşirler, anı, fıkra anlatırlar; kent, gurbet görmüşler sinemalarda izledikleri filmleri yeniden yaşarcasına ballandıra ballandıra aktarırlardı.

Böyle gecelerde bilmece sormak da gelenekti, bilmece uydurmak da...

Yöremizdeki bilmecelerin kimilerinin bu ortamlarda üretilmiştir.

Fındık toplama, fındık soyma imecilerinde de yeri gelince bilmece sorulurdu.

Genelde geceleri yapılan darı soyma imecileri de bilmecelerin sorulduğu, üretildiği ortamdır. Bu imecilerde en yaygın oyun çul oyunuydu. Koyu taneli koçanı bulmaya dayalı bu oyun imeci bitene kadar sürse de ara sıra soluklanarak bilmece sorma oyununa geçerdi çalışanlar.

BİLMECELERİMİZ-5

Çocukların, gençlerin oyunları, oyun alanları da bilmecelerin yeşerdiği yerlerdir. Sinmecek, emenalmaca, alimatiş, beştaş, kuyutaşı, çelik gibi belli kuralları olan oyun alanlarında çocuklar, gençler topluca bir arada bulunduklarından birbirlerine bilmece sorarlar. Kimi bilmeceler usta işi olmasa da böyle sıralarda yeşerir. Soran da yanıtlayan da "zekâ" kıvraklığını gösterme fırsatı yakalar.

Bilmece sormanın, üretmenin özel bir anı, sırası yoktur. En az iki kişinin oynaması, hoşbeş etmesi bilmece ortamı doğurur.

Böyle zamanlarda önceden bilinenler tükenince yenileri üretilir. Bunlar gelenekselleşecek, ortaklaşa ürüne dönüşecektir benimsenirse, yaygınlaşırsa.

Maniler, türküler, atasözleri gibi.

Yöre bilmecelerinde düzyazı örneği olanlar, ölçülü uyaklı olanlara göre sayıca az. Düzyazı örneği olanlar da sıradan tümceler değil, kulağa hoş gelecek biçimde, bu özellik insanımızın bu tür söz oyunlarında uyuma önem verdiğini gösterir.

Bilmecelerimizi inceleyecek, yorumlayacak olanların özellikle kimi özellikleri saptamaları, örneklendirmeleri yerinde olacaktır: Kimi bilmecelerimiz başka bölgelerin bilmeceleriyle ortak. Kimileri başka bölgelerinkiyle bir iki sözcük ya da bir tümce farklılığıyla oluşmuş.

Genel olarak bilmecelerimizde şiirsel biçim özellikleri görülmekte: uyak, redif, hece ölçüsü, ses yinelemeleri…

Bunlara eğretileme, benzetme, kişileştirme, dolaylama, ad aktarması, iğneleme, değinmece, soru, abartma, yineleme, seci, ündeş, ünlem, bilmezlenme, güzel nedenleme, karşıtlık zincirleme, beklenmezlik, tevriye gibi söz sanatlarını da ekleyelim.

Özellikle türkülerde çok yaygın olan doldurma sözler, dizeler; kimi zaman da uyak yapmak için kullanılan anlamsız sözler de bilmecelerimiz için çalışacaklara ipucu niteliğindedir.

Bilmecelerimizde soyut olanı somutlaştırarak yansıtma yanında, somut olanı da soyut kavramlarla anlatma görülmekte.

Kimi bilmecelerimizin gerçeküstücü öğelerle kurulduğunu, çağrışım zenginliğiyle üzerinde durulması gerektiğini ekleyelim.

Yıllardır bölgemizde halkbilim ürünleri derlerken dosyamızda hiç de azımsanmayacak ölçüde bilmece birikti. Bunları abecesel sıralamaya gitmeden aktaracağım. Daha kapsamlı çalışmalara kaynaklık edecektir bu ürünler:

Ağaçda kuşlar öter
İki gardaş daş atar (Kuş Lastiği)

Goca burun üstünde
Tüter dumanlar tüter
Soğukta ısınırız
Yemekler urda bişer (Ocak-Kemer)

Gapılarda bi çeşme
Durur da bize bakar
Üzüm ayı gelende
Oluğundan gan akar (Şırana)

Çubuktan ördüm seni
Goca göbekli şişman
Darım dursun içinde
Gışın olmam pişman (Darı çöteni)

Darı tarlamda cansız bekçi (Korkuluk)

Bir güçük ev gapıda

Ver ederim ateşi

O olmasa yiyemem

Gışın fasulye aşı (Fırın)

Aşam açar

Zabah toplar (Yıldız)

BİLMECELERİMİZ-6

Yol üstünde kitli sanduk (Mezar)

Yol üstüne saç godum
Geleni gideni aç godum (Oruç)

Sekiz çakal yavrusu, dokuz anası, on babası
Gaç eder? (On)

Bir yumağım var
Sara sara bitmez (Yol)

Çıkma insan elinden
Ağzı var belinden (Yayık)

Deriye doğru gündüz gider
Guyruğu dümdüz gider (Tava)

Tıp urda tıp burda
Tıp gapının arkasında (Süpürge)

Annesi şişman
Babası uzun
Gızı güzel
Oğlu boyuna gezer (Soba Borusu, Ateş, Duman)

Mesel mesel mert keser
Damar oynar et keser (Makas, Kırklık)

Mesel mesel met atar

İki sıçan g.. atar (Mekik)

Bizde bi guyu var

Guyunun içinde bi yılan var

Yılanın ağzında mercan var (Gaz Işığı, Camlı Işık)

Beş gardaş birbirin govalar (Çorap İğnesi)

Hırsız içerde başı dışarda (Çivi, Mıh)

Ben giderim u gider

Sofra gadar iz eder (Hedik)

Ağaçdan atsam gırılmaz

Suya bıraksam gırılu (Kâğıt)

Ocak başında gara oğlan (İbrik)

Ben giderim u gider

Önüm sıra tın tın eder (Baston, Değnek)

Ben giderim u gider

Arkam sıra tın tın eder (Gölge)

Ormanda seslenür

Eve gelür yaslanur (Balta)

Yazı yazar imam değil

Ağaca çıkar adam değil

Boynuzu var goç değil

Semeri var eşek değil (Salyangoz)

Elemez melemez

Ocak başına gelemez

Gelse de

Geri dönemez (Tereyağ)

Yol gıyısında yalu gayış (Yılan)

BİLMECELERİMİZ-7

Gat gatdır gadmer değil

Gımızıdır elma değil

Yenür ama meyva değil (Soğan)

Usta tahtadan yapar

Hemen satar

Alan gullanmaz

Gullanan bilmez (Tabut)

Minareden atdım gılıcı

İstanbul'dan çıkdı bir ucu (Gökkuşağı)

Dağdan gelür daşdan gelür

Yılarsız bir aslan gelür (Sel)

Açıldı sanduk

Döküldü fındık (Koyun dışkısı)

Dal üstünde kilitli sanduk (Ceviz)

İçi bitli dışı kitli (İncir)

Dana ...ğı sarkar aşağı

Bunu bilmeyen Arap uşağı (Kantar)

Garannuk derede inek böğürür (Yellenme)

Tanrı'nın işi sırtında dişi (Darı, Mısır)

Mesel mesel maliki
Guyruğu var on iki (Horoz)

Tepede tay oturur
Biri galkar biri oturur (Terazi)

Ağacı oyarlar
İçine tinton goyarlar
Ağlama tintonum ağlama
Şimdi gulağını burarlar (Gramafon)

Bi gelinim var
Herkesin elini öper (Çay bardağı)

Gaşudan bakdım birçok
Yanına vardım hiç yok (Kuşlar)

Çaşudan aldım bir tane
Eve geldim bin tane (Nar)

Depersem depelenü
Öpersem şekerlenü (Karpuz)

Uzun guyruklu
Burma bıyıklu (Sıçan, Keme)

Sık sık fındıklık

Sığadukça sık biter

Velerayulet tarlasında

Bi acayip ot biter (Sakal)

Etten gantar

Altun tartar (Kulak)

Alçak dallu yemesi ballu (Çilek)

BİLMECELERİMİZ-8

Yer altında gum gaynar (Karınca)

Çıt der çakar çakmak
Bunu bilmiyen ahmak (Elektrik)

Hed dirim med derim
Ocak başına yad derim (Kedi)

Harıl harıl suyu gelir
Gürül gürül daşı döner (Değirmen)

Dışı dolu içi yok
Dekmük yer suçu yok (Top)

Meyvaların gülsüzü
Hayvanların dilsizi (İncir-Balık)

Tallada biter
Makine büker
Her sabah
Elini öper (Havlu)

Balarım yürür
Çözerim durur (Ayakkabı)

Şimşirden oyulur
Onunla doyulur (Kaşık)

Azını açuk goyar

Golünü çevürdükçe doyar (El değirmeni)

Şekere benzer dadı yok

Gökte uçar ganadı yok (Kar)

El gadar yüzü

Kırk elli gözü

Gözyaşı sözü (İlistir)

Farfaracuk

Yol daraçuk

Dört inecük

Bi danacuk (Parmaklar)

Sende var

Bende var

Şu güçük

Çividde var (Ad)

Gugulu var

Ganadı yok

Ganı var canı yok (Dolma kalem)

O nedür ki üç bacak

Ortası demür ocak (Saciyek)

Otuz iki gözü var

Maymun gibi yüzü var (Çarık)

Beni daldan düşüdüler

Gömleğemi aşudular

Ateşlerde bişüdüler

Dar sokakdan geçidüler (Kestane)

Allah yapar yapusunu

İnsan açar gapusunu (Kabak)

Daldan dala cumburt göle (Yağmur)

BİLMECELERİMİZ-9

Dağdan gelür dak gibi

Golları budak gibi

Elür bi su içer

Barur olak gibi (Fırtına-Hortum)

Çıt çıtan acı

Pıtpıtan acı

Gırmızı leyleg

Tırabzan acı (Biber)

Sarudur sarkar

Düşücem diye gorkar (Ayva)

Bi nenem var böyük böyük

Bi nenem var köpük köpük

Gece gündüz yuka açar (Deniz)

Gızınca evin üstünü daşlar (Dolu)

İçi ag dışı gırmuzu

Ganatlu deniz gizi (Kırlangıç Balığı)

Her sabah goca nene

Tek elle ekmeg çevürü (Eşün)

Üsde gadun oturu

Elde gılıç salduru (İp Dokuma)

Çenesinde fırçalar

Göç önünde gor çalar (Teke)

Yedi delüklü tokmak

Bunu bilmiyen ahmag (Baş)

Pencerem var gapaklu

Gıyılaru saçaklu (Göz)

Havadan alınmaz

Mendile gonmaz

Undan daddu bişi olmaz (Uyku)

Ezen okur namaz gılmaz

Garı alur nigah gıymaz (Horoz)

Takır takır takanım var

İçinde bi yatanım var (Beşik)

Uzun uzun urgancug

Ucunda güçük boncug

Garşudaki odacuk

İçi dolu yongacug (Kibrit)

Arası marası

Dışı gazan garası

İçi un helvası (Soba)

Daş nedür duş nedür
Altı ayaklu dört ganatlu
Uçup giden guş nedür (Arı)

Agdır benizi
Götürü denizi (Ayran)

Bindi gayığa
Giddi uzağa
Duddu cıblak buzağa (Balık)

BİLMECELERİMİZ-10

Ekelek bükelek

Şekellü tokalak (Top Helva)

Çidden toplanur

Gabugdan ayrulur

Gışa saglanur

Ezülür dövülür

Üç dört dişle yenülür (Hoşmak)

Arducu oyallar

İçine tın tın goyallar

Alama tıntınım alama

Simdi gülanı burallar (Kemençe)

Balarım gider

Çözerim durur (Çarık-Ayakkabı)

Tülü azını açar

Cıblak içine gaçar (Çorap-Ayak)

Bi fırınım var

Bi pide alur (Dil)

Bilmece bildirmece

Dil üsdünde gaydurmaca (Dondurma)

Dere depe

Cıngıllı küpe (Kiraz)

Üsden ot biçerim

Addan su içerim (Koyun)

Ufacık tefecik

İçi dolu turşucuk (Limon)

Dadan gelür daşdan gelür

Beş bıyıglu enişdem gelür (Töngel)

Dalları aşa kökü yukarı (Sakal)

Yılan gibi gaçar

Buldunu saçar

Yamuru içer

Oyragdan geçer (Dere)

Ag üsdünde garalar

Birbirini govalar (Yazı)

Bi garışdan artucak

Başı var kerticek

İnsana salık gelür

Bi delüğe dürtücek (Kaşık)

Benim boyum uzun

Yavrularım dizin dizin

Saçından görmez gözüm (Darı)

Dibi gıllanu

Ucu sallanu (Patlıcan)

Kaynak Kişiler:

Haşim Günay (Sağlık Köyü)

Mehmet Günay (Sağlık Köyü)

Sabri Kahveci (Sağlık Köyü)

Asiye Günay (Sağlık Köyü)

Ayşe Usta (Sağlık Köyü)

Bilmecelerin çoğu 1970'li yıllarda derlenmiştir.1915 doğumlu Haşim Günay eski yazıyı da yeni yazıyı da biliyordu. Ötekilerin okuma yazması yoktu. H. Günay, yaşça en küçükleriydi.

BİR ALUCRA TÜRKÜSÜNÜN DERLENİŞ ÖYKÜSÜ

Kars (Ardahan) Posof, Giresun Eynesil Liselerinde çalıştıktan sonra Görele'ye, Görele Ortaokulu'na gelmiştim. Amacım ilçeme, ilçemin kültürüne, sanatına, anamın çok erken ölümünden sonra tüm varlığını bana, kardeşlerime adayan babama karşı görevimi yapmaktı.

1979'dan 1987'ye dek çalıştım Görele Ortaokulu'nda. Eğitim, etkinlikler, spor açısından öğretmenlerin, öğrencilerin, velilerin çalışmalardan tat aldığı altın yıllardı,

12 Eylül öncesi, 12 Eylül, 12 Eylül sonrası kimi olumsuzluklar yaşasak da eğitim, sorumlu, aydın eğitimci bilinciyle oluşturduğumuz bütünleşmeyi aksatamadık.

Türkiye yeni bir yapılanmaya gidiyordu. Yeni anayasayla. Oylamada sandık başkanıydım. Hiç bir baskı algılamadım. Oyumu da düşünceme uygun olarak attım.

Seçimler sonrası yeni partilerle biçimlendi meclis. Olağan düzene geçildiğini vurguluyordu yorumcular.

Başka illeri, ilçeleri bilmem ama yeni dönemde ilçemizde, ilimizde okuyan, yazan, araştıran, Atatürk devrimlerine bağlı eğitimcilere baskılar başladı.

Lisedeki bir arkadaşımız öğrencisine Yaşar Kemal'in İnce Memed'ini okuttuğu için soruşturuldu.

Bana gelince... Türkçe dersinde, eğitsel çalışmalarda ilçemin, ilimin sanat, yazın değerlerini de tanıtırdım öğrencilerime. Eğitsel çalışmamıza bu amaçla Hasan Ali Yücel'i almıştık.

1986 Kasım'ının ilk günlerinden birinde Hasan Ali Yücel'i öğrencilere anlattığımız için soruşturma geçirdik. Hasan Ali Yücel'in ilçesinde, Hasan Ali Yücel Caddesi'nin, Hasan Ali Yücel İlkokulu'nun bulunduğu Görele'de. Yanılmıyorsam Giresun'dan soruşturmada görevli de Köy Enstitülü'ydü…

Soruşturma sonrasında Giresun Valiliği'nin 18.11.1986/2569 sayılı teklifi, Bakanlığın 11.12.1986 tarihli onayı ile Alucra Aktepe Türkçe öğretmenliğine atandım.

Sonradan öğrendiğime göre o atama günlerinde Giresun'da elliden çok eğitimci, sağlık çalışanı atanmıştı istek dışı...

12 Eylül'den yararlanarak koltuk kapanlar "demokrasi adına" kadrolaşarak kendinden saymadıklarını baskıya alıyordu. O yılların eğitim bakanlarından biri günümüzün en "keskin demokratı, ordu karşıtı" görüntüsüyle köşe yazıyor "köklü" gazetelerin birinde. Yazdıklarına inananlar vardır ama beni inandırabilir mi?

Bakan adına kararnamemde imzası olansa "demokrasi adına" mecliste.12 Eylül'den yararlanmış sonuna dek... Dönem değişmiş şimdi 12 Eylül'ü yargılayacak... 12 Eylül Anayasası'na "evet" dediklerini bal gibi biliyorum...

1987 Ocak'ının ilk haftasında bol karlı Aktepe Köyü'ne vardım altı saatlik bir yolculuktan sonra. Başladım yeni görevime.

Aktepe Ortaokulu çok önceleri ilkokulmuş. Kullanılmamış yıllardır. O yıllarda muhtarlar arası yarışa dönüşen köylere ortaokul açma anlayışıyla bu eski yapıda açılmış Aktepe Ortaokulu. Biz de ilk öğretmenlerindeniz.

İki yıl çalıştım Aktepe'de. Ne derslerimi aksattım ne de bildiklerimi sakladım. Olanaklar ölçüsünde en iyisini yapmaya çalıştık Aktepe Ortaokulu'nda.

Bayram da yaptık köyde. Cumhuriyet Bayramı,19 Mayıs Gençlik ve Atatürk'ü Anma Bayramı...

Öğrencilerimiz halkoyunu ekibi oluşturdu. Yardım ettim onlara. Bayramda köylerinde oynadılar coşkuyla...

O yıllarda da halkbilim ürünleri topluyordum. Öğrencilerin horan oynarken söyledikleri türküyü çok beğendim. Belleğime aldım. Yeri gelince söyledim. Banda aldım türküyü:

"Harmanın o yanına
Dolan gel bu yanına
Kadınlar horanına
Girelim gollarına
Gel gel gel sevdiğim
Gel gel gel aman
Ufacık et doğradım
Galaylı tencereye
Ben gapıdan geçerken
O çıktı pencereye
Gel gel gel sevdiğim
Çini tabağım çini
Yerim ağzının içini
Dün gece neredeydin
Göynümün güvercini
Gel gel gel sevdiğim
Bahçede üzüm dali
Göremedim o yâri
Duydum ki gelin olmuş
Ağlarım zari zari
Gel gel gel sevdiğim"

1987'de Alucra Aktepe Ortaokulu öğrencilerinden derlediğim "Harmanın O Yanına" türküsünü 2009'da çok değerli araştırmacı, halk müziği sanatçısı Salih Turhan notaya aldı. Türkü, "Giresun Türküleri ve Oyun Havaları" adlı yapıtın (Salih Turhan-Dr.-şimdi Doç.-Erdoğan Altınkaynak) 170. sayfasındadır.

Öğretmen olarak emek verdiğim Alucra Aktepe'nin türküsünü derleyerek notaya aldırmam, Giresun Valiliği'nin değerli yapıtında yayımlamam köyün, Alucra'nın kültür-sanat değerine de katkı oldu: Adı türkücüye çıkmış kimilerinin türküyü kendilerine mal etmesinin önüne geçtik.

Benim için anlatılması gereken bir Alucra anısı…

Türküyü derlediğim öğrencilerime selam olsun…

BİR GARİP ÖLMÜŞ DİYELER

Yunus'un ünlü dörtlüğünü bilirsiniz: "Bir garip ölmüş diyeler/ Üç gün sonra duyalar/ Soğuk su ile yuyalar/ Şöyle garip bencileyin"

Gariplikle, kimsesizlikle, yalnızlıkla, özdeşleşen bu dörtlük evrensel niteliktedir. Tüm garipleri ölümsüzce anlatır. Tam da bu ölümsüz dizelere uygun bir halk ozanı geldi geçti Görele'den: ÂşıkAbbas İncehasanoğlu…

Yalnız yaşadı, garip yaşadı, sessiz yaşadı, sessizce çekti gitti dünyadan. O denli sessiz, o denli garip ki gidişi; onun için yazılar yazan, onu yıllardır tanıyan, onun sanatına inanan Hayrettin Günay onun ölümünü, gidişini bir kaç gün sonra duydu.

Ölümüne mi yanarsın, cenazesine gidemeyişime mi?

1970'li yıllarda tanıdım ÂşıkAbbas'ı. O yıllarda uğrak yerim olan Terzi Mustafa Şen ağabeyin işyerinde. Hastalandığı, öldüğü aylara dek hemen her gün uğrardım terzi Mustafa ağabeye. İnsan mı insandı. Dost mu dosttu.

Bir gün Abbas'la tanıştırdı işyerinde. Cılız, sıradan görünümlü biri. Gürül gürül şiir söylüyor: Güzelleme, taşlama…

Özellikle taşlamaları kırıp geçirdi bizi. O günden sonra dost olduk ozanla. Yaşamını, özelliklerini öğrendim. Ahmet Kaçar başta olmak üzere Göreleli ozanları aldığım dosyamda ona da yer açtım. Yeşilgiresun'da yazma olanağına eriştikten sonra kimi yazılarımı Âşık Abbas'a ayırdım.

Dosyamı kitaplaştırmak olanağım olmadı. Arkadaşım Seyfullah Çiçek, "Giresunlu Şairleri" kitaplaştırma olanağını yakalayınca, dosyamı açtım Çiçek'e. Onun yapıtında fotoğraflı olarak yer aldı Âşık Abbas. Bu yapıttan yararlanan Yrd. Doç. Dr. Doğan Kaya, "Giresun Âşık Tarzı Şiir Geleneği" makalesinde Âşık Abbas'a yer verdi (Giresun Kültür Sempozyumu, 1998).

Otuza yakın şiirini verdi bana. Daktilo ettim şiirleri. Kopyalarını verdim ona. Şiirler duruyor dosyamda. Kimileri hiç yayımlanmadı. Ardından kim bilir ne şiirler

bıraktı. Anlayan, değer bilen olsa da onları yitmekten, belki de yırtılıp atılmaktan kurtarsa…

Doğaçlama söylerdi. Yazmaya yüz vermezdi. Bulduğu el kadar kağıtlara yazardı kimi zaman. Görele'de beni bulunca okurdu. O kadar.

Kendinin, değerinin ayrımında değildi.

Böyle bir ozan geldi Görele'ye, böyle bir ozan geçti Görele'den… Sözcüğün tam anlamıyla garip mi garip.

1937'de başlayan yaşamı çile, yokluk, yoksulluk içinde 2007'de bitti.

Yıllar önce, "Mezarım başında Hayrettin Hoca" başlıklı bir şiir yazmıştı. Son dörtlüğünü yazıyorum: "Hayrettin kardeşim kimler ölmüş/ Nerede şairler âşık dervişler/ Zavallı Abbas'ı dövüp sövmüşler/ Bir Fatiha oku Allah aşkına"

Güle güle garip ozan. Güle güle dostum. Güle güle Abbas ağabey.

Musallada Fatiha'nı okuyamadım. Öyle gariptin ki duyamadım öldüğünü.

Şimdi seninle Fatihalarım.

Güle güle.

BİR GÜN

"Apansız uyanırsan gecenin bir yerinde
Gözlerin uzun uzun karanlığa dalarsa
Bir sıcaklık duyarsan üşüyen ellerinde
Ve saatler gecikmiş zamanları çalarsa
Bil ki seni düşünüyorum.

Bir vapur yanaşırsa rıhtıma bin, açıl
Örtün karanlıkları masmavi denizlerde
Ve dinle kalbimi, bak nasıl çarpıyor nasıl
O bütün özlemlerin koyulaştığı yerde
Bil ki seni bekliyorum.

Gecelerden bir gece uyanırsın apansız
Uzaklarda elemli, garip bir kuş öterse
Bir ceylan ağlıyorsa dağlarda yapayalnız
Ve bir gün kabrimde sarı bir çiçek biterse
Bil ki seni seviyorum."

Varlık'ın 1978 cildini karıştırırken Ocak sayısında ilgimi çekti Ümit Yaşar'ın çok bilinen bu şiiri. 1978'in kimi sayılarında da çıkmış ozanın şiirleri. Kimi yazın çevrelerince, öğretim üyelerince neredeyse ozan bile sayılmayan Ümit Yaşar Oğuzcan'ın Varlık dışında 1940 sonrası Yenigün'de, İstanbul'da, Büyük Doğu'da, Yücel'de, Toprak'ta, Türk'e Doğru'da, Çığır'da, Hisar'da şiirlerinin yayımlandığını Behçet Necatigil'den öğreniyoruz.

Sonradan yapıta dönüşecek yergilerini, taşlamalarını Cumhuriyet'te "Başlar ve Taşlar" adı altında yayımlamış.

1940 sonrası şiirimizin en güçlü taşlamacılarında, yergicilerinden biridir Ümit Yaşar Oğuzcan. Özellikle 1960 sonrası dönemin toplumsal, yönetimsel, yaşam biçimsel gelişimi, dönüşümü onun taşlamalarında gün gün, ay ay izlenebilir.

Dönemin toplumsal görünümü ortaya konacaksa onun yazdıklarından çokça yararlanılabilir. Bu yönüyle onun yazdıkları önemli, değerli yazar Aziz Nesin'in yazdıklarının yanına konulmalıdır.

Ahmet Kutsi Tecer, Âşık Veysel'i gün ışığına çıkarandır. Sabahattin Eyüboğlu da yazınımızda Veysel'le ikinci ilgilenen aydınımızdır. Bu tümcelerden sonra Ümit Yaşar Oğuzcan'la Âşık Veysel'i yan yana getirebiliriz. Oğuzcan 1970'lerde gazetecilik, ozanlık, araştırmacılık duyarlılığıyla Sivas'a gitmiş. Veysel'i çok yakından tanımış onu ölümünden bir iki yıl önce kamuoyuna, geniş kitlelere dönemin iletişim olanaklarıyla yeniden ulaştırmıştır. Dahası Âşık Veysel'in tüm şiirlerini toplayarak "Dostlar Beni Hatırlasın" adıyla İş Bankası Kültür Yayınları'ndan yayımlamıştır. Günümüzde Âşık Veysel yaşam öyküsüyle anılan yapıtı Oğuzcan'ın ilgisine, değerbilirliğine borçluyuz.

Ümit Yaşar Oğuzcan özellikleri olan güldesteler de çıkardı. 1960 öncesinde çıkardığı "Garip Şiirler Antolojisi" oylumlu olmasa da çoğu okuyucuya "garip" gelecek şiirlerin toplamıdır.

Tarık Dursun K. ile kotardıkları altı ciltlik "Yirminci Yüzyıl Türk Şiir Antolojisi" şiir severlere geniş bir bakış açısı sunar.

Posof Lisesi öğretmenliğimden beri yararlandığım bir şiir seçkisi de "Şairlerin Seçtikleri"dir. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'ndan bu önemli yapıtı Ahmet Haşim'le başlar Sezai Karakoç'la, Ümit Yaşar Oğuzcan'la biter. Seçkide başvurulanlardan salt Cahit Külebi'nin şiirleri yoktur. Külebi şiir vermemiştir seçkiye. Külebi'nin şiirine saygısı nedeniyle Oğuzcan bir sayfayı Külebi için boş bırakmıştır.

"Sevi ozanı" olarak tanınan Oğuzcan'ın çok sayıda şiiri bestelenmiştir. Ozan şiir plakları da çıkarmıştır.

"Sevi ozanı" olarak çok sayıda okura ulaşan Oğuzcan'ı romanımızdaki Kerime Nadir'e, Esat Mahmut Karakurt'a benzetebiliriz.

Üçer dizelik iki şiiri: “MURAT / Onlar erdi muradına / Biz ermediysek / Murat Bey utansın.” “AĞIR İŞÇİ / En ağır işçi benim / Günde 24 saat / Seni düşünüyorum.”

BİR YIL ÖNCE

11 Mayıs Cumartesi. Bir yıl oldu Ahmet amca öleli. Cillioğlu'nda toprağa verileli.

17.30. Araçtan iniyoruz. Devge'yi, Daylı'yı, Sis Dağ'nı, Bazcaali'yi, Haydarlı'yı, Haş Dağı'nı, Aşağı Boğalı'yı gören, Cin Taşı'yla karşı karşıya "musalla taşı"nın önünde. Mezarlığa çıkıyoruz. Kahveculari. Yanında Kacaruları...

Mezar taşları. Ahmet Kaçar'ın ağabeyi, anası, yengesi, halası, yakınları...

Fatiha okuyoruz. Bizi getiren Mehmet Usta fotoğraflarımızı çekiyor. Ahmet Kaçar'ın yanındayız, ayakucundayız. Saygı duruşundayız. Nihat Öztürk, Bekir Öztürk, Şükrü Çoban, Mehmet Çolak, Hayrettin Günay, Görele Şairler ve Yazarlar Derneği...

Gelirken on dakikalık yolda onunla ilgili tümceler kurduk. Şarkılarını, şiirlerini anımsadık. Birçok anılarımız, geçmişimiz var ayrı ayrı, kimilerinde de birlikte. Mehmet'in de. Çoğunca son yıllarında pazartesi, çarşamba, cuma günleri erken kalkmıştır, kahvaltı etmiştir, giyinmiştir Görele'ye inmek için. Telefon etmiştir Mehmet'e, Mehmet Usta'ya. Görele'den gelerek kendisini alması için.

Pazartesi, çarşamba, cuma. Ahmet Kaçar'ın Görele günleridir. Hiç aksamamıştır yıllar yılı. Çağdaş'a, Özgür'e, Cem'e, Selahattin'e, Yavanu Mustafa'ya, Fikret Ak'a uğramıştır. Çayını, kahvesini içmiştir. Onun takılmalarından, nüktelerinden, alaylarından tat alanlarla, kendilerine takılmak için onu kışkırtanlarla. Gülünmüştür, söylenmiştir. Anılar anlatılmıştır Ahmet Kaçar'ın 1930'dan beri biriktirdiği. Çürükeynesil'in Nasrettin Hocalarının ilginç mi ilginç durumlarını anlatmıştır meraklılarına. Onlar da başkalarına anlatacaktır. Kebaduları, Kacaruları... Böyle yaşayacaktır...

Pazartesi, çarşamba, cuma. Görele günleridir Ahmet Kaçar'ın. Vakit geçmiştir. On ikiye gelmektedir saat. Yemeğe gidecektir. Kimilerde yanına birini de bularak. Nerede olursa olsun, nerede yenirse yensin yanında kim olursa olsun hesabı o, Ahmet Kaçar ödeyecektir. Öder...

Öğleden sonra da bildik yerler. Bildik kişiler. Sılaya gelenler. Ziyaretine gelenler. Kimilerde İstanbul'dan, kimilerde Giresun'dan, kimilerde Eynesil'den... Ödev verilerek. Başarım ödevi. Öğretmenlerince gönderilen öğrenciler... Tirebolu'dan, Giresun'dan Görele'den öğretmenlerince yönlendirilmiş "Güzel Sanatlar", "İletişim", "Türk Dili ve Edebiyatı" okuyan öğrenciler.

17'ye doğru eksik görecektir. Ya Çağdaş Günay'ı ya da Özgür Yetkin Günay'ı alır yanına. Alışveriş edilir. Kimilerde de tüp değiştirilmiştir. Tümü Özgür'le Çağdaş'ın işyerine bırakılır. Çağdaş karşı duraktaki Mehmet Usta'yı çağırır. Mehmet yoksa telefonla... Almanları aracın arkasına koyarlar. Çevresindekilerle yine şaka cımbış, gülüne söylene araca biner. Eve... Cillioğlu Tepesi'ndeki eve gidilir...

Bir günü daha mutlu, güler yüzlü, nükteli, alaylı, şakalı, takılmalı geçirmiştir. Çevresindekileri de güldürmüştür, mutlu etmiştir. Onlara ileride anlatacakları nice anılar aktarmıştır, anı olmuştur.

Pazartesi, çarşamba, cuma. Görele günleridir Ahmet Kaçar'ın. Hayrettin Günay'la da yüz yüze gelinmiştir. Gülünmüştür, söylenmiştir. "Nerde bu yazarlar, şairler, gayboldular." demiştir. "Ora bu millet yazmaya ne de meraklıymış." demiştir. "Bunlar yazıyu da niye okumuyu, kendi yazdığını bile." demiştir. Kıs kıs gülerek "Yeni türeyen şair var mı?" demiştir. O gün konuştuklarının özetini yapmıştır.

"Defterini çıkar. Yeni bitirdim. Yaz sende kalsın. Bugün bitirebildim." demiştir.

"Devam ediyor mükemmel ayarlanmış bir sürece
Kurallarda ahte vefa eski yıllardan daha net
'İnce uzun bir yoldayız gidiyoruz gündüz gece'
Üretici kaderine ürün Allah'a emanet

Yeni şekiller doğurdu maddelerin yaklaşımı
Yuvarlağın köşeleri tek kenar üçgen bulundu
Adalette gecikmeler yargıda zaman aşımı

Yasadışı olayları yasal yapan gen bulundu”

Bir yıl önce yitirdik Ahmet amcayı. Ahmet Kaçar’ı. Hayrettin, Rafet, Özgür, Çağdaş, Hatice, Rabiasu, Mehmet, Yılmaz, Güner, Hanife, Gülser, Ender, İpek bir araya gelsek... Onu anmadığımız, özelliklerini, davranışlarını anımsamadığımız gün yok. Bir yıl önce gitti. Yazdıkları, söyledikleri, anlattıkları, şiirleri, şarkıları yaşıyor...

BİZİM OBALAR

Her gezi, her yolculuk kıpır kıpır eder içimi. Yeni yerler görmenin, yeni güzellikler tanımanın coşkusuyla dolup taşarım. Gidilecek yer neresi olursa olsun değişmez duygularım. Bu belki de değişikliğin, çevre değişikliğinin, tekdüzelikten kısa süreli de olsa kurtulmanın sonucu olsa gerek.

Yaylaya gidiyoruz. Bizim obalarda konaklayıp döneceğiz. Arkadaşlarımla, dostlarımla. Yedi sekiz kişi varız. Gideceğimiz yerleri en iyi bilenlerimiz ise işadamları Bayram Usta'yla, Yakup Kırtorun.

Yiyecek, içeceklerin bir bölümünü Görele'den, bir bölümünü de Doğankent'ten alıyoruz.

Elceğiz'den sağa saparak tırmanıyoruz. Hemen sağımızda tünel. Anayolun hemen az aşağısında da onar metre aralıklarla iki tünel geçmiştik. Son tünelden çıkışta ta yukarılarda, tepede, görkemli heykeli andıran iki kayalık. Dostça, arkadaşça duruyor. Kim bilir binlerce yıldır nelere tanık oldu, nelere tanık olacak.

Örümcek Ormanı içinden geçen yoldan gidiyoruz. Korunmaya alınmış görkemli ağaçların oluşturduğu ladin ormanları. Bozuk, buralara yakışmayan yolların sağında solunda diken çilekleri. Ara sıra gözüküp gülümseyen gökyüzü, güneş. Bir dönemecin hemen ilerisinde, bir su başında duruyoruz. Kesme taştan çanağından su vuruyoruz yüzümüze. Çelik gibi tüm yorgunluğu, uyuşukluğu gideren, insanı kendine getiren bir su. Su içiyoruz. Buz gibi. Bu ormanda belki de böyle güzel yüzlerce su vardır. Su cenneti buralar. Engin arkadaşımız tüpü yakıyor, öteki hazırlıklara, kaynatıyor tencereyi. Tekirdağ açılıyor. Bayram Usta'nın tekelciliği üstüne şakalaşmalar. Suyumuzun bol olması onunla ilgili... Yaylacıların, göçerlerin diliyle düşün yapıyoruz. Çevreyi kirletmeden. Örümcek ormanında, bir su başında, doğayı, içimize çekerek, Çıkrık düzüne bakarak yiyip içmek, kısa süreli de olsa olağan yaşantımızdaki sıkıntıları, düşünceleri, gürültü patırdıları atmak ilaç, gibi bir şey. Hele bu su. Hele bu su. Hem orman içinde, hem de taşlık bir yerden çıkıyor. Su değil, bengisu...

Merdivenkaya karşısındaki kürün önündeyiz. Su içiyoruz. Hava kararıyor. Gece çöküyor obalara. Abadan suyundan içmiyoruz. Aklımız orda kalıyor.

Köyümüzün obalarına ulaşıyoruz. Topucak... Karşıda da Karaşıh. Sevinçle karşılıyorlar bizi. Muhtar Ahmet ağabey de burda... İşadamı Murat Kırtorun da... İçimden, "Bizim köy burda." diyorum. Seviniyorum. Kimi gençler kızlı erkekli tepede bir kartaldan yayılan kemençede horan tepiyorlar. İçim kıpır kıpır. Gençlerimizin ata yadigârı horanımızı kemençemizi yaşatmaları, sevmeleri güzel. İşadamı Murat Kırtorun hazır ediyor evini. Unutamayacağım bir konukseverlikle. Orda toplanıyoruz. Yemeler, içmeler. Arkadaşımız, dostumuz ormancı Ahmet'in kemençesi renk katıyor gecemize. Türküler, türküler... Kimse ölçüyü kaçırmıyor. Her şey usulüne uygun. Bize de bu yakışır...

Beş buçukta kalkıyorum sabah. Her zamanki gibi... Buz gibi yayla suyunda yıkıyorum yüzümü. Monopril'imi içiyorum. Ahmet Kırtorun (Sevdiğimizden Pala deriz ona. Çok iyidir. Espri kaynağıdır. Neşelidir.) daha önce kalkmış. Biraz yürüyoruz onunla. Tepelerin adlarını öğreniyorum: Kabaktepe, Çatalkaya, İnceburun... Obamızın ormanlarına bakıyorum. Orman yolu gözüküyor. Acısu oralarda. Ta karşıda Kekine Obası. Yeni doğan güneşle uyanıyor yaylalar. Ağaçbaşı uyanıyor. Türküsünü söylüyor doğa, dağ, tepe, obalar. Uzaktan uzağa koyun, kuzu sesleri. Güneş fısıldamaları kuş, böcek uğultuları. Çobanların ıslıkları. Kemalettin Kamu'nun dizeleri geçiyor içimden: "Anam bir yaz gecesi doğurmuş beni burda/ Bu çamlıkta söylemiş son sözlerini babam/ Şu karşıki bayırda verdim kuzuyu kurda/ Suna'mın başka köye gelin gittiği akşam..."

Saat altı buçukta Bayram Usta'yla yürüyüşe çıkıyoruz. Yalınayak yürüyoruz topukotları üstünde. İki buçuk saat dolaşıyoruz. Sanki sınırın çiziyoruz bizim obaların. Tepeden bakıyoruz dört yanımıza. Orman çevrelerine, kayalıklara, tepelere, obalara ne güzel adlar verilmiş: Güzlek Deresi, Çatalkaya, Petekkaya, Atkoyağı, Ayıderesi, Kabaktepe...

Saat ona doğru dönüş başlıyor. Karagöl'e, Kazıkbeli'ne uğruyoruz.

Şenlik günü Kazıkbeli'nin. Kalabalık mı kalabalık. Pestil alıp geçiyoruz. Bir zamanlar büyük pazarların kurulduğu Güvende'de ben su içiyorum. Arkadaşlarsa çay... Dağları, tepeleri gözlemliyoruz doya doya... Kavraz yolunda, orman içinden güzel mi güzel görünümleri yakalaya yakalaya dönüyoruz. Yollar buraların

güzelliğine yakışmıyor gerçekten... Öncelikle yol sorunu çözümlenmeli. Bu güzellikleri koruyarak gerek yurt içinden gerekse yurtdışından birçok insana göstermenin başka yolu yok.

BORATAV'IN ARDINDAN

Bir ülke ya da bir bölge halkına ilişkin maddi ve manevi alanlardaki kültürel ürünleri konu edinen, bunları kendine özgü yöntemleriyle derleyin, sınıflandıran, çözümleyen, yorumlayan ve son aşamada bir birleşime vardırmayı amaçlayan bilimi günümüzde halkbilim sözcüğü ile karşılıyoruz. Günlük dilde çoğunca yanlış kullanılan, yanlış yazılan folklor terimi de aynı kavramı İngilizce olarak yansıtılıyor. İngiliz William J. Thomas, 22 Ağustos 1846'da Athenaeum adlı dergide bu terimi kullanmasaydı belki de sözcüğün bu anlamda kullanılması gecikecekti ya da gerçekleşmeyecekti. Ziya Gökalp, Halka Doğru adlı dergide, 23 Temmuz 1913'de, folklor yerine halkiyat sözcüğünü kullanır. O günden bu güne halkbilimimizle ilgili çalışmalar devletçe, derneklerce, gönüllülerce bilim adamlarınca sürdürülür. Bu alanda, özellikle masal, İ. Knoş ile başlayan çalışmalar sürüp gider. B. Bartok, W. Eberhart, G. Nemeth, G. Jakop gibi yabancıların yanında, Şükrü Elçin, S. Nüzhet Ergun, E. C. Güney, Cahit Öztelli, A. K. Tecer, Şerif Baykurt, Muzaffer Sarısözen, Halil Bedii Yönetken, M. Halit Bayrı, İhsan Hınçer, A. Rıza Yalgı gibi araştırmacı-incelemeci yazarlarımız bu alana emek vererek kültürümüze unutulmaz katkıda bulunurlar.

16 Mart 1998'de, Paris'te, 91 yaşında ölen Prof. Pertev Naili Boratav yerli, yabancı halkbilim çevrelerince Türk Halkbilimi'nin kurucularından sayılıyordu. 1930 yılında Yüksek Öğretmen Okulu Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirmiş, Türkiyat Enstitüsü'nde iki yıl asistanlık, Konya Lisesi'nde iki yıl edebiyat öğretmenliği yapmış. Burslu olarak bir yıl Almanya'da kaldıktan sonra dönüşünde Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde doçent ve profesör olarak 1938-1948 yılları arasında halk edebiyatı dersleri okutmuş, 1948'de, belki de "Koskoca üniversitede halk yaratılarının, masalların okutulmasının ne gereği var?" düşüncesiyle kürsü kaldırılınca Boratav gönül verdiği alanda derlemeyi araştırmayı, incelemeyi, çözümlemeyi sürdürerek yayınlara yönelir. 1952'de Fransa'ya giden, oraya yerleşen Boratav o günden bu güne Fransa'da Üniversite'de Türk Halk Edebiyatı, Osmanlı arşiv ve belgeleri üzerinde çalışıyordu, seminerler yönetiyordu. Öğrencileri aracılığıyla alan çalışmalarına yönelerek belgeler topluyordu. Bunların tümünün basına yansıdığına göre otuz bin sayfadan çok olduğu belirtiliyor.

Kültürümüzle ilgili bu olağanüstü arşivin ülkemize getirilerek değerlendirilmesi Boratav'ın vasiyetinin gereği yanında halkbilimimize de katkı olacaktır.

Boratav, ABD'de Stanfod Üniversitesi Hoover Enstitüsü Kitaplığı'nın Türkçe Bölümü'nün kuruluşunu da yönetmiştir. Sedat Simavi Vakfı'nın Sedat Simavi Ödülü'nü almak için 1983 yılında Türkiye'ye gelen Boratav'ın yayımlanmış yapıtları şunlardır: Köroğlu Destanı (1931), Folklor ve Edebiyat (1939), Halk Edebiyatı Dersleri 1 (1942), İzahlı Halk Şiiri Antolojisi (H. V. Fıratlı ile 1943), Pir Sultan Abdal (A. Gölpınarlı ile 1943), Folklor ve Edebiyat II (1945), Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği (1946), Zaman Zaman İçinde (Tekerlemeler, masallar, 1958), Az Gittik Uz Gittik (Türk masalı konusunda inceleme ve 67 masal, 1969) 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı (1969), 100 Soruda Türk Folkloru (1973).

Boratav sanat ve edebiyat konularındaki yazılarının yanı sıra halk edebiyatındaki incelemeleriyle yazılarıyla geniş ün yaptı, yurt dışında da uzmanlığını kabul ettirdi. Sanata, edebiyata, kitaba yönelik çalışmalar; eğitime, kültüre yönelik çalışmalar sevindirir beni, mutlu eder. Gözümde büyür de büyür bu alanlarda adını duyuranlar. Onlar benim adıma da, benim düşüncelerimle, duygularımla da sonsuza dek var olacak güzel ülkemin türkülerini söyler, derinden derine, hiç durmadan. Doksan bir yıllık ömrünün yetmiş yılını kültürümüze adamış Boratav karşısında etkilenmek saygı duymak, anlamak, okumak, örnek almak düşüyor bana ancak.

BURHAN CABA ÜSTÜNE

Doğu Karadeniz'de kemençenin bilinen ilk adı Göreleli Tuzcuoğlu. Onun ardılları Karaman, Picoğlu, Durkaya... Bu kuşaktan sonra gelen önemli adlar: Sırrı Öztürk, Sami Günay, Kâtip Şadi, Nazmi Özdemir, Hüseyin Özdemir, Mehmet Karadeniz, Burhan Caba, Hüseyin Çınar...

Burhan Caba, 1950 (nüfus 1953) doğumlu. Maksutlu'dan. Maksutlu 1940'lı yıllarda o günkü adıyla Çürükeynesil Köyü'nden ayrılan yerleşim birimi. Devge, Karadere, Haydarlı çevre köyler. Buralar, özellikle Çürükeynesil, Maksutlu, Karadere, Haydarlı türkünün, horanın, kemençenin, düdüğün, davulun, zurnanın, imecilerin, eğlencelerin yaşam biçimine dönüştüğü yerleşim yerleri...

Karaman; Hacıali, Kazım, Velet, Hasan; Sabri, Nazmi, Sami, Kemal, Ahmet, Hüseyin, Burhan, Mehmet, Naci bu topraklardan yetişme...

Burhan Caba kemençeye, çalgıya yatkın bir aileden gelmekte.

Genç yaşta trafiğin aldığı önemli kemençeci Kemal Caba'nın oğlu. Kemal Caba, 1925-1956 yıllarını kapsayan yaşamında günümüzde de anlatılan önemli bir çalma ustalığına ulaşmış. Öyle ki onun gibi kemençe çalması dileğiyle doğan oğluna "Kemal" adını koyanlar olmuş.

Burhan Caba'nın amcası Ahmet Caba da usta kemençecilerdendi. Onun oğlu Kemal Caba ise İstanbul Radyosu'nun önemli kemancısı.

Burhan Caba'ya sonradan hep anlatılmıştır babasının onu kemençeden uzak tutma düşüncesi. Babası onun için başka bir mesleğin düşünü kurmuştur.

1956'da beklenmedik biçimde yaşamı son bulan olağanüstü genç kemençecinin oğullarına bıraktığı insanlık, delikanlılık, çok erken edinilmiş ün yanında bir de kemençe vardır doğallıkla...

İşte bu kemençe çocuk Burhan'ın ulaşmak istediği bir amaç olur kendiliğinden. Nereye gidilirse gidilsin, ne yapılırsa yapılsın Burhan'ın düşlerinde babasından kalan o kemençe vardır.

Ağabeyi de ilgilenir ama kemençe daha çok Burhan'ı yeğleyecektir. İkisi arasında yakınlık kurulduğu ilkokul yıllarında telleri dizginlemekte zorlanır, kendinden on yaş büyük Ahmet Ekiz'e yaptırır bir iki kez akordu.

Burhan Caba'nın kemençeye egemenlik sınavı bir ekin kazma imecisinde gerçekleşir. Tarla sahibinin, imecidekilerin, izleyici çocukların, mimarın bulunduğu o görkemli imeciye kırk yıllık usta gibi çalacaktır ekin gaydalarını.

Sınav geçilmiştir. Beğenilmiştir. Artık dinlenilmektedir. Bu beğeni kendine güvenini artırır on bir yaşındaki Burhan Caba'nın.

On dört yaşı da unutamaz hiç. Çünkü bir iki yıldır komşu imecilerinde çalan Burhan Caba ilk düğün deneyimini de atlatacaktır başarıyla, sevinçle...

O günden bu güne kemençede bir "Burhan Caba" adı oluşur. Düğünlerdi, eğlencelerdi, arkadaş, dost eğlentileriydi...

Çağrılır, aranır, dinlenir, izlenir...

Karamanlardan, Kâtiplerden, Ahmetlerden gelen kemençe, türkü birikimini anlayan, dinleyen herkese sunar beğeniyle, cömertçe.

Gençlik yıllarında amcası Ahmet Caba'dan, Kâtip Şadi'den, Şenel Dandin'den etkilendiğini söyler Burhan Caba.

Beğenerek, severek, ilgiyle dinledikleriyse Nazmi Özdemir ile Sami Günay'dır. Caba; coşkulu, içten, istekli, doğru, detone olmadan çalanları seviyor...

Burhan Caba, Görele'de, Eynesil'de, Tirebolu'da düğünlerde çaldı; horanlarda, karşılamalarda, konaklarda…

İstanbullarda çaldı. Çağrıldığı televizyonlarda çaldı...

Başka bölgenin dinleyicilerine çaldı. Bizim türkülerimize ne denli ustalıkla söz geçiriyorsa başka bölge türkülerine de dahası sanat müziğimizin önemli, güzel ürünlerine de söz geçiriyor Burhan Caba. Neyi çalarsa çalsın dinleyeni doyuruyor. "Kemençeyle bunlar da çalmıyor demek ki." dedirtiyor.

Mızraplı, yaylı çalgılara yatkınlığını da unutmayalım. Görele Halk Eğitim'in kemençe kursundaki eğiticiliğini de.

Burhan Caba ile kemençe tekniği konusunda uzunca söyleşmek olası. Çünkü bilgili, donanımlı. Çoğu kemençecilerin yanlış parmakla öğrendiği için ustalaşsalar bile kimi havalarda sıkıntıya düştüklerini Caba'dan öğrendim.

Burhan Caba, Görele Adliyesi Seçim Müdürlüğü'nden emekli.

Özellikle genç kemençe heveslilerinin ondan öğreneceği çok şey var.

CEMİL SABRİ UZUNÖMEROĞLU

22 Eylül 1922'de Görele'nin Kuşçulu köyünde doğdu. İlkokulu Görele'de, ortaokulu Giresun'da okudu. Trabzon Erkek Lisesi'nde okurken İkinci Dünya Savaşı'nın getirdiği ağır ekonomik koşullar nedeniyle öğrenimini yarıda bıraktı. 1954'te girdiği gümrük memurluğundan 1981 yılında (Yeşilköy Yolcu Salonu Gümrük Muayene Memuru) emekli oldu.

Şair Cemil Sabri Uzunömeroğlu, çok okuyarak kendini yetiştirmiş, Türk-Batı-Doğu edebiyatlarına ilgi duymuş, felsefe, tasavvuf alanlarında kendini yetiştirmiş bir sanatçıdır. Eski şiirimizi bildiği derecede yeni şiirimizi de bilir. Doğu şiirini bildiği derecede de Batı şiirini bilir. Şiirlerinde okuyarak oluşturduğu birikimin yansıması sezilir. Sevgi, yaşam, ölüm, madde, ruh, sosyal konular, zaman gibi temalar yer yer tasavvuf izleriyle de birleşerek rahat, sıcacık, yumuşak, içli, akıcı dizelere dönüşür Uzunömeroğlu'nda…

AÇIK DENİZDE AKŞAM
Arıyorken gözlerim ufuklarda bir kara
Sunuyor acısını yüreğimdeki yara
Çöküyorken gariblik dalgalanan sulara
Bir ses bana sulardan sen de diyor gel bize

Günün son kızıllığı engine gömülürken
Sokuluyor gönlüme ayrılık denen diken
Ay buluttan buluta gülerek yükselirken
Hüznün mor alevleri yağıyor gemimize

Sarıyorken sessizlik adım adım her yeri
Coşturuyor ruhumda uyuklayan kederi
Süslüyorken yıldızlar heyecanla gökleri
Gel ibe gel diyorlar katıl âlemimize.

LİMON KABUKLARINDA
Bir inilti sezerim

Limon kabuklarında.
Hislerimi ezerim.
Limon kabuklarında.

Varsa henüz nefesim
Bir cılız nağme sesim,
Çırpınıyor hevesim
Limon kabuklarında.

Dalınca bakışlarım
Çatılıyor kaşlarım.
En güzel nakışlarım
Limon kabuklarında

DAVET
Güneşten bunalan başın donacak
Bu titrek gölgeye dönüp bakınca.
Dalına her sabah kuşlar konacak
Kara gözlerinden yaşlar akınca.

Kerem bu gölgede yattı uyudu
Burada Aslı'nın sesini duydu.
Yunus Tanrısına burada uydu
Kalbini sönmeyen ateş yakınca.

Burada Leylâ'nın matemi tel tel
Her yanda Mecnun'dan düşmüş bir gazel…
Sevgilim dinlemek istiyorsan gel
Geceler sabaha kanat takınca.

NOKTALAR

Gece yorgun sulardan
Yayılıyor noktalar
Rüyasız uykularda
Bayılıyor noktalar.

Sabah oldu kederde
Dalgalar düştü derde
Günün doğduğu yerde
Sayılıyor noktalar.

CEMİL SABRİ ÜSTÜNE

"1924 yılında Görele'de doğan Cemil Sabri Uzunömeroğlu, ilkokulu Görele'de, ortaokulu Giresun'da bitirir. Trabzon Erkek Lisesi'ne gider bir süre. Dönemin ağır sosyal koşullarına Uzunömeroğlu'nun ailevi sorunları da eklenince lise öğrenimi yarıda kalır. Geçimini gümrük memuru olarak sağlar yıllar yılı. 1981 yılında Yeşilköy Yolcu Salonu memurluğundan emekli olur."

Küçük bir paragrafta yansıtılan bu yaşam öyküsü olağan, tekdüze binlerce benzeri olan; özgün yanları olmayan bir betimlemedir ilk bakışta. Ancak nice olağan görünen öykülerin gerisinde hiç de ummadığınız yücelikler vardır. Cemil Sabri Uzunömeroğlu'da olağan yaşayan, olağan davranan "memurlardan biri" gibi görünürse de, olağanın ötesinde nitelikleri olan, yeteneklerini geliştiren kişiliğiyle var olmayı sürdüren, çevresini ışıklandıran insanlardandır. Sanatçıdır, şairdir, söz ve düşünce ustasıdır.

Öncelikle okuma tutkunudur o, öğrenme tutkunu. Yayımlanan kitapların "kendisi" için olduğunun bilincindedir. Bilinçli, düzenli, düzeyli bir okumadır onunki. Özümser okuduklarını, eleştirir, eler, gerekli olanı kendinin yapar. Doyumsuzdur kitap söyleşileri... Raflar dolusu kitaplarla yüzlerce yazarlarla yüz yüze getirir sizi. Felsefe mi? İlkçağlardan, Yunan'dan, Latin'den, Doğu'dan, Batı'dan, geçmişten, günümüzden örneklerle düşünce dağarcığınızı genişletir. Tarih mi? Bizans'tan, Orta Asya'dan, Çin'den, Avrupa'dan, Mısır'dan, Selçuklulardan, Osmanlılardan, Anadolu'dan süzülüp gelen olayları düşünce süzgecinden geçirerek seri verir önünüze. Roman mı, öykü mü? Masallardan, efsanelerden, halk hikâyelerinden, destanlardan kopup gelen, İtalya'dan, İspanya'dan, Fransa'dan, İngiltere'den, Rusya'dan, Amerika'dan Türkiye'den örneklerle dünyayı yığar önünüze. Şiir mi dediniz, divan mı, halk mı, eski mi, yeni mi, modern mi, Türk şiirimi, Batı şiirimi, Doğu şiiri mi? Yaşlı bir şairin şiiri mi yoksa dergilerde yeni görünmeye başlamış bir şairin, çiçeği burnunda bir şairin mi? Tanıştırıverir sizinle onu. O şairle daha önce tanışmamışsanız, bilmediğiniz bir yönü, kavrayamadığınız bir yanında öğreniverirsiniz. Kitaplara, edebiyata, okumaya, araştırmaya bu denli düşkün kaç örnek bulabilirsiniz ki? "İyi okurum" diyenler, "Edebiyat dünyasını

yakından izlerim" diyenler onunla tanıştıklarında, doyumsuz söyleşileriyle güzel saatler, yararlı saatler geçirdiklerinde, ayrımına varırlar yetersizliklerinin.

Şiirlerinde insanı yansıtır sabırla: İnanan, düşünen, arayan, soran, sorgulayan, seven, sayan, hoşgörülü, özgürlükçü, demokrasi aşığı, bilim, felsefe, çalışma aşığı insanı! İnsana, insanlığa, evrene Yunusça bakar: "Seslendim bulutlara/ Gidin gölgem tasalı/ Söyleyin hudutlara/ Yolda sihirli halı/ Haber saldım dünüme/ Gelecek düğünüme/ Ey ömür düş önüme/ Yarın günlerden Salı."

Kimi şiirlerinde hüzün dolu lirizmle felsefi çağrışımları birleştirir: "Dinlerken şarkını haberci kuştan/ Nedendir bilinmez kederin böyle/ Dereden, tepeden, taşlı yokuştan/ Vakitsiz değil mi seferin böyle/ Diyorsun ırmakta çağlayan suyum/ Senin yüreğinde ümit doluyum/ Ulaştı gerçeğe feyzinle huyum/ Neden hüzün dolu eserin böyle/ Sen doruklardaki bembeyaz karsın/ Çölün ortasında taze baharsın/ Her salih amelin içinde varsın/ Yolun açık olsun cevherin böyle…"

Cemil Sabri Uzunömeroğlu'nun yıllardır emek verdiği, yıllardır beyit beyit damlayan, biriken her yıl biraz daha serpilen "Yeni Gazel"i, her kesimden insanı yansıtan Türkiye görünümüdür. "Yeni Gazel", tek şiir olarak kitap olacak düzeydedir: "Hiç kimse anlamadı Ayaşlı'nın derdini/ Kimse de soramadı Memduh Şevketimizden/ Okumayı sevmeyiz, düşünsek istemeyiz/ Ey akıl neredesin tutsana elimizden/ Saygı duysak hakkına bütün yarattıkların/ Mutluluk şarkıları dinleriz çevremizden…"

Söyleşilerinden yararlandığım, zevk aldığım; arkadaşlığı, dostluğu paylaştığım, şiirlerini etkilenerek okuduğum şair Cemil Sabri Uzunömeroğlu'nu sınırları belli bu tür bir yazıda yeterince yansıtmak olası değil benim için. Ama özgün bir şairle, özgün bir kitap dostuyla karşı karşıya kaldığınıza eminim. Sevdiğim bir şiiriyle bitmeli bu yazı: "Bir inilti sezerim/ Limon kabuklarında/ Hislerimi ezerim/ Limon kabuklarında/ Varsa henüz nefesim/ Bir cılız nağme sesim/ Çırpınıyor hevesim/ Limon kabuklarında/ Dalınca bakışlarım/ /Çatılıyor kaşlarım/ En güzel nakışlarım/ Limon kabuklarında…"

CEMİL SABRİ'NİN ARDINDAN

Yaşlılığa bağlı nedenlerle otuz kırk gündür hekim denetimindeydi İstanbul'daki evinde Göreleli ozan Cemil Sabri Uzunömeroğlu. Çoğunca sonbahar-kış aylarını geçirdiği evinde…

17 Mayıs'ta yitirdik ozanı. 18 Mayıs Cuma günü de doğduğu köyde toprağa verdik. Kuşçulu Köyü camisinde cuma namazı sonrası çoğu Cemil ağabeyi yakından tanıyanlarla…

Cemil ağabeyin değerli eşi İlmiye Hanım, çocukları, yakınları, köylüleri, arkadaşları, sanatçı dostları… Tümü de bir çınarı sonsuzluğa uğurlamanın acısını yaşıyordu.

1924 doğumluydu Cemil Uzunömeroğlu. İlkokulu, ortaokulu ilinde (Görele, Giresun) bitirmişti. Trabzon Lisesi'nde okurken babası ölünce yarıda bırakmak zorunda kalmıştı eğitimini.

1954'te gümrük memuru olmuş, 1981'de de Yeşilköy Gümrük Salonu memuru iken kendi isteğiyle emekliye ayrılmıştı.

Yazları çok sevdiği, nice anıları olan Görele'de kalırdı. Önceleri Kuşçulu'daki köy evinde, sonraları çoğunca Soğuksu'daki evde…

Uzunömeroğlu; okuma, kitap, şiir tutkunuydu. Yazın, tarih, felsefe, din alanında yayımlanan kitapları edinerek okumaya çalışırdı. Satın alarak okuduğu kitaplardan oluşan önemli bir kitaplık oluşturdu.

Şiir tutkusu ilkokul yıllarından gelir. Ahmet Kaçar'la Cemil Sabri Uzunömeroğlu Görele'de ürettikleriyle, yaşamlarıyla şiir-yazın ortamını ilk oluşturan gençlerdi. Şiir yeteneğini çok okuyarak beslerdi. Bizim ozanlarımız, Doğulu, Batılı ozanlar onun okuma çalışmasının kaynaklarıydı.

Yunus Emre, Mehmet Akif Ersoy, Faruk Nafiz Çamlıbel, Necip Fazıl Kısakürek, İlhan Geçer şiiri Cemil ağabeyin yazdıklarında etkiliydi.

Şiir yapıtlarını edinmesi yanında yazın dergilerini de izlemeye çalışırdı. 1933'ten beri yayımlanan, ülkemizin en uzun süreli yazın dergisi Varlık'ın sürdürümcüsüydü. Varlık'ın bırakın Görele'yi, Giresun'da kaç okuru vardır?

Yazma, sanata çok önem verdiği için günümüz yazınını yansıtan Cumhuriyet gazetesini de satır satır okurdu.

Onunla tanışıklığımız otuz yıla yaklaşıyor.

Görele'deki evinde, Görele Parkı'nda, Görele kıyılarında, Görele İskelesi'nde çok söyleşilerimiz oldu. Konu çoğunca şiir, yazın, felsefe, kültür, cumhuriyet, devrimler, demokrasi, Türklük, Osmanlılık, dil, Türkçe olurdu.

Yıllar içinde "arkadaş" olduk. Yazdıklarını bana "emanet" ederdi. "Cemil ağabeyim"di nasıl olsa. Onu tanıtan yazılarımda ağabeylik ilişkisi etkili olmadı. Güvendiğim şiirlerinden yola çıkarak yazdım Cemil ağabey için.

Zaman zaman tatlı tatlı tartıştığımız olurdu. Hiç uyuşamadığımız da olurdu. Cumhuriyetle demokrasiyi tartıştığımızda benim önceliğim cumhuriyetimizdi. Dil tartışmalarımızda önceliğim Türkçe, Cumhuriyet Türkçesiydi. Cemil ağabey Osmanlıcaya çalan bir dille konuşup yazmayı benimsiyordu. Şiirlerinde, yazılarında kullandığı sözcükleri çoktan gerilerde kalmış yazım biçimleriyle yazıyordu.

Kimi düşünce, anlayış ayrılıklarımız arkadaşlık, dostluk, kardeşlik, ağabeylik kavramlarımızı etkilemedi hiç.

Birbirimizi arardık, özlerdik. Konuşacak, tartışacak ortak noktalar çoktu. Yıllar önce onunla Gemitaşı'ndan başlayarak beş altı saatlik bir yürüyüş yapmıştık. O istemişti. Yorulacağını düşünerek önlemeye çalışmıştım ama boşuna…

Gemitaşı, Soğuksu, Çarşı, Kumyalı, Ortaçay, Dutluk, Kurdağ, Çömlekçi, Çömlekçi Dereboyu… Söyleşe söyleşe, yitip giden, taşlaşan, betonlaşan, çirkinleşen denizle güzelim kıyılara set çeken çirkinliğe inat çocukluğumuzun bir daha ele geçmez doğal güzellik anılarını yaşamıştık. "Buruk acı", "hüzünlü mutluluk"tu o günün özeti.

Sonraki yıllarda da aynı kıyılarda dolaşmıştık. Arkadaşımız Fikret Ak, fotoğraflara yansıtmıştı bizi.

Cemil Sabri Uzunömeroğlu'nun şiirini, Görele-Giresun şiirindeki yerini değerlendiren yazılar yazılacak kuşkusuz. O, son sözünü söyledi.

Yapıtının önsözünde, "has arkadaşım Hayreddin" demişti. Arkadaşımı, has arkadaşımı, ağabeyimi yitirdim…

CEMİL SABRİ UZUNOĞLU'NDAN SEÇMELER

* Yüz de yüz emin olduğum bir kelimeyi birken bile yine sözlüğe bakarım.

* Kelime seçimine çok önem veririm. Kelimeler konusunda kaynağım halktır. Halka saygım büyüktür. Halkın kullandığı tercihimdir

* Şiirde akıcılığa çok dikkat ederim. Okurken dilime takılacaksa o şiiri yırtar atarım.

* Anlamı, çağrışımı geniş olan kelimeler tercihimdir. Çünkü şiirden her okuyucunun tatmin olması gerekir.

* Şiir, kısa, derin olmalı; kelimeler şiirde raks etmelidir.

* İki saat kürsüde hiç nota bakmada konuşabilirim.

* Aynı anda üç kişiye üç ayrı konuda makale yazdırabilirim.

* Yeni Türk şiirinin çoğunda yüzeysellik var. Nedeni de müziğin geri plana itilmesidir. Derinlik disiplininden de yoksunlar.

* Şiirin bir ayağı geçmişte olmalıdır. Geçmişle bugün kaynaştırılmalıdır. Geçmişi ön plana çıkarmak da yoktur şiirde.

* İlkokul ikinci sınıfta 1935'lerde sınıf birincisiydim. Çalışkanlığımın ödülü olarak "Resimli Hayvan Hikâyeleri" verildi. Çok hoşlandım. Kitaba merakım arttı. Ailem de kitaba, okumaya meraklı aydın insanlardan meydana gelmişti. Evde kitaplar vardı. Kitapların olması çok önemli. Etkilendim. Kitap merakım arttı. Bu böyle gelişerek süregeldi.

* Kitap konusunda ayrım yapmam. Herkesi okurum. Hiçbirine saygısızlık etmem. Kendimce okur, tahlil ederim. Kitap bana çok ters de gelse onu saygıyla kütüphanemde saklarım.

* Gençler okumaya teşvik edilmeli. Onlara hediye kitapları verilmelidir. Okuma alışkanlığı için illa bir kıvılcım gerek.

* Çocuklarımı çok serbest yetiştirdim. Bağırmadım, dövmedim. Hepsi de şimdi pırıl pırıl gençlerdir. Çocuklarımı evimdeki kitaplar yetiştirdi. Kitaplara hürmet ettiler. Onlara "şöyle yapın, böyle yapın, şöyle olun, böyle olun" demeye lüzum kalmadı. Çocuklar kitapla büyüdüler.

* Kimse okumuyor. Okusalar, eleştirel düşünmeye, araştırmaya yönelecekler. Basitliklerini beğenmeyecekler. Olgun kişilik sahibi olacaklar. Noksanlıklarını

gözlemleyecekler. Bu da genel gidişe katkıda bulunacak, ilerlemeye katkıda bulunacak.

İLK HECEM
Yıllarca ilk hecemi
Aradım adım adım
Çözünce bilmecemi
Gerçeğimi anladım.

Rakseden kelimemin
Duadaki cümlemin
Ümit dolu gecemin
Seyrine doyamadım.

DÜMBELEK
Batılı gerçek sandım
Seyredince alanı
Söylemekten usandım
Bana düşen yalanı.

Temyize memur elek
Oluverdi dümbelek
Aldı götürdü felek
Bana benden kalanı.
1996

CUMHURİYET DÖNEMİ HALK ŞİİRİ

Yunus Emre, Karacaoğlan, Pir Sultan Abdal, Köroğlu, Dadaloğlu, Ercişli Emrah, Erzurumlu Emrah, Seyrani gibi nice değerleri barındıran halk şiirimiz Cumhuriyet döneminde de bereketli toprağında nice çınarlar yetiştirmiştir. "Sen bir ceylan olsan ben de bir avcı/ Avlasam çöllerde saz ile seni/ Bulunmaz çaresi yoktur ilacı/ Vursam yaralasam söz ile seni" dizeleriyle gönlüme taht kuranlardandır Âşık Veysel. Bu dönemin de ilk ozanı sayılmalıdır. Daha doğrusu dönemin ilk öncü ozanıdır. Cumhuriyet, Atatürk, sevgi, hoşgörü, laiklik, toprak, aşk ozanıdır. O, "Beni hor görme gardaşım/ Sen altınsın ben tunç muyum?", "Vatan sevgisini içten duyanlar/ Sıtkile çalışır benimseyerek/ Milletine ulusuna uyanlar /Deme neme lazım, neyime gerek", "Yeni mektup aldım gül yüzlü yardan/ Gözletme yolları gel deyi yazmış", "Güzelliğin on para etmez/ Bu bendeki aşk olmasa", "Gün ikindi akşam olur/ Gör ki başa neler gelir/ Veysel gider adı kalır/ Dostlar beni hatırlasın" dizelerinin yaratıcısıdır.

Ali İzzet Özkan da (1902-1981) dönemin ustalarındandır. Yıllardır dillerden düşmeyen deyişini bilmeyen var mıdır? "Mühür gözlüm seni elden/ Sakınırım kıskanırım/ Uçan kuştan esen yelden/ Sakınırım kıskanırım." Ya şu dörtlüğüne ne demeli? "Yüzyıl yerde yatsa çürür mü ola/ Şu sana sarılan kollar sevdiğim/ Parça parça durur mu ola/ Adını söyleyen diller sevdiğim…"

Bir çok deyişi plak yapılan, söz-ezgi güzelliği yanında saz tekniği de iyi olan Âşık Daimi (İsmail Aydın, 1912-1983) altmışlı, yetmişli yıllarda radyodan seslenirdi: "Ne ağlarsın benim zülfü siyahım/ Bu da gelir bu da geçer ağlama/ Göklere erişti figanım ahım/ Bu da gelir bu da geçer ağlama…" İlk duyduğumda benimsemiş, sevmiş, söylemeye başlamıştım inek yayarken, fındık toplarken bahçelerde… O gün bu gün söyler dururum, ilk gençlik günlerimdeki gibi... Salt bunu mu? "Bir seher vaktinde indim bağlara/ Öter şeyda bülbül gül yarelenir/ Bakmaz mısın sinemdeki dağlara/ Derdimi söylesem dil yarelenir" dizeleri size de bir şeyler anımsatmıyor mu, bir şeyler çağrıştırmıyor mu?

El kapılarında büyüyen, okuması yazması olmayan, deyişlerinde yokluğu, sevgiyi dile getiren Feryadi Çığıran'ın (Mustafa Çığıran, 1920-1987) şu taşlaması unutulur mu? "Bir berbere geldim tıraş olmaya/ Gönülsüz gönülsüz geliyor usta/

Canı cavlayarak tıraş eder mi/ Parasız berberlik bize ardiye/ Bileyi yok bıçaklarım kör diye/ Yalandan kayışa çalıyor usta/ Fakirliğin kıymetini bilmezse/ Tıraş ettiğinden para almazsa/ Tıraş ederkene gönlü olmazsa/ Kılı birer birer yoluyor usta/ Akrabası ahbabları gelirse/ Bıçakları düzenini bulursa /Yahut parasını peşin alırsa/ Hemen incitmeden yülüyor usta/ Hele bakın şu berberin işine/ Yara açtı feryadinin başına/ Ben söylerim onun gider hoşuna/ Kendi arsız arsız gülüyor usta…"

"Hisse alın Çırakman'ın sözünden/ Zerre kaçmaz ariflerin sözünden/ Kemal Atatürk'ün aydın izinden/ Bugün bize hoş geldiniz erenler" dizeleriyle yaşayacaktır Hüseyin Çırakman (1930) başka deyişleri olmasaydı da…

Ferrahi'nin (1934-1969) acı dolu yaşam öyküsünü çok sonraları öğrendim. Oysa yıllardır dilimden düşmeyen ezgisi vardı. "Ah neyleyim gönül senin elinden/ Her zaman ağlarım gülemem gayrı/ Ben bıktım usandım elin dilinden/ Terk ettim sılamı dönemem gayrı…"

Halk şiirimiz yenilenerek sürüyor. Reyhani, Nesimi Çimen, İlhami Demir, Şeref Taşlıova, İhsani, Murat Çobanoğlu, Muhlis Akarsu daha niceleriyle. Sözü bu dönemin en verimli ozanıyla, Âşık Mahzuni Şerif'le bitirelim: "Mevlam gül diyerek iki göz vermiş/ Bilmem ağlasam mı, ağlamasam mı/ Dura dura bir göl oldum erenler/ Bilmem çağlasam mı çağlamasam mı…"

CUMHURİYET OZANI

Halk şiirimiz, binlerce yıllık bir gelenekten, yaşam biçiminden, çalgıyla şiiri bütünleştiren bir anlayıştan, sözlü yaratıcılıktan gelmektedir.

Ulusumuzun gelişim sürecinde söz, biçim, söyleyiş, konu, işlev olarak değişime, gelişime uğrasa da kökü halkta, köyde olan bir şiir türüdür.

Aprınçur Tigin'den yola çıkmış, Yunus'la, Pir Sultan'la, Karacaoğlan'la, Dadaloğlu'yla, Ercişli Emrah'la, Seyrani'yle yüceleşerek Mustafa Kemal Atatürk'e, Cumhuriyet'e ulaşmıştır.

Her çağ, her dönem toplumsal yapısını, insanını, düşünce anlayışını yansıtan ozanlar yetiştirir.

Türkçe, Türk aydınlanması; Türkçe, Türk devrimi olan Cumhuriyet dönemi de halk şiirine Âşık Veysel Şatıroğlu'yla vurmuştur damgasını.

Veysel; Türklüğün, ulusalcılığın, Türkçenin, çağdaşlığın, bilimin, laikliğin, insan olma ve insan gibi yaşama anlayışının, eşitliğin, adaletin bayraklaştığı Atatürk devrimleriyle taçlanan Cumhuriyet döneminin en bilinen, en önemli olanıdır.

Cumhuriyet kültürüyle, ışığıyla, devrimiyle yetişen yüzlerce ozanın simgesi, bileşkesidir.

Çocukken gözlerini yitirmiş Veysel. Gözlerinin karanlığını eline tutuşturulan sazla paylaşmış. Ezilmiş, yanmış, acı, çekmiş, bunalımlı fırtınalar yaşamış.

Ergenliğe ulaştığında aşk evliliğiyle dinebilecek fırtınalar eşinin kendisini bırakıp gitmesiyle tufana dönüşmüş. Türkülere vermiş kendini düğünlerde, törenlerde, en çok da yalnız kaldığı anlarda.

1930'larda Sivas Milli Eğitim Müdürü ozan, halkbilimci Ahmet Kutsi Tecer'le tanışması "kendine göre saz çalan, türkü söyleyen otuzlu yaşlardaki Veysel"in "Âşık Veysel" olmasını sağlamış. Sazına kendi yaratılarıyla güç vermiş.

Artık fırtınaları dinmiş, bireysel kaygıların ötesine geçmiş, bilinçlenmiş, neyi nasıl anlatacağının ayrımına varmış; arınmış, durulmuş yeni dönemin, Cumhuriyetin bireyi olmanın mutluluğunu, sorumluluğunu başarıyla taşımıştır.

Büyük kentlere gelişi, sanat etkinliklerine katılışı, radyodan Atatürk devrimini seslendirişi Veysel'in, olgunluk döneminin yansımalarıdır.

Arifiye, Yıldızeli, Pamukpınar, Ladik, Akpınar, Çifteler, Hasanoğlu, Gölköy Köy Enstitüleri'nde eğitmenlik yapması Veysel'in sanat gücünü gösterdiği gibi o dönemin eğitim anlayışının, halkla bütünleşmenin, halkı okutarak geliştirmenin, aydınlığın bireyi yapmanın ip uçlarını da vermektedir.

Veysel için fakültelerde sanat etkinlikleri düzenlendiğini, Ankara'da, İstanbul'da sanatı üstüne toplantılar, çalışmalar yapıldığını, Veysel'in bu güzellikleri, değerbilirlikleri gördüğünü de ekleyelim.

Şiirlerinin tümünün İş Bankası Kültür Yayınları'ndan çıktığını vurgulayalım.

O Karacaoğlan geleneğini Cumhuriyet devrimiyle bütünleştiren bir anlayışın doruğudur. Gözleri görmese de beyni, yüreği, gönlü görmüştür.

Görmeyenleri uyarmak için yaratıcılığını konuşturmuştur:

Aldanma cahilin kuru lafına
Kültürsüz insanın külli yalandır
Hükmetse dünyanın her tarafına
Arzusu hedefi yolu yalandır
.....
Devri Cumhuriyet asırı yirmi
Uyan bu gafletten uyuma yurttaş
Dünya ayaklanmış aya gidiyor
Uyan bu gafletten uyuma yurttaş
.....

İleriyi gören geriye bakmaz
İnsanlık yolundan taşraya çıkmaz
Allah cömert ama ekmek bırakmaz
Oturup geçmişi konuşanlara

Maziye karışmış yıllar da ay da
Onu tekrar etmek sağlamaz fayda
Gören göze ibret vardır her şeyde
Seyret gökyüzünde yarışanlara

Veysel der kafanı nafile yorma
Dünya fani deyi çöküp oturma
Adım at ileri avara durma
Yoldaş ol refaha karışanlara

Gözleri görmeyen Veysel'in ozanlık sezgisiyle, Türkçe bakışıyla, Atatürkçülük, aydınlanma, Cumhuriyet duruşuyla çalıp söylediklerinden alınacak ders var. "Sadık yârine" 21 Mart 1973'te kavuşan Veysel çok şey bıraktı anlayana…

ÇANAKKALE HALK EZGİLERİ

Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Yayınları 100. Yıl Serisi'nden çıktı "Çanakkale Halk Ezgileri". 2014 ürünü yapıt Üniversitenin Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimince desteklenmiş. Doç. Dr. Alaattin Canbay'la Okt. Ömer Can Satır'ın emeği "Çanakkale Halk Ezgileri".

Albenili kapağıyla, büyük boy, 280 sayfalık yapıtı Doç. Dr. Alaattin Canbay'a, "Saygıdeğer hocamıza en içten saygılarımla." tümcesiyle imzalatarak gönderen (4 Kasım 2015) Doç. Dr. Selçuk İpek. Bu değerli, önemli yapıt için ikisine de "Çok sağ olun." diyorum.

Yerel kültürle ilgili, kent kültürüyle ilgili bu tür yapıtları edinerek okuduğumda insanlarımızın yüzyıllardır oluşturdukları birikimleri tanımaktan, öğrenmekten mutlu oluyorum. Yazmanın, araştırmanın paylaşma, yaratma, öğretme yanında "öğrenme" olduğunun ayrımına kim bilir kaçıncı kez ulaşmanın varsıllığını yaşıyorum.

Salt okuduğum değil, incelediğim, çalıştığım yapıtlardan "Çanakkale Halk Ezgileri."

"Sunuş", "Önsöz", "Giriş" bölümlerinden sonra Çanakkale Halk Kültürü, Çanakkale Halk Oyunları ve Oyun Müzikleri, Halk Ezgileri ve Türküler, Çanakkale Müzik Kültürü, Çanakkale Halk Müziği Kültürünü Oluşturan Türler (Zeybek, Karşılama, Türküler), Çanakkale Halk Müziğinin Makamsal Yapısı, Çanakkale Halk Müziğinin Ritmik Yapısı, Çanakkale Türküsü, "Çanakkale İçinde Aynalı Çarşı", Çanakkale Halk Müziği Kültüründe Çalgılar dipnotlarla desteklenerek doyurucu olarak yansıtılmış.

"Türküler, Karşılamalar ve Sözlü Ezgiler" bölümü notalardan oluşuyor (53-182). Altmış dört nota var bu bölümde.

"Arda Boylarında, Asmadan Gel Asmadan, Balıkesir Yolunda, Çayırı Biçer Misin, Çemberimde Gül Oya, Evlerinin Önü Zelham, Evreşe Yolları Dar, Gökte Uçan Tayyare, Karyolamın Demiri Mavilim, Pınar Başından Bulanır, Sıra Sıra

Siniler, Suya Giderim Suya, Yaprak Gazeli Yârim" gibi tanıdık türkülerle karşılaşıyorum bu bölümde.

"Zeybekler ve Sözsüz Ezgiler" bölümünde yirmi iki ürün var. "Ada Zeybeği, Biga Çiftetellisi, Çan Sekmesi, Çanakkale Zeybeği, Edremit Zeybeği, Harmandalı, Karanlıkdere Zeybeği, Karşılama, Harmandalı Sekmesi, Lapseki Çeşmesi, Sürmeli Zeybeği, Tabancalı Zeybeği" bunlardan.

"Ekler" bölümünde yöre türküleriyle ilgili çok önemli makaleler var. Doç. Dr. Ulvi Keser, "Çanakkale'den Almanya'ya Çanakkale Türküsünün Hikâyesi" başlığı altında araştırmacı, derlemeci İhsan Ozanoğlu'nu kaynak alarak Çanakkale Türküsü'nün nereye ait olduğunu tartışarak anlatıyor. Kapsamlı makalede türkünün Çanakkale Savaşları'nda söylendiğini, Kosova'ya, başka coğrafyalara ulaştığını, Alman müzik adamlarınca inceleme konusu yapıldığını, marş olarak esinlenildiğini, yayılmalar içinde sözlere eklemeler yapıldığını, çatalların oluştuğunu öğreniyoruz.

Bu bölümde "Çanakkale Türküsünün Bilinmeyen Bir Varyantı" başlıklı makalede Dr. Kari Hadank'ın çalışması Prof. Dr. Ali Osman Öztürk (Selçuk Üniversitesi) çevirisiyle sunuluyor. Ardından Willi Heffening'in 1917/18 yıllarında derleyerek 1923 yılında yayımladığı nota yer alıyor.

Ali Osman Öztürk, 5 Haziran 2005'te Çanakkale Aynalı Pazar Gazetesinde "Çanakkale Türküsü Çanakkale'nindir" başlıklı bir makale yayımlamış. Yazı giriş yapılarak ünlü türkünün öyküsü, türkünün yer aldığı kaynaklar, belgeler aktarılarak güncel kaynaklarda, TRT'de Kastamonu türküsü olarak geçen ürünün Çanakkale'nin olduğu belgelerle kanıtlanıyor. Bu makale Arş. Gör. Ömer Çakır'ın.

Bu makalelerden TRT Belgeliği'nde 1973'te incelenen, İhsan Ozanoğlu'ndan alınan, Muzaffer Sarısözen'in derleyerek notaladığı (Kastamonu'dan) türkünün 1915'ten beri Çanakkale'de söylendiğine ilişkin yayınlar, bilgiler, tanıklar aktarılıyor. Türkünün Kastamonu'nun değil Çanakkale'nin olduğu vurgulanıyor.

Yapıt Çanakkale fotoğrafları bölümüyle, kaynaklar diziniyle bitiyor.

Değerli Öğretim Üyesi Alaattin Canbay (Çanakkale'deki bir panelde tanışmıştım, yanılmıyorsam Malatyalıydı.) çalıştığı kentin üniversitesinin bir

"öğretmeni" olarak kalmamış, alanıyla ilgili doyurucu çabalarla yöre kültürünü incelemiş, yörenin müziğini ilk kez kapsamlı bir yapıtla okuyucuya sunmuş.

Yapıttan anlaşıldığına göre Çanakkale'de geçmişte de günümüzde de halkbilim çalışması yapanlar var. Alaattin Canbay onların emeğini unutmamış, onların çalışmalarını çekirdek yaparak yeni alan çalışmalarıyla Çanakkale Halk Ezgileri'ni bir yapıtta bütünleştirmiş.

Canbay'a, Canbaylara borcumuz var: Halk ezgileri dağarcığımızı geliştirdikleri için...

ÇANAKKALE İÇİNDE

Çanakkale Marmara Bölgesi'nin güneyindedir. Çanakkale boğazı ilin topraklarını ikiye böler. Böylece Avrupa'da, Asya'da toprakları vardır bu ilimizin. Avrupa kesimi Edirne'yle Tekirdağ'la; Asya kesimi Balıkesir'le komşudur. Yıllardır okuduğum yazın yapıtlarında adı geçen Gelibolu, Lapseki, Ezine, Ayvacık, Bayramiç, Çan, Biga, Yenice ile bağlı yurt güzeli yerleşim birimleridir.

Marmara'yla, Ege'yle kıyısı olduğu için ülkemizin iki denizle kıyısı olan az sayıdaki illerindendir Çanakkale.

Düzlüğü, ovası az; engebeleri, tepeleri, dağları çok illerimizdendir. Günümüzde de yayın organlarında çok sayıda doğacı, çevreci yazıya konu olan Kaz Dağları il içindedir, ilin en yüksek tepesi de buradadır. Geniş ormanlık alanları, Kaz Dağı'ndaki güzelim kızılçam ormanları, belli yerlerdeki yaşlı, üretken zeytin ağaçları "para amaçlı kentleşmenin" gözdağı kıskacındadır. Oysa Homeros'un, Truva'nın izlerini günümüze getiren bolluk, güzellik canlılarıdır tüm bunlar.

Çanakkale adının Fatih Sultan Mehmet'in yaptırdığı kaleden, Sultaniye-Çanak, geldiğini de ekleyelim, eskiden halkın geçim kaynağında yer alan çanak çömlekçiliği de unutmayalım.

Yeryüzünün en büyük savaşlarından biri, "Çanakkale Destanı" buralarda yazılmıştır. Savaşın izlerine il topraklarının tümünde tanık olunur. Gelibolu Yarımadası'ysa herkesin sindire sindire gezeceği, göreceği, düşüneceği, duygulanacağı, düşünce doğruluklarına ulaşacağı doğa, insan, anıt okuludur.

Truva, Assos, Sestos, Abydos, Neandria, Lampsakos, Khryse; Çimenlik Kalesi, Nusret Mayın Gemisi Müzesi, Piri Reis Müzesi, Çanakkale Arkeoloji Müzesi, Dardanos Tümülüsü, Seddülbahir Kalesi, Kumkale, Bigalı Kalesi, Truva, Atatürk Müzesi, Çanakkale Şehitleri Anıtı, Helles Anıtı, Anzak Anıtı, Fransız Anıtı, Tek Çam Anıtı, Gelibolu Ulusal Parkı, Bozcaada, Gökçeada, İntepe Çamlığı, Güzelyalı insanı Çanakkale'ye bağlayan, insanda Çanakkale tutkusu uyandıran, Çanakkaleliğin övüncünü oluşturan ortak değerler.

İçmeleri, kaplıcaları; uygun günlerde kitaplarını sokakta sergileyen kitapçıları, Kastamonu türküsünde geçen "Çanakkale İçinde Aynalı Çarşı", sert esen yellere karşın çocukların, gençlerin, yaşlıların söyleşerek, Boğaz'dan geçen gemilere bakarak, karşı kıyıların geçmişini düşleyerek, uygun yerlerde otururak dürümünü, simidini yiyen, içeceğini içen, kıyı oltacılarının telaşını gözlemleyen mutlu yüz görüntüleriyle kıyı boyu tüm insanlara kucak açar.

Bizim horanlarımıza, karşılamalarımıza, ince oyunlarımıza; kemençemize, davul-zurnamıza, düdüğümüze, bağlamamıza; Dereboyu Kavaklar'ımıza, Eşref'imize, Tamzara'mıza, Asiye'mize karşılık onların da zeybekleri, halayları, karşılamaları, şamaları, çiftlemeleri, süzmenleri, bengileri, harmandalları, karadereleri, dümbeleği, davulu, tefi, zili, dilli kavalı var.

Düşün, bilim adamı A. Adnan Adıvar, yazar Türkkaya Ataöv; ressam, yazar Elif Naci, film yönetmeni Metin Erksan, yazar Ahmet Köksal, çevirmen Adalet Cimcoz, ozan Mümtaz Zeki Taşkın; Cemo'nun, Memo''nun, Denizin Çağrısı'nın, Ay Tutulduğu Gece'nin, Yeşil Gölge'nin, Yonca Kız'ın, Başka Olur Ağaların Düğünü'nün yazarı Kemal Bilbaşar Çanakkale doğumlu.

Ahmet Köksal'ın tümceleriyle "1915 savaşlarında Mustafa Kemal'in usta komutasıyla birleşen yüksek ruh, bu ulusal direnme gücü, İnönüler, Dumlupınar, Sakarya ve 30 Ağustos'a götüren yolun ilk ışığını yakmış, Çanakkale bağımsızlık savaşımızın önsözü olmuştur."

Önceleri Çanakkale Savaşı'ndan başlayarak çeşitli yapıtlar aracılığıyla tanıdım Çanakkale'yi. Sonra 1990'lı yıllarda Görele Lisesi'nin düzenlediği gezide okuduklarımı gözlemleyerek tanıdım, sevdim Çanakkale'yi. Birkaç yıl önce Doç. Dr. Selçuk İpek'in düzenlediği panel nedeniyle gördüm, gezdim, tanıdım, yaşadım Çanakkale'yi.

Geçen yıl da Çanakkale Giresun Derneği'nin çağrısıyla pekişti Çanakkale ilgim, sevgim.

Giresunlular dayanışma, bütünleşme, birlik içinde bu güzel ilimizde. Dernek oluşturmuşlar. Dernekleri "kâğıt üzerindeki derneklerden" değil. Etkinler. Bir yandan

ille kaynaşırken bir yandan da Giresunluluğu yaşatıyorlar. Etkinlikler düzenliyorlar. Kentte, üniversitede, yönetimde, askerlikte, üretimde, yatırımda, sağlıkta görevli epey Giresunlu var. Onursal Aydın dernek başkanı. Ali Sinan Uslu, Ercan Yavuz, Birgül Uyar Sarı, Gökçen Alper Domaç dernek yönetiminde.

Bir kanaldan da yayınlanan Giresun Gecesi düzenledi dernek. Yoğun katılım vardı. Giresun'dan, İstanbul'dan, komşu illerden katılım oldu kültür eğlence gecesine. Kemençe çalındı, türküler söylendi, horanlar, Giresun karşılamaları oynandı. Gündüz de Giresun kültürüyle ilgili panel vardı. Paneli Türkçe Bölümü Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Hayrettin Parlakyıldız sundu. Albay Necmettin Sarı, Hayrettin Günay Giresunlu, Karadenizli dinleyicilere konularını aktardılar.

Çanakkale içinde, Çanakkale'yi severek, burada işlerini, görevlerini yaparak yaşayan Giresunlular var. Önemli işlerle duyuruyorlar seslerini, Giresun'u da unutmuyorlar onlara selam olsun…

ÇEPNİ KÜLTÜRÜ ve MÜZİĞİ PANELİ

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Kültürel Değerleri Tanıtma ve Yaşatma Topluluğu, Doç. Dr. Selçuk İPEK moderatörlüğünde 04 Mayıs 2013 Cumartesi 15'te Çanakkale Deniz Müzesi Konferans Salonu'nda "Karadeniz'de Çepni Kültürü ve Müziği" paneli düzenledi.

Panelin konuşmacıları Ayhan Yüksel ile Hayrettin Günay'dı.

Doç. Dr. Selçuk İpek, panelin düzenleyicisi, yöneticisiydi.

Panel için çağrıyı Selçuk İpek'ten aylar önce almıştım telefonla. Memleketimizin ta Batı ucunda kültür, beğeni ortaklığındaki duyarlı Rizelilere, Trabzonlulara, Giresunlulara, Ordululara, Samsunlulara ortak kültürümüzü yansıtmak benim için hiç düşünmeden onaylanacak bir görevdi.

Yirmi iki saati göze alarak otobüsü yeğledim. 2 ya da 3 numaralı koltukta olduktan sonra kaç saat sürerse sürsün yolculuk benim için ilgimi giderdiğim gözlem, inceleme gezisi demektir. Bu anlayışta yorgunluğun adı mı olur?

Cuma günü 12'de ulaştık Çanakkale Otogarı'na. Sevgili Selçuk İpek karşıladı beni sözleştiğimiz üzere. Kente geçtik. Bir iki yere uğradık. Güzel Sanatlar Fakültesi'nden Bölüm Başkanı Doç. Dr. Alaaddin Canbay'ın konuğu olduk, çayını içtik. Paneli konuştuk. Ortak konumuz müzikti. Biz müziğimizden, Alaattin Bey de Malatya müziğinden söz ettik. Neşet Ertaş türkülerinde buluştuk.

Doç. Dr. Selçuk İpek, aracıyla ÇOMÜ'nün sosyal tesislerine getirdi beni. Kalacağım odaya geçtim. Az üstten Boğaz'ı, karşıdaki Gelibolu'yu gören bir oda. Görünüm olağanüstü. Boğaz'da yoğun trafik: Şilepler, gemiler, tankerler, bir iki küçük tekne...

Bir iki saatliğine dinleneceğim. Yıkandım, yattım. Akşama doğru değerli arkadaşım Ayhan Yüksel'le buluşacağız, Selçuk karşılayacak onu, tesislere getirecek. Ayhan Yüksel, İstanbul'dan geliyor.

Akşama doğru uyandım. Giyindim. Dinlenmişim... Telefonum çaldı, açtım aygıtı: Selçuk İpek, Ayhan Yüksel gelmiş, yerleşmiş odasına, beni bekliyorlar

tesislerin (yatak odalarının bulunduğu yapı) önünde. Kucaklaşıyoruz, ayaküstü hoşbeş. Selçuk'un aracına biniyoruz. Selçuk'un denetimindeyiz. Güzelyalı Kumsal Restoran'a götürüyor bizi. Çanakkale Boğazı'na bakan bir masadayız. Görkemli görüntülere karışıyor söyleşimiz, yenilip içiliyor...

Geç saatlerde çekiliyoruz odamıza. Boğaz'ın gece görünümü de etkileyici. Yatmadan önce odadaki üniversite yayınlarını karıştırıyorum 1992'de açılmış ÇOMÜ. Toplam öğrenci sayısı 32.362. Güzel Sanatlar'ın 639 öğrencisi var. Çanakale'yi bitiren öğrenci sayısı 50.000'den çok. Bunlar 2011-2012 verileri. ÇOMÜ'nün çok sayıda da kültür, bilim, spor etkinlikleri var. Çağdaş bir kent, çağdaş bir üniversite.

Cumartesi 7'de uyandım. 7.20'de balkonda oturuyorum: Boğaz sisli hafiften. Yine yoğun deniz trafiği. Kıyıya yakın bir kayık sürütme yapıyor. Bu mevsim zargana olmayacağına göre levrek için olmalı. Sosyal tesisler denize üstten bakan çam ormanının içinde. Tanıdık kuşlar sevindiriyor beni. Yirmi otuz metre ilerde bir çamın dibindeki çimenlerde eşiniyor bir kızılgaga karatavuk. Eşi, dişisi yuvada yatıyor olmalı. Bu çaba soylarını sürdürmenin çabası. Sakalar da geziniyor çimenlerde. Kumruların "guguguuuk"ları üveyiklerin "duurrug duurrug dururuug"larına karışıyor. İçim kıpırdıyarak, duygulanarak dinliyorum üveyikleri. Özellikle onları. 1965'ten başlayarak yıllardır üveyik avladım, üveyik ötüşlerine yöneldim. Yıllardır duyamıyorum Görele'de seslerini. Onların yemleneceği, dinleneceği alanları, tarlaları yok ettiğimizden uğramıyorlar artık Görele'ye... Onların o güzel, o gizemli seslerini neredeyse unutmuşken burada, Çanakkale'de, bu ağaçlarda yıllar sonra onlarla karşılaşmam ne güzel.

Tesislerin aşevinde Boğaz görünümlü güzel bir kahvaltı yapıyoruz Ayhan Yüksel'le. Özellikle yeşil zeytin çeşitlerini çok beğeniyoruz, Çanakkale yöresinin.

Selçuk İpek geliyor, alıyor bizi kenti gezdirecek. Nusret Mayın Gemisi'ni gezdiriyor Seyir Başçavuş'u Ersin Ergenekon. Nusret birebir yapılmış. Her şey yıllar öncenin günümüze taşınmışı. Ersin Bey, sunumla anlatıyor Nusret'in Çanakkale Savaşı'nı sonlandırışını. Çok etkileniyoruz. Fotoğraflar çektiriyoruz. Gemi Komutanı

Yüzbaşı Burak Şimşek'le tanıştırıyor bizi Selçuk İpek. Makamında sıcak söyleşilerle çay içiyoruz.

Kale'yi, müzeye dönüştürülen kaleyi geziyoruz.

Konferans salonundayız. Giriş, tanıtım konuşmasını yapıyor Selçuk İpek. Sözü Ayhan Yüksel'e bırakıyor. Ayhan Yüksel tarih birikimiyle Türkçe güzelliğini buluşturduğu konuşmasında Karadeniz'de Çepni tarihini anlatıyor özenle dinleyen seçkin topluluğa.

Ben de bölgemizdeki türkü kültürünün oluşumuyla ilgili açıklamalar yapıyorum, Rize'den, Trabzon'dan, Giresun'dan, Ordu'dan kemençeden, davuldan, zurnadan, tulumdan, bağlamadan, düdükten, imecelerden, konaklardan, yayla göçlerinden, eğlencelerden, horandan, ince oyundan, karşılamadan kültür etkileşiminden örnekler vererek. Panel, Selçuk İpek'in Çepni müziğinden örnekler içeren sunumuyla bitiyor.

Akşama yemek verilecek. Aradaki saatleri güzel mekânlarda oturarak, gezerek geçiriyoruz. Selçuk İpek'in konukseverliğiyle.

Yemekte buluşuyoruz Giresunlularla. Salon askerin. Çalgılar eşliğinde şarkılar söyleniyor. Sonra sazıyla sesiyle Bölüm Başkanı Doç. Dr. Alaattin Canbay etkileyici bir dinleti sunuyor. İlk türküsü benim isteğim: İki Büyük Nimetim Var/ Biri Anam Biri Yârim...

Alaattin Bey Malatyalı. Yeşilyurtlu. Oralarda tam bir türkü cenneti...

Sevgili Selçuk İpek geçiyor Canbay'ın yanına. Kemençesiyle, sesiyle Selçuk, Giresun türkülerini doğru çalıyor, doğru seslendiriyor. Gönendiriyor bu beni. Selçuk, bir bilim adamı. Maliye doçenti. Yetenekli, birikimli... Ayrıca türkülerimize vurgun. Kemençe, bağlama çalıyor. Böylesi genç, geleceği parlak, kültür-sanat birikimli bir bilim adamı var Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nde. Giresunlu, Tirebolulu. Doğduğu toprakları, köyünü, derelerini, ilçesini, ilini, yurdunu seven genç bir bilim adamı. Duyarlı, düşünen, araştıran, sorgulayan, çağdaş bir bilim adamı. Bu topraklardan yetişen ama bilime, evrenselliğe, dünyaya açılan bir bilim adamı.

Gece yemek sonrası saat birde İstanbul otobüsüne biniyor Ayhan Yüksel. Pazar günü Giresun günlerinde imza gününe yetişecek.

Ben sosyal tesislere gece ÇOMÜ sekreteri İdris Yıldız Bey'le geliyorum. Yatıyorum. Kalkıyorum erkenden. Sabah sabah Boğaz görünümü içinde çam kokulu alanda denizi izliyorum. Kıyıya iniyorum. Yine bildik kuşlar... Onların uçuşlarını görmek, ötüşlerini dinlemek ne güzel. Bir de alakarga, çok sayıda da martı gözlüyorum. Kıyıda geziniyorum sabah sabah denizkulağı, midye kabukları arıyorum. Kıyılar az biraz kirli. Bir kefalin atlayışına tanık oluyorum.

Kahvaltı sonrası sosyal tesislerin ormanlığında epeyce geziyorum. Üveyik ötüşlerine doyuyorum. On bire doğru geliyor Selçuk. Kıyı boyunca geziyoruz. Karanlık Liman'ı üstten izliyoruz. Nusret'in mayın döktüğü yerin tam karşısındayız. Sonra Selçuk'un bildiği bir yere gidiyoruz. Elazığlı ustanın lahmacununu tadıyoruz. Bir kitapçıya uğruyoruz. Bir iki kitap alıyorum ikinci sınıftaki torunum Rabiasu için. "Çanakkale'den ne getireyim sana?" demiştim. "Dede, bana kitap getir." demişti. 14.30'da biniyorum otobüse. Dönüş yolundayım.

Doç. Dr. Selçuk İpek'e çok teşekkür ediyorum. Böyle bir etkinlikte bulunmak, çok değerli insanlarla tanışmak, Çanakkale'yi, ÇOMÜ'yü tanımak, en iyi biçimde konuk edilmek. Selçuk'un değerbilirliğinin, insanlığının, emeğinin sonucu…

ÇEPNİLER VE MÜZİK

"Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Çepniler ve Müzik" adlı yapıt Ekim 2012'de yayımlandı. Bölgemiz tarihi, kültürü üstüne yapıtlarıyla tanıdığımız Serander Yayınları'ndan çıktı bu değerli çalışma. Bu önemli ürünün yazarı Abdullah Akat.

Yapıtın ikinci sayfasından öğreniyoruz Akat'ın kimliğini: 1982 Trabzon doğumlu. Türk müziği, Batı müziği, şad, piyano, ud, keman eğitimi almış. 2004'te İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuarı'nı bitirmiş. Doktorasını 2010'da tamamlamış. 2005'te KTÜ Devlet Konservatuarı'na araştırma görevlisi olarak girmiş. Burada görevini öğretim üyesi olarak sürdürüyor.

Abdullah Akat'la yüz yüze tanışmadım ama epeydir yazdıklarından, TV konuşmalarından, seslendirdiği kimi türkülerden tanıyorum onu. Hulki Cevizoğlu'nun bir izlencesinde de izledim genç, değerli, önemli bilim adamını.

Akat, bu yapıtı oluşturmaya 2004'te yüksek lisans çalışması olarak başlamış. Yapıtın yayımlanmasında Prof. Songül Karahasanoğlu'nun, Ayhan Yüksel'in, Veysel Usta'nın, Beşikdüzü Belediye Başkanı Ramiz Uzun'un, Türkelli Belediye Başkanı Şakir Yenigün'ün katkıları olmuş.

Yapıtın oluşum sürecinde konuyla ilgili kaynak tarama dışında Görele'de, Ağasar'da, Akçaabat'ta, Trabzon'da alan araştırmaları yapılmış kaynak kişilerle görüşülmüş, kimi kemençeciler kayda alınmış; türkü, ezgi derlenmiş. Bunların kimileri ilk kez notalanmış.

Yapıtın birinci bölümü tarih araştırması. On sayfalık bu bölümde Çepnilerden önce Doğu Karadeniz'in etnik kimliği, Kıpçaklar, Kıpçakların bölge ile ilişkileri aktarılmış.

İkinci bölüm on üç sayfa. Bu bölümde Anadolu'nun Türkleşmesinde en önemli topluluk olan Çepnilerin kimliği, Anadolu'ya ilk gelişleri, yerleşim alanları, siyasal etkinlikleri, siyasal oluşumları, Osmanlı dönemindeki yaşam biçimleri, etkinlikleri; bu önemli kimliğin dinsel görünümleri konuyla ilgili önemli yapıtlardan alıntılarla yansıtılmış.

Üçüncü bölüm otuz altı sayfa. Bölüm başlığı "Çepnilerde Müzik."

Çepnilerde yaylacılık bunun müzikle ilişkisi, Çepni müziğinde kıyı kesimin özellikleri, iç kesimin özellikleri, kıyıyla iç kesimin ayrımsal yönleri, Çepni müziğinin Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki yeri, Çepni müziğinin yapısal özellikleri, Çepni müziğinde kullanılan çalgılar (kemençe, davul, zurna) açık, kısa, tanıklara dayalı olarak anlatılmış.

Bu bölümde "Çepni Bölgesi'ndeki tanınmış kemençeciler" kısaca örneklenmiş. Sırasıyla bölgenin bilinen ilk kemençecisi Tuzcuoğlu'ndan başlanarak Karaman'a, Picoğlu Osman'a, Durkaya'ya, Yanıklı Ahmet'e, Sırrı Öztür'e, Kâtip Şadi'ye, Ali Cinkaya'ya yer verilmiş. Bu bölümde ağırlıklı kaynak olarak benim yazdıklarımla Mustafa Duman'ın Kemençemin Telleri kullanılmış. "Diğerleri" bölümünde de bölgede ad yapmış kemençeciler anılmış.

Bu bölümde şu görüşlere, saptamalara yer verilmiş:

1. Bölgede Çepniler ağırlıklı olarak Şalpazarı, Görele, Tirebolu yerleşimlerinde yaşamaktadır.

2. Özde aynı olsa da kıyı (Görele, Tirebolu) müziğiyle kırsal (Şalpazarı) müziği arasında ayrımsal dokular vardır.

3. Görele, Tirebolu yerleşimlerinde çalınan horan havalarında Ağasar etkisi görülür bunun nedeni anılan yerlerin ortak yaylalarda buluşmalarıdır.

4. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde çalınan horan havalarının çoğu Göreleli önemli, değerli kemençecilerin üretimidir.

5. Trabzon merkezde, Trabzon'un doğusunda kemençe yoktu. Buralara kemençeyi Görele Çepnileri götürmüştür.

6. Kemençeyi Türk çalgısı olarak bölgeye Kıpçaklar (Kumanlar) getirmiştir. Onların bu değerli kültür aracını Çepniler korumuş, geliştirmiş, yaymıştır.

7. Bilinen en eski kemençecilerden yola çıkarak Görele'nin kemençede merkez (beşik) olduğu, Görele kemençesinin çok önemli bir biçem oluşturduğu, bunu çalmanın ustalık göstergesi sayıldığı düşünülmektedir.

8. Çepni kemençesinde, müziğinde "Çepnilerin" geçmişteki "inançlarının" da etkisi vardır.

Yapıtın bundan sonrasını sonuç, kaynaklar, ekler; Abdullah Akat'ın Çepni bölgesinden notaladığı gaydalar yer alıyor.

Kıpçaklara, Gagauzlara değin türkü örnekleri yanında TRT'den 30 türkünün notasına da yer verilmiş, bunların bir ikisi dışındakiler Görele türküsü.

"Çepniler ve Müzik" bölgemiz için çok önemli bir çalışma. Akat'ı yürekten kutluyorum.

ÇOBANOĞLU ÜSTÜNE

1990'lı yıllarda lise son sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarında, "Günümüz Halk Edebiyatı" bölümü konmuştu. O yıllardan başlayarak Âşık Veysel, Erzurumlu Yaşar Reyhani, Karslı Murat Çobanoğlu, Şeref Taşlıova ders kitaplarında yer aldı. Günümüzde de durum böyle sanırım.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın "Türk Dili ve Edebiyatı 3" adlı yapıtında şöyle deniyor; "Âşık geleneği günümüzde devam etmektedir. Birçok ilimizde Âşıklar Bayramı yapılmaktadır. Âşıklar sazları ve sözleriyle Türk kültür ve zevkinin inceliklerini, halkın sıkıntılarını, sosyal olayları yorumlayışını dile getirmektedirler."

Geçen ay yitirdiğimiz Karslı Murat Çobanoğlu'nun "İlimsiz İnsan" adlı şiiri var ders kitabında: "Dinleyene benim sözüm nasihat/ İlimsiz bir kişi insan olamaz/ Bu söz yalan olmaz olur hakikat/ İlimsiz bir kimse insan olamaz... Bilmediğin şeyi hemen yaz öğren/ İlimsiz bir kimse insan olamaz/ Cahil insan ne kazansa kâr olmaz/ Cahil insanlara kimse yâr olmaz/ Çobanoğlu, sahil bahtiyar olmaz/ İlimsiz bir kimse insan olamaz."

Yapıtta şu bilgiler var Çobanoğlu'yla ilgili: "1940 yılında Kars'ta doğmuştur. Asıl soyadı Çobanlar'dır. Günümüz saz şairlerinin önde gelen ismidir. O, şiirlerinde nasihat etme, ahlaki öğüt verme yolunu seçmiştir. Çok sayıda âşık yetiştirmiştir. Ulusal konuları ve öz değerleri işleyen şiirleri vardır. Hikâye ve manzum hikâye tarzında eserler vermiştir. Şiirleri; Çağrı, Kars ili, Türk Kültürü, Pınar, Hisar, Türk Edebiyat dergilerinde yayınlanmıştır. İlkokul mezunu olan şair; Artvin, Konya, Erzurum ve Mut'ta yapılan yarışmalarda önemli dereceler aldı."

Çobanoğlu, ozanlık geleneğinin var olduğu illerde tanıyordu. Televizyon yayınlarının yaygınlaşmasıyla adını çok geniş coğrafyalara ulaştırdı. Kimi yıllarda televizyonlarda izlenceler düzenledi, başkalarının izlencelerine katıldı konuk olarak.

"Hikâye anlatma" geleneğinin belki de son ustalarındandı. Köroğlu kollarından kimi hikâyeleri derleyerek, yorumlayarak "halk hikâyesi" olarak anlattı. Özellikle bu anlatımdaki, Köroğlu-Kiziroğlu Mustafa Bey "kapışmasını" yansıtan türküyü kendine özgü söyleyişiyle sevdirdi; neredeyse yediden yetmişe herkese söyletti...

1976'da tanıdım Murat Çobanoğlu'nu. Kars Posof Lisesi öğretmeniyken. O yıllarda Görele'den Posof'a iki günde gidilirdi ancak. Trabzon'dan sabah yedide otobüsle yola çıkılır, akşam varılırdı Kars'a. Kars'ta otelde kalınır. Sabahleyin Posof'a giden tek ulaşım aracına binilirdi. Toprak yolda, toz toprak içinde beş saatlik bir yolculuktan sonra ulaşılırdı Posof'a.

O yıların en iyi oteli, Turistik Temel Palas'ta kalırdık. Bir akşam kentte dolaşırken gördüm Çobanoğlu'nun yerini. Altı kahvehane, üstü de oteldi sanırım. İçerisi kalabalıktı. Çobanoğlu çalıp söylüyordu. İlgiyle, coşkuyla dinledim. İlk kez bir ozanı, ünlü bir ozanı dinliyordum. Geç saatlere doğru bitti izlence. Gencin biri tepsi dolaştırdı. Herkes gönlünden ne kopuyorsa attı tepsiye.

Çobanoğlu, "dudakdeğmez biçimi"nin de ustasıydı. Bu tür söyleşilerde zorunlu olarak "Çobanoğlu" mahlasını kullanamazdı. "Âşık der ki" derdi…

DARIDAN HORANA-1

Darı sözcüğü eski Türkçe "tarık"tan gelmedir. Türkçede çok eskilerde var olan "tar" kökü çok anlamlı sözcüklerdendir. Daralmak, dar olmak, sıkışmak anlamları yanında "tarmak" söyleyişiyle "yaymak", "dağıtmak"; "tarık" söyleyişiyle "ekin, bitki, tane, tohum" anlamlarını; "tankçı" türemesiyle "çiftçi, tarımcı"; "tarıglag" oluşumuyla "tarla, tohum ekilen yer"; "tarıglıg" biçimiyle "ekin konan yer" anlamlarını içerir.

Sözcüğün "daralmak, dağıtmak, ekilmek, ekin eker görünmek, yalnız başına ekmek, ekinci, ekip biçici, ekin ekmek üzere olan, ekmeyi biçmeyi seven, ekin ektirmek" anlamlarını yansıtan türetmeleri de vardır. (Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü, İsmet Zeki Eyüboğlu, Sosyal Yayınlar, İstanbul, 1995).

Kişioğlu nesneleri adlandırmada kendinden, yakınından, çevresinden yola çıkar. Çevresinde binlerce nesne olsa da kendisiyle ilgisi olanı adlandırır, sözcüğe dönüştürür. Bunda kişi gereksinimi önceliklidir. Oğuz, Tuğrul, Tolga, Çağrı, Ali; el, ayak, baş, göz, kulak; ana, baba, kardeş; ekmek, su, süt, buğday, darı, kiraz, elma; gül, balık, kuş, fındık, itgülü, sarmaşık, bürümcek sözcükleri böyle oluşur. Yabandaki binlerce bitkiden kendisini doğrudan ilgilendirmeyenleri adlandırmaz; "et", "çiçek" der, geçer.

Asya kökenli (Büyük Larousse, 1986) üretim bitkisi darı da böyle oluşmuş. Atalarımıza önemli besin oluşturduklarından Türkçe adlandırılmış yüzyıllar içindeki evrimiyle ad, eylem olmak üzere günlük gereksinimlere göre birçok sözcük ortaya çıkmıştır. Nesnenin sözcüğe dönüştürülmesi, nesneyle sözcüğün yaşam biçiminde yer alması kültürün de oluşumudur. Görele-Çürükeynesil (Sağlık Köyü) örneğinden baktığımızda darının, darı sözcüğünün, onunla ilgili adlandırmaların 1970'e dek yaşadığına tanığız.

"Darı, darı gazmak, darı ekmek, darı tohumu, darı tanesi, darı gurutmak, darı soymak, darı biçmek, darı öğütmek, darı döğmek, darı ufalamak, darı almak, darı satmak, darı soyma imecisi, darı gazma imecisi, darı çöteni, darı çötesi, darı ekmeği, darı yarması, darı çapı, darı sapı adluğu, darı unu helvası, darı unu, darı tarlası, darı pürçeği, darı guşanı, darı kökü, darı çörü, ağdarı, pıddak darısı, ağdan yarması, ağdan

çorbası, ağdan poğulu" buraları yurt edinen Çepnilerin darıyla ilgili sözcük, dil yaratmalarıdır.

Sözcük, "darısı başına" biçiminde deyimleşmiştir. Geçmişte "verimliliği, bereketi, bolluğu" simgelemek için gelinin başına darı serpilirdi. Zaman içinde fındık, bozuk para serpildiği olmuşsa da bunların hiçbiri deyimleşmemiştir. Darı sözcüğünün deyimleşmesi, geleneğe dönüşmesi, kültür öğesi oluşturması onun atalarımız için yaşamsal önemini kanıtlar. Darıyla iç içedir, uzak doğalardan buralara gelirken darısını da getirmiştir.

Faruk Sümer, Görele köylerine Çepnilerin 14. yüzyıldan başlayarak yerleştiğini saptamış (Çepniler, İstanbul, 1992). Bu yüzyıldaki yerleşim sonsuza dek yurt edinilecek, doğanın değişimini, evrimini de sağlar. Barınak oluşturma, ev kurma, darı ekimi için uygun yerlere tarla açma, evcil hayvanların yaşayacağı ortamı düzenleme, sınama yanılma yöntemleriyle doğadaki besinlerden yararlanma; derelerde, karada uygun olan hayvanları avlama, darı öğütmek için uygun taşlardan el değirmeni yapma; ocak, fırın, sac, eşün gereçlerini üretme; üretim araçları oluşturma doğanın, köylerin kişioğlu yararına değişimi, evrimleşimi, egemenlik altına alınma örnekleridir.

Temel besin ekmektir. Ekmek için darı üretilir. Çoğaldıkça büyüyen darı tarlaları bu amaçla oluşturulur. "Tek elin nesi var iki elin sesi var.", "Birlikten güç doğar.", anlayışıyla atalarımız dayanışma; birlikte iş, üretim yapma anlayışıyla toplumsallaştılar. Darı tarlalarının açılması, eşilmesi, bellenmesi, kazılması; ot kazımı, sık sökme, tarla biçme, sıra yapma, sıra verme, sıraya gitme anlayışıyla birlikte yapılır oldu. İmeci kültürü gelişti. Giderek yaşamın ortasına ekin imecisi oturdu. Ay adları buna göre biçimlendi: Zemeri, gücük, mart, abrul, mayıs, kirez, orak, ağustus, isdavrit (cevüz), darı, goç, garagış.

Hayvanları, sürüleri yaylaya topluca götürme de darı tarlalarındaki iş yoğunluğuna göre düzenlenmiştir. Otçu göçü bununla ilgilidir. Doğa koşulları, iş-üretim, imeci, günlük yaşamın evrimi, üretimde araç gereç kullanma etkileşim-çağrışım-soyutlama yoluyla bireysel yaratıcılığı ortaya çıkararak çeşitlendirmiştir. Ezgiler, türküler, oyunlar, horanlar böyle çiçeklenmiştir.

DARIDAN HORANA-2

Atak, devinimli; kendine, gücüne, yeteneklerine güveni yüksek; yemeyi, içmeyi, eğlenmeyi seven; birlikteliğe, imeciye, dayanışmaya yatkın; üreten, eken, biçen, avlanan; ineğine, danasına, koyununa, keçisine, atına çobanlık eden; doğadaki nesneleri el becerisiyle araca, gerece dönüştürebilen; kemençe, davul, zurna, bağlama, düdük çalmaya, türkü söylemeye ilgi duyan, "büyük, önder" saydıkları kişinin öncülüğünde düğünlere, törenlere giden; nükteci, alaycı, kendisiyle bile dalga geçebilen, silahı seven; ansızın siniri yenen, belinde "yılandilli Görele bıçağı" taşıyan, kimilerde "adaleti" kendi kurallarına göre sağlayan, kendine göre gerekçelerle sık sık da kavga eden insanlar. Geçmişten getirdikleriyle; çevrenin, doğanın, yaşam koşullarının biçimlendirdiği yöremizin bu insan kişiliğinde Çepniliğin izleri vardır.

Darıdan horana evrimde müziği (kemençe, bağlama, düdük, davul, zurna), türküleri, ninnileri, ağıtları, halk oyunlarıyla birlikte, iç içe değerlendiriyoruz. Bunların kökünde Kıpçak, Çepni; ozan, kam, şaman izlerinin olduğunu düşünüyoruz. Buna yaşam biçimini, iş, emek üretimini, doğa yapısını ekliyoruz. "Günümüzde folklor araştırmacılarımız arasında bu Şamanizm kalıntılarına ilgi duyanlar çoğunlukta. Antropolog Taylor kültür oluşumunda, değişiminde, etkileşiminde oyunların Asya'dan Batı'ya doğru uzandığını gösteriyor. (Oyun ve Büyü, Metin And. 1974).

Yöremizin Anadolu'daki Türk yerleşmesinde önemli rol oynayan Oğuz boyu Çepnilerin ağırlıklı olarak yaşadığı yerdir. Günümüze yansıyan oyunlarda, müzikte, çalgılarda Çepniliğin etkisi vardır.

En başat oyun olan horanda imecilerin, darı imecilerinin, darı kazma imecilerinin damgası vardır.

1970'lere dek köylerimizde günlük beslenmenin temel gıdası ekmek, darı ekmeğiydi. Yüzyıllar içinde darının yerini "yeni kıtadan" yayılan mısır alsa da yörede ekmek adı köklerinden kopmayarak darı ekmeği olarak kalmıştır.

"Darı ekmek, darı kazmak, darı toplamak, darı soymak, darı imecisi, darı ekmeği, darı ayı" değişen, evrimleşen yaşam biçimlerine yenik düşse de kimi belleklerde günümüzde de yaşıyor.

Görele köylerine Çepniler 14. yüzyıldan başlayarak yerleşmişlerdir. (Çepniler, Faruk Sümer, 1992) Yerleşimde korunmayı, barınmayı, beslenmeyi düşünmüşler bu özelliklere uygun yerleri seçmişlerdir. Özellikle uygun yerlere tarla açma; tarlaya, darıya bağlı üretim ilişkileri doğaya, çevreye uygun kültür öğeleri doğurmuştur.

Temel besin ekmeği elde etmek için darı tarlaları oluşturulmuş. Çalışmaların tümünde birliktelik, dayanışma anlayışı gelişmiş. Darı tarlalarının eşilmesi, bellenmesi, kazılması, ot kazımıştık sökme, darı biçme çalışmaları imeci örgütlenmesiyle gerçekleşmiştir. Bölgedeki kültür yaratmalarının en tipik örneği imecilerdir. "Darı-imeci" bütünleşmesi yararlı örgütlenme olduğu kadar çok önemli dil, ten, ses yaratıcılığının ortamını sağlamıştır.

Türküler, ezgiler (Görele Örnekleminde Giresun Müziğinde Etkileşim, Hayrettin Günay, KTÜ Müzik ve Dans Günleri Sempozyum bildirisi, 2014), horanlar ekin kazma imecilerinden evrimleşerek oluşmuştur.

Darı, ekin kazma, günün uygun saatlerinde yapılır. Gün doğumu, gün batımına yakın saatler bu iş için uygundur.

Önceden yerine, toprağın durumuna göre eşilen, bellenen darı tarlaları görkemli imecilerle kazılır. Tarlanın büyüklüğüne göre on, yirmi, otuz, kırk kişilik imeci (öbek) oluşur. İmeciyi oluşturanların en küçüğü 14-15 yaşlarındadır. Gençler, orta yaştakiler; dingin, güçlü yaşlılar imecide yer alır. Kızlar, erkekler, yavuklular, nişanlılar, evliler, birbirini seven ama birbirlerine açılamayanlar, dargınlar, kavgalılar imecidedir. Tümü "öpüp başlarına koydukları ekmek için darı ekeceklerinin" bilincinde, coşkusundadır. Kimse çalışma coşkusundan, üretim disiplininden kopmaz. Günlük giysiler giyilir. Ayakta çarık, el örgü çoraplar... İçinde tohumluk darı olan tene torbaları bağlanmıştır. Elde ekin kazmaları vardır. Büyük torbalarla tohumluk darı getirilmiştir. Küplerle içecek su getirilmiştir. Ya da yakın oluktan su

almak içi suluk, küp, susak getirilmiştir. İmeciyi yönetecek, yönlendirecek biri (şaman, ozan), su dağıtacak biri vardır.

DARIDAN HORANA-3

Yörenin doğa koşulları, doğal yapısı gereği tarlalar genelde eğimlidir. İmeci tarlanın alt yanından başlar işe. İmeciyi oluşturanlar çizgi biçiminde dizilirler. İmeci önderinin sözüyle ekin kazmaya başlanır. Başlangıçta kazma devinimleri iyice yavaştır.

Bu bir tür ısınma, tarlaya yerleşme devinimleridir. Uyum içinde kazmalar (ekin meğeli) tutulmuş, belde ki tene torbasından avuç içine darı alınmıştır. Meğeller kirlikte yukarıya kaldırılır, kirlikte toprağa vurulur. Bu vuruş sırasında avuçtaki darılardan bir ikisi meğelin açtığı küçük çukura bırakılır, üstüne toprak çekilir. Bu devinimler sürekli yinelenir. Bu iş, ekin işi bitene dek sürer. Tarlanın kaşına varılınca, kazılacak yer kalmayınca az dinlenilir. Sonra geriye doğru imeci dizilişiyle aynı birliktelikle kazılan tarlanın üstü düzlenir, tarla çalkalanır.

Tarla kazım devinimleri coşkuludur. "Teeey teyyler" çekilir, "ihihihular" gönderilir, "ahahhahaylar" salınır. "Ooooyyy oyylar", "uhhuuuhuylar", "hooop hoplar" ortalığı kasıp kavurur. İmeci, ekin kazımı şamanın yönettiği oyuna, eğlenceye, törene dönüşür.

Ekin kazımındaki devinimler, hız, süre dönüşerek zaman içinde yörenin ses yaratıcılığından geçerek "ekin havaları"nı; ekin havaları da yıllar içinde farklı türküleri, müzikleri yaratır.

Önce söz, şiir yaratılır. Bunlar gelişerek, etkileşerek, evrimleşerek "devinimli türküleri" doğurur.

Ekin imecisinde ses, söz yaratıcıları, yetenekleri de vardır. Ekin kazma eylemine, devinimine uygun şiirler söyler. Bunlar iki üç bin yıllık birikim sonucu kuşaktan kuşağa aktarılarak gelen 7'li hece ölçülüdür. İş, üretim, eylem içinde dışavuran Türkçe yaratılarıdır:

"Oy imeci imeci
İki goyun bi geçi
İmecinin önünde
Ben olsam kemençeci

Gazmayı gaza gaza
Önleri vurdum saza
Yenge gurban olayım
Yanında gazan gıza

Gazıyum ekinleri
Tene atarım tene
Beni isdedicegmiş
Gevüg ağazlu gene"

15. yüzyıldan günümüze evrile evrile, etkileşe etkileşe yedili heceden çıkılmadan sözcük, dize, dörtlük değişmeleri, eklemeleri, çıkarmaları gerçekleşir. Örneğin genç kızın kendisini isteyecek, kendisiyle evlenmeyi tasarlayan delikanlıyı beğenmediğini yansıtan dahası delikanlıyla alay eden son örnek zaman içinde köyden köye şu değişikliklere uğrayabilir:

"Beni isdedicegmiş
Eşün ağazlu gene
Beni isdedicegmiş
Gazug ağazlu gene
Beni isdedicegmiş
Hoşmag ağazlu gene
Bağa haber göndermiş
Dişmer ağazlu gene
Bende gözü varımış
Dobuç ağazlu gene"

Değişiklik türküyü yakanın içinde bulunduğu duruma göre kişiden kişiye değişmektedir.

DARIDAN HORANA-4

Ekin imecisi "kök", başlangıç olmak üzere ondan yola çıkılarak aşk, ayrılık, özlem, hastalık, yokluk, ölüm, askerlik temlerine ulaşılır. Başlangıç, esin kaynağı imecidir. İmecinin çalışma sırasındaki devinimleri, meğelle duygularını birleştirdikleri atılımları sözleri, müziği doğurur. Kutsal bildikleri ekmeğe giden yoldaki bu ilk devinimler imecideki bireylerin söz-ezgi yeteneklerine göre çağrışımlarla, duygularla, anılarla, özlemle, mutlulukla bütünleşerek müzikte, şiirde birbirinden ayrılmalarla yeni türküler, ezgiler doğar.

Yıllar içinde ekin imecisinin evrimleşerek kemençeyle yapılması ezgiyi, sözü varsıllaştırır. İmecide kemençenin yer alması söz, ezgi, kemençe becerileri açısından da çeşitlenmeler doğurur. Ekilen darının bitmesi, büyümesi, deran vermesi, saçaklanması, kuzu-kelle vermesi gibi başlangıçta sayıca az olan ezgileri, sözleri, kemençe çalış biçimlerini darı imecileri yenileyerek çeşitlendirir. Somut, yaşamsal yararlı üretimden soyut, Yöremiz insanının iç evrenini yansıtan kültür-sanat oluşumuna geçilir.

Kemençeli ekin imecisinin tarladaki ilerleyişi birden çok, birbirinden farklı müzik oluşturur. Başlangıç süresi iyice yavaştır:

"Oyyyi imeciii iimeeeciii deee
İikkii gooyuun bii geeeçiii
İmeeeciiiiniiin iiçiindeee dee
Been ooolsaaam keemeençeeecii"

İmeci ısındı. Hızı biraz artırarak ilerliyor:

"Oyyimecii imeeecii de
İikii goyun bi geeççi
İmeeciinin içiindee de
Been oolsaam keemençeeeii"

İmeci hızlandı. Birliktelik içinde sağa sola dönüşlerle; baş, omuz, kol, bel, ayak devinimleriyle coşku içinde naralarla, ünlemlerle, yarışırcasına "komutlara" uyarak, söze, sese, ezgiye uyum sağlayarak, tapınırcasına tarlayı kazarak ilerliyor:

"Oyy imeci imeeci de

İki goyuun bi geeçi

İmeeciinin içinde

Ben olsaam kemençeci"

Tarla yarılandı. İmeci işe, söze, sese, içindeki duygulara iyice yoğunlaştı. Hızlı ilerliyorlar, kendilerini tümden unuttular:

"Oy imeci imeci

İki goyun bi geçi

İmecinin içinde

Ben olsam kemençeci"

Azıcık dinlenildi, su iç ildi, yeniden kazmaya başlandı. Bu ilk başlangıçtan daha hızlı. Sonra daha hızlı ilerleniyor. Sonra daha hızlı... Bitişe doğru az yavaşlanıyor...

Su içildi, alın terleri silindi. Tene torbaları, meğeller gözden geçirildi. Bakışıldı, gülüşüldü, şakalaşıldı, içleri ışıdı, yüreklere su serpildi. Şimdi geriye doğru tüm ilerleyiş devinimlerinden farklı hızla geriye doğru yavaş yavaş tarla çalkalanacak (düzlenecek).

İmecinin örneklediğimiz darı gazma hızlarından yola çıkarak en az yedi sekiz farklı ezginin, türkünün oluşacağı bu somut örnekle görülüyor.

Özellikle devinimli ezgilerin, türkülerin çıkışı, kökü, esini darı imecileri. Salt ekin imecisinden yola çıksak en az yedi sekiz farklı ezgi, türkü oluşuyor. Devinimli oldukları için de bunlar yerleşerek, gelişerek oyun (Horan) havalarına dönüşecekler. Bölgemizdeki kimi türkülerin, tüm horan havalarının doğumu ekin imecilerinde gerçekleşmiştir.

DARIDAN HORANA-5

Darı imecilerindeki farklı yürüyüş, kazış, çalışma devinimleri sese, söze dönüşerek evrimleşerek horan havalarını oluşturduğu gibi halk oyunları (halk dansları) içinde yer alan "horanlarımız" da bu "üretim, iş, ekim" eyleminden "esin, öykünme" yöntemiyle oluşmuştur.

"Bir ya da birçok kimsenin müziksiz, müzik eşliğinde az çok kurallara bağlı devinim, adımlar dizisi" olan halk oyunları (dans) yaşamın, çevrenin en öncelikli devinimlerinden doğmuştur. Kimi düşünürler yeryüzündeki ilk sanatın dans olduğunu, dansın tüm öbür sanatların anası olduğunu belirtirler. Dansın gelişmesinden; evriminden şiirin, müziğin, öykünün, tiyatronun doğduğunu öne sürerler (Tiyatro Tarihi, Mehmet Fuat, Varlık Yayınları, 1984).

Sanat, ekin tarihiyle uğraşanlar ilkel insanın sığınacağı yeri sağladıktan sonra ardından oyuna (dansa) geçildiğini savlarlar. Buna göre duygunun, coşkunun ilk yansıtılış yolu oyunlar (dans)dır. Bunca uygarlık aşamalarının ardından bile günümüzün eğitimli kişisi konuşurken el, kol devinimlerinden yararlanıyor, Aşırı duygusunu, coşkusunu bu devinimlerle aktarıyor. Sözcüklerle aktarmanın yetersiz kaldığı anlardan beden devinimleri ortaya çıkıyor. Bir de çok sınırlı sözcüklerin olduğu, sözcüklerin tümceye dönüşmediği çok eski dönemlerde iletişimin el, kol, ten devinimleriyle gerçekleştiği gerçeği ortada.

Tensel devinimlerin düzene girmesi, ölçüye bağlanması kişi yaşamının doğayla iç içeliğinden gelir. Doğa ana kaynaktır. Güneşin doğması, yükselmesi, batması; ayın devinimleri, suyun akışı, devinimi, dönekleri, dalgaları; kuşların kanat çırpışları, üreme çekiciliğini oluşturmak için kanat çırpmaları, gösterişli zıplamaları; dalların, yaprakların sallanmaları, savrulmaları ilkel kişi için öykünerek oyuna ulaşılacak ipuçlarıdır.

Oyuna geçişin yaşandığı bu başlangıç dönemlerinde kişioğlunun bulunduğu yerlerde ortak oyun (dans) ana konuları vardır. İnanç gereği bağışlanma, yalvarma, kurban; büyük, önemli av başarısı; savaş; sevinç, mutluluk, büyü...

Öykünme devinimlerden oyuna evrilmede en önemli etken. Kişinin çocukluğundan başlayarak konuşmasında, davranışlarında, kişilik elde etmesinde

doğadan gelme çok önemli bir özellik. Kişiyi hayvanlardan üstün kılan yetilerden biri. Kişinin doğada gördüklerinin benzerini yapmaktan, onlara öykünmekten mutluluk duyduğu biliniyor. Kimilerde hayvanları, kimilerde türdaşlarını, kimilerde de kendini bile öykünme yoluyla simgeleştiriyor, oyunlaştırıyor, bundan mutluluk duyuyor. Öykündükçe gülüyor, eğleniyor; güldürüyor, eğlendiriyor. Birey yaratıcılığının ilk oluşumları, halk oyunlarına ulaşmanın ilk görüntüleri bunlar.

Kişioğlunun ilk geçmişlerinde oyunun (dansın) işlevi büyük. Ava gitme oyunları, av başarısı oyunları, yağmur yağdırma oyunları, yağmur dindirme, güneş açtırma oyunları; savaş oyunları. Önemli bir olayı unutmamak için, onu anımsamak için oynanan oyunlardan da söz edilir. "Avustralya yerlilerinin Canoe Dans da bu çeşit danslara örnek gösteriliyor. 'Cenoe' yerli kayığı demek, hafif kayık. Dans şöyle:

Kadınlar, erkekler sıra sıra diziliyorlar. Ellerine sopalar alıyorlar; kürek yerine. Vücutlar hareket etmeye başlıyor, sopalar da küreklerin suya girip çıkışını örnek alan bir ritme uyuyor. Hep birlikte kendilerini kaptırıp gidiyorlar.

Yakın, belli bir amacı yok bu dansın. Bir tat alma, bir zevk işi daha çok.

Kuzey Missouri'deki Mandan Kızılderililerinin etsiz kaldıkları zaman başvurdukları dansa 'Buffalo Gel' dansı deniyor. Tanrılar bu isteğe karşılık vermekte gecikir, yaban öküzleri göndermezlerse, dans sona ermiyor, günlerce sürüp gidiyor. Aralarla, dans edenler değişe değişe. Gözcüler bir Buffalo sürüsünün göründüğü haberini getirince dans da bitiyor. Şöyle dans ediyorlar: On iki kişi Buffalo kılığına giriyor, boynuzlu Buffalo kafaları giyiyor, kuyruklar takıyorlar, sonra bir çember çizerek başlıyorlar dönmeye. İlk yorulup düşen vurulmuş sayılıyor, taklit hareketlerle derisi soyuluyor, sonra onun yerine bir başkası giriyor, yeniden başlıyorlar.

Toprağa verilen önem arttıkça yağmur yağdırma danslarının önemi de artıyor. Güney Batı Kızılderilileri arasında büyücünün en önemli işi yağmurculuktur." (T. Tarihi, Mehmet Fuat, 1984).

DARIDAN HORANA-6

Halk oyunlarına (danslara) genel olarak bakıldığında sevgi, tutku konulu olanların kökeninde de bireyin olgunlaşma törenlerini yansıtan üreme-çoğalma izleri görülür. Toprağa, doğaya bağlı üretimle bireyin çoğalarak güçlenmesi, toprağa giderek doğaya egemen olması halk oyunlarında "kökenle" ilgili ilk adımlardır.

Alanla ilgili yapılan araştırmalarda halk oyunlarının saptanan özellikleri şunlardır: Halk arasında günlük yaşamdan kaynaklanan kimi olayları, dinsel inanışları, doğal etkilenmeleri, bir geleneğe bağlılığı; "birlikteliği", "örgütlenme" biçimini; birlikte sevinmeyi, eğlenmeyi, özel durumlarda, özel günlerde sergilenmeyi içerirler.

Dansın yaşamın birincil -hayvanlarınkine yakın- devinimlerinden doğduğu biliniyor. Giderek evrimleşmesi, devinimsel çeşitliliğe kavuşması, yaşanılan yerlere göre çeşitlenerek gelenekselleşmesi geçmişten günümüze halk oyununun akışını yansıtıyor. Dans edilerek, oyun oynanarak günlük yaşamın aşılması; yaşamın, ölümün gizine ulaşılması, tüm canlıların gizlerinin çözülmesi, toprağın verimliliğinin anlaşılması öğreniliyor.

Asya'da, Hint'te, Çin'de, Kore'de, İbranilerde, Mısırlılarda, Asurlularda, Ege'de, Romalılarda, Etrüsklerde dansların türlü yansımaları vardır. Eldeki kanıtlar bu gibi toplumlarda oyunların (dansların) belli kurallara bağlandığını, bilinçli yapıldığını gösteriyor. Halk ekinleri incelendikçe oyunların en eski kaynaklarına ulaşılabiliyor: Azteklerin, Kızılderililerin, İspanyolların "ateş dansı"; Tatarların, Afrikalı zencilerin, Baskların "savaş dansı", Orta Avrupa'ya, Fransa'ya özgü "hasat dansı", Feru'ya özgü "düğün dansı" (Büyük Larousse, 1986) evrensel anlamda yapıtlarda anılan danslardan. Bizim "horanımız" da özgünlüğüyle evrensel yapıtlara girmesi gereken nitelikli oyun (dans) çeşididir.

Yazının girişinde belirttiğimiz gibi nesnenin sözcüğe dönüşmesi, nesneyle sözcüğün yaşam biçiminde yer alması ekinini kültürün ilk oluşumudur. Görele Çürükeynesil örneğine bakarak darıyla ilgili adlandırma yöntemini halk oyunumuza, horana da uygulayabiliriz.

Çürükeynesil çevresini, giderek Görele'yi (Çanakçı'yı, Eynesil'i), Beşikdüzü'nü, Şalpazarı'nı Tonya'yı, Fol Deresi'nin tüm doğusunu (Artvin'e dek), Tirebolu'yu, Kürtün'ü, Espiye'yi (tüm doğusunu Samsun'a dek) durgun göle atılan taşın halkaları gibi düşündüğümüzde ilk halka, ilk başlangıç Çürükeynesil-Görele olmakta. Ekin oluşumunun aktarımını, kalıcılığını, sürekliliğini sağlayan sözcük (dil) olduğuna göre horan (h-o-r-a-n) sözcüğü önemli. İlk adlandırma bu: "Horan." Günümüzde de bu geçerli çalışım alanıma giren yörede. Görele'den doğuya, batıya yayılmış. Yayılma sırasında büyük dillerin tümünde gördüğümüz bir "dil olayı" ağız girmiş. Görele'den doğunun kimi yörelerinde sözcükteki "a" sesi "o"ya dönüşmüş. Oğuz-Çepni-Türkçe kurallarına aykırı olarak. Biz ilk kullandığımız adlandırmayı, sözcüğü günümüzde de kullanarak koruyoruz, "horan" diyoruz. "Horan oynamak, horan gurmak, horana galdurmak, horana uymak, horanı bozmak, horandan çıkmak, horan çalmak, horan depmek, horancı, horan gızmıtmak, horan sarmak, horanda başı çekmek, horanı yönetmek, horan ekibi, Çürükeynesil horanı, Zıva horanı, Çalış horanı, Ören horanı, Ömercan'in horanı, Gavecun Horanı, Alibey'in Horanı, gadun horanı, Espiye horanı, Tonya horanı, Trabzun horanı, Rize horanı, Giresin horanı, kemençine horan çalmak, düdükle horan çalmak, davul zunnine horan çalmak, düdükle-gavalla horan çalmak, ışıldine horan çalmak, aziyie horan çalmak, gendü gendüne horan oynamak, horanı gaçurmak, horana yetişmek, horan seretmek, horan çekmek (görüntülemek), horan düzü, horan alanı, horan atmak, horan çevürmek, horan örenmek, horan öretmek..." sözcükleri 15., 16., 17., 18., 19. yüzyıllarda "horan"dan filizlenerek günlük yaşam içinde doğal olarak gereksinildikçe üretilmiş, çeşitlendirilmiş. Günümüzde de bunlar kullanılıyor, bunlar günümüzden geriye, köklere inen sağlam belirtiler, kanıtlar, dil öğeleri, sözcükler.

Atalarımız bu coğrafyayı yurt edinirken, coğrafyanın, doğanın koşullarıyla bütünleşirken, bu toprakları "vazgeçilmez kaderi" yaparken ekinsel öğelerle (oyun, şiir, türkü; sözcük, deyim, dil, Türkçe) kendine özgü, özgün, kalıcı, sürekliliği olan iz bırakıyor.

Horan: güzellik duygusuyla, bireysel ten yaratıcılığının görkemiyle, esinini simgelerini; darıdan, ekinden, tarladan, bolluktan, üretimden, birliktelikten, imeciden, örgütlenmeden alan özelliğiyle; özgün, kalıcı, evrimsel izlerden biri...

DARIDAN HORANA-7

Dilin doğuşuyla ilgili çalışmalar oyunun doğuşu için de düşünülebilir. 19. yüzyılın sonlarında kimi dil bilginleri "dilin" doğuşunda ortak çalışmanın, birlikte iş yapmanın etkili olduğunu belirtirler.

Bu görüşü savunanlar; insanda konuşma, düşünme yeteneğini uyandıran en önemli etkenin ortak çalışma, imeci olduğunu ileri sürmekte, ilk insan seslerinin bunlarla ilgili olduğunu varsaymaktadırlar.

Sözcüğün, dilin oluşumuyla ilgili "iş kuramı"; Çürükeynesil'le, Görele'yle, Şalpazarı'yla, Tonya'yla, Akçaabat'la, Sürmene'yle, Rize'yle bütünleşen H-O-R-A-N-I-N doğuşuna ışık tutacak niteliktedir. "İş kuramı" horan için geliştirilmiş ya da horan, iş kuramını doğrulayan en sağlam örnek.

Geçmişte horana değin düşüncelerini yazıya dökenler bu oyunun devinimlerinden yola çıkarak "denizi, dalgaları, ağdaki balık çırpınışlarını" dile getirdiler. Horanın kaynağını bunlarda aradılar. Konuyla ilgili ilk araştırmacıların bu görüşleri gençliğimde beni de etkilemişti. Omuz, kol diz, ayak devinimleri "denizle" ilgili simgeler gibiydi. Yıllar içinde edindiğim tarih, toplumbilim, ruhbilim, oyunbilim birikimleri H-O-R-A-N-I-N kökeninde işin, imecinin, darı imecisinin var olduğu düşüncesini bende geliştirdi, pekiştirdi.

Horanı yaratanlar, yüzyıllar içinde sanata dönüştürenler; kıyı, deniz, kent insanı değil. Doğa, toprak, tarla; iş, üretim; köy insanı.

Denizle yakınlıkları yok denecek denli az. Buraları Çepni, Türk yurdu yapma süreci içerilerden başlayarak kıyıya, kente indi. İçeride yerleşildi, köyler oluşturuldu. Taşlardan, haliklerden; çubuklarla örülerek, çamur sıvanarak barınaklar evler yapıldı. Sözcüklerle adlandırmaya geçilerek doğayla iç içe gelişen ekin (kültür) oluşturuldu. Girişte örneklediğimiz "darı" adlandırmaları gibi sürekli kalıcılığın, yurt edinmenin göstergeleri oluşturuldu: "döğer, ağtalla, daşboğazı, demenyanı, erütalla, dikme, sırgannık, guz, güney, ormanyanı, çitgötü, toklutamı, körpınar, gaşu, oyrak, körgıranı, obuz, pörtlegköyü, ferden, tepeçit, sekü, sekü obuzu, seküderesi, cangirik,

çalışderesi, kuyuderesi; garagöl, gısıruk, uzungöl, taran, kazangölü, delüklüdaş, çay kara, güçükgısıruk, çalışgölü, gurtgölü, köprünün altı; garabalık, alabalık, bıyıklı, hasanazı, melibaççası, evyanı; eldemeni, çaruk, göynek, ip, ipek, içdonu, bağ, ağ...”

Kimi türkülerin oluşumunda, özellikle horan türküleri, anlattığımız darı ekin imecisi yıllar içinde evrimleşerek HORANA dönüştü.

Darı, sonraki yıllarda mısır bitkisi horandaki önemli duruşta simgelenir: Horancıların el ele tutuşarak kollarını yukarıda tutmaları darının, mısırın iyice boy attığındaki yaprakların duruşu; salınması, titremesidir.

Horan oynayanların dizilişi, darı imecisinin dizilişidir. İmecide on dört on beş yaştan başlayarak gücü yetenin, kadın erkek tarlanın girişindeki dizilişleri öykünme yoluyla, tarla kazımını, darı kazımını, üretimi, bolluğu, yaşama gücünü bireysel kişi yaratımıyla simgeleştirerek horana dönüştürür. Darı kazımını anımsamak; tensel, ruhsal devinimlerle yaratıya oyuna dönüştürmek bir anlamda işi, üretimi, bolluğu kutsamak, onun önemini, yaşamsallığını tensel-tinsel olarak mutlanarak yeniden yeniden yaşamak demektir.

Ekin kazımındaki, darı imecisindeki coşmalar; eğilmeler, bükülmeler, yana gitmeler, sağa sola dönüşler, bağırmalar, önlemeler; eller, kollar, dizler, omuzlar, başlar, ayaklar, durmamacasına kazışlar, kimilerde bayılışlar, titremeler, çırpınışlar imeciden, darı imecisinden HORANA dönüşümün ipuçlarıdır.

Darı imecisi başlarken önce bir, sonra iki, üç, dört kişi… Sonra diğerleri gelerek imeciyi oluşturur. İmeciyi yöneten de vardır. Çalgıcı da (kemençeci) vardır. Horan da öyledir. Önce bir kişi, sonra iki, üç kişi... Sonra ötekiler. “Horanı yöneten.”

Yüzyıllar içinde evrimleşe evrimleşe günümüze geliyor “horan.” Darıdan, işten, imeciden yola çıkıyor.

Başlangıçta imecinin yalınç öykünmeleri biçiminde oluştuğu açık. İmecidekiler, yöremizin bireyleri, yaratıyor, sonra “her birey bir sanatçı” anlayışından geçerek sanata, sanatta ustalığa dönüşüyor. İyi oyuncular, iyi horancılar yetişiyor. Her biri kendinden öncekilerin birikimlerini güzelleştirerek,

evrimleştirerek günümüze getiriyor. Kendinden öncekilerden alınanların üstüne yenileri konularak gelecektekilere örnek olabilecek horanlar oluşuyor.

Özgün biçime ulaşılıyor.

Ortaya konulanalar DARIDAN HORANA sanatsal evrilişin öyküsü: Doğa, birey, toplum birlikteliğinin dışavurumu. Dayanışmanın, üretim için örgütlenmenin, yaşanılan çevreyi sağlık içinde mutluluğa dönüştürmenin simgesi. Sevgiyi, saygıyı çağrıştıran sürekli yenilenen bir süreç. Günlük yaşamı renklendiren, alın teriyle bütünleşen, yorgunluğu güce, dirence dönüştüren, kadınla erkeğin el ele yarattığı tinsel sanat görkemi. Horan bu.

DAYIMOĞLU ANILARI

Bir süredir cuma sabahları yazıyorum "Edebiyat Sohbetleri"ni. Gün ışırken kalkıyorum. Mutfağı, oturma odasını topluyorum, sobanın külünü alıyorum, içine az kömürle karışık odun dolduruyorum, bir kibritle yanacak duruma getiriyorum sobayı. Bu devinim içinde balkonlara uğrayarak gökyüzüne, caddeye, köylere, Haç Dağı'na, az ötemizdeki yapının üstüne kat çıkıldığı için çok azı görünen Dokuzgöz'e bakıyorum.

Dokuzgöz apak... Karlamış gece. Haç Dağı'nda belli belirsiz aklık. Eşim Rafet'in arkadaşı su almış komşunun kapısından oturdukları yapıya girmek üzere. On dördü martın. "Eski hesaba göre 1 Mart." Anımsıyorum günün özelliğini. Güler Hanım; bolluk, uğur, esenlik adına kullanacak aldığı suyu. Kimse girmeden eve, arı, duru suyu serpecek dualarla odalara.

Ben yazıya başlarken eşim Rafet kalktı. "Günaydından" sonra "Bugün Mart'ın biri" dedi. "Dışarı odun almaya gittin mi?" dedi. "Yok." dedim. "Ben bi su alayım, akşam Gülerle konuşmuştuk." Ben her zamanki gibi gereksizliğini söyledim. "Olsun." dedi, "Çocukluğumuzun anısına." Ben de gittim çocukluğuma... Anam çok inanırdı böyle geleneklere. Bir iki kez Yusuf amcamlarda yatarak sabahleyin "martımızı bozduğumu" anımsadım.

Dayımoğlu ozanlığı yanında Giresun'la ilgili halkbilim derlemelerimde kaynaklarımdandı. Buluştuğumuzda şiirden, yazından, yönetim konularından söz ederdik. Ben konuyu sık sık eskilere getirir 1930'lu yılların Giresun'unu anlattırırdım. Gelenekleri, görenekleri, düğünleri, müziği, eğlence biçimini, halk sağlığını, günlük yaşamı öğrenmeye çalışırdım ondan. Girişte anlattığım günümüzde geçmişe özlemin yansısı olmuş "Mart bozumunu" da dinlemiştim Giresun'un çınarı bahtiyar ağabeyden.

Cemil Uzallar, Hüseyin Dizdarlar (Küçük Hüseyin) Bahtiyar Dayımoğlu'nun anlattıklarıyla girdi dosyama. Bizim Karaman'ımız, Picoğlu'muz Giresun'da ne yer ne içerdi; nerede yatar, nerede kalırdı, kimlerle arkadaştı, hangi kahvelerde çalardı, kahvesini içerdi, mevsiminde fırında palamudu kimler hazırlardı Karaman, Picoğlu için?

Bahtiyar ağabey anlatır, anlatırdı...

Yazdığı şiirlerin öyküsü, çalışma biçimi, okudukları, dostlukları, dostları, arkadaşları, konuştukları önemliydi benim için... Onun konuştuklarından çok öğrendiğim olurdu.

Ondan okuduğum bir dergide, onu tanımama yol açan ilk şiiri sormuştum yıllar önce. "İlk gençlik yıllarının izleri, gözlemleri." demişti. "Hayrettin, ben de çok şiir yazdım ama bu acemice olsa bile bir başka, bu şiir içimi bi hoş ediyor." diyerek dökülmüştü dudaklarından çiçek çiçek, fındık fındık dizeler:

"Fındık çoksa bu yıl üğümler yerde
Dal fındıklı bahçe ne güzel Tanrı'm
Gelin, kız uyanmış aydın seherde
Paçkalarda gece ne güzel Tanrı'm

Kızlar bahçelerin çiğil sümbülü
Dağınık saçlarda ekinci gülü
Çıktılar uykudan boyun bükülü
Öndeki Hatice ne güzel Tanrı'm

Sivri sepetleri süslü boyalı
Kararmış elleri uçtan kınalı
Kızlar sırasına yakın durmalı
Birer taçsız ece ne güzel Tanrı'm

Kimi buğday tenli kimi ham bakır
Gözleri ya ela ya da çamçakır
Gülüşürler bazı dalı bırakır
Gülmeler delice ne güzel Tanrı'm

Yarışa girdiler hacılıklar bir
Yarışa girişler ne güzel Tanrı'm
Delikanlılardan yardımlar gelir
Bu yardım edişler ne güzel Tanrı'm

Sundukça kızların gümüş kolları
Kalkıyor üğümler yerden yukarı
Terlemiş Ayşe'nin nar yanakları
Ah bu terleyişler ne güzel Tanrı'm

Boyalı sepetler doldu doluyor
Ölçüsüz gülmeler soldu soluyor
Evvel sepet çözen sarhoş oluyor
O göğüs gerişler ne güzel Tanrı'm"

Onunla Gazi'den ağır ağır inerken de evinden Yeşilgiresun'a geçerken de şiirdi, yazındı, halk kültürüydü konuştuklarımız...

Görele'ye gelmişti çok uzun yıllar sonra. Oğlum Özgür'ün düğününe... Hasan Öğütçü ağabey, Yaşar Çakır dostumla... Onları Göreleli şiir, yazın dostlarıyla tanıştırmıştım.

Yeşilgiresun, Hasan Öğütçü ağabeyin odası buluşma yeriydi. Bahtiyar ağabeyin ceplerinden kâğıtlar, kağıtçıklar çıkardı. Yeni karaladığı, bitmemiş ya da bitmiş ama kimi dizelerini değiştirmiş bir şiirini okurdu.

Bir yıldır yazıp yazıp bozuyorum dediği "Sevdim" başlıklı bitmemiş şiiri. Yeşilgiresun'da saman kağıda "Pelikan dolmakalemimle" yazmışım, 1.1.2006'da:

"Doğu Karadeniz'e doğru
Kıyısından geçmeyle yol yol
Gördüm deme Giresun'u
Kale'den seyreyle bir kere de

Yüzünde ben ben çiçekleri
Yemyeşil bir duğan güzeli
Denizin kıyısında
Gördüm de Giresun'u
Kucakladım gözlerimle
Yaprakların aralarında
Fındık toplayan ellerinden
Fındık bahçelerinde
Durdum durdum öptüm Giresun'u
Aksulara yukarı
Alabalıklı çağlanlı derelerden yukarı
Koca gürgen ağaçlarıyla
Yosunlanmış ormanları
Püsküllü doruk ağaçlarıyla
Çıktım de Kümbet'e yukarı
Bir yayla güzeli dağlarında
Gördüm de Giresun'u
Aymaç'ta, Salonçayırı'nda Koçkaya'da
Koca doruk ağaçlarının altlarında
Alaçam ağaçlarının altlarında
Kekik kokulu çiçekle çayırlarda
Yanına oturdum sevdim sevdim de Giresun'u
Koynuna girdim sevdim sevdim de Giresun'un"

Koca çınar... Bahtiyar ağabey... Giresun ozanı, Emine ozanı... Varsıllığını ötelemiş, emeğin ozanı... Sevginin, güzelliğin; içinden geldiği gibi yaşamanın ozanı... Bahtiyar Dayımoğlu... Sevdiği, yetiştiği, koynuna girdiği, öptüğü Giresun'da yatıyor şimdi... Giresun'un koynunda... Anılarını, sesini, şiirlerini bıraktı bize...

Onları aktaracağız bizden sonrakilere... Su gibi... Mart bozumu suyu gibi...

DAYIMOĞLU'NUN EVİNDE

Giresun'un Üç Çınarından (Bahtiyar Dayımoğlu, Hasan Öğütçü, Ahmet Kaçar) biri Bahtiyar Dayımoğlu. 1925 Keşap doğumlu. Hasan Öğütçü ağabeyden iki yaş, Ahmet amcadan bir yaş büyük. Üçü de Atatürk Dönemi'nin aydınlık eğitiminden almışlar ilk ışıklarını. Üçü de kültüre, sanata, yazına, şiire tutkunluğun çalışkanlığıyla, becerisiyle önemli işler yapıyorlar. Ürünleriyle, duruşlarıyla, yaşam biçimleriyle çınarlaşıyorlar, örnekleşiyorlar.

Onlar, cumhuriyetin, eğitmenlerin, devrimlerin, yeniliklerin, halkevlerinin, köy enstitülerinin tanıkları.

Ahmet Kaçar'a çok yakınız. Haftada en az üç gün görüşüyoruz. Hasan Öğütçü ağabeyle Giresun'a her gittiğimde görüşüyoruz.

Bahtiyar Dayımoğlu'yla da Giresun'a gittiğimde genelde Yeşilgiresun gazetesinde buluşurduk. Aylar oldu Bahtiyar ağabey evinden çıkıp, o çınar yapısıyla yavaş yavaş yürüyerek gazeteye gelemiyor. Onu tanıyanların bildiği uğrak yerlerine gelemiyor...

Evinde şimdi Bahtiyar ağabey. Odasında... Çoğunca da yatağında...

Nicedir düşünüyordum uğramayı Koca Çınara... Ha bugün ha yarın derken geciktim ne de olsa. Şubatın dördünde, pazartesi uğradım koca ozana, Bahtiyar Dayımoğlu'na. Özlem giderdik. Geçmiş olsuna uğramanın ölçüleri içinde söyleştik. "Bahtiyar Dayımoğlu'nun Şiiri" başlıklı bir çalışmanın bir dergide çıkacağını söyledim. Sevindi. "Ne zaman çıkacak?" dedi. "Ahmet nasıl?" tümcesiyle dostunu, arkadaşını sordu.

İnsanın gücünü, sağlığını yitirerek yatağa düşmesi olağan ama iyi değil. Sağlıklı, diri günlerin geride kaldığı anlar, günler... Yeme, içme, yürüme, koşma, inme, çıkma, oturma, kalkma, okuma, yazma, canlı canlı konuşma, gülme, şakalaşma, iş yapma, üretme tümü de yavaşlıyor, geride kalıyor, duruyor...

İnsanın bir şey yapası gelmiyor böyle günlerde. Canı istemiyor... Montaigne, her insanın yaşayacağı böyle günler için bakın ne diyor: "Hasta iken beni üzen şey canımın istediğini yapmamak değil, canımın bir şeyi istemez oluşudur. Keşke bir şey istese de yapsam. Hekimler zor durdurur beni. Sağken bütün kaygım da umutlu, istekli olmaktır. Uyuşuk isteksiz olmak ne acıklı bir şeydir."

Arkadaşım, dostum, ağabeyim Bahtiyar Dayımoğlu böyle günlerde. Onunla konuşurken anılara gidiyorum. Onun yaşamına, yaşam varsıllığına, dünya görüşüne, şiirlerine... Umutlarına, düşlerine... Onun da sevgi dolu yüreğinde, beyninde aynı duygular düşünceler... Duygusallaşıyoruz... İyice... Dil susar, söz biter kimilerde, iş göze düşer...

Ayrılıyorum Bahtiyar ağabeyden, onun sevgili eşi, esin kaynağı Emine Hanım'dan... Sağlıklar dileyerek. Gazi'den aşağı ağır ağır yürüyeceğine inanarak, yürüyeceğini umarak...

Merdivenlerden inerken Bahtiyar Dayımoğlu'nun gençlik şiirlerinden dizeler mırıldanıyorum:

"Fındık çoksa bu yıl üğümler yerde,
Bol fındıklı bahse ne güzel Tanrı'm.
Gelin, kız uyanmış ala seherde,
Paçkalarda gece ne güzel Tanrı'm.
Kimi buğday tenli kimi de bakır,
Gözleri ya ela ya da çamçakır,
Gülüşürler bazı dalı bırakır,
Gülmeler delice ne güzel Tanrı'm.
Sundukça kızların gümüş kolları,
Kalkıyor üğümler yerden yukarı,
Terlemiş Ayşe'nin nar yanakları,
Ah, bu terleyişler ne güzel Tanrı'm.
Boyalı sepetler doldu doluyor,

Ölçüsüz gülmeler soldu soluyor,

Evvel sepet çözen sarhoş oluyor

O göğüs gerişler ne güzel Tanrı'm."

Dayımoğlu'nun oturduğu yapıdan caddeye çıkıyorum. Gazi'ye doğru ilerliyorum. Sonra sağa saparak yürüyorum. Yeşilgiresun'a uğrayacağım. Dostumuz, arkadaşımız Ahmet Öğütçü'ye, değerli büyüğüm Hasan Öğütçü ağabeye... Özlem gidereceğiz.

DEDE KORKUT ÜSTÜNE

Dede Korkut Hikâyeleri 12., 13., 14. yüzyıllar da Anadolu'nun doğusunda, Azerbaycan'da, Gürcülerle, Abhazalarla, Trabzon Rumlarıyla Oğuzların savaşımlarını yansıtır. 12 hikâyenin kimilerinde de İç Oğuz'la Dış Oğuz'un (Oğuzların birbirleriyle) savaşımları vardır.

Hikâyelerin, 14. yüzyıldan başlayarak oluştuğu bilinmektedir. 15. yüzyılda da yazıya geçtiği kanıtlanmıştır. Yazıya geçirenin kimliği konusun da bilgi yoktur. Hikâyelere adını veren Dede Korkut'un kimliği konusunda da bilgi yoktur. Hikâyelere adını veren Dede Korkut'un kimliği konusunda net bilgiler yoktur. Dede Korkut, "Dedem Korkut, Dede Sultan, Korkut Ata" adlarıyla bilinir. Hikâyelerde asıl kahraman olmasa da ozan, bilge, geleceği bilen saygın kişi özellikleriyle anlatılanların ortak noktasında bulunur, bütünleştirici, kaynaştırıcı, işlev görür. Kimi araştırmacılar hikâyeleri düzenleyenin Dede Korkut olduğunu belirtse de bunu kanıtlayacak belgelerden yoksunuz. Hikâyeleri, destanlar, halk hikâyeleri gibi ortaklaşa ürün saymak en gerçekçi yaklaşımdır.

Dede Korkut Kitabı'nın tek tam yazması Dresten Kütüphanesi'ndedir. Bu yazmada 12 hikâye vardır. Bir yazma da Vatikan Kütüphanesi'nde vardır. Bu yazma eksiktir, on iki hikâyenin altısı yer almıştır. Türkiye'de Dede Korkut Hikâyeleri ilk kez 1916'da Kilisli Muallim Rıfat tarafından yayımlanmıştır. Kitapla ilgili Fuat Köprülü'nün, Orhan Şaik Gökyay'ın, Zeki Velidi Togan'ın, Abdülkadir İnan'ın, Faruk Sümer'in, Pertev Naili Boratav'ın, Muharrem Ergin'in, Fahrettin Kırzıoğlu'nun önemli yayınlan vardır. Batı'da da konuyla ilgili önemli yayınlar yapılmıştır. Barthold'un, Etto Rossi'nin çalışmaları önemlidir. Dede Korkut Hikâyeleri yabancı dillere de çevrilmiştir. UNESCO'nun bu yıl Dede Korkut'u "Yılın Destanı" belirlemesi de bu çok önemli yapıtı yeniden gündeme getirmiştir. Yapıt yeni yayınlara, yeni araştırmalara, panellere konu olmuştur.

Dede Korkut'un hikâye başlıkları şöyledir: "Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi, Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Hikâye, Kam Püre'nin Oğlu Bamsi Beğrek Hikâyesi, Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Hikâye, Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi, Kanglı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi, Kazılık Koca Oğlu Yigenek Hikâyesi, Basat'ın Tepegöz'ü Öldürdüğü Hikâye, Begil Oğlu

Emre'nin Hikâyesi, Uşun Koca Oğlu Seğrek Hikâyesi, Salur Kazan Esir Oğlu Uruz'un Çıkardığı Hikâye, İç Oğuz'a Dış Oğuz'un Asi Olup Beyreğin Öldüğü Destan."

Hikâyeler, salt iç ve dış düşmanla savaşımı anlatma konusunda önemli belge değil; Oğuzların yaşayışı, aile düzeni, dünyaya bakışı, erkek kadın ilişkisi, sosyal ve ekonomik yapısı kültür değerleri, dili, tarihi, coğrafyası, toplum bilimi, halk bilimi, inançları yönünden de çok önemli kaynaktır. Bu konuda yoğunluğu bakımından tek kaynaktır. Ayrıca dili sanata, yetkin bir anlatıma dönüştürme açısından, edebiyatımızda gerek düz yazı, gerekse şiir yönünden de çok önemlidir. Anlatımda düzyazı koşuk iç içedir. Duyguların, gerilimin doruğa çıktığı yerlerde söz koşuğa dönüşür. Hece ölçüsüyle başarılı bir söyleyiş gerçekleşir. Düzyazı bölümlerinde de söyleyiş güzeldir. Süzülmüş, damıtılmış bir dil görürsünüz. Bu dilde suların, ağaçların, günün güneşin, atların, doğanın gizemli dili vardır. Deyimler, atasözleri, kalıplaşmış sözler; aliterasyonlarla, secilerle güzelleştirilerek sunulur. Akan, çağlayan, billurlaşan Türkçe'nin güzelliğidir.

Boccacio'nun Dekameron'u dünya edebiyatı için ne ise, bizim için de Dede Korkut odur. Euripides'in Alkestis'i, Homeros'in Odyessa'ı arasında benzerlikler Dede Korkut'la bunların ortak coğrafyalarından kaynaklanır. Kemal Tahir, Devlet Ana'da Dede Korkut dilinden yararlanmıştır. Bedri Rahmi'nin Karadut şiiri de Dede Korkut diline yaslanır. Güngör Dilmen'in Deli Dumrul'u Dede Korkut'tan devşirmedir. Dede Korkut'tan nice ürünler yaratıcılarını beklemektedir.

Deli Dumrul'un karısının söyleyişiyle bitirelim sözü: "Ne diyorsun/ Ne söylüyorsun/ Göz açıp da gördüğüm/ Gönül verip sevdiğim/ Tatlı damak verip öpüştüğüm/ Bir yastıkta baş koyup emiştiğim/ Karşı yatan kara dağları senden sonra ben neylerim/ Yaylar olsam benim mezarım olsun/Soğuk soğuk sularını/ İçer olsam benim kanım olsun/…Benim canım senin canına kurban olsun."

DEĞİNMELER

1.

Kaynak yapıtları tarayarak "yazarlar-ozanlar doğum-ölüm çizelgesi" oluşturdum. Yıllar içinde güncellenen çok yararlandığım el emeği. "Edebiyat Sohbetleri" için de her an baktığım "kaynakça"lardan. Kaynakçama göre 18 Nisan 1988'de yitirdiğimiz 1914 doğumlu Oktay Rıfat 100 yaşında.

Yazınımıza, sanatımıza, önemli ozanlarımıza ilgi duyan kimi yayın organlarında, örneğin Cumhuriyet'te, Aydınlık'ta, Radikal'de, Milliyet'te, Zaman'da, Hürriyet'te Oktay Rıfat'la ilgili epeyce habere, değerlendirmeye tanık oldum.

Oktay Rıfat Türkçemizin "büyük oğul"larından biri. "Garip" üçlüsünden. Onları 1969'dan beri tanımaya çalışıyorum. Bu, benim için öğrenme-özgün şiir yaratısından beslenme süreci. Oktay Rıfat'la Melih Cevdet Anday bu süreçte azıcık Orhan Veli Kanık'ın gölgesinde kalmadı da değil. Diyesim, Oktay Rıfat'a -şiirlerine, oyunlarına, romanlarına- ulaşmam, çalışmam Orhan Veli'ye göre on yıl geridendir.

Dağlarca gibi Oktay Rıfat'ta da çok geniş bir bakış, algılayış, konu çeşitliliğine ulaşır.

"Garip" şiirleri yanında taşlamaları, toplumsal şiirleri, sevi şiirleri, soyut şiirleri vardır büyük, önemli ozanın. Beni alıp götüren şiirlerinin çoğunda halk kültüründen gelen süzülmüşlükle çağdaş anlayışın kaynaşımını sezinlerim.

Oktay Rıfat; Nihat Sami Banarlı, Abdurahman Nisari (Cevdet Kudret), Özdemir Sarıca-Mahir Ünlü-Ömer Özcan, Mesude Dinçer-Asım Bezirci-Nalan Göker çalışmalarıyla lise edebiyat kitaplarına girdi, okutuldu yıllarca. Şimdi de okutuluyor, LYS'de çıkıyor soru olarak.

Son yılların ders kitaplarında özellikle de "Konu Anlatımlı Edebiyat" kitaplarında Oktay Rıfat'ın soyadı "Horozcu" yazılı. Öğrenciler de sık sık soruyor haklı olarak. Oktay Rıfat'la ilgili biriktirdiklerimi kimi zaman paylaşıyorum sınıfta. Onlar da şaşırıyor bu bilgi yanlışının, kirliliğinin karşısında. Oktay Rıfat'ın -Ali Oktay Rıfat- yapıtlarında, kimlik bilgilerinde, iş-uğraşı bilgilerinde böyle uydurma

bir soyadı da yok. Daha nerdeyse yaşayan bir ozanımızın eğitimde yanlış anlatıldığını, sorulduğunu, "ezberletildiğini" görünce kim bilir eski dönemlerle ilgili neler yumurtlanıyor?

Bilgi'den, Remzi'den, Ararat'tan, İnkılap'tan olduğu gibi Vedat Günyol'un Çan Yayınları'ndan da toplu kitap isteklerim olurdu. Oktay Rıfat'ın İkilik'i 1963'te çıkmış Çan'da. Ondan gözlemci, yaşamı, insanları, doğayı seven; yaşam sevinci dolu bir örnek:

"Girin satıcılar evimin bülbülleri/ Girin girin aydınlık bahçemden içeri/ Üzüm satın armut satın nar satın bize/ Dağlar görünürken kapıda ardınızdan/ İndirin tüy gibi küfeyi sırtınızdan/ Bir elmada bir mevsim dolsun evimize/ Ya sen ey karınca tüccarı gazeteci/ Ağzının ucunda bir sap ebegümeci/ Kaşlarında macera gözlerinde oyun/ Şeytan gibi kaçan yollu bisikletinle/ Yırtık çizmelerin kadife kasketinle/ Getir o eski sevincini çocukluğun/ Akşamla bacada mavileşince duman/ Biten türkü gibi uzaklaşın kapımdan/ Kayın ağır ağır gündüzden gecenize/ Ey İstanbul ağzıyla mal satan simitçi/ Çocukları eşeğine bindiren sütçü/ Halil İbrahim bereketi kesenize"

2.

Baksı eski Türk şivelerinde, Uygur metinlerinde geçen; Moğolcaya, Çinceye uzanan bin sözcük. Yazıcı, türkü, şiir söyleyen anlamını içermekte. Ozan, bahşı, kam, şaman adlarıyla eşanlamlı.

Bayburt'un bir köyü Baksı. Bayburt'tan çıkıp tam 40 kilometre gidildikten sonra Çoruh'a tepeden bakan Kaçkarlar'ın karşısında güzel bir köy. Ne yazık ki adını değiştirmiş kim bilir hangi düşüncelerle, hangi bilinçsizliğin eylemiyle? Bayraktar yapmışlar adını. Baksı olmuş Bayraktar. Dil, gelenek, tarih yüzeysizliğinin sonucu belki de.

Baksı, bizim köyler gibi sürekli göç veren bir Anadolu köyü. Okuyan gitmiş, iş aş derdine düşen gitmiş. Köyden Cumhuriyet'in ilk yıllarında gelerek Görele'ye yerleşen aileler de var.

Ressam, öğretim üyesi Hüsamettin Koçan Baksılı. Doğduğu, çocukluğunun geçtiği bu topraklara "borcunu" ödemiş belki de Baksı Müzesi'ni oluşturarak. Baksı

Müzesi'ni ilk gidişimde yazmıştım bu köşede. Müze, 2014 Avrupa Konseyi Müze Ödülü'nü aldı. Ardından ünlü, önemli İspanyol sanatçı Joan Miro'nun "Femme aux Beaux Seins" adlı bronz heykeli sergilenmeye başladı müzede. Sanatla ilgilenen dünya insanları Baksı'yla ilgili haberleri, değerlendirmeleri okuyor bu aylarda.

Köyde yaşayanların neredeyse tümünün müzede sergilenenlerle, heykelle, resimle, sanatla bir ilgisi yok. Bu bir çelişki olsa da bir aydının doğduğu köyü çalışmasıyla evrenselleştirmesi olağanüstü güzellik. Keşke her ilin Hüsamettin Koçan'ı olsa…

DEĞİNMELER

1.

Yıllar önce Turan Engin'in sesinden belleğime aldığım bir türküdür "Vardım Hint Eline Kumaş Getirdim." Türküyü, Yücel Paşmakçı 1970'de Engin'den derleyerek notalamış. Türkünün yöresi nice güzel, önemli türkülerin yaratıldığı Erzincan'dır.

1970'li yıllarda dilimden düşürmediğim türkülerdendi "Vardım Hint Eline Kumaş Getirdim." O yıllarda bir radyo dinleyişimde "türkü defterime" de geçirmiştim bu etkileyici yaratıyı.

"2013'te Yitirdiklerimiz" yazısında küçük bir anımın aktarımında geçti türkünün adı. "Vardım Hint Eline Destan Getirdim" biçiminde. "Kumaş" sözcüğünü "destan" yazmışım.

Türkünün adını yazarken ikirciklendiğimi anımsıyorum. Belleğimde ikisinin de yeri var. Türküde de "destan" çağrışımı var. Olsun. İvedilik iyi değil. Hele ivedilikle ikirciklik yan yana gelirse hiç iyi değil. Belleğe güvenmemeli tümcesini yıllar öncesinde kurmuştum. Üç düşün, beş düşün; kaynağa, yapıta bak. Ondan sonra son biçimini ver belleğindeki tümceye. Bir kaynak, bir yapıt doğrulasın bilgi aktarımlı tümceni. Ardından atlı mı geliyor? Ne bu ivedilik?

Bir anı aktarımında belleğin yanıltması bağışlanabilir ama bilgi aktarımındaki yanlışlık bağışlanabilir mi?

Yazıya son noktayı koydun, kâğıdı çıkardın makineden. Koşarcasına tıpkıçekime gitmenin, sonra tıpkıçekimi zarfa koyarak Yeşilgiresun'a göndermenin gereği ne? Bu yazıyı makineden çıkardıktan sonra başkasının yazısını okuyormuşçasına, inceliyormuşçasına okusan neyin eksilir?

Nice yazar dalgınlıklarını eleştirmiştin. Bir ivedi davranışın benzer duruma düşürdü seni. Sık sık kullandığın tümceyi unutma sakın: Düşüncede yanılma, yanlış olabilir ama yazı yanılgıyı, yanlışı bağışlamaz.

Hayrettin Günay, düş yola. Yazma okuyucuna, o güzel Erzincan türküsüne özrünü bildir, türkünün sözlerini paylaş türkü severlerle. Ezgiyi unutanlar araştırıp öğreniversinler, söylemeye başlasınlar Vardım Hint Eline Kumaş Getirdim'i: "Vardım Hint eline kumaş getirdim/ Açtım bedestanı, sattım oturdum/ Sen benim başıma neler getirdin/ Ben senin kahrını çekemem gönül/ Eline aluben sazlar istersin/ Göllerde ördeği kazlar istersin/ Benden mahbub gelin kızlar istersin/ Ben senin kahrını çekemem gönül/ Kara bulut gibi göğe ağarsın/ Sulu yağmur gibi yere yağarsın/ O yar senin değil ne çok bakarsın/ Ben senin kahrını çekemem gönül"

2.

Ziya Osman Saba'nın şiirleri, yazıları uzun aralıklarla yeniden okuduğum ürünlerdendir. Dizelerinde insanın içini adsız duygularla ürperten "bir şeyler" var. Tümceleri de sıcak, içten. Söyleyişi usa ansızın gelivermişçesine olsa da dizelerin güzelliği ortada: "Evine misafir geleyim/ Kahvemi sen pişir/ Taze doldurulmuş sürahiden/ Bir bardak su ver/ Yetişir."

Onda anlatı tümcelerini anımsatsa da şiiri bulmuş olgunluk var: "Bu gün gibi hatırımda/ İlk gün, ilk ders, ilk hece/ Şiirler yazmak için öğrendiğim güzel Türkçe/ Yeni kitaplarım, siyah göğüslüğüm" Tüm okuyucuda anı çağrışımı doğuracak dizeler.

İstanbul yazarı o. Şiirlerinde de anılarında da öykülerinde de İstanbul. O güzel kenti 1940'larda yansıtırken dünya görüşü, yaşama bakışı çiçekleniyor: "Bir ağaç gölgesi, bir rüzgâr öteden/ Allah'ım dünyadan bir karış toprak/ Kavgasız, gürültüsüz üstünde/ Mesut olunacak"

Çocukluğu, insanı, insanlığı unutulmaz dizelerle ne de güzel yansıtmış: "Çocukluğum, çocukluğum…/ Uzakta kalan bahçeler."

"Sizleri göreceğim geldi, iyi insanlar/ Hür gemiciler, deniz, yollar, şen şarkıcılar"

"Birbirini yemek için boğuşan/ biz insanlar", "Yaşadım aranızda artık bitti, insanlar/ Fenaları tanıdım ve sevdim iyileri."

En yakın arkadaşı Cahit Sıtkı Tarancı ölüm korkusuyla boğuşurken Ziya Osman Saba, Yunusça karşılar ölümü: "En güzel, en bahtiyar, en aydınlık, en temiz/ Ümitler içindeyim, çok şükür öleceğiz."

Ölçüyü, biçimi göz ardı etmediği; aşınmış uyaklara yüz vermediği dizelerinden: "Bu vakitsiz inen yazarken inen akşamla/ Kapanmış pancarlara dayayarak başını/ Dinle solgun bahçenin kalbe anlattığını/ Ağacın yaprak yaprak, havuzun damla damla", "Bir bademin altına yorgun oturmak biraz/ Ayrı ayrı seyretmek çiçek açmış her dalı/ Artık bütün renklerden artık uzaklaşmalı/ Beyaz, işte aylardır gözümde tüten beyaz."

Mesut insanlar Fotoğrafhanesi, Değişen İstanbul onun "betonlaşmamış", "AVM'leşmemiş", "rant kavgalarıyla" örselenmemiş İstanbulumuzu anlatır. Yeniden okunmalı bu ara!

DEĞİNMELER

1.

Ozan, yazar Ataol Behramoğlu'na Romen ozan Mihai Eminescu'nun adını taşıyan uluslararası akademiye onur üyeliği verildi. Akademi başkanı, ozan, öğretim üyesi Prof. Dr. Ion Diaconesco'dan üyelik belgesini alan Ataol Behramoğlu, elliye yakın ozanın bulunduğu salonda bir konuşma yaptı. İki ülke arasındaki yazın, ekin elçisi olmanın sorumluluğunu taşıyacağını, bundan mutluluk duyduğunu belirtti.

Şiirlerini, yazılarını ilgiyle okuduğum Ataol Behramoğlu yaşayan ozanlarımızın çok önemlilerinden biri. O bir Cumhuriyet yazarı. Sorumluluk alıyor. Duyarlı. Aydın. Toplumcu, Atatürkçü. Yazdıklarından çok okuduğu, okuduklarını özümsediği için tutarlı.

2.

Yaşar Kemal'in deyişiyle "Bozkırın Tezenesi" Neşet Ertaş öleli beş yıl oldu. Kimi dernekler, belediyeler törenlerle andılar büyük ozanı. Türkü sever, türkü söyler olmamda Neşet Ertaş'ın radyo yıllarının etkisi vardır. O yıllarda yüreğime yerleştirdiğim türkülerden biriyle analım Neşet Ertaş'ı:

"Yare gidem yare gidem/ Yareliyim yar elinden/ Bu derdimin dermanını/ Anlayan bir yare gidem/ Yar elinden yar elinden/ Yandı yürek yar elinden/ Dermansız bir derde düştüm/ Derman arar yar elinden/ Saçlarını ben öreyim/ Buna dayanmaz yüreğim/ Vermem seni azraile/ Ben öleyim ben öleyim."

3.

Köy Enstitülüydü. Kamukpınar Köy Enstitüsü'nün Erzincan Kemaliyeli öğrencisiydi. Atatürk yolunda Türkçe'nin, Öztürkçe'nin, özleşmenin bilgili, dirençli bir savaşımcısıydı. Denemelerinde, eleştirilerinde, metin çözümleme yazılarında okuyucuyu gönendiren Türkçe'siyle dil yalımıyla ısıtıverirdi insanın içini.

Öğretmendi, dilciydi, dilbilimciydi. Dilimizi dikenler gibi sarıveren yabancı sözcüklerden kurtulmamız için ölene dek savaştı, yazdı, türetti, yol gösterdi. Dilimize yüzlerce sözcük, terim kattı, bunları yaygınlaştırdı, yerleştirdi. Yaşamını

tümden Türk Dil Kurumu'na, Türk devrimine, Atatürk'e adamıştı. Eylül Cuma günü yitirdik onu. O, Emin Özdemir'di.

Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'nü bitirmiş, 1960-1963 tarihlerinde ABD'de Colombia ve İndiana üniversitelerinde değişik düzeylere göre metin hazırlama ve anlatım teknikleri konusunda eğitim görmüştü. Hacettepe'de, Basın Yayın'da, Anadolu Üniversitesi'nde binlerce öğrenci yetiştirdi. Fatih Eğitim Enstitüsü Bölüm Başkanı Rasim Şimşek'in biçimlendirdiği bendeki Türkçe, Öztürkçe bilinci için Emin Özdemir'i de yazdıklarıyla, yapıtlarıyla öğretmenim sayarım.

1970'lere doğru, 1970'lerde o dönemin Türk Dil Kurumu yeni sözcükler önerdikçe "yaşayan Türkçeyi" savunduklarını söyleyen yazarlar o yılların yayın organlarında, Tercüman Gazetesi'nde yeni sözcüklere yaylım ateşi açarlardı. Bunların içinde "prof" olmuş üniversite öğretmenleri de vardı. "Yaşayan Türkçe" adıyla dil devrimine karşı çıkarlar, Yeni Türk harflerine karşı çıkarlar, Arap yazısıyla Osmanlıca'yı savunurlardı. İçlerinde yazdığı "Edebiyat Tarihi"nde neredeyse her Türkçe sözcüğün "a"sı ile "i"sini inceltme (düzeltme) imi kullanarak yazanlar bile vardı. Bunlar Türk Dil Kurumu yabancı sözcük yerine Türkçe köklü, ekli sözcükler türettikçe bu sözcüklerle alay etmek için gazetedeki köşelerinden Türk Dil Kurumu türetmiş, önermiş gibi "gökkonuksal avrat, ulusal düttürü, bastırgaçlı oturgaç, dumansal otlangaç" gibi uydurmalara giderek "saf, eğitimsiz, bilgisiz" okuyucularını kandırırlardı. Emin Özdemir bunlara karşı içi dolu, bilimsel dil yazılarıyla içimiz ışıtırdı.

Bu tür yazıların kimileri 1973'te Türk Dil Kurumu Yayınları'nca "Dil ve Yazar" adıyla yayımlanmıştı. 1976'da Posof Lisesi'nde öğretmenken TDK'dan edindiğim Emin Özdemir'in bu yapıtı kitaplığımda gözümün önündedir. Osmanlıca düşkünü F. Kadri Timurtaş gibi öğretim üyelerinin yazılarındaki dil yanlışlarını, anlatım bozukluklarını saptayarak sonsuza dek "ibret alınacak" saptamalar yapmıştı Emin Özdemir.

Dilimizi öğrenmek için Tahir Nejat Goncan'ın "Dilbilgisi" (TDK Yayını) yapıtıyla Emin Özdemir'in yapıtları yeter.

DEĞİNMELER

1.

"Bir Dönemin Sonu" başlığıyla vermiş Cumhuriyet iki önemli sanatçının ölümünü. Biri 93'ünde ölen sinemamızın, tiyatromuzun öncü, özellikli oyuncusu Münir Özkul, öteki 97'sinde ölen mimar, yazar Aydın Boysan. İkisi de Cumhuriyet'le büyümüş, Cumhuriyet'te yetişmiş, Atatürk'ü, Cumhuriyet'i, Devrimleri, aydınlanmayı, usu, bilimi, laikliği, insan sevgisini içselleştirmiş aydın. İkisi de Atatürk'ün eğitim, ekin anlayışının yaşamlarında da gelecekte de örnek alınacak öncüleri.

2.

Bakırköy Halkevlerinde yetişmiş Münir Özkul. Nice gerçek sanatçıların, aydınların, yazarların, ekin erlerinin boy attığı "halkevlerinden" yetişme. Halkevlerinden lise, üniversite bitirme belgesi verilmiyordu ama bu kurumlar yetenekli çocukları, gençleri insanca, aydınca yaşama becerileriyle donatarak kendini, çevresini geliştirecek düzeye ulaştırıyordu. Yaşama, topluma, ekine, sanata çok yönlü katkılar sunan alçakgönüllü, kendine güvenli, doğru, güçlüye, varsıla, paraya yaltaklanmayan kişilikler yetiştiriyordu. Yaşar Kemal'de olduğu gibi nicelerinde emeği vardır bu Cumhuriyet ekin yuvalarının.

3.

Geleneksel oyun anlayışımızın özgün gösterilerindendir orta oyunu. Halk ekininde, halk uğraşı eğitiminde "usta-çırak" anlayışı vardır. Esnaf örgütlenmelerinde, halk ozanlığında uygulanır bunlar. Kendine özgü olumlu davranışlar, saygı, sevgi, iş düzenliliği, genel sağtöre, uğraşı öğrenmeyle atbaşı gider tüm yönleriyle olgunlaşan, o alan için gösterir yeteneklerini.

4.

Orta oyununda simge "kavuk"tur. Ulaşılmaz ustalar yaşlandıklarında sanatlarının simgesi kavuğu en iyi olan gence törenle verir. İsmail Dümbüllü, Münir Özkul'a vermişti simgesel kavuğu. Münir Özkul da onurla koruduğu sanat simgesini

Ferhan Şensoy'a vermişti. Ferhan Şensoy "onurlu emaneti" vereceği sanatçıyı bekliyor.

5.

"İstanbul'u Satıyorum", "Soyut Padişah", "Sersem Kocanın Kurnaz Karısı", "Fareler ve İnsanlar", "Keşanlı Ali Destanı", "Yorgun Matador", "Hababam Sınıfı", "Kanlı Niyaz" gibi düzeyli oyunlarda oynadı. 1980 ile 1996 arasında çok sayıda filmde oynadı. Unutamadıklarımız: "Vatan ve Namık Kemal", "Gurbet", "65 Hüsnü", "Bilen Kazanıyor", "Cezmi Band", "Kanlı Nigar", "7 Kocalı Hürmüz", "Karamanın Koyunu", "Çulsuz Ali", "Salak Milyoner", "Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz", "Hababam Sınıfı Uyanıyor", "Hababam Sınıfı Tatilde", "Hababam Sınıfı Dokuz Doğuruyor", "Neşeli Günler", "Banker Silo", "Deliler Koğuşu", "Gırgiriye", "Gırgıriyede Şenlik Var", "Milyarder Mahmut", "Otobüs Yolcuları", "Arabesk", "Ay Işığında Saklıdır."

6.

Ödülleri: İlhan İskender Armağanı (1967, Kanlı Nigar) ,1972 Altın Portakal En İyi Erkek Karakteri (Sev Kardeşim), Dümbüllü Ödülü (1991), 9 Eylül Üniversitesi Muhsin Ertuğrul Tiyatro Emek Ödülü (1999), Sinema Yazarları Onur Ödülü (2004), Uluslararası İstanbul Tiyatro Festivali Onur Ödülü (2006), Afife Tiyatro Ödülleri (2014) Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü (2015).

7.

Aydın Boysan Mimar. İyi okullarda okumuş. Cumhuriyet okullarında. Yıllarca mimarlık okutmuş yüksekokullarda. Önemli iş adamlarımızın yönetim, üretim yapıtları olmak üzere çok sayıda yapının mimarı.

8.

Altmış yaşından sonra gazeteciliğe, yazarlığa başladı. Binlerce yazı yazdı. Otuzdan çok kitabı var. Tam bir "gerçek İstanbullu." Üreterek, çalışarak, direnerek, savaşımla uzun yaşayanlardan. "Adabına göre rakı içerek" Türkiye ortalamasından 25, Avrupa Birliği ortalamasından 12 yıl çok yaşadı. Çok yönlü izler bırakanlardan...

DEĞİNMELER

Âşık Mehmet Hicrani'nin Hikâyeleri, 2008'de Konya'da yayımlanmış. Kömen Yayınları'ndan.

Giresun Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi öğretim üyesi Yard. Doç. Dr. Erdoğan Altınkaynak'ın çalışması. Altınkaynak, 1995'te Kafkas Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türk Halkbilimi araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladığı Kars'ta tanıyor Âşık Mehmet Hicrani'yi. Şiirlerinden, halk hikâyelerinden, âşıkla ilgili anlatılanlardan…

Kars Arpaçay'da 1899'da doğan Âşık Mehmet Hicrani 1875'deölmüş.

245 sayfalık yapıt, Âşık'ın yaşamını, sanatını, yapıtlarını, hikâye anlatımındaki belirgin özellikleri, hikâyelerindeki kişileri, kavramları aktarıyor. Yazar, bunlardan yola çıkarak Âşık Mehmet Hicrani'nin önemli, güçlü, kalıcı bir ozan olduğu sonucuna varıyor.

Yapıtın en önemli yanı ellinci sayfadan başlayarak Hicrani'nin hikâyelerini içermesi.

Kırka yakın özgün hikâyeyi Âşık'ın el yazısıyla oluşturulan defterlerden derlemiş Erdoğan Altınkaynak.

Erzurum, Kars, Artvin hikâye anlatıcılığının önemli kentleri. Posof'ta çalıştığım yıllarda adını duyduğum Âşık Mehmet Hicrani'nin yıllar sonra çoğu hikâyeleriyle bir dost çalışması sonucu karşıma çıkmasına sevindim.

Hicrani mahlaslı epeyce ozan var. Elimin altındaki kimi yapıtlara baktım Hicrani'yi aradım. M. Sunullah Ansoy'un antolojisinde, Emir Kalkan'ın antolojisinde, Türk Dili'nin Türk Şiiri Özel Sayısı'nda, İsmail Özmen'in beş ciltlik antolojisinde yer verilmemiş Âşık Mehmet Hicrani'ye

Uygun bir zamanda Türk Folklor Araştırmaları ciltlerini tarayacağım. Oralarda Âşık Mehmet Hicrani'nin karşıma çıkacağını düşünüyorum.

Dedim-dedi biçimiyle oluşturulan, "Cesur ve Tembel'in Münakaşası'ndan" iki dörtlük

CESUR:

Sana ne oldu ki tembel olmuşsun

Bu kötü adeti nerden bulmuşsun

Kuru turap üste düşüp kalmışsın

Bak altında yatağın yok çecin yok

TEMBEL:

Böyle yatarımda rahat olurum

Yatak isterimse ben yorulurum

Sen ne anlarsan lezzet bulurum

İş deme ki gözüm ağrır işim yok

***

Altınkaynak'ın 2005'te yayımlanan "Ortadoks Türkler Urumlar" yapıtını edinerek incelemiştim. Çok az bildiğimiz Urumlar'ın halkbilim ürünleri yayımlanmıştı yapıtta. Yazar, o coğrafyalarda çalışma olanağını üretken kişiliğiyle bütünleştirerek bu kez 2008'de "Urum Folklor ve Halk Edebiyatı"nı sundu ilgilenenlere, yazıncılara, bilimcilere...

Coğrafyasıyla, dil özelliğiyle, kültürüyle, doğumdan ölüme değin Urumların yarattığı ürünleri kapsıyor bu değerli çalışma. Halkbilim derleme çalışmalarında kullanılan başlıkların tümüyle ilgili derleme örnekleri var. Kimi belgelere, fotoğraflara yer verilmesi de değerini artırıyor yapıtın.

Yapıtta yer alan kimi bilmecelerin, manilerin, atasözlerinin bölgemizde de bulunması kimi halkbilim ürünlerinin tüm Türk coğrafyasında kullanıldığını kanıtlıyor.

Görele'de, Giresun'da, İstanbul'da, Türkiye'de çok bilinen bir bilmecenin Urum diliyle soruluşu:

A biz edik biz edik

Otuz eti hız edik

Bir tahtaya tizildik

Sabahdan da çezildik

***

Erdoğan Altınkaynak çalışkan, üretken öğretim üyelerinden. Onun hızına yetişemediğim için "Kırım Karayları"nı okuyamadım daha. Kim bilir o bitmeden Giresun çalışmaları gelir ardı ardına…

DENİZLERİN KRALI

Hamsi (Engraulis Encrasicolus), Clupeiformes takımının Engraulidae familyasını oluşturan yüzü aşkın balık türünün ortak adıdır. Geniş sürüler halinde dolaşan bu balıklar genellikle sıcak denizlere dağılmışlardır. Birçoğu akarsu ağızlarındaki az tuzlu sularda bir kaç tür de tropik bölge tatlı sularında yaşar. Uzunluğu 15-20 cm. arasında değişen hamsi, gözlerinin gerisine kadar uzayan ağzı ve sivrilmiş burnu yüzünden akrabası olan ringa ve sardalyeden kolayca ayırt edilebilir. Tirsi balığıyla da akrabadır.

Ülkemizde hamsi denince tek bir tür gelir akla; bilimsel adı Engraulis Encrasicolus olan bu tür Atlas Okyanusu'nun kuzeydoğusunda Akdeniz ve Akdeniz'e bağlı denizlere yayılmıştır. Ticari değeri yüksek bir balıktır. Bu türün uzunluğu ortalama 12 cm., en çok 18-20 cm.'dir. Öbür hamsiler gibi gövdesi iğ biçiminde üst çenesi alt çenesinden daha uzun, gözleri iri, ağzı geniş, dişleri küçük ve çok yumuşak, pullan iri ve parlaktır. Pulları deriye gevşek bağlandığından kolayca çözülür. Hamsinin sırtı mavi, yeşilimsi ve lacivert, yanları gümüş renginde, karnı beyazdır. Kışın 100-150 metre derinlikteki deniz çukurlarına inerken yazın genellikle su yüzeyi ile 20 metre arasında değişen derinliklerde yüzer. Üreme mevsimi serin sularda Mayıs-Ağustos, ılık sularda Mart-Haziran ayları arasına rastlar. Doğal ömrü iki üç yıl olan bu balıkların yumurta verimi yüksektir, kırk bin dolayındadır. Oval, saydam ve yaklÂşık1,5 mm. uzunluğundaki bu yumurtalar suda bir ya da iki gün kadar sürüklendikten sonra çatlar. Çıkan larvalar hızla gelişir. Aşağı yukarı yalnızca planktonlarla beslenen hamsiler denizde hareket halindeyken uskumru, lüfer, orkinos, mersinbalığı, köpekbalığı, yunus gibi deniz hayvanlarına, su yüzeyine çıktıkları zaman da martı, karabatak gibi kuşlara yem olurlar. Sürüde bulunan hamsiler saldırıya geçen iri balıklar karşısında birbirine iyice sokulur, sürtünmeyle kopan pulların oluşturduğu bir çeşit perdenin ardına gizlenirler.

Son yıllarda sayısı önemli ölçüde azalan hamsi, ülkemizde avlanan balıkların yarısından çoğunu oluşturmaktadır. 1988'de 310.618 ton hamsi avlanmıştır. Bu rakam 1990'da 74.035 tondur. Hamsi büyük ölçüde Karadeniz kıyılarında avlanmaktadır.

Karadeniz'de yaşayan hamsiler, genellikle Azak hamsisi, Karadeniz hamsisi olarak ikiye ayrılır. Azak hamsisinin uzunluğu ortalama 10-15 cm. burnu Karadeniz hamsisinden daha küt, gözleri daha iri, başı daha kısadır. Karadeniz'in doğu kesiminde yaşayan bu balık, kışlamak için güney kıyılarına, Nisan sonunda da kuzey kıyılarına doğru göç eder. Azak denizinde barınır. Ancak aşırı kirlenme nedeniyle burada barınma olanağı kalmamıştır. Daha toplu, daha şişmanca duran bu türün ızgarası çok sevilir.

Karadeniz hamsisi 18 cm. uzunluğa erişebilir. Ortalama uzunluğu 12 cm.'dir Kasımdan şubata kadar Trakya kıyılarına, Marmara denizine göç eder. Nisan sonlarında yumurta dökmek üzere yeniden Karadeniz'e çıkar. Bu iki tür dışında Marmara denizine özgü, göç etmeyen öteki türlerden küçük yapılı olan üçüncü bir yerel çeşit daha vardır. Bu türe "Marmara Hamsisi" denmektedir. Öteki hamsiler kadar tutulmaz. Yöresel deyişle "sasuk datlu bi hamsidur."

Hamsi kendine özgü lezzetiyle tanınır. Çeşitli biçimlerde tüketilir. Kızartma, ızgara, buğulama, içli tava en yaygın tüketim biçimidir. Konservesi, tuzlaması yapılır. Fabrikalarda işlenerek hayvan yemi olarak da değerlendirilir. Gübre olarak da fındık bahçelerine döküldüğü olur.

Ülkemizde büyük ölçüde Karadeniz kıyılarında avlanan bu balık, bölge yaşamını da önemli ölçüde etkilemiş, bölge halkbiliminde derin izler bırakmış, fıkralara, nüktelere, öykülere, şiirlere, manilere, türkülere konu olmuştur.

1821'de Kafkasya'da doğan Mehmet Ziver (Efendi)'in, "Hamsi" manzumesi ünlüdür. Uzun yıllar Trabzon'da, Gümüşhane'de, Konya'da, Bitlis'te, memurluk yapan Ziver'in "Hamsi"sinden dizeler:

"Çok mu hamsinin denilse günde üç kurbanı var
Canı var, hem kanı var, mercan gibi çeşmanı var

Bu meseldir ki balık bilmez ise Halik bilir
Zâyi olmaz bir kuru hamsi, kimin ihsanı var

Bir elinle kuyruğun muhkemce tut da durma yut
Hamsiyi ekl etmenin de yolu var erkânı var

Bir fakirin iki küp hamsisi ger medfun ise
Şübhe yok karundan âla servetü samanı var

İşte sasu, işte eczahane, işte çarşu
Hamsi suyundan müessir kande göz dermanı var

Kahreman dense seza elhak Trabzon halkına
En zaifin bir sepet hamsi için bin kanı var"

Hamsi konusunda yazılanları, söylenenleri en geniş biçimde derleyerek kitaplaştıran Trabzonlu şair-yazar Hamamizade İhsan'dır. 1928'de yayımladığı "Hamsiname" konuyla ilgili en önemli yapıttır. Burada Evliya Çelebi'yi anmadan nasıl geçeriz: "Levrek balığı, kefal balığı gayet lezzetlidir. Bir karıştan uzun, kırmızı başlı tekir balığı vardır. Uskumru balığı, daha bin çeşit balıkları vardır. Hepsinden başka üzerine düştükleri, alış veriş üstüne kavga ettikleri hapsi balığıdır. Bu balık Hamsin'de avlandığı işin hamsi balığı da derler. Balığın çıkışını tellallar halka haber verir. Tellalların bir çeşit mürves ağacından boruları vardır. Bir kere sur urunca 'Ahçumuzla bir makrama hamsi ver' diye ince sırmalı çantalara koyup giderler. Balığın suyu akıp giderken bazıları suyun aktığına acıyarak 'Bre balığın suyunu akıtıyorsun. Suyuna bir pilavcık salsana.' diye şaka ederler. Şu dizeleri söylerler:

"Trabzon'dur yerumuz
Akça tutmaz elümuz
Hapsi baluk olmasa
Ne olurdu halumuz"

Görele'de hamsi sevincini en güzel anlatan söz, "Hamsi çıktı-Hamsi çıkmış." cümlesidir. Ünlem olarak söylenen bu söz sevgiliye kavuşma, bayramlaşma, büyük bir başarıya imza atma, sılaya erişme kavramlarıyla eş anlamlıdır. Bekleyişi, düş kırıklığını da "Hamsi çıkmış mı, hamsi çıkmadı, hamsi kayboldu." yansıtır. Öteki balıkları almak, yemek sıradanlığı, hamsiyi yemekse ayrıcalığı gösterir. Bu ayrıcalık balıklar içinde hamsiye tanınmıştır. Kalkan balığıdır, barbun balığıdır, zargana balığıdır, palamut balığıdır, istavrit balığıdır, mezgit balığıdır... Hamsi ise yalnız "hamsi"dir.

Eskiden "hamsi çıktı" sözü sevinçli bir habere dönüşür uzak köylere dek uzardı. Görele'ye patikaları andıran yollarla ulaşan insanlar sevinç içinde koşardı hamsiye. Kimilerinin ellerinde sepetleri, gıdıkları, sırtlarında şelekleri şeleklerin içlerinde hamsi doldurulacak teneke kutuları uçarlardı hamsiye. Akşamları zeytinyağında, tereyağında da kızaran hamsinin mis kokusu soğuk havayı delerdi. Evlerine dönen Göreleliler bu kokunun kışkırtıcılığıyla bir an önce oturmak isterlerdi sofraya. Söz sırası burada şiiri halk arasında türküye dönüşen Ömer Turan Eyuboğlu'nda :

"Kız Fadime duydun mi / Gene hamsi çıkayi
Muberağun kokisi / Yureğumi yakayi

Kasimoğlu Mustafa / Akşam şeherden geldi
Baluk gibi hamsinin / Okkasi on beş dedi

İşte deduğum gibi / Çarukları koy suya
Yârin sabah erkenden / Gideceğum hamsiya

Misafirun gelirse / Hiç düşünme oni ver
Evde bir şey yok ise / O yuzuni ak eder

Sıra sıra dizerek / Kızart oni tavada

Bak ki onun lezzeti / Var midur baklavada"

Hamsi halk yaşamında yer alan deyimlerde, atasözlerinde, kalıplaşmış sözlerde, fıkralarda da yer alır. "Hamsi, beni yiyen doymasın, su içmeye kanmasın demiş.", "Hamsi kurban olur mu? -Kanı da var, canı da. (Hamsi niçin kurban olmasın; kanı da var canı da.)" gibi atasözlerinin yanında, ince başlı insanlar için kullanılan, "hamsi başlı", ince zayıf kişiler için kullanılan "hamsi gibi", çakır gözlüler için kullanılan "hamsi gözlü" deyimlerinin yanında "hamsili ekmek, hamsi kuşu, hamsi ördeği, hamsinin karaya vurması, hamsinin kavağa çıkması, hamsi suyu, hamsi istifi, çelik gibi hamsi, güdüne gibi hamsi, sıkmabaş hamsi" gibi sözler de yaygındır.

Karadeniz hamsisinin vücut analizi yapılmıştır. Buna göre 14 cm. boyunda, 15 gr. ağırlıktaki hamsinin %69'u su, %20'si protein, %9,5'i yağ, %1,5'u da diğer maddelerdir. Hamsi içerdiği protein ve fosfor bakımından değerli, besleyici bir gıdadır. Sindirimi kolaydır. Beyaz et grubuna girdiği için daha sağlıklıdır. Biz sözü burada Trabzonlu Baba Salim Öğütçen'e (1887-1956) getirelim ki yazının tadı tuzu eksik kalmasın:

"Tuzladılar ızgaraya dizdiler

Çatlattılar seni nazardan hamsi

Beğenmeyenler de işi sezdiler

Kapa kap ettiler pazardan hamsi

Bilenler bahtiyar senin özünü

En kibar tabaka yapar sözünü

Haçan ki kayıkta gördüm yüzünü

Sandım babam çıktı mezardan hamsi

Ondan zevkli bir şey var mı uşaklar
Sofraya geldi mi gevşer kuşaklar
Yüz bin derdin olsa bir anda paklar
Daha neşe verir bahardan hamsi.

Trabzon'da haçan çıkıyor ince
O gün iş düşüyor kocaya gence
Toplanır bütün halk davul kemençe
Asılır ocağa kukardan hamsi

Arkasında bir incecik deri var
Vücuda kan veren hem cevheri var
Oku da bak dört kitapta yeri var
Ab-ı hayat içti Hızır'dan hamsi

Ey Baba hamsiye yazdın bir destan
Aferinler aldın düşmandan dostan
Bir pileki hamsi üç beş de bostan
Kurtarır bin kişi zarardan hamsi"

Eskiden gece avlanırdı hamsiler. Balıkçı tekneleri hamsinin bulunduğu sulara açılırlardı. Hamsinin varlığı denizin yakamozundan anlaşılırdı. Ayrıca teknenin ışığına doğru gelirdi hamsiler. Işıklar ansızın söndürülür, ağlar dökülürdü. Kaçmaya fırsat bulamayan hamsiler yakalanırdı kolayca. Günümüze hamsi avının gecesi gündüzü yok artık. 50-60 metrelik her çeşit teknik araçlarla donanımlı gemiler sonarlarla hangi saatte olursa olsun saptıyorlar hamsinin yerini. Bir avda tonlarca hamsiyi yakalamak olası. Kaçma, kurtulma olasılığı yok. Geçmişte istavritler, kötekler, yunuslar saldırınca hamsi sürülerine o hızla kendini kıyılara, kumlara, çakıllara atardı nazlıcık. Kıyılarda bekleşenler torbalarını, çuvallarını, sepetlerini hamsiyle doldururlardı. Köpüğe, pula, ışığa keserdi kıyıdaki sular. Bir çığrış, bir

bağrış, bir kalabalık, bayram yerine dönerdi deniz kıyıları. Saçmacılarsa hiç aldırmazlardı hamsiye. Onlar boyuna omuzlarından aşırarak gönderirlerdi saçmaları hamsinin ardındakilere, kiloluk güzelim istavritlere...

Hamsili fıkralar da güzeldir: "Karadenizli arkadaşına bilmece sorar: 'Sarıdır, kafestedir, öter.' Arkadaşı: 'Kanarya.' der. Öteki 'Bilemedin hamsidir.' der. İtiraz eder, öteki: 'Hamsi sarı mıdır?' 'Tut ki boyadım onu.' 'Hamsi kafeste midir?' 'Tut ki koydum onu kafese.' 'Hamsi öter mi?' 'Bu da aldatmacasıdır da.' Ünlü bir fıkrada da memleketten dönen Karadenizliye arkadaşının: 'Hamsi yedin mi?' 'He, yedim...' gerisini bilmeyen yoktur sanırım.

Görele'de hamsi yemeklerini sıralayalım: Hamsi kızartması, hamsi buğulaması, içli tavası, sebzelisi, hamsili pilav, ızgara hamsi, közde hamsi, hamsili ekmek, saçta hamsi, ekşili hamsi, fırında hamsi... Halk arasında geçen "hamsi baklavası" ise, benzetme amacıyla, hamsinin her çeşit yemeği yapılabilir anlamında kullanılmıştır. Yazın yemek için yapılan" hamsi tuzlamasını" da anmak gerekir. Tuzlamanın tuzu çıkarıldıktan sonra yapılan sebzelisi fındık bahçelerinin en lezzetli yemeği değil midir?

Nasıl kuşlar, av hayvanları, balıklar, ormanlar, tertemiz havalar giderek azalıyorsa, hamsi de azalıyor. Hem de hızla... Kirlilik, sanayi artıkları, Karadeniz'e dökülen büyük ırmakların, nehirlerin zararları, kent artıkları, kanalizasyonlar, fabrika artıkları vuruyor hamsiye. Hamsiye modern tekneler, modern avlar, avlanma yöntemleri de vuruyor. Av yasaklarına uymayışlar da vuruyor. Bu denli çok yönlü vuruşlara nasıl dayansın hamsi. Siz dayanabilir misiniz? Siz direnebilir misiniz? İyi direniyor yine de. Ara sıra gülümsüyor bize, sevindiriyor çoluğu çocuğu. Son yıllarda bir de Atlantik canavarı çıktı, bir denizanası cinsi, Mnemiopsis Leidyi. 1987'de Batı Karadeniz'de, 1988'de Azak Denizi'nde gözlendi. 1989'da da yayıldı tüm Karadeniz'e. Tankerlerin balast sularıyla Atlantik Okyanusu'ndan geldiği saptandı. Jelatinimsi yapıda bir canavar. Bir ay besinsiz kalabiliyor. Değişik tuzluluk, değişik sıcaklık ortamında yaşayabiliyor. Karadeniz'de, sıkı durun, bir milyar tona yakın. Denizdeki planktonları hızla yiyip tüketiyor. Hamsicezime besin kalmıyor! Görüyor musunuz olanları. Hamsiyi sevmek, hamsiye şiir yazmak, türkü yakmak

yetmiyor. Bir şeyler yapmalı, bir yol bulmalı, araştırmalı, soruşturmalı; geleceğimizi karanlıktan kurtarmalı...

Düşünen insanın çağından ve gelecekten sorumlu olduğu unutulmamalı. Yoksa:

"Denizlerin kıralı

Sofraların başısın

Senden başka büyük yok

Her derdin ilacısın" dediğimiz, hamsimizi torunlarımız ansiklopedilerde görürler!

Ha, ithal, dondurulmuş hamsi yeme olasılıkları da yok değil!

Kaynaklar:

1- Dr. Mustafa DUMAN, Kıyı, Sayı 77, 1992.

2- Son Asır Türk Şairleri, M. Kemal İNAL.

3- Atasözleri Sözlüğü, Ö. Asım AKSOY.

4- Ana Biritannica

DESTAN

Halk şiirinin en uzun yazım biçimi destandır. Genellikle on birli heceyle yazılır. Ozan, öteki biçimleri kullandığı şiirlerde olduğu gibi bunda da son dörtlükte adını söyler.

Savaş, deprem, yangın, salgın hastalık, eşkıyalık, ünlü kişilerin yaşamı konu olur destanlara. Gülmeceli destanlar, toplumsal taşlama-eleştiri nitelikli destanlar da ilgi çeker. Hayvan destanları, insanların doğumundan ölümüne değin geçen yaşam kesitlerini anlatan destanlar da vardır.

Mesti'nin insan konulu destanından kimi dörtlükleri paylaştığımızda anlatılanların hiç de yabancı birileri olmadığını göreceğiz: "Akıl yaşta değil baştadır başta/ Kişinin miktarı bilinir işte/ Herkes bir değildir yaratılışta/ İnsandan insana imtiyaz olur.../ Kimi zerrak (ikiyüzlü) sofu kimi yol eri/ Kimi yol iz bilmez gezer serseri/ Kimi başta eser kavak yelleri/ Aldığı sattığı yel poyraz olur.../ Kimi karıncadır deve görünür/ Kimi aslan çakal postu bürünür/ Kimi kırlangıç tek yerde sürünür/ Kimi Cibril ile hem-pervaz (birlikte uçma) olur.../ Kimisi aç yatar kimisi toktur/ Kimisinin derdi garipten çoktur/ Kiminin evinde hiç düzen yoktur/ Varır başkasına düzen-saz olur.../ Kimi fil, kimi fil yutan sıçan/ Kimi yılan çıyan kimi mert aslan/ Kimi hacer şecer (taş-odun) kimi irin kan/ İnsan dedikleri azdan az olur.../ Her kimin tedbiri takdire uya/ Cihan nimetinden yer doya doya/ Kutsuz ağustosta girerse suya/ Bıyığın don keser çat ayaz olur.../ Görmek ister isen cihanda rahat/ Çalış durma kazan etme sefahet/ Damlayı damlayı göl olur elbet/ Derd ü belâ bile azman az olur.../ Merd isen borç etme esbabın kayır/ Borçlunu yakandan tatlılıkla ır/ Muhannet kapısı yılan ağzıdır/ Borçlu ölmez amma benzi saz olur/ Namını çıkarmak istersen eğer/ Oğlan kız yetiştir bırak bir eser/ Ad san bırakmaya çalış birader/ Bu kubbede kalan hoş avaz olur."

Ozan, insanları, benzeri dörtlüklerle sorgularken "özeleştiri" anlayışını unutmuyor: "Adem oğlanını böylece kabul/ Eylemek gereksin sen dahi oğul/ Her türlü noksanı sende ara bul/ Kendi özün gören ser-firaz (benzerlerinden üstün) olur..."

Atasözlerini konu alarak oluşturulan, bu yolla okuyana-dinleyene öğüt verilen destanlar da vardır. Ünü, şiirden başka alanda yaygınlaşan Levni'nin atasözlerimizi dizelere nasıl ustaca yerleştirdiğini görelim: "Tut atalar sözün kalb-i selim ol/ Gönülden gönüle yol var demişler/ Gider yavuzluğu (kötülüğü) tab-ı halim (yumuşak huy) ol…/ Her kâra uzatma elin eteğin/ Yelkovana döner ahir emeğin/ Nitekim şaşkın gölde ördeğin/ Başın kor kıçından dalar demişler/ Aldanma cihanın sakın varına/ Bir nefesi verme cihan varına/ Bugünkü işini koyma yarına/ Yar yıkıldığı gün tozar demişler…/ Dediler bu pendi (öğüt) sordumsa kime/ Tuz ekmek bilmez halini deme/ Kül kömür ye namert lokmasın yeme/ Gün olur başına kakar demişler…/ Eşkin at yanma bağlansa güre/ Huy alır huyundan ol göre göre/ Hizmet eyler isen eyle bir ere/ Su aktığı yere akar demişler/ Irzıyla varamaz eşkıya eve /Uslu gez ki seni kamiller seve/ Hardan büyük at var attan da deve/Deveden de büyük fil var demişler…/ Güneş balçık ile sıvanmaz ey dil/ Bi-zeban (dilsiz) da olsa bellidir kamil/ Kendinden gayriyi beğenmez cahil/ Kendi çalar kendi oynar demişler/ Yırtıcı kuşların ömürleri az/ Bir tek ipte iki cambaz oynamaz/ Şâh-rahta (büyük yol) kuyuyu kâmetince (boyluca) kaz/ Ez kaza ayağın kayar demişler…"

Şiirimizde unutulmayacak dörtlükler çoktur. Herkesin kendisini bulacağı dörtlükler. İş günün bir bölümünü okumaya ayırmakla yeğnikleşir. Levni'nin son dörtlüğünü bilen, anlayan kuyu kazmayı düşlemez bile...

DOĞANLAR DÜZÜNDEKİ HORAN

Çoğu Giresunlunun bildiği gibi Afyon'un İscehisar'ındaki Doğanlar köyünde Giresun Şehitliği vardır.

Şehitliğin açılışından bugüne dek her yıl Giresun'dan gidenlerin, İstanbul başta olmak üzere tüm yurttan gelen Giresunluların, Doğanlar çevresinden Giresun'dan, Afyon'dan gelen yetkililerin katılımıyla görkemli bir anma töreni düzenlenir Afyon Giresun Şehitliği'nde.

Törene katılanlar yurt sevgisi duyarlığında, Mustafa Kemal Atatürk, cumhuriyetimiz, devrimlerimiz, birliğimiz-bütünlüğümüz odağında kaynaşmanın bilincini pekiştirirler. Bu bilincin geleceğimiz için yaşamsal öneminde buluşurlar.

Belki daha önemlisi bu bilinci çocuklara, gençlere aktarmanın uygulanmasında görev alırlar.

Giresun'dan gidenlerin Anıtkabir'deki, Kurtuluş Savaşı'mızı yansıtan müzedeki, Polatlı Şehitliği'yle öteki şehitliklerdeki duruşları, duygusallıkları, geçmişte yaşananlarla günümüzdekileri kıyaslamaları, sayıları ne olursa olsun, geleceğimiz adına umut verici bir bilincin göstergesidir.

Bu insanlar, yıllar önce Giresun'dan Topal Osman Ağa ile Hüseyin Avni Alparslan'ın oluşturduğu iki gönüllü alayın Afyon'da sömürgecilerin düzenli-güçlü-teknik donanımlı çeteleriyle ölüm kalım savaşından onurla, savaşın en kırılma anlarında anlaşarak çıktıklarının bilincindedir.

Bu yılki törenlerde de bu bilinç yinelendi, pekişti.

Törenlere katılan gazeteci arkadaşlar Doğanlar'daki 29 Ağustos'u çeşitli yönleriyle aktaracaktır gazetelerine, köşelerine.

Doğanlar düzüne kurduğumuz horandan söz edeceğim yazabildiğimce…

Her yıl Şehitlik'teki törenden sonra Doğanlar Köyü'nün düzlüğünde toplanılır. Köylülerin sunduklarıyla karınlar doyurulur. Giresunluların türkücüleri dinlenir, halkoyunu ekibi izlenir.

Giresunlularla Afyonluların buluşması, kaynaşmasıdır bu.

Bu yıl sanatçı kardeşimizin okuduğu Giresun, Görele türküleriyle coşuldu.

Halkoyunu ekibi oynarken düzlüğün çeşitli yerlerinde küçük horanlar kuruldu. Giderek bu horanlar birleşerek büyüdü, büyüdü. Doğanlar düzünü kapladı, sardı sarmaladı.

Bu kendiliğinden gelişen o günün duygusal, coşkulu ortamını yansıtan bir horandı.

Horan bilen bilmeyen, belki yaşamında ilk kez horana çıkanlar buluştu bu horanda...

Her titreyişte, her kıpırdayışta, her dönüşte, her çöküşte, her dalgalanışta, her ilerleyişte, her alaşada, her seslenişte o kutsal savaşın anıları, o onurlu yenginin içimize vuran çağrışımları vardı…

Horan oynadığımızın bile ayrımında değildik...

"O korkunç ve kutsal günleri" yaşıyorduk...

1912 Balkan Savaşı... 1915-1918 Birinci Dünya Savaşı...

Çanakkale destanı, Sarıkamış kıyımı, Yemen tuzağı… Filistin-Suriye bozgunu... Büyük Taaruz'da bile vermediğimiz onca yitik...

Mondros boyunduruğu, mandacılık, İngilizlerle işbirliği...

Kütahya-Eskişehir çarpışmalarında, "Mustafa Kemal eşkıyasını yendik" demeçleri… Saray'da, İstanbul basınında da aynı söylemler...

Mustafa Kemal'in, Kazım Karabekir'in, İsmet İnönü'nün, Fevzi Çakmak'ın, Topal Osman Ağa'nın, ötekilerin, yurtseverlerin, çocukların, gelinlerin, kadınların bir güneş gibi doğuşları düşmana ve işbirlikçilere iç isyancılara karşı...

Son vuruş, büyük vuruş: Polatlı-Sakarya-Afyon-Kocatepe... İzmir... Rıhtım…

Bunları yaşadık, bunları oynadık horanda… Bu horan bitmeyecek, sürecek…

DOĞU KARADENİZ BÖLGESİ EŞKIYA VE KABADAYILARI ÜSTÜNE

Bölgemizdeki eşkıyalığı, kabadayılığı öyküleriyle, türküleriyle, destanlarıyla anlatan yapıt Haziran 2006'da yayımlanmış Trabzon'da. 1952, Tirebolu, Basa (Özlü) doğumlu Yaşar Küçük'ün yapıtını özellikle bölge kültürüyle ilgili yapıtlardan tanıdığımız Serander Yayıncılık çıkarmış.

Kapak düzeniyle, baskı tekniğiyle, içeriğiyle çekici, etkileyici bir yapıt Yaşar Küçük'ün çalışması. Yazar önsözünde, konuyu bitirme tezi olarak işlediğini (yüksek lisans), "basılsın" ısrarları sonucu çalışmasının kitaplaştığını belirtiyor.

İyi ki ısrar edilmiş, iyi ki basacak yayınevi bulunmuş. Gerçekten bölgemiz için özgün bir çalışma örneği yazarın araştırması. Konuyla ilgili makale düzeyinde yazılar yayımlandı ama yapıt düzeyinde, bir ilk "Doğu Karadeniz Bölgesi Eşkıya ve Kabadayıları."

Yazar önsözden, girişten sonra birinci bölümde türkü, Karadeniz insanı, Karadeniz türkülerinin sınıflandırılması, destan konularında genel bilgi veriyor.

Yapıtın ana bölümü ikinci bölüm. Burada Rize, Trabzon, Giresun, Ordu yöresinin adı türkülere, destanlara konu olan eşkıyası, kabadayıları anlatılıyor.

Rize'nin ünlü adı, Sandıkçı Şükrü ilginç öyküsüyle verilirken yazar ona yakılmış türküleri, destanları da kaynak göstererek örnekliyor. Sandıkçı Şükrü salt bölgemizde değil, yurt düzeyinde ün yapmış biri. Murat Sertoğlu'nun, Refi C. Ulunay'ın kalemine konu olmuş. Onu Edip Akbayram'ın okuduğu "Eşkıya Dünyaya Hükümdar Olmaz" türküsünden anımsayacaksınız.

Trabzon yöresinden Mustafa Reis, Şişmanoğlu, Kayıkçılar Kâhyası Yahya Reis, Gadiroğlu, yaşamöyküleriyle, kendilerine yakılan türkülerle, destanlarla aktarılmış.

Giresun'dan aynı yöntemle Micanoğlu'nun, Hacıvelioğlu ve Goloğlu çetelerinin ilginç yaşamları dökülmüş sayfalara.

Kitapta Ordu'nun ünlü adları Hekimoğlu, Soytaroğlu, Güpür öyküleriyle, türküleriyle ölümsüzleştirilmiş.

Yazar, üçüncü bölümde "Sonuç", "Bibliyografya", "Türkülerin Notaları" alt başlıklarıyla tamamlamış yapıtı.

Yaşar Küçük, konusuyla ilgili önemli yayınları taramış. Dahası anlattığı kişilerin yaşadığı köyleri, kentleri gezmiş, kaynak kişilerle görüşmüş. Onlardan bilgi edinmiş, türkü, destan derlemiş. Yapıtını sağlamlaştırmış, özgünleştirmiş, belgeselleştirmiş.

Kimi zaman konuyla ilgili yayınları karşılaştırmış, sonuçlar çıkarmış, düzeltme yapmış, yargıda bulunmuş.

Yargılarını, anlattıklarını kaynaklarla, dip notlarla desteklemiş. Az da olsa fotoğraflardan da yararlanmış.

Hikmet Dizdaroğlu, Cahit Öztelli, Murat Sertoğlu, Pertev Naili Boratav, Mehmet Bayrak, Cevat Ulunay gibi nice önemli yazardan kaynaklarla önemli bir yapıt çıkarmış ortaya. Az çalışılmış bir alanda; emekle, sabırla kotarılmış önemli bir yapıt.

Takıldığım bir iki noktayı da belirteyim:

Yazar günümüz Türkçesinden düşen "müstakil, müphem, dahil, matbuat, muhayyile, tekabül, vaka, intikal" gibi sözcükleri kullanarak genç okuyuculara uzak düşmüştür.

22. sayfadaki maninin ilk dizesi "Al elmayı ver narı" olmalıydı.

29. sayfada verilen Numa ile Karaoğlan'ın atışması ikilik olarak değil dörtlük olarak yazılmalıydı. Rize yöresinde çok yaygın olan bu tür atışmalarda birinci kişinin söylediği yedili ikilikle, ikinci kişinin yanıtı olan yedili ikilik, bir mani oluşturur. Ortaya bölgemizde çok yaygın olan "abcb" uyak düzeni çıkar.

"Eşkıya" çoğuldur, "şaki"nin çoğulu. Sözcük bu özelliğe uygun olarak kullanılmalıydı.

45. sayfada, "Kadına bir miktar mısır verir ve gönderir." tümcesinde nesne eksikliği seziliyor.

Kayıkçılar Kâhyası Yahya Reis anlatılırken Mustafa Suphi olayına değinilmeliydi. Aynı bölümde Kâhya havasının ilk dizesi, "Trabzon'dan çıktı uzun yazılar" olmalıydı. Dipnotta türkünün kaynak kişisi Piçoğlu Osman'ın doğum tarihi-ölüm tarihi yanlış verilmiş. Doğrusu, "1901-1946"dır.

168. sayfada, "11.10.1987 günü derledik" yerine, "11.10.1987 tarihinde derledik" denmeliydi.

Notalar, bölümünde kimi türkülerin derleyicisi, kaynak kişisi, notaya alanı verilmiş, kimilerinin verilmemiş. Tümünün verilmeliydi.

Yapıttaki türkülerde, manilerde, destanlarda yerel sözcükler geçmekte. Bunlar için bir sözlük de eklenmeliydi.

Yapıtın değerini azaltmaz bunlar. İnsanın gönlü beğendiği, sevdiği yapıtta küçük de olsa aksaklığa dayanamıyor.

Kimi zaman çok yakınımızdaki yapıttan haberi olmuyor insanın. Sevgili Ayhan Yüksel getirmeseydi bu değerli yapıttan kim bilir ne zaman haberim olacaktı. Ayhan Yüksel'e de emek ürünü yapıtın yazarı Yaşar Küçük'e de "çok sağ olun" diyorum, kitaplığıma çok değerli bir ürün sağladıkları için…

DOĞU KARADENİZ GELENEKSEL MÜZİK ve DANS GÜNLERİ-1

Karadeniz Üniversitesi Devlet Konservatuvarı 13-15 Nisan 2015'te "Doğu Karadeniz Bölgesi Geleneksel Müzik ve Dans Günleri" düzenledi. Üç gün süren izlence Prof. Dr. Osman Turan Kültür ve Kongre Merkezi'ndeydi.

Karadeniz Teknik Üniversitesi Devlet Konservatuvarı sitesinde de duyurulan etkinliğin "katılım çağrısı", "konu başlıkları", "kurullar" ilgililer için çağrı niteliği de taşıyordu.

Katılım çağrısında etkinliğin amacı, gerekçesi açıklanmıştı: "Doğu Karadeniz Bölgesi geleneksel müzik ve dansları, özellikle geçtiğimiz yüzyılın ikinci yarısından itibaren oldukça hızlı bir değişim süreci yaşamaktadır. Ancak bu durum akademik ortamda yeterince tartışılmamış, süreç tanımlanmamış, ortaya çıkan kavramlar anlamlandırılmamıştır. Bununla birlikte, bölge müzik ve dans kültürünün bu alanlarda çalışan uzmanlar tarafından performans, kimlik, eğitim, medya teorileri gibi birçok açıdan ele alınması, incelenmesi ve çözümlenmesine ivedilikle ihtiyaç vardır. ...Amaç bölgedeki farklı performans şekillerini, farklı ekol ve kuşaklardan müzisyenleri, Türkiye'deki çeşitli üniversitelerden, derneklerden, sivil toplum kuruluşlarından, resmi/özel müzik/dans eğitimi veren okullardan Karadeniz Bölgesi müzik ve danslarını araştıran akademisyenler, eğitmenler, ilgililer ve öğrenciler bir araya gelerek fikir paylaşımını sağlamaktır. Öncelikle, Karadeniz Bölgesi müzik İdil türüne ilişkin tespitlerin yapılması, bölge müzik kültürünün korunması, yaşatılması ve geleceğe aktarılması konusundaki farklı görüşlerin ortaya çıkarılması, müzik eğitiminin çeşitli açılardan ele alınması, elde edilen önerilerin değerlendirilmesi hedeflenmektedir. Etkinlikte panellerin ve akademik oturumların yanı sıra Batum Sanat Eğitimi Üniversitesi'nden ve Karadeniz Bölgesi'ndeki farklı yörelerden mahalli sanatçıların, müzik ve dans topluluklarının katılımlarıyla konserler, gösteriler, atölyeler ve dinletilere yer verilecektir."

Etkinliğin gerekçesini, amacını belirten alıntılardan da anlaşılacağı üzere bölgemizde bu denli kapsamlı, araştırmacı bir etkinlik ilk kez düzenleniyordu.

Üç gün sürecek etkinliklerde konuşmacılar genel olarak şu konu başlıklarını açıklayacaklar, gündeme getirecekler, bunlarla ilgili çözüm önerilerinde

bulunacaklardı: "Karadeniz Bölgesi'nde kent müzik kültürü, Karadeniz Bölgesi'nde yerel müzik kültürü, toplumsal ve kültürel değişim, Karadeniz Bölgesi'ne ilişkin müzik kaynakları ve arşivlenmesi, kültürel performanslar ve temsil alanları, toplumsal cinsiyet algısı ve müzik, Karadeniz müziğinde yerel ve küresel dinamikler, Karadeniz müziğinde kimlik, Karadeniz müziği ve medya, Karadeniz Bölgesi'nde müzik ve halk oyunları eğitimi, müzik ve halk oyunları alanında dernekçilik faaliyetleri, özel dershanelerin müzik eğitimindeki yeri, müzik eğitimi veren resmi kuruluşlar ile dernekler ve özel eğitim kuruluşları arasındaki ilişkiler."

Etkinliğin düzenleme, yürütme kurulunda, Prof. Dr. Süleyman Baykal -KTÜ Rektörü-, Prof. Dr. Osman Bektaş -KTÜ Devlet Konservatuvarı Müdürü-, Doç. Dr. Abdullah Akat -KTÜ Devlet Kon. Müzikoloji Böl. Başkanı-, Doç. Dr. Kayhan Kurtuldu, Yrd. Doç. Dr. Merve Eken Küçükaksoy, Yrd. Doç. Dr. Ayşegül Ergene, Yrd. Doç. Tuncer Önder, Öğ. Gör. Dr. Alper Akgül, Arş. Gör. Emrah Ergene, Okutman İlhan Barutçu, Okutman Eylem Derçin, Uzman Mustafa Aydın, Uzman Murat Burçin Derçin, Orhan İrhan; değerlendirme kurulunda Doç. Dr. Abdullah Akat yer aldılar.

Etkinlik boyunca Trabzon dışından gelen katılımcılar sıcak konukseverlikle bu önemli kültür sanat kentimizde ağırlandılar.

Doğu Karadeniz Bölgesi Geleneksel Müzik ve Dans Günleri'ne, Doğu Karadeniz Bölgesinde Çepniler ve Müzik yapıtıyla bu köşeden tanıdığınız, bölge müziğimizle ilgili çok nitelikli çalışmalar beklediğim Doç. Dr. Abdullah Akat çağırdı beni. Telefonla aradı, etkinliklerden söz etti, katılırsam sevineceğini, etkinliğe katkı sağlayacağımı söyledi. Ben de böyle ilk, önemli, kapsamlı bir etkinlikte bana da görev düştüğü için sevindiğimi söyledim. Sonraki günlerde bir iki kez daha konuştuk telefonla. Etkinlik izlencesindeki panellerde, "Görele Örnekleminden Giresun Müziğinde Etkileşim" konusunu işleyecektim.

Özel bir eğitim kurumunda çalışıyorum ama pazartesi, salı günleri dersim yok. Çarşamba günü için de kurum müdürümüz değerli öğrencim Murat Zaim Çıkıt nasıl olsa izin verecekti. Çünkü geçtiğimiz yıllarda bu tür etkinliklere katıldığım, uzak iller için de anlayışla karşılamıştı beni.

DOĞU KARADENİZ GELENEKSEL MÜZİK ve DANS GÜNLERİ-2

13 Nisan 2015, Pazartesi etkinlik izlencesinin ilk günüydü. Erkenden geldim Trabzon'a. Moloz'da bir iki gereksinim giderdikten sonra çok az bekledim dolmuş sırasında, gelene bindim, Tıp'a gidiyordu, üniversite kavşağında indim. Oradan yürüye yürüye, sabah soğuğunun dinginleştiren devinimleriyle ulaştım yakındaki Prof. Dr. Osman Turan Kültür Merkezine. Girişte etkinlikle ilgili izlenceler, afişler asılmıştı uygun yerlere. 13'te başlayacaktı etkinlik. Buraya erken gelişim yolu izi, etkinlik yerini öğrenmek içindi. Trabzon'a döndüm: Uzunsokak'ta, Maraş'ta, Kunduracılar'da dolaştım. Kitapçılara uğradım. Arkadaşım halk ozanı Mecburi'nin daktiloya gereksinimi vardı. Onu araştırdım. Yoktu. Akademi'de yardımcı oldular, bir ad, bir telefon numarası verdiler...

1970'lerin Sümer Sineması'nın yerinin az ilerisinden kalkıyordu dolmuş KTÜ'ye. 12'de geçtim Kültür Merkezi Sosyal Tesisleri'ne. Kalabalıktı içerisi. Konuklar, görevliler yemek yiyorlar, çay içiyorlar, söyleşiyorlardı. Yıllardır KTÜ'de horana, halk oyunlarına emek veren, yetiştirdiği ekiplerle çok sayıda yarışmalarda birincilikler almış arkadaşım, ilçedaşım Hüseyin Tahmaz'la kucaklaştık. Masalarına çağırdılar. Değerli halkbilimci, horancı, Akçaabat-Trabzon adını Türkiye'de, yurtdışında duyuran Cavit Şentürk Hoca da vardı. Tanıştırıldık, hal hatır sorduk. Mehmet Gündoğdu da masadaydı. Özlem giderdik. On beş yirmi dakika söyleştik. Horan, kemençe, halk oyunu yarışmaları, yarışmalardaki değerlendirmeler, 4+4+4'ten sonra okullardaki halk oyunu çalışmalarına gelen kısıtlamalar üstüne... Dışardayız, Ayhan Yüksel geliyor, kucaklaşıyoruz.

13'e on kala Kongre Merkezi'nin etkinlik salonundaydık. Girişte izlence çizelgesini, yaka kartımızı aldık. Sunuculuğu emekli öğretmen Kemal Yılmaz yapıyordu. Etkili bir giriş konuşmasıydı sunucununki; Karadenizli olmak izleğini dizelerle, manilerimizle bütünleştirmişti. Ardından etkinliğin amacını, önemini belirten izleyicilere, katılımcılara, konuklara "Hoş geldiniz" diyen konuşmalar yapıldı KTÜ yetkililerince: KTÜ Devlet Konservatuvarı Müzikoloji Bölüm Başkanı, KTÜ Konservatuvarı Müdürü, KTÜ Rektörü Doç. Dr. Abdullah Akat, Prof. Dr. Osman Bektaş, Prof. Dr. Süleyman Baykal açılış konuşmalarıyla etkinlikleri

başlattılar. 14-14.45: Davetli Konuşmacı Ahmet Turan Demirbağ'ın. Konuşma konusu: "Horan Realitesinden Esinlenerek Oluşturulan Düşüncenin Gerçeğin Yerine Konması Yanılgısı ve Yarattığı Sorunlar"

Demirbağ, konuyu özgür bakışlarla, somut örneklerle, dinleyiciyi sıkmadan aktarıyor. İlgiyle dinliyoruz. "Birey, toplum, toplumbilim, felsefe, yaratıcılık" kavramları konuşmanın içeriğini varsıllaştırıyor. İstanbul'dan gelmiş Demirbağ. Konuşma bitiminde bir iki soruyla karşılaşıyor. Bu tür sorular konuşma konularını daha anlaşılır kılmakta.

15-18: Panel Horon. Moderatör Ahmet Turan Demirbağ. Konuşmacılar; Cavit Şentürk, Orhan Durgun, Hüseyin Tahmaz, Ahmet Çilingir, Selim Cihanoğlu, Yusuf Kurt, Sebahattin Şentürk.

Cavit Şentürk adı yıllardır horan, Akçaabat, Trabzon sözcükleriyle bütünleşti. Neredeyse yaşamını horana adayan "horancı", horan eğitimcisi. Horan onun için yaşam biçimi, sevinç kaynağı, mutluluk devinimleri, yaratıcı güzelliğin Karadenizce dışavurumu. Haldun Taner'in Keşanlı Ali Destanı'nda ilginç bir konuşma vardı, anımsarsınız: Ali'nin yavuklusu Zilha çok yaşamsal bir durumda Ali'ye: "Destan mı, ben mi?" deyince Ali'nin yanıtı düşündürücüdür: "Destan." Horan da böyle Cavit Şentürk için. Çok değerli kavramları bir yana koyarak bunlar mı, horan mı dense Cavit Hoca'nın yanıtı "horan" olur kuşkusuz.

Şentürk, ta gençlik yıllarına giderek horana nasıl gönül verdiğini, yıllar içinde horanla nasıl bütünleştiğini, bu uğurda döktüğü terleri, verdiği emekleri, yetiştirdiği gençleri anlattı deneyimli, akıcı anlatımıyla. Özenle dinledim, hiçbir tümcesini kaçırmadım Cavit Şentürk'ün.

Orhan Durgun yılların birikimiyle horanın kendine yansıyan yönlerini paylaştı dinleyicilerle. O da yıllardır ata kalıtı horanın içinde ter döküp duruyor. Yanılmıyorsam 1990'lı yıllarda Trabzon Okullar Arası Halk Oyunu yarışmalarında gençler düzeyinde bir ekiple katılmıştı yarışmaya, ben de jüri üyelerinden biriydim. Yarışma sonrasında yanıma gelerek ayaküstü ekiple ilgili kimi düşüncelerini aktarmıştı. Onu dinlerken anımsadım, kaç yıl geçmiş aradan.

Bu bölümdeki konuşmacılar çok iyi horancı. Orhan Durgun'u dinlerken konuşmalar bitince onların oynayacakları horanı düşünerek sabırsızlanmıyorum desem yalan olur.

DOĞU KARADENİZ GELENEKSEL MÜZİK ve DANS GÜNLERİ-3

Hüseyin Tahmaz horanı, horanda ekip çalışmasını yıllardır kendine iş edinmiş bir arkadaşımız. KTÜ'de yapıyor bunu. Konuşmasında deneyimlerinden, horanda ekip çalışmasından, bunların yarışmalarına yansıyan sorunlarından söz etti. Ekibiyle adını duyuran İmece Gençlik Spor Kulübü'nün eğiticisi Tahmaz. Yöremizde horan geleneğinin araştırmacısı, kaynak kişisi.

Ahmet Çilingir yıllardır halk oyunları yarışmalarının, halk oyunları örgütlenmelerinin içinde. Yıllardır MEB düzenlediği Okullar Arası Halk Oyunu Yarışmalarına yeni boyutlar, açılımlar getiren Halk Oyunu Federasyonu'nun çalışmalarında yer alıyor. Konuşmasına bu özelliklerini de ekleyerek özgünlük sağladı.

Selim Cihanoğlu; Akçaabat-Trabzon eksenli horan, kemençe etkinliklerinin çalışkan adlarından. Son yıllarda bu işi İstanbul'da yapıyor yanılmıyorsam. Araştırmacı yönü de var Cihanoğlu'nun. Onu 1990'lı yıllarda yayımladığı "Kemençe Metodu", "Trabzon'da Oynanan Horonlar" yapıtlarından tanıyorum. İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı Türk Halk Oyunları Bölümünü bitirmiş. Türk Halk Oyunları üstüne yüksek lisanslı.

Konuşmasında daha çok şimdilik ilk olma özelliğini gösteren "Kemençe Metodu" yapıtından, yapıtı çalışırken tuttuğu yoldan söz etti. Kurduğu bir iki tümce tartışılır nitelikteydi. Piçoğlu Osman Efendi yapıtıyla önemli bir çalışma yapan, gelecekteki kimi çalışmalara da ışık tutacak kaynak özelliğini sağlayan Mehmet Gündoğdu, Cihanoğlu'na bir iki soru yönelterek onun yapıtındaki aksamaları dile getirdi. Soru-yanıt küçük bir tartışmaya dönüştü.

Cihanoğlu'nun Kemençe Metodunu yayımlandığında incelemiştim. "Metot, nota" bölümü benim alanıma girmiyor. Bu bölüm için düşünce belirtemem. Yapıtın nota bölümündeki yanlışı o yıllarda sanırım bir değinme yazısı içinde saptamıştım. Cihanoğlu, Trabzon'dan, Görele'den, Giresun'dan türkü notaları vermişti. Giresun'dan, Görele'den verdiği türkü notalarında türkülerin yöresini değiştirmiş, Trabzon'a yazmıştı. Örneğin ta 1970'lerde kaynak kişisi Ömer Akpınar, Derleyen-Notalayan Nida Tüfekçi olan Giresun-Görele-Çavuşlu türküsü "Yaylanın Soğuk

Suyu" adlı türkümüzü Trabzon-Görele türküsü olarak göstermişti. Oysa TRT'de türkünün özgün notası, "künyesi" vardı. Konuşma sonrasında Cihanoğlu'na aktardım yanlışını. TRT'de doğrusu varken neden böyle davrandığını sordum. "TRT'den aldım." deyince şaştım. Israr ettim, makale yazan bir araştırmacının böyle davranamayacağını anlattım, doğrusu oysa yeni baskıda düzeltirim, gibi bir şeyler söyledi. Yöremizde özellikle genç araştırmacıların bu tür yanlışlar, çarpıtmalar yaptığını anımsadım. Salt kemençede, kemençecilerde değil kimi yazın ürünlerinde de buna benzer bilim dışılıklar, "intihaller" oluyor.

Horanın konuşulduğu bu ilk panelde horana, halk oyununa yıllardır emek veren araştırmalarıyla horan, kemençe kültürünün tarihsel gelişiminde doğrunun, gerçeğin, bilimin dışına çıkmayan bu konuda çok özenli olan arkadaşım Yusuf Kurt'un konuşmasını dinledik ilgiyle. Kendine özgü anlatımı da ilgiyi yoğunlaştırdı. Yusuf Kurt'un solunda Cavit Şentürk oturuyordu. Kurt söze başlarken Cavit Hoca'ya sarılarak, ağlayarak onun elini öpmesi duygulandırdı bizi. Öğretmen-öğrenci ilişkisi yanında büyük emeklerle, birikimle, deneyimle insan yetiştirmenin de saygınlığı yansıyordu bu görünümde.

Yusuf Kurt; Tonyalı. Yöresi, Görele onun araştırma alanlarından. Giresun'da öğrencilerine aktarıyor birikimlerini. Giresun'u, Şebinkarahisar'ı, Alucra'yı da araştırıyor. Unutulan halkoyunlarını günışığına çıkararak yetiştirdiği gençlere aktarıyor. Panel bitiminde öğrencileri Giresun'dan özgün örneklerle halkoyunu oynadılar. Yöremizin "horan" terimine eklemlenen "farklı coğrafyalarını" sundular.

Panelden bir iki gün sonra Yusuf Kurt, Mehmet Gündoğdu Görele'ye geldiler. Parkta oturduk, çay içtik, üç günlük Doğu Karadeniz Geleneksel Müzik ve Dans Günleri'ni değerlendirdik. Kâtip Şadi ağabey, bizim "Kemençe Derneği" yönetiminden İlhan Tahmaz da vardı. Akşama doğru Kumyalı'daki kemençe heykelinin önünde fotoğraf çektirdik. Mehmet Gündoğdu'yla Yusuf Kurt'u Tonya'ya uğurladık.

Panelin son konuşmacısı Sebahattin Şentürk'tü. Bir yaşamöyküsü yapıtı yayımlamıştı, ağabeyi Cavit Şentürk'ü anlatan.

Sebahattin Şentürk konuşmasını bu kitap, ağabeyi Cavit Şentürk üstüne odaklamıştı. Nükteli anlatımıyla kendi dünya görüşünü, yaşam biçimini ağabeyi Cavit Şentürk'ün horan tutkusunun nasıl değiştirdiğini aktarmıştı.

Konuşmalar bitti. Sıra horanda. El ele tutuştu konuşmacılar. Mehmet Gündoğdu çalıyor olağanüstü becerisiyle. Bir daha belki de zor kurulacak, belki de hiç kurulamayacak bir horan. Mutlandım, duruldum, türlü çağrışımlara, anılara gittim. Cavit Hoca'nın en ufak ayak devinimini kaçırmıyorum. Böyle horan, böyle güzellik mi olur? Tüyleri diken diken oluyor insanın, uçarı geliyor… Böyle güzelliklerle, yaratılarla bütünleşmek ne güzel…

DOĞU KARADENİZ GELENEKSEL MÜZİK ve DANS GÜNLERİ-4

19.00-22.00: Kokteyl ve Açılış Konseri "Ustalara Saygı." Etkinliğe gelenler yer aldı kokteylde. Katılımcıların birçoğu için tanışma olanağı yaratıldı. Abdullah Akat kümeleri gezerek hal hatır sordu. Ayhan Yüksel, Hayrettin Günay, Hüseyin Tahmaz, Gürsel Tahmaz, Yusuf Kurt, Mehmet Gündoğdu daha yakındılar birbirlerine.

Ustalara Saygı dinletisinde ilk ad Kâtip Şadi'ydi. Durkaya biçeminden gelen; Tuzcuoğlu, Karaman, Hacıali birikimleriyle yetişen, 1960'lardan beri plaklarıyla, kasetleriyle, düğünleriyle, imecileriyle, yayla şenlikleriyle bölgemizin, Görele kemençesinin kaynak kişisi, çok önemli adıydı Kâtip Şadi. Böyle bir etkinlikte, bilimsel çalışmalarla özgür gösteri, sunum varsıllığında onun olmaması düşünülemezdi. Kâtip ağabey; kendine özgü çalış, söyleyiş deneyimiyle sahnedeydi. Sık sık alkışlandı. Belki de böyle bir ortamda ilk kez çalıyordu. Onu dinleyenlerin tümü çalgıyla, türkülerle, müzikle, sanatla ilgili, bu alanlarda çalışan, düşünen, araştıran kişilerdi.

Kâtip Şadi, son yıllardaki sunum anlayışını sürdürdü. Görele'ye özgü bir başlangıçla konuşturmaya başladı kemençesini, etkili bir taksimdi bu. Sonra yıllar öncesinin "piyasaya çalan" bir şarkısını, "Ne Kötülük Gördün Benden" çaldı söyledi. Ardından gene o tür bir şarkı çaldı söyledi. Ondan beklediğimiz bu değildi kuşkusuz. Üzgün Görele ezgilerini, türkülerini, 1960'ların, 1970'lerin Kâtip Şadi türkülerini bekliyorduk açıkçası. Cavit Şentürk de bu düşünceleri aktardı bana. Ben de son yıllarda çıktığı dinletilerde böyle başlangıç yaptığını söyledim. Belki de o şarkıların onda derin izleri olduğunu ekledim. Kâtip ağabey, sonraki örnekleriyle doyurdu dinleyenleri; çaldı, çaldı, söyledi artık Kâtip Şadi'ydi o.

Tulumun en önemli adı, Remzi Bekar karşımızdaydı. Önce çocukluğuna götürdü bizi etkileyici konuşmasıyla. Tuluma nasıl gönül verdiğinin, tulum sevgisinin hangi baskıları yendiğinin öyküsüydü bu. Öyle tümceler kurdu, öyle örnekler verdi ki gözlerim yaşardı. Onun tulumla özdeşleşen yaşamöyküsü çoğu çalgıcının, türkücünün, ozanın yaşamöyküsüydü sanki. Özellikle de birçok baskının var olduğu köy ortamında. Remzi Bekar, alkışlarla taçlanan konuşmasının ardından tulumuyla bütünleşerek ezgiler sundu bizlere. Bu etkinlikte araştırmacı olarak onunla

tanışmam, ondan, onunla ilgili bilmediklerimi öğrenmem büyük katkı oldu benim için.

Saffet Genç'i dinliyoruz özenli. O kemençenin Maçka'daki yaşayan önemli adlarından. Kemençeciler üstüne araştırmalar yaparken tanıştım Saffet Genç'le. Onun kemençeyle kesişen yaşam öyküsünü biliyorum epeyce. İhsan Hınçer'in Türk Folklor Araştırmaları'ndaki bir çalışmasından yıllar önce öğrenmiştim. Genç'in Sayan Plak'a Kıbrıs Barış Harekâtı için plak yaptığını, adlarını bile anımsıyorum okuduğu türkülerin: "Türk Derler Hepimize", "Ah Dünya Ne Yalansın." Dinleti öncesinde de tanışarak söyleştik Saffet Genç'le. Telefonunu aldım, yolum Maçka'ya düşerse arayacağım. Sözleştik.

Saffet Genç'in özelliği destan diyebileceğimiz türküler yakarak onları seslendirmesi.

Bu biçemle duyurdu adını. Bu alanda da önemli bir ad bölgemizde. Halk ozanlığıyla kesişen kimliği öne çıkıyor kemençede onun. "Ah Kemençem Kemençem" adlı türküsü kimi yayınlarda yer aldı:

"Ah kemençem kemençem
Zerdali dali misin
Çalırsın ince ince
Benden sevdali misin
...
Her derdimi söylerim
Sen da dinlersin beni
Sevgilimden ziyade
Ben de severim seni
..."

Trabzon'un önemli seslerinden İhsan Eyüboğlu'nu dinledik Saffet Genç'ten sonra. Eyüboğlu düzgün, içli söyleyişiyle yurdumun kimi bölgelerinden benim de "türkülerim" saydığım güzellikleri sundu bizlere.

Benimle yaşıt Yusuf Cemal Keskin'de dinleti sırası. Çaykara'nın kemençeye kattığı özgün, eşsiz bir biçem o. Konuşması, çalması, türkü söylemesi incelemeye değer. Yer yer gösteriye dönüştürüyor kemençeyi. Doğu Karadeniz kemençesinde unutulmaz tatlar yaratıyor Yusuf Cemal Keskin.

GELENEKSEL MÜZİK ve DANS GÜNLERİ-5

Yusuf Cemal Keskin kemençesi, türküleri denli kurduğu tümcelerle, yaptığı nüktelerle de alkış alıyor izleyiciden. Sıcak, çok rahat dinleyicilerin karşısında, kendisiyle barışık. "Bu kadar güzel insanın karşısında böyle çirkin biri olduğumdan dolayı özür dilerim.", "Sahneye çıkmadığım yer kalmadı ama ilk kez araştırmacıların, bilim insanlarının karşısına çıkıyorum, kusurlarımı bağışlayın." sözleriyle ilk baştan yakınlık kuruyor dinleyicilerle.

Kuşak Horan Akademisi gösterisiyle sonlanıyor ilk gün etkinliği.

Bu gece Trabzon'da kalmayacağım. Çabucak otobüslerin kalkış yerine geçiyorum. On bire geliyor saat. Olsun. On birde Rize'den gelen, on ikide Erzurum'dan gelen otobüsler kalkacak Samsun'a. Bilet alıyorum.12.30'da Görele'deyim.

14 Nisan 2015, Salı günü dokuzda başlayacak etkinlik. Erkenden çıkıyorum Görele'den. Sekizde Molozda'yım. Çorba tamam. Az sonra Prof. Dr. Osman Turan Kültür ve Kongre Merkezi'ndeyim.

Panel konusu: Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki Üniversitelerin Müzik ve Dans Alanlarındaki Eğitim-Öğretim Faaliyetleri, Stratejjk Plan ve Hedefler. Moderatör Osman Bektaş. Sabri Yener, Vasıf Hasanoğlu, Kayhan Kurtuldu, Abdullah Akat.

Prof. Dr. Sabri Yener önce Trabzon'da, Kayseri'de sonra da Ordu'da üniversitelerin Müzikoloji kuruluşlarında öğretim üyesi, yönetici olarak görev almış. Ordu Üniversitesi'nin ilgili bölümünü yönetiyor şimdi. Üniversitelerde müzik eğitimi; Müzikoloji ile Konservatuvar eğitimi açısından bilgilendirdi bizleri. Kimi sorunlara değinerek, çözüm önerileri sundu.

Öteki konuşmacılar da bulundukları üniversitelerde müzik eğitimi, öğrenci sorunları, eğitim sonrası sorunlar, eğitim açısından çevresel sorunlar, öğrenci alımında karşılaşılan sorunlar gibi konulara açıklık getirdiler. Öğrendiğimiz çok sorun çıktı ortaya. Bizim için de aydınlatıcı oldu.

11.15'te Tekin Kumaş'ın özel oturumu vardı. "Örneklerle Karadeniz Müziğinin Değişim Süreci ve Nedenleri"ni anlattı. İlgiyle dinlendi. Benim de

üzerinde yazılar yazdığım bir konu olduğundan hiçbir tümcesini kaçırmadım Tekin Kumaş'ın.

12'de KTÜ'nün sosyal tesislerinde öğle yemeği yedik. Yemek sonrası Mehmet Gündoğdu'nun sunumunu dinliyoruz.

Gündoğdu, "Picoğlu Osman Efendi'nin Karadeniz Kemençe Kültürüne Etkileri"ni anlatıyor yetkin bilgisiyle. Mehmet, benim de tanık olduğumu oldukça uzun süre emek verilmiş bir çalışmayla Göreleli Picoğlu(1901-1946)'nun yaşamını, sanatını, etkilerini, önemini oylumlu bir yapıtla kalıcı kıldı. Okuyucularım anımsayacaklardır, yapıtla ilgili gazetem Yeşilgiresun'daki "Edebiyat Sohbetleri" köşemde tanıtma yazısı yayımlamıştım.

Salonda sanıyorum Picoğlu Osman'ı duymayan yok ama bu denli kaynaklı, sağlam bilgili, örnekli Picoğlu Osman tanıtımıyla belki de ilk kez karşılaşıyor dinleyicilerin çoğu.

Mehmet Gündoğdu, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Müziği Yüksek Lisans Eğitimini tamamladı. "Piçoğlu Osman Efendi'nin Hayatı ve Kemençe Kültürüne Olan Etkileri"yle.

Mehmet; Piçoğlu, ondan öncekiler, Görele kemençesi konularını da örneklerle somutlaştırıyor. Bölgemizdeki ilk kemençecilerin Görele'de yetiştiğini, oradan doğuyu, batıya yayıldığı görüşünü de doğruluyor kanıtlarla. Mehmet'in kemençesiyle verdiği örnekler de olağanüstü:

"Oy Tamzara'nın üzümü
Dinle benim sözümü ey ey
Vallahi bırakırsam ey ey
Göremezsin yüzümü
Oy Tamzara'ya vardın mı
Kama bıçak aldın mı ey ey
Saldırmayı yedikçe ey ey
Annem annem dedin mi

Saldırmayı yedikçe şeker yârim

Annem annem dedin mi”

Piçoğlu’ndan derlenen, Salih Turhan’ın notaladığı bu etkileyici Şebinkarahisar türküsünü çalıyor, söylüyor Gündoğdu. Gözlerim yumuk dinliyorum. Gündoğdu değil sanki çalan, Picoğlu Osman. 1946’dan beri yattığı İstanbul’dan çıkıp gelmiş. Olursa bu denli olur.

Gene Picoğlu var sanki karşımızda. Trabzon İskele Kâhya Havası...

“Çömlekçi’den çıktım başım selamet

Kostaki'ye girdim koptu kıyamet...” Böyle türkü, böyle ağıt mı olur dostlar? Bu söz, bu beste, bu çalış, bu söyleyiş... Yakıcı, yakıcı... Daha ne diyeyim...

DOĞU KARADENİZ GELENEKSEL MÜZİK ve DANS GÜNLERİ-6

14.00'te başlayacak oturumun başkanı Yard. Doç. Dr. Ayşegül Ergene. Bu oturumda Hayrettin Günay, "Görele Örnekleminde Giresun Müziğinin Etkileşimi"ni anlatacak. Görele Güzel Sanatlar Fakültesi'nden Yard. Doç. Dr. Meyser Kaya, "Karadeniz Bölgesi'nde Görele Kemençesinin Gelişim Süreci"ni aktaracak. Oğuz Kahveci, "Trabzon Yöresinde Kullanılan Cura Zurnanın Yapısal özellikleri ve İcra Teknikleri"nden söz edecek.

Hayrettin Günay, Giresun-Görele yöresinin insan, doğa, üretim, kültür, tarih özelliklerinden söz ederek başladı konuşmasına. Ardından müzik oluşumunu geçmişten günümüze getiren "köken, ilk oluşum" öğelerinin neler olabileceğini aktardı. Müziği, türküleri, halk oyunlarını Görele yöresinin "yerleşik yaşam, tarım, üretim, imeci, gelenekselleşme, sanat yaratıcılığı, bireyin güzellik yaratarak özgürleşmesi" açısından örneklerle kanıtlamaya çalıştı. Günay;

"Oy imeci imeci
İki koyun bi geçi
İmecinin önünde
Ben olsam kemençeci
Gazıyum ekinleri
Tene atarım tene
Beni isdedicegmiş
Gevüg ağazlu gene
Gazmayı gaza gaza
Gazmayı vurdum saza
Yenge gurban olayını
Yanında gazan gıza"

Örneklerinden yola çıkarak yıllar içinde türkülerdeki sözcük, dize değişmelerini, kemençeli ekin kazımı sürecinde; başlangıç (yavaş), ilerleyişi (az hızlı), ilerleyiş (az daha hızlı), ilerleyiş (hızlı), ilerleyiş (çok hızla), ilerleyişi (yavaş yavaş), ara (su içme), yeniden başlangıç (az hızlı), ilerleyişi (hızlı hızlı), bitişe doğru

(çok hızlı, çok hızlı), bitiş(su içme, az dinlenme), ekin kazılan yeri geriye doğru çalkalama, düzleme (yavaş, yavaş yavaş) çalışma biçimiyle aktardı. Günay'ın dörtlüklerden yola çıkarak türküleşmenin kökenini "doğa-iş-üretim-bireyin içyapısının dışavurumu" savıyla kurduğu tümceler ekin imecilerinden yola çıkarak, salt imeciden en az yedi sekiz değişik türkünün Görele bağlantılı oluşumuydu. Bu oluşumların Görele'nin doğusunu, batısını, güneyini derlenmiş örneklerle nasıl etkileşim içine aldığını da örneklerle sundu Hayrettin Günay. Arada yeri geldikçe kemençe, Görele kemençesi, horandaki oyuncuların devinimleri üstüne de bugüne dek yazılanların çoğundan ayrı görüşler ortaya koydu Günay. Horan devinimlerinin anlamını da ekinde, mısır tarlalarında aramamız gerektiğine değin tümceler kurdu.

Etkileşimi Görele'den, Giresun'dan, Trabzon'dan, Şebinkarahisar'dan, Alucra'dan verdiği örneklerle somutlaştırarak bitirdi konuşmasını Günay. Konuşma sonrasında dinleyicilerden gelen bir iki soruyu da örnekleyerek yanıtladı.

Meyser Kaya'yla Görele'ye atandığı günlerden beri tanışıyoruz. Zaman zaman fırsatlar yaratarak kemençe, Görele, bölge müziği, halkbilim üstüne yararlı söyleşiler yapıyoruz, düşünce alışverişinde bulunuyoruz. Onunla bölgemizde yapılan böyle ilk, kapsamlı bir araştırma, sunum etkinliğinde dinleyiciler karşısında yan yana oturmak güç veriyor ikimize de.

Kaya, önceden bildiğim bir çalışmasını yaptı konuşma konusu: Onun amacı kemençemizi geleneksel, ulusal olmaktan kurtararak uluslararası dinletilere ulaştırmak. Bu yöndeki teknik değişikliklerini, çabalarını, kemençenin ses özelliği üstüne yaptığı çalışmaları bu amaçla yaptığı kemençe üstünde örneklerle anlattı dinleyenlere. Dedikleri, amacı gerçekleşirse kemençenin Viyana'daki, Berlin'deki, Paris'teki, Londra'daki senfoni orkestralarında yer alması düşüncesinden, düşünden tümceler aktardı dinleyenlere. İlk kez bir bilimsel toplantıda seslendiriliyordu bunlar. İlgi çekti.

Oğuz Kahveci'nin "cura zurna" üstüne verdiği bilgiler de doyurucuydu. Zurna da bölgemizdeki yaygın çalgılardan biriydi.

Öğleden sonraki ikinci oturumun başkanı Abdullah Akat. İlk konuşmacı Ahmet Serdar Yener. Ordu'yu örnekledi Altınordu ilçesinde şehir müzik kültürüyle. Araştırmacı, yetkin, konunun içinden gelen özelliğiyle aydınlattı bizleri.

Emrah Kaya, "Nefesli Sazlar Çerçevesinde Ordu ve Giresun Havalisindeki Müzik Kültürü"nden söz etti. Notalı bir iki örnekle somutlaştırdı anlatımını.

Rıza Can Özel, "Ordu Sarhoş Karşılaması, Gürcü Horanı ve Perşembe Horanının Oyun ve Müzikleri" üstünde durdu.

Rıza Can Özel adını unutmayın. Mehmet Gündoğdu gibi o da kemençemizin geleceğini kuracaklardan...

DOĞU KARADENİZ GELENEKSEL MÜZİK ve DANS GÜNLERİ-7

17.30-19.00 atölye çalışmasıydı. İberya Özkan Melaşvili, "Geleneksel Polifonik Gürcü Müziği"ni örnekledi. Bizi, dinleyenlerin tümünü çalışmanın içine çekti. Örnekleyeceği müziğin metnini dağıttı. Onun söyleyişlerini yineleyerek çalışmanın sonunda bir Gürcü şarkısı öğrenmiş olduk.

19.00-22.00 akşam yemeği saatleriydi. Katılımcılar topluca KTÜ'nün otobüsüyle Maçka'da bir otele götürüldü. Otelin girişindeki salonda yedik akşam yemeğini. Yemekte Meyser Kaya, Yusuf Kurt, Rıza Can Özel, Remzi Bekar, Emrah Kaya aynı masadaydık. Kemençe, bağlama, tulum, horan, türkü üstüne konuştuk.

Yemek sonrası Remzi Bekar eşsiz bir tulum dinletti bize. Onun yöresini bilenler oyuna kalkarak güzel bir gösteri yaptılar. Ardından Rıza Can Özel konuşturdu kemençesini. Sonunda büyük bir katılımın olduğu horanla tamamladık bu geceyi.

Gece KTÜ'de kaldım.1975'te öğrenciyken kaldığım anılarım çağrıştı.

Erken kalktım sabah.15 Nisanın çarşambası ama hava soğukça. Yürüyüş, gözlem amaçlı, çıktım yola. KTÜ'ye çıkan yoldan aşağı iniyorum. Kırk yıl önceyle karşılaştırmalar yapıyorum. Karşıda liman aynı. Sol üstte Boztepe de öyle. Tek değişeni Boztepe'yi artık çok katlı konutların tümden kuşatması. Karşımda uzanan Karadeniz aynı ama büyük beton binalar, aşağıda büyük alışveriş yapısı, kıyıdan geçen yeni yol günümüzün yansıması. Köprüde durdum. Hiç değişmemiş dere. Yakın çevresi yine karmakarışık, kirli. İyice azalan su kirli kirli akıyor. Bunlara inat KTÜ alanına bitişik kaşta tepeden tırnağa çiçeğe bürünmüş bir çakal eriği. Şimdilik direniyor "beton, atık, gürültü" dönemine.

Otogarın önüne dek yürüdüm. Dolmuş bekliyorum. Otogara Ankara'dan, İstanbul'dan gelen otobüsler giriyor. Gençliğimden beri bildik, tanıdık otobüsler. Bunlara Bakü'den, Tiflis'ten, Batum'dan gelenler eklenmiş.

Dolmuşla geçiyorum Meydan'a. Çorba... Biraz gezinti. Maraş'taki İş Bankası Kitabevi'nin açılmasını bekliyorum. Az gecikmeyle geliyor görevli kadın.

Giriyorum. Torunum Rabiasu buradan kitap istedi, alıyorum onu. Geçiyorum Kültür Merkezi'ne.

Özlem Doğuş Varlı'nın, Recep Ragıp Demeli'nin konuşmalarına yetişemiyorum. C. Yunus Özkurt'un "Türküleriyle Koryanalı Hüseyin: Hüseyin Köse" panelini, Yakup Aksoy'un "Karadeniz Kültürüyle Günlük Hayatta Girişim Marka ve Pazarlama Faaliyetlerinin Önemi" konuşmasını dinliyorum.

11.15-12.15 oturumunun başkanı Merve Eken Küçükaksoy. Konuşmacılar Ayhan Yüksel, Engin Erşen. Konu: Kolbastı...

Önemli Tarihçi Ayhan Yüksel, Kolbastı'nın kökenini, ortamını, coğrafyasını, halk oyunlarındaki yerini belgelerle açıklıyor. Osmanlı belgeliğinden eski yazılar getirmiş kanıt olarak onları okuyor. Kolbaşı oyunlarının, müziğinin doğduğu toplumsal olayları, eğlence ortamlarını belgeliyor. Bu belgeler bir anlamda Engin Erşen'in savunduğu Cumhuriyetten sonra oluşan Faroz Kesmesi=Hoptek=Kolbastı tezlerini de çürütüyor.

Engin Erşen, sürekli seslendirdiği tümceleri bu kez sahnede oyunlardan örneklerle yineliyor. Ona göre Hoptek, Faroz Kesmesi, Kolbastı aynı anlamı içeriyor. İnandırıcı hiçbir kanıt sunamıyor. Ona göre kolbastı Faroz'da doğmuş bir oyun. Cumhuriyet kültürüyle biçimlenmiş. Gösterdiği oyunu oynamak için kullanılan müzik bizim Giresun'un müziği. Burası da benim konuma giriyor: Görele, Giresun müziğinde etkileşim... Engin Erşen bir de kitapçık dağıttı, savunduklarına taban oluşturma çabası. Hoptek'i, Faroz Kesmesi'ni Trabzon Kolbastısı adıyla da "tescilletmiş." Oysa Türkiye'de yayımlanmış bilimsel yapıtlarda "Trabzon Kolbastısı" diye bir terim yok (Metin And, Oyun ve Bügü; Adnan Ataman, Bu Toprağın Sesi; Mahmut Ragıp Gazimihal; Türk Halk Oyunları Kataloğu).

Yemek sonrası Remzi Bekar, tulumu anlatıyor lirik konuşmasıyla çalgısıyla. Cem Tarım Karadeniz bağlamasından örnekler sunuyor etkileyici biçemiyle. Tonyalı İlknur Yakuboğlu kendisiyle kemençe-türkü ilişkisini anlatıyor. Refika Kadıoğlu ile Mecit Çeliktaş bir köy örneğinden yola çıkarak gün yüzüne pek de çıkmamış ezgiler sunuyor. 17.00'da başlıyor Batum Sanat Eğitimi Üniversitesi Müzik Topluluğu'nun

klasik müzik dinletisi. Ardından Hüseyin Tahmaz'ın yönetiminde İmece'nin görkemli horanıyla bitiyor bu üç günlük dolu dolu etkinlik.

Doğu Karadeniz müziğinin, danslarının bu denli geniş kapsamlı sunumu ilk kez gerçekleşti bölgemizde. Başta Doç. Dr. Abdullah Akat olmak üzere emeği geçen herkes alkışlanmalı.

DOĞU KARADENİZ'DE BİR KIYI KASABASI KEŞAP

"Giresun Tarihi Yazıları", "Doğu Karadeniz Araştırmaları", "Geçmişten Günümüze Tirebolulu Denizciler", "Giresun'da İz Bırakanlar", "Bir Aile Tarihi: Göreleli Müftü Duduzade Hüseyin Müştak Efendi" gibi yöremizin tarihi, sosyal yapısıyla ilgili çok önemli çalışmaları olan tarihçi Ayhan Yüksel "Keşap Tarihi" (Keşap Belediyesi Kültür Yayınları, 2014) çalışmasıyla oylumlu, önemli bir yapıt daha koydu ortaya.

Yazarın Tirebolu, Espiye, Yağlıdere, Güce, Keşap ilçelerinin nüfus kayıtlarıyla ilgili "arşiv" çalışmaları da yayımlanmıştı.

On-on beş yıldır yerel tarih çalışmaları ivme kazandı ülkemizde. Bu alanda Giresun başta olmak üzere bölgemizin önemli, güvenilir araştırmacısı durumunda Ayhan Yüksel.

Çalışma yapacağı alanla ilgili kaynak taraması, özgün belgelere ulaşması, eski kayıtlardan aktararak arşiv taraması, dipnotlara önem vermesi, kaynak kişileri, kaynak yapıtları anarak emeği, önceki çalışmaları unutmaması, Osmanlıca kaynakları okuyarak çevirebilmesi, işini özenli, bilimsel yöntemlere bağlı yapması Ayhan Yüksel'in araştırma-yazma-yayımlama süreçlerinde öne çıkan özellikleri.

"Doğu Karadeniz'de Bir Kıyı Kasabası Keşap" yapıtında da bu özelliklere bağlı kalınarak Osmanlı "arşivindeki" belgeler, defterler, kadı sicilleri, devlet ve Trabzon salname kayıtları incelenmiş, yapıt "görsel ve sözel" belgelerle desteklenmiştir.

Belgeler, kaynak, dizin olmak üzere büyük boy 576 sayfa "Doğu Karadeniz'de Bir Kıyı Kasabası Keşap" Yapıtı.

"Önsöz", "Kısaltmalar", "Giriş" bölümlerinden sonra "Coğrafya" ile "Tarih" aktarılmış. Kasabanın ortaya çıkışı, konumu, adı var bu bölümde.

İkinci bölümde 1914'le 1922 arası -savaş yılları- belgeleniyor. Bu bölüm özellikle Keşap'ın doğusunu da ilgilendiriyor.

Yapıtın en "hareketli bölümü" üçüncü bölüm. Osmanlının son yüzyıllarında sosyal bir gerçek, yapılanma olarak karşımıza çıkan "eşkıyalık" var bölümün başında. Adına türkü yakılan "Mican hadisesi" genişçe yer alıyor bu bölümde.

O yıllardaki göç gerçeği, evlendirme kampanyaları işleniyor. Bir de "Mehdi Meselesi" var. Görele'den göçerek yöreye yerleşenlerden biri çevresine kendine inananları toplayarak "mehdiliğini ilan ediyor." Yüksel'in verdiği belgelerle "mehdinin" başkent İstanbul'u, padişahı bile kendisiyle uğraşmak zorunda bıraktığı anlaşılıyor.

Yapıtın dördüncü bölümünde Keşap'ın "idari ve sosyal yapısı" kırk elli sayfada anlatılmış.

Beşinci bölüm köy yerleşmeleri. 15-20. yüzyılları kapsayan bölüm köylerin özelliklerini, insan-yerleşim yapısını, köyün tanınmış ailelerini çıkarıyor gün ışığına. Bu bölümü okurken yıllardır tanıdığım Bahtiyar Dayımoğlu'nu, Vahit Kaya'yı, Yaşar Çakır'ı öncelikle bulmaya çalıştım.

Altıncı bölüm çok ayrıntıya girilmeden Cumhuriyet Dönemi'nde toplumsal yaşantı gösterilmiş okuyucuya, sonuç da çıkarılarak.

Yapıtın yedinci bölümü önemli yaşam öykülerini içeriyor. Keşap'ın "tarihi şahsiyetleri" ölümsüzleştirilmiş sayfalarda.

219 sayfadan başlayarak 236. sayfada biten bu bölümde otuz bir kişinin kendine özgü ilginç kimilerde de "dramatik" yaşama öyküsünü vermiş Ayhan Yüksel.

"Doğu Karadeniz'de Bir Kıyı Kasabası Keşap" yapıtının bundan sonrası eklerden oluşuyor: Keşap Kazası Avarız Defteri, Avarız Hanelerinin Açık Dökümü, Keşap Kazasının 1267'de Varidat Öşrünün Nizamat-ı Cedide Gereğince Dağıtımı, Jurnal Defterine Göre Kırım Savaşı'nda Asker Sevki İçin Dizdarzade Ahmet Bey'e Ödenen Meblağlar, Keşap Kazasında İsdihtam Olunan Piyade Neferatının Maaşları, Askerde Vefat Eden Keşaplılar, Keşaplı İstiklal Harbi Şehitleri, Keşaplı İstiklal Harbi Gazileri, Keşap Nahiyesi İdarecileri, Keşap İlçesi Kaymakamları, Keşap Kazası Köyleri Erkek Nüfus (1831), Keşap Nahiyesi Türk Erkek Nüfus (1840), Keşap

Nahiyesi Köyleri (1915), Keşap Nahiyesi Köyleri (l928), Keşap Kazası Köyleri (1945), Çeviri Yazılar, Fotoğraflar, Belgeler, Bibliyografya, Sözlük, Dizin bu bölümün başlıkları.

Keşap Belediyesi'nin desteğiyle ilçenin tarihi gün ışığına çıkmış. Keşaplıların kendilerini daha iyi, daha doğru değerlendirecekleri bir yapıt oluşturmuş Ayhan Yüksel.

Her yapıtını ilgiyle okuduğum Ayhan Yüksel'e destek olunsa da ortaya bir de Görele Tarihi çıksa.

Keşap Tarihi için Ayhan Yüksel'i kutluyorum, yapıtı göndererek okumamı sağlayan arkadaşım Yaşar Çakır'a teşekkür ediyorum.

DOKUZGÖZ YAYLA ŞENLİĞİ

Türkiye'nin dört bir bucağında şenlikler, festivaller yapılıyor yıllar yılı. Genelde Mayıs-Haziran-Temmuz-Ağustos-Eylül aylarındaki etkinliklerde hem yöresel gelenekler görenekler öne çıkarak geçmişle bugün birlikte yaşatılır hem de elden geldiğince şenlik, festival çevresi dışına çıkılarak ulusal ya da uluslararası düzeyde tanıtım yapılır, dostluklar geliştirilir, kültürler tanıtılır, turizme dönük çabalar ortaya konulur.

Giresun'da Aksu Festivali, Kümbet Yayla Şenliği gibi adını yurt düzeyinde duyuran etkinliklerin yanı sıra, Karaovacık Yayla Şenliği, Tirebolu Fındık Festivali, Alucra Ekin Şenliği, Çamoluk Bal Festivali gibi etkinlikler de giderek kalıcı olacak. Bu etkinliklere bu yıl ilki yapılan 1. Görele Dokuzgöz Yayla Şenliğini de (24-25 Temmuz) ekliyorum sevinerek, mutluluk duyarak.

24 Temmuz akşamı Görele Parkında başladı şenliğimiz. Gerek Göreleli gerekse Giresunlu sanatçıların seslendirdiği şarkılar, türküler parkta ki izleyicilere coşkulu saatler yaşattı. Musa Ada'nın sunuculuğundaki akıcılık da geceye renk kattı. Yöresel sanatçı Yılmaz Turan da Görelelilerle bütünleşti. Yıllardır İstanbul'da kemence öğreten, halkoyunu öğreten, yaşayan kemençe öğretenlerimizin en iyilerinden olan Sırrı Öztürk'ü de görmeliydiniz. Coştukça coştu, coştukça coşturdu. Ayrıca izleyenlere seslenirken kemençenin gelmiş geçmiş en büyük sanatçılarından, Karaman'dan, Piçoğlu'ndan, Durkaya'dan söz etmesi, "Ustalarımız bunlardır, unutmayalım bunları, saygıyla, sevgiyle analım." demesi de çok sevindirdi beni. Soy sanatçıya da böyle bir davranış yakışırdı elbet…

İstanbul Görele Dernekleri Birliği ile Görele Belediyesi düzenledi şenliği. Özellikle Ahmet Torun, Sadi Kaya, Seyfullah Çiçek, Yaşar İmamoğlu gibi dostların gerek düşünce gerekse eylem anlamında çok emeği geçti şenliğe. Bir yıl öncesinden başlayarak düşünceye, söyleşiye konu olan şenlik yaşama geçti sonuçta. Görele Belediyesi'nin altyapı katkıları da unutulacak gibi değildi.

25 Temmuz'da Dokuzgöz'deydik. Adını dokuz gözeden alan bu tepeler Görele sırtlarında. 1000 metreye yaklaşan yükseltisiyle, kıyılar da aratmıyor dersem ayıplamayın beni. Buz gibi sularıyla tondan tona giren yeşiliyle, ağaçlarıyla, bir

kapanıp bir açılan sisiyle yaylayı aratmıyor dersem ne çıkar? Üstelik bu özelliklere kıyıdaki yakıcı sıcağın yerine buradaki serinliği de eklersek "aman ne iyi" demez de ne yaparsınız? Durun bitmedi. Dokuzgöz'den, bu tepelerden denizi de seyretmenin tadına da varmalı ki bir. Dokuzgöz'deydik 25 Temmuz'da. İkinci günü şenliğin. Dağ bayır insan dolu. Bir ara Dokuzgöz'e sığmayacaklar diye korkmadım dersem yalan olur. Ama sığıldı. Sığdık. Türküye, kemençeye (Kâtip Şadi, Sırrı Öztürk), davula zurnaya, bağlamaya, horana doyulur mu? Doyduk. Gurbettekilerle sıladakiler kavuştular, kucaklaştılar, özlem giderdiler. Anılar dillendirildi. Adres alınıp verildi, telefon numaraları alınıp verildi. Konuklar ağırlandı. İnsanların kaynaşması, kucaklaşması, arkadaşlıkların, dostlukların, güzelliklerin, iyi niyetlerin içimizde filizlenmesi, çiçeğe, meyveye dönüşmesi ne güzel. Böyle yüceliyor, böyle büyüyor insan. Böyle büyüyecek hep. Bu tür etkinliklerin kalıcı yanı, kalıcı olması gereken yanı bu değil mi?

Türkiye'nin kimi yörelerinde olduğu gibi, Dokuzgöz Şenliği'nin sanat yanının, kültür yanının üretim yanının, yaratıcılık yanının geliştirilmesi bir düş olarak kalmamalı. Bu yönüyle Görele, Türkiye'de adını sanat tarihlerine, edebiyat tarihlerine, müzik tarihlerine yazdırdı. Görele'ye böyle bir şenlik yakışır, dersem çok şey mi istemiş olurum?

DURKAYA (KEMAL İPŞİR)

(1911-19.08.1989)

Ardıç köyündendir. Davul, zurna, kemençe sanatçıları çıkarmış bir aileden gelmektedir. Durkaya adıyla ünlenmiştir. Bebekken ağır bir hastalığa yakalanır. Köyde yapılabilecek ilaçlar denenir. Bir sonuç alınmaz. Babası umudu keser. Başında beklemeye başlar oğlunun. Aksakallı biri çıkagelir. Hasta bebeğin başında durur, bakar, sonra başını okşar: "İyi olacak oğlun." der babasına, "Yaşayacak. Bundan sonra buna Durkaya dersen iyi olur." der. Gider. Hasta bebek, Kemal iyileşir. Bu olaydan sonra sakallı adamı gören olmaz. Kemal de Durkaya adıyla çağrılır.

Durkaya'nın bir ara Giresun'da Velioğulları'na çoban durduğu, kemençeyle orada tanıştığı söylenir. Durkaya'nın ustası kemençenin gelmiş geçmiş tek virtüözü Karaman'dır. Derekuşçulu'da bir düğünde, Karaman, Piçoğlu, Durkaya buluşurlar. Çalarlar, oynatırlar, oynarlar. Düğüne gelenlere mutlu saatler yaşatırlar. İki sanatçı da ustalarına çok saygılı davranmaktadır. Karaman'a düğündekilerden kimileri sorar, "Yetiştirdiğin iki ustanın en iyisi hangisidir?" Karaman, az durur. Sonra: "Arkadaşlar, en güzelini Durkaya çalar. Piçoğlu da türküyü iyi söyler." der. Gerçekten de yay atma ustası olan Durkaya'nın olağanüstü güzellikte çaldığı, çok yumuşak, okşayıcı, kıvrak bir üslubu olduğu kemençeden anlayanlarca bilinir. Horan oynatırken ezgiden ezgiye geçişleri incelikli, çok ustaca, kulak okşayıcıdır.

Kısa, orta boyluların genel kıvraklığı, hareketliliği tümden Durkaya'da toplanmış denebilir. Horana çalarken coşar, coşar. Gerek oynayanları, gerekse izleyenleri coşturmada üstüne yoktur. Yerinde duramaz. Oynar, koşar, dolanır, eğilir, çöker, zıplar, oturur, kalkar, yatar, fırıl fırıl döner. Horan artık çalanla, oynayanlarla, izleyenlerle öyle bütünleşir ki tek kişinin sanat gösterisine dönüşür…

Düğünlerde yeme, içme, eğlence, oyun, tüfek, tabanca gırla giderdi eskiden. Kemençeciler içki içenlerin bulundukları konaktan konağa gide gele iyice bunalırlardı, yorulurlardı. Horanlar, eğlenceler o denli uzar, sarhoşlar o denli sapıtırlardı ki kemençeci olarak onları kırmadan durumu kurtarmak zordu, beceri

isterdi. Durkaya böyle durumlarda küçük parmağı ile çok ustaca kemençesinin ince telini kopartır, "Tel koptu." diyerek durumu kurtarırdı. Olay çıkmasını da önlerdi.

Sisdağı'nda Otçugöçü Şenlikleri yapılmaktadır. Büyük bir horan kurulmuştur. Usta kemençeci Piçoğlu coşturur da coşturur oynayanları, izleyenleri. Gençtir Durkaya, su gibi delikanlıdır. Horana girer. Hareketli, atak, fırtına gibi çalmaktadır. Topuk otunun içinde yuvarlanmaktadır. Piçoğlu alınır, kızar. Türkü atarak uyarmaya başlar. Durkaya anlamaz, farkına varmaz belki de. Ama yavaş yavaş gerginliği azaltır Durkaya, yavaşlar. Piçoğlu çıkar yavaş yavaş horandan, Durkaya'ya bırakır yerini...

Durkaya şakacıdır, esprilidir. Bir düğüne gider yıllar önce. Kıtlık, yokluk yıllarıdır. Doğru dürüst evi barkı bile yoktur insanların. Çubuktan yapılmış evlerde oturulmaktadır. Otların, sapların üstünde yatılmaktadır. Gece Durkaya'yı yatırır ev sahibi. Altına ot yığını, başının altına da bir bağ sap bırakır evin kadını. Yatar Durkaya. Az sonra kadın gelir. Saygıyla bağı, yatağı bir daha bakar. "Gardaşım" der, "Rahat mısın, bir bağ sap daha getireyim mi?" Durkaya; "Sağ ol bacım" der, "Ben sabaha kadar ancak bunu yerim."

Durkaya, yöremizin hikâye anlatıcısıdır. Doğu Anadolu'da çok yaygın olan hikâye anlatma geleneğinin yöremizdeki sanatçısıdır Durkaya. Başından geçenleri hikâyeye dönüştürerek, "hikâyeli türkü" yaratır. Sevdiği kızla kızın evinde buluşmaktadır. Birinde kızın ağabeyine yakalanır. Türküyü Durkaya'dan dinleyelim:

"Kaymakam mı donattı
Böyle uzun yapıyı
Saat iki var idi
Vardım vurdum kapıyı

Yaylanın soğuk suyu
Deldi bağrımı deldi
Vurdumudu kapıyı
Bayan dışarı geldi

Bu benim garip guzum
Yedi canımı yedi
Kalktı açtı gapıyı
Ne istiyusun dedi

O kırmızı yanaklar
Öyle sarılır dile
Vardım girdim içeri
O yavrumula bile

Gece çıktım dışarı
Aya bakarım aya
Bayanıla beraber
Vardım girdim odaya

Vardım girdim odaya
Omuz verdim dökmeye
Henüz başladım idi
Sevip sevip öpmeye

Yaylanın soğuk suyu
Deldi bağrımı deldi
Öpüşürken kız ile
Hem de abiyi geldi

Gırat gider yokuşa
Bak paltuna paltuna

Yorganı dört gat yaptı
Dizlerimin altına

Daha gece gerek yok
İn kepekten altına
Haber anlatamadım
Gâvur oğlu gâvura

Merdivenden aşiye
Hem de indim ahıra
O benim garip guzum
Kattı aklımı kattı
Aşkolsun Durkaya'ya
O ineğin önünde
Acele gene yattı

Utanıyum arkadaş
Hepisini demeye
O gencecik yaşlarda
Paldırları yemeye

O benim garip guzum
Kattı aklımı kattı
Geldi bayan aklıma
Bir gucacık alafı
Bir gucak çayır aldı
Hemen üstüme attı

Habisane içinde
Yandım Allahım yandım
Elbisenden çıkarken
Beni yiyecek sandım

Yaylanın soğuk suyu
Deldi bağrımı deldi
Dulanayım yavrumun
Acele gene yavrum
Hemen aklıma geldi

Dulanayım yavrumun
Öyle kalem kaşına
Acele gene yavrum
Geldi bayan yanıma
Keşan attı başıma

Bir gurşun atacağım
Karşıdaki yapıya
El tanımasın diye
Gırmızı keşan ile
Attı beni gapıya

Gırat gider yokuşa
Bak paltuna paltuna
Ordan çıktım dışarı
Kaldırımdan aşağı
Ben sıçradım altına

Yaylanın soğuk suyu
Deldi bağrımı deldi
U eşek oğlu eşek
Hemen ardımdan geldi

Gece çıktım dışarı
Aya bakarım aya
Yanımın ortasına
Vurdu goca bir gaya

Merdivenden aşiye
Usulca ineceksin
Uy eşoğlu eşek
Beni öldüreceksin

Gayıkçının elinde
Bak ganciye ganciye
Çite aşa gaçarken
El attım tabanciye

Böyle böyle gezerken
Sen bir hale galırsın
Tabancama el attım
Etme Durgaya dedi
Bir belaya galırsın

Bu şarkıyı çıkaran

Ne yamandır ne yaman

Ey gidi arkadaşlar

Türkünün sonu tamam"

Ünlü kemençe sanatçısı Durkaya'nın yıllardır yöremizde türkü olarak da söylenen bir öyküsü daha vardır. Gençliğinde başından geçen olayı Durkaya öykü-türkü biçimine dönüştürmüştür. Olay Yağlıdere'de geçer. Durkaya'ya bırakalım sözü yani ustasına, yaratıcısına:

"Düğünü yaptım. Orda bir arkadaşın biri dedi ki, 'Bu akşam benim misafirimsin.' dedi. 'Kemençe çalarsın.' dedi. Biraz da sert dedi ha... 'Bu akşam misafirimsin, kemençe çalıcaaz...'

Kemençeci, o arkadaşın yanında kalıyu. Arkadaş, kemençeciye şöyle küçücük bir rakı alıyu, misafirim içer diyerekten. Hable, küçücük bi rakı alıyu. Kemençeci de çok serhuşumuş. Arkadaşıyle gittiği köyde yatıp uyuyu.

Zabahınan yola çıkıp geliyu. Geliyu... Karşı tepeden biri sesleniyu, çağrıyu:

-Oraaaaa, karşıdan gideen heriiif...

Kemençeci annamıyu. Herif iki defa çağrıyu.

-Oraaaaa, karşıdan gideen heriiifff...

Adam, diyu ki, 'Elinde onun' diyu 'gapak gibi tahta parçası var. Bi de öyle çağralım.' diyu...

Kemençeci serhuşun teki. Çağırmayı anlamıyu. Bida, gene çağrıyu:

-Oraaaaa, elinde gapak gibi bişi olan heeriiiff...

Kemençeci: 'Kim ulaaaaa, kim ulaaaaa' diyu. Adam sesleniyu:

-Ulaaa, he-mi-şee-riiim, köyde Hasan dayım öldüüü... Ha-ur-dan, Osman da-yı-ma çı-ğı-da ceneziye gel-siiiin. Os-man dayına çağır...

-‘Pe-kiii u-laaaa pe-ki.’ diyu kemençeci.

Kemençeye asılıyu:

-(Kemençeyle) Ulaaaa Os-man dayı.

Ses yok. Kemençeye asılıyu şöyle bir:

-Ulaaaa Os-maan dayı.

Gene ses yok. Asılıyu kemençeye:

-Ulaaaa Os-man dayı.

Osman dayı üçüncüde dışarı çıkıyu. Kemençeci asılıyu kemençeye:

-U-laa Os-man da-yı
U-la köy-de Ha-san
Dayı öl-müş-de u-laa
Seni cenezeye çırıyular
çırıyular
çırıyularrr... Heeeeyy...
Ey gi-di Os-man dayı
Hasan da-yı öl-müş dee
Sen-de mi öle-cek-sin
Dokuz tah-ta al-tın-da
Ne cevap ve-ri-cek-sin
İmamın ka-yı-ğı-na da
Sen de mi gi-re-cek-sin
Sen de mi bi-ne-cek-sin
Oooyyyy... Oooyyy... Oyy...

‘Ulaaa…’ diyu hemen, ‘Ulaa kemençeyle ceneze çığırıyu.’ Eski zaman çifte dabancayı çekiyu, ‘Kümmmm...’ Bi dene atıyu. Kemençeci de tabancayı çekiyu

belinden, 'Ding... Dingding... Ding...' 'Garı', diyu adam, 'Kemençecide de tabanca varmış. Tüfek getir.' diyu. Tüfeğe, şöyle bir bağ mermi sürüyü, beş mermi. 'Dur seni vurim.' diyu. Başlıyu atmaya. 'Tak kum tıkuvvv... Tak kum tıkuvv... Tak kum tıkuvv... Tak kum tıkuvv... Tak kum tıkuvv...' Beş mermi atıyu kemençeciye. Kemençeci gaçıyu. Tabi, vursa vururdu kemençeciyi ya, vurmadı adam. Vurur mu yahu...

Adam, şimdi geliyu, alt tarafa geliyu. Çoban varmış orda. Çobanı da çağırıyu. Çobanın başında kepenk var. Çobana da kızıyu. Çoban gaçıyu. Kemençeciye 'Ora çoban çoban.' diyu. Kemençeciyi çoban sanıyu. 'Ne var amca?' diyu. 'Haburdan bir kemençeci geçti mi, gördün mü?' diyu. 'Amca' diyu, 'Burdan biri geçti ama kemençeci mi ne bilim.' diyu. Osman dayının kolu çok kuvvetli. Kemençecinin (çobanın) kolunu tutuyu. Onun kolu çalı gibi kalıyu. Osman dayı iri. Bıyığı motorun pervanesi gibi. Adamın kolunu tutsa koparır yahu.

Osman dayı tanıyu kemençeciyi. 'Ora sen midin, domuz?' diyu. 'Ora sen biliyu musun, ora beni vuruyudun az daha' diyu. 'Ora seni vuramadım mı?' diyu. Biliyu musunuz, o zamanlar gencidim, öylece... Gençtim ben o zamanlar... Yaaa... Ne işler geçiyu insanın başından..."

Görele kemençenin merkezidir. En yaratıcı, en kıvrak, en içli burada çalınır kemençe. Halkbilimci M. Arif Altunbaş, Tonya Horan Ekibi'yle dünya birincisi olduğu yarışmada, Yunan ekibinin sorumlusu Constantin'e horanın, horan giysisinin, kemençenin kimin olduğunu sorar. Constantin, horanın da, giysilerin ne bizim (Türklerin) olduğunu söyler. Der ki "Sen öğretmensin ama bir şey bilmiyorsun. Elevi denen bir yer var, şimdi oraya ne diyorsunuz?" "Görele" dedim. Constantin, "İşte orası, var ya, kemençenin menşeidir." Gerçekten de Tuzcuoğlu, Karaman, Piçoğlu gibi ustaların yanında yer alır Durkaya. Nasıl Karaman bir ekolse, Piçoğlu bir ekolse, Durkaya da bir ekoldür. Günümüzde Durkaya ekolünün Kâtip Şadi ile Şenel Dandin başarıyla sürdürmektedir...

Kaynaklar;

1. Osman Tahmaz (Durkaya Kasetlerini Sağladı)

2. Karadeniz Günlüğü (İki aylık dergi, Sayı: 5, 1998)

3. Görele'de Kemençe ve Kemençeciler (Giresun Kültür Sempozyumu Bildirileri)

4. Görele Lisesi Dergisi (Sayı, 15, 1997)

DURSUN ÇAVUŞ ÜSTÜNE

Görele'de yaşı elliyi geçenlerce en azından "ad" olarak bilinen Dursun Çavuş; insanlık tarihinde, toplumun güç günler yaşadığı dönemlerde parlayan yıldız kişilerdendir. Başka ulusların tarihinde de vardır kuşkusuz; ama özellikle Kurtuluş Savaşımız "çocuk yiğitlerin", "genç kız yiğitlerin", "gelin yiğitlerin", "kadın yiğitlerin" köy köy, kasaba kasaba, kent kent, bölge bölge destanlaştığı yeryüzünde tek, yeryüzünde örnek bir savaşımdır.

Adı kitaplara, sanat ürünlerine yansıyan Jeanne D'arclara, Nene Hatunlara, Kara Fatmalara, Şerife Bacılara, Tayyar Rahmiyelere, Adile Onbaşılara, Hatice Hatunlara, Makbule Hanımlara, Ayşe Çavuşlara, Havva Sayyanmazlara, Zehra Saylanmazlara, Ayşe (Mehmet) Çavuşlara, Şerife Alilere, Halime Çavuşlara, Nezahat Onbaşılara karşılık; kimi Görelelilerin gönlünde, yüreğinde yaşayan, giderek unutulan yiğittir Dursun Çavuş...

Doğrusuyla yanlışıyla dünya tarihine damgasını vuran bir imparatorluğun son yıllarında geçer Dursun Çavuş'un çocukluğu, gençliği. Bu son yıllar tam bir yıkım yıllarıdır. Etnik ayaklanmaların getirdiği iç ayaklanmaların getirdiği iç savaşımlar, yıllar süren savaşlar, Anadolu'yu yiyip bitirmiştir. Açlık, salgın hastalık; bozgunların getirdiği yorgun, sağlıksız, güvenini yitirmiş insanlar... Doğal yıkımları da eklerseniz 1900 ile 1923 arası korkunç bir yaşam biçimine dönüşmüştür insanlarımız için. Yönetimin iyice güçsüzleştiği, adaletin örselendiği ülkede dağın taşın eşkıyayla, çeteyle dolması da cabası...

Böyle bir toplumda, Görele'nin Maksutlu Köyü'nde, 1314'te (1898) doğar Dursun Çavuş: Gülüşan adı konur ona. Sonraları da Maksutoğlu soyadını alacaktır.

Babasının adı Hacı Abdullah, anasının adı Fatma'dır Gülüşan'ın. Babasını 1913'te, anasım da 1925'te yitirecektir.

Anlatılanlara göre Tonya tarafından gelen eşkıya soymaya kalkışır Gülüşanlar'ın evini. Sen misin buna yeltenen. Onlara gerekli dersi verince Gülüşan; yiğitlik yolunda ilk işini de yapmış olur.

O günlerde değirmene gider mısır öğütmek için. Rum değirmenci ile tartışır. Parmağındaki yüzüğe dikmiştir gözünü değirmenci. Kendini korur ama Rum değirmencinin yaptığı saygısızlık çıkmaz aklından. Vurmayı planlar değirmenciyi. Planı öğrenen değirmenci kaçarak kurtarır canını.

1916-1917'li yıllar zor yıllardır. Çarlık Rusya güçleri Harşıt Çayı'na kadar olan bölgeyi işgal etmiştir. Emperyalist güçler Osmanlı'ya son darbeyi vurmayı; devleti bölüp parçalamayı, Türk ulusunu yurdundan kovmayı; Ermenistan gibi uydu devletler kurarak ülkemizin yer altı ve yer üstü zenginlik kaynaklarını sömürmeyi artık gerçekleştirdiklerini sanmaktadır. Başta Ermeni ve Rum işbirlikçiler bularak işgal ettikleri yörelerde akıl almaz kötülükler yapmaktadırlar.

Kadınlar namuslarını korumak için üstlerine başlarına kendi pisliklerini sürerek dolaşmaktadır. İnsanlar kurşuna dizilmekte, süngülenmektedir. Mala, cana, namusa zarar vermeye yeltenilmektedir.

Eynesil'in, Çavuşlu'nun, Görele'nin işgalinde yüzlerce insan öldürülmüştür. Bugünkü Görele Şehitliği düşmanın Görele'ye girişinde öldürdüğü Görelelilerin yattığı yerdir.

Böyle nice kötü günler görür yöremiz. Adı Görele kurtuluş tarihine yazılı yiğitler işgale karşı direnirler. Fırsat buldukça, fırsat yarattıkça saldırırlar düşmana. Bu yiğitlerden biri de Dursun Çavuş'la yakın köylü olan ünlü Kemençe virtözü Karaman'dır (Halil Kodalak, 1878-1964).

Gülüşan, 18 yaşındaki Gülaşan böyle günlerde Dursun Çavuş olur. Düşman uzun süre Görele'den geçemez. Yörenin gençleri, askerlerimiz direnirler yiğitçe. Bu direnişlerinden birinde adını Dursun Çavuş'a yüceltir Gülüşan...

18 Rus askerini sararak tüfekleriyle tutsak ederler. Şimdiki Görele Hastanesi'nin bulunduğu yerde Gömleksiz Kaptan'ın evinde kalan Hacı Hamdi Paşa (Albay olmalı)'ya götürüyorlar tutsakları. Paşa çok sevinip Gülüşan için, "Bu da askerimiz olsun. Dokunmayın. Dursun burada. Dursun Çavuş olsun." der. Ölene dek bu adı taşır Dursun Çavuş...

Dedesinin askerleriyle, yanındaki silahlılarla askere gider.

Haksızlığa, düzensizliğe başkaldıran bir kişiliği varmış Dursun Çavuş'un. Korku nedir bilmezmiş. Yapacağım dedi mi yaparmış. Dedesi, askere gitmesine yanaşmamış pek. Dinlememiş Dursun Çavuş. Dedesi, "Bu kız beni öldürecek" dermiş.

Görele'nin işgal yıllarında, onurlu duruşuyla ün yaptı Gülüşan, Dursun Çavuş oldu. Adı yöremizde efsaneleşti.

Yaşamı boyunca Dursun Çavuş adına yakışır yaşam sürdü.

Maksutlu köyünde yaşadı, yeğenleriyle.

Maksutlu köyünde öldü.

Maksutlu köyü. Nice acıların yaşandığı köy…

İşgal yıllarında; Çürükeynesil (Sağlık) köyünden, Maksutlu köyünden, Karadere köyünden yeni yetme gençleri, yetişen gençleri, yol yapma gerekçesiyle toplar işgal güçleri. Maksutlu Köyü'nün Dikmetaş alanına getirir otuz kadar erkeği. Rus askerleri, Ermeni askerleri ellerini arkadan bağlar insanlarımızın. Askerlerin içindeki Kazaklar havaya ateş edeceklerini anlatmaya çalışırlar. Bu arada arkaya bağlı ellerini çözmeye çalışanlara da göz yumarlar. Ama ateş komutuyla çokları şehit olur. Cülümün Ali, Taşanın Mehmet, Midik Mahmut, Könecu Kara Ali, Tötük Ömer kurtulur katliamdan.

Sayidin İbram (babamın amcası), Tongu Yusuf, Tongu Memed, Melilerin Mustafa, Ayızın Reşit, Kahvecu Şaban, Çöpuğun Mustafa, Mamuğun Yusuf, Temuru Mustafa şehit olurlar

Durşun Çavuş, Görele işgal yılları, Maksutlu Dikmetaş katliamı tarihçilerimiz için araştırılması gerekli çok önemli konulardır. Tarihçi özeniyle, bilimsel yaklaşımla araştırılarak gelecek kuşaklara aktarılacak duyarlı konulardır. Sevgili Ayhan Yüksel'leri bekliyor bu konular.

Ben, okumaya, yazmaya ilgi duyan "edebiyatçı"lardanım.

Dursun Çavuş'u bu açıdan yazı konusu yapıyorum.

Borçlu olduğumu, borçlu olduğumuzu sezinliyorum O'na...

İstanbul'da Görele Dernekler Birliği'nin sahnelediği Dursun Çavuş Piyesi'ni bu duygularla yazdım 1988'de. 1990'da, 1997'de Görele Lisesi adına öğrencilerimle sahneledim Dursun Çavuş'u. Sevgili Uğur Bilgi'nin İstanbul'daki iki kez sahnelemesini de eklediğimizde ne yazık ki unutulan yiğit Dursun Çavuş'u, Görele'linin, Giresunlu'nun belleğine yerleştirmede önemli adımlar atmış olduk.

Gerisi gelecektir; tarihçilerin, yazıcıların çalışmalarıyla.

Onların çalışmalarını destekleyenlerin girişimleriyle...

Gerçek yaşamında tanıma mutluluğuna erdim Dursun Çavuş'u.

Anamdan, babamdan, amcalarımdan, yengelerimden dinledim yiğitliklerini. Sonra; yolda izde, çarşıda pazarda karşılaştım onunla. Onu her gördüğümde, kır atının üstüne yıldırım gibi giden bir efsane kişi görüntüsü düşlerdim. O, benim için toprağımızı, evimizi barkımızı, onurumuzu sömüren güçlere karşı korumaya çalışmış bir yiğit, bir yurtseverdi.

Onunla tanıştığımda, onun Dursun Çavuş olduğunu bilmiyordum. 1960'lı yıllardı. Sağlık köyü ilkokulundan eve gelirken Taşboğazı denen yerde çarşıdan gelen bir adamla karşılaştım. Pantolonlu, gömlekli, ceketli, şapkalı, Trabzon lastikli biri. Konuştu benimle, kaçta okuduğumu sordu. "Kimin oğlusun?" dedi. "Sayidin Haşim'in." dedim. "Babana selam söyle." dedi. Yüzüne baktım. Kim olduğunu bilmediğimi anladı. Dedi ki: "Babana, Dursun Çavuş emmimim selamı var." dersin, dedi...

1970'de öldüğünde, on altı yaş duygularıyla şiirler yazmıştım. Şiir değeri yoktu kuşkusuz. Ama onun yaşamını yansıtıyordu ölçüyle, uyakla yetersiz de olsa:

Görele Maksutlu'dan
Bir yiğit genç kız çıkar
Gülüşan bacı derler
Dört bir yana nam salar

Dedesinin yanında
At biner silah çatar
İşgalci çapulcuyu
Kolundan tutup atar

Değirmen kapısında
Bir Rum küfüre keser
Gülüşan kız durur mu
Fırtına olur eser

"Gâvurun çeteleri"
Azar iyice azar
Dikmetaş denen yerde
Köyü kurşuna dizer

Baskın verir Moskof'a
El bağlar tutsak eder
Sürer de tutsakları
Hamdi Paşa'ya gider

Olanları görünce
Sevinir Hamdi Paşa
"Sen, Dursun Çavuşsun" der
"Dünya durdukça yaşa"

Dursun Çavuş askerdir
Koşar hemen cepheye
Giresun yiğitleri

En tepeye tepeye

Erkekten de erkektir
Şapkası da cabası
Giymez kadın giysisi
Bu onun fiyakası

Pantolon ceket giyer
Şapkasını takardı
Bayramda düğünlerde
Silahını atardı

Dursun Çavuş köyünde
Erkek gibi yaşadı
İçindeki sevgiyi
Çocuklara adadı

Bindokuzyüz yetmişte
Artık bizden ıraktı
Bu güzel memlekete
Kahraman ad bıraktı

Onu unutmak kötü
Gün gelir tarih yazar
Bir küçük borcumuz var
Köyüne anıt mezar

Türkiye'mizin, cumhuriyetimizin, devletimizin, Mustafa Kemal'imizin sömürgeci, küresel güçlerce sıkıştırılmaya çalışıldığı günümüzde ulusal değerlerimizle bütünleşerek, ulusal değerlerimize yatırım yapmalı, ulusal değerlerimizi öne çıkarmalıyız.

Görele, Giresun olarak gelecek kuşaklara bırakacağımız en önemli miras ulusal kültürümüzü, ulusal değerlerimizi yansıtan kalıcı yapıtlardır.

Bu amaçla öncelikle Görele Maksutlu Dikmetaş Şehitliği'nin "Şehitlik" olarak düzenlenmesi, yakınlarından izin alarak Dursun Çavuş'un yöredeki benzeri kişilerin mezarlarının oraya alınması gerekmektedir.

Böylece onlara olan borcumuzun bir bölümünü ödediğimiz gibi Görele'ye gelecek olanlara göstereceğimiz, onların hayranlıkla ziyaret edeceği bir tarihsel alanımız da olacaktır.

KAYNAKÇA

1. Haydar Yavuz, Maksutlu köyünden (Dursun Çavuş'un yeğeni)

2. Kazım Maksutoğlu, Maksutlu köyünden (Dursun Çavuş'un yeğeninin oğlu, fotoğraf onun arşivinden)

3. "Dursun Çavuş" notlarım

4. "Maksudu Şehitliği" notlarım

ERDEN MENTEŞEOĞLU ÜSTÜNE

En katı, en acı gerçek ölüm. Nedense usumuzdan çok az geçiriyoruz onu. Tanıdık birini yitirdiğimizde, yakınımızı yolculadığımızda, çoğunca yanımızda olanı uğurladığımızda ayrımına varıyoruz onun. Ölümle ilgili düşünceler, yüzleşmeler böyle günlerde yapılıyor. Günlük yaşamın hay huyu, devingenliği içinde "acı gerçekle" iç içe olduğumuzun bilincine bile varmıyoruz.

Faust'taki gibi "hiçbir vakit pekiyi karşılanmayan konuk" o. Hogo'nun deyişiyle "Hükümdar da tanımıyor soytarı da tümünü yutuyor." Senaca'nın vardığı sonuçla "herkesi eşit kılıyor."

Yeryüzü er meydanı değil öğrenme meydanı. Bilgisiz doğuyoruz, öğrenerek büyüyoruz, yaşıyoruz, bilgeleşerek gidiyoruz.

Acımak da üzülmek de öğrendiklerimizden. Bunu yakınların, tanıdıkların ölümüyle tatmak anlatılmaz bir boşluk, yalnızlık, kapanılmaz bir yara bırakıyor.

Niceleri bıraktı bu acıyı, bu kapanmaz yarayı, bu boşluğu yıllar içinde. Anamız, kardeşlerimiz, babamız, halalarımız, amcalarımız, dayımız, teyzelerimiz; yapıtlarına saygıyla eğildiklerimiz; arkadaşlıkta, dostlukta buluştuklarımız, aynı türküleri çağırdıklarımız, uğraştaşlarımız.

Erden Menteşeoğlu son örnek. Saydıklarımdan biri. İlimin, Giresun'un tanımakla onurlandığım insanlarından. Hasan Öğütçü ağabey gibi, Bahtiyar Dayımoğlu ağabey gibi.

Yeşilgiresun'lu olmak, o ailenin bireyi, yazarı olmak, onunla anılmak ne güzel. Erden Menteşeoğlu gibi.

Erden Menteşeoğlu benden önce Yeşilgiresun'luydu. Okuruydum onun. Sonra birlikte yazdık. Kimi günler aynı gün çıktı yazılarımız, kimi gün yan yana. Köşedaş, arkadaş olduk.

Yeşilgiresun öncesinde tanıştık. Yanılmıyorsam sevgili Yaşar Çakır'la Görele'ye gelmişlerdi Ahmet amcayı (Ahmet Kaçar'ı) görmek için. Yirmi beş yıl oluyor. Az değil.

Çalışkandı, üretkendi. Giresun'a, kültürümüze, sanatımıza, tarihimize, doğamıza, güzelliklerimize, kalıcı değerlerimize bir şeyler yapmak için, katkıda bulunmak için çırpınıp duranlardandı.

İçtendi. Yararlı olmak için yazıyordu, "bu alanda benim de adım geçsin, ben de ben" diyenlerden değildi. Gücünü, yeteneğini biliyordu, onu geliştirmek, aşmak için emek veriyordu.

Osman Ağa için yaptığı çalışmaların tanığıyım. Emeğini kitaplaştırdığı için de mutluydu. Kitaba ilginin az oluşu bile döndüremezdi onu yolundan.

Şuradan buradan üç beş mani alarak, "sanki biraz da modaya uyarak" halkbilim çalışması yapıyorum havasında olmadı hiç. Yıllarca emek verdi, gezdi, aradı, buldu, araştırdı. Gecelerini geçirdi yazı aygıtıyla "temize çekmek için" derlediklerini. Dağıttı, topladı, fişledi, dosyaladı, ciltledi.

Giresunluların yüzlerce yıllık ekinsel birikimini iğneyle kuyu kazarcasına yüzlerce sayfalık halkbilim yapıtına dönüştürdü. Giresun'da tek, yalnız adam duruşuyla alçak gönüllülüğüyle...

"Yakın Tarihimizde Osman Ağa ve Giresunlular", "Giresunlu Fedailerle Konuştum Onlar da Çılgındı" ardında bıraktığı yaşayacak yapıtlarından.

Erden Menteşeoğlu'yla yıllar içinde birçok kez birlikte olduk. Meslektaştık, arkadaştık. Birbirimizin yazdıklarını özenle okurduk. Çoğunca Yeşilgiresun'da buluştuğumuzda doyumsuz söyleşilerimiz olurdu. Konular belliydi: Bir yazı, bir şiir, yeni çıkan bir kitap, turizm, halkbilim, tarihimiz, kültürümüz, eğitim sorunları, Giresun'da iş, üretim, ilimizin büyümesi, fındık, türkülerimiz, değerlerimiz, sanatçılarımız.

Buluşmalarımızın, söyleşilerimizin yeri Hasan Öğütçü ağabeyin odasıydı. Onun çevresinde olurduk, Erden Menteşeoğlu, Bahtiyar Dayımoğlu, Ali Gülertekin... Ara sıra Ahmet Öğütçü gelir haber alırdı bizden.

Sevgili Ahmet Öğütçü kardeşim tanığı bu bir daha gerçekleşmeyecek buluşmaların. Görüşümüzü çeşitlendiren, bizi kaynaştıran, sorumluluklarımızı pekiştiren buluşmaların, söyleşilerin...

Erden Menteşeoğlu telefonla konuştuğum az sayıda kişilerdendir. Kimiler de düşünce alışverişinde bulunurduk. Kimilerde postayla göndereceği bir çalışmasını özetlerdi.

Ali ağabeyin, Bahtiyar ağabeyin, Hasan ağabeyin ardından Erden Bey'in gitmesi eksiltti beni, yaraladıkların değerleriyle, anılarıyla onurlanacağım...

ERDOĞAN ALKAN ÜSTÜNE

1935 Samsun doğumlu ozan, yazar, çevirmen Erdoğan Alkan'ı 19 Haziran 2014'te yitirdik.

Alkan ailesi Sivas'tan göç etmişti Samsun'a. Çırakman köyüne yerleşmişlerdi. Kendi sözleriyle, "Babam alaylı subay Emin Efendi. Annem Atatürk'ün, 'Harf devrimi üç ayda bitmelidir.' buyruğunu verdiği dönemde kurslarla yetiştirilmiş ilkokul öğretmeni Sıdıka Hanım."

Ta lise yıllarında şiire gönül veren Erdoğan Alkan ilk şiir yapıtını 1958'de yayımlar. "Güneş Tozları" adlı bu yapıt halk şiiri geleneği içinde yer alabilecek ilk ürünlerdir. Kitabı yayımladığında Koşuyolu Sanatoryumu'nda yatmaktadır.

Sonraki yıllarda yazdıkları Varlık'ta, Türk Dili'nde çıkar. Nurullah Ataç'la tanışır eleştirmenin sayrılı günlerinde. Beş şiirini verir Ataç'a. Güç beğenir Ataç, beşini de beğenir şiirlerin. Bu yıllarda şiirimizin, yazınımızın önemli adlarıyla da tanışır.

Siyasal Bilgiler'i bitirir. 1960'ın yoğun siyasal olayları içinde yer alır yükseköğrenim yıllarında.

Fakülte bitince Samsun'da maiyet memuru olur. Samsun Ticaret Lisesi'nde öğretmenlik yapan Birsen Hanım'la tanışır. Evlenirler bir yıl sonra. Düğünde takılan bilezikleri bozdurur. Elde edilen parayla ne mi yapar? "Paul Verlaine, Yaşamı, Sanatı, Şiirleri" yapıtını bastırır.

Alkan'ın şiirlerinde iki damar vardır. Biri "Anadolu-bozkır-Sivas toprağı" öteki de "deniz kenti Samsun."

Anadolu-bozkır havasını sanki Kul Himmetler, Seyraniler, Meslekiler, Ruhsatiler, Serdariler, Feryadiler, Ali İzzetler, Âşık Veyseller ateşlemiştir.

Erdoğan Alkan şiirindeki, özündeki ekin coğrafyasını bir romanda yansıtır: "Kör Oldum Veysel Oldum"

Alkan; Mesudiye, Gerze, Vezirköprü, Ladik ilçelerinde kaymakam vekilliği; Darende, Espiye ilçelerinde kaymakamlık yapar gençliğinde. Genelde siyasal baskılar sonucu bu mesleği bırakarak başka uğraşlardan çıkarır ekmek parasını.

Alkan'ın Samsun'da müzik etkinliklerinde bulunduğunu, Yıldıray Çınar'la yan yana saz çaldığını da aktarayım.

"Güneş Tozları", "Ekuanil Çiçekleri", "Kerem Gibi", "Kuş Ormanı", "Kıyı", "Elimde Güller ve Rüzgâr", "Sfenks" yayımladığı şiir yapıtlarıdır.

Toplu şiirleri "Eylül Çalgıcısı" adıyla yayımlanmıştır. Düzyazılarını içeren yapıtları şunlardır Erdoğan Alkan'ın:

Çevirileri; Thais (A. Fnance) Tanrılar Susamışlardı (A. Fuance), Eugenie Grandet (Balzac), Gerçek (E. Zola), Gerçekçiliğin Boyutları (Aragon), Espri Sanatı (Freud), Özden Günlükler (C. Baudelaire).

Araştırmaları: "P. Verlaine", "Kitle İletişim Araçları", "İçimizdeki İnsan", "Ateş Hırsızı", "A. Rimbaud", "Şiir Sanatı", "Karanlıklar Prensi Baudelaire", "Paris Komünü ve Komün Şairleri", "1789 Devrim Şarkıları", "Baudelaire ve Satanizm", "Âşık Veysel'den Nükteler", "Gerçekçilik", "Sembolizm", "Romantizm", "Hapishane Şiirleri", "Elsa'nın Mecnun'u Aragon."

Görüldüğü gibi yazın ağırlıklı olsa da çok yönlü okumaların uğrayacağı yapıtlar bunlar. Bu yüzden ortalama bir okurun kitaplığında en az bir iki yapıtı vardır Erdoğan Alkan'ın.

Batı şiirinin önemli adlarını çevirmiştir Alkan: Yürekteki İspanya ve Oduncunun Türküsü (Neruda), Seçme Şiirler (Aragon), Seçme Yapıtlar (Neruda), Yüz Aşk Şiiri (Neruda), Şairler Prensi (Mallerme), Aydos'lu Nişanlı Kız (Byron), Kötülük Çiçekleri (Baudelaire), Paris Sıkıntısı (Baudelaire), Bütün Şiirleri (Verlaine), Yedi Kitap (Rimbaud), Bütün Şiirleri, Jöleli Şarkılar (Boris Vian), Çizgi Şiirler (Apollinaire), Bütün Şiirleri (Lorca).

Bir söyleşide onca çeviri yapmasına karşın Fransız şiirine pek ısınamadığını söylemiştir.

Erdoğan Alkan'ın 1995'te Yön'de çıkan "Şiir Sanatı" yapıtı bu konuda önemli bir ders kitabı niteliğindedir. Bu yapıtta kimi ünlü, önemli ozanlarımızın Batılı ozanlardan esinlenmenin ötesinde dizeler, ikilikler, dörtlükler dahası şiirler aldıklarını (çaldıklarını) saptamıştır Alkan. Bu yapıttan sonra çağdaş şiirimizle ilgili yorumlar, değerlendirmeler epeyce sarsılmıştır. Yapıt yayımlandığında buradaki saptamalar, çalıntılar günlük gazetelere bile konu olmuştu.

Kitaplığımdaki "Şiir Sanatı", Göreleli ozan Cemil Sabri Uzunömeroğlu'nun (Görele, 1924-İstanbul, 2012) armağanıdır: 27.07.1995...

Erdoğan Alkan'ın yaşam öyküsü genişçe 55 Nokta Kuzey Samsun Sanat Atlası (Sıddık Akbayır)'ndadır.

EROL UZUNÖMEROĞLU'NUN ARDINDAN

7 Aralık 2009'da Üsküdar'daki evinde ölen besteci Erol Uzunömeroğlu, 8.12.2009'da Görele'nin Kuşçulu köyünde toprağa verildi.

2009'da yitirdiğimiz ressam Turgut Uzunömerolu'yla ozan Cemil Uzunömeroğlu'nun kardeşi olan besteci 1938 doğumluydu.

Erol Uzunömeroğlu; vali Enver Hızlan, ressam Burhan Temel, halk ozanı Mecburi, yazarlarımızdan Seyfullah Çiçek, Ahmet Demirel, Emin Demirel, Yücel Demirel gibi tanınmış adlarla aynı köydendi.

Son yıllarda gelmese de genelde yazları gelirdi Görele'ye. 1980'li yıllarda, "Göreleli Ozanlar" dosyası oluştururken tanışmıştım Uzunömeroğlu'yla. Ahmet amca (Kaçar) tanıştırmıştı. Gözden kaçmayacak denli ince, sessiz, az konuşan, içe dönük kişiliğiyle kolaylıkla ayrılıyordu tanıdıklarımdan. Sonra ki yıllardaki karşılaşmalarımız ayaküstü konuşmalardan öteye gitmez.

Şiirlerini, bestelerini, çalışmalarını izler, not ederdim bir yere.

Resim, şiir yeteneğini biliyordum. Trabzon'da yatılı lise öğreniminden sonra bir süre İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde okuduğunu da. İstanbul'da yaşadığı için onunla ilgili bilgileri Görele'ye geldikçe buluştuğumuz ağabeyi Cemil Uzunömeroğlu'ndan alırdım.

Kuşçulu'da toplandık sanatçı için.

Köylüleri, yakınları, tanıyanları... Ozanın, yazarın, ressamın, gazetecinin çok oluşuyla bilinen Görele unutmuş gibiydi besteciyi. Gazeteci Bekir Öztürk gelmişti Yeşilgiresun'a haber yapmak için. Sanatçı ilgisizliğinin bir nedeni belki de yağışlı havaydı. Ahmet Kaçar'ın bu nedenle Kuşçulu'ya gelemediğini biliyorum.

Sanat müziğimize emek vermişti Erol Uzunömeroğlu. Kırktan çoktu bestesi. Bunların yirmiye yakını da TRT repertuarındaydı.

Kendi şiirlerinin, Fethi Karamahmutoğlu'nun yazdıklarının ondan çoğunu bestelemişti. Ahmet Kaçar'ın şiirlerinden dördünü şarkıya dönüştürmüştü: "Ne Zaman Bir Yana Baksam Hevesle", "Kopar Gider İçimden Her Mevsim Biraz

Daha", "Kederli Günleri Sensiz Yazımın", "Bu Bir Son Gidiş Değil Geleceğim Demiştin."

Uzunömeroğlu'nun bestelerinin söz yazarları arasında, Halit Çelikoğlu, İlkan San, Mustafa Nafiz Irmak, Ethem Pertev Paşa gibi ünlenmiş adlar da yer almıştı.

Şiirlerinden kimileri Mızrap'ta, Size'de çıkmıştı.

Besteci Fethi Karamahmutoğlu ile yakınlığı, dostluğu biliniyordu. Besteye, sanat müziğine yönelişinde Karamahmutoğlu'ndan öğrendiklerinin payı vardı. Türk sanat müziği kültürü, tekniği bakımından çok güçlü olan Karamahmutoğlu birikimlerini aktarmıştı Uzunömeroğlu'na.

TRT repertuarında dört yüze yakın bestesi bulunan Fethi Bey'in kimi şarkılarının sözleri Erol Uzunömeroğlu'nundu. Yanılmıyorsam bunların sayısı on beş kadardı.

Bir zamanlar çok söylenmiş bir şarkı vardı: "Adın Bahar Olsun." Bestesi Fethi Karamahmutoğlu'nun, sözleri Erol Uzunömeroğlu'nun:

"Sarı saçlar yeşil gözler
Adın bahar olsun senin.
Al dudaklar pembe eller
Adın bahar olsun senin.

Kaybolmak bilmez bir gece vardı
Sen gelmeden önce
Senle her yer şimdi neşe
Adın bahar olsun senin."

Göreleli, Giresunlu bir sanatçı sonsuzluğa gitti sessiz sedasız. Ardından yaratılarını bırakarak.

"Bir Zamanlar"da şunları demişti: "Vız gelirdi bana Kaf Dağı/ Yedi başlı canavarı kör kuyunun/ El pençe divan dururdu karşımda/ Kapkara şövalyesi masalların/ Şiir yazdığım zamanlarda/ Şarkılar yapardım ki türlü makamlardan/ Aşk

kokardı, sevda kokardı nağmeleri/ Ve yağmurlu gecelerinde dört mevsimin/ Islatırdı kavrulan yürekleri/ Bir heykel yontardım ki azizim/ Yumuşak taşlarından Çömlekçi'nin/ Güneşin doğduğu yeri gösterirdi/ Ta ortasından bile gecenin/ Sıcacık bir küldü avuçlarımda/ Gözüm gibi sakladığım duygular/ Gel gör ki şu teşrin günlerinde/ Fena bozdu yine fena havalar/ Bir üfürdü savruldu küller göğe/ Yine ufku örtüverdi Kaf Dağı/ Şövalye ve yedi başlı canavar/ Serpiverdi işte üstüme ağı."

ESKİDEN YENİYE YANSIYANLAR-1

Şiir, tiyatro, roman, öykü, eleştiri, mektup, tarih türlerinde yapıtları olan düşünür Votaire (1894-1778) şiir konusunda: "Bir ulusun duygu ve düşünce sanatlarındaki üstünlüğünün şaşmaz ölçüsü şiir kültüründeki yüceliğidir." der. Alman edebiyatının olduğu kadar dünya edebiyatının da en büyük ozan ve yazarlarından sayılan Goethe (1749-1832) de şu tümceleri armağan eder şiire: "Şiir, gerçeği, devinim noktasını, asıl gerçeği vermelidir. Bunlardan güzel, canlı bir bütün ortaya çıkarmak ozanın işidir. Ozan kişisel duygularını anlatmaktan öteye gidemediği sürece ona ozan denemez, dünyayı kendine mal etmesini bildiği, bunu dile getirebildiği zaman ozan olur. Şiir bir halk verimi olduğu kadar bir dünya verimidir de. Kökleri bir milletin toprağındadır, fakat bu, toprağın üstüne yükselebilir. Hatta o kadar yükselebilir ki bulunduğu saha durmadan genişler ve nihayet insanlık alanına girer."

Atardamarı duygu olan, kökleri binlerce yıl önceki dinsel törenlere dayanan şiir; dil sanatları içinde en eskisi, en görkemlisidir. Şiir, tüm yazı türlerinden farklı olmasına karşın tüm yazı türlerini de kapsar.

Şiir tarihi, insanlık tarihidir. Birlikte doğmuşlar, birlikte ayağa kalkmışlar, birlikte, yürümüşler, birlikte büyümüşler, birlikte ağlayarak birlikte gülmüşlerdir.

Şiirimizde de böyledir durum. Ulusumuzun var olduğu günlerden bu yana şiirimiz de var olmuştur. İnsanlarımızın üretim biçimine koşut olarak, toplumumuzun gelişim süreci içindeki yaşam biçimine koşu olarak şiirimiz de değişerek gelişmiştir.

İlk dönemlere değin şiir varsıllığımızın toplumsal yaşayış biçimi nedeniyle yitip gitmesi, üzüyor insanı. Sözlü geleneğin yansıdığı; şamanların, kamların, oyunların, baskıların, ozanların insanlara, yellere, denize, aya, yıldızlara, göklere güneşe üfledikleri yırları, şiirleri okuyamama, eleştirememe olanaksızlığı nice güzelliklerin, nice değerlerin, yok oluşun üzüntüsünü yaşatıyor bana. Ne düşünürseniz düşünün, ne yaşarsanız yaşayın, ne söylerseniz söyleyin; düşündüğünüzle, yaşadığınızla, söylediğinizle kalırsınız "yazıya geçememişseniz."

Eski Türk şiirinin ilk örnekleri de yazıyla buluştuğu oranda yaşıyor.

MS 8-13 yıllar arasında var olur ilk dönem. Bu dönemde dinle, doğayla, toplumla ilgili şiirlerin yanında bireysel konulu ürünler de vardır.

İlk şiir örnekleri Maniheist Uygur şiiri örnekleridir. Bu dönemden kalma sekiz şiirin üçü ilahi, ikisi övgü, biri ölüm ve biri cehennem betimidir. (Eski Türk Şiiri, Türk Dili Dergisi, Özel Sayısı) şiirlerden biri de aşk şiiridir.

Özgür koşuk özelliği taşıyanlar, dize başlarında, dize sonlarında uyakları olanlar biçiminde ayırırsak bunların söyleniş teknikleri de çıkar ortaya…

(Devamı var)

ESKİDEN YENİYE YANSIYANLAR-2

Bu dönemde yaşayan, şimdilik bir iki şiiri bilinen, Aprin Çor Tigin'dir. Şiirlerinden birisi Türk lirik şiirinin belki de bilinen İlk örneğidir. Türk Dili dergisinin Eski Türk Şiiri Özel Sayısında (Ocak 1986) bu ölümsüz şiir günümüz Türkçe'sine şöyle aktarılmış:

Yavuklumu düşünüp
Kaygılanıyorum:
Kaygılandıkça, kaşı güzelim,
Kavuşmak istiyorum!

Öz sevgilimi düşünüyorum:
Düşünüp durdukça...
Öz sevgilimi öpmek istiyorum!

Gideyim desem,
Güzel sevgilim.
Gidemiyorum da;
Merhametlim!

Gireyim desem,
Küçüğüm,
Giremiyorum da;
Misk (ve) anber kokulum!

Nurlu tanrılar
Lütfedip buyursun:
Yumuşak huylum İle
Birleşip (hiç) ayrılmayalım!

Kudretli melekler

Güç versin:

Gözleri karam ile

Gülüşerek oturalım!

Bu ilk ürünlerde dize başlarında uyak kullanılmış. Örneğin, bu şiirin üçüncü dörtlüğü o günkü dille şöyledir:

Barayım tiser

Baç amrakım

Baru yine umaz men

Bagırsakım

Eski Türk şiirinde ozan tipleri de olağan kişilerden farklıdır. Bunlar, büyü yapan, hasta iyileştiren, çeşitli törenleri yöneten, dua eden, çalgı çalan, akıl danışılan-akıl veren kişilerdir. Bu yönleriyle üstün niteliklidirler.

Bu yönleriyle kutsal kişi, saygın kişi ama ürkülen, korkulan, çekinilen kişilerdir de.

Sanat, yaşamın yaşam biçiminin, insan ilişkilerinin, insan-doğa ilişkilerinin yansıması olarak ele alınabilir.

Onuncu yüzyılda Maveraünnehir çevresinde yaşayan Türkler Arapların etkisiyle Müslüman olmuşlardır.

ESKİDEN YENİYE YANSIYANLAR-3

Müslüman ilk Türk Devleti olan Karahanlıların Türkçelerine Hakaniye denmektedir. Yeni bir kimlik, yeni bir inanç, yeni bir düşünce, yeni bir duygulanış, doğallıkla yeni bir şiiri de doğuracaktır: "İslamiyet Etkisinde Gelişen Türk Şiiri." Aydınların şiiri "Divan şiiriyle", Anadolu köylüsünün oluşturduğu "Halk şiiri" bu dönemin iki ana kolu olacaktır.

Anadolu köylerinden çıkan ozanlar, güzelim Türkçeyle soluklandırdılar şiirlerini. Divan şiiri ise giderek iyice Türkçe niteliğinden uzaklaştı. "Sesi bayrağımız" olan, "Ağzımızda anamızın sütü olan" Türkçe konusu ister istemez anadili bilinci olan herkesi düşündürmelidir. Özellikle İngilizce yeryüzü egemenliğine yönelirken üzüntüyle, yerinmeyle dolup taşmaz mı insan? Düşler kurmaz mı geçmişi sorgulayan? 1277'de Karamanoğlu Mehmet Bey'in "Bundan böyle divanda, dergâhta, mecliste, meydanda Türkçeden başka dil konuşulmayacaktır." Sözü ısıtmaz mı insanın içini. O, büyük bilincin ardından gidilmeyiş, dokunmaz mı insana? "Keşke" demez mi? "Keşke, bu yoldan gidilseydi. Türkçe, anadilim, dünya dili olmaz mıydı? İngilizce bir adım gerimizde olmaz mıydı?"

Yüzlerce ozan yetişir Anadolu'da. Milyonlarca dize üretilir. Halktan aldığını halka verir tümü de. İçlerinde üç ulu çınar vardır ki gölgesinde yüzlerce saz çalınır binlerce türkü söylenir. Biri şiirimizin kurucusu Koca Yunus, biri aşkı ve dünya güzelliğini ölmezleştiren Karacaoğlan, biri de inancı, aşkı ve doğayı sonsuzlaştıran Pir Sultan Abdal…

Ölümsüz, Koca Yunus Emre'den örnekler:

Bir garip ölmüş diyeler
Üç günden sonra duyalar
Soğuk su ile yuyalar
Şöyle garip bencileyin
***
Beni bende demen bende değilim

Bir ben vardır bende benden içeri

***

Bir kez gönül yıktın ise kıldığın namaz değil

Yetmiş iki millet dahi elin yüzün yumaz değil

***

Bir korku düştü canıma acep nola benim halim

Derman olmaz ise bana acep nola benim halim

***

Hak bir gönül verdi bana ha demeden hayran olur

Bir dem gelir şadan olur bir dem gelir giryan olur

***

Geldi geçti ömrüm benim şol yel esip geçmiş gibi

Hele bana öyle gelir şol göz açıp yummuş gibi

***

İş bu söze hak tanıktır bu can gövdeye konuktur

Bir gün ola çıka gide kafeste kuş uçmuş gibi

Yunus Emre'nin yazdıklarında tüm insanlığa seslenen böyle yüzlerce dize bulunabilir. Onun büyüklüğü bizi, bizim insanımız duygularını anlatırken tüm insanlardaki ortak yönlere de yaslanmasıdır. Bu da unutulmazlığın, büyük sanatçılığın, ölümsüz ozanlığın ilk koşullarındandır.

ESKİDEN YENİYE YANSIYANLAR-4

Şiirimizin kurucusu Yunus Emre, duygu seli, ele avuca sığmaz ozan Karacaoğlan ne denli büyükse doğanın, sevginin, inancın ödünsüz ozanı Pir Sultan Abdal da o denli büyük ozandır. Şiirimizin üç çınarı, üç doruğu, üç büyüğüdür bu ozanlar…

Yunus'tan, Karacaoğlan'dan aktardığım ölümsüz dizeler gibi Pir Sultan'ın da "benim olan" ölümsüz dizeleri vardır:

Ötme bülbül ötme şen değil bağım
Dost senin derdinden ben yana yana
Tükendi fitilim eridi yağım
Dost senin derdinden ben yana yana
***
Bir güzelin aşığıyım ağalar
Anın için taşa tutar il beni
Gündüz hayalimde gece düşümde
Kumdan kuma savuruyor yel beni
***
Ben de şu dünyaya geldim geleli
Emanetten bir don giymişe döndüm
Sahibi çıktı da elimden aldı
Kuru yerde koyun yaymışa döndüm
***
Bir bülbülcük konmuş dağlar başına
Sal Allahım sal sılama varayım
Şahin yuva yapar kendi başına
Sal Allahım sal sılama varayım
***
Sordum sarı çiğdeme

Anan baban var mıdır

Ne sorarsın hey derviş

Anam yer babam yağmur

***

Benim uzun boylu servi çınarım

Yüreğime bir od düştü yanarım

Kıblem sensin yüzümü sana dönerim

Mihrabımdır kaşlarının arası

***

Yükseklerden alçaklardan indim ben

Felek şol kanadım kıraldan beri

Aklım aldı divaneye döndüm ben

Kudret oku elim vuraldan beri

***

Gurbet ilde yad illerin derdini

Çekeyim de eğleneyim bir zaman

Yaralı sineme bal ile tuzu

Ekeyim de eğleneyim bir zaman

Halk şiirimizin üç ustasından ölümsüz dizeler sunduk. Bu ustaların izinde duyguyu, coşkuyu, düşünceyi saza dökerek bal üreten dilimizin güçlenmesine katkıda bulunan daha yüzlerce ozan vardır. Kimilerinin salt adlarını anarak geçelim. Şiir avcıları nasıl olsa onların yarattığı güzelliklerin ardına düşecektir:

Âşık Ömer, Kul Himmet, Hayati, Köroğlu, Dadaloğlu, Seyrani, Ercişli Emrah, Erzurumlu Emrah, Kağızmanlı Hıfzı, Âşık Veysel, Hüseyin Çırakman, Âşık Ali İzzet Özkan, Davut Sulari, Âşık İhsani, Âşık Daimi, Mahmut Erdal, Âşık Mahzuni Şerif, Neşet Ertaş, Muhlis Akarsu, Şah Turna…

ESKİDEN YENİYE YANSIYANLAR-5

Anadilimizden kopsa da genelde "zevk- eğlence-aşk" üçgeni çevresinde dolansa da bizim olan bir imparatorluğun şiir beğenisini yansıtmasıyla, sözcükler üzerinde kılı kırk yararcasına araştırmalar yaparak yeni ve değişik anlamlara arayış disipliniyle bir döneme egemen olan şiirdir divan şiiri…

Aransa aşağıda örneklerini sunduğum nice etkileyici dizeler bulmak çok zor değildir:

Ayağın sakınarak basma aman sultanım

Dökülen mey kırılan şişe-i rindan olsun (NEDİM)

***

Neler çeker bu gönül söylesem şikayet olur (NEF'İ)

***

Hep seninçündür benim dünya cefasın çektiğim

Yoksa ömrüm varı sensiz neyleyeyim dünyayı ben (BAKİ)

***

Çeşmini gördüm unuttum derdi de dermanı da (GALİP)

***

Bülbüller öter güller açar şâd gönül yok

Hiç böyleliğin görmemişiz fasl-ı baharın (YAHYA)

***

Sen gelmeyince hatıra bilmem neler gelir (NABİ)

***

Su uyur düşman uyur hasta-i hicran uyumaz (GALİP)

***

Görsem tahammül eyleyemem bari görmesem (VASIF)

***

Geçmiş zaman olur ki hayali cihan değer (HAYALİ)

***

Hani ol gül gülerek geldiği demler şimdi

Ağlarım hatıra geldikçe gülüştüklerimiz (ŞİNASİ-İ KADİM)

***

Göz gördü gönül sevdi seni ey yüzü mahım

Kurbanın olam var mı bunda benim günahım (NAHİF)

Divan şiiri altı yüz yıl yaşar, gider. Ondan şiir disiplini, bir zümrenin görkemli yaşayışının yansıması, az da olsa ölümsüz dizeler kalır.

Halk şiiri eski gücünü yitirse de yeni koşullara göre söyleyicisini, dinleyicisini yaratmayı sürdürür. Şiirimizin geleneği, şiirimizin klasiğidir ikisi de…

Tanzimat, Edebiyat-ı Cedide şiirinden günümüze bu alanda çok değişik yönelişler, arayışlar olmuştur. Batı şiirindeki arayışların yansıması da denebilir bunlara. Yeni şiirimizdeyse özellikle 1930 sonrası geçmişe tepki biçiminde arayışlar sıklaşır.

İlhami Bekir Tez'in, Nazım Hikmet'in; Orhan Velilerin, Atilla İlhanların, Cemal Süreyaların arayışları etkili olarak edebiyat tarihçilerince adlandırılır. Dağlarca, Külebi, Cumalı gibi ozanlarsa belli adlar içinde kümelenmelerin dışında kalarak şiirimize yeni, kalıcı soluk getirirler. Cahit Külebi'yi dinleyelim:

"Bir nagant tabancam olsa benim/ İnce bilekli yar/ Dünyaya eyvallah etmem/ Altın yürekli yar/ Çocuksun gülüp söylersin/ Uçan kuşlara benzersin/ Ben ölürsem eğer neylersin/ Telli duvaklı yar."

ESKİDEN YENİYE YANSIYANLAR-6

Cahit Sıtkı Fransız şiirinden etkilenir; ama onun asıl şiir kökleri binlerce yıllık Türk şiirinden gelmektedir. Biçim olarak, imge olarak, söyleyiş olarak konuyla bütünleşen kalıcı örnekler verir:

Gitti gelmez bahar yeli;
Şarkılar yarıda kaldı.
Bütün bahçeler kilitli;
Anahtar Tanrı'da kaldı.

Geldi çattı en son ölmek;
Ne bir yemiş ne bir çiçek;
Yanıyor güneşte petek;
Bütün bal arıda kaldı.

Yeni şiirimizin ustalarından Turgut Uyar, 1970'de yayımladığı "Divan"da klasik şiirimizden yeni şiire ulaşabileceğinin ipuçlarını verir:

İpekler tel tel bir araya geldiler dokunmak üzere
Lale nerdeyse menekşeye gül suya dokunmak üzere

Bütün dertler söylendi çareleri bir bir yazıldı
Son büyük toplantıda bir bir okunmak üzere

Oysa bir çiçek vardı bahçelerde kendini dererdi sevinçle.
Kendini tek haklıya bir gün sunmak üzere.

Düşünce dünyamızı aydınlatan, varsıllaştıran; gerçek aydın kimliğiyle tarihe önemli notlar düşen Attila İlhan, farklı türlerde başarılı yapıtlar vermiştir. Ama o, her şeyden önce yeni şiirlerimizin klasiğidir. Özgün, olağanüstü imgelerle yarattığı dizelerde eski şiirimizin esintileri de vardır:

Gerçi su şakırtısıdır bir uzak şadırvandan gelir
Kahveler zindan gibi simsiyah çaylar nerdeyse kan gelir

Ufaldıkça ufalır aynalarda kötümser lambaların alevi
Duman duman ihtiyarlar çıkar yatsı namazından gelir

Korku yaprak yılandır ki atlar insanın koynuna
Düşman fısıltıları en dost bildiğin ağızdan gelir

Yanar harp divanlarında barut mavisi mim mim'ciler
Evcil yıldırımlar saklıdır ceplerinde Dumlupınar'dan gelir

Öyle boşaltır yanlış kılar ki İstanbul'u işgal karanlığı
Tek tük ayak sesleri sanki başka bir dünyadan gelir

Ocak sönmüş semaver paslı dağılmış Hasköy Bahriye Kahvesi
Ona can vermeye bir gün elbet Atilla İlhan gelir

Bir iki yıldır romana da yönelen günümüz şiirinin önemli adlarından Hüseyin Yurttaş da yapıtlarında "gazel" biçimini denemiştir:

Sorgusuz sualsiz bir akşamdır iner gider
Gelir her sabah bin pişman döner gider

Yollara çöllere vur yüreğimi yurttaşım
Bırak sonsuza yürüsün söz ölüm onu da sınar gider

ESKİDEN YENİYE YANSIYANLAR-7

Öyküleri, denemeleri, tiyatroları edebiyatımızın ölümsüz ürünleri arasında yer alan Necati Cumalı'nın şiirleri de edebiyatımız içinde kalıcı renk olarak düşünülmelidir.

Ozanın ünlü şiirlerinden "Karakolda", ağıtla destanı o denli kaynaştırmıştır ki okudukça okuma isteği doğurur şiir tutkunlarına. Bu uzun şiirden iki dize aktaralım:

Sabahın seher vaktinde
Baktım binmiş al beygire
Ömer aşağıdan gelir
Sırtında avcı ceketi
Ayağında rugan çizme

Çiğ düşmüş çimenlere
Kavaklar iki yanda ak yeşil
Bir kuş önümde uçar
Dere dere ardından seslenir

Yeni şiirimizin önemli adlarından, "Fahriye Abla", "Olvido" ozanı Ahmet Muhip Dıranas da bir elini Fransa'ya, Boudelair'e uzatmışsa öteki eli de klasik şiirimizdedir:

Yeşil gözlerinde akşamın rengi
Mor gagalarında fecir bulutlar.

Bitmez tükenmez kuş sürüsü gibi
Dağlar arasından gelir bulutlar.

Bulutlar binlerce ve dizi dizi
Batı uçlarında dikilmiş putlar.

Bulutlar her akşam içip denizi
Gökkubbeden şölen kuran mabutlar.

Bulutlar kuzeyin buz dağlarından
Sıcak vadilere inen mamutlar.

Ve gözlerimize dolup da bazen
Döken içimize zehir bulutlar.

Yeri geldiğince gazel biçimini çok yaygın kullanan ozanlardandır Nüzhet Erman. Şiirimizin büyüklerinden Melih Cevdet Anday'da da böyle şiirler görülür. Dağlarca'da destan türü bayraklaşır. Gülten Akın'da da benzer örnekler vardır. Tanpınar, Tecer, Uşaklı, Kısakürek, Çağlar, Kamu gibi sanatçılarımız geleneksel şiirimizin ölçü ve dize güzelliklerinden yararlanmışlardır.

Halk kültürü Kansu'da da Bedri Rahmi Eyüboğlu'nda da ön plandadır.

Yaşar Miraç'ın bölgemizin söz güzelliklerinden; manilerimizden, türkülerimizden yola çıktığını unutmayalım.

Bu bölümde andığımız sanatçılara Göreleli Ahmet Kaçar'ı, Cemil Sabri Uzunömeroğlu'nu, Ali Haydar Karahacıoğlu'nu, İlhan Demiraslan'ı Giresunlu Bahtiyar Dayımoğlu'nu da ekleyelim ki sıralamamız eksiksiz kalmasın.

Bu denemeyi B. R. Eyüboğlu'yla noktalayalım da başladığımız yerle geldiğimiz yeri kestirin:

"Karadutum, çatalkaram, çingenem/ Nar tanem nur tanem bir tanem/ Ağaç isem dalımsın salkım saçak/ Petek isem balımsın ağulum/ Günahımsın, vebalimsin."

EVLERİNİN ÖNÜ

Dün gece, saat iki sularında başucumdaki camda tıkırdayan yağmura, apartmanın üstündeki anten direklerinin takırtısı da eklenince uyandım. Mutfağa girdim önce. Bir bardak süt, yarım kaşık bal… Caddeye bakan büyük balkona geçtim. Yabana atılmayacak bir yağmur. Caddenin aşağısından patlak patlak bir davul sesi geliyor. Yağmuru izlerken göründü Görele'nin tömbelekçisi. Yalnız yağmurluklu. Tepeden tırnağa ıslak. Konutların önünde durup ivedi ivedi vuruyor tokmağı. Davul da ıslandığından ses, davul sesi olmaktan çıkmış… Türküsü mürküsü de yok…

Eskiden tömbelekçiler tömbelekle, tömbelek türküleriyle uyarırdı sahura kalkanları. Çocukken sahura kalkmaya, hele hele tömbelekçilerin davula vuruşlarına, türkülerine bayılırdım. Kim bilir kaç kez babam, tömbelekçiye bahşiş verirken, ondan izin alarak bir iki saniye de olsa bana da tömbelek çaldırmıştı. Çocuksu mutluluğun tadına doyamazdım o an.

Lise yıllarında yanılmıyorsam bir kez de biz tömbelekçi olduk. Ben, Hacı Hasan Kahveci, kardeşlerim; Selahattin, Halil, amcamın torunları; Fahri, Mustafa düştük yola. Sağlık köyünden Görele'ye doğru ineceğiz. Yapca mahallesini dolaşarak, Çanakçı yolundan Hebüllü'ye çıkacağız.

Şimdi yerinde yeller esen ilk eve, Alacanlı'da Ferhat'ın evine geldik. Tömbelek benim boynumda. Türküyü bir ben söyleyeceğim, bir Hacı Hasan. Selahattin'le Halil'in ellerinde okkalı birer yaş alma değneği. Fahri'de para torbası. Mustafa'da lüks lambası…

Tömbeleğe bir iki vurduktan sonra türküye girdim: "Ekim hüküm ekim büküm/ Sırtımdaki davul yüküm/ İki gözüm beyefendi/ Sifti selamünaleyküm." Sonra ara nağme… Ardından Hacı Hasan: "Ne uyursun ne uyursun/ Bu uykudan ne bulursun/ Kıl namazı tut orucu/ Ahrette mekan bulursun."

Üçüncü türküye gerek kalmadı. Kapı açıldı yavaşça. Aralıktan bir el uzandı. Hacı Hasan uzanan elden aldı parayı. Kapı kapandı. Lüks ışığında Hacı Hasan'ın elindeki paranın başına üşüştük. İlk işimiz, kaç kuruş olduğunu merak ediyorduk; bir liraydı. Lira az ötedeki Bekir amcanın evine gelene dek dolaştı elden ele…

Sonra Bekir amcadan başlayarak Kapça mahallesine aşağıya indik. Çoğunca on kuruş, on beş kuruş, yirmi kuruş, yirmi beş kuruş veriyorlardı. Kaç kuruş olursa olsun aynı özenle alıyorduk verilenleri.

Veligil mahallesinden geçerek Çanakçı yoluna saptık. Sağlık köyü yol ağzının yanında Kemal Bıçakçı'nın evi vardı. Merdivenleri çıkarak kapının önüne geldik Hacı Hasan'la. Aynı girişle iki türkü söyledik. Kemal amca derin uykuda olmalı… Tömbeleğe bir iki vurduktan sonra "Şekerim var ezilecek/ İnce bezden süzülecek/ Ver beşimi gideyim/ Çok yerim var gezilecek." Kemal amca kapıyı açtı, "Çocuklar hoş geldiniz" dedi, bir lira verdi.

Bu arada bizimkiler, Kemal amcanın kapısına bir şelek süt elması bulmuşlar, tüm ceplerini elmaya doldurmuşlardı. Hebüllü'ye süt elması yiye yiye, amcaya dua ede ede çıktık.

Topbaş amcanın köpeği daha kapıya varır varmaz saldırdı bize. Topbaş amca uyanıkmış, pencereden, "Uşak, gaçın, it sizi yer" dedi. Tam o sırada elma yaşı itin beline indi. Hayvan çığıra çığıra kaçtı. On kuruş koparabildik Topbaş amcadan.

Son evdeyiz, Kâhyagilin evi. Davula vuruyorum, bekliyorum Hacı Hasan'da tık yok, bi daha vurdum: "Evlerinin önü takla bakla" dedi. Gene ses yok. Uyku sersemi olmuşuz. Tokmağı indirdim başına Hacı'nın. Can havliyle, "Güvercinler atar takla" dedi. Gerisi geldi…

Her tömbelek sesi o günlere götürür beni…

EVLERİNİN ÖNÜNDE-1

Yöremizdeki manilerin kimileri, "evlerinin önü, evlerinin önünde, ev yaptırdım, evleri, evin üstü, evlerinin arkası" gibi kalıplaşmış sözlerle başlamaktadır.

Genelde; sevi, ayrılık, özlem, yakınma, sitem gibi ana duygunların işlendiği manilerde bu sözlerin işlevi anlamın, amacın yoğunlaştığı son iki dize için uyak, çağrışım oluşturmaktır.

1970'den günümüze dek derleyerek oluşturduğum Görele manileri dosyamda yer alan bu tür mani sayısı yüzü geçti. Bunların çoğunun Görele'de, Görele'nin köylerinde üretildiği biçim, uyak, sözcük özelliklerinden anlaşılıyor. Çok az sayıdaki maninin de başka bölgelerden geldiğini benzer özelliklerden yola çıkarak anlayabiliriz.

Önce yakın çevremden, sonra kaynak olarak belirlediğim kişilerden, belli yıllarda da öğrencilerimi ödevlendirerek derledim (derliyorum) manileri. Görele'nin tüm köylerinden örnekler var bu ürünlerin içinde.

Şiirsel olarak çok başarılı örneklerin yanında bu alanda deneyimi olmayanların söylediğini düşündüğümüz ürünler de yok değil.

"Evlerinin önünde" kalıbıyla oluşturulan manilerden seçtiklerim:

Evlerinin önünde
Saru çiçek ararım
Sana darılmam gülüm
Gaderime yanarım

Evlerinin önünde
Var iki biberliği
Hep mi sana verildi
Dünyanın güzelliği

Evlerinin önünde
Atladım darılığa
Gız ben senin yüzünden
Galdıma sarılığa

Evlerinin önünde
Fırın garışdurudum
Almayacakdın beni
Niye aluşdurudun

Evlerinin önünde
Vardır oturma yeri
Ya ben kimi seveyim
Sarugız şimden geri

Evlerinin önünde
Budadım daraglığı
Canlarımı sıkıyu
Yarimin ıraklığı

Evlerinin önünde
Puru eşerim puru
Aldı geddi yarimi
Garadeniz vapuru

Evlerinin önünde
Vardır kirez ağacı
Gendüne acımazsan

Güzelim bana acı

Evlerinin önünde
Ihlamur ağaçları
Selam götür yarime
Yedi dağın guşları

Evlerinin önünde
Bi ufacuk çiti var
Gidiceğem yanına
Bi alaca iti var

Evlerinin önünde
Çıtıruk fidesi var
Haydi gidelim desem
Benimle gidesi var

Evlerinin önünde
Var bezelne bezelne
El gizim vermiyu
Delü delü gezene

Evlerinin önünde
Sıra sıra ocaklar
Hatıra gelsin gülüm
Ettiğimiz gucaklar

Evlerinin önünde
Dikenler toplaşıyu
Benim sevdiceğime
Ne giyse yakışıyu

Evlerinin önünde
Oy çınarım çınarım
Alamazsam yarimi
Ahredde de yanarım

Evlerinin önünde
Oy pelidim pelidim
Ne yapalım güzelim
Sen benim değilidin

EVLERİNİN ÖNÜNDE-2

Evlerinin önünde
Harga basarım harga
Bana türkü yakıyu
Kenefden çıkmış garga

Evlerinin önünde
Dut vardur parmak parmak
Sen orada ben burda
Sararduk olduk yaprak

Evlerinin önünde
Pelit budarım pelit
Gelmeyen gâvur olsun
Sen pencerenden el et

Evlerinin önünde
Sıra sıra bandıklar
Alıcağam giz seni
Para etsin fındıklar

Evlerinin önünde
Dana yayarım dana
Ayırdı felek bizi
Gezerük yana yana

Evlerinin önünden
Cumağa günü geçdim

Sevdiğimin elinden
Ömür ayranı içdim

Evin önü merekdür
İçi dolu gelekdür
El gizi benim neyim
O da neme gerekdür

Evlerinin arkası
Gapgara bi taflanlık
Aşamüstü beklerim
Çık artuk ortaya çık

Evlerinin yanları
Gizil gül fideleri
Ne dedim de darıldın
Bi düşün geceleri

Evleri yeşil boya
Çitin rengine uymuş
Gizli gonuşuyuduk
Bütün gomşular duymuş

Evinin gapısında
Var bi eski şırana
Sana dedüklerimi
Gız söleme anana

Evleri cami yanı
Otur canımın canı
Eğer seni alursam
Bağışlarım cihanı

Evlerinin önünden
Kerem geçiyu Kerem
Baban cennete gider
Öpsem seni bi keren

Evlerinin üstünde
Baca açarım baca
O benim sevdiğimi
Alıcak mıyım aca

Evinin o yanında
Garatavuk okuyu
Bekar gızların teri
Susam gibi kokuyu

Evleri önü üzüm
U yarda vardı gözüm
Haber verdim gelmedi
İmansıza var sözüm

Ev yapdudum alçak mı
Direk vurulacak mı
Giz babanın evinde

Daha durulacak mı

Ev yapdudum yapdudum
Geniş pencereleri
Gocana arka çevir
Cumağa geceleri

Evde ekmek yemedim
Yaluda yerim diye
Hemen geldi Ulusoy
Haydi gidelim diye

Evin üstü hartama
Damla damlıyu damla
Bi dur yolun başında
Gonuşalım bi hamla

Evin üstü hartama
Tekinin ki kiremit
Gız babağan evine
Atıcağım diremit

Evlerinin içinde
Durulmuyu damladan
Gelinin işliceği
Görülmüyu yamadan

Evlerinin o yanda

Kendir var ocak ocak

Bana eddüklerini

Allah sana soracak

Evinin o yanma

Merek yaparım merek

Uzak düştü aramız

Bize telifun gerek

EVLERİNİN ÖNÜNDE-3

Evlerinin arkası
Yola bakıyu yola
Ellere inadiye
Gel girelim gol gola

Eve serdim keçeyi
Annamadım gerçeği
Gızlar gülün dalıysa
Oğlanlar narçiçeği

Evinin saçağından
Saru buzlar sarkıyu
Perdenin arkasından
Yavrum bana bakıyu

Evinin altı ahur
Bi inekle bi dana
Almadı mendilimi
Gezerim yana yana

Evinde el demeni
Yarma çekiyu yarma
Dinin imanın varsa
Yavrum sen ona varma

Ev sübürür toz eder
Giz olana göz eder

Olanın ne suçu var
Ne ederse giz eder

Evleri gaşumuzda
Yangusu başımuzda
Bu naşı ayrulukdur
Gencecik yaşımuzda

Evleri var tam değil
Penceresi cam değil
Bugün yarimi gördüm
Ölürsem de gam değil

Evlerinin önünde
Dana yayarım dana
Ayırdı felek bizi
Gelemedük yan yana

Evleri gayalıkta
Yar sevdim aralıkta
Hemen de sevilir mi
Böyle galabalıkta

Evleri var üst başta
Çaruğum galdı daşda
Gidin söylen yavruma
Galmadı akıl başta

Ev yanları çeşmelü
Eğilip su içmelü
İkisi birden olmaz
Birisinden geçmelü

Evin önü gızulcuk
Yaprakları gıvırcuk
Yeter ağladdın yeter
Güldür beni azıcuk

Evinin başlarından
Odun daşırım odun
Bakmadın bana gülüm
Beni vereme godun

Habu yeni evimiz
Çifte bayraklı olsun
Beni alıcak uşak
Biraz topraklı olsun

Evin arka yanından
Bayırları aşarsın
Kırk yıl geçti aradan
Hep içimde yaşarsın

Ev yandaki fırında
Darı gurutamadım
Gocadım çökdüm ama

Onu unutamadım

Evlerinin çatması
Kesdene ağacından
Doyuramadım seni
Ölmüş var mı acından

Evleri dere yanı
Serin oluyu serin
Heç aklımdan çıkmıyu
Hau çakır gözlerin

Evinin arkasında
Darı toplarlar darı
Bi yolunu bul da gel
El duymadan okarı

Evinin arkasında
Darı toplarlar darı
Girdi ya ganımıza
Bi cazu gocagarı

Evleri yalı yanı
Otur canımın canı
Köy bi ariye gelse
Ganduramaz babanı

Evlerinin o yanı

Merevucan dikeni

Kör olsaydı gözlerim

Görmeseydim ben seni

EVLERİNİN ÖNÜNDE-4

Gaşudadur evleri
Pencereden el eder
Dayanmaz buna yürek
Gel buriye gel eder

Evleri dört odalı
Daha yeni dasdarı
Girdi ya aramıza
Suradsız gocagarı

Evleri dört odalı
Çatmasında cecimi
Almadı megdubumu
Dağladı ya içimi

Evinin çatmasında
Çifte çifte tüfeği
Aramile bulunmaz
Onun gibi erkeği

Evinin önlerinde
Yidün biçerim yidin
Bırakdın düzde beni
Temüz ganıma girdin

Gaşların başlarına
Goca ev yap ulu mu

Bu ne güzellik Tanrım
Güzele tapulu mu

Ev yanda şıranada
Ezsin üzümü ezsin
Beni almayan uşak
Delü depelek gezsin

Ev yandaki olugdan
Su akar bacak gibi
Gözleri boncuk boncuk
Dişleri çakmak gibi

Evin gapılarmda
Harar örüyu harar
Sen orada ben burda
Ömrümüz neye yarar

Evin gapılarında
Harar örüyu harar
Ya beni seç ya onu
Sen de ver artuk garar

Evin arka yanına
Bi kirez dikeceğim
Baldan daddu sevdiğim
Benim kiraz çiçeğim

Evlerinin önünde
Aksın gırmızı ganım
Seni gördüğüm yerde
Çıkıveriyu canım

Evleri dere yanı
Otu canımın canı
Guralım yuvamızı
Yola getü babanı

Ev yapdumuş tamı yok
Pencerede camı yok
Almış bi sünepiyi
Tasası yok gamı yok

Evin arkalarında
Oynuyu kertenkele
Perçemliye bakmadım
Nası bakarım kele

Evinin penceresi
Gapakludur kapaklu
Gönlüm çekmiyu ama
Babaçuğu topraklu

Evin gapısı hanman
Gurulsun düğün dernek
Kırk yıl oldu saklarım

Mendili benek benek

Evin gapısı harman
Harman atıyu harman
Eller düğün ediyu
Bizimkisi ne zaman

Evin gapısı harman
Harman atarsın harman
Gı yalvarı yalvarı
Bende galmadı dermen

Evleri saru boya
Geç gaşusuna otur
Gönlün yoğise bana
Gösüme hançer batur

Evleri saru boya
Yaldır yaldır ediyu
Üç yıldır gonuşuyum
Şimdi ele gidiyu

Evleri saru boyak
Parlıyu güneş gibi
Gülüm dedim olmadı
Sevicem gardeş gibi

Evinin arkasında

Ayvalar sararıyu

Ne dedim de darıldı

Bana ne gararıyu

Yeni yapmış evini

Donatmamış içini

Canımsın sen ganımsın

Gönlümün güvercini

FINDIK ATTIM HARMANA-1

Bin bir umutla, gelecek yıl daha iyi olur beklentileriyle bahçelerde fındık toplanılan bu günlerde; fındıkla ilgili duyguları, düşünceleri, derlenen bilgileri aktaracağız.

Fındık, palamutgillerden, kuzey yarım kürenin ılık yerlerinde, yurdumuzun en çok Doğu Karadeniz Bölgesinde yetişen (Giresun-Ordu-Trabzon) ağaççık ve bunun sert kabuk içinde bulunan yağlı-nişastalı ürünüdür. (Corylus Avellana) Anadolu'nun yerli bitkisi olan fındığın on beş kadar çeşidi vardır. Günümüzde üretimi yapılan fındık çeşitleri Anadolu'da yabani olarak yetişen Corylus Avellana, Corylus Maxma, Corylus Pontika türlerinin melezleridir.

Giresun'da binlerce yıl önce (on bin yıl) fındık olduğunu mühendis Mehmet Öztürk, bulduğu fındık fosilleriyle kanıtlamıştır. Romalı, doğa bilginlerinden Pilinius, fındığın Yunanistan'a Doğu Karadeniz kıyılarından geldiğini belirtir. Türkiye'den başka Çin'de, İran'da, Bağımsız Devletler Topluluğu'nda, İtalya'da, İspanya'da A. B. Devletleri'nde de öteki üretici ülkelerin fındığından çok üstündür. Dünya fındık üretiminin yüzde yetmişi bizim ürettiklerimizdir.

Fındık orta boylu (3-6 m) bir ağaçtır. Görele'de fındık ağacı yerine "fındık dalı", "üğüm dalı" sözü kullanılır. Fındık çeşidine göre dallar dik ya da sarkık olabilir. Fındığın yaprakları yuvarlakça, oval ya da yürek biçiminde, yaprak kıyıları çok hafif dişlidir. Fındık kışın çiçeklenir. Uzunca, helezonik çiçeklerdir bunlar. "Püs" adıyla anılır. "Püs görünüyü", "çok püs var" sözleri çiçeğin olduğunu anlatır. "Püs tüttü" sözü de tozlaşmayı.

Fındık çiçekleri bir evciklidir. Erkek çiçeklere "püs" dendiği gibi dişi çiçeklere de "gül" denir. "Gül" sözcüğünün kullanılması renk ilişkisindendir. "Püs" sözcüğünün kullanılması da biçim ilişkisindendir. Çünkü dilimizde yaygın olarak kullanılan "püskül" sözcüğü vardır. "Püskül" sözcüğü ayrıca yöremizde "çokluğu" da anlatmak için kullanılır. Örneğin "fındık püskül gibi" sözü, fındığın çok olduğunu anlatmak için kullanılır. Fındığın erkek çiçekleri püskül, dişi çiçekleri tomurcuk biçimindedir. Dişi çiçeğin tepesinde iki çift kırmızı iplik, alt tarafın da gelişerek fındığı oluşturacak kadehçik vardır Fındık meyveleri kadehçiğin içinde gelişir.

Fındık ağaççıkları soğuğu, rüzgârı sevmez, Don tehlikesi olmayan yıllık sıcaklık ortalaması 5-16 derece arasında bulunan korunaklı, nemli yerlerde iyi ürün verir. En iyi ürün verdiği yerler yıllık yağış tutarı 750 ile 400 milimetre arasında olan yerlerdir. Ürünün üstün düzeyde olgunlaşması için yağışların kızarma dönemine dek bol olması, fındık kızarmaya başladıktan sonra da havaların yağışsız, sıcak geçmesi gerekir. Bu fındığa özgü bir özelliktir. Üretici fındık bahçesine, en uygun bilimsel yollarla emek verse de, doğaya, hava durumuna bağlıdır bir anlamda bol ürün alma.

Genelde gözlemlerimiz fındığın bir yıl bol ürün, bir yıl az ürün verdiğini gösteriyor. Bunun nedeni; iklim koşulları, bahçe bakımı, gübreleme, fındık ağaççıklarının yaşlılık durumu olmalıdır.

Görele'de çoğunlukla atadan kalma yöntemlerle üretim yapılmaktadır. Fındık (kökleme) dikimi, budama, gübreleme, ilaçlama bilimsel anlayışlardan uzaktır. Toprak çözümleme yok denecek denli azdır.

FINDIK ATTIM HARMANA-2

Her üretici belli giderler karşılığı fındık bahçesine gübre atmakta, ilaçlama yapmakta, kireç dökmektedir. Ancak toprak çözümlemesi genelde yapılmadığından, özellikle toprağın gübrelere, kirece gereksinimi var mıdır, yok mudur, hangisine ne kadar vardır gibi bilinç gerektiren davranış kimin umurunda. Komşu, komşuya göre gübreleme yapıyor, kireç atıyor, ilaç vuruyor. Çoğu komşuya göre gübreleme yapıyor, kireç atıyor, ilaç vuruyor. Çoğu "Komşu yapıyor, ben de yapayım, ayıp olmasın." anlayışıyla yürüyor işler. Biraz da moda gibi bir şey, alışkanlık gibi.

İşin özünü araştırarak, bilinçli olarak çalışan varsa beri gelsin. Yıllar önce fındık bahçesine kasa kasa hamsiler dökülürdü. Bırakılırdı öylece, ocağın dibine. Bir koku, bir koku sormayın gitsin. Dayanılmaz kokular sarardı yolu yapağı. Kargalar bayram ederdi.

İlk ilaçlamaları devletin yaptırdığını anımsıyorum. Görevliler köy köy motorlarla DDT vurmuşlardı. Zararlılara karşı ilk kez ilaçlama yapılıyordu. Çokları şaşıp kalmışlardı böyle bir şeyin olabileceğine. Bir hafta kadar inekler, koyunlar salınmadı bahçelere. Örümcekler, kelebekler, yılanlar, sıçanlar, böcekler, kuşlar, kurbağalar, balıklar da etkilenmişlerdi. O yıl nedense bol ürün olunca fındıkta delik, koruk azalınca inanıldı ilacın gücüne. O yıldan sonra fındığın doğumunun bol olduğu her yıl ya kuru ya da sulu olarak ilaçlama yapılmaktadır. Bahçede fındık böceği (zararlısı) olsun olmasın.

İlk zamanlarda toz ilacın etkisini anlamak için koklayanlar, azıcık yutanlar, gözlerini yakanlar olmadı değil ama sonun da başı dönenler, gözleri yananlar derelerdeki göllere dalınca, eve gidip ayran, yoğurt içince atlatıverdiler tehlikeleri.

Kireç atma modasının ilk çıktığı yıllar, üreticilerimizden çoğu kulaktan duyma bilgilerle kireç atıyorlar bahçelere. Kimileri kireçle derelerde balık avladıklarından, evlerde badana yaparken ellerini yaktıklarından az biraz kuşkulanıyorlar: "Bahçeyi yakarım sonra da." Çok fındık alma hırsıyla ocakların dibine kireci basan kimi üreticilerin bahçelerindeki üğümlerse kurumanın, şok olmanın etkisini on, on beş yılda atabilmişti. Bilinçsiz gübrelemenin, kireçlenmenin,

ilaçlamanın zararlı olduğu gerçeğini görecek üreticiler ama daha çok yıl var o günlere.

Fındık denizden 800 m. yüksekliğe kadar ürün vermektedir. En yüksek verim denizden 250 m. Yüksekliğe kadar olan alanlardan elde edilir.

Fındık ocağından alınan fideler (köklemeler) daha önceden hazırlanmış dikim için kuyuları kazılmış yerlere beş altı tanesi bir kuyuda olmak üzere dikilir. Ocakların arasındaki aralıkların iyi ayarlanması gerekir. Aralık az olursa büyüyen dallar birbirine zarar verir. Bahçe, bahçe olmaktan çıkar, ormana dönüşür. Dallar birbirine gireceği için fındık toplamak da zorlaşır. Bahçe verimsiz olur çıkar sonunda.

Fındık köklemeleri dikildikten üç dört yıl sonra tek tük fındık vermeye başlar. Dallar ancak on beş yıldan sonra tam verimli olur. Bakımı iyi olan fındık dallarından elli atmış yıl bol ürün alınır.

FINDIK ATTIM HARMANA-3

Fındığın en değerlisi tombul fındık (yağlı fındık)tır. Sivri fındık, palaz fındık, kuş fındığı, badem fındık, kara fındık, kürek fındığı Görele'deki öteki fındık türleridir. Fındık bahçelerinin tümüne yakını tombul fındıktır. Sivri fındık azdır. Üreticiler sivrileri sökerek yerine tombul dikmektedirler. Öteki türlerse bahçelerde tek tük, bir çeşni olarak bulunur. Kuş fındığından çerez ayrılmaktadır. Kürek fındığı da aynı amaç için bulundurulur bahçede.

Yöremizde "yabani fındık" sözü yerine "ham fındık" sözü kullanılır.

FINDIK FISTIK PARASI

Türk Dil Kurumu'nun Türkçe Sözlüğünde (1992) fındık karşılığı olarak şunlar yazılıdır: "Fındık: is. Far. funduk Yun. pontikus bot. 1. Kayıngillerden kuzey yarımkürenin ılık yerlerinde daha çok Doğu Karadeniz bölgesinde yetişen bir ağaççık (Corylus Avellana). 2. Bu ağaççığın sert bir kabuk için de bulunan yağlı, nişastalı ürünü."

İsmet Zeki Eyuboğlu, Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü (1995) adlı yapıtında fındık sözcüğünü şöyle açıklar: "Fındık, es an Pontus (deniz ülkesi) tan fındık (SYB).

İlkçağda, Karadeniz'in kıyılarına gelip yerleşen, alışverişle uğraşan Grekler, fındığı 'karüa pontika' (Pontus cevizi) adıyla Batıya götürüp satarlardı. Fındık da böylece Pontus'tan gelen anlamında pontika/pontik adını aldı. Arap yazılarında 'p' sesi 'f' ile karşılandığından pontik/tontik-funik- funduk- fındık biçimine girdi.

Alm. aHsselnuss, fr. noisette, ispt. avellana, iti. hazelnut, fars, fonduk, ar. bunduk, latnux…"

Fındık sözcüğü İngilizcede lektokarion, Tatarcada citlevük, Kaşgarlı Mahmut'un anıt yapıtı Divan-ı Lügat-it Türk'te ise kasık biçimindedir.

Türkçe'de fındıkla ilgili olarak kullanılan sözcükleri sıralayalım:

Fındık altını: Osmanlı İmparatorluğu döneminde, kenar süsleri fındığa benzediği için bu adla anılan altın.

fındık altını: (mec.) Küçük ve değerli şey.

fındık biti: Kırıkkanatlılardan fındık kurdu dediğimiz kurtçukları nedeniyle fındık ürününün en büyük düşmanı olan uzun gagalı böcek (Balaninus Nucum)

fındık biberi: Küçük, kırmızı acı biber.

Fındık faresi: (Fındık sıçanı, montik, fontik), küçük cins sıçan (Mus Musçulus)

fındık kabuğunu doldurmaz: Önemsiz, değersiz iş, söz.

fındık kurdu: Fındık bitinin fındığın içine yerleşerek orada gelişerek, fındığın dökülmesine neden olan kurtçuğu.

Fındık kurdu gibi: Ufak tefek, canlı, devingen.

fındık kuklası: Dantel, işleme yapılan en küçük kukla.

fındık yuvası: Tombul ellerin üst yüzünde, parmak diplerinde görülen çukurlar.

fındık sepeti: Fındık toplanan sepet.

fındık çuvalı: Fındık taşınan harar (büyük şelek).

fındık çuvalı: Fındık konulan çuval.

fındık şeleği: Fındık taşınan şelek (Harardan küçük).

FINDIK ATTIM HARMANA-4

fındık çubuğu: Fındık dalı (genç sürgün)

fındık çubuğu: Şelek, sepet yapmak için kesilen fındık dalı. Buna çıkıntı çubuğu denir. Daldan şelek örülecek parçalar kesilerek ayırmaya da "çıkıntı çıkarmak" denir.

fındık harmanı: Fındık kurutulan alan.

fındık soyma: Fındığı talaşlarından ayırma işi.

fındık soyma imecesi: Fındığı talaştan ayırma imecisi.

fındık helvası: Fındıktan üretilen helva.

fol olma: Fındığın olgunlaşmaya başlayarak kapsülünden (yeşil talaşından) ayrılması, kapsüle yapışık olmaması.

başak: Fındık toplanmış bahçede kalan, gözden kaçan fındıklar.

başakçı: Başak toplayan, başağa giden kimse.

başak etmek: Başaklan toplamak.

başaklamak: Başakları toplamak. Bu sözcük, fındığın az olduğu yıllarda fındık toplamak anlamında da kullanılır.

fındık sermek: Fındıktan harmana yaymak.

Ocak: Dört beş fındık dalının bir arada bulunduğu fındık kümesi.

Fındık suyu: Görele'nin Bozcaali mahallesinde bir kaynak suyu.

fındık ocağı: Fındık ağaçlarının dördünün beşinin birlikte bulunduğu birim.

fındık randımanı: Fındık verimi, iç fındık oranı.

fındık kabuğu: İç fındığı saran sert kabuk.

fındık içi: iç fındık

fındıki: iç fındık rengi.

fındıklık: Fındık bahçesi.

fındıklı: Küçük kareli kumaş.

fındık: Kurşun tanesi.

fındık: Hileli zar.

fındık: Erbezi

fındık: Çalıntı otomobil.

fındıkçı: Fındık üreterek satan kişi.

fındıkçı: Fındık ticareti yapan, fındık alarak satan kişi.

fındıkçı: Cilveli.

fındık dişi: Büyük azı dişi.

fındık burun: Küçük burun.

fındık kurdu: Ufak tefek kadın.

fındık ateşi: Çubuğun ucundaki lüleye tütünün yanması için konulan ateş.

fındık kırmak: Çapkınlık yapmak.

fındıkçılık: Fındık üretimi yaparak geçimini sağlama.

Fındıkkıran: Fındık ve benzeri yemişlerin kabuğunu kırmaya yarayan araç.

Fındıkkıran: İki perdelik üç tablolu bale. Müziği Çaykovski'nindir. Türkiye'de ilk kez 1968/1969'da Ankara Devlet Opera ve Balesi tarafından sergilendi.

kötmek (kotmak): Kuru fındık ağacının kökü, ağaç kökü.

delik: Kurtçuk tarafından delinmiş fındık.

koruk: İçi boş fındık.

dozilik: Yaş sivri fındığın tabanının (geniş kısmının) ortası delinerek, delinen yere bir çöpü (sapı) sıkıca sokarak saptan parmak ucuyla çevirerek tepside atarak fındığı döndürme oyunu. Bu oyun için yapılan fındık.

FINDIK ATTIM HARMANA-5

karamuk: Bir fındık haftalığı çeşidi.

karamuk: Fındık bahçelerinde yetişen yabanıl bir bitki. Küçücük meyvelerini (düdeklerini) çocuklar patlanguç içine koyarak oynarlar.

püs: Fındığın erkek organı, pürçek.

püs tütmek: Fındık püslerinin tozlaşması.

uç kurusu: Hastalık sonucu kurumuş fındık ağacının uçları.

uc kurusu: Fındık dallarının uçlarını kurutan bir hastalık.

tirmit: Fındık mantarı, mantar. Fındık bahçelerinde kendiliğinden yetişir

tavuk tirmidi: Kovu sarı renkli fındık mantarı.

sütlü tirmit: Fındık bahçelerinde kendiliğinden yetişen acımsı mantar.

çeç: Kabuğu, kavuslu, talaşı ayrışmış, tablasından soyulmuş fındık.

kavsul: Kuruyunca talaş durumuna gelen fındık kabuğu.

fındık talaşı: Fındığın en dış kabuklarının kurumuş durumu. Kimi zaman yakacak kimi zaman da ahırdaki hayvanların altına serilerek yararlanılır.

çeç fındık: Talaştan ayrıştırılmış fındık.

çiftleme: İkili fındık.

tekleme: Tek fındık.

üçleme: Üçlü fındık.

dörtleme: Dörtlü fındık.

beşleme: Beşli fındık.

topur: Beşten çok fındık kümesi.

çili fındık: Çimlenmiş toprakta yeşermeye başlamış fındık.

ikiz fındık: Birbirine yapışık fındık.

ikiz fındık bulmak: İkiz fındık bulanın ikiz çocuğu olacağına inanılma durumu.

fındıklı: Fındıktan yapılan pasta çeşidi.

fındık zoka: Olta iğnesinin kurşun bölümü fındık biçiminde dökülmüş zoka.

Fındık serpmek: Osmanlı döneminde savaşta tüfekle topluca ateş etmek.

Fındık: doğal metal özellikle altın kütlesi

Fındık: Soyadı.

Fındık: Şırnak'ın Güçlükonak ilçesine bağlı bucak.

fındık tavuğu: Avrasya'nın ılıman, soğuk ormanlarında yaşayan yerleşik ve hepçil kuş.

kurtarmak: Fındık toplama işinin tamamlanması.

bitirmek: Fındık toplama işinin tamamlanması.

yoğurt: İç bağlamamış fındık.

döşürmek: Toplamak.

fındık döşürmek: Fındık toplamak.

dal eğmek: Toplamak için fındık dalını aşağıya doğru çekmek, eğmek.

grevu: Fındık dalını aşağıya doğru çekmek için kullanılan araç.

gül: Fındık çiçeği.

üğüm: Fındık dalı.

Fındıklı: 3. Ahmet döneminde bastırılan bir tür altın sikke.

Fındık rubiyesi: Fındık altınının dörtte biri değerinde altın sikke.

Fındıkoğlu: Zivaeddin Fahri (yazar).

Fındıklı: Rize'nin ilçesi.

FINDIK ATTIM HARMANA-6

Fındıklı: İstanbul'da Boğaziçi'nin Avrupa yakasında semt Salıpazarı-Kabataş arasında.

Fındıklı: Trabzon'un Arsin ilçesinde bir belde.

Fındık midyesi: Necula cinsinden yumuşakçaların genel adı.

fındık çubuğu gibi: İnce, düz, uzun.

fındık fıstık parası: Çok az, önemsiz para.

Emret, fındık kabuğuna gireyim: Emret, en zor isleri yapayım.

Elin tavuğu ele kaz, fındığı da koz görünür. (Atasözü)

paldır biçmek: Fındık bahçesindeki yabanıl otları kesmek.

fındık gibi: Çok genç, çok güzel.

fındık kabuğunu doldurmaz: Önemsiz.

BURNU FINDIK

Fındık kimi zaman benzetme amacıyla kimi zaman bahçelerin geçmişini duyumsatan anılarıyla, kimi zaman sevilerek yenen bir meyve oluşu nedeniyle manilerde, türkülerde, şarkılarda, şiirlerde yer alır. Fındığın sanat ürünlerinde yer alışı salt bölgemiz için geçerli değil öteki bölgelerimiz için de geçerlidir.

Fındıkla ilgili mani örnekleri:

Görele Tirebolu
Giresun'da konduğum
Bulancak Ordu bilir
Kıymetini fındığın

Hey fındığım fındığım
Dallarına konduğum
Ben sevdim de el aldı
Odur benim yandığım

Eğdim fındık dalını
Gel döşüre döşüre
Ölmeden goydun beni
Menşure teneşüre

Fındık toplayan gelin
Fındık dalda kalmasın
Gel biraz konuşalım
Aklım sende kalmasın

Fındık fıstık olur mu
Ateş yastık olur mu
Sen orada ben burda
Böyle dostluk olur mu

Fındık dalda tekleme
Derdime dert ekleme
Gidiyorum buradan
Gelir diye bekleme

Sıyır sevdiğim sıyır
Fındık gazellerini
Ne yapsam ganduramam

Köyün güzellerini

Fındık dalında direk
Vay sana yanmış yürek
Her dertlere dayandım
Buna da dayan yürek

Fındık serdim harmana
Sevdalandım ben sana
İkimizin derdini
Yazdıralım romana

Fındık imecisinde
Üç şelek fındık soydum
Dönüp bakmadı bana
Yüreğime taş koydum

Büyük ayeser esti
Gelin başak edelim
Seven seveni alsın
Kini yasak edelim

Büyük sivri dalları
Aşağı eğilmiyor
Olmaz demiş babası
Hiç de laf denilmiyor

FINDIK ATTIM HARMANA-7

Türkülerimizde de sıkça yer verilir fındığa. Bu ürünlerde fındık benzetme öğesi olarak kullanılır. Ünlü bağlama ustası, halk müziğinin unutulmaz adı, Cumhuriyet döneminin halk şiirindeki üç büyüğünden biri Neşet Ertaş "Çırpınıp da Şan Ovaya Çıkınca" türküsünde şöyle yer verir fındığa:

Seni saran âşık neylesin malı
Yumdukça gözünden döker mercanı
Burnu fındık ağzı kahve fincanı
Şeker mi, şerbet mi bal Acem kızı

Giresun'umuzun ünlü türküsü "Bir Fındığın İçini" baştan sona fındık türküsüdür.

Bir fındığın içini
Yar senden ayrı yemem
Bugün gördüm yarimi
Öldüğüme gam yemem

Aldır aslanım aldır
Al yanakların baldır
Kınalı ellerinle
Beni uykudan kaldır (Kavuştak)

Fındık toplayan gelin
Fındık dalda kalmasın
Gel biraz konuşalım
Aklım sende kalmasın (Kavuştak)

Fındık dalda tekleme
Kız fistanın ekleme

Yârim gitti askere

Gelir diye bekleme (Kavuştak)

Her ortamda söylenen, sevilen bir Giresun türküsüdür "Yine Yeşillendi Fındık Dalları."

Yine Yeşillendi fındık dalları

Acep ne olacak yârin halları

Dalgalanıyor pembe şalvarı

Kız allan pullan gel gel yanıma

O beyaz kolları dola boynuma

Tabya başında üç kız yan yana

İçlerinden biri şiişt dedi bana

Nur olsun seni doğuran ana

Kız allan pullan gel gel gel yanıma

O beyaz kolları dola boynuma

Bu araştırmanın başlığı çok sevdiğim, zaman zaman kendi kendime içlenerek söylediğim, TRT türkücüsü İbrahim Can'ın çok güzel seslendirdiği bir Görele türküsünün adıdır: "Fındık Attım Harmana."

FINDIK ATTIM HARMANA-8

Çoğu türkülerde olduğu gibi bu türküde de sözle ezgi uyumu olağanüstüdür. Ayrılığın sevip de alamamanın hüznü türkünün tüm dizelerine sinmiştir:

"Fındık attım harmana
Kan kırmızı kaybana
Donattılar yarimi
Götürdüler meydana oy oy
Getürdüler meydana

Karşıdan gidiyusun
Güzelim mendil salla
Aldılar mı sevdanı
Ağla gözlerim ağla oy oy
Ağla gözlerim ağla

O siyah saçlarını
Ördüm güzelim ördüm
Gelinlikler içinde
Benim yarimi gördüm oy oy
Benim sevdamı gördüm

Habu geydiğüm kazak
Ermedür ereme
Felek bırak yakamı oy oy
Koyma beni vereme
Koyma beni vereme"

Fındığı türkülerle dile getirdiğimiz bu bölümü bitirirken anımsadığım, yazmasam yazık olacak türkülerden biri de Malatyalı Fahri'nin adıyla özdeşleşen "Sarı Kurdelam Sarı" türküsüdür. Bu ölümsüz sanat ürünün de de geçer fındığımız:

"Sarı kurdelam sarı
Dağlara saldım yari
Tez kurbanın olam aman aman aman
Tez gönder nazlı yari
Ben esmeri fındık ile
Ben esmeri fıstık ile
Ben esmeri badem ile beslerim
..."

İlimizin önemli kültür sanat adamlarından ozan Rahmi Korkut Öğütçü'nün "Fındıkname"si, fındığın edebiyata, şiire yansıyan ilk örneğidir bu araştırma İçin. Gerek fındığın içinde olan ozanlar gerekse fındık çilesini yöremize çeşitli nedenlerle gelerek tanıyan ozanlar bu binlerce yıllık ürünümüzü, bu ürünün çevresinde oluşan yaşam biçimini, insan ilişkilerini, duygularını dökmüşlerdir dizelere. Rahmi Korkut'un on bir dörtlük bir beyitten oluşan Fındıkname'sinden dizeler:

"Ben geçen yıl hayli yazdım fındığın evsafını
Ondan özge var mı bilmem yurdumuzda bir yemiş
Tanrı bahsetmiş bize bu en büyük eltafını
Dünyada fındık denen bu meyve elbet bir imiş."

FINDIK ATTIM HARMANA-9

"Ya fırında kabuğuyla kavrulursa kömbezi,
Her yiyen bir iştihayla almada bu çerezi,
Her nevi macuna rest çekmede fındık ezmesi,
Dünyada fındık denen bu meyve bir imiş.

...

Pehlivan olmak dilersen kullanın fındık yağı,
Dizlere derman verir bulsan da doksanlık çağı
Ondadır zahir, bütün iksir, vitamin kaynağı,
Dünyada fındık denen bu meyve bir imiş.

...

Hasılı yoktur menendi bu cihanda fındığın,
Hiç unutma köylü kardeş beş parasız kaldığını,
Hizmet et ki bahçeye dolsun parayla sandığın
Dünyada fındık denen bu meyve elbet bir imiş.

...

Düşküna, gel sen de ihzar eyle fındık helvası,
Bir kaşık ki, keyf ile yaz halka fındık koşması
Çokça ün saldı, cihana bu muhitin elmesı
Dünyada fındık denen bu meyve elbet bir imiş."

Şiir diliyle ne güzel, ne anlamlı anlatmış fındığımızı ozan Rahmi Korkut Öğütçü (Düşkün). Kimi dörtlüklerini aktardığımız şiirinde; fındığın nitelikleri, yararları, kullanım alanı yansıtılmış, öteki meyvelerden üstünlüğü belirtilmiş.

Ozan Rahmi Korkut Öğütçü'nün bir başka "Fındıkname"sinde de fındığın nitelikleri, fındık bahçelerine yapılması gereken işler, fındığın toplanması, harmana serilmesi, kurutulması, pazara indirilmesi, satılması, sıcacık paraların alınması, alanın, satanın ruhsal durumları, pazarlıklar, sonra binlerce fındık çuvalının iskeleden törenlerle yüklenerek neşe içinde yollanması, anlatılır. Çok ilginç saptamaların

olduğu, eski Giresun'dan izler taşıyan bu şiiri uzun olduğu için buraya alamadığımıza üzgünüz. Değerli okuyucular şiiri bularak inceleyeceklerdir kuşkusuz.

Giresun'un en önemli ozanlarından Bahtiyar ağabeyin, Bahtiyar Dayıoğlu'nun gençlik dönemi şiirlerinden bir "Irgat Türküsü" vardır. Hece ölçüsüyle yazılmış nitelikli, fındık konusunu işleyen önemli bir şiirdir. Bakın hangi duygularla yansıtmıştır yıllar önce fındığı Bahtiyar Dayımoğlu:

"Fındık çokça bu yıl üğümler yerde,
Dal fındıklı bahçe ne güzel Tanrım.
Gelin, kız uyanmış aydın seherde,
Paçkalarda gece ne güzel Tanrım.
Kızlar bahçelerin çiğil sümbülü,
Dağınık saçlarda ekinci gülü;
Çıktılar uykudan boyun bükülü
Öndeki Hatice ne güzel Tanrım."

FINDIK ATTIM HARMANA-10

"Sivri sepetleri süslü boyalı
Kararmış elleri uçtan kınalı
Kızlar sırasına yakın durmalı,
Birer taçsız ece ne güzel Tanrım.

Kimi buğday tenli, kimi ham bakır.
Gözleri ya elâ ya da çamçakır,
Gülüşürler bazı dalı bırakır,
Gülmeler delice ne güzel Tanrım."

II

"Yarışa girdiler bacılıklar bir,
Yarışa girişler ne güzel Tanrım.
Delikanlılardan yardımlar gelir,
Bu yardım edişler ne güzel Tanrım.

Sundukça kızların gümüş kolları,
Kalkıyor üğümler yerden yukarı,
Terlemiş Ayşe'nin nar yanakları,
Ah bu terleyişler ne güzel Tanrım.

Boyalı sepetler doldu doluyor,
Ölçüsüz gülmeler soldu soluyor;
Evvel sepet çözen sarhoş oluyor;
O göğüs gerişler ne güzel Tanrım."

On birli heceyle, yıpranmamış uyaklarla oluşturulan sevgili Dayımoğlu'nun bu güzel "ırgat türküsü" fındığın çok olduğu yılın güzelliğiyle insan-doğa güzelliğini yansıtıyor başarılı dizelerle. "Üğümler yerde, aydın seher, bahçelerin çiğil sümbülü,

dağınık saç, ekinci gülü, uykudan çıkmak, uçtan kınalı eller, kızlar sırasına yakın durmak, taçsız ece, ham bakır ten, buğday ten, çakır göz, dalı bırakıp gülüşmeler, bacılık, yarışa girmek, delice gülmeler, gümüş kol, terleyen nar yanak, sepet çözmek" gibi gerçeğe dayalı imgelerle güçlenen şiir imece, sevinç, sevgi, bolluk, mutluluk görüntüsü çiziyor. Dörtlük sonlarındaki "ne güzel Tanrım" redifi ses olarak da şiirin sevinç, mutluluk yansıtan bütünleyici öğesi olarak da yerinde yoğun duygular içeriyor.

Dayımoğlu'nun "Irgat Türküsü" gerçekten sonsuzca söylenecek, fındık şiiri özelliğiyle türkü sıcaklığını yansıtıyor.

İlhan Demiraslan'ın (1928-1980) "Görele 1966" şiiri. Dayımoğlu'nun "fındık çok" görüntüsünün karşıtı "fındık olmadı" görüntüsüyle oluşturulmuş. Böyle olunca sevincin, mutluluğun, sevginin yerini üzüntü, acıma, mutsuzluk alıyor:

"Bu sene daha çabuk biter odun
Işıklar erkence söndürülür
Kalmadı bıldırın eski sevinci
Köyünde kentinde
Sana yağı da fırladı
Bu sene Görele'de fındık olmadı."

FINDIK ATTIM HARMANA-12

"Bir fındığın için yar senden ayrı yemem
Ne türküler Dürdanem, bıçak gibi.
Kemence misali oynak horan misali deli
Karşılaması var kardeş kardeş oynanır,
Tamzarası var, yeri yeri yerinden oynatır.
Hey gidi Aksu'nun bozbulanık suları
Mayıs geldi mi kader üzre taşlar atılır.
Genç kızlara gelinlik, delikanlılara güveylik.
Yine yeşerdi fındık dallan, Yüzü güldü uşakların.
Top top, deste deste fındık dalları,
Ellere gönüllere serpilir."

Giresun'da edebiyat öğretmenliği yapan Arif Hikmet Par'ın kimi şiirlerinde Giresun'un, denizimizin, hamsimizin, doğamızın, insanımızın görüntüleri vardır. Giresun demek bir anlamda fındık demekse Arif Hikmet Par fındık imgelerini yerleştirecektir şiirine. Yeşeren Dallar bir başka örneğidir bunun:

"Yine yeşerdi fındık dalları,
Yüzü güldü uşakların.
Sis çökmesin üstüne, don vurmasın,
Ocağımızda ateş, yemeğimizde yağ,
Paketimizde cigaradır fındıklarımız.
Bir gelsin sağlıcakla ağustos sıcağı,
Alın terimizde filizlensin dileklerimiz.
Ne bankaların önünde bekleşelim,
Ne ağaların ceplerine baksın gözlerimiz
Bu yıl dallar öyle yüklü.
Çuval çuval yığılacak fabrika önlerinde
Meydanlarda karayağız tanecikler oynanacak.

Güneşe candan verecek kendini yudum yudum,

Bize sağlık bize neşe getirecek fındıklarımız

Acep ne olacak yârin halleri demeyeceğiz

Yar fındık gibi cömert olacak.

Gözümüzde fer, dizimizde kuvvet,

Olgun kayısılar gibi şuruplaşacak."

Ali Avni Öneş'in, Giresun'u, Giresun'daki dostlarını anlattığı "GELİR" redifli çok güzel bir gazeli vardır. Anlattığı dostlarından ilki, fındık olmalı ki gazelin ilk beyiti şöyledir:

"Varımız ve yoğumuz hepsi fındıktan gelir,

Fındık para etmezse dünya bir zindan gelir"

Mehmet Yılmaz Karaibrahimoğlu'da "İşlemeli Oya Alamadım" başlıklı şiirinde şöyle der:

"fındık dalı kuz yerde sucukur gider

eğmeye güç ister kol ister

yeni giysiler özlemiyle

nasıl da oynarlar cambaz örneğin

çönge vücutlarıyla organ çocukları

umutlarının köprübaşlarında

kantarlarda yıkılacağını bilmedin"

FINDIK ATTIM HARMANA-13

Halil Kütük'ün geleneksel mani biçiminden yola çıkarak yazdığı, Giresun'un hak ettiği yeri, yatırımı bir türlü elde edemeyişinin üzüntüsünü yansıttığı "Giresunlum" şiirinin ilk iki dörtlüğünü aktarırsak işlediğimiz konuyla bağlantısı görülecektir:

"Giresunlum nasılsın?
Diye, soranın var mı?
Bağın, bahçen, mekanın
Geniş mi yoksa dar mı?
Giresunlum yarınlar
Aydınlık mı kara mı?
Fındığının fiyatı
Hâlâ sen de yara mı?"

1990 yılında TÜBİTAK ve FİSKOBİRLİK'in katkılarıyla sağlıklı beslenmede fındığın yeri ve önemi konulu panel düzenlenir. Bu panelde "fındık" her yönüyle konu bulur, tartışılır. Panelden geriye kalan çok önemli bilimsel gerçekleri sıralayalım ki fındığımızı önce biz tanıyalım, önce biz bilinçli tüketelim:

"Fındık kan şekerini ve kolesterolü düşürerek kalp ve damar hastalıklarına karşı koruyucu özellikler taşır." (Prof. Dr. Mehmet Pala, Yıldız Teknik Üniversitesi Kimya Mühendisliği Öğretim Üyesi)

Fındığın besin değeri: (100 gr) kalori: 641, protein: % 19.65, yağ % 64, karbonhidrat: % 11.90, nem % 3.02, kül: % 2.80, selüloz: % 181, Vitaminleri: B1 vitamini: 0.20, B2 vitamini: 0.114, B6 vitamini: 0.24, E vitamini: 23.14 Mineraller: (mg) potasyum: 456.40, demir: 4.99, çinko: 2.04, sodyum: 0.28, magnezyum: 146.59, kalsiyum: 127.64, yağ asitleri (%) palmitik asit: 2.96, stearik asit: 0.52, oleik asit: 90.71, lioneik asit: 5.81

Fındık yağının yüzde 90'ı doymamış yağ asidi olan oleik asittir. Son bilimsel çalışmalarda oleik asidin kandaki kolesterolün yükselmesini önlediği saptanmıştır.

Fındığın dengeli beslenmede çok gerekli olan vitaminleri, mineralleri, yağları içerdiği ortadadır. Gerek gelişme çağında gerekse yetişkinlik çağlarında fındık tüketimi yaşamsal önem taşır. Uzmanlar sağlıklı beslenme için günde bir avuç fındık öneriyorlar.

Sağlıklı beslenme için, iç tüketimin çoğalması için bir avuç güslük fındık tüketimi yanında özellikle sıvı yağ kullanımında da şu değişmez ilkemiz olmalıdır:

Ya zeytinyağı tüketilmelidir ya da zeytinyağına çeşitli nedenlerle ulaşılamıyorsa kesinlikle fındık yağı tüketilmelidir.

Toprakla uğraşanlar ürettikleri ürünlerle özdeşleşirler. Çukurova insanına pamuk insanı, Marmara insanına zeytin insanı, Aydın, Manisa, İzmir insanına üzüm incir, kavun, insanı destek yanlış mı olur?

Biz de fındık insanıyız: Bir fındığın içini sevdiklerimizden, dostlarımızdan, arkadaşlarımızdan, konuklarımızdan ayrı yemeyen.

Her gün fındık bahçelerine uğramasak da az biraz fındık üretimini oluruna bıraksak da; püsün tütüşü, fındığın doğumu, güllerin açımı, paldırların biçimi ortak noktalarımızdır.

Hep gününden erken başlarız fındığa. "Erken bitsin şu fındık, erken kurtaralım bahçeyi." demişizdir.

FINDIK ATTIM HARMANA-14

Gün ışığını eğdiğimiz bir dalda fındık toplarken türkülerle karşılamışızdır. Kuş seslerine böcek, seslerinin karıştığı sabah esintileriyle ürperdiğimiz kuşluklarda, çiseli dallarda tekleme, çiftleme, topur aramışızdır. Omuzumuzu hararın ipinin kestiği, dalda, asılan yemeğimize karıncaların doluştuğu olmuştur.

Turşu kavurmalarının, tuzlu hamsi sebzelisinin ardından, yılda fındık toplama günleri dışında üç beş kez yanına uğradığımız, her fındıkta özenle temizlediğimiz suyumuzdan, kanasıya içmişizdir.

Daldan düştüğümüz, sepeti döktüğümüz, ters bir hareketle daha yıllarca ürün verecek güzelim dalı kırdığımız, içimizin de kırıldığı olmuştur.

Fındığa, türküye, söyleşiye, şakaya makaya dalmışken harardaki fındığın yarısını sinsice sarı ineğe yedirdiğimiz olmuştur.

Kırk elli kişilik imecilerde iki büklüm oturarak ama neşeli, ama şakacı konuşmalarla, türkülerle, naralarla, gizli bakışlarla, çaktırmadan gülüşlerle ilk gençlik kaynaşmalarının oluştuğu ortamlarda sepet doldurma yarışmalarına, teeeyyylere karışan silah seslerine, baldan tatlı öğle yemeklerine tanıklık etmedik mi, ortak olmadık mı?

Sayfanlarda harman beklemedik mi? Sayfan yerlerini şenliğe çevirmedik mi? Bastıran yağmurlar harmanı çürütecek, korkusuyla tedirgin olmadık mı?

Çeçleri rüzgârda kürekle savururken iyice yorulduğumuz anlarda alnımızdaki, yüzümüzdeki terleri sildikten sonra tas tas ayranı diklemedik mi?

Ağaçtan çamaşır teknelerinde bile fındık ayıklamadık mı?

Bir yaşam biçimi fındık. Bir gelenek, bir kültür.

Tarihiyle, özellikleriyle, sözlüğüyle, manileriyle, türküleriyle bir yaşam biçimi, bir kültür.

Bir şeyleri hep erteleyen, bir şeyleri hep yarına bırakan ama umudu tüketmeyen çilesiyle, bereketiyle, sevinciyle, tedirginliğiyle, öfkesiyle, bağışlamasıyla, bir yaşam biçimi fındık, fındıkçılık.

Tam on dört haftadır yansıtmaya çalıştığımız, eksikleri bizim yetersizliğimizden kaynaklanan bir yaşam biçimi, başlı başına araştırma konusu bir kültür.

Fındığın öyküsünü yetmişli yılların kağıt 5 Türk Lirasını anımsatarak bitiriyorum:

Fındık toplarken çekilmiş bir fotoğraf. Önlerinde sepetleri üç genç kız yan yana. Fındıkla dolu sepetleri. Soldaki fındık kırıyor sol eli ağzında, sağ eli önde. Ortadaki aynı duruşla fındık kırıyor, sağ eli fındık sepetine uzanmış. Sağdaki gülüyor dünyalar dolusu. İki eli sepetin üstünde, elinde fındık. Üçü de dünya güzeli. Üçünün de yorgunluk izi yok yüzlerinde. Üçü de mutlu, umutlu.

Kaynaklar:

1.Türkçe Sözlük (TDK, 1992)

2.Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (Ö. A. Aksoy, 1976)

3.Büyük Larousse (1986)

4.Giresun Dergisi (Sayı: 102, 82)

5.Manilerimiz (M. H. Göksu 1970)

6.Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü (İ.Z. Eyüboğlu, 1988)

7.Görele Halkbilimi (H. Günay)

FINDIK BAHÇELERİNDE

Fındık Giresun'un başat ürünü. Kadını, erkeği; çoluğu çocuğu üretim ilişkileriyle hiç de azımsanmayacak bir fındık kültürü oluşturuyor yöremizde. Türküler, maniler, deyimler, efsaneler bu kültürün güzellikler sunan çiçekleri.

Fındık imecilerindeki ortaklaşa dayanışmanın benzeri biçimde bireysellikten gelen, yıllar geçtikçe ortaklaşa ürünlere dönüşen bir gelenekten güç alıyor bu çiçekler.

Giresun, Görele insanı, fındık insanı kimi örneklerde şiire, öyküye de konu oldu. İnsanı yaşadığı çevreyle, üretim ilişkileriyle, toplumsal özellikleriyle, davranış biçimleriyle tiplerle, karakterlerle yansıtan romanaysa giremedi.

Yüz yıla yakın süreçte fındıkla ilgili yazı, haber binlerce örnek kondu ortaya. Konuyu çeşitli yönleriyle inceleyen, araştıran yapıtlar yayımlandı.

Okuduklarımı, incelediklerimi saymadım ama fındık söz konusuysa Hasan Öğütçü, Kemal Peker, Ali Avni Öneş en çok konuyu işleyen yazarlar.

Ali Göreci'nin "Fındık Kültürü" ile Murat Taşkın'ın "Geçmişten Günümüze Fındık" yapıtını da anmalıyım.

Görele Lisesi dergisinin 14 Temmuz 1997 tarihli sayısında fındık kültürüyle ilgili "Fındık Dalda Tekleme" başlıklı bir yayımlamıştım. Yazının genişletilmiş biçimi de sonradan Yeşilgiresun'da çıkmıştı. Bu yazı onun son bölümü sayılmalıdır. Fındıkla ilgili iki yüzden çok mani içinden seçtiklerimi aktaracağım. Konuya ilgi duyan okuyucu ayrımına varacaktır. Kemençe manilerinde genelde yerellik çok ağır basmaktayken "fındık manilerinde" yerellikle ulusallığın kaynaştığı görülecektir.

"Evlerinin Önünde", "Kemençemin Üstüne" başlığıyla yayımladığım örneklerdeki ölçü "Fındık Bahçelerinde" başlığıyla yayımladığım örnekler için de geçerlidir. İçinde "fındık" sözcüğü geçen ürünler aktarılmaktadır:

Fındık bahçelerinde

Fırma toplarım fırma

Ben başkasını sevdim

Bana yılışıp durma

Fındık bahçelerine
Fide dikerim fide
Gülüm güneş baddı mı
Dolaş gel bizim çide

Fındık bahçelerinde
Işga keserim ışga
Gencecük yaşlarımda
Düşüdü beni aşga

Fındık bahçelerinde
Bandık biçerim bandık
Geçen yaz fındık yandı
Bu sene de biz yandık

Fındık bahçelerinde
Paldır vururum paldır
Al canımı istersen
Yeter küslüğü kaldır

Fındık bahçelerinde
Guzu yayarım guzu
Çıkdı geldi yanıma
Hau gâvurun gızı

Fındık bahçelerinde
İnek mi yayıyusun
Bu nası çalım gülüm
Adamı bayıyusun

Fındık bahçelerinde
İnek yayarım inek
Gülümden haber geldi
Gözyaşlarım dinecek

Fındık bahçelerinde
Mantar toplarım mantar
Bidon gibi olmuşsun
Çekmiyu seni gantar

Fındık bahçelerinde
Toplarım sütlü tirmit
Beni isdiyecegmiş
Köyde bi gezente it

Fındık bahçelerinde
Var tirmitlik tirmitlik
Benden sana yar olmaz
Ederse böle itlik

Fındığın diplerinde
Ben bi acı mantarım
Nerde bi dert var ise

Uralarda ben varım

Fındık bahçelerinin
Gaşlarında itgülü
Büyük çok güzel ama
Küçük daha sevgülü

Fındık dalları yerde
Bizim bahçemiz nerde
Habu zalim yoksulluk
Godu ya bizi derde

FINDIK BAHÇELERİNDE-2

Fındık toplayan gelin
Fındık dalda galmasın
Gel biraz gonuşalım
Ahım sende galmasın

Fındık dalda tekleme
Gız fisdanın ekleme
Yârin giddi gurbete
Gelü diye bekleme

Fındık çubuklarından
Örüceğem sebedi
Gız sana gelme dedim
Niye dedin evedi

Fındık gabuğu sarı
Özledim nazlı yarı
Evde ocak beklersen
Olusun gocağarı

Fındık addım harmana
Heb garışdı samana
Seğen ile ikimiz
Galduk ahır zamana

Fındık dalda tekleme
Gız enterin ekleme

Benden sana fayda yok
Boş gapıyı bekleme

Fındık dalları topur
Sakın olmadan üzme
Hem öksüzüm hem yetim
Ne olur beni üzme

Fındık budaklanu mu
Dalları saklanu mu
Anasının yanında
Gızı gucaklanu mu

Fındık dalı eğmeli
Fındığını yemeli
Gomşu gızı var iken
Kime boyun eğmeli

Fındık dalı gararmış
Yaprakları sararmış
Gülüm beni yitümüş
Bahçelerde ararmış

Fındık dalından direk
Vay sana yanmış yürek
Her derdlere dayandın
Buna da dayan yürek

Fındık fisdık olu mu
Ateş yasduk olu mu
Sen orada ben burda
Böle dosdluk olu mu

Fındık gırdım iç eddim
Yaylalara göç eddim
Gülüm senin yüzünden
Ben bu canı hiç eddim

Fındık yaprağı yeşil
Döşür Emine'm döşür
Bu aşam geleceğim
Şekerli gave bişür

Fındığı harman eddim
Derdime derman eddim
Heç üzülme Fadime'm
Efgarım duman eddim

Fındığın çalısını
Gırarlar yarısını
Ufağdan evlenenin
Alurlar garısını

Fındık dibinde bandık
Yandık büsbütün yandık
Çalım satıp gezerken

Seni bi adam sandık

Fındık toplayan gelin
Fındık dalda galmasın
Gel biraz gonuşalım
Aklım sende galmasın

Fındık bahçelerinde
Vardur bi guru obuz
Var mıdır köy yerinde
Unun gibi bi domuz

Fındık serdim harmana
Sevdalandım ben sana
İkimizin derdini
Yazdıralım romana

Fındık soyarım fındık
Hep acıyu ellerim
Başkasını anarsam
Dutmaz olsun dillerim

Fındığın garasını
Gönlümün yarasını
Der der azına bakıp
Bozmuşlar arasını

Fındığa gidiyurum
Sıra vericem sıra
Alıcam giz seni
Başına vura vura

Fındıkda söz verenler
Dudmalı hep sözünü
Ben nası unudurum
Badem fındık gözünü

Fındığa başlanıyu
Irgat giderim ırgat
Bırakıcaksan beni
Heç acıma vur da at

FINDIK BAHÇELERİNDE-3

Fındığın dallarında
Niye açmış gül erken
Aklım başımdan geddi
Çakır gözlüm gülerken

Fındık bahçelerinde
Ağlarım için için
Ben çekerim sevdayı
El alsın seni niçin

Fındıkçılık zor işdir
Bin emek bin bir zahmet
Kimler yer parasını
Ah niyet vah vah gısmet

Fındığın çeçlerini
Savur kürekle savur
Gız seğen anan baban
Olmuş büsbütün gâvur

Fındık dibi çort olmaz
Gurur sora dalları
Gece gündüz gözlerim
Geleceğin yolları

Fındık dalları yerde
Vuracağım dayança

O sözünde durmadı
Sözüm ömür boyunca

Fındık dalları yerde
Aman inek yemesin
Unda bi çif sözüm var
Sakın ele demesin

Fındık serdim harmana
Bi sayfan yapılacak
Gülümü vermiyular
Golaya bakılacak

Fındık dalda tekleme
Teklemeyi alalım
Bereketli topraklar
Buralarda galalım

Fındık dalları yerde
Dolsun hararlar dolsun
Mendilim geri geldi
Cancağızı sağ olsun

Fındık toplarım fındık
Bahçenin yalağından
Çiçek balı akıyu
Gülümün dudağından

Fındık toplayan gelin
Galmasın heç ocaklar
Kırk yıldır unutulmaz
Eddiğimiz gucaklar

Fındıklık başı pınar
İçsen dillerin donar
Beni güçük gördüler
Yüreğem una yanar

Fındıklar savrulacak
Sağlamca kürek ister
Gülüm yeni yıkanmış
Öpmeye yürek ister

Fındık gazeli yârim
Dünya güzeli yârim
El duydu âlem duydu
Gel de gezeli yârim

Fındık döküldü yere
Gene düştük dillere
Eller ne derse desin
Vermem seni ellere

Fındık araklanu mu
Dalı budaklanu mu
Anasının yanında

Gızı gucaklanu mu

Fındık dalda dal yerde
Bülbül öter gül yerde
Ötme bülbülüm ötme
Her birimiz bi yerde

Fındık goydum sepete
Yârin evi tepede
Salın güzelim salın
Şan verdin memlekete

Fındığın çilesini
Toplayanlar çekiyu
Tüccarlar çaşulara
Apartuman dikiyu

Fındıklıgdan aşağı
Ben inemem inemem
Küçücügsün sevdiğim
Sözüne güvenemem

Fındıklu yaylasında
Örter diken yolları
Gene geldi aglıma
U boncuglu golları

Fındık toplayan gelin
Aglım sende galmasın
Gel biraz gonuşalım
Gözüm sende galmasın

Fındıklıgdan aşağa
Dön sapağa dal yârim
Otur daşın üsdüne
Bana ıslıg çal yârim

FINDIK BAHÇELERİNDE-4

Fındık fisdık olu mu
Saman yasdık olu mu
Canım derim aldumaz
Böle dosdluk olu mu

Fındık toplarım fındık
Dallarını gırmadan
Gel gagalım buradan
Boban bizi vurmadan

Fındığı çok sevenler
Gırıp içini yerler
Yar üsdüne yar sevme
Sa fındıkçı derler

Fındıklar döşürüldü
Gel gidelim başağa
Vermiyu anan seni
Benim gibi uşağa

Fındık dibi atlarım
Yok girebimin sapı
Beni senden ayıran
Dilensin gapı gapı

Fındık bahçelerinde
Şaşı gezerim şaşı

Benim yerimde olsa
Çatlardı sabır taşı

Fındığın özlerinden
Odunun közlerinden
Bilseydim ayrılık var
Öperdim gözlerinden

Fındık bahçelerinde
Yayarsın ineği yar
Seni bırakır mıyım
Elimin emeği yar

Fındık altı baldıran
Şensin aklım aldıran
Bi kerecik öpeyim
Odur beni gandıran

Fındık bahçelerinde
Erişilmez muradsın
Aramızı açanı
Allah ateşe atsın

Fındığın toprağıyım
Saçının tarağıyım
Al yanakta gül açmış
Ben onun yaprağıyım

Fındık seçile yârim
Talla biçile yârim
Bana bi megdup gönder
Gönlüm açıla yârim

Fındığı pay ederim
Gördükçe vay ederim
Beni bırakma yârim
Aklımı zay ederim

Fındık dalını kestim
İyi niyetti gasdım
Ne dedim de darıldın
Dilleri ballı dosdum

Bir fındığın içini
Yar senden ayrı yemem
Bu gün gördüm yarimi
Öldüğüme gam yemem

Çıkma fındık dalına
Düşersin sırganlığa
Kesdüdün çeyizini
Goydun cevüz sandığa

Oy Görele Görele
Denizlerin yeşilin
Fındık dalları yısmış

Pır pır eder yüreğin

Kesdim fındık dalını
Işgın vermesin ışgın
Görmez beni gözleri
İşi başından aşgın

Hasıra fındık serdim
Fındıklar cıngırıyu
Ne dedim de darılmış
Tın desen tıngırıyu

Panavara çuvalda
Dursun fındığım dursun
Yaşlanmak isdemeyen
Sevenle yuva gursun

Fındıkçının halini
Başkaları heç bilmez
Baş yatakta göz yolda
Ecel geldi yar gelmez

Harman altı çecini
Örüzgerde savurdum
Gonuşmiye gidiyum
Yare fındık kavurdum

Ham fındık dalladından
Çıkarırum çubuğu
Gülüm fındığın içi
Ben de fındık kabuğu

Gırmış fındıglarını
İçinden çoğu gabuk
Dönüp de bakar mıyım
U goca bi şalabuk

FINDIK BAHÇELERİNDE-5

Bahçiye girmedin mi
Fındık dibi çort olmuş
Heç dolanma peşimde
Ben alıcam okumuş

Sivri fındık ocağı
Söküverelim sökü
Yagdı ya başlarımı
Seni fışgının kökü

Bişümüş fındıklıyu
Bi güzelce ballamış
Yana yana gezermiş
Kime guyruk sallamış

Çötenin yanlarında
Çili fındık eşersin
Sevdamız gül fidesi
Ömür boyu yeşersin

Soyulmuş fındıkların
Afurdadur talaşı
Eller zengin oluyu
Bize düşdü telaşı

Bahçenin alt yanında
Akar duru deresi

Gezmediği delik yok
Seni fındık faresi

Bahçenin yollarında
Fındığın dallarında
Altun bilezüg olsam
Yarimin gollarında

Dalda fındık toplarım
Gel yanıma yanıma
Madem almayacagdın
Niye girdin ganıma

Oy Görele Görele
Verme sırrını ele
Ayesere dutulduk
Geddi fındıklar sele

Görele'nin içini
Bilirim garış garış
Fındık imecisinde
Gel benim ile yarış

Görele'nin fındığı
Hep tombuldur hep tombul
Ümün aralarında
Gel ara da beni bul

Gavurdular fındığı
Yapıcaglar burmalı
İnsafsız güzellerden
Allah hesap sormalı

Ayrı harmana goyun
Fındığın sivrisini
Bacım ben alu muyum
Ayunun irisini

Guş fındığı toplayıp
Çerezlik edecekler
Köyün bi güzeliydi
Gurbete gidecekler

Satacağım bazarda
Yağlı fındığım yağlı
Birini çok seviyum
Unun da başı bağlı

Dizildi harmanlara
Fındık imecileri
Gülüm gelin gidiyu
Gaçırdım geçileri

Eğmiş fındık dalını
Dal altından göz eder
Gaşuluk veresim var

Gısgananlar söz eder

Eğmiş fındık dalını
Belinde peştemalı
Gülüm galmaz babana
Yalan dünyanın malı

Yüklenmiş fındığını
Gidiyu Görele'ye
Bakdı içimi yakdı
Yapışdım pencereye

İsdeddim anasından
Fındığı yok demişler
Ölsem daha iyiydi
Yüreğimi yedişler

Bi alan bırakamaz
Fındıcağın tadını
Günahını almışlar
Çıkarmışlar adını

İşlenmiş mendilleri
Çeyiz bohçalarında
Duruyu türküleri
Fındık bahçalarında

Fındık çubuğu gibi

İnceciktir belleri
Eşi yok benzeri yok
Baldan daddu dilleri

Sıddamış da gidiyu
U fındık hararını
Böle sevmek mi olu
Ver artuk gararını

FINDIK BAHÇELERİNDE-6

Biz fındığa başladuk
Tek noksan gerevumuz
Aramızı bozanlar
Yeter size avumuz

Bu yıl fındık çok oldu
Ya üçleme ya topur
Gız gendüne baksana
Şişmiş olmuşun vapur

Erken başla fındığa
Bitürüsün işleri
Pirinç tenesi gibi
Sevdüğümün dişleri

Eğdim fındık dalını
Gel döşüre döşüre
İçim yandı gavruldu
Dışım gene Menşure

Görele'nin dört yanı
Hep fındık bahçaları
Gaçacağız bu gece
Yar bağla bohçaları

Döşürdüm fındıkları
Hemen gurutacağım

O boncuk gözlerini
Nası unutacağım

Bağrına daş basarak
Unut sevdiğim unut
Fındıkları çürüttü
Hain gapgara bulut

Gaynamış gazan imiş
Fındıklık sazan imiş
Ben yürekten severdim
Onunki düzen imiş

Atma beni vurusun
Golcağazın gurusun
Fındık bahçelerinde
Ara beni bulusun

Elmalar aşlu gene
Fındıkluk daşlu gene
Ben seni alır mıyım
Gırkılmış başlu gene

Elmalar aşlu gene
Fındıkluk daşlu gene
Bana gönül düşümüş
Goca tas başlu gene

Guguglar ötüşüyu
Guguglara sor beni
Fındık bahçelerinde
Tevek gibi sar beni

Giresun'da gayıklar
Gızlar fındık ayıklar
İnsan sevdiği yari
Gece gündüz sayıklar

Topladım fındıkları
Harman eddim güneşe
Sen tomurcuk gül isen
Ben bir demet menevşe

Çıkma fındık dalma
Dal gırılu gırılu
Adam sevdiceğine
Böle içden sarılu

Çıkma fındık dalına
Düşersin sırganlığa
İpek mendillerini
Guyucağım sandığa

Bu yılın fındıkları
Eskiden beter oldu
Yürek nası dayansın

Gözümde tüter oldu

Biz bitüdük fındığı
Sereyim gurutayım
Senin gibi çiçeği
Ben nası unutayım

Havalar garardı ya
Gece yağmur yağacak
Fındık harmanlarımız
Bu yıl gışa galacak

Yaylalardan göç eddim
Fındığımı çeç eddim
Gader senin yüzünden
Bu canımı heç eddim

Bunca yıl gonuşduk da
Nası el olacağım
Fındık gabuğu gibi
Yanıp kül olacağım

Bahçeye gel bahçeye
Kuru fındık bulursun
Alacaksan al beni
Sora pişman olursun

Ne utanıp duruyun
Gel horana horana
Fındık çubuğu gibi
Boyun değsin tavana

Pencereden baksana
Bana fındık atsana
Ben fındığı nedeyim
Bi kerecik baksana

FINDIK BAHÇELERİNDE-7

Derenin gıyısında
Gurudu ya bandıklar
Gız seni alacağım
Para edsin fındıklar

Bir fındığın içini
Yar senden ayrı yemem
Bugün ben yari gördüm
Öldüğüme gam yemem

Uy fındığım fındığım
Dallarına gonduğum
Ben sevdim eller aldı
Udur benim yandığım

Giresun dedikleri
Fındıktır yedikleri
Heç aklımdan çıkmıyu
O yârin dedikleri

Evin arka tarafı
Fındıklıkdur fındıklık
Gı seğen anan baban
Edmedi mi sevdalık

Mani demeye geldim
Fındık yemeye geldim

Meramım fındık değil
Yari görmeye geldim

İn dereye dereye
Guru fındık bulusun
Alacaksan al beni
Sora pişman oluşun

Görele Tirebolu
Giresun'da konduğum
Bulancak Ordu bilir
Kıymetini fındığın

Eğdim fındık dalını
Gel döşüre döşüre
Ölmeden guydu beni
Menşure teneşüre

Bahçelerin serini
Gölgelerin derini
Sen nası unudusun
Fındık bahçelerini

Bu yıl fındık çok oldu
Doldu sebetler doldu
Ne yapalım sevdiğim
Bize Allah'tan oldu

Satıcağam fındığı
Görele'de bazarda
Oynayalım uşaglar
Hepimiz bi gararda

Fındığın özlerinden
Odunun közlerinden
Bilseydim ayrılık var
Öperdim gözlerinden

Ah benim aslan yârim
Fındıkla beslen yârim
Bahçelere giderken
Bana bi seslen yârim

Gavrulmuş fındıkları
Guy gaba da ince ez
Ben burda gan ağluyum
Sen urada gül de gez

Dallar yapraklanuyu
Fındığın da gülü var
Yazda gışda açılu
Yârin solmaz gülü var

Fındık imecisinde
Göz edsem darılusun
Gözümün önlerinde

Ellere sarılusun

Fındıklığın içinde
Sararıyu ayvası
Elimile yedüdüm
Yare düğün helvası

Bitüdük fındıkları
Odun edelim odun
Geddin başgalarına
Beni vereme godun

Sen gönlümün çiçeği
Dalda fındık gülüsün
Aramıza girenin
Ocana davun düşsün

Fındık biddigden sora
Başlayacağım derse
Alıcağım giz seni
Fındık para ederse

Fındıklığın başında
Vardur buz gibi olug
Beğenme sen kimseyi
Olusun sora galug

Fındıklığın dalları
Mart ayında yeşersin
Alma benim ahımı
Gözyaşları dökersin

Fındık işin iş değil
Endeg döndeg edersin
Bu gafile gidersen
Gocaya zor gidersin

FINDIK BAHÇELERİNDE-8

Üç beş harar fındığı
Atması tutması çok
Süsünden geçilmiyu
Gursanda un evi yok

Etmiyu fındık para
İnsan nası dayansın
Bana sebep olanlar
Gara gazanda yansın

Habu benim gır atım
Oynak olur tımarda
Fındığın parasını
Batudular gumarda

Fındık zengini olmak
Güzel ama boş emel
Ne yapsanız boşuna
Çürük atılmış temel

Fındık işi golay mı
Toplanu tane tane
Kimseyi beğenmiyu
Düdek ağazlu gene

Gurudduk fındıkları
Gota vururum gota

Seğen gibi adamı
Balarlar sora ota

Temüzlensin bahçeler
Önümüzdeki güzde
Fındığa güvenüsen
Galusun böle düzde

Fındıklık gar içinde
İşallah çabuk erir
Görmez gusurlarını
Ellere yol gösderir

Fındık harmanı berbad
Bi hafdada paklanu
Arkadan söğüp sayar
Görünce yaltaklanu

Çıkmış fındık dalına
Leyleg boğazlu gene
Her işe garışıyu
Afur ağazlu gene

Fındık yolu patika
Yörür gatırım yörür
Ele doğruluk dersi
El altından iş görür

Fındıklıgdan aşağa
Hemen çide enersin
Ula dozildig gibi
Fırıl fırıl dönersin

Fındığın parasını
Harca güzelim harca
Bilmedin hesabını
Batudun beni borca

Fındığın diblerinde
Eşer sakarca eşer
Allah gomşuya verdi
Belki bize de düşer

Fındık bahçelerinde
Gezente it dalaşur
Garibe degmüg tokad
Zengünlere yılışur

Fındığa gidecegdim
Çıgdı hararın dibi
Şunun dişine bakın
Hevla keseri gibi

Fındıglığı gıranı
Allah ateşe adsın
Yüz üsdüne guyulsun

Bağrı üsdüne ağsın

Püsgül püsgül fındıglar
Ay sonuna eriyu
Gendü bilmez dersini
Ele akıl veriyu

Diziyu fındıkları
Çerez edeceg çerez
U gâvurun yüzünden
Aşga baladım garez

Fındıg borcu gapatu
Ölme eşeğim ölme
Beni ağlatacaksan
Ömür boyunca gülme

Fındıklar üsden olur
Gürültü sesden olur
Unun rezilligleri
Bi gemi desdan olur

Döşüdüler fındığı
Yügledíler gatıra
Perçeminden bi tel ver
Galsın bana hatıra

Döşüdüler fındığı
Harmanda guruddular
İlg başdan söz verenler
Soradan unuddular

Ne bulusan çaşuda
Veresiye alusun
Bel balarsan fındığa
Böle düzde galusun

FINDIK DALDA TEKLEME

Fındık, palamutgillerden, kuzey yarımkürenin ılık yerlerinde ve yurdumuzun en çok Karadeniz Bölgesi'nde yetişen ağaççık ve bunun sert kabuk içinde bulunan yağlı, nişastalı ürünüdür. (Corylus Avellana). Anadolu'nun yerli bitkisi olan fındığın on beş kadar türü vardır. Günümüzde üretimi yapılan fındık çeşitleri Anadolu'da yabani olarak yetişen Corylus avellana, CoryIus maxima, Corylus pontika türlerinin melezleridir. Giresun'da on bin yıl önce fındık olduğunu mühendis Mehmet Öztürk bulduğu fındık fosilleriyle kanıtlamıştır. Romalı doğa bilginlerinden Pilinius fındığın Yunanistan'a Doğu Karadeniz kıyılarından getirildiğini belirtir. Türkiye'den başka Çin'de, İran'da, Bağımsız Devletler Topluluğu'nda, İtalya'da, İspanya'da A.B. Devletleri'nde de fındık üretebilir. Dünya fındık üretiminin yüz de yetmişi Türkiye'nin elindedir.

Fındık orta boylu (3-6 m yükseklik) bir ağaçtır. Görele'de fındık ağacı yerine "fındık dalı" sözü kullanılır. Fındık çeşidine göre dallar, dik ya da sarkık olabilir. Yaprakları yuvarlakça oval ya da yürek biçiminde, yaprak kıyıları hafif dişlidir. Kışın çiçeklenir. Çiçekleri bir evciklidir. Erkek çiçekler tırtılsı püskül, dişi çiçekler tomurcuk biçimindedir. Dişi çiçeğin tepesinde iki çift kırmızı iplik, alt tarafında gelişerek kadehçiği oluşturur. Meyve, kadehçiklerin içinde gelişir.

Fındık, soğuğu, rüzgârı sevmez. Don tehlikesi olmayan, yıllık sıcaklık ortalaması 5-16 derece arasında bulunan korunaklı, nemli yerlerde iyi ürün verir. En iyi ürün verdiği yerler yıllık yağış tutarı 750 ile 1400 milimetre arasında olan yerlerdir. Ürünün üstün düzeyde olgunlaşması için yağışların kızarma dönemine dek bol olması, kızarmaya başladıktan sonra da havaların yağışsız, sıcak geçmesi gerekir. Bir yıl çok, bir yıl az ürün verir fındık genel olarak. Bunda iklim koşulları, bakım, gübreleme, dalların yaşlılık durumu önemli et-kendir. Görele'de çoğunlukla atadan kalma yöntemlerle üretim yapılmaktadır. Fındık dikimi budama, gübreleme, ilaçlama bilimsel yöntemlerden uzak anlayışlarla yapılır. Toprak çözümleme anlayışı gelişmemiştir. Hemen her üretici bahçesinde belli giderler karşılığı gübre atmakta, kireç dökmektedir. Ancak toprağın gereksinimi var mıdır, yok mudur, hangisine vardır, hangisine yoktur, kimin umurunda... Bizim ocak dikmemiz de gübre vurmamız da moda gibi bir etkinliktir. İşini özünü araştırarak bilinçli olarak çalışan

varsa beri gelsin... Bahçeye bir zamanlar satılamayan hamsiler dökülürdü. Bırakılırdı öylece, açıkta, ocağın dibinde. Bayram ederdi kargalar. Dayanılmaz kokular sarardı yolu yapağı.

İlk ilaçlamaları devletin yaptırdığını anımsıyorum. Görevliler köy köy motorlarla dedete vurmuşlardı. İlk kez zararlılara karşı ilaçlama yapılıyordu. İnsanlar şaşıp kalmışlardı böyle bir şeyin olabileceğine. Bir hafta kadar inekler, koyunlar, salınmadı bahçelere. Örümcekler, kelebekler, yılanlar, sıçanlar, böcekler de kuşlar da kurbağalar da etkilenmişti. O yıl iyi fındık olunca, fındıkta delik, koruk azalınca inanıldı ilacın gücüne. O günden bu güne fındığın bol olduğu her yıl ya kuru ya da sulu olmak üzere ilaçlama yapılır. Bahçede fındık böceği zararlısı olsun olmasın... İlk zamanlarda toz ilacın etkisini anlamak için koklayanlar, azıcık yutanlar, gözlerini yakanlar olmadı değil ama sonunda başı dönenler, gözleri yananlar deredeki göllere dalınca, eve gidip yoğurt içince atlatıverdiler tehlikeleri.

Kireç atma modasının ilk çıktığı yıllar. Üreticilerimizden kimileri kulaktan duyma bilgilerle kireç atıyorlar bahçelere. Kimileri kireçle derede balık avladıklarından, badana yaparken, ellerini yaktıklarından kuşkulanıyorlar: "Bahçeyi yakarım da!" Çok fındık alma hırsıyla bahçedekilere kireci basan kimi üreticilerin bahçeleriyse kurumanın şokunu on, on beş yılda atlatabilmişti. Bilinçsiz gübrelemenin, ilacın zarar olduğunu da anlayacağımız günler gelecek.

Fındık denizden 800 m. yüksekliğe kadar ürün verir. Ancak en yüksek verim denizden 250 m yüksekliğe kadar olan alanlardır. Fındık ocağından alınan fideler daha önceden hazırlanmış, ocak için kuyuları kazılmış yerlere beş altı tanesi bir kuyuda olmak üzere dikilir. Ocaklar arasındaki aralıkların iyi ayarlanması gerekir. Aralıklar az olursa büyüyen dallar birbirine zarar verir, dallar birbirine girer, toplanırken de zorluk çıkarır. Verimsiz olur ayrıca. Dikildikten üç dört yıl sonra, fındık vermeye başlayan dallar on beş yıldan sonra tam verimli olur. Bakımı iyi olan fındık dallarından elli atmış yıl verim alınabilir…

Fındığın en değerlisi tombul fındıktır. Buna yağlı fındık da denir. Sivri fındık, palaz fındık, kuş fındığı, badem fındık, kara fındık, kürek fındık Görele'deki öteki

türlerdir. Yöremizde yabani fındık yerine ham fındık deyimi kullanılır. Kuş fındığından, kürek fındığından çerezlik bırakılır.

FINDIK FISTIK PARASI

İsmet Zeki Eyüboğlu, Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü adlı yapıtında, fındık sözcüğünün pontik sözcüğünden fındık, funduk, fındık biçiminde değişerek oluştuğunu belirtir. Sözcük Arapça da bunduk, Far-sça'da fonduk, Latince'de nux, İngilizce'de Leptokarion, Yunanca'da funduki, eski Yunanca'da karia pontika, Tatarca'da çitlevük biçimindedir. Kaşgarlı Mahmud'un anıt yapıtı Divan-ı Lugat-it Türk'te ise fındık karşılığı olarak kasık verilmektedir. Dilimizde fındıkla ilgili sözcükleri sıralayalım:

fındık altını: Osmanlı İmparatorluğu'ndan kenar süsleri fındığa benzediğinden bu adla anılan altın.

fındık altını: (Mec) Küçük ve değerli şey.

fındık biti: Kınkanatlılardan, fındık kurdu dediğimiz kurtçukları nedeniyle fındık ürününün en büyük düşmanı olan uzun gagalı böcek. (Balaninis nucum)

fındık biber: Küçük, kırmızı acı biber.

fındık cevizi: İnce kabuklu küçük ceviz.

fındık faresi: (Fındık sıçanı, montik, fontik) Küçük cins sıçan (mus musculus).

fındık kabuğunu doldurmaz: Önemsiz, değersiz.

fındık kurdu: Fındık bitinin, fındığın içine yerleşerek, orada gelişerek fındığın dökülmesine neden olan kurtçuğu.

fındık kurdu gibi: Ufak tefek, canlı ve tombulca.

fındık kuklası: Dantel, işleme yapılan en küçük kukla.

fındık yuvası: Tombul ellerin üst yüzünde, parmak diplerinde görülen çukurlar.

fındık sepeti: Fındık toplanan sepet.

fındık hararı: Fındık taşınan harar.

fındık şeleği: Fındık taşınan şelek.

fındık çubuğu: Fındık dalı.

fındık çubuğu: Şelek sepet yapmak için ayrılan fındık dalı, (çıkıntı).

fındık harmanı: Fındık kurutulan harman yeri.

fındık soyma: Fındığı talaşlarından ayırma işi.

fındık soyma imecesi: Fındığı talaştan ayırma imecesi.

fındık helvası: Fındıktan yapılan helva.

fol olmak: Fındığın kapsülden çıkması.

başak: Fındık toplanan bahçede kalan fındıklar,

başakçı: Başak yapan kimse.

başaklamak: Çok az olan fındıkları toplamak.

fındık sermek: Kuruması için fındıkları harmana yaymak.

ocak: Dört beş fındık dalının bir arada bulunduğu küme.

fındık suyu: Bozcaali'de bir kaynak suyu.

fındık ocağı: Fındık ağaçlarının dördünün beşinin bir arada bulunduğu birim.

fındık randımanı: Fındık verimi. İç fındık oranı.

fındık kabuğu: iç fındığı saran sert kabuk.

fındık içi: İç fındık.

fındıkî: Fındıkkabuğu rengi.

fındıklık: Fındık bahçesi.

fındıklı: Küçük kareli kumaş.

fındık: Kurşun tanesi.

fındık: Hileli zar.

fındık: Erbezi.

fındık: Çalıntı otomobil.

fındıkçı: Fındık satan kişi.

fındıkçı: Fındık ticareti yapan, alıp satan.

fındıkçı: Cilveli.

fındık dişi: Büyük azı dişi.

fındık burun: Küçük burun.

fındık kurdu: Ufak tefek kadın.

fındık ateşi: Çubuğun ucundaki lüleye, tütünün yanması için konulan ateş.

fındık kırmak: Çapkınlık yapmak.

fındıkçılık: Fındık yetiştirme işi.

fındıkkıran: Fındık ve buna benzer yemişlerin kabuğunu kırmaya yarayan araç.

kötmek (kotmak): Kuru fındık kökü, ağaç kökü.

delik: Kurtçuk tarafından delinmiş fındık.

doruk: İçi boş fındık.

dozildik: Yaş sivri fındığın geniş kısmının ortası delinerek delinen yere bir çöpü sıkıca sokarak, çöpten parmak ucuyla tutup hızla çevirerek, tepsiye atarak fındığı döndürme oyunu. Bu oyun için yapılan fındık.

karamuk: Fındık hastalığı.

püs: Fındığın erkek organı, pürçek.

püs tütmek: Fındığın püslerinin tozlaşması.

uç kurusu: Fındık dallarında kuruyan uç dalcıklar.

tirmit: Fındık mantarı.

çeç: Kabuğu çıkarılmış, soyulmuş fındık.

çeç fındık: Kabuğu soyulmuş fındık.

çifleme: ikili fındık.

tekleme: Tek fındık

üçleme: Üçlü fındık, çotanak.

dörtleme: Dörtlü fındık.

topur: Dörtten fazla fındığı olan küme.

çili fındık: Çimlenmiş, toprakta yeşermeye başlayan fındık.

ikiz fındık: Birbirine bitişik fındık.

talaş: Fındığın en dıştaki kabuk kısmı kavsul.

fındıklı: Fındıkla yapılan pasta çeşidi.

fındık zoka: Otla iğnesinin kurşun bölümü fındık biçiminde dökülmüş olan zoka.

fındık serpmek: Osmanlı döneminde savaşta tüfekle topluca ateş etmek.

fındık: Doğal metal, özellikle altın kütlesi.

fındık: soyadı.

Fındık: Şırnak'ın Güçlükonak ilçesine bağlı bucak.

fındık tavuğu: Avrasya'nın ılıman, soğuk ormanlarında yaşayan yerleşik ve hepçil kuş.

Fındıkçı: Trakya yöresinde özellikle Silivri ve çevresinde kadın erkek birlikte oynanan karşılama türü halk oyunu.

kurtarmak, kurtulmak: Fındık toplama işinin tamamlanması.

yoğurt: İç bağlamamış fındık.

döşürmek: Toplamak.

fındık döşürmek: Fındık toplamak.

dal eğmek: Toplamak için fındık dalını çekmek.

gül: Fındık çiçeği.

üğüm: Fındık dalı.

Fındıklı: III. Ahmet döneminde bastırılan bir tür altın sikke.

Fındık rubiyesi: Fındık altınının dörtte biri değerince altın sikke.

Fındıkoğlu: Ziyaedden Fahri (yazar).

Fındıkkıran: İki perdelik üç tablolu bale. Müziği Caykovskiy'nindir. Türkiye'de ilk kez 1968/1969'da Ankara Devlet Opera ve Balesi tarafından sergilendi.

Fındıklı: Rize'nin ilçesi

Fındıklı: İstanbul'da Boğaziçi'nin Avrupa yakasında semt. Salıpazarı ve Kabataş arasındadır.

Fındıklı: Trabzon'un Arsin ilçesinde belde.

Fındık midyesi: Nucula cinsinden yumuşakçaların genel adı.

Fındık midyesilgiller: İlkel yapıda iki çenetli yumuşakçalar familyası.

Fındık çubuğu gibi: Düz ve uzun.

Fındık fıstık parası: Çok az, önemsiz para.

Emret fındık kabuğuna gireyim: Emret en zor işleri yapayım.

Elin tavuğu ele kaz, fındığı da koz görünür. (Atasözü)

Elden öz, kızılağacından köz, fındık dalından saz olmaz. (Atasözü)

Paldır biçmek: Fındık bahçesindeki yabancı otları kesmek.

BURNU FINDIK

Fındık kimi zaman benzetme amacıyla, kimi zaman bahçelerin geçmişini duyumsatan anılarıyla, kimi zaman sevilerek yenen bir meyve oluşu nedeniyle mânilerde, türkülerde yer alır. Bu yargı yalnız bölgemiz için değil öteki bölgeler için de geçerlidir. Fındıkla ilgili mani örnekleri:

Görele Tirebolu
Giresun'da konduğum
Bulancak Ordu bilir
Kıymetini fındığın

Ey fındığım fındığım
Dallarına konduğum
Ben sevdim de el aldı
Odur benim yandığım

Eğdim fındık dalını
Gel döşüre döşüre
Ölmedin goydun beni
Menşure teneşüre

Fındık toplayan gelin
Fındık dalda kalmasın
Gel biraz konuşalım
Aklım sende kalmasın

Fındık fıstık olur mu
Ateş yastık olur mu
Sen orada ben burda
Böyle dostluk olur mu

Fındık dalda tekleme
Derdime dert ekleme
Gidiyorum buradan
Gelir diye bekleme

Fındık dalında direk
Vay sana yanmış yürek
Her dertlere dayandım
Buna da dayan yürek

Fındık serdim harmana
Âşık oldum ben sana

İkimizin derdini

Yazdıralım romana

Türkülerimizde de sıkça yer verilir fındığa. Ünlü bağlama ustası, hak müziğimizin unutulmaz adı, Kırşehirli Neşet Ertaş'ın bir türküsünün (Acem kızı) dörtlüğü:

Seni saran âşık neylesin malı

Yumdukça gözünden döker mercanı

Burnu fındık ağzı kahve fincanı

Şeker mi, şerbet mi bal Acem kızı

Giresun'un ünlü türküsü, "Bir Fındığın İçini" baştan sona fındık türküsüdür.

Bir fındığın içini

Yar senden ayrı yemem

Bugün gördüm yârimi

Öldüğüme gam yemem

Aldır aslanım aldır

Al yanakların baldır

Kınalı ellerinle

Beni uykudan kaldır (Nakarat)

Fındık toplayan gelin

Fındık dalda kalmasın

Gel biraz konuşalım

Aklım sende kalmasın (Nakarat)

Fındık dalda tekleme

Kız, fistanın ekleme

Yârim gitti askere

Gelir diye bekleme (Nakarat)

"Yine Yeşillendi Fındık Dalları" da her ortamda sevilerek söylenir.

Yine yeşillendi fındık dalları
Acep ne olacak yârin halleri
Dalgalanıyor pembe şalvarı
Kız allan pullan gel gel gel yanıma
O beyaz kolları dola boynuma.

Tabya başında üç kız yan yana
İçlerinde biri şiiişt dedi bana.
Nur olsun seni doğuran ana.
Kız allan pullan gel gel gel yanıma
O beyaz kolların dola boynuma.

BİR AVUÇ FINDIK

1990 yılında TÜBİTAK ve Fiskobirlik'in katkılarıyla sağlıklı beslenmede fındığın yeri ve önemi konulu bir panel düzenlenir. Bu panelde "fındık" her yönüyle konuşulur, tartışılır. Panelden geriye kalan çok önemli görüşleri sıralayalım ki fındığımızı önce tanıyalım, önce biz tüketelim.

"Fındık kan şekerini ve kolesterolü düşürerek kalp ve damar hastalıklarına, karşı koruyucu özellikler taşır." (Prof. Dr. Mehmet Pala, Yıldık Teknik Üniversitesi Kimya Mühendisliği Öğretim Üyesi)

Fındığın besin değeri: (100 gr) Kalori; 641, Protein; %19.65, Yağ; %62, Karbonhidrat; %11.90, Nem; %3.02, Kül; %2.80, Selüloz; %1.81 Vitaminler; B1 Vitamini: 0.210, B2 Vitamini: 0.114, B6 Vitamini: 0.24, E Vitamini 23.140 Mineraller (mg); Potasyum: 456.40, Demir: 4.99, Çinko: 2.04, Sodyum: 0.28, Magnezyum: 146.59, Kalsiyum: 127.64 Yağ Asitleri (%); Palmitik Asit: 2.96, Stearik Asit: 0.52, Oleik Asit: 90.71, Linoleik Asit: 5.81

Fındık yağının %90'ı doymamış yağ asidi olan oleik asittir. Son bilimsel çalışmalarda oleik asidin kanda kolesterolün yükselmesini önlediği saptanmıştır. Sonuçta fındığın dengeli beslenmede çok gerekli olan vitaminleri, mineralleri, yağları içerdiği ortadadır. Gerek gelişme çağında, gerekse yetişkinlik çağlarda fındık tüketimi gerekmektedir. Uzmanlar sağlıklı beslenme için günde bir avuç fındık öneriyorlar. Araştırma sonuçları:

Sonuçlar 1: Fındıkla zenginleştirilmiş diyet programı tip 2 Diabetiklerde.

Total kolesterol %12 oranında düşmüştür.

Kalp Damar sistemi açısından risk oluşturan HDL kolesterol %26.2 oranında düşmüştür.

Ateroskleroz riskini azaltan HDL kolesterol %8 oranında artmıştır.

Sonuçlar 2: Kan şekeri ayarı düzelmiştir. (HbAc %13.3) Kalp hastalığı açısından koruyucu olan

Apoprotein A-l %28 oranında artmıştı.

Buna karşılık risk taşıyan Apoprotein B düşmüştür.

Sonuçlar 3: Açlık ve Tokluk Kan şekeri düzeylerinde değişiklik olmamıştır.

Kilo artışı olmamıştır. Tansiyon hafifçe düşük bulunmuştur.

FINDIK ÇAĞRIŞIMLARI

Toprakla uğraşanlar ürettikleri ürünlerle özdeşleşirler; ürettikleri ürünlerle anılırlar. Çukurova insanına pamuk insan, Marmara insanına zeytin insan, Aydın, Manisa, İzmir insanlarına üzüm, incir, kavun insanları desek yanlış olur mu? Bizde fındık insanıyız. Bir fındığın içini sevdiklerimizden, dostlarımızdan, arkadaşlarımızdan, konuklarımızdan ayrı yemeyen... Her gün fındık bahçelerine uğramasak da az biraz fındık üretimini oluruna bıraksak da püsün tütüşü, fındığın doğumu, güllerin açımı, paldırların biçimi ortak noktalarımızdır. Hep gününden erken başlarız fındığa. Hep erken bitsin şu fındık, erken kurtulsun demişizdir. Gün ışığını eğdiğimiz bir dalda fındık toplarken bir yandan da türküler söylerken

karşılamışızdır. Omuzumuzu hararın ipinin kestiği, dalda asılan yemeğimize karıncaların doluştuğu olmuştur. Daldan düştüğümüz, sepeti döktüğümüz, ters bir hareketle güzelim dalı kırdığımız olmuştur... Kırk elli kişilik imecilerde iki büklüm oturarak ama neşeli, ama şakacı konuşmalarla, türkülerle, bakışlarla, gülüşmelerle, sepet doldurma yarışmalarıyla, naralara karışan silah sesleriyle, baldan tatlı öğle yemekleriyle soymadık mı fındığı? Sayfanlarla harman beklemedik mi harman yerlerini şenliğe çevirerek? Bastıran yağmurlar harmanı çürütecek korkusuyla tedirgin olmadık mı? Çeçleri rüzgârda kürekle savurmadık mı? Ağaçtan çamaşır teknelerinde ayıklamadık mı fındıkları? Bir yaşam biçimi bu. Çilesiyle bereketiyle, sevinciyle, tedirginliğiyle, umuduyla, umutsuzluğuyla...

Fındığın öyküsünü, yetmişli yılların kâğıt 5 Türk Lirasının bir yüzünü anımsayarak bitiriyorum. Fındık toplarken çekilmiş resim: Önlerinde sepetleri, üç genç kız yan yana. Fındıkla dolu sepetleri. Soldaki fındık kırıyor sol eli ağzında, sağ eli önde; ortadaki aynı duruşla fındık kırıyor sağ eli fındık sepetine uzanmış; sağdaki gülüyor dünyalar dolusu, iki eli sepetin üstünde elinde fındık... Üçünün de yorgunluk izi yok yüzlerinde, üçü de mutlu, umutlu...

KAYNAKLAR.

1. Türkçe sözlük (TDK, 1992)

2. Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (Ö. A. Aksoy 1976)

3. Büyük Larousse (1986)

4. Giresun Dergisi (Sayı 82)

5. Giresun Dergisi (Sayı 102)

6. Manilerimiz (M. H. Göksu 1970)

7. Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü (İ. Z. Eyüboğlu 1988)

8. Argo Sözlüğü (H. Aktunç)

9. Görele Halkbilimi (H. Günay)

FINDIK KÜLTÜRÜ

4 Mart 1941 Görele-Derekuşçulu doğumlu eğitimci, araştırmacı Ali Göreci'nin, Giresun Valiliği İl Özel İdare Müdürlüğü'nce yayımlanan, yapıtın adı "Fındık Kültürü."

Giresun'da yazım öğretmeni, yönetici olarak uzun yıllar çalıştıktan sonra emekli olan Göreci, yıllardır özellikle halkbilim alanındaki çalışmaları da yerel gazetelerde, dergilerde yayımlanıyor.

Fındık kültürüyle ilgili çalışmaları sürüyordu yıllardır. Bu çalışmaların kitaba dönüşmesi Göreci'nin düşüncelerinden biriydi. Sonunda gerçekten nitelikli bir baskıyla kitaplaşan "Fındık Kültürü" yazarı denli beni de sevindirdi.

Yazar, eski metinlerimiz başta olmak üzere, fındık konusunda yazılanların çoğuna ulaşmış, derlemiş, değerlendirmiş onları ortaya derli toplu, albenili bir yapıt çıkmış.

Alı Göreci, yapıtında fındık kültürünü şu alt başlıklar biçiminde işlemiş: Sözlük ve ansiklopedilerde fındık, fındığın bitkisel özellikleri, tarihçe, mitolojide fındık, Türk destanlarında fındık, Türklerde fındık kültürü, Atatürk ve fındık, fındık sözcüğünün kökeni, fındık çeşitleri, fındık ve sağlığımız, fındık kırıcılığı, fındık kabuğunun öyküsü, fındık bayramı, halk inanmalarında fındık, ağaç falında fındık, halk mutfağında fındık, halk hekimliğinde fındık, halk türkülerinde fındık, halk bilmecelerinde fındık, ninnilerde fındık, tekerlemelerde fındık, halk türkülerinde fındık, manilerde fındık, atasözlerinde fındık, deyimlerde fındık, halk fıkralarında fındık, yer adlarında fındık, oyunlarda fındık, rüyada fındık görmek, fındık sözlüğü, kaynakça.

Sıralanan başlıklar altında ulaşılabilinen kaynaklar taranarak, kimi açıklamalarda daha önceki yazılanlarla karşılaştırmalar yapılmış, sağlıklı değerlendirmelere gidilmiş. Yapıtın asıl ağırlık noktasını oluşturan halkbilim öğeleri açıklanarak örneklenmiş.

Fotoğraflarla zenginleştirilen yapıt görsellik açısından da eksiksiz. Giresun fındığına yakışır bir yapıt.

Halk türkülerinde fındık bölümü örneklenirken salt bizim bölgemizden değil aktarılan türküler. Göreci, başka bölgelerden de fındık sözcüğü içeren örnekler almış.

Türküler bölümünde ünlü Görele türküsü "Fındık Attım Harmana" atlanmış. TRT müzik dairesinde 1319 nolu 24.05.1977 inceleme tarihli "Fındık Attım Harmana" türküsünü Ömer Akpınar, Mustafa Tahmaz'dan derlenmiş. 1974'de derlenen türküyü, Yücel Paşmakçı notalamış. Değerli meslektaşımın bir eksiği olarak belirtmiyorum bunu. "Fındık attım harmana/ Kan kırmızı kaynana/ Donattılar yarimi/ Götürdüler meydana oy oy/ Götürdüler meydana" dizeleriyle başlayan türküyü çok sevdiğim için yapıtın sayfasında görmek istedim.

Yeni baskılarda örneklerin daha da çoğaltılacağına inanıyorum. Örneğin şiirlerde fındık eklemesi de yapılabilir.

Sevgilimi meslektaşımı, Ali Göreci'yi değerli yapıtı için kutlar, okuyucuların yapıta ilgisini beklerim…

FOSFORLU CEVRİYE

"Karakolda ayna var, ayna var
Kız kolunda damga var, damga var
Gözlerinden bellidir Cevriye'm
Sende sevda derdi var

Köprü üstü iskele
Yârim gitti askere
Aylar değil, yıllar değil Cevriye'm
Nasıl geçer üç sene

Haniya da Fosforlu'm
Moriya da Fosforlu'm

Denizlerin kumuyum
Balıkların puluyum
Aç koynunu Cevriye
Ben de Allah kuluyum"

1923 sonrası yazınımızın ilginç kadın romancılarından, gazetecilerinden Suat Derviş (1905-1972). Tıp Fakültesi profesörlerinden Dr. İsmail Derviş Bey'in kızı. Özel öğrenimle yetişti. Berlin'de konservatuvara yazılmış. Berlin Üniversitesi Edebiyata devam etmiş. 1932'ye dek yaşamış Berlin' de. 1953-1963 yıllarında da Berlinli olmuş. Çocuk denecek yaşlarda düzyazı, şiirle giriyor yazın yaşamına. İstanbul'da, Almanya'da; gazetelerde, dergilerde fıkra, öykü yazarak adını duyuruyor. Yazıları, romanları yabancı dillere çevrilen, ilgi uyandıran Türk yazarlarından. 19412'de toplumcu anlayışla Yeni Edebiyat dergisini çıkarıyor. Gençlere önderlik ediyor yazılarıyla yayın organıyla. Akşam, Hürriyet Gazetesi dışında İstanbul'daki tüm yayın organlarında yazıları çıkıyor.

Gazetelerde öyküleri, romanları yayımlanıyor. Birçok romanı filme alınıyor. Kitaplaşan romanları: Kara Kitap (1920), Ne Bir Ses Ne Bir Nefes (1923, 1946), Hiçbiri (1923), Ahmet Ferdi (1923), Behire'nin Talipleri (1923), Fatma'nın Günahı (1924), Beni mi? (1924), Buhran Gecesi (1924), Gönül Gibi (1928), Emine (1931), Hiç (1939), Çılgın Gibi (1945), Fosforlu Cevriye (1968), Ankara Mahpusu (1963).

Suat Derviş'in kimi romanları üstüne Batı'da da değerlendirme yazıları çıkmış. Yazar öz yaşam öykülerinde öncelikle el altında bulundurduğum Behçet Necatigil'in Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü'nden aktardım onunla ilgili bilgileri. İthaki önemli iş yaparak Suat Derviş'in "Bütün Yapıtları"nı yayımlıyor. İlk yapıt Fosforlu Çevriye.

May Yayınları'nda çıkan (Aralık 1968) ilk Fosforlu Cevriye o yıllarda iyice gelişen okuma alışkanlığımın yollarıyla kesişmemiş. Keşke İthaki'nin baskısı (2016) ikinci okuyuşum olsaydı. Suat Derviş, Fosforlu Cevriye'de İstanbul semtlerini, bu semtlerin sokak yaşamını, "fedakâr sokak kızı Cevriye" aracılığıyla anlatıyor. Benzer konuya Ahmet Mithat Efendi'nin "Henüz 17 Yaşında" romanıyla Orhan Kemal'in "Sokaklardan Bir Kız" romanında da buluyoruz. Önemli olan "biçemi olan romancı bakışıyla" konunun işlenişi. Ahmet Mithat romancılığından tümden ayrılan, az çok Orhan Kemal romancılığıyla örtüşen bir kadın romancı, Suat Derviş var karşımızda.

Fosforlu Cevriye, ne anasını tanıyor ne babasını. Sokaklarda büyümüş o. Sokakların kızı olmuş. Yaşamak için öyle bir yol edinmiş. Romanın adı Cevriye'nin saçlarından geliyor: Yağmurda ıslandığında fosfor gibi parlayan saçlarından.

İstanbul sokakları ona alışmıştır o da İstanbul sokaklarına. Günün birinde kendisinden yararlanmak istemeyen üstelik "siz" sözcüğünü kullanan biriyle kesişir yolu. Onun da başı derttedir polisle. Cevriye ölümüne, yaşamına sever adını bile bilmediği bu gizemli adamı. Adam yakalanır. Cevriye'nin tüm benliğini ona ulaşma duygusu sarar. O tutukevine düştüğü için onun içsel durumunu yaşamak için bileğine kelepçe (damga, "kız kolunda damga var") dövdürür.

Bu ilginç yapıtı, unutulmuş romancıyı tanımak için Fosforlu Cevriye'yle Liz Behmoaras'ın "Suat Derviş Efsane Bir Kadın ve Dönemi" yapıtlarını okumadan olmaz. Okuyuculuğumuzun gereğini yapmalıyız.

GAR YAĞAYU YAĞAYU

Geçtiğimiz yıllarda yayımlanan bir derleme-araştırma yazısında manilerimizin oluşumunda "evlerinin önünde", "ağacın depesinde" gibi kalıplaşmış sözlerin yaygınlığından söz etmiş, "evlerinin önünde" çağrışımıyla üretilenleri örneklemiştim.

Bu çalışmada da yaşadığımız günlere uygun düşen "gar yağayu yağayu" sözünden yola çıkılarak üretilen manileri yayımlıyorum.

Yirminci sıradaki mani Harşıt içlerinden süzülmüş, Tirebolu'nun Ketençukur'unda bir ninenin dilinde can bulmuş, onun öğretmen torunu aracılığıyla da bana ulaşmıştır. Yirmi birinci mani Eynesil Ören'de dillenmiş oralı bir öğretmen arkadaştan alınmıştır. Son beş mani Milli Eğitim Bakanlığınca yayımlanan Kilisli Rıfat Bilge'nin "Maniler" yapıtındandır. Ötekiler Görele'den:

Gar yağayu yağayu
Soğuk adam yakıyu
Gırmızı yüzlü gene
Pencereden bakıyu

Gar yağayu yağayu
Odunum yoğ gazım yog
Bi başlarıma galdım
Haber alcag gızım yog

Gar yağayu yağayu
Yenile hedügleri
Heç ağlımdan çıkmıyu
Gülümün dedügleri

Gar yağayu yağavu
Geceler ayazlamış
İki günde garibin
Saçları beyazlamış

Gar yağayu yağayu
Gur cıdığı duzağı
Andır galsın yogluğu
Aç galıcag buzağı

Gar yağayu yağayu
Çölüklere çalıya
Yolda galdı gözlerim
Bi iniver yalıya

Gar yağayu yağayu
Tipiye mi döneceg
Çakır çakır gözlerin
Gün gelib de söneceg

Gar yağayu yağayu
Dorana saçağlara
Şişinib de geziyu
Heç gonmaz alçaglara

Gar yağayu yağayu
Çorba guy tencereden

Yi kelemli pancarı
Seyir et pencereden

Gar yağayu yağayu
Aba mı geyecegsin
Alıb da gocamanı
Baba mı deyecegsin

Gar yağayu yağayu
Tipi olup akıyu
Bulaşuğun teküdür
Onu buna da kıyu

Gar yağayu yağayu
Sis'in bazarlığına
Ölursam goyun beni
Gızlar mezarlığına

Gar yağayu yağayu
Saçagları buz tuttu
Beleş buldu somunu
Çiğinemeden yuddu

Gar yağayu yağayu
Bu gidiş saru buza
Başını balamışlar
Yazug olucag gıza

Gar yağayu yağayu
At sobiye odunu
Her işe garışıyu
Bi gırsalar burnunu

Gar yağayu yağayu
Dallara yabraglara
Dulanurum adamın
Basdığı tobraglara

Evinin önü gavag
Gar yağar ufag ufag
Gelin olmuş gidiyu
Başında telli duvag

Gar yağar ipeg gibi
Yığılu kepeg gibi
Bakıb durma uradan
Yal begler köpeg gibi

Gar yağayu yağayu
Mart ayı gudurması
Ben sana ne dedim ki
Ellerin uydurması

Gar yağayu yağayu
Doruğun depesine

Vurulduma güzelim

Kürtün Fadime'sine

Gar vuruyu vuruyu

Evin gaburgasına

Dulanurum adamın

Helva gavurmasına

Gar yağar saçaklara

Dökülür alçaklara

Analar gız doğurmuş

Sığmıyor gucaklara

Kar yağar karış karış

Kisildi alışveriş

Ben seni seveceğim

İster küs ister barış

Kar yağar kar üstüne

Çıktım divar üstüne

Meğerki kör olmuşum

Yar sevdim yar üstüne

Kar yağar kürek ister

Meyveler direk ister

Nazlım hamamdan çıkmış

Öpmeye yürek ister

Kar yağayu inceden

Gül açılır goncadan

Ben yari kıskanırım

Yerdeki karıncadan

GARİBİN ÖLÜMSÜZLÜĞÜ

Binlerce yıllık geçmişi olan halk şiiri geleneğimizde önemli, yaygın kollardandır "âşıklık", "Halk ozanı", "âşık", "saz şairi" gibi adlarla anılan ustalar binlerce yıldır anadilimizin, Türkçemizin güzelliğiyle halktan aldıklarını halka yansıtarak geleneği sürdürmüşlerdir. Binlerce ozan usta-çırak ilişkisi içinde yetişerek duygularını saza, sese, söze dökerek anlatmışlardır bizi. Cumhuriyet öncesinin halk şiiri geleneğinde ölümsüzlüğü yakalayanların en büyüğü kuşkusuz Yunus Emre, Karacaoğlan, Pir Sultan Abdal'dır.

Toplum yapısı, yaşam biçimi zaman içinde değişse de âşıklık geleneği yeniliklere ayak uydurarak sürüp gelmiştir. Cumhuriyet dönemi de bu açıdan verimli olmuştur. Yüzlerce değerli ozan yetişerek yüreğimizdeki yerini almıştır. Cumhuriyet öncesinin üç büyüğüne benzeterek söylersek yeni dönemin üç büyüğü kuşkusuz Âşık Veysel Şatıroğlu, Âşık Mahzuni Şerif, Neşet Ertaş'tır.

Âşık Veysel, Âşık Mahzuni üstüne çok sayıda çalışma yapılmış, makaleler, kitaplar yayımlanmıştır. Neşet Ertaş üstüne yapılan çalışmalar neredeyse bir elin parmak sayısı kadar yoktur. Ertaş'ın ozanlığı büyüklüğü, kalıcılığı, etkileyiciliği, üzülerek belirtmek gerekir ki yeni yeni anlaşılmaya başlanmaktadır.

Çoğu zaman, bağlamacı, sazcı, türkücü, yöresel sanatçı olarak nitelenen Neşet Ertaş, çoğu çevrelerce dudak bükülen, belki de dinlenmesinde köylülük, basitlik, zevksizlik görülen Neşet Ertaş, 1960'lı yıllardan beri izlenmişse çoğu halk ozanında bulunmayan üstün özellikleri, yetenekleri toplamıştır kendinde. Babası, ustası Muharrem Ertaş'tan gelen ama onu yorumlayarak aşan olağanüstü bağlama çalış tekniği. Bu konuda kim ne derse desin şimdilik tektir ülkemizde. Ses güzelliği, sesi kullanma becerisi de olağanüstüdür. Gençlik döneminin türkülerini dinlerseniz bu olağanüstü sesin acıya, sevdaya, bozlağa sevgiye ne denli yumuşak, ne denli buğulu, ne denli yoğun, ne denli etkileyici-içe işleyici dönüştüğünü şaşarak, hayranlıkla görürsünüz, Türkülerindeki alçakgönüllülük, sevgi, insanlık, evrensellik süzülmüş bal gibi arı mı arı Türkçedir. Bu üç çok önemli özellik her ozanın ya da çoğu ozanın yeteneklerinde yer almaz. Ertaş'ı büyük yapan, ölümsüz yapan bu özellikler onun Karacaoğlan gibi çağdan çağa ulaşarak yaşayacağını kanıtlar.

Yaşar Kemal'in "bozkırın tezenesi" olarak adlandırdığı Ertaş, şiirlerine, türkülerine adını geçirmeyecek denli alçakgönüllüdür. Babasının "biz garibiz oğlum" sözünden yola çıkarak türkülerin kiminde kullandığı "garip" sözcüğü Neşet Ertaş olarak algılanmalıdır. "Kaç türkünüz, kaç şiiriniz, kaç besteniz var?" sorusuna, "Halkım bilir, halkım kaçını benimsemişse o kadardır. Ben bilemem, hepsi halkımındır." diyen insanın büyüklüğü karşısında şaşırıyorsak; başı sonu belli olmayan, haftalık, kimilerinde aylık yaşamı olan sözüm ona sanatçıların ürünleriyle belleğimizi boşuna yorduğumuz içindir.

Neşet Ertaş'ı çocukluğumdan beri dinledim, sevdim, önemsedim. Nasıl aşacağımı bilmediğim acılarımda da, zaman zaman yaşadığım sevinçlerimde de sazıyla, sözüyle, sesiyle paylaşım duygularımı. Geçen zaman yanıltmadı beni. Şimdi hangi anlayışta şarkıcı türkücü olursa olsun Neşet Ertaş'a sarılıyor, onun türkülerini okuyor. Nasıl seviniyorum bilesiniz. Yenginin tadı…

GARİBİN TÜRKÜLERİ

Cumhuriyet Dönemi Halk Şiiri'nin üç büyüğünden biri olan Neşet Ertaş salt söylediği şiirlerle değil, şiirleri iyice yoğunlaştıran, cana, kana büründüren ezgileriyle de ölümsüz değerlerimiz arasına girmiştir.

Türkü denince usumuza gelen, yüreğimizi yerinden oynatan ürünler çoğunca yanık-içli-özlem üçgeniyle bütünleşen, dalgalanan, kanatlanan ezgilerdir. Ertaş'ın türküleri bu açıdan çok güçlü olduğu için benimsenmiş, yayılmış, tutulmuş. Buna ozanın yanık sesini, olağanüstü bağlamasını da eklerseniz karşımıza ne denli büyük bir ustanın çıktığını görürsünüz.

1960'lı yıllardan başlayarak vurulduğumuz, kimilerde içimizi soğutan, kimilerde içimizi ısıtan, kimilerde soluğumuzu kesen, kimilerde gözlerimizi buğulandıran bu olağanüstü güzellikler hangimizin belleğine kazınmadı ki. "Köprüden geçti gelin" mi dersiniz, "Dağlar dağladı beni/ Gören ağladı beni/ Ayırdı zalim felek/ Derde bağladı beni" mi dersiniz, "Zahidem gurbanım/ N'olacak halim" mi dersiniz, "Mapushanelere güneş doğmuyor" mu dersiniz, "Karadır bu bahtım kara/ Sözüm kar etmiyor yara" mı dersiniz? İlk gençliğinizden, gençliğinizden, çektiklerinizden, sevdiklerinizden, ayrıldıklarınızdan buğulu anılar içermezler mi?

Ya "Yanarım senin aşkına/ Gel kaçma gel gel/ Derdinden döndüm şaşkına/ Gel kaçma gel gel", ya "Dağlar başı karlı olur/ Âşıklar efkarlı olur/ Beni gurbete saldın/ Böyle seven yar mı olur" türkülerine ne demeli? Kim bilir belki de hiç bir zaman ele geçmeyecek ama hep düşlenen, umulan güzelliklerin, sevgilerin, seslerin renklerin kırık görüntüleri değil mi?

"Küstürdün gönlümü güldürmedin/ Baharım güz oldu yazım kış oldu/ Şu fani dünyadan murat almadan/ Eller gibi şad olup da gülmeden/ Ellerin bağında gülü solmadan/ Baharım güz oldu yazım kış oldu" türküsünü öyle bir işlemişim ki yüreğime her dinleyişte nerde olduğumu unutur, bir iki damla gözyaşıyla baş başa kalırım. Ta gerilere bir kış sabahına, bir köy evine giderim. Ocakta sacın üstündeki mısır ekmeğini elindeki eşünle ağlayarak çevirmeye çalışan eşi bir hafta önce ölmüş, üç oğluyla yaşama tutunmaya çalışan bir babayı anımsarım. Türkü acı, acı gerçek, gerçek yaşam olur belleğimde. Sonra "Anam ağlar başucumda oturur/ Derdim elli

ikin yüze getirir/ Bu dert beni yiye yiye bitirir/ El çek tabip el çek benim yaremden/ Ölürüm kurtulamam ben bu yaremden/ Anam ana baba yüzüm kalmadı/ Bir su ver demeye sözüm kalmadı/ Doktora ilaca lüzum kalmadı/ El çek tabib el çek sen bu yaremden/ Ölürüm kurtulamam ben bu yaremden" sözleriyle ezgiler gelir bir yerlerden. Vurulurum. Yaralanırım. Yıpranırım. Kırk ikisinde ölen iyilik meleği anayı, yirmi sekizinde ölen yiğit, güzel, insan oğlu delikanlıyı düşlerim, düşünürüm. Biri anadır, yardır; öteki kardaştır, dosttur. Nedersiniz, neylersiniz, ölümlü kalımlı dünyadır. Dost olursunuz acılarla. Sevdiğiniz, saygı duyduğunuz, eşiniz anlar sizi. İkiye bölünür acı. Gider yarı yarıya. Yeğinirsiniz. Sonra birlikte seslendirirsiniz kim bilir kaçıncı kez söylediğiniz, dinlediğiniz türküyü: "İki büyük nimetim var/ Biri anam biri yârim/ İkisini de hürmetim var/ Biri anam biri yârim…"

Neşet Ertaş ırmak çağıldayan, kabaran, coşan, Neşet Ertaş deniz masmavi, coşkun, dalgalı. Ufuk ufuk çoğalan. Dinleyin. Anlayın. Ortak duyguları yaşayın. Öner Özcan'ın Simurg Yayınları'ndan çıkan Neşet Ertaş kitabını, Ertaş plaklarının, varsa kasetlerinin yanına koyarak…

GEL ÇIKALIM ÇARŞIYA

Kemençeciler, halk ozanlığı geleneğine bağlı olarak sözle ezginin en güzel bileşimini –türküyü- yaratan ustalardandır. Ta yeni yetmelik yıllarından başlayarak; bağda bahçede, düğünde bayramda, yolda yapakda yanından eksik etmediği kemençesine aktarır duygularını, düşlerini; acılarını, sevinçlerini. Bunlar, dinlendikçe, söylendikçe mayalanır, türküye dönüşür.

Karadeniz'de kemençe merkezi olan Görele'de; ta Tuzcuoğlu'ndan günümüze; ustalarca ezgiler yaratılmış, türküler yakılmıştır. Bunların kimileri derlenerek notalanmış, belgeliklerde yerini almıştır. Belgeliklere girmeyen, yaşlıların belleklerinde kalanlar bu alanda çalışma yapanlarca toplanmaktadır.

Çocukluk anılarımda babamı çubuk yonarken, şelek örerken, inek yayarken, fındık toplarken, fındık soyarken, uyumlu sesiyle türkü söylerken anımsıyorum. Kimilerde de düdük çalarken. Ondaki özellik bana da geçmiş olmalı. Çocukluğumdan beri arkadaş, sırdaş belledim türküleri… Elim kalem tuttuğunda da öğrendiklerimi yazma alışkanlığı edindim. Elimin altında epeyce Görele türküsü birikti. Bunları yeri geldikçe yazdığım yayın organlarında yayınlıyorum. Ezgileri olmasa bile türkü sözlerinin yaşamasına katkı sağlanıyor böylece. "Söz uçar, yazı kalır." denmiştir. Yazılan, yayımlanan ne olursa olsun gün gelir değerlenir.

Yıllar önce, kırk beşliklerin birinden dosyama düşen bir Ziya Şadi türküsü:

GEL ÇIKALIM ÇARŞIYA

Manzaralı görünür
Görele kıyıları
Ne kadar güzel olur
Peştemallı gızları

Gel çıkalım çarşıya
Bugün günlerden salı
Öyle güzel sararlar
Bellere peştemalı

Peştemalı bağlarlar
Her yanına yörene
Bu ne kadar güzellik
Hoş görünür gözüne

Yakışıyu peştemal
Genç kızların beline
Sevdalandım ölürüm
Salınıp gidişine

Dalgalar çılgın gelir
Denizin kıyısına
İşlemeli ter çekmiş
Yaşmağın yarısına

Benim yârim bu değil
Öbürüdür öbürü
Pullu yapmak altından
Gözlerini süpürü

Duman geliyu duman
Şu Görele üstüne
Yar sarmış peştemalı
Mini etek üstüne

Vuruldum ölüyorum
Sallanıp gidişine
Vuruldum ölüyorum
Sallanıp gidişine

Birer sosyal tarihtir türküler. Bu türküde yansıtılan Görele günümüzde şunlar yok:

Bırakın güzelleri, nerdeyse kimse sarmıyor artık peştemalı.

Pullu yaşmak da gitti gider. Saçlar ya açıldı ya da türbanlandı.

Peştemal olmayınca, peştemal-mini etek çelişkisi de yok.

Belki inanmayacaksınız Görele'deki "manzaralı kıyı" yok. Bu yüzden dalgalar çılgın gelse de kıyı olmadığından yatışamıyor. O güpgüzel kıyılar dinamit artığı koca kayalarla dolu. Kudurup duruyor deniz... Bakalım, kim bilir, ne yapacak...

GEMİLERDE TALİM VAR

Eski Türkçe'den gelen gemi sözcüğü (kimi-kemi-gemi) denizlerde ya da iç denizlerde kullanılan büyük yapı anlamını içerir.

Yüzlerce yıllık geçmişi olan genelde taşıt niteliğindeki bu araçlar kullanım çeşitliliğine göre değişik adlarla anılır. Yelkenliler, ticaret gemileri, savaş gemileri bunlardandır.

Gemicilik, denizcilik genel kavramlarıyla iş alanı özelliği gösterdiğinden yüzlerce sözcüğe, terime ulaşan dil vasıtasıyla; halkbilime, edebiyata yansıyan deyimleriyle, yüzlerce çağrışımlarıyla "gemi", yaşamın her alanını kuşatan, denizle, deniz insanıyla özdeşleşen, onların çeşitli anılarını besleyen özellikler taşır.

Gelişigüzel bir sıralamayla bile yüzlerce sözcüğe ulaşmak olasıdır söz gemiciliğe geldiğinde: gemi subayı, gemi adamı, gemi aslanı, itfaiye gemisi, yolcu gemisi, gemiyi terk etmek, uzay gemisi, motorlu gemiler, posta gemisi, yük gemisi, konteyner gemileri, gemi inşaatı, gemi mühendisliği, ağaç gemi, saç gemi, gemi onarımı, gemi sicili, gemi ipoteği, gemi sanayi...

Saymaya kalksak sıralı sözcüklerden oluşan uçuk şiirlere benzeyen bir iki yazı çıkar. Ne gereği var. Biz sözü halkbilime, edebiyata getirelim. Manilerle, türkülerle, yazarlarla, acı-tatlı söylencelerle özdeşleşen gemiyle sürdürelim yazı yolculuğumuzu.

Arasak yüzlercesini bulacağımız gemili manilere bir iki örnek verelim: "Gemi geldi rıhtıma/ Niyet çektim ahdime/ Ne talihsiz başım var/ Yol göründü bahtıma", "Gemideyim gemide/ Ayağım yemenide/ Alma beni kur'acı/ Sevdiğim var geride", "Geminin ambarına/ Mum diktim şamdanına/ Mevlam bizi kavuştur/ Bu kurban bayramına", "Gemi gelir yan yatar/ Demirini çift atar/ İstanbul'un kızları/ Kaşlarını pek çatar", "Gemi geldi durdu mu/ İskeleye vurdu mu/ Söyle ey seher yeli / Yâr halimi sordu mu?"

Maniler gibi ayrılığı, özlemi, seviyi öz ama en yoğun biçimde anlatır türküler. Söz güzelliğiyle müzik güzelliğinin bütünleştiği bu olağanüstü ürünlerin gemili ne güzel, ne etkileyici, ne yakıcı örnekleri vardır.

Her dinleyişte, söyleyişte içimi titreten, gözlerimi buğulandıran "Sürmeli" çeşitlerinden birinin dörtlüğünü unutabilir miyiz? "Uzun olur gemilerin direği/ Yanık olur anaların yüreği/ Ne sen gelin oldun ne ben güveyi/ Onun için açık gider gözlerim."

Cahit Öztelli'nin Halk Türküleri'nde yayımladığı, Kırım'dan derlenen, Murat Reis'ten dizeler: "Geminin direği üç parça oldu/ Beş tayfa o anda telef oldu/ Sevdiğim kim bilir yandı kül oldu/ Medet dostlar sılaya medet sılaya/ Evvel karaya sonra sılaya."

Muhsin Tezcan'dan alınan Oy Gemici, Ordu'ya ulaştır bizi: "Oy gemici gemici de/ Nerden aldın pirinci/ Benim sevdiğim güzel de/ Şu Ordu'da birinci."

Trabzon'a da uğrar yolumuz şu dörtlükle: "Ben nasıl çıkacağım/ Geminin direğine/ Mevlam sabırlar versin/ Validem yüreğine."

Uçun Kuşlar'ın bir hanesiyle İzmir'e ulaşmak da olası: "Güverteye çıktım uzandım yattım/ Komutan görünce selama kalktım/ Anayı babayı sılaya saldım/ Uçun kuşlar uçun İzmir'e doğru/ Anadan, babadan, yardan haber yok mu?"

Türküye ara vererek edebiyata getirelim sözü…

İstanbul'a da gelip giden, Türk dostu bilinen Fransız yazarı C. Farrere deniz subayıdır. Çağdaşı P. Loti'nin "İzlanda Balıkçısı" en etkileyici deniz romanlarındandır. Bizim Koca Balıkçı, Batum'a yerleştiğinde ev yapmakla kalmaz tekne de yapar kendisine, tutmasanız gemi yapacak yetenektedir. Üstelik Uluç Reis'le, Aganta Burina Burinata'yla en güzel deniz-gemici yapıtını da yazmıştır bunca iş arasında. Yakında yitirdiğimiz Yaman Koray'ın romancılığıyla denizciliği atbaşı gider. J. London'un da iflah olmaz bir denizci olduğunu hatırlayalım.

Cervantes'e, İspanyolların yüz akı, dünya edebiyatının ilk çağdaş romanı Don Kişot'u armağan eden Cervantes'e ne demeli? Sen kalk gönüllü olarak İnebahtı Savaşı'na gel. Sonra da kolsuz olarak geri dön…

Edebiyatımızda denizle, gemiyle özdeşleşen yapıtları sıralayacaktım ama liste uzun, bana ayrılan yer dolmak üzere… Onu da siz araştırın.

600 kuruş aylıkla serdümenlik yapan Göreleli Şükrü oğlu Temel'i anmasak olmaz. Çünkü o Türkiye'nin geleceğini biçimlendiren Bandırma gemisindeki 22 personelden biridir.

Çanakkale'nin dibindeki 81 şehidiyle çıkarılmayı bekleyen Dumlupınar gemisinde de Giresunlular var. Giresunlu Vahit oğlu Mehmet Demir, Ahmet oğlu Galip Yılmaz, Göreleli Ali oğlu Hasan Kelleci, Bekir oğlu Hasan Cebeci, Halil İbrahim oğlu Mecit Şengün kim bilir hangi yanık türküleri severlerdi söylerlerdi.

Ertuğrul'u, Yavuz'u unutmadık.

Görele açıklarından gemiler geçerdi çocukluğumuzda. Yolcu gemileri... "Gemi suyu" derdik geçtikleri çizgiye. Oraya dek yüzüp gelmek ayrıcalık sayılırdı. Açılmak iyi yüzücü demekti. Her denize girişte giderdik gemi suyuna. Zaman zaman düşlerimi süslüyor şimdi.

Denizci uluslardanız. Gemisiz günümüz yok gibidir. Konu hep günceldir. Hangi gazeteyi açsanız bir gemi haberi: "Gemisini kurtaran kaptan..."

Biliyorum, uzadı. Sıkıldınız. Yazar gevezeliği ünlü. Ne yapalım başlıkla ilgi kurarak bitirelim söyleşiyi:

"Gemilerde talim var/ Bahriyeli yârim var/ O da gitti gelmedi/ Ne talihsiz başım var/ Hani benim Receb'im/ Receb'im/ Sarı lira vereceğim/ Almazsan karakola gideceğim..."

Ey gidi Recep... Sen Görele'den (Çavuşlu'dan) Kasımpaşa Kışlası'na git. Bahriye çavuşu ol. Yakışıklılığınla oraları kır geçir. İstanbul güzellerinin gözdesi ol. Gemi amiralinin kızının yürek yakan sevisine karşılık verme. Böyle güzel bir İstanbul türküsüne kahraman ol (Nihat Çelik, Görele Karadeniz Postası, 2 Ağustos 2005).

Nereden nereye...

GİRESUN AĞIZLARI'NDAKİ TANIMLAR-1

Giresun Valiliği ilimizle ilgili önemli yapıtları art arda yayımlıyor. Bu yayınlardan biri Prof. Dr. Necati Demir-Arş. Gör. Özkan Aydoğdu araştırması: "Giresun İli ve Yöresi Ağızları" (Giresun Valiliği Yayınları 5 Mart 2009).

700 sayfalık araştırma içeriğinde; Giresun tarihi, dil incelemesi, ilçelerden örnek metinler, sözlük bölümleri var.

Bu önemli, kapsamlı yapıtın 140 sayfasını sözlük oluşturuyor. Öncelikle bu bölümü inceledim. Notlar aldım. Öteki bölümleri daha sonra inceleyeceğim.

Genel anlamda yöre ağzı incelemesine göre kapsamlı sayılacak sözlük bölümündeki kimi sözcüklerin tanımlanmasında, açıklanmasında, beklenmesinde gözden kaçmış eksiklikler var. Bunları değerlendiren bu yazı yapıta katkı sağlamak için yazıldı. Amacımız doğruyu belgelemek, ileride yapılacak baskılarda eksiklikleri gidermek için araştırmacılara düşüncemizi aktarmak.

"ACIMUK: Tadı biraz acı, kokusu biraz fena olan, acımsı." Bu tanıma ekleme yapılmalıydı: Acımuk, bir yabanıl bitki, ot çeşididir. Dere içlerinde çok görülür. Derelerde balık avlamak için kullanılır.

"AÇGl: Sergi. Demircileri tarım aletlerinin sap yerlerini genişletmede kullanılan aygıt." Bu tanıma, "açkı, açgı açmak, çörek, yuka açmak" örnekleri de eklenmeliydi.

"AĞIZLIK: Kavalın üflenen kısmı." Bu tanıma, "Bir ucuna cıgara takılan öbür ucundan nefes çekilen çubuk biçimindeki araç" tanımı eklenmeliydi.

"ALAF: Kurumuş mısır sapı. Hayvanları kışın yiyeceği mısır sapı." Bu eksik bir tanım. Yeşil kızılağaç, gargiyen, çıtıruk dalları budanarak hayvan yemi olarak kullanılır. Bunlara da alaf denir.

"ALARMAK: Şafak sökmeye başlamak, herhangi bir şey kırmızılaşmak." Bu tanıma özellikle kiraz için kullanılan, "Kiraz alarmaya başladı." Cümlesindeki anlam da yüklenmeliydi.

"ANUK; Nane. Trabzon yaylalarında yetişen çay yerine kullanılan sarı çiçekli bir ot."

Prof. Dr. Necati Demir ile Araş. Gör. Özkan Aydoğdu'nun Eynesil'de, Görele'de, Çanakçı'da, Tirebolu'da, Espiye'de, Keşap'ta, Giresun'da, Bulancak'ta neredeyse tüm kırk yaş üstündekilerin bildiği anuk tanımı böyle.

Bu tür çalışmalarda üç yöntemle tanım yapılabilir. Birincisi yerel tanım. İkincisi bitki bilimsel tanım. Üçüncüsü de bu iki tanımı içeren tanım.

Burada anuk tanımlanırken bu kurallara uyulmamış. Yerel desek değil. Sözcük bizim, Giresun'un; tanım Trabzon yaylalarına göre yapılmış. Öteki tanım yöntemlerine de uyulmamış.

Anuğu köy evlerinin yanında, duvarın dibinde, çitin başında, çitteki bir kayalığın kıyıcığında bulma olası. Giresun'da kalenin eteklerindeki evlerin önlerinde, yaylalarında bile vardır anuk. O olmadan sırganın tadı mı olur? Sırganın tadını anukla, sarımsak belirlemez mi?

Biz şimdi sırgan pişirirken taaa Trabzon yaylalarına giderek anuk mu arayalım?

Yanılmıyorsam mani derleme dosyamda bir iki anuklu örnek olacak:

Ana sırgan kepçeler
Gızı anuğu yıkar
Onun çakır gözleri
Zarar akıla zarar

Gaşdan aldım anuğu
Gaddım görpe sırgana
Darı ekmeği ile
Ne de güzel gaybana

Dıvar dibinde anuk

Aya büyüsün aya

Buluşalım sevdiğim

Yalıya gel hafdaya

GİRESUN AĞIZLARI'NDAKİ TANIMLAR-2

"ANUK" sözcüğü tanımlanırken araştırmacıların Giresun yöresinden sözcükle ilgili kullanımları not etmedikleri anlaşılıyor. İşin kolayına kaçıldığı, daha önceki çalışmalardan aktarma yapıldığı ortada. Aktarma yapılırken kaynaktaki tanım olduğu gibi benimsenmiş. Tanımın Giresun'la ilgisi göz ardı edilmiş.

Prof. Dr. Necati Demir ile Arş. Gör. Özkan Aydoğdu'nun "anuk" tanımında aktarma yaptığı kaynak TDK'nin "Derleme Sözlüğü."

Dilimizin yüz aklarından 12 ciltlik bu dev yapıtın birinci cildinde "anuk" maddesi 268. sayfada. Ayrıntılı açıklamaları var. Açıklamalara çok sayıda yer adı eklenmiş. Giresun'da, Giresun'un ilçelerinde kullanıldığı anlam açıklamasında; Keşap, Şebinkarahisar, Giresun, Görele köyleri, Alucra, Giresun köyleri, Tirebolu, Harşıt bucağı, Torul, Ordu köyleri, Koyulhisar, Çemişkezek, Aşkale, Hekimhan, Zile, Akçaabat anılmış.

Araştırmacıların bu denli yaygın kullanımı atlayarak Derleme Sözlüğü'nde, sözcüğün üçüncü anlam açıklamasını yeğlemesi düşündürücü. Hem de "Giresun Ağzı" çalışmasında.

"BALDIRAN: Yazın tarlalarda yetişen, gövdesi toprak olan ve yenilebilen bir bitki." Bu tanımdaki tümce evlere şenlik. "Gövdesi toprak olan" ne demek?

"BAZLAMA: Sacda pişirilmiş ince ekmek." İnsan, sözcüğü aldığı kaynağa sormalı, hangi undan üretildiğini. Mısır unu mu, buğday unu mu? Bizim bildiğimiz mısır ununda olmaz. Acaba Giresun'un neresinde un ayrımı yapılmadan bazlama adlandırılıyor?

"BİLEKİ: Ocak taşı." Bu tanım eksik. Bileki, daha çok da bileki taşı adlandırması kullanılır. Bileki taşında pişirilen ekmeğe de "bileki, bileki ekmeği" denir. Bunlar atlanmamalıydı. Köy yemek, ekmek kültüründe geçmişte önemli bir öğeydi bunlar.

"CIRIKTA: Lokma tatlısı." Görele'de "cırıtta" olarak adlandırılan yiyecek lokma tatlısı değildir. Lokma ayrıdır. Bu anlam inceliğine özen gösterilmeliydi.

"ÇAKAL DÜĞÜNÜ: Havanın hem güneşli hem yağmurlu olması." buna "çakal yağmuru" dendiği de belirtilmeliydi.

"ÇÂMAN" tanımlanırken ağacın bir iki özelliği verilse iyi olurdu. Bölgemizde bu ağaçtan kimi müzik aracı yapımında yararlanılıyor.

"ÇOTANAK: Fındık demeti, kümesi." Bu açıklama, açıklamaya gereksinim duymakta. Fındıkla ilgili sözcük, deyim, terim zenginliğimiz unutulmuş. Örneğin; tekleme, çiftleme, üçleme(çotanak), dörtleme, beşleme, topur anılmalıydı. Giresun fındığın başkenti...

"DADANDIRMAK: Alış kanlık durumuna getirmek, bağımlı kılmak." açıklaması çoğu sözcük açıklamalarında olduğu gibi tek anlamla kalmış. Örneğin Görele'de arka arkaya üç beş gün süren yağışlara da "dadanuk" denir.

"DAVUL" sözcüğü tanımlanırken değnek kullanılmamalıydı. Tokmak bu araçla ilgili yeterli kullanımdır.

"DEBERTMEK: Ortaya çıkarmak, gereği yokken gündeme getirmek, kurcalamak" açıklamasına "karıştırmak" anlamı da yüklenmeliydi. Bu anlam yaygın olarak kullanılır köylerde. "Elinde bir çubuk, boyuna toprağı debertiyor" örneğinde olduğu gibi.

"DOLMA: Bazı sebze yapraklarının içine pirinç veya başka şeyler doldurularak yapılan yemek." Bu tanım doğru mu? "Dol" köküyle, "ma" yapım ekiyle oluşturulan bu sözcük araştırmacıların tanımını çürütüyor. Dolma, biber, patlıcan, domates, kabak gibi doldurularak yapılan yemek için kullanılır. Değerli bilim adamları ise sarmayı (sarıma) tanımlamış. Ayrıca tanımdaki, "pirinç veya başka şeyler" öbeği de yetersiz bir anlatım.

"DÖŞEME" tanımına ünlü yemeğimiz "döşeme" eklenmemiş. Giresun yemek kültüründe yeri olan bir pancar (lahana) yemeği atlanmış.

GÖRELE AĞIZLARI'NDAKİ TANIMLAR-3

"Dolma, döşeme" sözcükleri Türkçenin en güzel, en etkili, en kalıcı, en güçlü özelliklerinden sözcük türetmenin örnekleri. Biri "Dolmak" öteki "döşemek" kökünden türetilmiş. Kökler eylem kökü. Aldıkları "-me" yapım ekiyle ad olmuşlar. Oluşan sözcüklerin köklerle ilgisi güçlü. Halkımızın sözcük türetme anlayışına da güzel örnekler. Ayrıca dilimizin yeryüzündeki diller arasındaki en güçlü beş on dilden biri olmasının da kanıtı. Çünkü her kavramı, her nesneyi, her adı yeni türetmelerle karşılayabilme yeteneği var Türkçe'de.

Kısası halkın dil bilinci, dil yeteneği "dolma"yı, "döşeme"yi türetmiş.

"Dolma" ile "sarma" farklı eylemlerin, adların göstergesi. Oysa Prof. Dr. Necati Demir; "sarma" ile "dolma"yı karıştırmış. İkisini aynı şey olarak açıklamış. Ayrıca kullandığı sözcükler üzerinde düşünmemiş; Dolmanın, sarmanın içine konan "pirinç veya başka şeyler" değil, "dolma, sarma içi"dir.

"DUTALIK: Gelinlik tutmak." olarak açıklanmış. Bu sözcük yöremizde sara hastalığı için kullanılır.

"FIRILDAK" sözcüğünün yan anlamları, mecaz anlakları verilmemiş.

"FİDE: Tohumdan yetiştirilip başla yerlerde dikilmek için hazırlanan sebze veya körpe çiçek" tanımı da eksik. Yöremizde meyveye durmamış, olgunlaşmamış her çeşit fidan yerine fide kullanılır. Yaygın kullanım, sebze için "fidil", meyve, ağaç için "fide" sözcüğüdür.

"GAYDA: Kemençe." tanımı eksik. Kemençeye yöremize "kemençe" denir. "Gayda" ise "hava, ezgi" anlamındadır. Araştırmacılar anlam farkını saptayamamış.

"GEVÜK: Kısır sapının artığı" Bu tanım da yöremizdeki kullanımla uyuşmaz. Gevük, küçük odun parçalarıdır.

"GOLARMAK" sözcüğü açıklanırken sözcüğün "kol" kökünden türediğinin ayrımına varılmamış. "Kafa tutmak" doğru ama buna "el kol devinimleriyle" söz öbeği de eklenmeliydi.

"GÖT" sözcüğünün yan anlamları açıklanırken çok yaygın bir kullanım unutulmuş. Yöremizde bu sözcük yan anlam olarak, "Dip, alt, arka" anlamlarıyla kullanılır. Örneğin; "çuvalın götü", "şeleğin götü", "göt cep" gibi. Yer, bahçe, tarla adları da yaygındır bu sözcükle ilgili: Çit Götü (Görele-Cillioğlu-Bahçe adı)

"GÜDÜNE: Mısır" tümden yanlış bir tanım. Güdüne, mısır taneleri alındıktan sonra geriye kalana verilen addır:

Gı sobiye adsana
Darı güdünesini
El adama verü mü
Güzel Emine'sini

"HEŞ: Hiç" bu tanıma, "İneklere uyarı sözü" açıklaması konmalıydı: "Heş, inek, heş"

"KAKIŞMAK: Karşılıklı olarak sürekli sözle sataşmak, itişmek, birbirini itelemek" Bu açıklama da yetersiz. Kakışmak, ineklerin, öküzlerin kafa kafaya güreşidir, döğüşüdür. İnsan eylemi için kullanılmaz. İnsan eylemi için kullanılan "çekişmek" sözcüğüdür.

"KARAMUK" açıklanmasına, "bir çeşit yabanıl ot" tanımı da konmalıydı.

"KEŞAN: Peştamal bir çeşit başörtüsü" tanımı yetersiz. Keşan; peştemal, keşan, kuşak türü Çarşıbaşı el dokumasının genel adıdır. Ayrıca bir başörtüsü çeşididir. Peştemal ayrıdır, bele bağlanır:

Keşanını bürünür
Yan bağlar peştemalı
Gı ne çabuk değişdin
Yamalıydın yamalı

"KONAK" tanımlanırken, "köy düğünlerinde konukların sabahlara dek içki içtikleri evler" de yazılmalıydı.

GİRESUN AĞIZLARI'NDAKİ TANIMLAR-4

"KORUK: Fındık kurdunun deldiği fındık" Bu tanıma; elma, armut, kiraz gibi meyve ağaçlılarına çıkarak meyveleri toplayan yabancıları engellemek için yapılan korunak" tanımı eklenmeliydi.

"KÖKENLEMEK: Fidan dikmek" tanımı yetersiz. Kökenleme "dikilecek fideleri geçici olarak toprağa dikme" anlamı taşır.

"KULAKLI: İki tarafında tutma yeri olan sahan" tanımında, "sahan" sözcüğü olmamalı. Onun yerine "tencere çeşidi" yer almalıydı.

"OTLUK: Ot yığını" tanımı sözcüğün salt bir anlamını karşılıyor. Oysa bu sözcük yöremizde çok yaygın olan bir yemeğin de adıdır: Otluk (diple, Görele)

"PANCAR DOLMASI: Tercihe göre mısır unu, bulgur, pirinç kullanılarak ve dışına lahana sarılarak yapılan yemek" Bu tanımın yanlışlığını "dolma-sarma" kavramlarını açıklarken belirtmiştik. Burada bir yanlışlık daha var: Sarma içi bulgurdan, pirinçten başka katkılarla yapılabilir. Mısır unundan sarma içi olmaz. Prof. Dr. Demir "mısır unu" ile sarma içinde kullanılan "yarma"yı karıştırmış. Yarma maddesinde tanımladığı, sarma içi yapımında da kullanılır.

"PEZÜK: Pancar, pancar yaprağı" Bu tanımı Giresun'un neresinden derlediği bilgilerle oluşturdu araştırmacılar bilemiyorum. Pancar yaprağına neden pezük densin ki? Pezük pancar değil, pazıdır. Yaprağına da "pezük yaprağı", "pezük geleği" denir.

"SAVMAK: Meyvelerin zamanı geçmek." tanımına; değirmenin suyunu savmak, savak savmak (bir çeşit balık avı) örneklerini içerecek anlamlar da alınmalıydı,

"SEĞİRTMEK: Çabuk adımlarla veya sıçrayarak yakın bir yere doğru yürümek." tanımına "koşmak" anlamı da eklenmeliydi,

"ZIBÇIK: Meyvelerin ince sapı; Zayıf hayvan veya insan."

Prof. Dr. Necati Demir, zıpçığı böyle tanımlamış. Yapıtın önsözünden anladığım kadarıyla derlemeler Giresun merkez çevresi, daha çok kıyı kesiminden yapılmış. Kıyı kesiminde meyvelerin ince sapına zıpçık dendiğini bilmiyorum.

Zıpçık; kızılağaç, uyuzluk, fırma gibi ağaç cinslerinin genç sürgünlerinden çıkarılır. Genelde ilkbaharda çocukların, ilk gençlik çağındakilerin, aynı yaştaki çobanların bir çeşit oyun aracıdır. Bölgemiz dışında buna zıpçıktı denir. Sözcüğün yansımadan oluştuğu gerçeği ortada. Çünkü zıpçık çıkarken birdenbire zıp diye, pıt diye çıkar.

Zıpçık o denli yaygındır ki çıkarma işlemi yapılırken tekerleme bile söylenir;

Zıli zıli zıpçuk
Gıli gıli gıpçuk
Çık da yi
Pıt da yi
Anan köprü başında
Yumuta bişümüş
Çık da yi
Pıt da yi,,..

Bir çeşit düdüktür zıpçuk. Tiz bir ses çıkarır. Dal ucundan çakıyla yapılan zıpçuk çıkınca hemen ötmez. Bir işleme gereksinim duyar. Bir ucu bıçakla özenle inceltilir. Hafifçe ezilir. Burası dudaklara alınır. Üfleme yeridir. Dardır. Havanın çıktığı yer daha geniştir…

İlkbaharın gelişi bir anlamda zıpçuk sesleriyle anlaşılır. İnek, dana otlatanlar; koyun yayanlar zıpçuk çıkararak öttürürler.

Yöremizdeki zurnanın ucundaki de bir çeşit zıpçuktur. Ama o başka nesneden yapılır.

Yörede zıpçuk yanında ışıldık, boru, borazan gibi ilkbaharda yapılan düdük çeşitleri de vardır.

Sonuç:

1. Prof. Dr. Necati Demir'in hazırladığı sözlük bölümü önsözde belirtilen "akademik" çalışma anlayışına (verdiğim örneklerle) uygun düşmüyor.

2. Kaynak bölümünde verilen Derleme Sözlüğü taranmamış. Sözlüğün ciltlerinde yer alan çok sayıda sözcük yapıta alınmamış.

3. Giresun'da daha önce yayımlanan konuyla ilgili yayınlar taranmamış. O yayınlar taransaydı belirttiğim yanlışların kimileri olmazdı (Bkz. Yeşilgiresun, ZIPÇIK-H. Günay)

4. Can Akengin'in, Ahmet Kaçar'ın kimi şiirlerinde geçen yerel sözcükler bile girmemiş Sözlük'e. Dahası Giresun Yemekleri yapıtındaki kimi yerel sözcükler de alınmamış.

5. Tarih bölümünde sözcüklerde "Türk izi" aranırken Giresun'dan çok az örnek verilmiş. Örnekler çoğunca Trabzon'dan. Giresun çalışılmamış: Döger, Ciğil, Çagu (Çaka), Çaruklu (Görele) atlanmış.

6. Horan, kemençe konusunda hep Trabzon örneklenmiş. Görele'nin önemi öğrenilememiş.

GİRESUN HALK ŞİİRİNDEN BİR YAPRAK

İlimiz Giresun, halk şiiri geleneğinde yer alan "halk ozanlığı" açısından yeterli derecede verimli sayamayacağımız bir alan. Çukurova'nın, Sivas'ın, Kars'ın, Erzurum'un, Artvin'in, Kırşehir'in, üretkenliği nicelik olarak da nitelik olarak da çok üstünde bizim düzeyimizin.

Halk ozanlığı geleneğinin tüm kurallarını yaşam biçimine dönüştüren ozan sayımız neredeyse bir elin parmak sayısını aşmıyor. Alucralı Ozan Arif, Göreleli Halk Ozanı Mecburi, Göreleli Âşık Abbas İncehasanoğlu ilk anımsayacağımız adlar.

Bu adların içinde ilginç yaşamöyküsüyle bilinen Âşık Abbas İncehasanoğlu'dur.

1937'de Eserli'de doğmuş. Beş yaşında yetim kalmış. Babanın beklenmedik, benzersiz gidişi ailenin, Abbas'ın sırtında bir kambur olarak kalmış yaşam boyu. O günün güç koşullarında okuma yazma öğrenecek denli eğitim alınmış. Geçim sıkıntısı, ekmek derdi çocukluğunun madalyalarından...

Saza duyduğu ilginin çevresince köreltilmesi doğaçlama koşmalar, maniler, türküler söylemesini engelleyememiş.

Elinin ekmek tutması, evliliği, çocuğunun olmaması, duygusallığı, içkiye tutkunluğu, sürekli sıkıntı içinde geçen yıllar, şiir yeteneğiyle ürettikleri... Âşık Abbas'ın 2007'de biten yaşamından satır başları.

Onun ozanlığı dağ başlarında, kırlarda kendi kendine boy veren çekici kokusuyla doğaya, kuşlara, yağmurlara, karlara, yellere ara sıra da koyunlara kuzulara, insanlara kendini duyumsatan çiçekler gibidir.

İnsan eli, usta teli, öğretmen dili yok onun ürettiklerinde. Doğuştan gelen yeteneğin türkülerle, kimi ozanların koşmalarıyla biçimlenerek Âşık Abbas'ça heceye, uyağa, redife koşmaya, güzellemeye, taşlamaya dönüşmesi onun şiirinin gizi.

"24 şiiri var dosyamda. Kıraç bir alanda, çalı çırpı içinde kendiliğinden gelişen aşsız bir ceviz fidesinin meyveye durması gibi Âşık Abbas'ın ozanlığı. Belki kendisi bile ayrımında olmadan Giresun halk ozanları geleneğinde bir yeri var onun."

Örnekler:

Giyinmiş kuşanmış açmış kolları
Yaradan Mevla'ya bakar çiçekler
Bağı bahçeleri süsler yolları
Mevsimi gelince kokar çiçekler

Yığılır üstüne zemheri buzu
Ezilir bedeni sararır yüzü
Şubat on beşinde arzular bizi
Yılışıp meydana çıkar çiçekler

Mart ile nisanı özleyip bekler
Balını gizlemez mumunu saklar
Arılar incitir dişleyip koklar
Gücenir boynunu büker çiçekler

Mayıs haziranda ne güzel açar
Temmuz ağustosta kokusu kaçar
Eylülde ekimde mevsimi geçer
Solar yaprağını döker çiçekler

Kasım aralıkta sordum halını
Ocak ayı bükmüş kırmış dalını
Eğer yese idim çiçek balını
Arılar Abbas'ı sorar çiçekler

HELALDEN YE

Gardaş sana budur sözüm
Helal kazan helalden ye
İçim yanar sızlar özüm
Helal kazan helalden ye

Sen kimseyi görme hakir
İçim zengin dışım fakir
Aza çoğa eyle şükür
Helal kazan helalden ye

Gerçek söze yalan katma
Şeytan ile çula yatma
Ucuz alıp kârlı satma
Helal kazan helalden ye

Doğru çalış yapma hile
Ne dilersen Hak'tan dile
Servet gezer elden ele
Helal kazan helalden ye

Mahşer günü beni ara
Dünya malı geçmez para
Abbas gibi yanana nara
Helal kazan helalden ye

GİRESUN MÜZİĞİNDE ETKİLEŞİM-1

Giresun halk müziğinde etkileşimin işleneceği bu çalışmada, Giresun halk müziğini üç bölge olarak ele alacağız. Giresun, Görele, Şebinkarahisar-Alucra.

Etkileşim sözcüğünün anlamından yola çıkarak anılan yörelerin karşılıklı olarak birbiriyle ilişkisini örnekleyeceğiz.

Giresun, Görele, Trabzon, Ordu, Karadeniz halk müziği üstüne yazılanlardan yararlandığımız gibi Türk halk müziği üstüne yazılan önemli çalışmalardan da yararlanacağız. Bölge üstüne yapacağımız değerlendirmede özellikle "Türk Folklor Araştırmaları" dergisinin ilgili sayılarını, Giresun Türküleri ve Oyun Havaları (Salih Turhan-Dr. Erdoğan Altınkaynak)'nı, Trabzon Bölgesi Halk Musikisine Giriş (Süleyman Şenel)'i, Bu Toprağın Sesi (Halk Musikimiz, Adnan Ataman)'ı kaynak olarak kullanacağız.

Halk müziğinde etkileşim doğal bir durumdur. Bu birbirine yakın yörelerde gerçekleşir. Giresun için de geçerlidir bu. Dahası Giresun, çok uzak yörelerden de etkilenen bir yapıdadır. Birbirine yakın Karadeniz kıyı illeri, içeride Bayburt, Sivas, Erzincan, Erzurum, Elazığ, Tunceli yanında İstanbul, Ege konumuzla ilişkilendirilecek yörelerdir.

Etkilenmelerin, etkilemelerin, gurbetçilik, askerlik, iç göç, memurluk atamaları, iletişim-sanat olayları gibi yaşam ortamlarıyla oluştuğu gerçektir.

Giresun türkülerinin kimilerini notalayan, derleyen, Giresun müziği konusunda değerlendirmelerde bulunan Cemil Uzal; Giresun müziğinde geçmişte birlikte yaşama koşullarından kaynaklanan Rum, Ermeni etkisini, İstanbul etkisini, iç bölgelerdeki kentlerin etkisini, Ege etkisini özellikle vurguluyor.

Bu etkilenmelerde bence en tipik olanı Ege, zeybek biçemidir. Komşuluk ilişkisinin çok uzağında, Ege'de oluşan ezgilerin özellikleriyle Giresun kimliğini taşıyan türkülerin yaratılması "etkilenmelerin ardındaki yaşam ortamlarının" yanında Giresun'da baskın bir bağlama, bağlama kültürünün olması da vardır.

Sadi Yaver Ataman, Türk Folklor Araştırmaları dergisinin 1965 Ekim (No: l95,Yıl: 17,Cilt: 9) sayısında (sayfa: 3883-3384) "Giresun'a Ait İki Türkü ve Anılar" başlıklı bir yazı yayımlamıştır. O yazıdan kimi alıntılar:

"Daha evvel Giresun'da kaldığım yirmi gün içinde, Karadeniz'in bu inci şehrini tanımağa çalışmıştım. Bu günlerde yanımdan hiç ayrılmadığını söylediğim Giresun'un Halk Musikisi babası Küçük Hüseyin'den (Giresun merkezden bir halkbilim araştırmacısının Küçük Hüseyin'i genişçe araştırarak uygun bir gazetede, dergide araştırmasını, yayımlamasını bekliyorum, rica ediyorum. HG) yazdığım türküleri, sonraları çeşitli vesilelerle İstanbul Radyosundan tanıtmağa çalışmıştım.

Bu türkülerin arasında 9/8 ölçülü-Zeybek karakteri taşıyan 'Mican' adlı türkünün notasını daha evvel vermiştim, yine Zeybek karakteri taşıyan 'Çatak Altında' adlı türküyü veriyorum. Bu türkü, Giresun'un Halk Musikisi toplantılarında başta gelen türkülerden biridir ve mahalli karakter taşımaktadır. Notasından arta kalan sözleri de veriyorum:

Çatak altında sıra da sıra kayıklar
Deniz dalgalandı suda oynar balıklar
Rejinin kâtibi bizi de bizi ayıplar
Ateşlere yansın.....(Bağlantı)
.....
Elindedir kaması....."

Reji kâtibinin, bir Rum güzeli ile aşkını dile getiren bu türkünün aynı sayfada notası verilmiş. Türkünün Sadi Yaver Ataman notasındaki sözleri:

"Çatak altından çıktık da çıktık voltaya
Acemi balıklar yavrum gelmez oltaya
Urum dilberini aldık da aldık ortaya

Ateşlere yansın ah o zalim Giresun
İnip de Çatlakaltı'na da dayıları göresin

Elindedir elinde

Kaması var belinde

Ben bir kıza vuruldum

Giresun'un içinde"

"Reji" sözcüğünden yola çıkarak bu türkünün 1880'lerden sonra oluştuğunu söyleyebiliriz. Değerli sanatçı-derlemeci-araştırmacı Salih Turhan, bu türküyü yöredeki söyleyişe uygun 4/4'lük usulle 2009'da yeniden derlemiş, notalamıştır.

GİRESUN MÜZİĞİNDE ETKİLEŞİM-2

Sadi Yaver Ataman'ın yazısından alıntılanan bölümde "Zeybek karakteri taşıyan" öteki türkümüz Mican'dır.

Keşap'ın Engüz köyünde 1864'te doğan yakışıklı Micanoglu'na (Hüseyin'e) yakılan çok etkileyici bir türküdür Mican.

Rüştiye eğitimli Micanoğlu Hüseyin'in, Erzurum'da Süvari Alayında askerken köyündeki çok sevdiği nişanlısı Emine'nin Memiş Hoca'nın oğluna verilmesinden sonra elini kana bulaması, tutukevinden kaçması, eşkıya olması, söylencelerle anlatılan ölümü türkünün çarpıcı içeriğinden yansımalardır.

Micanoğlu'nun yaşamını Kerempelioğlu (Şaban Ersöz) 1959'da Giresun Karadeniz gazetesinde yayımlanmıştır. Bu çalışma 1993'te Yeşilgiresun gazetesinde dili avukat, ozan-yazar Ahmet Ersöz'ce yalınlaştırılarak yeniden yayımlanmıştır.

Micanoğlu'nun yaşamı önceki yayınlar taranarak "Doğu Karadeniz Bölgesi Eşkıya ve Kabadayıları -Türküler, Destanlar-" yapıtında da anlatılmıştır. Değerli eğitimci-araştırmacı Yaşar Küçük'ün çalışması adından da anlaşılacağı üzere konusuyla ilgili tek çalışmadır bölgemizde.

Giresun'un güzel, ünlü, ölümsüz türkülerinden Mican'ı Ahmet Yamacı derlemiştir. 1926 Burdur-Tefenni doğumlu olan Yamacı, TRT İstanbul Radyosu'nun ilk şefidir. Çok sayıda derlemesi yanında halk müziğimizle ilgili yazılar da yazmıştır (Türk Halk Müziği, Onur Akdoğu, Selen Yayıncılık).

Türküyü "Rakı Koydum Fincana" adıyla notalayan Yamacı'nın kaynak kişisi Halim Giresunlu'dur.

Ahmet Yamacı derlemesinde yer alan türkünün sözleri:

"Rakı koydum fincana
Hele bakın Mican'a
Kör olası Kel Seyit
Nasıl kıydın bu cana

Oy benim canım Mican'ım

Dünyada bir canım

Martinimin pulları

Gece geçtim yolları

Aslan Mican geliyor

Saymaz karakolları

Oy benim canım Mican'ım

Dünyalarda bir canım

Mican sen öleceksin

Kabire gireceksin

Dokuz tahta altında

Ne cevap vereceksin

Oy benim canım Mican'ım

Dünyalarda bir canım

Karanfilim saksıda

Bir yar sevdim Aksu'da

Allah bizi kavuştur

Akşam ile yatsıda

Oy benim canım Mican'ım

Dünyalarda bir canım

Espiye'nin bulguru
Ayvasıl'ın pirinci
Ağaların içinde
Aslan Mican birinci

Oy benim canım Mican'ım
Dünyalarda bir canım"

Mican'a yakılan türkünün sözlerine; türkünün oluşumu, yakıldığı yer, yakanların duygusu, olaylar açısından başka dörtlükler de eklenmiştir. Kimi dörtlüklerin kimi dizeleri de farklılaşmıştır. İlgi duyanların Yaşar Küçük'ün yapıtına bakmaları (Serander Yay.) gerekir.

Mican, öyküsüyle, ezgisiyle, sözleriyle beni çok etkileyen türkülerdendir. Yıllardır dinlerim, kimilerde de söylerim Mican'ı. Halkımızın etkili olayları, türkülere dönüştürerek ölümsüz sanat başarısını bulurum Mican'da.

GİRESUN MÜZİĞİNDE ETKİLEŞİM-3

Giresun'la özdeşleşen önemli bir oyundur karşılama. Sözcük halk oyunu terimi olarak genel anlamlıdır. Karşılıklı oynanan oyunları kapsar. Bu güzel, etkileyici halk oyunu çeşitli ezgilerle, türkülerle oynanır. Giresun'da öncelikle bağlamacılar, öteki ilçelerde yerine göre bağlamacılar, kemençeciler, davul, zurnacılar; düğünlerde, eğlencelerde oyuncuların isteğine göre karşılama çeşitlerini çalarlar, oyuncuları oynatırlar. Bu oyunlarda bölgemizde kullanılan genel ad Giresun Karşılaması'dır.

Karşılama, Türk halk oyunları içinde yurdumuzun otuza yakın ilini kapsayan yaygın bir türün adıdır. Van'da, Bingöl'de, Muş'ta, Erzincan'da, Elazığ'da, Konya'da, Bursa'da, Marmara'da, Trakya'da bu oyunların varlığından söz eder Mahmut Ragıp Gazimihal Türk Halk Oyunları Kataloğu'nda.

Oyunun bölgelere, illere dağılımını Metin And'ın "Oyun ve Bügü -Türk Kültüründe Oyun Kavramı-" adlı yapıtında, Adnan Ataman'ın "Bu Toprağın Sesi (Halk Musikimiz)"nde bulabiliriz.

Karşılama'da bölgemiz için "merkez" Giresun'dur. Giresun, Bulancak, Piraziz öncelikli olmak üzere ilçelerimizin tümünde sevilerek oynanır karşılama. Çok eskilerde erkeklerle kadınların ayrı ayrı öbekleşerek oynadıkları saptanmış. Kimilerde birlikte de oynandığı kanıtlıdır. Günümüzde de horanın olduğu her ortamda oynanır karşılama. Çok güzel oynayan kadınların yanında erkekler de vardır. O doğal, büyüleyici Giresun Karşılaması'nı doyumsuzca izlemek, saptamak isteyenlerin bence oyunu yaşı yetmişin üstündeki Giresun erkeklerinden izlemeleri gerekecektir.

Karşılama, süreç içinde çeşitlemelere dönüşmüş; türkülere, ezgilere yansımıştır. Bununla kalmamış yakın illeri de etkilemiştir. Trabzon'u etkilememiştir. Trabzonlu kemençecilerin Giresun Karşılaması çalamadığını yakından biliyorum. Buna karşılık Ordu, Giresun Karşılaması'ndan çok etkilenen bir ildir. Giresun'dan alınan karşılama Ordu'da kendine özgü bir biçeme bürünmüştür.

Karşılama merkezi, karşılama zengini Giresun'un bu türe yansıyan önemli türküleri vardır. "Altını Bozdurayım", "Ay Vuruyu Uzgur'a", "Bağlamam Perde

Perde", "Dağ Başı Fener", "Giderken Bize Uğra", "Karşıdan Gel Karşıdan", "Oy Giresun Kayıkları", "Oy Miralay Miralay", "Söylerim Yana Yana" ilk anımsadıklarım.

Giresun Karşılaması çok sevdiğim oyunlardan biri. Adını sıraladığım karşılama türküleri de çok güzel. Birinin sözlerini aktaracağım: "Altını Bozdurayım"

"Altını bozdurayım
Gerdana dizdireyim
İpek mendil değilsin
Cebimde gezdireyim
Ninna aslanım ninna
Ninna güzelim ninna

Altın yüzük var benim
Parmağıma dar benim
Giresun'un içinde
Kara gözlü yar benim
Ninna aslanım ninna
Ninna güzelim ninna

Usul yavaş bas da gel
Dökmeler oynamasın
Evin arkasından gel
Cazu nenen duymasın
Ninna aslanım ninna
Ninna güzelim ninna

Elinde altın şamdan
Perdeyi kaldır camdan

Al tüfeği vur beni

Ben usandım bu candan

Ninna aslanım ninna

Ninna güzelim ninna

Batlama deresine

Taş köprü kurulacak

Verin benim yarimi

Vallahi gan olacak

Ninna aslanım ninna

Ninna güzelim ninna”

GİRESUN MÜZİĞİNDE ETKİLEŞİM-4

"Altını Bozdurayım", Yücel Paşmakçı'nın derlemesi. Türküyü notaya alan da Paşmakçı. Kaynak kişi Picoğlu Osman Gökçe (Görele, 1901-1946).

"Altını Bozdurayım", Giresun Karşılama çeşitlemelerinden çok bilinen, Giresun Karşılaması denince bölgemiz dışında da anımsanan ilk örnek. Yıllardır TRT'de çeşitli halk müziği izlencelerinde seslendirilen önemli bir örnek.

Giresun Karşılaması, karşılama türleri içinde halk bilim terimi olarak da yerleşmiştir. Bu terimi zorlamak, değiştirmeye kalkışmak, bunun yerine başka sözcükleri terim olarak, karşılama yerine kullanmak yanlıştır. Bu yanlışı son yıllarda Giresun türkücülerinin kimilerinde görüyoruz. Giresun Karşılaması yerine "... bel kırması" biçimindeki adlandırmalar -Giresun'un kimi yerleşim alanlarında kullanılsa bile- içinde birden çok yanlışı barındırıyor. Birincisi yerleşmiş, kalıplaşmış, bilimselleşmiş bir terim yok edilmeye çalışılıyor, ikincisi -daha da kötüsü- Giresun karşılamasının müziği kullanılarak sözde yeni sözler yazılarak okunuyor, CD, kaset yapılıyor. Müziğimizi başka illere, bölgelere kaptırmamak için çabalarken bir de bu tür kendi türkücülerimizin olumsuzluklarıyla uğraşmak yoruyor insanı. Türkülerimizi sevenlerin bu tür yanlışlarla karşımıza çıkanlara karşı duyarlı olmalarını bekliyoruz.

Giresun müziğinde Giresun'un doğusunu, batısını etkilemiş önemli örneklerden biri de Kolbastı Havaları'dır.

Cumhuriyet öncesinde yerel eğlence biçimlerinden biri olan "kadın oynatma", Görele'de "kır garısı oynatma" anlayışından doğan; türküleşen, oyunlaşan halk bilim ürünlerindendir kolbastı. Dere boylarında, kırlarda, kasabalarda, "terk edilmiş evlerde" genellikle "dışarıdan" getirilen bir kadının bağlama eşliğinde oynatılmasından doğmuştur. Bu içkili eğlenceler geceleri yapılırdı. Evlerde yapılanlarda "kol güçlerine" (güvenlik güçlerine) yakalanmamak için gençlerden biri de gözcülük yapardı. Kolbastı adı da buradan gelmedir. Genelde bıçkın, kopuk, hovarda denebilecek gençlerin bu eğlence biçimi salt Giresun'da değil Trabzon'da, Ordu'da, iç bölgedeki illerimizde de vardı. 1923 sonrasında bu tür eğlenceler giderek azalmış, zaman içinde tümden kalkmıştır.

Kolbastı ezgilerinin, türkülerinin bölgemizde çeşitlemeleriyle oluştuğu yer Giresun, Görele gibi yörelerdir.

Cumhuriyet öncesinde bu yörelerimizde horan, karşılama gibi oluşumunu tamamlamış, olgunlaşmış; ses, söz, oyun sanatına dönüşmüştür Kolbastı.

Düğünlerde, eğlencelerde, asker uğurlamalarda horan, karşılama yanında Kolbastı da oynanmaktadır o yıllarda.

Mehmet Şakir Sarıbayraktaroğlu, "Osman Ağa ve Giresun Uşakları Konuşuyor" yapıtında, Balkan Savaşı'ndan dönen Osman Ağa'nın Birinci Dünya Savaşı'na katılışının tanıklığını yapar. Ağa'nın yaraları iyileşmemiştir. Buna karşın arkadaşlarıyla savaşa katılmak için sözleşir. Büyükleri caydıramaz onu, kesin kararlıdır. Hacı Hafize ile Hacı Ayşe'den Ağa'nın savaşa gitmesinin önlenmesi istenir. Ağa'nın anasının dileğidir bu. Hacı hanımlar yemek saatinde Ağa'lara gelirler: "Osman Ağa bu hacı hanımları hoşlayıp, kendileriyle biraz sohbet yaptı. Sıra Hacı hanımlara geldi. Hacı hanımlar, Osman Ağa'ya, 'Osman Ağa sen yine asker toplayıp Rus harbine gidecekmişsin. Sen ne yapıyorsun oğul, ayağın hasta, bu vaziyette askere gidemezsin, vazgeç.' diye ricada bulundular. Osman Ağa bunlara gülerek şu sözü söyledi. 'Siz hacca giderken ben iskele başına gelip, hacca gitmeyin, ne var orada, desem, ne yapardınız?' der. Hacı hanımlar şöyle cevap verir: 'O haccı farize, muhakkak gitmemiz lazım.' derler. Ağa onlara şu cevabı verir: 'O haccı farize ise bu iki misli haccı farize.' diyerek onlara, 'Beni hiç kimse bu yolumdan geri koyamaz.' deyip kesti.

Artık Yalı kahvede davul zurna çalıyor, horan tepiliyor, kol oyunu oynanıyor. Bir taraftan da hazırlıklar yapılıyor, milli kıyafetimiz olan aba zıpka elbiseler dikiliyor, silah ve mermiler tamamlanıyordu."

Görüldüğü gibi 1915'te horan ne ise kolbastı da odur.

Giresun'da türküye yansıyan kolbastı çeşitlemeleri vardır. Bunların en bilineni, en ünlüsü Giresun Kolbastı Havası olarak bilinen Dere Boyu Kavaklar'dır.

Giresun halk müziğinde, Giresun müzik kültüründe çok önemli emeği olan Cemil Uzal'ın derlemesidir Dere Boyu Kavaklar.

Bu Kolbastı türküsü de Altını Bozdurayım gibi ilimizin sınırlarını yıllar önce çoktan aşmış türkülerdendir. TRT izlencelerinde sıkça yer aldığı gibi ülkemizde tanınmış halk müziği, pop müziği sanatçılarınca da söylenmiş, CD'lere, kasetlere, plaklara okunmuştur.

GİRESUN MÜZİĞİNDE ETKİLEŞİM-5

Giresun halk müziğinde kolbastı oyun türkülerinin en bilineni Dere Boyu Kavaklar'ın kitlelere ulaşmış sözleri:

"Dere boyu kavaklar
Açtı yeşil yapraklar
Ben yare doyamadım
Doysun kara topraklar
Hadi gülüm yandan yandan yandan
Biz korkmayız ondan bundan

Oy Bulancak Bulancak
Bu iş nasıl olacak
Verin benim yarimi
Arada kan olacak (Vallahi kan olacak)
Hadi gülüm yandan yandan yandan
Biz korkmayız ondan bundan"

Giresun-Bulancak yöresinin bu ünlenmiş kolbastı oyun türküsünün ezgisi Giresun'un batısını, Trabzon'u etkilemiştir. Trabzon'un yerel türkücüleri bu türkünün sözlerini atmış, ezgisini koruyarak, Giresun'dan alarak bu ezgiye yeni sözler, söz çeşitlemeleri giydirerek yeni türküymüş gibi bunu o yörede yaygınlaştırmışlar, plağa, kasete okumuşlar...

Giresun-Bulancak kolbastı oyun türküsünün salt sözlerini değiştirerek bir Trabzon türküsü yapmışlar: "Yaylanın Çimenine Kuzu Yayılır Kuzu"

Nejat Buhara, bu türküyü Dere Boyu Kavaklar'dan farklı bir türküymüş gibi derlemiş, notalamış, kaynak kişi olarak da kendini yazmış. Yanılmıyorsam Samsunlu olan Buhara, böyle bir yanlışa kaynaklık ederek Trabzon, Giresun, Ordu bölge türküleri konusunda yetersizliğini ya da derlemelerinde özenli, incelikli davranmadığını ortaya koymuştur.

Dere Boyu Kavaklar'ın salt söz değişikliğiyle oluşturulan, sonraki yıllarda bu tür yanlışlar için de kapı aralayan "Yaylanın Çimenine Kuzu Yayılır Kuzu" türküsü TRT Repertuvarında Trabzon türküsü olarak yer almıştır (Rep. No: 193).

Sonraki yıllarda Trabzonlu birkaç türkücü bunun başka "taklitlerini" de CD, kaset yapmıştır. Bunlar son yıllardaki kolbastı "modasıyla" etkinliklere, eğlencelere, düğünlere yansımış, gerçek kolbastı türküsü yerine sürekli okunmuş, söylenmiş, bununla oyunlar oynanmıştır. Daha da yanlışı Giresun yöresindeki düğünlerde, eğlencelerde de bu taklit türkülerin çalındığına, söylendiğine tanık olmaktayız. Bu yanlışları en çok da "düğün türkücüleri" yapmaktadır. Yanlışın nedeni "bu türkücülerin, türkü kültüründen yoksun olmalarıdır."

Aslı, kaynağı, "Dere Boyu Kavaklar" varken bu türkünün "taklitlerinin taklitleriyle" düğün yapmak, gençleri oynatmak Giresun türkü kültürüne "zarar" vermektedir. Yöremizdeki "ham", "birikimsiz", "duyarsız", "alanında yetersiz", "yeni yetme" düğün türkücülerini uyarmak gerekmektedir. Yoksa düğünden düğüne kulağına türkü giren gençlerimiz bizim türkülerimizi öğrenemeden onların "taklitlerini başka dille" öğreneceklerdir.

Giresun halk müziğinde İstanbul'un etkisini de vurgulayarak sözü Görele'ye getiriyorum.

Görele, türküleriyle bölgemizde önemli bir ilçe. Bölgede kemençenin beşiği. Bölgede birinci, ikinci kuşak kemençeciler Göreleli. Görele'nin ikinci kuşağından sonra öteki illerde, ilçelerde kemençeci adları yetişiyor. Bu da kemençenin, bölge kemençesinin Görele'den doğuya, batıya gittiğini gösteriyor. Çepni kültürünün, yaşam biçiminin dışavurumuyla kemençe yanında düdük, davul, zurna, saz da günlük yaşamın parçası Görele'de. Yaşam biçimi, törenler, eğlenceler, üretim ilişkileri, dayanışma, imeci zengin bir türkü çeşitliliği doğurmuş Görele'de.

Mısır (darı) tarlalarının imeciyle ekilmesi (ekin gazma) kemençeyle olurdu Görele'de. Bu işle, emekle; çalgının, müziğin kaynaşmasına önemli bir örnektir. Sanatın "işten, emekten, üretimden doğduğu" düşüncesine de yerel bir kanıttır. Yıllardır kemençeyle ekin kazma, Görele türkülerinde yeni, özgün bir çeşit doğurmuştur: Ekin Havaları.

Ekin havalarının türküye yansımış birçok örneği vardır Görele'de. Görele'de işten, kemence etkisiyle doğan bu havaların etkisi ezgi yönüyle Alucra'ya uzanmıştır. Görele ekin havalarından biri Alucra'ya ulaşmış orada kadın horanı ezgisine-türküsüne dönüşmüştür.

1987'de Türkçe öğretmeni olarak istek dış atandığım Alucra Aktepe (Zil) Ortaokulu öğrencilerinden derlediğim -Nota: Salih Turhan- Harmanın O Yanına bunun örneği, kanıtı.

GİRESUN MÜZİĞİNDE ETKİLEŞİM-6

Bir köy ortaokulunda bayram kutlaması için oluşturduğumuz halk oyunları ekibi çalışmalarında karşılaştım "Harmanın O Yanına" türküsüyle. Öğrencilerim horan oynuyorlardı bu türküyle, köy biçemiyle. Müzik bildiğimiz, tanıdık Görele ekin havalarındandı.

Türkünün 1987'de öğrencilerimin topluca söyleyişlerinden aldığım sözleri:

"Harmanın o yanına
Dolan gel bu yanına
Kadınlar horanına
Girelim gollarına
Gel gel gel sevdiğim
Gel gel gel aman

Ufacık et doğradım
Galaylı tencereye
Ben gapıdan geçerken
O çıktı pencereye
Gel gel gel sevdiğim
Gel gel gel aman

Çini tabağım çini
Yerim ağzın içini
Dün gece neredeydin
Göynümün güvercini
Gel gel gel sevdiğim
Gel gel gel aman

Bahçede üzüm dalı

Göremedim o yarı

Duydum ki gelin olmuş

Ağlarım zarı zarı

Gel gel gel sevdiğim

Gel gel gel aman"

Ekin havalarından birçok türkü doğmuş. Görele'yi ortadaki halka olarak düşünürsek, orta halkanın çevresindeki halkalar da Görele ekin havalarından üretilen türkülerle genişlemiş. Bu türkülerin çıkışında, Görele dışına taşınmasında, yeni yeni çeşitlemelerin oluşmasında Görele'nin "iş-emek-üretim-imeci-yardımlaşma-kemençe-sanat" yaratıcılığı olduğu açıktır.

Elimizde ekin havalarından kaynaklanan epeyce Görele türküsü var. Bunların kimilerini yöremizin türkülerini dinleyenler biliyor: "Timiye", "Hava'm Havalanırsın", "Al Tavandan Belleri", "Biz Hepimiz Üç Gardaş", "Fındık Attım Harmana"

Bunlardan "Hava'm Havalanırsın", Çürükeynesil köyünün; köylere, mahallelere bölünmediği yıllardan kalma. Karadere'de, Devge'de, Camiyanı'nda, Maksutlu'da, Kandafur'da, Haydarlı'da, Bohçalu'da, Hebüllü'de, Gıran'da yapılan tüm düğünlerde daha çok da kemençeci Halla'nın çaldığı söylediği bir türkü. Türkünün 1970'lere dek gelen sözlerini Haşim Günay'dan (babam) yazmıştım. Türkünün sözlerinde Çürükeynesil köyüyle ilgili imgeler, yer adları, kalıplaşmış sözler var. Türküye konu olan "Hava" bayan adının tanıklarından biriydi Haşim Günay. Onun gibi türkünün öyküsünü bilenler sonsuzluğa gittiler. Onlardan dinlediklerimiz, türkünün sözleri kaldı dosyamızda.

"Hava'm Havalanırsın" türküsüne Çürükeynesil'de 1930'lu, 1940'lı, 1950'li yıllarda köyümüzün kadınlarının horan oynadıklarını belirtelim.

O yılların bu çok yaygın türküsü yakıcılarınca -kemençeciler- İstanbul'a da götürülmüş eğlence ortamlarında çalınıp söylenmiştir. Yanılmıyorsam 1945-1955 yılları arasında çekilen bir filmde de yer almıştır.

Bu güzel, etkili türkümüz de özellikle Görele'nin doğusundaki ilçelere, illere ulaşmış, oralarda da sürdürmüştür varlığını. Son yıllarda da ezgisine yeni sözler yazılarak CD, kaset, TV pazarına sürülmektedir.

Görele ekin havaları doğuya, Trabzon'na çeşitlemelerle -çatal- yansımıştır. En bilinenlerinin adlarını anıyorum: "Derenin Kenarına Sereceğim Kilimi", "Ayna Ayna Ellere", "Hasta Oldum Derdune", "Anam Vay Olsun Beni", "Gül Hanım Dedikleri."

GİRESUN MÜZİĞİNDE ETKİLEŞİM-7

Kemençe yurdu, kemençenin beşiği Görele müzik yaratılarında horan ezgilerinin, türkülerinin özgünlüğü, yaygınlığı, çeşitliliği ortadadır. Doğu Karadeniz'deki horan çeşitlemelerinin müziğinde kaynak, çıkış yöresi Görele'dir. Görele'den batıya, Görele'den doğuya horan müziği, horan türküleri yayılmıştır. Bu yayılmada Doğu Karadeniz'in bilinen ilk kuşak kemençecileriyle (Tuzcuoğlu, Kuyucuoğlu) ikinci kuşak kemençecilerin (Karaman) payı büyüktür. Horan ezgilerinin, türkülerinin, biçeminin yayılmasında üçüncü kuşağın da (Piçoğlu Osman, Durkaya) etkisi, katkısı vardır.

Göreleli Tuzcuoğlu'nun 1870'li yıllarda ürettiği "Tuzcuoğlu" havası, horanı Görele'den doğuya Trabzon'a, Rize'ye, Görele'den batıya Giresun'a, Ordu'ya ulaşmış, buraları etkilemiş, Trabzon'un kimi yerlerinde Tuzcuoğlu'ndan esinlenilerek, yararlanılarak horan kurma ezgileri üretilmiştir.

"Tuzcuoğlu" gibi "Hasbal", "Hamzabaşı", "Beyoğlu", "Tengu", "Sıksara", "Şırıp Şırıp" gibi nice Görele Horan Havaları Görele'den doğuya, batıya yayılmıştır.

Horan Havaları'nın Görele kökenli olduğunu söyleyebiliriz. Bu havaların çoğu Doğu Karadeniz'in ilk büyük kemençecilerinin yaratılarıdır.

"Günümüzde Doğu Karadeniz'de çalınan horan havalarının birçoğunun Göreleli usta kemençecilerin ürettiği havalar olduğu düşünülmektedir. Tuzcuoğlu Horan Havası gibi. Bunu düşünmemizdeki sebep Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki ayanlar dönemi itibariyle yaşanan göç hareketleri ve nüfus değişimleri ile başlayan kültürel alışveriştir. Trabzon'un doğusunda yaşayan Lazlar oyunlarında tulum kullanmaktadır ve bahsedilen ayanlar dönemine kadar Lazlar etkin olarak Trabzon'un doğusunda mevcuttur. Trabzon'un merkezi ve civarında ise yüksek bir şehir kültürü hâkimdir. Köy müziği de denilen horan bu bölgede pek bilinmez ve oynanmazken Trabzon şehir merkezinden bilinen en eski kemençeciler incelendiğinde tek bir kişi bile görülmemektedir." (Abdullah Akat, KTÜ Devlet Konservatuarı Öğretim Üyesi, Doğu Karadeniz Bölgesinde Çepniler ve Müzik, Serander Yay. 2012)

Görele'de horanlarda söylenen türkülerin sözleri atma türkü, kesme türkü, horan türküsü mani biçimindedir. Çoğu doğaçlama üretilir. Üreticileri kemençeciler ya da horanda kemençeye türkü söyleyenlerdir. Bunların dışında sesi güzel kişilerin, türkü atma yetenekli kişilerin ürettikleri de vardır. Bunlar zaman içinde halkın ortak malı olur, anonimleşir. Elimizde binlerce örneği vardır horan türkü sözlerinin. Bunların yüzlercesinde "Görele", "Yalı", "Çarşı", "Elevü" adı geçmektedir. Bu dörtlüklerde geçen "Çarşı", "Yalı", "Elevü" sözcükleri de "Görele" anlamındadır. Örnekleyelim:

ÇAŞU'ya gideceğim
Duzan tükendi duzum
Hani yârin derlerse
Salı get beni guzum

GÖRELE'nin feneri
Yağsın ışığı yağsın
Bakarsam başgasına
Gözüm önüme aksın

Ah GÖRELE deresi
Denizlere dolmasa
Gülümle gonuşsam da
Kırk gün sabah olmasa

GÖRELE'den Batum'a
Gaza giderim gaza
Benim olacak gülüm
Önümüzdeki yaza

ELEVÜ'nün üzümü
Ağaçdadur teveği
Sen gelin olamadın
Ben de olmam güveyi

Somun almış YALU'dan
Geliyu dide dide
Aramızı gatanlar
Yalu gurşundan gide

Görele guru kirez
Kirez var demedime
Ne olmuş bagdımısa
Gızını yemedime

ELEVÜ'nün bükleri
Ekini ekmedin mi
Beni gınama ana
Sevdalık çekmedin mi

ELEVÜ'de büyük düz
Gır horanın belini
Geddi emeğim boşa
Oldun elin gelini

GÖRELE esüg püsüg
Tipi yağayu tipi
Heç ağlımdan çıkmıyu

Guru kirezin dibi

GÖRELE'de isgele
İsgele gelse dile
Fır fır döner etekler
Gadehler elden ele

GÖRELE'nin evleri
Dışa bakar avlusu
Gülüm aşdı geliyu
Sarısandal yavrusu

GİRESUN MÜZİĞİNDE ETKİLEŞİM-8

Ankara Devlet Konservatuarı'nın 1943'te Karaman (Halil Kodalak, 1878-1964)'dan derlediği Görele Şırıp Havası'da başta Trabzon yöresi olmak üzere Görele'nin doğusuna, batısına ulaşarak buralarda sevilen, yaygınlaşan dahası öykünme sonucu benzerleri üretilen önemli, güzel, etkileyici horan havalarımızdandır. Özellikle son yıllarda Trabzon horanının tartışmasız en önemli yörelerinde Ağasar'da, Tonya'da "şırıp şırıp" kavuştağıyla el çırpılarak horana güzellik, coşku, birliktelik katılmaktadır.

Belgeliğimizdeki Durkaya (Kemal İpşir, 1912-1989) kasetinden "Şırıp Horan Havası" türküsünün sözleri:

"Oy tepe üstünde tepe
Kulakta altın küpe heeeey...
Gucağında uyusam
Öpe yüzünden öpe şırıp şırıp...
Oy Giresin Giresin
Geldi seni göresim can can...
İpek mendil olasın
Cebimde guriyesin şırıp şırıp..."

Yaşayan kemençecilerimizin çalış yeteneği-biçemi, türkü söyleme, türkümani yaratma açılarından en ünlü, önemli adı Kâtip Şadi(1938)'nin belgeliğimizdeki kasetinden Şırıp Horan Türküsü'nün sözleri:

"Haburası neresi
Ören Obası Ören can can can can
Yar ile gonuşuyuk
Kör olsun bizi gören can can can can
Şırıp şırıp şırıp şırıp şıppan şıppan
Haburadan aşağa
Usul yavaş giderim

Söylenen kelâmlara

Çok teşekkür ederim can can can can

Haburası neresi

Ören Obası Ören can can can can

Haburadan aşağa

Yolum buğdalıktandır

Ölüyorum çiçeğem

Bilir sevdalıktandır

Kemençemin üstüne

Teller asılu teller

Yine aklıma geldi can can can can can

Konuştuğumuz günler can can can can can can

Şırıp şırıp şıppan şıppan"

1920'li, 1930'lu yıllarda Görele'de "oturak âlemlerinde", "kadın oynatmalarda" çok yaygın olarak söylenen, Kolbastı Havası olarak bilinen bir türkü vardır. 21.9.1937'de Trabzon'da 22 yaşındaki Şevket Bilgin'den "Giresun Kolbastı Havası" başlığıyla derlenen türkünün (Trabzon Bölgesi Halk Musikisine Giriş, Süleyman Şenel) o yıllardaki Görele çatalında ki sözleri:

"Uy dedim vurdun beni

Dertlere goydun beni

Armasız sandal gibi

Deryada goydun beni

Oy niye niye niye

Oy niye niye niye

Öldüm yar diye diye

Öldüm yar diye diye

Gar yağayu yağayu

Dağların başlarına

Dulanurum gülümün

Gıvırcug saçlarına

-Kavuştak-

Deredeki düzlerim

Güzellere sözlerim

Oyna güzeller oyna

Görsün sizi gözlerim

-Kavuştak-”

GİRESUN MÜZİĞİNDE ETKİLEŞİM-9

1920'li, 1930'lu yılları yansıtan türkünün başka dörtlükleri de var belgeliğimizde. Kavuştak dizelerinin:

"Oy niye hanım niye

Oy niye hanım niye

Öldüm yar diye diye

Öldüm yar diye diye" biçiminde söylendiğine değin kaynak kişiler de...

Şevket Bilgin'den derlenen, "Uy Dedin Urdun Beni" başlığıyla yayımlanan (Süleyman Şenel) kolbastı türkümüzün Bilgin'in ağzından kavuştağı da şöyle:

"Oy niye niye niye

Öldüm yar diye diye

Şükür olsun Mevla'ya

Kızın adı Hayriye"

Bu kavuştağı Görele'de başvurduğum kaynak kişiler anımsayamadı. Bu türküden, türkünün işlevinden yola çıkarak kolbastı türküleriyle inceoyun, çiftetelli çeşitlemelerinin Görele'de birbirine çok yakın, birbirine girmiş, birbiriyle iç içe olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Görele'de 1930'lu, 1940'lı, 1960'lı yıllarda İstanbul, Orta Anadolu, Konya etkisini de görüyoruz. Özellikle "Çiftetelli", "Konyalı" Görele köy düğünlerinin ortak oyun ezgilerinden.

Çürükeynesil Köyü düğünlerinde horan başta olmak üzere tüm oyunları başlatan, düzenleyen, yöneten kişiler vardı. Bunlar tıpkı "şamanlar" gibi doğal yetenekleriyle, güçleriyle düğünün horan kurucusu, horan yöneticisi, türkücüsü, tören önderiydi. Önce oynamaya başlar, sonra kendinden geçer, ardından tek tek düğündekileri horana kaldırır, horan halkasının içinde oynayarak döner, büyük halka tamamlandıktan sonra kendisi horan halkasının içinde türküler söyleyerek döne döne oynardı. Elinde kimilerde değnek bulunurdu. Belinde yılandilli Görele bıçağı olurdu.

Horan devinimleri dışında kendinden geçerek naralanmak, teheylenmek, ihihihuuulara yönelmek onun işiydi.

Bunların içinde çok yakından tanıdığım Halil amcaydı (Halil Kahveci). Onun gösterisini 1960'lı, 1970'li yıllarda çok düğünde yaşadım. Binlerce yıl önceki şamanların çağa uyarak Görele Çürükeynesil'e gelmiş örneğiydi. Düğündeki özelliklerinden başka kahvelerde, imecilerde, köyden çarşıya iniş-çıkış yolculuklarında "taklitler" yapar olağanüstü güzellikte öyküler anlatırdı. Bu yanıyla İstanbul "meddahlarının" Çürükeynesil kültürüne yansımasıydı.

Birçok düğüne sevine sevine, coşkuyla Halil amca o düğünde olacağı için giderdim.

Halil amca horanın en güzelini, süslüsünü karşılamaların en kıvrağını, Konyalı'nın en özgününü oynardı. Belki de Konyalı'yı türküsünü de söyleyerek o oynardı.

"Haniya da benim elli dirhem pırasam
Üç gün yaksam Konyalımı arasam
Vay vay Konyalım yürü
Yürü yavrum yürü
Saçlarını sürü
Şimdi de burdan geçti
Hovardanın biri
Haniya da benim elli dirhem kestanem
Konyalıdan başkasını istemem
-K-
Haniya da benim elli dirhem ırakım
İçerim de gitmez benim merakım
-K-"

Halil amcayı böyle şen, böyle kendinden geçmiş türküyle, Konyalıyla, horanla, karşılamayla gören, onun özelliğini bilmeyenler onu çok içmiş, çok sarhoş

sanırlardı. Oysa Halil amca ağzına içkinin, rakının damlasını koymazdı. Onunki bir çeşit yaptığı işten mutlu olma, en iyisini yapma sonucu kendinden geçmeydi.

"Bıçak Oyununu" da (horanı) ondan izleyecektiniz. Elindeki gerçek bıçaktı. Yine kendinden geçerek oynardı. Çok tehlikeli ataklar yapardı ama elinden kaza çıkmazdı. Bıçaklı atakları izleyicileri ürkütürdü. Çünkü ateş alev olurdu ataklarda Halil amcanın gözleri.

GİRESUN MÜZİĞİNDE ETKİLEŞİM-10

Görele Çürükeynesil düğünlerinde "Konyalı" etkisi 1970'in başlarına dek sürdü. Sonra köy düğünü yerini "salon" düğününe bıraktı. Halil amca da yaşlandı. Belki de kırk elli yıl düğünlerimizin "vazgeçilmezi" Konyalı yitti, bizim kuşağın, bizden öncekilerin anılarımızda kaldı.

Konyalı'nın "yaşamöyküsü" gibidir Bahriye Çiftetellisi'nin yaşamöyküsü de Çürükeynesil'de. Bu İstanbul oyun havası türküsünün sözlerini de 1960 başlarında duymuştum bir düğünde ilk kez Halil amcanın sesinden:

"Kadifeden kesesi
Kahveden gelir sesi
Oturmuş kumar oynar
Ciğerimin köşesi

Haydi yallah Üsküdar'a yolla
Yolla yolla yar yolla

Kadife yastığım yok
Odana basdığım yok
Kitaba el basarım
Senden başka dostum yok
-K-"

Halil amca, Görele'nin, Çürükeynesil'in her çeşit horanını; ince oyununu, karşılamaları, bıçak oyununu, Konyalıyı, çiftetelliyi oynamasıyla, insanları oyuna yönlendirmesiyle, türkü söylemesiyle, atma türküler yaratmasıyla, olağanüstü güzellikte öyküler anlatmasıyla Görele Çürükeynesil'in çok önemli kaynak kişilerindendi. Onun yetenekleri, yaratıcılığı, bulunduğu uzak yerlerden kültür taşımacılığı Görele Çürükeynesil halkbilimi için çok önemlidir. Onu saygıyla anıyorum, arıyorum...

Halil amcanın "şaman azarı"na (Türk Mitolojisi, Celal Beydili) tutulmuş görüntüsüyle düğünlerimizdeki "oyun-atma türkü-ses-taklit-tören yönetme-etkileme özgünlüğüyle halk kültürümüzdeki yerinin dolması olası değil.

Görele kendi yaratıcılığı yanında kendi dışından da etkilenerek yeni biçemlere açık bir yöredir. Bunun en tipik örneklerinden biridir Avare (Avara).

Dünyanın önemli sinema alanlarından biridir Hint sineması.

1951'de Hindistan sineması kendi alanının kilometre taşlarından birini üretir: Avari. Aşırıya kaçmayan yapısıyla müzikli, danslı; büyük kentlerin çoğunluğunun dünyasına, gülümseyerek değinen bir filmdir Avare. Ticaret başarısıyla neredeyse sineması olan tüm ülkelere ulaşır, kitlesel bir film başarısı olur.

1930'lardan beri sineması olan (2013'te yok) Görele de payını alır Avare'den...

Ta Hindistan'dan gelen Avare, Görele'de belleklerde iz bırakan bir film olarak kalmaz, Avare müziği Görele'de oyun ezgisine dönüşür. Rac Kapoor'un yapıtının bir yönüyle Görele'de halk oyununa dönüşmesi belki "müziğin, dansın evrenselliği" anlayışıyla açıklanabilir ama gene de toplum bilimsel açıdan üstüne çok yorumlar yapılabilecek bir durumdur bu.

1950'li yılların ortalarından sonra özellikle de 1960'larda köy düğünlerimizde Çürükeynesil merkez olmak üzere düğünlerde "Avare" bir kadın halk oyunu olarak çalınarak oynanıyordu. Tanıklığımızla kemençecilerden "avaremu" çalmaları isteniyordu. Bu ezgiyle Görele ince oyun devinimleriyle sergileniyordu genç kızlarca avaremu. O yılların kemençecileri kimi zaman Avare filminin Türkçeleştirilmiş müzik sözlerinden yola çıkarak bizim yedili hece ölçüsüyle atma türkü tekniğiyle kemençelerine eşlik ederlerdi oyun sırasında.

1960'ın sonlarında unutuldu Avaremu. O yılların genç kızlarının bir etkilenmesi, belki de bir öykünmesi olarak bir kuşağın anılarında kaldı. Aşağı yukarı on yıllık bir "moda" gibi gelip geçti. Çok uzak coğrafyalardan gelerek bir on yıl benimsenen yerli kültürle kaynaşan bir moda...

GİRESUN MÜZİĞİNDE ETKİLEŞİM-11

Görele'de kemençecinin "olgunlaştığını" gösteren ölçülerden biri Tuzcuoğlu, Cezayir havalarını düğünlerde, çeşitli etkinliklerde, topluluk önünde, usta kemençecilerin yanında çalma yürekliliğidir.

Tuzcuoğlu gibi Cezayir de Görelenin çok önemli ezgilerindendir.

Çok erken yaşlarda ayrımsadım, sevdim, dinlemeye doyamadım Cezayir'i. Yıllardır etkilendiğim bu havayla ilgili not tuttum, belge topladım; Cezayir'i çalıştım, onun onlarca çatalını öğrendim.

Cezayir havalarının beş yüz yıllık bir geçmişi var. Bendeki izi Yemen, Kerkük türküleri Balkan, Trakya türküleri, ezgileri gibi.

Afyonkarahisar'da, Antakya'da, Yozgat'ta, Çankırı'da, Bursa'da, Konya'da, İzmir'de, Aydın'da yaygın Cezayir (Cezayir Havalarının Milli Kültürümüzdeki Yeri, Niyazi Yılmaz, Afyonkarahisar Sempozyum Bildirileri, 2000).

Görele Cezayir başta olmak üzere öteki Cezayirlerin de çoğunu dinledim. Tümü de bir kaynaktan fışkırmış gibi. Kaynak bir "marş" olabilir.

Cezayirlerin kimileri sözsüz, salt ezgi olarak sürdürüyor işlevini. Kimileri de türküye dönüşmüş.

Kimi bölgelerde Cezayir, gelini evden çıkarma havası...

Görele'de Cezayir havası, düğüne gelenleri karşılamada çalmıyor. Gelenler uygun bir yere oturtuluyor. Kemençeci/ler onların karşısında çalıyor Cezayir'i. Ezgi bittikten sonra gelenler "hoşlanıyor." Gelenlerden uygun biri, çalgıcılara sevinmelik veriyor. Cezayir'in Görele'deki işlevi bu.

Cezayir'in Görele'de bir çatal oluşturması, gelenekselleşerek düğüne gelenleri karşılama havasına dönüşmesi hangi yıllarda başladı? Bilemiyoruz... Bölgenin bilinen ilk kemençecisi 1930 doğumlu Tuzcuoğlu da bu gelenek içinde miydi? Bilemiyoruz... Tuzcuoğlu çaldıysa öncesinin olduğu kesin.

Bildiğimiz 1978 doğumlu Karaman'ın (Halil Kodalak) bu gelenek içinde düğünler yaptığı.

Cezayir'i ustası Tuzcuoğlu'ndan mı öğrendi yoksa kendisi başka yerden getirerek Görele'ye mi uyguladı? Tartışılabilir.

Şimdilik Karaman'ın düzenlemesi olarak bakıyoruz Cezayir'e.

Cezayir'in yaygınlığı konusunda yazınsal yapıtlarda da ipuçları var. Şevket Süreyya Aydemir'in Suyu Arayan Adam adlı önemli yapıtını okuyanlar, yapıtta Cezayir'le de karşılaşacaktır.

Görele Cezayir'in türküsü (sözleri) yok. Sürekli böyle miydi, yoksa sonradan mı unutuldu sözler? Araştırmaya değer… Cezayir türkü sözlerine Antalya'dan örnek:

"Cezayir'in yüksek olur evleri
İçindedir ağaları beyleri Sultan Cezayir
Türkçe de bilmez Arapçadır dilleri

Sokakları mermer taşlı
Güzelleri hilal kaşlı
Hep bakışlar bize karşı
Sultan Cezayir vay aman aman

Bir gemim var salıverdim engine
Şimdi de rağbet güzellere zengine
Verin kızı menendine dengine
-K-
Gel koyunum sana çanlar takayım
Sen sallan da ben boyuna bakayım
Ah anasız bacısız nasıl yatayım
-K-"

GİRESUN MÜZİĞİNDE ETKİLEŞİM-12

Görele'de 1930'lu, 1910'lı yıllarda yaygın olarak çalınan söylenen türkülerden biridir "Cemo". Sözel kaynaklardan aldığımız bilgiler belirttiğimiz yılları kapsıyor. Önemli kemençecilerimiz (Sırrı Öztürk, 1938/ Sami Günay, 1938) özel söyleşilerimizde Cemo'nun çocukluk yıllarında ustalarca çalındığını, söylendiğini belirtiyorlar. Kendileri de gençlik yıllarında düğünlerde Cemo'yu çaldıklarını, söylediklerini, düğünlerde bu havaya uygun oyun oynandığını ekliyorlar.

Dörtlükler sonrasında "Oy Cemo Vay Cemo Cemile" kavuştağı olan türkünün kıyıya, Görele'ye iç bölgeden geldiğini düşünüyorum. Belki de Erzincan, Kelkit, Gümüşhane, Torul, Harşıt yoluyla ulaştı bize. Belki de içerik, biçim, ağız değişikliklerine uğradı.

Günümüzde Görele'de unutuldu çalınmaz söylenmez oldu Cemo. Bu unutuluş 1960'lı yıllarda gerçekleşti yavaş yavaş. 1970 sonrası da artık tümden gitti Görele'den.

Günümüzde Cemo'nun yaşadığı bir alan, yöre var: Harşıt (Doğankent). Yaygınlık derecesini tam olarak saptayamadım ama Harşıt yöresinde Cemo'nun çalındığını, söylendiğini, Cemo'yla Cemo oynandığını biliyorum. Kimi etkinliklerde tanığı oldum bunun.

MEB Halk Oyunları Jüri Üyesi olarak başta Giresun olmak üzere Rize'de, Artvin'de, Trabzon'da, Ordu'da, Samsun'da, Bayburt'ta halk oyunu yarışmalarında görevlendirildim. Yanılmıyorsam 1990'lı yılların sonlarındaki yarışmada, Giresun'da Doğankent'ten bir okul yarıştı. Ekibin oyunlarından biri de Cemo'ydu.

Cemo'yu Giresun müziğinde dış (iç bölge) etkiyle oluşan türkülere, ezgilere, oyunlara örnek sayıyorum.

Alucra, Çamoluk, Şebinkarahisar türkülerinde, oyunlarında kıyının (Görele, Tirebolu, Giresun) etkisi yanında iç bölgenin de (Sivas, Erzincan) etkisi olduğunu düşünüyorum.

İki yıl öğretmenlik yaptığım (Aktepe Ortaokulu) Alucra'nın türkülerini, oyunlarını gözleme, inceleme olanağım oldu. Oralara horanların bizden gittiğini, iç bölge etkisiyle harmanlanarak Alucra'ya özgü bir güzellik yaratıldığını düşünüyorum. Çamoluk, Şebinkarahisar için de düşüncelerim aynı.

Şebinkarahisar'da Görele'ye, Giresun'a göre uzun hava sayısının çok olmasının oradaki yaşam koşullarıyla, insan duyarlılığıyla, toplumsal yapıyla, üretim biçimiyle ilgisi var. Bu doğru ama hemen arkadaki Erzincan'ın, Sivas'ın daha uzak olsa da Erzurum'un uzun havalardaki etkisinin önemli ölçüde var olduğunu düşünüyorum. Bu etki göçlerle, tecimsel ilişkilerle, kervan yollarının kendine özgü canlılığıyla, sözel kültür paylaşımıyla gerçekleşti.

Şebinkarahisar türkülerinin tıpkı Giresun türküleri gibi inci inci işlendiğini, pürüzsüz, duru, lirik, derin anlamlı olduğunu belirteyim.

Türkülerde "ağız" önemli bir gösterge. Ağızdan yola çıkarak bir türkünün "nereli" olduğunu saptayabiliriz.

Giresun türkülerinde, Görele türkülerinde Çepni/Oğuz ağzı kullanılıyor. Çünkü bizim kimliğimiz/dilimiz bu.

Bu kimlik Türkçeyi de bozulmadan günümüze taşıdı Selçuklu, Osmanlı dil anlayışına karşı. Küçümsendi, köy dili, okumamışların dili dendi ama bu dil Türkçeydi. O dönemlerde okumuşların dili Farsçaydı, Arapçaydı, Osmanlıcaydı. Onlara inat bu okumamışların, kırsal kesimin dili güzel, güçlü, sağlam mantıklı, kolay sözcük üreten Türkçemiz atasözleriyle, söylencelerle, fıkralarla, esprilerle, atma türkülerle, türkülerle, masallarla, alkışlarla, kargışlarla, deyimlerle, bilmecelerle günümüze ulaştı. Türkülerin bir dil sanatı olduğunu unutmayalım. Türkü üretirken, horan oynarken, şakalaşırken Türkçeyi de koruduk, gürbüzleştirdik.

Anadolu Türkçesi'nin özüyüz. Türkülerimizde yansıyor bu:

"Oyy yaylanın soğuk suyu da
Deldi bağrımı deldi
Üç günlük gelin iken de

Bana selamı geldi...”

Görele’de böyle söyleniyor türkümüz, Türkçemizle...

Şu söyleyiş bizim değildir, bizden değildir; türkümüzün, dilimizin bozulmasıdır:

“Oyy yaylanın soğuk suyi da

Teldu bağrumu teldu

Üç günlük gelin iken da

Bana selamı keldu...”

Türküler kimliğimiz, duyuşumuz, dilimiz, yaratıcılığımız, sosyal tarihimiz... Onları koruyalım sağı sola kaptırmayalım...

GİRESUN MÜZİĞİNDE ETKİLEŞİM-13

"Giresun Müziğinde Etkileşim" başlıklı çalışmayı sonlandırırken önemli gördüğüm bir iki örneği de aktaracağım:

"Uzun Havalarımız" başlıklı çalışmanın son (7.) bölümünde Görele'de 1900 başlarından 1960'lı yıllara dek konaklarda, eğlence ortamlarında sesi güzel, düzgün okuyuşlu türkücülerin "gazel" söylediklerini belirtmiştim. En az altmış yıl süren bu müzik yansıması Görele'nin İstanbul-saray-kent kültüründen etkilendiğini gösterir.

Kemençecilerimizin "taksimle" dinletiye başlamaları da aynı etkinin sonucudur. Bu örnekler Görele'nin "kemençe-türkü-müzik" bağlamında, "dil-ağız" yansımasında "Oğuz-Çepni-kır-köy" özelliği yanında kent kültürüne de çok açık olduğunun kanıtı. Daha önce yazı konusu olmamış, ilk kez bu yazıda değineceğim iki türkü örneğim var Görele için:

Sivas yöresinde oluşan bir türkünün sözleri:

"Sarardım ben sarardım
Senin için sarardım
Baş yastıkta göz yolda
Her geçene sorardım

Al dağlar yeşil dağlar
Gurbette yârim ağlar
Açtı m'ola şu Sivas'ın gülü yaprağı
Çekti bizi gurbet elin suyu toprağı

Kayalardan kayarım
Bulamadım ayarım
Ben bu dertten ölürsem
Kaderime sayarım
-K-"

Adını, kimliğini Oğuz'un on altıncı torunundan alan, Anadolu'yu baştanbaşa Türkleştiren Çepniler Görele'den Batum'a dek de birçok olayların içinde uzanmışlardır. Şah İsmail'in İran'da kurduğu Türk devletine de yöremizden -belki de inanç, dil yakınlığından- çok sayıda katılım -göç- olmuştur. Yüzyıllar içinde yaşadıkları bölgede farklılaşan ekonomik güç, vergi uygulamaları, bozulan yönetimsel yapının boşluğunu doldurmaya çalışan bilek-silah gücü, inanç farklılıkları Görele'den Batı'ya, Güney'e göçlere yol açmıştır. Bu gidişler kimilerde de gönülsüzce, "ceza" gereği olmuştur. Görele'den ayrılmak, gitmek zorunda kalan kimi aileler Sivas yöresine yerleşmiştir. Orada yeni bir yurt kurmaya çalışanların Görele özlemiyle yaktıkları bir türküdür (türkülerden biridir) verdiğim örnek "Sivas türküsü". Kavuştaktaki Sivas sözcüğü 1800'lü yılların sonuna dek Görele olarak söyleniyormuş. 1924 doğumlu Cemil Sabri Uzunömeroğlu anlattığım türkünün öyküsünü anasından dinlemiş. Anası türkünün öyküsünü hem anlatırmış hem de türküyü söylermiş ağlayarak...

Görele'de yaşı altmışı geçenlerin bildiği bir türkü var. Bu türkü önemli, ünlü kemençeci Durkaya'nın türküsü olarak biliniyor. Türkü uzun hava. Bir kızla gelinin atışması üzerine oluşturulmuş. Koşma biçiminde. Durkaya'nın söylediği son dörtlükte oğlanın ağzından bitiyor şiir.

Dosyamda var türkünün sözleri. Türküyü Durkaya'dan halk ozanı Mecburi derlemiş. Bu türkü üstüne de epeyce araştırma yaptım. Yıllar önce türkünün sözlerinin Karacaoğlan'dan alındığını saptadım.

Bu yazıyı oluştururken bendeki Karacaoğlanlardan biri olan Karacaoğlan (Müjgân Cumbur, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları, Birinci baskı,1973)'ı yeniden gözden geçirdim baştan sona. Karacaoğlan'da "dedim-dedi"ye örnek olacak iki koşma var. İlgilenenler adını verdiğim yayının 66., 67., 68. sayfasına bakabilirler. Şiirlerde gelinle kız atışarak kendilerinin güzellikte üstünlüğünü belirtiyorlar. Şiirin içeriğinde Karacaoğlan'da önemli bir biçem olan "cinsellik-açık saçıklık" çağrışımları da var. Karacaoğlan biricisini şöyle bağlıyor: "Karac'oğlan der ki dağlar meşesi/ İki güzel birbirine düşesi/ Biri güldür biri gül menevşesi/ Karac'oğlan ikinize kul olur" İkincisi: "Karac'oğlan ben bu düşü

yoramam/ Amel defterimi tutup düremem/ Gelin eyi kıza kötü diyemem/ İkiniz de benimsiniz sevdiğim"

Durkaya öncesini bilmiyoruz ama türkünün Karacaoğlan'dan bize ulaştığı Durkaya'yla yaygınlaştığı açık...

Giresun müziğindeki etkileşimle ilgili denememiz burada bitiyor. Konuyu daraltmaya, kısaltmaya çalıştım. Başka örnekler üzerinden ayrıntıya gidilen yazılar oluşturulabilir.

GİRESUN TÜRKÜLERİ ve OYUN HAVALARI

Giresun Valiliği Yayınları'nın 16. kitabı "Giresun Türküleri ve Oyun Havaları" kapak düzeniyle, kağıt, baskı üstünlüğüyle, ilimizin türkü çeşitliliğini yansıtan içeriğiyle alanında önemli, ilk çalışma bu yapıt.

Yıllardır söyleşilerde; gazete, dergi sayfalarında türkülerimizin yapıtlaşması konusunda yakınmalarımıza olumlu, kalıcı, övünülecek bir yanıt bu çalışma.

Öncelikle Giresun Valisi Mustafa Taşkesen'e, Giresun Vali Yardımcısı Sadık İkizek'e sanat, kültür, tarih değerlerimize yönelik çalışmaların ardında durarak, onların kitaplaşmasını sağlayarak kültür-sanat değerlerimizi gelecek kuşaklara aktarma bilincini somutlaştırdıkları için teşekkür ediyorum.

Giresun Türküleri ve Oyun Havaları Salih Turhan'la Dr. Erdoğan Altınkaynak'ın çalışması.

Salih Turhan önemli bir ad. THM Koro sanatçısı olması biryana halk müziğimiz konusunda önemli bir araştırmacı. Diyarbakır, Bayburt, Malatya, Ankara, Kırşehir, Şanlıurfa, Van, Artvin, Isparta, Ordu, Tokat gibi illerin türkülerini, ezgilerini kitaplaştırmış. Çok sayıda türkü derleyerek notalamış. Derlenmiş çok sayıda türküyü notaya almış.

Giresun türkülerinin kitaplaşmasında emeği geçenler çok ama Salih Turhan olmasaydı bu kitap nice baharlara kalırdı. Çok iyi biliyorum, türkülerimizi notalayacak bir uzman aradık yıllarca. Salih Turhan Giresun'u çalışarak hem de Elazığ'dan, Ankara'dan kilometrelerce ötelerden gelerek türkü varsıllığımızı notaladı, belgeledi. Onu alkışlamayacağımız da kimi alkışlayacağız…

Giresun Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı öğretim üyesi Erdoğan Altınkaynak adı da önemli. Araştırmacı, üretken, çalışmalarını yayına dönüştürme çabası olan öğretmenlerden o. Fen Edebiyat Fakültemize yayın katkıları unutulmamalı.

Türkülerimiz imeci üretkenliğiyle derlendi, notalandı, kitaplaştı. Bu ekin kazanlar, kemençe çalanlar, mimar olanlar ilimiz adına önemli bir başarıya imza attılar. Türkülerimizi, ezgilerimizi sonsuza dek kalıcı kıldılar. Az şey mi bu?

Yapıtta 137 türkü, 52 özel beste, 4 uzun hava, 14 oyun havası yer alıyor. Bu önemli bir ilk çalışma başarısıdır. Daha önce ilimizden yetmişe yakın türkünün, ezginin notalandığını unutmayalım. Bu çalışmayla üç katına çıkıyor türkü, ezgi sayımız. İleriki çalışmalarda bu sayının dört yüze ulaşacağından emin olabilirsiniz…

Halkbilim çalışmaları doğası gereği iğneyle kuyu kazma gibidir. Ne yapılırsa yapılsın ne denli özenli olursa olunsun eleştiri almayacak eksiksiz bir çalışma bulmak olanaksızdır bu alanda. Bu yüzden her çalışma daha sonraki çalışmalarla, daha sonraki baskılarla eksikliklerinden arındırılır.

Giresun Türküleri ve Oyun Havaları için de geçerlidir bu söylediklerim.

İleride yapılacak bir baskıda şunlar düzeltilmelidir:

Benim makalemden alınan bölümde, "Karaman'ın ustası Tuzcuoğlu'dur (sh. 33) tümcesi kalmalı, "Kandahor köyünden Kuyucuoglu" çıkarılmalıdır. Karaman'ın torunu kemençeci Ahmet Ala'dan aldığımız yeni bilgilere göre, Karaman'ın ustası Tuzcuoğlu'dur. Kuyucuoğlu değil.

Durkaya'nın anlatıldığı bölümde, Durkaya'nın Giresun'da Velioğulları'nda çoban durduğunu Durkaya'nın oğlu Mümin İpşir doğrulamadı. Mümin İpşir'le yaptığım konuşmayı bu köşede yayımlayacağım.

34. sayfada "Picoğlu ekolünü günümüzde Şirin Öztürk sürdürmektedir." tümcesinde adı geçen Sırrı Öztürk'tür. Yanlışlıkla Şirin Öztürk yazılmış. Picoğlu da "Piroğlu" yazılmış.

163. sayfadaki "Görele'den Yukarı" türküsünün söz ve müziği İbrahim Kavraz'ındır. Bu türkü özel besteler bölümünde olmalıydı. İbrahim Kavraz adı da İbrahim Kavran olmuş…

275. sayfadaki Ahmet Kaçar bestesi "Dereli'de Solan Çayır" değil, "Dereli'de Salon Çayır" olacaktı. Ayrıca Kaçar'ın sözlerinde kavuştak "Vursun davul Kümbetine" değil, "Vursun davul Kümbet Kümbet" olacaktı. Ahmet Kaçar bu bestenin kitapta yer almasını istememişti. Bestenin üzerinde çalıştığını söylemişti…

Bu örneklere benzer olumsuzluklar var kuşkusuz. Bunlar ikinci baskıda düzeltilebilir. Çalışmayı baskı öncesinde görme olanağımız olsaydı bildiğimiz konuları düzeltebilirdik. Kimi türkülerin ezgilerini verebilirdik.

Bu değerli çalışmayı örnek almalı Giresunlu türkü okuyucuları. Notalar var. Sözler de Giresun ağzına uygun. Bu özelliğe uygun biçimde türkülerimiz her yerde okunmalı, tanıtılmalı. Türkülerimizi Trabzon, Rize ağzıyla okuyanlara da birer kitap armağan edilmeli bir daha yanlış okumamaları için…

GİRESUN TÜRKÜLERİ

Yıllardır gerçekleşmesi için çaba gösterdiğimiz, gerçekleşmesini beklediğimiz bir çalışma yapıta dönüşüyor: Türkülerimiz, Giresun türküleri, ezgileri bir kitapta toplanıyor.

Giresun Valiliği'nin çalışmaları, Yrd. Doç. Dr. Erdoğan Altınkaynak'ın, Kültür ve Turizm Başkanlığı Devlet Korosu Sanatçısı ve Sanat Kurulu Üyesi Salih Turhan'ın emekleri, onlara kaynaklık edenlerin, bildiklerini paylaşanların destekleri çalışmanın önemli ve istenen düzeyde olmasını sağlayacak.

Salih Turhan'ın araştırmacılığı, dahası türküleri, ezgileri notaya alma becerisi, bilgisi çok önemli. Bu çalışma yayımlandığında derlenmiş, notaya alınmış türkülerimizin iki üç katı kadar yeni ürün notalanmış olacak.

Bilindiği gibi ilimiz Giresun'dan 1926'da, 1929'da, 1937'de, 1943'te, 1989'da, 1994'te türkü, ezgi derlendi. İlk derlemelerin yitip gittiğini biliyoruz. Yitip giden bu ürünlerin en azından adlarının saptanarak Giresun Türküleri'ne kaynak olarak konması uygun olacaktır. 1943 derlemeleri, sonraki yıllardaki derlemelere ulaşmaksa zor iş değil sanırım.

10 Ocak Cumartesi günü Giresun Vali Yardımcısı Sadık İkizek başkanlığındaki toplantı yararlı oldu. Türkülerimize, ezgilerimize, halkoylarımıza, kültürümüze katkısı olabileceklerin katılımıyla gerçekleşen toplantıda yapılan konuşmalar, getirilen öneriler, türkülerimizle ilgili çalışmaya katkı olacak nitelikteydi.

Söz alanlar ortaya konacak yapıtın daha iyi olması adına önerilerde bulundular.

Vali yardımcımızın konuya duyarlılığı, kültür, sanat alanlarındaki yapıt, çalışma, üretme isteği, coşkusu sevindirdi bizi. İlimizin bu tür çalışmalara çok gereksinimi var.

Biz il dışında yaşadığımızdan güzelim ilimizdeki bu tür toplantılardan, etkinliklerden uzak kalıyoruz. Sevgili Uğur Karaibrahimoğlu ağabeyin telefonuyla

öğrendim toplantıyı. Arkadaşım gazeteci Nihat Öztürk ve Nihat Çelik ağabeyle Görele'den katıldık toplantıya.

İlçelerden konuyla ilgisi olanların toplantıda bulunarak çalışmaya katkı sağlaması gerekirdi. Özellikle Şebinkarahisar'dan, Alucra'dan yöreyi bilenlerin de çalışmaya katkı vermesi beklenir.

Giresun kendine özgü yapısıyla önemli bir türkü, ezgi, halkoyunu kenti.

Merkez başlı başına bir zenginlik güldestesi.

Alucra, Şebinkarahisar coğrafyasının etkisiyle, komşu illerin etkisiyle Giresun'un farklı, varsıl bir yöresi türkü, ezgi yönünden.

Görele; halkoyunlarıyla, türküleriyle, ezgileriyle Giresun merkezden de Şebinkarahisar, Alucra yöresinden de farklı biçimleriyle bambaşka bir zenginlik yöresi. Bu gerçeği sanatçı, araştırmacı Salih Turhan dile getirdi.

Öğrenciliğimizden beri halkbilimle ilgilenen biri olarak doğduğum, yetiştiğim, hizmet ettiğim, yaşadığım toprakları, Görele'yi tanımaya, tanıtmaya çalışıyorum.

Görele'nin türkü, ezgi zenginliğini saptamaya çalışıyorum. Giresun türkülerinin yapıta dönüşmesi sevincim oldu. Dosyamdaki, kasetlerdeki, plaklardaki Görele türkülerini, kısası belgeliğimdeki derlemeleri yapıtın bütünlüğü içinde paylaşacağım araştırmacı Salih Turhan'la.

Özellikle unutulmaya yüz tutan türküleri, ezgileri…

Tuzcuoğlu, Hasbal, Hamzabaş, Dut Dibi, Beyoğlu, Kıtirik, Cezayir gibi ezgilerin belgeliğimdeki kasetten kurtularak notalanması onların özgürlüğü, sonsuz yaşama gücü olacak.

Tiniye'nin, Hele Hele Leosi'nin, Karaçomak Türküsü'nün, Görele Muhabbet Havası'nın, Espiye Muhabbet Havası'nın, Espiye Horan Havası'nın, Memed Çavuş Türküsü'nün, Alucra Aktepe Ortaokulu öğretmeniyken öğrencilerimden derlediğim bir türkünün notalanmasını özellikle rica edeceğim Salih Bey'den.

Belki de daha sonraki yıllarda Görele'de plaklardan, kaynak kişilerden, kemençecilerin kasetlerinden oluşturduğum türkü, ezgi belgeliğimi Salih Bey notalar. Bu da Giresun'un, Görele'nin yüzlerce ezgisini, türküsünü ölümsüzleştirmek olur.

Kültür, sanat, tarih değerlerimizle ilgili çalışmaların herkesçe desteklenmesi gerekir. Derneklere, vakıflara, başkanlara, yöneticilere, işadamlarına saygıyla duyurulur.

GİRESUN TÜRKÜLERİ-1

Giresun, Doğu Karadeniz de yer alan illerdendir. Kuzeyi Karadeniz'dir. Kıyıda, Bulancak, Piraziz, Giresun, Keşap, Espiye, Tirebolu, Görele, Eynesil; içerde Dereli, Şebinkarahisar, Alucra, Çamoluk, Yağlıdere, Güce, Doğankent, Çanakçı bulunur.

Kıyı kentlerinden Ordu'yla Trabzon'la, içerdeki kentlerden de Erzincan, Sivas, Gümüşhane'yle sınırdaştır.

Kıyıda yer alan kentlerle içerdekilerin farklı yaşam biçimlen, Trabzon'la Ordu'yla komşulukları, iç kesimlerde Sivas, Erzincan, Gümüşhane illeriyle sınırdaşlıkları geleneklere, göreneklere, kültür dokularına, türkülere, oyunlara zenginlik, çeşitlilik katmaktadır.

Öte yandan insan üzerinde etkisi olan yeryüzü biçimlerinin de ilimizin yaşam biçimine, buna bağlı türkülerine katkısı yadsınamaz.

Giresun'un bozulmamış kıyı güzellikleri, denizi, deniz kültürü, çayları, dereleri, tepeleri, yaylaları, dağları, ormanları, kaleleri, adası, kent kültürünün eğlence biçimleri, köy kültürünün eğlence biçimleri türkülerimizin oluşumunu belirleyen özelliklerdendir.

Günlük yaşamın, sosyal ilişkilerin insanın içine işleyen, insanı türkü yakmaya yönelten gerilimleri, ağlatıları, sevinçleri de türkülerimizin ardındaki gerçekliklerdir.

İnsan doğasının önemli yansımalarından aşk, sevgi, ayrılık, yiğitlik, gurbetlik, askerlik; kimi koşulların sonucu oluşan yasa dişilik, eşkıyalık, kaçma, kız çekme, kan davası, cinayet, cezaevi yaşamı; binlerce yıllık geçmişi olan göç, savaşçılık, yiğitlik yurt sevgisi gibi durumların da türkülerimize yön verdiği unutulmamalıdır.

Tarıma, hayvancılığa dayalı üretim, iş biçimlerinin de türkülerimize katkısı olmuştur.

Fındığın, kirazın, mısırın, hamsinin, balığın kimilerde türkü sözlerinde, kimilerde de sözleri tamamlayan ritimlerde izleri vardır.

Bir de bunlara MÖ 16. yüzyıldan günümüze dek topraklarımızda ekmiş, biçmiş, yorulmuş, dinlenmiş, içini dizelere, çalgılara dökmüş insanların katkılarını da ekledik mi türkülerimizin güzelliği, işlenmişliği, çeşitliliği, zenginliği çıkar ortaya.

Ticaret yollarıyla kesişmemiz, büyük kentlerle, İstanbul'a ilişkimiz de zenginliğin göstergeleridir.

Önce bireysel yaratma olarak ortaya çıkan, sonraları toplumun malı olan türküler, insanımızın toplumsal tarihidir, sanatsal yaratıcılığın karnesidir.

Giresun türküleri üstüne az çok çalışmış olanların ayrımına ilk varacağı durum, türkülerin üç yörede yoğunlaştığıdır. Doğuda Görele, batıda Giresun, içeride de Alucra-Şebinkarahisar.

Görele Yöresi:

Görele Merkez olmak üzere Eynesil'i, Çanakçı'yı, Tirebolu'yu, Espiye'yi, Doğankent'i, Güce'yi, Yağlıdere'yi kapsar.

Yakın yıllara dek Görele ile Tirebolu'ya bağlıydı öteki yerleşim birimleri.

Görele Doğu Karadeniz'de kemençenin de merkezidir. Rize'yi, Trabzon'u. Giresun'u, Ordu'yu göz önüne aldığımızda bölgede bilinen ilk kemençeci Tuzcuoğlu'dur. Bölgede kemençe tarihini araştıracak olanların saptayacakları ilk addır Tuzcuoğlu. Karaman, Piçoğlu, Durkaya gibi adlar salt Görele'de değil bölgede bilinen adlardır. Onlar Görele'nin ilçe dışına da (Trabzon, Giresun, Ordu) düğünlere, şenliklere gönderdikleri büyük adlardır. Bölgede yetişen önemli kemençecilerin onlardan etkilendiklerini biliyoruz.

Görele'nin kemençedeki ağırlığı türkülere de yansımıştır kuşkusuz. Bu yüzden çok sayıda Görele türküsü vardır. Ayrıca Görele çevresindeki ilçelerde oluşturulan türkülerde Görele etkisi vardır.

Görele ağız olarak da tavır olarak da özgün, zengin, merkez durumundadır.

Bu özelliğiyle çevresindeki Giresun'a bağlı ilçelerden başka Beşikdüzü'nü de, Şalpazarı'nı da etkilemiştir.

Yıllar önce yaşlı bir Trabzonlu'dan duyduğum atasözü niteliğindeki tümce önemli: "Ağasar'da doğan türkü, Görele'ye ulaşır, Görele'de pişer, türkü olur."

Görele türküleri sayı yönüyle de Rize'nin, Trabzon'un, Giresun'un ilçelerinden daha ağırlıklıdır.

Notalanmış, belgeliklere girmiş otuza yakın türkü Görele'nindir. Bunların dışında notalanmış, ses kayıtları belgeliğimde yer alan yüzün üzerinde Görele türküsü vardır. Ayrıca kimi türkü sevenlerin ses kayıtlarında da Görele türküleri vardır. Bunların tümü notalandığında sayıca, nitelikçe özgün, önemli Görele türküleri çıkacak gün ışığına.

GİRESUN TÜRKÜLERİ-2

Görele'de kemençe yanında davul, zurna, düdük, bağlama gibi çalgılar da düğünlerde, eğlencelerde, günlük yaşamın kimi bölümlerinde yer alır. Örneğin ekin imecileri kemençeyle yapıldığı gibi düdükle de yapılır. Kimi köylerde çalgı günlük yaşamın olmazsa olmazıdır. Örneğin Çürükeynesil de (Sağlıkköyü) kırk elli yıl önceleri saydığım çalgılardan en az birini çalan bulunurdu evlerde. Bu özellikle de Giresun türkülerinin dokusuna, oluşumuna kaynaklık etmiştir. Türkülerin sayıca çokluğu yanında özgünlüğü, lirikliği, işlenmişliği bu, buna benzer özelliklerle ilgilidir.

Türkülerimizin çoğunluğu manilerden oluşur. Genel mani uyak örgüsü olan "aaba" yanında Görele'de yaygın olarak "abcb" de kullanılır. Bu özelliği bilmeyenler türkülerimizin sözlerini yazarken yanlışa düşerler, Görele'ye, Karadeniz'e özgü "abcb" biçimini dörtlük yerine ikilik olarak yazarlar. Bu yanlışlığı bu konuda çok duyarlı olarak bilinen TRT bile yapmıştır. 1971'de Nida Tüfekçi tarafından Ömer Akpınar'dan derlenen "Biz Hepimiz Üç Kardaş" türküsü

"Biz hepimiz üç kardaş da
Ben ayrı anadanım
Sevdalık çekenleri de
Sen gayır yaradanım"

Biçiminde yazılacak yerde

"Biz hepimizi üç kardaş da ben ayrı anadanım
Sevdalık çekenleri de sen gayır yaradanım" biçiminde yazılmıştır.

Çok değerli halk müziği araştırmacısı Onur Akdoğu'da onca titizlikle hazırladığı kutsal hazinemiz "Türk Halk Müziği" adlı yapıtına türkümüzü ikinci biçimde yazarak almıştı.

Görele türkülerinden kimilerinin en eski derleniş yıllarını kestiremiyoruz. TRT belgeliğinde yer alanlar 1960'ın sonlarıyla 1970'lerde derlenmiş. Oysa Karaman'ın, Piçoğlu'nun 1930'larda, 1940'larda İstanbul'a gidip geldiklerini, radyoya çıktıklarını biliyorum. Onlardan hangi türkü alındı, bunlar belgeliğe girdi

mi, notalandı mı, bunları bilemiyoruz. Örneğin Piçoğlu Osman "Geminin İçineyim" türküsüyle Muzaffer Sarısözene kaynaklık ederken Görele türkülerinden, ezgilerinden de örnekler verdi mi, verdiyse bunlar ne oldu?

Görele türkülerinin bir bölümünün derlenerek notalanmasında Ömer Akpınar'ın emeği unutulmamalıdır. Onun çabalarıyla, onun yol açıcılığıyla kimi türkülerimiz belgeliğe girmiştir. Müzikle, radyoyla bağı olan öteki Görele'liler Akpınar'ın açtığı yolda yürümemişlerdir. Bu yüzden çok sayıda Görele türküsü özel belgeliklerde notalanmayı beklemektedir.

Giresun Yöresi:

Giresun yöresi 1929'dakı derleme çalışmalarında uğranılan, derleme yapılan yerdir. Yusuf Ziya, Mahmut Ragıp, Remzi, Ferruh Arsumar bu çalışmada yer almıştır. Giresun yanında Trabzon, Rize, Gümüşhane, Bayburt, Erzincan, Erzurum, Sinop derleme yapılan illerdir.

13 Ağustos 17 Eylül arasını kapsayan bu çalışmalardan 300 türkü, ezgi balmumu plağa alınmıştır Bunların kaçı Giresun'dan alındı, bunlara kim kaynaklık etti, bunlar bu zamana dek korunabildi mi, korunduysa hangi belgeliktedir, bunların yanıtını bilmiyoruz.

Bu sorulara yanıt bulduğumuzda Giresun türkülerinin, ezgilerinin ilk derleniş kaynakları çıkacak ortaya. Bölgemizde yapılan 1937, 1943 derleme çalışmaları da öyle.

Çok önemli bunlar. Gün ışığına çıkarıldığında kimi tartışmalar da tartışma olmaktan çıkarak belgelerle doğrulanacak.

Giresun'da önemli bir bağlama geleneği, buna bağlı eğlence anlayışı, beğeni incelenmişliği var. Giresun türkülerinin güzelliği, incelmişliği, neredeyse İstanbul türküleriyle örtüşen sanat gücü buradan geliyor. Bağlama çeşitleri, kemençe, davul, zurna, tambur... Giresun türkü güzelliğinin ardındaki ses, kulak eğitiminin, beğenisinin çalgıları. Kırsal kesim kültürüyle kent kültürünün harmanlanışı, kent kültürünün baskınlığı Giresun türkülerinin güzelliğini oluşturan etmenlerden.

Günlük yaşam biçimine yansıyan iş, emek üretimi, imece geleneğini, halk oyunlarına yansıyan figürlerin gerisindeki gerçekleri de ekleyelim türkülerin oluşumuna.

İnsanların yaratıcılığını, hoşgörüsünü, eğlenceye düşkünlüğünü de unutmadan. Bunlardan kaynaklanmakta Giresun türkülerinin başkalığı, özgünlüğü, işlenmişliği, güzelliği…

GİRESUN TÜRKÜLERİ-3

Görele'de kırık havaların yaygınlığına karşı Giresun'a kırık havaların yanında uzun hava çeşitliliği de göze çarpar "Giresun Garibi" bu turun önemli örneklerindendir.

Trabzon'da salt bir örneği TRT repertuarında yer alan Kolbastı Havalarının Giresun'da, Bulancak'ta, Görele'de saptayabildiğim yirmiden çok örneği vardır.

TRT repertuarında yer alana altmış kadar Giresun türküsüne Osman Kalyoncu, Cemal Uzel, İsmail Doğan, Kadir Üstündağ, Halim Giresunluoğlu, Piçoğlu Osman, Nejat Buhara, Ömer Akpınar, Küçük Hüseyin, Ünal Özel, Tuncer Kalyoncu, Aytekin Özdemir, Ahmet Başaran, Sadullah Sarırecep, Ali Rıza Gündoğdu, Kâtip Şadi, Göreleli İsmail Mehmet Maksutoğlu, Mustafa Tahmaz, Ahmet Ergin, Zafer Tahmaz, Azız Şeker, Ahmet Küçük, Selahattin Erdal, Rüştü Tuncalı, Vonalı Ahmet, Hasan Karakoç, Hidayet Çalbudak, Rüştü Kozak, Aziz Şeker kaynaklık etmiştir

Türkülerimizde derlemeci olarak adı geçenleri de sıralayalım: Ahmet Yamacı, Ümit Tokcan, Muzaffer Sarısözen, Tuncer İnan, Yücel Paşmakçı, Emin Aldemir, Nurettin Çamlıdağ, İbrahim Can, Aziz Gürses, Ümit Bekizağa, Nida Tüfekçi, Ali Rıza Gündoğdu, Ömer Akpınar, Zafer Tahmaz, Hüseyin Akpınar, Ahmet Yamacı.

Türkülerimizi notaya da şu adlar almıştır: Ahmet Yamacı, Ateş Köyoğlu, Muzaffer Sarısözen, Hüseyin Akpınar, Ali Rıza Gündoğdu, Zafer Tahmaz, Şenel Önaldı, Yücel Paşmakçı, Cemile Cevher, Nida Tüfekçi, Ümit Bekizağa, İbrahim Can, Adnan Ataman, Aziz Gürses, Tuncer İnan, Nurettin Çamlıdağ, Saadettin Gürhan, Nejat Buhara.

Alucra-Şebinkarahisar Yöresi:

Yörenin türküleri oyunları hem kıyı kesiminin hem de içerdeki Sivas'ın Erzincan'ın etkisini barındırmaktadır. Buna Şebinkarahisar'ın geçmişindeki il, kent kültürünü de eklediğimizde Görele'ye Giresun'a göre daha farklı, kendine özgü özgünlüğü, güzelliği, çekiciliği, lirikliği olan bir türkü coğrafyası çıkıyor ortaya.

Örneğin horan çeşitlerinde söylenen türkülerle oyundaki sunum, gövde devinimleri Görele'ye göre oldukça yavaş durağan bir yapı gösteriyor.

TRT repertuarındaki Giresun türkülerinin on kadarı Şebinkarahisar türküsü. Bu sıralamada Alucra türküsü yer almıyor.

Şebinkarahisar'dan derlenen en ünlü türkü örneklerini "İnce Dudum", "Tepeler Tepeler Yüksek Tepeler", "Bülbül Tutumda Güle Bağladım", "Zilifleri Tutam Tutam", "Tamzara'nın Üzümü", "Kızım Sana Fistan Aldım" adlarıyla anımsıyoruz.

Alucra'nın Şebinkarahisar'ın notalanmamış çok türküsü var. Bu yöre derleme açısından çok az çalışılmış bir yer. Giresun türküleri derlenirken özellikle bu yöreden ilginç örnekler çıkacağı unutulmamalıdır. Şebinkarahisar-Çamoluk-Alucra üçgeni araştırmacılar için gömü niteliğindedir

Günümüzde Giresun türkülerinin karşılaştığı üç sorun var:

Birincisi tüm türkülerimizin derlenerek bir yapıta dönüşmemesi. Bu alanda başlayan çalışmaları önemsiyoruz.

İkincisi türkülerimizin özellikle Trabzonlu, Rizeli türkücülere özgün olan Giresun, Görele, Şebinkarahisar, Alucra ağzıyla değil Trabzon-Rize ağzıyla söylenmesidir. Bu yanlışı yıllarını halk müziğine vermiş, Ordulu bir türkücü de (hem de radyocu) yapmaktadır.

Üstelik kimi Giresunlu türkücüler de onlardan etkilenerek kendi türküsünü Trabzon-Rize ağzıyla söylemektedir. Bunlara karşı tavır koymalıyız. Yazarak, söyleşilere katılarak yanlışlığı ad ad dile getirmeliyiz. Dahası türkülerimizi yanlış okuyanları şenliklere, etkinliklere eğlencelere çağırmalıyız. Önce türküyü doğru öğrensinler, ondan sonra iş istesinler. Onların yanlışını alkışlamak türkülerimize saygısızlıktır

Üçüncüsü belki de en kötüsü. Açıkçası beş on yıldır türkülerimiz yağmalanıyor. Kimliğimiz beğeni sanatımız, gelenek birikimimiz insan tarihimiz, dil incilerimiz yağmalanıyor. Hem de göz göre. Bu yağma böyle gerçekleşiyor. Horan

çeşitlerimiz, karşılama çeşitlerimiz, kolbastı çeşitlerimiz ekin imeci havası çeşitlerimiz sözleri değiştirilerek yeni türkü diye kasetlere, CD'lere okunuyor, dinleyiciye sunuluyor. Biz de bunları alarak dinleyerek "adama" para kazandırıyoruz, onu alkışlıyoruz. Bu yağmalama işini başka illerin türkücüleri yapıyor. Gün geçmiyor ki bir Görele horanı çeşidi uyduruk sözlerle türkü olmasın. Gün geçmiyor ki bir karşılama çeşidimiz yeni sözlerle besteymiş gibi yutturulmasın. Gün geçmiyor ki kolbastı çeşitlerimizden biri yeni bir türkü gibi türkü yağmalamasını yutacaklara sunulması…

Türkülerimiz atalarımızın armağanı bize. Biz onları gözümüz gibi koruyarak çocuklarımıza, torunlarımıza aktaracağız. Görevimizi aksatmayalım…

GİRESUN ÜSTÜNDE VAPUR BAĞIRIYOR-1

Beş altı yaşlarında yüz yüze gelmeye başladım türkülerimizle. Babamda türkü ilgisi de yeteneği de vardı. Neşelendiğinde, içi içine sığmadığında düdük çalar türküler söylerdi. Çoğunca inek yayarken, fındık toplarken, çubuk yonarken; şelek, sepet, harar örerken iş başlangıçlarında, iş aralarında, iş bitiminde düzgün sesiyle türkülere dökerdi içindekileri.

Düdüğe, kemençeye uygun yöre türküleri yanında askerlik yaptığı, büyük depremde ölümden kılpayı kurtulduğu Erzincan'dan, sonra "Alaman uçaklarının" göğün derinliklerinde dolaştığı Trakya sınırında makinelinin başında nöbet gecelerinden kalma o yörelerden getirdiği türküleri de dillendirirdi etkileyici sesiyle. "Saru Gız", "Erzincan'a Vardım", "İlimun Egdim Daşa", "Memed Çavuş" ondan ilk duyduklarım. Bizim yol havalarımızı, oturak havalarımızı çoğunu doğaçlama oluşturduğu sözlerle dışa vururdu.

Mehmet emim de türkücüydü. O az söyler, söyledikleri kimseninkine benzemezdi. Onun türkülerini köydekiler bilirdi, "Saydu'nun türküsü" derlerdi. Kerem türküsü bunlardandı. Dikme'de sayda otururken, gaşuda, Melibahçesinde kireze sırtını verdiğinde yanık sesiyle "Bir han köşesinde kalmışım hasta" ya da "Erzurum Dağları gar ile boran" diye başladığında akan sular dururdu...

Yusuf emim de türkü söylerdi ara sıra. Onunkiler sanırım türkü değildi, türkülerin bağlantılarıydı. Üç dört kez onları yineler sonra yaptığı işe dönerdi.

"Gökte uçan gallangıç
Ganadı ayrıç ayrıç
Beni yardan ayıran
Gan gussun avuç avuç" dörtlüğü en çok yinelediklerinden biriydi.

Onun söyledikleri içinde en çok ilgimi uyandıran özel adların da geçtiği türküydü:

"Giresun üstünde vapur bağrıyor
Eşref'in yarasını doktor sarıyor
Eşref'in annesi yanmış ağlıyor

Atma Hakkı atma pişman olursun

Abdal Beyleri'ne düşman olursun"

"Eşref'in yarası", "doktor", "Eşref'in annesinin ağlaması", "Hakkı'nın tabanca atması", "Abdal Beyleri" çocukluğun düş gücüyle olaya dönüşürdü. Olayın eksiklerini tamamlamak için onları sorardım Yusuf emime. O da anlatırdı Giresun'dan Görele'ye geldiği kadarıyla onların öykülerini.

Ortaokul, lise yıllarımda babamın, emilerimin yerini ben aldım yavaş yavaş. Onların söylediklerine radyo olanaklarını da Neşet Ertaş'ları, Hacı Taşan'ları, Çetük Ali'leri, Zekeriya Bozdağ'ları, Ali Ekber Çiçek'leri, Ali İzzet Özkan'ları, Âşık Veysel'leri, Aynur Gürkan'ları, Yıldıray Çınar'ları, Mahmut Erdal'ları, Halit Arapoğulları'nı, Nezahat Bayram'ları, Yıldız Ayhan'ları, Selahattin Erorhan'ları, İsmail Daimi'leri, Nurettin Çamlıdağ'ları, Muzaffer Akgün'leri, Turan Engin'leri, Nurettin Dadaloğlu'larını, Ramazan Şenses'leri, Şemsi Yaştıman'ları, Muazzez Türüng'leri ekliyordum. Büyük bölümünü 1969'da oluşturduğum "Sevdiğim Türküler" defteri, okuyacağım kitapla bana arkadaş olurdu bahçelerde inek yayarken…

"Giresun Üstünde Vapur Bağrıyor" türküsü ta o inek yaymalı günlerden beri türkü söyleyesim geldiğinde çağırdıklarımdan.

Giresun'umuzun bu güzel, ünlü, önemli türküsü yerelden ulusala ulaştı. Seksen yaşını tamamlayan türküyü söylemeyen "türkücü", "halk müziği sanatçısı" yok gibi. Yıllar içinde bu söyleyişlerde "Abdal Beylerine" sözü unutuldu neredeyse.

1930'lu yılların plaklarında "Abdal Beylerine" mi "Giresun Beylerine" mi denildiğini Giresunlu, Bulancaklı, Pirazizli değerli halkbilim araştırmacılarının ortaya çıkarması beklenmeli.

Bizim Piçoğlumuz ikinci söyleyişi yeğlemiş plağında.

Doğrusu için 14 Ağustos 1990'a giderek sözü önemli öykücü, yazar, yayıncı Naim Tirali'ye bırakalım:

"Abdal Beylerinden Giresun Beylerine, Naim Tirali: Ümit Tokcan, TV'nin ikinci kanalında, Karadeniz türküleri söyledi. Karadeniz türkülerinin, özellikle de Ordu-Giresun türkülerinin, ne güzel oldukları, Ümit Tokcan'dan dinlenince daha belirgin biçimde ortaya çakar.

GİRESUN ÜSTÜNDE VAPUR BAĞIRIYOR-2

Ama dün gece söylediği bir Giresun türküsündeki yanlışlık dikkatimi çekti. Türkünün aslında 'Atma Hakkı atma pişman olursun/ Abdal Beylerine düşman olursun' dendiği halde, Ümit Tokcan 'Atma Hakkı atma pişman olursun/ Giresun Beylerine düşman olursun' şeklinde okudu.

1930'lu yıllarda, Bulancaklı Eşref Bey'in öldürülmesi üzerine bir ağıt olarak yakılan bu türkünün, yıllar sonra 'Abdal Beyleri' deyimi niçin 'Giresun Beyleri' olarak değiştirilir, anlamak mümkün değil.

Otuzlu yıllara dönelim.

Giresun'da fındık kırıcılığı yapan Eşref Gedikali, ortağı 'Bızdık' ayamalı Hakkı Özalp tarafından, işyerinde tabancayla vurulmuştur. Çocukluk günlerimin Giresun'unda en çok konuşulan bir konu olmuştu bu olay.

Eşref Bey'in, bir iş anlaşmazlığına mı yoksa bir gönül öyküsüne mi kurban gittiğini, yıllarca süren dava sonunda da ortaya çıkmamıştı.

Söylentiye göre Eşref Bey ölürken:

'Amelebaşı Zeynep her şeyi biliyor.' demişti.

Kayadibi köyünden, güzel bir kız olan ve konuşurken çokça 'Hasbacım' dediği için 'Hasbacım Zeynep' olarak bilinen Zeynep Bacı, bizim eve de sık sık gelip giderdi. Mahkemede nasıl tanıklık ettiğini büyüklerimize ayrıntılarıyla anlatışlarını hala anımsarım. Çünkü bir çocuk merakıyla, kendisini belki büyüklerden daha yoğun bir ilgiyle dinlerdim.

Bızdık Hakkı cezaevine girdiği ilk günlerde, Bulancaklı bir hükümlü tarafından bıçaklanarak hastaneye kaldırılmıştı. Sonra yeni bir saldırıya daha uğramasın diye, birtakım önlemler alındığı söylendi.

Eşref Bey için yakılan ağıtı, kim yazmış, kim bestelemişti, bilmiyorum. Sanki öyle kendiliğinden ortaya çıkmıştı. Plakları basılmıştı. Yanık sesli bir türkücü, saz eşliğinde, hüzünlü bir eda ile 'Atma Hakkı atma…' dedikçe içim bir tuhaf olurdu.

Türküde adı geçen 'Abdal Beyleri' bizimkilerdi. Dedem, babam, büyük amcamın çocukları, torunları. O yıllarda hemen tamamı Piraziz'de oturan Tiraliler. Piraziz'in halk arasındaki adı 'Abdal' idi. Piraziz Abdal Dede'den geliyordu bu ad. Piraziz'i yüzyıllardır yurt edinmiş Tiraliler de Abdal Beyleri olarak tanınıyordu.

Sonradan İstanbul'a göç eden Hakkı Özalp, uzun sürmeyen mahpusluk yıllarının ardından Giresun'da oturduğu günler hep tabanca taşırdı. Belki tüm yaşamı, Gedikaliler tarafından Eşref Bey'in intikamı alınacak korkusuyla geçmiştir diye düşünüyorum.

Büyüdüğümde, özellikle politikaya atıldığım yıllarda, kendisini tanımış, çocukluğumda kafamda canlanan imgesine hiç uymayan, anlayışlı, halim selim bir insan olduğunu görmüştüm.

Türküdeki 'Abdal Beylerine düşman olursun' sözleri, türkücünün, Tiraliler ile Gedikalilerin akrabalığını bilmesinden ya da Eşref Bey'i Abdal Beyleri'nden sanmasından kaynaklanmaktadır.

Önemli olan ve üstünde durmak istediğim nokta şu: Bir türkünün sözleriyle oynamak, hiçbir biçimde mazur gösterilemez. Toplumbilim açısından, ileride başvurulması çok olası birer belge olan türkülerde, yapılan her değişiklik bir belgeyi yok etme niteliği taşır.

Nitekim Karadeniz tarihinin hiçbir döneminde, Giresun Beyleri, Ordu Beyleri diye tapınan bir topluluk, bir aile ya da kişiler olmamıştır. Üstelik Giresun'un yerlisi Hakkı Özalp'in, Bulancaklı Eşref Gedikali'ye kurşun sıkmakla, Giresunlulara değil, olsa olsa Bulancaklı Gedikali'ye, onların akrabaları Tiralilere yani Abdal Beyleri'ne düşman olması söz konusudur. Bir sözcüğün bilgisizce değiştirilmesi, türkünün nasıl da anlaşılmaz bir hale girdiğini apaçık göstermiyor mu?

Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, 'Abdal' yerine 'Giresun' deyince dizenin vezni de bozulmaktadır.

Neresinden bakarsanız bakın, yakışık olmayan, sorumsuzca bir davranış.

Piraziz:13 Ağustos 1990."

GİRESUN ÜSTÜNDE VAPUR BAĞIRIYOR-3

Naim Tirali, bir gün sonra şunları not etmiş günlüğüne:

"Altı Direk mi Dört Direk mi

Yeşilgiresun'un yönetim yerinde, Hasan Öğütçü ile söyleşirken, birden aklıma geldi. 'Dün akşam Ümit Tokcan'ı dinledin mi ikinci kanalda?' diye sordum.

Dinlememiş.

'Dinleseydin senin de dikkatini çekerdi. Eşref Bey türküsündeki bir dizeyi yanlış okudu. Abdal Beylerine yerine Giresun Beyleri deyip çıktı."

Buna pek şaşırmadı Hasan Öğütçü.

'Biz alıştık.' dedi. 'Yıllardır yazıp çiziyoruz, radyoda olsun, televizyonda olsun. Babamın Giresun türkülerini, Ordu türküsü diye sunmaktan bile vazgeçmiyorlar bir türlü.'

Bu yetmiyormuş gibi, Giresun'un değerli sanatçısı rahmetli Hüseyin Avni Öğütçü'nün o güzelim 'Al Tavandan Belleri' türlüsünün de bir dizesini, Eşref Bey türküsü örneği değiştirerek okumuşlar.

Nasıl mı?

'Serendiler yaptırdım

Altı direk üstüne

Benim bu türkülerim

Yanık yürek üstüne'

Dörtlüğündeki altı direği dört direk yaparak.

Haydi, mısır koçanlarının konulduğu serendilerin altı direk üstüne kurulduğunu bilmiyorlar diyelim, bu düzeltme meraklıları, dizenin veznini bozduklarının da ayrımında değiller.' Piraziz: 14 Ağustos 1990.

Önemli öykücümüz Naim Tirali, günlüğe de emek verenlerdendi.12 Temmuz 1932'de Mustafa Kemal Atatürk'ün yönlendirmesiyle kurulan, dilimizin özleşmesinde, araştırılmasında çok büyük işlevi, önderliği olan Türk Dil Kurumu 19 Ekim 1983'te kapatılmıştı. Kurumun dergisi de işlevini, düzeyini yitirerek yeniden yayımlanmaya başlamıştı. Kapatılan kurumun bıraktığı boşluğun dolması için Türkçeye gönül veren yazarlar, ozanlar dilimiz, Türkçemiz adına bir araya gelerek dil derneklerinde buluşuyorlardı. Ahmet Miskioğlu'nun yönettiği Türk Dili Dergisi bu çabanın ürünüydü. Bu dergide yüz yüze gelmiştim Naim Tirali'nin günceleriyle. Tirali, güncelerini sonradan başka yayın organlarında da yayımladı. Bu yayın organlarından biri de bizim Yeşilgiresun'umuzdu.

Türk Dili Dergisi'nde yirmi dört yıl önce yayımlanan yukarıda alıntıladığım güncede Naim Tirali öncelikle "Giresun Üstünde Vapur Bağrıyor" türkümüzdeki çok önemli bir değiştirmeyi dile getiriyor. Onun da belirttiği gibi Abdal Beyleri yerine Giresun Beyleri dediniz mi türkünün olay, kişi, tarih gerçekliğini yok ediyorsunuz.

Naim Tirali, Yeşilgiresun yönetim yerinde bu konuda Yeşilgiresun'un çok değerli Yazı İşleri Müdürü, Başyazarı Hasan Öğütçü'ye yakınırken, Hasan ağabeyin de benzer bir konuda yıllardır yapılan yanlışlara değinmesi önemli.

Naim Tirali ile Hasan Öğütçü doğum yılları, yaş olarak da bilgi, birikim, deneyim açısından da türkülerimiz, kültürümüz için çok değerli kaynaklar, tanıklar. Onların türkülerimizin, havalarımızın, oyunlarımızın değiştirilmesi, ilimizden koparılması, özünden, tarihinden uzaklaştırılması, bize yabancılaştırılması yanlışlarına yazdıklarıyla, söyleşileriyle karşı çıkmaları, tanıklık etmeleri çok önemli.

Çok değerli Hasan ağabeyin, "Biz alıştık." demesi boşuna değil. Yıllardır türkülerimizle oynanıyor.

Giresun Üstünde Vapur Bağrıyor türkümüz bile değiştirilmeye yelteniliyor. Yanılmıyorsam 1970'lerde Fikret Kızılok bile "Köroğlu Dağları" -adı yanlış anımsıyor olabilirim- adlı çalışmada Giresun Üstünde Vapur Bağrıyor türküsünün müziğine çok benzeyen ezgiyle "hava atmıştı." Bir müzik dergisinin ya da ulusal bir gazetenin okuyucu köşesinde eleştirmiş, dile getirmiştim bunu.

Hasan ağabeyle Naim Tirali'nin yakındıkları konu günümüzde öyle yaygınlaştı, öyle acımasızlaştı ki türkülerimiz, ezgilerimiz bırakın komşu illerin türkücülerini, kendi türkücülerimiz eliyle de değiştiriliyor, yağmalanıyor… Horanlarımızdan, karşılamalarımızdan elli çeşit türkü yapılıyor… Sözleri değiştirilerek… Söz-müzik bilmem ne diyerek…

GİRESUN'DA

Nihat Öztürk'ün aracıyla gidiyoruz Giresun'a. Bir şiir gecesi yaşamak, bir şiir gecesine tanık olmak için. Şükrü Çoban da bizimle.

Yeşilgiresun'un önemli yazarı Gürsel Ekmekçi'nin çağrısına uyduk. "Görele Şair ve Yazarlar Derneği" adına gidiyoruz. Ekmekçi, "sanat evine" dönüştürdüğü işyerinde bu gece Can Akengin'le Ahmet Kaçar'ı almış gündeme.

Bir saat önce vardık Giresun'a. Araç saat kulesinin yanına bırakıldı. Yürüye yürüye çıkıyoruz Gazi'yi. Bahtiyar Dayımoğlu'nun oturduğu yapıya doğru gidiyoruz. Amacım Nihat Öztürk'le Şükrü Çoban'a Giresun Belediyesi'nin, Belediye Başkanı Kerim Aksu'nun düzenlettiği "Bahtiyar Dayımoğlu Sokağı"nı göstermek.

Belediye Başkanı Kerim Aksu'nun sanata önem veren değerbilirliğiyle kurtarılmış Bahtiyar ağabeyin adını, anısını yaşatan sokak tasarımı.

Açılışına beni çağırma inceliğini de göstermişlerdi. Bahtiyar ağabeyin arkadaşları, dostları, sevenleri, oğlu, torunları oradaydı. Konuşmalar bölümünde beni de çağırmışlar, Bahtiyar ağabeyle ilgili birkaç tümce etmemi sağlamışlardı.

Bahtiyar Dayımoğlu'nun yaşam öyküsü... Fotoğrafları... Şiirleri... Merdivenler inilip çıkılırken Giresun'un çok önemli değerini yanınızda sanıyorsunuz. Nihat Öztürk, Şükrü Çoban yazıt durumuna dönüştürülmüş şiirleri fotoğraflıyorlar:

ÖLÜM KAÇAĞI
Bir Naim Tirali
Bir Ahmet Kaçar
Bir Ali Gülertekin
Hasan Öğütçü ile
Ben / Bahtiyar Dayımoğlu bir de
Buluştuk ölüm kaçakları
Saklanıyoruz Yeşilgiresun Gazetesi'nde
Azrail dolanıyor çevremizde

Bizi yakalamaya

Ali Gülertekin ağabey "yakalandı", gitti. Naim Tirali ağabey "yakalandı", gitti. Hasan Öğütçü ağabey "yakalandı", gitti. Bahtiyar Dayımoğlu ağabey "yakalandı", gitti. Ahmet amca "yakalandı", gitti... Sonsuzlara. İyi, önemli, yararlı işler yaparak. "Yaptıklarını" bırakarak, adlarını sonsuzlaştırarak…

İkinci katta Gürsel Ekmekçi'nin işyeri. Merdivenleri çıkıyoruz; yok yok, dik sokağı, Bahtiyar Dayımoğlu Sokağı çıkıyoruz. Her zamanki güler yüzüyle, içtenliğiyle karşılıyor bizi Ekmekçi... Sonra Süleyman Livanelioğlu...

Ahmet Kaçar anılıyor önce. Süleyman Livanelioğlu'nun sunumuyla. Şiirler okuyor art arda etkileyici sesiyle dizelerin hakkını vererek. Olağanüstü belleği var Süleyman Livanelioğlu'nun şiirlerin tümünü almış belleğine. Art arda kâğıda, yapıta bakmadan okuyor. Binlerce alkışı yürekten "hak eden" beceri, yetenek, başarı!

Şarkılarını da seslendiriyor arada Ahmet Kaçar'ın:

Unut beni kalbimdeki hicranla yalnız kalayım
Kimsesiz bir yavru gibi kucağında ağlayayım
Bu kaçıncı söz verişin söyle nasıl inanayım
Kimsesiz bir yavru gibi kucağında ağlayayım

Gecenin yıldızı Süleyman Livanelioğlu... Başarılı sunumunu Can Akengin'le sürdürüyor. Tanıtıyor sanatçıyı. Giresun'daki yerini, önemini vurguluyor. Ahmet Kaçar'da olduğu gibi onlarca şiiri belleğinden aktarıyor bizlere, dinleyicilere, şiir sevenlere...

Giresun'da Görele'den, Eynesil'den gelerek böyle güzel bir şiir, sanat gecesinde bulunmak iyi geldi bize. Mutlu olduk. Giresunlu arkadaşların etkinlikleriyle onurlandık. Gürsel Ekmekçi, Süleyman Livanelioğlu, Şaban Karakaya şiiri, müziği, sanatı unutturmuyor Giresun'da. Var olsunlar...

Can Akengin'le bitirelim:

“Kuş olup gövdemi göklere salsam

Fındıktan filizden sonlama alsam

Köyünde dolaşsam kentinde kalsam

Bu gurbet içinde ben kor gibiyim”

GİRESUN'UN ÇINARLARI

1925'te Keşap'ın uzak köylerinden Çamlıca'da doğmuştur. Çok topraklı büyük bir aileden gelmektedir. Yerel kültürle Osmanlı-İstanbul kültürünü kaynaştırmış, bunlara cumhuriyet-aydınlanma birikiminin getirdiklerini de katmış Giresun'da bitirir ilkokulu, ortaokulu. Zonguldak'ta kömür emekçiliği, Yozgat'ta Abbas Sayar'la tanışarak Bozok'ta Mehmet Yeğen adıyla yazması, askerlik deneyimi, tutku derecesindeki okuma uğraşı onu çocuklusundan beri ilgilendiği şiirle buluşturur.

"Ağa" kökenli oluşundan çocukluğunda yaşadığı bir iki acı olay sonucu çabuk kurtulacak emeğin, sevginin, insancıllığın türküsüne yönelecektir.

Her şiir yazan bir yana ortalamanın üstüne çıkan ozanların bile imrenerek baktığı Varlık'ta, Yaşar Nabi'nin dergisinde yer bulacaktır kendine.

Geleneksel şiir biçimleriyle çıktığı yolda çağdaş şiir yapılanmalarını da göz ardı etmeden yazdıklarını kimilerde değiştirse de kimilerde yitirse de kimilerde bir yerlerde unutsa da çınarlaşacaktır.

Sevdiğiyle özdeşleşen sevgi şiirleri, emekle, alın teriyle özdeşleşen toplumcu şiirleri, Giresun'umuzu, insanımızı anlatan benzersiz Giresun şiirleri büyütmüş, çınarlaştırmıştır onu.

Bahtiyar Dayımoğlu olmasaydı İstanbul'un doksanlık genç Aydın Boysan'ını kıskanırdım.

Okudukça içimi ısıtan ilk ürünlerinden birini paylaşayım:

"Fındık çoksa bu yıl üğümler yerde/ Dal fındıklı bahçe ne güzel Tanrım/ Gelin, kız uyanmış aydın seherde/ Paçkalarda gece ne güzel Tanrım/ Kızlar bahçelerin çiğil sümbülü/ Dağınık saçlarda ekinci gülü/ Çıktılar uykudan boyun bükülü/ Öndeki Hatice ne güzel Tanrım/ Sivri sepetleri süslü, boyalı/ Kararmış elleri uçtan kınalı/ Kızlar sırasına yakın durmalı/ Birer taçsız ece, ne güzel Tanrım/ Kimi buğday tenli kimi ham bakır/ Gözleri ya ela ya da çamçakır/ Gülüşürler bazı dalı bırakır/ Gülmeler delice, ne güzel Tanrım/ Yarışa girdiler bacılıklar bir/ Yarışa

girişler ne güzel Tanrım/ Delikanlılardan yardımlar gelir/ Bu yardım edişler ne güzel Tanrım/ Sundukça kızların gümüş kolları/ Kalkıyor üğümler yerden yukarı/ Terlemiş Ayşe'nin nar yanakları/ Ah bu terleyişler ne güzel Tanrım/ Boyalı sepetler doldu doluyor/ Ölçüsüz gülmeler soldu soluyor/ Evvel sepet çözen sarhoş oluyor/ O göğüs gerişler ne güzel Tanrım"

1926'da Görele'nin yanı başındaki Çürükeynesil köyünde doğdu. İlkokulu Görele'de, ortaokulu Giresun'da bitirdi. Nice iç kanatan anıları içinde ortaokul öğrenciliği yıllarında Giresun'dan Görele'ye Armelit'i aşarak yürüyerek gelişleri vardır.

Yokluk yıllarının, 1940'lı yılların koşullarında ailesinin gücü onu ancak Trabzon Lisesi'nde bir yıl okutmaya yetecektir.

Okuma tutkusu; şiire, müziğe yöneliş, ilk yazdıklarının bir iki dergide yer bulması, şiiri iyi bilen bir öğretmenden etkilenmesi okul yıllarında gerçekleşir.

Doğuştan şiir, müzik, nükte adamıdır sanki. Çocukluk yıllarından beri gelişen kişiliği, oluşturduğu yaşam biçimi doğrular bunları. Tam bir duygu insanıdır. Şarkılar, türküler söylemesi; düdüğe, klarnete, uda yönelmesi; düğünlerde parmak ısırtacak biçimde oynaması; kitaba, dergiye, gazeteye yönelmesi, düşlerle, imgelerle yatıp kalkması, köyde yaşayanların yapması gereken bahçe, tarla işlerine sırt çevirmesi... Duygu adamlığıyla çabuk kırılan, küsen, yalnızlığı yeğleyen kişilik geliştirmesi usunu ancak nükte, alay, yergi anlarında kullanması tam bir "sanat adamı" kişiliği oluşturur onda.

Geleneksel şiirimizle hececileri kaynaştıran özgün şiirlerin ozanıdır.

Şarkıları, şarkı sözleri insan var oldukça içe işleyecek yaratılardır.

Güç bir yaşamın; şiirden, şarkıdan, besteden başka hiçbir şeye sorumlu olmayan bir yaşamın sanatçısıdır Ahmet Kaçar.

Kırk yıldır etkisini, güzelliğini yitirmeyen şiirlerinden biri:

"Bana doğru kopup gelen/ Yıllar biraz bekleyiniz/ Saçlarıma bakıp gülen/ Kırlar biraz bekleyiniz/ Hisli gönülden ve sıcak/ Duygularla sarılacak/ Bunda ne var

darılacak/ Sırlar biraz bekleyiniz/ Derman bırakmıyor dize/ Gerçek belli oldu bize/ Veda etmek için size/ Yollar biraz bekleyiniz/ Tükeniyor azar azar/ Gönülde uzak bir bahar/ Dallarda henüz çiçek var/ Karlar biraz bekleyiniz"

1927'de Giresun'da doğmuştur. Şiire, müziğe, kitaba, çok iyi düzeyde din bilgisine ulaşmış bir aileden gelmektedir.

İlkokulu, ortaokulu Giresun'da bitirir.

1948'de İstanbul Ziraat Lisesi'nde tamamladığı lise öğreniminden sonra Giresun'a alanıyla ilgili teknik eleman olarak atanır.

Emekli olana dek Giresun Bahçe Kültürleri İstasyonu'nda çalışır. Dünyanın en değerli fındığının yetiştiği Giresun'da tüm yaşamını adına türküler yaktığımız bu ürüne yöneltir yetkili, gazeteci, yazar olarak atanır.

Usunu, bilgisini, becerisini, gücünü üretime; yeniliğe, toplumsal çalışmalara yöneltir. Türkiye Ziraatçılar Derneği Giresun Şubesi, Fındık Araştırma Enstitüsü, üretimle ilgili dernekler onun öncülüğünde biçimlenir.

Gazeteciliği de usla, bilgiyle yola çıkılan bir öncülüğü yayar yurt düzeyine: Ziraat Odaları'nın ilk çiftçi gazetesini çıkaran odur.

Giresun'la, fındıkla, Giresun kültür sanat adamlarıyla ilgili yapıtlar yayımlar. Gazetecilik tutkusu Giresun, bölge kültürü, sanatı için çok önemli bir iş, başarı gerçekleştirir ona. 1974'te Yeşilgiresun gazetesini satın alır. 1925'ten beri yayımlanan, tarihsel, kültürel, sanatsal önemi olan Yeşilgiresun'u günlük olarak çıkarır. Gazetenin belgeliğini korur, yeniden düzenler, belgelik geleneğini sürdürür.

Başyazarımızdır, ağabeyimizdir, arkadaşımızdır, dostumuzdur. Söyleşilerindeki şiir, Türkçe, us, bilgi, eğitim tadı ufuklar açar bize.

Fındığı, fındık sorunlarına ne denli duyarlıysa eğitime de, cumhuriyete de, demokrasiye de üretime de yatırıma da iş ahlâkına da o denli duyarlıdır.

İstanbul kültüründe; görgülü, terbiyeli, olgun kimseler için kullanılan "çelebi" sözcüğü çok yakışıyor ona.

Gazetecidir, başyazardır... Yazarlığı köşe yazılarında görülüyor. Cumhuriyet aydınlığıyla yetişen çoğu yazarlar gibi tümce düzgünlüğü, anlatım akıcılığı, sözcük seçim duyarlılığı, sorunlara gerçekçi, ussal, yaratıcı yaklaşımı önemli özelliklerinden. Hasan Öğütçü. Dayımoğlu'nun, Kaçar'ın arkadaşı, dostu.

Üç arkadaş, üç değerli ad, üç çınar... Giresun onlarla büyük, onlarla büyüyor.

GİRESUN'UN İÇİNDE

Kimi buluşların, tekniklerin, araçların bilinçsizce kullanıldığında insan için, toplum için giderek zararlı, sakıncalı duruma dönüştüğünü örnekleyen onlarca görüntü var çevremizde.

Bizde taşıtların canavara dönüşmesi, bilgi çağının olağanüstü kolaylığı bilgisayarın kumar, fal, sözüm ona arkadaş ayarlama kutusuna dönüşmesi; yüzlerce yıldır dünyada bağımsız iletişimin, yorumun, düşünce aktarımının aracı gazetenin-gazeteciliğin kişisel çıkar için, parasal çıkar için araç olarak kullanılması somut göstergeleri bunların.

Bir de televizyon var. Olağanüstü buluşu çağın. Çocukluğumuzda radyolu ev ayrıcalıkken, günümüzde siyah-beyazla başlayan televizyon etkinliği akıl almaz teknolojilerle renklendi, her eve girdi. Kimi evlerde de sayıları artıyor giderek. Sayıları arttıkça da bağımlılık yapıyor, evdekileri, komşuları tutsak ediyor; düşünme, konuşma, yorumlama, insan sıcaklığını duyumsama kavramlarını örseliyor.

Oysa insanı insan yapan değerler öne çıkarılsa, toplumsal konularda aydınlatıcı izlenceler kotarılsa, "kültür-sanat-bilim-tarih-doğa" odaklı çalışmalar sunulsa, dünyanın en başarılı mizahını yaratan insanlarımızın birikimlerinden yararlanılarak eğlence izlenceleri düzenlense televizyon; bireyin, toplumun daha da ileri gitmesinde önemli eğitim aracı olacak.

İş iyice çığırından çıktı bizde. En önemli konular, ülkenin geleceğini ilgilendiren kararlar televizyonda izlenme sıralamasında en sonlara yerleşti. Varsa yoksa ucuz yarışmalar, varsa yoksa çöpçatanlık, falcılık, büyücülük izlenceleri, bedeni öne çıkaran mankenlik sulukları...

Ne eğlenceler eğlenceye benziyor, ne yarışmalar yarışmaya...

Sürüp gidiyor bir kör döğüşü.

Bir oyun oynanıyor. Büyükler, yöneticiler memnun.

Televizyon, gazete yöneticileri dört köşe.

Satışlar iyi, reklamlar gırla.

Halk esrik.

Ortalık güllük gülistanlık.

Tüm sorunlar çözülmüş. Ne isteyebiliriz ki daha...

Görüntü bu.

Kimi düzeyle eğlence izlenceleri de yok değil. Örneğin; ATV'de türkü izlencesi, yarışması, Anadolu Ateşi.

Onda da zaman zaman öyle yanlışlar yapılıyor ki. İnsan, "Yahu bu güzel ülkede en iyiyi, en doğruyu amaçlamış iyi niyet çabalarından bile arınamayacak mıyız?" diyor...

Bu izlencenin en önemli adı Arif Sağ kuşkusuz. İzlence onun düşünceleri, denetimi ekseninde oluşturuluyor. O, halk müziğinde gerçekten yetke bilinir. Oysa yarışmanın birinde neredeyse Türkiye'nin bildiği "Çarşambayı Sel Aldı" türküsünü hiç bilmedik bir biçimde çaldırıyor çalgıcılara. Sonra da, "Kırk yıl önce, Orhan Gencebay'la bu biçimde de çaldıklarını" söyleyerek savunuyor kendini. Türkülerde varyant olur ama artık gelenekselleşmiş, ulusallaşmış yapıyı zorlamanın âlemi ne?

Ya Trabzonlu yarışmacıya bizim en güzel türkülerimizden biri olan "Giresun'un İçinde"yi Trabzon ağzıyla söyletmesine ne demeli?

Türkülerimizi koruyalım. Onlara sahip çıkalım. Onlar kimliğimiz. "Giresun'un İçinde", Giresun'un içinde gibi söylenir...

GÖBEKLİTEPE-1

Cumartesi. 19 Nisan. Gün ışıyor. 5. İyi bir binek aracındayız. Nihat Öztürk, Bekir Öztürk Mehmet Çolak, Hayrettin Günay. Uğur ola. Yolumuz açık olsun. Bekir Öztürk'ün deneyimli sürücülüğünde.

Dördümüz bir iki aydır birkaç kez bir araya geldik. Harita çalışmaları yaptık. Gece konaklayacağımız yerleri saptadık. Yerlerimizi ayırttık. Bu konuda Nihat Öztürk'le Bekir Öztürk becerikli, donanımlı. Nihat Öztürk "karayolcu". Düşünleri, çayları, gereksinimleri, yemekleri saati saatine ayarlar. Çoğunca beş dakika ya şaşar ya şaşmaz.

Bu yıl üç gecemiz, dört günümüz var gezi için. Ben de Nihat da çalıştığımız yerlerden birer gün izinliyiz. Gezilerimizi hangisi uygunsa 23 Nisan'ı, 19 Mayıs'ı içine alacak biçimde kararlaştırıyoruz.

Dereli yoluna saptık. Buradan Şebinkarahisar'a dek her geçişimde yol, yolculuk sevinci, mutluluğu yaşadığım sayısız dönemeçlerden, dere boylarından, tırmanışlardan, dağlardan, tepelerden, çamlardan, sisten, kardan, meşeden, ormangülünden, tavşandan, ayıdan, yaylalardan, kuzulardan, atmacalardan, doğanlardan, mantarlardan, sütlü tirmitlerden, tavuk tirmitlerinden, tünellerden, yollara düşen halikten, taştan, kayadan söz açacağız...

Başladığı günlerde kazmayla, kürekle, kargaburunla, murçla, yedekle açılan bu yol günümüzde güzel görünümünü koruyarak "asfalt rahatlığı" sağlıyor. Kim bilir bu yol nice mutlu, mutsuz anılara da neden oldu. Bu yoldan geçmek bile başlı başına gezi, başlı başına doğa güzelliği; gözleri, gönlü doyuran sayısız "tablolar" dizini... Bu yoldan geçmeli. Tanımalı bu yolu.

İlk kez 1987'de Alucra'ya sürüldüğümde, yoğun karlı bir günde geçmiştik bu yolu değerli öğretmen arkadaşım Metin Çimen'le... Kaç yıl oldu? Kaç kez geçtim? Kaç kez geçtik? Tümünde de ilk kez geçiyormuş izlenimi uyandıran yol.

Eğribel'deyiz. Soğuk. Soğuk. Karlı. Fotoğraf... Üşüdük. Araca. Bekir Öztürk, Mehmet Çolak, Nihat Öztürk... Haydin. Haydi. Donacağız...

8.30. Şebinkarahisar'dayız. Gereksinim düşün. Nihat Öztürk kahvaltı düşkünü. Ben sabah sabah dinlemem. Ne olsa yerim. Mehmet'le Bekir de öyle. Bekir Öztürk'ün çayı. Çayı bol olacak. Çayı. Nihat Öztürk'e uyacağız ama kahvaltı yapacak yer bulamadık.

Tiryaki Pastanesi'ndeyiz. Düzgün, temiz. Aydınlık. Üç beş kişi... Börek. Börekte karar kıldık. Benim için hava hoş. Nihat zorunlu. Bekir için de çay... Çay bol. Karşı duruşu olmaz Mehmet Çolak'ın da…

Suşehri-Zara yolundayız. Dağa vuruyoruz, dağa. Karlı. Geminbeli Geçidi. 2020 metre. Bizim Sis Dağı doruğuna yakın. Bekir Öztürk sürücünün sürücüsü. Bu gezilerde onun becerisiyle yeteneğiyle, özeniyle güvenli, erinçli yolculuk yapıyoruz. Araç da iyi. Reno Sembol 2017.

Zara'dayız. Zara Müftülüğü Camisi'nde durduk. Ağaçlı, oturacak yeri olan bakımlı bir cami. Beş on dakika soluklandık. Buradan öteyi bırakın bizi Nihat Öztürk de bilemiyor. Haritamı çıkardım. Ön camın önüne serdim. En kısa yolu bulmaya çalışıyoruz. Çalışmayı fotoğrafladı arkadaşlar. Kangal. Kangal-Malatya yolu uygun geldi... Bulucan-Çetinkaya-Zara. Haritaya göre böyle. Yola çıkalım bakalım.

Ahmet Kaçar, Dereli'de Salon Çayır adlı bir Giresun türküsü bestelemişti. Sami Günay'a öğretmiş, çaldırmış, söyletmiş, sesleri de çekmişti. "Kayıt" belgeliğimde. Bu türkünün dördüncü dörtlüğünde Zara'yı kullanmıştı. İlk bakışta uyak olsun diye kullandığı düşünülse de dörtlükte anlatılan yerlerin "yer, ekin, ses, oyun" olarak birbiriyle ilgisi vardı:

Aymaç'ta gör manzarayı
Sivas Suşehri Zara'yı
Sazlar çalsın Tamzara'yı
Vursun davul Kümbet Kümbet

Ahmet Kaçar bizden ayrıları bir yıl, Sami Günay ayrılalı iki yıl oluyor. Biz de haritamızı topladık, Zara'dan ayrılıyoruz... Kim bilir...

Biz gezgiçler yalnız görmediğimiz bir yol boyu gitsek de ilk kez gördüğümüz yurdumuzun görünümlerinden tat alıyoruz. Gözlerimizle beynimiz uyumlu. Hiçbir şeyi kaçırmamaya çalışıyoruz.

Çetinkaya tren istasyonunun karşısından geçiyoruz. Raylarda kayan bir treni görmek biriktirdiğimiz anılardan biri oluyor.

GÖBEKLİTEPE-2

Tren. Kara tren. Kara trenli türküler çağrışımı başlıyor. Gerilerde kalmaya başladı Zara, iyice. Yolumuz oraya düşmüştü, geçtik, geride bıraktık. Yolculuklar, yollar böyledir. Gezginliğin doğası böyledir. Uğranır, geçilir, geride bırakılır. Oysa kimi yerler görmeseniz de yıllar yılı yaşar duygularınızda. Şiir olur, türkü olur; söylence, masal olur...

Zara da öyle. Oranan Halil'i var. Zaralı. Zaralı Halil. Türküleri. Türküleri var. "Eridi Kalmadı Dağların Karı", "Havayı da Deli Gönül Havayı", "Kaşların Karasına", "Ezim Ezim Eziliyor Yüreğim", "Söğüt Yaprağı Yerde", "Ter Sine mi Tersine", "Gördüm ki Gülsen de", "Karlı Dağlar Karanlığın Bastı mı"…

"Karlı dağlar karalığın bastı mı
(Karlı dağlar karanlığın kalktı mı)
Kahpe felek ayrılığın vakti mi
Karlı dağlar ne olur ne olur
Asker ağam gelse yarelirim ey olur ey olur

Bir bulut kaynıyor Sivas elinden
Ucu telli mektup geldi yarimden
Karlı dağlar ne olur ne olur
Asker ağam gelse yarelerim ey olur
ey olur ey olur

Allah şu askere ömürler vere
Teskeresin alıp geriye döne
Karlı dağlar ne olur ne olur
Asker ağam gelse yarelerim ey olur ey olur"

20 Ocak 1970'den sonra söylerken 42 yaşında toprak olan anacığım Rabia Günay'ın sesi, yüzü, saçları, elleri, gülüşü düğümlenirdi içime. 25 Aralık 1938'den sonraki söyleyişlerimde 28 yaşında toprak olan küçük kardeşim Halil Günay'ın

devingenliği, türkülü sesleri, yiğitliği, yakışıklılığı, dolu dolu yaşama bağlı gülüşü… Yalnız onun. Anacığımı "İki Büyük Nimetim Var"la dillendiriyorum. Uygun su başlarında, derelerde; yaylalarda, obalarda, çamlıklarda. Arkadaşlarla birlikken. Çürükeynesilli yaştaşlarımla. Yayla sularına, "sular" katıldığında. Kemençeye, bağlamaya ses verildiğinde. Ören başındaki ünlü çeşmede, Sis Dağı çeşmelerinde, Örümcek Ormanı'nı çıkarken soldaki çelik gibi çeşmenin başında, et kavrulan tencere fokur fokur kaynarken. Olucak'ta Sami Güney çalarken. Topucak'ta, Karaşıh'ta "köylülerimizle" ekinimizi, birlikteliğimizi, arkadaşlığımızı pekiştirirken... Dereli'de sağlık ocağında, Sivaslı arkadaşım İbrahim'in oğlu Dr. İlhan'la, onun eşsiz bağlamasıyla sesimizi sesalıra aktararak. İlhan'ın annesi Zekiye Hanım'la eşim Rafet'in katılımlarıyla...

Gezilerimizde Bekir Öztürk'ün seçtiği türküleri, şarkıları dinliyoruz. Çoğunca okuyucuya eşlik ediyoruz güzel sesi örtmeyerek. Bekir'in beğendikleri bizim de beğendiklerimiz. Kimilerde duygulandığımız, azıcık coştuğumuz oluyor. Bizim sesimizden de "bir şeyler" dökülüyor aracın içine. Mehmet Çolak'tan. Mehmet Çolak'tan yeni yazdığı maniler. Maniler. Nihat Öztürk söyleyince gerçekten güzel söylüyor. Gezgiçliğimiz ortak değil yalnız türkü, şarkı, şiir, fıkra ortaklığımız da çok iyi.

Bayılıyoruz yükselmeye, inmeye, dönemeçleri geçmeye, geçitleri aşmaya. Karabel Geçidi. 1810. Kızbeli Geçidi. 1560. Karlı. Karlı. Geçit adlarındaki Türkçe güzelliğine bakar mısınız? Soyutla somutu bütünleştirerek sözcük yaratma kıvraklığı...

Kangal'dayız. Öğle yemeği, namaz, soluklanma, Mehmet'le Bekir Abdurrahman Daş Camisi'ne girdiler. Nihat Öztürk'le çevreye göz atıyoruz. Belediyenin önü. Küçük alan. Oturma yerleri. Heykel. Görkemli Kangal köpeği. Kadın, erkek. Güçlü. Üretici. Kangal köpeği. Simgesi buranın. Yerel değerler, ekinler, üretimler giderek savaşım veriyor "küreselleşmeye" karşı...

Kasapları dolaştım. Görele ile kıyaslayacağım et ederini. Ölçüm kuzu. Kuzu 50 lira. Bizde 60...

Yeni Mis Döner'deyiz. Belediyenin karşısında. Camda "Sivas köftesi", "döner" yazıyor. Neredeyse illerin, ilçelerin kendine özgü köfteleri var. Çoğu da birbirine benziyor. Çorba. Başlangıcımız. Döner. Salata. Çalışanlar güler yüzlü. Güven verici. Tertemiz Anadolu, Sivas yiğidi...

GÖBEKLİTEPE-3

14. Malatya'ya yöneliyoruz. Abdalboğan Geçidi. Bu yıl kar görmedik Görele'de. Burada, burada görecekmişiz. Sulu kar, kara dönüştü. Yağışlı yolculuğun tadı kendine göre. Bizim böyle yolculuklarda aldığımız tatlar var. Cam silecekleri gidip geliyor. Cama yapışıyor kar taneleri. Ayrıntıyı, görüntüyü kaçırmıyoruz. Mehmet Çolak boyuna fotoğraf çekiyor. Nihat'la ben bir sonraki dönemecin sunacağı görünümlerin düşleriyleyiz. Bekir Öztürk yağışlı, karlı yol özeniyle sürüyor aracı...

Hekimhan 30 km. Sağımız solumuz çiçekli kayısı bahçeleri. Malatya toprakları kayısıy-la özdeşleşmiş. Giresun fındığı neyse Malatya kayısısı da o. Anadolu kent ekini, tarım, meyve dağarcığımıza göre aşısızına zerdali denen kayısı, 1938'den başlayarak devlet eliyle deneme, üretme bilimselleşiyor. Bu yıllar Giresun için de geçerli. Fındıkta üreticilerin örgütlenme çalışmaları başlıyor. Fiskobirlik. Fiskobirlik doğuyor. Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti tüm alanlarda bilimselliği, çağdaşlaşmayı, uygarlığı somutlaştırıyor.

Malatya Akçadağ'da kurulan Akçadağı köy Enstitüsü yalnız eğitimde değil üretimde de öncü oluyor. Enstitü, 1940'da Adana-Malatya demiryolu üzerinde Akçadağ'da kurulmuş.

İki yıl Hamidiye Kışlası denen yerde barınmış. 1942'de 3.000 dönümlük yerine taşınmış.

1941 yazında başlayan çalışmalara 500 Öğrenci, 100 eğitmen, 20 öğretmen katılmış.

Önce yollar yapılıyor. 8 km künk döşeniyor. İçme suyu getiriliyor. 5 km kanalla tarım suyu getiriliyor. Üç öğretmenevi yapılıyor. Okul yapısıyla... 1942'de ikinci okul yapısı. Yatakhane, fırın, işlik, yemekhane, çamaşırlık, aşevi, ambar, elektrik santrali, beş öğretmenevi daha. Elektrik santrali 1.5 km ötedeki Sultansuyu üzerine kuruluyor.

1940'da 8.000 meyve fidesi dikiliyor. 30.000 kavak. Kayısı. Kayısı fideliği kuruluyor. Köylere aşılı fide dağıtılıyor. Eğitim, üretim için yapılıyor. Malatya

kayısısında "köy enstitüsü" anlayışlının birikimi, anısı var. Burayı bitiren öğretmenler bölge köylerini geliştiriyor, çağdaş üretimle buluşturuyor, uygarlık yarışmasında bilinçli, birey köy, toplum oluşturmaya çalışıyor.

1943'te Akçadağ Köy Enstitüsü'nün 600 öğrencisi Malatya'dan, Mardin'den, Urfa'dan, Tunceli'den, Elazığ'dan alınan köy çocuklarıydı.

Enstitünün 1946'da 800 öğrencisi oldu. Derslikler, işlikler. Spor, müzik çalışmaları. Enstitü kitaplığı, sınıf kitaplığı. Yapıcılık. Demircilik. Marangozluk. Bölge için eğitim üretim. Üretim tüketim kooperatifi... Akçadağ dergisi...

Beşikdüzü Köy Enstitüsü'nün de içinde bulunduğu 21 örnek eğitim kurumu 1946'dan sonra üretici yönünü yitirmeye başladı. "Başladı" uygun olmadı. "Başlatıldı." Yavaş yavaş sıradan öğretmen okuluna dönüştürülecekti. 1950'li yılların ortalarına doğru kapatıldı, önce öğretmen okulu sonra da lise oldu... Cumhuriyet'in dünya çapındaki eğitim üretim atılımı iç, dış baskılarla bitirildi. Olan, olan ülkeye oldu. O günden bu güne nice eğitim öğretim uygulamaları bir türlü çözemiyor "eğitim çıkmazını."

Sağımızda solumuzda yer alan çiçekli kayısı bahçeleri kim bilir adı çoktan unutulan hangi eğitimcinin, Akçadağlı eğitimcinin emeğini, sevincini, mutluluğunu, anılarını saklıyor...

15.15.Hekimhandayız. Biraz dolaşıyoruz yağmur altında. Gezdiğimiz yerler eski püskü bir ilçe izlenimi bırakıyor. Taş yapı Hekimhan. Düğün salonu önündeyiz. Taş yapı Hekimhan bu işleviyle sürdürüyor yaşamını. Düğün var... Kalabalık. Renk renk giysiler. Bizimkiler çay içmeden olmaz. Tutturdular burada içelim çayı diye. Tamam. Yer arıyoruz. Yağmur kara dönüşmek üzere. Saçlarımız ıslandı. Çay ocağı arıyoruz. Bulamadık, diyecektim. Bulduk... Hışır bir yer. Çayları beğendi arkadaşlar. Benim için değişin bir şey yok. İçmesem bile olur,

Taşhan'ın yanında Mehmet Ali Paşa Camisi var.

- Neyiniz var, neyiniz ünlü?

- Cevizimiz. Ceviz yurduyuz, ceviz diyarı.

- Kaça alır satarsınız?

- Sonbaharda tenekesi yüz lira.

- Kaç kilo teneke?

- Yedi sekiz.

15.30. Hekimhan'dan çıkıyoruz. Yağış arttı iyice.

Yol ayrımı, Arguvan 40.

Bekir Öztürk'ün seçtiği türküleri dinleye dinleye gidiyoruz. Arguvan. Arguvan...

- Nesi ünlü

- Türküleri...

GÖBEKLİTEPE-4

Usumuz Arguvan'da. Arguvan türkülerinde. Sesçalardan Arguvan türküleri yükselse. Hangisi olursa olsun. Bir Ay Doğar (Dağlar Kışımış), Bir Melek Simadır Gözleri Mestan, Dağlarınan Taşlarınan, Bugün Bize Pir Geldi, Çalı mıyım Çalı mıyım, Dağlar Seni Delik Delik Delerim, Gide Gide Yollar Senden Usandım, Nazlı Yârden Bana Bir Haber Gelmiş, Yaprak Gazel Olmuş Durmuyor... Hangisi olursa olsun... Arguvan türküleri bambaşka. Türkülerimiz. Türkülerimiz bambaşka. Onlar Anadolu'muzun binlerce yıllık birikiminden süzülüyor. Akıyor, derinden, derine. Duygu, müzik, şiir inceliği. Yaratıcılığımız. İnsan yanımız...

Kemençeyi, bağlamayı; türküleri, horanı, oyunları çekin, alın yaşamamızdan, yok sayın... Ne kalır geriye? Nasıl biri oluruz? Nasıl bir toplum oluruz? Bunlar geçiyor usumuzdan. Kimileri tümceye dönüşüyor aramızda "gide gide yorulmadığımız" yolculuğumuzda söyleşi tartışma varsıllığıyla dolduruyoruz kimi dakikaları.

Yazıhan'a az kaldı. 12 km. Tohma Köprüsü. Adıyaman 125. Savaklı. Gölbaşı'ndayız.

Fevzipaşa-Malatya demiryolunun geçtiği ovanın doğu kıyısında kurulu. Geçmişte küçücük demiryolu istasyonuymuş. Büyük bir yerleşim yeri görünümünde. Adıyaman'ın tek önemli giriş-çıkış kapısı. Bekir Öztürk, Mehmet Çolak camiye gitti. Yağmur altında geziyoruz Nihat Öztürk'le. Küçük aralarda bile kenti tanıma olanakları oluşturuyoruz. En iyisi yürüyerek kentle bütünleşmek. Caddedekilerle özdeş ortamı solumak. Çabucak bir işyeri bularak yöresel ürünleri görmek. Gezilerimizin bir yanı da bu. Köşe başında bir işyeri. Albenili. İçeri giriyoruz. Güler yüzle karşılıyor. Tatlı dil. Kara üzüm kurusu. Kara üzüm kurusu alıyorum. Çekirdekli. Kentte yaşayanlarla iç içe kuşlar gözümden kaçmaz. Tek tük kumru...

Adıyaman Öğretmenevi'ni buluyoruz. Çok kolay. İnsanlığın yararına çalışma yapanlar neler bulmuşlar. "Konum" ayarlıyorsunuz. Sesli uyarılarla gideceğiniz yerin önündesiniz. Hiç güç değil karmaşık, ilk kez geldiğiniz bir kentte bulunağa ulaşmak.

Yerimizi ayırtmıştık. Kimliklerimizi veriyoruz görevliye. Ödemeleri Nihat Öztürk yapıyor. Gezilerimizde durum böyle... Odalarımıza çıkıyoruz. İkişerli kalıyoruz. Mehmet'le ben, Nihat'la Bekir.

Aracımız uygun bir yerde. O burada geceleyecek. Biz öğretmenevinde.

Akşam yemeği. Uygun, çekici yer arıyoruz. İşini severek yapan, özenli bir yer. Gözümüzün tuttuğu aşevindeyiz.

Buralar "et" çevresinde beslenme bölgeleri. Ağırlık et olacak. Akşam için belki ağır ama. Artık ne yapalım. Ağırsa ağır. Gezgiçliğimizde yemekten kısmamak, yöresel tatları tüketmek, yemek anıları biriktirmek var. Böyleyiz. Yemeğe önemli bir ekin öğesi olarak bakıyoruz.

Önce paça. Babam kasaptı. Salı, cumartesi günleri bol et girerdi evimize. Her çeşidinden. Salı günleri Görele'de, cumartesileri Tirebolu'daki Halkovalı pazarında keserdi babam tosunları, düveleri, süt danalarını... Biz etle, ciğerle, kelleyle, ayakla, işkembeyle büyüdük...

Dördümüzün de ağzına uygun paça. Artık isteğe göre sarımsak, limon. Ya da. bunlarsız. Bol ne demek bolun bolu salata. Yok yok. Mehmet Çolak "beyti" istedi. Biz yürek şiş istedik. Azıcık beklenecek. Oldum olası şişten, ızgaradan yanayımdır. Yüreği çok severim. Karaciğeri de. Babamın döneminden edindiğim tat alışkanlıkları. İşkembe de öyle anamdan kalma. Süt dana, kuzu işkembelerini iyice temizledikten, darı unlu suda iyice yıkadıktan sonra ilistirde suyunu süzdürür, elleriyle iyice sıkar, darı unuyla unlar, kızartma tavasında tavanın kapağı kapalı olarak kızartırdı. Anam anam. Ne tat ne tat. Nasıl unuturum.

Beyti, şişler geldi. İyi pişmiş. Babamla anamın dönemlerinde ocakta, közde yapılanları anımsadım. Ara sıra da balkonda benim yaptığımı. Yavaş yavaş, tadı ala ala, sindire sindire yiyoruz. Yavaş yavaş. Nihat'la ben bitirmek üzereyiz. Bekir de oh oh tat alarak yiyor, bitirdi bitirecek. Mehmet. Çok beğendi Mehmet beytiyi. Birer ağzımda siz alın diyor.

Oralı olmuyoruz. Ancak bizimkileri tüketebileceğiz. Dedim ya dördümüzünki de bol mu bol.

Mehmet tadından değil de bolluğundan zorlandı beytiyi bitirmede. Olsun iyi yedi. Dört kişi 120 lira tuttu. Nihat ödedi. Sonra bölüşeceğiz.

Et ucuz buralarda. Bize göre iyice ucuz. Kuzu 45. Görele'de 60, 70 lira. Buradan et götüremeyiz... İçimizden geçse de.

İyi bir uyku. Dinledik. Yemekleri de sindirdik nasılsa. Sabah. Yağış altında Adıyaman caddelerinde "kahvaltı yeri" arıyoruz. Akşamki yemeye göre acıkmayacak gibiydik. İşe bak...

GÖBEKLİTEPE-5

"Adam gibi bir yer"de kahvaltıdayız. Yağmur. Yağmur yağıyor. Kumrular işyerlerinin yağmur almayan yerlerine sığınmış. İçli kumru inleyişleri. Görele'de, bizim oturduğumuz yerlerde üç beş yıldır yerlileşen kumrularımızı anımsadım.

Kahvaltı sonrası aracımızın yanına gideceğiz. Sonra da Urfa'ya yöneleceğiz. Gecelediğimiz, akşam yemeği yediğimiz, kahvaltı yaptığımız, yağmurla karşılandığımız Adıyaman'dan ayrılacağız. Çok kısa da olsa tanımaya çalıştık Adıyaman'ı. Fırat'ı, Ceyhan'ı, Taraksu'yu Göksu'yu, karlıkdağ'ı Akdağ'ı yerleşim bilgisiyle anımsayacağımız Adıyaman'ı. Atatürk Baraj Gölü'nü, kalelerini. Nemrut'u, türbeleri, camileri, içmeleri, ağır halayı, düz halayı berdeyi, derikoyu, pekmezoyu, lorkeyi, tırpanoyu, hasandağlıyı... Kendine özgü davulu, zurnayı, bağlamayı, tefi, kemanı, udu, cümbüşü... Görsek, gözlemlesek, dinlesek, gezsek, gezsek... Özdeşleşsek onlarla. Aynı duyguları yaşasak... Bir gün değil on gün yetmez tanımaya. Belki... Bizim gezgiçliğimiz uçarcasına. Koşarcasına. Uğrayarak geçercesine...

9.30... Urfa yolundayız. Karababa Köprüsü. Fırat'ın kolu. Yağmuru Adıyaman'da bıraktık. Ova. Ova. Ova. Atatürk Barajı çevresinden gidiyoruz.

Bozova. Fıstık ağaçları. Fıstık bahçeleri düzenli, bakımlı. İncir ağacına benzetiyoruz fıstık ağaçlarını. Yeni yeni yeşeriyor dal uçları. İniyoruz araçtan, Bir dal ucu alıyorum. Yeşermeye yüz tutmuş. Görele'ye, Giresun'a götüreceğim somut anı olsun...

Yol kıyılarında "fıstık kavlatma" işletmeleri. Bizim fındık kırma, işleme yerlerini anıyoruz. Söyleşilerimiz fıstık üstüne. Biz alışmışız Antep fıstığı, Siirt fıstığı. Urfa fıstığı varmış, öğreniyoruz, yerinde. Akıyoruz. Bekir Öztürk'ün güvenli sürücülüğünde. Kimi yerlerde nar ağaçları, zeytin ağaçları. Fıstık, nar, zeytin iç içe.

14.30. Nihat Öztürk'ün dernek çalışmalarından, dernek gezilerinden tanıdığı Habib Polat karşılıyor bizi. Urfa derneğiyle gelmişler Giresun'a, Görele'ye. Parktaki dernekte "ciğer şiş" bile yapmış.

Urfa demek "şiş" demek. Ciğer. Yürek. Et... Şiş, şiş olacak. Ayağımızın tozuyla aracımızı beş on metre ötesindeki Cemal Ciğer Salonu'na götürüyoruz. İki şişten de yenilecekmiş burada. Urfa'da. Görebildiğimiz tüm aşevlerinden acı acı duman duman yükseliyor. Şiş. Şiş...

Ciğer yedik önce birçok yeşillikle. Sonra yürek. Ağır ağır, ara sıra da tümceler kurarak yiyoruz. Habib'in tümcelerinde kulağımız. Ciğer de yürek de yüz üzerinden yüz. İkisini de severim oldum olası. Urfa demek ciğer, yürek şiş demektir gözlemim bu...

Çaylar. Ben de içiyorum. Çay içmeyen ben. Habip Polat'tan ayrılıyoruz. Aracımız burada kalacak. Gezebildiğimizce gezeceğiz kenti.

Her yan tarih. Her yan geçmişten geleceğe ulaşmış uygarlık örnekleri. Söylenceler, inançlar...

Balıklı Göl çevresini geziyoruz. Urfa'nın yüreği burası. Ne ararsan var. Gezi severler için ne ararsan var. Göl, pent, dere, tarihsel çarşı. Kale, cami, Urfa evleri... Gölgesi bol ağaçlar. Ne ararsan... Tıklım tıklım. Gezgin kaynıyor. Yediden yetmişe...

Urfa. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Orta Fırat Bölgesi'nde yer alıyor. Batısı Gaziantep. Kuzeybatısı Adıyaman. Güneyi Suriye. Kuzeydoğuda Diyarbakır. Doğu Mardin...

Kent Urfa Yaylası'nın ortasında kurulu. Eski kalenin tepelerinden düze doğru yayılmış. Çok eski bir kent. İbrahim Peygamberle Nemrut söylencelerinden gelmekte. 971'de Bizanslılar kente girerek tümden yıkmışlar buraları. 1070'de kenti Alparslan 50 gün kuşatıyor. Alamıyor. Malazgirt utkusundan sonra elimize geçiyor. 1517'ye dek değişik egemenliklere giriyor. Bu yıldan sonra Osmanlıların. 1919'da İngilizlerin sonra Fransızların işgaline uğruyor Urfa. I920'de işgalciler kovuluyor. 1927'de 30.000 kişi yaşıyor kentte. Günümüzde milyonun üzerinde.

Urfa insanoğlunun ilk yerleşim yerlerinden. Bu yüzden gezgin uğrağı. Biz de bu yaşa dek göremediğimiz Urfa'yı görmek, anılarımızda yaşatmak istiyoruz. "Nuh Peygamberin kurduğu 16 kentten biri" olan Urfa'ya "Peygamberler Kenti" de

denmekte. Tarihi merkezi, evleri, ilginç sokakları, camileri, su kanalları, çarşıları, hamamları... Urfa müze gibi.

Urfa "müze kent."

Buralar görülmeli, buralar solunmalı. Anlatılmalı buralar. Yıllar önce Hasan Öğütçü ağabey bu bölgeye yaptığı gezileri Yeşilgiresun'da anlatmıştı. İlgiyle okumuştum. Önemli, değerli büyüğümüzün anlattığı yerleri anlatmak yıllar sonra benim için de gönendirici. Gezilenler, görülenler, yaşanılanlar; anılar yazılırsa kalıcı oluyor... Yazılırsa.

GÖBEKLİTEPE-6

Kentle bütünleşen adlar önemlidir. Şanlıurfa doğumluları anımsamaya çalışıyorum. Ozan yazar Günel Altıntaş. Onun adı Soyut dergisine götürüyor beni, "Değinmeler"e. Abdülkadir Karahan. Yazın tarihçisi, eski Türk edebiyatı öğretmeni. Öykü, roman yazarı Aysel Özakın. Bölge insanını, üretim ilişkilerini, yaşam biçimini öyküleştiren Bekir Yıldız. Yapıtlarını bile onun öykülerinden yola çıkılarak çekilen "Bedrana", "Kara Çarşaflı Gelin" sinemamızın iyilerindendi, anımsarsınız. Hüseyin Peyda, İbrahim Tatlıses, Nuri Sesigüzel, Mehmet Akan...

Sanat tarihçisi Suut Kemal Yetkin; ozan, yazar Aydın Hatipoğlu; arkadaşımızı, dostumuzu sona bırakıyorum: Tekin Sönmez. Kulakları çınlasın... Dünya gezgininin.

Türküler... Nerden gelirse gelsin. Plaktan, ses çalardan, radyodan, televizyondan. Ne denli özenli çalışırsam çalışayım bitene dek kulağım kimi Şanlıurfa türkülerindedir. Belki de bunlar beni etkileyenlerdir, çok sevdiklerimdir. Yıllar yılı nice ortamlarda söylemişliğim vardır. Urfa türküleri... "Ağam Süleyman", "Ağlama Yar Ağlama", "Ağlarım Gülenim Yok", "Akşamın Vakti Geçti", "Ana Beni Bir Çocuğa Verdiler", "Arap Atı Gibi Sallar Başını", "Ay Doğar Aşmak İster", "Ay Doğar Bedir Allah", "Baba Ben Derviş miyem", "Bahçeye Kuzu Girdi", "Bilmem Kaderden mi Bilmem Tecelli", "Bu Pınar Eşme Pınar", "Bugün Bayram Günüdür", "Buradan Bir Atlı Geçti", "Çiçekte Harman Olmaz", "Çimene Bak Çimene" ("ceeylaaan" yinelemesi kulağımda), "Cunbullu", "Dağıdır Yar Dağıdır" Muazzez Türüng'den özledim:

Dağıdır yar dağıdır
Sinem yare dağıdır
Başımda gam yuvası
Dağıtsa yar dağıdır

Aklım baştan alısan
Beni derde salısan
Aşk oduyla yanısan

Gel benim ela gözlüm

Gül benzim sararıptır
Talihim kararıptır
Azıcık aklım vardı
Onu da yar alıptır
Aklım baştan alışan
****
Ben âşıkam yorgunam
Göller gibi durgunam
O ceylan gözlerine
Ta ezelden vurgunum

Aklım baştan alışan
****

"Daracık Sokakta Yare Kavuştu", "Dolana Ay Dolana", "Duman Duman Olmuş", "El Zanneder Ben Deliyim", "Evlerinin Önü Yonca", "Ezo Gelin", "Garip Bir Kuştu Gönlüm", "Geceler Yârim Oldu", "Gitti Canımın Cananı", "Harman Yeri Sürseler", "Hayatları Değirmi (Eşref)", "İki Dağın Arasında Kalmışam", "Kapıyı Çalan Kimdir", "Kara Çadırın Kızı", "Kışlalar Doldu Bugün", "Urfalıyız Ezelden", "Urfa'nın Etrafı Dumanlı Dağlar", "Uyandım Sabah ile" Bir de "Ayağında Kundura"... Dinleye dinleye, söyleye söyleye bitiremiyorum... Ne var bu Urfa türkülerinde...

Urfa Öğretmenevinden yer ayırtamamıştık. Daha ilginç bir yerde geceleyecek. Yıldız Otel-Konukevi. Şener Şen, İlyas Salman, Kemal Sunal filmlerindeki "ağaç evlerinden" birinde kalacağız. Urfa'nın yüreği Balıklı Göl çevrelerinde eski, taş yapılar böyle bir işlevde günümüzde. Yapısal özellikleriyle Urfa'nın ilginç konakları. Akşamdan sonra "sıra geceleri" de var.

-Sıra gecelerinize katılmak istiyoruz.

-Buyurun.

-Kişi başı ne kadar?

-Tamam. Bu akşam katılalım.

-Yer yok. Bir ay önceden ayırtacaksınız...

GÖBEKLİTEPE-7

-Bir ay önceden?

-Öyle ya... İstek çok, karşılayamıyoruz.

-Giresun'dan geldik. Konukevinizde kalacağız. Yolumuz uzun. Bir şeyler yapsanız.

- Yok, içerisi tıklım tıklım.

Başka konukevlerini araştırmak mı? Sıra gecesini göremeyeceğiz anlaşılan.

Göremedik ama duyduk. Gece yarısına dek sürdü. Alt katta. Çalgı sesleri, okuyanın yanık. Orta sesi yanımızda gibi.

Gelelim yazı başlığımıza. Göbeklitepe. Arkeolojik olan. Kentin 17, 18 kilometre kuzeydoğusundaymış. Örencik köyü yakınlarında. Bu yılki gezimizin ana izleği Göbeklitepe'yi görmek. Kolayca ulaşırız nasıl olsa. Bekir telefonla melefonla yer saptıyor, konum belirliyor. Eloğlunun kişioğluna sağladığı bilimsel katkı uygulayımıyla en karmaşık yolları ne de kılı kılına buluyoruz. Yaşasın bilim. Vurduk yola. Yağış sonrası. Olsun. Nasıl olsa on dakikalık yer. Gidiyoruz. Buyurularla: Sola dön, ileri git, yeniden sola... Anayoldan iyice uzaklaştık. Bu ne, yeryüzünün tanıdığı Göbeklitepe yolu bu mu? Bildiğin toprak yol. Sarı çamurlu, vıcık vıcık. Saç çamuru Hacı Ahmet'in arayıp da bulamayacağı yapışkanlıkta. İki de bir uyarı: Yanlış yoldasınız. Sağa dönüp, bilmem kaç metre gidin, yeniden... Dolanıp duruyoruz. Bir iki köy geçtik gibi. Bu kez sanırım doğru yoldayız. Bayanın buyruklarını dördümüz de can kulağıyla dinliyoruz, değerli arkadaşımız, özenli sürücümüz Bekir Öztürk de bizim de baskımızla şaşırmadan gidiyor. Gidiyor, gidiyoruz. Tamam gibi. Bir ahıra çıktı yolumuz. Yine buyruk. Yanlış yoldasınız. Ee, sen gönderdin e bizi. Yeniden. Bu kez bir iki uyarı, dönme, geri gelme sonucu bir iki ev yıkıntısına çıktık. On dakikalık yoldu, yarım saattir dönüp duruyoruz köylerde. Belki de iyi oldu, bir iki Urfa köyü de görmüş olduk. Eloğlunun bu uygulayım aracı yoksa bizim topraklarda bocalıyor mu? Dön Dön. Karşıda ikili anayol. Aman onu yitirmeyelim. Bu bayanın buyruklarıyla buralardan çıkacağımız yok... Anayolda vızır vızır işleyen araçlar... Yirmi dakikada ancak ulaşabildik anayola. Buyruklara karşın...

Göbeklitepe girişinden sapıyoruz. Yol yola benziyor artık. Araçlar çoğalıyor. Az az da yağmur. Ulaştık. Aracımızı gösterilen yere çektik. Ana baba günü. Biletleri aldık... Yürüye yürüye Göbeklitepe'ye, kazı yerine gidiyoruz.

1963'te İstanbul ile Chicago Üniversiteleri'nin ortak çalışmasıyla bulunmuş Göbeklitepe. 1994 çalışmalarından sonra anlaşılmış alanın önemi, değeri. Göbeklitepe'nin 12.000 yıl öncesine uzanan yeryüzündeki ilk yerleşim yeri olduğu saptanmış. Kişioğlu "avcılık, toplayıcılık" döneminden ilk kez burada tohum ekerek, yerleşik düzene geçmiş. Kazı alanında yapılar, oval sütunlar, küçük küçük sütunlar görülüyor. Bu gözümüzün gördüğü genişlikteki alanda kazılar en az yüz yıl sürecekmiş. İnsanı ürpertiyor gördüklerimiz. İnsan soyunun en eski buluntuları. Kim bilir neler çıkacak daha. Yerleşik düzene geçişle kişioğlunun yaptıkları, ürettikleri, yaratıcılıkları somutlaşacak... Görele Fen Lisesi'yle karşılaştık. Başlarında Ender Kahveci vardı. Öğrencilerin bu tür yerleri görmeleri ne iyi. Bizim Yeşiltepe Camii'nin hocasıyla da karşılaştık. Kızı görevliymiş Urfa'da onun yanına gelmiş Göbeklitepe'yi de görmek istemiş Zühtü Hoca...

Gezimizde Nemrut da vardı. Onu atladık. Çünkü kar yoğun yağdığı için önermediler. Görmek başka gezilere kaldı Nemrut'u.

Saat, 10. Ayrılıyoruz Urfa'dan. Havaalanı. Sağ sol fıstık bahçeleri. Fotoğraf... Urfa'nın etrafı dumanlı, yok yok karlı dağlar... Hilvan yolu. Çay düşünü. Dibek kahve içtik. Bekir "atom" içti. Siverek girişi. Ovalar ovalar... Taşlı, saylı, halikli ovalar. Koyun sürüleri. Çobanlar, takmanlı, değnekli. "Hacı leylek" oturuyor bir ağacın tepesindeki yuvada. Bahçeşehir Koleji. Yapısı göz alıcı. Çobanlar. Çobanlar. Sürüler. Sürüler. Kepenekli çobanlar...

"Et Suyuna Çorba, Kavurmacı Sabri." Açlığımızı duyumsadık ama durmadık... Diyarbakır'a girdik. Araçtan inmeden görebildiğimizce bir dolaştık, çıktık. Ergani yolundayız... Elazığ'a ulaşacağız. 13.kilometrede Altundağ dinlenme yerindeyiz. Bahçeli, yeşilli, havuzlu, hamaklı... Yok yok.

Mercimek çorbası. İyi geldi. Sac kavurma. Kuzu. Daha iyi geldi. Fotoğraflar. Nihat, Bekir, Mehmet boyuna fotoğraf çekiyor. Yörük çadırında oturduk tek tek

fotoğraf çektirdik. Bura anısı olsun... Çevre, yol boyları, ovalar, her yan "gardel" çiçeği(ymiş).

Vurduk yeniden yola. Deve geçidi. Dönemeçli yükselişler, inişler. Bu tür yollara bayılıyoruz.

Ergani girişi. Fotoğrafladık. Bekir Öztürk anında Görele Kaymakamı Erdoğan Turan Ermiş'e attı. Kaymakam, beyle tanışıyoruz dördümüzde. Kaymakam Bey Ergani'li...

GÖBEKLİTEPE-8

Kaymakam Bey'le Bekir Öztürk arasında birer tümcelik yazışmalar. Diyarbakır'da, Ergari'de olmamız şaşırttı Kaymakam Bey'i. Bizi İş Bankası karşısındaki manava, halaoğlu Cengiz Bey'e yöneltti. Sıcak karşılayış, Hoşbeş... Çaylar... Cengiz'in öğretmen arkadaşı Yavuz Bey'le de tanışıyoruz. Kısa, yürekten söyleşi. Ergani'den insan sıcaklığıyla ayrılıyoruz, yükselerek. Dönemeçlerle. Tepedeyiz. Karşılar görkemli dağ görünümleri. Fotoğraflık. Karlı mı karlı... Biz mi böyleyiz? Güzelliğini, karlı dağların güzelliğini gözümüzle içiyoruz doya doya. Anadolu topraklarında güzel sözcüğüyle belirtilmeyecek bir yer var mıdır? Güzel yurdum... Güzel...

İnişteyiz. Karşımızda şaşırtacak bir güzellik daha: Hazar Gölü. Uygun yerlerde fotoğraf-lar çekiliyor. Gölün ta karşı kıyılarından geriye doğru yükselen karlı dağlar, apak dağlar. Hazar Gölü kıyı boyunca ilerliyoruz. Çeşit çeşit dinlence evleri. Denizi aratmıyor. Hazar Gölü bir iki ile deniz olanağı sunuyor. Kaymakam Erdoğan Turan Gezmiş anlattı, buralara dinlenceye onlar da geliyorlarmış.

Elazığ'dayız. Öğretmenevindeyiz. Yerimiz tamam. Bu gece buralıyız. Öğretmenevi arkasında otopark. 14 lira verdik. Aracımızın yeri burası. Öğretmenevinin önü geniş alan. Alanın bitimi geniş cadde. Buradan ileri geri yüründüğünde valiliğe, eski valiliğe, kitap fuar alanına ulaşılıyor. Yol üstünde çağdaş işyerleri, aşevleri... Öğretmenevi bahçesi ağaçlı. Alanda Atatürk heykeli... Lise yıllarında Cevat Fehmi Başkut'un oyunu Harput'ta Bir Amerikalı'dan anımsadığım eski Elazığ'a, Harput'a çıkacağız. Saat 18:00. Aracımızla. Bekir ayarladı. "Bayan, buyurularla" bizi yukarıya kaleye, Harput'a çıkaracak. Bu kez çok özenli. Urfa'daki gibi değil. Hiç şaşmadan Harput'tayız. Aracı çektik. Geziyoruz tarihsel alanı... Fotoğraflayarak...

Harput olağanüstü. Buralardan aşağılara doğru bağıra bağıra türkü söyleyesi geliyor insanın. Tahir Abacı'nın "Harput/Elazığ Türküleri" arkadaşım, dostun, araştırmacı Salih Turhan'ın yapıtları geçiyor belleğimden. Salih Turhan buralı. Elazığlı. Kültür Bakanlığı THM Sanatçısı... İstanbul'da elliden çok yapıtı var. Türkü araştırmacısı. Şimdi Salih Turhan olsa. Elazığ türküleri okusa. Urfa türküleri okusa. Giresun türküleri okusa. Azerbaycan türküleri okusa. Kerkük. Kerkük türküleri

okusa. Kars türküleri okusa. Yemen türküleri okusa... Sonra bizi bilgilendirse... Elazığ'dan Ah Hele Zalım'ı mı, Akşamları mı, Al Yanaktan Al Yanaktan'ı mı, Bahçeye Gel ki Görem'i mi, Bu Dere Baştan Başa Ayvalı Bağ'ı mı, Çayda Çıra Yanıyor'u mu, Cicom'u mu, Dağlar Dağımdır Benim'i mi, Elaziz Uzun Çarşı'yı mı, Gamzedeler'i mi, Harput Mayası'nı mı, Havuz Başının Gülleri'ni mi, Odasına Vardım'ı mı, Saray Yolu'nu mu, Şu Fırat'ın Suyu'nu mu, Yüksek Minare'de Kandiller Yanar'ı mı... Daha nicelerini mi?

Ya "Esmerim", Esmerim:

"Esmerim kıyma bana
Kurban olayım sana
Esmerim aman aman aman
Çok içmişim başım duman
Sevdalıyım halim yaman vay

Yılda kurban bir olur
Hergün kurbanım sana
Esmer aman …

Aman piyale vaktidir
Canım piyale vaktidir
Gözünü sevdiğim esmer
Menekşe lale vaktidir hey

Bu gece buralıyım
Ne bahtı karalıyım
Esmer aman aman …

El beni âşık sanır

Ezelden yaralıyım

Aman piyale vaktidir…

Bu gece uymamışam

Ben yare doymamışam”

GÖBEKLİTEPE-9

"Keserim kirpik seni
Yar gelmiş duymamışam
Esmer aman aman…

Dağlarda meşelerde
Gül suyu şişelerde
Esmer aman aman…

Yar sevdim eller aldı
Ben kaldım köşelerde
Esmer aman aman…
Aman piyale vaktidir…"

Esmer... Kıyar mı? Kıymış... Kıyar... Ardına bakmadan gider. Acı, buruk bir anı kalır geriye yaşam... Yaşam boyu unutulmayan. Böyledir görkemli seviler. Yakıcıdır. Kıyıcı... Sadettin Kaynak bestesi görünse de ardında Elazığ vardır Esmer'in. Kıyıcının. Yılda bir kurbana karşılık 'her gün kurban olunurken...

"Müziğin İzinde Üç Kardeş Şehir Harput/Elazığ-Şanlıurfa-Kerkük". Elazığlı Salih Turan'ın yapıtı. Abuzer Akbıyık, Mehmet Kırtoğlu, Şemsettin Kuzeci ortak katkılar sunmuş önemli yapıta. Üç kardeş kentten Hoyratlar, Beşiriler, Kesikler, Isfahanlar, İbrahimiler, Mesneviler, Bahçasılar, Muhalifler, Nobatçılar, Muçulalar, Ümergeleler, Yolcular, Mazanlar, Kürdiler, Şirvaniler, Elezberler, Varsaklar... Sözler/şiirler, notalar, notalar... Elimden düşürmüyorum bu aralar. O güzel mi güzel, etkileyici mi etkileyici, işlenmiş mi işlenmiş, kalıcı mı kalıcı ezgileri sözleri, onların özelliklerini başka nasıl öğrenirim? Öğrencisi olmadan. Türküler Anadolu'nun romanı, öyküsü, oyunu gözüyle bakmadan...

Elazığ Öğretmenevinde sağlıklı bir uyku... 6'da dışarı attım kendimi. Dinginim. Arkadaşlarım "sabah uykucusu." Yedi buçuğa dek geziyorum.

Duyulabilen soğukta. Kentin, Elazığ'ın uyanışını gözlüyorum. Ağaçlar, kuşlar: kent süpürücüleri. Erken işe gidenler. Tümünde belli bellisiz bir ivedilik seziliyor. Araçlar...

8'de kahvaltı... Sonra yönümüzü Tunceli'ye çevireceğiz. Elazığ'dan alışveriş etmedik. Urfa'dan yerel ürünler, el yapımları, fıstık, yerel kahve, Urfa biberi tohumu almıştık.

Bir de benim. Benim "çakı" ilgim var. El yapımı bulursam çakı alıyorum, biriktiriyorum. Çocukluğumdan beri. Yatağan yılan desenli küçük boy çakı aldım. Bu örnek yoktu. Sürmene, Malatya, Sivas, Kahramanmaraş, Bursa Akkurt, birçok yabancı adlar... Giresun. Giresun da var. Haluk Kemal Yücesen yapımı. Özel. Yüzyıl öncenin "yılandilli Görele bıçağı" örneği. Abanoz saplı. Yeşilgiresun Gazetesi sahibi, başyazarı, ilimizin çok önemli kültür insanı Hasan Öğütçü ağabeyin armağanı... Geçmişte Göreleli delikanlılar, yiğitler, kopuklar, aksiler, sertler yılandilli Görele bıçağını bellerinde taşırlarmış... İkilisi, çiftesi bile varmış. Düğün evlerinde, konaklarda kafayı bulanların bıçakları bellerinden çekerek çok hızlı atarak evin çatmasına, tavanına sapladıklarını anımsıyorum. Yakalanarak karakola düşenleri de...

Tunceli yolundayız. En kısa yoldan gideceğiz. Bu yöre baraj, baraj gölü yöresi. Keban. Karakaya. Uygun yerlerde feribotlar çalışıyor. Pertek'e feribotla geçiyoruz. Baraj gölü. Deniz anısı uyandırıyor bizde. Dalgalar, esinti, martılar. Martılar feribota yaklaşıyor. Ekmek, yem, yiyecek atanlar var... Martılar alışkın... Bindiğimiz feribot irili ufaklı ondan çok araç aldı... Araçlar geri geri gelerek yerleşiyor feribota. Biz yönümüzü değiştirmedik. Karadenizliyiz. Bir ayrımımız olsun. Çıkarken geri geri çıkıyoruz... Yol denetlemeleri var. Hozat-Çemişkezek yolu... Biz Tunceli yoluna sapıyoruz. Keban Baraj Gölü'ne baka baka Pertek'ten çıktık. Yukarılar dağ mı dağ. Karşılar dağ. Yol çok iyi. Dönemeçli. Oyrak boyu gidiyor. Sarp, dağlık. Yol yeni, geniş. Parçalı bulutlu nisan günlerinden biri. Tırmanıyoruz. Üçlü yol... Dört yan karlı dağlar... Pınarlar: 5. Köy ayrımı. İniyoruz şimdi. Döne döne. Kirpi. Kirpi. Yolda kirpi. Bekir Öztürk gördü. Kurtuldu canlıcağız. Biçmekaya Göleti, Beydamı... Karşıda, aşağılarda yerleşim yerleri. Sırtı karlı dağlar... Yolkonak. Gölün kıyısında. Bir 26, bir 55 geçti. Özel. Atatürk

Viyadüğü... Tunceli: 10. Çiçekli. Aktuluk. Munzur Üniversitesi. Kâtip Şadi'yle giriyoruz Tunceli'ye. Tunceli: 33.000, R.914. Altında toplu öz çekim. Tunceli girişi, çıkışı değişmiş. İkinci geçişim. İlki 2000'in başlarında. Sami Günay'la Giresun'da sunta yüklemiştik. Elazığ'a. O yolculukta geçmiştik. Böyle değildi.

GÖBEKLİTEPE-10

Yollar değişmiş. Giriş çıkışlar değişmiş. Genişlemiş yollar. Munzur'un kimi kesimleri göl olmuş. Tunceli cumhuriyet öncesi aşılmaz, kuş uçmaz kervan geçmez, çok sert yerleşim alanlarıyla, kapalı, kendine özgü koşulları oluşmuş yönetimiyle, insan yapısıyla anılan yöre. Osmanlı'da okulu, yolu, köprüsü yok. Mustafa Kemal Atatürk yönetimindeki büyük öngörüyle 1923 sonrası tek tek okula, yola, köprüye kavuşuyor. Aşılmaz kayalar, dağlar aşılıyor, geçilmez sular geçiliyor. Okullar açılıyor. Uygarlaşma, çağdaşlaşma, eğitim giriyor yöreye Cumhuriyet kentine dönüşüyor buralar.

Ozanlık geleneği, türküler, oyunlar, bağlamalar birçok Anadolu yöresi gibi Tunceli'nin de şiir, müzik, sanat yaratıcılığının ana yansımaları. Prof. Dr. Tuncer Gülensoy, Yrd. Doç. Dr. Ahmet Buran'ın "Tunceli Ağızlarından Derlemeler" yapıtında yöre halkbilimiyle ilgili aydınlatıcı örnekler var.

Munzur'la koşut akıyoruz kıvrıla kıvrıla, sarp kayalıkların sarmaladığı oyrakta. Erzincan yolundayız. Doya doya, dördünüzün de içini pır pır eden bir yol, yolculuk. Buralardan üç beş yılda bir geçmek gerek, diyoruz. Munzur bulanık, diri. Kıyılarında yer yer üç beş ağaç, su kıyılarını seven. Söğüt türleri. Oyraklardan geriye doğru meşeler de yok değil. Nazimiye yol ayrıma. Az ileride çay, gereksinim düşünü. Doğaya uygun bir yer. Su aldık, çay içtik. Alt katta bizi karşılayan, bizimle söyleşen delikanlının anası yuka, çörek, gözleme açıyor isteyenlere. Delikanlı yanılmıyorsam sivil havacılıkta eğitim görüyormuş. Düzgün tümceleriyle, güler yüzüyle, içtenliğiyle anısı kalıyor bizde. Gökçekonak. Erzincan: 80. Pülümür: 1500. Erzincan: 60, Erzurum: 100. Tırmanmaya başladık. Kırık havalar dinleyecek denli kıpır kıpırız... Fotoğraf. Fotoğraf. Kar kar... "Kara bak be..."

Pülümür'ü arkamıza alarak, ta karşı tepede bırakarak öz çekimle anımızı pekiştiriyoruz. Şimdi daha da yükselerek, doruğa. Apak doruğa çıkacağız. Geçitte fotoğraf çekecektik. Uygun değilmiş. On metre karın ortasındaki yoldan ilerliyoruz. İnişteyiz. Yer yer bence en güzel yaylamız Kümbet'i andıran görüntüler. Kümbet'te bu denli kar yok şimdi... Görkemli tepeler. Dönemeçli yollar. Görkemli kar... Belleğimize çakılı kalıyor. Erzincan: 50. Kardan eğilmiş, yumulmuş. Altgeçitten

Erzincan yoluna sapıyoruz. Öte yol nereye? Erzurum'a gider, "Erzurum dağları kar ile boran"a.

Üzümlü: 21. Erzincan: 32, Fırat 2'den geçtik. Tren yoluyla koşut gidiyoruz. Üzümlü: 9, Erzincan: 20. Girlevik Şelalesi: 14. Bayırbağ beldesi.

Ovada kurulu Erzincan. Erzincan: 138.600. Bağ... Meyvelik... Tarım... Kenti göreceyiz. Ana caddede yürüyeceğiz. Bakırcılara uğrayacağız... Çok kısa da olsa bütünleşmeye, Erzincan'ı içselleştirmeye çalışacağız. Biz dört gezgiç arkadaşın kentlere bakışı... Yemek. Yemek yiyeceğiz. Erzincan'da yemek yedik, gezdik. Anımız olsun. Kişioğlunun mutluluğu anılar toplamıyla ölçülür. Ne denli anı o denli mutluluk; ne denli yaşanmışlık o denli mutluluk…

O denli iç erinç. O denli çevreyle barışık yaşam. .O denli insancıllık. O denli güler yüz.

O denli insana bir gözle bakma. O denli çıkarsız, bencillik, yararlanma, kullanma düzeneklerinden arınmış kişilik, insanlık... Tanışmalarda, el sıkışmalarda, kucaklayışlarda bencillik, bireysellik tilkilerinden uzak içtenlik, ortak paylaşım duygudaşlığının alçak gönüllü, verimli, yararlı yaşam biçimi... Arkadaşlıklarımızın, iyi kişinin ipuçları... Gezgiçlikler de bunların parçası...

Çocukluğumdan beri babamın anılarından edindiğim Erzincan görüntüsü var bende. Babam 1915 doğumlu Haşim Günay, 1939 büyük Erzincan yer sarsıntısında asker. Nöbet dönüşü olmuş binlerce insanın öldüğü, kentin tümden yıkıldığı yer sarsıntısı. 1939 Erzincan Depremi. Babam sağ kalanlardan. Ne ağıtlar, türküler, şiirler getirmişti Erzincan yer sarsıntısından. Anlatır da anlatırdı. Düdük çalarak Erzincan yıkım ağıtları söylerdi. Deprem sonrası gelen Fevzi Paşa'yı anlatırdı, ona selam duruşunu, selamını alışını...

Babamın anlattığı kent değil şimdi Erzincan. Yer sarsıntılarıyla bir iki kez kentin yeri değiştirilmiş. Şimdi geniş caddeli, en çok dört katlı yapıların gözlendiği bir kent. İkinci görüşüm kenti. İlk de sayılabilir. Giresun'dan sunta yükleyerek Elazığ'a gideceğimiz oradan Adana'ya geçerek karpuz alarak Görele'ye geleceğimiz Sami Günay'la (Önemli kemençeci, kaynak kişi Sami Günay'ın yeğeni) yaptığımız

yolculukta geçmiştik buradan yıllar önce. 21'de ulaşmış, yol güvenliği açısından yakıt satış yerinin yanında araçta uyumuş, erken Erzincan uyananlarının evden çıktığı saatlerde Tunceli yoluna vurmuştuk.

Erzincan. Asım Bezirci'nin, Behçet Kemal Çağlar'ın, Enver Gökçe'nin, Cahit Öztelli'nin Cemal Süreya'nın, Vecihi Timuroğlu'nun, Âşık Daimi'nin, Davut Sulari'nin, Ali Ekberçiçek'in yurdu. Gezgiç sözü uzadı. Nasılsa sazı elinde. Sözü Ali Ekber Çiçek'e saygıyla bırakalım:

GÖBEKLİTEPE-11

"Gönül gel seninle muhabbet edelim
Araya kimseyi alma sevdiğim
Ya benim kimim var kime yanayım
Kaldır Kalbindeki karayı gönül

Bir yar için gül benzini soldurma
Halden bilmeyene halin bildirme
Tabib olmayana yaren sardırma
Sonra azdırırsın yarayı gönül

Solmasa dünyada güzeller solmaz
Bu dünya fanidir kimseye kalmaz
Yalan dolan ilen sofuluk olmaz
Gönül olan bekler berayı gönül"

Erzincan denince ilk anımsadığım ad Ali Ekber Çiçek. 27 Nisan'da, 2006'da gitti sonsuzluğa. Sonsuzca yaşayacak türkülerini bırakarak. Onun türkülerini 1969'da yazmaya başladım radyodan "Sevdiğim Türküler" türkü defterime. Oradan aktardım bunu da. En bunalımlı günlerimde sığındığım türkülerdendi. Böyle bir yer Erzincan. Daimi, Sulari, Çiçek gibi sonsuza dek yıldızlaşanlar yanında nice adlar var daha. Yüreğimizi soğutan, kanatan. Bireysel, toplumsal tarihimizden omuz veren... Bunları yalnız benim duygularım sanmayın. Çok değerli arkadaşlarım Nihat Öztürk, Bekir Öztürk, Mehmet Çolak da yıllar yıllar öncesinden beri dinliyorlar türkülerimizi. Belki yıllar yıllar öncesinde türkü defteri tutarak radyodan aktarma yapmamışlar, o... Hiçbirimiz yoksul değiliz. Varsıl. Varsılız. Ali. Ali Ekberçiçek türküleri dinlemişiz ilk gençliğimizden beri... İyi ki... 15.20 Kelkit'e yöneliyoruz Erzincan'dan. Çok sevdiğimiz yollar. Yollar. Tırmanıyoruz. Dağ, dönemeçler, kar... Daha ne olsun. Kıvrım kıvrım. Apak. Sarp sarp. Bir sırt aşıyorsun. Karşıda. Apak dağlar karşıda. Kar. Silme. Silme kar. Ahmediye Geçidi: 2120. Bu geçitleri bize en yakın dağ Sis Dağı'yla karşılaştırıyoruz. Sis doruğundan 80 metre küçük. Sis

Dağı'mızla ilgili düşünceler geliştiriyoruz. Bize göre en yüksek dağ gibi geliyor. Sonra Doğu Karadeniz bilgilerimizi anımsamaya başlayınca Sis Dağı'nın ilk ona bile giremeyeceği gerçeği ile yüz yüze geliyoruz. Bize en büyük, en görkemli mi geliyordu? Bizim olanı abartma sayrılığı mı? Bu tür tümceleri kura kura, söyleşe söyleşe inişe geçiyoruz. Yolun iki yanı da kar. Çocukluğumuzun karlı köy kışlarıyla ilgili anılarımız uç veriyor… Örenbel köyü. Ağıl. Balkaya. Belenli. Gözyurdu. Demirözü. Deredolu tüneli. Kelkit: 16.20… Köse yoluna dönüyoruz. Kınalıtaş. Alaçat. Salördek. Öbektaş. Akbaba. Şu adlardaki Türkçe güzelliği, Türkçe usu dilimize sevgimiz, saygımızı, dil bilincimizi pekiştiriyor. Kınalıtaş, Alaçat, Öbektaş, Salördek… Yuvacık… Sesçalardan türküler dinleye dinleye gidiyoruz "Dersini Almış da Ediyor Ezber", "Şu Dağlar da Kar Olsaydım"… Köse: 4300… Kelkit'i geçtik. Bu yıl Bölgesel Amatör Lig'de Kelkit şampiyon oldu. Görele ikinci. Kelkit'te şampiyonlukla ilgili yazılar göremedik. Görele olsaydı yazılarla donatılırdı caddeler, sokaklar… Sesçalardan: "Suzan Suzi."

"Kırklar Bağı'nın düzü
Karanlık bastı bizi
Kör olasın zalim Suzan
Ziyaret çarptı bizi"

Kelkit Baraj Gölü yanınca gidiyoruz. Köse Dağı yolu. Önümüzde bir binek aracı kara saplandı. Kayarak. Yardıma gereksinimleri yok. Yol çatallaşıyor. Kale yoluna sapmayacağız. Oradan yanılmıyorsam Yomra'ya iniliyor. Gümüşhane yoluna sapıyoruz. Torul'a inip oradan aşağı kıyıya Kürtün üzerinden Tirebolu'ya, oradan çay içip, gezi değerlendirmesi yapacağız sonra da Görele. Görele'ye ulaşacağız. Kavuşacağız olsun. Ardından yeni. Yeni gezi çalışması. Harita üzerinden. Gelecek yıl için.

"Görele'nin içinde
İkiliyim ikili
Sevdiğimin sözleri
Yüreğime dikili"

GÖRELE (GİRESUN) MUTFAĞI

Beslenme insanın temel gereksinimidir. İnsan bulunduğu çevreye, elindeki olanaklara göre beslenir. Beslenme de insanlığın gelişimine göre gelişme, değişme gösterir. Bu süreç azdan çoğa, yalından karmaşığa doğrudur. Geçmişte tüketilen yiyecekler ne denli sınırlıysa, bu alanda kullanılan araç gereç de o denli sınırlıdır. Önceleri salt açlığı gidermeye yönelikti beslenme. Giderek karın doyurmanın yanında beğenme, zevk alma olgusu da çıktı ortaya. "Yemek sanatı" ya da "mutfak sanatı" sözleri boşuna kullanılmıyor. Günümüzde mutfak uzmanları mideye, ağıza, göze, duygulara sesleniyorlar. Bu yüzden mutfak kültürünün de sanat gibi, edebiyat gibi, spor gibi, bilim gibi gelişerek güzelleştiği bir gerçektir.

Her şey değişiyor zamanla. Her çağın başka başka anlayışları, güzellikleri var. Tekniğin gelişmesi mutfağa da yansıyor. Eskiden buralarda mutfağın temeli bakır kazan, bakır tencere, bakır kuşana, bakır tava, bakır tas, bakır ilistir, bakır leğendi. Bunlar sonradan alüminyumlaştı. Şimdilerdeyse çelik yerleşti mutfağımıza. Bakırlar ya eskiciye satıldı ya satılacak. Salt bir iki örnek kaldı işlevini yitirmiş olarak: Artık bakır tas ya da bakır tepsi süs eşyası kimliğiyle yaşıyor ancak yalnızlık içinde. Alüminyumlarsa yaz yağmuru gibi geldi geçiyor. Odun ateşi üstünde sacayağına oturtulan kazanda, tencerede pişerdi yemekler. Sonradan kuzineye geçildi. Şimdilerde yenilmek üzere kuzine tüplü ya da elektrikli fırınlara. Yemeklerin de bir kaçı artık yılda bir iki kez ya pişiriliyor ya pişirilmiyor. Pişirilse de çocuklar ya da gençlerin damaklarına uygun düşmüyor: Baba-anne ya da dede-nine için pişiriliyor…

Her yörenin kendine özgü yemekleri vardır. Kimi zaman aynı adı taşıyan yemeğin, aynı malzemelerle pişirilmesine karşın yöreden yöreye farklı işlemlerle oluşturulması doğaldır. Görele yemeklerinden bazıları başka bölge insanı için şaşırtıcı gelebilir. Bazıları da pişme sırasında besin değerini büyük ölçüde yitirebilir. Özelliği ne olursa olsun buraların damak zevki yansıyor yemeklerde. Görele yemeklerinin çok pratik olması, çok kısa sürede hazırlanması da önemle vurgulanması gereken bir özelliktir. Görele mutfağını tanıtmaya çalışalım şimdi:

AÇMA MAKARNA

Temel malzemesi buğday unudur. Un, su, tuz karıştırılarak yufka açılacak kıvamda yoğrulur. Hamurlar patates büyüklüğünde yumrulara dönüştürülür. Sofra üzerinde oklava çubuğu ile açılır. Buna çörek denir. Açılan çörekleri başka biri ocak ateşi üzerindeki saçta fazla kurutmadan pişirir. Pişirme sırasında bir yüzü pişen çörekler eşünle çevrilirler. Pişen çörekler sofra üzerinde dürülerek boru halinde keskin bıçakla ince ince kesilir. Ortaya ince uzun iplik biçiminde makarna çıkar. Bunlar güneşte kurutulur. Temiz bir torbada saklanır. İstendiği zaman suda haşlanır, süzülür. Suyu çıktıktan sonra bir tencerenin dibine bir kaşık tereyağ atılır. Yağ kızarınca makarna üzerine dökülür, karıştırılır. Sıcak sıcak yenir. İsteyen şeker de ekleyebilir. Ramazan hazırlığı için, fındık hazırlığı için makarna açmak gelenektir. Çok sevilerek yenilen bir yiyecektir. Zaman zaman pirinç haşlanarak makarnaya karıştırıldığı da olur. Bu da daha değişik bir pişirme yöntemidir.

BİBERLEME

Temel malzemesi taze fasulyedir. Fasulyeler ipliklerinden ayıklanır, yıkanır. Bol suda, bol ateşte haşlanır. Haşlanan fasulyelerin suyu süzülür. Soğuması beklenir. Bu arada geniş bir kap içine yeter derecede acı biber, sarmısak, tuz konur. İyice ezilir, dövülür. Su eklenir çok az ölçüde. Soğuyan fasulyeler bu karışımın içine konur, güzelce karıştırılır. Taze taze yenir. Özellikle mısır ekmeği ile yenirse tadından yenmez. İştah açıcı bir yemektir.

BİLEKİ EKMEĞİ

Yöreye özgü ekmek çeşitlerindendir. Mısır unu yeterli ölçüde tuz ve su ile yoğrulur. Bir süre mayalanmaya bırakılır. Mısır ununun "gün darısı unu" olması en uygunudur. Bileki ekmeği için ateş yakılan ocakta özel bir yer bulunurdu. Taş ustaları tarafından oyulan bileki taşı ocağa gömülürdü. Ekmek yapılacak olduğu zaman taşın külü alınır; temizlenir. Mayalanan hamur taşa yerleştirilir. Yerleştirme sırasında hamurun çevresine taflan yaprakları sıralanır. Hamurun üzeri iyice kapatılır. Üstüne saç kapatılır. Sacın üstünde de ateş yakılır. Üstte yakılan ateşin etkisiyle pişen mısır ekmeği oldukça lezzetlidir. Günümüzde bileki ekmeğini yaşı kırkın üzerinde olanlar bir anı olarak yaşatıyorlar

CIRITTA

Malzemesi buğday unudur. Un, tuz, su iyice yoğrulur. Bakır kızartma tavası ocağa yerleştirilir. Sıvı yağ konur. Kaynamaya başlayınca hamurdan kaşık kaşık alınarak tavaya atılır. Kızaran yüz çevrilir. Piştikten sonra yenir. Daha çok çocuklar için yapılır.

DÖŞEME

Temel malzemesi karalahanadır. Karalahana sözü hemen hemen hiç kullanılmaz. Pancar sözü geçerlidir. Pancar, geniş bir kapta kaynayan suda haşlanır. Süzdürülür. Soğuduktan sonra çok küçük parçalar olmayacak biçimde doğranır. Bundan sonra yemek pişecek tencerenin dibine iri doğranmış kemikli parça et kavurması konur. Üstüne bir sıra pancar, bir sıra iri doğranmış soğan biçiminde döşenir. Et dibe değil de aralara da konabilir. Tencere hazırlandıktan sonra tereyağ da eklenir. Pişirilir. Bu da lezzetli bir yemektir. Et yoksa iç yağ ya da koyun kuyruk yağı da eklenebilir. Çintir yapılan iç yağ daha çok kullanılır. (Çintir: Koyun ya da inek iç yağı yıkandıktan sonra ince ince doğranır. Tencerede kavrulur. Kavruldukça çıkan yağ süzdürülür. Geriye kalan iyice pişen, gevrekleşen yağ parçalarına çintir denir. Süzülen yağ dondurulur. Çeşitli yemeklerde kullanılır.)

DEVİRME

Buğday unu, su, tuz karışımı iyice, yoğrulur. Ocak ateşi yakıldıktan sonra sac ocağa konur. Kızdırılır. Üzerine iç yağı ya da sıvı yağ sürülerek yağlanır. Hazırlanan hamur sacın üzerine yayılır. Buna devirme yamama denir. Pişen yanı eşünle çevrilir. Piştikten sonra tereyağla yağlanarak yenir. Devirme daha çok tarlaya, fındık bahçesine giderken ya da çocuklar inek otlatmaya giderken azık olarak hazırlanır. Yanına da bir şişe taze ayran konur. Birlikte tüketilir.

DUT PEKMEZİ

Hazırlanması uzun zaman aldığı için işe sabahın erken saatlerinde başlanır. Dut ağaçlarının altlarına dutun dökületeceği yerlere çul, çadır bezi, naylonlar serilir. Gençten biri dut ağacına çıkarak, dalları tekmeleyerek, sallayarak dutu döker. Buna dut dökme ya da dut silkeleme denir. Dökülen dutlar kazanlara, leğenlere alınır.

İçindeki dal parçası, böcek, kararmış-acı dut-lar (karamuk) ayrılır. Pekmez kaynatılacak yer hazırlanır. Pekmez tavası konur ocağa. Dutlar tavaya doldurulur. İyice ezilir. Azıcık su eklenir. Kaynatılır. İyice kaynadıktan sonra süzme işlemine geçilir: Yüksek bir yere temiz bir şelek asılır. Dibine temiz güllük otu yerleştirilir. Şeleğin altına da süzülen suyun, dut şırasının birikmesi için geniş bir leğen konur. Kaynayan tavadan maşrabalarla alınan sıvı şelekten süzdürülür. Kovada toplanan sıvıya dut şırası denir. Bu birinci süzmedir. İkinci süzme işi de sürdürülür: Şıralar bu kez geniş bir kazana temiz bir bezden süzdürülür. Süzme işleminden geriye kalan dut posaya cöbre denir. Cöbreler azar azar ineklere yedirilir. Çoğu zaman da dökülür. Pekmez tavası temizlenir. Ocağa konur. Altı yakılır, şıralar kaynatılır. Ara sıra karıştırılır. Zaman zaman üste biriken kül çiçekleri, çeşitli tortular kepçeyle alınarak atılır. Kaynadıkça su buharlaşacaktır. Giderek şıra kızıl bir renge dönüşmeye başlar. Pekmezin olmaya başlamasının belirtisi altın sarısı köpüklerin saçılmasıdır. Kaynadıkça saçılan bu köpüklere ağda denir. Ağda saçılmaya başlayınca ateş azaltılır, çok az bir ateşte kaynama sürer. Bir süre sonra koyulaşan sıvı pekmezdir artık. Tava ocaktan indirilir. Kepçeyle iyice karıştırılarak savrulur. Bu işlem sırasına pekmez ağda saçarak güzel bir görünüm kazanır. Soğuyan pekmez cam kavanozlara alınır. Tavanın dibinde kalan kısımlar çocuklarca elle, ekmekle yenir. Buna tava dibi yalamak denir. Dut pekmezi besin değeri çok yüksek bir yiyecektir. İyi de para eder. İçine süzme yoğurt karıştırılarak yenirse değişik bir lezzet elde edilir. Ayrıca pekmez tahinle karıştırılarak, tereyağla, kaymakla karıştırılarak da tüketilir.

FASULYE KAVURMASI

Taze fasulye fokur fokur kaynayan suda haşlanır. Sudan alınır. Soğuduktan sonra tencereye bol soğan doğranır. Bir domates doğranır. Yeter derecede tereyağ konur. Sıvı yağ da kullanılabilir. Soğan bol yağda kavrulur. Haşlanmış fasulye elde sıkılarak tencereye konur iyice karıştırılır. İsteğe göre bir, iki diş sarmısak da doğranabilir. Lezzetli bir çeşittir. Sıcak olarak tüketilir.

FASULYE KIZARTMASI

Taze fasulye fokur fokur kaynayan suda haşlanır. Sudan çıkarılır. Soğumaya bırakılır. Soğuduktan sonra tuz eklenir, mısır unuyla unlanır. Kızartma tavası ocağa

konur. Sıvı yağ ya da tereyağ tavada kızdırılır. Unlanan fasulyeler tavaya yerleştirilir. İki yüz de kızartılır. Sevilerek tüketilen bir çeşittir.

FIRIN FASULYE

Kış için hazırlanan bir yiyecektir. Evlerden bağımsız olan fırınlarda hazırlanır. Taze fasulye toplanır, ayıklanır. Kaynayan kazana konur fasulye, haşlanmadan çıkarılır. Fırın iyice yakılır, süpürülür, temizlenir. Fasulyeler fırına atılır. Ağzı iyice kapatılır fırının. On-on beş dakikada bir ısısı, fasulyenin durumu kontrol, edilir. İyice kuruyan fasulyeler fırından alınarak torbalara doldurulur. Kışın fasulye çorbası yapılır. Bu çorba yapılmadan önce fırın fasulyeler kaynar suda haşlanır. Salçayla, soğanla, pirinçle karıştırılarak et, yağ da eklenerek pişirilir. Fırın fasulyenin haşlandıktan sonra kavurması da yapılabilir. Kavurmanın yapılış yöntemi taze fasulye kavurmasındaki gibidir. (Barbunya fasulye de katılabilir bu yemeklere.)

GÜN FASULYESİ (DİZİN FASULYE)

Kış için hazırlanır. Taze fasulyeler ipliğe dizilerek, dizinler dışarıya asılır. Güneşte kuruması beklenir. Kuruyan fasulyeler kışın fırın fasulye gibi tüketilir.

FASULYE TUZLUSU (TUZLU FASULYE)

Kış için hazırlanır. Taze fasulye ayıklanır. Tümü tek tek bıçakla uzunlamasına ikiye dilinir. Büyük kaplara konarak tuzlanır. Bu ilk işlem salamuradır. Bir gün böylece bekler. İkinci gün salamura küplere, şimdilerdeyse naylon bidonlara tuzlanarak doldurulur su konur. Ağzından taşmaması için tahta parçası üzerine taş bastırılır. Kışa saklanır. Kışın yemek yapılacağı zaman biraz alınır. Suya bırakılır akşamdan tuzu çıkması için. Haşlanır. Kızartılır. Kızartılırken iki de yumurta eklenir. Tuzlu fasulye ayrıca diple yapılarak da tüketilir.

FASULYE DİPLESİ

Taze fasulye ayıklanır. Bir tutam bir tutam, aynı boyda olmak üzere tahta üzerinde bıçakla doğranır. Bol su ile yıkanır. Tencereye tereyağ ya da sıvı yağ dökülür, soğan doğranır. Çok az kavrulur. Fasulyeler konur, domates doğranır.

Azıcık pirinç eklenir. Suyu iyi ayarlanır. Ocağa konur. Tencerenin ağzı kapatılır. Ara sıra kapak açılarak bakılır. Suyunu çekince yemek hazırdır.

GALDİRİK KIZARTMASI

İlkbahar yiyeceklerindendir. Bahçelerin, tarlaların yeşillenmeye başladığı dönemde büyür galdirik. Yabansı bir bitkidir. Sapı on-otuz cm uzunluğunda tek yapraktır, geniştir yaprağı. Toplandıktan sonra yaprak bölümü atılır. Geriye kalan sap kısmına zıbıç (sıbıç) denir. Sıbıçlar iyice yıkandıktan sonra ince ince doğranır. Kaynayan suya atılarak haşlanır. Suyu süzülen sıbıçlar soğuduktan sonra tuz atılır. Mısır unuyla unlanır. Kızartma, tavasında kızartılır. Kızartma işlemi sırasında iki yüze de birer tane yumurta kırılarak kızartılır. Galdirik böyle yenir.

HAMSİ KIZARTMASI

Ayıklanan hamsiler tuzlanır. Tuzunu alması için bir iki saat beklenir. Bu arada suyu da iyice akmıştır. Hamsiler mısır unu ile güzelce unlanır. Kızartma tavasında kızdırılan sıvı yağda düzgünce dizilerek kızartılır. Bir yüz kızarınca tavanın kapağıyla öteki yüz çevrilir. Kızaran hamsiler mısır ekmeğiyle yenirse doyumsuzdur.

HAMSİ (SACTA)

Daha çok küçük (ince) hamsi tüketimi için geçerlidir. Ocağa ekmek sacı konur. Sac kızdırılır. Temizlenmiş, tuzunu almış hamsi sacın üzerine dizilir. İyice pişirilir. Lezzetlidir.

HAMSİ (KÖZDE)

Ocak ateşi iyice yakıldıktan sonra geriye kalan köz üzerinde pişirilir. İri hamsiler fındık çubuğundan yapılan ince şişlere dizilir. Sactan, demirden yapma şişler de kullanılır. Köz üzerinde pişen hamsinin çok pişmemesi, kurumaması gereklidir. Mısır ekmeğiyle doyumsuzdur.

HAMSİLİ EKMEK

Temizlenmiş (çekilmiş) hamsi tuzlandıktan, suyu sızdıktan sonra kılçıklarından ayrılır. Mısır unu su, hamsi, tuz, ince doğranmış pırasa ile yoğrulur hamura dönüştürülür. Ekmek sacına yamanır, pişirilir. Aynı hamurdan tepsiye konarak fırında da hamsili ekmek yapılabilir.

HAMSİ BUĞULAMA

Çekilmiş hamsinin kılçıkları çıkarılır. Tepsinin ya da kuşananın içine düzgünce dizilir hamsi. Üstüne doğranmış soğan, doğranmış pazı, ebegümeci serilir. Üstüne yeniden düzgünce hamsi dizilir. Yarım bardak su eklenir. Ayrıca yaprak yaprak kesilmiş limon da dizilir üste. Ağzı kapatılır. Hafif yanan ateşte pişmeye bırakılır. Suyunu çektikten sonra zeytinyağı eklenir. Bir süre sonra tüketilir.

HAMSİ İÇLİTAVA

Bu yemek için de iri hamsinin kılçıklarının çıkarılması gerekmektedir. İç için biraz pirinç haşlanır, süzdürülür. İçine ince doğranmış soğan, maydanoz, kuşüzümü, karabiber eklenir. Hamsi tavasının içine dizilir hamsiler tavanın dibini kapatacak biçimde. Hamsilerin unlanması unutulmamalıdır. Hamsilerin üzerine hazırlanan iç yerleştirilir her yana eşit olarak. Üzeri düzgün sıralarla hamsiyle kapatılır. Bu biçimde kızartılır. Kızartma sıvı yağlarla yapılacağı gibi tereyağla da olabilir. Aynı yemek tavada kızartmak yerine tepside yapılarak fırında da pişirilmektedir.

HAMSİ TUZLAMASI

Ayıklanan iri hamsilerin suyunun iyice akması sağlanır. Daha sonra hamsiler bir küpe ya da naylon bidona bir sıra hamsi bir sıra kalın tuz olmak üzere yerleştirilir. Tuzlu hamsi yaz için hazırlanır. Yazın tuzu çıkarıldıktan sonra buğulatma biçiminde tüketilir. Özellikle fındık toplarken yenen tuzlu hamsinin tadı bambaşkadır.

FIRMA (HURMA) PEKMEZİ

Yörede fındık bahçelerinde tek tük yer alan bir meyvedir hurma. Meyvesi küçük zeytin iriliğindedir. Meyvenin içinde küçük çekirdekler vardır. Sonbaharın sonlarında olgunlaşır meyveler. Dallarda iyice kuruyanlar bozulmadan kış boyu

yenir, kuru yemiş olarak. Pekmez olgunlaşmış ama kurumamış meyvelerden yapılır. Hurma ağaçlarından meyveler dut silkelemede olduğu gibi silkelenir. Dut pekmezinde yapılan işlemlere hurma pekmezi için de geçerlidir. Ayrıca pekmez olmaya başladığında kış kabağı dilimleri eklenir. Kabak dilimleri pekmezle birlikte kaynar, pişer, dilimler tavadan alındıktan sonra yenir. Pekmezlerse küplere, kavanozlara konularak tüketilir.

HOŞMAK

Her çeşit kuru fasulyeden yapılan bir yemektir. Kuru fasulyeler haşlanır, süzdürülür. Tencereye haşlanmış kuru fasulyeyle orantılı su konulur. Su kaynadıktan sonra fasulyeler de dökülür tencereye, Kaynatılır. Ağaç kepçe ile karıştırılarak ezilir fasulyeler iyice. Su ile fasulye dengeli olduğundan koyu, püre gibi bir yemek çıkar ortaya. Tuz eklenir, yağ tavasında eritilen tereyağ eklenir. İyice ezilmiş, dövülmüş sarımsak eklenir. Bu yemek istenirse dut pekmeziyle karıştırılarak da yenir.

KATIK

Bildiğimiz ayrandır katık. Çam ağacından yapılan yayıklarda yayılarak elde edilir. Katık (ayran) yemeğin sonunda yenir. Bir sağana doldurulur. İçine mısır ekmeği doğranır. Ağaç kaşıkla ekmekler iyice ezildikten sonra kaşıklanarak yenir.

KABAK KIZARTMASI

Genellikle kara kabaktan yapılır. Kabuğu soyulan kara kabaklar ince ince dilimlenir, tuzlanır, mısır unuyla hafifçe unlanır. Kızartma tavasında kızdırılan yağın üzerine serilir, tavanın kapağı kapatılır. Pişen yüz çevrilir. Kızartma işlemi bittikten sonra yenir.

KİRAZ TUZLUSU

Kirazlar toplanır, yıkanır. Küplere ya da bidonlara biraz kiraz biraz kalın tuz olmak üzere yerleştirilir. Bidon dolunca ağızdan taşmayacak biçimde su doldurulur. Üç beş gün sonra tuzlu kiraz hazırdır. Fındık toplanırken, kış günlerinde sevilerek yenen bir yemektir. Tuzlu kiraz şöyle dönüşür yemeğe: Küpten yenecek kadar çıkarılır. Çekirdekleri elle sıkılarak ayıklanır, atılır. Çekirdekleri atılmış kirazlar

geniş bir kap içine konur, üzerine bol su eklenir. Suda bekletilir. Suyu bir iki kez değiştirilirse tuzu daha çabuk çıkar. Tuzlarından iyice arınan kirazlar iki elle sıkılır iyice. Bir tencerenin dibine bol soğan doğranır, sıvı yağ ya da tereyağ eklenir. Hafif ateşte soğan kavrulur üzerine kiraz konur, iyice karıştırılır. İsteyen bu yemeği dut pekmeziyle de yiyebilir.

KÖZLEME

Koyun, sığır, dana etinden, sığır işkembesinin kalın yerlerinden yapılır. Ocak ateşi iyice yakıldıktan sonra fındık çubuğundan ya da demirden yapılmış şişlere kuşbaşı doğranan etler tuzlanarak dizilir. Pişirilir közün üstünde. Sıcak sıcak yenir. Yürek, böbrek, karaciğer de aynı yöntemle pişirilebilir.

MANTAR KAVURMASI

Bahçelerden toplanan mantarlar ince ince kıyılarak tuzlanır. Az da su eklenir. Bir iki saat bekletilerek acısı çıkarılır. Acısını mantarı haşlayıp süzerek de çıkarabiliriz. Acısı çıkarılmış mantar yağda kavrulmuş bol soğanlarla iyice karıştırılarak, çok az da su eklenerek pişirilir. İsteğe göre bu yemek pişerken domatesle biber de doğranabilir.

MEREVCEN KAVURMASI

İlkbahar yemeklerindendir. Yabanıl bir bitkidir merevcen. Bir çeşit dikendir. İlkbahardaki yeni sürgünleri yumuşaktır, tadı da ekşimsidir. Merevcenin sürgünleri toplandıktan sonra doğranır, haşlanır, suyu süzdürülür. Haşlanmış diken uçları yağda kavrulmuş bol soğanın içine atılır, iyice karıştırılır, tuz eklenerek hazırlanmış olur yemek.

OTLUK (DİPLE)

Çok sık yapılan, çok sevilerek yenen bir karalahana (pancar) yemeğidir. Pancar ince ince doğranır. Pancarın içine ince ince doğranan pezük (pazı), baldıran, kişniş, hoşuran eklenir. Bir avuç da bulgur konularak fokur fokur kaynayan suda haşlanır. İlistire süzdürülür. Suyu iyice sızdıktan sonra bir tencerenin içine bol soğan

doğranır, sıvı yağ ya da tereyağla kavrulan soğanların üzenine dökülen haşlanmış pancarlar iyice karıştırılır, tuzu konur. Sıcak sıcak tüketilir.

PATATES KAVURMASI

Patatesler suda haşlandıktan sonra kabukları soyulur. Yağda kavrulmuş bol soğanın üzerine konan patatesler iyice ezilir. Yeter derecede tuz eklenir. Ekmekle tüketilir. Çayla da iyi gider.

PANCAR ÇORBASI

Temel malzemesi pancar (karalahana), yarma, et ya da yağdır. Hemen hemen her evde el değirmeni vardır. Bu değirmende mısırlar öğütülerek elde edilir yarma. Kaynayan suyun içine yeter ölçüde yarma atılır. Kaynatılır. Yarmanın epeyce pişmesinden sonra kalınca doğranmış pancarlar tencereye konur. Kaynatılır. Ara sıra karıştırılır. Kaynama sırasında bir avuç da mısır unu eklenerek iyice karıştırılır. Kaynama sırasında isteğe göre et kavurması, tereyağ, iç yağ ya da acı yağ (tuzlu kuyruk yağı) konabilir. Özellikle kış günlerinde acı yağlı, acı biberli pancar çorbası çok sevilir. Bu arada yemeğe tuz atmadık dalgınlıkla... (İsteğe göre alapakla ya da göbüt fasulye de katılır.)

PEKMEZ YAĞLAŞI

Üzüm pekmezinden yapılır. Pekmez geniş bir kaba konularak üstüne su konduktan sonra kaşıkla iyice karıştırılarak koyuluğu giderilir, şerbet durumuna dönüştürülür. Bu sıvı tencereye konularak hafif yanan ateşte azar azar gün dansı unuyla karıştırılarak kaynatılır. İyi karıştırılması gerekmektedir yoksa unlar tokul tokul olur. Kaynadıkça koyulaşan sıvı ocaktan indirilir. Tabaklara doldurulur, soğumaya bırakılır. Soğuduğunda donarak katılaşır. İster bu şekliyle yenir, isterse üzerine süt dökülerek yenir. Ekşimsi, değişik lezzette bir yemektir.

PEZÜK TURŞUSU

Pezükler (pazı) toplandıktan sonra çok ince olmamak koşuluyla doğranır. Yıkanır. Fokur fokur kaynayan suda haşlanır. Suyu süzdürülür. Soğuması beklenir. Bu arada turşu için malzeme hazırlığı başlar: Kırmızı acı biber, sarmısak, tuz

karışımı havanda iyice ezilir. Turşunun az ya da çok olmasına göre biber, tuz, sarmısak oranı da değişir. Haşlanan püzüklerle ezilen aşar karıştırılır. Yeter derecede su eklenir. Küpe ya da bidona konur. Turşu hazırdır. Bir iki gün sonra tüketilmeye başlanır. Yenecek olduğu zaman tencereye bol soğan doğranır. Yağda kavrulur soğanlar. Turşu iyice sıkılarak soğanlarla karıştırılır. Bir iki dakika az ateşte kaynatılınca pezük turşusu hazırdır. Gün darısı ekmeğiyle daha bir sevilerek yenir.

PEZÜK KAVURMASI

Pezükler çok ince olmamak koşuluyla doğranır, kaynayan suya atılarak haşlanır. Süzdürülür. Ayrıca biraz da kuru fasulye haşlanır, süzdürülür. Bir tencereye bol soğan doğranır. Tereyağla soğanlar kavrulur. Suyu süzülmüş pezükler soğanların üzerine konularak iyice karıştırılır. İsteğe göre karabiber ya da acı biber eklenerek, yeteri kadar tuz konularak yemek tamamlanır. Sıcak olarak yenir.

PEZÜK KIZARTMASI

Pezükler çok ince olmamak koşuluyla doğranır. Kaynayan suya atılarak haşlanır. Süzdürülür. Soğuduktan sonra tuzlanır, mısır unuyla unlanır. Kızartma tavasında kızartılır. Sıcak olarak yenir.

PATLICAN KIZARTMASI

Patlıcanlar saplarından ayrıldıktan sonra diklemesine dörde bölünür. Sap kısmından ayrılmaz dilimler. Kaynayan suya atılarak haşlanan patlıcanların suyu süzdürüldükten, sonra soğumaya bırakılır. Soğuyan haşlanmış patlıcanlar mısır unuyla unlandıktan sonra tuz da eklenerek kızartma tavasında kızartılır. Sıcak yenir.

PIRASA-SOĞAN KIZARTMASI

Pırasalar ya da yeşil soğanlar çok ince olmamak koşuluyla doğranır. Kaynayan suya atılarak haşlanır. Süzdürülür. Soğuduktan sonra tuz eklenir. Mısır unuyla unlandıktan sonra kızartma tavasında kızartılır. Sıcak yenir.

POĞUL

Erginleşmemiş mısıra, süt darıya poğul denir. Kaynayan suda haşlanan poğul tuzlanarak sıcak sıcak yenir.

SARMA

Karalahana fokur fokur kaynayan suda haşlanır. Süzdürülerek soğumaya bırakılır. Sarma içi hazırlanır: İç için temel malzeme pirinç ya da mısır yarması, kıyma, soğan, maydanozdur. Pirinç ayıklanır, yıkanır. Pirinçten çok olmak üzere kıyma konulur. Bol soğan doğranır ince ince. Bol maydanoz doğranır. Biraz zeytinyağı eklenir, yeter derecede tuz konulur. İyice karıştırılır. Lahana yaprakları ortadan ikiye bölünerek orta damarları atılır ve lahana yaprağı parçalarına sarma sarılır. Tencerenin dibine artan yapraklardan doğranır. Ayrıca bir iki kemikli et parçası da konursa lezzet artar. Tencereye konulan sarmanın üzerine sıcak su konur. Kaynatılır. Suyunu çektikçe sıcak su konur. Sıcak suların salçayla karıştırılarak konulması da isteğe bağlı bir işlemdir.

SAKARCA KIZARTMASI

Çiğdem bitkisine yöremizde sakarca denmektedir. Sakarcanın çiçeklenmesi baharın gelişini muştular. Bahçelerde çiçeklenen sakarcalar meğellerle sökülür. İyice yıkanır. Kaynayan suda yumru kökleriyle birlikte haşlanır. Süzdürülür. Soğuduktan sonra mısır unuyla unlanarak kızartma tavasında çiçek yağı ya da tereyağla kızartılır. Tuz kızartma öncesi atılır. Kızartılırken her iki yüze birer yumurta kırılır, yumurtayla birlikte kızartılır. Lezzetli bir bahar yemeğidir.

SIRGAN

Sırgan da en çok baharda sevilerek yenen bir yemektir. Bahçeden uç sürgünleri toplanan sırganlar yıkanır. Kaynayan suya atılır. Karıştırılarak, kepçeyle - ağaç kepçe- iyice ezilerek pişirilir. Ara sıra da mısır unu eklenir bu işlemler sırasında. İyice ezilen, lapalaşan sırganın içine biraz da yaş nane, dövülmüş sarmısak eklenir, az daha pişirilir. Tuzu atılır. Biraz da tereyağ eklenir. Mısır ekmeğe ile sıcak sıcak yenir. Soğuyunca süt kaymağı ya da süt karıştırılarak da yenir.

SÜTLÜ TİRMİT KAVURMASI

Sütlü tirmit tadı hafif acımsı bir mantar çeşididir. Yıkanır, temizlenir. Mantar kavurmasında olduğu gibi yağda bol soğanla kavrulur.

SÜTLÜ ÇORBA

Pirinçten ya da arpa şehriyesinden yapılan bir çorba çeşididir. Kaynayan sütün içine konulan şehriye ya da pirincin pişmesiyle elde edilir. Sıcak sıcak içilir.

SAÇ EKMEĞİ

Mısır unu su ve tuz karışımıyla ekmeklik hamur durumuna getirilir. Mayalanması için biraz bekletilir. Ocağa saç konur, yağlanır. Sacın üzerine hafifçe un serpilir. Hamurlar el büyüklüğünde, yuvarlak olarak saca yamanır. Pişen yüz çevrilir eşünle. Saç ekmeği gün darısı unundan yapılırsa daha yumuşak, daha lezzetli olur yemekler için.

SUSUZ FASULYE

Taze fasulye ayıklanır. Oralardan kırılarak ikiye bölünür. Tencereye soğan, domates doğranır. Yağ eklenerek biraz kavrulur. Fasulyeler eklenir. Kapağı kapatılmadan önce tencerenin azıcık su konur. Pişirilir. Fasulyeler suyu çekecektir. Biraz sarmısak doğranarak karıştırılır. Mısır ekmeğiyle yenirse daha lezzetli olur.

SU BÖREĞİ

Böreklik un -en tutulan un Çorum'un Hatap marka unudur-, köy yumurtası -bir tepsi börek için üç tane- su, tuz gerekli malzemelerdir. İç için: Peynir, bol maydanoz.

Un, su, yumurta, tuz karışımı yoğrularak hamur yapılır. Geniş bir kaba doluya yakın oranda -gonuz- su doldurularak kaynamaya bırakılır. Hamurlar çok ince olmamak koşuluyla açılır. Açılanlar birbirlerine değmemek üzere temiz bezlerin ya da kağıtların üzerine serilir. Açma işleminden sonra sudaki işlemlere geçilir: Çörekler bütün olarak kaynayan suya atılır. Yarım dakika kaldıktan sonra tahta kepçeyle çıkarılarak geniş bir kaptaki soğuk suya atılır. Soğuyan çörekler soğuk

sudan alınarak daha önce yağlanmış tepsinin içine düzgünce serilir. Üç-dört çörek serildikten sonra daha önce hazırlanan peynir ve doğranmış maydanoz karışımı yukaların üzerine iyice serilir. Biraz da yağ serpilir. Üzerine üç-dört çörek daha konur. Bıçakla kareler biçiminde kesilir. Üstüne tereyağ ya da çiçek yağı dökülür. Fırına verilir. Kızarınca pişmiştir.

SÜTLÜ KABAK ÇORBASI

Kaliteli karakabaktan yapılır. Kabak soyulur, yıkanır. Küçük kareler biçiminde doğranır. Biraz su dolu tencereye konularak haşlanır. Haşlandıktan sonra suyu fazla ise dökülür. Geriye kalan kabaklar tahta kepçe ile iyice ezilir. Ezildikten sonra bol süt konulur, şeker eklenir, tuz konur. Koyu bir karışım olana dek kaynatılır. Sıcak ta soğuk ta yenebilir.

KABAK BALMACA

İyi kalite kışkabağından yapılır. Kabak soyulur, yıkanır. Küçük kareler biçiminde kesilir. Biraz pirinçle birlikte haşlanır. Ezilmemesine özen gösterilmelidir. Haşlanan karışım süzülür. Suyu iyice çıktıktan sonra bir tepsiye alınır. Biraz şeker eklenir. Yağ tavasında bol tereyağ eritilir. Pembeleşince tepsidekilerin üzerine gezdirilerek dökülür. Servis yapılır.

SAMAKSA

Ekşi üzüm -civek üzüm- toplanır. İyice ezilir. Suyu süzülerek alınır. Kaynatılır. Koyulaşmaya başlayınca daha önceden hazır olan gün darısı yarması eklenir. Ağır ateşte iyice koyulaşıncaya kadar karıştırılarak pişirilir. Tabaklara bölüştürülür. Somaya bırakılır. Soğuduktan sonra ister sade ister süt karıştırılarak yenir. Samaksanın bir özelliği uzun süre, bir ay kadar, bozulmadan saklanabilmesidir.

TAVUK TİRMİDİ KAVURMASI

Horoz mantarına yöremizde tavuk tirmidi denir. Çok sevilen bir besin maddesidir. Fındık bahçelerinde, orman içlerinde olur. Toplanan tirmitler topraklı kısımları atılarak iyice temizlenir. Üç-dört kez yıkanır. Tencereye bol soğan

doğranır. Bol yağ eklenerek kavrulur soğan. Üstüne dökülen tavuk tirmidi pişene dek orta ateşte kaynatılır. Yeterince tuz konur.

TURŞU KAVURMASI

Fasulye turşusu ince ince doğranır. Tepsiye konur. Üzerine su doldurulur. Turşunun çok tuzlu, çok biberli olmasına göre suda kalır. Çünkü su acısını, tuzunu azaltacaktır. Sudan elle sıkılarak alınır turşular. Tencereye bol soğan doğranır. Tereyağ eklenerek kavrulan soğanların üzerine dökülen turşular iyice karıştırılarak kaynatılır. Servis yapılır sıcak sıcak. Gün darısı ekmeğiyle dana lezzetli olur.

TAFLAN TUZLUSU

Taflan tuzlusu da kiraz tuzlusu gibi hazırlanır. Kiraz tuzlusu gibi kavrulur.

UNNAMA-UNLAMA-İNCE ÇORBA-

Karalahananın orta yerlerinden alınan, körpe yapraklarından yapılan bir çorba çeşididir. Pancar çok ince doğranır. Aynı biçimde, pırasa da doğranarak eklenir. Güzelce yıkanır. Elle iyice sıkılarak yıkanan kaptan alınır. Mısır unuyla unlanır. Fokur fokur kaynayan suya atılan unlu pancarlar kavrulmuş kıyma da eklenir. Ara sıra karıştırılarak iyice pişirilir. Bir kaşıkda tereyağ eklenir İsteğe göre acı biber de Konur. Sıcak sıcak yenir. Mısır ekmeğiyle daha lezzetli olur.

ÜZÜM PEKMEZİ

Üzümler toplandıktan sonra şıranaya konulur. Burada iyice ezilir üzümler. Suyu alınarak posası -cöbresi- atılır. Üzüm şıraları temiz bezlerden süzülerek pekmez tavasına konur. İyice kaynatılan şıraya pekmezin ekşi ya da tatlı olması için isteğe göre biraz kül katılır. Kül katılan pekmez tatlı olacaktır. Kaynayan şıralar giderek ağda saçmaya baslar. Ağda saçmaya başladıktan sonra tavanın altı yakılmamalı, köz üzerinde oluşmalıdır pekmez. Soğuduktan sonra pekmez küplerine dökülerek saklanır. İstendiği zaman küpten koyularak yenir.

YAĞMA ÇORBASI

Ağ darı yarmasından yapılır. Yarma iyice yıkanır. Kepekleri ayıklanır. Tencereye su konur. İçine yarmalar atılır. İyice pişinceye kadar kaynatılır. Soğuduktan sonra isteğe göre ya yoğurtla ya da sütle karıştırılarak yenir. İkisi de lezzetlidir. Yarma çorbası kış yemeğidir.

YAĞLAŞ

Mısır unundan da buğday unundan da yapılır. Sütle su karıştırılarak kaynatılır. Kaynamaya başladıktan sonra azar azar un konularak, karıştırılarak koyulaşıncaya kadar pişirilir. Yeterince tuz eklenir. Üstüne tavada eritilmiş tereyağ yakılır.

YUKA

Buğday unu su konularak, yeterince tuz eklenerek yoğrulur. Açkı açılacak hamur durumuna dönüştürülür. Bir kişi hamurlardan yuka açar. Bir kişi de saçta yukaları pişirir. Pişmek üzereyken sacın altındaki köze tutulur eşünle, böylece iyice kabarır yukalar. Bu biçimde hazırlanan yukalar evin uygun bir yerinde üst üste yığılarak saklanır. Yuka pişirileceği zaman şu işlem yapılır; Kızartma tavasına yağ konularak kızdırılır. Geniş bir tepsiye su konur. Bu suda ıslanan yuhalar tavaya üst üste dizilir. İki yüzü de kızartılır. Daha sonra dilimlere bölünür. Şekerden hazırlanan bal yakaların üstüne dökülür. Bir tatlı çeşidi olarak tüketilir. İstenirse kızaran yukaların ortasına kıyma konur. Bu durumda bal konmaz bir çeşit börek gibi tüketilir. Ayrıca yuka tavada kızartma yerine fırında da yapılabilir.

SÖZCÜKLER

Acıyağ: İnek içyağlarının tuzda bekletilmesiyle elde edilen yağ.

Açkı açmak: Çörek, yuka, börek açmak.

Ağda: Pekmez kaynatılma sırasında, pekmez kıvamını belirten köpük.

Ağdarı: Ak renkli bir mısır cinsi.

Alapakla: Alafasulye, barbunya.

Bileki taşı: Köy evlerinde, ateş yakılan yer olan ocağa gömülen, büyük tepsi boyutunda, içi oyularak tepsiye benzetilmiş taş.

Bileki ekmeği: Bileki taşında pişirilen ekmek.

Civek: Küçük

Civek üzüm: Küçük taneli, kara, ekşimsi üzüm.

Cöbre: Ezilmiş üzüm, dut… artığı, küspe.

Çekmek: Ayıklamak, temizlemek (balık için).

Çekilmiş hamsi: Ayıklanmış, yıkanmış hamsi.

Çintir: Doğranmış içyağın kaynatılarak sızdırılmasından arta kalan kıtır kıtır yağ.

Çörek: Açılmış hamur yaprağı.

Darı: Mısır.

Devirme yamama: Buğday unundan elde edilen hamuru ocağın üstündeki kızgın saca koyarak yüzeyine ince olarak yayma.

Eşün: Saç ekmeğini çevirmeye yarayan uzun saplı, ucu el büyüklüğünde araç.

Fırın: Köy evlerinin yanlarında bulunan kulübe biçiminde fırın.

Fırın darısı: Fırında kurutulmuş mısır.

Fırın darısı unu: Fırında kurutulmuş mısır unu. Ekmeği biraz serttir.

Fırın fasulye: Fırında kurutularak kışın tüketilen yeşil fasulye.

Galdirik: Geniş yapraklı bir bitki.

Garamuk: Hastalıklı, kararmış dut meyvesi.

Garamuk: Bir bitki.

Göbüt fasulye: İyice olgunlaşmış, kurumaya yeni başlamış fasulye.

Güllük otu: Eğrelti otu.

Gün darısı: Güneşle kurutulmuş mısır.

Gün darısı unu: Güneşte kurutulmuş mısır unu.

Gün gurusu: Güneşte kurutulmuş yeşil fasulye; gün fasulye, dizin fasulye de denir.

Hamsi çekmek: Hamsiyi ayıklayarak, yıkamak.

Hoşuran: mısır tarlalarında yetişen yayvan yapraklı bir ot.

İlistir: Süzgeç.

Kişniş: Maydanoza benzeyen bir ot.

Kuşana: Ortaboy tencere.

Külçiçeği: Ateş yanarken havada uçuşan kül tanecikleri.

Leğen: Hamur yoğrulan bakır kap.

Meğel: Bir kazma çeşidi.

Merevcen: Böğürtleni andıran bir dikenli bitki.

Ocak: Köy evlerinde ateş yakılan yer.

Ocak başı: Ocağın çevresi.

Pancar: Kaaralahana.

Pezük: Pazı.

Saciyek: Saç ayağı.

Sac: Ekmek pişirilen sac araç.

Sofra: Üzerinde yemek yenen, açkı açılan araç.

Sakarca: Çiğdem.

Sırgan: Isırgan.

Şelek: Fındık dallarının yontulmasından elde edilen çubuklardan örülen sırtta yük taşıma aracı.

Şıra: Ezilmiş, çiğnenmiş üzüm, dut suyu.

Şırana: Üzüm ezme yeri.

Taflan: Karayemiş.

Tava: Oldukça büyük bakir kap. Pekmez kaynatılır.

Tokul: Yuvarlak.

Unlamak: Unla karıştırmak.

Zıbıç: Bitkilerin sap kısmı.

KAYNAK KİŞİLER:

Adı, soyadı: Fadime KAHVECİ

Yaşı: 90

Öğrenimi: Okumu-yazma yok.

Köyü: Çillioğlu Malı, (Sağlık Köyü-Çürükeynesil Köyü)

Adı, soyadı: Hatice DEMİREL

Yaşı: 47

Öğrenimi: İlkokul

Köyü: Kuşçulu Köyü

Adı, soyadı; Rafet GÜNAY

Yaşı: 46

Öğrenimi: Okuma-yazma biliyor.

Köyü: Çillioglu Mah.(Sağlık Köyü-Çürükeynesil Köyü)

GÖRELE CEZAYİR EZGİSİ

Barbaros Hayrettin'in fethederek Kanuni Sultan Süleyman'a sunduğu Cezayir beş yüzyıl Osmanlı'nın egemenliğinde kalmıştır.

Beş yüzyıl siyasal, askeri etkileşim yanında kültür etkileşiminin de karşılıklı biçimde en geniş anlamıyla oluştuğu yılların dökümüdür.

Cezayir'le Türkiye arasındaki kültür etkileşiminin belirgin kanıtlarından en önemlisi Cezayir ezgileridir.

Bu ezgiler Türkiye'de yaygın olarak, gelenekselleşerek varlığını sürdürmektedir. Cezayir'de de beş yüzyılın anılarını yansıtan ezgiler var mıdır? Bilemiyoruz.

Türküler, ezgiler; köyün, yörenin, bölgenin, ulusun yaşam biçimini, sanat kimliğini, müzik inceliğini yansıtan yaratılardır. Onlar sosyal tarihin de duygulu, sağlam ipuçlarıdır. Bu anlayışla baktığımızda Cezayir ezgilerinin Türkiye coğrafyasında geniş bir yayılma gösterdiği açıktır.

Afyon Belediyesince yayımlanan 5. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyum Bildirileri kitabında Emekli TRT Sanatçısı Niyazi Yılmaz'ın Cezayir ezgileriyle ilgili makalesi yanılmıyorsam konuyla ilgili derli toplu ilk çalışmadır.

Niyazi Yılmaz bu çalışmada pek çok ilimizde bu ezgilerin varlığından söz eder. Balıkesir'i, Çankırı'yı, Konya'yı, Kastamonu'yu, Antalya'yı, Isparta'yı, Erzurum'u örnekler.

Afyon'dan, Çankırı'dan, Antalya'dan, Bursa'dan, Konya'dan derlenen Cezayir türkülerini sözleriyle yayımlar.

Niyazi Yılmaz'ın çalışmasında Afyon'dan, Çankırı'dan, Seydişehir'den, Bursa'dan, Antalya'dan derlenen Cezayir türkülerinin notaları da vardır.

Musa Eroğlu ile Arif Sağ'ın çıkardığı Bağlama Resitali CD'sinde de vardır Cezayir ezgisi.

Ezgiyi Musa Eroğlu ile Arif Sağ'ın derlediği yazılmıştır. Derleme yöresi yazılmadığı için bunu bir eksik olarak görüyoruz.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı'nın "Havada Bulut Yok" adlı CD'de de "Cezayir'dir Koç Yiğidin Vatanı" türküsü vardır. Yöresi Bursa, kaynak kişisi Zeki Babadağ, derleyeni Erkan Sürmen olarak yazılı türkünün sözleri:"

"Cezayir'dir koç yiğidin vatanı
Aramazlar gurbet ilde yiteni
Gurbet şehrin yar yar yar dikeni
Ağla annem ayrılığın günüdür

Gider oldum yarelerim dirildi
Gitme deyi yar boynuma sarıldı
Bizim kısmet yar ellere verildi
Kısmetimi veren Hûda kerimdir"

Belediyece yayımlanan "Akma Tuna Akma" CD'sinde de Bursa'dan Muzaffer Sarısözen'in Hüsnü Ortaç'tan derlediği "Cezayir'in Harmanları Savrulur" türküsü vardır;

"Cezayir'in harmanları savrulur
Savrulur da sol yanıma devrilir
Sarı buğday samanından ayrılır
Sokakları mermer taşlı
Güzelleri hilal kaşlı Cezayir

Gemilere çürük tahta dayanmaz
Yiğitlere gaflet bastı uyanmaz
Aman Allah buna canlar dayanmaz
Sokakları mermer taşlı

Güzelleri hilal kaşlı Cezayir"

Araştırmalarıma kaynaklık yanında; etkili, içli, yakıcı, hüzünlü yönleriyle halk yaratıcılığının şiirsel-ezgisel çekimine kapıldığım için de yüzlerce kez dinledim Cezayirleri.

Dinlediklerimin tümü de birbirini çağrıştırıyor. Aynı şiir, ezgi gücünün, aynı duyguların, aynı acıların kentsel-bölgesel çatalları Cezayirler.

Görele Cezayir ezgisi de bu kapsamdadır.

Duygu, içlilik, yakıcılık, hüzün ortak noktaları.

Göreleli önemli kemence sanatçısı Sami Günay'la söyleştiğimiz; çalınıp söylenen yenilip içilen gecelerde yüzlerce kez dinledim Görele Cezayir'i. Bizi allak bullak eden ezgilerden biridir. Çalanı da kendinden geçirir, dinleyeni de...

İçi dolar, yoğunlaşır insanın. Anılarla, tarih sayfalarında kalan okuduğumuz acıların, binlerce sevdanın, ayrılığın, ölümün ata armağanı kemençemizde hıçkırarak ağlamasıdır Görele Cezayir. İnlemesidir...

Sözleri, türküsü yoktur Görele Cezayir'in.

Belki de sözlerin, türkünün, ağıtın yerini de ezgi aldığı için bu denli yoğun, bu denli çağrışım gücü yüksektir.

1990'da böyle Görele kemençesine, Görele, Giresun türkülerini doyduğumuz gecelerin birinde derledim Görele Cezayir'i çaldığını doğru çalan, çaldığından zevk alan, kemençeyi ilk kez dinleyene bile sevdiren Sami Günay'dan. Bant kaydıyla...

Görele Cezayir ezgisi, düğüne gelen erkekleri karşılamak için çalınır.

Düğüne gelen erkekler evin kapısında, harmanda, kilimlere, çullara, hasırlara, minderlere, iskemlelere oturtulur. Karşılarına kemençeci geçer. Düğüne gelenleri karşılamak, onlara: "Buyurun, hoş geldiniz." demek için çalar kemençeci.

Ezgi bittikten sonra kemençeciyle, düğün evinden ileri gelenler: "Hoş geldiniz." derler. Gelenler kemençeciye bahşiş verirler. Bu sırada kimileri de

bellerinden tabancalarını çıkararak düğünün, kemençecinin onuruna sıkarlar havaya...

Görele'de Cezayir ezgisinin işlevi budur.

Kimileri çoktan göç etmiş kaynak kişilerden Cezayir'in bir ara çalınmasının yasak (?sakıncalı) olduğunu da öğreniyorum.

Görele Cezayir, kemençe yurdu, türkü-ezgi ortamı Görele'nin Tuzcuoğlu, Hasbal, Hamza-baş, Sıksara, Dut Dibi, Beyoğlu, Tengu, Fadime'm, Gangallama, Horan, Bıçak Oyunu, Atalık, Şırıp Şırıp, Kıtırik, Horupçun, Gelin Ağlatma, Ekin Kazma, Yol Havası, İnce Oyun, Karşılama, Kesme gibi özgün ezgilerindendir.

GÖRELE CEZAYİR HAVASI

Barbaros Hayrettin Paşa tarafından fethedilerek Kanuni Sultan Süleyman'a sunulan Cezayir beş yüzyıl Türklerin egemenliğinde kalmıştır. Beş yüzyıl salt askeri ve siyasal etki içermez Cezayir için. Kültür etkileşiminin de en geniş anlamıyla oluştuğu açıktır.

Cezayir'le Türkiye arasındaki kültür etkileşiminin en belirgin kanıtı Cezayir havalarıdır.

Bu havalar Türkiye'de yaygın olarak, gelenekselleşerek varlığını sürdürmektedir.

Afyon Belediyesi'nce yayımlanan "5. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyum Bildirileri" kitabında, Emekli TRT Sanatçısı Niyazi Yılmaz'ın Cezayir havalarıyla ilgili makalesi yanılmıyorsam Cezayir havalarıyla ilgili kapsamlı bir çalışmadır.

Niyazi Yılmaz bu çalışmasında pek çok ilimizde bu havaların varlığından söz eder. Örnek olarak Balıkesir'i, Çankırı'yı Konya'yı, Kastamonu'yu, Antalya'yı, Isparta'yı, Erzurum'u gösterir. Sonra da Afyon'dan, Antalya'dan, Çankırı'dan, Bursa'dan, Konya'dan, derlenen Cezayir türkülerinin acizlerini yayınlar. Ayrıca makalenin sonunda Afyon yöresinden, Çankırı'dan, Seydişehir'den, Bursa'dan, Antalya İbradi ilçesinden derlenen Cezayir türkülerinin metalarıyla sözlerini verir.

Musa Eroğlu ile Arif Sağ'ın çıkardığı Bağlama Resitali CD'sinde de derleyenin Arif Sağ-Musa Eroğlu olduğu yazlı Cezayir ezgisi (sözsüz) vardır. Bu çalışmada ezginin yöresi yazılmamıştır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı'nın yayınladığı "Akma Turna Geliri Akma" adlı CD'de de "Cezayir'in Harmanları" savrulur türküsü vardır. Türkünün yöresi Bursa, kaynak kişisi Hüsnü Ortaç, derleyeni de Muzaffer Sarısözen'dir. Musa Eroğlu-Arif Sağ çalışmasıyla, İstanbul Büyükşehir Belediyesi çalışmasını çok dinledim. Amacım Görele Cezayir havasıyla bunları karşılaştırarak yakınlıklarını saptamaktı, sonuçta üç ezginin de birbirine çok yakın oluğu görülüyordu.

Kemençe sanatçısı Sami Günay'la söyleştiğimiz, çalınıp söylenen, yiyilip içilen gecelerde yüzlerce kez kendimizden geçerek coştuğumuz dakikalarda yeri zamanı unutarak, içim dolu dolu dinledim Cezayir'i. Ezgiyi her dinleyişimde de benzer yoğun duyguları yaşarım.

Böyle türkülü, ezgili yoğun gecelerin birinde konuğumuz olan Görele'de görevli bir arkadaş Cezayir'i dinlediğinde benzer ezginin yurdunda Yozgat'ta da düğünlerde çalındığını söylemişti.

Görele Cezayir Havası, düğüne gelen erkekleri karşılamak için çalınır. Düğüne gelen erkekler evin kapısında, harmanda (düğün alanında) kilimlere, çullara, hasırlara, minderlere, iskemlelere oturtulur. Karşılarına kemençeci geçer. Ayaktadır kemençeci. Düğüne gelenleri karşılamak, onlara "buyurun, hoş geldiniz" demek amacıyla çalar Cezayir havasını. Ezgi bittikten sonra kemençeciyle düğün evinden ileri gelenler konuklara "hoş geldiniz" derler. Gelenler kemençeciye "bahşiş" verirler. Kimileri de bellerinden, tabancalarını çıkararak düğünün, kemençecinin onuruna sıkarlar havaya…

Görele'de kaynak kişilerle konuşurken bu ezginin bir araya saklandığını öğreniyorum. Bunun Cezayir'in Fransa'ya karşı bağımsızlık savaşı verdiği yıllarda yöneticilerin dış politikasıyla ilgili olduğunu sanıyorum.

Görele Cezayir havası notaya alındığında, öteki yörelerin zer ezgileriyle karşılaştırmalı makaleye dönüşecektir.

GÖRELE DÜĞÜNLERİ

Söz kesimiyle nişandan sonra, düğün hazırlıkları, hem kız hem de oğlan evinde yoğun biçimde sürdürülür. Başta kızla oğlan olmak üzere iki ailenin de tüm bireyleri, yakınları karıncalar gibi çabalayarak mutlu bir yuvanın oluşması için ellerinden gelenleri esirgemezler. El emeği göz nuru çeyizlere yenileri eklenir. Hazırlıklar yapılırken iki aile arasında sıkı bir işbirliği vardır: Eksiklikler gözden geçirilir, yapılması gerekenler belirlenir, düğün günü saptanır.

Düğüne çağırmanın da kendine özgü geleneği vardır. Günümüzde davetiyelerle ya da selamla çağırma geçerli. Geçmiş yıllarda, tavukla, horozla, koyunla, koçla, peştemalla, çemberle düğüne çağrılırdı. Düğüne çağrılanlar, takı toplama sırasında kendine gönderilen paranın ya da ötekilerden birinin değerinden daha çoğunu takarlar. Bu güzel gelenek yeni ev kuran gençler için birer yardım niteliğindedir.

Düğünden üç, dört gün önce kız evinde çeyiz asılır. Evin uygun bir odasına, kızın çocukluğundan beri bin bir güçlükle, bin bir coşkuyla, bin bir sevinçle hazırladığı güzelim çeyizler asılır. Elde işlenmiş mendiller, çoraplar, çeşitli başörtüleri, peştemallar, kuşaklar, atkılar, namazlıklar, keten gömlekler, çeşitli iç giysileri, yatak odası takımları, çeşitli masa örtüleri, oyalar, oyalar... Bin bir göz nurunun, sanat gücünün renk renk yansımasıdır. Bir çeşit sergidir bu. Düğün evine gelenler bu sergiyi, güler yüzle, hayranlıkla izlerler. Muhtar ya da köyün ileri gelenlerinden iki üç kişi, sergilenen bu çeyizlere, "şu kadar eder" biçiminde bir değer biçerler.

İki gün iki gece sürecek düğün Cuma akşamı başlar. Bu akşam kız evinde "komşu gecesi" yapılır. Çoğunlukla kemençe eşliğinde oyunlar oynanır, eğlenilir.

Kız evinde ikinci gece "kına gecesidir." Evin odaları, dışarıdaki düzlükler düğün için hazırlanmıştır. Lüks lambaları, çeşitli güçteki ampuller çevreyi gündüze çevirir. Kemençeler, davul zurnalar eşliğinde insana sonsuz heyecan veren, belki de dünyanın en hareketli en kıvrak oyunu, horon oynanır. Giresun karşılamalarıyla, çiftetellilerle gençlerin yüreği çarpar da çarpar. Eğlence doyumsuz güzellikte sürüp giderken kına töreni yapma zamanı gelmiştir. Kına törenini kız yakınlarından deneyimli bir kadın yönetir. Kına yoğrulur bir tepsi ya da sini içine. Yedi mum dikilir, yakılır. Gelin erkek kardeşiyle, gelmişse damatla çıkar ortaya. Alkışlar

eşliğinde alan yedi kez dönülür. Sandalyeye oturmadan önce el öpülür. Kına tepsisine bahşiş atılmaktadır bir yandan.

İlk gün düğünün ağırlığı kız evindedir. Oğlan evinde de düğün yapılır. İki evde de hazırlıklar tamamlanmıştır: Tavuklar horozlar, koyunlar, danalar kesilmiş, açkılar açılmıştır. Çeşit çeşit et yemekleri, lokmalar, su börekleri, çeşitli tatlılar, karalahana sarmaları olağanüstü koku ve görünümüyle kaplarındadır. Evin çevresindeki "kapı" denen düzlüğe konukları oturtmak için hasırlar, dastarlar, çullar, cecimler, kilimler serilmiştir. Düğüne gelenleri karşılama havası vurarak kemençeci "hoşlar" önce. Bahşiş alınır. Oyunlar, eğlenceler kırla gitmektedir. Çocuklarsa fıçılarda yapılan döğme dondurma, ağaç teknelerde satılan beyaz helvanın sevinciyle pır pır uçmaktadırlar. Öğle yemeği yendikten sonra oğlan evindekiler yol havaları eşliğinde kız evine "gelinciye" giderler. Kız evi iyice kalabalıklaşır. Oyunlar oynanır, tabancalar tüfekler atılır -daha çok eskiden-. Yediden yetmişe tüm köy ve yakın köyler aynı mutluluğu, sevgiyi, dostluğu çalgılarda, oyunlarda yaşarlar. Büyük bir dayanışmanın kardeşliğin içinde bulurlar kendilerini... Gelinin ortaya çıkmasının sırasıdır şimdi. Odasındadır gelin. Son hazırlıklar yapılır. Kapalıdır evin kapısı. Kapı önünde kemençeci biraz hüzün, biraz neşe uyandıran bir hava vurmaktadır. Tüm gözler gelinin çıkacağı kapıdadır. Açılır kapı: Ak duvaklar içinde, Karadeniz'in ak köpüklerini, yalçın dağların koyaklarındaki parlaklığı andırır bir peri süzülüverir ortaya. Damatsa lacivert takımı içinde yürekleri hoplatmaktadır. Önce damatla yakınlarının armağan ettikleri takılar takılır geline. Sonra da kız tarafının takısı toplanır. Altın, yüzük, bilezik, para gibi takılar gelinin giysisine iğneyle tutturulur. Sini, tencere, kilim, halı gibi takılarsa ortaya yığılır. Takı toplama işini düzgün konuşan, espri yapabilen bir kişi yürütür. Takıdan sonra düğün aynı coşkuyla sürer. Gelinle yakınlarının oynadığı horon, "atalık" oyunundan sonra tören sona erer bu günlük.

Akşam düğünün ağırlığı oğlan evindedir. Konaklar kurulmuştur. İçki oluk gibi akmaktadır. Davul zurna seslerinden, konaklardan yükselen türkü, şarkı, nara seslerinden yer gök inlemekte, gençlerin yıllar yılı bir efsane gibi anlatacakları bir düğün yapılmaktadır. Çoğunca nerdeyse sabaha dek sürecek bu düğünü yaşayıp unutmak mümkün mü?

İkinci gün ağırlık oğlan evindedir yine. Aynı coşku, aynı duygular yinelenmektedir. Çok büyük bir horon kurulmuştur. Kemençeci kendinden geçercesine çalmaktadır. Oyunun en yoğun olduğu bir anda davul zurnacı da fırlayacaktır ortaya. Halkanın ortasında da kendinden geçen iki üç kişi hem oynamakta hem de oyunu yönetmektedir. Damat ortaya çıkarılır oyundan sonra. Takı toplanır. Yine yemekler yenmiş, içkiler içilmiştir. Gelinçiye gidilir kız evine güle oynaya. Bu kez gelinle dönülecektir.

Kız evine varılır. Karşılıklı hoş beşlerden sonra büyük horonlar oynanır. Gelini evden çıkarmaya gelmiştir sıra. İçerdedir gelin, kemençeci çok etkili, çok güzel, ağlamaklı bir ezgi olan "gelin ağlatma havası"nı çalmaktadır: "Bir çift turna gördüm yavrum aman aman allı karalı/ Birin şahin vurmuş yavrum aman aman birin yaralı/ Gitme turnam gitme gitme bu yıl kış olur/ Geçtiğin yer turnam donar taş olur/ Eyvah anam eyvah ben gider oldum/ Küçük kardeşimi de yerime koydum/ Batak yere ev yapma batar da gider/ Uzağa kız verme de ölümden beter/ Daha yaşım on beş dert uzar oldu/ Anam ayrılırken de gözlerim doldu." Bu ezgiye o anki ruhsal durum da eklenince gelin ağlar. Zaman zaman yakınlarından da ağlayanların olduğu görülür. Bu sırada gelinin yakınlarından bir çocuk kapı bahşişi almak için içerde beklemektedir. Damadın bir yakını kapı bahşişini verir, kapı açılır. Gelin ya kardeşinin, gelmişse damadın koluna girer. Yola koyulur kafile. Uğurlu gelsin düşüncesiyle yol değiştirilir. Ara sıra bahşiş almak için yolun kesildiği olur. Asıl evine varır gelin. Eşiğe bir tas su konmuştur. Gelin ayağını yavaşça değdirerek suyu döker. Gelinin başına fındık, bozuk para döker damat. Bereketin simgesidir bunlar. Gelin, yenge kadınca odasına götürülür. Tatlı, helva yedirilir. Dinsel nikâh kıyılır.

Yeni bir yuvanın, bir mutluluğun sevinç paylaşımı olan, çok hızlı bir değişmenin kaçınılmaz sonucu olarak artık giderek yitmekte olan güzel gelenekleriyle bir köy düğünü tamamlanmıştır artık...

GÖRELE HALK OYUNLARI-1

Metin And, İş Bankası Kültür Yayınları'nda çıkan "Oyun ve Bügü" adlı yapıtında şöyle diyor:

"Türkçe oyun sözcüğü, bunun anlamları, bu anlamların yöneldiği kavramların incelenmesi, bir bakıma başka dillere göre daha ilginçtir.

Türkçede oyun ve oynamak sözcüğünün pek çok anlamı vardır. Çocukların oyunu, dans, dramatik gösteri, kağıt-zar gibi baht oyunları, sporla ilgili eylemleri, hep oyun sözcüğüyle belirtilir. Tanzimat'ta Batı tiyatrosunun Türkiye'ye girmesiyle, Namık Kemal gibi yazarlar oyun sözcüğünü tiyatro metni anlamında kullandılar.

Bunların yanı sıra sözcüğün başka anlamları da vardır: Oyun almak, birine oyun etmek, oyun havası, oyun kağıdı, oyun vermek, oyuna çıkmak, oyuna gelmek gibi.

Farsça 'baz' ekiyle yapılan, oyunbaz; hem güzel oyunlar oynayan, hem düzenci, hileci, anlamındadır Fiil olarak da kurcalamak, tehlikeye koymak, değişiklik göstermek anlamı yüklenir.

Oynaya oynaya derken, sevine sevine anlamı amaçlarız. Oynaşmak, birbiriyle oynamak anlamındadır. Oyunbozan, oyunbozanlık etmek, oyunak gibi sözcükleri de unutmayalım.

Orta Asya şamanının türlü adları arasında, örneğin Yakutlar'ın kullandığı ad, Türkçe bir ad olan oyundu. Kadın şamana ise Moğolca'dan gelen 'udahan', orta şamana 'orta-oyun', yüce şamana 'ulahan-oyun' deniliyordu. Daha da önemlisi oyun sözcüğü yalnız şaman için değil örneğin Türkistan'da şaman töreninin tümüne de deniliyordu.

Oyun sözcüğünün çeşitli anlamları düşünüldüğünde, bunların hemen pek çok şamanın büyüsel törenlerdeki çeşitli öğeler de içirdiği görülür. Şaman bu törende dans ediyor, ses ve çalgı müziği yapıyor, yüz kaslarını kullanarak, karnından sesler çıkararak, taklit ve dramatik öğeye başvuruyor ve şiir okuyordu.

Böylece oyun sözcüğüyle, tiyatro, dans ve türlü seyirlik oyunların kökeni şamanda ve onun eyleminde toplanmış oluyordu. Oyun sözcüğünün Türkçe'nin en eski sözcüklerinden biri olduğunu kaynaklar göstermektedir. Yapısal bakımdan ilk elde '-oy'un' olarak ayrılabilir."

Günümüzde oyun sözcüğü, halk danslarını (halk oyunlarını), seyirlik oyunları, çocuk oyunlarını kapsamaktadır.

Bu araştırmada Görele'deki halk oyunlarını tanıtacağız öncelikle. Konu tamamlandığında çocuk oyunlarına da değineceğiz.

Oyun içten gelen, kendiliğinden oluşan, baskıyı, zorlamayı dışlayan bir etkinliktir. Bir duyuştur. Yürekten geçenin, duygunun, coşkunun dışavurumudur. Oyun bir bildiri, bir iletidir. Anlatma biçimidir. Bir dildir. Bedenin her noktasıyla, ayakla, bilekle, topukla, dizle, bacakla, belle, kalçayla, göğüsle, omuzla, kolla, ellerle, parmaklara, boyunla, başla, yüzle, alınla, dudaklarla, gözlerle yapılan bir konuşma, anlatma biçimidir. Dönüşlerle, sıçramalarla, dik duruşlarla, çöküşlerle, çırpınışlarla kısası beyni-yüreği yansıtan; ezginin büyüleyeceğini somutlaştıran dildir.

Her yörenin oyunu, kendine özgü özellikler gösterir. Ayrıca bölge oyuncularının yiğitlik nitelikleri özel adlarla andır. Örneğin Ege; zeybek-efe, Erzurum; bar-dadaş, Orta Anadolu; seymen, Doğu Karadeniz horan-uşak yöresi olarak bilinir.

GÖRELE HALK OYUNLARI-2

HORAN

Görele dışında "horon, horom, horum, horun, foron" biçiminde de söylenir. Sözcüğün kökeniyle ilgili görüşler şunlardır:

Mahmut Ragıp Gazimihal, Türk Halk Oyunları Kataloğu'nun II cildinde "hora-horan-horon- kemençe" sözcükleriyle ilgili örneklerle, doyurucu açıklamalar yapar. Sözcüğün, Tanzimat'tan sonraki sözlüklerde Yunancadan alındığına değin bilgilere karşı çıkar. Eski kaynaklardan yurdumuzun değişik bölgelerinden verdiği sözcük, deyim örnekleriyle horanın Türkçe olduğunu vurgular. Erzincan yöresinden, Tokat Reşadiye'den, Ankara Nallıhan'dan, Çankırı'dan, Niğde Bor'dan, Eskişehir'den, Trabzon'dan, Görele'den, Giresun'dan, Samsun'dan, İzmir Torbalı'dan, Burdur'dan, Manisa Akhisar'dan, Isparta'dan, Trakya'dan, Tekirdağ'dan, Diyarbakır'dan verdiği örneklerle sözcüğün Türkçe olduğunu vurgular:

"Bu sözcüklerin Asya'daki derinliğine ve sıra, dizi, demet, yığın gibi Anadolu'da devam ettiğine dikkat çekmiştik. Karadeniz halkının horom, horon, horan, horun denilen oyun dizileri de iste o sıralanıp demetlenmiş ve yığınlanışlara benzetilerek şive farklarına göre yer yer bu adları almışlardır."

"Bu oyunların sevinç, curcuna ve hareket unsurları çok ve türkü sözleri pek işlek surette sürekli olduğu için horan kelimesinin anlamca imâ'ı, üstü kapalı anlamlar da edindiği, hatta kimi baş harfinin düştüğü, kimi (r) sesi yerine (z) geçtiği, bazen oyun dışında fiilleri bile türediği anlaşılıyor."

Yazar, sözcükten andırışlarla şunların türediğini anlatıyor: Hor, hora, horanlama, horan, horanname, horo, horom, horon, horu, horun, horum kor, koran, korum, oran, oranname, uran.

"Tanzimat sözlükçülerine göre (Ahmet Vefik Paşa, Lehçe-i Osmani) Yunanca olan hora bu dizidekilerin en eskisidir.(?) Öbürlerini hep ondan türemiş görmek yüzeysel bakış için kolaydır. Fakat işin içine Asya Türkçelerinin karıştığı dikkate alınırsa, böylesine bir aceleciliğin sorumluluğu ve bir halk etimolojisinden daha

sıhhatli bir netice doğuramayacağı derhal anlaşılır. Oğuzlar Anadolu'ya sıra oyunsuz gelmediklerine göre Türkçelerinin şöyle bir sadeleşmeye doğru türemişliğine inanmak her şeyden önce gerçekliğe uygun düşer, mantıki olur: Horum, horun, horon, horom, horan, hora, horo, hor. Sonuçta hora da Rumca değildir. Yardımcısı 'depmek' kadar Türkçe'dir."

Yazar ayrıca düşüncesini kanıtlamak için Latincedeki "hora" (belirli bir saatte söylenmesi şart koşulmuş şarkı) ile eski Yunanca "khorea" sözcüklerini de irdelemiştir.

Metin And'a göre "Horum, biçildikten sonra balya veya deste yapılmış ot yığını; horom ise mısır saplarının beş onu bir araya getirilerek yapılan yığındır. Horon da çoğunluk bir sıra dansı olduğuna göre anlam uygun düşmektedir."

Romanya'da düğünlerde oynanan oyunlara Gagavuz Türklerince "horon" denilmekledir

Erzincan, Malatya, Siirt, Afyon illerinde birer yerin adı horondur

Kemençe ile horanı Cenevizlilere bağlayanlar da vardır.

Fransa'da "Carole" adıyla anılan bir halka oluşturularak oynanan oyundan söz edilir.

Caro'e, horos, horoy (sırayla durmak-Yakutça) sözcükleriyle açıklayanlar da olmuştur horanı.

TDK Türkçe Sözlüğe (1992) göre Yunanca, İ. Zeki Eyuboğlu'nun Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü'ne göre Gerekçedir.

Gazimihal'in açıklamaları, gerekçeleri doyurucu olduğundan sözcüğü Türkçe olarak nitelemek en doğrusu olsa gerek.

GÖRELE HALK OYUNLARI-3

Horan el ele tutuşulup sıra ya da halka oluşturularak oynanan bir oyundur. Kemençeyle, davul zurnayla oynanır. Horanda oyuncu sayısı en az ikidir. On beş kişiyle oynanır çoğunlukla. Düğünlerde, bayramlarda, asker uğurlamalarda, şenliklerde geniş alanlarda kırk elli kişiyle, daha çok sayıda oyuncularla da oynanır. Kimi zaman horanı başlatmak amacıyla bir kişi de oynar. Bir iki dakika sonra oyuna girenlerle oyuncu sayısı artar. Örneğin, 13 Şubat Görele'nin Kurtuluş Törenleri'nde, Cumhuriyet Meydanı asker uğurlamalarında, Konakdüzü'nde, otogarda, Dokuzgöz Şenlikleri'nde, Sisdağı Şenlikleri'nde kadınlı erkekli elli altmış kişilik horanlar kurulur.

Düğünlerde, alanlarda horanda coşan kendinden geçen bir iki kişi büyük horan halkasının ortasında da oynayabilir. Ortada oynayanlar komutlarla oyun halkasını yönetmeye, birlikteliği sağlamaya çalışır.

Genelde erkeklerin oynadığı bir oyundur horan. Ancak kadınların oynadığı "kadın horanı" da vardır. Kadın horanında hareketler daha yumuşaktır. Erkeklerle kadınlar, kimi zaman horanlarda birlikte oynarlar.

Horanlarda "alaşağı" denen bir bölüm vardır. Kadın horanlarında alaşağı yapılmaz.

Horanlar ürpertili, çok çabuk figürleri, tetiklik anlatan hareketleriyle canlılık, kıvraklık dolu oyunlardır. Bir bakıma yöre insanının yapısı yansımıştır horana. Kararsız, havalarımız, engebeli toprak yapımız, denizimiz, dalgalarımız, köpüklerimiz, rüzgârlarımız, fırtınamız, karımız, dolumuz, sisimiz, çiğimiz, ağlara takılı balıkların, hamsilerin çırpınışı, titreyişi, güvertede, gemi ambarında patır patır eden balıklar, hamsiler, deniz de atlayan balıklar, süzülen doğanlar, yıldırım gibi dalan atmacalar, takla atan güvercinler, cıvıl cıvıl oynaşan kuşlar, kayalara çarpa çarpa akan buz gibi sular biçime, sanata dönüşerek horan olmuştur.

Kemençenin kıvraklığı, davul zurnanın coşkusu nerde duyulursa duyulsun oynama duygusu verir Göreleliye. Oynayacağı ortamsa hemen kalkar oynamaya başlar. Ortam oynamaya elverişli değilse en azından ayaklarıyla, omuzlarıyla, başıyla

müziğe uygun hareketler yaparak yaşar horanı. Bir anlamda yaşam biçimidir horan Görelede.

Düğünler, törenler çoğu kez kemençeyle başlar, horanla sürer, davul zurnayla demlenir, büyür, büyür, yoğunlaşır, oynanır, iyice yoruluncaya değin. Horanı yöneten çavuş, horancıbaşı, mihmandar, miymar oyunu bitirinceye değin.

Görele horanının en güzel, en kıvrak oynandığı yerlerdendir. Çünkü kemençenin davul zurnanın da en büyük, en güçlü, en unutulmaz adları buralardan yetişmiştir. Tuzcuoğlu, Karaman, Piçoğlu, Durkaya, Velet, Kazım, Hasan, Hacıali, Esat, Kemal, Sırrı, Kâtip, Sami, Mehmet Naci, niceleri Görele'den çıkmış, Göreleliyi oynatmıştır. Çalgıcı ne denli ustaysa oynattıklarının da usta olması gerekir. Oyuncu ne denli ustaysa çalanın o denli usta olması gerekir. Birbirini tamamlar ikisi. Birbirinin ustalığından etkilenerek oynadıklarından, çaldıklarından zevk alırlar.

Görele'nin her köyünde, horan ustalığı varsa da Çürükeynesil (Sağlık Köyü) Zıva yöresi, Haydarlı köyleri ötekilere göre nam salmıştır.

GÖRELE HALK OYUNLARI-4

Bu köylerde, bu yörelerde salt geçmişte değil günümüzde de horan geleneği sürmektedir. Düğünlerde iyi oynayanlara, iyi oynayan gençlere, iyi oynayan köylere saygı duyulur, sevgiyle bakılır. Kemençeci de iyi oynayanların bulunduğu horana çalarken anlar kemençe çaldığını. Yoksa çok sevdiği kemençeyi çalarken kendisine işkence edildiğini sanır. Çünkü kemençeyle horan, kemençeciyle horancı birbirini bütünleyen, biri iyi olmazsa ötekinin de iyi olamayacağı öğelerdir. Öyle ki horan sürerken beceremeyenler, ayak uyduramayanlar oyundan kendiliğinden çıkarak ayıklanır horan. Onlar ayıklandıkça kemençecinin de içten içe sevindiğini sezebilirsiniz. Şu da unutulmamalı: Kemençe, davul zurna çaldığında horanı iyi oynasın oynamasın her Görelelinin coşarak, müziğin etkisine kapılarak oynamaya başladığı da gözlemlenebilir.

Yorucu düğün günlerinde kemençecinin en çok ter akıttığı ama en çok zevk aldığı, dinlendiği dakikalar, saatler iyi horancıların oynadığı horanda çalmaktır. 1940'lı yıllarda Daylı köyünde büyük bir düğün olmuştur. Konak konak üstünedir. Yenilmiş içilmiştir. Atılmış yakılmıştır. Horanlar, ince oyunlar, karşılamalar, türküler, naralar gırla gitmiştir. Davul zumu, kemençe, tabanca, tüfek sesleri salt Daylı'yı değil komşu köyleri de inletmiştir. Büyük bir horandan sonra düğün dağılacaktır. Horanı bitirir Picoğlu, şöyle der: "Uşak, yedik içtik, çaldık, oynadınız. Sağ olun, var olun. Şimdi siz şöyle yanda durun. Ben çalim, Çürükeynesil (Sağlık Köyü) uşakları da bi horan yapsın. Seyredin. Siz de zevk alın ben de kemençe çaldığımı bilim."

Horan bir sanat gösterisidir Görele'de. İyi oynandığında, kemençe de, oyuncular da tüm becerilerini gösterdiklerinde izleyenlerin de zevkten dört köşe oldukları unutulmamalı. Her yaştan her düşünceden, her cinsten insanın aynı hayranlıkla aynı oyunu izlemeleri sanatın bütünleştirici yönü değil de nedir?

Horanda dizi oluşturulurken halayda, barda olduğu gibi omuzdan tutulmaz. El ele tutuşulur. Halka yapılır. Yüz hep halkanın ortasında dönüktür. Halka dışında çizgi biçiminde de oynanır. O zaman da yüzün duruşu değişmez, öne doğrudur. Çünkü alaşağı yaparken oyuncuların tümü olmasa da iyice coşan kimileri çeşni katmak için horana çok sert, seri hareketlerle tam arkaya dönüp, sırtını halkanın

ortasına dönüp, oyunun, yanındaki arkadaşının dengesini bozmadan yeniden olağan duruşuna geçtiği de görülen oyun biçimlerindendir. Bu bir çeşit süslemedir. Virtüözün nota dışına çıkarak başka çalgıcıların çıkaramayacağı seslerle süsleme yapmasına benzer.

Görele horanında bedenin ustalıkla çalgıyla uyum içinde titretilmesi, diz kırma, sağa sola açılma, öne eğilme, ellerin yukarıda tutulup öne indirilmesi, sonra aşağı indirilmesi, tepinerek, yürüyerek, çömelerek yapılan hareketler, çok seri geriye dönüp toplanışlar başlıca figürlerdir. Oyun sırasında tüm beden hareketlidir. Baş, omuzlar, el, kol, bel, diz, ayak, topuk, kaş göz, dudaklar, kısası tepeden tırnağa devingenlik içindedir horancı.

GÖRELE HALK OYUNLARI-5

Konuya eğilen araştırmacıların özenle vurguladıkları bir gerçektir Görele'nin kemençe-horan yöresi olduğu. Halk müziğine ilgi duyanların ayrımına vardıkları Görele kemençe ezgilerini, Görele kemençe biçemini Görele horanları içinde söylemek bir gerçeği saptamaktır. Nasıl bir Görele kemençesi varsa Görele horanı da vardır. Bu horan biçemindeki kıvraklık, ustalık, göz okşayıp tam bir sanat-güzellik yaratıcılığıdır. Bugün ilimizde halkoyunlarıyla ilgilenenlerin kimi halk oyunu çalıştırıcılarının da bildiği, övgüyle andıkları, "Asıl horan bu" dedikleri Görele horanı araştırılmış, kasetlere alınmış, arşivlere girmiş ancak halk oyunu ekip çalışmalarıyla bütünleştirilerek gerek yurt ölçüsünde gerekse uluslararası etkinliklerine tanıtılamamıştır. Bu çok büyük geç kalma, çok büyük eksiklik Görele'nin, Giresun'un konuyla ilgilenenlerin bağışlanamaz yanlışıdır.

Oysa 1930'lu yılların sonlarında belki de ilk kez Türkiye'de gündeme gelen halk oyunları etkinlikleri, uluslararası gösteriler için kurulacak ekibin Görele'de oluşturulduğunu bilir misiniz? Göreleli gençlerden oluşturulan ekibin Romanya'da yapılacak gösterilerde Türkiye'nin ulusal oyuncular olarak tarih yazacakları o büyük gösteri patlayan savaş ortamında gerçekleşmez. Etkinlikler yapılmaz. Hazırlanan gençlerimiz için de Giresun Görele için de şanssızlık olur bu. Gerçekleşseydi belki de halk oyunu ekip çalışmalarının, horan ekip çalışmalarının başlangıç yeri Görele olacaktı. Gerçekleşseydi günümüzde horan denince akla Görele horanı gelecekti. Giden gitmiş.

Savaş nedeniyle Romanya'ya gidemeyen Görele horan ekibi 1940'lı yıllarda Giresun'a gelen Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün karşılama töreninde oynarlar. Bu gün tümü de toprak olan ama her kemençe dinleyişte, her horan izleyişte, her horan oynayışta anımsadığım, belleğimde yaşattığım horan ustalarını bu yazıda da anmalıyım ki şimdi çoktan unutulan adları yaşasın, unutulmasın. Benim de içim rahatlasın, bulutlarım dağılsın.

Bir daha görmenin, yaşamanın, izlemenin olanaksız olduğu bir horan sürmektedir. Giresun'da 1940'lı yıllardır. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve onu karşılamaya gelen büyük bir kalabalık vardır. Bu belki de yörenin ilk halk oyunu ekibidir. Kemençenin gelmiş geçmiş en büyük virtüözü Karaman çalmaktadır.

Olağanüstü uyumla, kıvrak figürlerle süren, izleyenlerin kendinden geçtiği bu horanda şu ustalar tutuşmuştur el ele:

Gıcı İsin (Gülef muhtarı) Hacıali Özdemir (Haydarlı köyü), Velet Özdemir (Haydarlı köyü), Hoçurun Sabri (Sabri Keskin, Haydarlı köyü), Selami Kahveci (Çürükeynesil-Sağlık köyü), Sabri Kahveci (Çürükeynesil-Sağlık köyü), Ömer Kahveci (Çürükeynesil-Sağlık köyü), İbrahim Tonga (Maksutlu köyü), Hallü Mustafa (Mustafa Demiral, Çürükeynesil-Sağlık köyü), Temel'in Ömer (Ömer Yılmaz, Çürükeynesil-Sağlık köyü).

Bu oyuna yürek nasıl dayansın dostlar. Düşlemek bile pır pır ettiriyor yüreği. Ateş gibi oluyor el ayak. Kanatlanası, uçası geliyor insanın. Oyuna giresi geliyor. Ellerinden tutası geliyor.

GÖRELE HALK OYUNLARI-6

Görele, gelişmelere, değişimlere, yeniliğe çok çabuk uyum sağlayan yörelerimizdendir. Giysi örneğinden yola çıkarak bunu somutlaştırabiliriz. Babalarımız, dedelerimiz çarıkla, kilot pantolonla, aba-zıpkayla, işlikle, keten gömlekle oynadılar horanı. Analarımız, ninelerimiz peştemalla, kuşakla oynadılar.

Günümüzde ne peştemal, ne kuşak, ne çarık, ne lastik, ne işlik, ne keten gömlek, ne kilot, ne pantolon kaldı. Pahalı kumaştan giysilerle, modaya uygun eteklerle, son moda ayakkabılarla, ünlü markaların giysileriyle oynanıyor horanlar. İsteyen satın alma gücüne göre kendi ne yakışanı giyiyor. Kotla da, mini etekle de horan oynayanları gözleyebilirsiniz. Çemberle de, yaşamakla da, şarbayla da oynayanları gözlediğiniz gibi. Horanda kemençeciler ezgiye uygun türküler de atarlar. Kemençecilerin de çok iyi birer gözlemci olduğunu unutmayalım, Ta ne zaman ne demişler bakın:

"Altmış altıda çıktı
Mini etekler mini
Çekemezsin ah yârim
Kaynana sitemini…"

Halk oyunu yarışmalarında geçerli olan, yöre giysisi olarak bilinen, güncel varlığı söz konusu olmayan özel dikim giysiler de yok değil. Bunlar, halk oyunu ekiplerince giyiliyor. Özel günlerde, yarışmalarda, bayramlarda, şenliklerde kullanıyor. Bunları da sıralayalım: Uçları düğümlenmiş siyah başlık, beyaz ipekliden siyah düğmeli işlik, sol omuzdan iliklenen iki sırma gümüş düğmeli işlemeli yelek, ağı, körüklü dar paçalı siyah zıpka, deri çizme, hamayıl, pazubent kemer, koltuk bıçağı…

Horan Görele'de özgürce oynanırsa da alaşağı bölümünde tüm oyuncular aynı hareketlerde birleşirler. Çalgıya uyum çok önemlidir. Oynanan tüm horanları gözden geçirince; düz-yavaş oynanan bölümler, alaşağı bölümü, sert-hızlı oynanan bölüm olmak üzere üç bölümden söz etmek yanlış olmaz.

Düz bölüm, yavaş yavaş horanın kurulmaya başlanması, bir bakıma ısınma bölümüdür.

Alaşağı bölümü çok hareketlidir. Bu bölümde yapman hareketlerin tümünde oyuncuların tek kişi gibi oynaması, seri, kıvrak, çevik olması gerekmektedir. Bu bölüme uyum sağlayamayanlar oyundan çıkarlar. Çünkü oyuncu el, kol, ayak harekeleriyle kolundakine uyamazsa oyun aksar. İyi oynayanlar da etkilenirler. İyi oynayanın temposu, coşkusu bozulduğu gibi izleyenin de tadı kaçar. İşi bilen oyuncu, uyumsuzluğunun ayrımına vardığında oyundan çıkar. İzlemeye başlar. İyi oynayanların horanını izlemek de coşmaktır, uçmaktır, sanat gösterisiyle kanatlanarak yaşamın güzelliklerinden karın doyurmaktır, beynin pasını silmektir.

Sert bölüm de alaşağı gibi hareketlidir. Burada önemli olan hızlı, sert hareketlerle oyunu sürdürmektir. Alaşağı da başarısız olan burada da yoktur. Görele'de "Herkes horan oynar ama alaşağıda bozmamak gerek." ya da "Horanda iyi ama alaşağıda bozuyor." sözlerine aldırmayın. Alaşağısı iyi olmayanın sert bölümdeki başarısı da tartışılır. Sert bölümde figür birliği aranmaz. Önemli olan çalgının dilinden anlayarak bedende oynatılmadık yer bırakmamacasına oynamaktır.

GÖRELE HALK OYUNLARI-7

Horan, Doğu Karadeniz'de oynanan bir halk oyunudur. Oynanış biçimlerine göre çeşitli adlarla anılır. Samsun'da, Ordu'da, Giresun'da, Trabzon'da, Rize'de, Artvin'de, bölgemizin değişik kentlerinde yaygın olsun olmasın horan oynanır.

Metin And "Oyun ve Bügü-Türk Kültüründe Oyun Kavramı" (İş Bankası Kültür Yayınlan, 1971) adlı yapıtında Türkiye'nin yedi coğrafya bölgesindeki halk oyunlarını sıralamıştır. Buna göre değişik biçimlerde oynanan horanlara verilen adlardan kimilerini analım:

Arttırma Horanı (Trabzon), Atlama Horanı (Of), Bıçak Oyunu (Rize), Davul Zurna Horanı (Rize), Deli Horan (Artvin), Dik Horan (Ordu, Samsun), Dik Kayda (Şebinkarahisar), Kadın Horanı (Alucra), Dolayı Horan (Trabzon), Düz Horan (Artvin), Eşkıya Horanı (Giresun), Hemşin Horanı (Hendek), Karadeniz Horanı (Samsun), Kız Horanı (Trabzon), Kobak Horanı (Trabzon, Artvin), Kozangel (Trabzon), Ladik Horanı (Samsun), Laz Horanı (Trabzon), Maçka Düz Horanı (Trabzon), Milli Horan (Sürmene, Ordu) Of Horanı (Tokat), Papulat (Rize), Pıçak Oyunu (Trabzon), Rize Horanı (Trabzon, Rize), Sallama (Ordu, Trabzon), Sığsara (Trabzon), Sıksara (Samsun, Rize), Sta Sta (Of), Sürmene Sallaması (Gerede), Tik Horon (Of), Titreme Horonu (Rize), Trabzon Sıksarası (Trabzon), Zurna Horanı (Rize, Artvin), Tuzcuoğlu (Görele), Bıçak Oyunu (Görele), Hasbal (Görele), Sıksara (Görele), Atalık Horanı (Görele)…

Horanda kemençeci çalarken türkü de söyler. Kimi zamanlarda da sesi güzel olan biri türkü söyler, horan halkasında kemençeye eşlik eder. Bunların tümü de atma türkü manidir:

Kemençemin üstüne
Meni sürerim meni
Ya sen güzel olmasan
Ya ben görmesem seni

Horanı depe depe
Horan yeri düz olur
Gadife giyme ile
Gocagarı gız olur

Oy Sis dağı Sis dağı
Yuvarlanır daşları
Altın suyuna dikme
Sevdiğimin saçları

O benim sevdiceğim
Kader gurusun gader
Teskereyi bekleme
Veririm sana bedel

Görele'de kemençeci horonda türkü atarak bahşiş de toplar:

Derin derin göllerin
Dibine dalacağım
Horanın başişini
Ben senden alacağım

Yaylanın düzlerinde
Yaracağım kütüğü
Ey gidi arkadaşım

Göstersene yüzlüğü…

GÖRELE HALK OYUNLARI-8

Karma horanlar: Kadın erkek birlikte oynanır. Çok kıvrak, çok sert oynanmaz. Ayrıca alaşağı bölümü de yoktur.

Atalık horanı: Gelinle güveyin yakınlarının oynadığı horandır. Genelde düğünün sonuna doğru oynanır ya da atalık horanıyla düğün sona erer.

Bıçak oyunu: Karadeniz bölgesi dışındaki bölgelerde de görülen bir oyundur. Bu horanı erkekler oynar. İki kişi oynar. Ellerde bıçak vardır. Vuruşmayı, kavgayı anlatan figürlerle oynanır. Saldırma, korunma, geri çekilme biçimindedir. Bıçak vuruşlarından kurtulmak için sağa sola dönüşler, eğilmeler, bükülmeler, çökmeler, seri, coşkulu devinimler horana merakla izleme ilgisi katar. Şakır şakır bıçak vuruşma sesleriyle alanda dönen, saldıran, geri çekilen horancıların görkemli görünümleriyle izleyenlere doyumsuz dakikalar yaşatan bir oyundur. İki oyuncu dostluğu simgelemek için barışarak kucaklaşırlar, oyun biter, Bıçak oyunu 5/8'lik usulle çalınır.

Hasbal (Horanı): Kemençenin gelmiş geçmiş büyük virtüözü Karaman'ın (Halil Kodalak, 1878-1964) yarattığı ezginin, oyunun adıdır. Çek yakın arkadaşı Hasbal Keskin, Karaman nerde çalarsa çalsın, oyuna kalkarmış. Dur durak bilmeden oynarmış. Karaman, arkadaşı Hasbal'ın sürekli oynayarak kendisini yormasına bir çare olarak insanı daha az yoran bir horan yaratarak armağan eder Görele'ye, bölgeye. Hasbal, koştuktan sonra gezdirilerek teri soğutulan atların tüm hareketlerinden esinlenerek, bu hareketleri figüre dönüştürerek oluşturulan bir horandır. Hasbal horanı 7/8'lük usulle çalınır.

Tuzcuoğlu (Horanı): Karaman'ın ustalarından sayılan Tuzcuoğlu'nun yarattığı oyunun ve ezginin adıdır. Olağanüstü, farklı, özgün, çok sesli ezgisini benim diyen her kemençeci çalamaz. Ezgi yaylaya çıkılırken, sürülerle, çoluk çocuk her yaştan insanlarla, coşkunun, sevincin, dinlenmenin, oynamanın, su içmenin, kuş seslerinin, yaprak hışırtılarının, taşa köpüre çağlayan dere seslerinin, rüzgâr uğultusunun, çan-kelek-kor-zil sesIerinin, koyun kuzu melemelerinin, at kişnemelerinin, doruk, tepe uğultularının, kemençede senfoniye dönüşmesidir.

Tuzcuoğlu horanı yavaş hareketlerle oynanır. 7/8'lik usulle çalınır. Genelde kıyı kesiminde oynanan bir horandır.

Sıksara: Çok hareketi bir horandır. 7/8'lik, 7/16'lık usullerle çalınır. Oyuna "sıksaray" diyenler de vardır. Bu kullanımın doğru olmadığı kanısındayım. Sıksaray, saraylarda oynanan oyun tanımlamasının yakıştırma olması gerekir.

Sık-sar-a, sık sarmak, sık-hızlı hareket yapmak anlamını içermektedir. Sık sara (sara hastalığı, epilepsi) sık sık gelen sara krizindeki titremeleri de çağrıştırıyor olmalıdır.

Karşılama: Daha çok kadınların oyunu olarak bilinir. Çok iyi oynayan erkek oyuncuları da her düğünde görmek olasıdır Karşılama türü oyunlar diğer bölgelerde de vardır. 5/8'lik usulle çalınır. Giresun'da 9/8'lik usulle de çalınır. İkişer ikişer karşılıklı öbek olarak, yer tutularak oynanır. El, kol hareketleri, omuz titremeleri, kıvrak dönüşler, el çırpmalar, çöküşler, yer değiştirmeler oyunun en belirgin figürleridir.

GÖRELE HALK OYUNLARI-9

TARLALAR SALKIM SAÇAK: Giresun'da, Ordu'da da (Lazutlar Salkım Saçak) oynanır. Mısırların erginleşmeye yüz tuttuğu tarlanın rüzgârdaki savruluşunu simgeler. Karşılama türü bir oyundur. Kadim oyunudur. 4/4'lük usulle çalınır. Türküsü de vardır. Türküyü Ömer Akpınar, M. Sırrı Öztürk'ten derlemiştir. Sözler şöyledir: "Tarlalar salkım saçak/ Alçak boylusun alçak/ Seni dediler küçük/ Cen doldurursun kucak/ Hanım oynasın oynasın/ Sür cezveler kaynasın/ Hanımı da seven doymasın/ Saran da murad almasın/ Gün vuruyu vuruyu/ Türkeli (Görele'de köy) başlarına/ Gümüş darak takayım/ O sarı saçlarına/ …Derelerin söğüdü/ Kimden aldın öğüdü/ Evvel böyle değildin/ Şimdi göynün bötüdü/ …Oy benim hacı yârim/ Başımın tacı yârim/ Eller bana acımaz/ Sen bari acı yârim/ …Gidiyom gidemiyom/ Az doldur içemiyom/ Sen benden geçtin ama/ Ben senden geçemiyum…"

İNCE OYUN (GÖRELE ÇİFTETELLİSİ): İstanbul'un en güzel oyunlarından olan çiftetellinin değişerek Görele'ye yansımış biçimidir. İkisi arasında ritim (tartım) farkı yoktur. Melodi (ezgi) farkı vardır. Görele ince oyunun ezgisi çok güzel, çok etkileyici, çok yumuşaktır. Kadın oyunudur.

Türküsü de vardır: Bir elinde bağlama/ Kömür gözlüm ağlama/ Ben buralı değilim/ Bana meyil bağlama/ Avgınım baygınım çiftetellim/ Of ninna ninnanannannan nay/ Ninnanananan nana nay/ Ninnanana nay nay ninnan na nay…/ Çaldığım kemençe/ Sesi gayet ince/ İnsan bir hoş oluyor/ Sevdiğini görünce/ Aygınım baygınım çiftetellim…

KONYALI: Daha çok kadın oyunu olarak bilinir. 4/4'lük usulle çalınır. Karşılama türü oyunlardandır.

AVAREMU: Kültür etkileşiminin kimilerde hiç de akla gelmeyecek biçimde çok uzak iklimleri içine almasına ilginç bir örnektir. Ayrıca sinemanın gücünü, görselliğin gücünü göstermesi açısından da ilginç bir örnektir. Ünlü aktör Raj Kapor'un bir zamanlar dünya sinemalarında kapalı gişe oynayan Türkiye'de sinema olan her yerde gösterilen milyonlarca izleyiciye gözyaşı döktüren "Avare" filminin etkisiyle ortaya çıkan bir oyundur. Görele'de kadın oyunu olarak düğünler de

sevilerek oynanır, izlenirdi. Avare filminin müziğinden düzenleme yapılarak kemençeyle çalınır, söylenirdi.

Oyunlar köy kültürünün yarattığı, köy kültürü içinde gelişen gösteri sanatıdır. Sevinci, coşkuyu, acıyı, yiğitliği, savaşımı, sevgiyi, güzelliği, ayrılığı, üretimi, yaratıcılığı, doğanın çeşitli görünümlerini insan ruhunun derinliklerindeki gizleri yansıtır.

Köy yaşam biçimi, kent yaşam biçimine dönüştükçe halk oyunlarının da değişikliğe uğrayarak yenileşeceği, gelecek kuşaklarca kimilerinin unutulacağı, kimilerinin yeni güzelliklerle, yeni görüntülerle yaşayacağı, kimilerininse yaratıcı ustalar elinde kimlik değiştirerek, yeniden yorumlanarak yeniden yaratılarak, her yaştan insanın duygularına sesleneceği unutulmamalıdır. Her dönem, her yaşam biçimi, her toplumsal yapı kendi kültürünü de sanatını da yaratır. Babalarımızın, dedelerimizin, analarımızın, ninelerimizin oynadığı biçimde oynayanların olmaması, onlar gibi oynamayı bilenlerin yetişmemesi çok da şaşılacak ağıtlar yakılacak bir sonuç değildir. Önemli olan yaşlıların oyunlarını derleyerek, yazarak, filme, kasete, CD'ye alarak kalıcı olmasını sağlamaktır. Sağlam bir belgelik oluşturulduğunda onlardan yararlanan yeni güzellikler yaratan ustalar, sanatçılar çıkacaktır.

GÖRELE HALK OYUNLARI-10

Görele halk oyunlarını derleyebildiğimiz özellikleriyle tanıttıktan sonra gerek Görele'de gerekse bölgede oyun denince ilk anımsanan horanla ilgili değerli araştırmacı-bilim adamı Mahmut Ragıp Gazimihal'in görüşlerini aktarmalıyım:

"Doğu Karadenizlilerimizin sıra oyun çeşitlerini bir etiket halinde topluca ifade eden en eski genel ad. Çeşitleriyle ilgili ilk bilgilere kısaca ve derli toplu dikkat etmemiz doğru olacaktır. Horan çeşitleri uygulamada pek bölgelik kalmış gibi değildir. Oynanış özellikleriyle, türküleriyle, seyir güzelliğiyle dört bir bucağımızda tanınır, sevilir, aranır da. Çünkü şirin ve samimidirler. Doğu illerimizin oyunlarında bile etki bırakmışlardır (Bayburt oyunları).

Ürpertili figürleri baş döndürücü tetkiktik ve cezbeleri, hem de insanoğlundan istediği harikulade hayatiyet bakımındım bir cezbe oyunu sayılsa yeridir. Oyunların kimi dalga kuduruşlarıyla, kasırgalarla ve her türlü haşin (vahşi) tabiat kudretleriyle mücadelesini görür gibi olarak, kimi irkilip titreşerek, seyre dalarız. Denizciler horan oynayan uşakların bu oyun için doğuştan bir kabiliyetle dünyaya geldikleri inancındadırlar.

Bir gözlemci şunları ilave ediyor: Elinden binlerce bahriye askeri geçmiş bir bahriye yarbayı arkadaşım bana şunları demiştir: Harp gemisi içinde bir bölümden öbürüne geçerken sık sık ayağı demirlere takılıp orası burası örselenen, bir kelimeyle doğru dürüst yürümesini beceremeyen en cansız görünüşlü uşak horanı duyunca gözden kaybolur. Yerine bu oyunla cezbeye tutulan başka bir varlık geçer. Yedili bir ritmin şaşkınlık verici bir suretle bazan dörtlü kanısını verecek kadar aksatıldığı horanı orjinal temposunda çalacak virtüöz bir orkestrayı dinlemek isterdim. Bu benzersiz oyun sahillerden dağlara doğru yükseldikçe Kafkas oyunlarına doğru bir dönüşüme geçmekle birlikte esas karakteri daima sabit kalır. Artvin'in Deli horanı buna örnektir.

Doğu Karadeniz sıra oyunlarımızın üç farklı bölgesi bulunur. Dikkate değer ki genel adın da çoğunlukla Horan, daha az Horon, pek az Horun olarak üç oyun söyleniş bölgesi vardır.

Rize'de kadınlı erkekli karma oynanan yerler vardır. Horan adıyla oynarlar.

Horan adlı farklıca ve davul zuma ile bir sıra oyununu bazen çok içerlerde de buluyoruz. Mesela Tunceli'nin Ovacık ilçesi merkez köylerinde genç kız ve delikanlılar birlikte horana kalkarlar. 6-8 kişi dizide yer alırlar.

Doğu Karadeniz'in batı uçlarını düşündüğümüz zaman akla Sivas bölgesine mücavir kıyılar gelir. Daha içerileri düşünelim. Şarkışla köylerin de horan yapıldığı gibi bazı ilçe merkezlerinde de vardır. Herhangi bir düğünde en az dört kadın, yer elverişliyse daha da fazlası oyuna girerler. Baş çekenin elinde tef bulunur. Türküyle oyuna başlanır. Kıtanın bir beytini tefi çalanla yanındaki söyler. Aynı beyiti üçüncü ve dördüncü oyuncu tekrarlar. Oyun bu şekilde devam eder. Üç figürü vardır.

Giresun'un köylerinde horan ekseriyetle vardır. Buralarda yer yer kadınlar ayrı erkekler ayrı yer yer de karma oynanmaktadır.

Şu mani Şebinkarahisar'dandır:

Hor bakma horanıma
Sor hayra yoranıma
Kemençeci kızanda
Kor gider yar hanıma…"

(Türk Halk Oyunları Kataloğu, TC Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997)

GÖRELE HORAN EKİBİ

Bölgemizin yaygın, bilinen, önemli halk oyunu/horanla ilgili ekip çalışmalarının 1900 başlarında oluştuğunu o yıllardan kalma az sayıda fotoğraftan biliyoruz.

Kemençenin yöremizdeki ilk iki adı Tuzcuoğlu ile Karaman'ın bu çalışmalarda payı olsa gerek.

Tuzcuoğlu'nun yaşamıyla ilgili bilgilerimiz söylentilere dayanıyor. Kemençenin yöremizdeki ilk adı üstüne bir yazı çalışması sırasında İstanbul'da yaşayan Aydın Tuzcu, telefon görüşmemizde o yıl 85 yaşında olan Elmas Tuzcu'nun, dedesi Tuzcuoğlu'nun adının Osman olduğunu, mezarının Çavuşlu Beyli'de olması gerektiğini, mezar yerinin bilinmediğini anlatmış, Elmas Tuzcu'nun torunu olduğunu da eklemişti. 1900'e dek belge açısından karanlık bizim için.

Karaman'ın yaşamı bilindiği için 1900'den sonrası daha aydınlık. Horan ekibi açısından da Karaman'ın yaşamına uygun notlar düşmemiz zorunlu.

Görele kemençesinin büyüğü, virtüözü Karaman Görele'de çok önemli kemençe, türkü, düğün, imeci, horan geleneği oluşturan Çürükeynesil köyü yaşam biçiminin yönlendirici sanatçısıdır.

Neredeyse çalgıcısı olmayan bir evin bile olmadığı Çürükeynesillilerin muhabbet, konak, düğün, imeci, bayram gelenekleri, köy düğünlerine muhtar önderliğinde topluca gidişleri horan birlikteliklerini ekibe dönüştürecektir. 1930'lu, 1940'lı yıllarda oluşur Çürükeynesillilerin horan ekipleri. Görele dışında da Giresun'da, başka illerde, ilçelerde hayranlıkla izlenirler. O yılları yaşayanlardan, ekibin, İkinci Dünya Savaşı çıkmasaydı yurt dışına giderek Türkiye'yi temsil edeceklerini de derledim. Bu ekipte oynayanların adlarını 1990'lı yıllardaki bir yazıda yayımlamıştım.

Çürükeynesililer, Karaman ile horana, Görele horanına can veren arkadaşları Hayrettin Erkmen milletvekili seçilince Ankara'ya çağrılırlar Görele Horan Ekibi olarak. Sağlık Köyü Muhtarı Emekli Öğretmen Ahmet Torun ekibin fotoğrafını bularak yayımladı. Görele Horan Ekibi'ni söylence olmaktan kurtardı, belgeledi.

1950-1960 arası Tonya Horan ekibi yıldızlaşır. Öğretmen M. Arif Altunbaş'ın, Necati Cinel gibi önemli adlar oluşturdukları ekiple yurtdışında birincilikler alır. Daha sonraki yıllarda Akçaabat tümden emek verir horanda ekipleşmeye. Bunun sonucunda büyük başarılar gelir.

Görele başarılarını başlangıç ateşinden öteye taşıyamaz sonraki yıllarda.

1980'den günümüze Görele'de halk oyunu horan, karşılama çeşitleriyle okulların, Halk Eğitim Müdürlüğü'nün çabalarıyla ayakta kalır.

Hüseyin Özdemir çok önemli işler yapar horan ekibi çalışmalarıyla. Önemli kemençe, davul, zurna sanatçılığı yanında halk oyunlarına da çok emeği geçer Özdemir'in.

Salih Gör, Ahmet Torun, Hacı Gör örnek eğitimcilikleri yanında çalıştırdıkları horan ekipleriyle de unutulmamalıdır.

Bölgemiz horan bölgesi. Karşılama, inceoyun, kolbastı ardından gelmekte horanın. Kemençeyi, horanı, türküyü, maniyi, halk kültürünü önemsediğimizden iç içe olduk bunlarla çocukluğumuzdan beri.

Görele Lisesi'nde Türk Dili ve Edebiyat öğretmeni olarak görev yaptığım yıllarda Halk oyunu ekibi kurduk. Halk Eğitim Müdürü Mehmet Menteşe'den destek gördük. Ekibin sorumlusuydum. Karşılıksız gece yarılarına dek çalıştığımız oldu pırıl pırıl gençlerle. İl birincilikleri aldık. Ordu'da, Trabzon'da, Ankara'da, Kastamonu'da yarıştık.

Halkbilim çalışmalarıma katkı olur düşüncesiyle Milli Eğitim Bakanlığı kursu sonucu Halk Oyunu Yarışmaları Seçici Kurul Üyesi oldum. Yirmi yıla yakın Giresun başta olmak üzere Artvin'de, Rize'de, Trabzon'da, Ordu'da, Samsun'da, Bayburt'ta yarışmalarda görevlendirildim. Gittiğim yörelerin halk oyunlarını özellikle horanlarını inceledim, notlar aldım, bunları dosyaladım. Kemençe, horan, türkülerimiz, üstüne belgelik oluşturdum. Özellikle Görele kemençecileriyle ilgili plak, bant, CD, ses kayıtları bu konuda yayımladığım araştırma yazılarının kaynaklarını oluşturuyor.

Şimdi kemençe, horan adına bir atılım olacak Görele'de.

Giresun Valisi Dursun Ali Şahin'in, Görele Kaymakamı Aykut Pekmez'in, Görele Halk Eğitim Müdürü Selim Kul'un destekleri Görele kemençesini, Görele horanının yayın, ekip, kemençe üretimi, genç yetenekleri geliştirme çalışmalarıyla daha da büyütecek, yaygınlaştıracak, tanıtacak.

Görele Horan Ekibi oluşuyor. Ekibi KTÜ'den emekli Öğretim Üyesi Hüseyin Tahmaz çalıştıracak, yetiştirecek. İlgi yoğun. Önümüzdeki günlerde yıllardır yapılamayan bir çalışma gerçekleştirecek Görele Kemençe ve Güzel Sanatları Yaşatma Derneği Görele horanıyla, Görele oyunlarından alınan figürlerle oluşturulacak. Görele horanıyla horan ekibimiz Görele kültürünün çok önemli bir ayağını atalarının izinden hak ettiği yere getirecek.

Yıllardır konuştuğumuz, yakındığımız, eleştirdiğimiz, yazı yazdığımız önemli bir konuda çok güzel bir iş kotarılacak.

Derneğimize Giresun Valisi Dursun Ali Şahin'in desteği basın-yayın ilgisini de sağladı. TRT Trabzon Radyosu iki saatlik bir canlı yayınla konuyu ulaştırdı dinleyicilere. Görele kültürü, sanatı, kemençesi, horanı, doğası anlatıldı yayında. Belediye Başkanı Ertuğrul Melikoğlu, Dernek Başkanı Yunus Gülşen, bölgenin önemli kemençe sanatçısı Kâtip Şadi, usta öğretici, kemençe sanatçısı Haşim Torun, halkbilimci Hayrettin Günay konuyla, çalışmalarla ilgili bilgi verdiler.

Haşim Torun bir canlı yayında ilk kez kemençe virtüözü Karaman'ın "Şırıp Şırıp"ını çaldı, söyledi. Bence iki saatin en önemli dakikalarıydı.

Giresun Valisi Dursun Ali Şahin'e destekleri için çok teşekkür ediyorum. Onun desteği yıllardır kemençeyi, horanı önemsemeyen, yazı konusu yapmayanları bile yumuşattı, onları yazı yazmaya yöneltti.

GÖRELE İMECELERİ

Birçok kişinin toplanarak elbirliğiyle bir kişinin işini görmesi ve bu tür çalışmayla işlerin sıra ile bitirilmesi etkinliğidir imece. Kırsal kesimin, köy yaşamının oluşturduğu koşulların doğal sonucudur. Birlikte iş görmenin, yardımlaşmanın, kaynaşmanın, zorluğu birlikte aşmanın; dahası zorlukları sevinçle, şakalaşmayla, gülüp söylemeyle, türküyle, şarkıyla aşmanın güzel örneğidir imece. Görele'de "imece" sözcüğü yerine İMECE sözcüğü kullanılıyor. Her yörenin kendine özgü konuşma özelliği olduğundan bu kullanılış biçimini yadırgamıyoruz.

İmece Görele'de günlük yaşamın bir parçası. Köy yaşamında imecesiz günleri günden saymasak yeridir. Hemen hemen her çeşit iş etkinliğinde gösterir kendini imece. Yöremizde günlük imecelerden başka, görkemli imeceler vardır. Günlük imecelerde imeceye katılanlar sayıca azdır. Genelde çok yakın komşular ya da yakın akrabalar, kimi zaman da çok candan arkadaşlar arasında yapılır. Geniş çaplı olanlarsa çok sayıda insanın katılımıyla, yoğun coşkularla, nerdeyse bayram havasında yapılır.

Günlük imecelerde genelde bir iki, üç beş kişi bulunur:

Fındık bahçesi atlamasında (temizlemesi, bahçelemesi) bir iki erkeğin girebiyle bahçeyi düzenlemesi söz konusudur. Fındık dallarının oluşturduğu ocakların dipleri yaban otlarından, sürgünlerden, kuru dallardan, gereksiz dallardan temizlenir. Konuşulur, şakalaşılır; türküler çağrılır çalışılırken. İzi bile duyulmaz yorgunluğun. Susanınca bahçelerdeki kaynaklardan buz gibi sular içilir. Evden bir bakraç ayran gelmiştir, ayran içilir. Öğle yemeğini evin hanımı, gelini ya da kızı getirir. Yemek yenir. Dinlenilir. Sonra sürer akşama kadar çalışma.

Odun etme imecesinde bir iki erkek bulunur genelde. Fındık bahçelerindeki gereksiz ağaçlar kesilerek tomruk yapılır. Daha sonra da baltalarla yarılarak "yarmaca" denen parçalara ayrılırlar. Yarmaçalar, düz bir yere dört tanesi üst üste gelecek biçimde yerleştirilerek bir yığın yapılır, kurumaya bırakılır. Kuruduktan sonra odun taşıma imecesi yapılacaktır. Odun taşıma imecesine bayanlar katılır. Odunlar iple, sırtta "bir yük" olarak taşınır. Yarmaça biçimindeki odun dışında bir de ağacın dallarının oluşturduğu odunlar vardır. Çalı denir bunlara. Bunlar taşınıyorsa

çalı taşıma imecesi adını alır. Ağaçtan budanan dalların, kesilen fındık dallarının yapraklarına, dal uçlarını keserek ayıklamaya cıbartma, çalı cıbartma denir. Cıbartma işi de girebiyle, kerentiyle yapılır. Cıbartma imecesinde erkek de bayan da olabilir.

Elma toplama, taşıma işleminde de imece yapılır. Erkekler toplar elmayı, bayanlar taşır. Toplama sepete yapılır. İp bağlanmıştır sepete. Dolunca sepet yere sarkıtılır. Bir kişi tutar sepeti. Tek tek, elmaları yıpratmadan şeleklere yerleştirilir. Yere düşen elmalara da "döke" denir. Dökeler de taşınır evlere. Bir bölümü hayvanlara yedirilir. Bir kısmı ise akşamları soyularak dilinir. Dilinenler de kurutulur. Elma kuruları kışlık yiyeceklerdendir.

Darı (mısır) biçme de imeceyle olur. Oraklarla biçilir mısır. Koçanları kırılır. Şeleklere, harranlara konur. Mısır sapları da bağ yapılır. Daha sonra bağlar (yere bir büyük kazık dikilerek, bu kazığa saplarla) otluk yapılır. Toplanan darılar gece imeceyle soyulur Genelde dışarıda yapılır imece. Lüks lambası yakılır. Yığılan mısırların çevresinde yan yana oturur imecedekiler. Yığınların üstünde soyulan mısırları atmak için sepetler konur. Konuşularak, gülüşülerek, şakalaşılarak iş sürer gider. Kimse yorgunluğun farkına bile varmaz. Bu arada gençler aralarında şakalaşırlar. Kimileri soydukları mısırı üstten alttan bağlayarak birbirlerinin önüne atar. Bu mısırları soymak için alanlar aldandığını anlayınca karşılıklı gülüşülür. Bu tür şakalaşmalarda dargınların barışması için olanak hazırlandığı gibi sevgi ortamlarının, yakınlaşmaların doğması da olağandır. Darı soyma imecesinde "çul oyunu" da oynanır. Kimi mısır koçanlarında renkli taneler vardır. Oyuna tutuşanlar renkli taneyi bulmak için yarışırlar. Her renkli taneli mısır bir çul (sayı)dır. Kimileri ocaktan aldığı kömürle taneleri boyayarak hile bile yapar. Kimileri de daha önce çul olmuş bir mısırın gizlice yeniden devreye sokulduğu olur. Bunların tümü de eğlenceye çeşni vermek içindir. Kimse kimseye kırılmaz.

Mısırlar ekildikten sonra büyümeye başladığında, mısır boyları on beş yirmi cm olunca sık sökme işleri yapılır. Sık sökme imecesine genelde bayanlar gider. Ot kazma imecesi de sık sökme gibi daha çok bayanların çalıştığı ortamdır. Ayrıca ekim işinden önce tarla eşme, tarla belleme imeceleri de yapılır. Bu imecelerde erkekler de bayanlar da bulunur.

Bayanlar arasında açkı açma (makarna, yuka) imeceleri de yapılır, genelde bayanın biri açar açkıyı, öteki de pişirme işini yapar. Eğer açılan makarnaysa daha sonra ikisi birden ayrı ayrı sofralarda çörekleri dürerek bıçakla keserek makarna yaparlar.

Büyük imeceler daha şenlikli olur:

Fındık toplama imeceleri bunlardan biridir. Bahçeye erken saatlerde gidilir. Zor işlerden olmasına karşın fındık toplama bahçelerde türküler, şarkılar, naralar, bahçeden bahçeye, karşı köyden karşı köye seslenmeler, şakalaşmalar takılmalar gırla gider. Radyolar çalar, pikaplar çalar, teypler çalar... Bir yandan da arı gibi çalışılır. Radyodan bir uzun hava çıkarsa "teeeyler", "oooyyyyy oyy aannnnam oy"lar, "ahaaaahahaay"lar, "ihuuuhhuuuuhuuu"lar çekilir. Bu arada silahlar da atılır. Biri atarsa hemen bir başka yerden karşılık verilir. Bu sürüp gider. Evler tümden boşaldığı için bahçeler insan kalabalığı içinde şenlenir.

Fındık soyma imecesi de kalabalık olur. Harmana yığılmış kurumuş fındık talaşlarının çevresine dizilir, oturur imecedekiler. Çarşaflarla, çadır bezleriyle gölge yapılır. Herkesin önünde sepet vardır. İmecedekiler bir yandan konuşarak, söyleşerek yarışırcasına fındık soyarak önündeki sepetleri doldurmaya bakarlar. Çok soyanlar, eline çabuk olanlar her yerde söylenerek övülür. Öğlede yemek yenir. İmece sahibi bir gün önceden çeşitli yemek hazırlığına başlamıştır. Herkes iyice doyar. Öğle yemeğinden sonra yeniden girişilir işe.

En renkli imecelerdendir ekin kazma imecesi.

Büyük tarlalarda, otuz, kırk, elli kişi katılır imeceye. Baylı, bayanlı kazılır tarla. Herkesin elinde meğel (ekin kazması), belinde tene torbası (içine ekilecek mısır konulan torba) bulunur. Dizilir herkes ip gibi. Ekin imecesi çalgıyla olur genelde. Ya kemençe ya da düdük (bir çeşit kaval) çalınacaktır. Kendine özgü de müziği vardır. Çalgının ritmine uyularak horon oynarcasına ekin kazılır. Müzikle, sözle, iş birleşir sanata dönüşün Görele ekin kazma imecelerinde:

İmeciye gidenler

Hep gazmalı gazmalı

Şu benim sevdiceğim
Başı beyaz yazmalı
Galdır gazmayı galdır
Galdır boyundan aşır
Bana sebep olanı
Mevlam yolundan şaşır

Gazmayı gaza gaza
Önleri vurdum saza
Yenge gurban olayım
Yanında gazan gıza
Oy imeci imeci
İki goyun bir geçi
İmecinin içinde
Ben olsam kemençeci

İmeciye baksana
Geri vuruyor geri
Evlerinin önünde
Vardır konuşma yeri

Haşim Günay (Sağlık Köyü-80)'dan dinleyelim: "Ne güzel imeciler olurdu biz gençken. Kemençeyle kazardık kemençe yoksa düdük çalanlar vardı. Rahmetli Kozmu Yunis (Yusuf AKGÜN) çok güzel düdük çalardı. Çakır Amed'in Mehmed (Mehmet Yayla, 80)'in üstüne düdük çalan yoktu. Acayip çalardı. Bir çoşturdu ki imeciyi. Tozdan dumandan göz gözü görmezdi. İmeceyi yöneten bir de meymar (mehmendardan bozma olsa gerek) olurdu. Sırayı bozanları, ritme ayak uyduramayanları, kenarlarda köşede kalanları uyarırdı. Ekin kazmada birliği sağlardı. Ayrıca 'sağa get, sola get' komutlarıyla imeciyi yönlendirirdi. Ara sıra kendini iyice kaptıranlar, kazarken zevkten dizlerinin üstüne çökerek çeşitli figürlerle güzel bir

gösteri yaparlardı. Kimileri de yerden bir yana dönüşle meğelle aldığı toprağı başının üstüne getirir, üstünü başım toz toprak ederdi… Bu bizim için büyük bir zevkti… Tarla kazıldıktan sonra, geriye doğru çalkalama işlemi de yine birlikte yapılırdı. Çalkalama, tarlanın iyice düzlenmesi, temizlenmesiydi."

Zaman geçtikçe toplumun yaşayış biçimi de değişiyor, gelişiyor. Kimi görüntüler yitiyor, kimi görüntüler biçim değiştiriyor, kimi görüntülerin yerini de başka görüntüler alıyor. İmece olayına da bugün bu gözle bakabiliriz. Bir bölümü nerdeyse yapılmıyor artık. Bir bölümü de zaman zaman yapılıyor. Ama çok sayıda insanın katıldığı bir ekin imecesini yaşamak hiç de olasıl değil artık Görele'de...

GÖRELE İMECİ HAVALARI

İnsanoğlunun ilk büyük yaratıları, dil (iletişim), ekin (üretim), oyun (dans, çalgı)'dır.

Görele'de yüzyıllardır var olan, günümüzde az da olsa Sis'e, Böğürtlen'e yakın (1) köylerde yaşayan imeci (2) geleneği (3) üretim-iş-müzik üçgeninin köklerini Sümer'den, Hitit'ten alan binlerce yıllık izlerini taşır.

Emekle, işle sanatın (müziğin) bütünleşmesini yansıtan Görele ekin imecileri sanatın kaynağını açıklayan kimi görüşlerin de belgesi niteliğindedir (4).

Kemençe, düdük eşliğinde genellikle sabahları büyük mısır (darı) tarlalarında oluşturulan imeci havalan Görele kimliğinin özelliklerindendir. Yıllar önce bir denemede okumuştum. Yanılmıyorsam Hindistan'da yabancılar karşılaşınca birbirlerine kim olduklarını sormak yerine, "Sizin türkünüz nasıl, nasıl türkü söylersiniz siz?" derlermiş. Müziğin gücünü, işlevini, insan kişiliğindeki önemini anlatan bu tümceler Görele insanının tinsel durumu, kişisel özellikleri açısından anılmaya değer.

Shakespeare'in bir oyununda, sanırım Venedik Taciri'nde, "Tükür şu düdüğün ağzına ve üfle... Seni cennetlere götürsün..." sözü bizim için söylenmiş sanki. Kemençe, düdük yöresi Görele; bu çalgılarla oluşturduğu havaları ne güzel havalandırmış. Çok dingin iş, emek üretiminde ezginin, türkünün işlevi tinsel doygunlukla bedensel devinimleri sanata dönüştürerek yorgunluğu unutturuveriyor.

Bu güzel havaların oluştuğu ekin imecileri bir sürecin başlangıcı: Ekmeden-ekmeğe giden bir sürecin. Bu süreçte yüzden çok sözcük (dil) oluşturulmuş.

Halkbilim çalışmalarına yöneldiğim 1970'li yıllarda Görele'deki imeci havalarını banda aldım notalatmak için (5). İmeci türkülerinin sözlerini de toplamaya çalıştım.

1969'da Nurettin Ercan ile Kemal Ercan'ın yayımladıkları "Dün ve Bugünkü Durumuyla Giresun"da (Yeşilırmak Matbaası, Amasya) "Görele'ye Ait İmece Türküsü":

"Kaldır kazmayı kaldır
Kaldır başından aşır
Meraklı olan kızlar
Cebinde silah taşır

Ah imeci imeci
İki koyun bir geçi
İmecinin içinde
Ben olsam kemençeci

Kazmayı kaza kaza
Çıktın önlerin yaza
Yenge ben dolanayım
Yanında kara kıza

İmeceye baksana
Geri vuruyur geri
Evlerinin önünde
Vardır konuşma yeri"

Yanılmıyorsam bu örnekler Görele imeci türkülerinin ilk yayınlananları.

Bundan on beş yıl önce Görele Lisesi dergisinde "Görele İmecileri" başlıklı bir yazı yayımlayarak konuyu geniş olarak ilk kez sunmuştum ilgilenenlere. O yazıda yer alan imeci türkülerine şu örneği vermiştik:

"İmeciye gidenler
Hep gazmalı gazmalı
Şu benim sevdiceğim
Başı beyaz yazmalı

Gazmayı gaza gaza
Önleri vurdum saza
Yenge gurban olayım
Yanında gazan gıza

İmeciye baksana
Geri vuruyor geri
Evlerinin önünde
Vardır konuşma yeri

Galdır gazmayı galdır
Galdır boyundan aşır
Bana sebep olanı
Mevla'm yolundan şaşır

Oy imeci imeci
İki goyun bir geçi
İmecinin içinde
Ben olsam kemençeci"

İmeci havaları en az üç değişik ezgiden oluşmakta. Birinci ezgi çok devingen bir kazış biçimine göre, ikinci ezgi daha yavaş kazış biçimine üçüncü de geri vurma, çalkalama göre oluşturulmuş.

Görele imeci ezgilerinden çıkılarak çok sayıda türkü oluşturuluyor otuz kırk yıldır. Son yıllarda yöre ezgilerimizi yeni türkü adıyla kendilerine mal ederek pazarlayanlar için Görele imeci havaları talan alanı…

Ömer Akpınar'ın kaynaklık ettiği. Yücel Paşmakçı'nın derleyip notaladığı Görele türküsü "Al Tavandan Belleri" de imeci havasıdır (6).

Kimi bölgelerimizde de güzel örnekleri olan iş türkülerinin (7) Görele'deki yansıması imeci havalarıdır. Bunlarla ilgili derlediğimiz sözlerin tümünü verelim (8):

"İmeciye gidenler
Hep gazmalı gazmalı
Şu benim sevdiceğim
Başı beyaz yazmalı

Gazmayı gaza gaza
Önleri vurdum saza
Yenge gurban olayım
Yanında gazan gıza

İmeciye baksana
Geri vuruyu geri
Evlerinin önünde
Vardır gonuşma yeri

Habu dereler gibi
Bi boşalsam bi dolsam
Tene torbacuğuna
Bi mavi boncug olsam

Gazalim ekinleri
Önler edelim önler
Heç ağlımdan çıkmıyu
Güzelim eski günler

Ekinleri gazanlar
Odları da gazacak
Çakır gözlümü benden
Ölüm ayırır ancak

Peşdemalın içinden
Tene mi atıyusun
O ne çalımlı bakış
Ağlımı gatıyusun

İmecimiz var bizim
Guşluğa gelü müsün
Söyle bana sarı gız
Öl desem ölü musun

Galdur gazmayı galdur
Galdur boyundan aşur
Bana sebeb olanı
Mevla'm yolundan şaşur

Oy imeci imeci
İki goyun bi geçi
İmecinin içinde
Ben olsam kemençeci

İmecinin önünde
Düdük çalarım düdük
Giddi gelmez yollara

Daha dün yemek yedük

Kemençeci çalıyu
Gidelim sıra mele
Köyün bi güzeliydi
Nası gidicek ele

Vurduk ekini başa
Şimdi çalkalayalım
Köyü beğenmedin ki
Sana nasıl yanalım

Dağatın suyumuzu
Tallanın başlarında
Aklım galdı gülümün
Gınalı saçlarında

Belledim tallaları
Tokalağa ezmelü
Seğen ile sarıgız
Yaylaları gezmelü"

Kaynaklar:

1. Geçen yıl, TRT'nin "Haber Anadolu" yapımcısı Giresun'u konu almıştı. Giresun halk oyunlarının unutulmaz emekçisi, Giresun Belediye Başkan Yardımcısı Ömer Cinel'in yönlendirmesiyle Çanakçı Deregözü köyünde doğal bir ekin imecisi çekimi yaptırdık. TRT'de bir iki kez yayımlandı.

2. İmeci sözcüğü için Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü'ne (İ. Zeki Eyüboğlu) bakılmalı.

3. Görele'de imeci geleneğini ilk kez on beş yıl önce Görele Lisesi dergisinde yayımladık. Son yıllarda bu tür konuları yazmanın çok heveslisi türedi. Makale, araştırma yazısı heveslilerinin makale yazma kurallarından biri, olan kaynak göstermeyi en az yazı aktöresi açısından öğrenmesi gerekir. Makale, araştırma yazma konusu SBS'de, LYS'de öğrencilere soru olarak da soruluyor.

4. Sanatın kaynağı konusunda okunacak yapıtlar: Platon (Devlet), E. Fischer (Sanatın Gerekliliği), E. H. Gobrich (Sanatın Öyküsü), Belinski'nin, Plehanov'un, Çernişevski'nin konuyla ilgili yazıları…

5. Düdükle, kemençeyle çalınmış havalar…

6. Salih Turhan-Erdoğan Altınkaynak (Giresun Türküleri ve Oyun Havaları)

7. Cahit Öztelli (Halk Türküleri), Pertev Naili Boratav (Türk Halk Edebiyatı)

8. Tümünü babam (1915-2001) Haşim Günay'dan derledim.

GÖRELE İNANIŞLARI

"İnanç" sözcüğünü Türkçe Sözlük, şu biçimde tanımlıyor: "Bir düşünceye, bir kanıya bağlı bulunma ya da bağlı bulunulan düşünce, itikat." Bu tanımdan yola çıkılınca inanılanın inanan kişiye göre doğruluğu çıkıyor ortaya. Göreceli bir doğruluk olduğunu da belirtmek gerek. İnsanın var olduğu her yerde, çeşitli etkilerle, nedenlerle ortaya çıkar inançlar. İnsandan insana, köyden köye, yöreden yöreye, bölgeden bölgeye, ülkeden ülkeye değişir; çeşitlenir. İnanç kavramı çok kapsamlıdır. Prof. Pertev Naili Boratav'ın da belirttiği gibi "halk inanışları" kavramı, Fransızca "superstition" ve Almanca "aberglaube" sözcüklerinden dilimize "batıl itikat, batıl inanış, yanlış inanış, boş inanç, hurafe" biçiminde aktarılıyor. Kavram dilimizde bu sözlerle ortaya konuyor. Bu tür inançlar ilkel dönemlerden bu yana varlığını sürdüren, giderek etkinliğini, inanırlığını yitiren değerler olarak günümüze dek gelmişlerdir. Azalarak varlığını sürdüreceği de kesindir. Bilimselliğin tam anlamıyla toplumlara egemen olacağı gelecekte bu inanışların çoğu geçmişte kalan yaşayışın çeşitleri olarak yapıtlardan izlenecektir. Bu tür inanışlar toplumların bebeklik, çocukluk döneminin izleridir, yansımasıdır. Çoğunca da olanaksızlıkların, umutsuzlukların, doğaya karşı doğadan yararlanarak direnişlerin, yaşamak için bir şeyler yapma zorunluluğunun; güzel aldanmaların, kendini korumanın, kendini denetlemenin ürünleridir.

Her yörede olduğu gibi yöremizde de çok çeşitli inanışlar vardır. Derleyebildiklerimizi sıralayalım:

* Gece tırnak kesenin ömrünü kestiğine, ömrünü kısalttığına inanılır.

* Gece aynaya bakmak iyi sayılmaz.

* İki kişinin ortasından geçilmez. Geçen karıysa kocasına, erkekse karısına söz geçiremez.

* Lohusalık döneminde anaya su verilmez.

* Bebeklerin tırnağı uzun süre kesilmez.

* Köpeğin uluması iyi sayılmaz. Birinin öleceğine inanılır.

* Baykuş ötüşü uğursuzluk sayılır.

* Baykuş, “diviiit, diviiiit” biçiminde öterse hamile¬nin erkek çocuk doğuracağına, “bulguuuruuguurruuut, bulguurruugurruuut” biçiminde öterse kız çocuk doğuracağına inanılır.

* Yeni gelinin kucağına oğlan çocuğu verilirse erkek çocuk doğuracağına inanılır.

* Gelinci gelirken evin yolu değiştirilir. Uğurlu sayılır.

* Gelin içeriye girerken evin eşiğine bir tas su bırakılır, bereket, bolluk sayılır.

* Gökkuşağının altından geçen kızın erkek olacağına inanılır.

* Yanıklara, yaralara tütün basılır.

* Cuhar hastası olanlara solucan suyu içirilir.

* Derelerdeki göllere taş atılırsa yağmur yağacağına inanılır.

* Evin arkalarına, saçak altlarına küçük su dökülürse cin çarpacağına inanılır.

* Bebeklerin tükürmesi yağmur yağacağına işarettir.

* Helânın önündeki çukurun birdenbire kokması yağmur yağacağına işarettir.

* Yemeği tuzlu yapan kadının kocasını çok sevdiğine inanılır.

* Ay yeni iken toplanan elmaların çürüyeceğine inanılır.

* Çocukların başlarına sepet, tencere gibi gereçlerin geçirilmesi sakıncalıdır: Çocuk kısa boylu olur.

* Kışkabağının sapı ateşte yakılırsa çok kar yağacağına inanılır.

* Dökülen saçın yeniden çıkması için başa barut sürülür.

* Ellerdeki siğillerin içi oyularak barut konduktan sonra yakılır.

* Kuluçkaya yatırılan tavukların altına tek yumurta konur. Çift konursa civcivin çıkmayacağına inanılır.

* İpe oturanın çok kızı olacağına inanılır.

* Kızların çıktığı şeftalinin kuruyacağına inanılır.

* Torunun torununu görenlerin cennete gideceklerine inanılır.

* Salı günü, arefe günü iş yapmak iyi sayılmaz.

* Cenazeden gelirken eve girmeden önce yüz çeşmede iyice yıkanır. Yıkamadan eve gitmek uğursuzluk sayılır.

* Cenazeden gelirken hasta bakmaya gitmek iyi karşılanmaz.

* Yeni doğan çocuk tuzlu suda yıkanılır. Yıkanmazsa onun hep kokacağına inanılır.

* Erkek çocuklar yaşları tek iken sünnet edilir. Aksi durumda çocukları olmayacağına inanılır.

* Çene kemiği çift olanların çift evleneceğine inanılır.

* Ocaktaki odun birdenbire ses çıkararak yanarsa evdekilerin aleyhine konuşuyor inancı vardır.

* Hıçkırıldığında biri tarafında anılıyor denir. Anacak olma olasılığı olanlar bir bir sayılır. Anan kişinin adı geçince hıçkırığın kesileceğine inanılır.

* Bazı yaralar için, bazı kaşıntılar için sülük kullanılır.

* Mezarı parmakla göstermek iyi sayılmaz.

* Ağaçtan aşağı küçük su dökülürse o ağacın kuruyacağına inanılır.

* Hamile kadının yılan öldürmesine izin verilmez. Doğacak çocuğun dilini çıkaracağına inanılır.

* Hamile kadın çok severek kiraz, taflan gibi meyveleri yerse ya da bu meyveleri canı çekip de yiyemezse doğurduğu çocuğun yüzünde benler olacağına inanılır.

* Mide ağrısını suda eritilmiş karbonat geçirir.

* Memesi hasta ineğin danası ilk kez sepet içine düşürülürse iyileşeceğine inanılır.

* Evden dışarı çıkarılan bebeklerin nazarlanmaması için yanaklarına ya da burunun ucuna kömür karası sürülür.

* Mavi-yeşil gözlülerin nazarcı olduklarına inanılır.

* Süt sağıldıktan sonra inek nazarlanmasın diye sütün üzerine bez ya da peştemal örtülerek yabancıya gösterilmez.

* İneği gören birine "Maşallah de" denir. Aksi halde nazarlanacağına inanılır.

* Bebek eğilir de apış arasından bakarsa konuk geleceğine inanılır.

* Yemek yenirken elden kaşık düşerse eve aç birinin geleceğine inanılır.

* Ara sıra göz dalarsa uzaktan konuk geleceğine inanılır.

* El içi kaşınırsa para geleceğine inanılır.

* Çömelerek yemek yiyenin karnının doymayacağına inanılır, çünkü alttan şeytan çekmiştir yiyecekleri.

* Alnındaki saçları dik, yukarı olanların aksi olacağına inanılır.

* Hamile kadının kocası hayvan keserse, doğan çocuğun boğazının hırıldayacağına inanılır.

* Ayağının altı öpülen çocuğun düztaban olacağına inanılır.

* Yürümesi geciken çocukların ayak bilekleri iple bağlandıktan sonra "bağı çözüldü" denerek ip çözülür. Daha erken yürüyeceğine inanılır.

* Kulak ağrıdığı zaman bir ibrikte su kaynatılarak ağzına bez bağlanır. Kulak sıcak su buharına tutulur.

* Çocuğu olmayan kadına çocuğu olan kırk hamile kadından para toplanarak elbise yaptırılır. Bu elbiseyi giyen kadının çocuğu olacağına inanılır.

* Delikli taştan geçen kadının çocuğu olacağına inanılır.

* Evin çok yakınında kuş öterse haber geleceğine inanılır.

* Evin başında karga başını sallayarak öterse evden ölü çıkacağına inanılır.

* Bir evde çok karınca görülürse yağmur yağacağına inanılır.

* Gözün seğirmesi konuk geleceğine ya da yağmur yağacağına inanılır.

* Mart ayında görülen yılan öldürülürse o yılın hayırlı olacağına inanılır.

* Elden ele sabun verilirse o insanların kavga edeceklerine inanılır.

* Örümcek tavandan yere doğru inerse eve gurbetçi (konuk) geleceğine inanılır.

* Solucanlar yerden çok çıkarsa yağmur yağacağına inanılır.

* Güneşli havalarda bahçelerdeki dallarda yaşayan küçük yeşil kurbağaların ötmesi yağmur yağacağına işarettir.

* Ayağın altı kaşınırsa uzak bir yere gidileceğine inanılır.

* O yıl kimin kış kabağı çoksa o evden ölü çıkacağına inanılır.

* Rüyada görülen ölüye bir şey vermek uğurlu, ölüden bir şey almak uğursuz sayılır.

* Ayakkabıların üst üste durmasıyla o eve misafir geleceğine inanılır.

* Gece süpürge kullanılırsa o evin yoksullaşacağına inanılır.

* Bacak arasından geçen çocuğun boyunun kısa olacağına inanılır.

* Cuma günü evde temizlik yapılırsa o evden ölü çıkacağına inanılır.

* Sacayağını ters koymak ölüme işarettir.

* İki kişi aynı anda su içmez. İçerse biri su biri kan içer.

* Mayısın yirmi birinci günü hamile kadınlar ağır iş yapmaz.

* Martın on dördüncü günü su alınarak eve serpilir. Berekete, bolluğa işarettir. O gün eve çocuk dışında yabacı alınmaz.

* Ayın yenisinde turşu konursa iyi olmaz.

* Yeni ayda tohum kazılmaz.

* Kış kabağı martın dokuzunda kazılır.

* Aprul dokuzuda gâvur kürküyünde her şey kazılır, ekilir.

* Kesikbaş'ta incir çelikleri sokulur.

* Hıdrellez'de gelberi, meğel ele alınmaz.

* Horozun akşam saatlerinde ötmesi uğursuzluk sayılır.

* Ezan okunurken it uluması uğursuzluk sayılır.

* Sağ kulak çınlaması iyi, sol kulak çınlaması kötü sayılır.

* Bebekler giysilerini ters giyerlerse büyüyünce yüzsüz olacaklarına inanılır.

* Gözden çıban çıkan kişinin ilerde zengin olacağına inanılır.

* Hamile kadının anası, hamile kızının başına habersizce bir tutam tuz koyarsa; kızı da başını kaşırsa oğlu, ağzını eliyle sıvazlarsa kızı olacağına inanılır.

* Hamile kadının altın kordonu, ele alınarak aşağı doğru sarkıtıldığında sallanırken dik durursa kız, zikzak çizerse oğlan olacağına inanılır.

* Evlenmemiş kızlar, düğünde; gelinin ayakkabısının altına kendi adlarını yazarlarsa çabucak evleneceklerine inanırlar.

GÖRELE KEMENÇE HORAN SEMPOZYUMU

Bir iki yıldır yapılamayan Görele Kemençe Horan Günleri bu yıl 7, 8, 9 Temmuz günlerinde gerçekleşti.

Yoğun ilginin gözlendiği etkinliklerde bu yıl ilk kez Görele'de bilimsel sunuşma (sempozyum) düzenlendi. Bilimsel sunumun amacı bölgemizde kemençenin Görele'den Doğu'ya, Batı'ya, Güney'e yayıldığını örneklemek; Görele horanını köken özellikleriyle saptamaktı.

Görele Belediyesi'nin, Görele Belediye Başkanı Tolga Erener'in, Belediye Kültür İşleri sorumlusu Uğur Kübüç'ün çok önemli katkıları, bizim de konuşmacı olacak, bildiri sunacak araştırmacıları saptamadaki yönlendirmemizle önemli, gerekli etkinlik başarıyla sonuçlandırıldı.

7 Temmuz Cuma günü 15.30'da Görele Hasan Ali Yücel Kültür Merkezi'nde gerçekleştirilen bilgi şöleninin (sempozyum) sunumunu, yönetimini yıllarını belediye danışmanlığına veren eğitimci Erkan Öncü yaptı.

İlk konuşma Karadeniz Teknik Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Müdürü Doç. Dr. Abdullah Akat'ındı.

Doç. Dr. Abdullah Akat; kemençenin Kıpçak (Kuman) terkleriyle yayıldığını, onlardan Çepnilere geçtiğini, Çepnilerin Görele köken olmak üzere bölgeye kemençeyi yayarak bölge çalgısına dönüştürdüğünü, Görele'nin, Görele kemençesinin bölgede Çepni izlerini yaşatan çok önemli kültür öğesi olduğunu tarihsel, toplumsal örneklemelerle açıkladı.

Abdullah Akat'ın doğru olarak seslendirdiği bir terimi de aktaralım. Akat, "kemençenin anavatanı Görele" söyleminin yanlışlığının altını çizdi. Anavatan terimi yerine "bölgemizdeki ilk oluşum, menşei" söyleminin gerçekçiliğini belirtti.

İkinci konuşmayı Hayrettin Günay yaptı. Görele kökenli kemençenin tarihsel gelişimi, 1700'lerde beliren kemençedeki saptanan ilk adlar, Görele kemençecilerinin kuşak gelişimiyle Doğu'nun, Batı'nın, Güney'in karşılaştırılması... Hayrettin Günay'ın üzerinde durduğu konulardı.

Birinci kuşak olarak adı saptanan Ali Kam, ikinci kuşak olarak saptanan Kuyucuoğlu, üçüncü kuşak olarak saptanan Tuzcuoğlu, dördüncü kuşak olarak saptanan Karaman kemençe çalarken onların dönemlerinde Rize'de, Trabzon'da, Giresun'da, Ordu'da, Gümüşane'de kemençe çalanların saptanmadığının altını çizen Hayrettin Günay Rize'nin bilinen en eski kemençecisinin, Rizeli Sadık'ın Görele'nin dördüncü kuşağı sayılan Karaman'dan on yaş küçük olduğunu vurguladı. Trabzonlu, Ordulu kemençecilerin de Görele'nin beşinci kuşağı Piçoğlu'nun yaştaşları olduğunu aktardı.

Hayrettin Günay "horan" adına da ilk kez "Türkçe" bakışıyla açıklama getirdi. Tanzimat'tan beri sözlük çalışmalarında Osmanlıca'nın, Fransızca'nın, İngilizce'nin, Almanca'nın, Arapça'nın, Farsça'nın örnek alındığını belirten Hayrettin Günay, Türkçe bakışıyla Dilbilgisi (Tahir Nejat Gencan), Türkçe Sözlüğün Atatürk'ün kurduğu TDK'nin çalışmalarıyla başarıldığını dile getirerek Türkçe horan sözcüğünün Türkçe'ye güvenmeyen kafalarca Rumca sanıldığını, bunların dönem dönem sözlüklere geçirildiğini aktardı. 1980 öncesi TDK Sözlüğü'nde (1974) Atatürk'ün başlattığı Türkçe bilinciyle "Türkçe horan" yazıldığını belgeledi. 1980 sonrasında yeniden Türkçe'den uzaklaşan TDK'nin sözlüklerinde (1992) "horan" yerine sözcüğün Yunanca sanılıp "horon" yazıldığını belgeledi.

Hayrettin Günay yaptığı kökenbilim araştırmasıyla horanın Türkçe "tor" kökünden, Türkçe "-an" ekiyle türediğini açıkladı. "Tor-an, dor-an, horan" gelişimini kanıtladı. Üçüncü konuşmacı araştırmacı, yazar Seyfullah Çiçek'ti. Çiçek ilk Piçoğlu yapıtını yazmıştı. Yapıtından özetleyerek Piçoğlu'nu tanıttı.

Dördüncü konuşmacı Sağlık Köyü (Çürükeynesil) muhtarı, eğitimci, Çürükeynesil araştırmacısı Ahmet Torun'du. Ahmet Torun özgün bir araştırmayla Çürükeynesilli kemençecileri, horancıları saptamıştı. Onları ad ad, dönem dönem, özgün özellikleriyle tanıttı.

Giresun Üniversitesi'nde öğretim görevlisi Yusuf Kurt Görele horanlarını derliyordu, derlediklerinden horan toplulukları kuruyordu. Birikimini dinleyicilerle paylaştı. Tonyalı Yusuf Kurt ayrıca Görele, kemençe üstüne de aydınlatıcı bilgiler verdi.

Son konuşma Ordulu araştırmacı, kemençe sanatçısı Rıza Can Özel'di. Sunduğu bildiriyle Ordu yöresinde Piçoğlu Osman'ın etkilerini anlattı.

Görele adına katılımcıların tümüne "Çok sağ olun, var olun..." diyoruz. Yıllardır düşündüğüm böyle bir bilgi şölenini (sempozyumu) gerçekleştirmek bu yılın "kültür" başarısıdır. Nicelerine...

GÖRELE KEMENÇE ve HORAN GÜNLERİ

Bu yıl sekizincisi düzenlenen Görele Kemençe ve Horan Günleri, 13 Temmuz Cuma, saat 20'de başladı, 15 Temmuz Pazar gecesi saat birde bitti. Üç günde de etkinlikler akşam saat 20.00-01.00 saatleri arasında yapıldı.

Şiirde, resimde, müzikte, yazında önemli değerler yetiştiren Görele, bölgemizde kemençenin ilk büyük sanatçılarının da yetiştiği yer. Sanatın bir iki alanında etkinlik yapılacak denli önemli, ünlü kişileri var. Bu büyük bir kültür, sanat varsıllığı. Sekiz yıl önce uzun soluklu etkinlikler için kemençe ile horanda karar kılınmış. Bu kararın çok geniş halk katılımı açısından doğru olduğunu söylemeliyim. Sanatın öteki alanları çoğunluğa inemedi henüz.

Görele kemençesi ile horanını gündeme getirmek, her yaştan Göreleliyi kemençede, horanda bütünleştirmek, yerel kültür öğelerini gençlere, gelecek kuşaklara aktarmak, Görele ile etkinlik için Görele'ye gelen çevre illerden, ilçelerden kişilerle aynı ortak duygularda, aynı coşkuda, kemençe, horan, türkü güzelliklerinde buluşmak bu etkinliğin amaçlarından biriyse bu yıl başarılı, coşkulu, düzeyli bir etkinlik gerçekleşti.

Bu etkinliklerde, kemençe, kemençeciler, kemençe kültürü konularında yıllardır araştırma yaparak yayımlayan bir olarak az çok bizim de emeğimiz var. Çalışmalarımızın unutulmadığını, değer gördüğünü de gözlemledik.

Üç gün süren, çok sayıda güzelliğin yaşandığı etkinliği böyle kısa bir yazıda anlatmak olası değil. Kısa değinmelerle yansıtacağım etkinlikleri:

Açılış konuşmalarını; Görele Belediye Başkanı Ertuğrul Melikoğlu, Giresun Valisi Dursun Ali Şahin, Bakan Taner Yıldız yaptı. Biz de kemençe, Görele kemençecilerini anlattık kısaca.

Belediye başkanınca etkinliklere, kemençe kültürüne katkısı olan herkese onur belgesi verildi.

Etkinliğin sunumunu Uğur Bilgi, Kaptan Yusuf, Musa Ada yaptı.

Etkinlikte adına uygun olarak üç gecede de kemençeye, horana doyuldu. Son gece bırakılsa sabaha dek oynanabilirdi İbrahim Gürpınar'ın kemençesine.

Kemençede, horanda bütünleşen Göreleli sanatçılar yanında Görele'nin batısından da Görele'nin doğusundan da çok değerli sanatçılar vardı.

Günümüzde kemençe denince yaşayan ustalardan ilk anımsanan Kâtip Şadi, dinletisini Taksim, halk türküleri, horan çeşitleri sıralamasıyla bitirdi. İlk gece, ilk büyük horanı o oynattı olağanüstü kemençesiyle. Bölgemizdeki yaşayan tüm kemençecilerin saygı duyduğu, usta bellediği Kâtip Şadi ağabey gençlik yıllarını yaşattı biz yaştakilere…

Sami Günay, ta Karaşıh Obası'nda kopup geldi etkinlik için. Kemençeyi Almanya'ya ilk taşıyan büyük usta Görele'nin özgün havalarına, Tuzcuoğlu'na, Cezayir'e, Hasbal'a, Hamzabaş'a, Beyoğlu'na, İnce Oyun'a, Gelin Ağlatma'ya, Sıksara'ya can verdi yeniden... Bu havaları çalamayanlara kemençeci denilmeyen Görele'de genç kemençecilere de kaynaklık, "hocalık" etti.

Hikmet Gök, artık ustalaşan tekniğiyle Görele'de Görelelilere, konuklara, Görele havalarını çaldı, horan oynattı.

Hüseyin Çınar; televizyon, sahne deneyimini, ustalaştığı biçemiyle yaya, tellere döktü. Kendi türküleri yanında, Görele horan türküleriyle de unutulmaz dakikalar yaşattı katılımcılara.

Mustafa Çınar (Hüseyin Çınar'ın oğlu) artık iyice oturmuş çalış, söyleyiş tekniğiyle izleyiciyi coşturdu.

Mustafa Naci Keskin; TRT disipliniyle kendi türküleri yanında horan havalarımızı da özgün teknikle çaldı, coştu, coşturdu, oynattı Konak Düzü'nü dolduranları

Konservatuvarlı Mehmet Gündoğdu, Tirebolulu olsa da Görele kemençesinin vurgunu olarak gösterdi kendini Görelelilere, konuklara.

Ordulu Rıza Can Özel, Kültür Bakanlığı Sanatçı disipliniyle Görele kemençesi "hayranlığını" Türk halk, Türk Sanat Müziği örnekleriyle pekiştirdi. Kemençeyle her tür ezginin çalınabileceğini kanıtladı dosta düşmana…

Tirebolulu İbrahim Gürpınar kemençeye nükteyi, hicvi, şakayı, alayı, taşlamayı getirmesiyle benzersiz sanatçı; destan, oyun havası çeşitleriyle kemençeye doyurdu izleyicileri. Kemençeyi gösteri aracı olarak da kullanarak bu ata çalgımıza yeni boyutlar getirdi.

İpşiroğulları'nın davul zurnası, horanın davula zurnaya da çok yakıştığının kanıtı oldu.

Görele'nin doğusundan gelen çok değerli sanatçılar da çaldıklarından, söylediklerinden büyük tatlar alarak gösterdiler sanatlarını:

Fuat Saka; Rapatma'larıyla, Eşoni'leriyle, Görele türküsü olan Yükledim Kır Atıma Torul Hartaması'yla, eski yeni türküleriyle coştu, coşturdu. Oynadı, horan oynattı. Kendisinin bölgemizdeki bu tür etkinliklere çağrılmayışından yakında. İkinci kez Görele'de olmaktan mutluluğunu belirtti. Çok iyi bir çalış tekniği olan kemençesini, işte kemençeçi, diyerek kemençeden çok iyi anlayan Görelelilere tanıttı. Görele'ye her zaman geleceği konusunda söz verdi.

Karmete, kendine özgü müziğiyle kaynaştı Görelelilerle, konuklarla. Adım adım yükselişlerinin tanığıydı izleyiciler. Onlar da horan oynatarak bitirdiler dinletilerini.

Selçuk Balcı, Karadeniz müziğinin son yıllardaki karmaşası içinde iyi, doğru müzik yapmanın örneklerini gösterdi Konakdüzü'nde.

Onay Şahin, çıkış türküsü olan "Dertleri derelere/ Dökeyim de düz olsun/ Var doksan dokuz yarara/ Sen de vur da yüz olsun" kavuştaklı türküsü yanında bölgemizden, Trabzon'dan, Görele'den, Gümüşhane'den türkülerle izleyenleri coşturdu; oynadı, oynattı... Onay Şahin, çok etkili tümcelerle "Neden Görele? Neden Görele kemençesi?" sorularına da doğru yanıtlar verdi. Kemençe'nin büyükleri Tuzcuoğlu'nu, Karaman'ı, Durkaya'yı, Haceli'yi, Kâtip'i, Mehmet Sırrı Öztürk'ü anarak onlara saygılarını sundu.

Adlarını daha sonraki yıllarda yazacağım genç kemençeciler, türkücüler de iyi yolda olduklarını kanıtladılar kemençe çalışlarıyla, türkü söyleyişleriyle.

Yaşayan iki büyük usta Kâtip Şadi, Sami Günay yanlarına gençleri, Mehmet Gündoğdu'yu alarak aynı Görele havalarını aynı güzellikte, aynı uyumda çalarak Görele'de yürüdüler... Bu çalarak yürüyüş gençlerle ustaların bütünleşmesi oldu. Gelecek adına da umut verdi.

Görele Kemençe ve Horan Günleri her gece 21.30'dan sonra Vizyontürk'te yayınlandı.

Sekizinci Kemençe ve Horan Günleri benim açımdan Görele Belediye Başkanı Ertuğrul Melikoğlu, Başkan Yardımcısı Yunus Gülsen için başarılı bir sınav oldu.

Gelecek etkinliklerin daha geniş katılımlı, daha geniş tasarımlı, daha kalıcı işlerle gerçekleşeceği inancım arttı.

Halkbilimci, kemençe ve kemençe kültürü, türkülerimiz üstüne çok sayıda yazı yazmış, yayımlamış biri olarak bu etkinliklerde, Mehmet Sırrı Öztürk'ün, Şenel Dandin'in, Kemal Yılmaz'ın, Burhan Caba'nın, Hüseyin Özdemir'in, Ziya Şadi (Patan)'nin, Mehmet Karadeniz'in, Mehmet Maksutoğlu'nun dinleyicilerle buluşmasını isterdim. Sırrı ağabey ile Şenel ağabey hastalıkları nedeniyle buluşamadı bizlerle. Öteki adların önümüzdeki etkinliklerde yer alması zenginleştirir etkinliğimizi...

GÖRELE KEMENÇE ve HORAN GÜNLERİ-1

Görele Kemençe Horan Günleri'nin 12.si bu yıl düzenlendi. 19, 20, 21 Temmuz günleri 17 sonrası yalnız Görele'den değil Doğu Karadeniz'den kemençe, horan severlerin katılımıyla Görele gece yarısına dek doldu taştı. Görele dışından gelen katılımcıların çoğu izleyici olmaktan öte caddelere sığmayan horanlara girerek Görele horanına, Görele kemençesine doydular.

Kemençemizi, horanımızı içselleştirdiler. Tanışmalarla, el ele gönül gönüle birlikte oynadılar, anılar biriktirdiler, nerede olurlarsa olsunlar anlatacakları mutluluk öyküsü oluşturdular.

12 yıl önce Görele Kemençe Horan Günleri'nin başlamasında birçok kişinin katkısı, emeği oldu. 12 yıl önceki başlangıç, 12 yıldan yıllar öncesine dayanan, adım adım gelişen Görele ekininde başat öğe durumundaki kemençe, horan, türkü araştırmalarının, bunların yazıya dökülmesinin, bunların panel, bilgi şöleni gibi etkinliklerde konuşmalarla, bildirilerle anlatılmasının, özellikle TRT izlencelerinde yansıtılmasının payı var.

Geriye baktığımızda dirençle, kaynak oluşturarak, "Görele kemençesi", "Görele horanı", "Görele türküsü", "Göreleli kemençeciler", "Göreleli horancılar" diyerek "yazma, yayımlama" yanında TRT etkinliklerinde, izlencelerinde konuyu işlememiz, dile getirmemiz…

12. yıldaki başlangıçta belirlenen amaca ulaşmada payımızı düşündükçe Görele kemençe, horan, türkü ekini sanatı adına mutluluğumuzu artırıyor. Bu yazıyı 12. yıldaki başarının, gelişimin, evrimin değerlendirmesi olarak okumalısınız. Gelinen olumlu birikimin öyküsü, değerlendirmesi.

Ta yıllar öncesinde bu konuları yazıya dökerken tektim. Yıllar içinde bir iki derken konuya ilgi duyanlar arttı. İyi de oldu. Görele kemençesinin, horanının, türküsünün gerçek değerini bulmasında bize katılanların emeği, katkısı oldu.

Kemençe ekini, Görele kemençesi, Görele türküsü konulu onlarca yazım yayımlandı. Çanakkale Üniversitesi'nde panele, Giresun Üniversitesi'nde bilgi

şölenine, Trabzon Üniversitesi'nde bilgi şölenine katıldım. Görele'de bilgi şöleni, panel düzenledik.

TRT'de başta "Yüreğimde Türküler Giresun" olmak üzere birçok izlenceye katıldım. TRT İstanbul Televizyonu "Anadolu'nun Sıcak Yüzleri Giresun-Hayrettin Günay" izlencesinde bu tür çalışmalarımızı tanıttı.

Bu tür yazılarımız birçoğu yöremizle ilgili ilk olduğu için bitirme tezlerine, doktora tezlerine, yüksek lisans tezlerine kaynak oldu. Yüzlerce bilimsel yazıda yazdıklarımıza "atıf" yapıldı.

Bu tür yazılarımla ilgili Giresun Üniversitesi'nde yüksek lisans çalışması başlatıldı.

Görele Kemençe Horan Günleri başlarken amaç; Doğu Karadeniz'de bilinen ilk kemençecilerin Göreleli olması. Buradan doğuya, batıya yayılması; kemençeye, horana, müziğimize gerçek değerini vererek, kaynaklarla, sanatçılarla, yaşam öyküleriyle tarihsel sürecin saptanması, bunların yeryüzüne anlatılması, unutulmaya yüz tutmuş horanımızı, kemençemizi genç kuşaklara ulaştırılması, gençlerin kemençeye, horana, müziğimize yönelerek yeni Ali Kamların, Kuyucuoğullarının, Tuzcuoğularının, Karamanların, Picoğluların, Durkayaların, Hacıali Özdemirlerin yetişmesiydi.

12 yılda gelinen, görülen, gözlenen bunların olacağıdır. Sevincimiz, mutluluğumuz budur.

Etkinlikler süresinde Görele Belediye Başkanları Ertuğrul Melikoğlu'nun, Tolga Erener'in çok önemli katkıları oldu.

Kemençe, horan adına dernekleşmede başlangıçta Belediye Başkan Yardımcısı Yunus Gülşen'in çabaları unutulmaz. O dönem Giresun valisinin derneğimize gelmesi, katkı sözü vermesi, kemençe öğrenen çocukları yüreklendirmesi önemliydi.

Dursun Ali Şahin valimizi anmalıyız. Onun yüreklendirmesi yayın organlarında yer bulduğu için "birdenbire" kemençe yazıları da çoğaldı, yazarları da.

Kimisi inanarak, kimisi de "valinin olduğu yerde benim de adım geçsin" duygusuyla kaleme sarıldı. Olsun iyi kötü Görele, kemençe, horan yazıları, araştırmaları çoğaldı. Seyfullah Çiçek'in Piçoğlu Osman araştırması, Mehmet Gündoğdu'nun oylumlu, önemli Piçoğlu Osman araştırması kitaplaştı. Bunlar sürece, amaca yaygınlık, kalıcılık sağladı.

Harun Yöndem'in 8 bölümlük "Sazların İzinde/ Kemençe" TRT'de yayımlandı. Konuyla ilgili yapılmış en kapsamlı belgesel. Belgeselde bizim de az çok emeğimiz oldu.

GÖRELE KEMENÇE ve HORAN GÜNLERİ- 2

8 bölümlük bu belgeseli ilgi duyanlar izleyebilmekteler.

Görele belediyesi adına Başkan Ertuğrul Melikoğlu'nun başlattığı Görele Kemençe Horan Günleri'ne Başkan Tolga Erener belediye adına ilgisini, katkısını yerine getirerek günümüzdeki, düzeye ulaşmada yoğun emek ortaya koydu.

12 yıllık süreçte yıldan yıla bir adım daha ileriye taşınarak başlangıçtaki amaca ulaşıldı.

İlk yıllarda Görele kemençesinin yaşayan önemli adları çalarak, söyleyerek, geçmişten günümüze kurucu adları anlatarak, anarak Görele Kemençe Horan Günleri'nde geçmişten geleceğe örneklik, eğiticilik, aktarıcılık görevini sürdürdüler. Sırrı Öztürk, Kâtip Şadi, Sami Günay, Ahmet Ala, Mehmet Maksutoğlu, Şenel Dandin on iki yıllık süreçte büyük sanatçılara özgü alçakgönüllü öğreticilikleriyle gerekeni yaptılar. Gençlere örnek oldular, onlarla birlikte yürüdüler, onlarla birlikte çaldılar söylediler. Bu süreçte Sırrı Öztürk'ü, Şenel Dandin'i, Sami Günay'ı, Mehmet Maksutoğlu'nu sonsuzluğa uğurladık. Sırrı Öztürk'e, Sami Günay'a, Mehmet Maksutoğlu'na Görele Belediyesi cenaze namazı sonrası Görele Cumhuriyet Alanı'nda tören düzenledi. 8. Kemençe Horan Günleri'nde andığımız çok önemli adlar yanında genç kemençeciler çala söyleye Görele caddelerinde gösteri yaptılar. Unutulmaz bir görüntüydü. Sami Günay, Ahmet Ala önde yan yana yürüyorlardı. Başlarında etkinlik şapkası. Sami Günay'ın ardında Mehmet Gündoğdu... Daha birçok ad, Görele Görele olalı böyle bir kemençeci yürüyüşünü görmüş müdür?

Kemençe Horan Günleri'nin 8. yapıldığı yıl Görele Belediye Başkanı Ertuğrul Melikoğlu "Kemençe ve Kültür Parkı" için DOKA'ya başvurdu. DOKA katkısıyla şimdi Görele'de toplu gezi araçlarının uğradığı Görele Kemençe Kültür Parkı'nda "Görele Kemençe Müzesi" var. Görele'ye yerli yabancı kim gelirse gelsin müzeye uğruyor. Kemençe tarihimizi öğreniyor. Müzedeki tanıtım yazılarındaki emeğimizi de anmalıyım.

Parkın, müzenin açılışı Başkan Tolga Erener'in döneminde oldu. Açılış töreni yapıldı. Törende bulunduk onurla, sevinçle. Kemençe Müzesi'nin yakınına Başkan

Tolga Erener geçmiştekilere uygun bir de çay, kahve içilecek "mazu" yaptırdı. "Mazu" adı bizim önerimizle yazıldı.

İlk yıllarda üç gün süren etkinliklere TRT'den çok değerli sanatçılar katıldı. Halk müziğinin, sanat müziğinin önemli adları Görelelilerle buluştu. Bu buluşmalardan birinde Ahmet Kaçar şarkıları söylendi. Bunda bizim de emeğimiz oldu. Kemençe Horan Günleri'nin birinde Sami Günay'ın da katıldığı bilgi aktarımını bizim yaptığımız Görele'nin unutulmaya yüz tutmuş özgün ezgileri çalındı. Genç kuşakların çoktan unuttuğu çok önemli Görele ezgileri katılımcılara anımsatıldı, onların belleklerine yerleştirildi. Bilenler, bu ezgileri bilenlerse gençliklerini, gittikleri düğünleri; oynadıkları oyunları anımsadı. Görele belleğini yeniliyordu, Görele dışına anımsatıyordu kemençe ezgileriyle.

Etkinliklerin çoğu yerel televizyonlarda, kimileri de TRT'de yayımlanarak Görele'nin, Görele kemençesinin, horanın yurda, yurt dışına tanıtımı gerçekleşti. Yerel, ulusal gazetelerde, genel ağda etkinlikler yer aldı. Yavaş yavaş yerleşik; beklenen, izlemek için, Görele'ye gelerek izlemek, bu coşkulara, bu sanat coşkularına, yaratıcılıklarına katılmak için Temmuz'u iple çeken çok sayıda kemençe sever, horan sever oluştu.

Etkinliklerin birinde çok önemli bir bilgi şöleni gerçekleşti. Hayrettin Günay, Abdullah Akat, Rıza Can Özel, Yusuf Kurt, Ahmet Torun bu önemli bilgi şöleninde konuştular bildiri sundular.

Ahmet Torun yalnız Çürükeynesil'den, bu çevreden yetmişe yakın kemençeci adı saptayarak önemli bir sonuca vardı. Öğretim üyesi Abdullah Akat kemençenin Görele'den doğuya doğru yayılışını anlattı. Rıza Can Özel, Görele'nin etkisiyle (batıya doğru) Ordu'daki kemençe oluşumunu anlattı.

Yusuf Kurt kemençemizi, daha çok horanı, horanımızı anlattı. Gelecekte neler yapılması gerektiğini anımsattı.

GÖRELE KINA HAVALARI

Türkü geleneği içinde önemli bir yeri olan "kına havaları"nın Görele'de iki örneği vardır.

Bunlardan biri, en yaygın olanı, "Gelin Ağlatma Havası" olarak da bilinendir. Gelin ağlatma havası denmesinin nedeni, eski köy düğünlerinde gelini baba evinden çıkarırken çalınması, söylenmesidir.

Geleneğe göre gelin evden çıkarılırken, baba evinin kapısı bahşiş almak amacıyla gelinin yakınlarınca kilitlenir. Gelin içeridedir. Dışarıda düğüne gelenler vardır.

Kemençeciler, davulcu, zurnacı dışarıda kapının önünde gelin ağlatma türküsünü çalar. Damadın yakını gereken bahşişi verince kapı açılır, gelin evden çıkarılır, düğündekilerle birlikte çala çağıra damadın evine götürülür.

Gelin ağlatma havası, Görele'de tek uzun (usulsüz) hava örneğidir. Türküyü, bizimde kaynak kişi olarak bulunduğumuz Görele alan araştırmasında emekli (şimdi) öğretmen, kemençeci, zurnacı Hüseyin Özdemir seslendirmiş, Savaş Ekici derlemiş, daha sonra notalayarak "Türk Halk Kültüründen Derlemeler, 1992" adlı yapıtta yayımlamıştır.

Gelin Ağlatma Havası'nın sözleri şöyledir: "Batak yere ev yapmayın da yandım aman aman, o batar gider/ Uzak yere kız vermeyin de yandım aman aman o yiter gider/ Eyvah da eyvah gülüm aman aman ben gider oldum/ Güçük giz gardeşimi de yandım aman aman yerime goydum/ Gitme durnam gitme de yandım aman aman bu yıl gış olur/ Gittiğin yerler de yandım aman aman donar daş olur/ İki durnam gelir de yandım aman aman biri karalı/ Birin şahin almış da yandım aman biri yaralı/ Gitme durnam gitme de yandım aman aman ben adam yemem/ Gizli sırlarımı da gülüm aman aman ellere demem/ Fesini fesini de yandım aman aman finu fesini/ Hamamda unutmuş da yandım aman aman altın tasını…"

Görele'nin öteki kına havası, kemençeci Sami Günay'dan dinlediklerime göre yöremizin ünlü kemençecilerinden Hacıali Özdemir'in kına havasıdır. Bu hava yörede "Hacıali Özdemir'in Kına Havası" olarak bilinmektedir. Geline kına

yakılırken çalındığı söylendiği gibi gelini evden çıkarırken de çalınarak söylenir. Türkünün sözleri şöyledir:

"Gelin ağlar yaşı yaşı/ Hani gelinin gardaşı/ Ağlama gelin anası/ Başına mumlar yanası/ Gelin ağlar kaba kaba/ Geline göre bir baba/ Ağlama gelin anası/ Başına mumlar yanası/ Gelin ağlar çişi çişi/ Hani gelinin teyzesi/ Ağlama gelin anası/ Elime gına yaması…"

Türkü, gelinin yakınlarının adı geçirilerek genelde doğaçlama sürdürülür. Bu türkü notaya alınmamıştır.

Kentleşme olgusunun hızla yaygınlaştığı, toplumun, insanların sürekli değişime uğradığı günümüzde köy düğünleri giderek azalmakta, yok olmaya doğru gitmektedir. Düğünlere bağlı olarak yaratılan türkülerimiz de unutulmaya yüz tutmaktadır. Bunun için ulusal kültür-sanat değerlerimizin derlenerek kalıcı yapıtlara dönüştürülmesi zorunluluktur, borçtur.

Düzeltme: Geçen cumartesi günkü yazımda Ağasar'ın Balını türküsünün son dörtlüğü çıkmamıştır. Türkünün son dörtlüğü şöyledir:

"Sis dağının başları da/ Püfür püfür esiyu/ Baban bu yıl kurbanı/ Çifter çifter kesiyu/ Baban bu yıl kurbanı da/ Çifter çifter kesiyu/ Oğul Nazim'im ol ol ol ol."

GÖRELE MÂNİLERİ

Mâni sözcüğünün kaynağı konusunda aydınlatıcı bilgiler eksiktir. Ahmet Vefik Paşa, "Mâni, usulsüz, vuruşsuz ezgisi olan, vezinsiz, anlamsız güfte" tanımlamasını getirir. Şemsettin Sami'ye göre ise "tür" değil "nağmedir." Günümüzdeki mâni tanımına yaklaşan sözlükçü Hüseyin Kâzım Kadri'dir: "Halk edebiyatının özel bir biçimidir. Çoğunlukla dört, bazen altı dizeden oluşur. Hece ölçüsünün yedilisi ile söylenir." Bu tanımda eksik olan yan şudur: Hikmet Dizdaroğlu'nun TDK Yayınları arasında çıkan Halk Şiirinde Türler adlı yapıtında on dört dizeli mâni örneği vardır. Ayrıca davulcu (tömbelek, ramazan) mânileri yedili değil, sekizli hece ölçüsüyle söylenmektedir.

İsmet Zeki Eyüboğlu, Sosyal Yayınlarda üçüncü basımı yapılan Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü adlı yapıtında sözcükle ilgili şu mâni/mâni... Engel olan, önleyen, yasaklayan, yolu kapayan, durduran... Tr. engel... Mâni II., ar. mânâ-dan mâni... Halk ağzında mânâ sözcüklerinden anlaşılan örnek alıcı, öğretici, birine bir konuyu sezdirici anlamlar çıkarılabilir. Dörtlük türünden bir koşuk olan mâni de, belli bir olayı, bir duyguyu başkalarına sezdirmek, duyurmak için söylendiğinden bu adı almıştır:

"Kemençemin üstüne

Meni sürerim meni

Ya sen güzel olmasan

Ya ben görmesem seni" dörtlüğünde mâni yerine meni deniyor. Meni sürmek ise bir düşünceyi, üstü kapalı olarak söylemektedir.

Mânileri, yılların süzgecinden geçmiş, acıları, sevinçleri, sevdaları, sorunları, umudu, umutsuzluğu, mutluluğu, sevgiyi, doğayı özlü dört dizede anlatan ezgili şiir biçiminde tanımlamak uygundur. Halk, düşlerini, duygularını mânilere dökmüştür. Bu denli yaygın olması, bu denli eskiye dayanması bundandır. Şiirdir mâniler en açık söyleyişle dile gelmiş olanından, en kapalı söyleyişi barındıranına dek. Mehmet Salihoğlu, Nurullah Ataç'la ilgili bir incelemesinde, Ataç'ın, "Sizin mânileriniz gerçek şiir..." dediğini belirtir. Söz konusu şiirsel özellikler en çarpıcı yanıyla Görele mânilerinde görülmektedir.

Mânilerde söylenecek olanlar, özgün biçimde, vurucu olarak, süzülmüş olarak; arı, duru olarak söylenir. Bu genel doğru yöremiz için de geçerlidir.

Görele'de mâni sözcüğünden çok, kemençe türküsü, atma türkü, kesme türkü sözleri kullanılır. Mânilerin yaşlı kadınlar, yaşlı erkekler, sevdalık çekenler, şiir söyleme yeteneği olanlar, kemençeciler tarafından yaratıldığını söylemek yanlış olmaz.

Görele mânileri en çok aşk üstüne yakılmıştır. Sevginin tüm sanat yapıtlarında en çok işlenen konu olmasından doğal ne olabilir. Bin bir çeşit sevgi çiçekleri yaşamın özüdür, anlamıdır:

"Sis dağının başında
Davışamın davışan
Var mıdır benim gibi
Sevdiğine kavuşan

Çıkamıyum yokuşu
Oy dizlerim dizlerim
Çık kapıya sevdiğim
Görsün seni gözlerim"

Sevgi konulu mânilerde ayrılık, engeller, araya girenler, babanın kızını vermemesi önemli yer tutar. Yöremizdeki mânilerin kimilerinde cinsellik, açık saçıklığa, argoya varan anlatımlarla ortaya konulur. Yıllardan beri derlediğimiz iki bine yakın mânilerin bir bölümü bu niteliktedir.

Yergi, alay, eğlenme gibi konuları içeren mânilerde vardır:

"Hayda gidelim hayda
Hayda getmiyu musun
Gız bellerin ne ince
Sırgan yemiyu musun

Ayakları büyümüş
Olmuş gelberi gibi
Dişi dışarı çıkmış
Usta keseri gibi
Yüzüne bakılmıyu
Dışarı şeri gibi"

Küskünlüğü vurgulayan, kimi örneklerde ilençe dönüşen mâni örnekleri de önemli yer tutar:

"Belimdeki bıçağım
Saldırmadır saldırma
Benim yari alana
Allah murad aldırma

Haburadan o yana
Bayazıd değil Çatak
Gız sana haram olsun
Bensiz yattığın yatak"

Askerlik yapmak, önemli bir değer ölçüsü, olgunluk ölçüsüdür Görele'de. Ancak Cumhuriyet öncesinde askerliğin gidişi, gelişi, izini belli değilmiş. Asker uğurlamalar sevinçle hüznün çiçeklendiği ortamdır. Neşeler, sevinçler, acılar, içkiler, hey hey naralar, teey çekmeler, hıçkırıklar, davullar, zurnalar, kemençeler, kemençeler... Horanlar... Horanlar...

"Asker olacağımı
Tirebolu'da duydum
Yanmış yüreklerime
Soğuk suları göydüm

Ah gürgen büyük gürgen
Seni kimidi diken
Askerlik değil miydi
Benim boynumu büken"

Gurbet acıya eşittir. Gözlerin yollarda olduğun, dalgınlığın alıp yürüdüğü ortamdır gurbet. Bıraksalar ağlayacağınız, dokunsalar haykıracağınız bir hava egemendir. Görele için gurbet, askerliktir, İstanbul'dur, Zonguldak'tır, Almanya'lardır:

"Anca ıydım keteni
Ben dokudum dokudum
Gönderdiğin mektubu
Gözyaşıyla okudum

Ayağımda çorabım
Kapkara zeytin gibi
Beni köyden sürdüler
Anasız yetim gibi

Ateşim var külüm yok
Fesim var püskülüm yok
İki seneden beri
Ağlamadık günüm yok

Tabağa koydum darı
Ağlarım zarı zarı
Uzun yola yolladım
Sevdiğim nazlı yâri"

Çocuk özlemini yansıtan mâniler de vardır.

Bunların kimileri ninnidir:

"Mavi beşik sarmadım
Kucağıma almadım
Alıb da kucağıma
Ondan murad almadım"

İstenmese de zaman zaman eşin üstüne kuma geldiği bir gerçektir. Günümüzde iyice azalan kuma gerçeği de yansımıştır mânilerimize:

"Ala çorabın hası
Çetindir dokuması
Hiç üstüne alınma
Herkesin var kuması"

Halk inanışında kaderin yeri büyüktür. Tüm kötülüklerin feleğin başının altından çıktığına inanılır. Kahpedir felek, kimine kürk giydirir kimine yelek:

"Mendilim benek benek
Ortası çarkı felek
Yazı bile yazladık
Kışın ayırdı felek"

Mısır tarlalarının ekimi imeciyle olur. Ekim imecisinin öteki imecilerden ayrı bir özelliği vardır. Tarla kemençe eşliğinde kazılır. Kemençenin kıvrak ezgilerine uygun biçimde meğel sallanır. Tümü bir sırada, uyumlu, yarışırcasına çalışırlar. Sıra meğele gitmek denir bu çalışma biçimine:

"Oy imeci imeci
İki koyun bir geçi
İmecinin içinde
Ben olsam kemençeci

Gazmayı gaza gaza
Önleri vurdum saza

Yenge gurban olayım

Yanında gazan gıza"

Görele'de Ramazan geceleri, gençlerce tömbelek (davul) çalınır. Tömbelekçi çalarken türkü de söyler. Bunlar davulcu mânileri, Ramazan mânileridir. Görele'deyse tömbelek türküsü denir bunlara. Bu mâniler sekizli heceyle söylenmiştir:

"Ekim büküm ekim büküm

Sırtımdaki davul yüküm

İki gözüm beyefendi

Sifti selâmüaleyküm

Şekerim var ezilecek

İnce tülden süzülecek

Ver başişimi gideyim

Çok yerim var gezilecek"

Düğünlerde kemençeciler çalarken, oynatırken doğaçlama türkü (mâni) söylediği gibi daha önce bilinen bir kesme türküyü de söyleyebilir. Ayrıca horan sırasında horandakilerden kesme türkülerle bahşiş de toplar:

"Yaylanın düzlerinde

Yaracağım kütüğü

Ey gidi arkadaşım

Göstersene yüzlüğü

Gülme arkadaş gülme

Gözüm seni görüyu

Horana bir başiş de

Damat beyden geliyu

Damat beyden sonra

Sıra sana geliyu”

Görele için salı gününün ayrı bir özelliği vardır. Görele’de pazar salı günü kurulur. Halk akın akın pazara gelir. Salt Göreleliler değil Çanakçıklar, Eynesilliler, Tirebolular da Görele pazarına gelir. Pazar alış veriş yanında buluşma, kaynaşma, söyleşme yeridir:

“Sarıkızın evleri
Karşıdadır karşıda
Aradım bulamadım
Salı günü çarşıda”

Görele mânilerinde de asıl söylenmek istenen son iki dizede söylenir. Ancak şiir yoğunluğu olan en güzel mânilerde ilk dizelerle son dizeler arasında alttan alta söyleyiş, anlam bütünlüğü görülür:

“Bir su içesim geldi
Bir su verin oluktan
Benim derdim su değil
Ölüyüm sevdalıktan

Evlerinin önünde
Puru eşerim puru
Aldı gitti yârimi
Karadeniz vapuru

Odan odama dardır
Odadan bakan yaradır
Gana gana bak yârim
Kimlerden gorkun vardır”

Görele mânilerinde Türkiye genelinde yaygın olan “aaba” biçimindeki uyak düzeninden çok “abcb” biçimindeki uyak düzeni yaygındır:

"Gar yağayu yağayu
Sis'in bazarlığına
Ölürsem goyun beni
Gızlar mezarlığına

Gapının söğesine
Boya vururum boya
Everdi anan seni
Ayırdı benden goya

Ayağında çorabın
Biri yün biri pamuk
Yitişemiyum sana
Çabuk gidiyun çabuk"

Görele mânilerindeki dizeler durak açısından değişkenlik gösterir. 4/3 duraklı dizelerin yanında 5/2, 3/4, 2/3/2, 2/5 biçiminde duraklanmış dizeler de vardır:

"Çıkamıyum/yokuşu
Oy dizlerim / dizlerim
Çık gapıya / sevdiğim
Görsün seni / gözlerim

Galdır / gazmayı / galdır
Galdır / boyundan aşır
Bana sebeb olanı
Mevlam / yolundan şaşır
Gürgenin/ dallarını
Kesmit/ girebimile
Nereye gidiyusun

Sen/ bu güzellinile

Evlerinin/ önünde
Fırın garışdururdum
Almayacakdın / beni
Niye/ alışdırurdun"

Yöremizde düz mâni yaygın. Cinaslı, kesik, yedekli mâni örnekleri çok sınırlı. Ancak kimi mâniler doldurma diyebileceğimiz, kalıplaşmış sözlerle, ünlemlerle başlıyor:

"Hayda gidelim hayda
Bu çıkan yeni gayda
Elin nişanlısından
Olmaz adama fayda

Oy Sis dağı Sis dağı
Ertelemedin garı
Bu yıl da böyle geçti
Yüreğimin efgârı"

Kimi mânilerde ses yinelemeleriyle uyum yaratılmıştır:

"Yazı yazdım yaz idi
Kağıdım beyaz idi
Nazlı yârin yanında
Gışlarım hep yaz idi"

Görele mânilerinde her çeşit uyağa yer verilmiştir. Kimi örneklerde de salt redif yer alır:

Erit güneşin erit
Yamaların garını
Bekar gızlar seviyu

Entarinin darını (tam uyak)

Garyağayu yağayu
Sis'in bazarlığına
Ölürsem goyun beni
Gızlar mezarlığına (zengin uyak)

Çavuşlu diye diye
Düştüm yollara düştüm
Andır galsın sevdalık
Ben ne hallara düştüm (yarım uyak)

Dereler aka aka
Dibinde gum galmadı
Gız sana baka baka
Gözümde fer galmadı (redif)

Rize çevresinde mâni atışma geleneği vardır. Görele'de atışma geleneği yoktur. Ancak yeri gelince, taşı gediğine koymak amacıyla mâniler söylenir. Bir düğümde coşarak oynayan gençle alay edene, gencin verdiği karşılık:

"Yarimin adı melek
Yârin giydiği yelek
Seyredeceksen seyret
Rezillik nene gerek"

Ortaklaşa halk şiirinin türkü gibi en yaygın türü olan mâni halkımızın duygularını, şiir gücünü, sanat gücünü yansıtan ürünlerdir. Sanata, şiire yatkın Görele insanının yarattığı mânilerde de bu özellikler güzel biçimde görülür. Görele insanını tanımanın bir yolu da mânilerini tanımaktır.

SÖZLÜK

Meni: Mâni

Davışan: Tavşan

Hayda: Haydi

Sırgan: Isırgan

Gelberi: Sapları, samanları, bir araya toplamaya yarayan araç.

Dışarı şeri: Cin, peri, ecinni

Saldırma: Bir tür büyük bıçak

Bayazıt, Çatak: Köy adları

Anca: Şimdi

Oymak: Sererek dokunacak duruma getirmek

Darı: Mısır

Has: En iyi, en güzel

Meğel: Ekin kazma aracı

Sifti: Önce

Başiş: Bahşiş

Pur: Çok sert toprak

Gana gana: Kana kana

Sis: Sis dağı

Söğe: Kapının ayakta durmasını, yerleştirilmesini sağlayan yan çerçeve

Evermek: Evlendirmek

Goya: Güya

Girebi: Daha çok fındık dallarının kesiminde kullanılan araç

Gayda: Hava, ezgi

Paklamak: Temizlemek, yok etmek

Yama: Yamaç

Andır galsın: Olmaz olsun

Fer: Işık, renk

Gar: Kar

KAYNAKLAR

1. Derleme Notları, Hayrettin GÜNAY

2. Halk Şiirinde Türler, Hikmet DİZDAROĞLU

3. Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü, İsmet Zeki EYÜBOĞLU

4. Türkçe Sözlük

5. Derleme Sözlüğü

6. Nurullah Ataç, Mehmet SALİHOĞLU

GÖRELE OYUNLARI

Metin And, İş Bankası Kültür Yayınlarında 1974 yılında çıkan "Oyun ve Bügü-Türk Kültüründe Oyun Kavramı-" adlı yapıtında şöyle diyor: "Türkçe oyun sözcüğü, bunun anlamları, bu anlamların yöneldiği kavramların incelenmesi, bir bakıma başka dillere göre daha ilginçtir. Türkçe'de oyun ve oynamak sözcüğünün pek çok anlamı vardır. Çocukların oyunu, dans, dramatik gösteri, kağıt-zar gibi baht oyunları, sporla ilgili eylemler, hep oyun sözcüğüyle belirtilir. Tanzimat'ta Batı tiyatrosunun Türkiye'ye girmesiyle, Namık Kemal gibi yazarlar oyun sözcüğünü yazılı tiyatro metni anlamında kullandılar. Bunun yanı sıra başka anlamları da vardır: Oyun almak, birine oyun etmek, oyun havası, oyun kağıdı, oyun vermek, oyuna çıkmak, oyuna gelmek gibi Farsça bazı eklerle yapılan oyunbaz; hem güzel oyunlar oynayan, hem de düzenci, hileci anlamındadır. Fiil olarak da, kurcalamak, tehlikeye koymak, değişiklik göstermek anlamlarını yüklenir. Oynaya oynaya derken, sevine sevine anlamını amaçlarız. Oynaşmak birbiriyle oynamak anlamındadır. Oyunbozan, oyunbozanlık etmek, oyunca gibi sözcükleri de unutmayalım.

Orta Asya şamanının türlü adları arasında, örneğin Yakutların kullandığı ad Türkçe bir ad olan 'oyun'du. Kadın şamana ise Moğolca'dan gelen udahan, orta şamana ortaoyun, yüce şamana ulahanoyun deniliyordu. Daha da önemlisi oyun sözcüğü yalnız şaman için değil, örneğin Türkistan'da şaman töreninin tümüne de deniyordu.

Oyun sözcüğünün çeşitli anlamları düşünüldüğünde, bunların hemen pek çok şamanın büyüsel törenindeki çeşitli öğeler de içerdiği görülür. Şaman bu törende dans ediyor, ses ve çalgı müziği yapıyor, yüz kaslarını kullanarak, karnından sesler çıkararak, taklit ve dramatik öğeye başvuruyor ve şiir okuyordu. Böylece oyun sözcüğüyle; tiyatro, dans ve türlü seyirlik oyunların kökeni şamanda ve onun eyleminde toplanmış oluyordu. Oyun sözcüğünün Türkçe'nin en eski sözcüklerinden biri olduğunu kaynaklar göstermektedir. Yapısal bakımdan ilk elde oyun olarak ayrılabilir."

Günümüzde oyun sözcüğü, halk danslarını (halk oyunlarını), seyirlik oyunları, çocuk oyunlarını kapsamaktadır. Bu araştırmada Görele'deki oyunları tanıtacağız. Oyun, içten gelen, kendiliğinden oluşan, baskıyı, zorlamayı dışlayan bir etkinliktir. Özgürce yapılır. Bu oyunların tümü için geçerlidir. Her yörenin oyunu

kendine özgü özellikler gösterir. Ayrıca bölge dansçılarının yiğitlik nitelikleri özel adlarla anılır. Örneğin, Ege, Zeybek-Efe, Erzurum, Bar-Dadaş, Orta Anadolu Seymen, Doğu Karadeniz Horan-Uşak yöresi olarak bilinir.

HORAN

Görele dışında horon, horom, horum, horun, foron biçiminde de söylenen sözcük Yunanca "horos"tan gelmedir. Metin And'ın araştırmasına göre, "Horum biçildikten sonra balya veya deste yapılmış ot, yığın horom ise mısır sapların beş onu bir araya getirilerek yapılan yığındır. Horon da çoğunluk bir sıra dansı olduğuna göre alan uygun düşmektedir." Horan sözcüğünün çağrıştırdığı anlamlara uygun kullanılışlar birbiriyle çok uzak alanlarda da vardır: Romanya'da düğünlerde oynanan halk danslarına Gagavuz Türklerince horon denilmektedir. Erzincan, Malatya, Siirt, Afyon illerinde birer yerin adı Horon'dur. Kemençe ile horanı Cenevizlilere bağlayanlar da vardır. Fransa da Carole adıyla anılan, bir halkla oluşturularak oynanan oyun vardır. Sonuçta horanın hor (destan söylenirken nakarat), kökünden geldiği, carole, horos, horoy (sırayla durmak-Yakutça) sözcükleriyle bağlantılı olduğu söylenebilir.

Horan el ele tutuşulup sıra ya da halka oluşturularak oynanan bir oyundur. Horanda oyuncu sayısı en az ikidir. Çoğunlukla on on beş kişiyle oynanır. Düğünlerde, bayramlarda, asker uğurlamalarda, geniş alanlarda, şenliklerde, kırk elli kişiyle, daha çok sayıda kişilerle de oynanabilir. Kimi zaman oyuna başlangıç amacıyla tek kişi de oynayabilir. Düğünlerde, alanlarda oynanan oyunlarda coşan, kendinden geçen bir kişi ya da iki kişi büyük horan halkasının ortasında da oynayabilirler. Horan erkeklerin oynadığı bir oyundur genelde. Ancak kadınların oynadığı kadın horanı da vardır. Bundaki hareketler daha yumuşaktır. Ayrıca kadın horanında "alaşağı" yapılmaz. Görele'de kadın erkek karma olarak da horan oynanır.

Horanlar, ürpertili, çok çabuk figürleri, tetiklik anlatan hareketleriyle canlılık, kıvraklık dolu oyunlardır. Bir bakıma insanlarımızın yapısı horana yansımıştır. Kararsız havalarımız, engebeli toprak yapımız, denizimiz, dalgalarımız, köpüklerimiz, rüzgârımız, karımız, dolumuz, fırtınamız, sisimiz, çiğimiz, çisemiz, ağlara takılan balıkların, hamsilerin çırpınışı, titreyişi, denizde atlayan balıklar, süzülen doğanlar, yıldırım gibi dalan atmacalar, takla atan güvercinler, cıvıl cıvıl

oynaşan kuşlar, kayalara çarpa çarpa akan buz gibi sular biçime, sanata dönerek horan olmuştur.

Kemençeyle, davul zurnayla oynanır horan. Kimi zaman da kemençelerle başlar, sürer, davul zurnayla demlenir, büyür, büyür, yoğunlaşır, oynanır iyice yoruluncaya dek. Horanı yöneten çavuş (horancıbaşı, mihmandar, miymar) oyunu bitirinceye dek…

Görele, horanın en güzel, en kıvrak oynadığı yerlerdendir. Çünkü kemençenin, davul zurnanın en güzel çalındığı, büyük ustaların yetiştiği yerdir Görele. Horanda dizi oluşturulurken halay ve barda olduğu gibi omuzdan tutulmaz. El ele tutuşulur. Oyunda bedenin ustalıkla, çalgıyla uyum içinde titretilmesi, diz kırma, sağa sola açılma, öne eğilme, ellerin yukarıda tutulup öne indirilmesi, sonra aşağı indirilmesi, tepinerek, çömelerek, yürüyerek yapılan hareketler horanın başlıca figürleridir. Oyun sırasında tüm beden hareketlidir. Baş, omuzlar, el, kol, bel, diz, ayak, topuk, kaş, göz, dudaklar… Kısaca tepeden tırnağa hareket kesilirsiniz horanda…

Görele gelişmelere, değişmelere, yeniliğe çok çabuk uyum sağlayan bir yerdir. Giysi konusu bunun somut örneğidir. Babalarımız çarıkla, kilot pantolonla, işlikle, keten gömlekle oynadılar horanı. Dedelerimiz daha farklı giysilerle. Analarımız, kız kardeşlerimiz peştemballa, kuşakla oynadılar. Günümüzde ne peştemal, ne kuşak, ne çarık, ne lastik, ne işlik, ne keten gömlek ne kilot pantalon kaldı. Pahalı kumaştan giysilerle, uygun modaya eteklerle, son moda ayakkabılarla, markası ünlü firmaların giysileriyle oynanıyor horanlar. Ancak halk oyunu yarışmalarında geçerli olan yöre giysisi olarak bilinen, güncel varlığı söz konusu olmayan özel dikim giysiler de yok değil. Bunları sıralayalım: Uçları düğümlenmiş siyah başlık, beyaz ipekliden siyah düğmeli işlik, sol omuzdan iliklenen iki sırma gümüş düğmeli, işlemeli yelek, ağı körüklü dar paçalı siyah zıpka, deri çizme, hamayıl, pazubent, kemer, koltuk bıçağı…

Horan Görele'de özgürce oynanırsa da alaşağıda tüm oyuncular aynı hareketlerde birleşirler. Çalgıya uyum çok önemlidir. Oynanan tüm horanları gözden geçirince; düz-yavaş oynanan bölümler, alaşağı bölümü, sert oynanan bölüm olmak üzere üç bölümden söz etmek yanlış olmaz.

Düz bölüm, yavaş yavaş horanın kurulmaya başlaması, bir bakıma ısınma turlarıdır. Alaşağı bölümü Görele oyunlarının en hareketli bölümlerindendir. Bu bölümde yapılan hareketlerin tümünde oyuncuların tek kişi gibi olması, seri olması, kıvrak olması gerekmektedir. Bu bölüme uyum sağlayamayanlar oyundan çıkarlar. Çünkü oyuncu el kol ve ayak hareketlerinde yetersizse o bölümde oyun bozulur. İyi oynayanlar da etkilenirler. Bozan oyuncu çıkmak zorunda kalır.

Sert bölümde de alaşağı gibi hareketlidir. Burada önemli olan hızlı sert hareketlerle oyunu sürdürmektir. Oyuncular arasında figürlerin bir biriyle aynı olması önemli değildir. Önemli olan, özellikle ayak, baş hareketlerinde figür birlikteliği değil, kemençeye ya da davul zurnaya uyumlu olmaktır.

Karma Horanlar: Kadın erkek karma oynanır. Çok kıvrak, sert oynanmaz, alaşağı yapılmaz.

Atalık Horanı: Düğündekilerin yakınlarının oynadığı horana verilen addır.

Bıçak Oyunu: Karadeniz bölgelerde de benzerleri görülen bir horandır. Erkekler oynar. İki kişi ellerinde bıçaklarla, vuruşma figürleriyle oynarlar. Kavgayı anlatır. Saldırma, korunma, geri çekilme biçimindedir. Şakır şakır bıçak çarpışma sesleriyle, alanda dönen, dolaşan oyuncuların heybetli görünümleriyle izleyenlere zevkli dakikalar yaşatan bir horandır. İki oyuncu dostluğu simgelemek için barışarak kucaklaşırlar oyun biter. 5/8'lik usulle çalınır.

Hasbal (Horanı): Kemençenin gelmiş geçmiş en büyük virtüözü Karaman'ın (Halil Kodalak, 1878-1964) yarattığı ezginin, oyunun adıdır. Çok yakın arkadaşı Hasbal Keskin, Karaman nerede çalarsa çalsın oyuna kalkarmış. Karaman, bunun sürekli oynayarak kendini yormasına bir çare olmak amacıyla insanı daha az yoran bir horan yaratmak için uğraşır. Koştuktan sonra gezdirilerek teri soğutulan atların tüm hareketlerinden esinlenerek yarattığı figürlerle oluşturur horanı, ezgisiyle birlikte. Oyun sevilir, yerleşir, 7/8'lik usulle çalınır.

Tuzcuoğlu: Karaman'ın ustalarından sayılan Tuzcuoğlu Mehmet Ali'nin yarattığı oyunun ve ezginin adıdır. Olağanüstü, farklı, özgün çoksesli ezgisini benim diyen her kemençeci çalamaz. Ezgi yaylaya çıkılırken sürülerle, çoluk çocuk her yaştan insanlarla, coşkunun, sevincin, dinlenmenin, oynamanın, su içmenin, kuş seslerinin, yaprak hışırtılarının, su seslerinin, rüzgâr uğultularının, çan, kelek, kor, zil

seslerinin, koyun kuzu melemelerinin, at kişnemelerinin kemençede senfoniye dönüşmesidir. Yavaş hareketlerle oynanır. 7/8'lik usulle çalınır.

Sıksara: Çok hareketli bir oyundur. 7/8, 7/16'lık usullerle çalınır. Oyuna yanlış olarak sıksaray diyenler de vardır. Bu yanlışlığı "saraylarda oynanan oyun" tanımlamasıyla sürdürenler vardır. Sıksara, sık sarmak, sık, hızlı hareket yapmak anlamı yükleyebiliriz sözcüğe. Sık-sara, sık sara (sara hastalığı, epilepsi), sık sık gelen sara krizindeki titremelere benzetilerek oluşmuş bir ad da olabilir.

Karşılama: Daha çok kadınların oyunu olarak bilinir. Erkeklerden de çok güzel oynayanlar vardır. Karşılama türü oyunlar diğer bölgelerde de vardır. 5/8'lik usulle çalınır. Giresun'da 9/8'lik usulle de çalınır. İkişer ikişer karşılıklı öbek biçiminde yer tutularak oynanır. El, kol hareketleri, omuz titretmeleri, kıvrak dönüşler, el çırpmalar, çöküşler, dönmeler, yer değiştirmeler oyunun en belirgin figürleridir.

Tarlalar Salkım Saçak: Giresun'da, Ordu'da da (Lazutlar Salkım Saçak) oynanır. Aynı adla anılan türküsü de vardır. Karşılama türü bir oyundur. 4/4'lük usulle çalınır. Kadın oyunudur.

İnce Oyun (Görele Çiftetellisi): İstanbul'un en güzel oyunlarından olan çiftetellinin değişerek Görele'ye yansımış biçimidir. Ritim farkı yoktur, ikisi arasında melodi farkı vardır. İnce oyunun ezgisi çok güzeldir, etkileyicidir. Kadın oyunudur. Türküsü de vardır.

Konyalı: Kadınların daha çok oynadığı bir oyundur. 4/4'lük usulle çalınır. Karşılama türü oyundur.

Avaremu: Ünlü aktör Raj Kapor'un filmi "Avare"nin müziğinin yaygınlaşmasından sonra oynanan bir oyundur. Karşılama benzeridir.

Oyunlar köy kültürünün yarattığı, köy kültürü içinde gelişen, insanlarımızın sevinçlerini, coşkunlarını, acılarını, yiğitliklerini, savaşmalarını yansıtan gösterilerdir. Köy yaşam biçimi, köy kültürü yerini kent yaşam biçimine, kent kültürüne bıraktıkça oyunlar da önemini yitiriyor, gençlerin ilgisini çekmiyor. Okullar, dernekler özel çabalarıyla yaşatmaya çalışıyor oyunlarımızı. Bu olumlu çaba ancak Çürükeynesilli gibi horan oynayanı, Kuşçululu, Haydarlılı gibi ince oyun oynayanı izlemeyecek çocuklarımız.

GÖRELE ÖRNEKLEMİNDE GİRESUN MÜZİĞİNDE ETKİLEŞİM

Özet: Görele; müzik, kemençe, halk dansları açısından yalnız bağlı bulunduğu Giresun'un değil Doğu Karadeniz'in de önemli, özgün coğrafyalarındandır. Müziğini yansıtan türküler, ezgiler öncelikle üretim-iş-imeci yaşam biçiminin etkileşimiyle olmuştur. Bu etkileşimde doğa koşullan, insan yapısı, insan ilişkileri, birey duyarlılığı, birey yeteneği de önemlidir.

Ali Kam, Tuzcuoğlu, Karaman kemençeci kuşağı Doğu Karadeniz kemençesinin öncüleridir. 1700'lere dek giden kuşak gelişimi, etkileşimi usta-çırak ilişkisini de barındırarak Görele'yi merkez, ilk kaynak konumuna getirmiştir: Trabzon'da, Rize'de, Giresun'da, Ordu'da yetişen ilk kemençeciler Görele'nin üçüncü kuşağı saydığımız Karaman'ın ustalık döneminde yetişmiştir.

Çepni kültüründe, yaşam biçiminde önemli yer tutan düğün, yayla göçü, yayla şenlikleri; sosyal olayların doğurduğu göçler Görele'den doğuya, batıya müzik, kemençe, horan etkileşimini sağlamıştır. Kemençe, horan ezgileri, müzik Görele'den doğuya, batıya ulaşarak kültür etkileşimi oluşturmuştur. Müzik, halk dansları etkileşiminde iç yerleşimlerin de özgün örnekleri vardır.

Görele'nin büyük kent kültürüyle, İstanbul'la ilişkisi de müzik, halk dansları etkileşimine yol açar.

Mülkteki etkileşimi türküleri oluşturan sözcüklerden, dizelerden saptamak da olasıdır.

Etkileşimdeki "karşılıklı" gerçeği makalenin bakış açılarından biridir.

Cenazede ağlayan kadınlar, onların yaktığı ağıtlar; düğünlerin bir bölümü olan "gelinciye gitme", "düğüne gelenleri karşılama", "çobanlık" müzik etkileşimin başka boyutlarıdır.

Müziğin Kökeni:

Görele türküleriyle, kemençesiyle, halk danslarıyla önemli bir ilçe. Bölgede merkez konumunda. Bölgemizin birinci (Ali Kam), ikinci (Tuzcuoğlu), üçüncü (Karaman 1878-1964) kuşak kemençecileri Göreleli. Bölge kemençesinin tarihini

kim çalışırsa çalışsın oluşturacağı yaşamöyküleri bunlardan başlamak zorunda. Rize'nin, Trabzon'un, Giresun'un, Ordu'nun kemençecileri ancak Karaman'ın ustalık döneminde ellerine kemençe alıyorlar.

Atak, devinimli; kendine, gücüne, yeteneklerine güveni yüksek; yemeyi, içmeyi, eğlenmeyi seven; birlikteliğe, dayanışmaya, imeceye yatkın; üreten, eken, biçen, avlanan; ineğine, danasına, koyununa, keçisine çobanlık eden; doğadaki nesneleri el becerisiyle araca, gerece dönüştürebilen; kemençe, davul, zurna, bağlama, düdük çalmaya, türkü söylemeye ilgi duyan, muhtarları öncülüğünde topluca düğünlere giden, horan oynayan; nükteci, alaycı, kendisiyle bile dalga geçen, silahı seven; ansızın sinirlenen, ardından yumuşayan; kimilerde "adaleti" kendi kurallarına göre sağlayan insanların yaşadığı yerdir Görele (Günay Hayrettin,1988). Bu yaşam biçiminin insan özelliğinin gerisinde Çepniliğin izleri vardır.

Görele örnekleminde müziği (kemençe, bağlama, düdük, davul, zurna) türküler, ninniler, ağıtlar halk danslarıyla (horanlar, ince oyun, karşılamalar, kolbastılar) iç içe değerlendiriyoruz. Bunların gerisinde Kıpçak, Çepni; ozan, kam, şaman izlerinin olduğunu düşünüyoruz. Buna yaşam biçimini, iş, emek üretimini, doğa yapısını ekliyoruz. "Günümüzde folklor araştırmacılarımız arasında bu Şamanizm kalıntılarına ilgi duyanlar çoğunlukta. (And, 1974)" Antropolog Tylor "kültür değişmeleri ve etkileşimlerini incelemede ipuçları verir: oyunlar uygarlığın Doğu Asya'dan Yeni Zelanda'ya kadar uzandığını gösterir. Asya'dan Kuzey Amerika kıtasına Bering Boğazı'nda eskiden bulunan bir kara geçidiyle getirilmiştir. (And,1974)."

Yöremiz, Anadolu'daki Türk yerleşmesinde önemli rol oynayan bir Oğuz boyu olan Çepnilerin ağırlıklı olarak yaşadığı yerdir. Günümüze yansıyan oyunlarda, müzikte, çalgılarda Çepniliğin etkisi büyüktür. Müziğin, onunla bağlantılı yaratıların kökeninde bu etkilerin olduğu açıktır. Etkileşimin kökeninde imeceler, ekin kazma, düğünler, eğlenceler, yayla göçleri önemli yer tutar.

Müziğin Etkileşimi:

Müziğin oluşumunda, etkileşiminde önemli öğelerden biri ekin kazma imeceleridir. 1970'lere dek Görele köylerinde mısır ekmeği kullanılırdı. Mısır, darı

sözcükleri Görele'de aynı anlamı içeriyordu. "Darı ekmek, darı kazmak, darı toplamak, darı soymak, darı imecesi, darı ekmeği, darı ayı..." söz öbekleri günümüzde de kullanılıyor.

Görele köylerine Çepniler 14. yüzyıldan başlayarak yerleşmişlerdir (Sümer,1992,40). Yerleşim, köylerdeki tarım üretimi ilişkisiyle bağlantılı yeni bir kültür doğurmuştur. Temel besin olan ekmeği elde etmek için mısır (darı) tarlaları oluşturan Çepniler dayanışma, birlikte iş, üretim yapma anlayışını uygulamışlardır. Bu amaçla mısır tarlalarının eşilmesi, bellenmesi, kazılması sonra ot kazımı, sık sökme, tarla biçme çalışmalarını yaygınlaştırmışlardır. İmece kültürünü geliştirmişlerdir. Yaylaya topluca çıkışı da mısır tarlalarındaki iş yoğunluğuna göre ayarlamışlardır. Otçu göçü de bunlarla ilişkilidir. Böylece doğa koşulları, iş-üretim, imece, günlük yaşamın evrimi, üretimde araç-gereç kullanma etkileşimle bireysel yaratıcılığa da yol açmıştır: Türkülerin, ezgilerin, horanların, ince oyunların, karşılamalarının gerisinde bunlar da vardır.

Ekin kazma günün uygun saatlerinde yapılır. Gün doğumu, gün batımına yakın saatler bu iş için en uygunudur. Önceden yerine göre eşilen, bellenen tarlalar görkemli imecelerle kazılır. Tarlanın büyüklüğüne göre on, yirmi, otuz kişilik öbekler kazar tarlayı. İmeceyi oluşturanların en küçüğü on dört on beş yaşındadır. Gençler, orta yaşlılar; dingin, güçlü yaşlılar da ekin kazma imecesinde yer alırlar. Kızlar, erkekler, yavuklular, nişanlılar, evliler, birbirini sevip daha açılmayanlar imecededir. İmecenin kendine göre bir disiplini vardır: Günlük yerel giysiler giyilir. Ayakta çarık, el örgü çoraplar... Herkes içinde tohumluk mısır olan "tene torbalarını" bağlamışlardır. Ellerinde ekin kazmaları vardır. Bir çuvalın içinde tohumluk mısır bulunur. İmeceyi yönetecek, yönlendirecek uygun biri, susayanlara su verecek bir sucu da bulunur.

Tarlanın alt yanına çizgi biçiminde birbirine yakın olarak imecenin bireyleri dizilir. Yöneticinin komutuyla ekin kazmaya başlanır. Başlangıçta iyice yavaştan kazılır. Ellerde mısır taneleri vardır. Kazma disiplin içinde, birliktelik içinde yukarıya kaldırılıp aşağıya indirilir. Küçük bir vuruşla parmak arasından yere atılan mısırın üstü toprakla örtülür. Bu iş tarlanın tümü kazılana dek sürer. Tarlanın başına

varılınca az dinlenilir, sonra geriye doğru kazmalarla hep birlikte tarlanın üstü düzlenir.

Bu tarla kazım devinimleri coşkuludur. Naralar atılır, teeyyteeyyler çekilir. Ooyyooyylar salınır... Uuhuuyuuhuuyylar çekilir. Hooh hoplar tempolanır. İmece ekin kazımı şamanın yönettiği oyuna, eğlenceye, törene dönüşür.

Ekin kazımındaki devinimler, hız, süreç dönüşerek, zaman içinde etkileşime girerek "ekin havalarını" ekin havaları da ekin türkülerini doğurur. Ekin türküleri de çeşitli etkileşimlerle farklı türküleri, müzikleri yaratır. Bunu bir örnekle somutlaştıralım:

Tarla ekmeye başlamayla bitişi simgeleyen üç türkümüz olsun:

"Oy imeci imeci
İki koyun bir keçi
İmecenin önünde
Ben olsam kemençeci

Kazmayı kaza kaza
Önleri vurdum saza
Yenge kurban olayım
Yanında kazan kıza

Gazıyum ekinleri
Tene atarım tene
Beni isdedicegmiş
Gevük ağazlu gene"

15. yüzyıldan günümüze evrile, etkileşe etkileşe türküler çoğunca yedili heceyle söylense de sözcük, dize, dörtlük değişimleri, eklemeleri, çıkarmaları, etkileşimleri olmuştur. Örneğin, genç kızın kendisini istetecek, kendisiyle evlenmeyi

tasarlayan delikanlıyı beğenmediğini yansıtan dahası delikanlıyla alay eden son örnek zaman içinde köyden köye şı değişikliklere uğrayabilir.

"Beni isdedicegmiş
Eşün ağazlu gene
Beni isdedicegmis
Gevük aguzlu gene

Boğa haber göndermiş
Hoşmag ağazlu gene
Bağa sevdalu imiş
Dişmer ağazlu gene"

Değişiklikler türküyü yakanın içinde bulunduğu duruma göre kişiden kişiye değişebilir. Ekin imecesi başlangıç olmak üzere ondan yola çıkarak aşk, ayrılık, özlem, hastalık, yokluk, ölüm temalarına ulaşılır. Başlangıç, imece esin kaynağı olur. Ondan başka çağrışımlara, duygulara, anılara gidilir. Bu türkü etkileşimin sözleriyle (şiiriyle) ilgilidir. Müzik farklı sözlerle etkileşerek yeni türküler doğurur.

Kemençeli ekin imecisinin tarladaki ilerleyişleri birden fazla, farklı müzik oluşturur: Başlangıç süreci iyice yavaştır:

"Oyy imeecii imeecii dee
İki goyun bi geçii
İmeeciinin içinde dee
Ben olsam kemençeecii"

Hız biraz artarak imece ilerliyor.

"Oyy imecii imeeci de
İki goyun bi geçi
İmeciinin içinde de
Ben olsam kemençeci"

İmece daha hızlı kazıyor, birliktelik içinde sağa sola dönüşlerle, naralarla, ünlemlerle yarışırcasına kemençeye de uyum sağlayarak kendinden geçmişçesine tarlayı kazarak ilerliyor:

"Oy imeci imeeci
İkii koyun bi geçi
İmecinin içinde
Ben olsam kemençeci"

Şimdi tümden kendilerini unutmuşlar. Çok hızlı ilerliyorlar. Tarla yarılandı. Su molası verilecek.

"Oy imeci imeci
İki koyun bi geçi
İmecinin içinde
Ben olsam kemençeci"

Su içildi. Yeniden kazmaya başlandı. Bu başlangıç ilk başlangıçtan daha hızlı. Sonra daha hızlı ilerliyorlar. Sonra daha hızlı ilerliyorlar. Bitişe doğru az yavaşlanıyor. Su içildi. Tene torbaları, kazmalar gözden geçirildi. Şimdi geriye doğru yavaş yavaş tarla çalkalanacak (düzlenecek).

İmecinin örneklenen kazış temposundan yola çıkarak en az yedi sekiz farklı ezginin, türkünün oluşacağı bu somut örnekle görülüyor.

Ekin türküleri Görele müziğinde genel bir ad ama açıklamaya çalıştığım ezgilerden etkileşim yoluyla Görele'de, Trabzon'da, Alucra'da önemli türküler oluşmuştur.

1987'de öğretmenlik yaptığım Alucra Aktepe Ortaokulu öğrencilerinden derlediğim:

"Harmanın o yanına
Dolan gel bu yanına
Kadınlar horanına
Girelim gollarına

Gel gel gel sevdiğim

Gel gel gel aman

Ufacık et doğradım

Galaylı tencereye

Ben gapıdan geçerken

O çıktı pencereye

Gel gel gel sevdiğim

Gel gel gel aman

Çini tabağım çini

Yerim ağzın içini . -

Dün gece nerdeydin

Gövnümün güvercini

Gel gel gel sevdiğim

Gel gel gel aman

Bahçede üzüm dalı

Göremedim o yarı

Duydum ki gelin olmuş

Ağlarım zarı zarı" (Turhan, Altınkaynak; 2009,170)

"Harmanın O Yanına" türküsü kadın horanında söylenmektedir. Türkünün müziği Görele ekin havalarının etkileşimi sonucu oluşmuştur.

Ekin havalarından doğan yıllar önce derlenmiş, epeyce örnek var. Görele'yi ortadaki halka olarak düşünürsek orta halkanın çevresindeki halkalar da Görele ekin havalarının etkileşimiyle genişlemiş. Bu türkülerin oluşumunda Görele dışında taşınmasında etkileşim yoluyla yeni yeni çeşitlemelerin oluşmasında yöremizden örneklediğimiz iş- emek- üretim- imeci- yardımlaşma- kemençe- sanat yaratıcılığı olduğu açıktır.

Elimizde ekin havalarından kaynaklanan Görele türküleri şunlar: Timiye, Hava'm Havalanırsın, Al Tavandan Belleri, Biz Hepimiz Üç Kardaş, Fındık Attım Harmana.

Ekin havalarından etkileşim yoluyla Trabzon yöresinde oluşturulan türküler şunlar: Derenin Kenarına Sereceğim Kilimi, Ayna Ayna Ellere, Hasta Oldum Derdune, Anam Vay Olsun Beni, Gül Hanım Dedikleri(Kaya,2002,99)

Kemençe yurdu, kemençenin beşiği sayılan Görele müzik yaratılarında horan ezgilerinin türkülerinin özgülüğü, yaygınlığı, çeşitliliği ortadadır. Doğu Karadeniz'deki horan çeşitlemelerinin müziğinde kaynak, çıkış yöresi Görele'dir. Görele'den batıya, Görele'den doğuya horan müziği, türküleri yayılmıştır. Bu yayılmada 17.,18.,19., yüzyıllardaki Çepni göçleri kadar bölgemizin bilinen ilk kemençecilerinin (Ali Kam, Tuzcuoğlu, Karaman), sonrakilerin (Picoğlu Osman, Hacıali, Durkaya, Kâtip Şadi, Sırrı Öztürk) payı vardır.

Göreleli Tuzcuoğlu'nun 1870'li yıllarda ürettiği Tuzcuoğlu havası, horanı Görele'den doğuya Trabzon'a, Rize'ye; Görele'den batıya Giresun'a, Ordu'ya ulaşmıştır, buraları etkilemiştir. Tuzcuoğlu havasından, horanından etkileşim yoluyla Trabzon'un kimi yörelerinde horan kurma oluşturulmuştur.

Tuzcuoğlu bu olağanüstü ezgiyi yaratırken doğadan, yayla göçünden etkilenmiştir, esinlenmiştir. Bu da bir etkileşimdir: insanlar yayla göçünü kalabalık toplulukla yapar. Bu toplulukta kemençeci, düdük çalan, türkü söyleyen, nara atan, ihihuular çekenler vardır. Koyular, danalar, tosunlar, keçiler, tekeleri kuzular, oğlaklar, çoban köpekleri, atlar, katırlar vardır. Bunların boğazlarında farklı tınılarda çanlar, ziller, kelekler, korlar vardır. Yürünülen vadide kuş sesleri, dere seslerine karışır. İnsan, doğa, araç-gereç, değişik tınılardaki zil, çan, kelek, kor sesleri bu seslerle tatlı bir yürüyüş uğultu sesi oluşturur. İşte Tuzcuoğlu, müzik yaratıcılığın bu seslere odaklayarak Tuzcuoğlu havasını yaratmıştır. Günümüzde bu ezgiyi doğru, etkili çalan kemençeciyi dinlerken 1870'lerdeki yayla göçünün ses güzelliğini duyumsamak mümkündür.

Tuzcuoğlu gibi Hasbal, Hazabaş, Beyoğlu, Tengu, Sıksara, Şırıp Şırıp horan havaları da etkileşimle Görele'den doğuya, batıya ulaşmıştır. Bugüne ulaşan,

günümüzde çalınan söylenen horan havalarının Görele kökenli olduğunu kanıtlayan birden çok gerekçe vardır. İmeci ezgileri, kemençenin köy kültüründe yer alması, bölgemizde birinci, ikinci, üçüncü kuşak kemençecilerin Göreleli olması savımızı kanıtlar.

Görele'de türkü söylemek yaşam biçimidir. Bahçede, tarlada, imecede, derede, tepede, eğlencelerde, şenliklerde, düğünlerde, konaklarda, törenlerde, arkadaş toplantılarında, iş yaparken koyun, inek otlatırken, derelerde yüzerken, ip dokurken, bebek uyuturken, beşik sallarken, fındık toplarken... Toplumsal yaşamın her alanında türkü söylenir. Türkü söylemeyen yok gibidir. Bilinen, yaygın türküler söylendiği gibi ortama uygun ezgileri kullanarak yeni türküler de söylenir, yakılır. Böylece bireyden bireye türkü, müzik etkileşimi olur. Bu etkileşimde, başka illere, ilçelere göçler, düğünler, gurbete gitme, askerlik.. .gibi bireyin yaşamında yer alan dönemeçler de etkili olur. Türkü söyleyenlerin yaratığı etkili, kıvrak, lirik örnekler bireyden bireye; köyden köye, yöreden yöreye, kentten kente etkileşime girer. 1900'lü yıllardan başlayarak plak, radyo etkileşimleri Görele'nin, Giresun'un müzik kadrosunu zenginleştirmiştir.

1960'lı yıllarda Görele düğünlerinde kemençecilere çaldırılan, köylerin oyuncularınca oynanan:

"Haniya da benim elli dirhem pırasam

Üç mum yaksam Konyalımı arasam" türküsü uzak yörelerden Görele'ye ulaşan etkileşim örneğidir.

1900'lerin başlarından beri Göreleli her kemençecinin dinletiye başlamadan aldığı taksim, İstanbul müziğinin Görele'ye yansıyan etkileşimidir. Günümüzde de bu sunum Kâtip Şadi, Sırrı Öztürk, Şenel Dandin, Hüseyin Özdemir, Sami Günay, Burhan Caba gibi ustalarca sürdürülüyor.

Geçmişi 18. yüzyıla dek uzanan 1920'li, 1930'lu yıllarda Görele'de "kır karısı oynatmalar" da, oturak alemlerinde yaygın olarak söylenmiştir. 1960'larda, 1970'lerde de türkü olarak konaklarda kemençecilerin söylediği kolbastı havası olarak bilinen bir türkü vardır:

"Uy dedin yurdun beni
Dertlere göydün beni
Armasız sandal gibi
Deryada göy dun beni
Oy niye niye niye
Oy niye niye niye
Öldüm yar diye diye
Öldüm yar diye diye
Gar yağayu yağayu
Dağların başlarına
Dulanurum gülümün
Gıvırcuk saçlarına
-Kavuştak-
Deredeki düzlerim
Güzellere sözlerim
Oyna güzelim oyna
Görsün seni gözlerim
-Kavuştak-"

Türkünün müziğinden yola çıkarak kolbastı türküleriyle, havalarıyla ince oyunun, çiftetelli çeşitlemelerinin birbirine çok yakın, birbirine girmiş, birbiriyle iç içe olduğu birbiriyle etkileşim sonucu oluştuğu söylenebilir.

Görele'de 1900'den başlayarak 1970'lere dek horan dışındaki oyun müziğinde İstanbul, Orta Anadolu, Konya etkileşimi söz konusu.

Eski köy düğünlerinde gelini almak, gelini götürmek anlamında gelinçiye gitmek söz öbeği kullanılırdı. Gelinçi, gelin eviyle damat evi arasındaki yolu kemençeyle, davulla, zurnayla çala çağıra, eğlenerek çalgıya türkülerle eşlik ederek yürümek demekti. Bu ortam yol havalarının, yol havası kapsamındaki türkülerin doğmasına yol açmıştır. Gelinçi olmasaydı bölgemizde yaygın bir yol havası olmayacaktı. Buralarda doğal-toplumsal ortamın duygularıyla kemençecilerin,

türkücülerin bireysel yeteneklerini de dışa vurarak oluşturduğu müzik, onu ayakta tutan söz (şiir) doğal-toplumsal ortamdan etkilenme sonucu oluşmaktaydı. Zaman içinde söylene söylene, özellikle kemençeciler eliyle köyden köye, ilçeden ilçeye etkileşimle güçlendiği, yaygınlaştığı, müzik çatısı aynı olmak üzere küçük söz, ezgi değişiklikleriyle bölgemizde yaygınlaştığı görülür.

Düğünlerdeki gece sabaha dek eğlenilen, içki içilen, kemençe çalınan, türkü söyleyen konaklar müzik etkileşiminde ortam oluştururdu. İçlenen, duygulanan, neşelenen, yitirdiklerine yanan, unuttuklarını anımsayan konaktakiler hem türkü yaratıcılığının örneklerini verir hem de daha önceden yakılanların unutulmamasını sağlardı. Buralar da müzik etkileşiminin yansımasıydı.

Görele'de Tuzcuoğlu'nu, Hasbal'ı, Şırıp Şırıp'ı, Kıtırik'i, Gelin Ağlatma'yı, İnceoyun'u, Cezayir'i çalamayan kemençeciyi kimse dinlemez. Bu havalar olgunlaşmış, kemençeyi hak etmiş, artık kemençeci olmuş, düğün yapabilecek düzeye gelmiş "kemençecilik" ölçüsüdür. Buna Görele horan havalarını da eklemek gerekir. Bunları dinleyeni etkileyecek derecede çalanlara kemençeci denmektedir. Bunları çalamayanların hiçbiri düğünde kemençe çalamaz...

"Cezayir havalarının beş yüz yıllık bir geçmişi var: Afyonkarahisar'da, Antalya'da, Yozgat'ta, Çankırı'da, Bursa'da, Konya'da, İzmir'de, Aydın'da yaygın olarak çalınıyor, türkü olarak söyleniyor. (Yılmaz, 2000, 348, 349, 350...371)."

Görele'de çalınan Cezayir öteki bölgelerde çalınanları andırıyor. Ezgi benzerliği çok. Görele'dekinin sözleri, türküsü yok. Yalnız ezgi çalınıyor. Ezginin işlevi düğüne gelenleri karşılama, buyur etme, hoş geldiniz diyerek onları horana çağırma: Düğüne gelen üç beş kişilik topluluk düğün alanına uygun bir yere oturtuluyor. Kemençeci, kimilerde kemençeciler onların karşısına geçerek ayakta Cezayir'i çalıyor. Hava bitince, "Hoş geldiniz, safalar getirdiniz, buyurun..." deniyor. Gelenlerden uygun birisi kemençecinin bahşişini veriyor. Tabancalar atılıyor, horana giriliyor... Görele'de Cezayir'in işlevi bu.

Cezayir uzak etkileşimlerin örneklerinden biri. 1900'lerde Karaman'ın uzak kentlere, İstanbul'a gittiği biliniyor. Cezayir'in Görele'ye taşınmasında, Görele'de

tutulmasında, benimsemesindeki ilk adın Karaman olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu Görele müzik etkileşiminde bilinen, tanınan bir kemençecinin işlevini örnekler.

Görele'de 1930'lu, 1940'lı, 1950'li yıllarda yaygın olarak çalınan, söylenendir Cemo. Sözel kaynaklardan aldığımız bilgiler (Haşim Günay, 1915-2011) bu yılları kapsıyor. Önemli kemençecilerimiz Sırrı Öztürk (1938), Kâtip Şadi (1938), Sami Günay (1938) özel söyleşilerimizde Cemo'nun çocukluk yıllarında çalındığını, söylendiğini vurguluyorlar. Kendileri de gençlik yıllarında düğünlerde Cemo çaldıklarını, söylediklerini düğündekilerin bu havaya uygun Cemo oyunu oynattıklarını ekliyorlar.

Dörtlükleri sonrasında "Oy Cemo vay Cemo Cemile" kavuştağı olan türkünün kıyıya iç bölgeden geldiğini düşünüyorum. Belki de Erzincan, Kelkit, Gümüşhane, Torul, Doğankent, yolu ile bize geldi. Belki de içerik, ağız, ezgi değişikliklerine uğradı.

Günümüzde Görele'de unutulmaya yüz tutmuş Cemo, Harşıt (Doğankent) yöresinde çalmıyor, oynanıyor.

"Eyvah eyvah eyvah yavrum aman aman
Ben gelin (gider) oldum
Küçük gız gardeşimi de yavrum aman aman
Yerime göydüm

Sazlık yere ev yapma yavrum aman aman
O batar gider
Uzak vere giz verme yavrum aman aman
O yiter gider

Gitme durnam gitme de yavrum aman aman
Bu yıl gış olur
Durnamın basdığı yerler yavrum aman aman

Donar daş olur"

1989'da notalanan (Ekici, 44, 45) bu türkü sözleriyle, müziğiyle, işleviyle özgün bir örnektir. Gelini baba evinden çıkarırken çalınır, söylenir. Düğündeki çalgıcıların tümü birliktelik içinde çalarlar ezgiyi. Görele'de bu türkünü adı "gelin ağlatma havası"dır. İçli, ağıta çalan, lirik, uzun hava özelliklidir. Türkü işlevini günümüzde de köy düğünlerinde sürdürüyor. Trabzon'da, Çepni ağırlıklı yaşam alanlarında etkileşim yoluyla bu türkümüzün etkileri söz, müzik olarak az da olsa görülür. (Çelik, 1999, 67)

1970'li yıllarda amcamdan derlediğim "Bir Han Köşesinde Kalmışım Hasta" adlı türkü uzun hava örneğidir. Kerem ile Aslı öyküsünün etkileyici bir bölümünden etkileşerek Görele'ye gelmiştir.

"Bir han köşesinde kalmışım hasda
Gözlerim kapıda gulağım sesde
Gendüm gurbet elde gönlüm sılada
Gelme ecel gelme üç gün ara ver
Al benim sevdamı götür yara ver

Erzurum dağlan duman dildedir
Başım yasduktadur gözüm yoldadur
Aslı hayın yardur adam aldadur
-Kavuştak-

Erzurum dağları kardır geçilmez
Her adama gizli sırdır açılmaz
Ayrılık şerbeti zehir içilmez
-Kavuştak-

Felek sen mi galdın bana gülecek
Akıddın gözyaşım kimler silecek

Dediler Kerem'e Aslı'n gelecek

-Kavuştak-"

1910'lular, 1920'liler; 1930'lu, 1940'lı, 1950'li yıllarda eğlencelerde, içkili çalgılı oturak ortamında, konaklarda çok söylemişler Mehmet Çavuş, Mehmet Çavuş türküsü olarak bilinen uzun havayı çok dinlemişler, sevmişler. Babamdan kalma bant kaydı (1973) belgeliğimde duruyor.

11'li heceyle söylenmiş yedi dörtlüklü bir ağıt: "...eşkıya Dersimli bir Kürd'ün takibine çıkan jandarma (Mehmet Çavuş) çarpışmaya başlamadan önce Kürt'e teslim olmasını teklif ederse de Kürt inatçılık edip çarpışmaya başlar. Hüseyin Kâhyaoğlu Hasan çarpışmada eşkıya ile Mehmet Çavuş arasında şöyle bir konuşmayı temsil eden bir ağıt düzenlemiştir. (Yalgın,1976, 327):

"Kaçman Kürtler kaçman sizi dutarım
Pişmiş aşınıza ağular gatarım
Kavzerinizi alur ele satarım
Gelin teslim olun der Memed Çavuş
...
Kürtoğlu der ki yüreğim çatal
Uçan guş olsanız gıratım tutar
Cephane boynumda tanı yedi gatar
Gelin teslim olun der Mehmed Çavuş
...
Vuruldum arkadaşlar akıyor ganim
Kıratın üstünde çırpınır canım
Karalar bağlasın Zekiye hanım
Kader böyle imiş der Memed Çavuş"

Türkünün Görele'de yaygınlaşmasında otuz kırk yıl sevilerek, etkilenilerek söylenmesinde belki de Mehmet Çavuş'un Görele'yle yakınlığı söz konusudur.

Adını, kimliğini Oğuz'un on altıncı torunundan alan, Anadolu'yu baştanbaşa Türkleştiren Çepniler Görele'den Batum'a dek birçok olayın içinde olmuştur. Şah İsmail'in İran'da kurduğu Türk devletine yöremizden inanç, dil yakınlığından çok sayıda katılım, göç olmuştur.

Yüzyıllar içinde yaşadıkları bölgede farklılaşan ekonomik güç, vergi uygulamaları, bozulan yönetimsel yapının boşluğunu doldurmaya çalışan bilek-silah gücü, inanç farklılıkları Görele'den batıya, güneye göçlere yol açmıştır.

Bu gidişler kimilerde gönülsüzce, kimilerde "ceza" gereği olmuştur. Görele'den gitmek, ayrılmak zorunda kalan kimi aileler Sivas yöresine yerleşmiştir. Orada yeni bir yurt kurmaya çalışanların Görele özlemiyle yaktığı türküler vardır:

"Sarardım be sarardım
Senin için sarardım
Baş yastıkta göz yolda
Her geçene sorardım

Al dağlar yeşil dağlar
Gurbette yârim ağlar
Açtı m'ola şu Sivas'ın gülü yaprağı
Çekti bizi gurbet elin suyu toprağı

Kayalardan kayarım
Bulamadım ayarım
Ben bu dertten ölürsem
Kaderime sayarım"

1800'lü yılların sonuna dek Görele'de türkünün kavuştağı şöyle okunuyormuş:

"Al dağlar yeşil dağlar
Gurbette yârim ağlar

Açtı m'ola şu Sivas'ın gülü yaprağı

Çekti bizi gurbet elin suyu toprağı" (Cemil Uzunömeroğlu'nun 1924, anasından dinledikleri)

İç burkan yaşam koşullarından etkileşerek iki ilimizi de içine alan ilginç bir örnek.

Önemli kemençeci Durkaya (1912-1989)'nın türküsü olarak bilinen sözleri, ses kaydı belgeliğimizde olan bir kızla bir gelinin atışması biçimindeki türkü, Görele'deki uzun hava örneklerimizdendir.

Türkünün sözleri Karacaoğlan'ındır. (Cumhur, 1973, 66, 67, 68). Türkünün etkileşim sonucu oluştuğu açık. Durkaya türküyü Görele'ye ilk getiren mi, Karacaoğlan koşmasından besteleyen mi, var olan bir Karacaoğlan türküsüne çatal ekleyen mi? Araştırmaya değer.

Görele lirik, özgün yaratıcılığı yanında dışarıdan etkilenerek yeni biçimlere, ezgilere açık bir yöredir. Avare, bunun tipik örneğidir.

1951'de Hint sineması kendi alanının kilometre taşlarından birini üretir: Avare. Müzikli, danslı film örneklerindendir. Büyük kent çoğunluğunun dünyasına gülümseyerek değinir. Ticaret başarısıyla neredeyse sineması olan tüm ülkelere ulaşır, kitlesel film başarısı olur. 1970'lerdan 19790'lı yıllara dek sineması olan Görele Avare'den kendine düşeni üretir: Ta Hindistan'dan gelen Avare müziği Görele'de kadınların oynadığı oyun müziğine dönüşür. Rac Kapoor'un yapıta müzik etkileşimiyle halk oyununa dönüşür. Bunu müziğin, dansın evrensel yönüyle açıklayabiliriz.

Köy düğünlerinde Avare, kadın halk oyunlarından biri olmuştu. İnce oyun, karşılama, horon oynayan kadınlar kemençecilerden avaremu istiyorlardı. Kemençeciler müziğe uygun doğaçlama sözlerle çalarak, söyleyerek gereğini yapıyor, kadınlar da Görele ince oyun devinimleriyle oynuyorlardı.

"Ah çalı çileğim

Oh atiş böceğim

Her zaman da ben

Seni seveceğim

Avaremu avaremu
Avaremu bu gece
Avaremu avaremu
Avaremu bu gece
Avaremu bu gece
Avaremu bu gece

Gördüğüm çiçeği
Hep sen sanırım
Benim çal kirezim
Oh çili fındığım
-Kavuştak-

Çok uzak yolunu
Gözlerim gözlerim
Nerdesin nerdesin
Özlerim özlerim
-Kavuştak-"

Görele müzik etkileşiminde gazeller önemli yer tutar. 1910'lu, 1920'li, 1930'lu yıllar gazellerin İstanbul sınırını aşarak Anadolu'ya ulaştığı yıllardır. Hafız Sami, Hafız Osman, Hafız Cemal, Hafız Yaşar, Hafız Ahmet, Hafız Saadettin, Hafız Burhan, Ahmet Celal, Hamit, Münir Nurettin Selçuk…

Gazelin unutulmaz adları olarak plaklarla Görele'ye de ulaşır. Buralarda çok sevilir. Konakların, oturak alemlerinin vazgeçilmez öğesi olur. 1930'lu, 1940'lı, 1950'li yıllarda her köyde gazel okuyan türkücüler yetişir.

Giresun türkülerinin kimilerini notalayan, bu alanda araştırmalar yapan Cemil Uzal, Giresun müziğinde geçmişte birlikte yaşama koşullarından Rum, Ermeni etkisini; İstanbul etkisini, iç bölgelerdeki kentlerin etkisini, Ege etkisini özellikle vurguluyor. (Turan, Altınkaynak; 2009, 17)

Giresun bağlama yanında ud, cümbüş, tambur, piyano da çalınan kent kültürü özelliği taşır. Oluşan müzik bu çalgıların bulunduğu ortamların etkileşimini yansıtır.

Giresun'un yaygın olarak bilinen iki türküsü Mican, Çatak Altında Zeybek etkileşimi taşıyor.

Çatak altında türküsünde geçen;

"Çatak altında sıra da sıra kayıklar

Deniz dalgalandı suda oynar balıklar

Rejinin katibi bizi de bizi ayıplar." "rejinin katibi" sözü türkünün 1880'lerden sonra oluştuğunu kanıtlar. Osmanlı döneminden kalma türküde Reji kâtibinin bir Rum güzeliyle aşkı dillendirilir.

"Rakı koydum fincana

Hele bakın Mican'a

Kör olası Kel Seyit

Nasıl kıydın bu cana

Oy benim canım Mican'ım"

Dünyalarda bir canım" sözleriyle başlayan Mican, eşkıya türkülerine örnektir. (Küçük,2006,127)

Giresun "karşılama" yörelerindendir. Bölgemiz için de bu anlamda merkez Giresun'dur. Giresun'dan doğuya, güneye, batıya karşılama örnekleri Giresun karşılama müziğinin etkisiyle oluşmuştur. Karşılamadan Giresun'da doğan türküler şunlardır: Altını Bozdurayım, Ay Vuruyu Uzgur'a, Bağlamam Perde Perde, Dağ Başı Fener, Giderken Bize Uğra, Karşıdan Gel Karşıdan, Oy Giresun Kayıkları, Oy Miralay Miralay, Söylerim Yana Yana.

Giresun müziğinde Giresun'un doğusunu batısını etkilemiş, bu etkileyişle benzer örnekleri oluşmuş önemli örnek var: Kolbastı havaları.

Giresun'la ilgili anı yapıtlarında 1910'lu yıllarda Giresun merkezde kolbastı, horan oynandığı aktarılıyor. (Sarıbayraktaroğlu, 1975, 25)

Giresun'da kolbastı havası müziğiyle çeşitlenmiş altı yedi türlü vardır. Bunların en bilineni Giresun kolbastı havası Dere Boyu Kavakları'dır (Turhan, Altınkaynak; 2009, 116, 117). Dereboyu Kavaklar'ın müziği alınarak sözleri (şiiri) değiştirilerek Trabzon'da Yaylanın Çimenine Kuzu Yayılır Kuzu türküsü oluşturulmuştur.

Giresun müziğinde çok ilginç uzun hava örnekleri vardır. Giresun Ova Garibi olarak bilinen Ben Bir Garip Bülbül İdim Sarpa Tünedim, Yayla Yollarında türküleri bunlardandır. İç bölge, Şebinkarahisar etkileşimi sonucu üretildiği düşünebilir.

Şebinkarahisar'ın girişindeki Tamzara köyünden adını alan Tamzara'nın Üzümü, Tamzara çeşitlemeleri tüm Giresun'da, Trabzon'da, Ordu'da da yaygınlaşmış, çeşitli ortamlarda çalınmakta, söylenmektedir.

Tirebolu'nun Yayla Yollarında Çifte Doruklar türküsü Giresun Ova Garibinin etkisiyle oluşmuş bir etkileşim örneğidir.

Şebinkarahisar'ın, Alucra'nın, Çamoluk'un halk danslarında, müziğinde Sivas'ın, Erzincan'ın etkisi görülmektedir.

Yaklaşık iki yüz yıllık bir süreçte Görele örnekleminden yola çıkarak müzik etkileşimini aktardık. Bu süreçteki etkileşim çoğunca olumlu, gelişmeci, evrimci, yaratıcı özellikler taşıyor. Bir yandan kendi içinde söz, müzik, dans öğelerini güzelleştirip yerli yerine oturturken bir yandan da komşu ilçeleri, illeri etkileyerek oralara özgü çatallar oluşturuyor.

Olumsuz Etkileşim:

Özellikle son yirmi yıldır Görele, Giresun, Şebinkarahisar, Alucra; Trabzon, Rize müziğinde olumsuz etkileşimler yaşanıyor.

TV'lerin, radyoların, kasetlerin, CD'lerin; müzikte uygulanan tekfin etkisiyle ata armağanı, Türkçe başarısı; insanlığımızın, duygularımızın görkemli ürünleri türkülerimiz, ezgilerimiz göz göre göre, açık açık yağmalanıyor. Adı türkücüye çıkmış Rizeli, Trabzonlu kişiler Rize'nin, Trabzon'un özgün ezgilerini alarak söz yazıyorlar, türkülerin müziğini alarak söz yazıyorlar bunu yeni türkü diye sunuyorlar. Kasetlerde, CD'lerde bunların söz müziğinin de kendilerine ait olduğunu belirterek, bunlardan telif alıyorlar. Benzerini Giresunlu, Şebinkarahisarlı, Alucralı türkücüler de yapıyor.

Bütün horan çeşitlerimiz, bütün yol havalarımız, bütün kesme türkülerimiz, bütün karşılamalarımız, bütün külbastılarımız... Müzikleri kullanılarak sözleri değiştirilerek yeni yapıtmış gibi söyleniyor. Tam bir yağma, bozulma, talan yaşanıyor bu olumsuz etkileşimde.

Bu olumsuzlukların önüne geçmek için bir yol bulmalıyız.

KAYNAKÇA:

Günay, Hayrettin; 1998, Giresun Kültür Sempozyumu Bildiriler, İstanbul, Giresun Bel. Yay.

And, Metin; 1974 Oyun ve Bügü, İstanbul, İş Bankası Kültür Yay.

Sümer, Faruk; 1992, Çepniler, İstanbul, Türk Dünya Araştırmaları Vakfı

Turhan, Salih-Altınkaynak Erdoğan: 2009, Ankara, Giresun Türküleri ve Oyun Havaları, Giresun Valiliği Yay.

Kaya, Doğan; 2002, Uluslararası Tarih-Dil -Edebiyat Sempozyumu, Trabzon Valiliği İI Kültür Müdürlüğü Yay.

Yılmaz, Niyazi; 2000, 5. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, İstanbul, Afyon Belediyesi Yay.

Çelik, Ali; 1999, Trabzon Şalpazarı Çepni Kültürü, Trabzon Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yay.

Yalgın, Ali Rıza; 1976, Cenupta Türkmen Oymakları, Ankara Kültür Bak. Yay.

Cumbur, Müjgan; 1973, Karacaoğlan, Ankara, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yay.

Küçük, Yaşar; 2006, Doğu Karadeniz Bölgesi Eşkıya ve Kabadayıları, Trabzon, Serander Yay.

Sarıbayraktaroğlu, Mehmet Şakir; 1975, Osman Ağa ve Giresun Uşakları Konuşuyor, İstanbul, Kardeş Matbaası.

GÖRELE ŞIRIP HAVASI

Türk halk bilimi, türkülerimiz için çok önemli bir alan olan Giresun-Görele'nin önemli havalarından biri de Şırıp Havası'dır.

Şırıp Havası, günümüzden aşağı yukarı yetmiş yıl önce derlenmiştir.

Ankara Devlet Konservatuarı'nın 1943 yılı gezilerinde Görele kemençesinin gelmiş geçmiş en büyüğü, kurucu adı Karaman'dan derlenenler arasında Şırıp Havası da vardır.

1 Ağustos 1943'te Karaman'dan (1878-1964) derlenenler:

1.Şırıp Havası (Horan, Derin Obadan Gelir)

2.Divan (A Canım)

3.Bir Horan

4.Memeler

Bu derlemelerde; Karaman'ın ili, ilçesi, köyü de Giresun, Görele, Karadere biçiminde yazılmıştır. (Armağan Elçi, Muzaffer Sarısözen, Hayatı, Eserleri ve Çalışmaları, Ankara 1997, Kültür Bakanlığı Yayınları. Salih Turhan-Erdoğan Altınkaynak, Giresun Türküleri ve Oyun Havaları)

Başta Karaman'ın torunu kemençe sanatçısı Ahmet Ala olmak üzere Görele Sağlık Köyü, Haydarlı Köyü, Maksutlu Köyü, Karadere Köyü, Cillioğlu Mahallesi'nde yaşayan, Karaman'ı yakından tanıyan yirmiye yakın kişiyle konuştuktan sonra, konuştuğum kişileri sözlü kaynak olarak benimsemiş, Karaman üstüne adlı çalışmayı (Karaman'la ilgili yayımlanan ilk yazıdır.) Görele Lisesi dergisinde, Yeşilgiresun Gazetesi'nde yayımlamıştım.

Bu yazıda Şırıp Havası için şunları aktarmıştım.

"Şırıp Şırıp Oyun Havası da Karaman'ındır. Farklı çalış tekniğiyle, hızlı ritmiyle her ustanın çalabileceği bir ezgi değildir Şırıp Şırıp. Horan oynanırken geçilir Şırıp Şırıp'a. Karaman dışında hiçbir kemençecinin oyun sırasında bu ezgiye geçemediği söylenir, yaşlıların, yaşlı kemençecilerin tanıklığıyla."

Eski, özgün, gerçek Görele ezgilerinin-horanlarının yaşları ellinin üstünde olan Görele kemençecileriyle Görele horancılarının yaşamında yer aldığı, genç kemençecilere genç horancıların yaşamında yer almadığı bir gerçek.

Belgeliğimizde Şırıp Havası var. Karaman'ın öğrencilerinden Durkaya'nın çalıp söylediği Şırıp Havası, Durkaya'nın öğrencisinin Kâtip Şadi'nin çalıp söylediği Şırıp Havası, Karaman'ın, Hacıali Özdemir'in çok yakın çevresinde yetişen Sami Günay'ın çaldığı Şırıp Havası.

Konservatuarı bitirerek yüksek lisansa başlayan Tirebolulu Mehmet Gündoğdu'nun çalıp söylediği Şırıp Havası, Tonyalı (Yanılmıyorsam) konservatuvarlı Mustafa Şafak'ın klipte söylediği Şırıp Oyun Havası.

Karaman'ın çalıp söylediği, 1943 derlemesine ulaşamadığımız için elimizdeki en eski belge Durkaya'nın kasedi.

Durkaya (1912-1989)'nın çalıp söylediği Şırıp Havası'nın sözleri:

"Oy tepe üstünde tepe
Kulakta altın küpe heeey...
Gucağında uyusam
Öpe yüzünden öpe şırıp şırıp...
Oy Giresin Giresin
Geldi seni göresim can can...
İpek mendil olasın
Cebimde guruyesin şırıp şırıp..."

Durkaya'nın çalışı da söyleyişi de olağanüstü.

Kâtip Şadi'nin çalıp söylediği Şırıp Havası'nın sözleri:

"Haburası neresi
Ören obası Ören can can can can
Yar ile gonuşuyuk
Kör olsun bizi gören can can can can şırıp şırıp şırıp şırıp şıppan şıppan...

Haburadan aşağa

Usul yavaş: giderim

Söylenen kelemlere

Çok teşekkür ederim can can can can...

Haburası neresi

Ören can can can can…

Haburadan aşağa

Yolum buğdalıkdandır

Ölüyorum çiçeğem

Bilir sevdalıkdandır

Kemençemin üstüne

Teller asılı teller

Yine aklıma geldi can can can can can..

Konuştuğumuz günler can can can can can şırıp şırıp."

Görele kemençesi, kemençe türküleri., .için çok önemli bir sanatçı olan Kâtip Şadi (1938) kendi biçemiyle yorumuyla etkili, başarılı seslendirmiş Şırıp Havası'nı.

Çok önemli kemençeci, Görele kemençesi için önemli kaynak Sami Günay'da kendi biçemiyle, kemençe ses anlayışıyla çok başarılı çalıyor Şırıp Şırıp'ı…

Görele kemençesi üstüne çalışan, Görele kemençe biçemiyle çalan genç yetenek sanatçı Mehmet Gündoğdu, Durkaya'nın "kaydına" tam tamına uyarak seslendirmiş Şırıp Havası'nı.

Mustafa Şafak'ın Şırıp Havası klibindeki sözler:

"Oy tepe üstünde tepe

Kulakta altın küpe

Uyusam kucağında

Öpe gözünden öpe hop hop hoppa" (Mehmet Gündoğdu, kemençeyi çalan.)

"Oy denizin ortasında

Var adalar adalar

Kucak eddük yar ile

Çiçek açtı odalar ooh ooh yaşşa hop hop hoppa (Mehmet Gündoğdu)

Oy ne dumanlı dumanlı

Kadırganın başları Yayıldı gucağıma

Sevdiğimin saçları e he he (Mehmet Gündoğdu)

Oy kemençenin telini

Ben eklerim eklerim

Kadırga pazarında

Yârim seni beklerim..."

Klipte kemençeyi yanılmıyorsam Mehmet Gündoğdu çalıyor. Şırıp Havası'nı da türkücüye Mehmet Gündoğdu'nun verdiğini ya da türküyü okuması için Mustafa Şafak'ı yönlendirdiğini düşünüyorum.

Gelelim eksikliklere:

Sözlerde kimi sözcüklerin söylenişinde Görele ağzından çıkılarak Trabzon ağzına kaçılmış. Türkü, hava Görele havası olduğuna göre Görele ağzına uyulmalıydı.

Elimizdeki, Mehmet Gündoğdu'nun da bildiği kaynaklara göre dörtlük değişiklikleri olmuş.

Dahası yukarıda da belirttiğim gibi belgeci olarak Karaman'dan derlenen bu havada Karaman'ın adı geçmemiş. Özgün hava yetmiş yıl önce Karaman'dan derlendiğine göre bir tümceyle bu belirtilmeliydi. Hem kemençenin gelmiş geçmiş en büyüğüne saygı gereği hem de yasa gereği.

"Görele Şırıp Havası" çok güzel, çok etkili, kitleleri etkileyecek bir hava. Görele Kemençe Derneği'nin kurulduğu aylarda TRT Trabzon Radyosu'nda Görele'den iki saatlik bir canlı yayına katılmıştık. Görele Belediye Başkanı Ertuğrul Melikoğlu, Başkan Yardımcısı Yunus Gülşen, ünlü, önemli kemençeci Kâtip Şadi,

genç yetenek kemençeci Haşim Torun'la birlikte. Görele halk biliminin, kemençesinin, kemençe kültürünün söyleşilerle, kemençeyle, türkülerle anlatıldığı zevk alarak konuştuğum, konuşulanları, çalınanları, söylenenleri dinlediğim yapımcılara göre de çok başarılı bir izlenceydi. O izlencede Haşim Torun'a Şırıp Havamızı çalıp söyletmiştik.

Nice Görele türküsü, ezgisi gibi Şırıp Havası de çok önemli. Korkum bu özgün havamızın yozlaştırılması, değiştirilmesi, bizden yabancılaştırılması... Görele kültürü üstüne yazanların bu konuda da belgeli, uyarıcı yazılarla ezgilerimize, türkülerimize omuz vermeleri gerekiyor.

Bu konuda Sağlık Köyü Muhtarı Ahmet Torun'un (emekli eğitimci) köy sitesindeki yazdıklarına da en az okuyarak destek verilmelidir.

GÖRELE TÜRKÜLERİ

Türk halk şiirinin en eski türlerinden olan türkünün terim olarak kaynağı "Türk" sözcüğüdür. Konuyla ilgili çalışmaları olan yerli yabancı tüm araştırmacılar bu noktada görüş birliği içindedirler.

Halk şiirinde biçim -uyak, dize- konusunda kesinliği olan bölümlendirme yapmak olanaksızdır. Konu yönünden de durum böyledir. Bir şiirin, bir ezginin birden çok konuyu içerdiği çok görülür. İç içedir çoğunca konular. Mani, koşma, türkü kavramlarında da durum değişik değildir. Çoğu zaman birini ötekinden kesin olarak ayırmak olanaksızdır. Türküleri kesin sınırlarla öteki çeşitlerden ayırmanın çok zor olduğu bilinmelidir. Gerçek olansa şudur: Halk, ezgiyle söylenen her çeşit manzumeyi türkü saymaktadır.

"Anadolu Türk edebiyatında, en eski türkü örnekleri on altıncı yüzyıldan öteye çıkmıyor. Biçim bakımından türkü olan ilk metni, Öksüz Dede vermiştir. Bentleri üçlük, kavuştukları iki dizeli olan bu parça, hece ölçüsünün sekizli kalıbıyladır."

Türkülerin beslendiği kaynak halktır. Halk kaynağından iki pınar akar: Birincisi ilk söyleyeni unutulan, ortaklaşa ürüne dönüşen arkları, dereleri, çayları, ırmakları, çağlayanları kendinde toplayan pınar; ikincisi de ulu çınarların, ölümsüz ardıçların, başı dumanlı dağların, soğuk sulu yaylaların söyleştiği, adları bilinen ozanların diline düşen ürünlerin tümünü kapsayan pınar... Böylece çıkışına, oluşumuna göre türküler iki nitelik taşımış oluyor: Ortaklaşa (anonim) olanlar, bireysel (halk ozanlarınca yaratılanlar) olanlar.

Tüm türküler insanla ilgilidir. Sanatın özü de insandır. Türküler ister bireyi, ister toplumu anlatsın özde anlatılan insandır. Kimilerde bir gerçekten, kimi güzelden, kimilerde bir mutluluktan, kimilerde bir yıkımdan, kimilerde bir sevinçten, kimilerde bir acıdan, kimilerde bir aşktan alır özünü; yoğrulur, açılır, genişler, süzülür süzülür dönüşür türküye. Bu köyden o köye, o köyden ötekine, ötekinden daha ötekine, o yer senin, bu yer benim, o bölge, bu bölge derken güvercinlerin, üveyiklerin, çullukların, kızkuşlarının, yeşilbaşların, telli turnaların, ürkek bıldırcınların, kınalı kekliklerin, şahinlerin, doğanların, yiğit kartalların kanadında gezinir, gezinir Türkiye olur. Sevgi olur. Bizden olur, bizim olur. Yalnızken de, kalabalıkların içindeyken de; kimilerde sessizce içten içe, kimilerde göğsümüzü

yırtarcasına söylemezsek eksik kalırız, huzursuz oluruz. Nerde ne zaman, hangi koşulda olursak olalım odur dostumuz. Tepkimizdir, dilimizdir, düşünme, kendimizi yenileme gücümüzdür. Sanattır çünkü... Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun, "Ne zaman bir köy türküsü duysam/ Şairliğimden utanırım/ Şairim/ Şiirin gerçeğini köy türkülerinde bulmuşum/ Türkülerle yunmuş yıkanmış dilim/ Onlarla ağlamış onlarla gülmüşüm/ Ah bu türküler/ Türkülerimiz/ Ana sütü gibi candan/ Ana sütü gibi temiz..." dizeleriyle paragrafı bitirelim.

Görele yöresinde -genelde Karadeniz'de de böyledir- âşıklık geleneği yoktur. Bu yüzden bir Karacaoğlan, bir Pir Sultan, bir Köroğlu, bir Âşık Kerem türkülerinin benzerlerini bulma olanağı yoktur. Kısası yakıcıları bilinmeyen türkü örnekleridir yöremizdekiler. Kemençecileri türkü yakmada ön sıralarda görsek de halk şiiri geleneğindeki son dörtlükte ad (mahlas) kullanma durumu söz konusu değildir. Kemençecileri daha çok mani yaratıcısı sayacağız ister istemez.

Türküler, oluşumlarına göre ister bireysel, ister ortaklaşa olsun üç bakımdan bölümlendirilir.

EZGİLERİNE GÖRE TÜRKÜLER

Türkü konusunda yayımlanan gerçekten emek ürünü yapıtların tümünde ezgilerine göre iki çeşit çıkıyor ortaya: Usulsüz (uzun havalar), Usullü (kırık havalar, oyun havaları) türküler.

Uzun havalar (usulsüzler) yöreden yöreye değişik adlar almaktadır. Örneğin Orta Anadolu yöresinde bozlak güney yörelerimizde hoyrat denmektedir. Divan, koşma, çukurova, kayabaşı, maya, garip, kerem, kesik, yanık, aydos, eğin aynı anlamdadır.

Kırık havalar (usullüler) çoğunca oyun havalarıdır. Bu havalara Urfa'da kırık, Konya'da oturak denmektedir.

Görele'de, Karadeniz kıyı kesiminde, kırık havalar egemendir. Yaylaya doğru çıkıldıkça yol havalarıyla yavaş yavaş uzun hava örnekleri oluşur. Yürümenin, üç gün beş gün koyunla, keçiyle, inekle, danayla, kuzuyla, oğlakla, atla, eşekle, çoluk çocukla, gençle yaşlıyla, kemençeyle, davul zurnayla, yaylaya çıkmanın, otçu göçüne gitmenin koşulları, gelin evinden oğlan evine yürüye yürüye gitmenin koşulları oluşturur yol havalarını. Bunlara da uzun hava demek daha doğrudur. Bizim yerinde

duramayan, hop oturup hop kalkan, ince kıvrak, evedi yanımızla, inişli çıkışlı yer yapımız, günde dört mevsimi yaşatan iklim koşullarımız birleşince çoğunca kırık havalar yaratmamız doğaldır. Buna nükteli, kıvrak, pratik zekâlı yapımızı da eklersek uzun havaların neden geriye itildiğini zor olmuyor anlamak.

Bizim bir kına havamız vardır: "Gelin Ağlatma Havası" olarak bilinir. Görele kıyı kesiminde tek uzun hava örneği desek yanlış olur mu bilmem: "Batak yerlere ev yapma da o batar gider/ Uzak yere kız vermeyi de o yiter gider…"

KONULARINA GÖRE TÜRKÜLER

Türkülerin konu yönünden sıralanışı çeşitli kaynaklarda değişiklikler gösterir. Kanımca aşk konulu sayıca ötekilerden çoktur. İnsan olmanın var olmanın özü de aşktır, sevgidir. "Aşk imiş her ne var âlemde." "Aşk bir çiçektir açar durmadan, hayat bir pınardır akar durmadan…" Türkülere de yansıyor bu doğallıkla.

Konulara göre bölümlendirmeyi Prof. Pertev Naili Boratav ile Cahit Öztelli'den yararlanarak sıralayalım:

I. Aşk Türküleri:

Yaylanın soğuk suyu da
Deldi bağrımı deldi
Üç günlük geliniken de
Bana selamı geldi

-NAKARAT-
Seni gâvurun kızı
Hayırsızın gelini
Gelsek omuz omuza da
Sarsam ince belini

Haburadan görünür
Görele ışıkları
Adamı öldürüyu da
Kibar konuşukları

Kapının söğesine de
Boya vururum boya
Everdi anan seni de
Ayırdı benden goya
-NAKARAT-

2. Ninniler ve Çocuk Türküleri
3. Doğa Türküleri
4. Kahramanlık Türküleri
5. Askerlik Türküleri
6. Tören Türküleri
7. İş Türküleri:
İmeciye gidenlere
Hep gazmalı gazmalı
Bu benim sevdiceğim
Başı beyaz yazmalı

Gazmayı gaza gaza
Önleri vurdum saza
Yenge gurban olayım
Yanında gazan giza

Galdır gazmayı galdır
Galdır boyundan aşur
Bana sebeb olanı
Mevlam yolundan şaşur

Oy imeci imeci
İki güyun bi geçi
İmecinin içinde
Ben olsam kemençeci

8. Eşkıya Türküleri

9. Acıklı olaylarla ilgili Türküler:

Bu bölüm için en uygun örnek ünlü kemençe sanatçısı Piçoğlu'nun plağa da okuduğu Trabzon'da geçen bir olay üstüne söylenen Kâhya Türküsü'yle, Giresun'da geçen bir olay üstüne yakılan Eşref Türküsü'dür.

10. Güldürücü Türküler

11. Karşılıklı Konuşmalı Türküler

12. Oyun Türküleri

13. Ölüm Türküleri (Ağıtlar)

BİÇİMLERİNE GÖRE TÜRKÜLER

Yapılan araştırmalara göre hece ölçüsünün her kalıbına göre söylenmiş türkülerimiz vardır. Beşli ölçüyle söylenen türküler olduğu gibi altılı, yedili, sekizli, dokuzlu, on altılı heceyle söylenmiş türküler de vardır. Böylece türkünü bağımsız bir tür olmadığı çıkıyor ortaya. Söz de önemlidir ama ezginin önemi daha belirgindir türkülerde. Halk şiirinde yer alan her biçim türkü olmaktadır.

En yaygın türkü biçimi manilerden oluşanlardır. Görele türküsü demek mani demektir bir anlamda. Bilindiği gibi yedili ölçüyle söylenir maniler. Ramazanda söylenen davulcu manileriyse sekizliyle söylenir. Bu yüzden manilerle kurulu türkülerinin yedili, sekizli olduğu görülür. Ancak genelde türkülerin sözleri arasına "aman, yâr, efem, efendim, dağlar, sevdiğim, da, yavrum, yavrum aman aman, bir danem, gülüm..." gibi sözlerin girdiği görülür. Bunlar girince hece sayısı da değişik olur. Söz arasında giren bu sözler "doldurma söz, doldurma dize" anlayışından farklıdır. Araya giren bu sözler türkülerde gerek ezgiye gerekse söze, duyguya güç katar çağrışımı zenginleştirir:

"Oy yaylanın soğuk suyu da
Deldi bağrımı deldi..."

"Batak yerlere ev yapma da yandım aman aman batar gider
Uzak yere kız vermeyin de yandım aman aman o yiter gider..."

Türkü biçiminin iki ana kuruluşu vardır: Bent (hane) ve nakarat (kavuştak). Gerek hanelerde gerekse kavuştaklarda dize sayısı değişik olabilir. Genelde şu sonuç çıkıyor ortaya türkü biçimlerinde: Manilerden kurulu türküler, dörtlüklerle kurulu, dördüncü dizeleri nakarat olan türküler; dörtlüklerle kurulu türküler, bentleri dörtlük nakaratı tek dize olan türküler, bentleri dörtlük kavuştağı iki dize olanlar; bentleri dörtlük kavuştağı üç dize olanlar; bentleri de kavuştakları da dörtlük olanlar; bentleri dörtlük, kavuştakları beşlik olanlar; üçlüklerden kurulu olanlar; bentleri üçlük kavuştakları tek dizeli olanlar; bentleri üçlük, kavuştakları ikili olanlar; bentleri de kavuştakları da üçlük olanlar; bentleri üçlük, kavuştakları dörtlük olanlar; iki dizeli türküler; bentleri iki, kavuştakları bir dizeli olanlar; bentleri de kavuştakları da ikili olanlar; bentleri ikili, kavuştakları altılı olanlar…

GÖRELE HAVALARI

Görele insanı neşeli, hoşgörülü, nükteli, hazırcevap, yenilikçi, yemeyi içmeyi, gülüp oynamayı, eğlenmeyi, şakalaşmayı, sevdiklerine sık sık takılarak alay etmeyi, kendi kendini eleştirerek alay etmeyi seven kişiliktedir. İnsan ilişkilerinde büyük bir sıcaklık, içtenlik vardır. Ocak başlarında, odalarda, kapılarda, harmanlarda, ağaç altlarında, deniz kıyılarında, derelerde, göl başlarında, fındık bahçelerinde, köy meydanlarında, fideliklerde, kahvelerde, kaldırımlarda, dükkân önlerinde toplanarak söyleşmeyi, şakalaşmayı çok severler. İnsan sıcaklığının, gülüp takılmaların doruğa ulaştığı buralarda Görele kültürü oluşur. Fıkralar, maniler, türküler, deyimler, kalıplaşmış sözler, argo sözler oluşur. Sözden söze geçilir, giderek ezgiye, türküye, düdüğe, kavala, kemençeye, davula, zurnaya ulaşılır. Buralarda şakalaşma, türküleşme, kemençeleşme iç içedir, yaşam biçimidir. Günlük yaşamında türkü, kemençe olmayan bir tek kişi yoktur. Görele'dir burası. Kemençenin en iyi, en duygulu, en coşkulu, en yoğun, en çok sesli çalındığı yer.

İşle ezgi, türkü birleşir Görele'de. Tarla kazarken, sık sökerken, tarla biçerken, darı soyarken, fındık toplarken, fındık soyarken, gazel sıyırırken, odun ederken, odun taşırken canlı, kıpır kıpır Görele insanı; türküyle, horanla kaynaştırır işini. Terini silse de yorgunluğunun değildir ayrımında. Birlikte iş yapmanın, dayanışmanın güzelliği türkülere yansır. Yaşayış biçimi, gelenek olur bunlar giderek.

İş türküleri kapsamına giren bu havalara buralarda "Fındık Havası, Ekin Havası, Yol Havası, Yürüme Havası, Yayla Havası" denmektedir.

Düğünlerde, eğlencelerde, şenliklerde söylenen havaların nitelikleri değişmez: İçki sofralarında, oturak âlemlerinde daha çok uzun havalar, atma türküler söylenir. Kemençeci hem çalar, hem söyler. Ara sıra sesi iyi olanlardan da söyleyen olur. Yenilir içilir eğlenilir. Coşuldukça oyuna kalkılır. O andaki duruma göre kemençeci hazırlıksız (irticalen) türküler de söyler. Bunlar da giderek topluma mal olarak ortak kültür içinde alır yerini.

"Bölge türkülerinin diğer bir özelliği de ses aralıklarının dar oluşudur. Bu özellik en fazla horon havalarında, atma türkülerde göze çarpar. Türkülerin konuları genelde sevgi, yakınma, yergi, kuma, kader, imece, sitem üstünedir.

Usul bakımındansa, 2/4, 3/4, 4/4'lük ezgiler görülse de 5/8, 7/8, 9/8'lik aksak usuller daha fazla göze çarpmaktadır.

Görele havalarını şu başlıklarda toplamak olasıdır:

1. Fındık havası
2. Ekin havası
3. Yol havası
4. Yayla havası
5. Karşılama havası
6. Tuzcuoğlu havası
7. Ağasar havası
8. Tamzara havası
9. Hasbal havası
10. Sıksara havası
11. Tarlalar salkım saçak havası
12. Horopçun havası
13. Timiye havası
14. Bıçak (oyun) havası
15. Kına havası
16. Kesme türkü havaları

Bu havalar Görele'de çalınan söylenen havalardır. Bunların tümü salt Görele havası değildir. Yöreler birbirine girdiği, kaynaştığı için bunların tümü de Görele, Giresun, Trabzon, Ordu yörelerinde çalınmaktadır.

Bu havalardan, bir bölümü oyun havası, bir bölümü yol havası, bir bölümü de imece havalarıdır.

Rize, Trabzon türkülerindeki ilginç bir özellik Görele türkülerinin kimilerinde de görülmektedir. Bu ilginç özellik türkünün sözleriyle değil ezgileriyle ilgilidir: Türkü söylenirken, kavuştak olarak söylenen dize ya da dizeler son söylenişte yarıda kesilir. Kimi zaman sözcüklerin de ikiyi bölündüğü görülür:

"Haburanın yolları
Ne dönümlü dönümlü
Gel gidelim sevgilim
Habu dünua ölümlü

Habu dünya ölümlü
Habu dünya öl..."

Batı şiirinde gelecekçiliğin (fütürizm) ünlü ozanlarında görülen buna benzer biçim örnekleri, 1930'dan sonra gelişen yeni Türk şiirinde de kimi ozanlarca denenmiştir. Ünlü ozanlarımız bu yenilikleri ilk karşılaştıkları belki de anlamlarını bile bilemedikleri salt biçim olarak üzerlerinde durdukları batılı örneklerden etkilenmişlerdir. Oysa yöremizde bu tür söyleyişler var olmuştur hep. Buna bakarak bizim yörenin söz, şiir, ezgi anlayışının gerek batıdaki gerekse bizdeki yenilikçi, fütürist anlayıştan daha ilerde, daha önde olduğunu söylemek gerekiyor.

Görele'de söylenen türkü örneklerinde manilerden oluşanlarda yedili, sekizli ölçü kullanıldığını daha önce de vurgulamıştık. Batak Yere Ev yapmayın, türküsünde:

"Batak yerlere ev yapma da yandım aman aman o batar gider
Uzak yere kız vermeyin de yandım aman aman o yiter gider"

Doldurma sözlerle dizenin hece sayısı yirmi olmaktadır. Doldurma sözü (da yandım aman aman) çıkardığımızda türkünün ölçüsü on üçlü hece ölçüsüne inmektedir. Öteki ikiliklerde de birbirini tutmayan hece sayısıyla karşı karşıyayız. Çoğu dizeler doldurma sözle on sekiz hece oluyor. Yedi heceli doldurma sözü çıkardığımızda geriye on birli hece ölçüsü kalmaktadır. Budur bence doğru olan, Türkünün on birli heceden bozma bir örnek olduğu çıkıyor ortaya böylece.

Son yıllarda çok sayıda halk müziği sanatçısının radyolardan, televizyonlardan okuduğu, plaklarına, kasetlerine aldığı ünlü türkü Yaylanın Soğuk Suyu'nun bentlerine, kavuştuklarına baktığımızda "Biçimlerine Göre Türküler" bölümünde Prof. Pertev Naili Boratav ile Cahit Öztelli'nin değerli yapıtlarından aktardığımız türkü biçimlerine uymadığı görülür. Çünkü bu türkünü hanesi (bendi) dörtlük, kavuştağı da iki dörtlük yani sekiz dizedir. Böylece halk şiiriyle ilgili kuralların tam olarak oturmadığı, nice örneklerin kuralları aştığı unutulmamalıdır. Bu noktada, Türkiye folklorunun gidilmedik, basılmadık yer kalmamak koşuluyla derlenmesi, araştırılması, incelenmesi, değerlendirilmesi, yorumlanarak sonuca varılması gereği çıkıyor ortaya.

Manilerle kurulu çoğu türkülerimizde dörtlüğün son dizesinin ya da son iki dizesinin kavuştak oluşturulduğu görülür:

"Karşıdan gidiyisun
Güzelim mendil salla
Aldılar mı sevdanı oy oy oy oy
Ağla gözlerim ağla"

"Ay mısın Güneş misin (Fadime'm)" türküsünde ise bent dörtlük, kavuştak beşliktir. "Eşref" türküsünde de birinci bent üçlük, ikinci bent beşlik, üçüncü bent ikiliktir. Altmışlı yılların sonlarında kemençe sanatçısı Ziya Şadi'nin plağa okuduğu, oradan aktardığımız "Oy Timiye" türküsünde ise en ilginç yan her dizenin başında yinelenen "oy" sözcüğüdür. Bu yinelemeyle, eskilerin deyimiyle, başarılı bir "tekrir" sanatı örneği verilmiştir. "Timiye" iş türkülerine (ekin kazma) da örnektir.

GELİN AĞLATMA TÜRKÜSÜ (KINA HAVASI)

Batak yerlere ev yapma da yandım aman aman o batar gider
Uzak yere kız vermeyin de yandım aman aman o yiter gider
Uzak yere ..... (tekrar)

Eyvah anam eyvah da yavrum aman aman ben gider oldum
Güçük gız gardeşimi de yavrum aman aman yerime goydum
Güçük gız.... (tekrar)

Bir çift durna gördüm de yavrum aman aman allı karalı
Birini şahin vurmuş da yavrum aman aman birin yaralı
Birini şahin ..... (tekrar)

Gitme durnam gitme de yandım aman aman bu yıl gış olur
Geçtiğin yerler de durnam yavrum aman aman donar daş olur
Geçtiğin yerler de ..... (tekrar)

Daha yaşım on beş de yandım aman aman derdi uzar oldu
Anamdan ayrılırken de yandım aman am gözlerim doldu.

GÖRELE'DE ÂŞIK BİÇİMİ ŞİİR GELENEĞİ-1

Binlerce yıl uzaklardan süzülerek geldiğine inandığımız halk şiirimizin ilk örnekleri yazıyla buluştuğu MS. 8. yüzyıldan beri yaşamaktadır. Maniheist Uygur şiiri örnekleri olarak karşımıza çıkan bu ürünler doğayla, dinle, toplumla ilgili duyguları dile getirir.

Aprınçor Tigin şiire adını işleyerek belki de şimdilik bilinen ilk ozan olarak anılmaktadır. Günümüz Türkçesine çevrilen bir şiiri, türün en güzel örneklerindendir:

"Yavuklumu düşünüp
Kaygılanıyorum
Kaygılandıkça kaşı güzelim,
Kavuşmak istiyorum.

Gideyim desem
Güzel sevgilim
Gidemiyorum da
Merhametlim.
.....
Nurlu tanrılar
Lütfedip buyursun
Yumuşak huylum ile
Birleşip hiç ayrılmayalım.

Kudretli melekler
Güç versin
Gözleri karam ile
Gülüşerek, oturalım."

Aprınçor Tigin'le başlattığımız gelenek, Yunus Emre'yle, Pir Sultan Abdal'la, Karacaoğlan'la, Köroğlu'yla, Dadaloğlu'yla, Ercişli Emrah'la, Âşık Veysel'le, Âşık Mahzuni'yle, Neşet Ertaş'la süregelmektedir.

Âşık biçimi şiir geleneği salt Türkiye'de değil; Türkiye dışında yaşayan Türklerin edebiyatlarında da vardır.

Türkiye'de etkisi bakımından bölgelere göre değişkenlik gösteren bu gelenek en canlı biçimiyle; Sivas, Erzurum, Erzincan, Kars, Artvin, Tokat, Maraş, Çorum, Kırşehir, Adana yöresinde yaşamaktadır.

Âşık şiirinde ozan, âşık olarak adlandırılan sanatçılar usta-çırak ilişkisiyle, çevredeki âşıkların etkisiyle, usta malı şiirleri, türküleri söyleme yoluyla, halk hikâyelerinin; halk hikâyeciliğinin etkisiyle, sazlı-sözlü ortamların, düğünlerin, bayramların, eğlencelerin, şenliklerin, kıraathanelerin, kahvehanelerin, köy odalarının etkisiyle, Alevi-Bektaşi geleneği Cem törenlerinin etkisiyle şiire-saza yönelirler, deneyim kazanarak ozan-âşık olurlar.

Görele'de yukarıda sıraladığımız yöreler anlayışında âşıklık geleneğinin olduğu söylenemez. Ancak geleneğe tam tamına uygun olmasa da âşık biçimi şiirin yaygın olduğu görülür.

Şiire, edebiyata, müziğe, resme, şaka-takılma-güldürme yaratıcılığına önem verilen Görele'de şiirle uğraşan, adı ozana, sanatçıya, yazara çıkmış insan sayısı birçok ilçemize göre karşılaştırılamayacak derecede çoktur.

Şiire emek vererek, yeteneklerini çeşitli biçimlerde geliştirerek ürettiklerinde belli düzeyi tutturan Göreleli ozanları âşık biçimi şiir geleneğinden etkilenme açısından değerlendirelim:

(Devamı var.)

GÖRELE'DE ÂŞIK BİÇİMİ ŞİİR GELENEĞİ-2

Âşık şiiri bağlamayla, sazla anılır. Görele'de en yaygın çalgı kemençedir. Yerli, yabancı birçok araştırmacı, birçok bilim adamı kemençenin Türk sazı olduğunda, kemençe merkezinin Görele olduğunda birleşiyorlar. Gerçek böyle olunca Görele âşık şiiri geleneğinde öncelikle ünlü kemençecilerin anılması yerinde olacaktır:

Bilinen en eski ad, Tuzcuoğlu'dur. "Tuzcuoğlu" adlı ezginin, horanın yaratıcısıdır. Bunun dışında yaşamıyla ilgili sağlıklı bilgilere ulaşamıyoruz. Görele-Çavuşlu'dandır. Kimilerine göre göç ettiği Düzce-Adapazarı yörelerinde öldüğü söylenmektedir.

Karaman (Halil Kodalak, 1878-1964) kemençenin virtüözüdür. Ustası Tuzcuoğlu'dur. Görele'nin önemli ezgileri; Hasbal (horan), Cezayir, Kıtırik, Şırıp Şırıp onun yaratmasıdır. Birçok mâniye, belki kimi türkülere yaratıcılık yapmışsa da yörede kemençe havalarına ad verme, mahlas kullanma yerleşmediğinden bunları seçip ayıramıyoruz. Ancak onunla düğünlerde bulanan kişilerin tanıklığıyla doğaçlama söylediği iki atma türküyü verelim:

"Mayıs ayı gelende
Balıkçı göle daldı
İmam ile bayrağı
Bakın kapıda kaldı
Baktım da göremedim
Gözünün karasını
Sayın da geri verin
Muhtarın parasını"

1901-1946 yılları arasında yaşayan Picoğlu (Osman Gökçe) gerek hareketli yaşamıyla, gerekse doldurduğu plaklarla adından en çok söz edilen kemençecimizdir. Ozanın, Karaman'dan etkilendiği, ustasının Karaman olduğu konusunda tüm kaynaklar birleşir. Kimi yaratmalarında adını kullandığı görülür:

"Ağla ey gözlerim ağla yaş ile

Garip kaldım bu talihsiz baş ile
Doktora yürüdüm arkadaş ile
Çare yokmuş kaderime yanarım

Düğünlerde kazandığım paralar
Yine tazelendi yürek yaralar
Ezelden alnımda varmış karalar
Çare yokmuş kaderime yanarını

Hafta günü inemedim pazara
Bu faniyi uğrattılar nazara
Öldüğümde bırakmayın mezara
Çare yokmuş kaderime yanarım

Melhem bulur dertlilerin harmanı
Veren olsa dizlerimin dermanı
Ey Picoğlu felek salmış dermanı
Çare yokmuş kaderime yanarım"

Çok sevilen türkülerden biri de şöyledir:

"Anam vay olsan beni
Öldüm yar diye diye
Benden selam söyleyin
Zavallı Fadime'ye

Vapur geliyu vapur
Denizi yara yara
Alacağım Fadime'm
Başına vura vura."

GÖRELE'DE ÂŞIK BİÇİMİ ŞİİR GELENEĞİ-3

"Bu yıl mısır çok oldu
Dolu yağayu dolu
Ne yapalım Fadime'm
Bize Allah'tan oldu

Ayağında çapula
Fol'a gidelim Fol'a
Sen git de kızın gelsin
Konuşalum abula

Karşıda komar malı
Dolu yağayu dolu
Sarılsın boğazına
Kemençeci Piçoğlu"

Asıl adı Kemal İpşir olan Durkaya (1911-1989) kemençeye can katan ozanlardan olduğu denli türkü, öykü yaratma ustalığıyla da unutulmaz adlardandır. Karaman'ın yetiştirmesidir. "Cenaze Çağırma" türküsü unutulmazlarındandır. Kimi yaratmalarına adını yerleştirmiştir. Sevdiği kızla buluşma öyküsünü anlattığı türküsünden kimi dörtlükler:

"Kaymakam mı donattı
Böyle uzun yapıyı
Saat iki var idi
Vardım vurdum kapıyı

Bu benim garip guzum
Yedi canımı yedi

Kalktı açtı kapıyı
Ne istiyusun dedi
.....
Gır at gider yokuşa
Bak paltuna paltuna
Yorganı dört kat yaptı
Dizlerimin altına
.....
Yaylanın soğuk suyu
Deldi bağrımı deldi
U eşek oğlu eşek
Hemen ardımdan geldi

Gece çıktım dışarı
Aya bakarım aya
Yanımın ortasına
Vurdu goca bir gaya
.....
Böyle böyle gezerken
Sen bir hale galırsın
Tabancama el attım
Etme Durkaya dedi
Bir beleya kalırsın"

1938 doğumlu Kâtip Şadi günümüzde kemençeye ilgi duyulan, kemençeyle ilgili araştırma yapılan her yer için tanınan, aranan kaynaktır. Kâtip Şadi'nin kemençe ustalığı, ustası Durkaya'dan gelmektedir.

GÖRELE'DE ÂŞIK BİÇİMİ ŞİİR GELENEĞİ-4

Çok kolay doğaçlama mani, türkü atma becerisiyle de benzersizdir. Kimi türkülerinde adını kullanırsa da çoğunda yörenin özelliğine uyarak mahlasa yer vermez;

"Görele'nin içinde
İkiliyim ikili
Sevdiğimin sözleri
Yüreğime dikili

Yaylanın dudiyesi
Açmadan kuruyesi
Niye almadın beni
Allah ondurmiyesi

Gece çıktım dışarı
Fırın karıştırurdum
Almadın beni yavrum
Niye alışdururdun

Sis dağının başında
Borana bak borana
Bu dünya haram olsun
Benden ayrı durana

Görele'den ötesi
Eynesidir Eynesi
Vermiyu yâri bana
Kör olası nenesi"

1926'da doğan Ahmet Kaçar şiir yanında şarkı sözü yazarlığıyla da ünlüdür. Beste çalışmaları da olan ozanın bu ürünleri gerçek sanatçılarca değerlendirilmeyi beklemektedir.

Ahmet Kaçar, şiirlerinde çoğunca hece ölçüsünü kullanmaktadır. Bugüne dek yayımlanan şiirlerinin salt dördünde özgür koşuğu kullanmıştır. Zaman zaman ikilik nazım birimini kullansa da en çok dörtlükle yazar. Sekizli, on birli, on ikili heceyle oluşturur şiirlerini. Koşma biçimini çok kullanan ozanın, ürünlerinde adını kullanmadığını biliyoruz. Ancak zaman zaman çok sevdiği arkadaşlarına takılmak için, onlara sevgisini göstermek için yazdığı şiirde arkadaşının adını kullandığını da unutmamak gerekir. Bu bilinmezse bu şiirlerde mahlas kullandığı sanılabilir.

Kaçar, söyleyiş güzelliğinde, uyaklarda, ayaklarda, döner ayaklarda çok başarılıdır. Şiirleri içlidir, derindir, sarsıcıdır:

SON RÜZGÂR

Son rüzgâr son güle uğra esersen
Sonbahar peşine yolculuk var mı?
Bırakma dalında gonca, kesersen
Bak körpe ucunda mor uçuk var mı?

Budama zamanı gelmeden horca
Alıcı tamamı ödenmiş borca
Bakışı buz tutmuş yüreği korca
Beşikte ağlayan bir çocuk var mı?

.....

Kapanır sanırsın oysa arası
Kesilen göklerin şimşek yarası
Güneşin güldüğü ışık karası
Siyahlar temelli ay buçuk var mı?

GÖRELE'DE ÂŞIK BİÇİMİ ŞİİR GELENEĞİ-5

Cemil Sabri Uzunömeroğlu (1924), şiirin yetenek, ilgi, yetişme, okuma işi olması yanında öncelikle dil, anlatım, ses işçiliğine yaslanan özelliklerinin de bilincinde olanlardandır. Ağırlıklı olarak hece ölçüsüne yer verir şiirlerinde. Uyak bulma, ayak dönerayak uygulama tekniği özgündür.

Kimi şiirlerinde "Cemil" adını mahlas olarak kullanır. Söyleyiş de tekniği de güçlüdür.

Uzunömeroğlu, şiirimizi başlangıcından bugüne gelişim çizgileriyle sağlıklı değerlendirmelerle, doğru olarak aktararak birikimini şiire yansıtır. Bununla da kalmaz Doğu, Batı şiirini de özümseyen birikimiyle oluşturur şiir yapısını.

Etkilendiği, ötekilere göre daha çok bağlandığı ozanlar vardır ama kimi şiirlerinde Yunus Emre düşüncesinin izleri sezilir.

Koşma biçimi, dörtlükler, ikilikler, taşlamalar Uzunömeroğlu'nun en çok el attığı alandır.

HASRET TÜRKÜSÜ

Gönül çekemiyor hasretini ah...
Her gece hayalin bana yâr olur
Söyler son türküyü bahçemde sabah
Kırılır dallarım sonbahar olur.

Sen mesafelerde şahane gelin
Dolaşır bahtıma duvağın telin
Ümitler boyunca uzanır elin
Öper dudaklarım bahtiyar olur.

Gözlemek yolunu ne çetin sanat,
Çilem yumak yumak azabım kat kat
Değişir mevsimler hıçkırık saat

Gözyaşım bağrıkda soğuk kar olur.

Cemil Sabri Uzunömeroğlu'nun şiiri düzeyli çalışmalara konu olmalı, yazdıklarının tümü yayımlanmalı, ürünleri kitaplaştırılmalıdır.

Ali Haydar Karahacıoğlu şiiri önemseyen yönüyle, yazdıklarını kolaylıkla kitaplaştırarak okuyucuya ulaşmak çabasıyla dikkat çeker. Dörtlükleri, özgür koşukları, taşlamaları vardır. Kimi taşlamaları sınırlı dost toplantılarındaki söyleşileri aşarak yaygınlaştırmıştır. Kimi şiirlerinde derin bir lirizme ulaşır. Koşma biçimini severek kullanır. Âşık biçimi şiirlerinde ad kullanma, mahlas kullanma geleneğine bağlı değildir.

SENİN OLSUN

Naz etme güzelim baharın geçer
İstemem sevgini al senin olsun
Gönül kırılırsa yeniyi seçer
Peteğinde saklı bal senin olsun

Akan derelerin suları kurur
İnsan denen saat gün gelir durur
Aşkı söndürülmüş boşuna gurur
Bahçemden aldığın dal senin olsun

GÖRELE'DE ÂŞIK BİÇİMİ ŞİİR GELENEĞİ-6

Âşık Abbas İncehasanoğlu, belirgin yönleriyle âşık biçimi içinde yer alır: Doğaçlama şiir söyleme yönü güçlüdür. Daha çok koşma biçimini benimser. Kimi şiirlerini ezgiyle söyler. Güçlü bir söyleyişi vardır. Çoğu kez sağlam uyaklar kullanır. Ayaklar, dönerayaklar için de aynı yargıyı verebiliriz. Âşık Abbas'ın taşlamaları çok ünlü ozanlarınkinden aşağı değildir. Saz çalmıyor Âşık Abbas. Ozanın şiirlerinin tümü yayınlanınca, şiirleriyle ilgili değerlendirmeler yapıldıkça güçlü bir halk ozanı olduğu anlaşılacaktır. Şiirlerinde "Âşık Abbas, Abbas Ensari, Abbas" mahlaslarını kullanmaktadır.

GÖRELE YURDUM

Doğup büyüdüğüm Görele yurdum
Sevmedi sarmadı azarlar beni
Eserli köyüne mekanı kurdum
Huzurum kalmadı bozarlar beni

.....

Kötü komşulardan anam ağladı
Gariplik içimi yaktı dağladı
Sardı sarmaladı çekip bağladı
Bilmem ki ne zaman çözerler beni

.....

Hüzünlü geçiyor her zaman günüm
Şeytan ile dolu ardımla önüm
Beş para etmiyor vallahi gönüm
Canlı tilki gibi yüzerler beni

.....

Eşim dostum beni hep unuttular
Ben aşığım dedim kafa tuttular
Kâğıt kalemimi yırtıp attılar
İttiler kaktılar ezerler beni

Yine de kimseden olmadı korkum
Ben gerçek aşığım değişmez farkım
Kıyamete kadar söylenir türküm
Dinlesin çirkinler güzeller beni

Derlemeleri, türküleri, yüzlerce şiiri olan Salih Kaya (1942), "Mecburi, Âşık Mecburi, Salih Mecburi, Salih" mahlaslarını kullanmaktadır. Saz çalmakta, beste yapmaktadır. Şiirleri içinde taşlamaların da önemli yeri vardır. Kimi şiirlerinde yer yer aksaklık görülse de genelde başarılı ürünleri olan bir halk ozanıdır.

Bestelerinin, türkülerinin kimileri sanatçılarca okunmaktadır.

YAŞAMAK YAKAMA YAPIŞTI
Sevgilim görmezsem seni bir zaman
İnce bellerini sarasım gelir
Mecnun gibi dolaştırdın alemi
Leyla'nın aşkıyla yanasım gelir

Yollarına baksam yollar perişan
Ovalar vadiler dağlar perişan
Günler aylar geçse yıllar perişan
Gözümün yaşım banasım gelir

Yaşamak yakama yapıştı bir kir
Ettin Salih'e hayatı zehir
Bir yanım değirmen bir yanım nehir
Yar gönül bahçene akasım gelir

GÖRELE'DE ÂŞIK BİÇİMİ ŞİİR GELENEĞİ-7

1942-1999 yılları arasında yaşayan Fethi Karamahmutoğlu, sanat müziğine kazandırdığı besteleriyle tanınır. Her şeyiyle bir müzik adamıdır. Öyle ki edebiyat fakültesini bitirişi, liselerde edebiyat öğretmenlikleri yapışı bile müziğe dönüktür hep. Eski edebiyatı, sanat müziğinin her dönemini en ince ayrıntılarına dek bilmesi yanında nota bilgisi, bir iki becerisi en önemli yönlerindendir.

Sanat müziğiyle ilgili kuramsal kitaplar da yazan Fethi Karamahmutoğlu şiirinde yeni, eski her biçimi kullanırsa da Âşık biçiminden yararlanarak yazdıkları daha güzeldir:

HİÇBİR ŞEYDE GÖZÜM YOK
Hiçbir şeyde gözüm yok
Sen yanımda ol yeter
Kapkaranlık odama
Mehtap gibi dol yeter

Sızlayan her yerimin
Şu çileli serimin
Sahipsiz dertlerimin
Çaresini bul yeter

Yağmur vururken cama
Dolarken gece gama
Özleyen kollarıma
Usulca sokul yeter

Görele Lisesi Fransızca öğretmenliğinden emekli olan Ömer Şen, bir iki denemesi dışında hep hece ölçüsünü kullanır. Okuduğum şiirlerinde iki özellik çekiyor hep dikkati: Biri lirik şiirler, öteki de taşlamalar. Ozan ikisinde de belli bir düzeyi tutturmasıyla başarılıdır.

Daha çok on birli hece ölçüsüyle yazdığını gözlemlediğim Şen'in uyakları, ayakları, dönerayakları sağlam gözükür. Çünkü şiirleri anlık duygulanmaların çiziktirdiği dizelerden oluşmaz. Düşünülmüş, taşınılmış, emek verilmiş, disiplinden geçmiş dizeleriyle oluşturduğu şiirlerinde doldurma dizeler, doldurma sözcüklere yer yoktur.

Ömer Şen'in şiirleri değerlendirildiğinde tekniği güçlü bir şiir disiplinin meyveleri olduğu görülecektir:

"Bostana girmiş de farkında değil
Isırgan otuyla alay ediyor
Güzel çarık olur derisinden de
Bilmez ki işimi kolay ediyor

Boğazına asmış mikrofonunu
Dizinin üstünde herifin donu
Güya şarkı söyler bilmez sonunu
Güfte olmayınca lay lay ediyor

Edep, hayâ olmaz onun türünde
Kasapla tanışır günün birinde
Başkası olunca kendi yerinde
Olanca lügati pay pay ediyor"

GÖRELE'DE ÂŞIK BİÇİMİ ŞİİR GELENEĞİ-8

Özellikle Giresun dergisindeki röportajlarıyla tanınan Nihat Öztürk (1955) hece ölçüsüyle yazdığı duygusal şiirlerde belli bir başarıyı yakalamıştır. Kırılgan, hüzünlü, duyguların sessiz, yumuşak anlatımı olarak yansıyan şiirleriyle Nihat Öztürk teknik yönden de özenli, disiplinli görülmektedir. Önünde şiir yazacağı uzun yılları olan Öztürk'ün şiirde direnirse daha da başarılı olacağı umulur:

"Hep diz dize olsak göz göze olsak
İmrenmesen böyle ellere bakıp
Geri gelir mi hiç şu geçen günler
Bilmem ki ne desem yıllara bakıp

Ne olur bu kadar açama arayı
Sensizlik sızlatır gizli yarayı
Yaşıyorum, artık bin hatırayı
Şimdi o kurumuş güllere bakıp

Hasretlik bir yana sevda bir yana
Bekleyiş bir yana özlem bir yana
Kimi avucumda kimi fincana
Dönecek diyorlar fallara bakıp

Mevsimler geçiyor aylar geçiyor
Sanki her şey bana ümit veriyor
İçimden bir ses gelecek diyor
Dalıp gidiyorum yollara bakıp"

Bu makalede görüldüğü gibi şiire emek verenlerin çok olduğu Görele'de halk şiirimizin Âşık biçimini kullanarak ürün verenlerin önemli bir yer tuttuğu ortadadır. İncelememizde adını anmadığımız ama şiirin büyüsüne kapılan nice dostların da başka yazı konularında değerlendirileceği unutulmamalıdır. Yapılan işe emek

verilmişse, yapılan iş nice deneyimlerden geçmişse, üretilenler yaratıcılığın sancılarıyla boğuşarak dil incileri olarak parıldamışsa günü gelince değerlenir.

KAYNAKLAR:

1. Kemençenin Üstüne, H. Günay, Görele Lisesi Dergisi, Kasım, 1977.

2. Yedi Çeşme Çanağı Kırdıran Çalgımız Kemençe, A. Karadeniz, Trabzon Tarihi Sempozyum Bildirileri, 2000.

3. Karadenizli Bir Şairin Öyküsü, Doç. M. Ulusoy, Zaman, 2.2.1997.

4. Son Ufuklar, A. Kaçar, 1995.

5. Giresunlu Şairler, S. Çiçek, 1997.

6. Kemençeyle Cenaze Çağrılmış, H. Günay, Görele Lisesi Dergisi, Kasım 2000.

7. Durkaya, H. Günay, Görele Lisesi Dergisi, Temmuz 1999.

8. Karaman Üstüne, Hayrettin GÜNAY, Gör. Lisesi Dergisi, Şubat, 2001.

9. Şair Ahmet Kaçar, Yrd. Doç. Dr. A. Atalay, Giresun Kültür Sempozyumu Bildirileri, 1998.

GÖRELE'DE BAHŞİŞ GELENEĞİ

Dünyanın belki de her yerinde az çok değişikliklerle var olan bahşiş geleneğinin ülkeden ülkeye, ülkelerde de bölgeden bölgeye, kentten kente değişiklikler göstereceği açıktır. Görele'de yaygın olarak uygulanan bahşiş geleneğini kısa çizgilerle yansıtalım:

Sevindirici haber verme karşılığı olarak kullanılır müjde verme. Müjdeyi getiren boş gönderilmez. Karşılığı verilir bahşiş olarak. Bahşiş, yerine göre para, yerine göre de çember, namazlık, keşan, peştemal, yün çorap, ip gibi nesnelerdir.

Dinsel bayramlarda çocuklar mahalledeki evleri dolaşarak büyüklerin ellerini öper, bayramlaşır. Büyüklerin bahşişi ya para ya da şeker, çikolata, bir top helva, lokma, tatlı gibi yiyeceklerdir.

Ramazan geceleri evleri davulla dolaşarak insanları sahura kaldırır gençler. Bu tüm köyler de uygulanır. Bu görevi yapanlara tömbelekçi denir. Tömbelekçiler her evin kapısında mani söyleyerek, tömbelek çalarak kaldırır uyuyanları. İlk mani: "Ekim büküm ekim büküm/ Sırtımdaki davul yüküm/ İki gözüm bey efendi/ Sifti selamünaleyküm"dür. Biraz çalınır. Uyanmazlarsa evdekiler "Ne uyursun ne uyursun/ Bu uykudan ne bulursun/ Kıl namazı dut orucu/ Ahrette mekan bulursun" manisi söylenir. Kapı açıldığında tömbelekçinin bahşişi geldi demektir.

Köylerde tarla, bağ bahçe, yapı işlerinde çalışanlara da çalışma sırasında belli zamanlarda bahşiş türü her yerde var olan türlerdendir; aş evinde, berberde verilenler gibi.

Görele'de bahşiş geleneğinin en yaygın olarak yaşadığı alan düğünlerdir. Düğüne gelenler evin kapısındaki, harmandaki kilimlere, dastarlara, minderlere, cecimlere, çullara, hasırlara oturtulur. Bu sırada çalgıcılar onların yanma gelir. Karşılama havası, Cezayir çalarlar. Hava tamamlanınca hoşlanır gelenler. İçlerinden biri ya da en uygunu tümünün adına çalgıcıların bahşişini verir.

Düğünlerde gelinin evden çıkmasının da vardır bahşiş. Gelinin bir yakını kapıyı kilitler. Bu sırada gelin içeridedir. Dışarda da gelin ağlatma havasını çalmaktadır tüm çalgıcılar: "Batak yere ev yapma da yandım aman aman/ O batar

gider/ Uzak yere kız vermeyin de yavrum aman aman/ O yiter gider…" Bir süre sonra kapı açılır. Ancak damat tarafı bahşişi vermiştir…

Düğünlerde yol kesme bahşiş koparmaya yöneliktir. Yolu gelinin yakınlarından biri keser. Gelin başka köye gidiyorsa köyden birinin yol kesmesi de ayıplanmaz. Bahşiş verilerek açılır yol.

Evliliğin yedinci günü gelin, eşi, aile çevresi, aile yakınları nerdeyse bir düğün havasında kız evine giderler. Buna yediliğe gitme denir. Yedilikte de vardır bahşiş alınacak fırsatlar. Örneğin öğle yemeği yendikten sonra gelinin yakınlarından bir bayan ibrikle damadın eline su döker yıkaması için. Omuzunda da havlu vardır. İbrikle suyu dökeceği sırada, "İbrik akmıyu, su akmıyu" der. Bahşiş ister. Bahşiş verilince su akar. Kimi köylerde bu iş yemek öncesi yapılır.

Bahşişin şenlik, eğlence, coşku içinde alındığı en önemli yer horandır. Biraz kapıda, çimende, harmanda kurulur horan. Kocaman bir halka oynamaktadır coşkuyla! Kemençeci de coştukça coşar. Halkadakilerin çoğunun tek tek başında çalarak bahşiş ister. Bahşiş verenler kağıt parayı alnına yapıştırır kemençecinin. 1970'de o zaman düğünlerde kemençe çalan, şimdi polis memurluğu yapan yakınım Zeki Yılmaz'dan derlediğim yirmi dörtlük bahşiş isteme türküsünden dizeler: "Derin derin göllerin/ Dibine dalacağım/ Horanın bahşişini/ Ben senden alacağım/ Gülme arkadaş gülme/ Gözüm seni görüyü/ Horanın ilk bahşişi/ Damat beyden geliyu… Ey gidi arkadaşlar/ Buralardan gidelim/ Bahşişimi verene/ Çok teşekkür ederim/ Bu arada damada/ Mutluluklar dilerim…"

GÖRELE'DE EL SANATLARI

Sanatı; duygunun, tasarımın, güzelliğin anlatımında kullanılan yöntemlerin tümü ya da bu anlatım sonucunda ortaya çıkan üstün yaratıcılık biçiminde tanımlıyoruz (TDK, T. Sözlük) İnsanların maddeye dayanan gereksinimlerini karşılamak için yapılan öğrenime, deneyime, ustalığa dayalı işe de zanaat denmekte.

El sanatları ürünlerini konu edinirken bir yandan iç içe girmiş bir yandan da ayrışmış bu alanları belirleyici öğe olarak vurguluyoruz. Özelde Görele'yi genelde ilimizi yansıtan değerlendirmemiz halkbilimin, budunbetimin kapsamındadır.

El sanatları, insanı doğumdan ölüme dek kuşatan; üretim, yaratma, sanat kazanımlarıdır. Halkbilim içinde insan varsıllığı olarak algılanacak ürünler; doğum, büyüme, evlenme, törenler, iş gereksinimleri, günlük yaşamın yansımaları, eğlenceler, barınma gereçleri, ölümle ilgili uygulamalar biçiminde olagelir.

Bunların tümü insanımızın yüksek beğenisiyle el sanatlarına yansır. Bu yansıyışta dinsel inançların da önemli yeri vardır. Zanaat ile sanat arasında, çoğu sanat olgunluğu yansıtmayan Görele el sanatları, Türk el sanatları içinde Anadolu el sanatlarının bir parçasıdır. Bu sonucu doğuran; Doğu Karadeniz coğrafyası, yörenin insan yapısı, tarihsel kalıtlar, doğa koşullan, üretim biçimi, inançlardır.

Geçmişten günümüze ürünlerimizi bölümlendirelim:

Ağaçişleri: kaşık, kepçe, zurna, davul, kemence, gavle, şelek, sepet, harar, gıdık, beşik, got, çöte, çöten, patak, çamaşır teknesi, hamur teknesi, takildik, çıkrık, oklava, sofra, değirmen gereçleri, ev yapı gereçleri, kayık yapım gereçleri…

Dokumacılık: keten gömlek, don, işlik, yağlık, peşkir, dastar, çorap, ip, hasır, çember, peştemal, kuşak, namazlık, keşan, çarık, oya, iğne-tığ işleri, golçak, kilim, halı, ilif, patik, mendil…

El yazmaları: 18. yüzyıl öncesinden kalma her çeşit yazmalar, cönkler…

Metal işleri: balta, girebi, kerentü, orak, bıçak, nacak, kazma, bel demiri, meğel, satır, saciyek eşün, kazan, tencere, kuşana, kulaklı, çalpara, yağ tavası,

kızartma tavası, pekmez tavası, sahan, tepsi, sini, keser, hızar, destere, eğe, törpü, mala, ev yapım gereçleri, av tüfeği, av tüfeği yapım gereçleri…

Seramik: çanak, çömlek, küp…

Taş işçiliği: Ev, duvar, cami, köprü yapımında kullanılan kesme taşlar; köprü cami, çeşme işçiliği, evlerin taş bölümleri, fırın, eşik, kemer, şırana, el değirmeni, değirmen taşı, dibek taşı, mezar taşları…

Özetlemeye çalıştığımız bu çeşitlendirmenin örnekleri değişen, gelişen; kent yaşam biçimine dönüşen yeni anlayışlara, yeni araç gereçlere, yeni uygulayımlara yenik düşerek doğal olarak bir bir yitmektedir. Bunların neredeyse tümü köylülüğün, köy kültürünün, bu kültürün üretim ilişkilerinin koşullarında yer almıştır insanımızın günlük yaşamında. Bunların tümü de üretim, üretim ilişkilerinin gereksinimi olarak kullanılmıştır. Gelişme, kentleşme, kent kültürünün, kent olanaklarının kentten kırsala doğru yaygınlaşması sıraladığımız araç gereçlerin çoğunu gereksiz kılıyor günlük yaşamımızda. Yeni uygulayımla bulunan, yaygınlaştırılan bir araç, bir gereç yüzyıllardır kullanılan nice araç gereci gereksizleştiriyor.

Bu; kaçınılmaz, gerekli, doğal.

"Elektriğe, motora" yaslanan araç gerecin karşısında geleneksel olanın yenilmesi yaşamımızdan çıkıp gitmesi doğal.

"Taş"ın "beton"a yenilmesi de…

Eski köy evlerini coşumcu anlayışla övsek de özlesek de savunsak da oturduğumu "betonarme."

Yapılması gereken var olanların iyi örneklerini derlemek, toplamak; geçmişte kalanların örneklerini de araştırarak derlemek, uygun yerde korumak, günümüzden geleceğe doğru insanların beğenisine sunmak dahası gelecek kuşaklara aktarmak…

Geçmişini, kültürünü araştıran ülkeler, ülkelerin kentleri, yerel yönetimleri bu anlayışla çalışarak halkbilim, budunbetim müzeleri kuruyor.

Bir eksiğimiz de bu bizim.

GÖRELE'DE İMECİ GELENEĞİ

Birçok kişinin, toplanarak elbirliğiyle bir kişinin işini görmesi, bu tür çalışmayla işlerin sırayla bitirilmesi etkinliğidir imeci. Kırsal kesimin, köy koşullarının oluşturduğu yaşam biçiminin doğal sonucudur. Birlikte iş görmenin, yardımlaşmanın, kaynaşmanın, zorluğu birlikte aşmanın dahası zorluğu sevinçle, şakalaşmayla, gülüp söylemeyle, türküyle, şarkıyla aşmanın güzel, yararlı örneğidir imeci. Yaygın olarak "imece" biçiminde söylenirse de Görele'de "imeci" söylenişi geçerlidir.

Görele'de imeci günlük yaşamın bir parçasıdır. Hemen hemen her çeşit iş etkinliğinde yapılır. Çoğu günlük imecilerdir bunların. Görkemli imeciler de vardır. Günlük olanlarda imeciye katılanlar daha azdır. Çok yakın komşular, yakın akrabalar, dostlar katılır bunlara. Geniş çaplı olanlarsa nerdeyse tüm köyün kimilerde de yakın köylerden gelenlerin katılımıyla oluşur.

Fındık bahçesi atlamasında (temizleme, bahçeleme), odun etmede, ağaç budamada, odun taşımada, tarla toplamada, darı (mısır) soymada, ot kazmada, elma toplamada, üzüm toplamada, sık sökmede imeci yapıldığı gibi dut toplamada, açkı açmada, mevlit yemeği, düğün yemeği hazırlamada da imeci yapılır.

Fındık toplama imecileriyle, fındık soyma imecileri çok sayıda kişinin katılımıyla oluşur. Eskiden köylere araba yolunun olmadığı zamanlarda pazara fındık indirme, ev yapma, kum, çakıl taşıma, köye yapılacak okul, cami inşaatına kum, çakıl çekme, yapım işinde çalışma da imeciyle olurdu.

Görele'de imeci etkinliğinin en görkemlisi, en unutulmazı, en ilginci ekin kazmadır. Büyük tarlalarda otuz, kırk, elli kişi, katılır imeciye. Baylı bayanlı kazılır tarla. Herkesin elinde meğel (ekin kazması) vardır. Belde tene torbası (içine tohumluk mısır konulan torba) bulunur.

Tene torbası bulunmayan bayanlar peştemallarını kıvırarak içine korlar tohumluk mısırları. Ekin kazımı genelde kuşluk vaktindedir. Daha önceden eşilen, bellenen, tokalağı kırılan tarlada işe başlar imeci. İp gibi dizilir herkes. Çalgıcı

hazırdır. Kemençe çalınır genelde. Kemençe olmadığı zamanlarda düdük hazırdır, çalınarak da yapılır imeci. Kendine özgü bir müziği vardır imece havasının. Çalgının ritmine uyularak nerdeyse horan oynarcasına kazılır ekin. Müzik-söz-iş bütünleşir. Çalan da, ekin kazan da kendinden geçercesine, coşarak, tat alarak, ter akıtarak yapar işini. Coşar da coşar imeci. Göz gözü görmez tozdan. İmeciyi yöneten bir de miymar (mehmendar) vardır. Sırayı bozanları, ritme ayak uydurmayanları, kıyıda köşede kalanları uyarır. Birliği sağlar. Yönetir tarlayı. "Sağa get, sola get" komutlarıyla yönlendirir kazanları. Ara sıra iyice kendinden geçenler zevkten dizlerinin üstüne çökerek çeşitli figürlerle gösteriye kaçarlar. Kimileri de anlık dönüşlerle yandan meğelle aldığı toprağı başının üstüne getirir, üstünü başını toz toprak eder. İş, üretim, alın teri sanata dönüşür. Tarla kazıldıktan sonra geriye doğru çalkalama işlemi de birlikte çalgıyla yapılır.

Günümüzde imeci, özellikle ekin imecisi çok az yapılıyor. Ekin imecisinden kalan müziği, türküyü yaşatıyoruz: "Oy imeci imeci/ İki goyun bir geçi/ İmecinin içinde/Ben olsam kemençeci/ Gazmayı gaza gaza/ Önleri vurdum saza/ Yenge gurban olayım/ Yanında gazan gıza…"

GÖRELE'DE KEMENÇE HORAN-1

Kültürümüzde, sanatımızda, tensel yaratıcılığımızda çalgıların, sazların en az iki bin yıllık geçmişi vardır.

Aile aile, oba oba, boy boy, köy köy halkla bütünleşerek birbirinden değişik biçimler, sesler oluştursalar da ozanlarımızla, şamanlarımızla, baksılarımızla, kamlarımızla telli sazlar, yaylı ya da yaysız sazlar günümüze dek ulaşan ata andaçlarıdır.

Tümü de uzun yürüyüşlerle, içinde yüzlerce yılı barındıran savaşımlarla bize, bölgemize, yurdumuza ulaşmıştır. Tümünün de anavatanı kopup geldiğimiz, yeni yurtlar kurmak için ayrıldığımız Orta Asya'dır.

Çalgılar, sazlar geleneğimizde, kültür birikimimizde günlük yaşamın içinde çok önemli yer tutar. Sevgiler, seviler, mutluluklar, ayrılıklar, acılar, yıkımlar, yiğitlikler, umut dilekleri, yakınmalar, alkışlar, kargışlar, Tanrıya yakarışlar sazlarla dillendirilir.

Türlüler, ağıtlar, destanlar, koşmalar saz eşliğinde söylenir; söyleyenle dinleyenin tinsel ortaklığı, duygudaşlığı sazlarla kaynaşır.

Savaşta, barışta, toplumsal yıkımlarda, acılarda sazla dile getirilen Türkçe'nin yiğit sesi, çığlığı, sevgi inceliği sazlarla somutlaşır, dörtlüğe dönüşür.

Toplumsal sevinçlerin, acıların dile getirilerek söze, sese dönüşmesi; belleklere yerleşerek kuşaktan kuşağa aktarılması sazlar aracılığıyla gerçekleşir.

Benzer duyguların etkisiyle bütünleşme, bir olma, toplum olma, ulus olma yolunda dargınların barışmasında; düşünce, görüş ayrılıklarının unutularak toplumsal dayanışmada saz önemli araçların başında gelir.

En az bin yıllık Anadolu yaşamında, geleneğinde, kültüründe Tanrı'ya yaklaşmada, tapınmada sazın önemli araçlardan biri olduğunu biliyoruz.

Çalgıları salt eğlence aracı olarak görmenin yanlışlığı ortadadır. Saydığım özelliklerin yayında bölgemizin başat çalgısı "kemençe" toprağın ekilmesinde de

işlevi olan çalgıdır. Görele'de bunun saptayabildiğimiz en az üç yüz yıllık geçmişi, geleneği vardır.

Bunların sonucu en az yüz yıldan bu yana, günümüzde de kemençe dendiğinde Görele, Görele dendiğinde kemençe anımsanır.

Iklıg, oklug, kamança, kumança, kıyak, gıcak, kopuz gibi adlandırmalarla saptanan çalgılarımızın göçlerle bölgemize, Anadolu'ya ulaştığını biliyoruz. Kemençenin Kıpçaklar (Kumanlar) eliyle onların gittikleri yerlere ulaştığını da... Avrupa içlerine dek, belki de Fransa'da bir mağara duvarına, Sibirya'ya dek çok geniş alanlara ulaştığı saptandı bu çalgımızın.

Onlarla yöremizde iç içe giren, kaynaşan atalarımız, Çepniler eliyle bugünkü Görele kemençesi yüzyılların birikimiyle kültür sanat evrimiyle oluştu.

Bölgemizdeki oluşum yeri, kökeni, kaynağı, asıl çıkış yeri olarak kemençenin, Görele olduğunu kaynak kişilerden alınan bilgilerle, gününüzden geriye doğru giden yaşam öyküsel kemençeci adlarıyla yetişen, bölgeyi etkileyen, bölgeye kemençeyi taşıyan, yayan önemli adlarla saptıyoruz.

Görele dışında kemençe severlerle yaptığımız konuşmalarda; birinci, ikinci kuşak kemençecilerin sözleriyle, onlarla yapılan konuşmalarla bu gerçek belgeleniyor. Trabzon'un, Rize'nin, Ordu'nun birinci kuşak kemençecileri Tuzcuoğlu'nu, Karaman'ı, Picoğlu'nu "ulaşılmaz usta" olarak anıyorlar. Bölge kemençeyle ilgili yapılan saygın, bilimsel araştırmaların tümünde var bunlar.

Görele'nin insan yapısı, toplumsal yaşayışı, tarım toplumu üretim ilişkileri, inançsal-törensel özellikleri kemençenin bu topraklarda yeşererek boy vermesini sağladı.

Devingen, yemeyi içmeyi seven, tensel-sessel-dilsel sanat yaratıcılığı olan Çepnilerin, onlarla çok yakınlığı olan boyların yurdu Görele.

Birlikte gülen, birlikte ağlayan, birbirlerine dörtlüklerle takılan, deyimlerle, atalar sözleriyle yanıt yetiştiren, anında bilmece üreterek karşısındakini sınayan, boyuna türküler çağıran, türküler yaratan, çoban yanıyla toprağa bağlılığını

bütünleştiren, çalışmayı imecileşmeyle, türkülerle çalgılarla çocuk oyuncağına çeviren dik duruşlu, bilekli insanların yurdu Görele...

Çoban kültürü, tarım kültürü yaratıcısı. Çevresindeki bitkilerden, canlılardan yararlandığı gibi onları adlandıran özellikleri var Görele'linin. Kılı, ağacı, dalı, taşı yaratıcılık gerektiren sanata dönüştürmek onlar için güç değil.

Ekin, özellikle de "darı" bolluğun, yaşamanın, yaşadığıyla mutlu olmanın özü. Darı, tarla, ekin, doran onun kutsalı gibi. "Yerdeki ekmek ufağını öpüp alnına değdiriyor." Görele...

GÖRELE'DE KEMENÇE HORAN-2

Görele el yatkınlığıyla taştan, ağaçtan, çamurdan, yünden, uygun otlardan yaşamını kolaylaştıracak araçlar tasarlayarak üreten yanıyla da bilinmekte. Tarım araçları, giysi üretimi, ev araçları, ev yapım yöntemleri, örmecilik, dokumacılık yöremizin, Çepnilerin özelliklerinden.

Sıraladığım niteliklerle donanmış insanların sonsuza dek yurt edindikleri Görele, tasarlama gücüyle el becerisini çalgı yapımında da göstermiştir. Anayurttan kopup gelenlerin tümü özdeş nitelikli olamayacağına göre Görele'ye gelenlerin içinde çalgı üretebilenler, çalgı çalabilenler vardı. Adları yüzyıllar önce unutulan bu değerler Görele'de kemençenin yeşermesini sağlayanlardır. Günümüzdeki kemençeyi, Görele kemençesini onların başlangıç emeklerine, yaratıcılıklarına borçluyuz.

Prof. Dr. Bahaeddin Ögel'in anıt yapıtının dokuzuncu cildindeki Türk çalgılarından günümüzdeki kemençemize en çok benzeyenin yüzyıllar içinde evrimleşerek günümüzdeki kemençe biçimini, ölçülerini aldığı söylenebilir. Biçim, ölçüler yerel koşulları, özellikleri, yerel duyuşları içerir. Bunun en açık örneği Ali Rıza Yalgın'ın saptadığı Toroslardaki Türkmen kemençesidir.

Görele'yi Türkleştirenler yüzyıllar içinde aralarındaki çalgıcıların, çalgı yapımcılarının uğraşlarını geliştirmeleri, çevrelerine yaymaları, çalgıyı günlük yaşamda kullanmaları sonucunda bu topraklarda kemençe için kök, köken oluşturmuşlardır. Sonraki yüzyıllarda da Doğu'ya, Batı'ya gidişler gelişler, göçler aracılığıyla ata armağanı çalgıyı bölgeye yaymışlardır. Bölgedeki oluşum yeri, kökeni Görele olunca beceri, beğeni, yetenek, gelenek, biçem birikimleriyle ilk önemli, ulaşılmaz kemençecilerin Görele'de yetiştirmesi doğaldır. Bunlar Doğu'da, Batı'da, Güney'de örnek alınan, çoğunca da öykünülen adlardır.

Bu yüzyılın başlarında Rize'de, Trabzon'da, Giresun'da, Ordu'da yetişen önemli, değerli kemençeciler "öncül", "usta", "örneklem" olarak Göreleli kemençecileri görmüşlerdir. Bunları, plaklarında, söyleşilerinde, anılarında, türkülerinde belirtmişlerdir.

Kökenini Görele'de oluşturan kemençe bölgeye yayılmış, sevilmiş, 1923 mübadelesinde Yunanistan'a gitmiştir.

Günümüzde bile Görele'den Samsun'a göçenlerin, oraya yerleşenlerin içinde kemençe yapımcıları, kemençe çalanlar vardır.

Konumuza katkı sunduğu için Mart 1998'de yayımlanan Karadeniz Günlüğü dergisinden alıntı yapalım. Alıntı Beşikdüzü Köy Enstitüsü'nü bitiren değerli eğitimci, horancı, halkoyuncu M. Arif Altunbaş'tan: "Tonya Horan Ekibi, ilk dünya birinciliğini İngiltere Langollen festivalinde aldı. (1960) Bu yarışmalarda Rusya, Bulgaristan ve Yugoslavya'nın çok güçlü ekiplerinin önüne geçmemiz büyük başarı ve sükse yarattı. Birincilik gönderine Türk bayrağının çekilmesi bizde büyük sevinç ve moral yarattı.

Yunan ekibi bizim oyunları ve giysileri taklit etmek istiyordu. Biz de bu duruma müdahale ettik.

'Horanlar bizim, bu ekiplerin başarısından da belli. Siz neden kendi halk oyunlarınızla yarışmaya katılmıyorsunuz da size ait olmayan halk oyunları ile boy ölçüsüne kalkıyorsunuz. Bu gösteriniz son olsun. Zaten konuyu jüriye intikal ettireceğiz. Horanlarımızı oynamaya hakkınız yoktur.' dedim. Kendini savunur gibi oldu. Ertesi günü dediğimizi yaptık. Jüri odları bir daha sahneye çıkarmadı. Aramızda soğuk bir hava yaratılmıştı. Kıbrıs olaylarının gergin olduğu bir dönemdi. Sonraları ilişkilerimiz uygarca bir konum aldı, iyi arkadaşlıklar kurduk. Akşamları her iki tarafın kemençeleri eşliğinde kızlı erkekli horanlar oynadık.

Bir gün Constantin'e şöyle bir soru yönettim: 'Constantin, horanlar bizim ama bu kemençe, horan kıyafetleri bizim mi sizin mi?' Constantin Trabzon ve havalisini iyi bilen biri idi. Trabzon'dan gittiklerinde 12 yaşında olduğunu söylüyordu. Soğuksu'da da evleri varmış. Soruma karşılık olarak Constantin bana: 'Sen öğretmensin ama bir şey bilmiyorsun. Elevi denen bir yer var, şimdi oraya ne diyorsunuz?' dedi. Elevi'nin Görele olduğunu biliyordum. 'Görele.' dedim. Constantin: 'İşte orası var ya, orası kemençenin menşei (kökeni)dir. Horan kıyafeti de kemençe de sizindir. Horan kıyafetine Laz kıyafeti denir.' dedi. Ben bu

açıklamadan çok memnun kalmıştım. Gerçekten de diyebiliriz ki dünyanın en büyük kemençecileri Görele muhitinde yetişmiştir."

Değerli eğitimci, halkbilimci M. Arif Altunbaş'ın alıntıladığım yazısında Tonya'da kurduğu ekiptekilerin adlarını da anıyor. O adlardan biri de Necati Cinel'dir.

GÖRELE'DE KEMENÇE HORAN-3

Necati Cinel, Almanya'ya ilk gidenlerdendir. Sami Günay gibi o da ekmeğin ardına Almanya'da düşmüştür. Niceleri gibi. Gidenlerin içinde Sami Günay, Necati Cinel gibi kemençe çalanlar vardır. Anadolu'nun çeşitli yörelerinden bağlama çalan ozanlar da vardır. Bunlar çalgılarımızı yurtdışına taşıyanlardır. Almanya'da oluşan halk edebiyatına katkı sunanlardır.

Necati Cinel, Görele kemençecilerinin etkisiyle kemençede kimliğini bulmuştur. Kemençe yanında zurna da çalan Cinel horanı da gösterişli oynardı. Özellikle Görele'de yaratılan Tuzcuoğlu horanını severek, yaşayarak, sanatçı kimliğiyle oynardı. Sami Günay'ın kemençesine oynardı. O çalmazsa oynamazdı. Sami Günay'ın Tuzcuoğlu çalışında horancı kimliğini bulurdu. İki önemli kemençecinin yolları Almanya'da kesişmiş, birlikte oralarda kemençemizi, horanımızı yaymışlar, Türk'e, Yunan'a kemençe çalmışlar, horan oynamışlardı. Bu dostluk emeklilik sonrasında da sürmüştü. Necati Cinel Görele'ye gelirdi, Sami Günay Vakfıkebir'e, Tonya'ya giderdi. Sık sık buluşurlardı, yerler içerler, kemençe çalınır, horanlar oynanır, kemençe, davul zurna, horan üstüne, Karaman üstüne söyleşirlerdi. Kimi buluşmalarda ben de olurdum. Onları dinlemek, onları izlemek Görele kemençesi için sürekli yeni bilgilerle donanmak demekti. Necati Cinel ağabey, kemençenin Görele'de oluştuğunu, Görele'de yetişen çok önemli kemençecilerce bölgeye yayıldığını açık, net olarak anlatır, Görele kemençe havaları dışındakilere de pek yüz vermezdi. Şimdi sonsuz uykular da olan değerli, önemli sanatçı Necati Cinel kaynak kişi olarak da yararlandığımız, Görele kemençesinin işlevini, değerini, önemini yaşadığı sürece anlatan, uygulayan Trabzonlulardan biriydi.

Gelen göçlerle Görele'de kökleşen, gelişecek ortam bulan kemençe Göreleli ulaşılmaz adlar aracılığıyla Trabzon'a, Rize'ye, Görele'den batıya yayılmıştır. Büyük ustaların ulaşılmaz, etkili çalışlarının çekiciliğiyle saydığımız yörelerde de kemençeciler yetişir. Zaman içinde bireysel dokunuşlarla, bireysel yaratıcılıklarla, yöresel ses beğenileriyle Görele etkisiyle öğrenilenlere yerel kimlikler, yerel biçemler oluşturulur. Sürmene, Maçka, Rize, Akçaabat Görele'den aldıklarıyla kendine özgü çalış, söyleyiş, türkü oluştururlar. Bu durum Görele'nin batısı, güneyi

için de geçerlidir. Başlangıçlarda Görele vardır. Göreleli unutulmaz adlar Görele düğünlerini yaptıkları gibi Görele'nin doğusunun batısının düğününü de yaparlar. Otçu göçlerini de onlar yapar. Bölgede devinimsel yaşam vardır. Göç olgusu dışında, doğuya gidişler, çalışmak için, gereksinim için en az Batum'a dek gidişler, gazyağı gereksinimini karşılayışlar... Göçler, düğünler, otçular gibi kemençenin Görele'den çevreye yayılmasını sağlamıştır.

Bu yayılışta "tapınır gibi" çalan ustaların payı büyüktür.

Darı, tarla, ekin, horan, kemençe ilişkisinden yola çıkarak kemençenin tarlalardan, imecilerden kıyıya indiğini, kıyıdakilerin beğenisine seslendiğini, kıyıdakileri etkilediğini, kıyıda yaşayan Rumlar'a da geçtiğini biliyoruz. Bizim sanatçılarımızın etkisiyle onların içinden de kemençeciler çıkmıştır. Günümüzde Yunanistan'da kemençe çalanlar bunların torunlarıdır...

Kemençenin Görele'deki ilk yıllarını saptamamız şimdilik olanaksız. Belge, kaynak anlamında elimizde somut veri yok.

Atalarımızın, Çepnilerin ilk yüzyıllardaki "inançlarını" biliyoruz. Türklerdeki çalgı kutsallığıyla Çepni inançlarını bütünleştirdiğimizde kemençenin Görele'de, Görele'yi saran yakın çevrede inançsal bir kimliği olduğu da söylenebilir. Bu kimlik yüzyıllar içinde Türkçeyi, türküleri, ses yaratıcılığını, horanda bütünleşen ten yaratıcılığını Arapça, Farsça, Osmanlıca, medrese etkisine karşı korumuştur. Kemençe Görele'den başlayarak yörede Türkçenin, tensel sanatın, dil sanatının, yaşama bağlılığın, yaşama sevincinin, yaratıcı, içsel duyguların dışa vurmanın, kültür yaratmanın, onları yaşatmanın en önemli aracı olmuştur.

Halk acılarını, sevinçlerini kemençe yaratıcılığıyla anlatmış, birbiriyle paylaşmıştır. Sıkıntılarını, sorunlarını, üretim-tüketim-geçim sorunlarını, yönetici-halk çelişkilerini de kemençe aracılığıyla dile getirmiştir. Bu işleviyle kemençe halkın, tabanın sesidir. Bu tarihsel gerçek, yöneticileri eğlendiren çalgıların hiçbiri için geçerli değildir. Kemençede, kemençeyle söylenen türkülerde işin, ekinin, üretimin, halkın sesi, onların tarihi, kimliği vardır.

GÖRELE'DE KEMENÇE HORAN-4

"Darı yaprağı gibi
Saçlarını savuru
Nası gandurdu seni
Buranın en gâvuru

Bana uzak durup da
Sevindüme elleri
Yanağında açılmış
Darıların gülleri

Çötenlerimiz dolu
Darı, bolluk günleri
Eksik gedik kalmadı
Yaparız düğünleri

Fındığın parasını
Harca güzelim harca
Bilmedin hesabını
Batudun beni borca

Ne buluşan çaşuda
Veresiye alusun
Bel bağlarsan fındığa
Böyle düzde galusun

Üç beş harar fındığı
Atması tutması çok

Süsünden geçilmiyu

Gursakta un evi yok”

Kemençeyle yaratılan bu tür örnekleri uzatmaya gerek yok. “İş, ekin, üretim, halkın sesi, onların tarihsel kimliği” çalgılarımızla, türkülerimizle aktarılıyor.

Bu aktarılış adını bilemediğimiz ilk kemençecimizle başlayarak bölgemizin ilk adı olarak andığımız Ali Kam’la (Kam Ali) sürmüş onun ardıllarıyla günümüze dek gelmiş, günümüzün gençleri eliyle de geleceğe uzanacaktır.

Görele’de, bölgede kemençenin bilinen, saptadığımız ilk adı Ali Kam, Kam Ali’dir.

Kam sözcüğünden yola çıkılarak onu ozanlara, şamanlara, Dede Korkutlara bağlayabiliriz. 1700’lerin ilk yarısında doğduğu kendinden öncekilerden aldıklarıyla kendi sesini, biçemini bulduğunu, kendinden sonrakilere birikimlerini aktardığını söyleyebiliriz.

Ali Kam’ın Görele’de, Görele dışında uygun ortamlarda kemençe çaldığı yıllarda Trabzon’da, Rize’de, Gümüşhane’de, Giresun’da, Ordu’da kemençeci yoktur. Görele kemençesini şimdilik Görele dışına ilk çıkaranın Ali Kam olduğunu söylüyoruz.

Onun çaldığı yıllarda Görele’de başkaları da vardır ama onların adlarının unutulması Ali Kam’ın soy kemençecilerden, onların şimdilik ilk olduğunu düşündürüyor.

Ali Kam’dan sonra bilinen ikinci ad Tuzcuoğlu. 1800’lü yılların ortalarında doğduğu biliniyor. Ondan “senfoni” olarak nitelenen Tuzcuoğlu havası, horanı kalmış, günümüze ulaşmış. Tuzcuoğlu’yla kuşaktaş Kuyucuoğlu da o yılların önemli adı. İkisi de kemençe yapıyor, kemençe çalıyor. Bu önemli…

Tuzcuoğlu ile Kuyucuoğlu’nun çaldığı yıllarda Görele’nin doğusunda, güneyinde, batısında kemençeci saptanmamış.

Tuzcuoğlu, Kuyucuoğlu kuşağının ardından çok önemli bir ad yetişiyor: Karaman ya da Halil Kodalak. 1878 doğumlu. Görele dışına ilk çıkan kemençeci.

Doğuyu, güneyi, batıyı geziyor. İstanbullara gidiyor. Kemençeci olarak. Gittiği her yerde kemençe, keman çalıyor. Etkilemediği, çekimine almadığı yer yok. Büyük olasılıkla Karaman'ın etkisiyle Rize'de, Trabzon'da, Giresun'da, Gümüşhane'de kemençe çalmaya yönelenler oldu...

Cezayir düzenlemesi, Şırıp Şırıp Havası, Hasbal, Sıksara, horan ezgileri onun.

Onun kemençede düğünlerde, göçlerde, gelincilerde çaldığı yıllarda aranılan tek ad o bölgede. Görele'nin doğusunda yetişen ilk kemençeci Rizeli Sadık Aynacı, Karaman'dan on yaş küçük. Karaman'ı "usta" olarak anıyor, kemençeye Karaman'ın etkisiyle başlıyor.

GÖRELE'DE KEMENÇE HORAN-5

Görele'de yetişen; Ali Kam, Tuzcuoğlu, Kuyucuoğlu geleneğinden gelen, bu gelenek içinde kemençeyi tapınırcasına çalan, Çepnilik ekiniyle çalgıyı "ozan sazı" belleyen, bu anlayışı Trabzon'a, Rize'ye, Giresun'a, Ordu'ya taşıyan en önemli ad Karaman'dır. Bölgemizdeki horan ezgilerinin çoğu onun yaratıcılığının ürünüdür. Bu ürünler Görele'nin doğusuna, batısına onun aracılığıyla taşınmıştır. Onu Görele dışındaki önemli kemençecilerin "usta" saymalarının nedeni budur. Onun ustalığını onurla anmışlardır. Bu da usta çırak geleneğinin özelliklerinden biridir.

Görele kemençesinde, kemençede ünlenen çok önemli bir ad Piçoğlu Osman'dır. Yaptığımız tüm araştırmalarda Piçoğlu Osman'ın Karaman'ın öğrencisi olduğu ortaya çıkıyor. Ozanlık geleneği içinde yetişen Piçoğlu Osman "usta-çırak" anlayışının tüm kurallarını yerine getirmiş, yeteneğine Karaman'ın ezgilerini eklemiş, ondan aldıklarıyla bireysel yaratıcılığını kaynaştırmış kendine özgü biçeni yaratmıştır.

Kam Ali, Tuzcuoğlu, Kuyucuoğlu biçemini bilemiyoruz. Bu yüzden kemençede ilk biçemi Karaman oluşturuyor. Karaman biçeminden yola çıkarak günümüzde konuyla ilgilenenlerin bildiği ikinci biçemi, Piçoğlu biçemini, Piçoğlu Osman Gökçe (1901-1946) oluşturuyor. Radyoda çalma, dahası plaklar çıkararak 1930'lu yıllardan ölümüne dek kemençeyi tüm bölgede düğünlerde, otçularda, oturaklarda çalıyor. Kemençemizi yurdumuzun tümünde sevdiriyor. Onun etkisiyle Rize'de, Trabzon'da, Giresun'da, Şebinkarahisar'da, Ordu'da kemençeye yönelen yörelerinin ilkleri var. Piçoğlu'nun kemençesi, türküleri, düğün yapışları, gelinçiye gidişleri, yedilikte çalışları, imeci kazdırmaları, otçu yürütüşleri, asker uğurlamaları o denli etkileyici... Etkisi günümüzde de sürüyor. Rize'de, Trabzon'da, Giresun'da, Ordu'da, Tirebolu'da Picoğlu biçemini yürütmeye çalışanlar var. Onun türkülerinin birebir çalınması yanında "Piçoğlu türkülerinin" öykünülerek çalındığına da tanık oluyor konuyu bilenler. Değerli kemençeci Mehmet Gündoğdu oylumlu Piçoğlu araştırmasıyla, Piçoğlu'nun "çalış tekniklerini" notalamasıyla önemli bir yapıt kotarıyor, bulunduğu ortamlarda çalarak Piçoğlu biçeminin yaygınlaşarak yaşamasını sağlıyor.

Görele dışında yetişen, kendi illerinde, ilçelerinde ünlenen o yörelerin önemli kemençecileri ustaları saydıkları Piçoğlu Osman'a türküler yakıyorlar... 1940'lardan beri yakılan bu türkülerin kimileri günümüzde de Rize'de, Trabzon'da, Akçaabat'ta, Sürmene'de, Maçka'da, Tonya'da, Şalpazarı'nda, Tirebolu'da, Espiye'de, Giresun'da, Ordu'da, Perşembe'de, Mesudiye'de, Şebinkarahisar'da, Alucra'da, Görele'de, Çanakçı'da, Eynesil'de karşımıza çıkıyor.

Bölgenin tümünden derlenen birçok kesme türküde Piçoğlu Osman'ın adı geçiyor.

Yörelerinde Piçoğlu Osman'ın etkisiyle kemençeye başlayarak kendi biçemlerini oluşturan birinci kuşak kemençecilerin ardılları günümüze dek Piçoğlu Osman'ın öncülüğünü, etkisini, ulaşılmazlığını söyleşilerde belirtiyorlar.

Piçoğlu Osman'dan sonra yetişenler de Görele kemençesini Görele dışına taşıdılar. Hacıali Özdemir, Durkaya bu kuşağın öncülerinden. Onlar da özellikle yerelde Piçoğlu Osman'ın işlevini başarıyla sürdürdüler.

Çevre illerin, ilçelerin neredeyse tüm düğünlerini onlar yaptılar. Onların yaptığı düğünler çevre illerde, ilçelerde söylence niteliğine de büründürülerek anlatılıyor. Babadan oğula geçerek "onun düğününü Piçoğlu yapmıştı. Onun düğününü Haceli yapmıştı, Onun düğününü Durkaya yapmıştı" tümceleriyle komşu illerde, ilçelerde, köy araştırmalarında karşılaşıyoruz. Onlar aracılığıyla kemençe, Görele kemençesi etkisini, yayılımını sürdürdü...

Bu kuşağın ardından gelenler de çok önemli adlarla kemençe tarihine geçti. Daha önceki bir araştırma yazısında bu kuşağa "1930'lular" demiştim. Bu on on iki yıl aralığında doğanlar da kemençemizin yüz akları. Tümünde yetenekleri yanında, çok çalışmaları yanında Karaman'ın, Piçoğlu'nun, Durkaya'nın, Hacıali'nin emekleri var. Onların gözetiminde, onların küçük dokunuşlarında, onların düzeltmelerinde kendilerini bularak, biçemlerini oluşturdular. Onlar da kemençemizi Görele dışına yaydılar. Onların da Görele'de, Görele dışında düğün yapmadıkları köy yok. Onlar özenerek de bölgemizde birçok kemençeci yetişti. Nice düğünlerde onlar çaldığı için horan oynayanlar vardı. Onların çalmadığı düğünler yavan, onların çalmadığı düğünler neredeyse horansız olurdu. Onlar gelsin diye düğünler ertelenirdi...

Bu kuşaktan; bu nitelikçe, nicelikçe öncü kuşaktan bir iki adı anmalıyım: Ahmet Caba, Ahmet Ala, Kâtip Şadi, Sırrı Öztürk, Sami Günay, Nazmi Özdemir, Sabri Özdemir, Şenel Dandin, Kemal Yılmaz: Esat Somuncu…

GÖRELE'DE KEMENÇE HORAN-6

Ahmet Ala, Ahmet ağabey, Karaman'ın torunu. Bu yaştaşlarına göre üstünlük sayılmalı. Neredeyse çocukluğundan beri düğünlerde çalıyor. 1973 Temmuz'unda Hayrettin-Rafet Günay'ın düğünlerinde de Ahmet ağabey kemençeciydi.

Yetenekleriyle, dedesinden öğrendiklerini kaynaştıran Ahmet Ala, yöremizde yaptığı düğünlerle, sonraki yıllarda taşındığı İstanbul'da kemençemizin Görele dışını etkilemesine katkı sundu.

Kemal Caba, "1950'lilerin" önemli kemençecisi Burhan Caba'nın babası. Delikanlılığından başlayarak çok etkileyici biçem yaratıyor. Düğünler, göçler, gelinçiler, imeciler o varsa güzelleşiyor. Yenge dediği komşusu "karnımdaki oğlan olursa adını Kemal koyacağım" diyor. Kemal adı verilen çocuk günümüzde Çürükeynesil'in önemli zurnacısı... Çoğu yaşlıların "Başka bir Karaman, başka bir Piçoğlu yetişiyor" dedikleri Kemal Caba otuzlu yaşların başlarında yayla yolunda araç devrilmesi sonucu sonsuza göçüyor...

Kâtip Şadi "1930'luların" en ünlüsü. Onlarca plağı, kaseti var. Derlenmiş türküleri, kendine özgü horan çalışı, Tuzcuoğlu'su, Cezayir'i var. Yayı, parmakları, kemençesi çok iyi. Türküler yakabilmesi üstünlüğü. Artvin'den Zonguldak'a, İstanbul'a, Bursa'ya, İzmir'e düğün yapmadığı il, ilçe, köy yok gibi. Bölgemizdeki tüm otçular onunla söylenceleşiyor. Üstüne tezler yazıldı, ilimizin üniversitesi ona "Fahri Doktora" verdi. Bölgemizde birçok kemençeci kemençeyi ona bakarak, onu dinleyerek, ondan etkilenerek öğrendiğini söylüyor. 1960 sonrasında Görele kemençesini Görele dışına taşıyan tartışmasız en önemli ad.

Sırrı Öztürk Görele'de düğünlerde, otçularda ünlenerek ad yaptı. TRT'de çalması, konservatuvarda öğretici olması ününü, etkisini artırdı. Önemli öğrenciler yetiştirdi. Görele kemençesini yurtdışılarında da duyurdu. Bölgedeki kemençeciler, türkücüler Sırrı Öztürk'ü her ortamda öğretmenleri saydı.

Sami Günay, Karaman biçemini yetenekleriyle içselleştirdi, kendine özgü biçem oluşturdu. 1960'ın ilk yıllarına dek Görele'de, Görele dışında çok sayıda düğün yaptı. Düğünlerin aranılan adı oldu. Almanya'ya işçi olarak ilk gidenlerden. Kemençeyi de Almanya'ya ilk götüren Göreleli.

Yirmi dört saatinin en az dört saatini kemençeye ayıran; çalarken duygulanan, yaşayan, çaldıklarıyla mutlu olan, kemençeyi yaşam biçimine dönüştüren Sami ağabey kimi derlemelerde kaynak kişim. Onun Tuzcuoğlu'su, Cezayir'i, Görele ince oyunu, Kıtıriki, Zurna Havası, Kaymakam'ı, Gelin ağlatma'sı, Horan'ı bambaşka. Cezayir'ini, İnce oyunu'nu, Tuzcuoğlu'nu çalarken dinleyenlerden ağlayanlar olur. Sami Günay'dan etkilenerek kemençeci olanlar var.

Nazmi Özdemir, Sabri Özdemir, Hacıali Özdemir'in "ikizleri." Daha ilkokul yıllarında babalarıyla düğünlerde çalarken böyle anıldılar. Müzik eğitimi aldılar, müzik öğretmenliği yaptılar. Kemençe dışında kemanda da İstanbul'da ünlendiler. Nazmi Özdemir için Giresun'a kemençeyi sevdiren diyebiliriz. Giresun'da müzik, sanat, türkü, kemençe söyleşilerinde sürekli anılan adlardan. Nazmi Özdemir kemençeli türkü plakları da çıkardı...

Şenel Dandin, Kâtip Şadi gibi Durkaya'nın öğretmenliğinin ürünleri. Onun öğreticiliğinde bulmuş kişiliğini. Görele'de Görele dışında yaştaşları gibi nice düğünlerde, otçularda, oturaklarda bulunuyor. Horanı, yol havaları, oturak havaları etkileyici, coşturucu.

Horan çalışındaki geçişler, süslemeler, özel dokunuşlar benzersiz. "Onun bulduğu sesleri ondan başkası" bulamıyor. Bu özel seslerin Kâtip Şadi de alkışlayıcısı...

Kemal Yılmaz, çoğu büyük düğünlerde, örneğin Çürükeynesil'deki büyük bir düğünde, Kâtip Şadi'yle, Şenel Dandin'le, Sami Günay'la birlikte çalanlardan. Sonradan gittiği büyük kentlerde çaldığı yerlerde Görele kemençesini başarıyla dinletti, dinleyenleri etkiledi, türkülere türküler kattı, yeni yetmeleri kemençeye yöneltti...

Esat Somuncu... Davulda, zurnada, kemençede çok önemli ad. Nice düğünler yaptı. Bir özelliği de davul zurnalı plağı. Esat Somuncu'nun ürettiği kemençeler de aranırdı.

Görele'de geçmişten gelen kemençeyi yayma işlevi günümüzde de sürüyor.

Gençliklerinin verimli yıllarını yaşayan üç adı anmalıyım:

Haşim Torun; Sürmene'den Zonguldak'a, İstanbul'a, Bursa'ya dek düğünlere gidiyor. Görele kemençesinin etkileyiciliğini aktarıyor, yaşatıyor.

Uğur Özdemir; Trabzon'da saygın bir ad edindi. İmece'de çalıyor. Tonya, Honofter Sisdağı otçuları onsuz olmuyor.

Emre Sarıcı da öyle. Düğünlerde, otçularda Trabzonlu, Tonyalı yaşlılardan "maşallah, nazar değmesin" ödülleri alıyor.

GÖRELE'DE KEMENÇE HORAN-7

"Horan" sözcüğü üstüne geçmişten günümüze birçok yazı yayımlanmış. Sözcüğün kökeni konusunda bu yazılarda düşünce birliğiyle karşılaşamıyoruz. Önce horan üstüne yazılanlara göz atacağız, sonra da sözcükle ilgili düşüncelerimizi aktaracağız.

Büyük Larousse (1986, sh. 5391) "HORON ya da HORAN a. (yun. Khoros'tan)" girişiyle horanı "Karadeniz bölgesinde, özellikle D. Karadeniz'in kıyı kesimlerinde toplu olarak ve daha çok bağlı diziyle oynanan disiplinli halk oyunlarının genel adı. (Horan, horum, horom, horun, foron vb. biçimlerde de söylenir)" biçiminde açıklıyor. Sonrasında horanla ilgili ayrıntılı bilgi veriyor. Adı geçen yapıta göre sözcük Yunanca.

TDK'nin 1974 basımı Türkçe Sözlük'ü (sh. 384) "Horan a. Karadeniz bölgesinde kemençe ile oynanan halka oyunlarına verilen ad." tanımlamasıyla sözcüğün Türkçe olduğunu vurguluyor. Sözcüğü de "Horan" biçiminde yazıyor.

TDK'nin 1992 basımı Türkçe Sözlük'ü (sh. 651) "Horon is. Yun. Doğu Karadeniz bölgesinde kemençe ile oynanan halk oyunu, horon tepmek, horon oyununu oynamak." tanımlamasında sözcüğü Yunanca sayıyor, "horon" biçiminde yazıyor.

Maçka il araştırmacı İsmet Zeki Eyuboğlu, Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü'nde sözcüğe yer vermemiş. "Hora" sözcüğünü açıkladıktan sonra horana gönderme yapmış: "Hora, gr. Khoro, khoreia: birçok kişinin el ele tutuşarak oynadıkları halk oyunu. Hora-horo... Karadeniz kıyılarında horon denir. Türkçe'de Batı'dan alınma koro sözcüğünün kökeni de gr. dir." Sözcüğün Grekçe olduğunu hora'dan horo'ya dönüştüğünü belirtmiş.

Metin And, Oyun ve Bügü (1974, sh. 158) adlı yapıtında, "Horon kelimesinin anlamını araştırmak da ilginç sonuçlar verebilir. Horum, biçildikten sonra balya veya deste yapılmış ot, yığın. Horom ise mısır saplarının beş onu bir araya getirilerek yapılan yığındır. Horon da çoğunluk bir sıra dansı olduğuna göre anlam uygun düşmektedir." tümceleriyle sözcükle ilgili görüşünü açıklıyor.

Trabzonlu Selim Cihanoğlu, Trabzon'da Oynanan Horonlar adlı yapıtında sözcükle ilgili görüşleri belirterek şu sonuca varır: "Horon, Carole, Xogos, Hor, Horoy kelimeleri birbirinden ayrı olmayıp, aynı 'hor' kökünün muhtelif şekilleridir." Bu sonuç aslında Adnan Saygun'un bir yazısına dayanmaktadır (Artvin ve Kars havalisi Türkü ve Saz Oyunları hakkında bazı malumat. Nümune Matbaası, İstanbul,1937, sh.54)

Selim Cihanoğlu, "Horonun Menşei ve Kelime Anlamı" başlıklı bölümde Ragıp Memişoğlu, A.Saygun, Nevzat Özkak, Cahit Orbay, Şerif Baykurt, Haydar Gedikoğlu gibi araştırmacıların yazılarından yararlanmıştır.

Mayıs 1921 tarihli kimin yazdığı bilinmeyen bir yazıda horanlar incelenmiş. Sözcük horon biçiminde yazılmıştır.

Temmuz 1922 tarihli Murat Tekin'in Trabzon'da Oyunlar ve A'dat adlı yazısında sözcüğün "hora"dan geldiği belirtiliyor. Trabzon'da (kentte) oyunun olgunlaşmadığını köylerdeyse yaygın olarak oynandığını gözlem, araştırma sonucu olarak söylüyor.

Darülelhan Trabzon Bölgesi Derleme Notları'nda Mahmut Ragıp (Gazimihal) yaptıkları çalışmalarla ilgili ayrıntılı bilgi veriyor. "Horon" başlıklı açıklamada, "Kanaatımca, (lira) kemençesi gibi (Horon) oyunu da Ceneviz'den kalmadır. Fransız halk oyunlarına (Harol, Horol) denildiğini yazmıştık ki Horon ile ayniyatı görülüyor. XIII. ve XIV asırların Fransız edebi metinlerindeki imaları şöyledir: Colonna, Querole, Charolle, Carole...

Şu mısra kemençelerle oynadıklarını gösterir: Caroles, viele, romanz"

1929 Tarihli bu yazıda Mahmut Ragıp Gazimihal kemençeyi de horanı da Batı'ya Cenevizlilere, Fransızlara bağlıyor.

Mahmut Ragıp Gazimihal, 1997'de T.C. Kültür Bakanlığınca yayımlanan Türk Halk Oyunla-Rı Kataloğu'nda (II. Cilt, sh. 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32) 1929'daki düşüncelerini değiştirmiş çok sayıda örneklerle sözcüğün Türkçe olduğunu kanıtlamaya çalışmıştır.

Horan sözcüğüyle ilgili Görele'den, Giresun'dan da görüşlerini yazanlar var. Onların ortak noktası sözcüğün yerel özellik taşıması, bunun sonucu da Horan biçimindeki söyleyişi; yazışın korunması yaygınlaştırılması.

GÖRELE'DE KEMENÇE HORAN-8

Horan sözcüğüyle ilgili başlıca görüşler bunlar. Kim ne yazarsa yazsın bu görüşlerin çevresinde düşünce üretiliyor. Böylece neredeyse en az yüz yıldır benzer görüşlerin dışına çıkılarak bize, dilimize, oyunumuza değin özgün, sağlam düşüncelere ulaşılamıyor.

Aktardığım görüşlerin ana yanlışları şunlar:

Büyük Larousse başta olmak üzere "ansiklopediler" sözcüğü "Batı" anlayışıyla ele aldıkları için sözcüğün kökenini de Batı'da arıyor. "Her şey Batıdadır" anlayışıyla bakılırsa; kemençenin, horanın oluştuğu, köken saldığı topraklarda araştırma yapılmazsa ortaya çıkacak sonuç böyle olacaktır. Sözcük Yunanca sayılacak, bize bu dilden geçme olduğu söylenecektir.

TDK'nin 1974 basımı Türkçe Sözlük'ü önemli. Onun belirtilen yaprağında "horan" yazıyor. Sözcük Türkçe sayılıyor. Bu yaklaşım doğru. 1974'teki bu son baskıya emeği geçen dilcilerimizi anarak alkışlıyoruz: Kemal Demiray (Sözlük Kolu Başkanı), Prof. Dr. Hasan Eren, Prof. Dr. Hasibe Mazıoğlu, Dr. Mehmet Tuğrul, Ferit Devellioğlu (Sözlük Kolu Uzmanı), Kadriye Alkan, Nuran Eğembir, Neval Pirali, Güneş Müftüoğlu, Mübeccel Tekin, Tomris Tunç.

Bu değerli dilcilerin bakış açısı sözcüğü, horanı Batı dillerinde aramak yerine dilimizde, Türkçemizde aramak. Bu yol 1932'de kurulan Türk Dil Kurumu'nun tuttuğu yol. Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk'ün yolu.

TDK'nin 1992 basımı Türkçe Sözlük'ü ilginç. "Horon" yazılıyor, sözcük Yunanca sayılıyor. Böylece TDK önceki (1974) yazımdan (horan) geri adım atıyor. "Aynı kurum, birbirine karşıt iki görüş."

Bu görüş ayrılığı "düşünce, dünya görüşü, zihniyet" anlayışından doğuyor. 1960 sonrası TDK, Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk'ün kalıtına, tutusuna, "vasiyetine" karşın "ele geçirilerek" birincil işlevinin içi boşaltıldı. Türkçe üretme, derleme, tarama anlayışı işlevsizleştirildi. Dahası kurum, Türkçe yerine Osmanlıca, Arapça, Farsça, Fransızca düşünenlerin ağırlıkta olduğu alana dönüştü. Böylece 1980 öncesi Kurumun TÜRKÇE bakışıyla yaptıkları önemli çalışmalar yok sayıldı.

"Horanımız da horona dönüştü." Bu yanlış anlayışta, Türkçe'siz anlayışta yer alan "dilcileri" analım, dilimize katkı vereceklerine "olmayacak işler yaptıklarını" görelim. Horanımızı (Türkçe), Horon (Yun.) yaptıklarını unutmayalım: Başkan Prof. Dr. Hasan Eren; üyeler: Doç. Dr. Nevzat Gözaydın, Doç. Dr. İsmail Parlatır, Prof. Dr. Talat Tekin, Doç. Dr. Hamza Zülfikar.

Prof. Dr. Hasan Eren'in tutumu ilginç. 1980 öncesi kurumda da var. Sonrasında da. Bu dil profesörüne göre 1980 öncesinde Horan (Türkçe), 1980 sonrasında Horon(Yun.) Türkçe değil... Belleğimde bir tümce oluşuyor, "Ankara'da profesör olmaktansa bir sözcüğün oluştuğu köyde sıradan bir araştırmacı olmak yeğdir."

Maçkalı araştırmacı İsmet Zeki Eyuboğlu önemli sözlüğünde "horanı" "horaya" bağlamış, bu Tanzimat'tan beri "bizde yoktur, Batı'da vardır" anlayışının yinelenmesi. "Üstat", sözcüğün Türkçe olabileceğini usundan geçirmemiş bile. Sözcüğümüzü hora'ya bağlamış ama horan dememiş, horon demiş. Aradaki ayrımı gölgelemeyi yeğlemiş...

Ünlü oyun tarihçisi Metin And sözcüğü ot yığınlarına, biçilmiş mısır sap yığınlarına bağlamış. Rize'nin, Trabzon'un kimi yörelerinde sap yığınlarına "horom" deniyormuş. Sözcük (horan oyunu) bu biçilmiş sap yığınlarına öykünülerek oluşturulmuş. Yüzyıllar için de evrilerek, söylene söylene horona dönüşmüş. Bu görüş horanı ölü mısır saplarının duruşunda arayanların görüşü. Horanı mısır saplarına "horom" diyenlerin yörelerinde arayanların görüşü. Bugüne dek horan araştırmaları keçenin, horanın oluştuğu yörede yapılmadığı işin bu "ölü mısır sap yığını, demeti, horom-horon görüşü" akla yakın sayılıyor. Çoğu araştırmacının yazdıklarında da "alıntılanıyor." Bunun nedeni horan sözcüğünün "köken bilimsel" açıklamasının yapılamaması.

Selim Cihanoğlu da andığım yapıtında Batı kaynaklı ansiklopedilerin, sözlüklerin açıklamalarıyla horanı oluştuğu yörede araştırmayanların ulaştığı bulanık görüşlerin birleşimini yapmış. Bu da sözcüğü "hor, hora" köklerine bağlamaktan öte bir anlam içermiyor.

GÖRELE'DE KEMENÇE HORAN-9

Murat Tekin'in 1922 tarihli Trabzon'da Oyunlar ve A'dat yazısı horanın horadan geldiğini vurgulayan ilk örneklerden. Bu yazı sonradan yazılacak horanın köklerini Türkçe dışında arayacak yazılara kaynaklık ediyor. Yazar, gözlemlerine dayanarak Trabzon kentinde horan olmadığını, horanın köylerde yaygın olduğunu belgeliyor.

Mahmut Ragıp Gazimihal, 1929 tarihli Darülelhan Trabzon Bölgesi Derleme Notları'nda "Horon oyunu Cenevizlilerden kalmadır" görüşüyle sözcüğümüzü, horanımızı Batı'ya bağlıyor. İlk yazılar böyle. Gazimihal, yıllar içinde bu yargısını değiştiriyor. İlk yargıyı giderek içine sindiremediği anlaşılıyor. Tarihimizle, Çepni kültürüyle ilgili araştırmalar yapıldıkça Gazimihal ilk görüşünü bırakarak horanın Türkçe olması gerektiği yolunda çok çabalıyor. Türk Halk Oyunları Kataloğu'ndaki ayrıntılı açıklamaları bunun kanıtı. Sonuçta sözcüğü Türkçe sayıyor ancak Türkçe adlandırma, türeme kurallarına göre horanı açıklayamıyor.

Horan yazılışını Görele'den, Giresun'dan savunan yazılarla son yıllarda çokça karşılaşıyoruz. Bu yazılar sözcüğün oluşumu, türemesi, Türkçe olmasıyla ilgilenmiyor. Ya da bu konuda görüş bildirmekten kaçınıyor. Dahası sözcüğün Türkçeliği, oluşumu üstüne düşünce üretilmiyor. Horan söyleyişinin yerel olduğunu, bu söyleyişin Görele başta olmak üzere birçok yerde geçmişten bugüne kullanıldığını, yerel dil kültürümüze korumak için horon yerine horanı benimseyerek yaygınlaştırmak gerektiği belirtiliyor.

Halkbilim ürünleriyle bilinçli olarak yüz yüze geldiğim bitirme tezi (1975) çalışmalarımdan beri Çepni ekininin çok önemli öğelerinden saydığım kemençeyle horan üstüne "kafa yoruyorum." İlk zamanlarda 1920'li, 1930'lu yıllardaki yazıların etkisinde kalarak soru imli düşünceler içinde kaldığım oldu. Giderek bu düşünceler yerinde, oluşum alanında yaptığım çalışmalarla aydınlandı. Kemençe de horan da bizimdi. Bizim olduğu için adını da biz koymuş olmalıydık. Dil kurallarında "bizim olana yabancı ad koymak" yoktu. Çepni Türkçesinde hiç yoktu.

Yapılan tüm yanlışların nedeni kemençenin de horanın da oluşum (menşei) yerinin de araştırılmamasıydı. Görele Çürükeynesil dışındaki alanlarda yapılacak

araştırmalar horanımıza da kemençemize de ulaşmıyordu. Kısası araştırmalar asıl alanında değil sonradan yayılmış alanlarda yapılıyordu.

Horon yanlışı horan oyununun ilk çıkışını yanlış saptamakla başladı. Bu yanlış horanı biçilmiş, ölü sap yığınının öykünmesine bağlamaktı. Horanımız biçilmiş sap yığınının, horomun ölü, devinimsiz duruşunun esiniyle oluşabilir mi? Horanımız tenimizin tümünü devinimleştiren kıvraklığıyla "ölü doğadan" mı esinlenecek? Yanlışlık buradan başlıyor.

Yeşilgiresun'da yayımlanan yedi bölümlük "Darıdan Horana" başlıklı yazıda horanın Görele Çürükeynesil'de iyice gelişmiş, serpilmiş tüm kökleriyle toprağa sıkı sıkıya tutunmuş, yapraklarıyla, devinimleriyle göğe yükseliş, verimlilik, üretim-doğurganlık, görünüş güzelliği çağrıştıran darı öykünmesiyle, ekin öykünmesiyle oluştuğunu araştırma, gözlem sonucu açıklamıştık.

Horan adını da bu görüşle açıklamak yerinde olacaktır; Toprağa sıkıca tutunmuş, gelişmesinin görkemli günlerini yaşayan darı öykünmesiyle başladı horan. Bu darıya da yöremizde "doran, doran atmak" denir. Sözcü yan anlam edinerek Çepni Türkçesinde yapı terimi olarak da "doran baca" olarak kullanılır. Doruk sözcüğü de aynı kökten türemedir. Sözcüklerin kökü Türkçe tor/dor'dur.

Horan yöremizde "bereket, verimlilik, üretim, güzellik, mutluluk" oyunu olarak; darı, doran öykünmesiyle başlamıştır. İlk adı da "doran/toran"dır. Türkçe "tor/dor" köküne eklerimizden "-an" getirilerek yöremizde türetilmiştir; "-an" ekiyle "kır-an, bel-en; kız-an, çit-en, öz-en, oğl-an (oğul-an), bay-an" sözcüklerinin türetildiğini biliyoruz.

Türkçe'de ses düşmeleri, ses değişmeleri yüzyıllar içinde yaygın olarak görülmektedir. Bunun yöremizde de, başka bölgelerde de çok örnekleri vardır.

Bizim ekinimizin en önemli yaratıcı öğelerinden kemençenin olduğu her alanda var olan horanımız, yüzyıllar içinde köken bilimsel olarak; "tor-an", "dor-an", "hor-an" biçiminde oluşmuştur. Bu oluşum yöremizdeki sözcük yaratımına, adlandırmaya, Çepni ağzına, Türkçe sözcük türetme kurallarına yüzde yüz uymaktadır.

Kemençe de horan da bizimdir, bu sözcükleri Türkçe'ye, anadillerine, ana denli bağlı insanlarımız türetmiştir. Köküyle ekiyle bizim olanı uzaklarda aramak kendine, diline güvenmemektir. Bu dil sayrılığıdır. Dil sayrılığını kişi çalışarak, araştırarak sağaltabilir.

GÖRELE'DE KEMENÇE ve KEMENÇECİLER

Kemençe sözcüğü, Farsça "keman" sözcüğü ile Türkçe "-çe" küçültme ekinin birleşmesiyle oluşmuştur. Sözcüğün kaynağı konusunda şöyle bir yorum da yapılmaktadır: Yerel söyleyiş ve Türk diyeleklerine göre kimi yerlerde "ıklığı" adıyla anılırken, kimi yerlerde çıkardığı sesin sivrisinek sesi gibi tiz olması nedeniyle, çeşitli diyeleklerde sivrisinek anlamında kullanılan "kemençe: kümince-kimin+çe" ve "çibin+çe" denmiştir. Divan'da sivrisinek anlamında "kimünçe" geçmektedir. Kemençe sözcüğü 15. yy sonlarına doğru kullanılır olmuştur. Daha önceleri yaylı saz anlamında aklıg, gıcak sözcükleri kullanılmıştır. Iklıf; "oklu, oku olan" anlamına geldiğinden kemençeyle ilgisi ortadadır. Farsça metinlerdeyse bu sözcük yerine "kemençe-kemane" geçmektedir. Yaylı sazın Anadolu'da olduğu gibi İran'da da Selçuklular eliyle tanıtıldığı, bu sazın İç Asya'dan geldiği düşüncesi ağır basmaktadır. Kimi Batılı araştırmacıların da yaylı sazların Asya'dan geldiği düşüncesini savunmalarını da belirtelim.

Anadolu Türkçesinde önceleri ıklıg sazının yayına "keman", bu sazı çalanı da "kemancı" denilmişti. Eski bir Türkçe metinde şu dizeler yer alır:

Geri varam bir kişi yolda gezerdi,

Urur kemâncı şeyler, ol ıklığ,

Bizi sevenlere budur konıklık,

Dahi birisin söyler kopuzu,

Cefadır dostlarımın aşı, tuzu.

Asya Türkçesinde dün olduğu gibi bugün de kemençe sözcüğü kullanılmaz. Iklığ ile gıcak sözcüğü kullanılır. Araplar da en eski tip Asya yaylı sazını Farsça "kemençe" adıyla İran'dan almışlardır.

Çalgının, deri kaplı yarım hindistan cevizinden oluşan içi oyuk gövdesinin üst kenarına diklemesine bir sap, gövdenin altına da üstteki sap doğrultusunda bir ayak çubuğu takılıdır. Kemancı o çubuğu yere dayayarak sazı viyolonsel gibi tutar, ayakta çalar. Şekil ve kirişler az çok değişikliğe uğrasa da iki, üç, dört tane kıl teller ortak noktadır.

Gagavuzlar, kemâna kemençe derlerdi. Asya'da birçok yerde kullanılan kemençelerin ortak özelliği, hayvan kabuklarından, sukabağından, hindistan cevizinden, oyularak ağaçtan yapılan küçük bir ses kutusu, uzunca bir sapı bulunmasıdır. Çoğunun göğsü deriden, telleri bağırsak ya da at kılındandır. Günümüzde Asya'daki Türkler kemençelere metal tel de takmaktadırlar.

"Avrupa'nın ortaçağ yaylı sazlarını 17. yy. sonlarında önce Anadolu, Anadolu'dan Mısırlılar tanıdılar. Biz kemençe dedik; Araplar ise 'Kemençe-i Rumi' demişlerdir. Roma kemençesi ya da Balkan kemanı anlamına kullanmışlardır."

Türkiye'de üç çeşit kemençe vardır. Birinci çeşit. 19. yüzyılda lavta ile (Almanca-Arapça: Mızrapla çalınan, gövdesi uttan küçük bir çalgı), köçekçe (çoğu karcığar ya da ağırlama makamında, kıvrak, şen oyun havası) takımlarının başlıca çalgısı olan klasik kemençe. Bu saz büyük bir virtüöz olan Tanburi Cemil Bey'in elinde incesaza girdi. Günümüzdeki klasik Türk müziği topluluklarının vazgeçilmez üç çalgısından (ney, tanbur) biri oldu. Hüseyin Saadettin Arel de soprano (üst ses), alto, tenor, bariton ve bas kemençeler yaptırarak, Türk müziğinde batı müziğindeki keman ailesinin yerini tutacak bir kemençe ailesi yaratmak istemiş ama bu tasarısını gerçekleştirememişti. Klasik kemençenin gövdesi yarım armuda benzediği için bu çalgıya "armudi kemençe" de denilmektedir. Üç tellidir klasik kemençe. Arel'in kemençesi dört telliydi. Çoğunda eskiden olduğu gibi bağırsaktan yapılma teller kullanılır. Teknesinin altındaki kuyruk takozu sol dize, 12-15 cm uzunluktaki burgularıysa göğse dayayarak, telleri parmak uçlarıyla basmak yerine tırnaklarla yandan hafifçe itilerek çalınır. Akordu yegâh-rast-neva (la-re'-la') biçiminde düzenlenir. Ses alanı çalının ustalığına bağlı olarak iki buçuk oktavı geçebilir. Beşli aralıklarla akort edilir. Önce bir dörtlü, sonra bir beşli durumda düzenlenmesi ve dört telli olmaması teknik olanakları azaltır. Bu yüzden dört telli denemeler yapılmıştır.

Klasik kemençe rebapla yakın akrabadır. Çalgının üst bölümü düz, alt bölümü şişiktir. Gövde ve göğüs olarak iki bölümdür. Gövdenin en iyisi karadut ağacından yapılır. Pelesenk, ceviz, limon gibi ağaçlardan da yapılabilir. Göğüs (kapak) servi ağacından yapılırsa yumuşak, müzikal; çamdan yapılırsa gür ve tok bir ses verir. Kulak denilen burguları üç tanedir. Fildişi, abanoz ya da benzeri sert ağaçlardan yapılır. Burgu 15 cm.'dir. Kapakta karşılıklı 4 cm. uzunluğunda iki delik vardır.

Delikler aracılığıyla ses dışarı çıkar. Kemençenin yayı abanoz ya da gül ağacındandır. Yay 60 cm.'dir. Kılların uzunluğu 46 cm.'dir. Çalınırken burgular göğse, geniş alt bölüm de sol diz üstüne konulur. Çalarken telden tele geçmek için, sol el ayasının hafifçe dokunması ile kemençe döndürülür, yay her zaman düz olarak çekilir. Son zamanlarda yaptırılan beş büyük kemençe ile çok sesli Türk müziği çalınmaktadır. Ünlü klasik kemençe sanatçıları şunlardır: Tanburi Cemil Bey, Sotiri, Aleko Bocanos, Paraşko Leondaridis, Ruşen Kam, Fahire Fersan, Halûk Recai, Cüneyt Orhon, Ekrem Erdoğdu.

Günümüzde, Yunanlıların lirası, Bulgarların gudulkası ile kuzeybatı Anadolu'da, Ortaçağ'da Batı Avrupa'da ve Orta Asya'da benzerleri vardır klasik kemençenin.

İkinci çeşit kemençe, Güney Anadolu Türkmenlerinin çalgısı olan Türkmen kemençesidir. Ali Rıza Yalgın, "Toroslar'da Karatepeli Bölgesi" adlı yapıtında bölge kemençesini, hem çalınırken hem de çalgı olarak resimlemiş, yayımlamış. Daha basitçe bir görüşü var bu kemençenin. Bizim Karadeniz kemençesinin daha hantalı, daha kabası gibi.

Üçüncü çeşit kemençe, bizim kemençemiz, Doğu Karadeniz kemençesidir. Fransızların pochette, İngilizlerin kit adını verdiği yaylı çalgının akrabasıdır. Anadolu'ya ne zaman ve hangi yolla girdiğini belirtmek güçtür. Avrupa'ya Doğu'dan gitmiş olabilir. Ortaçağ sonları Avrupa halk yaylı çalgıları yaygın olarak kullanılmıştır. Avrupa'da kasaba çalgıcıları kemençe benzeri çalgıları, bu aletin keskin ve yaygaracı sesinden, halk danslarına eşlik etmekte yararlanırlardı. Yüzyıllar boyunca değişikliğe uğradı sözü edilen bu kemençeler. Başlangıçta dört ya da altı çift telli idi.

Görele kemençesi, yürek biçimindeki burguluğu, kısa sapı, dar ve uzun gövdesiyle dikkat çekicidir, narindir. Göğsündeki delikler kemanınkini andırır. Bir kuyrukla gövdeye bağlanan teller, eşikle dip eşiğin üstünden geçirilerek akort burgularına bağlanır, sarılır. Göğüsle teknenin dibi arasına can direği denen bir ahşap çubuk sıkıştırılır. Can direği tel köprünün altında bulunur. Can direği ses özelliği kazandırır kemençeye. Can direği olmazsa yeterli ses çıkmaz. Kemençe çalınırken

sol elle tutulur, sapından kavranır kemençe, havada durdurulur. Kemençeyi tutan sol el, parmakları tellere basarak istenen sesleri bulur. Sağ eldeki yay tellere sürtülür. Bir tel üstündeki melodi (ezgi, hava) çalınırken kemençenin yayı bu telin yanındaki tele de sürtülür. Kemençe dörtlü paralelle çalışır (ikili, dörtlü, altılı seslere paralel ses denir). Kemençemizin orta teli (la) ortak çalınır. Orta telle birlikte, ince tele de kalın tele de istenen sese göre birlikte basılır (Kemençede sağ tel kalın, sol tel incedir). Kemençe çalınış özelliğiyle, dörtlü paralelle çalışma yönüyle doğu tekniği içinde çok sesli tek çalgıdır. Müzikte, çok seslilikte yapı farkı görülür. Doğu'da koma sistem, Batı'da tampere sistem vardır.

Görele kemençesinin özellikleri: Kemençe ardıç, erik, dut, kiraz ağacından yapılır. Kapağı ladin ağacındandır. Kapak kalınsa ince ses, kapak inceyse kalın ses verir. Kemençeyle her ezgi çalınabilir. Perdesizdir.

Kulak yeteneğine, parmak yeteneğine bağlı olarak çalınır.

Tekne boyu: 41 cm.

Tutma yeri (sap, tuşe): 8,5 cm.

Baş (kafa): 6,5 cm.

Geniş taban eni: 10 cm.

Dar taban eni: 6,5 cm.

Derinlik: 2,5 cm.

Kapak kalınlığı: 2 mm.'ye yakın.

Kulak-ön yüzeyin üstünde: 1,5 cm.

Kravat: 18,5 cm.

Tel alt bağlantı kuyruğu: 13 cm.

Tel köprüsü genişliği: 1,5 cm.

Tel köprüsü yüksekliği: 1,2 cm.

Yay boyu: Aşağı yukarı kemençe boyu kadar.

Kapak üzerinde bulunan iki çizgi durumundaki cep uzunluğu: 5,5 cm.

İki cep arası: 3 cm.

Kemençenin boyu: 55 cm.

Kemençe yayı çet (çef), erik ağacından yapılır. Yay telleri ise at kuyruğundandır. Yay tellerine reçine (kolofan) sürüldükten sonra çalınır kemençe.

Kemençe çalanlara, kemençe sanatçılarına "kemençeci" denir Görele'de. Kemençeci, halk edebiyatımızdaki ozan tipidir. Mani, türkü yakıcısı, yerine göre de öykü anlatıcısıdır. Düğünden düğüne, köyden köye gezdiği için de kültür taşıyıcısı, haber taşıyıcısıdır. Eğlenceden, konuşmaktan zevk alan, şakacı, güler yüzlü, esprili, hazırcevap kişiliği vardır kemençecilerin. Sözü, söyleşisi dinlenir, toplantıların, eğlencelerin şenliklerin aranan adıdır. Kesme türkü (kemençe türküsü, mani) yaratıcısıdır. Ancak yarattığı ürünlerde âşık edebiyatımızda olduğu gibi kendi adını söylemez; bunu alçak gönüllülükle açıklamak uygun düşer belki de.

Kemençeciler çocukluk döneminde dışa vuran kemençeci olma tutkusu doğrultusunda bir kemençe edinerek yay sürtmeye başlarlar. Bu bir onmaz tutkudur. Dur durak, gece gündüz yoktur artık. Çevredekilerin bunaltılması da cabası. Bu dönemde yakınlarından şamar yiyen, kulağı çekilen, kemençesi kırılan, evden kovulan, samanlıklarda, tamlarda yatan çoktur. Dedik ya bir tutkudur bu, bir yeteneğin yansımasıdır, ne olursa olsun, sonunda ustaların çalışlarına da dikkat kesilerek bir bakmışsınız, bizim beğenmediğimiz, alaya aldığımız oğlan düğünlerde çalmaya başlamıştır, ustaların yanında. Eskiden bir inanç vardı: Bir çeşmenin yalak taşını kırarsa kemençe heveslisi, çalgıyı daha kolay, daha çabuk öğrenirdi. Kısası yeni yetmeler yalnız çevreyi rahatsız etmekle kalmaz bir çeşmenin de kırardı kolunu budağını:

"Bir kurşun atacağım
Çeşmenin yalağına
Dulanırım adamın
Kırmızı yanağına"

Kemençeye başlayanlar ilk zamanlarda, çevredeki ustalara öykünürler. Köprünün altından sular akıp da ustalaştığındaysa Karaman gibi çalmak, Picoğlu gibi

çalmak düşlenir. Karaman gibi çalmak bir düştür, düşünce ucu bucağı yoktur, sonsuza doğru akar durur.

Görele sanata yatkın insanlar yeridir. Şairler, ressamlar, kemençeciler, araştırmacılar, yazarlar yöresidir. Bir bakarsınız kemençe, bir bakarsınız davul-zurna, bir bakarsınız düdük (kaval), bir bakarsınız saz (bağlama) duygulandırmıştır, coşturmuştur insanımızı. Görele çalgıya, kemençeye çok düşkündür. Yörede çalgı çalmak geleneğin, kültürün bir parçasıdır. Yaşam biçimidir çalgı Görele'de. Çocuk doğar, sevincini yaşama eğlencesinde kemençe vardır. Sünnet düğününde kemençe vardır. Bayramlarda, eğlencelerde, ekin kazmalarda, nişanlarda, düğünlerde, yediliklerde, asker uğurlamalarında, şenliklerde kemençe vardır. Görele Sağlık Köyü'nde (Çürükeynesil Köyü) yaptığımız araştırmada, geçmişe doğru bakıldığında her evde kesinlikle çalgı çalan birisi yetişmiş.

Görele, kemençenin en yaratıcı, en kıvrak, en içli çalındığı yerdir. Bu özelliği büyük ustalar yetiştirmesinden ileri gelir. Ustalık yaratıcılıktır. Var olanı en özgün biçimde yaşatmanın yanında yeni ürünler yaratmayı da gerektirir. Görele'deki ustalar "sanatçılığın bu doğal, ama çok zor yanını" yerine getirdikleri için büyüktürler. Başkalarını etkiledikleri, kalıcı oldukları için süreklidirler, zamanı yenmişlerdir. Trabzon-Rize yöresinden de Ferhat Özyakupoğlu, Hasan Sözeri gibi ustalar çıkmıştır ama hiç biri Tuzcuoğlu Mehmet Ali'nin, Karaman'ın, Picoğlu'nun özgünlüğünü, yaratıcılığını yakalayamamışlardır. Bizim ustalar, öykülere, efsanelere yansımış, fıkralara konu olmuş, romanları yazılacak denli renkli yaşamları, birikimleri ve çok yönlülükleriyle ayrı ayrı araştırmaların konusu olmayı çoktan hak etmişlerdir.

Tuzcuoğlu, adıyla anılan ezginin horanın yaratıcısıdır. Otçugöçü geleneği içinde yaylaya çıkılırken sürülerdeki korun, keleğin, zilin sesleriyle doğadan yankılanan çağlayanların, dal hışırtılarının, kuş türkülerinin rüzgâr okşayışlarının seslerinden esintilerle oluşturmuştur senfonisini. Günümüzde Tuzcuoğlu ezgisi de, horanı da yitmek üzeredir. Ezgiyi geçmişte en doğru biçimde Karaman ile Hacıali Özdemir çalmıştır. Ezgi çokseslilığin en güzel, en etkileyici ürünüdür. Ezgide açık ses hiç yoktur. Tuzcuoğlu horanı genelde kıyı kesimde oynanan bir oyundur.

Karaman (Halil Kodalak) kemençenin virtüözüdür. Kemençede gelmiş geçmiş en büyük, en ulaşılmaz addır. Karadere köyündendir. Babasının adı, Süleyman, annesinin adı Esma'dır. 1878-1964 yılları arasında yaşamıştır. Karaman'ın kemençede ustası Kandahor köyünden Kuyucuoğlu ile Tuzcuoğlu'dur. Çeşitli savaşlara katıldığı için Karaman (Kahraman) adıyla ünlenmiştir. İstanbul'da saraylarda çalmış, oynatmıştır. Radyoevine de girmiştir. Bölgede çalınan birçok ezginin, oyunun yaratıcısıdır. Kendisiyle tüm düğünlere giden, her çalışta oynayan arkadaşı Hasbal Keskin için Hasbal havasını yapmıştır. Düğüne gelenleri karşılama havası olarak çalınan Cezayir de Karaman'ın düzenlemesidir. Şırıp Şırıp oyun havası da onundur. Horan oynanırken geçilir Şırıp Şırıp havasına. Karaman dışında hiçbir kemençeci oyun sırasında bu havaya dönememiştir. Karadere'de ilahili bir düğün yapılacaktır. Ama düğüne pek gelen olmaz. Sonra Karaman'ı çağırırlar. Gelir, çalmaya başlar Karaman, bir büyük düğün olur. Horanın halkası genişler iyice. Karaman düğünü yansıtan bir türkü yakar:

"Mayıs ayı gelende
Balıkçı göle daldı
İmam ile bayrağı
Bakın kapıda kaldı"

Horanın sonuna doğru bahşiş toplamaya başlar. Muhtarın verdiğini beğenmez:

"Baktım da göremedim
Gözünün karasını
Bakın da geri verin
Muhtarın parasını"

Cevdet Çağla'nın radyoda yönetici olduğu sıralarda Karaman da radyodadır. Sınır tanımayan, disipline girmeyen, kendi kafasına göre yaşayan bu büyük usta fazla kalmaz radyoda. Ondan, yarattıkları, yetiştirdikleri dışında ses kalmadı. Ancak radyoda ses kayıtlarının olması gerekir. Kayıtların bulunarak çoğaltılması yararlı bir çalışma olacaktır. Karaman ekolünde çalan kemençecilerimiz şunlardır: Hacıali

Özdemir (1904-1979), Kemal Caba (1925-1956), Nazmi Özdemir (1937), Sabri Özdemir (1937-1994), Sami Günay (1938), Hüseyin Özdemir (1948).

1901-1946 yılları arasında yaşayan Picoğlu (Osman Gökçe), gerek hareketli yaşamıyla, gerekse doldurduğu plaklarla adından en çok söz ettiren kemençecimizdir. Çok iyi bir icracı olmasının yanında Trabzon, Görele, Giresun, Şebinkarahisar yörelerinin türkülerini de seslendirmede ustadır. Karaman'dan etkilendiği, ustasının Karaman olduğu söylenir. Karaman'ın yaşını göz önüne aldığımızda bu gerçeği yadsıyamayız. Ancak çeşitli aktarmalarda Karaman'dan, gizlice köprü altına ya da ahıra saklanarak; kimi söylentilere göre Tuzcuoğlu, kimi söylentilere göre ise Kıtırik havasını öğrendiği insanlarımızın söylence yaratma duygusunun sonucu olsa gerek. Çünkü Picoğlu plaklarına Tuzcuoğlu'nu çalmamıştır. Bunun üzerinde durulmalıdır. Ayrıca geleneksel yapıya baktığımızda hiç bir kemençecinin bir ezgiyi başkasından gizlemesi olası değildir. Çünkü tüm ezgiler düğünlerde, bayramlarda, eğlencelerde, şenliklerde çalınır. Picoğlu ekolünü günümüzde Sırrı Öztürk sürdürmektedir.

Asıl adı Kemal İpşir olan Durkaya (1911-1989) da kemençeye can katan ustalardandır. Giresun'da Velioğullarında çoban dururken çocuk yaşlarda kemençeye başladığı söylenir. Ustası Karaman'dır. Yay atma ustalığının yanında hikâye yaratıcısıdır da. Özellikle yaşadığı bir olayı söze, ezgiye dökerek anlattığı, "Cenaze çağırma" dillerdedir. Durkaya ekolünü Kâtip Şadi (1938), Şenel Dandin (?) sürdürmektedir.

Kemençe türküleri; atma türkü, kesme türkü, mani sözleriyle de tanımlanır. Kemençeciler türkü yaktıkları, türkü attıkları gibi insanlarımız da sırası geldiğinde taşı gediğine koymak için bu yolu seçerler. Örneğin bir düğünde coşarak oynayan bir gençle alay eden, genci aşağılayan birisi şu karşılığı alacaktır:

"Yârimin adı melek
Yârin giydiği yelek
Seyredeceksen seyret
Rezillik nene gerek"

Kemençe için yakılmış manileri örnekleyelim:

"Kemençemin başına
Sene yazarım sene
Sol yanımdan vuruldum
Aksın kanım çimene

Kemençemin başına
Boya vururum boya
O orta başlarına
Sarılsam doya doya

Kemençemin başına
Vururum tırak tırak
Seni gâvurun kızı
Ya al beni ya bırak

Kemençe çala çala
Çıktım bir ince dala
Ben o yârin yüzünden
Oldum köyde budala

Kemençemin üstüne
Vuracağım reçine
Yaz ayları gelince
Benzersin güvercine

Kemençemin üstüne

Seni yazarım seni

Ya sen güzel olmasan

Ya görmesem ben seni”

Kaynak Kişiler:

Ahmet Kaçar (Sağlık Köyü)

Halil Kaçar (Sağlık Köyü)

Haşim Günay (Sağlık Köyü)

Nazmi Özdemir (Haydarlı Köyü)

Sadi Kaya (Kuşçulu Köyü)

GÖRELE'DE KÜLTÜR-SANAT BAYRAMI

Bölgemizdeki eski yerleşim birimlerinden olan Görele'ye yerleşen atalarımız Oğuzların Çepni boyundan gelmedir. Yer adlarına baktığımızda Çepnilerin yanında Kuşan Türklerinin (Kuşçulu, Derekuşçulu), Döğer Türklerinin (Çürükeynesil-Sağlık köyü), Halaçlıların (boy adı), Karabörk boyunun (Karabörk) da ilçemize, yerleşenlerden olduklarını söylemeliyiz.

Görele'ye yerleşen atalarımız çevredeki yerleşim birimlerinde yaşayan akrabalarından farklı olarak sanata düşkünlüğüyle tanınmaktadırlar. Göç sırasında karşılaştıkları kültürlerle ilişki kurmuşlar, etkilenmişler, etkilemişlerdir. Kopuz, Anadolu'da bağlamaya dönüşürken ıklıg da kemençeye dönüşmüştür. Toros yörelerinde de kemençe görülür (Ali Rıza Yalkın, Toroslarda Karatepeli Bölgesi). Ancak kemençenin can bulduğu alanın merkezi durumundaki yer Görele'dir. Bunun nedenlerini sıralamak zordur. Ancak Görele'yi yurt edinenlerin şiire, türküye, çalgıya, oyuna (dansa), mizaha düşkünlükleri ortadadır. Doğu Karadeniz Bölgesi'nin çalgısı olarak bilinen kemençenin en ünlü, en yaratıcı ustaları Görelelidir. Şimdi asıl adı bile unutulmuş, mezarı bile olmayan ama müzik eğitimi alanlarca çok sesliliği yansıttığı söylenen, senfoni kalıplarına uyan Tuzcuoğlu Havası'nın yaratıcısı Tuzcuoğlu Göreleli'dir. Kemençecilerimizin ilk anımsanan ustasıdır. Onun ustalığı kim bilir adı unutulmuş hangi ustaların birikiminin yansımasıdır. Karaman (1878-1964) kemençenin virtüözüdür. Cezayir düzenlemesi, Hasbal Havası, Şırıp Şırıp Havası onun yaratıcılığının ürünleridir. Picoğlu, gerek yaşamıyla gerekse topluma mal oluşuyla ünlüdür. Fadime, Kâhya gibi türküler onun yakmasıdır. Durkaya (1911-1989) da bu ustalara kuşağın içindedir. Gerek yumuşak üslubu, gerekse türkü, hikâye yaratmadaki ustalığıyla unutulmazlar arasına çoktan girmiştir. Günümüzde bu ustaların izinde Sırrı Öztürk, Kâtip Şadi, Sami Günay, Şenel Dandin, Hüseyin Özdemir, Ziya Şadi, Kemal Yılmaz, Mehmet Maksutoğlu, Naci Keskin gibi adlar vardır. Bu adların şansı Karaman'ı, Durkaya'yı, Haceli Özdemir'i, Nazmi Özdemir'i dinlemiş olmalarıdır.

Görele insanının sanata düşkünlüğünün bir yansıması da köylerde çalgı (kemençe, davul, zurna, bağlama, düdük-kaval) geleneğinin eskisi denli olmasa da sürmesidir. Bunun sonucu olsa gerek, TRT arşivlerinde yirmi kadar notalanmış

Görele türküsü vardır. Daha notaya alınmamış türküler, ezgiler vardır. Tuzcuoğlu'nu notaya aldırmak için uğraştığımı, sonuç alamadığımı belirteyim de görün ayıbımızı…

Sanat Müziğine katkısı da önemlidir Görele'nin; Besteci Kemal Gürses, Fethi Karamahmutoğlu, Ahmet Kaçar, Erol Uzunöner bu toprakların, bu doğanın, bu güzelliklerin büyüsüyle esinlenmişlerdir. Türkiye'nin sayılı kemancılarından Sabri Özdemir, Nazmi Özdemir, Kemal Caba Görele kültürüyle yoğurulmuşlardır…

Ressam Hamit Görele, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Burhan Temel, Cem Karaahmetoğlu, Şenol Yoruzlu. Şimdi adlarını anımsayamadığım değerli çalışmalarıyla öğrenci yetiştiren sanatçılar Görele'den izler taşır.

Edebiyat kadromuz da birinci ligdedir: Avni Efendi, Hasan Ali Yücel, Bedri Rahmi Eyupoğlu, Ahmet Kaçar, Cemil Uzunömeroğlu, Ali Haydar Karahacıoğlu, Ayhan Can, Şadi Cındık, Mehmet Yılmaz, Âşık Abbas İncehasanoğlu, Ahmet Demirel, Emin Demirel, Yücel Demirel, Seyfullah Çiçek, H. Günay, Özcan Temel ve Gençler. Sabırlı direnirlerse.

Sanat bayrağı dalgalanacak hep Görele'de…

GÖRELE'DE MAYIS YEDİSİ

Görele'de "su", "deniz" kutsallığından gelen Mayıs Yedisi geleneği "kıyıda", "yalıda" yaşayanların yaşam biçimlerinden yansımadır. Kıyıdan başlayarak içerdekileri de içine alan, içerdekileri kıyıya çeken gelenektir.

Görele dışında Beşikdüzünde, Tirebolu'da, Giresun'da yıllar yılı sürmüştür. Günümüzde Giresun'da şenliğe, etkinliğe dönüştürülerek "Aksu Şenlikleri" adıyla yaşatılmaktadır.

Görele'de 1970'lere dek yoğun katılımlarla sürmüş, 1970 sonrası giderek azalmış, günümüzde tümden unutulmuştur.

Mayıs Yedisi eski takvime göre biçimlenmiştir. Günümüzdeki takvim eski takvime göre 13 gün ileri gider. Bundan dolayı "mayıs yedisi" adı eski takvimin dilidir. Cumhuriyet Dönemi'ndeki takvime göre "yedi" sözcüğü "yirmi mayısı" anlatır. Günümüzde Giresun Aksu'da da Mayıs Yedisi yirmi mayısta yapılmaktadır.

Görele'de de Mayıs Yedisi yirmi mayısta yapılırdı. Tüm Görelelilerin denizle, kayıkla buluşma etkinliğiydi.

Görele'nin tüm köylerinden gelinirdi. Aralıkoz, Ardıç, Beyazıt, Beşirli, Boğalı, Bozcaali, Çalış, Çatak, Çatakkırı, Çavuşlu, Çiftlikköy, Daylı, Derekuşçulu, Dikmen, Esenli, Eserli, Güney, Hamzalı, Haydarlı, İnanca, İsmailbeyli, Karaburun, Karadere, Kırıklı, Koyunhamza, Köprübaşı, Kuşçulu, Maksutlu, Menteşe, Ortaköy, Sağlık, Seferli, Sofulu, Şahinyuva, Şalaklı, Tekgöz, Tepeköy, Terziali, Türkeli, Yeğenli şimdiki Görele parkının girişini doldururdu. Oralar kıyı, kumluktu. Kayıklar oralara çekilirdi. Irgatlar, felekler oralardaydı. Kumyalı, Soğuksu boydan boya kumluktu, göz alıcı çakıllıktı.

Çanakçı o yıllar Görele'ye bağlıydı. Görele köyleri gibi çanakçı köyleri de gelirdi. Akköy, Aşağısığırlık, BakımlI, Karlıbel, Kızılcainek, Kuşköy, Deregözü, Kale, Kuzcaköy, Karabörk, Karakeş, Önerli, Taşdikmen, Yeşilköy, Yukarısığırlık Görelelilerle kayıklara binmek için sıraya girerlerdi. Özellikle genç kızlar, kadınlar renk renk giysileriyle, erkekler evlerde dokunan keten gömlekleriyle göz kamaştırırdı. Görele'de Mayıs Yedisi tam bir bayram özelliği taşırdı.

Göcu, Yoruzlu, Topal Yusuf, Temel Kaptan, Hamdi Yayla, Hamdi Günay, Enver Günay anımsadığım kayakçılardı. Hamdi Günay, Enver Günay amcamın

oğullarıydı. Ben de onlara yardımcı olurdum kayıklara bindirmede, kayığa yerleştirmede, para toplamada.

Kayığa dengeli oturtmak gerekirdi binenleri. Yoksa küçük dalgalarda denize dolmak da vardı. Bu tür olumsuzluk anımsamıyorum. Yalnız Beşikdüzü'nde bir devrilme olmuştu, onlarca kadın, çocuk yüzme bilmedikleri için boğulmuşlardı.

Kayığa binilir. Görele deresinin denize döküldüğü yere gelinirdi. Buraya Dereağzı denirdi. Burada kayık yedi kez dönerdi. Kayaktakiler -çoğu kadın- ceplerinde getirdikleri "yedi çift bir tek akıl taşı"nı dönüş sırasında dilek tutarak, dua ederek denize atardı. Böylece dertler denize atılmış, olumsuzluklar giderilmiş olurdu. Bu kısa yolculuk töreninde deniz tutan, bayılayazan kadınlar da olurdu. Kovayla su alınarak onların eline, yüzüne, boynuna, ayaklarına su serpilirdi.

Görele'den Tirebolu'ya Cintaşı'na da gidilirdi. Daha büyük teknelerle 20-30 kişilik teknelerle. Belki de orası daha büyük dertlerin çözümü içindi. Uzak olduğu için de ücreti yüksekti.

Görele kemence, horan yurdu. Mayıs yedilerine kemençeciler de katılırdı. Çalarlar, söylerler, deniz kayısında gençlere horan oynatırlardı. Kimileri de tanıdık kayıkçılarla Dereağzı'na, Cintaşı'na gider gelir bu yolculukta katılımcıları eğlendirirlerdi. Kemençeciden para alınmazdı.

Mayıs Yedilerine Picoğlu Osman, Hacıali Özdemir, Durkaya, Kemal Caba, Ahmet Caba, Kâtip Şadi, Sırrı Öztürk, Ahmet Ala, Sami Günay, Kemal Yılmaz katılmışlardır.

Kim bilir hangileri bu geleneğin izlerini taşıyan atma türküler söylemişlerdir:

"Geldi Mayıs Yedisi
Göreli'ye gidelim
Binelim gayıklara
Dertleri yok edelim

Gayığa bineceğim
Çakallar dibe gitsin
Boncuk gözlü yârimi
Allah nasibim etsin

Binelim gayıklara
Deniz bizi var etsin
Yedi sefer dönelim
Bitsin derdimiz bitsin

Gelse Mayıs Yedisi
Göreli'ye bi insek
Dertlerimiz biterdi
Gayıcuklara binsek

Mayıs yedilerinde
Denizlerde tuz olsam
Yar kapıdan geçerken
Evde yalınız olsam

Geldi Mayıs Yedisi
Eninde yeşil fisdan
Dile düşdü sevdamız
Olduk yalıya desdan

Görele'de isgele
İsgele gelse dile
Fır fır döner etekler
Gadehler elden ele

Görele deniz kıyı
Keteni gurudurum
Gülüm seğen adını
Ölürsem unudurum

Geldi Mayıs Yedisi
Gayıglar sıradadur
Yıkanalım bacılar
Deniz suyu şifadur

Binelim gayıklara
Cindaşı'na gidelim
Dertlerimiz denize
Bir de töbe edelim."

Hamdi Günay, balıkçılığı, denizciliği yanında kayık yapan önemli bir ustaydı. Enver Günay'la ortaktı. Onlarla bir kez Tirebolu'ya Cintaşı'na gittim. Onlara yardımcı olmak için. Hamdi ağabey çok neşeli, ağzı hiç durmayan, şakacı biriydi. Enver ağabey ağırbaşlıydı. Hamdi Günay kayıktaki yolcularına takılır, onlarla şakalaşır, türkü söyler, kimilerini korkutmaya çalışır, kimilerini bunaltırdı. Enver ağabey bu tür şakalara pek katılmaz. Dümende işini ağırbaşlılıkla yapardı.

Görele'de keten ekilirdi. Keten ipliklerinden göynek, don olacak biçimde keten bezi dokunurdu. Birçok evde keten dokuma aygıtı vardı.

Dokunan ketenler deniz suyunda ağartılırdı. Bunun için kulaçlarca keten bezleri kadınlar deniz suyunda iyice yıkar, kurusun diye çakılların üstüne sererdi. Bu da ilginç görüntü oluştururdu. Bu görüntüleri Mayıs Yedisi'nde de yakalayabilirdiniz.

Mayıs Yedisi geleneği bizim kuşağın anılarında kaldı mutlu bir görüntü olarak.

GÖRELE'DE SEVİNMELİK (BAHŞİŞ) GELENEĞİ-1

Farsça, "bahşiş" sözcüğü, "Bir hizmet görene hakkından ayrı olarak verilen para" (1) anlamında kullanılır. Türkçe kök, bu köke getirilen eklerle türetilen "sevincelik" sözcüğü (2) anlam açısından da, söyleyiş güzelliği, kolaylığı açısından da Farsça olandan çekicidir.

En yaygın biçimde düğünlerde, çalgılı eğlencelerde, törenlerde uygulanan bir gelenektir sevinmelik isteme. Çoğu geçmişte kalan yemeli, içmeli köy düğünlerinde kemençeciler, düğüne gelen erkekleri karşılardı: Gelenler uygun yerlere oturtulur. Kemençeci konukların karşısında ayakta çoğunca bu gelenek için çalınan karşılama (Cezayir) havasını çalar. Hava tamamlanınca, gelenler "hoşlanır." İçlerinden biri, sevinmelik vermeye en uygun olanı, çıkarıp para verir çalgıcıya. Sonra da düğünün eğlencesine, coşkusuna, akışına kapılıp giderler…

Düğünlerde kurulan görkemli horanların kemençeciler için, oynayanlar, izleyenler için en çekici yanlarından biri sevinmelik istemedir. Horan halkası genişlemiştir alabildiğine. Gençlerle yaşlılar, bayanlarla baylar kolkoladır. Kemençeci, kemençeciler her şeyi unutmuşçasına, yay atma becerisiyle parmak becerisinin doruklarındadır. Bu anlarda gerçekleşir bahşiş isteme.

Kemençeci horandakilerin köydeki, düğündeki konumlarına göre sıraya oyuncuların önlerine gelir. Kemençeyi oyuncunun yüzüne yaklaştırır. Artık burada türkü yakma becerisine göre çalıp çağıracak, sözü sürekli sevinmeliğe getirecektir.

Genelde damadın, gelinin anası, babası, yakınları; köyün ileri gelenleri kemençenin türkü atarak sevinmelik isteyeceği kişilerdir:

"Niye gonuşmuyusun
Guş mu yedi dilini
Acap nerden çıkacak
Bu horanın başişi

Yaylalardan aşağa
Yavrum geliyu musun

Söyle damat efendi
Bizi görüyü musun

Sürü geliyu sürü
Sahibinin peşine
Çok teşekkür ederim
Verdiceğin başişe

Ha buradan o yana
Yandan giderim yandan
Çok başiş alacağım
Damadın anasından

Güneş çavuyu güneş
Boyalı gonaklara
Başiş sırası geldi
Gelinin tarafına

Ey gidi arkadaşlar
Buralardan gidelim
Başişimi verene
Çok teşekkür ederim

Bu arada damada
Mutluluklar dilerim" (3)

Kemençenin türkü atma becerisi, ısrarı çok "sevinmelik" toplamasına sağlayacaktır. Kimi usta, yaşlı kemençeciler böyle durumlarda sevinmeliği almaz yetiştirdiği çırağına verirmiş (4)

GÖRELE'DE SEVİNMELİK GELENEĞİ-2

Bölgemizde kemençenin bilinen ilk ustası, Tuzcuoğlu; kemençede daha öğrenmek istediği ezgiler, sesler, vuruşlar olan Karaman'a, yeterince yol gösterip eksiklerini tamamladıktan sonra Görele'de bir düğünde ilk kez ikisi birlikte çalacaklardır.

Düğün varlıklı, saygın ailenin olunca "büyük horonda" Karaman'ın anlatımıyla "tam bir mendil bahşiş" toplarlar. 20 mecidiyesini alır Tuzcuoğlu, gerisini kemençede artık öğreteceği bir özellik kalmayan Halil'e (Karaman) verir.

1890'larda geçen bu olayda ilginç bir sevinmelik anısı yanında, çok önemli bir kemençenin yetiştirdiği gence destek vermesi, onu işe ısındırması da vardır.

Görele'nin şakacı yanı sevinmelik toplamaya da yansır. Kemençeci kimden sevinmelik istiyorsa onun özelliklerine göre şaka yaparak söz ustalığını da gösterir:

"Gorkma beyefendi gorkma
Göğük güllemesinden
Zorula bahşiş olmaz
Bırak istemem senden"

Sevinmelik vermede eli sıkı olanların yanında, bilerek işi zora sokan, kemençeciyi yalvartan kişiler de unutulmamalıdır.

KemençeciIer düğünlerde, imecilerde, eğlencelerde toplarlar sevinmeliği. Onlar aldıklarıyla emeğinin karşılandığını görünce mutlu olurlar, yaktıkları türkülerin de "türkü" sayısını çoğaltırlar.

Ramazan gecelerinde tömbelek (davul) çalarak sevinmelik toplama geleneği tüm bölgelerde var sanırım. Görele'de bu işi yapan gençlere tömbelekçi, çaldıkları davula tömbelek, söyledikleri türkülere de tömbelek türküsü denir.

Tömbeleğe gitmekse, ramazan geceleri bu işi yapmak anlamındadır.

Genelde gencin biri tömbelek çalar, öteki türkü söyler. Söylenenler "mani"dir. Bu maniler tüm bölgelerde 8'li heceyle oluşturulur. Bu yanıyla ayrılır öteki manilerden:

"Ekim büküm ekim büküm
Sırtımdaki davul yüküm
İki gözüm bey efendi
Sifti selamünaleyküm

Şekerim var ezilecek
İnce tülden süzülecek
Ver bahşişimi gideyim
Çok yerim var gezilecek"

Müjdelemek, müjde vermek; muştulamak da bir çeşit sevinmelik geleneğidir.

Bireyin çok sevineceği, mutlu olacağı bir olayı ona haber vererek karşılığında sevinmelik alma biçiminde gerçekleşir.

Yazınımızda yaygın yeri vardır. Söylencelerde, masallarda, destanlarda, halk öykülerinde, halk şiirlerinde, divan şiirlerinde örnekleri çok görülür.

Yıldırım Beyazıt döneminde Bursa Ulu Cami'de imamlık eden Süleyman Çelebi, 1909'da tamamladığı "Vesilet'ün Necat" yapıtıyla benzerlerinden üstün bir anlatım sergilemiştir. Yapıtın "doğum" bölümünde, "Hz. Muhammed'in doğumu" annesinin ağzından aktarılır: Üç huri görünür ona. Biri Meryem, biri Asiye'dir. Öteki de hurilerden bir güzeldir. Âmine Hatun'un yanına gelir, otururlar:

"Çevre yanıma gelip oturdular
Mustafa'yı birbirine muştular"

Görele'de de vardır, muştuluma geleneği. Doğum babaya, askerden gelen anaya, babaya muştulanır.

Kimi durumlarda "birisi" o denli özlenir ki insanın canını veresi gelir muştucuya:

“Ne etseler etseler

Yârin geldi deseler

Guş kadarcuk canım var

Müjdeciye verseler”

GÖRELE'DE SEVİNMELİK GELENEĞİ-3

"Guş gadarcuk canım var/ Müjdeciye verseler" dizelerindeki şiirsellik, içtenlik mani yaratıcısının sanat gücünü, Türkçeyi şiire dönüştürmedeki ustalığı da gösterir.

Buradaki, "Canı, yaşamı önemsemeyerek müjdeciye verme" imgesi şiirsel söylemin yanında "yâri" görmenin, ona kavuşmanın, özlemi gidermenin sevincini de vurgular. Bu sevincin büyüklüğü "Ölümü küçümser, hiçe sayar." En değerli olandır, kuş kadarcık candır müjdeciye verilmek istenen. Yeter ki gelsin o… Böyle bakınca umutsuzluğu da yansıtmıyor mu dizeler?

Halk duyuşu, "Canı" bile müjde karşılığı vermeyi gerektiriyor.

En küçük şeylerden en değerli olana dek ne varsa sevinmelik olarak veriliyor demek ki.

Gerçeği, sevginin büyüklüğünü düşsel söylemle anlatmanın yorumunu bir yana bırakarak sevinmelik olarak neler verildiğine değin bir iki tümcemiz olsun.

Düğünlerde, benzeri eğlencelerde kemençeciye verilen "para"dır.

Gelinin, damadın yakınları, çevrenin ileri gelenleri "sevinmelik" verirken konumlarını, onurlarını, kişiliklerini yansıtırlar. Bu yüzden verilen çok az olmaz. Kemençecinin, oradakilerin yanında kimsenin adını eli sıkıya çıkarması beklenemez. Bunun sonucu özellikle düğünlerde kemençecinin topladığı sevinmelik düğün için alacağı parayı kat kat aşar…

Muştu karşılığı ise para yanında el ürünü armağanlardır.

İşlenmiş mendil, işlenmiş cember, yaşmak, peşkir, yün çorap, keten gömlek, işlik en çok verilenlerdendir.

İnsanımızın alay, güldürü, söz atma gücünü göstermesi bir yana hoşgörüyü de yansıtan sevinmelik isteme türkülerine bir iki örnekle katkımız olsun.

"Ey gidi Hamdi dayı
Böyle misin evinde

Elin oraya gidmez
Akrep mi var cebinde

Balık olmayan gölde
Ben savak mı savarım
Senden başiş almazsam
Kemençemi kırarım

Baktım da göremedim
Gözünün garasını
Bakın da geri verin
Muhtarın parasını"

Yaşam biçiminin değişmesi, kentleşme, eğitim yaygınlaşması kimi gelenekleri, kültür öğelerini geride bırakıyor. Konumuz köy yaşam biçiminin değerleridir. Köylülüğün aşılması aktardığımız gelenek oluşumlarını da yaşamdan uzaklaştırıyor. Bu sevinmelik istemede, türkü yakmada, düğün geleneklerinde, horonda böyle.

Giyimde, konuşmada, kullanılan araç gereçlerde, yemeklerde böyle. Kısası halkbilim konusu öğeler değişiyor, unutuluyor; yerini başkalarına bırakıyor.

Bize düşen gidenlere ağıt yakmak değil. Onları derlemek, saptamak, belgelik oluşturmak.

GÖRELE'DE SÖZLÜ ve SÖZSÜZ HALK MUSİKİSİ

GİRİŞ

Halk şiirimizin en eski türlerinden olan türkünün, terim olarak kaynağı "Türk" sözcüğüdür. Konuyla ilgili çalışmaları olan yerli, yabancı araştırmacılar bu konuda görüş birliğindedir.

Türkünün en önemli özelliği sözle ezginin kaynaşarak, uyum sağlayarak bir bütün güzelliği oluşturmasıdır.

Türkülerin bestelendiği kaynak halktır. Halk kaynağından iki pınar akar: birincisi ilk söyleyeni unutulan, ortaklaşa ürüne dönüşen; arkları, dereleri, çayları, ırmakları, çağlayanları kendinde toplayan pınar; ikincisi de ulu çınarların, ölümsüz ardıçların, başı dumanlı dağların, soğuk sulu yaylaların söyleştiği, adları bilinen ozanların diline düşen ürünlerin tümünü kapsayan pınar. Böylece, çıkışlarına, oluşumuna göre iki öbekte biçimleniyor türküler ortaklaşa "anonim" olanlar, bireysel "halk ozanlarınca yaratılanlar" olanlar.

Tüm türküler insanla ilgilidir. Çünkü türküler birer sanat anıtıdır. Sanatın özü, konusu insan olduğuna göre, türküler de bireyi toplumu, doğayı anlatsa da özde anlattığı insandır.

Türküler, günlük yaşam içindeki insan ilişkilerinin olağan üstü görüntülerinden doğar. Sıradanlık yoktur türkülerin kaynağında. Sıra dışılık, aşırılık, etkileyicilik, tekten çoğa yöneliş vardır.

Yürekler yakıcı tutkular, onmaz ayrılıklar, gerçekleşmeyen beklentiler, toplumsal yıkımlar, insan egemenliğini sarsan doğa gücünün yol açtığı yıkımlar, büyük sevinçler, alın terini üretim için emeğe dönüşme sevinci türkünün yakılış kıvılcımlarıdır. Bireysel de toplumsal da olsa, mutluluğu da mutsuzluğu da anlatsa da yüreğin derinliklerinden gelen içli, inandırıcı, etkileyici bir çığlıktır türkü.

Özünü insan ilişkilerinden, insanla doğa ilişkilerinden, iş üretim ilişkilerinden alan duygular ezgiye, söze dönüşmeye başlar, açılır, genişler süzülür türküye dönüşür. Bu köyden o köye, o köyden ötekine, ötekinden daha ötekine, o yer senin

bu yer benim, o bölge, bu bölge derken, güvercinlerin, üveyiklerin, çullukların, kızkuşlarının, yeşilbaşların, şahinlerin, doğanların, yiğit kartalların gözlerinde, kanatlarında gezinir, Türkiye olur. Sevgi olur. Bizim olur, bizden olur.

Yalnızken de kalabalıkların içindeyken de kimilerde sessizce, içten içe kimilerde göğsümüzü yırtarcasına söylemezsek eksik kalırız, erinçsiz oluruz. Nerde ne zaman, hangi koşulda olursak olalım odur dostumuz, yoldaşımız. Tepkimizdir, başkaldırımızdır, dilimizdir, anamızın sütü Türkçemizdir. Göreleli Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun "Ne zaman bir köy türküsü duysam/ Şairliğimden utanırım/ Şairim/ Şiirin gerçeğini köy türkülerinde bulmuşum/ Türkülerle yunmuş yıkanmış dilim/ Onlarla ağlamış onlarla gülmüşüm/ Ah bu türküler, türkülerimiz/ Ana sütü gibi candan/ Ana sütü gibi temiz" demesi boşuna mıdır? Türkü sanattır.

İnsanın kişiliği giderek köyün, kasabanın, kentin, bölgenin kişiliğiyle bütünlük oluşturduğundan türkülerimizin çeşitliliği kentlere, bölgelere, yörelere göre değişiyor. Ezgi yönünden kırık havalar (oyun havaları), uzun havalar (koşma, bozlak, barak, maya...) biçiminde bölümlendirilen türkülerimiz coğrafya zenginliğimizle çeşitleniyor, yörelere özgü özellikler gösteriyor. Görele başta olmak üzere Doğu Karadeniz kıyıları kırık havanın çeşitliliğini yaratırken Kırşehir yöresi bozlağın, Gaziantep yöresi barağın, Ege Bölgesi zeybeğin çığlığını yükseltiyor.

Türküleri olmayan, türküyle yatılarak türküyle kalkılmayan yerleri yoktur yurdumun. Doğudan batıya, güneyden kuzeye nereye giderseniz gidin yöresel çalgıların sesine yöresel türküler karışacaktır. Kimi iller, ilçeler ötekilere göre türkü yakma yarışında bir adım öndedir. Daha akıcı, daha derin, daha işlenmiş, daha yumuşak, daha birikimli ürünlerle anılırlar. Giresun türküleri, İstanbul türküleri, Kırşehir türküleri, Sivas, Erzincan, Urfa, Kars, Artvin, Malatya türküleri böyledir.

Çevre ilçelerinden, kimi illerden ayrıcalıklı bir yeri vardır Görele'nin çalgıya türküye yöneliş açısından. Görele, kemençe merkezi olması, virtüözler yetiştirmesi yanında türkü geleneği, türkü zenginliğiyle de araştırılması gereken bir yerleşim alanıdır.

Geçmişte köy yaşam biçimi aşılırken, yaylacılık geleneği yerine günü birlik yayla çıkışlara, beş on günlük dinlence yerleşmelerine bırakırken; göç olgusuyla,

bugün de atalarının söz-saz yaratıcılığına sırt çevirmiyor. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de türküler üretiyor. Duyuş inceliği yansıtan türkülerle salt bölgeye değil; Türkiye'ye, Almanlara, insanımızın gittiği yerlere ulaştırıyor sesini.

Görele'de kimi bölgelerimizde yaygın olan âşıklık geleneği tüm özellikleriyle yoktur. Ancak kemençe merkezi olması, kemençe yanında davul, zurna, düdük (kaval), bağlama çalınması türküyü besteleyen, geliştiren, yanan öğelerdir.

Türkü evde, işte, gezide günün her saatinde söylense de günlük yaşamın olmazsa olmazı olsa da en yoğun var olduğu yerler imeceler, eğlenceler, güzelim horonlarıyla, halk oyunlarıyla düğünlerdir, bayramlardır. Bunların tümünde de en önemli çalgı kemençe, en önemli kişi kemençecidir.

Türkü geleneğimizin temel taşı kemençecidir.

Salt türkü yakmakla kalmaz. Türküleri geliştirir, biçimlendirir, ete kemiğe bürür, duygularımıza, yüreklerimize yerleştirir. Yayar, yaygınlaştırır türküleri. Yaşamına yaşam kadar, gücüne güç katar türkülerin.

Bir de türkülerimizin kaynak kişileri, derleyicileri vardır. Onlar da bu altın ürünlerin belgeliklerde yer alarak sonsuza dek yaşamasını sağlarlar emekleriyle.

Görele türkü geleneğinde adları unutulan nicelerinin yanında adları unutulamaz ustaları vardır. Unutmadıklarımızı anarak değerlerini belirtelim ki gelecek kuşaklara örnek olsunlar:

KEMENÇE USTALARIMIZ

Türk araştırmacılarla, yabancı araştırmacıların çoğu kemençenin Türk sazı, Orta Asya kökenli çalgı olduğunda birleşiyorlar.

Görele'de geçmişten günümüze çok ünlü kemençeciler yetişti. Bunları belirgin özellikleriyle sıralayalım:

TUZCUOĞLU

Görele'de kemençenin bilinen en eski ustasıdır. Çavuşluludur. Ünlü kemençe virtüözü Karaman'ı yetiştirmiştir. Yaşamıyla ilgili söylentiler dışında sağlıklı bilgiler toplayamadık. Ünlü, senfoni yapısındaki "Tuzcuoğlu Oyun Havası"nın yaratıcısıdır.

KARAMAN (1878-1964)

Asıl adı Halil Kodalak'tır. Karaman'ın torunu kemençeci Ahmet Ala'dan aldığımız bilgiye göre dedesinin ustası Tuzcuoğlu'dur. Karadere köyündendir. Picoğlu'nu, Durkaya'yı, Hacı Ali Özdemir'i yetiştirmişti "Hasbal, Kıtırik, Şırıp Şırıp" oyun havalarını yaratmıştır. Cezayir havası da Karaman'ın düzenlemesidir.

PİCOĞLU OSMAN GÖKÇE (1901-1946)

Daylı köyündendir. Plak çıkarma olanağını yakaladığından çok yaygın bir ünü vardır. Usta çalgıcılığı yanında türkü yakıcılığı, türkü söyleme becerisiyle de üstün niteliklidir. Kimi Görele, Giresun türkülerinin kaynak kişisidir. Ustası Karaman'dır.

DURKAYA (1913-1989)

Asıl adı Kemal İpşir'dir. Ardıç köyündendir. Kemençe ustalığı yanında hikâye, türkü yaratıcılığıyla da tanınmıştır. Nükteciliği de önemlidir. Ustası Karaman'dır. Cenaze çağırma "Hasan Dayı" türküsü ilginç bir olaylı öykülü türkü örneğidir.

KÂTİP ŞADİ

1938 doğumludur. Derekuşculu köyündendir. Kemençeye on yaşında başlamıştır. Ustası Durkaya'dır. 1960'lı, 1970'li yıllarda onlarca, daha sonraki yıllarda da çok sayıda kaset çıkarmıştır. Kemençede olduğu gibi türkü yakmada da ustadır. Durkaya ekolünün en önemli kemençecisidir. Kemençe ve Görele türküleri için kaynak kişidir.

MEHMET SIRRI ÖZTÜRK

1938 doğumludur. Hürriyet mahallesindendir. Kemençeye altı yaşında başlamıştır Picoğlu'nun yetiştirmesidir. Ankara, İstanbul radyolarında, İTÜ Türk Müziği Devlet Konservatuarında görev yapmıştır. Kimi Görele türkülerinin kaynak kişisidir.

SAMİ GÜNAY

1938 doğumludur. Sağlık köyündendir. Karaman ekolündendir. Kemençeye çocukluk döneminde başlamıştır. Karaman, Durkaya, Hacı Ali gibi ustalarla çalma şansını yeteneğiyle birleştirmiştir. Günümüzde unutulmaya yüz tutmuş ezgilerimiz için doğru çalan üç dört kaynaktan biridir.

NAZMİ ÖZDEMİR (1937-2000)

Babası ünlü bir kemençeciydi, Hacı Ali Özdemir. Küçük yaşlarda kemençeye başladı. Düğünlerde babasıyla, ikizi Sabri Özdemir'le çaldı. Müzik öğretmeni oldu. Plaklar çıkardı. Türkülere kaynaklık etti.

HÜSEYİN ÖZDEMİR

1948 doğumludur. Babası da amcaları da kemençede, davulda, zurnada aranılan önemli adlardı. Nazmi Özdemir'in amcasının oğludur. Kemençede, zurnada ustadır. Görele halk oyunları araştırmacıları için ilk kaynaktır. Haydarlı köyündendir.

Bu sanatçılardan başka Görele kemençesini, Görele ezgilerini seslendirmede şu önemli adlan da sıralayalım. Bu alanda çalışacaklara kaynak olacaktır.

Mehmet Odabaş, Şenel Dandin, Kemal Caba, Ahmet Caba, Kemal Yılmaz, Ziya Şadi, Mehmet Karadeniz, Burhan Caba, Mehmet Maksutoğlu, Mustafa Naci Keskin.

GÖRELE EZGİLERİ

Görele ezgilerini (havalarını) şu başlıklar altında toplayabiliriz:

1. Tuzcuoğlu-Hasbal-Hamzabaş

2. Ekin Havaları
3. Yol Havası
4. Yayla Havası
5. Düğüne Gelenleri Karşılama Havası (cezayir)
6. Dut Dibi Havası
7. Görele Çiftetelli (İnce Oyun) Havası
8. Sıksara Havası
9. Tarlalar Salkım Saçak (Karşılama) Havası
10. Horopçuk Havası
11. Şırıp Şırıp Havası
12. Derenin Kıyısında (Leosi) Havası
13. Bıçak Oyunu Havası
14. Gelin Ağlatma (Kına) Havası
15. Kesme Türkü Havaları

Bunların kimileri oyun havası, kimileri uzun hava, kimileri imece (ekin kazma) havalarıdır.

TÜRKÜLERİMİZ

Türkü zenginliğimizi göstermek amacıyla iki ilimizi, Giresun'la Trabzon'u karşılaştıralım. Bu karşılaştırma TRT repertuarındaki türkülerdir. Repertuara girmeyen türkülerin verilen sayıların üç dört katı olabileceği unutulmamalıdır.

Repertuarda Trabzon'a ait 62 türkü metni ve notası yer almaktadır.

Repertuardaki türkülerin Trabzon'daki yörelere dağılımı şöyledir:

Merkez 3, Maçka 15, Beşikdüzü 5, Akçaabat 4, Vakfıkebir 2, Sürmene 1, Tonya 1.

Notalanmış, repertuara girmiş Giresun türkülerinin sayısı tespit edebildiğim kadarıyla 58'dir. Bunların 28'i Görele türküsüdür. Görele'nin türkü zenginliği iki

ilimizin her ilçesinden üstündür. Kemençe merkezi olmasının, horon merkezi olmasının sonucudur bu.

TÜRKÜLERİN YAPISI

Türkülerimiz genel anlamda çok değişik yapı örnekleri gösterse de sonuçta "mâni" ile "koşma"nın yapısı çevresinde oluşur. Görele türkülerinin yapısı çokluk mânilerle örtüşüyor.

"Çavuşlu Diye Diye, Ağasar'ın Balını, Hayde Gidelim, Çitten Söktüm Çangalı, Püsküllüdür Püsküllü, Yayla Çimeni Budur, Evlerinin Önünde, Gara Üzüm Asması, Fındık Attım Harmana, Biz Hepimiz Üç Kardaş, Görele'den O Yanı, Atmacayı Vurdular" örneklerinde görüldüğü gibi bu türküler mânilerden oluşmuş türkülerdir.

"Atmacayı Vurdular" türküsünün sözleri mani biçiminde yazılacakken hatalı olarak sekiz dizeli bentler biçiminde yazılmış.

"Biz Hepimiz Üç Kardaş" türküsü ile "Evlerinin Önünde Gara Üzüm Asması" türküleri mâni biçiminde yazılacakken hatalı olarak mâni dörtlüklerindeki dizeler ikişerli yazılarak beyite dönüştürülmüştür.

"Saz Yerlere Ev Yapmayın" türküsü yapı olarak verdiğimiz örneklerden ayrılmaktadır. Ezgi yönünden uzun hava olan bu türkü yapı olarak 13'lü 11'li dizeleri barındırıyor, ayrıca dizelerde "Yandım Aman Aman" doldurmalarıyla da ilgin kavuştak örneği veriyor.

Sonuçta, Görele türkülerini çoğunun haneleri mâni yapısındadır. Kavuştaklarda türküden türküye değişmektedir. Kimilerinde dört dizeli, kimilerinde iki dizeli kavuştaklar görülmektedir.

Türkülerimizde genel olarak sevi, ayrılık, gurbet, yöresel yaşam biçimine bağlı gelenek, görenek izleri işlenmektedir. Bunların dışında Durkaya'nın kasetinden aktararak yayımladığım "Hasan Dayı (Cenaze Çağırma), Gaymakam mı donattı böyle uzun yapıyı" türküleri olaylı-hikâyeli türkülere, Zeki Yılmaz'dan derleyerek

sözlerini dosyama aldığım "bahşiş isteme", "ekin kazma" türkülerimiz de iş türkülerine örnektir.

SONUÇ

1. Görele yöresi kemençe, türkü, horon yöresidir. Göç kentleşme olgularıyla bu kültürel değerlerimiz giderek unutulmaya yüz tutmaktadır.

2. Türkülerimiz, ezgilerimizin tümü elli yaşın üzerindeki kemençecilerden, kaynak kişilerden, plaklardan, TRT'deki Karaman kayıtlarından inerek doğru biçimde notalanmalı, sözleriyle birlikte kitaba dönüştürülmelidir.

3. Zıva yöresindeki köyler, Çavuşlu'nun köyleri, Daylı, Sağlık köyü, Haydarlı köyü, Maksutlu-Karadere köyleri, Derekuşculu, Ardıç köyleri, Boğalı-Kandahur köyleri, Kuşculu köyü taranarak horon kaynaklarımız, ince oyunlarımız, bıçak oyunlarımız yaşı ellinin üstündeki kaynak kişilerden derlenmeli, çekimler yapılarak oyun özelliklerimiz saptanmalı; okullarda, derneklerde, yerel yönetimlerde, halk eğitimlerde "Görele Oyunları Halkoyunu" ekipleri kurulmalıdır.

4. Türkülerimiz, ezgilerimiz, havalarımız; adı sanatçıya çıkmış, zengin olmaktan başka hiçbir şey düşünmeyen, kültür-sanat yoksunu insan kurnazlarınca yağmalanmaktadır. Yağlanma daha çok yöre müziğine değişik söz yazarak "türkü yazma (türkü yağlama)" biçiminde görülmektedir. Bunları dinleyerek, alkışlayarak öz kültürümüze tekme vurmak yerine tüm yasal yolları kullanarak öz değerlerimiz çalınıp çırpılmasına dur demek gerekmektedir.

5. Kemençeye ilgi duyan gençlerin de çok çalışması özellikle bu makalede adı geçen ustaları bıkmadan, usanmadan dinlemeleri, onların çalışlarıyla kendi yeteneklerini birleştirerek özgünlüğe ulaşmaları gerekmektedir.

6. Görele türkülerinin derlenmesinde, radyolarda okunmasında çok emeği olan Ömer Akpınar'ın emeğini, sanatını unutmamalıyız.

TRT REPERTUARINDAKİ GÖRELE TÜRKÜLER

Rep. No	Yöresi	Ezgi Adı	Kaynak Kişi	Derleyen	Notalayan
3216	Giresun/Görele	Mektup Yazdım Acele	Katip Şadi	Plaktan Yazıldı	İbrahim Can
3238	Giresun/Görele	Pencerenin Üstüne Boya Sürerim Boya	Göreleli İsmail	Nida Tüfekçi	Nida Tüfekçi
3246	Giresun/Görele	Çavuşlu Diye Diye	Ömer Akpınar	Ali Rıza Gündoğdu	Ali Rıza Gündoğdu
3841	Giresun/Görele	Eyvah Eyvah Ben Gelin Oldum	Mehmet Maksutoğlu	Ümit Bekizağa	Ümit Bekizağa
3859	Giresun/Görele	Görele'nin İçinde İkiliyim İkili	Mehmet Maksutoğlu	Ümit Bekizağa	Ümit Bekizağa
130	Giresun/Görele/ Çavuşlu	Çitten Söktüm Çangalı	Ömer Akpınar	Nida Tüfekçi	Nida Tüfekçi
138	Giresun/Görele/ Çavuşlu	Biz Hepimiz Üç Kardaşız	Ömer Akpınar	Nida Tüfekçi	Nida Tüfekçi
164	Giresun/Görele/ Çavuşlu	Yaylanın Soğuk Suyu	Ömer Akpınar	Nida Tüfekçi	Nida Tüfekçi
1319	Giresun/Görele/ Çavuşlu	Fındık Attım Harmana	Mustafa Tahmaz	Ömer Akpınar	Yücel Paşmakçı
1320	Giresun/Görele/ Çavuşlu	Daldım Göllere Daldım	Mustafa Tahmaz	Ömer Akpınar	Yücel Paşmakçı
1321	Giresun/Görele/ Çavuşlu	Evlerinin Önünde Gara Üzüm Asması	Mustafa Tahmaz	Ömer Akpınar	Cemile Cevher
1322	Giresun/Görele/ Çavuşlu	Yayla Çimeni Budur	Mustafa Tahmaz	Ömer Akpınar	Cemile Cevher
1323	Giresun/Görele/ Çavuşlu	Püsküllüdür Püsküllü	Mustafa Tahmaz	Ömer Akpınar	Cemile Cevher
1324	Giresun/Görele/ Çavuşlu	Hayde Hayde Gidelim	Mustafa Tahmaz	Ömer Akpınar	Cemile Cevher
1326	Giresun/Görele/ Çavuşlu	Ben Geçiye Gidemem	Mustafa Tahmaz	Ömer Akpınar	Cemile Cevher
1834	Giresun/Görele/ Çavuşlu	Sarı Gızın Ayağında Yemeni	Ahmet Engin	Ankara Devlet Konservatuarı	Muzaffer Sarısözen
1839	Giresun/Görele/ Çavuşlu	Al Tavandan Belleri	Ömer Akpınar	Ömer Akpınar	Yücel Paşmakçı
2053	Giresun/Görele/ Çavuşlu	Ağasar'ın Balını	Ömer Akpınar	Ömer Akpınar	Şenel Önaldı
2660	Giresun/Görele/ Çavuşlu	At Benim Atım İdi	Zafer Tahmaz	Zafer Tahmaz	Zafer Tahmaz
3339	Giresun/Görele/ Çavuşlu	Görele'den O Yanı	Zafer Tahmaz	Ali Rıza Gündoğdu	Ali Rıza Gündoğdu
3656	Giresun/Görele/ Çavuşlu	Al Eline Feneri	Ömer Akpınar	Hüseyin Akpınar	Hüseyin Akpınar
3669	Giresun/Görele/ Çavuşlu	Koyunum Kuzuladı	Ömer Akpınar	Hüseyin Akpınar	Hüseyin Akpınar
3249	Giresun/Görele/ Çavuşlu	Atmacayı Vurdular	Gürsel Tahmaz	İbrahim Can	İbrahim Can

NOTALANMIŞ DİĞER TÜRKÜLERİMİZ:

Saz Yerlere Ev Yapmayın

Kına havası, gelin ağlatma havası olarak bilinir. Kültür Bakanlığı Halkbilimi Araştırmacısı Savaş Ekici bizim de bulunduğumuz derleme çalışmalarında notalamıştır. Türkü, Halk Kültüründen Derlemeler (1992) adlı yapıtında yayımlamıştır.

Fadime (Anamayusun Beni)

Picoglu Osman

Kâhya Türküsü

Picoglu Osman

Tarlalalar Salkım Saçak

Kaynak: M. Sırrı Öztürk. Derleyen: Ömer Akpınar.

Bunların dışında 1960'lı, 1970'li yıllarda çıkan plaklardan yazarak dosyaladığım, bazı kaynak kişilerden dinleyerek yazdığım henüz notalanmamış türkülerimiz de vardır. Bunların sayısı yukarıda sıraladıklarımdan çoktur. Bunlar da notalanıp tüm türkülerimiz bir yapıtta toplandığında ancak bir şeyler yapmış olacağız.

GÖRELE'DE TÜRKÜ GELENEĞİ-1

Halkbilim ürünleri içinde değerlendirilen türküler, ortaklaşa halk şiirinin en yaygın dalıdır. Türün en önemli özelliği, sözle ezginin kaynaşarak, uyum sağlayarak bir bütün güzelliği oluşturmasıdır.

Türküler günlük yaşam içindeki insan ilişkilerinin olağanüstü görüntülerinden doğar. Sıradanlık yoktur türkülerin kaynağında. Sıra dışılık, aşırılık, etkileyicilik, tekten çoğa yöneliş vardır.

Yürek yakıcı tutkular, onmaz ayrılıklar, gerçekleşmeyen beklentiler, toplumsal yıkımlar, ara sıra insan egemenliğini sarsan doğa gücü, büyük sevinçler... Türkünün yakış kıvılcımlarıdır. Bireysel de olsa, toplumsal da olsa; mutluluğu da anlatsa, mutsuzluğu da anlatsa ta yüreğin derinliklerinden gelen içli, inandırıcı, etkileyici bir çığlıktır türkü...

Ulusumuzun adıyla da özdeşleşen türküler ezgilerine göre kırık havalar (oyun havaları), uzun havalar (koşma, barak, maya, bozlak...) biçimde oluşmuş. Ayrıca oluşumuna (yaratılışına) göre, konularına göre, dize yapısına göre (biçim) de çeşitlendirmek olası türkülerimizi.

İnsanın kişiliği giderek köyün, kasabanın, kentin, bölgenin kişiliğiyle bütünlük oluşturduğundan türkülerimizin çeşitliliği kentlere, bölgelere göre değişir, zenginleşir. Doğu Karadeniz kıyıları kırık havaların çeşitliliğini yaratırken, Kırşehir yöresi bozlağın, Gaziantep yöresi barağın çığlığını yükseltir.

Türküleri olmayan, türküyle yatılıp türküyle kalkılmayan yerleri yoktur yurdumuzun. Doğudan batıya, güneyden kuzeye nereye giderseniz gidin yöresel çalgılar sesine yöresel türküler karışacaktır. Ama gene de kimi iller ötekilere göre, kimi ilçeler ötekilere göre türkü yakma yarışında önde giderler. Kimi illerin yaratıları daha akıcı, daha derin, daha işlenmiş, daha yumuşak, daha birikimli gözükür. İstanbul türkülerini, Giresun türkülerini, Kırşehir türkülerini, Sivas türkülerini, Urfa türkülerini, Gaziantep türkülerini, Kars türkülerini, Malatya türkülerini bir yaşayın, bir çözümleyin, bir tartın; nelerle karşılaşacaksınız bir bakın.

Çevre ilçelerden, kimi illerden ayrıcalıklı bir yeri vardır Görele'nin, çalgıya, türküye, şiire, edebiyata, resime, müziğe yöneliş açısından. Kemençe merkezi olması, virtüözler yetiştirmesi yanında onlarca ozanı, yazarı, ressamı, araştırmacısı, bestecisi vardır...

Geçmişte köy yaşam biçimine, çobanlık-yaylacılık geleneğine göre binlerce mâni, yüzlerce türkü yakılmış. Köy yaşam biçimi aşılırken, yaylacılık geleneği yerini günübirlik yaylaya çıkışlara, beş on günlük dinlenme yerleşmelerine bırakırken, göç olgusuyla, eğitim, iş olanaklarıyla çağdaş yaşama kolaylıkla uyan Görele, atalarının söz, saz yaratıcılığına sırt çevirmiyor. Duyuş inceliğini yansıtan türkülerle salt bölgeye değil; Türkiye'ye, Almanya'ya, insanlarımızın gittiği her yere ulaştırıyor sesini.

Belgeliklere girmiş, notalanmış türkülerimizi sıralarsak sözlerimizin coşkuyla söylenmiş, abartı sayılacak nitelikte olmadığı görülecektir.

GÖRELE'DE TÜRKÜ GELENEĞİ-2

Ulaşabildiğimiz notalanmış, belgeliklere girmiş Görele ezgileri şunlar:

Belgeliklere girmiş, notalanmış türkülerimizi sıralarsak sözlerimizin coşkuyla söylenmiş, abartı sayılacak nitelikte olmadığı görülecektir.

* SAZ YERLERE EV YAPMAYIN (BATAK YERE EV YAPMAYIN): Kına havası, gelin ağlatma havası olarak bilinir. Kültür Bakanlığı halk bilim araştırmacısı Savaş Ekici bizim de bulunduğumuz derleme sırasında notaya almıştır. Kaynak kişisi Hüseyin Özdemir'dir. Türkünün notası, Türk Halk Kültüründen Derlemeler, 1992 adlı yapıtta yayımlanmıştır.

Bu ezgi ayrıca Eyvah Ben Gelin Oldum adıyla Ümit Bekizağa da derlemiştir. Bu derlemenin kaynak kişisi Mehmet Maksutoğlu, notalayanı da Ümit Bekizağa'dır. Bu nota yok dosyamda. İki derlemede de ayrı ayrı kişiler çalmış türküyü. İki türkü de ayrı kişilerce notalanmış. Aralarında ayrım olup olmadığını görmek için ikisini de karşılaştırmak, birlikte yayımlamak gerekecek.

* ATMACAYI VURDULAR: TRT Müzik Dairesi, THM Repertuarı, sıra no: 3249, İnceleme tarihi: 9.9.1988. Yöresi: Görele Çavuşlu. Kaynak kişi: Gürsel Tahmaz. Notaya alan: İbrahim Can.

* GÖRELE'DEN O YANI: TRT Müzik Dairesi, THM Repertuarı, sıra no: 3339, İnceleme tarihi: 17.01.1990. Yöresi: Giresun-Görele-Çavuşlu. Kaynak: Zafer Tahmaz. Derleyen, notaya alan: Ali Rıza Gündoğdu.

* BİZ HEPİMİZ ÜÇ KARDAŞ: TRT Müzik Dairesi, THP, 18.03.1973. Yöresi: Görele-Çavuşlu. Kaynak: Ömer Akpınar. Derleyen: Nida Tüfekçi, Der. Tarihi: 1971, Notaya alan: Nida Tüfekçi.

* YAYLANIN SOĞUK SUYU: TRT Müzik Dairesi, 18.03.1973. Yöresi: Görele-Çavuşlu. Kaynak: Ömer Akpınar. Derleyen: Nida Tüfekçi. Der. Tarihi: 1971. Notaya alan: Nida Tüfekçi.

* FINDIK ATTIM HARMANA: TRT Müzik Dairesi, 1319. İnceleme Tarihi: 24.05.1977. Yöresi: Görele-Çavuşlu. Kaynak: Mustafa Tahmaz. Derleyen: Ömer Akpınar. Derleme tarihi: 18.12.1974. Notaya alan: Yücel Paşmakçı.

* EVLERİNİN ÖNÜNDE KARA ÜZÜM ASMASI: TRT Müzik Dairesi, 1321. İnceleme tarihi: 24.05.1977. Yöresi: Görele-Çavuşlu. Kaynak: Mustafa Tahmaz. Derleyen: Ömer Akpınar. Derleme tarihi: 18.12.1974. Notaya alan: Cemile Cevher.

* YAYLA ÇİMENİ BUDUR: TRT Müzik Dairesi, 1322. İnceleme tarihi: 24.05.1977. Yöresi: Görele-Çavuşlu. Kaynak: Mustafa Tahmaz. Derleyen: Ömer Akpınar. Derleme tarihi: 18.12.1974. Notaya alan: Cemile Cevher.

* PÜSKÜLLÜDÜR ALA GÜRGEN (PÜSKÜLLÜDÜR PÜSKÜLLÜ ALA GÜRGENİN DALI): TRT Müzik Dairesi: 1323. İnceleme tarihi: 24.05.1977. Kaynak: Mustafa Tahmaz. Derleyen: Ömer Akpınar. Derleme tarihi: 14.10.1974. Notaya alan: Cemile Cevher.

* HAYDE GİDELİM: TRT Müzik Dairesi, 1324. THM Repertuarı. İnceleme tarihi: 24.05.1977. Yöresi: Çavuşlu-Görele. Kaynak: Mustafa Tahmaz. Derleyen: Ömer Akpınar. Derleme tarihi: 18.12.1974. Notaya alan: Cemile Cevher.

* ÇAVUŞLU DİYE DİYE: TRT Müzik Dairesi, THM Repertuarı, 3246. Yöresi: Giresun-Görele. Kaynak: Ömer Akpınar. Derleyen: Ömer Akpınar. Notaya alan: Ömer Akpınar.

GÖRELE'DE TÜRKÜ GELENEĞİ-3

* AĞASAR'IN BALINI: TRT Müzik Dairesi. Yöresi: Giresun-Görele. Derleyen: Ömer Akpınar.

* ÇİTTEN SÖKTÜM ÇANGALI: TRT Müzik Dairesi: THM, İnceleme Tarihi: 17.03.1973. Yöresi: Çavuşlu-Görele. Kaynak: Ömer Akpınar. Derleyen: Nida Tüfekçi. Derleme Tarihi: 08.05.1971. Notaya Alan: Nida Tüfekçi.

* FADİME: Kaynak: Picoğlu Osman.

* TARLALAR SALKIM SAÇAK: Kaynak: M. Sırrı Öztürk. Derleme: Ömer Akpınar.

* AYAĞINDA ÇORABIN: Kaynak: M. Sırrı Öztürk. Derleme: Ömer Akpınar.

* GÖRELE'NİN İÇİNDE: Kaynak: Kâtip Şadi. Derleme: Mehmet Maksutoğlu.

* AL ELİNE FENERİ: Kaynak: Ömer Akpınar, Hüseyin Akpınar. Notalayan: Hüseyin Akpınar.

* KOYUNUM KUZULADI: Kaynak: Ömer Akpınar. Derleyen: Hüseyin Akpınar. Notalayan: Hüseyin Akpınar.

* MEKTUP YAZDIM ACELE: Kaynak: Kâtip Şadi, Plaktan yazıldı. Notalayan: İbrahim Can.

* PENCERENİN ÜSTÜNE BOYA SÜRERİM BOYA: Kaynak: Göreleli İsmail. Derleyen: Nida Tüfekçi. Notalayan: Nida Tüfekçi.

* AL TAVANDAN BELLERİ: Kaynak: Ömer Akpınar. Derleyen: Ömer Akpınar. Notalayan: Yücel Paşmakçı.

* AT BENİM ATIM İDİ: Kaynak: Zafer Tahmaz. Derleyen: Zafer Tahmaz. Notalayan: Zafer Tahmaz.

* BEN GEÇİYE GİDEMEM: Kaynak: Mustafa Tahmaz. Derleyen: Ömer Akpınar. Notalayan: Cemile Cevher.

* DALDIM GÖLLERE DALDIM: Mustafa Tahmaz (Kaynak Kişi). Derleyen: Ömer Akpınar. Notaya Alan: Yücel Paşmakçı.

* GÖRELE'DEN O YANA ÇAVUŞLU'DUR ÇAVUŞLU: Kaynak: Zafer Tahmaz. Derleyen: Ali Rıza Gündoğdu. Notalayan: Ali Rıza Gündoğdu.

* SARI KIZIN AYAĞINDA YEMENİ: Kaynak kişi: Ahmet Engin. Derleyen: Ankara Konservatuarı. Notalayan: Muzaffer Sarısözen.

Belgeliklere girmiş, ulaşabildiğimiz bu türkülerden başka kaynak kişisi Picoğlu Osman olan, ondan derlenen, Trabzon'daki bir olay üstüne ya kılan "Kâhya Türküsü" (Picoğlu yakmış, Picoğlu yakmış olmalı), Picoğlu Osman'dan derlenen "Giresun Karşılaması" (Giresun), Picoğlu Osman'dan derlenen "Eşref" (Giresun), Ömer Akpınar'dan derlenen "Bağlamam Perde Perde" (Giresun) gibi türküleri de analım.

Yöre müziğini doğru çalarak, söylediklerine inandığım ustalardan, kaynak kişilerden dinliyorum. Plak, kaset, biriktirerek türkü sözlerini dosyalıyorum. Notlanmamış ama değişik biçimde de söylenen ezgileri derlemeye çalışıyorum. Bu tür çalışmalardan kimilerini kasete alarak Giresun Güzel Sanatlar Lisesi Kurucu Müdürü, müzik öğretmeni Cihan Unat'a verdim. Yöremizi iyi bilen Cihan Unat'ın notalama çalışmaları sonunda şu türküler, ezgiler de belgeliklere girecek, yayımlanacak, ilgilenenlerin çalışmalarına kaynaklık edecek.

Cihan Unat'ın titiz çalışmalarıyla notalanacak olan türküler, ezgiler şunlar:

* TUZCUOĞLU-HASBAL-HAMZABAŞ: Kaynak Kişisi: Sami Günay.

* KITIRIK HORAN HAVASI: Kaynak Kişisi: Sami Günay.

GÖRELE'DE TÜRKÜ GELENEĞİ-4

* BEYOĞLU HORAN HAVASI: Kaynak Kişisi: Sami Günay.

* GÖRELE HORAN HAVASI: Kaynak Kişisi: Sami Günay.

* DUT DİBİ HORAN HAVASI: Kaynak kişisi: Sami Günay.

Bu havalar "horan" ezgileridir. Tuzcuoğlu-Hasbal-Hamzabaş art arda çalınarak bir bütünlük oluştururlar. Senfoni düzeyinde bestelenmiş dersek yanlış olmaz.

Kıtirik horan havası, özel biçimde "yay atışlarıyla" çalınır kemençede. Horan sırasında geçilirmiş bu ezgiye, Karaman'ın yaratmasıdır. Horanda, salt Karaman geçebilirmiş Kıtirik ezgisine.

* CEZAYİR HAVASI: Kaynak Kişisi: Sami Günay. Başka bölgelerde de aynı adla benzerleri ezgi olarak da türkü olarak da vardır. Karaman'ın ezgisi olarak bilinmektedir.

* GÖRELE ÇİFTETELLİSİ (İNCE OYUN): Kaynak Kişisi: Sami Günay. Bu ezgiye uygun olarak kadınlar oynamaktadır. Türküsü de vardır.

* KAYMAKAM: Kaynak Kişisi: Sami Günay.

* ELİNDE AYNA: Kaynak Kişisi: Sami Günay.

* YOL HAVASI: Kaynak Kişisi: Sami Günay.

* GELİN AĞLATMA HAVASI: Kaynak Kişisi: Sami Günay.

* KÜMBET: Söz ve Müzik: Ahmet Kaçar. Ahmet Kaçar'ın bestesidir Türkü Kümbet'te yakılmıştır.

* MEMLEKETİM GÖRELE: Söz ve Müzik: Ahmet Kaçar. Ahmet Kaçar'ın bestesidir. Türkü Görele'de yakılmıştır.

* HELE HELE LEOSİ: Kaynak kişisi: Sami Günay.

* KARAÇOMAK TÜRKÜSÜ: Kaynak Kişisi: Nazmi Özdemir. Nazmi Özdemir'in plağından yazıldı.

Sıraladığım ezgilerin kaynak kişisi Sami Günay, 1938 doğumludur. On yaşından beri kemençe çalmaktadır. Yöre ezgilerini doğru çalabilen, eskiyi bilen önemli kemençecilerdendir. Günümüzde Görele'de bu alanda birbirinden farklı özelliklerle kemençe çalan ustalar şunlardır: Sami Günay, Sırrı Öztürk, Kâtip Şadi, Şenel Dandin, Kemal Yılmaz, Hüseyin Özdemir, Mehmet Karadeniz, Burhan Caba, Mehmet Maksutoğlu, Mustafa Naci Keskin.

Durkaya'dan kalanların yanında Kâtip Şadi'nin, Şenel Dandin'in, Kemal Yılmaz'ın, Mehmet Karadeniz'in, Ziya Şadi'nin 1960'lı, 1970'li yıllarda plaklara okuyup notalandığında, notalanmış türkü sayımız artacak. Türküler de ölümsüzleşecek. Belgeliklere girmiş olacak. Yeterli olmasa da Görele türküleriyle ilgili çakışmalarımız şimdilik bir kitap olacak düzeyde. Dileğim çalışmamızla Giresun'un, Giresun'un tüm ilçelerinin türküleri, ezgileri toplanarak yayımlanması. Kimi iller bu tür çalışmaları çoktan tamamladı kitaplarını yayımladı.

Türkülerin yöresel özellikleri korunarak, doğru olarak okunması gerekmektedir. Özellikle son yıllarda türküye dönüş; türküye ilgi gözlemleniyor. Aslına uygun çalışmalara diyeceğim yok. Ama özellikle, Giresun-Görele türküleri, ezgileri bozulmakta, yağmalanmaktadır. Giresun-Görele türküleri radyolarda, televizyonlarda bize özgü ağız özeliğiyle okunmamaktadır. Birim türkülerimiz, Giresun'un. Görele'nin türküleri Trabzon, Rize ağzıyla okunuyor. Bizim türkülerimizi yanlış okumaya, türkülerimizin sözlerini değiştirmeye kimsenin hakkı yok. Bu olumsuz davranış türkülerimize, türkü yakıcılarımıza, halkımıza saygısızlıktır. Bu konuda duyarlı olmalıyız.

GÖRELE'DE TÜRKÜ GELENEĞİ-5

Çirkin davranış örneği, türkülerimizi yağmalama biçiminde de gerçekleşiyor. Giresun'un, Görele'nin ezgileri türküleri yeni sözler uydurularak kasetlere okunuyor. Kimilerinde de ezgilerde küçük değişiklikler yapılıyor, sözler değiştiriliyor, yeni beste olarak piyasaya sürülüyor. Bunun adı da "türkü yazmak" oluyor Paralar kazanılıyor, alkışlar alınıyor, televizyondan televizyona dolaşılıyor. Televizyon, radyo programları yapılıyor. Köşeler dönülüyor. Yüzlerce yıllık ezgilerimiz bir bakıyorsunuz birinin dilinde güya besteye dönüşmüş. Örneğin Görele ekin havalarından söz değişikliğiyle onlarca türkü yazılıyor. Örneğin, Kâtip Şadi'nin yaktığı bir türkünün sözleri değiştirilerek deprem türküsü üretiliyor. Depremin sömürülmesine mi yanarsın, Kâtip Şadi'nin emeğine, birikimine mi?

Görele kemençe-türkü yurdu olma özelliğini sürdürecekse kemençeci olma tutkunu gençlere de büyük sorumluluk düşüyor. Öyle bir iki yıllık yeni yetmelik emeğiyle, bir iki düğüne gitmeyle, bir yolunu bulup kaset çıkarmayla "kemençeci" olunamayacağı bilinmelidir. Kemençe dendiğinize akla Görele geliyorsa, bu usta kemençecilerin varlığındandır. Ustalık, sanatçılık çok emek ister. Her usta, birilerini usta belleyerek, usta belledikleriden etkilenerek, onlar gibi çalmaya çalışarak ustalaşmış, kendi sesini biçimini bulmuştur.

Kemençeci olma tutkunu gençler öncelikle Görele'yi, yöreyi iyice incelemeli. Geçmişten günümüze yaratılan sesleri, biçemleri doğru olarak öğrenmelidir. Bunları öğrenmek için de özellikle Kâtip Şadi, Sırrı Öztürk, Sami Günay, Şenel Dandin, Kemal Yılmaz, Mehmet Karadeniz, Hüseyin Özdemir, Burhan Caba, Mehmet Maksutoğlu, Mustafa Naci Keskin gibi ustaları, kaynak kişileri dinlemek, çözümlemek, yorumlamak, onlarla çalışmak, onların tellerindeki usta malı ezgileri anlamaktır. Bu yapılırsa gerisi nasıl olsa gelecektir. Yoksa sıradan birer çalgıcı olunur ancak. Sanatta ise, kemençede ise sıradanlığa yer yoktur.

Bu yazıda söz ettiğim Görele türkülerinin notalarına İstanbul radyosu keman sanatçısı Kemal Caba'nın yakın ilgisiyle ulaştım. Değerli sanatçıya teşekkür ediyorum.

Yazıyı "Biz Hepimiz Üç Kardaş" türküsüyle bitiriyorum.

“Biz hepimiz üç kardaş da
Ben ayrı anadanım
Sevdalık çekenleri
Sen gayır yaradanım

Ayağında çorabın da
Biri yün biri pamuk
Yetişemiyum sağa da
Çabuk gidiyun çabuk

Asker oldum gidiyum da
Görele bizim tabur
Yar aklıma gelende de
Nasıl edeyim sabır

Sis dağının başında da
Kar mısın boran mısın?
Alacağım yar seni de
On altıda var mısın?”

GÖRELE'DEKİ OYUNLAR-1

İsmet Zeki Eyuboğlu'na göre (Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü, 1995) oyun sözcüğü, çukur anlamına gelen "oy" kökünden türemiştir: "oy-un/oyun." Anlam genişlemesiyle günümüzde temel, yan anlamlara örneklik edecek bu sözcüğün mecaz anlamları da vardır. Söz konusu köke yüklenen anlamın doğruluğunu yöremizde kullandığımız "oyrak" sözcüğünde de görmekteyiz. İki tepe arasındaki yer, anlamı içeren oyrak (oy-r-ak/oyrak): oyuk yer, oylum, çukur sözcülerini de içerir. Bizim köyde yer adıdır oyrak. Bizim fındık bahçesinin birinin adı oyraktır. Yerin tapusunda "Oyrakta" biçiminde geçmektedir.

"Oyun", "oyrak" sözcülerinin kökü Kaşgarlı Mahmut'ta, "oy: yerdeki oyukluk, çukurluk" olarak geçer (Divanü Lugat-it-Türk, Dizin, 4.cilt, Besim Atalay).

Oyun, "hoşça vakit geçirmek için karşılıklı yapılan; hesap, dikkat, çeviklik ya da rastlantılara dayanan eğlenceli yarıştır. Buna 'satranç, dama, bilardo, poker, tavla, domino, tenis, ayaktopu, cirit, esir almaca, çelik çomak...' örnek verilebilir."

İşe "şaşkınlık uyandırıcı, öğretici, güzellik duygularını okşayıcı" özellikler girdiğinde "Karagöz oyunu, hokkabaz oyunu, bale, tiyatro, horan, karşılama, kolbastı, zeybek, köçek oyunları" anımsanır.

Sözcük anlam kaymalarıyla, yeni işlevlere girer: Düzen, hile; güreşte oyun, bunlardandır.

Sözcüğün kökünden "oyunbaz, oyunbazlık, oyunbozan, oyunbozanlık, oyuncak, oyuncakçı, oyuncakçılık, oyuncu, oyunculuk, oyunluk, oyuntu" gibi birleşikler, türetmeler yapılmıştır.

"Oyun almak, oyun çıkarmak, oyun ebesi, oyun etmek, oyun havası, oyun kağıdı, oyun kurmak, oyun kurucu, oyun oynamak, oyun vermek, oyuna çıkmak, oyuna gelmek, oyuna getirmek, oyunu almak" bileşikleri de sözcüğün yaygın olarak değişmeceli kullanıldığını gösterir.

Biz bu adlandırmalardan sonra konuyu "Çocukların, kimilerde de büyüklerin -günlük geçim didinmelerinden ayırabildikleri boş zamanlarında- herhangi bir üretim çabasını ya da başka çeşitten bir hizmeti zorunlu kılmadan, yalnız eğlenme yoluyla

dinlenmelerini sağlayan eylemlere" getireceğiz. Bilye, topaç, saklambaç, çelik, kolçak bunlardan.

Konuyu işlerken, örneklerken geçmişe, anılara gideceğiz.

Görele halkbiliminde çeşitli örnekleri var bu tür oyunların. Kimilerini çocuklar, kimilerini gençler, kimilerini gençler-yaşlılar, kimilerini erkekler, kimilerini kızlar oynar. Kimileri tek başına, kimileri arkadaş öbeğiyle, kimileri izleyiciler önünde oynanır. Kimileri bireysel beceri niteliğinde, kimileri de yarışma niteliğindedir. Özü, işlevi ne olursa olsun çocuğun tüm yıllarını kapsar oyunlar.

Konuyla ilgili çok sayıda yayın vardır. Türk Folkloru Araştırmaları dergisinin çeşitli sayılarında kimi yörelerin oyunları derlenerek yayımlanmıştır. Metin And'ın oylumlu yapıtı Oyun ve Bügü (Türk Kültüründe Oyun Kavramı, İş Bankası Kültür Yayınları, 1974) konuyu çok geniş açıdan işleyerek yansıtan çok önemli bir başyapıttır. Pertev Naili Boratav, Türk Folkloru'nda (Gerçek Yayınevi, 1973) konuyu beşinci bölümde, on bir başlık altında incelemiştir. Yöresel halkbilim derleme yapıtlarında da her araştırıcı kendi yöresinin oyunlarını derleyerek yayımlamıştır.

Görele oyunları derlenerek yazıya dökülmemiştir. Yıllardır yöremizle ilgili derleme yaparak bunları çeşitli biçimlerle yayımlama olanağını sürdürüyoruz. Görele'deki oyunların yayımlanma sırasının geldiğini düşünerek oluşturuyoruz bu derlemeyi, incelemeyi.

Görele adı bu yazıda ilçe genelini belirtmek için kullanıldı. İncelemenin, araştırmanın çekirdeğinde köyüm (Çürükeynesil-Sağlık köyü-Cillioğlu Mahallesi) var. Buradan, buradaki oyunlardan yola çıkarak yansıtacağız Görele'yi.

Yöremizdeki oyunların öğrenilmesine, sunulmasına, işlevine baktığımızda çocuğun doğal yaşam içinde göre göre, yaşaya yaşaya, öyküne öyküne öğrendiğini görüyoruz oyunları. Başında onu eğitecek, yönlendirecek bir eğitici yok. Çocuk günlük yaşam içinde kazanımını da sorumluluğunu da kendiliğinden öğreniyor. Bilinci gelişiyor oyunlarla çocuğun. Yengiyi öğrendiği gibi yenilgiyi de öğreniyor. Kazanma hırsını kimilerinde de hilesini öğreniyor ama hilenin, yan çizmenin,

mızıkçılığın "kötülüğünü" de öğreniyor. Yanlış yapsa da doğrusunu öğreniyor. Ara sıra kızsa da bağırsa çağırsa da dahası kavga etse de arkadaşlıklar, kardeşlikler bu oyunlarda gelişiyor. Kendini tanıyor bir anlamda. Kendini sınıyor. Ben duygusu yanında oyunun niteliğine göre biz duygusu da gelişiyor. Yeteneği, becerisi oyunlarda ortaya çıktığı gibi güçsüzlüğü, beceriksizliği de dökülür ortaya, çocuk daha iyi tanıyor kendini böylece. Kolay sandığının altından kalkamayacağını oyun sınamalarında öğrenir çocuk. Sevmeyi, saymayı, hoşgörüyü oyun alanları kadar öğreten ne var...

Bu gelişimsel, toplumsal yönleri de unutmadan aktaracağız Görele'de oynanan oyunları.

GÖRELE'DEKİ OYUNLAR-2

Kişinin düşünsel, duygusal, devinimsel gelişmesinde kökenin, doğanın, işin çok önemli etkileri vardır. Bu açıdan baktığımızda yöremizdeki çocuk oyunlarının da kurgulanmasında, oyun araçlarının üretilmesinde, oyunların yaşama geçirilmesinde bunların neden-sonuç ilişkisiyle bağını anımsamak gerek.

Yöremiz bilindiği gibi büyük ölçüde Çepni kültürüne bağlı. Bunun yanında iki yer adından yola çıkarak Döğer, Ciğil boylarından söz etmek de olası. Bunun kanıtı Döğer mahallesiyle ona komşu olan sonradan mezarlıkla yeni oluşan mahalleye ad olan Cillioğlu (Ciğilioğlu). Kökenimizle ilgili somut ipuçları bunlar. Yer adlarının önemi yadsınamaz.

Doğa; bizi kuşatan, sarıp sarmalayan, özdeksel-tinsel oluşumumuzu, beyin-el yaratıcılığımızı büyük ölçüde belirleyen dış koşullar. Dağımız, bayırımız, derelerimiz, gölcüklerimiz; bahçemiz, tarlamız; düzümüz, bayırımız; kapımız bacamız, değirmenimiz, evlerimiz, çeşit çeşit ağaçlarımız, kuşlarımız, balıklarımız, yaban hayvanlarımız... ilk ağladığımızdan son anlarımıza dek iç içe olduğumuz kimilerde yendiğimiz, kimilerde yenildiğimiz, yendikçe güç, yaratıcılık geliştirdiğimiz yenildikçe başka başka deneyimlere ulaştığımız, yediklerimizin, içtiklerimizin; diktiklerimizin, ektiklerimizin, biçtiklerimizin, aldıklarımızın, topladıklarımızın ölümsüz kaynağı...

İş-üretim; mısır (darı), sebze tarlası, fındık bahçesi, el becerisine dayalı araç gereç yapımı kavramlarıyla giriyor yaşamımıza.

Bunların tümü devinimle, eğlenceyle, beceriyle, öykünmeyle, soyutlamayla bütünleşerek oyuna dönüşüyor.

Günümüzde artık belli yaştakilerin anılarında yaşayan oyunlarımızı aktaralım:

Araba/Arabacılık: Değişik biçimleri vardı: "Böyüg adamların orta barmağı kalınlığında bi çelik yaparduk fındık sürgününden. Bi garış boyunda oludu. Yaz sonlarında oynarduk.

Çeliğin iki ucuna tam da sapının olduğu yerden iki böyük elme geçürüdük. Bu arabamızın tekelleri oludu. Ucu çatal olacak bi de deynek yaparduk. Deyneğen

ucunu arabanın çelinin ortasına yelleşdürüdük, öteki ucunu da dutarduk elimizine. Boyuna sürerdük yollarda...

Beş altı arkadaş oynarduk. Araka arkaya sürerdük, karşıluklu sürerdük, geçişürdük, bilerek çarpışurduk... Gendümüzü şüfer gibi düşünürdük..."

"Girebı, bıçak, bıçgı, çivi kullanarak tahtadan tekerlü araba yaparduk. Ucu çatal bir değnek yardımile sürerdük yollarda. Ara sıra diiit, diit diye ses çıkaruduk."

"Çaşuda gördüğümüz otobüs olurduk. İki elimizi öne kaldurur, dömen tutar gibi yaparduk. Koşarak Isdanbul'a giderdük, Isdanbul'dan gelüdük. Male içindeki yoldan çeşme yanına gadar giderdük, orası İsdanbul olurdu. Urdan maliye dönerdük. Oyunun başını Hacıhasan'la ben çekerdim. Selahiddin, Mısdava, Fari, Halil, Şenel bize katıludu..."

Esir/Yesir Almaca/Yakalamaca: "Çog hareketlü bi oyundu. Malenin bütün çocukları katıludu. Okulda da oynarduk ölinlerde. İkiye ayruluduk. Oyniyenlerin sayısına göre üçerli, beşerli oluduk. Ya saymacayla ya da yazı turile gaçanları belirlerdük. Kazananlar gaçardı. Gayıbedenler de gaçanları govaliyerek yakalamaye çalışudu. Bi yere toplanudu yakalananlar. Gaçmasılar diye başlarına nübetçi verüdük. Oyun gereği gaçanlar becerilerini gösdererek arkadaşlarını gurtarabilüdü. Gelip arkadaşının eline demesi gereküdü. Bu arada nöbetçiye yakalanusa o da tutuludu, esir olurdu... Oyun basgun, gurtarma, yakalama ataglarıyla sürüp giderdi... Simdi düşünüyüm da aslında bi savaş oyunuydu bu. Gaçanların hebisi yakalanduğunda oyunun biri biterdi. Bu sefer ötekiler gaçardı. Gaçma, govalama, yakalama işin aslıydı. Gan ter içinde galuduk. Atiglik, gurnazlıg, çevüglük isterdi oyun..."

Çelig: "İlk gençlüg yıllarının oyunuydu. Oyunun aracı çeligle deynegdi. Çelik sert bir ağaç dalından yapıludu. Ya şimşirden ya da avudan yaparduk. Bunnar çok serddi, dayanukluidi. Çelig bi garışdan böyüg olurdu. Çeliğin uçlarını sivriltürdük. Deyne de aynı ağaçlardan yaparduk.

Düz bi yerde oynarduk. Oyunda olmiyenler, gücükler (kızlar, erkekler) çelig oyununu seyredellerdi. Oyunun bi başlanguç yeri, galesi olurdu. Urdan başlardug oynamiye. Gaşuda da epi uzagda gale oludu. Başlanguçda çeliği daşın üzerine guyar

bi ucuna vurarag haviye galdurur, havada daynegle bütün guvvetimizle vururduk galiye doru. Çelik yıldırım gibi giderdi. Çeliği galiye geçümiye çaluşuduk. Sizi oynarken seredenler epi uzagda durullardı. Tehlikeli bi oyundu. Çeliğin uçları çok sivriydi. Yakında biri olsa da bi yanına geçse çelik? Tehlikeli gaza olurdu... Tehlikeliydi eme gene de oynarduk, seyrederdük, seyredellerdi...

Yaygındı. Nerdise herkesin bi iki çeliği, deyne oludu..."

GÖRELE'DEKİ OYUNLAR-3

Çelik oyunu birkaç açıdan çocuğun gencin becerilerini geliştirir. Değneğin, çeliğin yapımında girebi, bıçak gibi kesici araçları kullanma yanında oyun sırasında değnekle çeliğe vurma, çeliği gelirken karşılama-değnekle çeliği çeldirme... Yer tutma, atılma, koşma gibi devinimsel beceriler, tüm bunları art arda yengi elde etmek için uygulama, ussal anlık kararlar gencin oluşturacağı ussal, tensel, duygusal kişiliğini de etkileyecektir.

Emen, gale, çelik, değnek, vuruş, çeldirme, yenme gibi sözcük örnekleriyle oyun, dil açısından da yeni sözcükler, sözcüklere yeni anlamlar katar. Anadili; sözcük üretimiyle, sözcüklerin anlam çeşitlenmeleriyle gürbüzleşir. Derleme Sözlüğü'ne (3.cilt, 1122, 1123, 1124) bir göz atmak bile "çelik" sözcüğünün yaygınlığını, çok anlamlılığını kanıtlar: "çelik, cellik, celitanen, çellik, çelik çomak, çelme çelik, çelik çelmek, çelik çülük, çelik kakı, çelikleme, çelikleme atmak, çelik kesmek, çelik kökennemek, çeliklemek, çelik gibi, çeliklik, çelikleşmek, çeliklilik, çelikmen,çelik kesmek..."

Beştaş: Yaygın oyunlardandır. "El, göz" becerisine, kıvraklığına dayanmaktadır. Kızlar da erkekler de oynar. Arkadaş, kardeş yakınlığı içinde kızla erkek de oynardı. Oyun adındaki "taş" sözcüğü tombul fındık büyüklüğünde düzgün çakıl taşı anlamındadır. Oyunun aracı budur.

Yöremizde daha yaygın biçimde bahçelerde inek yayarken oynanırdı.

"İnek yayarken bahçedaki bi düzlügde oynarduk. İki gişiyle de üç gişiyle de oynanurdu. Oyun, beş daşı gullanarag sırasıyla kimi becerileri gösdereg önceden anlaşılan bi sayıya ulaşmayı amaçlardı. O sayıya ilg ulaşan ötekini yenerdi."

"Oyuna başladumuzda daşın birini havaya atarduk. Daş yere düşmeden yerdekilerden birini cabucag yan tarafa guyardug. Guydukdan sora havadaki taşı dutarduk. Bu böylece yanana gadar sürer giderdi. Yanarsag oynama sırası arkadaşımıza geçerdi. O da yanarsa yeniden sıra ba gelüdü. Önceden annaşdumuz sayıya ulaşan yenerdi."

"Daşı havaya addumuzda el becerilerimizi gelüşdürereg oyunu zollaşduruduk. Daşın birini havaya atardu. Daş yere düşmeden yerdeki daşları ikişer ikişer toplardu. Oyun böle sürerdi. Ta sorası yerdeki daşın üçünü birden, ta sorası dördünü birden almiye çaluşuduk. Yandumuzda arkadaşımıza geçerdi oyun sırası..."

Oyunu giderek zorlaştıran, el becerisini, göz, zihin özenini geliştiren biçimlere sokarlardı: "Daşların habisini yere atardug. Arkadaşımız bunlardan birini seçerdi. Oyuna başlarken sol elimizle bi köprü gurardug: Sol elimizin işared barmanı orta barman üzerine guyardug. Bu durumda baş barmagla orta barmag yere konarag bi köprü gurarduk. Daşı haviye atardug. Yere düşümeden köprünün altına goydumuz daşa demeden bi daş alıb köprünün altandan geçümiye çaluşudug. Geçüdügden sora havadaki daşı dutardug. Bu çok zor, çok çabuk gerçegleşen bi beceri olurdu. Daş köprünün altından geçerken urdaki daşa değerse oyniyen yanardı. Öteki oyuncu oynamiye başlardı."

"Bi de şöle oynardug: Daşların hebisini sa elimizle haviye atardug. Bu elin tersini daşların altına dutardug. Elin tersine almiye çaluşudug. Elimizin üsdünde gaç daş galusa unnarı gene haviye atardug. Bu gez avucumuzun iç ile dutardug daşları. Her duddumuz daş bi sayı yerine geçerdi. Elinin üstünde daş dutamiyen, haviye addığu daşları dutamiyen sayı alamazdı..."

Görüldüğü gibi çeşitli biçimlerde oynanan beştaş el becerisi yüksek bir oyundu. Bu oyun için inek otlattuğumuz bahçelerde deredeki çakıl taşlarından seçdiğimiz "beştaşlarımız" olurdu. Bahçeye geldikçe sık olmasa da bu oyunu oynardık.

Demen Oyunu: Köyümüzdeki değirmenlere öykünülerek oluşturulan toprağa, çamura, suya bağlı bir beceri oyunuydu. Bu çoğu oyunlardaki gibi yenmeye yönelik birden çok kişiyle oynanan oyunlardan değildi. Bireysel oyundu. Bir beceri sonucu, bir simgesel değirmen oluşturmaya, değirmenin işlemesiyle ondan övünç uymaya, onunla mutlu saatler geçirmeye yönelikti.

"İneg yayarken oynardım. Oyunu Şükriye abladan örenmişdim. Yamur sonraları bahçalarımızdan su gözeleri oluşurdu. Bunlardan azbıraz guvvetlü akanını bi olugda birigdirüdüm. Oluğun akacağı yerin altını yarım garış gadar eşerdim. Uriye

güçüg daşlarla, çamurla dört köşeli bir demen yapardım. Üsdünü çubuglar dizereg gapadudum. Çubugların üsdünü çamurlarla iyice su geçmiceg biçimde sıvardım. Dört bi yanını da çakıllarla, çamurla bir iki santim yükseldüdüm. Oluğu buraya akıdıdum. Olugdan akan su burada billenüdü. Tam ortadan çok küçük bi delüg açardım. Biriken su oradan aşa dökülürdü. Dökülen su üsden gelen sudan biraz az olucag. Su delügden aşa dökülürken üsdeki gölcükde, delüğün üstünde dönemeç yapardı. Dönemeçe papatya çiçeğini sapı deliğe doğru guyardım. Çiçeg hızlıca dönerdi. Yanında oturur unu serederdim."

GÖRELE'DEKİ OYUNLAR-4

Çıkırug Oyunu: Yaygın oyunlardan değildir. Kimi köylerde, kimi yaylalarda oynanır. Genelde gençlerin oynadığı oyunlardandır. "Bizim köyde beğem yetişdüğüm yıllarda çıkırug oynanmazdı. Ben oyunu Daylu köyündeki arkadaşlarımdan öğrenmişdim. Unnar oyun için bi düzlüğün ortasına sağlam bi gazuk dikellermiş. Gazuğun ucuna daha önceden yabdukları ortası oyug galası geçirüllermiş. Soracuma oyuncular bu galasın üsdüne oturarag habire dönellermiş. Deligannular oynarken gendülerini izleyen çocugları da oyuna gatarlarmış."

Bu oyun adını oyun aracı olan çıkrıktan (çagrı-çıgrı-çıkrı-çıkrık...) almakta. Bölgelere baktığımızda kavramla ilgili ilginç sözcüklerle karşılaşıyoruz: çıkracık, çıkrancık, çıkrıncık, çıkırangaç, çıkırmakır, çıngırşak, cıkırık, cıkrık, çıkırcak...

Bir çeşit "tahterevalli" sayacağımız çıkrığın yaygın sözcük dağarcığı var. Sözcük, Görele'den "cıkırık" (Derleme Sözlüğü, sh.1168) biçimiyle Nefsiköseli (Günümüzde Eynesil'in köyü)'den derlenmiş.

Patlaguç (pat-lan-gıç): Patlaguç ağacı, patlaguçluk denilen ağacın dallarından yapılan oyun aracıdır. Ağacın özelliği yumuşak dokulu olması, gövde içindeki ödün de kolayca oyulacak yumuşaklıkta, bollukta olması.

"Bizim köyde paddaucu olmiyen yogdu diyim de anna. Liseyi bitirene gadar paddauçla oynardug. Paddauç ağacı bulmag için bahça bahça, dere dere, çort çort, gaş gaş gezerdüg. Herkes gibi beğem de tü gaziyen çakum vardı. Bulduğum paddavuçluğun uygun dalını keserdim. Dalın uygun yerinden bi garışa yakın bölümünü keserek aludum. Dalın içindeki ödü budagda daraludu. Sora bu parçanın içini oyardım, galin telle, eşün sapile, böyüg bi şişle. Çakumla kabuğunu soyar, güzel bi görüntü verüdüm paddaucuma. Sora genç bi fındıg dalından paddagucun çubunu yapardım çakumula. Çubuğun dutucam sapı, paddagucun içine girecek gısmı (yonulup inceltilerek) olurdu. İnce gısmın ocunu da daşa vura vura perçinledib, saçaglu püsgüle dönüşdürüdüm. Oyuncam tamamdı. İş gullanmiye, paddatmiye gelüdü. Bi garamug düde aludum, paddaucun geniş delüne guyardım. Düde çubugla ucdaki dar delüge sıkışdırıdum. Sora geniş uca bi garamug düde yelleşdürüdüm, bunu çok hızlı bi şekilde ileriye doru iterdim. İçerde sıkışan hava dar uçtan birden

düde atarak boşalurdu, bu sırada da dabanca sesini çağrışdıran bi ses çıkardı: paat... Böylece dabanca atıyumuş gibi ard arda patlavuç atarduk. Kimi zaman da birbirimize atarak oynardug. Ben yıllar sora oyra, derenin üsdüne paddauç digdim. Bi de köyde evin arkasına digdim. Ağaç gelişdi. Isdesem unnardan bi sürü paddauç yaparım, atarım... O günlere dönerim..."

Ağaç dalından yapılan, tabanca gibi ses çıkaran, yansıma sesinden türeyen bu oyuncak öteki bölgelerde de yaygın. Bunun kanıtı sözcüğün çeşitlemeleri: patlangaç, patlak, patlanagıç, patlanguç, patlankuç, patlayık, patpatik, patlangaç, patlangoç, patlangoz, patpatı...

Kayık oyunu: En kolayı taflan yaprağını, avu (ormangülü) yaprağını kayık niyetine su birikintilerinde yüzdürmekti. Yağmur sonrası evin kapılarından, yolun kıyılarından akan suları çocuklar gölleyerek gölcükler oluştururdu. Taflan yapraklarının en irilerini seçerek bir iki arkadaş gölcükte kayıklara sefer yaptırırlardı, yük taşıtırlardı. Yük de çakıl taşları olurdu.

"Ben de çok oynadım taflan, avu yaprandan gayıg oyunu. Ama elim bıçag dutunca bi garış, iki garış boyunda ağaçdan kayıglar yapmiye başladım. Çaku, bıçag, girebi, bıçgı, keser elimden düşmezdi. Gendüme, gardeşlerim Seladdin'e, Halil'e gayıg yapardım. İneg yayarken gayı yüzdürüp duruduk derelerde. Bi de acı anısı var bende. Guzbaççada otumuş gayığın içine oymaya çalışıyudum. Nasıl aldise çakı kaydı sol elimin orta parmağını tırnağın azıcug üsdünden derince kesdi. Epi gan akdi. Anam gönüg mönüg yabdı, baladı, gani durdurdu, barmamı sardı. U gün de düğün vardı köyde. Aralıkuz'a gelinçiye gidecegdik. Ben de gidicem diye heyecannidim. Bubam, sen gedme, seni götümiyelim, elini kesdin, diyince elimin acısından çog gelinciye gidemicem diye üzülmüşdüm... Gelinci izni çıkınca da çok sevinmişdim. Barmamda o kesüğün izi bag duruyu..."

Çember: Çember çevirme oyunu bir çeşit arabacılık oyunuydu çocuklar için. Her çocu-ğun çemberi yoktu. Çünkü oyun aracı olan çemberi köyde üretmek olanaksızdı. Çarşıda, Görele'de demirciye bedelini ödeyerek çember yaptırmak gerekirdi: "Ben çember çevirme gereği heç duymadım. Öteki oyunlar yeterdi bana. Ben lisedike güçüg kardeşim Halil'e çaşuda bi çember yapdudu babam. Halil,

Seladdin çember sürerdi. Kimilerde benim de sürdüğüm olurdu. Gaç yıl geçdi aradan Halil'in o çemberi köydeki baba evinin tavanında duruyor; Halil'in, Selahattin'in, babamın anısı olarak."

GÖRELE'DEKİ OYUNLAR-5

Zıpçık: Kızılağaç fidelerinin, dallarının yeşermesiyle başlayacak, yaz boyu sürecek oyun aracını çakıyla üreten; yarışması, yengisi, yenilgisi olmayan oyunlardandır zıpçık. Köyde ilkokul yaşlarında edinilmeye başlanır keskin bir çakı. Onunla kalem ucu sivriltilir, kuş lastiği çatalı yapılır, oyuncak çark, beldemiri, araba, kayık, değnek yapılır. Bu erken yaşlarda köstüre, bileği aracılığıyla bıçağın ağzını iyice keskinleştirme becerisi geliştirilir. Zıpçık (zıp-çık,zıp-cug); kızılağaç dal uçlarından, kızılağaç sürgünlerinden yapılır.

Yeşermeye, başlamış, iyice su yürümüş bir dal ucu, bir sürgün kesilir. Bunun ucu çakıyla yüğlenir. Geriden, üç dört santimetre olacak biçimde zıpçık oluşturmak amacıyla sürgünün kabuğu çakının altında bastırılarak döndürülür, yuvarlak çizgi oluşturulur. İş şimdi kabuğu yarmadan buradan çıkarmak, zıpcığa dönüştürmektir: "Gabug yarılmasın diye azıcug yumuşadmag gerekü. Kabukları tükürümüzle ısladudug. Undan sora dizimizin üsdüne guyardug. Biçağın sapıyla ısladumuz yeri döndüre döndüre döverdüg. Yarılmiyen ama iyice gövdeden ayrılan kabuğu dalı sol elimizle duddugdan sora sağ elimizin baş ile işared parma ile sıkıca dutar çeviridig. Zıp diye, pıd diye çıkardı zıpcug. Bi ucunu çakıyla iyice inceltüdük. Dişimizle azıcug ezerdüg, buri daraltudug. Zıpcumuzu yapardug. Az da unutuyudum, zıpcug çıkmadan dizimizin üsdünde unu çakuyle döverken bi de tekelleme sölerdüg. Bu tekellemeyi sölemeseg zıpcug çıkmiceg, yarılacag sanırdug. Böyüglerimden duyduğum, zıpcug yaparken benim de sölediğüm tekelleme şuydu: Zili zili zıpcug/ Gıli gıli gıpcug/ Anan köprübaşında yumuta bişümüş/ Baban köprübaşında yumuta bişümüş/ Anan demen yanında yumuta bişümüş/ Baban demen yanında yumuta bişümüş/ Çıg da yi/ Pıd da yi/ Pıd da yi / Çıg da yi/ Sen çıg da yi/ Sen çıgmasan unu id yiyiceg/ Çıg da yi...

Zıpcug çıgdıgdan sonra unu azımıza alarak boyuna öddürüdük ineg yayarken, okula giderken, okuldan gelüken, teneffüslerde… Ben soraki yıllarda çocuklara da öğreddim yapmasını."

Zıpcıktan başka boru, ışıldit de yapılırdı. Bunlar daha da beceri isteyen üretimlerdi:

"El becerilerim iyice gelişmişti. Güzel zıpcuglar yanında boru, ışıldig de yapardım. Işıldiğe kimileri düdüg de derdi. Boru gızılağaç dalından olmazdı. Dal çıkıntuları az ağaç fideleri gereküdü. Bunun içün en uygunu uyuzlug, firma fideleriydi. Bunlardan uygun olanını gaşlardan bulub keserdim. Deyneg biçümüne dönüşdürüdüm. Sora bi ucundan başliyereg bunu sona gadar gıvrım gıvrım yarardım. İlg başdan kabuğu dutarak sonuna gadar çıkarudum. Sora bunu ucu ince, geriye doru gidereg galınlaşacag biçimde sarardım. Sararken de yıkılmasın, çıkmasın diye belli yerlerini meravucan dikenini çivi gibi gullanarag boruya sokardım. Boruyu yabdıgdan sora ince ucu için bi zıpcug yapar buriye dakardım. Öddürürdüm. Galın bi ses, boru sesi Oyrağlara, demen yanlarına, Çalışlara, Cangirig yanlarına yayıludu. Hemen hemen her baççada beğem gibi bir olduğu için ortalug boru sesine keserdi. Birbirimize nisbet yaparcasına öddürüp durudug."

"Işıldig de usdalıg isderdi. Kızılağaç, firma dallarından yapardım. Değneg galınlığında bi dal keserdim. Dalın ince yerinin ucunu çakuyle çapraz keserdim. Geriden dal çıkıntusunun dibini kabuğun tümünü kapsiceg biçimde çakuyle yarardım. Dalın gerisiyle ilerisi arasındaki bağlantıyi goparudum. Ucdaki çapraz kesüğün ters yanının az geresine digdördgen bir hava delü açardım kabuğu uygunca çıkararag. Sora zıpcug çıkaru gibi bunu da dövereg yumuşadudum. Özenle çıkarudum. Geriye galan gısmı hava delüğü üsd çizgüsününde geriye doru çukurlaştırarak keser çıkarudum. Sora özenle çıkarduğum, belli biçimi olan gabuğu çıkardım yere yerleşdürüdüm. Işıldim tamamdı. Kesgin bir sesi olurdu. Öddürüp durudum... Ben şimdi de deng düşünce ışıldig yapuyum çucuglara, torunuma... Işıldig bizim uygun aylarda üreddimiz bi çeşid polis düdüğüydü..."

Yansıma kökten türeyen sözcüğün çeşitleri, yan anlamları, değişmeceli anlamları yaygındır "zıpçık, zıpcık, zıpçuk, zıpcuk, zıpçıg, zıpçı, zıpçıktı, zıpcıgdı, zıpçıklamak, zıpçıklı, zıpır, zıppadag, zip diyi, zıpçug çıkarmag, zıpçug yapmak, zıpcug gibi, zıpcug ağazlu, zıpcuğa dönmek." "Esgiden ekin gazuluka türkü de yakuludu. Geveze olanın biri bi gızı isdedicegmiş. Eme gız olanı sevmiyu. İmicide olanın önünü kesmiş isdemesinler, gelmesinler diye: Ekinleri gazıyum/ Dene atarım dene/ Beni isdedicegmiş/ Zıbcug ağazlu gene."

GÖRELE'DEKİ OYUNLAR-6

Kartopu: Kar yağınca oynanan oyunlardandır. Esir almaca, çelik, saklambaç gibi bireysel beceriyi kaçmaya, kovalamaya, eğilmeye, çökmeye, yere yatmaya, yana kaçmaya; atağı savuşturmaya, atağa geçmeye; kısası savaşıma yönelik oyundur. Bire bir oynandığı gibi öbekler biçiminde karşılıklı da oynanır. Karla kaplı alanda çocukların toplanacağı her yerde oynanır.

Oyunun özü yerden kar alarak onu çabucak iki elle sıkarak kar topuna dönüştürmek, bunu karşı koyana vurmak amacıyla atmak; karşıdan gelen kartopundan da kurtulmaktır.

"Gartopu gışın çok severeg oynadumuz bi oyundu. Bizim malede, Selahaddin, Mısdava, Fari, Hacıhasan, Şenel, Halil, Memed, Yusup oynardug. Salıgköyü İlgokulu'nda da oynardug tenefüslerde, ölinde... Kimilerde oyun iyice gızmıtur, iş gartopu görünümlü döğüşe dönerdi. Birbirine gıcığı olanlar içün fırsad oludu gartopu. Görele Lisesi bahçasında da oynardug gızlu erkeklü..."

"Kimilerde gartopunun içine çakıl yerleştirereg hile yapan arkadaşlar olurdu. Bu tür hileler sonucu, sulu karı top yaparak taş gibi sertleştiren arkadaşların atagları sonucu ufag tefeg yaralanmalar, yüzde morarmalar, kuçüg ganamalar oludu."

"Ey gidi çocuglug, ey gidi günler ey... 1964'dü. İlgokul sondidig. Bi gece önce üç garış gada gar yadidi. Ölinde gartopuna dutuşduk. Önce gaşuluglu on on beş gişi vardug. Sora oynayanlar çıka çıka iki arkadaş galdı: Biri Hacı biri İsin."

"Hacı'yle İsin okula geç başladugları için bizden bi iki yaş böyügdü. Şindi atug nerdise bütün öğrenciler, üsdde merdüvenin başında Ömer öretmenim bunların oyununu izliyudu. Gartopu oyunu gidereg gızışıyudu. Hacı'yle İsin en serd kartoplarını yaparak birbirlerini ald edmiye uğraşıyulardı. Gafiye, yüze, göze, alna, gula gelen kartopunun edgisiyle ikisinin de yüzleri püzüg gibiydi. Her salduruşda birbirlerine yaglaşuyulardı. Aralarında artug iki adım galmışdı. Solug soluğaydılar, yorulmuşlardı, çok az gan akıcag biçimde yaralanmışlardı. Var güçleriyle yere eğilib gar aluken birbirlerine girdiler. Artug zumbuglar gonuşuyudu. Ald alta üsd üste boğuşuyulardı. Ömer öretmenim çubunu alarag indi merdiveni. Bunlara bağırarag, çubuğlarla vurarag ayırdı ikisini de. Bizden çıd çıkmıyudu. Öredmenim ikisine de

ellerini açmalarını söledi. Sırasıyla bi una bi una vurmiye başladı. Her vuruşda ufff, diye inliyulardı. Az biraz bize de gözdağ sayılacag dayag biddi. Unları barışdırarag ellerini yüzlerini yıkamiye gönderdi."

Kuşlastiği: "Kuşlasdi" (kuş-lastik-i, kuş-lasdig-i, kuş-lasd-i) biçiminde seslendirdiğimiz "oyuncag, oyun aracı" genel kullanımıyla sapan olarak bilinmektedir.

"Sapmak"tan (sap-a-n) türemiş bir gövdedir; "Atmaya, uzaklaştırmaya, yön değiştirmeye yarayan araç" sözcüğün anlamlarını içerir. "Sapan, guşlasdi, sapankaya, sapanga, sapanğa, sapeng, sapang, sapenk, sapancug" gibi kullanımlar sözcüğün yaygınlığını gösterir. Sapanlar geçmişin kimi dönemlerinde savaşlarda "düşmana" taş atmak için kullanılan "savaş aracıydı."

Aynı işlevi günümüzde Filistinli çocuklar ellerindeki sapanlarla İsrail askerlerine karşı uyguluyorlar. Bunlar görüntülü olarak televizyonlardan sunuluyor izleyicilere.

Kuşlastiği oyun aracıdır ama gerçek işlevi kuş vurmaktır. Oyun aracı olarak bahçede, tarlada, yolda, harmanda, derede, tepede, dağda, bayırda, deniz kıyısında şuraya buraya "nişan atılarak" oynanır. Havadaki sineğe, üveze, daldaki kiraza, elmaya, armuda, eriğe, duvar deliğindeki kertenkeleye, gara yılana, piç yılana, su yılanına vurmamacasına nişan atılır kuş lastiğiyle.

Kuş avında kullanılır: Tüfek atmaya geçilmemiş yaşlarda kuşlar bununla avlanır, vurulur. Cillikler, cıddikler, körgaravucanlar, serçeler, akıllı guşlar, garatavuklar, çort kuşları, su guşları, aliforuzlar tüfek sesinden çok kuşlastiği şapıramasından yılmışlardır.

Kuş lasdiğinde; çatal, bağlama ipi, lastik-kavuçuk, meşin, bir karış tahta, uygun bir kara avu çatalı becerikli çocuk elinde bir bütün oluşturur.

"Beğem guşlasdim duruyu anı olarag. İki tüllü çatal yapardug: Biri böyük Y biçiminde bir gara avu dalından öteki de bi garış boyunda digdötgen bir tahdadan. Ben tahdadan ya da yontarag tahtaya dönüşdürdüğüm kalın bir üğüm, gara avu dalından yapardım çakumla çatalı. Meşini esgi ayaggabı derilerinden yapardım.

Lasdiği satın aludum çaşudan. Kimilerde de esgi çizmenin boğazını çevreleyen yumuşak laşdiği gullanudum. Bunlar gara oludu genellügle. Kavuçug olanlar koyu sarı olurdu. Lasdigleri çatalın uçlarına, meşine midar ipliğiyle değil de ip gibi kesdüğüm lasdiglerle balardım. İple bağlasam bellü bi zaman sora ip lasdi keserdi. Lasdigle yuvarlag çakıl atardug guşlara…"

GÖRELE'DEKİ OYUNLAR-7/8

Kayma: Kayma, "kayak, kızak, kızak kaymak" sözcükleriyle somutlaştırılır. Genel dildeki karşılığı kayak (kay-ak)tır. Kızak sözcüğü de "kıyağın" ünsüz değişikliğine (kayak-kıyak-kızak: Eski Türkçede kıyık, kayak, kazak kullanımları var.) uğramış biçimidir.

"Gar yaduğunda en yaygun oyunumuz gaymagdı. Gaymag için özel bi araç yapma gere duymazdug. Bunun içün en uygun iki araç vardı evlerimizde: Biri ağaç isgele, öteki de çamaşur leni. Bayır yeller gaymag içün uygun olurdu. Mahallede en uygunu darı tallalariydi. Tallanın başına varuduk, urdan başlardug gaymiye. İsgeleye kimilerde teg kimilerde de iki arkadaş oturudug. Talla çok yamaysa çog hızlı gayardı iskele. Tallanın sonuna geldümüzde iki ayamızı hızlıca ileriye doru atarag gara gömerdüg, bi çeşit firen yapardug, isgele (gızamız) durudu. Sora onu sürüye sürüye tallanın başına getürüdüg, yeniden gayardug. Biz birinde Hacıhasan'la unnarın tallasında gayarken isgeli durduramadug tallanın …deki duvardan aşa yolandug. Gar oldu içün bişi olmadug, yaralanmadug."

"Bizim çocuglumuzda çamaşur yıkanan tekneler ağaçdandı. Çamaşur teknesi derdi anam. Çaşudan satun alunudu. Unu yapan usdalar vardı. Çamaşur teknesi güçüg bi gayıg gibiydi eme altı dümdüzdü. Ya gibi gayardı. Çamaşur teknesine isgele gibi iki gişi binemezdüg. Sırasıyla gayardug. Ey gidi heç unudmam: Hacıhasan evden çamaşur teknesini almışdı. Unnarın çitinde gayuyudug. Bir iki sefer gaydug. Sora gayarken tekni durduramadug. Düşdüg. Ama tekne de gaşdan aşa geddi, daşa çarpdı, çarpmanın edgisiyle ikiye bölündü. Çog gordug, üzüldüg. Ne edicemizi şaşudug. Tekni telle melle balamiye, bitüşdümiye çaluşdug. Sora noldu bilmiyum…"

Çark: "Sözcük Farsçaya Sanskr.den geçmedir. Bize oradan gelmiştir. "Çark, çarkçılık, çarkçıbaşı, çarkıfelek, vapur çarkı, bileği çarkı, dişli çark; çark çevirmek, çark etmek, çarka vermek, çarka çaktirmek, çarkı döndürmek, çarkına etmek, çarkına okumak; çarklı, yandan çarklı, çarkıfelekgiller, çarksız" gibi sözcük, söz öbeği ya da deyimlerle anadilimize yerleşerek Türkçeleşmiştir.

"Bizim oynadumuz çarg oyunu köyümüzdeki demenlerin çarkının oyuncag biçimine dönüştürülmesiydi. Çakuile üğüm dalından yapardım. Bi buçug santim

gadar kalınlıg bırakarak galınlığın iki yanını da çok düzgünce yonarag sab durumuna getürüdüm. Sora başga dallardan çıkıntu çıkararag çarkın ganadlarını yapardım. Yedi sekiz ganad oludu. Ganadların suya değeceg gısmı geniş, yonduğum dalın galin gısmına gireceg yanı dar-ince olurdu. Çarg yapmak bi çeşid usdalıg gerekiyudu. Ganadların gireceği yeri çok böyüg özenle çakunun ucile yarardım. Sırasile çarkın ganadlarını uriye çakardım. Çarg tamamdı. İş şimdi unu döndüreceg suyu bulmagdı. Derenin uygun bi yerine suyu göllerdim. Bu üsdde galmalıydi. Alta çarkı yelleşdürüdüm. İki çatal çubuğun yardımı olurdu, unları guyardım. Şimdi çarka üsden su gelmeliydi. U da golaydi: Böyük bi taflan ya da garaavu unları da bulamazsak galdirig yapra işe yarardı. Üsdeki suyu yapragdan çarka vuracak biçimde akıdmam gereküdü. Yapra çamur yardımile çarkın üsdüne yelleşdürüdüm. Üsden gelen, yapran ucundan çarka vuran suyun hızine fıldır fıldır dönerdi çarkımız. U döndügce unu izlemeg çok sarardı. Ben soraki yıllarda bahçeye geddügce oğullarımın çocugluğunda unlara çarg yapdım. Bir iki yıldır da torunuma, Rabia Su'ya yaparag eskiden köyde nası oynadumuzu, oyuncaglarımızı gendümüz nası yabdumuzu annatuyum."

Dozildik: "Dozildik, dozrik, dozillik, dozildig" kullanımlarıyla bilinir. Derleme Sözlüğü'nde sözcüğün Ordu-Arpaköy ile Görele'den derlendiği yer alır: "İki ceviz, iki fındık ya da yuvarlak madenî şeyi delip iplik geçirerek yapılan bir çeşit oyuncak" tanımı sözlükte yer alır. Bizim buralarda üç çeşit yapılır, oynanır: Sivri fındıkla, cevizle, palto-kaput-hırka iri düğmeleriyle.

"Fındıgda agşamları ya da yamur yağab da evde oldumuz zaman sivri fındıgdan dozildig yapıp oynardım: İri sivri fındığın düz yanını tam ortasından kibrid çöpü giriceg gadar çakunun ucile delerdim. Bi de iki santim gadar uriye gireceg biçimde bi çöp-sap yapardım, sıkıca oydum delügden içeriye sıkıca yelleşdürüdüm. Bi tebsi aludum, dozildin sapını baş barmamala orta barmamın ucile sıkıca dutar fıtık atar gibi çevirereg tepsiye atardım. Dozildik nerdise bir iki dagga dönerdi dik diz diye. Döndü yere göre doz doz diye de ses çıkarudu. Oyuncan adı da doz doz sesinden geliyu besbellü."

Dozildik tek başına da oynanır, bir iki kişiyle de oynanır. Oynayan birden çoksa oyun yarışmaya döner. Kimin dozildiği daha çok dönecek? Ya da dönerken

çarpışırlarsa kiminki düşerek yarışma dışı kalacak? Cevizden yapılan dozildik özenli el becerisine, çakı kullanımına gereksinim duyar. Cevizden yapılacak oyun aracının adıdır dozildik.

Cevizin en irisi seçilir. Üst, alt yanın ortası iyice keskin çakının ucu kullanılarak oyulur. Oyuk genişletilir. Cevizin alt, üst yanına birer delik açılmış olur. Cevizin tam ortasına, delikler çizgi gibi düşünülürse ona dik açı yapılacak biçimde, kurşun kalem ucu girecek kalınlıkta bir delik açılır. Deliklerden girecek tel, sert ince çubuk aracılığıyla cevizin içi tümden çıkarılır. Ceviz dozildik için uygun duruma gelmiştir. Şimdi de çubuğuna geldi sıra: Küçük parmak kalınlığında bir üğüm çubuğu ceviz boyunun dört beş katı uzunluğunda çelik yapılır. Cevizin içine girecek bölümü inceltilir. Dışta kalacak bölüm ceviz deliğinden kalın olmalıdır. İnce olan uç için üç dört santimlik iki kanat yapılır, ortaları delinir bunların. Artık oyun aracımız bitmek üzeredir. İş parçaları yerli yerine koymaya kaldı: Üğüm çubuğundan yaptığımız çeliğin cevizin içine girdiğinde, cevizdeki küçük delik doğrultusunu çakıyla azıcık inceltiriz. Buraya sağlam bir iplik iki üç kat sarıldıktan sonra sıkıca düğümlenir. İpliğin boyu otuz kırk santim olmalıdır. Şimdi ipin boştaki ucu küçük delikten dışarı çıkacak biçimde çeliği, büyük deliğin birinden girip ötekinden çıkmak koşuluyla cevizin içine yerleştirdik. İnce ucuna da kanatları çaprazlama taktık. Ucuna kanatlar dönerken fırlamasın diye yonttuğumuz ağaç çiviyi (bir ucu kalın öteki ucu ince) vurduk. Dozildik bitti gibi. İpliğin ucuna da tutmak için kibrit çöpünü andırır bir düzgün kesek bağladık. Baya uğraştık ama güzel bir dozildik oldu. Şimdi döndüreceğiz, oynayacağız. Çeliğin kalın yerinden tutum, çeliği çevirerek ipi sarıyorum. Şimdi artık sol elimin baş parmağı ile işaret parmağı arasına aldım cevizden tutarak dozildiği. İpin ucundaki kesekten tutarak düzenli, küçük beceriyle ipi çekip çekip bırakıyorum; Oyuncağım, cevizden dozildiğim fır fır, doz doz dönüyor… Çevir çevirebildiğince, yorulana dek...

Palto düğmesinden yapılan dozildik en kolayı: İkiye katlanınca otuz kırk santim olacak bir "midar ipliğini" aldım. Düğmenin iki deliğinden geçirdim uçlarını. Sonra düğüm attım. Düğüm attığım yeri sağ elimin işaret parmağına geçirdim, ipin öteki ucunu da sol elimin işaret parmağına geçirdim. İki elimi ipliği azıcık gevşek

tutarak epey çevirdim. İplik sarıldı. Şimdi özenli, narin biçimde ellerimi bir kapatıp bir açarak dönderiyorum dozildiğimi.

Dozildikler çocuk oyunlarıdır. Fındık, düğme dozildikleri; ana, baba, dede, abla, ağabey yapar önce çocuklara. Onlara oynatır, oynar onlarla. Yapımı emek isteyen ceviz dozildiği de büyüklerinden öğrendiği gibi yeni yetmeler yapar, dönderir. Babalar, dedeler çocuklarına yapar ceviz dozildiği. Bu beceriyi onlara aktarır, onlarla oynar: Mutlanır, kaynaşır, sevindirir onları, onların mutluluğu, sevinci paylaşılır; dede, baba da anılara, çocukluğuna gider. Az mutluluk mudur baba ile çocuğun, dede ile çocuğun oynaması?

Sinmece: Çok yaygın bir oyundur. Oynanış biçimi aynı olmasına karşın adlandırma, sözcük varsıllığı önemlidir. Derleme Sözlüğü'nden yararlanarak sinmecenin eşanlamlarını sıralıyorum: "sinmecek, sinmeceg, sinenbeç, sinembitti, siğnebit, siğnebitti, siğnenbeç, sinebit, sinenbitti, sinlenbiç, sinmecik, sinmemmeç, sinneci, sinnenbözü, sinnenmece, sinnenmeç." Bu yaygın sözcük üretimi oyunun coğrafya genişliğini gösteriyor. "Sinmecek" kullanımı "Nefsiköseli-Görele" biçiminde yer almış Derleme Sözlüğü'nde.

Sinmecenin özü "saklanma-bulma"dır: "Oynamazmiyig, çog oynardug. En çog da ilgokul yılların da oynadug. Yorulana, telliyene gadar sinmeceg oynardug. Gızlu erkeklü oynadumuz gibi yalunuz erkek arkadaşla oynadumuz da oludu. Önce bi ebe seçerdüg. Bunun içün ya salmaca söler sırasile çıkardug, en geri galan ebe oludu. Kimilerde de gönüllü ebe duran oludu. Ebenin bulunduğu yer emendi. Ebe gözlerini gapadudu, diyelim elliye gada sayardı. U sayana gada biz gaçar saglanudug. Ebe de bizi bulmiye çaluşudu. İlg kim görünüşe, bulunuşa u ebe oludu. Oyun böle ebenin sayması, ötekilerin saglanması, birinin bulunması biçiminde sürüb giderdi. Güçüğleri oyalamag içün evde bile oynanur. Evin içinde odalar, salun, mutbak oyun yeri oluyudu."

Çizgi oyunu: "Bunu daha çog gızlar oynardı; Kare çizülüdü. Karenin köşelerine geleceg biçimde çarpı atuludu. İki gişi daşlarla oynardı. Daşlar önce dağanug durudu. Sora daşları birbirie paralel getüren gazanudu oyunu. Böle sürüp giderdi."

GÖRELE'DEKİ OYUNLAR-9

Çizgi oyunları yaygın oyunlardan değildi. Değişik biçimlerde oynanırdı: Genelde iki kızla oynanırdı. Bir kız bir erkekle de oynanırdı. "Düz bi yere büyügce bi digdörtgen çizülü. Digdötdgen dörd parçaya ayrulu. Sırasile birinci, ikinci, üçüncü parçalar eşid olu. Son parça da böyüg olu. Son parça içine köşelerden çaprazlama iki çizgü çekülü. İlg parçadan başliyereg her parçiye sırasile bir, iki, üç, dörd, beş, altı, yedi yazulu. El böyüglünde yassu bi daşla oynanu. Oynanuken ayan biri yere basmicendan teg bacag olarag oynanu. Yere basan ayagla daş sürülereg parçalardan geçirilür, yanmadan yediye gelünü, sora geriye doru sırasile bire gelünü. Gidiş gelişlerde çizgiye daşı dedümemeg gerekür. Daşı çizgiye dedüren yanar."

"Bi de T oyunu varidi. Okarda annaddum çizgi T biçiminde cizülüdü. T'ler eşid parçalara, gözlere ayruludu. Bir, iki, üç, dörd, beş, altı diye numara yazuludu. Oyun daşı teg bacagla yanmadan çizgilere dedürülmeden sürülürdü. Çizgiye dedüren yanardı."

Kardan Adam: "Gışın en az bi kere gardan adam yapardug. Malenin çocugları birikidüg. Gar sıkışdura sıkışdıra, üsd üsde yığardug. İmeci oludug. Önce gödiyi yapardug. Sora baş yapardug, kısa bi de boğaz-boyun yapardug. Unun üsdüne başı özenle yelleşdürüdüg. Yüzdeki göz, ağaz, burun, gaş içün kömürden, kömür garasından yarallanudug. Gol yapardug. Eline deyneg duddurudug. Üsdüne esgi paltu geçürüdüg, başına babamızın esgi şabgasını guyardug. Unun çevresinde saatlerce oynardug. Sora da gartopuna dutardug unu. Elenüdüg. Bazen de eriyene gadar bırakudug."

"Gışın malenin uşagları bayır bi tallanın başına çokardug. Önce top gada bi gar birügdürü sora heb billigde unu garın içinde yuvalliye yuvalliye böyütüdük. Gocaman oludu, çöten gada böyüg oludu. Unu tallanın aşasına, …ne gada yuvallardug. Bu da bi oyundu. Kütük yaparken, yuvallarken sevinidüg, elenüdüg, barıb çarudug."

"Gar içinde goşmiye çalışmag, tagla admag, garda yatarag boy ölçüşmeg de severeg oynadumuz oyunlardandı."

Komen: Bu oyun kovboy filmlerinin etkisiyle yayılmıştı. "Biz oynardug, gızlar ya serederler ya da uzag bi yerde gendü oyunlarını oynallardı. Ellerimize oyuncag dabancalarımızı, mantar dabancalarımızı aludug. Kimimiz suçlu kimimiz yakalayıcı, polis oludug. Birbirimizi golliyereg, şakadan, vurudug. Bunu yapmiye çaluşuken koman komen diye barudug. Vurulunca yere düşerdüg, yere yatardug, yaralanudug, ölüdüg."

Komen oyunu büyüklerimizin çocukluk dönemlerinde oynadıkları "Hırsız Polis" oyununun filmlerin etkisiyle biçim değiştirmiş görünümüdür.

Atlama: Yüksek yerden atlama biçiminde oynanırdı. "Malenin uşagları biriküdüg. Okuldiseg uygun bi gaşın, uygun bi böyüg daşın (diyelim Cindaşı) yanında çokardug. Sırasile gaşdan aşa ya da böyüg daşın üsdüne çıkıb aşa addardug. Gışın da öle tenefüsünde okuldan çıkıp mezelliğin üsd yanındaki Cin daşına gelüdüg. Bu böyüg bi daşdı. Unun üzerine çıkıp aşa addardug. Gar oldu içün bişi olmazdug. Gar olmasa Cin Daşı yügseg oldu içün burada bu oyunu oyniyemezdüg."

Yüzme: En çok oynanan oyunlardandır. Deredeki gölcüklerde, denizde yüzülerek çeşitli biçimlerde oynanır.

"En çok yüzdüğümüz, yüzgeç örendümüz göller şunlardı: Delüglüdaş, Garagöl, Yılanlıg, Küçüg Gısırug, Böyüg Gısırug, Çaygara'nın altı. Babam ba yüzgeci Çaygara'nın altı ile Delüglü Daşda öreddi. Ben de gardaşlarıma Seladdin'e, Halil'e öreddim. Bu saydığım göllerde yazın nerdise bir fırsatını bulub her gün yüzereg oynardug. En çog da Delüglü Daş'da yüzerdüg.

Bu gül bizim Digme'nin alt yanının kırg adım aşagısındaydı. Batısı Davudların, Doğusu Daşdanlar'ın yeriydi. Göl uçurum sayılacak kayalıgların dibindeydi. Tam ortasının içine doru bi de buruna benzeyen kayalıg girerdi. Kayalığın gerisi üsden suyun akduğu çalanın doğu yanı insan geçiceg kadar delüglüydü. Gölün adı burdan geliyudu. Buruna benziyen gayalığın batı yanında suyun içinde böyük bi daş vardı. Daşın önü göl, arkası da üsden suyun akdu gölcügdü. Daşın dibi boşlugdu. Arkadan dalar, daşın altından geçereg öndeki göle çıkardug nefes dutarag. Bunu en çog Nihat, Muzaffer, İsin yapardı. Herkes nefes dutarag daşın altından geçmi göze alamazdı. Burda nerdise köyün gençleri hep

birüküdü. Seladdin, Fari, Halil, Mısdava, Hayri, Memed, Yılmaz, Hacıhasan, Tasin, Nihat, Hacı, Şenel, Murad Memed… Bize uçurum gibi gelen gölün edrafındaki gayalıglardan ayag addardug, çömleg paddaturdug, baş dalardug, nefes dutarag daşın altından cesaredle geçerdüg, delügden arkaya geçerdüg. Tam bi şennig oludu. En uzun nefes dutan Muzafer'di. Bi daldı mı sabırla suyun yüzüne çıkmasını beglerdüg. Bi çıkardı iki goşmasını da gumla doldumuş. Biz yüzerken o kardan bahçalarından gelüdü. Pendin yanında soyunudu. Sora girebisini, bıçanı, gayişini, suda batıcag neyi varsa deluglu Daş'ın en derin yerine atardı."

GÖRELE'DEKİ OYUNLAR-10

"Addugları Delüglüdaş'ın dibini boyladugdan sora demen pendinin geçdüğü gayalığdan gölün derin yerine, burunun dibine baş dalardı. Begliyib durudu, çıkıcag diye. Suyun üsdünde dalgalar bile galmazdı. Sora çıkardı beri tarafdan, elinde addugları, hebisini suyun dibinden toplamış."

Yüzme bizim dönemlerde beden gereksiniminden çok oyundu. Denizde de oynanırdı alabildiğince.

"Denizde de yüzerdüg bıgmamacasına. En çoğ yüzdümüz yer Gurdadaki duddugdu. Guyuderesi'nin denizle gucaglaşdu yerdi burası. Silme gumlugtu. Baççalara yakın gısmı da çakıl... Delücesine yüzerdüg. Önce açılmagla başlardı yüzme oyunumuz. Ta gemi sularına gadar açuludug, sora dinlene dinlene, kesüldümüzde sırd üsdü yata yata gıyıya gelüdüg. Açugdan gıyıdakilere arudug, barudug, seslenüdüg. Çog yoruldumuz üçün gumlarda yatarag dinenüdüg. Öteki oyunlara geçerdüg. Birbirimizle yarışudug... Gıyıdan aldumuz rengli çakılları biraz açıldugdan sora dibe atar, dalıb onnarı aludug. Dibe indümüzde denizin dibi çok rengli camlar gibi pallardı. Bi sürü parlag daşların içinden addumuz çakılı bulub nefesimizi çog zolliyereg suyun yüzüne çıkardug. Dibden gum alma da severeg oynadumuz oyunlardandı. Açıldugdan sora dibe dalar, dibden gum alur, yüze çıkardug. Baya derine daldumuz olurdu. Kimi zaman dib garannug oludu. Dibden gum aldumuz zaman gumu havaya atarag nefesi yetmiyenlere, dibe dalamiyenlere, gıyıda bizi sereden ufagluglara gösteriş yapardug. Batumaca oynardug. Yüzerken birbirimize yaglaşur, birbirimizi başımızdan basdurarag dibe batumiye çaluşudug. Bereked kötü bişi de olmazdı, hemen herkes iyi yüzücüydü. Yüzdümüz, oynadumuz yerden yüzereg gaşuda Gurda'daki (günümüzde Görele Devlet Hastanesinin altı) gayalıglara gider, tırmanur, urda gurudugdan, yüzdügden sora yüze yüze beriye gelüdüg. U yıllarda deniz botu, deniz yata gibi yüzme araçları bize ulaşmamıştı. Bazı arkadaşlar ne edib edib bir şamiyer buludu. Bu sefer bütün oyunlar şamiyerle oynanudu. Bizden güçügler gıyılarda yüzerdi. Goşallardı, birbirlerinin üsdüne su serbellerdi, gumda yolanullardı, gumu gazar; guyu yapallardı, ıslag gumlardan ev yapallardı; dönemeçlü, uzun araba yolları yapallar, düzgün bir çay daşı araba olurdu, unu bu yollarda araba olarag sürer, Isdanbul'a yolcu, yüg daşıllardı... Denizin hatırı

sayılır dalgalı zamanlarında bile yüzerdüg. Oyunumuz da denizin durumuna göre oludu. Dalgalarla boğuşurdug, dalganın altından dalıb öteki yüzünden çıkardug, gendümüzü dalganın gelişine bırakur, dalgile billigde guma çarpuludug…"

Körebe: Kızlar, erkekler ayrı ayrı kendi aralarında oynadığı gibi kız-erkek birlikte de oynanırdı: "Önce bi ebe seçilürdü. Ebe seçmeg için ya sayı sayardug ya da tekelleme sölerdüg. Ebe, beltirlerdüg. Sora ebe olan arkadaşımızın gözünü bi çemberle, bezle balardug. Ebe, emen dedümüz yerde belli bi sayıya gadar, diyelim kırg, elliye gadar sayardı. U sayarken biz gaçardug. Ebe gözleri balu, ellerini öne doru uzatarag birimizi yakalamaya çaluşudu. Biz gaçdumuz yerde gımıldamadan pud gibi durudug. Ses edmezdüg, yerimizi bellü edmezdüg. Ebeye yakalanan ebe oludu, ebe de ebeligden gurtuludu. Oyunda ebenin gözleri bağlı olduğu için zaman zaman isdenmiyen durumlar da oludu. Ebe düşerdi, uzaglaşursa oyun alanından; ağaca, çötene, odun yınına, kösdiriye, yannıga, eve, şıraniye çarpabilüdü.

Yağ Satarım Bal Satarım: Kız-erkek karışık da oynanan oyunlardandı: "Beğem anımsadum bunu daha çog gızlar oynardı. Ben oynadumu ağlıma getüremiyum. Oyunu sereddim ama oynamadım herhal. Oyuncular oyun alanında aralıglı bir çember biçiminde oturullardı. Oyunculardan biri eline ya bi çember ya da bi mendil aludu. Bunun ucunu dümlerdi. Bunu avucunun içine aludu. Oturanların arkasından dönerdi. Dönerken de:

Yağ satarım

Bal satarım

Usdam öldü

Ben satarım

diye gaydalu gaydalu hem söler hem yörürdü. Yörürken kimseye sezdümeden oturanların birinin arka tarafına yere elindekini guyardı. Oyuncu arkasındaki mendili bulusa mendili alur, guyanın ardından goşar, gaçan da unun yerine geçer oturur. Burda oyun guralı oyuncuların arkalarına bakamamalarıdır. Arkasında mendil olan oyuncu mendili annamiyib de unu almazsa mendili guyan gelüb aludu, başlardı oyuncuya vurmiye. U da gaçar bi tur atardı, yerine oturudu, oyun böyle sağadlerce sürerdi."

GÖRELE'DEKİ OYUNLAR-11

Birdirbir: Erkeklerin oynadığı oyunlardandır. Genellikle ilkokul dördüncü, beşinci sınıflarda; ortaokulda, bu yaşlarda yaygın olarak oynanan oyunlardandır. Okulda öğle yemeğinden sonra oynanır. Genelde büyükler oynar, küçükler oyunun izleyicisi durumundadır. Köylerde uygun alanlarda, harmanlarda, çimenliklerde oynanır.

"Oynaduglarımızdan biri ellerini dizlerine dayıyudu, eğiliyudu, guvvedlü gene duruyudu. Biz sırile undan epi geride durudug. Goşa gene gelüdüg, unun üzerinden addardug. Addayamiyenler, addarken una değenler, düşenler yanardı. Yanan unun yerine geçerdi, oyun böle sürüb giderdi. Üzerinden addanan arkadaşlarımıza şakadan 'eşem, atım, gatırım' derdüg."

Uzuneşek: Birdirbirin değişik oynanan türüdür. Bunu da erkekler oynar: "Bu oyun birdirbirden daha zevlüydü. Sırasile birdirbirdeki gibi yatanın üzerinden addardug. Addiyemiyen eğilenin yerine geçerdi. Önceki eğilen de addamak içün sıriye geçerdi. Her addiyen bigaç adım öne geçer, gelenler addasın diye elürlerdi. Addiyenlerin hebücü bitince yere ilg yatan doruludu. Uda addamiye başlar, oyun bi zencir halgası gibi sürerdi. Oyun oynanuken addiyenler söz yaratıcılığına göre gırgır laflar sölellerdi. İlg adliyenden başliyereg sırasile şunlar sölenüdü:

'Birdirbiiir

İküdür ikiii

Üç anam babam üüüç

Döört ....nı öört

Beeş oldun eşeme eeş

Altıı delünün ....ı galgdı (yatanın ....na bi şamar vurur.)

Yedii uşag köteg yedi(patana vurur.)

Sekizim seeg seg', der. Bir iki adım seke seke gider urda yatardı. Sekizincinin addadugdan sora teg ayag üsdüne düşmesi oyun guralıydı.

'Dookuzuum togmag' (Addakine addayış sırasında vurudu.)

Son oyuncu, 'Onuum oturaag', derdi adlarken azucug eğilenin üzerinde oturur, undan sora addardı.

Tagla, Güvercin Taklasi: Bu oyuna bazı köylerde güvercin taklası, bazılarında da takla denirdi.

"Bu da uzun eşeg benzeri zevklü bi oyundu. Dörd oyuncu birdirbirdeki duruşta birbirlerine yapışug yatallardı. Yadma, tagla atacag oyunculara bişi olmasın diye şöle oludu:

İki oyuncu başlarını birbirlerine dayardı. Ellerini dizlerine guyallar, elürlerdi. Öteki oyuncuların biri bi yanda öbürü u yanda durudu, unlar da başlarını birbirlerine değdireceg biçimde durullardı. Salam bi addag yapıludu. Sıra addamiye gelüdü. Oyuncular, dörd kişi sırile addardı. Yanan biri olusa unlar yatar ötekiler addardı, oyun böle bıkana gadar, bi cıvızlıg çıkana gadar sürerdi."

Uçurtma: Bizim oynadumuz yıllarda çog yaygın değildi. Genelde hafif özgerlü günlerde oynardug. Ben golayi kareli defderin ortasından çıkardumuz, çıkma dedümüz kağıdı uygun gadliyereg, gene kağaddan uygun guyrug dakarag, ucuna dengelü biçimde makara ipliği baliyereg uçurudug. Bi de çog emeg verilmiş çıta kullanılan uçurtma vardı. Beşinci sınıfa gadar çıdalı uçurtma bilmiyudum. Öredmenimiz bütün gereglü olanları çaşudan almışdı, bi ölede bize getudügleriyle altı köşeli, reng reng guyruglu süslü mü süslü bi uçudma yabdı. Bize böle güzel uçudma yabmasını öreddi. Sora da deniyereg nası uçuracamız gösterdi. Uçudma yükseldi, dengelendi, salma salma uçmiye başladı. Bizdeki sevinci görmelidiniz. Soraki yıllarda ben de küçüg gardeşime böle bi uçurdma yabdım, birligde uçurdug."

Sallancak: Yaygın bir oyundur. Yaygın bir sözcük kullanımı vardır: "Sallancak, sallancag, sallancık, sallancıg, sallangıç, sallangaç, salgı, salmgaç, sallançah, sallanguç, sallangaç" bunlardandır. Odun taşıma, el örgüsü iple; analar, babalar bağda bahçede çalışırken çocuklar oynasın, diye kurulur. İp yüksek bir ağaç

dalına atılır iki ucu aşağıda, yere yakın düğümlenir. Çocuk oraya oturtulur. Çocuğun kıçı acımasın diye oturduğu yere minder, kazak gibi yumuşak bir araç konur. Çocuk, çocuklar ayaklarını da kullanarak kendilerini ileri geri atarak sallanıp dururlar. Çok sevilen bir oyundur. Bir de gençlerin bayramlarda kurduğu salıncaklar vardır. Kızlı erkekli gençler köylerde şeritle arkuru salıncak kurarlar, karşılıklı oturarak konuşarak, şakalaşarak, gülüşerek sallanırlar.

GÖRELE'DEKİ OYUNLAR-12

Top Oyunu: Topla oynanan oyunlar içinde ilk düşünülen ayak topudur: "Biz top derdük, top oyniyelim, kimilerde de maç yapalım derdüg. Oyniyen arkadaşların sayısına göre bire bir, iki ye iki, üçe üç, dörde dörd, beşe beş, altıya altı maç yapardug. Bi tüllü on bire onbir olamazdug. Köyde, malede, yolda, okulda, ineg yayarken deredeki düzlügde bi araya geldüg mü hemen bi maç gurardug. İki böyüg daş guyardug, adımlardug, bu galemiz oludu. Gale böyüglü oynadumuz alanın böyüglüğüne göre ayallanudu. Saat maad yogdu. Beşde ilg yaru oludu yer değeşdürüdüg. Oyuna eyice ganamasag oyunu uzatudug. Köyde en çog oynadumuz yer bizim maledeki Guzbaççа, Memedlerin harman, okulun gapısı, Duddugdaki düz, Guyuderesindeki duddug, deniz gılarındaki uygun gumlug. Çoğunca mika topile, varsa meşin topla maç yapardug. Güçüggen babamın getüdüğü suluglardan da tob yaparak oynadumuzu anımsuyum. Yamalıg tob da yapardug. Dedüm yellerde tob oynadumuz arkadaşları sayim: Seladdin, Mısdava, Fari, Halil, Şenel, Memed, Hacıhasan, Yusub, İllaz abi, Hayri, Memed, Yılmaz, Tasin, Metin, Temel, Nazmi, Nihat, Hacı…"

Yakan Top: "Kimimiz yakar tob, kimimiz yakan tob derdüg. Üçer, beşer neyse iki takım gurardug. Gaşu tarafa çog hızlı, dutulamiceg biçimde sırile top atardug. Vurulan çıkardı. Beşini de vurusag bi sayı oludu. Topu yakaliyen adma sırasını gazanudu."

Top Sektirme: "Bi yarış havasında oynardug. Sekdürüken sayardug. En çog segdüren sayı alurdu. Bölece başdan belürledümüz sayiye ulaşan yenerdi."

Şut Çekme: "Sırasile galiye geçereg şud çekerdüg. Çog gol atan, bellü bi sayıya ulaşan yenerdi."

Kıvırmaca: "Maç yabmag içün yetellü oyuncu olmadunda oynardug. Boş bi galemiz oludu. Bir birimizi gıvırarag, birbirimize çalım atarag gol admiye çaluşudug."

El Topu: "İki çangal dikerdüg. Uçlarından birbirine ip balardug. İki takım gurarag el topu oynardug."

El Topu: "Beş altı arkadaş bi halga oluşdurudug. Paslaşarag topu yere düşümemiye çaluşudug. Düşüren yanarag çıkardı. Son galan oyunu gazanudu."

Suda El Topu: "Denizde yüzerken yaru belimize gadarki derinligde topu suya düşümemiye çalışarak oynardug. Topu suya düşüren yanar, son galan oyunu gazanudu."

Mile oyunu: Mile sözcüğünden çok "miras" sözcüğü kullanılır. Oyunun yaygınlığı sözcük çeşitliliği de üretir. "Mıras, mile, boncuk, camildik, şimşir mıras, bilye (İtalyanca biglia sözcüğünden), mil, milya" sözcüklerini örnekleyelim. Bizim köyün kimi manilerinde sözcük yer alır.

"Evin gapılarında ahla geçer günlerim

Mile oynarım mile sene yazarım sene

İkiceg gonuşdug da heç aynımdan gider mi

Düşüdün beni dile camildig gözlü gene"

"Oynamaz miyig çog oynadug. Oyunu böyüglerimizden örendüg. Yaşlu başlu adamlar, gacamanlar bile miras oynardı. Her oyuncunun gendü yabduğu şimşir miras vardı. İri, ağır, yıldır yıldırdı. Oyuncular yere belli aralıglarla on guruş, beş guruş, gaç guruşuna oynanuyusa para dikellerdi, demür para. Oyuncular ya mirası yere bırakıb baş barmagile işared barmag yardımile atış yardı pari vurmag içün. Vuruşa ötekilere atardı, vuramasa sıradaki atardı. Vuran, uygun yerdeyse öteki oyuncunun mirasına da vurmak için atış yapardı. Vuruşa, vurub aldığı parayı aludu, unu bu oyundan çıkarudu. En son galan bu oyunu gazanudu, oyun böle arka arkiye saadlerce sürerdi. Oyunun izleyicileri de oludu. Paralı olduğu için biraz da gumarı anımsatan bi yanı var."

"Parine mi? Heç oynamadım ben parine. Parine böyügler oynardı. Biz, para yerine gobcine, düğme ile oynardug. Düüme demezdüg, gobca derdüg. Oyunlardan birigdüdüğümüz dümeleri esgi bi yamalıgdan digdümüz keselerde saglardug. Yenile yenile dümemiz bitince esgi pontul, ceget, paltu, hırka bulmiye çaluşudug. Evdeki

salam geysilerdeki gobcaları kesdü içün babasından anasından dayag yiyenler de yog değildi."

"Barma yere dedürereg atışdan başga bir iki atış daha vardı: Biri mirası sol elin üsdune işared parmaile orta barman arasına guyarag öteki elle yerdeki atışa benzer el üsdünde atışdı. Ben en çog bunu severdim, bunda başarılıydım. Üç dörd medrelig yere başarılı atışlar yapardım. Öle ki evde odada yamullu havalarda odanın bi ucuna çivi diker aynı atışla çiviyi vurmiye çaluşudug Hacıhasan'la, Seladdin'le, Mısdava'yla, Fari'yle... Bi atış biçimi daha vardı sağ elin işared barma içeri doğru gıvrılır araya miras alunur, mirasın ald gısmında baş barman ucu olur, eli hedefe hızla itereg baş barmag yardımile miras fırlatuludu. Bu atış genelde cıvızlığa yol açardı. Çünkü golu ne gadar ileri uzadursan hedefle (gobca, para, miras) arayı gapadmış oluşun..."

GÖRELE'DEKİ OYUNLAR-13

Kolçak; "Kolçak, golçak, golçag, kolçağ, koldakmaç, kolkaç, kolkan, kolluk, kolçak, kolşag konşak, konşag" gibi sözcülerle eş anlamlıdır. "Kolçak, golçag" biçiminde türemiştir. Türkçe Sözlük, Etimoloji Sözlüğü, Derleme Sözlüğü bu kullanım biçimlerini benzer anlamlarla açıklamakta: "Ceket, gömlek ya da elbise kollarının kirlenmesine engel olmak için bilekten dirseğe kadar geçirilen eğreti kolluk", "ince çubuktan örülmüş yandan kulplu büyük sepet." "Eskiden gelin giysilerinin kollarına yapılan sırma, işlemeli süs." "Pamuklu, içlik, cepken gibi kolsuz giyecekler." "Eldiven, kirman eğirirken kola sarılan yapağı, küfeyi taşımak için bağlanan ip." "Çobanın uyurken koyunların kaçmasını önlemek için kullandığı özel ip."

Bu açıklamalardan sondakilerin anlam çeşitlenmesiyle oyun aracı kolçağa dönüştüğü açıktır. Bu oyun aracı 1960'lı yıllara dek yöremizde ekilen, liflerinden keten gömlek, işlik, don, uçkur, şerit üretilen ketenle kendirle ilgilidir.

"Benden bir iki yaş böyüglerin oyunuydu. Kendür iblerinden iki gulaca yakın uzunlugda epi galınca, dudma yeri sarulu, serd, burdan aşası tel tel uzun liflerden oluşudu. Gendüne golçag yapan gençler malenin alanlarında, yügseg yellerinde toplanudu. Golça sağ elleriyle sıkıca gavrarlar, gollarını guvvedlüce çevürüller golçag havada dönerken birdenbire gollarını bi geriye çekellerdi golçag ben diyim tüfeg gibi paddardı: şşıırraaavvvv… Bu ses golça olanların gatılımile ardı ardına paddiyib giderdi. Bi paddama, ses şenline dönüşürdü. Paddama sesleri dere boyunca yankulanudu. Mezellig yanındaki Cindaşı'nda golçaglar paddince ta gaşulardan Boçalu'dan, Devge'den, Anag'dan, Haydallu'dan golçaglariyle gençler gaşulug verüdü."

Topaç: Topaç biçiminde türemiş çok anlamlı sözcüklerdendir. Oyun aracı olarak günümüzde de yaygın olmasa da varlığını sürdürüyor. "İlgokul yıllarımda topaç çevürdüm. Yanılmıyusam üçüncü, dördüncü, beşinci sınıflarda topacım vardı. İlg gullandum topacı bobam yabmışdı. Babamın yabdu çaşuda satılanlardan az daha iri olmuşdu. Babam topacımı yaparken ben de coşguyle unu izliyudum. En son yabdu topacın dönerken yere değdü sivri uca çiviye benzer gara bişi çagmışdı. Baba bu ne dedümde, 'gabara' demişdi. Sora güzel de bi ip hazırladı, önce gendü addı

topaçı, çevürdü, ben sevincimden uçuyudum. Bana da öreddi topaca ipi sıkıca sarıb yere admasını. Ben de bi iki uraşdan sora çevürmiye başladım. Üçdeyidim. Okula götüdüm topacı, arkadaşlarımla ben de çevürmiye başladım. Biz okulun gapısında topaç çevürüke bize bakan, gaşumuzda duran güçüg arkadaşlar da vardı. Ben bi seferinde ipi iyi saramadım galibe topacı atar admaz doru arkadaşın gafasına vurdu. Hafif zedeledi vurdu yeri. Aladı arkadaşımda azına geleni söledi, ben addan aldım, yatışdıdım."

"Topaç çevürüken birbirimizle yarışudug. Aynı anda atardug topacı yerde dönmiye başlardı, en uzun süre dönen topaç birinci oludu, böle oynip giderdüg, elenüdüg."

"Bazan da tebeşürle bi böyüg yuvallag çizerdög. Topaçlarımızı u yuvallan içinde çevürüdüg. Yuvallan dışına çıkan topaç oyun dışı galudu. Bölece oyun sürüb giderdi. Topaç vızıldiyereg, vızır vızır dönerdi."

Bu oyun aracı için topaç sözcüğü kullanılır. Yıllar içinde derlenen sözcüklere baktığımızda öteki bölgelerde sözcüğün varsıl eş anlamları var: "ayı, bozanak, çıttır, cızdırak, coz, çevirgen, dana, değirme, deleme, delemen, delese, deneme, deveme, develeme, dozillik, dölenbek, döndirek, döndürek, döndürük, dönek, faka, fıça, feşel, fıççı, fırman, fırça, fırfır, fırfıra, fırfırık, fırık, fırıncak, fırla, fırınleş, fırteleş, fıççe, fırtak, kirildik, kobak, hodak, iştiban, katır, kırgış, kırıştak, kirildik, kobak, köşek, küsse, lok, matak, mılı, mırak, momo, mozik, muçu, muşkuldak, pımpır, pırla, pırlak, pırlangıç, pırlangaç, sohur, sözünek, şamalık, şabak, tırıldak, tentürük, tırlak, tintini, titrek, toka, tostot, vızırdayak."

Ok: "Og yapardug. Ham üğüm sürgününden, çed sürgününden yapardug. Bıçag kullanudug. İp kullanudug. Yayı yabdugdan sora admiye ince sürgünlerden og yapardug. Bunu bi hedefe atardug, hedefi vurmuyi çaluşudug, kim çog vurursa hedefi u birinci oludu, böle yarışarak elencelü zaman geçürüdüg."

İp Atlama: "Daha çog gızlar oynasa da bazen garma da oynardug. Yanan sayı gaybederdi."

Mendil Kapmaca: “İlgokul yıllarında mendil gabmaca oynardug. Gızlar da, erkekler de oynardı. Hızlı, devinümlü, mendili gapıp gaçmayı, yakalanmamayı amaçladumuz içün yorucu ama zevklü bi oyundu.”

GÖRELE'DEKİ OYUNLAR-14

Emen Almaca: Emen Sözcüğü, "çukur, bağ çubuğu, sebze dikmek için açılan çukur, çocuk oyunlarında kazılan çukur, oyunda çocukların hedef olarak diktikleri taş, sıkışıp oturulacak kadar yer, kumar oyununda iki yanın ortaya koydukları ya da birine teslim ettikleri para" anlam çeşitliliğini içeriyor.

Emen almaca oyununda sözcük "kale" anlamındadır. Sözcük neredeyse tüm bölgelerimizde "emen, eben, emmen, eme, emence, emendirmek, emendirmeg, emeneşken, emeneşgen, emenmek, emen oyunu" söyleyişleriyle aynı kökü paylaşır.

Emen almaca üç dört kişiyle oynanır. Oyun alanının bir köşesine bir çember çizilir. Burası emendir. Oyunculardan ebe olanı burayı korumaya çalışır. Öteki oyuncular çeşitli yönlerden atağa geçerek ebeye yakalanmadan ayağını emene değdirmeye çalışır. Oyun böylece sürüp gider. Emeni alırken yakalanan ebe olur, emeni korur. "İlgokul sıralarında oynardug bunu. Emenimiz bazı bi yuvallag oludu, bazı da bi böyüg daş guyardug, bu daş oludu emenimiz."

Takildik: "Tak-il-dik" sözcüğü bu oyun aracının çıkardığı yansıma sesten türemiştir. Sözcük, Derleme Sözlüğünde, Sözlüğün ek cildinde de olmadığına göre derlenmeyen sözcüklerdendir.

Takildik yapmak için tahta, hartama, uygun bir kuru fındık dalı; bunları takildiğe dönüştürmek için keskin bir bıçak, bıçkı; marangozluk becerisi gerekir.

Takildik yapmak için en uygunu çam, kestane tahtasıdır. Genişliği yirmi santimetre uzunluğu elli altmış santimetre olmak üzere iki tahtayı dikey otuz otuz beş santimetrelik aralıklarla aynı kalınlıkta bir tahtaya çivileriz. Üstteki bölümü de on beş santimetrelik uzunluk bırakacak biçimde tahta parçası uzun tahtaların içine gelecek biçimde çivileriz. Uzunluğuna oluşturduğumuz kasanın içindeki küçük tahtaları tam ortadan kaput düğmesinden daha iri olmak üzere deleriz. Şimdi sıra takildiğin evinden sonra kanatlara geldi. Kanatlar hartamadan olacak. Hartama yoksa iyice inceltilmiş tahta kullanacağız. Takildiğin evinin boşluk bıraktığımız iki tahtasını da yukarıdan önceki delikler büyüklüğünde deleceğiz. Delikten geçirmek için iki tahta boşluğunun yaklaşıkbir buçuk katı uzunluğunda bir değnek yaptık. Değneğin bir ucuna hartamadan yaptığımız kanatları çaprazlama takacağız. Onu

başardık. Şimdi geriye kanadı üstteki deliklerden geçirmek kaldı, o da tamam. Kanat taktığımız değneğin boş ucuna meşe palamudunu andıran ondan üç dört kat büyük iki …ak yapacağız bir değneği uygun biçimde keserek. …ğı oraya taktık, onun hemen altına çapraz bir tahta çakacağız. Çok dengeli çakacağız. Kanatlar dönerken …lar hızlıca bu tahtaya vuracak dönüş hızına göre tak tak tak tak tak... taktaktaktaktaktaktaktak... taktaktaktaktaktaktak taktaktaktaktataktaktak... biçiminde ses çıkacak, öyle dönecek ki mahalle bu sesten bıkacak. Takildik nerede dönecek? Evin yanındaki büyük dut ağacının en tepesinde. İşin bir zor bölümü de bu: Ağacın tepesine çıkılacak. Sağlam, kalın bir dal tepeye çivilenecek. Bu dalın ucu aşağıda deliklerinden takildik girecek biçimde inceltelmişti. Takildik buraya takılacak. Orada gece gündüz duracak. Yel estikçe yeri göğü inleterek dönecek.

"Ben takildig yapmadım. Enver Abim marangozdu. Asgerden geldügden sora ba bi takildig yabdı, ba yabdı eme unun takildiyidi. Bizim tamın arkasındaki böyüg dud ağacının depesine takildi dagdı. Takildimiz aylarca döndü takildiyere… Bu takildi örneg alan gaşuda Boçalu'da, okarda Gıran'da başgaları da takilidig yabdı. Bunlar birbiriyle yaruşucasına dönüb durudu. Yılını anımsamıyum. Fırtınalu bi gecenin sabahında bi de galgduk ki o güzelim dud ağacımız devrülmüş…"

İsim Şehir Hayvan Bitki: "İlkogul yıllarında bizim evde yamullu günlerde Selahiddin'le, Mısdava'yla, Fari'le çog oynardug. Kağadlarımızın sonuna geldümüzde aldumuz puvanları toplardug, kiminki çogsa u birinci oludu."

Harita Oyunu: "İlgokul yıllarında bizim evde oynardug. Atlaslarımızı açardug. Bi yer sölerdüg. Bi sayı sayana gadar unu buludug. Önce bulan puanı aludu. Oyun böle sürüb giderdi."

Çoğu çocukluğumla kesişen oyunları aktardım. Bunların tümü çocuğun her çeşit becerisini geliştiren oyunlar. Doğayla, toplumsal koşullarla iç içe üretilmiş oyunlar. Eğlence yanında el, beden, araç kullanma; araç üretme becerisini de geliştiriyor küçük, genç bireylerin. Ayrıca bu oyunlar yüzlerce sözcüğün oluşumunu besliyor. Günümüzde unutulan bu oyunlar yanında dil varsıllığımızın örneği şu sözcükleri de bilmiyor günümüzün gençleri, çocukları: arabacılık, esir almaca, yakalamaca, çelik, üç taş, beş taş, kuyu taşı, değirmen oyunu, çıkırık, patlangıç,

kayık oyunu, çember, zıpçık, boru, ışıldik, kuşlastiği, sinmecek, çizgi oyunu, komen, atlama, körebe, yağ satarım bal satarım, birdirbir, uzuneşek, güvercin taklası, arkuru sallancak, yakan top, mile (miras), kolçak, topaç, ok, emen almaca, takildik; siftiye, ardiye, emen kontur atmak, dıgıllamak, pürçek, perçem, çatal, meşin, kulaç atmak, çömlek patlatmak, baş dalmak, dipden kum almak, nefes tutmak, camildik, şimşir miras, taş miras, cıvız, ebe... Bunlarla ilgili yüzlerce sözcük kullanılır. Yaşam biçiminin değişmesi kimi gelenekleri yok ettiği gibi bu alanlarla ilgili dil ürünlerini de yok ediyor.

GÖRELE'DEKİ TRT ÇEKİMLERİ

TRT Görele'de iki çekim gerçekleştirdi: İlki bizim çalışmalarımızı yansıtan İstanbul Televizyonu çekimi; ikincisi ozan, söz yazarı, besteci Ahmet Kaçar'ı belgeselleştiren İzmir Televizyonu çekimi.

TRT Avaz'dan değerli Yapımcı-Yönetmen Sema Dalgıç "Anadolu'nun Sıcak Yüzleri" izlencesi için aramıştı bir buçuk ay önce. Bir izlenceyi bana ayırdığını, görüntü yönetmenleri Attila Temizkan, Tevfik Rüzgâr'la üç günlük çekim için Görele'ye geleceklerini bildirmişti. Bir iki telefon görüşmesiyle çekimin genel düzeninde, içeriğinde de anlaşmıştık. Eğitimci, halk bilim araştırmacısı yanım öne çıkarılacaktı.

"Anadolu'nun Sıcak Yüzleri" çekimi 24, 25, 26 Haziran günleri Görele'nin değişik yerlerinde gerçekleşti.

İlk çekim kitaplığımın bulunduğu çalışma odamda yapıldı. Yazı makinesinde yazı yazarken, görüntülendik. Belgeliğimden yazı, derlediğim türkülerden örnekler çekildi. Öğretmenlik başarılarımla ilgili, halk oyunu, yerel kültürümüzle ilgili çalışmalardan dolayı aldığımız ödüller yansıtıldı. Bu bölümün çekiminde sıkıldığımı değerli yönetmenlere çekim öncesinde de çekim sonrasında da anlattım. Çünkü bu yaşa dek yaptığım tüm çalışmalarda ödülü, önde olmayı düşünmedim. Yararlı olmayı, ilimize, ilçemize, topraklarımıza "hizmet" etmeyi düşündüm. Çalışma odamdaki çekimimde en sevindiğim, en mutlu olduğum, sekiz yaşındaki torunum Rabiasu Günay'ın izlence senaryosunda görüntülenmesi oldu. Okuma-yazma-öğrenme çabalarıyla kendimi gördüğüm torunumun böyle bir belgeselde dedesine katkı sunmasından değerli ne olabilir?

Öğleden sonra Görele Kayıkçı Barınağı'nda, tekne gezisiyle denizde, çalışmalarıma uygun çekimler yapıldı. Görele'nin doğal güzelliklerinin de yansıtıldığı bu çekimlerde Görele Belediye Başkan Yardımcısı Yunus Gülşen'in desteğini, oğlu öğrencim Samet Gülşen (çekimde kemençecim)'in katkılarını unutamam.

Denizdeki çekimde 1987'de Alucra Aktepe Ortaokulu öğrencilerinden derlediğim notaya değerli sanatçı Salih Turhan'ın aldığı Alucra kadın horanı, "Harmanın O Yanına" türküsünü de söylettiler bana.

Sonraki çekimlerde değerli kaynak kişilerimden Ziya Şadi (Patan)'den "Timiye" türküsünü derlerken görüntülendim. Ziya ağabey, bir horan türküsü olan Timiye'yi etkili sesiyle söylemekle kalmadı, horanını da oynadı türkünün. Ziya ağabeyin köydeki evinde olağanüstü köy görünümleri eşliğinde gerçekleşti çekim. Ziya Patan ağabeyin katkısını unutamam.

Görele'de kurduğumuz Kemençe, Horan ve Güzel Sanatları Yaşatma Derneği çalışmaları kapsamında kemençe eğitimi alan gençlerimizi de güzel Görele doğasında kemence çalarken yansıttı izlenceye değerli yönetmenler.

Anadolu'nun Sıcak Yüzleri için Görele'den, Giresun'dan, kıyılarımızın iyice azalmış güzelliklerinden görüntüler alındı.

Çekimler bir ay içinde TRT Avaz'da, daha sonra da TRT'nin öteki kanallarında yayınlanacak.

Daha önce TRT'nin çeşitli çekimlerinde kaynak kişi, halk bilim araştırmacısı olarak yer almıştım. İlk kez TRT'de bir izlence bütünlüğünde çekime değer bulunmama duygulandım. TRT'ye onların değerli yapımcı-yönetmenlerine Sema Dalgıç'a, Attila Temizkan'a, Tevfik Rüzgâr'a teşekkür ediyorum.

"Ahmet Kaçar" belgeseli 27 Haziran'da başladı, dört gün sürdü.

Belgesel düşüncesi, 15 Temmuz 2011'de Giresun'da Süleyman Livanelioğlu başkanlığındaki kurulca düzenlenen "70. Sanat Yılında Ahmet Kaçar'a Saygı" gecesinden sonra gelişmişti. Geceyi onurlandıran Giresun Valisi Dursun Ali Şahin, Kaçar belgeseli için gerekli girişimleri yaparak Kaçar'ın çoktan hak ettiği bir çekimin yaşama geçmesini sağladı.

Ahmet Kaçar belgeselini TRT Belgesel'den yapımcı-yönetmen Nilay Yüksel Bilgen ile görüntü yönetmeni arkadaşları çektiler. Çekim için Giresun valisi Görele'ye geldi.

Çekimlerde bulunamadım dershanede çalıştığım için. Gerek belgesel yerel hazırlığında, gerekse Ahmet Kaçar'ın Giresun bürokrasisiyle tanışmasında çok büyük emeği olan Ahmet Kaçar'ın arkadaşı, dostu Yaşar Çakır'dan aldığım bilgiye göre çekimler Kaçar'ın Cillioğlu Mahallesi'ndeki evinde, bahçesinde, Görele'de dostlarının bulunduğu ortamlarda, Kuşçulu Köyü'nde Kaçar'ın arkadaşı Ressam Burhan Temel'in evinde gerçekleşti.

Ahmet Kaçar belgeseli önce TRT Belgesel'de daha sonraları da öteki TRT kanallarında yayınlanacak.

Görele'de, Giresun'da art arda iki dinlence için iki çekimin yapılması ilimizin tanıtımı açısından da önemli.

GÖRELE'DEN DERLENEN ATASÖZLERİ-1

Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak kısaca söylenmiş, halka mal olmuş öğütlere atasözü diyoruz (l).

Kaşgarlı Mahmut yapıtında bunları: Türkçe sav, Arapça mesel sözcüleriyle karşılamıştır (2).

Mesel, emsal, darbımesel, durub-i emsal, meşhur sözler, atalarsözü, tabir, ıstılah, meşhur söz gibi sözcükler atasözü karşılığında dönem dönem kullanılmıştır.

Kimi bölgelerde atasözü karşılığında deyişet sözcüğü de kullanılır (3).

Anadolu dışında, Türkçe'nin uzak alanlarında kavramla ilgili olarak: takmak, ülkercomak, takpak, söpsek, nakıl, comak, samah gibi sözcükler geçerlidir (4).

Ata armağanı bu sözler önce yerel, sonra ulusal niteliklidir. Dil değeri, dil beğenisi taşır. Yüzyıllardan, kimilerde binlerce yıldan gelen ortaklaşa ürünlerdir. Deneme, yanılma birikimine dayanır, yol göstericiliğiyle toplumca baş tacı edilir. Konuşmalarda, söyleşilerde, yazılı, sözlü anlatımda duyguları, düşünceleri pekiştirmek göreviyle kullanılır. Bir çeşit belgedir, kanıttır, araçtır düşünce aktarımında. Ondan güç alınarak daha sağlam düşünce aktarıldığı düşünülür.

Orhun Yazıtları'nda, Divan-ı Lûgat-it Türk'te, Dede Korkut Hikâyeleri'nde ilk örneklerini gördüğümüz atasözlerine halk, divan yazınımızda da sıkça yer verilir. Ozanlar ondan güç alarak duygularını yansıtmayı yeğlemişler. Baştanbaşa atasözleriyle oluşturulan destan örnekleri vardır (5).

Tanzimat'ta Şinasi'den başlayarak atasözleri derleme, yayın çalışmaları günümüze dek gelir. Türkiye'de halkbilim derlemelerinin bilimsel yöntemlerle yapılmaya başlandığı 1929'dan bu yana yurdumuzun her alanından binlerce atasözü derlenmiştir. Günümüzde de bu tür çalışmalar sürmektedir.

Görele'den 1929'da 199 atasözü derlenerek Yeşilgiresun gazetesinde yayımlanmıştır(6).

Bu araştırma 199 atasözüyle yıllardır topladığım, yayımlamadığım ürünleri kapsayacak.

Atasözleri üstüne çalışacakların bu çok değerli dil, düşünce birikimlerinin şu özelliklerini göz ardı etmemeleri gerekir (7):

Atasözleri kısa, özlü sözlerdir. Kalıplaşmıştır, kullanılırken sözcülerin yerleri değiştirilmez.

Atasözlerinin çoğu bir iki tümceden oluşur. Az da olsa çok kısa öykü anlatan, karşılıklı konuşma içeren ürünler de yok değildir.

Bilgece söylenmiştir.

Öğüt verici niteliktedir.

Töreleri, gelenekleri yansıtan atasözleri vardır.

İnsanların inanç dünyalarını yansıtanları vardır.

Kimileri üretildiği yerin aktöre anlayışını yansıtır.

Az da olsa bir atasözünün bölgeden bölgeye sözcük değişikliğiyle aktarıldığı görülür.

Ölçülü, uyaklı atasözleri vardır.

Atasözlerinin kimileri gerçek anlamlı kimileri de mecazlıdır.

Çağın, toplumun, bilimin gelişmesiyle doğruluğu yiten atasözlerimiz de vardır.

Aynı konuda birbiriyle çelişen epeyce atasözümüz vardır.

Atasözleri; ses yinelemesi, seci, cinas, karşıtlık, tevriye, ad aktarması, dolaylı söz, soru, güzel nedenleme gibi örneklerle yazın sanatları için kaynak niteliğindedir.

Kaynakça:

1. Türkçe Sözlük (TDK)

2. Divan-ı Lügat-it Türk

3. Derleme Sözlüğü (TDK)

4. Halk Edebiyatına Giriş (Şükrü Elçin)

5. Atasözleri Destanı (Levni)

6. Cengiz Gökşen (Yeşilgiresun Gazetesine Göre Cumhuriyetin İlk Yıllarında Giresun)

7. Atasözleri Sözlüğü (Ömer Asım Aksoy)

GÖRELE'DEN DERLENEN ATASÖZLERİ-2

Bu girişten sonra Görele'den derlenen atasözlerini verelim:

Acın kımanı yok vermeyenin imanı.

Ağaca çıksa papucu yerde kalmaz.

Akıl akıldan üstündür; tımarhaneye varıncaya kadar.

Akşam olunca topal keçi öne geçer.

Allah'ın ondurmadığını Peygamber sopa ile kovar.

Altuna pas yakışmaz.

Ambardaki karnımda sandıktaki sırtımda.

Ameline bakmaz da öd ağacından tabut ister.

Anası olmayanın babası olmaz.

Anlayanın sefası var.

Ar ile kâr ele girmez.

Arslan yatağından belli olur.

Aşığa Bağdat yakındır.

Aş taşınca kepçenin pahası sorulmaz.

At görürse aksar su görürse kusar.

Atın tepmezi itin kapmazı olmaz.

Atlının yayaya borcu bir selamdır.

Ayağını taşa vurunca kalbini yokla.

Ayının otuz iki türküsü vardır bir boz ahlatın üstüne.

Ayıya tabaklamak için post vermişler de ücretini saymış.

Ayranım siyah diyen olmaz.

Azığını yalnız yiyen yükünü yalnız kaldırır. (1)

Adam olucak çocuk bokundan belli olur.

Ayıya gül vermişler g....e koklatmış.

Ayının yüz türlüsü vardır hepsi de armut üstüne.

Analık gara yamalık.

Açuk g… töbe dutmaz.

Avaranın gözü akşamcak açulur.

Azında eski çaruk ıslanmaz.

Alçak eşek binmiye golay olur.

Adda garın yiğidde burun.

Akan su pislik dutmaz.

Aç ayu oynamaz.

Aç tavuk gendünü hambarda görür.

Açuk boğaz aç galmaz.

Akılsız başın yorgunlunu ayaklar çeker.

Azı bangırdamayanın sırtı gümbürder.

Ak goç gara goç geçidde belli olur.

Anasına bak gızını kenarına bak bezini al.

Açturma gutiyi söletme kötüyü.

Ateşin zorunu gazan bilür.

Ayanı yorgana göre uzat.

Ayranı yok içmiye adla gider s…..ye.

Azucuk aşım gaygusuz başım.

Acele işe şeytan garuşur.

Adamın adı çıkıcanı canı çıksın.

Akılları bazara çıkırmışlar herkes gendü aklını benmiş.

Alamiyen çocuğa meme verilmez.

Agullu düşünene gadar delü bayram eder.

Alacağım olsun vereceğim deyil.

Ayudan gork bokundan gork ne bu be.

Adamagla mal tükenmez.

Aldugun değil verdüğün senindür.

Alemin azı torba del ki büzesin.

(1). Bu atasözünden sonrakiler bizim derlediklerimiz.

(DEVAMI VAR)

GÖRELE'DEN DERLENEN ATASÖZLERİ-3

Ana haggı ödenmez.

Aru bal alacak çiçe bilür.

Araba devrülünce yol gösteren çok olur.

Arkasına söleme yüzüne söle.

Arsızın yüzüne tükümüşler de yağmur yağıyu demiş.

Ateş düştü yeri yakar.

Ayranım ekşi diyen olmaz.

Az olsun öz olsun.

Asıl azmaz bal kokmaz, kokarsa yağ kokar, aslı ayrandır.

Altına guru üstüne yaş, yanmasa garnını deş.

Aç ileri varmış da çıplak varamamış.

Ağama ağlamuyum ağ günlerime ağlıyum.

Arda galan darda galur.

Adım böyük g..... delik.

Ayunun yağı çok olunca d.... sürermiş.

Aceli gelen it cami arkasına pislermiş.

Ahh... senin çaldığın Tuzcuoğlu Havası, şimdi de onu oynayan yok.

Akıl ermeyince neylesin sakal, dağdan geçiyi gaçıran bi deli çakal.

Azı durmiyenin sırtı gümbürder.

Ağaca çığsa pabucu yerde galmaz.

Ayunun boz armut üstüne yedi oyunu varmış.

Acuduk ..... verdük de adımız oruspuya çıktı.

Babanın oğluna mal bağışlayası olmayınca hepsi senin der. (1)

Balık gölde büyür.

Beyaz köpeğin pamukçuya zararı vardır.

Binicinin sağı solu olmaz.

Bin işçi bin aşçı.

Bir iplik çeksen kırk yaması çıkar.

Birkaç gemi batırmayınca kaptan, kaptan olmaz.

Boğazdan kesilen para hekime nasip olur.

Boğulan aslan yavrusunu ayak altına alır.

Borç bini aşanca tavuk eti yenir.

Bostan parası ile alman eşeğin ölümü su yolundadır.

Böyle olur böyle kuşun kuyruğu.

Büyük dağın büyük fırtınası olur. (2)

Baş gidince ayak sallanur.

Bi adamın gendüne ettünü dünya billeşse edemez.

Bi kötü bi eyiyi getürür.

Baba evi sultan, goca evi zindan evi.

Bak anasına al danasını.

Bal dutan barmanı yalar.

Bolucaksan derin gölde boğul.

Borçlu olup düşünmektense uyuz olup gaşın.

Bal döken yalanur.

Balta girmedük orman olmaz.

Bekarlık sultanludur.

Beş barmak bi dil.

Binin yarısı beş yüz o da bizde yok.

Bi günlük beylik beylikdir.

Bi çiçekle yaz olmaz.

Boş çuval dik durmaz.

(1). Bu söz, bundan sonrakiler 1929 derlemesi.

(2). Bundan sonraki atasözleri bizim derlediklerimiz.

(DEVAMI VAR)

GÖRELE'DEN DERLENEN ATASÖZLERİ-4

Besle gargayı oysun gözünü.

Bekara garı boşamak golaydur.

Baba evinde demürü keser goca evinde hamuru kesemez.

Beş guruş üstüne beş düğüm vurulur.

Baba gelür ev daşar baba gider ev şaşar.

Baş yürümeyince gıç getmez.

Bi topal bit gecede yedi yasduk dolaşur.

Bi ağaçdan bog küre de çıkar çeç küre de.

Bokunu yiyen çananı daşır.

Bizim olan yılan dutar yavrusunu yalan dutar.

Büyüme .... Büyüme .... geçemezsin demişler.

Bir elin nesi var iki elin sesi var.

Bok boku kenef de bulur.

Ben onun dolusunu dökmedim ki beni niye istemiyu?

Bizden ırak, cehenneme direk olsun.

Bi kele on garı vermişler gene de kele yazuk demişler.

Bir "görmedim" demek bin belâ savar

Birinci gece başımın tacı, ikinci gece soğandan acı, üçüncü gece değneğin harcı.

Biri yer biri bakar gıyamet ondan gopar.

Can boğazdan gelür.

Can çıkar huy çıkmaz.

Çoban meram etse tekeden süt çıkarırdı. (1)

Çocuk olan evde dedigodu olmaz.

Çakal goçun d.... düşüceg de yicem diye yayliye çıkmış.

Çarılmayan yere it gider.

Çok yaşayan değil çok gezen bilür.

Çoban köye darılmış köyün habarı olmamış.

Çalışmag ibadetin yarısıdır.

Çarşuluyu ad köylüyü inad yıkar.

Çok söleme yüzsüz olur aç dutma hırsız olur.

Çok gezen it guyruyle eve pislik getürür.

Çalma çırpma ile zengin olunmaz.

Çalışmayla zengin olunmaz.

Çoban dayağından gelin ayağından bellidir.

Çobanın süt yeri olsa tekeyi sağar.

Dadanmış gudurmuşu yer. (2)

Dağ yürümezse abdal yürür.

Dana tersi sıvı tutmaz.

Davacı durmadan dava durmaz.

Davacının ahmağı mübaşırden şefaat umar.

Davul kendi omzunda çomak başkasının elinde.

Dediler ki rakip imansız ölmüş, dedim iman ile ölsün, tek ölsün.

Deme sarhoşa kendi yıkılsın.

Deveci ile arkadaş olan eşeğini yüksek yaptırır.

Deli alacayı sever.

Deli deliyi görürse çomağını gizler.

Derenin çağıltısını ben çekeyim balığı başkası yesin.

Dokuz Kürt bir kaşıkla yemek yemişler selâm almaya vakitleri olmamış.

Dökülen kabını doldurmaz.

Düğün evinden haber yok samanlığa taşır.

(1). 1929 derlemesi. Bundan sonrakiler bizim derlediklerimiz.

(2). Bu atasözü, bundan sonrakiler 1929 derlemesi.

(DEVAMI VAR)

GÖRELE'DEN DERLENEN ATASÖZLERİ-5

Dumanın yel, parasını el alur. (1)

Dedenin yedü erük torunun azını ekşüdür.

Dok ağırlanmaz.

Düne git oyna cenezeye git ağla.

Dağ güçüğü büyümez, insan güçüğü büyür.

Demeni sel aldı, sen baltacunu arıyusun.

Dilim seni dilim dilim edim, başıma geleni senden bilim.

Düğünçünün bi çuval palanı ile bi çuval yalanı varmış.

Deriyi geçene gadar ayuya dayı denür.

Dağ dağa gavuşmaz insan insana gavuşur.

Deriye girmeden paça sıvanmaz.

Dost gara günde belli olur.

Dumansız baca olmaz.

Duvarı nem öldürür, insanı gam.

Dünya yansa bi ba sapı yanmaz.

Dağ diyip danlamaya gelmez.

Daddu dille daş daşı acı dille bal yeme.

Doru gidene bişi olmaz.

Düşmüş harga ister guzgun yesin ister garga.

Dumansız baca, çekişmedük garı goca olmaz.

Düğün evi tak tuk el yedi biz bakduk.

Desinler, adamı aç goyar.

Demür gapı ağaç gapıya muhtaçdur.

Dorunun dünyada yeri yok.

Dorunun işi ras getmez.

Dar vakıdda iş yapan zor can verür.

Dünya gula gul olmaya değmez.

Doğma olak bokundan bellü olur.

Tikenin yatandan tiken, gülün yatandan gül biter.

Daşıma su ile demen dönmez.

Düşmez galgmaz bi Allah.

Doru incelü ama gopmaz.

Doru gidene bişi olmaz.

Dağ bile alçaklu yükseglü.

Ebe çok olunca çocuğun gözü kör olur. (2)

Edene ekmek öksüze gömlek giydirmek.

Ekmeği ekmekçiden al beş de üste ver.

Ekmeğin büyüğü hamurundan olur.

Ekmek Hıdır'ın su Bedir'in.

Elbisesi olmayan kadına gecede dört top basma görünür.

Elde bulunan belde bulunmaz.

Eldeki yara duvardaki delik gibidir.

Elden gelen öğün olmaz o da zamanında bulunmaz.

El elinden yılan o da yalan.

Eli işte gözü oynaşta.

Elin acısı ele kaşıntı gelir.

Elin ağzı torba değil ki büzesin.

Elin atına binen tez iner.

Elin vergilisi canın sevgilisi.

Elin yanında atın kuyruğunu kesme kimi uzun der kimi kısa.

En hilekârlık doğruluktur.

Er ol da baş yar.

Eskiye itibar olsa bit pazarına nur yağar.

Eşeği düğüne davet etmişler de ya suları ya odunları eksik demiş.

(1). Bu atasözü, bundan sonrakiler bizim derlediklerimiz.

(2). Bu atasözü, bundan sonrakiler 1929 derlemesi.

(DEVAMI VAR)

GÖRELE'DEN DERLENEN ATASÖZLERİ-6

Eşeğin hatırı yoksa sahibinin var.

Eşeğin sevdiği ot ağzının yanında biter.

Eşeğin yemediği ot başını ağrıtır.

Eşek Kabe'ye taş taşımakla hacı olmaz.

Eşek yalanla zararı eve gelir.

Etin kanlısı yiğidin canlısı. (1)

Evlenecek gızla olan birbirine benzer.

El adama acımaz.

Elle gelen düğün bayram.

Emanetin canı mudara olur.

Erinenin çocu olmaz.

Emanete verilen güle güle gider ağliye ağliye gelür.

Eşşek hoşaftan anlamaz.

Ebesi çok olan çocuk sakat doğar.

Eden bulur.

Eddin bi hayır çek bacanı ayır.

El eli yakar iki el bi baş yakar.

El atına binen tez iner.

Elin geçtiği yerden biz de geçeriz.

Elin sarayında olcanı gendü tamında ol.

Eşek bağda ölse zararı eve gelür.

Er galkan yol arturur, er evlenen döl arturur.

Eşen canı yanınca attan yörük olur.

Evdeki hesap çaşuya uymaz.

Ev alma gomşu al.

Etrafın aç ordan gaç.

Ele güvenen ersiz galur, o da oturur yarsız galur.

Ele güvenen yele güvenür.

Elmaya herkes taş atar ama onu biri alur.

Eşşe süren osuruna gatlanacak.

Eşşe bağartan d.....dur.

Evlâd yanar evlâda, evlâd yanar evlâda.

Evlü evine sıçan delüne.

Evlü evine köylü köyüne.

Elden galan elli güne galur.

Eli işde gözü oynaşda.

El atma binenin bi ayağı boşda gider.

Eşek gapıda ölse bile zararı evedür.

Elimden dutma, belimden dutma gel yenişelim.

Fırıncıyı gören dopdolu somun zanneder. (2)

Fakirin tavu zengüne gaz görünür. (3)

Fakirin bi gizi varmış o da dutmuş gözünü çıkarmış.

Fazla mal göz çıkarmaz.

Gardaşlar dövüşmüşler ahmaklar inanmış. (4)

Gâvur diye öldürür şehit diye namazını kıldırır.

Gelişine varışım tarhana bulgur aşım.

Gizli öğür alan aşikar buzağılar.

Gökten ne yağar da yer kabul etmez.

Güneş yeri sıkınca çarık da ayağı sıkar.

Goca ekme meydan ekme, evlât ekme zindan ekme. (5)

Gışın yaşa yazın daşa oturulmaz.

Gendüne acımayana sen de acıma.

Görmedüğün olu olmuş dutmuş s..... goparmış.

Gorg abrulun beşinde öküzü ayurur eşinden.

(1). Bu atasözü, bundan sonrakiler bizim derlememiz.

(2). 1929 derlemesi.

(3). Bu, bundan sonrakiler bizim derlememiz.

(4). Bu, bundan sonrakiler 1929 derlemesi.

(5). Bu, bundan sonrakiler bizim derlememiz.

(DEVAMI VAR)

GÖRELE'DEN DERLENEN ATASÖZLERİ-7

Galın incelene gadar ince üzülür.

Guru bog çatmaya yapışmaz.

Goyun gırglıg altında gocar.

Garı duz der, gıçın vız der.

Garı dedüğün evi çekip çevirecek.

Goyunun yadduğu yerde namaz gılınmaz, itin yadduğu yerde gılunur.

Gomşuda bişer bize de düşer.

Gart ağaç eğilmez.

Güvenme dosduna saman basar postuna.

Gocanın ekme arsız olur.

Gazan gazana, dibin benden gara dermiş.

Geldim bağa arkamı verdim dağa.

Gençlik gider guş gibi gocalık gelür gış gibi.

Gacağan iki gaşu varsa birini gircan.

Gurba, çok işler biliyum ama azım su dolu sölüyemiyum, demiş.

Gavgada gözü olanın burnu bogdan gurtulmazmış.

Gönünü döversin ama gönlünü dövemezsin.

Gün var haftayı, hafta var ayı, ay var yılı besler.

Geçinin atladuğu yerden olag da adlar.

Ganı ganla yumazlar, suyla yurlar.

G… öpmegle ağız bok olmaz.

Garip guşun yuvasını Allah yapar.

Gelen paşam giden ağam.

Gelen gısmetiyle gelür.

Gülme gomşuna gelür başına.

Göz görmezse gönül gatlanur.

Gülü seven dikenine gatlanur.

Gün domadan neler doğar.

Güneş girmiyen eve hekim girer.

Güzele bagmak sevapdur.

Gomşu gomşunun külüne muhtaçdur.

Gadun gısmı saçı uzun ağlı gısadır.

Gambersiz düğün olmaz.

Garda gez izini belli etme.

Gurt gociyince itlere masgara olurmuş.

Gurda ensen neden galin demişler, gendi işimi gendim görürüm demiş.

Gurunun yanında yaş da yanar.

Gözü getmiş, yaşı napsın.

Gatıvericeni (malı sürüye) satıver.

Gelin gaynana topra imiş.

Gız aglı su aglı.

Gız evi naz evi.

Gış gışlını, puşt puştlunu yapar.

Gadunun iyisi; bayırda gezmesinden, sırgan ezmesinden belli olur.

Gaşukla alan kepçeyle verir.

Gızını dövmeyen dizini döver.

Gendü düşen alamaz.

Gelin de osurur ama gaynanası gibi gaydalı çıkaramaz.

Görelelinin yanında kemençe çalıyum, Asarlının yanında türkü sölüyüm, Tonyalının yanında horan oynuyum deme.

Gaz tenekesinde olmaz şeker, cinsi cinsine çeker.

Gelin ocağa geçer ocak bucağa.

Gociye giden gız gısmının gözü babasının evinde olurmuş.

Gocagarı ben ölürüm demiş, gız ben gociye giderim demiş.

Gelin ata binmiş, ya gısmet demiş.

Gaçın gaçın bey gelecek, süpürün yerleri altun dökecek.

Gaynana pamug olup rafdan düşmüş gelinin başını yarmış.

(DEVAMI VAR)

GÖRELE'DEN DERLENEN ATASÖZLERİ-8

Ganı ganla yumazlar, suyla yurlar.

Hanımın gönlü oluncaya kadar halayığın canı çıkar. (1)

Hasım hasıma mevlüt okutmaz.

Hasis ile cömerdin harcı birdir.

Hasmın karınca ise de merdane gör.

Havada kapar, tavada yer.

Hekim başından geçendir.

Her adam kürek yapar ama sapını ortadan takamaz.

Her iş olur biten kösenin sakalı bitmez.

Horana giren kıçını sallar.

Hocanın dedünü dut getdü yola getme. (2)

Hırsızlı bile öğren ama yapma.

Her getdün yerde bi evin olsun.

Hasdiye yatag sorulmaz.

Huyunu bilmedün atın arkasına geçme.

Hesabsız gasap elinde galur masat.

Hak demende olur.

Hak yerini bulur.

Herkese şapur şupur, bize ya Rabbi şükür.

Herkes gazandunu yese abdal d.... yer.

Hop deminen hoplanmaz.

Her boka boncuk olma.

Hamsi, "beni yiyen doymasın, su içmeye ganmasın" demiş.

Huyunu bilmedün eşeen yanına yaklaşma.

Herkes saldığı sofriye oturur.

“Huylu, huyundan vazgeçmez” demişler.

Herkes evine, sıçan delüne.

Her zaman erkek dişiyi ..... ama lafın dişisi erkeğini her zaman .....

Herkesin dünü, bayramı ayru.

Her başı çemberli olan gadun deyildir.

Haram, ine delüğünden girer, ev gapısından çıkar.

Huyunu bilmedün hayvanın g..... yanaşma.

Hambar yandı, sıçanlar da yandı ya.

Horana giren teller.

İmam evinden aş, ölü gözünde yaş. (3)

İnce eğirip sık doku.

İnsan düştü yerden galkar.

İnsanın kendi kendine ettiğini alem birikse edemez.

İnsan sevdiğine köprü başında rast gelir.

İşgilli gönül tingilden anlar.

İşini bilmeyen kasap, kalır elinde masat.

İte dalanmaktan çalıyı dolanmak iyidir.

İt dişi domuz derisi.

İt teknesi önünde ekmek ufağı olmaz.

İp üzüldü, oyun bozoldu.

İzinsiz bağa giren vezinsiz dayak yer.

İtin ayağı daştan esirgenmez. (4)

İçecek suyu varsa heç bişi olmaz.

İstiyenin bir yüzü, vermiyenin iki yüzü gara.

İt ite buyurur, it guyruğuna.

İt ürür kervan yürür.

İt, itin azını gapmaz.

(1). Bu, bundan sonrakiler 1929 derlemesi.

(2). Bu, bundan sonrakiler bizim derlememiz.

(3). Bu, bundan sonrakiler 1929 derlemesi.

(4). Bu, bundan sonrakiler bizim derlememiz.

(DEVAMI VAR)

GÖRELE'DEN DERLENEN ATASÖZLERİ-9

İti an, deyne hazırla.

İtle dalaşmagdansa dağı dolaşmak yeğdür.

İtin hatırı yoksa sabinin var.

İyi mal gendünü gösterü.

İnsan egdünü biçer.

İki geçi bi ineg eder.

İyi iş altı ayda olur.

İşden artmaz, dişden artar.

İyi dosd gara günde belli olur.

İyilig ed, kötülüg gör.

İyiligden kötülüg olmaz.

İyilig eden iyilig, kötülüg eden kötülüg bulur.

İş olucana varur.

İt yatağında ekmeg ufa olmaz.

İki su, bi ekmeg yerine geçer.

İşi bitenin s.... biter.

İnsan dünyaya cıblag gelür ablag gider,

İki ölç, bi kes.

İyi huylu at yemini arturu.

İyilig yerde galmaz.

İti dömeli ama sabından utanmalı.

Kaçan balık büyük olur. (1)

Kadının yiğitliği samanlığa kadardır.

Kanı kan ile yumazlar, kanı su ile yurlar.

Katır kuyruğu gibi ne uzanır ne kısalır.

Kapıdan kalkan tosuncuk olur.

Kavun karpuz zamınında buçaksız gezme.

Kaybolan hayvanın acısı tabandan çıkar.

Keçiye can kaygusu, kasaba yağ kaygusu.

Kedi sahibinin kör olduğunu ister.

Kelin dermanı olsa kendi başına sürer.

Kelin köre güleceği yok.

Kendi başını bağlamayan düğün evinde elin başını bağlar.

Kestane çıkmış da topuruna gülmüş.

Kısmetinde varsa kaşığında çıkar.

Korkak bezirgan kâr edemez.

Köpeğin eceli gelince çobanın değneğine kaşınır.

Köpeğin kötüsü baklavadan pay umar.

Köpeksiz köy buldun da deyneksiz geziyorsun.

Kör malın kör alıcısı olur.

Körün istediği iki göz, biri elâ, biri boz.

Kötü komşu insanı mal sahibi yapar.

Kurt bir kere yediği yeri günde yedi kere koklar.

Kedi Allah rızası için sıçan tutmaz. (2)

Kargadan gılavuzu olanın burnu bogdan kurtulmaz.

Kocadu sıra genç garı alan el için alur.

Kötü gonuşun işini iyi gonuşuk görür.

Kurttan post kötüden dost olmaz.

Kaz gelicek yerden tavug esirgenmez.

Köşede otursun da, soluğu fayda.

Katıvericeni (malı sürüye) satıver.

Kötüyle baş olmaz.

(1). Bu, bundan sonrakiler 1929 derlemesi.

(2). Bu, bundan sonrakiler bizim derlememiz.

(DEVAMI VAR)

GÖRELE'DEN DERLENEN ATASÖZLERİ-10

Leşçi kancığın avcı eniği olur. (1)

Lafla garın doymaz. (2)

Limun egşi ama salatiye dad verür.

Lafıma laf gatma.

Lafı olan susmaz.

Lafı laf gibi edmelü.

Lafın uzunu gale alınmaz.

Maşa dururken elimizi niye yakalım. (3)

Muskama güvendim de vuruldum.

Merak eden tekeden süd sar. (4)

Mal canın yongasıdur.

Mard gapıdan bagduru, gazma küreg yagduru.

Mal yaylasız, güzel gocasız olmaz.

Mısırı geddi goçanı galdı.

Melin küpüsü deyil azı lazım.

Ne düzde tarlam var, ne de şerçe ile kavgam var. (5)

Neyine gerek gümüşten zurna, on paralık zurna çoktur bile.

Nerde çokluk orda boglug. (6)

Ne ed ed, devletin bi gulandan dut.

Ne gada olsa hIzan yeme yedi mi sırt üstü uzan.

Nerde hareket orda bereket.

Ne ekersen onu biçersin.

Nene gerek elin üç goyunuyla beş geçisi.

Ne öldürür, ne oldurur.

Nerde bulucan s…… cicüklü ine.

Ne ölüm, ne ölüsü.

Ne oldum dememeli, ne olucam demeli.

Neme lâzım el oğlunun zırt pırtı.

Oğlan yedi oyuna gitti, çoban yedi koyuna gitti. (7)

Oğul ocaktan ayran bucaktan.

Onmayacak hacıyı deve üstünde kuduz kapar.

Oturacağı yeri bilmeyen senede üç şalvar değiştirir.

Oğolsuz durulur, öğönsüz durulmaz. (8)

Olan gısmı dayısına, gız gısmı halasına.

Olacagla öleceğe çare yogdur.

Oğul dediğin belde çok gız dediğin elde çok.

Olun oldu gülün oldu, evdeki elin oldu, ayrıldı gamın oldu.

Okumi öğrenmiyen yüg daşımayı öğrenür.

Onu görmeden beşi harcama.

Olursa olur suyu, olmazsa hamur suyu.

Olan evi samanlığa logma daşırmış, gız evinin habarı yolmuş.

Oşt demeyen yere hav denmez.

Oruspu ….. gancık at yoruldunu unutmaz.

On guruşu on düğüm at.

Olan dört balar, olmayan dert balar.

Oluçağa çare olmaz.

Olan olmuş, camadan dolmuş.

Olug okarı akmaz.

(1). 1929 derlemesi.

(2). Bu, bundan sonrakiler bizim derlememiz.

(3). Bu, bundan sonrakiler 1929 derlemesi.

(4). Bu, bundan sonrakiler bizim derlememiz.

(5). Bu, bundan sonraki 1929 derlemesi.

(6). Bu, bundan sonrakiler bizim derlememiz.

(7). Bu, bundan sonrakiler 1929 derlemesi.

(8). Bu, bundan sonrakiler bizim derlememiz.

(DEVAMI VAR)

GÖRELE'DEN DERLENEN ATASÖZLERİ-11

Öğüdü yuvada almış. (1)

Öküzün büyüğünü döverler.

Öküzün altında buzağı var.

Ölecek hastaya iyisin derler.

Ölen inek sütlü olur.

Ölü koyunun kurttan korkusu olmaz.

Ölümü görünce sıtmaya razı olur.

Önüne kakandan kork.

Ördek gözünden vurulur. (2)

Ölenle ölünmez

Öğüd alanda, gulanda galanda.

Öküze buynuzu ağar gelmez.

Ölmeg var, dönmeg yog.

Ölü evinde yaş, imam evinde aş.

Ölüsü olan bi gün, delisi olan her gün ağlar.

Öğürseg inek tosuna gakarmış.

Öküz olucak buzağı bokundan belli olur.

Pekmezin olsun, sinek Bağdat'tan gelir. (3)

Pilavdan dönen kaşığın sapı kırılsın.

Pisliği eşeledükçe pislik kokar. (4)

Paran var mı, arkadaşm var.

Parile demi alur satarım.

Puştun sonu hacılık, oruspunun sonu bacılık.

Puşda yiğitlig olmaz.

Paran varsa yere beg basarsın.

Paran varsa başın dig gezersin.

Para her gapiyi açar.

Paran gadar gonuş.

Paranın dini imanı olmaz.

Pekmezi kübden garıyi kökden al.

Para ile imanın kimde oldu belli olmaz.

Sağır için iki kere gamet olmaz. (5)

Sen bilirsin deyince değirmende kavga olmaz.

Silahın dolusundan bir, boşundan iki kişi korkar.

Sinek pekmezciyi tanır.

Sineği dizinden, pireyi gözünden.

Sofu soğan yemez, bulsa kabuğunu bırakmaz.

Sokma akıl yedi adım gider.

Sonradan görmüş, dininden dönmüş.

Su bulanmadan durulmaz.

Su gözünden bağlanır.

Saman gibi ne dadı var ne duzu. (6)

Samanlıg senin değilse saman da mı senin deyil.

Söz yaş deridir, neriye çeksen uriye uzar.

Suçu gelin edmişler, kimse güvey girmemiş.

Sen gazan da düşmana galsın.

Soydur çeker, huydur yapar.

Sahapsız iti dişliyen çokdur.

Saruğu başına göre, çaruğu ayağına göre ara.

(1). Bu, bundan sonrakiler 1929 derlemesi.

(2). Bu, bundan sonrakiler bizim derlememiz.

(3). Bu, bundan sonraki 1929 derlemesi.

(4). Bu, bundan sonrakiler bizim derlememiz.

(5). Bu, bundan sonrakiler 1929 derlemesi.

(6). Bu, bundan sonrakiler bizim derlememiz.

(DEVAMI VAR)

GÖRELE'DEN DERLENEN ATASÖZLERİ-12

Soradan görme gâvurdan dönme.

Sen işden gorkma, iş senden gorksun.

Seen çalduğun hartama kemençesi.

…. …. ipinen kuşa, o gezmesin de kim gezsin.

Sıçan delüğe sığmiyince g… sebet bağlarmış.

Selamün aleyküm... Aleyküm selam.

Sıçan düşse başı yarulur.

Sabır acıdur ama meyvası datludur.

Sağ olana her gün düğün bayram.

Sen işi bırakmayınca iş seni bırakmaz.

Suğanın acısını yiyen değil soyan bilir.

Sır ver kele, duyursun ele.

Su desdisi su yolunda gırulur.

Soran dağ aşmış sormiyen düz yolda şaşmış.

Sıçan sadırının bile demene faydası var.

Sürüden ayrılanı gurt gapar.

Saglu göze çöp düşer.

Sineg bişi dil mide bulandumasa.

Sen gideken ben geliyudum.

Seen yayduğun goyun gada benim boğduğum çoban var.

Seçen seçintiye düşer.

Suyun yavaş akanından adamın yere bakanından gorg.

Su içen yılana bile dokunulmaz.

Son pişmanlık neye yarar.

Sokma guyruk arka dutmaz.

Şüpheli gönül cennete girmez. (1)

Şaşgın ördek götün götün gider. (2)

Tavada kavur, havada savur. (3)

Tavşandan korkan yabanda yatmaz.

Tavuk bile su içince göğe bakar.

Tavuk kaza ölçünmüş kıçını yırtmış.

Terlemeden mal hırlamadan can.

Tık tık eden nalça işi gören akçadır.

Tıraşını gözünün önüne dökeyim siyah mı boz mu anlarsın.

Turnanın kılavuzu karga olunca burnu leşten çıkmaz.

Tuzu kuru suyu duru.

Tallayı daşlu yerden gizi gardaşlu yerden al. (4)

Teyze ana yarısıdur.

Tanrı'ya bi can borcum var.

Topran olsun, erimez; çürümez.

Tükan gapısı hak gapısı, akmasa damlar.

Tallada izi olmiyenin harmanda yüzü olmaz.

Taş düştüğü yerde galur.

Taştan gopar yokdan gopmaz.

Taşıma su ilen demen dönmez.

Tencere yuvallandı gapanı buldu.

Tok açın halini bilmez.

Tatlu dil yılanı delünden çıkaru.

Teze gelin gibi her şeye adlanmaz.

Tıraşın iyi eme saçın dökülüyu.

(1). Bu,1929 derlemesi.

(2). Bizim derlememiz.

(3). Bu, bundan sonrakiler 1929 derlemesi.

(4). Bu, bundan sonrakiler bizim derlememiz.

(DEVAMI VAR)

GÖRELE'DEN DERLENEN ATASÖZLERİ-13

Ucuz etin yahnisi yağsız olur (1).

Ustamızın adı Hıdır, elimizden gelen budur.

Uzun ağaç kesme ile kısalır.

Uşag adamı abad da eder berbad da. (2)

Uyku güçüg ölümdür.

Uslu sözü dinemiyen ulur.

Ulusunun azma bakmiyen ulur.

Uzagdan acın dibi yakın görünü.

Uyiyen yılanın guyruna basma.

Uma uma döndük muma.

Usta, baba yarusudur.

Ununu elemiş eleni asmış.

Uşan mı var, derdin var.

Ulu ağaç devrülünce çevresindeki fideleri gırarmış.

Ufag tefeg ama cengir cengir cengiriyu.

Ürmesini bilmeyen köpek sürüye kurt getirir. (3)

Üşenenin çocuğu olmaz.

Üzüm üzüme baka baka gararu. (4)

Üvez güçüg eme mide bulanduru.

Üvez gibi eme türlü türlü huyu var.

Üriyen id ısırmaz.

Üzümü yi bağını sorma.

Varını veren utanmaz. (5)

Vuran oğul babaya bakmaz.

Veresiye şarap içen iki kere sarhoş olur.

Veren el bükülmez.

Var evi Kerem evi, yok evi verem evi. (6)

Var takar yok bakar.

Vakidsiz açan gül tez solar.

Vakitsiz öten horuzun başını keseller.

Vallığa dallık olmaz.

Ya bir dağ koltuğu, ya bir ağa koltuğu. (7)

Yama küçük delik büyük.

Yan yatan da bir çamura yatan da.

Yatan öküze saman verilmez.

Yat itin kuyruğu arasında olur.

Yavanlık yağ yedirir, yoksulluk kaftan giydirir.

Yel eser çöp ırganmaz.

Yerde olan yüze basılmaz.

Yılan eğri büğrü gider ama deliğin ağzında doğrulur.

Yılan sıcağa akar.

Yiğidin lakabı çok olur.

Yoktur yemeğe vardır vermeğe.

Yuvarlanan taş yosun tutmaz.

Yüğrük at yemini artırır.

(1). Bu, bundan sonrakiler 1929 derlemesi.

(2). Bu, bundan sonrakiler bizim derlememiz.

(3). Bu, bundan sonraki 1929 derlemesi.

(4). Bu, bundan sonrakiler bizim derlememiz.

(5). Bu, bundan sonrakiler 1929 derlemesi.

(6). Bu, bundan sonrakiler bizim derlememiş.

(7). Bu, bundan sonrakiler 1929 derlemesi.

(DEVAMI VAR)

GÖRELE'DEN DERLENEN ATASÖZLERİ-14

Yiyemedü ot eşen başını arıtırmış. (1)

Yiyemiyenin malını yerler.

Yıkılan yenişe doymaz.

Yel gayadan ne goparu.

Yıl uğursuzun.

Yemenin s.... faydası vardur.

Yanmış harmanın öşürü olmaz.

Yedüğü de onu yer.

Yazın artuğu gışın gatuğu.

Yemeg varsa giriş iş varsa sıvış.

Ya mumu yakana ya mumu, bal mumu yakana bal mumu.

Yoksul hırsızlığa getmiş ay agşamdan doğmuş.

Yad itin guyruğu g... gerek.

Yuvi dişi guş yapar erkek guş yıkar.

Yel esmese çör ırganmaz.

Yatan ölmemiş de yeten ölmüş.

Yemesini geymesini bilmelü.

Ya bu devi güdersin ya bu diyardan gidersin.

Yalancının evi yanmış kimse inanmamış.

Yalancının mumu yadsıya kadar yanar.

Yaşı yedmiş işi bidmiş.

Yazın ayransız gışın yorgansız olmaz.

Yedisinde neyse yedmişinde de odur.

Yere bakar yüreg yakar.

Yol yürümegle borç ödemegle.

Yer, seni de yer beni de.

Yetim başı galdurucana yılan başı galdur.

Yemem, diyen sofra gurudur.

Yogsul zengünün malını hesap edmegden baş arısına galu.

Yedün gaba pislenmez.

Yeme gardaşı çok olur.

Yüzünün yumşaglından donunun ağı gurumuyu.

Yer babadur satılmaz.

Yi gaba, çık saba.

Zaman satar zamanı. (2)

Zor ile köpek ava gitmez.

Zor ile namaz onu da şeytan koymaz.

Zor oyunu bozar.

Zolla güzellig olmaz. (3)

Zengünün parası yogsulun başını arıdur.

Zengünün keyfi gelene gada fakirin canı çıkar.

Zora da dayanmaz.

Zengin gıt ile yoksul got ile yer.

1970'li yıllardan beri biriktirdiğim atasözlerini bu son atasözüyle yayımladık gazetemizde. Derlenecek olanlar ya da unutulanlar ilerde gazetemizde yayımlanacaktır.

1929 derlemelerini "Yeşilgiresun Gazetesine Göre Cumhuriyetin İlk Yıllarında Giresun" adlı yapıttan aktardım.

Atasözleri yazılırken salt ilk harflere göre sıralandı.

Yerel söyleyiş için özel imler kullanılmadı. Yörede kimi sözcükler ünsüz düşmesine uğratılarak seslendiriliyor. Bu tür sözcüklerde ses düşmesi olan yerdeki ünlü uzun okunmalıdır:

Yemeğe; yeme (son ünlü uzun söylenir).

Ağzına; azına (ilk ünlü uzun söylenir).

(1). Bizim derlememiz.

(2). Bu, bundan sonrakiler 1929 derlemesi.

(3). Bu, bundan sonrakiler bizim derlememiz.

GÖRELELİ OZANLARDA YERGİ

Yergiye emek vermiş, yergi üstüne düşünmüş, yergiyi ciddiye almış ozanımızdır Ahmet Kaçar. Yergi, Kaçar için salt bir yazınsal tür değil, bir yaşam biçimidir. Günlük ilişkilerinde de, çevresindekilerle söyleşilerinde de yergiyi, şakayı, alayı güzelleştirir, tadımlık olmaktan çıkarır, kalıcı yapar. Esprileri anlık vuruşlardır ama gözlem, okuma, yaratma birikiminin dışavurumudur. Sözcükleri zeka kıvılcımlarıyla tutuşturur tanıdık birini ısıtır: "Bizde gerçek ne bayram ne de arafası var/ Ramazanda bir sabah süresiz çıktı gitti/ İkide bir tutuyor fakirin sorası var/ İğne ilaç parası, Bayram'ı yıktı gitti." Kimi dörtlüklerin dost söyleşilerindeki işlevi yanında kimileri de ulusallıktan evrenselliğe uzanır: "Erdem sorumsuz cahilin paye vermez neşesine/ Kaybeder hakkı teklifi kazanır meddah olanlar/ Kurulur kapıya layık, meclisin başköşesine/ Perdelerin arkasında sonradan peydah olanlar." Kaçar'ın sanatçılığında yerginin yeri beste, söz, şiir denli önemlidir.

Ali Haydar Karahacıoğlu için de şiir türlerinin olmazsa olmazlarındandır yergi. Ozanın her şiir yapıtının bir bölümü yergiye ayrılmıştır. Karahacıoğlu, "hukukçu, bürokrat" kimliğiyle, "aydın, dürüst, gözlemci" kimliğini kaynaştırarak oluşturur yergilerini. Yaratılan üründe divan hicvini, halk şiiri taşlamasını özümsemiş deneyimin olgunluğu vardır: "Beyazı beğenmez karayı ister/ Altını beğenmez parayı ister/ Kerpiçten yapılmış damda büyümüş/ Apartman beğenmez sarayı ister/ Boynuna pahalı kıravat takar/ Tütünü altın çakmakla yakar/ Saati görmemiş çocukluğunda/ Sol kolu yerine sağına takar/ Elinden bırakmaz cep telefonu/ Vakko'dan alınmış giydiği donu/ Geçmişi unutur dostu tanımaz/ Yükse perdeden sesinin tonu" örneğinde sonradan görmeleri gıdıklar. Karahacıoğlu'nda yerginin en yaygın biçimi dörtlüktür: "Uçmayan canlıda bir kanat yoktur/ İşe yaramayan bir sanat yoktur/ Koltuğa oturup etrafı kırma/ Tarihte bitmeyen saltanat yoktur..."

Şiirlerinin bir bölümünü 1980'de "Bi'ince" adıyla kitaplaştıran, yeni ürünlerini İstanbul'da çıkan Size'de yayımlayan, yıllardır gurbetlerde, Almanya'da yaşayan, halkbilim sempozyumlarına yıllardır ilgi duyan Şadi Cındık, yergiye uzak durmayan ozanlarımızdandır. Yaşam deneyimini zaman zaman yergi filizleri olan dizelere döker "Deve, genç iken dahi eşşeğin arkasından/ Çift hörgüçlü sırtıyla,

nalları sürütürmüş/ Beş acemi köpeğin süzülüp arkasından/ Bir ihtiyar topal kurt, kuzuyu yürütürmüş." Kimilerde de dörtlüklere büründürür duygularını, düşüncelerini: "Bazen komşu atıyla rezil de olur insan/ Eğer fazla biçerse merkebine değeri/ Görkemli katır için aşı diyorsa zaman/ İngiliz atından da çıkarırlar değeri."

Görele'de "âşık" terimine uygun tek addır Âşık Abbas İncehasanoğlu. Halk şiirimiz geleneği içinde yer alan Âşık biçiminin tek adı. Elinde sazı olmasa da dilindeki sözü güçlüdür: "Allah'ım yardım et şaşkın kullara/ Yalancı mahluklar düşmüş yollara/ Milleti böldüler sağa sollara/ Reyim söyle seni kime vereyim/ Delinmiş çürümüş çelik kasalar/ Milyarlık koltuklar çürük kasalar/ Tutuklar Abbas'ı anayasalar/ Reyim söyle seni kime vereyim." İncehasanoğlu'nun şiir söyleme gücü yaşam deneyimine, doğaçlamaya dayanır. Buna karşın güçlü dizelerin yaratıcısıdır: "Usandım canımdan bıktım uşaktan/ Pire zıplar yorganımdan döşekten/ Kediden köpekten attan eşekten/ Düğün dernek kuracağım bu sene…"

Okurların, yazı dostlarının bayramını, yeni yılını sevgiyle, saygıyla kutlarım…

GÜL ÇİÇEK

Bayramlar, geçmişte yaşanan, toplumu olumlu yönde değiştiren olayların, kişilerin anısını yaşatmak için yapılan toplu eğlencelerdir, anmalardır. Ulusumuz gerek dinsel gerekse ulusal bayramlarda kendisi için geleceği için büyük ve kutsal çalışmaları simgeleyen büyükleri, önemli olayları sevinçlerle, coşkularla anıyor, yaşatıyor. Sürecek sonsuza dek bunlar.

Ağaçların, taşların, böceklerin, hayvanların bayramı yok benzetmeler, masallar dışında. İnsanlar için, uluslar için geçerli bayramlar. Bu tür etkinlikler toplumun gelişmesini, iyiye, güzele doğru dönüşmesini simgeler. Her toplumsal dönüşüm de kendini aşmaya çalışan, tüm beyinsel, düşsel gücünü bir adım daha önde olmak için yaratıcılığa yönelten bilimsel kuşkunun soru oklarını ayrıcalıksız tüm konulara yönelten güzel insanların alın teri vardır. Bu noktada anlamlıdır bayramlar. Eğlenceye, saygıya, sevgiye, dostluğa, barışa, kardeşliğe, hoşgörüye, insan sevgisine, doğruluğa, evrensel insan onuruna değgin sözlerin, göstermelik kucaklaşmaların üç dört gün ardına sığınacaksak bayramların anlamını biliyoruz diyebilir miyiz?

İnsanla ilgili, toplumla ilgili her şey sanata, edebiyata yansır. Bayramlar da edebiyatımızda hak ettikleri yeri almışlardır. Kimi zaman bir şiire, kimi zaman bir öyküye, kimi zaman bir romana girerek insanlarımızın duyarlılıklarını yansıtmışlardır. Eski edebiyatımızda şairler devlet büyüklerine övgün olağan sınırlarını aşan biçimde uzun şiirler yazarak sunarlardı. Bu tür şiirlere kaside denirdi. Kaside bir anlamda şairin geçim yoluydu. Bayramlarda sunulan kasidelere ıydiye denirdi. Bayram kutlamasıyla övgü birleşirdi bu şiirlerde. Amaç bayramı dile getirerek övgü yapmaktı. 16.yy'da yaşamış, sadrazam İbrahim Paşa'ca korunan, Kanuni'nin nedimleri arasına giren divan şairi Hayali'nin bir ıydiye örneğinden dizeler: "lyd-ı Kurban erdi halkı yine şadan eyledi/ Gonce-leb dilberleri gül gibi handan eyledi." (Kurban Bayramı geldi, halkı yine sevindirdi. Gonca dudaklı güzelleri gül gibi açarak güldürdü.)

Bayram kavramı halk şiirinde de, halk dilinde de kullanılır yaygın olarak. Çok sevinmek yerine bayram etmek deriz. Temiz, güzel giyim örneği bayramlık giymekle eş anlamlıdır. Karacaoğlan bu düşünceden yola çıkarak Çukurova'da baharı, "Çukurova bayramlığın giyerken" dizesiyle anlatır. Duyguların dile gelişinde

insanın içinde bulunduğu durum önemlidir. Çevresinden kopmuş, olayları algılayamayan, sorumsuzca, duyarsızca eğlencelerin tuzağında yaşayan kişilere yönelik olarak da "deliye her gün bayram" deyimini kullanırız.

İçinde bulunduğumuz psikolojik duruma göredir çoğunca davranışlarımız. Sıkıntımızın, üzüntümüzün etkisindeysek, bozulmuşsa bir kez ağız tadımız bayramın geldiğinin bile ayrımında olmayabiliriz. Bir halk türküsüne "Bayram gelmiş neyime/ Anam anam garibem/ Kan dolmuş yüreğime/ Anam ananı garibem…" dizeleriyle yansır bu. Yıllardır dinlemeye doyamadığımız Azeri ağızlı bir bayram türküsü de bayram mutluluğunu işletir insanın iliklerine, "Bayram gelir elime elinize/ Name düşüp dilime dilinize/ Köyüm gülür evim gülür/ Gülür güzel civan/ Çalır sazı çalır tarı gülür eller gülür/ Her yan gül çiçek gül çiçek/ Elvan gül çiçek gülçiçek."

"Adımız miskindir bizim/ Düşmanımız kindir bizim/ Biz kimseye kin tutmayız/ Kamu âlem birdir bize" diyen Yunus Emre ile "Bir insanı sevmekle başlar her şey" diyen Sait Faik'in kucaklaştığını görür gibiyim. Onların duygularıyla okuyucularımın, dostların, tüm insanların bayramını kutluyorum. Nice bayramlara…

GÜREŞMEK

Güreş, iki kişinin belli kurallara göre çeşitli oyunlar uygulayarak birbirinin sırtını yere getirmek amacıyla yaptıkları karşılaşmadır.

Ata sporumuz olarak bilinmektedir. Sözcüğün Türkçe olması da bunu doğrulamaktadır. "Kür, Kör" kökünden "Kür-e-ş-mek" biçiminde oluşmuştur. Sözcüğün kökü Kaşgarlı'nın yapıtında geçmektedir.

Bize özgü olan güreş çeşidi "Karakucak"tır. Yağlı güreş'in Akdeniz-Balkan kaynaklı olduğu biliniyor. Minder güreş çeşitleri de yakın dönemin ürünü.

Tarihimizin eski dönemlerinden beri yaygın bir spor dalıdır güreş. Özellikle düğünlerde, bayramlarda, eğlencelerde, şenliklerde gençlerin güreşmesi gelenek olmuştur.

Sultan Abdülaziz güreşe büyük ilgi duyardı. Onun güreşi sevmesi, kendisinin de güreşmesi bu ata sporunuzun önemini iyice artırmıştı. Acı güçleriyle ünlü Türk güreşçileri Avrupa'da, Fransa'da, Amerika'da izleyicilerin nefeslerini kesen karşılışmalar yapmışlardır.

Koca Yusuf, Adalı Halil, Filiz Nurullah, Kurtdereli Mehmet, Kara Ahmet dünya çapında adını duyuran güreşçilerdi.

Güreş tarihimizde bunlardan başka adı "efsaneleşen" Kel Aliço, Makarnacı Halil, Molla Mümin, Arnavutoğlu Ali, Kazıkçı Bekir, Kavasoğlu İbrahim, Pomak Hasan, Yörük Ali, Katrancı Mehmet, Hergeleci İbrahim, Tophaneli Yusuf, Kızılcıklı Mahmut gibi çok değerli adlarını da anmak gerek.

1960'lı, 1970'li yıllarda unutulmaz güreşçilerimizin yaşam öykülerinden doğan "güreş yazını" oluşmuştu. Büyük gazetelerde adı geçen güreşçilerimizin öyküleri romanlaştırılarak "tefrika" edilirdi. Bunların kimileri de o yılların olanakları ölçüsünde kitaplaşırdı.

Okuma tutkumun o altın yıllarında Kara Ahmet'in Avrupa (Dünya) güreşlerini anlatan oylumlu bir yapıtı camlı ışık yanında akşamdan sabaha dek okuyarak bitirmiştim.

Cumhuriyet Dönemi tüm sporlarda olduğu gibi güreşe de bilimsel yöntemlerle gereken değeri, yatırımı vermiştir.

Akdeniz, Balkan, Avrupa, Dünya, Olimpiyat yarışmalarında en çok madalya aldığımız spor dalı güreştir.

Geçtiğimiz günlerde de güncel tartışmalara konu oldu ata sporumuz 19 Mayıs Kutlamalarında Samsun'da güreş gösterileri de yapıldı. Güreş Antrenörlüğü ikinci sınıf öğrencisi Nurcan Kılıç (21) güreşeceği sporcu gelmeyince lise öğrencisi Kamil Özkıvanç (17) ile güreşe tutuşmuş.

Tartışma bu güreş sonucu çıktı. "Bir erkekle bir kadın sporcunun güreşmesi" üstüne bir hafta yazıldı çizildi.

Valilik sanırım soruşturma da açtı. Sporcular özür diledi. Kırkpınar ağası durumun uygunsuzluğunu vurguladı. Spor Sosyolojisi öğretim üyeleri, tartışmanın gereksizliğini bu tartışmaların olağanlaştıramadığımızın belirtisi olduğunu yazdılar.

Avrupa, Dünya, Olimpiyat Şampiyonu Hamza Yerlikaya özür dileyecek bir şey olmadığını, sporun cinsiyeti olamayacağını söyledi.

Bunlar uzman görüşleri. Halk da günlük yaşamı içinde tartıştı konuyu.

Samsun'daki yetkililerin en can alıcı görüşü, "Töremizde kadınla erkeğin güreşmesi yoktur?" tümcesiyle aktarıldı.

Töremizde bu tür bir güreşin olduğunu yazınımız belgeliyor.

Bunun kanıtı yazınımızın çok önemli yapıtlarından Dede Korkut Kitabı.

1916'da Kilisli Rıfat'ın ilk kez yayımladığı bu çok değerli yapıtın on iki öyküsünden biri olan Kam Büre Oğlu Bamsı Beyrek'i yeniden okumanızı öneririm.

Kitaplığımda Orhan Şaik Gökyay'ın Dede Korkut'u. Muharrem Ergin'in Dede Korkut'u var ama daha yeni bir yayın olan Mustafa Miyasoğlu'nun Dede Korkut Kitabı'ndan (Bayburt Belediyesi Yayını, 2011) aktarıyorum.

"Kız, Bre yiğit, benim atımı kimse geçemedi, okumu kimse yaramadı, şimdi gel seninle güreş tutalım, dedi.

Beyrek hemen attan indi, kavraştılar. İki pehlivan birbirine sarmaştılar. Beyrek, kaldırıp kızı yere vurmak ister, kız kaldırıp Beyrek'i yere vurmak ister. Beyrek bunaldı, söylendi, bu kıza yenilecek olursam, güçlü Oğuz içinde başıma kakarlar, yüzüme vururlar, dedi. Gayrete geldi, kavradı, kızın dizlerini sardı, memesini tuttu, kız gocundu. Bu kez Beyrek, kızın ince belini tuttu, çelme attı, arkası üzerine yere yıktı..."

Öykü gereği bu güreşten sonra tanışacaklar, Banu Çiçek'le Beyrek maceralı gelişmeler den sonra evleneceklerdir.

HALK KÜLTÜRÜNDE BESLENME

Anlatıcının özgün ürüne dönüştürdüklerini besleyen kaynakların önemlilerindendir. Öncelikle anlatıcı hangi türde olursa olsun çocukluğunun, ilk gençliğinin geçtiği ortamın bilinçaltına yerleştirdiklerini yansıtır. Orhan Kemal'in öykülerinde, romanlarında Adana'nın önemli ver tutması, Yaşar Kemal'in yapıtlarında Çukurova'nın ağırlığı, Necati Cumalı'nın kimi ürünlerinde Urla'nın, Ege'nin, Balkanların havasının yansıması bundandır.

Ozanlar için de benzer durumları söyleyebiliriz. Yahya Kemal'de sezilen Balkanlar, İstanbul. Necati Cumalı'nın ünlü Karakol'da şiirinin bir avuç toprağa göre tüm yaşamını trajediye dönüştüren insanların Ege'si, Sait Faik'teki Adapazarı, Bursa, İstanbul hep çocukluk-gençlik yıllarının bilinçaltındaki izleriyle ilgilidir.

Ahmet Kaçar'ın yazdıklarında Görele'nin, Bahtiyar Dayımoğlu'nun yazdıklarında Giresun'un, Veysel'in söylediklerinde Sivas'ın, Neşet Ertaş'ın çığlıklarında Kırşehir'in az çok ipuçlarının olması bundandır.

Ozanların, öykücülerin, romancıların halk kültürüyle, halkbilimle yakınlaşarak onlardan beslenmesi olağan, doğal, gerçekçi, kaçınılmaz bir yol olarak görülmelidir.

Ozanın çocukluğunda, ilk gençliğinde evinde, tarlasında, harmanında, düğününde, bayramında, sokağında, caddesinde, alanında, kıyısında, köşesinde duyduğu söylediği yüzlerce anılarla bütünleşen türkülerden, manilerden, kalıplaşmış sözlerden, deyimlerden, atasözlerinden etkilenmeden kendi türküsünü yaratması olası mı?

Ne yazılırsa yazılsın bir yerde yazarını, ozanın çocukluğuyla, ilk gençliğiyle ilgili ortaklaşa dil değerlerinin kapısı çalınacaktır. Önemli olan yörenin türküsüyle, manisiyle halkbilim değerleriyle aynı biçimde, aynı duyarlılıkla buluşmamaktır. Başka bir deyişle ortaklaşa ürünlerin benzerini üretmemek, onlara öykünmemektir. Orhan Seyfi Orhon örneğinde olduğu gibi maniler yazmamaktır. Maniyi, türküyü halk en güzel, en vurucu, en lirik, en gerçekçi görüntüsüyle yaratıyor. Sanatçının yaratacağı güzel de olsa halkın yüzlerce yıllık birikiminden süzülüp gelen olağanüstülüğü aşamayacaktır.

Sanatçıya, ozana düşen halk kültüründen, türküden, maniden beslenerek maniye, türküye benzemeyen ozanının damgasını taşıyan ürünlere imza atmaktır.

Doğu Karadeniz kendine özgü halk kültürüyle, türküsüyle, manisiyle önemli bir coğrafyadır. Türkü, mani varsıllığımızı yöremiźi bilen başka bölgenin yazarları da onaylıyor. Hele manilerimiz... Nurullah Ataç'a göre en güçlü, saf şiir örnekleridir.

Trabzonlu ozan Yaşar Miraç bölgemizin manilerinden, türkülerinden yarattığı özgün dizelerle şiirimizde yer edinmiştir. Onun bestelenmiş dizelerine baktığımızda yöre kültüründen beslendiğini, sesinin tanıdık ses olduğunu anlıyorsunuz kolaylıkla: "Ben bir küçücük/ sevdalı kuştum/ aklım ermedi/ ellere uçtum/ yaban ellere/ diken ellere/ gurbet ellere/ gurbet ellere/ ben bir küçücük ak tomurcuktum/ aklım ermedi/ kış günü açtım/ ala yellere/ bora yellere/ kara yellere/ kara yellere/ yuvasız kaldım/ karlara düştüm/ sulasız kaldım/ çöllere düştüm/ uçsuz bucaksız/ yollara düştüm/ yılan yollara/ yalan yollara/ duman yollara."

Yaşar Miraç'ın dizeleri geleneksel ürünlerden yararlanarak, onlardan beslenerek yeni, özgün, çağdaş ürünler oluşturulacağının kanıtı. Yerim olsaydı onun "Trabzon'dan Çıktım Yola" yapıtından "gümüş sesli kör"ü aktarırdım.

HALK OYUNLARI ÜSTÜNE

Oyun sözcüğünü, "hoş vakit geçirmek için karşılıklı yapılan ve hesap dikkat, çeviklik ya da rastlantılara dayanan eğlenceli yarış" biçiminde tanımayabiliriz. Oyun kapsamına; satranç, dama, bilardo, poker, tavla, domino, tenis, futbol, cirit, esir almaca, çelik çomak gibi etkinlikler girer. Bir de izleyenlere dönük, herkese hoşça vakit geçirmek için yapılan eğlendirici, şaşkınlık, beğeni uyandıran, öğretici ya da estetik duygulan okşayıcı becerileri vardır. Bunları da Karagöz oyunu, hokkabaz oyunu, bale ve tiyatro oyunları, halk oyunları (dansları) biçiminde sıralayabiliriz.

Köy kültürüne, köy yaşama biçimine özgü bir etkinliktir halk oyunları. İnsan yaratıcılığının çok yönlü göstergesidir. Hareketle ezginin kaynaşması yanında, coşkuyu, sevinci, mutluluğu, acıyı, özlemi, işi yansıtmasıyla; olayları, çevreyi, doğayı çeşitli yönleriyle simgelemesiyle çok yönlüdür halk oyunları. Özgürce yapılmasına karşın, figürleriyle, kullandığı alanda disiplin gerektirir. Oyuncuyu, duygulandırdığı, coşturduğu gibi çalgıyı da, izleyenleri de coşturur, duygulandırır. Bireysellikte toplumsallığı bütünleştirir.

Halk oyunlarının en belirgin özelliği, yurdumuzun tümünde yaygın olmak yerine bölgesel, yerel olmalarıdır. Nasıl coğrafya açısından Türkiye bölgelere ayrılıyorsa halk oyunları açısından da durum farklı değildir. Ege, Batı Anadolu Bölgesi zeybek bölgesi; Doğu Karadeniz horan bölgesi; İç Anadolu Bölgesi halay bölgesi; Trakya, sirto ve hora bölgesi; Doğu Anadolu bar bölgesi olarak bilinir. Daha daralmış alt bölgeler de saptayabiliriz. Güney Batı teke oyunları, Güney'de mengiler, Balıkesir'de bengiler, Konya'da kaşık oyunları, Kastamonu'da sepetçioğlu, Trakya'da karşılama örnekleri verilebilir.

Halk oyunlarını sever misiniz bilmem. Bildiklerimi oynamasını, bilmediklerimi de oynanırken izlemesini çok severim ben. Kemençe, davul, zurna duyduğumda içim kıpır kıpır olur, kıvrak ezgilere, içten gelen, kendiliğinden oluşan bir coşkuyla ayak uydurarak eşlik ederim. O anda geçmiş, bugün, gelecek kaynaşır duygularımda. Sevinirim, hüzünlenirim, anımsarım, dolu dolu olurum kısası. Çoğalırım.

Giresun halk oyunları üç oluşum içinde biçimlenmiştir. Görele ile Görele'ye yakın ilçelerde horan öne çıkmıştır. Giresun merkeziyle, yakın ilçelerdeyse karşılamadır yaygın olan. Alucra, Şebinkarahisar iç kesimde bulunmaları nedeniyle karma bir özellik gösterir. Horanla karşılama çeşitlerinin yanında Erzincan, Sivas oyunlarının etkisiyle oluşan halk dansları da vardır.

Horan ve kemençe merkezi Görele'dir. Kemençe denince ilk anımsanan ustalar; Tuzcuoğlu, Karaman, Piçoğlu, Durkaya Görelelidir. Ustaların yarattığı ezgilerle horanlar vardır. Görele'ye özgü Tuzcuoğlu, Hasbal, İnceoyun bunlardandır. Tuzcuoğlu Mehmet Ali'nin yaylaya göçülürken, atların, koyunların, sığırların, insanların yürüyüşünden, koraın, keleklerin, çanların, zillerin, suların, kuşların, yaprakların, dalların sesinden esinlenerek oluşturduğu senfonisiyle, ezgiye uygun horanı özgünlüğüyle önemlidir. Karaman'ın arkadaşı Hasbal için yarattığı Hasbal ezgisiyle horanı da aynı özgünlüktedir. Çiftetellinin Görele beğenisiyle yorumlanarak biçimlenen kadın oyunu inceoyun, gerek ezgisiyle gerekse oynanış güzelliğiyle etkileyicidir. Yurdumuzda otuza yakın yörede oynanan karşılamanın bence en güzeli, en etkileyicisi Giresun karşılamasıdır. Oynamasını pek beceremesem de orta yaşın üzerindekilerin oynayışlarına doyamam. Kıpır kıpır olur içim, mutlu olurum. O an unuturum nerde olduğumu. Tüfekli Çandır da çeker beni, göğsümü kabartır.

Halk oyunları köy kesiminde yaşamın akışı içinde yer alır. Doğaldır oynamak. Kent kesimin de ise özel törenlerin, özel günlerin turistlere yönelik etkinliklerin parçasıdır. Köy kültürü yerini kent kültürüne bıraktıkça halk oyunları da yaşamın bir parçası olmaktan uzaklaşıyor. Çünkü doğaldır değişme, gelişme. Her değişme, gelişme yeni yaşam biçimi, yeni kültür, eğlenme biçimi yaratır. Önemli olan halk oyunlarını sevmek, sevdirmek, yeni yorumlarla, yaratıcılıkla gençlerin ilgisini çekmek…

HALK OZANI MECBURİ ÜSTÜNE

Göreleli Halk Ozanı Salih Mecburî olarak tanınan sanatçı, Görele'nin Kuşçulu köyündendir (1942). Karadeniz'le Haç dağı arasında güzel bir köy olan Kuşçulu; Gürhan Temel, Cemil Uzunömeroğlu, Erol Uzunömeroğlu, Turgut Uzunömeroğlu, Ahmet Demirel, Emin Demirel, Seyfullah Çiçek gibi ozan, yazar, ressam çıkarmasıyla da anılır. Mecburî, Kuşçulu'yu anlattığı on yedi dörtlükten oluşan "Benim Canım Kuşçulu'm" şiirini şöyle bitirir: "Her kim ne derse desin, söylensin hep boş yere/ Sana şükran borçluyum bin kere, milyon kere/ Senin Salih Mecburî'n tüm köylüye güç vere/ Benim canım Kuşçulu'm şelalenim senin ben…"

Mecburî, halk ozanlığı geleneğini sürdüren az sayıdaki yaratıcılardan biridir ilimizde: Küçük yaştan başlayarak saz çalar, türkü yakar, şiir söyler… Yurdumuzun köylerini, kasabalarını, ilçelerini, kentlerini, yaylasını, ovasını, derelerini, tepelerini gezer. Seyfullah Çiçek'le Sadi Kaya'nın yayımladıkları, "Tüm Yönleriyle Görele Kuşçulu Köyü" adlı yapıtta şöyle anlatır ozan kendisini: "SSK Sultanahmet Dispanserinden emekli olup şiir yazarım, derleme yaparım, yeni yeni türküler hazırlarım, spor yaparım… Bazı geceler olur ki uykumu bölerek derin sessizlik içinde kalkar, sazımı elime alıp çalar söylerim. İlham kaynağım Kuşçulu köyümdür. En az altı ay köyümde kalırım, altı ay da İstanbul ve Anadolu'nun muhtelif beldelerinde sazımla sözümle dolaşır dururum. Otuzun üzerinde sözü-müziği bana ait olan türküm, üç yüzün üzerinde şiirim ve ona yakın derlemelerim var..." Görüldüğü gibi salt çalıp söylemekle kalmayan, yurdumuzu gezmek için fırsatlar yaratan Mecburî bu anlamda da halk ozanlığı geleneği içindedir.

Mecburî, görebildiğimiz şiirlerinde on birli, sekizli, on dörtlü hece kalıplarını severek kullanmaktadır: "Evlerinin önü bahçe/ Nere gidiyon kız Hacce/ Bakışların hece hece/ Gitme Giresunlu Hacce/ Delmedik mi dağı taşı/ Görmedik mi yazı kışı/ Çatıp bana iki kaşı/ Bakma Giresunlu Hacce"

Koşma türüyle şiir söyleyen yazan Mecburî, sevgi, ayrılık gibi duygusal-lirik şiirler yanında toplumsal konuları gerçekçi, sağlam, çağdaş akılcı yorumlarla yansıtmaktadır. Böyle olunca halk şiirimiz de yaygın bir yeri olan taşlamaya da yönelmektedir: "Yaşamımız körlendi, kalmadı hiç bir kökü/ Taşıyamaz olmuşuz artık bu ağır yükü/ Zamlar fren tutmuyor boşaldı bütün akü/ Ne yaptığını bilmez

divaneler gibiyiz/ İki omuzlarımda öyle ağır ki yüküm/ Salih'i sazı ile dolaşır büklüm büklüm/ Veresiye yaşarken kişiliğimden ürktüm/ Boş yerlere harcanmış sermayeler gibiyiz…"

Geçenlerde, ikimizin de ivedice bir yerlere gittiğimiz bir sırada karşılaştık. Söyleştik ayaküstü. 'Yeni bir şeyler var mı?' dedim. 'Var' dedi. Kâğıt kalem çıkardım. O söyledi, ben yazdım. Size de ulaştırayım:

MEZAR ÖLÜMÜN KASASI

Dünyanın derdini bırak
İnsanca yaşamana bak
Ecel gelir bu son durak
İnemezsin inemezsin

Azrailin yok şakası
Musalla taşı masası
Mezar ölümün
Açamazsın açamazsın

İyiliğin kötülüğün
Hep tükenir öldüğün gün
İşte bayramımız bu gün
Göremezsin göremezsin

Mecburî'yem yavaş yavaş
Bir bir giderler arkadaş
Hayat barış değil savaş
Kaçamazsın kaçamazsın

HALK OZANI MECBURİ-1

Görele'de, Giresun'da, belki de bölgemizde "ozanlık" geleneğini, sürdüren tek sanatçıdır Mecburî.

"Doğu Karadeniz'in sahil kasabalarından biri olan Görele'nin Kuşçulu köyünde, 1942 yılının baharı başlarken yeşil fındık bahçeleri arasında gözlerini doğaya açmış" sanatçı.

Çocukluğundan beri arkadaş olmuş sazla. Tüm duygularını, tüm gizlerini sazıyla dillendirmiş. Mani dizmiş, türkü yakmış, şiir söylemiş. Güzel yurdumun binlerce köyünü gezmiş. Sevmiş doğayı, insanları. Onların duygularını, onların sorunlarını sorunu bilmiş. Sazını sözünü doğrudan yana kullanmış. Yanlışın, haksızlığın yanında eğilip bükülmemiş. Doğruya doğru, eğriye eğri demiş ozanca…

Özellikle 1980'li yıllardaki radyo, televizyon röportajlarında bir duyguyu, bir sorumluluğu öne çıkarmış hep: Doğduğu topraklara sevgisini, bu topraklara karşı sorumluluğunu. "Üstüne basa basa, Kuşçulu Köyünü, Görele'yi, Giresun'u anlatmış."

Son yıllarda kültür-sanat değerlerimiz, öğelerimiz; renkliliğin yozlaşmasında yitip gitmekte. Basından, televizyonlardan insanımıza sunulanlar yozlaşmanın görüntüleri. Bu görüntüler arasında gerçek değerler kaynayıp gidiyor. Mecburî, işinin ustası. Sazı da güçlü sözü de. Buna karşın. Görele'deki, Giresun'daki, bölgedeki etkinliklerde göremiyoruz onu. Derneklerin İstanbul gecelerinde de bu gerçek saz-söz ustasına yer verilmiyor ne yazık ki…

Görele, Giresun öncelikle, kendi değerlerini önemsemeli…

Dernek gecelerinde, şenliklerde halk ozanı Mecburi'nin çalıp söylemesi; bu tür etkinliklerin değerini, kalıcılığını artıracaktır.

Halk ozanı Mecburî'nin bir güzellemesiyle, tanıştırayım sizi:

SEVDAMSIN KARADENİZ

Otuz bin köy dolaştım elli elli beş şehir

Ey canım Karadeniz çağlarsın nehir nehir

Yudum yudum içerim olsan kadehte zehir
Sen zehir olamazsın balımsın Karadeniz.

Yaylacılar yaylaya koyun kuzu çıkarken
Yaban erikleri de çiçekleri açarken
Kelebekler de nazlı, nazlı nazlı uçarken
Kollarını her zaman açarsın Karadeniz

Ayder'in gölgesine yıldızlar iner gece
Çam meşe o doruklar oynar sanki sinmece
Yazdığım şiirlerde sensin kafiye hece
Yedi yediliklerde uyaksın Karadeniz

Bin kere, milyon kere kurban olurum sana
Gezdiğim her yerinde urgan olurum sana
Issız dağ başlarında yorgan olurum sana
Sere serpe uzanmış yatarsın Karadeniz

Bütün TV, radyolar tanıtıyor dünyaya
Gerek kalmadı artık geceleri rüyaya
Rüzgârların ulaşır yıldızlara ve aya
Bir çoban yıldızısın, şafaksın Karadeniz

Değerli Mecburi'nin Karadeniz güzellemesinin öteki dörtlüklerini ikinci yazıda sunacağım…

HALK OZANI MECBURİ-2

"Karadeniz türküsü Türkiye'nin büyüsü
Bütün ozanlarının sazı, sözü öyküsü
Gelin, genç, kız, ihtiyar, şehirlisi köylüsü
Hepsi de senden yana varımsın Karadeniz

İnsanlarla el ele sanki tek bir vücutsun
Dağlarla tepelerle sembolik bir yokuşsun
Cennet kokularıyla her bir yerde mevcutsun
Canik doruklarında mizahsın Karadeniz

Nisan, mayıs, haziran balayında gelinsin
Temmuz, ağustos, eylül gelirimsin, vergimsin
Ekim, kasım, aralık halkın eğlensin, yesin
Anzer yaylalarında segâhsın Karadeniz

Artvin, Rize, Trabzon doğusunda kurulu
Git batısına doğru bambaşka Düzce, Bolu
Gümüşhane, Giresun, Ordu bir yaşam dolu
Kümbet yaylalarında dergâhsın Karadeniz

Samsun'un "On dokuzu", Amasya'nın Tamimi
Bayburt, Sinop, Çorum'un insanları samimi
Tokat, Bartın, Zonguldak her işinde daimi
Sevda türkülerinde, hicazsın Karadeniz

Fındık, çay bahçesinde neşenin huzuru var
Kemençesi, davulu, bağlama, tulumu var

Çoruh'un sularında sevginin dolumu var
Evrensel güzelliğe izahsın Karadeniz

Yeni doğan bebeğin ömrüsün sevincisin
Güzel Türkiye'mizin sanki bir incisisin
Yedi bölge içinde inan ki birincisin
Dopdolu gecelerde rüyamsın Karadeniz

Alınan her nefesin oksijen kaynağısın
İnsanlara bakışın en güzel aynasının
Kıymetini bilenin ekmeğisin aşısın
Vücutların direnci, hazımsın Karadeniz

Her ağacın dalında, yaprağında çalında
Arıların yaptığı peteğinde balında
Yeşil çay bahçelerin, kar yüklü Kaçkar'ında
Bir başkasın bir başka, varımsın Karadeniz

Horanlarla avlanır denizinde balıklar
Peştemalı kıskıvrak allı pulludur kızlar
Seni kıskanır oldu birbiriyle ozanlar
Ben seni kıskanamam mızrapsın Karadeniz

Sis dağın salâ verir Haş dağın okur ezan
Rüzgârın gözlerini ıslatır zaman zaman
Boş yere mırıldanmaz yaylı tamburla keman
Çocuk gibi nazlanan sazımsın Karadeniz

O Çekiç Aliler'den, Hacı Taşan, Ertaş'tan
Hasret getirdim sana Orta Anadolu'dan
Ege'den, Akdeniz'den, Doğu, Güney Doğu'dan
Türkü getirdim sana sevdamsın Karadeniz

Yaşım altmış beş oldu tüm uzuvlar yaşlandı
Gençlik anılarımız kırktan sonra abandı
Ve artık Mecburî de dik yokuşa dayandı
Yalnız sen ellerimden tutarsın Karadeniz."

21.03.2006-Görele

Böyle diyor Mecburî, "Sevdamsın Karadeniz" şiirinde.

Yaşamını yurduna, insanına; güzelliğe, insanlığa adamış Mecburî. Ses olmuş, dize olmuş, şiir olmuş, türkü olmuş. Can yoldaşı sazıyla güzel yurdumu dolaşmış adım adım.

Sazıyla sözüyle dik durmuş; sevmiş, sevdirmiş…

Ağıtlara, koçaklamalara, güzellemelere, taşlamalara çiçek açtırmış kendince.

Görele'nin, Giresun'un; Veysel'i, Mahzuni'si, Ertaş'ı, Çiçek'i… Bilin Mecburi'yi.

Radyolarımıza, televizyonlarımıza, Kemençe şenliklerimize, Kümbet'imize, Sis dağımıza, Aksu'muza, Bektaş'ımıza, İstanbul'daki etkinliklerimize çağırsak ozanımızı; çaldırsak, söyletsek, insanlarımızla buluştursak hizmetimiz büyümez mi?

HALK ŞİİRİ GELENEĞİMİZDEN BİR YAPRAK

Halk şiiri geleneği özellikle Çukurova'yı, Sivas'ı, Kırşehir'i, Erzurum'u, Kars'ı, Artvin'i anımsatır. Coğrafyamızın tümünde örnekleri olsa da saydığımız yerler sayıca, nitelikçe ozanlık geleneği açısından üstünlük gösterir.

İlimiz halk şiiri geleneği içinde yer alan, "halk ozanlığı" açısından verimli sayamayacağımız illerdendir.

Ozanlık geleneğine bağlı, geleneğin tüm kurallarını yaşayan, yaşatan halk ozanı sayımız çok azdır. Sayacağımız kimi adların da tümüyle geleneğin içinde olduğunu söyleyemeyiz.

Şebinkarahisarlı Naili, Alucralı Ozan Arif, Derelili Âşık Adem Güney, Çamoluklu Mehmet Kuzkaya, Göreleli Mecburi, Göreleli Âşık Abbas İncehasanoğlu ilimizin ozanlık geleneği içinde adını duyuran adlarıdır.

Ölümünden komşuları, yakınları dışında kimsenin haberi olmayan Âşık Abbas halk şiiri geleneğimizde yetenekli bir yapraktı.

1937'de Görele'nin Eserli köyünde başlayan yaşamı sıkıcı, acı, yoksulluk içinde geçmişti.

Beş yaşındayken beklenmedik biçimde babasını yitirişi, çok güç koşullarda geçen çocukluğu, çektiği sıkıntılar, çocuğunun olmayışı, duygusallığı, içkiye bulaşması, şiir yeteneğini gün ışığına çıkarsa da çektiklerini azaltmamıştı.

Saz ilgisini kırmaları doğaçlama söyleyişini engelleyememişti.

Kimi ürünlerinde doğaçlama söyleyişin kolaylığını, güçsüzlüğünü kırdığı görüldü.

24 şiir var dosyamızda. Öteki şiirlerine ulaşarak, Göreleli Âşık Abbas İncehasanoğlu (1937-2007) dosyasını oluşturuyoruz, ayrıntılı yaşam öyküsünü yazmaya çalışarak…

Kıraç bir alanda, çalı çırpı içinde kendiliğinden gelişen bir ceviz fidesinin büyüyerek meyveye durması gibiydi Âşık Abbas'ın ozanlığı. Belki kendisi bile ayrımında olmandan Giresun Halk Ozanları geleneğinde bir yer açtı kendine.

Örnekler:

KURBAĞALAR

Bak şu mübareğe açmış kolunu
Geçmiş yamacıma güler kurbağalar
Bulanık göllerde arar yolunu
Ağlar gözyaşını siler kurbağalar

Zayıf görmüş zemherinin kışını
İlkbaharda güneş yakmış döşünü
Zikredip Allah'a salmış işini
Yazın kışın ama diler kurbağalar

Helalden anlamaz haramı yemez
Gerçeği anlatır yalan söylemez
Bağırır çağırır derdini demez
Uyusam uykumu böler kurbağalar

Cebi cüzdanı yok delik kesesi
Kiminin açlıktan kokar nefesi
İri adam gibi çıkıyor sesi
Yetim kuzu gibi meler kurbağalar

Kimi abdest alır yüzünü yumuş
Kimisi başını secdeye koymuş
Kimi cahil kalmış kimi okumuş

Aklımı fikrimi çeler kurbağalar

Asıldım silaha dediler bırak
Kış soğuk arkadaş yaz geçer kurak
Abbas'ın sözleri sanki matırak
Bilen yok çektiğini neler kurbağalar

NEME GEREK
Bugün varım yarın yoğum
İpek halı neme gerek
Kendi malım azım çoğum
Dünya malı neme gerek

Toz duman olur uçarım
Kuru dalda gül açarım
Her gönüle bal saçarım
Arı balı neme gerek

Bade içtim yudum yudum
Gönül yapmak tek umudum
Meyve vermez ayvam dudum
Kuru dalı neme gerek
.....
Abbas gider düş peşine
Bir fatiha yaz başına
Diken yidin dik döşüne
Mundar ölü neye yarar
Kuru çalı neye yarar.

HARTAMA TÜRKÜSÜ

Yerel bir sözcük olan hartamanın Görele, Eynesil, Tirebolu, Giresun, Bulancak, Piraziz, Şebinkarahisar, Fatsa, Gölköy; Beşikdüzü, Vakfıkebir; Akyazı; Göynük; Zile; Koyulhisar; Boğazlıyan yörelerinde kullanıldığını Derleme Sözlüğü tanıklığıyla biliyoruz.

Aynı kaynaktan sözcüğün Trabzon'da, Rize'de hartoma; Çarşamba, Samsun, Terme'de hartuma biçiminde söylendiğini öğreniyoruz.

Sözcük anılan yörelerde iki anlamda kullanılıyor. Samsun'da çıta, öteki yörelerde genelde bildiğimiz işlevinde, "kiremit yerine kullanılan ya da kiremit altına kullanılan ince tahta."

Genelde 1950 öncesinde yaygın olarak vardı hartama. Ev, tam, samanlık, ayakyolu gibi yöre insanının barınma, yaşama gereksinimlerinin üstünü örtmek için kullanılırdı. Günümüzün çinkosu neyse o yılların hartaması da oydu.

Hartamacılık bir işti. Genelde budaksız ladinlerden yapılırdı hartama. Özel araçları vardı düzgün kütükleri ince hartamaya dönüştürmek için. Görele'nin sırtını yaylalara vermiş köylüleri üretirdi hartamayı. Kıyı kesiminde yaşayanlar onlarla pazarlık ede ede anlaşırdı. Hartama üretilen köye giderek üretimi gözlemek, satın almak bir yoldu. Başka bir yol da Görele'de hartama pazarlığında hartamacıyla anlaşılır, hartamacı işini bitirdikten sonra atlarla, katırlarla malı eve getirirdi.

Kaçak yapılırdı hartama. Yasal değildi. Orman yıkımına neden oluyordu. Bu yüzden de köylerde kaçak olarak satılırdı. İki yüz hartama düzgünce bağlanır, buna bir bağ hartama denirdi. Kimilerde hartamacı düzgün olmayan, çalık hartamaları da bağın arasına katardı. Çalık, bozuk, düzgün olmayan araya sıkıştırılmış hartamalara gama diyenler vardı.

Yayla evlerinin üstü de hartamayla örtülürdü. Sonbaharda yayladan dönmeden önce hartamalar sökülür, pürlerin altlarına saklanırdı, gelecek yazda kullanılmak üzere.

Üretilen tüm ürünlerde olduğu gibi üreticiden alarak hartama satan aracılar da vardı.

Zorunluluktan doğan bir gereksinmeyi gideren hartamacılar, hartama almak zorunda olanlar olağan yaşam biçiminin sonucu olarak halkbilim ürünleri de üretirlerdi. Hartamayla ilgili maniler, türküler böyle oluşurdu.

Türkü dosyamızda yer alan, ezgisi kasetle saptanmış, hartama üretilen yerlerin adının da geçtiği bir türkü:

"Yükledim gır atıma
Torul hartamasını
Kimden öğrendin yavrum
Adam aldatmasını

Garabörk'den o karı
Böğürtlen'e gidelim
İçelim soğuk suyu
Urda düşün edelim

Garabörk yolu çamur
Sığırlık'dan gidelim
Çıkalım Böğürtlen'e
Urda düşün edelim

Geldi ya yaz ayları
Soyun güzelim soyun
Gız seni alamazsam
Adımı deli goyun

Böğürtlen'den görülen
Dokuz Dönüm değil mi
Gaç al beni sevdiğim
Sonu ölüm değil mi

Galkın gidelim uşak
Dutalım şu yolları
İnoluk'da bir mola
Buz gibidir suları

Atım atım gır atım
Zorladık mı bayırı
Az daha dayandık mı
Önümüz İn Çayırı

İn Çayırı Tepesi
Sis'e bakıyu Sis'e
Seni gâvurun gızı
Niye gelmiyun bize

Bağ bağ harlamaları
Sardıma gır atıma
Gız senü alamazsam
Yazık olsun adıma"

HONEFTER YAYLASI

20 Ağustos 2016 Cumartesi. Tonya yolundayız. Kenan Poşul'un aracında. Kenan'ın yanında Ahmet Torun oturuyor. Arkada benim yanımda da Mehmet Çolak. Honefter'e, Otçu'ya gideceğiz, Yusuf Kurt'un çağrılısı olarak Tonyalı "kültür, sanat, gelenek, kemençe, davul, zurna, türkü" duygudaşlarıyla.

9.30'da çıktık Tonya'dan. Kadırga yolunu yarıladıktan sonra doğuya Düzköy yönüne dönerek aşağısında, kuzeyinde Haçka Yaylası olan Honefter Yaylası'na ulaşacağız. Beypınarı'nda düşün... Ardından Honefter'e yukarıdan bakan Tuzluk Tepesi'ndeyiz. Araçlardan inildi. Göç durumuna geçtik. Aşağıya Honefter'e davul, zurna, kemençe eşliğinde horanla inilecek. Bana Kadırga Otçusu'nda şamanı anımsatan Yusuf Kurt katılımcıların tümünü göç, horan düzenine getirdi.

Şimdi davul, zurna, horan coşkusuyla iniyoruz Tuzluk yamacından. Aşağıda tava içi gibi Honefter, yemyeşil. Tepelerle kuşatılmış. Tepelerin eşiğinde iki üç evli obalar, batıda da bir oba. Kuruttuğu çayırları sırtına yük yaparak obaya yönelmiş bir iki kadın.

Yukarıdan aşağıya yaylaya bakınca buranın kim bilir kaçıncı zamanlarda göl olabileceği duygusu uyanıyor.

Trabzon 2000'de (Valilik Yayını) Trabzon Yayla Şenlikleri Takvimi'nde (sh. 207) Mayıs ilk pazarla Eylül birinci hafta arasında 26 Şenlik yer alıyor. Soğuksu, Hırsafa Karadağ, Karadağ, Kadırga, Hıdırnebi, Sisdağı, Ağa Konağı, Karabdal, Honefter, Kadıralak bunlardan.

Düzköy çevresinden gelenler Honefter'deki horanı bize çeviriyorlar. Oynaya oynaya karşılamaya geliyorlar bizi, Tonyalıları... Birleşiliyor, kucaklaşılıyor, "hoş geldiniz" deniliyor. Birleşiyor iki horan. Oynaya oynaya Honefter düzüne.

Eser Meydan, belki de bu yılın en coşkulu davulunu çalıyor. Dehşet horan oynanıyor.

Eser Meydan horana giriyor, yerini Vakfıkebirli genç kemençeci Kerem Saral'a bırakıyor. Bizim Göreleli kemençeci Uğur Keskin de coşkun türküleriyle alaşaya geçişleriyle eşlik ediyor kemençeye. Bir tuhaf oluyor adam. Coşku

denizindeyiz. Yüzlerce yıllık geleneğin, ekinin, dilin, tensel yaratıcılığın içinde erimek, onun bir parçası olmak için horanda buluyoruz kendimizi. Ahmet, Mehmet, Kenan, Hayrettin, Ali, Yusuf, Hüseyin, Erman, Derviş, Aşikâr, analarımız, bacılarımız... Özdeş duygularla, coşkularla geçmişle bugünü, bugünle geleceği biçimlendiriyor, kaynaştırıyor. Hele hele Tonya'dan gelen halk oyunculardan birinin okula başlama çağındaki kız kardeşinin oynaması... O küçücük Tonya, yayla kızında göçün, kemençenin, türkülerin, davul, zurnanın, horanın geleceğini görüyoruz.

Ara verildi horana. Coşkun, değişik devinimleriyle horanda ilgimi çeken Erman Baş'la tanışıyorum. Trabzonspor Divan Kurulu üyesiymiş. O olağanüstü devinimlerini, figürlerini soruyorum. "Bir adı yok, bir anlamı yok bunların." diyor. "O anki coşkuyla, içimden geldiği gibi biçimleniyor." diyor. "Şu an bir daha oynasam, aynısını yapamam." diyor.

Düzköylü Fahri Kum'la söyleşiyorum. Gençlik yıllarında bu buluşmaların çok görkemli olduğunu söylüyor. Kırk yıldır gelirmiş. Eskiden Giresun, Trabzon, Gümüşhane buluşurmuş Honefter'de. Bölgenin son buluşması olurmuş kış öncesi.

Erman Demirci'yle Muhammet Cinkaya oturdular çimenlere. Kemençe eşliğinde atışıyorlar: "Sandık üstünde sandık/ Baştan aşağı yandık/ Sana gönül verdim de/ Adam evladı sandık" gibi atma türküler yanında birbirlerini iğneleyen doğaçlama mânilere de kapı açıyorlar.

14'e doğru ayrılıyoruz. Tuzluk Tepesi'ne doğru tırmanıyoruz, davul zurnayla. Aşağıdan, kuzeybatıdaki obalardan uğurluyorlar bizi. Ama ne uğurlama. Yıllardır duymadığım sesler kulağımın pasını siliyor. Bizimkiler de karşılık veriyor, allahaısmarladık deniyor.

Araçlarımızla geldik Beypınarı'na. Düşün... Gereksinme... Horan... Horan... Bir gölgede Kenan Koşul'un binbir güçlükle adam ettiği etleri tencereden tabaklara bölüşerek Vakfikebir Merkez Fırın'ın somunuyla yiyoruz. Buz gibi su, üzüm, kavun...

Yola çıkmadan önce bir horan daha... Kemençeye türküleri Hüseyin Lermi Söylüyor. Horanda Hüseyin Lermi, Aşikâr Lermi, Derviş Fettanoğlu ağabeylerimiz de var. İzlemeye doyum olmuyor onları.

Dönüşte Tonya'da ağabeylerle yöre kültürü üstüne söyleşiyoruz. Faik Günaydın da var.

Düğün, gelinçi, imeci, otçu, türküler, kemençe, davul, zurna, şenlik, konak, fıkra, bilmece, atasözü, deyim, Türkçe yaratıcılığı içinde onlarca yıl. Kıyıdan köşeden öğrenilenleri yapay duygularla yazmak yerine geleneğin içinde, geleneğin her işlevinde yer alarak onları yazarak belgelemek. Geleneğin içinden, geleneğin bir yaprağı olarak yazmak ne güzel. Horana girmek, kemençeye türkü söylemek, konaklarda bulunmak, dinlediğin havaların adlarını, öykülerini, yaratıcılarını bilmek...

İyi ki yaşamımda yeri var bu güzelliklerin. Olmasaydı yoksul olurdum... Acılı...

HÜSEYİN ÇINAR ÜSTÜNE

Görele, hangi açıdan ele alınırsa alınsın kemençenin merkezi durumunda.

Karadeniz kemençesinin bilinen ilk sanatçısı olan Tuzcuoğlu Osman Göreleli. Onu Görele'nin ilk kuşağı sayıyoruz kemençede.

İkinci kuşak, Karaman, Piçoğlu, Durkaya, Mehmet Odabaş, Hacıali Özdemir, Üçüncü kuşak: Sırrı Öztürk, Kâtip Şadi, Şenel Dandin, Samı Günay, Nazmı Özdemir, Ahmet Ata…

Dördüncü kuşak Hüseyin Özdemir, Mehmet Karadeniz, Burhan Caba, Mehmet Maksutoğlu, Hüseyin Çınar…

Dördüncü kuşak sanatçılar 1940'lı yılların ortalarıyla 1950'nin sonları arasında doğmuş olanlar.

Hüseyin Çınar, dördüncü kuşak Göreleli kemençe sanatçıları içinde araştırma konusu olmaya değer bir ad. Özellikle son yıllardaki çıkışıyla, söylediği türkülerle, düğünlerde, şenliklerde çatmanın ötesinde televizyon aracılığıyla geniş bir dinleyici kitlesi oluşturdu

Görele'nin Menteşe (Kuzuluk) köyünde, 14.7.1959'da doğdu Hüseyin Çınar. Küçük yaşlarda sesinin güzelliğiyle ilgi gördü. Ses güzelliği, türkülerinin beğenilmesi onu yörenin en yaygın çalgısı kemençeye yöneltti. Bu yönelişte annesi Şaziye'nin desteği de katkı sağladı çalgıyı öğrenmesine. Yavaş yavaş Görele havalarını çalmaya başlamasıyla babası Mustafa'nın da desteğini sağladı.

On yaşlarındaydı. O yılların önemli davulcusu, kemençe ustası Esat Somuncu'ya yaptırdı ilk kemençesini.

Kısa sürede çalışıp çabalayarak öğrendi kemençeyi.

Çanak kırma geleneğine inanmadığı için çanak kırmadı. Gerek de yoktu buna. Durkaya gibi bir sanatçıdan ders aldı. Durkaya ile kemençelerin akort ederler, Durkaya'nın çaldığını Hüseyin de çalar, izlerdi Durkaya'yı…

Kâtip Şadi'den de çok şey öğrenirdi. Onları "ustam" diye anmakta. Bir de İnanca'dan Erol Diyadin… Ondan da öğrendiklerini unutmuyor hiç.

Hüseyin Çınar'la bir söyleşimizde, "ilk düğüne gidişimi hiç unutmam" demişti.

Nasıl unutsun ki? 13 yaşındadır. Kına gecesinde çalmaktadır kadınlara… Hani bir atma türküde "Kemençe çala çala/ Yoruldu bileklerim" denmiş ya. 13 yaşındaki Hüseyin'in bırakın bileklerini, kolunu tüm bedenini yormuş, bitirmiştir. Bırakır kemençeyi hüngür hüngür ağlar.

Bu ilk düğün denemesinde ağlasa bile yavaş yavaş ustalaştığı için düğünlerde çalacaktır artarda…

Askerliğe dek böyle kemençe, düğün, türkü, horan, konak, gelinçi güzelliğinde geçer yaşamı. Askerden sonraysa işe girer. İstanbul'da bir banka şubesinde çalışmaya başlar.

1999'da emekli olana dek büyük kentin yaşam koşullarında bulur kendini. Büyük kentin yerel düğünlerinde bir yandan sanatını konuşturarak kemençe, türkü güzelliğiyle kendini yeniler bir yandan da doğup yetiştiği toprakların insanlarıyla aynı beğenilerde bütünleşir.

Büyük oğlu Mustafa Çınar'da ondan etkilenerek yönelmiş kemençeye.

Kaset, plak yapmıyor Hüseyin Çınar. İlk klibindeki, "Çanakçı'dan Aşağa" türküsü çok sevildi. İkinci klibindeki, "İstanbul büyük şehir/ Her şeyine alıştım" türküsü de ses getireceğe benziyor Ezgisiyle, sözleriyle sarıp sarmalıyor insanı…

Hüseyin Çınar, dostça yaklaşımıyla, güzel yüzlülüğüyle, saygılı duruşuyla, insanları kırmayan yapısıyla memleket sevgisiyle dahası Görele kemençesini bulunduğu her yerde doğru biçimde çalışıyla yazılmaya değer bir kemençe sanatçısı.

Onu ilk kez Nuri Sesigüzel'in "Sıra Gecesi'nde" , Kanal 7'de izledi kemençe severler.

Sonra Kanal D'de, Show TV'de, TGRT'de, Mavi Karadeniz'de, Kadırga'da, Tempo'da.

Çınar'ın söylediği türkülerden başka sanatçılarca okunanlar da var; Örneğin, "Doğum yerim Görele/ Durağım Kasımpaşa"yı Erkan Ocaklı da okudu.

Yaşayan ustalardan, Kâtip Şadi'yi, Şenel Dandin'i, Sami Gülay'ı, Kemal Yılmaz'ı beğeniyor.

Bir de zurnacı İbrahim İpşir'i…

Televizyonlarda sahneyi iyi kullanan, düzgün konuşan, düzgün giyinen Hüseyin Çınar, alçakgönüllü kişiliğiyle çağrılan her yere gidiyor, kimseyi kırmıyor.

Söylediği türkülerden iki örnek:

ÇANAKÇIDAN AŞAĞI

Yağmur yağar yerlere
Sel oluyor göllere
Ağladı dedi yavrum
Verme beni ellere

Çanakçı'dan aşağa
İn dereye dereye
Neyleyim İstanbul'u
Aşığım Görele'ye
(Nakarat)

Akşamın serinine
Daldım göllere daldım
Bırakamam yarimi
Havaslığınan aldım
(Nakarat)

Allah ha bugünlere
Yandı yüreğim yandı
Daha çekemiyorum
Can boğaza dayandı
(Nakarat)

Öldürüyor adamı
Gözünün karaları
Haram olsun babana
Bankanın paraları
(Nakarat)

Bir bölük duman gibi
Daldım ormana daldım
Şu yalancı dünyadan
Bir murat alamadım

İSTANBUL BÜYÜK ŞEHİR

İstanbul büyük şehir
Her şeyine alıştım
Üsküdar meydanında
Bir kızla tanıştım
Sordum sen nerelisin
Dedi Espiyeliyim
Hemşeri çıktık yavrum
Ben de Göreleliyim

Gelirim Espiyeye
Orada buluşuruz
İki arkadaş gibi
Oturup konuşuruz
Oturduk da konuştuk
Dert yandı kaderinden
Yalanım yok hemşerim
Hoşlandım gözlerinden

Güzel muhabbet ettik
Sevdim seni hemşerim
Salı günü Görele'ye
Ben de seni beklerim
Dedim ona hemşerim
Burada ayrılalım
Ölüp yitene kadar
İkimiz dost kalalım.

HÜSEYİN ÖZDEMİR ÜSTÜNE

Görele kemençesi, Görele halk oyunları, Görele türküleri konusunda çok önemli kaynaklardandır Hüseyin Özdemir. 1944'te Haydarlı köyünde doğmuş, ilkokulu, ortaokulu Görele'de bitirdikten sonra Trabzon Erkek Öğretmen Okulu'na girmiş, burayı 1963'te bitirerek öğretmenliğe başlamıştır. Tirebolu (sonradan Espiye) İbramşıh'ta, Erzurum Şenkaya Gülmen köyünde, Görele Maksutlu köyünde, kendi köyü Haydarlı'da çalışmış, 1977'de atandığı Görele Ziya Okay İlkokulu'nda görev yapmış, Ziya Okay'dan 1992'de emekli olmuştur.

Özdemir, Osmanlı döneminde Karaosmanoğulları olarak bilinen, çok sayıda sanatçı yetiştiren ailedendir. Tanzimat döneminde yaşayan divan ozanı Avni Efendi, ünlü kemençeci Hacali Özdemir unutulmaz davul zurna sanatçıları Hasan, Velet, zurna sanatçısı Kazım Özdemir, kemençe/keman sanatçıları Nazmi Özdemir, Sabri Özdemir bu ailenin çok önemli sanatçılarıdır.

Hüseyin Özdemir, Kazım Özdemir'in oğludur. Kazım Özdemir'le Hacali Özdemir kardeştir. Kazım, kemençeye; Hacali zurnaya ilgi duyar. İkisi de ilgileri doğrultusunda yol alamayınca Kazım Özdemir zurnaya, Hacali Özdemir de kemençeye geçer. İkisi de alanında doruklaşırlar. Hacali'nin ikizleri de (Sabri-Nazmi) on iki yaşından sonra düğünlere gitmeye başlayınca onlardan yedi yaş küçük Hüseyin'in önünde yol gösterecek büyük ustalar vardır: Babası Kazım, amcası Hacıali, Hasan, Velet, amcaoğulları Sabri, Nazmi... Böyle bir çevrede yetişir Hüseyin Özdemir. Üstelik komşu köyde yaşlı da olsa düğünlere gidebilen kemence virtüözü Karaman da vardır (1878-1964).

İlkokulu bitirince düğünlere gitmeye başlaması yadırganmamalıdır. Çünkü o, kemençenin, davulun, zurnanın, düdüğün tam da içinde büyümektedir.

Öğretmen okulu öğrenciliğinde Trabzon Musiki Cemiyeti'nde çalarak daha da pişer.

Öğretmenliğiyle kemençeciliği, zurnacılığı, davulculuğu atbaşı götüren Hüseyin Özdemir'in; Trabzon'da, cemiyette klarnet çaldığını biliyoruz. Kemençeye, zurnaya Görele'in kıvrak ezgilerini yansıtan yetenekli parmakları, eğitilmiş soluğu; klarnete kısa sürede egemen olur. Bunda komşu köyün ozanı, bestecisi Ahmet

Kaçar'ın katkısı da büyüktür. Sık sık yanına gelen bu yetenekli gence, Kaçar bildiklerini öğretir yüksünmeden.

Maksutlu İlkokulu'nda çalışırken öğrencisi olan Mehmet'i (Maksutoğlu) kemençeye yönelten, yetiştiren Hüseyin Özdemir'dir. Oğlu Özden'i davula, Mustafa'yı kemençeye, kızı Özgül'ü de uda o yönlendirir.

Özdemir, yıllarca çalar, düğünlere gider, halk oyunu ekipleri yetiştirir.

Görele Ziya Okay İlkokulu'ndayken iki kez yetiştirdiği ekiple Giresun birincisi olur. Sonraki yıllarda Trabzon adına yarışmalarda jüri üyeliği de yapar…

Görele, Hüseyin Özdemir'in birikiminden; sanatçılığından, kaynak kişiliğinden yeterince yararlanmasını bilmemiştir. Trabzon bilmiştir…

1983 yılında Akçaabat Halk Oyunları Derneği'nde çalışır. Buradaki çalışmalarıyla çok geniş bir çevreye duyurur adını. Çok önemli birincilikler kazanılır. Japonya'ya, Fransa'ya yarışmaya gidilir Akçaabat ekibiyle. Onların değişmez zurnacısıdır. Trabzon'un unutulmaz davulcusu Ahmet Çavuş'la (Ergül) çok uyumlu bir ikili oluştururlar. Akçaabat'ın halk oyunu başarısında bu ikilinin de payı büyüktür.

Giresun, Görele, Trabzon Hüseyin Özdemir'in kemençesini, zurnasını benimser, tutar… Buralarda düğün yapmadığı yer yok gibidir. Yaylalara gelince... Özdemir'in kemençesi, zurnası, Bektaş'tan Kümbet'e, Sis'ten Kazıkbeli'ne, Hamsiköy'den Zigana'ya, Sultanmurat'tan Haçka'ya, Sazalan'a, Uzungöl'e ulaşır. Bunda, sanatçı kişiliği yemeyi içmeyi seven başına buyruk çaldığından zevk alan, zevk aldıran kişiliği de etkilidir.

Kaynak kişi olarak Özdemir'den derlemeler yapılmıştır. 1987'de Tahir Bakkal, Hıdırnebi Yaylası'nda Özdemir'den yirmiye yakın türkü-ezgi derlemiştir.

1987'de Görele'deki derleme çalışmalarında Savaş Ekici, Hüseyin Özdemir'den, Görele Gelin Ağlatma Havası'nı derlemiş. Türküyü notaya alarak 1992'de Türk Halk Kültüründen Derlemeler adlı yapıtta yayımlamıştır.

Hüseyin Özdemir, kendine özgü yaşam biçimiyle, çaldığından zevk alarak, çağırıldığı düğünlere, dernek gecelerine, şenliklere giderek yaşamını sürdürüyor Görele'de... İstanbul'da oğullarının yanında kaldığı, Almanya'da, Hollanda'da etkinliklere katıldığı da oluyor...

Kemençe, davul-zurna heveslisi gençlerin ondan öğreneceği çok şey var. O, kemençeye, zurnaya, "bu Hüseyin Özdemir" çalışı dedirtecek biçemin sanatçısı...

İMECİ DİLİ-1

Görele İmeci Havaları başlıklı yazımızın bir yerinde şu tümceyi kullanmıştık: "Ekmeden-ekmeğe giden bu süreçte yüzden çok sözcük (dil) oluşturulmuş." Bu yazı imeci geleneğiyle başlayan, ekmeğe dönüşen iş-üretim eyleminin dilimize sözcük düzeyinde katkısını örneklemek için yazıldı. İş-sanat ilişkisi yanında iş-dil ilişkisinin de önemi görülüyor sözcük dağarcığımızda:

ana: Değirmene getirilecek suyun başlangıcındaki göl.

alt daş: Dönen değirmen taşının altındaki taş.

asam guşluğu: İkindiden sonra yapılan ekin imecisi.

bel: Tarla bellemek için kullanılan araç,

bel demiri: Bel.

bellemek: Bel demiriyle tarlayı bellemek, kazılacak duruma getirmek.

bel demiri sapı: Bel demirinin ağaçtan yapılan bölümü.

bel demiri almak: Bel demiri satın almak.

bağ: On on beş mısır sapından yapılan demet.

bereketli olsun: İmeciye gelenlerin iyi dilek sözü.

bereketli olsun: Yemek yiyenlere söylenen "afiyet" tümcesi.

çöte: Yabangülü, fındık çubuklarından örülerek yapılan dört ayaklı mısır döğme aracı.

çöten: Toplanmış, soyulmuş mısırları saklamak için fındık çubuğundan, orman gülü çubuğundan örülerek silindir biçiminde oluşturulan korunak.

çark: Değirmen taşını döndüren büyük aygıt.

çalkalamak: Kazılmış tarlanın üstünde kalan gereksiz parçaları ortadan kaldırma, kazılan tarlaya son biçimi verme eylemi.

çul (oyunu): Mısır soyarken oynanan bir çeşit oyun. Çul sayı anlamında kullanılır.

çöğür: Sap olmak üzere biçilen mısırın geri kalan bölümü.

çöğür kesmek: Tarla kazmadan önceki iş.

çöğür sökmek: Çöğürleri topraktan sökerek tarlayı kazmaya hazırlama işi.

darı: Mısır.

darı gurutma: Darıları güneşte kurutma işi. İyice kurutulmamış darıyı değirmen un durumuna getiremez.

darı döme: Çötende darıya sopayla vurarak tane durumuna getirmek. Çöte yirmi otuz kilo darı alacak büyüklüktedir.

darı üğütme: Değirmende mısırı un yapma işi.

darı toplama: Mısırları tarladan alma işi.

darı biçme: Mısırları toplama işi.

darı gazma: Ekin kazma.

darı soyma: Mısır koçanlarını soyma işi. İmecisi de yapılırdı (l)

darı unu: Ekmeklik mısır unu.

darı ekme: Mısır ekmeği.

demen: Değirmen.

demençi: Değirmeni işleten kişi.

demenin çağarması: Un olacak mısırlar bitince dönen taşların keskince ses çıkarması.

demen oluk: "Değirmende mısır öğütecek çok kişi yok" anlamında.

demen galabalık: "Değirmende mısır öğütecek çok kişi var" anlamında.

demene gitmek: Değirmene mısır öğütmeye gitmek.

demenden gelmek: Değirmenden sırtında unuyla gelmek.

Değirmen Yanı: Yer adı.

demen gapısı: Değirmenin kapısı önündeki alan.

demen daşı: Değirmenin mısırları öğüten taşları.

domuzlug: Değirmen çarkına su inen bölümlerden.

doran: Erginleşmeye yüz tutmuş mısır bitkisinin erkek organın bulunduğu uç.

düdük: Yörede çok kullanılan bir çeşit kaval.

(1) Görele İmecileri, Hayrettin Günay, Görele Lisesi Dergisi, 1995.

İMECİ DİLİ-2

ekin: Ekilmiş tarla.

ekin: Tarlada büyümeye başlamış mısırların tümü.

ekine inek girmek: Başıboş ineklerin tarlaya girerek ekinleri yemesi.

"İneg girmiş ekine
Nerde bunun çobanı
Ben sözümde duruyum
Razı ed sen babanı"

ekin biçme: Olgunlaşmış ekinleri biçme işi.

ekin gazma: Özellikle mısır tarlalarını ekme işi.

ekin imecisi: Mısır kazma imecisi.

ekin havası: Ekin kazılırken çalınan ezgiler.

ekin meli: Ekin kazmada kullanılan bir çeşit kazma,

ekin gazması: Ekin meli.

ekme: Tarlayı ekme işi.

ekmek: Tarlayı ekme işi.

ekmek: özellikle mısır unundan yapılan temel tüketim (gıda) yiyeceği.

el demeni: Mısırı yarma durumuna getiren, evlerde kullanılan küçücük değirmen.

"El değemeni gibi
Şırıl giril dönüyü
Bana eddüklerini
Bütün köylü biliyu"

eşün: Saçta pişirilen ekmeği, devürmeyi çevirmek için kullanılan mutfak aracı.

eşün ağızlu gene: Benzetme sözü

"Benim gönül verdiğim
Bi denedür bidene
Sen çıgma heç yoluna
Eşün ağazlu gene"

ekini başa vurmak: Kazarak tarlanın başına (sonuna) gelmek.

fırın: Mısır, fasulye gibi nesnelerin kurutuldukları, özel biçimde taştan yapılmış yer.

fırın yakmak: Kurutma işlemine geçmek için fırını odunlarla yakma işi.

fırını süpürmek: İyice yanmış fırınların içindeki artıkları süpürerek yok etme iş.

fırın guymak: Fırında mısır kurutma işi.

fırın darısı: Fırında kurutulmuş mısır

fırın darısı unu: Fırında kurutulmuş mısırların öğütülmesiyle oluşan un.

fırından haber almak: Fırına konulan mısırın yanmaması için, sıcaklığı ayarlamak için gerekli sürelerde fırını denetleme.

fırın garuşdumak: Fırının içindeki mısırları karıştırarak tümünün istenilen düzeyde kurumasını sağlamak.

"Gece çığdım dışarı
Fırın garışdurudum
Almazdın beni yavrum
Niye aluşdurudun"

fidil: Mısır, pancar, pezük, marul, fasulye, kabak, maydanoz için kullanılan üç beş cm boyunda sürgün.

fidillik: Fidil yetiştirilen yer, alan.

fidil dikme: Fidilleri daha önceden düzenlenmiş yerlere dikme işi.

fidil alma: Tarlaya dikmek için fidil satın alma.

fidil sulama: Dikilmiş sebze fidillerini gerekli durumlarda sulama.

fidile gübre atma: Dikilmiş fidillere gereğince gübre verme işi.

İMECİ DİLİ-3

gödeç: Değirmen oluğundan hızla inen suyun taşı döndürecek çarka yöneldiği bölüm.

gödeç yapmak: Uygun bir ağaç gövdesinden bir bölüm alarak, bunun içini oyarak değirmende kullanılacak duruma getirme.

gödeç vurmak: Gödeci çarkın tam karşısındaki yerine yerleştirmek.

gödeç atma: Gödecin yerinden çıkması.

güdüne: Kurumuş, soyulmuş, taneleri alınmış koçandan geriye kalanı.

"Bille güdüneleri
Sobalarda yakalım
Sözümü dinneller mi
Olmiyince sakalım"

gün darısı: Güneşte kurutulan mısır.

gün darısı unu: Gün darusından öğütülen un.

gün darısı ekme: Gün darısı unundan yapılan ekmek.

gün darısı üğütmeg: Gün darısını değirmende öğütmek.

gavut: Fırında olağandan çok kurutulmuş mısır.

gavut darı: Gavut olmuş mısır.

gavut: Çok kavrulmuş mısır unu.

gılig: Saçta mısır ekmeği pişirilirken tam ortaya yamanan, küçük, yuvarlak ekmek.

"Guy sağana gıliği
Yapalım bi yağameç
Bol tereyağ az şeker
Gardaşım yenmez mi heç"

golay gelsin: İşe başlama sözü, çalışanlara söylenen söz.

guşlug: Çok erken saatlerde yapılan ekin imecisi.

gündüzleme: Günün geç saatlerinde yapılan ekin imecisi.

geri vurma: Kazılmış tarlayı çalkalama işi.

got: İnce kestane tahtasından yapılan silindir biçimli beş altı kiloluk mısır, fındık alabilen bir çeşit ölçü aracı.

gazma: Tarlayı ekme işi.

gazma: Tarlayı eşme aracı.

gazma diş: Benzetme sözü.

gazma ağaz: Benzetme sözü.

gazma sapı: Kazma aracının ağaçtan yapılan bölümü.

gazma yületmeg: Kazmayı demircide keskin duruma getirmek.

gübre: Toprağı besleyici doğal ya da yapay özdek.

güdüne burun: Benzetme sözü.

gazma ağzı: Kazmanın keskin yanı.

gazma küpüsü: Kazmanın kalın yanı.

hamur: Su, un, tuz karışımının yoğrulmuş durumu.

hamur teknesi: Mısır unundan hamur yoğurulan ağaçtan yapılma tekne araç.

hamur yuğurma: Un, su, tuz karışımını hamur durumuna getirme işi.

hamur mayalama: Yoğurulmuş (sıcak su ile) mısır hamurunu iki üç saat bekletmek.

hak: Değirmencinin öğüttüğü mısır karşılığında aldığı pay.

hakçı: Değirmeni bekleyen kişi.

imeci: Topluca iş yapma, topluca ekin kazma.

imeci çağırma: Komşulara imeci yapılacak günü bildirme.

imeciye gitme: Komşunun çağırdığı imeciye giderek çalışma.

ileri gitme: Ekin imecisinde sırayı bozarak ileri çıkma.

kemre: Gübre olarak değerlendirilen ev hayvanı pisliği.

kemrelik: Kemre biriktirilen yer.

kemre taşıma: Kemreyi tarlaya taşıma işi.

kemre çıkarma: Ahırdaki kemreyi uygun yere taşıma.

kemre hararı: Kemre taşınan özel harar (büyük şelek).

İMECİ DİLİ-4

kemre atma: Kemreyi tarlaya fındık bahçesine uygun biçimde serpme, dağıtma.

kemre kokusu: Kemrenin kendine özgü kokusu.

kemre kokusu gibi: Olumsuzluk bildiren benzetme sözü.

kelle: Koçan.

kemençe: Ekin imecilerinde de kullanılan ulusal çalgımız.

mimar: Ekin imecisini yöneten.

maya: Kimi besinlerin yapımında, mayalanmayı sağlayan madde.

mayalamak: Mısır unu, su, tuz karışımını iyice yoğurarak bir iki saat beklemeye bırakmak.

mayalanmış: Mayalanarak pişecek kıvama gelmiş hamur.

mayası gelmemiş: Mayalanmamış, kıvamım bulmamış hamur.

"Yuğurmuş hamurunu
Mayaları gelmemiş
El üstünde dutanın
Gıymetini bilmemiş"

mısır ekme: Mısır unundan yapılan ekmek.

meğel: Bir çeşit kazma.

meğel sapı: Meğelin ağaçtan yapılan bölümü.

meğel sapı gibi: Olumsuz benzetme sözü.

ot: Mısır tarlalarındaki yabanıl bitkiler.

ot gazma: Tarlada ki yabanıl otları meğel kullanarak sökme, ayıklama işi.

ot imecisi: Ot kazma imecisi.

"Od gazmaya gel bize

Ben veririm sıranı

Aradım bulamadım

Bi sözünde duranı"

otçu göçü: Ot kazımından sonra topluca yaylaya çıkma.

otluk: Ot biriktirilen yer.

odluk: Bağlanmış mısır saplarını tarlaya dikilen bir büyük kazığın çevresinde biriktirerek kışa saklamak.

odluk ağacı: Odluk yapmak için hazırlanan ağaç.

odluk: Bir çeşit pancar yemeği.

oluk: Bendden gelen suyun değirmene girdiği bölüm.

oluk: Ağacın oyulmasıyla oluşturulan su yolu.

oluk gibi: Benzetme sözü.

oğluk: "Değirmende mısır öğütmek için az kişi var" anlamında sözcük. "Kalabalık" sözcüğünün karşıtıdır.

pend: Değirmene gelen su yolu.

pancar fidili: Tarlaya dikilmek üzere büyütülmüş beş on beş santimlik pancar.

pancar fidili gibi: Sıklığı, çokluğu anlatan benzetme sözü.

peştamal: Bele sarılan geleneksel örtü.

su dutma: Değirmen bentlerinden boşa akan suları, çamur kullanarak bende yöneltme.

"Değirmene su duttum

Dereleri guruttum

Yavrum senin yüzünden

Evi barkı unuddum”

sucu: İmecide su taşıyarak susayanlara su veren kişi.

sab: Biçilmiş, koçanı alınmış, inek yemi olarak kullanılan mısır.

sab gibi: Olumsuz benzetme sözü.

sab bağlamak: Biçilmiş mısırları kümelemek.

sıra: Dizi.

sıra meğele gitmek: Tarlayı çalgı eşliğinde hızlı hızlı kazmak.

sıra: Bir imeci değeri.

sıra vermek: İmeciye gelene imeciye giderek karşılık vermek.

sıra yapmak: İmeciye giderek bir imeci değeri kazanmak.

İMECİ DİLİ-5

sıyırmak: Kazılmış tarlayı temizleyerek, tarlaya son biçimi verme işi.

sık: Ekildikten sonra bitmiş mısırın çokluk durumu.

sık alma: Tarladaki gereksiz mısırları sökme.

sık sökme: Tarladaki gereksiz mısırları sökerek mısırları seyrekleştirme işi.

sab satma: Kışa saklanan sabları satma.

sab alma: Hayvan yemi için sap satın alma.

su demeni: Su değirmeni.

süt darısı: Erginleşmeye yüz tutmuş mısır.

süt darısı guyma: Fırma süt darısı koyarak kurutma işi.

süt darısı unu: Kurutulmuş süt dansından yapılan un.

süt darısı yalaşı: Süt dansı unundan yapılan yağlaş.

süt dansı gibi: Olumlu benzetme sözü.

sac: Ocakta üzerinde ekmek pişirilen yuvarlak saç.

saca ekmeg yamamak: Sacın üzerine pişmek için hamuru yuvarlak parçalar biçiminde yerleştirmek.

sac küllemek: Sacın ateşe gelen bölümünü saç çamuru karışımıyla kapatmak. Bu iş yapılmazsa ekmek yanar.

sac çamuru: Sac küllemede kullanılan killi, çok yapışkan sarı çamur.

saç çamuru almak: Saç çamuru satın almak.

saç çamuru satmak: Saç çamuru satarak geçimini sağlamak.

saç çamurcu: Saç çamuru satan kişi.

tallâ: Tarla.

tallâ gazma: Tarlayı kazma işi.

talla çıkarma: Fındık bahçesindeki boş alanlara tarla açma.

talla belleme: Belle tarlayı kazılacak duruma getirme.

tallâ biçme: Mısır tarlasını biçme.

tene: Mısır tanesi.

tene atma: Tarla kazarken elden mısırları uygun biçimde tarlaya atma.

tene torbası: Ekin kazarken tarlaya atılacak mısırların konduğu özel torba.

tokalak: Bellenmiş tarladaki iri toprak parçaları.

tokalak baş: Benzetme sözü.

yarma: El değirmeninde parçalanmış mısır.

yarma çekmek: Değirmende mısırı yarma yapmak.

yarma çorbası: Yarmadan yapılan çorba.

yağmeç: Sıcak gılik üzerine tereyağı, şeker koyarak bunları ezerek yapılan yiyecek

EK:

bileki: Bilekide pişirilen mısır ekmeği.

bileki daşı: Ocakta ateş yakılan yere gömülen, bileki pişirmede kullanılan, içi oyuk taş.

dişemeg: Değirmen taşının yüzeyini keskiyle keskinleştirmek.

"Değirmen döne döne
Yedi ya dişesini
Adam ele verü mü
Güzel Ayişe'sini"

orag: Ekin biçme aracı.

orag ağaz: Benzetme sözü.

elemeg: Un eleme aracı.

elemeg: Un eleme işi.

egrmeg yamamag: Saca ekmek olacak biçimde hamur yerleştirmek.

saciyeg: Sacın oturtulduğu üç ayaklı araç.

öğünlüg:Bir öğünde yetecek un.

öğünlüg almak: Değirmenden bir öğünlük un almak.

poğul: Haşlanmış ya da közlenmiş mısır.

poğul bişümek: Erginleşmemiş mısırı pişirmek.

İNSANCILIK ve YUNUS EMRE

İnsancılık, Eski Yunan ve Latin kültürünü en yüksek kültür örneği olarak alan ve ortaçağın skolastik düşünüşüne karşı 14. yüzyılda doğan felsefe, bilim ve sanat görüşüdür. Bu öğreti, insanlık sevgisini, insan ululuğunu en yüce amaç ve olgunluk sayar.

Yeryüzünün en güzel yaratıklarından olan insanı yücelten düşüncelerin kaynağı eskidir. İlk kez Yunan felsefesinde Sofistler ele alır konuyu. M.Ö 482-411 yıllarında yaşayan , "İnsan her şeyin ölçüsüdür." Sözüyle konuya açıklık getirir. Sokrates'in (M.Ö 469-339) bakışı ise "erdemli insan yetiştirmek" biçiminde vurgulanabilir. Ona göre erdem insanın içinde tomurcuk olarak bulunan bir güçtür. Bu gücü geliştirmek eğitimle olur. Eğitim bilgiye dayanır. Bu açıdan erdemlilik bilgili olmaktır. Platon (M.Ö 427-347)'da da insan felsefesi, "doğa-insan" birleşimiyle açığa çıkar.

Günümüzde de sık kullanılan insancılık (hümanizm), Rönesans'la biçimlendi. Bir anlamda ortaçağda yitip giden insanı, insancıl değerleri arama, bulma, yeniden yaratma çabalarıydı tüm bunlar. Yeni bir insan tipiydi söz konusu olan. Bu tipin vatanıysa Dante'nin (1265-1321) dediği gibi "tüm dünya"ydı. Dünya edebiyatının ilk öykü yapıtı sayılan Decameron'un yazarı Boccacio (1313-1365), İtalyan düzyazısının büyük ustaların dan Machiavelli (1469-1527), deneme türünün yaratıcısı Montaigne, Deliliğe Övgü'nün yazarı Erasmus (1469-1356) insancılık akımının yol göstericileridir. Montaigne'in sözleri konuyu özetlemektedir: "Her şeyden önce ben, kendimi araştırıyorum; benim fiziğim de metafiziğim de bu."

İnsancılık düşüncesini edebiyatımızda, düşünce dünyamızda en etkin, en güzel biçimde seslendiren Yunus Emre'dir. 1241-1321 yılları arasında yaşadığına göre yukarıda andığım Rönesans sanatçılarıyla çağdaştır.

Yunus'un insan sevgisinin, dünya görüşünün özü aşktır: "Aşkın aldı benden beni/ Bana seni gerek seni." Yunus Emre'deki sevgi var olmanın, insan olmanın gereği, olmazsa olmaz öğesidir: "Gelin tanış olalım/ İşi kolay kılalım/ Sevelim sevilelim/ Dünya kimseye kalmaz." Tanış olmak, işi kolaylamak demektir. Ardından dostluk gelir. "Yoldaş olalım ikimiz/ Gel dosta gidelim gönül/ Haldaş olalım ikimiz/

Gel dosta gidelim gönül/ Bu dünyaya kanmayalım/ Fanidir aldanmayalım/ Bir iken ayrılmayalım/ Gel dosta gidelim gönül…"

Dostluğun olduğu yerde, sevginin olduğu yerde insanı kırmak, üzmek, dışlamak yoktur. Ne diyor bakın Koca Yunus evrensel dizelerle: "Bir kez gönül yıktın ise/ Bu kıldığın namaz değil/ Yetmiş iki millet dahi/ Elin yüzün yumaz değil…" İnsana kötülüğü en büyük günah gören Yunus'un evrensel insancılık dünyasında Platon'un düşündükleriyle koşutluk vardır: "İlim ilim bilmektir/ Sen kendini bilmezsin/ Ya nice okumaktır…/ Yunus Emre der hoca/ Gerekse bin var hacca/ Hepisinden iyice/ Bir gönüle girmektir…"

Şiirimizin kurucusu, en büyük Türk ozanı Yunus Emre sözü en içli duygularla, en süzülmüş pırlanta sözcüklerle şiirleştirir. Sözü salt sana, bana değil tümümüzedir, dünyayadır: "Taştın yine deli gönül/ Sular gibi çağlar mısın/ Aktın yine kanlı yaşım/ Yollarımı bağlar mısın/ Ben toprak oldum yoluna/ Sen aşın gözetirsin/ Şu karşıma göğüs geren/ Taş bağırlı dağlar mısın/ Karlı dağların başında/ Salkım salkım olan bulut/ Saçın çözüp benim için/ Yaşın yaşın ağlar mısın…"

Yunus'u bizim yapmak, Yunus reklamı yapmak değil Yunus gibi olmaktır. Yunus'u özümsemek, ondan ders almaktır. "Adımız miskindir bizim/ Düşmanımız kindir bizim/ Biz kimseye kin tutmayız/ Kamu âlem birdir bize…" diyen Yunus' un torunları olmak ne güzel!

İŞTE GİDİYORUM ÇEŞMİ SİYAHIM

Süleyman Zaman'ın 1997'de yayımladığı "Mahzuni Şerif Yaşamı-Dünya Görüşü-Şiirleri" yapıtında belirdiğine göre Âşık Mahsuni; resmi olmayan anlatıma göre Kahramanmaraş'ın Afşin ilçesine bağlı Berçenek köyünde doğmuş. Horasandan göç öden, 16, yüzyılda Anadolu'ya gelen Türkmen aşiretlerinden. Bektaşilik gelenekleriyle yetişen, bu gelenekle biçimlenen bir kişilik Âşık Mahzuni Şerif.

Eğitimini sürdürmeye başladığı yıllardan beri ozanlık geleneği içinde yeteneklerini saza, söze dönüştürme çabalarını yeteneğiyle yetkinleştire yetkinleştire "Âşık Mahzuni Şerif"e yükselmiş.

Adı yöresini, yurdunu aşmış; Türkçe konuşulan tüm coğrafyalara ulaşmış. Kasetler, plaklar, kitaplar, şiirler, türküler... Bunlara az çok ilgi duyanların yüreğinde ölümsüz yer edinmiş. Güzel Türkçemizin gücüyle, halkımızın gözü kulağı, yüreği, beyni olmuş. Onlarla ağlamış, onlarla gülmüş, sevmiş, sevilmiş, yüreğini tüm insanlara açmış, güzellikleri bölüşmüş, insanı yüceltmiş bir büyük ozan Mahzuni...

Gençleri bilmem ama orta yaşta olanlarla, orta yaş üstündekilerin ta altmışlı, yetmişli yıllardan beri unutmadıkları bir türküsü ne kadar içlidir, ne kadar etkileyicidir, ne kadar ölümsüzdür. Az biraz türkü söylemeyi de sevdiğim, başardığım için yıllar yılı dilimden düşmeyen bu türküyü 17 Mayıs 2002'de televizyondan Koca Mahzuni'nin ölüm haberini duydum duyalı bir başka duyguyla mırıldanıyorum. Şimdi daktilonun madeni tıkırtısına türkünün dokunaklı söz-ezgi güzelliği karışıyor. Saat 7.30, Pazar. Güneşin doğuşunu yakaladığım balkonda kuş sesleriyle Mahzuni türküsü kaynaşıyor bir iki saattir!

"İşte gidiyorum çeşmi siyahım
Önümüze dağlar sıralansa da
Sermayem derdimdir servetim ahım
Karardıkça bahtım karalarsa da

Haydi dolaşalım yüce dağlarda
Dost beni bıraktı ah ile zarda

Ölmek istiyorum viran bağlarda
Ayağıma cennet kiralansa da

Bağladım canımı zülfün teline
Sen beni bıraktın elin diline
Güldün Mahzununun berbat haline
Mervan'ın elinde parelense de…"

Bu türküyü çok şeylere değişmem. Sözle ezgi uyumu o denli olağanüstü ki. Ne yazayım ben şimdi. Ne dersem diyeyim içimdekileri dökebilir miyim? Sanmıyorum. Ama bu türküyü yıllardır bildiğim için, yıllardır türküleri içtiğim, yaşadığım için varlıklı sayıyorum kendimi. Bir de bunları bilmeyenleri düşünün. Tanrı düşürmesin. Yoksulluk kötü.

İyice duygulandım. Mahzuni'nin havasını öyle bir iki tümceyle anlatamam ki.

En iyisi, bir iki beylik sözle bitirmek:

Mahzuni, Karacaoğlan-Pir Sultan Abdal çizgisinin en büyüğü.

Mahzuni, Cumhuriyet dönemi halk şiirinin üç büyüklerinden biri Âşık Veysel, Neşet Ertaş ustalarla.

Ben şimdi "Mevlam gül diyerek iki göz vermiş/ Bilmem ağlasam mı ağlamasam mı" türküsünü söylüyorum. Ya birlikte söyleyelim, ya da bir başka Mahzuni türküsü söyleyin, boşalırsınız, durulursunuz, coşarsınız, büyürsünüz. Haydi!

KAÇAR'IN KÜMBET TÜRKÜSÜ

Şair, besteci Ahmet Kaçar'ın iki önemli çalışması var bugünlerde tamamlanan. İlki nerdeyse bir yıldır çalıştığı "Ankara'dan Geliyorum" adlı taşlaması. Son çalışması Kümbet'e yaktığı türkü.

Kaçar'ın taşlamacılığını bilenler bilir. Kendine özgü buluşlarla toplumsal aksaklıkları ustaca yansıtır. Taşlamacılığında çirkinliğe, kabalığa kaçmaz, yumuşak bir biçimle, gülümseterek sergiler gözlemlerini. "Ankara'dan Geliyorum" da bu özelliklerle sunuluyor meraklılara. Bu taşlamanın en belirgin özelliği, Kaçar'ın bundan önceki yazdıklarından çok uzun olması. Bilirsiniz. Kaçar taşlamalarında genellikle dörtlük kullanır. Bu kez tam yüz altmış dörtlük bu taşlama. Konu bütünlüğü olan yüz altmış dörtlük. İlk dörtlük şöyle: "Sen havadan tekle yolu/ Ben karadan geliyorum/ Bekle beni Anadolu/ Ankara'dan geliyorum." Son dörtlüğü de şöyle şiirin: "Kuyruğunu tuttu diye/ Aslan pay çıkar kediye/ Şimdi anladın mı niye/Ankara'dan geliyorum…"

Taşlamanın öteki dörtlüklerini düşleyip durun siz. Konumuz Kümbet Türküsü olduğundan sözü uzattık bile. Bu şiir-beste son çalışması sanatçının. 1 Şubat, Perşembe günü yöremizin, yaşayan usta kemençe sanatçılarından Sami Günay'la evindeyiz Kaçar'ın. Besteyi öğrenecek bize. Daha doğrusu, Sami Günay'a. Önce sözleri okuyor kendine özgü vurgularla. Sonra udla çalıyor. Kemençeyle eşlik ediyor Sami Günay. Kulağımız alışıyor yavaş yavaş. Sonra türküsünü çağırıyor Kaçar, tempo tutarak. Biz de eşlik ediyoruz. Öğreniyoruz.

"Dereli'den salon çayır/ Esen tepe karlı bayır/ Geç mi kaldık canım hayır/ Vursun davul Kümbet Kümbet…" İlk dörtlükte Kümbet'e gidiş, yaylaya, otçu göçüne gidiş ortamı seziliyor. Özellikle dizelerdeki ince ünlüler kemençe, kalın ünlüler de davul sesini duyumsatıyor.

"Ağam burası neresi/ Duroğlu Aksu deresi/ Bizim uşakların sesi/ Vursun davul Kümbet Kümbet…" Yaylaya çıkışlarda dinlenilir yorulunca. Bu molalarda şenlik, şamata, türkü, nara, horan, kemence, davul zurna eksik olmaz. Bu dörtlük böyle bir ortam düşündürüyor.

"Yollar yürüsün bir hele/ Dağlar köprü kursun sele/ Erimez'den Eğribel'e/ Vursun davul kümbet kümbet..." Yollar, dağlar, tepeler, çevreden Kümbet'e yönelenler şiir kuralıyla aktarılıyor.

"Aymaç'ta gör manzarayı/ Sivas, Suşehri, Zara'yı/ Sazlar çalsın Tamzara'yı/ Vursun davul Kümbet Kümbet..." Yaylalarımızın güzel görünümü, komşu ildeki yerlere de değinilerek aktarılıyor. Ama burada en güzeli yöremizin türkü cenneti olduğuna da gönderme yapılıyor. Tamzara türküsünün güzelliğini, Tamzara türküsünün içtenliğini, türkünün öyküsünü de bilmeli bu dizeleri seslendirecekler. O duyguları yaşamalı, içmeli...

"Çınarlar deresi bu ay/ Taşar geçit vermez kolay/ Sokakbaşı, Oy Miralay/ Vursun davul Kümbet Kümbet..." Burada da yöreyle ilgili ipuçları yanında Giresun'un güzel türküleri de çağrıştırılıyor.

Al tavandan güz belini/ Belle baharın belini/ Gelinkaya'nın gelini/ Vursun davul Kümbet Kümbet..." Yine türküler, ekin türküleri çağrıştırılıyor, yöreden yerlerle. Burası söylenirken, okunurken Giresun baharları, tarlaları, tarla belleyenler, ekin kazma imecileri çağrışımlarıyla dolup tadılacak ki hakkı verilsin dizelerin.

"Fındık dalda oldu kile/ Toplayalım gel de bile/ Halilbeyoğlu Halil'e / Vursun davul Kümbet Kümbet." Yerel çizgilerin yer aldığı son dörtlük Kaçar'ın Kümbet günlerinde tanıştığı kahveciye selamı. Kaçar'ın can dostu Yaşar Çakır'ın tanıklığıyla Kümbet'te tanışılır Halil'le. Dostluk kurulur. Kaçar'ın türküsüne girer Halil. Az şey mi?

Hicaz, 5/8'lik türkünün kemençeye iyi gittiğini düşünüyorum. Ama Fuat Saka'nın çalışma anlayışları içinde seslendirilse tadından yenmeyeceğini de biliyorum.

KADIRGA'DA HONOFTER'DE HORAN'DA

Bu yaz anlatmaya değer gördüklerim, yaşadıklarım oldu. Sevinçler, mutluluklar, anılar birikti bunlardan belleğimde kalacak kimileri. Kimileri de paylaşılacak yeri geldiğinde.

Halkbilimci, horan araştırmacısı Yusuf Kurt'un öncülüğünde gerçekleşen Kadırga Otçusu'na Ahmet Torun, Mehmet Menteşe, Salih Gör, Mehmet Çolak, Uğur Keskin, Emre Sarıcı, Hayrettin Günay katıldı Görele'den.

Uğur Keskin, Emre Sarıcı Tonya Otçusu'nun kemençecileri... Yerine göre de horancıları.

Aracımızı Görele Belediye Başkanı Tolga Erenel verdi. Aracımız otçuya, araştırmalarımla belgelemeye çalıştığımız kemençe, horan ekinimize uygun: Kemençe fotoğrafı, yıllar öncesinden kalma günümüzde yaşları seksenleri bulmuş ağabeylerimizin horan fotoğrafı. Kemençeci Esat Somuncu, Fevzi Külah, yıllarca Sağlık köyü muhtarlığı yapmış Ali Çakır. Ağabeyler horana durmuşlar... Bizim kuşak için nice anılar çağrıştıran önemli bir görüntü. Bunun belediye aracına işlenmiş olması sevindirici...

Honofter yolculuğumuza Görele'den katılanlar: Ahmet Torun, Emre Sarıcı, Uğur Keskin, Mehmet Menteşe, Mehmet Çolak, Kazım Maksutoğlu, Kenan Koşul, Fevzi Külah, Hayrettin Günay. Kadırga'da olduğu gibi Honofter'de de yanımızda Görele horan gençliği de var. Onların adını saymasam da gelecekte adları olacak. Görele'ye, kemençeye, horana yürekten bağlı gençler. Yaratıcı ekinimizin, sanatımızın yaşaması için emek veriyorlar, gençlik yaşamlarının bir bölümünü bunlara adıyorlar...

Fevzi Külah ağabeyimiz, söz ettiğim belediye aracındaki fotoğraftakilerden biri. Tepeden tırnağa horan giysilerimizle kuşanmış. Ahmet Torun, öğretmen arkadaşım, köyümüzün muhtarı Ahmet Torun da öyle. Yeni yaptırdığı horan giysilerimizle geçmişi yaşıyor, yaşatıyor; kemençe, horan yaratıcılığımıza katkı sunuyor.

Kadırga'da, Honofter'de buluşanlar, horana gönül verenler. Onlar horan oynarken de horan izlerken de kemençeden, davul zurnadan; oynadığından, izlediğinden mutlu olanlar. Düğünlerde olduğu gibi otçularda da kemençenin, davul zurnanın dorukta çalındığını, horanın da içtenlikle, coşkuyla, kendinden geçercesine, tapınırcasına oynandığının bilincindeler. Bu duygu, sanat yaratıcılığının parçası olmak onların yaşamlarını artırıyor. Yüreklerini çiçeklendiriyor, beyinlerini dinginleştiriyor, tenlerini devinimleştiriyor, yeniliyor, çelikleştiriyor…

Otçu'ya; Görele'den, Giresun'dan, Tirebolu'dan, Kürtün'den, Gümüşhane'den, Torul'dan, Beşikdüzü'nden, Vakfıkebir'den, Şalpazarı'ndan, Tonya'dan, Çarşıbaşı'ndan, Akçaabat'tan, Trabzon'dan, Düzköy'den, başka başka illerden, Almanyalardan gelenlerin ortak yanları, bir olma, bütünleşme duyguları, yürek atışları bunlar…

Olağanüstü yeteneklerle, becerilerle kemençeler çalındı, davul zurnalar çalındı. Görele kemençesinin "genç olgunları" Emre, Uğur Tonya'nın, Düzköy'ün, Kadırga'nın, Honofter'in alkışlarını, "maşallah"larını aldılar. Davul zurna çalınca da horanı horan gibi oynadılar. Var olun gençler... Çok iyi yoldasınız. Gelecek sizin...

Öyle horanlar izledik, öyle horanlara girdik ki kırk yılda bir yaşanır desek abartı mı olur?

Cavit Şentürk'ü, Yusuf Kurt'u izlemek… Onların oynadığı horanda olmak… Osman Afyon'un davulunu dinlemek, onun davuluna oynamak… Kim bilir kaç yılda bir yaşar kişioğlu bu coşkuyu, bu mutluluğu…

Yıllar sonra Honofter'de karşılaştım Osman Afyon'la. Sami Günay ağabeyin oğlunun düğününde davulcuydu, orada tanışmıştık. Bir iki kez karşılaştığımız oldu. Trabzon'daki bir halkoyunları yarışmasında da karşılaşmıştık. O bir ekibe çalıyordu, ben seçici kurul üyesiydim.

Osman'ın davulu… Onun çalışı, süslemeleri, geçişleri, iple, kenarlarla oynamaları… Velet amcayı, Hasan amcayı, Esat Somuncu'yu çağrıştırır bende.

Kucaklaşıyoruz Osman Afyon'la, davul sanatçısıyla. Çay içiyoruz. Davulunu özlediğimi söylüyorum… Çalmaya başlıyor. Duyan geliyor davul sesini. Bu ses

başka davula benzemiyor… Çevremizde geniş bir topluluk oluşuyor. Sonra horan kuruluyor. Osman'ın davuluyla… Üç dört yüz kişi oynuyor. Bu dakikaları çeken çekene… Buralarda böyle davullar, kemençeler çalınmıştır, böyle horanlar kurulmuştur geçmişte, günümüzde…

"Belki de hiç hesapta olmayan, belki de bir daha ele geçmeyecek" görüntüler…

İyi ki gelmişiz Kadırga'ya, Honofter'e… İyi ki yaratıcılığımız biçim vermiş kemençeye, davula zurnaya, horana… İyi ki gönül vermişiz ata yaratıcılığına…

KAPTAN'DAN MANZUMELER

Tirebolu Badalı emekli kılavuz Kaptan Kemal Hekim 1976'dan beri yazdığı manzumeleri "Kaptan Kemal Hekimden Şiirler" adıyla kitaplaştırmış.

Önsözüyle, sondaki özgeçmişle 110 sayfayı bulan kitapta, Kemal Kaptan manzumelerini yazılış tarihine göre sıralamış. İlk manzumelerde köyünden, Giresun'dan, bahçelerinden söz ediyor Kemal Hekim. On birli ölçüyle oluşturulmaya çalışılmış, gözlemlerden, yaşam deneyiminden aktarılmış dizeler. İnsana, insanlığa, ahlâka gönül gözüyle bakan; şiirsellikten çok öğretici yönüyle "insan kazanmayı" amaçlayan manzumeler Kaptan'ın dizeleri. "Ben" dese de "bize" yönelen, çevresindekilerin duygularına, yaşadıklarına ortak olmaya çalışmanın çabalarıyla oluşturulmuş ürünler. Zaman zaman kişinin kendisiyle de hesaplaşmasını içeriyor, sitemle, savunmayla:

"Sevdan seni terk eylese
Sevmiyorum seni dese
Yıllarca böyle söylese
Sen olsan delirmez misin?

Taş olsa işlerdi sözüm
Gelip güldürmedi yüzüm
Ağlamakla geçti yazım
Sen olsan delirmez misin?"

Kemal Hekim'in manzumelerinden yılların izini sürebiliyor okuyucu. Özellikle 1980 öncesi yazılanlarda her şeye ya sağ ya da sol gözle bakmanın sonucu; insanların, kurumların, caddelerin, sokakların, duyguların, yargıların bölünmüşlüğü şaşırtıyor Kaptan'ı. Üzüyor, "Nerenden Geçeyim Gazı Caddesi" manzumesi o yılların görünümünü, Gazi Caddesi'nin güzelliğiyle birleştiriyor:

"Almışsın bu ismi sen tam hakkınca
Akşam olup ışıkların yanınca

Açılıp denize şöyle bakınca
Donanmış gelinsin Gazi Caddesi

Üzerinden geçer nice güzeller
Dar diye de dedikodu ederler
Sen olmasan Giresun'u neylerler
Nerenden geçeyim Gazi Caddesi

Ortandan geçersem araba ezer
Sağından geçersem bu faşist derler
Solundan geçersem komünist derler
Nerenden geçeyim Gazi Caddesi"

Manzumelerin çoğunda yurt güzellikleriyle, insan güzelliği öğüt verici yaklaşımla aktarılmış. Kemal Kaptan neredeyse çocuk yaşta Bada'dan gurbete çıkarak ekmeğini kazanmanın, alın teriyle kazanmanın bilincine ulaşmış. İşini sevme, öğrenme, en iyisini yapma anlayışını yaşamın getirdikleriyle öğrenmiş, uygulamış. Yaşama tutunma başarısını da "Kendini bil" sözüyle yönlendirmiş.

Manzumelerde Bada, Tirebolu, Harşıt, Giresun, Karadeniz, denizcilik, sevgi, kötü komşu, dostluk, iyilik yapmak, insanlık ölçüleri, yalanın, dalkavukluğun yıkıcılığı, insana saygının önemi, işini sevmenin önemi, yaşlılık, haram yemenin kötülüğü, dengine düşmek, yaylalarımızın güzelliği başlıca konular. Doksanlı yıllarda yazılanlarda atma türkü biçiminin benimsendiği görülüyor;

"El asfalta basarken/ Sen de bastın çakıla/ Senin de kocan mı var/ Şaşayım o akıla/ Gemilerin forsunu/ Asarlar bacasına/ Hiç benziyor mu kocan/ Ellerin kocasına." "Adi olan kumaşın/ İyi olmaz ütüsü/ Ocağını dağıtır/ Kaynananın kötüsü."

Duyguları, düşünceleri, deneyimleri kitaplaştırarak beklemeden insanlara ulaştırma çabasına saygı duymalı Kemal Hekim'in…

KARADENİZ SAHİLDİR

1960'lı yıllarda Göreleli kemençeciler plak çıkarma olanağı yakaladılar. O yıllar radyo, pikap yıllarıdır. Radyoda çalıp söyleme olanağı bulamayan sanatçılar bir yolunu bulup plak çıkarırdı.

Televizyon, CD, kaset dönemi öncesi o yıllarda; bağ bahçede, düğünde eğlencede, yolda yapakda, evde yabanda pille çalışan pikaplarda en son ses açılarak plak çalmak yaygındı.

Günümüzdeki gibi o yıllarda da göç verirdi sürekli Karadeniz. Gençler işin aşın ardına düşerek evlerinden, ocaklarından kopar; kimi yavuklusunu, kimi sözlüsünü, kimi eşini sılada bırakarak gurbetin ardına düşerdi. Uzak gurbet o yıllarda Zonguldak, İstanbul, Bursa, Edirne olmaktan çıkmış, ta Almanyalara uzanmıştı kimileri için.

Ozanlıkta diyar diyar gezmek, sevgili ardına düşmek de vardır yüz yıllardır. Neden ne olursa olsun o yıllardaki yaşam biçimini yansıtan türküler yakardı kemençe ozanları.

Uzatmayalım sözü. "Karadeniz Sahildir" türküsüyle nasılsa saklanmış bir plağı, Ziya Şadi'nin plağını dinleyelim:

"Of of Karadeniz sahili
Baştanbaşa gezeyim
Hopa Arhavi Rize de
Trabzon'da ineyim

Akçabat Beşikdüzü
Eynesil'de eylendim
Görele'ye gelende
Geri döneyim dedim

Maçka Zigana Torul
Geçelim yaylalara
Ara sıra rasladım
Goyun yayan kızlara

Harşıt içi Doğankent
Tirebolu'ya geldim
Orta boylu Sadetim
Yanık kalbimi deldin

Ordan sahil yoluyla
Espiye'den Giresun
Bulancak Ordu derken
Samsun'da biraz kaldım

Ordu Ankara üstü
Sakarya'ya yollandık
Düzce Hendek Akyazı
Kötü sevdalık çeker
Buyur ellerin kızı

Vuruyu yüreğime
Sevdalık sızıları
Ne kadar güzel olur
Adapazar kızları

Ordan çıkalım yola
Ereğli'ye geçelim

Kemençe çala çala
Zonguldak'a inelim

Eğninde mavi gömlek
Dardır yakası dardır
İnelim Zonguldak'a
Orda sevdalığım vardır

Zonguldak'ı dolaştım
Bulamadım yar seni
Senin sevdalıkların
Ne hale koydu beni

Böyle talih mi olur
Benim bahtım karaymış
Sordum komşularına
Yârim Almanya'daymış"

Yakıcısı Ziya Şadi'yle, diliyle, şiirsel ipuçlarıyla Görele türküsü olan bu üründe gurbetin Almanya'ya dek uzandığı görülüyor. 3 Ekim'den sonra gelişecek süreçte, Almanya'nın, Avrupaların "gurbet" olmaktan çıkıp çıkmayacağı zaman gösterecek…

KARADENİZ SEVDASI

Hikmet Okuyar adını yöremizde kültür, sanat, şenlik, turizm, tanıtım kavramıyla az çok ilgili olanların duymaması olası değildir.

Şebinkarahisar başta olmak üzere Alucra'nın, Çamoluk'un, Kelkit yöresinin, Giresun'un adını ne eder eder gazeteye, dergiye, kitaba, radyoya, televizyona taşır o...

Bir bakarsınız adı geçen yerlerin şenliklerinde en öndedir, bir bakarsınız dağlarda, yaylalarda şiir-kitap sergisi düzenlemiştir, bir bakarsınız bölgenin güzelliklerini yansıtan kitaplarda; ilgisiz gibi görünenleri bölgeye yönlendirmiştir.

Kısacası yüreğiyle, beyniyle, girişimciliğiyle çoğu derneklerin, kurumların yapamadığı yararlı işlerin üstesinden gelmiştir Okuyar.

"Karadeniz'de şiir rüzgârı esecek" duyurusuyla şimdilerde Hikmet Okuyar, gene güç, gene bölgemiz adına yararlı bir çalışmanın içinde. Bölgemizin on sekiz ilini (Artvin, Rize, Bayburt, Trabzon, Gümüşhane, Giresun, Ordu, Tokat, Samsun, Amasya, Sinop, Çorum, Kastamonu, Karabük, Bartın, Zonguldak, Bolu, Düzce) konu alan şiirleri "Karadeniz Sevdası" adıyla kitaplaştırıyor.

Karadeniz şiirleri güldestesi olacak bu kapsamlı çalışmanın ilki yayımlandı bu ay: Türkiye genelinde yapılan Karadeniz konulu şiir yarışmasında derece alan şiirlerle, yarışmaya gelen şiirlerden seçilmiş örnekleri içeren "Karadeniz Sevdası"

Bildiğim kadarıyla kentleri konu alan (şiir, türkü, düzyazı) çalışmaları (İzmir şiirleri antolojisi, Urfa Türküleri, Kırşehir Türküleri, Ankara'nın taşına bak...) artıyor giderek. Okuyar'ın çalışmalarının -bölgeyi kapsayan- örneği olduğunu sanmıyorum.

Karadeniz Sevdası'nda, "Karadeniz Sevdası, Karadeniz Güzellemesi, Karadeniz Türküsü, Karadeniz'e Özlem, Karadeniz, Bizim Karadeniz, Bizim Yöreler, Sevdiğim Karadeniz, Karadeniz'im, Bütün Güzellikler Karadeniz'de Güzel Karadeniz, Karadeniz Bölgesi" adlarıyla yazılmış, söylenmiş genelde koşma-güzelleme örneği olan ürünler var.

Şiirlerin tümünü okuduktan sonra ozanlarla ilgili not düşmek de yerinde olacaktır.

Halk şiiri geleneğiyle yazılanların birçoğu özellikle ölçü-uyak-döner uyak tekniklerinde özenli olmalıdırlar. Kimi örneklerde çok alışılmış, yıpranmış, herkesin kullanabileceği sözcüklerin uyak olarak seçilmesi, kimi örneklerde uyak olması gereken yerlerde redif kullanılması, kimi örneklerde koşma biçimiyle, hece ölçüsüyle yazıldığı halde bu tekniklerin dışına çıkılması (şiir yazan, şiir söyleyen) ozanlarımızın, şiir işçiliğinde çok titiz olmalarını gerektirmektedir.

Edebiyatın en eski, en zor dalı olan şiirde ürünlerin kalıcı olması en azından biçim özenine, buluş özgünlüğüne, imge gücüne bağlıdır. Özgür koşukla yazanlar için de geçerlidir bu. "Âşık biçimini" kullananların en azından Karacaoğlan'ı, Pir Sultan'ı, türkülerimizi, manilerimizi biçim-imge-buluş, deyiş yönünden incelemeleri gerekmektedir.

Hikmet Okuyar'ın bölgemiz için yararlı çalışmalarını desteklemek gerek. Yurdumuz için ne yapsak azdır…

KARAHACIOĞLU'NDA YERGİ

1931 doğumlu Göreleli şair Ali Haydar Karahacıoğlu'nun on şiir kitabı yanında ondan fazla da hukukla ilgili kitapları vardır. Yargıtay 5. Hukuk Dairesi Başkanlığı'ndan emekli olan sanatçının mesleği ile ilgili çok sayıda makalesi çeşitli dergilerde yayımlanmıştır.

Halk şiiri geleneğinden beslenen hece ölçülü şiirleri yanında serbest anlayışla da duygularını dile getiren Karahacıoğlu'nun çok sevdiği bir biçim de yergiciliktir. Yayımladığı kitapların tümünde de önemli bir yer tutar yergileri. 1968'de yayımlanan "Çile" adlı yapıtında, toplumun her kesimini sarmış, her kılığa bürünmüş insanları güzel açığa çıkarır: "Toplumda türedi bir sürü yağcı/ Kimisi solcudur kimisi sağcı/ Yol kesmeseler de yerler haracı/ Bunların içine giren perişan/ …Zayıfı görürse yüksekten atar/ Azıcık zor görse sırt üstü yatar/ Sözde tereciye tereyi satar/ Bilmeden yanında duran perişan."

Sanat Edebiyat kültüründen geçmemiş ama ya tek yönlü çabalarla en gözde okulları bitirmiş ya da nasıl, ne zaman geldiği belli olmayan paralarla birdenbire yükseklere sıçramış, sonradan görme, ne oldum delisi kişilerle karşılaşırız sık sık. Çoğu zaman geçmişini unutan bu tipleri 1973'te yayımlanan "Kuzey Rüzgârları Bakışların" adlı yapıtında bir dörtlüğe sığdırır Karahacıoğlu: "Daha dün üzerine ediyorken çişini/ Bu gün kral kesilmiş unutup geçmişini/ Mersedes ile gezer Anadolu beğenmez/ Hile üstüne kurmuş çevirdiği işini."

Sizi bilmem ama ben eğlenmenin, hele hele içkinin, içmenin bir kültürü olduğuna, olması gerektiğine, içmenin bir kültür işi olduğuna inanırım. Bilinçsizce, hoyratça, disiplinden uzak, insanlığından uzaklaşarak içmek, gülünç duruma düşerek içmek niçin eğlence olsun. Her etkinliğin, her eğlencenin bilinçle yapılanını severim. Eğlenme adına gülünç duruma düşmekten korurum kendimi. "Birkaç kadeh rakı adam azdırır/ Okuma bilmeze yazı yazdırır/ Toplum kuralını bilmeyenlere/ Kendi kuyusunu bile kazdırır."

Karahacıoğlu 1980'de "Kuyruk"u yayımlar. Bu yapıtında öncelikle yergilere ağırlık verir. Bir söz vardır halk arasında "Ne oldum deme ne olacağım de." Büyüklenmenin tuzağına düşenlere bir dörtlükle yol gösterir şair, reçetesi acı da olsa:

"Hazım edemeyenler bulunduğu yerini/ Kendini büyük görür ölçemez değerini/ Atını kaybedince feleğini şaşırır/ Gerçek ortaya çıkar anımsar semerini." Nasrettin Hocaya mal edilen bir fıkrayı anımsayın. Timur, Hoca'ya "bana değer biç" der. "Yüz altın edersin" der Hoca. "Yahu Hoca, kaftanım yüz altın eder" deyince Timur, "Ben de zaten ona yüz altın verdim" der Hoca. Şairin şu dörtlüğünü her okuyuşta insanların yüzyıllardır tıpkı fıkralardaki gibi kimi yanlarının değişmediğini düşünürüm: "Altında otomobil meskeni ise yalı/ İmam değildir ama son modeldir sakalı/ Adamın kıymetini ölçmeyin malı ile/ Kendi on para etmez elbisesi pahalı…"

Karahacıoğlu 1983 yılında "Dalkavuk" adlı yapıtı yayınlar. Yapıtın tümü "mizah-taşlama" türü ürünlerden oluşur. Bakın, çirkin bir davranış biçimini ne güzel dile getiriyor şu dizeler: "Seni sevmeyeni kimse görmedi/ Herkesi arkana taktın menfaat/ Seni yakalayan ele vermedi/ Kim bilir ne canlar yaktın menfaat/ …Devletleri yıktın karşıdan baktın/ Bazen sevenleri yolda bıraktın/ Gitmem diyenleri arkana taktın/ Nice ocakları yaktın menfaat/ Başta taç olursun gelince yeri/ Geri hiç kalmadın, gittin ileri/ Ateşlere verdin çok ülkeleri kendini pahalı sattın menfaat." Şu dörtlüğü bir okuyalım da nasıl uçarmış kanatsız kuş görelim. Şair bu uçurur mu uçurur kanatsız kuşu: "Taşın altında kalır çıkarmayan sesini/ Ne kadar zeki olsa aptal adını alır/ Gece gündüz çalışsa duyuramaz sesini/ Kanatsız kuş uçarda kanatlı yaya kalır…"

Karahacıoğlu emekli şimdi. Düşünüyor, araştırıyor, okuyor, soruyor, sorguluyor, yazıyor, yayımlıyor. O sanatçı, o şair, o aydın çünkü. İyi ki yazıyor. Yazmaması, yazamaması kötü sanatçının. Bağışlamasını dileyerek; geçen yıl gönderdiği bir dörtlüğünü ilk kez yayımlıyorum: "Kralla dolaştım sarayı gördüm/ Denizin sonunda karayı gördüm/ Çok dostlarım vardı devr-i ikbalde/ Şimdi en vefalı parayı gördüm."

KARAMAN ÜSTÜNE

Asıl adı Halil Kodalak olan ünlü kemençe virtüözü Karaman'ın babası Süleyman'ın da müzik adamı olduğu bilinir. Davul zurnayı iyi çaldığı söylenir. İlerde Karaman olarak ünlenecek Halil'in babasının etkisiyle kemençeye başladığını söylemek doğru olur. En azından baba uğraşını sürdürerek doruğa yükseldiğini belirtmek gerekir.

Bölgemizde kemençenin ilk büyük adı olan Karaman'ın yaşamıyla ilgili düşüneceğimiz ilginç notlar şunlardır: Çocukluğundan başlayarak iyi bir kemençeci olarak ünlenmesinin yanında kemanı da iyi çaldığı söylenmektedir.

Çalgıcılığı yanında içkiye iyi dayanan yapısıyla da tanınmıştır. İçki sanatçının yaşamında olmazsa olmazlardandır. Bu alışkanlığını hangi çevrede olursa olsun sürdürür. Radyoda çaldığı sıralarda da bu özelliğini sürdürür. Cevdet Çağla'nın disiplinli, sert yöneticiliği de Karaman'ın kişiliği karşısında ödün vermek zorunda kalır. Ara sıra rakısını alır Karaman'ın.

Karaman; Picoğlu, Hacıali Özdemir gibi ünlü sanatçıların yetişmesinde eğiticilik yapmıştır. Ayrıca torunu Ahmet'i de yönlendirmiştir kemençeye. Günümüzün bir iki usta kemençecilerinden olan Sami Günay'ın kemençeye başladığı yıllarda (1949-1950) Karadere köyünden çarşıya (Görele'ye) gelirken dinlendiği Camiyanı'nda yakın arkadaşı Sayidin Ali'nin yanında ayran içerken dinlermiş Sami Günay'ı. Sayidin Ali (Babamın amcası) "Dinle bu Sami'yi. İş var bunda. Yanlışı varsa düzelt. Yoksa ayranı içemezsin." dermiş. Dinlermiş Karaman. Ezgilerin çalınışlarındaki eksiklikleri gösterirmiş. Sonra gene Sayidin Ali'nin diretmesiyle çalarmış örnek olarak. Öyle çalarmış ki artık yaşlanan usta, kaparmış gözlerini, geçermiş kendinden, inilermiş. Bir başka dünyanın adamı olurmuş…

Padişaha ya da saraydakilere çaldığı söylenir. Geçit töreninde herkes bandoyla yürümektedir. Karaman, "Ben bizim uşaklarla kemençeyle geçeceğim" der. Yapar dediğini, yaverlerin olmazlanmasına aldırmadan. Karadenizli gençlerle geçer yürüyüşe. Padişahın önünde alaşağı yaptırır. Dikkat çekmek için bir kez daha yaptırır. İlgi görür. Padişah gençlerin bir daha geçmesini emreder. Bir daha geçerler.

Bu kez yaver, yerlerdeki çakılları temizlemeye başlar elleriyle. Alaşağıdaki çöküşte oyuncular etkilenmesinler diye.

Hep aranılan kişi olmuştur. Rumları da çalıp oynatırmış. Rum güzellerin gözdesi olduğu anlatılır.

Cumhurbaşkanı İnönü Giresun'a gelir. Çağırırlar Karaman'ı. Tembihlerler sıkı sıkı: "Halil Ağa" derler. "Sakın bahşiş mahşiş, para mara isteme. Biz sana vereceğiz sonra." Çalar, çağırır Karaman. Yapar en iyisinden görevini. Bir zarf verirler eline. Otelde açar zarfı Karaman. Bakar ki beş lira var. Bulur sabahleyin görevliyi. "Ula Allah belanı vermesin" der. "Beni ekmeğimden ettin. Paşa daha fazla verirdi."

Bu kez camiye götürmüşler zorla. Bakmış ki hocanın sesi güzel. "Ula, habu imam bi güzel gazel okur ki" deyip çıkmış.

Görele'nin ünlü balıkçılarından Topal Yusuf fırtınalı, soğuk bir havada balıktan dönmüş. Çürükeynesillilerin, Maksutlulların, Karaderelilerin uğrak yeri Kıliğin Kahvesi'ne gelmiş. Karaman'ın da uğrak yeridir burası. Soğuktan tir tir titremektedir Topal Yusuf. "Seni ancak Karaman ısıtır" derler. "Doğru" der Topal Yusuf. Çalmaya başlar Karaman. Ortada yer açılır Yusuf'a. Oynar Yusuf, oynar... "Ula" der. "Hem ısındım hem de yorgunluğum geçti." Bir alkış kopar kahvede.

KARAMAN ÜSTÜNE

Görele'de, belki de bölgede kemençenin en eski ustası Tuzcuoğlu'ysa, virtüözü de Karaman'dır. Asıl adı Halil Kodalak olan sanatçının Tuzcuoğlu'nun öğrencisi olduğu söylenir. Esma ile Süleyman'ın oğlu Karaman Görele'nin Karadere köyündendir. Nüfus kayıtlarına göre 1878'de doğmuş, 1964'te ölmüştür. Çocuk denecek yaşlarda kemençeyle tanıştığı bilinmektedir. Tuzcuoğlu'ndan öğrendiği gibi, Kandaher Köyü'nden Kuyucuoğlu'ndan da öğrendiği söylenmektedir. Savaşlara katıldığı, yararlılık gösterdiği, içli, duygulu, çalışların adamı olduğu denli yurt savunmasında yanlışlığa düşenlere karşı acımasızlığı Halil Kodalak adını unutturmuş, Karaman (Kahraman)'ı yaratmıştır halkın belleğinde…

Kemençenin gelmiş geçmiş en ulaşılmaz adı olan Karaman'ın kişiliği de dünya görüşü de, inançları da kendine özgüdür. Kemence çalarken ya da keman çalarken kendinden geçtiği, başka dünyalarda yaşadığı gerçektir. Yerine göre şakacı, esprili, yaşıtlarına takılmaktan zevk alan virtüöz, kurallarını dünya görüşünden, kişiliğinden, inancından alan disiplin anlayışını nerede, hangi konunda olursa olsun aksatmaz. Gelenekselleşmiş, kalıplaşmış başkalarınca belirlenmiş kuralların adamı değildir. O koyar kuralları, onun olduğu yerde başka kurallara yer verilmez. İstanbul'da saraylarda çalarken de, Cevdet Çağla'nın radyo yöneticisi olduğu yıllarda radyoda çalarken de aynı Karaman'dır. Bu yüzden, sınır tanımayan, başkasının disiplinine girmeyen, kendine özgü yaşayışların adamı olan büyük usta uzun süre kalmaz radyoda…

Bölgede çalınan önemli ezgilerin, oyunların yaratıcısıdır. Kendisiyle tüm düğünlere giden, her çalışta oynayan arkadaşı Hasbal Keskin için, yorucu olmayan, göze hoş gelen, değişik ritmiyle, figürleriyle Hasbal havasını yapmıştı. Hasbal havasını, horanını; günlerce düşünerek, yaşayarak, yorgun, terli atın gezdirilmesindeki ayak devinimlerinden etkilenerek, esinlenerek oluşturur. Havadaki, ezgideki, ritim; horandaki ayak figürleri koşu sonrası dinlendirilen atların devinimlerini simgeler…

Görele'de köy düğünlerinde bir gelenek vardır. Düğün evine, düğüne gelenleri kemençeciler, davul zurnacılar çalgılarıyla karşılarlar. Gelenler alana serili hasırlara, dastarlara, cicimlere, kilimlere, çullara, minderlere oturtulur. Onlar

otururken onları karşılayan çalgıcılar içten duyuşlarla bir ezgi çalarlar. Düğüne gelenleri karşılama havasıdır bu. Yaygın adıyla Cezayir... Cezayir marştır aslında. Başka bölgelerde de çalınır. Ama bizdeki işlevinde mi çalınır bilemem. Karaman marşı Görele'ye getirerek buranın beğenisine, çalgısına uyarlamıştır. Karamanın düzenlemesidir Cezayir.

Şırıp şırıp oyun havası da Karaman'ındır. Farklı çalış tekniğiyle, hızlı ritmiyle her ustanın çalabileceği bir ezgi değildir şırıp şırıp. Horan oynanırken geçilir şırıp şırıpa. Karaman dışında hiç bir kemençecinin oyun sırasında bu ezgiye geçemediği söylenir, yaşlıların, yaşlı kemençecilerin tanıklığıyla.

Büyük sanatçıların ortak yanlarından biridir yaratıcılıktan. Buna hazır cevaplılık da eklenmelidir. Öyledir Karaman da, Karadere'de ilahili düğün vardır. Pek gelen olmaz. Karaman'ı çağırarak düğünü kurtarmak gelir akıllara. Duyan gelir, duyan gelir. Düğün düğüne dönüşür. Büyük düğün olur. Horan halkası genişler iyice. Düğünü yansıtan bir türkü yakar Karaman, neşeli mi neşelidir:

"Mayıs ayı gelende
Balıkçı göle daldı
İmam ile bayrağı
Bakın kapıda kaldı..."

Kişiliği, yaşam biçimi kemençeyle özdeşleşen Karaman'ın babası Süleyman'ın da müzik adamı olduğu bilinir. Davul zurnayı iyi çaldığı söylenir. İlerde Karaman olarak ünlenecek Halil'in babasının etkisiyle kemençeye başladığını söylemek doğru olur. En azından baba uğraşını sürdürerek doruğa yükseldiğini belirtmek gerekir.

Bölgemizde kemençenin ilk büyük adı olan Karaman'ın yaşamıyla ilgili düşüneceğimiz ilginç notlar şunlardır: Çocukluğundan başlayarak iyi bir kemençeci olarak ünlenmesinin yanında kemanı da iyi çaldığı söylenmektedir.

Çalgıcılığı yanında içkiye iyi dayanan yapısıyla da tanınmıştır. İçki sanatçının yaşamında olmazsa olmazlardandır. Bu alışkanlığını hangi çevrede olursa olsun sürdürür. Radyoda çaldığı sıralarda da bu özelliğini aksatmaz. Cevdet Çağla'nın

disiplinli, sert yöneticiliği de Karaman'ın kişiliği karşısında ödün vermek zorunda kalır. Ara sıra rakısını alır Karaman'ın…

Karaman; Picoğlu, Hacıali Özdemir gibi ünlü sanatçıların yetişmesinde eğiticilik yapmıştır. Ayrıca torunu Ahmet'i de yönlendirilmiştir kemençeye. Günümüzün bir iki usta kemençecilerinden olan Sami Günay'ın kemençeye başladığı yıllarda (1949-1950) Karadere Köyü'nden çarşıya (Görele'ye) gelirken dinlendiği Camiyanı'na yakın arkadaşı Sayidin Ali'nin yanında ayran içerken dinlermiş Sami Günay'ı. Sayidin Ali (babamın amcası), "Dinle şu Sami'yi. İş var bunda. Yanlışı varsa düzelt. Yoksa ayranı içemezsin…" dermiş. Dinlermiş Karaman. Ezgilerin çalınışlarındaki eksiklikleri gösterirmiş. Sonra gene Sayidin Ali'nin diretmesiyle çalarmış örnek olarak. Öyle çalarmış ki artık yaşlanan usta, kaparmış gözlerini, geçermiş kendinden, inlermiş… Bir başka dünyanın adamı olurmuş…

Padişaha ya da saraydakilere çaldığı söylenir. Geçit törenine herkes bandoyla yürümektedir Karaman; "Ben bizim uşaklarla, kemençeyle geçeceğim" der. Yapar dediğini, yaverlerin olmazlanmasına aldırmadan. Karadenizli gençlerle geçer yürüyüşe. Padişahın önünde alaşağı yaptırır dikkat çekmek için bir kez daha yaptırır. İlgi görür. Padişah gençlerin bir daha geçmesini emreder. Bir daha geçerler. Bu kez yaver, yerlerdeki çakılları temizlemeye başlar elleriyle. Alaşağıdaki çöküşte oyuncular etkilenmesinler diye...

Hep aranılan kişi olmuştur. Herkesi de çalıp oynatırmış. Rum güzellerin gözdesi olduğu anlatılır.

Cumhurbaşkanı İnönü Giresun'a gelir. Çağırırlar Karaman'ı. Tembihlerler sıkı sıkı: "Halil Ağa" derler "Sakın, bahşiş mahşiş, para mara isteme. Biz sana vereceğiz sonra." Çalar, çağırır Karaman. Yapar en iyisinden görevini. Bir zarf veriler eline. Otele açar zarfı Karaman, bakar ki beş lira var. Bulur sabahleyin görevliyi. "Ula Allah belanı vermesin." der. "Beni ekmeğimden ettin. Paşa, daha fazla verirdi."

Bikez camiye götürmüşler zorla. Bakmış ki hocanın sesi güzel. "Ula habu imam bi güzel gazel okur ki" deyip çıkmış…

Görele'nin ünlü balıkçılarından Topal Yusuf fırtınalı, soğuk bir havada balıktan dönmüş Çürükeynesilliler'in, Maksutlulular'ın, Karadereliler'in uğrak yeri Kıliğin Kahvesi'ne gelmiş. Karaman'ın da uğrak yeridir burası. Soğuktan tir tir titremektedir Topal Yusuf. "Seni ancak Karaman ısıtır" derler. "Doğru" der Topal Yusuf. Çalmaya başlar Karaman. Ortada yer açılır Yusuf'a. Oynar Yusuf oynar... "Ulan" der. "Hem ısındım, hem de yorgunluğum geçti..." Bir alkış kopar kahvede...

Karaman'ın radyoda ses kayıtlarının olması gerekir. Yoksa saç baş yolunmaz mı? Karaman'ın etkisiyle çalarak kendini bulan ustalarımız da az değildir; Hacıali Özdemir, Kemal Caba, Nazmi Özdemir, Sabri Özdemir, Sami Günay, Hüseyin Özdemir… Tümü de yazı konusu olmayı hak etmiş adlar…

KARS'A GİDERİM KARS'A-1

Bir kenti görmek, tanımak için o kentle özdeşleşen değerler, adlar gençliğimden beri yol göstericim olmuştur. Orhan Kemal için, Muzaffer İzgü için Adana; Necati Cumalı için Urla, Fakir Baykurt için Burdur, Ahmet Mithat Efendi için Beykoz; Neşet Ertaş için Kırşehir, Hacı Taşan için Keskin; Sürmeliler için Yozgat, Bir Bulut Kaynıyor için Sivas, Sarı Gelin için Erzurum görülmeye değerdir.

İlk kez 1976'da gördüğüm Kars daha önceki yıllarda "benim türkülerim" saydığım Kars'a Giderim Kars'a türküsüyle yer etmişti belleğimde:

"Kars'a giderim Kars'a
Ağam ey çavuş ey dön beri bak
Çavuşa da dadaş dön geri bak
Kandili kandili kandili yar yar
Sallama çavuş mendili yar yar

Sözüm yare varırsa
Ağam ey çavuş ey dön beri bak
Çavuşa da dadaş dön geri bak
Kandili kandili kandili yar yar
Sallama çavuş mendili yar yar

Giderim böylesine
Ağam ey çavuş ey dön beri bak
Çavuşa da dadaş dön geri bak
Kandili kandili kandili yar yar
Sallama çavuş mendili yar yar

Kara kız mahlesine
Ağam ey çavuş ey dön beri bak

Çavuşa da dadaş dön geri bak

Kandili kandili kandili yar yar

Sallama çavuş mendili yar yar"

Belki de dinlemekten, seslendirmekten duygulandığım için; "içime doğmuştu" örneği Ankara'da atama kura torbasından Kars Posof'u çekmiştim 1976'da. İki yıl kaldım orada. Gidiş-gelişlerde Kars'ta bir gece konaklardık.

19 Mayıs 2016 Perşembe günü Kars yolundayız arkadaşlarımla: Gazeteci, Yeşilgiresun gazetesi yazarı Nihat Öztürk, gazeteci, TRT'ci Bekir Öztürk; gezi sever, fotoğraf sever Mehmet Çolak.

Sabah beşte vurduk yola: Görele-Tirebolu-Harşıt-Kürtün-Torul...

Gümüşhane'de hiç de küçümsenmeyecek soğukta epeyce arandıktan sonra düzgün bir pastanenin ikinci katında bayram için tek tük toplananları izleyerek yaptık doyurucu kahvaltımızı.

Bu yolları, yol boyu görünümleri neredeyse belleğimize kazıdığımız için fotoğraf da çekmedik yollarda.

Bayburt'ta durmadık. Cahit Külebi'nin neredeyse elli yıl önce dizelerine yansıttığı "Kop Dağı'ndaki çeşmede" soluklandık. Bir iki yudum içtik çelik gibi sudan, az biraz yüzümüzü ıslattık, canlandık. Dönemecin yukarısındaki Geçit'te durduk; Kop Geçiti, Kop Anıtı… Fotoğraflar çekildi, fotoğraflarda yer aldık…

Erzurum'dan gelen, Kop'u tırmanmış bir tır yanımızdan geçerken korna çaldı uzun uzun. El sallayarak karşılık verdik: 52. Biz 28. Arkadaşlarla söyleşimiz Ordu-Giresun yakınlığı, sırgan-kabak şakalarıyla olgunlaştı. Bekir Öztürk kullanıyor aracı. Özenli, saat tasarımızı aksatmıyor, gerektiği yerde gerektiği hızla gidiyor. En güç iş onun. Sürücülük kolay değil. Bir de biz gevezelenince üçümüze yetişmeye çalışıyor.

12.30'da Erzurum'dayız. Ayakyolu gereksinimimizi gideriyoruz. Mehmet Çolak'la Bekir Öztürk öğleyi kılmak için ayrılıyorlar. Nihat Öztürk bu arayı fotoğraf çekerek değerlendiriyor. Çifteminare'nin önünde buluşuyoruz, gözümüze kestirdiğimiz bir "cağcı"ya gidiyoruz, öğle yemeğimiz…

KARS'A GİDERİM KARS'A-2

Erzurum-Kars yoluna çıkarken olağan yolu şaşırarak mahalle arasına girdik. Bir iki kişiye yolu sorduk durarak. Köyümsü bir mahalledeyiz şimdi. Gübre, tezek yığınları, sağda solda gezinen kümes hayvanları, büyükbaşlar, küçükbaşlar… Yılların yükünü çekmiş evler… Tek tük meyve ağaçları… Yıkık dökük duvarlar… Evlerin bitiminden sola kıvrılan daracık köy yolu… Önümüzdeki ağır aksak giden hurdacının durmasından yararlanarak geçiyoruz, ilerliyoruz, Kars yolu gözüktü. Akıp giden araçlara karışıyoruz.

Sarıkamış'a dek dümdüz akan ikili yol. Uzanan tek tük ağaçların, yapıların yer aldığı, büyükbaşların yayıldığı göz alabildiğince yaylımlar.

Karayazı-Hımıs, Kars-Ağrı yol yazıları… Durulacak, arkadaşlarca fotoğraflanacak anıt bir köprüde duruyoruz: Çoban Dede Köprüsü. Köprünün, köprüyle bizim fotoğraflarımız çekiliyor. Onarımı sürüyor köprünün taş işçiliği, yüzyıllar öncenin birikimi, emeği bozulmadan. Bildiğimiz kemer köprü örneği ama büyük, çok geniş. Daha önce bu genişlikte kemer köprü görmediğimi söyleyeyim. Dümdüz alanı ikiye bölen çayın üstüne yüzyıllar önce kurulmuş. Tanıtıcı yazı konmadığı için köprünün geçmişiyle ilgili bilgimiz yetersiz. Nihat Öztürk'ün anımsadığı söylenceyi dinliyoruz aracımıza binip ilerlerken: "Coşkun akan bu çayı geçmek için köprü gereği duyulmuş. Bir iki kez köprü yapılmış, köprülerin tümü de sele dayanamamış. 'Çayın neresine yapsak, neresine yapsak?' diye düşünülürken, ak saçlı bir çoban burayı göstermiş, buraya yapın demiş. Köprüye de Çoban Dede Köprüsü denir olmuş…"

Kars türküleri beliriyor belleğimizde Sarıkamış'a yaklaşırken:

"Baharın gülşen çağında
Ne gezirsen bağı bülbül
Ohudun ağlım apardın
Oldun menden yağı bülbül
Oldun menden yağı bülbül

Yağı bülbül yağı bülbül yağı bülbül

Ohu kuşlar dile gelsin
Koş nefesin zile gelsin
Yârim güle güle gelsin
Sen çalanda sazı bülbül
Sen çalanda sazı bülbül
Sazı bülbül sazı bülbül sazı bülbül.

Veten bağı el elvandır
Yoh üstünde harı bülbül
Ömür sürmeli devrandır
Sesin gelsin sarı bülbül
Sesin gelsin sarı bülbül
Sarı bülbül sarı bülbül sarı bülbül"

"Vatan bağı" gibisi var mı? Köyü, kenti; dağı taşı, ormanı, yaylası; deresi, çayı, ırmağı; obuzu, cangiriği; toprakla, emekle bütünleşen umudunu yitirmeyen insanlarla iç içe yaşayan böcekleri, kelebekleri, kuşları; tüm evcil, yabanıl hayvanları... Atadan oğula yurt olmuş toprakları... Türkçesi, ağıtları, manileri, ninnileri, türküleri... Bizim güzelliğimiz, yaratıcılığımız... Doğayla iç içe, binlerce yılın dökümü... Uğrunda candan geçilecek "özdeksel-tinsel" değerler...

Sarıkamış'a yaklaşıyoruz. Bitki örtüsü değişiyor. Kars coğrafyasında sık görülmeyen ormanlar karşılıyor bizi. Yolculuklarda en tat aldığım alanların bir örneği çıktı karşımıza. Uzayan, çok da şaşırtısı olmayan yolun iki yanı da silme sarıçamlarla kaplı... Sarıkamış ormanları unutulacak gibi değil. Orman denizinin içinde akıyoruz. İnsanın yüreği böyle yerlerde kalıyor...

Sarıkamış'tayız. Tarihimizin en önemli günlerine tanıklık eden Sarıkamış'ta. Kuzeydoğudayız, güzel Türkiye'min kuzeydoğusunda. Bölgede kurumuş bir gölde yetişen kamışlardan adını aldığı söylenen Sarıkamış, Osmanlı'nın acı kuşatmasının

anılarını çağrıştırıyor. Enver Paşa, kimi araştırmalara göre 90.000 acı öykünün tarihi yansıyor bu ilçeye. Belki de 90.000 ağlatının etkisiyle olacak "hüzünlü bir kent" görünümüyle yüz yüze geliyoruz Sarıkamış ilçesine…

KARS'A GİDERİM KARS'A-3

1.500-2.000 metre arasındaki yüksekliğiyle çevresi tepelerle sarılmış bir ilçe Sarıkamış. Soğuğu, kışı, kış turizmi yaygın Sarıkamış'ın. Girişten başlayarak ilginç çatı yapılarıyla karşımıza çıkıyor kışın konaklanacak yapılar. Kentin en işlek caddesinde duruyoruz kısa süreliğine. Gereksinim gideriyoruz. Nihat Öztürk, Bekir Öztürk, Mehmet Çolak makineleriyle fotoğraf karelerine yerleştiriyorlar Sarıkamış'ı. Sarıkamış'ta Selçuklulara dek inen geçmişiyle farklı bir tat bırakıyor insanda.

Geri dönerek anayola çıkıyoruz. Fotoğraflama dışında durmuyoruz. Mehmet Çolak saptadığı görünümleri aracın penceresinden de çekiyor.

Ulaştık Kars'a. Sora sora bulduk öğretmenevini. Yerimizi Görele'den ayırtmıştık. Gerekli işlemleri yaparak odalarımıza çıktık. Yerleştik. Azıcık da olsa yorgunluk giderdik.

Kenti dolaşmaya çıktık 20'de öğretmenevindeki görevliden nerede akşam yemeği yiyebileceğimi öğrendik. Bir iki caddeyi dolaştık. Adını öğrendiğimiz aşevine girdik. Seçebileceğimiz sayıda yemek kalmamış. Kalanlarla doyduk. Televizyondaki açık kanaldan Beşiktaş'ın (Beşiktaş'ımın) şampiyonluk kutlamalarını izleyerek.

Ayrımında olmadık, aşevindeyken yağmur yağmış. Cadde ıslak. Bir iki köşe döndükten sonra gözüktü öğretmenevi. Nihat Öztürk'ün, 'meyve alalım', önerisine uyarak küçücük bir manava girdik. Kayısı, kiraz aldık. Karşı caddeye geçerek öğretmenevine girdik. Gereksinimlerimizi giderdikten sonra yatmadan önce meyve yiyerek günü değerlendirdik. Sabah kahvaltıyı yaptıktan sonra 10'da Ardahan yoluna düşeceğiz. Gezimizde önceden tasarladığımız saat düzenleyişine uymaya çalışıyoruz.

Cemal Süreya "Göçebe" adlı yapıtında Kars'ı nasıl şiirleştirmiş bakın:

"Öyle güzel ki ölürüm artık
Beyaz uykusuz uzakta
Kars çocukların da Kars'ı
Ölüleri yağan karda
Donmuş gözlerimin arası

Sen küçüğüm sımsıcak

Ne derler ona bu kızakta

Boyuna türküler yakıyorsun ya

Sanki her türküden sonra

Hohlasan gök buğulanacak

...

Nasıl olsa yine bir gün

Döneriz bu yollardan geri

Senin bir elinde bir mendil

Öbüründe kuş sesleri"

Kars "nasıl olsa yine bir gün bu yollardan geri dönülecek" kentlerden biri. İlk kez 1976'da görmüştüm, son kez 1978'de yıllar sonra çok az değişen bu yollardan geri döndüm yol arkadaşlarımla yeniden görmek için Kars'ı...

Soğuğun, beyazlığın, karın; acıya, tarihe tanıklık eden taş yapıların kenti Kars. Türkülerin, halk ozanlarının kenti.

İliyle ilçeleriyle buruk tatlı türküleri üreten, sazıyla sözüyle yüzlerce ozan yetiştirmiş bu topraklar.

Âşık Çenlik, Yusuf Sezai, Zülali, Abbas Nazaroğlu, Bardızlı Nihani, Kağızmanlı Hıfzı, Dursun Cevlani, Gülüstan Çobanoğlu, Canani, Uzeyir Fünhani, Müdami, İlhami Demir, Murat Yıldız Karahanlı, Durmuş Denizoğlu, Hasreti, İslam Erdener, Ali Oadaşoğlu, Mihmani, Şeref Taşlıova, Laçin Aladağlı, Hüstem Alyansoğlu, Murat Çobanaoğlu, Fikret Ünal, Ali Hıza Ezgi, Memet Ergani, Erdemli, Maksudi... Daha niceleri sazıyla sözü bu topraklarda bütünleştirmiş.

Gülistan Çobanoğlu halk ozanı, 1971'de Kars'ta Çobanoğlu Halk Ozanları Kahvesi'ni 1977'de orada dinlediğim, tanıştığım, Kiziroğlu Mustafa Bey türküsünü tanıtan Murat Çobanoğlu'nun babası. Cananı, Neşet Ertaş'ın ünlendirdiği, "Silkinip de Şamova'ya çıkınca / Eğlen Çamova'da kal Acem kız" türküsünün yaratıcısı.

KARS'A GİDERİM KARS'A-4

Kars'ı sonradan il olan Ardahan'la bütünleştirerek değerlendirirsek; bu toprakların romana, öyküye yansıması Dursun Akşam'ın, Ümit Kaftancıoğlu'nun yazdıklarıyla gerçekleşir.

Akşam, Kaftancıoğlu yaşadıkları toprakların insanlarını üretim ilişkileri içinde geleneksel değerleriyle toplumcu gerçekçi bakış açısıyla yazmışlardır. Yörenin yaşam koşullarında yetişmişler, eğitimlerinin bir bölümünü buralarda tamamlamışlar, bir süre buralarda çalışmışlardır. "Karslının Kars'ı anlatmasıdır" bu.

Ocak 2002'de yayımlanan "Kar" romanı tümden Kars kentini anlatır. "Kars dışından biri"nin anlatımıdır bu. Orhan Pamuk anlatmak istediklerini kurgulayarak en uygun kent olarak seçer Kars'ı. "Kar, Ka, Kars..." sözcüleri romanda çağrışım, deyim aktarması yöntemiyle anlatıma bir çeşit derinlik sağlar. Kars'ta neredeyse on adımda bir karşımıza çıkan "tarihsel taş yapılı cadde" kapağında kullanılır Kar'ın.

Kaçta yatarsam yatayım, erken kalkma alışkanlığım var. Sabah beşte çıktım öğretmenevinden. Sert, cam gibi hava. Arkadaşlar uyuyadursun Kars'ı soluyacağım. Kars Atatürk İlkokulu önünden geçiyorum. Karşı yanda "Hotel Grant Ani". Az ileride dört yolun tam kesişim noktasında ünlü Kazım Karabekir Anıtı. 30 Ekim 1920'de yapılmış. Kurtuluş Savaşı'nın büyük komutanlarından Kazım Karabekir'i Kurtuluş Savaşı'nda Şark Orduları komutanı üniforması içinde, çizmeli, sol eli manevra kemerinde, ayakta durur gösteriyor.

"Kaide"nin dört yanında heykeli tamamlayan yazılar var. Bunları not alıyorum ama çoğunu gezi yazımda kullanamayacağımı da biliyorum. Kars'ın 40 yıl Rus "işgalinde" kaldığı, 1920'de Yeni Türkiye'nin yeniden "vatan toprağı yaptığı", Şeyh Şamillerle yöre insanının bütünleştiği, vurgulanmış yazılarda, kabartmalarda. Bizanslılar-Malazgirt-Alp Arslan... 1064'te Türk kenti olmuş Kars. Not alırken harıl harıl çalışan, kavak tepelerine bir inip bir kalkan yoğun karga sesleri çoktan günaydın demiş Kars'a. O seslere küçük kuşların türküleri de karışıyor. Doğu yoluna geçiyorum. Görkemli bir yapı, taş yapı, İl Özel İdare Binası olarak kullanılıyor. 19 yüzyıl sonu Baltık mimarisi örneği. Taş işçiliği olağanüstü.

Çokgen kesilmiş bazalt taş yapıya güzellik katıyor süslemelerle. Cumhuriyet'in ilk yıllarında burası Ziraat Bankası olarak da kullanılmış.

Yapının karşısında "gondol alanı" var. Onun ilerisinde görkemli Fethiye Camisi.

Bu yapı da tarihsel taş yapı örneklerinden. İnceliyorum, not alıyorum. Buz gibi hava, Kars havası, yüzüm yandı…

Öğretmenevinin yanında da az ilerisinde de Kars'ın simgesi sayacağımız taş yapı örnekleri. "Meşhur Kars Kazı, Restaurant Cafe" de bu tür yapılardanken bunları görmeye çalışırken cızır cızır sesleriyle kırlangıçlar turluyor; serçeler, sığırcıklar günlük işlere başlamışlar…

Öğretmenevinde "esaslı bi kahvaltı" yapıyoruz. Doğru geze geze, göre göre Kale'ye… Uygun yerlerde Bekir Öztürk, Nihat Öztürk, Mehmet Çolak fotoğraf çekiyor. Anı olsun diye birine "rica" ederek dördümüzün aynı karede buluştuğu fotoğraflarda çekiliyor.

Kars Kalesi, Kale çevresi "Eski Kars". Buralar korunmuş. Yeni, büyük yapılar eski Kars'ın epey gerilerinde kalmış.

10. yüzyıldan kalma yapı olan "Kümbet Camisi, Taş Köprü, İlbeyioğlu Hamamı, Mazlumağa Hamamı, Beylerbeyi Sarayı, Abdüllatif Paşa Konağı" kale çevresindeki tarihsel yapılar.

Çevreyi çeke çeke, gözleye gözleye Kale'ye çıkıyoruz. Yükseldikçe kenti topluca görme olanağı doğuyor.

Bizim yapımız Kars Kalesi. 1153'te Saltukoğlu Melik İzzettin Han emriyle Firuz Ağa becerisiyle yapılmış.

Kale'deyiz. Gelenlerin yiyeceğini, içeceğini karşılayacak kaleyle uyumlu bir işyeri var. Yemyeşil otlarla kaplı alan. Çim değil, 1987'de ilk kez Alucra'da tanıdığım çeşitli yemekleri yapılan "madımak" bunlar. Nihat Öztürk'e, Bekir Öztürk'e, Mehmet Çolak'a soruyorum, "Bunları tanıyor musunuz?" diye. Tanımıyorlar. "Madımak" diyorum. Bizim kıyılarda yetişmiyor yenen bu yabanıl ot.

Çevreyi gözlüyoruz, bol bol fotoğraf çekiyor arkadaşlar. Bir yandan da Sivas'tan Nida Tüfekçi'nin derlediği, "Oy madımak teke tüke sakalı /Oy madımak evelik yemlik /Oy madımak kuşkuşu yemlik /Oy madımak…" türküsünü toparlamaya çalışıyoruz. Baharda Sivaslı kadınların eğlenceye dönüşen madımak toplama işinin türküsünü…

KARS'A GİDERİM KARS'A-5

Kars Kalesi çevresindeki görülmesi gerekli yapılar görüyoruz, fotoğraflıyoruz. Kaleye dik gelen caddeden yürüye yürüye geri döneceğiz. Bekir Öztürk, Nihat Öztürk, Mehmet Çolak cadde üzerindeki çayevinde çay içecekler. Çayla aram yok benim. Onların çay dinlenmesini ben Posof'a gidişte, Posof'tan dönüşte kaldığımız otele uğrayarak değerlendiriyorum: Temel'deyim, 1976'da, 1977'de, 1978'de ailecek kaldığımız otelde. O yıllardaki sahibi ölmüş, oğlu işletiyor oteli. Tanışıyoruz. O yılların en iyi oteliyle ilgili anılarımı aktarıyorum ayaküstü. Telefon. Kart. Görüşmek umuduyla. Ayrılıyorum…

Çaylar içilmiş. Yürüyoruz cadde üzerinde. Gelirken tanıştığımız Kars Mandıra Peynircilik'e uğruyoruz. Kazım Paşa Caddesi'nde. Peyniriyle ünlü Kars'ın görkemli ürünleri… "Ustun değirmeninin" taşı büyüklüğünde kaşar ilk gördüğümüz. Kars kaşarından alıyoruz. Görele'de, Giresun'da satılan eski kaşarın en az sekiz on lira düşüğüne…

Öğretmenevi bitişiğinde duran aracımıza biniyoruz. Allaha ısmarladık Kars. Bizde yeniden yeniden görme isteği bıraktın. Somut tarih yapılarınla ürünlerinle, ozanlarınla yazarlarınla, türkülerinle; barlarınla, semahlarınla, narınla, şeyhşamilinle…

Ardahan yolundayız. Anımsadığımca yollar çok değişmemiş. Kimi yerlerde kısaltmalar olmuş. Bir de iki kat genişlemiş.

Yolun iki yanı da çok geniş tarlalar, çayırlar… Yemyeşil. Otlayan binlerce büyükbaş. Bizi şaşırtacak derecede çok… Ardahan, Kars yöresi böyle…

Az kaldı Ardahan'a. Sakaltutan Geçiti'ndeyiz. 2212. Ben Mehmet Çolak'ı çektim. Mehmet Çolak da bizi çekti: Bekir Öztürk, Hayrettin Günay, Nihat Öztürk. Bekir'in sağ, Nihat'ın sol elinde esaslı makineleri… Belgeliğimize girecek bu fotoğraf.

Ardahan'a varmadan yol kıyısındaki Hasköy'e uğradık. Kaz yumurtası sorduk. Yokmuş, bu aylarda bulunmazmış. Biri, köydeki birini salıkladı ama çok

pahalıymış. Bekir Öztürk kendisinden kaz yumurtası isteyen arkadaşının isteğini karşılayamadı.

Kırk yıl Önce Hanak'ın içinden geçerdi Posof yolu. Şimdi az yandan geçiyor. Pek değişmemiş Hanak. Üç beş ev eklenmiş o kadar…

Damal gözüktü. Nahiyeydi kırk yıl önce. İlçe olmuş. Hanak'a göre daha çok büyümüş. Girişteki tek camide duruyoruz. Cuma…

Damal, "el işi damal bebekleriyle", "yazın belli günlerinde oluşan doğal Mustafa Kemal Atatürk" görünümüyle ünleniyor son yıllarda.

Damal'da kadının işlettiği işyerinden yakıt alıyoruz. Posof'a yöneliyoruz.13'e 25 kala…

Damal'dan sonra azıcık bize eşlik eden dereyi geride bırakarak Ilgar Dağı'na tırmanıyoruz. Bu yol çok az değişmiş kırk yılda. Genişlemiş, çoğu asfalta dönmüş…

Ulgar Geçidindeyiz: 2540… Bizim Sis'ten yüksek. Doğu Karadeniz'de Sis'ten yüksek sekiz on dağın eşi… Yalnız çam, Karagöl Dağları'nın süreği gibi. Durduk. Çekimler yapılıyor. Bekir Öztürk ta karşılardaki karlı dağlara yöneldi. Oralardaki görkemli bulutları saptamaya çalışıyor. Mehmet Çolak ne bulursa çekiyor. Nihat Öztürk kendi anlayışı içinde çalıştırıyor makinesini. Ben de not alıyorum. Çekilecek epey görünüm var: Asfaltla kar iç içe 20 Mayıs'ta. Karların bittiği yerler yemyeşil. Yer yer Kardelenler, bodur ağaçlar, "ham meyveler"…

Ilgar'ı iniyoruz kıvrıla kıvrıla. Alçal'dıkça yeşillik ormancıklara dönüşüyor: ladin, köknar, sarıçam, "ham fındık", çakal eriği, kiraz, meşe, daha aşağılarda kavaklar, bizim it gülü dediğimiz kuşburnu, çeşit çeşit çayır bitkileri… Bu Ilgar'dan, Ilgar'ın uygun yerlerinden Posof, çevre köyler doyumsuz yeşillikler içinde… Karadeniz'i anımsatıyor. Buraları yazan Ümit Kaftancıoğlu'nu anımsıyorum.1977 seçimleri için Posof'a gelmişti, Liseye uğramıştı, tanışmıştık.

Posof'a tepeden bakıyor Ilgar. Yazları sevimli ama kışın tipisi geçit vermiyor sık sık…

Sık sık tırlarla geçişiyoruz. Posof-Türkgözü Sınır Kapısı açıldı. Doğalgaz boruları geçiyor buralardan…

Posof Lisesindeyiz. Öğretmenliğe burada başladım. Posof Çok Programlı Anadolu Lisesi olmuş. Okul Müdürü Özgür Ünvan, kimi öğretmenleri sıcak ilgi gösteriyorlar. Duygulu söyleşi oluyor. Fotoğraflar çekiliyor. Çay içiliyor. Duvardaki albümden fotoğrafımı gösteriyorlar, 23 yaşındaki Hayrettin Günay… Ayrılıyoruz; fotoğraf gönderme, buluşma dilekleriyle…

Türkgözü Kapısı'na gidip dönüyoruz. Ardahan'a gelmeden Çıldır'ı, Çıldır Gölü'nü görüyoruz. Ardahan'da uygun bir aşevinde yemek yiyoruz. Şavşat yoluna vuruyoruz.

Olağanüstü dağ, yayla, orman görüntülerinde "aklımız kalarak" Şavşat'a oradan Artvin'e iniyoruz.

Artvin öğretmenevinde kalıyoruz. Dönüşte Borçka Karagöl güzelliğini yaşıyoruz. Melek Şentürk'ün mıhlamasıyla doyuyoruz. Akşama doğru Görele'deyiz.

KATİP ŞADİ

1938'de Görele'nin Derekuşçulu köyünde doğmuştur.

Çocukluk döneminde kemençeye ilgi duyar. Yakın çevresinde kemençe çalan yoktur ama Karaman, Picoğlu, Durkaya, Haceli gibi çok önemli kemençecilerin düğünler de yeri göğü inlettiği zamanlardır.

Bir kemençe edinir. Artık gecesi gündüzü kemençedir. Kendi kendine nerede, hangi koşulda olursa olsun sürekli kemençe çalmaya çalışır. Yaşamdaki tek ilgisi kemençedir. Onun uğruna başka değerler, başka işler tümden bırakılır.

Görele, bölge kemençesinde özgün üslubu olan, yay atma ustası, özgün hikâyeli türkü yaratıcısı Durkaya'ya gider. Durkaya'yı usta edinir. Durkaya Kâtip'e de aynı yaşlardaki Şenel'e de (Şenel Dandin) bildiklerini, üslubunu aktarmaya çalışır. İkisi de öğrenmek için her şeyi yapar. Kısa sürede büyüklerin yanında çalacak kadar kendilerine güven duyarlar.

Kâtip Şadi ilk gençlik yıllarında kendini göstermeye, düğünlere, imecilere kemençe çalmaya başlar. Adı duyulur yavaş yavaş. Aranılan kemençecilerin arasına girer. Başka iş tutmaz, onun işi kemençedir, o kemençecidir.

Görele'nin, Eynesil'in, Tirebolu'nun, Çanakçı'nın, Espiye'nin neredeyse tüm köylerinde düğüne gider. Giresun, Trabzon yaylalarında, şenliklerinde aranan ad olur.

Hemen hemen her çalgıcının yaptığı gibi Kâtip Şadi de bir arkadaşı aracılığı ile İstanbul'a düşürür yolunu. Dönem plak çıkarma dönemidir. Beğenirler Kâtip Şadi'nin kemençesini, türkülerini.

1966'da Sahibinin Sesi'nden ilk plağı çıkar. Bunu otuza yakın plak izler. Plaktan kasete geçildiği dönemlerde de çok sayıda kaseti çıkar İstanbul'da, Giresun'da…

İkinci plağında söylediği "Altmış altıda çıktı da/ Mini etekler mini/ Çekemesin güzelim/ Kaynana sitemini" türküsü 1970 sonrasında "Ağasar'ın Balını/Asiye" olarak ünlenecektir.

Kâtip Şadi ustası Durkaya üslubunun en önemli sanatçısıdır. Ustasından aldıklarını özümseyerek Kâtip Şadi tekniği/üslubu yaratmıştır.

Türkü yakmada, türkü söylemede de önemli bir addır.

Ondan derlenen türküler repertuarlara girmiştir. Kendi türküleriyle birlikte.

Günümüzde yılın belli bölümünü İstanbul'da, belli bölümünü Görele'de geçirir. Kâtip Şadi Görele kemençesinin yaşayan en bilinen adıdır. Yalnız Görele'de, Giresun'da değil Trabzon'da, Rize'de de saygın bir yer edinmiş, usta bellenmiştir.

Giresunlu, Trabzonlu, Rizeli birçok türkücü yıllardır Kâtip Şadi'nin ezgilerini, türkülerini söz değişiklikleriyle okuyarak tutunmuşlar, zengin olmuşlardır.

Kâtip Şadi'den derlenerek notalanan türkülerden bazıları:

1. Mektup Yazdım Acele, Notalayan İbrahim Can

2. Akşamın Serinliği, Notalayan Ali Başbuğ

3. Ayşe'min Mektubunu, Notalayan Salih Turhan

4. Parka Geldi Yanıma, Notalayan Ali Başbuğ

5. Esti Yine Rüzgârı, Notalayan Ali Başbuğ

6. Yıka Çamaşırları, Notalayan Salih Turhan

Kâtip Şadi İçin Kaynaklar:

1. Hayrettin Günay'ın Yeşilgiresun'da yayımlanan çeşitli yazıları

2. Hayrettin Günay arşivi

3. Giresun Türküleri ve Oyun Havaları, Salih Turhan-Erdoğan Altınkaynak

KATİP ŞADİ

1938 doğumludur. Görele'nin Derekuşçulu köyündendir.

On yaşında kemençeye başlamıştır. Görele kemençe merkezi olduğundan, ünlü kemençeciler yetiştirdiğinden, düğünler, bayramlar kemençeyle, davulla zurnayla yapıldığından, tarlalar kemençeyle, düdükle kazıldığından, akşam konukluklarında kemençeli türkülü saatler geçirildiğinden, kısası kemençenin Görele insanının günlük yaşamında önemli yeri olduğundan Kâtip Şadi gibi gençler de; çocukluklarında, ilk gençliklerinde içten gelen dalgaların da dışavurumuyla yönelmişlerdir kemençeye. Aslında tüm kemençe ünlülerinin yaşamöyküleri böyle başlar.

Çevreden etkilenmeler, gece düşlerde kemençe görmeler, bir yolunu bulup kemençe edinmenin yoluna bakmalar, ondan sonra dur durak bilmeden çalmaya çalışmalar, komşuları bıktırmalar, geleneğin etkisiyle çeşmenin çanağını kırmalar, kemençeyle yatıp kemençeyle kalkmalar ustalığa giden yolun güzel alıştırmalarıdır. Kâtip de bu yollardan geçerek belki de başkasından geriye verilmek üzere aldığı kemençeyle başlamıştır yay atmaya, tellerde türküler aramaya.

Kemençecilikte usta-çırak ilişkisinin, etkisi unutulmamalıdır. Kâtip'in ustasıysa yörenin çok önemli ustalarından Durkaya'dır. Onun gibi düğüne gitmek, onun gibi aranan biri olmak, onun gibi gezmek, onun gibi çalmak söylemek düşleri; ustayı, Durkaya'yı incelemeyi, Durkaya'yı anlamayı, Durkaya'yı beyne-yüreğe işlemeyi gerektirecektir ki Kâtip de bunu on beş yaşlarında, ilk kez kendi kemençesi olduğu yaşlarda başaracaktır. Ondan sonra artık yavaş yavaş düğünlerde, imecilerde, söyleşilerde yer almaya başlanacaktır.

Bir kez ad yapıp öğrenildiniz mi, düğünlerde kemençeci olarak arandınız mı artık düğün yapmaya başladınız mı öğreneceğiniz olsa bile yavaş yavaş ustalaşmaya giden yolda yürüyorsunuz demektir. Kâtip de bu yolu yirmili yaşlarda yürüyordur epeyce.

Hele çağın gelişmelerine açıksanız, büyük kentlerle ilişki kurabiliyorsanız adınızı geniş kitlelere duyurma olanağı da vardır. Kâtip Şadi bunu 1962'de başararak

ilk plağını çıkarır. O günden bu güne plaklar, kasetler geniş bir dinleyiciyle buluşturur sanatçıyı. TRT'ye de kaset yapar.

Kâtip Şadi Durkaya ekolünün en önemli sanatçısıdır. Çaldığı ezgilerde, yay atışlarında, yaptığı süslemelerde Durkaya'nın izlerini bulmak olasıdır.

Türkü yaratmada, türkü atmada ustadır. Binlerce maniden oluşan dağarcığında çalarken her an yeni çiçekler açtırabilir.

Adını geniş kitlelere duyurmada, plak-kaset çıkarmanın etkisi büyüktür. Bir anlamda plak-kaset olanağını yakalayabilme, bu şansı iyi kullanma geniş kitlelere ulaşmada birinci yoldur. Ünlü Picoglu gibi Kâtip Şadi de bu anlamda adını, kemençesini çok geniş kitlelere duyurmuş, benimsetmiştir.

Kâtip Şadi TV'lere de çıkmakta, yeni türküler yapmakta, Görele dışındaki kemençecilere de ustalık etmektedir. Son kasetlerinde belki de piyasaya uyarak başka bölgenin türkülerini de seslendirmektedir. (Örnek: "Her Zaman Gelemezsin" adlı kaset.)

KATİP ŞADİ'YE DOKTORA

Giresun Üniversitesi, Göreleli Kemençe Sanatçısı Kâtip Şadi'yi "Onursal Doktora"yla ödüllendirdi.

Bu ödüllendirmede en büyük katkı kuşkusuz Giresun Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Aygün Attar'ın. Prof. Dr. Aygün Attar, rektörlüğünde de rektör olmadan önce de konuşmalarında, demeçlerinde Görele'nin kemençe kültürünü, Görele'nin sanat-yazın birikimini, değerlerini dile getiriyordu. Onun, gerçek bir kültür-sanat dostu olduğunu biliyorduk. Kâtip Şadi gibi Görele kemençesinin çok önemli bir adını bilim-sanat kurumu üniversitece onursal doktorayla taçlandırmak değerli rektörü yanılmıyorsam alanında da ilklere yerleştirdi.

Halk kültürünün, yerel değerlerin ulusaldan evrensele ulaşmasında önemli bir ilk adım Giresun Üniversitesi'nin bu kararı. İlkin Rektör Prof. Dr. Aygün Attar olmak üzere Kâtip Şadi'nin onursal doktorasında onayı olan herkesi yürekten kutluyorum.

Halk kültürüyle yoğrulan ozanların; bağlamacıların, kemençecilerin, yerel değerlerin belki de ilk kez onursal doktorayla saygınlıklarının belgelenmesi anlamına geliyor Giresun Üniversitesi'nin davranışı.

1950'li yıllardan beri KTÜ var. Trabzon yöresinin çok önemli kemençecileri; Fehmi Alan'ın, Mehmet Yavuz'un, Hüseyin Dilaver'in, Hasan Tunç'un, Osman Genç'in, Ferhat Özyakupoğlu'nun, Bahattin Çamurali'nin, Ali Rıza Temelli'nin, Fahrettin Dilaver'in, Sami Mataracı'nın, Ahmat Yanık'ın, Sinan Kaya'nın, Hüseyin Köse'nin, Saffet Genç'in, Yusuf Cemal Keskin'in böyle bir değerbilirlikle karşılaştıklarını sanmıyorum.

Hasan Tunç'un 1984'te Kültür Turizm Bakanlığınca ödüllendirildiğini anımsıyorum.

Kars'taki, Erzurum'daki, Konya'daki, Sivas'taki üniversitelerin yörelerindeki halk ozanlarıyla ilgili onursal doktora kararlarını da araştıracağım.

Kâtip Şadi, Görele kemençesinde üç önemli okuldan biri olan "Durkaya Okulu'nun" en önemli kemençecisi.

Kemençeciliği küçük yaştan beri "iş" edinmiş. Kemençe, yay, parmaklar, sesler, türküler Kâtip Şadi'nin geçimini de sağlamış.

1960'ın ortalarından bu yana, Görele, Görele dışında düğünlerde aranan ad olmasının yanında çok sayıda plakla, kasetle, CD ile kaynaklık ettiği, ürettiği türkülerle kemençe dendiğinde yaşayanlar içinde arananlardan, anımsananlardan önde gelen olmuş Kâtip Şadi…

Kemençe, kemençeciler, türkülerimiz başta olmak üzere 1970'lerden beri ürün, belge toplayarak belgelik oluşturuyorum. Bunların kimilerini yeri geldikçe yazarak yayımlıyorum. Belgeliğimde Kâtip Şadi'yle ilgili plak, kaset, CD, yazı olmak üzere onun eksiksiz yaşamöyküsünü oluşturacak gereç var. Bunlara dayanarak Kâtip Şadi'nin ürettiklerinin bir bölümünü sunuyorum.

TRT Repertuarında: Mektup Yazdım Acele (Nota: İbrahim Can)

Trabzonlu Araştırmacılarda:

Mustafa Duman Belgeliği: Bant No: 016-017-018-043: Kemençe eşliğinde türküler.

Süleyman Şenel Derlemeleri: Sıksara, Tepeler, Esmerim Sevdiceğim, Keseyim Bir Püsküllük, Horan, Yağ Koydum Yağdanıma, Bahçenin Kenarına, Bahçeye Kuzu Girdi, Haydi Gidelim Dağa, Adına Dulandığım, Gemi Geliyu Gemi, Oy Gara Gız Gara Gız, Bahçesi Barsız Adam, Horan, Oy Güzeller Güzeli, Dorut Geliş Yeni Horan (Süleyman Şenel'in yapıtını kaynak kullandım. Sayın Şenel Dorut "Geliş" yazmış. Bu türkünün özgün baskısı Boncuk Plak'ta yayımlandı. Plakta, "Doruk Geliş Yeni Horan" yazılı.)

Giresun Türküleri ve Oyun Havaları'nda (Salih Turhan-Dr. Erdoğan Altınkaynak):

Akşamın Serinliği (Nota: Ali Başbuğ)

Ayşe'min Mektubunu (Nota: Salih Turhan)

Parka Geldi Yanıma (Nota: Ali Başbuğ)

Esti Yine Rüzgârı (Nota: Ali Başbuğ)

Yıka Çamaşırları (Nota: Salih Turhan)

Yöneldi Otobisim (Nota: Salih Turhan)

Bendeki Kasetlerden Örnekleri: KAN: 8

Ayrıldım İstanbul'dan, Yıka Çamaşurları, Yaylaya Gidemedim, Ayşe'm, Sözsüz Horan, Yârin Gözleri Doldu, Olsun Mezar Başlığım, Aşkımıza Şahittir, Sabahtan Kalkacağım, Allah Ayırma Beni,

KAN 19: Bitanem, Ben Aklıma Alurum, Gel Verelim El Ele, Sevdin Sevdalandın mı, E başımın Belası, Zonguldak'ın Parası, Para Etsin Fındıklar.

KAN 18: Sevdiğimin Saçları, Kemençemin Üstüne, Her Zaman Gelemezsin, Görele'nin Yolları, Kemençemin Telleri, Esmesin Yeller…

Görele kemençesinin en çok türkü üreten sanatçısının daha nice türküleri…

KELOĞLAN'DAN SUNAL'A

"Mizahın kökeninde eğlence ve hoşgörü yer alıyor. Yeryüzünde hemen bütün alanları içine alan mizah, eğlence ve hoşgörü boyutları ile kişilik kazanmış ve temel gelişimini sürdürebilmiştir. Mizah başlangıçta; şakası ile taşlaması ile ya da fıkrası, komedisi, karikatürü, hikâyesi ile çağımızdaki örneği gibi var olmadığına göre karşımıza ilgi çekici bir gelişme çıkmaktadır. Geriye doğru gittiğimizde bizi mizah adına, eğlence ve hoşgörü karşılıyor." (Ferit Öngören, Cum. Dönemi Türk Mizahı ve Hicvi)

Türk mizahı da bu genel kurallar içinde toplumumuzun koşullarına, gereksinimlerine bağlı olarak gelişmiştir. İnsanımızın zekası hangi dönemde olursa olsun güldürerek, düşündürerek, eleştirerek, "insanlık" görevini yapmıştır.

Halk fıkraları olsun, masallar olsun. Karagöz, Ortaoyunu olsun özünde hep insanlık ilkeleriyle eğlenceyi-taşlamayı barındırır. Mizahımız adını unuttuğumuz nice ustaların yanında unutulmaz adlarla da var olmuştur. Dün, beklenmedik biçimde kalp kriziyle ölen Kemal Sunal bu anlamda anılması gereken bir addır.

Sunal; Nasrettin Hoca, Karagöz, ortaoyunu, meddahlık çizgisinden gelen yanıyla olduğu kadar Keloğlan, halk fıkraları çizgisinden gelen yanıyla da önemlidir. Gerek Kemal Sunal gerekse saydığımız adları çeşitli kaygılarla eleştirebilirsek de onların işlevlerini yadsımak, değerlerini algılayamamak anlamındadır. Bunların tümü de halkın yaşamından çıkarılmış, süzülmüş, sanat beğenisiyle olgunlaştırılmış, sonra yeniden halkın beğenisine sunulmuş özellikleriyle önemlidir. Nasrettin Hoca'nın çağının eleştirisini yapması, Karagöz'ün, Kavuklu'nun konuşmalarında toplumsal aksaklıkların, insan çiğliklerinin güldürüye dönüştürülmesi önemlidir. Fıkralarımızın taşı gediğine koyucu yanıyla hem eleştiri yapması, hem doğruyu göstermesi hem de toplumun psikolojik yönünü yansıtması az şey midir? Keloğlan salt uçuk bir masal kişisi olarak mı algılanmalı? İnsanlarımızın belki de çoğunca elde edemediklerini Keloğlan'ın zekasıyla kazanması halk belleğinin düşün gücünün soyutlaması değil midir? Kemal Sunal da yerine göre Karagöz'dü, Hacivat'tı, Kavuklu'ydu, Pişekar'dı, Keloğlan'dı, İncili Çavuş'tu, Bekri Mustafa'ydı, Temel'di dahası biraz da Nasrettin Hoca'ydı. Halkı, halk kültürünü yansıtıyordu eğrisiyle doğrusuyla. Halk kültürünü bilenlerin, halk kültürüyle yetişenlerin Kemal Sunal'ı izlemekten bıkmayışları

bundandı. Sunal'ı eleştirenlerin bile onu izlemekten kendilerini alıkoyamayışları bundandı.

Kemal Sunal sanatçılığının izlerini edebiyatımızda sürmek de olasıdır. Buna Sunal sanatçılığının edebiyatımızdaki beslendiği kaynaklar demek daha doğru olacaktır. Ahmet Mithat Efendi yazıcılığı, Ahmet Rasim yazıcılığı, Hüseyin Rahmi Gürpınar anlatıcılığı, Aziz Nesin büyüklüğü Sunal'ın edebiyat kaynaklarıdır sanırım. Kaynaklardaki ortak noktayı yakaladınız besbelli. Halk, halk kültürü. Çok çalışmayı işini dürüstçe yapmayı, işini en iyi biçimde yapmayı eklemeye gerek var mı bilmem.

KEMENÇEDE KUŞAK BİÇEM ÜSTÜNE

Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü'ne (İsmet Zeki Eyuboğlu) göre "kuşak" sözcüğü Türkçe "kur" kökünden gelmektedir. Kök; dolamak, sarmak anlamındadır. "Kur-ş-ak/ kurşak/ kuşak" sözcüğü türetme yoluyla bele sarılan bağ, bel bağı gerçek anlamıyla "ilk anlam" olarak dilimizde dolaşıma girmiştir.

Türkçenin özelliklerinden biri kimi sözcüklerin yüzyıllar içinde birinci anlamları yanında ikinci, üçüncü, dördüncü, beşinci anlamlar edinerek yan anlam, değişmece (mecaz) özellikleriyle anlam genişlemesine uğraması, çok anlamlı sözcük olmasıdır.

Kuşak çok anlamlı sözcüklerimizdendir. Sözcüğün yüzyıllar içinde Türkçe kıvraklığıyla kavramları karşılaması, terimlere dönüşmesi araştırma konusu olacak genişliktedir. Bel bağı anlamı sonrasında "soy gelişiminde derece", "nesil"; "soy gelişiminde ki süreç (bir yüzyıla aşağı yukarı üç kuşak sığan)", "aynı dönemde yaşayan yaşları birbirine yakın kimselerin tümü" anlamlarını karşılayarak çok anlamlı olmuştur.

Giderek sözcüğün anlamı yeni yeni kavramları nesneleri de karşılamaya başlamıştır. Arabacılıkta taşıma gücünü artıran araba tablasının altına, üstüne çakılan ağaç parça; asker denizciliğinde zırh kuşağı; basında, radyoda belli bir izlenceye ayrılmış süre; bilişimde bilgisayar kuşağı; bitkibilimde bitki kuşağı; yerbilimde tropikal kuşak; fizikte titreşim kuşağı; denizcilikte bir çeşit yelken bezi; yapı işlerinde göğüsleme kuşağı; fizikte, kimyada kuşaklar tayfı; halkbilimde kuşak dolama, kuşak kuşatma; gezegen bilimde ışınım kuşağı, kızıl kuşak, kutup ışığı kuşağı; hattatlıkta kuşak yazısı; yapıcılıkta çapraz kuşak, kemer kuşağı, metal kuşak, parmaklık kuşağı; fizikte kuşaklar kuramı; madencilikte bir numunenin etki kuşağı; otomobilcilikte çapraz kuşaklı lastik; tanıtımcılıkta tanıtım kuşağı; yapıcılıkta üst kuşak, alt kuşak, ana dağıtım kuşağı; sporda kuşak hizası, sarı kuşak, kırmızı kuşak; kentçilikte yeşil kuşak; uygulayımbilimde manyetoskoplar kuşağı, Boing 747'lerin üçüncü kuşağı; toplumbilimde kuşak çatışması; yerbilimde dağoluş kuşağı; kuşak içi, kuşak dışı, kuşaklama, kuşaklamak, kuşaklanma, kuşaklaşma, kuşaklı ördek, kuşaksal, kuşaksallık, sanat kuşağı, yazın kuşağı, iklim kuşağı, kuşaklı, kuşaksız; kuşak çözmek, kuşağını korumak, kuşağına sıkı olmak, kuşaktan kuşağa, kuşak çekmek, kuşağına çekmek…

Türkçe Sözlük (1974, 1992, TDK), Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü (Ömer Asım Aksoy, TDK), Büyük Larousse gibi önemli yapıtlardan aktardığım kullanımlar çok anlamlı kuşak sözcüğünün dilimizdeki yaygın dolaşımına kanıttır.

Bu anlamlardan konumuzu ilgilendiren "yazın, sanat" kuşağıdır. Bu açıdan bakıldığında ya doğum yıllarına göre ya da on beş-yirmi yılı içerecek bir kuşak saptamamız olacak.

Kuman, Çepni armağanı kemençemizin bölgemizdeki yeşerme, yerleşme yerini; Görele'yi kuşak, biçem oluşumunda ana kaynak alacağız. İlk yetişme, ürün verme süreci, ilk adların ortaya çıkma süreci Görele'de somutlaşmıştır.

Amacımız kemençe, kemençeciler üstüne yapılacak çalışmalara tarihsellik, toplumsallık, bireysellik, çalgıcılık, yaşamöyküsel gerçekçilik; sanatın, ekinin, sözün, ezginin evrenselleşmesi açısından kaynak oluşturmaktır.

Kemençede kuşak, biçem açısından saptayacaklarımızı şimdilik 1700'lerden başlatıyoruz.

İlk Kuşak, Birinci Kuşak, 1700'ler Kuşağı, Kam Ali (Ali Kam) Kuşağı:

Görele'de kemençeci olarak adını ilk saptadığımız Ali Kam'dır. Ondan öncesiyle ilgili somut ada ulaşamadık. Göynekli, çarıklı, uzun yapılı kişilerin köylerde kemence, bağlama çaldığı, eğlenceleri yönettiği, türkü söylediği, horan oynadığı, horan oynattığı, imeci kazdırdığını 1900 doğumlulardan dinledim ama bunlarla ilgili "çalgucu" dışında somut ada ulaşamadım.

Ali Kam adını yaşlı kemençecilerden, horancılardan duydum. Bilebildiğimiz ilk kemençeci Ali Kam. Ondan öncesi var. Onlarla ilgili bilgi, kaynak yok.

Ali Kam 1700'lerde yaşamış, 18. yüzyılda. Köylülüğün, tarımın tümüyle yaşambiçimi olduğu yüzyılda. Kadınla erkeğin yan yana evde, tarlada, bahçede, işte, üretimde, eğlencede sözcükler, türküler, ağıtlar ürettiği yıllarda.

Çepnilerle, Oğuzlarla, Döğerlerle, çoğunca "Rumların" yakın yakına yaşadığı yıllarda. Eğlence, ekin, üretim birlikteliğinin, giyim kuşam birlikteliğinin, yaşama sevincini de, mutluluğu da, mutsuzluğu da, korkuyu da, acıyı da birlikte yaşadıkları yıllarda.

Bu yüzyılda kim bilir kaç kemençeci vardı? Ali Kam ötekilerden üstün nitelikle adını günümüze ulaştırmış. Onun çalışları, onun düğünleri kemençe çalmaya

yönelişleri artırmış. "Rum" gençlerinden de kemençe çalmaya yönelenler olmuş. Onların düğünlerini de Ali Kam yapmaktaymış.

Ali Kam ata çalgımız kemençenin tutunmasında da etkili olmuş. Çalgıya, kemençeye, bağlamaya onay vermeyen "medreselilere" karşı yengi elde etmiş. Kemençeye "gâvur, Rum çalgısı" diyenlere karşı direnmiş. Onlara bile kemençe dinletmiş, horan oynatmış.

Bu yüzyılda Osmanlı "Lale Dönemi" yaşar. Eğlencelere, saraylara, konaklara su gibi para dökülür. Dış borç artar, içte de vergi.

Halkın geçimi güçleşir. Tarım, hayvancılık geçimi güçleşir. Ali Kam bu dönemin kemençecisidir. Türkçeyle, Çepni Türkçesiyle yaşadıklarını dile getirir. O bir kemençecidir, ozandır, kamdır. Tapınırcasına çalar, oynar, oynatır. Bu toprakların, halkın, üreten sesidir, buluncudur.

Başka bölgelerde Ercişli Emrah, Öksüz Ahmet, Levni, Selimi, Tahiri gibi ozanlar yetişir. Mecnuni, Meftuni, Mihneti, Agahi de Ali Kam'la çağdaştır.

Bu ozanlar Türkçenin ozanlarıdır. Ali Kam gibi.

Osmanlıca yazan ozanların en bilineni Nedim'dir. Tırsi, Nazim, Sami, Münif, Hatem, Beliğ, Ragıp Paşa, Haşmet, Fıtnat, Esrar Dede dönemin Osmanlıcacı ozanlarıdır. Ali Kam'ın çağdaşıdırlar.

Şimdilik kemençede ilk kuşağı Ali Kam kuşağı olarak adlandırıyoruz. Ali Kam'ı kemençede bilinen ilk ad olarak anıyoruz. Onun eliyle, etkisiyle "Rumlardan" da kemençeye yönelenler olduğunu savlıyoruz.

Ali Kam'ı biçem oluşturan ilk kemençeci olarak niteliyoruz.

İkinci kuşak, 1800'ler Kuşağı, Tuzcuoğlu Kuşağı:

Tuzcuoğlu Osman Çavuşlu beldesindendir.1820'lerden sonra doğduğu biliniyor. Sözel kaynaklar kemençeye ilgi duyan Karaman'ı onun geliştirdiğini anlatıyor. Karaman'ın onu araması, Çavuşlu'da bulması, tanıması, Karaman'a "hava" öğretmesi Karaman'ın torunu kemençeci Ahmet Ala'nın anlatımıyla saptanmıştır (H. Günay).

Tuzcuoğlu'ndan günümüze Tuzcuoğlu havasıyla, Tuzcuoğlu horanı kaldı. Tuzcuoğlu biçemini de Tuzcuoğlu havasından çözmek olasıdır. Tuzcuoğlu yaratıcı kemençecilerdendir. Türkü, ezgi yaratıcısıdır. Yarattıklarından günümüzde de

yaşayan başka kentlere değiştirilerek horan kurma işleviyle geçen senfoni niteliğindeki Tuzcuoğlu havasıdır.

Hava; koyunlarla, keçilerle, ineklerle, danalarla, kuzularla, oğlaklarla, atlarla, katırlarla, koyun itleriyle, halkın çala çağıra yaylaya çıkışından izler taşır. Özellikle yel, dal, dere, çağlan, obuz, kuş, zil, çan, kelek, kor seslerinin, doğa uğultularının, esintilerinin yürüyüşünü, akışını kemençe diliyle seslendirir.

Görele kemençesinin, horanının olmazsa olmazıdır. Görele'de Tuzcuoğlu havasını çalamayanları düğün çalgıcısı olarak almazlar, kemençeci saymazlar. Günümüzde de genç kemençeciler Tuzcuoğlu havasını çalabilmeleriyle ölçülür. Çalanlara kemençeci denir...

Tuzcuoğlu kuşağından bilinen ikinci ad Kuyucuoğlu'dur. Kuyucuoğlu kemençe çalması yanında kemençe de üretir. Görele'nin Kandahur köyündendir.

Tuzcuoğlu kuşağı Osmanlıda yenileşme düzenlemelerinin oluşturulduğu dönemin kuşağıdır. Tanzimat uygulamaları bu dönemdedir. 19. yüzyılın özellikleri İstanbul'dan Karadeniz'e, Görele'ye, Giresun'a, Ordu'ya, Trabzon'a, Rize'ye de yansır.

Tuzcuoğlu halk ekininin, sazı sözüdür. Âşık Şenlik gibi, Dadaloğlu gibi, Ruhsati gibi, Seyrani, Tokatlı Âşık Nuri gibi, Dertli gibi.

Tuzcuoğlu kemençenin Görele dışına çıkmasında, Görele dışında yayılmasında önemli emeği vardır. Onun yaşadığı yıllarda tecimsel ilişkilerle Görele'den Trabzon'a, Rize'ye, Batum'a gidiliyordu. Kemençenin buralara dek ulaşmasında, Giresun'a ulaşmasında onun kuşağının çabası, etkileşimi vardır.

Karaman Kuşağı, Karaman Biçemi:

Karaman, Halil Kodalak, yöremizde kemençenin gelmiş geçmiş en büyüğü olarak bilinmektedir. Kemençede üçüncü kuşak Karaman kuşağıdır.

Kemence geleneğinde Ali Kam, Tuzcuoğlu kuşağından sonra yetişmiştir. Üçüncü kuşaktır. Ali Kam kuşağında, Tuzcuoğlu kuşağında Rize'de, Trabzon'da, Giresun'da, Ordu'da adı saptanan kemençeci yoktur.

Karaman'ın Görele'den başlayarak Rize'de, Trabzon'da, Giresun'da ünlenmesi kemençenin Rize'de de Trabzon'da da, Giresun'da da çalınmaya başlanmasına yol açmıştır.

1878'de doğan, 1964'te ölen Karaman birçok horan havasının, birçok horan biçemlerinin yaratıcısıdır. Ondan onlarca ezgi türkü derlenmiştir. Kemençenin bölgede iyice yerleşerek başat çalgı oluşu Karaman'a duyulan sevginin, "hayranlığın" sonucudur.

Karaman'a kemençede yol gösteren, önderlik eden, eğitmenlik yapan Tuzcuoğlu'dur.

Karaman gibi çalmak bölgede kemençeciler için amaçtı. Hacıali Özdemir, Ahmet Caba, Kemal Caba, Sami Günay Karaman biçeminin kemençecileridir.

Rizeli Sadık'ın, Fehmi Alan'ın, Piçoğlu Osman'ın, Durkaya'nın, Hacıali Özdemir'in, Mehmet Yavuz'un, Hüseyin Dilaver'in, Hasan Tunç'un, Osman Genç'in yetişmesinde Karaman'ın etkisi vardır.

Dördüncü Kuşak, 1900 Kuşağı:

Piçoğlu Osman, Dur kaya, Hacıali Özdemir, Kemal Caba bu kuşağın önemli adlarıdır.

1901 doğumlu Piçoğlu Osman plak, radyo olanaklarıyla da en tanınmış kemençecidir. Kemençenin bölgede yaygınlaşmasında Karaman'dan sonraki en önemli addır. Ordu'ya kemençe onun etkisiyle gitmiş, Ordulu Yunus gibi önemli bir ad yetişmiştir.

Piçoğlu biçemi önemlidir. Sırrı Öztürk onun biçemindeki en önemli addır. Picoğlu'ya kemençede yol gösteren Karaman'dır.

Durkaya önemli bir addır. Dördüncü kuşağın Picoğlu'ndan sonraki en tanınmış adıdır. Durkaya biçemi önemlidir. Kâtip Şadi, Şenel Dandin bu biçemin önemli adlarıdır.

Dördüncü kuşağın önemli bir adı da Hacıali Özdemir'dir. 1912'de doğmuştur. Kemal İbşir'le yaştaştır. Önemli havaları, türküleri vardır. Sami Günay'ın, Nazmi Özdemir'in, Sabri Özdemir'in, Hüseyin Özdemir'in, Şevki Özdemir'in yetişmesinde önemli işlevi görülür.

Beşinci Kuşak, 1930'lular Kuşağı:

Ahmet Caba, Ahmet Ala, Sırrı Öztürk, Kâtip Şadi, Sami Günay, Şenel Dandin, Kemal Yılmaz, Nazmi Özdemir, Sabri Özdemir, İsmet Şadi, Erol Dandin bu kuşaktandır.

Bu kuşağın önemli yanları Picoğlu'nu, Durkaya'yı, Karaman'ı, Hacıali Özdemir'i dinleyerek yetişmiş olmalarıdır.

Altıncı Kuşak, 1950 Sonrası Kuşak:

Hüseyin Özdemir, Burhan Caba, Mehmet Karadeniz, Mehmet Maksutoğlu, İbrahim Kavraz, Hüseyin Çınar, Mustafa Naci Keskin, İbrahim Gürpınar bu kuşağa girer.

Yedinci Kuşak; 1980 Sonrası Kuşak:

Haşim Torun, Mehmet Gündoğdu, Uğur Özdemir, Özden Özdemir, Mustafa Özdemir, Canay Günay, Rıza Can Özel gibi nice değerli gençler gibi nice değerli gençler...

Kemençede geleceğimiz... Geleceği onlar biçimlendiriyorlar... Umutla, olumlu çabalarla...

KEMENÇE ve GÜZEL SANATLARI YAŞATMA DERNEĞİ

Görele'de kurulan Kemençe ve Güzel Sanatları Yaşatma Derneği; dernek yönetim kurulu üyelerinin Giresun Valisi Dursun Ali Şahin'i ziyaretleri, burada basına yapılan açıklama bölge basınında, ulusal basında birçok habere, yoruma yol açtı.

Dernek, kuruluşunun ertesinde Görele, Giresun; kemençe, horan, sanat kültürünü basında gündeme getirmesiyle kamuoyu oluşturarak önemli bir başlangıç yaptı. Bu, derneğimizin kalıcı işler yapacağının belirtisi.

Giresun Valisi Dursun Ali Şahin'in kültüre, sanata ilgisini daha önceki çalışmalardan, özellikle bizim de içinde bulunduğumuz Ahmet Kaçar Gecesi'ndeki inceliğinden, duyarlılığından biliyorduk. Ziyaretimiz görüşümüzü pekiştirdi.

Derneğin kuruluşunu "talimat"la sağlayanın Vali Dursun Ali Şahin olduğunu belirtelim. Vali Bey'in anlatımıyla Amerika gezisinde oluşmuş dernek düşüncesi. Orada ki bir vatandaşımız, Görele'de kemençe, horan adına etkinlik yapılmasına karşın ortaya somut bir çalışma yapılmadığından söz etmiş. Bu sözler esin kaynağı olmuş Vali Bey'e. Anında telefonla ulaştırmış "talimat"ını Görele'ye. Bundan sonra da Görele'de konuyla ilgilenenlerin örgütlenmesiyle oluştu dernek.

Vali Bey, görüşmemizde derneğe her yönden destek vereceğini bildirdi. Bu önemli. Derneğin ortaya kalıcı işler çıkarması kimi çalışmalarda "bütçeye" de bağlı.

Böyle bir destek, dernek çalışmalarındaki engelin ortadan kalkması anlamına geliyor.

Vali Bey, öncelikle Görele kemençesinin, Görele horanının "tescili" için gerekli girişimin yapılacağını belirtti. Bu çoktan yapılması gereken önemli bir işti Görele için.

Görele, kültür, sanat anlamında Giresun'un çok önemli bir ilçesi.

Türkiye'de Karadeniz kemençesinin tarihi Görele'de başlıyor. Rize, Trabzon, Giresun, Ordu, Gümüşhane göz önüne alındığında kemençe tarihinin ilk iki adı Göreleli. Bölgenin kemençe tarihini belgeleyerek yazacakların işe Görele'den

başlaması gerekiyor. Çünkü bilinen ilk ad Göreleli: Tuzcuoğlu Osman (?1830-?1900). İkinci ad da Göreleli: Karaman (187_-1964)

Bizim gibi yıllardır halkbilim araştırmaları yapanlar, kemençe, kemençeci, türkü, mani üstüne derleme, araştırma yaparak yayımlayanlar konuyu iyi bilirler. Görele'nin kemence gerçeği budur. Konuyu bilmeyenler için gazete, dergi belgeliğindeki yazılarımızı öneriyoruz. Konu için ilk yapıt olan Trabzon Maçkalı önemli halkbilimci Dr. Mustafa Duman'ın "Kemençemin Telleri" kitabını da öneriyoruz kaynak olarak.

Görele horanının da Görele kemençesi kadar güzel, özgün, önemli olduğu da gerçek. İkinci Paylaşım Savaşı öncesinde Görele horan ekibi kurulduğunu, ekibin çeşitli etkinliklerde yer aldığını, bu ekiptekilerin adlarını bizim yıllar önceki yazılarımızı saklayanlar bilirler.

Görele halkbilimi, Görele kemençesi, horanı, türküleri üstüne 1975'ten beri çalışan, öğretmen, araştırmacı kimliğimizle başta Görele olmak üzere Giresun'un kültürünü, sanatını yazı konusu yaptık. Dergilerde, gazetelerde yayımlandı bunlar. Yirmi yıla yakın da Giresun'un önemli gazetesi Yeşil Giresun'daki köşemizde her hafta bir yazıyla sürdürüyoruz memleketimize borcumuzu ödemeyi. Yalnız Yeşilgiresun'da yayımlanan yazılarımızın sekiz yüze yaklaştığını söylersek çalışmamızın niceliği, niteliği anlaşılır.

Halkbilim disipliniyle Görele kemençesi, kemençeciler, Görele halkoyunları, Görele türküleri üstüne çoğunca ilk araştırma yazılarını yayımladık. Tuzcuoğlu'nu, Karaman'ı, Picoğlu'nu, Recep'i, Durkaya'yı; Haceli, Kazım, Hasan, Velet Özdemir'leri, Nazmi, Sabri Özdemir'leri, Sırrı Öztürk'ü, Kâtip Şadi'yi, Sami Günay'ı, Şenel Dandin'i, Mehmet Odabaş'ı, Hüseyin Özdemir'i, Burhan Caba'yı, Kemal Caba'yı, Kemal Yılmaz'ı, Hüseyin Çınar'ı, Mehmet Karadeniz'i, Mehmet Maksutoğlu'nu, Mustafa Naci Keskin'i, Esat Somuncu'yu, Ziya Şadi'yi derleme, makale, deneme nitelikli yazılara konu ettik.

Bireysel olarak emeğimizi, bilgimizi, birikimimizi Görele, Giresun üstüne yoğunlaştırdık.

Yunus Gülşen başkanlığındaki derneğin amaçlarından biri de bu tür çalışmaları yapıta dönüştürerek Görele'yi, Giresun'u tanıtmak. Yaratılan değerleri gelecek kuşaklara aktarmak. Kalıcı değerlerin yolundan giderek yeni değerler yaratmaya ortam hazırlamak.

Kemençe ve Güzel Sanatları Yaşatma Derneği yalnız bu amaçları gerçekleştirmek için kuruldu. Ben de bunun içi yer aldım dernekte. Çoğu derneklerde olduğu gibi, derneğimiz amacı dışına çıkmamalı. Yoksa yaşamaz!

KEMENÇEMİN ÜSTÜNE-1

Kemençe, kemençe kültürü; kemençeyle çalınmış söylenmiş türküleri konu edinecek araştırmacı için Görele önemli çalışma alanıdır.

Köy Enstitüsü öğrenciliğinde halk oyunlarına, horana, halk bilime ilgi duyan Tonyalı eğitimci M. Arif Altunbaş, Trabzon'da yayımlanan Karadeniz Günlüğü dergisinde, "Horanlarımız ve Anılarım" (sayı 3,1998) başlıklı yazısında 1950'li yıllarda Tonyalı gençlerle horan ekibini nasıl oluşturduğunu; girdiği yarışmaları, kazandığı ödülleri, Avrupa'daki başarılarını örnekler.

Altunbaş'ın çalışmaları yöredeki ulusal horan ekibi çalışmalarının, bu çalışmaların yurtdışı başarı yakalanmasının ilk örneği olmalıdır.

Eğitimci M. Arif Altunbaş, bir anısını aktarırken şöyle der: "Bir gün Costantin'e şöyle bir soru yönelttim: 'Costantin, horanlar bizim ama bu horan kıyafetleri, bu kemençe kimin?' dedim. Soruma karşılık olarak Costantin bana: 'Sen öğretmensin, ama bir şey bilmiyorsun. Elevi denen bir yer var. Şimdi oraya ne diyorsunuz?' dedi. Elevi'nin Görele olduğunu biliyordum. 'Görele' dedim. Costantin, 'İşte orası var ya, orası kemençenin menşeidir. Horan kıyafetleri de kemençe de sizindir.' dedi.

Ben bu açıklamadan çok memnun kaldım. Gerçekten de diyebiliriz ki dünyanın en büyük kemençecileri Görele muhitinde yetişmiştir."

Böyle sürüyor M. Arif Altuntaş'ın yazısı.

Ordu, Giresun, Trabzon, Rize, Gümüşhane kemençesini konu edinecek araştırmacının bilinin ilk kemençeci Tuzcuoğlu'ndan başlaması gerekmektedir. Önemli, ünlü kemençe virtiözü Karaman'a da kemençe çalmada yol gösteren Tuzcuoğlu bölgenin kemençede bilinen ilk adıdır. Tuzcuoğlu, Karaman, Picoğlu, Durkaya Görele kemençesinin öteki illerde, ilçelerde de örnek alınan, alkışlanan adlarıdır.

Kemençe, kemençe tarihi, kemençeciler üstüne değil söyleyeceklerim. Yıllardır biriktirdiğim içinde "kemençe" sözcüğünün yer aldığı ürünleri yayımlamak amacım.

Bir ikisi yöre türkülerinde, birisi Görele "İnce Oyun"da yer alan bu ürünlerin çoğu atma türkü kalıbı içinde söylenmiştir. Biçim açısından da Görele manilerine uygundur.

Çoğu sevgi, sevi, ayrılık, özlem üstünedir. Çoğunu kemençecilerin ürettikleri de doğrudur. Bu ürünler yorumlanarak yöreyle ilgili sonuçlara varılabilir. Kemençemin üstüne söylenenler:

"Kemençemin üstüne
Meni sürerim meni
Tükür gülüm yüzüme
Eğer almazsam seni

Kemençemin üstüne
Vuracağım reçine
Yaz aylan gelince
Benzersin güvercine

Kemençemin üstüne
Seni yazarım seni
Ya sen güzel olmasan
Ya görmesem ben seni

Kemençemin üstüne
Yay işlesin işlesin
Al da beni gidelim
Yüreğem genişlesin

Kemençemin üstüne
Hartama gapakladım

Gülüm gelince bize
Uykusuz sabahladım

Kemençemin üstüne
Yayı çalarım yayı
Giz sana vurulalı
Yitüdüme dünyayı

Kemençemin üstüne
Püskül gonduracağım
Hau agsi ananı
Nası ganduracağım

Kemençemin üstüne
Atma türkü atarım
Yavrum senin yoluna
Yedi sene yatarım

Kemençemin başına
Boya vuracak mısın
Seni dürzünün gizi
Daha duracak mısın

Kemençemin başına
Boya vururum boya
O orta boylarına
Sarılsam doya doya”

KEMENÇEMİN ÜSTÜNE-2

“Kemençemin başına
Sene yazarım sene
Sol yanımdan vuruldum
Ağsın ganim çimene

Kemençemin başına
Boya vururum boya
Salıncag boylarına
Sarılsam doya doya

Kemençemin başına
Yazılıdır senesi
Gızın gönlü var eme
Gâvur oldu nenesi

Kemençemin başına
Vururum tırag tırag
Seni gâvurun gızı
Ya al beni ya bırag

Kemençemin burgusu
Üç denedür üç dene
Ölsem ölsem dirilsem
Seni severim gene

Kemençemin başında
Esgi zaman parası

Öldürüyu adamı
Gözlerinin garası

Kemençemin başında
Vardur nazar boncuğu
Nerede bulucagsın
Benim gibi çocuğu

Kemençe çala çala
Çığdım bi ince dala
Ben o yârin yüzünden
Köyde oldum budala

Kemençe çala çala
Arıdı barmaglarım
Olsun gülüme haram
Gırmızı yanagları

Kemençeci çalsana
Ganım guruyu ganim
Bi horana girmeden
Almasın Allah canım

Kemençeci çalıyu
Gidelim sıra mele
Köyün bi güzeliydi
Nası gidiceg ele

Kemence çala çala
Arıdı bileglerim
Ne talihsiz başım var
Olmuyu dileglerim

Kemençeyi çalanlar
Türkü de söyleyeceg
Seni sevdiceğimi
Dünya âlem biliceg

Kemence çalanlara
Kemençeci demişler
İki cazu bi olmuş
Çiçeğemi yemişler

Kemençemin telleri
Saru tenekedendür
Ben seni çog seviyum
Bilemiyum nedendür

Kemençemin telleri
Bulgaridir bulgari
Allah alsın gocanı
Goysun seni dul garı

Kemençemin telleri
Bağırsagdır bağırsag
Yar işidü mü aca

Haburadan bağırsag

Kemençenin içlüsü
Arı oğulu gibi
Yumug yumug elleri
Ağ darı polu gibi

Kemençenin yayını
Çedden yaparım çedden
Bi gülsün yüzüme de
Gurtarsın beni derdden

Kemençemin yayları
Gızılcug çubuğundan
Böyle sevmeg mi olur
Ya benden geç ya undan

Kemençem yeni yapu
Çog gergindür telleri
Bi sözünde durmadın
Sevindüdün elleri

Ey kemençeci dayı
Sogdun gözüme yayı
Kör eddin gözlerimi
Göremiyum dünyayı

Sanki kemence değil

Bebeğe nenni gibi

Fereleddı içimi

Aşam serini gibi

Ben kemençe çalamam

Dayım darılu dayım

Dayımın gızlarında

Yog mudur benim payım”

KEMENÇEMİN ÜSTÜNE-3

“Kemençemin yayları
Atgıludur atgılu
Çeşmeden gelenlerden
Benimkisi atgılu

Yeşil başlı ördeğim
Dalsın göllere dalsın
İş dutmuyusa eli
Bari kemençe çalsın

Oy imeci imeci
İki goyun bi geçi
İmecinin içinde
Ben olsam kemençeci

Balık olmayan gölde
Ben savag mı savarım
Senden başiş almasam
Kemençemi gırarım

Ey gidi kemençeci
Sana türkü söyliyim
Yârim yog ki burada
Nası gönül eyliyim

Habu kemençelerin
Dikine gulagian

Elim eline değdi
Gızardı yanagları

Ey kemençe kemençe
Eriğin dalı mısın?
Ağlarsın yanıg yanıg
Benden sevdalı mısın?

Çaldığım kemençe
Sesi gayet ince
İnsan bi hoş oluyu
Sevdüğünü görünce

Oy kemençe kemençe
Nerde idin bu gece
Atar gıranm seni
Eğlencesin eğlence

Her şeyin bi aslı var
Kemençem arduç dalı
Ben söylerim o çalar
Ben mi o mu sevdalı

Bagsana gırıldı ya
Kemençemin eşiği
Bana nisbet yapıyu
Yüglenmiş de beşiği

Elimdeki kemence
Dayımın hediyesi
Bi dene benim gülüm
Yaylanın dudiyesi

Gaş başında oturu
Alt yanları da bahçe
Ne çalım satıyusun
Çaldığın bi kemençe

Elimdeki kemençe
İyi usda yapusu
Ben çogdan göze aldım
Yedi sene mapusu

Elindeki kemençe
İyi usda yapusu
Bizim eve bakıyu
Sevdiğimin gapusu

Elimdeki kemençe
Ben çalmadan çalıyu
Anadan talihsizim
Gızlar beni almıyu

Sevdüğümü almadım
Kime galusa galsın
Bu acı düğünümde

Kemençeyi u çalsın

Ey gidi kemençeci
Bi gelin ağladma çal
Sağ yanım çürüdü ya
Sol yanıma melhem çal

Derdlere guydu beni
Canım çıkıyu canım
Unun kemençesine
Hasda olsam oynarım

Çalıyu kemençeci
Atalıg horanında
Geddi aglım başımdan
Köyün son gıranında

Gelinçisi gidiceg
Kemençeler çalıyu
Teg odalu bi evde
Garib Memed ağlıyu

Unun yediliğine
Kemençile geldiler
Aglım çogdan gedmişdi
Gaibimi de deldiler”

KEMENÇEMİN ÜSTÜNE

Kemençe sözcüğü, Farsça "keman" sözcüğü ile Türkçe "-çe" küçültme ekinin birleşmesiyle oluşmuştur. Sözcüğün kaynağı konusunda şöyle bir yorum da yapılmaktadır: Yerel söyleyiş ve Türk diyeleklerine göre kimi yerlerde "ıklığı" adıyla anılırken, kimi yerlerde çıkardığı sesin sivrisinek sesi gibi tiz olması nedeniyle, çeşitli diyeleklerde sivrisinek anlamında kullanılan "kemençe: kümince-kimin+çe" ve "çibin+çe" denmiştir. Divan'da sivrisinek anlamında "kimünçe" geçmektedir. Kemençe sözcüğü 15. yy sonlarına doğru kullanılır olmuştur. Daha önceleri yaylı saz anlamında aklıg, gıcak sözcükleri kullanılmıştır. Iklıf; "oklu, oku olan" anlamına geldiğinden kemençeyle ilgisi ortadadır. Farsça metinlerdeyse bu sözcük yerine "kemençe-kemane" geçmektedir. Yaylı sazın Anadolu'da olduğu gibi İran'da da Selçuklular eliyle tanıtıldığı, bu sazın İç Asya'dan geldiği düşüncesi ağır basmaktadır. Kimi Batılı araştırmacıların da yaylı sazların Asya'dan geldiği düşüncesini savunmalarını da belirtelim.

Anadolu Türkçesinde önceleri ıklıg sazının yayına "keman", bu sazı çalanı da "kemancı" denilmişti. Eski bir Türkçe metinde şu dizeler yer alır:

"Geri varam bir kişi yolda gezerdi,
Urur kemâncı şeyler, ol ıklığ,
Bizi sevenlere budur konıklık,
Dahi birisin söyler kopuzu,
Cefadır dostlarımın aşı, tuzu"

Asya Türkçesinde dün olduğu gibi bugün de kemençe sözcüğü kullanılmaz. Iklığ ile gıcak sözcüğü kullanılır. Araplar da en eski tip Asya yaylı sazını Farsça "kemençe" adıyla İran'dan almışlardır.

Çalgının, deri kaplı yarım hindistan cevizinden oluşan içi oyuk gövdesinin üst kenarına diklemesine bir sap, gövdenin altına da üstteki sap doğrultusunda bir ayak çubuğu takılıdır. Kemancı o çubuğu yere dayayarak sazı viyolonsel gibi tutar, ayakta çalar. Şekil ve kirişler az çok değişikliğe uğrasa da iki, üç, dört tane kıl teller ortak noktadır.

Gagavuzlar, kemâna kemençe derlerdi. Asya'da birçok yerde kullanılan kemençelerin ortak özelliği, hayvan kabuklarından, sukabağından, hindistan cevizinden, oyularak ağaçtan yapılan küçük bir ses kutusu, uzunca bir sapı bulunmasıdır. Çoğunun göğsü deriden, telleri bağırsak ya da at kılındandır. Günümüzde Asya'daki Türkler kemençelere metal tel de takmaktadırlar.

"Avrupa'nın ortaçağ yaylı sazlarını 17. yy. sonlarında önce Anadolu, Anadolu'dan Mısırlılar tanıdılar. Biz kemençe dedik; Araplar ise 'Kemençe-i Rumi' demişlerdir. Roma kemençesi ya da Balkan kemanı anlamına kullanmışlardır."

Türkiye'de üç çeşit kemençe vardır. Birinci çeşit. 19. yüzyılda lavta ile (Almanca-Arapça: Mızrapla çalınan, gövdesi uttan küçük bir çalgı), köçekçe (çoğu karcığar ya da ağırlama makamında, kıvrak, şen oyun havası) takımlarının başlıca çalgısı olan klasik kemençe. Bu saz büyük bir virtüöz olan Tanburi Cemil Bey'in elinde incesaza girdi. Günümüzdeki klasik Türk müziği topluluklarının vazgeçilmez üç çalgısından (ney, tanbur) biri oldu. Hüseyin Saadettin Arel de soprano (üst ses), alto, tenor, bariton ve bas kemençeler yaptırarak, Türk müziğinde batı müziğindeki keman ailesinin yerini tutacak bir kemençe ailesi yaratmak istemiş ama bu tasarısını gerçekleştirememişti. Klasik kemençenin gövdesi yarım armuda benzediği için bu çalgıya "armudi kemençe" de denilmektedir. Üç tellidir klasik kemençe. Arel'in kemençesi dört telliydi. Çoğunda eskiden olduğu gibi bağırsaktan yapılma teller kullanılır. Teknesinin altındaki kuyruk takozu sol dize, 12-15 cm uzunluktaki burgularıysa göğse dayayarak, telleri parmak uçlarıyla basmak yerine tırnaklarla yandan hafifçe itilerek çalınır. Akordu yegâh-rast-neva (la-re'-la') biçiminde düzenlenir. Ses alanı çalının ustalığına bağlı olarak iki buçuk oktavı geçebilir. Beşli aralıklarla akort edilir. Önce bir dörtlü, sonra bir beşli durumda düzenlenmesi ve dört telli olmaması teknik olanakları azaltır. Bu yüzden dört telli denemeler yapılmıştır.

Klasik kemençe rebapla yakın akrabadır. Çalgının üst bölümü düz, alt bölümü şişiktir. Gövde ve göğüs olarak iki bölümdür. Gövdenin en iyisi karadut ağacından yapılır. Pelesenk, ceviz, limon gibi ağaçlardan da yapılabilir. Göğüs (kapak) servi ağacından yapılırsa yumuşak, müzikal; çamdan yapılırsa gür ve tok bir ses verir. Kulak denilen burguları üç tanedir. Fildişi, abanoz ya da benzeri sert ağaçlardan yapılır. Burgu 15 cm.'dir. Kapakta karşılıklı 4 cm. uzunluğunda iki delik vardır.

Delikler aracılığıyla ses dışarı çıkar. Kemençenin yayı abanoz ya da gül ağacındandır. Yay 60 cm.'dir. Kılların uzunluğu 46 cm.'dir. Çalınırken burgular göğse, geniş alt bölüm de sol diz üstüne konulur. Çalarken telden tele geçmek için, sol el ayasının hafifçe dokunması ile kemençe döndürülür, yay her zaman düz olarak çekilir. Son zamanlarda yaptırılan beş büyük kemençe ile çok sesli Türk müziği çalınmaktadır. Ünlü klasik kemençe sanatçıları şunlardır: Tanburi Cemil Bey, Sotiri, Aleko Bocanos, Paraşko Leondaridis, Ruşen Kam, Fahire Fersan, Halûk Recai, Cüneyt Orhon, Ekrem Erdoğdu.

Günümüzde, Yunanlıların lirası, Bulgarların gudulkası ile kuzeybatı Anadolu'da, Ortaçağ'da Batı Avrupa'da ve Orta Asya'da benzerleri vardır klasik kemençenin.

İkinci çeşit kemençe, Güney Anadolu Türkmenlerinin çalgısı olan Türkmen kemençesidir. Ali Rıza Yalgın, "Toroslar'da Karatepeli Bölgesi" adlı yapıtında bölge kemençesini, hem çalınırken hem de çalgı olarak resimlemiş, yayımlamış. Daha basitçe bir görüşü var bu kemençenin. Bizim Karadeniz kemençesinin daha hantalı, daha kabası gibi.

Üçüncü çeşit kemençe, bizim kemençemiz, Doğu Karadeniz kemençesidir. Fransızların pochette, İngilizlerin kit adını verdiği yaylı çalgının akrabasıdır. Anadolu'ya ne zaman ve hangi yolla girdiğini belirtmek güçtür. Avrupa'ya Doğu'dan gitmiş olabilir. Ortaçağ sonları Avrupa halk yaylı çalgıları yaygın olarak kullanılmıştır. Avrupa'da kasaba çalgıcıları kemençe benzeri çalgıları, bu aletin keskin ve yaygaracı sesinden, halk danslarına eşlik etmekte yararlanırlardı. Yüzyıllar boyunca değişikliğe uğradı sözü edilen bu kemençeler. Başlangıçta dört ya da altı çift telli idi.

Görele kemençesi, yürek biçimindeki burguluğu, kısa sapı, dar ve uzun gövdesiyle dikkat çekicidir, narindir. Göğsündeki delikler kemanınkini andırır. Bir kuyrukla gövdeye bağlanan teller, eşikle dip eşiğin üstünden geçirilerek akort burgularına bağlanır, sarılır. Göğüsle teknenin dibi arasına can direği denen bir ahşap çubuk sıkıştırılır. Can direği tel köprünün altında bulunur. Can direği ses özelliği kazandırır kemençeye. Can direği olmazsa yeterli ses çıkmaz. Kemençe çalınırken

sol elle tutulur, sapından kavranır kemençe, havada durdurulur. Kemençeyi tutan sol el, parmakları tellere basarak istenen sesleri bulur. Sağ eldeki yay tellere sürtülür. Bir tel üstündeki melodi (ezgi, hava) çalınırken kemençenin yayı bu telin yanındaki tele de sürtülür. Kemençe dörtlü paralelle çalışır (ikili, dörtlü, altılı seslere paralel ses denir). Kemençemizin orta teli (la) ortak çalınır. Orta telle birlikte, ince tele de kalın tele de istenen sese göre birlikte basılır (Kemençede sağ tel kalın, sol tel incedir). Kemençe çalınış özelliğiyle, dörtlü paralelle çalışma yönüyle doğu tekniği içinde çok sesli tek çalgıdır. Müzikte, çok seslilikte yapı farkı görülür. Doğu'da koma sistem, Batı'da tampere sistem vardır.

Görele kemençesinin özellikleri: Kemençe ardıç, erik, dut, kiraz ağacından yapılır. Kapağı ladin ağacındandır. Kapak kalınsa ince ses, kapak inceyse kalın ses verir. Kemençeyle her ezgi çalınabilir. Perdesizdir.

Kulak yeteneğine, parmak yeteneğine bağlı olarak çalınır.

Tekne boyu: 41 cm.

Tutma yeri (sap, tuşe): 8,5 cm.

Baş (kafa): 6,5 cm.

Geniş taban eni: 10 cm.

Dar taban eni: 6,5 cm.

Derinlik: 2,5 cm.

Kapak kalınlığı: 2 mm.'ye yakın.

Kulak-ön yüzeyin üstünde: 1,5 cm.

Kravat: 18,5 cm.

Tel alt bağlantı kuyruğu: 13 cm.

Tel köprüsü genişliği: 1,5 cm.

Tel köprüsü yüksekliği: 1,2 cm.

Yay boyu: Aşağı yukarı kemençe boyu kadar.

Kapak üzerinde bulunan iki çizgi durumundaki cep uzunluğu: 5,5 cm.

İki cep arası: 3 cm.

Kemençenin boyu: 55 cm.

Kemençe yayı çet (çef), erik ağacından yapılır. Yay telleri ise at kuyruğundandır. Yay tellerine reçine (kolofan) sürüldükten sonra çalınır kemençe.

Kemençe çalanlara, kemençe sanatçılarına "kemençeci" denir Görele'de. Kemençeci, halk edebiyatımızdaki ozan tipidir. Mani, türkü yakıcısı, yerine göre de öykü anlatıcısıdır. Düğünden düğüne, köyden köye gezdiği için de kültür taşıyıcısı, haber taşıyıcısıdır. Eğlenceden, konuşmaktan zevk alan, şakacı, güler yüzlü, esprili, hazırcevap kişiliği vardır kemençecilerin. Sözü, söyleşisi dinlenir, toplantıların, eğlencelerin şenliklerin aranan adıdır. Kesme türkü (kemençe türküsü, mani) yaratıcısıdır. Ancak yarattığı ürünlerde âşık edebiyatımızda olduğu gibi kendi adını söylemez; bunu alçak gönüllülükle açıklamak uygun düşer belki de.

Kemençeciler çocukluk döneminde dışa vuran kemençeci olma tutkusu doğrultusunda bir kemençe edinerek yay sürtmeye başlarlar. Bu bir onmaz tutkudur. Dur durak, gece gündüz yoktur artık. Çevredekilerin bunaltılması da cabası. Bu dönemde yakınlarından şamar yiyen, kulağı çekilen, kemençesi kırılan, evden kovulan, samanlıklarda, tamlarda yatan çoktur. Dedik ya bir tutkudur bu, bir yeteneğin yansımasıdır, ne olursa olsun, sonunda ustaların çalışlarına da dikkat kesilerek bir bakmışsınız, bizim beğenmediğimiz, alaya aldığımız oğlan düğünlerde çalmaya başlamıştır, ustaların yanında. Eskiden bir inanç vardı: Bir çeşmenin yalak taşını kırarsa kemençe heveslisi, çalgıyı daha kolay, daha çabuk öğrenirdi. Kısası yeni yetmeler yalnız çevreyi rahatsız etmekle kalmaz bir çeşmenin de kırardı kolunu budağını:

"Bir kurşun atacağım
Çeşmenin yalağına
Dulanırım adamın
Kırmızı yanağına"

Kemençeye başlayanlar ilk zamanlarda, çevredeki ustalara öykünürler. Köprünün altından sular akıp da ustalaştığındaysa Karaman gibi çalmak, Picoğlu gibi

çalmak düşlenir. Karaman gibi çalmak bir düştür, düşünce ucu bucağı yoktur, sonsuza doğru akar durur.

Görele sanata yatkın insanlar yeridir. Şairler, ressamlar, kemençeciler, araştırmacılar, yazarlar yöresidir. Bir bakarsınız kemençe, bir bakarsınız davul-zurna, bir bakarsınız düdük (kaval), bir bakarsınız saz (bağlama) duygulandırmıştır, coşturmuştur insanımızı. Görele çalgıya, kemençeye çok düşkündür. Yörede çalgı çalmak geleneğin, kültürün bir parçasıdır. Yaşam biçimidir çalgı Görele'de. Çocuk doğar, sevincini yaşama eğlencesinde kemençe vardır. Sünnet düğününde kemençe vardır. Bayramlarda, eğlencelerde, ekin kazmalarda, nişanlarda, düğünlerde, yediliklerde, asker uğurlamalarında, şenliklerde kemençe vardır. Görele Sağlık Köyü'nde (Çürükeynesil Köyü) yaptığımız araştırmada, geçmişe doğru bakıldığında her evde kesinlikle çalgı çalan birisi yetişmiş.

Görele, kemençenin en yaratıcı, en kıvrak, en içli çalındığı yerdir. Bu özelliği büyük ustalar yetiştirmesinden ileri gelir. Ustalık yaratıcılıktır. Var olanı en özgün biçimde yaşatmanın yanında yeni ürünler yaratmayı da gerektirir. Görele'deki ustalar "sanatçılığın bu doğal, ama çok zor yanını" yerine getirdikleri için büyüktürler. Başkalarını etkiledikleri, kalıcı oldukları için süreklidirler, zamanı yenmişlerdir. Trabzon-Rize yöresinden de Ferhat Özyakupoğlu, Hasan Sözeri gibi ustalar çıkmıştır ama hiç biri Tuzcuoğlu Mehmet Ali'nin, Karaman'ın, Picoğlu'nun özgünlüğünü, yaratıcılığını yakalayamamışlardır. Bizim ustalar, öykülere, efsanelere yansımış, fıkralara konu olmuş, romanları yazılacak denli renkli yaşamları, birikimleri ve çok yönlülükleriyle ayrı ayrı araştırmaların konusu olmayı çoktan hak etmişlerdir.

Tuzcuoğlu, adıyla anılan ezginin horanın yaratıcısıdır. Otçugöçü geleneği içinde yaylaya çıkılırken sürülerdeki korun, keleğin, zilin sesleriyle doğadan yankılanan çağlayanların, dal hışırtılarının, kuş türkülerinin rüzgâr okşayışlarının seslerinden esintilerle oluşturmuştur senfonisini. Günümüzde Tuzcuoğlu ezgisi de, horanı da yitmek üzeredir. Ezgiyi geçmişte en doğru biçimde Karaman ile Hacıali Özdemir çalmıştır. Ezgi çokseslilığin en güzel, en etkileyici ürünüdür. Ezgide açık ses hiç yoktur. Tuzcuoğlu horanı genelde kıyı kesimde oynanan bir oyundur.

Karaman (Halil Kodalak) kemençenin virtüözüdür. Kemençede gelmiş geçmiş en büyük, en ulaşılmaz addır. Karadere köyündendir. Babasının adı, Süleyman, annesinin adı Esma'dır. 1878-1964 yılları arasında yaşamıştır. Karaman'ın kemençede ustası Kandahor köyünden Kuyucuoğlu ile Tuzcuoğlu'dur. Çeşitli savaşlara katıldığı için Karaman (Kahraman) adıyla ünlenmiştir. İstanbul'da saraylarda çalmış, oynatmıştır. Radyoevine de girmiştir. Bölgede çalınan birçok ezginin, oyunun yaratıcısıdır. Kendisiyle tüm düğünlere giden, her çalışta oynayan arkadaşı Hasbal Keskin için Hasbal havasını yapmıştır. Düğüne gelenleri karşılama havası olarak çalınan Cezayir de Karaman'ın düzenlemesidir. Şırıp Şırıp oyun havası da onundur. Horan oynanırken geçilir Şırıp Şırıp havasına. Karaman dışında hiçbir kemençeci oyun sırasında bu havaya dönememiştir. Karadere'de ilahili bir düğün yapılacaktır. Ama düğüne pek gelen olmaz. Sonra Karaman'ı çağırırlar. Gelir, çalmaya başlar Karaman, bir büyük düğün olur. Horanın halkası genişler iyice. Karaman düğünü yansıtan bir türkü yakar:

"Mayıs ayı gelende
Balıkçı göle daldı
İmam ile bayrağı
Bakın kapıda kaldı"

Horanın sonuna doğru bahşiş toplamaya başlar. Muhtarın verdiğini beğenmez:

"Baktım da göremedim
Gözünün karasını
Bakın da geri verin
Muhtarın parasını"

Cevdet Çağla'nın radyoda yönetici olduğu sıralarda Karaman da radyodadır. Sınır tanımayan, disipline girmeyen, kendi kafasına göre yaşayan bu büyük usta fazla kalmaz radyoda. Ondan, yarattıkları, yetiştirdikleri dışında ses kalmadı. Ancak radyoda ses kayıtlarının olması gerekir. Kayıtların bulunarak çoğaltılması yararlı bir çalışma olacaktır. Karaman ekolünde çalan kemençecilerimiz şunlardır: Hacıali

Özdemir (1904-1979), Kemal Caba (1925-1956), Nazmi Özdemir (1937), Sabri Özdemir (1937-1994), Sami Günay (1938), Hüseyin Özdemir (1948).

1901-1946 yılları arasında yaşayan Picoğlu (Osman Gökçe), gerek hareketli yaşamıyla, gerekse doldurduğu plaklarla adından en çok söz ettiren kemençecimizdir. Çok iyi bir icracı olmasının yanında Trabzon, Görele, Giresun, Şebinkarahisar yörelerinin türkülerini de seslendirmede ustadır. Karaman'dan etkilendiği, ustasının Karaman olduğu söylenir. Karaman'ın yaşını göz önüne aldığımızda bu gerçeği yadsıyamayız. Ancak çeşitli aktarmalarda Karaman'dan, gizlice köprü altına ya da ahıra saklanarak; kimi söylentilere göre Tuzcuoğlu, kimi söylentilere göre ise Kıtırik havasını öğrendiği insanlarımızın söylence yaratma duygusunun sonucu olsa gerek. Çünkü Picoğlu plaklarına Tuzcuoğlu'nu çalmamıştır. Bunun üzerinde durulmalıdır. Ayrıca geleneksel yapıya baktığımızda hiç bir kemençecinin bir ezgiyi başkasından gizlemesi olası değildir. Çünkü tüm ezgiler düğünlerde, bayramlarda, eğlencelerde, şenliklerde çalınır. Picoğlu ekolünü günümüzde Sırrı Öztürk sürdürmektedir.

Asıl adı Kemal İpşir olan Durkaya (1911-1989) da kemençeye can katan ustalardandır. Giresun'da Velioğullarında çoban dururken çocuk yaşlarda kemençeye başladığı söylenir. Ustası Karaman'dır. Yay atma ustalığının yanında hikâye yaratıcısıdır da. Özellikle yaşadığı bir olayı söze, ezgiye dökerek anlattığı, "Cenaze çağırma" dillerdedir. Durkaya ekolünü Kâtip Şadi (1938), Şenel Dandin (?) sürdürmektedir.

Kemençe türküleri; atma türkü, kesme türkü, mani sözleriyle de tanımlanır. Kemençeciler türkü yaktıkları, türkü attıkları gibi insanlarımız da sırası geldiğinde taşı gediğine koymak için bu yolu seçerler. Örneğin bir düğünde coşarak oynayan bir gençle alay eden, genci aşağılayan birisi şu karşılığı alacaktır:

"Yârimin adı melek
Yârin giydiği yelek
Seyredeceksen seyret
Rezillik nene gerek"

Kemençe için yakılmış manileri örnekleyelim:

"Kemençemin başına
Sene yazarım sene
Sol yanımdan vuruldum
Aksın kanım çimene

Kemençemin başına
Boya vururum boya
O orta başlarına
Sarılsam doya doya

Kemençemin başına
Vururum tırak tırak
Seni gâvurun kızı
Ya al beni ya bırak

Kemençe çala çala
Çıktım bir ince dala
Ben o yârin yüzünden
Oldum köyde budala

Kemençemin üstüne
Vuracağım reçine
Yaz ayları gelince
Benzersin güvercine

Kemençemin üstüne

Seni yazarım seni

Ya sen güzel olmasan

Ya görmesem ben seni"

Kemençe üstüne bunca sözden sonra horana değinmesek olur mu? "Horon kelimesinin anlamını araştırmak da ilginç sonuçlar verebilir. Horum biçildikten sonra balya ya da deste yapılmış ot, yığın; horom ise mısır saplarının beş onu bir araya getirilerek yapılan yığındır. Horan (horon) da bir sıra dansı olduğuna göre anlam uygun düşmektedir." Doğu Karadeniz bölgesinde değişik horanlar vardır. Bunlardan kimilerinin adını sıralayalım: Arttırma Horonu, Atlama Horanı, Bıçak Oyunu, Çandırlı Tüfek Oyunu (Tüfekli Çandır Oyunu), Çift Ayak, Davul Zurna Horonu, Deli Horan, Dik Horon, Dik Kayda, Dolayı Horan, Düz Horon, Eşkıya Horonu, Hemşin Horonu, İki Ayak Yürümek, Kız Horonu, Kobak Horonu, Laz Horonu, Milli Horon, Papulat, Sallama, Sıksara, Sta sta, Titreme Horonu, Tonya, Zurna Horonu, Tuzcuoğlu, Hasbal, Hamzabaş... Nefesinizi tutun, bir horan kuruldu şimdi...

Bir daha görmenin, yaşamının, izlemenin olanaksız olduğu bir horan sürmektedir Giresun'da... 1940'lı yıllardır. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve büyük bir kalabalık vardır. Bu belki de yöredeki ilk halk oyunu ekibidir. Olağanüstü uyum içinde, kıvrak figürlerin sıralandığı oyunda şu ustalar tutuşmuştu el ele: Gıcı İsin (Gülef muhtarı), Hacıali Özdemir (Haydarlı), Velet Özdemir (Haydarlı), Hoçurun Sabri (Sabri Keskin, Haydarlı), Selami Kahveci (Çürükeynesil), Sabri Kahveci (Çürükeynesil), Ömer Kahveci (Çürükeynesil), İbrahim Tonga (Maksutlu, Tongu İbram), Hallû Mustafa (Mustafa Demiral, Çürükeynesil), Temelin Ömer (Ömer Yılmaz, Çürükeynesil)... Bu oyuna yürek mi dayanır dostlar? Düşlemek bile pır pır ettiriyor insanın yüreğini. Ateş gibi oluyor elim ayağım, kanatlanıp uçasım geliyor. Kollarına giresim geliyor. Yazmak dışında, düşlemek dışında dönüş olanaksız geriye. İleri doğru çırpılıyor kanatlar. Bize düşense onların yarattıklarını, ürettiklerini, bıraktıklarını geliştirerek yeni güzellikler yaratmak. Haydi...

Kaynaklar

1. Nazmi Özdemir (Haydarlı Köyü)

2. Halil Kaçar (Sağlık Köyü)
3. Ahmet Kaçar (Sağlık Köyü)
4. Haşim Günay (Sağlık Köyü)
5. Ana Britannica
6. Büyük Larousse
7. Musiki Sözlüğü (M.R. Gazimihal)
8. Oyun ve Bügü (Metin Ant)
9. Toroslarda Karatepeli Bölgesi (A. Rıza Yalçın)
10. Türk Halk Kültüründen Derlemeler, 1992
11. Türkçe Sözlük, TDK
12. Sadi Kaya (Kuşçulu Köyü)

KEMENÇEMİN ÜSTÜNE DEĞİNMELER

Türk çalgısı olan kemence İç Asya kökenlidir.

Anadolu'ya, Karadeniz'e göçlerle gelmiştir.

Kemençenin atası; oklug-okluk-ıklığ, gıcaktır.

Iklığın ad olarak kemençeye dönüşmesi 14.yüzyıldan sonradır.

Kimi görüşlere göre Farça'nın egemen olduğu topraklar üzerinden gelen Türklerin bu dilin etkisiyle "kemençe" sözcüğünü kullandıkları bilinmektedir.

Türk boylarının bulunduğu başka coğrafyalarda da görülen kemençe adının kimi araştırmacılara göre Kuman Türkleriyle de ilgisi vardır. Kumança-kemence dönüşümü bu görüşün dayanağıdır.

Kaşgarlı Mahmut'un Divanü Lugat-it-Türk'ünün birinci cildinde (sh.445, Besim Atalay çevirisi) yer alan bir sözcük de kemençeyle ilgili çağrışımlar yaratıyor. Kümiçe-kimünçe sözcüğü sivrisinek anlamına gelmektedir. Ses benzerliği, ses çağrışımı kemençe adının bu sözcükle ilgisine yorumlanabilir.

Kemençe Sadi Yaver Ataman'ın Anadolu'da saptadığı çalgılar arasındadır. Ataman'ın saptadığı çalgılar şunlardır: "gıygıy, yay, argul, zıhzın, zımzım, eyit, dağlı, ıklığ, ıklık, kabak, yelteme, kemen, kemençe, kemane, çöğür, çoğur, gavuz, kopuz, kupaz, bulgare, mamaz, dımbıra, tambura, ney, kanun, zurna, nakkare, daire, zil, bağlama, nefir, davul, kös."

Bu çalgı kültürü zenginliğinin kimileri büyük kentlerin, kimileri de belirli toplulukların çalgılarıdır.

Orta Asya bölgesinde yaşayan Türklerin kutsalları vardır. Ağaç, kayın ağacı bunlardandır.

Kopuz da bu tür kutsallardandır.

Ozanlık geleneğinin başat çalgısı kopuz; ozanların, şamanların, baksıların tören çalgısıydı. Kutsal olduğu için de ona saygı duyulur, ondan korkulur, ondan olağanüstü oluşumlar beklenirdi.

Şamanlar ruhları kopuz sesiyle çağırırdı. Kopuz başkasına verilmezdi, başkası kopuza el süremezdi. Dede Korkut anlatılarında bile izlerini bulacağımız bu inançta düşmanın elinde kopuz varsa ona dokunulmazdı.

Kopuz yanında o coğrafyada ıklığın varlığını da biliyoruz.

Göçlerle büyük coğrafyalara yayılan Türkler geleneklerini, çalgılarını da götürmüşlerdir gittikleri yerlere.

Anadolu'ya gelen kopuz bağlamaya, ıklığ da kemençeye dönüşmüş denilebilir.

Kemençenin Anadolu'da Türk boylarından Çepnilerle özdeşleştiğini biliyoruz.

Onların yerleştiği yerlerde yeni iklimlere uyarak, yeni, başka kültürlerle kaynaşarak çiçeklenmiş, kimliğini bulmuştur kemençe.

Türklerin ağaç kutsalının sanata dönüşmesidir kemençe.

Hemen her şeyi ağaçtandır.

Teknesi, yayı, ses güzelliğini belirleyen kapağı.

Kemençe Türk-ağaç ilişkisinden dolayı da Türk'tür.

Türk-at ilişkisinden dolayı da Türk'tür; yayında at kılı kullanılır.

Şaman-ozan-ağaç-at-Çepni bileşiminin sanatsal dışavurumudur kemençe.

Anadolu'da; Çepnilerin yaşadığı yerlerde görülür.

Toroslarda, Karadeniz'in batısında davar olmasına karşın kök saldığı, kendini geliştireceği ortamı Doğu Karadeniz'de bulmuştur.

Bu coğrafya kemençenin tinsel anlamına uygun bir coğrafyadır.

Çepnilerin devingenliği, savaşçılığı, atla ilişkisi, bu toprakların ağaç dokusu, yaylacılık anlayışı inançları kemençenin on beşinci yüzyıllardan sonra bizim buralarda kök salmasının ipuçlarıdır.

Yöremizdeki her ağaçtan yapılabilir kemençe. Bölgemizin ağaç çeşitliliği buraların kemençe yurdu olmasının etkenlerindendir.

Çepnilerin kimliği, inançları buraların kemençe yurdu olmasının öteki nedenidir.

Türklerin İslamlaşma sürecinde "farklı İslam" anlayışlarının oluşması da Çepni çalgısı kemençenin buralarda kök salmasını sağlamıştır.

Asya'dan "kutsal" olarak getirilen kopuzun, ıklığın anlamını, işlevini yitirmeden bu coğrafyalarda gelişmesi, bağlamaya, kemençeye dönüşmesi Oğuz-Çepni Türk anlayışıyla İslam inancının kaynaşmasını da gerektirmiştir.

Bağlamayı, kemençeyi geleneksel yaşam biçiminin çok önemli öğesi yapan, yeni inancıyla kaynaştıranlar Oğuzlar-Türkmenler-Çepniler olmuştur.

Bunun sonucudur Görele'nin, Trabzon'un, Rize'nin kemençeyle bütünleşmesi, anılması.

Görele, yakın dönemde yazılan tüm araştırma yazılarında konuyu yansız aktaranlarca Karadeniz kemençesinin "menşei", "merkezi", "kökeni" ilk güçlü oluşum, yöreye yayılış yeridir.

Kemençenin Türkiye'deki tarihini Görele'den başlatıyoruz.

Görele merkez olmak üzere Görele'den doğuya, batıya gidildikçe albenili, kıvrak, coşturucu, dinlendirici kemençe sesi farklılaşır.

Kemençenin ilk büyük adları da Görelelidir.

Görele kemençesinin üretildiği ağaçlar da buraya özgüdür.

Görele kemençesinin yapısı, biçimi de farklıdır.

Görele'den, bölgemizden "mübadeleyle" gidenler de çalıyordu kemençeyi. Oğuz-Çepni kültürünün etkisiyle, bizimle kaynaştıkları için.

Yunanistan'a onlarla gitti kemençe.

Yalnız onların yaşadığı bölgelerde çalmıyor 1920'lerden beri.

Yunanistan'ın müzik tarihinde "göç"ten önce kemençe yok.

Yerel kültürün küresel açılımı anlayışıyla günümüzde kemençemize onların "sahip" çıkması; Karagöz'e, baklavaya sahip çıkmaları gibi gerçekten, bilimden, tarihten uzak bir çaba. Bu çabayı onlarca kemençe okulu açarak yaygınlaştırıyorlar. Bunu devlet kültür anlayışına dönüştürmüşler.

Biz, gerçekten bizim olanı koruyarak geliştirmeliyiz, tanıtmalıyız.

Kemençeye, "Rum çalgısı" denmesinde, bu adlandırmayı zaman zaman bizim insanlarımızın da kullanmasının önüne geçmeliyiz.

"Kemençeyi, Rumlukla, gâvurlukla, günahla" özdeşleştirmek; Türkmen-Çepni- İslam anlayışına, Osmanlı döneminde egemen olan İslam anlayışının kimi "tutucularca" yapılan yanlışların sonucudur. İslam inancında çalgı çalmanın gühan olması yokken, dini kendince yorumlayanların baskılarıyla oluşmuştur bu tür söylemler.

Bu anlayışa en güzel yanıtı Dertli (1772-1845) vermiştir: "Telli sazdır bunun adı/ Ne ayet dinler ne kadı/ Bunu çalan anlar kendi/ Şeytan bunun neresinde/...Abdest alsan aldın demez/ Namaz kılsan kıldın demez/ Kadı gibi haram yemez/ Şeytan bunun neresinde/ Dut ağacından teknesi/ Kirişten bağlı perdesi/ Behey insanın teresi/ Şeytan bunun neresinde/ Dertli gibi sarıksızdır/ Ayağı da çarıksızdır/ Boynuzu yok kuyruksuzdur/ Şeytan bunun neresinde"

Türk çalgısıdır kemençe. Türk geleneğinden, yaşam biçiminden, inancından gelir.

Çepnilerin kimlik kazandırdığı bir çalgıdır. Kimliğimizin önemli bir öğesidir.

Görele kemençenin Anadolu'daki ilk önemli merkezidir.

Onu bu anlayışla bilmeli, korumalı, geliştirmeli, tanıtmalı…

KEMENÇEYLE CENAZE ÇAĞIRILMIŞ TÜRKÜ YÖRESİ: GÖRELE

Kemençe konusunda söylenecek sözü olanların, araştırma yapanların vardığı sonuç, bildiği gerçek; Görele'nin bu sazdaki becerisi, başarısı, üstünlüğüdür. Kemençe merkezidir Görele.[1] Tuzcuoğlu, Karaman, Picoğlu, Durkaya, Hacali Özdemir, Sırrı Öztürk, Sami Günay, Kâtip Şadi, Kemal Yılmaz, Nazmi Özdemir, Sabri Özdemir, Şenel Dandin, Ziya Şadi, Mehmet Karadeniz, Hüseyin Özdemir, Mehmet Maskutoğlu, Mustafa Naci Keskin adları Görele'nin kemençeye vurduğu silinmez damgalardır.

Anadolu'nun Türk yurdu olmasında en önemli işlevi Çepnilerin sağladığı konusunda birleşir tarihçiler. Sinop'tan başlayarak tüm Karadeniz'e, Balıkesir yöresine, Anadolu'nun çok yerlerine damgasını vuran Çepniler, Orta Asya'dan ıklığ ile kopuzla vurur yollara. Kültür etkileşimleri, yaşanılan yerlerin koşulları bu iki sazı Anadolu'da bağlamaya, kemençeye dönüştürür.[2] Kemençe yöresi olarak, Görele'nin, Beşikdüzü'nün, Ağasar'ın, Akçaabat'ın gelişmesi ve yörelere yerleşen Çepnilerin inançlarıyla yaşam biçimleriyle ilgili olmalıdır...[3]

Görele yaşam biçiminde var olmuştur hep kemençe. Haydarlı, Çürükeynesil (Sağlıkköyü), Maksutlu, Karadere, Daylı, Ardıç, Türkeli, Çanakçı, Çömlekçi, Zıva yöreleri kemençeyle, horanla öne çıkar. Örneğin Çürükeynesil'de az çok çalgı çalmayan ev olmayışı ilginçtir.[4] Çalgıyla, özellikle kemençeyle, davulla zurnayla, düdükle iç içe olan Görele'nin türkü yakmadaki, türkü yaratmadaki ustalığı, bereketi göz alıcıdır.

Kemençeyle, türküyle cenaze çağırılmıştır yöremizde. Başka yöreler için fıkra, söylence, masal ürünü olabilecek olayın yaratıcısı ünlü kemençeci Durkaya (1911-1989)'dır.

Durkaya bir düğünü yapmış, sabah erkenden yola çıkmıştır evine gelmek için. Dut gibidir. Karşı köyden Hasan dayı ölmüştür. Köylere cenaze çağırılacaktır. Çağırıcı yolda giden Durkaya'yı görür, seslenir : "Hasan dayı öldü. Osman dayıma çağır da, cenazeye gelsin." Bir iki duraklar, soluklanır Durkaya. Asılır kemençeye; çağırır cenazeyi...

"U-laaa Os-man Da-yı

U-laaa köy-de Ha-san

Da-yı öl-müş-de u-laa

Seni ce-ne-ze-ye çırı-yular

Çı-rı-yu-lar çırıyu-laaar heeey

Ey-gi-di Os-man Dayı

Hasan Da-yı öl-müş-de

Sen-de-mi ö-le-cek-sin

Dokuz tah-ta altın-da

Ne ce-vap ve-ri-cek-sin

İmamın ka-yı-ğı-na-da

Sen de mi gi-re-cek-sin

Sen de mi gi-re-cek-sin

Oooyyy... Oooyyy... Oyy" [5]

1930'lu 1940'lı yıllardan beri yurdumuzda halk bilim çalışmaları yürütülmektedir. Halkbilim araştırmacıları Görele'de de derleme çalışmaları yapmışlardır. Ayrıca Ömer Akpınar gibi yörede yetişen, TRT'de çalma başarısına erişen sanatçıların derlemeleri de vardır. TRT, Kültür Bakanlığı arşivlerinde elliye yakın Görele türküsü olmalıdır. Görele'nin radyolarda, televizyonlarda okunan yirmiden çok türküsü vardır. Kemençe yöresi olduğu denli türkü yöresidir Görele...

Fadime, Gadiroğlu, Kâhya, Geminin İçindeyim, Görele Çiftetellisi... Picoğlu'ndan derlenerek notaya alınmıştır.

"Çavuşlu Diye Diye, Yaylanın Soğuk Suyu, Püsküllüdür Püsküllü, Biz Hepimiz Üç Kardaş, Ağasar Dedikleri, Ağasar'ın Balını, Ben Geçiye Gidemem, Haydi Gidelim Haydi" gibi türküler Ömer Akpınar'ın derlemesidir.

Görele'nin içinde Mehmet Maksutoğlu'nun derlemesidir. "Ayişe'm", Kâtip Şadi-Şefik Kahveci yaratmasıdır.

Gelin Ağlatma Havası'nı Kültür Bakanlığı Folklor Araştırmacısı Savaş Ekici notaya (bizim de kaynaklık ettiğimiz çalışmada) almıştır. Ezgiyi Hüseyin Özdemir çalmıştır kemençesiyle.[6]

Halkbilim dosyamda sözleri yazılı türkülerin adlarını sıralayayım: "Gelin Ağlatma Türküsü, Ayişem, Karaçomak Türküsü, Fadime, Kâhya Türküsü, Tarlalar Salkım Saçak, Püsküllüdür Püsküllü, Atmacayı Vurdular, Ayağında Çorabın, Yaylanın Soğuk Suyu, Horon Havası, Oy Emine Fadime, Kuş Konuyu Konuyu, Pencereden Aşağı, Sis Dağı'nın Başında, Çavuşlu Diye Diye, Asmam Senin Dalından, Görele'nin İçinde, Karşıdan Gidiyusun, Görele'den O Yanı, Ay mısın Güneş misin, Ekin Türküsü, Kızalar Karşılaması, Görele Yol Havası, Doruk Geliş, Yeni Horon, Timiye, Karadeniz Sahildir, İniş Dibi Yolları, Gölbaşı, Utandım Soramadım, Görele Sallaması, Gelin Kaynana, Yaylalar, Ekin Havası, Yol Havası, Sallama Havası, Gel Çıkalım Çarşıya, Kaymakam mı Donattı..." çoğu eski plaklardan aktarıldı bunların. Ses kayıtları var. Kimileri notaya alınmamış.

Türkü merkezi Görele'de adları unutulanlar, unutulmayanlar nice türkü yaktılar. Kimi ekin inmecilerinde, kimi fındık imecilerinde, kimi harman bekleme coşkularında, kimi bereketli ürünleriyle yerlere yatan dalların coşkusunda, kimi Sis'e, Kazıkbeli'ne, Topucak'a, Güvende'ye, Atkoyağı'na, yaylalara yayan gidişlerin su içişlerinde, kimi kemençeli çifte davullu görkemli düğünlerin konaklarında, gelin ağlatmalarda, ayrılıklarda, özlemlerde, arkaya bakamadan gidişlerde, sevinçlerde, acılarda, kuş seslerinde, inek dana çağırışlarında, kuzu koyun melemelerinde, at kişnemelerinde, çiğde, siste, dumanda, derede, denizde, hamsi çırpınışlarında, tene torbalarındaki renklerde-boncuklarda yaratılmıştır... Türkü zenginliği, yaratıcılık, ince ruhluluk, içlilik, dostluk, güzellik, insan güzelliği değil de nedir?

Görele'yi tanımak, sevmek türkülerini, kemençesini tanımaktan-sevmekten geçmez mi? Türküler tanımız tuzumuz. Acımız sevincimiz. Düşüncemiz, düş gücümüz. Türküler dayancımız, direncimiz, sevgimiz, sevdamız. Ruhumuz, kişiliğimiz. Türküler anadilimiz, güzelim Türkçemiz, benliğimiz...

Türkülere kıyılmasına, türkülerin bozulmasına, değiştirilmesine, para hırsı arsızlığıyla çalınmasına çarpılmasına, yağmalanmasına nasıl göz yumulur...

Türküleriyle de ünlü Görele. Çok sayıda, çoğu yörenin kıskanacağı sayıda türkü üretmişiz. Koruyalım onları. Yaşatalım. Bilinçle benimseyelim. Özellikle çocuklarımıza, gençlerimize öğretelim, sevdirelim onları...

NOTLAR:

1. Hayrettin Günay, Giresun Kültür Sempozyumu Bildirileri, 1998; Ali Karadeniz, Trabzon Tarihi Sempozyum Bildirileri, 2000; Ahmet Özer, Sordum Söylediler (Volkan Konak'la Söyleşi), 1996.

2. M.Ragıp Gazimihal, Türk Orgonofyası

3. Faruk Sümer, Çepniler; Ali Çelik, Trabzon Tarihi Sempozyum Bildirileri

4. Görele Lisesi Dergisi, sayı: 22, 1999.

5. Türk Halk Kültüründen Derlemeler 1992.

6. Türk Halk Kültüründen Derlemeler 1992.

7. Kutsal Hazinemiz Türk Halk Müziği (Onur Akdoğu), 7.Faskül.

KEREM TÜRKÜSÜ

İsfahan şahlarından birinin çocuğu olmamaktadır. Şahın haznedarı olan keşişin de çoğu yoktur. İki baba, çocukları olursa bunları birbiriyle evlendirmek için sözleşirler. Şahın Ahmet Mirza adında bir oğlu, keşişin de Karasultan adında bir kızı olur. Keşiş verdiği sözü tutmaz, çocuğunun öldüğünü söyleyerek şahın yanından ayrılır. Ahmet Mirza büyüyünce rüyasında Karasultan'ı görür. Karasultan'ın elinden aşk şarabını içer. Sevdiğini arar, onunla tanışır. Bu tanışmadan sonra Ahmet Kerem; Karasultan Aslı olur. Aslı'nın babası sevenleri engellemek için sürekli kaçar. Kerem; Zengi, Huy, Revan, Çıldır, Gürcistan, Kars, Oltu, Narman, Van, Tiflis, Süphan Dağı, Muş, Malazgirt gibi coğrafyaları dolaşarak arar Aslı'yı. Konakladığı yerlerde saz çalar, türkü söyler. Âşık, ozan olur.

Kaçma-kovalama sürer. Kayseri'de buluşulur. Keşiş zindancıbaşı, karısı da dişçidir. Kerem, diş çektirmek için onların evlerine gider. Başını Aslı'nın dizine koyarak otuz iki dişini de çektirir. Aslı, Kerem'in ağzını sildiği çevreden bu gencin Kerem olduğunu anlar. Anasına söyler. Kucaklaşırlar. Kerem'in aşkıyla Aslı Müslüman olur. Keşiş, yine engel olur evlenmelerine, Kerem'i zindana atar. Öldürülecektir Kerem ama ölüm buyruğu çıkmaz. Kızın halası bunları birleştirmek için Keşiş'in onayını alır. Gerdek gecesi giysisini Keşiş hazırlar. Büyülü bir giysidir bu. Kerem, düğmeleri çözdükçe, baştaki düğmeler düğmelenir. Kavuşamamanın acısıyla "of" çeken Kerem, ateş çıkarır ağzından. Aslı ateşi söndürmeye çalışır. Başarılı olamaz, yanarak kül olur Kerem. Kırk gün küllerin başında bekleyen Aslı, saçıyla külleri süpürürken, saçından tutuşarak yanar, küller kavuşur.

Kerem ile Aslı öyküsü, Âşık Garip gibi çok sevilen bir sözlü anlatım ürünüdür.

Halk müziğinde adını özetlediğim öyküden alan türkü çeşitlemeleri vardır. Kerem denir bunlara. Birbirinden farklı bölgelerde genel anlamda uzun hava içinde özel bir ezgiyle söylenir. Kerem dizisi terimiyle adlandırılan ezgilerin; Yahyalı Kerem, Düz Kerem, Kandilli Kerem gibi çeşitleri vardır.

Okuduğum Kerem ile Aslı halk öykülerinde Kerem'in sevdiğini ararken dolaştığı yerler içinde Görele geçmiyor. Karadeniz'e yakın yerler geçiyor.

1970'li yıllarda ölen Mehmet amcamın inek yayarken söylediği az sayıdaki türküden biriydi Kerem. Amcamın söyleyişine uygun bir ezgiyle Kerem türküsü dinlemedim. İç bölgeden mi geldi yoksa Kerem'in sözleri bizim kıyılarda mı türküye dönüştü bilemem. Derleme kasetlerimden birinde bize özgü Kerem de yer almakta. Yakın zamanda notalatacağımız, bizdeki Görele türkülerinin içinde bu da olacak. Türkünün sözleri:

"Bir han köşesinde kalmışım hasta
Gözlerim kapıda kulağım seste
Kendim gurbet elde gönlüm sılada
Gelme ecel gelme üç gün ara ver
Al benim sevdamı götür yare ver

Erzurum Dağları duman dildedir
Başım yastıktadır gözüm yoldadır
Aslı hayın yardır adam aldatır
Gelme ecel gelme üç gün ara ver
Al benim sevdamı götür yare ver

Erzurum Dağları kardır geçilmez
Her adama sevda sırdır açılmaz
Ayrılık şerbeti zehir içilmez
Gelme ecel gelme üç gün ara ver
Al benim sevdamı götür yare ver

Felek sen mi kaldın bana gülecek
Kanlı yaşlarımı kimler silecek
Dediler Kerem'e Aslı'n gelecek
Gelme ecel gelme üç gün ara ver
Al benim sevdamı götür yare ver"

Kerem'in çok bilinen sözlerinden biri bu. Görele'ye daha önce yayımlananlardan farklı bir iki sözcükle ulaşmış. Ezgi ise tümden farklı. Sözlerden, Kerem'in Aslı'yı ararken Erzurum'a geldiği, şiiri burada söylediği anlaşılıyor.

KERKÜK TÜRKÜLERİNİN BABASI

Kerkük türküleri denince ilk anımsadığım ad Abdurrahman Kızılay'dır. Türkü tutkumu radyodan beslediğim ortaöğretim yıllarımda özellikle "Altun Hızmav Mülayim" türküsüyle yerleşti belleğime. Sonraki yıllarda da kaynak kişi, okuyucu olarak hoyratlarla, Kerkük türküleriyle aradığım sanatçılardan oldu.

Sanatta, yazında, tarihte, felsefede ilgi duyduğum alanlarda yıllar öncesinde edindiğim, çok yararını gördüğüm bir alışkanlığım var. Konuyla ilgili öğrenci olmak, kaynak edinmek, kaynaklar üzerinde çalışarak öğrenmek.

Halk müziği, türkülerimiz için de yöntemim bu. İlgi duyduğum alanlarda yapıt biriktirerek konuyu öğrenmek. Kerkük türkülerini de Abdurrahman Kızılay'ı da böyle öğrendim: 1940'ta Kerkük'te doğmuştu. Ortaokul yıllarında Reşit Küle Rıza, Mustafa Kalay, İzzettin Nimet, Abdülvahit Kuzecioğlu ile müzik toplantılarında bulunmuştu.

Abdurrahman Kızılay, 1959'da Bağdat Radyosu'nun sınavını kazanacak, Türkmence bölümünde ses sanatçısı olarak dinleyicilerin karşısına çıkacaktı.

1960'ta Türkiye'ye gelir. Ankara Devlet Konservatuarı'nda kontrbas eğitimi alır; Fahri Kopuz'dan aldığı derslerle de Klasik Türk Müziği bilgisini geliştirir.

1969'dan sonra yaşamının çoğu ülkemizde geçer. 1974'te de Türk vatandaşı olur.

Ses sanatçılığı yanında derlemeciliği, besteciliği, Kerkük türkülerinin kaynak kişilerinden oluşu alanında önemli, unutulmaz yer sağladı ona.

Çoğunuz anımsayacaksınız: "Altun Hızmav Mülayim, Ağlama Ceylan Balası, Elinde Ayağın da Acem Kınası, Altın Tabakta Bal Var, Değirmaç, Cerravun Kulpu Burma, Hanım Hanım Ne Gözel Hanımsan, Yazmalı Gelin, Ay Dolanaydı, Öleydim, Muhalif Hoyrat, Hele Hele Verin Geline, Esmerim Güzel Esmer, Yolcu Hoyratı, Mazan Hoyratıarı, Aman Saki Can Cana, Aç Aç Kolların" gibi sevilen türkülerde Abdurrahman Kızılay'ın kaynak kişi, derleyen, besteci olarak emeği var. Örneğin çoğumuzun içini titreten Atun Hızma Mülayim'in kaynak kişisi, Ay Dolanaydı'nın derleyicisi, Esmerim Güzel Esmer'in de söz yazarı, bestecisi o...

Bu sabah (13 Aralık 2010) TRT Telegün'den öğrendim değerli sanatçı Abdurrahman Kızılay'ın öldüğünü. Telegün şu başlığı atmıştı: "Kerkük Türkülerinin Babası Öldü."

1991'de değerli sanatçı, araştırmacı Salih Turhan'la yayımladıkları Kerkük Türküleri kitabını anımsadım.

Mehmet Özbek'le çıkardıkları, "Mum Kimin Yanan Kerkük Türküleri" kasetini dinlemeye başladım içim yanarak. Muhalik Hoyrat'ı iki kez dinledim Abdurrahman Kızılay'ın özgün okuyuşundan, ağlayarak…

"Dağlar yeşil boyandı/ Kim yattı kim uyandı/ Kalbime ateş düştü/ İçinde yar da yandı/ Su serptim ateş sönsün/ Serptiğim su da yandı/ Aman azrail aman/ Alma canım bir zaman/ Gire o yare haber/ Yar da yanar bir zaman Aman aman/ Hiç bilmem hara gidin/ Kerkülüyem men özüm /Kulak ver dinle sözüm/ Canlar Kerkük'e gurban/ Evvel başta men özüm/ Bir vay iki vay üç vay/ Aktı çeşmim oldu çay/ Bir güne biz düşmidik/ Diseg vay dimeseg vay"

Onun ölümünü paylaşmak istedim sabırlı okuyucularla. Masama geçtim, daktiloma kâğıt taktım. Yazmaya başlamadan önce Kültür ve Turizm Bakanlığı Ankara Devlet Türk Halk Müziği Korosu Sanatçısı değerli araştırmacı Salih Turhan'ı aradım. Baş sağlığı diledim. Ortak çalışmalar yaptıklarını, dost olduklarını biliyordum. Salih Bey, Abdurrahman Kızılay'ın toprağa yarın verileceğini, törene katılacağını söyledi. Abdurrahman Kızılay'ın önemini vurguladıktan sonra ilerde görüşmek umuduyla bitirdik konuşmayı…

Mum Kimin Yanan Kerkük Türküleri'nde çok önemli bir coğrafya olan Kerkük halkı Osmanlı döneminde duygularını şu dizelerle yansıtmış "Aman Tabur" türküsünde:

"Gözlerüv yedi meni/ Kurd oldu yedi meni/ Uydu eller sözüne aleme dedi meni/ Aman tabur yar yaman tabur/ Zenginlere bedel kabul/ Fukaraya Allah sabır."

Kerkük türkülerimiz öksüz kaldı. Sabır diliyorum sevenlerine, türlülere gönül verenlere…

KETEN TÜRKÜSÜ

Halkbilimle lise yıllarımda ilgilenmeye başladım. Öncelikle türküler, maniler sarar beni. Salt bölge türküleri değil, öteki bölgenin türkülerini de bellemeye, söylemeye, türkü defterime yazmaya başladım. Biraz kendiliğinden gelişen; manilerdeki, türkülerdeki sıcaklığın etkisiyle oluşan yöntemsiz, sıradan çalışmalardı bunlar. Sevdiğim, beğendiğim; beni etkileyen türküleri manileri doldururdum deftere. Bunlara, atasözleri, deyimler, alkışlar, kargışlar, yerel sözcükler, tanınmış kişilerin yaşamlarıyla ilgili nükteler eklendi giderek.

Bitirme tezi olarak, "Görele Sağlık Köyü Manileri"ni alınca daha önceden gelişigüzel derlenen ürünlere bir çeki düzen verme yolları da öğrenilmiş oldu.

Öğretmenliğimin ilk iki yılını geçirdiğim Kars-Posof (şimdi Ardahan-Posof) Lisesi'nde kimi öğrencilerime köyleriyle ilgili derleme ödevleri verirdim. 1976-1977 yıllarından kalma üç, dört defter, daha hiç bir yazımda kullanmadığım türküler, maniler, atasözleri, masallar, bilmeceler, fıkralar var.

Çocukluğumun geçtiği, ilkokulu bitirdiğim Görele Sağlık köyü 1960'lı,1970'li yıllarda halkbilim araştırmacısı için bulunmaz köylerdendi. O yıllarda köyümüzde yaşları altmışın üstünde olanlar konuşma, öykü anlatma becerileriyle; öykü yaratma yetenekleriyle; türkü-mani yakma ustalıklarıyla; işgal-savaş görmüş deneyimleriyle; kemençe, davul-zurna, düdük, bağlama geleneğiyle bütünleşen halk oyunları-düğün-yaylaya çıkma-ekin kazma yaşam biçimleriyle işini bilen araştırmacı için gömü değerindeydi.

Görele'nin, yörenin en görkemli düğünleri yapılır; bu düğünlerde kemençenin gelmiş geçmiş en büyük ustaları çalar; adı usta oyuncuya çıkmış orta yaşlılar, yaşlılar oynarlardı. Konaklarda türkünün türkü gırla gittiği ortamlarda, sabahlara dek uzayan muhabbetlerde ayrımında olmadan halk bilime katkı sağlanırdı.

Görele, Sağlık Köyü yaşamında o yıllarda nerdeyse herkes üreticiydi. Tarla bahçe üreticiliğinin yanında köylüler gereksinmelerini karşılayacak biçimde dokumacılık da yapardı. İpler, çoraplar, hasırlar, dastarlar, cicimler o yılların olmazsa olmazlarıydı.

Bir de don, göynek üretilirdi ketenden.

Kendir, keten yetiştirilirdi. Bunların lifleri dokunacak duruma getirilir, dokunur; sonra da deniz suyunda ağartılırdı. Geriye becerikli bayan ellerinin dikeceği gömlekler (göynek) kalırdı.

Ninelerden kalma sandıkların diplerindeki göynekler şimdilerde değerli süs aracı olarak kullanılıyor. Nerden nereye…

1970'lerde yaşı altmışın üstünde olan komşumuz Ayşe Usta'dan derlediğim Keten Türküsü:

"Ketenim var tarakta
Bir yârim var ırakta
Allah bizi kavuştur
Kirez ile orakta

Elimde büküm ercek
Kiril kiril dönecek
Ben söyledim teyzeme
Gızı bana verecek

Anca ıydım keteni
Ben dokudum dokudum
Gönderdiğin mektubu
Gözyaşıyle okudum

İplik ile masura
Varamam Manasur'a
Goyun olsam yayılsam
Yârimin ardı sıra

Çite ıydım dastarı

Seren vurmadım seren

Cennete nasip olsun

Bu işimizi gören”

KİRAZ ÇİÇEKLERİ

Giresun Folklor Kültür Sanat Derneği Gençlik ve Spor Kulübü (GİFSAD) ilimizin adını çalışmalarıyla duyuran önemli bir dernek. Özellikle Giresun Halkoyunları alanındaki başarıları ilçelerimize de öncülük-örneklik edecek düzeyde.

GİFSAD'ın yeni bir çalışmasından söz edeceğim. Giresun türkülerinin on dördünü ilimizin olanaklarıyla, ilimizin saz-ses yetenekleriyle seslendirerek bir CD yayımladılar. Sağ olsun, tüm çalışmaların öncü adı Mustafa Öztürk ulaştırdı çalışmayı. Bayram dinlencesini değerlendirerek üç beş kez dinledim "Kiraz Çiçekleri" adıyla yayımlanan Giresun Türküleri'ni... Daha da dinleyeceğim... Sevdiğim, benimsediğim, etkilendiğim çalışmalarda olduğu gibi "Kiraz Çiçekleri" de başucu yapıtların yanında duruyor.

Çalışmanın "genel koordinatörü" Mustafa Öztürk. Sanat Yönetmeni İbrahim Öztürk. Niyazi Tabak'ın, Serdar Özdoğan'ın, stüdyo ŞN'nin emeği geçmiş çalışmaya uygulayım düzeyinde.

Ata Bahri Çağlayan bağlamasıyla, Mete Uğur Koçoğlu ritm sazlarıyla, Muzaffer Aslan kavalla zurnayla, Haşim Torun Kemençeyle, Necip Eruç klarnetle, Süleyman Olguncan, Mithat Olguncan, Volkan Sağlam kemanlarıyla eşlik etmiş türkü okuyucularına.

Çalışmada Mustafa Kaplan'ın, Ahmet Kayacık'ın, Mustafa Öztürk'ün fotoğraflarından da yararlanılmış.

Kiraz Çiçeklerinde seslendirilen türküler: Giresun Üstünde (Eşref), Çatlak Altı, Karahisar Kalesi, Çınarların Söğüdü, Giresun'un Evleri, Merekte Sarı Saman, Çavuşlu Diye Diye, Oy Asiye (Ağasar'ın Balını), Bulut Bulutun Üstüne, Ova Garibi (Aman Ben Bir Garip Bülbül İdim), Mican, Sokak Başı Meyhane, Dere Boyu Kavaklar (Kol Havası), Karşılama (Oy Miralay-Altın Yüzük).

Türküleri: Gonca Ceylan Karadeniz, Ata Bahri Çağlayan, Gizem Şahin, İbrahim Öztürk, Osman Topatan, Hasibe Özyazıcı, Ahmet Başaran, Tan Türker, Halim Çalcalı, Tevfik Güney seslendirmiş.

Ahmet Başaran, İbrahim Öztürk, Tevfik Güney gibi yıllardır Giresun türküleri için, halk müziği için emek veren değerli adların yanında genç yeteneklerin sesleri yer almış Kiraz Çiçekleri'nde.

Önemsiyorum bu çalışmayı. Yıllardır türkülerimizin, Giresun türkülerinin, Görele türkülerinin yanlış okunduğunu, sözlerinin değiştirildiğini yazdık durduk. Bu çalışma türkülerimizin doğru ağızla, doğru tavırla, doğru düzenle okunuşuna örneklik edecek.

Giresun, ülkemizin çok önemli türkü yörelerinden biri benim için. Özel ilgi duyduğum; Kars, Artvin, Malatya, Elazığ, Urfa, Gaziantep, Kırşehir, Yozgat, Erzincan, Sivas, İstanbul ne ise Giresun da odur benim için. Notalanmış iki yüzden çok Giresun türküsü için de geçerlidir söylediklerim. Çalışma kapsamındakiler bunların yurt düzeyinde çok bilinenleri… Ağasar'ın Balını (Oy Asiye) Gonca Ceylan Karadeniz okumuş. Görele türküsü bu. Böyle okunur işte, Görele ağzıyla. Tuğrul Şan, İbrahim Can doğru okuyor bu türküyü yıllardır. Şimdi de çok etkili, büyüleyici sesiyle ilimizin genç yeteneği Gonca Ceylan Karadeniz okumuş. Ağasar'ın Balı'nın yanlış okunuşunu duya duya başına ağlar üşüşen türkü dostunun umudunu yeşerten bir okuyuş onunki…

Giresun Ova Garibi'ni de Gonca Ceylan Karadeniz seslendirmiş. Olağanüstü. Nicedir bu uzun havayı dinlememiştim. Okuyan da yoktu… Oldum bittim çok severim uzun havaları. Hangi bölgeden olursa olsun, uzun hava olsun… Kimilerde ağladığım olur. Giresun Ova Garibi'nde de öyle oldum… Şimdi onu dinliyorum (dinleyeceğim) sık sık…

Mican başta olmak üzere öteki türkülerimiz de başarılı, etkili seslendirilmiş. Çalışmanın tanıtım yazısında kimi dalgınlıklar olmasa iyi olurdu. Örneğin tüm türkülerin kaynak kişisi, derleyeni, notalayanı yazılmalıydı. Çünkü türkülerimizde onların da emeği var. Ömer Akpınar Ağasar'ın Balı'nın "söz-müzik" yazarı değildir. Çavuşlu Diye Diye'de de öyle, yanlış yazılmış. Küçük bir özenle, araştırmayla bu yanlışlara düşülmezdi.

Kiraz Çiçekleri'ne emeği geçenleri kutluyorum, bu tür yeni çalışmalar bekliyorum onlardan.

KISACA

1.

Çağdaş yazınımızın yüz aklarının çoğu ortak bir noktada birleşiyor: Çocukluklarını çok güç koşullarda geçirmek...

Çocuk yaşlarda üretici, emekçi olmak. Çocukluğun renkli yıllarıyla geçim, karın doyurma yıllarını bütünleştirmek. En ağır işlerin içinde alın teriyle kişiliklerini oluşturmak.

Orhan Kemal'in, Yaşar Kemal'in, Fakir Baykurt'un, Hasan İzzettin Dinamo'nun, Muzaffer İzgü'nün çocukluk yılları böyle.

29 Ekim 1923'te Cumhuriyet Bayramı'na, Cumhuriyet'in 10'uncu yılında doğan, 2017 Zafer Bayramı'nda sonsuzluğa gidin Muzaffer İzgü "o çocukluk yıllarını yenerek" okuyan, öğretmen olan yazarlardandı.

Gülmece yazınımızın; öykümüzün, romanımızın Aziz Nesin'den sonraki doruğuydu Muzaffer İzgü. Aziz Nesin'den 18 yaş küçüktü.

"Halo Dayı ve İki Öküz", "İlyas Efendi", "Kasabanın Yarısı", "Üç Halka Yirmi Beş", "Zıkkımın Kökü", "İt Adası", "Sıpa", "Dilber", "Milli Kahraman Matador Mahmut", "Gecekondu", "Bando Takımı", "Donumdaki Para", "Dayak Birincisi", "Deliye Her Gün Bayram", "Her Eve Bir Karakol", "Lüp Lüp Makinesi", "Ortadireği Yıkan Ayı", "Devletin Malı Deniz", "Azrail Nasıl Rüşvet Yedi", "Demokrasimiz Kaç Para Eder", "Siz Bilirsiniz Paşam", "Yıl Sıfır Darbe Hazır", "Bir Mayıs Polis Bayramı", "Ayvayı Yedik", "Nasıl Baba Oldum", "Dandini Vatandaş Dandini" İzgü'nün eskimeyecek yapıtlarından kimileri.

Onun gülmeceleri yurdumuzdaki toplumsal, siyasal, ekinsel gelişmelerin güncel gerçekliğinden yazıya akmıştı. Günceli ulusala, ulusalı evrensele dönüştürerek gıdıklardı okuyucusunu. Her gıdıklayış İzgüde "silkinme, kendine gelme, uyanış, bilinçlenme" demekti.

İlk yapıtlarından başladım okumaya, lise yıllarımda. Aradım, aldım, okudum Muzaffer İzgü'yü; önerdim. İzgü'yü okumayanların, tanımayanların yazın sığlığına şaştım.

Yeniden, yeniden okunacak yazarlarımızdan Muzaffer İzgü. Kim bilir o düzeyde birini kaç yüzyıl sonra yetiştirecek yazınımız…

2.

Kimilerde 1969'dan kalma türkü defterimden, "Sevdiğim Türkülerden" biri düşer yazıma. Radyodan dinleyerek geçirirdim türkü defterime. Fındık bahçelerinde, derelerde söyleye söyleye beller, öğrenirdim, uygun ortamda söyleyecek olgunluğa ulaşırdım onları. Deftere yazdığım 45. türkü. Mahmut Erdal, İsmail Daimi söylermiş. Onların adını yazmışım türküye... "Yârim Senden Ayrılalı."

17. yüzyılda yaşadığı bilinen Âşık'ın 4. Murat döneminde boğdurulan musahip Musa Çelebi için şiir yazdığından o dönemin ozanı olduğu çıkarılıyor. Divan şiiri etkisi az. Yalın dilli. Kuloğlu, Ömer, Gevheri, Âşık'a benzer yazdığına göre onları etkileyecek denli güçlü.

Âşık'ın türküleşerek defterime, oradan bu yazıya düşen şiiri:

"Güzel senden ayrılalı
Hayli zaman oldu gel gel
Bak gözümden akan yaşın
Abırevan oldu gel gel

Böyle m'olur küsüp gitmek
Seni seveni terk etmek
Haram oldu yemek içmek
İşim figan oldu gel gel"

Mahmut Erdal'la, İsmail Daimi'nin etkileyici sesi kulaklarımda…

3.

Şiire gönül verenlerin ürünlerini dergilere göndererek sınamaları gerektiği düşüncesindeyim. Sınamalarının başarısı ozan adayının doğru yolda olduğunun göstergesi olacaktır. Günü gelince, uygun ortam oluşunca dergilerde soluk almaya çalışan şiirler bir kitabın sayfalarınca yaşayacaktır.

Değerli öğrencim İlhan Gül, şiirlerini kitaplaştırmış. Olağan utangaçlığıyla sevincini bütünleştirerek getirdi Fuzuli Şair "Daha Çok Yaşamak Adına" adlı yapıtını…

İlhan'ı lise yıllarından, fakülte yıllarından bilirim. Yazdıklarını getirmiştir bana. Şiiri, şiir üstüne çok konuşmuşuzdur. Şiire emek vermesi, yazıya yönelmesi içtendir. Onda "adım duyulsun, öne çıkayım, konuşulayım" anlayışı yoktur. Lise öğretmenliğiyle şiir çabasını yazarak, okuyarak, araştırarak sürdürüyor. Akif'en, Necip Fazıl'dan, Sezai Karakoç'tan, İsmet Özel'den, Erdem Beyazıt'tan, Haydar Ergülen'den, Cahit Zarifoğlu'ndan… Kokuları olan duyguyla biçimi bütünleştiren şiirlere yelken açıyor İlhan Gül… Yolu açık olsun.

KOLBASTI HAVALARI-1

Haberciliği yanında kültürümüze, tarihimize duyarlılığıyla gazetecilik görevini 1925'ten beri başarıyla sürdüren Yeşilgiresun gazetesi 18 Aralık Perşembe günü, "Kolbastı Tartışması"yla gündeme geldi. 19 Aralık'ta da "Külbastı Tepkisi Büyüyor" başlığıyla sürdürdü konuyu.

Giresun'un, "Dereboyu Kavaklar", "Sokakbaşı Meyhane" türkülerini müziğiyle Trabzon'da oluşturulan, "Trabzon Kolbastısı" adıyla yaygınlaştırılan oyunun tartışmasıydı sözünü ettiğimiz.

Ardından Trabzon'da yayımlanan gazetelerin kimi de kendi açılarından girdi konuya. Demeçler verildi. Okuduklarıma göre, kimi sitelerde de sert tartışmalar oluyormuş. Bilgisayarlı çalışmalara geçemediğim için sitedekileri okuyamadım.

Öncelikle doğrunun, gerçeğin altını çizelim. Erkan Ocaklı'nın başlattığı, son yıllarda yerel kanalların da yaygınlaşmasıyla ünlenen, Trabzon Kolbastısı denilen oyunun müziği bizim, Giresun'un. Trabzon'da söylenen, çalınan, oynanan biçimiyle bunu Erkan Ocaklı değil Münir Nurettin Selçuk bile bestelemiş olsaydı gerçek değişmezdi…

Bilimsel çalışmalarda, güvenilir başvuru yapıtlarında Trabzon Kolbastısı ya da kolbastı havası terimleri geçmiyor.

Müzik, halkbilimi konusunda ülkemizin önde gelen araştırmacılarından Mahmut Ragıp Gazimihal'in çok önemli çalışmalarından biri de "Türk Halk Oyunları Kataloğu"dur. Bu yapıtın ikinci cildinde yer verilir Kolbastı Havaları'na. Yapıtın 114'üncü sayfasındaki bilgiyi aktarıyorum: "Kız farklılıklarıyla vaziyeti idare etmek gibi pek dikkate değer bir konuya yer verilir. 'Kol geliyor' uyarısını alan saz, derhal imkân nispetinde sesini kısar; oynayan kız da zil ve ayak seslerini keser. Fakat âlem bu sessiz ıssızlık içinde devam eder. Kolun uzaklaştığını haber veren gözcülerin işaretini meclis öğrenince sesler yeniden ve usul usul keskinleşmeye başlar."

Gazimihal oyunun süresini de verdikten sonra "O" maddesindeki "Oturak Havaları"na bakılmasını öneriyor

Gazimihal gerek kolbastı havalarını açıklarken gerekse karşılamaları açıklarken verdiği yöre örneklerinde Trabzon'u almamış. Giresun'u, Bulancak'ı, Görele'yi almış.

Tiyatro tarihçisi, bilim adamı Prof. Dr. Metin And'ın anıt yapıtı "Oyun ve Bügü"de "Türklerde oyun kavramı" tarihsel toplumsal, psikolojik, yerel etkilerle bilimsel olarak anlatılır. Yapıtta bölgelerin tüm oyunları sıralanırken Giresun için "Kol Oyunu" örneği verilir başka örneklerin yanında. Trabzon için verilense horan çeşitleridir.

Trabzon Valiliği İl Kültür Müdürlüğü yayını, "Trabzon ve Çevresi Uluslararası Tarih Dil Edebiyat Sempozyumu 3-5 Mayıs 2001" adlı yapıtta Yrd. Doç. Dr. Doğan Kaya TRT repertuarındaki 62 Trabzon türküsünün çizelgesini vermiş, Trabzon Kolbastısı orada da yok.

TRT yayını, "Türk Halk Müziği Repertuarı" adlı yapıtta da yok Trabzon Kolbastısı. Bu yapıtta 62 Trabzon türküsü, 58 Giresun türküsüne yer verilmiş. Giresun türküleri içinde kimi Trabzonluların "bizim" dediği kolbastının müziği, türküsü de vardır. Örneklerden birisi "Sokakbaşı Meyhane: Kaynak Kişi Cemil Uzel, Yöresi Giresun, Derleyen Ümit Tokcan, Notalayan Yücel Paşmakçı."

1930'lu yıllardaki alan araştırması, derleme çalışmalarında Giresun'da, Trabzon'da kolbastı havaları saptanmıştır. Bunların kayıtları vardır. Bizim karşı çıkışımız son yıllardaki adı geçen kolbastıyla onun müziğidir. Bugün Trabzon Kolbastısı adıyla gündeme gelen oyunun müziğidir. Bu müzik örneklediğim biçimde Giresun, Bulancak müziğiyle bütünleşmektedir.

Bu konuda sıradan tartışmalar yerine müziği bilenlerin, nota karşılaştırmasıyla sonuca gideceklerini düşünüyorum. Kulak dolgunluğu, sesi tanıma da bir yol kuşkusuz. Bizimki şimdilik böyle bir yöntem.

Bu konuda söz söyleyecek Trabzonlu çok değerli araştırmacılar, yazarlar, ozanlar var. Örneğin Halkbilimci Dr. Mustafa Duman, Ozan Ahmet Özer, Alaeddin Bahçekapılı… Araştırmalarına, yazdıklarına güvendiğim bu arkadaşların tartıştığımız konularda görüşlerini merak ediyorum açıkçası.

Biz Giresun olarak bu tür konularda yakınıp duruyoruz yıllardır. Bizim değerlerin Ordu'ya, Trabzon'a mal edilmesinden söz ediyoruz. Ortaya somut yapıtlar, üretimler koyamıyoruz. Bu konuda öncelikle yapılacak iş şudur: Giresunlu, Bulancaklı, Espiyeli, Tirebolulu, Göreleli, Şebinkarahisarlı araştırmacılardan bir kurul oluşturmalı. Türkülerimiz, ezgilerimiz Giresun'un büyüklüğüne yakışır biçimde kitaplaştırmalı…

KOLBASTI HAVALARI-2

Türkiye'de bilimsel çalışmaların çoğu cumhuriyet döneminde başlamıştır. Halk müziği üstüne yapılanlar da ilk yıllarına rastlar cumhuriyetimizin. Mustafa Kemal Atatürk'ün ileri görüşlülüğü, ulusumuza verdiği değer, kültür kaynaklarımıza verdiği önem bu alanda da çıkar karşımıza.

Türk Folklor Araştırmaları dergisinin Ekim 1973'te çıkan 291. sayısında Refik Ünal, Türkiye'de Halk Musikisi Çalışmaları başlıklı yazısında bu tür çalışmaların kısa tarihini verir. Buna göre, ilk derleme çalışması I926'da yapılır. Ankara, Gaziantep, Urfa, Niğde, Kayseri, Sivas illerinde çalışılır. Çalışmayı Yusuf Ziya, Rauf Yekta, Dürri Turan, Ekrem Besim yürütmüştür. Bu çalışmalarda 250 türkü derlenir.

İkinci çalışma 1927'de, üçüncü çalışma 1928'de yapılır. Bu çalışmalarda da 450 halk müziği ürünü derlenir.

1929'da yapılan, 15 Ağustos-17 Eylül arasını kapsayan derleme çalışması önemlidir bizim için. Çünkü bu çalışmalar Trabzon, Rize, Gümüşhane, Bayburt, Erzincan, Erzurum, Giresun, Sinop illerinde yapılır. Çalışmaya katılan Yusuf Ziya, Mahmut Ragıp, Remzi, Ferruh Arsumar 300 türküyü, ezgiyi bal mumu plağa almıştır.

Bu tür derleme gezileri sonraki yıllarda da gelişerek sürdü…

1937'deki çalışmayı Ankara Devlet Konservatuvarı Musikisi Folklor Araştırmaları uzmanları Ferit Alnar, Necil Kazım Akses, Ulvi Cemal Erkin, Halil B. Yönetken, Muzaffer Sarısözen, teknisyen Arif Etikan yürüttü. Elazığ, Sivas, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Rize, Trabzon illeri tarandı. 538 halk türküsü, ezgisi derlendi.

1943'deki çalışmaya H. B. Yönetken, Muzaffer Sarısözen, teknisyen Rıza Yetişen katıldı. Tokat, Amasya, Samsun, Ordu, Giresun, Trabzon tarandı. 772 halk türküsü, ezgisi derlendi.

Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma Geliştirme Dairesi Başkanlığı'nın derleme gezilerinden biri de 1989'da yapıldı. Bizim de Görele'de kaynak kişi olarak katkıda bulunduğumuz bu gezi Giresun'u da kapsar.

Sıralanan bu çalışmalar Giresun, Trabzon, Ordu için çok önemlidir. Bu illerin halk müziği ürünlerinin bir bölümü bu çalışmalarda saptanarak derlenmiştir. Derlenenlerin kaçı Giresun'dan alındı, bunlar hangi türkülerdir? Bu soruları yanıtlayan bir çalışmayı Giresun yapamadı. Çalışmalardan yazı konusu olanları, radyodan okunanları biliyoruz ancak. Örneğin, Savaş Ekici, bir makale ile çalışmanın bir yönünü aydınlattı: Giresun İli Halk Müziği Üzerine Bir İnceleme. Türk Halk Müziğinden Derlemeler 1992 adlı yapıtta yer makalede Eynesil'den Duman Geliyi Duman (Kaynak kişi: Ramazan Ömeroğlu), Sis Dağı'nın Başında (Kaynak kişi: Hasan Emeksiz, Ören), Pencereden Aşağı (Kaynak kişi: Ramazan Ömeroğlu), Görele'den Saz Yerlere Ev Yapmayın (Kaynak kişi: Hüseyin Özdemir) adlı türkülerin notasını yayımlamıştır. 1989 çalışmasından bu türküler…

Kolbastı Havaları, Giresun'a, Trabzon'a ilk gelen derlemecilerce saptanmış. Başka ürünlerle birlikte…

Bu ilk çalışmaların Trabzon ayağını Süleyman Şenel kitaplaştırdı. Halkbilimci, yayıncı İ. Gündağ Kayaoğlu'nun yönlendirmesi, desteği Trabzon için önemli bir yapıt çıkardı ortaya: Trabzon Bölgesi Halk Musikisine Giriş. Süleyman Şenel yapıtta Trabzon açısından ilk derlemeleri örnekliyor…

Giresun'un İ. Gündağ Kayaoğlu gibi ilinin kültürüne para aktaracak işadamı-kültür adamı yok…

Kolbastı havalarının yöremizde yaygınlığını biliyoruz. Bir eğlenme biçiminin yansımasıydı bunlar. Kimi zaman evlerde, kimi zaman kırsal alanda bıçkınca delikanlıların yiyip içerek; bağlama, kemençe eşliğinde söyleyerek, oynayarak "karı oynatarak" yaptıkları eğlencenin anılardır. Sesi güzel, iyi düdük çalan, yerine göre mani (türkü) söyleyen 1915 doğumlu babamdan bu eğlencelerin öykülerini dinledim… Kolun (güvenlik görevlisinin) baskınını duyuran gözcünün, "kol geliyor" uyarısıyla eğlencedeki seslerin iyice azaltılışının anılarını da…

Geçmişteki eğlenme biçiminin türküleşmesi… Türkülerimizin, oyunlarımızın gerisinde somut gerçekler var kuşkusuz. Bu da onlardan biri.

Giresun'da derlenen kol havalarını Kamil Kudret Dağlı yüksek lisans tezi olarak çalışmış. Bu tür çalışmaların kitaba dönüşmesi gerek. Kitap için de para…

Türkülerimiz için ayağa kalkanlara duyurulur…

KUŞDİLİ KÜLTÜRÜ PANELİ

Giresun Üniversitesi Karadeniz Kültür ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü (KARAKUM) 2 Ocak 2018 Salı günü 13'te Görele Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu salonunda "Kuşdili Kültürü" adlı panel düzenledi.

Panele konuşmacı olarak Kuşdilini tanıtma Kültür ve Turizm Derneği Başkanı Şeref Köçek, Giresun Üniversitesi Karadeniz Kültür Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü Yrd. Doç. Dr. Hayrettin Karadeniz, Giresun Üniversitesi Öğretim Üyesi halk bilimci M. Akif Korkmaz, Giresun Üniversitesi Turizm Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Musa Genç, halk bilim araştırmacısı, yazar Hayrettin Günay katıldı.

Panel öncesi Görele Kaymakamı Erdoğan Turan Ermiş, Görele Belediye Başkanı Tolga Erener, Çanakçı Belediye Başkanı Tuncay Kasım panelin, dilin, kültürün önemini belirten birer konuşma yaptılar.

Giresun'un kimi yörelerinde geçmişte gereksinim duyulduğunda iletişim dili olarak kullanılan günümüzde yalnız Çanakçı Kuşköy'de yaşayan Islık dili (Kuşdili) geçtiğimiz aylarda UNESCO'nun Güney Kore'de yaptığı değerlendirme toplantısında "Unesco Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi"ne alındı. Kuşdilinin "UNESCO Listesi"ne alınma kararını Türkiye'ye Kültür ve Turizm Bakanlığı duyurdu.

Panelde ilk konuşmayı M. Akif Korkmaz yaptı. Korkmaz yaptığı sunumda yıllar önce başlayan Kuşdili etkinliklerinin ilkine katıldığını, etkinlikte çektiği fotoğrafları paylaşarak anlattı. Dil-kültür olgusunu vurguladı. Özgün bir dil, kültür olgusuyla karşı karşıya olduğumuzu, çağdaş iletişim araçlarının gücüne yenik düşecek Kuşdilinin yaşatılması gerektiğini, önemli kültür varlığı, birikimi olduğunu vurguladı. "Halkbilimci olarak üstümüze düşen sorumluluğu kültür değerlerimizin yaşatılması için kullanacağız." dedi.

Hayrettin Karadeniz konuşmasında KARAKUM olarak kültürel değerlerimizin derlenmesinde, saptanmasında, belgelikler oluşturulmasında dahası kültürel değerlerin unutulmamasında, gelecek kuşaklara aktarılmasında sorumluluk aldıklarını dile getirdi. "Bu sorumluluğu Giresun Üniversitesi olarak aynı anlayışla

çalışan araştırmacılarla, uygulayıcılarla işbirliği içinde en iyi biçimde yerine getireceğiz." dedi.

Giresun Üniversitesi Turizm Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Musa Genç, UNESCO kararından yola çıkarak Kuşköy'ün, Kuşköy çevresinin geleceğini, ekonomisini değiştirecek, geliştirecek tasarılardan söz etti. Kültür, doğa eksenli turizm tasarıları panele katılanların tümünü, Kuşköylüleri sevindirdi. Tasarıların yaşama geçmesi için neler yapılması gerektiğini somut örneklerle anlattı. Prof. Dr. Musa Genç'in tasarıları uygulandığında yörenin turizm ilgisiyle iç ve dış turizm odağı olabileceği inancı tüm katılımcılarda pekişti.

Şeref Köçek dernek olarak kuşdilini tanıtmada, UNESCO aşamasında büyük savaşım verdiklerini, bu savaşıma çok sayıda kişinin destek olduğunu, Giresun Üniversitesinin bu savaşımda hep yanlarında olduğunu belirtti. Bundan sonraki çalışmalarda da üniversitenin yanlarında olduğu için sevinçli olduklarını dile getirdi.

Hayrettin Günay dilci, Türkçeci, halk bilimci bakışıyla kuşdilinin yapısal özelliğini açıkladı. "Kuşdili" sözcüğü kimi kuşların ötüşlerine öykünme yoluyla oluşturulan "ıslığın" yerel adıdır. "Islık" sözcüğü de yansıma "ıs" kökünden, işlek bir ek olan "-lik/-lık" yapım ekiyle oluşturulmuştur. Yöremizde ıslık yerine daha çok "ışlık, ışıldık, işildik" sözcükleri de kullanılır. Bunların kökü de yansımadır.

Kişioğlu kimi atmacaların, kervançulluklarının, sarıasmaların ötüş öykünmeleriyle ıslığı oluşturdu. Özellikle çobanlar, avcılar daha çok olmak üzere yeri geldiğinde ıslık hayvanları yönlendirmede, insanlar arasındaki iletişimde araç olarak kullanıldı. Kuşköy'ün bu yaygın örneklemelerden ayrımı köy yaşam biçiminde yaygın olan ıslık yeteneğini özgün bir dile dönüştürmeleridir. Köy çevresinde günlük yaşamda kullanılan sözcüklerin iki ıslık yöntemiyle özel tümcelere dönüştürülerek Çepni Türkçesi yanında Türkçe'nin özgün bir alt dile dönüştürülmesi yörede yaşayanların dil yaratıcılığının göstergesidir.

1960'ta başlayan bu dilin tanıtım sürecinde önemli dilbilimcilerimiz Prof. Dr. Doğan Aksan'ın, Prof. Dr. Özcan Başkan'ın dilbilim emekleri unutulmaz. Kuşdili Paneli bundan sonraki çalışmalarla yöreye katkı umuduyla sonuçlandı.

KUŞDİLİ

Kuşdili terimiyle adlandırılan ıslığa dayalı anlaşma biçimi ülkemizde, salt Çanakçı'nın Karabörk beldesine bağlı Kuş Köyü'nde kullanılır.

Yüzlerce yıllık bir anlaşma biçimi günümüzde de bu köydekilerin kendi aralarındaki kullanımıyla sürüp gidiyor.

Kuş Köyü'nün, kuşdilinin kendilerine özgü anlaşma biçiminin kısıtlı da olsa yerel, ulusal yayın organlarında son yıllarda haber konusu olduğunu gözlemliyoruz.

Karabörk belediyesi Kuş Dili etkinlikleriyle yörelerini tanıtmaya, yörelerine az da olsa katkı sağlamaya çalışıyor.

Ta 1960'lı yıllardan beri Kuş Diliyle ilgili araştırma yapan, yabancılar da zaman zaman köye gelmekte… Konuyla ilgili yazı yayımlayanların aktardıklarına göre dünyada "Kuşdili"yle anlaşan yöre sayısı bir elin parmağı kadar.

Sosyal, kültürel bir olgu kuşdili, ilginçliği yanında, insanın doğaya, çevreye uyumundan, doğa koşullarının zorlamasından yararlanarak çok farklı bir yaratıcılığa ulaşmasının da kanıtı.

İncelemeye, araştırmaya, tanıtılmaya, değer.

Bizde bu tür gerçekler "magazin" olmaktan öteye geçemiyor.

Yabancının biri gelecek de inceleyecek diye bekle dur.

Karabörk'ün, Kuş Köy'ün, Kuş Dili'nin böyle bir yüzü…

Öteki yüzüyse, ATV'de yayımlanan bir dizi adını Çanakçı'nın, Karabörk'ün, Kuşköyü'nün kuşdilinden alması: "Aşkın Dili Kuş Dili"

Karabörklüler, Kuşköylüler için sevinilecek bir durum izlenimi yaratsa da dizinin ilk bölümünü gördükten sonra üzüntü duyuyor insan.

Bir iki yerde kullandılar kuşdilini, alt yazılı olarak. Ortada Kuş köyü yok. Uzungöl var, Trabzon'un Uzungöl'ü…

Orada yapılıyor çekimler. Dizideki kişilerin tümü Trabzon ağzıyla konuşuyor. Çanakçı'nın, Karabörk'ün, Kuşköy'ün, Görele'nin, Giresun'un konuşma biçimi öyle değil ki…

Diziyi izleyenlerin tümü aldatılıyor. Özellikle de Kuş köyü yöresini bilmeyenler…

Bir yörenin damgası olmuş, bir yörede yer adı olmuş, özellikle yabancı araştırmacıların ilgisini çekmiş kültür olayı son teknolojiler kullanılarak Trabzon'un oluyor.

Diziyi yapan oralı, dil danışmanı oralı, destek verenler oralı. Kuşdili buralı onu uçuruyorlar…

Diziyi yabancılar da izleyecektir.

Bir araştırmacının ilgisini çekecektir.

Böyledir bunlar kaçınmazlar hiçbir güçlükten. Atlarlar uçağa inerler Trabzon'a. Sonra da Uzungöl'e. Çekime, araştırmaya…

Uzungöl'de Kuşdilini ara ki bulasın! Uzungöllü'ler de şaşıracaktır araştırmacıya…

Kuş olup uçacaktır Kuşdili Kuş Köyüne…

Artık boş dönmemek için kuşları incelesin araştırmacı da…

13 Mart 2006 tarihli Yeşilgiresun'da, "Yeşilgiresun'dan Mektup" köşesinde Cavit Özdemir haklı olarak kültürümüze, değerlerimize, türkülerimize, Kuşdiline sahip çıkamadığımızdan yakınıyordu.

Öyle olmadı mı hep?

1970'li yıllarda Eşref'imizi sözlerini değiştirerek, "Köroğlu Dağları Geçit Vermiyor" biçiminde plağa okuyan Fikret Kızılok'a ne yaptık? Kimi türkülerimizi TRT'de "Giresun Türküsü" olarak kayıtlı olmasına karşın, Ordulu türkücülerin "Ordu türküsü" demelerine ne yaptık?

Görele, Giresun türkülerini her önüne gelen Trabzon ağzıyla söylüyor. Ne yapıyoruz?

Görele'nin, "Çavuşlu Diye Diye" türküsünü atı alıp Üsküdar'ı geçen bir türkücü sözlerini değiştirmiş, yeni türkü diye televizyonlarda dönüp duruyor.

Ne yapıyoruz?

Pazartesi kısa bir yolculukta minibüste çalınırken kulak verdim. Bilmem hangi popçu, bizim Eşref'imizin sözlerini değiştirmiş, ezgiyide azıcık hızlandırmış olmuş sana yeni pop.

Yazık…

Toz duman ortalık, kültür yağmasından, sanat yağmasından, yaratıcılık yağmasından…

Kuş edilip uçuruluyor kültürümüz…

Kuş edilip, kuşa çevrilip…

MAHZUNİ'NİN GÜCÜ

17 Mayıs'ta ölen Mahzuni, önceleri Karacaoğlan çizgisinde geleneksel ozan tipinin önemli bir adıdır. Özellikle 1970'li yıllarda söylediği toplumsal konulu deyişlerle ünü iyice yayıldı. Son dönemlerinde de çizgisini iyice evrenselleştirdi. Böylece onun şiirlerini, ezgilerini çözümleyecek olanlar bu üç yönünü gözden kaçırmayacaklardır.

Asıl adı Şerif Cırık olan ozan kimliğini, dünya görüntüsü şu dörtlükte yansıtıyor:

"Bir gün âşıkların kara gününde
Ah çekip dolaştım sevda çölünde
Kuran da okudum mürşit önünde
Saz çalıp söyleyen Bektaşiyim ben."

Bu dizelere bakarak onun Yunus Emre'yle yakınlığını söyleyebiliriz kolaylıkla.

İnsancıl kişiliğiyle, evrenselliği yakalayan ozanın şu dizeleri hangi dile çevrilirse çevrilen anlamını yitirmez:

"Tarih bin dokuz yüz doksan yılında
Korkusuz riyasız dünya dilerim
Dostluk bir elinde bayram kolunda
Döğüşsüz kavgasız dünya dilerim

Uluslar kalkmalı derin uykudan
İçmeli birlik denen bir sudan
Alevler yer olsun tüfekler fidan
Sınırsız davasız dünya dilerim."

Bu dizelere, yüzlercelerini eklemek olasıdır. Ozanın bakışı evrensel insan güzelliğinin yansıtılmasına yöneliktir. Ozanların yürekleri tüm dünyayı alacak denli büyüktür. Ozanların yüreği tüm insanları, tüm yaratılmışları sevecek denli ışıklıdır. Keşke insanlık onların yolundan gitse:

"Geleceği güneş olmalı gencin
Ey ihtiyar başım bitmedi sancım
Tadına doyulmaz helal kazancın
Her ekmekte ter olması ne güzel.

Der Mahzuni yanlış yola yürürsem
Nefsim için toprak olur çürürsem
İnsanları ayrı ayrı görürsem
Gözlerimin kör olması ne güzel"

Bu gibi dizeler, bu dizelerdeki düşünceler insanlığın ortak paydası, davranışların yol göstericisi olsa keşke.

Bilimin, yaşam biçiminin bunca gelişmesine karşın insanlığın bir türlü yıkıcılıktan kurtulamayışına ne dersiniz? Bir yanda yaratılan bunca güzellikler bir yanda yok edilen onca güzellikler:

"Her yanı barut kokuyor
Yazık oldu dünyamıza
Suları zehir akıyor
Yazık oldu dünyamıza

Şu dağları erittiler
Denizleri çürüttüler
Tüm yeşili kuruttular
Yazık oldu dünyamıza"

İnsan ölümlüdür. Kalıcı yapıt bırakanlarsa ölümsüz. Mahzuni kalıcı olanlardan. Gitse de:

"Mahzuni elbette bu handa kalmam/ Gelip gitmelikten usanmam yılmam/ Kimseye bilinen misafir olmam/ Kalırsam bilimle fene gelirim."

MANİLERDEKİ YAŞAM

Halk kültürünün, halk şiirine dönüşmesinden doğan türkülerle maniler yaşamın kendisidir aslında. Her mani yakıcısının sıcaklığını, yakıcısının yaşamını yansıtır. Manilerden iz sürerek binlerce öykü kurulabilir. İşte iki örnek: "Asker ettiler beni/ Erzincan alayına/ Seni almanın gülüm/ Bakarım kolayına", "Asker ettiler beni/ Gideceğim bu ayda/ Kaç al beni sarıkız/ Yoktur babandan fayda."

Askere giden gencin sarışın yavuklusuna yaktığı belli olan bu dizelerin ardında bir öykü yok mudur? "Sarıkızın" ailesi kesinlikle vermemiştir kızını düğüncüye. Ama iki genç buluşma fırsatları yaratmaktadır. Askerlik gelmiştir. Vatan görevi için Erzincan'a gidilecektir. Memleketten çıkılmıştır. Trabzon'dan kamyona binilmiştir. Evde ana bırakılmıştır. Okuma yazma bilmenin üstünlüğüyle sevgi, saygı bütünleşince çok iyi bir asker olunmuştur. Günler sıkıcı olmadan geçmektedir. Bir gece nöbet dönüşü tatlı, sıcak bir uykuya dalınmıştır. Sağ kalan arkadaşın sarsmasıyla uyandırılmıştır. Erzincan batmıştır. Kırk bine yakın insanın öldüğü büyük depremdir.

"Gettim de binbaşıya/ Üç gün izin istedim/ Sen nerelisin dedi/ Görele'yi gösterdim", "Sarıkızın evleri/ Karşıdadır karşıda/ Aradım bulamadım/ Salı günü çarşıda." İlk dizelerin köye yazılan bir mektupta yer aldığı, bu arada izine gelindiği düşünülebilir. Salının Görele'nin pazarı olduğu, köylerin pazara aktığı eklenmelidir öyküye. Yoksa "Neden Salı?" denebilir. Çarşıda buluşma, görme olanağı olmamışsa Sarıkız evlerine de yaklaşılabilir. Kapıya çıkar belki de. Kim bilir? Ama durun, bir engel olamaz mı? Kimi zaman insanın sevgisi denli korkusu da olamaz mı? Bakın şimdi ne denilmiştir: "Evlerinin önünde/ Bir ufacuk çiti var/ Gideceğim yanına/ Bir alaca iti var." Gördünüz mü olanı? İster korkak deyin, ister enayi. Ama insan bu. Duygularının, kişiliğinin tümüyle. Artısıyla eksisiyle.

"Ağacın tepesinde/ Bak üzüme üzüme/ Dulanayım sarıkız/ Hau çakır gözüne." Ne denli de ustaca söylüyor delikanlı. Kız da güzel mi güzel. Sarışın. Çakır gözlü. Dayanılacak, etkilenilmeyecek bir bakışı olup olamayacağına siz karar verin. Unutulur cinsten bir bakış mıdır o? Az da gülmüşse gözler. Giderken yarım dönüşle

arkaya da bakmışsa. Gidesi yokmuşçasına gitmişse. Yüreğinizin gümbürtüsünü dağ taş duyuyorsa. O dönüp bakışa bile dünyalar değerse. Sanat yönüne ne dersiniz dizelerin? Değme ozanın, değme ressamın renk cümbüşü nasıl da sığmış dört dizeye. Üzümün altın rengi, sapsarı saçları, yalım yalım yanan çakır gözler... Sonra üzüm tanesi gözler, yanak… Yok yok, dizelerdeki güzelliği anlatmak için yazar olmak gerek. Benimkisi kem küm etmekten öteye gidemiyor ki.

"Sarıkız yavan idin/ Kimden aldın yoğurdu/ Dedi sarıkız bana/ Bizim inek doğurdu." "Başındaki çemberin/ Ben puluyum puluyum/ Kaç al beni sarıkız/ Ben de Allah kuluyum." Konuşmalar, buluşmalar, düğüncüler büyükleri yumuşatamazsa, "Sarıkız" da kaçmayı göze alamazsa öykü nerde noktalanacaktır bakın: "Dere akıyu dere/ O da nafile yere/ Kız seni bağlamışlar/ İstemediğin yere." Ya sonrası, ya sonrası yaşam boyu arkaya bakışlar, yaşam boyu anımsayışlar, yaşam boyu türkülerde, şarkılarda içlenişler… Zaman zaman soluğu tutuşlar, ara sıra, hiç ummadık anlarda soluğun tıkanışları, boğazın düğümlenişleri… "İndim derede hana/ Su içtim kana kana/ Besbelli öleceğim/ Ben sana yana yana." Maniyi yakan adının da unutulmasını istemiyor ki şöyle bağlamış sonunu: "Ey gidi türkülerim/ Hep cebimde saklısın/ Söyle Haşim'im söyle/ Her ne dersen haklısın."

Yaşam vardır manilerde. Bunu, belki de bu yazıyı cebinde saklı türküsü olanlar daha iyi anlayacaktır…

MÂNİLERİMİZDEKİ YEREL SÖZCÜKLER-1

Görele'den, Görele köylerinden derlediğimiz mânilerde yerel sözcükler de yer almaktadır. Bu tür mânileri yıllardan beri sürdürdüğümüz "Tanıklarıyla Görele Ağzı" çalışmamızda kullanıyoruz.

Kimi mânilerin yerel dil açısından da önemli olduğunu kanıtlayan bu tür mânilerin kimilerinden örnekler aktaracağım.

Halk ürünlerinin en yaygını olan mânilerdeki şiir yükünü unutmayalım. Mânilerin dille oluşturulan halk şiir yaratıcılığının doruğu olduğunu da söyleyebiliriz. Mehmet Salihoğlu, "Ataç'la Gelen" adlı yapıtında (1960) Nurullah Ataç'ın kendisine Doğu Karadeniz mânilerinin çok güçlü şiir özelliği taşıdığını söylediğini aktarır. Örnekleyeceğimiz mânilere bu gözle de bakılmalıdır. Seçtiklerimin tümü tam bir şiir özelliği taşımasa bile Behçet Necatigil'in adlandırmasıyla çoğu "şiir uçları" (Necatigil, Bile/Yazdı Bütün Yazılar) niteliğindedir.

Yerel sözcüklü mâniler:

Ağacın depesinde
Sıra sıra FELCELER
Adamı öldürüyu
Güvercin gözlüceler

Anca IYDIM KETENİ
Ben dokudum dokudum
Gönderdiğin megdubu
Gözyaşiyle okudum

TIPIZLIGDAN okarı
Gelürüdün yanıma
Nası ellerin oldun

Tüküreyim ganına

YAVUNCAMA gardaşım
Seğen de döner şansın
Sağa hor bakan gözler
Yansın ateşde yansın

SAÇMASI omuzunda
Göle gider balıkçı
Gızı çok güzel EME
Anası YAMALIGCI

GONUŞUGDAN gaçıyu
Gorku var yapısında
HAP HAP OLDUG gülümle
Demenin gapısında

Tallanın başlarında
GÜRÜM biçiyu GÜRÜM
Orag dutan el için
Çekinmeden ölürüm

Azgın azgın DÜVELER
Ağaca ÖKLENİYU
İşi YÂRİM YAMALAS
Herkesi ZEKLENİYU

Görele'nin gençleri
Yan giyiyu şakağı
ANDIR GALSIN abinin
DONGURALU ayağı

Görele'de digdümüş
CILKAVADAN kürkünü
Vermem son nefesimi
Dinlemeden türkünü

BARABAD çekiliyu
Bu SARGAN bereketi
Dolsun gayıglar dolsun
Doyursun memleketi

Çıg tepenin başına
At GOLÇAĞI GOLÇAĞI
Arasam bulamazdım
Seğen gibi alçağı

ANDALLARI sazları
Ördekleri gazları
Gelmiyu heç insafa
Görele'nin gızları

Görele'de Dud dibi
Dudlarmı yiyesi
Aldadı geddi beni

Allah BAYNIDMİYESİ

Beter oynar horanı
Görele'nin uşağı
Atıverir ÇATMAYA
Yılan dili bıçağı

Görele'de BOZDUMA
Gopar yi GIYNAĞINDAN
Bi dokunsam gan gülü
Gırmızı yanağından

Görele meydanında
Heç durmadan atıyu
Evleri GAZEL TAMI
ÇUL ÇAPUTTA yatıyu

El demenim dönüyü
Dene atarım dene
Bana bakıb duruyu
GEGEG burunlu gene

Veremiyusun garar
Gocagarıya danış
Enelim Göreli'ye
CIMBIŞ edelim

Tüfeğime doldurdum

Yedi dene BÖLMEYİ

Ben gözüme goymuşum

Yar yolunda ölmeyi

MÂNİLERİMİZDE YEREL SÖZCÜKLER-2

Fındık işi golay mı
Toplanu dene dene
Kimseyi beğenmiyu
DÜDEK ağazlu GENE

Fındıklıgdan aşağı
Hemen ÇİDE inersin
Ula BOZİLDİK gibi
Fırıl fırıl dönersin

Fındıg bahçelerinde
GEZENTE it dolaşır
Garibe DEGMÜG tokat
Zenginlere YILIŞIR

Düşünmezsin sonunu
BOYNA edersin haltı
OŞT get başka gapıya
Yerin ÇÖTENİN altı

Fındıglığın GAŞINDA
Açıvermiş İZGÜLÜ
Sen canımın içisin
Yogdur senden sevgülü

Toplamış DARILARI
ODDUK ediyu ODDUK

Yogdur yalan dünyada
Gözlerin gibi DADDUK

ŞELEĞİNDE YAVRUSU
Ot biçmeden geliyu
O gaçag bakışları
Ciğerimi deliyu

PANCAR çorbası yedim
YÜREĞİM BULANIYU
GAŞU köyün gızları
Peşimde dolanıyu

Oturacak yer yogdur
OYRAG GAŞ GAMBA dere
Ayırdı feleg bizi
Sevdalandug boş yere

CİDDEN aldım ÇANGALI
Dayadım penceriye
Pencereden OKARI
Al beni içeriye

Saru ördek yüzüyu
Sarısu yeşile eş
Eller ne derse desin
Ufağam bağa TENTEŞ

Evlerinin başı var
Tallası var daşı var
ECE bizi bunaddı
Bi FEŞEL gardaşı var

PANCARLARI doğramış
Gaynıyu tenceresi
Dil verse de söylese
BUCAGLIG penceresi

Es ÖRÜZGER ÖRÜZGER
Sen bul derdime çare
Bi EVECÜG canım var
Selamım götür yere

Bizi ADADAN SAYMAZ
UNNAR analu gızlu
Geziyu ortalarda
Bi ANIŞUG ağazlu

DULANIRIM gülümün
BOYLARINA BOŞUNA
Gaçurucam gız seni
Sabah ALARTUSUNA

Yol üstünde gurulu
Sıra sıra gonaglar
Buna can dayanu mu

BILIM BILIM yanaglar

Kimsesizin dileği
Heç gelmiyu yerine
Dayım kesmiş sözümü
Bi CIRBITIN birine

Pancar çorbası yedim
Gağanım GURULDUYU
Ne gülme ne söleme
Boyuna HORULDUYU

Ben gapıma balamam
Gece ÜRMEYEN iti
Varıcağam uşağın
Olsun on GODLUG ÇİDİ

Benim garib CIDDIĞIM
Doğanla yarışıyu
KİDDİG ağazlu gene
Her işe garışıyu

ÖĞLE dala geçiyi
Gel yanıma yanıma
Oturalım diz dize
Can katılsın canıma

BİŞİ çığdı azımdan

Ben lafımı yalamam

Artug ne yaparsan yap

Ben adam OGGALAMAM

Bagmaya GIYILMIYU

Belindeki guşağa

Buban vericeg seni

Bi SEMELEG uşağa

MÂNİLERİMİZDE YEREL SÖZCÜKLER-3

Bu sürü başgasınm
Beğem goyunum GATMA
Olanı goydu derde
ADI BATASI Fatma

Hendeklerin akarı
ÜŞER toprağı ÜŞER
Öksüz yetim olanın
Yoluna ÇAVUN düşer

Ağlamasın gözlerin
Yazıg gözyaşlarına
Gurban olsun seveni
U ÇITIL başlarına

Anasının yanında
Yün DİDİYU DİDİYU
Yog burada gısmeti
Gaşu köye gidiyu

Kesmiş GINDIRALARI
Örecek HASIRINI
Bana bi HE desin de
Görmem ben gusurunu

Allah'ım ben nedeyim
Babası çog GATAVUZ

Anası yanar döner
ALAVUZ mu ALAVUZ

Yüzüme güle güle
Hep arkadan vuruyun
Dövücegsen dö beni
Ne HIŞANIB duruyun

Dağ gibi çamaşullar
Derelerde PAKLANU
Bizim yiğit Ömercig
PİNEGLIGDE saglanu

SAB gibi saman gibi
Yavaş yavaş guruyun
Bi derdin varsa annad
Ne TOSARIB DURUYUN

Yollar çıkar sılaya
Gidin guşlarım gidin
BİTİKE egmeg için
DİDİN uşağım DİDİN

Ayvanın sarısına
ÇÖTENDE DARISINA
Görele'nin dilinde
Dönmüş AL GARISINA

Kesdim şimşir dalını
GAVLE yaparım GAVLE
Seni var diye gülüm
Aramı bozdum evle

Huyum gurusun huyum
Çocugla çocug olsam
Yeni TENE TORBANA
Bi mavi boncug olsam

Hava ALAMUG GENE
Soluğum daralıyu
YANİÇ ağazın biri
Herkesi garalıyu

ZABAHDAN inmiş CİDE
Yolmuş YAVŞUYU yolmuş
Yüzü AĞLAMSUG GENE
Bi laf diyen mi olmuş

Küçüğüm yeşil evde
Yazları gonaglıyu
Çıkıb da penceriye
Yollara ANAGLIYU

Çatısu AYIGÖTÜ
Gar dutmuyu dutmuyu
Bu GAYBANA sevdalıg

Adamı uyutmuyu

Guruddu HARMANINI
BAHÇEYİ BAHÇALADI
BÖGON yarın gidiceg
Çeyizi bohçaladı

Heç evine girmiyu
Bi GEZENTE BABİLE
Gonuşmiye gelince
Akıl satıyu ele

Nerede gaşulaşsam
Gülüm yüzlerin asug
Bi okusam üflesem
BASUG olmuşsun BASUG

HABU YENİYETMELER
Yedi canımı yedi
Ne cabug da büyümüş
BİDOGMA BÖBEG idi

ÇAKAL YAMURU geldi
Gir ağacın altına
Değişmem ben gülümü
Bi teneke altına

Durmuyun HEÇ sözünde
ALDAŞ veriyun ALDAŞ
Uzag dur artug benden
ALABAŞSIN ALABAŞ

Çıgmış ALA KİREZE
ÇIN atıyu YELLERE
ÇAKIR gözlü sarugız
Nası getsin ellere

EL AVU ediceğem
Göllerdeki TARANI
Sen sıkılma gardaşım
YAPICAĞAM ARANI

MECBURİ ÜSTÜNE

Genelde çarşıda pazarda, parkta; oturulacak, bir şeyler içilerek konuşulacak yerlerde ararız tanıdıklarımızı, arkadaşlarımızı, dostlarımızı. Söyleşmek için, açılmak için, ortak noktalarda buluşmanın düşünce alışverişinde bulunarak öğrenmenin, öğretmenin, düşünce-duygu birikimlerinde çoğalmanın doygunluğunu tatmak için…

Benim de Görele'de konuşmaya, söze, söyleşiye ayırdığım saatlerde aradığım, karşılaştığımda sevindiğim, söyleşilerinden tat aldığım kültür, sanat, edebiyat dostlarım vardır. Bunların kimileri ozandır, kimileri okuma öğrenme tutkusuyla kendini var eden dostlardır, kimileri yazardır, kimileri güzellikleri kemençenin telinde arayan ustalardır, kimileri araştırmacıdır, öğretmendir, yazardır...

Salih Mecburî'dir bunlardan biri de. Çok küçük yaşlarda saz çalmaya, maniler, türküler, deyişler söylemeye, başlayan; Kuşçulu köyünü, Görele'yi, Giresun'u, Türkiye'yi çok seven; sazıyla sözüyle Anadolu'yu çala çağıra adım adım dolaşan; aşkı, sevgiyi, güzelliği sazıyla, şiirleriyle, türküleriyle tohum tohum eken; 1980'de Kuşçulu'su, Görele'si, Giresun'u hayalinde İstanbul'dan 14 Temmuz'da yola çıkarak çala söyleye 4 Ağustos'ta Görele'ye gelen, on ay sonra bu kez Hopa Sarp'tan yola çıkarak yirmi dokuz günde İstanbul'a ulaşan, yerel basında, ulusal basında, radyolarda, TRT'de haberlere konu olan, söyleşiler yapan Salih Mecburî…

Öyle aklına gelen her ölçülü uyaklı, sözleri şiir sanarak, ona buna okuyan, yayımlamak için kapılar aşındıranlardan değil Salih Mecburî… Yirmi dört saatin bir bölümünü sazıyla geçiren, yirmi dört saatin her anında güzellikleri arayan, dizelerin, ezgilerin ardından ter döken, emek veren şiir, türkü işçisi, kuyumcusu Salih Mecburî. Gece yarılarında uykularından fırlayıp sazına koşan, usuna düşen dizeyi, ezgiyi not eden; sonra onların üstünde, günlerce, aylarca ter döken, olgunlaştıramadığı, kalıcılaştıramadığı dizeleri gözünün yaşına bakmadan yırtıp atan Salih Mecburî… Türkülerini Selda başta olmak üzere düzeyli seslerin okuduğu Salih Mecburî…

Onlarca türküsü, onlarca derlemesi, yüzlerce şiiri olan ama hak ettiği ilgiyi göremeyen Salih Mecburî… Görele'nin, Giresun'un, Karadeniz'in sazıyla dost olmuş, sırdaş olmuş; dostluğu şiire, türküye dönüştürmüş önemli adlarından biri Salih Kaya (Mecburî)... On on beş gün önce karşılaştık. Hoş beş ettik. Güzellikleri

dile getirdik, yakındık olumsuzluklardan. "Ne var ne yok? Yeni bir şeyler vardır." dedim. Son türkülerimden dedi, okumaya başladı:

SENİ GÖRELE KIZI
Çömlekçi deresinden
Geçerim guvaldama
Sen burdan geçemezsin
Gel daldama daldama
Seni Görele kızı
Seni Görele kızı
Sis dağına kar yağar
Karaçomak'a dolu
Yalınız yatılmuyu
Havalar çok soğuduu
Seni Görele kızı
Seni Görele kızı
Kuşçulu'nun yolları
Yokuş çıkılır yokuş
İki dublecik attım
Çıktı adımız sarhoş
Seni Görele kızı
Seni Görele kızı
Mecburi der Görele
Doğup büyüdüğüm yer
Haç dağında Büyükdüz
İlk öpüştüğümüz yer
Seni Görele kızı
Seni Görele kızı

MECBURİ ÜSTÜNE-2

16 Nisan 2005'te bu köşede yayımlanan "Mecburî Üstüne" başlıklı yazımda Göreleli halk ozanı, dostum Mecburi (Salih Kaya)'den söz etmiş, onun son türkülerinden birini, "Seni Görele Kızı"nı yayımlamıştım.

Söz konusu yazıyı okuyunca önemli bir yanlışımı yakaladım. "Seni Görele Kızı" türküsünün ilk dizesini şöyle yazmışım: "Çanakçı deresinden." Oysa o yazıya altyapı olan Mecburi ile söyleşimizde bir kez olsun geçmedi "Çanakçı deresi" sözü. Türküyü söyleşimizde Mecburî okumuştu, ben de not almıştım. Yeşilgiresun için daktilo ederken de notuma bakarak yazmıştım. Nota baka baka "Çömlekçi deresini", "Çanakçı deresi" yapmışım. Oldu mu şimdi?

Okuyucularımdan, sevgili dostum Mecburî'den özür diliyorum.

Bu tür yazılar ileride araştırma yapacaklara kaynak olacak nitelikte. 'Bir sözcüktür, yanlış çıkmış.' dememeli. Yanlış bir sözcük bile olsa düzeltilmeli, doğrusu yazılmalı…

Görele sınırları içinde Çömlekçi deresi. Mecburî'nin köyünün doğusunda. Denizden kırk beş-elli kilometre içerdeki İn Oluğu, İn Çayırı yaylasından beslenmekte. Mecburi, Mecburi'nin köylüleri güneşin ilk ışıklarıyla güne, "günaydın" derken ta aşağılarda akan Çömlekçi'nin kıvrımlarını görürler, sesini duyarlar. Önemlidir Çömlekçi deresi. Tümünün belleklerine işlemiş, anılarında yer almıştır: Göllerinde yüzmüşlerdir, balık tutmuşlardır. Kıyılarında top oynamış, inek yaymışlardır. Koca koca kayalıklarının üstünde oturmuş türkü söylemişlerdir oya yapan, çember kıyısı yapan kızlarla. Çamaşır yıkayan, çamaşır kaynatan, çamaşır pataklayan kızlarla göz göze gelmişlerdir. Fındık toplarken, ekin kazarken serinlemek için ona yönelmişlerdir. Kısası türküde "Çömlekçi deresinin" yer alışının bin bir çeşit nedeni vardır.

Mecburi'nin, "son türkülerimden" dediği "Seni Görele Kızı" şöyle:

Çömlekçi deresinden
Geçerim guvaddama
Sen burdan geçemezsin

Gel daldama daldama

Seni Görele kızı

Seni Görele kızı

Sis dağına kar yağar

Karaçomak'a dolu

Yalınız yatılmıyu

Havalar çok soğudu

Seni Görele kızı

Seni Görele kızı

Kuşçulu'nun yolları

Yokuş çıkılır yokuş

İki dublecik attım

Çıktı adımız sarhoş

Seni Görele kızı

Seni Görele kızı

Mecburî der Görele

Doğup büyüdüğüm yer

Haç dağında Büyükdüz

İlk öpüştüğümüz yer

Seni Görele kızı

Seni Görele kızı

MEHMET KARADENİZ

Görele'de yetişen önemli kemençecilerden biridir Mehmet Karadeniz. Hasan-Hasibe Karadeniz ailesinin ikinci oğlu olarak 1948'de Bakımlı (Erenköy)'da doğdu. Doğduğu günden beri kemençeyle iç içe olan Karadeniz'in babası da kendi duygularını yansıtacak düzeyde kemençe çalardı.

Baba Hasan Karadeniz, düğünlere gitmese de iç sıkıntılarını, sevinçlerini evinde dökerdi kemençenin tellerine. Bu kemençe sesleri, anası Hasibe'nin ninnileri, türküleri Mehmet Karadeniz'in ilk öğretmenleri olacaktır.

Bilekleri, parmakları yaya, tellere söz geçirmeye başladığı sıralarda adı yaygınlaşan Kâtip Şadi'yi kendine örnek seçer Karadeniz. Başka hiç bir kemençeci etkilemez onu. Kâtip gibi çalmak, Kâtip gibi söylemek, Kâtip gibi türkü yakmak tek amaçtır artık. Kâtip'ten öğrenmek, onun çırağı, öğrencisi olmak için fırsatlar yaratır kendine. Ozanlık geleneğimizden biri olan usta-çırak ilişkisi Kâtip Şadi-Mehmet Karadeniz için örnek alınacak düzeyde sürüp gider.

Kâtip Şadi, Sırrı Öztürk, Sami Günay, Şenel Dandin kuşağından sonraki dönemin önemli kemençecisidir Mehmet Karadeniz.

"Al eline meğeli

Gel gazali yüzleme

O tombul sineleri

Gülüm benden gizleme" diyerek ekin imecilerinde ekin kazdırdığı gibi:

"Of oofff yügseg dağın guşuyum

Zelfiye gonacağım

Eller ne derse desin

Gız seni alacağım." gibi daha nice türkülerle düğünler yapacak, düğünlerin aranan adı olacaktır.

İlk düğünlerinde tutuktur, çekingendir, utangaçtır. Kimi zaman anası utangaçlığını gidermek için kemençesine türkü bile söyler. Genç, yakışıklı Mehmet ilk düğünündedir. Bu onun için yaşamsal bir sınavdır. Askere gitmemiştir daha. Çanakçı Orta mahallede yapar düğünü. O gün aldığı yirmi lirayı büyük para olarak anımsayacaktır hep.

Kâtip Şadi'yle gittiği düğünler onun iyice tanınmasını sağlar. Kâtip, çırağına ustalaşması için tüm desteği verir. Toplanan bahşişleri de...

İkinci düğünü Kaynar'da yapacaktır. Kız evine gönderirler onu. Usta işi çalsa da karşılamayı, ince oyunu, horanı kız evindekilere içine sindire sindire oynatsa da genç kızların bakışları altında utangaç duygularla yere bakacaktır çoğunca.

1960'lı yılların ortalarından sonra Kâtip Şadi'nin de desteğiyle, düğünlere göndermesiyle Mehmet Karadeniz adı yavaş yavaş ustaların arasında yer alır.

Dönem plak, kaset dönemidir.

Bir plak yapar Yurdun Sesi'ne. Yol giderleri, İstanbul'da konaklama giderlerini karşılar Yurdun Sesi. Sanatçı payı olarak da 150 plak verir.

Mehmet Karadeniz'in her nasılsa saklayamadığı bu plağın biri Hayrettin Günay'ın belgeliğindedir. Plağın A yüzünde, "Utandım Soramadım Göreneli (Görele adı yanlış yazılmış plakta) Mehmet Karadeniz" yazılıdır. B yüzü de şöyledir plağın: "Göreneli (Göreleli) Mehmet Karadeniz Trabzon Sıksara."

Mehmet Karadeniz'in plaktaki türküsü sekiz dörtlükten oluşmuş. Kimi dörtlüklerini aktarıyorum:

"Saat kaçidı bilmem
Babağan yana vardım
Nazlı yar nerde diye
Sıkıldım soramadım

Çağır Meme'dim diye
Neredesin bileyim

Alamazsam gız seni
Vurdur beni öleyim

Belimdeki tabancam
Yağlamadım ki silsem
Adam elin gızına
Nasıl yanıyu bilsen”

Mehmet Karadeniz, Görele kemençesi, Görele türküleri için kaynak kişilerden. “Fadime Horanı”, “Gangallama”, “Utandım Soramadım” ondan derlediklerimiz.

Televizyonlara çıkmak için özel bir çabası olmaz Karadeniz’in. Önerileri de olumlu karşılar.

Özellikle Görele türkülerinin, havalarının yozlaştırılmasından yakınır Karadeniz. Tuzcuoğlu, Karaman, Piçoğlu, Durkaya geleneğinin doğru bilinmesini, doğru öğrenilmesini savunur haklı olarak. Kemençeye ilgi duyan gençlere yol göstermeyi görev sayar.

Görele’de yaşayan, ünlü davulcu-kemençe ustası Esat Somuncu yapımı kemençesini gözü gibi koruyan değerli Kemençe sanatçısı Mehmet Karadeniz daha nice yıl türküler yakacak, türküler söyleyecek, horan, karşılama, ince oyun, Tuzcuoğlu, Cezayir çalacak…

MEKTUP SELAM SÖYLE

Nisan'ın son haftasında yitirdik Ali Ekber Çiçek'i. Türk halk müziğinin en önemli bağlama sanatçısını, ilk gençlik yıllarımı çiçekleyken türkülerle uğurlamak istiyorum.

Ali Ekber Çiçek adını 1960'lı yılların sonuna doğru duydum radyolarda. O yıllarda radyo sanatçıları yanında halk ozanları da sık sık çalıp söylerlerdi radyolarda. Âşık Veysel, Muharrem Ertaş, Hacı Taşan, Çelik Ali, Zekeriya Bozdağ, Mahmut Erdal, Neşet Ertaş, İsmail Daimi, Ali Ercan, Ali Ekber Çiçek gibi ustaları hep o yıllarda tanıdım, sevdim. Ezgileriyle coştum, içlendim. Kendimi buldum sazlarında sözlerinde.

1970 yılından kalma eski üskü bir türkü defterim vardır. Sıra numaralı türküler... Yazılış sırasına göre numaraladığım bu türküler bir anlamda iç dünyamın yansımasıdır. Her sayfada, her türküde o yılların coşkusu o yılların hüznü...

12. türküyle girmiş defterime Ali Ekber Çiçek: "Yolumuz gurbete düştü/ Hazin hazin ağlar gönül/ Araya hasretlik girdi/ Hazin hazin ağlar gönül/ Bu mudur senin eserin/ Sinemi yaktı kederin/ Ölürsem olmaz haberin/ Hazin hazin ağlar gönül/ Reyhani'yem budur halim/ Dosttan ayrı düştü yolum/ Bu hasretlik bize zulüm/ Hazin hazin ağlar gönül..."

61. türkü, bir uzun hava: "Gönlüm kan ağlıyor böyle günlerde/ Önüme çekilmiş bir siyah perde/ Yar senin yüzünden tutuldum derde/ Yine mi gurbetten kara haber var?"

61. türkü de Çiçek'in. O da uzun hava: "Başı pare pare oy oy/ Dumanlı dağlar oy oy/ Duman eğlenir mi oy oy/ Kar olmayınca oy oy/ Bana derler bana oy oy/ Gel gönül eyle oy oy/ Gönül eylenir mi oy oy/ Yar olmayınca oy oy..."

O yıllarda özenli bir radyo dinleyicisiydim. Radyo tiyatroları, arkası yarınlar, halk müziği yayınları, maç yayınları ilgimi çekerdi çokça.

Beni anlatan, kendimi bulduğum türküleri dinlerken bir deftere, kağıda yazar, sonra da türkü defterime geçirirdim yazdıklarımı. İnek yaymaya giderken defteri de

götürürdüm. Yanımda okumaya kitap da olurdu. Okumayı da türkü söylemeyi de severdim. Sesim de iyi giderdi türküye…

Defteri her karıştırışımda o günlerin anıları uçuşur belleğimde. Her türküde şimdi rahmetli olan sanatçıların seslerini duyarım sanki: "Nasıl yar diyeyim ben böyle yare/ Mecnun edip çöle saldıktan sonra/ Alemin bağında bülbüller öter/ Nidem benim gülüm solduktan sonra…" Ali Ekber Çiçek'ten yazmışım 68. türküyü.

103. türkü: "Gönül gel seninle muhabbet edelim/ Araya kimseyi alma sevdiğim/ Ya benim kimim var kime yalvarayım/ Kaldır kalbindeki karayı gönül…"

Ardında bir uzun hava yazmışım: "Bir kuzu da taş dibinde meliyor/ Firkati de dağı taşı deliyor/ Komşular da bulamamış geliyor/ Yitirdim yavrumu yol kenarında…"

Defterdeki 167. türkü de bunlar gibi içli mi içli: "Mektup selam söyle benden sılaya/ Söyle benim için eller ağlasın/ Gözü yaşlı düştüm gurbet ellere/ Uzaktır aramız yollar ağlasın…"

Defterimdeki türkülere, yürek acıları, insan sıcaklığı, ulusumuzun tarihi, yaşamı, on altı on yedi yaşındaki delikanlının anasını genç yaşta toprağa verişinin çığlığı düşmüş. Ali Ekber Çiçek'le, öteki büyük seslerle.

1935'de Erzincan'da doğan, 39 depreminde babasını yitiren, Türk sazını doruğa çıkaran, Haydar Haydar'la özdeşleşen büyük insanı, üstadı yitirdik…

NAZMİ ÖZDEMİR ÜSTÜNE

Nüfus kayıtlarına göre 1937'de, kendi anlatımına göre Eylül 1936'da Görele'nin Haydarlı köyünde doğar Nazmi Özdemir. Görele Cumhuriyet İlkokulu'nu bitirir. Denizci olma isteğiyle sınava girer, sağlık koşulunu taşıyamadığından kazanamaz sınavı. Ladik Öğretmen Okulu'nu kazanır, yatılı öğrenci olarak bitirir okulu. Sonra da İstanbul Çapa Musiki Öğretmen Okulu'nda sürdürür eğitimini. Yedi yıl okur, bitirir okulu. Nazmi Özdemir'in ikizi Sabri Özdemir, Ankara Gazi'de bitirir yükseköğrenimini.

Öğretmenlik kurası çekilir: Nazmi Özdemir Orhangazi'ye, Sabri Özdemir Kırklareli Demirli Köy Lisesi'ne gidecektir. Nazmi Hoca memleketinde, Giresun'da çalışmak istemektedir. Giresun'a yaptırır tayinini. On altı yıl Giresun'da, yetiştirme yurdunda, Kız Öğretmen Okulu'nda çalışır. Görele'ye, Görele Lisesi'ne gelir. Sekiz yıl görev yapar. Sonra da kendi isteği dışında Hopa Lisesi'ne atanır Emekli olur oradan.

Bir iki gün önce yitirdiğimiz, dostlarla, sevenlerle, arkadaşlarıyla meslektaşlarıyla, öğrencileriyle yağmurlu bir günde Haydarlı'da toprağa verdiğimiz sevgili hocamızın, ağabeyimizin, meslektaşımızın kısa yaşamöyküsü. Nazmi Hoca kısa yaşamöykülerine sığmayacak insandı.

Müzisyen bir ailede yetişmişti. Babası, amcaları… Aynı dereleri, aynı yolları, aynı imecileri, aynı düğünleri paylaştığı Karaman kemençeye, davula, zurnaya can vermişlerdi. Nazmi Özdemir, babasından, amcasından, Karamandan aldıklarıyla, Haydarlı'nın, Çürükeynesil'in, Karadere'nin Kuşçulu'nun, Boğalı'nın, Bozcaali'nin, Görele'nin kültürüyle yoğrularak çocuk denecek yaşlarda ustalarla çalmaya, ustalarla, büyüklerle oturmaya, düğünlere gitmeye, çala çağıra yaylalara gitmeye başlar. Özümser iyice halk kültürünü, kemençeyi, horanı, türkülerimizi.

Batı müziği okur yüksekokulda. Onda da başarılıdır. İkizi çok değerli keman sanatçısı Sabri Özdemir'le İstanbul'da öğrencilik yıllarından beri icra heyetlerinde yer alır. Vedat Çetinkaya'ya, Hayri Pekşen'e, Muazzez Abacı'ya, Abdullah Yüce'ye çalarlar. Hoca'nın deyişiyle Zeki Müren'le, Bülent Ersoy dışında arkasında çalmadıkları ünlü sanatçı yoktur. Piyasada aranan sanatçılardır. Şimdi aklıma

ölümünden on gün kadar önce evine gidişim, son söyleşimiz geliyor. Müzik öğretmeni kızından albümü getirmesini istiyor. Albümü gösteriyor bana. Çoğu sahnede çekilmiş resimler. Kimler yok ki. Buğulanıyor gözleri, gözlerimiz. Mutlu olduğunu söylüyor Hoca. Çok iş başarmış, sanatının doruklarına yükselmiş insan duygularıyla.

Türk halk müziğini, Türk sanat müziğini, klasik Batı müziğini çok iyi bilen, çok iyi yorumlayabilen Nazmi Özdemir gibi değerler bir şanstır bulunduğu il için, ilçe için. Ama acaba Hoca'dan yeterince öğrenebildik mi, Hoca'nın yeteneklerinden, bilgisinden, deneyiminden yeterince yararlanabildik mi? Sanmıyorum. Hoca elinden geleni yaptı oysa.

Plakları da vardı Hoca'nın. Kim bilir hangi evin kullanamayan bir köşesinde kalmıştır. Hoca'da da yoktu çünkü. Yıllar önce bir tanıdığın evin de görmüştüm birini. Kasede aktarmıştım. Duruyor arşivimde. Dinleyebilirim Hoca'nın denemesi "Karaçomak" türküsünü sesinden, kemençesiyle: "Duman geliyu duman/ Karaçomak'tan beri/ Hiç unutamıyorum/ Seviştiğimiz yeri…"

Göreleli büyük sanatçılardandı Nazmi Özdemir. Son yıllarım küçük atölyesinde ud, keman yaparak geçinirdi. Söyleşisi akıcıydı, anıları zengindi, birikim doluydu. Kendine özgü yaşardı. İçi dışı birdi. Kendi doğruları yeterdi kendine. Yöre kültürüyle doluydu, kaynak kişiydi. Yağmurlu bir günde yitirdik, toprağa verdik onu…

NEŞET ERTAŞ'IN MEZARINDA-1

18 Mayıs 2017. Perşembe, ışırken, 5'te çıkıldı yola. Nihat Öztürk, Bekir Öztürk, Mehmet Çolak, Hayrettin Günay... Başladı bu yılın yurt, kültür, sanat, tarih gezisi...

Kahvaltıyı Sivas'ta yapacağız ama ne olur ne olmaz iki pide aldık Dereli'den. Eğribel'de birkaç yudum su... Dorukta fotoğraf... Kimi yazılarımda söz ettiğim Tamzara'nın solundan geçerek günaydın Şebinkarahisar...

Sivas yolundayız. Suşehri, Zara, Hafik... Dağlarca'dan öğrendiğimiz Sivas yolları çok gerilerde kalmış. Ünlü, önemli ozanın toplumsal duyarlılığının, insancıl bakışının başlangıç yapıtı Sivaslı Karınca yılları evrimleşmiş, gelişmiş. Geniş, ikili yollara dönüşmüş. Reşat Nuri Güntekin'in Anadolu Notları'ndaki araçlar, kamyonlar da yok...

Genin Beli Geçidi'ni (2010) aştık. Sivas'tayız saat 10.00'da. Belediye Sosyal Tesislerinde. Kahvaltı sonrası Bekir Öztürk'ün arkadaşı Göktür Fırat'a uğruyoruz. Birer çay... Meydan'a geçiyoruz. İç açıcı, geniş bir alan. Sivas'ın yüreği. Çifte Minare, Kale Cami'si... Caddenin karşısında Kurtuluş Savaşı'nın, Cumhuriyetimizin temellerinin atıldığı Sivas Erkek Lisesi: Cumhuriyetin temelini burada attık. "4 Eylül 1919 Sivas Kongresi"

Sivas'ı görmek, yurdumun güzel, özellikli kentlerinden birinde olmak, onu tanımaya çalışmak gönendiriyor bizi. Pir Sultan Abdal'ın, Âşık Veysel Şatıroğlu'nun, Âşık Ali İzzet Özkan'ın, Ruhsati'nin, Serdari'nin, Mesleki'nin, Derdimend'in, Talibi Coşkun'un, Sefil Selimi'nin, İsmet Namlı'nın, Gürünlü Âşık Gülhani'nin, Musa Merdanoğlu'nun, Muhlis Akarsu'nun, Şah Turna'nın, Hasan Hüseyin Korkmazgil'in yurdu buralar... Pir Sultan'ın, Âşık Veysel'in onlarca şiiri, türküsü var belleğimizde... Yazdıklarım "Edebiyat Sohbetleri" köşesine uygun düşmeli. Mesleki'yi yaşatan güzelliklerden biri: "Dolanı dolanı gelir/ Ölüm yavaşça yavaşça/ Kalem alıp yaz derdimi/ Gülüm yavaşça yavaşça// Söyünmüyor bir dem narım/ Sevda dolu öz diyarın/ Güz geldi geçti baharın/ Selim yavaşça yavaşça// Garip gönlüm durmaz oldu/ Gözüm ırak görmez oldu/ İşe güce ermez oldu/ Elim yavaşça yavaşça/ Sevdiğim bu yana bakmaz/ Kaş eğip kirpiğin yıkmaz/ Kırıldı

kanadım kalkmaz/ Kolum yavaşça yavaşça// Şu dünyaya güvenilmez/ Ölmeyince gam kesilmez/ Mesleki'm artar eksilmez/ Zulüm yavaşça yavaşça."

Sesi güzel, gönlü güzel; tüm Anadolu'yu gezen, Şayı kızı Keklik Emine'ye âşık olan, adı Keklik Emine'yle anılan, beş kez evlenen talibi Coşkun bakalım ne söylemiş: "Güneş gibi şahsım olsa/ Devlet gibi tahtım olsa/ Gazi gibi bahtım olsa/ Yine bana gelen olmaz/ Güller açsa bağlar gibi/ Gazel döksem çağlar gibi/ Altın olsam dağlar gibi/ Kıymatımı bilen olmaz/ Hazne dolu akçem olsa/ Türlü kumaş bohçam olsa/ Yalan dünya bahçem olsa/ Benden bir gül alan olmaz// Kuş olup gezsem havayı/ Arayıp bulsam yuvayı/ Dünyada kuru davayı/ Benden başka güden olmaz// Talibi der ne olurum/ Mekânı nerde bulurum/ Korkarım garip ölürüm/ Namazımı kılan olmaz."

Âşık Veysel'den etkilenen, on dört yaşında "bade içtiğini" söyleyen Musa Merdanoğlu alsın sazı eline: "Gerçek önder arıyorsan evladım/ Yanımızda Atatürk var iyi bak/ Işık tutan soruyorsan bizlere/ Önümüzde Atatürk var iyi bak// Sakın uyma insanları ezene/ Canım gurban hürriyetli düzene/ Başkasının önderinden bize ne/ Konumuzda Atatürk var iyi bak// Duymayana değil duyana sözüm/ Dosdoğru yoluna git iki gözüm/ Aslımız neslimiz tertemiz bizim/ Kanımızda Atatürk var iyi bak// Türkoğluyuz her oyunu biliriz/ Geçmiş tarihlerden hisse alırız/ Vatan için göz kırpmadan ölürüz/ Canımızda Atatürk var iyi bak// Merdanoğlu der ki böyle evladın/ Sen de evladına söyle evladım/ Tarihine dikkat eyle evladım/ Şanımızda Atatürk var iyi bak."

Karacaoğlan, Âşık Mahzuni çizgisinde özgünleşen yüreğimizdeki yara Muhlis Akarsu dokunsun tellere: "Ey sevgili sana şikayetim var/ Ne sevdiğin belli ne sevmediğin/ Ben de bir insanım bir de canım var/ Ne sevdiğin belli ne sevmediğin// Eski günler hayalimden gitmiyor/ Dün dediğin bugünkünü tutmuyor/ Yiğidim ya sana gücüm yetmiyor/ Ne sevdiğin belli ne sevmediğin/ Akarsu'yum böyle miydi ahtımız/ Onun için viran oldu tahtımız/ Umudum yok gülmez gayrı bahtımız/ Ne sevdiğin belli ne sevmediğin."

13'e 10 kala böyle güzellikler çağrıştıran, bizde yeniden gelme duygusu bırakan Sivas'tan ayrılıyoruz, Kayseri yolundayız…

NEŞET ERTAŞ'IN MEZARINDA-2

Yassıcabel... Çise yağmura dönüşüyor. Budak... Sarkışla sapağı... Düzova... Türkçe yer adları ilgi alanımdadır. Karagömlek... Koyuncu, Kavlak... Keçili, Sarıdemir... Sorguncuk, Aylıköyü, Eskiköy... Köklerine, türemelerine, bileşmelerine yorum getirmeye çalışırım yerel Türkçe yer adlarının. İlk adlandırmadaki dil, Türkçe kıvraklığı gönendirir beni. Pekişir Türkçe sevgim. Ekin, oluşumunun dile yansıması yüzlerce yıl geriye götürür düşlerimi. Anadiline tutunarak ulusal köklerin ayrımına varmak bulmaca çözme sayrılığındaki ilginç tadı almanın doyumunu andırır.

Ta uzaklar tepe... Dağ... Yolun sağı solu tarla. Bekir Öztürk'ün sürüsü yetkinliğine bırakmışız kendimizi. Çevremizle ilgili gördüklerimizi bir iki tümcelik söyleşi devingenliğine bırakıyoruz. Çayırlar... Yol kıyılarında tek tük çiçekler. Yüzünü gösterdi güneş... Hanlı, Sırıklı, Gücük, Yapacık, Elmalı, Altınyayla, Çatalyol, Şarkışla... Gürçayır... Gemerek... Çepni... Belleğimde kalan küçük yerleşim yerleri... Çepni... Bizimkiler. Anadolu'nun dört yanında.

Kayseri İl Sınırı. Beştepeler (1350 m.)... Sarıoğlan, Lalebeli Geçidi, 1380...

Kayseri, 1.112.000... Ortak yanımız bugüne dek Kayseri'yle yolumuz bir iki kez kesişmiş. Bu büyük ortaklıklar, kurumlar, üretim kentinde oyalanmayalım. Uygun bir yerde kısa düşün... Vuralım yollara, gözleyebildiğimiz ne varsa gözleyerek. Garipçe. Üzücü bir görüntü. Takla atmıştır... Ardından gelenler de ona vurmuş. Birbirine girmiş bir sürü araç. Tırın mıcınna çıkmış desem yeri. Cankurtaranlar. Biri gidip biri geliyor...

17.15... Avanos'tayız. 1990'lı yıllarda Görele Lisesi'yle gördüğümüz ilginç çömlek kenti. Yıllar sonra burayı, bu özellikli köprüyü görmenin duyguları. Okul gezileri devingenliği. Başı kalabalık çömlekçilerin. Birine giriyoruz. Topraktan, çamurdan neler üretmişler neler... Alışveriş... Fotoğraf çekimleri...

Aksaray'dayız. Bekir Öztürk'ün gazeteci arkadaşı karşıladı. Öğretmenevinde yer kalmamış. Hizmetiçi Eğitim Müdürlüğüne yönlendirildik. Dışarıda uygun bir yerde akşam yemeği... Olağan günlerden erken yatarak dinleneceğiz. Özellikle de Bekir Öztürk arkadaşımız. Onun daha çok gereksinimi var dinlenmeye. Sabah beşten

beri araç kullanıyor. Giresun'dan büyük bir il Aksaray. Bu bölgeyi Melih Danişment Ahmet Gazi ele geçirmiş. Anadolu Selçuklu'ya önemli yerleşim yeri olmuş burası. 1470'de Fatih'in buyruğuyla Kumandan İshak Paşa Osmanlı egemenliğine almış Aksaray'ı...

Türkçe güzelliğini yansıtan ilginç köy adları var Aksaray'ın Kızılkaya, Belisırma, Karaören, Çağıl, Gökçe, Karataş, Bağlı, Dikmen, Elmacık, Yalnızceviz, Göksügüzel, Bayındır, Sarıağıl, Boyalı, Ekecik, Gökkaya, Çavdarlı, Taptuk, Çekiçler, Yanyurt, Tepesidelik, Sağırkaraca, Yağan, Karaçayır, Yapılcan, Ataköy, Baymış, Sapmaz, Yenipınar, Çatalsu, Çavuşlu, Bölücek... Kimileri, yöremizde de kullanılan yer adları.

Aksaray halıları önemli. Özellikle Taşpınar halıları... Halk şiiri geleneğinde ilde tanınanlar var: Murat Coşkun, Âşık Molla, Âşık Mahmut, Saadettin Ceviz, Suriri Başar, Âşık Bayram, Ozan Nusret Akçayır... Aksaray'ın çevresi dağlık... Kuzey Anadolu (Karadeniz) Dağları, Güney Anadolu (Toros Dağları), doğusu Yüksek Doğu Anadolu Dağları, batısı İç Batı Anadolu Platosu, Tuz Gölü Havzası...

Orman ortamı yok. Hasan Dağı eteklerinde meşe, dağ kavağı görülürmüş. Alıç, kızılcık yaban armudu, iğde, vişne, kiraz, erik yetişen meyvelerden. Tahıl, şeker pancarı, ayçiçeği, mısır üretiliyormuş.

"Saffet Efendi, Şerife Hanım, Sıra Sıra Kazanlar, Karabiber Aş Olmaz, Ceylan, Aksaray Sürmelisi, İstanbul Yolları, Bilekli Gelin" halkoyunlarında söylenen türküleriymiş.

Kaşık Oyunları, Halay, Karabiberim, Ağırlama, İki Ayak, Üç Ayak, Selime Sektirmesi, Osmanabi, Pınarbaşı Aksaray'ın oyunlarındanmış. Oyunlar genelde kız-erkek karma oynanmakta.

Taptuk köyünün, Taptuk Emre'nin köyü olduğunu eklemeliyim. 19 Mayıs saat 10'da Aksaray Valisi Aykut Pekmez ile görüştük. Vali Bey Görele Kaymakamlığı yapmıştı. Ahmet Kaçar'ın Yıllar'ını yayımlamıştık. (2012)

Ürgüp-Göreme yolundayız...

NEŞET ERTAŞ'IN MEZARINDA-3

Ürgüp... Göreme... Avanos... Ihlara... Yoğun gezim devingenliği göze çarpıyor. Yirmi beş yıl önce Görele Lisesi gezisinde gördüğüm Ihlara çok değişmiş yapı, yatırım yönünden. Gezginleri "para" olarak gören anlayışa yönelmiş işletmecilik. Aşağıya inmek için yarım kilo et parası vereceksiniz... Yörenin üreticileri doğallıklarıyla yetiştirdikleri, kuruttukları ürünleri sunuyorlar, yol kıyısına sıralanarak: İğde, elma kurusu, armut kurusu, erik kurusu; mercimek, nohut... Çocukluğumdan beri sevdiğim erik kurusundan alıyorum. Arkadaşlarım da sevdiklerini yeğliyorlar...

Kapadokya'ya tepeden bakan bir yerdeyiz. Yoldaki tanıtımlardan ünlenmiş olduğunu anladığımız köftecide duracaktık ama girişteki görkemli görünüşüyle bu aşevine yöneliyoruz. Tüm masalar dolu. Ana baba günü. Yedekten masa getiriliyor. Oturuyoruz. Yöre, çanak çömlek yöresi. Bu yüzden olacak "çömlek kebabı" ünlü.

Başyemek "çömlek kebabı." Ben Bekir Öztürk'ten, Nihat Öztürk'ten, Mehmet Çolak'tan ayrı düşünüyorum bu konuda. Bu yemeğin "güveç" tadında olacağını kestiriyorum. Onun yerine bunca yıllık ağız tadımı, "kuzu pirzolayı" yeğliyorsa... Bu yörede desek böyle, masa bir donatıldı yok yok. "Desti ile kuzu"yu koyacak yer yok diyeyim de anlayın salatalar yanında küçücük güveçlerde özel pişirilmiş soğanlar, mantarlar, sarımsaklar... Çeşit çeşit yeşillik... Çorbalar... Az sonra kadın çalışan Bekir Öztürk'ün çömleğini sert bir vuruşla kırdı boğaza yakın yerinden. Sonra titizlikle boşalttı çömleğin içindekileri tabağa. Mehmet Çolak'ın çömleği geldi, ardından Nihat Öztürk'ün çömleği. İşlemler yinelendi... Arkadaşlar yemeğe koyuldu...

İki üç dakika sonra benimki geldi. Tıka basa doyduğumuzu ekleyeyim. Giderlerimizi Nihat Öztürk tutuyor, 190 lira ödüyor.

Görmediğimiz Kırşehir'e yöneliyoruz. Orada geceleyeceğiz. Haritada belirlediğimiz yönde ulaşacağız Kırşehir'e, Muharrem Ertaş'ın, Neşet Ertaş'ın yurduna. Avanos'tan Saptık. Gülşehir-Hacıbektaş-Mucur-Kırşehir...

19'a 25 kala Mucur girişinde "Şenol Et Mangal Canlı Alabalık"ta durduk. Düşün. Yemek için değil. Mehmet Çolak'la Bekir Öztürk ikindiyi kılacaklar...

Bugün 19 Mayıs. Bizden sanırım yarım saat önce yoğun yağış vurmuş buraları: Yol kıyılarındaki yapıların üzerleri, çevre, yol kıyıları apak... Dolu yağmış. Doğa böyle uygun koşullar oluştu mu şaşırtıyor kişioğlunu...

Kumru ötüşleri... Kumyalı, Görele geliverdi usuma. Üç dört yıldır bizde de gözleyebildiğim üç kumru var. Çatılara, balkonlara konuyor. Sokağa, kaldırıma iniyor. Arasıra bizim aşodasının balkonundan besleniyor. Yağmur Kırşehir'i de etkilemiş. Öğretmenevi çevresi sapsarı çamur akıyor. Islak, yapış yapış alanlar... Onarımı süren caddeler kaygan çamurlu. İlk Kırşehir izlenimi bu. Öğretmenevindeyiz. Yıkanılacak... Erinçli uykuya dalınacak...

Arkadaşlar içinde erken uyanan benim. Onlar kalkana dek en yakın alanları gezerek gözlemliyorum. Alandayım 6.20'de. Tören alanı güzel. Yerden yükseltilmiş. Yörenin taşları işlenerek döşenmiş. Belediye görkemli. Alanda anıt yapı var: Caca Bey Medresesi, Camisi... 1272 yapımı. Yöresel taş yapı. Yapım tekniği ilgimi çekti. Kırşehir Adalet Sarayı. Yeni yapı. "Mimari" kaygısı unutulmamış. Beş kat ama "apartman tipli" değil...

Hoca Ahmet Yesevi Camisi... 2011'de bitirilmiş. Görkemli, Selçuk biçemi...

Öğretmenevindeki kahvaltıyı bitiriyoruz 8'de. Kenti tanıyacağız önce. Gezeceğiz Kırşehir'i... Bu kenti yıllar yılı Halil amcamdan (eşimin babası) dinlemedim mi?

Onu anıyorum... Askerliğini burada yapmıştı. Yazıcıymış. Anlata anlata bitiremezdi. Yastımanlardan, yanılmıyorsam Şemsi Yastıman'ın ağabeyinden söz ederdi. Görele, Giresun dışında belki de gördüğü ilk kentti. Sözü buralara getirirdi radyoda Neşet Ertaş, Muharrem Ertaş, Şemsi Yastıman söylese... Şimdi çok değişmiştir, bi kez görsem Kırşehir'i, derdi... Görebilseydi keşke... Göremedi... Bu duygularla geziyorum Kırşehir'de...

Mehmet, Bekir, Nihat, Hayrettin... Buraya yolumuz düşmemiş hiç. Bu gezi olmasaydı düşer miydi, bilemem... Dört arkadaş, dost... "Kafadengi" Önce yereli, sonra ulusalı, güzel yurdumuzu tanımanın tadını çıkarıyoruz olanak yaratarak. Yerelden, ulusaldan geçmeden evrensele ulaşılabilir mi?

NEŞET ERTAŞ'IN MEZARINDA-4

Görele'den yola çıkarken konuşmuştuk Kırşehir'de Neşet Ertaş'a uğrayacağımızı. Gezilerimizde ilk kez gördüğümüz yerleşimlerde yaptığımız gibi burada da bir iki kez yol soruyoruz uygun bulduklarımıza. Bir iki soruştan sonra Neşet Ertaş'ın yattığı kent mezarlığındayız.

Rakımlı, kente egemen bir alanda mezarlık. Çok aramadan, Ertaş'ın yattığı yeri gösteren yazılar yardımıyla buluyoruz Neşet Ertaş Anıt Mezarı'nı. Taşın en üst yanında ozanın fotoğrafı. Altında, dizeler:

"Sakın ol ha insanoğlu
İncitme canı incitme
Her can bir kalp halka bağlı
İncitme canı incitme
Saygı sevgi hoşgörü
Garip
Neşet Ertaş
Canımız İnsan Babamız

Muharrem oğlu
Neşet Ertaş
1938
25.9.2012"

Duygulanıyoruz. Nihat Öztürk, Bekir Öztürk, Mehmet Çolak; sevgili insan kardeşlerim fotoğrafla belgeliyor Ertaş'ı, çevresini…

Uygun yerlerde durarak ellerimizi kaldırarak açıyoruz. İçten dualarımızı gönderiyoruz çağımızın büyük, önemli ozanına; ağıt, türkü yaratıcısına…

Zamanımız olsa da az daha kalsak yaşasak Neşet Ertaş'ı… Mezar taşına yaslanarak ortaokul yıllarından beri söylediğim türkü düşüyor dudaklarıma:

"Karadır bu bahtım kara
Sözüm kâr etmiyor yara
Yaktın yüreğimi yara
Eyvah eyvah eyvah ey

Kendim ettim kendim buldum
Gül gibi sararıp soldum
Eyvah eyvah ey

Bilmez yar halimden bilmez
Akar gözyaşlarım dinmez
Bir kere yüzüme gülmez
Eyvah…

Söylerim sözüm almıyor
O yar yüzüme gülmüyor
Garip gönlümü bilmiyor
Eyvah…"

Geziyi meziyi unuttum. Dereler, inek yaydığım fındık bahçeleri, oturduğum gaş başları sayfalarını birer birer söylediğim türkü defterim (1969), radyodan çabuk çabuk yazarak türkü defterine geçirdiğim Neşet Ertaş'lar, Mahmut Erdal'lar, Ali Ekber Çiçek'ler… Bir an geriye kaydı zaman; yıllar, yıllar öncesindeyim… Ortaokul, lise yıllarıma tanıklık, yoldaşlık, duygudaşlık eden Neşet Ertaş'lar… Bir anda boşalıyorum, türkülerle doluyorum:

"Seher Vakti Çaldım Yârin Kapısını", "Kaşların Kara Kara da Amanın Leyla Leyla", "Kar mı Yağmış Yüce Dağlar Başına", "Aldın Aklım Bir Bakışta", "Dağlar Dağladı Beni", "Köprüden Geçti Gelin", "Yanarım Senin Aşkına Gel Kaçma Gel Gel", "Yare Gidem Yare Gidem", "Küstürdün Gönülü Güldüremeden", "Sanki Sam

Yelisin Estin Bağıma", "İki Büyük Nimetim Var", "Ne Güzel Yaratmış Seni Yaratan", "Mapusanelere Güneş Doğmuyor", "Biter Kırşehir'in Gülleri Biter"

"Viraaaan dağlaaar, viraaaan dağlaaaaaaar…" Nerede, kiminle olduğumu; günü, ayı yılları unutsam da söylesem, söylesem…

Gözlerim yaşarıyor…

NEŞET ERTAŞ'IN MEZARINDA-5

Neşet Ertaş'ın anıt mezarı; babası, bozlağın gelmiş geçmiş en büyük adı Muharrem Ertaş'ın mezarının önünde. Unutulmaz sesiyle, gırtlağıyla ABD'de bile inceleme konusu olmuş ozanın taşındaki dizeler:

"İşte geldim işte gittim
Güz çiçeği gibi bittim
Yalan dünya ne iş tuttum
Ömürceğim geçti gitti"
Halk Ozanı
Muharrem Ertaş

Ahmetoğlu M. Ertaş
D.T. 1329
Ö.T. 03.12.1984 R.Fatiha"

Muharrem Ertaş'ın 1935 doğumlu eşi Arzu Ertaş da onların sağında yatıyor.

Tam ayrılıyorduk. Mezarların az alt yanında tanıdık bir ad: Çekiç Ali... Neşet Ertaş'ın kimi söyleşilerinde söz ettiği türkücü, halk ozanı. 1960'larda, 1970'lerde radyoda çıktıkça sevindiğim, beğeniyle dinlediğim, Neşet Ertaş'ın, Muharrem Ertaş'ın, Hacı Taşan'ın, Mahmut Erdal'ın, İsmail Daimi'nin adlarıyla yan yana getirdiğim Çekiç Ali... Onun mezar taşında Cahit Obruk'tan iki dörtlük:

"Genç ömrümün derdini
Türkülerle unuttum
Kırşehir diye diye
Gençliğimi unuttum

Bağlamam oldu deli
Yenemedim eceli
Kaderim buymuş benim

Ağlar sarı teli"

Dokuzu çeyrek geçe ayrılıyoruz Kırşehir'den. Aracımızdan gözleyebildiğimizce yurdumuzun güzelliklerinin ayırdına vara vara Çiçekdağı-Yerköy derken Yozgat'tayız. Çocukluğumdan beri vurgunu olduğum "Sürmeli" yurdumdayız... Söyleşi Yozgat'a, Sürmelilere, Nida Tüfekçi'ye evriliyor...

"Çamlık'ın başında tüter bir tütün
Acı çekmeyenin yüreği bütün
Ziya'mın atını pazara tutun
Gelen geçen Ziyam ölmüş desinler"

Sürmelileri, ağıtları Mehmet Çolak'la, Bekir Öztürk'le, Nihat Öztürk'le dile getirmek ne güzel. Sürmelilerin, ağıtların yakıldığı bu topraklardan hızla geçmek bile, bu toprakların soluğunu almak bile ne güzel...

Sorgun'dayız. Bizim ilçemize göre büyük bir ilçe. Sorgun adı ilk gençliğimizde yer etmiş belleğimizi Nida Tüfekçi'nin bağlamasıyla, sesiyle:

"Yozgat'ı sel almış Sorgun'u duman
Sıdk ile seviyom sevdiğim inan
Ölüp de mezara girdiğim zaman
Ben susayım kemiklerim söylesin... Aman..."

Zile-Turhal-Tokat-Niksar-Akkuş-Ünye-Görele yolundayız. Yerköy'de Mehmet Çolakoğlu'nun arkadaşı Cemal Tataroğlu'na uğradık. Yemek önerisini çaya çevirdik. Saatler bile çok önemli yolculuklarda.

Sorgun-Zile arası daha yeşillik, bol dönemeçli, tırmanılan, inilen yollar... Dönemeçlerde şaşırtıların beklendiği çok sevdiğim karayolu...

Niksar yolu üzerinde yemekteyiz. Mevlana Et Lokantası... Trabzon Ekmeği. Ezosu, köftesi iyi... Niksar'dan vuruyoruz yola. Dağları aşarak bizim kıyılara ineceğiz... 21'de Görele'de olacağız.

OLAYLI TÜRKÜLER

Cahit Öztelli, "Evlerinin Önü (Halk Türküleri)" adlı yapıtında olaylı türküler için şöyle der: "Toplumu ya da kişiyi yakından ilgilendiren olaylar üzerine çıkarlar. Savaş, bozgun, ayaklanma, kahramanlık, eşkıyalık, cinayet, büyük aşk olayları gibi…

Uzun ömürlü türküler arasında, çoğunlukla bu tür vardır. Olaylı türkülerden bir bölüğü iki kişi ya da çok kişi tarafından oyunumsu (dramatik) bir hava içinde geçer. Bunlar bir çeşit küçük halk operetidir…"

Öztelli'nin tümceleriyle değerlendirilen türkülerin örnekleri yöremizde de vardır. Göreleli ünlü kemençeci Piçoğlu'nun (1901-1946) seslendirerek, plağa okuyarak Türkiye'ye tanıttığı "Eşref" türküsü unutulmaz bir örnektir. Cinayet olayının türküleşerek sanata dönüşmesi, sözle ezginin olağanüstü güzellikle bütünleştiği Eşref'i belleğimizden, yüreğimizden, düşüncelerimizden soyutlamanın olanağı yoktur. "Giresun üstünde vapur bağrıyor/ Eşrefin yarasını doktor sarıyor/ Eşrefin annesi yanmış ağlıyor…"

Piçoğlu, dillere destan bir köy güzeli (Beşikdüzün'den olan) Fadime'ye tutulur. Fadime de sever delice Piçoğlu'nu. 1925'te evlenirler. Bir yıl evli kalırlar. Bir gün eve döndüğünde ünlü kemençeci bulamaz Fadime'sini. Arar arar. Yakınları, dostları bıraksalar ömrü boyunca da arayacaktır. Bu kaçış ya da kaçırılış olayı türküye dönüşür. Düşmez dillerden: "Anam vay olsun beni/ Öldüm yar diye diye/ Benden selam söyleyin/ Zavallı Fadime'ye…/ Vapur geliyu vapur/ Denizi yara yara/ Alacağım Fadime'm/ Başına vura vura…/ Ayağında çabula/ Fol'a gidelim Fol'a/ Sen git de kızın gelsin/ Gonuşalım abula…/ Karşuda komar malı Dolu yağıyor dolu/ Sarılsın boğazına/ Kemençeci Piçoğlu…"

Piçoğlu'nun yarattığı olaylı türkülerden biri de "Kâhya"dır. Sanatçı, Trabzon'da kaldığı yıllarda tanışmıştır Trabzon İskele Kâhyası'yla. Kâhya'nın öldürülmesi üstüne yakar ağıtını. Türkü o gün bu gün sevilenler arasındadır: "Trabzon'dan çıktım uzun yazılar/ Asker vurdu beni yaram sızılar/ Evde ağlaşıyor görpe guzular/ Okuyun Fatiha Kâhya ruhuna…/ Arkadaşlar der ki ne oldu size/Şimdi anladım ki vurgun var bize/ Makina içinde kan çıktı dize/ Okuyun Fatiha Kâhya

ruhuna…/ Çömlekçi'den çıktım başım selamet/ Kostaki'ye girdim koptu kıyamet/ Çocuklarım olsun size emanet/ Okuyun Fatiha Kâhya ruhuna…"

Piçoğlu, türkü yakmada usta. Bu türkülerin ölmezliği anlattığı olayların insan üzerinde bıraktığı izden çok, yaratıcının gücünden geliyor. Salt olay önemli olsaydı, her olayın bir sanat yapıtı olması gerekirdi. Benzeri nice olayların unutulup gitmesi, benzeri nice sevdaların unutulup gitmesi uygun bir yaratıcıya esin kaynağı olamamasındandır. "Yemen Bizim Neyimize, Ziya'nın Ağıtı (Çamlığın Başında), Ezo Gelin, Sarı Gelin, Ankara'da Yedik Taze Meyvayı, Çanakkale İçinde, Atına Binmiş de Elinde Dizgin" unutuluyor mu, unutulur mu?

Göreleli ünlü kemençeci Durkaya da türkü yakıcısıydı, hikâye yakıcısıydı. Yağlıdere'de başından geçen bir olayı "Osman dayı, Hasan dayı ölmüş de cenaze çarıyular" sözleriyle türküleştirmişti: "Ey gidi Osman dayı/ Hasan dayı ölmüş de/ Cenaze çağruyular/ Ey gidi Osman dayı/ Sen de mi öleceksin/ Dokuz tahta altında/ Ne cevap vereceksin/ İmamın kayığına/ Sen de mi gireceksin…"

Konusu ne olursa olsun, duygusu ne olursa olsun halkımız, ozanlarımız yüzyıllardır ölmez türküler üretiyorlar. Hızlı değişmeler, gelişmeler, kullanılan araçlar, gereçler, dünyayı, olayları yorumlayış açıları ne olursa olsun türkülerde var olacaktı.

ÖMER KAYAOĞLU ÜSTÜNE

Nicedir iki şiir kitabı duruyor masamın üstünde. Ömer Kayaoğlu'nun biri "Trabzonlu Kemençeden" öteki "Maçka'yı Ettim Türkü." Kayaoğlu'ndan, iki kitabından söz edeceğim.

1916'da Trabzon Maçka'da doğmuş Ömer Kayaoğlu. 1937'de Kuleli Askeri Lisesi'ni, 1939'da Kara Harap Okulu'nu bitirmiş. Yurdumuzun değişik yerlerinde topçu subayı olarak görev yapmış. 1962'de yarbay rütbesindeyken kendi isteğiyle emekli olmuş. O tarihten bu yana da İstanbul'da baba mesleği bakır eşya ticareti yapmakta.

Doğuş, Yücel, İstanbul, Yirminci Asır, Ayda Bir, Kemalizm, Çağrı, Yeni Fırat, Ajans-Türk, Varlık Yıllığı, Halay, Türk Folkloru, Ekin, Karınca, Kıyı, Tarla, Bando, Birlik (Makedonya), Sesler (Makedonya) dergi ve yıllıklarda yayımlanmış Ömer Kayaoğlu'nun şiirleri. Birçok şiir çevrilmiş Makedonca'ya. Çevirileri Makedonya Çevirmenler Birliği Dil Ödülü'nü almış.

Sekiz şiir kitabı yayımlanmış Ömer Kayaoğlu'nun.

Kayaoğlu, çağdaş şiir birikimiyle yerel-ulusal şiir birikimini buluşturan ozan. Manilerimizi, türkülerimizi, kültürel değerlerimizi insan yapımızla, duygularımızla, dağlarımızla, derelerimizle, denizimizle, yaylalarımızla, hamsimizle, balığımızla, horanımızla, kemençemizle türküleştirerek yansıtıyor. Özünde yurt özlemeni de sindirerek: "Kimisi yer ayırtmış akşam otobsünde/ Kimisi de uçakla ulaşmak hevesinde/ Ben aniden giderim Trabzon'a hemşehrim/ Bir horon seyrederken bir kemençe sesinde."

İnsan hangi yaşta olursa olsun çalışıyorsa, üretiyorsa, işini seve seve yapıyorsa gençtir. Buna köy, yurt özlemi de eklerseniz "Yakınmalar" çıkar ortaya: "Ağasar'dan bir kız alıp/ Akçabat'a kaçamadım/ Yükseğinden başım döndü/ Uçarsu'dan uçamadım/ Köprüsünü sel götürmüş/ Deresinden geçemedim/ Sis Dağı'nı duman örtmüş/ Uzaklardan seçemedim/ Derdimi türküden başka/ Kimselere açamadım/ Hâlâ türkü söylüyorsam/ Demek daha kocamadan."

İnsanımızın kemençeyle horanla özdeşleştiğini nasıl tanımlıyor dizelerde Kayaoğlu: "Kemençe sesi yayın/ Teli ısırmasıdır/ Kayde parmak ucunun/ Tellere vurmasıdır/ Horon ilkin ellerin/ Yukarda durmasıdır/ Coşkun yeri yay gibi/ Aşağı kırmasıdır/ Kayaoğlu'nun işi/ Türk uydurmasıdır."

Bir ozanımız dilimizi, Türkçemizi anamızın sütüne benzetmişti. Ömer Kayaoğlu'nun bu benzerliği çağrıştıran dörtlüğü: "Kemençe bir uzun kutu/ Gönüllere şifa otu/ Gurbetteki uşaklara/ Gürül gürül ana sütü."

Zaman içinde değişmeler, gelişmeler sonucu kimi değerlerin aşınması doğal görünse de özümüzü yansıtan kemençenin, horanın egemenliğini yitirir gözükmesi nasıl da burkar insanın içini. Ozan insanların iç dünyasının sözcüsüdür: "Ben seni halka bilirdim/ Kükremiş dalga bilirdim/ Kep değil tolga bilirdim/ Değiştin mi ben mi körüm/ Görmüyorum bilmiyorum/ Şehrinde meydan mı yoktu/ Köyünde harman mı yoktu/ Yaylada çimen mi yoktu/ Horonum oy bahtı kara/ Nasıl sığdın salonlara/ Horonun seyirlik hali/ Kafeste aslan misali/ Nerde çınar nerde çalı/ Atan ağan kim horonum/ Görkemli yetim horonum."

Ömer Kayaoğlu'nun şiirleri yöre insanımızın halkbilimini içeriyor. Bizi bize duyumsatıyor. Ağlatıyor, gülümsetiyor, düşündürüyor, acıtıyor, sevindiriyor. Okuyalım onu. Okuyun. Sizi yazıyor çünkü. Yürekle. Bir yergi türküsüyle bitirelim. "Alemi kör sanırdı/ Kötüye inanırdı/ Eksik verdim yemini/ Anırdı da anırdı."

PİCOĞLU MU BİCİOĞLU MU?

Görele'nin en ünlü kemençecilerinden; kemençenin en ünlü sanatçılarından Picoğlu Osman Gökçe (1901-1946).

Sanatçı kimliğiyle araştırmalara, yazılara, programlara, anmalara konu olmaktadır haklı olarak.

Bu unutulmaz sanatçının "lakabı" tartışma konusudur. Daylı köyü başta olmak üzere Göreleliler, Giresunlulular ünlü kemençeciyi "Picoğlu" olarak bilmektedirler. Sanatçı da bu adı engin hoşgörüsüyle benimsemiş, plaklarında kendi ağzından onaylamıştır. Ama gelin görün ki kimi araştırmacılar, kimi yazarlar bu adı çeşitli gerekçelerle "Bicioğlu"na çevirmeye yelteniyorlar.

İlk yanlışı halk bilimimize önemli araştırmalar kazandıran Sadi Yaver Ataman yapmış. "Halk ona, Picoğlu diyor, aslında Bicioğlu olması gerekir. Orta Asya Türklerinde oyun havalarına 'bi', oyuncuya da 'bice' denir." Değerli araştırmacıyı yanlışa götüren, çok bilmek, alan araştırmasında kaynağa inmemektir.

Ataman'ın bu yanlışı, uydurması son yıllarda genç araştırmacıları da yanılgıya götürüyor. Alan araştırması yapılmadığı için, en eski kaynak, en güvenilir kaynak (ününden, yetkesinden ötürü) benimseniyor.

Yıllar önce Giresun dergisinde Seyfullah Çiçek, "Kemençenin Ordinaryüsü, Picoğlu Osman Gökçe" başlıklı değerli araştırmasında sanatçının adını sanını doğru olarak yazmıştı. Aynı yazıyı Görele Lisesi dergisinde de sanırım 1994'te kısaltarak yayınlamıştık.

Picoğlu Osman üstüne en geniş araştırmayı Trabzonlu Doç. Dr. Muharrem Ulusoy yaptı. "Karadenizli Bir Şairin Öyküsü (Bicioğlu Osman)" başlıklı araştırma Zaman gazetesinde 29 Ocak 1997'de başlayarak tam sayfa, resimli olarak beş gün yayımlanmıştı. Bu araştırmaya önemli eleştiriler geldi. Bunların en önemlisi, Almanya'da yaşayan değerli halkbilimci Şadi Cındık ağabeyin yazdıklarıdır.

Şadi Cındık'ın Almanya'dan gönderdiği "Picoğlu Osman Üzerine" başlıklı mektubunu kısaltarak Temmuz 1997 sayılı (sayı 14) Görele Lisesi dergisinde yayınlamıştım.

Picoğlu Osman'ın köyünden, Daylı'dan olan 1937 doğumlu Şadi Cındık'ta, 1955'te o yıllarda yaşları yetmişin üstünde olan Daylılılarla yaptığı konuşmaya göre "Picoğlu" lakabını açıklığa kavuşturuyordu. İlgi duyanlar yılını, sayısını verdiğim Görele Lisesi dergisine bakabilir. Yazıyı özetliyorum:

"Pico, Daylı köyünü kuran dört büyük sülaleden biri olan Göcularından gelir. Çakır Ali'nin torunudur. Çakır Ali, Dimali'nin kardeşidir.

Çakır Ali'yle Dimali köyden iki kız kardeşi severler. Önce Dimali'nin, sonra Çakır Ali'nin düğünü yapılacaktır. Çakır Ali biraz deli dolu, biraz sabırsızdır. Sevgiyi, birlikteliği bir kazaya uğratır. Büyükler bu işi ancak dört ay sonra fark ederler. Çakır Ali'yi de evlendirirler. Beş ay sonra nur topu gibi bir oğlan doğurur eşi. İsmail koyarlar adını. İsmail sağlıklı, tostombul bir çocuktur. Yolda izde onu gören kadınlar, gelinler, severler, okşarlar, 'Yedi aylığını görmüştük ama beş aylığını ne gördük ne duyduk. Sen nerden çıktın? Seni gidi Piç seni' diye severler.

İsmail'in (Piçoğlu Osman'ın babası) lakabı, "piç" olur.

Sanatçı için "Piç Osman" denmiyor. "Picoğlu Osman" deniyor. Çünkü lakabı babasının.

Gelelim öteki anlatılanlara. Tümü de yakıştırma, söylence yaratma anlayışının ürünü…

PİCOĞLU ÜSTÜNE

Temmuz 2006'da yayımlandı Seyfullah Çiçek'in "Kemençenin Ordinaryüsü Picoğlu Osman" adlı yapıtı.

Yerli ve yabancı araştırmacıların tanıklığıyla kemençenin beşiği Görele'nin adı en çok duyulan, hakkında en çok yazı yazılan, kemençe üstüne söyleşilerinde ilk anılan kemençecisidir Picoğlu Osman. Yerel yayınlarda, ulusal yayınlarda çıkan yazılar kanıtıdır bunun.

Seyfullah Çiçek'in araştırma yapıtının önemi sanırım ilk kez bir kemençecinin yaşamını, özelliklerini, ürettiklerini belgeleyerek kitaplaştırmasıdır.

Yapıtın araştırma bölümü Türk çalgısı kemençenin tarihsel gelişimiyle başlıyor. .

Bu ilk bölümden sonra Picoğlu Osman'ın yaşamöyküsü, ustası Karamanla ilişkileri, "Picoğlu" adının araştırmacı Şadi Cındık'ın tanıklığıyla gerçek öyküsü anlatılıyor.

Atatürk'e kemençe çalışı, evlilikleri, halkbilimci Muzaffer Sarısözen'in Picoğlu'yla ilgili düşünceleri, atma türündeki ustalığı, günümüzün ustalarından M. Sırrı Öztürk'ün Picoğlu'yla ilgili görüşler, kişiliğiyle ilgili anılar, doldurduğu plaklar, kaynaklık ettiği türküler, bu türkülerin sözleri, notaları daha sonraki bölüme aktarılıyor.

Çiçek'in çalışmasının önemli bir özelliği de Picoğlu araştırmalarındaki kimi yanlışların gerekçeler gösterilerek düzeltilmesidir. Özellikle Doç. Dr. Muharrem Ulusoy'un 1977'de Zaman gazetesinde yayınlanan kapsamlı araştırmasındaki kimi yanlışların düzeltilmesi, Dr. Mustafa Duman'ın 2004'te yayınlanan "Kemençenin Telleri"ndeki kimi özensizliklerin düzeltilmesi Görele, Giresun halkbilimi üzerine araştırmalar yayımlayanları sevindirmiştir.

Araştırmacı, yapıtında TRT'deki Görele türkülerinin listesini de verdikten sonra "Fotoğraf Albümü"yle tamamlamış çalışmasını.

Yapıtın benim için en ilginç yanı albüm bölümü oldu. Picoğlu'yla ilgili anlatılanlara, yazılanlara yabancı olmadığım için albüm bölümü benim için yeni bir bilgi-belge kaynağı oldu.

Ziya Osman Saba gibi çocukluğumdan beri fotoğraflara bakmayı, fotoğrafçı camlarına bakmayı, albümlere bakmayı sevdiğim bir alışkanlığa dönüştürdüğümden olacak yapıtın fotoğraf albümünü okudum en çok. Okudum diyorum, bir tür okumadır bu tür bakışlar benim için.

Picoğlu'nun fotoğrafı, Daylı'daki terkedilmiş evin fotoğrafı, 1946'da Kulaksız'da musalla taşındaki Picoğlu'nun fotoğrafı, Picoğlu mezarının eski durumuyla yeni durumunun fotoğrafı, Picoğlu'nun oğlu ile kızlarının, torunlarının fotoğrafı, plaklarının fotoğrafı ilginç çağrışımlara yöneltti beni.

Çiçek, yapıtını oluştururken yazılı kaynaklar yanında sözlü kaynaklardan da yararlanmış.

Kaynak çizelgesinden anladığımıza göre Picoğlu'yla ilgili, Görele-Giresun halkbilimiyle ilgili araştırmaları, yazıları olan Ayhan Yüksel'den, Ergun Hiçyılmaz'dan, Prof. Dr. Halil Yüksel'den, Hayrettin Günay'dan, M. Şakir Sarıbayraktaroğlu'ndan, Mehmet Ekizoğlu'ndan, Doç. Dr. Muharrem Ulusoy'dan, Dr. Mustafa Duman'dan, Şadi Cındık'tan yararlanılmış.

Sözlü kaynaklarsa doğal olarak Picoğlu'nun yakınlarıyla, M. Sırrı Öztürk. Bir de sanatçıyı tanıyanlar, onun çaldığı düğünlerde bulunanlar.

Üstelik sanatçıyla ilgili yazılanların en kapsamlısı.

Halkbilim araştırmalarında çoğunca sözlü kaynaklardan yararlanıldığı için bu tür kaynaklara gerçekle gerçek dışı öğeler karışabiliyor. Bu her halkbilim yapıtı için geçerlidir. Bu tür yapıtlar ekleme, tartışma, yenileme yazılarıyla güçlenecektir.

Bu yapıt için de böyle yazılar beklerken, emeği için arkadaşımı kutluyorum.

PİÇOĞLU OSMAN EFENDİ

Mehmet Gündoğdu, bizim de tanık olduğumuz, büyük emek ürünü çalışmasını "Mihri Kemençevi Piçoğlu Osman Efendi" adıyla kitaplaştırdı.

Büyük boy, 528 sayfalık yapıt Arı Sanat yayını.

Öz çalgımız kemençe denince ilk anımsanan addır Piçoğlu Osman. Kendi biçemini oluşturmuş, Görele kemençesini ulusal, uluslararası anlamda tanıtan ilk önemli addır Piçoğlu Osman. Yaşamı, türküleri, çalış biçimi; etkisi, yetiştirdikleri araştırmalara konu olması doğaldır.

Piçoğlu üstüne düzeyli yazılar yayımlandı. Seyfullah Çiçek "Kemençenin Ordinaryüsü Piçoğlu Osman" kitabını çıkardı. Piçoğlu Osman için başka yapıtlar da çıkacaktır.

Mehmet Gündoğdu'nun çalışması bu kapsamda önemli özellikler taşıyor.

"Karadeniz Kemençesine Genel Bakış" bölümü daha önce yazılanların kaynaklı derlemesi. Bu ilk bölümü oluşturuyor. İkinci bölümde; Piçoğlu'nun köyü, Daylı'nın tarihçesi, Piçoğlu'nun soy kütüğü, çocukluğu, eğitimi, kemençeye başlaması, gençliği, ustası, çok tartışılan "Piçoğlu" adının ortaya çıkışı, evlilikleri, çocukları, askerliği, katıldığı şenlikler, plakları, sayrılığı, ölümü... Kısası yaşamöyküsü tanıklarla, belgelerle somutlaştırılıyor. Bu bölüm Piçoğlu Osman'la ilgilenenlerin genel olarak tartıştıkları, söyleştikleri, bildikleri bilgileri içeriyor.

Araştırmacı, kemençe sanatçısı Mehmet Gündoğdu yapıtın üçüncü bölümünde çok ama çok önemli, gerekli bilgiler sunuyor okuyucuya, araştırmacılara.

Bu bölümdeki çalışma, çalışmanın sonuçları çok önemli. Çünkü bu bölüm özgün sonuçlar içeriyor. Özgünlüğü Piçoğlu Osman üstüne daha önce araştırma yazıları yazanların girmediği, giremediği gerekli-önemli ayrıntıyı incelemiş Mehmet Gündoğdu.

"Karadeniz Kemençesinde Piçoğlu Osman Üslubu" başlıklı bölüm, ünlü sanatçının kemençe çalışındaki özgün teknikler, onu bu tekniklerle başka kemençecilerden ayıran yanlar dile getiriliyor.

Bu bölüm adından da anlaşılacağı gibi Piçoğlu Osman üstüne yazan dil-edebiyat, tarih eğitimi almış araştırmacıların kotaracağı iş değil. Picoğlu'nu edebiyatçılar kendi açılarından, tarihçiler kendi açılarından araştırıyorlar. İyi de ediyorlar. Mehmet Gündoğdu da kendi alanıyla, müzik tekniği diliyle bakmış bu bölümde Piçoğlu'na.

Edebiyatçı, tarihçi gözüyle araştırılan Piçoğlu'muzun eksik kalan çok önemli yönünü, müzikçiliğini derleyip toparlayarak, notalayarak, müzik terimleriyle somutlaştırarak ilk kez yazma işini gerçekleştirmiş Mehmet Gündoğdu. Güç bir işin altından kalkmış. İyi bir yol açmış, gelecekteki çalışmalara da ışık tutmuş.

Bu bölüm bence yapıtın en önemli, özgün yönü. Gündoğdu yan başlıklarla Piçoğlu tekniğini ortaya koymuş: Eserlerin giriş kısımlarında çalınan ve eser içinde icra edilmeyen farklı melodiler, eserlerin sonunda çalınan farklı melodiler, eserlerin sonunda kimi seslerin dikleşmesi, bazı eserlerde uygulanan farklı akortlar, olağan gidişin dışında yapılan triller, icra sırasında "A" teline yapılan dokunuşlar, vokal bölümüne geçmeden hemen önce kullanılan "G" sesi, "E" telinde yapılan bağlantı süslemeleri, farklı yay teknikleri, yay ile kemençenin kapağına vurarak çalma gibi özellikler ilk kez saptanan yönleri Piçoğlu Osman'ın.

Dördüncü bölümde Piçoğlu'nun söylediği kimi atma türkülerin biçim özellikleri vurgulanıyor. Beşinci bölümde Piçoğlu'nun kullandığı kemençenin tınısal ve yapısal özellikleriyle ilgili görüşlere yer verilmiş. Altıncı bölümde Piçoğlu'nun taş plaklarında bulunan ve diğer eserlerin hakkındaki bilgiler yer alıyor. Piçoğlu'nun altı türküsünün öyküleri yedinci bölümde aktarılmış. Sekizinci bölüm bir önceki bölümün başka türkülerle genişletilmiş biçimi.

Dokuzuncu bölümde Piçoğlu'yla ilgili anılar, onuncu bölümde Piçoğlu'nun gittiği üç gün süren bir düğün, öteki bölümlerde de kaynak kişilere göre Piçoğlu, sanatçının Karadeniz'e etkileri, çırakları; kaynakça, notalar, fotoğraflar yer alıyor.

Bu değerli, önemli, özgün çalışma için Mehmet Gündoğdu'yu kutluyorum, ondan Görele Kemençe Metodu bekliyorum.

POSOF DERLEMELERİ-1

Trabzon Fatih Eğitim Enstitüsünü 20.9.1976'da bitirdim. "Bitirme sevincine" bir ay sonraki Ankara "kura sevinci" eklendi.

MC dönemiydi. Bakanlık tümden bir derneğin denetimindeydi. Bizden önceki kuranın nasıl çekildiği Cumhuriyet'e yansımıştı. Ya Fikret Otyam ya da Mustafa Ekmekçi köşesinde "kurada" nasıl ayrımcılık yapıldığını yazmıştı: Öğretmen adayları ad ad okunuyor, okuma bittikten sonra "bir derneğin üyeleri" başka salona alınmıyor, "o derneğin üyesi" olmayanlara "kura" çektiriliyordu. "Dernek üyeleri adaylar" da gittikleri salonda çekiyorlardı kurayı. İnanası gelmiyordu insanın…

Bize de uygulandı Cumhuriyet'te okuduklarım. Eğitim Enstitülerini bitiren tüm adaylar "kura" salonundaydık. Ayvaz Gökdemir'le adları unutulduğu için anımsayamadığım bir iki yetkili konuşma yaptı. Konuşmalar Mustafa Kemal Atatürk Cumhuriyeti'yle, Milli Eğitim temel ilkeleriyle uyuşmuyordu. Adaylara "kendi düşünceleri doğrultusunda" öğüt vererek yol gösteriyorlardı. Konuşma bitince adları okunan "dernek üyesi adayları" başka yapıdaki salona aldılar. Ben hiçbir dernek üyesi olmadığım için ilk salonda kaldım. Burada kalanlar çoğunluktaydı. Öteye gidenlerden ev, oda arkadaşlarım da vardı… İlk tepki "yuhlaması" sonrasında Gökdemir'le arkadaşları kura torbasını çıkardılar. Abece sırasına göre Eğitim Enstitülerinin adayları torbaya ellerini daldırarak yerlerini buluyorlardı.

"Trabzon Fatih Eğitim Enstitüsü..." Küçük bir burukluk olsa da atanma coşkusuyla kıpır kıpırdı içim. Adım okundu. Gittim. Torbanın dibinden parmaklarımın ucuna ilk değen katlanmış kağıdı aldım, çıkardım, açtım: Kars Posof Lisesi…

Yerime geçtim atanma sevinciyle. İlk kez duyduğum yeri, yanımda getirdiğim haritadan buldum. Görele-Trabzon-Artvin-Posof… Yakın duruyordu harita üzerinde. Bu yüzden Çanakkale'nin bir ilçesini çeken Karslı kadın öğretmenin "becayiş" önerisini geri çevirdim.

İki yıl çalıştım Posof Lisesi'nde. Öğrencilerimle, öğretmenlerle, yöneticilerle, 1500 nüfuslu Posoflularla uyum içinde. Arkadaşlıklarım, dostluklarım oldu. Eşimle çocuğumla iki yıl oturduğum ev sahiplerim alt komşumuzdu. Beni her gördüğünde

kuyruk sallayan itleri bizim kapının önünde bağlıydı. "Baba" yurt dışındaydı. "Ana" yönetiyordu evi. Gelinler, kızlar, çocuklar birlikte kalıyorlardı. Çok iyiydiler, can dostuydular...

Tek oteli Trabzonlu Sabri ağabey işletiyordu. Oğlu Adnan da öğrencimdi. Adnan'ın annesi, kız kardeşi, ablaları eşimi hiç yalnız bırakmıyorlardı. Posof'ta "bir Karadeniz benzerliği" vardı ama biz iki aile buluştuğumuzda tümden "Karadeniz havası" estirirdik.

Lise yıllarında el yordamıyla başladığım halkbilim çalışmalarım köyümle ilgili bitirme teziyle "yol yöntem" edinmişti. Posof benim için yeni, ilginç çalışma alanıydı. Merkezden başlayarak küçük küçük derlemeler yapıyordum. Binbaşı Eminbey, Armutveren, Yaylaaltı, Asmakonak gibi köyleri tanıma olanağı buldum.1977 seçimlerinde Yaylaaltı köyünde bir gece kaldım, sandık başkanlığı yaptım.

Posof'tan kalma iki defter, saman kâğıtlara yazılı "ad, takma ad, sözcük, deyim" notlarım duruyor kırk yıldır. Yayımlamayı ertelemiştim sürekli. Kırk yılın ardından gerçekleşen Kars, Ardahan, Posof gezisi ardından bunların yayımlanması gerektiğine karar verdim. Onların yarattığı halkbilim ürünlerini yitmesin diyerek yayımlıyorum, değerli gazetemiz Yeşilgiresun'da. Posof'a, Posoflulara sevgiyle, saygıyla…

1877'den önceleri de söylendiği "rivayet edilen" bir güzelleme havası örneği:

"Kızıl elma ellerinde
Badem şeker dillerinde
Gümüş kemer bellerinde
Badele'nin güzelleri

Dut dibine yaslanırlar
Çise vurur ıslanırlar
Şeker ile beslenirler
Badele'nin güzelleri

Ak örtüler başlarında
Kalem oynar kaşlarında
On üç on dört yaşlarında
Badele'nin güzelleri

Yaz olur ezme ezerler
Keklik misali gezerler
Al yanağa gül düzerler
Badele'nin güzelleri"

POSOF DERLEMELERİ-2

Geçmişten günümüze Badele, Binbaşı Emin bey, Türkgözü adlarıyla anılan, bir dönem bucak olarak yönetim yapısını sürdüren günümüzde "Türkgözü Sınır Kapısı" nitelikli yerleşim yerinin türküsü "Badele'nin Güzelleri."

Türkçesiyle, yerel görüntüleriyle, güzellik anlayışıyla, gelenekleriyle, görenekleriyle, somut benzetmeleriyle, ilk üç dörtlükteki 4+4 durak örnekleriyle, ezgi duyarlılığıyla köyü, Posof'u yansıtan önemli bir örnek.

Yörede "türkü" terimiyle "mâni" terimi iç içe kullanılıyor. Köyün 1064'te Selçuklu Alparslan'ın Türk yurdu yaptığı anlatılıyor. Söylediği şiirlerle yörenin belleğinde unutulmaz yeri olan Bilal Sıtkı'nın koştuğu şu şiiri unutmamışlar:

"Kalbim doğuştan Türk Türk diye çarpar
Yıldız yıldızınım diye göz kırpar
Şimdi bayraktan ay bana el çırpar

Tanrı özenerek kurdu yapımı
Selçuklu Alparslan açtı kapımı

Elinde kalbini Türk'e uzatan
Ben bin altmış dörtten bu yana vatan
Benimdir demiştim bana gül atan

Tanrı özenerek kurdu yapımı
Selçuklu Alparslan açtı kapımı

Al yeşil sulardır akar gördüğüm
Hakanın boyları kentinle köyüm
Muradına ermiş Anadolu'yum

Tanrı özenerek kurdu yapımı
Selçuklu Alparslan açtı kapımı"

Ozan Bilal Sıtkı köyünü, Türkgözünü; tarih, doğa, insan, yaşam özellikleriyle şiirleştirmiş. Onun ozanca bakışını, dünya görüşünü anlatması yönüyle yazıya katkı sağlayacak bir örnek:

"Taktire layıktır şanın şöhretin
Söyleyeyim bin de birin Türkgözü
Suların serindir havan pek güzel
Yemyeşil bir yerdir yerin Türkgözü

Yiğitler yeridir Türk'ün vatanı
Doğrudur vicdanı temizdir kanı
Yumrukla çıkardı kahpe düşmanı
Türk gücü her güce çatar Türkgözü

Kırk yıl kara günde çileler gördün
Esaret zincirin çözüp de kırdın
Öz ana bağrına kavuşup girdin
Türklüke kurbandır yerin Türkgözü

Çok güzel bir köysün Rusya'ya karşı
Ticaretin yüksek işlektir çarşı
Askerler söylüyor İstiklal Marşı
Çağlayıp şen akar Kür'ün Türkgözü

Sana Bilal Sıtkı söylüyor sözün
Aşka muhabbet kar Türkoğlu özün
Cumhuriyet ile aydındır gözün

Terakki yolunda yerin Türkgözü”

Kars’ın, Ardahan’ın Osmanlı döneminde “kırkyıl kara günde”, “Rus işgalinde” kaldığını, Kurtuluş başlarında 1920’de kurtarıldığını anımsatan ozanın “Cumhuriyet”le “göz aydını” bütünleştirmesi çok güzel, örnek alınacak bir söylem.

POSOF DERLEMELERİ-3

Yörede düğünler tüm bireylerin coşkulu katılımıyla gerçekleşir. Bu mutlu günlerde yediden yetmişe katılımcılar en güzel giysilerini giyerler. Düğünlerin en göz alıcı yanı oyunlardır. Kadınlar genellikle ev içinde oynar oyunlarını. Erkeklerse dışarıda.

Oyunların başat çalgısı davul-zurnadır. Onlar başlatır düğünü. Onların düğün evine geldiği an düğünün başlangıcıdır.

Eğlencelerde, bayramlarda da oyunlar eliyle yürür tören. Posof'ta 19 Mayıs Atatürk'ü Anma Gençlik Spor Bayramı'nın özgün yeri vardır. İlçe yemekler, börekler, pastalar yaparak bir hafta öncesinden başlar bayram işlerine. Posof Lisesi de tüm öğrencileriyle gösterilerini yapacaklardır. Bayram günü aşağıya Posof Çayı'nın kıyısındaki düzlüğe inilir. 1500 Posoflu da aşağıya iner yürüyerek. Ellerde yiyecek çıkınları, sepetler vardır. Gün boyu sürecek buranın en görkemli bayramı kutlanacaktır. Gösteriler izlenecek, yarışmalarda yürekler atacak, liseli gençlerin kızlı erkekli devinimlerinden övünç duyulacak, at yarışlarının binicilerinin yürekleriyle özdeşleşecekler; çimenle, ağaçların altlarında oturularak öğlede karınlar doyurulacak, oyun halkalarına girilecektir…

Yurdumuza, bağımsızlığımıza, Cumhuriyetimize, Atatürk'ümüze yazılan şiirler sevinçle, coşkuyla, onurla dinlenecek, içselleştirilecektir.

Bayramlarda, düğünlerde, eğlencelerde oynanan oyunların çeşitliliği şaşırtıcıdır. Kars, Erzurum, Artvin yörelerinin izlerinden gelen oyun çeşitliliği burada yöre biçemini yaratmıştır.

Beğeniyle izlediğim, üstünde düşündüğüm, düşünce oluşturduğum oyunlar:

Karabağ: 5-10 oyuncuyla oynanmakta.

Tavukbarı: 5-6 oyuncuyla oynanmakta.

Tek oyun: İki kişi karşılıklı oynamaktadır.

Çiftetelli: 7-8 kişiyle oynanmakta.

Hançerbarı: Oyunu çok iyi bilen bir kişi oynamakta.

Temir ağa: İki kişiyle karşılıklı oynanmaktadır.

Ağırbar: 5-10 kişilik toplulukla oynanır.

Halaybarı: 5-10 kişilik toplulukla oynanıyor.

Atabarı: 5-10 kişilik toplulukla oynanıyor.

Kürtkızı: İki kişiyle oynanıyor.

Lazoyunu: 5-8 oyuncuyla oynanır.

Ecem oyunu: 5-10 oyuncuyla oynanmakta.

Erzurum Barı: 10-12 oyuncu topluluğuyla oynanır.

Belkırma oyunu: On kişiyle oynanıyor.

Kadınların birlikte oynadığı türkülü oyunlar.

Sarıçiçek: 5-10 kişiyle oynanır.

Iğdır Barı: 5-10 oyuncuyla oynanmakta.

Şeyh Şamil: 5-1 o oyuncuyla oynanmakta.

Gelin evinde kızların türkü söyleyerek oynadığı oyun.

Koçero: Toplulukla oynanır.

Saydığımız "gösteri oyunları dışında beceri, kıvraklık, ussal davranış, yarışma" özellikli oyunlar kapsamına girenler de var. Bunlar: Yüzük-papuş oyunları, tarla oyunları, birim bir, uzuneşek, atlatma, kız tuğlası, saklambaç, teke oyunu, yumurta koşusu, teke güleşi, kurbağa koşusu, iplig iğne koşusu, yumurta oyunu, güreş, voleybol, futbol…

Kızların oyun oynarken söylediği türkülere örnek:

“Köprünün altı yalduz güzeller
Hoşgeldin küçük balduz güzeller
Köprünün altı diken güzeller
Yaktın beni gül iken güzeller
Allah da seni yaksın güzeller
Üç günlük gelin iken güzeller

Köprünün altı tuzdur güzeller
Bu yıl kızlar ucuzdur güzeller
Bir ise yine gider güzeller
Beş bine de ucuzdur güzeller
Bir desen yine gider güzeller
Beş bine de ucuzdur güzeller”

POSOF DERLEMELERİ-4

Çocuklar, gençler, yaşlılar bir araya geldiklerinde söz döner dolaşır bilmeceye gelir.

Karşısındakini sınayan, onun ussal kıvraklığını ölçen bilmecelerin kimi yöreye özgü kimi de yurt düzeyinde yaygındır:

Atım atıma değdi sudaki balık ceylana (Tüfek).

Yol altında kazan kaynar (Karınca).

Yol üstünde kitli sandık (Mezar).

Yer altında kürklü hoca (Soğan).

Minareden attım kırılmadı
Suya attım kırıldı (Kâğıt).

Eğri büğrü nereye gidiyorsun?
Tepesi delik sana mı kalmış? (Baca-Duman).

Ağzı yukarı güğüm (Ocaklık, Kalemlik).

Bizim evde dudu var Eğri büğrü budu var
Yazın gelir kışın gider (Soba).

Bir öküzüm var kaya dibini atlamaz
Çayırı atlar (Tırpan).

O nedir ki suya düşer ıslanmaz

O nedir ki yer altında paslanmaz (Güneş, Kömür).

Altından tası gümüşten pası

Bunu bilmeyen eşek sıpası (Saat).

Kat kat yataklar bilmeyen eşekler (Lahana).

Biz bizidik bizidik otuz iki kız idik

Ezildik büzüldük iki duvara dizildik (Dişler).

Altı üstü taş

İçinde bir sarıbaş (Mısır Ekmeği).

Attur attur murattur

Dişleri yoktur dişleyen ottur (Sırgan).

Bir kutu şeker dünyayı eker (Güneş).

Karadeniz'den su çeker

Herkes onun altından geçer (Dolma Kalem).

Yedi delikli tokmak bunu bilmeyen ahmak (Baş).

Geder geder yolu zafer

Yedi bin yıldız eder

Mal Osman'ın dengi var

Kuyruğunda ben gider (Tayyare, Uçak).

Bilmece bildirmece el üstünde kaydırmaca (Sabun).

Bir ağacı oymuşlar
İçine dünyayı koymuşlar (Radyo).

Çarşıdan alınmaz
Mendile koyulmaz
Tadına doyulmaz (Uyku).

Karacaoğlan der ki taptığın tapı
Bozulmaz Mevla'nın yaptığı kapı
On iki burcu var kırk sekiz kapı
Kapıyı bekleyen iki kul nedir? (48 Cuma, 2 Bayram, Gök).

İlidi milidi akşam size gelen kimidi? (Uyku).

Dört kardeş bir kuyuya taş atar (İnek Memesi).

POSOF DERLEMELERİ-5

Posof köylerinde masal çeşitlemelerine bol örnek bulmak olası. Genelde yaşlıların anlatımıyla sürüyor "masal anlatma, masal dinleme, masal üretme" geleneği. Gençler dinlediklerini belleklerinde tutarak büyüklerinden aldıklarını geleceğe aktarma işlevini sürdürüyor. Masal örneklerinden biri: "Çok eski zamanlarda zengin fakat hırçın bir adam varmış. Bu adamın da bir oğlu varmış. Hiç oğluna para vermiyormuş. Oğlu da evde usanarak babasına demiş ki baba bana da üç dört kuruş ver de gidip ticaret yapayım. Babası da diyor ki al sana üç kuruş fakat üç gün sonra getirmediysen seni zehirletip öldürürüm. Oğlu da peki baba getiririm diyor ayrılıyor.

Gidip üç kuruşa aldığı malı yine üç kuruşa satıyor hiç kârı olmuyor. Diyor ki boş ver yine eve gidelim diyor yola çıkıyor.

Gelirken bir mezarlığa geliyor ki bir adam mezardan birisini çıkarmış öyle dövüyor ki ölüyü öldürüyor. Gidip diyor ki ağabey sen bu ölüden ne istiyorsun günahtır. O da diyor ki bu sağ zamanında benden üç kuruş almıştı vermedi onun için dövüyorum. O zaman evine giden adam düşünüyor. Bir şeye çıkaramıyordu. Diyor eve götürsem buna günah götürmesem beni öldürürler ve nihayet diyor ki tek beni öldürsünler bu adamı kurtarayım ve o üç kuruşu döven adama veriyor ve adam yoluna gidiyor. Kendi de ölüyü yerine koyup örtüyor düşüne düşüne eve taraf geliyor. Biraz gelince o ölü diriliyor kalkıp düşüne düşüne eve giden ve ölüyü sopadan kurtaran adamın yanma geliyor diyor ki bundan sonra ikimizin kazandığımızda yarıya bölüşeceğiz. Gidiyorlar. O yandan bu yandan üç kuruşu üç yüz kuruşa çıkarıyorlar. Ve öyle senet yapmışlar ki her ne olursa yarı bölüşeceğiz.

Her şeyi topluyorlar nihayet bölüşecekleri zaman bir köyden geçiyorlar o köyün minaresinde şöyle bağırıyorlarmış:

Padişahın kızı otuz dokuzuyla evlendi otuz dokuzunu da öldürdü. Kırkıncı ölecek kimse gelsin. O zaman bu iki arkadaşın o ölü dirilmişti ya o diğerine diyor ki gel sen git. O da diyor ki yahu sen rüya görme o diyor ki ölecek kimse gelsin o da diyor ki yok sen git bu işin içinde bir şey var. O da razı oluyor gidiyorlar. Bunları birbirine veriyorlar. Hocalar da alışmış hemen akşamdan tahtaları biçip hazırlıyorlar.

Oğlanla kızı ki bir yere veriyorlar yanlarına da nöbetçi tutuyorlar. O nöbetçi oralarda dolaşırken ölü adam gidip nöbetçiye diyor ki her şey haricinde o kızla yatan adam benim. Bakacağım kardeşimdir beni onların yanına bırak. Nasıl ölüyormuş bu adamlar? Nöbetçi de diyor ki uyusunlar öyle gir.

Bekliyor uyuyorlar. O zaman giriyor gidip başuçlarında bekliyor. Bakıyor ki kızın karnında bir büyük yılan çıkıp oğlanın ağzından vuracağı sırada hemen ölü yılanın başını kesip bir mendile koyarak çıkıyor. Yine adamla padişahın kızının hiç haberi yok. Hocalar yine suları ısıtıyor tabutla içeri giriyorlar. Oğlan sağ. O zaman herkes seviniyor. Padişah da bu kızı bu oğlana bağışlıyor. Diyor ki al şenindir ben öyle sözleşmiştim. Kızı alıyor yine ikisi de birbirini buluyor. O zaman ölü diyor ki gel bölüşelim ki benim işim var.

Her şeyi bölüşüyorlar da iş kıza geliyor senet öyle. O zaman kızın kocasının yüreğinden kanlar gidiyor. Ölüye diyor ki al her şey senin olsun kızı alma. O da diyor ki yok onu da ortadan keseceğiz ey adam imza vermiş. Ne yapsın razı kalıyor ölü, kızı ağaca bağlıyor keseceği zaman yılanın gerisi ağzından geliyor ve diyor ki al babam kız senindir ben bu yılana sebep ettim ben yine aynı mezara gidiyorum. Ben ki beni kurtardın Allah da beni sana yardımcı gönderdi, eyvallah…"

Köylerimizin çoğunda ilginç kişiler vardır. Bunların davranışları, konuşmaları, kimi sorunları çözmeleri alay, şaka, nükte değerindedir. Bu tür anlatımlar, takılmalar, ilginç davranışlar söylene söylene fıkralaşır. Bu tür örnekler de var Posof'ta: "Köyün birinde bir ihtiyar dede Nebi Dede varmış. Bunların inikleri gebe imiş. Kendileri de çok fakirmiş. Bekliyorlar inek doğmuyor. Nebi Dede sopayı alıyor ineğe diyor ki doğacan mı doğmıyacan mı ineği çok kuvvetli dövüyor."

"Köyümüzde bir Niyazi amca vardır. Bu adamın öküzünde bit varmış. Üç dört tane bite sebep gaz yağını getiriyor öküze döküyor bite sebep öküzü mahvediyor."

"Bir Mürtez isminde adamın bir sandık elması çalınmış. Sandığın içindeki elma yüz liralık sandık on liralık. Kalkıp yine diyor ki elmayı çalmışlar ama elmasına yanmadım da sandığına yandım."

POSOF DERLEMELERİ-6

Türkgözü'nde düğünlerin oluşumu: "Köyümüzde düğün ve aletleri gelişmiştir. Düğün ve aletleri şöyle oluyordu. İlk önce oğlanla kız birbirini epey zaman senelerce severler sonra oğlan tarafından kız tarafına elçiler gider. Sefa hoş ettikten sonra birbiriyle şöyle konuşurlar: Oğlan tarafından gelen elçi şöyle konuşur. Amca: Allah'ın emriyle peygamberin kabriyle senin gızını gelen adamın veya benim oğluma isdiyoruz. Bu elçi üç defa gelir ve bu iş böyle olur. Eğer kız babası kızını verirse derler falan günde pazar günde falan ayda nişana geliriz der ve kız babası nişana gelende şunları getirin der: Bir beşibirlik bir mayer, iki reşat altını, bir çift altın güpe, bir altın yüzük, bir kemer der ve oğlan tarafı da bunları gider alır yeri gelince bir davul bir zurna, 25 kadar at binenler gelir nişan değişirler ve kız babası da oğlana eşya alır ve 25 atlı nişan değişirler ve kız babası da 25 atlının elinden görür ve birer çift çorap dağıtır bir mendil verir o gece orda kalırlar.

Sabahısı evlerine gelende oğlan babası bir hafta kadar kalır ve düğün olacak günde belli ederler. Düğünleri perşembe ve pazar günleri olur.

Düğüne gelince 25'ten 100'e kadar sürer atlı yığılır yine davul zurna ile çalarlar ve bir de oğlanan kirvesinin ailesi oğlanın yengesi olur bir de atlı başı tutarken ve oğlan babası da yola düşerek giderler gelinin evine inerler. Yenge de iner yemek yerler ve kız yengesi atlıya gerez dağıtır onlar da para verirler.

Sonra gelinin başı bağlanır atlı da çikar bacada oynarlar. Ve kız tarafından da bir yenge olur. Gelini ata bindirirler ve millet ata binerler biraz gelirler kız tarafına Allahaısmarladık derler onlar da güle güle der. Ve biraz gelirler papağın adını atlı başı söyler ve sürecek adamlar bir mesafede düzülürler ıslık çalar gelirler birinci çıkan 25 liralık nemer ikinci çıkanlar 10 liralık nemer üçüncü çıkan da tavukla pagaça alırlar ve geri dönerler gelini bulurlar hep gelirler gelini indirirler aht ederler tamam olur yenge de birkaç gün kalır."

Doğumla ilgili anlatım: "Doğum işi köyümüzde önemlidir ve doğum işini köyümüzde eski kocakarılar başarmaktadır. Gülhanım yengenin anlattıklarını diyorum onun mesleği yoktur. Başka köydendir gebelik süresi 280 gündür. Yani

yuvarlak hesap 9 ay 10 gündür. Doğum zamanını tedarik etmek işin hesap yapılır adet görümü bi yere yazılmalı o günden üç ay geri admalı gelecek mesela beşinci ayda gebe kaldıysa üçünü geride atarız ikinci ayda gelecek ikinci ayda dünyaya gelirken köyde eski karılar ebelik ederler kadın sancılanınca gelirler ellerini temiz yıkarlar ve çocuğu dünya yüzüne getirirler.

Eğer ebenin elleri pis olursa çocuğun mutlaka bir yerden sakat olur eğer çocuklar çift gelirse ebe iki tane gelir ve onu çıkarırlar fakat çocukların mutlaka biri ölüyor ve üç çocuk doğuran hiç yoktur ve iki tane yaşıyanlar bir tanedir."

Köyde kullanılan farklı kelimelere örnek:

Picka (Kibrit), İstikan (Bardak), Neft (Gazyağı), Gerf (Kar), Şarval (Pantul), İskamli (Sandalya), Dada (Ağabey), Aba (Anne), Vedre (Kova), Lazut (Mısır), Cadı (Mısır Ekmeği), Pangulat (Lira), Haşapur (Ekmek), Çala (Mısır Sapı), Gemir (Döven), Bondruk (Boyunduruk), Kota (Kayış Tutulan Yer), Tekil (Tekerlek), Oulka (Tekerlek Aleti), Çeten (Çubuktan Yuva), Koltuk (Sandalye), Merek (Samanlık), İşkaf (Yataklık), Boçka (Peynir Kabı), Marşafa (Su Bardağı), Çença (Fasulye Poşu), Gelduğ (Geldik), Gidesağ (Gideceğiz), Deday (Dede), Daday (Ağabey), Bacı (Abla), Cancır (Erik), Demal (Erik), Sivsi (Ardıç), Çaynik (Demlik).

Lakap, takma ad örnekleri: Begler, Botolar, Selimağagil, Hophoplar, Hütigil, Kıralgil, Kadıgil, Çanogil, Çelikler, Hacıgil, Nizamlar, Korgil, Uzunaligil, Çotogil, Dipaklar, Açıgiller, Davulavulgil, Hunipgil, Hısagil, Tabogil, Pado, Kurt Nuri, Çulal Aydın, Kukaç, Gazi, Şoğutlu Nevzat, Ayrancı, Dev Dudaklı, Koreso, Kel Paşali, Koşo Eflatun, Süküt Hasan, Suli Efe, Hop Hop Çadli, Kuzi Vahit, Kelo Evsel, Kara Kibar, Laz İsrafil, Yobazlar, Koper, Minik Demir, Kor Mehmet, Boz Hüsnü, Topal Adul, Heltek Hilali, Kuşkus Aydın, Çil Asker, Uzun Raçit, Bado, Bekar Mehmetali, Eğri Hacı, Teri Huri, Tipa Ekrem, Haniya Müştak, Hofto, Pıyık, Karabaş Ahmet, Çanal Gazi, Tavşan Şevki, Hinik Midahat, Hantaboğaz Cemil, Veremli Memedali, Topal Payık, Hophop, Melik, Kör Kamil, Kor Enver, Mura Kazim.

POSOF DERLEMELERİ-7

Ortaklaşa halk şiirinin en yaygın biçimi mâni bu yörelerde de var. Geleneksel yaşam biçimi içinde "mâni atmanın" çok yaygın olmadığını söylüyorlar. "Mânicilik ilerlememiştir." diyorlar. Posof'tan derlediğim mânilerden seçmeler:

"Bacada duracağım
Buyuğum buracağım
Baban bana vermezse
Kafasın kıracağım

Bacada durma yiğit
Bıyığın burma yiğit
Babam sana kız vermez
Oşt oşt çenkirme yiğit

Mahiye melez derler
Cil ördeğe gaz derler
Duydum ki yarı ölmüş
Yana yana gez derler

Bacalarda hartalar
Kızlara çalım satar
Çalımına tukurem
Gece mitilde yatar

Bu dağın ardı tandır
Yandır Allah'ım yandır
O yar koşmuş gidiyor
Döndür Allah'ım döndür

Yeşili çift sendedir
Bir usu da bendedir
Öp senin gözlerini
Benim gözüm sendedir

Haliyi vurdum yüke
Yedi kat büke büke
Sevmişim geri durmam
Etseler tike tike

Bahçelerde balkabak
Dökülür tabak tabak
Beni sevdin almadın
Aldığın kahpeye bak

Bağda kara üzümsün
Babam iki gözümsün
Sannetme ki unottu
Akşam sabah sözümsün

Karşıdan gelenlere
Gaz koydum fenerlere
Annem beni veriyor
Liseden gelenlere

Su gelir taşa değer
Kiprikler kaşa değer

Öyle bir yar sevmişim
On beş kardaşa değer

Çekmecemin kilidi
Üsdünü gül bürüdü
Yar Allah'ı seversen
Bize gelen kimidi

Karanfil katar oldu
Gel yârim yeter oldu
Bu senin hasretliğin
Ölümden beter oldu

Bacada duran yiğit
Elinde Kuran yiğit
Bir de Kuran okursun
Sözünde duran yiğit

Ay doğar Arcistan'dan
Gün doğar Gürcistan'dan
Yârim karpuz göndermiş
Otuz iki Postandan

Su gelir yalaklara
Kınalı parmaklara
Peygamber nuru düşmüş
Girdiğin gonaklara

Kara kara karınca
Karakola varınca
Ben yarimi tanırım
Kasketine varınca

Kar yağar kürek ister
Meyveler direk ister
Yârim hamamdan çıkmış
Öpmeye yürek ister

Parmağımda nasır var
Yüreğimde kahır var
Şu sen gittin gideli
Yemeğimde zehir var

Çorabım nakışları
Çıkamam yokuşları
Yarime selam söylen
Cilvana'nın kuşları

Kars'ın yolu geçilmez
Ilgar Dağı aşılmaz
Öyle bir yar sevdim ki
Hanımlardan seçilmez

Bu dağın ardı kamış
Yârim selam yollamış

Selamı baş üstüne
Kendi niye gelmemiş

Kahve koydum pişmeye
Aş kapağı taşmaya
Bana yardım iletin
Bayramda ulaşmaya

Sarı kilim saçağı
Seterdendir biçağı
Nişan verdim almadı
Yiğitlerin alçağı

Kar kuş yuva yapmış
Söğüdün kovuğunda
Ben yari yolcu ettim
Sabahın soğuğunda
Ocakbaşında kaldım
İnce fikire daldım
Her kapı açılanda

Ocakbaşında minder
Minder kenarı dönder
Kars Allah'ın seversen
Yarimi geri gönder

Pınar başında durma
Pınarı bulandırma

Senin yârin burda yok
Gözlerin dolandırma

Pınarbaşı potara
Yârim gele otura
On kese altın versem
Bu sevdadan kürtaja

Armut taşlama yârim
Bağı aşlama yârim
Mazilerin sözüne
Beni boşlama yârim

At kapıda kişnese
Altın gemi tişnese
Üstündeki beyoğlu
Kışı burda kışlasa

Çubuk uzun tutulmaz
Gitti bahar geldi yaz
Yazıcı defterinde
Güzelleri bana yaz

Neniye mevuşture
Yel vure savuşture
Yusuf'u Zelha gibi
Allah'ım kavuşture"

POSOF DERLEMELERİ-8

Köylerde söyleşilerde söz dönüp dolaşıp yağmur duasına geldiğinde anlatılanlar:

"Köyümüzde yağmur çok eksik oluyor. Her köye yağan bazen bizim köye yağmaz. Bunun için çocuklar yağmur yağmayınca Kepçe Hatun dediğimiz olayı yaparlar. Süpürgeye maşa takarlar, kapatırlar ve kapı kapı gezip dua eder dua şöyledir:

"Kepçe Hatun ne ister
Allah'tan yağmur ister
Yağsın yağsın göl olsun
Göl olmasın sel olsun
Hanım Nine kalksana
Yağ güvecine
Horaya baksana
Yağmur yağar doli boli
Koraları doli doli
Hanım Nine kalksana
Yağ güvesine baksana
Varsa yoksa
Bizi yola vursana"

Amin ederler. Ondan sonra Nine kalkar onlara bir şey verir ve süpürgelerine su serperler ve Allah kabul etsin derler yola vururlar. Hikmeti Hüda yağmur yağar."

Köyde en yaygın hastalıkları tanımlamaları: "Köyümüzde hastalık çok fenadır. İmkansız yaz kış köyden çıkmaz. Neçesini öldürür. Köyde yıkan başlıca hastalıklar şunlardır: Nezle, soğuktan olur. Baş ağrısı, meraktan ve soğuktan olur. Boğmaca, pıslıktan bulaşır; bulaşıcıdır. Çiçek, çocuklarda görülür dört beş gün sürer. Kızamık, herkeste görülür; bir hafta sürer. Sancı, anıdan yakalar; üç gün sürer. Mayasir, herkeste görülmez; çok uzun sürer. Romatizma, diz kapaklarındadır; bir ay sürer. Diş ağrısı, herkeste görülmez; üç gün sürer. Sarılık, çoğusunda görülür;

tehlikelidir. Şeker hastalığı, az vardır; yaresi yok. Nefes darlığı, çoğusunda görülür; uzun sürer. Verem, yok bulaşıcıdır. Çaresi yoktur ve hemen köyün otuz evinde bulunmaktadır. Veremli insanlar kuvvetli yerler, içerler ilkin sağlam olurlar ve kuvvetli balgam dökerler. Firengi, çok bulaşıcı hastalıktır Allah göstermesin burun yerinden düşüyor ve çok renksizleşiyor kurtuluş yoktur."

"Köyümüzde kocakarı ilaçları pek yoktur. Bunlar dogra çıkıyor ilaçlar şunlardır: Nezleye kocakarı ilacı yoktur. Boğmacaya havlular ılık su ile ıslatılır sürülür. Baş ağrısına tuz kavurup, sarılır. Çiçek hastalığına iyice yıkanıp temizlenir. Kızamık hastalığına çay içilip bolca terlemek. Sancıya koyun güpresinin yapmasını ısıtıp üzerine ve karnına konması. Mayasire mayasir otunun kaynatıp içilmesi. Romatizmaya kaz gübresinin üzerine oturma. Diş ağrısına pamuğa ıspırto döküp koymak. Göz ağrısına nuksa yazılıp asılması. Sarılık hastalığına matavur boncuğu asmak. Şeker hastalığına mısır poçu kaynatıp içmek. Nefes darlığına tuzla peynirler yemek. Verem bardağı dal arasına çekmek. Firengi penisilin iğnesinin vurulması. Elin bir yeri vücudun bir yeri kanayınca bir otu var onu kurutup vuruyorlar. Bu daha başka bir buluş. Baş ağrısına patatese tuz serpip saranlar var. Ahlat pestilini kurbağa başına koyup saranlar da var.

Karnı ağrıyanlar için ağrıyan yere ot ve saman ve kuşburnunun kökünü kaynatıp ısıtıp içiriyorlar. Dögnek olanları deriye sarıyorlar. Mayasır olanlar kantar ve elep ekmeği kuş ekmeği kullanıyor ıslatıp ısıtıyorlar. Sancı olunca biberli şerbet içiriyorlar ayaklarını sıcak suya koyuyorlar bir de taşı ısıtıp karnına koyuyorlar belini soğuk su ile yoğuruyorlar ovusturuyorlar. Usuğun ilacı soğuk suya koyuyorlar. Apandis de karnına buz koyuyorlar. Yanığın ilacı zeytinyağı, kireç, yoğurt kullanıyorlar. Yaraya kuruması işin kül serpenler de var.

Diş çürüğüne karanfil koyuyorlar. Romatizmalıyı arpa samanına koyarlar. Yahut koyup fışkısına koyun fışkısını kızdırıp sarıyorlar. Şiş ilacı camı kızdırıp yaraya vuruyorlar yaranın suyunu çıkarıyorlar. Kırıklar için yakı çekiyorlar. Nezlenin ilacı donunu açıp başına sarıyorlar. Çıtele eşekin altından geçersin iyilenir."

POSOF DERLEMELERİ-9

Yörede tekerleme örnekleri de var:

"O ki gittim Kars'a, Kars'ta bir arsa, arsada bir yapı, yapıda bir kapı, kapıda bir balya, balyayı çal kula, içinden çıkarır buba, bıyıkları kuba, yan gelir, gan gelmez."

"Bacadan baktım pitna göz, biri şaban biri boz, bindim bozun boynuna, indim Halep yoluna, Halep yolu cın bazar, içinde avi gezer, avi beni korkuttu, sineklerimi ürküttü, hop pul hop bul, yarıl yırtıl su iç kurtul."

"Bir iki hanbul tiki, camıya gittim camının kapısı kilitli, Ömer Aga'nın başı bitli."

"Den den den, altı denirdeki karaltı, inanmasan sayda bak, on altıdır on altı."

"çi çi çi çi çiçi çiyi."

"Baci baci, aburdan gel baci, baci itlerin dişler baci, baci ateş ver baci, baci evin ateş alıştı."

"Kepçe kepçe kerim bek, at oynatır Ömer bek, Ömer Bey'in gelini, siyah saçı belinde, gümüş tarak elinde, çak çakalım çardağa, yem dökerim ördeğe, ördek başın kaldırma, hayvanlar çaldırma."

"Yörede, köylerde, Posof'un tarlalarında, bağçalarında ekdüğümüz diktüğümüz meyveler sebzeler şunlardır:

Buğday, arpa, yulaf, mısır, taneli ürünler, sebzeler, patetes, domates, lahana, marul, kabak, kestane, mercimek, ıspanak, pırasa, fasulye, carhala, turp, şeker pancarı, şalgam, soğan, sarımsak, meyveler, elma, armut, vişne, kiraz, ahlat, panta, caneriği, ceviz, dut, cancır, kızılcık, hayva, yaban fındığı, salata, bostan, hıyar, kavun, karpuz."

"Köyümüzde önemli günler vardır: Ramazan ve Kurban Bayrami, Cumhuriyet Bayrami,

Yirmi üç Nisan Bayrami, 19 Mayis Gençlik Bayramlari, Cuma günleri, Ramazan günleri.

Bu günler için özel yiyecekler yapılır. 19 Mayıs Bayrami için bir hafta süren hazırlığızla bayramın yapıldığı Posof'a, Çay kıyısındaki alana gideriz.

Bir Nisan günü de özellikli günlerdendir bu günlerde birbirlerini besederler. Her hafta perşembe günleri çok önemlidir. Yağlı yemekler yaparlar, ocağa yağ dökerler. Pazartesi günleri ise iki rekkat yassıyı fazla kılarlar. Haziran dörtte peygamberin ölümünü bilirler. Camiye toplanır yas tuturlar. Mart yirmi bir mahali yılbaşı olur o günlerde gece mala mülke dua ederler. Bunlardan başka hısım akrabası ölenler otuz iki geceyi tamam etti mi mevlüt okuturlar. Kuran okuturlar. Sonra bazen günleri bir yere giderek hayırlı gelmemiş oldu mu o günü hayırlı saymazlar ve o gün yola çıkmazlar. Bundan başka yılbaşı gecesi de gençler toplanır deve kılığına girilerek gürültü patırdı içinde ev ev dolaşırlar başiş alırlar dua ederler. Önemli günleri sınarlar. O gün hayırlı gelirse o günü makbul sayarlar. Ve yıllar hayvanın üzerinde olduğundan o yıl hayırlı olmazsa o hayvanı bak mahmul tutmazlar, iyiyse makbül tutarlar."

"Köyümüzde fırın, lokanta var. Yemeklerin tarifini annemden dinliyerek anlatıyorum: Annemin mesleği yok, elli beş yaşında annem. Belli başlı yemeklerimizin tarifi var. Köyümüzde mısırdan yapılan keş dediğimiz yemek önce kapın içerisinde yıkanır.

Temizce yıkandıktan sonra kendi ağırlığı kadar su koyarız altında ateş yakarız iki üç saat kaldıktan sonra karıştırırız gittikçe artar. Öç misli olur. Ve ondan sonra oğu çıkarır yağını yakarız olur ve bundan sonra istediğin bir keş olur."

"Bundan başka çançur dediğimiz erikten yapılır. Bu erik yetiştiği zaman sonra silkelenerek toplanır eve getiririz evde kazanlarda pişirerek çekirdeğini bir yere ayırırız veya bir iki şekildedir: cancırı pişirmeden getirir ortadan keser çekirdeğini alırız kuruturuz iyice kuruduktan sonra içeri alırız gerektiği zaman pişirerek yağ yakarız içine biraz da ceviz katarız çok güzel yemek olur."

"Bundan başka cadı dediğimiz mısır ekmeği de vardır."

Posof Derlemeleri başlığıyla aktardığımız ürünlerin yayınlamadığımız örnekleri yok değil. Sekiz masal var derleme defterinde. Onları gelecek uygun çalışmalara bırakıyorum.

Yıllar önce Doğu'dan, Kuzeydoğu'dan, Karadeniz'den, Ortaanadolu'dan sayısız örnekler derleyen Ahmet Caferoğlu'nu anarak bitiriyorum Posof Derlemeleri'ni.

Posoflulara sevgiyle, saygıyla!

REYHANİ ÜSTÜNE

Saz söz düşkünü çocuğun, yeni yetmenin ozanlığa erişmesi için iki yol vardır âşıklık geleneğinde; ya bir ustanın bilgisiyle, deneyimiyle saz, söz öğrenip dilin, parmağın çözülecek ya da bade içerek ulaşacaksın ustalığa.

1932'de Hasankale'nin Alvar köyünde doğan Yaşar Yılmaz da "Reyhani" olana dek âşıklık adına hangi köprülerden geçmek gerekirse gereğini yapmıştır.

Babasının yanık türkülerinden, anasının doğaçlama söyleyişlerinden etkilendi, beslendi. Çevresinde de ağıtlar, türküler, değişler söyleniyordu. Onları öğrendi. Âşıklar kahvelerinde; Huzuri, Müdami, Kemali, Kağızmanlı Cemal, Nusret Baba gibi ustaların toplantılarına katıldı.

Kerem ile Aslı öyküsünü dinlemeye doyamazdı. Öyküyü her dinleyişinde içi giderdi. Tanrı'ya yakarırdı "Kerem" olmak için.

Ozan olmak için var gücüyle çalışsa da o doruğa ulaşamıyordu: Dili, parmakları çözülmüyordu.

Umay Günay'ın, "Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi" adlı yapıtında anlattığına göre, Yaşar'ın ailesi Haneg köyüne çermiğe gider. Tek inekleri vardır. Ona bakması için Yaşar'ı köyde yalnız bırakırlar.

Yaşar ineği alarak Zavar türbesi çevresine otlatmaya götürür. Akşam saatlerinde doğanın olağanüstü güzelliğine dalan Yaşar uyuyuverir.

Rüyasında kendini bir odada görür. Alvarlı Hoca Mehmet Efendi ile yedi kişi oturmaktadır. Kendi aralarında konuşurlarken gülerler Yaşar'a.

Mehmet Efendi "Çocuğu utandırmayın" diyerek içki doldurur, uzatır Yaşar'a. Yaşar, içmez içkiyi. Zamal türbesinde yatan Göreşken Baba, "Gönlü yoktur vermeyin" der. Yaşar'ın sağ cebine mavi boncuk gibi bir şey bırakır.

Birdenbire fırtına benzeri bir şey olur. Hatun adında bir kızın camdan baktığını görür. Kızı köyden tanımaktadır. O anda yaşlılar kaybolur. Yaşar'ın gözleri kıza takılır. Kendinden geçer Yaşar. Bayılmıştır.

Geceyi türbenin yanında geçirir. Köyden gelenler bulur onu. Eve götürürler, iğne yaparlar, okuturlar, döverler ne olduğunu söyletemezler. Gördüğü rüya onu ozanlığa ulaştırmamıştır.

Bu olaydan sonra Yaşar sık sık Zamal türbesine gider. Gidişlerin birinde ilkine benzer bir rüya görür: Oradaki pınardan eğilip su içmektedir. Başını kaldırdığında bir çift ayak görür. Bu rüyalar sürer. Sonunda ayağını gördüğü varlığın tümünü görür. İlk rüyasındaki Hatun'dur bu.

Böylece dili çözülür Yaşar'ın. İlk şiir gelir ardından: "İşbar-ı şikalı türbe-i Zamal/ Bu sırrı esrarı bana gösterdi/ Canda olan varım Cebbar u Celâl/ Bir muannet yârı bana gösterdi"

Yaşar'a rüyasında mahlas verilmez. Dertli'yi kullanır bir süre ozan. Bir gün Bayburtlu Hicrani, "Senin adın çiçek adına benzesin" der. Reyhani mahlasını verir Yaşar'a.

18 yaşında saz çalmaya başlayan Yaşar'ın Reyhani'ye ulaşan öyküsü bu. Günümüzün önemli ozanlarındandı. Ozanlık geleneğinin tüm inceliklerini bilir, tüm dallarında başarılı örnekleri vardı. Yergide, atışmada, koşmada, destanda çok başarılıydı. Öykü anlatmada da ustaydı. Köroğlu'nun birkaç kolunu, Kirmanşah, Emrah ile Selvi öykülerini anlatır, öykülü türküler de söylerdi.

Onun deyimiyle, öğreticiliğiyle çıraklıktan ustalığa erişen ozanlar vardır. Ses kayıt olanaklarıyla, radyo, televizyon izlenceleriyle adım yurt düzeyinde duyurmuştu.

"Alvarlı Reyhani", "Böyle Bağlar", "Kervan-1988" adlı üç yapıtı olan Reyhani 1986'dan beri Bursa'da oturuyordu.

1990'lı yıllarda lise son sınıf edebiyat kitabına da günümüz halk ozanı olarak alınmıştı: "Erzurumlu gelin düştü aklıma/ Çıkıp yollarına bakarım oy oy/ Gözü sırma bilmez eller kınalı/ Üstünde şimşekler çakanım oy oy/ Bağı bilir bağı bilmez sevdiğim/ Ağlamayı bilir gülmeyi bilmez sevdiğim/ Esans kolonyayı sürmez sevdiğim/ Üzerinde tezek kokanım oy oy..." diyen Reyhani 2006'da uğurlandı sonsuzluğa. Yaşayacak türküleri kaldı...

SADULLAH DENİZ'İN ÖNEMİ

Kültür sanat dostu, iş adamı Yaşar Çakır tanıttı Sadullah Deniz'i.

Sadullah Deniz iş adamı. Yıllar önce Tirebolu Ortacami'den gelerek yerleşmiş Giresun'a. "Usta" kimliğiyle "yatırımcı" kimliğini birleştirerek tutunmuş Giresun'da. Deniz Alüminyum Doğrama Sanayi'yi oluşturmuş. Batlama Sanayi Sitesi'nde fabrikası, Hacı Mithat Mahallesi'nde "ofisi" var.

Deniz'in iş adamlığı yanında çok önemli bir ilgi alanı var. Yöremizde geçmişte kullanılan araç gereçleri toplamak, biriktirmek. Kitap okuma alışkanlığı gibi Sadullah Deniz'in ilgi alanı. Bir bulaştın mı bırakamıyorsun.

Tek tük araç gereç biriktirmeyle başladığı bu iş Sadullah Deniz için kimlik, bırakamayacağı bir özellik olmuş. Topladıkları çoğaldıkça mutlu olmuş, yeni yeni düşünceler uyanmış onda. Tutmuş Batlama'daki işyerinin ikinci katını tümden derlediği araç gereci sergilediği bir yer durumuna dönüştürmüş. Bununla da kalmamış, iş yerinin arkasındaki bildiğimiz "gaş"ı satın alarak meyveliğe, çiçekliğe dönüştürmüş, geleneksel Giresun mimarisine uygun oturulacak, dinlenilecek, çay içilecek yer oluşturmuş.

Sadullah Deniz, yıllardır buralara büyük emek vermiş, para dökmüş.

İki kez gezdim Sadullah Deniz'in büyük çabalarla oluşturduğu müzeyi, budunbetim müzesini.

İlkinde Yaşar Çakır anlattı telefonda. Müzede televizyon çekimi yapılacakmış. "Burayı kesinlikle görmelisin" dedi. Buluştuk Yaşar Çakır'la. İş adamı Sadullah Deniz'le tanıştık. Birlikte gezdik müzeyi.

Yöre kültürüyle ilgili söyleşilerde Sadullah Deniz'in yaptığı büyük, önemli işi anlatmaya başladım çevremdekilere. Görele Parkı'nda oturuyorduk. Yanımızda fındık toplama için gelen yakınım Mustafa Şahin de vardı. Mustafa Şahin ile kardeşleri amcamın torunları. Yıllar önce gittiler İstanbul'a. Erdoğan, Ercan, Hasan, Mustafa kardeşler de Sadullah Deniz gibi "usta" becerisinden iş adamlığına geçtiler. Atıl Aydınlatma İmalat Satış İthalat İhracat Sanayi Ticaret LTD Şirketi onların.

Fabrikaları Dudullu'da. İş Merkezleri Karaköy'de. Kendilerini sürekli geliştiren, okuyan, araştıran, aydın kimlikleri var Şahin kardeşlerin…

Söz, Sadullah Deniz'in müzesine geldi söyleşide. Mustafa Şahin, "Ağabey, orayı görelim" dedi. Gittik. Yaşar Çakır'ı bulduk. Gezdik müzeyi hayranlıkla. Sadullah Deniz'in ofisinde oturduk. Sonra Mustafa Şahin, Halil Günay, Erkan Günay'la (amcamın torunları) Armelit'ten gelerek döndük Görele'ye.

Mustafa Şahin de çok etkilendi Sadullah Deniz'in müzesinden.

Sadullah Deniz, Giresun'un tüm ilçelerini kapsayacak biçimde oluşturuyor müzesini. Geçmişteki Giresun yaşamında yer alan araç gereçlerin neredeyse tümünü görmek, gözlemek olası burada Yüz, yüz elli yıllık kültür sanat (özellikle el sanatları) öğeleri korunuyor, sergileniyor.

El sanatları bölümlendirmesindeki araç gereçlerin tümünü toplamış, doğal ortamına uygun düzenlemeyle sergilemiş Sadullah Deniz.

Ağaç işlerinden kaşık, kepçe, zurna, davul, kemence, bağlama, şelek, sepet, harar, gıdık, beşik, got, çöte, çöten, patak, çamaşır teknesi, hamur teknesi, çıkrık, oklava, sofra, el değirmeni, kılıç, seren, yün tarağı…

Metal işlerinden; balta, girebi, kerentü, orak, bıçak, nacak, kazma, bel demiri, meğel, satır, saciyek, eşün, her çeşit gazla yanan lambalar, sahan, tava, pekmez tavası, hızarlar, tüfekler, zil, çan, kor; daha nice elli yüz yıllık araç gereçler…

Taş işleriyle ilgili nice ürünler…

Tümü de bir zamanlar şimdi çoktan toprak olmuş insanımızın el emeği, göz nuruyla oluşturulmuş; kim bilir kimlerin yıllardır işlerini kolaylaştırmak için kullandığı araç gereçler.

Tümünün bir öyküsü var bunların. Belki de her araç gerecin onlarca öyküsü var.

Bunların tümü bir zamanlar üretim, tüketim ilişkileri içinde kullanılmış. Birçoğuna ben de yetiştim bunların. Ama kullanmadıklarım da var.

Sadullah Deniz'in önemi iş adamlığının birikimlerinden bir bölümünü gönüllü olarak yöremizin kültür, sanat, halkbilim değerlerine yatırması. Artık geçmişte kalcın değerleri koruyarak müzeye dönüştürmesi. Büyük bir kültür hizmeti bu.

Sadullah Deniz'i yürekten kutluyorum. Kültürümüze, sanatımıza hizmet açısından başka iş adamlarımıza da örnek olmasını diliyorum...

SALI GÜNÜ ÇARŞIDA-1

"Sarıkızın evleri

Karşıdadır karşıda

Aradım bulamadım

Salı günü çarşıda"

Göreleliler için günlerin en anlamlısı Salı'dır. Nice Salı çağrışımları vardır anılarında Görelelilerin. Kalabalıklarla ilk tanışma mı dersiniz, ilk alışverişler mi, ilk kez sinemaya gidiş mi, ip cambazını ilk görüş mü dersiniz? Daha niceleri durur Salı'nın renkli çağrışımlarında. Her Görelelinin belleğinde, her Görelelinin çağrışım zenginliklerinde en az bir Salı vardır: Salı Görele'nin pazarıdır.

Bir, "yalıya gitmek" deyimi vardır Görelelinin dilinde. Deyim çarşıya gitmeyi, Görele'ye inmeyi, pazara gelmeyi anlatır. Bir selamlaşma sözü vardır Görelelinin dilinde: "Uğur ola..." Bu deyim de, alışveriş için Görele'ye gelenlerin birbirleriyle kullandıkları en sıcak sözdür, en iyi dilektir. Günaydındır, selamdır, merhabadır, işin golay gelsindir.

Görele pazarına salt Göreleliler gelmez. Çanakçılılar, Eynesilliler, Beşikdüzülüler, Vakfıkebirliler, İskefyeliler, Tirebolular, Harşıtlılar, Kürtünlüler, Espiyeliler de gelir.

Salı günü Görele'ye gelenlerin kimileri günübirlik ticaret yapanlardır. Yündür, kurufasulyedir, kaşıktır, iptir, yün çoraptır, eğerecektir, yayıktır, beşiktir, çıradır, baldır, peynirdir, harç ekmeğidir, çökelektir... Bereketli satış umuduyla açılır tezgâhlar.

Pazartesi Vakfıkebir'in, Çarşamba Eynesil'in, Perşembe Çanakçı'nın, Cuma Tirebolu'nun, Cumartesi Halkovalı'nın pazarıdır. Kaynarpazarını, Kıranpazarını da eklediniz mi pazarsız günü yoktur haftanın ama Görele pazarındaki kalabalığı, Görele pazarındaki alışveriş ortamını ara ki bulasın...

Salı gününün en ilginç yanı hayvan pazarlığıdır. Oturulan köyün çarşıya (Görele'ye) uzaklığına göre gece saat onlarda, on ikilerde, birlerde, ikilerde, üçlerde, dörtlerde vurulur yola. Fener, yanyan, çıra aydınlığında ya da ay ışığında çekilerek,

sürülerek getirilir hayvanlar pazarlığa. Gün ışımaya nerde başlarsa orda, yol kıyısında fener, yanyan, çıra saklanır. Dönüşte alınmak üzere…

Daha hayvan satım yerine varmadan, çoğu kez Görele'nin girişlerinde kasaplar, karcılar kesmiştir yolu. Pazarlıklar ilk burada başlar. El tutuşlar, satılacak hayvanın sağını solunu yoklamak, şu kadar eder, bu kadar eder, bu satılmaz, gibi sözler mal sahibini yıldırmaya yöneliktir, tutulan el bırakılmaz. Aşağı yukarı öyle hızlıca sallanır ki kimi zaman mal sahibi kolay teslim olur, böyle durumlarda daha mal pazarına varmadan biter pazarlık. Verilen verilmiştir, alınan alınmıştır. Yoksa daha sıkı, daha inatçı pazarlıklar pazarda sürecektir. Bunların tümü hava tam aydınlanmadan bitecektir. Öyle ki gün tam tamamına ağarınca Görele hayvan pazarlığında ne alınacak hayvan vardır ne de satılacak…

Binbir güçlükle pazara mal getirenler getirdiklerini satamazlarsa geriye dönecekler, bir dahaki Salı'yı deneyeceklerdir.

Görele'de pazarcılar birbirlerine yakın durdukları için sattıkları mala göre ad konmuştur pazaryerine: Çıra pazarı, elma pazarı, yoğurt pazarı, şelek pazarı, balık pazarı, un pazarı, tavuk pazarı…

SALI GÜNÜ ÇARŞIDA-2

Çıra pazarında, Torul'dan, Kürtün'den, yaylalardan gelen satıcılar vardır. Mis gibi kokan aklı, kırmızılı çıraların başında müşteri beklerler. Her çıra satıcısının çıraları tartmada kullandıkları el terzisi vardır. Çıra elde etmek için güzelim çam ağaçlarına zarar verdiklerini düşünsek de ta oralardan pazara geldiklerine göre geçim derdinin ardına düştükleri unutulmamalıdır. Çıracılardan kimileri de getirdikleri harç ekmeğini pazarlarlar. Çok kalın kabuklu, çok iyi pişmiş bu kara ekmeklerin tiryakileri vardır. Ekmekler büyük olduklarından alıcının isteğine göre kesilerek satılır.

Elma bahçelerinde Görele'deki fındık bahçelerinin içinde bulunan elma ağaçlarından toplanmış olgun elmalar bulunur. Bunlar çoğunca şeleklerde, sepetlerde, çuvallarda getirilmiştir pazara. Tümü de özenle, yaralanmadan, berelenmeden toplanmış; sırtta taşınarak getirilmiştir. Elmaların alıcıları bahçeleri olmayan Göreleliler de vardır. Bu iş için dışarıdan gelenler genellikle Beşikdüzülüler, Vakfikebirlilerdir... Görele elma pazarında; beyaz elma, süt elması, tombul sınap, sınap, mis elması, evlice elması, şeker elması, daraldı elma, demir elması gibi değişik görünümde, tatta, kokuda yirmi otuz çeşit bulmak olasıdır. Elma satıcıları belli bir cinsiyetle, yaşta değillerdir. Kadın da, erkek de, genç de, yaşlı da vardır içlerinde.

Balık pazarında balık bolluğu, balık çeşitliliği göze çarpmaktadır. Şimdiki Görele parkının olduğu yerdeki iskelenin sol yanında kumlara çekilmiş kayıkçılar, iskeleye bağlanmış olanlar avladıklarını satarlar canlı canlı. Ayrıca onlardan satın alarak pazarlayan balık satıcısı da kurmuştur tezgâhını. Tutulanların çoğunu balık komisyoncusu olanaklarına göre kamyonlarla İstanbullara, Ankaralara gönderecektir.

Balık çeşidinin, balığın bol olduğu yıllardır. Alıcının canı neyi çekerse, olanağı neye elverirse ona göre yapacaktır alışverişini. Artık mevsimine göre; hamsidir, palamuttur, kofanadır, sargandır, tirsidir, kefaldir, lüferdir, çinekoptur, sarıkulaktır, rnavruşgildir, kırlangıçtır, kalkandır, istavrittir, levrektir, barbundur, mezgittir... Beğen beğendiğince...

Kimi balıklara bir iki not düşelim ki genç okuyucuların şaşkınlığı okunsun yüzlerinden; istavritler… Bir kiloluk, bir buçuk kiloluk, iki kiloluk istavritler… Naylon yok piyasada o yıllarda. İri balıklar kınnapla, çuvaldızla dizilmekte. Elinizde bir buçuk iki kiloluk istavrit. İpinden takmışsınız parmağınıza. Eve geliyorsunuz. Akşamki tavayı, tavadaki faşırtıyı düşleyerek…

Mezgit mi dediniz. Onu arayan soran yok pek o yıllarda. Kimisi hasta yiyeceği diyerek alıyor, kimisi de almak zorunda kalıyorsa, burun kıvırarak alıyor. O yılların en zavallı balığı diyeyim de anlayın şimdiki baştacınızın nereden nereye geldiğini,

Kürekle, eski üskü motorlarla yol alan kayıkların kıyıya çekildiklerinde çevreleri dolup taşmaz mıydı? Ya kıyıdan onlarca kişiyle çekilen barabatlar, manyatlar… Türküler, şakalar, gırgırlar, bağırışlar, çağırışlar… Barabat, manyat çekişler bir şenlik olmaz mıydı?

SAMİ GÜNAY ÜSTÜNE-1

Almanya'da sayrılarevinde yaşamını yitiren 11 Kasım 2017'de Görele Cumhuriyet Alanı'nda yapılan törenin ardından Sağlık köyünde toprağa verilen Sami Günay 1950'li yıllarda kemençeye başlayan kuşağın önemli sanatçılarındandı.

Cumartesi olmasına karşın yoğun bir topluluk vardı Hasan Ağa Cami'si çevresinde. Yakınları, arkadaşları, dostları, yaştaşları, köylüleri, birlikte yiyip içtikleri, onun kemençesiyle coşanlar, onun kemençesine türkü söyleyenler, onun kemençesinden etkilenerek kemençeye başlayanlar, onun kemençesiyle horan oynayanlar, onun kemençesiyle gelin güvey olanlar... Göreleliler, komşu ilçelerden gelenler, Almanya'dan gelenler, Tamdare'den, Ankara'dan gelenler... İkindi namazı sonrası kıldıkları cenaze namazı ardından Sami Günay'ı Cumhuriyet Alanı'na getirdiler.

Görele Belediyesi'nin düzenlediği törende Belediye Başkanı Tolga Erener, Hayrettin Günay; sanatçının yaşam öyküsüyle kemençedeki yerini saptayan konuşma yaptılar. Saat 16'da yola çıkılarak Sağlık köyüne varıldı. Sami ağabey; babasının, anasının kardeşlerinin yanında toprağa verildi...

Sami Günay Çürükeynesilliydi (Sağlık köyü). Büyük büyük dedelerin torunlarıydık. Büyük dedelerimiz kardeşti.

Sami Günay'ın yetişmesinde köyü Çürükeynesil; yaşam biçimiyle, kökeniyle, insan kişiliğiyle, sanat yaratıcılığına yatkınlığıyla önemli yer tutar.

1940 doğumlu (sonradan 1938) Sami ağabeyin çocukluk yılları İkinci Paylaşım Savaşı'nın Görele köylerine yansıyan olumsuzluklarıyla geçti. Köyün en eski, en geniş ailesindendi (Amaduları, Günaylar, Yaylalar, Günaydınlar). Ekip biçilecek; meyveler, sebzeler üretilecek toprak sıkıntıları yoktu. Toprak üretimi yanında hayvancılık başka geçim kaynağıydı.

Kimilerde gaz, tuz, ekmek sıkıntısı köylerin ortak sorunlarıydı. Baba Selami, ana Pembe Günay sıkıntılı yılları atlatmak; çocukları Ayşe, Mehmet, Mustafa, Fatma, Ahmet, Sami, Hüseyin Günayların yaşama tutunmaları için tarla, bahçe, hayvancılık işlerinde çalışkandılar... Köydeki çoğu babalar, analar gibi yaylacılıkları

da vardı. Başlı başına bir Çepni kültürünü, yaylacılığı Selami Günaylar da tam tamına yaşıyorlardı. İneklerini, danalarını, koyunlarını, kuzularını, atlarını, katırlarını; yüklerini, denklerini toplayarak Çürükeynesil'den yola vurulur, düşünler verilerek üç günde Topucak'a, Garaşıh'a çıkılırdı. Selami Günay'a dededen aktarılan bu yaşam biçimi şimdi onun önderliğinde Sami Günay'a, kardeşlere de doğal yaşam içinde öğretiliyordu... Gün gelecek Sami Günay şimdi güçlükle tırmandığı yokuşlarda yavaş yavaş ustalaşan parmaklarıyla tellere egemen olacak, yay atma becerisine erişecek, kesme türküler yanında yanık türküler de salacaktı çamlara, doruklara... Kimi düşün gecelerinde iliklerine işleyen soğukta zar zor uyuduğu düzlüklerde kıvrak horan basışlarıyla çimenleri ezecekti...

1950 başlarında kemençecilikte düzgün yolda ilerleyen Sami Günay'ın gönlüne bu önemli Çepni çalgısını düşüren, Görele'de ilkokulu bitirdikten sonra ortaokula boş vermesine yol açan önemli gerekçeler vardı.

Günümüze dek bilinen yüze yakın kemençeci yetiştiren köydü Çürükeynesil. Kemençenin horanın tohumları buralarda atılmıştı. Tarlalar büyük imecilerle kemençe eşliğinde kazılırdı. Köyde çalgıcısı olmayan, çalgısı olmayan bir ev bile yoktu. İş günü iş, eğlenme günü eğlenme, yeme içme... Muhtar önderliğinde topluca başka köylere düğüne gitmeler... Horan yaratıcılığı karşısında her köyde saygıyla izlenmeler... Yiğitliğine yiğit, yeri geldiğinde bilekli kavgadan kaçınmayan delikanlılar... Yılan dilli bıçağa düşkün; tabancayı, tüfeği seven, avcılığa yatkın insanlar... Askerlik öncesi en az bir iki kez haklı olduğuna inanarak kavgaya girmiş gençler... Çelik, sinmecek, top, kolçak, birdirbir, uzuneşek, miras oynayan; araba, kızak, kayık, pattavug, takildik, dozildik yapan çocuklar, gençler...

Köyün toplanma yeri Cami Yanı... Çevresinde Günayların evleri... En az yüz yıllık çınar. Burada oturulur, oyun oynanır, konuşulur... Düğün dernek kurulur... Kemençenin gelmiş geçmiş en büyüğü Karaman, Karaman'la aynı düğünlerde çalan söyleyen Hacıali Özdemir, geleceğin Karaman'ı gözüyle bakılan Kemal Caba burada dinlenirler, ayran içerler, kemençe çalarlar... Hasan, Velet, Kazım Özdemirler burada davul zurna çalarlar... Düdüğü, bağlamayı ağlatanlar burada, Cami Yanı'ndadır... Sami Günay da buradaki evdedir...

SAMİ GÜNAY ÜSTÜNE-2

Çepni ekininin yüzyıllardır evrimleştiği; sözcüklere, oyunlara, ten-dil yaratıcılığına, kemençeye, davula zurnaya, düdüğe, bağlamaya; horana, bıçak oyununa, ince oyuna; şakalara, türkülere, kıvrak nüktelere, alaysımalara dönüştüğü buralarda çocuk, genç olarak yaşam sürüyorsanız kemençeye, horana yönelmeniz "ekmek yemek, su içmek" denli doğaldır. Bir de içsel dürtüleriniz, yeteneğiniz varsa gerisi "tam bir çalışma savaşımıyla" gelecektir…

İlk başlarda kendi kendine yapılan kemençeyi andıran oyuncaklarla başlanır sanat yolculuğuna… Sonra kırık dökük bir kemençe bulunur. Babadan gizli gizli çalışlara başlanır. "Yamuk yumuk" seslerle konu komşu, bıktırılır. "Ufak tefek kulak çekmelerin" ardından "ağır elli şamarlar" gelir. Ne yapılsa boş! Mal peşinde sabahtan akşama dek "aç aruk" bir türlü dizginlenemeyen kemençeye gem vurulmaya başlanır… Evden kovma sıkılamaları kaç para… Nasıl olsa bir taflanlık, bir samanlık vardır gecelenecek…

Yolcu yolundan döner mi?

Bir gün "babanın para sayarak satın aldığı kemençe" bayram sevinci yaşatır Sami'ye. Nicedir ilk kez tartışmasız, gürültüsüz bir akşam yemeği yenir.

O gece, sonraki geceler kemençeyle yatılacaktır.

Git gide parmaklar yumuşar, bilekler kıvraklaşır… Türküler tellere uydurulmaya çalışılır. Büyüklerin, küçüklerin içinde; koskoca Camiyanı'nda kemençe çalınmaya başlanır… Dinleyiciler horanı yaratanların, kemençeyi oluşturarak yayanların torunlarıdır. En küçük yanlışı bile sezerler… Dinlerler… Yanlışları ağızlarıyla, ıslıklarla gösterirler… Yeniden çaldırırlar, olunca da "yaşa yeğenim" derler.

Amadularının en büyüğü Sayid'in Ali'dir o yıllarda. Babası, kardeşleri "savaş yıllarının korkunç koşullarında" Çepni kişiliği göstererek "silaha sarılmışlar", o yılların acımasızlığı içinde göçmüşlerdir sonsuzluğa… Ali Günay olumsuzluklara, doğaya karşı yengiye ulaşanlardandır…

İri, diri, güçlü, apak sakallı Ali amca (babamın amcası)... İpiri eller... En güç anlar da bile işi "hafif sövmeyle" geçiştiren kişilik... Kızınca da yapıştığı kulağı koparan kararlılık... "İşaret parmağını orta parmağın üzerine getirerek tahta üzerindeki sivri, ham fındığı bir parmak vuruşuyla kıran acı güç..."

Ali amca da yanında yöresinde kemençe çalan Sami'yi dinlemektedir... Şaka yollu küfürlerle "Ura... Habu gayda olmadı... Av... Yeniden çal... Gopardurum gulanı..." uyarılarıyla yönlendirmektedir.

Kemençenin gelmiş geçmiş en büyüğüyle, Karaman'la arkadaştır Ali Günay. Karadere'den çarşıya, Görele'ye inen; Görele'den köye çıkan Karaman Camiyanı'nda, Sayidin Ali'nin evinin yanında oturacak, dinlenecek, ayran içecek... Arkadaşı Saydin Ali'nin ayranını... Yeri gelince de kemençe çalacak... Cami Yanı'nı oynatacak...

Karaman'a, "Halil... Karaman" der Sayidin Ali. "Habu olanı bi dinne..." Karaman aldırmaz, belki de arkadaşını kızdırıyordur. "Bidinne... Ayran yerine... İçersin sora..." Gülüşürler...

Bu dinleyişler, bu çalışlar... Ali Günay'ın baskısıyla Sami Günay'a yön verişler...

Sonra kemençeyi alan Karaman'ın çalışları... Çalarken kendini unutuşları, kendinden geçişleri, inlemeleri..."Arı oğul atıyor." gibi çalışları... Sami'yi yeniden dinleyişleri, sınayışları... "Oldu." deyişleri... "Çurası şöyle olacak." deyişleri... "Parmak az böyle, yay az şöyle" gösterişleri...

Çok iyi kulağı olan Sami Günay'ın Karaman'ın ağzından çıkanla, kemençesinden duyulanı kapışları... "Eferim..." alışları... Karaman yolunda ilerleyişleri... Hacıali Özdemir'den Kemal Caba'dan etkilenişleri... Günden güne, aydan aya, yıldan yıla kendini buluşları...

İlk sınavı ekin imecisi olacaktır... Göreleli önemli kemençecilerin geçtiği ilk yoldan geçecektir... Çürükeynesil geleneğinin öğesi olacaktır... Ekin sınavı geçilince başka başka ekinler kazdırılacak... İmeci kemençecisinden "düğün kemençecisine" geçilecektir...

Sevimli, güler yüzlü, yakışıklı, ağzı "laf yapan" çok devingen kişiliği ilk gençliğin coşkularıyla gelişir, pekişir. Kemençede Çürükeynesil'de, komşu köylerde aranılan ad olmaya başlar. Kız evlerinde öteki kemençeciler içinden onun çalması istenir… İlgi, sevgi dolu bakışlar üstündedir… Ahmet Ala'yla, Durkaya'yla, Haceli'yle, Sırrı Öztürk'le, Kâtip Şadi'yle "aynı düğünlerin" kemençecisi olur.

Aynı kuşaktan oldukları için Sırrı Öztürk'le, Kâtip Şadi'yle, Şenel Dandin'le arkadaş olur. Nice köylerde nice düğünleri birlikte yaparlar. Nice konaklarda ışıtırlar. Nice gelinleri ağlatırlar. Nice karşılama, ince oyun, horan, Tuzcuoğlu, Cemo çalarlar oynatırlar…

SAMİ GÜNAY ÜSTÜNE-3

Sami Günay, Görele dışında ilk "düğün sınavını" Ören'de verir.

Karadeniz'in "büyük, namlı düğünlerini" Göreleli kemençeciler yapar. Bu gelenekleşmiştir. Görele'ye gelinir. Kollara göre ya Ali Kam, ya Tuzcuoğlu, ya Karaman, ya Picoğlu, ya Hacıali Özdemir, ya Durkaya ya da sonraki kuşaktan Kâtip Şadi, Sırrı Öztürk, Şenel Dandin, ya Sami Günay, ya Kemal Kılmaz, ya Hüseyin Özdemir kemençeci olarak alınır. Düğün günü bildirilir, parada anlaşılır, günü gelince gidilir, düğün yapılır... Bu böyledir yıllardır... Günümüzde de "iyi kemençeci arayanlar için" böyledir.

Ören'de "büyük bir düğün" yapılacaktır. Çok önemli kemençeci Durkaya'yla anlaşmak üzere Ören'den Görele'ye gelinir. Görele'nin ileri gelenleri, saygın adları, horancıları, kemençecileri ya Çubuk'un kahvesinde ya da Çürükeynesillilerin kahvesindedir.

Önce Çubuk'a bakılır. Durkaya "domine" oynamaktadır. Oyun izlenir. Bitişte Durkaya'ya düğün günü bildirilir... O günü doludur Durkaya'nın... Başka bir yerdeki düğün için söz vermiştir... Yalvar yakar... Olmaz... Para değil söz önemlidir...

Durkaya onların kemençe sorununu çözecektir... "Bakın uşaklar, arkadaşlar" der. "Ben size bir genci göndereceğim. Gelin benimle..." az ötedeki Çürükeynesil kahvesine gelirler... "Bu delikanlı Sami Günay... Çok iyi kemençeci... Düğününüzü yapar... Beni aratmaz... Ben kefilim..." anlaşırlar.

Düğün günü gelmiştir. Sami Günay coşkulu, güvenli iç dünyasıyla Ören'e çıkar. Hava soğuktur. Büyük saç sobanın çevresinde beş on yaşlı oturmaktadır. İçlerinde sakallılar da vardır. "Hoşlarlar beşlerler..." Onların beklediği çok önemli kemençeci değildir gelen. Bıyığı terlemiş ilk gençliğini süren uyanık görünümlü biridir. Sakallılardan biri, "Oğlum, kemençeyi az bi eline al bakim..." der.

Sonra ekler: "Duzcuoğlunu öğrendin mi? Az bi çal bakiim..."

Görele'de Tuzcuoğlu'nu çalamayana kemençeci denmez ki. Sami Günay'a bir iki yıldır "Kemençeci Sami" denmektedir. Örenli "gocamanlar" ne bilsinler...

Çalmaya başlar Sami Günay... Pır pır yürekle... Tuzcuoğlu'nu "ustaların ustasından" Karaman'dan öğrenmiştir. Onun kemençesinin sesleri vardır kulağında. Onu içselleştirmiştir. O sesle çalar. Ölene dek unutamayacağı sesle... Alkışlarlar... Üç kez çaldırırlar... Çıt çıkarmadan, soluklanmadan dinlerler...

Ören'de oynayanların, dinleyenlerin beğeniden dört köşe oldukları bir düğün yapar. Görele dışındaki sınav başarıyla geçilmiş, Sami Günay adı Görele dışında da duyulmaya başlanmıştır. Görele'de, Görele dışında düğünlerde aranılan kemençecilerdendir.

İlgi odağıdır düğünlerde... Kemençesiyle, türküleriyle; horan, inceoyun, karşılama, cemo, averemu çalışlarıyla oynatışlarıyla...

Kimi genç kızların bakışlarını da sıkça yakalar. Onun gözünün de kimilerine kaydığı olur. Ama birini çok sever. Elmas ablayı...

Elmas abla da onu... Elmas abla (amcamın kızı) evlerinin kuzeye, Alacanlı'ya bakan penceresindedir... Ayakları dikiş makinesinin ayağındadır. Pir "enteri"yi dikmek üzeredir.

Ara vermiştir dikişe... Gözü Alacanlı'dadır... Az sonra Sami ağabeyin türküsü duyulur. Elmas abla da aynı türküye başlar. Oyraktaki dönemeçte Sami ağabeyin "narası..."

Bir iki silah sesi... Değirmen yanında bir silah sesi daha... Şimdi de bizim tarlanın altındaki yoldan bir silah sesi...

Sami ağabey çala söyleye "aklı bizim mahallede" Camiyanı'na çıkar.

Babam, annem, Mehmet amcam, Asiye yengem, çok sevdiğim ablalar... Selami amca, yakınlarıyla Elmas ablayı "Allah'ın emriyle" istemektedir. Güç bir akşam, gece olsa da söz kesilir. 1959'da on dokuz yaşında Sami ağabey Elmas ablayla görkemli bir düğünle evlenir. Büyük düğün olur Camiyanı'nda... Kız evinde de... Bizim mahallede...

1960'ta asker olur Sami Günay. Askerde türküler söyler, türküler öğrenir. Asker arkadaşlarının bölgelerindeki türküleri de sever. Bunları kemençesiyle tanıştırır.

Askerlik dönüşü düğünlere gidilir. Taşı toprağı altın İstanbul'a da…

Almanya işçi almaktadır. Anadolu belli koşullar içinde Almanya'ya göçmektedir. Kemençede, bağlamada, ozanlıkta, çalgıcılıkta iç göç vardır ama toplumsal evrimleşmede şimdi "dış göç" gerçeğiyle yüz yüze gelinmektedir.

Sami Günay kimi halk ozanları, kimi yazarlar, gazeteciler gibi, kimi işsizler gibi bu köklü değişimin içinde bulur kendini.

SAMİ GÜNAY ÜSTÜNE-4

1964'e dek Görele'de, Görele dışında kuşaktaş kemençeci arkadaşlarıyla ortak düğünlerin kemençecileri olurlar. Düğün evlerinde çalarlar, söylerler, oynarlar, oynatırlar; ortaya çıkarlar, takı toplarlar, atalık horanındadırlar, sevinmelik alırlar. Konak eğlencelerinde ışıtırlar, telle yayı, türküyü, gazeli, uzun havayı buluştururlar.

Çürükeynesil'in on gotluk tarlalarında kemençesiyle, türküleriyle ekin de kazdırır Sami Günay…

Aile sorumluluğu çok gelişir. Babadır. Sakibe (1961)'nin, Ulvi (1963)'nin gelecekleri düşünülür.

1964'te "işçi" olarak Almanya'dadır. "Alamanyacılara" katılmıştır. Çabuk uyum sağlayan, öğretileni ivedice kavrayan kişiliğiyle iş yaşamına, Almanya yaşamına alışır.

Kemençeleri yanındadır. Bulduğu ortamlarda kemençesini, türkülerini bağlamaya, davula zurnaya kardeş kılar.

Trabzon yöresinin kemençecileriyle, davulcularıyla, zurnacılarıyla geceler boyu çaldıkları, söyledikleri, söyleştikleri, yurt özlemini türkülere seslere vurdukları çok olur. Bu onlar için sanatçılıklarını birbirine aktarma, çalgıda ulaştıkları düzeyi geliştirme olanağıdır. Birbirlerinden beslenirler. Bu yeme, içme, çalma, söyleme buluşmalarında Karaman biçeminin önemli adı Sami Günay, Çürükeynesil kemençesini arkadaşlarının beğenisine sunar. Etkiler arkadaşlarını… Öyle etkiler ki Trabzonlu önemli sanatçı Necati Cinel ölene dek özellikle Tuzcuoğlu'nu Sami Günay arkadaşının çaldığı kemençeye oynar.

Trabzon yöresinin önemli davulcusu Osman Afyon'la çalarlar, söylerler. Kaynaşırlar.

Sami ağabey davul dinleyecekse Osman Afyon'u dinler; Osman Afyon kemençe dinleyecekse Sami Günay ağabeyini dinler. Sami ağabey oğlu Sabri (1971)'nin Görele Uğur Mumcu Sosyal Tesislerindeki düğününe onca davulcu içinde Osman Afyon'u çağırır.

Çürükeynesil'den Osman Kaptanoğlu ağabey de tutar Almanya'nın yolunu. Başkaları gibi... Osman ağabey başkaları değildir... Köyümüzde bahçelerde koyun yayarken bağlama çalarak yanık sesiyle söylediği türküleri de götürmüştür Almanya'ya.

Buluşma ortamları yaratılır; gidilir, gelinir. Kemençe... Bağlama... Türküler... Türküler, yurdumuzun dört yanından türküler... Yozgat'tan, Kırşehir'den, Malatya'dan, Urfa'dan, Erzincan'dan, Erzurum'dan, Giresun'dan, Görele'den, Ordu'dan, Samsun'dan, ta İstanbullardan getirilmiş gazeller...

Dostlarla, arkadaşlarla çoğunca aile ortamındaki "meşk"ler... Sami Günay'ın kemençesine öteki yörelerimizin türkülerini de düşürür. Çaldığı, söylediği, dinlediği için mutludur.

Görele'den bölgemize yayılan kemençeyi birlikte, iç içe yaşama günlerinde bizden öğrenen Rumların oğulları, torunları da "mübadele" sonrası Yunanistanlı olarak Almanya'da işçidirler. Kemençe çalanlar da vardır içlerinde... Kimilerinin Sami Günay'la tanıştıkları, kemençe ortamında çaldıkları olur. Onlar da Görele, Çürükeynesil kemençesinin ne denli ulaşılmaz olduğunu alkışlayarak anlarlar.

Görele doğumlu Sakibe'yle, Ulvi'ye Almanya'da üç kardeş gelir. Lütfi, Lütfan ikizdirler, 1966'da doğarlar. Sabri de 1971'de...

Ulvi babasından etkilenir. Kemençe, keman çalar. Lütfi'nin de sesi güzeldir. Babasının çaldığı kemençeye, ağabeyinin çaldığı kemençeye, kemana türküler, şarkılar söyler.

Görele Çürükeynesil'de 1960 sonrasında doğanlardan kemençeye yönelenlerin Sami Günay'dan etkilendikleri gerçektir. Sami Günay'ın ağabeyi Ahmet Günay'ın oğulları Mehmet Günay, Canay Günay amcaları Sami ağabeyden kemençeyle ilgili çok yöntem öğrenmişlerdir. İkisi de kemençe geleneğinde yer alarak düğünlerde, izlencelerde çalmaktadır.

Yalnız kemençe, çalgı değil çalışan, yeteneğini geliştiren, sanat uğraşı verenlerin Sami Günay'dan öğrenecekleri vardır: İşini, kemençeyi çok severdi...

Çok çalışırdı… Bir günün en az üç saatinde kemençesiyle başbaşaydı. Sürekli araştırırdı, arardı, yeni sesler, yöntemler, türküler yolundaydı. Sürekli iyilerin, en olgunların ardındaydı. Yanlışı, bayağılığı, sıradanlığı bağışlamazdı. Uğraştığında kötü sonuç. Çıkmışsa onu siler, kaldırıp atar, yenisini başlardı.

Söylerken de, çalarken de, dinlerken de çok titizdi.

SAMİ GÜNAY ÜSTÜNE-5

Özellikle özgün Görele havalarını çalarken kendinden geçerdi. Çocukluğundan beri biriktirdiklerini tinsel yoğunluk içinde yaşayarak çalardı.

Yemeyi içmeyi, eğlenceyi; "kafa dengi dostlarla, arkadaşlarla" oturmayı, "oturaklarda" birlikte olmayı yaşam biçimi yapmıştı. "Sofrasına oturmayan, ekmeğini yemeyen" yoktur. Çoklarını arabasına alarak gezdirmiştir. Niceleriyle yöremizin yaylalarına çıkmıştır. Nicelerini sevinç duyarak aracıyla günübirlik gezilere götürmüştür. Sürekli ondan yiyip de bir kez bile eli cebine gitmeyenleri iyi bilirdi. İnsanları yaşayarak tanırdı. İlkin herkesi kendi gibi sanır, kimilerde de yanılırdı.

Sanatına titizdi, düşkündü. Sanatını herkesin beğenisine sunmada bol gönüllüydü.

Karaman geleneğinden kendi biçemini yaratmış son kemençecimizdi. Kemençemizi, türkülerimizi, ezgilerimizi nesnel araştırmalarla inceleyenler, derleyenler için de önemli kaynaktı.

1990'lı yıllarda Sami ağabeyin evinde oturdum. Çala çağıra yiye içe ışıttığımız çok geceler oldu. Çalınanlar söylenenler "sesçalara" alındı. "Taksim, Tuzcuoğlu, Hasbal, Hamzabaş, Kıtırik, Beyoğlu, Dutdibi, Fadime, Cezayir, Horanlar, İnceoyun, Karşılama, Cemo, Yol Havaları, Gelin Ağlatma, Leosi, Çürükeynesil Kadın Horan, Zurna Havası, Elinde Ayna" Sami ağabeyden derlediklerim...

Eğitimci, araştırmacı, müzik öğretmeni Ali Karadeniz yayımladığı yapıtın araştırma aşamasında öğrencileriyle Giresun'dan Sami ağabeyin Alacanlı'daki evinde çekimler yapmıştı.

Başta Yüreğimde Türküler, Sazların İzinde Kemençe, Anadolu'nun Sıcak Yüzleri olmak üzere TRT'nin kapsamlı yayınlarında Sami Günay kemençeci, kaynak kişi olarak yer aldı.

Sesçalarımda sık sık dinlediğim ikinci kutucukta ikimizin sesleri, onun kemençesi var. "Horan, Görele İnce Oyun (Sami Günay), Kaymakam (Sami Günay), Gönlüm Kan Ağlıyor (Hayrettin Günay), Kadın Horan (Sami Günay), Küçükten

Görmedim (Sami Günay), Sevda Ulmasaydı (Hayrettin Günay), Çanakkale Gazeli (Sami Günay), Makaram Sarı Bağlar (Hayrettin Günay), Tamzara (Sami Günay), Taksim, Tuzcuoğlu, Hasbal, Hamzabaş, Yol Havası, Dudağında Kordur Tüten (Hayrettin Günay), Horan, Elinde Ayna (Sami Günay), Bu Ne Sevgi (Sami Günay), Dağdan İndim Düze (Sami Günay), Urfalıyım (Sami Günay), Sevdiğim Bir Gün Bana (Hayrettin Günay), Ağasar (Sami Günay), Bağa Gel Bostana Gel (Hayrettin Günay), Gelin Ağlatma (Sami Günay), Tarlalar Salkım Saçak (Sami Günay)…" Kutucuktaki ezgiler, türküler... Sami ağabeyin kemençesiyle sesiyle… Kimileri de benim sesimden…

Seslerimizi kemençeyle bütünleştirdiğimiz, ışıtılan gecelerden anı altı kutucuk var belgeliğimde. Uygun günlerde dinliyorum onları sesçalara koyarak.

Sami ağabey, 1987'de Alucra Aktepe Ortaokulu öğrencilerimden derlediğim:

"Harmanın o yanına
Dolan gel bu yanıma
Kadınlar horanına
Girelim gollarına
Gel gel gel sevdiğim
Gel gel gel aman"

Harmanın O Yanına (Alucra Türküsü, Giresun türküleri ve Oyun Havaları, Salih Turan-Erdoğan Altınkaynak) türküsünü ilk söyleyişimden başlayarak çok beğenmiş, sevmişti. Bulunduğumuz kemençeli ortamlarda ben söylerdim, o çalardı. Ahmet Kaçar; Kümbet, Bayrağım Ayla Yıldız adlı iki türkü bestelemişti. "Bunu ancak Sami, onun kemençesi çalar" dedi.

Bir gün akşama dek Ahmet amcanın Evinde türküleri çalışmıştık. Sonra da onları sesçalara almıştık.

Tanıdığım kemençecilerin hiçbirinin anımsamadığı çok çok eski bir Görele türküsünü, -Elinde Ayna'yı- derlemiştim yıllar önce Sami ağabeyden (Nota: Salih Turan):

"Elinde ayna
Gum gibi gayna
Seni Ermeni gızı
Gel benimle oyna

Sevdiğimi alayım
Ona keman çalayım
Seni gâvurun gızı
Seni nerde bulayım

Geldim gapılarına
Bakdım yapılarına
Dulanurum adamın
Ufak yapılarına

Elimdeki sazımsın
Dilimdeki sözümsün
Nereye gidersen git
Benim alın yazımsın"

Sırrı Öztürk'ün Mehmet Maksutoylu'nun ardından Sami Günay da gitti... İyi sesler bırakarak...

SARUGIZ TÜRKÜSÜ

“Geddim de binbaşıya
Üç gün izin istedim
Sen nerelisin dedi
Görele’yi gösderdim

Sarı gızın evleri
Gaşudadur gaşuda
Aradım bulamadım
Salı günü çaşuda

Evlerinin önünde
Bi ufacug çidi var
Gidiceğem yanına
Bi alaca iti var

Ağacın depesinde
Bag üzüme üzüme
Dulaniyim saru gız
Ha u çakır gözüne

Garabdal’ın düzünde
Bag üzüme üzüme
Dulaniyim saru giz
Ha u çakır gözüne

Saru giz yavan idin
Kimden aldın yoğurdu

Dedi saru gız bana
Bizim ineg doğurdu

Sis Dağı'nın başları
Dumanludur dumanlu
Gelinlere bakarsan
Gızlar daha imanlu

Başındaki çemberin
Ben puluyum puluyum
Gaç al beni saru gız
Ben de Allah guluyum

Dere akıyu dere
O da nafile yere
Gız seni balamışlar
İsdemedüğün yere

Endim derede hana
Su içdim gana gana
Besbellü öleceğim
Ben sana yana yana

Ey gidi türkülerim
Heb cebimde saglusun
Söle Haşim'im söle
Her ne desen haglusun"

1930'un sonlarıyla 1940'lı yılların başlarında Görele Çürükeynesil'de oluşturulmuş bu türkü.

İki gencin sevisini yansıtıyor. "Kız seni bağlamışlar/ İstemediğin yere" dizelerinden anlaşıldığına göre büyükleri kızı sevmediği birine sözlemiş. Son üç dörtlükte türküyü yakan delikanlının kavuşamama duyguları vurgulanıyor.

İlk dörtlükte sevinin delikanlı asker olmadan önceye dayandığı çağrıştırılıyor. Delikanlı binbaşıya çıkarak izin isteyecek denli bir sevginin etkisindedir. Türküde kimi ipuçlarıyla delikanlının askerlik öncesi başlayan sevgisi, askerlik dönemi; askerlik sonrası süren, kızın başının bağlanmasıyla ayrılıkla biten bir sevi öyküsü dillendiriliyor.

Kimi sözcüklerle, tamlamalarla Görele'nin, Çürükeynesil'in insan yaşam biçimiyle doğası örnekleniyor: "Görele'yi göstermek, sarı gız, salı, çarşı, evin önünde bir ufacık çit, alaca it, ağacın tepesindeki üzüm, dulanmak, çakır göz, Garabdal'ın düzü, yavan, başında ki çember, çemberin pulu, kaçmak, derenin akması, kana kana su içmek…"

Türkünün şiirsel yapısında imgelere de yer verilmiş. Görele'yi göstermek, salı günü çarşıda bulamamak, yavan olmak, Sis Dağı'nın dumanlı olması, gelinlere göre kızların daha imanlı olması, çemberin pulu olmak, derenin nafile akması, başını bağlamak, yana yana ölmek, türkülerin cepte saklı olması, ne derse haklı olmak…

Atma türkü (mani) biçiminde oluşturulmuş Sarı Kız.

On bir dörtlüğün çoğu Görele'de yaygın olarak görülen "a b c b" biçiminde uyaklanmış. Ötekilerse Türkiye genelindeki uyaklanışa uygun: "a a b a."

Sarı Kız, yıllar önce Haşim Günay (1915-2001)'dan derlendi.

Türküyü oluşturan dörtlüklerin çoğunun kaynak kişinin söylemesi (yakması, üretim yazması) olduğu anlaşılıyor. Türkü yakıcıları yörede genelde son dörtlükte adını vermezler. Sarı Kız'da türkü yakıcısı adını da vermiş. Bu yönüyle de ilginç bir örnek…

SAZLARIN İÇİNDE/KEMENÇE

Türk sazı kemençe çok kapsamlı bir çekimle belgesel olacak.

Belgeselle ilgili "teklif dosyası" içeriğini dostum Harun Yöndem'in izniyle paylaşıyorum:

Projenin adı: Sazların İzinde/Kemençe.

Konu: Müzik kültürün özüdür. Müzikle ve müziği icra eden enstrümanlarla toplum hayatı arasında yakın ilişki vardır. Bu yakınlık halk müziğinde ve yerel sazlarda daha da öne çıkar. Çünkü müzik toplumsal bir dildir. Kültür kimliğin ve dünyaya bakışın bir ifade tarzıdır. Enstrümanları tanıtarak yöreleri, bölgeleri incelemek, karşılıklı etkileşimleri ele almak ve unutulmaz icracılarla icraları belgelemek projemizin ana konusunu oluşturur. Bu çerçevede öncelikle kemençeyi ele almak istiyoruz.

Amaç: Karadeniz bölgesinde kullanılan ve önemli bir folklor enstrümanı olan kemençeyi bütün yönleri ile ve işlevleriyle tanıtmak. Kemençenin toplum hayatındaki yerini ortaya koymak. Bu sazın ve bu sazla icra edilen müziğin geçmişine ve bugününe ışık tutmak.

Süre: Her bölüm 28 dakika, 8 bölüm.

Yayın yeri: TRT Belgesel, TRT Müzik, TRT Türk, TRT HD

Yurt dışı çekimler: Yunanistan, Bulgaristan, Macaristan, Moldova, Özbekistan, Türkmenistan, Gürcistan, Kırım, Abhazya, Azerbaycan, Kırgızistan.

Yurtiçi çekimler: Karadeniz, Trakya, Ege, Göller Yöresi, Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Sis Dağı, Kadırga Şenlikleri, Görele Kemençe ve Horan Günleri…

Proje Konsept Danışmanı: Hüseyin Besli

Yapımcı: Harun Yöndem

Yönetmen: Ekrem Ergüder

Danışmanlar: Dr. Süleyman Şenel, Hayrettin Günay, Hasan Yılmaz

Metin Yazarı: Ayhan Yüksel/ Harun Yöndem

Çekimde yansıtılacaklar: Eski kültürde kemençe, efsaneleri; kemençenin atası sayılabilecek sazlar.

Kemençenin doğuşu, günümüzdeki kemençeye dek öyküsü.

Kemençe çalınan ülkeler, bölgeler, coğrafyalar.

Karadeniz Bölgesi, şehirleri, Yunanistan; Selanik, Girit; Bulgaristan, Varna… Kızanlık, Eski Zagra, Macaristan, Budapeşte… Bu çekimler birinci bölümü oluşturacak.

İkinci bölümde: Kemençenin yapımı, kemençe yapım ustalarının çalışmalarından görüntüler.

Kemençe çeşitleri: Fizik, ses, icra özellikleri.

Üçüncü bölümde: Kemençe ve toplum hayatı. Yayla Göçü, Otçu Göçü, Yayla Şenlikleri.

Dördüncü bölümde: İmecelerde kemençe. Ekin kazma. Düğünler: Misafir karşılama, gelin ağlatma, gelin alayı, düğün sonrası damat ziyareti. Asker uğurlamaları.

Beşinci bölümde: Aynı bölgede kemençeye benzeyen sazlar. Azari kamançası, Gürcü kamançasi, kabak kemane, klasik Türk musikisinde ki kemençe, Iyra Crete (Girit kemençesi), gudulka. Bulgar kemençesi, Kıyak(Kırgız kemençesi), Rebab.

Altıncı bölümde: Yaygın, ünlü kemençe havaları. Yol havası, horan havaları, kolbastı, ince oyun, akalık, Cezayir, Tuzcuoğlu, sıksara, uzun havalar, atma türkü havaları…

Yedinci bölümde: Geçmişin ünlü kemençecileri. Görele, Trabzon, Rize, Ordu yörelerinden.

Ali Kum, Tuzcuoğlu, Karaman, Picoğlu Osman, Durkaya, Hacıali, Fehmi Alan, Mehmet Yavuz, Hüseyin Dilaver, Hasan Tunç, Sadık Aynacı, Ferhat Özyakuboğlu, Ordulu Yunus…

Sekizinci bölumde: Günümüzün ünlü kemençecileri. Mehmet Sırrı Öztürk, Kâtip Şadi, Sami Günay, Şenel Dandin, Burhan Caba, Hüseyin Çınar, Mehmet Maksutoğlu, Hüseyin Özdemir…

Kemençeyi bölge müziği dışındaki bestelerde de çalabilen kemençeciler.

Kemençe kursları, kemençe dernekleri…

Kemençenin geleceği: Kemençecilerin, kemençe yapımcılarının görüşleri yansıtılacaktır.

Belgeselde konuyla ilgili kişilerini araştırmacıların görüşlerine de yer verilecektir.

Yıllardır düşünülen, kişisel söyleşilerde dile getirilen böyle bir belgeselin gerçekleşme aşamasında olması yıllardır bu konuyu gündemde tutan bizi çok sevindirdi.

İlk çekimin 6-13 Nisan 2014'te Görele'de yapılması düşünülüyor.

Kemençeyle, kemençe kültürüyle ilgili bugüne dek yapılmış en geniş kapsamlı belgeselin oluşmasına emeği, katkısı olan herkese yürekten teşekkürler…

SIRRI ÖZTÜRK ÜSTÜNE-1

Pazartesi 19'a doğru çaldı telefonum. Amcamın torunu, işadamı Erdoğan Şahin. Bu kez "hoş beş etme, hal hatır sorma" değil. Mehmet Sırrı Öztürk, Sırrı ağabey için telefon. Sayrılarevindeydi, ölmüş…

Erdoğan Şahin'le dünür Sırrı Öztürk. Erdoğan'ın kardeşi Ercan Öztürk Sırrı ağabeyin kızıyla evli.

2016'da gidenlere, sanatlarına son noktayı koyanlara Aralık'ın son günlerinde Sırrı Öztürk de eklendi.

Yaşamının önemli bir bölümünü geçirdiği İstanbul'dan, Kulaksız camisinden uğurladı sanatçıyı yakınları, sevenleri, dinleyicileri, düğünlerde buluştukları, konak anılarını paylaştıkları, dostları.

28 Aralık 2016 Çarşamba günü doğduğu topraklarda, Görele'de toprağa verildi Görele kemençesinin, türkülerinin; kemençenin büyük adı Sırrı Öztürk.

Cenaze namazı için, Sırrı Öztürk'ü uğurlamak için Hasan Ağa Camisi çevresinde toplanıldı. Eşine, çocuklarına, damadı Ercan Şahin'e başsağlığı dilendi.

Bu duygulu uğurlamada arkadaşını yalnız bırakmamıştı önemli kemençeci Kâtip Şadi. Çokları Kâtip ağabeye de baş sağlığı diledi.

Yıllar önce bir araştırma, derleme çalışması için Mehmet Sırrı Öztürk'le Kâtip Şadi'yi buluşturan KTÜ Konservatuarı Müdürü Doç. Dr. Abdullah Akat'la iki arkadaşı da bizleri, Görele'yi, Sırrı ağabeyi yalnız bırakmadılar bu son uğurlamada.

Görele Belediye Başkanı Tolga Erener Sırrı ağabey için cenaze namazı sonrası Konakdüzü'nde, Cumhuriyet Meydanı'nda tören düzenledi.

Hasan Ağa Camisi'nden sevenlerinin omuzlarında alana getirildi Mehmet Sırrı Öztürk.

Alanda sanatçının yaşam öyküsü okundu. Ardından sanatçının kaynı, televizyon yapımcısı-yönetmen Uğur Bilgi; Görele Belediye Başkanı Tolga Erener, yazar Seyfullah Çiçek, Hayrettin Günay konuştular.

Konuşmalarda Mehmet Sırrı Öztürk'ün sanatçılığı, kişiliği, Görele için önemi; konuşmacılarla yakınlıkları, anıları aktarıldı.

Doğduğu köye, mahalleye götürüldü; yüzlerce çocukluk, yeniyetmelik, delikanlılık; kemençe, düğün, konak, gelinçi, şenlik anılarının sözcük sözcük, tümce tümce uçuştuğu ortamda toprağa, sonsuzluğa verildi Mehmet Sırrı Öztürk... Bir dönemin, bir kuşağın kalıcılığı yakalamış çok önemli bir adı böyle bitti. Sesini, türkülerini, kemençesini, anılarını bırakarak.

Onu tanıyanların kendine, ilişkilerine göre bir Mehmet Sırrı Öztürk tanımı vardır. Benim için Çepni kemençesinin, Görele kemençesinin, kemençemizin yaşayan çok önemli adlarındandı. Bir dönemin önderi, kılavuzuydu. Halkbilim araştırmalarımda kaynağımdı. 1960'lardan beri nerede duyarsam duyayım, "Bu Sırrı Öztürk'ün kemençesi" dediğimdi. Duygulanarak, içimin kıpır kıpır edişleriyle dinlediğim kemençecilerdendi. Radyoda, televizyonda dinlediğimde, izlediğimde bu toprakların kültürünü birikimle, eksiksiz, yanlışsız yansıttığı için onurlandığım, alkışladığımdı. Telefonumun olduğu, bende telefonu olan saygın kişilerdendi. Önceki yıl kardeşim Selahattin Günay öldüğünde gece 12'lerde arayarak baş sağlığı dileyendi. Kimi türkülerde severek çalışmalarıma kaynaklık edendi. Çocukluğundan beri belleğinde iz bırakmış Cemo türküsünün dörtlüklerini tamamlayandı.

Görele'de oğullarımın işyeri Günay Çeyiz'de TRT anılarını kendine özgü anlatımıyla paylaşan, dondurma yerken sözün düğünlere, bizim Çürükeynesillilere geldiğinde iyice neşelenen bizim köyde bizden yirmi yirmi beş yaş büyüklerle yüzlerce ilginç anıyı coşkuyla aktarandı. Çocukluğumda, gençliğimde Sırrı Öztürk'tü. Giderek Sırrı abi olmuştu. "Hoca" derdi bana, "Hayrettin Hoca..."

Görele'de tabutunun yanı başında vurguladığım gibi Bağlarca'nın deyişiyle Görele'nin, Giresun'un, ulusumuzun büyük oğullarındandı.

"Bizi buralarda eğlendirmezler/ Kalacak bir türkü söyler gideriz." ikiliğindeki gibi Mehmet Sırrı Öztürk gitti. Kalacak, yaşayacak türküler söyleyerek. Deyim aktarmasıyla belirtilen yapıtlar bırakarak.

Onu değerlendirmek, bir döneme yerleştirmek, özelliklerini saptamak, gelecek kuşakların yararlanması için yazarak ölümsüzleştirmek görevimiz.

SIRRI ÖZTÜRK ÜSTÜNE-2

Görele kemençesinde 1930'lu yıllarda doğan önemli, özellikli bir kuşak var. Sanatta, yazında değerleri iki sayı arasına sıkıştırmanın doğru olmadığını bildiğim için verdiğim yılları 1930'un bir iki yıl altına 1940'ın bir iki yıl üstüne çıkarmak da olası.

Bu yıllarda doğanların içinde seslerin, tellerin, önemli adların ardına düşenlerden nicelikçe, nitelikçe ata armağanı kemençede özgünlüğe ulaşan adlar var; Ahmet Ala, Nazmi Özdemir, Sabri Özdemir, Mehmet Sırrı Öztürk, Kâtip Şadi, Sami Günay, Esat Somuncu, Ahmet Caba, Şenel Dandin…

Bunların ortak özelliği Karaman, Durkaya, Haceli gibi gelenek oluşturmuş, türküler yakmış, kendine özgü parmak, yay, duyuş, yaratış güzelliklerine ulaşmış değerleri, Picoğlu Osman söylencelerini, türkülerini çoğunca yüz yüze kimilerinde de plaklar aracılığıyla içselleştirerek yeteneklerine, ilgilerine ivme kazandırmış olmalarıdır.

Çocukluk, ilk gençlik yılları birbirine benzese de ileriki yıllarda bunların tek tek yaşam kavgası içinde yolları ayrılacak Görele'den uzak iklimlerde hiç umulmadık adlarla yan yana gelecekler, çalacaklar söyleyecekler, eğlenecekler Görele geleneğinden aldıklarını yaşam içinde çeşitli iletişimlerle oluşturdukları kültürle, birikimle kaynaştırarak aranan, dinlenen, örnek alınan ad olacaklardır.

28 Aralık'ta Görele'de, doğduğu toprakta Kemikli'de (Hürriyet Mahallesi'nde) toprağa, verdiğimiz Sırrı Öztürk bu kuşağın önemli adlarındandı.

1938 doğumluydu Mehmet Sırrı Öztürk. Mehmet'le Hidayet'in oğluydu. Kendisi gibi kardeşi de düşecektir kemençenin ardına. Onun doğduğu yıllar Görele'de kemençenin, düğünün, davulun zurnanın, bağlamanın, düdüğün, horanın "nara attığı" yıllardır. Osmanlı çöküşünün Kurtuluş Savaşı'yla, Cumhuriyet devrimleriyle, yurtseverlik, güven duygularıyla Mustafa Kemal Atatürk, İsmet İnönü, Fevzi Çakmak sevgileriyle, bağlılıklarıyla yoğrulduğu yıllardır. Mustafa Kemal Atatürk'ün yönlendirmesiyle kültürümüzün, yaratıcılığımızın halkbilim ilkeleriyle derlenmeye başlandığı yıllardır. Mehmet Sırrı Öztürk doğmadan önce Görele, Giresun, Trabzon iki kez elden geçirilecektir. Halkevleri etkinlikleri, Kurban, Şeker

Bayramlarına kardaş Cumhuriyet Bayramları'nın çocukların, gençlerin, yaşlıların anılarını her yıl varsıllaştıracağı yıllardır.

Karaman'ın düğünlerde, bayramlarda, konaklarda, gelinçilerde Tuzcuoğlu'nu, Şırıp Şırıp'ı, Kıtırik'i, Hasbal'ı, Kolbastı'yı çalıp oynattığı yıllardır. Haceli'nin adıyla özdeşleşen Gelin Ağlatma'larla kilitli kapıları açtırdığı yıllardır. Piçoğlu'nun Kâhya'yı, Tamzara'yı, Eşref'i eşsiz sesiyle kemençesiyle göklere saldığı yıllardır. Durkaya'nın kendine özgü çalışıyla horan oynattığı, yaratıcısı, birinci kişisi kendisi olan öyküleri çalıp söyleyerek anlattığı yıllardır. Ömercen'in, Hallu'nun, Gavecu Ömer'in, Sabri'nin, Halil'in, Tongu İbram'ın "akıl almaz horanlarıyla" düğünleri, bayramları iple çekilen günlere dönüştürdüğü, Muhtar önderliğinde uzak köylerden birine düğüne giden Çürükeynesillilerin köy alanındaki büyük horanla karşılaştıklarında, horanın kemençecisi Picoğlu Osman'ın horandakilere, "Arkadaşlar, Çürükeynesililer geldi, siz horanı bırakın da onlar oynasın. Siz de seyredin. Ben de çalduğum kemençenin tadına varayım." dediği yıllardır.

Sırrı Öztürk'ün kemençeye başladığı yılların böyledir genel görünümü. Bu görünüm Sırrı Öztürk kuşağının yetişmesinde etkilidir.

Sırrı Öztürk söyleşilerinin çoğunda 1944'te, altı yaşında kemençeye başladığını belirtir. Picoğlu Osman üstüne ilk araştırmayı yapan Daylılı, araştırmacı, mühendis Şadi Cındık'a göre Sırrı Öztürk'ün üvey halası ünlü kemençecinin üçüncü eşi olduğundan halasıyla Daylı'ya Picoğlu'nun evine gidip gelmeleri onu kemençeye yöneltmiştir.

Bu yönelişte babasının, anasının kemençe sevgisi de önemlidir. Böylece çoğu kemençecinin öyküsünde, çalgıcının öyküsünde babadan, anadan gizli gizli çalışlar varken Sırrı Öztürk evdeki büyüklerinin desteğiyle özgür ortamda parmak vurmaya, yay atmaya, türkü çağırmaya başlar.

Sırrı Öztürk'ün etkilendiği, örneklendiği Picoğlu Osman'ın kemençe sesleri, türküleri, plakları kulağında, belleğinde duracaktır Aralık 2016'nın sonlarına dek.

SIRRI ÖZTÜRK ÜSTÜNE-3

Sanatın, sanatçının oluşumunda önemli öğe öykünmedir. Altı yaşındaki Sırrı'nın öyküneceği ad; çalınca akan suların durduğu, ses-söz güzelliğinin ayırdında olanların sustuğu, içsel duyuşlarla kendini unutarak dinlediği Picoğlu Osman'dır.

Çeliğini çomağını, kuş lastiğini, "mirasını", topacını, çakısını bir yana bırakarak telin, yayın, parmak vuruşların, türkü tümcelerine yönelişlerin nedeni Picoğlu'nun ulaşılmazlığı, Picoğlu'nun yakınlığı, çağırsan duyacak denli komşuluğu, evlerine en yakın kemençeci oluşudur. Son düğününü Daylı'da yapmış, sayrılık yorgunluklarıyla evinin kapısında sırtını güneşe vererek son çalışlarla sonsuz ayrılığın sarmalındaki Picoğlu'nun titrek dokunuşlarla, kısık söyleyişlerle atak, ateş gözlü, öğrenmeye aç çocuğa yön verdiği açıktır. Belki de birinde yukarıdan Daylı'dan aşağıya, dereye, büke inilmiştir. Yenilmiş içilmiştir. Kemençe çalınmıştır. Ayırdında bile değildir Piçoğlu. Kendini gözleyen, hiçbir devinimini kaçırmayan, kemençesinden yansıyanla ağzından çıkanları belleğine, kulağına unutulmayacak biçimde yerleştiren biri vardır, bir çocuk vardır: Sırrı… Çöğürden kemençeler tutturmak için bir iki kez parmağını kanatan Sırrı…

Küçük Sırrı belki de bir kez izledi Picoğlu'nu düğünde. 1943 olmalı. Araştırmacı Şadi Cındık'ın ağabeyi İlyas Cındık evlenmektedir. Yakınları, komşuları Picoğlu yapmaktadır düğünü. Picoğlu bile bu düğünün son düğünü olduğunu bilmemektedir. Sayrılığının gün geçtikçe ilerleyeceğini ne bilsin.

Daylı''nın eski mahallesinden yola çıkılır düğün için. "Hidayet Hanım önde, ağabey Zeki de arkada. Yanlarında da Sırrı… Evden çıkıldı. Yokuş aşağı inildi. Küpo Deresi'ne ulaşıldı. Yukarıya, Daylı'ya dönülecek şimdi, yokuş yukarı. Yoruldu Sırrı. Onun güçsüz bacakları altından kalkamaz tırmanışın. Ağabey Zeki var. Alacak sırtına onu. Böyle gelecek Daylı'ya Picoğlu'na, onun çalıp söyleyeceği son düğüne…" (Şadi Cındık, 10.10.2006 tarihli Almanya mektubu).

1946'da ölür Picoğlu Osman. Sırrı sekiz yaşındadır. Çocuktur. Artık çöğür kemençesinden babanın, ananın, ağabeyin yürekten oluruyla Görele kemençesine geçilir. İlgi tutkuya dönüşür yetenek bıkılmaz çalışmalarla yönünü bulur. Evdekiler, yakınlar, komşular,

Kemikli dinler artık; "yaşa" der, "var ol…"

İlk önemli sınama, sınav gelip çatar. Düğün yapılacaktır. Düğünde çalacaktır. Cezayir, Tuzcuoğlu, Hasbal, Hamzabaş, Sıksara, Gelin Ağlatma, İnce Oyun, Karşılama, Yol Havası, Dut Dibi, Bıçak Oyunu, Cemo, Kolbastı, Beyoğlu… Bunlarsız düğün mü olur? Bilmeden bunları kemençeci mi olunur? Önce ekin fecilerinden geçilse de bunlarsız düğün olmaz. Düğünde oynayanlar bunları yaratanların torunları. Bunlara yeni yeni "figür" ekleyenler. Çalamazsan oynatman, düğün yapman, düğüne kemençeci olarak çağrılman olası mı?

Sırrı, Sırrı Öztürk ortamını, anlayışını ipuçlarıyla verdiğim düğünlerimizde "ilk düğüne çalışın, ilk düğün yapışın" iç karmaşasını, tedirginliğini, coşkunluğunu yengiye kendini yenişe, eksiklikleri kapatışa çevirir. İlk önemli başarıdır bu. İlk romanın ödüllendirilmesi gibi. Artık sürekli tırmanacaktır. Yinelemeyecektir kendini… Başka düğünlere de çağrılacaktır. Çalacak, oynatacak, söyleyecek, gelinçiye gidecek, konakların arananı olacaktır. Bu yetenek, çalışma yaratıcılığının ilk başarısı ilk düğünüdür onun. Kulağında sesleri, belleğinde görüntüleri ona güç veren Piçoğlu Osman Gökçe; çok uzakta İstanbul'da, Kulaksız'da kim bilir kimin "şalap şulap", özensiz mi özensiz yazdığı "Görelıdıyılı Koy İsmail Oğlu Osman Gühçe D 1317 0 4 6 1946 Ruhuna Fatiha" (Seyfullah Çiçek Arşivi, Piçoğlu Osman, 2006) mermerin altında altı yıldır yatmaktadır…

Bu ilk düğünde Giresun karşılaması da oynatmış; kızların, gelinlerin, kadınların "Anam, bacım has gene Picu gibi çalmıyu mu?" tümceleriyle onayını almış. Türküyü de Picoğlu'nu anımsatacak biçemde söyleniştir:

"Altını bozdurayım
Gerdana dizdireyim
İpek mendil değilsin
Cebimde gezdireyim
Ninna aslanım ninna
Ninna güzelim ninna"

SIRRI ÖZTÜRK ÜSTÜNE-4

İlk düğün başarısının ardından askerliğe dek her ortamda çalınıp söylenecek, düğünlere, göçlere gidilecek, nice imecilerde kemençe çalınacak, türküler söylenecek, atma türküler üretilecektir.

Kemençeci Sırrı olunmuştur, 1930'luların içindedir. Ahmet Ala'yla, Nazmi Özdemir'le, Sabri Özdemir'le, Kâtip Şadi'yle, Sami Günay'la, Esat Somuncu'yla, Ahmet Caba'yla, Şenel Dandin'le, Salih Avcı'yla, İsmet Sadi'yle sık sık yolları kesişecektir.

Bu yıllardan önemli anılar kalmıştır belleğinde. Çoğunda kemençeci arkadaşları, düğün evleri, konaklar, gelinçiler, toz duman içindeki coşkulu imeciler, sevinmelik öyküleri, atalık horanları, atıp yakanlar, vurulanlar, yaralananlar, içince yoktan döğüş çıkaranlar... Daylılılar, Kemiklililer, Devgeliler, Hebüllülüler, Çürükeynesilliler...

Çoğu laf lafı açınca anımsanır ama biri hiç mi hiç unutulmaz. Sevinçle, mutlulukla, övünçle, buruk bir yitirişle durur belleğin en ışıltılı yerinde. Piçoğlu'ndan Gülsüm Hanım'a kalıttır ünlü "kırık kulak kemençe." Gülsüm Hanım yeğenine Sırrı'ya armağan eder onu. Bu armağan belki de onun için kemençeye başlama, ilk düğüne gitme gibi önemlidir.

18 yaş... Askerlik... Çoğu insanın yaşamında olduğu gibi Sırrı Öztürk'te de dönüm noktalarından biridir. Kendi deyişiyle "Hava Kuvvetlerinde Bandosu" olarak yapar askerliğini. Kemençede yeteneğine çalışmayı ekleyerek öğrendiklerine "bandoculuğu." Müzik disiplini katacak Sırrı Öztürk biçemine ulaşmada büyük şans olacaktır onun için. Bu yönü ileriki yıllarda özgün kemençeci kimliği oluşturmada evre, aşama olacaktır.

Askerlik sonrası Görele-İstanbul arası yolculuklar yapılır burunlu, karisörlü Görele yapımı otobüslerle. Bu uzun yolculuklar dinletilere dönüşür, yemek molalarında horanlar kurulur. Sarıyer'de, Beykoz'da, Çayırbaşı'nda düğünlere gidilir; uygun su başlarında yenilir, içilir, çalınır, söylenir, horan oynanır.

1963 Nisan'ında Hava Hanım'la evlenir. 1965'te Hanife, 1966'da Ali (ö.1968), 1969'da Necla, 1971'de Nevin, 1976'da Murat doğar.

1967'de Ankara Radyosu'na çağrılır. Yöremizin havalarından bant yapar. Daha sonra da İstanbul Radyosu'na bant yapar. Bunlar o güzel mi güzel radyo yıllarında çeşitli izlencelerde yayınlanır. Çok tutulur, sevilir. Radyonun bir türkü izlencesi Sırrı Öztürk'ün "Sıksara"sıyla başlar. Tüm izlenceler böyle başlar. Bize de kaçırmadığımız bu izlencelerin başlangıcındaki hiç unutmadığımız Sıksara'yla "Sırrı ağabey çalıyor." diyerek övünmek düşer.

Radyoda sık sık çalar Sırrı Öztürk o yıllarda çok kullanılan "bölge sanatçısı", "mahalli sanatçı" gibi adlandırmalarla.

Bu yıllar türkücüler, çalgıcılar için plak yıllarıdır.

On iki plak yapar Sırrı Öztürk. 10 liraya satılır bunlar Nisso'dan. "Görele Yol Havası, Trabzon Horan, Görele Sallaması, Beşikdüzü Horan Havası, Kadırga Sallama Havası, Simenek Yol Havası" bunlardandır. "Söz, müzik ve okuyan Mehmet Sırrı Öztürk" yazısıyla, Sırrı Öztürk'ün fotoğrafıyla bütünleşmiş Görele Yol Havası'nı dinleyelim burada:

"Evin üstü hartama
Tekininki kiremit
Gız babağın evine
Atacağım diremit

Kar yağıyu yağıyu
Kapıya çıkılmıyu
Güzellikten Ayişe'm
Yüzüne bakılmıyu

Kemençemin üstüne
Süreceğim reçine

Yaz ayları gelende
Benzersin güvercine

İki balta bir ettim
Bağa oduna gittim
Gülüm seni var diye
Evi barkı terk ettim

Ağasar dere içi
Yayılır goyun geçi
Yapma şekere benzer
Yârim ağzının içi

Ey Sis Sağı Sis Dağı
Dumanın benim ile
Canım ayrı geçiyu
Uruhum senin ile

Haburanın yokuşu
Dizlirime dokuşu
Al da gidelim beni
Olalım cennet kuşu

Adamın dulanırum
Ekten sekten gol una
Babamdan galan malı
Goyacağım yoluna

Yayla yolu çiseler

Yar geliyu deseler

Guş gadarcuk canım var

Müjdeciye verseler

Barabelli dabancam

Dak beline süs için

Alacağım gız seni

Köylüye inat için”

SIRRI ÖZTÜRK ÜSTÜNE-5

İstanbul'a gitmesi, halk müziği ortamlarına girmesi, buralarda birikimlerini, yeteneğini sergilemesi dahası "Radyodan Türkiye'ye seslenmesi" Sırrı Öztürk'e yeni olanaklar sunar:

Araştırmacılar işin ileriki yıllarda belge olacak plaklar bu yılların ürünüdür.

Görele, Tirebolu, Espiye, Giresun, Eynesil, Beşikdüzü, Tonya, Trabzon yörelerinde duyulan adı Kulaksız'da, Sarıyer'de, Beykoz'da, Çayırbaşı'nda pekişmiş "radyo, plak" olanaklarıyla türkünün, kemençenin, halk müziğinin dinleyicilerine yurt düzeyinde ulaşmıştır.

1975'te açılan İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuarı'na 1976'da çağrılır. 2003'e, emekli olduğu yıla dek birikimlerini burada aktarır öğrencilerine. Burada yıllar içinde Şenel Önaldı, Ömer Akpınar, Esat Kabaklı, Adnan Ataman, Mehmet Özbek, Nida Tüfekçi, Neriman Altındağ, Ali Ekberçiçek, Turan Engin gibi alanında özgün özellikleri olan çok değerli adlarla tanışır. Onların bulunduğu ortamlarda bulunur. Görele'den, askerlikte bandodan alındıklarıyla bu değerli adların söyleşilerinden, sunumlarından aldıklarını kaynaştırır; müzik etkinin gelişir, çeşitlenir. Böylece "Kemençeci Sırrı Öztürk" olmada önemli dönemeçler sağlıklı biçimde dönülür.

Çağrılar, düğünler, şenlikler iletişimine yurt dışları da eklenir. Görele kemençesini ABD, Almanya, Fransa, İtalya, Macaristan, Lüksemburg gibi ülkelere taşır.

Buralarda tanıştıklarından da kendini geliştirecek tümceler devşirir; o öğrenmeye, birikimini geliştirmeye, paylaşıma açıktır.

Sırrı ağabeyin anlatımıyla "Japon öğrenci bile" yetiştirmiş, ona horanımızı, karşılamamızı öğretmiştir.

TRT'de "kadrolu" olarak çalan Mehmet Maksutoğlu, Mustafa Naci Keskin, Mehmet Çıracı üstünde emeği olduğunu bir söyleşimizde anlatmıştı.

Gençlerden kimi beğendiğini sorduğumda da "Mehmet Gündoğdu" demişti.

Sırrı Öztürk türkü derlemecileri için önemli bir kaynaktı. İbrahim Can ondan Fındık Toplayan Gelin'i, Mehmet Çıracı Görele Sallama Havası'nı, Görele Kadınlar Horanı'nı, Görele Kızlar Horanı'nı derlemişti.

Doç. Dr. Abdullah Akat Kemençe Gaydası, Maya (Uzun Hava, Ağasar Horan Havası, Tengu Horan Havası, Gelin Ağlatma Havası, Atışma (Kâtip Şadi-Sırrı Öztürk) gibi yaratıları Sırrı Öztürk'ten derleyerek notalamıştı.

Bizim belgeliğimizde de Sırrı ağabeyden derlenen örnekler var.

Sırrı Öztürk doğduğu topraklara, İnsanlarımıza çok bağlıydı. Onların karşısına çıkmaktan, onlara çalmaktan, onları oynatmaktan büyük mutluluk duyardı. Bu anlayışla Görele'de beş altı yıl art arda yapılan "Kemençe, Horan Günleri'ne" seve seve geldi.

Konakdüzü'nde yürekten çalarak bizleri de mutlu etti. Bu dinletilerde Görele kemençe, horan geleneğinin dışına hiç çıkmadı. Ali Kam, Tuzcuoğlu, Karaman, Haceli, Durkaya, Picoğlu adlarını övünerek andı.

"Tuzcuoğlu'nu, Sıksara'yı, Hasbal'ı, Hamzabaş'ı, Beyoğlu'nu, Dutdibi'ni, Cezayir'i, Gelin Ağlatma'yı, Görele İnce Oyun'u, Giresun Karşılaması'nı" özellikle çaldı. Bu güç yolda adım atmaya başlayan gençlere örnek, eğitimci oldu. Bunların özelliğini, değerini bilenlere de kemençesini, sesini "kayıt" olanağı sağladı.

Çoğu sanatçıda olduğu gibi iyi günlerde adından yararlananların güç, sayrılı günlerde ortalıkta görünmediğini de gördü.

1930'lu yıllarda doğan Göreleli kemençecilerin önemli adı Sırrı Öztürk'ü İbrahim Can'ın derlediği Fındık Toplayan Gelin'le uğurlayalım:

"Fındık dalda tekleme (anam)
Yar yollarım bekleme
Gidiyorum buradan (anam)
Gelir diye bekleme
Oy Giresun Giresun(anam)
Üstün bi açuk gene

Ne oldu sana yavrun da

Keyfin bi gaçuk gene

Oy Bulancak Bulancak (anam)

Bu iş nasıl olacak

Bu bizim kavuşmamız (anam)

Kıyamete kalacak”

SIRRI ÖZTÜRK'ÜN EVİNDE

Mehmet Sırrı Öztürk, İstanbul'da hastalanmıştı. Boynundaki bir damar tıkanıklığı nedeniyle hareket yeteneğinde azalma olmuştu. Gerekli tedaviler yapıldı İstanbul'da. Yüreği, beyni sapasağlam olan değerli kemençe sanatçısı Mehmet Sırrı Öztürk, kısa sürede toparladı kendini.

Epey zamandır Görele'de, Kemikli (Hürriyet) Mahallesindeki evinde ilaçlarını alıyor, dinleniyor.

Nicedir geçmiş olsuna gidecektik Sırrı ağabeye. Bu akşam, yarın akşam, bu pazartesi, gelecek pazartesi derken geciktik biraz. Bunda geçmiş olsuna gideceklerin zaman açısından birbiriyle uyumsuzluğu da vardı.

Geçenlerde bir pazartesi öğlesinde gittik Öztürk'e. Bu saatin seçiminde Ahmet Kaçar'ın durumu etkili oldu. O, köye gideceği için akşama kalmayı uygun bulmamıştı.

Görele Kemençe ve Güzel Sanatları Yaşatma Derneği adına gidiyoruz geçmiş olsuna.

Dernek Başkanı Yunus Gülsen, yönetim kurulundan Hayrettin Günay, Kenan Poşul, ozan besteci Ahmet Kaçar, gazeteci Kamil Yılmaz...

Yunus Gülsen'in aracıyla. Öne Ahmet Kaçar'ı oturttuk. Ufak tefek nüktelerle idare ediyor bugün Ahmet Kaçar.

Yunus Gülşen, Sırrı Öztürk'ün mahallesine girince yokuştan aşağı yanında köpeğiyle inen bir gencin yanında durdu. Evini sordu önemli sanatçının. Genç torunuymuş Öztürk'ün. Gösterdi evi, şu merdivenden yukarı çıkın, dedi.

"Ahmet amca, ev yakınmış." dedim. "Tabi yakın, arabayla geldik." dedi.

Epeyce uzun; bir yanı tarla, bir yanı fındıklık olan merdivenleri çıktık. İkinci katın ziline bastım. Sırrı Öztürk'ün eşi Hava Öztürk karşıladı bizi. Buyur etti. Uygunsuz bir zamanda geldiğimiz için özür dileklerimizi bildirdik.

Oturma odasına alındık, Sırrı ağabey lavabodaymış. Bir iki dakika sonra çıktı. Yanına gittim. Kucaklaştık, "Hoca nerelerde kaldın?" dedi.

Herkesle kucaklaştı tek tek. Ahmet Kaçar'la şakalaştılar.

Kaçar, "Sırrı, sen benden çok küçüksün." dedi. "Ben yirmi altılıyım…"

Geçmiş olsun, dilekleri. Özlem konuşmaları…

Kamil bol bol çekim yaptı. Sırrı Öztürk'ün eşi de…

Evi güzel sanatçının. Aşağıdan Görele Deresi akıyor. Dereden karşıda Tepebaşı, Hüsnülü Mahallesi, Külahu Mahallesi…

Eşi Hava Öztürk'ten sağlığıyla ilgili bilgi alıyoruz. İstanbul'da hastalığın başlangıcında zorlanmış Sırrı ağabey. Doktorların ilgisi, tedavisi iyi gelmiş. Şimdiyse çok iyi görünüyor. Giderek daha da iyi olacak. Hastalığı tümden atlatması için bir ameliyat da gerekliymiş ama Sırrı ağabey çekiniyor biraz ameliyattan, bana söylediği o.

Görele kemençesinin bu büyük sanatçısının kemençeli günlere dönmesi en içten dileğimiz.

Hava Hanım'ın kahve önerisini, zaman darlığı nedeniyle özür dileyerek yerine getiremiyoruz. Ahmet Kaçar şaka yapıyor: "Sen, kahvenin parasını ver, biz çaşuda içerük." Ayrılıyoruz, kucaklaşarak. Merdiveni inerek, araca binene dek pencerede Sırrı Öztürk, el sallıyor.

Görele kemençesinin yaşayan çok önemli üç dört sanatçısından biri Sırrı Öztürk. Picoğlu üslubunun yaşayan en büyük adı. İTÜ Türk Müziği Devlet Konservatuvarı'ndan emekli. Çok sayıda sanatçıyla emeği geçmiş.

Bir zamanlar TRT radyo izlencelerindeki türkü sunumları Sırrı Öztürk'ün kemençesiyle başlardı.

TRT, konservatuvar, konserler, şenlikler, öğrenciler, halk oyunu ekipleri, Göreleli kemençeciler, Sırrı Öztürk'ü "üstat" bilenler, kemençe heveslileri, Karadeniz televizyonlarında radyolarında kültür-sanat izlencesi yapanlar, Sırrı

Öztürk'ün kemençesiyle gösterişli düğün yapanlar, kemençeye, Görele kemençesine gönül verenler, kemençe çalmaya heveslenenler... Emeği var tümümüzde Sırrı ağabeyin...

Hakkınız var mı, hakkımız var mı Sırrı Öztürk'ü hızla iyileştiği bu günlerinde yalnız bırakmaya?

Ondan bir "günaydın"ı, bir "merhaba"yı, bir "selamünaleyküm"ü, bir "geçmiş olsun"u, bir "nasılsın"ı, bir "iyisin"i, bir "sesin iyi geliyor"u esirgemeye. Hadi küresel kültür yozlaşmasının etkisiyle ulusal televizyonları, radyoları, yayın organlarını bir yana bırakalım. Yerel-bölgesel televizyonlar, radyolar, gazeteler nerede? İnsan bu denli mi kopar kültür sanat köklerinden?

Ordulu, Giresunlu, Trabzonlu, Rizeli, Gümüşhaneli televizyoncuları, gazetecileri yazarları geçtim, bizimkiler, Göreleliler nerede?

Sırrı Öztürk'ten nice derlemeler yapıldı. Sırrı Öztürk nice çekime konu oldu. TRT başta olmak üzere nice izlencede izleyicileri mutlu etti, mest etti. Binlerce görüntüsü, kaydı var Sırrı Öztürk'ün belgeliklerde. Onları ara sıra yayımlamak, onlardan yararlanmak moral vermez mi, güç katmaz mı Mehmet Sırrı Öztürk'e böyle günlerinde? Büyüklüğün, birikimin, ustalığın, öncülüğün, özgünlüğün, kalıcılığın, sanatçılığın karşılığı bu mu olmalı?

Sırrı Öztürk'ten, onun bileklerinden, parmaklarından, yüreğinden, beyninden daha nice Tuzcuoğulları, Sıksaralar, Gelin Ağlatmalar, Tamzaralar, Cezayirler, Fındık Toplayan Gelinler, Görele Sallaması, Kadınlar Horanı, Kızlar Horanı, İnce Oyunlar; sesinden türküler dinleyeceğiz... Var ol Sırrı ağabey... Yaşa... Yaşa... Var ol... Geçmiş olsun... Geçmiş olsun...

Bizi geçmişin güzellikleriyle buluşturdun. Geçmişle günümüzü kaynaştırdın. Ağlattın, güldürdün, neşelendirdin, hüzünlendirdin... Yaşama, insanlığa, sevgiye, ayrılığa, aşka değin duygularımızı yeniledin. Köprü oldun büyük ustalarla gelecek arasında... Ata çalgısı Görele kemençesinde özgün, kalıbı bir ses oldun, oluyorsun gelecek kuşaklara...

Var ol Sırrı ağabey...

ŞEBİNKARAHİSAR-KOYULHİSAR-MESUDİYE (1)

Epey yol geldik sabahtan beri. Dereli'de durduk beş on dakika. Çorba gereksinimimizi giderdik. Az yukarıda, Kuzalan Şelalesi'ndeyiz. İyice gözlemledik çevreyi. Fotoğraflar çekildi. Oyrak boyu yılan eğrileriyle sürüp gidin yoldan görebildiğimizce sağa sola bakmak bile dinginleştiriyor içimizi. Aksu'yla bütünleşen çamgiller, meşeler, yer yer kızılağaçlar, şimşirler, fındıklar, yol kıyılarındaki tek tük elmalar, armutlar, kirazlar, erikler; bir dönemecin sonunda dev gibi yükselen gürgen, onun çevresini tutmuş, toprak kaymasın diye çabalayan yabangülleri... Morun, sarının tipik ağaççıkları... Ta ilerilerde ağaçsız yeşil tepeler, yukarılarda çarşaf çarşaf kabarmış apak bulutlar... Buralar böyle. Her gün gidilip gelinse, her gün geçilse yeni yeni doğa güzellikleri sunan Dereli-Şebinkarahisar yolu. 1987'den beri bilmem kaç kez geçtim ama her geçişim ilkinin büyüsel güzelliğini taşıyor, çoğaltıyor.

Yukarılara, gitgide yükselen düzgün yolla ulaşıyoruz. Halil Rıfat Paşa'dan kalma tünelin ardında iniyoruz araçtan. Bir çeşit çok kısa düşün veriyoruz. Derin uçurumdan aşağılara bakıyoruz. Aksu daralmış iyice ama yine güçlü, dingin. Buralarla ilgili bilindik söylenceleri anlatıyorum arkadaşlara. Yine fotoğraflar çekiliyor.

Daha da yukarılardayız şimdi. Bir iki dakika sonra Eğribel sapağından geçerek dönemeçlerden ilerleyince orman bitecek birdenbire, yayla, Tamdere çıkacak karşımıza.

Pazar kurulmuş Tamdere'de. İlk gördüğüm yılların pazarı, sıra sıra kasaplar, göğe yükselen acımsı dumanlar, insanı tok olsa bile "yemeye" çağıran mangallardan burna vuran kızaran kuzu eti kokuları yok. O 1980'li yıllar daha mı şenlikliydi ne...

Neredeyse kışın bile boyu aşan kar ortamında durulan Eğribel'deki çeşmedeyiz.

Yazboyu olduğu gibi yine çocuk, genç yaşlı bir iki satıcı var. Kekikler, pancarlar, marullar, yayla çiçeği demetleri alıcısını bekliyor. Bu kez "bir şey" almıyoruz. Su içiyoruz çeşmeden boğazımız yanarcasına...

Aştık Eğribel'i, aşağılara iniyoruz şimdi kıvrılan, geniş yolla. İniş bitince düz gideceğiz, sonra sağda bir iki ev, kısa ama çok dar bir geçit, ilerisi Tamzara, Şebinkarahisar…

Tamzara yoluna saptık. Soldaki sapak Alucra'ya götürür yolcuları. Alucra'da, Aktepe Ortaokulu'nda çalıştığım yıllarda yoktu bu yol. Alucra ayrımı Şebinkarahisar'ın eteğinden başlardı, oradan döne döne aşağılara inilir güzellik örneği Avutmuşa varılırdı.

Gezme amaçlı Şebinkarahisar'a gideceklerin kesinlikle uğrayacağı güzeller güzeli yerdir Tamzara. Burada kısa gezinti, gözlem, çay, yorgunluk giderme, fırsat yaratarak bir iki kişiyle söyleşme erinç doldurur insanın içine.

Çaylarımızı "Tamzara Cafe"de içiyoruz. Gitgide kalabalıklaşıyor caminin çevresi, cenaze bekleniyor.

İçeri daha önceki yıllara göre görsel ürünlerle varsıllaştırılmış. Köyün, yörenin bir çeşit tarihi yansıtılmış fotoğraflarla duvarlara. Eski fotoğraflar; ta yıllar öncenin yüzleri, giysileri, kişileri… Her biri en az bir iki öykü anımsatıyor onları tanıyanlara. Onları tanımayanlarsa düş güçlerini kullanarak onlarla, buralarla ilgili yıllar öncesinin öykülerini kurgulayabilir kolaylıkla.

Mustafa Şahin yaşlıca bir Tamzaralıyla kaynaşmış söyleşiyor. Ben de gidiyorum yanlarına. Solda duvarda bir yazıt. Tamzara Türküsü… Bu iyi olmuş, iyi düşünülmüş;

"Tamzara iki yoldur/ Biri sağ biri soldur/ İki m... arası/ Cennete gider yoldur// Tamzara'nın deresi, Hayli çeker arası/ Katibimi de vurmuşlar/ Yedi yerden yarası// Yeniyol'da kahvede/ Oturduk muhabbete/ Tamzara'ya varmadan/ Tutulduk kıyamete// Yeni yolda vuruldum/ Tamzara'ya duyuldun/ Bir kalbur bağırsağım/ Duta duta yoruldun// Kendim derede kaldı/ Atım nerede kaldı/ Saatimin zinciri/ Atın boynunda kaldı// Tamzara'nın taşları/ Cıv cıv eder kuşları/ Efendimi de vurdular// Tamzara'nın gençleri// Tamzara'nın dağları/ Mor sümbüllü bağları/ Yedi yerden de aldılar/ Tamzara'nın beyleri// Tamzara'da bir kuyu/ Uyu sevdiğim uyu/ Adam serhoş olur mu/ İçtiğin üzüm suyu// Tamzara'nın üzümü/ Dinle benim sözümü/ Dinlemesen

sözümü/ Göremezsin yüzümü// Tamzara üstü çiçek/ Orak getirin biçek/ Efendimi de vurdular/ Orta boylu bir küçücek// Saat belinde kuşak/ Püsküllleri de yumşak/ Beni de vuran kaynımdır/ Uzun boylu bir uşak"

ŞEBİNKARAHİSAR-KOYULHİSAR-MESUDİYE (2)

"Peşkir astım direkten/ Bir ah çektim yürekten/ Veysel'in oğlu Şerif/ Kolun çıksın kürekten// Dağlar gazel bağlar mı/ Hançer yürek dağlar mı/ Ela gözlü Hadire'm/ Diye koya ağlar mı// Sinekler vızıldıyor/ Yaralar sızıldıyor/ Şimdiki üç yare/ Deftere yazılıyor// Pencerenin nakışı/ Çıkamadım yokuşu/ Katibime benzer mi/ Hiçbirinin bakışı// Bir ay doğdu bacaya/ Kimse yok ki acıya/ Ela gözlü Nadire'm/ Şimdi var git kocaya." Ağıt destanın altında derleyenin adı: Başöğretmen Hasan Tahsin Okutan…

Böyle oluşuyor ağıtlar, uzun havalar. Köyü, çevreyi derinden etkileyen bir olay oldu mu onun izleri, yankıları olayın çevresinde ağıta, destana dönüşüyor sözlü gelenek. Bu derleniyor yazıya geçiriliyor, notaya aktarılıyor. Kalıcı oluyor artık…

Mustafa Şahin'in söyleştiği benden yaşlıca Tamzaralıya duvardaki destanı, Hasan Tahsin Okutan'ı soruyorum. Yazılması belki iyi oldu ama eleştirenler de çıktı diyor Hasan Tahsin Okutan'ın öğretmeni olduğunu, onu saygıyla andığını ekliyor.

Mustafa Şahin'in aracındayız, köyden çıktık, yukarıya Şebinkarahisar'a doğru tırmanıyoruz. Meydandayız. Şadırvanda… Kaleye çıkıyoruz. Girişteki hanı inceliyoruz. Bakımlı duruma getirilerek hizmete açılabilirliğini tartışıyoruz.

Şimdi Koyulhisar yolundayız. Mustafa Şahin'i, Fahri Günay'ı daha önceki bir iki yazıdan anımsamalısınız. Mustafa Şahin, İstanbul'daki iş yoğunluğundan "fındıkta" Görele'ye geldiğinde böyle bir günlük geziye çıkıyoruz. Bu da onlardan biri. Bu kez Mustafa Şahin kız kardeşleri Bedriye Şahin'le Kadriye Şahin de katıldı bir günlük gezimize.

Şebinkarahisar, Saraycık… Yol çevreleri buğday tarlalarından oluşma. Çoğu biçilmiş Uzakta tepeler… Kalecikler… Dalgalanan Türk bayrakları… Yol yıllar öncenin yolu değil, ikili yol olmuş. Bir traktörü yakaladık. Gidiyor önümüzde. Ot, saman yüklü. Önde iki genç fötrlü. Kadın da var yanlarında. Aile olmalılar. Ara sıra yele karşı kollarını açarak serinlemeye çalışıyorlar. Şapkası düştü kadının. Önemsemediler… Tapeltepe köyüne saptılar…

Çevreyi gözleye gözleye gidiyoruz. Çevreyle ilgili düşünceler üreten tümceler kuruyoruz. Çat Deresi'ndeki köprüyü geçtik. Solumuz Baraj gölü. Marsis Su Ürünleri yolun soluna düşüyor. Büyük bir yapı görünümünde. Balık satış yeri görülüyor.

Suşehri yol ayrımından Koyulhisar yoluna dönüyoruz. Yol kıyıları baraj gölü. Vadi, dağlık, tepeler, buğday tarlaları birbirine karışmış. Amasya ayrımındayız. Az sonra da Koyulhisar…

Koyulhisar'a girdik. Az çok açlığımız varsa da en çok sızlananımız Fahri Günay. Uygun bir fırından pide aldırdık ona. Bölüştük, paylaştık pideyi bizi Mesudiye'ye ulaştıracak yayla yollarına vururken. Bastırdık açlığımızı. Pideyi de beğenmeyen olmadı.

Sırtını tepelere, yaylaya vermiş 4500 nüfuslu küçük bir ilçe Koyulhisar. Sivas'ın küçüğü. Sivas'ın göl bölgelerini gezecektik ama bir güne sığmadığı için gelecek yıllara bıraktık. Şimdilik Koyulhisar'la bir "günaydın" dedik Sivas topraklarına.

Koyulhisar-Mesudiye arası tam da benim sevdiğim yollardan dönemeçler, inişler, çıkışlar… Sağımız solumuz çamgillerin oluşturduğu orman… Böyle yollardan geçmek tek ben değil gezi arkadaşlarımı da mutlandırıyor. Ülkemizin böyle güzel yerlerini görmenin bize değer tattığını düşünüyoruz.

25 km kaldı Mesudiye'ye. Yol geniş, sağ sol erinç verici çam ormanı… Keyfalan Yaylası'ndan geçiyoruz. Ordu Büyükşehir Belediyesi yazısı… Yollar ıssız mı ıssız. Ne ara ne çay içecek, ne yaylaya yakışır yemek yiyicek yer var. Buralara doğru demek insan devingenliği yok. Anlamlandıramıyoruz…

Sarıca'dan aşağıya indik, Meşudiye'deyiz. Sıcak mı sıcak. Sıcak değil fırın yalımı vuruyor yüzümüze. Bir "tur attık çarşıda." Köprünün üstünde aşağıdaki karabalıkları izledik. Yeniyetmenin biri bize tuttuğu balıkları gösterdi, yarılamış tavayı...

Mesudiye Zafer Lotantası'nı seçtik yemek için. Geçtiğimiz yaylalarda doyuracaktık karnımızı kuzu pirzolayla. Kümbet gibi düşünmüştük geçtiğimiz yaylaları. Çay bile içemedik. Şimdi burada, Zafer'de dönerle çıkarıyoruz acısını.

Yoldayız. Gölköy yolunda. Ta yukarıdan bir dönemeçten aşağılardaki baraj gölüne bakıyoruz. Görünüm etkileyici. İleride burası yeme içme uğrak yeri olabilir.

Harçbeli Geçidi'ndeyiz, yanda 1490 yazılı. İlerliyoruz... Meşe, gürgen çoğalıyor. Sise giriyoruz... Gölköy'de şöyle on on beş dakika oyalanarak aşağılara Gürgentepe'ye, sonra Ordu'ya oradan da Giresun'a, Görele'ye ulaşacağız çevrenin güzelliklerini göre göre...

Yorulduk ama iyi bir gezi olduğunu paylaşıyoruz. Düşünce, duygu ortaklığıyla bütünleştiğim yakınlarımla...

ŞEREF TAŞLIOVA

Kars-Ardahan yöresi âşıklık, halk ozanlığı geleneğinin günümüzde de sürdüğü coğrafyalardandır.

Âşık Şenlik, Kağızmanlı Hıfzı, Zülali, İlhami Demir, Erdemli, Ali Dadaşoğlu, Murat Çobanoğlu, Maksudi, Rüstem Alyansoğlu, Mihmani, Laçin Aladağlı, Memed Ergani, Pünhani, Müdami, Canani, Nihani, Gülistan Çobanoğlu, Şeref Taşlıova bu görkemli, üretken, duygulu toprakların birbirine bin bir emekle, yetenekle eklediği ozan halkalarıdır.

1938'de Çıldır'ın Gülyüzü köyünde doğan, yedi yaşında babasız kalan, öğretmeni Hasan Kartarı'nın yönlendirmesiyle düğünlerde, derneklerde türküler söyleyen, ilkokulu bitirdikten sonra Âşık Şenlik'in oğlu Kasım Usta'ya kapılanan; günden güne usta mallarıyla sazına sözüne yön veren, ustalar ustası Müdami'ye çıraklık ederek onunla yurdu gezen Şeref Taşlıova Kars-Ardahan yöresi halk ozanlığının günümüzdeki çok önemli adlarındandı.

On dört yaşından beri sazıyla yoldaştı. Onunla söylerdi şiirlerini, onunla ezgilendirirdi dörtlüklerini. Ondan aldıklarıyla çok güçlü doğaçlamaları paylaşırdı dinleyenlerle.

1964'te Kars Radyosu'na halk ozanı olarak girmişti. Şiirlerinin bir bölümünü de "Gönül Bahçesi" adıyla kitaplaştırmıştı. Gönül Bahçesi'nden:

"Kışın kar altında kalan topraklar/ İlkbahar gelince al yeşil olur/ Cana gelir ağaçtaki yapraklar/ Gövde filiz verir dal yeşil olur// Derelerde sular akar coşarak/ Kenara dağılır bendi aşarak/ Yaz böceği cana gelir koşarak/ Yamaç çiçek açar çöl yeşil olur// Meleşir kuzular koyunlar otlar/ Kıra çıkmış diye kişneşir atlar/ Arılarda kuvvet bulur kanatlar/ Temizler kovanı bal yeşil olur// Zeynep gelin tuz ezer tuz taşında/ Güzellik var gözlerinde kaşında/ Ali gezer tarlasının başında/ Toprağa vurunca el yeşil olur/ Alabulut yağmur aşkıyla inler/ Bazan gürledikçe kayalar çınlar/ Isırgan yığmaya çıkar gelirler/ Ağzındaki yaşmak tül yeşil olur// Gezmek için kim çıkarsa dağlara/ Şifa verir hastalara sağlara/ Bülbül ötmek için iner bağlara/ Sevdiği kırmızı gül yeşil olur// Uzakta bir garip elinde sazı/ O da bülbül gibi bekledi yazı/ Arzu pembe güldür vuslat kırmızı/ Şeref der aşığa yol yeşil olur"

Kars'ın, Ardahan'ın, günümüzün önemli halk ozanlarından Şeref Taşlıova yarışmalarda birçok ödül almıştı. UNESCO 2008'de, onu "Yaşayan İnsan Hazinesi" listesine katmıştı.

1000'den çok şiiri olduğuna göre üretken bir ustadır. 1990'lı yıllardan sonra günümüz halk ozanlarını örneklendirmek için lise son sınıf edebiyat "müfredatında" Âşık Veysel, Erzurumlu Yaşar Reyhani, Karslı Murat Çobanoğlu'yla birlikte yer almıştı. Ders kitaplarına giren şiirlerine bir örnek:

"Beni görüp yüz bin nazla/ Gitme kurbanın olduğum/ Dert üstüne bir dert fazla/ Katma kurbanın olduğum/ Perişandır benim halim/ Boynunda kalır vebalim/ Gel bana bu kadar zulüm/ Etme kurbanın olduğum// Sen beni düşürdün derde/ Ben kalmışım ah u zarda/ Yusuf gibi bu pazarda/ Satma kurbanın olduğum// Sil gözümün yaşlarını/ Etekten dök taşlarını/ Beni görüp kaşlarını/ Çatma kurbanın olduğum// Gel bana çektirme merak/ Dön geri aşığına bak/ Şeref'i gözünden uzak/ Tutma kurbanın olduğum"

İçten, doğal; ayaklarda zorlama olmayan, halk diliyle sevgiliye "serzenişte" bulunan başarılı bir semai örneği.

Yörenin çoğu halk ozanları gibi Şeref Taşlıova da başarılı bir halk hikâyesi anlatıcısıydı. TDK onun halk hikâyelerini 2008'de "Âşık Şeref Taşlıova'dan Derlenen Halk Hikâyeleri" adıyla yayımlamıştı.

Taşlıova ozanlık geleneği içinde yarattıklarında özlem, sevi, doğa konularını işlemiş; toplumsal temalara da yakınlık duymuştu.

Onunla ilgili notlarımda Londra'da yapılan uluslararası hikâye yarışmasında ilgi gördüğü bilgisi var. Dergilerde, gazetelerde koşmaları, semaileri yanında halkbilim yazıları da çıkmıştır.

26 Aralık 2011 tarihli bir gazeteden aldığım notta, o günlerde Türkiye'de, yurtdışında basına konu olan Kars'taki "heykel" yıkımından bu değerli ozanın payına düşenlerin olduğu yazılı. O, Kars'a dikilen heykelini gördü ama o heykele saldırı sonucu "sazının sapının" da kırıldığını gördü, o acıyı yaşadı, bizden çok yaşadı, birinci kişi olarak…

Şeref Taşlıova, ta şamanlardan, kamlardan, baksılardan gelen halkanın günümüzdeki değerli, önemli adı öldü, sonsuzluğa uğurlandı Hacıbayram Camisi'nde kılınan namazla. Cenazeye yurttaşlar, ozanlar, sanatçılar, siyasetçiler (Kılıçdaroğlu) katıldı. Kültür Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Müdürlüğü'nde Taşlıova için tören düzenlendi. Bağlum Mezarlığı'nda toprağa verildi Taşlıova. Yaşamını ölümsüz ürünlerle verimleştirerek…

ŞİİRİMİZDE DEDİM-DEDİ 1

Kaşgarlı Mahmut'un yapıtında, "aydım-aydı" sözcükleriyle yansıttığı deyişme geleneği geçmişten günümüze şiirimizin en güzel söyleyiş, biçim güzelliklerinden biridir.

Manilerde, türkülerde, atışmalarda; halk şiirinde, divan şiirinde, çağdaş şiirde, halk öykülerinde dedim-dedilerin etkileyici örnekleri vardır.

Dedim-dedi kalıbına; atma türküler, karşılamalar, karşıberiler, atma maniler, atışmalar, kovalamalar girmektedir.

Eski edebiyatta bu kalıpla yazılan ürünlere mürâcaa denirdi.

Kerkük'te, "kanşarın vermeğ", Romanya ve Kırım Türklerinde söylenen "şınlar" da bu kalıba giren örneklerdir.

Halk öykülerinde, özellikle yazınımızın en güzel verimlerinden biri Dede Korkut'ta düzyazıyla anlatılanlarda duygunun, coşkunun, gerilimin doruğa çıktığı yerlerde şiire geçilirken kullanılan "soylamak" sözü de konumuzun örneklerindendir.

Dedim-dedi kalıbıyla oluşturulan belki de en eski örnek Divan-ı Lû-gat-it Türk'teki Kış-Yaz söyleşmesidir;

Kış:
Kış yaygaru savlayur
Er at menim tavrayur
İğler yine tavlayur
Et yin takı bekrişür

Yaz:
Tumlıg kelip kapsadı
Kutlug yayıg tepsedi
Karlap ajun yapsadı
Et yin üşüp emrişür

.....

Sekiz dörtlükten oluşan bu karşılaşmada kışla yaz kendi özelliklerini, üstünlüklerini belirterek birbirini alt etmeye uğraşırlar.

Bölgemizde de dedim-dedilerle maniler söylenir.

Ekin, ot, fındık imecilerinde bir yandan, çalışılırken, emek verilirken bir yandan da işin alın terine söz güzelliğinin, sanatın alın teri karışır.

Bölgemizdeki manilerin bu anlamda araştırılması ilginç örneklere ulaştıracaktır araştırmacıyı.

Bölgemizdeki kimi atma türküler bu geleneğin sonucu oluşmuş tur. Atma türkü geleneğinde iki kişinin karşılıklı atışması, söyleşmesi söz konusudur.

Bu geleneğin günümüzde, canlı örnekleri Rize yöresinde verilir.

Düğünlerde, imecilerde, eğlencelerde en az iki kişi doğaçlama oluşturur türküyü (maniyi).

İlk kişi bir ikilik söyler, öteki bu ikiliğe karşılık verir. İkisinin söylediği bir dörtlük (mani) oluşturur.

Söyleyiş sırasında ölçüye, uyağa uygunluk; sözün altında kalmama, zekice söyleyiş, yerine göre alay, dokundurma, bu söz ustalığının en önemli özelliklerindendir.

Rize'de zaman zaman bu tür söyleyişler yarışma konusu da olmaktadır. Böylece şiir yanı, söz ustalığı yanı olan bu gelenek yaşatılmaktadır.

1992'de Kültür Bakanlığınca yayımlanan, "Türk Halk Kültüründen Derlemeler" adlı yapıtta halkbilim araştırmacısı Azat Kaya, on sekiz, sayfalık makalesinde Rize'deki atma türkü geleneğini örnekleriyle inceler.

Bu makaleden bir örnek: "Karı koca yayladadır. Koca ot biçmek için Rize'ye dönme hazırlıkları yapar. O gün Ramazanın birinci günüdür. Vedalaşırken şu atma türküyü söylerler:

Erkek: Gezun ha bu dağlara
Soğuk sulardan içun

Kadın: Biz de guzun geliruz
Siz çimenleri biçin

Erkek: Sahura niyet ettik
Bu gün remazan için

Kadın: İstesen remazani
Feda et benüm içun

Erkek: Dini bir bi adamum
Ben edemem o biçum

Kadın: Hayatta bi kefaret
Farzdu musliman içun

Yunus'ta, Karacaoğlan'da, Pir Sultan'da dedim-dedilerin başarılı örnekleri vardır. Onları örnekleyerek bu söz güzelliklerini, sanat, zekâ ürünlerini paylaşalım.

(Sürecek)

ŞİİRİMİZDE DEDİM-DEDİ 2

Şiirimizin kurucusu, yüz akı Yunus Emre. Düşünce, duygu, hoşgörü, insan sevgisi adamı. Anadili Türkçeden başka dilleri de bilmesine karşın duygularını Türkçenin gücüne dayandırmaya özen göstermiş.

Özellikle olgunluk döneminde inancının kalıplarına sıkıştırmamış duygularını. Evrensel anlamda insanı, sevgiyi, yalnızlığı, ölümü, yoksulluğu, çileyi dile getirmiş. Duygularını, düşüncelerini özgürce, korkmadan, çekinmeden, çıkar kaygılarının tuzağına düşmeden şiirleştirmiş. Toplumun önünde olmuş, kalıplaşmış, kemikleşmiş, eskimeye yüz tutmuş anlayışları eleştirmiş. Yoksa Kanuni Sultan Süleyman döneminde Şeyhülislam Ebussuut fetvasıyla yasaklanır mıydı?

Fuat Köprülü'nün "Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar", Burhan Toprak'ın "Yunus Emre", Sabahattin Eyuboğlu'nun "Yunus Emre", İlhan Başgöz'ün "Yunus Emre", Mustafa Necati Bursalı'nın "Yunus Emre Hayatı ve Bütün Şiirleri", İsmail Özmen'in "Alevi-Bektaşi Şiirleri Antolojisi (l. Cilt)" gibi yapıtları, incelenirse Yunus Emre'nin çağların ötesinden o günleri, bu günleri, gelecek günleri üstün söyleyişle, olağanüstü duyarlılıkla anlattığı görülecektir. Yunus'un hiç eskimemesi, hiç eskimeyecek olması bundandır.

Yunus'un belki de az bilinen ama hiç eskimeyecek yönlerinden biri de onun şiirlerinde, çağdaş şiir anlayışlarının, yazınsal akımların, felsefe görüşlerinin ipuçları olmasıdır. Üstelik bu anlayışların nerdeyse hiç biri Yunus'un yaşadığı 1200'lü, 1500'lü yıllarda yoktu.

Yunus'un şiirlerinde Batı şiirinin en çağdaş sayılan söyleyiş olanlarının ayrımına varır özenli bir okuyucu.

Yunus Emre'de dedim-dedilerin örnekleri vardır. Şiir severlerin bildiği "dolap" bu uygulayımın ürünüdür:

"Dolap niçin inilersin
Derdim vardır inilerim
Ben Mevlâ'ya âşık oldum
Onun için inilerim"

Kimi araştırmacılarca Yunus Emre'ye değil de 15.yy'da yaşamış Âşık Yunus'un sayılan "ozanın çiçekle söyleşmesini yansıtan" şiir dedim-dedilere güzel bir örnektir:

"Sordum sarı çiçeğe benzin neden sarıdır
Çiçek eydür ey derviş ahum dağlar eridür
Yine sordum çiçeğe sizde ölüm var mıdır
Çiçek eydür ey derviş ölümsüz yer var mıdır
.....
Yine sordum çiçeğe kışın nerde olursuz
Çiçek eydür ey derviş kışın türab oluruz
Yine sordum çiçeğe tamuya girer misiz
Çiçek eydür ey derviş ol münkirler yeridir
Yine sordum çiçeğe uçmağa girer misiz
Çiçek eydür ey derviş uçmak âdem şehridir
.....
Yine sordum çiçeğe gül sizin nenüz olur
Çiçek eydür ey derviş gül Muhammed teridir
Yine sordum çiçeğe Âdemi bilir misiz
Çiçek eydür ey derviş Âdem bin de biridir
Yine sordum çiçeğe kırkları bilir misiz
Çiçek eydür ey derviş kırklar Allah yarıdır
.....
Yine sordum çiçeğe Yunus'u bilir misiz
Çiçek eydür ey derviş Yunus kırklar yarıdır"

ŞİİRİMİZDE DEDİM-DEDİ 3

Yunus'un dedim-dedili şiirlerinden biri de kopuzla söyleşmesidir. Yunus'un inancını, dünya görüşünü de yansıtır bu ünlü örnek:

"Ey kopuz ile çeşme aslın nedir ne işte
Sana sual sorarım aydıvır bana üşte

Aydır ki aslım ağaç koyun kirişi birkaç
Gel işretim dinle geç aklı koma beleşte

Aydırlar bana haram ben oğrılık değilem
Çünkü aslım mısmıldır ne var imiş kirişte

Bana kiriş dediler aşka giriş dediler
Benim adım aşk verdi ben durmazam kolmaşta
.....
Ağaç deri derildi kiriş ile bir oldu
Aşk denizine daldı bahane yok bu işte
.....
Hem meyhaneye varır hem büthaneye girer
Bunlar saklarlar seni gafilsin bu işte

Yunus imdi Sübhan'ı vasfeylegil gönülde
Ayrı değil ariften bu kopuz ile çeşte"

Ortaokul yıllarımızda 17. yüzyıl ozanı, olarak öğrendiğimiz 1970'li, 1980'li yıllarda bulunan belgelerle 16. yüzyıl ozanı olduğu saptanan Karacaoğlan tartışmasız ozanlarımızın en büyüklerindendir.

Saadettin Nüzhet Ergun'un "Karaca Oğlan", Cahit Öztelli'nin "Karacaoğlan", İlhan Başgöz'ün "Karac'oğlan", Müjgan Cumhur'un "Karacaoğlan" yapıtları

incelendiğinde; 1949'dan 1980'li yıllara değin yayımlanan "Türk Folklor Araştırmaları" dergisinin ciltleri tarandığında karşımıza üstünde çok durulan, çok tartışılan, yurdumuzun değişik bölgelerinden beslenen cönklerle, ürünlerle, türkülerle, koşmalarla, semailerle yüzlerce yazıya, yapıta konu olan benzersiz bir halk ozanı çıkıyor:

Doğayı, doğa güzelliklerini yansıtışı canlı, somut, olağanüstü.

Güzeli, güzelliği, sevgiyi; kızları, gelinleri ölümsüzleştirişi benzersiz.

Birini severek, onun ardınca yalvar yakar olma yerine kendini seveni bulana dek sazıyla sözüyle yürüyüp gitmesiyle halk ozanlığında tek.

Buluşları özgün, doğal, somut; benzetmeleri, aktarmaları da…

Güzeli anlatırken kaçgöçe yüz vermeyişi, cinsellik çağrışımlarını doğa güzellikleriyle bütünleştirerek şiirleştirmesi Cemal Süreya'ya şapka çıkarttıracak cinsten…

Ya içtenliği, lirizmi… Yüzyıllardır açılabildi mi?

Salt yaşamı, insanı, doğayı; bu dünyayı, bu dünyanın sevgisini, yaşama sevinçini, yeryüzünün güzelliklerinden tat almayı, mutlu olmayı anlatmasındaki özgünlüğe ne demeli?

Türkçeciliği, Türkçe söyleyişi, anadil bilinci yönüyle çağıl çağıl, gürül gürül, köpüre taşa akan bir ırmak Karacaoğlan; yazmaya, şiire yeni başlayanların da ustalaşanların da sularında yıkanacağı…

İnsan hangi yaşta olursa olsun Karacaoğlan'dan etkilenmemek, ondaki yaşama sevincini, umudu özümsememek, ondan güç alarak yaşamı, doğayı, umudu, sevgiyi, insanla doğayla barışık olmayı, insan olmayı yenilememek, olası değil…

Karacaoğlan duygularını halk şiiri geleneğinin kuralları içinde özgün söyleyişlerle sonsuzlaştırmış.

Bugüne dek saptanan altı yüze yakın Karacaoğlan şiirinde dedim-dedilerin unutulmaz örnekleri var.

ŞİİRİMİZDE DEDİM-DEDİ 4

Cahit Öztelli'nin Toros Dağları bölgesinde yaşayan aşiretlerden elde ettiği cönklerden yayımladığı "İki Aşiretin Kavgası" şiiri dedim-dedi biçimindedir.

Cerit aşiretiyle Avşar aşiretinin beyleri Emirzaoğlu'yla Recepoğlu'nun kavgası üstünedir koşma:

"Avşar'dan Cerid'e bir selam geldi
Cerid'den Avşar'a bir gulam gitti
Merdanlar içinden seçilsin deyi
Şehitler gömleği biçilsin deyi

-Recep oğlu der kız, ben de naçarım
Sağ olursam Karaçay'ı geçerim
Girgin deve gibi köpük saçarım
Yurdum lâle gülü, konarım, demiş

-Emirz'oğlu der ki kalkın görelim
Emmili, dayılı cenge girelim
Geldi düşmanımız karşı varalım
Avşar döğüşünü bilirim, demiş

-Recep oğlu der ki, hey Ali Veli
Beli sırma tirkeş, kantar cıdalı
Bin atlım biniyor beş yüzü deli
Yiğidi meydana dökerim, demiş

-Emirz'oğlu der ki gönlüm farımaz
Nice karlı dağlarım var erimez
Avşar kurnaz derler beri gelemez

Değirmen Deresi'n geçirmem, demiş

-Recep oğlu der ki gözlerim bağlı
Yetersem üstüne ağalı, beyli
Tavlamızda çifte küheylan bağlı
Lice'den yanını alırım, demiş

-Emirz'oğlu der ki medet mestime
Üç tuğlu isin de gelme üstüme
Selâm gitti yarenime dostuma
Kurt Kulağı'n beri geçirmem, demiş

-Recep oğlu der ki medet mestine
Üç tuğlu isen de geldim üstüne
Kurt Kulağ donansın kanlı postuna
Eğlen, kanadını kırarım, demiş

-Dinle Karac'oğlan, neyledi netti
Emirz'oğlu yeri yurdu unuttu
Gine Recep oğlu dediğin etti
Göçer, Midilli'ye inerim, demiş"

Halk şiirimizde, halk öykücülüğümüzde savaş öncesi komutanların bir biriyle konuşması, atışması gelenektir. Dede Korkut öykülerinde de bu tür oluşumlar vardır. "Soyladı, görelim, ne soyladı" kalıp söyleyişi tüm Dede Korkut'larda çıkar karşımıza. Avşar beyiyle Cerit beyinin atışması incelendiğinde Karacaoğlan'ın beyler arasında yan tutmadığı görülür.

İki aşireti de bilen, iki aşirete de yakın olan ozanın; bu kavgada yansız olması, ozanlığının, sanatçılığının sonucudur.

ŞİİRİMİZDE DEDİM-DEDİ 5

Halk şiirimizin uçarı, duygusal ozanı Karacaoğlan sevilen semailer de söylemiştir. Bunlardan biri dedim-dedi uygulayımına örnektir. Karacaoğlan'la "gelin" deyişir bu semaide;

Karacaoğlan-

Suya giden allı gelin
Niçin böyle salınırsın
Gelin, bir su ver içeyim
Gelin, kimin gelinisin

Gelin-

Su değildir senin derdin
Görmek ise yeter gördün
Oğlan, burda çokça durdun
Ağam gelir, döğülürsün

Karacaoğlan-

Döğülürsem döğüleyim
Söğülürsem söğüleyim
Gelin sana kul olayım
Ölürüm, kanlım olursun

Gelin-

Yaylalara göçmedin mi
Soğuk sular içmedin mi
Güzel görüp geçmedin mi
Beni görür delirirsin

Karacaoğlan-

Türlü yaylayı görünce
Soğuk suları içince
Kocayıp vaktin geçince

Taşlar alıp döğünürsün

Gelin-

Evlerinin önü solgan

Ağamı görürsen korkan

Telli perçemlisin oğlan

Ne dedim ki darılırsın

Karacaoğlan-

Karac'oğlan sana vurgun

Döşlerin almadan dolgun

Sevindirdin beni bu gün

İnşallah cennet görürsün

Karacaoğlan'ın yaşadığı yüzyıllarda Karacaoğlan'ı küçümseyen, onu ozandan saymayan divan ozanlarının kullandığı dille Karacaoğlan'ın kullandığı dili karşılaştırın bir. Arı-duru Türkçe'nin utku anıtıdır Karacaoğlan Türkçesi. Ötekilerinse Türkçe kaygısı yoktu. Dahası, küçümsenir olmuştu Türkçe. Dilini, Türkçesini küçümseyenlerin geleceği mi olur? Karacaoğlan'da başka dedim-dedi örnekleri de vardır. Cahit Öztelli yapıtında onun Gevheri'yle karşılaşmalarını anlatan koşmalara da yer verir. Sözü uzatmamak için Karacaoğlan bölümünü "Âşık-Kız" dedim-dedisiyle bitirelim;

Âşık-

Salını salını giden be güzel

Sana arz edeyim hallerimizi

Eğer, güzel benim sözüm tutarsan

Geri döndürelim yollarımızı

Kız-

Oğlan, sen kendini ileri atma

Gizli sırlarını yadlara satma

Bilip bilmediğin her yere gitme

Yabancı deremez güllerimizi

ŞİİRİMİZDE DEDİM-DEDİ 6

"Halk şiirimizin üç büyüklerinden Pir Sultan Abdal. Yunus gibi, Karacaoğlan gibi özgün sesiyle doruklaşmış; içtenliğiyle, sarsıcı duygu yoğunluğuyla, evrenseli yakalayan çağrışımlarıyla, Türkçe başarısıyla, dünya görüşüyle; duruşuyla nice ozanları, Türkçe sevdalılarını etkilemiştir.

"Dağdan kütür kütür hezen indirir
İndirir de ateşlere yandırır
Her evin devleğin öküz döndürür
İreçberler hoşça görün öküzü

Öküzün damını alçacık yapın
Yaş koman altında kuruluk sepin
Koşumdan koşuma gözlerin öpün
İreçberler hoşça görün öküzü" derken köylümüzün tinsel inceliğini yansıtırcasına gerçekçi;

"Koca başlı koca kadı
Sende hiç din iman var mı
Haramı helali yedin
Sen de hiç din iman var mı

Fetva verir yalan yulan
Domuz gibi dağı dolan
Sırtına vururum palan
Senin gibi hayvan var mı" derken, yaşadığı dönemin toplumsal bozukluklarını korkusuzca yansıtırken dürüst;

"Bir güzelin aşığıyım ağalar
Anın için taşa tutar el beni

Gündüz hayalimde gece düşümde
Kumdan kuma savuruyor yel beni

Ak gül olsam al yanağa sokulsam
Gülab olsam ak yüzüne saçılsam
Kölen olsam pazarlarda satılsam
Gülüm deyü ak sinene sal beni" derken sevi tutkusuyla duygusal;

"Yükseklerden alçaklara indim ben
Felek şol kanadım kıraldan beri
Aklım aldı divaneye döndüm ben
Kudret oku elin uraldan beri" derken evrensel;

"Hünerin var ise yerini devşir
Bir söz söyleyicek kalbinde pişir
Ululanmak bir Mevlâ'ya yaraşır
Nasihatim dinle sakın gururdan

Hatırın yıkarlar hatır yıkınca
Göz yaşı yenilmez taşıp akınca
El elden üstündür arşa erince
Nasihatim dinle sakın gururdan" derken bilge;

"Şu kanlı zalimin ettiği işler
Garip bülbül gibi zareler beni
Yağmur gibi yağar başıma taşlar
Dostun bir tek gülü yaralar beni" derken "gerçek dost" yanıyla örnek, ulu bir ozandır Pir Sultan Abdal…

Duygusal dizeleri, doğayı-insanı anlatan dizeleri ölümsüzdür.

Düşünsel dizeleri, yandaş edinmek için yazdığı dizeleriyse her yüreği, her beyni ilgilendirmez…

"Gel benim sarı tanburam

Sen ne için inilensin

İçim oyuk derdim büyük

Ben anınçün inilenim" dörtlüğü onun dedim-dedisine ilk örnektir.

ŞİİRİMİZDE DEDİM-DEDİ 7

Ortaokul yıllarımdan beri her anımsayışta, her okuyuşta bir başka olduğum; yüreğimin derinliklerinde gizemli kıpırtılar oluşturan, okşayıcı yel, serinletici apak köpüklü dalga örneği çağrışımlar uyandıran bir semaidir Pir Sultan Abdal'dan aktaracağım ikinci dedim-dedi:

"Bülbül olsam varsam gelsem
Hakk'ın divanına dursam
Ben bir yanıl alma olsam
Dalında bitsem ne dersin

Sen bir yanıl alma olsan
Dalımda bitmeye gelsen
Ben bir gümüş çövmen olsam
Çeksem indirsem ne dersin

Sen bir gümüş çövmen olsan
Çıkıp indirmeye gelsen
Ben bir güzel keklik olsam
Bir bir toplasam ne dersin

Sen bir güzel keklik olsan
Bir bir toplamaya gelsen
Ben bir yavru şahin olsam
Kapsam kaldırsam ne dersin

Sen bir sulu sepken olsan
Kanadım kırmaya gelsen
Ben bir deli poyraz olsam

Tepsem dağıtsam ne dersin

Sen bir deli poyraz olsan
Tepip dağıtmaya gelsen
Ben bir ulu hasta olsam
Yoluna yatsam ne dersin

Sen bir ulu hasta olsan
Yoluma yatmaya gelsen
Ben bir azırail olsam
Canını alsam ne dersin

Sen bir azırail olsan
Canımı almaya gelsen
Ben bir cennetlik kul olsam
Cennete girsem ne dersin

Sen bir cennetlik kul olsan
Cennete girmeye gelsen
Pir Sultan üstadın bulsan
Bilece girsek ne dersin"

Bu yazar da geveze ki geveze. Tereciye tere satacak, deseniz de boşuna. Yazar milleti az biraz böyledir. Okuyucunun bildiğini okutur okuyucuya. Ne ki seçerek okuttukları her okuyuşta yeni güzelliklere günaydın diyen örneklerdir.

Yazar kısmının iflah olmaz bir huyu da ayrımına vardığı, özümsediği güzellikleri bir punduna getirerek okuyucuyla paylaşmasıdır. Be adam, kimi güzellikleri de kendine saklasana. Yok… Açacak ile de sonuna dek yüreğini. Huylu huyunu bırakır mı? Okuyucuya yakışan bir dörtlükle uğurlayalım Pis Sultan Abdal'ı:

“Sordum sarı çiğdeme

Anan baban var mıdır

Ne sorarsın hey derviş

Anam yer babam yağmur”

ŞİİRİMİZDE DEDİM-DEDİ 8

Pir Sultan Abdal'ı öğrenmek isteyenlere ilk elden okumaları gereken yapıtları sıraladıktan sonra bakalım hangi ozandan hangi dedim-dedi düşecek yazımıza.

Sadeddin Nüzhet Ergun'un Pir Sultan Abdal'ını, Abdülbaki Gölpınarlı'nın Pir Sultan Abdal'ını, Cevdet Kudret'in Pir Sultan Abdal'ını, Cahit Öztelli'nin Pir Sultan Abdal'ını, İsmail Özmen'in dev yapıtı Alevi-Bektaşi Şiirleri Antolojisi'ni görmeden Pir Sultan'ın yeterli biçimde öğrenilmesi düşünülemez.

Yaşamıyla ilgili açık seçik bilgi edinilemeyen ozanlarımızdandır Âşık Garip. Genelde 16. yüzyılda yaşadığı düşünülüyor. "Âşık Garip" öyküsünün ozanın yaşamıyla ilgili olduğu varsayılıyor. Öykülerden, şiirlerden yola çıkılarak Âşık Garip'in Tebrizli olduğu; Halep, Kars, Erzurum gibi kentleri gezdiği savlanıyor.

Yalın Türkçesiyle, yoğun duyarlığıyla, özgün söyleyişiyle halk şiirimizin yüz aklarındandır Âşık Garip.

Âşık Garip'le arkadaşı, dostu, her şeyi sazı arasındaki dedim-dediyi örnekleyelim:

"Garip-

Koluna bağladım teli
Konuşurdun yetmiş dili
Unuttun mu sazım beni
Konuş sazım benim ile

Saz-

Vasf-ı halimden bilmedin
Sen gideli ben gülmedim
Yedi yıl haber almadım
Konuşamam senin ile

Garip-

Koluna bağladım perde
Sen uğrattın beni derde
Yedi yıldır Garip nerde
Konuş sazım benim ile

Saz-

Sinem duvara yaslandı
Kolumda teller paslandı
Garip ölmüştür seslendi
Konuşamam senin ile

Garip-

Garip kurbandır soyuna
Sanem'in selvi boyuna
Gidek Sanem'in toyuna
Konuş sazım benim ile

Saz-

Kar kuşandı gönül dağı
Çürüdü sinemin bağı
Sanem'in destinde agu
Konuşamam senin ile"

Ali Püsküllüoğlu'nun, M. Sunullah Arısoy'un Türk Halk Şiiri Antolojileri, Şükrü Elçin'in Halk Edebiyatına Giriş'i, Türk Folklor Araştırmaları dergisi ciltleri, Eflatun Cem Güney'in Âşık Garip'i konuyla ilgilenecekleri yolda bırakmayacak niteliktedir.

Çok sayıda şiiri olmasına; sevilen, ünlü, güçlü bir ozan olmasına karşın yaşamı konusunda elle tutulur bilgi yoktur Âşık Ömer'in.

Sağlam, diri söyleyişli Türkçe şiirlerinin yanında Osmanlıca söyleyişli şiirleri de yardır.

Ağır dilli şiirlerinden yola çıkarak ozanı, "kentli ozan" olarak nitelemek olasıdır.

ŞİİRİMİZDE DEDİM-DEDİ 9

Âşık Ömer'den aktaracağımız örnek de konumuzun güzel ürünlerindendir:

"Dedim dilber yanakların kızarmış
Dedi çiçek taktık gül yarasıdır
Dedim tane tane olmuş benlerin
Dedi zülfüm değdi tel yarasıdır

Dedim dilber sana yazıldı kanım
Dedi niçin dersin benim sultanım
Dedim kimler sarmış ince meyânın
Dedi kendin sardın kol yarasıdır

Dedim bu Ömer'in aklını aldın
Dedi sevdiğine pişman mı oldun
Dedim dilber niçin sararıp soldun
Dedi hep çektiğim dil yarasıdır"

Halk şiirimizin hakkı yenmiş ozanıdır Ercişli Emrah. Yirmi-otuz yıl öncesine dek en titiz araştırmacıların yazılarından tutun da lise edebiyat ders kitaplarına dek "Emrah" adı Erzurumlu Emrah'la özdeşleşmişti. Böyle olunca Van'ın Erciş ilçesinden olan Emrah'ın duru Türkçeli şiirleri de Erzurumlu Emrah'a yazılırdı. Bereket daha titiz araştırmalar yapıldı da Erzurumlu Emrah'a yazılan şiirler gerçek üreticisine verildi...

17. yüzyılda yaşayan Ercişli Emrah'ın Selvihan'la yaşadığı serüvenin günümüzde de Doğu illerinde anlatıldığını belirtiyor kaynaklar.

"Osmanlı-İran savaşlarında Selvihan tutsak edilir. Ercişli Emrah yıllarca sevdiğinin ardında dolaşır, acılar çeker..."

Ercişli Emrah'tan aktaracağımız dedim-dedi şöyle:

"Dedim ay kız ne güzelsin
Dedi dersim hecelenmiş
Dedim sensin tan yıldızı
Dedi hayli yücelenmiş

Dedim dilber bu ne haldir
Dedi ebrularım yaydır
Dedim dedirtenmiş aydır
Dedi on beş gecelenmiş

Dedim dilber yüzün mâhı
Selvi'sin güzeller şahı
Dedim unutma Emrah'ı
Dedi neylim kocalanmış"

Bektaşi ozanı Kul Nesimî, de derisi yüzülerek öldürülen Azerî ozanı Seyyid Nesimi ile karıştırılır.

Dördüncü Murat döneminde yaşayan Nesimi'nin günümüze ulaşan 200 kadar şiiri vardır. Onun dedim-dedisi de şöyle:

"Uykudan uyanmış şahin bakışlım
Dedim sarhoş musun söyledi yok yok
Ak elleri elvan elvan kınalı
Dedim bayram mıdır söyledi yok yok

Dedim ne gülersin dedi nazımdır
Dedim kaşın mıdır dedi gözümdür
Dedim ay mı doğdu dedi yüzümdür
Dedim ver öpeyim söyledi yok yok

Dedim aydınlık var dedi aynımda
Dedim günahım çok dedi gönlümde
Dedim mehtap nedir dedi boynumda
Dedim ki göreyim söyledi yok yok

Dedim vatanım mı dedi ilimdir
Dedim bülbül müdür dedi gülümdür
Dedim Nesimî şah dedi kulumdur
Dedim satar mısın söyledi yok yok”

ŞİİRİMİZDE DEDİM-DEDİ 10

"Yok yok" ayağının çekiciliği, ilginçliği ozanları etkilemiş olmalı. Kul Nesimî'den başka ozanlar da aynı ayakla dedim-dedi biçimli şiir oluşturmuş.

Asker halk ozanlarından olan Tamaşvarlı Gazi Âşık Hasan'a da çekici gelmiş bu ayak. Kul Nesimî'den etkilenmiş midir bilemem. Ama onun şiiri de Kul Nesimî'nin şiiri gibi güzel:

"Bilmem sarhoş mudur uykudan kalkmış
Taramış zülfünü gerdane dökmüş
Beyaz ellerine al kına yanmış
Dedim öpüşelim dedi ki yok yok

Dedim servi nedir dedi boyumdur
Dedim bu güzellik dedi soyumdur
Dedim bu cilveler dedi huyumdur
Dedim koçuşalım dedi ki yok yok

Dedim ölüm yok mu dedi aynımda
Dedim öz vebalım dedi boynumda
Dedim turunçların dedi koynumda
Dedim koklaşalım dedi ki yok yok

Dedim yanakların dedi gülümdür
Dedim kâkülün dedi sümbülümdür
Dedim Garip Hasan dedi kulumdur
Dedim sarmaşalım dedi ki yok yok"

"Gönül gurbet ile çıkma/ Ya gelinir ya gelinmez", "Tutam yâr elinden tutam/ Çıkam dağlara dağlara", "El çek tabib el çek yaram üstünden/ Sen benim derdime deva bilmezsin" gibi günümüzde de sevilen türkülerin ozanıdır Erzurumlu Emrah.

Kimi şiirlerinde ağır dil kullanmış, aruza yönelmiş bir anlamda yeteneğini-ustalığını boşa harcayarak şiiri adına gereksiz, önemsiz çalışmalar da yapmıştır 19. yüzyıl ozanı Erzurumlu Emrah.

Kul Nesimi'nin kullandığı, Tamaşvarlı Âşık Hasan'ın kullandığı "Yok yok" ayağını o da kullanmıştır;

"Sabahtan uğradım ben bir fidana
Dedim mahmur musun dedi ki yok yok
Ak elleri boğum boğum kınalı
Dedim bayram mıdır dedi ki yok yok

Dedim inci nedir dedi dişimdir
Dedim kalem nedir dedi kaşımdır
Dedim on beş nedir dedi yaşımdır
Dedim daha var mı dedi ki yok yok

Dedim ölüm vardır dedi aynımda
Dedim zulüm vardır dedi boynumda
Dedim gül memeler dedi koynumda
Dedim ver ağzıma dedi ki yok yok

Dedim Erzurum nedir dedi ilimdir
Dedim gider misin dedi yolumdur
Dedim Emrah nedir dedi kulumdur

Dedim satar mısın dedi ki yok yok”

“Yok yok” ayaklı şiirlerden yola çıkarak zaman zaman ozanların birbirlerinden söz, buluş uçurdukları gerçeğini de gördük. Böyle de olsa en önemlisi söze, buluşa ozan biçemini giydirmektir…

ŞİİRİMİZDE DEDİM-DEDİ 11

Koçaklamalarıyla, türküleriyle, koşmalarıyla; tüm Türk coğrafyasında anlatılagelen yüze yakın "halk öyküsü" kollarıyla yüreğimize su serpen Köroğlu'nun ürünlerinde her çeşidinden onlarca dedim-dedi örneği vardır.

Sazcı ile konuşmasından örnek;

"Köroğlu-

Arzu edip Çamlıbel'den gelmişim
Arayı arayı seni bulmuşum
Sazım kırılınca melul kalmışım
Aman usta çabuk kayır sazımı

Sazcı-

Çamlıbel elinden dolandın geldin
Arayı arayı yerimi buldun
Ne sevdaya yeldin sazını kırdın
Başım kalabalık götür sazını"

Uzayıp giden bu söyleşide bir ara Köroğlu elini kılıcına atarsa da sonunda iş tatlıya bağlanarak çözümlenir.

"Emmi kızı" Şirin Döne ile söyleşmesi yirmi dörtlüktür. Köroğlu'yu okuyacakların ilgisini çekecek bu dedim-dediden bir alıntı;

"Aldı Şirin Döne-

Bağdat 'a sefer edenler
Hoylu'm nic'oldu gelmedi
Turna teline gidenler
Hoylu'm nic'oldu gelmedi

Aldı Köroğlu-

Bağdat'a sefer eyledim

Hoylu'm da kaldı gelmedi

Acem ile cenk eyledim

Hoylu'm da kaldı gelmedi

……"

Güdümen ile konuşmasını on dörtlüğe sığdırmıştır Köroğlu. Bu dörtlüklerden yansıyacaklarla Köroğlu'yu okuyucuların ilgisine bırakalım:

"Köroğlu-

Karşıdan gelen piyade

Bizim iller yerinde mi

Etekleri çimen olmuş karlı

Karlı dağlar yerinde mi

Güdümen-

Beyim ili ne sorarsın

Güzel ama soğuk soğuk

Karlı dağlar eteklerinde

Çimenleri soluk soluk

Köroğlu-

Çamlıbel'in koyağında

Sular akar ayağında

Şirin Döne yanağında

Ruşen benler yerinde mi

Güdümen-

Çamlıbel'in koyağında

Su kesilmiş ayağında

Güzel Döne yanağında

Kibar benler soluk soluk

Köroğlu-

Küçücükten büyüttüğüm

Saz çalarak uyuttuğum

Mah yüzünü seyrettiğim

Han Ayvaz'ım yerinde mi"

Barış Manço'nun "Dağlar Dağlar" emeğinin Köroğlu'nun şiirinden beslendiği gerçeğini de unutmayalım örnekteki dizelerle.

ŞİİRİMİZDE DEDİM-DEDİ 12

Köroğlu zindana düşünce kendisini yoklamaya gelen Güdümen'le söyleşisini Barış Manço'yu da andıktan sonra geriye bırakarak Dadaloğlu'na doğru açalım yelkenimizi.

Yaşadığı dönemde kavganın, gürültünün eksik olmaması: aşiret kavgalarının olağan yaşam biçimi sayılması, yerleşik yaşama geçme sancıları, doğa ve insan güzellikleri Dadaloğlu'nun şiirini besleyen gerçeklerdir.

Kozanoğlu Ahmet Bey ile Necip Paşa karşı karşıya gelince Dadaloğlu ozan ustalığıyla konuşturmuştur onları:

"Necip Paşa-

Yozgat tarafından çıktı bir paşa
Görünen Avşar'ı yaktı ataşa
Dövüşün dövüşün çıkaman başa
Sen de gönlünle gel hey Kozanoğlu

Kozanoğlu-

Ben Kozanoğlu'yum sırta kaçarım
Ağzımdan burnumdan köpük saçarım
Bir varırsam bin taneni biçerim
Beri gel hasmını gör Necip Paşa"

Gerisini Cahit Öztelli'nin "Köroğlu-Dadaloğlu-Kuloğlu" adlı yapıtından tamamlayabilirsiniz...

Âşık Yusuf, yöresindeki tüm ozanları sazda sözde yenermiş. Dadaloğlu, sarışın Dadaloğlu on beş yaşındadır. Yavaş yavaş duyurmaya başlamıştır adını. Âşık Yusuf Dadaloğlu'nu bulur. Atışırlar. Yusuf bu kez sert kayaya çarpmıştır:

"Yusuf-

Acem illerinden coştum da geldim
Arayı arayı çocuğu buldum
Altmış iki âşık sazını aldım

Ver sazını bana ey sarı kuzu

Dadaloğlu-

Ben ne bilem acemlerden geldiğin
Arayı arayı hasmın bulduğun
Ispat et altmış iki saz aldığın
Dediklerin yalan ey Yusuf Emmi

Yusuf-

Ağlar bu çocuğun nedir davası
Yüreğimde aşı firenk ağısı
Nerde çocuk yerin göğün çivisi
Bunun da manasın ver sarı çocuk

Dadaloğlu-

Emmi çocuk gibi söyleme sözü
Hiç bir şey bilmez mi sandın sen bizi
Yer yüzünde dağı gökte yıldızı
Bilemez mi sandın ey Yusuf Emmi

Yusuf-

Haydi çıkak Erciyes'in başına
Seyredelim etrafına döşüne
Erciyes de girmiş kaç bin yaşına
Bunun karşılığın ver sarı çocuk

Dadaloğlu-

Emmi çıkalım Erciyes'in başına
Seyredelim etrafına döşüne
Erciyes de girmiş kaç bin yaşına
Aldın mı alımın ey Yusuf Emmi

Yusuf-

Nice âşıklar alamadı sazı

Koç yiğitler çeker idi nazımı
Yiğit başın için alma sazımı
Hayır duamı al ey Dadaloğlu”

Sazı gider Âşık Yusuf’un…

ŞİİRİMİZDE DEDİM-DEDİ 13

1856'da Sivas'ın Deliktaş bucağında doğan, 1899'da aynı köyde ölen Ruhsati de halk şiirimizin etkili söyleyişli ozanlarındandır. Cehdi, İcadi mahlaslarını da kullanmış. Feryadi'den okuma yazma öğrenmiş, Kusuri'den de saz tutmasını...

Dedim-dedisinin birinde şöyle der Ruhsati:

"Silah sağ omuzda bir yiğit çıktı
Dediler ki gelen ünlü Kör Mıstık
Dedim Köroğlu mu yoksa Çullu mu
Dediler ki yok yok şanlı kör Mıstık

Dedim atı var mı dediler yayan
Dedim kara kuş mu dediler şahan
Dedim yüzü nasıl dediler yaman
Her ras geldiğine, kinli Kör Mıstık

Dedim boyu nasıl dediler servi
Dedim aklı nasıl dediler sivri
Dedim izi nasıl dediler eğri
Çatal yürek yarım canlı Kör Mıstık

Dedim zoru nasıl dediler metin
Güreşte nesi var dediler çetin
Dedim hizmetini almalı satın
Henüz sinni yirmi beştir Kör Mıstık

Ruhsati met eder böyle aslanı
Nefsi Deliktaş'ın keçi çobanı
Şimdi zamanın mirrimirarı

Yüreği tunç demir donlu Kör Mıstık"

Bir dedim-dedisinde Ruhsati sevdiğinin yanına varıp onunla söyleşmeşini anlatır. Neler demişler bakalım:

"Vardım nazlı yârin ziyaretine
Dedim kalk gidelim dedi varamam
Dedim bu kadar mı vaz geldin benden
Dedi vaz gelmedim ama varamam

Dedim kuzulara nasıl dayandın
Dedi evvel Allah sana güvendim
Dedim aşkın ile odlara yandım
Dedi biliyorum ama varamam

Dedim senin ile ahdim var idi
Dedi ki dünyada bahtım yar idi
Dedim benden gönlün ne tez farıdı
Dedi farımadı ama varamam

Dedim Ruhsat mıdır elde iradın
Dedi ki mahşere kaldı muradın
Dedim beni kabirde mi aradın
Dedi arıyorum ama varamam"

İnsan insanı kırmamalı. Hele de en yakınını, en sevdiğini... Yoksa Ruhsati'nin yalvar yakarlarıyla yüz yüze gelinse de iş işten geçmiştir. Karşılıklı sevgi sürse de birliktelik gerçekleşmez. İnsan yüreğinin kırgınlığını onaracak buluşu yok bilim adamlarının. Ruhsati'nin dört kez evlendiğini çıtlatarak, Anadolu'yu dolaşarak şiirler söylediğine parmak basarak, toplumsal konulara değinişindeki gerçekçiliğini, taşlamacılıktaki ustalığını vurgulayarak, halk şiiri geleneğimize, önemli katkısını anımsatarak bitirelim bu bölümü...

ŞİİRİMİZDE DEDİM-DEDİ 14

Karslı Murat Çobanoğlu ile Erzurumlu Yaşar Reyhani 1970'de Anadolu Fatihi Alparslan'ı anma gecesinde Kars'ta karşılaşırlar.

Deyişine, atışma geleneğinin güzel bir örneği olan bu üründen aktaracağımız dizelerle bitiriyoruz konuyu.

Özenli, araştırıcı okuyucu konumuzla ilgili nice güldesteleri dolduracak düzeyde örnek bulabilir.

İki usta aşığa bırakalım sözü:

"Çobanoğlu-

Bugün hoşluğunan girdim meydana
Dillerini yağlı gördüm Reyhani
Kasaplık mı yaptın geldin karşıma
Ellerini yağlı gördüm Reyhani

Reyhani-

Gittin Almanya'dan para getirdin
Hallerini yağlı gördüm arkadaş
Bugün eve geldim halılar taze
Çullarını yağlı gördüm arkadaş

Çobanoğlu-

Hiç söz yoktur benim itikatıma
Ne dersin sen benim kanatıma
Ne çabuk tekmeni vurdun atıma
Nallarını yağlı gördüm Reyhani

Reyhani-

Kendine benzettin elin atını
Çok da hızlı gitme kes süratını
Almanya'da yedin domuz etini

Dillerini yağlı gördüm arkadaş

Çobanoğlu-

Bak işin yanlıştır vicdanın vardır

Daima Mevla'ya gümanın vardır

Yemedim etini imanım vardır

Fellerini yağlı gördüm Reyhani

Reyhani-

Arkadaşım ciğerlerin dağlanmış

Her tarafın avcı ile bağlanmış

Çok fazla yemişsin için yağlanmış

Kıllarını yağlı gördüm arkadaş

Çobanoğlu-

Çobanoğlu der ki fikir yordurdum

Yine mahkemeyi yüksekten kurdun

Almanya'ya gittim sen de kudurdun

Yollarını yağlı gördüm Reyhani

Reyhani-

Ben seni bilirim susuz kaynarsın

Ateşsiz ocakta durmaz yanarsın

Üç kuruş bulunca fazla oynarsın

Zillerini yağlı gördüm arkadaş"

Atışmalarda yer yer karşı yana ağır dokundurmalarda bulunmak da vardır.

Şiir söyleme geleneği içinde doğaçlama olarak dokundurmaları ustaca yanıtlamak ozanlığın kanıtıdır.

Atışmalarda dokundurma ne boyutta olursa olsun, söz nereleri dolaşırsa dolaşsın sonunda dostlukla noktalanır…

TAFLAN

"Gülgillerden, boyu altı metreye ulaşabilen, kışın yapraklarını dökmeyen, çiçekleri salkı durumunda, meyvesi yenen ağaç."

Kaynaklarda anavatanı Kuzey İran, Doğu Karadeniz olarak gösteriliyor.

Meyvesi zeytinsi. Olgunlaşınca kararıyor. Kimi köylerde "gara taflan" olarak adlandırılıyor. Trabzon yöresinde "gara yemiş" adlandırması da bundan olmalı. Olgunlaşınca kararmayan, kızaran türleri var. Bu "ağ taflan" biçiminde adlandırılmış.

Köylerimizde ev yerleşiminde taflan olmazsa olmaz ağaçlardan. Atadan gelen bir gelenekle ev yapıldığında evin yanı başına sert yelleri kesmek için üç beş taflan dikiliyor. Kendine özgü dayanıklılığı var taflanın. Ağacı, dalları baskıya, zorlamaya karşı eğilir ama kırılmaz.

"Akla Kara" adlı bir şiirde yansıtılan köy gözleminde: "Ya derenin dibindedir evler/ Ya dağın tepesinde/ Ufacık ve kara görünürler/ Bir gariplik vardır hepsinde// Salt lastik ayakkabı giyili/ Eller de ayaklar da nasır/ Halılar değil geçerli olar/ Çuval eskisi ve hasır// Bir çalışırlar ki görmeyin/ Hırsla inatla kararla/ Yetişen her şeyi ekerler/ Avuç içi kadar tarla// Yaşlılar öte dünya derdinde/ Yürekten inanırlar/ Banyoymuş tuvaletmiş sıcak suymuş/ Ya ahırda ya taflanlıkta yıkanırlar" böyle geçiyor taflan imgesi.

Taflan suyu halk sağaltımında yatıştırıcı, öksürük kesici, bulantı-karın ağrısı kesici olarak kullanılıyor. Taflan yaprağı yüksek ateşli baş ağrılarında da alına yaşmakla sarılarak ağrı kesici, ateş düşürücü olarak kullanılıyor.

Evlerdeki ocaklarda yapılan bileki ekmeklerinde bilekiye yerleştirilen hamurun çevresine taflan yaprakları diziliyor.

Meyvesi sevilerek yeniyor; tuzlanıyor, kışın yemek olarak tüketiliyor. Meyvesi, yemeği mide dostu, aç karnına yense bile dokunmuyor mideye. Taflan pekmezi ilaç gibi aranılan besinlerden biri.

Meyve tadı acıya çalan buruk tatlı. Ağızda, dilde çekici ama buruk bir tat bırakıyor. Yaprak rengi koyu yeşil. Ömer Seyfettin'in "Mermer havuzlara nefti

gölgeleri düşen büyük ağaçlı bahçeler…" tümcelerinde, Attila İlhan'ın "ve rüzgâra vermiş saçlarını nefti ormanlar" dizesinde kullandığı renge yakın taflanın yaprağı: neftimsi…

Bölgemiz ozanlarının, yazarlarının ürettiklerinde çeşitli biçimlerde geçiyor taflan, taflan imgesi, bölge dışındakilerde de örnekleri var.

1936'da İstanbul'da doğan, kaymakam oğlu olduğu için çocukluğu Anadolu'da geçen, ilkokulu Terme'de bitiren şiirlerini sık sık okuduğum Hilmi Yavuz'un bir şiiri Taflan'dır:

"Ne zaman dinecek, ne zaman/ bu taflan, bu taflan?/ ey uçurum gözlü sevgilim/ ne zaman baksan/ bir hiçlik tadı/ ve ağzımdan/ yıldızlar uçuran/ ergin, yeşil ve yabanıl/ bir yaz gecesi gibisin/ yüzünde yolların gülüşü/ ve yaz göğüne ilişkin/ bir esenlik üretiyorsun/ geç ip giden fırtınalardan/ ey uçurum gözlü sevgilim/ ne zaman baksam/ aşkların büyük yarlarıyla/ kuşatılmış görüyorum kendimi/ safran/ ve ezilmiş yazlardan/ bakışlarının kıyısız/ açıklarına/ gurbet ve cevahir taşıyan/ bir gülüş söylencesi/ geçer bir yazdan ötekine/ derin anlatılardan ey uçurum gözlü sevgilim/ ne zaman baksan/ bir dağın yırtmacından/ ince bir dere yatağı/ gibi kayan/ yeşil tenini görüyorum/ akşam/ nasıl da yakışıyor yüzüne/ ve sanki bir kayalığın içine/ durmadan kendi kendini oyan/ bir ferhâd gibiyim ben/ ya da pusuda, karanlık/ bir destan gibi/ hem solan hem solmayan/ ne zaman dinecek, ne zaman/ bu taflan, bu taflan?/ Ey uçurum gözlü sevgilim."

İlk şiirlerini lisedeyken Demir Özlü, Hasan Pulur'la yönetiminde bulundukları Dönüm'de yayımlayan "Bedrettin Üzerine Şiirler", "Bakış Kuşu", "Doğu Şiirleri", "Gizemli Şiirler", "Zaman Şiirleri", "Yaz Şiirleri" gibi önemli yapıtlar üreten, Mustafa Suphi'yi destanlaştıran Hilmi Yavuz'un 1931'de çıkan Yaz Şiirleri'nde yer alır Taflan.

Okundukça tatlanan şiiri Prof. Dr. Doğan Aksan, Cumhuriyet Döneminden Bugüne Örneklerle Şiir Çözümlemeleri'nde yorumluyor (sh. 163, 164, 165, 166). "27.4.04, Hayrettin Günay'a başarı dileklerimle…" tümcesiyle imzalı edindiğim yapıtta Aksan şiir çözümleme yöntemlerinden yararlanarak Taflan'ın şiirsel gücünü, güzelliğini iç-dış öğelerle açıklıyor.

"Şiirin adı olan taflan sözcüğü, genellikle Doğu Karadeniz'de yetişen, koyu yeşil yapraklı bir ağaççıktır. Şiirde iki kez geçen, 'ne zaman dinecek ne zaman/ bu taflan, bu taflan?' dizelerinde, yağmur, kar ya da rüzgâr için kullanılan dinmek eyleminin bir alışılmamış bağdaştırma olarak taflanla bir araya getirilmesi bir yaz akşamının, yeşil çevrenin, görüntüleriyle hep canlı kaldığını anlatmaktadır, sanıyoruz. Şiirde söylendiği gibi, akşam karanlığında sevgilinin teni bile yeşil görünmektedir."

Değerli bilim insanı Doğan Aksan (1929-13 Mayıs 2010)'ın sanısı şiire uygun düşmüyor. Yapıtı imzalı edindiğimde kendilerine de yazmıştım. "Dinmek" eylemi çok anlamlı sözcüklerden. Yazarın belirttiği anlamları dışında; "Ağrıların dinmesi, gözyaşlarının dinmesi, acıların dinmesi..." anlamlarını da içeriyor. Kanımca Hilmi Yavuz, "ne zaman dinecek bu taflan?" derken bu anlamlarıyla kurdu alışılmamış bağdaştırmasını. İmge olarak da taflan yaprağının renginden değil meyvenin, yaprağın acılığından, burukluğundan yararlandı. Şiirde alttan alta ayrılık, karşılık bulamamışlık, aşk acısı duyumsatılıyor. Böyle olunca eğretileme yoluyla taflan "acı, ayrılık, burukluk" anlamına geliyor. Ozan alttan alta bitsin bu acı (bu taflan) diyor, kanımca. Bitmesi istenen, dilenen gerilerde kalan aşkın canlılığı, anıları değil; ayrılığıdır… Anladığım bu. Kavuşma isteği ağır basıyor kanımca.

Büyük şiirler böyledir. Okuyanda "kendine özgü" tatlar, "çağrışımlar" uyandırır. "Onunki yanlış, benimki doğru" anlayışı çoğu şiirler için geçerli değil.

Taflan'a da böyle bakmalı.

TİMİYE

1970'li yıllardan beri yazın çalışmaları içindeyiz. Daha çok yazınsal yapıt okuma, inceleme, öğrenme ağırlıklı gelişen yazın ilgimiz manzume üretme başlangıçlarından araştırmacılığa, halkbilim çalışmalarına yöneldi.

Yazın öğretmenliği yaptığım Posof'tan derlediğim üç defter dolusu halkbilim ürünleri, bitirme tezi olarak çalıştığım "Görele Manileri" alan çalışmalarıyla ilgili başlangıç toplamlarıdır.

Görele merkezli derleme çalışmalarını halkbilimin tüm alanlarına yayarak yıllardır sürdürüyoruz. Derlediklerimizden uygun olanları bize sayfalarını açan yayın organlarında, başta Yeşilgiresun'da, yayınlıyoruz. Geçtiğimiz yıllarda yayımlanan iki yüzden çok "Görele'den derlenmiş bilmeceleri", sekiz yüze yakın "Görele'den derlenmiş atasözleri"ni okuyucular anımsayacaklardır. Yıllardır biriktirdiğimiz ancak "tamam" diyemediğimiz yerel sözcülerimizi yayımlama sırası gelmedi henüz.

Derleme çalışmalarında yıllardır türkü de topluyoruz. Bunların kimilerini yazı konusu ederek çoğunu Yeşilgiresun'da yayımlıyorum. Bir bölüm derleme türküleri de değerli Halk Müziği Sanatçısı, araştırmacı dostumuz Salih Turhan Bey'e notalatarak "Giresun Türküleri ve Oyun Havaları" yapıtına koyduk.

Yöremizde kırk elli yıl önce söylenen, çalınan, türküyle ilgilenenlerin bildiği türkülerdendir Timiye.

Ta Karamanlardan, Durkayalardan gelen, ekin havalarına uygun Timiye'yi Görele sınırlarına sıkışıp kalmaktan kurtaran değerli türkü okuyucusu Ziya Sadi'dir.

Güzel sesiyle, yanık, düzgün okuyuşuyla 1970'li yıllarda on beşe yakın plak dolduran Ziya Şadi, 1946 Görele-Derekuşçulu doğumludur.

Kendine yetecek denli kemençe, bağlama çalan Şadi'nin türkücülüğünden sonra gelen önemli özelliği kemençe yapım ustalığıdır.

Şadi adı size Kâtip Şadi'yi anımsatacaktır. Yöremizin ünlü kemençecisi, bu konuda çok önemli kaynak kişisi olan Kâtip Şadi; Ziya'yı da "Şadi" yapan addır. Ortak yaptıkları plaklarda Ziya'nın Patan olan soyadını "Şadi" olarak yazdırmıştır.

Bir çeşit "mahlas" çağrışımı yapıyor bende. Bilirsiniz halk ozanlığında mahlas almanın yollarından biri de genç ozana mahlası, ustasının vermesidir…

Ziya Şadi (Patan)'nın 1970'lerde Harika plağa okuduğu iki güzel türküden biridir "Oy Timiye…"

Geçenlerde bir söyleşi sırasında türküyü büyüklerinden; Karaman'dan, Durkaya'dan dinlediğini söyledi bana. Plakta, "Söz-müzik: Z. Şadi" yazsa da işin doğrusu bu. Usta malı geçmişi olan bir Görele türküsü Timiye.

Yöremizde bir zamanlar çok yaygın olan şimdiyse yaylalara yakın köylere çekilmiş ekin imecelerinin ezgilerinden biri Timiye.

Türkünün biçim olarak en belirgin özelliği mani biçimli olması, dize başlarına eklenen "Oy" sözcüğüyle dizenin sekiz heceye çıkması, yinelenen sözcükle "yeneleme" sanatına güzel bir örnek oluşturması…

Yıllar önce derleme dosyamıza, notalanmak için banda aldığımız türkünün sözleri:

"Oy derenin balıkları
Oy duttu ortalıkları
Oy o benim sevdiceğim
Oy yapar sevdalıkları

Oy Timiye vay Timiye
Oy geldim seni görmiye
Oy üç günlük yoldan geldim
OyTimiye'mi görmiye
Oy Sabriye oy Sabriye

Oy derenin balıkları
Oy ine giriyu ine

Oy sevdiğimin gözleri

Oy benziyur benlerine

-Kavuştak-

Oy bu dere büyük dere

Oy akıyu serpe serpe

Oy Timiye'mi götürsem

Oy gözünden öpe öpe"

TİREBOLU YAZILARI

Giresun tarihi başta olmak üzere, bölge tarihiyle ilgili çok önemli araştırmalar yapan Ayhan Yüksel'in Tirebolu üstüne yazdıklarının bir bölümü Arı Sanat Yayınları'nca kitaplaştırıldı.

Yayınevinin 92., Tarih-Sosyoloji Dizisi'nin 20. yapıtı olan çalışma Tirebolu'nun tarihine, kültürüne, sporuna ışık tutuyor.

Yazarın kısa yaşam öyküsüyle başlayan, çalışma Tireboluspor Kulübü Başkanı Yusuf Hacıibrahimoğlu'nun sunuşu, Ayhan Yüksel'in önsözüyle sürüyor. Ardından yapıtın özünü oluşturan yazılarla sona eklenen fotoğraflarla tamamlanıyor çalışma.

Yüksel, ilk yazıda Tirebolu'nun coğrafya özelliklerine değindikten sonra tarihini aktarıyor. Yöremizin en eski yerleşim yerlerinden olan ilçenin tarihini kısa, belirleyici özelliklerle anlatıyor. Bunu yaparken dip not açıklamalarıyla zenginleştiriyor aktardıklarını.

İkinci çalışma Tirebolu'da belediye teşkilatına değin. 1869 ile 1976 yıllarını içeren yazıda ilçenin belediye kuruluşu, belediyenin tarihsel gelişmeleri, çalışmaları, belediye başkanları fotoğraflarla desteklenerek anlatılıyor.

Üçüncü yazıda Tirebolu-deniz ilişkisi tarih, kültür, halkbilim, anı değinmeleriyle araştırılmış.

Dördüncü yazı Milli Mücadele'de Tirebolu'yu anlatıyor. Genel açıklamaların ardından Sakarya şehidi Binbaşı Hüseyin Avni Alparslan Bey olmak üzere Ahmet Necmettin Efendi, Hüseyin Dursun, Hasan Ali Akıncı, Cevat Mustafa Emecen, Cafer Tahir Karadeniz, Halil Hayri Efendi, Hasan Ağa, Mehmet Malkoç, Mehmet Tahir Efendi, Osman Naipoğlu, Şükrü Okan, Yusuf Ziya Şişman gibi değerler tanıtılıyor. Bu araştırmada ayrıca Kurtuluş Savaşı gazileriyle şehitlerinin adları da sıralanıyor doğum yeri, mahalle ya da köy, baba adı, rütbe, kıta, sevk, terhis bilgileri de eklenerek.

O ateş barut, açlık, yıkım, yiğitlik, kurtuluş günlerinde çekilmiş fotoğraflarla da araştırmayı zenginleştiriyor.

Beşinci yazıda "Tirebolu'da Evlenme ve Düğün Adetleri", altıncı yazıda eski "Ramazan ve Bayram" anlatılıyor. İki yazıda da konuyla ilgili ayrıntılar doyurucu. Fotoğraflar yazıyı destekleyici.

Ayhan Yüksel, yedinci yazıda "Mahalli Kelimeler"e değinmiş. Konuyla ilgili çalışmalarının da aktarıldığı araştırmada ilçe ağzında yer alan kimi sözcüklere de abece sıralamasıyla yer verilmiş.

Bölge çalışmalarında çoğu araştırmacının el atmadığı bir konuya, lakaplara, takma adlara eğilmiş Ayhan Yüksel sekizinci yazıda. 1970'1i yıllardaki bir derleme çalışmasına dayandırılan incelemede konuyla ilgili önemli bilgiler sunuluyor.

On beş sayfaya yakın bir oylumla aktarılıyor Tirebolu türküleri dokuzuncu yazıda. "Tirebolu Türkülerinden Seçmeler" başlıklı araştırmada yazar, türkülerin sözlerini, varsa öykülerini, kaynak kişilerini, derleme aşamasını anlatıyor.

Bu bölümde yer alan türküler şunlar: Harmandan Çıktım, Sarhoş Türküsü, Deniz Üstü Portakal, Zernişan, Girebi Alayım Mı, Fadime'm, Dana Türküsü, Karaovacık Deresi, Arif'in Türküsü, Kuyrukluoğlu Ali'nin Türküsü, Kaymakam Türküsü, Çürüklü Burnu, Evimin Önü Gogusa, Yükledim Motorumu, Garip Hava.

Tirebolu Türkülerinden Seçmeler önemli bir çalışma. İlçeler, il düzeyinde türkü konulu çalışmaların yetersizliği düşünüldüğünde çalışmanın önemi artıyor iyice.

Yapıtın son iki çalışmasına gelince. Zaimoğlu Ömer Lütfü Rasim Bey'in "Tirebolu Tarihi ve Bilhassa Coğrafi ve Harsi Tetkikler" başlıklı incelemesi üstünde duruluyor, inceleme okuyucuya sunuluyor.

Son yazı, "Tirebolu'da Spor." 1920'lerden günümüze Tirebolu'da spor inceleniyor. Çoğu yörede olduğu gibi spor denince ilk anımsanan ayak topu. Bu yazıda da örneklerle, anılarla, fotoğraflarla, karşılaşma tarihleriyle, yengilerle, yenilgilerle ilçenin "futbol görünümü" sunulmuş. Eklenen albümse konuya can katmış.

Yıllardır yaptığı gibi sevgili kardeşim Ayhan Yüksel bir yapıtıyla daha bölgeye, ile, ilçeye ışık tutmuş; yörenin kültürel, tarihsel kimliğini ulusal kimliğimizle bütünleştirmiş.

Yüksel'in çalışkanlığı, üretkenliği, kılı kırk yaran araştırma düzeyi, bilimsel tarih bakış açısı, yurt sevgisi, doğduğu topraklara hizmet tutkusu ilimizi varsıllaştırıyor.

TONYA KADIRGA OTÇUSU

Saat yediye doğru çıktım evden. 15 Temmuz Cuma. 7'de arkadaşlarla buluşacağım. Tonya Kadırga Ot Göçü'ne katılacağız. Aydınlık bir Görele sabahı. Kadırgalı dizeleri birleştiriyorum belleğimde:

"Gadırga'nın yolunu
Gidemiyum karadan
Sevdalık edenleri
Ayırmasın Yaradan

Gadırga'nın başına
Dolu yağayu dolu
Seni gâvurun gızı
Olsak bile ne olu

Gadırga yok diyular
Nereye gidiyular
Benim gonca gülümü
Ellere veriyular

Ah Gadırga Gadırga
Cumaya gelmedi mi
Gülüm senin yolların
Daha tükenmedi mi

Gadırga'nın yolları
Yedi dönüm değil mi
Al da beni gidelim
Sonu ölüm değil mi

Gadırga'ya gettin mi
Daş oluktan geçtin mi
Daş oluğun suyundan
Beğem için içtin mi"

Ahmet Torun'la Metin Demiral buluşma yerine gelmişler. Ahmet torun köylüm, meslektaşım. Emekli. Muhtar. Horancı. Çürükeynesil halk biliminin kimi öğelerini yazarak belgeleyenlerden. Türkü yakar, söyler; kemençe çalar. Ahmet'le yıllardır söyleşilerimiz çoğunca türkülerimiz, kemençemiz, yaşam biçimimiz üstüne. Görele kemençesinde adını duyuran, iyice olgunlaşan, yetkinleşen "kemençeci Haşim Torun'un" babası o…

Metin Demiral köylüm, üniversite öğrencisi. İstanbul'da yetişme. Anası babası, büyükleri çok yakından tanıdıklarım. Metin yazları geliyor köyüne, Çürükeynesil'e. Kemençede, Görele kemençesinde pişiyor giderek. Ondan çok umutluyuz. TRT İstanbul THM Gençlik Korosu Saz Sanatçısı…

Kenan da geldi aracıyla, karşıda durdu. Kenan Hoşul kırk yıl sonra döndü Görele'ye. Emekli olduktan sonra. Emeğini, becerisini Görele kemençesi üreterek kanıtlıyor. Kemençemizle, horanımızla, ekinimizle ilgileniyor; bu konuda sözü olanlardan…

Vakfikebir'den yukarı, Tonya yoluna dönüyoruz. Fol Deresi boyunca gideceğiz. Bu dere yaylalara uzanacak kaynağını Kürtün topraklarından alacak. Necati Cinel'i anımsıyorum saygıyla evinin önünden geçerken. Sami Günay ağabeyle evine gitmiştik. Bize Fol'u göstererek "Burası sınır. Tonya, Ağasar-Şalpazarı, Beşikdüzü, Görele özdeş dilin, türkünün, kemençenin, otçunun, yaşam biçiminin, horanların, ezgilerin sınırı." demişti.

8'de Tonya'dayız. Sabah çorbası… Sonra Yusuf Kurt'u arıyoruz. Öğretmenevi'nde buluşuyoruz. Kucaklaşıyoruz. Yusuf Kurt arkadaşlarıyla tanıştırıyor. Her günkü gibi coşkulu, taşkın, yıllar öncesinin doğal "Otçu"suna çıkıyor gibi. Horan oynayacak kız öğrencilerinin giysilerini düzeltiyor, kuşakları sarıyor, yarışma öncesi özeni anımsatıyor.

Yusuf Kurt, Tonyalı. Halk bilimci, horancı, araştırmacı. 1990'lı yıllardan beri arkadaşım, dostum, meslektaşım. Giresun Üniversitesi'nde öğretim görevlisi. Giresun oyunlarını araştırıyor, derliyor, öğretiyor öğrencilerine. Görele'yi, Görele'yle özdeş ekinde gördüğü Tonya'yı yayın organlarında, izlencelerde, bilgi şölenlerinde konuşarak, yazarak anlatıyor. "Bizim için, Görele için" önemli bir ad sevgili Yusuf Kurt. Onun çağrılısı olarak burada, Tonya'da, Tonya Otçusu'ndayız.

Tonya alanında bir horan kuruyor Yusuf Kurt. Önemli davulcu Eser Meydan çalıyor, zurnacısı Yusuf'un öğrencisi Oğuz Kahveci. Horan mı horan. Yıkılıyor Tonya alanı…

Dokuzda toplanılıyor, az sonra çıkılıyor yola, Kadırga'ya yöneliyoruz. Başlıyor Tonya Otçu Göçü. Beş yüzyıllık (Hüseyin Avni Alp Arslan, Türk Bayramlarından Ot Göçü, Türk Yurdu Mecmuası, 1915) gelenek, Kurtuluş Savaşı'nda şehit düşen alay komutanı, Türkçeyi öne çıkaran, Osmanlıcadan kurtulmaya çalışan, Türk kimliğini araştıran Mehmet Emin Yurdakul, Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin gibi "ulusal yazıncılardan" Tirebolulu Alp Arslan'a göre Ot göçü Türk bayramı, Oğuz-Çepni bayramı.

Atalarımızın yürüyerek, türküler çağırarak, horan oynayarak, düşünlerde birlikte yemek yiyerek; naraların, horanların doruklarında silahların (Alp Arslan yazısında Türkçesini kullanıyor) atıldığı "Ot Göçü" çok gerilerde kaldı. Yollar, araçlar geçmişin Ot Göçlerini evrimleştirdi: Otçu Göçü'nün özünü biz artık araçlarla yerine getiriyoruz.

Yol boyu tanıdık ağaçlar, meyveler… En çok da armut sanırım… Fol Dere'si boyunca gidiyoruz kıvrıla kıvrıla, yavaş yavaş yükseliyoruz. Ağaçlar azalıyor, tükeniyor. Çayırlar başlıyor. Derinoba-Horoz ayrımından sola dönüyoruz. Yükseldikçe dört yan çayırlıklar, obalar. Tümünün adı var, tümüne türkü yakılmış obalar. Beypınarı yanından gidiyoruz.

Camili çıkışında büyük bir horan… Yusuf Kurt'un sağında Derviş Fettahoğlu oynuyor.

Ne oynayış, ne horan, insanı kendinden geçiriyor. Ayak devinimlerini izlemek bile erinçli, mutlu ediyor… Horan bitince yanına gidiyorum. Tanışıyoruz. 85 yaşında… Kemençenin, horan ezgilerinin, türkülerin büyüğü Karaman'ın (Görele, 1878-1964) türküsünde geçen Derinoba'yı geçiyoruz. Mandagözü… Erinçli bir serinlik, yaz sıcağında "ilaç." Horanlarda Yusuf Kurt'la özdeş duygularla, coşkularla, becerilerle oynayan Mehmet Kurt'la Veysel Kurt'la tanıştırıyor Yusuf Kurt…

Görkemli Kadırga Yaylası'na giriyoruz. Girişte Ören Obası'yla Oğuz Obası karşı karşıya. Bir Horan daha… Kemençede ustalaşan, dershaneden öğrencim Uğur çalıyor. İyi çalıyor. Oynamayacak olanda bile horana girme duygusu uyandırarak çalıyor…

Yemek sonrası Ağasarlı Mehmet Karaca'yla tanışıyorum. Almanya'dan emekli. Şalpazarlı. Kemençeden, horandan konuşuyoruz. Alu Kazım'ı anlatıyor. "Görele çok önemli." diyor. Köylerinde büyükleri elli altmış yıl önce, "Görele'nin suyundan içen kemençeci olur." dermiş…

Kürtün, Tonya birlikte yapıyor Kadırga Otçusu'nu. Başka ilçelerden katılım da var. Çadır kuruluyor, oba oluşturuluyor, biz Tonya obasındayız. Şimdi yukarıya alana çıkılacak görkemli horanla. El ele tutuştu Tonyalılar. Yusuf Yurt yönetiyor Otçu horanını, yerel giysileriyle. Ağzında düdük, elinde değnek, kırbaç… Büyük horana yol açıyor kalabalıkları yara yara… Önde iki atlı… Yüzyıllar öncesini düşündürüyor. Biri genç biri yağlı… Atlar üç davul zurnanın, üç kemençenin ezgileriyle, horancıların coşkularıyla duygudaş oluyor: Kişniyor, esiniyor, başlarıyla ezgilere uyum sağlıyor…

Yusuf Kurt kendinden geçmiş bir "şaman" izlenimi uyandırıyor. Her yaştan oyuncu horanı tapınırcasına oynuyor. Alana geliniyor. Orada Otçu'nun özüne uygun olmayan "mikrofon", "sahne", "şarkıcı", "sunucu", "konuşmacılar" var. Tonya Otçusu özüne bağlı. Saydıklarıma yüz vermiyor. Horan yürüyüşü horan halkasına dönüşüyor. Halka büyüyor büyüyor… Tüm sesleri, tüm saydıklarımı bastırıyor. Tüm gözler şimdi Tonya Otçusu'nu izliyor beğeniyle. Çekimler yapılıyor. Bu an kaçırılmamalı. Ben ortaya girdim, oturuyorum. Böyle bir güzelliği yaşamaya, özümsemeye, tatmaya çalışıyorum.

Kadırga geleneği olan önemli bir yayla. Ta doğularda Maçka yaylaları. Batıda bilmeseniz bile kendini ele veren Sis yaylaları. Sisli, dumanla, puslu…

Akşama doğru dönüşteyiz. Beypınarı'nda düşündeyiz. 17'de…

Tonya'da küçük ama önemli bir horan daha izliyoruz, Uğur'un kemençesiyle.

Bize böyle bir güzelliği yaşattığı için Yusuf Kurt arkadaşımıza teşekkür ediyoruz, ayrılıyoruz Tonya'dan, Tonya Otçusu'ndan…

TOPLUMSAL YAŞAMDA KEMENÇENİN YERİ

Yeşilgiresun gazetesinde, başka yayın organlarında yöremiz halk bilimiyle ilgili yayımlanan yazılarımın kimilerinde; Görele'den, Giresun'dan, Trabzon'dan tanıklara, kaynaklara dayanarak Görele'nin kemençe merkezi olduğunu, adı söylencelere girmiş, fıkralara konu olmuş, konuyla ilgilenen her yerde duyulmuş virtüöz düzeyindeki kemençecilerin Göreleli olduklarını belirtmiştim.

Görele dışında da örneğin Trabzon yöresinde de büyük ustaların yetişmesi kemençecilerin özgünlükleri, yaratıcılıkları, yaygınlıkları, başkalarını etkileyicilikleri, toplumda benimsenmeleri açılarından bakıldığında Görele'nin öncülüğünü, üstünlüğünü değiştirmez.

Görele'de geçmişte de günümüzde de kemençe (başka çalgılar da) insanımızın günlük yaşamında, birbirleriyle ilişkilerinde, imecelerde, dayanışmalarda, ulusal günlerde, bayramlarda, söyleşi toplantılarında, çeşitli törenlerde; asker uğurlama gecelerinde, şenliklerde, eğlence yerlerinde, düğünlerde, salaş içki yerlerinde, içkili aşevlerinde, kahvelerde, yazları yaylalarda dahası az çok müzik dinleyenlerin kaset, CD belgelerinde vardır.

Köy yaşam biçiminin, kırsal kültür anlayışının çözülmediği yakın geçmişteyse kemençenin yanında davul, zurna, bağlama, çok yaygın olarak düdük Görele'nin toplumsal yaşamında olmazsa olmazlardandır.

Hayvan besiciliği, yaylacılık, çobanlık gerçeğinin yanında kolay elde edilmesi, kolay taşınması üstünlüğünü de taşıyan düdüğün yakın geçmişte girmediği ev yoktur dersem abartı olmaz.

Bölgede ilk anımsanan kemençedir. Ekin kazma imecelerinde kemençe en yaygın kullanılan çalgıdır. Ancak düdükle de yapılmış büyük, coşkulu imeceler unutulmamalıdır. Öteki çalgılarda yeri geldiğinde insanlarımızın duygularını, düşüncelerini anlatmak için kullandıkları sevilen araçlardır.

Görele insanının kemençeye, çalgıya düşkünlüğü, kemençeyi, çalgıyı toplumsal yaşamında sürekli yanında başucunda tutması belki tarihçileri, toplum bilimcileri de ilgilendiren bir gerçektir.

Ünlü ozanımızın:

"Telli sazdır bunun adı/ Ne ayet dinler ne kadı/ Bunu çalan anlar kendi/ Şeytan bunun neresinde" dizeleriyle haklı olarak yakındığı biçimde çalgıyı aşağılayıcı densizliklerin olduğu yer değildir Görele. Usuyla duygularını dengeleyen, alın teriyle üretimi yoğuran, anadiliyle, güzeli Türkçeyle türküsünü, manisini yaratan, toprak, doğa, yurt sevgisiyle eğlence güzelliklerinde coşan, kendini alaya alabilen, yaşama hoşgörüyle, yeniliklerle sarılan, ne olursa olsun yaşama sevincini ıskalamayan insanların kemençeyi, çalgıyı toplumsal yaşamında önemli belgelerden biri sayması olağandır.

Halk ozanlığı geleneği içinde yetişen kemençecilerin kimileri bu işi meslek edinerek sürdürürler yaşamlarını. Kimileriyse yaşamlarını başka alanlarda çalışarak sürdürürler. Görelelilerden öğretmen, polis, komiser, bankacı, asker, imam, elçilik görevlisi, mühendis, işçi olduğu halde kemençe çalanlar vardır.

Görele yaşamında kemençe olmazsa olmazlardandır. Ne Görele kemençeden vazgeçebilir ne de kemençe Görele'den.

TÖMBELEK TÜRKÜSÜ

Ramazan ayında Giresun'da bir gelenek vardır. Gençlerden veya çocuklardan oluşan bir gurup dolaşarak hep bir ağızdan şu manileri söylerler. Sonunda hane sahibinden bahşiş alırlar. Benim çocukluğum köyde geçti. Yaşıtlarımdan kurulu bir ekibimiz vardı. Şefik, Hacı, Necim Rıfkı, Mithat, Necdet ve ben. Ev ev dolaşır aşağıda yazacağım manileri söyler bahşiş alırdık. Eğer söylediğimiz maniler hane sahibini uyandırmaya yetmez veya uyanmış olsa bile bahşiş vermeye yaklaşmaz ve duymazlık ayağına yatarsa mani dağarcığımızdakiler bitince kendimiz yeni dörtlükler uydururduk. O tarihlerde köyümüzde elektrik yok, yol yok. Çoğu hane sahiplerinde bize verecek belki bozuk para da yok. Parası olmayanlar börek, helva, armut, elma, töngel gibi yiyecekler verirlerdi. Gece sahura kadar bu faaliyetin devam ettiği olurdu. Bazen de gezerken acıkır, döngel veya kış armudu ağaçlarından karanlıkta meyve toplardık. Bazı insanlar vardır, cömert, misafirperver, iyiliksever, yardımsever. Böylelerini Tömbelek türküsü söylemeye gittiğimizde tanırdık. O günün şartlarına göre o kadar çok hediye verir ve o kadar çok sevinirlerdi ki bizler tarifi imkansız bir sevinç duyardık. Biz de en güzel şekilde türkülerimizi söyler, acele etmez, dörtlükleri atlamaz, bahşişimizi alınca da yüksek sesle "Faik dayı senden Allah razı olsun. İshak amca, Hüseyin dayı, Hasan dayı Allah sana yokluk, kıtlık getirmesin" diyerek oradan ayrılırdık.

Tömbelek Türküsü Söylemenin Usulü:

Türkü söyleyeceğimiz evin yanma yaklaşırken fenerimizi söndürür, konuşmayı keser ayak patırtılarımızı giderir, evin kapısına üç kez sert vurur, mânilerimizin ilk bölümünü söylemeye başlardık.

"İşte geldim kapınıza
Selam verdim hepinize
Selamımı almazsanız
O da sizin keyfinize

İşte geldim ekin büküm
Davulum sırtımda yüküm

İki gözüm beyefendi

Sifte (1) Selamün aleyküm

Davulumun ipi tekir

Benim adım Molla Bekir

Baklavayı bütün getir

Yiyemezsem geri götür

Davulumun ipi gevşek

İçi dolu örtü döşek

Arkadaşımı sorarsan

Dik kulaklı bir boz eşek

Eski cami direk ister

Söylemeye yürek ister

Benim karnım toktur emme

Arkadaşım börek ister

Şekerim var ezilecek

İnce elekten süzülecek

Bekletmeyin beyefendi

Çok yerim var gezilecek"

Kapıya sert sert üç kez vurulur ve ev sahibinin yavaş yavaş hazırlık yapması istenir.

"Ramazanın ibtidası (3)

Kuruldu cennet binası

Bu ayda ibadet edenin
Cennette olur sefası

Ramazan geldi gidiyor
Yüreğime dert ediyor
On iki ayın çiçeği
Bayrağı çekmiş gidiyor

Davulumun ipi kırmızı
Ben yemem kavun karpuzu
İki gözüm beyefendi
Öttürdük goca (koca) horozu"

Bahşişi aldıktan sonra:

"Bahşişimi aldım senden
Sol cebime koydum benden
İki gözüm beyefendi
Allah razı olsun senden"

Eğer bahşiş verilmezse:

"Eski çaruk yeni çaruk
Bahşişimi verin çabuk
Bahşişimi vermezseniz
Kapınıza .....(2)" denir, alınan bahşişler paylaştırılırdı.

1- Sifte: Siftah, önce.

2- (.....) Hane sahibinin adı söylenir.

TÖMBELEK-1

Çocukluk, gençlik yıllarımızı anımsatan bir yerel sözcük tömbelek. Ramazan gecelerinin çalgısı. Mahallelerde, köylerde, kentlerde ramazan boyunca aileleri sahura kaldırmak için ev ev dolaşan gençlerin çalgısı. Bildiğimiz davul…

Yöremizde davul sözcüğü çalgı olarak kullanılmasına karşın, ramazan gecelerinde çalınanlara tömbelek denmekte. Davulcu; kemençeci, zurnacı, bağlamacı, gibi çalgı ustalığını yansıtan, herkesin yapamayacağı bir işi başaranların adı. Tömbelek öyle değil. Onu çalmak için büyük emekle oluşturulan öğrenme süreci söz konusu değil. Azıcık sesi, kulağı olan; mahallesinde, köyünde çalabilir tömbeleği. Görünümde hemen hemen aynı olsalar da davulla tömbeleğin ayrım noktası işlevinde, çalanında.

Bildiğim kadarıyla başka bölgelerde iki işlev için de davul sözcüğü kullanılıyor. Davul-tömbelek ayrımının yöremize özgü bir adlandırma olduğunu söyleyebiliriz. Davul çalana davulcu, tömbelek çalana tömbelekçi deniyor. Tömbelekçi köyün, mahallenin bu işe yatkın bir iki gencidir.

Ramazan boyunca mahallesini, köyünü ev ev dolaşarak, her evin kapısında arkadaşlarıyla bekleyerek tömbeleklerini çalarak, türkülerini söyleyerek sevinmelik toplar.

Gece saat ikilerde başlayan ev ev gezmelerde tömbelek çalan, türkü söyleyen yanında bir ya da iki arkadaş daha olabilir. Birinin elinde fener, yamyam, lüks lâmbası gibi araçlardan biri varsa bir başkasının elinde de hatırı sayılır bir elma ya da şimşir değneği bulunur. Bunların tömbelekle, türküyle, sevinmelikle bir ilgisi yok. Köy yerinin azgın köpeklerini itlerini yola getirecek araçlar…

Başka bölgelerde, özellikle İstanbul'da bizim tömbelekçilerin yaptığı işi bekçiler, davulcular yapmaktadır. Bu yüzden evlerin kapılarında, önlerinde söylenen türkülere, manilere davulcu manileri, bekçi manileri, çalındığı ayın özelliğinden dolayı da ramazan manileri denmekte.

Yöremizde; davulcu manileri, bekçi manileri, ramazan manileri yerine tömbelek türküsü terimi kullanılıyor.

Tömbelekçi sahura kaldırma görevi yanında bu işi küçük de olsa bir gelir kapısı görür. Bir de bu işin eğlence, gırgır, şaka yanı vardır.

Bir iki saat boyunca süren köy dolaşmalarında yaşanan küçük olaylar, terslikler, kimilerinin sevinmelik vermemek için uyuyor numarası yapması, tömbelekçilerin davranışları küçük de olsa bir eğlenceye dönüşür, daha sonraki söyleşilerde abartılarak anlatılır.

Eski İstanbul ramazan kültüründe bekçi-davulcu atışması yoktur yöremizde ama evdekilerin özelliğini yansıtan, onların davranışlarını alaya alan doğaçlama türküler de yok değildir.

İşin bir de ezgi yönü vardır.

İstanbul'da, Bursa'da, Edirne'de, Konya'da, İzmir'de, Giresun'da, Trabzon'da hangi ezgiyle, hangi makamla söylenirdi davulcu manileri bilemem. Yöremde, Görele'de geçmişte her tömbelekçinin aynı ezgiyi, aynı makamı kullandıklarını biliyorum. Makam değişmezdi. Sözlerse o anki duruma göre çoğunca doğaçlama olarak dökülürdü türkü söyleyenin dudaklarından.

Pertev Naili Boratav, Hikmet Dizdaroğlu, Sadi Yaver Ataman, Şükrü Elçin gibi konunun uzmanları "ramazan manileri", "davulcu manileri" terimlerinde birleşiyorlar. Bunlar ortak terim. Bizdeyse "tömbelek türküsü" deniyor. Tömbelek türkülerinin, davulcu manilerinin öteki manilerden ayrılan bir yönü var: Ölçüsü. Öteki maniler genelde 7'li hece ölçüsüyle söylenmesine karşın tömbelek türküleri 8'li hece ölçüsüyle söyleniyor.

Ölçü ayrımının müzikle ilgili olduğunu düşünüyorum. Hangi bölgede olursa olsun bu tür manilerin 8'li ölçüyle söylenmesi aynı ya da benzer makamların kullanılmasından ileri geliyor olabilir.

Ayrıca ölçü birliği, makam yakınlığı, bu tür manilerin-türkülerin anayurdunun İstanbul olduğunu, bunların İstanbul'dan yurdun dört yanına yayıldığını düşündürüyor.

TÖMBELEK-2

Görele Sağlık köyünden derlediğim tömbelek türkülerinin kiminin yüz de yüz yöremizin yaratması olduğu kesin. Kimileriyse özellikle İstanbul'dan derlenen, çeşitli yayınlarda yer alan ürünler. Kimi örneklerde de İstanbul'dan derlenenlerle sözcük, dize ortaklığı söz konusu. (6)

Derlediğimiz örneklerin "aaba" uyak düzenli olması da düşündürücü. Bu düzen ülke genelindeki ortak mani düzeni. Görele başta olmak üzere Giresun, Trabzon, Rize yörelerinde "abcb" uyak düzenli maniler de yaygın. Yayımlayacağım tömbelek türkülerinin tümünün de "aaba" uyak düzenli olması İstanbul etkisini çağrıştırıyor. Bireysel ürünlerde, ortaklaşa ürünlerde 8'li hece ölçüsü varsa genelde durak 4/4'tür. Yöremizdeki söz konusu maniler için de bu durum geçerlidir.

Halk şiirlerindeki yalın halk dili yöre manilerimiz için de geçerli. Konu gereği İslâm kültürünün etkisiyle dilimize giren Türkçe olmayan sözcükler de günlük konuşmalarda kullanıldığı için yadırganmıyor: "sifti, selâmünaleyküm, başiş, zarf, namaz, oruç, belâ, dua, selâm, mübarek, cami, ramazan, temcit, teşekkür" gibi sözcükler bunlardan.

Manilerde kullanılan sözcüklerle ilgili bir nokta daha var: Ramazan ayında oruç tutanların gün ışımadan önce yedikleri yemeğe, yemek yemek için kalktıkları vakite "sahur" dendiğini biliyoruz. Yöremizde Arapçadan alınan "sahur" yerine Arapçadan alınan "temcit" sözcüğü kullanılmaktadır. Temcit, Recep, Şaban, Ramazan ayları süresince sabah ezanından sonra minarelerden okunan, Tanrı'nın ululuğunu belirten duadır. "Temcit pilavı gibi ısıtıp ısıtıp öne sürmek" deyiminde de geçiyor sözcük.

Görele'den yıllardır derlediğim mani iki bine yakın. Bunların içinde sevgi, ayrılık, askerlik, ölüm konulu örneklerin çok ustaca söylenmiş, şiirsel gücü yüksek halk yazını ürünü olduğu bir gerçek. Tömbelek türkülerinde söyleyiş ustalığı, şiirsellik bu denli gelişmemiş. Bu, tömbelek türkülerinin işleviyle, söyleyeniyle, kullanım sınırlılığıyla ilgili.

Manilerde, türkülerde kalıplaşmış sözler yanında doldurma dizeler de vardır. Özelliklerini belirterek sıralayacağım tömbelek türkülerimiz (7) de de bu tür öğeler

vardır. Tömbelekçiler eviniz kapısına vardıklarında ilk söyleyecekleri türkü şunlardır:

"Ekim büküm ekim büküm
Sırtımdaki davul yüküm
İki gözüm bey efendi
Sifti selâmünaleyküm

Duva ile çıktım yola
Selâm verdim sağa sola
İki gözüm bey efendi
Orucun mübarek ola"

Görüldüğü gibi bunlar selâm verme işlevindedir. Bundan sonra evdekileri uyandırma, onlardan sevinmelik alma amaçlı türküler söylenir:

"Ne uyursun ne uyursun
Bu uykudan ne bulursun
Gıl namazı dut orucu
Ahredde mekân bulursun

Yeni cami direk ister
Söylemiye yürek ister
Benim garnım dogdur ama
Arkadaşım börek ister

Gapına geldim duydun mu
Eti gemügden soydun mu?
İki gözüm bey efendi
Başişi zarfa goydun mu?"

TÖMBELEK-3

“Evlerinin önü begla
Güvercinler atar tagla
İki gözüm bey efendi
Kesenin dibini yoğla

Çekerim var ezilecek
İnce bezden süzülecek
Ver başişimi gideyim
Çok yerim var gezilecek

Ocağın başında minder
Minderi tersine dönder
İki gözüm beyefendi
Başişimi çabuk gönder

Tokacımın ağar bası
Gözlerim görüyü taşı
Başiş alamadık diye
Arkadaşım oldu şaşı

Öte yaka beri yaka
Geziyorum bata çıka
Para yoksa verilecek
Yeter üç dilimcik yuka”

Görüldüğü gibi tümü de sevinmelik almaya yönelik, yalvarmayı dile getiren türküler. Bunların tümünü aynı evin kapısında söyleme söz konusu değil. İçerdekilerin uyanmasına göre biri ikisi söylenir.

Kimi durumlar vardır. Tömbelekçiyle evdekiler içli dışlıdır. Birbirlerine takılmak isterler. Evdeki uyuma numarası yapar. İş uzar. Arkadaştırlar. Kızmazlar birbirlerine. Tömbelekçi şöyle der:

"Gece geldim yapınıza
Basdım cıvıgo…
Allah belânızı versin
Daha gelmem gapınıza"

Bunu herkes bilir ama her evin önünde söylemez.

Sevinmelik istemelerde az yalvarma, az sopa gösterme vardır. Bunlardan biri de şu:

"Gara bulutlar alçaldı
Ortalığı seller aldı
Ver başişimi gideyim
Fındığım harmanda galdı"

Bunlar o anki koşullara göre doğaçlama söylenir. İçerden yemek kokusu gelmesi, hava durumu, mevsim tömbelekçiye esin kaynağıdır:

"Biz geziyug heb garada
Görünü yıldız havada
Yenge hanım iyi bişür
Yanmasın hamsi tavada

Tömbelemin yogdur eşi
Yarın ramazanın beşi
Uyan artık temeid oldu
Ocağında yag ateşi

Tömbelemin rengi sarı

Ramazanı eddik yarı

Yarın orucun on beşi

Şaşumayalım ayları”

TÖMBELEK-4

"Ayağımda esgi çarug
Gönlüm Sis Dağı'na dorug
Gapı gapı geziyurum
Yirmi beş gündür aç arug

Ramazanın yirmi beşi
Bıldırkinin tam da eşi
Uyan artuk temcid oldu
Ocağında yag ateşi

Gapıları heb gezerüg
Oruç olmasa nederüg
Verdüğünüz başişlere
Biz de teşekkür ederüg"

Tömbelek geleneğiyle ilgili ürünleri içeren bu araştırmayı tömbelek sözcüğüyle ilgili bir iki tümceyle bitiriyorum:

Sözcüğün dilimize Farsçadan geçtiğini biliyoruz. Donbek, dümbelek olmuş: Ağzına deri gerilmiş, çanak biçiminde darbukaya benzer bir çeşit çalgı (5). Baştaki "t" sesinin "d"den dönüştüğü düşüncesindeyiz. Görele'de örnekleri var: "dam-tam" gibi.

Derleme sözlüğünde de yöremizdeki anlamıyla geçmiyor sözcük. Çankırı'da, testi ağzına deri gerilerek yapılan müzik aracına tömbek deniyor (9). Buradaki anlam yakınlığı da önemli.

Kaynaklar:

1. Görele Sağlık Köyü, 1958 sonrası. 1971'de arkadaşlarla bir kez tömbelekçi ol¬dum. Bunun öyküsü Yeşilgiresun gazetesinin eski sayılarında var.

2. Pertev Naili Boratav, Türk Halk Edebiyatı; Hikmet Dizdaroğlu, Halk Şiirinde Türküler; Sadi Yaver Ataman, Türk İstanbul; Şükrü Elçin, Halk Edebiyatına Giriş.

3. Yeşilgiresun'da önceki yıllarda yayımladığım tömbelekçiliğimin öyküsüne bakılabilir.

4. Yayımladığım tömbelek türkülerinin kaynak kişisi babam Haşim Günay'dır (1915-2001). Düdük çalar, iyi horan oynar, türkü söyler, türkü-mani üretirdi. Yayımladığım tömbelek türkülerinin kimilerinin yakıcısı odur (sanıyorum).

5. Tömbelek türkülerinin ezgisini kasete alarak yıllar önce saptadım. Görele türkülerinin tümünü notaya aldırırken bunu da ölümsüzleştireceğiz. Bugün de cılız biçimde tömbelekçi var ama geleneksel ezgiyi bilmiyor: Gelişigüzel çalıyor.

6. Ekim büküm ekim büküm, Ne uyursun ne uyursun, Gapına geldim duydun mu, Şekerim var ezilecek, Öte yaka beri yaka. Gece geldim yapınıza. Gara bulutlar alçaldı, Biz geziyi heb garada, Ayağımda esgi çarug, Ramazanın yirmi beşi, Gapıları heb gezerüg dizeleriyle başlayan ürünlerin yöremizin ürünü olduğunu düşünüyorum. Ötekiler başka yörelerin olmalı.

7. "Gece geldim kapınıza, Ne uyursun ne uyursun, İki gözüm bey efendi, Yeni cami direk ister, Tömbelemin…" dizeleri kalıplaşmış sözlerdir.

8. Türkçe Sözlük, TDK.

9. Derleme Sözlüğü X, TDK yayını. Anadolu ağzında "Dön" kökünden türeyen sözcükler için, İsmet Zeki Eyüboğlu'nun Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü'ne, Derleme Sözlüğü'ne bakılabilir.

DÜZELTME: Yazı makinesiyle yazdığım yazıları gazeteye postayla gönderiyorum. Yazı, gazetede bilgisayarla yeniden yazılıyor. Bu işlemler sonucu zaman zaman yazılarda yazım yanlışları, noktalama yanlışları, tümce bozuklukları çıkıyor. Okuyucunun anlayışına bırakarak "düzeltme" yapmıyorum çoğunlukla. Resimlerle Elli Yıl yazısının, "Bir kentin büyümesi, gelişmesi sanatçılarıyla, yazarlarıyla, yaratıcı insanlarıyla olmakta." tümcesi, "Bir kentin büyümesi, gelişmesi

dahası birikimini yaygınlaştırarak adını duyurması yaratıcı insanlarıyla orantılıdır." olacaktı.

Tömbelek (l)'in beşinci paragrafındaki "köpeklerini" sözcüğü de çıkarılacaktı.

TUZCUOĞLU ÜSTÜNE

"Görele, kemençenin en yaratıcı, en kıvrak, en içten çalındığı yerdir. Bu özelliği, büyük ustalar yetiştirmesinden ileri gelir. Ustalık yaratıcılıktır, özgünlüktür, kendine özgü biçem yaratmadır. Ustalık, var olanı en özgün biçimde yaşatmanın yanında yeni ürünler yeşertmeyi de gerektirir. Görele'deki ustalar, sanatçılığın bu doğal, ama çok zor yanını yerine getirdikleri için büyüktürler. Başkalarını etkiledikleri, kalıcı oldukları için; zamanı yendikleri için, süreklidirler, ölümsüzdürler…"

Paragrafta vurgulanan sanatçıların öncüsü Tuzcuoğlu'dur. Kemençenin, kemençe yaratıcılığının en büyüğü sayılan Karaman'a öğretmenlik ettiği konusunda düşünce birliği vardır. Karaman, 1878-1964 yıllarında yaşadığına göze Tuzcuoğlu'nun 1890'larda sağ olması gerekir. Yaptığımız araştırmaların, soruşturmaların, görüşmelerin hiç biri Tuzcuoğlu'nun yaşamına değin bilgiye ulaşmamıza yetmedi. Bilinen gerçek, Görele'de adı unutulmazlara yazılan ilk kemençeci olması, Karaman'ı yetiştirmesi, adıyla anılan unutulmaz ezgi, unutulmaz horon Tuzcuoğlu'nu yaratması…

Görele Çavuşlu'dan Tuzcuoğlu. Torununun çocuklarından yaşayanlar var. Ancak onlar da bilmiyorlar büyük sanatçının özgeçmişini. Mezarı da bilinmiyor diyeyim de anlayın olanları, yoksulluğumuzu… Giresun-Görele-Trabzon-Rize tarihinde adı geçen Tuzcuoğlularıyla yakın olduğunu, onlarla aynı soydan geldiğini düşünüyorum.

Okuryazar mıydı? Kemençeyi kimlerden öğrenmişti? Kimi ya da kimleri usta bellemişti? Kimlerle düğünlere gitmeye, kimlerle çalmaya, kimlerle yemeye içmeye başlamıştı? Hangi türküleri söylerdi, sesi nasıldı? Kimi, kimleri sevmişti, kimlerden ayrılmıştı, kimlerle mutlu olmuştu, kimleri görmek istemezdi, kimlersiz edemezdi kim bilir? Zurna çaldığı da söylenir. Kime çalardı, kimlerle çalardı, çalarken neler geçerdi usundan, kimleri düşünürdü, kimleri düşlerdi kim bilir? Yazma, not etme, günlük tutma geleneğimizin olmayışına nasıl yanmayayım? Nice ürünlerimizin, nice değerlerimizin yitip gitmesine yanılmaz mı? Ele bir daha hiç geçmeyecek güzelliklerin acısı yakıp kavurmaz mı insanın içini?

Tuzcuoğlu'nu yarattığı hava, "Tuzcuoğlu Havası" yaşatıyor. Tuzcuoğlu ezgisi Görele'nin belki de en özgün, en ulaşılmaz, en zor çalınabilen ezgisi. Tuzcuoğlu senfonidir. Senfoni terimine tam tamına uygun bir ezgidir. Çünkü birbirinden farklı seslerin oluşturduğu olağanüstü bir ses bütünlüğüdür. Tuzcuoğlu senfonidir. Çünkü dört bölümde tamamlanan olağanüstü bir ses bütünlüğüdür. Tuzcuoğlu senfoni kavramını bilir miydi? Hiç senfoni dinlemiş miydi? Bilinmez. Bilinen bir gerçek, müziğin evrenselliği, dahi sanatçıların ortak dil kullanması, ortak güzelliklerde buluşması, ortak güzelliklerle anlaşması…

Tuzcuoğlu, otçu göçlerinde, yayan yapıldak, çoluk çocuk, inekli danalı, koyunlu kuzulu, keçili tekeli, atlı sıpalı yaylaya çıkışlardan esinlenerek oluşturur senfonisini. Yaylaya çıkış yollarındaki neşe, sevinç, yorgunluk, dinlenme, soluk alıp verişler, su içmeler, türkü atmalar, of çekmeler, şakalaşmalar, dere, çağlayan, rüzgâr, kuş sesleri, yaprak hışırtıları, vadi uğultuları, çan, kelek, zil, kor sesleri… İnsan yüreği, seven, coşan, acı çeken, özlem duyan insan yüreği yansır Tuzcuoğlu ezgisinde. Ezgiyi dinlerken dalar gidersiniz geçmişe doğru, yayla yollarına doğru…

Müzikçiler 7/8'lik usulle çalındığını söylerler ezginin. Karaman, Hacıali Özdemir ezgiyi doğru çalanlardı. Günümüzde Sami Günay, Nazmi Özdemir, Sırrı Öztürk, Kâtip Şadi, Şenel Dandin ezgiyi seslendirebilenler. Çok sesliliğin en güzel örneği Tuzcuoğlu. Açık ses hiç yok ezgide… Meraklılar yaşatıyor ezgiyi. Tuzcuoğlu horanıysa yitmek üzere…

Tuzcuoğlu, olağanüstü seslerle bütünlük oluşturarak, yaratarak unutulmaz olmuş. Olağanüstü güzellik yaratanların bengisuları içmesi ne güzel.

TÜRKÜ DEFTERİMDEKİ NEŞET ERTAŞ-1

Yüzyılımızın büyük, önemli halk ozanı Neşet Ertaş; 25 Eylül 2012 Salı günü İzmir'de öldü. Büyük halk ozanı, Kırşehir'de babası, halk ozanı, çok önemli ses Muharrem Ertaş'ın ayakucunda toprağa verildi. Babası, Neşet Ertaş'ın "ustası"ydı.

74 yaşında öldü Neşet Ertaş. 13-14 yaşlarında elinde sazıyla yurdundan kopmuş; Ankara'ya, İstanbul'a gelmişti. İstanbul'da Şençalar Plak'ın kapısından çekine çekine girdikten sonra onu tanımak, denemek için çalması söylemesi istenmişti. "Neden Garip Garip Ötersin Bülbül" bozlağı Şençalar Kardeşlerden Kadri Şençalar'ı ağlatmıştı. Sonra da ilk plak anlaşmasına atmıştı imzayı. Ardından Kadri Şençalar'ın yardımıyla bir gazinoda günlük 7,5 liraya çalıp söyleyecekti.

"Emi" dediği Hacı Taşan'ın çalıp söylediği Ankara Radyosu'na gitme yürekliliğini de bulur Neşet Ertaş. Muzaffer Sarısözen'le tanışır. Beğenilir ama sazını, sesini yurda yayma olanağı yakalanmaz. Emin Aldemir'le tanışır. Onun salık vermesiyle Muzaffer Sarısözen Ertaş'ı "çocuk" bulsa da çıkarır Yurttan Sesler'e.

Çıkış o çıkış… Neşet Ertaş ilk gençlikten gençliğe geçerken plakların sınırlı dinleyicisini aşarak tek kültür-eğlence yayını radyonun olanağıyla adını duyurur Türkiye'ye.

1960'lı yıllardaysa iyiden iyiye tanınmış, tutunmuş, sevilmiştir. Salt bozlak kentleri değil, horan, zeybek, bar, halay, barak, çayda çıra, kerem, kırık, karşılama, hoyrat kentleri de bağrına basmıştır Neşet Ertaş'ı.

1960'lı yılların ortalarından başlayarak tanımaya, sevmeye, tutkunu olmaya başladım Neşet Ertaş'ı.

Ortaokul öğrenciliğim, uzun süren lise yıllarım, şiir, roman, öykü okumaları yanında radyodan dolu dolu türkü dinleme yıllarımdı. Yazlarıysa fındık bahçelerimizde, derelerde susmamacasına türkü söylerdim.

1969'da, lise birde sevdiğim, etkilendiğim çoğunca inek yayarken kimilerde de okul sıralarında söylediğim, söyleyeceğim türküleri yazdığım bir defterim oldu.

Özellikle sabahları yayınlanan türkü izlencelerinde beni etkileyen, sesime giden türküleri yazar sonra da bunu türkü defterime geçirirdim. Lise bitene dek sürdü deftere türkü yazmam. Kapağına, "Sevdiğim Türküler 1969" yazdığım türkü defterimde iki yüz elliye yakın türkü var. Tümü de yüzlerce kez söylenmiş, söylenen türküler.

Türkü defterim, Neşet Ertaş türkülerine sevgimin, tutkunluğumun kanıtı. Defterin yarısına yakını Neşet Ertaş türküleri.

İlk sayfalar tümden Neşet Ertaş.

İlkin:

"Seher vakti çaldım yârin kapısın
Vardım baktım kapıları sürmeli
Hoş bulmadım otağının yapısın
Çıkageldi bir gözleri sürmeli"

Dörtlüğüyle başlayan türküyü yazmışım.

Sonra:

"Kaşların kara kara da amanın Leyla Leyla
Göllerin derde çare de eyle yârim eyle
Senin için yanarım da amanın Leyla leyla
Kerem misali ara da eyle yârim eyle" dörtlüğüyle başlayan yazılı.

Üçüncü türkü benim için iç yakıcı, ağlatıcı bir bozlak:

"Kar mı yağmış yüce dağlar başına
Merhamet eylemez gözlerimin yaşına
Daha değmemiştim on beş yaşına
Vurdu felek kırdı kollarımı dalımdan
Nerelere gidem arz edem bu halimden"

TÜRKÜ DEFTERİMDEKİ NEŞET ERTAŞ-2

"Şu dünyanın vefasını görmedim
Geçti cahil ömrüm bir murada ermedim
Eller gibi devri devran sürmedim
Vurdu felek kırdı kollarımı dalımdan
Nerelere gidem arz edem bu halımdan"

Tümden beni anlatıyor, beni yansıtıyor. Annem siroz. Eriyor günden güne, göz göre. Sağlık sorunlarıyla ilgili yapıtlardan öğrenmişim sevgili annemin dönüşsüz bir yolda olduğunu. Anneme de okuyorum kimi yazıları. Okuduklarıma yalan tümceler ekleyerek. Kurtulacağını, iyileşeceğini söyleyerek. Ağlamalarımı ona göstermeyerek. Belki de yeryüzünün en acı, en umutsuz, en başkaldırıcı on beş yaşını yaşayarak.

"Kar mı Yağmış Yüce Dağlar Başına"yı o yıllarda nerede söyledimse kendimden geçerek söyledim. Gözyaşım kimilerde yüzümü ıslattı kimilerde de içimi. Dördüncü türkü, "Aldın Aklım Bir Bakışta":

"Aldın aklım bir bakışta
Yüreğim yaktın ateşte
Al hançeri sinem işte
Acımazsan vur sevdiğim

Sevdiğim başımın tacı
Merhamet et bana acı
Sendedir derdim ilacı
Himmet eyle ver sevdiğim

Bir görüşte sevdim seni
Ettin deli Mecnun beni
Göreyim o gül sineni

İnsaf eyle dön sevdiğim”

Bunun da ötekiler gibi söz-duygu uyumuyla ezgi uyumunun olağanüstü olduğunu Neşet Ertaş dinleyicileri bileceklerdir. İçi kanayan bir gencin içindekileri dağa, taşa, kurda, kuşa, ağaçlara, yapraklara sırt çevirip gidenlere umutsuz çığlığı… Hep boşa gidecek, umarsız çığlığı…

“Dağlar Dağladı Beni”yi yazmışım ardından:

“Dağlar dağladı beni
Gören ağladı beni
Ayırdı zalim felek
Derde bağladı beni

Vay bana vaylar bana
Su vermek çaylar bana
Gitti yârim gelmedi
Yıl oldu aylar bana

Dağı boran olanın
Hali yaman olanın
Uyku girmez gözüne
Yari güzel (oynak) olanın

Vay bana vaylar bana
Su vermez çaylar bana
Gitti yârim gelmedi
Yıl oldu aylar bana”

Sonra da “Köprüden Geçti Gelin”:

“Köprüden geçti gelin
Saç bağın düştü gelin
Eğil bir yol öpeyim
Gençliğim geçti gelin

Diloy loy halden bilmez
Diloy loy söz anlamaz ne çare
Diloy diloy diloy diloy loy
Halden bilmez diloy loy
Söz anlamaz ne çare”

TÜRKÜ DEFTERİMDEKİ NEŞET ERTAŞ-3

"Köprüden geçemiyom
Az doldur içemiyom
Sen benden geçtin ama
Ben senden geçemiyom

Diloy loy halden bilmez
Diloy loy söz anlamaz ne çare
Diloy diloy diloy diloy loy halden bilmez
Diloy loy söz anlamaz ne çare"

Bu türkü Neşet Ertaş'ın sazına, sesine yansıyan biçemiyle o yıllarda dilden düşmeyen bir üründü. Hacı Taşan'ın özgün biçemiyle, Neşet Ertaş biçeminin başka seslerce radyoya, plaklara yansıması "Neşet Ertaş etkisi, yaygınlığı" yaratamıyordu. İstek izlencelerinde Neşet Ertaş çekiyordu başı.

Defterimdeki yedinci türküden sonra Neşet Ertaş yoğunluğu sürmüş. Aralara başka türkücüler, türküler tek tük de şarkılar girmiş. Türkü defterimdeki yedinci Neşet Ertaş, "Yanarım Senin Aşkına"

"Yanarım senin aşkına
Gel kaçma gel gel
Derdinden döndüm şaşkına
Gel kaçma gel gel

Mecnun'um bu bu çöllerde
Bülbülüm şu şu güllerde
Kaldım gurbet ellerde
Gidişin dağlar beni
Gel kaçma gel gel

Yüzyıla bağlar beni
Gel kaçma gel gel
Mecnun'um bu bu çöllerde
Bülbülüm şu şu güllerde
Kaldım gurbet ellerde"

Sırayla örneklediğim defterimdeki Neşet Ertaşların ortak özelliği, acıyı, iç yangını yansıtması. İnsanımızın yüzyıllardır yaşayışını kucaklayan acının, çilenin çok yoğun, özgün biçimde şiire-ezgiye dönüşmesi. Türkülerimizin çoğu, şiirimizin çoğu böyle değil mi? Bir çeşit acıyı, çileyi, yangını yaşam deneyimi içinde öğrenme… Sonra bunların kuşaktan kuşağa ozanlar aracılığıyla, türkü yakıcılar aracılığıyla tüm topluma yansıması.

Bu yansımada; ezilmişlik, yoksulluk, gurbet, beklenmedik ölümler, kıyımlar, ayrılıklar, karşılıksız sevdalar var.

Neşet Ertaş'ın çıkış yılları bu izleklerin köy romanı-öyküsü aracılığıyla Türkiye'ye yansıyarak karşılık bulması. Bir anlamda Orhan Kemal'in, Yaşar Kemal'in, Fakir Baykurt'un yaptıklarını Neşet Ertaş dizelere-seslere döküyor, olağanüstü bir karşılık, bütünleşme, ortaklaşalık görüyor. Benim Neşet Ertaş ilgimde de bunların etkili olmalı.

O yıllarda yaman bir roman öykü okuruyum. Elime ne geçerse okuyorum ama ağırlık köy romanlarında, öykülerinde.

Bu yazı öncesinde kitaplığımda yaptığım küçük bir araştırma o yıllarda; Fakir Baykurt'tan Yılanların Öcü'nü, Irazca'nın Dirliği'ni, Onuncu Köy'ü, Tırpan'ı; Kemal Tahir'den Sağırdere'yi, Rahmet Yolları Kesti'yi, Kelleci Memed'i, Körduman'ı, Köyün Kamburu'nu; Yaşar Kemal'den İnce Memed'i, Teneke'yi, Ortadirek'i; Cengiz Dağcı'dan Ölüm ve Korfçu Günleri'ni, Yurdunu Kaybeden Adam'ı, Onlar da İnsandı'yı; Orhan Kemal'den Baba Evi'ni, Avare Yıllar'ı, Cemile'yi, Vukuat Var'ı, Eskici ve Oğulları'nı, Murtaza'yı, Bereketli Topraklar Üzerinde'yi, Gurbet Kuşları'nı, Bir Filiz Vardı'yı; Aziz Nesin'den Gol Kralı'nı, Zübük'ü, Şimdiki Çocuklar Harika'yı; Rıfat Ilgaz'dan Nerde O Eski Usturalar'ı, Hababam Sınıfı'nı; Talip Apaydın'dan Sarı Traktör'ü, Yarbükü'nü, Emmioğlu'nu;

Mehmet Şeyda'dan Yaş Ağaç'ı; Necati Cumalı'dan Tütün Zamanı'nı; Samim Kocagöz'den Bir Çift Öküz'ü ayrıca Abdullah Ziya Kazanoğularını, Halide Edipleri, Esat Mahmut Karakurtları Refik Halitleri, Kerime Nadirleri, kimi klasikleri okuduğumu da gösteriyor. Yazlar salt türkü çağırmıyorum fındık bahçelerinde, derelerde. Yanımda bunlardan biri de oluyor.

Bir de ilgi duyduğum konuyla, yazarla, ozanla ilgili belge (kitap, gazete kesiği, dergi, dergi özel sayısı az da olsa kaset, plak) biriktirerek o konuyu, o sanatçıyı iyice tanıma-öğrenme "huyu", alışkanlığı başlıyor bende. Bu huyun ileride yazacağım yazılarda bana kaynaklık edeceğini bilmiyorum daha…

TÜRKÜ DEFTERİMDEKİ NEŞET ERTAŞ-4

Araya bir iki başka türkü, şarkı da girmiş Türkü Defteri'me sayfalar ilerledikçe. Sonra "Yare Gidem"i yazmışım.

Yare gidem yare gidem
Yareliyim yar elinden
Bu derdimin dermanını
Anlayan bir yare gidem

Yar elinden yar elinden
Yandı yürek yar elinden
Dermansız bir derde düştüm
Derman arar yar elinden

Saçlarını ben öreyim
Buna dayanmaz yüreğim
Vermem seni azraile
Ben öleyim ben öleyim

Bu da Neşet Ertaş türkülerinin çoğunda olduğu gibi ayrılığı, seviyi, çaresizliği yalın, herkesin anlayacağı sözcüklerle süssüz, içten anlatıyor. Yüzyıllardır söylenenlerin bir çeşit yinelenmesi. Bunu yalın dizeler olmaktan çıkararak kalıcı sanata dönüştüren dizelere canlılık, yakıcılık, etkileyicilik veren, sözleri sanata ulaştıran ezgi... Ertaş'ın eşsiz bağlamasıyla buluşan, yanık sesinden akan ezgisi...

Defterin sayfalarına Hacı Taşan'dan Sürüler İçinde Sürmeli Koyun, Turnam; Ali Ekber Çiçek'ten Yolumuz Gurbete Düştü, Başı Pare Pare Dumanlı Dağlar, Şu Yüce Dağları Duman Kaplamış, Nasıl Yar Diyeyim Ben Böyle Yare, Gönül Gel Seninle Muhabbet Edelim, Bir Koyunda Taş Dibinde Meliyor; Aynur Gürkan'dan Gül Yüzün Dönme Benden, Koyun Kuzu Meleşiyor, Yaralı Ceylanım Avcılar Vurmaz, Atma Beni Ellere, Dudağında Kordur Tüten, Oy Anam Anam, Gül Dalında Çalı Biter Mi, Değmen Benim Gamlı Yaslı Gönlüme, Dut Yedim Duttu Beni, Aşan

Bilir Karlı Dağın Ardını; Yıldıray Çınar'dan Tükenmek Bilmiyor Kara Günlerim, Çarşambayı Sel Aldı, Geldi Geçti Benim Ömrüm, Gülüm Senin Yollarında, Aman Dünya Ne Dar İmiş, Dağdan İndim Düze Ben, Sarmadık Bülbülleri, Bölemedim Felek ile Kozumu; Mahmut Erdal'dan Ah Neyleyim Gönül Senin Elinden, Yârim Senden Ayrılalı, Değme Tabib Üzülüyor; Nezahat Bayram'dan Tanrı'dan Diledim Bu Kadar Dilek; Muzaffer Akgün'dan Kışlalar Doldu Bu Gün, Salih Uygun'dan Bir Seher Vaktinde İndim Bağlara; İsmail Daimi'den Ne Ağlarsın Benim Zülfü Siyahım türküleriyle başkaları da düşmüş. Onuncu Neşet Ertaş türküsü "Karadır Bu Bahtım Kara":

Karadır bu bahtım kara
Sözüm kâr etmiyor yara
Yaktın yüreğimi yara
Eyvah eyvah eyvah ey

Kendim ettim kendim buldum
Gül gibi sararıp soldum
Eyvah eyvah ey

Bilmez yar halimden bilmez
Akar göz yaşlarım dinmez
Bir kere yüzüme gülmez
Eyvah…

Söylerim sözüm almıyor
O yar yüzüme gülmüyor
Garip gönlümü bilmiyor
Eyvah…

Ertaş'ın çıkış türkülerinden. Bunu belki de yüzlerce türkücü, şarkıcı okudu. Hiçbirinin; en değerlilerin, en ünlülerin okuyuşunda bile Neşet Ertaş'ın tadını,

etkisini bulamadım. Bunun kavuştağıyla Köprüden Geçti Gelin'in kavuştağı o denli etkileyici, o denli yakıcı. Neredeyse aşıyor türküyü kavuştak, alıp gidiyor başını, bağımsız ezgi oluyor.

TÜRKÜ DEFTERİMDEKİ NEŞET ERTAŞ -5

Sonraki sayfalarda "Ay Gibi Yüzler Bende, Mühür Gözlüm Seni Elden, Ne Güzel Yaratmış Seni Yaradan, Bir Kara Kaş Bir Kara Göz Sende Var, Mapushanelere Attım Postumu, Çırpınıp Da Şan Ovaya Varınca, Biter Kırşehir'in Gülleri Biter, Güzel Ne Güzel Olmuşsun, Hele Bakın Şu Feleğin İşine, Ayva Elma Narım Var, Kara Kaşlar Kara Gözler Okur Aşkın Fermanını, Güzele Bakması Sevaptır Derler, Bu Garip Halimden Bilen İşveli Nazlım, Karanfil Suyu Neyler Güzel Kokuyu Neyler, Anam Ağlar Başucumda Oturur, Sarı Saçın Yaş Durur, Nedir Bu Başımda Dertlerim Nedir, Dane Dane Benleri Var Yüzünde, Âdem Olup Şu Dünyaya Gelenler Hayvanı Görüp De İbret Almalı, Küstürdün Gönülü Güldüremedin" türkülerini yazmışım.

Annemi 20 Ocak 1970'te toprağa verdikten sonra beş on gün elimiz gitmedi radyonun düğmesine. İlk kalkan babam olurdu. Sabah namazını kılar, ineğimizin yalını hazırlar, tam bu sırada da ben kalkardım. Ben liseye, Selahattin ortaokula, Halil de ilkokula gitmek için bir şeyler yerdik. Babam ineğin yalını kaynatmış, sacın üzerine acı yağ sürdükten sonra darı ekmeğini de yamamış olurdu en küçüğümüz uyandığında. Genelde böyleydi okula gitme günlerimiz. Salı günü Görele pazarına, cumartesi günü de Halkovalı pazarına gitmek için ışımadan çıkardı evden babam. İki günde de babamın işlerini ben yapardım. İneğimizi de ben sağardım genellikle.

Bir pazar günüydü. Babam ocağın başındaydı, ekmeği yamamıştı saca. Kardeşlerim de uyandı. Babam, "Radyoyu açalım artık, giden gitti." dedi. Halil uzandı radyonun düğmesine. Her günkü gibi türkü istekleri çalınıyordu. Biz radyonun olduğu odadaydık. Babam ekmekle uğraşıyordu. Neşet Ertaş'tan bir istek: "Küstürdün Gönülü Güldüremedim."

Bilen bilir, türkü mü, ağıt mı, ilenç mi, yakınma mı, başkaldırma mı, üstünü başını yırtma mı, çalıp çağırıp ağlama mı, bağrını dövme mi? Böyle bir şey bu türkü:

"Küstürdün gönülü güldüremedin
Baharım güz oldu yazım kış oldu
Gönüle yârini bulduramadın
Baharım güz oldu yazım kış oldu

Şu fani dünyadan murad almadan
Eller gibi şad olup da gülmeden
Ellerin bağında gülü solmadan
Baharım güz oldu yazım kış oldu”

Salt Neşet Ertaş’ın yakıcı sesiyle bağlamanın sesi var evin içinde. Çıt yok bizde. İçimizden ağladığımız kesin. Anam gitmiyor gözümüzün önünden. Babam, sırtı bize dönük eşünle ekmeği çevirmeye çalışıyor. İçindeki acıya türkünün acısı karışmış, tükenmiş. Yapışmış ekmek, çeviremiyor, dağılıyor ekmekler. Babam var gücüyle bağırarak ilk kez duyduğum sözcüklerle söğüp saymaya, bir yandan da eşünle dağılan ekmekleri döğmeye başladı. Bağırarak, var gücüyle vuruyor sacın üstüne… Çıldırdı sandım. “Baba, dur.” dedim ağlıyarak. Elinden düştü eşün. Çöktü, iyice eğildi babam, başını iki elinin arasına aldı. Bir ağlama sağanağı başladı… Ağlamasa çıldıracaktı besbelli. Yılmaz Güney’in Umut’unun bitişi gibi… Bu türkünün bize, evimize yansıyan görüntüsü bu. Yıllarca söyledim, söylüyorum bu türküyü, o acı günleri anımsayarak, yaşayarak. Kim bilir kimlere neleri çağrıştırıyor “Küstürdün Gönülü Güldüremedin…”

Ardından bir uzun hava yazmışım Neşet Ertaş’tan:

“Sanki sam yelisin estin bağıma
Soldurdun bağımda gülümü kader
Düşürdün gülümü gönül bağıma
Şaşırdın dağlarda yolumu kader

Yar aşkına gizli gizli ağlarken
Hasretiyle ciğerimi dağlarken
Gönül sazı yar aşkına çalarken
Bozma düzenimi telimi kader

Sanki Mecnun gibi attın çöllere
Düşürdün garibi dilden dillere

Düşürdün beni de dilden dillere

Bir kere (gelip de) sormadın halimi kader, belalı kader”

TÜRKÜ DEFTERİMDEKİ NEŞET ERTAŞ-6

Nice bozlaklar, baraklar, keremler, hoyratlar, garipler, koşmalar, semailer gibi olağanüstü bir "ses-söz-saz" uyumu içinde yıllardır söyleniyor, dinleniyor "Sanki Sam Yelisin Estin Bağıma."

Neşet Ertaş'ın köyümüzde çok dinlendiğinin, benimsendiğinin kanıtlarından biri bu türkü. Çünkü yetmişli yıllarda fındık toplanırken bahçeye radyo götürülürdü. 1971'in fındığındaydık yanılmıyorsam. Melibahçesi'nin ortalarında topluyorduk babam, ben, kardeşlerim. Radyolar son seslerine dek açılmıştı. Yakın, uzak fındık bahçelerinden türküler yansıyordu. Bir istek Neşet Ertaş'tan, "Sanki Sam Yelisin Estin Bağıma..."

Fındık bahçeleri yakıcı havanın etkisini iliklerinde duyanlarla dolu. Çalış yakasından silah sesleri... Sonra ona karşılık verenler... Bahçeler silah seslerine boyanıyor türkü bitene dek... Atan atana, haykıran haykırana, "ah ulan ah"lar gırla gidiyor. Türkü herkesin içini yakmış, herkesin içindeki yangını açığa çıkarmış, besbelli... Çoğu Neşet Ertaş türküsünün bunlara benzer anıları vardır bende.

"Niye Çattın Kaşlarını, Dağlar Başı Karlı Olur, Gönül Yari Bulmayınca, Yüce Dağlar Yüce Dağlar Benim Gönlüm Niye Ağlar, İki Büyük Nimetim Var, Suda Balık Oynuyor, Bahar Gelmiş Türlü Çiçek Açılmış, Derdin Beni Del'eyledi Bir Kötüye Kul Eyledi, O Yârin Kaşları Kara Değil mi, Mahpushanelere Güneş Doğmuyor, Yardan Ayrı Düşeli, Bir Kökte Uzamış Sarmaşık Gibi, Perişan Hallerim Aşkın Elinden, Sevda Olmasaydı Gönüle Dolmasaydı, Gönlünü Gönlüme Veren Bulunur mu, Seni Görenlerin Tebdili Şaşar, Ela Gözlerini Sevdiğim Dilber Sana Bir Sözüm Var Diyemiyorum, Zahidem Gurbanım N'olacak Halım, Tatlı Dile Gülen Yüze, Gönül Dağı Yağmur Boran Olunca, Gel Gidelim Uzaklara Sevdiğim, Gene Bahar Gelmiş" türküleri de nice anıları çağrıştıranlardan. "İki Büyük Nimetim Var"ı örnekleyeyim:

"İki büyük nimetim var
Biri anam biri yârim
İkisine de hürmetim var
Bir anam biri yârim

Anam anam anam anam
Bu derdimi kime yanam

Ana deyip de geçilmez
O yar anadan seçilmez
İkisine de gıymet biçilmez
Biri anam biri yârim

Anam anam anam anam
Bu derdimi kime yanam

Birisi var etti beni
Birisi yar etti beni
İkisinin de bir değeri
Biri anam biri yârim

Anam anam anam anam
Bu derdimi kime yanam"

Hemen her ortamda içimden kopup gelerek söylediklerimden. Neşet Ertaş kasetlerinden özellikle dinlediklerimden…

Türkü defterimden örnekler verirken Görele, Giresun, Trabzon, Artvin, Ordu, Samsun türkülerinden söz etmedim. Saydığım yörelerden de yazmamışım defterime. Bunun nedeni "bizim" yörenin türkülerinden sevdiklerimi daha önceden almıştım belleğime: "Tamzara, Karadır Kaşların, Ferman Yazdırır, Dere Boyu Kavaklar, Eyvah Eyvah Ben Gelin Oldum, Sokak Başı Meyhane, Gemiler Giresun'a, Ben Bir Garip Bülbül İdim Sarpa Tünedim, Giresun Üstünde Vapur Bağırıyor, Atabarı, Ordu'nun Dereleri, Çarşamba'yı Sel Aldı" bunlardan.

Bilgilenme, öğrenme; ilgi duyduğum konuyla, alanla ilgili yayınları edinerek birikim oluşturma ta türkü defteri yıllarından beri sürekli geliştirdiğim, uyguladığım

bir yöntem. Cumhuriyet Dönemi'nin önemli, değerli halk ozanı Neşet Ertaş'ı da bu yöntemlerle tanıdım, sevdim, alkışladım. Onu yeterince tanımayanlar için önerdiğim yapıtlar: "Neşet Ertaş Kitabı" (Bayram Bilge Tokel, Akçağ Yay. Ankara, 1999), "Neşet Ertaş Yaşamı ve Bütün Türküleri" (Öner Özcan, Siraurg Yay. İstanbul, 2001), "Neşet Ertaş Kitabı-Gönül Dağında Bir Garip" (Söyleşi: Haşim Akman, Türkiye İş Bankası Kültür Yay. I. Basım: 2006, İkinci Basım: 2011, 2012 İstanbul.)

TÜRKÜ mü PARÇA mı?

Farsça parça sözcüğünün ondan çok anlamı var. Bunlardan biri de "bir yazın ya da müzik yapıtının bölümlerinden biri." Sözcüğün temel anlamına uygun: "Bütünün parçası."

Sizi bilmem ama son yıllarda sunucuların her ağzını açışında yerli yersiz kullandığı "parça" sinirlendirmeye başladı beni. Şarkı, türkü, ezgi, uzun hava, oyun havası, bozlak, kerem, zeybek, koşma, barak, hoyrat, deyiş, usullü, usulsüz, kırık, gazel gitti gidiyor. Varsa yoksa parça... Dil alışkanlığı mı, bilgisizlik mi, densizlik mi, arsızlık mı, utanmazlık mı? Yoksa bunlar parça dışında bir şey bilmiyorlar mı? Bütünün ayrımında değiller mi?

Geçenlerde şu parçayı ben de öğreneyim dedim. Kimi yapıtlara bir göz attım yeniden. Cumhuriyetin ilk yıllarından beri parçayla ilgili bir gezinti yaptım konunun içindeki yapıtlarda.

Reşat Nuri'nin 1923'te yayımlanan romanı Dudaktan Kalbe'de bir iki yerde geçiyor "parça." Lamia'ya onca acı yaşatan besteci Kenan'ı anlatırken... "Bir parça çalacağı zaman..." (sh. 27)

Ahmet Say'ın müziğimizi tüm boyutlarıyla incelediği "Türkiye'nin Müzik Atlası"nda "Konçertant parçalar" biçiminde bir yerde kullanmış sözcüğü.

Üner Birkan bizde, Batıda klasik müziği incelediği, bu türün bestelerini yorumladığı, açıkladığı yapıtında, "Dinleyicinin Kitabı"nda türün terimlerini kullanmış. Bütünü yeğlemiş, parçayı değil.

"Cumhuriyet'in Sesleri"nde de türlerin terimleri kullanılmış.

Mahmut Ragıp Gazimihal'in 1961'de yayımlanan "Musiki Sözlüğü"nde "Parça: (Morceau) Ses ve saz musikisinden kısa veya uzunca yazılan genel ad olarak musiki parçası veya sadece parça denilir. Bu anlamda bizde piyes tabiri kullanılmak adet olmamıştır. Fakat garp dillerinde vardır..." açıklaması yer alıyor.

Cahit Öztelli'nin oylumlu yapıtı "Evlerinin Önü (Türkülerimiz)"nde türküyle ilgili terimler var. Parça yok.

Onur Akdoğu'nun "Kutsal Hazinemiz Türk Halk Müziği"nde halk müziği terimleriyle sunuluyor konu. Parçaya yer yok.

Pertev Naili Boratav'ın "Türk Halk Edebiyatı"nda da parça yok. Şükrü Elçin'in "Halk Edebiyatına Giriş"inde de parça yer bulamamış kendine. Süleyman Şenel'in önemli bir yapıtı var: "Trabzon Bölgesi Halk Musikisine Giriş." Yazar bu yapıtta bir iki kez kullanmış parçayı. "1937 Saha Araştırmasından Derlenen Parçalar, Vokal ve Vokal-Enstrümantal Parçalar, 1943 Saha Araştırmalarından Derlenen Parçalar Vokal ve Vokal-Enstrümantal Parçalar" biçiminde.

Mustafa Nihat Ozon "Edebiyat ve Tenkit Sözlüğü"nde, L. Sami Akalın "Edebiyat Terimler Sözlüğü"nde yer vermemiş parçaya.

Seyit Kemal Karaalioğlu "Edebiyat Terimleri Kılavuzu"nda parçaya değil "parçacılık"a yer vermiş, İtalyan edebiyatında 2O. yüzyıl başlarında bir akım olarak.

Kültür Bakanlığı yayını Türk Halk Ezgileri'nde parça yok, türkü, türkü çeşitleri var.

Ernest Hemingvay'ın yapıtlarını yeniden okuyorum. Varlık'ta 1964'te Filiz Karabey çevirisi olarak çıkan "Güneş de Doğar", 1955'te Çağlayan Yayınevi'nce "İspanya Geceleri" olarak yayımlanmış. İlk çeviriyi Nil Serdar yapmış. Filiz Karabey çevirisine göre daha kısa bir çeviri. Nil Serdar bir yerde, "Yeni bir parça başlamıştı." biçiminde kullanmış parçayı. Filiz Karabey aynı tümceyi dansın adını yazarak vermiş, parçayı kullanmamış.

Erol Özaydın'ın "Azeri Türküleri"nde de parça yok bütün var, türkü var.

Salih Turhan'la Erdoğan Altınkaynak'ın "Giresun Türküleri ve Oyun Havaları" da türün terimleriyle oluşturulmuş.

Türle ilgili böyle bir yolculuk özellikle halk müziğinde "parça" sözcüğünün terim olarak yer almadığını gösteriyor.

Parçanın müzikte yaygın olarak kullanılmasında 1960 sonrasının radyo sunucularının da günahı var. O yıllarda "Pop", "Batı müziği", "klasik müzik" sunucuları sürekli kullanırlardı bu sözcüğü. Giderek yaygınlaştı bu.

Halk müziğimizle ilgili, türkülerimizle ilgili neredeyse hiç bilgisi olmayan sunucuların, türkücülerin, şarkıcıların dilinden düşmez oldu parça…

Adam ne söylediğini bilmiyor, söylediğine parça diyor. Biz de onu alkışlıyoruz…

Türkü, şarkı, beste bütündür. Parça değildir.

Densiz birilerinin kullandığı parça kaç terimi yok ediyor. Türkü, şarkı, beste, ezgi, uzun hava, oyun havası, ağıt, ninni, bozlak, koşma, deyiş, deme, gazel, kerem, barak, zeybek, oturak, kına, gelin ağlatma, karşılama, Cezayir, Tuzcuoğlu, kolbastı, kırık, müstezat, maya, gurbet divan, nefes, semah, konçerto, oda, marş…

Yazık değil mi?

TÜRKÜ SÖYLEMEK

Denizi, deniz ürünleri, balıklı dereleri, sıra sıra dizili tepeleri, buz gibi sularla bezeli yaylaları, yemyeşil bahçeleri, cana can katan meyveleri, beyaz badanalı evleri, zeki, şakacı, hoşgörülü, yaşama bağlı, futbol tutkunu insanları Görele resminin bir yüzüdür. Öteki yüzse Görele adını sürekli gündemde tutan sanatçılardır. Sanatçıların yetişmelerinde çevrenin payı önemlidir. Görele insan güzelliğiyle, doğa güzelliği birleşince bereketli bereketli mayalanıyor sanat hamuru. Ozanlar, yazarlar, araştırmacılar, ressamlar, besteciler, kemençeciler, müzik ustaları… Görele esinleriyle büyüyerek, esinlendiklerini de büyütüyorlar. Bizden aldıklarını sanatçı giziyle güzelleştirerek bize sunuyorlar yeniden. Bize de bu denemede tümüne, "günaydın" demek düşüyor.

Şiirde de, resimde de usta olan Bedri Eyüboğlu, 1913 Görele doğumludur. Sanatçı yetiştiren Trabzonlu bir aileden gelmesine karşın Görele doğumlu olması ilçemizin adını tüm kaynaklara yazdırmaya yetmiştir. Türk resminde D Grubu'nun kurucusudur. Halk kültürüne vurgundur. Resimde olduğu gibi şiirde de yerel renklerden yararlanır. Bir yazısında: "Biz köy türkülerindeki şiir balını otuz yaşına geldikten sonra tadabildik. Köy türkülerindeki şiir balı imdadımıza yetişmese vitaminsiz kalmış çocuklar gibi çarpılacaktık." der. Türkülerde insan sevgisini, anadil bilincini, yurt sevgisini bulur: "Ah bu türküler/ Türkülerimiz/ Ana sütü gibi candan/ Ana sütü gibi temiz/ Türkülerde tüter dağ dağ yayla yayla/ Köyümüz, köylümüz, memleketimiz…" dizelerini unutabilir misiniz? Dizelerde kendinizi bulmaz mısınız?

Ruhun gıdası olan müziğin değişik beğeni alanları vardır. Kimileri halk müziğine, kimileri sanat müziğine, kimileri klasik müziğe, kimileri hafif müziğe, kimileri özgün müziğe, kimileri "arabesk" müziğe tutkundur. Değişik anlarda, değişik duygulanışlarda sıralanan çeşitlerin insanı sarıp sarmaladığı da olur. Ancak yıpranmayan, eskimeyen besteler de vardır: "Anar ömrünce gönül/ Giden sevgilileri/ Bilmez biçare kalpler/ Giden dönmez ki geri" ya da "Unut beni kalbimdeki hicranla yalnız kalayım/ Kimsesiz bir yavru gibi kucağında ağlayayım/ Bu kaçıncı söz verişin söyle nasıl inanayım/ Kimsesiz bir yavru gibi kucağında ağlayayım…" Şarkılarını beğeniyle, coşkuyla, yaşayarak dinlemenin yeri zamanı yoktur. Çünkü ozan, besteci güfteci Ahmet Kaçar klasiğidir bunlar. Yaşıyorsanız, duyuyorsanız zorunlusunuz

dinlemeye, yok ötesi... "Sitemler örüyor kaderin ağı/ Hayatın dökülen bir gül yaprağı/ Takılsa duvağı yansa kınası/ Başkadır ilk sevgi ilk göz ağrısı..." Dizeleri bestelenmemiş olsaydı ne değişirdi? Dizelerdeki müziği sezmemek için ağaç olmak, taş olmak gerek herhalde. Kaçar, yaşamını şiire, güfteye, besteye, çiçeklere adamıştır. Her dizesi değil, her sözcüğü değil, her hecesi sanat uğraşılarıyla geçen koca bir yaşamın acılarını, sevinçlerini, düşlerini, duygularını barındırır.

Bedri Rahmi'yi nasıl ödünç aldıksa Trabzon'dan ünlü hukukçu, ozan A. Haydar Karahacıoğlu'nu da Trabzon, geçen yıl yayımlanan üç ciltlik Trabzonlu Şairler Antolojisi'yle kendilerinden saydı. Doğru mu doğru. Göreleli olan Karahacıoğlu, 1931 Vakfıkebir doğumludur. İlkokul yıllarından bu yana şiir yazar. Onuncu şiir kitabını çıkarmak üzeredir. Şiirlerine, Görele mavisi, Görele yeşili, insan sevgisi, pırıl pırıl bir zekânın oluşturduğu ince nükte, dürüstlük, insan onuru, sıla özlemi, sevgi, aile mutluluğu sinmiştir. "Pınarlar görünür yollar boyunca/ Suları yıllarca akar da gider/ Sevgi bahçesinde açar bir gonca/ Aşkı bilmeyenler bakar da gider..." Yunusça söyleyişin güzelliğini yansıtan dizelerde çevresindeki güzelliklerin ayrımında olmayanlar, güzellik yaratamayanlar, öncelikle kendisiyle barışık olmayanlar yansıtılır bana göre. Şiir bu. Siz değişik bir renk değişik bir koku da fark edebilirsiniz. Benim ozanlarım benim şiirlerim vardır. 1969 yılında hece ölçülü dizeler oluşturarak şiir diye yerel dergilerin gazetelerin kapısını çaldığım lise yıllarımda sanırım bir dergide karşılaştım A. Haydar Karahacıoğlu şiirleriyle.

"Yaşamayı/ Dünyayı/ Kadını sevdim/ Sevmedi beni sevdiklerim/ Paramı/ Gönlümü/ Hayatımı verdim/ Bir selam bile vermediler verdiklerim/ Güzellerin/ Dostların/ Ağlayanların hatırını sordum/ Sormadı beni sorduklarım/ Geceyi/ Ayı/ Yıldızları/ Güzelleri gördüm/ Görmedi beni gördüklerim/ Yazıklar olsun sizlere/ Sevdiklerim/ Verdiklerim/ Sorduklarım/ Gördüklerim..." O günden beri benim ozanlarımdan biri Karahacıoğlu.

Edebiyata şiirle giren, ruhbilim alanında, mantık alanında çalışmalar yapan, Milli Eğitim Bakanlığı yaptığı sıralarda dünya klasiklerinin dilimize kazandırılmasını sağlayan H. Ali Yücel, 1897 İstanbul doğumludur. Baba tarafından dedesinin Daylılı olması nedeniyle Görelelidir. Annesi Tekirdağlıdır. Yücel'i ilçemizde herkes tanır, sever. Adına bir ilkokul, bir de cadde vardır. Görele Cumhuriyet alanında büstü dikilidir. Türk kültürüne büyük katkıları olan araştırmacı yazar, şair, düşün adamı

Yücel, "Goethe: Bir Dehanın Romanı" adlı yapıtından dolayı Alman Kültür Bakanlığınca Goethe Madalyası'yla ödüllendirilmiştir. Şiirleri öğretici, iyi ahlaklı olmayı öğütleyici niteliktedir. Türk Edebiyatı Numuneleri, Pazartesi Konuşmaları, İyi Vatandaş, İyi İnsan, Dinle Benden, Allah Bir kitaplarından bazılarıdır.

1933 Görele Çeşmebaşı doğumlu Ahmet Dural mesleğine âşık bir öğretmendir. Atatürk ilke ve inkılaplarına bilinçle bağlıdır. Bu doğrultuda, Atatürk ülküsü, yurt sevgisi, Türk kahramanlığı gibi temalarla genelde öğretici şiirler yazar. Dural'daki amaç bence düşüncelerini öncelikle öğrencilere manzum biçimlerle anlatmaktır. Bu nedenle manzum oyunlar da yazar. "İnan ki kalbimde açtığın yara/ Ateşten bir alev dağlayan kor ki/ Seneler aktıkça hazin manzara/ Yaralar pek derin kapanmıyor ki/ Ecelin sunarken ölüm tacını/ Ulusun kalbine makberler kazdın/ Gönüller tadmadan bu son acını/ Tarihler yarattın destanlar yazdın/ Ölmez iradenle canlı zindeyiz/ Ülkün gönüllerde hayat kan gibi/ İnandık ilkene bak izindeyiz/ Kükreriz aşkınla bir volkan gibi…"

Cemil Sabri Uzunömeroğlu Kuşçulu köyündendir. Tam anlamıyla bir kitap sevdalısı, bir şiir işçisidir. 1924 doğumlu bir genç beyindir. Çağdaş filozoftur, Yunus Emre'dir: "Varlığımın peşinde/ Biliyorum gölgeyim/ Allah'ın ateşinde/ Yanmak için öleyim/ İstemiyorum ben ün/ İstiyorum bir düğün/ Ölüme güldüğüm gün/ Davulla gömüleyim…" Uzunömeroğlu, eski şiirimizi, yeni şiirimizi iyi bilen yorumlayan, Batı şiirini, felsefesini kavramış, doğu düşüncesini kaynaklarıyla özümsemiş bir bilge sanatçı. Sanatına, kültürüne, kitap okuma enerjisine hayran oldum hep. Sıcak yaz günlerinde, Görele Parkı'nın serin bir köşesinde yaptığımız şiir-edebiyat-sanat söyleşilerinde saatlerin nasıl geçtiğinin farkında bile olmuyor insan. Bu tür söyleşilerden uzak, dar dünyalarının tutuklusu ne çok insan var kim bilir.

Seksenli yıllarda hemen hemen herkesin dudağında bir şarkı vardı: "Hiç bir şeyde gözüm yok/ Sen yanımda ol yeter/ Kapkaranlık odama/ Mehtap gibi dol yeter/ Yağmur vururken cama/ Dalarken gece gama/ Özleyen kollarıma/ Usulca sokul yeter/ Sızlayan her yerimin/ Şu çileli serimin/ Sahipsiz dertlerimin/ Çaresini bul yeter/ Yağmur vururken cama/ Dalarken gece gama/ Özleyen kollarıma/ Usulca sokul yeter…" Göreleli edebiyat öğretmeni, duygulu besteci Fethi Karamahmutoğlu sanat müziğimize bu ve bunun gibi yüzlerce besteyle vurmuştur damgasını. Karamahmutoğlu'na kulak verelim şimdi: "Karadeniz denince aklıma hep Görele

geliyor. En çok yeşilini ve yağmurunu seviyorum Görele'nin. Şarkılarımda yağmur çok vardır. Özlediğim Görele akşamları bir başkadır. Görele akşamları... Ben uzun uzun seyrederim... Öyle bir efkâr basar ki beni... Çok güzel bir duygu."

İlk şiirlerinde Gelibolulu Âşık Demir, Âşık Demir adını kullanan, 1928 Gelibolu doğumlu olan İlhan Demiraslan'ı Göreleli sanatçılar öbeğine yerleştirmemizin nedeni sanatçının Görele'de üç yıl doktorluk yapması ve burada evlenmesidir. Demiraslan yeni şiirimizin önemli bir adıdır. Cumhuriyet dönemi şiiriyle ilgili antolojilerin çoğunda yer almıştır. "Sabaha karşı gemiler geçiyor uzaktan/ Hopa postası süzgün ve beyaz/ Yıldızlar eksik olmuyor akşamları/ Velhasıl aşk içinde geçiyor/ Karadeniz'de bu yaz." En güzel Atatürk şiirlerinden biri de onundur: "Atatürk dedim iptida/ Önümü ilikledim/ Nasıl söylerim öldüğünü/ Atatürk'üm karşımda/ Yatmış uyumuş karlar üstüne/ Kalpağı başında/ Nasıl söylerim öldüğünü/ Elinde beyaz tebeşir/ Geçmiş tahta başına/ Atatürk'üm ders verir/ Nasıl söylerim öldüğünü nasıl/ Bir ışık vurmuş yüzümüze/ Atatürk'üm bakıyor besbelli/ Çekidüzen verilim üstümüze..."

Âşık Abbas İncehasanoğlu, doğaçlama söyleyiş özgünlüğüyle, düzgün diliyle, yaratıcı buluşlarıyla, güçlü taşlamacılığıyla günümüz halk şiirinin en güçlü sanatçısı olma yolundadır: "Doğup büyüdüğüm Görele yurdum/ Sevmede sarmadı azarlar beni/ Eserli köyüne mekanı kurdum/ Huzurum kalmadı bozarlar beni/ ...Hüzünlü geçiyor her zaman günüm/ Şeytan ile dolu ardımla önüm/ Beş para etmiyor vallahi günüm/ Canlı tilki gibi yüzerler beni/ ...Yine de kimseden olmadı korkum/ Ben gerçek aşığım değişmez farkım/ Kıyamete kadar söylenir türküm/ Dinlesin çirkinler güzeller beni..."

1924 Eynesil-Ören doğumlu Mustafa Coşturoğlu öğretmenliğe Görele'de başlar. Eğitimci olarak Giresun başta olmak üzere çeşitli yerlerde önemli görevlerde bulunur. Araştırmaya, yazmaya yönelir. Çeşitli gazete ve dergilerde kalan yüzlerce değerli yazıya imza atar. İki önemli çalışması kitaplaşır: Sosyal Şizofreni ve Atatürk, Toplumsal Çözülme...

Görele sevgisini soyadına yansıtan Hamit Görele, ülkemizin adını yurt dışında da duyurmuş sanatçılarımızdandır. Lisemizde öğretmenlik, yöneticilik de yapan ünlü ressam Burhan Temel, yurt içinde ve yurt dışında çeşitli sergilerde yer almış, birçok özel ve resmi koleksiyonlara eser vermiştir. Sabri Özdemir-Nazmi

Özdemir kardeşler gerek öğretmen olarak gerekse, araştırmacı, derlemeci, yorumcu, besteci olarak ilçemizin övündüğü değerlerdendir. Ömer Akpınar, "Çavuşlu Diye Diye", "Yaylanın Soğuk Suyu", "Püsküllüdür Püsküllü", "Sis Dağının Başları da" gibi derlemeleriyle Görele türkülerini Türkiye'ye dinletiyor, söyletiyor. Kemal Gürses besteci olarak, Turgut Uzunömeroğlu ressam olarak, Cem Karaahmetoğlu ressam olarak Göreleli sanatçılar ormanını gürleştiriyorlar. M. Yılmaz. Ayhan Can, Can Yücel, Halil Yüksel, Necati Yazgan, Şadi Cındık, Nihat Çelik, Hasan Usta, Ömer Şen, Özcan Temel şiire emek vererek kimileri kendilerini kanıtlamanın deneyimiyle, kimileri de hevesin, albeninin, etkilenmelerin kanat vuruşlarıyla kendilerine yer aramayı sürdürüyorlar. Mustafa Aslan, eğitimci kişiliğiyle araştırmacılığını birleştirerek ilçemizle ilgilenenlere derli toplu ilk kaynağı, "Görele"yi sunuyor. Seyfullah Çiçek yıllardır tarihçiliğini yazılara yansıtarak unutulmaya yüz tutmuş nice önemli olayları gündeme getiriyor, "anlayana" küçücük fiskeler vuruyor Giresun dergisinde…

Görele kemençenin de en en güzel, en özgün biçimde çalındığı yerdir. Usta kemençecilerimiz nam salmışlardır Türkiye'ye, Türkiye dışına. Karaman ustaların ustasıdır. Bir bakarsınız Görele'nin işgali sırasında direnenlerin başındadır, bir bakarsınız nice ezgilerin, nice öykülerin yaratıcısıdır. Picoğlu, ustası Karaman'dan aldıklarına kendi sanat gücünü ekleyerek ölmezler arasına girenlerdendir. Tuzcuoğlu, kendi adıyla anılan, benim diyen kemençecilerin bile, altından kalkamadığı senfoninin yaratıcısıdır. Durkaya büyük sanatçılığı yanında, "öykü yaratma" yeteneğiyle belki de yörenin tek "halk hikâyecisi"dir. Velet Özdemir, Haceli Özdemir, Kazım Özdemir, Esat Somuncu ölseler de birçoğumuzun kulaklarında çınlıyorlar davul zurna sesleriyle. Mehmet Odabaş, Kemal Caba, Sami Günay, Sırrı Öztürk, Kâtip Şadi, Şenel Dandin, Mehmet Maksutoğlu, M. Naci Keskin "Görele" denince kemençesiyle tanınan adlar…

"Bizi buralarda eylendirmezler/ Kalacak bir türkü söyler gideriz." demiş bir ozanımız. "Türkü söylemek" sanatçılarımıza, türkü söyleyenleri denemede bir araya getirmek de bana düştü. Nice türkülere…

TÜRKÜ YAZMAK

Bir "türkü yazdım" sözüdür gidiyor son yıllar da. Başka bölgenin türkücüleri de türkü yazıyor mu bilmiyorum ama bölgemizin türkücülerinin çoğu televizyonlara bir çıkamaya görsünler. Kasım kasım kasılıyorlar, şişim şişim şişiniyorlar, "benim işim bu" diyorlar, "sanatçıyım" diyorlar -ne demekse- en çok da "son yazdığım türkü" diyorlar. Televizyonu kapatmak yetmiyor, belki kimilerde kırmak bile yetmeyecek öfkenizi dindirmek için. Adamın yakasını tutası geliyor insanın. Sonra da sert sarsarak, "Sen türkü yazmanın ne demek olduğunu biliyor musun? Önce doğru dürüst bir adını yaz bakalım da görelim. Haddini bil be" deseniz, nasıl diyeceksiniz? Sanatçıya çıkmış adı, çevresinde sürü sürü insan.

İşi bilenler, bilinçli olanlar, halk kültürüyle, türkü geleneğiyle ilgili araştırmalar yaparlar hiç olmazsa "beste" diyor, "beste-türkü" diyor, doğrusuyla yanlışı iç içe olsa da türkü yazanlarınkinden çok temiz.

Adamlar atı almışlar Üsküdar'ı geçmişler. Dinler mi seni? Türkülerin yüzlerce yıllık geçmişi olduğunu, ortaklaşa beğeninin ürünü olduğunu, kaya parçaları örneği selde, akıntıda, denizin dalgalarında yuvarlana yuvarlana pürüzsüz çakıl taşları gibi yıllarca cilalandığını, olgunlaştığını, arındığını, türküleştiğini anlamazlar ki anlatsan.

Eskiden hiç olmazsa plak çıkarma şansını yakalayanlar söyledikleri türkünün yöresini yazdırırlardı, en azından "anonim" sözcüğünü kullanırlardı. Şimdilerde özellikle bizim yöre -Karadeniz- türkücüleri neredeyse günlük kaset çıkarıyorlar. Hem de tüm söz ve müzikler kendisinin olarak. Gel de üzülme, gel de yazıklanma, gel de sinirlenme. Bunun adına yağma denir beyler. Ha doğayı talan etmişsin, yağmalamışsın ha geleneksel kültürünü. Ta Artvin'in, Çayeli'nin, Rize'nin Trabzon'un, Maçka'nın, Sürmene'nin, Ağasar'ın, Görele'nin, Espiye'nin, Alucra'nın, Giresun'un, Şebinkarahisar'ın ezgileri yüzlerce yıllık ezgileri türküleri, sözleri değiştirilerek kasetlere, CD'lere alınıyor. Söz ve müzik de onların oluyor. Kasetler de, CD'ler de satılıyor. Bu talanı yapanların gözünü para hırsı, ünlenmek hırsı bürümüş diyelim. Ya sana ne oluyor kardeşim? Sen kendinin, babanın, ananın, dedelerinin, köyünün, yörenin, bölgenin halkın ezgilerini nasıl yağmalatırsın? Nasıl satın alırsın bu kasetleri, nasıl dinlersin? Nasıl yüz verirsin, nasıl şişirirsin bu

adamları? Onların televizyon programlarım nasıl izlersin? Sen izlersen, sen satın alırsan, sen dinlersen bu yağma sürüp gitmez mi?

Bunların kimileri de zaman zaman televizyonlarda korsan kasetçiliğe karşı uyarıyor izleyenleri. Gel de gülme. Birileri bunların kasetlerini korsanlıyor, bunlar da halkın malını, halkın yaratıcılığını, yüzlerce yıllık kültür birikimini korsanlıyor. Kimi zaman birbirlerinin zaten halktan korsanlanmış olan türkülerini korsanlıyorlar. Sözünü değiştirerek. Sonra canlı yayınlarda, neredeyse küfürleşerek "senindi", "benimdi", "ben seni adam ettim", "yok sen kimsin" sözleriyle vuruşuyorlar. Bir komedidir gidiyor.

Arşivlere girmiş, notalanmış türküleri de korsanlayacaklar ama bir yolunu bulamadılar daha. Bu duyarsızlığımız sürerse onun da bir kolayını bulacaklardır. Sabredin. Az kaldı. Bu türkülerde şimdilik şunu yapıyorlar. Diyelim türkünün kavuştağı: "He buradan görülür/ Görele ışıkları/ Adamı öldürüyo/ Yârin konuşuklan" ise onlar duruma göre "Rize'nin ışıkları" biçiminde idare edip gidiyorlar.

Varlığımızı, değerlerimizi, varsıllığımızı, kültürümüzü koruyamazsak, tanıyamazsak, bilemezsek, talanlanır, korsanlanır…

TÜRKÜ YILI

İsmet Zeki Eyuboğlu'nun üçüncü basımı 1998'de Sosyal Yayınlar'da çıkan Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü'nde türkü; "Ortaçağda, özellikle Osmanlı yönetiminde, Türk büyük illerin dışında, kırsal bölgelerde yaşayan, Asya kökenli, göçmen toplulukların koşuklarına, çalgı eşliğinde söylenen deyişlerine türkü/türki denirdi." biçiminde tanımlanmaktadır. Gerçekten de halk şiiri içinde değerlen dirilen, halk müziği biçiminde dile getirilen türkülerimiz Cumhuriyet öncesinde kendi çevresinde var olan, köy sınırlarını aşamayan sanat ürünlerimizdi. İster ninelerin, dedelerin, gençlerin, gelinlerin yaktığı türküler olsun isterse Karacaoğlanların, Pir Sultanların, Köroğluların yaktığı türküler olsun gücünü, etkisini, varlığını aydınlara, "yüksek zümre"ye, saraya ulaştıramıyordu. Sarayda türküye de, bağlamaya da yer olmadığı bilinmektedir. Sarayın söz-ses beğenisiyle halkın beğenisi arasında uçurumlar vardı.

Bu yüzyılın başlarında ilk kez Ziya Gökalp'ın, Rıza Tevfik Bölükbaşı'nın, Fuat Köprülü'nün yazılarıyla gündeme gelen halk kültürü, halkbilim türkünün de aydınların, araştırmacıların ilgi alanına girmesine neden oldu. Oysa Batı'da bu tür çalışmalar 1800'lü yıllarda başlamıştı.

Cumhuriyet dönemi her alanda atılım, her alanda yenilik, her alanda bilimsellik, her alanda araştırma, inceleme, her alanda yetkin insan yetiştirme doğrularına yönelik çalışmaları yönlendirdiği, desteklediği, yücelttiği için gazetelerle, dergilerle, halk evleriyle, okuma odalarıyla, derneklerle, yayınlarla, gönüllü araştırmacılarla başta türkülerimiz olmak üzere halkbilim ürünlerimiz üstüne derleme, arşivleme, yayınlama çalışmaları bir çığ gibi büyüdü. Radyonun da çekici etkisiyle türkülerimiz yöreselliği asarak ulusumuzun malı oldular. Burada Muzaffer Sarısözenler'in emeği anılmalıdır.

Ulusal kültürümüzün en güzel değerlerinden olan türkülerimizin söylenmesinde, okunmasında, yorumlanmasında değişik eğilimler olmuştur. Bunlardan birincisi türkünün çıkış yerine, kaynağına uygun biçimde doğallığıyla okunmasıdır. Neşet Ertaş'ın, Hacı Taşan'ın, Nida Tüfekçi'nin, Muharrem Ertaş'ın, Mahzuni Şerif'in türkü söyleyişleri bu biçimdedir.

Türküye ikinci bakışı, yorumlayışı Batı tekniği eğitiminden geçen Ahmet Adnan Saygun, N. Kazım Akses gibi bestecilerin yapıtlarında görüyoruz. Ezgilerimiz, türkülerimiz Batı tekniğiyle kaynaştırılarak çoksesli bir yapıyla seslendirilmektedir bu anlayışla.

Opera sanatçısı olarak yetişen Ruhi Su'nun 1940'lı yıllardan başlayarak türküye yönelmesi de üçüncü bakışı getirdi güzelim ürünlerimize. Su, halk türkülerinin ancak şan tekniğinden de yararlanarak söylendiğinde çağdaş bir yoruma ulaşacağına inanıyordu. Böyle bir yoruma giden Ruhi Su, türkülerimizdeki lirik, pastoral özleri, güzellikleri zedelemedi, korudu. Sanatçı bas bariton sesiyle, özgün yorumlarıyla sevildi, benimsendi. Bununla da kalmadı türküye soğuk bakan aydınlara da türkü söyletti.

Cem Karaca'nın, Barış Manço'nun, Edip Akbayram'ın, Modern Folk Üçlüsü'nün, Üç Hürel'in çalışmaları da türkü kökenli çalışmaların dördüncü ayağını oluşturmaktadır. Her yaştaki dinleyicisine ulaşmasını bilen bu sanatçıların yorumları da olumlu çalışmalardır.

Her zaman sevenlerince var edilen türkülerimiz 1980 sonrasında müzik piyasasından çekilir olmuştu. Bir iki yıldır küçüğünden büyüğüne her sanatçının en az bir türküyle piyasaya çıkması iyi oldu belki ama bilir bilmez her önüne gelenin istediği gibi yüzyılların ürünü türkülerimizi tüketmesi üzerinde de düşünülmelidir.

1998'in türkü yılı olarak anımsanacağı kuşkusuzdur. Arabesk dışında her müziği dinleyen biri olarak "benim türkülerimi" de doğru seslendirenlere selam olsun...

TÜRKÜDEN ŞİİRE

Terim olarak kaynağını "Türgkü" sözcüğünden alan türkü, halk şiirimizin en eski türlerindendir. Asıl türküler yakıcıları bilinmeyen, ortaklaşa nitelikte olanlardır. Halk ozanlarının söylediği paraların da sonradan türkü olarak yaygınlaştığı görülür. Kişisel ya da toplumsal konularda yaratılan türkülerde ezgiyle söz birbirini dengeleyerek tamamlar.

Sanat en eskiden en yeniye doğru süreklilik gösterir. Bu süreklilik geçmişteki birikimden yararlanma, yerelden evrensele ulaşma, en özgün söyleyişe, biçime, çizgiye, renge, sese kavuşma çabaları içinde sürüp gider. Şiirlerinde olsun, resimlerinde olsun, düzyazılarında olsun halk kültüründen en özgün yararlanan sanatçımız B. R. Eyüboğlu, Deli Fişek adlı yapıtında: "Biz köy türkülerindeki şiir balını otuz yaşına geldikten sonra tadabildik. Köy türkülerindeki şiir balı imdadımıza yetişmese vitaminsiz kalmış çocuklar gibi çarpılacaktık." Der. Türkülerimizin güzelliğini, gücünü, türkülerimizdeki gerçek insan dokusunu şiirleştirir: "Hey hey/ Gene de hey/ Salınsın türküler bir uçtan bir uca/ Evvel Allah hepsinde varım/ Onlar kadar sahici/ Onlar kadar gerçek insancasına/ Bana bir bardak su dercesine/ Bir türkü söylemeden gidersem yanarım." 1913 Görele doğumlu Bedri Rahmi'nin "Ben köy türküsü delisiyim." Sözünü anımsayınca dizelerindeki içtenlik daha da belirginleşiyor.

Şiirimize yeni bir soluk getiren 1914 İstanbul doğumlu Orhan Veli'nin "Yol Türküleri" adlı uzun şiiri Batı Karadeniz'in, yolların, kasabaların destanı olduğu denli türkülerin de destanıdır. "Destan Gibi" adlı yapıtını oluşturan bu şiirde yüreği yurt, doğa, insan güzellikleriyle dolu ozanın bir gezgin kimliğiyle uğradığı yerlerin türkülerini şiirine yerleştirmesi, türkülerin gücünden yararlanma yanında, türkülerle coşkuyu dile getirme işlevini de koyuyor ortaya. Kitabe-i Seng-i Mezar ozanı, bu unutulmaz yaratıda da ünlü bir türküden yararlanarak olağanüstü etki yaratmıştır: "Tüfeğini deppoya koydular/ Esvabını başkasına verdiler/ Artık ne torbasında ekmek kırıntısı/ Ne matarasında dudaklarının izi/ Öyle bir rüzigar ki/ Kendi gitti/ İsmi bile kalmadı yadigar/ Yalnız şu beyit kaldı/ Kahve ocağında el yazısıyla/ Ölüm Allah'ın emri/ Ayrılık olmasaydı…"

Anadolu insanının yaşamını, toplum ve doğa ilişkilerini duygusal, sıcak, alçakgönüllü dizelerle yansıtır. 1917 Zile doğumlu Cahit Külebi. Sanatçı halk kültüründen, Karacaoğlan şiirinden, türkülerden ustaca yararlanarak yalın bir dille, özgün biçimde sese, çağrışımlara ulaşmayı bilmiştir. Tokat'a Doğru adlı ünlü şiirinin dörtlüklerinde yinelediği "dön geri bak" sözleri nedense bana bir Kars türküsünü anımsatır. "Kars'a giderim Kars'a/ Ağameli çavuşeli dön geri bak..." Her şiir, okuyanda o anki durumuna göre değişik çağrışımlar yaratır. Bu güzel şiiri ilk okuduğum günden bu yana eskitmedim hiç! Her okuyuşumda tanımlayamadığım güzellikler, tanımlayamadığım duygular, yüreğimi kıpır kıpır eden güzellikte üzüntülü ama gerekli duygular dolduruyor içimi. Çocukluk, ilk gençlik günlerinin ele geçmez güzelliğini büyüsü mü yoksa beklenmedik zamanlarda yitirdiğim sevdiklerimin büyüsü mü titreşiyor bu şiirde bilemiyorum. "Çalıbel'den Tokat'a doğru/ Tozlu yolların aktığı ırmak/ Ben seni çoktan unuttum/ Sen de unuttum mu, dön geri bak/ Atların kuyruğu düğümlü/ Bir yandan yağmur yağar ıslak/ Bir yandan hamutlar şak şak eder/ Bir yandan tekerler döner dön geri bak/ Orada derenin içinde/ İki üç akçakavak/ Tekerler döner başım döner/ Kavaklar yeşeriyor dön geri bak/ Orada, derenin içinde/ İki üç çırılçıplak/ Alçacık damı düşündükçe/ Gözlerim yaşarıyor dön geri bak/ Irmaklar gibi uzaklaşır/ Bir türkü kadar uzak/ Tekerler iki çizgi bırakır/ Hamutlar şak şak eder dön geri bak."

1925 Menemen doğumlu Attila İlhan'ın "Duvar" adlı yapıtında koçaklama havası vardır. Çeşitli dizelerde türkülerden yararlanılır: "Bir yol sökün eyledi mi dizin dizin turnalar/ Hasanbeyli yaylaları can bulup yeşerdi mi kınalanır elvan elvan yeryüzü/ Örencik'in yamacında meclis kurulur/ Sıra sıra cezveler köze sürülür/ Talim eder geldi m'ola türküsünü Sarı Ökkeş/ Geldi m'ola şu bahçenin yazları/ Kulağımdan gitmez oldu sözleri/ Alev alev yanaklı kaman kızları/ Deli gönül hayran oldu cemalinize."

1933'te Yozgat'ta doğan Gülten Akın, Fransız güçlerine karşı direnişi destanlaştırdığı "Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı"nda halk kültüründen, destan, mani, türkü geleneğinden yararlanarak kalıcı bir soluk yaratır: "Bin kez başkaldırdım/ Doğu Roma'ya/ Sonra Türkmen oldum Afşar boyundan/ Moğol önünden kaçtım/

Kaçtım Maraş'a düştüm/ Yüzüğüm mühür benim/ Çektiğim kahır benim/ El oğlunun yüzünden/Yediğim zehir benim."

1927 Gürün doğumlu Hasan Hüseyin toplumcu şiirimizin ustalarındandır. Şiirlerinde dize kırılmalarına, aykırı anlamlı, çelişkili sözcüklere, alaysılara dayalı çağrışımlar yaratır. Türkülerden de kendine özgü bakışla yararlanır: "Oy neymişim de/ ben neymişim neymişim/ ah beni beni de/ vah beni beni/ çıkayım dağlara da kurt yesin seni."

Folklordan, türkülerden, manilerden yararlanarak şiirini oluşturan sanatçılarımızdan biri de 1953 doğumlu Yaşar Miraç'tır. Bölgemiz insanının yaşayışını, insan ilişkilerini kendine özgü imgelerle şiirleştiren Yaşar Miraç, Karadeniz manilerinin zengin birikiminden de en geniş biçimde yararlanır: "Gelip geçmeden önce/ ben bu ılık ovadan/ eski bir kör yaşarmış/ üzümlerin evinde/ gümüş sesiyle yalnız/ yalnız dolaşır gece/ sarı asma kuşuna/ türkücükler yakarmış/ bağlardaki yılkıdan/ sonra gören olmamış/ o gümüş sesli körü/ bu ılık ovacıkta/ derler ki kavaklarla/ sevişen derelerde/ ondan çakılcıkları/ ısıltan bir ses kalmış."

Söz ve duygu kuyumcusu kimi ozanlarımızdan türkü devşirdik. Çok değerli zamanın bir bölümünü süre ayırabildik daha ne ballar biriktireceğiz kim bilir.

TÜRKÜLERİMİZ ÜSTÜNE

Türkü çeşitliliğimiz içinde Görele, Giresun türkülerinin özel bir yeri vardır. Söz, müzik, biçim açısından olduğu kadar öykü-duygu aktarımı açısından da özel bir yerdir bu.

Son yıllarda iletişim olanaklarının gelişmesi, kaset, CD, gibi araçların iyiden iyiye yayınlanması, bunları İstanbul dışında da çıkarma olanağının gerçekleşmesi özellikle bölgemizde mantar örneği türkücünün türemesine yol açtı.

Çoğu eğitimsiz, alanıyla ilgili bilgisiz bu türkücüler özellikle Giresun, Görele türkülerini gelişigüzel, yanlış, değiştirerek, çarpıtarak, kendine mal ederek söylüyorlar. Yerel televizyon, radyo kanalları da bu olumsuzluğa "Karadeniz kültürünü yayma", "bölge kültürüne sahip çıkma adına" çanak tutuyor.

İş öyle boyuta vardı ki bizim yerel kanalların bu tür izlencelerini izlemek işkence oluyor benim için. Ulaşabildiğim başka bölgelerin kanallarında işi bilenlerin kültür, sanat birikimi, tarih birikimi olanların bu tür izlencelere imza attığını gördükçe üzülüyorum bölgem adına.

Sonra, bölgenin türküleri, ezgileri bölgeyi tanımayanlara, başka bölgedekilere yanlış yansıtılıyor, bu yanlış yansıtılmada en çok haksızlığa uğrayan Görele, Giresun.

Türküler yaratıldığı yörenin ağzıyla, diliyle söylenir. Böyle olunca Karadeniz'de, Giresun, Görele yöresi dil yönünden Türkçe yönünden özel önem taşıyan bir alandır.

Rize ayrı, Trabzon ayrı, Alucra-Şebinkarahisar ayrı, Bayburt ayrı alanlardır. Bu yörelerin ürünleri bu yörelerin ağzıyla, Türkçesiyle söylenir.

Bizim kanallara çıkan türkücülerin söyleyişlerine bakarsanız özellikle bizim Görele'nin, Giresun'un türküleri ya Trabzon ya da Rize ağzıyla söyleniyor

Bu bilgisizliği, bu yanlışlığı, bu vurdumduymazlığı yapanların içinde türkücülüğe neredeyse ömrünü verenler bile var.

Koskoca adam gözümüzün içine baka baka bizim türkümüzü değiştirerek, başka ağızla söylüyor.

ATV'deki bir türkü yarışmasında üstelik Kamil Sönmez'in, Şakir Öner Günhan'ın da seçici kurulda bulunduğu bir gece, yarışmacıya bizim Asiye'mizi Trabzon ağzıyla söylettiler.

Gerisini siz düşünün, izleyin, araştırın. Yıllarını bu alana vermişler böyle yaparsa ötekilerin neler yaptığını düşleyin acı acı.

Görele, Giresun neden sahip çıkmaz türkülerine.

Türkülerine sahip çıkmayan kültürüne, sanatına, yaratıcılığına, becerisine, diline, duygularına, düşüncelerine, tarihine sahip çıkabilir mi?

Daha kötüsü de var.

Görele türküleri, Giresun türküleri, yöre ezgilerimiz "müziği kalmak koşuluyla söz yazılarak" yeni bir türkü gibi sunuluyor.

Gerçekte iki üç biçimde günümüze gelmiş "Görele ekin havalarından" yüzlerce türkü uydurularak yeni türküymüş gibi sürülüyor piyasaya. Para da kazanılıyor üstelik bundan.

"Çavuşlu Diye Diye" izleyebildiğim kadarıyla sözleri değiştirilerek "güya" bölgemize kültür hizmeti veren televizyon kanallarından yayımlanıyor.

Giresun'un klasiği olan anlı şanlı "Eşrefimiz" bile sözleri değiştirilerek söyleniyor.

Bize özgü güzelliğin, duruşun, incelmişliğin, süzülmüşlüğün, soyutlanışın altın örnekleri. "Karşılamalarımız" da özgünlüğü bozularak, söz uydurularak, kasetlere, CD'lere giriyor, "ilimizin, bölgemizin, Karadeniz'in kültürünü koruma savıyla" yayın yapan radyolarımızda, televizyonlarımızda yayımlanıyor:

İzleyici olarak, ilgili olarak, yöre insan olarak, yetkili olarak tepki vermeyecek miyiz bunlara?

Her izlencede bize ne sunulursa sunulsun beğenecek, alkışlayacak, aferin iletilerini mi çekeceğiz?

Doğruyu arama, güzelliği arama; yaratıcılığı, sanatı, kültürü koruma bilincimizi eyleme getirmeyecek miyiz?

Yanlış yapanı uyarmak, yanlış yayınlan izleyerek onlara ortak olmamak gerek.

Yanlış kasetleri, yanlış CD'leri almamak gerek. Yanlış türkücüleri etkinliklere çağırmamak gerek. Bunları yaparsak onlar da düzelir belki.

Türkülerimiz gidiyor yoksa…

TÜRKÜLERİMİZ

Halkımız sevgilerini, sevinçlerini, acılarını, ayrılıklarını; yaşamını kucaklayan önemli olayları, duyguları; işten, imeceden, çalışmaktan kaynaklanan coşkuları söze döker, mani, türkü, atma türkü, kesme türkü, yol havası, imece havası, gelin ağlatma havası, horan havası adıyla adlandırır. Giresun için de geçenidir bu. Giresun içten, sıcak, sevecen, hoşgörülü, şakacı, öğrenmeye, yaratmaya açık, yeniliklere açık güzel insanlarıyla çok sayıda türkü yaratmıştır. Yarattığı türküler salt Giresun'da değil ülkemizin dört bir yanında sevilir, söylenir, çalınır olmuştur.

Halkın yarattığı türküler, zaman içinde çeşitli biçimlerde dolaşıma girerek yaygınlaşır, genişletir coğrafyasını. Nüfus akışı, gurbetlik, askerlik türkünün yaygınlaşmasını sağlar. Ayrıca ozanların, bağlama, kemençe sanatçılarının da türkünün yaygınlaşmasında çok önemli işlevi olduğu açıktır. Derleme çalışmaları da önemlidir. Kaynak kişilerden uzmanlarca derlenen türküler, notalandığı, belgeliklere konulduğu için bu konuda çalışma yapacaklara da sağlam kaynak niteliği taşır..

2/4, 3/4, 4/4'lük, 5/8, 7/8, 9/8, 16/8'lik ezgilerdir genelde yöremizdeki türküler. Giresun'daki dağılımına baktığımızda Giresun-merkez, Şebinkarahisar, Görele yöresinin notalanmış, yaygınlaşmış Türkiye'ye yayılmış olma açısından önde geldiğini söyleyebiliriz kolaylıkla.

Daha çok bağlama merkezi olarak adlandıracağımız Giresun'da türkülerimize emeği geçen, türkülerimize kaynaklık edenler arasında, "folklor babası" Küçük Hüseyin, Hafız Avni Öğütçü unutulmaz adlardandır.

Kemençe konusunda az çok bilgisi olanların bildiği bir gerçektir Görele'nin bu sazdaki becerisi, başarısı, üstünlüğü. Görele kemençe merkezidir. Böyle olunca, bu üstünlük türkülerine de yansımıştır. Adları unutulanlar, adları unutulmayanlar nice türküler yakmışlardır. Kimisi ekin imecilerinde, kimisi fındık soyma imecilerinde, kimisi harman bekleme coşkularında, kimisi bereketli ürünleriyle yerlere yatan dalların fındık toplama coşkusunda, kimisi yaylaya Sis'e, Kazıkbeli'ne, Topucak'a, Atkoyağı'na, Güvende'ye yayan gidişlerin su içişlerinde, kimisi kemençeli, çifte davullu, görkemli düğünlerin konaklarında, gelin ağlatmalarında, kimisi de iç çekişlerin, karşılıksız sevişlerin, ayrılıkların, özlemlerin

duygulanmalarında, kimileri derede bir göl başında yapayalnız düşünüşlerin bulutlarında, kimileri arkaya bakmadan gidişinin yürek yakıcı soluklanışlarında yaratılmıştır. Kemençe merkezidir Görele ama türkü merkezidir de. Türkülerle ilgili belgeliklere bakıldığında yirmiden çok türkü Görele adına yazılmışsa güzellik, yaratıcılık, ince ruhluluk değil midir bu?

Görele türkülerini, ezgilerini, kemençelerini yüceltenler saygıyla anılmalıdır. Adı unutulanlardan en gencine, kemençeye, türkü yakmaya yeni başlayanına dek. Tuzcuoğlu'nun, Karaman'ın, Picoğlu'nun, Durkaya'nın, Kâtip Şadi'nin, Ziya Şadi'nin, Kemal Yılmaz'ın, Sırrı Öztürk'ün, Sami Günay'ın, Nazmi Özdemir'in, Hüseyin Özdemir'in, Hacıali Özdemir'in, Ömer Akpınar'ın, Mehmet Maksutoğlu'nun, Mustafa Naci Keskin'in emekleri nasıl unutulur Görele türkülerinde?

Türküler tadımız, tuzumuz. Türküler acımız, sevincimiz. Türküler düşüncemiz, düş gücümüz. Türküler dayancımız, direncimiz. Türküler sevgimiz, sevdamız. Türküler ruhumuz, kişiliğimiz. Nasıl kıyarız onlara? Bozulmasına, değiştirilmesine para hırsı utanmazlığıyla-arsızlığıyla çalınmasına, çarpılmasına, yağmalanmasına nasıl göz yumarız?

Türkülerimizi korumamız, yaşatmamız, türkülerimize bilinçle sahip çıkmamız benliğimize kültürümüze, dilimize sahip çıkmamız demektir. Haydi…

TÜRKÜLERİMİZDEKİ CANSUYU

Türkülerimizin güzelliği, gücü, kaynağı, içtenliği, ölümsüzlüğü, etkileyiciliği konusunda Cahit Öztelli'den, Pertev Naili Boratav'dan, Bedri Rahmi Eyüboğlu'ndan, Onur Akdoğu'dan alıntılar yaparak söze girmenin hiç gereği yok. Konunun uzmanları çalışmalarıyla var olanı değerlendirmişlerdir. Var olan, gerçek olansa türkülerdir. Türkülerin sıcaklığı, içtenliği gerçekliği beni sarıyorsa, etkiliyorsa; dinleme, söyleme duyguları uyandırıyorsa tamamdır. İnsan yaratıcılığının ölümsüz meyveleriyle yüz yüzeyizdir; Trakya'da, İstanbul'da, Ege'de, Toroslar'da, Keskin'de, Kırşehir'de, Gaziantep'te, Urfa'da, Sivas'ta, Erzincan'da, Erzurum'da, Kars'ta, Artvin'de, Trabzon'da, Görele'de, Giresun'da, Şebinkarahisar'da, Alucra'da, Ordu'da, Samsun'da oyun havasıdır, karşılama havasıdır, kesme türküdür, uzun havadır, bozlaktır, gelin ahlatma havasıdır, baraktır, deyiştir. Ülkemin dört bir yanından fışkırır, ülkemin dört bir yanından renkler, kokular bürünerek yayılır. Çağlara, yeryüzüne, geleceğe uzanır. Öylesine derindir, öylesine güçlüdür türkülerimizin cansuyu.

"Oy Giresun kayıkları/ Hep geliyor kârından/ Sevdim de alamadım/ Ölüyom efkarımdan" tutun da "Aksu derler adıma/ Soğuktur inadına", "Bir fındığın içini/ Yar senden ayrı yemem", "Al perde yeşil nerde/ Sen kovdun beni derde", "Oy miralay miralay/ Askerin alay alay/ Al kızları askere/ Olsun askerlik kolay", "Yine yeşerdi fındık dalları/ Acep n'olacak varin halleri" gibi nice Giresun türküsü unutulmazlarım, olmazsa olmazlarım arasındadır. Ama çocukluğumda inek yayarken hemen her gün söylediğim, o çocukluk, ilk gençlik günlerimde Giresun türküsü olduğunu bile bilmediğim "Karadır kaşların ferman yazdırır/ Bu aşk beni diyar diyar gezdirir/ Lokman hekim gelse yarem azdırır/ Yaremi sarmaya yar kendi gelsin"deki tadı nasıl anlatacağımı bir bilsem. Ya Mican'a ne demeli? Hangi etkili sözcüğü, hangi çağrışım zenginliği içeren sözcüğü yerleştirsem cümleme Mican'daki etkileyiciliği, yaralayıcılığı, sarıp sarmalayıcılığı, sıcaklığı, ürpertiyi duyurabilir miyim? Türkü merkezidir Giresun. Derindir çünkü türkülerimizin cansuyu güçlüdür, kalıcıdır.

"Yalı boyu kavaklar/ Açtı yeşil yapraklar/ Ben sana doyamadım/ Doysun kara topraklar"la Bulancak'ı anımsamamak olur mu? Ş. Karahisar girişinde yolun sağında

sırtını tepeye vermiş, meyve ağaçlarıyla bezenmiş Tamzara'nın sözleri de ezgisi de olağanüstü güzellikteki türküsü. "Tamzara'nın üzümü/ Dinle benim sözümü/ Dinlemezsen sözümü/ Göremezsin yüzümü" yaratıcılığına ne demeli? İçten içe çöken, içten içe yanan bir dağ mıdır, sessiz, durgun akan, derin bir ırmak mıdır? Hicike hicike ağlayan biri midir, yoksa hıçkıra hıçkıra ağlayan mıdır? 1986-87'lerde görev yaptığım Alucra'da öğrencilerimden duyduğum "Tarlanın o yanına/ Sallan gel bu yanına/ Gelinler horan kurmuş/ Girelim kollarına/ Gel gel gel sevdiğim/ Gel gel gel aman" türküsünü ilk duyuşta bellemem yanında salt türkü defterime mi yazdım yoksa sık sık yinelediğim ezgilerime mi kardeş saydım? Türkülerimizin can suyu derindir, sağlıklıdır, kalıcıdır.

"Yaylanın soğuk suyu/ Deldi bağrımı deldi/ Üç günlük gelin iken de/ Bana selamı geldi/ …Haburadan görünür/ Görele ışıkları/ Adamı öldürüyu da/ Kibar konuşukları." Türkü dedik, duracağız Görele'de. Soluklanacağız desem olmaz, kalmak gerek Görele'de. Yalısından tepelerine, çitinden harmanına, obuzundan deresine, çocuğundan, gencinden yaşlısına ne işbirliği yapmışlar, el ele vermişler, imeciye gitmişler. Türkülenmişler, türküleşmişler, buraya, oraya, dört bir yanına yurdumun ses etmişler; Fadime, Gelin Ağlatma, Ayişem, Karaçomak, Kâhya, Tarlalar Salkım Saçak, Püsküllüdür Püsküllü, Atmacayı Vurdular, Ayağında Çorabın, Oy Emine, Fadime, Çavuşlu Diye Diye, Görele'nin İçinde olmuşlar. Akıp dururlar, öylesine derindir türkülerimizin cansuyu… Öylesine etkili, kalıcı… Bengisular vardır özünde. İçilesi…

UZUN HAVALARIMIZ-1

Türk Halk Müziği, müzik kavramı içinde bir tür adıdır. Müzik genel kavramlı sanat terimi olduğundan halk müziğini bu genel kavramın alt türlerinden biri olarak görüyoruz.

Ulusallığın, ulusal müziğin göstergesidir halk müziği. Türk Halk Müziği de ulusumuzun binlerce yıllık söz, ses birikiminin yöreye, üretim biçimine, dünya görüşüne, farklı köken-anlayış varsıllığına, çalgı çeşitliliğine bağlı olarak oluşturduğu genel yapıdır.

Koşuk, sagu; şaman, ozan terimleriyle ilişkili çok eski dönemlerden süzülerek, gelişen, yenileşen bu müzik yaşam biçiminden, törenlerden, eğlencelerden beslenir; deneyimlerden, usta-çırak anlayışından güç alarak gelenekselleşir. Kimi yapıtlarda terim olarak kullanılan "Geleneksel Türk Halk Müziği" sözünün gerisindeki birikim budur.

Onur Akdoğu, Kutsal Hazinemiz Türk Halk Müziği'nde Geleneksel Türk Halk Müziğini iki öbekte topluyor: "Dünyasal Geleneksel Türk Halk Müziği", "İnançsal Geleneksel Türk Halk Müziği."

Birinci öbek genel olarak "türküyü" barındırıyor. Bu öbeğe yöre, ağız, tavır, düzen, usul ayrımı yapmadan tüm ürünleri yerleştiriyoruz.

Türküler, Cahit Öztelli'nin deyişiyle (Halk Türküleri, Evlerinin Önü) "halkın ortak malı olan, ağızdan ağıza dolaşan, kuşaktan kuşağa aktarılan sözlü edebiyatın en güzel ürünleridir. Türkü, genel edebiyat türleri içinde bir nazım türüdür. Yani ölçülü, uyaklı dizelerle meydana gelir."

Geleneksel Türk halk müziğiyle ilgili yayınların tümünde "usul" yönünden halk müziğimiz iki ana bölüme ayrılır: "Birincisi uzun havalar, ikincisi kırık havalar"

Uzun havaların özellikleri şu tümcelerle belirlenmiştir: "Halk musikisini meydana getiren ezgilerden bir kısmı ölçüye sokulamazlar. Bu çeşit parçalar ritim bakımından da esaslı bir şekil göstermezler. Bunların sadece dizisi ve dizi içindeki seyri bellidir. İşte bu özellikleri göz önüne alarak uzun havaları şöyle tarif edebiliriz:

Ölçü ve ritim bakımından serbest olduğu halde, dirisi bilinen ve dizi içindeki seyri belli kalıplara bağlı bulunan ezgilere uzun hava denilir. Halk musikisi bakımından büyük önemi olan uzun havalardan birkaç isim: "bozlak, maya, garip, kerem, hoyrat, divan, keşik, yanık, müstezat, aydos, eğin, Türkmeni…"

Giresun'da, tüm ilçelerinde, türkülerin ezici çoğunluğunun kırık havalar (oyun havaları) olduğu görülür.

Uzun havaların az oluşu sanırım yerleşim koşullarımızla, üretim ilişkilerimizle dahası "hareketli, şakacı, alaycı, neşeli, kıvrak yapılı, anlık tepkili…" insanlarımızla ilgilidir. İçi, dışı devingen insanların sanat inceliği uzun havalardan çok oyun havalarına yatkındır.

Görele'yi, Giresun'u, Şebinkarahisar'ı, Alucra'yı bu açıdan incelediğimizde yüzlerce türkünün çok azının uzun hava olduğunu görüyoruz.

Ulaşabildiğim uzun havalarımızı örnekliyorum:

"Giresun Ova Garibi" olarak bilinen "Ben Bir Garip Bülbül İdim Sarpa Tünedim" yıllardır her dinleyişte tüylerimi diken diken eden uzun havalardan biri. Ümit Tokcan'ın Mehmet Üstün ile Halim Giresunlu'dan derlediği bu çok güzel, çok etkili uzun havanın notalarını Ali Can yazmış:

"Aman, aman, aman…
Ben bir garip bülbül idim sarpa tünedim
Çırpınıp uçmaya yoktur kanedim
Ben bu kara bahtı çok yerlerde sınadım
Kara taşa bassam izim bellidir oy…

Aman aman aman…
Yüce taş başında bir top kar idim
Yel esdikçe ılgıt ılgıt eridim
Evvel yârin sevgilisi ben idim
Şimdi garip garip gezen ben oldum oy…"

UZUN HAVALARIMIZ-2

"Aman aman aman…

Yüce dağ başında mizan terazi

Bu feleğin bize de nedir hasmı garezi

Bir yar sevdim de onun için garezi

Bir dahi seversem de tövbeler olsun oy…

Aman aman aman…

Gökte isen merdivenler kurayım

Yerde isen divanına durayım

Sen kimin yarisin de

Göster cemalini murad alayım oy…"

Ayrılığı, sevgiliyi yitirme duygusunu, "bahtsızlığı" yansıtan sözleriyle de olağanüstü ezgisiyle de yıllardır Ümit Tokcan'ın sesine, biçemine yakışan çok güzel bir Giresun türküsü bu ürün.

Giresun halk oyunlarına, halk bilimine önemli katkıları olan Mustafa Öztürk'ün çabalarıyla valilikçe yayımlanan Kiraz Çiçekleri (Giresun Türküleri)'nde genç ses Gonca Ceylan Karadeniz'in bu güzel uzun havamızı çok başarılı okuduğunu eklemeliyim.

Tamzara'nın Üzümü (Katırcı Tamzarası), Tamzara çeşitlemelerinin çok bilinen, sevilen örneği. Şebinkarahisar-Tamzara iç bölgeye yakınlığından kıyılarımıza göre çalgı, türkü, halk oyunları açısından farklılıklar gösterir. Yaratma açısından, söyleme, dinleme açısından Şebinkarahisar'da uzun hava çeşitlemeleri kıyıya göre daha yoğundur. Tamzara çeşitlemeleri de bunun kanıtıdır.

Türkü kemençenin çok tanınmış, önemli adı Picoğlu Osman (1901-1946)'la özdeşleşmiştir. 1940'lı yıllarda onun kemençesinden, sesinden derlenmiştir. 2006'da Piçoğlu Osman'ın kayıtlarından titiz bir çalışmayla (çok sayıda Giresun türküsünü) notalayan değerli sanatçı, derlemeci, araştırmacı Salih Turhan Tamzara'nın Üzümü'nü notalamıştır.

Yıllardır her ortamda söylenen, çok sevilerek dinlenen bu uzun havanın sözleri:

"Oy...
Tamzara'nın üzümü
Dinle benim sözümü ey ey…
Vallahi bırakırsam ey ey…
Göremezsin yüzümü…
Tamzara'ya vardın mı
Kama bıçak aldın mı ey ey…
Saldırmayı yedikçe ey ey…
Annem annem dedinmi mi

Saldırmayı yedikçe şeker yârim
Annem annem dedin mi

Oy Giresun'un gızları
Fistan giyinir fistan ey ey…
Olmadı çıkamadım ey ey…
Şu şerefli hapisten

Olmadı çıkamadım ey ey…
Şu şerefli hapisten

Tamzara'nın yolları
Dönümlüdür dönümlü ey ey…
Kalk gidelim sevdiğim ey ey…
Yalan dünya ölümlü

Kalk gidelim sevdiğim ey ey…

Yalan dünya ölümlü”

Tamzara çeşitlemelerinin Cumhuriyetin ilk yıllarında bölgemizde yapılan derleme çalışmalarında saptandığını belirteyim.

UZUN HAVALARIMIZ-3

1932 derlemelerinde Tamzara'yı Piçoğlu Osman seslendirmiştir. Bu kayıtlar yitmiştir. Sonraki derlemelerde de Tamzara elde edilen ürünlerdendir.

1937 derlemelerinde iki dörtlük saptanmıştır:

"Tamzara başı guyu
Uyu sevdiğim uyu
Adam serhoş olur mu
İçtiğin üzüm suyu

Tamzara başı çiçek
Oraklar biçilecek
Ben bir çeşme yaptırdım
Bekar gızlar içecek"

Tamzara üstüne yapılacak küçük bir araştırma bile türkünün doğduğu toprakların dışına taşarak Ordu'da, Trabzon'da, Rize'de, Artvin'de, Gümüşhane'de, Bayburt'ta çok sevilerek söylendiğini, dinlendiğini göstermeye yetiyor. Bu nedenle yıllar içinde türküye dizeler, dörtlükler ekleniyor, ezgilerde yer yer biçemsel değişiklikler oluyor, türkünün çatalları yaratılıyor. Bölgede her ortamda yediden yetmişe herkesin söylediği bu ünlü, güzel, önemli uzun havanın çatallarından biri de şu:

"Tamzara yokuşları
Cıv cıv öter kuşları
Efendimi vurdular of of
Tamzara sarhoşları

Tamzara'ya vardın mı
Kama pişto aldın mı
Saldırmayı yiyende of of

Ananı babam dedin mi

Tamzara'da vuruldu
Yeni yolda duyuldu
Bir avuç barsağını of of
Tuta tuta yoruldu

Tamzara oldu beş paralık
Çok işler var bu aralık
Kaymakamdan geçti de of of
Valiye yalvaralık

Tamzara'da var kuyu
İçinde tatlı suyu
İnsan sarhoş olur mu of of
İçtiğin üzüm suyu"

1938'de derlenen bu çeşitlemenin kaynak kişisi Hayriye Devriş. Derlemeyi İstanbul Belediye Konservatuvarı yapmış.

Tamzara'yı, Picoğlu Osman'dan derlenen Tamzara'yı, ünlü ünsüz, önemli önemsiz her türkücü-sanatçı okuyor. Piçoğlu Osman'ın okuyuşu, İbrahim Can'ın okuyuşu yaşatıyor bana Tamzara gerçeğini…

Ova Garibi'nin Tirebolu çeşitlemesi "Yayla Yollarında Çifte Doruklar" başlığını taşıyor. Hanife Hekimoğlu'ndan Rıza Hekimoğlu'nun derlediği uzun havanın sözleri:

"Yayla yollarında çifte doruklar
Yârim gelmiş pencereden boyuklar
Yârin arkasında on üç on dört örükler
Salındıkça vurur ince belin üstüne

Yüce dağın başında çalınır çakmak
Güzelin halinden ne bilir ahmak
Yalvarıp yakarıp da gönlünü yapmak
O da her yiğidin kârı değildir.”

UZUN HAVALARIMIZ-4

"Eyvah Eyvah Ben Gelin Oldum", özellikle Görele'de geçmişteki görkemli düğünlerde önemli işlevi olan çok güzel, etkileyici bir türküdür.

1980 sonrası yayınlara "kına havası" olarak geçmiştir. "Eyvah Eyvah Ben Gelin Oldum", kınada da kemençecilerce çalınmasına söylenmesine karşın olmazsa olmaz işlevini gelin evden çıkarılırken gösterir.

Düğünün sonuna doğru gelin baba evinden çıkarılacak, bundan sonraki yaşamını sürdüreceği eşinin -kendi yeni evine- götürülecektir. Gelin, evin uygun odasında yakınlarınca deneyimli kadınlarca yeni evine gitmek için tüm yönleriyle "hazırlanmış", gelin edilmiştir. Evden çıkış töreni için bekletilmektedir. Evin kapısı gelinin erkek kardeşi ya da çok yakın bir delikanlı, örneğin amcaoğlunca kilitlenmiştir. Kapının açılması güvey babasının sevinmeliğinden sonra gerçekleşecektir. Bu törenin süresi kapının önündeki çalgıcıların çalacağı "Eyvah Eyvah Ben Gelin Oldum" türküsünün uzunluğu kadardır. Türkü bittiğinde kapı açılacak, gelin ağlayarak çıkarılacaktır. Düğün, gelinlik, gelin olmak, evlenmek, yuva kurmak "mutluluk" çağrıştırsa da bu gelin için ana-baba-kardeş ocağından ayrılma; gelin anası için de "kızını, yavrusunu evden uçurma"dır. Sevinçle hüznün kaynaştığı, benzeriyle az karşılaşılacak bir durumdur, törendir, gösteridir bu. Bu ortamda gelin anası da "yüreği kıyımsız" başkaları da ağlayacaktır. Üstelik ezginin-türkünün ağlatılı özelliği düğündekilerin tümünü de etkileyecektir.

Köy düğünleri iyiden iyiye azaldı artık. Bu önemli, etkileyici türkünün törensel işlevi değişen yaşam biçiminin getirdiği yeni yapılanmalarla gittikçe azalıyor. Gelecekte notalardan yola çıkarak türkücülerin seslendireceği bir türkü olacak "Eyvah Eyvah Ben Gider Oldum."

1975'te derledim türkünün sözlerini. Ezgisini yüreğime, beynime 1960'tan beri gittiğim yüzlerce düğündeki Sırrı Öztürk'ün, Kâtip Şadi'nin, Şenel Dandin'in, Sami Günay'ın, Burhan Caba'nın, Kemal Yılmaz'ın, Hüseyin Özdemir'in, Mehmet Maksutoğlu'nun kemençesinden, sesinden yerleştirdim.

Türkümüzü 1989'da benim de kaynaklık ettiğim bir alan araştırmasında halk bilimci Savaş Ekici, Hüseyin Özdemir'in kemençesinden-sesinden derledi, notalarını 1992'de yayımladı. Bu yayında türkünün adı, "Saz Yerlere Ev Yapmayın"dır.

Sonraki yıllarda Ümit Bekizağa türküyü Mehmet Maksutoğlu'ndan derleyerek notaladı.

Türkünün sözleri:

"Eyvah eyvah eyvah da yavrum aman aman
Ben gelin (gider) oldum
Küçük gız gardeşimi de yavrum aman aman
Yerime goydum

Sazlık yere ev yapma yavrum aman aman
O batar gider
Uzak yere giz verme yavrum aman aman
O yiter gider

Gitme durnam gitme de yavrum aman aman
Bu yıl gış olur
Durnamın basdığı yerler yavrum aman aman
Donar daş olur"

Ali Çelik'in Trabzon-Şalpazarı Çepni Kültürü çalışmasında bu uzun havamızın izleri var.

Çelik'in "Kına ve Gelin Aküleri" bölümlerinde yayımladığı dizelerin kimileri "Eyvah Eyvah Ben Gelin Oldum"la çakışıyor. Ali Çelik derlemesinden ilgili dizeler:

"Eyvah nenem eyvah
Ben gelin olmuşum
Çamura ev yapma batar gider

Irak yere gızın verme yiter gider

Babasının evleri gözünde tüter”

Bu tür ezgilerin, türkülerin sözlerine karışmış dağınık dizeler niteliğinde bu dizeler. Bizimki ise işlevli, törensel, bağımsız, yerleşmiş, yaygınlaşmış, gelenekselleşmiş bir unutulmaz özgün ürün durumunda.

UZUN HAVALARIMIZ-5

1970'li yıllardan sonra unutulan bir uzun hava "Bir Han Kuşesinde Kalmışım Hasta." Türküyü yürekten, içten, yanık yanık söyleyen son kişi de amcam Mehmet Günay'dı. Topu topu bir iki türkü söylerdi amcam. Ama ne türkü... O, fındık bahçelerinde inek yayarken ya da bayırları, gaşları adam etmek için elinde çekiciyle kara taştan duvar yaparken su içme molalarında terini silerek söylerdi türkülerini.

Bizim türkülere benzemezdi pek. Ağırdı, kanatıcıydı onunkiler. Onun sesini duyanlar işini bırakırdı türküyü dinlemek için. Yollardan gelip geçenler bir kıyıya otururlar onu dinlerlerdi. Onun söylediklerine "Saydu'nun (Saitoğlu'nun) türküsü" derlerdi... Saydu ağlardı söylerken... Osmanlının yenilgileri, Çanakkale, Görele'nin işgali, Kurtuluş Savaşı, açlık yoksulluk yılları, yetimlik, sonra Cumhuriyet ışığı, Mustafa Kemal Paşa görkemi, belki de yüreğini kanatan ayrılıklar, seviler coştururdu, söyletirdi, ağlatırdı Mehmet amcamı...

Söylediklerini Görele Çürükeynesil (Sağlık)'de bilmeyen, bellemeyen yoktu.

Onun türkülerinden biri "Bir Han Köşesinde Kalmışım Hasta."

Bu uzun havayı "Kerem Türküsü" başlıklı bir yazıda anlatmıştım.

Türkünün Görele'de mi oluştu? Görele'ye mi geldi? Bunu saptamak güç. Başka bölgedeki bir Kerem türküsünün çatalı da olabilir. Kerem'in bu yörelerde oluşan bir çeşiti de olabilir.

Müzikbilimcilerin nota karşılaştırmalarıyla ancak içinden çıkacağı bir konu. Bütün türkülerde olduğu gibi bunda da söz önemli ama en önemlisi müzik, beste...

Türkünün sözleri:

"Bir han köşesinde kalmışım hasta
Gözlerim kapıda gulağım sesde
Gendim gurbet elde gönlüm sılada

Gelme ecel gelme üç gün ara ver
Al benim sevdamı götür yara ver

Erzurum dağları duman dildedir
Başım yasdıgdadır gözüm yoldadır
Aslı hayin yardır adam aldadır

Gelme ecel gelme üç gün ara ver
Al benim sevdamı götür yara ver

Erzurum dağları kardır geçilmez
Her adama gizli sırdır açılmaz
Ayrılık şerbeti zehir içilmez

Gelme ecel gelme üç gün ara ver
Al benim sevdamı götür yara ver

Felek sen mi galdın bana gülecek
Akıddın gözyaşım kimler silecek
Dediler Kerem'e Aslı'n gelecek

Gelme ecel gelme üç gün ara ver
Al benim sevdanı götür yara ver"

Kerem ile Aslı halk hikâyesinin en etkileyici bölümünde yer alan bir şiir türkünün sözleri. Kerem Türküsü'nde bu bölümü özetlediğim için yinelemeyeceğim öyküyü. Sözlerden Kerem'in içinde bulunduğu durum anlaşılıyor kolayca.

"Hastalık, hastane, hasta koğuşu, hasta odası, hasta yatağı, hastane önü…" gibi sözlerle bütünleşmiş türkülere de yakın "Bir Han Köşesinde Kalmışım Hasta." Han, hanın işlevi, hanın çağrışımı da türküye değişik çağrışımlar, "hüzünler" katıyor.

Belgeliğimde "ses kaydını" koruyorum bu uzun havanın.

UZUN HAVALARIMIZ-6

"Mehmet Çavuş", "Mehmet Çavuş Türküsü" olarak bilinen uzun hava yöremizde 1910'lular, 1920'liler, 1930'lu, 1940'lı, 1950'li yıllarda eğlencelerde, içkili-çalgılı oturak âlemlerinde, düğün konaklarında çok yaygın olarak söylenmiş. Bu ağıtı günümüzde yaşı altmışı geçenlerden anımsayanlar var.

Geçmişte Görele'de sesi güzel olanlar, türkücü olarak bilinenler konaklarda yıllar yılı söylemişler Mehmet Çavuş'u. Söyleyenler bir bir gitti. Onların çocukları anımsıyor bu ağıtı.

Babam dertlendiğinde söylerdi. Konaklarda da söylemiş. Uzun havanın sözlerini 1973'te derledim babam (Haşim Günay)'dan. Ezgiyle sözleri yıllar sonra aldım ondan kasete. Belgeliğimde şimdi.

M. Fahrettin Kırzıoğlu, yöremizdeki alan araştırmalarında Görele Zıva yöresinden derleyerek yayımladı türkünün sözlerini.

Ali Rıza Yalgın (Yalman)'ın çok değerli yapıtı "Cenup'ta Türkmen Oymakları"nda da yer almış Mehmet Çavuş Ağıdı: "...Eşkıya Dersimli bir kürdün takibine çıkan jandarma (Mehmet Çavuş) çarpışmaya başlamadan önce kürde teslim olmasını teklif ederse de Kürt inatçılık edip çarpışmaya başlar. Hüseyin Kâhya oğlu Hasan, çarpışmada eşkıya ile Mehmet Çavuş arasında şöyle bir konuşmayı temsil eden bir ağıt düzenlemiştir."

Ali Rıza Yalgın 1930'lu yılların başlarında yapmış derlemeyi. Derleme bölgesi: Toroslar, Akdeniz, Antep, Güney... Türkü sözlerinin olduğu gibi yöremize gelmesi ilginç. Plakları, radyoyu, askerlik gidiş gelişlerini düşündürüyor.

"Youtube"da Celalettin Ataş cümbüşle çalıp söylüyor Mehmet Çavuş ağıtını. Babamın söyledikleriyle (ezgi) az çok yakınlık var. Celalettin Ataş 16 Ağustos 1987'de söylemiş uzun havayı.

Değerli öğretmen arkadaşım Ömer Şen'le sık sık dil, Türkçe, kültür yozlaşması, geleneklerimiz türkülerimiz, çalgılarımız konusunda hoşbeş ederiz. Söz, Mehmet Çavuş türküsüne geldiğinde 1911 doğumlu babası Kamil Şen'in güzel sesiyle bu uzun havayı konaklarda yıllar yılı söylediğini anlattı. Kamil amca içki

içmezmiş, konaklardaki içkili eğlencelere katılırmış. Güzel sesiyle, söyleşileriyle "muhabbete muhabbet katarmış."

Ömer Bey, babasının bu türküyü söylediği konaklarda Mustafa Kuğu'nun, Berber Hacı Firidin'in, Kemençeci Recep Bayraktar'ın, Kemençeci Hacıali dayının (Özdemir), Aziz Karaahmetolu'nun, Berber Sabri Firidin'in, Hasan Bayraktar'ın, Terzi Kemal Bıçakçı'nın, Ömer Misket'in bulunduğunu aktardı. Bunlar, Mehmet Çavuş'un Bozcaali köyüne yansıması.

Babamın Mehmet Çavuş Türküsü ses kaydı Ömer Bey'de de var, arkadaşım kaydı anı olarak saklıyor.

Zekiye ile evli olan Mehmet Çavuş'a yakılan türkü (ağıt):

"Kaçman Kürtler kaçman sizi tutarım
Pişmiş aşınıza ağular gatarım
Mavzerinizi alur ele satarım
Gelin teslim olun der Memed Çavuş

Kürtolu der ki teslim olamam
Göz görerek habsaneye giremem
Elimdeki silahımı verememem
Yakarım canını geç Memed Çavuş

Memed Çavuş der ki yüreğim çatal
Uçan guş olsanız gıratım dutar
Cephane boynumda tam yedi gatar
Gelin teslim olun der Memed Çavuş

Kürt oğlu da der ki yedi yıl oldu
Çekildi defderler çileler doldu
Anam bacım memlekette yoz galdı

Yakarım canını geç Memed Çavuş

Memed Çavuş der ki atları çatın
Kurşun yeri dudut sipere yatın
Aman arkadaşlar vurmaya atın
Gelin teslim olun der Memed Çavuş

Kürt oğlu der ki yiğitlik kadim
Dersim ellerinde söylenir adım
Senin gibi nice çavuşlar yedim
Şu fişek nasibin der Memed Çavuş

Vuruldum arkadaşlar akıyor kanım
Kıratın üstünde çırpınır canım
Karalar bağlasın Zekiye Hanım
Kader böyle imiş der Memed Çavuş"

Türkü; dedim-dedi, söyleşime dayalı halk şiiri biçiminin de koşmanın da örneği…

UZUN HAVALARIMIZ-7

Yöremizdeki uzun havalardan kimilerini örnekledik. Bu tür, sayıca çok az olmasına karşın konaklarda, oturak alemlerinde çok sevilerek söylenen, dinlenen bir çeşittir. Özellikle Görele'de çok sevilir uzun havalar. Sesi güzel, soluğu güçlü, gırtlağı sağlam olanlarca uygun ortamlarda söylenir.

"Amanlarla, ahlarla, vahlarla..." Çok değerli uzun havalar üretmiş Şebinkarahisar'da da çok sevilir uzun hava. "Huma Kuşu"nun belki de kendi coğrafyası dışında en çok sevildiği yerdir Şebinkarahisar.

Uzun hava olmasa da ona yakınlığıyla gazellerden, taksimlerden de söz etmek gerek. Divan şiirimizin yaygın, sevilen lirik nazım biçimidir gazel. Kökeninde şiirle müzik iç içedir. Genelde doğaçlama söylenir. Dizelerin uygun yerlerine, "ah, oh, aman, meded, yar" gibi sözcükler eklenir. Makama bağlı olarak zemin, nakarat, meyan, karar terimleriyle seslendirilen dört bölümden oluşur. Gazel bağımsız da okunur, bir şarkının son nakaratından önce de okunabilir. Usta gazel "icrasında" gazelhanla sazende arasında makam, perde, okuyuş açısından bir yarışma havası sezdirilir. Bir zamanlar çok sevilen klasik Türk müziğinin önemli bir çeşidi olan gazelde hanendenin melodi yaratma yeteneği yanında müzik bilgisinin, sesinin, gırtlağının düzeyi de ortaya çıkar.

Gazellerin plaklara alınarak yaygınlaşmaya başlaması 1903'e dek iner. 1910'lu, 1920'li, 1930'lu yıllar gazelin İstanbul sınırlarını aşarak Anadolu'ya da ulaştığı yıllardır. Hafız Sami, Hafız Osman, Hafız Cemal, Hafız Yaşar, Hafız Ahmet, Hafiz Saadettin, Hafız Burhan, Ahmet Celal, Hamit, Münir Nurettin Selçuk gazelin unutulmaz adları olarak plaklarla, radyoyla Görele'ye dek ulaşmışlar, buralarda çok sevilmişlerdir. Konakların, oturak "âlemlerinin" gazel okuyucularını günümüzde yaşı altmışın üstünde olanlar anımsayacaktır.

Görele kemençesinde, müziğinde önemli, unutulmaması gereken bir "icra"dır taksim. Türk müziğinde bir saz ya da bir ses sanatçısının bir usul çerçevesinde olmayan ama bir makama bağlı olarak doğaçlama yaptığı solodur. Karşılıklı taksim, son taksim, ara taksimi, baş taksimi, geçiş taksimi gibi çeşitleri vardır.

Taksimin Görele'yi; gazellerle aynı yıllarda ulaştığın düşünüyorum. Gazeli sesi güzel olan, müzik yeteneği olan herkes söylerken taksimin bir çalış tekniği olarak kemençecilerle sınırlı olduğunu gözlemliyoruz.

Karaman, Durkaya, Picoğlu, Sırrı Öztürk, Kâtip Şadi, Sami Günay, Nazmi Özdemir, Sabri Özdemir, Hacıali Özdemir, Şenel Dandin, Hüseyin Özdemir, Ahmet Caba, Burhan Caba çoğu zaman açılış olarak hüzzam ya da hicaz unutulmaz taksim örnekleri sunarlar. Bu özellik, Görele'nin doğusundaki kemençecilerde görülmez. Görele kemençecileri 1903 sonrasının kültür etkileşimi sonucu taksimi özdeşleştirmiştir kendileriyle, bu tekniği içselleştirerek, yaşayarak, tat alarak kullanırlar, kemençede ustalık ölçüsü sayarlar. Dinleyiciler için de böyledir durum.

Uzun havalarımızla yola çıktığımız bu denemenin oluşum sürecinde bakmak zorunda kaldığım yapıtlar kaynakçası:

1. Giresun Türküleri ve Oyun Havaları (Salih Turan-Dr. Erdoğan Altınkaynak)

2. Halk Türküleri (Cahit Öztelli)

3. Türk Halk Kültüründen Derlemeler (1992)

4. Türk Halk Müziği (Onur Akdoğu)

5. Cumhuriyetin Sesleri

6. Cenupta Türkmen Oymakları (Ali Rıza Yalgın)

7. Türkiye'nin Müzik Atlası (Ahmet Say)

8. Musiki Sözlüğü (M.R.Gazimihal)

9. Trabzon Halk Müziğine Giriş (Süleyman Şenel)

10. Bu Toprağın Sesi (Adnan Ataman)

11. Halk Edebiyatına Giriş (Şükrü Elçin)

12. 100 Soruda Türk Folkloru (P. N. Boratav)

13. 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı(P. N. Boratav)

14. Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı -Halk Şiiri-

15. Gazeller I, II (Kalan Müzik)

ÜLKÜ TAMER ÜSTÜNE

Ülkü Tamer'i şiirlerinden önce çevirileriyle tanıdım. 1965 sonrasındaki yoğun okumalarımda "çeviren" sözcüğüyle yer aldı belleğimde. El yordamıyla onun iyi çevirmen olduğunu kavramıştım. Çeviren oysa o kitap benim olacaklardandı. İngiliz, Amerikan edebiyatı çoğalttı. 1970 sonrasında okuduğum kimi dergilerde onun ozanlığı çıktı karşıma. Sonra da yapıtları…

Yazın ekin ortamımızda iyi ozanın bile belli bir okuyucuyla dar alanda ürettiğini bilirsiniz. Ülkü Tamer için de geçerlidir bu. Onun daha yaygın ortama geçişi bestelenen şiirlerinden sonradır.

Ezginin, türkünün, şarkının kendine çektiği dinleyici sayısı şiire, ozana göre çoğun çoğudur. Müzikseverlerin çoğu yıllar yılı Ülkü Tamer adıyla ilgilenmeden dinledi, "Güneş Topla Benim İçin"i:

"Seher yeli çık dağlara
Güneş topla benim için
Haber ilet dört diyara
Güneş topla benim için

Umutların arasından
Kirpiklerin karasından
Döşte bıçak yarasından
Güneş topla benim için

Seher yeli yar gözünden
Havadaki kuş izinden
Geceleyin gökyüzünden
Güneş topla benim için"

Şarkıdaki müzik ne denli güçlü olursa olsun Ülkü Tamer'in buram buram Anadolu, halk şiiri kokan doğal söyleyişidir kitlelere ulaşan.

Memikoğlan da öyle. Antep'in, Güney'in barakları esiyor sözlerinde, ezgisinde:

"On dört yaşım diken ile kaplanmış
Göz ucuma karıncalar toplanmış
Kurşun gelmiş kaşlarımın üstüne
Alın yazım okur gibi saplanmış
Uyu Memikoğlan uyu
Öte geçelerde büyü

Dağı dağa kavuşturan ben idim
Suyu suya eriştiren can idim
Yükledin mi gece vakti kaçağı
Gece vakti ışılayan gün idin
Uyu Memikoğlan uyu
Öte geçelerde büyü"

Ülkü Tamer'in bestelenen şiirlerindeki ortak, benzer duygular dizelerdeki gibidir.

Sonsuzluğa giden bir ozanı uğurlarken bizi, okuyucuyu tümden kavrayacak şiiri seçmeyi yeğleriz. Hangisi? Etkileyici şiir okuyucudan okuyucuya değişir. Bizi saran, yüreğimizi elleyen şiir bir başkası için önemsiz olabilir. İvedice karalanan böyle bir uğurlama yazısında "Ben Sana Teşekkür Ederim"i alıntılıyorum:

"Ben sana teşekkür ederim, beni sen öptün,
Ben uyurken benim alnımdan beni sen öptün
Serinlik vurdu korulara, canlandı serçelerim;
Sen mavi bir tilkiydin, binmiştin mavi ata
Ben belki dün ölmüştüm, belki de geçen hafta

Sen bana çok güzeldin, senin ayakların da"

Ülkü Tamer'in çevresinden olanların yazdıklarında "dost, kültür adamı, iyi insan, ince, alçakgönüllü" sözcükleri ortak nokta. Tümden yaşamın içinde olması, kendiyle barışık olması, çok yönlü olması ozanın saygıyı çağıran yanlarından.

Onun şiirlerinde; mizah gücü, yaşama sevinci, alaysı bakış açısı sezilir. Birçok şiirinde de çocuk duyarlılığını öne çıkarmıştır.

Onun unutulmaz dizeleri de vardır. Bunları bir şiir bütünlüğü için de değil de özdeyiş gibi anımsarız:

"Hem dersini bilmiyor hem de şişman herkesten" dizesi deyimce, atasözce yerleşmiştir Türkçemize.

Kimi ozanlarımız, ilk anımsadıklarım Nazım Hikmet, Attila İlhan, Hasan Hüseyin şiiri tanımlayan şiirler yazmışlardır.

Ülkü Tamer de onlardan:

"Şiir gecenin kardeşidir
Gündüzün annesi
Yürekteki büyükbabadır şiir

Şiir örümceğin sesidir
Duvarın şarkısı
Duvarcının türküsüdür şiir

Şiir yağmurun deresidir
Saç diplerinin teri
Teknelerin taze sancağıdır şiir

Şiir afişlerin çerçevesidir
Harflerin çizgisi

Çıngırağın içindeki madendir şiir

Şiir kamyonetlerin mavisidir
Kamyonların yiğitliği
Faytonların yazılmamış tarihidir şiir

Şiir bakracın çeşmesidir
Kuyunun yolcusu
Kaynağın bekçisidir şiir

Şiir cambazların dengesidir
Hokkabazların seyircisi
Sihirbazların rüyasıdır şiir

Şiir üzümün güneşidir
Elmanın kurdu
Böğürtlenlerin tozudur şiir

Şiir gümüşün simgesidir
Çeliğin yapılışı
Kurşunun çıkışıdır şiir

Şiir çitlerin dikenidir
Tarlanın sürülmesi
Rençperin dalgınlığıdır şiir

Şiir tatarcıkların saatidir
Ateşböceklerinin saniyesi

Tabiatın yıllarıdır şiir

Şiir ölümün gölgesidir
Yaşamanın örtüsü
Çocuğun savunmasıdır şiir

Şiir kumsalın eleğidir
Kayanın tortusu
Mermerin sunduğu damardır şiir

Şiir uykusuzluğun şiltesidir
Uykunun haritası
Balkonun uyanışıdır şiir

Şiir ateşin habercisidir
Yangının kundakçısı
Yanardağın üstündeki kuştur şiir"

Ülkü Tamer'i okuyanlar bilir. Şiire virgülü eklemişti o.

"Virgülün ozanı" olarak da bilinirdi. Ülkü Tamer yok, virgül de yok yazınımızda…

ÜNLÜ KEMENÇECİ DURKAYA (KEMAL İPŞİR)-1

Ardıç köyündendir. Davul, zurna, kemençe sanatçıları çıkarmış bir aileden gelmektedir.

Durkaya adıyla ünlenmiştir. Bebekken ağır bir hastalığa yakalanır. Köyde yapılabilecek ilaçlar denenir. Bir sonuç alınmaz. Babası umudu keser. Başında beklemeye başlar oğlunun. Aksakallı biri çıkagelir. Hasta bebeğin başında durur, bakar, sonra başını okşar: "İyi olacak oğlun." der babasına, "Yaşayacak. Bundan sonra buna Durkaya dersen iyi olur." der. Gider. Hasta bebek, Kemal iyileşir. Bu olaydan sonra sakallı adamı gören olmaz. Kemal de Durkaya adıyla çağrılır.

Durkaya'nın bir ara Giresun'da Velioğulları'na çoban durduğu, kemençeyle orada tanıştığı söylenir. Durkaya'nın ustası kemençenin gelmiş geçmiş tek virtüözü Karaman'dır. Derekuşçulu'da bir düğünde, Karaman, Piçoğlu, Durkaya buluşurlar. Çalarlar, oynatırlar, oynarlar. Düğüne gelenlere mutlu saatler yaşatırlar. İki sanatçı da ustalarına çok saygılı davranmaktadır. Karaman'a düğündekilerden kimileri sorar, "Yetiştirdiğin iki ustanın en iyisi hangisidir?" Karaman, az durur. Sonra: "Arkadaşlar, en güzelini Durkaya çalar. Piçoğlu da türküyü iyi söyler." der. Gerçekten de yay atma ustası olan Durkaya'nın olağanüstü güzellikte çaldığı, çok yumuşak, okşayıcı, kıvrak bir üslubu olduğu kemençeden anlayanlarca bilinir. Horan oynatırken ezgiden ezgiye geçişleri incelikli, çok ustaca, kulak okşayıcıdır.

Kısa, orta boyluların genel kıvraklığı, hareketliliği tümden Durkaya'da toplanmış denebilir. Horana çalarken coşar, coşar. Gerek oynayanları, gerekse izleyenleri coşturmada üstüne yoktur. Yerinde duramaz. Oynar, koşar, dolanır, eğilir, çöker, zıplar, oturur, kalkar, yatar, fırıl fırıl döner. Horan artık çalanla, oynayanlarla, izleyenlerle öyle bütünleşir ki tek kişinin sanat gösterisine dönüşür…

Düğünlerde yeme, içme, eğlence, oyun, tüfek, tabanca gırla giderdi eskiden. Kemençeciler içki içenlerin bulundukları konaktan konağa gide gele iyice bunalırlardı, yorulurlardı. Horanlar, eğlenceler o denli uzar, sarhoşlar o denli sapıtırlardı ki kemençeci olarak onları kırmadan durumu kurtarmak zordu, beceri isterdi. Durkaya böyle durumlarda küçük parmağı ile çok ustaca kemençesinin ince telini kopartır, "Tel koptu." diyerek durumu kurtarırdı. Olay çıkmasını da önlerdi.

Sisdağı'nda Otçugöçü Şenlikleri yapılmaktadır. Büyük bir horan kurulmuştur. Usta kemençeci Piçoğlu coşturur da coşturur oynayanları, izleyenleri. Gençtir Durkaya, su gibi delikanlıdır. Horana girer. Hareketli, atak, fırtına gibi çalmaktadır. Topuk otunun içinde yuvarlanmaktadır. Piçoğlu alınır, kızar. Türkü atarak uyarmaya başlar. Durkaya anlamaz, farkına varmaz belki de. Ama yavaş yavaş gerginliği azaltır Durkaya, yavaşlar. Piçoğlu çıkar yavaş yavaş horandan, Durkaya'ya bırakır yerini...

Durkaya şakacıdır, esprilidir. Bir düğüne gider yıllar önce. Kıtlık, yokluk yıllarıdır. Doğru dürüst evi barkı bile yoktur insanların. Çubuktan yapılmış evlerde oturulmaktadır. Otların, sapların üstünde yatılmaktadır. Gece Durkaya'yı yatırır ev sahibi. Altına ot yığını, başının altına da bir bağ sap bırakır evin kadını. Yatar Durkaya. Az sonra kadın gelir. Saygıyla bağı, yatağı bir daha bakar. "Gardaşım" der, "Rahat mısın, bir bağ sap daha getireyim mi?" Durkaya; "Sağ ol bacım" der, "Ben sabaha kadar ancak bunu yerim."

ÜNLÜ KEMENÇECİ DURKAYA (KEMAL İPŞİR)-2

Durkaya, yöremizin hikâye anlatıcısıdır. Doğu Anadolu'da çok yaygın olan hikâye anlatma geleneğinin yöremizdeki sanatçısıdır Durkaya. Başından geçenleri hikâyeye dönüştürerek, "hikâyeli türkü" yaratır.

Sevdiği kızla kızın evinde buluşmaktadır. Birinde kızın ağabeyine yakalanır. Türküyü Durkaya'dan dinleyelim:

"Kaymakam mı donattı
Böyle uzun yapıyı
Saat iki var idi
Vardım vurdum kapıyı

Yaylanın soğuk suyu
Deldi bağrımı deldi
Vurdumudu kapıyı
Bayan dışarı geldi

Bu benim garip guzum
Yedi canımı yedi
Kalktı açtı gapıyı
Ne istiyusun dedi

O kırmızı yanaklar
Öyle sarılır dile
Vardım girdim içeri
O yavrumula bile

Gece çıktım dışarı
Aya bakarım aya

Bayanıla beraber
Vardım girdim odaya

Vardım girdim odaya
Omuz verdim dökmeye
Henüz başladım idi
Sevip sevip öpmeye

Yaylanın soğuk suyu
Deldi bağrımı deldi
Öpüşürken kız ile
Hem de abiyi geldi

Gırat gider yokuşa
Bak paltuna paltuna
Yorganı dört gat yaptı
Dizlerimin altına

Daha gece gerek yok
İn kepekten altına
Haber anlatamadım
Gâvur oğlu gâvura

Merdivenden aşiye
Hem de indim ahıra
O benim garip guzum
Kattı aklımı kattı
Aşkolsun Durkaya'ya

O ineğin önünde
Acele gene yattı

Utanıyum arkadaş
Hepisini demeye
O gencecik yaşlarda
Paldırları yemeye

O benim garip guzum
Kattı aklımı kattı
Geldi bayan aklıma
Bir gucacık alafı
Bir gucak çayır aldı
Hemen üstüme attı

Habisane içinde
Yandım Allahım yandım
Elbisenden çıkarken
Beni yiyecek sandım

Yaylanın soğuk suyu
Deldi bağrımı deldi
Dulanayım yavrumun
Acele gene yavrum
Hemen aklıma geldi

Dulanayım yavrumun
Öyle kalem kaşına

Acele gene yavrum
Geldi bayan yanıma
Keşan attı başıma

Bir gurşun atacağım
Karşıdaki yapıya
El tanımasın diye
Gırmızı keşan ile
Attı beni gapıya

Gırat gider yokuşa
Bak paltuna paltuna
Ordan çıktım dışarı
Kaldırımdan aşağı
Ben sıçradım altına

Yaylanın soğuk suyu
Deldi bağrımı deldi
U eşek oğlu eşek
Hemen ardımdan geldi

Gece çıktım dışarı
Aya bakarım aya
Yanımın ortasına
Vurdu goca bir gaya

Merdivenden aşiye
Usulca ineceksin

Uy eşoğlu eşek
Beni öldüreceksin

Gayıkçının elinde
Bak ganciye ganciye
Çite aşa gaçarken
El attım tabanciye

Böyle böyle gezerken
Sen bir hale galırsın
Tabancama el attım
Etme Durgaya dedi
Bir belaya galırsın

Bu şarkıyı çıkaran
Ne yamandır ne yaman
Ey gidi arkadaşlar
Türkünün sonu tamam”

ÜNLÜ KEMENÇE SANATÇISI DURKAYA (KEMAL İPŞİR)-3

Ünlü kemençe sanatçısı Durkaya'nın yıllardır yöremizde türkü olarak da söylenen bir öyküsü daha vardır. Gençliğinde başından geçen olayı Durkaya öykü-türkü biçimine dönüştürmüştür. Olay Yağlıdere'de geçer. Durkaya'ya bırakalım sözü yani ustasına, yaratıcısına:

"Düğünü yaptım. Orda bir arkadaşın biri dedi ki, 'Bu akşam benim misafirimsin.' dedi. 'Kemençe çalarsın.' dedi. Biraz da sert dedi ha... 'Bu akşam misafirimsin, kemençe çalıcaaz...'

Kemençeci, o arkadaşın yanında kalıyu. Arkadaş, kemençeciye şöyle küçücük bir rakı alıyu, misafirim içer diyerekten. Hable, küçücük bi rakı alıyu. Kemençeci de çok serhuşumuş. Arkadaşıyle gittiği köyde yatıp uyuyu.

Zabahınan yola çıkıp geliyu. Geliyu... Karşı tepeden biri sesleniyu, çağrıyu:

-Oraaaaa, karşıdan gideen heriiif...

Kemençeci annamıyu. Herif iki defa çağrıyu.

-Oraaaaa, karşıdan gideen heriiifff...

Adam, diyu ki, 'Elinde onun' diyu 'gapak gibi tahta parçası var. Bi de öyle çağralım.' diyu...

Kemençeci serhuşun teki. Çağırmayı anlamıyu. Bida, gene çağrıyu:

-Oraaaaa, elinde gapak gibi bişi olan heeriiiff...

Kemençeci: 'Kim ulaaaaa, kim ulaaaaa' diyu. Adam sesleniyu:

-Ulaaa, he-mi-şee-riiim, köyde Hasan dayım öldüüü… Ha-ur-dan, Osman da-yı-ma çı-ğı-da ceneziye gel-siiiin. Os-man dayına çağır...

-'Pe-kiii u-laaaa pe-ki.' diyu kemençeci.

Kemençeye asılıyu:

-(Kemençeyle) Ulaaaa Os-man dayı.

Ses yok. Kemençeye asılıyu şöyle bir:

-Ulaaaa Os-maan dayı.

Gene ses yok. Asılıyu kemençeye:

-Ulaaaa Os-man dayı.

Osman dayı üçüncüde dışarı çıkıyu. Kemençeci asılıyu kemençeye:

-U-laa Os-man da-yı

U-la köy-de Ha-san

Dayı öl-müş-de u-laa

Seni cenezeye çırıyular

çırıyular

çırıyularrr... Heeeeyy...

Ey gi-di Os-man dayı

Hasan da-yı öl-müş dee

Sen-de mi öle-cek-sin

Dokuz tah-ta al-tın-da

Ne cevap ve-ri-cek-sin

İmamın ka-yı-ğı-na da

Sen de mi gi-re-cek-sin

Sen de mi bi-ne-cek-sin

Oooyyyy... Oooyyy... Oyy...

‘Ulaaa…’ diyu hemen, ‘Ulaa kemençeyle ceneze çığırıyu.’ Eski zaman çifte dabancayı çekiyu, ‘Kümmmm...’ Bi dene atıyu. Kemençeci de tabancayı çekiyu belinden, ‘Ding… Dingding… Ding…’ ‘Garı’, diyu adam, ‘Kemençecide de tabanca varmış. Tüfek getir.’ diyu. Tüfeğe, şöyle bir bağ mermi sürüyü, beş mermi. ‘Dur seni vurim.’ diyu. Başlıyu atmaya. ‘Tak kum tıkuvvv... Tak kum tıkuvv... Tak kum tıkuvv... Tak kum tıkuvv… Tak kum tıkuvv…’ Beş mermi atıyu kemençeciye. Kemençeci gaçıyu. Tabi, vursa vururdu kemençeciyi ya, vurmadı adam. Vurur mu yahu...

Adam, şimdi geliyu, alt tarafa geliyu. Çoban varmış orda. Çobanı da çağırıyu. Çobanın başında kepenk var. Çobana da kızıyu. Çoban gaçıyu. Kemençeciye ‘Ora çoban çoban.’ diyu. Kemençeciyi çoban sanıyu. ‘Ne var amca?’ diyu. ‘Haburdan bir kemençeci geçti mi, gördün mü?’ diyu. ‘Amca’ diyu, ‘Burdan biri geçti ama kemençeci mi ne bilim.’ diyu. Osman dayının kolu çok kuvvetli. Kemençecinin (çobanın) kolunu tutuyu. Onun kolu çalı gibi kalıyu. Osman dayı iri. Bıyığı motorun pervanesi gibi. Adamın kolunu tutsa koparır yahu.

Osman dayı tanıyu kemençeciyi. ‘Ora sen midin, domuz?’ diyu. ‘Ora sen biliyu musun, ora beni vuruyudun az daha’ diyu. ‘Ora seni vuramadım mı?’ diyu. Biliyu musunuz, o zamanlar gencidim, öylece... Gençtim ben o zamanlar... Yaaa... Ne işler geçiyu insanın başından...”

Görele kemençenin merkezidir. En yaratıcı, en kıvrak, en içli burada çalınır kemençe. Halkbilimci M. Arif Altunbaş, Tonya Horan Ekibi’yle dünya birincisi olduğu yarışmada, Yunan ekibinin sorumlusu Constantin’e horanın, horan giysisinin, kemençenin kimin olduğunu sorar. Constantin, horanın da, giysilerin ne bizim (Türklerin) olduğunu söyler. Der ki “Sen öğretmensin ama bir şey bilmiyorsun. Elevi denen bir yer var, şimdi oraya ne diyorsunuz?” “Görele” dedim. Constantin, “İşte orası, var ya, kemençenin menşeidir.” Gerçekten de Tuzcuoğlu, Karaman, Piçoğlu gibi ustaların yanında yer alır Durkaya. Nasıl Karaman bir ekolse, Piçoğlu bir ekolse, Durkaya da bir ekoldür. Günümüzde Durkaya ekolünün Kâtip Şadi ile Şenel Dandin başarıyla sürdürmektedir…

VARDIM Kİ YURDUMA-1

Cemil Sabri Uzunömeroğlu'nun yazdıklarını 1990'lı yıllardan beri ilk okuyanlardanım. Kimi zaman telefonla aktarır yazdıklarını. Kimi zaman yanına uğrarım, hoş beş ederiz edebiyattan, sanattan. Yeni dizelerini, şiirlerini, yeni çalışmalarını gösterir bana. Verir. Bunları dosyalarım, biriktiririm. Kimi zaman da bir zarfa koyarak ulaştırır şiirlerini.

Vardım ki Yurduma adlı şiiri de bana bir zarfa konularak ulaştırılanlardan. İki defter sayfasına yazılmış son çalışmalardan.

Vardım ki Yurduma, Dün Bu Gün, Altun Yürekli Peri, Bir Bahar Gazeli, Bir Tedarik Gazeli, ayrıca kimi divan ozanlarından çevirdiği yedi sekiz beyit…

Bunlarla ilgili olarak düşündüklerimi yazacaktım. Araya yazılar girdi. Bu haftaya kaldı.

İyi ki kalmış. Önceki gün Cemil ağabey bir zarf daha göndermiş. Sağ olsun. Açtım zarfı. Şiirler…

İlki Vardım ki Yurduma. Ötekiler; Son Arzum, Masal, Sevgi, Ölüler, 1945'te Trabzon'da yazılan Gök Taşları. Ayrıca ses getirmiş divan ozanlarından çevirdiği beyitler…

Cemil Sabri Uzunömeroğlu'nun şiir kurma yöntemini bildiğim için Vardım ki Yurduma adlı çalışmasının iki ay içinde kimi sözcüklerinin kimi dizelerinin kimi tamlamalarının değiştiğini gördüm.

Uzunömeroğlu'nda bir şiir çok zor biter. Yazar, yazar, yazar. Son biçimi verir. Aradan zaman geçer o son biçim son biçim olmaktan çıkar, taslağa dönüşür. Özellikle sözcükler arasındaki sese, anlam bütünlüğüne, çağrışım özelliğine, ölçü-uyak sağlamına çok titizlendiğinden şiirin oluşumu onda ayları alır.

Yayımlanan kimi şiirlerinde bile değişiklikler yaptığı görülür.

Vardım ki Yurduma, kendi el yazısıyla iki ayrı çalışma. Kim bilir bana gönderdiği ikinci -şimdilik son- biçim daha önce kaç taslaktan geçerek ulaştı bana.

Köye, memlekete, sılaya; çocukluğun, gençliğin geçtiği topraklara yıllar sonra dönüşün şiiri Vardım ki Yurduma.

Şiirimizde çok işlenen bir konu. Bayburtlu Zihni gibi nice halk ozan a koşmalarına konu olmuş. Uzak iklimlerin ozanlarında da var aynı konu. Haydar Babaya Selam örneğinde olduğu gibi.

Konu çekici, etkileyici, evrensel olduğu için dünyanın neresine gidilirse gidilsin, "yıllar sonra özlem duyulan topraklara gidilince beklenen, karşılaşılan düş kırıklığı, yabancılaşma; doğada, insanda değişme" ilgilendirir, duygulandırır insanı.

Kimi, bu duyguları, öykü, şiir, türkü, mani yapar içini soğutur sanat gücüyle kimi de salt üzülür, "aman" der, "off" çeker…

Uzunömeroğlu'nun ozan yüreği, şiir kurucu beyni bu duyguları dörtlüklere dökecektir: On dörtlü dizelere, çapraz uyağa yaslanarak...

"Duyunca yüreğimde hasretini köyümün
Varıp gideyim dedim tazelensin anılar
Burası en acıklı tarafıdır öykümün
Meğerse beni çoktan bekliyormuş acılar

Gördüm doğduğum evi çökmüş duvarı kalmış
Tütüyor gibi sanki bacasından dumanı
Etrafını dikenler yaban otları almış
Unutamam ömrümde yaşadığım bu anı

Gezdim dere boyunu ne saz kalmış ne kamış
Gençlik hayallerimin anıları derinde
Ne balık ne kurbağa hiçbir canlı kalmamış
Kana kana çimdiğim tertemiz göllerinde

Dolaştım bütün köyü akranımdan kimse yok

Kimi ölmüş kimisi terk-i diyar eylemiş

Hedef tutmuş bahtımı yolunu şaşıran ok

Felek bizi ne ihya ne bahtiyar eylemiş”

VARDIM Kİ YURDUMA-2

Uzunömeroğlu yedili hece, çapraz uyakla oluşturduğu "Son Arzum"da ölüm temini işliyor. Yunus Emre gizemini çağrıştıran; varlık, ölüm. Tanrı kavramlarını bütünleştirerek. Ölüm duygusu, ölüm gerçeği onda "yanma"yı ödüle dönüştürüyor. Yanmanın amaç olduğu anlayışla ölüme de gülünecektir kuşkusuz:

"Varlığımın peşinde
Biliyorum gölgeyim
Allah'ın ateşinde
Yanmak için öleyim

İstemiyorum ben ün
İstiyorum bir düğün
Ölüme güldüğüm gün
Davulla gömüleyim"

Varlık-yokluk-ölüm kavramını tasavvufun karmaşık, bol terimli içeriğinden kurtararak bir iki dizeye sığdırma başarısını gösteriyor Uzunömeroğlu.

Soyut kavramları tanımlamak güçtür, olanaksızdır belki de. Bu tür kavramlarda "Nedir" sözcüğünün binlerce yanıtı olabilir.

Sevgi de böyle kavramlardandır. Gerçekten nedir sevgi?

Uzunömeroğlu'nun yanıtı:

"Hüznün göklere doğru
Kanatlanan sesi o
Ömrümün yere doğru
Uzanan gölgesi o

Ve rengi baharımın
Bahçemin sularımın

İnce duygularımın

Bitmeyen neşesi o”

Sevgi tanımında; hüznün göklere doğru kanatlanması, ömrün yere doğru uzanan gölgesi, baharın rengi, ince duyguların bitmeyen neşesi gibi imgeler Uzunömeroğlu şiirinin de ipuçlarıdır.

“Ölüler”deki imgeler de ona özgüdür:

“Ölüler irildiler

Dalların tepesinde

Silkilip serildiler

Günlerin gölgesinde

Ve sonra bir kır ata

Binici verildiler

Yöneldiler sırata

Geçtiler dirildiler”

İster yaşamla, ister ölümle ilgili konu olsun Cemil Sabri Uzunömeroğlu’nun da kimilerde açık açık kimilerde alttan alta tasavvuf yelinin esintileri duyulur.

İnsan yaşamı boyunca “bir şeyleri” arar. Arayış duygusu soyut da somut da olabilir. İşin, emeğin, güzelliğin, yaratmanın arayışı yanında gidenlerin, yok olanların bir daha gelmeyecek olanlarında arayışıdır bu.

Dopdoluyken, doruktayken, kalabalıklar içindeyken; hiç umulmadık zamanlarda, beklemedik anlarda çalar kapısını insanın “arayış” duygusu.

İçimizin ürperdiği, belli belirsiz titrediğimiz anlardır.

Hiçbir şeyin; hiçbir güzelliğin dolduramayacağı boşlukların duyumsandığı anlardır. “Dün-Bugün” o anların şiiridir:

“Kuruturdu karayel ırgatların terini

Ağustos günlerinin ılık gecelerinde

Ararım türkülerin kayıp nağmelerini
Şimal ayazı yemiş fındık bahçelerinde
Bazen geçen zamanım hatırlayınca beni
Unutmak mümkün değil ey yanık beste seni
Tâ ki bir üşümesin ruhumdaki gölgeni”

VARDIM Kİ YURDUMA-3

Cemil Sabri Uzunömeroğlu genelde dörtlüğe dayalı biçimlerle şiirleştirir duygularını, düşüncelerini. Dörtlüğe dayalı biçim denemelerini sevdiğini söyleyebiliriz. Bu yargı onun ikiliklere yaslanan biçim denemelerine soğuk baktığı anlamına gelmez.

Dörtlük nazım birimini sevdiği doğru. Bir doğru da ikiliklere de sıcak baktığıdır.

O, eski şiirimizin baş tacı edilen gazel biçimini de sever. Bu biçim, ses, duygu, düşünce aktarma kolaylığıyla da çeker Uzunömeroğlu'nu.

1940 sonrası şiirimizde yeni anlayışlarla gazel örnekleri veren Mehmet Çınarlı, Turgut Uyar, Attila İlhan, Nüzhet Erman, Hüseyin Yurttaş gibi Uzunömeroğlu da bu yaygın biçimin uygulayıcılardandır.

Yıldan yıla bir iki ikilik ekleyerek oluşturduğu oylumlu örneklerin yanında bana ulaştırdığı yeni çalışmalarda da iki gazel örneği var: Bir Bahar Gazeli, Bir Tedarik Gazeli.

Yerel sözcüklerin yanında yerel öğelerin de kullanıldığı Bir Tedarik Gazeli, imgeleriyle göndermeleriyle, kulağımıza yatkın biçimiyle, yakın-uzak çağrışımlarıyla ilginçtir:

"İyi bir nam bırakmak istersen ahfadına
Koş bütün varlığınla mazlumun imdadına

Öyle kimseler var ki savaşırlar hak için
İşte böyle insanlar şeref verir çağına

Bırakın hapisleri sürgünleri kederi
Ölüm bile onların billah gelmez yadına

Şu dünyada muhtelif şekilleri varsa da

Hiçbir dayak benzemez Mevlâ'nın dayağına

Düldül'ün nal izini görmek için yakından
Çıkalım çoluk çocuk bu sene Haç dağına

Suyu bol obuzlara kurulan dal köprünün
Ne kadar çalı varsa takılır ayağına

Geçen yıl sürü sürü gelen bıldırcınların
Hiçbiri takılmadı köylümüzün ağına

Bağdatlı Ruhi gibi horozlanıp bir sabah
Yuh çekmek istiyorum devrine devranına

Diyorlar gitti gider eski türkülerimiz
Üzülme hepsi döner yarın Gesi bağına

Çalış seri de ey Cemil topla çölük kargalak
Bakarsın lâzım olur kış günü ocağına"

Doğadaki canlı, cansız tüm varlıkların bir yöne doğru "sevdalı olduğunu" duyuran dizeleriyle; yaşama sevinci çağrıştıran cıvıl cıvıl duygularla bezenmiş sözcükleriyle insanı yaşamaya, mutluluğa çağıran "Bir Bahar Gazeli" şöyle:

"Ne güzel saçların var kıvrım kıvrım dalgalı
Gönlüm o dalgaların kucaklaştığı yalı

Canlı cansız varlıklar böcekler kelebekler
Bakıyorum onlar da benim gibi sevdalı

Okşuyor ruhumuzu meltemlerin nefesi
Böyle güzel havada olunur mu kavgalı

Üzerinde rengârenk çiçek desenleriyle
Çimenlen ayağıma serilen yeşil halı

Merhaba bütün kuşlar inişler ve yokuşlar
Merhaba gülümseyen kınalı kiraz dalı

Nailim var satılacak Elevi pazarında
Hazırlansın kır atım yarın günlerden salı

Bekledin yıllar boyu anlatamadın Cemil
Anlat şimdi sırası dilediğin masalı”

VEYSEL ANILIYOR

Gazetenin iç sayfalarından birinin köşesine sıkışmış bir haber: "ÂŞIK VEYSEL ANILIYOR, Sivas (Cumhuriyet)-Ünlü halk ozanı Âşık Veysel ölümünün 27. yıldönümünde törenlerle anılıyor. Veysel'in ölüm yıldönümü nedeniyle Sivas Valiliği ve Şarkışla Kaymakamlığınca düzenlenen ve dün başlayan etkinlikler 21 Mart'a kadar devam edecek. İlk tören Şarkışla Hükümet konağı önünde yapıldı. Etkinliklerin son günü 21 Mart'ta ise Sivas Valisi Aydın Güçlü'nün de katılımıyla ünlü ozanın doğduğu köy Sivrialan'da anma programı düzenlenecek. Törenlerde ayrıca Âşık Veysel'in kabri ve müze haline getirilen evi de ziyaret edilecek." (16 Mart 2000, Cumhuriyet)

Veysel'in sesini radyodan, plaklardan dinlerdik çocukluğumuzda, gençliğimizde. Kimi türküleri bizim sesimiz, bizim duygularımız olur; bizim belleğimizde yer tutar, bizim soluğumuzdan yankılanırdı fındık bahçelerinde, harman yerlerinde, başkalarınca da seslendirildi. Yarım yamalak söyleyişlerin, az çok değişikliklerin çirkinliğiyle. Adı bile yazılmadı şarkıcılar, türkücüler için geçim kaynağı oldu. Çoğundan haberi bile olmadı ozanın. Onun kırlarda, bayırlarda, ovalarda, dağlarda, köylerde, tarlalarda, yeşerttiği çiçeklerini; çoğu zaman büyük kentlerin gürültülü, tozlu, dumanlı, kokulu, baygın eğlence yerlerinin vazoları soldurdu.

Veysel'in ölüm tarihi olan 12 Mart 1973'ten sonra gitgide azaldı sesi radyolarda. Televizyon döneminde de pek farklı olmadı durum. Ölüm yıl dönümlerinde anımsanır oldu. İş olsun anlayışıyla, baştan savarcasına. Öldüğü günlerde gazetelerde, dergilerde yazılar çıkmıştı. Valilik miydi Hisar mıydı, Türkiye Edebiyatı mıydı özel sayı düzenlemişti. Kapağında Veysel portresiyle. Öyle başarılıydı portre. Çizgiler, Veysel'in yüz çizgileri, ünlü şiiri "Benim sadık yârim kara topraktır" anımsatıyordu. Kim bilir kitaplığımın neresinde duruyor o dergi. Üşenmesem de bulsam…

Halk ozanlarımızın ortak özellikleri Veysel'in şiirlerinde de görülmektedir; Anlaşılır dil, özlü deyiş, lirik söyleyiş, içtenlik, sevgi, aşk, güzellik, doğa, memleket sevgisi, dürüstlük, iyi insan olma, dostluk, ezgi, yaratmada ustalık, taşlama. Bu ortak özellikleri kendine özgü söyleyişiyle şiirleştiren, ezgileştiren Veysel, şiiri yarına

kalacak Cumhuriyet Dönemi halk ozanlarından biri. Gelecek yıllar neyi yaşatır, neyi öldürür bilinmez ama geçmişe bakarak şunu söylemek yanlış olmaz. Her gerçek ozanın ölümsüzlüğe ulaşan üç beş şiiri vardır. Bu, Yunus için de, Karacaoğlan için de, Pir Sultan Abdal için de geçerlidir. Genel bir yargıdır bu. Zamanın karnesi ince eleyip sık dokumaların, kılı kırk yarmaların sonucu yazılır. Nedim, Fikret, Akif, Haşim, Beyatlı, Nazım, Orhan Veli, Külebi, Necatigil en zor okuldan alacaktır karnelerini: Zamandan. Böyledir Veysel için de durum. Söyleyiş olgunluğuna, lirizm sonsuzluğuna, dil ustalığına, evrensel duygulara ulaşan üç beş ürünü en iyi notu alacaktır, hiç solmayacaktır. Sakın şunu geçirmeyin aklınızdan: "Ozanın yazdığı; söylediği bunca şiiri var. Salt üçü beşi mi kalacak geleceğe?" Şu yanıtı iyice kazıyın belleğinize: "Kitaplar dolusu şiirlerin çoğu üç beş ölümsüz şiirin alıştırmalarıdır."

Veysel, ölümsüzlüğü: "Ben giderim adım kalır/ Dostlar beni hatırlasın", "Ben gidersem sazım kal dünyada/ Gizli sırlarımı aşikar etme", "Uzun ince bir yoldayım/ Gidiyorum gündüz gece", "Dost dost diye nicesine sarıldım/ Benim sadık yârim kara topraktır", "Güzelliğin on para etmez/ Bu bendeki aşk olmasa", "Sen bir ceylan olsan ben de bir avcı/ Avlasam çöllerde saz ile seni" şiirleriyle yakalamıştır. Ne erişilmez büyüklük. Darısı yaşayan ozanların başına…

YAŞAMINI ŞİİRE MÜZİĞE ÇİÇEKLERE ADAYAN OZAN AHMET KAÇAR-1

Kısa tümcelerle, özlü sözlerle bir sanatçıyı, bir ozanı anlatmak kolay değil kuşkusuz. Ama söz konusu olan Ahmet Kaçar olunca işimin o denli güç olmadığını belirtmeliyim. Benim elli yıllık yaşamımda onunsa yetmiş altı yıllık yaşamında ortak noktaların, ortak çevrelerin, ortak zamanların olduğu gerçeği artırıyor güvenimi. Göreleli, Çürükeynesilli (Sonradan Sağlık Köyü Çillioğlu Mah.) olmamız, aynı yollarda yürümemiz, aynı öykülerden-fıkralardan etkilenmemiz, aynı güzellikleri alkışlayarak aynı çirkinlikleri ayıplamamız yakınlığımızı vurgular sanırım. Eşimin amcası olması da Ahmet Kaçar'la ilgilenmemin bir başka boyutu olsa gerek. O, yaşamını şiire, müziğe, çiçeklere adayandır. Kaçar, "Göreleli sanatçı", "Giresunlu sanatçı" kimliğini taşımıştır. Yerelliği aştığını söylersek abartmış oluruz. Şiirde böyledir gerçek onun için. Besteleriyse çok yakını olan bir iki dostun beğenisinde yaşar gider. Güfteleri ötekilerden çok daha geniş bir coğrafyayla kucaklaşmıştır: İlk Göz Ağrısı, Unut Beni, Anar Ömrünce Gönül, Dinecek Sanma Bir Gün Kalbindeki Yaralar, Nasıl Başlarsa Hayat Öyle Bitermiş Yine, İçimde Her Uyanış, Dinmez Hicran Yarasının Yaktığı Yerler Kanıyor, Hayal Dolu Bir Gençlik, Ruhumda Derin Yaralar (Gurbet) gibi etkileyici şarkıların sözleriyle Ahmet Kaçar'ı anımsayanlar çoktur müzikle ilgilenenler içinde.

Kaçar'ın şiiriyle ilgili yerel sayılabilecek bir iki gazetede, dergide benim yazılarım, Yrd. Doç. Ali Atalay'ın yazıları, Fethi Karamahmutoğlu'nun, Seyfullah Çiçek'in, Nihat Öztürk'ün yazıları çıktı. Şiirle, müzikle ilgili kimi seçkilerde de yer aldı. Giresun'da sanatla, edebiyatla ilgilenenler övünçle anımsarlar onu. Trabzon'da da vardır tanıyanı. Kaçar, ilk kez edebiyatımızda gerçekten yeri olan ulusal bir dergide -Trabzon'da yayımlanmasına karşın- Kıyı'da yer alacak bu yazıyla.

Çoğu edebiyat dostlarım yadırgasalar da neredeyse kırk yıllık avcı sayarım kendimi. Yazma-yayımlama tutkumsa otuz yıllık. Karlı bir kış pazarı akşamdan hazırladığım çantamı süperpozemi alarak gün ışırken çıkıyorum Görele'deki evimden. Kuyuderesi'nden avlanarak çıkacağım. Kaçar'ın Çillioğlu Mahallesi'ndeki evine. Karlı, cam gibi güneşli bir gün. Kaçar'ın evinde daha aşağılarda olan

öğretmen olunca ayrıldığım baba evime uğruyorum ilkin. Çanta, tüfek, yeşilbaş burada kalacak. Onun yanına böyle gitmek olmaz. Ayıplar böyle şeyleri.

Saat on birde Kacaru (Kaçaroğlu) tepesindeyim. Mahallenin en yüksek yeri. Burada yaşıyor o. Merdivenleri çıkarken görüyorum. Gene çiçekliğinde kış günü. Bir yerlerde kokulu üzüm teveği almış onları dikiyor. Seviniyor görünce beni. İşi bitmiş. Yıkıyor ellerini. Kapının önünde, merdivenin başında oturuyoruz. Şundan bundan söyleşiyoruz. Güneş tatlı mı tatlı. Sol yanımızda Karadeniz, Eynesil açıkları. Tam karşımızda türkülere, söylencelere, manilere konu olan kocaman Sis dağımız. Apak. Üç yanımız köyler, tepeler. Görünüm okşayıcı.

Odaya geçiyoruz sonra. Tutuşturuyoruz sobayı. Gür gür yanıyor. Ses alma aygıtını yokluyoruz Kaçar, "Başka zaman konuşuruz?" dese de yararı yok. İşi sıkı tutuyorum. Biliyorum o bu tür şeyleri önemsemez ama benim için çok önemli. Söz verdim çünkü Ahmet Özer'e.

-İçinizdeki sanat kıpırdanmaları nasıl, ne zaman başladı? Şiirle mi müzikle mi?

-Bunun başlangıcı kafiyeli söz söyleme. Bir de "gıv... gıv... gıv..." gayda uydurma geleneği var ya köyümüzde, çevremizde yöremizde bunların etkisi. Eskiden ekin imeceleri olurdu. Ezgilerle, türkülerle, kemençeyle, düdükle -bir çeşit kaval- kazılırdı tarlalar. Türkü atılırdı, laf atılırdı. Bizim buralarda bunlar hep usta işi. Söz uygun olacak, akıl da kalacak, etkili olacak, nükteli olacak. Bir çeşit yarış. Laf kafiyeli atılacak. Sonra kulağımızda ezgiler ver gece gündüz. Nerdeyse rüyalarda bile tekrar ediyoruz. Sonra onları değiştiriyoruz, çeşitlendiriyoruz. Çocukluğun, ilk gençliğin müzik, şiir, duygu yansıtma alıştırmaları. Bizim bu köy yaman. Türkü söylenmeyen, düdük, bağlama, kemençe, davul, zurna çalınmayan gün yok. Her evde bu çalgılardan en az birini çalan var. Böyle yerde içinde de belli kıpırtılar varsa şiire, müziğe yönelmesen el adama deli der. Sonra delilerimiz bile düğünlerde sabahtan akşama kadar horan oynardı.

-İlkokulda nasıldınız? Arkadaşlarınızdan farklı yanlarınız ortaya çıkmaya başlamıştır.

-Türkçe dersini hatırlıyorum. Burhan Bey gelirdi. Bir derste yazı ya da şiir yazan olup olmadığını sormuştu. Tümü de beni göstermişti arkadaşların. Sonraları duvar gazetesi çıkarmaya başladım. Yazıların tümünü de ben yazardım. Resimlerini

de yapardım. Burhan Bey benden deniz korkulu bir şiir istemişti. Yazdım. Ama çoktan unuttum o şiiri.

YAŞAMINI ŞİİRE MÜZİĞE ÇİÇEKLERE ADAYAN OZAN AHMET KAÇAR-2

Beşinci sınıftayken Çocuk dergisi adlı bir dergi okumaya başladım. 1938 yılıydı. Sonbahar adlı bir şiir gönderdim bu dergiye. Çıktı. İlk yayımlanan şiirim. Köyde hafta sonunda inek yayarken dergideki şiirimi sabahtan akşama kadar okudum. Ahmet Kaçar, Görele Merkez ilkokulu, No: 611.

-Sonraları? Kitap okumalar?

-Ortaokulda pek sesimiz çıktı denemez. Kitap pek yoktu. Ama halkevine giderdik. Oradaki kitapları, dergileri okurduk, yutarcasına. Parayla gazete, kitap almamız mümkün değildi. Yoktu ki. Vitrinde kimi kitapları, Hemşehri Köroğlu gibi gazeteleri seyrederdik. Ortaokulu Giresun'da okuyordum, Görele'de yoktu. Çok güzel şiir okuyanlar vardı. Sustuk güvensizlikten. Saffet Tunaya adında Türkçe öğretmeni vardı. Çok güzel şiir okurdu. Kendi de yazıyordu sanırım. Onun okumasından çok etkilendim. Çekindiğimden ben de yazıyorum, diyemedim. Hiç unutmam, İhtiyarların Şarkısı diye bir şiir okumuştu.

Yeşilgiresun Gazetesi'nin önünden geçerdik. Vitrine bakar bakar heves ederdik. Şiir, yazı verme cesareti nerde. Ulaşılmaz bir yerdi. Vitrini seyretmek bile zevk verirdi bana.

-Peki müzik? Çalgı?

-O yıllarda düdük çalardım. Hem de üst düzeyde. Oyun havalarını, horan havalarını çalardım hep. Kemençe havalarını düdükle çalardım.

-Sonra mı geçtin klarnete?

-Askerden sonra geçtim ama iyi çaldığım söylenemez. Parmaklarım uygun düşmedi. Klarnetteki mandallar daha sert geldi parmaklarıma. Liseye başladım. Yazıp çizenlerin belli grupları vardı. Ben giremedim onlara. Zaten 1943'te de bırakmak zorunda kaldım liseyi. Bilge adlı öğretmenim bir derste büyük şeyler söyledi. Hiç unutmam. Bana göre ezgisiyle birlikte: "Dün Gece Yar Hanesinde." Sonra şeyi söyledi: "Mevlâ görem neyler/ Eylerse güzel eyler." Çok etkilendim. Şiirdeki vurguları ondan aldım. Taşlamalar okudu sonra Bağdatlı Ruhi'den de okudu. Bir derste çok şey öğrendim. Sonra şöyle bir şey okudu: "Tanıyorum seni ben/ Haşmetle geçen kadın/ Dişin ipek örgüdür/ İçin kirli bir paspas/ Ne kadar benziyorsun/ Şu geçtiğin caddeye/ Onun da altı lağım/ Üstü renk renk ihtiras." Kimin

olduğunu sordular. Şair Sıtkı'nın dedi. İlk şiir etkilenmelerinde bu gibi mısraların izleri vardır.

-Askere gittin? Dönüşte işe girdiniz. İşe girmeden önce hiç adını duyuramadım. Tanınmadın öyle ya?

-Kırk altıda gittim askere. Ne tanınması. Sonra da tanınmadım. İşe girmesem belki de hiç tanınmazdım. Müzikte, şiirde bir piyasa var İstanbul'da. 1953'te besteci Kemal Gürses'le tanıştım. Göreleli. Amcaoğlu var Selahattin. Selahattin'e, bestelenecek söz bulamamaktan yakınmış. Benden söz etmiş Selahattin de: "Ahmet, böyle böyle bir durum var, şiir verir misin?" dedi. Gürses, o zaman piyasanın ünlülerinden, Münir Nurettin Selçuk'un yardımcısı, muavini, saygın, otoriter. Fasıl okuyucuları. Piyasa bunların elinde.

-Gönderdiniz mi şiiri?

-Selahattin'e verdim. "Hayal dolu bir gençlik/ Ümit dolu bir aşk bitti/ Bülbül bile goncaları/ Hıçkırıkla terk etti/ Çiller bülbül, gider bülbül, ayrılık…/ Sevda gizli bir çile/ Çekerim bile bile/ Ayrılıyoruz artık/ Ey yolcu güle güle/ Çiller bülbül, gider bülbül, ayrılık…" Açıkçası bir beste de beklemiyordum. Öylesine gönderdim. Bir ay geçti geçmedi. Bir kıyamet radyoda. Her gün çalınıyor. Ankara radyosu her gün çalardı. Behiye Aksoy Ankara'daydı. Eşiyle, Halil Aksoy'la İstanbul'a gitmişler. İstanbul'da Kemal'i göreceksin mutlak. Şarkıyı orda almışlar. O yıllarda güfte yazarlarının adı madı anılmazdı. Plaklara da besteciler yazılırdı çoğunluk. Selahattin gene geldi Görele'ye. Bir de plak getirmiş. Sahibinin Sesi'nden. Perihan Altındağ okumuş. Beste Kemal Gürses, sözle ilgili bir şey yok. O yıllarda öyleydi. Kime ne diyeceksin.

-E, artık İstanbul'a gitme zamanı gelmedi mi?

-O arada İstanbul'a gittim. Şarkı ünlendiği için az çok benim adım da dinleyicilerin belleğine girmeye başladı. Gene o sıralarda Perihan Sözeri bir Karadeniz turnesine çıkmıştı. Trabzon'a geldiler. Şükrü Tunar, Ahmet Yatman, Hasan Erkoç birlikte. Tunar'la Yatman çok ünlü, çok üstün, üstat. Tanıştım onlarla. Adını unuttum şimdi. Şükrü Tunar''la otelde sabaha kadar konuştuk. Bırakmıyor Şükrü beni. Beste yapmış, söz bulamıyor. Müziği bulmuş. Söz arıyor. O ezgiyi seslendiriyor, ben söz uyduruyorum anında. Besbelli gençlik zamanları.

YAŞAMINI ŞİİRE, MÜZİĞE, ÇİÇEKLERE ADAYAN OZAN-3

-Eynesil'de tapu memurusunuz o yıllar. Sonraki gelişmeler?

-Eynesil'deyim. Bir gün bir mektup aldım Şükrü'den.

-Şükrü Tunar'dan?

-Şükrü Tunar'dan. Şükrü Tunar ki hayatında kimseye mektup yazmamış. Kimseden güfte istememiş. Güfte istiyor benden. Daha sonra evine gidince öğrendim ki çuval işi mektup, işi güfte geliyor ona. Okuma bile okumuyor. Öyle biri. Tanınmış tanınmamış sürekli mektupla şiir gönderen gönderene.

-Neleri göndermiştiniz?

-"Anar ömrümce gönül giden sevgilileri/ Bilmez biçare kalpler giden dönmez ki geri/ Gözüm yollarda kaldı bunca yıllardan beri/ Bilmez biçare kalpler giden dönmez ki geri." "Unut beni kalbimdeki hicranla yalnız kalayım/ Kimsesiz bir yavru gibi kucağında ağlayayım/ Bu kaçıncı söz verişin söyle nasıl inanayım/ Kimsesiz bir yavru gibi kucağında ağlayayım." "Dinmez hicran yarasının yaktığı yerler kanıyor/ Gözlerimden bitmiyor yaş ruhum hasretle yanıyor / Bilmiyorum deli gönlüm sana neden aldanıyor/ Gözlerimden bitmiyor yaş ruhum hasretle yanıyor." Üçünü gönderdim. Üçünü de bestelemiş. Radyodan duyuyorum hep. Eynesil'de memurum ben. Sanatın merkeziyse İstanbul. Şarkılar ünlendi. Güzel oldu. Söz-müzik uyumu, derinliği sarıveriyor insanı. İyi bir başarı oldu. İyi bir buluşma. Ellinin son yılları.

-Tunar'ın da son yılları olacak.

-Ne yazık ki öyle oldu. 1962'de öldü. Sahnede. Zeki'ye hicaz taksim yaparken.

-Şükrü Tunar'la çok başarılı bir ikili oluşturmuşsunuz. Beklenmedik ölümü kim bilir ne ölümsüz şarkıları da gömdü toprağa.

-Ya... Ya çok kötü, çok acı oldu. Çok iyi bir birliktelik gelişmişti. Başka şiirlere yüz vermiyordu. Gitti. Onun için, onun müziğine, ruhuna uygun derinlikte,

yoğunlukta sözler yazamazlardı. Ben de yazdıklarımı onun müziğinde buluyordum Gitti… Ona bir söz yazmıştım, bestelenmeden öldü.

"Kopar gider içinden her mevsim biraz daha/ Suçlu bahardan sonra geçti mi bir yaz daha/ Kopar gönül telleri kırılır bir saz daha/ Suçlu bahardan sonra geçti mi bir yaz daha…"

Tunar'la kısa sürede dost olmuştuk. Çok söyleşilerimiz oldu. Dedi ki bir gün: "Ahmet, bana son bir güfte yaz, bir de mezar taşım için yaz." Yazdım verdim. Cebinde taşırdı. "Ahmet yazdı." derdi. Bayılırdı.

-Nasıldı mezar taşı için yazdığın?

-"Şimdi ebediyetin son durağında Tunar/ Ölü sakinlerine sessiz bir beste sunar." Mezar taşıma bunu yazın, derdi.

-Yazılmış mı?

-Yazılmamış. Mustafa Kandıralı bana "Yazdıracağım Ahmet" dedi. Ama yazılmamış. Ben de gidemedim, o günkü şartlarda.

-Ona son yazdığınız güfte nasıldı? Besteleyebildi mi acaba?

-Şöyleydi: "İster sarayda yaşa ister harabelerde/ Yarın olmayacağız hiçbirimiz bu yerde/ Geleceği düşünme arama dünü nerde/ Yarın olmayacağız hiçbirimiz bu yerde." Bunu hicaz makamında yaptım dedi bana. Bir akşam Maksim'de Zeki (Müren) okudu. Ondan sonra da rastlamadım hiçbir yerde. Aklımda da kalmadı müziği. Şükrü Tunar, kendisi de okudu bana. Şükrü'nün okuması klarnetine benzemezdi. Aynen benim okuduğum gibi tangur tungur bir ses. Klarnetinin üstüne yoktu. Gelmiş geçmiş en büyük üstat.

YAŞAMINI ŞİİRE MÜZİĞE ÇİÇEKLERE ADAYAN OZAN AHMET KAÇAR-4

-O yıllarda kimler vardı Tunar düzeyinde?

-Kemanda Hakkı Derman. Ne oldu bak. Bir akşam Maksim'deyiz. Zeki de var. Konuşuyoruz kuliste. Zeki sahneye çıkacak. Zeki'nin de en iyi zamanı. Kulis dolu. "Ahmet" dedi. Şükrü Tunar, "Sen nereliydin?" "Karadenizliyim." "Ben nereliyim?" dedi. "Sana bir şey söyleyeyim. Hep geldi geçti. Sen yazdın, ben besteledim, bu Zeki Müren okuyor." Programda Anar Ömrümce Gönül okunacaktı. Hakkı Derman, Şerif İçli, Ahmet Yatman, ben çaldık. "Bu daha ne gelir ne gider. Bu Türk Sanat Müziği'nin doruğudur, sonudur." dedi. "Bu zirveye hiç çıkılmayacak. Bunun yarısına kadar gelinirse şükretsin bu millet." dedi. Gerçekten de öyle. Giderek düştü kalite. O dönemin dinleyicileri yalnız müzik dinlemeye gelirlerdi. Zevk alırlardı. Müziği bilirlerdi. Onların karşısında sıradan kimselerin çalma, söyleme şansı yoktu. Şimdi nasıldı?

-Hakkı Derman öyle mi?

-Keman konuşurdu, ağlardı, keman olmaktan çıkardı. Bir gün Zeki'nin evinde, "Ahmet" dedi Zeki. "Sana Hakkı Derman'ı dinleteceğim." Derman, bandını vermiş. Zeki de, "Hakkı ağabey, bana alkış mı dinleteceksin?" demiş. Hakkı Derman da "Yok" demiş, "Hepsi alkış değil Zeki, keman da dinleteceğim" demiş. Kalabalıktık Zeki'lerde. Bant çalarken çıt çıkmıyordu. O dönem gazinolarda da böyle. Çıt çıkmaz. Maksim'in her müşterisi kalite. Orda çalmak kolay mı?

Haydar Tatlıyay vardı kemanda. Ayrı bir üslup, ayrı bir ses. Bunlar acayipti, beterdi. O anlattı, "Ahmet Bağdat'ta konserdeyiz, ilk bölüm bitti. Biz arkada sigara içiyoruz. Şükrü sahnede, taksim geçiyor. Bitti, sahneye girdik. O fısfıkıl seyirci gözükmüyor. Biz de şaştık, N'oldu bunlar dedik. Sonra adamlar kalkmaya başladı. Görevlilerden birine sorduk durumu. Meğer Tunar'ın taksimi yerde dinlenir diye yere secdeye kapanmışlar. O grupta tanıştım. Dostluk kurdum. Çok mükemmeldiler. Okuyanlarda müthişti. Perihan Sözeri, Ahmet Üstün, Abdullah Yüce, Zeki Müren, Hamiyet Yüceses, Müzeyyen Senar, Selahattin Pınar'lar… Çok büyük bir dönemdi. Her sanatçı alanının ulaşılamayacak yerlerindeydi. Tunar, yalnız Türkiye'de değil Arap dünyasında da tek klarnetçiydi.

-Müzikle şiir çok yakın. İki dost, kardeş. Şiirlerinizde müzik de var. Bu yörelerden neler aldın?

-Şiirle müzik iç içe bende. İkisine de aynı yıllarda başladım. Şiirler gelişirken bestelerim de oluşurdu. Ancak bestelerimi ancak tanıdıklarım biliyor. Bir türlü giremedim pazara. Başarılı olduğuna inandığım bestelerim dosyalarda duruyor. Değerlendirilecek zamanı bekliyor yıllardır.

-Şiirde, müzikte ahengin nerden geldiğini kesin olarak ayıramazsın. Doğadan gelir, çevrenin müziğinden gelir. Farkına varamazsın, kulak dolar seslerle. Bunlar bir bakarsın şiirde bestede yer almış. Bizim buralarda bazı makamlar yok. İklimin, zamanın bile etkisi olur bu tür şeylerde. Şu karşıki Ağanak tepesinden aşağılara, derelere doğru bir ses gelir güzün. O sesten başkasını kullanamazsın. O ses de Kürdili Hicazkâr. Sesler, makamlar da öyle. Doğa bereketli. Çok şey var onda. Resim de öyle. Renkleri düşün, renklerin tonlarını.

-İlk kitabınız 1960'larda çıkmıştı.

-Bana kalsa çıkmazdı belki de. Arkadaşlar çıkarmıştı. Sonra seksenlerde "Yalancı." Sonra Cem Karaahmetoğlu'nun çabalarıyla "Son Ufuklar."

-Hemen hemen her şiirinizde karşıtlıklardan yararlanılmış dizeler var. Özel bir anlamı var mı bunun? Bir de hüzün ama yumuşak.

-Ben bilemem ki, kendiliğinden herhalde. Öyle düşüyor belki de. Karşıtlık doğada, yaşamda, insanda iç içe. Önemli olan onları söyleyiş güzelliğiyle sanata dönüştürmek. Yüzlerce yıllık birikimlerle kulağımızı dolduran sesler vardır. O bize özgüdür. Dünyanın değişik coğrafyalarında başka başkadır. Bizim sesimiz de böyledir. Türküler, şarkılar, şiirler. En kalıcılarında bunlar vardır. En hoşumuza gidenlerde. Hüzündür ama tatlı, okşayıcı, doyurucu, aranan. Tezat ama gerçek. Benim Yıllar şiiri, Nereye, Doğru mu?, Bir Zaman şiirleri hep böyledir.

-Şiirler ne peki, sanat beste?

-Şiir, varılmazın ötesinde dört kenarlı açısız bir üçgendir. Sanat, tamamlanamayan bir bütündür. Beste de duygular üzerine sesle yapılan bir resimdir.

-1960'lı yıllarda Görele'de belki de bir daha ulaşılması güç bir sanat ortamı oluşmuştu. Bir horan, sanat horanı. Tam ortada siz. Bir iki tümceyle anlatım mı?

YAŞAMINI ŞİİRE MÜZİĞE ÇİÇEKLERE ADAYAN OZAN AHMET KAÇAR-5

-Konakdüzü'nde bir odam vardı. Birinci katında, lokanta, yanında fırın olan bir binada. Orda toplanırdık. Gerçekten bir sanat eviydi. Lokantada yemek yenirdi. Hemen yakınında o günlerin en ünlü kahvehanesi, Çubuk'un kahvesi. Ne kadar kahraman, ne kadar hikâye anlatıcısı, ne kadar fıkracı, ne kadar deli, ne kadar şakacı varsa oraya gelirdi. Biz de otururduk. Derneğimiz bile vardı. Sanatsevenler Derneğimiz bile vardı. Sanatsevenler Derneği… Benim odaya zor sığardık. Ressam Burhan Temel, Keman üstadı Sabri Özdemir-Nazmi Özdemir kardeşler, ressam Turgut Uzunömeroğlu, edebiyat öğretmeni besteci Fethi Karamahmutoğlu, şair İlhan Demiraslan. Renkler sesler sözler birbirine karışırdı. İlhan doktor olarak gelmişti Görele'ye. Geldi buldu bizi. Sığınmış gibiydi. Ta Gelibolu'dan, İstanbullardan. Sanki oralardaydı hep aklı. Hüznü yaşardı, gurbeti. İyi şairdi. Sanat müziğine de çok yatkındı. Makamlara yabancı değildi. Toplanırdık, okurduk, şakalaşırdık. Takılırdım hepsine, iğnelerdim. Nükte nükte üstüne, şaka şaka üstüne. Tartışırdık.

-Sizin dilinize düşmek de zor. Her an taşlanabilirsiniz.

-Güzel günlerimiz oldu. Dostluğumuz sürdü hep. İlhan Trabzon'a taşındıktan sonra da buluştuk sık sık. Cenazesine gittik Şükrü'yle. (Pastacı Şükrü Usta, Görele'nin düzenli, bilinçli okuyan dürüstlük simgesi, az bulunur aydınlarından.) Taşlamacılık çok ayrı bir şey. Bir davranış biçimi, kişilik. Öyle bakmak gerekir. Yüzlerce dörtlüğüm var şurda burda. Kimisi günlük konuşmalarda geçer. Sevdiğim bir çeşit. Yararlı da üstelik. Lafı geldiğine koyma başarısı. Ustalık ister ayrıca. Güldüreceksin, düşündüreceksin, akılda kolay kalacak. Söz uyumu olacak, bir şeylere, bir yerlere dokunacaksın. Bir anlamda da kolay. Konu çok. Geleneğimizde var, yöremiz de nükte denizi…

Ahmet Kaçar'la söyleşi burada bitmiyor. O anlatıyor, özellikle eski günleri, arkadaşlarına takılmalarını. Gözleri yaşarıyor gülmekten. Takılmaktan, laf yarıştırmaktan hoşlanıyor. Onun yaşam biçimi bu. En ciddi şeylere bile şakayla yaklaşmak Kaçar'a özgü.

Görele'de kemençe kültürüne değiniyor. Kemençenin gelmiş geçmiş en büyük adları, Tuzcuoğlu'na, Karaman'a, Picoğlu'na ilişkin anılara giriyor.

Kaçar'ın yazma-yaratma eyleminde aldırmazlık, boş vermişlik, umursamazlık; kalıplardan, törelerden, resmiyetten kaçış var. Öyle ki ilk kitabı Aslan Pulathaneli'de vardı, Kaçar'da yok. Kaçar kaç şiir, kaç dörtlük, taşlama yazdığını da bilmiyor. Düzenli bir dosyası yok. Yazdıkları eşin, dostun dosyalarında, belleklerinde. Örneğin Giresun'da Yaşar Çakır'da. Çocukluğumda hatırı sayılır bir kitaplığı vardı. Akbaba'ları, Hayat'ları, klasikleri orda tanıdım. Bir teki yok şimdi. Kim bilir kimler götürdü. Görele'den İstanbul'a çanta dolusu kitap gitti diyeyim de anlayın. Kaçar böyle. Belki de böyle olduğu için, her şeye gülüp geçtiği için Hasan Ali Yücel'in, Mehmet Kaplan'ın ısrarla buluşma-tanışma önerileri gerçekleşmiyor. Adına sanat gecesi düzenleme düşüncesine gülüp geçiyor. Giresun'da yılın sanatçısı ödülünü almaya neredeyse yalvarıla yalvarıla gönderiliyor

Kaçar ozan, besteci. Her şeyi şiirleri, şarkıları, çiçekleri, bunlara adanmış bir yaşam. Az mı?

YAŞAYAN KARACAOĞLAN

Ünlü ozanımız Cahit Külebi, "Rüzgâr" adlı yapıtının "Dostlar" bölümünde, Karacaoğlan'a yazdığı şiirinde şöyle der: "Bacanak, senin sevdiğin/ Kızların gelinlerin/ Kemikleri sürme oldu amma/ Yaşadı türkülerin/ Sevmeye Hörü'nün beli/ Yürüyüşü Esme'nin/ Bacanak, Elif'i unuttun mu?/ Erciyes'te gördüğün gelin/ Her sabah her sabah kalkıp/ Ardı sıra göçlerin/ Şimdi de yurdumuzda/ Geziyor türkülerin."

Külebi'nin dizeleri, yaşayan, ölümsüzlük ayrıcalığını yakalayan Karacaoğlan'ı anlattığı gibi onun sevgi, sevda ozanı yanını da koyar ortaya. Halk şiirimizin Yunus Emre, Pir Sultan Abdal ile "üç büyükleri"ni oluşturan Karacaoğlan belki de hiç bir aşığa benzemeyen yönüyle de ilginçtir. Âşıklar ellerinde sazları, dillerinde sözleri sevdiklerinin ardından yollara düşerek, köy köy, bölge bölge gezedursun, kendisine yüz yermeyen sevgilinin ardından göz yaşı dökerek yalvarıp yakaradursun; Karacaoğlan, "kendisini seveni sever." Öteki halk ozanlarının şiirlerinde bir iki sevgili adı geçmesine karşın Karacaoğlan'ın şiirlerinde; Ayşe, Döndü, Elif, Döne, Düriye, Benli Cennet, Esma, Hasanbal, Hatice, Emine, Fadime, Hörü, Leyla, Meryem, Şerife, Mihriban, Şirin, Zeliha, Sultan Hanım, Afşar güzeli, Yörük güzeli, Türkmen güzelleri, Mahmut Bey'in kızı, Erciyes eteklerindeki Elif, Ermeni güzeli, Gürcü güzeli, Kürt güzeli, Rum güzeli, Sarışın Frenk güzelleri, Arap gelin ve kızları gibi güzeller betimlenir, öteki halk ozanlarımızda konu çeşitliliği görülürken, Karacaoğlan tam anlamıyla "aşk, doğa ozanı"dır.

Daha önceleri 16. yüzyılda yaşadığı sanılan; son araştırmalarda 17. yüzyılda yaşadığı kesinleşen Karacaoğlan deyişleriyle, koşmalarıyla, semaileriyle, destanlarıyla içli, arı, lirik, somut söyleyişin doruklarındadır.

Kimi zaman, "Koyun meler kuzu meler/ Sular hendeğine dolar/ Ağlayanlar bir gün güler/ Gamlanma gönül gamlanma/ Yiğit yiğide yad olmaz/ Eyilerde ham süt olmaz/ Bin kaygu bir borç ödemez/ Gamlanma gönül gamlanma/ Yiğit yiğidin yoldaşı/ At yiğidin öz kardaşı/ Sağlıktır cümlenin başı/ Gamlanma gönül gamlanma" türünden öğretici şiirler söylese de kimi zaman, "Sana derim sana hey Osman Paşa/ Düşmanlara karşı duran merd olur/ Şahan kocasa da vermez avını/ Ta ezelden kurd eniği kurd olur/ …Çıkayım da sarayıma köşküme/ Can dayanmaz anberime miskime/

Bineydim de kır atımın üstüne/ Gösteriydim sana döğüş nic'olur." türünden koçaklamalara yönelse de çoğunca "aşk" odaklı, türkülere, güzellemelere, şemaillere sevgiyi, kavuşmayı, özlemi, ayrılığı, mutluluğu, sıla özlemini, gurbeti, doğa güzelliklerini anlatan koşmalara can verir, ölümsüzlük ezgileri üfler.

Şiirlerinde "ala göz" sözünü çok kullandığı görülür; "Ala gözlerini sevdiğim dilber/ Sana bir sözüm var diyemiyorum", "Ala gözlerini sevdiğim dilber/ Sevgini sevdamdan ayıramıyom", "Ala gözlerini sevdiğim dilber/ Şu gelip geçtiğin yerler öğünsün", "Ala gözlüm ben bu ilden gidersem/ Zülfü perişanım kal melil melil" örnekleri kalıplaşmış söz yanında, söyleyiş güzelliğini de yansıtır.

Beş yüzden çok şiir var örnekleri aldığım Müjgan Cumbur'un "Karacaoğlan" adlı yapıtında. Tümü Karacaoğlan'ın olmasa da ona mal olmuş şiirler. Yaşayan, yaşayacak, sonsuza dek kalacak öyle dizeler var ki… Cana can katıyor okudukça: "Ataşım yanmadan tütünüm tüter/ Bulutun havaya ağdığı gibi/ Yârin bahçesinde bülbüller öter/ Ayın on dördünde doğduğu gibi…"

Yaşayan Karacaoğlan, şiirlerini okuyanları, türkülerini çağıranları, türkülerini dinleyenleri de yaşatıyor.

YOL HAVASI

Görele'de; yolculukta, bir yerden bir yere gidişte çalınan ezgilere, söylenen türkülere yol havası denmekte. Bu tür gidişler birlikteliği, toplumsallığı da yansıtır. Örneğin hayvancılık yapan köylünün topluca malıyla melalıyla güle oynaya, otura kalka, yiye içe, çala söyleye yaylaya çıkışlarında söylenen, çalınan türküler, havalar bu türdendir.

Gelini evden çıkararak; düğündekilerle, kemençecilerle, davul zurnayla güle oynaya, atıla yakıla, çağrıla çağrıla damadın evine götürürken çalınan havalar, söylenen türküler de bu kapsamdadır.

Yol havaları ezgi yönüyle ortaklık göstermelerine karşın şiirsel yönden kemençeciden kemençeciye değişir. Çünkü ortak ezgide buluşan kemençeciler -kimi sözlerde ortaklık oluştursalar da- şiiri, sözleri, dörtlükleri doğaçlama üretirler. Böyle olunca ezgi ortaklığı olan birden çok yol havası -türküsü- oluşuyor. Sözler, doğaçlama üreten kemençecinin gücüne etkisine göre yaygınlaşma olanağı bulunca yakıcısının adıyla anılıyor.

Görele kemençesinin günümüzdeki çok önemli ustalarındandır Mehmet Sırrı Öztürk. 1938 doğumlu sanatçı, Picoğlu Osman biçeminin yaşayan en önemli adıdır. Kemençeye başladığı yıllardan bu yana salt Görele'de değil, kemençe çalınan, dinlenen her yerde çalmış, nişanlar, düğünler yapmış; asker uğurlamış, şenliklere yön vermiş, halkoyunu ekipleri yetiştirmiş, ekiplere çalmış, yurtdışılarında Görele kemençesini en iyi biçimde, bilgisiyle, yeteneğiyle, alın teriyle, sanatçı kimliğiyle tanıtmıştır.

Sırrı Öztürk; Ankara, İstanbul Radyolarında, İTÜ Türk Müziği Konservatuarı'nda görev yapmıştır. Görelelinin, Giresunlunun, Karadenizlinin bulunduğu her etkinliğe severek, görev bilerek katılan Öztürk, çıktığı izlencelerde Tuzcuoğlu, Karaman, Picoğlu, Durkaya gibi geçmişin çok önemli ustalarını da anarak örnek sanatçı kişiliği sergilemektedir.

Kimi Görele türkülerinin de kaynak kişisidir Sırrı Öztürk. Unutulmaya yüz tutmuş Görele ezgilerini doğru çalan bir iki sanatçıdan da biridir.

Yıllardır koruduğum Mehmet Sırrı Öztürk plaklarından (Nisso Plak, perakende satış fiyatı:10 TL…) Görele Türküleri dosyama düşen Yol Havası:

"Evin üstü hartama
Tekinin ki kiremit
Gız babağın evine
Atacağım diremit

Kar yağıyu yağıyu
Kapıya çıkılmıyu
Güzellikten Ayişe'm
Yüzüne bakılmıyu

Kemençemin üstüne
Süreceğim reçine
Yaz ayları gelende
Benzersin güvercine

İki balta bir ettim
Dağa oduna gittim
Gülüm seni var diye
Evi barkı terk ettim

Ağasar dere içi
Yayılır goyun geçi
Yapma şekere benzer
Yârim ağzının içi

Ey Sis Dağı Sis Dağı
Dumanın benim ile
Canım ayrı geçiyu
Urunum senin ile

Haburanın yokuşu
Dizlerime dokuşu
Al da gidelim beni
Olalım cennet guşu

Adamın dulanırum
Ekten sekten goluna
Babamdan galan malı
Goyacağım yoluna

Yayla yolu çiseler
Yâr geliyu deseler
Guş gadarcuk canım var
Müjdeciye verseler

Barabelli dabancam
Dak beline süs için
Alacağım gız seni
Köylüye inat için”

YUSUF KURT'UN GİRESUN ÇALIŞMALARI

Halkbilim araştırmacısı Yusuf Kurt özellikle "horan", "horan kültürü" alanında uzman kişiliği yanında yetiştiği yörenin, Tonya'nın horancılığını da çocukluğundan beri içselleştirerek yaşam biçimine dönüştüren çok önemli, benzersiz bir ad.

Kurt; eğitimini de içinde bulunduğu kültürün bilimsel verilerle, araştırmalarla, derlemelerle kalıcılığını sağlamak, gelecek kuşaklara aktarmak amacıyla konservatuarda tamamladı. İTÜ Devlet Konservatuarı'nı 2004'te bitirdi. Sevdiği, istediği, yararlı olacağı, kendini adayacağı bu topraklara borcunu ödemek için gönüllü olarak seçti konservatuarı.

Bölgemizin Türk edebiyatı, halkbilim, konservatuar, tarih okuyan "yüksekokul" öğrencilerinin yolu çoğunca kesişir benimle. Ödevdir, tezdir, başarımdır, doktoradır, kaynaktır, makaledir, paneldir, bilgi şölenidir, kemençedir, türküdür, geleneksel giysilerdir... Bilimsel, yöntemli, ilkeli çalışmalara adımını ilk atan gençler karşılaştıkları güçlükleri yenmek için uğrarlar bana. Usumun yettiğince, dilimin döndüğünce onlarla bilgi, deneyim paylaşımı beni umutlandırır. Onlarla tanışmak, kaynaşmak, onlarla çalışmak benim birikimlerimi de artırır damla damla...

Yıllardır yolu bana düşen yüzlerce gençle tanıştım. Kendini horana, halk oyunlarına adamış Yusuf Kurt'ta bunlardan biri. 2000'li yılların başlarında tanıştım Yusuf'la.

Onda gerçek bir halk oyuncu, gerçek bir horancı, gerçek bir halk kültürü araştırmacısı kimliği gördüğüm için yıllar içinde karşılaştık sık sık, o bir uğrayıp gidenlerden, alacağını aldıktan sonra geriye bakmayanlardan olmadı.

2009-2010 yılında açıldı Giresun Üniversitesi Devlet Konservatuarı. Sevindim, yıllardır el yordamıyla yapılan çalışmalar daha derli toplu olacak, Giresun oyunları, Giresun türküleri, onların oluşumunu besleyen Giresun kültürü derlenecek, incelenecek, halk yaratıcılığı unutturulmayacak, korunacak gelecekteki yaratıcılıkta kök, araç, bağ görevi sağlayacaktı.

Konservatuarda öğrenciliklerinde yolu benimle çakışan gençler de vardı. Onların kalıcı çalışmalar yapacağına güvenemiyordum.

2010'da Giresun Üniversitesi Devlet Konservatuarı'nda Yusuf Kurt dışarıdan derse girerek öğretmenliğe başladı. Horan dersleri onundu. Alanında "aranılıp bulunamayacak" önemli bir addı Yusuf Kurt.

Başladığı ilk aylardan beri Giresun'a, konservatuara devingenlik kattı. Giresun'u tüm ilçeleriyle çalışma, inceleme, araştırma alanı olarak ele aldı. Kemençenin başkenti Görele'yi, üzerine hiç araştırma yapılmamış Doğankent'i, Eynesil'i Ören'i, Tirebolu'yu, kendine özgü biçemiyle Espiye'yi "horanıyla" araştırarak yetenekli gençlerden oluşturduğu halk oyunu topluluğuyla Ömer Cinel'den yıllar sonra Giresun'un adını duyurdu.

Gösterilerle, etkinliklerle, panellerle, tanıtımlarla, bilgi şölenleriyle horan denince neredeyse hiç anımsanmayan Giresun'u yurt düzeyinde öğrencilerinin gösterileriyle kanıtlayarak kaynaklara yazdırdı. Giresun Üniversitesi adına girdiği yarışmalarda horan alanında kupalar aldırdı.

Giresun tüm coğrafyasıyla çok zengin horan, halkoyunu yaratıcılığının olduğu önemli bir ilimizdir. Karşılaması, tüfekli Çandır'ı, horan çeşitleri, fingili, meteliği, Gürcü sallaması, Cemo'su birbirinden ilginç, birbirinden ayrı oluşum süreci, birbirinden güzel görsel öğeleri barındırıyor. Bağlaması, kemençesi, davulu, zurnası, düdüğü yerel ezgilerin oluşumunda, türkülerin yakılmasında, bireysel yaratıcılığın somutlaşmasında, insanın insan olarak yaşam biçimiyle, üretimiyle var olmasında araçtır. Giresun'un kendine özgü insan yaratıcılığında kemençede, horanda ilk adların Giresun'da, Görele'de yetişmesi, bunun bilimsel yayınlarda yer alması önemli. Ali Kam, Tuzcuoğlu, Karaman, Picoğlu, Hacıali, Durkaya geleneğinin etkisiyle Giresun-Görele'nin doğusunda, batısında yer edindi kemençe, horan. Bu tarihsel doğrunun araştırma olarak, görsel olarak yerleşmesinde Yusuf Kurt'un çalışmalarının da katkısı açık.

Karadeniz Teknik Üniversitesi Devlet Konservatuarı'nın 2015'te düzenlediği "Doğu Karadeniz Bölgesi Geleneksel Müzik ve Dans Günleri"nde "Horan"

panelinde Yusuf Kurt'un çalışmalarının beğeni topladığının, saygı gördüğünün tanığıyım.

Giresun, Giresun Üniversitesi, konservatuar bize, kültürümüze gerçek anlamda katkı sağlayan Yusuf Kurt'un çalışmalarının önünü açmalı, ona çalışmalarını yaygınlaştırması için olanaklar sunmalıdır.

YÜREĞİMDE TÜRKÜLER

"Yüreğimde Türküler", TRT Müzik'te yayımlanıyor. İllerin türkülerini, türkülere emek verenlerini yansıtan halk müziğine gönül verenleri doyuran; ilginç, çekici, düzeyli bir izlence. Belirleyici özelliği, masa başı çalışmalardan çok; araştırmaya, alan çalışmasına dayanması bu izlencenin. Önce il saptanıyor, ille ilgili kaynak kişilerle buluşuluyor; önemli, gerekli kişilerle yerinde çekimler, konuşmalar yapılarak yörenin türkü kültürü işleniyor, yansıtılıyor.

Konu olarak seçilen ilin türkü birikimi kırk beş dakikalık bir izlenceyle aktarılıyor izleyiciye.

Geçtiğimiz günlerde "Yüreğimdeki Türküler" Giresun'u, Giresun türkülerini konu edindi. İleriki aylarda yayımlanacak izlencenin çekimi yapıldı.

Yüreğimde Türküler'in çekim için Giresun'a geldiğini değerli arkadaşım, yıllardır Giresun halk oyunları için emek veren Mustafa Öztürk iletti bana telefonla. Ekibi Görele'ye yönlendireceğini ekleyerek.

İzlence yapımcılarıyla bir iki telefon görüşmesinden sonra boş günüm olan pazartesinin Görele çekimleri için uygun olacağını düşündük.

Çekim günü saat onda karşıladım ekibi. Belediyenin önünde çaylarımızı içerken neleri, kimleri çekebileceğimizi konuştuk. Görele'nin kemence, türkü yurdu olduğunu anlattım onlara. Türkülerimizden, kemençemizden, kemençecilerimizden söz ettim. Kemençe virtüözü Karaman'ı, Piçoğlu'nu tanıklıklarla yansıtmayı önerdim. Kemençeci olarak bir usta bir de genç olmalıydı. Türküler de söylenecekti. Görele yansıtılacaktı. Bu özellikleri taşıyan kemençecilere gereksinimiz vardı.

Kâtip Şadi İstanbul'daydı, Sırrı Öztürk de öyle. Şenel Dandin hastaydı. Sami Günay Almanya'ya gitmek için hazırlık yapıyordu, üstelik kaza geçirmişti, yeni iyileşmişti. Sağ olsun kırmadı isteğimizi, "Sami Abi, çalabilir misin?" dedim. "Çalarım." dedi.

Önce Karaman'ın köyüne yollandık. Yanımıza virtüözün yakını Belediye Başkan Yardımcısı Yunus Gülşen'i de alarak. Karadere Gülsen'in de köyüydü.

1878'de doğan, 1964'te ölen Karadeniz kemençesinin Tuzcuoğlu'ndan sonra bilinen ilk adı Karaman'ın (Halil Kodalak) evine çıktık. Çekimler orada yapıldı. Karaman'ın evi, mezarı çekildi. Büyük sanatçının torunu kemençeci (benim düğünümün de kemençesi) Ahmet Ala; dedesini, Karaman'ı anlattı çoğu daha önce yazıya, çekime yansımayan yanlarıyla. Ahmet ağabey, Karaman için çok önemli bir kaynak. Karaman'ın hem torunu hem de öğrencisi…

Sami Günay'da Karaman okulundan. Karaman'ın ona da öğrettikleri var. O da tanıklık etti 1940'lı, 1950'li yıllardaki Karaman'a.

Karaman'ın evinin başında Sami ağabeye Görele'nin çok önemli, özgün havalarını çaldırdık: Tuzcuoğlu, Hasbal, Hamzabaş, Cezayir, Gelin Ağlatma, Görele İnce Oyun… Sami Günay biçemiyle kendimizden geçirdi bizi. Ekibin sürücüsü Trabzonlu genç, "Bu ne biçim kemence, ben ömrümde bu kadar güzel, bu kadar etkili kemençe dinlemedim." dedi. Sami ağabeyin çaldıklarını cebine aldı…

Karadere'deki çalışmaları öğleden sonra bitirdik. Oradan Dere Kuşçulu'ya yöneldik. Önemli bir kaynak vardı orada: Ziya Şadi… Yolda telefon ettik Ziya Şadi'ye ulaşamadık. Evine çıktık, bulacaktık nasıl olsa. Komşulardan öğrendik, bahçedeymiş, bahçe atlıyormuş. Çağırdık, geldi. Çok sıcak karşıladı bizi.

Önce kemençe yapım atölyesi çekildi. Ziya Şadi kemençe yapımını anlattı. Görele kemençesinin özelliklerini belirtti. Sonra onun sanatçı, türkücü yönü yansıtıldı çekimlere. 1970'li yılların on dört plağıyla, güzel sesiyle tanınmış adı Ziya Şadi, Görele türküsü Timiye'yi söylerken gençlik sesinden bir şeyler yitirmemişti. Genç kemençeci Mahmut Uzunömeroğlu'na özellikle Ağasar'ın Balı'nı çaldırdık, söylettik Sis Dağı'na karşı…

İkinci gün çekimlerinde bulunamadım dershanede çalıştığım için. Kararlaştırdığımız gibi Kuşköyü çekimleri, Daylı'da Picoğlu Osman'la ilgili çekimler yapıldı.

Önümüzdeki aylarda yayımlanacak Yüreğimde Türküler'e Görele'den önemli sesler, görüntüler, anılar, tanıklıklar yansıdı. Belgelik değeri olan bir çekimdi. Bakalım izlenceye ne kadarı yansıyacak.

ZAMANLAR mı TÜKENDİ?

"Zamanlar mı tükendi
Yoksa ben mi tükendim
Yaşadığım hayata
Çok gücendim gücendim"

Dörtlüğüyle başlayan şiirin başlığı ad olarak seçilmiş Ozan Mecburi'nin yapıtına. Cinius Yayınları'nın şiir dizisinde çıkmış Ocak 2015'te bu önemli yapıt.

"Bağlama çalışmalarına" dokuz yaşında başlayan 1942 doğumlu Ozan Mecburi'nin ilk yapıtı "Zamanlar mı Tükendi Yoksa?" Halk ozanlığının geleneğiyle yazdığı, söylediği, ürettiği şiirlerin 107'si seçilerek oluşturulmuş içeriği yanında kapağıyla da çekici bu yapıt.

Şiir biçimi açısından baktığımızda Ozan Mecburi'nin 2'li, 8'li, 7'li, 14'lü hece ölçülerine bağlı kaldığını görüyoruz. Halk ozanlığı geleneği dışında da örnekler var yapıtta: Bir Bakış Yaşamaya (34), Bir Mevsim Mektubu (39), En Güzel Poz (60) bunun örnekleri. Hece ölçülü şiirlerde koşma, semai, destan yeğlenmiş.

"Şiir konu bütünlüğü" içinde birbirini tamamlayan yedi şiirle toplumsal taşlama örneğinin unutulmayacak ürünleri çıkmış ortaya "A Beyler"le:

"Boğaz tokluğuna çalış çabala
Yükümüz çok ağır döndük hamala
Bir kuş gibi konduk budaksız dala
Gelen geçen yoldu a beyler beyler"

"A beyler", son yıllarda halk ozanlarımızın ürettiği, gözlem gerçekçiliğiyle ete kemiğe büründürülmüş "Türkiye fotoğrafı" diyebileceğimiz taşlamaların en güçlülerinden. Yapıtta da görüldüğü gibi toplamsal duyarlılıkla yazılan şiirler, Ozan Mecburi şiir anlayışının önemli öğelerinden.

Ayrılık, özlem, sevgi, arayıp sormama, doğa güzellikleri de ozanın incelikle, içtenlikle sazıyla bütünleştirdiği, kimilerini türküye dönüştürerek tepelere, dağlara, derelere, engin denizlere, yanık yüreklere saldığı ürünler:

"Akıtarak gözlerinden yaşını
Ondan sonra aldın gittin başını
Yıllarca dost olan can yoldaşını
Arasan da olur aramasan da"

.....

"Geceler dargındır uykularıma
Sabahları güneş çavmaz odama
Temmuzda kar düştü sokaklarıma
İçim ateş alev aldıktan sonra"

Ozan Mecburi; "cumhuriyet", "Mustafa Kemal Atatürk" değerleriyle donanmış ozanlarımızdandır. Yapıtına seçtiği şiirlerde bunu somutlaştıran kalıcı örnekler var:

"Mecburi'nin feryadı dört bir yanı saracak
Yediden yetmişine cümle âlem duyacak
Senin ilkelerine daim sahip çıkacak
Benim gibi yüzlerce ozanlar var Atatürk"

Giresun Görele'nin Kuşçulu köyünden Ozan Mecburi. Şiirlerinde yer yer "yerel sözcüklere" de kucak açıyor: "Fışıtmak, alavuz, alaf, got, ardafsızca, girebi, dörünmek, zıbıç, guvaldama, daddama" bunlardan:

"Lahana zıbıcı yediğin günü
Yalın ayaklarla gezdiğin günü
Gopçasız içliği giydiğin günü
Unutup da köye gelme kardeşim"

Ozan Mecburi, bir şiirinde "Tenim de hazırdır toprak olmaya" dese de; yaşlansa da yaşamını boşa geçirmeyen, aydın, ozan sorumluluğunu sürdürüyor. Ondan bu sorumluluğun özgün yeni örneklerini bekliyoruz.

ZIPÇIK

Doğum, bebeklik, gençlik… Öğretmen olarak atanana dek Görele'ye yakın bir köyde yaşadım.

Köy yaşamının tüm güzelliklerini, tüm çilelerini tattım. Yüzmeyi, topaç yapmayı, çevirmeyi; tüfek doldurmayı, avlanmayı, hurda kurşunları eriterek tahta kalıba döktükten sonra onları küçük küçük keserek sonra da tahta üzerinde başka bir tahtayla yuvarlaklaştırarak saçmaya dönüştürmeyi babamdan öğrendim.

Kızak, takildik, dozildik yapmasını da babam öğretti. Oyuncak arabalar, kayıklar yapmasını da…

İlk yaz başlarında doğa yeşermeye başlayınca kızılağaç, uyuzluk, furma dallarından, sürgünlerinden düdük, boru(borazan), ışıldik, zıpçık yapmasını da…

Bana zıpçık çıkarmasını öğretişini unutmam hiç.

Kurşun kalem kalınlığındaki kızılağaç sürgünü kesmiş, zıpçık çıkaracağı yeri belirlemiş, düzgünce kesilen uçla budak yeri arasını zıpçığa ayırmış, budak yerinin dibini kabuğun ayrılması için güzelce çizmişti.

Sonra da bıçağının sapıyla çok sert vurmadan zıpçık olacak kabuğu döndüre döndüre dizinde döğmüştü. Döğerken ilk kez ondan duyduğum türküyü andırır bir şey söylemişti:

"Zıli zıli zıpçık
Gıli gıli gıbçık
Anan köprü başında
Yumurta pişirmiş
Çık da yii…
Pıt da yii…"

Kolayca, pıt diye çıkmıştı zıpçık.

Zıpçık çıkarırken söylediğinin halk bilim ürünü olduğunu bildiğini sanmıyorum babamın. Ben de yıllar sonra öğrendim.

Her ilkyazda bahçeler, dereler zıpçık sesleriyle, kurbağa sesleriyle, kuş sesleriyle, inek, dana, koyun, kuzu sesleriyle, dolardı.

Köy çocuklarının oyuncaklarını kendilerinin ürettiği yıllardı. Sonraki yıllarda da zıpçık, ışıldik, borazan yaptım.

Lise birinci sınıftaydım.

Bir sabah zıpçık çıkaracak bir kızılağaç sürgünüyle geldim Görele Lisesi bahçesine. Çakımla bir zıpçık yaptım. Zıpçığı derse girerken cebime koydum.

Yanılmıyorsam hiç ısınamadığım İngilizce dersiydi.

Zıpçığı yanımdaki sıra arkadaşım Bayram'a gösterdim. Elimden aldı, ağzına götürdü. Yapmamasını söyledim. O da öttürme niyetinde değildi.

Orta sıradaki Cemal, Bayram'ın ağzındaki zıpçığı bir hamlede aldı. Ondaydı zıpçık şimdi.

Öğretmene fark ettirmeden nerdeyse sınıfın çoğu Cemal'in ağzındaki zıpçığa bakıyordu, ilgiyle. Kimileri kaşla gözle "öttür" diyordu.

Artık Cemal bilerek mi öttürdü yoksa bilinçsizce zıpçığa soluk mu verdi bilemem.

Tiz bir ses kapladı sınıfı: Fiiiiiiiii…

Diyarbakırlı İngilizce öğretmeni ilk kez bir zıpçıkla karşılaşmıştı ama bu Cemal arkadaşa bir şamara mal olmuştu.

Liseden sonra ben edebiyat okudum, Bayram iktisat.

Cemal, Harp Okulu'nu bitirdi, Hava Kuvvetlerine subay, sonra da savaş pilotu oldu.

Ben zaman zaman köye çıkınca o günleri anmak için zıpçık yapıyorum.

Bayram arkadaşım ticaretle uğraşıyor. Bir ara siyasete de girdi, Giresun'dan ikinci sıradaydı milletvekili adayı olarak.

Köye de çıkmaz pek. Unutmuştur bile zıpçık çıkarmayı.

Cemal arkadaşımın sanırım öttürdüğü son zıpçık İngilizce dersindeydi, benim çıkardığım…

Göklerde yüzlerce zorlu dalışların ustası, otosuyla Görele'ye düğün yapmaya gelirken Çorum yakınlarında bir kamyonla çarpışmıştı. Yanında nişanlısı, nişanlısının ailesi de vardı…

Kurtulamadılar.

Her zıpçık sesinde, sevgili Cemal'i anımsarım, acıyla, yüreğim burkularak…

FOTOĞRAFLAR

Hayrettin Günay ve eşi Rafet Günay

Hayrettin Günay'ın çalışma ortamı

Ünlü kemence yapımcısı Ziya Patan (Ziya Şadi) tarafından Hayrettin Günay'a hediye edilen özel yapım kemençe.

Hayrettin Günay'ın Belgelerinden ve Ödüllerinden Örnekler

T.C.
KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

TEŞEKKÜR BELGESİ

Sayın **Hayrettin GÜNAY**

Karadeniz Teknik Üniversitesi Devlet Konservatuvarı'nın 13-15 Nisan 2015 tarihleri arasında düzenlediği **"Doğu Karadeniz Bölgesi Geleneksel Müzik ve Dans Günleri"**ne katılımınızdan dolayı teşekkür ederiz.

Prof. Dr. Osman BEKTAŞ
Konservatuvar Müdürü

KTÜ Tarafından Verilen Teşekkür Belgesi.

T.C.
GİRESUN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ

Teşekkür Belgesi

Sayın; Hayrettin GÜNAY

Giresun Üniversitesi Kültür Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü (KARAKUM) ile Kuşdilini Tanıtma Kültür ve Turizm Derneğinin 02/01/2018 tarihinde düzenlediği "Kuşdili Kültürü" isimli panelde yapmış olduğunuz sunumlardan dolayı teşekkür eder, başarılarınızın devamını dilerim.

Prof. Dr. Cevdet COŞKUN
Giresun Üniversitesi Rektörü

GRÜ Tarafından Verilen Teşekkür Belgesi.

Hayrettin Günay'ın Ödül ve Teşekkürleri

Hayrettin Günay'ın Ödül ve Teşekkürleri

Hayrettin Günay Hakkında Yazılan Gazete Yazılarından Örnekler

Karadeniz'den günebakış 21 ŞUBAT 2009 CUMARTESİ haber & reklam 9

Tarihi geçmişiyle Kolbastı

Halkbilimci Günay, son günlerde Trabzon-Giresun arasında basın yoluyla yaşanan "Kolbastı" polemiğine son noktayı koyacak açıklamaları **günebakış** gazetesine yaptı

Halkbilimci Günay,"Kolbastı" adını nereden aldığını ilk Kolbastı Havalarına hangi tarihlerde, hangi araştırmalarda rastlandığını kaynaklarıyla açıkladı

ROPoRTAJ: Ahmet BİLGE

Bölgemizde halk bilimi üzerine yaptığı araştırmalarıyla adından söz ettiren biridir Hayrettin Günay. Giresun, Trabzon, Rize kısacası Doğu Karadeniz Bölgesi'nde halk bilimi algemizda yön gösterici bir rol oynayan yazılarıyla çeşitli edebiyat dergilerinde ve yerel gazetelerde yer alan Hayrettin Günay'la Giresun- Trabzon arasında basın yoluyla yaşanan "Kolbastı" polemiği üzerine bir söyleşi yaptık.

Söyleşimize sizleri tanıyarak başlamak istiyoruz.Bize kendinizi kısaca tanıtır mısınız?

Trabzon Eğitim mezunu emekli edebiyat öğretmeniyim.Yazmaya-araştırmaya eğitimdeki hocamız Rasim Şimşek ve Baki Akgül'ün yönlendirmesiyle başladım.Çeşitli edebiyat dergilerinde, yerel gazetelerde halkbilimi, edebiyat (deneme-eleştiri) yazıları yazıyorum.

Bitirme tezim ise "Görele Maniledi." 1970'li yıllardan beri Giresun, Trabzon,Rize başta olmak üzere bölgemizde "Halkbilim" derlemeleri, araştırmaları yapmaktayım.

Ayrıca 1990'lı yıllardan beri Milli Eğitim Bakanlığı Halkoyunları Jüri Üyeliği de yapmaktayım."

Bir süredir komşu iller olan Giresun-Trabzon arasında basın yoluyla "Kolbastı" polemiği yaşanmaktadır. Kolbastı" oyunu adına da çeşitli rivayetler vardır.Bu oyun nerden gelmektedir?

Günay, adı türkücüye çıkan kişilerce Rize, Trabzon ve Giresun halk türkülerinin yağmalandığını da ileri sürerek karşı durulmasını söyledi

söylemek istersiniz?

Giresun,Trabzon ve Rize'de halk türkülerimiz, halk ezgilerimiz yağmalanıyor.Buna Giresun, Tarbzon ve Rize'nin karşı durması gerekir.Yapılan şu:

Çeşit çeşit horanlarımız çeşit çeşit karşılamalarımız, çeşit çeşit imeci havalarımız adı türkücüye çıkmış kişilerce sözleri değiştirilerek söz ve müziği kendi adlarına yazarak kasetle CD ile piyasaya sürüyorlar.Oysa bunların yüzde 99'u Rize,Trabzon ve Giresun'un halk türküleridir.

Halkımızın türkülerini, sözlerini değiştirerek kendilerine mal ediyorlar.Bundan patada kazanıyorlar.Hem de gözümüzün içine baka baka bizde bunları alkışlıyoruz, dinliyoruz.Bu konuda duyarlı olan doğruyu yapmaya çalışanlarda var. Giresun'dan Yücel Öner, Trabzon'dan İbrahim Can, Volkan Konak, Saka, İsmail Yıldız, Demir...

nekleri nelerdir!

Çok değerli Halkbilimci İ.Gündağ Kaya oğlu'nun yönlendirmesiyle de-

direcek kaynaklar da var mı?

Bu konuda Süleyman Şenel'in ça-

Trabzon Kolbastı'sı

İçin Erkan Ocaklı

10 Mart 2009 Salı Yeşilgiresun Sayfa : 4

Bulancak Kuzköy Muhtarı Kaçar'dan, Araştırmacı yazarımız Hayrettin Günay'a "Kolbastı" teşekkürü

Giresun ile Trabzon arasında uzun zamandır tartışılan 'Kolbastı' müziği üzerinde araştırma yapan araştırmacı Hayrettin Günay'ın, Kolbastı müziğinin Bulancak-Giresun'un 'Dere Boyu Kavaklar' ve Giresun'un 'Sokakbaşı Meyhane Türküleri' ile oluştuğunu açıkladı.

Konuya ilişkin olarak Bulancak Kuzköy Köyü Muhtarı Vedat Kaçar: "Kolbastı" müziği üzerinde araştırmalar yapan, Karadeniz bölgesinde yapılan bilimsel çalışmalarda ve güvenilir kaynaklarda Trabzon Kolbastısı' geçmediğini belirten araştırmacı Hayrettin Günay, kolbastının Erkan Ocaklı'nın başlattığı ve yaygınlaştırdığı bir müzik türü olmadığını vurgulamıştır. Bundan dolayı Hayrettin Günay'a teşekkür ediyoruz. Araştırmacı Günay'ın, 'Bulancak-Giresun'un Dere Boyu Kavaklar' ve Giresun'un Sokakbaşı Meyhane Türkülerinin müziğiyle son yıllarda Trabzon'da oluşturulan Trabzon Kolbastısı adıyla yaygınlaştırılan oyunun müziği Giresun'un Trabzon'da söylenen, çalınan oynanan biçimiyle de Erkan Ocaklı'nın başlattığı, yaygınlaştırdığı bugün beste değil Giresun müziğinin değiştirilerek oluşturulup ortaya çıkarılmıştır. Araştırmacı Günay'ın bilimsel çalışmalarına ve güvenilir kaynaklarda 'Trabzon Kolbastısı' terimleri geçmemektedir. Müzik halk bilim konusunda ülkemizin önde gelen araştırmacılarından Mahmut Ragıp Gazimihal'ın 'Türk Halk Oyunları Kataloğu'nda karalarına yer verildiği, karşılama'larda açıklar ve çok örnekler verirken Giresun, Bulancak ve Görele adını, Tiyatro tarihçisi bilim adamı Metin And'ın Türklerde oyun kavramının tarihsel, toplumsal, psikolojik, yerel etkinliklerle anlatıldığı ama yapıtında bölgelerin tüm oyunları sıralanırken Giresun için 'Kol Oyunu' örneği verilir. Başka örneklerin yanında Trabzon için verilenlerse horon çeşitleri verilir. TRT yayını Türk Halk Repertuarı'nda da Trabzon Kolbastısı bulunmamakta, ama müziği Sokak Başı Meyhane'nin bulunduğunu tespit etmiştir. Araştırmacı Günay'ın Türkiye'de bilimsel çalışmaların çoğunun yapıldığı Cumhuriyet döneminde, ilk derleme ve araştırmasını yapan ve Bulancak-Giresun yörelerine ait olduğunu kesin delillerle ve belgelerle ortaya güzelce koyan araştırmacı Hayrettin Günay'a ve Yeşil Giresun Gazetesi'ne Bulancak ilçesi muhtarları olarak teşekkür ediyoruz."dedi

Doğankent Müftülüğü'nden Yeşilay konferansı

Fikret BIYIKOĞLU

Yeşilay Haftası dolayısıyla Doğankent Müftülüğünce gençlere yönelik Yeşilayla ilgili konferanslar düzenlendi.

İlçedeki ilköğretim ikinci kademe öğrencileri ile lise öğrencilerine yönelik olan ve Alkol, uyuşturucu ve sigara gibi zararlı maddelerin zararlarının anlatıldığı konferanslar ilçe Müftüsü Recep Şahan , din görevlisi Nemci Köprülü ile Yard. Doç. Dr. Ahmet Albayrak 1 saat süren sunumunda gençliğin önemi,sağlığın önemi, sigara, alkol ve uyuşturucu konularını anlattı.

Dün öğleden önce Tirebolu Lisesinde aynı konuda bir konferans veren Yard. Doç. Dr. Ahmet Albayrak aynı gün öğleden sonra da ilçemizde Lise öğrencilerine konferans verdi. Konferansa Tirebolu Müftüsü H.Hilmi Yılmaz da katıldı.

İlçe Müftülüğümüzce Lise öğrencilerine yönelik düzenlenen ve 5 Mart Perşembe günü öğleden sonra Doğankent İlköğretim Okulu salonunda gerçeklesen Konferansa ise konuşmacı olarak Rize Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi Anabilim Dalı başkanı Yard.Doç.Dr. Ahmet Albayrak katıldı. Konuşmasını slayt eşliğinde anlatan Albayrak 1 saat

SP'den "Neden SP konferansı"

Saadet partisi Giresun İl Başkanlığı tarafından düzenlenen "Neden Saadet" konulu konferans yapıldı. Konferansa SP Kadın kolları Genel Başkan Yardımcısı Nurdil Ulucak ta katıldı. Konferansta neden Saadet sorusunun cevabı ile ilgili olarak ya konuşma yapıldı.

" Milli görüş içindeki bütün engelleri asarak yeniden mücadelit olmaya gideceğiz. Deniz bitti kara

görüldü. Aslı gelince köpüsü hükümden kalktı. Muhteşem kongresiyle Saadet heyecanı bütün Anadolu'yu kaplamış ve bugün ülkemizin de içinde bulunduğu çöküşü önlemek milletimize umut olmuştur. Toplumun her kesiminde büyük bir yozlaşma yaşanıyor.

Dış müteapların ve iç uzantıların çalışmalarıyla milletimizin maddi ve manevi değerleri tahrip ediliyor. İş birlikçi yazılı ve görsel basın mevki yayınlarıyla toplumun ahlak ölçüsünü hedef almıştır. Geçim sıkıntısı içinde kaybolan aileler birbiri ardına dağılıyor. Ekonomik krizin getirdiği olumsuz sonuçlar insanlara cinnet geçirtip maddi sıkıntıdan ve işsizlikten bunalıma girenlerin kendi ev halkını hunharca katlettikten sonra intihara kadar süren batılaşma hastalığı asırlarca dünyaya adalet dağıtmış olanlar adaletin daima yanında ve kaba kuvvetin karşısında olmuştur.

KİRALIK DÜKKAN

YAĞLIDERE'DEN UMREYE

Hayrettin Günay'ın Yayımlanmış Çalışmalarından Örnekler

1 ŞUBAT 2003 CUMARTESİ

YEŞİL

EDEBİ SOHBETLER

Bahtiyar Dayımoğlu

Hayrettin GÜNAY

Bereketlidir Giresun toprağı sözden, sesten, ezgiden, renkten, düşünceden... yana. Doğusundan batısına, kucaklaştığı Karadenizinden, soluklandığı yaylalarına dek kavala, kemençeye, bağlamaya, şiire, müziğe, öyküye resime, emek verenleri vardır. Kimileri eslinini-gücünü doğadan, kimileri iç çatışmalarından, kimileri yaşam zenginliğinden, kimileri emekten-alın terinden, kimileri ayrılıktan, kimileri mutluluktan alır. Ama tümü de sonuçta bizi söyler ,bize söyler, bizimle bütünleşir, bizimle büyür Böyledir sanat suyuyla yıkanmışların özelliği.

Söz güzeliğiyle, şiir ışıltılarıyla yıkanmışlardan çok önemli bir addır Bahtiyar Dayımoğlu. Köy lüsünün ,komşusunun, iş arkadaşlarının yanında Bahtiyar Özürle'tür. Şiire, edebiyata az çok gönüm seyenlerse Bahtiyar Dayımoğlu bilirler onu.

1925'te Keşap'ın Çamlıca'sında başlayan yaşam güzelliği 1942'de Merkez Ortaokulu'nu bitirdikten sonra şiir dolu, yürek dolu, insanlık dolu, sevgi dolu özellikleriyle Zonguldak'a, Yozgat'a uğrarsa da Giresun'da sürüp gider. 1946'da kimi şiirleri İSTASYON'la çıkar gün ışığına...

«Tanım» adlı şiiri. Dayımoğlu'nun dünya görüşünü, bilincini, şiir anlayışını, kişiliğini yansıtan örneklerden biridir: «1925 Giresun doğumluyum/ Keşap'ın Çamlıca köyünde/Taşçı kızı Emine'den olma/Kapitalist bir babanın/Emekçi defterine ya zılmış oğlu/Bahtiyar Dayımoğluyum/Çekmemişim babama kardeşlerime/Dolu olacağıma para topu/Sevgi doluyum silmece/Dost dost diye bellediklerimden/Gelmedfik kalmadı başıma/Asker oldum/Sakıncalı er sayıldım/Sürgün oldum Yozgat'a/Babam iş yeri açtı mal verdi/Bitirdim dağıta dağıta/Ozansız yerde ozan olurum/Şiirler söyerim kendimce/Halk der/ Sevgi der/Barış der/Dost dost der dizelerim.»

Güzel dediğimiz şiirlerde, şiir dediğimiz şiirlerde bizi etkileyen bir çok özellik bulunur. Ancak çoklarında ortak bir yan vardır: Biçim güzelliği içerik, ses güzelliği söyleyiş güzelliği-akıcılık. Bu tür şiirler heceyle de aruzla da, özgür koşukla da yazılabilir, Ama bu ortak özellikler göstergе olarak kalır hep. Belki farkında bile olmadan ezberleyiverdiğimiz şiirler böyledir. Dayımoğlu'nun yazdıkları da böyle soylu şiirlerdir. Orhan Veli'yle özdeşleşen anlayışın belki de binlerce şiir yazarı içinde az sayıdaki ozanlarındandır. İki üç dizeyle söyleyiverir söyleyeceğini. Sıcak, Açık, Nükteli, Söyleşir gibi. Ama sıradanlığa düşmeden: «Sofu ile kadehin /Kedi ile farenin/Dost olduğu bu şehirde/Giresun'da/Olmadı gitti/Uyuşamıyorum bizimkilerle Notalarımız baş başka/Havalarımız uymuyor bir birine./

Yeni bir büyük savaşın çıkarılmaya çalışıldığı bu günlerde. insanın insan gibi yaşaması için sa vaşım verilecek yerde; yer altı kaynaklarına, petrole egemen olma savaşının yeğlenmeye çalışıldığı bu günlerde Koca ozan Bahtiyar Dayımoğlu' nun, Bahtiyar Abi'nin Bahar Dalları şiiriyle karşı çıkmak gerekmez mi? «Adlarımız başka başka olsada/Dilimiz ayrı/Dinimiz ayrı/Ayrı ayrı olsa da boylarımız/İnsan kısmı/Dost dost yaşamalı dünya da/Birbirine saygılı...../İnsan barışçı olmalı/ Omuzunda ak güvercin/Elimizde zeytin dalı/Dost dost el ele/Yüreklerimizde birbirimize sevgi/Sevgi çiçeklensin gönüllerimizde/Bahar dalları gibi.»

«Nasıl açmışsa kendi kendine / kimseler olmadan farkında / Sessizce solar döker kendi kendine/Karısır gider toprağa / Adları geçmez.../ dese de Bahtiyar Dayımoğlu, adı yaşayacak ozandır. Ozandır çünkü Gerçek şiirdir yazdıkları. Biz, öde miyorsak da borcumuzu gelecek öder...

Hayrettin Günay'ın Yeşilgiresun gazetesinde yayımlanmış "Bahtiyar Dayımoğlu" isimli çalışması.

GÖRELE OYUNLARI

Hayrettin GÜNAY

Metin And, İş Bankası Kültür Yayınlarında 1974 yılında çıkan OYUN VE BİÇİM-Türk Kültüründe Oyun Kavramı- adlı yapıtında şöyle diyor: "Türkçe oyun sözcüğü, bunun anlamları, bu anlamların yönelediği kavramların incelenmesi, bir bakıma başka dillere göre daha ilginçtir. Türkçe'de oyun ve oynamak sözcüğünün pek çok anlamı vardır. Çocukların oyunu, dans, dramatik gösteri, kağıtzar gibi bahi oyunları, sporla ilgili eylemler, hep oyun sözcüğüyle belirtilir. Tanzimatta Batı Tiyatrosunun Türkiye'ye girmesiyle. Namık Kemal gibi yazarlar oyun sözcüğünü yazılı tiyatro metni anlamında kullandılar. Bunun yanısıra başka anlamları da vardır: Oyun almak, birine oyun etmek, oyun havası, oyun kağıdı, oyun vermek, oyuna çıkmak, oyuna gelmek, oyun havası, oyun kağıdı, gibi Farsça bazı eklerle yapılan oyunbaz, hem güzel oyunlar oynayan, hem de düzenci, hileci anlamındadır. Fiil olarak da, kurcalamak, tehlikeye koymak, eğişiklik göstermek anlamlarını yüklenir. Oynaya oynaya derken, sevine sevine anlamını amaçlarız. Oynaşmak birbiriyle oynamak anlamındadır. Oyun bozan, oyunbozanlık etmek, oyunca gibi sözcükleri de unutmayalım.

Orta Asya şamanının türlü adları arasında, örneğin Yakutların kullandığı ad Türkçe bir ad olan "oyun"du. Kadın şamana Ite Moğolca'dan gelen udahan, orta şamana artaoyun, yüce şamana ulahanoyun deniliyordu. Daha da önemlisi oyun sözcüğü yalnız şaman için değil, örneğin Türkistan'da şaman töreninin tümüne de deniyordu.

Oyun sözcüğünün çeşitli anlamları düşünüldüğünde, bunların hemen pek çok şamanın büyüsel törenindeki çeşitli öğeler de içerdiği görülür. Şaman bu törende dans ediyor, ses ve çalgı müziği yapıyor, yüz kaslarını kullanarak, karnından sesler çıkararak, taklit ve dramatik öğeye başvuruyor ve şiir okuyordu. Böylece oyun sözcüğüyle, tiyatro dans ve türlü seyirlik oyunların kökeni şamanda ve onun eyleminde toplanmış oluyordu. Oyun sözcüğünün Türkçenin en eski sözcüklerinden biri olduğunu kaynaklar göstermektedir. Yapısal bakımdan ilk elde oyun olarak ayrılabilir."

Günümüzde oyun sözcüğü, halk danslarını (halk oyunlarını), seyirlik oyunları, çocuk oyunlarını,.. kapsamaktadır. Bu araştırmada Görele'deki oyunları tanıtacağız. Oyun, içten gelen, kendiliğinden oluşan, baskıyı, zorlamayı dışlayan bir etkinliktir. Özgürce yapılır. Bu oyunların tümü için geçerlidir. Her yörenin oyunu kendine özgü özellikler gösterir. Ayrıca bölge dansçılarının yiğitlik nitelikleri özel adlarla anılır. Örneğin, Ege, Zeybek-Efe, Erzurum, Bar-Dadaş, orta Anadolu Seymen, Doğu Karadeniz Horan-Uşak yöresi olarak bilinir.

H O R A N

Görele dışında horan, horom, horum, horun, foron biçiminde de söylenen sözcük yunanca "horos"tan gelmedir. Metin And'ın araştırmasına göre, "Horum biçildikten sonra balya veya deste yapılmış ot, yığın horom ise mısır saplarının beş onu bir araya getirilerek yapılan yığındır. Horon da çoğunluk bir sıra dansı olduğuna göre alan uygun düşmektedir. "Horan sözcüğünün çağrıştırdığı anlamlara uygunluğu kullanılışlar birbiriyle çok uzak alanlarda da vardır: Romanya'da düğünlerde oynanan halk danslarına Gagavuz Türklerince horan denilmektedir. Erzincan, Malatya, Siirt, Afyon illerinde birer yerin adı "Horon"dur. Kemençe ile horanı Cenevizliler'e bağlayanlar da vardır. Fransa da Carole adıyla anılan, bir halkla oluşturularak oynanan oyun vardır. Sonuçta horanın hor (destan söylenirken nakarat), kökünden geldiği, carole, horos, horoy (sırayla durmak-Yakutça) sözcükleriyle bağlantılı olduğu söylenebilir.

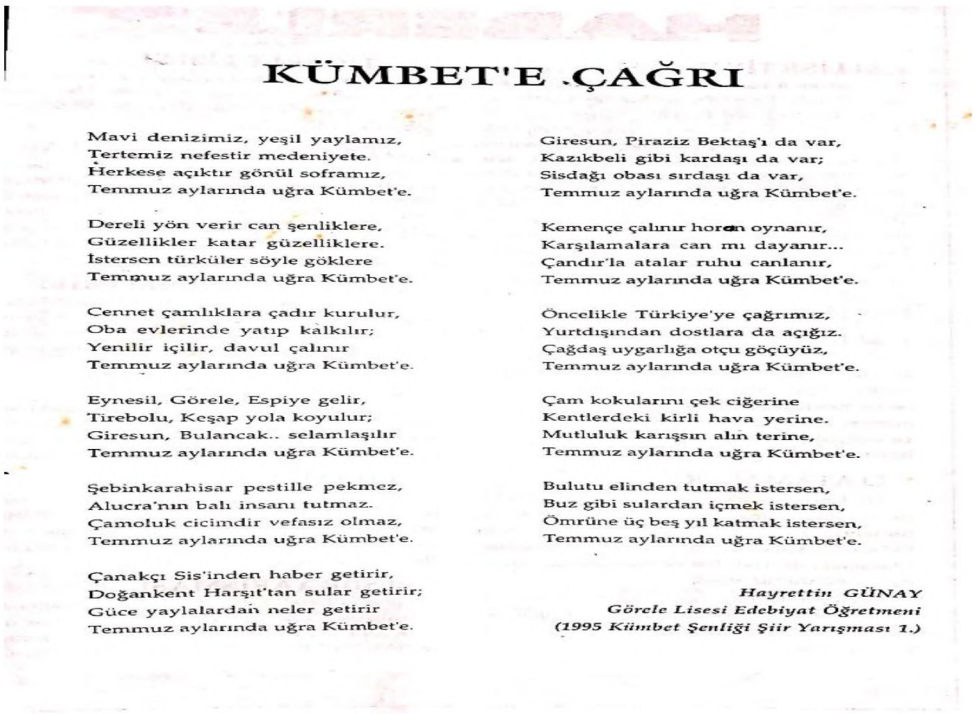
Horan el ele tutuşulup sıra ya da halka oluşturularak oynanan bir oyundur. Horanda oyuncu sayısı en az ikidir. Çoğunlukla on on beş kişiyle oynanır. Düğünlerde, bayramlarda, asker uğurlamalarda, geniş alanlarda, şenliklerde, kırk elli kişiyle, daha çok sayıda kişilerle de oynanabilir. Kimi zaman oyuna başlangıç amacıyla tek kişi de oynayabilir. Düğünlerde, alanlarda oynanan oyunlarda coşan, kendinden geçen bir kişi ya da iki kişi büyük horan halkasının ortasında da oynayabilirler. Horan erkeklerin oynadığı bir oyundur genelde. Ancak kadınların oynadığı, kadın horanı da vardır. Bundaki hareketler daha yumuşaktır. Ayrıca kadın horanında "alaşağı" yapılmaz. Görele'de kadın erkek karma olarak da horan oynanır.

Horanlar, ürpertili, çok çabuk figürleri, tetiklik anlatan hareketleriyle canlılık, kıvraklık dolu oyunlardır. Bir bakıma insanlarımızın yapısı horana yansımıştır. Kararsız havalarımız, engebeli toprak yapımız, denizimiz, dalgalarımız, köpüklerimiz, rüzgarımız, karımız, dolumuz, fırtınamız, sisimiz, çiğimiz, çisemiz, ağlara takılan balıkların, hamsilerin çırpınışı, titreyişi, denizde atlayan balıklar, süzülen doğanlar, yıldırım gibi dalan atmacalar, takla atan güvercinler, cıvıl cıvıl oynaşan kuşlar, kayalara çarpa çarpa akan buz gibi sular... biçime, sanata dönerek horan olmuştur.

Kemençeyle, davul zurnayla oynanır horan. Kimi zaman da kemençelerle başlar, sürer, davul zurnayla devam eder, büyür, büyür, yoğunlaşır oynanır iyice yoruluncaya dek. Horanı yöneten çavuş (horancıbaşı, mihmandar, miymar) oyunu bitirinceye dek...

Görele horanın en güzel en kıvrak oynadığı yerlerdendir. Çünkü kemençenin, davul zurnanın en güzel çalındığı, büyük ustaların yetiştiği yerdir Görele. Horanda dizi oluşturulurken halay ve benzerlerinde olduğu gibi omuzdan tutulmaz. El ele tutuşulur. Oyunda bedenin ustalıkla, çalgıyla uyum içinde titretilmesi, diz kırma, sağa sola açılma, öne eğilme, ellerin yukarıda tutulup öne indirilmesi, sonra aşağı indirilmesi, tepinerek, çömelerek, yürüyerek yapılan hareketler horanın başlıca figürleridir. Oyun sırasında tüm beden hareketlidir. Baş

Hayrettin Günay'ın Görele Lisesi derginde yayımlanmış "Görele Oyunları" isimli çalışması.

KÜMBET'E ÇAĞRI

Mavi denizimiz, yeşil yaylamız,
Tertemiz nefestir medeniyete.
Herkese açıktır gönül soframız,
Temmuz aylarında uğra Kümbet'e.

Dereli yön verir can şenliklere,
Güzellikler katar güzelliklere.
İstersen türküler söyle göklere
Temmuz aylarında uğra Kümbet'e.

Cennet çamlıklara çadır kurulur,
Oba evlerinde yatıp kalkılır;
Yenilir içilir, davul çalınır
Temmuz aylarında uğra Kümbet'e.

Eynesil, Görele, Espiye gelir,
Tirebolu, Keşap yola koyulur;
Giresun, Bulancak.. selamlaşılır
Temmuz aylarında uğra Kümbet'e.

Şebinkarahisar pestille pekmez,
Alucra'nın balı insanı tutmaz.
Çamoluk cicimdir vefasız olmaz,
Temmuz aylarında uğra Kümbet'e.

Çanakçı Sis'inden haber getirir,
Doğankent Harşıt'tan sular getirir;
Güce yaylalardan neler getirir
Temmuz aylarında uğra Kümbet'e.

Giresun, Piraziz Bektaş'ı da var,
Kazıkbeli gibi kardaşı da var;
Sisdağı obası sırdaşı da var,
Temmuz aylarında uğra Kümbet'e.

Kemençe çalınır horon oynanır,
Karşılamalara can mı dayanır...
Çandır'la atalar ruhu canlanır,
Temmuz aylarında uğra Kümbet'e.

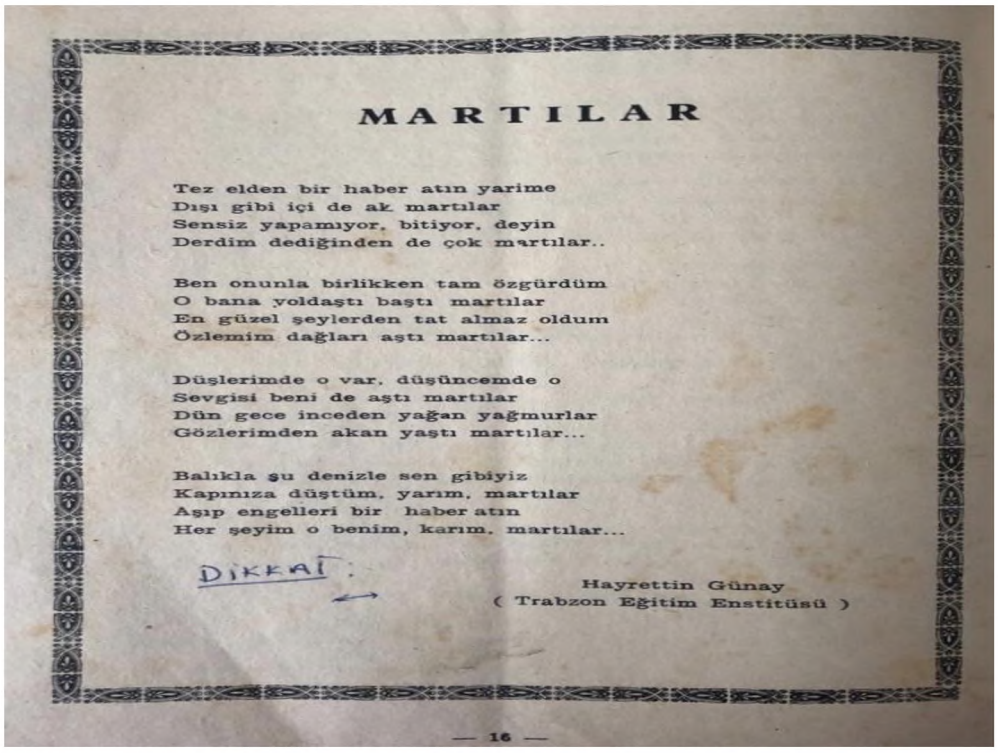
Öncelikle Türkiye'ye çağrımız,
Yurtdışından dostlara da açığız.
Çağdaş uygarlığa otçu göçüyüz,
Temmuz aylarında uğra Kümbet'e.

Çam kokularını çek ciğerine
Kentlerdeki kirli hava yerine.
Mutluluk karışsın alın terine,
Temmuz aylarında uğra Kümbet'e.

Bulutu elinden tutmak istersen,
Buz gibi sulardan içmek istersen,
Ömrüne üç beş yıl katmak istersen,
Temmuz aylarında uğra Kümbet'e.

Hayrettin GÜNAY
Görele Lisesi Edebiyat Öğretmeni
(1995 Kümbet Şenliği Şiir Yarışması 1.)

Hayrettin Günay'ın 1995 Kümbet Şenliği Şiir Yarışması için yazdığı "Kümbet'e Çağrı" isimli şiir.

MARTILAR

Tez elden bir haber atın yarime
Dışı gibi içi de ak martılar
Sensiz yapamıyor, bitiyor, deyin
Derdim dediğinden de çok martılar..

Ben onunla birlikken tam özgürdüm
O bana yoldaştı baştı martılar
En güzel şeylerden tat almaz oldum
Özlemim dağları aştı martılar...

Düşlerimde o var, düşüncemde o
Sevgisi beni de aştı martılar
Dün gece inceden yağan yağmurlar
Gözlerimden akan yaştı martılar...

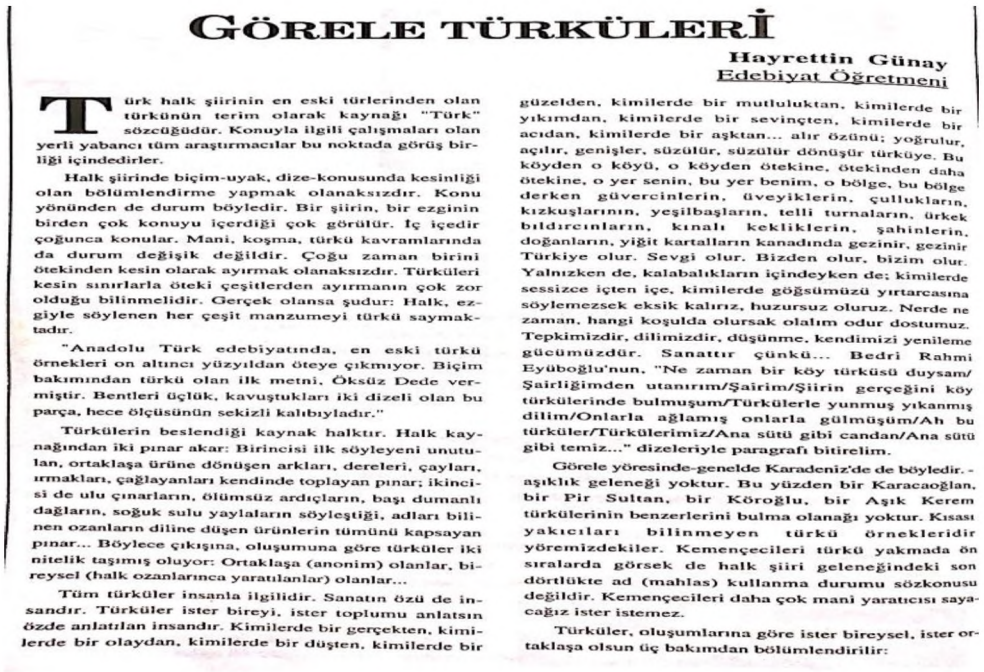
Balıkla şu denizle sen gibiyiz
Kapınıza düştüm, yarım, martılar
Aşıp engelleri bir haber atın
Her şeyim o benim, karım, martılar...

DİKKAT

Hayrettin Günay
(Trabzon Eğitim Enstitüsü)

— 16 —

Hayrettin Günay'ın KTÜ'de öğrenci olduğu yıllarda eşi için yazdığı ve Alkım dergisinde yayımlanan "Martılar" isimli şiiri

GÖRELE TÜRKÜLERİ

Hayrettin Günay
Edebiyat Öğretmeni

Türk halk şiirinin en eski türlerinden olan türkünün terim olarak kaynağı "Türk" sözcüğüdür. Konuyla ilgili çalışmaları olan yerli yabancı tüm araştırmacılar bu noktada görüş birliği içindedirler.

Halk şiirinde biçim-uyak, dize-konusunda kesinliği olan bölümlendirme yapmak olanaksızdır. Konu yönünden de durum böyledir. Bir şiirin, bir ezginin birden çok konuyu içerdiği çok görülür. İç içedir çoğunca konular. Mani, koşma, türkü kavramlarında da durum değişik değildir. Çoğu zaman birini ötekinden kesin olarak ayırmak olanaksızdır. Türküleri kesin sınırlarla öteki çeşitlerden ayırmanın çok zor olduğu bilinmelidir. Gerçek olansa şudur: Halk, ezgiyle söylenen her çeşit manzumeyi türkü saymaktadır.

"Anadolu Türk edebiyatında, en eski türkü örnekleri on altıncı yüzyıldan öteye çıkmıyor. Biçim bakımından türkü olan ilk metni, Öksüz Dede vermiştir. Bentleri üçlük, kavuştukları iki dizeli olan bu parça, hece ölçüsünün sekizli kalıbıyladır."

Türkülerin beslendiği kaynak halktır. Halk kaynağından iki pınar akar: Birincisi ilk söyleyeni unutulan, ortaklaşa ürüne dönüşen arkları, dereleri, çayları, ırmakları, çağlayanları kendinde toplayan pınar; ikincisi de ulu çınarların, ölümsüz ardıçların, başı dumanlı dağların, soğuk sulu yaylaların söyleştiği, adları bilinen ozanların diline düşen ürünlerin tümünü kapsayan pınar... Böylece çıkışına, oluşumuna göre türküler iki nitelik taşımış oluyor: Ortaklaşa (anonim) olanlar, bireysel (halk ozanlarınca yaratılanlar) olanlar...

Tüm türküler insanla ilgilidir. Sanatın özü de insandır. Türküler ister bireyi, ister toplumu anlatsın özde anlatılan insandır. Kimilerde bir gerçekten, kimilerde bir olaydan, kimilerde bir düşten, kimilerde bir güzelden, kimilerde bir mutluluktan, kimilerde bir yıkımdan, kimilerde bir sevinçten, kimilerde bir acıdan, kimilerde bir aşktan... alır özünü; yoğrulur, açılır, genişler, süzülür, süzülür dönüşür türküye. Bu köyden o köyü, o köyden ötekine, ötekinden daha ötekine, o yer senin, bu yer benim, o bölge, bu bölge derken güvercinlerin, üveyiklerin, çullukların, kızkuşlarının, yeşilbaşların, telli turnaların, ürkek bıldırcınların, kınalı kekliklerin, şahinlerin, doğanların, yiğit kartalların kanadında gezinir, gezinir Türkiye olur. Sevgi olur. Bizden olur, bizim olur. Yalnızken de, kalabalıkların içindeyken de; kimilerde sessizce içten içe, kimilerde göğsümüzü yırtarcasına söylemezsek eksik kalırız, huzursuz oluruz. Nerde ne zaman, hangi koşulda olursak olalım odur dostumuz. Tepkimizdir, dilimizdir, düşünme, kendimizi yenileme gücümüzdür. Sanattır çünkü... Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun, "Ne zaman bir köy türküsü duysam/ Şairliğimden utanırım/Şairim/Şiirin gerçeğini köy türkülerinde bulmuşum/Türkülerle yunmuş yıkanmış dilim/Onlarla ağlamış onlarla gülmüşüm/Ah bu türküler/Türkülerimiz/Ana sütü gibi candan/Ana sütü gibi temiz..." dizeleriyle paragrafı bitirelim.

Görele yöresinde-genelde Karadeniz'de de böyledir. - aşıklık geleneği yoktur. Bu yüzden bir Karacaoğlan, bir Pir Sultan, bir Köroğlu, bir Aşık Kerem türkülerinin benzerlerini bulma olanağı yoktur. Kısası yakıcıları bilinmeyen türkü örnekleridir yöremizdekiler. Kemençecileri türkü yakmada ön sıralarda görsek de halk şiiri geleneğindeki son dörtlükte ad (mahlas) kullanma durumu sözkonusu değildir. Kemençecileri daha çok mani yaratıcısı sayacağız ister istemez.

Türküler, oluşumlarına göre ister bireysel, ister ortaklaşa olsun üç bakımdan bölümlendirilir:

Hayrettin Günay'ın Görele Lisesi dergisinde yayımlanmış "Görele Türküleri" isimli çalışması.

27 ARALIK 2003 CUMARTESİ

EBEDİ SOHBETLER

Hayrettin GÜNAY

Halk Kültüründen Beslenme

Anlatıcının özgün ürüne dönüştürdüklerini besleyen kaynakların önemlilerinden dir. Öncelikle anlatıcı hangi türde olursa olsun çocukluğunun, ilk gençliğinin geçtiği ortamını bilinçaltına yerleştirdiklerini yansıtır Orhan Kemal'in öykülerinde, romanlarında Adana'nın önemli yer tutması, Yaşar Kemal'in yapıtlarında Çukurova'nın ağırlığı, Necati Cumalı'nın kimi ürünlerinde Urla'nın, Ege nin, Balkanların havasının yansıması... bundandır.

Ozanlar için de benzer durumları söyleye biliriz. Yahya Kemal'de sezilen Balkanlar, İstanbul, Necati Cumalı'nın ünlü 'Karakolda' tanbul, Necati Cumalı'nın ünlü 'Karalok'da şiirinin bir avuç toprağa göre tüm yaşamını trajediye dönüştüren insanların Ege'si, Sait Faikteki Adapazarı, Bursa, İstanbul hep çocukluk - gençlik yıllarının bilinçaltındaki izleriyle ilgilidir.

Ahmet Kacar'ın yazdıklarında Görele'nin, Bahtiyar Daymoğlu'nun yazdıklarında Giresun'un, Vevselin söylediklerinde Sivas'ın, Neşet Ertaş'ın çığlıklarında Kırşehir'in az çok ipuçlarının olması bundandır...

Ozanların, öykücülerin, romancıların halk kültürüyle, halkbilimle yakınlaşarak onlardan beslenmesi olağan, doğal, gerçekçi, kaçınılmaz bir yol olarak görülmelidir.

Ozanın çocukluğunda, ilk gençliğinde evinde, tarlasında, harmanında, düğününde, bayramında, sokağında, caddesinde, alanında, kayısında, köşesinde duyduğu söylediği yüzlerce anılarla bütünleşen türkülerden, manilerden, kalıplaşmış sözlerden, deyimlerden, atasözlerinden etkilenmeden kendi türküsünü yaratması olası mı...

Ne yazılırsa yazılsın bir yerde yazarın, ozanın çocukluğuyla, ilkgençliğiyle ilgili ortaklaşa dil değerlerinin kapısı çalınacaktır. Önemli olan yörenin türküsüyle, manisiyle halkbilim değerleriyle aynı biçimde, aynı duyarlılıkla buluşmamaktır. Başka bir deyişle ortaklaşa ürünlerin benzerini üretmemek, onlara öykünmemektir. Orhan Seyfi Orhun örneğinde olduğu gibi maniler yazmamaktır. Maniyi, türküyü halk en güzel, en yürüyüş, en birlik, en gerçekçi görüntüsüyle yaratıyor. Sanatçının yaratacağı güzel de olsa halkın yüzlerce yıllık birikiminden süzülüp gelen olağanüstülüğü aşamayacaktır.

Sanatçıya, ozana düşen halk kültüründen, türküden, maniden beslenerek maniye, türkye benzemeyen ozanının damgasını taşıyan ürünlre imza atmaktır.

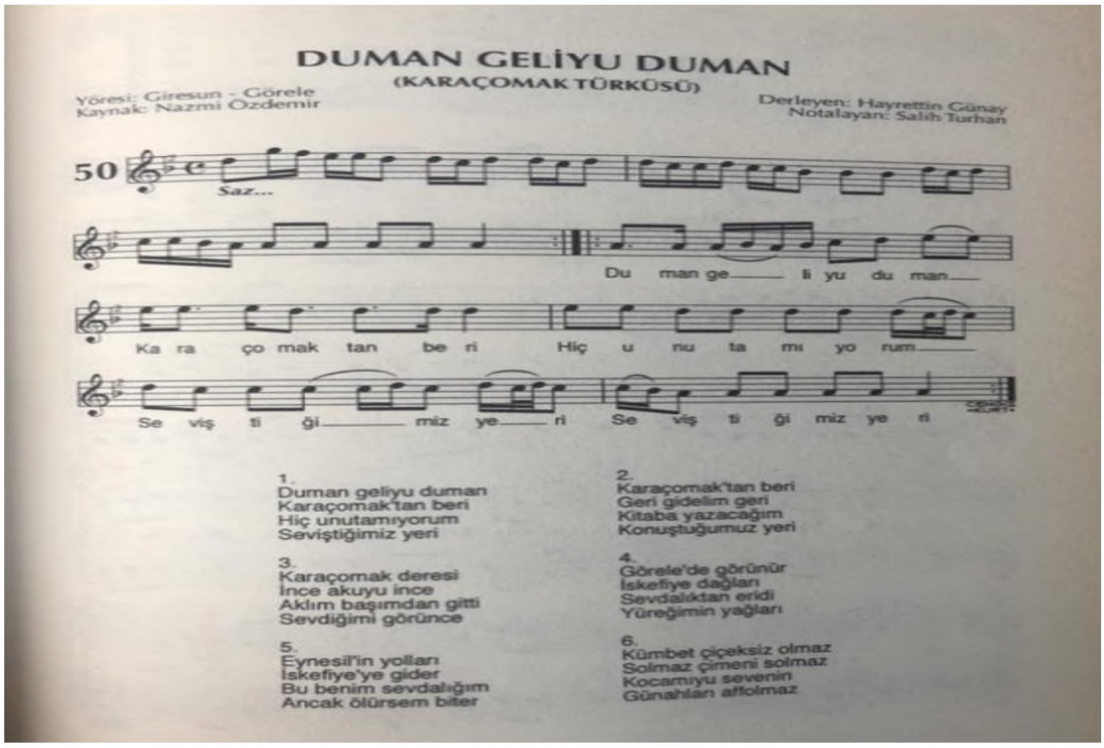
Doğu Karadeniz kendine özgü halk kültürüyle, türküsüyle, manisiyle önemli bir coğrafyadır. Türkü, mani varsıllığımızı yöremizi bilen başka bölgenin yazarları da onaylıyor. Hele manilerimiz, Nurullah Ataç'a göre en güçlü, saf şiir örnekleridir.

Trabzonlu ozan Yaşar Miraç bölgemizin manilerinden, türkülerinden yarattığı özgün dizelerle şiirinizde yer edinmiştir. Onun bestelenmiş dizelerine baktığımızda yöre kültüründen beslendiğini, sesinin tanıdık ses olduğunu anlıyorsunuz kolaylıkla: «ben bir küçücük// sevdalı kuştum/ aklım ermedi/ ellere uçtum/ yaban ellere/ diken ellere/ gurbet ellere/ gurbet ellere/ ben bir küçücük ak tomurcuktum / aklımermedi / kış günü açtım/ ala yellere/ bora yellere// kara yellere/ kara yellere/ yuvasız kaldım, karlara düştüm/ sulasız kaldım/ çöllere düştüm/ üç suz bıcaksız/ yollara düştüm/ yılan yollara/ yalan yollara / duman yollara»

Yaşar Miraç'ın dizeleri geleneksel ürünlerden yararlanarak, onlardan beslenerek yeni, özgün, çağdaş ürünler oluşturulacağının kanıtı. Yerim olsaydı oman «Trabzon'dan çıktım yola» yap tından «gümüş sesli kör'ü aktarırdım.

Hayrettin Günay'ın Yeşilgiresun gazetesinde yayımlanmış "Halk Kültüründen Beslenme" isimli çalışması.

Hayrettin Günay'ın Notaya Alınmış Derlemelerinden Örnekler

DUMAN GELİYU DUMAN

(KARAÇOMAK TÜRKÜSÜ)

Yöresi: Giresun - Görele
Kaynak: Nazmi Özdemir

Derleyen: Hayrettin Günay
Notalayan: Salih Turhan

50 Saz...

Du man ge li yu du man
Ka ra ço mak tan be ri Hiç u nu ta mı yo rum
Se viş ti ği miz ye ri Se viş ti ği miz ye ri

1.
Duman geliyu duman
Karaçomak'tan beri
Hiç unutamıyorum
Seviştiğimiz yeri

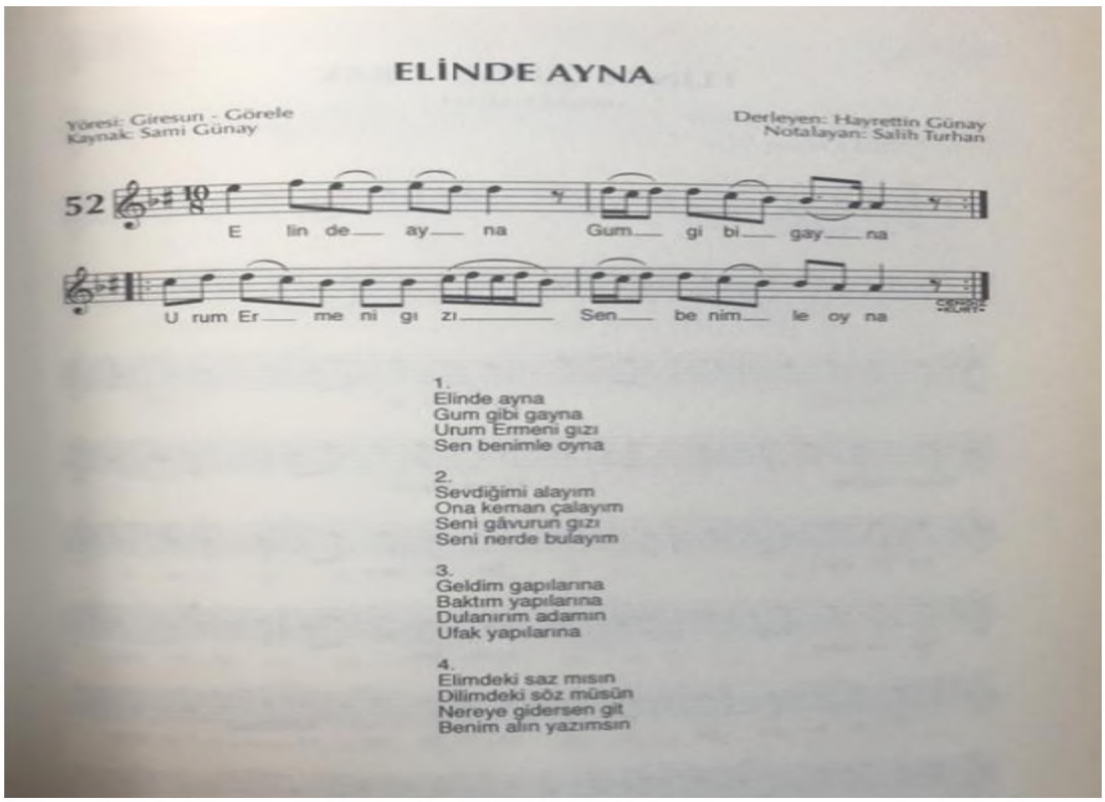
2.
Karaçomak'tan beri
Geri gidelim geri
Kitaba yazacağım
Konuştuğumuz yeri

3.
Karaçomak deresi
İnce akuyu ince
Aklım başımdan gitti
Sevdiğimi görünce

4.
Görele'de görünür
İskefiye dağları
Sevdalıktan eridi
Yüreğimin yağları

5.
Eynesil'in yolları
İskefiye'ye gider
Bu benim sevdalığım
Ancak ölürsem biter

6.
Kümbet çiçeksiz olmaz
Solmaz çimeni solmaz
Kocamıyu sevenin
Günahları affolmaz

ELİNDE AYNA

Yöresi: Giresun - Görele
Kaynak: Sami Günay

Derleyen: Hayrettin Günay
Notalayan: Salih Turhan

52

E lin de ay na Gum gi bi gay na
U rum Er me ni gı zı Sen be nim le oy na

1.
Elinde ayna
Gum gibi gayna
Urum Ermeni gızı
Sen benimle oyna

2.
Sevdiğimi alayım
Ona keman çalayım
Seni gâvurun gızı
Seni nerde bulayım

3.
Geldim gapılarına
Baktım yapılarına
Dulanırım adamın
Ufak yapılarına

4.
Elimdeki saz mısın
Dilimdeki söz müsün
Nereye gidersen git
Benim alın yazımsın

1943

ÖZ GEÇMİŞ